JOHANNIS KAHL ALIAS CALVINI ... MAGNUM LEXICON JURIDICUM:...







JOHANNIS KAHL

Aliàs

CALVINI

Wetterani, J. U. D. & in Academ. Heidelberg. PROFESSORIS,

MAGNUM LEXICON JURIDICUM:

JURIS nimirùm CÆSAREI simul, & CANONICI, FEUDALIS item, CIVILIS, CRIMINALIS, THEORETICI ac PRACTICI: & in Schola, & in Foro usitatarum, ac tum ex ipso Juris Utriusque CORPORE, tum ex Doctoribus & Glossis, tam veteribus, quàm recentioribus collectarum vocum PENUS:

Simul & Locorum communium, & Dictionarii vicem sustinens.

FEUDALE LEXICON; LEGES AC MAGISTRATUS ROMANOS, & cætera huic Operi adjecta vide in complemento, post finem OPERIS ipsius.

COLLECTUM VERO EST HOC OPUS EX COLLATIS INTER SESE Juridicis, quotquot hactenus ferè prodierunt, & antiquioribus & recentioribus Lexicis.

AUCTUM DEINDE, EXPOLITUM ET EMENDATUM, EX HACTENUS editis accuratissimis lucubrationibus DD. JAC. CUJACII, BARN. BRISSONII, HUG. DONELLI, FRANC. DUARENI, DION. GOTHOFREDI, JUL. PACII, HERM. VULTEII, JOH. GOEDDÆI, JOH. CORRASII, PET. FABRI, MATTH. WESEMBECII, aliorumque præstantissimorum Virorum: quorum Catalogum mox post Præfationes invenies.

CUM PRÆFATIONIBUS CLAR. & EMIN. JURIS-CONSULTORUM DION. GOTHOFREDI, & HERM. VULTEII.

EDITIO POSTREMA, AUCTIOR, & AB INNUMERIS MENDIS EXPURGATA, cui de novo accessit JUS PUBLICUM, *in quo præcipuæ Voces Doctrinæ Juris Publici Romano-Germanici, breviter enucleantur, & asterisco * distinguuntur.*

TOMUS SECUNDUS.

M — Z.





COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumpt. FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. XXXIV.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ & CATHOLICÆ MAJESTATIS.



MAGNUM LEXICON
JURIS CIVILIS ET CANONICI,
THEORETICI ET PRACTICI:
AUCTUM ET ILLUSTRATUM
id est
DE VERBORUM, quæ AD JUS CIVILE ET CANONICUM,
THEORETICUM, & PRACTICUM pertinent, significatione, deque ejus formulis Commentarius,
Recepto literarum ALPHABETICARUM ORDINE ac more digestus.

M Litteram ex duobus A A constare B. Irenæus jam olim Lugdunensis Episcopus scriptum reliquit, id quod verum animadverti ex vetustissimo C. Theod. manuscripto ante annos 1130. quem aliquando penes me habui, Prat.

M. M. P. NOTÆ sunt apud Paulum Diaconum, pro manu, mancipio, potestate, Ulpia *cap. Instit.* 24. Ei cujus in potestate, manu, mancipiòve est hæres scriptus, legari non potest. Idem autem *c.* 9. & 10. ostenderat in manu esse uxores, & matres fa. in potestate liberos, & filios fam. in mancipio servos. Ergo apud Paulum Diaconum Malo mancipio potestate, corruptè legitur, Schard. ex Prateio.

MACEDO primus omnium insigni quadam avaritia inductus, mutuam cœpit dare pecuniam filiis familiarum, ut post mortem patrum solverent sub magno fœnore, quod ne traheretur ad exemplum, & paulatim ad consuetudinem, fuit autor Senatusconsulti sanè gravissimi, per quod pecuniam mutuo datam amitteret scelestus creditor: vide *l.* 1. *ad S. C. Macedon.* Sueton. *in vita Macedonis c.* 11. ita prædicat. Auctor fuit Senatui censendi, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti jus unquam esset, ne post patrum quidem mortem. Cessat autem hoc S. C. in 11. casibus, quos refert *Gloss. in §. illud proprie Instit.* Quod cum eo, qui in alien. pot. & Suet. *c.* 11. in divo Vespasiano Spieg.

MACEDONIAM, quam Romani viginti annorum bello, vario casu, nec parva suorum clade devicerunt, Impp. Theodosius, & Valent. recensent inter alias illas suas provincias, easdemque inclytas, *in l. ult. C. de divers. offic. lib.* 2. quæ omnes Pannonia excepta, nunc alienæ à CHRISTI nomine sunt; Pannoniam superiorem non nisi magno dedecore, si non potius scelere, amittere poterimus. Item Macedonum, id est, eorum qui Macedoniam, quæ hodie universa Turcicæ ditionis est, inhabitant, Impp. meminere *in l. ult. de Annon. & trib. lib.* 10. Plin. autor est, quinquaginta populorum frequentia habitam fuisse. Describitur pulchrè per Varia, Spieg.

MACEDONIANUM Senatusconsultum is solus offendit, qui mutuam pecuniam filio familias dedit, non qui alias contraxit, puta vendidit, locavit, vel alio modo contraxit. Nam pecuniæ datio perniciosa parentibus eorum visa est, *l.* 3. *§. is autem, ff. de Senat. Maced.* Briss.

MACEDONIANUM SCtum, ut scribit Suetonius autore Vespasiano factum est, vel ut Corn. Tacitus autore Claudio, quod probat Petr. Faber *lib.* 1. *Semest. c. ult.* non ut Theophilus existimat, à prodigo adolescente, sed ut Ulpian. reperit *in l.* 1. *ff. quod cum eo*: Macedone fœneratore improbo, qui filiis familias pecuniam credebat nominibus incertis, id est, sub gravi & illicito fœnore tacito, in ipsius odium & per consequens in pœnam creditorum aliorum, qui mutuam filiis familias darent pecuniam, Vult. *ad §.* 5. *n.* 12. *Inst.* quod cum eo qui in alien. Senatusconsulti appellatione Macedonianum accipe, *l.* 11. *§ ult. ff. de minor. l.* 12. *§. si quis mandaverit, ff. mandati, l.* 3. *ff. de Except.* Brisson.

MACELLARIUS, qui in macello non solum carnes, sed omnia opsoniorum genera, quin etiam panem, & frumentum vendit. Unde autem Macellum dictum, Festus, & Varro, *lib.* 4. *de ling. Lat.* docent, Spieg.

MACELLARII à mactandis pecoribus dicti qui vendunt carnes, Cl. 1. *de vit. & honest. Cler.* Joh. Bel Etymol. adde Turneoum *adversariorum lib.* 8. *c.* 71.

MACELLUM dictum (ut ait Donatus) ab Aomanio Macello, singularis latrocinij viro, cujus in exilium ob facinora acti, ædes publicatæ sunt, & dirutæ ut ubi venirent, quæ vescendi causa essent. Dicitur etiam macellum de piscibus. Paulus:

Eo in Macellum, ut piscium quicquid est pretio præstinem.

Forcat. *in Penu Juris Civilis c.* 22.

MACERIA est paries,qui ex alia materia quam cæmentis & lapidibus ritè dispositus factus est, *l. pen. ff. com. prædio. l. ede* 73. *de contrah.empt.* Quo spectat illud Siculi Flacci de condition. agror. Aut congeries, inquit, lapidum acervatim congestæ sunt, quos scorpiones appellant: aut in effigie maceriarũ, quæ Attinæ appellantur, item Maceriæ quoque, quæ ex congestione lapidum fiunt, & quæ manu, &c. Nam neglectim & quasi per congeriem conjecti lapides in ripis, finibusque agrorum, licèt per substructionem non muri, non absolutè parietes sed maceriæ perhibentur. Quemadmodum autem paries, cùm semper duobus paribus, vel à fronte, vel à latere se conspicientibus constet, etiamsi tetragonum aut exagonum fiat,ita maceria à longitudine, à voce nempè Græca μακρὸν, id est, longum, nuncupata videtur: eo quod magis in longum sive latitudinem quam altitudinem porrigavit. Atque ea altera inter quemlibet alium parietem, & maceriam, differentia constituitur. Quamobrem paries, qui vineam, qui hortum ambit vel insulam munit, si murus non sit: aut intermedius in ædificio aliquo: vel à latere aut fronte sit latiùs, quam altiùs patens, proprio ac speciali suo nomine, maceria appellabitur: Qui paries ædibus junctus altiùs se extollit, quam in longum dimanat, impropriè maceria dicetur, Gœdd. *ad l. paries est,* 137.*n.*5.*ff.de verb.sign.* Varro *de re rustica cap.*14.*lib.*1. maceriam docet in fundo esse facile, fabrile sepimentum, cujus species sunt quatuor: quod fit è lapide, quod è lateribus noctilibus, quod è lateribus crudis,quod ex terra & lapillis compositis informe. Hinc maceriam ducere apud Caium *l.* 17. *ff. com. præd.* Si præcario vicinus in tuo maceriam duxerit, &c. id est, imposueris, ut paulo post loquitur Virg. *Æneid. lib.*

——*Pars ducere muros,*
Molirique artem. Hotom.

Vide Conn. *lib.* 4. *c.* 11. *num.* 6. Huic adde Forcat. *in Aviario, c.* 13. *num.* 1.

MACHINA Ulpiano dicitur, ubi non tam materiæ ratio, quam manus, atque ingenij ducitur. Hinc *in l. si ut certo,* §. *sed interdum ff. commodat.* in Machina operari, eleganter opponit, de plano opus facere: ibique pro instrumento, quo commodius moles impellitur, Machinam accipit. Sic *l.* 1.*ff.de mort. infer.* videntur & machinæ fuisse,quibus servi in ergastulo, aut alibi continerentur, & coercentur etiam liberi interdum. Plinius: Paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod semper rogatus,quanquam in machinis,Cancer ejus artis domus aurea fuit, Prat.

MACHINA frumentaria, apud Ulp. *in l. quæsitum,* §. 2. *de Pund. instru. pro instrumento,* quo frumenta facilè in granaria impelluntur, Spieg.

MACHINALIA pondera vocat Auson. *pistrinalia pondera.* Qui, inquit, machinalia saxa volvunt pondere: sic amica de machinis empta à Q. Ciceron. fortasse dicitur,id est,de pistrino vel moletrina. Est & catasta machina de qua emi potuit;sed in singulari numero loquendũ videretur. Turnebus *advers.l.*8.*c.*9.

MACHINARUM bellicarũ varias species vide apud Crinitũ *l.*19.*de honest.discipl.c.*2. propriè autem Machina significat instrumentum quo commodius moles quo volumus impellitur, Corr. *l.Miscell.*5.*c.*31.

MACHINARI adversus hostem latronemve, *l.* 1. §. *non fuit, ff. de dolo.*

MACHINARIUS Asinus, Alfeno in *l.*60§.3.*d legat.* 3. & Ulpian. *l.* 12. §.7. *de instit.* generaliter is dicitur, quo ad omnis generis machinas uti possumus, sive tractatorias, sive vectorias. Hot. Turnebo autem *d. c.* 9. dicitur molendarius, qui molit, id est, qui molã machina quadã inclusam volvit & torquet.

MACHINARIUS faber, qui tractoria machina onera in altitudinem sublata collocat, Paulus *l.* 31. *ad leg. Aquil.* Si putator ex arbore ramum eum dejiceret, vel machinarius hominem prætereuntem occidit, Hot.

MACHINARIUS mensor, qui norma in metiendo utitur, ut ij qui probant opera à fabris materiariis facta. Ulpian. *leg.* 7. *ff. si mensor fals. mod.* Et si mensor machinarius fefellerit, hæc actio dabitur. nam μηχανὴς verbo hanc normam nominavit, ut artificiosam à decempedali distingueret. Illius formam cognosce ex Vitruvij *lib.* 9. *c.* 2. Prat. Hotom.

MACHINATIO, dolus, techna Ulp. *l.* 36. *ff. de verb. oblig.* Si quis quum aliter eum convenisset obligari, aliter per machinationem obligatus, &c. nam paulo post infert. Quia enim per dolum obligatus est, &c. Prat. Hot. vel

MACHINATIO dicitur imaginatio & cogitatio ad faciendum bonum vel malum, ut *in l.* 2. § *dolum, ff. de dol. mal.* Jo. Bello. *Etym.*

MACHINATOR, pro inventore & autore accipitur, qui & architectus dicitur. Raro in bonam partem usurpatur. Si quidem machinari, propriè est dolo, atque astutia invenire.

MACROCHERA, tunica manicata, Spieg.

MACROCOLLA, Lege, protocollum.

MACTE, cùm à mactus venit, vox est cohortantis, non tamen ferè nisi in vocativo à Latinis usurpata, cum genitivo, sed raro: interdum cum ablativo, ut frequenter juncta. Ponitur & adverbialiter Macte, pro eximiè, vel egregiè: quod pauci observarunt, Spieg.

MACULA, propriè est sordes, & turpitudo, qua pannus infici possit, ut apud Plinium. Fullones, inquit, eas maculas è vestibus tollunt. Translata autem significatione, ponitur pto turpitudine, infamia, ignominia, & dedecore. Hinc apud Cicer. aspergere maculis, & afficere macula, & similia legimus. Et macula infamiæ, *pro nota.* in *l.* 1. *C. de Nat. li.* Sic macula turpis conjunctionis in *l.* 1. *C. de collus. deteg.* Et macula violati pudoris in *leg.* 11. *C. de quæst.* Modestinus per translationem dixit. Maculam servitutis sustinere, *in l. fin. de Nat. restitut.* Libertinus qui natalibus restitutus est, perinde habetur, atque si ingenuus natus est, medio tempore maculam servitutis non sustinuisset, Schard. ex Prat.

MACULATUM servili conditione dicit Imp. in *l.* 3. *pr. C. de infantib. expos.* Sicut maculatum adulterio servum apud Justinianum. *Instit. de Hær. instit.* §. *est tamen casus:* cùm traductum, hoc est, promulgatum, tum pro in judicium tractum intelligimus, & accusatum. Et frequens apud Cicer. ut hominem infamem ac scelerosum maculam, labem, sordes, lutum appellat. Spieg.

MÆNIANA sunt tabulata projecta, *leg.* 20. *ff. de servit. urb. l.* 2. §. *cùm quidam, ff. ne in loco publ. l.* 242. §. 1. *ff. de verb. signif.* & apud Plin. *lib.* 35. *c.* 10. & Valer. Maxim. *lib.* 9. *c.* 12. Sic autem appellata fuisse ædificia à Mænio Censore Festus *lib.* 11. scribit, *quod is primus in foro ultra columnas ligna projecit quo ampliarentur superiora spectacula.* Quod & Isidor. *lib.* 15. *Etym. cap.* 3. probat Mænium eum Collegam Crassi fuisse, addens quod aliquatenus ex Plin. *lib.* 34. *c.* 6. confirmari potest. Quanquam Asconius aliam nominis hujus rationẽ adfert, Græci ἐξώστας appellant auctoribus Honor. & Theod. in *l. penult. C. de ædific. priv.*

Etiam

Etiam Solaria quod soli pateant ea appellari Isidor. in supra dicto loco scribit: Atque ita a Zenone in Constitutio. περὶ καινοτομιῶν non semel nominatur, μηδ' ἐπιχειρεῖν, ait, μηδ' ἐξ ἑτέρας μιᾶς σολαρίας, ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν. Et eodem loco, ἐπιτάξαμεν τὰ καλούμενα σολάρια μὴ ἐκ μόνων ξύλων ἢ καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ τῶν λεγομένων ῥωμανισίων οἰκοδομεῖσθαι σχήματι. Briss.

Magi, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur, hi sunt, qui permissu Dei elementa concitant, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo veneni haustu violentia tantum carminis interimunt. Dæmonibus autem accitis, audent ventilare, ut quoscunque suos perimant malis artibus inimicos, ij & sanguine utuntur, & victimis sæpè contingunt mortuorum corpora. *c. nec mirum* 26. *quæst.* 6. Hæc sunt verba Augustini in *lib. de Civit. Dei* Joan. Bello. *Etym.*

Magi, in quacunque parte sint terrarum, humani generis inimici credendi sunt, *l.* 7. Cod. *de malef. & mathemat.* Briss.

Magia improbatur, *Zauberung*. Nam est magia quædam Philosophica seu naturalis, quæ ab antiquis sanctissima, ac pro summa scientia habita est. Undè apud Persas Magus dicitur, quem Græci Philosophum appellant: sicut in Evangelio quoque accipiuntur. Sed de illa Magia, quæ dæmonum potentia fit, loquitur Ulp. *in l. Cæteræ*, §. 1. *ff. Fam. ercisc.* Tantundem, inquiens, debebit facere in libris improbatis, magicis fortè, vel similib. Hæc enim omnia protinus corrumpenda sunt. De his duabus Magiæ speciebus v. Cælium Rhodiginum *lib.* 9. *c.* 23. *Prat.* & Old.

Magicam superstitionem, hoc est, eas præstigias quæ extra publicum ritum certis quibusdam incantationibus, & nescio quibus ineptiis fiebant, damnandas esse, Gentes tametsi veram religionem ignorarent, ac in idololatria prorsus essent demersi, attamen lumine quodam naturali intelligebant. Divus Augustinus, *in libris de Civitate Dei*, laudans veteres Romanos, quod licèt multa impia sacra amplexi sint, semper tamen rejecerint Magiam, omnesque Chaldæorum præstigias, ait, Legem fuisse in XII. Tab. adversus artes magicas: Plinius quoque *lib.* 30. *c.* 1. loquens de magia, scribit in hæc verba; *Extant & apud Italas gentes vestigia ejus in* XII. *Tab. nostris.* Idem *lib.* 8. *c.* 2. cùm probare vellet magicarum incantationum aliquam esse vim ait, legum ipsarum in XII. Tab. verba fuisse; Qui fruges excantasset: et qui malum carmen incantasset. Quales primum in Perside Magi fuerint, ignotum non est. Ex Perside magia in Græciam allata primum dicitur, per quendam Osthamem, qui Xerxen in eo quod Græciæ intulit bello comitabatur. Paulo post Romani suos legatos ad leges petendas in Græciam miserunt, quo tempore magia, quæ jam degenerat, maximè colebatur à Democrito. Romani rectè intelligentes eam esse: quæ esset, & dici verè deberet κακοτεχνία sive γοητεία; totum hoc malum tollere & ex sua urbe profligare voluerunt. Virgilius *de magicis incantationibus* loquens, ait;

Atque satas alio vidi traducere messes.

an multas ejus generis incantationes Romani viderint, nescio, sed de iis coercendis vehementer sollicitos fuisse, vel unius C. Fortii Crasini exemplum testimonii esse potest. Postea Cæsares, qui alioqui severissimi erant adversus omnes magos & incantatores, videntur tamen aliquandò fertilitatem aliqua hujus generis arte procuratam, vel sterilitatem depulsam non improbasse. Nam Constantinus *l.* 4. *C. de malef.* posteaquam eos graviter puniri jussit, qui magicis artibus contra salutem hominum aliquid moliti sunt, aut pudicos animos ad libidinem deflexerunt, adjicit; Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur. Sanè noster Ulpian. *l.* 1. §. *medicos ff. de extraord. cog. exorcistas* videtur impostores appellare, quamvis fateatur, se audivisse quosdam ab iis sanatos esse: neque medicorum nomine ornari patitur; sed nulla tamen alioqui pœna afficit. Idem, constitutionibus principum eos teneri ait, qui aliquam illicitam divinationem pollicentur, *leg. idem apud Labeonem*, §. *si quis de injur.* Sed quænam fuerit illicita divinatio, non satis intellexerunt Romani, cùm suos tantoperè colerent augures atque aruspices. Et quam Cicero in hoc genere titubet, testes sunt ejus libri de divinatione. Cæsares qui postea secuti sunt, dum totum usum divinationis tollere volunt, ipsa etiam propè mathemata sustulerunt. Sed rerum bonarum usum ab usu discernere oportet. Livius cùm *de Bacchanalibus* loquitur, testis est olim ex Senatusconsulto conquisitos Romæ fuisse omnes veneficiorum & vaticiniorum libros ut comburerentur. Ergo Balduinus curiosus aut longior esse non vult, in iis magicis artibus explicandis, quas ignorari volunt leges Romanas. Solum addit prohibuisse quoque Leonem Imperat. ne quis in suo fundo arte aliqua magica reconditus thesaurus conquirat, *l.* 1. *C. de Thesaur.* In Alexandro Lucianus describit quendam Tyaneum, quem cum infami nota insignire vult, vocat ἱερείῳ γῆς. Μαγείας καὶ ἐπῳδὰς θαυμασίους ὑπισχνουμένων, καὶ θηλείων ἀναπείμψας. Et Balduinus *in l.* 12. *Tab. cap.* 10.

Magica Carmina *l.* 7. *C. de malef. & Mathemat.* magici susurri, §. *eadem lege*, Instit. *de publ. Jud.* Briss.

Magicæ artis libros, apud neminem habere licet: Magici enim libri, inter libros improbatæ lectionis habentur, *l.* 4. §. 1. *ff. fam. ercisc.* Briss.

Magidis fit mentio in *l.* 36. *ff. de condi. indeb.* Eam pro instrumento coinquinatorio seu lance quadam accipi posse docet Plin. *lib.* 33. dum refert; Cornelium Nepotem tradere, tympana se juvene appellata stateras & lances, quas antiqui magidas appellaverant. Magidem quoque inter escaria vasa Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* ponit, & à magnitudine ita appellatam dixit. Græcum tamen hoc verbum esse, significareque ἀγγεῖον, ἐν ᾧ τὰ ἄλφιτα μάττεται, quod & μάκτρα appellatur, Pollux *lib.* 6. *Onomast. c.* 10. *& lib.* 7. *c.* 5. scribit. Idemque *lib.* 6. *c.* 12. μαγίδας, suo tempore appellatas scribit τὰς ἐπιθεμένας καὶ αἰρομένας τραπέζας, reperirique apud Sophoclem hoc verbum notat; cujus verba emendatius apud eundem auctorem referuntur *lib.* 10. *c.* 23. illo loco, καὶ μὴν τὰς ἐπιθέμενα πῶς τρέποιτ', τράπεζαι καλοῦνται καὶ μαγίδες, ὥσπερ ἀπὸ ... τῷ ὀνόματι κυρωθέντι ἐπὶ τὰς μάκτρας, ἢ ἐπὶ τὰ ἱερὰ δεῖπνα, ἢ ἐπὶ τὰ περὶ θυσίαν φερόμενα, ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ εἴρηται, ἑκαταίας μαγίδος δόρπον. Budæus hac voce significari posse ait *orbiculatum instrumentum, quo pistores & dulciarii pistores subigendis farinis opifices sui gratia utuntur.* Briss. adde Forcat. *in penu. jur.* c. 25.

Magis, adverbium interdum subauditur. Ulp. in *l.* 7. *ff. deposit.* Quum posset non suscipere talem causam, quam decipere. Idem in *l.* 2. §. 6. *ff. de judic.* Alioquin compelletur judicium accipere, quam invenire eos qui satis pro eo dent. Paulus in *l.* 2. §. 1. *ff. de reb.*

reb. cred. Quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quam specie. Et hoc quidem Hebræorum more, qui sæpe hanc particulam subaudiunt, Vide Ant. August. *lib. emend.* 4. *c.* 8. Prat. & Hot.

Magis, & electivè (ut in *l. jubere cavere, ff. de jurisd. omn. jud.* alibi sæpissimè in jure nostro occurrit) & comparativè ponitur, ut in *l.* 2. §. *mutui datio, ff. si cert. pet.* secundum vulgatam lectionē Haloandri, namque variat. Zasius ostendit in *comment. seu.* Magis, & Minus, diversas species non facere. Old. Prat.

Magis est, vel, Magis est ut, locutio ICtis familiaris, quæ significat, verius est, potius est ut dicamus, *l.* 27. §. *de coque, ff. ad l. Jul. de adult. l.* 38. & *l.* 72. §. *Stichum ff. de solut.* Briss.

Magis est apud Paulum in sentent. sæpe ponitur pro præstat vel receptius est. Uxores eorum, qui operantur, magis est, ut instrumento cedant Prat.

Magis magisque, hoc est, frequentius Imp. Constantin. in *l.* 1. *C. de veter. lib.* 12. Spieg.

Magis impendere, quam adquirere apud Martianum, *l. statua, ff. de usufr.* Spieg.

Magis verū pro verius, & apud Andriā Terent.

Magis verbum in *l.* 6. *ff. de l. gat.* 1. non sensit Accurs. συγκριτικῶς, verum θετικῶς accipiendum est, ut & in §. *is quoque* Inst. *quib. mod. re contrah. obl.* & apud Paul. in *l.* 1. *ff. com. divid.* In *l. jubere autem ff. de jurisd.* sumitur συγκριτικῶς. Utramque hujus verbi significationem eleganter expressit Diog. Laert. *in Pyrrhone Heliensi*, vide Cujac. 2. *observ.* 39.

Magister eum significat cujus autoritatem & exemplum sequimur, vel cui rei alicujus præcipua cura incumbit, *l. cui pracipua, ff. de verb. sign.* Festus Magistros inde voluit dictos quod cæteris magis possint, vel quod magis quam cæteri diligentiam & sollicitudinem rebus, quibus præsunt, debent. Quidam derivant à voce Magorum. Nam Laertius scribit Magos apud Persas dictos fuisse viros doctos, qui populo præfuerunt doctrina, & simul Astrologi fuerunt, de anni vicibus & tempestatibus homines commonefacientes. Hinc factum est, ut magistri dicti sunt ij, quorum exemplum & institutionem juvenes sequi debent. Cicer. *lib.* 11. *epistol. famil.* in hoc fere significatu utitur, cùm inquit: *plura scribere non debeo, præsertim ad te, quo magistro brevitatis uti cogito:* Alciat. *d. l. cui præcipua.* Magistri nomine seu generico contineri putat Baccalaureos, Licentiatos, Doctores, sicut enim Athletæ tribus coronis more Græciæ antiquo insigniri debebant, *l.* 1. *C. de Athl.* ita in Agone literario tres sunt distincti gradus.

Magister Navis accipitur, cui tota navis cura mandata est, *leg.* 1. *ff. de exercit. act.* Item §. 3. Magistrum accipimus non solum quem exercitor præposuit, sed & eum quem magister. Hic magister navis à Procuratore quid differat per Bartolum, inter primarios legum antistites præsidem, satis declaratur notando quod Magistri certæ negotiationi præponantur: unde cùm plena quodam modo in eos efficacissimè administratio transferatur, quicquid administrationis nomine gestum fuit, ad officij præceptum referri debet, ùt directè dominus obligari possit. In procuratore verò ideò aliud constitutum arbitratur, quod jus aliquod tam plenariè in eum transmissum non sit, sed cùm semper domini nomine contrahere debeat, *l. cum qui, ff. de constitutio.* pecun. ordinarius administrator non videtur atque dominum directè obligari non potest. Qua ratione cùm magistrorum potestas ordinariæ, procuratorum verò delegatæ pluribus jurisdictioni, perquam sit simillima, accidit, quod hi in partes, illi verò in solidum constituti censeantur. Quàm Bartoli opinionem, quamvis pro communi quamplurimi sequantur: Fulgosius tamen non probat. *Etenim*, inquit, *quod semper officij nomine contrahat magister, perpetuo verum non est, ut nec illud quoque quod directa exercitor obligetur.* Vide Peck. *comment. l.* 1. §. *præsentem, num.* 3. *in tit. de exercit. act.* Meminit quoque Magistri navium, *l.* 1. §. 1. *ff. naut. caup. l.* 2. *in princ.* & §. *ult. ff. de leg. Rhod. l.* 1. *ff. de præscrip. verb. l.* 13. § *si magister, ff. locat.*

Magister in auctionibus dicebatur unus aliquis è creditoribus, qui debitoris bonis auctione divendendis ita præesset, ut ei qui plurimo liceretur, rem addiceret: Nam cùm in ea causa erant debitoris bona, ut venirent, solebant creditores unum eligere, per quem distraherentur, *l. ult. ff. de curat. bon. dand.* qui Magister dicebatur Cicero *epistol. ad Attic. prima*, *Una*, inquit, *agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabant magistrum fore, si bona venirent*, *L. Pontius:* Hunc magistrum existimabat Hotomanus *in libris nostris Curatorem bonorum appellari*, ut *in leg. cujus* 9. *digest. de cur. fur.* ubi Neratius ita scribit: *Cujus bonis distrahendis curatores facere Senatus permisit: quamvis creditores post ad beneficium bona vendere mallent.* Et in *l. ult. ff. de curat. bon. Si debitor foro cesserit, & creditores elegerint unum per quem bona distrahantur, mox extiterit alius qui se creditorem dicat, bona debitoris una cum curatore vendere poterit.* Cicero in *Quintiana: Cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui qua lege, & qua conditione pereat, pronunciens*, &c. Magistrum enim actionis significat, qui cum bona proscripta essent, rerum omnium vendendarum curationem susciperet. Hot. Solebat autem is in compitis celebribus & frequentibus urbis locis tabulam proponere se debitoris bona venditurum, his fere verbis: Titius debitor noster incidit in causam venditionis bonorum: nos creditores ejus bona vendimus; qui volet, emptor accedat. Hancque proscriptionem opinatur Turn. *adver. lib.* 23. *c. ult.* carmen à Cic. vocari 1. *de Orat.* his verbis. *Ut totum illud ut lingua nuncupasset, non in* 12. *tab. quas tu omnib. bibliothecis anteponis, sed in magistri* (sic enim legi vult) *carmine scriptum videretur.* Prat. vide & Gœdd. *in comm. ad l.* 57. *num.* 2. *s. de verb. signif.*

Magister societatis, unus aliquis è sociis dicebatur, qui Romæ societati alicui, id est, aut scripturæ, aut portorij, aut vectigalium, ita præerat, ut & Decumanos quasi senatum cogendi, & ad eos de societatis negotiis referendi potestatem haberet: curamque omnem gereret tabularum, & rationum quæ undique ab iis, qui operas dabant, Romam mitterentur. Hic Promagistrum in provincia habebat, sui quasi muneris vicarium & societati præfectum, qui etiam Magister interdum appellatur. Ulpian. *l.* 14. *ff. de pact.* Item magistri societatum pactum & prodesse & obesse constat. M. Tullius ad Crassipedem: P. Rupilius qui est Magister in ea societate: & in 4. Verrin. sæpe, Hot. & Prat.

Magistri census ij erant, apud quos professiones, testamenta & tabellionum instrumenta edi ac publicari solebant. N. *de tabel.* 44. *l. testamenta*, 18. *l. consultat*, 23. *C. de test. l. orphanotroph.* 30. *C. de episc. & cler. l. secundum*, 32. *C. de donat. l. ult. C. de jure Emphyt.* Hic magistratus erat in urbe, quem posterior ætas γραφεῖον appellavit, auctore Leone N. 44. & Suida in *Artemio*, & locum etiam ipsum quo acta & insinuationes fiebant, quod & Cedreno est πραξείδιον in provinciis partes ejus sustinebant defensores civitatum, Prat.

Magis-

Magistrum convivii, Cic. *in Cato. major.* dicit quem *sympofiarcham* Græci vocant, Briff.

Magister curiæ apud Plautum in Aulularia, videtur esse, qui Græcis τετρώαρχος dicitur. Et ut pagorum erant magistri, sic curiarum. Vide τετπύς. Sumitur & magister curiæ in libris Feudisticis, pro eo qui in domo & familia principis aut nobilis, secundum dominum primas tenet: qua in re differt à paribus curiæ, qui parem & æquabilem convasallorum dignitatem obtinent, ut suo loco diximus. Albertus Krantz. *lib. 9. cap.* 1. Gravis simultas inter militem quendam Regis proximum, qua magister curiæ illius dicebatur, & alium quendam militem, &c. Idem appellatur ab aliis major domus: quemadmodum & pares domus dicuntur. Vide Francogalliam, Hot.

Magister equitum dicebatur, inquit Varro, *lib.* 4. *ling. latin.* quod summa potestas hujus in equites & accensos, ut est summa in popul. Rom. Dictatoris; unde is quoque magister populi appellatus est. Moris autem erat, ut à dictatore diceretur, noctu, simulatque creatus dictator fuerat Livius *lib.* 4. Dictator à consule dicitur: ipsi deinde C. Servilium Ahalam, magistrū equitum dicit. Item & Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium jussit. Is magistrum equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. Item Virginius dum collegam consuleret, moratus permittente eo, nocte dictatorem dixit. Is sibi magistrum equitum Posthumium dixit. Pomponius *leg.* 2. *de orig. jur.* Et his dictatoribus magistri equitum jungebantur; sic quomodo Regibus Tribum celerum, quod officium fere tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio. Aurelius *leg.* 1. *ff. de off. præfect. prætor.* Cùm apud veteres dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur: & magistros equitum sibi eligerent, qui associati participes curæ militiæ gratia, secundam post eos potestatem gererent, Prat.

Magister utriusque militiæ *l. un. de offic. Judic. milit. lib. 6. ff. de domest. & protect. lib.* 12. *C. de veteran.*

Magistri Scriniorum dicebantur, qui capsulis, in quibus Principum rescripta conservabantur, præfecti erant; quo in honore Ulpianum Jurisc. apud Imp. Alexandrum fuisse, Lampridius testatur. Ut autem scriniorum (quemadmodum suo loco dictum est) sic magistrorum varia genera fuerunt; Comitumque & Spectabilium nomine dignabantur; Imperatoriæ majestatis assessores erant; eòque honore defuncti, civilium munerum omnium vocationem obtinebant, *leg. unic. Cod. de magistr. sacr. scrin. leg. eos qui*, 11. *Cod. de excusat. mun. qua in leg.* item ut alibi, persæpe, tres hi memorantur. Hos similes quidam esse dicunt Protonotariis; alij verò magistris computorum, Prat.

Magisteriani sunt agentes in rebus, ut est in veteri lexico. Sic autem videntur dicti, quod ex eorum schola executores litis magistro officiorum attribuerentur, ut Martianus Scotus testatur. Justinianus *in Auth. de mand. Princ.* vel potius *præcept. præsidum.* Deinde conveniens est, ait, *ne eos, qui hinc commeant, sive magisteriani sint, sive ex quocunque alio judicio, permittat subditos nostros superexigere.* Sic Haloander noster vertit, cujus editione libenter utimur. Interpretes, & eum secutus Alberic. Magisterianos inter Magistratus genera referri monuerunt. Spieg.

Magister populi, Dictator dicebatur, ut ex Auguralium librorum auctoritate. Seneca *lib.* 19. *Epist.* comprobat: testimonium etiam illud adferens, quod qui ab eo nominabatur, eique jungebatur, Magister Equitum vocabatur, de quo fit mentio, *l.* 2. §. *populo deinde aucto ff. de orig. jur. l. un. ff. de off. præfect. prat.* Briff.

Magister autem populi Dictator est appellatus, quod summa ejus potestas in populum esset: Unde reliqui quidem minores, quam hi magistri, dicti magistratus. Prat.

Magister universitatis ab Ulpiano dicitur in *l. 9. ff. rat. rem hab.* pro eo quem magistratum societatis in *l.* 14. *ff. de pact.* idem appellat. Hot.

Magisterium, magistri dignitas, seu officium.

Magistri admissionum *l. un. C. Theod.* qui à præbitio Tiron.

Magistri æris *l. un. C. de anno. & cap.*

Magistri cæremoniarum, hodie vocantur, qui in regum aulis, quum pompa fit, unicuique incedendi locum ordinemque præscribunt. Eos, & quidem rectè veteribus dictos esse designatores, Bud. adnotavit. *in l. athletas, de his qui not. infam. prolato*, quod in prologo Pœnuli apud Plautum invenit, exemplo. Spieg.

Magistri Epistolarum, qui civitatum legationibus, postulatis ac precibus audiendis, & ad Principem referendis præerant. Horum meminit Spartian. in Hadriano & Sido. Apoll. *lib. 9. Ep.* Erant & magistri epistolarum Græcarum, qui, ut notitia habet; eas epistolasque Græce solebant emitti, aut ipsi dictabant, aut Latine dictatas transferebant in Græcum. Prat. Briff.

Magistri inter agentes, §. *ad istum epist. de Justinian. C. confir.* Briff.

Magistri legum appellantur in procemio Pandect. quos hodie Doctores dicimus. Brechæus *l. cui præcipua ff. de verb. & rer. sign.* Hinc credendum est fluxisse appellationē hanc ut Romanæ Rotæ adjutores adhuc Magistros appellent, quasi ad eam legum peritiam deducti, ut magisterio fungi possint, seu magis, quia doctoratus insignia assecuti sunt. Galli enim plerosque Doctores Magistros appellant, & appellationem hanc curia servavit, dum Gallia Romam reversus esset. Aldobr. *in proœm Instit. in verb. Magistro.*

Magistri libellorum sunt, qui supplices libellos à privatis oblatos tractabant: quo in honore fuisse Papinianum apud Imper. Severum Pertinacem licet cognoscere ex *l. rescriptum. l. 12. ff. de distract. pign.* Libellos, inquit Tryphoninus, agente Papiniano. Vocantur etiam Chartophylaces, & Gallis, Magistri requestarum Prat.

Magistri memoriæ epistolis & libellis præerant, *l. 12. de excus. muner. lib.* 10. C. Ammia. *lib.* 27. Trebellius Pollio *in Claudio.* Et apud Augustinum *Epist.* 55. Hi, ut est in notitia, adnotationes omnes dictabant, & emittebant, sed & precibus respondebant. Eumenius Rhetor *in Orat. pro Scholis instaurandis*, magistrum se sacræ memoriæ fuisse & trecenta Sestertia annua accepisse scribit, Briff.

Magistri militum, qui στρατηλάται in Novellis, sæpe in constitutionibus Impp. nominantur; Eminentissimique & magnifici, excelsi, & illustres appellantur, *leg. 8. C. de modo mult. leg. 2. C. de offic. præfect. præto.* Eos in locum legatorum, qui ex consularibus ad exercitus mittebantur, substitutos, Veget. *lib. 2. c. 9.* scribit. *Erant autem magistri tam equitum quam peditum; Quorum quatuor erant præsentales sive in præsenti; Duo in Oriente, totidem in Occidente. His adjuncti erant alii; Equitum & peditum per Illyricum; equitum & peditum per Gallias, quæ omnia ex notitia liquent. Habebant autem hi inter militares viros vel privatum actorem & reum militarem; etiam civilium quæstionum audiendi facultatem, l.* 6. *C. de jurisdictionib.* Briff.

Magistri officiorū erant, qui procurabant, ut milites in acie cæteros antecederent, quibus stipendia meliora

meliora darentur, vel labor prolixior faceret anteire ut in *leg.* 2. *C. de offic. magistr.* Tum ad magistros officiorum pertinebat significare quotannis Cæsaribus, ut se numerus militum haberet castrorumque ac clausularum jura procederent, ut ex *l.* 4. *eodem titulo* colligere licet. Porro, ni fallor, tum magistri officiorum erant hi, qui à Pomponio Læto præfecti castrorum vocantur quibus (eodem authore) curæ erant castrorum positiones, valli, fossæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & cætera. Hæc Hegendorph. *in Exegesi*, ne quem gloria debita fraudem, Anchor.

Erant & MAGISTRI officiorum, in Oriente, unus, in Occidente alter. *leg.* 2. & 3. *Cod. ubi senator l.* 36. *Cod. de appellat. leg.* 2. §. *fin autem*, *C. de temporibus appell. leg.* 2. *C. de his qui permit. jud.* Et apud Ammia. *lib.* 20. & Ambros. *Epist.* 53. *lib.* 7. & in Notitia, & Nicephor. *lib.* 8. *Eccl. histor. c.* 10. sub horum dispositione erant fabricæ. Item Scrinia memoriæ, scilicet, Libellorum, Epistolarum, & Dispositionum. Scholæ item Scutariorum, armaturarum, seniorum, agentium in rebus, & deputatorum ejusdem scholæ. Admissionales item, & Cancellarii. Item cursus publici potestas, ut apparet ex *l.* 9. *de cursu publ. lib.* 12. C. Briss.

MAGISTRI scripturæ dicebantur, qui ejus vectigalis societati præerant. Cicer. *Epistol.* 63. *lib.* 13. *famil.* Qui operas in scriptura pro magistro dat. Et *lib.* 3. *in Verrem.* cùm esset Magister scripturæ, & societatis Publicanorum. Et 4. *in Verrem.* In Scriptura Siciliæ, pro Magistro est quidam L. Carpinatius, Briss.

MAGISTRI paganorum fit mentio apud Sicul. Flac. *in lib. de condition. agr.* & *in fragmento* quod ei ex libris Magonis & Vegoiæ conjunctum est, Briss.

MAGISTER rei privatæ vide *l.* 5. *C. ubi de caus. stat. l.* 2. *C. Th. de jur. fisc.* Briss.

MAGISTRI Scrinii libellorum, §. *ad istum*, *in Epist. de Justinian. C.* confir. *Nov. Valentinian. tit.* 3. & apud Cassiod. *lib.* 6. *var. histor.* cognitiones & preces tractabant, Briss.

MAGISTER Vestium, *l. pen. C. de murileg.*

MAGISTRI vicorum fit mentio apud Sueton. *in Aug. cap.* 30. & *cap. fin.* & *in inscriptione*, quæ Romæ est ante portam palatii quos uno vocabulo vicomagistros Publ. Victor. appellat. Briss.

MAGISTRI etiam appellantur, qui bonis debitoris distrahendis communi creditorum consensu præficiebantur, Quod verbum apud Cicer. *Epist. ad Attic.* frequens est. Theophil. *in titul. de successio. bonor. de creditoribus missis in bonorum possessionem debitoris latitantis* agens, παρελθουσῶν δὲ ἐκείνων τῶν ἡμερῶν ἐγίνετο δευτέρα προσέλευσις ὑπ' αὐτῶν, αἰτούντων ὥστε αὐτοῖς ἐξουσίαν δοθῆναι ἵνα ἐξ αὐτῶν προβάλλεσθαι τὸν ὀφείλοντος διαπωλῆσαι τὴν περιουσίαν, ἐπειδὴ γὰρ δυσχερὲς ἦν πάντας συνιέναι καὶ ταυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐχειροτόνουν ἐξ αὐτῶν ἕνα ὅστις ἐλέγετο μαγίστερ, καὶ λοιπὸν αὐτὸς συνέφερε τοῖς βουλομένοις ἀγοράσαι. Est in hoc verbo elegans Ciceronis à Quintiliano *lib.* 6. notatus jocus in Pletorium Fonteij accusatorem, cujus matrem dixit dum vixisset ludum, postquam mortua esset, magistros habuisse. Quod infames fœminæ ad eam convenire solitæ essent post mortem bona ejus venirent. Videtur autem hujusmodi magister Curator bonorum in libris nostris appellari, ut ex *leg. ult. ff. de curat. bon. dan.* patet. Præterea magistros scripturæ appellabant, qui ejus vectigalis societati præerant. Cic. *lib.* 13. *Epist.* quas *familiares* vocant, ad, Terentius operas in scriptura pro magistro dat. Et *lib.* 5. *Epistol. ad Attic. pro magistris scriptura*, & portus & nostrarum Diœcesium & 4. *in Verr.* in Scriptura Siciliæ pro magistro est quidam L. Carpinatius. Vide supra Magister in auctionibus.

MAGISTRI vocem, proprio nomini antepositam, de literarum magistro Pontificii juris Interpretes accipiunt: quum verò sequitur, ut de fabro, opifice artificeve intelliguntur: sed quam rectè ipsi viderint: Magistri etiam dicuntur: qui bona sub hasta vendunt. Vide Cælium *lib.* 11. *cap.* 5. Spieg.

MAGISTRO debetur reverentia, *l. à quibus ff. de Don.* Alber. Spieg.

MAGISTRUM excusare debet discipulus exemplo Cassij, *l. dicere*, *de recept. arbitr.* Spieg.

MAGISTROS Paulus dici scribit, quibus præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam & sollicitudinem rebus, quibus præsunt, debent. Ipsosque adeo Magistratus per derivationem à Magistris cognominari, *l.* 57. *ff. de verbo. sign.* Festus verò *lib.* 11. *Magistrare* ait, *esse moderari:* Indeque magistros non solum doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum dici: quia omnes hi magis cæteris possunt, Briss.

MAGISTROS suo tempore Constantinopoli fuisse viginti-quatuor Luitprandus *lib.* 6. *c.* 5. scribit.

MAGISTROS pro custodibus accipi, Serv. *lib.* 5. *Æneid.* notat, citátque illud Terentij *Phorm. Ac.* 1. *sce.* 2. me filiis relinquunt quasi magistrum.

MAGISTERIUM potestas, *l.* 6. *C. de jurisdict. l. ult. C. ubi de curiali vel cohort. l.* 3. *C. ubi senator*, *l.* 33. *C. de appellatio. l. ult. C. de fide instrum. l. ult. C. de offic. milit. jud.* quam Suidas μαγιστερίαν ἀρχὴν vocat. Et Magisterium militare, *l.* 25. *C. de procuratorib.* Latini auctores etiam Magisteria numero multitudinis dicunt, ut Cicero in Cato. Me verò & Magisteria delectant: Et apud Suetonium in Octavio, *c.* 2. Magisteria municipalia, Briss.

MAGISTRATUM esse, est vel ordinaria jurisdictione fungi, vel merum imperium obtinere, quod satis arguunt verba Jurisconsult. *in l. eum qui de jurisd. omn. judic.* quum ait, Magistratus qui in aliqua potestate sunt, &c. Nam potestas in persona magistratuum imperium significat, *l. potestatis*, *de verb. signif.* Itidem probant exempla, quæ inibi Jurisconf. adducit, quum ea sint magistratuum, quibus merum imperium concessum est, Spieg.

MAGISTRATUM imminuere dicebant veteres, quod tunc derogare juribus, & prærogativa officij dicunt, Spieg.

MAGISTRATUM inquietare in *l.* 1. *ff. de Postulan.* Ibidem insignia magistratus videre & revereri non posse, §. *origo vero*, Spieg.

MAGISTRATUS, inquit Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* à magistro dicitur: sicut Albatus, ab albo. Quam derivationem etiam Paulus noster approbat in *l.* 56. *ff. de verb. sign.* Est enim Magister populi, Dictator, cui summum & universum imperium commissum est; cujus cæteri omnes magistratus partem obtinent. Festus verò à magistrando magistratus dictos ait, *qui per imperia potentiores sunt, quam privati. Dicebatur autem olim quidem Magistratus, is qui judicium auspiciumque haberet:* quemadmodum Cicero in Legibus scribit, Magistratus omnes judicium auspiciumque habento. Postea verò dicti sunt Magistratus, quibus Respub. vel omnino vel ex parte à Populo vel principe commissa esset. Omnino, ut Dictatores; item primis temporibus Consules, qui regio imperio erant: aut cum SC. extremæ necessitatis factum esset. Ex parte verò ut Consules, posteaquam alij magistratus creati sunt qui partem

partem iis suæ potestatis ademerunt: item Prætores, aliique inferiores omnes, Hot.

MAGISTRATUS apud Pomponium, *l.* 2. *de Orig. jur.* significat omnes quibus judicandi functio commissa fuerat: non ut jus constituerent, sed ut id quod constitutum esset dicerent, quasi viva vox juris Civilis, *l. nam & ipsum, ff. de judic. & jur.* §. *Prætorum* quoque, Instit. *de jur. nat. gent.* Spieg.

MAGISTRATUS vocabulum, P. Bembus *in Epistolis*, quas Leonis Pont. nomine plane Ciceroniane scripsit, numero multitudinis eleganter usurpat pro Dynasta, vel magis Potestate; quæ vox hodie Italis vulgo denotat eum, apud quem est arbitrium moderandæ Reipublicæ vel civitatis. Cæterum magistratus fiducia injuria non licet, *l. nec magistratib. ff. de injur.* Spieg.

MAGISTRATUM & civilem ordinationem Deus instituit sub ipsum statim creationis tempus, quando potestatem tradidit Adæ in ea omnia, quæ in terra & mari sunt. Prat.

MAGISTRATUUM gradus omnes & publica imperia ex fonte quinti præcepti, Honora patrem & matrem promanarunt, & Deo placent. Prat.

MAGISTRATUS audientiam præbere debet, & recte secundum leges, & absque omni affectu judicare. Novel. *de prætore Thraciæ*, §. *Oportet insuper Constit.* 26. Old.

MAGISTRATUS honesta semper debent præcipere: omnes subditi obtemperare debent magistratibus. Sicut enim magistratuum est, recte imperare: ita subditorum est, humiliter obsequi. Parentum & liberorum exempla utrisque versari debent ob oculos, Prat.

MAGISTRATUS imperiaque approbat Deus, sine quibus nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest, ut Cicero dicit. Porrò non magis sine magistratu civitas, quàm navis sine gubernatore, salva esse potest. Magistratuum itaque hæc est vis, ut præsint, præscribant, quæ sunt recta & utilia, & conjuncta cum legibus. Ut enim (ait Cicero) Magistratibus leges, ita populo præsunt magistratus: verèque dici potest, Magistratum legem esse loquentem: Legem autem mutum magistratum, Et profectò quod profuerit multas habere Leges, nisi sint qui moderentur ac recte distribuant? Quocirca Pomponius in *l.* 2. §. *post originem*, *ff. de orig. jur.* loquens *de Magistratibus*. Quia, inquit, *per eos qui juri dicendo præsunt, effectus rei accipitur.* Parum est enim jus in civitate esse, nisi sint, qui jura reddere possint. Vide quam pulchre accedant hæ sententiæ Apostoli, *Rom.* 13. qui tradit: potestatem ordinationem Dei esse. Quis igitur non obtemperet jus dicenti, autoritate omnipotentis Dei? Nec verò solum ut obtemperent obediantque Magistratibus, sed etiam ut eos colant, diligantque, requiritur, teste Cicerone. Nam ait, *& qui imperat, paruerit aliquando necesse est, & qui modestè paret, videtur, qui aliquando imperet dignus esse.* Bone Deus, quam sunt istæ voces dignæ, ut semper meditemur. Plus enim conferunt lucis ad Civilem disciplinam, quam omnes doctorum juris verbosi commentarij. Vetus autem inter sapientes quæstio fuit, utrum magistratus, præesse legibus, an leges magistratibus deberent: quam totam sedat Stoicæ summæ sapientiæ Chrysippus, cujus verba recitat Martianus *in l.* 2. *de legibus.* Ex illis autem manifestum fit, magistratus civitatis subesse legibus oportere. Nec mirum, quia legum ministri sunt, ut docet Cicero. Vide Salomonium *in dict. l.* 2. *de legib.* Old. Prat.

MAGISTRATUS in adeundo se exhibere debet facilem, in res spondendo gravem. Callistratus *in l. observandum, ff. de offic. Præs.* Old. Prat.

MAGISTRATUS non debet velle videri humanior, quam lex, ubi aliquid constitutum est, Nov. *de judicibus*, §. *Ut autem omni modo, constit.* 82. Omnis enim judex, sive magistratum gerat, sive aliter judicet, leges observare, & secundum illas proferre sententias debet. Et quamvis in medio litis Imperatoriam accipiat jussionem, aut sacram formam licet pragmaticam: lex tamen præferenda est ibi, §. *fin.* Old. Prat.

MAGISTRATUS plurimum debet prospicere fœminis, pupillis, vel aliis debilibus personis, etiamsi nemo petat. Ulpianus *in l. nec quicquam*, §. *observare, ff. de offic. procons.* Old. Prat.

MAGISTRATUS qui civilia administrant officia puris uti manibus, & omni præda abstinere debent, contenti ordinario tributo. Novell. *ut præsid. absque ulla datio.* §. *subit igitur, constit.* 8. Si enim magistratus lucro intenti sint, multos reos sontes accepta pro delicto pecunia absolvunt, multos rursus insontes condemnant. Nam omnium flagitiorum principium & finis est, pecunias ex officiis conquirere. Avaritia quippe omnium malorum mater existit: & maxime cùm in animis magistratuum innascitur. Si quidem magistratus, omnia auro habens venalia, delinquendi ansam præbet. Ibid. Old. Prat.

MAGISTRATUS Romæ hos habitos Pom. *in l.* 2. *ff. de orig. jur.* tradit Dictatores, Consules, Censores, Prætores, Ædiles, Tribunos plebis, Quæstores, Decemviros, Præfectum urbi, Tribunos militum: Alios autem fuisse, qui etsi magistratus non essent, extra ordinem tamen, utilitatis causa constituti jus dicebant, ut Præfectum annonæ & Præfectum Vigilum, de quibus accipiendum est quod *in l.* 7. *in fin. ff. de offic. procons.* scriptum est, Briss. Adde Corras. *lib. Miscell.* 3. *c.* 3.

MAGISTRATUS populi Romani post provinciarum divisionem ab Augusto factam, dicti sunt, qui tum in urbe, tum in populi provinciis, qui pro-consules mittebantur, jus dicebant. Ob eamque causam à Præsidibus provinciarum distinguuntur in Pandectis. Nam hoc nomen ad Provinciarum Cæsaris rectores constringitur, Ulpian. *in l.* 4. §. 1. *ff. de inter. in jur.* Quod ait Prætor in jure, sic accipiendum est apud Magistratus populi Romani, vel præsides provinciarum vel alios judices. Nisi forte populum Romanum, qui in urbe est significet. Hotom. Magistratus autem qui in provincias cum Imperio mittebantur, non Consules, Prætores, Quæstoresve appellabantur, sed Pro Consule, Pro Prætore, Pro Quæstore, cùm eorum vicem in provinciis repræsentarent. Ac postea coalescentibus in unum vocabulis, Proconsules, Proprætores, Proquæstores dicti sunt, Briss.

Sic MAGISTRATUM potestatemque, ut diversa disjungi videmus in *l.* 1. *ff. quod quisque juri*, *l.* 3. *in fin. ff. de arbitr. l.* 8. *ff. de accusat.* quod non omnes publica potestate præditi magistratuum nomen obtineant. Magistratuum tamen generaliter Ulpian. à propria significatione paululum recedens, eum interpretatur: qui in potestate aliqua sit: veluti Proconsulem, prætorem, & alios provinciarum rectores, *l.* 12. *ff. de jurisdict.* Et omnes, qui tribunali ac jurisdictioni præsunt, judices. Magistratuum etiam nomine nonnunquam municipales intelligendi sunt, *l.* 27. *l.* 31. *ff. de neg. gest. l.* 11. *l.* 33. *ff. ad municipal. tit. de magistratibus conveniend.* Briss.

MAGISTRATUUM multiplex divisio est. Alii erant majores, alii minores. Majores dicebantur, qui imperium potestatemque habebant, id est, qui nec obedientes & noxios cives multa & vinculis coercendi potestatem habebant ut Cic. *lib. de legib.* 111. *declarat. & intelligitur ex l.2. ff. de in jus vocand. l. 32. ff. de injur. l. 131. ff. de verb. sign.* quales sunt in urbe Consul, & Prætor, & præfectus urbi: in Provinciis Proconsules, aut Proprætores, item præsides. Minores dicebantur, quibus neque imperium neque potestas data erat, sed minor aliqua Reipubl. procuratio. Itaque aperte describuntur in *d. l.* 32. *ff. de injur.* qua de causa de se Cicero Ædile (qui minor magistratus est) Verrin. 2. loquens: Erat, inquit, tum Consul, Hortensius cum summo imperio ac potestate: ego autem Ædilis, hoc est, paulo amplius quàm privatus. Itaque in jus Ædiles vocari potuisse, constat ex Gell. *lib.* 13. *c.* 13. *& l. cumque*, 13. *ff. de peric. & commod.* In his numerantur à Cicerone Tribuni ærarii, Quæstores, Triumviri capitales, item procurator Cæsaris, ex *l. non licet*, 47. *de contr. empt.* Hotom. Prat.

MAGISTRATUS qui majores, item qui minores dicerentur, Gellius (exponens hæc verba; Ne quis Magistratus minor de cœlo servasse velit) ex his M. Messalæ verbis docuit, *lib.* 13. *c.* 14. Patriciorum auspicia in duas sunt potestates divisa. Maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum. Neque tamen eorum omnium inter se eodem, aut ejusdem potestatis: ideo quod collegæ non sunt Censores Consulum, aut prætorum Prætores Consulum sunt. Ideo neque Consules aut Prætores Censoribus, neque Censores Consulibus, aut Prætoribus turbant, aut retinent auspicia. At Censores inter se, rursus Prætores Consulesque inter se & vitiant & obtinent. Prætor etsi collega Consulis est, neque Prætorē neque Consulem jus rogare potest: ut quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tempora servatum est. Et ut in commentario XIII. C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, majus habet Consul: & à minore imperio majus, at à majore collega rogare jure non potest. Nos his temporibus Prætores Prætore creante veterum auctoritatem sumus secuti: neque his comitiis in auspicio fuimus. Censores æque non eodem rogantur auspicio atque Consules & Prætores. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi majores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus, Tributis comitiis magistratus; sed istius curiata datur lege: Majores Centuriatis comitiis fiunt. Quod autem collega Consulis Prætor dicitur, ideo dictum est, quod eodem auspicio crearentur, ut ibidem scribit Gellius, Hot. & Prat.

MAGISTRATUS utique pop. Rom. propriè dicebantur, qui in urbe jus dicebant. Eaque de causa à Præsidibus provinciarum separantur, *l.* 3. §. 1. *ff. quod met. caus.* 131. *in fin. ff. de verb. sign.* Et ideo qui in provincias cum imperio mittebantur, non Consules, Quæstores, Prætoresve appellabantur: sed pro Consule, pro Quæstore, pro Prætore, cùm eorum vicem in provinciis repræsentarent. Ac posteà coalescentibus in unum, Proconsules, Proquæstores, Proprætores dicti sunt, Briss.

MAGISTRATUS alii Urbani sunt, alii Provinciales, alii Municipales. Provinciales propriè potestates dicuntur, *l. eum qui*, 13. *ff. de jurisd.* ubi pro PRÆTOR, legendum putarem vel PRÆSES vel Proprætor. Itaque sæpe imperium à potestate distinguitur, ut *l.* 13. *ff. de arbitr. l.* 1. *ff. quod quisque jus*, *l.* 8. *ff. de accusat.* Municipales autem sunt veluti Duum-viri, magistratuumque nomine sæpe municipales intelliguntur, ut in *rubr. de magist. conveniend. & l.* 27. *l.* 31. *ff. de negot. gest. l.* 11. *& l.* 13. *ff. ad municip.*

MAGISTRATUUM alii ordinarii sunt, alii extraordinarii: Ordinarii dicuntur, qui ordine legibus instituto solenni more creantur, & perpetuo usurpantur: ut Consul, Prætor, Ædilis, Quæstor. Extraordinarii verò, qui cùm usus Reipubl. postulat, præter usitatum ordinem constituuntur: quales erant Dictatores: item Præfecti annonæ, & Præfecti vigilum: ut ait Pomp. *leg.* 2. *ff. de origin. jur.* Item qui in provincias Proconsulari aut Proprætorio imperio, aut antequam Consules Prætoresve fuissent, aut non statim postquam urbanum illum magistratum in urbe gessissent, mittebantur. Quod enim nonnulli tradunt, Provinciarùm administrationes omnes extraordinarias fuisse falsum est: eaque de re copiosè in Commentariis Manilianæ Orationis disputavit. Hot.

MAGISTRATUS plebeii, ut Manutius exponit, dicebantur, qui plebis causa, & ex ipsa plebe. Patritii verò qui patritiorum causa, & ex patriciis familiis primum erant instituti.

* MAGISTRATUS est persona publica ab eo, penes quem est Majestas vel superioritas, ad conservationem legum & humanæ societatis cum jurisdictione constituta.

* Omnis autem regendæ Reip. potestas primò & *formaliter* in Majestate consistit, per *participationem* autem Magistratibus, velut Instrumentis & Administris Majestatis communicatur.

* In Imperio nostro quosdam Magistratus solus Imperator constituit, quosdam cum consensu Ordinum, quosdam soli Status promittit Imperator Officiales Imperii Germanis eligere. *die Konigliche und des Reichs ampter am hoff und sonsten im Reich mit keiner anderen nation den gebornen Teutschen, die namen hatten, redliche leuthe, hohen standes und wesens.* (Regia & Imperii munia in aula & aliàs in Imperiô è nulla alia natione quàm è natis Germanis, quibus nomen est, probis viris, eminentis conditionis & status)

* Vi jurisdictionis territorialis potestas cōstituendi Magistratus, Prætores, Senatores, Officiales, ac Judices varii generis, Ecclesiasticos, Seculares, Militares & Principibus, ac Statibus Imperii in territoriis suis competit, *Amptleute, Vogte, Pfleger, Burgermeister, Richter, schopffen ein-und abzusetzen.* Idem jus Nobilibus Imperii immediatis competit.

* Quamvis Civitates municipales secundum cujusque loci consuetudinem, sibi ipsis eligant Consules, Senatores, & Administratores, attamen in Saxoniâ, Thuringiâ, Misniâ, & alibi, Confirmatio Principis vel Superioris accedere debet, *und mus die bestatigung der neuen Rathswahl bey dem Landesherren gesucht werden.*

* Sic Dominus territorii per Consiliarios vel Commissarios suos Administratorum civitatis Acta & gesta examinare & in rationes Universitatis, cumprimis ubi suspicio malæ administrationis subest inquirere potest.

* Cœterùm ad gubernationem Reipublicæ eligendi, 1. Viri pii & conscientiosi, 2. Veraces, 3. Prudentes, 4. Justi, 5. Fidei observantes & in dictis & factis constantes, 6. Fortes & magnanimi, 7. Patriam amantes, 8. Docti & eruditi. Neque hic cum damnô Reip. amicorum (ut vulgo fit) plus tribuendum intercessionibus ac *recommendationibus* quam *meritis*.

* Vid. Beiol. *de Jure Universit.* Bruning. *simil. differt.* Mastrill. Knipschild.

MAG-

MAGMENTARIA fana dicentur vasa sacra, quibus magmenta & exta sacra Imposita aræ inferebantur. Turnebus *advers. lib. 22. c. 7.*

MAGNA & evidens calliditas apud Ulp. *de Dolo in fin. l.* & eleganter Spieg.

MAGNA causa, quæ sit apud Jurisconsultos, nec Glos. nec interpretes certo tradidisse, Zas. ex eo docet, quod exempla ab eis posita, sint improba. Unde ipsi dici vult suo periculo, & quidem nove, quod magna causa potest verti in eo, qui est condemnatus, ut pecuniam solvat: cæterum quia confestim cogitur proficisci in necessitatem reip. hic cessare ordinem executionis contra eum: modo paratus sit dare fidejussores, vel pignora, ne necessitas reipubl. impediatur. Cæterum inter magni ponderis, sive graviores causas, in jure Civili referuntur ab idoneis interpretibus causa matrimonij, item status, atque famæ, & quales sunt omnes causæ criminales, vid. Bart. *in l. admonendi, ff. de jurejur. Spec. tit. de advoc. vers. cum autem* Pr.

MAGNA dos secundùm qualitatem personæ intelligitur, *C. de Collat.* Aut quod meum, & ibid. not. Prat.

MAGNA machinatio, apud Jurisconf. *in l. qui enim de dolo.*

MAGNA mora sex mensium dicitur *l. ult. C. de censib.* Spieg.

MAGNA possessio *l. 5. §. Idem prætor, ff. de reb. eor.*

MAGNA negligentia culpa est: magna culpa dolus est: Paulus *in l. magna, ff. de verb. signif.* vide *Lata culpa* Prat.

MAGNÆ facultates recipiunt æstimationem, partim ab arbitrio judicis, partim à vulgi opinione, partim à qualitate personæ. Vide quæ not. *in §. sed hoc jure utimur:* Institut. *de Attil. tut.* Spieg. Prat.

MAGNARII negociatores, qui trans mare ad se devehi species curant, vere, & ut ita dicam, Alciatus ait, ἐμφανκοπῶς mercatores sunt Spieg.

MAGNANIMITAS, id est, sublimitas & præstantia animi, propriè Imperatoris est. Seneca autumat Magnanimitatem & fortitudinem idem esse, nihilque aliud in rebus humanis magnum, nisi animum magna despicientem Spieg.

MAGNAS fraudes in rationibus committere. Vide Ulpianum in *l. unde Neratius, in §. idem Julianus, ff. ad leg. Aquil.* Spieg.

MAGNI, id est, Imperatores, apud Martianū *in l. 1. ff. de requir. reis.* Briss.

MAGNI facere, *l. 4. ff. de offic. proconf.* Magni pretij esse, *l. 14. ff. de furt.*

MAGNIFACERE, non est ut Interpres exponit apud Ulp. *in l. 1. §. fin.* quod vi aut clam valde diligere, sed in pretio habere, vulgò dicunt, reputare. Idem *in l. observare, §. ingressus de offic. proconf.* Magni enim faciunt, ait, provinciales, servari sibi consuetudinem istam. Prat.

MAGNI arbitrari dicitur ut magni ducere, magnificare, Spieg.

MAGNIFICARE verbum, devitatur à nonnullis, nec patiuntur dici, Magnificat anima mea Dominum, cùm Terentium ea vox non puduerit. Ex Insulano. Spieg.

MAGNIFICENTIA est, (inquit Cicero *de invent. lib. 1.*) *rerum magnarum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione, agitatio atque administratio.*

MAGNIFICENTIA mea, *in l. 1. C. de Veteran. libr. 12.* Magnificentia vestra, *C. de offic. ejus qui vic. alt. jud. obt.* Spieg.

MAGNIFICENTIA publica. Hujus meminit Cicero pro L. Flacc. Hæc, inquit, ratio ac magnitudo animorum in majoribus nostris fuit, ut quum in privatis rebus, suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viverent, in Imperio, atque publica dignitate, omnia ad gloriam splendoremque revocarent. Quæritur enim in re domestica continentiæ laus, in publica dignitatis Spieg.

MAGNIFICENTISSIMUM Senatusconsultum, pro amplissimo & nobilissimo, apud Cic. *lib. 1. de divinat.*

MAGNIFICENTISSIMUS, ab Imperatore exequæstor appellatur in Authent. Ut divinæ jussiones, quod & ab Alberico adnotatum est Spieg.

MAGNIFICORUM titulus tribuitur præfectis prætorio, magistris militum, magistris officiorum, magistris inter agentes, quæstoribus, comitibus domesticorum, *l. 16. C. de test. milit. l. ult. C. ubi Senator. l. 33. C. de appellation. §. ad istum epist. de Justinian. Cod. confir.* Et *in epist. instit. in §. cumque, l. 8. C. de modo mult. l. 6. & l. ult. C. de advocat. diversor. judicior. l. 6. de advocat. divers. judicum.* Briss.

Ita MAGNIFICOS viros magnificosque judices interpretabimur *in l. 32. in fin. & l. 34. C. de appellat.* Briss.

MAGNIFICUS dicitur, autore Arist. qui in magnis pro dignitate sumptum facit, vel qui res præclaras gerit. Interdum tamen Catanæo teste, pro glorioso & jactabundo ponitur. Vide Abb. *in c. novit. de off. deleg.* Cæterum in quibus Magnificus cum liberali conveniat, in quibus etiam ab eo differat, pulchrè demonstrat Pontanus in *de Magnificentia*, quam ille definit, *peruniæ fructum esse*, Spieg.

MAGNI item æstimare: vide Paul. *in l. puta enim ff. ad legem Aquil.* Spieg.

MAGNITUDO, æris alieni, Impendiorum, patrimoniorum, pecuniæ, aquarum, Rei, fluminis, tempestatis, facinorum, vulneris, operis, doliorum, loci, &c. Briss. *ex ff. & C.*

MAGNUM tempus, quadriennium accipitur, *l. uxor. C. de rep.* Pr.

MAGUS est qui contra salutem hominum aliquid molitur; quique pudicos animos ad libidinem deflectit, *text. in l. 4. Cod. de malefic. & mathem.* Plura vide paulo ante in voce Magia.

MAJESTAS dicitur à magnitudine autore Festo; quam amplitudinem ac dignitatem vocat Cic. *de Orat.* & nunc latius capitur, nunc angustius. Latius transfertur ad Deos, ut *in l. non distinguemus, 32. §. sacerdotium, ff. de recept. arbitr.* Nobis autem Christianis, DEUS unus est. Unde est crimen læsæ majestatis divinæ, ut sunt blasphemiæ, perjuria, incantationes magicæ, & ejusmodi infinita alia, quæ vel capitaliter puniuntur; vel præcisione linguæ, vel qua pœna arbitraria. Sed uni nunc lex Julia dormit; Liceat enim mihi ita querelam exordiri de pessimis horum temporum moribus, quibus hæc crimina ferè pro criminibus non habentur, imò etiam laudi habentur, nedum ut puniantur. Quotusquisque enim est, qui puniatur ob abusum nominis Divini? Magos & incantatores nonnulli ne peccare quidem putant, hominum genus dignum, quod vel ob solam objurationem Dei capitali supplicio afficiatur. Angustius ad homines, ad locum, ad orationem, ad naturam, & alias res animatas. Vult. *ad §. publica autem, 3. num. 3. & seq. instit. de publicis jud.*

MAJESTATEM ut Deam, honoris & reverentiæ filiam, prisci coluerunt. Dicitur autem Majestas maximè ipsorum Deorum sicuti cùm Cicero dixit, *Deos non censere esse Majestatis suæ præsignificare hominibus, quæ futura sunt*, & I. C. *in l. non distinguemus §. Sacerdotio, ff. de recept. arbitr.* inquit. *Id enim non tantum honori personarum,*

rum, sed & Majestati Dei indulgetur. Quamvis & pro humana veteribus usurpata legatur, ut Cic. Magnum nomen est, magna species, magna Majestas consulis. Hunc verò titulum postea Roman. Impp. sibi vendicarunt, ut frequentissimè legitur *l. si quis ex grege C. de cohort. & pr. cornic. l. 1. C. de silent. 12. l. ult. C. ubi & apud quem in l. benè à Zenone, C. de quadr. præscript.* Quantò autem molestius Tiberius Cæsar, si id non fecisset ex simulatione, qui cuidam, à quo fuerat dominus appellatus, denunciavit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret? Docuit hoc Homerus, cùm Græcè tamen, sic inquit, Nullum ego sum numen: quid me immortalibus æquas; quo versu utendum nobis esse instruit Plutarchus si in eo libro cujus tit. est; Quo pacto quis intelligat se profecisse adversus adulationis venenum, ubi quis nos magnificentius quam pro merito laudat. Optumè Horatius:

Cura esse quod audis

Plurimi enim refert Herculea scabie minimè laborare. Aldobrand. *ad Instit.*

MAJESTAS auctoritatem & amplitudinem significat vel Dei *l. 32. §. sacerdotio ff. de arbitr.* vel principis, vel populi Rom. vel magistratus *l. 7. §. 1. ff. de captiv. l. penult. ff. de justit. & jur. l. 9. ff. de jurisdict. omn. jud. l. 23. ff. de injur. toto tit. ad leg. Jul. Majest.* Cic. pro Cornelio Majestatem in imperio esse dixit atque omni populi Rom. dignitate, ut & Quintil. refert *lib. 7. c. 3. Majestatis crimen illud esse definitur quod adversus populum, vel adversus securitatem ejus committitur leg. 1. ff. ad leg. Jul. Majest.* In hoc quoque crimen cadit, quod adversus principem, in quem populus omne suum imperium transtulit, committitur. Cic. *lib. 2. de inventio.* Majestatem minuere definit, de dignitate aut amplitudine, aut potestate populi, aut eorum quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare. Olim autem, ut Tacit. *lib. 1.* scribit in judicem Majestatis hæc tantùm crimina veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus denique malè gesta Repub. Majestatem populi Rom. minuisset: facta arguebantur, dicta impunè erant, quæ postea in judicium vocari cœpere. Briss.

MAJESTATIS crimen apud veteres videtur idem fuisse cum crimine perduellionis: Hodie tamen subtilius distinguitur in id crimen Majestatis, quod propriè appellatur crimen perduellionis: quasi dicas hostilitatis, cùm quis animo hostili in principem vel populum animatus est, & statum seu summam Reipubl. labefactare conatur; ut est in *leg. ult. Digest. eod.* Et in id crimen Majestatis, quod tantum Majestatis crimen appellatur, & superiori levius est, ut quo non summa Reipub. labefactatur: sed ejus pars quædam duntaxat, cujus utriusque criminis reos Cicero defendit, Prioris C. Rabirium, pro quo extat oratio. Posterioris Cornelium, pro quo non extat oratio integra, sed lacera apud Asconium Prædianum. Et ejus species à Jurisconsultis *ff. de publicis jud.* in prioribus sex legibus proponuntur & explicantur, & sunt species viginti duæ. Hujus criminis pœnam Justinianus ponit duplicem, unam mortem naturalem, alteram damnationem memoriæ etiam post mortem, Ea pœna non est ex lege Julia, sed ex posteriorum Imperatorum constitutionibus *l. quisquis, C. eo.* Lex 12. tab. pœnam capitis sanciverat, *l. 3. ff. hoc tit.* At verò tempore Cæsaris vigebat adhuc lex Portia, item Sempronia, quæ omnibus civibus capitali noxa damnatis exilium decernebat: tametsi crimen perduellionis tempore Ciceronis pœna crucis punitum, videatur probari ex oratione Ciceronis *pro C. Rabirio, & Val. Maximo lib. 6. c. 5.* ideoque & ipse Cæsar pœnam huic crimini addiderat, aquæ & ignis interdictionem. Itemque ut condemnato ad populum provocare non liceret, Vult. *d. §. publica autem, 3. n. 8. & 9. instit. de public. judic.*

MAJESTAS prætoris, id est, dignitas, autoritas. Paul. fortasse quis hic, & contempta Majestas prætoris vindicatur, quem certe non licet contemnere, ut rectè annotavit interpres, adstipulante Ulpian. *in l. de ætate §. qui tacuit ff. de interrog. act.* Sp. Add. *l. si familia, ff. de jurisd. omn. jud. 25. ff. de Injur. & l. 11. ff. de justit. & jur.*

MAJESTAS, est in imperii atque omni populi Rom. dignitate quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad seditionem vocavit Cic. *in partit.*

MAJESTAS Imperij variis modis minuitur, ut Zas. *in catalogo de lege Julia Majestatis* eruditè explicat. Inter cæteros verò hoc modo minuebatur, si quis imperio atque potestate præditus, exercitum extra suam provinciam, injussu populi obduxisset, autore Cicerone *in Pison.* Majestatem autem Victorinus Ciceronis interpres, amplitudinem & magnificentiam esse ait, in qua vis totius civitatis consistit.

MAJESTAS Imperatoria, *l. 1. de Thesau. C. lib. 10. & in proœm. Instit.*

MAJESTAS Regia *l. 1. C. ut nemo privatus.* Majestas publica, *l. 3. ff. ad leg. Jul. Majest.* Briss.

MAJESTATIS judiciorum, Majestatis reus: & legis Juliæ Majestatis reus, *ex ff. & Jul.* Paul. Briss.

MAJOR. Hæc dictio simpliciter prolata, de majore 2. §. *annot. est accipienda, l. si majore, C. de transact. l. fin. de his qui ven. æt. impetr.* Spieg.

* MAJORATUS seu Majoricatus *in jure*, nihil aliud est quàm Primogenitura; hæc enim fundamentum est, ad quod ætas & gradus referri debent, undè dicitur eundem esse Seniorem & Primogenitum.

* Dividitur MAJORATUS (in genere acceptus) in Majoratum *facti* secundùm naturam, & Majoratum *juris* per *fictionem.* Undè Verbum *primogeniti* esse *juris* seu civile, Verbum verò Majoris vel Senioris esse *facti* seu naturale; ita ut hoc casu, quo vocatur *Senior* admittatur ætate major & intelligatur *majoritas facti* non juris. Ubi verò *Lex* promiscue seniorem vocat pro primogenito, tunc termini comparantur & ordo primogenituræ servandus.

* MAJORATUS in *Specie* dictus differt à jure primogenituræ. Natura enim primogenituræ illa est, ut de lineâ in lineam, seu de primogenito ad primogenitum progrediatur successio, & primogeniti appellatione omnes illius descendentes in infinitum continentur, post illam verò linea secundogeniti & successivè. In majoratu verò *ætatis* prærogativa, ut fundamentum, attenditur, & ille ad successionem vocatur, qui in familia post mortem ultimi possessoris ætate major, *non qui primogenitus* reperitur. In hoc igitur ratio atque essentia majoratus consistit ut inter istos, qui ejus familiæ sunt, natu maximus, majorque ætate etiam ex geniculo remotiore succedat, nec repræsentationi locus est.

* Talis MAJORATUS vel Senioratus in Imperio passim viget, *also das allewege der Elteste den vorzug hat*, v. g. in investituræ petitione, Comitiali comparatione, negotiorum familiæ directione &c.

(Vide Goldast. *Tr. de Majoratu.* Engelbrecht. *Differt. de jurisd. Imper.* Bets *de pact. famil. illustr. c. 8.* Springsfeld. *de apanag. c. 5. n. 6. & seqq.* Besold. *de success. & elect. Regia. lib. 1. Differt.*

ferr. 4. D. Maurit. *consil. Academic.* 1.)

MAIOR amita, avi & aviæ amita.

MAIOR avunculus, avi & aviæ avunculus.

MAIOR socer, uxoris meæ proavus.

MAIOR socrus, uxoris meæ proavia.

MAIOR, ad annos relatum, pro longiori ævo intelligendum.

MAIOR causa impedit contumacia, *l. contumax*, §. 2. *ff. de re jud.*

MAIOR causa, criminalis: Minor, civilis dicitur. Imperat. *in Authent. Ut omnes obed. jud. provinc.* §. *si igitur ambo.*

MAIOR ecclesia, intelligitur Constantinopolitana civitas: cæteræque ecclesiæ sub dicto patriarchatu constitutæ. De hoc verò numero habes. *C. de sacros. ecclef. l. non plures.* Concordat & cum hoc titulo Authent. quoniam ut ait ext. *de vita honest. cler.* &c. constituit. cum *glos.* 1. *extr. de rescript.* Anchora.

MAIOR pars quandò potior habenda sit, Bart. declarat *in l. quod major, ff. ad munic.* Item quandò minori obsit, in *l. rescriptum ff. de pactis.* Quæ verò major pars judicum dicatur, *not. in l. Pomp. de re jud.* Spieg. Prat.

MAIOR propositio, seu πρότασις in syllogismo alias simpliciter propositio dicitur. Conclusio autem complexio: cui si quid demas, ἐνθύμημα appellatur: est enim id argumentum ex uno adsumpto concludens: quod Oratoris, Jurisconsultique proprium est, Spieg.

MAIOR etiam minori oppositus intelligitur, qui viginti quinque annos natus est *l.* 3. §. *ult. l.* 24. *ff. de minorib.* & qui ejus ætatis sunt, majoris ætatis esse dicuntur, *l.* 23. *ff. eod. tit.* Briss.

MAIOR Centenario, *in l. Papia*, dicebatur Libertus, qui supra sestertium centum millium, rem seu patrimonium reliquerat, *l.* 16. §. 1. *ff. de Jure patronat. Conjunctio* §. *postea*, *Instit. de success. libert.* Briss.

MAIOR pars creditorum, in specie, *leg.* 9. *in fin. de pactis,* pro modo & cumulo debiti, non pro numero personarum accipitur, *l.* 8. *ff. de pactis.* Quod si æquales sint in cumulo debiti, tunc plurium creditorum numerus præferendus est: In quo ineundo, plures ejusdem pecuniæ reos stipulandi, pro uno computamus, *l.* 8. *l.* 9. *eod. tit.*

MAIOR septuaginta annis non est, qui annum agit septuagesimum, *l.* 3. *ff. de jure immunit.* Quemadmodum contra minor 20. annis non est, qui diem primum anni vicesimi agit, *l.* 1. *ff. de manumission.* Briss.

MAIOR summa, propriè minorem continet, *l.* 3. §. *si plus, ff. de statu liber. l.* 1. §. *si stipulandi de verb. oblig.*

MAIORE parte anni possedisse intelligitur etiam, qui duobus tantum mensibus possedit, si modo ejus adversarius paucioribus aut etiam nullis possedit, *l.* 156. *ff. de verbor. signif.* Quod pertinet ad interdicti Utrubi explicationem, *l.* 1. *ff. de utrubi*, §. *quorum jus, instit. de interdict.* Briss. Prat.

MAIOREM partem, in ejus legis interpretatione, quæ quod major pars judicum statuerit, id reum pati jubet. Quintilian. *Declama.* 365. interpretatur, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba jurant. Ita in ea legis verba, quæ Cælio *lib.* 8. *epist.* referuntur accipe. Briss.

MAIOREM partem hæredum, non ex numero personarum, sed ex magnitudine portionum hæreditariarum, intelligimus, *l.* 14. *ff. depositi.* Briss.

MAIORES apud Romanos nominabantur parentes supra tritavum, qui speciale nomen non haberent, *l.* 4. §. *parentem ff. de in jus vocand. l. ult.* §. *parentes, ff. de gradib. & adf.* Servius in 8. *Æneid.* ad versum *Latique minores.* Minores, ait, non dicimus, nisi quotiens deficit graduum nomen, ut filius: nepos, pronepos, abnepos, trinepos: ubi isti gradus defecerunt, merito jam dicimus minores, hic majores dicimus post patris, proavi, abavi, atavi vocabulum. Quamquam majoribus crebrius Latini Posteros opponunt. Plin. *in Paneg.* Cùm divus Nerva sanxisset, ut paternis bonis necessitate vicesimæ solverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis habere. Cur enim posterioris amplior honor quam majoribus haberetur? Vincent. Lirinensis *lib. adversar. profan. novatio.* Idque esse proprium Christianæ modestiæ & gravitatis non sua posteris tradere, sed à majoribus accepta servare. Briss.

MAIORES alias generaliter appellantur omnes, qui ante nos fuerunt vel ante aliquot secula: licèt nullo nobis sanguinis vinculo sint devincti. Majores nostri penè eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant *l.* 1. *in pr. ff. de jur. immunitat. l.* 3. *ff. de donat. inter vir. & l.* 18. §. *ultim. ff. de pœnis.* Contrà Posteriores vel Posteri, qui sequuntur, in infinitum usque. Prat. Briss.

MAIORES alias censentur, qui annum septuagesimum egressi sunt. Ut *in l. majores, de jur. immunit.* Prat.

MAIORES alias denique cùm nihil additur, solent significari extra minores, hoc est, legitimæ ætatis homines, qui annum vigesimum quintum sunt egressi, ut in *tit. ff. ex quib. caus. ma. in integr. restit.* Old. Prat.

MAIORES ad annos relati dicuntur Ulpiano, qui annum exegerunt septuagesimum, *l.* 3. *de jur. immunit.* Spieg.

MAIORES, Flamines appellabantur patricii generis; Minores plebeij.

A MAIORI parte curiæ factum dicitur, cùm duæ partes adfuerunt, aut amplius quam duæ, *ff. quod cujusque universit. l.* 29. *ff. ad municip. l.* 121. §. 1. *de divers. reg. l.* 45. *de decurion. lib.* 10. *C. l. penult. de prad. decurion. eod.* Major pars creditorum in specie *l.* 7. *in fin. ff. de pact.* pro modo & cumulo debiti non pro numero personarum accipitur, *l.* 8. *de pact.* Quod si æquales sint in cumulo debiti, tunc plurium creditorum numerus præferendus est, in quo ineundo plures ejusdem pecuniæ reos stipulandi, pro uno computamus, *l.* 8. *& l.* 9. *ff. de pact.* Ita majorem partem accipio & in *l. ff. de curator. bon. dand. & l. ult. C. qui bon. ced. poss.* Eodem autem modo & in depositi repetitione majorem partem hæredum non ex numero personarum, sed ex magnitudine portionum hæreditariarum intelligimus, *l.* 14. *ff. depos.* Briss.

MAIORI, & imprimis Cæsari, obediendum est, *c. qui resist.* 10. *q.* 3. *l. contra pupillum*, §. *is qui ad majus, ff. de re judic.* Bart. *l.* 2. 3. *fin. ff. de custod. reor.* Bald. *l. Senatus de accus.*

MAIORINA pecunia, & majoris pecuniæ figuratio, vetita ex C. Th. Briss.

MAIORITAS vox à Pontificibus & Interpretibus usu recepta à majori more Græco ducta, *extra de majori, & obed.* quam in pluribus consistere scribit Joann. Andr. *cap. si pluribus de prebend.* In quibus spectetur, indicat latius Albericus in *Alphabeto*, Prat.

MAIUMA genus ludi & indecori spectaculi fuit, *l.* 1. *Cod. de majum.* quod à Suida ita describitur: πανήγυρις ἤγετο ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν Μάιον μῆνα τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὠστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ᾗ εἴχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν, ἀλλήλοις ἐμβάλλοντες, ὅθεν καὶ Μαιουμᾶς ὁ τῆς τοιαύτης ἑορτῆς καιρὸς ὀνομάζεται, Briss.

MAIU-

Maiuma, festivitas est, quæ fit Romæ Maio mense. Nam Romani maritimam urbem adeuntes Hostiam, inter aquas voluptatibus incumbebant, invicem sese invadentes. Quam quidem solemnitatem sustulit Anastasius Imperator. Sed & in præsentem diem, quercum Kal. Maij ludentes in urbem juvenes portant. Alc. *in tit. C. de majuma lib.* 11. Idem quale festum esset, ex Suida latius aliquantò demonstrat, *cap.* 5. *lib. parerg.* 5. Spieg. Hæc eadem Foralia dici, quod omnes Majuma floribus celebrent, testis Gyrald. *histor. Deor. syntag.* 1.

Maius auditorium impedit, contumaciam, *l. contra ff. de re jud.*

Maius consilium: Vide leges condere.

Maius ad se trahit minus, hoc est, quod proverbialiter dicitur, Motus majores expellunt minores. Undè quandò sunt duæ actiones, quarum altera est major, altera minor, istæ non possunt cumulari, per *l. minorem*, *ff. de judic.* ubi dicitur: *Si incidat major & minor actio: tunc major trahit ad se minorem.* Sic si incidat actio criminalis, & actio civilis in judicium, tunc criminalis præcedit, & civilis differtur: Vide Zas. enarrantem §. *si minus*, *Instit. de act.* Spieg.

Malabathrum in *l. ult.* §. *species*, *ff. de publ.* (Licèt alij hic legant Malobathrum, Malobastrũ, Malabustum, Malavistum) Diosc. *lib.* 1. *cap.* 11. folium id esse sui generis scribit, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis sine radice, quod collectum statũ lino transsuebatur, & siccatum recondebatur. Plin. *lib.* 12. *cap.* 26. Dat & malabatrum Syria arborem folio convoluto arido colore, ex quo exprimitur oleum ad unguenta, fertilior est ejusdem Ægyptus. Laudatius tamen ex India venit, in paludibus ibi nasci tradunt, lentis modo, odoratus croco, nigricans scabrumque quodam salis gustu. Meminit etiam Malabathri idem auctor *lib.* 14. *cap.* 16. & 23. *cap.* 4. Et Horatius quoque tinctos Assyrio Malobathro capillos dixit in Odis. Ind. Malobathrati, qui malobathrino oleo delibuti sunt apud Sidon. Apollinar. *libr.* 8. *epist. ad Leon. Brisson.* Guarchias ab Otto Malabathrum in procera arbore procul ab aquis nasci scribit mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum colore viridi tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur, odoratum caryophyllos redolens, quodam modo, non tam vehementis odoris ut nardus & macis, neque tam subtilis aut acuti, ut est canella. Prat. vide infr. Malobathrum.

Mala mansio genus videtur fuisse momenti. Ulp. *in l.* 7. *ff. de pos.* Si hominem apud se depositum, ut quæstio de eo haberetur, ac propterea vinctum vel ad malam mansionem extensum sequester solverit. Idem in *l.* 15. §. 3. *ff. de injur.* Quæstionis verbo etiam ea, quam malam mansionem dicunt, continebitur. Quidam eculeum hac periphrasi significari volunt. Alij tamen metaphoricos intelligi arcas volunt, in quas conjiciebantur servi & alij malefiei, de quibus erat quæstio habenda: quarum meminit Cicero *in Miloniana*: Subitò, inquit, arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris & in arcas conjiciuntur, ne quis cum his colloqui possit. Robur has videntur Valerius & Festus appellasse, quoniam erant ex robore. Robur, inquit hic, in carcere dicitur locus is, in quo præcipitatur maleficiorum genus, quod ante robusteis arcis includebatur. Valerius. Quin etiam familiares eorum, ne quis Reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. Prat.

Mala fides ex læsa conscientia, quæ accusat & convincit aliquem non ignorare rem alienam esse, quam per fraudem vel tradit, vel accipit. Prat. Vult. *comm. Inst. tit. de usucap. num.* 39.

Mala fide quis emisse dicatur, collige ex *text. & gloss. l. si quis cum sciret*, *ff. pro empt.* Prat.

Mala medicamenta Lege, Medicamentum.

Mala, pro gena & maxilla. Qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur, *l.* 11. *in princ. ff. de Injur.*

Malam, id est, eam faciei partem, quæ mali speciem præ se fert, hoc est, rotundam. Cicero à maxillis deducit, cùm inquit: Quin etiam verba sæpe contrahuntur, non usus causa, sed aurium, Quomodò autem vester Axilla Ala factus est, nisi fuga literæ vastioris, quàm literam etiam à maxillis, & axilla, & vexillo, & pauxillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit? Ea sunt usi voce Jureconf. in *l. non solum ff. de injur.* & Imp, *in* §. *fin. Inst. eod.* Spieg.

Mala vicinitas. Propter hanc, ut dicit Terentius Clemens, sæpe confines etiam supra justam æstimationem interest nostra acquirere: haud dubie insinuans, malam vicinitatem esse perniciosum damnum. Accedit *l. quod sæpe* §. *fin. ff. de contrah. empt.* Spieg.

Male accipere aliquem verbis, pro injuria afficere. Subauditur tamen aliquandò, verbis Spieg.

Male audire, infamari, inquit Valla, crimina nostra audientes. Et opponitur Maledico Spieg.

Male agere quem vel nihil agere sæpe jure nostro dicitur, quibus verbis nihil aliud intelligi volunt, Alciatus Parergon. *lib.* 4. *c.* 4. Duarenus in *l.* 4. *ff. de pactis*, quam quod eum qui nullam actionem habet, nihil agere: illum autem qui actionem quidem habet: verum exceptione repelli potest, male agere existiment. Langebeccio autem c. 17. in anno. ad ll. difficiliores hæc verba majorem vim ac potestatem habere videntur, atque olim cùm adhuc judicia ordinaria in usu erant: illum male petere, vel male agere fuisse dictum, qui per hoc incidebat in pœnam plus petitionis, remque consumebat: illum autem nihil facere vel agere, cui ex eo nullum erat periculum, idque probat *ex l.* 4. *ff. de compensat. l. unica*, *ff. Quando dies ususf. ced. l. pecuniam quam*, *ff. si cert. pet. cum similibus.*

Male cedere, id est, malè succedere: sive accidere alicui, quod non sperabat.

Male emere dicitur, qui immenso pretio: vel non æquis conditionibus, aut etiam à malo auctore emit. Briss.

Male cogitare, de iis qui odium aut simultatem aliquam animis suis conceperint, solemus dicere: sed præsertim cùm premitur odium, ultionis autem tempus atque occasio observatur. Exempla producit Insul. Spieg.

Male conceptum instrumentum dicitur, in quo barbarismus est admissus, seu, ut interpretes dicunt, mala grammatica, *l. imperator*, *ff. de statu homin. & l. qui habebat*, *ff. de manum. testam.*

Male consumere, Paul. solutæ fuit adolescenti pecuniæ debitæ, easque malè consumpsit, *l. minor.* 3. *de minor.*

Malæ fidei emptor quis dicatur, pete à Jurisconf. in *l. si quis cum scire*, *ff. pro empt.* Spieg.

Malæ fidei possessor. Lege, Bonæ fidei possessor. Et quomodo probetur in possessore. Bart. *in l. Celsus*, *ff. de usucap.* Spieg.

Male mereri pro nocere & incommodare. Triphonius *in l. bona fides*, *ff. depositi.* Male meritus publice etiam egestate laborare debet, Spieg. Prat.

Male promissum, accipitur aut super re mala, vel turpi: aut pro male concepto. Archidiac. monuit, Spieg.

Male-

MALEDICERE, ut plurimum unico verbo scribitur.

MALEDICTA. Verba Ciceronis pro M. Cælio satis arguunt, anteactæ vitæ crimina, quæ cuique propria non sunt, appellari maledicta. Ejus autem verba sunt: Quod objectum est de pudicitia, quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est, id nunquã tam acerbe feret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem esse natum. Sunt enim ista maledicta pervulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam, quæ si petulantius jactatur, convicium: si facetius, urbanitas appellatur. Vide Sylvium in Orat. pro M. Fran. & Spieg. Translatum autem hunc locum Cic. ex ... Demosth. ... annotavit Muretus lect. ... lib. 8. c. 19. adde Franc. Bald. in sua Catechesi juris civil. c. 41.

MALEDICTUM est infamandi causa dictum: quod tum demum in convicium transit, cum in cœtu & cum vociferatione dictum est. Ulpian. in l. 15. §. ex his apparet, ff. de injur. Briss.

MALEDICTUM, a contumelia distat: quod hæc hæredis nil rationem vitiat, circumscribit que. Id Ulpianus indicat in §. si quis nomen, l. quoties, de hæredib. instit. Illud vero nihil impedit, quo minus autem recipiatur, constetque, ut etiam diserte ponit Marcianus, in l. in verbis, §. 1 eod. Spieg. Prat.

MALEDICUS est, qui maledicit quantum potest, & scit, ut ... extr. de maledicis, Joan. Belon. etym.

MALEFICIA dicuntur ea delicta, quibus quis dolo malo nec vemente læditur: ut sunt, furtum, rapina, damnum, injuria datum, & injuriæ. Porrò publicæ disciplinæ vigor postulat, ut malefici puniantur, l. locatio, § quod illicite, ff. de publican. Spieg. Vel sic. Maleficium proprie vocari solet delictum, quod ex dolo malo ad lædendum proximum proficiscitur: Id est, privata noxa, qua privatim quisque læditur, veluti furtum, injuria, &c. vide l. dolum, Cod de dolo. Quid autem differat à crimine: vide supra Crimen.

MALEFICIA impunita esse non oportet, l. 51. §. ultim. ff. ad leg. Aquil. l. 18. §. 1. ff. de judic. Briss.

MALEFICIUM dicitur, quicquid improbè admissum est. Ulp. l. 1. in princip. si fam. furt. fec. dic. Utilissimum id edictum prætor proposuit, quo dominis prospiceret adversus maleficia servorum, hoc est, quasi malefacta. Quamvis & quæ dicta, scripta, consulta criminose sint, ut sentit Alciatus, maleficij nomine, ... in legibus pœna veniant. Quamvis haud raro regitur per officium, l. non æstimo, ff. de admin. tutor & l. tre tutore: eod. Spieg. Quidquid maleficiorum admittitur, bifariam contingit, videlicet aut aperte aut occulte. Apertum maleficium est, quod nullo prætextu potest excusari, quo minus omnes, qui vident vel audiunt factum ipsum, statim intelligant, & dijudicent contra legem perpetratum esse: ut sunt furta, cædes, convicia, damna data, quæ suas habent nominatas actiones. Occultum vero maleficium est, quod cum admittitur, non statim redargui vel damnari potest, quasi ... contra jus, vel bonos mores factum: sed sub aliquo honesto prætextu, per multos sæpè dies ... tandem perniciem affert immanem. Hæc ... quia varij generis est, dicta est. Suspecti nomen, Oldend.

MALEFICIUM in l. 7. ... de præscript. long. temp. interpretatur ibidem Goth. instrumenti fraudulentam subtractionem.

MALEFICOS speciali nomine incantatores antiqui intellexerunt Ruar. C. de malefic. Sed verior est expositio Hegendorfini, quem vide Exegesi, eod. tit. Generaliter autem maleficorum nomine accipiendi sunt, qui damnum inferunt, qui nocent alteri. Spieg.

MALEFICOS à magis & mathematicis separant Impp. in tit. de malefic. & mathem. B. Hieronymus in Daniele c. 2. maleficos ait esse, qui sanguine utuntur & victimis & sæpè corpora contingunt mortuorum: quos etiam ab incantatoribus qui rem verbis peragunt, & Chaldæis & magis distinguunt Impp. Constantin. & in l. 5. C. de malefic. Magi ajunt, & cæteri, quos maleficos ob magnitudinem facinorum vulgus appellat. Idem ut l. 7. eod. tit. Si quis magus aut magicis carminibus adsuetus, qui maleficus vulgi consuetudine nuncupatus. Eadem & B. August. tradit in lib. de Civit. Dei, cujus verba referuntur in c. nec mirum, 26. quæst. 5. Briss.

MALEVOLENTIA: Vide Benevolus.

MALEVOLUM propositum l. 6. ff. de suspectis Tutor.

MALITIA perversitatem sonat, cùm quis data opera male agit. Hæc ætatem supplere dicitur: & alij damnosa. Dolus. Bald. in l. quæ fortuitis, C. de pig. act. Idem in l. Macedonianus, C. ad Macedonian. & alibi, Spieg.

MALITIA callidorum est, variorum & dolosorum, contra quos prætor edictum proposuit, de dolo malo, Spieg.

MALITIAM Cic. lib. 3 de Natura Deor. definit versutam & fallacem nocendi rationem: cui simplicitas opponitur, l. 1. ff. de Dolo. Sic malitia fidejussoris, l. 11. ff. Quod met. caus. Briss.

MALITIOSE, id est, dolosè, callidè, insidiosè, fraudulenter apud Cic. lib. 3. offic. Sic.

MALICIOSE, edere rem mandatam, idem est quod decipere, maliciosè edere dicitur, qui dolo malo non edidit, l. ubi exigitur. ff. de edend. Spieg.

MALIGNE, pro perversè. Marc. de custod. reor. l. divus. Sed si quid malignè, interrogasse, aut non dicta retulisse pro dictis cum comperenit. Item Maxime, l. 4. de inoffic. testam. Malignè, ait, circa sanguinem suum inferentes judicium. Spieg.

Sine MALIGNITATIS interpretatione, ex C. Th. Briss.

MALIGNUS etiam dicitur qui sui juris paulo retinentior est. Sicut benignus qui de suo jure multa remittit, Con. lib. 1 c. 11. n. 3.

MALI homines, Paul. in l. 3. de offic. præsid. ... curens, inquit, qui provinciæ præest, malis hominibus purgari provinciam, hoc est, improbis, sceleratis, & iis quos perditos homines appellare solet Cicero: tam autem malos, quo nomine vulgo appellantur. ... autem mali puniendi, quod & eorum exemplo cæteri à peccato deterreantur, & improbis hominibus civitas purgatur. Sed & civitates tripontine gubernari ... scribit in Amatoribus, quum nocentes ... dunt. Spieg.

... Utitur Scævola Græca hac voce, quæ ... significat, secundum Noricum textum in P... de leg. ii. 3. Spieg.

MALITAS legitur apud Ulp. in l. 5. ff. quod met. caus. eodem modo ut Bonitas dicimus. In vulgatis tamen, Mali scriptum fortasse sunt Calamitatis. Legimus tamen Sceleratis in l. 3. ff. de bon. eorum qui ant. sent. Hot.

MALO verbum de iis, quorum electio libera est, usurpari convenit, l. stipulatio, §. fin. ff. de nov. oper. nunc. l. pen. ff. de pollicitatio. Forcat. in Necyomant. dial. 13. n. 3.

MALLEATUM, quod malleo factum est. Ulp. de l. 3.

librorum, §. *sed nec cepti.* Sed perscripti, ait, libri nondum malleati, vel ornati continebuntur libri, Spieg.

MALOBATHRUM, arbor est odorata ex Syria, quæ nomine speciali folium appellatur, unde fiunt unguenta, quæ dicuntur foliata. Hor. *in 2. carm.*

Nitentes malobathro Syro capillos.

De folio malobathri meminerunt sæpè Galenus & Apitius Martian. *de publ. l. interdum.* Malobathrum, aroma Indicum, non malobastrum, Nebr. Est autem Malobathrum folium innatans Indicis paludibus, sine radice, quod collectum & lino trajectum siccatur & servatur: nardum sapore imitatur, vincit etiam, & odoratissimum est, teste Dioscoride, ut de eo refert Forcat. *in suo penu jur. civil. c.* 22. vid. Malobathrum sup.

MALORUM varia genera: vide apud Gothofr. in *l. qui fundum*, 205. *ff. de verb. signif.*

MALUM committere, pro delinquere. Spieg.

MALUM substantivè positum, damnum est, incommodum, & detrimentum, Spieg.

MALUM nascens & inveteratum. Cic. *in Phili.* Omne malum nascens facile opprimitur: inveteratum fit plerumque robustius.

MALUM est, quicquid herba & fructu virens lignoso operculo caret, extra habens, quod esui aptum est. licèt durum quandoque etiam intus contineat, cujusmodi persica sunt: aut acinos, cujusmodi sunt pecunia mala, Macrob. Saturn. *lib.* 3. *c.* 19. Pomum namque generale nomen est omnium fructuum, qui ex arbore esui apti proveniunt, sive molles, sive duri sint: Idque (pomum) dividitur in nucem & malum, Gœdd. *ad l. qui fundum*, 205. *num.* 2: *ff. de verb. sign.*

MALUM venenum. vid. *l. ejusdem*, §. *adjectio.* 2. *ff. ad leg. Cor. de sicar.*

MALUS est arbor navis fixa, in altum directo porrecta cui annectuntur vela & funes cum rotulis, inde dictus quod sit instar mali summitate, vel quod cingatur quasi quibusdam malis: quorum volubilitate levantur vela: unde Horat. *lib.* 1. *carm.* Old. 14.

Et malus celeri saucius Africo.

Differt autem malus ab artemone, quod malus vere ac proprie sit navis: artemon verò non sit: Ratio est, quia pleræque naves omnes sine malo esse nequeunt; sine artemone esse possunt; dicitur ἱςὸς πλοῖα Goth. *ad l. malum navis*, 242. *in pr. num.* 1. *ff. de verb. sign.*

MALUS servus creditus est, qui aliquid facit, quo magis se rebus humanis extrahat: ut puta laqueum torserit, sive medicamentum pro veneno biberit, præcipitemve se ex alto miserit, aliudve quid fecerit, quo facto speravit mortem perventuram: tanquam nihil non in alium ausurus, qui hoc adversus se ausus est, *text. in l. cum autem*, 23. §. *excipitur & ille*, 3. *ff. de æd. edict.*

MAMBURGIUM, curatio. In formula regni accepti à Bosone apud Gulielmum Paradinum Annal. Burg. *lib.* 1. omnibus ut monuistis, legem, justitiam, rectum mamburgium auxiliante Deo, conservabo. Dicebatur & mamburgium: ut paulo supra in formula Regni delati, defensionem & mandiburgium singulis exhibentes. Et apud Joan. Tritem. *pag.* 88. unus aureus Romæ persolvatur quotannis, ut cœnobium sub Rom. Ecclesiæ mandiburgio & majestatis securum semper stabiliatur & defendatur Prat.

MAMBURGUS, Feudistis idem fere qui iisdem advocatus, videlicet pro curatore alicujus negotij. Itaque qui curator Reip. libris Pandect. dicitur, Mamburgus Feudisticis temporibus appellatus est, Prat.

MAMMILLARE, fascia, qua mulieres mammas, id est, ubera tegebant. Id si cui legatum esset, etiam detractis ornamentis deberi videtur, quemadmodum Paulus de *inauribus* respondit *in* §. *fin. l. pediculis*, *de aur. & arg. leg.* Spieg.

MAMMA, Græca dictio, 1. avia, patris, seu matris mater: sicut Tata, pro patre accipitur apud Martialem. Erasm. in scholiis epist. 10. Hieron. Mammam, inquit, antiqui, matrem vocabant, ut aviam. Tatam Cæterum Mammam dare, notæ significationis est Grammaticis: id verò haud æque, scil. cùm infantem quis uxori suæ lactandum tradit. Etenim illa mater esse incipit, & ipse loco patris est. Plautus in *prologo Manech.* Adeo forma simili pueri, ut mater sua non internosse posset, quæ mammam dabat? Neque adeo mater ipsa, quæ eos pepererat. Iis quidem jure nostro debetur reverentia, *l.* 1. *ff. de obseq. à liber. & liber.* ut in jus absque venia citari non debeant, *l. fin. C. de in jus voc.* Spieg.

MAMMAM per patrem, Amitam vocat Connan. quæ & πατραδέλφη: Μαμμῶ verò per matrem, Materteram vocat, quæ Græce μητραδέλφη dicitur. Est autem μάμμη generale nomen, ad matrem, aviam, proaviam, materteram, amitam & quascunque mulieres quæ maternæ dignitatis habent aliquid: tanquam ὑποκόρισμα μητρὸς, id est, diminutivum quoddam à matre Connan. *lib.* 8. *c.* 5. *num.* 8.

MANALIS fons ex quo aqua perpetuo manat.

MANARE aqua *l.* 11. *ff. de aqua & aq. plu.* Aqua sudoribus manando, *l.* 1. §. *caput, de aqu. quotid.* Briss.

MANCEPS, inquit Festus, dicitur, qui manu capit, qui quid à populo emit, conducitve, quia manu sublata significat se auctorē emptionis esse, qui idē præs dicitur, qui jam debet præstare populo quod promisit, quam qui pro eo præs factus est, Prat. Briss.

MANCIPARE, à Manu & Capio, pro vendere, adpropriare, *verkauffen*, *zueygnen*, *zu eygenthumb geben.* Idem emancipare. Nam omnis alienatio sic fit, ut aliquid per manum capiatur vel adquiratur. Item mancipio dare, *frey egen geben*, *zustellen.* Mancipium cujuslibet rei dominium, quod per nexum adquisitum esset, appellabatur *ein Eygenthumb.* Item possessio libera. Unde mancipio accipere, mancipio promittere: pro eo quod nunc dicimus, sic alienari, ut præstetur evictio. Oldend. Adde Tiraq. *in tract. le mort saisit le vif. dec. num.* 1.

MANCIPATIO, inquit Ulpianus, *Instit. c.* 19. propria est species alienationis & rerum mancipi: eaque fit certis verbis, libripende, & quinque testibus præsentibus. Bœtius ex Caio ita scribit: Mancipatio est imaginaria quædā venditio, quod, ipsum in jus Romanorum est civium: eaque res ita agitur. Adhibitis non minus quinque testibus civibus. Roman. puberibus, & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui mancipium accipit æs tenens ita dicit. Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum aio: isque mihi emptus hoc ære & libra ænea, idque æs dat ei, à quo mancipium accipit quasi pretij loco. Cujac. *obs. lib.* 11. *c.* 37. sestertium unum fuisse dicit. Hæc autem imaginaria venditio locum tantum habebat, ut annotat Turn. *adver. lib.* 20. *c.* 19. inter cives Romanos, Latinos colonarios, & Latinos Junianos, eosque peregrinos, quibus datum erat commercium, Prat.

MANCIPATUS, id est, venditus, apud Paul. *lib.* 1. *sent.* §. *servus per metum*, *de in integ. rest.* Servus per metum mancipatus, quicquid acquisierit, vel stipulatus sit, ei adquirit, qui vim passus est, Prat.

MANCIPES sunt publicanorum principes, Romani homines, qui quæstus sui causa, si decumas redimunt, decumani appellantur: si portum aut pascua publica, Portitores, aut pecuarij, quorum ratio scrip-

ſcriptura dicitur. Dicúntur & hi qui quinto quoque anno à cenſoribus publica, id eſt, populi vectigalia redimebant: hi verò ſi vectigales agros, ut decumani, redimebant eos poſtea colonis & æratoribus elocabant. Papinianus *l. 53. ff. locati.* Qui fidejuſſor extiterit apud mancipem pro colono locavit: Reipubl. non tenetur, Cicero *Verrin.* 3. publicanorum princeps ſimiliter Mancipes appellat. Hot. Prat. Adde Forcat. *in Necyom. dial.* 21. *num.* 6.

MANCIPES etiam Conductores Salinarum interpretantur, *l.* 11. *C. de vectigal.* Inde *in l.* 3. *C. de collat. donat. poſſ.* in C. Theod. Salinis, ajunt. Impp. omnibus præter mancipium quæ populi Romani lavacris deſerviunt. Ex quo mendum eluam, quod eſt apud Symmach. *lib.* 1. *epiſt.* 44. in qua non ſemel municipes ſalinarum pro Mancipes cum vitio ſcriptum eſt. Patet autem ex ea epiſtola Mancipes eos obnoxios fuiſſe functioni lignorum, quæ lavacris utebantur, ut idem auctor *epiſt.* 13. oſtendit. Erant tamen & mancipes thermarum, qui earum exhibitionem Romæ curabant, ut *l.* 1. *de mancip. therm.* in C. Theod. oſtendit. Præterea Romanis mancipes appellatos τοὺς πεπιστευμένους τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς τῇ πόλει χορηγούμενος ἄρτος ἐγγίνεται, Socrates *lib.* 5. *hiſt. Eccleſ.* ſcribit. Eoque ſenſu verbum hoc accipitur in *l.* 1. *& l.* 2. *C. C. de frumento urb. Conſtantin. lib.* 12. *& l.* 2. *& l. ult. eod. tit.* in C. Theodoſian. & in *l. unica, C. de piſtorib. lib.* 11. In qua tamen Mancipiis vulgò vitiosè pro Mancipibus legitur. Briſſ.

MANCIPES mutationem apud Caſſiod. *lib.* 4. *var. epiſt. ad Godiſcal.* qui equorum ad celeritatem, commutari ſolitorum curam gerebant: de quibus Zeno ſentire videtur *in l.* 18. *C. curſu publ. lib.* 12. Briſſ.

MANCIPIA vicaria, id eſt, quæ vicem alterius repræſentant, in *l.* 5. *uni. Goth. C. de ſerv. fugit.*

MANCIPES viarum, Tacitus *lib.* 3. id eſt, redemptores. Briſſ.

MANCIPES curſus clabalarij, curſus publici ex C. Theo. Briſſ.

MANCIPATUS functio & munus, quo mancipes funguntur ex C. Th. Briſſ.

MANCIPIO dare, & accipere, frequens & uſitáta bonis auctoribus locutio: Cicer. *Topic.* Finge mancipio aliquem dediſſe id, quod mancipio dari non poteſt, Tacit. *lib.* 3. Servos quoque Syllani actor publicus mancipio acceperat: & aliis multis locis, quæ Bud. *in annot. in Pandect.* congeſſit. Hinc & res mancipi appellantur, quæ ex jure Quiritium abalienari, & in alterius dominium, vel nexus, vel ceſſionis in jure ſolennitate transferri poterant, ut bene Boer. in Cicero. *Topic.* ſenſit, Nec mancipi verò res, quæ his modis alienari non poterant: cujuſmodi erant omnia provincialia prædia ante Juſtiniani conſtitutionem: Nam cùm tributaria vel ſtipendiaria ea eſſent: non poterant mancipio à provincialibus dari, uſus duntaxat & fructus καὶ χρῆσις eorum, provincialium erat mancipium & proprietas populi. Ex quibus rubr. *de uſuc. & transf. & de re mancip.* valde illuſtratur, quæ magnas ſuperioribus temporibus exhibuit non modo bonarum literarum rudibus & imperitis, ſed & ipſis melius inſtitutis hominibus difficultates. In Italico verò ſolo prædia omnia jure mancipij jureque optimo haberi poterant. Feræ verò beſtiæ nec mancipi erant, auctore Ulp. *in Inſt.* Briſſ.

MANCIPIO vendere, eſt eas res quæ mancipi ſunt, ita vendere libra & ære adhibitis, ut evictionis periculum præſtetur, verùm hoc amplius animadverti moris fuiſſe, ut Auctor, id eſt, venditor nexu ſe dicis causâ obligârit, ad rem mancipi, hoc eſt, emptori perpetuo præſtandam. Cic. *pro Muræna*, Quod ſi in iis rebus petendis quæ mancipi ſunt, is periculum judicij præſtare debet, qui ſe nexu obligavit: profecto etiam rectius, &c. Hinc mancipio & nexu conjungi videmus. Varro *lib. de ling.* 6. Manilius ſcribit omne quod per libram & æs geritur, in quo ſint mancipi nexum eſſe. Mutius Scævola, quæ per æs & libram fiant, ut obligentur, præterquam quæ mancipio dentur. Hoc verius eſſe ipſum verbum oſtendit, de quo quæritur, nam idem quod obligatur per libram, neque ſuum fit, inde Nexum dictum. Hæc ille: quæ ſic intelligo, ut ex Mutij *ſententiâ* ex Nexu dicantur, non tantum quæ abalienata ſunt, ſed etiam quæ oppignorata, Cicero 7. *Famil.* Attici proprium te eſſe ſcribis mancipio & nexu: meum autem, uſu & fructu. Et de *Reſp. haruſp.* Multæ ſunt domus jure mancipij, & jure nexi. *In Topic.* Abalienatio eſt ejus rei quæ mancipij eſt aut traditio alteri nexu, aut in jure ceſſio, quo ex loco conjuncto cum altero *lib.* 3. *de legib.* animadvertit eum qui mancipabat, nexu obligatum rem mancipi tradidiſſe: idem *in Paradox.* Non enim ita dicunt eos eſſe ſervos, ut mancipia quæ ſunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili, id eſt, in jure, ceſſione & uſucapione. Verum hæc hactenus. Deinceps eum qui mancipi vendebat, evictionis periculum in ſe recepiſſe ex Plauto demonſtrabimus. Is igitur in Perſa ſic loquitur

Ac ſuo periculo is emat qui eam mercabitur
Mancipio neque promittet, neque quiſquam dabit.

Et paulo poſt

Nihil mihi opus eſt litibus,
Niſi mancipio, quid eo mihi opus
Mercimonio? Tot nihil pericli videtur ne mutuas
Ne quis vero ex Arabia penitiſſima perſequatur
eam

Item, Dorpalus:

Age indica propugnanter,
Segar, Prius dico hanc mancipio nemo tibi dabit, jam ſcis

Item:

Tuo periculo ſexaginta hac datur argenti nimis.

Item:

Ille quidem jam ſcit negotij geſſerit
Qui mihi furtivam meo periculo vendidit,
Argentum accepit: abiit nunc ego ſcio,
An jam aſſeratur hac manu quo illum ſequar?
In Perſas? nugas,

His ex locis facile perſpicitur, cùm res mancipio non dabatur, periculo emptoris eã fuiſſe, neque evictionẽ à venditore præſtari ſolitã. Quod ſi mancipatio adhiberetur & res poſtea evinceretur: Paul. *l. ſent.* 2. *c.* 16. ſcribit venditorem auctoritatis nomine duplo tenus obligari. Ex quo conſuetudo illa fluxit, jure poſtea confirmata, ut jam in aliis emptionibus ſtipulatio duplæ interponeretur, ſiquidem pretij alicujus res eſſet. Sin minus ſimplæ, *l. ex empto,* 37. *ff. de evict.* Quæ conſuetudo quotidiana & uſitata fuit, atque (ut Ulpianus ait) aſſidua, ut etiam ſi forte amiſſa fuiſſet, nihilominus in actionẽ ex empto propter bonæ fidei naturam, tacitè veniret. Ea enim, inquit, quæ ſunt moris & conſuetudinis, in bonæ fidei judiciis debent venire, *l. quod ſi,* 31. §. *qui aſſidua, ff. de ædil. edict. l.* 2. *ff. de evict. l. ex empto.* 11. §. *Caſſius, de actio. empt.* Mancipationis igitur & vulgaris emptionis illa fuit differentia quod in illa evictionis periculum præſtabatur, in hac non præſtabatur: in illa dupla ipſo jure auctoritatis nomine debebatur, in hac primum non niſi ſtipulata fuiſſet: Poſtea tamen propter conſuetudinis aſſiduitatem, in empti venditi judicium etiam tacitè & vi bonæ fidei actionis veniebat. Prat. & Hot.

MANCIPI res ſunt, inquit Ulpianus, *cap. inſtit.* 19. prædia in Italico ſolo quæ adquirebantur mancipatione, traditione, uſucapione, jure, ceſſione, adjudicatione, leg. (provincialia enim quæ ſtipendiaria & tribu-

taria erant nec mancipi habebantur, quia propria non erant eorum qui ea possidebant, propter stipem & tributum quod pendebant principi & populo, quasi non manciparentur eorum domino, & traditione alienabantur) tam rustica, qualis est fundus, quam urbana bona, qualis est domus. Item Jura prædiorum rusticorum velut via, iter, actus, aquæductus. Item servi & quadrupedes, quæ dorso collove domantur, velut boves, muli, equi, asini: cæteræ res nec mancipi sunt. Elephanti & Cameli, quamvis collo dorsove domentur nec mancipi sunt, quoniam bestiarum numero sunt: vide rubr. *Cod. de usuc. transfor.* ubi hæc rerum differentia tollitur: & Th. §. *per traditionem*, *Instit. de rer. divis.*

Mancipium, inquit Isidorus, est quicquid manu capi, subdique potest, ut homo, equus, ovis, hæc enim animalia statim ut nata sunt, mancipium esse putantur: nam & ea quæ in bestiarum numero sunt, tunc videntur mancipium esse, quando demanari sive capi cœperint. Sic Florentinus, mancipia dicta sunt, quod ab hostibus manu capiuntur in leg. *libertas*, Digest. *de statu hominis.* Mancipia autem veteres appellabant, quæ posteriores mobilia, prædia verò, quæ iidem immobilia. Modestinus *l. 3. Digest. de divers. temporum præscriptione.* Longæ possessionis præscriptionem tam in prædiis, quam in mancipiis locum habere, manifestum est. Cicero *libro 3. Officiorum*: Nec verò in prædiis solum jus civile dictum à natura, malitiam fraudemve vindicat: sed & in manciporum venditione venditorum fraus omnis excluditur. Idem in *Oratione in Rullum ad populum.* Qui agri, quæ loca, ædificia: Quid est præterea, multa in mancipiis, in pecore, auro, ebore, veste, suppellectili, ceteris rebus. Hotomanus.

Mancipium interdum pro abalienatione, dominiique ex Jure Quiritum, per mancipationis solennitatem facta translatione usurpatur. Paulus in *lege Dei*, *tit.* 16. Post mortem patris natus, vel ab hostibus reversus, vel ex primo, secundove mancipio manumissus Briss.

Mancipia Græcis ἀνδράποδα vocata, Justinianus in §. *servi autem.* Institutis, de jure personarum, dicta tradit, eo quod ab hostibus manu capiuntur. Cui allusioni adstipulatur Marcus Varro, item Ausonius cùm ait: capta manu, sed missa manu nescivit herile, Imperium dominæ vult domina esse manus. Quamvis & mancipia dici possint eo quod capta servituti manciparentur, vel ut Alciatus voluit, quod eos in manum, id est, potestatem emptoris agerent: in qua Aldobrandinus desiderat allusionem. Instit. *d. loc.* Hinc.

Mancipia alia sunt veterana, quæ anno continuo in urbe serviunt, alia novitia, quæ anno nondum servierunt *l. interdum*, §. *quoties*, *ff. de publicanis*, *leg. fin. ff. de ædilitio edicto.*

Mancus, proprie significat eum, qui sine manu est. Jurisconf. tamen est, in *l. qui clavum*, §. *pen.* & *l. item Offilius*, & *l. quæritur*, §. *si quis digitis*, *de ædil. edict. qui imbecillitate dextræ sinistra utitur*, Prat.

Mandare verbum protritum quidem est, sed ineptissimè tractatum à formulariis. Et res certe quotidie in foro versatur, ut merito debeamus eam plenius explicare tyronibus juris.

Mandare, à manu danda compositum est, quod in mandatis dandis accipiendisque manus sibi invicem dari mos erat, quem jam nunc in mutuis promissionibus vulgo videmus observari. Sunt autem pleraque verba simili modo ab usu porrigendæ manus producta. Old. Prat.

Mandare, itaque generaliter significat, alicui personæ gerendum aliquid, exequendumque committere, leg. 1. *ff. mandat*, sicut urbis. Quintiliani refert Valla *lib. 5. vertrawlich befehlen*, *aufflegen*, Quod his verbis explicari solet, Mando, Rogo, Volo, Peto, *l. 12. §. cum quidam*, & *l. 59. §. ille illi*, & *l. ult. §. ultim. ff. mandati.* Hoc autem alias fit publice, alias privatim. Publica mandata vocantur proprie præcepta magistratuum, quæ sunt necessitatis. Inde dicimus mandare, *gebieten.* Sic accipiendum est in *titul.* Cod. & Novell. *de mandat. Princip. constitut.* 17. Privata verò mandata vulgo dicuntur commissiones; quæ cùm late pateant, multa comprehendunt, Oldendorp. Prat.

Mandare dicuntur & qui jubent abire in creditum. Unde mandatores similes sunt fidejussoribus, nisi quod mandatum præcedit obligationem debitoris, hoc est, mandator sua fide movet, inducit aliquem ad contrahendum cum alio, aut ad solutionis terminum prorogandum *l. si vero non remunerandi*, §. *si post creditam*, *ff. mandati.* Fidejussor verò sequitur obligationem, & accedit ei, quæ jam contracta est, *l. si fidejussores*, *ff. de fidejuss.* & *mandat.* Old.

Mandare, hoc est, committere, omnem seu universam jurisdictionem, aut speciem unam prætor potest, leg. *solet Prætor* & *leg. seq. ff. de jurisd. omn. jud.* Nec tamen si totam delegat, committit, prorsus ab ea excidit, aut eam amittit. Etenim aliud est committere, & aliud amittere, *l. judicium solvitur*, *ff. de jud.* Siquidem quod tota Jurisdictio delegari possit, firmat Jurisconf. memoriali ratione in citata *l. Solet Prætor.* Spieg.

Mandare insuper de reb. inanimatis eleganter dicimus. Mandare literis, pro scribere. Mandare terræ, pro seminare. Mandare fugæ, pro fugere. Old. In quo autem differant mandare, præcipere, jubere, impetrare, Valla docet *lib. 5.* & *gl. in l. sæpe ff. de desc. præsid.* Insulanus observavit hoc verbum apud Ciceronem sæpe accipi pro eo, quod sit, per aliũ nuntiare, seu alieno ore notum facere. Mandare item creditur, qui non prohibet pro se intercedere. Ulpiã. ait, hoc est, qui patitur alterum pro se intervenire; aut quod gestum est, ratum habet à mandati consensu non fieri alienum. Quasi perinde sit, non prohibere aliquem intervenire, vel negotia ejus subire, aut quod gestum est, ratum habere, atque si id fieri mandaverit. Jul. hæc verba, *ff. de his qui not. infam.* traditur aliud esse mandare, quam instigare, vel hortari, considerare, vel commendare, promittere, vel demonstrare. Spieg.

Mandare etiam delegare seu ad alium transferre significat, ut loquitur *l. 1. ff. de off. procons. l. 2. ff. de off. ejus, cui mandat. est jurisd. l. 8. §. sed nec mandare, ff. de transf. l. 8. ff. de tut. dat.* Briss.

Mandare solemus ei, cui negotium aliquod in judicio vel extra judicium, nostro nomine conficiendum, amicè & bona fide commendamus. Nam & commendare à mandato fit, *befehlen und vertrawen.* Unde Mandatarius dicitur Procurator, à Pro & Curo, *ein Verwalter*, *Versorger*, *Befelchhaber mit fleiss.* Non enim est otiosum, istud Pro, sed diligentiam quandam & prudens amici officium significat. Old. Prat.

Mandari cædem, vel aliud delictum. Paulus *ff. de Senatusconsulto Sillan.* Etsi (inquit) certus sit percussor: tamen habenda est quæstio, ut cædis mandator inveniatur. Old. Prat.

Mandare est præstare & exhibere actiones, *l. 25. ff. de admin. tut. l. 1. §. planè, ff. de tut. & rat. distrah.* Hinc mandatum actionum, *l. 76. ff. solutionibus.* Mandare tamen actiones, & cedere differunt, *l. data*, *C. de oblig. & act.* Prat.

Mandare delationem, pro impellere aliquem, ut deferat *l. ex quibusdam*, *ff. de jure fisc.* Et delator mandatorem edere debet. Oldendorp.

Mandare etiam dicuntur testatores, *l. 25. ff. de adimend. legat.* Et apud Mart. *Epigr. 89. lib. 1.* Ovid. *Eleg. 2. lib. 1. trist.* Et mandare suis aliqua, & sperare sepulchrum. Sic in Carmine Augusti de Æneid. Virgilij.

------- *suprema voluntas*

Quod mandat fierique jubet. Briss.

Mandare actiones, id est, cedere & præstare, *l. 11. ff. de pec. l. 23. ff. pro socio, l. 13. ff. de pign. act. l. 37. ff. ad SC. Trebell.*

Mandare magistratum pro decernere. Cic. *de legib.* Old.

Mandasse negotium suum ille intelligitur, qui scivit negotium suum geri, & cùm posset, gestorem gerere non prohibuit, per *text. in l. si remunerandi §. qui pactus, & in l. 8. ff. mand at.* Vult. *in comment. Inst. §. 1. n. 7. de obl. quasi ex contract.*

Mandat tacitè, qui patitur pro se fidejuberi, vel ratum habet. Unde tacitum mandatum. Old.

Mandata appellantur præcepta principum, quæ præsidibus in provincias proficiscentibus dabantur, quibus omnis eorum potestas omneque munus continebatur, *l. 3. & leg. 19. ff. de offic. præsid. l. 27. in fin. & l. 33. ff. de pæn. l. 7. §. 1. ff. de jure patron. l. 131. in fin. de verb. sign. l. 4. §. 1. ff. ad l. Jul. pecul. l. 1. ff. de colleg. & corp. l. 6. ff. de extr. crim. l. 1. ff. de milit. test. l. 5. ff. de serv. expor.* Plin. *lib. 10. Epistol. epist. ad Trajan.* Nam sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam, Justin. *Novell. 17.* εἰ ἐν ταῖς ἀρχαῖς γεγονυίαις ῥητὰ παρέχον παραγγέλματα, mandata principis αὐτὰ κατέχοντες καθάπερ ἔργον αὐτὰς διακυβερνᾶν τὰς ἀρχάς. Idem 21. καὶ τῶν ἡμετέρων, παραγγέλματα ἀναμιμνησκόμενον ἅπερ δεδομένα αὐτῷ σὺν τοῖς τῆς ἀρχῆς συμβόλοις, ἐκεῖνο δὲ ταῦτα καὶ εἰ ἄλλα, mandata principis. Atque interdum hæc mandata à præsidibus in provinciis sub edicto proponebantur, ut apparet ex *l. 6. §. 1. ff. de custod. reor.* Briss. Mandata principum ait Gothof. *ad rubr. C. de mandat. princ.* sunt præcepta sivè monita, quæ certis personis dantur à principe veluti præfectis & procurationibus. Dion. 5. ἐντολὰς vocat Græci etiam παραγγέλματα & ὑποθήκας, & Novel. 26. ... & Novell. 25.

Mandata jurisdictione totum officium juris dicendi transit, *l. §. de damus. ff. de susp. tut.* Nec nudam notionē duntaxat, sed jurisdictionem, nō quidem proprio sed alieno beneficio is, cui jurisdictio mandatur, habet, *l. 1. §. 1. ff. quis & à quo appel.* Brisson.

Mandata denique jurisdictione, quæ transferantur & transeant, vide *l. 1. in pr. & §. ult. l. 2. & l. 4. & l. ultim. ff. de offic. ejus mand. l. 12. ff. de off. proconf.* Briss.

Mandatam rem, adjectivè, nonnunquam dicimus: sicut rem commissam, rem depositam, ut apud Ciceronem. Qua locutione generaliter significatur, quicquid ullo modo mandatum fuerit. Quod non percipiens Accurs. malè torquet ad speciem empti, in *l. ult. §. ult. ff. de cond. ob turp. caus.* Old. Prat.

Mandatarius est, qui mandatum suscipit ad implendum. Et quando mandatarius accusatus de crimine conveniri possit ex sua persona, vide leg. *non ideo minus, C. de accus. & inscript. & no. in cap. mulieres; & cap. ut famæ, de sent. excommun.* Et inter istos oriuntur actiones hinc inde: quia ille qui sic mandat alteri, contra illum, qui mandatum suscipit ad implendum, cùm prius cogi non posset, quod reciperet mandatum, competit actio mandati directa, in quantum ejus interfuit factum fuisse quod mandabatur. Rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscipit, competit actio mandati contraria, si quas expensas fecit, vel impensas ratione mandati suscepti, in quantum non excessit fines mandati. Si verò mandatum excessit in impensis factis, ipsas non repetet per actionem mandati contrariam; Sed in quantum utiliter expendit, per actionem negotiorum gestorum repetet. Placet igitur quæ mandatario datur *lex in Tragœdia Sophoclis:* ἔγωγε καὶ φυλάσσε πρῶτα μὲν μόνοι τὸ μὴ θέλοντα πομπὸς ὢν πλεονα δρᾶς Prat.

Mandati actio est directa, aut contraria. Directa datur mandatori contra mandatarium, qui vel negotium non gessit, *l. 6. §. 1.* vel non exhibet domino, quod ex negotio adeptus est, *l. si procuratorem, §. fin. ff. eod.* vel mandatum non implet. Sicut enim liberum est mandatum non suscipere, ità susceptum consummari oportet, nisi renunciatum sit. Renunciari autem ita potest, ut integrum jus mandatori reservetur, vel per se, vel per alium eandem rem commodè explicandi: aut redundet in eum captio, qui suscipit mandatum. Et quidē si is cui mandatum est, ut aliquid mercaretur, mercatus non sit, neque renunciaverit se non empturum, idque sua non alterius culpa fecerit: mandati actione tenebitur eum convenit. Hoc amplius tenebitur, si eo tempore per fraudem renunciaverit, cùm jam rectè emere non posset. Sanè si valetudinis adversæ vel capitalium inimicitiarum, seu ob inanes rei actiones, seu ob aliam justam causam excusationes allegat, audiendus est, *l. 22. §. fin. cum 3. legib. sequentib. ff. mand at.* Idem quoque dicitur in *l. si quis 27. §. 2. eod.* Datur etiam hæc actio contra procuratorem, qui instrumenta causæ non reddit, aut per collusionem adversarium absolvi passus est, *l. 8. eod.* Non autem datur hæc actio contra eum qui non animo procuratoris intervenit, sed affectionem amicabilem promisit in monendis procuratorib. & actoribus & in regendis consilio, *l. idemque, 10. §. 6. eod.* Datur autem actio hæc ad id quod interest mandatis, *d. l. 8. §. mandati, & d. l. 27. §. 2.* & ad ipsam rem consequendam, *d. l. 8. §. fin.* Item ad fructus & usuras, *l. idemque 10. §. si ex fundo, eod.* Contrario judicio experiuntur, qui mandatum suscipiunt: ut puta qui rerum vel rei unius procurationem susceperunt, *leg. 12. § contrario eod.* Fidejussor quoque si solvit habet actionem mandati, *d. l. 10. § 10.* modo antecesserit mandatum, aliàs negotiorum gestorum est actio, *leg. ex mandato 20. § eod.* Hæres quoque fidejussoris, si solvit habet actionem mandati *l. heredem, 14. eod.* Habet autē fidejussor actionem, si cùm debitor solvisset, ignarus solverit, *l. si fidejussor. 29. cum debitor. eod.* Item si ipsi donationis aut mortis causâ accepisti factū sit à creditore, *dict. l. 20. §. fin. cum 2. legib. sequentibus.* Non habet autē actionē, si sciens prudensque auxiliū appellationis omisit. Item si sciens prætermisit exceptionē quæ debitori competebat, *d. l. 29. §. 3.* item si ignoravit inutiliter se obligatum de jure, *d. l. 29. §.* non malè item si cùm solvisset, non certioravit reum, & sic deindè reus solvit. *d. l. 29. § si cum debitor:* item si pro invito & vetante fidejussit, *l. si pro te 40. leg. qui fide, 53. eodem:* item si mercedem pactus est ob suam fidejussionem, & litem redemit, *d. l. 6. §. Mævius.* Mandati item actio contra eum qui commendavit aliquē, non datur, *d. l. 12. §. cum quidam.* Datur autem ad sumptus bona fide necessario factos, *leg. qui mutuam, 56. § si & leg. si quis, 7. § impendia, eod.* Reputationes enim hoc judiciū admittit: & sicuti fructus cogitur restituere is qui procurat, ita sumptū quem in fructus percipiendos aut vecturas suas, dum excurrit in prædia, facit, deducere oportet nisi salarius fuit: & hoc convenit, ut sumptus de suo faceret ad hæc itinera, *d. l. 10. § idem Labeo;* idem est de usuris, *d. l. 12. § si mihi.* Non tamē omnia quæ impensurus nō fuit mandatori imputavit mandatarius: veluti quod spoliatus sit, à latronibus aut naufragio res amiserit, vel languore suo suorumque apprehensus quædam erogaverit: Nam hæc magis casibus quam mandato imputari oportet, *d. l. inter 26. §. non omnia,* Uti-

Utilis actio competit deportato, id est, ei cujus bona publica sunt, si is mandet alicui ut ea bona emat, isque fidem non præstet, *dict. l.* 22. §. *is cujus*: Freig. *in parat. ff. mandati.*

MANDATI obligatio, Paulus inquit *leg.* 1. Mandati consensu contrahentium consistit. Ideò per nuncium quoque, vel epistolam, mandatum suscipi potest. Item sive rogo, sive volo, sive mando, sive alio quocunque verbo scripsero, mandati actio est. Mandatum nisi gratuitum, nullum est. Nam originem ex officio, atque amicitia tradit. Contrarium porro est officio merces. Interveniente enim pecunia, res ad locationem & conductionem potius respicit. Bud. *in annot. prior.* Spieg.

MANDATOR est, qui aliquid agendum committit. Paulus *ad Senatusconsultum Syllan.* Etsi certus sit percussor, tamen habenda est quæstio, ut cædis mandator inveniatur. Mandatarius est, qui mandatum suscipit ad implendum. Spieg.

MANDATORES qui alicui sunt autores, mandantque, ut pecuniam det mutuo, aut tempus solutionis proroget, *l. si verò non remunerandi*, §. *si post creditam, ff. mandati.* Itaque similes sunt fidejussoribus: nisi quod præcedunt rei principalis obligationem, *l. si fidejussores, ff. de fidejuss. & mandat.* Constitutores ex diverso, qui pro alio se soluturos constituunt, sequuntur obligationem. Id quod nudo tantum pacto, vel etiam per epistolam fieri potest, ut in *l. quidam, ff. de constit. pec.* Distant autem multum à fidejussoribus, quia ex quocunque debito potest quis constituere, non tantum id quod ipse constituens, sed & quod alius debet. Sunt etiam mandatores, ut Bud. monuit, impulsores delatorum, interque delatores referuntur. Unde & apud I C. Mandator delationis, in *l. ex quibusdam, de jure fisci*, Et delator mandatorem edere debet. Spieg.

MANDATOR, ait Gothofr. in *rubr. ff. de fidejussor.* est, qui vel fidejussorem fidejubere, vel creditorem alij credere rogat.

MANDATOR dotis dicitur, cujus mandato uxor dat viro dotem Goth. ad *rubr. C. de fidejussor. vel mand.*

MANDATOR, fidejussor, & is qui constituit, conveniunt in eo, quod pro alio hi omnes interveniunt. Differunt autem: Mandamus namque credi etiam absentes: fidejubemus quidem præsentes tantum, sed tamen verbis, *l.* 12. *C. de fidejuss. l.* 32. *ff. mandat. l.* 3. *in fin. ff. de administr. rer.* Constituimus nudo consensu eoque sufficiente ad actionem producendam, §. 9. *Inst. de act.* Goth. *ad l.* 3. *in fin. C. de const. pec.* vide & sup. Fidejussor.

MANDATORES dicuntur quorum mandato alij pecunia credita est, *l.* 41. *in fin. l.* 25. *in fin. l.* 71. *& rubr. ff. de fidejussorib. & mandator. l.* 28. *l.* 60. *ff. mand. l.* 1. §. *si fidejussor. ff. si quid in fraudem pat. l.* 95. §. *si mandator. &* §. *pen. ff. de solut. l.* 8. *C. de pignorib. l.* 12. *C. de non num. pec. l.* 30. *C. de locat. & cond.* Qui à fidejussoribus eo distant, quod auctores sint contrahendi negotij, cùm plerumque fidejussores contractæ jam obligationi accedant. Cæterum mandator non est, qui faciendi nominis causa, quasi proxeneta intervenit. Hic enim monstrat magis nomen quam mandat, tametsi laudet, *l.* 2. *ff. de proxenetic.* Mandator quoque causæ dicitur, qui mandat alicui, & instituit eum ad accusationem dando probationes, & allegando accusationes, *l.* 1. §. *divus cum* §. *seq. l.* 22. *in fin. l.* 23. *&* 24. *ff. de jure fisc. l.* 1. §. *incidit. ff. ad Turpil.* Suet. *in Tit. c.* 8. Inter adversa temporum delatores mandatoresque erant ex licentia veteri. Meminit hujus & Constantin. *lib.* 1. *tit.* 5. Eumque ita definit, quam rectè, ex superioribus apparet μανδάτωρ λέγεται ὁ τῇ μηνυτῇ ὑπουργίας ἢ τὴν τοῦ πράγματος κατορθώσας. Cæterum qui sine mandato duntaxat hortatus est ad accusationem suscipiendam pro mandatore non habetur, *l.* 20. *ff. de his qui not. inf. infam.* Briss.

MANDARI judicium quam turpe olim fuerit constitutum. Cic. elegantissime declarat in *Orat. pro Rosc. Amer.* In privatis rebus si qui rem mandatam non modo malitiosius gessisset, sui quæstus aut commodi causa, verum etiam negligentius: cùm majores summum admisisse dedecus existimabant. Itaque mandati constitutum est judicium non minus quam furti. Credo propterea, quod civibus in rebus ipsi interesse non possumus, in iis operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium: & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem: non enim possumus omnia per nos agere; alius in alia est re magis utilis. Idcircò amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. Paulò post: Ergo idcircò turpis hæc culpa est, quod duas res sanctissimas violat, amicitiam & fidem: nam neque mandat quisquam fere nisi amico: neque credit, nisi ei, quem fidelem putat. Item aliquanto post idem tractat: De forma autem mandati servanda, vide Cujac. *observ. lib.* 12. *c.* 34. Prat.

MANDATI species, rerum consideratione duæ sunt, generalis, & specialis, *l.* 12. §. 7. *ff. mandat.* consensu inspecto, tres, *l.* 1. *in pr. &* §. 1. *eod.* puta si quis vel mandet vel non prohibeat, vel ratum habeat, *l.* 60. *de reg. jur.* Personarum verò contemplatione quinque, *l.* 2. *ff. mand. Instit. eod. in princ.* Gothofr. *ad l.* 12. §. 7. *ff. mandat.*

MANDATUM contrahitur, sive mea tantum gratia tibi mandem sive aliena tantum: sive mea & aliena, sive mea & tua; & sive tua & aliena: quod si tua tantum tibi gratia mandem: supervacuum est mandatum: & ob id nulla ex eo obligatio nascitur. Mea tantum gratia intervenit mandatum: veluti si tibi mandem ut negotia gereres mea, vel ut fundum mihi emeres, vel ut pro me fidejubeas. Alieno tantum, veluti si tibi mandem ut Titij negotia gereres? vel ut Titio fundum emeres, vel pro eo fidejubeas, Mea & aliena veluti si mandem, ut mea & Titij negotia gereres, vel ut mihi & Titio fundum emeres, vel ut pro me & Titio fidejubeas. Tua & mea veluti si mandem tibi, ut sub usuris crederes ei qui in rem meam mutuaretur, Tua & aliena, veluti si tibi mandem, ut Titio sub usuris crederes, quod si ut sive usuris crederet; aliena tantum gratia intervenit mandatum, Tua autem gratia intervenit mandatum, veluti si mandem tibi, ut pecunias tuas potius in emptiones prædiorum colloces, quam fœneres, vel ex diverso, ut fœneres potius quam in emptiones prædiorum colloces. Cujus generis mandatum magis consilium est quam mandatum; & ob id non est obligatorium, quia nemo ex consilio obligatur, etiamsi non expediat ei, cui dabatur, quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium, *text. in l.* 2. *ff. mandat.*

MANDATUM, commissio est, vel quod committitur. Sunt qui volunt mandatum esse dictum, quasi ex mea manu datum; sed an id verum sit. Tissinus aliorum, inquit, esto judicium. Spieg. Vide supra *mandare a manu.*

MANDATUM definit Accursius Instit. *de mandat.* officium gratuitum ab eo, qui suscepit exhibendum. Hotomannus autem sic, Mandatum, inquit, est contractus bonæ fidei de eo quod fieri sine mercede ulla convenit, periculo mandatoris exequendo inter quos jure civili licet, factus. Mandare nam-

namque est negotium dare? sed cùm sine mercede addidimus, à locatione illum distinximus. Convenisse autem, hoc est, non modo datum, verum etiam ab eo cui datur, receptum esse oportet. Prius enim non nascitur obligatio, *l. 1. & pass. ff. mandati.* Differt autem à Consilio, primum quod Mandatum pars quædam imperij est, aut potius voluntatis, ut quid fiat. Consilium ab imperio prorsus alienum est, nec ullam voluntatis ipsius significationem habet, itaque rem consultoris arbitrio permittit, nec utrum fiat, nec ne, laborat, eoque non est obligatorium, *l. 2. in fin. ff. eodem, & leg. consilij, de reg. jur.* Imperium autem illud idcircò societas humani generis comprobavit, quoniam ad mandatorem periculum omne pertinet, nulla ex parte ad mandatarium. Hot.

MANDATUM aliud est generale, cùm nimirum omnium negotiorum, aliud speciale, cum certæ rei administratio est mandata, *l. si remunerandi, 6. §. apud, ff. mand.* vide Freig. *in parat. eod. tit.*

MANDATUM solvitur vel morte Mandatoris, nisi per ignorantiam impletum sit: tum enim competit utilis actio, *l. inter causas, 26. in princ. ff. mandat.* quia mandatum, non etiam mandati actio morte mandatoris solvitur, *l. si præcedente, 58. in princ. ff. eod.* nisi item mandatum contineat aliquid, quod omnino post mortem mandantis faciendum sit, ut monumentum, *l. si vero 10. §. fin. ff. mand.* vel solvitur morte Mandatarij, si is integro adhuc mandato decesserit: Nam tum etiam hæres ejus licèt executus fuerit mandatum, non habet mandati actionem, *leg. si quis, 27. §. 3. ff. eod.* Is tamen per errorem exequendo bonæ fidei emptori conditionem usucapiendi tribuit *leg. mandatum 57. ff. eod.* Extinguitur quoque mandatum mutatione voluntatis seu revocatione, *d. l. 12. §. pen.* Modo res sit integra ne damno afficiatur is qui mandatum suscipit, *leg. si mandassem, 15. ff. eod.* Freig. *d. loc.*

MANDATUM egressus dicitur qui aliud fecit, puta qui fundum alium emit, non qui pluris. Ille non potest agere, ut sibi fundum habeat mandator, & restituat pretium, quia nullam partem mandati adimplevit, & tamen ex ea causa conveniri mandati neglecti potest: At qui pluris emit, remittens quod excedit de pretio, reliquum juste petet, Conn. *lib. 7. c. 14. n. 9.*

MANDATU meo, sicut jussu meo apud IC. Iabolen. Qui fundum mandatu meo in societatem mihi & sibi emeras, *leg. qui concubinam, de leg. 3.* Veteres solebant dicere (mandatu) in ablativo, cùm mandatum privatum intelligi vellent, mandatum verò publicum, per ablativum (mandato) denotabant. Inde est illa locutio, quam Haloander diligenter observavit *in Pandectis* ubique, Mandatu meo Titij, Spieg.

MANDRAGORA herba soporifera & venenata, ut scribit Plin. *l. 25. c. 1.* Itaque à Marciano in *leg. 3. §. 3. ff. ad leg. Cornel. de sic.* inter venena communeratur. Ejus duo genera traduntur à scriptoribus: candida quæ mas est, & nigra quæ fœmina est. Vide Æginet. *c. 5. de remed.* Colum. *lib. 44. c. 10.* Eadem dicitur ἀνθρωπόμορφος, Pythag. an ab humana specie, quam ea radix, impostorum arte vulgo repræsentat? an quod reverà generalis radix, à medio ad imum bifida, bifurcataque proveniat, adeo ut Crura, humana figura, habere videatur? Briss. ἀντίμηλον à fructu malo simili, κιρκαία à veneficiis quibus Circe claruit, vide Goth. *in not. ad d. l. 3. §. 3.*

MANEBUNT nummi tui, pulchra locutio in *l. 1. de stip. serv.* quam & Alber. observavit. Spieg.

MANERE est morari, & ut Nov. Marcell. explicat loco *insistere.* Si pater ejus in adoptione mansisset, *l. 1. §. qui habebat, ff. de bonor. possess. contr. tab.* Briss.

MANERE etiam dicuntur res incorporales, veluti Actiones, Obligationes, & jura quæ non corrumpuntur, nec depereunt, sed salva, integra & illæsa permanent, quæcunque in suo statu & pristina causa durant. Briss.

MANERE nomen dicitur, quod nondum est exactum, *leg. 43. §. ult. ff. adminstr. & peric.*

MANERE promissis, idem quod stare promissis.

MANERE rem apud aliquem, id est, rem ei solvi; tele, *§. fin. ff. de pact.* Alb.

MANERE significat expectare, ut laicos necessitas obsequendi manet, non authoritas imperandi *cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. ext. de constitutionibus* Jo. Bello. *etymol.*

MANES animæ melioris meriti. Briss.

MANES olim, hoc est, animas è corpore volantes, quod ubique manerent, quasi Deos colebant: ideò jura eorum voluerunt esse sancta, id est, ab injuria hominum defensa atque munita. Hinc est in duodecim tabulis, Deorum manium jura sancta sunto. Spieg. ex Old. Prat.

MANGONES, appellatione venaliciariorum veniunt: quoniam venalicia, id est, servos venales expositos, ipsi emere præoccupant, ut carius vendant. Cùm enim mercis nomen in hujusmodi servis locum non habeat, *leg. servos in fin. de legat. 3.* consequens est, ut saltem venalicij appellatione censeantur, teste Alciat. tametsi mango, ut Nebriss. indicat, non modo servorum creditor sit, sed aliarum quoque rerum. In quo autem distet à Venaliciario, vide Africanum *de verb. sign.* mercis appellatio. Senec. *in epist.* Mangones, si quid est quid displiceat, aliquo lenocinio abscondunt. Sic Plin. *lib. 37.* gemmarum politores, mangones vocantur. Prat. Vide & Gœd. ad *d. l. mercis appellatio 66. n. 2.*

MANGONIUM artificium quod ad res facilius vendendas adhibetur, Unde

MANGONIZARE componere rem aliquam ad alliciendos emptores, *Auffmutzen*, quemadmodum videmus equos venire mangonizatos. Spieg. Prat.

MANIBUS communibus pro non lotis, ut exponit. Alb. Spieg.

MANIBUS pedibusque, extremum conatum significantes dicimus. Spieg.

MANIBUS suis facere, quandoque idem esse, quod alij mandare. Alber. observavit *in l. si quis id quod, ff. de jurisd. omn. jud.* Spieg.

MANICÆ ferreæ, pro catenis, quibus manus reorum vinciuntur *l. 1. C. de custod. reor.*

MANIFESTARE id est, manifestum facere & aperte declarare. Sic Opinionem suam per relationem manifestare, *leg. 9. ff. de appellationibus.* Briss.

MANIFESTARIUM pignus, pro manifesto & disserto obligatum Paulus *l. 9. ff. in quibus causis pign.* Est differentia obligatorum propter pensionem, & eorum quæ ex conventione manifestarij pignoris nomine tenentur. Prat. & Hot.

MANIFESTE constare dicitur, quod etiam ex conjecturis probabilibus constat *l. 1. C. de testam.* ubi Jason. Spieg.

MANIFESTUM est publica vel clamosa proclamatio ex certa scientia, & certis auctoribus proveniens, vide Speculat. *in tit. de noto. crim. §. sequitur de manifesto.* Diciturque vulgo notorium Bart. *in l. scriptus hæres, ff. de relig. & sumpt. fun.* discernit pulchrè notorium à manifesto. Vide infr. Notorium Spieg.

MANIFESTUM crimen est Bartolo, in quo quis deprehenditur, *in l. si fur, ff. de furt.* Vide eun-

 dem-

dem *in l. heredes palam, de test.* Spieg.

MANIFESTUM furtum intelligi voluere priores, ut Massurius scribit, quod deprehenderetur, dum perpetraretur, extat elegans *cap. de furum specie-bus* apud Rhodig. *lib.* 10. Spieg.

MANIFESTUM furtum intelligitur, quamdiu fur, rem furtivam teneas, visus vel deprehensus fuerit, sive in publico sive in privato, vel à Domino vel ab alio, antequam eo pervenerit quo perferre ac deponere rem destinaverit. Briss.

MANIFESTUM quasi ad manus foris stans, dicitur quod clarum & apertum: ut manifesta causa *cap. de manifesta.* 2. *quæst.* 1. & manifesta turpitudo, *l. manifestæ, ff. de jurejur.* & manifestum jus dicitur *l. manifestissimi, C. de furt.* & offensa manifesta intelligitur, quæ vel per confessionem, aut evidentiam rei, vel probationem legitimam nota fuerit, *cap. cum olim, de verb. signific.* extr. Jo. Bellon. *etymol.*

MANIFESTUS fur est, qui cum furto deprehenditur, & ut Græci dicunt ἐπ' αὐτοφώρῳ *l.* 3. *l.* 4. & *l.* 5. *cum seq. ff. de furt.* Gaius *lib.* 2. *Instit. tit. ult.* Invenias sæpè apud Plautum in eandem cum Græco sententiam dici manifesto teneri. Manifesto quoque rerum capitalium dixit Sallust. *in conjurat. Catilin.* qui manifesto in ea noxa tenerentur. Briss.

MANIPULOS ait Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* appellabant exercitus minimas manus, quæ unum sequuntur signum. Idem *lib.* 5. cùm jungit plures manus, Manipulus, undè Manipularis miles. Briss.

MANIPULUS levis, ex viginti militibus, & turbis scrutatorum sit. Huic Centurio præerat, qui manipularis vocabatur. Dictus autem levis, quod hastis miles, cæstisque, non armis gravioribus muniretur, Alex. *genial. dier. lib.* 1. *cap.* 5. Prat. Adde Brech. in *l, princeps, in tit. de verb. & rer. sign.*

MANSER, est illegitimus propriè de scorto natus, secundùm Host. quasi vulgò quæsitus. Undè secundùm Abbat.

Manseribus scortum, sed mœcha nothis dedit ortum
Ut seges à spica, sic spurius est ab amica.
Dant naturales, quæ nobis sunt speciales.

cap. nisi cum pridem, de renum in §. personæ, in fin. ubi glos. Old. Prat. Isidorus Manseres eos dici putat qui nascuntur ex virgine vel vidua nobili, patre verò ignobili: quod tamen non esse perpetuũ apparet ex *d. c. nisi cum pridem.* Herman. Vult. *in comment. Inst. de patr. potest, in princ. n.* 10. circa fin.

MANSERIS nomen barbarum est, nec aliis notum esse potest, quam quorum ex lingua desumptum est. Connan. *lib.* 2. *c.* 16. *num.* 2.

MANSIO & Decessio, contraria. Sic mansio in vita: cui contrarium est excessus è vita. Est item mansio, iter unius diei. Plin. Mansionibus octo distat regio thurifera à monte excelso. Sic & apud Arcadium; Mansiones *in leg. fin. de muner.* demensa militum itinera, intelligenda sunt *ein Tagreiss*, Bud. admonet, quos hodie Galli Mareschallos hospitiorum Germani *Furrier* vocant. Latine appellari posse Mansionarios designatores, & cretarios designatores, à creta qua utuntur. Spieg.

MANSIO mala, tormenti species est. Vide sup. *mala mansio.*

MANSIONES, ad iter metiendum dispositas hominum & animalium cursui publico deputatorum stationes appellabant, *l. ult. ff. de muneribus & honor. l.* 7. *ff. de annon. lib.* 10. Co. 2. *de condit. in publ. horr. eod. l.* 9. *de annon. & tribut.* in C. Theo. *l.* 9. *de susceptorib. lib.* 10. *Cod.* 2. *de lucris advoc. lib.* 2. C. Lamprid. *in Alex.* Illa die, illa hora sum exiturus. & si Dij voluerunt in prima mansione mansurus. Deindè per ordinem mansiones, deindè stativæ, deindè ubi annona esset accipienda Ambrosius in oratione de morte Valentiniani. Ecce postridie literæ de instruendis mansionib. invectio ornamentorum regalium aliaque ejusmodi, quæ ingressurum iter Imperatorem significarent. Et in Panegyrico incerti auctoris, qui Constantij filio dictus est, itinere confecto consumptis copiis mansionum, ne quis consequi posset, exercitus repente intra parietes consederat. Symmac. *in epist.* Diligentiæ tuæ, ratio derogetur, quæ possit ostendere, quot numero animalia collocâris, & quo paratu instruxeris mansiones. In has autem mansiones etiam milites diverriebant, *l.* 11. *C. de re milit. lib.* 12. *l.* 2. *C. de lucr. advoc. eod.* Undè annonis & pabulis instruebantur, ut ex Cassio. *lib.* 5. *varia. epi. ad Gepid. is, & libr.* 10. *epist. ad Sen. & populum* patet. Idem Lampr. *in Alex.* Milites expeditionis tempore sic disposuisti, ut in mansionibus annonas acciperent. Briss.

MANSIO & in plurali Mansiones, σταθμοὶ sunt diversoria, in quæ se recipiebant milites expeditionis tempore, vel sacer comitatus, quæ annonis & pabulis instruebantur, ex collatione vicinctum, à manendo sic dictæ. Suet. *in Tito Vespasiano*, Deindè, inquit, ad primam statim mansionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, &c. Mansio quoque pro domo, & ædibus sumitur in *lib. Feud.* Greg. Turon. *l.* 3. At ille ingressus mansionem domini sui, apprehendit scutum ejus, & frameam. Helmodus *in histor. Slavor. c.* 50. occupavit montem, qui antiquitus Alberg dicitur, imposuitque illic mansiunculas, intendens ibidem communire castellum Prat.

MANSIONATICI, sunt mansiones apud scriptores barbaricos: cujus verbi duplicem usum ostendit Hotto. *in comment. feud.* pro mansione hospitali, sive diversorio, & pro munere ac sumptu recipiendorum hospitum. Illius significationis exemplum est apud Aymonium *lib.* 5. *c.* 31. Indeque (de Carolo Calvo Francorum rege loquitur) per Attiniacum, & consuetos mansionaticos compendium adiit. Et apud Carolum in constitutionibus. Cæteri per singula territoria habitantes, discurrentesque mãsionaticos. Et apud alios passim. Hujus autem apud eundem *lib.* 5. *c.* 34. in privilegio Abbatiæ S. Germani pratensis: sed neque servitia ex iis exactis, vel paveredos aut expensas ad suas vel ad hospitum susceptiones recipiat, sive mansionaticos inde exigas, sicut nec consuetudinis unquã fuit, id est, sũptus pro diversorio & hospitibus recipiẽdis.

MANSUARII, iidem qui manentes vel commanentes, vel villici: Græci παραμονάριους vocant, ut Synodi Chalcedonensis *cap.* 2. à μονὴ villa. Alij massarios: nam & mansum dixere massam Cassiod. Greg. & alij, pro quo gloss. vet. συγκτήσιον reddunt. Prat.

MANSUETARII qui feras mansuefaciunt. Firmicus Septentrione Oriente nati, erant mansuetarii ferarum.

MANSUETÆ feræ quatenus intelligendæ, Justin. declarat, *instit. de rer. divis.* §. *pavonum*, quoque. Vide Feræ. Prat.

MANSUETUM dictum putat Paulus apud Festũ *lib.* 11. quasi ad manum venire suetum, vel (ut aliis placet) neque ex misericordia mœstum, neque ex crudelitate sævum, sed modestia temperatum. Prat.

MANSUETUS fero adversatur. Briss.

MANSUS vel mansum, seu massa Cassiodoro, & Gregorio, neque domus est, neque area, neque hortus: sed ager certi modi ac mensuræ, qui propterea meratus ab antiquis dicebatur, quoniam in agrorum divisionibus & assignationibus mensore adhibebantur, qui & finitores à Cicerone in Agr. or. appellantur: quanquam in secunda mendum est in illo loco: fanitores ex illo ordine ducen-

ducentos constituit. Legendum enim est finitores. Mansus autem vel in privati hominis patrimonio est, vel Ecclesiæ, ad cleri victum cultumque attributus, *leg. Franc. lib.* 1. *cap.* 85. Sancitum est ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer, absque alio servitio attribuitur: & Presbyteri in iis constituti non de omnibus neque de areis, vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum. Albertus Krantzius *in Vandalia lib.* 4. *cap.* 5. assignaturque trecentos mansos Ecclesiæ in perpetuum servituros. Item, Adolphus trecentos quoque mansos permisit duci, ut per manum ejus assignentur in dotem Ecclesiæ. Et *cap.* 25. eat Episcopus in Vagriam: adhibitis viris industriis æstimari faciat prædia: quod defuerit de trecentis mansis ego supplebo. Veniens Episcopus deprehendit prædia vix centum implere mansos. Quamobrem Comes volens redarguere agrimensores, adhibuit mensuram suam funiculo brevi & hominibus incomperto. Helmoldus *in hi. Slau. c.* 10. Pauperibus ortus natalibus primo septem mansis, totidemque manentibus ex hæreditate patrũ fuit contentus. Et mox dicitur manentes suos pro furto delatos damnasse ad mortem, nec enim eo in loco mansum pro villa poni, quod docti quidem Germani ad marginem annotarunt, sed pro jugero censet. Hot. in *comm. verb. feud.* à quo fere hæc omnia sunt desumpta: qui etiam addit, placere sibi eorum sententiam qui mansum à mensura duci volunt: quia, si ager, inquit, est certo modo præscriptus (ut illa lex ostendit necesse esse certæ mensuræ fuisse, *lib. feu.* 1. *tit.* 4. §. 4. Si quis de manso uno feudi nomine investituram acceperit. Nam cùm mansum unum, duo, tria numerantur, certi agrorum modi perspicue significantur. Mansum Baldus definit prædium, in quo manent homines. Alvarottus fundum qui duobus bobus ad laborandum sufficit. Hinc fortasse utitur (inquit Zasius) quod nos Germani prata dimensa nominavimus *Mansmatt*. Jacob. Cujac. Mansus est, inquit, fundus, unde quis se & familiam suam tueri satis commode potest, ac præterea vectigal, sive censum domino referre, & quod veteres dixere hæredium: nam hæreditates Carolus Magnus interpretatur mansa in suis constit. à manendo sc. Childebertus in quodam pragmatico apud Annonium: Cum mansis, & cum manentibus meis. De his judicent lectores.

Mansum aliud est dominicatum, seu indominicatum, quod in Principis, aut Ecclesiæ, aut nobilis cujusdam dominio est, neque vel in Feudum, vel in precariam, vel alio titulo alteri concessum.

Aliud ingenuum quod est mobilium & colono alicui locatum, qui Mansuarius vocatur: aliud servile, quod in feudum datum est, sub certi servitii conditione, apud Annon. ubi scribit Carolum Calvum in Francia & Burgundia tributum exegisse hunc modum: Emansis dominicatis solidus unus, de unoquoque manso ingenuo, denarij quatuor: de censu dominico, de facultate mansuarij totidem, è manso servili denarios duos de censu dominico, de facultate mansuarij totidem. Quæ distinctio mansorum invenitur etiam 2. *epist.* Greg. ad finem Prat.

Mantellum à tegendis manibus dictum volunt. Polluci μαντίλη id genus coopertorium, sed villosum, cujus & Varro meminit: quale est nostrarum mulierum tegumentum, quod vulgus *Kursen* nominat. Unde inferius, Revoluto mantello. Spieg.

Mantice ars ipsa divinandi. Vide Cic. 1. *de nat. Deor.* Spieg.

Manticularius dicitur fur, qui inferens se confertæ multitudini marsupia aut secat, aut artificio doloso aperit, & evacuat, ablata pecunia. Vide Festum. Spieg.

Manubiæ pro spoliis. Unde manubias facere, pro spoliari Imp. *in leg. eos, C. de modo mulctar. Authent. de trien. & semisse*, §. *hic à nobis* Spieg.

Manubias à præda hoc distare Gellius *lib.* 13. *cap.* 23. scribit, ut sit præda corpora ipsarum rerum, quæ capiuntur. Manubiæ verò pecuniæ ex præda vendita redactæ: quanquam tropica quadam figura alterum pro altero nonnunquam sumptum à quibusdam annotat. Sic Cic. *de leg. Agrar.* Prædam, manubias, sectionem, castra denique C. Pompeij sedente Imp. vendent. Vide Turn. *advers. lib.* 11. *cap.* 21. Prat.

Manu brevi pro directo; & per compendium, & vitata circuitione: quoties scilicet celeritate conjungendarum inter se actionum una actio occultatur, ut loquitur Ulpian. *l.* 3. §. *sed si debitorem, de donat. inter vir.* Hac phrasi usus est idem Ulpian. *leg.* 43. §. 1. *de jure dot.* Quoties, inquit, extraneus accepto fert debitori dotis constituendæ causa, siquidem nuptiæ insecutæ non fuerint, liberatio non sequetur, nisi fortè sic accepto fuit, ut velit mulieri in totum donatum, tunc enim credendum est brevi manu acceptum à muliere, & marito datum. *l.* 43. §. 1. *de jure dot.* id est. Hoc ita accipiendum est, quasi mulier non per acceptilationem & circuitionem illam, sed directo per manum ipsius creditoris pecuniam accepisset, & marito dedisset. Itaque quod Jurisconsult. Directo dare libertatem dicunt, ac non per fideicommissum: Efferri hoc eodem modo sic posset. Manu brevi libertatem dare: cui contrarium est manu longa, ut mox dicemus. Hot. Briss.

Manu longa Javolenus figurata locutione posuit, pro flexuose & oblique: non autem quam minimo potuit negotio. Pecuniam, inquit, quam mihi debes, aut aliam rem si in conspectu meo ponere te jubeam: efficitur ut & tu statim libereris, & mea esse incipiat, nam tum quod à nullo corporaliter ejus possessio detineretur, acquisita mihi & quodam modo manu longa tradita existimanda est, id est, quasi mensa ubi ponere te jussit, manus tuæ pars fuisset & longa ista manu porrecta mihi tradidisset. Nam brevi manu dedisses, si directo de manu in manum nulla mensa aut alia re interposita tradidisset. Locus est *in l.* 79. *ff. de solutionib.* Cic. *Verr.* 4. Quum ob tua decreta, ob imperata, ob judicata pecunia dabatur, non erat quærendum, cujus manu numerentur, sed cujus injuria cogerentur comites illi tui dilecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, haruspices, præcones, manus erant tuæ: quo quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam si centum cohortes fugitivorum fuissent, tua manus sive controversia fuit, quicquid ab horum quopiam captum est, id non modo tibi datum, sed tua manu numeratum indicari necesse est Hot. Briss.

Manu nocens aqua pluvia est, quæ ita aliquo loco excipitur, ut inde profluens vicino noceat, si locus is non sit naturaliter talis, sed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. Briss.

Manu sata excipi intelliguntur, *in l.* 80. *ff. de contrah. empt.* non quæ in perpetuum sata sunt, sed quæ singulis annis seri solent, ita ut fructus eorum tollatur. Prat.

Manufactum opus, opponitur naturali, *l.* 1. §. *ff. de aq. pluv. arcend.* Spieg.

Manumittere est de manu, id est, potestate emittere, seu potestate liberare & dimittere, Briss.

Ma-

MANUMISSIO est datio libertatis, ut *Inst. de libertinis*, §. 1. *leg. manumissiones. ff. de justitia & jur.* Dicitur autem propterea manumissio authore Festo, quia dominus caput servi, quem in libertatem venire volebat, vel ejus aliud membrum manu tenens dicebat: hunc ego hominem liberum esse volo, emittebat eum de manu. Alij ex eo dictum putant, quod qui emancipabantur, manu dicis caussa cedebantur ab emptoribus, quæ ῥαπίσματα vocat Justinianus in *leg. ult. C. de emanc. liber.* Tres autem legitimas manumissionis formas tempore Ciceronis fuisse constat ex Topicis ipsius: Postea Constantinus aliam adjecit in sacros. Ecclesiis ex sacris constit. sub aspectu plebis assistentibus Christianorum antistitibus, & vice actorum interposita qualicunque scriptura *l. 1. C. de iis qui in Eccles. manum.* Sed & alijs multis modis libertas servo competere potest *Instit. de libert. §. multis autem modis.* Quos omnes colliges ex toto tractatu *C. quibus ex causis ser. pro præm. lib. accip. ex l. ult. C. de manum.* Ex Nov. *de manchis, §. sancimus, collat. 1. ex l. ult.* Co. *de libert. toll. & l. cum Stichum, C. de lib. caus.*

MANUMISSIO tripliciter fiebat: censu, vindicta & testamento. Censu manumitti dicebantur qui lustrali censu Romæ, jussu dominorum inter cives Romanos censum profitebantur, ut author est Ulp. *in epit. tit.* 1. Alter modus vindicta dicebatur, primum inductus à Vindicio servo, qui ob patefactam indiciis suis Reipubl. proditionem hoc genere libertatis donatus est. Aliis placet à virgula, quæ in hac manumissione solennis fuit, nomen impositum fuisse, de qua vide inf. in verbo vindicta. Tertius modus est, qui testamento vel codicillis fit; idque dupliciter: Directè aut oblique: Directè dari libertas dicitur, cùm verba testatoris ad servum diriguntur, sine ulla circuitione aut anfractu, ut Stichus liber esto: Oblique autem cùm non recta tendunt ad servum, sed ad hæredem aut alium feruntur, ut tandem ad servum perveniant. Vide Conn. *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 2. 3. 4. 5. Adde Francisc. Balduin. *catechesin. jur. civil. c.* 1. Hinc

MANUMISSI cives Romani dicebantur, qui testamento, vindicta aut censu (sic enim apud Gaium *lib. prior. tit.* 1. non ecclesia legendum ex Ulp. *Instituti. tit.* 1. animadverti) vel ante consulem aut prætorem erant manumissi. Latini autem Juliani, qui aut per epistolam, aut per amicos, aut convivij adhibitione, ex *l. Junia Norbana*, quæ conditionem eorum prima reperit, manumittebantur: Dedititij, qui post admissa crimina, suppliciis subditi, & publice pro criminibus cæsi essent, aut in quorum facie, vel corpore, quæcunque notæ, seu stigmata, igne aut ferro impressæ erant, ita ut deleri non possint: hi postquam à dominis suis manumittebantur, Dedititij vocabantur, *ex lege Ælia Sentia*, ut quorum turpitudo communis erat, eorum & nomen commune esset: Vide Ulp. *epit. tit.* 1. Prateius.

MANUMISSIONIS insignia recenset Tertull. *lib. de resurrect. carn.* puta albam vestem, aureum annulum, patroni nomen, tribum, mensam, Prat.

MANUMISSIONIS verbum etiam in libris legimus, *l. 2. ff. de off. procons. l. 28. ff. de adopt. l. 107. de verb. obl. & ff. si à parent. quis manum. fuer.* Prat.

In MANUMISSIONIBUS hoc nominatim adscribi moris erat, ut ex antiquo manumissionis exemplo citat Cujac. *observ. lib.* 14. *c.* 27. Ille civis Romanus esto, ita ut ab hodierno die ingenuus, atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus. Eam denique pergat partem, quamcunque elegerit, ut deinceps nec nobis, nec successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium: sed omnibus diebus vitæ suæ, sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alij cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum, semper ingenuus & securus existat. Hinc à Suida ἐλεύθερος id est, liber definitur, ἐλεύθερον ὢν ἐμῶ. Prat.

MANUMITTI etiam dicuntur filij filiæque familias, pro emancipari: propterea quod dicis causa ter à patre venduntur, & in imaginariam quandam servitutis conditionem rediguntur, ut in verbo *Emancipatio* docuimus. Prat.

MANUM alicui afferre, nihil aliud est, quam vim inferre. Conn. *lib.* 2. *c.* 1. *num.* 4.

MANUM conserere dicimur cum hoste: Indeque tracta est appellatio judicialis, Manuum consertum: quoniam & in judiciis digladiari videmur. Prat.

MANUMITTERE, manum porrigere, μεταφορικῶς in *l. 15. §. sed si emptor. ff. de re jud. l. 14. §. 1. ff. de relig. l. 2. C. quo quisque ordin. ren. lib. 11. l. ult. C. de peric. nominator. lib.* 11. Briss.

Per MANUM, id est, per lapilli jactum, prohibere *l. 5. §. meminisse, ff. de oper. nov. nunc.*

MANUS audaces ingerere, id est, verberare, *in l. 8. §. 3. C. de repud.*

MANUS apud Pompon. *in l. 2. in princip. de orig. jur.* non pro tyrannica violentia intelligenda, cùm plerique reges inter optimos principes numerentur, sed pro suprema regis potestate, seu autoritate, qua jubebat: aut vetabat aliquid, secutus tantum naturalem rationem. Unde Ovidius regum potestatem denotaturus inquit:

An nescis longas regibus esse manus?

nimirum quod per suos magistratus ac patronos fide sibi obstrictos, quibus rex manuum vice fungitur, possit etiam procul dissitos affligere, fortunas suorum tueri, procul denique authoritate sua, ac majestate conservare: Sic & Persius *Saty.* 4.

Ergo ubi commota fervet plebecula bile,
Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ.
Majestate manus-------

Hinc cùm manus potestatem significet, Manumissionem dictam nostri scribunt, quod per eam de manu ac potestate dominorum servi dimitterentur, *l. 4. ff. de just. & jur.* Et si Festus à missionis de manu solennitate verbum hoc derivatum putet. Manumittere enim Comici frequenter Emittere è manu dicunt. Manumitti autem tam liberi quàm servi in libris nostris dicuntur, *l. 28. ff. de adopt. l. 2. ff. de off. procons. l. 107. ff. de verb. oblig. rub. si à paren. quis manum. fuer.* Nec mirum, cùm in imaginariam servilem causam liberi in emancipationis solennitate peragenda deducerentur, distraherenturque, ac manumitterentur non aliter atque servi. Unde pater qui emancipârat, manumissor appellabatur, *l. 16. §. 1. ff. de inoff. test.* Crebrius tamen manumissio de servis, emancipatio de liberis usurpatur, *l. 1. §. alienatio, ff. quando act. de pecul.* Briss. Et Vult. *in comment. Inst. tit. de libert. in princ. num.* 3.

In MANU quoque venire olim uxor dicebatur, quæ in potestate viri per coemptionem, vel confarreationem transibat, ut ad Cic. *in Topic.* Boer. & Ulpian. *in Instit. tit.* 9. exponunt. Apul. *lib.* 8. *de Asino aur.* At dum herilis puella in boni Tlepolemi manum convenerat. Idem *lib.* 6. Sic ecce Psyche convenit in manum Cupidinis, & nascitur illis maturo partu filia. Inde uxor in manu viri esse dicebatur, ut idem Ulp. *in Instit. tit.* 22. probat. Manus præterea pro turba & coactis hominibus accipitur *l. 9. §. idem ait, ff. quod met. caus.* & for-

& forte in *l. 3. ff. de offic. præsid. & leg. 60. ff. de acquir. rer. domin.* Ita manu facta, id est, collecta in *l. 6. ad leg. Jul. pecul.* & apud Paul, *lib. 5. sent. tit. 19. & tit. 20.* Plane *in l. 5. §. meminisse, ff. de nov. oper. nunciat. & in l. 6. §. 1. ff. si servit. vindic.* Per manum, est per lapilli jactum Briss.

MANU armata, *l. 3. §. adversus, ff. de sepulchr. viol.*

MANUPRETIUM dicitur, inquit Asconius, ubi non tam materiæ ratio, quam manus atque artis dicitur. Alfenus *l. 30. §. 3. ff. locati.* Qui ædem faciendam locaverat, in lege dixerat. Quoad in opus lapidis opus erit, pro lapide & manupretio dominus redemptori in pedes singulos septem dabit. Ulp. *l. 13. §. res abesse,* ubi eleganter Gœdd. *num. 5. ff. de verbor. sign.* Quoniam plerumque plus est in manus precio quam in re. Hot. & Briss. *lib. 4. select. antiq.*

MANUS injectio, est jus prehendendi abducendique: Estque verbum ex 12. Tab. Æris, inquit lex, confessis rebusque jure judicatis 30. dies sunto: post deinde manus injectio esto. Sic apud Ulp. in *l. 10. §. 1. ff. de in jus voc.* Manus injectionem excipere dicebatur, qui jus sibi prehendendæ atque abducendæ rei retinuerat. Si venditor, inquit Ulpianus, qui manus injectionem excepit, ipse prostituit, &c. id est, qui sibi reservavit jus prehendendi mancipij abducendique, si emptor prostitueret, Paulus quoque in *l. pen. ff. de serv. exporta.* Titius, inquit, servum vendidit ea lege, ut si Romæ moratus esset, manus injicere liceret. Eodem modo intelligo *in l. 22. §. 1 ff. de manumissionibus l. 7. ff. qui sine manumission. l. 1. §. similique modo. C. de Lat. libert. toll. leg. 2. C. si serv. exp.* Servius in illud Virgilij 10. *Æneid.*

Injecere manus Parcæ--------

usus est, ast, sermone juris, protraxerunt debitum sibi: Nam manus injectio dicitur, quotiens nulla judicis auctoritate expectata rem nobis debitam vindicamus. Quem Virg. vers. etiam enarrans Macrob. *lib. 3. Saturn. c. 7.* Et hic, ait, proprietatem humani & divini juris executus est. Nam ex manus injectione pene mancipium designavit. Quintil. *lib. 7. c. 7.* Patri in filium, patrono in libertum manus injectio sit. Utitur & hoc verbo Ovid. *eleg. 4. lib. de amor.*

Fac dicam, ait, *mea sunt------*

Injiciamque manus-------

Idem *libr. 2.*

Injiciam dominas in mea jura manus.

Livius *lib. 3.* ab urb. cond. Virginij minister libidinis; Decem-viri manum injecit, serva sua natam, servam appellans. Quintil. *declam. 359.* Publicanus noluit scrutari: translatis manus injicit, & suos dicit Impp. *in leg. 15. de bon. proscript.* in C. Th. uxor proprias res velut manu injecta mox vindicet. Et *in l. 3. de his qui ad eccl. conf.* ad pristinam sortem velut manu mox injecta revocentur. Nam brevi fieri quid dicitur, quotiens celeritate actionum conjungendarum, unus actus occultatur, & intercessisse jure civili fingitur, *l. 44. §. 1. ff. de jure dot. l. 3. §. sed si debitorem, ff. de don. inter vir.* ut accedit & in specie *l. 15. ff. si cert. pet.* Briss.

MANUS præterea, pro turba & coactis hominib. accipitur. Briss.

MANUS nonnunquam pro violenta actione accipitur, quoniam manu solet expediri, quicquid fit ab homine. Inde manu committere, pro delinquere violenter *in l. 3. de off. præsid.* Prat.

Ad MANUS venire, *l. 11. §. pen. ff. de pœn.*

MANUS communes non lotas interpretatur Alber.

MANUS pro cautione & chirographo, item scriptura alicujus manu subsignata apponitur, *l. 15. ff. de probat. l. 1. Co. de metat. & epit. lib. 12.* Briss.

MANUS militaris, *l. penul. ff. ne vis fiat ei qui in poss. & l. qui restituere, ff. de rei vind.* id est, usus ministeriorum militarium.

MAPPA in *l. suppellectili, ff. de suppellc. leg.* mensæ stragulum est, rasum, vel villosum. Alias Mantile, sive Toval. Mappa item, Budæo annotante, Circensium committendorum signum erat. Apud Justin. *in Nov. de Consulibus* ponitur pro ipso spectaculo, Haloandro interprete.

MARCHIO aliàs ad vulgarem trahitur significationem judicis, cujus jurisdictio sit certo loco restricta *Markgraff, ein Richter so weit als seine Marck gehet*, apud Saxones. Old.

MARCHIO aliàs dignitatem militarem significat, appellatione ab equis tracta: Marca enim equum dicebant. Unde Marcomanni, equitatu præcellentes populi: & Marcoboduus rex, cui corpus instar equi esset.

MARCHIO vocatur, qui à principe de marchia aliqua investitus est. Dicitur autem marchia secundum nonnullos eos, quod marchia (ut plurimum) juxta mare sit sita, à mari & archia, id est, principatus maris.

MARCHIONES, seu Marggraphij, ut Jurisconf. Bonifac. Amerbachius monuit: originem ex Limitaneis præpositis traxerunt: quod limitibus, quos vulgò *Marcken* appellamus, graphij, id est, præpositi fuerunt. Vide Zas. *in tit. qui feud. dar. poss.* Quidam à Marca, quod equum significat, equorum stabuli magistrum, *Marckstaller*, & equorum præfectū *ein Marckgraffen* existimant appellatum. Sed magis est ut Amerbachij sententiam sequamur. Marchio autem & Comes, propriè regni, vel regis Capitanei dicuntur. Qui ab his Feudum accipiunt, propriè regis, vel regni Valvasores, quasi ad valvas stantes: qui & ipsi Capitanei nuncupari poterunt, *cap. si Capitanei de feud. Marchia.* Rursum feudum capientes ab eis minores Valvasores appellantur. Vide Baron. a Taurenberg. *de his cui feud. dare poss.* Alciato *l. 1. parerg. c. 29.* videtur Celticum vocabulum esse Marchio, quo præfectus equitum significetur: quod ante Rhenanus admonuit, & Althamerus latius explicat in comment. Germaniæ annotavit *in Parerg.* Alc. & apud Gallos hodie usurpari Marcare, pro eo quod est equitare: & Pausaniam scribere triplicem Equitum ordinem à Celtis, qui in exercitu Brenni erant, Trimarcisiam dictam, fuisseque hanc vocem & rerum in Italia potientibus Longobardis, & deinde Francis regibus (origine Germanis) Magistri stabuli, seu equitum nomen: deinde in propriæ jurisdictionis appellationem transiisse, sicut & Duces & Comites. Spieg. Brod. *lib. 2. Miscell. c. 35.* Dioctinitas à Marcellino appellatos existimat. Vide eum.

* MARCHIONES *Marckgrafen* erant Comites limitanei; qui Imperii Romani finibusque tuendis erant præfecti, & assiduè ad Imperii limites in armis excubabant, simulque populis, quos armis defendebant, adversus hostes jura dabant. *Marckrichter oder grentz-fursten* dicti.

* Hodie Marchio dicitur qui de Marchia, hoc est, de Principatu, qui regali dignitate Marchionatus *einer Marckgrafschaft* gaudet, ab Imperatore est investitus. Et licèt Marchiones limitum defensores amplius non sint. Nomen tamen ex consuetudine ipsis integrum est.

* Hodie præcipui Marchiones Imperij principali dignitate præditi sunt. Brandeburgicus, Misnensis, qui titulus est Ducum Saxoniæ. Badensis & Moraviæ, qui Archiducibus Austriæ adcrevit. Reliqui sunt Hochbergensis, & Rötelensis, quos hodiè

diè Badenses repræsentant; Marchio *Nummenus* & *Pontamusson*, cujus vices Dux Lotharingiæ sustinet.

* Vid. Goldast. *tom.* 1. *Constit. Imp. p.* 17. *Stephan. de jurisdic. l.* 2. *p.* 1. *c.* 4. Lehman *Chron. Spir. l.* 4. *c.* 4. Limn. *de I. P. l.* 4. *c.* 4. P. Friz. *Tr. de Nobil. thes.* 18.)

MARCIANISTÆ hæretici sunt: eorum fit mentio *in leg.* 5. *in princ. C. de hæret.*

MARE dicitur, omnis aquarum congeries, Gen. 1. Maris Rubri (quod Hebræi fide transierant, Ægyptiis devoratis, Hebr. 11.) fit mentio *ad fin. l. & non sunt de aur. & arg. leg.* & Spieg.

MARE etsi res naturalis, per se ad doctrinam Juris non pertinens & IC. illud non considerant tanquam Mare, & in seipso, sed in possessione & dominio. Mare respectu dominij, nullius est, quia proprietas ejus est nullius §. *& quidem de Aer. divis.* respectu possessionis, est omnium, non unius. Mare igitur est res publica, non jure Civili, sed jure Gentium. Vult. *in Commen. Inst. de Rer. divis. in princ. n.* 14.

* MARIS jus. Mare nihil aliud est quam reciprocantium aquarum collectio, Distinguitur aliud in *internum*, quod interiora terrarum ingreditur, & *externum* quod extima terrarum amplectitur, quod Oceanum vocant.

* Utrumque Mare littoribus, scopulis, insulis, &c. terminatum per naturam suam proprietatis capax esse videtur, tàm *imperij*, quàm *dominij* corporalis ratione, quamvis omnes Oceani partes nondum sunt occupatæ.

* Maria & littora maris intra publica Imperij ac Principum bona ac Regalia referuntur. *V. Instru. Pac. Germ. artic.* 10. §. *primo autem l.* 11. *ἀξίωσις* 9. *L. Rhodia de jact. l.* 3. *ne quid in loco publ.*

* Hinc Reges Principes & Superiores possunt vi competentis Imperij ac Dominij maritimi. 1. navigationem prohibere aut restringere. 2. liberam piscationem tollere, aut certis modis ac legibus determinare. 3. ne quid in mari ædificetur, jactis in id pilis, prohibere, 4. præstationes seu, angarias navium exigere, 5. vectigalia imponere, 6. jus stapulæ, aut geranij, itemque jus anchoragij aut portulagij concedere. 7. portus custodire. 8. velorum submissionem, *das segel streichen*, prætemavigantibus injungere. 9. Magistratus maritimos constituere. 10. leges & jura maritima condere. 11. Delicta maritima, piraticam, prohibitarum mercium *de contrebande* transvectionem, &c. punire.

* Cœterùm Superioritas maris Germanici est penes Imperatorem & Ordines Imperij, & dicitur *des Heil. Reichs freyes regal und gerechtigkeit, Vid. mandatum Imp. Marchiæ anno* 1615. *& Decretum Rudolphi* II. *Legatis Suevicis anno* 1527. *datum*, ubi dicitur, *das die beide, Ost und West-see und die darauff gebrauchten schiffarten und handthierungen als des Heil. Reichs-Regal von alters je und allewege manniglich frey und offen gestanden*, (quod utrumque Orientale & Occidentale mare & in eo usitatæ navigationes & commercia ut Sacri Imperii regale antiquitus, nunc & quavis ratione cuivis liberum fuit & patuit.)

* (Vid. Selden. *lib. de mari clauso*, Grot. *lib. de mari libero*, Loccen. de *jure marit.* Stypman. *simil. Tract.* Godofred. Salmas, Petitus, Pontanus, Crusius, in Commentar. *ad l.* 9. *L. Rhodia de jactu.* D. Struve *de Feud. c.* 6. §. 7. D. Marquard. *de jure commerc. l.* 1. *c.* 15. D. Strauch *de Imperio maris.*)

MARGARITA, Romani margaritas appellaverunt uniones, ab eo, quod nulli duo indiscreti reperiantur. Margaritam & lapillum generali nomine vocamus. Nam lapillus gemmarum & margaritarum commune est nomen, subintelligiturque pretiosus. Quod si majusculi fuerint, preciosi lapides dicuntur. Hæc Calepinus. Verum, margaritæ Jureconsf. nec lapillorum nomine, nec gemmarum veniunt. Valla dissentit ab eis, sed perperam: nam de proprietate illi loquuntur, ipse de abusu & translatione. Vide Alc. *lib.* 4. *de verb. sign.* Margaritæ extricatæ pro mundatis & purgatis *in l. si servus servum, ff. ad leg. Aquil.* Legitur margarita plurative apud Ulp. *in l. si Græcula ff. de præscript. verb.* Si margarita tibi (inquit) æstimata dedero, aut ut talem mihi adferas, &c. Margarita fortasse *ἀντὶ τοῦ* margaritæ legitur vitio typographorum. Quanquam margarita, tæ, & margarites & margaritum in nominativo declinari potest. Servius declinat margaris, idis & idos, cujus genitivo Græco Latinè formatur margarida.

MARGARITA & Margaritas promiscuè Latini auctores dicunt & à Gemmis & lapillis separat. *l.* 19. §. *pen. l.* 25. §. *pen. ff. de aur. & arg.* Servius verò in 1. Ænei. Gemmas à margaritis eo separari ait, quod illæ diversi coloris, hæ albæ: vel quod illæ integræ, hæ pertusæ. Sed enim cùm Margaritorum & unionum crebra fiat in libris nostris mentio non abs re fuerit eorum ortum subjectis Ammiani Marcellini verbis quæ hoc ipsum planum faciunt patefacere. Sic autem ille *lib.* 23. scribit. Apud Indos & Persas margaritæ reperiuntur in testis marinis robustis & candidis, permixtione roris anni tempore præstituto, conceptæ. Cupientes enim velut coitum quendam humoris ex lunari aspergine capiunt densius oscitando. Exindeque gravidæ edunt minutas binas aut ternas, vel uniones sic appellatas, quòd ejus terræ conchulæ singulas aliquotiens pariunt, sed majores. Idque indicium est ætherea potius derivatione, quam saginis pelagi hos oriri fœtus & vesci, quod guttæ matutini roris iisdem infusæ claros efficiunt lapillos & teretes, vespertini verò flexuosos contra & rutilos, & maculosos interdum. Quod genus gemmæ etiam in Britannicis secessibus maris gigni legique, licèt dignitate dispari, non ignoramus. Idem etiam Plin. fusissimè persequitur *lib.* 9. *c.* 35. Cui & Solinum adde *c.* 54. Polyhistor. & Authen. *lib.* 14. *Dipnosoph.* Et Isid. *lib.* 16. *Etym. c.* 10. Inde Tertul. *in l. de habitu mulieb.* Sed si quid, ait, de mari Britannico aut Indico ambitio pascatur: Conchæ genus est non dico conchylio aut ostreo, sed nec Peloride gratius de sapore. Ad hoc enim conchas noverim maris poma. Quod si concha illa aliquid intrinsecus postulat, vitium ejus magis debet esse quam gloria. Et licèt margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quam conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca Briss. Adde Tiraq. *in* 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 1. *n.* 27.

MARGARITARIUS, negociator margaritarum: quarum originem, naturamque pete ex nono Plinij, *c.* 34. ut intelligas *l. pediculis*, sub fin. *de aur. & argent. leg.* de qua lege vide & Baysium *in lib. de vasculis.*

MARINUM & maritimum, interpres, ut apparet ex scholio confundit, quod mare incolit, vel quod ex mari est, marinum; quod verò mare accolit, vel quod ad mare est: vel quod ad mare fit, maritimum accipiendum, ut apud IC. *in l.* 2. *si quis cautionibus.* Tempestatem, inquit, intelligere debemus, sive marina, sive terrestris sit, Spieg.

MARIS appellatione venit flumen, quia mare quamcunque aquarum congregationem significat. Bart. *in tract. de Insula in princ. & in Evangelio.*

gelio Joh. *c.* 6. mare Tyberiadis, cum sit lacus, quem Jordanis fluvius facit, habens urbem Tyberiadem ab occidente in Galilæa, longitudo lacus est 16000. passuum, latitudo 6000. Genesara vocatur seu Taricheaab urbe quæ ei est à meridie. Tandem Asphaltitem lacum ingreditur. Neque solis Hebræis licuit lacus & flumina maris nomine nobilitare, si Servio fides datur in 1. *Æneid.* in illis versic.

Unde per ora novem vasto cum murmure montis.

It mare præruptum & pelago premit arva sonanti. id est, inquit Servius, flumen, quod, ut Varro attestatur, accolæ mare vocant. Sanè de Timavo loquitur Virgilius: & fontem, inquit, superare Timavi, quod est nomen fontis & fluvii, qui nomen capitibus exurgens interfluit, secundum Melam in *libr.* 11. *de situ orbis, capit.* 4. Forcatul. *in Necyomant. dial.* 34. *n.* 6.

* Maris jus. Mare nihil aliud est quam reciprocantium aquarum collectio. Distinguitur aliud in *internum*, quod interiora terrarum ingreditur, & *externum* quod extima terrarum amplectitur, quod Oceanum vocant. Utrumque mare littoribus, scopulis, insulis &c. terminatum per naturam suam proprietatis capax esse videtur, tam *imperii*, quàm *dominii* corporalis ratione, quamvis omnes Oceani partes nondum sunt occupatæ: Maria & littora maris intra publica Imperii ac Principum bona ac Regalia referuntur v. *Instrum. Pac. Germ. artic.* 10. *§. primo autem.* ἀξίωσις 9. *L. Rodia de jact. l.* 3. *ne quid in loco publ.*

* Hinc Reges, Principes & superiores possunt vi competentis Imperii ac Dominii maritimi. 1. navigationem prohibere aut restringere. 2. liberam piscationem tollere, aut certis modis ac legibus determinare. 3. nequid in mari ædificetur, jactis in id pilis, prohibere, 4. præstationes, seu angarias navium exigere. 5. vectigalia imponere. 6. jus stapulæ, aut geranii, itemque jus anchoragii aut portulagii concedere. 7. portus custodire. 8. velorum submissione, *das Segel streichen*, præternavigantibus injungere. 9. Magistratus maritimos constituere, 10. leges & jura maritima condere 11. Delicta maritima, piraticam, prohibitarum mercium *de contrebande* transvectionem &c. punire;

*Cœterum superioritas maris Germanici est penes Imperatorem & Ordines Imperii, & dicitur *des Heil. Reichs freyes Regal und Gerechtigkeit*, *vid. Mandatum Imp. Matthiæ anno* 1615. *& Decretum Rudolphi II. Legatis Suevicis anno* 1577. *datum*, ubi dicitur, *das die beyde Ost-und West-See und die darauf gebrauchten Schiffarthen und Handthierungen als des Heil. Reichs-Regal von Alters je und allewege manniglich frey und offen gestanden.* (quod utrumque Orientale & Occidentale mare & in eo usitatæ navigationes & commercia ut Sacri Imperii regale antiquitus, nunc & quavis ratione cuivis liberum fuit & patuit)

(Vid. Selden. *lib. de mari clauso.* Grot. *lib. de mari libero.* Loccen. *de jure marit.* Stypman. *simil. Tract.* Godofred. Salmas. Petitus, Pontanus, Crusius, in Commentar. *ad l.* 9. *L. Rhodia de jactu.* D. Struv. *de Feud. c.* 6. §. 7. D. Marquard. *de jure commerc. l.* 1. *c.* 15. D. Strauch. *de imperio maris.*)

Maritam etiam pro conjuge & uxore dicunt. Horat. *Epod.* 8. Ovid. *in Epist. Medea.* Cæterum lex marita, apud Horatium in carmine sæculari est Julia de maritandis ordinibus. Briss.

Maritare, locare in matrimonium.

Maritimæ usuræ; nauticæ, *l. fœnerator, ff. de naut. fœn.* Prat.

Maritimi mores, pro variis & inconstantibus. Quemadmodum enim mare, ut inquit Erasmus, nunquam conquiescit, & subinde mutat faciem: ita ferunt, homines maritimos nonnihil ex maris ingenio referre. Spieg.

Mariti affectio dicitur in uxorem, uxoris verò in maritum animus, teste Ulpiano *in l.* 5. *ff. de bon. dam.* Spieg. Prat.

Mariti pro conjuges, *in leg.* 52. *in fin. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Prat.

Mariti lenocinium ipsum onerat, non uxorem excusat, *leg.* 1. *§. si publico, ff. de adult.* Spieg. Prat.

Maritis ad exemplum propinquorum, conceditur quidem jus emendandæ uxoris: sed certè non adeo est extendendum, ut domesticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur, *l.* 1. *Cod. de emend. l. propinquo.* Neque verò bonus vir, aut ulli homini in foro profuturus existimari potest, qui domi tam morosus est, ut nec vitæ sociam ferre possit, forte per imprudentiam leviter peccantem. Leviorum autem vitiorum, propter quæ fuerit uxor emendanda, non potest certa tradi definitio. Charitas multa condonabit, quatenus fieri potest, sexus fragilitati: cætera judicabit sobrium mariti ingenium. Old. Prat.

Inter Maritos, id est, inter vir. & uxor. *l.* 52. *ff. de don. int. vir.*

Marito incumbit onus alendi uxorem cum liberis, & tota familia, *l. dotis fructus, ff. de jure dot. l. pro oneribus. C. eod. tit. l. si familia, ff. famil. ercisc.* Old. Prat.

Maritus, proprie à contractis nuptiis dicitur, licet pro sponso etiam ponatur, ut in *l. non sine C. de bon. quæ lib.* Mariti enim appellatione sponsus continetur *in leg. Jul. de fundo dotali*, non item *in l. Jul. de adulteriis*, quæ marito adulterii accusandi potestatem cum dedit, idem sponso concessisse non intelligitur. Briss. Observandum, quod ex uxoris nobilitate maritus fiat augustior, hominum opinione. Coruscat enim, ut inquit Bald. radiis uxoris, *l.* 1. *C. de præpos. lib.* 12. Vide Alciat. *in l.* 1. *C. de in jus voc.* Spieg.

Maritus & uxor unum corpus censetur, *l.* 1. §. *servum mariti, ff. de quæst.* Domestici vocantur, & socii vitæ divini atque humani juris consortes, *l.* 1. *ff. ad Senatusconsultum Syllan. l.* 1. *ff. de ritu nupt. l. adversus, de crim. expilat. hæreditatis.* Prat.

Marmorarii qui marmorum in crustas secandorum artem tenent. *l.* 1. *de excus. artif. lib.* 10. *C. l.* 2. *eod. tit.* in C. Th. & apud Cassiod. *libr.* 1. *var. epist. ad Agap.* Briss.

Marmoreæ lapidicinæ *in l.* 7. §. *si vir, ff. solut. matrim.*

Marmoreum metallum *l.* 13. *de metall.* in C. Th. Briss.

Marmoris appellatione rudem tantùm materiam contineri docet Jurisconf. *in l. quæsitum §. illud, de legat.* 3. Hinc marmoreum, quod ex marmore est: & marmoratum, quod superficiem tantum ex marmore habet: & marmorariæ laudes apud Cic. *pro Archia*, pro statuis marmoreis in alicujus honorem decretis, ponuntur. Marmorosum autem, quod Marmoream formam, vel duritiem habet. Spieg. Prat.

Marte suo litem decurrere. Tribon. dicit pro ad exitum fine ullo impedimento perduci suum tractum capere. Briss. Si neque per alterutram litigantium partem nec per judicem steterit, quominus lis suo Marte decurrat, &c. in *l. properandum. §. illud proculdubio* SC. *de jud.* Prat.

Marte suo, Imp. in *l.* 1. *C. ne lic. pot.* inquit, causæ discurrant, id est, viribus suis. Nam ut in Chiliad. Erasmus monuit, quoties nullis auxiliis adjuti,

adjuti, nostropte ingenio propriisque viribus rem peragimus, nostro marte peragere dicimus. *Spieg.*

MARTIA, Catonis filia minor. Quæ quum quæreretur ab ea cur post amissum maritum denuo non nuberet: respondit, non se invenire virum, qui se magis vellet, quam sua. Quo dicto ostendit divitias magis in uxoribus eligi solere, quam pudicitiam. Divus Hieronymus recenset aliquot matronarum *Apophtegmata lib.* 1. adversus Jovinianum. Et Erasmus *lib. Apophtheg.* 8. Spieg.

MARINUS Jurisconsultus nobilis, Italus, æqualis eorum ætatis, qui primi glossulas ad jus civile scripserunt circiter annum 1190. vixit, jurisque disciplinam magna cum laude exercuit, Ejus persæpe Accurs. mensionem in glossis interposuit. *Prat.*

MARITUS mensis. Vide *Albericum.* Cui illud Ovidii ex 3. *Fast.* addi potest.

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patria nomine mensis erit. Spieg.

MARTYR, Latine dicitur. Unde nobis martyres, qui suo sanguine, CHRISTUM illum Servatorem esse testati sunt: horum fit mentio ab Impp. *in l. 2. & 3. Cod. de sacros. Eccles.* quarum verum intellectum, undequaque doctissimo Alciato debemus: Impius Vigilantius, omni honore martyres privavit. Vetusti Ecclesiæ scriptores martyrem etiam appellant, qui nondum martyrium fecit, sed destinatus est ad supplicium, & illud æquo animo expectat. Vide Joan. Franc. Picum *in comment. ad 2. Hymnum*, & Rhenan. *in annotat. ad Tertull.* Hieron. *in vita Hilarionis* usurpat pro monumento aut sacello martyri dicato. *Spieg.*

MARTYREION, templum martyri sacrum, dicatum. *l. generale C. de sacros. eccles.*

MAS dicitur, quod fortior ac generosior sit. A mare masculus diminutive, qui non potest significantius exprimi & demonstrari, quam per sexum dicendo virilis sexus: quæ, quod sit debilior vox ad excludendas fœminas, contra naturam & vim vocis est, ut docet Salomonius *in Commentario ad l. Gallus*, non temerè dissentiens ab omnium sententia: & in scholis, & judiciis recepta nempe ea, tradiderunt, esse ejusdem significationis hos sermones, Stipulari pro descendentibus in virilis sexus, & descendentibus per virilem sexum, & descendentibus per lineam masculinam: quod his casibus veniunt fœminæ ex maribus descendentes, & non masculi ex fœminis. Diversum autem esse, si dixeris, pro descendentibus masculis, quod non fœminæ, sed solum masculi continentur. Quod Castrensis quoque locum habere putat, si dixeris: Ex linea, seu de linea masculina. Nunquam igitur Salomonius ait, fatebor, ex significato verborum non idem esse dicere, vel stipulari, pro descendentibus, seu liberis virilis sexus, & liberis masculis: imò plenius dicimus, virilem sexum, quam masculos, nam solo sexu mares à fœminis discernuntur & nominantur. Mas enim dicitur, quod fortior & generosior sit, ut jam dictum est. Tametsi masculus non semper sexus est, sed interdum quicquid vegetum ac robustum est, masculum dicitur. Vide Nonium Marcellum. Observandum vero sub masculi vocabulo fœminam nonnunquam continere, ut not. in c. Rainal. & ibi Abbas de test. Itaque feudum masculinum, *ein mannlich Leben*, ad fœminas extendi nequit, *Spieg.*

MASCULINUM regulariter concipit fœmininum, *l. 1. cum simil. ff. de verb. signif.* Sed hæc regula recipit multas declarationes, inter alias limita, non procedere in officiis, ita singul. Bald. *in c. ad audientiam, el. 1. in ult. quæst. extra de rescript.* ex quo infert, quod si testator dixit, relinquo fratres meos executorés mei testamenti, non intelligitur de sororibus *l. cujus bonis, ff. de curat. fur.* quia fœmina habet invalidum consilium. Sicut etiam de pupillo dicendum est, qui habet consilium imperfectum, *l. ult. Cod. de leg. jur.* & hoc dictum Bald. pro sing. approbat. D. Jaf. *in l. si quis id quod in 5. col. in 4. lim. ff. de jur. omn. jud.* ubi late tractat istam materiam, & Dec. *in l. 2. colum. pen. de reg. jur.* Jaf. ubi putat singul. *in l. ex facto, in princip. in penult. col. de vulg. & pupil.* Et ideo dicit alibi eleg. Bald. *in l. 1. ult. col. C. qui adm.* quod mulier licèt affinis non potest consentire alteri mulieri contrahenti, stante statuto quod in contractu mulieris requiritur consensus affinis: quia consilium propriè est virorum; de qua *ult. decis. scripsi inf. in verb.* Statutum requirens in contractu. Hinc est, quod mulieres, non possunt esse de consilio, neque intervenerunt in condendis legibus vel statutis, secundum *Doct. in l. 1. per illam text. ff. de legibus*, ubi etiam Bart. qui magis in specie colligit argumentum, quod usus mulierum non inducat consuetudinem quia lex & consuetudo æquipollent, *l. de quibus* ubi late scribit, *eod. tit. quod ult. sequitur & not.* Ludov. Rom. *singul.* 44. ad hoc, & Martian. Soc. *cons. 7. nunc quæsitorum, col. pen. vers. circa* 2. li. post Abb. *cons. 53. attingendo*, circa prin. *lib.* 2. Cott. Adde Tiraq. *comment. in* 1. *l. connub. gl.* 1. *part.* 1.

MASCULINO sermone sexus fœmininus non modo extensivæ significationis beneficio, sed maxime sermonis proprietate comprehenditur *per l. 1. l. hominis, l. patroni, l. pronunciatio.* Servius 122. *ff. de verb. sig. si quis, 7. ff. de jurisd. omn. jud. c. l.* ait divus 16. *ff. de jure fisci. l. hac autem satisdatio.* 20. *l. seq. ff. de adopt. l.* 1. *§. de eod. ff. de pecul. l. ibique* Bart. *ff. de constit. pecun. l. si quis in tantam, C. unde vi. l. 3. §. hac verba, ff. de neg. gest. l. qui domum,* 8. *juncta l. mater* 10. *§. 1. ff. ad leg. Jul. de adul.* Decius *ad l. fœmina, num. 90. & seqq. de regul. jur.* Jac. Aretin. Cyn. Alberic. *in l. si ita scriptum sit, 45. ff. de legat.* 2. Cyn. *in l. 1. col. ultim. C. quæ sit long. consuetud.* Bald. *in d. l. si ita scriptum, 45. & ad l. in multis, ff. de statu hom.* Autor namque naturæ JEHOVA præpotens hominem ad imaginem suam creavit: hominem vero masculum & fœminam, & quidem ita, ut si creationis ordinem intueamur, ex masculo prius creato fœmina tanquam ejus pars sit effecta, Materia quædam quasi rudis, costa in masculo creata erat, sexus tantum forma illi deerat, qua propriè mulier à viro differt ac distinguitur, Genes. *c. 1. vers. 27. c. 5. vers.* 2. D. Gœdd. *ad d. l. 1. n. 23. ff. de verb. sign.*

MASCULINUS sermo in causis & decisionibus etiam pœnalibus ad utrumque sexum regulariter pertinet, per modo *d. l. de ver. sign. l. si quis, 7. ff. de jurisd. om.* & ibi Jaf. *n. 1. & 2. &* l. ait divus, *ff. de jur. fisc.* Phil. Port. *lib. 2. commun. opin. concl.* 7. Zuchard. *ad l. fin. n. 51. usque ad n. 61. c. de edict.* div. Adrian. *tollend.* Hoc egregiè corroboratur per *l. qui domum 8. juncta l. mater, 10. §. 1. ff. ad l. Jul. de adulter.* Neque profectò propter rigorem legis cessat verborum proprietas, argumento *l. prospexit, ff. qui & à quibus manum.* Rectè igitur glossa in *l. uni. C. de raptu virgin.* illius legis dispositionem voluit etiam valere

valere & locum habere; si mulier sponsum suum vel juvenem rapuisset, idque frequentius receptum testatur Eman. Suarez *in thesaur. commun. opin. verbo mulieres, num.* 251. Quod autem Brechæus *in dict. l.* 1. secutus alios, vult eandem legem in pœnalibus non habere locum, illud ex genuina ejus legis interpretatione, refutatur, & per jam citatos textus evertitur. At dici solet mulieres in eodem delicti genere minus peccare, minúsque puniri. *l. sacrilegii, ff. ad legem Jul. pecul. l. si adulterium, §. stuprum, § fratres, §. incesta. ff. ad legem Jul. de adult.* & ut Virg. *Æneid.* 2. nullum memorabile nomen fœminea in pœna est: verumtamen puniuntur. Ajunt quidam in odiosis dispositionibus masculinum non concipere fœmininum, *per gloss. in sæpe d. l. de verb. sig.* & Dd. *in l. si ita scriptum*, 45. *ff. de leg.* 2. *glo. in l.* 1. *§. toties verb.* vilia ubi Bart. *ff. de ventr. in poss. mitten.* Atqui pœnalis materia censetur odiosa, tum ex parte accusantis, argum. *l. fi. C. de probat. l. transigere. C. de transact.* quam ex parte rei, propter odium pœnæ, famæ periculum, & dignitatem sanguinis dict. *l. transigere, l. properandum.* Co. *de judic. l. fi. ff. de feriis & dilat.* unde Domin. *ad cap. indemnitatibus. §. sane de electio. in sext.* & Alex. *cons.* 135. circa primum dubium, *col.* 4. *vers.* alia ratio est, *lib.* 1. tradidere, Bartum loquens de adultero torquendo non habere locum in adultera. Utrumque falsum, periculum namque pœnæ, quod accusatori calumnianti vel reo convicto, ob maleficium vel temeritatem infligitur, ideò odiosum videri non potest, quia ipsis durum sit. Quinimò Reipubl. revera est salutare & summo fervore efficiendum, ne leves existant hinc inde accusationes, nec rei maneant publice impuniti, *l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. c. ut famæ de sentent. excommun.* Bart. *in l. quemadmodum, C. de agric. & censib. lib.* 11. *l. si quis in gravi. §. utrum, ff.* ad Sctum Syllan. Zuch. *d. loc.* Quare etsi faceret (quod absit) verum esse quod ajunt per *glo. dict. l.* 1. convinci, nondum tamen illud efficere possent, quod conantur: ne dicam illius assertionis autores idem restringere ad odiosa, odio irrationabili: in odiosis vero, odio rationabili, hujus responsi decisionem retinere authore Bald. *ad l. si ita, ff. de injust. rupt. testam.* Castrens. Fulg. Angel. *ad l. quicunque, C. de serv. fugit.* Bart. *in sæpe d. l.* 1. *de verb. sign. n.* 1. *per d. l. si quis,* 7. *ff. de jurisd. juncta, l.* 1. *§ quare, ff. de vent. in possess. mit.* nihil pro his facit *d. l.* 1. quare, quæ neque hanc distinctionem probat, neque ea confirmat, quæ isti prætendunt. Quo autem Ulp. *in d. l.* 1. §. quare dicit: quia filia nasci potest, non eam (ut multi malè) habet sententiam, quasi posthumi & filii appellatione non debeant contineri filiæ & posthumæ in materia exhæredationis: facilius enim filias & posthumæ poterant exhæredari etiam inter cæteros, *§. sed non ita, §. sed fœmina. Instit. de exhæred. liber.* sed hoc argumento evincit Jurisconsultus non obstante tali exhæredatione tanquam vana, incerta & dubia, sine judicio prope facta, partum in possessionem mittendum esse. Ejusdem farinæ est *l. quisquis, §. ad filias, Cod. ad legem Jul. Majest.* de qua vide fusius D. Gœdd. *in sæpe d. l.* 1. *n.* 33. & multis sequentibus. *ff. de verb. sign.* qui hunc locum accuratissimè & doctissimè exposuit, teste Vult. *in Comment. Instit. de patria potest. in pr. n.*7.

MASSA, i.e. pila argenti legata, scyphi ex ea facti debentur. Ejus causam habes *in l. lava in fi. quæsitum. §. illud de leg.* 3. Propriè dicitur farina omnis ad pinsendum macerata, & aqua subacta, *Spieg.*

MASSA, rudem materiam auri, argenti, æris significat, *l.* 10. *§. si massæ ff. quib. mod. ususfr. amit. l.* 29. *& l.* 52. *§ si quis massam. ff. de fur. l.* 7. *§. cum quis, ff. de aq. rer. dom. l.* 27. *in fi. ff. de aur. & arg. l. pen. ff. pro soc. l.* 3. *§. ult. ff. de rei vind. l.* 88. *ff. de leg. lib.* 3. *l.* 44. *§. si pocula. ff. de leg. lib.* 1. *l.* 9 *§. si quis rem. ff. ad exhib.* Briss.

MASSA apud Cassiodorum, Gregorium, & alios, idem quod mansus: hinc massarii ut mansuarii, *gl. ver.* massam exponunt συγκῶειν vide Mansus. Prat.

MASSARICIÆ, vocabulum è vulgi trivio sumptum, ut pleræque ejus notæ apud Dd. reperiuntur, Bartolo dicuntur suppellectilia ad domum pertinentia, quod & alibi Zas. indicavit, *Prat.*

MASSÆ auri olim Romanis Imperatoribus quasdam provincias pensitare solitas, vir doctiss. Beatus Rhenan. *ad Tertul.* adnotavit, *Spieg.*

MASSURIUS Sabinus *l.* 59. *ff. locati* JCtorum suæ ætatis facilè princeps fuit. Ateio Capitoni successit, in equestri ordine mansit, & publicè primus scripsit, postea cœpit hoc beneficium dari à Tiberio Cæsare, *l.* 2. *§. bis ano, ff. de orig. jur.* hujus auditores Scholæ sectatores, Sabiniani appellantur. *Briss.*

MASTI fistulæ sunt, Vitruv. *lib.* 12. Ubi Athenis ex hujusmodi locis & fontibus masti, usque ad portum Pyrcuæum ducti sunt salientes. Varro *de re rust.* papilas vertit, Cassiod. ubera. Dum quanto, inquit, pulchrius est Claudiam aqua per tot sicca montium juga, lavacris & domib. liquores purissimos fistularum uberibus emisisse. Alciat. *in l. eos qui aquæ C. de aqued. lib.* 11.

MASTIES nuncupatur, ait Rhodigin. qui nil firmum meditatur, nil stabile: unumque dicit, mox aliud facit, *Spieg.*

MASTIGOPHORI, lictores qui virgas in sacris certaminibus ferebant, quibus insolentiam certatorum spectatorumque coercent: de quibus Arcadius, *leg. ultim. §.* 1. *ff. de muneribus: Mastigophori* quoque qui Agonothetas in certaminibus comitantur, & scribæ magistratus personali muneri serviunt, Julius Pollux ad finem libri tertii, μαστιγονόμους ferè à Xenophonte quodam loco μαστιγοφόρους appellari tradit: Horum meminit & Vlpian. *in Neron.* Et Suidas scribit fuisse. ἐπὶ θεμέλης ῥαβδοφόρους τινὰς πρὸς ἐυταξίαν τῶν θεατῶν. Hot. Prat.

MATARIS teli genus, paulò quàm lancea minus: cujus Sisenna apud Nonium meminit, Cæs. *lib.* 1. *de bello Gallico.* Et è loco, inquit, superiore in nostros venientes tela conjiciebant, & nonnulli inter carros, rotasque mazores ac tragulas conjiciebant. Mazacis apud Hesychium est hasta Persica, cujus tamen formam non exprimunt auctores. Turneb. *lib. adver.* 9. *c.* 7 Materas in Cæsare legendum censet, ita autem vocabant jaculum lingua Gallorum, ut scribit Strabo: videri autem potest nomen Gallicum, quo sagittam capitatam hodie appellant.

MATER quæ quodvis animal partu edit, author Nonius. Nostri interdum hoc nomine etiam aviam accipiunt, licet impropriè. Matris autem loco sunt Socrus & Noverca. Briss. Vide Bart. *in l. liberorum ff. de verb. sig.* Spieg.

MATERCULA quidam legunt *in l.* 5. *C. de off. præf. urb.* ubi alii matricula. Vide paulò post in voce Matricula.

MATERFAMILIAS appellatur ea solum, quæ in

in mariti manu; mancipioque, aut in ejus, cujus maritus manu mancipioque est. Quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset. Lege Uxor justa. *Spieg.*

MATERFAMILIAS olim quid à Matrona differret, infra sub voce uxor explicavimus; nunc autem admoneri illud opus est *in Pand. matremfam.* & Matronam pro eadem usurpari, h. e. pro muliere lecta, pudica & honesta, sive ea vidua esset, sive nupta. Sed quod de Matrefamilias idem scribit, ad antiquorum consuetudinem referendum esse, posterius eod. loco dicemus; nunc promiscuè verbum utrumque usurpari, demonstrandum est. Cic. *pro Cælio*: Petulanter facimus, si matremfam. secus, quam matronarum dignitas postulet, nominemus. Quo in loco matronam omnem appellari Cicero significat, quæ bona & honesta existimatione est. Marcellus in *l. probrum*, 41. *ff. de ritu nupt.* Si qua se in concubinatu alterius, quam patroni tradidisset, matrisfam. honestatem non habuisset. Ulp. autem *in l. sic uxor.* 13. *ff. de adulter.* Si modo ea sit, quæ in concubinatu se dando, matronæ nomen non amisit, ut putà quæ patroni concubina fuit. Plautus Cistel. Matronæ magis conducibile est istuc: mea Silenium, Unum amare & ætatem cum illo exigere, cui nupta est semel. Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima: Non potest suam rem obtinere sola, sine multis viris. *Ulp. in l. item apud*, 15. *§. si quis virgines*, *ff. de injur.* Multò minus si meretricia veste fœminæ, non matrum familiarum vestitæ fuissent: si igitur non matronali habitu fœmina fuerit, & quis eam appellavit, vel ei comitem abduxit? Injuriarum tenetur. Ulp. *l. pronunciatum*, 47. *ff. de verb. sig.* Matremfam. accipere debemus eam, quæ non inhonestè vixit. Matrem enim familias à cæteris fœminis mores discernunt atque separant, proinde nihil intererit, nupta sit, an vidua, ingenua sit, an libertina, nam neque nuptiæ, neque natales faciunt matremfam. sed boni mores. Idem *l. 3. in fin. ff. de lib. exhib.* Cùm audis, inquit, Matremfamilias, accipe notæ auctoritatis fœminam, Schard. ex *Hot.*

MATREMFAMILIAS accipimus eam, quæ non inhonestè vivit: nec interest nupta sit an vidua, ingenua, an libertina, *l. 46. §. 1. ff. de verb. sign. l. 3. §. ult. ff. de lib. exhib. l. 41. ff. de ritu nupt. l. 29. C. ad l. Jul. de adul. l. 20. ff. eod. tit. l. 15. §. si quis virgines, ff. de injur.* Festus tamen *lib.* 11. hoc nomine eam, quæ vidua est, contineri negat. Cic. planè *in Topic.* Matresfam, ait esse, quæ in manum convenerunt, quomodo *in l. 1. ff. de concubin.* accipi videntur. Eoque à Matrona matremfam. differre Gell. *lib. 18. cap. 6.* tradit. Quod matrona sit, quæ in matrimonium cum viro quoquomodo convenerit. Materfam. verò ea sola, quæ in mariti manu mancipioque sit. Quæ eadem verba Servius in 11. *Æneid.* transcripsit. Nonius autem dum hanc ipsam differentiam exponere studet, errore se obruit, nisi ille in posterioribus verbis mendosus est, perinde uti est in eo quod pro matronæ nomine, M, Tullium impressi codices scriptum habent. Enim verò matronam, ut & matremfam. notæ auctoritatis spectatæque honestatis nostri auctores accipiunt, *l. 13. ff. de adul. l. 1. §. omnem, ff. de injur. l. 1. §. & notandum, ff. de ventr. inspic.* Id quod Festus quoque *lib.* 11. significat, cum ait matronas appellatas eas fere, quibus stolas habendi jus esset. Unde Matronalis habitus *in l. 15. §. si quis virgines, ff. de injur.* De quo vide Briss. *lib. 1. Select. antiqui.* Nunc ad matremfam. redeamus. Matresfam. certè dici constat, quæ suæ potestatis sunt, *l. 41. ff. de his qui sui, vel alien. jur. l. 30. §. 1. l. 34. ff. solut. mat.* Eaque ratione etiam virgo Materf. appellabitur, si morte patris vel emancipatione sui juris facta sit, quemadmodum etiam pupillus paterfam. probe dicitur. Briss. Helius Melissus Grammaticus docebat, matremfam. eam esse, quæ sæpius peperisset: Cum matrona, quæ saltem semel, sicuti sus? quæ semel peperit porceta, quæ sæpius scropa. Sed hanc Helii Melissi vanam differentiam satis refutavit Gellius *d. c. 6.* Cujac. *observ. 18. c. 3.* Conna. *lib. 8. c. 3. n. 2. & 3.* vide Gœdd. *in comment. ad l. 46. §. 1. num. 4. de ver. sign.*

MATERFAMILIAS quæ dicatur. Si Nonio credimus, eam duntaxat uxorem matremfam. veteres dicebant, quæ sæpius peperisset, quo sensu matremfam. definivit etiam Festus: Materfamiliæ inquit non ante dicebatur, quam vir ejus paterfamiliæ dictus esset. Nec possunt hoc homine plures in una familia præter unam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filiis est, appellari possunt. Ciceronis tempore hac voce Materfamilias latius paululum usus est populus Rom. omnesque fœminas quæ in manum convenerant, matresfam. appellabant, etiam antequam peperissent, etiamsi in parentum essent potestate. Hinc illa coemptionis antiqua formula: Vis mihi esse materfamilias? Idipsum testatur expresse Cic. *in Topic.* Genus, inquit, est uxor, ejus duæ formæ: una matrumfam. hæ sunt, quæ in manum convenerunt; altera earum, quæ tantummodo uxores habentur. Eoque arbitror Gellium respexisse *lib. 18. cap. 6.* cum ait, matremfamilias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioque esset, quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset. Denique jurisconsulti non speciei amplius, sed generis loco matrisfam. vocabulo usi sunt. Illi enim genere quodam, non in manus solum conventiones, aut natales, sed honestatem etiam matremfam. facere definiverunt, *l. 2. in fin. de lib. exhib. l. 15. §. 11. de injuriis, l. 46. §. 1. & l. 195. §. 1. de verb. sig.* Adeo quidem, ut viduas libertasque patronorum concubinas, puellas, quæ sui juris sunt, & omnes notæ auctoritatis fœminas etiam matresfam. appellarent, *l. 41. de ritu nupt. l. 4. de his qui sunt sui, l. 30. §. 1. & l. 34. solut. matr. l. 3. in fi. de lib. exhib.* Idque nec Tertull. visus est ignorasse, cum sic *in lib. de virginibus veland.* scriberet: Materfamiliæ vocatur licet virgo, & paterfamiliæ, licet Impubes. Proinde quis est, qui non intelligat, quam hi inconsultè & inique fecerint, qui Nonium, Festum, Gellium, & ipsum etiam Ciceronem ignorantiæ lapsu notare non verentur? Ræard. *Varior. lib. 4. c. 12.* Adde Tiraquell. *comment. in l. 4. connub. gl. 1. parte 4.*

MATERFAMILIAS & filiafamilias opponuntur. Itaque nondum viripotens aut virgo, Materfamil. appellabitur, si morte patris emancipationeve, sui juris facta sit, quemadmodum pupillus quoque

que & impubes sui juris, Paterfamilias rectè dicitur, *l.* 1. *l.* 4. & *l.* 139. *ff. de verb. signif.* Briff.

Mater, & materfamilias separantur. Nam eam matremfamilias appellamus quæ sui juris est, *l. pronuntiatio*, §. *familia. ff. de verb. signif* cum simpliciter matrem dicimus, eam ad filios referimus, quæ & in aliena potestate, puta patris esse potest, ex Antonii August. *lib. sing. ad Modest. l.* 2. *ff. de excusat.* Prat.

Mater matrima illa dicitur, quæ cum mater sit, adhuc habet matrem viventem: sicut patrimi, & patrimes, quorum patres vivunt, Spieg.

Materia, generaliter dicitur, ex qua aliquid fit. *l.* 7. §. *cum quis ex aliena*, *ff. de adquir. rer. dom.* Materiam itaque proprie autem & informem accipimus, & operi faciundo destinatam. Sed & materiam à ligno jureconsulti separant: hoc vocabulo ea, quæ comburendi causa parata sunt, significantes: illo verò ea, quæ ad ædificandum fulciendumque accommodata sunt. *l.* 55. *de legat. lib.* 1. *l.* 12. *ff. de usufruct. l.* 167. *ff. de verb. signif. l.* 18. §. *si quis caverit*, *ff. de pignor. act. l.* 45. §. *penultim. ff. de jur. fisc. l.* 14. §. 1. *de peric. & comm. l.* 47. *ff. de act. empt.* Unde legata materia navis, arca, armariumve ex ea factum non vindicabitur, *l.* 57. *l.* 88. *ff. de leg. libr.* 3. Pali certe & perticæ in numerum materiæ rediguntur *l.* 56. *ff. de leg. libr.* 3. *l.* 168. *ff. de verb. signif.* Briff. Sic Jurisconsult. *in l. urbana ff de verb. signif.* materiam vocat cæmenta, lapides, ligna, & cæteras res quibus ædificia fiunt, ut sit sensus, urbana prædia à rusticis materia, qua res constat, discerni non loco. Donell. *de pign.* Quemadmodum autem paries, cum semper duobus partibus, vel à fronte vel à latere se conspicientibus constet, etiamsi terragonum aut hexagonum fiat: ita materia à longitudine, à voce nempe Græca μακρὸν, id est, longum, nuncupari videtur: eo quod magis in longum sive latitudinem, quam altitudinem porrigitur. Gœdd. *ad l.* 157. *n.* 5. *de verb. & rer. signif.*

Materia *in l.* 198. *ff. de verb. sign.* pro qualitate & genere usus accipitur, ut patet ex *l.* 166. *ff. eod. tit.* & *l.* 16. *C. de præd. minor.* Briff. & Conn. *lib.* 4. *c.* 10. *n.* 7. Item, *lib.* 4. *c.* 1. *n.* 6.

Materia est, ex qua species fit, & sine qua species esse non potest, *l. adeo* §. *cum quis*, *ff. de acqui. rer. dom.* Et ubi hæc non est, nec materiarum adesse potest, secundum Bald. *in Auth.* Offeratur, post. *pr. C. de lit. contest. qui allega. l. qui res*, §. *arenam*, *ff. de solut. l. quæsitum*, § *illud*, *ff. de legat.* 3. male materiarum dicitur, quod compositum est ex mala materia, ut ædes in lignis non cæsis tempestivè. *Spieg.*

Materia propriè dicitur, ait Nebriff. circa quam versatur faber lignarius, sive lignatius. Paul. de *peric. & com. rei vendit. l. quod si* Neque materia empta si furto periisset, Aleia. Materia est, inquit, unde quid conficitur, ut in scypho metallum, in contractu consensus. Substantia, per quam materia in certam speciem deducitur: ut in vasis vel vestibus artificium, in emptionis contractu precium. Forma, quæ certæ illi speciei nomen dat. Solennitas actui perfecto extrinsecus accedit: ut authoritas tutoris in pupillorum, agnati consensus, in mulierum contractibus. Item materiæ appellatione ligna omnia comprehendi, quod Græci ὕλην & sylvam & materiam vocant, alii monuerunt. Adde Spiegel. Brechæum *in l. Carbonum, in tit. de verb. & rer. sign.* & Taboer, *in Topico milit. for. & l. discip.*

Materia, pro tractatu super re, vel facto quopiam Alb. citat *l.* 1. *ff. si pars hæred. pet.* Spieg.

Materia & causa omnium actionum colligitur partim ex dominio rerum, vel ex jure quod in rebus asserunt, ut in vendicationibus: partim ex obligatione dictorum, factorumve, sicut in condictionibus juxta mentem Imp. *in* §. *omnium*, *in prin. Inst. de act.* Spieg.

Materiæ infectæ pondus: signatæ numerus: factæ species appellatur, *l.* 6. §. *de rei vindicat.* Prat, Hot.

Materialiter, ut vocant, & demonstrationis f.lius causa, pleraque à Jurecoss. poni adnotarunt Appellus & Alc. Hic *c. ult.* 2. *parerg.* simili modo declarat interjecta posita: ubi defendit quod scitu pulchrum est receptam Doctorum nostrorum, à primæ vocis initio, adducendi responsi consuetudinem Spieg.

Materiam succedere quantum ad villæ refectionem satis sit. Vide Ulp. *l. arbor. ff. de usufr.* Spieg.

Materiarii, à Tertulliano eleganter dicti sunt, adnotante Rhenano qui negabant Deum: quod tamen nos vere profitemur, omnia ex nihilo protulisse, *Spieg.*

Materiarios dicere possumus eos, quos vulgo hodie & nostrate lingua Carpentarios nominamus: quos etiam Cajus *lib.* 3. *ad leg.* 12. *Tab.* fabros lignarios dicit: sed non eos duntaxat qui ligna dolarent: sed omnes, qui ædificarent, *leg. ferri* §. *fabros*, &c. Brechæus, *l. ligni*, *ff. de verb. & rer. signif.*

Materiari; id est, lignari & materiam ad munitiones faciendas cædere: Si quidem materia proprie ea vocatur, ligna quæ structuris serviunt.

Maternum appellatur quod à matre proficiscitur & descendit, *Briff.*

Matertera matris sororem significat, *l. ultim.* §. *amita. ff. de gradib. & ad fin. l. pen ff. de leg tut.* quasi mater altera, ut Festus *lib.* 11. scribit Briff.

Matertera magna. aviæ soror est, *l.* 1. §. 4. & *l. ult.* §. *matertera*, *ff. de gradib.* Atque hoc loco obiter Festi verba restituemus, qui vulgo ita habet, Matertera patris & matris mihi magna mater est, cum legendum sit, mihi magna matertera est. Matertera major, proaviæ soror est, patris vel matris matertera magna. Maxima rursus abaviæ soror, patris vel matris matertera major, ut in superior bus locis traditur, *Epist.* Briff.

Mathematicus, In *tit. de maleficis, & mathematicis, l.* 1. C. Mathematici hi dicuntur, non qui honestissima mathematum studia docent, sed qui divinationibus & aruspicinis homines ludificantur, ut genethliaci, astrologi, Chaldæi. Quorum ars jure nostro improbata est, ut naturas hominum ex vultus inspectione pronuncient, Magicos quoque & mathematicos Plinius & Cicero impugnant, & de his Ulp. sentire visus est, cum incantationem, aut imprecationem, aut exorcizationem, non esse medicinæ genera de variis cognitionibus dicit, tametsi quidam sint, qui hac arte utentes sibi profuisse cum prædicatione affirment. Nescio tamen qua arte id, quod de Vespasiano (ut legitur) actum fuerit, ut quidam è plebe luminibus orbato oculos inspuendo pro concione restituerit, & ejus alterius debile calce contingendo confirmaverit, cum hæc à Deo aut Dei nomine, duntaxat fieri possint, ut à quatuor historicis, qui facta gestaque Christi scripserunt, memoriæ traditum est, Anchora.

Mathematici. Artem mathematicam minus proprie Imperat. nominavit artem prædicandi, & quam Persæ Magiam vocarunt. Sic etiam Con-

Constantin. *in l. etsi, C. de malef. & math.* qui eas artes profitentur. Mathematicos dixit, cum proprie Mathematica vocentur illæ quatuor Disciplinæ, Geometria, Arithmetica, Musica & Astrologia: quibus nihil esse illustrius in eodem loco affirmat Cic. Hæ solæ disciplinæ perspicue discuntur & per demonstrationem percipiuntur, & qui eas profitentur, Mathematici vocantur. Nam Gell. *lib.* 1. *c.* 9. ita scribit: hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοι, scilicet ab iis artibus, quas jam discere atque meditari inceptaverant. Quoniam Geometriam & Gnomonicam, Musicas, cæterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem quos gentilatio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit. In ea pariter significatione videtur accipere Juvenalis, *Satyr.* 14.

Nota Mathematicis genesis tua.

quamvis Johannes Britannus, quem sequitur Dominicus Nanus Mirabellius, aliter arbitretur. Verum causæ, cur hæ artes prohibeantur, pulchre exprimuntur *in l. eorum, C. de malef.* & *mathem.* quæ etiam habetur in Cod. Theodos. sub eod. *tit.* Ferrand. *lib.* 2. *Explicat. in l.* 2. *de malef. & Mathemat. c.* 12.

MATHEMATICI, ait Gothofr. ad *l.* 10. *C. de episcop. audien.* sunt impostores, qui mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias suas, profitentur se fata cujusque nosse, & natalitias syderum observationes: quibus similes sunt arioli, aruspices, augures, vaticinatores, somniorum interpretes.

MATRICARII in *Novel.* 13. quæ est de *Pratore plebis.* Hoc verbum in notis quibusdam vetustis ad Juliani Patricii Epitomen sic expositum inveni; Matricarii dicuntur illi, quos videmus ad incendia currentes & portantes spongias cum ferramentis & alia, per quæ possunt de pariete in parietem transire, & ita incendium extinguere. Sic dicti, quod in matriculam prætoris plebis relati erant. Briss.

MATRICES aquarum, Alberic. indicat pro fistulis poni, *in l. eos, C. de aquaduct.* quæ nimirum in capite ductus aquæ, castellive positæ collocatæque sunt, et quibus aliæ quodammodo prodeunt, quæque quasi primordiales & originales sunt, Briss. *Mastos* appellavit Vitruv. *l.* 12. Cassiod. *ubera.* Varro *in lib.* de re rust. *papillas.* Erant etiam matrices libelli, in quibus Cæsareo fisco pensitantes descripti continebantur. Habebant & nomina militum inscripta matrices, sive matriculæ, per diminutionem, cujus vocis frequens est mentio in posterioribus *lib. C.* Unde & matriculariorum vocabulum. Præterea matrices, urbes Latine dicuntur, quas Græci metropoles appellant. Quin etiam matrix, uterum, & quod Græci μητρὶ vocant, significat. Item nutricem pullorum, apud Colum. Et generaliter quamcumque educatricem. Item coturnicum ducem, quem Græci ὀρτυγομήτραι appellant, transtulit Gaza matricem. Vide Alciat. *in l. eos qui aqua, C. de spectaculis, lib.* 11. Spieg.

MATRICIDA, Orestes qui flammeus & excandescens emancipatam & addictam Ægisthi libidini matrem Clytemnestram cum Ægistho, qui patrem Agamemnonem obtruncasset, furialiter interemit. Pius appellatus quod patris necem juste sit ultus, Joan. Bapt. *in comm. Panegyr. Sidon. Apollon.* &c.

MATRICULA pro catalogo, descriptione, indiceque ab Imp. usurpatur. *l.* 3. *de agentib. in reb. lib.* 12. *C. l.* 13. *Cod. de advoc. diverf. judicio. l.* 10. *de cohortalib. lib.* 10. *C. l. pen. & ult. Cod. de commeatu, lib.* 12. Matriculæ militares pro numeris, *l.* 16. *C. de test. milit.* Nam punctaris in cute punctis Milites scripti, & Matriculis inserti jurare solent: utitur hoc verbo Modest. *in Epito. de re milit.* Matricularii, Oeconomi Ecclesiarum appellantur, quos nunc *Marguilliers* vocamus, Goth. *ad l.* 26. *in pri. C. de sac. eccl. & ad l.* 2. *C. de patrib. qui filios suos distrax.* Aimonus Monach. *lib.* 4. *de gestis Franc. c.* 33. Prædia vero tam innumera fratribus in eodem loco Deo famulantib. sive matriculariis ecclesiæ contulit, ut devotio animi ejus plurimis admirabilis esset. Et in libro veteri formularum: Nos in Dei nomine Matricularii S. Martini, dum mane ad hostia ipsius ecclesiæ observanda convenissemus, ibi infantulum sanguinolentum invenimus. *Briss.*

MATRICULA decurionum, in qua decurionum nomina secundum cujusque ordinem scribuntur: album curiæ appellatur, Vult. *in comment. Instit. de actionib. §.* 11. *n.* 5.

* MATRICULA Imperii (*Reichs-Matricul darinnen der Stände Nahmen und Anschläge verfasst*) est album seu scriptura publica, nomina Statuum Imperii, & quantum quisque eorum ad usus communes contribuat, exhibens.

* Cum verò plures sint matriculæ, distinguuntur à nonnullis in *antiquiores & recentiores*: illæ, quæ Matriculam anni 1521. procedunt, hæ, quæ illam sequuntur. Cùm etiam matriculæ aliæ adjectum habeant, quid ad expeditiones Imperii publicas conferant Status, aliæ, quid ad sustentationem Cameræ illi erogant, hinc posterior hæc dicitur *die Cammer Matricul. R. J. de anno* 1654. *und zieret so viel.* 9.

* Matriculæ Imperii, ex quo primum illæ literis mandari cœpere, plures confectæ sunt, & constat de Matriculâ Anni 1431. 1467. 1471. 1480. 1481. 1486. 1487. 1489. 1500. 1507. 1510. 1521. 1522. 1524. 1525. 1526. 1529. 1530. 1535. 1545. 1548. 1551. 1553. 1567. 1571. 1576.

* Inter hasce matriculas præcipuam auctoritatem habet illa, quæ *an.* 1521. Wormatiæ, consensu Ordinum Imperii confecta est. *R. J. de anno* 1557. *§. Nach dem auch & R. I. de anno* 1576. §. *wann auch zu Franckfurt.* Ejusque custos est Elector Moguntinus. Non tamen ea perfecta est, nec absolutè & indistinctè recepta, sed *cum exceptione reservata ulterioris rectificationis & redintegrationis.* Vid. *Instrum. Pac. German. artic. VIII. §. habeantur autem.* ubi dicitur quod de renovandâ Matriculâ, reducendis statibus exemptis, moderatione & remissione Imperii collectarum in proximis Comitiis Statuum consensum agi & statui debeat; de quo quidem in nuperis & hisce Comitiis novennalibus variè tractatum, sed adhucdum nihil certi statutum fuit.

* Matriculæ effectus est *Probatio.* Pro eâ autem quæ *an.* 1521. Wormatiæ confecta militat *præsumptio juris,* donec contrarium probetur, & Fiscus ex eâ fundatam habet intentionem, & in quasi possessione constituitur, adeoque probandi onus in adversarium rejicitur.

* Cum verò in matriculam Imperii relati etiam fuerint, qui immediati cives ac status Imperii non sunt, eaque adhuc imperfecta sit, patet, quod ex eâ jus Status per se ac plene probari non possit.

Vid. Reincking *de Reg. Secul. & Eccles. l.* 1. *cl.* 4. *c.* 1. Limn. *de jure publ. l.* 1. *c.* 7. Webner. & Speidel. v. *Matricul.* Sinol. *de SRR. vol.* 1. *D.* 6. *th.* 2. Spreng. *Jurispr.* Knipsch. *de civit. Imper. l.* 1. *c.* 3. D. Conring. *Differt. de Imperii German. civibus.* D. Maur. *Differt. de Matriculâ Imperii. P.* 2. *var. exercit. jur. publ.* 7.

MA-

MATRIMONIA secundum naturam esse, ostendit Lex, NON MOECHABERIS. ut unusquisque habeat suam, retineaturque in voluptatibus modestia quædam & certitudo. Vagi enim concubitus incertam facerent de sobole opinionem, elevarentque curam alendi partus, *Old. Prat.*

MATRIMONII contractus, inter omnes longe est saluberrimus, quo solo humanum genus (quoad Deo placuerit) pulchro conservatur ordine ac prorogatione. Proinde nulla res est, in quam legislatores, juris singularis beneficia tam liberaliter contulerint atque hæc matrimonialis: omnem captantes occasionem, ut huic sacrosancto contractui nihil obstaret, ad replendas civitates liberis hominibus, *Old.*

MATRIMONIO quantum tribuerint olim, *Lex 12. Tabularum* ostendit, quæ cœlibem vitam prohibet, nuptiasque præcipit, secuta Platonem, qui à trigesimo anno usque ad annum trigesimum quintum ducendam esse uxorem putavit, alioquin puniendum esse matrimonii contemptorem. Et cum hæc lex à quibusdam iniquitatis incusaretur, responsum est à Censoribus, Naturam sicut nascendi, ita gignendi procreandique legem præscribere. Recte quidem illi. Nam naturæ autor Deus, creato homine dixit: *Crescite & multiplicamini*, Old.

MATRIMONIUM appellatur viri & uxoris conjunctio, *l. 1 §. 1. de instit. & jur.* Ex eo autem dictum quibusdam videtur matrimonium, quod propterea nubat mulier, ut mater fiat. quemadmodum Augustinus *lib. 19. contra Faustum.* scribit, quod & Accursius docet matrimonium ideo dictum esse, quasi propterea nubat mulier ut mater fiat: At Gregorius *in c. ult. de conversione infidelium.* datum hoc laboribus, quos in partu mulieres sufferunt, tradit, ut ab ipsis potius, quam viris, eorum conjunctio nomen accipiat, *Briss.* Infans enim materno magis indiget solatio quam paterno, & matri in partu dolorosus, & post partum dolorosus existit, *c. 2. de convers. infidel.* Abbas Panorm. quasi matris munium, i. e. officium, ineptissime dici putavit. Rectius Aulus Gellius *lib. 17. c. 6.* Enimvero (inquiens) idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiamsi sibi liberi nondum nati forent, dictamque ita esse à matris nomine non adepto jam, sed cum spe & omine mox adipiscendi: unde ipsum quoque matrimonium dicitur: De quo latius Connan. *lib. 8. cap. 5. n. 2.* Vult. *in Comment. Instit. de patria potest. §. 1. num. 5.* ait, *matrimonium dicitur à matre, non quod jam sit, sed quod mater ex nuptiis fore speretur.* Quandoque Matrimonium significat rem relictam à matre, sicut patrimonium rem relictam à patre, ut Suetonius *in Augusto*: cum plerique equitum attrito bellis matrimonio spectare ludos è quatuordecim non auderent, &c. ubi matrimonium interpretatur Connanus *bona materna. lib. 3. c. 2. n. 8.* Sic Senec. *libr. 1. de benefic. c. 3.* Quia late patentis matrimonii sit.

MATRIMONIUM est divini & humani juris communicatio inter virum & fœminam, individuam vitæ consuetudinem continens, *§. 1. Inst. de pat. potest. & l. 1. ff. de ritu nupt.* Per divinum jus accipiuntur sacra quæ cujuslibet familiæ olim propria fuerant, Nos autem veram pietatem & jus naturæ, per sacra intelligere possumus in foro Christiano, Old. Individuam vitæ consuetudinem intellige non aptam dividi, quantum ad affectionem attinet, licet quandoque actu dividatur, jure permittente, puta per divortium, *l. 1. de divort. & repud.* Bellonius.

MATRIMONIUM dicitur à Jasone contractus bonæ fidei *in §. fuerat, Inst. de act.* præterea species servitutis est, *l. 2. ff. de lib. hom. exhib.* Et proprie quod dura sit servitus dicit Bald. *in l. bona fides. ff. de reb. cred.* quia maritus non dicitur habere plenam sui corporis potestatem, *c. diversis ext. de cler. conjug.* Spieg.

MATRIMONIUM hominum longe aliud est quam brutorum conjugium: ut Dionys. Halic. inquit, *Εἰ τὰ τῶν διχαστικῶν ἐπαξέλθοι τῆς ἐν τοῖς ἀνθρώποις μίξεως καὶ κοινωνίας, ὅτι τὰ μὲν ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε μίγνυται, ὁ δὲ ἄνθρωπος τάξιν τινὰ καὶ νόμον ἐξεῦρε τοῦ γάμου*, &c. Balduin. *tit. de jure nat. gent. & civil.*

MATRIMONIUM aliud justum est, aliud injustum, justum quidem, quod jure & licite, injustum verò quod injustè in fraudem legum Romanorum contrahebatur, &c. Rævard. *l. nuptias non concubitus, ff. de reg. jur.*

MATRIMONIUM putativum dicitur quando servus cum libera, vel libera cum servo, vel consanguinei ignorantes in gradu prohibito contrahunt matrimonia. Nam comperto errore, comperto impedimento, jam matrimonium diremptum est, unde dicitur matrimonium putativum, sicut homo pictus, ut Zasius tradidit, *Instit. de action.*

MATRIMONIUM, conjugium, connubium, & nuptiæ, sæpe promiscue usurpantur, proprie tamen differentia reperitur inter matrimonium & nuptias, *ut in l. pen. ff. de don. int. vir. & uxor.* Ubi Scævola Matrimonium esse ostendit, conventionem inter virum & uxorem: eamque conventionem solo consensu contrahi, hoc est, neque rei interventum, neque certa & concepta verba, neque literas, *l. licet. 8. C. de incest. nupt. leg. nuptias, de reg. jur. l. 3. ff. de spons. l. neque sine, 13. C. de nupt.* Nuptias autem ibidem Scævola esse ostendit, ritum illum qui pro cujusque gentis institutis palam & publice adhiberi solet: Veluti apud Romanos, deductionem in mariti domum: item aquæ & ignis interventum. Similiter Paulus matrimonium à nuptiis distinguit, *in l. si ita, 10. & l. Juliani in l. seq. ff. de ritu nupt.* & Justinianus *in §. si adversus ea, de nupt. & in l. inter eos 27. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. 13. de nupt.* Prat.

MATRIMONIUM ut divo Augustino placet, dictum est, *quod fœmina ob id potissimum nubere debeat, ut mater fiat.* Matrimonii vocem latius patere, quam matrimonii sacramentum, Theologi demonstrant. Constat autem, matrimonii institutionem omnium antiquissimam esse, & Deum autorem referre, *Gen. 2.* Præterea negotium, matrimonium, atque fata pendere à Domino, & proveniri, *Gen. 24.* Spieg.

MATRIMONIUM invito patre vel matre, neque jure naturali & divino, neque civili, neque Pontificio valet, quanquam Doctores communiter diversum tradant. Justinianus, *Instit. de nupt. in princ.* Paulus *in l. 2. ff. de rit. nupt.* Romanus Pontifex Evaristus. 30. *qu. 5. c. 1.* Apostolus 1. *ad Corinth.* 10. Old.

MATRIMONIUM, Dos & dotis actio, possunt esse sine copula carnali, ut uxor virgo sit. *l. denique Cinna & l. seq. ff. de rit. nup.* Old.

MATRIMUS ac patrimus dicuntur quibus patres ac matres adhuc vivunt, ait Festus. Prat.

MATRIX Ecclesia, quæ dicitur matrix, quia sicut mater generat, sic & illa regenerat per baptismum. Dicitur major, & baptismalis Ecclesia, *gl. in clem. 1. de sent. excomm.* Jo. Bello, *Etymol.*

Matrona, inquit Festus, cui jus erat stolæ referendæ. *Cic. Philipp.* 2. Sed cito Curio intervenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, & tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo locavit. Hot. Gell. *lib.* 18. *c.* 6. Matronam proprie dictam vult, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in matrimonio maneret, etiamsi liberi nondum nati forent: dictamque esse ita à matris nomine, non adepto jam, sed cum spe & omine mox adipiscendi. *Prat.*

Matrona. Recte reprehensus est, inquit Connan. *lib.* 8. *cap.* 3. *n.* 2. Helius Melissus, qui matronam definiebat esse, quæ semel peperisset, matremfamilias quæ sæpius.

Matronæ quoque dicuntur dominæ, non respectu maritorum dumtaxat, quomodo ipsi quoque mariti ab uxoribus domini appellantur, sed etiam per se, *ut in l. pater*, *§. Julius de leg.* 3. Julian. dominam: nisi dicas dominam supereste, ex *l. Lucius Titius* eod. Prat.

Matrona spectatæ honestatis & pudicitiæ mulierem significat: quod & Festus quoque *lib.* 11. significat, cum ait, Matronas appellatas eas ferè, quibus stolas habendi jus esset. *Briss.*

Matruelem à Patruele separat Marcianus *l.* 1. *ff. ad l. Pom. de parricid.* Et ut patrueles, qui ex fratribus, ita Matrueles, qui ex Matris fratre nati sunt, dicuntur. *Briss.*

Matruelis, ex matris meæ fratre natus, Marcian. *l.* 1. *ff. de leg. Pomp. de parricid.* Si quis patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patruelem matruelem, occiderit, &c. *Hot, Prat.*

Matruelis, idem quod matertera. Et Matrueles dicuntur filii & filiæ materteræ, *in l.* 1. *ad leg. Pompejam.* Spieg.

Matula vasis genus est ad urinam & aquam tenendam. Proinde mundo muliebri continetur, ut scripsit Ulp. *in l. argument. §. mundus, ff. de aur. & arg.* alio nomine matella & metellio dicitur: Julio Polluci Matula dicitur ἀμίς, glossis ampulla olearia: vide Cujac. 10. *obs.* 17. Plautus *in Amph.* Nec tu postulas matellam una tibi aquæ infundi in caput. Martial.

Dispeream si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es.

Inde à matula fit diminutivum matellio. Varro de vita patrum. Postulasset trulleum, matellionem, pelvim, & de his etiam diximus supra in dictione Argento facto, & in dictione Scaphia; meminit etiam Pompon. *in l. etsi non sunt §.* 1. *ff. de auro & arg. leg. Cotta.* Matulæ inter ornamenta muliebria numerantur *l.* 26. *§. mundus ff. de aur. arg.*

Matura mulier non dicitur, quæ minor est 12. annis, *l. cum hic status, §. si quis sponsam, ff. de donat. int. vir. & uxor.* Spieg.

Maturare, non est abbreviare, sed accelerare: ita ut adhibeatur industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Cætera apud Ferrarium *in §. his igitur. Inst. & Jur.* Spieg. Prat.

Mature fieri dicitur, juxta sententiam Cæs. Augusti, quod nec citius fit, nec serius, ita ut per hæc (ut ipse dicere solebat) tarda acceleratio existimatur. Id quod Servius & Donatus super *Æneid. Virgilii*, & alii tradiderunt. Hoc & Bald. sentit in *l.* 2. *§. si quis tamen, ff. si quis cautionem.* Spieg.

Maturi fructus propriè dicuntur, qui neque crudi, neque mites, neque caduci, neque nimium cocti, sed in tempore temperati proveniunt, ut *in l. Julian. §. si fructib. ff. de act. empt. §. is verò ad quem, Instit. de rer. divis.* Spieg. Quare hoc scias (maturè dictionem) semper properationem quandam habere in se; modo tamen remissiorem, modo concitatiorem. Remissionem: ut quando Virgil. inquit, *cœlo properanda sereno, Maturare datur:* Vehementiorem, cum inquit, *maturare fugam*, quamvis aliter exponat Sipontinus, quem meritò irridet Toletus. Vide Gellium *lib.* 10. *c.* 11. Macrob. *lib.* 7. *c.* 8.

Maturissime, quo superlativo utitur Papinianus *in l. aliquando de offic. proc.* Tardissime opponitur. Dicitur etiam maturrimè, per contractionem, celerrimè. *Spieg.*

Maturum, item Maturitas per translationem de aliis quoque dicuntur, ut maturus homo, maturum supplicium apud Cic. matura viro virgo, apud Gell. maturitas mentis, maturitas temporis, apud decreta pontificum; Specul. *tit. de advocat. §.* 5. *v. cum autem*, maturi viri judicium colligit, vultu, gestu, voce, *Spieg.*

Matutino tempore & Vespertino opponuntur, *leg.* 10. § 5. *de Myope ff. de ædil. edict.*

Mauritania duplex, Tingitana, quæ & Bogudiana, Mauritania, Sitifensis, Hispania Transfretana, Hispania Tingidana, inferior Mauritania. Hodie regnum Marrochi nuncupatur, si Antonio Curioni, regnum Fezzæ, si Nigro credimus. Altera Cæsariensis, quæ Massilia & Massesylia: hodie regnum Tremessenum. Gothofr. *in not. ad l.* 2 § 1. *C. de offic. præf. urbi.*

Maxima capitis diminutio. Vide *Peregrini.*

Maxima munera quæ sint, vid. *C. de veteran. lib.* 12.

Maximæ & gravissimæ usuræ appellatione centesimam nostri significant, *l. Qui sine ff. de neg. gest. l. Non existimo ff. de adm. tut.* Ulp. autem *in l. Tutor. qui repertorium.* §, *idem solent, ff. eo tit.* gravissimam eam appellant. Hot. *lib.* 1. *de usur. c.* 7.

Maxime, dictio implicativa casus etiam non expressi, ut *in leg. sunt qui & l. cum ex causa, ff. de Re judicata de ejus efficacia* cum Alb. tum interpretes multa, quæ grammatices latent, ut vocum magis, quam rerum significationis peritos. Porro Glo. *in l. mox citanda*, indicat hoc verbum maxime, aliquando abundare in jure allegat bonum *tex. in l. fin. §. fi. C. de testam. manu.* cum dicit, maxime propter libertates, quoniam propter nullum alium casum quam libertatis ea Imperatoris provisio inventa est. Vide Zasium *in l.* 1. *§. quæsitum est ff. quod Legatorum*, Spieg. Prat.

Maxime, vox hæc plerumque ita accipienda est, non quasi alias idem sit, sed quasi alias idem non sit. Et idem valet quod Utique, veluti *in l.* 9. *ff. de usucapio.* Usucapiuntur res maxime corporales, quod non sic accipiendum est, quasi etiam incorporales usucapi possunt. Hoc n. à juris ratione alienum est, sed quasi corporales solæ. Sic & *in l.* 3. *ff. de concub.* Ingenuam in concubinatu esse posse traditur maxime eam, quæ obscuro loco nata est, vel corpore quæstum fecerit: ubi Maxime eam, pro eam demum dictum sequentis verba declarant. Alioquin si honestæ vitæ & ingenuam mulierem in concubinam habere maluerit, sive testatione hoc manifestum, faciente non conceditur. Similiter *in l.* 2. *C. an servus ex suo fac.* Creditoribus ait Imp. qui tibi in servitute mutua pecuniam crediderunt, nulla adversus te actio competit, maxime cum tibi peculium non esse legatum proponas. Maxime nam si peculium legatum proponeretur, contra esset dicendum *l.* 2. *§. per contrarium, ff. de dote releg.* Idem ipsum Petrus Faber singularis

singularis vir ingenii & doctrinæ, appositissimo exemplo confirmavit. ducto ex *l.* 12. *§. si in agro, ff. de fun. just.* ubi vestigatores & canes, & cætera ad venationem necessaria instrumento agri contineri Ulp. tradens, Maxime, addit, si ager ex hoc reditum habuit: qua de re Paulus *in l.* 22. *eod. tit. & libri* 3. *Sentent. tit.* 5. agens retia apiaria & cætera venationis instrumenta ad instrumentum fundi pertinere ita definit. Sed quæstus fundi ex maxima parte in venatione bis consistit. Sic etiam, ut hunc locum concludam, vox maximè interpretanda est, *in l.* 37. *§. pater, in fin. ff. de legat. lib.* 3 *& leg.* 2. *§. illud ff. de hered. vend. & l.* 4. *C. de pact. convent. & forte in l.* 41. *ff. de re judic. leg.* 5. *§. pen. ff. de doli except.* Briss.

MAXIMUM est, quo majus cogi non potest, *Gloss. in l. qui sine ff. de Negos. gest.* Spieg.

MAXIMUM remedium dirimendarum litium est jusjurandi religio: *l.* 1. *ff. de Jurejur.* Cajus ait. Est autem hodie multis in locis duplex error in deferendo jurejurando, cujus causam ipsissimam Oldendorpius demonstravit *in de Probationibus dictorum, factorumque,* Spieg.

MAXIMUM Principem Papiam *in l. extraneo, ff. de quæst.* vocavit Severum Imperatorem, *l. in honorib. de vocat. mun. l. qui solidum,* §. 1. *de leg.*2. Eidem Papiniano Optimi & Maximi Principes sunt Severus & Antoninus *in l. Jurisperitos de exc. tut. l. cum tabulis,* §. 1. *ff. de his quib. ut indig. l.* 7. *ff. de vacat. mun.* Cujac. 2. *obs.* 33.

ME.

MEA memoria, memoria sur, h. e. quantum meminisse possimus. Bart. *in l. si. ff. de Alim. leg.* dicit: Memor quis esse præsumitur eorum, quæ alia scivit. Quanquam aliud est meminisse, aliud scire. Meminisse, n. Seneca ait, *est rem commissam memoriæ custodire.* At contra, Scire, est sua facere quæque, nec ab exemplari pendere, & toties ad magistratum respicere, *Spieg.*

MEA pecunia, pro mihi debita. Alberic. allegat, *l. si & me,* & Titium, *ff. si cert. pet. l. ejus qui in pecunia, eo. tit. & leg.* 1. Quod cum eo *Spieg.*

MEA res amplius quam semel esse non potest, sæpius deberi potest, *leg. Et an ff. de Exceptione rei judic.* Spieg.

Μηχανοτέχνη, dicitur esse habitus ad faciendum aliquid vera cum ratione idoneus, Conn. *lib.* 1. *c.* 8. *num* 10. *Item:* Autore Joh. Baptist. *in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Herculanum, libro* 1. Ars Mechanica bifido secatur discrimine, in rationalem atque Chirurgicen. Chirurgice est magonaria, per quam vi tractili & attractoria gravia pondera tolluntur in sublime: est quoque mechano poetice, antliis aquas hauriens: est & organo poetice, quæ poliorcetica, hoc est, oppugnacula propugnaculaque adfabre fabricat: est thaumaturgice hotologia, Cucurbitulas cutæ cæsim sacrificia sanguinem exugentes, hydraulica, & id genus reliqua stuporem incutientia præparans. Reperitur & sphæra par ei, qualis Archimedis orbis ille notissimus. Mechanemata igitur machinationem vertes: ita Græci scribunt Μηχανήματα. Machinarum faber Μηχανοποιὸς appellatur. Mechanicæ artis partes enumerat Politianus *in Panepist.*

MECHANICUS, dicitur opifex eorum operum; quæ ingenio simul ac manibus fiunt, ἀπὸ τῆς μηχανῆς, quod *inventionem* significat, *l.* 2. *C. de excusat. artif. lib.* 10. Sic Sueton. *in Vespas. c.*8. Mechanico quoque, inquit, grandes columnas exigua impensa perducturum in capitolium pollicenti, &c. Prat.

MECHANICI, machinarii, machinarum & eorum quæ mechanica instrumenta vocantur structores, aut etiam periti machinarum movendarum, quorum opera & industria Machinarum usus exhibetur. *l. ult. C. de excus. artif.* Enimvero Seneca *Epistola* 88. Machinatores appellat, qui pegmata per se surgentia excogitant, & tabulata faciunt in sublime crescentia, *Briss.*

MECUM facit, pro mecum sensit, insulse dicitur. Facit pro me, quemadmodum frequens est reperire apud superioris ætatis Interpretes.

MEDERI remedio, pro opem ferre temperamento, apud Just. *in §. fi. Instit. de Donat.* Spieg.

MEDERI alicui, i. e. succurrere *in l.* 6. *in fi. pr. C. de instit. & subst.*

MEDIA vocabula, quæ in utramque partem intelligimus: ut vis, fama, dolus, periculum, medicamentum, venenum.

MEDIA via consilium capiendum, non solum politici, sed & jureconsulti tradiderunt *in l. adeo, de acquir. rer. dom,* ubi Cajus & ipse hanc distinctionem sequitur: Accurs. *in* §. *cum ex aliena, Institut. de rer. divis.* At non tamen eam sententiam quæ media est, sed quæ gravioribus & melioribus rationibus nitatur, Juris Pontificii interpretes recte scribunt *in cap.* 1. *de constit.* Verum si media sententia justior & æquior fuerit, in eam ibimus. ut Justinian. *d.* § *Quum ex aliena.* Sic & apud Liv. *lib.* 26. P. Valerii Flacci *sententia contra P. Cornelii Asinæ, & Q. Fabii Maximi,* quod media esset, prævaluit. Sic & apud eundem, *lib.* 36. in Medioneorum consilio Clyti sententia, quæ media fuit, accepta est. Ut & senatus *lib.* 31. Consulibus dissentientibus, de tertia illius pecuniæ pensione: quam privati M. Valerio, & M. Claudio cons. in bellum Punicum mutuam dederant, quod medium inter utile & æquum erat, decrevit. Qua de re non contemnenda notavit Ferrandus Abduensis *in §. Quum ex aliena, Institut. de rer. divis.*

MEDIA jurisprudentiæ appellatione, Viglio videntur potius significari prudentium interpretationes, quas communi nomine jus Civile nominamus. Accursius autem mediam jurisprudentiam id jus intellexisse, arbitratur, quodcunque fuit, quod post 12. Tab. & ante Principum constitutiones est editum, §, *& hac quidem, Instit. de legit. ag. suc.* Spieg.

MEDIANUM vocabulum, *in leg. si vero ff. de his qui dejecerant.* Bud. accipit pro mediano cubiculo cœnaculi: id est superioris membri domus, quod inquilini Romæ habitare solebant, quasique corpusculum suis quoque membris constans, cubiculo, exhedra, cellula, & hujusmodi cubiculi appendicibus: Medianum item pro medio, indicat architectonicum verbum, esse. Ut apud Vitruvium medianæ columnæ ab angularibus distinguuntur, & medianæ testitudines, *Spieg.*

MEDIARE & Mediator, quibus interpretes, & vulgus causidicorum utuntur, barbara sunt vocabula. *Spieg.*

MEDIA res vocatur, quæ quasi interponitur, & interjicitur medio, veluti si petis à me fundum, & transigimus, ut illum tibi habeas, & des mihi summam decem aureorum, ea summa dicitur media, quod ea mediante, ut vulgo loquuntur, confecta est transactio, Conn. *lib.* 5. *c.* 6. *num.* 4.

MEDIA verba. Suadere, inquit Ulp. τῶν μέσων est, *l.* 1. *§.*1. *de ser. corrup.* μέσα seu media verba dicuntur, quæ communem, aut bonum, aut malum, honestum aut turpe, prosperum aut calamitosum habent

vocat. Plautus nominat Deos summos, medioxumos, patellarios. Sunt qui Semones hos medios velint. Super his hæc Placiades: Semones dici voluerunt deos quos cœlo nec dignos ascriberent ob meriti paupertatem, sicuti Priapus, Hippo, Vertumnos: nec terrenos eos deputare vellent pro gratiæ veneratione, sicut Varro in *Mistagora lib.* ait: Semonesque inferius derelicto, Deum de pinnato attollam, orationis eloquio, &c. Plura de his vide in Joh. Bapt. *comment. Epist. S. don. Apollin. ad Faustum Papam lib.* 9.

MEDITULLIUM, non medium terræ dicitur, inquit Festus, sed procul à mari, quasi meditellium, ab eo quod est tellus. Cicero *in Topicis* scribit *tellium* in hoc verbo extensionem esse vocabuli, nihil significantem.

MEDIUM propriè dici, quod dimensum æqualiter ab extremis distet, ut Arist. *in Ethic.* definit, idque contractiore vocabulo.

MEDIUM dicitur etiam, quicquid inter duo extrema est, etiamsi non æqualiter distet, *§. adjectio*, *in l.* 3. *ff. ad l. Cord. de Sic.* Seneca *Epist.* 118. Id medium atque indifferens, ait, vocamus, quod tam malo contingere quam bono potest: tanquam pecunia, forma, nobilitas. Medium quoque usurpatur pro manifesto & certo. Unde dicimus, rem in medio relictam, super qua nondum constitutum est. Sed & medium pro tertio quod quædam contraria habet, etiam in jure nostro intelligitur, ut inter esse meum, & esse tuum, esse Caji, vel Titii, *l. sed & si possessori, in pr. de jurejur. l. si inter me & te de except. rei jud.* Inter adsensum, & contradictionem, patientia, *l.* 1. §. *scientiam*, *de tribut. act.* inter deliberate progredi, & diplomate uti est maturare, *l. continuus* §. 1. *de verb. obl.* Inter donatum & commodatum, precarium, Arg. *l.* 1. *de prec.* Inter sacrum & profanum, sanctum, l. *sacra*, de *rer. divis.* Inter liberum, sive ingenuum & servum, libertinus, *l. manumissiones*, *de just. & jur.* Inter venenum bonum & venenum malum, amatorium, *l. ejusdem §.* 1. ubi Bart. *de Sicar.* Inter negligentiam crassam, sive nimiam securitatem, & delatoriam curiositatem, scientia, *l. nec supina, de jur. & fact. ignor.* Inter bonam fidem, & malam fidem, dubietas, *Gloss.* §. *genera*, *l.* 3. *de acquir. possess.* Ex Apollo. Spieg. Prat. Circa vero extrema sciendum est, quædam esse locorum, quædam temporum, de quibus Corrasius *in* §. *publico, n.* 7. *in rubr. de servit.*

MEDIUM ingenium, hoc est, mediocre, vel utrique sententiæ favens æque.

MEDIUM nomen *l* 3. §. 1. *ff. ad l. Corn. de Sicar.* i. e. τῶν μέσων. Μέσα autem appellantur vocabula, quæ in bonam & malam partem accipiuntur. Ideoque boni vel mali adjectione distingui & discerni solent: qualia sunt Dolus, valetudo, venenum, *Briss.*

MEDIUM responsum pro dubio Maximilianæi aulici vocabant, *Steffan Mosers Beschesd.*

MEDIUM tempus interpretatur Justin. *§. si exhibendum, Instit. de offic. jud.* tempus illud quod est inter litem contestatam & sententiam, *Ulp.* secutus, qui medium tempus appellat quod est inter initium, & finem actus, *l. si libertinus, ff. de colluſ. deteg.* Prat.

MEDOGRAMMATEI sunt, quos scribæ consulebant. Nam μέδος βύλδυμα significat *Suida*. Alc. *C. de tabul. scrib. & logograph. lib.* 10. Hæc vox *in l.* 4. *C. eod.* corrupte ponitur pro Demogrammatei. Sunt autem δημογράμματεις plebis scribæ, *Prat.*

MEDOGRAPHIA, id est, litera. Inde Medographus, id est, medicinæ scriptor, sic accipitur *C. de tabul. scrib. &c. lib.* 10.

MEI usus causa paratum, ut intelligendum sit, Jurisconſ. declarat *in l. cum in testam. ff. de aur. & arg. leg.* Spieg.

Μειδιᾶν Vide *Catamidiari.*

MEL, notæ significationis, *Ulp.* Si reditus ex melle constat, etiam alvei apesque continentur. Vide Forcat. *in suo penu Juris Civilis. c.* 22. Et ex melle mulium, Hydromeli & œnomeli manant: de quibus vide suis locis *Briss.*

MELANCHOLICI sunt, qui morbis Melancholiæ, i. e. atræ bilis vexantur. Melancholici item dicuntur manici & maniaci: quem enim nos furorem dicimus, Græci Melancholiam vocant: Cicero *Tuscul.* 3. Græci autem maniam unde appellent, non facile dixerim: eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi. Hanc enim insaniam, quæ juncta stultitiæ patet latius, à furore distinguimus, *Prat.*

MELETIANI, hæretici, vide Epiphan. 2. *tom.* 2. *hæres.* 68.

MELINUM, genus coloris candidi, Plin. *l.* 15. *c.* 6. Melinum candidum & ipsum est optimum in Melo insula. Paulus *l.* 78. §. 5. *ff. de legat.* 3. Quin minus porro carracinum, aut hysginum, aut melinum; suo nomine quam coccum, purpurave designatur. Prat. Hot. Μήλινον χρῶμα. *Briss*

MELIOR conditio adferri videtur si priori pretio aliquid additum sit: aut si persona emptoris melior, vel solutio pretii modior obvenerit. Et generaliter, si quid acciderit, quod ad utilitatem venditoris pertineat, *l. cum qui*, §. *ult. cum l. seq. ff. de in diem addict.*

MELIOR conditio, quod ad pactum additionis in diem attinet, adferri videtur, si pretio quid addatur. Sed etsi nihil pretio addatur, solutio tamen offeratur facilior pretii, vel maturior, vel locus opportunior solvendo pretio dicatur, vel si persona idoneior, vel quæ levioribus conditionibus emat, & satisdationem nullam exigat, melior conditio adferri intelligitur, *l.* 4. §. *ult. ff. de in diem add.* & omnino quidquid ad utilitatem venditoris pertinet, pro meliore conditione haberi debet. *Briss.*

MELIOR conditio & deterior pugnant, *l.* 133. *de divers. reg. jur.*

MELIORAMENTA & meliorationes dicuntur ea, quæ emphyteutà in re ipsa habet, & percipit pro suo jure emphyteutico, *ut in l. ult. C. de jure emphyteut.* Inde, quod agri vectigales solebant sumptu ac opera conductorum, ad meliorem frugem reduci ea spe, quod ad utilitatem suam & suorum semper essent illis usuri. *Old. Prat.*

MELIORARE pro meliorem & fructuosiorem efficere. *Ulp. l.* 13. *§.* 5. *ff. de usufr.* Si quidem usufructuario permittitur meliorare proprietatem *Hot. Prat.*

MELIORASCERE, crassescere, solidescere, lapidescere, herbescere, nullis autoribus olim plus, quam Plinio avunculo, & Columellæ fuerunt familiaria verba, teste Insulano, *Spieg.*

MELIUS est, i. e. longe utilius, aut commodius, *l.* 57. *ff. de hær. pet.*

MELIUS æquius, formula erat judicii rei uxoriæ, quæ soluto matrimonio repetebatur, Cic. *lib. de Offic.* 3. Reliquorum autem judiciorum hæc verba maxime excellunt: in arbitrio rei uxoriæ, melius æquius. In Top. In primisque arbitrio rei uxoriæ, in quo est quod æquius melius, Javolenus, *l. penul. §. ult. solut. mat.*

Quia

Quia nec melius nec æquius esset, quod exigere vir ab uxore non potuisset, & cæt. Proculus *leg.* 82. *ff. de solu.* Nec melius nec æquius esse existimarent cum fundum Seiæ reddit. Hot. Prat.

Melius fieri non videtur quod contra domini voluntatem fit: ut recte ex Celsi responso colligitur, *l. quamvis, ff. de usuf.* Spieg.

Meliorare proprietatem, rem, prædium. Briss.

Meliorationes Græcis dicuntur ἐμπονήματα Briss.

Meliores pro Proceribus sive primariis eadem ratione, qua Seniores, Tacitus *lib.* 13. Et commotus his Avitus, patienda meliorum imperia. Otto Frising. *lib.* 1. *cap.* 20. Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Ravennatensium manum misit. Apud Radevicum *lib.* 2. *cap.* 30. Dominus imperator magna est in gloria, quosdam de melioribus ex Mediolano & Brixia in vinculis retinet. Et alibi sæpissime apud autores barbaricos. Prat.

Mellephebum pubertati proximum Censorinus vocat. Prat.

Melloproximi ait Briss. qui in sequenti anno futuri sunt proximi scriniorum, *l.* 5. *l.* 7. *& l.* 14. *C. de proxim. sacror. scrin.*

Meloproximus apud Just. est, qui se cum proximo Scrinii sacri exercebat, curamque cum eo gerebat, velut subadjuva. Alciat. *in l. peculiari C. de prox. sacr. scrin. lib.* 12. deducit à verbo μελετάω, quod exercere significat, vel à μέλει, quod curæ esse denotat. Sic dicitur primarius à secretis, hoc est, summo Cancellario proximus. Cujacius verius putat Meloproximum dici, qui sequenti anno futurus est proximus, ἀπὸ τοῦ μέλλειν, Prat.

Mellaria, μελιτῶνες & μελιτοτροφεῖα appellat, Varr. 3. *de rust.* 16. locum in quo apes nutriuntur, Goth. *ad l* 3, *§. quidam* 16. *ff. de acquir. vel amit. poss.*

Μελλέφηβος Græcis dicitur Puer, qui ætatis progressu annum decimum attigit. Brechæus *in l. Pueri in tit. de verb. & rer. sign.*

Membrana, tenuior animalium pellis. Corium vero crassior, quæ vulgò pergamena virginea dicitur. Observandum tamen quod hodie in membrana, quæ pergamentum vulgo à nostris dicitur corrupte: vel in charta, quæ papyrus dicitur seu papyrum, omnia instrumenta scribuntur: quanquam injungi etiam notariis tabellariisque solet in ipso sacramento secundum Speculat. ut instrumenta in membranis conficiant, quod & ipsa formula, qua hodie sacri palatii comites à principe constituuntur disertè cavet: sed tamen ex eo, teste Vigilio *in commentariis in* §. *nihil autem interest. Inst. de Test. ord.* non lædentur partium jura: etiamsi ad memoriæ custodiam hoc proficiat, cum materia sit durabilior. Extat Justini Novella constitutio tabellionibus præscribens, quibus uti chartis debeant, cujus tamen nulla est hodie observatio. Spieg.

Membranæ sunt ex genere & numero materiarum ad scribendum, quæ a chartis separantur *l.* 52. *ff. de leg.* 3. Briss.

Membrum pro cubiculo sive parte ædificii apud Vulp. *de manumiss. testam. l. si ita fuerit,* §. *Idem quæri potest*, inquit, & si fabris duobus, vel pictoribus si membrum depinxissent, vel fabricassent navem. Vulgati codices corrupti, non membrum, sed templum habent: Græci κοιτῶνα vocant. Quin & partem Columella, cum Plinio Juniore, & Apuleio membrum nominant. Briss. Vide Catanæum *Comment.* 2. qui aliud exemplar secutus, Jurisconf. verba sic citat. Quæri, inquit, potest, si fabris duobus, vel pictoribus templum, vel membrum depictum esset. Spieg.

Memerum in 12. tab. pro corporis parte accipitur pro manu, pede: Verba legis hæc sunt: Membrum rapserit (alias rupit) ni pacit, talis esto: vide Cellium *lib.* 20. *c.* 1. Prat.

Meminisse ait Senec. *Epist.* 33. est rem commissam memoriæ, custodire. Briss.

Memoria est, Cicero inquit, per quam animus reperit ea, quæ fuerunt. Idem bona meritoria, dixit ad Attic. *lib.* 8. Sola Præterita esse subjecta memoriæ. Themistius ostendit *lib.* 2. *c.* 3. *de memoria.* Eleganter dixit Imp. *C. de ver. Jur. Enucl.* Memoriam omnium habere, potius est divinitatis, quàm humanitatis: Spieg.

Memoria Principis, genus est procurationis eorum, qui adnotationes omnes dictabant, & emittebant, sed & precib. respondebant: ut est *in Notit. Rom. Imp.* Prat.

Memoria mortuorum damnantur eorum, qui majestatis & perduellionis criminibus post mortem arguuntur, *l.* 32. *§. si maritus. ff. de don. int. vir. l.* 6. §. *quod si quis, ff. de injusto rup. l.* 78. *in fi. ff. de legat. lib.* 2. *l.* 2. *C. de testa. man.* Briss.

Memoria etiam pro honore nominis existimationeque & pia recordatione defunctorum usurpatur. *Briss.*

Memoria etiam pro Commentariis in quos referebantur ea quæ ad perennem memoriam pertinebant, aut quæ memoriæ ergo literis mandata asservari principes curabant proprio ac speciali scrinio, quod ejus rei ergo comparatum erat: memoriæque, seu sacræ memoriæ dicebatur: & inter quatuor sacra seu Palatii scrinia primum locum obtinebat. Atque hoc memoriæ scrinium magistrum habebat qui memoriæ præesse dicebatur, *l.* 11. *C. excusat. muner.* Briss.

Memoriales, inter antiquarios censeri posse, eruditus Jurisconf. Anglebermæus existimat. Quære, *Antiquarii.* Spieg.

Memoriam hominum excedere. Quære *tempus quod excedit.*

Memoriam retractare *in l.* 2. *ff. ne de statu def. est de statu defuncti quærere.* Memoriales in scriniis memoriæ militantes, *l.* 10. C. *de proxim. sacr. scr. lib.* 12. *l.* 2. D. *de privileg. eor. qui in sacr. pal. l.* 9. *& l. ult.* C. *de divers. offi. lib.* 12. *l. ult.* C. *de inoffic. test. & Novel.* Valentinia. *tit.* 3. Hi vero rescripta excipiunt *l. ult. de petit. bon. lib.* 10. *C.* Ad memoriam parentes, Sparti in Pescen. Nig. de Paulo & Ulp. agens, appellare videtur. At postea ait: cùm unus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim præfecti facti sunt. Hinc & Memoriæ magistri, qui ut ait *l.* 12. *C. de excusat. muner. lib.* 10. C. nomine magistrorum memoriæ præfuerunt: Inde sacrum scrinium memoriæ *in l. ult. de decurionib. eo. lib.* & aliis prope innumerabilibus locis Conn, *lib.* 9. *c.* 6. *n.* 1. vide sup. *Codex.* Briss.

Memoriales adjutores, inquit Prat. erant quæstores ex diversis scriniis assumpti, qui leges & rescripta excipiebant, & implenda curabant, id est, prescribebant, aut præscribi curabant. Vide *l. ult. C. de prox. sacr. scrin.* Græci *ad leg. secundam*, *C. de pet. bon.* sub hos interpretantur, τοὺς ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, & ad *leg. eos*, *C. de excus. mun.* τοὺς τῶν ὑπομνημάτων πάντων. *ad l.* 5. *Cod. qui mil. poss.* τοὺς τῶν καγκέλλων φύλακας. vide *Novell.* Valent. *tit.* 3. Prat. Briss.

Menda, & mendum, error sive erratum.

Men-

Mendacii circumſtantia variat jus commune, *cum indebito, D. de prob.it.* Spieg.

Mendacii pœnam ferre apud Ulp. *in l. de aetate, in prin. de Interrog. action.*

Mendacium eſt aliud dicere quam ſcias, præſertim cum alicujus detrimentum ſequitur. Id autem criminoſiſſimum erat apud Perſas: & jure noſtro, hoc eſt, Civili, quod potiſſimum ex ethnicorum reſponſis natum eſt, qui inficiando rem adverſario duriorem facit, comperto mendacio punitur: Nam velut delictum habetur mendacium *l. ſi ex parte §. 1. ff. quod cum eo qui in alien. poteſt.* ubi Accurſius citat *ll. eodem pertinentes.* Unde nobis qui & verba magiſtri, ac omni exceptione majoris legiſlatoris, qui ipſiſſima veritas eſt, juravimus, mendacium eſt longè fugiendum: cujus octo genera explicantur in *Decretis Canonicis, 22. q. 2.* Spieg.

Mendacium tribus modis ſolet ab interrogato committi, diſſimulata veritate: non aliter ferè atque temeritas accuſatorum trifariam detegitur, *l. 1. in pr.* Et *§. 1. ff. ad SC. Turpil.* Aliàs enim impudenter negatur veritas, fallaci quadam fiducia non probandi contrarium ab adverſario. Alias tacetur, callido ſcilic. conſilio, ut liberum ſit poſtea effugere ignominiam, detecta veritate. Alias, qui tam reſpondendo mendacium, quam tacendo contumaciam puniri verentur, hi deligunt mediam obſcuritatis viam: ut ſub verborum involucro ſalvam habeant interpretandi libertatem, ſi opus fuerit, *l. de ætate, §. nihil intereſt, D. de interrogat.* Qua igitur impoſtura veritas celetur ad detrimentum proximi, nihil prorſus intereſt, quod diligentiſſime notat. Oid. Prat.

Mendacium eſt falſa ſignificatio vocis cum intentione fallendi, ſecundum Auguſt. *c. beatus* Paulus 22. q. 2. Briſſ. *gl. id. ætate, §. ſi cum eſſet, D. de interrogat. act.* Eſt autem triplex: Malignitatis, quod fit cauſa decipiendi: Jocoſitatis, ubi nemo læditur: Benignitatis ſive pietatis, quod fit pro ſalute alicujus *gl. c. ne quis arburetur, 22. qu. 2.* Tu autem dic eſſe multa genera mendacii ſecundùm eundem Auguſtinum. Primum eſt capitale mendacium, quod fit in doctrina religionis. Secundum, ut ſi aliquem lædat injuſte, quod tale eſt, ut nulli proſit, & obſit alicui. Tertium, quod proſit alteri, ita, ut obſit alteri, quamvis non ad immunditiam obſit corporalem. Quartum, ſola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium eſt. Quintum, quod fit placendi cupiditate, de ſuavi eloquio. Sextum genus, quod nulli obeſt: veluti ſi quiſpiam pecuniam alicujus injuſtè tollendam, ubi ſcit neſcire ſe mentiatur. Septimum genus mendacii eſt quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: veluti ſi nolens hominem ad mortem quæſitum prodere, mentiatur. Octavum genus mendacii eſt, quod & nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. Hæc ſunt verba Auguſtini, *c. primum ead. cauſa & quæſt.* Idem alio loco in *d. cap. nequis arburetur,* ait duo genera mendaciorum eſſe, in quib. non eſt magna culpa: ſed tamen non ſunt ſine culpa: cum aut jocamur, aut proximo conſulendo mentimur. Joan. Bello. *Etym. l.*

Mendax precator, id eſt, fraudulentus, careat impetratis *l. & ſi legib. C. ſi cont. jus, vel util. publ.* Spieg.

Mendicantes validi qui accipiendi ſint *in rub. C. de mendican. valid. lib. 11.* res ipſa docet. Porro mendicos eos intelligimus, qui (ut Ariſtophanica Penia in Pluto ait) vivendo nihil habent:

Πτωχοῦ μὲν γὰρ ὁ βίος ὃν σὺ λέγεις ζῆν ἐστι μηδὲν ἔχοντα

Atque à pauperibus ſeparantur ab eodem. Validos autem interpretari videtur *Nov. 80.* Robuſtos ex interpretatione Juliani Patricii.

Mendicitas incerta *in l. un. de mendi. valid.* quia, inquit Accurſ. ibi ignoratur, an vere egeant. Prat.

Mendici mores pro vitioſis. Naſo,

Non ego mendoſos auſim defendere mores.

Sic apud Horatiū *in ſerm.* Si vitiis mediocribus, aut mea paucis Mendoſa eſt natura, id eſt, vitioſa. Budæus: Ad libros mendoſos vel imperfectos redhibitoriam, & quanto minoris porrigunt doctores, ſaltem utiliter, *in l. 1. in pr. ff. de ædil. edict. arg. l. ob quæ, §.* idem Pomp. *ff. eod. tit.* Spieg.

Meo jure, eſt aliquid agere, facereve, mea facultate, vel autoritate, vel conceſſa mihi omnium conſenſu libertate, & poteſtate. Sic tuo jure, ſuo item jure, verba apud juriſperitos frequentiſſima. Bud. *in Annot. ad. l. uſufructuarius, de uſufruct.* Spieg.

Meniana Accurſius à mœnibus dicta putat, cui tamen Alciato teſte *in l. Malum navis, ff. de verbor. ſignificat.* doctiſſimi Grammaticorum, merito adverſantur. Verum ut ſcribit Feſtus, appellata ſunt à Menio Cenſore, qui primus in foro ultra columnas regna projecit, quo ampliarentur ſuperiora ſpectacula. Idem tradidit Iſidorus *lib. 15. Etym. c. 3.* Menjum illum Craſſi fuiſſe collegam, addens: tum & ſolaria vocari poſſe, quod ſoli pateant, quod confirmari poteſt Zenonis conſtitutione περὶ καινοτομιῶν Prat.

Menianum, opus pergulis extra ædificium projectis factum. Aſconjus verbi originem ſic explicat: Menjus, quum domum ſuam venderet Catoni & Flacco Cenſoribus ut ibi baſilica ædificaretur, exceperat jus ſibi unius columnæ, ſuper quam tectum projiceret ex provolantib. tabularis, unde ipſe & poſteri ejus ſpectare munus gladiatorium poſſent. Ex illo Menia columna vocitata eſt. Idem tradunt Feſtus & Porphyrius. Paulus *l. 20. ff. de ſervit. urb.* Idem eveniet & ſi Menianum in tuum emiſſum habuero, aut ſtillicidium in tuum projecero. Idem Javolen. *l. 242. ff. de verb. ſign.* Ulp. *l. 2. §. 3. ff. ne quid in loc. publ. ampl. l. pen. C. de ædific. privc.* Meniana quæ Græci ἐξώστας appellant. Nonnulli tamen κρέστας, alii σκιὰς legunt. Hot. Prat. Hinc ſummœnium & ſummenianæ uxores Martiali, quod ſub his, ut ſub fornicibus, proſtibula eſſent. Spieg. ex Nebriſſ. Mœniana autem niſi decem pedes liberi aëris habeant, omnino præcipit detruncari Imp. *l. Meniana. C. de ædif. priv.* Suggrundia verò projectæ ſunt & prominentes tecti ſtillicidio arcendo deſtinatæ ne vitientur parietes, partes, Corraſ. ex Bud. *lib. Miſcell. 3. c. ult.*

Mens interdum ſignificat intellectum, & animi judicium, quo furioſi, dementes & inſani carent. Lactantius *lib. 7. c. 12.* Non idem eſt mens & Anima: aliud enim eſt quo vivimus, aliud quo cogitamus. Nam dormientium mens non anima ſopitur, & in furioſis extinguitur mens, anima manet. Briſſ.

Mens, voluntas, ſententia, & quam vulgus Intentionem vocat. Quando vero mens legis certa dicatur, exacte tradit Alc. *in Comment. de verb. ſignif.* Cæterum eadem videtur eſſe mens, ſeu ſententia, & ratio legis: aliqua tamen eſt differentia. Sententia enim legis eſt, quam verba oſtendunt *l. proſpexit ff. qui & à quibus.* Ratio vero ejus per conjecturas conſtat. Baldus *in l. ſi quis ſervo. Cod. de fur.* mentem rationemque legis haud

haud absurde animam legis appellat, atque ob id censuit eam magis attendendam, quam ad verba, quæ illi corpus sint. Maxime loco in jurisperitorum ore versatur. Quum mens patet, de verbis curandum non est, *Gloss. in l. si in venditione. sub fi. ff. comm. præd.* Bald. *l. quamvis, C. de fideicom. l.* 1. *C. plus val. fac. leg.* 3. §. *Conditio, ff. de adim. leg. cap. intelligentia de verb. sig. text. in l. si uno, in pr. l. ff. locat. l. insulam, ff. de præscr. verb. cum vulg.* Spieg. Prat.

Mens & sententia legis spectanda, *l. scire, ff. de legibus: l. nomin.* §. 1. *ff. de verb. sig.* & Testatoris notatur *in l. non aliter, ff. de leg.* 3. quibus autem argumentis, & rationibus eam colligere possis, pete ab Accursio *l. si servus plurium.* §. *fin. ff. de legat.* Principio spectandam ait consuetudinem testatoris, II. regionis, III. ex præcedentibus actum, & subsequentibus mentem inspiciendam ait, IV. dignitatem, V. charitatem, VI. necessitudinem, VII. vicinitatem scripturæ spectari debere scribit, quod legibus probat. Hæc memori menti consecra. Nam quotidiana sunt. Neque huc advertunt plerique judices aut advocati: tametsi nihil aliud frequentius habeant, quam hoc. Ita disponens intellexit, nec tamen mentem expectarant. Res sanè ita se habet. *Prat.*

Mens alias pro voluntatis intentione, animo, affectu, cogitatione, sententia ponitur, *Briss.*

Mente captus dicitur cui sana & integra mens non est, quod etiam morbi vi quandoque accidit, *Briss.*

Mentis compos non dicitur qui furore laborat, *Briss.*

Mensa pro tabula, qua argentarii utuntur, apud Pap. *l. pater filios*, §. *mensæ, de leg.* 2. Prat.

Mensa augustata, apud Macrobium est ea quæ Augusta facta est, id est, quæ consecrata est. In templo, inquit, Junonis populoniæ augustata mensa est. Turneb. *advers. lib.* 18. *c.* 4.

Mensas non unius materiæ, luxuria in suppellectilem Romanam invexit: ut colligitur ex libris nostris, in quibus mensæ argenteæ memorantur, *l.* 28. *ff. de aur. arg.* item Citreæ, nec non Eboreæ, *Briss.*

Mensæ eboreæ *l.* 12. §. idem respondit domo, *ff. de instruct. vel instr. l. Mensa citrea, in l.* 21. §. *quamvis, ff. de act. empt.* Mensæ argentariæ numulariæque fit mentio in *l.* 4. *ff. de eden. leg.* 47. *ff. de pact. l.* 27. *ff. de furt. l.* 5. §. 1. *l.* 19. §. 1. *& l. ult. ff. de instit. l.* 3. *C. eod. tit. l.* 77. §. *mensæ ff. de leg. lib.* 2. *l.* 29. §. 1. *ff. de liberat. l. &* apud Gell. *lib.* 14. *c.* 2. & apud Justin. *Nov.* 137. Briss. Adde Fortac. *in Cupid. Jurisperit. cap.* 8. *num.* 5. *Observa in de l.* 17. locum videri depravatum ibi, mensæque scripturam, quem Basilici ita verterunt, καὶ τῦ τραπεζίτου δὲ ἢ ἰδιώτου ἐγγραφὴν, Prat.

Mensæ Siculæ & Italicæ prælautæ atque opiparæ dicebantur, ut copiosè docet Athenæus *lib.* 2. & annotat Brodæus *l.* 2. *Miscel.* 5. *cap.* 33.

Mensarii qui nummariam negotiationem exercent. Livius *lib.* 7. Solutiones æris alieni in publicam curam verterunt, quinque viris creatis, quos Mensarios ab dispensatione pecuniæ appellarunt. Cic. *pro Flacco*: Cum civitate mihi res est acerrima & conscientissima literarum, in qua numus moveri nullus potest sine quinque Prætoribus, tribus Quæstoribus, quatuor Mensariis, qui apud illos à populo creantur: apud mensarios pecuniæ deponendæ duplex ratio. Qui autem custodiæ causa pecunias apud mensam deponebant, hi fidem publicam sequebantur & iis, qui id ipsum fœnoris gratia faciebant, aliisque creditoribus cunctis præferebantur, *l.* 24. §. 2. *de rebus author. jud. possid.* Quo sensu, in loco publico pecuniam deponere consignatam, visus est etiam Hermogenia dixisse, l. 64. *de fidejussor.* Tabernas etiam argentarias publicas fuisse, expressè testatus est Ulpian. *leg.* 32. *de contrah. empt. d.* §. 2. Et certe duplex olim fuisse, custodiæ causa rerum fide publica deponendarum ratio videtur. Aut enim in loco publico apud mensam nummulariorum, aut in loco sacro apud sacerdotem ædis alicujus vel fani, pecuniæ deponebantur. De pecuniis quæ in æde custodiebantur, scribit eleganter hunc in modum Plaut. *in Bacchid.*

Nos ibi apud Theotimum omne aurum deposuimus,
Qui illic sacerdos est in Diana Ephesia.

Et paulo post.

Quin ipsa in æde Dianæ conditum est, ibi
Demum publicitus servant.

Eoque sensu, rem pecuniamque in æde deponere, visus est etiam Ulpianus scripsisse, *l.* 1. §. 24. *cum* §. *seq. depos.* Per ædem enim, ædem sacram apud Ulpianum intelligi docet his verbis Julius Paulus: Id constat, ut ante litem contestatam præses jubeat in æde sacra pecuniam deponi, *l.* 73. *de procurat. l.* 5. *ad l. Jul. pecul.* Porro hæc omnia in æde, in fano, apud æditum, & apud pontificem deponere eadem sunt. De pecuniis quæ in fano ponebantur, sic scribit *l.* 5. *epist. famil.* Cicero: Nam de Lucceio est ita actum, ut autore Cn. Pompeio ista pecunia in fano poneretur. Et paulo post: Illud me non advertisse moleste ferrem, ut adscriberem re in fano pecuniam jussu meo deposuisse. Idem Cicero *libro* 15. *ad Atticum* sic scribit: *Cum ex reliquis, quæ Nonis April. fecit, abundarem, coger mutuari, quodque ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illud fanum sepositum putabam.* Eos quoque, qui apud Pontificem pecuniam deponebant, eam in æde, sive in fano deposuisse non est obscurum si consideremus, sacerdotes etiam pontifices veteribus appellatos fuisse, quo sensu collegium sacerdotum, collegium pontificum appellatum est à Pomponio, Rævardus *Varior. libr.* 1. *cap.* 15. Fuere qui existimarunt, argentarios eosdem fuisse cum mensariis, sed plurimum inter eos interfuisse, ostendit Sigonius *libro* 2. *cap.* 11. *De jure civium Romanorum.* Mensarii siquidem publicam rationem conficiebant, argentarii privatam, illi rei nummariæ publicæ curatores, hi negotiationis privatæ erant. Vide supra, Distractores.

Mensia lex quid jubeat, docet Ulp. *in tit. Instit. de iis qui sunt in alien. potestate ex alterutro* scilicet parente peregrino natum, deterioris conditionem sequi jubet. Briss.

Mensis absolute cum fit mentio, 30. dies computari traditum est, *l. fi.* §. 1. *C. de jur. delib.* tot. n. diebus cum tardissimè à coitu solis luna remoratur, ad suas vices redit, cursumque conficit. Quod si materia favorabili agatur, ubi lex duorum mensium mentionem facit, & qui 61. die venerit, audietur: quod etiam procedere existimat Alciatus, si lex duorum mensium utilium terminum statuat. Quod si certa die terminus mensis assignetur, ut si quinta die Augusti judex dicat se mihi mensis terminum constituere, usque ad 5. Septembr. durabit, complecteturque hac ratione unum & 30. diem. Verum menses ante anni à Jul. Cæsare correctionem fuere tantummodo 29. dierum. Vide Macrob. *lib.* 1. *c.* 4. Spieg.

Mensium duo sunt genera: nam alii naturales sunt, alii civiles: naturalium species duæ, quod partim solis, partim lunæ esse dicuntur: Secundum solem fit mensis, dum sol unumquodque in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem

autem est temporis quoddam spatium à nova luna: Civiles menses sunt numeri quidam dierum, quas unaquæque civitas suo instituto observat: ut nunc Roma à Calendis in Calendas. Naturales & antiquiores, & omnium gentium communes sunt: Civiles & posterius instituti & ad unamquamque pertinent civitatem. Hæc Censorinus *libr. de die nat. cap.* 18. Hot. Prat.

MENSOR agrimensorem significat, *in tit. si mensor fals. mod. & in l.* 4. *§.* 1. *& l.* 8. §. *ult. ff. fin. reg.*

Sunt & MENSORES operum, quorum Plin. *lib.* 10. *epist. ad Trajan.* meminit. Item Mensores frumenti, quorum meminit. *l.* 10. *§.* 1. *ff. de vacat. numer. l.* 26. *ff. de excus. tut. leg.* 1. *de condit. in. pub. horr. libr.* 11. *C.* Quorum Romæ certum fuisse corpus apparet ex *dict. l.* 10. *§.* 1. & ex inscriptionibus Antiq. Plane *in leg. ult. ff. de jure immunit.* in qua ne militaribus numeribus agitur. Mensores cum Vegetio *lib.* 2. *c.* 7. interpretari possumus, qui castris ad podismum demetiuntur loca, in quibus milites tentoria figant. Leo Imp. *in lib. de bellico apparatu cap.* 3. *μίνσωρες ϑ λέγονται οἱ τὰ Φίσατα μετρεῦντες καὶ καθιςῶντας εἰς μινικεςτῶρες τῶν καλῶν.* Quamquam & mensores frumenti *d. l. ultim.* intelligi nihil prohibet: de quibus, *l.* 15. *in fin. ff. de re milit. & leg. ultim. ff. de appell. recip.* Briss. Adde Turneb. *advers. libr.* 24. *cap.* 16.

MENSOR machinarius dicitur, qui machinula utitur, ad designandum agrum quadratum aut trigonum, sicut mensor decempedator nuncupatur, quod decempeda ad hoc uti soleat, seu pertica. Nam geometræ & gæodatæ, hoc est terræ divisores & agrimensores, alias pertica & decempeda, alias machina sive norma (quam vulgo quadram vocant) utuntur. Mensor autem non solum is est, qui agros metitur, sed & qui pronunciat, & non de mensuris tantum, sed etiam de servitutibus. Vide Aggen. Urbic. *lib. de const. agror.* & Cujac. *obser. lib.* 10. *c.* 2.

MENSORES quoque vocantur, qui hospitia in civitatibus præstant & notant, qui & metatores vocantur, Alc. *in tit. Cod. de mensor. lib.* 12. *vide l.* 1. *& l.* 5. *de metatis.* Prat.

MENSTRUUM, quod est unius mensis, Lucanus *lib.* 1.

Menstruus in factis distinguit secula Consul.

Ponitur aliquando menstruum pro alimento in singulos menses legato, annuum quod in singulos annos. Ulp. *in l. qui bonis, ff. de cess. bon. Si quid (ait) misericordiæ causa relictum fuerit, puta menstruum, vel annuum, alimentorum nomine, non oportet propter hoc bona ejus iterato venundare.* Idem Ulpian. *in l. ex annuo, ff. de don. int. vir. & uxor.* Ex annuo vel menstruo, quod uxori maritus præstat, tunc, quod superest, revocabitur. Est in neutro genere menstruum, purgatio, mulierum menstrua dictum, quod id mulieres semel singulis mensibus patiuntur: quæ enim bis in mense purgatur, sana non est. Item quæ non purgatur, nisi per ætatem accidat, *l. qua bis, ff. de ædil. edict.* Ancharan.

MENSTRUUM, quod per singulos menses præstatur, ut loquitur *l.* 8. §. *eam transactio, ff. de transact.* item quod in singulos menses alimentorum vel cibariorum nomine præstatur, *l.* 15. *ff. de don. int. vir. & uxor.* Sic & menstruum pro salario in singulos menses, dixit Cassiod. *epist.* 32. Briss.

MENSULARII appellantur (ait Briss.) qui mensam exercent, qui & mensarum præpositi à Firmic. *l.* 3. *Mathes. c.* 8. & alias Nummularii in *l.* 47. *§.* 1. *ff. de pactis, & in l.* 23. *§. in bonis, ff. de reb. auct. jud.* Qui & ab aliis auctoribus Mensarii vocantur. Livius *lib.* 7. Solutionem æris alieni in publicam curam converterunt. Quinque viris creatis, quos mensarios à dispositione publicæ pecuniæ appellarunt. Idem *lib.* 23. Et Romæ quoque propter penuriam argenti, triumviri Mensarii rogatione Minutii Trib. pleb. facti. Sic & apud Sueton. *in August. cap.* 4. Nerulonensis Mensarius: & apud Capitolin. *in M. Anton.* Philos leges de Mensariis & auctionibus tulit. Utrum igitur Mensularii dicti sint à mensulis quas in minore negotiatione, quam illi, qui argentarii aut τραπεζῖται dicebantur, exercebant: an interdum pro argentariis sumantur, equidem neque negare neque affirmare ausim. Donatus. Tunc, inquit, in foro & de mensæ scriptura magis, quam ex arca domoque vel cista pecunia numerabatur. Hot.

MENSULARII, ait Prat. & argentarii proprie ii esse videntur, qui non tam pecuniarum permutationem quam majorem negotiationem exercent, quibus olim moris fuit pecunias custodiendas dari fœnerato interdum, interdum gratuito.

MENURAM agri agere, apud Paulum in *leg.* 2. *ff. si mens fals. mod. dix.*

MENSURARUM nomina apud veteres hæc sunt fere: Digitus minima mensurarum est, quorum 4. palmum efficiunt, 16. pedem. Pes autem tanquam as in numeris: atque ideo dimidius pes Semis vulgo appellatur, quantum scil. pugno, extensoque pollice metimur. Sicut & Spithama, vox Græca, quæ & ipsa vulgo servat nomen, quantum extensis articulis, à minimo ad pollicem amplecti possumus: Latine Dodrans dicitur, & Palmus major quibusdam. At cubitus sesquipedalis est. Gressus vero 2 pedes & semissem continet. Passus 5. pedes, sic dictus, quod passis, id est, dilatis brachiis & manibus, hanc dimensionem conficiamus. Ulna sex pedibus constat. Pertica duos passus in se habet, hoc est, pedes decem: unde & Decempeda dicitur. Plethrum pedes centum. Jugerum longitudine pedibus 240. in latitudinem dimidio minus conficitur, duosque in se Actus continet. Stadium passus 125. habet, qui sunt plus paulo pedes 600. Diaulus duo sunt stadia. Miliarium, sunt mille passus; hoc est, stadia octo. Dolichus, stadiorum est duodecim. Leuca, dictio est Gallica, mille & quingentos etiam ipsa passus habet: licet alicubi amplior sit. Parasanga vocabulum Persicum, 30. censetur stadiis, quæ mensura paulo minor est miliario Germanico. Schœnus apud Ægyptios 60. est stadiorum. Stathmus, id est, mansio, miliaria habet viginti duo semis. Hujus mentio habetur in Novel. ut cm. obed. judicibus §. se igitur. Est vulgaris vox Mansum, qua tantum agri significatur, quantum singulis annis per boum arare, colereque potest. Hinc fortasse oritur, ut ait Zasius, quod nos Germani Prata dimensa, *Mansmat* nominamus. Vide Alciat. *in l. mille passus de verb. sig.* Bud. *in l. ult. Si mens. fals. mod. dix.* & Old. *Act.* 2. *Class.* 3. Spieg. Prat.

MENSURAS finium & multa ad id congrua lege ad amussim resoluta apud Alex. de Alex. *Gen. dier. lib.* 2. *c.* 9.

MENTE capti significatione omnes comprehenduntur, qui quomodocunque mente carent. Videtur tamen aliquando dubitasse Ulpianus, an, quod de mente capto statuium esset, in furioso obtineret. Post Bartolum *in l. si furiosi C. de nupt.* vide Viglium *in* §. *item furiosi. Instit. quibus non est permiss. fac. test.* Mente autem

captus

captus dicitur (autore Festo) cum mens ex hominum potestate abiit. Hinc quibus non deest omnino mens, sed qui tamen sunt substupidi, non minus facere testamenta creduntur, quam fœminæ post duodecimum annum, in qua ætate scimus nondum plenum esse animi robur. Alciat. arbitratur mente captum dici, qui morbo oppressus est, quem Græci μώρωσιν dicunt: cui λογικὸν, id est rationalis animæ pars labefacta est, provenitque, ut Gal. definit, ex solo humenti maloque temperamento in capite hærente. ex Prat.

MENTEM dare, vel injicere mentem, formula dicendi probatis authoribus usitata, sunt Græcis ἐμβαλεῖν sive ἐμποιεῖν νοῦν, de qua formula vide Victorium *lib. 7. variar. lect. c. 5.*

MENTIS compos, sanè mentis, vel suæ mentis, hoc est, prudens & sagax.

MENTIS emotæ dicuntur, qui furore agitantur. Conna *lib. 9. c. 4 num. 10.*

MENTIONEM facere nullam, hoc est, non commemorare, *in l. 1. C. de post. hered. instit. Sic ventris non habuit mentionem, l. 36. §. miles ff. de testam. mil. i. e. silentio præteriit.* Briss.

MENTIRI, hoc est mendacium dicere, & non dicere verum, differunt, *c. cum contingat. extr. de jurejur.* Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit ipse fallitur: item, qui mentitur, fallit, quantum in se est: at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est. Briss. Porro mentitur non solum qui falsum dicit, verum etiam qui simulat, ut Faciem mentita Creusæ, & Æs mentitur aurum. Spieg. Prat. & Goth. *ad leg. 2. C. si contra jus vel utilit.*

MENTIRI, est contra mentem suam ire. Connan. *l. 1. c. 3. nu. 1.* ac Raphael Cumanus *in l. si quis extraneus, ff. de acquir. hered.* mentiri, & non verum dicere, differre tradit: potest enim sine dolo non verum dixisse, qui ita se rem habere credebat, de qua differentia vide Coras. *in l. si tam angusti, n. 5. in Rubr. ff. de servit.*

Μηνυτρον præmium, quod datur indicanti & nuntianti. Significat tam indicium, quam indicis præmium. Budæ mavult pluraliter dici. Est etiam impunitas conscio proposita, si indicaverit alios.

MEO jure agere, summo jure agere, hoc est, rigorē potestatis sequi ad unguem, *Glati dem rauchen nach* Oppo. Jure suo decedere, Non omnia pro jure suo exigere: quod bonorum est virorum, ubi causa desiderat, ut Old. in copia scribit. Vide & infra *Summo jure.* Spieg.

MEORUM, vel suorum appellatione non solum intelliguntur, quæ nostra sunt, sed etiam ea, in quibus jus aliquod habemus. Quod Zasius adversus Stellam verè evicit, ex verbis Jurisc. post *gl.* & Bald. *in l. 2. de orig. jur.* Spieg.

MEORUM & tuorum appellatione actiones quoque contineri dicendum: ait Paul. *in l. meorum, 91. ff. de verb. sig.* & Martian. *in l. 30. §. 1. ff. ad Treb.*

MERCALEM uxorem, idest, meretricem, Alberic. exponit, *C. de condict. ob turp. caus. l. 5.*

MERCARI, pro emere: ut mercari domum, fundum, prædium. Briss. *ex ff.*

MERCATIONEM, h. e. ipsum mercandi actum, Patres censuerunt periculosam, *c. qualitas, de pœnit. dist. 5.* Spieg.

MERCATOR, mango, venalitiusque non est quilibet, qui aliquid emit vel vendit, sed is tandem, qui res mobiles lucri faciendi, negotiandique causa eo animo comparat; ut rursus distrahat, importet, exportetque vænum, *l. unic. C. de nal.* Alciat. *in l. mercis, 66. & in l. mercis 207. de verb. sig.* Itemque Forner. per eosdem *text. l. suos servos, 9. fin. ff. de leg. 3. l. generali. 32. §. uxori* ubi Bart. *ff. de usu & usufruct. legat. l. semper. §. negotiatores ff. de jure immunit. l. in lege 203. ff. de verb. sig.* D. Gœdd. *in comment. ad d. l. mercis 66. n. 6.*

MERCATORES, non, ut quidam volunt, à merce sed à verbo mercari, quod est, emere, deducitur, sunt enim, hi, qui res emunt, quas in eadem specie carius vendant, ut ait Alciat. Cur inter sordidos mercatores tenues habentur. Contrà, copiosi mercatores non viles censentur. Fœnerator mercatoris nomine non venit *per l. quæsitum, §. sed & ipse* Papin. paulo ante *fin. ff. de fund. instr.* Spieg. Prat.

MERCATORES dicuntur, qui mercibus negotiantur, ut apparet *ex l. 208. ff. de verb. sig.*

MERCATORES diversos à negotiatorib. esse docuit. Hotom. in *comm. Verri. 3. & Orat. pro Fonteio*: vide i. in voce *Negociat.*

MERCATORES dicebantur, qui cùm Romæ domicilium haberent, interdum tamen exportandarum vel importandarum mercium causa in provincias ad aliquod tempus excurrebant. Sabinus autem *in l. 4. ff. de penu. leg.* tempus illud ut longissimum definit esse non plus annuum. Negotiatores verò cives quidam erant Romani, sed in provinciis sedem fortunarum suarum constituerant, sic, ut rarò in urbem, nec ferè nisi censendi causa redirent: quales erant aratores, pecuarii, argentarii, &c. Cicero *in Verrina 3.* Cives *inquit*, habent propinquam fructuosamque provinciam, quo facilè excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditands, cum quæstu compendioque dimittit: partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes ac domicilium collocare: vide *Negotiatores.* Hotomann. *Prat.*

MERCATUS, pro loco in quo res venduntur, qui & empotium dicitur. *C. de Nundinis leg. 1.* Spieg.

MERCENARII appellabantur, qui operas suas mercede locabant, *l. 1. §. si filius ff. de vi & viar. mi. 5. §. si qui servus, ff. quod vi aut clam, l. 6. ff. de donat. l. 20. ff. quemadmodum servit. amitt. l. 91. ff. de furt. l. 11. §. 5. ff. de pœnis.* Plerumque autem ita serves alienos, quorum conductis operis utebantur, vocabant. Unde Valer. *lib. 5. c. 4. Villicum, ait, in agello, quem septem jugerum in Pupinia habebat, mortuum esse, occasionemque nactum mercenarium amoto inde rustico instrumento discessisse.* Quod idem Seneca *in lib. de Consolat. ad Albin.* referens, mercenarium servum dixit. Idem *lib. 6. de benefi. c. 5.* Nec conductum meum quanquam sit dominus, intrabis, nec servum tuum mercenarium meum abduces. Selvia. Massil. *lib. 6. de vero Dei jud. ad fin.* Illorum morte dominorum nobiscum barbari agunt, qui mancipia obsequiis suis non necessaria mercedibus pro merendis locant. Sed & liberi homines si operas locarent suas eodem nomine appellabantur, ut ex Varro, *li. 1. de re rust. c. 17.* patet. Briss.

MERCENARIUS opponitur gratuito. Estque is, qui alicui operas suas locat, *l. respiciendum, §. penul. ff. de pœn.* Ubi Marcellus tradit, domestica furta vocari, quæ servi dominis, vel liberti patronis, vel mercenarii his, apud quos degunt, surripiunt. *Spieg. Prat.*

MERCES propriè laboris est præmium: quæ ideo magis videbitur ultrò solvenda, quam petenda, quoniam persona quæ operam præstat, longe dignior est, quàm ulla res, quæ vicissim solvi possit. Unde Sacra scriptura non uno loco præcepit.

cepit. Dignus est operarius mercede sua. Et vulgo non abs re dicimus: Merces operarii clamat in cœlum. Ex Oldendorp. *Spieg.*

MERCES fere dicitur pecunia, quæ ex prædiorum rusticorum locatione percipitur: quæ verò ex urbanorum, pensio. vide *l.* 27. *& leg.* 29. *ff. de hered. pet. & leg.* 2. §. 1. *ff. locat.* Vide Cujac. *lib.* 4. *obser. c.* 26. Vult. *in comment. princ. n.* 17. *Institut. de locat.*

MERCES interdum appellatur pretium operæ, & quod artifici pro opera præstatur: interdum id quoque, quod nauræ, vel magistro exercitorive navis pro vectura præstatur. *Briss.*

MERCES eximii laboris à JC. eleganter interpretatur, quæ pro salute alicujus datur *l. si pater, §. si quis de donat.* veruntamen & pro defensione accipi solet, atque annuo reditu, apud Cic. sicut & in jure accipitur. *Prat.*

MERCEDEM habitationis, Græci proprio nomine ἐνοίκιον appellant, mercedem operæ μισθὸν Clemens Alex. *lib.* 1. *strom.* τῷ μὲν ναυκλήρῳ δοθείη λέγεται ναῦλον τῷ δὲ πλέοντι πλοῦς, καὶ ἐνοίκιον μὲν τῷ σταθμούχῳ μισθὸν δὲ τῷ διδασκάλῳ καὶ τῷ πωλοῦντι ἀῤῥαβῶνα. Sed & στεγόνιον mercedem habitationis, quæ ab inquilino datur, appellat Justinianus, *Nov.* 43. *&* 88. *&* 120. & Harmenop. *lib.* 3. ἐνοίκιον autem in eadem significatione apud Theoph. & Plut. observavit Victorius *lib.* 16. *c.* 11. Prat.

MERCEDIS verbo non tantum pecunia numerata, sed generaliter quodcunque præmium, quod pro labore seu stipendio datur, intelligitur, ut ex Varrone annotat Corasius *Miscell. lib.* 2. *c.* 11. *&* 12. Wesembec. *in Paratit. ff. de location. nu.* 7. Vult. *in comm. Instit. de locat. in pr. n.* 18.

MERCEDES pupillorum, *l.* 3. *ff. ubi pupil.* i. quod in disciplinam pupilli impenditur. *Briss.*

MERCES conductionis locationisque pretium significat. Cujus rei exempla non affero. Mercedem autem ex operis libertorum qui capere dicantur, exponitur *in l.* 25. §. 1. *&* §. *ult. ff. de oper. libert. & l. ult.* §. 1. *& §. ult. ff. qui & à quibus.* Mercedes etiam appellantur, τὰ δίδακτρα quæ liberalium artium præceptoribus præstantur, *l.* 12. *§. ult. ff. de administr. tutor. l.* 4. *ff. ubi pupill. educ. l.* 1. *princ. ff. de extraord. cognit.* Juvenal. *Satyr.* 7.

Scire volunt omnes mercedem, solvere nemo.
Mercedem appellat, quid enim scio?
Arguitur ---------

Latini Minerval quoque has mercedes appellant. Tertullianus *in lib. de Idolol.* Quis ludi magister, si non tabularia idolorum, quinquatria tamen frequentabit? Ipsam primùm novi discipuli stipem Minervæ & honori & nomini consecrat. Et mox, tam Minervale Minervæ quam Saturnalia Saturni. Briss. Varias autem ac plurimas mercedis species, vide apud Goth. *in notis ad edict. Justiniani* 13. *c.* 7. *in princ.*

MERCES soli, *l.* 17. *ff. de pign. act.* quæ pro solo ex vectigali, vel superficiario puta prædio penditur. *Briss.*

MERCIS appellatio ad res mobiles tantùm pertinet, veluti vinum, oleum, frumentum *l.* 66. *ff. de verb. sign. l. ult. ff. de condi. trit.* & passim *in tit. de institor. ff. ad servos vero non pertinet, l.* 1. §. 1. *ff. de tribut.* Ob eamque rem Mangones, non mercatores, sed venalitiarii appellati sunt *l.* 207. *ff. de verb. sign.* quamvis & servi mercis loco haberi dicantur *l.* 73. §. *ult ff. de leg. lib.* 3. & edictum de peculiaris mercis tributione ad omnes negotiationes porrigitur, *d. l.* 1. *& l.* 28. *ff. de pecul.* Generaliter autem Merx quæcunque res in emptionem deducta appellatur, *l.* 1. *ff. de rer. permut.* Et mercis causa parata dicuntur, quæ idcirco parata sunt, ut veneant *l.* 32. *§. uxori, ff. de usufruct. lega.* Briss. vide eleganter & fusè Joh. Godd. *in comment. ad l. mercis,* 66. *ff. de verb. sign.*

MERCES esculentæ, quæ hominum usui accommodatæ venduntur. *Spieg.*

MERCES venalitiæ. Si navem venalitiarum perforasset quis, Aquiliæ actionem esse, quasi ruperit, Vivian. scribit: teste Ulp. *in l. si servus servum, ff. ad l.* Aquil.

MERCIMONIUM, est contrectatio quædam mercium.

MERCURIALES, mercatores sunt: nam à Mercurio, quem coluerint, Mercuriales appellatos à Cicerone *in Epistolis ad fratrem* suspicatur Sigonius *lib.* 2. *de jure antiquo civium Romanorum*, M. Furium Flaccum, inquit Cicero, equitem Romanum, hominem nequam, Mercuriales & Capitolini de collegio ejecerunt. Nam capitolinorum collegium à M. Camillo dictatore ludis Capitolinis, Livio teste, constitutum satis constat, &c.

MERE adverbium est, quo frequenter utuntur ætatis nostræ Jureconsulti pro puro, & in hanc significationem etiam accipitur apud Papin. *in l. Aquilius Regulus, de donat.* & à M. Tullio *in l.* 2. *de Oratore:* Ecce (inquit) tibi exortus est Isocrates magister istorum omnium, cujus è ludo tanquam ex equo Trojano meri principes exierunt, & Ulpian. *in l.* 1. *ff. si cert. pet.* apud quem (secundùm Pandectas Pisanas) legendum est non ex re neque here, ut putavit Accursius, sed mere est. Terent. *in Phorm.* Nihil habet nisi spem meram; hinc Merula avis dicta, quod sola volet, & solitaria pascatur, de qua Plin. Cotta.

MERERE, verbum est militare, quod Græci στρατείαν στρατεύειν dicunt Luc. Ære merent parvo, Jurisconf. *in l. municeps* 23. *§.* 1. & ibi Goth. *in notis ff. Ad municipalem.* Miles, inquit, ibi domicilium habere videtur, ubi meret. Pro quo hactenus Accursiani ineptè legerunt, vel inhæret, vel haberet. Inde emereri verbum, ut elugere; & emeriti milites, itemque stipendia emerita Ciceroni, quam vocem Modestin. *de Re milit.* pro commodis veteranorum accipit; notum, merere etiam esse quæstum facere. *Spieg.*

MERERI seu mœreri interdum significat dignum esse: & est τῶν μέσων. Etenim tam qui præmio, quàm qui pœna dignus est, merere dicitur. *Briss.*

MERERE, etiam stipendia merere *in l.* 16. *§. ultim. ff. de castr. pec. l.* 26. *§. ult. ff. de excus. tutor. l.* 8. *ff. de accusatio. l.* 18. *ff. de jure fisc. l.* 23. *in fin. ff. ad municip.* Brisf. vide Connan. *lib.* 8. *c.* 11. *n.* 2.

MERERE aliquid ex judicio patris dicuntur, qui aliquid testamento ejus acceperunt, *l.* 13. *ff. de doli except.* Sic Merere legatum dicitur, cui id testamento relinquitur *l.* 21. *ff. ad legem Falcid.* Adde etiam *l.* 10. *de pistoribus, in Cod.* Theod. Briss.

MERUISSE legatum dicitur is, quem testator legato prosecutus est.

MERUISSE judicium patris, vel ex judicio dicuntur, qui aliquid ex testamento ejus acceperunt. *Briss.*

MERUISSE quoque sententiam deportationis dicitur, qui eam excepit, *l.* 3. *C. instit. & substit.* Briss.

MERERI, inquit Valla, mercede operari, laborare, atque alteri inservire. Propriè tamen spe stipendii ac præmii: quod dicitur stipendia facere. Donatio item est, dignum esse: ut apud Jurisconf. *in l. cum pater, §. rogo, ff. de leg.* 2. Hinc loca meritoria, quæ mercede locantur forte viatoribus, vel

vel peregrinantibus. Hinc & meritoria scorta, meritoriæ rhedæ & muli meritorii, Alc. *de verb. sig.*

Meretrix est, quæ multorum libidini patet, *c. vidua* 34. *dist.* ubi *gl.* addit. quæ admiserit plures quàm 23000. hominum: vel quæ admisit 60. Jo. Bell. *Etym.*

Meretricem (quæ à merendo dicta est, quod mercede suam exerceat militiam, ut Valla ait) Impp. legibus excludunt, *argu. l. si ea quæ, C. de adult.* Nec IC. ignoscendum ei censuit, quæ paupertatis obtentu turpissimam vitam elegit, *l. palàm, ff. de ritu nuptial.* Quis verò meretrices publicitus instituerit primus, Rhodigin. refert *c.* 4. *lib.* 8. Alciat. item *in comm. de verb. signif.* Porro elegantem meretricum detestationem habes apud Salomonem *cap.* 5. *Proverb.* Et de earum natura Camertem *in comment. in tab. Cebetis.* Observandum tamen, quod meretrix non est, quæ cum uno aut altero, etiam pecunia accepta, se commiscet, sed ea, quæ palam & pluribus se prostituit, *c. viduam*, 35. *dist. c. meretrices*, 23. *qu.* 4. Solamque hujusmodi de vicinia posse expelli, Alc. existimat, ne probis mulieribus malo sit exemplo. Spieg.

Meretrix, vel aliter luxuriosè vivens non debet gaudere beneficiis concessis matribus famil. & ideo potest extrahi de domo propria & etiam persona iter detineri, ita sing. Bald. *in l. consentaneum, colum. ult. circa med. per gl. ibi, C. quomodo & quando jud. & pro sing. commendat*, & sequitur Alex. *in l. plerique, in ult. col. ff. de in jus vocand.* ubi tamen limitat post Tud. Rom. *in l. si vero*, §. *de viro. In* 2. *fallent, ff. soluto matrimon.* non procedere in ea, quæ maritum haberet: per singul. dictum. Jo. Andr. *in paraphrasi sua ad Spec. in rubr. de injur. & dam. dat.* ubi decidit, quod statutum permittens meretrices percuti, non habet locum in conjugata, *argumento text. in l. si uxor*, §. 1, *ff. de adulteriis*, ubi matrimonium in meretrice consideratur, ita quod locus est accusationi adulterii, & hanc limitationem reassumunt certatim Alex. & Andr. Sicul. *in d. l. consentaneum, in paraphrasi ad Baldi monumenta* & idem Andr. Sicul. *in c. pastoralis de judiciis*, ubi Felin. *in* 3. *co. vers.* subdit, hic late prosequitur limitantes, singul. dictum Joann. Andr. de quo suprà, non procedere in his, quæ sunt favorabilia meretrici conjugatæ, quia idem de illis disponitur, prout de solutis, & propterea tenet, quod mulieri nuptæ luxuriosæ viventi, dari debeat curator: quod nota pro ampliatione *l. & mulieri, ff. de curat. furios.*

Et ideo Baldus *in l. ult. in ult. verbis, ff. de rerum divis.* scribit, quod licet apponens scalas ad muros, vel ad fenestras alicujus mulieris, puniri debeat pœna capitali, *l. si quis non dicam rapere, C. de episcopis & clericis*, tamen secus est in meretrice, quo casu solum punitur extra ordinem: secundum eum & in pulchro simili notat Mart. *not.* 103. *nota unum.* Prædicta procedunt, tenendo opinionem Accurs. *in dict. l. si uxor*, qui vulgarem uxorem meretricem interpretatus est: cum tamen etiam vulgaris uxor dici possit, quæ ex humili plebe nata sit: ut legitur apud Tranqui. in vita Aul. Vitellii: nam nimis durum videtur punire aliquem pœna adulterii, quia meretricem vitiasset. Cotta. Meretrix non est materfamilias, quamvis nupta sit: nec in eam committitur, quoad pœnam ordinariam, adulterium. Gœdd. *in comment. l.* 46. *nu.* 4. 5. *de verb. & rer. sign.*

Meretrix prostituta, quæ palam quæstum corpore facit, ut loquitur *l.* 43. *ff. de ritu nupt.* Briss.

Meretrix etiam dicitur, quæ alterius quam mariti consuetudine utitur. Connan. *lib.* 8. *c.* 13. *n.* 1.

Merita militiæ, commoda præmiorum, quæ emeritis, & impletis stipendiis, veteranis dantur, *l.* 18. §. *veterani, ff. de jur. fisc.* Briss.

Merito, id est justa ex causa, *l.* 1. §. *ultim. ff. si pars hered. pet.* Briss.

Meritoria, absolute sunt diversoria, vel fullonica, vel stabula, vel quæ alia loca, quæ mercede locantur, à merendo dicta, *l.* 91. §. *balneas, ff. de legat. lib.* 3. *l.* 13. §. *ultim. ff. de usufr. l.* 52. §. *si quis ex sociis, ff. pro socio, l.* 198. *ff. de ver. sign. l.* 3. §. *domum, ff. de injur.* Prudentius *in Amartigenia*: Balnea propolas, meritoria, templa, theatra. Vopisc. *in Tacito*, Meritoria inter urbem stare vetuit. Spartian. *in Pescennino Nigro*: Pro tricliniis propinas habent, pro cubiculis meritoria. Dixit & Meritoria cœnacula adjective Suet. *in Vitell. c.* 7. Et meritoria balnea, Plin. *libr.* 2. *epist. ad Gallum*: & meritoriam rhedam. Idem Suetonius *in Jul. c.* 57. Briss.

Meritoriæ tabernæ, ipsa tabula dicuntur, hoc est cauponæ, à verbo mereri, quod est, quæstus causa aliquid operari.

Meritoria vehicula, Suetonius *in Caligula* dicit, quæ mercede locantur. Corasius *in rubr. ff. de servit. l.* 1. *n.* 13.

Meritorii pueri à Cic. 2. *Philip.* dicuntur, qui prostant, corporeque suo turpem quæstum faciunt & merentur: de his vide supra in voce *Catamiti & concubini*: & late Majoragium *Miscell. l.* 2. *c.* 3.

Meritum dicitur id, quod congruum & conveniens esse censetur cuilibet personæ. Ideoque est vocabulum τῶν μέσων. Nam & in bonam & in malam partem accipitur, potest enim quis benè, potest quis male mereri. Old. *Briss.*

Meritum pro culpa notum est. Pro mercede à Terentio *in Phor.* accipi, Bud. annotavit.

Mero jure munito, non debet tribui extraordinarium auxilium, *in l. causa cognitione*, 2. *ff. de minor.*

Merum, ut Isidorus *lib.* 2. *Etymol. c.* 41. scribit; purum significat. Merum etiam, Nonio interprete, solum significat. Unde Merulam, quia sola volet, dictam ex quorundam opinione. Quintil. *lib.* 1. *c.* 6. tradit, quasi meram volantem. Atque ita meram rationem interpretamur *in l.* 22. §. *si hi ff. mandat. & l.* 6. *ff. de pœn.* Et meram subtilitatem *in l.* 3. §. 1. *ff. de admin. legat. & l.* 32. *in fin. ff. de usucap.* Et meram actionem, *in l.* 14. §. idem Labeo *ff. de religio.* Sic & Merum officium prætoris, *in l.* 5. *ff. de verb. oblig. & Instit. de divis. stipul.* quod, ut Theoph. interpretatur, ἐκ μόνης δικῆς δοκίας τῦ πραίτορος proficiscitur. Merum officium judicis, non ut quidam interpretantur nobile, sed potius ut idem Theophilus μόνον. Mera quoque voluntas nuda, soluta & libera, *in l.* 75. *ff. de legat. lib.* 1. *& leg.* 18. *ff. de adim. leg.* Mera pœna, *in l.* 1. *in fine, ff. si quis jus dic. l.* 1. *ff. de eo per quem factor.* quæ rei persecutionem non continet. Merum factum quod dationem mixtam non habet, *l.* 96. §. *mihi Romæ, ff. de solutionibus.* Mera æstimatio, *in l.* 63. *in fin. ff. de jure dot.* Merum principium, *in l.* 12. §. *codicilli, ff. de captiv.* Mera donatio, *in l.* 28. *ff. de pact. dotal. l.* 27. *ff. de donat.* Merum denique imperium, *in l.* 3. *ff. de jurisdict. om. jud. & l.* 1. §. *ult. ff. de offic.* ejus cui mandat, quod in animadversione, non in dictione juris consistit, ut à mixto separetur, cui etiam jurisdictio inest. Meram etiam spem, nudam, solam, & sine re dixit Terent. *in Phormio Act.* 1. *Scen.* 3. & Meras vires Ovid. *lib.* 10. *de Arte amandi.* Briss.

Merum, ait Festus, antiqui dicebant solum, unde & avis Merula nomen accepit, quod solivaga est,

est, & solitaria pascitur: at nunc merum, purum appellamus. *Briss.*

MERUM imperium, est habere gladii potestatem ad puniendum facinorosos morte, exilio, & relegatione, *ff. de publ. jrdic. l.* 2. Mixtum verò imperium potestatis mediæ est, ex jurisdictione & mero imperio omnia potens, præter pœnam capitalem. Al. *Parerg. lib.* 2. *c.* 7. Dictum autem est merum imperium, ut tradit Corasius *lib.* 3, *Miscellaneor. c.* 17. tum quod summum sit & excellens. Nam & hoc sensu Plautus in Milite glorioso merós bellatores, & Cic. *in* 2. *Orator.* meros principes dixerunt: tum quod solum sit & purum, cum officio jus dicentis nihil commune habens, ut quod à jurisdictione sejunctum sit, & separatum omnino.

MERUM jus gentium parum, solum, simplex, & quod à civilibus institutis sejunctum est. *l.* 31. *ff. depos.* Prat. Briss.

MERUM jus ipsum strictum, subtileque jus, seu stricta juris ratio, *l.* 16. *ff. de minor. l. pen. §. ult. ff. de contr. tabl. l.* 4. *§. si viam, ff. de usucap. l.* 37. *ff. de adminisf. tut.* Hot.

MERUM mixto opponitur, *l.* 28. *ff. de cond. & dem,* Martial.

Cum peterem mixtum, vendidit ille merum. Briss.

MERX & mercatura differunt inter se, quod merx est species ipsa, quæ emitur, vendíturve: mercatura, actus mercandi. Et dicimus mercaturam facere. Est autem mercis appellatio angusta *l. prima*, §. 1. *de Exercit.* nec ea continentur homines. Aliquando tamen, ut Alberic. indicat, omnem complectitur negotiationem. Pro pensione etiam, & annuo reditu accipi, Bud. authoritate Cic. probat: Adde Bart. *in l. jubemus*, *l.* 1. *C. de sacr. eccl.* ad res mobiles tantum pertinet, auctore Ulpia. Unde si lex municipalis (vulgus statum vocat) à socio nitum mercatum ratum haberi mandat, de re tantum mobili intelligendum esse, sunt qui tradidere, & ut Alciato visum est, minimè absurdè: quandoquidem mercatus à merce deducitur. Per locum ergo, qui a conjugatis dicitur, ubi merx non est, ibi nec mercatus. Vide *Topic. Cant.* Quamvis Alciat. à verbo mercati potius trahi id nomen credit, quod mercati verbum simpliciter emere plerumque significat: atque ita vulgaris loquendi usus servat. Spieg. adde Gœdd. *ad l. mercis*, 66. *ff. de verb. sign.*

MERX aliqua, veluti vinum, oleum frumentum, *l. ult. ff. de condict. tris.* Briss.

MERX peculiaris, dicitur res, in qua dominus permittit servum suo proprio nomine negotiari, etiamsi nihil sit in peculio; Merx dominica autem, in qua nomine alieno, hoc est, domini vice gerit negotia. Prat. Spieg. Adde Petr. Peck. *l.* 1. §. *si is*, *nu.* 8. *ff. de exer.* 1. *act.*

MESOCHORUS dicitur Fistulator, citharista, modificator in medio saltationum choricarum. Joh. Bapt. *in comment. Epist. Sidon.* Apollin. *ad Agricolam lib.* 1.

MESODICUS, Lege Judex.

MESONAUTA, in navi vilis mancipii nomen est, ut modestinus, domi. Est enim mediastinus: mancipium abjectius, quod vilissima & sordidissima ministeria obire domi cogitur, domum verrere, purgamenta efferre, ligna congerere, &c. Budæus *in l. prima de Arbitr.* Item mesonautæ sunt, qui in navibus custodiæ gratia præponuntur: ut sunt diætarii, μεσοναῦται Græcè. Alciat. *libro* 3. *Dispunct. cap.* 21. idem quoque ut ipse fatetur *in Parerg.* dubitabit quandoque, quid mesonautæ appellatione sensisset: quoniam Herm. Barbar. mancipium ea voce intelligit, in medio navis unicuique deserviens: quales sunt mediastini in principum domibus. Sed ipse hanc sententiam non probat, cum Ulp. *l. fi. ff. Naut. caup. stab.* Et quid, inquit, si quis sit ex his, quos vulgò μεσοναύτας, Græci τοὺς ἐπιβάτας dicunt. Quibus verbis significatur, mesonautam vulgari voce eum dici, qui navem inscendit: & ne quid nauli nomine domino navis solvat, ducendo remis operatur. Epibates enim proprie navis ascensorem significat: unde & milites, qui in navi pugnant, eo nomine vocantur; & ἐπιβάδες naves, Ulp. *in l.* 1. §. *igitur de exercit. act.* id est, conscensoriæ, & transportandorum hominum causa factæ, *Spieg.*

MESONAUTA, qui medium inter nautas locum obtinet, id est, inter summos & imos: summos, ut gubernatores & proretas imos, ut remiges: & reliquis remigandi signum præbet: eodem, opinor, modo dictus, ut μεσόχορος. Ulpia *l.* 1. §. 1. ff. *naut. caup. stab.* Sed de exercitore solummodo Prætor sentit: nec enim debet, inquit Pomponius, per remigem aut mesonautam obligari, sed per se, vel per navis magistrum. Hot. Prat. & Goth. *ad dict.* §. 2. *ff. naut. caup. stabul.* Brodeus *lib. Miscell.* 4. *capit.* 11. Mesonautæ (inquit) dicuntur, qui partim ut nautæ regendæ navi operam suam impartiunt, partim etiam ut vectores, nonnihil naviculatoribus aut navarchis pendunt; μεσόναυται vero non dicuntur: hi namque in media nave remigant ζύγιοι ibidem nuncupati.

MESONAUTA, *l.* 1. §. *nautam*, ff. *naut. caup.* est, qui partim nautæ ministerio fungitur, partim vectoris locum obtinens, aliquid pro vectura præstat. *Briss.*

Messer est ein diebische morderische Wehr: & utrum ex eo præsumi debeat animus occidendi vel verberandi, arbitrio judicis relinquitur, Gœd. *in com. l.* 41. *n.* 13. 14.

MESSIS à metendo: alias pro tempore accipitur quo frumenta scinduntur, *die erndzeit*, *so manschneidet*: sicut vindemia pro tempore, quo colliguntur uvæ, *die herbstung*, *die Weinlesung* ut *in leg.* 1. *in princ. & l. præsides*, ff. *de feriis.* Alias pro re, hoc est, pro segete ipsa jam matura, idque dupliciter: Aliquando solum pro frugibus: nonnunquam vero laxius tam pro fruge quam pro uva. *l. fructus esse*, *§. item si messes*, ff. *soluto matrim.* Old. Prat.

MESSEM facere, *l.* 1. §. *hoc autem*, ff. *de oper. no.* id est maturas segetes desecare *Briss.*

MESSALIANI, hæretici sunt: eorum fit mentio *in l.* 5. *post pr. C. de hæretic.*

MESSORIÆ falces, quod ad messem, id est, tempus metendi pertinet. *Spieg.*

META, vide *Catillos*

META dicitur inferior pars molæ, & catillus superior, *l. cum de Lanionis*, ff. *de fund. instr.*

METALLARII & metallici dicuntur, qui sunt damnati ad metalla, hoc est ad effodiendam terram ex metallis. Quandoque tamen simpliciter accipiuntur pro effossoribus metallorum, *Bergknappen*, ut apud Jurisconsult. *tit. de pœnis, & lib.* 11. *C. de metallor.* Nebriss.

METALLUM genus pœnæ mediocris numeratur à Paulo *lib.* 5. *sentent. titul.* 17. cum nocentes ad eruendas metallorum venas damnabantur: velut est in basilicis *lib.* 60. *tit.* περὶ μεταλλαζομένων est: καταδικασθῆναι τινα ἀνθρώπον ποιεῖν, ἢ θεῖον ὀρύττειν: Hujus quoque pœnæ fit mentio *in l.* 28. *§. quid ergo*, *ff. de fideicommiss. lib. l.* 46. *ff. de manumiss. testam.* quam à Tarquinio Superbo excogitatam Eutropius *libro* 1. *cap.* 10. & Suidas in verbo σιδήρεος scribunt. Quanquam

ille hujus pœnæ auctor atque inventor primus non fuit, cum ante eum Semiramis metalla invenisse, eaque per captivos exercuisse feratur, ut à Diodoro Siculo & eodem Suida in verba, Semiramis, notatur. Habebant autem Romani metalla multa, *libr. 6. §. ult. ff. ad l. Jul. pecul.* ut in Macedonia Ephesi, in Hispania, ut Livius & Vitruvius *libro 7. capite 9.* testantur. Duo etiam alia Justiniani *Novel. Const.* 22 refert, τὸ ἐν τῇ πρωπονήσῳ ἢ τὰ ἐν τῷ χαλκηδόνι γύψῳ. Proconnesi metallo Docimenum & Troadense adjungitur *in l. 9. & l. 11. de indulgent. debit. in C.* Theodos. In hac metalla fontes vinculis additis ad inquirendas eruendasque venas damnabantur. Quo respiciens Tertullianus *in lib. de Cultu fœminarum*, sic ait: Terra scilicet plane generosior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis pœnali opere deplorata nomen terræ in igne relinquit, atque exinde de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias, de ignominiis in honores metalla refuga damnatur. Per damnatos enim & noxios metalla in honorem deinde ventura effodiebantur. Inde totiens in libris nostris, In metallum dari damnarique legimus: Qua pœna damnati metallici appellabantur, quasi metallo addicti & mancipati, *leg. 8. §. inministerium, l. 10. §. 1. l. 36. ff. de pœnis.* Adimebat vero hæc pœna libertatem, & servitutem irrogabat. *l. 8. §. est pœna, & l. 17. l. 36. ff. de pœnis l. 3. ff. de his, quæ pro non scrib. hab.* Cæterum diversa sunt, in metallum, & in opus metalli damnari, *l. 8. §. est pœna & l. 9. §. ista fere, l. 29. §. divus, ff. de pœn. l. pen. in fin. ff. de var. & extr. leg. 3. §. ultim. ff. de re milit. l. 3. §. pœn. ff. de crimin. stellion. l. 5. ff. de manumiss.* differentia utriusque pœnæ est in vinculis. Nam qui in metallum damnati sunt gravioribus, qui in opus metalli levioribus vinculis premuntur. Item refugæ ex opere metalli in metallum dantur. Refugæ vero metalli gravius ac durius coercentur, *l. 8. §. inter eos, 6. ff. de pœn. d. l. pen. in fin. ff. de var. & extr.* Briss.

METALLA accipere debemus, non ipsam æris, auri, argenti, materiam, sed æris, auri, argenti, ferri, sulphuris, & cæterorum id genus fodinas, Briss.

METALLICA Georg. Agric. quæ vel metalla ipsa sunt, vel juxta metalla reperiuntur, vel dum in fornacibus alia excoquuntur, fiunt, vel aliqua alia præparatione ex eisdem consistunt: operæ pretium est, ut rerum metallicarum appellationes juxta nostratem linguam authore Plateano recenseamus:

Æs purum, *Gediegen Kupffer.*
Alveus, *Ein treg.*
Argentum quod statim suum est, *Gediegen Silber.*
Argentum rude, *Silber Ertz.*
Argentum rude puniceum, *Rotguldin Ertz.*
Argentum rude plumbei coloris, *Glaß. Ertz.*
Argentum rude nigrum, *Schwartz. Ertz.*
Argentum rude purpureum, *Braun Ertz.*
Argentum rude cinericium, *Graw. Ertz.*
Argentum rude ruffum, *Rothrendig Ertz.*
Argentum vivum purum, *Gediegen Quelckfilber.*
Anthrax, sive vena minii, *Queckfilber, Ertz.*
Caput dimensionum, *Fundtgrub.*
Carbones fossiles, *Steinkolen.*
Casa, *Kann.*
Ceruleum, *Lasur.*
Chrysocolla, *Berggrun, oder Schyfergrun.*
Cobaltum, *Cobalt.*
Cuniculus, *Stollen.*
Carrus *Karren.*
Dæmon metallicus, *Das Bergmennlin:*
Declive montis, *Das geheng deß gebirgs.*
Dimensio, *Maß.*
Excoquere, *Schmeltzen.*
Exitus venæ, *Das außgehen deß gangs.*
Extensio venæ, *Das streichen deſs gangs.*
Ferrum purum, *Gediegen eysen.*
Fibræ, *Klufft und geschike.*
Finoresi *Fluſs.*
Fodina, *Grub oder Zech.*
Funis ductarius, *Seil.*
Fossam agere, *Schroffen.*
Galena, sive Molybdæna, *Glantz und Bleyertz: Auch Bleyschwayff.*
Gypsum fossile, *Gyps.*
Jacens, *das Liggende.*
Jurati, *die Geschwornen*,
Jurati duum-viri, *Zwen Geschwornen, die ein gebir, besahen.*
Lapis specularis, *Unſe lieben frawen eyſ.*
Lapilli nigri, *Zwitter.*
Ligo, *Rettbau.*
Lythargyrum, *Glett.*
Machina tractatoria, *Haspel.*
Magister Metallicorum, *Der Bergmeister.*
Malleus, *Berghammer, oder Feustel.*
Metallici, *Berglent.*
Minium: *Berzynober.*
Ochra nativa, sive Sil. *Berggeel, Ocrageel.*
Ochra factitia, *Bleygeel.*
Pendens, *Das hangend.*
Plumbum candidum, *Zin.*
Plumbum nigrum, *Bley.*
Præses fodinæ, *Syger oder Hutmann.*
Præfectus rationibus, *Schichtmeister.*
Puteus, *Schacht.*
Pyrites, *Kys.*
Pyrites colore argenteo; *Wasserkys, oder Wyſſerkys.*
Pyrites colore aureo, *Ein geelerkys, oder Kupfferkys.*
Pyrites prorsus aurei coloris, *Kys der gantz goldfarbig ist.*
Pyrites colore galenæ similis, *Ein glantziger kys.*
Pyrites cineraceus, *Ein grawer kys.*
Recrementum, *Schlacken.*
Rubrica fabrilis naturalis, *Bergrotel.*
Rubrica fabrilis factitia, *Rotel.*
Sandaraca fossilis, *Bergrodt.*
Sandaraca, adulterina, apud Plinium & Vitruvium.
Sandix apud Dioscoridem, *Patysrodt.*
Saxum scissile, *Schyfer.*
Saxum corneum, *Hornstein.*
Saxum harenosum, *Sandstein.*
Situlus, *Kobel.*
Sparum, *Spet.*
Splendor, *Glimmer oder Katzensilber.*
Specus, *Schacht.*
Terminus, *Lochstein.*
Tumulus è fodina egestus, *Haldt.*
Vena, *Gang.*
Virgula divina, *Die Ruthe.*

METALLICI dicuntur, qui in metallum damnati datique sunt *l. 8. §. ministerium, ff. de pœn.* Briss.

METALLICUS substantivum, qui in metallis operatur. Imp. Constant. *de Pœn.* Apparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorum damnari. Sic & apud Plinium invenitur. Spieg.

METALLUM, pro vena perscrutata completum est, id est, quod non deficit inclinatione: sed quæ metonymice metalla dicuntur, carent plurali: ut aurum, argentum, & similia. Lancil. *lib. 7.* Hujus vocabuli appellatione, ut Alber. indicat, continentur lapidicinæ, *l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. qui sub tut.* Vide Bart. *in l. lege, ff. de contrah. empt.*

METALLORUM

Metallorum appellatione continentur quæcumq; mineralia ex auri fodinis, argenti fodinis, æris fodinis, lapidicinis, & ejus generis aliis erui possunt: in tantum, ut marmora, & alios lapides complectamur, *l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *& seqq. C. de metallar. & metallis, lib.* 11. *l. aut damna*, *§. in calcaria*, *ff. de pœn. l. sed si pecunia*, §. *si. ff. de reb. eor. qui sub tutel.* Metalla enim alia sunt ductilia, alia fabrilia. Ductilia sunt cum naturalia, ut aurum, argentum, plumbum, æs, ferrum electrum: tum factitia, ut chalybs, stannum, aurichalcum Fabrilia sunt, tum terra metallaris, puta argilla, terra lemnia, bolus Armenus, calx: tum succi in terra concreti, alumen, bitumen, calchantum, salpitrum: tum metallica, ut auripigmentum, chrysocolla, stibium: tum colores, ut ocra, cinnabaris, ut Plinius præcipue *lib.* 35. & Jo. Freigius *in physicis.* Gœdd. *ad l. inter publica*, 17. *n.* 10. 11. *ff. de verb. sign.*

Metallum dividitur in aurum, argentum, ferrum, plumbum &c. *l. in venditionibus de contra. empt.* & unde dicatur, in de Stypteria explicavit *Spieg.*

Metallum miniarium vocatur argentum, cum quo effoditur minium. Vide Plin. *lib.* 33. *c.* 7. Spieg.

Metaphora, translatio à Cic. dicitur, sine qua nec quotidianus sermo consistit, cum propter vocabulorum angustiam similibus plerumque uti cogamur, vel quia proprium deficiat, vel quia translatum proprio elegantius sit: ut cum Jureconsf. adulterinam monetam, adulterinam scientiam vocant: & adulterari rationes dicunt; id est, conturbari, vel falso describi. *l.* 1. *in fi. ff. de serv. corrupt.* Sic ambulatoriam voluntatem, actionem, legis potestatem, stipulationem dicimus, sic viam aperire: sic calcem, pro fine: cunabula, pro initiis plerumq; reperire est. Hinc anfractus litium antiquare, id est, extinguere: hinc defloratæ species, enucleatum jus: freni temperies, nuda conventio. Sic in promptu dicimus, ad manum, impendenti prima facie, laquei legum. Sic inhiare commodis, quod à lupis translatum est: Sic temp. florere, dotem & donationem propter nuptias, æquis passib. ambulare, tempora largiri: causam capitalem quæ ad statum pertinet, dicimus. Et si qua similia quæ nusquam in quocunq; authorum genere non occurrunt. Ab hac non multum distat, quæ κατάχρησις, i. e. abusio dicitur, cum omisso proprio & peculiari nomine aliud apponimus: ut cum lex Julia stuprum appellavit, generalissimo nomine usa, cum speciale crimen insequeretur. Merito, Pap. Lex. inquit, Julia, stuprum & adulterium promiscue, & καταχρηστικώτερον appellat: quod Græci φθοράν. Qua figura etiam parricidam dicimus, qui matrem interfecit. Sic & Caius: Inter gestum & factum, inquit, καταχρηστικῶς, nihil interest. Ex Alc. *lib.* 4. *de verb. sign. in princ.* Spieg.

Metari, est futurum hospitium, nota postibus januisque adscripta designare. *Briss.*

Metari proprie est locum destinare, demetirive figendis militum tentoriis: unde dictum, castra metari, annotatore Rhenano *in lib.* Tertull. *adversus Valentinian.* Spieg.

Metata sunt hospitia, quæ militibus provinciales præbent, ait Goth. *in l.* 26. §. 8. *C. de episc. audient.*

Metatores, *in l.* 3. *& l.* 5. *C. de advoc. divers. judic. l.* 9. *Cod. de proxim. sacr. scrinii.* 12. Veget. *lib.* 2. *c.* 7. Metatores, ait, dici eos qui præcedentes locum eligunt castris, item qui diversoriorum & hospitiorum designant loca, quales sunt, quos vulgo mareschallos hospitiorum & fourerios dicimus. Nam & deputatas singulis domus manu sua denotasse, & postibus hospitaturi nomen adscripsisse eos diserte tradit *l.* 1. *C. de metat. & epid. lib.* 12. Isid. *lib.* 10. *Etymol.* Metatores, ait, appellantur, qui castra designant: à metiendo scilicet, ut Lucanus: Hesperios audax veniam metator in agros, Cypr. *epist.* 1. *lib.* 4. Primum hospitium vobis in carcere præparavit, & metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit, Briss. Μετάτωρ inquit Suid. ὁ πρὸ ἀποστελλόμενος ἄγγελος ἐκ τῶν ἀρχόντων. Optatus *lib.* 3. cum ante milites metatores, ut fieri solet, mitterentur. Prat. *in d. l.* 1. *C. de metat.* mensores appellari putat. Videtur etiam hoc nomen pro hospitibus sumi. *l.* 9. *C. eod.* Omnes, inquit, qui metata in suis domibus præstant, sive hospitia præbuerint metatoribus, seu quolibet pacto satis eis fecerint. Metatus dicitur miles in terminis castrorum, qui castra vallo undique circundabat. Unde illud: castra metati sunt filii Israël. *Prat.*

* Metatorum Jus, sive inquartandi hospites (*einquartierung*) est Regale Jus Principis, quo subditi ad belluas vel togatas expeditiones cum militibus aut comitatu proficiscentem, hospitio excipere tenentur.

Distinguitur in *militare* & *Palatinum* seu *civile.*

* Competit Principibus absolutis jure Majestatis, statibus autem Imperii jure superioritatis territorialis *und ist die einquartierung ein vornehmes Glied der Landes-Furstlichen Hoheit.*

* Quod Imperatorem attinet, ille jus inquartandi militare in Imperio cum statuum consensu & Comitiali suffragio exercere debet. *Vid. Instrum. Pacis Germ artic. VIII. verb. delectus aut hospitationes militum instituendæ &c.* Add. *Capitul. Ferdin. III. arb.* 12. ibi *da von uns und anderen einig Volck im Reich zu auslandischer Potentaten dienst geworben das die Churfursten, Fursten und Stande, des Reichs, bey dessen Versamlung und Ausfuhrung mit keiner einquartierung, Musterplaz Durchzugen*, &c. *nicht beschweret werden sollen.* (quando à nobis aut aliis quidam milites in Imperio ad extranearum Potestatum stipendium conscribuntur Archiepiscopi, Principes & Status Imperii in illorum conscriptione & eductione, nulla hospitatione militum, exercitatione, & transmigratione debent gravari.)

* Statibus Imperii Jus metatorum, velut sequela juris armorum in suis territoriis toties competit, quoties belligerandi facultas ipsis licitè congruit, in alterius autem Constatus territorio id exerceri nequit. *Vid. Rec. Imper. passim.*

* Metata referuntur ad munera patrimonialia; quæ ita indicuntur, ut usus rei nostræ ad Reip. commodum concedi debeat. *l.* 3. §. 14. *l. ult.* §. 29. *& seqq. de mun. & honor. l.* 1. *C. de metat. l.* 3. *c. de muner. patrim.*

* Imponenda sunt metata cum quâdam circumspectione; eas præcedere debet. 1. necessitatis publicæ probatio. 2. tempestiva notificatio. 3. benigna persuasio.

* Cumprimis æqualitas & moderatio servanda. 1. respectu statuum inter se in distributione hospitiorum, 2. ratione cæterorum onerum. 3. ratione hostium & periculorum. 4. in adprehensione & usurpatione hospitiorum.

* Consistit munus militem hospitem recipiendi de Jure Romano in nuda receptione, sed hodiè ferè cum sumptuum erogatione in cibum (servis) conjunctum esse solet.

Regulariter omnes subditi huic muneri sunt subjecti, à molestiâ autem inhospitationis ex lege

ge singulari immunes sunt 1. Clerici in domo quam inhabitabant. *l.* 1. *C. de Episc. & Cler. c.* 1. *de immun. Eccles.* 2. milites & veterani, *l. ult.* §. *penult. de muner. l.* 10. 82. *de vacat. & excus. muner.* 10. 3. Doctores & Professores, omnium facultatum, 4. Magistri in scholis *l. ult.* §. *ult. de muner.* 10. 5. Consiliarii Principum etiam finito officio, 6. Advocati. *l.* 6. *C. de Profess.* 10. atque horum immunitas ad viduas & liberos quoque pertinet *d. l.* 6. *l. fin. Cod. eod.* 10. 7. Nobiles ratione feudorum ob quæ ad servitia sunt obstricti. 8. Senatores & Consules civitatum. 9. Loca religiosa, ut Templa, Scholæ, Hospitalia &c. 10. Domus publicæ, ut Palatia Principum, Prætoria Judicum, Molendina. 11. Ædes in specie privilegiatæ, *Freyhausen.* (Vid. Georg. Christ. Walther. *Tr. de metatis.* D. Tabor. *commentar. ad tit. cod. de metat. & Epide, met.* Mayer *de Advocat. arm. cap.* 10. Klock. *de contrib. c.* 15. & 17. Burgers. *cons. militar.* Faust. ab Aschaffenburg. *de ærar. clas.* 10. *consil.* 51. Carol. à Mansfeld *Magister. milit. tract.* 1. *part.* 1. *c. un.* §. 14. & *p.* 2. *c.* 6.

Metaxa, non est sericum quodvis, sed rude & αὐτοφυὲς nondum neque tinctum, neque in fila deductum: ideo separatur à nemate serico, *l. ult. ff. de publ.* & *l.* 10. *C. de privileg.* à serico blatta, id est, à serico in purpureum colorem converso. Isid. *lib.* 20. *Etymolog. cap.* 29. Metaxam dici vult à circuitu filorum, aut quod transferatur ἀπὸ τοῦ μεταχεῖν. Lini metaxam dixit Lucilius apud Nov. quomodo etiam Vascones Pirenæi loquuntur, sed de serico dicitur frequentius. Hujus verbi meminit Moschopulus: σὴρ ὁ σκώληξ ὅπου μέταξαν ἐργαζόμενος, ἀφ' οὗ σηρικὰ ἱμάτια τὰ μεταξωτά. Zonaras *in Nicet.* 2. ἐκ μετάξης ἐσθῆτας πεποικιλμένας αὐτοῖς γὰρ σηρικαί. Et sic quoq; Suidas, σῆρες, ait, ἔθνος, ὅπου ἡ μέταξα γίνεται, ἐξ οὗ σηρικὰ τὰ ἐκ μετάξης ὑφασμένα λέγονται, καὶ σὴρ σηρὸς ἐκλήθη. Et mox σηρικὰ ὅτι ἡ μέταξα ἐστὶν ἐξ ἧς εἰώθασιν τὴν ἐσθῆτα ἐργάζεσθαι, ἣν πάλαι μὲν ἐκάλουν μηδικήν, νῦν δὲ σηρικὴν ὀνομάζουσι. ὅτι δὲ Ἰουστινιανοῦ πρὸς αἰθίοπας πρεσβεύοντες ῥωμαῖοι, ὅπως οἱ αἰθίοπες ὠνούμενοι τὴν μέταξαν ἐξ Ἰνδῶν ἀποδόμενοι δὲ αὐτὴν εἰς ῥωμαίους, αὐτοὶ μὲν κύριοι κέρδους μεγάλων χρημάτων. Justiniani enim temporibus primum ex India invecta est metaxa, ut Nicep. scribit, & Zonar. *in Justiniano* his verbis. τὸ δὲ σηρικὸν νῆμα τὸ ἡ μέταξα δηλαδὴ παρὰ ῥωμαίοις γίγνεσθαι ἤρξατο; ἦγετο μὲν γὰρ ἐκ περσῶν ὠνουμένων δὲ ἐμπόρων παρὰ ῥωμαίοις τὸ τῆς μετάξης χρῆμα, ὡς ᾔδεισαν μὲν δὴ οὐδέπω νῆμα σκώληκος ἐστίν. Fit & metaxæ mentio *in l. ult.* §. *species*, *ff. de publ.* in qua tamen à Triboniano insertum hoc verbum, cum Jureconsultorum tempore metaxæ ignotum nomen esset, mihi fit verisimile. Brissonius & Pratejus.

Metaxarii, *in l. ult. C. de pignoribus* nuncupantur sericum negotiantes, quod metaxam vocant Græci. *Spieg.*

Meticulosus est, qui frustra aliquid timet, *l. nec timorem* §. 1. *ff. de eo quod met. caus.* Prat.

Metiri, mensuram agere, & admetiri significat. *Briss.*

Metoecia, Athenis dies festus. Item sacrificia de receptis in civitatem colonis. Author. Plutarch. *in Theseo.*

Metoecion, locus carceris Athenis. Est & tributum, quod Metœci, hoc est, extra patriam habitantes persolvunt. Autor Suidas. Solvebant autem inquilini quotannis summam 12. drachmarum.

Metoecus qui sedes mutat, & de loco ad alium transit. Latine transmigrator seu incola. Hunc Pompon. *de verb. sign. l. pupillus*, παροικὸν appellat. Alc. *C. de jur. fisc. libr.* 10.

Μέτοικοι, *in l.* 4. *C. de jur. fisc. lib.* 10. *colom.* sunt, qui ex una civitate in aliam migrant: quod non sit nisi jussu principis, *l. idem* Ulp. §. *ult. ff. de exc. tut.* Autor Panegyrici Flaviensium ad Constantin. Imp. Divus pater tuus Flaviam civitatem Heduorum voluit erigere metœcis undique transferendis. Apol. Tyaneus *in Epist.* ἀπάντες ἀρχαῖοι καὶ οἱ μέτοικοι: Alii enim sunt in eadem civitate originarii, alii μέτοικοι, qui & incolæ dicuntur. Posterior ætas advenas eos appellasse videtur. *Prat.*

Methodici, lege Via, inquit Paulus.

Methodus, id est, justus ordo tractandi: ut nihil effecisse, qui sine ordinato progressu scribit, aut docet, rectissimè judicetur. *Spieg.*

Metiendo metiri, Paul. *ff. si mens. fals. mod. dix.* Sive, inquit, de itineris latitudine, sive servitutem immittendi, projiciendique quæratur; sive aream, vel lignum, vel lapidem metiendo metitus fuerit. *Spieg.*

Metreta, ut ait Isid. *lib.* 16. Orig. *c.* 25. est mensura liquidorum. Hæc à mensura accepit nomen, Μέτρον enim mensuram dicunt Græci: licet & urna & amphora, & reliqua hujusmodi, nomina mensurarum sint, tamen ista hoc nomen à denarii numeri perfectione accipit. *Briss.*

Metretes, ὁ μετρητὴς, vasis genus, quod Cadus Latine dicitur, decem congiorum capax, Cajus *l.* 35. §. 5. *ff. de contrahend. emption.* Quod si vinum ita venierit, ut in singulas amphoras: item oleum, ut in singulos metretas. Item, Quia venditio quasi sub hac conditione videtur fieri, ut in singulos metretas, &c. Et Scævol. *l. pen.* §. 1. *ff. locati*, de nave loquitur, in quam olei metretum tria millia, frumenti modium octo millia imponebantur. Hot. vide & Caton. *lib. de re rust. c.* 100, & Columell. *lib.* 12. *c.* 51. Nicandri interpres Metretem sexarios duos & septuaginta complere scribit, ut animadvertit Junius *lib. anim.* 4. *c.* 3. Agric. *lib.* 1. *de mensuris.* Prat.

Metrocomia. Accurs. metrocomias villas interpretatur, quæ ex jussu principis metœcis, id est, peregrinis transmigratoribus distributæ sunt, ἀπὸ τοῦ μέτρου καὶ κώμη, hoc est, à mensura & villa, quasi villam mensam diceres. Quam interpretationem, ut in re tam obscura (neque enim id nomen apud alios autores reperire facile est) improbare firmis argumentis non ausim, ita & aliunde etymum deduci posse constanter affirmare non possum. Scire itaque debemus, eos, qui in civitatibus habitabant, capitationibus non fuisse suppositos, qui verò ruri erant, contra. Sed quia erant pagi quidam, qui licet civitatum nomine censerentur, villis tamen nobiliores erant, & propterea qui in his habitabant, capitatione etiam ipsi eximebantur. Negat Imperator se passurum, ut in iis pagis exteri admittantur, ne fraus fiat fisco. Itaque intelligo per metrocomiam pagos hosce majores, qui paulum infra urbis dignitatem sunt: ut sicut μητρόπολις dicitur civitas matrix, h. e. major cæteris, ita etiam μητροκωμία, pagus cæteris major, & caput aliarum villarum. Nam & hodie quoque sunt in Mediolanensi agro hujusmodi metrocomiæ, sicut matrices pagi, quos vernaculo simplicitas capita plebis appellat. Hasce autem metrocomias D. Marcus *in Evang.* videtur appellasse comopoles. Hæc ex Alciat. *l. unic. Cod. non licer. habitator. metroc.* &c. *libro* 11. Anchor. Qualis inquit Cujac. *in l. e. C. de exact. trib.* est metropolis inter urbes, talis est metrocomia inter vicos. Metropolis, caput materve provinciæ, vel, ut

ut Solin. Florus, Marcelliuſque loquuntur, mater urbium: Metrocomia mater vicorum: ut urbes à capitatione immunes ſunt, ita & metrocomiæ, non etiam reliqui vici.

METROCOMIÆ ſunt matres vicorum ſeu capita, *l. ult. Cod. de exact. tribut.* Briſſ.

METROPOLIS, μητρόπολις, ex μήτηρ & πόλις, id eſt, matrix, & urbis juncto nomine, dicitur ea civitas unde colonia deducta eſt. Thucyd. *lib.* 4. ἀποικία δὲ μὲν πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν ἀδικουμένη δ' ἀλλοτριοῦται, id eſt, Colonia beneficio affecta, honorem urbi matrici tribuit: injuria verò affecta, abalienatur. Itaque Ulp. *l.* 4. §. 4. *ff. de officio proconſul.* Epheſum metropolim appellat: Proconſuli, inquit, neceſſitatem impoſitam, per mare Aſiam applicare, καὶ τῶν μητροπόλεων Ἔφεσον primam attingere, id eſt, Epheſum prius quam alias metropoles accedere. Modeſt. *l.* 6. *ff. de excuſat. tut.* εἰσὶ δὲ αἱ μὲν μέγισται αὐτῶν χρηματίζουσαι τὰς μητροπόλεις τῶν ἐθνῶν, αἱ δεύτεραι τὰς ἐχούσας ἀγορὰς δικῶν, αἱ δὲ τρίται αἱ λοιπαί, id eſt, Docet maximo quidem numero uti nationum metropoles: ſecundo, eas quæ forum judiciorum habent: tertio verò cæteras. Sed Iſidorus ſolers etymologicus, cujus ex ſchola, tanquam ex equo Trojano canoniſtæ ſe profectos gloriantur, ἐκ τοῦ μέτρου, id eſt, ex menſura fictum vocabulum tradit, quod homines ingenioſi ὥσπερ ἐκ τελαμῶνος exceperunt: item ut illud ejuſdem Cephas, id eſt, caput. Hot. Adde Forcat. *in Necyom. dial.* 62. *n.*4.

METROPOLIS caput provinciæ appellatur, *l.* 4. *§. ingreſſus, & l.* 7. *ff. de offic. proconſ. l.* 6 *ff. de excuſ. tut. l. un. C. ut omnes jud. l.* 11. *ff. med. & profeſſ. in* C. T. quaſi mater provinciæ, ut Th. *in l. un. C. de metrop.* Beryto verbi notationem perſtringens, quam tametſi vulgatam, Iſidor. ignoravit. Propriè autem Metropoles, Suida interprete, erant ὅσαι πόλεις ἀποικίας ἔστειλαν. Hæ enim matrum loco colonicis civitatibus habebantur, ut Halicarn. *lib.* 4. ſcribit. Ita provinciæ Ponti metropolis erat Neoceſarea, ut Juſtin. *in N. de moderato.* Helenoponti ſcribit, & Syriæ Antiochia ut Xiphil. & Spart. *in Hadr. Epheſus Ionia, d. §. ingreſſum.* Sic *in d. l. un.* Beryto (quæ civitas Phœniciæ fuit, in qua jus civile Juſtin. temporibus docebatur, ut ex *l.* 1. *Cod. qui æt. vel profeſſ. ſe exc. lib.* 10. & Epiſt. Pandectis præpoſita, & ex Niceph. *lib.* 14. *hiſt. Eccleſ.* 52. liquet) Metropoleos nomen ac dignitas ſalvo Tyri jure tribuitur.

METROPOLITANI Epiſcopi, qui in illis civitatibus Epiſcopatum gerebant: quorum hæc fuit ratio, ut unus illorum aliquis de collegarum ſententia, quaſi magiſter collegii conſtitueretur, qui quoties res poſtularet, collegas quaſi ſenatum cogendi & ad eos de Eccleſiarum negotiis referendi poteſtatem haberet, ita plane, ut neque illi ſine hujus, neque hic ſine illorum conſenſu & autoritate gravius quicquam gereret: item ut ſi creandus eſſet Epiſcopus, eo præſente & actore crearetur: ſin ipſe creandus, ab ipſa Synodo duntaxat: ſin abdicandus, de communi totius ſenatus ſententia removeretur. vide Antiocheni Concilii κεφαλ. 9. κεφ. 15. Niceni κεφ. 2. Conſtantinopolitani β Epheſienſis ultimum, quib. in locis Metropolitani modo ἀρχιεπίσκοποι appellantur, modo πρῶτοι, modo πρωτεύοντες, modo πρωτεύοντες modo πατριάρχαι. Vid. inf. *Patriarchæ.* Prat.

METROPOLITANUS is eſt, inquit Goth. *ad l.* 29. §. 5. *C. de epiſcop. aud.* qui poteſtatem habet in metropoli civitatum epiſcopos: cui deſinunt . . . . *c. cives*, §. *orav, verſ. metropolitani* 22. *diſtinct.*

METUIBT, pro metui, ſcribitur in Pand. Flor. *l.* 26. §. *præter, ff. de pignor.* Prat.

METUS eſt inſtantis vel futuri periculi cauſa mentis trepidatio, *l.* 1. §. 1. *ff. quod met. cauſ.* vel ſic, demiſſio animi propter expectationem futuri mali, Ariſt. *lib.* 3. *Ethic.* κακοῦ προσδοκίαν deſinit, & paulo poſt φοβούμεθα δὲ μὲν τὰ φοβερὰ κακὰ προσδοκίαν. Sic Cic. *in Tuſc.* Metus eſt opinio impendentis mali, quod intolerabile eſſe videtur. Metus autem alius eſt probabilis, & cadit in hominem conſtantem ac diſcretum. Alius non probabilis, & cadit in hominem miſerum, timidum & inconſtantem, *l.* 5. 6. & 7. *ff. eod.* Eſt autem quintuplex: Primus minarum qui non parit actionem, quod minæ non incutiunt terrorem. Secundus facti, quando præſervatur periculum ſalutis, vel cruciatus corporis, & is cadit in conſtantem virum. Tertius potentiæ, qui ſcilicet incutitur à principe, magiſtratu, ſuperiore, &c. ſubditis. Quartus Reverentiæ ut libertus habet erga patronum, filius erga patrem, uxor erga maritum, &c. Quintus eſt perfidiæ: ut cum aliquis promovetur ab alio, quia timet ejus perfidiam. Zaſ. *in tit. Inſt. de act. §. quadrupl.* Jul. Scalig. Metum παρὰ τὸ μετινὸν deduxit, quod ex eo amittatur conſtantia, & omne conſilium abjiciatur. Sumitur autem tam activè, quam paſſivè. Nam metus hoſtium rectè dicitur, & quum timent hoſtes, & quum timentur. Capitur & interdum metus pro religione, quoniam (ut docet Servius) nata eſt ex timore. Virgil. *lib.* 7.

—— *Multoſque metu ſervata per annos.* Anchor.

METUS captioſus, *l. item ſi §. ult. equidem, ff. quod met. cauſ.* Spi.

METUS juſtus, ob quem conductor ex domo conducta migrare poteſt, eſt damni infecti, *l.* 13. §. 6. *ff. de damn. Ignis, l.* 49. *ad legem Aquil. Exercitus, l.* 13. §. 7. *locat. Peſtis. ad l.*8. *C. eod.*

METUS cauſa abeſſe videtur, qui juſto timore mortis, vel cruciatu corporis conterritus abeſt. Autor Ulp. *l.* 3. *ff. ex quib. cauſ. major.* Spieg.

METUS cauſa geſtum eſt, quod per vim geſtum eſt. Cujac. 1. *ſent.* Paul. *tit* 7. §. *vis eſt major.*

METUM etiam præſentem accipimus, non ſuſpicionem inferendi ejus, *l.* 9. *ff. quod met. cauſ.* Briſſ.

METUM in edicto prætoris, quod metus cauſa accipere debemus, non quemlibet timorem, ſed majoris malitatis: nec vani hominis, ſed qui merito in hominem conſtantiſſimum cadat. *Briſſ.*

METUM in actione, quod metus cauſa intelligimus non reverentialem, qualis eſt liberorum erga parentes, uxorum erga maritos, nec quemvis vanum timorem, ſed, ut loquitur Juriſconſultus, majoris malitatis, *l. metum*, 5. *quod metus cauſa*, id eſt, conſternationem & mentis trepidationem propter periculum, ex quo animum abjiceret, etiam is, qui pro viro conſtanti habetur: cujuſmodi eſt metus mortis, aut cruciatus corporis, aut ſervitutis, aut ſtupri, ut multis exemplis ſub *tit. ff. & Cod. quod metus cauſ. confirmatur*: tametſi minor metus in muliere & impubere ſufficiat, ob ſexus vel ætatis imbecillitatem. *gloſſ. in c. cum locum, de ſponſal.* neque etiam ſufficit ſuſpicio metus, ſed quod illatus ſit requiritur, *l. metum* 9. *quod met. cauſ.* Vult. *ad §. omnes*, 19. *cum ſeqq n.* 26. 27. *Inſt. de act.*

MEUM

Meum recte nomino, in quo jus habeo. Sic rustici agrum, quem colunt, suum esse dicunt. Accursius autor, qui citat *l. cum aliquis, C. de jur. delib.* Spieg.

Meum esse, quod ex re mea superest, cujus vindicandi jus habeo, Celsus ait *l. solum, ff. de rei vend.* Spieg.

Meum id dicere possum, in quo mea utilitas consistit. Vide *gl. l. prætor ff. de edend.* Prat.

Meum id esse intelligitur, cujus proprietas ad me pertinet. *Briss.*

Meum est etiam id, quod ex re mea superest, cujus vindicandi jus habeo. Briss. *ex l. 49. ff. de rei vend.*

Meum prævalet nostro: *glo. 1. l. quoties, ff. de administr. & peric. tut.* Spieg.

Meum, quandoque demonstrat, quandoque taxat, quandoque conditionem facit, *l. nuper, de leg.* 3. Spieg. Prat.

Meum & tuum duo pronomina, si è medio tollerentur, homines quietissime viverent, juxta Senecam. *Prat.*

Meum, tuum, suum, nostrum, verba hæc ad jus dominii pertinent, & ea, quæ debentur, nostra tamen nondum facta sunt, non continent, *l. 27. §. argento, l. 34. ff. de auro arg.* Cic. *Topic.* Non si uxori vir legavit omne argentum quod suum esset, idcirco quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt, in arcam' sit positum argentum, an in tabulis debeatur. Et id proculdubio nostrum est, cujus proprietas ad nos pertinet, & si usufructus alienus est, *l. 25. ff. de verb. sign. l. 2. ff. de condit. instit.* Nostrum est & id, quod nobis cum alio commune est, pro ea utique parte, quæ ad nos pertinet. Unde si ita testator legaverit Stichum qui meus erit, cum moriar, etiam si usumfructum in eo alienaverit, peti Stichus poterit. Sed etsi is mortis tempore communis sit, pars debebitur, nisi testator voluerit pro hac conditione hæc verba inserere: Si totus servus in dominio meo remanserit, *d. l. 2. & l. 5. §. 1. ff. de leg. lib. 1.* Hæc n. verba; Qui meus erit, sic exaudienda sunt, quatenus meus erit, si modo testatoris voluntas non refragetur, *l. 6. ff. de leg. libr. 1.* Briss. Adde Brech. *in l. meorum, in tit. de verb. & rer. oblig.*

Meorum, tuorum, suorum appellatione designantur omnia bona, non solum corpora & res, sed etiam actiones: seu quod est in actionibus, *l. nam quod, 14. §. fin. ll. seqq. l. si legatus, 30. §. si quis bona, ff. ad SCtum Treb.* ubi Martianus: si quis bona inquit, sua vel omnia sua rogaverit restituere, fideicommissariam restitutionem esse, intelligendum est: nam meorum & tuorum appellatione actiones etiam contineri dicendum est, *d. l. si legatus 30. §. si quis bona, ff. ad SCtum Treb.* Nam meum, tuum, suum, id omnino designat, quod jure dominii, vel quasi, aut jure possessionis, vel obligationis alicujus est, *l. cum suis, 71. l. seq. l. suos autem servos, 73. ff. de leg.* 3. etiamsi id cum aliis commune habeat, *l. si quis suos 74. ff. de legat. 3. l. duo, ff. de hæred. acqu. l. servus communis omnium, ff. de servorum stipul. l. servi electione, §. Labeo ff. de leg. 1.* Bald. *ad l. 1. C de com. rer. alien. vel hypothecæ pignorive alteri dederit, d. l. suos 73. §. 1. ff. de leg.* 3. Quod adeo verum est, ut quamvis creditor in suum appellare non possit, quod sibi hypothecæ pignorive datum est, *d. l. suos, 73. §. 1. ff. de legat. 3. l. 9. §. fin. de suppellect. leg.* jus tamen hypothecæ pignorisve, quod in illa re habet, recte suum appellitet *d. l. bonor. 49. l. creditores 10. cum seqq. de verbor. sign.* eadem plane ratione, qua usufructuarius suorum appellatione non comprehendit res sibi servientes, seu corpus ex quo usumfructum percipit, *d. l. suos, 73. ff. de leg.* 3. recte vero ipsum ususfructus jus, suum suamque rem appellitat, quia in bonis patrimonioque suo habet, *l. bonor. 49. l. recte dicimus 25.* cum ibi annot. *ff. de verbor. sign. l. fin. ff. uti possidet.* Ratio est manifesta: quoniam jura & actiones facultates nostras augent, & pars substantiæ nostræ censentur. Vide Gœdd. *ad leg. 4. l. 5. l. 6. l. 10. & seqq. d. l. bonorum, 49. ff. de verbor. signific.* Proinde meum, tuum, suum, distinguunt rerum proprietates, possessiones, & jura à possessione, dominioque rerum promanantia, ut vel ex illo divi Augustini, si Augustini est, *in cap. quo jure, distinct. 8. l. ex hoc jure, ff. de just. & jure, d. l. si legatus 30. §. si quis bona,* non obstat, l. Quint. 26. *§. argento, ff. de aur. arg. legat.* Argento, ait Ulp. omni legato, quod suum esset, sine dubio non debetur, id quod in credito esset: hoc ideo, quia non videtur suum esse, quod vindicari non potest. Minimè igitur hinc efficitur, suorum appellatione generaliter prolata actiones non contineri. Nam cum ad certam rerum speciem, nempe ad argentum referatur, satis designatur, testatorem non de omni argento, quod habet, quodque habere vel aliquo jure consequi potest agere, sed de eo, quod nunc ipsius sit; quando deberi incipiet, Gœdd. *ad l. meorum, 91. n. 1. 2. 3. de verb. sign.*

Meorum, tuorum, suorum appellatione non solum intelliguntur, quæ nostra sunt, sed etiam ea in quibus jus aliquod habemus, *Prat.*

Meum recte dicitur, quod mihi commune cum alio est, *l. illud dubitationis, ff. de rit. nupt. l. servi electione, §. 1. ff. de leg. 1.* & ibi Bart. interdum refert inter meum & commune, *l. legatis uxoris, ff. de leg. 2.* Prat.

Meum, tuum, suum regulariter denotant non solum directum dominium, sed etiam quasi dominium, *l. servos autem suos, ff. de leg. 3.* l. Quint. Mutius, §. *argento, ff. de aur. & arg.* Sp. Prat.

Meum non est, cujus nomine nulla mihi superest actio, Cujac. 13. *observ.* 28.

M I.

Migrare inquilini dicuntur, cum ex acto locationis tempore & habitatione cum suis rebus illatis inductis, discedunt. Unde *Rubr. ff. de migrando.* Notat tamen *in comment.* Ver. 4. Hot. Ciceronis & Plauti locos in quibus migrare usurpatur pro vasis relictus ad tempus discedere. Exire verò, pro vasa efferre. Itaque, ait Cicero, iste hospiti infensus hospitium renunciat, domo ejus emigrat, atque adeo exit: non jam ante migrarat: Quando autem migrare solerent inquilini, vide supra *Calendæ Juliæ.* Prat.

Migrare dicitur inquilinus, seu conductor, qui è prædio urbano, vel rustico, quo conduxerat, discedit, & alio se confert. Vet. *gloss. migrat.* μεταβαίνει, μεθίσταται, migratio, μετοίκησις, Br.

Miles appellatur à militia, 1. duritia quam pro nobis sustinent, aut à multitudine, aut à malo, quod arcere milites solent: aut à numero mille hominum: dictum à græco verbo, tagmate. Nam Græci mille hominum multitudinem τάγμα appellant, quasi millesimum quemque dictum: unde ipsum ducem χιλιαρχὸν appellant, *l. 1. §. de testam. mil.* Prat. Briss. Varro milites appellatos esse ait, quod trium millium legio, primò fieret, ex tribubus Tatiensium, Rhamnensium, & Lucerum: quarum singulæ millia singula militum mittebant, Connan. *lib. 9. c. 5. n. 1.* Quam eandem etymologiam etiam sequitur Majorag. *lib. Miscellan. 4. c. 1. &* Forcat *in Necyom.*

Necyom. dial. 23. *n.* 5. Militem Ælius à mollitia κατ' ἀντίφρασιν, dictum putat, eo quod nihil molle, sed potius asperum quid gerat, Isid. *lib.* 9. Orig. *c.* 3. Miles dictus, quia mille erant ante in numero uno, vel quia unus est ex millibus electus. Romulus autem primus ex populo milites sumpsit, & appellavit. Miles aut ordinarius dicitur, aut extraordinarius. Ordinarius est, qui per ordinem militat, nec adhuc aliquem consecutus est gradum honoris, est enim gregarius, id est, humilis militiæ. Extraordinarius est, qui ob virtutem promovetur ex ordine, *Briss.*

Miles, si pagano, id est, non militi conferatur, dignior existimabitur: ut docuit Bartolus *in l.* 1. §. *nec castrense, de collat. bonorum*, quod & in doctoribus dicendum, qui & ipsi dignitatem longo modo habere dicuntur, *cap. quanto de magistrat.* Proprie enim dignitates in jure nostro sunt, quæ clarissimatus, equitatus, perfectissimatus gradibus continentur, de quibus copiose disserit Alc. ostendens, quantum hac in re aberratum à doctoribus hactenus sit. Milites autem olim qui dicerentur, declarat Spec. *in tit. de procur.* §. Et Accurs. *in l. pen. ff. ex quib. caus. major.* Hodie vero, quanquam circa militarem observantiam multa nobis è manibus fœdissimè elapsa sint, convenit tamen communiter inter doctores, etiam milites nostros privilegia habere (quæ recte placuit olim legislatoribus condonare illis) non pauca. *l. scimus in pri. C. de jur. delib.* si modo militiam exerceant. Ex *Old. Spieg.*

Miles commeatalis is est, cui in stipendii partem dantur alimenta ex commeatu ac alimento publico. Goth. *ad l.* 2. §. *& unumquemque*, 9. *C. de offic. præf. præt.* Afric.

Miles ut si quis dicatur, sex sunt necessaria: primò, ut miles non sit negotiator. Secundo, quod examinetur. Tertio, quod præstet sacramentum, per genium principis, & Deum omnipotentem, quod mortem Reipubl. causa evitabit. Quarto, quod ei ensis cingatur. Quinto, stigma, i. e. nota publica debet ejus brachiis inscribi vel imponi. Sexto in numerum aliorum debet poni & scribi, *not. l. penult. ff. ex quibus causis major viginti quinque annis in integr. restituant.* Jo. Bello. *Etymol.*

Miles tam caligatum gregariumque peditem significat, quam equo militantem, & honoratum. Distinguitur autem à togato, & ut recentiores loquuntur, à Pagano. Bud. *in l. ult. de Senat.* Spieg.

Miles caligatus, cui caligis militaribus uti permissum erat, vel sic Miles caligatus à caliga, hoc est, tibiarum tegumento, quo crura solebant armare, milites infimæ conditionis, *l.* 8. *ff. de custod. & exhib. reor.* Tametsi pro Caligatis omne militum genus, à militari Caliga multi accipi contendunt, ut doctissimus Alexan. Neapol. scribit, *lib.* 6. Caligo vero fuit calceamentum militare, quod ferreis clavis multiplicibus muniebatur. Inde caliga pro militia dicta est. Unde Auximi, quod est oppidum in Piceno, id est, Marchia, ut nunc loquuntur in quodam veteri epitaphio, legitur sic: Omnibus officiis in caliga defuncto. Id quod Romæ in altero epitaphio sic legitur: Omnibus expeditionibus defuncto. Inde etiam à militibus joco vocatus fuit C. Caligula, per diminutionem cum esset corpore vasto, & ideo caligas haberet enormes: Vid. Beroal. apud Suet. Cæterum caligæ à multis vocantur tibialia, vulgo *Hosen.* Caligatorum meminit Imper *in Auth quibus modis nat.* Spieg.

Miles in libris feudorum & Vasallus synonyma [illegible] itaque miles & senior tanquam relata opponuntur, *ut lib.* 3. *tit.* 1. §. 1. ad reconciliandos animos seniorum & militum, *&* §. 2. *si contractio emerserit inter seniorem & militem.* Feudum quippe clientela militaris est, qua de causa beneficia feudalia propriè dicuntur ea quæ militibus attribuuntur, Albert. *Ranzk. lib. Dan.* 6. *c.* 19. omnis inter regem Daniæ, & Adolphum Holsatiæ Comitem controversia sustollitur: & primum amicus, deinde miles etiam regis conscribitur. Porro, qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, cæterisque qui evincti non essent, a militia prohibendis, eundem à barbaricis retentum atque usurpatum fuisse, docet Hoto. *dis. feud. c.* 23. Tantum in cinguli jure Romani posuere ut si quis in castris discinctus versaretur, aut vallum subiret, piaculi instar haberetur. Cujus rei exemplum extat apud Corn. Tac. *lib.* 11. qua de causa, qui sub jugum mittebantur, discincti erant, ut Festus *lib.* 9. demonstr. Am. Marcellinus, *lib.* 22. prosequere, ait, mulier, si quid te læsam æstimas, hic enim sic cinctus est, ut expeditius per ludum incedat. Neque illud prætermittendum est, quod Friderici II. constitut. sancitum est, ne cui militare liceat, nisi quis vel de militari genere sit, vel militarem ordinem ab Imp. impetrarit Neap. *constit. lib.* 3. *tit.* 59. *&* 60. itaque Petrus de Vin. *lib. Epist. c.* 17. quamquam, inquit, pater suus miles non fuerit, & nostris constitutionibus caveatur, quod milites fieri nequeant: qui de genere militum non nascuntur: ipse tamen de culminis nostri licentia decorari valeat, cingulo militari mandamus: vide & Neap. Constit. *lib* 2. *tit.* 32. Prat.

Miles veteranus, qui postquam plures annos militavit, veluti rude donatus, suis sedibus degit. Coras. *Miscellan. lib.* 6. *c.* 11.

* Militum conscriptio. Militum conscribendorum potestas (*Soldaten werben und anzunehmen*) pars & sequela est juris armorum.

In Imperio Principes ac status hanc potestatem, vi ac jure superioritatis territorialis, tam in suis, quam vicinorum statuum consentientium, territoriis, in propriâ, Imperii ac vicinorum Salutem ac defensionem habent & liberè exercent. V. R. I. *de anno* 1521. §. *darzu sollen. R. J. de anno* 1530. *dennach soll. R. J de anno* 1542. *wann nun. &* §. *es soll auch. Instr. Pac Germ. artic. VIII.* §. *gaudeant.*

* Imperator nomine Imperii delectus militum cum consensu Ordinum instituere debet. *Instr. Pac Germ. artic. VIII.* §. *gaudeant.* Aliud dicendum, si ad propriam defensionem ii instituantur. Collectio militis fieri debet juxta Constitutiones Imperii, quæ requirunt, 1. Imperatoris consensum. *R. I. de anno* 1555. §. *Wo sie aber*, nisi in propriam sui ac subditorum defensionem instituatur. 2. Præscriptum Ducis Circularis, *des Creis-Obristen vorwissens: R. I. de anno* 1570. *tit. verzeichnus etlicher Puncten.* §. 1. *ibi. das niemand, was Wesens der seye, in H. Romisch Reich, hohes, mitlers oder nidriges standes, ohne vorwissen, bewilligung und erlaubnus desselben Creis-Obristen, auch von dem er sub der caution halber endlich verglichen, einigen Kriegsmann anzunehmen, zu besolden, oder auch anritt oder Lauffgeld zu geben, zugelassen seyn soll.* (Quod nemini, cujuscunq; conditionis, in S Imp. Rom. summi, medii & infimi status, sine scientia, consensu & permissione illius Ducis Circularis, imò cum quo cautionis gratiâ convenit tandem, ullum militem conscribere, stipendio donare, aut etiam cursitationis & equitatus pecuniam solve-

re permitti debet) *R. J. de anno* 1564. §. *demnach.*

* Si collectus miles per alterius statutus territorium ducendus, 1. postulari debet transitus; 2. milites diversis manibus transmittantur, 3. impensa transeuntium solvatur, 4. de innoxio transitu obsidibus vel fidejussoribus datis caveatur. *R. I. de anno* 1598. §. *betreffend aber*, *Instrum. Pac. Germ. artic.* 22. §. *quoties autem*, ubi disponitur: *Quoties milites quâvis occasione, aut quocunque tempore per aliorum territoria aut fines aliquis ducere velit, transitus hujus instituatur ejus, ad quem transeunt milites, pertinent, sumptu, atque adeò sine maleficio, damno & noxâ eorum, quorum per territoria ducuntur: ac denique omnino observentur, quæ de conservatione pacis publicæ Imperii constitutiones decernunt & ordinant.* Præstitâ autem de innoxio transitu cautione, Imperii status alteri statui transitum per suum territorium denegare nequit. *V. R. I. de anno* 1555. *§. wo sich aber. R. I. de anno* 1596. quod tamen non raro accidit, si fortè bellum offensivum cum vicino geratur. Quod si Exteri Principes in Imperio militem colligere velint, Constitutiones Imperii observare debent, quæ volunt, *das ein jeder frembder Potentat, wer der auch sey, so im Heil. Reich Kriegsleuten werben lassen will, zuforderst bey der Rom. Keyserl. Majest. darumb. ansuchen solle, mit ausdrucklicher vermeldung wie viel Kriegsleute erwerben lassen wolle, welche die Obriste Rittmeister und Hauptleute seyen, darneben diese erklarung und zusage thun das solch Kriegs-Volck wider die Rom. Keyserl. Majest. und das Reich, und dessen unterthanen nicht gebrauchs werden, auch in den an durch und abzugen niemand beschweren, was sie verbrauchen zahlen, keinen Musterplaz noch Musterung gleichsfalls kein abdancken oder treunen in des Heil. Reichs und dessen angehorigen schirm-verwandten grund-boden und obrigkeit furgenommen werden, sondern ausserhalb desselben solches alles beschehen soll. Item das die Obristen Rittmeister und Befhelichs leute schuldig sein sollen ehe sie einig Kriegs-Volck annehmen, zu versprechen die Musterplatz ausser dem Reich, anzustellen, auch der an- und durchzug, wegen genugsamer verburgete caution mit standen im Reich gesessen dem Creis Obristen zuthun, welcher aber heimlich oder offentlich den Potentaten Kriegsleuten zu werben und in Anzugzu bringen sich understehen wurde, soll mit der that in des Reich acht seyn.* (quòd quævis extranea potestas, quæcunq; illa sit, quæ sibi in Sac. Imp. milites conscribantur vult, primò Sac. Cæsarea Majest. roganda, & expressa mentione illi dicendum quot milites conscribantur velit, quinam superiores Equites & Duces sint. Deinde hanc declarationem & effatum emittant ut hæ copiæ militares contra Rom. Cæsar. Majest. & Imperium, ejusq; subditos non ducantur, in accessu, transitu & discessu neminem gravent, quibus indigent solvant, nullus exercitii locus, nulla exercitatio, similiter nulla exauctoratio aut separatio in Sac. Imp. ejusq; protectione gaudentium territorio, solo & jurisdictione territoriali suscipiatur, sed extra illius fines facienda hæc omnia. Item quòd duces, equites aliiq; Imperandi autoritate donati debeant, antequam copias colligant militares, promittere ut exercitationis locus extra Imperii limites ponatur, inò accessus & transitus, post sufficientes fidejussores in statibus Imperii sitos, à duce circulari instituatur. Qui verò clam vel palam Principum in gratiam militares copias colligere & præstò habere suscipere; reipsa in Imperiali banno sit.) *Rec. Imp. de anno* 1578. *§. dieweil dann* 7. *& seqq. Rec. Imp. de anno* 1576. *§. aber d. anno.* 37. *Rec. Imp. de anno* 1582. *§. wann aber* 29. *& seqq. R. I. de anno* 1594. *§. wie und so viel* 27. *& seqq.*

* Potestas autem concedendi exteris milites in Imperio conscribere, est de Reservatis Imperatoris, Vid. *Rec. Imp. de anno* 1654. §. *nachdem auch.* 186. ubi dicitur. *Nachdem auch Chur-Fursten und Stande uns allerunterthanigst beimgestellet, und nicht bey jetzigen bekandten abgange der manschafft der frembden Werbungen im Reich, insonderheit aber in denen an leuthen am meisten entblosten Creysen auf eine gewisse Zeit einzustellen* (postquam autem Archiepiscopi & Status nobisquam humillimè concesserint, ipq; præsenti notâ inopia hominum extraneas conscriptiones in Imperio, inprimis verò in circulis quam maximè destitutis ab hominibus ad certum tempus permitti curent.

Competit præterea Principibus aliisque illustribus Imperii viris ab antiquo libertas exteris Regibus, Principibus, ac Rebuspublicis militandi. *R. I. de anno* 1570. §. *denselben Fusknechts best*, §. *der sollen wir* & quidem absque præcedente Imperatoris licentia & consensu, nisi fortè Imperium militibus opus habeat, & mandata avocatoria ab Imperatore promulgata fuerint: aut si Princeps exterus Imperium invadere tentet, quibus casibus non licet stipendia apud exteros vel hostes mereri.

(Vid. Limn. *de I. P. L.* 4. *c.* 8. *n.* 246. Carpzov. *de L. R. c.* 13. *sect.* 9. *n.* 12. Maysisch *de potest. Imperat. obs.* 11. *lit.* 6. Knipschild. *de jur. Civ. Imp. L.* 2. *c.* 22. Maul. *de pac. pub. tit. de collect. milit.* D. Myler *de princ. Imper. c.* 79. *& c.* 16. & *Tr. M. S. de libertate militandi Imperii Procerum.* Ahasver. Fritschi *de via publica c.* 8.)

MILIARENSES, numismatis Constantinopolitani genus, quod permissum erat consulibus, ut in populum spargere possent, § *hocque ipsos spargere in Nov. de Consul.* Haloander vertit, in miliarensibus, id est, in didrach. Est autem didrachmum numus, ut ait Bud. binas drachmas valens: Vide eum *lib.* 5. *de asse.* Spieg. Vide Cujac. *ad l.* 7 *C. de palat. sacr. larg.* Briss.

MILIARIUM, ex *l.* 21. §. *si cui forte, ff. de aur. arg. leg.* & Athenæo, *lib.* 3. Vas esse coquendum apparet, quod non in coccinatorio tantum, sed & in balneatorio instrumento ponitur à Palladio ut & à Seneca *lib.* 3. *Nat. Quæst.* cujus hæc sunt verba: Quemadmodum in balneis facere solemus Dracones, miliaria, & complures formas. Sic Athen, *lib.* 3. τὸ μιλιαρίον, inquit, καλλωμένον ὑπὸ ῥωμαίων τὸ εἰς θερμοῦ ὕδατΘ- κατεργασίαν κατασκευαζόμενον. Invenitur & hoc verbum apud Senecam *lib.* 4. *Natur. Quæst.* & apud Catonem *de re rust. c.* 20. 22. & 135. & apud Paulum, *lib.* 3. *Sentent. tit.* 6. Briss.

MILIARIUM urbis, *in l.* 154. *ff. de verb. sign. columnam in c. fori* Romani statutam accipimus, à qua omnes Italiæ viæ initium & finem capiebant, & à qua itinerum mensura sumebatur. Quod cum Ant. Aug. *lib.* 4. *Emend.* jam notatum fuerit, prætermissis ab illo abductis locis, duos actuarii loco adjiciam, unum ex Dione, qui hanc columnam ab Augusto primum erectam, *lib.* 54. his verbis tradit: τῶν αὐτὸς τε πρώτης [illegible] ὀδῶν τῆς ῥώμης ὢν αἱρεθεὶς ἐς τὸ χρυσοῦν μίλιον κεκλημένον ἔστησε, ἐν ᾧ αἱ πόλεις αὐταῖς ἐκ [illegible] ἰταλίας [illegible] ἀριθμὸς ἐπεγέγραπτο. Alterum verò ex Publio Victore, qui in *libell. de regionib. urb. Rom.* miliarium aureum in 7. regione urbis ponit, in qua & forum fuit. Porro cum

cum miliarium hoc aureum à Sueton. & Victore, & à Dione χρυσοῦν μίλιον, & à Plutarcho *in Galba* χρύσεος κίων vocetur, efficitur, apertissime columnam illam auream fuisse, *Briss.*

MILIARIUM argentum, *in l. cum aur. & arg. §. si cui esicarium, ff. de aur. & arg.* Jurisconf. ait. Certè si cababos argenteos habebat, vel miliarium argenteum, Baysius annot. Quod hic Pompon. miliarium vocat, Paul. *in l. cum de lanionis :* æneum appellat, quod supra locum pendet, in quo aqua ad potandum calefit : quo in loco ipse putat legendum, Ahenum : idque autoritate Horatii comprobat : ut & quod miliarium sit vas ad parandum aquæ calidæ potum, ex Athenæo docet Haloand. noster in jam citata *l. pro anco* ahenum legit.

MILLE passus, milliare, & milliarium, idem significant. Gœdd. *in comment. l. 3. n. 8. de verb. & rer. sign.*

MILIARIUM concinatorium, ait Cujac. 2. *observ.* 6. nihil aliud est, quam ahenum, in quo aqua ad potandum calefit.

MILLIARIUM, sive milliare, à mille passibus dictum est. Sunt autem mille passus, stadia octo. Stadium autem passus centum vigintiquinque habet, qui sunt plus paulo pedes sexcenti passus, sunt quinque pedum. Leuca dictio est Gallica : cujus tamen Ammianus Marcell. meminit. Mille & quingentos etiam ipsa passus habet, ut Antoninus *in Itiner.* ostendit : licet plerisque in locis sit amplior. Quia vero milliarium lapidibus distingui solet, sæpe dicimus ad vigesimum lapidem, hoc est, ad vigesimum milliare. Jurisconsultus inquit, Ultra centesimum milliarium ab urbe tutelam suscipere non coguntur. Spieg. *l. propter litem, ff. de excusat. tut. vel curator. l. 2. C. de erogat. milit. annon. lib.* 12.

MILLIARIUM, quia lapidibus distingui solet, sæpe dicimus ad vigesimum lapidem, hoc est, ad vigesimum milliare, *l.* 154. *ff. de verb. sign.*

MILIARIUM, columna aurea, in capite Romani fori statuta : de qua Plin. *lib.* 3. *c.* 5. sic scribit, Roma dividitur in regiones quatuordecim, compitalarium, 265. pass. ejusdem spatii mensura currente à miliario, in capit. Romani fori statuto ad singulas portas, quæ sunt hodie, n. 37. Cornel. Tac. *libr.* 17. Otto innixus liberto per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad miliarium aureum sub ædem Saturni pergit, *Prat.*

MILITANDI appellatione latissime utitur Justin. Nunc etenim vocat militiam armatam, nunc metaphoricôs cœlestem, alias literariam. Sic militiam scriniorum vocat *in l. in sac. sacr. in fin. C. de prox. sac.* Scrin. *lib.* 12. Eadem metaphora, militiam scholasticam appellat *in l. hac lege, C. de prin. schol. eod. lib.* Spieg.

MILITARE vulgo est, sub armata militia stipendia merere, *l.* 4. *in pr. & §. ignominia, ff. de re milit.*

MILITARE etiam dicuntur, qui circa latus principis agentes, munus aliquod, officiumve, in palatio, aut comitatu principis, gerunt, & aliqua dignitate, vel administratione funguntur, *Briss.*

MILITARE delictum, *in l 6. §. irritum, ff. de injust. rupr. l.* 1. *de verb. l.* 13. *C. de testam. milit.* quod quis ut miles admittit & quod aliter quam disciplina communis exigit, committit. Cujusmodi est, desertio, emansio, proditio, & alia quibus disciplina militaris violatur, *l. 2. & l. 6. ff. de re mil. l.* 22. *§.* 1. *ff. de leg. lib.* 3. Briss.

MILITARE advocatos : Meritò ajunt Imperatores, advocatos quoque militare : Quid enim tantopere bello simile videri potest, quam lis & judicium? Bellum movent partes, similiter & litem : ibi duces quorum imperio res administratur, hic advocati diliguntur : ibi milites operam suam præstant, hic procuratores, & alieni negotii curatores : ibi armis contenditur, hic scriptis testibus : ibi determinatibus & regnis disceptatur, hic pariter possessiones, & cæteræ opes in controversia versantur: ibi speculatores magnopere prosunt, hic quoque ut quid adversarii cogitent, quid moliantur, intelligatur : Duces stratagematis utuntur, advocati consiliis, in bello vigilantia plurimum juvat, itidem in judicio. In hoc igitur tantum differunt, quod in bello casus multum valent ; hic nihil possunt : ibi solum viribus contenditur, hic ratione ; ibi judice fortuna, hic gravissimis viris. Quo fit, ut advocati ducibus, & militibus longe præponendi videantur, cum illi etiam contra, hi vero tantummodo pro justitia pugnent. Ferrand. *libr.* 2. explicat *in l. advocati, de advoc. diversi. judicium, c.* 6.

MILITARE jus, ait Isid. *lib.* 5. *c.* 7. est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus, signo dato congressio in hostem, vel commissio, item signo dato receptio, flagitii militaris disciplina : cætera quoque ad rem, disciplinamque militarem pertinentia eo jure continentur. Militare jus *in tit. de milit.* testam. Jus est proprium militum, quo eis testari, prout libuerit, Imperatorum constitutionibus concessum est. *Briss.*

MILITARE stipendium quantum fuerit, haud proclive dictum est. Polybius n. diurnum peditis quæstum ob dos duos statuit. Centurionis duplex. Equitis drachmam, quæ eadem fere est apud Græcos, ac denarius apud Romanos. Postremorum autem temporum consuetudine diurnum peditis Romani stipendium fuisse denarium, ex Tac. *lib.* 1. apparet, ubi Percennius miles conqueritur denis in diem assibus animam & corpus æstimati, hinc vestem, arma, tentoria : hinc sævitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. Denarius autem decem assibus æstimatus est, atque semper in militari stipendio pro decem assibus datus, quamvis bello Punico secundo placuisset, ut sexdecim assibus permutaretur, ut tradit Plin. *lib.* 33. *c.* 3.

MILITARES viæ, id est, publicæ apud Paulum declarantur *in l. ult. de locis & itiner. publ.* Spieg.

MILITARIS ætas decem & septem annor. censebatur olim, ut refert Connan. *lib.* 9. *c.* 5. *n.* 4.

MILITARI manu, quando judex uti debet, Ulp. demonstrat. *in l. qui restituere de rei vend.* Spieg.

MILITARIS judex est qui de curialibus vel privatis personis habet cognoscendi judicandique potestatem *l.* 1. *&* 2. *C. de off. mil. ind.*

MILITARITER, pro militari more, *l.* 4. *§. qui post de re mil.* Sic militariter ornatus apud Tac. *lib.* 16. Et militariter ambulare, apud Vop. *in Aurel.* Et militariter armatus, apud Apul. *libr.* 9. *de asino.* aut. *Briss.*

MILITES hi demum appellantur, qui sacramento rogati, adactique & in numeros relati sunt, *ut l. b.* 2. *Antiqu.* exposuit *Briss.* Quod verò *in l. unic. in fin. ff. de bonor. possess. ex testam. mil.* scribitur. Militem esse, quamvis in numeris non sit, ad eum pertinet, qui ex uno numero ut in alium reponeretur exemptus, eo nondum pervenerit. Interim enim miles est quamvis adhuc non sit in aliquo numero. Porro milites Justin. definit, tam eos, qui sub magistris militum militiam tolerant, quam qui in undecim scholis taxati sunt, nec non eos, qui sub diversis opinionibus fœderatorum nomine decorantur, *l. ult. Co. de locat.*

cat. & cond. In classibus nautæ & remiges & trierarchi milites sunt, *d. l. unic. §. pen.* Vigilum item militia quædam Romæ erat, ut alias diximus. *Briss.*

MILITES vel armati sunt, vel togati. Vult. *in Comment. Inst. de testam. ord.*

MILITES evocati. Milites evocati dicti fuere, qui propter aliquem casum repentinum ex agris evocabantur, & ad bellum ire cogebantur. Quorum facit mentionem Cic. *in epist.* & Sueton. *in August. & in Galba* Ferrand. *libr. 2. expcsit. in l. advoc. de advoc. divers. jud. c. 6.*

MILITES ære diruti Ausonio dicuntur, quibus propter ignominiam stipendium subtrahitur: de quibus P. Crin. *de honest. discip. lib. 18. c. 6.*

MILITES expediti: vide Expediti.

MILITES extraordinarii, qui extra ordinem adjiciebantur, ut Cornicines, Tibicines, & alii id genus, Coras. *lib. 5. Misc. c. 22.*

MILITES, *in l. observare, ff. de offic. proconf.* imperite pro viatoribus interpres accipit, æquè inscite illi milites justitiæ sunt. Nam Jureconf. *de militibus sentit*, qui provinciam tuebantur. Unde nomen traxerint, Ulp. docet *in l. 1. de testam. mil.* Vide Liv. *lib. 9.* & Bart. *in l. 1. C. de dign. lib. 12.* Spieg.

MILITES cincti: vide Cinctus & Discinctus, & Connan. *lib. 9. c. 5. n. 8.*

MILITES limitanei. Quære, Stationarii milites.

MILITES literati, dicuntur doctores & advocati: tametsi ad eos militare privilegium de foro non pertineat: quod eis turpe sit, jus, in quo versantur, ignorare, *l. 2. §. Servius* autem supl. *ff. de orig. jur.* Eadem ratione neque militibus Ecclesiasticis, hoc est, clericis, competit, ut est communis & vera sententia doctorum. Nam clerici non debent ignorare literas & jura scripta, imo rudes & indocti ad ordines nullo modo sunt admittendi, ut No. *de sanctiss. episc. §. clericos autem non aliter, cap. fin. de ætat. qual.* Spieg.

MILITES omnes, qui discedere à signis sine periculo non possunt, reipub. causa abesse intelliguntur, ait Scævol. *l. pen. ex quib. caus. major.* Spieg.

MILITES, per quos adversus hostium injurias & insultus publicus status conservatur, variis in jure nostro epithetis designantur, Cincti scilicet, Sagati, Caligatique dicti: de quibus copiosissime scribit Alex. *c. 22. lib. 6. Genial. dier.* Meminit item Vulturius. Milites autem olim qui dicerentur, declarat Spec. *in tit. de procur.* & Accurs. *in l pen. ff. ex quib. caus. major.*

MILITES, qui latrocinantur, Cæs. Maxim. *Heckenreuter* appellabat, hodie *Schnaphanen*: sicut milites ignominiose missi, potius pœnis quam beneficiis afficiendi sunt: ut probat *l. milites, C. de quæst.* Spieg.

MILITES subsidiarii apud Romanos olim dicebantur ij, qui, ut ait Livius, integri servabantur ad longioris pugnæ casus, veluti Triarii: Bald. *tit. de satisdat. tut. & cur.*

MILITIA, inquit Goth. *ad l. 22. ff. de leg. 2.* est officium eorum qui in aliqua schola inter statuta relati sunt, ex quo commoda & salaria à principe consequuntur.

MILITIA non ad arma solum spectat, sed & universitatem quoque designat. Hinc militia advocatorum Impp. Leonis & Anthemii constitutione militia Palatina, pro omnibus qui in Palatio, in Breviario Theodosii: militia literata, Cæsarum rescriptis, *in tit. de prox. sacr. scrin.* militia negotiatorum Justin. *C. lib. 8.* Vide Alc. *libro prætermissa.* Spieg.

MILITIA duplex in libris nostris reperitur: una Armata, quæ belli causa suscipitur, de qua mentio fit *in l. 1. C. de jur. & fact. ign. leg. 18. ff. de rejud. l. 4. C. qui dat. tut.* altera vero civilis, quam sic describere possumus: Ministerium publicorum Principis negotiorum, cujus causa salaria ut commoda à principe tribuuntur. *Hot. Prat.*

MILITIAM armatam dicimus ad differentiam palatinæ, *l. 6. l. 8. ff. de re jud. l. 1. C. de jur. & fact. ignor. l. 4. C. qui dare tutor.* Nam quicunque munus aliquod in Repub. gerebant, aliquamve administrationem habebant, militare posteriorum Impp. temporibus dicebantur. Militiæ item appellabantur commoda illa annotatam salariaque quæ armatam vel inermem militiam exercentibus publice præstabantur. Et ita militiæ nomen accipiendum est *in l. 22. & l. 49. §. 1. ff. de leg. lib. 2. leg. 11. §. si servo. l. pen. §. pen. & ult. ff. de leg. lib. 3. l. 18. §. ab hæredib. ff. de alim. legat. l. 53. §. inter. ff. de act. empt. 3. §. si quid minori, ff. de minoribus l. 30. C. de inoff. test. l. 6. C. de advoc. divers. jud.* Briss.

MILITIA literata apud Th. *tit. de prox. sacr. scrin. l. proximos*, de qua Duar. *lib. anniverf. disp. c. 3.*

MILITIAM urbanam Cic. patronorum, qui post advocati dicti sunt, labores & assiduitatem appellat: non affirmans, ut quidam putant, sed eos eludens potius, quum ita res & tempus postularet: In Muræniana enim sic loquitur, Servius hic, inquit, nobiscum hanc urbanam militiam respondendi, scribendi, cavendi, plenam solicitudinis & stomachi sequutus est, jus civile didicit, multum laboravit, præsto multis fuit. Sed Impp. quidam postea nihil simulantes, *in l. 14. C. de advoc. div. jud.* sic loquuti sunt. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis & thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt, *Hot. Prat.*

MILITIÆ casus, cum alicujus militia, hoc est, munus alicujus eorum, qui publica principis negotia gerunt, per ejus mortem cecidit: quasi dicas, Caducam militiam. Constitutum igitur fuit, milite aliquo mortuo, ut liberi, vel uxor, vel hæredes ejus, de commilitonum sententia, vel (ut usitatis verbis utamur, ex communi eorum, qui in eadem schola, id est, ordine statuti sunt, placito) beneficium aliquod à principe impetraret. Hoc beneficium sive commodum Casus militiæ dicebatur præcise, pro Commodum caducæ militiæ, quod non hæreditatis jure, sed privilegio & beneficio principis tribuebatur. Justin. autem *in d. Novell. 5.* constituit, ne creditores defuncti militis, cujus bona solvendo non sunt, casum illum militiæ pignori capiant, extra quam si eorum pecunia eam militiam defunctus emerit: vide *l. si quis. 11. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12. l. ult. C. de pign. l. omnimodo, 30. §. ult. C. de inoff. testam.* Hotom. vide latius Connan. *lib. 4. c. 15. n. 12. & 13.* Prat.

MILITIÆ Romanæ ordinem Polyb. *lib. 6.* describit, legionem quatuor millium peditum fuisse ait: eam vero in quatuor partes dividit: Velites quos γροσφομάχους appellat, hastatos, principes, & triarios, primos natu minimos, extremos maximos, medios inter utrosque interjectos fuisse. Præterea Triarios sexcentos Principes; itemq; hastatos singulos mille & ducentos, velites

velites inde mille : sin autem legio major fuerit, tum præter hastatos reliquarum trium partium numerum proportione auctum fuisse. Hastatos præterea in decem partes distributos, ac singulis earum centuriones duos præfuisse, itemque in principibus, ac Triariis : velites porro in partes æquales divisisse, iisque separatim centuriones duos præfecisse: partes has σπεῖραν, τάγμα σημαίων, præfectos, ταξιάρχας κεντυρίωνας nominat. Hot.

Militias, quæ in jure legari, alienari, & oppignerari dicuntur, Fr. Connan. vir eruditissimus, arbitratur eas fuisse, quæ vulgo officia vocamus, quorum se fructus fuit ex salario annuo, aut annonis publicis, præterea ex emolumentis, quæ quisque sibi poterat occasione militiæ honeste facere. Et eæ duorum fuerunt generum: quædam enim transibant ad hæredes, & quoslibet alios successores, erantq; communis hominum commercii, ut sunt cæteræ res patrimonii nostri. Paul. *l.* 49. *§.* 1. *de legat. lib.* 31. Si Titio tessera frumentaria, vel militia legata sit, & is decesserit, quidam putant extingui legatum. sed hoc non est verum. Item apud Scæv. *l.* 52. §. 2. *ff. de act. empt.* & Celsum *l.* 22. *ff. de leg. lib.* 31. Aliæ sunt militiæ, quæ ut cæteræ omnes dignitates, morte militis amittebantur, & tanquam vacantes fiebant denuo beneficii principis, cujus erat in locum demortui alium substituere, quod omnibus fere militiis commune est. Atque has fuisse putat idem Connanus eas militias, quæ ex casu appellantur: nempe quod in eis casus plurimum valeret: & prout quisque longissime viveret, ita diutissime ipsis fruebatur : morte militis rediret ad principem. Hotom.

Militiæ genera tria, videlicet sacramentum, conjurationem, & evocationem, Servius *in* 8. *Æneid.* declarat. Et Bud. *in annot. ad l.* 1. *depositi.* Spieg. Prat.

Militiæ cohortales, aut certe pleræque earum, serviendi necessitate adstringebant, non ipsos cohortales modo, sed etiam eorum liberos. Connan. *lib.* 4. *c.* 15. *n.* 2.

Militiæ imaginariæ genus Cæs. Claud. instituit: quod vocavit super numerum, quo absentes & titulo tenus fungerentur. Sic nunc in plerisque collegiis ecclesiasticis Canonici supernumerarii nuncupantur, donec imagine posita, præbendam, ut vocant, sunt consecuti. *Spieg.*

Militibus, ut ait Ulp. *de testam. milit.* liberam testamenti factionem primus quidem Julius Cæsar concessit : sed ea concessio temporalis erat. Postea vero primus D. Titius dedit, post hos Domitianus. Postea D. Nerva plenissimam indulgentiam in milites contulit : eamque & Trajanus secutus est : & exinde mandatis inseri cœpit capitulum tale : Cum, in notitiam meam prolatum sit, subinde testamenta à commilitonibus relicta proferri : quæ possunt in controversiam deduci: si ad diligentiam legum revocentur, etiam observantiam secutus animi mei integritatem erga optimos fidelissimosque commilitones simplicitati eorum consulendum existimavi: ut quoquo modo testati fuissent, rata esset eorum voluntas: faciant igitur testamenta quomodo volent, faciant quomodo poterunt, sufficiatque ad bonorum suorum divisionem faciendam nuda voluntas testatoris, *Maff.*

Militum loco habentur advocati, & magistratus urbani, quia urbanæ militiæ nomen dederunt, &c. Connan. *lib.* 1. *c.* 8. *n.* 6.

Militum appellatione etsi generaliter continentur omnes illi qui in negotiis ad Reipublicæ utilitatem pertinentibus occupati sunt, ex quo milites quidam armati, quidam rogati ab officiis suis, vel foris vel domi præstandi dicti sunt : in doctrina tamen de testamentis illos solos milites accipimus, qui in armis militant, neque tamen etiam hos omnes, sed eos duntaxat, qui ipso actu militant, atque in expeditione degunt. Vult. *in comment. ad princ. n.* 30. *Inst. de testam. ordinand.*

Militum appellatio postremis temporibus quasi pro singulari Imperatorum beneficio ad eos translata est, qui in pace & otio procuratione aliqua Reip. fungerentur : quod tamen non omnibus, sed certis duntaxat honoribus tribuebatur: unde Justin. *l.* 3 *de numerariis, lib. C.* 12. *Numerarios*, inquit, *amplissima tuæ sedis cingulum habere, & militia ordinem tenere jubemus.* Idem eo tit. Nemini licere deinceps jubemus in quacunque militia connumerato, solitudinem actuarii subire, vel post depositam eandem curam ad militiam adspirare : quatenus inter privatos agens, omnique militari privilegio denudatus, nihil nundationis vel fraudis circa commendata ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat. Harum autem militiarum aliæ Palatinæ dicuntur, eorum sc. qui in princ. palatio muneri alicui præfecti erant; aliæ Comitatenses eorum, qui in ejusdem erant comitatu: aliæ Provinciales eorum, qui in provinciarum magistratibus apparebant : quibus omnibus aditus etiam mercatoribus atque negotiatoribus patebat: duntaxat, qui sordidorum opificum numero non essent; quales sunt fabri, & alii omnes, qui in ergasteriis, id est, officinis operariis exercentur, aut merces venales quotidiani quæstus causa prostituunt: uti patet ex *l. ante pen. C. de cohortal.* Hoto. ex *lib.* 4. Connan. *c.* 15. *n.* 1. *&* 4. Prat.

Milium, genus frugis, nomen à maxima numerorum summa, quæ est mille, cepisse quidam putant, teste Festo. Ulp. *ad leg. Aqu.* Sed & si quis milium, vel frumentum meum effuderit in flumen, sufficit Aquiliæ actio.

Mille passus, milliare, & milliarium idem significant, illud nempe terræ spatium, quod mille passus habet. Apud nostros autem milliariorum eadem ratio non est: & quamvis à Geometris nostris plerunque quatuor millia passuum pro uno milliario Germanico numerentur: id tamen regionum mos & usus passim non observat. Unde est, quod Mynsingerus *cons.* 54. *n.* 8. quinque Italica vulgaria, sive, quod idem est, quinque millia passuum numerat pro uno milliario Germanico : vide Gœdd. *in comment. ad l.* 3. *n.* 8. 9. *ff. de verb. sign.*

Mille passus non à muro urbis, sed à continentibus ædificiis numerandi sunt, ut ait Marcellus *de verb. sign.* Maffæus.

Mimi sunt joculatores, vel dominorum servitores seipsos invitantes juxta illud.

Musca, Canes, Mimi sunt ad convivia primi,
Non invitati veniunt prandere parati.

De quibus dicit Lud. de Roma. Si tales ducunt animalia fera (prout communiter fit) videlicet, leones, ursos, simias, &c. & ab his aliquis occiditur, puniri debent pœna ducentorum solidorum, *tex. est singularis in leg. qui vulgo, ff. de ædil. edict.* junctis legibus præcedentibus, & non debetur ei pœna mortis. Quamvis enim qui occasionem mortis dat, occidisse videatur, tamen hoc est propter tacitum consensum civium, qui illos cum animalibus civitatem intrare, & in ea manere permiserunt, *Old.*

Mimi servi, *l.* 37. *§. ult. de ædil. edict.* Mimi sunt dicti Græca appellatione, quod rerum humanarum sint imitatores, *Briss.*

Mimus etiam poematis nomen est, in quo habetur imitatio cujuslibet sermonis vel facti, sive reverentia: nam etsi aliæ comœdiæ idem faciant, solus tamen Mimus quasi privilegio quedam quod commune erat possedit, & quasi suam vindicavit. Hanc fabularum speciem Latini vocant Planipedam. Hujus poematis scriptores dicuntur mimographi, ut Philystio, ut Publius, ut Laberius: quorum apud Gellium plurima mentio. Suet. *in Cæsar.* Decius Laberius Eques Romanus mimum suum egit. Plin. *nat. hist. lib.* 7. Mythicum pantomimum hoc est, fabularem quendam vocavit: ceu pantomimorum duo sint genera, scenici, & mythici: quod & Tranquillus fere demonstrat, qui ait: Primis temporibus quæcunque in scena fierent, in comœdia quoque agitari consuevisse: nam & pantomimos (inquit) & chauroles in comœdia canebant: postea separata sunt comœdorum à pantomimis artificia. Causam Diomedes Grammaticus exequitur. Mimorum autem apud Græcos multæ sunt species: quas ex Athenæo Polluce & Strabone refert Hermolaus, & secundum prædicta corrigenda sunt verba Juliani *in leg. si libertus artem, de oper. libert.* & Ulp. *in l. ædiles aiunt, in fi. ff. de ædil edict.* apud quem numi mendose legitur: sed mimi castigandum est. Et Iure consult. *in l. 3. §. si liber homo, ff. de condit. ob caus.*

Mimi, non joculatores, sed effictores Latine dicuntur, qui vel intra vel extra scenam gesticulationes exerceant, imitanturque dicta factaque, moresve hominum, & naturas cum lascivia: à μιμέομαι quod significat imitor. Author. Diomed. Vide supra, Archimimi.

Min facere, ut à Varrone relatum est, dicuntur, qui vix prolo qui audent, sed summussando hæsitant. P. Crinitus *de honest. discipl. lib.* 18. *c.* 5.

Mina, aut Mna, annotant recentiores Vocabularii ex variis auctoribus, diligenter verba eorum adscribam: Mina Græce μνᾶ, Atticum est vocabulum, quo tam in appellatione rei nummariæ, quam ponderalis, Athenienses utebantur. Constabat autem ex drachmis Atticis centum: eratque major Romana libra drachmis quatuor. Nam hæc nonaginta sex tantum pendebat drachmas, Fannius *apud Prisc.*

Accipe præterea, parvo quam nomine Graii
Mnane vocitant, nostrique Minam dixere priores.
Centum hæ sunt drachmæ: quod si modo dempseris illis
Quatuor, efficies hanc nostram denique libram.

Sed hoc de mina nova intelligi debet, quæ & Solonis mina à quibusdam appellatur. Constat enim, minam Atticam antiquitus fuisse drachmarum tantum 73. quæ auctis postea à Solone ponderibus. Mina verus appellata est, de qua intelligi debet, quod subdit Fannius *apud Priscian.*

Attica quæ fiet, quartam si dempseris, hinc Mna,
Quo tamen in loco Fannius sentire videtur, Minam Atticam eam esse, quæ constat 75. drachmis, quam nos Minam veterem vocavimus: alteram vero, quæ 100. constat drachmis, Minam Græcam vocari. Sed hoc non esse verum, facile Plinii authoritate convinci potest: qui *lib.* 1. *c. ult.* ubi ex professo Atticorum ponderum interpretationem tractat, subdit in fine capitis: Mna quam nostri Minam vocant, pendit drachmas Atticas 100. Vide plura ejus rei testimonia; tam Græca quam Latina apud Georgium Agricol. Quoties autem apud scriptores Minæ mentio occurrit, de mina nova intelligendum est, quæ epitriti portionem habet ad minorem seu veterem Minam: quemadmodum & Talentum majus ad Talentum minus. Continet itaque Mina, si de pondere intelligas, uncias duodecim, & semissem. Quod si de re numaria sit sermo, Mina ad monetæ Gallicæ æstimationem reducta, valebit circiter libras Turonenses 17. & semissem. Tantum enim conficiunt centum drachmæ, singulæ tribus solidis Turonensibus & semisse æstimatæ. Budæus æstimat Minam aureis coronatis 10. quod in idem recidit, modo sane intelligas, singulos coronatos ab eo 35. duntaxat solidis Turonensibus æstimari. Mina etiam mensuræ genus est, qui agri metiuntur, qui & Modius dicitur, & actus quadratus. Habet in latitudine pedes centum viginti, & in longitudine totidem: Vide Varronem *de re rustic. lib.* 1. *c.* 10.

Minæ, id est, comminationes, & metus incussiones per verba aut signa, non rato justum metum faciunt. De quo vide Bart. *in l.* 1. *§. quæ onerandæ, in fin. quar. rer. act. non dat.* Spieg. Prat.

Minæ elusoriæ, pro vanis, apud Paul. *in l. hac autem, in princ.* si cui plus quam per Falcid. de hujusmodi minis vide Iurisconf. *in l.* 3. *juncta gl. ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

Minare verbum frequens est apud D. Hier. & in legibus antiquis Langob. Burgund. Alemannorum, & in lege Salica, agere & ante se pellere significat. Hinc Anianus: Actus, quo pecora minare consuevimus, Apul. *lib.* 3. Nos duos asinos minantes baculis exigunt. Prat.

Minari, id est, Comminari. Briss.

Minera. Hæc majore consensu, sive communi, ut ajunt, opinione interpretum, in regalibus, terræque fructibus numeratur, *cap.* 1. *in verb. Argentaria, in usib. feud. leg. divortio*, §. *si via, solut. matrim. l.* 3. *§ fin. cum seq. de reb. eorum qui sub tut non alien.* Spieg. Prat.

Minicularius appellatur, qui minio quid inficit, & illinit *l.* 3. *de indulg. debit. lib.* 11. *C.* Theod. Minium vero unde ematur, & quomodo paretur. Vitruv. *lib.* 7. *c.* 8. docet. Briss.

Minicuiator corporista vulgo est, qui capitales literas scriptis libris minio aut rubrica proponit. Ulp. *de operis libertorum, leg. ut jurisjurandi.* Si forte inquit, librarius, vel municulator, vel calculator, &c. Nebriss.

Minima causa, quæ duum aureorum tantum est, quæve judiciales sumptus ferre non potest, *l.* 3. *ff. de dolo secundo, quæst.* 7. *anteriorum, §. illud.* Sed & quæ decem libras auri non excedit hoc nomine venit: de qua in novissimis Iuribus tractatur, quæ etiam duos aureos non excedit Alberico: & vide Speculator. *tit. de dolo. §.* 1. Prat.

Minime omnium, pro nullo modo. Minime gentium enim dicebant veteres, pro eo quod est, omnium gentium judicio minime faciendum esse. Festus author interdum plus est quam non, nempe in responsione negativa: id quod, vulgo dicitur, absit. Pro non apud Iurisc. frequens est, *Spieg.*

Minimum peculium habens, etiam peculiatus intelligitur. Cajus *ad fi. l. si quid venditor, de ædil. edict.* Æque si quis, inquit, simpliciter dixerit, peculiatum esse servum: sufficit, si is vel minimum habeat peculium. Adverbialiter significat, quod barbari dicunt Ad minus. *Spieg.*

Ministeria, pro servis, qui in ministerio habentur, Briss.

Ministeriales interdum dicuntur servi domestici, qui suas operas & ministeria dominis præbent, ut in Spec. Saxon. *lib.* 9. *artic.* 18. Ministeriales hæreditatem accipiunt, sicut liberi, secun-

secundum jus provinciale excepto, quod extra dominium suorum dominorum nemini succedunt, nec habent successorem, ut in Lon bar. *lib. 1. tit.* 8. De aldis & servis ministerialibus dicimus, qui dicti domi;, & nutriti, aut probati sunt. Item *lib. 1. tit. 12.* Si quis servum ministerialem probatum [ut supra] & doctum domi, occiderit componat solid. 50. de alio vero servo ministeriali, quod secundus ejus invenitur, tantum nomen ministeriale habet, si quis occiderit, componat solid. 25. Interdum dicuntur homines liberi, qui in potentiorem familiam munere & procuratione aliqua funguntur, ut *lib. feud. 2. titul. 27. §. penul.* Si ministeriales alicujus domini inter seguerram habuerint. Comes sive judex, in cujus regimine eam fecerint, per leges & judicia ex eo ordine prosequatur. Item *lib. feud. 3. l. Fridericus*: si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cujuscunq; conditionis fuerit, &c. Otto Frising. *lib. Chron. 7. c.* 8. orta seditione, Sigebarbus Comes à familia Principum, qui ministeriales dicuntur, eo quod justitiam eorum infringere diceretur, occisus est. *Prat.*

MINISTERIUM publicum, *in l. 1. ff. ad l. Juliam, repet.* non accipio pro scribis, viatoribus, præconibus, aliisve ministris magistratuum, sed pro iis, qui sub titulo ministerii in provincias mittuntur cum jure prætorio aut consulari, ut de M. Catone Vellejus scripsit, l. lata, a P. Clodio missum eum fuisse in Cyprum publicandæ pecuniæ regiæ, & constituendæ provinciæ causa, sub honorificentissimo ministerii titulo: quo loco puto delenda hæc verba: in senatu, ex superiore clausula repetita. Puto & paulò supra, ubi eadem de re scribit Vellejus, pro Plebescito corrupte legi, SC. Cypri, inquit, devictæ nulli adsignanda gloria est, quippe SC. ministerio Catonis, regis more facta provincia est. Constat enim Clodiano Plebiscito non SC. hujusmodi ministerium Catoni mandatum. Sic & alio loco apud Vellejum cum de bello Piratico scribit Pompeio & mandato lege Gabinia vulgo male ita legitur. Quo SC. pene totius terrarum orbis Imperium uni viro deferebatur, emendo, P. S. Ministerii autem verbo id significari, quod initio proposuimus, etiam judicio sunt in ea lege verba quæ sequuntur, vel cum ex cohorte cujus eorum est: igitur, qui ministerio funguntur, cohortem & officium habent, Cujac. 7. *obs.* 9.

MINISTER nudus, merus executor est ut Bart. docet *in l. si quis Titio, de leg.* 2. Qamvis IC. simpliciter ministrum legatario opposuisse videtur. Quod minime Interpres animadvertit, quive secuti sunt. *Prat.*

MINISTER dicitur, qui minorem quam cæteri diligentiam in re aliqua debet: sicut Magister qui majorem, *l. cui præcipua de verb. sign.* Curt. *lib. εἰκασῶν c.* 11.

MINISTERIUM, pro opera, quæ interventu certæ personæ præstatur. *Briss.*

MINISTERIUM, pro omni ponitur operatione, ut in *leg. quod ff. de acq. poss.* inde damnati in ministerium metalli, *in l. aut damnum, ff. de pœn.* Interdum pro ipsis ministris accipitur Briss. Paul. Urbica ministeria dicimus etiam, quæ extra urbem nobis ministrare consueverunt. Sic. *in l.* 2. *de ser. fug. l.* 1. *in eadem.* Ex quibus *caus. major. & sim.* Spieg. Hinc.

MINISTERIA militaria, municipalia, publica prætoria, pro ipsis ministris dicimus, *l. 7. ff. de offic. procons. l. 6. §. illicita, ff. de offi. præsid. l.* 10. *ff ex quib. caus. major. l. 2. de serv. fugit. l. 3. §. qu. pecuniam, ff. de suspect. tut.* Et apud. Tertull. aliquoties Apul. *l.* 10. *de asino* aut Rævard. *ad l. fœmina, ff. de reg. jur.* Donec jussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi servi manibus annulum ferreum deprehensum cum signo fasculi conferunt. Ministeria etiam pro servis & mancipiis, *in l. 6. & l. 8. ff. de pignor l. 21. ff de donat. int. vir. l. 27. §. si fornicarius, ff. ad l. Aqu. l. 12. §. sed si fundus, ff. de instruct. vel instrum. l. 24. §. 1 ff. de jud. l. 41. § pro herede, ff. fideic. libert.* Ministratores servi, *l. 203. ff. de verb. sign.* Seneca *lib. 15. epist.* Transcopistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cœnam discurritur. *Briss.*

MINISTERIANUS. Habetur *tit. lib.* 12. *Cod. si conceptus de castren. & ministerianis.* Quem titulum D. Alciatus rectius inscribi putat, de castrensibus ministris. Et de horum officio Lampr. *in Alexand.* ita scribit. *Aulicum* (inquit) *ministerium in id contraxit, ut essent tot homines in singulis officiis quot necessitas postularet: ita ut annonas, non dignitatem acciperent fullones, & vestitores, & pistores, & pincernæ, omnes castrenses ministri.* Hæc ille Ministeriani igitur hoc in titulo erant homines, qui præerant castris principum. Hoc autem nomine à ministrando dicti, *Anch.*

MINISTRARE, est ministerium exhibere & præbere. *Briss.*

MINISTRATORES proprie dicuntur, qui patrisfamilias in mensa ministrant. A manibus ducto nomine, Alc. *de verb. sign.* Cœnantibus apud Angliam, Prælatis, ac Baronibus ministratores flexis genibus officium suum faciunt, teste Ænea Sylvio, qui nec Imperatori, nec Regi tantum adulationis à nostris impendi prandereque prandente domino, famulis duobus, tribusve, qui vel vina vel cibos apponant, expectantibus per contentionem. Ant. Panorm. ostendit, *c.* 34. *lib.* 2. *comment.* in dicta & facta Alphonsi regis. Spieg. Connan. *lib* 2. *c.* 7 *n.* 4.

MINISTRI pro servis, *l. 22. §. fin autem ff. sol. matr.*

MINOR, Latine loquentibus res dicitur, quæ mediæ magnitudinis est. Hinc minore lance legata, *in l. qui lancem, ff. de aur. & arg. leg.* recte respondetur, hæredis electionem non esse, cum constet de lance legata. Sic minorem libertatem dicimus, quæ est inter justam & dedititiam. Eodem quoque sensu minorum capitis diminutionem appellamus mediam, minorem ordinem equestrem. Martial. *lib.* 4 Cum plebs & minor ordo, maximusque. Th. Hermopolites *in l.* 150. *ff de verb sign.* Minus tria significare: ait: τὸ βραδέως, τὸ μὴ παντελῶς τὸ μηδόλως. Si à te, inquit Gajus, stipulatus fuero, quanto minus à Titio consecutus fuero tantum dare spondes. *Prat.*

MINOR Longobardico jure dicitur is demum, qui decem & octo annis minor est: nam post eum annum ætas legitima dicitur. In Longobard. *de prohib. alien. min. l. 1. §. 1. & l. si in fratris, & l. de puero.* Prat.

MINORES & pupilli damno adfecti, duplex habent remedium, videlicet, ut aut restitutionem petant, aut curatores tutoresque negligentiæ accusent. Novel. *de her. & Falc. §. pupillus sane constit.* Prat.

MINORES magistratus dicuntur, *l. nec magistratibus, ff. de injur.* qui sine imperio aut potestate sunt. Vide supr. *Magistratus.*

MINOR dicitur, qui nondum annum 25. excessit, de quo tractant tituli de *in integ. rest. de filiofam. minor. de fidejuss. minor. & si tutor vel curat. interv.* ostendentes, quæ privilegia minoribus læsis impartiantur, juxta, quibus remediis minorum consulatur: his enim ut cæteris hujusce cæteris absolet esse consilium & fragile & infirmum, *l. 1. §. nam cum de minor.* Ærasque illa

E 4 tum

tum impoſturis, tum captionibus ſubjacet, *§. nam cum.* Dico autem læſis, eo quod non omnia, quæ à minoribus 25. annis geruntur, irrita ſunt, ſed ea tantum, quæ cauſa cognita, hujuſmodi deprehenſa ſunt, ut ab aliis vel circumventi, vel ſua facilitate decepti ſint, *d. l. non omnia, ff. de minorib.* Nempe videlicet, rem majoris valoris eſſe, quam vendita ſit, donatione contractui venditionis deſcripta clare oſtenditur. Indeque minorem aut circumventum, aut ſua facilitate deceptum eſſe Minor autem 5. & 20, ann. natus, vendere, permutare, vel donare non poteſt, alienare quidem ſine decreto non poteſt, juribus vulg. neque quoq; & ſi curatore careret, poteſt, maxime, quæ immobilia ſunt, *ff. de reb. cred. per tot. & l. non ſolum & l. ſi minor, l. Faber.* in §. *nunc admonendi ſumus, Inſt. qui alie. lic. vel non*; etiam permutare non poteſt immobilia ipſa ſine judicis decreto, quemadmodum Bald. tenet *in l. 1. num.* 6. *C. ſi adver. tranſ.* cum permutatio nihil aliud ſit, quam alienationis ſpecies, *c. nulli liceat, de reb. eccleſ. non aſ. cap.* 1. 2. *&* 3. *de rer. permut. extr. emtionique vicina. l.* 2. *ff. de rer. permut.* imo & emptionis vicem obtinet, *l.* 2. *C. eod. tit. l. Titia, & ibi.* Bald. *ff. de jur dot. & l. apud Celſum*, §. *ſi quis autem, verſ. autoris, ff. de dol. excep.* quique rem accipit permutatam, emptori ſimilis eſt, *l. ult. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. ſciendum*, §. *deinde de ædil. ed. ff.* Ex quo & merito quidem permutatio pro venditione à probatiſſimis ſcriptoribus uſurpatur. Tullius *ad Att. lib.* 2. *epiſt.* totius operis 130. incipit. Quæ dudum, ibi ſcripſerat: ut H. s. 12. permutare, tantum eſſe reliquum de argento. Plin. frequentius, quam quod hic locus deſideret. Duo tamen aut tria ad ſummum addam, ne imponere videat. Primum erit, *lib.* 7. *cap.* 38. Praxiteles (ait) marmore nobilitatus, Gnidiaque Venere, præcipuè veſano amore cujuſdam juvenis inſigni, & Nicomedis æſtimatione regis grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati. Alterum, *l.* 9. *c.* 55. Sex millia numero murænarum mutuo appendit: nam permutare quidem pretio noluit. Poſtremum verò *lib.* 35. *cap.* 9. Poſtea donare opera ſua inſtituit. quod ea nullo ſatis digno pretio permutari poſſe diceret: quod noſtros quoque ICtos feciſſe credibile eſt, Paul. ad Sab. *lib.* 7. Quia & permutatio dotium conventione fieri poteſt, *l. ſi ei nuptura de jur. dot. ff.* Modeſt. *lib. regular.* 1. Ita conſtante matrimonio permutari poſſe dotem dicimus ſi hoc mulieri ſit utile, *l. ita conſtante, de jur. dot. ff. & l. Julia. lib. ff* 17. Non enim conſtat, poſſe inter virum & uxorem convenire, ut dos, quæ in pecunia numerata eſt, permutetur, & transferatur in corpora, cum mulieri prodeſt, *l. ſi mulier dotis, ff. de pact. dotal.* Ad hæc, donare minor non poteſt: donare etenim perdere eſt. Pompon. *in l. filiusfam. de donat. ff. fili usfamilias*, ait, donare non poteſt, neque ſi liberam peculii adminiſtrationem habeat. Non enim ad hoc ei conceditur libera peculii adminiſtratio, ut perdat. Quod cum ita ſit, hos omnes contractus venditionis, permutationis, & donationis, nullos & irritos eſſe relinquitur. Quantum autem ad venditionem, nemo ſane eſt omnium, qui neſciat illam nullam eſſe, neque quicquam, quod haberet minor, ſine decreto vendere potuiſſe: quippe quæ alienationis ſpecies ſit, imo vero omnem amplexatur alienationem, *l. ſtatu liberi, ad fin. de ſtat. lib.* Alex. & recentiores *in l. filiusfamil. §. divi. ff. de leg.* 1. Venditionis itaque appellatione omnem actum, per quem dominium transfertur, contineri, Martian. reſpondit, *l. ſicut re corporali, §. venditionis autem*: & ibi Bart. *quib. mod pig. vel hypothec. ſolvit.* Nam qui alienare prohibetur, ei quoque interdicitur, ex quo alienatio ſequitur: tanquam nihil interſit alienes, an id facias, ex quo ſequatur alienatio, *l. codicillis, §. matre, & ibi* Bart. *ff. de leg.* 2. *& l. ult. C. de legit. tutor. & c.* 1. *§. ult. de inveſtitur. de re alien. fact. in uſib. feud. in l. ſi ita quis*, §. *ex leg.* & ibi Bald. qui eam dicit notabilem Raph. Cum. & Franciſ. Aret. Præter hæc quoque quod ſolennitatibus caret. Matthæus de Afflict. *in conſt. reg. Siciliæ*, quæ incip. *minorum jura.* in *gloſſ. fin.* tenet jura tantum favere minoribus 25. annis, ut adverſus rerum immobilium venditionem, etiamſi in venditione ipſa ſolennitates à jure requiſitæ intervenerint, aut judicis decretum (modo de læſione conſtiterit) reſtituantur. Neque proculdubio dubitationi locus eſt minorem reſtitui poſſe, idque principis beneficio, quod fieri debere, antequam quintus & trigeſimus annus elabatur, legibus regiis ſtatuitur, *art.* 2. *in rubr. de reſtit. & rivel. in or. reg.* De jurèjurando autem remittendo (quod poſtremum eſt) princeps jurisjurandi gratiam facere poteſt, ut probat *text. in l. Impp. ff ad munic. & not.* Guid. Papæ *in q.* 178 *& q.* 184. Accurſius autem, *l. adigere ff. de jure patron.* & Bald. *l. patronus, ff. de oper libert.* legem tradunt vim habere apoſtolici reſcripti, ad jurisjurandi remiſſionem: & ſi pervulgata conſuetudine epiſcopi, & archiepiſcopi, ſacramenta remittant, cauſa non cognita, hæque relaxationes in foro & laico & eccleſiaſtico tollerentur. Guid. Pap. *quæſt.* 40. apponaturque in reſcriptis clauſula, ut reſtitutionem impetrans ab idoneo pontifice jurisjurandi religione exolvatur, Anchor.

MINOREM 25. annis in edicto de minoribus accipimus, qui nondum viceſimum quintum annum agit, momentis quoque temporum ad hoc ſubductis, *l.* 3. §. *minorem, ff. de minoribus.* In *lege vero Ælia Sentia*, qua minor 20. annis manumittere vetatur, qui Kalend. Januar. natus fuerit poſt horam noctis ſextam, pridie Kalend. manumittere poterit, incipiente plane non exacto die. Non enim jam minor 20. ann. eſt, qui ſupremum diem anni viceſimi agit, *l.* 1. *ff. de manum.* Sic & in *l.* 8. *ff. de muner. & honor.* cœptus annus viceſimus quintus pro pleno & completo habetur.

MINORES annorum, vetus locutio, quæ ſæpe à Juriſconſultis uſurpatur. Varro *lib. de re ruſt.* 1. *c.* 17. Operarios parandos eſſe, qui laborem ferre poſſint, ne minores annorum 22. Hotom. Connan.

MINORES mores, id eſt, leniores, apud Ulp. *tit.* 7. Regul.

MINORES ſpecialiter conſiſtunt intra annum ætatis ſuæ decimum quartum & 25. ſi mas ſit aut annum duodecimum & 25. *ff. ſi ſit fœmina.* Vult. *in comment. Inſtit. de tutelis, in princ. n.* 1.

MINORES ſummæ pecuniarum quæ ſint, docet Juriſconſ. *in l.* 1. *C. de defenſoribus civitat.* Quo loco Solidi, pro aureis non aliter accipiuntur, quam *in* §. *ult. Inſt. de pœn. tem. litig.* Alio modo intelligendus eſt Solidus *in l. ſi libertus ff. de in jus voc.* Quære infra, *Solidus.* Spieg.

MINOR majori oppoſitus minorem 25. annis ſignificat, *l.* 21. *ff. de acquir. vel omitt.* Briſſ.

MINORIS empturum me fuiſſe. Vide, Quanto minoris.

MINTURNÆ oppidum, & Minturnenſe flumen; vide apud Ulpia. *in l. item quæritur* 13. §. 1. *ff. locat.* Sic Ariſto. *apud Ulpian. in l.* 8. §. *Ariſto.* 5. *ff. ſi ſerv.*

serv. vind. Qui, inquit, tabernam casceariam à Minturnensibus conduxit, ad superiora prohiberi posse fumum immittere. Minturnæ oppidum in Campania, habens propinquas paludes, in quibus Marius delituit fugiens persecutionem Syllæ, nunc Tajetum castellum esse dicunt. Spieg. *Prat. Briss.*

MINUERE pro commutare dicitur: sunt enim gradus quidam commutandi statum, per quos aliquid de conditione hominis minuitur. *Inst. de c. diminut. Old.* pro diminuere & alienare, *l. 31. ff. de reb. auct.* Briss.

MINUI capite, statum mutare. *Briss.*

MINUI legata *in l. quantitate § ult. ff. ad leg. Falcid.* dicuntur detrahi, quod est retineri, deduci, recidi: quod aliud nihil est, quam ex lege Falcidia quartæ retentionem esse, *leg. servus quem ff. de act. empt.* Prat.

MINUS quod est in dubio assumendum, *l. qui concubinam, §. cum ita 1. ff. de leg. 3.* Spieg.

MINUS solvisse dicitur qui sua die non solvit, qui integram summam non obtulit, qui partem debiti solummodo præstitit, Goeddæus *ad l. 12. §. fin. ff. de verb. sign.*

MINUS, vim comparativi non semper retinet: unde quod nō recepi recte dixero minus recepisse, & minus tribuere videtur, qui nihil tribuit, *l. illud §. 1. ff. de tribut.* Minus positivo adjunctum contrariæ significationis, comparativum demonstrat, ut minus stultus, id est, prudentior. *Spieg.*

MINUS scriptum & plus dictum, *C. de Test. & quemadm. ord.*

MINUS malum quod iniquitatis minimum habet in ratione boni computatur, intelligimus. Vide Salom. *in l. Gallus.* Spieg.

MINUS solutum tributumque videtur, etiamsi nihil tributum solutumve sit. *l. 32. ff. de verb. signif. l. 7. §. minus, ff. de tributor.* Briss. Adde Brechæum *in l. non potest, in tit. de verb. & rerum signif. num. 1.*

MINUS tria significare ait Theod. Hermopolites *leg. 150. ff. de verb. sig.* τὸ βραδέως, τὸ μὴ παντελῶς, τὸ μηδὲν ὅλως *Prat.*

MINUS solvit, qui tardius solvit, nam & tempore minus solvitur, ut Gajus *de verb. sign.* Mass.

MINUS solvisse videri non potest is, adversus quem amplioris summæ actio non competit: ita Modest. *tit. de verb. signif.*

MINUSCULA. Lege *Legitima.*

MINUSCULARII aquæductus, *l. decernimus, 10. C. de aquaduct.* i. e. minuti & tenuiores, ut in *l. 1. C. de defens. civ. l. 3. C* Theo. *de indeb.* D. August. 7. *de civ. Dei, c. 8.* Tanquam minuscularios vectigalium conductores. Paulò post, *in d. l. 10,* hi minuscularii aquæductus Paragogi vocantur, id est, traductivi. *Prat.*

MINUTA alimenta, Ulp. interpretatur esse decem aureorum annuorum, *in l. 3. §. quamvis, ff. si cui plus quam per leg. Falcid.* Spieg. Prat.

MINUTATIM, id est, particulatim. Sic minutatim singulos convenit difficile, *8. §. causa, ff. de transact.*

MINUTATIM, id est, per minutas partes non sunt alimenta legata præstanda, *l. 3. ff. de alim. & cib. l. cum sim* quæ Alberic. citat. *Spieg. Prat.*

MINUTÆ pecuniæ *l. si plures §. 1. ff. de pactis.*

MINUTUM, Lege, *Momenta.*

MIOPS: vide infr. *Myops.*

MIRABILEM partum Imp. appellat, qui à majore 50. annorum editur, *l. si major. C. de legit. hared.* Spieg. Prat.

MIRIONES appellavit antiquitas, qui ob oris distorti deformitatem, admirationi forent, *Spieg.*

MISCELLA doctrina Gellio *lib. 20. cap. 12.* dicitur varia & quasi confusanea, omnisque generis argumentis mixta, quod genus scripti plurimi nostra ætate tentarunt, imprimis Crinitus & Cælius, & post hos P. Victorius, & Adrian. Turneb. uterque suæ gentis doctissimus.

MISCERE interdum est permiscere & simul jungere res diversas. Interdum verò miscere, est se immiscere, ut miscere se administrationi *l. 13. & l. 17. §. is qui, ff de excusationibus.*

MISCELLA lex appellatur Julia Papia Poppæa ob varietatem rerum quæ illis legibus continebantur, *l. ult. C. de indic. vid. tol.* Briss.

MISCERE & confundere, quo differant, explicat *gloss. in l. idem Pomp § si plumbum, ff. de rei vend.* Spieg.

MISCERE contractum pro facere contractum & contractu cum aliquo implicari, Paul. *in l. 9. ff. de confirman. tut.* Prat.

MISERABILIUM personarum nomine, etiam si opulenti sint, propter fortunæ injuriam, veniunt perpetuo morbo detenti, senes, valetudinarii, furiosi, mente capti, viduæ, pupilli, orphani, & quæ personæ his debent censeri similes: quod relinquitur arbitrio judicis, ex sententia Bart. *in l. 1. C. quand. Imp. int. pupil. & vid. c. ex tenore, de foro comp.* Ægroti autem quorum hic fit mentio, accipiuntur, qui morbo gravi sunt adfecti propter quem cuilibet rei agendæ sunt impotes, *l. 2. §. si quis in judicio, ff. si quis caut. l. morbus, de verb. sign.* Spieg. Adde Abbatem. *in cap. significantibus, ext. de offic. deleg.* Prat.

MISERATIO, significatio misericordiæ, qua ex alicujus infelicitate moventur. Triphonnius: Nisi quatenus interdum miseratio ætatis ad mediocrem pœnam judicem produxerit, *l. auxilium, §. in delictis, ff. de minorib.* Spieg. Briss.

MISERICORDIA, est ægritudo cordis, ex miseria alterius injuria laborantis: vulgo compassio dicitur. Lege Cic. 4. *Tuscul.* & Senec. 2. *de Clem.* Sp.

MISERICORDIA & Clementia longe diversa sunt, quia utraq; harum plus quam justum æquumq; est, remittit. Clementia enim est, per quam animi in odium alicujus concitati comitate retinentur: Misericordia autem ægritudo ex miseria alterius injuria laborantis, &c. Connan. *lib. 1. c. 11. n. 10.*

MISERICORDIÆ causa dare, apud. Paul. *in l. si quis, ff. de calumn.* Spieg.

MISERICORDIA ductus feci, *l. lege, § idem Labeo quærit, l. & eleganter, ff. de dolo,* Spieg.

MISERUM esse, Donatus dicit, qui premitur calamitate, quia indignus sit. Itaque nocens, sceleratusque vere miser non est, quomodo vulgo dicitur, cum calamitate premitur: tametsi natura nobis insitum est, ut eorundem atrocioribus suppliciis illachrymemus, *Spieg.*

MISOCALUS, Græce μισόκαλος osor honesti dicitur, atque is, qui omnem literarum elegantiam, nitorumque dicendi perosus ab omnibus doctrinis humanioribus abhorrens, rusticus, invenustus, illepidus, & hircosus est. Is inquam qui & Juris decorum aspernatur, seu barbarie contentus. Bald. *in L. 1. de just. & jur.*

MISSA. Frequens in ore omnium est missæ vocabulum, etiam ab iis, qui eleganter & Latine Theologiæ studia attigerunt, usurpatum. Nec tamen satis constat, quæ sit ejus vocis origo. Potest quidem videri hanc vocem à Græcis emanasse, qui cum sacris operati essent, missum populum faciebant, nec abeundi potestas prius cuiquam erat, quam sacrificulus pronuntiasset, λαοῖς ἄφεσις, id est, populi missio, quod Latini uno verbo, illicet, dicebant, quod est ire licet, unde sub ejus sacri finem quamnum solet sacerdos dicere: Ite missa est; missam, ut videtur, promissione accipiens. Neque vero est præter consuetudinem, quod missa, non missio pronuntietur, quandoquidem veteres promiscue missionem & missam usurparunt. Divus enim

enim Cyprianus, ad Fortun. de exhortat. martyrii, in aqua (inquit) baptismi percipitur peccatorum remissio. Hinc ergo totum sacrificium à Pontificiis missa est nominatum. Quod vocabulum Jo. Reuchlinus, homo Germanus & literarum Hebraicar. cumprimis sciens, *libro de erudit. Hebraicis* 2. docet Hebraicum esse, non Græcum, nec Latinum. Alciato probabilior est prior opinio, & Polyd. *de inventoribus rer.*

Missæ vocabulum pro sacro piaculari in Dictionario Alberici, seu Græcum falso interpellatio exponitur. Hoc autem ut barbarum, nonnulli etiam magnum nomen in bonis literis consecuti, rejiciunt, licet aliis quibusdam viris, impense item doctis, maxime autem Reuchlino nostro visum est Hebræum: tamen certum est, à mittendo missam dictam promissione, sicut remissam pro remissione apud Tertullianum & Cyprianum legimus. In sacro hoc enim, quod Missa vocatur, duplex quondam fuit missio, hoc est, dimissio. Nam mittere, & missum facere pro dimittere legitur apud idoneos authores: sicut missio pro dimissione cujus apud veteres Jurisconf. mox ut dicemus, plura genera existunt. Erant autem hujus sacri duæ partes apud Pontificios: Prior fuit, ab Introitu usque ad Offertorium inclusive, in qua fiebat confessio, cantio, lectio, interpretatio, increpatio, adhortatio, oratio, oblatio. Quibus consummatis, Diaconus ex more, ac edicto loco, sublata voce clamabat; Si quis non communicat, det locum, teste divo Gregorio *Dialog. lib.* 2. *cap.* 23. vel ut Isidorus, Wilhelmus Durandus *in ration. lib.* 6. scripsere. Si quis est Catechumenus, exeat foras. Tum enim dimittebantur & Catechumeni, & qui alioqui vel suo vel ecclesiæ judicio, communione corporis Christi censebantur indigni. Indeque vocata est hæc prior hujus sacra pars, missa Catechumenorum. In altera parte hujus sacri fiebat panis fractio, corporis & sanguinis Christi communio, Agape, Eucharistia sive gratiarum actio. Quibus exactis jam altera fiebat missio, quando fideles Christiani (qui soli norunt, ut divus Augustinus ait, quid sit edere corpus Christi, & sanguinem ejus bibere) quoque dimittebantur, iterum clamante Diacono: Ite, Missa est, scilicet Ecclesia, quæ est fidelium congregatio, quam & Latine Collectam & Græce Synaxin vocarunt. Et ab hac missione dicta est hæc ultima sacri pars, missa fidelium, quod fideles mitterentur ad sua quisque negotia privata. In sacris quoque gentium non admodum dissimiliter agebatur. Nam sacrificus rem divinam facturus, dicebat τίς τῇδε id est, Quis hic? Qui aderant respondebant, πολλοὶ καὶ ἀγαθοί, id est, multi & boni. Hæc vero dicebantur ut si quis esset sibi conscius admissi piaculi, à mysteriis discederet. Peracta vero re divina, conversus ad plebem sacerdos ajebat, λαοῖς ἄφεσις i. e. populi missio: ut apud Apulejum *lib.* 11. Ut autem hoc sacrum sit Missa vocata, longa die factum est, dominatione deducta à fine ubi dictum est: Ite, missa est. Siquidem à fine plerumque denominationem fieri, nemo doctus ignorat, propter geminam illam missam, hoc est, missionem, sive dimissionem populi in eodem sacro factum est, ut solennia missarum dicant veteres plurative, de uno & eodem sacrificio loquentes, B. Gregor. *libr. Dialog.* 3. *c.* 3. Protinus, inquit, venerandus vir rationi incubuit, & missarum solennia exorsus est, sacrificium in conspectu Dei omnipotentis immolavit. Item aliis in locis, quæ recitare longum esset. Idem etiam & posteriores factitarunt & antiquiores. Severus Sulpitius *in vita divi Martini lib.* 2. Deinde, inquit, paulò post Archidiaconus ingressus admonet pro consuetudine populum in ecclesia expectare illum ad agenda missarum solennia debere procedere: ubi clare vid. eum de una Liturgia loqui. Georg. Vicelius in typo prioris Ecclesiæ, quod exprimi quanti Christum faciat, Eucharistiam ab Ignatio martyre vocatam: innuit Missam, *epist. ad Smyrnens.* 6. *num.* illic legitur. Propterea non licet sine episcopo, neque offerre neque missas celebrare. At cum Ignatius (ut Rhenanus in alia quadam ad eundem Volzium epist. scribit) Græce scripserit, verisimile est, Latinum interpretem exponere ea, quæ præcedunt; Offerre scilicet & sacrificium immolare. Nam Liturgias pauci intellexissent. Confirmata est autem missæ denominatio per sacri hujus vulgationem, quando sine delectu, illotisque manibus sacris initiati sunt. Osi non ad quæstum etiam, quilibet usque ad nauseam, & contemptum: quem rempub. Christianam, in summum discrimen quandoque adducturum, sæpenumero prædixerat, Jacobus Bannissius, patronus noster, qui nostro ævo omnino neque vir experientior, nec incorruptior priusquam in aula, nec Rom. Ecclesiæ studiosior, atque addictior fuit, priusquam etiam Lutheri nomen audiretur. Atque ita ex arcano mysterio nata est, quam hodieque videre licet, vulgaris illa missa sacrificiorum, cujus filia est missa illa mercatorum. Sic enim vocantur nundinæ, emptorcumata, mercatus, negotiationes, quæ ferè in templorum dedicationibus anniversariis, aut sanctorum natalitiis habentur. Et planè dubium est. Volzius ait, utrius missæ negotiatio lucrosior, aut abusus damnabilior. Ut verò digressi paulum redeamus, quod dimittitur ceu finitum atque completum est. Idcirco majores nostri subinde missam esse pro finire: & missam, pro fine, seu completione usurparunt. Ita Joh. Cass. *lib.* 3. *c.* 7. de eo, qui ad orationem tardius occurrit: Si congregationis, inquit, missam stans pro foribus præsto labatur. Et *c.* 8. *Ut contenti*, ait, *somno, qui nobis post Vigiliarum missam usque ad lucis indulget adventum.* Et paulò inferius: *Nisi*, inquit, *post Vigiliarum missam, somni quantumcunque gustarit*, &c. Sanctus quoque Benedictus *in regula sua, de publ. precibus* dicit *c.* 9. finiantur &c. 12. 13. completum est, hoc *c.* 17. semel dicit, Missæ sint: & bis, Fiant missæ. Ex quo luculenter ostenditur, quod missum esse, vel fieri, pro finitum, atque completum esse, vel fieri intellexerunt. Et ita forte quidam acceperunt, quod dictum erat: Ite, missa est: id est, finita, completa: Inde & complenda dicta videri potest. *Spieg.*

Missi qui sunt ad gratulandum principi Reipubl. causa abesse dicuntur, teste Paul. *in l. qui mittuntur. ff. ex quib. caus. major.* Spieg. Prat.

Missibilia apud Justin. *in Nov.* de armis, quæ manu mittuntur & procul jaciuntur tela. Et ita apud Vegentium *in veterib. codicib.* scriptum observavi ubicunque vulgo Missilia legitur. *Briss.*

Missilia, à mittendo, dicimus variarum rerum donaria, quæ Impp. atque olim Coss. liberalitatis gratia, idque in perpetuam rei memoriam, populo colligenda spargere solebant: utputa bellaria, linea, odores, unguenta, *l.* 9. §. *pen. ff. de acq. rer. dom. l.* 8. *ff. de contrah. empt.* de quibus sic Martialis *lib.* 8. *Epigram:*

Omnis habet sua dona dies, nec linea dives
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

Hæc habentur pro derelicto, fiuntque occupantis.

pantis, § *hoc amplius*, *Instit. de rer. divis.* Cal. Decemb. Dictis ... noctem pis- ... se ... omnis generis ... in populum. Porro, missilia pro ... in hostem emittantur, ... Vide Khr... *c. lib.* 14. Spieg. Connan. *lib.* 7. *c.* 6. *n.* 7.

MISSILIA quæ in vulgus, a magistratibus, principibusve, ludos edentibus, aut alias in publicum prodeuntibus jactantur. *Briss.*

MISSIO olim legatario non fiebat copia agendi vendicatione, pro re sibi legata, nisi in possessionem mitteretur, *gl. in l.* 1. *in verb. missionis, C. comm. de leg. fideicomm.* &c. Hæc verò in rem possessio ab Imperatore tollitur, *eo. tit. C. in tit. Communia de legatis, & fideicommissis*: & de in rem missione tollenda, statuens ut qualitercunque aliquid legetur, dentur legatario actiones, sc. actio in rem, & in personam, & hypothecaria in aliis rebus defuncti. Itaque, missio eo in loco, 1. constituto.

MISSIO, quæ militibus datur, qua sacramento solvuntur, & ab exercitu dimittuntur; quod interdum fit honeste, interdum inhoneste.

MISSIO etiam gladiatoribus dari dicebatur. *Briss.*

Missio in possessionem bonorum fit triplicem ob causam, vel rei servandæ causa, vel legatorum conservandorum gratia, vel ventris nomine, *l.* 1. *ff. ex quib. caus. in poss. eat.* Goed. *ad l.* 10. *num.* 4. *ff. de verb. sign.*

MISSIONUM militarium tria sunt genera. Est honesta missio, quæ emeritis stipendiis legitimoque militiæ tempore expleto datur, *l.* 5. *C. de test. milit. l.* 7. *C. de fide instrum.* Quam Quintil. *declama.* 13. & Livius multis locis justam appellant. Est causaria, quæ ante tempus justa aliqua de causa & honesta datur: veluti ob valetudinem, Apul. *lib.* 4. *de Asino aur.* Rebar enim me jam debilem prorsus, & exanimatum mereri causariam missionem. Unde causarios milites, quibus morbus causa erat, ne militarent, Livius vocat. Tertia est ignominiosa missio cum quis propter delictum sacramento solvitur. Et is qui ignominia missus est, neque Romæ neque in sacro comitatu agere potest: & si sine ignominiæ mentione missus est, nihilominus ignominia missus intelligitur, *text. expressus in l. milites agrum*, 3. §. *missionum*, 3. *ff. de re milit. adde. l.* 2. §. *ignominiæ, ff. de his qui not. infam. l.* 4. *ff. de milit. test. l.* 4. *& l.* 27. *ff. de inoff. testam. l.* 10. *in pr. & §. qui autem, ff. de excus. tut. l. ult. ff. de furib. balnear.* Briss.

Missio ignominiosa toties est, quoties qui mittit addidit nominatim, ignominiæ causa emittere. Est & quartum genus, id est, species missionis si quis evitandorum munerum causa militiam subjisset, *l.* 2. §. *ignominiæ, ff. de his qui not. infam.* Aliis verbis hæ species definiuntur *in l. milites agrum* §. *missionum, ff. de re militar.* Ubi Martian. ait: Missionum generales causæ sunt tres: Honesta, quæ tempore militiæ impleto datur, Causaria, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus renunciatur: Ignominiosa causa est, cum quis propter delictum sacramento militiæ solvitur. Jo. Bello. *Etymo.* adde Rævardum *l.* ... *toto jure. ff. reg. ...*

Missos pro ... *in l. ult. ff. de muner.* Accurs. interpretatur, cum Budæo teste, significet transmissos & ... *Prat.*

MISTIM. Ulp. *l. si ... ff. de usufruct. ad cresc.* Quid si, ait, mistim fuerint liberi & extranei hæredes, *Spieg.*

Μίσθωμα sumitur pro eo quod datur ... & locutionis causa, ait Goth. *ad Nov.* 120. *c.* 11.

Μισθωτὴς qui aliquid conductum habet. Modestin. *in l.* 49. *ff. locat.* οἱ ὅσοι ... *Et paulo post* ... Sunt ... conducere ...

MITRÆ mere ornamenta muliebria et ut creantur ab Ulp. *in l.* ... §. *muliebri, ff. de aur. & arg. leg.* sed magis capitis tegendi quam ornandi causa comparantur, sec... Ulp. *in l. vestis*, §. *muliebria, ead. tit.* Mitræ, ait Goth... in jam *d.* §. *muliebria*, vesti annumerantur, ... tis tegendi causa ... teres ... venustatis, ornamentis. Hæ apud Mæonios primum in usu fuerunt; deinde Ægyptius, Syrus, Phrygius, & Lydus, erat autem pileus incurvus, quo etiam hodie Dux Venetorum utitur. Quamvis & pro muliebri corona, ad ornatum capitis adolescentularum accipiatur, & ideo D. Hieron. inquit: Auferet dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras. Nostra quoque tempestate videmus Pontifices cum rebus divinis præsint, mitris uti Papin. tamen Persarum more mitram pro sole posuit, Th... *lib.* 1. dum inquit:

Indignata equi torquentem cornua mitram. Coni.

Mitram intelligens solem quasi rerum omnium parentem. Hinc Mitri ... sacra quorum prolixe meminit Origenes *in Celsum Cynicum*, & Lampridius ... *in vita Maxima Philosophi* ... Eorum vero non apud Persas modo, sed & apud multas gentes sacrosancta fuit religio. Schard. Huic adde Tiraquellum *in* 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 3. *n.* 27.

MITTENDARII vocabantur Palatini milites, quod plerumque in provincias mitterentur. Connan. *lib.* 4. *c.* 15. *n.* 4. *l.* 5. *l.* 7. *l.* 8. *C. de palatin. sacr. largit. lib.* 12. Cassiodor. *lib.* 11. *var.* ...

MITTERE ex primo decreto in possessionem Prætor dicitur, quum quempiam in possessionem ducit rei custodiendæ causa. Ubi autem jusserit ex secundo decreto possidere, jam sunt veri possessores appellandi, Zasius noster singulariter docuit. Non tantum cum jus nostrum mittes in possessionem simpliciter nominat, eos intelligi, qui ex primo decreto missi sunt, ut fuit communis doctorum sententia: sed & hos, qui secundum decretum obtinuerunt, in possessionem simpliciter esse missos, dici debere. Atque ita hæc verba, Mitti in possessionem, pro subjecta materia ad utrumque decretum referre. *Spieg.*

MITTERE in consilium, est dimittere judices ad sententiam dicendam, id est, cogere eos, inter se vota conferre, Salomonio exponente. Idem scribit, hoc in sacro apostolico consistorio (vulgus judicium Rotæ vocat) etiamnum observari. Decanus enim (ut ait) auditis omnibus causæ argumentis, collegas cogit ire in consilium ad sententias conferendas. Cætera apud eum vide *in l. mandata jurisdictione. ff de offi. ejus cui mandat.* Bud. *in l.* 2. *de origine jur.* ... Mittere in consilium, esse ... si Græce diceris ... hoc est censendi potestatem facere, & calculum ... calculum porrigere & judicandi facultatem permittere: vulgo *zu Recht. sprechen. Urtheil geben.* Spieg.

MITTERE in possessionem, Prætor dicitur, cum servandi crediti causa, vel dotis legatorumve nomine, damnive infecti causa rerum custodiam alicui

alicui mandat, non ut possideat, sed ut in possessione sit. *l. 1. ff. quib. ex caus. in possess. l. 3. §. ult. l. 10. ff. de acquirend. hared. l. 26. & 27. ff. de jud. l. 1. ff. de feud. dotal.* verbi gratia: contendisti mecum, feudum Castellanum esse tuum, & probasti. Judex per executorem mittit te in possessionem, id est, facit te possessorem. Item volui agere cum Titio, qui citatus noluit venire ad judicium: Judex me mittere debet in possessionem fundi, quem petebam, non ut possideam, sed ut custodiam rem, & maneam in fundo, ut ipse Titius tandem tædio affectus veniat, & litem suscipiat, donec probavero illam rem esse meam. Vide *gl. fin. in c. contingit de dol. & contum.* quod operatur missio in possessionem in actione reali & personali ex primo secundo decreto. Et nota quod Prætor missionem in possessionem ex secundo decreto sibi specialiter reservavit, & sic legatis aut subdelegatis non est concessum dare vel confirmare missionem in possessionem, *re no. in gl. fi. c. quod translationem, de off. deleg.* De hac materia vide *in cap. quoniam frequenter, ut lit. non contest. circa medium, vel post. & glo. in c. contingit, præalleg.* Old. Prat.

Mittere in possessionem nomine ventris est mittere in possessionem nomine ejus qui est in ventre, ut cum mulier prægnans mittitur in possessionem nomine filii vel filiæ hæredis, quam vel quem habet in utero ex marito præmortuo. Et notat. Ad hoc quod judex actorem mittat in possessionem, vel bona vendat, vel eum solvat, requiruntur quatuor necessaria. Primo, quod citet reum absentem trina citatione, vel una peremptoria ad domum. Si non reperitur, citentur amici vel affines generali interdicto. Et si non comparet aliquis procurator vel defensor, ex primo decreto, seu mandato, mittitur actor in possessionem causa rei servandæ, quæ missio non tribuit jus, sed solum detentionem, ut reus tædio affectus veniat responsurus. Quare dicitur possessio tædialis ex primo decreto. Secundo requiritur congruum tempus inter primam & secundam missionem, quod est arbitrarium, postquam in jure non invenitur determinatum, vel annuale, &c. Tertio, quod absens malitiose noluit comparere, & animo fraudandi creditores. Secus si malitiose tantum, videlicet propter maleficium aliquod, non tamen animo fraudandi. Quarto, quod constet de debito legitimo per veras & plures probationes, nec sufficit juramentum calumniæ, cum agitur de magno præjudicio rei absentis, quibus omnibus habitis, mittitur actor in possessionem verè ex secundo decreto. Et sic missus in possessionem, habebit omne jus dominii, vel quasi, quod habuit reus, imo reus postea non est audiendus, nisi non fuisset per contumaciam absens, ut *in cap. consulationibus de offic. de leg.* cujus est hæc materia, & *ibi glo. bona.* Old. Prat.

Mittere plenam opinionem, pro eo quod vulgo dicitur, totalem facere informationem apud Ulp. *in l. interponas, de interdict. & relegat.* Spieg.

Mitti in possessionem dicuntur à Magistratibus, quibus custodia rerum & observatio, vel crediti servandi causa, vel dotis, vel ventris, legatorumve nomine, aut damni infecti causa conceditur: non ut possideant, sed ut in possessione sint, tædioque perpetuæ custodiæ vel cautionem, vel quod sibi debetur extorqueant & exprimant. *l. 3. §. ult. & 10. ff. de adq. hæred. l. 1. ff. quib. ex caus. in poss. l. 2. ff. de feriis, l. 9. ff. de rei vendic. l. 26. & l. 27. ff. de jud.* Livius *lib. 49.* In bona deinde L. Scipionis possessum publice Quæstores Prætor misit. Qui verò mittuntur in possessionem, ire in bona, & ire in possessionem dicuntur, ut aliàs dixi. Missum damni infecti *in l. 7. §. plane, ff. commun. divid.* interpretare ex causa damni infecti in possessionem missum. *Briss.*

Mitti ad judicem, *l. 8. & l. 9. ff. de liber. cau. l. ult. ff. de quib. reb. ad eund. jud. ear. l. 2. ff. de judic.* Mitti ad arbitrum, *leg. 1. §. cum dicitur, ff. si quis plus quam per l. Falcid.* Ire ad judicem etiam non in ea rubr. duntaxat, sed & *in l. 5. C. arbit. tut. & l. 3. ff. judic. sol.* Sed & mitti ad actionem dixit Gajus *in l. 26. ff. de edilit. edict.* & remitti ad interdictum. Ulp. *in l. 1. §. sed si inter, ff. uti possid. l. 2. in fi. ff. testam. quemad. aper.* Et per interdictum ad jus ordinarium remitti *in l. 1. §. 1. ff. si mul. vent. nom.* Briss.

Mixtæ actiones, quæ tam in rem sunt, quam in personam: quales sunt familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum, *§. quadam, Inst. de action. l. 1. ff. finium regund. l. 37. in fin. ff. de obligat. & actio.* Item hæreditatis petitio. *l. 7. C. de pet. hæred.* Briss.

Mixtæ etiam actiones appellantur, quæ partim rem, partim pœnam persequuntur, *§. sequens & §. rei persequenda, & §. ex maleficiis, Instit. de actionibus*, Briss.

Mixta interdicta appellantur, quæ & prohibitoria sunt & exhibitoria, *l. 1. §. interdictorum, ff. de interdict.* Briss.

Mixtum sub simplici non comprehenditur, glossa est quæ ad hoc semper allegatur, *in §. omnium, Instit. de action* & propterea Bald. eleganter *cons. 141.* præmissis verbis *col. ult. lib. 1.* dicebat, quod si sunt duæ causæ simul complicatæ, quarum una appositionem respuit, alia autem admittit; & sententia super utraque simul feratur, poterit ab utraque simul appellari, maxime ex causis expressi in jure, & est memoria dignum: & vidi pluries disputari in hoc, & conveniunt quæ late tradit Jas. *cons. 74.* in casu præsenti, *lib. 3.* ubi consuluit, an in transactione sub simplici comprehenditur mixtum: & dicit etiam Baldus in præallegato *consilio in 1. col.* quod eadem ratione in causa mixti possessorii poterit appellari, quod notat *ad leg. unic. C. si de nomen. possess. fuer. appel.* Cotta.

Mixtum imperium est, cui etiam jurisdictio inest, quod in danda bonor. possess. consistit, & in judicis danda licentia, imperium, *3. ff.* Alc. *in Parerg. lib. 2. cap. 8.* Zasius, doct. & Bart. suam distinctionem relinquens, per tres gradus mixtum imperium distinguit. Magnum, quod in officio nobili consistit: plenam tamen causæ cognitionem exigens, realemque vel personalem coercitionem, *l. nec quicquam, §. ubi decretum, ff. de Off. Procons.* Mediocre, quod absque reali coercitione, plenam causæ cognitionem exigit. Parvum, in iis consistit, quæ officio judici, itidem nobili, cum summaria aliquando cognitione explicatur. Exempla pete ex lectione ejus perquam luculenta, *in l. cui jurisdictio data est, ff. de jurisdict.* Spieg.

Mixtura *in l. 82 ff. de condit. & dem. 30. l. ff. de usucap.* Briss.

M N.

Mna Græci, Latini Minam vocant. Hæc varia admodum est, ut late explicat doctiss. vir Georgius Agric. Apud Græcos idem est, quod libra, & pondus apud Romanos: hæc centum drachmas continebat, hoc est, centum denarios Romanos, seu quadringentos sestertios. Mina igitur decem aureos coronatos valuit, & drachma tres solidos Turonenses, & semissem, quanti scilicet denarius Romanus æstimatur à doctis, qui

qui de hac re ſcripſerunt, hoc eſt, quaterni nummi. Ex Bud. *Spieg.*

Mnæa, ſervitus quæ ſit indicat Rhodigin. *lib.* 13. *c.* 49.

Μνηστὴρ ſponſus, qui matrimonio vinctus eſt, *l.* 1. *ff. de excuſ. artif.* Prat.

M O

Mobiles res proprie ac præcipue appellantur, quæ anima carent, ut vaſa, veſtes, & alia id genus: Moventes verò, quæ per ſe moveantur, nimirum animalia, ſervi, quadrupedes, pecudes: & ita hæc duo ſeparantur, *l.* 1. *ff. de ædil edict. l. pen. C. de jure dot. l. un. §. cum autem, C. de rei uxo. act. l.* 2. *&* 3. *C. de quadrien. præſcript. l.* 37. *C. de epiſc. & cler. l.* 13. *C. de ſervit. l.* 4. *C. fam. erc.* Briſ.

Mobiles ſunt quæ ſuppellectilis, quæ inſtrumenti penuſve nomine continentur, ut veſtis, lectus menſa. &c. Moventes ſe animalia ſunt omnia quæ poſſidemus. Immobiles quæ ſolo hærent, ut domus, fundus, &c. Connan. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 11.

Mobilia, licet paſſivam ſignificationem reſpiciant, ſicut moventia activam, tamen pro eodem accipiuntur, niſi aliter de mente conſtet, *l. moventium, de verb. ſign.* Celſus *in l. ſi chorus, de leg.* 3. ait his verbis, Quæ ibi mobilia mea erunt, do, lego, nummos ibi repoſitos ut mutui darentur, non eſſe legatos. At Proculus ait eos, quos præſidii cauſa repoſitos haberet, legato contineri. & ſæpe audiviſſe ruſticos ſenes ita dicentes, pecuniam ſine peculio fragilem eſſe: peculium appellantes, quod præſidii cauſa ſeponeretur.

Mobilium nomine annui reditus brevi tempore duraturi veniunt. Contra qui perpetuo debentur, immobilib. æquiparantur. Quod Alciatus ita intelligendum putat: Ut ſi dies ceſſit, incipiantq; jam liberi, mobilibus æquiparentur. Nam cum actio inde competat, videtur res ipſa haberi: alioquin immobilium potius ſimilitudinem in eis approbat. Idem animadvertendum monuit, quod ex ſententia Pauli, *l. ſi chorus, de leg.* 3. mobilibus legatis, aurum vel argentum non debetur, niſi de his quoque manifeſte ſenſiſſe teſtatorem, poſſit oſtendi. Old.

Mobilis homo, Conſtanti opponitur. Inde mobili animo eſſe, pro levi & inconſtanti accipimus. Cujuſmodi ſolet eſſe, vulgi. Proinde recte vocantur à nobis, meliore loco nati, *Die veſten*, ceu à vulgi latinitate alieni. Spieg.

Mobilium appellatione etiam animalia veniunt *l. ff. de rei vind. l.* 3. *§ Nerva l.* 30. *§. item quod mobile, ff de acquir. poſſ.* Moventium quoque idem quod mobilium appellatione ſignificatur, non appareat teſtatorem animalia duntaxat, quæ per ſe ipſa moventur, moventia vocitaſſe. *l.* 93. *ff. de verb. ſig. l.* 15. *§.* 1. *venditione, ff. de re jud. l.* 12. *§. ult. ff. de uſufruct. leg. ult. ff de requirend. vel abſentibus, l.* 2. *§ certe. ff de jure.* Denique conjunguntur *in l.* 7. *C de bonis matern.*

Mobilium appellatione continentur etiam nummi, aurum, argentum, Gœdd. *ſign. ad l.* 93. *n.* 4.

Moderamen inculpatæ tutelæ, *l.* 1. *C. unde vi*, ut vulgo dicitur, tunc fieri intelligitur quando aliter ſe quis defendere, aut periculum rerum ſuarum effugere non poteſt. Quæ defenſio uſque adeo permiſſa eſt, ut is qui vim inferre non veretur, etiam impune occidi poterit, ſi nulla alia ratione fugæ ſit locus. Spieg. Prat.

Moderamen ſuæ voluntatis, id eſt, teſtamentum *in l.* 8. *Coqui teſtam. fac. poſſ.*

Moderata caſtigatio, hoc eſt, correctio, emendatio, extra ſævitiam conceſſa eſt patrifamilias, *l. reſpiciendum, §. furta ff. de pœnis.* Docenti levis caſtigatio permittitur, *l. ſed & ſi quemcunque, in fin. & l. ſeq. ff. ad leg. Aquil.* Adde *l.* 3. *Cod. de patr. poteſt. l. cum oportet, §. non autem, C. de bon. quæ liber. l.* 1. *C. de emendat. propinq.* Spieg. Prat.

Moderatam æſtimationem facere, apud Ulpian. *in princ. l. ex damni, ff. de damn. infect.*

Moderata tutela, qui vim avertit moderata tutela, non admittit injuriam: quoniam vim vi repellere jure licet, vulgat. *l. ut vim, ff. de juſt. & jur. & l. ſciendum §. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil.* Spieg.

Moderationem, temperantiam, modeſtiam Græc. ut lego alicubi obſervatum, unius verbi enunciatione comprehendunt, quæ eſt σωφροσύνη. Hac voce libentius utuntur, ut video, recentiores noſtri interpretes, pro ea quam veteres uſurparunt limitatione, à qua nec Zaſius noſter abſtinuit: ut pleraque alia prorſus barbara, tantum uſui tribuens, retinuit, Spieg.

Moderationis eſt, temperare modos in factis, & dictis, & cæteris talibus, quæ agendi officio utuntur, *arg. l. fin. §.* 1. *ff. de bonis damnat.* ut ab Alberico citatur. Spieg.

Moderator, modo rector, modo gubernator, modo arbiter apud Impp. *in Conſtitutionibus* accipitur. *Spieg.*

Moderatores in Codice provinciarum rectores vocantur: quos Græci ἁρμοστὰς vocant. Tribuit autem ſpecialiter hoc nomen Juſtinianus præſidibus provinciarum Helenoponti & Arabiæ, *Nov. Conſt.* 28. & 102. *Briſſ.*

Moderatum ſpatium à judice ſtatuendum, *l. de die ponenda, ff. qui ſatiſd. cog.* Spieg.

Moderatur actio *in l.* 15. *in pr. ff. de neg. geſt.* pro modus actioni præſcribit, Briſſ. *in parerg.*

Modernus, reproba vox eſt. At idoneè in eadem ſignificatione Neotericus, Novellus; Hodiernus, noſtri temporis, vel tempeſtatis Pontifex, Cæſar, Præſul, &c. dicitur, Inſulanus.

Modeſtiam omnium eſſe clementiam ad eos potiſſimum, qui cæteris poteſtate præſtant pertinere, Alber. recte monuit citans *l. in ipſius. Cod. famil. erciſcun.* Eſt autem modeſtia virtus docens omnibus in rebus temperamentum modumque ſervare: Vide Cameriem *in Tab. Cebet.* Spieg.

Modiale vas dicimus, quod modij habet menſuram. Eſt autem modius aridorum maxima menſura, duos ſemodios, id eſt, ſedecim ſextarios continens: quod ipſius ſemodij vox ſatis indicat. Dictus enim eſt ſemodius à ſemis, & modius, quaſi ſemimodius, eliſa ſyllaba una: quod etiam in ſemuncia fieri videmus, ex Georg. Agricola. Obſervatum & neutro genere dici modium, *Spieg.*

Modiatio *in l. ſuper naufragiorum*, 11. *C. de naufrag.* & apud Caſſiod. *lib.* 4. *Variarum*, Cujacius modium frumenti interpretatur. Ant. Auguſt. *l.* 2. *emend. cap. ultim.* frumenti penſitationem interpretatur, quod Jac. Cujac. *in dict. l.* ſuper reprehendit. Cujacij interpretationem probat Simon Schard. *in adnotat. ad leges Navales*, Prat.

Modi quibus jus utitur, ad hunc vel illum effectum producendum accurate diſtinguendi ſunt, tametſi jus ſit idem. Vult. *in Comm. Inſt. l.* 3. *tit.* 14. *in pr. n.* 13.

Modi acquirendi aut ſunt juris gentium aut juris civilis, *§. ſingulorum, Inſtit. de rer. diviſ. §. fin. inſt. de uſu & habita.* Juris gentium modi quatuor ſunt: occupatio, acceſſio, ſpecificatio, traditio. Occupatio complectitur ſub ſe venatio-

nem,

nem, inventionem, captionem ex hostib. *l. 3. naturalem ff. de acq. rer. dom. §. feræ, §. item lapill. §. item ea quæ, § hoc amplius. §. thesauros, Inst. de rer. divis.* Nec ad rem facit, thesaurum in proprio loco pro toto quidem, in alieno autem fortuito inventum, pro parte saltem fieri inventoris. Nam id quod suum in eo facit, nihilominus inventionis atque ita occupationis jure acquirit, *d. §. thesauros. l. nunquam §. thesaur. de acq. rer. dom.* Accessio varia est, aut enim principalis est, aut minus principalis: & rursus continua aut disjuncta: comprehendit enim sub se alluvionem, ædificationem, fructuum perceptionem (cum rem sequantur, *l. fructus, l. præterea, ff. de rei vindic.*) plantationem, nativitatem, cum partus ventrem separatur, *l. cum legitimæ, l. lex naturæ, de statu homin. d. l. præterea, l. doce, C. de rei vend.* & fœtus in pecudum fructu habeatur, *l. in pecudum, ff. de usur. scripturam & si quæ sunt alia, §. item ea quæ ex animalib. §. præterea. §. insul. 1. §. seq. §. si tamen alienam §. cum in suo. §. si Titius, §. literæ, §. si quis à non Inst. de rer. divis.* Specificatio alia propria est, alia impropria: propria, quoties nova existit species, per formæ sc. mutationem, *§. cum ex aliena. Inst. eod.* Impropria si nova quidem species non efficiatur; attamen confusione rerum quæ separari à sui corporibus non possunt, instar speciei quid factum sit, *§. si duorum, Inst. eod.* Sed de hac vide Gœdd. *in l. 13. §. 1. l. 14. ff. de verb. sign.* Traditio si dat animo alienandi, *§. per traditionem, §. vendi tæ, Inst. de rer. divis. l. nunquam nuda, ff. de acq. rer. dom. l. traditionibus, C. de pact.* qua ratione, *§. hæ quoque, ff. de acquir. rer. dom. l. quod meo. §. si venditorem l. quorundam. ff. de acquir. poss.* Juris civilis modi alij sunt universales, alii particulares: Particulares sunt, usucapio, donatio, jus accrescendi, legatum fidei commissum, *d. §. fin. Instit. de usu & habit. cum titulis seqq.* Et certe de usucapione non est dubium, quin juris sit civilis, utpote, quæ ex *l. 12. tabular.* descendat, & bono publico quam naturali æquitate, potius introducta, *l. 1. ff. de usu cap.* sic jus accrescendi à media jurisprudentia: legata à *l. 12. tabul.* & fidei commissa omnibus inventa sunt, *l. sæpe 63. l. verbis, ff. de verb. signif. §. 1. Inst. de jur codic. cum similibus.* At de donation acerrime à plerisque disputatur: vide Gœdd. *ad l. 23. n. 4 de verb. sign.*

Modiatio tritici mensuram significat, *l. cum non frumen ū C. de usur. & l. emptionē C. de rer. permut. & l. 11. C. de naufrag. & l. 1. C. de annon. &* aliis multis locis eadem forma qua ponderatio *in l. si olei, C. loc.* Cassiod. *lib.* 4. Modiationem tritici quā sub hac sorte periisse probaverint, prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari. Male autem quidam modiationem pensitationem esse frumenti, rursus male hanc pensitationem esse quinquagesimam ex *l. 9. C. de suscept.* hæc enim quinquagesima πεντηκοστὴ est. Male etiam modiationem alij ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia: ... τῶν χιλίων ... χρυσῶν πεντήκοντα, quæ manifesto navem capacem modiorum mille æstimat aureis, L. Prat.

Modica Castigatio: *vide l. sed & sicuti, de usufr.* Spieg.

Modica causa, id est, quæ non excedit centum aureos, Gothof. *in not. ad l. 2. C. si ex pluribus tutor.*

Modica coercitio, levem castigationem significat, *l. ult. ff. de off ejus cui mand l. 12. ff. de jurisd. l 8. §. si in locum, ff. de relig.* cujusmodi esse censeo fustium admonitionem: flagellorum certe atrox animadversio castigatioq; habetur. *l. 24. §. ult. ff de usuf. l. 15. §. communem, ff. de injur. l. 11. ff. de off. proconf.* Briss.

Modica summo in jure, quandoque duo aurei accipiuntur, *l. idem, 10. ff. de Dolo.* Quandoque quarta pars ejus de quo agitur, *l. si quis in suo 1. ff. de inoff. test.* Quandoque quod intra sextam est, *l. societatem, §. arbitrorum, ff. Pro socio.* Quandoque quod minus centum aureis est. Quandoq; quod 10. libras non excedit, *l. sed & si §. 1. de Judic.* Spieg. Adde Brechæum in *l. hac adjectio, in tit. de verb. & rer. signif.* Prat.

Modicam summam item accipimus, quam ex qualitate personarum jus dicentis religio constituit. Nam & pauperi viro maximum erit, quod locupleti & assiduo modicum, *l. legitimos, ff. de Legit. tut.* Vide Bart. *in l. sed & si susceperit. §. 1. in fi. ff. de Jud.* Spieg. Prat.

Modice, non semper à pauco, sed à modo quandoque deducitur, ut modestiam designet, quæ inter parum & nimium versatur, non paucitatem. Hinc modice facere, id est cum modo æquo, & pari: Vide Gellium *lib. 12. c. 13.*

Modico honoris gratia possessori dato: vide Ulpian. *l. item si §. item si forte, ff. de rei vend.* Spieg.

Modicum intervallum dicitur, *l. 1. §. 1. ff. de verb. oblig.* quod non tantum est, ut stipulandi cogitationem adimere potuerit: adeo ut si non ita longum tempus fuerit, aliud tamen agere inceperit, post interrogationem inutiliter postea respondeatur, quia non continuo actu perfecta est stipulatio. Conn. *lib. 6. c. 1. n. 4.*

Modicum proprie dicimus, non cui aliquid sit imminutum, sed quod non excedat modum, modestumque temperatum. *Spieg.*

Modicum tempus ex anno utili habere. *l. interdum. ff. de Minor* Spieg.

Modicum tempus quandoque 10. dierum, *l. promissor. 21. §. 1. ff. de constit pecu.* quandoque 30. *l. 1 §. hoc interdicto, ff. de itin. act. pr.* quandoque quatuor mensium, *l. si debitori, ff. de judic.* quandoque trium, aut quinque dierum *l. & si plures. ff. si quis caut.* quandoque unius diei. Goth. *in not. ad Auth. qui rem, C. de sacros. eccles.* quandoque quinquennium, *l. 1. ff. de separ.* quandoque duorum mensium, *l. sancimus, C. de fidejus.* quandoque trium, *l. de operis, C. de oper. privat.* quandoque relinquitur arbitrio judicis, *l. ab hostibus §. sed quod simpliciter, ff. ex quib. caus. major.* Prat.

Modicum tempus: Vide scholium super eisdem verbis *in §. si uxor. in l. si constante, ff. solut. matr. & infr.* Temp. *Modicum.*

Modiolos inter præparatoria ad bibendum, enumerat Jureconf. *in l. Seia dulcissima, de aur. & arg. leg.* apud quem tamen modialia mendose legitur. Sunt autem modioli, vascula quadrata, quibus cum tympanis ad hauriendas aquas ex puteo, sive fonte utimur. Horum alius est erogatorius, alius acceptatorius: ut scribit Frontinus *de aquaductibus*, & meminit Vitruv. *in 10. lib. de organis haustoriis* loquens: Cum autem altius, inquit, extollendum erit, eadem ratio communicabitur sic: Rota fiet circum axem eadem magnitudine, ut ad latitudinem quam opus fuerit convenire possit: circum extremum latius non figentur modioli quadrati, pice & cera solidati: cum rota à calcantibus versabitur, modioli pleni ad summum elati, rursus ad imum revertentes infundunt in castellum ipsi per se quod extulerint. Forma hujus rotæ etiam hodie videtur in monasterio divi Petri Glatiati, Mediolani, & divi Benedicti, notissimo in agro Mantuano, à regina Mathilda constructo: & alibi in pluribus hortis, & per eam aqua per omnia cœnacula subministratur, & de hoc monasterio intellexit glossator *in leg. sed etsi*

et si susceperit, §. 1. *in gl. ult. ff. de jud.* quam pro singul. citat. Fel. *in* ... *in qua col.* 12. *vers. quib. adde extr. de rebr.* Cr...

Modiolus interdum est vasculum ad hauriendam aquam ex puteo, ... *ut in l. damni infecti*, 2. *ff. de dam. infect.* Sunt enim qui pro modulorum, nobi modiolorum legendum putant. Interdum vas potui paratum, non tamen poculum, ut inquit Scævola *in l. Scie. de aur. & arg. leg.* Spieg.

Modius, secundum Gothofr. *ad Nov.* 32. *c.* 1. continet sextarios sedecim, denominari videtur à modo: quod inter cæteri non raro mensuram significat. Inde moduli vocantur illæ particulæ, ad quas opus totum dimetiuntur architecti Paulus *in l. non solum, de Oper. nov. nun.* Sed ut probari possit, quid postea ædificatum sit, modulos sumere debet is qui nunciat. *Spieg.*

Moduli mensuræ operis admetiendi causa paratæ, quibus solent uti architecti. Paul. *in l. non solum*, 8. §. *pen. ff. de nov. oper. nunt.* Sed ut probari possit quid postea ædificatum sit, modulos sumere debet is, qui nunciat: Vide Vitruv. *lib.* 1. *c.* 2. *l.* 3. *c.* 2. *& lib.* 4. *c.* 3. Prat.

Moduli aquarii, ut Andæus indicat, à Principibus impetrabantur, quibus privatis licebat aquam publicam in privata loca ducere è castellis aquæ ... *in l. damni infecti*, 2. Unde apparet, eum probare lectionem priorem, quam nec Haloander mutavit. Spieg. Sic Frontinus, *lib.* 1. *de aquæd.* Aquarum moduli aut digitorum, aut ad ... mensuram instituti sunt.

Modo meo, id est, ut volo, Donat.

Modum mutare *ff. de transact. l. cum hi* §. *penult.*

Modus, proprie rationem significat, id est, mensuram, sive formam. Ratio vero jubet, ne quid nimis, sed omnia cum moderamine ... Proinde modus qui finem excedit, ut consistat, ad modum reducendus est per *l. placuit*, *ff. de usur. & not.* ibi. Sic intellige modum legati: modum usurarum, modum manumittendi, *l. demonstratio*, §. *fi. ff. de cond. & demonst. l.* 1. *&* 2. *C. de iis quæ sub mod. placuit*, *ff. de usur. &* §. *Cum ergo. Instit. quib. ex caus. manum. non lic.* Prat.

Modus mensuram & spatium agri significat, *tit. si mensor. fals. mod. dix. l.* 40. *ff. de contrah. empt. l.* 4. §. *ultim. de actio.* ... *ff. de eviction. & alias sæpe.* Proprie autem ... modum renunciare mensores dicuntur, *l.* 1. *l.* 3. 8. *ff. si mensor. fals. mod.* Hygen. *lib.* 2. *de limitib. agr.* Longitudinem autem, quotiens egeram, ego ita renunciabam Jugera ... vel versus ...

Modus *in rub. C. de his quæ sub mod. legata*, est finis propter quem legatum ... vel est causa legandi collata in futurum. Gothofr. *in d. rub.*

Modus apud Latinos authores varie accipitur, sed, præter vulgares ejus significationes, cum de eo agitur in tractatu conditionum, significat moderationem quandam ... de qua agitur adjectam, ut qui rem illam consecutus fuerit, aliquid vel faciat vel det. Ac interdum quidem etiam conditio appellatur, a vera tamen conditione multum differt. Nam neque obligationem differt sæpe dictive, neque impedit diem cedere. Bald. *tit. de legatis.*

Modus legati constitutus dicitur lege Falcidia: quæ ita cumulare ... legare permisit, dum ne minus quarta parte hæreditatis apud hæredem remaneret. *l.* 1. *in pr.* §. ... *& l.* 81. *in ... ff. ad l. Falcid. & l.* 2. §. 1. *ff. de dol. lib.* 24. ... *dolo.* Atque ... modicum ... est à Tacito *l.* 1. ... Legata ... certum modum reliquit. Non ab-

similiter retentionis modum interpretandum existimo *in l.* 16. *C. fam. Ercisc.* Sic & modum usurarum crebro in libris nostris legimus. *Briss.*

Modus prædiorum *in l.* 12. ubi Goth. *C. de servit. & aq. i. e. quantitas.*

Modus ... & aquæ dicitur *l.* 32. *ff. de a.t. ... c.* 1. §. *Illud tamen*, *ff. de aq.* ... *cott.* Modus enim legis præter ipsam ... qualitatem significat. *l.* 4. §. 1. *ff. de servitut.* ubi Modus adjectus ... quo genere vehiculi ... agatur qua hora, quibus temporibus qua parte aqua ducatur, *l.* 13. §. 1. *de* ... *l.* 11. *ff. quemad. servit. amit.* Et ita apud ... *in* §. ... *Instit. de usufr.* non utendo per modum, intellige non utendo secundum modum legemque dictam in constitutione ususfructus. *Brisp.*

Modus pro fine. Hinc admodum exiliis, pro ad finem dixit Papin. *l. qui ...*, *ff. de liber. caus.* Prat.

Modum scenarium Varro ... medio pro versu scenico, ut iambico, quo in Comœdia & Scena Poetæ uti solent, posuit, sicut annotat Turneb. *lib.* 12. *advers. cap.* 16.

Modo per particulam, ut Conditio ... per se. Causa, per quod, vel quoniam. Vide Part. *in l. quibus diebus.* §. *fi. ff. de cond. & demonst.* Alber. *in rubr. C. de his quæ sub modo.*

Modus institutionib. legatis, donationibus, adjici dicitur, cum sub ea causa quid latum relinquiturve, ut aliquid fiat. *titul. de do... quæ sub modo, C.* 1. 29. *ff. de legat.* 2. ubi à conditione separatur, ut & *in tit. de cond. demon. & modo.* Modus tamen (ut tradit Cujac. 14. *obs.* 24.) conditioni respondet. & est modus quasi conditio, *l.* 1. *C. d. t. de donat. quæ sub modo*; vocaturque modus sæpe conditio *l. Titio centum*, §. 1. *de condit. & dem. l. libertis, de condit. & dem. l.* 2. §. ... *l.* 3. *de don. l. liberto*, §. *Lucius*, *de ann. legat. l. Mævia*, *de manu testam. l.* 8. *pen. de cond. inst.*

Mœniana Alciatus quorundam obscurorum Grammaticorum sententiam contra Accursium secutus, a Mævio juvene homine prodigo & luxurioso nomen accepisse scribit, qui cum omnia sua bona abligurisset, domum tandem in foro vendidit, sed unam columnam excepit ex qua pro ... tigna, quo amplius podium efficeret, unde ... ludos conspiceret. Isid. *lib.* 15. *Etym. c.* 3. Mœniana, inquit, dicta sunt quod ... Mænianus collega Crassi in foro projecit Materias, ut essent loca in quib. spectantes insisterent, quæ ex nomine ejus mæniana appellata est. Hæc & solaria, quia patent soli; post hæc alia lapide, alii materia ædificare porticibus mæniana & foribus & domibus adjecerunt. Hanc etiam notationem confirmat Festus Pompejus, qui testatur a Mœnio censore appellata esse. An hic Mænius postea bonorum suorum decoctor extiterit, an vero sit ex ejus ... de quo Horat. *lib.* 1. *epist. Famil...* nondum satis constat. Mæniana igitur sunt projecta, quæ spectandi causa facta sunt, & ut Isidorus inquit, loca columnis ædificiisque projecta, in quibus spectantes insisterent, quoque amplirentur superiora spectacula, ut Pompeius dicebat. Vulgo etiam Podioli & Jobiæ vocantur, hæc est, loci ad spectandum apti, Franciscus Marius Grapal. *de partibus ædium lib.* 1. *cap.* 1. unde Juvenalis. *Omnibus ad podium spectantibus.* Et Sueton. *Spectabant omnes a mænianis.* Fiunt igitur mæniana extra domus parietem vel columnam, instar pulpiti mutilis et ... suppositis, facit *l. si quando*, 17. *ff. de servit. urb.* D. Gœddæus *an l. malum*, 242. §. 1. *n.* 2. *de verb. sign.*

Mola asinaria, supplicii genus peculiare Palæstinis, ut indicat Hieronymus, quod ob ... ma

crimina solet exigi, ut apud nos rotæ supplicium. Servator noster apud Lucam *cap. 17. ex atrocitate* pœnæ crasso populo demonstrat culpæ magnitudinem, quum ait: Expediet ei, ut suspendatur mola asinaria in collum ejus. Spieg. Hilarius autem dicit Asinariam poni pro grandi, quam scilicet ab asinis aut aliis jumentis versari oporteat: & non sit parva quam trusatilem vocant, quæ manibus hominum trudi possit. Aliqui exponunt de inferiore mola, quæ quia ignava manet, superiore celerrime volante, ὄνος asinus vocatur, & plerumque major esse solet, sive quia plus atteritur, sive quia non est necesse eam esse tractabilem ut inferiorem, huc denique quia majori sumptum commutatur: Pomponius Sabinus: usus molarum ad manum in Cappadocia inventus, inde inventus usus earum ad ventum & ad equos, paulo ante Augustum molæ aquariæ aquis actæ, Romæ in Tiberi primum factæ.

MOLÆ multiplices sunt, puta manuariæ seu manuales, quæ manu versantur. Trusatiles, jumentariæ, asinariæ, & aquariæ. Jabolenus *de fund. instr. l. dolia.* Molas, inquit, manuarias supellectilis, jumentarias autem instrumenti esse Ofilius ait. Molas aquarias, hoc est, aqua versatiles, ante Justiniani tempora fuisse nondum legi. Is enim *in tit. de Aquæduc. l. deseruimus*, molæ aquariæ meminit. Nebris. Quod molis caret, non est molendinum, Bald. ait *in c. 1. §. si quid de contr. inter dom. & vas. de invest.* Spieg. *de molis*: vide Caron. *c. 11. rei rustic.*

MOLÆ Olivariæ, *l. 21. ff. de instruct. vel instrum.* & apud Paul. *l. 3. Sent. tit. 6.* quas & trapeta à Latinis dici Serv. *in lib. 2. Geor.* scribit. Cujus verbi fit mentio *in l. 21. §. illud ubiq. ff. loc.* Briss.

MOLÆ superior pars catillus, inferior meta dicitur; *l. 18. §. idem consultus, ff. de fund. instru.*

MOLENDINARIUS, non molitorem, sed quod ad molendinum pertinet significat. Paulus, annam molendinariam, & molam negat ex appellatione. *Spieg.*

MOLES dicuntur etiam structuræ, quæ fiunt ad arcendum fluctus, Ulp. *in l. 1. de Impens. in re dot. fact.* Inter necessarias impensas esse, Labeo ait, moles in mare, vel flumen projectas, *l. 52. §. ante domum, ff. de ædil. emp.* Spieg.

MOLES in mari projiciuntur, secundum Ulpian. *in l. 1. §. ult. ff. de impen.* apud quem tamen aliqui codices fide digni metas, non moles legunt. Sed prior lectio magis placet, quia Livius ab urbe condit. *lib. 2.* refert, insulæ in Tiberim ex frumenti acervis factæ additas moles, manuque adjutum. Cotta.

MOLEM singulari numero dixit Ulpian. *in l. 1. §. adversus, ff. ne quid in loco pub.* Sueton. *in Caligula.* Et jactæ itaque moles profundo atque infesto mari. Paterculus *vol. poster. de Lucullo.* Quem ob injectas moles mari & receptum suffossis montibus in terras mare: haud infacete Pompeius Xerxem togatum vocare consueverat. Senec. *lib. 5. Declarat.* Maria projectis molibus submoventur. Idem *lib. 14. Epist.* Quid lapideas moles in rotundum ac leve formatas, quibus porticus & capacia populorum tecta suscipimus? Jaci autem dicuntur moles in mare, Actone interprete *in 3. Odar.* Horat. quoties excluditur aqua. Pilarum quoque in mare jactarum fit mentio *in l. 30. §. ult. ff. de acq. rer. do. & l. 3. ff. ne quid in loco publ.* Sunt vero pilæ grandiora saxa acervatim congesta ad contignationem aliquam sustinendam. Plin. *lib. 6. Epist.* Saxis deinde pilæ adjiciuntur, quæ procedente tempore enatam insulam imitentur. Dionys. Halycar. *lib. 3.* Horatiam pilam γωνιαίαν στήλην interpretatur. Sic pilæ lapideæ apud Vitruv. *lib. 2. c. 9.* riis.

MOLES, ait Festus, pro magnitudine fere poni solet.

MOLESTAM tunicam, Seneca & Juvenalis Satyra 8. dixere tunicam alimentis ignium & illitam & intextam. Brodæus *Miscell. lib. 2. cap. 9.*

MOLESTARI. Modestinus: Ab Aurelio Sempronio fratre meo neminem molestari volo: hoc est, alicui gravem esse, seu exhibere alicui molestiam, ut Cicer. *ad Atticum* dixit: Vide *l. illud & not. ff. de tribut.* Spieg.

MOLESTUS, qui alicui gravius est, nec finit eum quiescere: in Aut. *de fidejuss. in princip.* Porro quæ molesta sunt, recte per pactum excipiuntur, *l. si quis sub hoc, ff. de contr. empt.* Spieg.

MOLESTRINA, à molendo, pristinum olim dicebatur, quo tempore tundebantur frumenta, non autem molebantur. Servius enim nobilis grammaticus autor est, apud priscos molarum usum non fuisse. Aquariarum autem molarum loca, quibus Itali in Pado, ut Bart. indicat, nos in Rheno, Danubioque, ac aliis nostris, ut & Galli in suis fluminibus utimur, moletrinas appellari posse. Budæus ex Nonio colligit, *Spieg.*

MOMENTUM ultimum temporis expectandum, quo aliquid necessario vel fit vel datur, & lex doceat & doctores exacte tradidere. *Spieg.*

MOLIRI, proprie esse volunt, quod cum difficultate conati, operari, vel facere, sive ingenio, sive corpore. Macer tamen *in l. divus, ff. de offic. præsid.* pro perpetrare usurpasse videtur. Item, moliri, est moles ad ædificium aliquod coaptare. Ulp. *in l. 1. de Nov. oper. nunc.* Qui forte in publico, vel in privato quid molitur. Inde molitio, ipse apparatus ædificandi, ut *eod. tit. l. stipulatio.* Molitio, inquit, non impeditur. Demoliri vero, diruere, & Demolitio, dirutio, opposita sunt, *Nebriss.*

MOLITOR, qui aliquid struit, conatur, & machinatur.

MOLITORES, rerum novarum.

MOLLEM animum, *in fin. C. de compens. Imp.* eleganter opposuit severo & forti. Quamvis apud *Cicer.* mollis animus pro facili & tractabili, *lib. 2. Epist. ad Attic.* in bonam partem legatur. *Spieg.*

MOLLI brachio, & levi brachio. Cum tacite innuimus levi attingere articulo, ut *Quintilianus* ait, non diligentem operam præstare, molli vel levi brachio, id facere dicimus.

MOMENTA, pro horis & articulis temporum *in l. 3. §. minorem, ff. de minorib. l. 6. ff. de usucapio, l. 23. ff. de acq. rer. dom. l. 44. in pr. & §. 1. ff. de adq. poss. l. pen. ff. de divers. & temp. l. 134. ff. de verb. sign. l. 3. in fin. ff. ut in poss. leg. l. 3. §. 1. ff. quod vi aut clam, l. 63. in fi. ff. ad l. Falcid.* Briss.

MOMENTA decem, punctum conficere, & quatuor puncta horam *Accursius* putat; Latini tamen autores momentum simpliciter accipiunt pro brevi tempore, sicut & punctum. *Alciat.* citat *Horatium* & *Terentium.* Cæterum minutis sexaginta constare horam, receptum est. *Boetius*, ut ab *Alciato* citatur, *lib. Geometr. ult.* puncto minus esse minutum, rursus minuto momentum autor. *Spieg.*

MOMENTARIA possessio sive momenti beneficium est celeris reformatio & restitutio possessionis per vim vel alio modo ablatæ aut interpolatæ. Postulatur autem possessio momentaria per interdictum

dictum, vel actionem ex causa interdicti, ab eo qui possessione vi clam aut metu aut iniquo judicio spoliatus est. Et quia ea statim sine ulla cunctatione spoliato restituenda est, dilata Domini quæstione, ideo dicitur momentaria. Idque Isidor. *lib.* 5. *Etym.* his verbis rectissime notat. Momentum, inquit, dictum est a temporis brevitate, ut tam cito, quam statim salvo negotio reformetur, nec in ultam partem produci debeat quod repetitur. Potest autem momenti beneficium per quamcunque personam postulari, etiam per servum, *l. ult. C. qui legit. pers. in jud. hab. l.* 1. *si per vim vel alio modo, l.* 4. *C.* Th. unde vi: & postulatur ab ejus loci Judice in quo status possessionis perturbatus est *l.* 1. *C.* ubi de *post agi oper.* Est vero usque adeo celeris hæc reformatio (sic enim appellatur *in l. Si coloni, C. de agricol. & censit.*) ut nec eam appellatio retardare possit. *l.* 1. *C. Si de momen. possess. appell. fuer.* Symmachus *libr.* 1. *Epist. in causis* (inquit) *quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet.* Meminit & Cassiod. *lib.* 4. *Epist. ad Antonium*; plura Cujac. *lib.* 1. *observ. c.* 20. quem vide.

Momentarius ususfructus, *l. ult. §. ult. ff. de bon. quæ lib.*

Momentaneam vitam, pro brevi: & momentaneum maritum, in eundem sensum *Apulejus* dixit. Sic momentaneum venenum intelligendum, quod statim interficeret: & momentariam salutem, quantulamcunque. *Ex quarto commen.* Catanæi Sic.

Momento fieri, in jure nostro intelligitur, quod nullo extraneo actu interveniente fit. Ex *Alciato.* Spieg.

Momentum accipiunt juris nostri autores pro ἄτομον, i.e. brevissimo & individibili tempore propter temporis brevitatem: ut eam id quod filiusfamilias acquirit scribunt ne momento quidem in ejus persona subsistere, & confestim patri acquiri, *l. placet, ff. de acquir. hæred. l.* 3. *Cod. de offic. comm. rer. privat.* Accipitur tamen interdum ἐν πλάτει pro latiore quodam temporis spatio, *l. penultim. de condic. tritic.* & pro hora interdum, *l.* 3. *§. Minorem, ff. de minor.* plura de hoc *Cujac.* in *παρατιτλα de diversis temporum præscript. & terminis.* Et si accipiendum esse momentum *in l. Continuus, ff. de verb. oblig.* admonuit *Spiegel.* non ut interpretati sunt Doctores contra vocis ipsius latinam significationem, pro occupatione naturaliter necessaria, veluti in ægrotis, dum catapotia medicamentumve hujusmodi assumunt.

Momentum alias utilitatem, & emolumentum, aut etiam vim & effectum significat. Ita momentum juxta eum modum dicitur, quo multi dicunt, Res parvi momenti, id est, quæ vim & effectum non habet, quæ nulla est, & inefficax, & inutilis. Item magni momenti, id est, quæ magnum pondus & vim habet: Vide quæ *not. in l.* 1. *C. de novat. & l. si post mortem de leg.* 1. cum seq. *Spieg.*

Momenti nullius esse & valere opponuntur, *l.* 32. *§. si ambo, ff. de don. int. vir.*

Momentum habetur in consideratione propterea singul. decidit Bald. *in l.* 1. *§. quin etiam, vers. quæro quid si maritus in tit. Epi. opum vel abb.* quod si testatur substituit filio Titium, si moreretur sine filiis de tempore mortis habuit filium qui momento tantum vixit, tamen substitutio expirat: & hoc dictum pro singul. late fert. Jas. *in l. inter stipulantem, §. sacram. column.* 8. *in princ. ff. de verb. oblig. & in l. ex repen. col.* 21. *in princ. C. de instit. & substit.* & ante eum commendat etiam Aret. *conf.* 56. cop iose & eleg. in *col ult.* & Dec. *consil.* 309. in puncto in ult. col. & *consil.* 623. columna 1. *Sed n. in repet. l. cum avus,* columna 96. *versic. postremo advertendum de cond. & demonstr.* Secundo per hoc singula decidit Bald *in l. non tantum,* per illum text. *C. de legat.* quod statute statuto, quod mortua uxore in matrimonio vir lucretur dotem vel partem, quod statutum est quasi ubique procedit etiam in eo qui fuit in matrimonio per momentum; & pro sing. tam simpliciter approbat Jas. *in l. si donaturus, §.* 1. *ad fin. ff de condict.* causa data: & late de veritate disputat *in dict. l. non tantum:* ubi tamen putat falsam. Tertio accedat, quod singulariter decidit Bald. *in l. in quibus, vers.* sed hic concurrit alia quæstio, *Cod. de secund. nupt. per gloss.* ibi quod stante statuto quod filia dotata extantibus masculis non succedat: sufficit momento temporis masculum vixisse, ut filia dotata perpetuo excludatur: nisi statutum requireret perseverantiam liberorum, ut per eum, & idem etiam firmat Bald. *in authent. sed & si quis, column.* 3. *versic.* & per hoc mittetur, *eod. titul.* cum his quæ pulchre ex facto cum incidisset, scripsit Martianus Socin. *consil.* 5. *præsens consultatio in* 1. *libr.* & sequitur etiam Alexan. *consil.* 29. *quoniam abu. de,* circa fin. in 1. volum. & *Aret.* in loco prænllegato, scilicet *consil.* 50. in ult. column. Dec. *consil.* 87. *pro resolutione, in* 1. *dubio.* Et idem etiam decidit Bald. *in l. si quis posthum. §.* 1. in ultim. colum. circa med. *ff. de liber. & posthum.* cujus decisionem pro singula commendat Jas. *in l. inter stipulantem. §. sacram, in* 8. *column. ff. de verbor. oblig.* & est etiam de mente ejusdem, Bald. *in l. si quis hæredem, in secunda oppo. C. de instit. & substit.* quia in conditionibus sufficit semel pro semper, secundum eum, cum similibus quæ late scribit Cornel. *consil.* 7. rudis & incomposita, & *in* 1. & 2. & *in ult. column. in* 1. *lib.* & prædicta nota, quia dictum lucrum, quod marito per statutum defertur, licet à marito non reperiatur acceptatum, tamen transmittitur, secundum Alexand. *in l. cum antiquioribus column.* 4. *C. de jur. delib.* Jas. *in l. si arrogator. col.* 7. *ff. de adopt.* Cotta.

Monachatus an liberet à patria potestate, Ego hoc affirmare non ausim, tametsi communior sit doctorum opinio, monachum liberari potestate patria, quia ingressu monasterii in potestatem Abbatis conjicitur, à cujus, non autem à patris sui natura is nutu & arbitrio dependet. Vult. *in comm. Instit. l.* 1. *tit.* 12. *§.* 3. *n.* 5.

Monachio, sodalitas & conventus monachorum, apud Impp. *l. generali,* 13. *C. de sacros. Eccl.* Hotoman.

Monachus. Monachi proprie & stricte appellantur, qui virtute regulæ solitariæ stant in monasterio, *d. cap. placuit communi*: nec immiscent se prædicationibus, *cap. Monachus, cap. juxta Calcedonenses,* &c. adjicimus, 16. *quæst.* 1. nisi administrationem habeant. Cujusmodi sunt, quos secundum communem loquendi usum appellamus monachos de ordine sancti Benedicti, *cap. juxta Calcedonenses habentes bona in communi, cap. statutum,* 18. *quæst.* 1. Nec ii appellantur fratres, sed religiosi. Clement. *unic. de ex ces. præl.* Alios autem, utpote mendicantes, appellamus fratres, in clement. *exivi de paradiso, de verbor. signif.* Verum, quod monachi, quandoque appellentur fratres (quod non dedignari videntur, ac eo nolunt appellari, nescio, qui monachi, sed domini) est textus in *cap. Causam, quæ ext. De judic. libr.* 2. Decretarium:

& ibi Abbas pulchre explicans, qui dicantur monachi, & qui fratres item & quo distent. Generaliter autem omnes monachi religiosique profitentes tria regulæ substantialia, sive sint mendicantes, sive habeant bona in communi, possunt dici fratres, *cap. nimis iniqua*, *& cap. nimis prava*, *de excessibus prælat.* Clement. *dudum*, *de sepult. dic.* Clement. *exivi de Paradiso.* Verumtamen puto, quod in statutis dispositionibusque odiosis, & (ut utar vocabulo ipsius Abbatis Panormitani *in d. c. causam*, quæ) restringibilibus, appellatione fratrum non veniant monachi, eo quod debet attendi communis usus loquendi, *l. Labeo*, *ff. de suppell. leg.* Facit *l. cum de lanionis*, *§. asinam*, *ff. de fund. instruct. & instr. leg. l. liberorum*, *§. quod autem* Cassius *de leg. tertio.* Notat *Bartolus* & idipsum præsertim in materia statutorum, *in l. omnes populi*, *ff. de justitia*, *& jur.* Monachi igitur, id est, solitarii nominantur, sed quemadmodum tutores vocamus, qui pupillos negligunt, ita falso retinent id nominis, qui (contra c. Si cupis esse quod diceris *cap. placuit communi. cap. juxta Calcedonenses*, *&c. qui vere 16. q. 1.*) in frequentibus locis conspiciuntur, & quibuscum, malo Christianæ sanctitatis exemplo palam victitant, & si fas est dicere, concumbunt pellaces mulieres (quamquam nullæ monasteria religiosorum introire debeant 18. *q.* 2. pariture filios quos nepotes vocamus; Quæso, quid facies? dicet aliquis. Ita veteres patrimonii reditus annuos templis tam magnifice profuseque donarunt (id quod ubique intueri licet) ut hinc maxime sit monachorum otium illiteratura, inertia, crassitudo, & summa cum rerum, tum corporis luxuries. Hi mihi videntur in animo habere, quod vulgo dici solet, Si res suppetit domestica, quorsum opus literis? Si deest, quo pacto pauper philosophari potest? Certe non obstat, quod dicitur, monachum posse esse expertem literarum, *gloss. capit. leg. 16. quæstione 1.* cum id ad jus antiquum (quo monachi clerici non erant, *c. hinc est etiam*, *& capit. generaliter 16. q. 1.*) referendum sit. At hodie, cum non possint illiterati sacris officiis apti esse, *c. illiteratos*, 36. *distin.* item cum omnes promoveantur, *c. adjicimus*, *c. doctos*, *c. si monachus*, *c. moderamine*, *c. sunt nulli*, *c. sic vive in monasterio*, *c. si clericatus*, *c. si quis Monachus*, &c. *monachos*, 16. *q.* 1. Panorm. *c. cum illorum*, *col. pen. de sent. excomm.* literati proculdubio (tametsi plures idiotæ, & ignari sint, locumque diverbio plerumque faciant, monacho indoctior) esse debent. Cum illiteratos ab ordinibus etiam lex pontificia repellat, & multo magis à beneficiis. Verum, quod beneficiis ecclesiasticis monachus presbyter libere fruitur, hoc demum intelligitur, cum probi & docti sunt, non alias, id quod, *c. doctos 16. q.* 1. (à quo derivatur & pendet *c. si monachus*, *eod.* 16. *qu.* 1.) manifeste ostendit & latius explicat *c. sic vive in monast. & c. legi epistolam* ibi, 16. q. 1.

MONACHI quando ceperint inter autores non constat, etiam *Hieronymo* in vita *Pauli Eremitæ* teste, cum sic scribit: Inter multos sæpe dubitatum est à quo potissimum monachorum Eremus habitari cepta sit. Quidam enim altius repetentes à Beato *Helia* & *Joanne* sumpsere initium: Quorum & *Helias* plus videtur fuisse quam monachus, & Johannes ante prophetare cepisse, quam natus est. Alii autem (in quam vulgus omne consentit opinionem) *Antonium* asserunt hujus propositi fuisse caput: quod verum ex parte *Hieronymus* esse fatetur: cui adstipulatur Callistus Nicephorus *lib.* 11. *c.* 25. suæ historiæ, *Antonium* nominans vitæ monasticæ autorem. Dicuntur autem monachi à solitudine & unitate, quia soli & tristes debent morari in claustro, ut notatur *C. de episcopis & clericis l. decernimus*, & 16. *quæst.* 1. *c. placuit*, *c. adjicimus*, *c. doctos*, *c. sunt nonnulli.* & *c. de præsentium*, cum multis similibus, *c. eadem causa*, *& quæst:* Itaq; memorabile est quod scribit Theod. *eccl. hist.* 1.4.c.28. Monachum fuisse, qui totos 60. annos neque à quoquam visus sit, neque cum quoquam collocutus. Et monachus debet vitare hominum multitudinem, 16. *qu.* 1. *c. si cupis.* Et præceptive dicitur, quod monachus claustro sit contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita monachus sine claustro, *d. cap. placuit*, notatur per Archidiaconum, *ext. de statu regul. in pr. gl.* Et hoc potissime: Et omnis monachus ad hoc debet intendere, ut ejus status concordet cum nomine 16. *qu.* 1. *c. placuit omnibus*; & *C. de episc. & cleric. decernimus.* Hæc ex iis, quibus iners inertium monachorum vita placet.

MONACHI, cum servis æquiparentur, per doctrinam Bart. *in l. 1. ff. de stipul. servor.* inferri posse videtur in testam. testes adhiberi non posse, quod etiam nonnulli censuerunt, tamen plerisque contrarium verius asserentib. Bald. *in l. 1. & in Authent. ingressi*, *C. de sacros. Eccles.* Jul. Clar. *in §. testamentum*, *qu.* 55. *n.* 7.

MONARCHIA, idest, unius principatus, primas tenet in tribus speciebus gubernationum, quas justas censuerunt philosophi. Hæc vere legitima potestas: quæ si innocua fuerit, Dei typum in terris refert: nunc proprie est apud Romanorum, h. e. omnium Christianorum Imperatorem regemve, qui absq; Augusto rerum potitur. Facti n. non juris est, quod cæteri reges Imperatoriæ majestati detrahunt. Alc. *de Francis occidentalibus* loquens; *Qui licet*, inquit, *Regib. Germanorum*, *quos Imperatoris titulo Romani Pontifices insigniverunt*, *non subsunt*: *Romani tamen imperii & ipsi pars*, *eoq; jure vivunt.* Monarchiam orbis Imperatori eleganter astruit Baro *Taurenbergius* ex patrum sententiis, interpretans *tit. de feud. Marchiæ libr. 1. Feudorum.* Nec refragatur, olim gentes nonnullas ditionem Imperatoris non agnovisse, sicut & hodie nonnulli agnoscere recusant, de Jure tamen dubio procul agnoscere debere, secundum Jas. *in l. cunctos populos*, *de Summ. trinit. per Gl. minime recognoscat. in c. per venerabilem*, *Qui filii sunt legit.* Spieg.

MONAS, sive unitas, apud Arithmeticum est principium numeri, & non est numerus: quemadmodum Geometræ punctus principium lineæ, non tamen linea est: a quibus perquam acuto ingenio vir Salomonis, censet fœminam differre non videri: cum ipsamet sola sit caput & finis suæ familiæ, *l. pronunciatio*, *§. si*, *& l. familia de verb. sign.* Proinde nihil sibi videri fœmina ex maribus nata, non vere & proprie ex linea, sive de linea masculina dici possit, licet in ea desinat linea masculina. *Spieg.*

MONERE scientem, vel memorem facere.

MONEAS, & inducas, an per hæc verba detur potestas cogendi not. per Archid. *extr. de præb. cap. si pauper clericus*, *lib.* 16. & Spec. *de rescript. præsent.* *§. ratione formæ*, *juxta fin. vers.* Item *si Papa roget. & de concess. præb. c. cum nostris*, *in fin.* Spieg.

MONEMUS, an hoc verbum firmet jurisdictionem, differunt non omnino inutiliter Canonistæ, *in c. solitæ de major. obed.* Spieg.

MONETA, ut Constant. *lib.* 5. *Epit. tit.* 13. definit, καλεῖται τὸ ἀρχέτυπον ὃ χαράττεται ἢ βυθίζεται

βουλευτέαν μετ᾽ ὧν ὁ τῶν [illegible] διαχειρισταὶ. Suidas Junonem monetam cultam a Roma [illegible] scribit quasi [illegible], quod in bello adversus Pyrrhum, & Tarentinos, de pecunia laborantes benigno responso, ope consilioque juvisset. In cujus templo nummum cudi institutum fuit, *Briss.* Veteres etiam monetam Deam esse dicebant, quæ pecuniæ curam haberet, graviter animadvertente in eos, qui dolum malum in pecunia committerent. Qua etiam ratione doctissimi Grammaticorum censuerunt, Monetam dici, quod moneat, ne quid fraudis in ære, signo ponderevе fiat. Corrasius *libr.* 3. *Miscell.* c. 13. Adde Turnebum *adversariorum lib.* 4. *cap.* 3.

MONETA dicta, quod nos signi impressione vel autoris, vel pretii moneat. Accipit autem legem valoris à suo superiori, unde nec reprobari potest, nisi per ipsum superiorem, *arg. l. eleganter*. §. *qui reprob. de pig.* Spieg.

* Monetandi Jus, seu Jus cudendi monetam (*Muntzgerechtigkeit*) proprium est Principis, & pertinet ad Regalia. *c. un. quæ sint Regalia. R. J. de anno* 1524. §. *dergleichen hat. R. J. de anno* 1551. §. *und haben wir auch*, diciturque *ein Keyserlich* Regal. *R. J. de anno* 1570. §. *alsdann auch die Muntzgerechtigkeit.*

* In Imperio Regale monetandi non tantum Electoribus *per Aur. Bull. tit.* 10. sed & reliquis Principibus ac Statibus Imperii, vel Imperatorum gratia, vel [illegible], aut præscriptione competit, *R. J. de anno* 1551. §. *so haben wir auch R. J. de anno* 1570. [illegible] *aus sonderen vertrauen* (peculiari [illegible]) illis imprimis, qui metalli fodinas possident, *R. J. de* 1571. §. *und wie wohl.* Et moneta Principum ac statuum Imperii reputantur pro monetâ Imperatoris cujus nomen plerumque in orbe circum scriptum habet, aut Aquilam bicipitem, inserto ejus pectori imperii globo. *R. J. de anno* 1559. §. *wie aber.* Olim etiam aliis, qui in Statibus Imperii, comitibus Nobilibus, ac civitatibus mediatis, jus cudendi monetam ab Imperatoribus concessum fuit, cum verò inde Imperio damnum emergeret, quod edictum Monetarium non observaretur, capitulationibus potestas Imperialis concedendi ejusmodi privilegia restricta fuit, *Vid. Capitul.* Matth. *artic.* 34. ibi: *hinfuhro ferner nicht ertheilen. Ferdin. II. art.* 33. *Ferdinand. III. art.* [illegible] *Leopoldi art.* 34.

* Tenentur autem Principes ac Status Imperii, qui Regali jure monetandi gaudent, *Muntz-stände* dicti, Edictum Ferdinandinum de re monetaria, *de anno* 1559. in quo omnibus monetis certus pes, qui Liga dicitur, constitutus, sanctè observare, de cujus tamen variis violationibus multæ & magnæ querelæ hactenus auditæ.

* Status monetales, ex Regali monetæ non lucrum captare, aut jus illud aliis vendere, locare, cedere vel oppignorare debent, nisi jure suo cedere velint. *Rec. Imp. de anno* 1570. §. *alsdann* 132. ibi, *nicht zu ihrem selbst gesuchten vortheil, sondern dem Romischen zu ehren un wollfahrt, gebrauchen, weil die Muntzgerechtigkeit keine mercantz, sondern unser Keyserlich Regal so die Muntzstände aus unseren sonderen vertrauen haben* (non ad sui ipsius quæsitum commodum, sed Rom. Imp. in honorem & salutem impendunt, quoniam jus cudendi monetam nullum mercimonium sed nostrum Cæsareum Regale quo status monetandi jure gaudentes nostra peculiari gratiâ fruuntur) & d. *Rec. ferners* 15. *Rec. Imp. de anno* 1551. §. *so haben wir R. J. de anno* 1559. §. *zum ersten*, si reproba Moneta & contra Imperii leges cusa reperiatur Dominus Monetalis 50. libris auri vel amissione juris monetandi puniri potest. *R. J. de anno* 1559. §. [illegible] *de anno* 1557. [illegible] quilibet [illegible] [illegible] probationem [illegible] *R. J. de anno* 1559. §. [illegible] *mit*, præterea [illegible] per Statum [illegible] Circulari [illegible] moneta reproba [illegible] vel circulum [illegible], [illegible] *einschleiche*; quæ verò [illegible] monetalibus edictis, *durch o* [illegible], [illegible] morâ prohibendæ & tollendæ. *R. J. de anno* 1594. §. *darneben R. J. de anno* 1603. §. [illegible]

(Vid. Bocer [illegible] *Tr. de jure monet.* Goldast. *de re monetar.* Joh. Wolffg. *de jure monet.* D. Krull. *Varia Tract.* Knipschild. *de jur. civ. Imp. L.* 2. *c.* 21. D. Myl. *de Princip. Imp. c.* 71. Ahasv. Fritsch. *Elect. jur. publ. cap. de re monetaria.*)

MONETA adulterina pro falsa, *l.* 1. *in pr. C. de fals. monet.* sicut & scientiam adulterinam *in* §. *hæc autem* in proœm. Fand. [illegible] pro non vera. Monetam autem adulterinam, seu falsam, dicere possumus, si hæc tria absint: nempe si non sit species proba, nec debitum pondus, nec ea forma excusa, quæ jussa sit ac legitima: Bald. *tit. de prbl. judic.* Vide *Imp. in* [illegible] *Cod. de fals. Monet.*

MONETA usualis, *in c.* 2. *extr. de* [illegible]. Galli Monetam currentem vocant: *Prat.*

MONETA *in l.* 2. [illegible] *de fals. monet.* id est, locus in quo cuditur moneta.

MONETALES Triumviri dicti sunt æris, argenti atque auri conflatores, ut ait Pompon. *in l.* 2. *de Orig. jur.* Observatu dignum est, quod *Zas.* hæc Pomponii verba explanans, indicat, cur æs pro auro dari non erat iusserim, ut intelligas *l. quid tamen*, *ff. de contrahend. empt.* & *l. si id quod aurum, de verbor. oblig.* cum similibus: vide Triumviri auro argento, *Prat.*

MONETALIS cusio, *l.* 18. *de extraord. sive sord. muner. in C. Th.*

MONETARII, qui ut Jurisconf. loquitur, in moneta publica operantur, *l.* 6. §. 1. *ff. ad Jul. peculat.* Sic *in l.* 2. *Cod. quibus ex caus. ser. pro præm.* & *in l.* 1. & *l.* 7. & *l.* 13. *de murilegu. lib.* 11. *C. l.* 6. *C. de dignitatib. lib.* 11. & apud Firmicum *lib.* 8. *cap.* 17. Et Topiscum *in Aureliano.* Cui adde hæc *Suidæ* verba, μονηταρίοι οἱ [illegible] [illegible] Αὐρηλιανὸς [illegible] τὸ νόμισμα, καὶ τὸν ἴδιον ἄρχοντα φιλικίσσιμον [illegible] ἐμφύλιον [illegible] πόλεμον, [illegible] Αὐρηλιανὸς χαλεπαίνω [illegible] κολαζόμενοι [illegible]. *Briss.* Græci χαραχτὰς vocant & falsos moneratios παραχαράκτας.

MONETARIUS dicitur proprie, qui monetam (hæc autem dicitur signum principale, quo forma numi exprimitur) cudit: Quomodo accipitur *Cod. in tit. De fals. moneta*, ubi Constantinus Imperator fabricantes falsam monetam puniendos esse censet ultimo supplicio, omniumque eorum bona confiscanda esse. Aliter monetarii dicuntur, qui textrini quodam officio fungebantur. Itaque sunt monetarii viles homines, texendis scilicet vestibus idonei, quique lanam ducant, & textricium faciant. Dicti fortasse monetarii ab officii ipsius utilitate, ἀπὸ τῆς μονίτης Nam & hodie hujusmodi homines lanifices in minimo sunt pretio. De hoc postremo vid. Alciatum *in leg. Ball.* [illegible] *C. de metallariis, lib.* 11. & Egnatium, & in Annotationibus ad *Vopiscum*: Vide & Corasium *Miscell. lib.* 3. *c.* 13.

MONHENERIUM, spectaculi genus, quasi unius diei dictum apud Justinianum *in Novel. de* Congu-

Confulibus, §. Ac primus quidem juxta interpretationem *Haloandri*. Spieg.

MONILE, ornamentum quod folet de collo virginum pendere, dictum, quod virtuti admoneat: nam primo ob aliquod egregium factum dari folebat etiam ingenuis juvenibus. *Spieg.*

MONIMENTA, tefte *Varrone*, à monendo, quæ funt in fepulchris: & ideo fecundum viam, quo prætereuntes admoneant & fe fuiffe, & illos effe mortales. Alii fcribendum volunt monumentum, per *u*, quicquid nos monet five monere poteft alicujus rei præteritæ: ut tituli, fepulchra, ftatuæ, fana, porticus, carmina, hiftoria, documenta, doctrina, libri, cæteraque hujufmodi. *Porro monumentum*, Ulpian. inquit, *fepulchrum eft, ubi corpus mortui, offave hominis condita funt.* Monumentum autem dicitur, quod memoriæ fervandæ caufa exftet. Marcell. *tit. de Sumpt. fun.* Monumentum fepulchri id effe divus *Adrianus* refcripfit, quod monumenti, id eft, muniendi ejus loci caufa factum fit, in quo corpus impofitum fit. *Florentinus* ib. Monumentum generaliter, res eft, memoriæ caufa in pofterum prodita, in qua corpus vel reliquiæ fi inferantur, fiet fepulchrum: fi verò nihil eorum, monumentum erit, quod Græci cenotaphium appellarunt. *Spieg.*

MONIMENTUM à fepulchro diftat, quod monimentum fit, quod Græci κενοτάφιον dicunt, id eft inane fepulchrum, & quod fine corpore fit, quod Suetonius Tranquil. *in Claud.* honorarium tumulum vocat. At fepulchrum locus eft religiofus, propter mortuum, qui eum ipfum locum intulimus, eftque fepulchrorum jus longe potius ac idem permanentius, &c. Brecht *l. Cum in teft. ff. de verborum & rerum fign.*

MONIMENTUM *vid.* MONUMENTUM.

MONITIO, fit ante commiffum, & eft neceffaria apud Jurifconf. *in l.* 1. *§. magiftratibus, ff. de Magiftr. conven.* Objurgatio vero poft turpe factum Cic. *in libr. de amicitia*: Primum ut monitio acerbitate, deinde ut objurgatio contumelia careat. Monitionis à judice factæ efficaciam *Barr.* oftendit *in auth.* ceffante, Cod. Quom. & quand. Jud. Hanc vocem pro fententia poni volunt, *ad fin. l. quoties, C. de Dignis lib.* 12. Spieg.

MONITORIÆ literæ quæ fiunt, item quæ præceptoriæ, quarum mentio fit *in c. capitulum fanctæ crucis*: extra de refcrip. petendum eft à Canoniftis, *Spieg.*

MONITORES, fervi à colono præfecti, ut operariorum, veluti fatorum & aratorum turbam obeuntes unumquemque moneant, & fegniores caftigent. Ulp. *l.* 8. *ff. de inftr. vel inftr. leg.* Quærendi veluti homines, qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpofitive funt his, quorum in numero funt villici, & monitores, Col. *lib.* 1. *c. ult.* Et in turba, inquit, & fub monitore unitor opus facere debet. Hen Decurias appellaverunt antiqui, & maxime probaverunt, quod is numeri modus in opere commodiffime cuftodiretur, nec præeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet. Erant etiam monitores in fcena, qui, ut inquit *Feftus*, actoribus fuggerebant quæ dicturi effent. Itemque monitores, Quint. *lib.* 6. *cap.* 5. funt, quos Græci Pragmaticos vocant, qui jura ac fori confuetudines oratoribus fummiffa voce fuppeditant. Cic. *Vert.* 1. Video mihi non te, fed hunc librum effe refponforum, quem monitor tuus hic tenet, *Prat.*

MONITU agere, quo diftet à mandato agere docet Accurf. *in l. fi fervi mei, ff. de tut.* Spieg.

MONITUS, *in l.* 6. *§.* 3. *C. de his qui ad Ecclef. confuger.* id eft, citatus in civili judicio, *Goth.*

MONOGUNTA, Expunge apud *Alb.* & repone, Monazonton. Extat vox apud Impp. *in l. quidam ignavia*, *C. de Decurion. lib.* 10. Significat autem folitarié viventes. *Alciato* tamen minus vocabulum magis placet, quod & interpretatur locum in eremo, in quo monachi congregantur, *Spieg.*

MONOMACHIAM Baro à Tauten berg. ait, fingulare certamen interpretantur, quod duellum alii vocant. Inde & Monomachus dictus, h. e. qui folus cum folo pugnat. Ea autem fieri confuevit, ad eruendam rei alicujus probationem aut purgationem inducendam, ita videlicet, ut qui fe fic probaturum purgaturumve aliquid, obtulerit, & vicerit, probaffe credatur: fi non vicerit, in probatione defeciffe putetur. Verum hæc monomachiæ probatio non divina tantum, fed & civili lege eliminata eft, nam in otio civili, & domeftica quiete, cruenta fpectacula fibi non placere Imp. Conftantinus atteftatur: eaq; de caufa omnino gladiatores effe prohibet, *in l. un. C. de Gladiat. lib.* 11. Per quam legem & publica illa, cruentaque pugilum in *Pancratio* certamina prohiberi non ambigitur; quæ *Ulpiani* tempore, Romanorum leges nondum damnaverant, *l. qua actione, §, fi quis in colluctatione, ff. de ad leg. Aquil.* Spieg.

MONOMACHIÆ genus fanguinolentum omni modo canonica fanctio vetat, *cap. monomachiam,* 2. *quæft.* 4. ubi in fine dicitur, quod hanc fectantes, Deum folummodo tentare videantur, & in *c.* 1. *extr. de Purg.* Aliquatenus duella tolerari non debere, diffinitur, *Spieg.*

Μονομερῆς vocem Græcam apud Ulpian. *in §. item Jul. fcribit, l. fi duo patroni, de Jurejuran.* Alc. *in Difpunct.* interpretatur ad verbum unius partis. Quod nec *Accurfium* fefellit. *Spieg.* Scriptum eft apud Jul. Paul. *l.* 5. *de cond. fur.* Condictione furtiva furem & hæredem furis teneri. Quid ergo qui juravit fe furtum feciffe, hoc folo nomine exceptione contra condictionem utetur: verum fi contendat, qui condicit quafi cum hærede fe furis agere, repelli non debebit; Et verius eft, quafi μονομερῆ condictionem dare debere, ut adverfus furis hæredem. Hæc Ulp. *l. fi duo*, §. *fecundo, de jurejur.* Quod refponfum non male ab Accurfianis acceptum eft. Quia, cum duæ fint Condictionis furtivæ partes, ficut ex Paul. jam dictum eft: Una, quæ adverfus furem: altera quæ adverfus furis hæredem datur: condictio ex priori parte, qua furi condici folet, fublata, ea pars remanet falva & intacta qua hæres tenetur. Pro eo alibi lectum eft fine alternatione agere. Cum enim ex Edicto de fervis actio fit duplex ac διμερὴς, nempe tam recepti furti, quam corrupti, exiftimabat *Julianus* pro fervo communi, cum focio fine alternatione *agendum effe*: id eft, fi corrumpit: nam eam Edicti partem, qua recepti qui tenetur, in focium non cadere: non enim videri fuum à quoquam recipi, *l. fi quis fervum, de fer. cor.* Id Theophilus in tractatu. Caufa plus petendi μονοειδῶς dixit, *Inftitut. de action.* Quod verfum eft, fublata alternatione. *Cur.* lib. I. εἰκα-σιῶν, cap. 42.

Μονομερῶς agere dicitur is, cujus adverfarius judicio non adfuit: id eft, abfente altera parte: ex quo eremodicium contingit, nam (ut ait Hefychius) ἐρήμη μονομερὴς δίκη, Paul. *l. ult. ff. ad S C. Trebell.* Polycrates fideicommiffum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum, Proconful. Achaiæ, appellatione facta, cum folum Phœbus egiffet μονομερῶς victus eft. Subaudi Polycrat. Alio tamen fenfu μονομερὴς interdum à rethoribus ufurpatur, ut cum Fortunac. *lib.* 1. fic loquitur. Materia μονομερὴς quæ non confiftit eft ejufmodi: veluti

veluti cum ex prima tantum parte constat, vel quicquam ex [illegible] potest, ut [illegible] loci communis, verbi gratia. Leno qua parte venturos ad se [illegible] juvenes [illegible] mulctae fuerunt [illegible], quod mortis [illegible] Lenonis nulla [illegible] etiam appellatur [illegible] & [illegible]. *Prat.*

MONOPODIA [illegible] auctore mensae sunt, quae [illegible] censebantur, quam ea tempestate pulcherrimae [illegible] atque censebantur. Idem ante eum annotavit *Bayf.* in lib. *de vasculis.*

MONOPOLIORUM negotiationem naturae contrariam & damnandam esse optimi legislatores probarunt, quod secundum naturam semper conati sunt, esset facilis rerum communicatio. *Prat.*

MONOPOLIUM (quod [illegible], unus, & πωλοῦμαι vendo ducitur) est, cum penes unum aliquem tantum vendendi potestas existit, id fit, cum unus solus, vel ut fieri solet, cum pauci [illegible] admissi, exercet ac emit aliquod genus mercaturae universum, ut solus suo arbitrio vendat, & pretium statuat. Is enim augens pretia rerum, [illegible] ac aliis nocet omnibus: tollit verum permutationis & succedentis contractus emptionis venditionis usum. Ideo recte prohibentur monopolia in tit. *C. de Monopol.* Utinam haberemus monopoliorum hacces, hoc est, legum custodes, qui exequerentur sancita illius tituli. Locus est in eo, ubi de monopoliis [illegible] agitur, quem interpretes ridicule tractarunt: Vide *Hegendorf.* [illegible] Forcat. *in penu juris civilis, capit.* 20. Hoc verbo etiam *Plin.* utitur *l.* 8. *c.* [illegible] de echinis cute loquens: Magnum fraus & ibi lucrum monopolio invenit. [illegible] & Monopolium onoris vel pensionis genus, quod ab eo exigebatur, qui monopolium beneficio Principis exercebat. *Cassiod. lib.* 2. Qui ita commercium negotiationi exerceat, quatenus nec monopolii, nec siliquatici, nec aurariae aliquid pensionis impendat. *Prat.*

MONOPOLIUM, ait Goth. *ad rubr. C. de monopol.* est [illegible] vendendae certae mercis quod unus certive homines sibi vendicant permissu Principis sub onere vectigalis.

* Monopolium *ein schædlicher, eigennutziger Vorkauff oder handlung, item handelsrang, die einer oder wenige zu ihren privat-vortheil allein treiben* est lucrosa unius vel paucorum, libertati commerciorum contraria cum aliorum injuria & Reip. damno conjuncta negotiatio.

Distinguuntur 1. ratione personarum in *publicam & privatam*: illa quae Magistratus aut universitas, haec quae singulares ac privatae personae exercent: 2. ratione *accidentaris qualitatis* in *licita* & *illicita*. Cum vero Constitutiones Imperii sub nomine generali Monopolii illicitum intelligant, ac monopolia suâ naturâ paucis casibus exceptis, cum aliorum detrimento atque injuriâ conjuncta sint, accidentarie licitorum in definitione ratio habita non est, 3. pro rerum ac mercium varietate, in quibus monopolia exercentur, sunt vel salis, vini, frumenti &c.

Monopolia cujuscunque generis, ut injusta ac commerciorum libertati noxia, Legibus ac Constitutionibus Imperii prorsus sunt prohibita, nec à Principibus Imperii aut Magistratibus permitti possunt, *l. un. Cod. de monopol. R. J. de anno* 1522. *§. und nachdem* 1524. *§. Item dieweil* 1526. *verb. nachdem die* [illegible] 1529. *§. Item nach.* 1530. 1548. *tit. die Monopolien und schædliche Fürkauff* 1577. *eod. tit. Capitul. Caroli V. art.* 17. *Ferdin. I. art.* 16. *Rudolp. II. art. eod. Matth. art.* 17. *Ferdin. III. art.* 16. *Ferd. III. art.* 10. *Ferdin. IV. art.* 17. ubi dicitur *keines weges* [illegible] *Monopolia ertheilen, sondern dasselbe auch* [illegible], *dieselbe vielmehr, als den Reichs-* [illegible] *zuwider, widerumb abthun und* [illegible] ratione cuiquam monopolia concedi, [illegible] existunt ille potius, tanquam Imperii statutis & ordinationibus contraria, [illegible] & tolli.)

Certis autem casibus ex ratione probabili Monopolia a Principibus & Magistratibus concedi ac tolerari possunt, 1. casu necessitatis extremae, 2. utilitatis publicae, 3. aequitatis. Hisce enim casibus cessat vitium monopolii, vel ob graviorem & publicam causam non attenditur, ut si negotiatio vel ars manuaria in populo nunquam exercita privilegio indigeat, ut ea promoveatur: Item si quae opificia aut mercimonia non sine difficultate exerceri queant, si Collegio alicui ad eam Reip. proficua incrementa ejusmodi quid indulgeatur; Si Typographo sumptuosum Opus excudenti privilegium concedatur &c.

(Vid. Lather *de censu l.* 3. *c.* 14. Klock. *de aerar. lib.* 2. *c.* 26. D. Marquard *de jure commerc. lib.* 4. *cap.* 6. & 7. Keller. *de Officio Jurisdict. polit. cap.* 18. Carpzov. *P.* 1. *decis.* 4. Mev. *Part.* 3. *decis.* 70. Jac. Barckhardus Jc. *in Disputatione de Monopoliis.* Ahasv. Fritschius *in Tractatu* ad *l. un. C. de Monopol.*)

Μοναστήριον, coenobium, & locus in quo monachi congregantur, l. eundem ignaviae. De decurion. Horum maximus persecutor Valens Imp. Lege Eutrop. & Orosium.

MONS sacer in via Tiburtina ultra Anienem 3. mill. conspicitur: dictus sacer, quod Iovis consecratus esset. Huc plebs Romana olim secessit, teste Pomponio *l.* 2. *de Orig. jur.* Tribunosq; sibi in eo creavit, *Spieg.*

MONSTRARE, pro probare, indicare, ostendere, *Beweisen, Bezeigen.* l. actor. C. de procur. in Auth. Litig. jur. §. 1. coll. 9. *Albe.*

MONSTROSI in parte virili, ut si membrum excedat justam quantitatem; antiquo verbo dicebantur, *allzu viel*, quasi dicerent, *Sie haben zu viel.* Old.

MONSTROSI partus, qui sint in Romuli lege, disces ex *l. quaret, ff. de verb. sign.* & *l.* 5. *C. de postu. haer.* & G. *Bened. rep. cap.* Raimurius, *parte* 3. *verb. qui cum ad num.* 20. 21. &c. de testam. *Prat.*

MONSTRUM definiri potest id quod formam ortus ac generationis suae mutavit, aliena ac peregrina prorsus specie assumpta: Ut si ex homine generetur corpus leporinum, aut equinum; ex ove lupus, ex equa lepus, ex vacca leo: cujus multa exempla narrat Livius in singulis fere libris: vide Goedd. ad *l.* 38. *n.* 10. *de verb. signif.*

MONSTRUM proprie & saepius dicitur de nominibus & pecudibus seu brutis. Unde *Virgilius* Monstrum horrendum, informe, ingens, &c. Brechaeus *l. ostentum, ff. de verb. rer. signif.* Nam in his se maxime potentem natura ostendit, & monstrari cupit, ut nos intellectus capaces moneat nostri, nosque ad gratitudinem erga Deum moveat, quod pro benigna sua misericordia nos sartos tectosque, integros, non mutilatos, non bestias generari & edi voluit. Quoties autem monstrum, ad rem inanimatam, ad spectrum, ad imaginationem quandam, ad miraculum rei inanimatae reducitur, a nativa significatione recessisse dicendum est. Goed. ad *d. l.* 38. *nu.* 17. *de verb. sign.* Est autem monstrum apud Latinos proprie quod praeter naturam genitum

genitum est, ut inquit *Donatus in Terent.* & habetur in *l. 3. in fin. C. de posthum. hær. instit.* Sive ergo contra, sive præter naturam sit, monstrum dicitur, in quo videtur deceptus *Accursius §. minorem. Ind. de adopt.* Dictum autem est monstrum à præmonstrando, ut *Cic.* in lib. *de natura Deorum* dixit.

MONTEM à movendo *Bartol.* ducit per antiphrasim, sicut bellum, lucus, & similia. Sed magis ab eminendo dici videtur mons: cujus nomine etiam quicquid eminet dici potest. *Spieg.*

MONUMENTUM generaliter, res est memoriæ causa in posteros prodita: in quâ si corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet sepulchrum: si vero nihil inferatur, erit monumentum memoriæ causa factum, quod κενοτάφιον appellatur, *l. 42. ff. de religiosis.* Briss.

MONUMENTUM. Monumenta (inquit *Valla* lib. 4. *elegan. c. 75.*) i mutata in *u* sepulchra, statuæ, tituli, libri, cæteraque quæ nos alicujus præteritæ rei moneant. Vixque monumenta dixerim, nisi literæ, aut alii tituli appareant: quæ si desint, magis sepulchrum, quàm monumentum erit. Hæc ille. Certè monimentum dicitur, quicquid mortui gratia factum erit, etiamsi conditus eo loco non sit. *Cicero* videtur velle idem esse, sepulchrum, bustum, & monimentum. Is *lib. 2. de legibus*, sic ait: De sepulchris autem nihil est apud *Solonem* amplius, quam ne quis ea deleat, neve alienum inferat, pœnaque est, si quis bustum (nam id putatur appellari τύμβον) aut monimentum, inquit, aut columnam violarit, dejecerit, fregerit. *Plinius* lib. 8. Epistol. *in Epistola ad Montanum*: Cognovisse (inquit) jam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Palantis sub hac inscriptione: huic Senatus ob fidem, pietatemque erga patronos ornamenta prætoria decrevit, & sestertium centies quinquagies, cujus honore contentius fuit: Siquidem monumenta proprie dicuntur statuæ, imagines, columnæ, pyramides & bases extructæ in honorem memoriamque viri alicujus præclarissimi ob virtutis & rerum gestarum excellentiam, & bene de Republ. meriti. Ob id superponebatur titulus, πρόγραμμα, & inscriptio seu honorifica, quæ viatores commonefaceret, à Græcis ἐπιτάφιος λόγος: unde à monendo monimenta dicta, *Varro* lib. *de lingua Latina* tradidit. Monere, inquit, ab eadem memoria; sic monimenta quæ in sepulchris. Et ideo secundum viam, quo prætereuntes admoneant & se fuisse & illos esse mortales. Ab eo quæ scripta ac facta memoriæ causa, monimenta dicta. Sic Græci μνημεῖον, quod nos monimentum, ac si dicas memoriale, ἀπὸ τῆς μνήμης. Nam & ipsi eleganter dicunt, ἀπὸ μνήμης εἰπεῖν, quod *Cicero* a memoria exponere dixit: hac voce in Evangelio D. *Marcus* est usus c. 16. καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς: τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου: Et summo diluculo diei primi sabbatorum veniunt ad monumentum ex orto sole, dicebantq; inter sese: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et *Joan.* undecimo cap. Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. *Jesus* ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca & lapis ei impositus. Quo tamen loco docemur D. *Johannem* τὸ μνημεῖον id est, monumentum dixisse pro sepulchro & humatione ipsa, non autem pro cenotaphio & honorario, tumulo, memoriæ causa condito: quod monumenti dictio significat. τὸ μνημεῖον. Nam erat spelunca (ait) cui superpositus erat lapis, ubi situs & conditus ac humatus erat Lazarus. Sic igitur differt sepulchrum à monimento, quod sepulchrum sit locus, quo mortui plures religionis gratia condi & humari solent. Quare monumentum non solum id quod memoriam alicujus repræsentat, significat, sed & sepulchrum, ut annotavit Francisc. Conn. *l. 9. c. 3. nu. 2. in testamento, §. In monumento, tit. de verbor. & rer. sign.*

MONUMENTUM purum esse potest, quod probatur, *l. 5. §. concessum, ff. de donat. int. vir. & l. 6. in fin. ff. de religios.* Unde *Cicero* ad *Atticum.* Sed ego, ait, quæ monumenti ratio sit, nomine ipso admoneor. Ad memoriam magis spectare debet posteritatis, quam ad præsentis temporis gratiam. Bene itaque Festus *lib. 11.* Quamvis, ait, monumentum mortui causa factum sit, non tamen significat ibi sepultum. Alibi allusione quadam scriptum est, monumentum sepulchri, id esse, quod monumenti, id est, causa muniendi ejus loci factum sit, in quo corpus impositum sit, *l. 37. ff. de religios.* Briss. & Conn. *l. 3. c. 1. num. 4.* Hinc forte *Apuleio* lib. 1. Floridorum *Siticines* dicuntur monumentarii, de quibus *Majoragius* lib. 1. *Miscell. c. 13.* quod ad monumenta, id est, sepulchra, canerent: vide & supra *Monimenta.*

MONUMENTA etiam dicuntur tabulæ publicæ ac privatæ, quæ tamen ab Instrumentis publicis differunt. Nam publica monumenta sunt, quæ actis publicis professa sunt, &, ut posteriores Imperatores locuti sunt, actis insinuata, id est, accepta, & comprehensa publicis actis. Insinuantur autem pe eos, apud quos, & qui auctoribus res in acta publica referuntur: Hujus generis sunt, quæ judicio acta sunt & scripta, ac deinde in eum locum relata sunt ubi publice earum rerum acta asservantur: extra judicium ea, quæ quis apud Magistratus professus est, aut eos, si qui sint, qui actis publicis, id est, archivis præsunt, & curant, ut iis auctoribus monumentis publicis res gesta traderetur. Extat sub titulo *de donationibus*, Cod. Constantini constitutio de iis, apud quos donationes insinuarentur, id est, acciperentur actis, quas inde publicari ille ait, *l. in hac.* Horum monumentorum fides publica est: & ejusmodi, quæ negatione nostra infirmari non queat; ac ne testibus quidem; Publica autem instrumenta ut dicuntur, ex his rebus maxime efficitur. Primum persona tabellionis instrumentum excipientis, quæ publico officio, vel ministerio in ea re fungitur, *l. 3. de tab. lib. 10. C.* Nam si id de argentariis dictum est, quod singulorum rationes conficerentur. *l. 5. §. 1. l. argentarius: de edeu.* non minus juste de tabellionibus dicetur, qui rerum ad singulos pertinentium conficiunt instrumenta. Deinde tabulariis certa forma præscripta est, quam in instrumento conficiendo observare debeant si modo tanquam tabulario scriptum ex fide publici muneris haberi contrahentes velint. Forma expressa est Constitutione Justiniani *novel. 47.* cui titulus est, *Ut nomen Imperatoris.* Præterea hoc ad fidem rei gestæ & auctoritatem instrumenti ab eodem Justiniano inductum est, *d. const. novel. 73. §. sed etsi instrumenta*, ut testes non minus quam duo adhiberentur, quorum nomine tabellio instrumento adscriberet. Si qui contrahent, imperiti sint literarum, testes quinque adhiberi voluit, si modo res unam libram auri excederet, & res in urbe gereretur. Alioqui si aut de una libra auri ageretur, aut negotium gereretur in villis, numero usitato testium contentus fuit, quod & in privatis multo magis intelligendum est, *§. oportet autem*, eadem

eadem con?it. Si hæc observata erunt, tum recte instrumenta ex fide o... , & muneris publici, publice confecta, atque adeo etiam publica esse dicentur. *Donell.* de fide instrum.

MONUMENTUM *vid.* MONIMENTUM.

MORA videtur esse, ait *Pompon.* in *l. 3. §. ff. de act. empt.* si nulla difficultas venditorum impediat, quo minus traderet: præsertim si omni tempore paratus fuit tradere.

MORA, id est, dilatio, modici temporis non habet periculum, *l. si debitori, ff. de Jud.* Mora enim dolus nominatur ab interpretibus. Vide *Jas.* in l. *si vero* ff. *Qui satisdar. cog.* Et ut mora rei nocet fidejussori, *l. mora*, ff. *de verb. oblig. & dict. l. de usur. §. , n.* ita difficultati cedit, ac quidem magnæ, & quæ fere casui fortuito æquipararetur, *l. non dubium*, in fin. ff. *de Legat.* 3. Spieg.

MORA dupliciter fit, ex re & ex persona. Ex re mora, fit cum, ipso jure ac solo temporis decursu, sine ulla creditoris appellatione, prætermissio illius officii reprehenditur, quasi res ipsa interpellet; quæ & mora in rem appellatur, *l. 5. ff. de minorib. l. 26. §. apparet*, ff. *de fideicommiss. lib. l. 3. §. 1.* ff. *de adm. leg. l. 23. l. 38.* ff. *de usur.* Ex persona vero fit mora, quotiens opportuno loco & tempore debitor interpellatus non dat, non solvit, *l. 32.* ff. *de usur.* Vide *Gœdd.* in comment. *ad l. 12. §. 1. nu. 7.* ff. *de verb. signif.* Unde *Paul.* lib. 3. *Sentent. tit. ult.* Moram fieri videri definit, cum postulanti non datur. Itaque ubi nulla petitio est, ibi mora committi non intelligitur, *l. 89.* ff. *de divers. reg. jur.* Quod sic meo quidem judicio accipiendum est ut à quo exceptione, aliqua pecunia peti non potest, is moram facere non videatur, ut *Paul.* tradit *in l. 40. in fin.* ff. *si cert. pet.* quanquam aliter quidam illam regulam interpretantur. Moram plane fecisse videtur, qui litigare maluit, quam restituere, *l. 82. in fin.* ff. *de verb. oblig.* nisi si sine dolo malo frustrationeque ad judicium provocavit, l. 46. ff. *de divers. reg.* Briss.

MORA rei nocet fidejussori, nempe si post moram rei res debita sit perempta, ut tum teneatur etiam fidejussor ad æstimationem, etiamsi ipse moram non adhibuerit. *Vult.* in com. Instit. *l. 3. tit. 21. §. 5. n. 7.*

MORA est cessatio & frustratio, sive improba dilatio, prætermittendi officii in solvendo recipiendove debito, alteri damnosa *l. 3. in fin. l. cum quidam, 17. §. pupillo. l. sciendum, l. seq. l. mora 32.* ff. *de usur. l. 5.* ff. *de minorib. l. 3. §. 1. ff. de admin. leg.* Gœdd. *in comment. ad l. si caluitur 223. num. 1. de verbor. sign.* Moræ autem duæ sunt species: quarum una in debito non præstando, altera in non recipiendo, quod oblatum est, versatur. *Hotoman.*

MORA non præstandi debiti, est culpa debitoris prætermittentis solvere, quod solvere & debuit & potuit: cum aliquo creditoris incommodo conjuncta. *Hot.*

MORA non recipiendi debiti, est culpa creditoris non recipientis solutionem quæ à debitore idonee oblata est, unde aliquid incommodi ad debitorem pervenit. *Hot.* Inter moram, quæ ex re fit & ex persona, hoc maxime interest: quod cum in re solum mora est, finita causa, propter quam mora recipitur, desinit mora fieri: ut si minor decesserit, si vicesimum annum excesserit. Quia revera mora non fuit, sed beneficium tantum personæ. Mora autem ex persona interveniente, semel cœpta deinceps in re perseverat, etiam in hæredes, nec tempore, aut personis postea mutatur, nisi si purgent, *l. Titia Seio, §. usuras, de legat.* 2. Donellus *de mora.*

MORA, ut gravamine differt, colligitur ex *l. omni modo, C. de inoffic. testam.* Spieg.

MORA abusiva, quæ fit, tradunt doctores in *l. minorum, Cod. in quib. caus.* Porro quomodo mora debitoris & creditoris, emptoris idem & venditoris considerentur, tradit *Zasius* in *l. vinum, ff. si cert. pet.* Spieg. Prat.

MORA irregularis quæ sit, vide *Molinæum* 40. de usuris n. 205.

MORA litis: *l. 26. C. de rei vind. l. 15.* ff. *ut legat. nom.*

MORA, temporis dilatio, tarditas item atque procrastinatio. De ea, ejusque efficacia copiose scribit *Bart* in *l.* mox citanda. Hæc nullis certis finibus concludi potest, ut est elegans textus *in l. mora*, ff. *de usur.* Spieg.

MORA purgatio circa conditionis implementum non admittitur, quia forma, quam inducit conditio, servata non est, & forma quæ ut plurimum in fine consistit, deficiente, ipsa deficit res, Gœdd. *ad l. 1. n. 18. in comm. de verb. sign.*

MORAM committit, ait Goth. *ad l. 3. §. ff. de act. empt.* qui nulla difficultate impeditus, cum potuit, non tradidit.

MORAM fecisse apud JC. *in l. eum, qui*, ff. *de Jurisd. om. jud.* ut apud *Cic.* moram faciendam, moram fieri. *Spieg.*

MORAM purgare, est re integra contractam ex mora culpam sic eluere, ut ejus omnis pœna vitetur: nam oblatione solutionis omne periculum futurorum casuum à debitore in creditorem transfertur, *l. interdum, 73. §. 1.* ff. *de verb. obl. l. cum decem, 72. §. 1.* ff. *de solut.* Quod idem etiam creditori concessum est, ut ei moræ purgandæ facultas, ut accipere possit, permittatur, *l. si ita quis, 135. §. 1.* ff. *de verb. oblig.* Hot. Hoc idem dicitur & moram emundare, eluere, atque delere, ut annotat *Donell.* de Mora.

MORALIS. Cic. *in prin. de Fato*, primam hujus nominis inventionem impositionemque a se factam fatetur: tanquam ab eo, qui omnibus modis conaretur augere linguam Latinam. Quia pertinet, inquit, ad mores, quod ἦθος illi vocant, nos eam partem philosophiæ de moribus appellare solemus: sed decet augentem linguam Latinam, nominare moralem: Vide PHILOSOPHIA moralis. *Spieg.*

MORARI, pro habitare Paul. *in l. Titius, de ser. export.* Hac lege proditum est fugitivos nusquam morari, hoc est, habitare, sicut colligunt doctores, nec proscripti, quos ipsi Bannitos vocant, nec hæretici in locis ubi sunt, ceu fugitivi, morari videntur. Quos nec recipiendos recte censuerunt. Attamen moram ducere, trahereve, male intelligitur, pro perpetua stabilique commoratione. Est illud potius cum tempus in longum deducimus, *Auff die lang banck legen.* Sic & Imp. Antonius Pius, *Morati estis*, pro *habitastis* usurpavit, ut *Scævola* refert *in l. Caio Seio, de Alim. l.* quæ non gravabor adscribere Imp. Anton. Pius, libertis Sextæ Basiliæ. Quamvis verba testamenti ita se habeant: ut quoad cum Claudio justo morati estis, vobis alimenta & vestiaria legata sint: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem interpretor, ut post mortem justi eadem vobis præstari voluerit. *Spieg.*

MORARI verbum passive intelligendum est, apud Papin. *in l. 5. §. 1. ff. ut legato, nomin. caveat.* hi, inquit, petitionis dies moraretur, pro retardaretur & differretur. Et apud Paul. *in l. 85. §. de reg. jur.* Quoties æquitate desiderii naturalis ratio aut dubitatio juris moratur. *Briss.* in parerg.

MORARI

MORARI, pro retardare, differre *in l. si ea, Cod. de Accus.* Item pro habitare invenitur & pro expectare, tamen magis poeticè, quam oratorie. *Prat.*

MORATORIA cautio. *Paulus*: Quo minus prædium jure pignoris distrahatur, oblata moratoria cautio non admittitur, *h. e.* cautio quæ datur, ut quis differat & exspectet. *Spieg.* Prat.

MORATORIA præscriptio interprete *Amano* in *lib.* 1. *C. Th. tit.* 2. est, quæ causam prolongat, hoc est, quando induciæ à litigatore petuntur à judice. Sic in *l.* 2. *Cod. de precibus Imp. offer.* Briss. *Prat.*

* MORATORIA Indulta, sunt privilegium dilationis solvendi debitoribus non suâ culpâ bonis lapsis à Principe concessum.

Jus concedendi inducias solutionis universales, seu rescripta moratoria (*Anstands-Brieffe, Quinquenellen, eiserne Brieffe, Schutz-Brieffe*) quæ per totum Imperium valida, est Imperatoris vel Regis Romanorum. *Ordinat. Polit. de anno* 1577. *tit. von verdorbenen Kauffleuten.*

Principibus ac Statibus Imperii in suis territoriis vigore jurisdictionis territorialis, idem jus competit, eorum tamen literæ moratoriæ, non ad exemplum Imperialium contra quosvis Creditores totius Imperii, sed solum eos, qui concedentis jurisdictioni sunt subjecti, vim & effectum habent.

Non tamen quilibet debitor ejusmodi literas induciarum impetrare potest, sed ille, qui damno fatali, bello, incendio, aut alio infortunio ad inopiam redactus; indigni hoc beneficio debitores falliti, quique dolosè, ac propriâ culpâ, ut ludendo, luxuriose vivendo, aut aliis modis in fraudem creditorum concoquendo, paupertatem inciderunt. Præterea non obtinent, si debitum fuerit juratum, fiscale, aut ex causâ delicti. Item si creditor sit pupillus. Ecclesia, miserabilis persona, operarius &c.

Requisita impetrationis induciarum, solutionis sunt. 1. ut causa infortunii petitioni inseratur, 2. ut testimonio Magistratus vel aliter doceatur, 3. eum solvendo non esse probetur, 4. qualitas debiti exprimatur. *Vid. Reform. Polit. de anno* 1548. *tit. Von verdorbenen Kauffleuten, Add. Rec. Imper. de anno* 1654. *§. nachdem auch.* 5. idonea cautio creditoribus offeratur.

Tempus induciarum est annale, plerumque quinquennale, quod tamen vel laxius vel angustius, pro qualitate debitorum esse potest.

Effectus induciarum est, ut debitor nec in re, nec in persona durante induciarum tempore, à creditoribus inquietari possit, & interim usurarum cursus sistatur.

A potestate civili promanant adhuc alia remedia, quibus adflictis ac depauperatis debitoribus contra rigorosos Creditores, ita consulitur, ut contra eos exactio atque executio suspendatur, vel tollatur. *vid. Instr. Pacis Germ.* §. *de indagandâ. R. J. de anno* 1654.

Vid. Kinschot. *Tr. de solut. induc.* Freudeberg. *de rescriptis morator.* Schaffhaus. *simil. Dissert.* Michael. *de jurisdict. concl.* 67. Mevius *Discus. levam. inop. debit, c.* 2. *n.* 78. *& seqq. & cap.* 4. *sect.* 8. Carpzov. *Asyl. debitor.* D. Tabor *de Præsidio Debitorum.* Stamler. *de Reservat. Imper.* §. 73.

MORATOREM Paulus *in l. inter stipulantem,* 83. *§. Stichum, de verb. oblig.* æquiparat furi: ut quemadmodum fur tenetur ex stipulatu, etiamsi homo morte perierit, ita etiam is qui moram commiserat. Gœdd. *ad l,* 233. *n.* 1. *de verb. sign.*

MORBI graves, sive asperrimi recitantur à *Plin.* c. 3. lib. 25. *Spieg.*

MORBI genus est, nec vespertino nec matutino tempore videre, *l. item Offilius, ff. de ædil. edict.*

MORBO dare veniam, de Offic. Præf. *l. divus,* Spieg.

MORBOSUS, pro morbo obnoxius. *JC. de Ædil. edict.* ostendit, qui, quæve hoc nomine veniunt. *Spieg.*

MORBUM, ait *Cicero* de lib. Tuscul. *disputat.* 4. appellant totius corporis corruptionem: Ægrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cum partes corporis inter se dissident: ex quo pravitas membrorum, distorsio, deformitas. Itaque illa duo, morbus & ægrotatio, ex totius valetudinis corporis conquassatione & perturbatione gignuntur, vitium autem integra valetudine ipsum ex se cernitur, sed in animo tantummodo cogitatione possumus morbum ab ægrotatione sejungere. Hactenus *Cicero; Gellius* quoque *lib.* 4. *c.* 2. locum Sabini, sed integrum, retulit. *Hotom* Furor, morbus dicitur, *l.* 14. *de offic. præsid. l.* 22. §. *si maritus, ff. sol. matr. leg.* 2. *§. si non propter, ff. si quis caut.*

MORBUM, inquit Mod. esse temporalem corporis imbecillitatem, vitium vero perpetuum corporis impedimentum: veluti si talium excussit: nam & luscus utique vitiosus est, *l.* 101. *§.* 2. *ff. de verb. signif.* ubi tamen oculum excussit, legendum putarem. *Hot.*

MORBUS ut ait *Ulp.* in *l.* 1. *§. sed sciendum,* 7. *ff. de ædil. edict.* est habitus cujusque corporis contra naturam, qui usum ejus ad id facit deteriorem, cujus causâ natura nobis ejus corporis sanitatem dedit.

MORBUS major idem qui comitialis, teste *Budæo.*

MORBUS perpetuus exponitur quando nulla spes sanitatis subest, *l. si cum dotem, si maritus, ff. sol. matr. l. penult. ff. de excus. mun.* Non igitur idem est morbus perpetuus & sonticus: sed in quo nulla subsit spes sanitatis: sitque talis ut expediat, ne quis suis rebus superesse possit: potest enim sonticus esse morbus, non tamen perpetuus. Is enim sonticus dicitur morbus, qui is est, impediat rem de aqua agitur expedire, *lege Morbus, ff. de verb. sign.*

MORBUS secundum medicos varie accipitur & definitur. Interdum pro eo, quod dispositum est, ut lædere possit corporis animique operationes. Quo sensu *Galenus* lib. 2. *Method. c.* 1. Nemo, inquit, ipsam claudicationem sanat, hoc enim est ridiculum, sed affectionem, quæ eam efficit, utpote eo sublato reddatur rectus incessus. *Avicen.* libro 1. *fen.* 2. *doct.* 1. *cap.* 2. ægritudinem, ait, seu morbum esse dispositionem in humano corpore sanitati contrariam. Alii imprimis veteres, accipiunt, non pro dispositione illa lædente operationem, neque pro eo quod ad lædendum dispositum est, sed pro ipsa læsione: ut ex *Galeno* contrarium asserente manifestum fit. Galenus *libr.* 5. *de Hippocrat. & Platon. decret. cap.* 3. definit animæ partiumque dissidentiam & seditionem: ubi & in prima & postrema significatione, quæ veterum est, morbum definit, atque ita quidem generalissime. Rursus *in lib. de humoribus*: Morbus, inquit, est, cum in corpore quædam affectio est, quæ non ex accidenti, sed primum & per se lædit operationem, & *in lib. de different. symptom.* Affectus est, inquit, corporis quicunque, præter naturam actionem aliquam vitians: quod *in lib. de sanit. tuend.* 1. *cap.* 5. idem *Galenus* ita exponit, quasi dixisset, morbus est omnis actio affectionem præter naturam impediens. *Hippocrat.* definit, quicquid homini

mini moleſtiam infert. Quæ definitio etiam generaliſſima, non ſolum diſpoſitionem per quam læditur operatio, verum etiam ipſam diſpoſitionis læſionem & læſam diſpoſitionem comprehendens: Et ſi verum fateamur, *Galenus* in utraque ſignificatione hac ſubtilitate neglecta utitur. Alii denique morbum à contrario definiunt, per privationem nimirum ſanitatis. Sanitatem definit *Avicenna libro* 1. *fen.* 2. *doct.* 1 *capite* 2 diſpoſitionem per quam corpus hominis in ſui complexione & compoſitione tale exiſtit, ut ex eo omnes diſpoſitiones proveniant ſalvæ & incolumes. *Galenus* libr. 1. *de ſanit. partium ſimilarium*. calidi, frigidi, humidi, ſicci, ſymmetriam, ſive convenientiam quandam, inſtrumentalium verò ex ipſarum ſimilarium compoſitione, numero, magnitudine & figura conſtantem. Atque ita à medicis ad ſanitatem non tantum bona actio, verum pulchra etiam membrorum compoſitio requiritur. Quicquid autem ſanitati contrarium eſt, & cum ea pugnat, morbum vocant & definiunt. *Galen. lib. de differ. morb. capit.* 2. ejusque interp. Quare ſi vel actionum perfectio vel compoſitionis elegantia ſive pulchritudo vitiaretur & depravaretur, ſtatim morbum ortum eſſe dicemus: & morbus erit cum operationis, tum ſtructuræ læſio: ſeu talis affectus, qui non ſolum partium operationem, ſed earundem quoque conſtructionis elegantiam evertit & deſtruit. Unde efficitur, morbum eſſe triplicem, ſimilarem, organicum & communem: & quicquid vitii eſt, id etiam morbum eſſe: omne enim vitium vel animi eſt, vel corporis, vel utriusque: neque fanaticus, neque fatuus, neque balbus à morboſis excipitur, ut nec atyptus & mutus, cum vitium illud per malam conſtructionis diſpoſitionem ſecundum medicos cauſetur: quod & in ea, qui non longe videt, vel lippus eſt, vel myops nyctalopia laborans, vel ſcabioſus eſt, verum credimus. *Gœdd. l. inter ſtuprum.* 101. §. 2. *num.* 1. *&* 2. *ff. de verbor. ſignif.*

Morbus ſonticus, ait *Feſtus*, lib. 9. ex *Ælio Stilone*, in 12. *tab.* ſignificabat certum cum juſta cauſa: quem nonnulli putant eſſe qui noceat, quod ſontes ſignificat nocentes. Nævius ait, ſonticam eſſe oportet, quamobrem perdas mulierem. Venuleius *l. ultim. ff. de edil. edict.* Quoties morbus Sonticus, inquit, nominatur, eum ſignificari Caſſius ait, qui noceat (quod & à Javoleno citatur ex eod. *l.* 3. *l. verb. ſignif.*) nocere autem intelligi, qui perpetuo, non qui tempore finiatur. Sed & morbum ſonticum eum videri, qui inciderit in hominem, poſtquam is natus ſit: ſontes enim nocentes dici, Gell. *lib.* 20. *cap.* 1. ſonticum morbum appellat, qui vim graviter nocendi habeat, & ita uſurpatum à ſcriptoribus 12. tabul. Ulpian. *l.* 2. *§. ſi quis judicio.* Si quis cautus in judic. ſonticum morbum adverſam valetudinem exponit, hæc citans 12. tab. verba. Si judex vel litigator morbo ſontico impediatur. Dies judicii Diffiſus Eſto. *Jul. l.* 60. *de re jud.* Sonticum morbum exponit, qui cujusque rei agendæ impedimento eſt: nec de leviſſima febri, aut quartana inveterata, in qua omnibus negotiis ſupereſſe ſoleat, intelligi vult: *Plinius* tamen in *libr.* 36. *cap.* 19. de Gagate lapide loquens eo nomine intelligit comitialem: cum ita ſcripſit: Deprehendit ſonticum morbum: nam *Dioſcorid.* ſcripſit ἐλέγχει ἐπιληπτικούς.

More majorum, id eſt, more à Majoribus recepto & introducto, *l. liberorum autem, ff. de his qui not. infam.* Quid autem ſit, more majorum facere, & de moribus, quam plurima oſtendit *Alc.* cap. 21. lib. 4. parerg. *Spieg.*

More majorum cognoſcere eſt judicibus prius auditis, de re capitali cognoſcere: nec enim prius nomen cujusquam inter reos recipiebatur, quam judicium factum eſſet, *l. is qui reus, ff. de Pub. jud.* Spieg.

More majorum puniri, quid ſit, explicat *Sueton.* in Nerone his verbis: Legitque ſe hoſtem a Senatu judicatum, & quæri ut puniatur more majorum: interrogavitque quale eſſet id genus pœnæ, & cum comperiſſet, nudi hominis cervicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus, duos pugiones quos ſecum extulerat, arripuit. *Hot.* Prat.

More majorum quod ſit, recte ac decenter ſit: nam populus Rom. majorum inſtituta atque exempla pro legibus ducebat, Cic. *de legibus* 11. Ergo adeo expectatæ leges, quæ genus illud optimum Reip. contineant: & ſi quæ forte à me hodie rogabuntur, quæ non ſint in noſtra Rep. nec fuerint, tamen erant ferè in more majorum, qui tum ut lex valebat. Paulus *l.* 11. *ff. de juſt. & jur.* Ubicunque prætor ſalva majeſtate imperii ſui, ſalvoque more majorum jus dicere conſtituit, is locus recte jus appellatur. Julian. *l.* 5. *ff. de jurisd.* More majorum ita comparatum eſt, ut is demum juriſdictionem mandare poſſit, qui eam ſuo jure, non alieno beneficio haberet. Ulp. *l.* 11. *ff. de his qui not. infam.* Si talis maritus, quem more majorum lugeri non oportet, *&c.* Hot. Prat.

More malo & improbato, ſignificat aſtute, callide, malitioſe, dolo malo, improbe & inciviliter, *l.* 19. *§.* 1. *ff. de neg. geſt. l.* 8. *ff. quod metus cauſa, leg.* 1. *§. litis, ff. de extraor. cog.* alias ſonat mala ratione, *l.* 40. *de ſtatu lib.* Prat.

More Romano non ſine proverbii ſpecie dictum à Tullio ſæpe comperimus, pro eo quod eſt, *Eraſ.* exponente, ſimpliciter & abſque fuco potius quam erudite. Tales enim fuerunt illi Romani priſci, Græcorum diſſimiles.

Morem gerere, pro obſequi facile voluntati alicujus, autore Paulo *l. quod ſi poſſeſſor. ff. de rei vendic.*

Morem gerere, uno verbo morigerari dicitur, hoc eſt, obſequi, & quaſi ad alterius voluntatem mores transformare, *Cicer.* autoritate probat. *Old. Spieg.*

Morem, hoc eſt characterem dicendi cujusque autoris eſſe attendendum, cum prudenter, tum ſcitè admonet Salomonius, citans *cap. ſolidæ, de major. & obed.* Morem agentium ſequi debemus, Papin. inquit, in *l. Labeo, de Statu lib.* Spieg.

Mores vel ſingulorum ſunt vel publice. Mores graviores, ſeu majores, inter virum & uxorem; leviores ſeu minores. *Briſſ.*

Mores vel boni ſunt, vel mali. *Briſſ.*

Mores Ulp. *in Inſtit. tit. de legibus & moribus*, definit tacitum conſenſum populi longa conſuetudine inveteratum. *Servius* in 7. Æneid. *Varronem* tradere ſcribit, morem eſſe communem conſenſum omnium ſimul habitantium, qui inveteratus conſuetudinem facit. Pleraque autem, ut Quintil. *lib.* 5. *cap.* 10. ſcribit, in jure non legibus, ſed moribus conſtant. Exinde jus quoddam moribus conſtitutum dicitur, §. *ex non ſcripto. Inſt. de jur. nat. l.* 31. *& l.* 32. *ff. de legibus*, verbi gratia, patriæ poteſtatis, item poſtliminii jura moribus recepta dicuntur, *l.* 8. *ff. de his qui ſunt ſui vel alien. l.* 19. *ff. de captiv.* Moribus etiam pupillaris ſubſtitutio introducta eſt, *l.* 2. *ff. de vulg. & pup.* Briſſ.

Mores Græcis dicuntur ἤθη quod ἔθος conſue-

tudine appetitus assuescat parere rationi. *Conn.* lib. 1. c. 10.

Mores boni aliter à legibus, aliter à canonibus considerantur. Contra bonos mores Canonico instituto ea saltem sunt, quæ natura improbantur, & peccatum fovent, vel peccati suspicionem inducunt: quæ vero solo civili instituto improbantur, Canones, ut bonis moribus contraria, non attendunt. *Gædd.* ad l. 3. in pr. n. 28. *de verb. signif.*

Mores bonos cum dicimus, non unius hominis, sed totius civitatis intelligimus, *l.* 15. *§. item ait adversus, ff. de injur.* Ita adversus bonos mores factam injuriam accipimus, *d.* §. *item adversus*, & apud Paul. *lib.* 5. *Sent. tit.* 4. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de extraor. crim.* Et conditionem scripturamque contra bonos mores *in l.* 9. *& l.* 14. *ff. de conditio. instit. l.* 112. *§. pen. ff. de libr.* 1. M. stipulationem ex bonis moribus conceptam, *l.* 121. §. 1. *ff. de verb. oblig.* Et stipulationem contra bonos mores interpositam, *l.* 5. *C. de condict. ob turp. causam.* Et pacta contra bonos mores, *l.* 6. *C. de pact.* qualia sunt, quæ de viventis successione fiunt, *l. ult. C. de pact. l.* 30. *ult. ff. de donat.* Item ea, quibus eventus litis redimitur, *l.* 7. *ff. de mandat. l.* 15. *Cod. de procur.* Unde malo more dicitur versatus, qui de litis societate pactus est, *l.* 1. *§. litis causa, ff. de var. & extraord.* Sed nec ea secundum bonos mores interposita stipulatio videtur, qua vinculo pœnæ matrimonii libertas obstringitur, *l.* 134. *ff. de verb. oblig.* Briss.

Mores honesto vocabulo JCti, conjugum vitia, & minus honestas actiones appellant. Ulpian. *c. Inst.* 6. Mores graviores sunt, adulteria tantum: leviores, omnes reliqui. Maritus propter majores præsentem dotem reddit. *Hot. Prat.*

Mores mutare. *Ulp.* Sed etsi bonæ frugis servus intra annum mutatis moribus occisus sit, precium id æstimabitur, quanto valeret priusquam mores mutaret, *l. unde Neratius, ff. ad leg. Aqu.* Spieg.

Morganatica, ut ait *Hot.* in Lexic. *verb. feud.* vulgo corrupte ponitur pro *Morgengabe*, quod vulgari lingua Germanica matutinum munus significat: à *Morgen* quod est mane & *gabe*, donum. Voce *Morgengabe* utitur *Gregorius* Turonensis, *lib.* 9. Tam in dote, quam in *Morgengoba*, hoc est, matutinali dona certum est acquisisse: *Morgengabs* autem est, quod Donalitium quidam vocant, alii vitalia, alii Doarium, Græci ἐπεδί-λον. hoc est, unde se tueri mulier mortuo marito possit, & quicquid nuptiali conventione conceditur uxori, vel liberis ex matrimonio nascituris. *Prat.*

Morganaticum jus apud Albertum, Argentin. Chron. Joannes autem asserens dominium ad se spectare, tanquam matri suæ per Rodolphum regem olim morganatico jure donatum. Hoc etiam jus lex Salic. comprobabat.

Moribus. Hæc dictio & ad rationem naturalem, jusque gentium referri, & ad jus civile etiam plerumque referri potest, Quod post *l.* 12. *Tab.* prudentum consuetudine introductum est, *l.* 2. *§. iis legibus*, *ff. de orig. jur.* Unde pupillaris substitutio moribus inducta dicitur, *ff. de leg.* 2. *de Vulg.* & more nostræ civitatis pupillos absque tutoris autoritate obligare se non potest, *l. more, ff. de acquir. hær.* Prat.

Moribus constitutum jus, *l.* 31. *& l.* 32. *ff. de leg. §. ex non scripto*, *Instit. de jur. nat. gent. & civil.* Moribus constituto jure maxima Galliarum pars regitur, Marchia nostra, Boni, Bituriges, Pictones, Turones, Lutetia, Aurelia, &c. qui quidem mores in scriptis redacti sunt. *Prat.*

Moribus inductum, cum quid Jurisconf. dicunt, eos significare velle arbitratur *Viglius*, id jus ante 12. Tab. fuisse. una cum urbis primordiis observatum, vel postea usu & consuetudine receptum: cujus interpretationis testem citat Theophilum, scitè refellens, quod moribus dicatur esse introductum, illico, Lacedæmoniis acceptum ferendum, quod solis moribus Lacones ut Athenienses solis legibus Rempubl. gubernarint, *§. & non ineleganter, Inst. de jur. nat. gent. & civili.* Adstipulatur in Pareg. *Alc.* indicans & *Accursium* quædam in jure nostro prodita referre ad Spartanorum consuetudines, quæ tamen minime ad jus nostrum pertinent. Nam si aliquid, ut idem ait, ab eis decem viri acceperunt: id in 12. Tab. relatum juris scripti pars apud nos esse cœpit, *lib.* 4. *cap.* 21. Spieg.

Moribus inter virum & uxorem donationes prohibitæ, *l.* 1. *ff. de don. int. vir.* Moribus prodiga bonorum administratione interdicitur, *l.* 1. *ff. de cur. fur.* Moribus quoque tutor datur mulieri pupillove, qui adversus tutores suos aliquam actionem habent, Ulp. *in Instit.* 11. Moribus, civilia officia fœminis adempta. *l.* 1. *ff. ad Velleja. l.* 12. *ad fin. ff de jud.* Sunt & alia multa ex moribus, *l.* 8. *ff. de acq. hær. l.* 12. *§. item hi ff. de jud. l.* 3. *ff. de jurisd. l.* 34. *§. omnium*, *ff de contr. empt. l. pen. ff. ad l. Fam. l.* 1. §. *qui mandatum, ff. de offic. ejus cui manda. l.* 11. §. 1 *ff. de his qui not. infam. l.* 35 *ff de religios. l.* 26. §. *hac clausula. ff. ex quib. causis majo. l. pen. in fi. ff. de just. & jur. l.* 25 *ff ad munic. l.* 8. *l.* 38. *in fin. ff. de nupt. l.* 42. *ff de verb. sign.* Briss.

Moribus, pro more & consuetudine, ut apud *Cicer.* Jurisconf. etiam familiare est. ut in *l. moribus introductum est, de Vulg. & pupill. & simil.* Hinc in mores, pro in consuetudinem inducere accipimus. *Spieg.*

Ex bonis moribus est maritorum & patronorum reverentia *l.* 15. *§.* 1. *ff. sol. matr. l.* 1. *C. de in jus voc.* Vis & metus bo is morib. adversantur, *l.* 17. *ff de divers. reg.* Briss.

Moris est, elegans & nota locutio, frequens in jure nostro, *l. moris 3 de Pœnis*, *l. moris fuit veteribus, de his qui not. inf. & simil.* Et ex moribus pro consuetudine, in *l. cum Prætor, §. pen. de Jud.* ubi dicitur concedi jurisdictio ex moribus, *Spieg.*

Mori, est actus instantaneus: qui mox explicatur, usque adeo ut nec moriendi tempus consideretur: Unde cum testator dicit, esto liber, cum moriar: intelligitur, post mortem, *l. qui duos, §.* 1. *ff. de Manumiss. testam.* Spieg. Prat.

Mori proprie est vitâ decedere, *Briss.*

Mori non res tantum animales dicuntur, sed & quæ anima carent. *Briss.*

Mori dicuntur non modo res corporales, sed & incorporales. *Briss.*

Moriones sunt fatui, quos in deliciis Principum esse videmus, *l.* 4. *§. Idem Pompon. ff. de ædil. edict.* Prat.

Moritur vivens, & vivit moriens, id est, qui duos, §. 1. *de manumiss. testam. l. peculium, §. fin. de leg.* 2. Ratio, nondum mortuus est, qui moritur, ergo vivit. *arg. l. hæc verba ille: aut ille; de Verb. sign.* ex *Alberico* & *Solomonio*, Spieg. Prat.

Morosus, hoc est, qui in mora est, & furi similis juris interpretatione censetur, *l. inter stipulantem, §. pen. & ibi Gloss. ff. de verb. oblig.* Spieg.

Mors

Mors aut naturalis est, aut civilis. Naturalis est dissolutio animæ naturalis à corpore, qua regulariter extinguuntur. Mors civilis est, qua quis civis Romanus è numero civium Romanorum tollitur. Ita civiliter mortuus est, cui vel adempta est civitas, vel civitas & libertas simul. *Vult.* ad prin. & §. 2. & 3. *n.* 1. *Instit. quib. mod. jus potest. solv.*

Mors proprie est σώματος καὶ ψυχῆς διάλυσις, ut Gell. *lib.* 2. *c.* 8. tradit, id est, ut Cic. 1 *Tuscul.* exponit, discessus animæ à corpore. Eaque vera & naturalis mors est, cujus exemplo & alia à Consultis fingitur, quæ salva vita civitatem libertatemque adimit. Interire enim homines maxima & media capitis diminutione ut & morte, dicuntur *l.* 64. §. *ult. ff. pro soc.* Itaque deportatos & aqua & igni interdictos & omnes quorum bona publicantur, mortuorum loco habemus, *l.* 1. *§. ultim. ff. de contr. tab. l.* 4. *ff. de bon. lib. l.* 65, §. *publicatione, ff. pro soc l.* 29. §. *& quod sit tantum, ff. de liber. & postb.* Servitus quoque mortalitati comparatur, *l.* 209. *ff. de divers. reg.* Briss. & Connan. *lib.* 8. *c.* 10. *n.* 2.

Mors significatur etiam per illa verba. Si quid accidit filio meo *l. in vulgari, ff. de verb. sig. l. Publica, ff depos.* Spieg. Prat.

Mortalitate, pro more & naturali fato, apud Jurisconsultos in *l. ult. ff. de vi & vi armat. l. ult. ff. ad l. Jul. majest. l.* 22. *in fin. pr. ff. ad Treb l.* 15. *ff. quando dies legator. l.* 6. *§. sicut, ff. de off præsid. l.* 40. *ff. de petit. hæred. l.* 2 *ff. de pact. dot.* & apud *Justin.* Inst. *quib. mod. test. infir:* & aut mortalitate præventus. Sic apud *Suetonium* in Claudio reperitur. & *Triphonius* in *l. pen. ff de vi & vi armat.* subtractos mortalitate servos, dixit. *Spieg.*

Mortalium vas est lapideum, sive æreum, in quo tunduntur teruntur ve pistillo quæ resolvenda sunt; autor *Nonius.*

De Mortario vide quod annotarit *Turneb.* adv. *lib.* 16. *c.* 27.

Mortem exequi, pro instituere actionem de parricidio perpetrato, apud Pomponium *in l.* 1. *de accus.* Spieg. Prat.

Mortem sibi conscivisse dicuntur, qui sibi manus intulerunt. *Br.*

Morticinum, pro exangui, corrupto, & per se mortuo: vocabulum sacræ scripturæ familiare. Unde morticinam carnem dicimus, animalium, quæ non sunt mactata, sed per se mortua. *Haloander* noster in *l. pen. à se translata, ff. de via pub. in fi.* Sed neque rixari in itineribus, neque stercora projicere, neque morticina aut pelles jactare permittatur. *Prat.* Vide *Gothofr.* ad leg. 1. *§ fi. ff. de via public.* & si quid in ea factum.

Mortifere vulneratus. *Ulp.* in l. *ait lex. ff ad l. aquil.* Quod si mortifere, inquit, fuerit vulneratus, & postea post longum intervallum mortuus sit, inde annum numerabimus secundum Julianum, ex quo vulneratus est. *Spieg.*

Mortiferum dicitur, quod mortis causam præstat, ut loquitur *l.* 7. §. *sed si quis servum, ff. ad l. Aquil.*

Mortiferum vulnus, Celsus scribit: Si alius mortifero vulnere percusserit, alius postea examinaverit priorem quidem non teneri quasi occiderit, sed quasi vulneraverit, quia ex alio vulnere periit, &c.

Mortis appellatione proprie tantum venit naturalis, per quam dissecatur anima à corpore, *l. si ita quis, de legat.* Et in hunc significatum *Salom.* ait omnia jura loquuntur. Vide eum in Paradoxis, ubi acutè disserit, An sint plures species mortis, item an mors sit genus, aut Ens per se: inibique disces multarum legum veros intellectus, ut tantum oscitantiam & interpretum & doctorum mirari possis: colligesque mortis appellatione multos casus venire, non vi vocabuli, sed similitudinis; præcipuè autem sunt, naturalis, juris gentium, civilis, & sapientum; hoc est, ut ipse interpretatur, Theologorum. Porro mors eorum laudatur, qui pro republ. ceciderunt, *Instit. § hi enim, de excus. tut. vel cur, l. qui actione,* §. *si quis in colluctatione, ff. ad l. aquil.*

Mortis verberum terrore pecuniam alicui extorquere, *in fine l.* 3. *quod met. caus.* Spieg. Prat.

Mortis causa capimus, non tunc solum cum quis suæ mortis causa nobis donat, sed etsi propter alterius mortem id faciat: veluti si quis filio, vel fratre suo moriente, donet Mævio ea conditione, ut si convaluerit alteruter eorum, reddatur sibi res: si decesserit, maneat apud Mævium.

Mortis causa capitur cum propter mortem alicujus capiendi occasio obvenit, exceptis iis capiendis figulis, quæ proprio nomine appellantur, *l.* 31. *ff. de mort. caus. don l.* 1. *§. item si ita leg l.* 15 *ff. ad leg. Falc.* veluti quod conditionis implendæ causa datur, *l.* 55. *ff de cond. & demonst.* vide *l.* 12. *l.* 18. & *l.* 36. *ff. de mort. caus. donat.* Briss.

Mortis causa donatio est, cum quis ita mortis imminentis sive periculi cogitatione donat, ut habere se malit, quam eum, cui donat: magisque eum, cui donat, quam hæredem suum *l.* 1. *cum seq. ll. ff. de mort. caus. don.* Mortis causa stipulatio existimatur fieri, ut *Fest.* lib. 11. & Antist. Labeo tradit, quæ ita fit, ut morte promissoris confirmetur, ut in *l.* 34. *ff. de don. caus. mort.* aut, ut quidam dixerunt, cui stipulationi mors fuit causa. *Briss.*

Mortis consciscendæ causa, qui propter nequitiam, malosque mores, flagitiumve aliquod admissum, mortem sibi consciscere voluit, nisi dolorem corporis sustinendo id fecerit. Paul. in *l. bovem, de edil. edict.* Vide *C. de his qui sibi mort. consciv.* Sp.

Mortis causa capio generis nomen est, quod omnes species complectitur, quibus quid propter alicujus mortem capiunt: veluti hæreditatis, legati, fideicommissi, mortis causa donationis. Sed cum illarum quæque proprium nomen haberet, factum est, ut quæ speciale nomen non habet, ea scilicet de qua nunc dicemus, communi nomine appellata sit, *leg. mortis causa* 31. *ff. de mor. caus. donat.* Est autem mortis causa capio, acquisitio propter alterius mortem obveniens: vel cum quid propter mortis alicujus causam, sed non ex patrimonio ipsius accipitur, ut si moriens legaverit Titio fundum sub conditione, si dederit Gajo decem, eam pecuniam capit Gajus mortis causa non jure legati vel fideicommissi, vel donationis mortis causa, hæc enim peti possunt: mortis causa capionis petitio non est. Vel cum quid institutio hæredi ut adeat, aut non adeat, datur, quod à statu libero conditionis implendæ causa capitur, vel à legatario, *l. qui pretio* 8. *leg. si mulier.* 11. *leg. mortis causa* 18. *leg. mortis causa* 31. *in princ.* & §. 2. *inter mortis,* 38. *ff. eod.* quibus locis species enumeratæ omnes aliunde quam defuncti patrimonio proficiscuntur, hoc est extra donationis causa mortis, & testamenti causam: ut *leg. Mævius* 55. *ff. de cond. & demonstr. l. si quis* 8. *ff. si quis omiss. caus. test.* & *leg. id autem* 76. *ff. leg. Falc.* ubi mortis causa capere, & hæreditario jure capere opponuntur. Mortis autem causa donatio à Capione hoc differt, quod illa semper à defuncto proficiscitur, hæc ab aliis, illa semper de patrimonio defuncti,

defuncti, hæc semper aliunde. *Azonis* autem definitio est hæc: Quod à defuncti liberalitate proficiscitur, nec ut debitum peti potest, sic enim legitur in ejus summa *in tit. C. ad leg. Falcid.* cum apud Accur. *l. si mortis, 5 C ad l. Falcid.* legatur cum negatione: Non proficiscitur. Neutra autem satis idonea videtur: quia neque semper, neque nunquam ex ejus liberalitate proficiscitur: cum interdum, alter sine ipsius voluntate det: interdum autem ipse dari jubeat, & dandi conditionem imponat. *Prat.*

MORTIS caussa servus manumitti potest, videlicet in extremum tempus vitæ manumissoris collata libertate. *Briss.*

MORTIS tempore fuisse intelligitur, qui in vetero erat. *l. intelligendus est.* Idque per fictionem legis, quæ licet per naturam impossibile sit, ante septimum mensem eum nasci & vivere, hoc fingit: ut omnino verum non sit, *Alciato* teste, quod vulgo traditur, legem nunquam fingere impossibilia. Fingit enim dum subsit æquitas. Sed an aliud sit dicere tempore mortis, aut cum decedit, *Bar.* differit in *l. quod de partier, ff de rebus dubiis.* Spieg.

MORTUA manus locutio est Gallis usitata de iis quorum possessio (ut ita dicam) immortalis est, quia nunquam hæredem habere desinunt: ut de ecclesia dicitur, *lib. Feud. 1. tit. 13.* Qua de causa res nunquam ad priorem dominum revertitur: nam manus pro possessione dicitur, & mortua pro immortali. Sic municipium dicitur non mori, *l. an usufructus, 56. ff. de usufruct. l. si usufruct. ff de usufruct. leg.* quoniam hominibus aliis succrescentibus, idem populi corpus videtur, *l. proponebatur, 76. ff. de judic.* Civitas autem mori dicitur, urbe diruta & inducto aratro, *l. si usufruct. 21. Quibus modis usufr. amitt.* nam quæ prius fuit species interiit, alia autem exorta est: ut de domo dicitur, *l. qui usumfruct. 39. ff. de usufruct. l. quid tamen 10. §. pen. ff. quibus mod. usufruct. amitt.* Theod. Nihem in nemore union. *tract. 6. c. 33.* Et sic ad manum mortuam, regnum & principatus hujusmodi devenerunt, quia ipsi reges Francorum dicti Augusti, consanguinei & propinqui fuerunt, & *in cap. Caroli magni & leg. Franc. lib. 4.* ubi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa irrationabilis inventa fuerit, &c. Usurpatur autem hæc locutio primum in corporibus & collegiis, quæ immortalia sunt, ut civitates, cœnobia, *l. sicut, §. in decurionibus, ff. quod cujusque univers. l. proponebatur. ff. de judic.* Polyd. Virgil. *lib. hist. 17.* legibus magnæ chartæ sancitum est, ut nemini liceret dare prædia collegiis monachorum, & legem hanc ad manum mortuam vocarunt, quod res semel datæ collegiis sacerdotum non utique rursus venderentur veluti mortuæ, hoc est usui aliorum mortuorum in perpetuum ademptæ essent. Et aliquando post: Episcopi capto inter se concilio postularunt, ut legem ad manum mortuam quam ordini suo valde nocere perspexerunt, antiquarent. Usurpatur quoque locutio hæc in Gallis, cum revera manus, id est possessio, mortua est: ut cum quibusdam Galliæ locis consuetudo est, ut possessore sine liberis mortuo, possessio ad territorii dominum revertatur. *Prat.*

MORTUA res dicitur, qua quis locupletior non est, vel quæ amissa restitui non potest, eadem forma qua mortualis, l. quod autem spectatur tempus, *l. si maritus, ff. de donat. inter vir & uxor. l. properandam, Cod de jud. l. 2. ff. judic. sol. l. 3. ff. quæ in fraud. cred.* Plautus & rem mortuam, & rem occisam dixit, pro fracta & perdita. Idem vocat Mortuaria, res inanes & nugatorias, quæ Græci eodem sensu σκύλευμα. *Prat.* ex *Cujac. 9. observ. 30.* adde *Goth.* ad l. 7. §. 1. ff. *de donat. inter vir. & uxor.*

MORTUAM rem *Connanus* interpretatur eam, quæ non exstat: quæ periit. *lib. 8. cap. 11. n. 3.*

MORTUARIUM, pro derelicto in morte, vocabulum novum & barbarum, Mortualia in Asinaria *Plautus* dixit, pro vanis & inanibus, qualia sunt quæ de mortuis referuntur, vel pro iis quæ ad mortuos pertineant, aut mortuos dixisse putes, ut Pylades interpretes indicat. *Spieg.*

MORTUI qui nascuntur, non videri unquam natos, Pauli sententia receptum est: & ideo testamentum eorum præteritione non rumpi certum est. Sed magis dubium de iis, quia tametsi vivi nascuntur, secundum naturam tamen vivere non possunt: cujusmodi habentur ante septimum mensem nati. *per l. quod dicitur, ff. de lib. & posthum.* Et crebrius receptum est, non rumpere: quia abortivorum nomine continentur, *leg. uxoris C. de posthum. hæred.* Spieg.

MORTUI loco exhæredatum filium esse habendum, authoritate tam Glossæ, quam *Bart.* hactenus receptum est: attamen in contrarium movetur Salom. per textus apertissimos, quos citat, enarrans *§. in omnibus, in l. Gallus.* Spieg.

MORTUIS viris, interne gaudere interdum uxores, interpretes adnotavit, *in leg. fin. Codic. de jur. dot. item in leg. pater Severinam, ff. de cond. & demonstr.* Alber. indicavit. *Spieg.*

MORTUO æquiparat eum *Justinianus*, qui neque scribere, neque articulare loqui potest, *in princ. l. jubemus, de testam.*

MORTUO proximior dicitur, qui agit animam, imò inter mortuos connumerandus, quia non habet velle, neque nolle: atque ideo non adit, non disponit, *l. quoniam indignum, C. de test.* Spieg.

MORTUUS quo differt ab occiso, *not. in leg. proinde, ff. ad leg. Aquil.*

MORTUUS dupliciter intelligitur in jure, scilic. naturaliter, cum anima separatur à corpore: & civiliter, ut puta deportatus, qui pro mortuo habetur fictione juris civilis, *l. 1. §. fin. de bon. poss. secund. tab. & Monach. c. placuit, 16. q. 1.* Jac. Bellon. *Etymol.*

MORUM nomine, vel ob mores, retentio fieri olim dicebatur, cum propter malos & improbatos uxoris suæ mores qui dissidii causam præstitissent, maritus ex dote quid retinebat, *l. un. §. taceat, ff de rei ux. actio.* Ulp. *in Institut. tit. 6.* Hinc actio de morib. inter conjuges, *l. un. C. quand. crim. act. l. un Cod. Th.* victum civilit. crimen. ag & *l. ult. de incest nupt. eod.* Meminit *l. 6. ff. de pact dotalibus.* Briss.

MOS, μέσον vocabulum est. Hinc non pauci vel bonum, vel malum adjiciunt, ut eorum mens facilius innotescat, sicut faciunt Jurisconsulti, *titul. de injur. tit. de extraordin. crim.* aliisque multis in locis. Est autem mos, ut ex *Varrone* recitat *Macrobius*, in judicio animi, quem sequi debet consuetudo, unde cultus moris dicitur consuetudo, mos est institutum patrium, pertinens ad religionem ceremoniasque majorum. Cætera vide apud *Budæum* in prior. Annot. *Spieg.*

Mos à modo dictus esse videtur *Connano* lib. 1. c. 10. n. 5.

MOS, crudelissimus tyrannus, obtrudens sæpe nobis iniquissimas leges.

MOTUS in *l. 20. ff. commun. divid.* pro indignatione sumitur. Si is, inquit *Pompon.* cum quo fundum communem habes, ad delectum non respondit, & ob id motu judicis villa diruta est, aut arbusta succisa sunt, &c. Alii pro motu judicis reponunt

nunt magistratus imperio, sed perperam, ut vult *Cujac.* 13. obs. 29.

MOTUS aliter sumitur, *l. ob carnem* 21. *ff. de testib.* Si testes, inquit *Arcadius*, ejusdem honestatis & existimationis sint, & negocii qualitas ac judicis motus cum his concurrit, sequenda sunt omnia testimonia: Et paulo post. Confirmabitque judex motum animi sui ex argumentis & testimoniis. *Prat.*

MOTUS animi: id est, commotio, perturbatio, pro eo quod vulgo dicitur passio. *Macer* de offic. Præsid. *l. observandum.* Non est, inquit, constantis & recti judicis cujus animi motum vultus detegit. Motus animi Græci vocant πάθη, quos Latini tum morbos, tum cupiditates vocant: sed aptissime, teste Roterod. affectus, quod genus sunt, ita, misericordia, amor, odium: sed præcipui metus, spes, dolor, gaudium. Qui his carent, ἀπαθεῖς dicuntur. Et ἀπάθεια quibusdam Stoicis probata est. Quum alieno dolore dolemus, συμπάθεια dicitur. *Spieg.*

MOTUS pro causa Plinius *in fin.* 1. *epist.* 4. *lib.* 3. Audisti consilii mei motus. Sic quidam latentem in principe rationem, causamve: haud scio tamen an satis latine, motum proprium vocant. Quatenus illi tribuendum sit, à Pontificii juris in quo natus est, interpretibus potissimum petendum est. Jam melior orbis pars, ut quidam dicit, compertum habet, reservatum in pectore Julii secundi, inventum esse veteratorium. *Spieg.*

MOTU proprio, ex certa scientia de plenitudine potestatis, *leg. pragmantes clausulæ.* Porro docent interpretes tantam vim habere Motus proprii clausulam, ut in contrarium nemo audiatur. *Bald.* teste *Old.* nihil unquam rectius dixit, quam hoc quod hæ voces (motu proprio, ex certa scientia) omnibus modis relegandæ essent ex curiis principum. Quanquam motus proprius principis aliquo modo colligi potest ex repetita ejus concessione. *Argum. Nov. ut nul. judic. sic hab. loc. serv.* §. *præterea hoc quoque. Vid. si motu proprio, de prabend. in* 8. & ibi Dd. *Prat.*

MOVEMUS controversiam agendo, & resistendo, *l. non solum,* §. *si status, C. de procur.* juncta Gloss. *Alber.*

MOVENTIA: vide *l. moventium, de verb. sig.* & superius, *Mobilis;* nec non *Alc.* in l. jam citata. *Spieg.*

MOVERE, id est, agere, *l.* 4. *C. de prep. sacr. cub.* Ut si medio tempore movere distulerint. Sic *l.* 3. *C. de præscrip.* 30 Nulli movendi ulterius facultatem patere. Et in *leg.* 3. *C. de quadrien. præsc.* Omnis motus, id est, omnis actio. πᾶσα κίνησις. Prat.

MOVERI etiam est remorari, pelli, ejici. *Briss.*

MOVERE, aliàs est instituere & intendere. *Briss.*

MOVENTIA dicuntur proprie animalia quæ per se moventur, ut servi, jumenta, pecora. Mobilia vero, quæ anima carent, ut vasa, vestes, & alia id genus. Sed hæc differentia plerumque confunditur, *l.* 2. *ff. de supell. leg.* Briss.

MOVERE quæstionem, apud Paul. in *l. cum post mortem pupilli, de administ, tut.* Prat.

MOVET me, *Papinian.* in leg. *parvi refert, de condit, furt.* Nec me movet, præsens homo fuerit, nec ne, Cajus in *l. si ædib. de dam. infect.* Sed movet me, quod ipse meas ædes reficere possim.

MOX dictio accipitur variis modis, secundum subjectam personam, ut latè ponunt Moder. in *l.* 1. *super gl. in verbo* Mox, *ff. si cert. pet.* & Alber. in dictum. Inter ejus diversos effectus notat, quod per hanc decisionem sing. decidit. *Bald* in l. *quoniam, leg.* 1. *C. de appellat.* quod appellatione deserta non datur judicatis tempus quatuor mensium, ad solvendum secundum dispositionem, *l.* 1. & 2. *C. de usur. rei judic.* Sed debet fieri executio statim per illum textum qui dicit, moxque debitum exigetur, hoc dictum multum commendat Ludov. Rom. in *l.* 1. §. *qui præsens, ff de verb. oblig.* & D. *Alex.* qui dicit quod procedit in quocunque debitore, *cons.* 61. & *si puto col. fin. lib.* 3. *per gl. ord.* & communiter approbatam in *l.* 2. *C. de temp. appell.* Tamen non est verum, nisi in fisco, & reprobatur per *Alex.* in *l.* 4. §. *si quis condemnatus in* 1. *col.* & *in l. debitorib. in* 3. *col. v. item fallit ff. de re judic.* & Aret. *in l.* 1. §. 1. *in* 2. *col. in pr.* & *in l. continuus,* §. *illud in pen. col. vers.* & *adde, ff. de verb. obl.* Jas. ubi dicit sing. *in l. si arrogator. in* 4. *col. circa med.* & *in l. ult. col. vers.* 3. *lim' ff. de adopt.* & in *l. fructus, in* 1. *col ff. sol. matr.* Felin. *in c. quærenti, col.* 1. *vers.* 2. *fallit, de offic. deleg.* junctis his quæ retuli infra in d. *Protinus.* Et ulterius dicit etiam in proposito *Corn.* cons. 267. *in hac consultatione, in* 2. *col. in* 3. *lib.* quod illa dictio Mox, etiam juncta verbo furti temporis, facit pœnam censeri irrogatam ipso jure, & de hoc facit unum sing. *Fran. Crem.* not. 7. tu scis quod verbum quod est notandum ad ea quæ scribit *Felin.* in cap. *Rudolphus, col.* 25. *de rescript.* ubi idem dicit de dictione *Omnino.* Cotta.

MOX particula in jure nostro, pro post aliquod temporis intervallum, accipienda est, sicut apud probatos scriptores sumitur, quod secundum cujusque rei naturam vel plus, vel minus temporis recipit.

MU.

MUCIANA cautio, *l.* 101. §. *socius, ff. de condit,* & *satisdatio, l.* 106. *ff. eod.*

MUCOR, in *l.* 4. §. *pen. ff. de per.* & *comm. rei vend.* lanuginem significat quæ ex nimia vetustate vino accedit, aut quæ alio vitio contrahitur. *Columel. lib.* 12. *c.* 43. Ne situ penora mucorem contrahant. *Prat.*

MUCRO, pro ense proprie sumitur à Canonistis, ut pleraque alia, quibus scatet vulgatum Lexicon juris. Nam proprie est cuspis, & acumen ensis & telorum. Usurpatur etiam pro quarumvis rerum acumine, ut docet exemplis *Rob.* in Thesaur. *Spieg.*

MUGINARI quo *Cicero* in Epist. ad Atticum utitur, est idem prope ac *Musare* & *Mussitere*, & submussando hæsitare. *Petrus Crinitus* lib. 18. cap. 5. *de honesta disciplina.*

MULÆ carrucariæ, *l.* 8. §. *quæsitum, ff. de adilit. ed. Rhedariæ, apud Varronem, l.* 3. *c. ult.*

MULCTAM (ait *Festus* lib. 11.) Osce dici putant pœnam quandam, M. *Varro* ait pœnam esse, sed pecuniariam. Mulcta Varroni *lib.* 4. *ling. lat.* pecunia à magistratu dicta, ut exigi possit ob peccatum. Addit deinde, quo singulæ dicuntur appellatæ esse multæ, quod olim unum dicebant multa. Itaque cum in dolium, aut culeum vinum addunt rustici, prima urna addita, dicant etiam nunc multa. Ad idem 19. rerum humanarum apud Gellium *lib.* 11. *cap.* 1. vocabulum ipsum mulctæ non latinum sed Sabinum esse dicit: idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. Sed turba Grammaticorum novitia (addit ibidem Gellius) eam κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia hoc quoque dici tradiderunt. Sed vereor ne hoc superioribus *Varronis* dictis repugnet; nimis enim tenus & κακοτεχνος est in illa etymologia *Varro.* Illud enim multa quod veteres usurparunt, cum veteres culeos in unum Dolium indituri essent, significat numera ἐξηρίθμηνται. Sic *Plautus* in Sticho cum quo multas una multavi miserias. Pro eo Galli dicunt,

Enprun. Mulcta est specialis peccati, cujus animadversio hodie pecuniaria est: Sic Ulp. *l. aliud,* 131. §. 1. *ff. de verb. sign.* qua in re *Varroni* & *Festo* consentit, qui & anhi de ratione mulctandi antiquis usurpata: Ovibus duabus, inquit, mulctabanur apud antiquos in minoribus criminibus, in majoribus autem triginta bobus, nec ultra hunc numerum excedebat mulctatio, qua posteaquam, ære signato uti civitas cœpit, pecoraque, mulctatitia incuria corrumpebantur (unde etiam Peculatus nomen usurpari cœptum est) facta est æstimatio pecoralis mulctæ, & boves centenis assibus, oves denis æstimatæ. Inde suprema mulcta, id est, maxima, appellata tria millia æris, item vicessis, minoribus delictis. Idem fere *A. Gell.* lib. 11. c. 1. *Prat.*

MULCTA tum demum locum habet, quando aliqua fraus, aliqua culpa commissa est, quæ ex lege, constitutione, SCto, edictove, non haberet publicam vel privatam animadversionem, ut in casu *leg. in causæ* 16. *ff. de minoribus*, vel dolus circa emptionem venditionem esset adhibitus, vel locus foret *l.* 2. *C. de rescind. vend.* Gœdd. *ad l.* 131 *ff. de verb. sign.* §. 1.

MULCTA & pœna differunt: pœna genus est, mulcta species, ideoque omnis mulcta pœna est, at non omnis pœna mulcta. Etenim quicquid moram, culpam, delictumve vel temeritatem coërcet, pœnam appellabimus: ac idem de mulcta affirmare non licet: unde etiam in *leg.* 12. *tab.* justa imperia sunto, iisque cives modeste ac sine recusatione parento. Magistratus nec obedientem & nocuum civem mulcta, vinculis verberibusque coercento, &c. scriptum erat, ut cæteris pœnis vinculorum verberum, ac similium per *ἀσύνδετον διὰ τούτων* mulcta disjungeretur. Secunda differentia est in materia: Mulcta specialis peccati (scilicet pœna est) cujus animadversio hodie pecuniaria est (quia olim pecuaria erat, autore *Festo*, in cujus locum nunc pecunia successit Gellius *cap* 1. *lib.* 11. nam & in commerciis loco pecudum hodie signata pecunia substituta est, *l.* 1. *ff. de contrah. empt. l.* 4. & *l.* 5. *ff. de verb. signif.*) pœna autem non tantum pecuniaria (ut olim pecuaria, *Festus* ac *Gellius* ex *Varrone*) verum capitis & existimationis irrogari solet. Mulcta igitur duntaxat est pecuniaria pœna, & in sola pecunia consistit: at pœna non solum est pecuniaria, verum etiam capitalis, & si quæ alia corporalis coercitio, cujusmodi est fustigatio, excoriatio, relegatio, deportatio, ultimum supplicium. *leg.* 1. *leg.* 2. *tot. tit. ff.* & *C. de pœnis. l. fin. ff. de ferus & dilation.* Tertia differentia in eo consistit, quod mulcta damnum famæ damnato non infert, *l.* 1. *C. de mod. mulct.* pœna delicti reo non potest non ignominiam afferre, *l. non potest*, 63. *ff. de furt. leg. divus* 40. *ff. de injur* Forner. hic *leg. infamem*, *de public. judic. l. palam*, *de ritu nupt.* est enim omnis infamia juris pœna, at non mulcta tot. *titul. ff.* & *C. de his qui notant. infam.* Succedit deinde quarta differentia à causa efficiente principali: nam mulcta proprio mulctantis arbitrio sine omni juris necessitate vel authoritate infligitur: pœna autem reliqua omnis, quæ mulcta non est, sive ea sit capitalis, sive non capitalis, sed pecuniaria, aut alterius alicujus generis, nequaquam punientis arbitrio mero executioni traditur, sed legis, SCti, constitutionis, consuetudinis edictive authoritate & jussu infligitur. *Gœddæus* ad leg. 131. *ff. de verb. sign.* §. *inter mulctam*, *num.* 2.

MULCTAM dicere, antiqui tum dicebant, cum ad populum & in comitio mulcta disceptanda irrogabatur: quod ipsi mulctam certare dicebant: *Livius* lib. 25. *Sp.* & *L. Carvilii*, cum rem invisam infamemque cernerent, dicentum millium æris mulctam Marco Posthumo dixerunt: Cujus certandæ cum dies advenisset, conciliumque frequens plebis adesset, &c. *Cato* libr. 4. *Originum*, ut refert Gellius *lib.* 11. *cap.* 1. Mulctam facere dixit: Imperator, inquit, noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei mulctam facit. Potest autem videri consulta elegantia vitasse verbum, cum in castris & in exercitu mulcta fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur. *Prat.*

MULCTA modica, quæ est sex solidorum aureorum minorum est judicum, *leg.* 2. *C. de Sport.* & *leg. eos*, *C. de Modo mulct.* Spieg.

MULCTAM committere, est, ut nunc vulgo dicitur, incurrere pœnas. Sic mulcta commissa quando quis aliquid commisit propter quod mulcta esset afficiendus. Mulctam autem irrogare, non est judicis mulctantis, sed actoris, aut postulantis & accusantis. Vide *Bud.* in Annot. ad l. 2. de Jud. *Spieg.*

MULCTAM certare. His verbis apparet, moris fuisse, ut Tribuni plebis mulctam dicerent, vel ut alii loquuntur, infligerent, postea populi suffragiis in comitio, vel irrogaretur vel abrogaretur, vel etiam remitteretur, quo tempore mulcta certari dicebatur. Non enim Tribuni damnare mulctæ poterant, sed tantum rogare populum, apud quem cum reus non jure mulctarum se contenderet, lis illa mulctaria disceptabatur: hæc *Budæus.*

MULCTAM dicere pro mulctare Jurisconsulti nostri ubique usurpant, *Ulp.* l. 2. §. 8. *ff. de re judic.* Hic datur mulctæ dicendæ jus, quibus publicum judicium est, & non aliis: nisi hoc specialiter eis permissum est. In P. Flor. legitur PUBLICE nulla, aut certe absurda sententia. Nam QUIBUS P. I. EST. *Ulpianus* dixit, pro qui publici judicii habent exercitium, ut Papian *leg.* 1. *ff. de offic. ejus cui mand.* Venuleius *l.* 10. *ff. de cust. reor.* Si quos ex his qui in civitatibus sunt, celeriter & sine causa solutos à magistratibus cognoveris, vinciri jubebis, & his qui solverint, mulctam dicet, id est mulctam statues, mulctabis. Sic enim Ulpian. *leg.* 1. *ff. de ser. fug.* Senatus censuit ne fugitivi amittantur in saltus: neque proteganutur à villicis, vel procuratoribus possessorum: & mulctam statuit. Venul. *lib.* 2. *ff. quis* & *à quo app.* Appellari à legatis Proconsul potest: & si mulctam dixerit, potest Proconsul cognoscere. *Hot.* Eum tamen locum de mulctis quæ delictis irrogantur intelligendum putat *Goveanus* capit. 46. *Var. Lect.* Nam alias legati mulctas non obtemperantibus suæ Jurisdictioni, aut iis, qui citati neque respondent, neque excusantur, dicere potest, ut scribit Gellius *lib.* 10. *c.* 6. Cum enim cui mandata jurisdictio est, modicam coercendi habet potestatem sine qua vana & illusoria est omnis jurisdictio, *l. ult. ff. de offic. ejus cui mandat. est jurisd.*

MULCTAM gravissimam pro morte accipi *Albericus* indicavit, sed id minime ex l. quam citat, colligi potest. Præterea mulcta damnum famæ non irrogat, ut Impp. censuerunt, *Cod. de modo mulct. l.* 1. Hæc autem jam plane periit ultimo supplicio plectendis. *Spieg. Prat.*

MULCTAM irrogare, *Bud.* inquit, hodie forensi nostrorum vocabulo dicitur, concludere ad mulctam, & conclusiones mulctatitias assumere, quod & pœnaliter imendere dici potest Latino loquentio. *Spieg.*

MULCTAM irrogare, est rogare populum ut mulctam

ctam alicui velit imponere, irrogabant autem soli magistratus. *Cicero* lib. 3. *de Legib.* Cum magistratus judicasset, irrogassetve, per populum multæ pœnæ certatio esto. Idem in Orat. pro domo, rationem harum irrogationum fuisse tradit, ut ter. ante Magistratus accusaret intermissa die, quam mulctam irroget aut judicet, quarta sit accusatio trinundinum pro dicta die qua judicium sit futurum. *Hot.*

MULCTAM judicare; dici posse scribit Jac. Cujac. *obs. l.* 11. *c.* 9. solum enim ei mulctæ dictio est, qui judicare potest, cuive judicatio data est, id est, qui publice judicium exercet, *l.* 2. *§. ult. ff. de judic. l. alius est, qui publice judicium exercet. l.* 2. *§. ult. ff. de judic. l. aliud est, §. ultim. ff. de verb. sig.* & ita l. Sillana, de ponderibus. Eum quis volet magistratus mulctare, tantum minore, patrisfamilias taxat liceto: Sive quis in sacrum judicare voluerit liceto: Judicari enim mulctam minorem & jam in sacrum posse significat, id est, sacro applicetur, non ærario. Atque in hoc M. Tullii de legibus loco, cum magistratus judicasset irrogassetque per populum mulctæ, pœnæ certatio esto: judicandi verbum, ad mulctam, irrogandi ad pœnam, idem *Cujac.* referri vult. *Prat.*

MULCTAM quæ appellatur suprema, *Gell.* scribit institutam in singulos dies duarum ovium, triginta boum, pro copia scilicet boum, proque ovium penuria. Sed cum ejusmodi Mulcta pecoris armentique à magistratibus dicta erat, adigebantur boves ovesque, alias pretii parvi, alias majoris: eaque res faciebat inæqualem mulctæ punitionem. Idcirco postea lege Aterina constituti sunt in oves singulas æris deni, in boves æris centeni. Minima autem mulcta est ovis unius. Suprema mulcta est ejus numeri cujus diximus: ultra quam mulctam dicere in dies singulos, jus non est: & propterea suprema appellatur, id est, summa & maxima. Quando igitur nunc à magistratibus populi Rom. more majorum mulcta dicitur vel minima vel suprema, observari solet, ut oves genere viri appellentur. Atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terentio quando citatus, neque respondit, neque neque excusatus est, ego ei unam ovem mulctam dico: ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri mulctam. *Hot.*

MULCTARE verbum, condemnare est, & punire. Sic *Plautus*, Mulctare matrimonio, pro divortium facere. *Virg.* Mulctari patria, pro privari. *Cicero* Mulctarum exilio maleficium. *Spieg.*

MULCTATITIUM, quod nomine mulctæ exigitur. *Spieg.*

MULIEBRIA passus prætor removet à postulando, *l.* 1. *ff. de postul.* Huic sceleri, quod non proficit scire, Impp. *in l. cum vir. C. de adult.* gladium ultorem constituunt. Hujus infandæ rei inventum quidam in Orpheum referunt. Sunt tamen qui existimant, ad liberalem magis honorem referendum, quo etiam *Socrates* adolescentes ingeniosos complexus est. *Spieg. Prat.*

MULIEBRIA pati dicuntur mares, qui pudicitiam suam præposteræ libidini substernunt, & stupro effœminantur, *l.* 1. *removet, ff de postulat. B. August. lib.* 6. *de C. Dei, cap.* 8. Viros muliebria pati, non est secundum naturam, sed contra naturam.

MULIEBRIA vestimenta sunt, quæ matrisfamilias causa præparata velut stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, plagulæ, penulæ, ait Ulp. in *l. vestis, ff. de aur. arg. mundi ervam.* Old. Prat.

MULIER majestatem judicantis contemnens, non minus graviter dolose peccat, quam masculus *Gœdd.* ad l. 1. de verb. sign.

MULIER JCto, ut JCto, homo est. *Gœdd.* ad. d. l. n. 31.

MULIER quælibet indistinctè ob sexus fragilitatem & honestatem, consiliique facilitatem ab omnibus muneribus civilibus ac viribus removetur, *l.* 2. *ff. de reg. jur.*

MULIER suæ familiæ & caput & finis est: caput, hoc est principium: quia una cum marito dominum in domo habet, ejusque familiam constituit sobolis procreatione ac propagatione: finis, quia quam sobolem enixa fuerit, non in sui patris, sed mariti potestatem familiamque protulerit. *Gœd.* ad l. 195. *§.* 7. *de verb. sig.*

MULIEREM. *Lactant. Firmianus* in lib. *de opificio Dei* à mollitie dici existimat, veluti *molier*, detractâ mutatâque literâ; Quæ etiam opinio fuit M. *Varronis* in lib. de *lingua latin.* Quemadmodum Cicero virtutem à viro dictam contendit. Mulier à Græcis γυνὴ παρὰ τὸ γῦ· ἢ παρὰ γένα γίνεται γονή. Unde *Plato* existimat γυνὴν quasi γονὴν dici, quod in ea generetur semen & fœtus hominis, mutato Æolice υ in ο ut est in Etymolog. quemadmodum annotavit *Brechæus* in *l. mulieris, ff. de verb. rer. sign.* Nam & ab *Homer.* lib. 8. *Iliad.* mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι vocantur tanquam molles.

Θηλύτεραι δὲ γυναῖκες ἐνὶ μεγάροισιν ἑκάστη
Πῦρ μέγα καιέτων,

Et idem in hymno Veneris virgines ἁπαλόχροας id est, molles corpore appellat:

ἡ δὲ τὰς παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
ἀγλαὰ αἴργα ἐδίδαξεν.

Hæc annotavit *Tiraq.* in l connub. gl. 1. part. 1.

MULIER *Ulp.* dicitur, quæ virgo non est. Quod sit, inquit, ego me virginem emere putarem, cum esset mulier, emptio non valebit. Tamen & virginem viripotentem dicit mulieris appellatione contineri. Sed hoc *Alciat.* intelligit, si verba propriè accipiantur: alioquin ex lata interpretatione etiam non viripotens mulier est, nimirum quia muliebris est sexus: nec Etymologia repugnat, cum à mollitie dicatur. Autores *Varro* & *Lactantius.* Mulier etiam dicitur ea, quæ virum non cognovit, Ulp. *de ædil. edict.* Mulierem ita arctam, ut mulier fieri non possit, sanam non videri constat. Itaque dividitur mulier in puellam viripotentem, virginem, & mulierem non virginem. *Spieg.*

MULIER bona sua etiam universa, in dotem dare potest, *l. mulier,* 72. *ff. de jure dot.* etiam immobilia. Mulier tamen minor, si bona sua universa in dotem dederit, restitui potest in integrum, *l. si ex causa* 9. *§. in dotis, ff. de minoribus*: imò etiam mulier major, si sit decepta, *l. jure,* 6. *in fine.*

MULIER tacitam habet hypothecam in bonis mariti, *Vultei.* in com. Inst. *l.* 4. *t.* 6. *§.* 26. *n.* 7.

MULIER iteratis nuptiis potest res donationis propter nuptias mariti immobiles possidere, illisque uti frui. Si vero mobiles sint aut mixtæ, habet electionem, utrum reditus ex bonis, an ipsas res cum cautione de restituendo post mortem accipere maluerit, *Novel.* ne mulier quæ nupt. iter. *§. aliud vero const.* 2. Prat.

MULIER, pro uxor. apud Scævol. *in l.* 93. *§.* 1. *de lega. & fid. lib.* 32. Semproniæ mulieri meæ reddi jubeo ab hæredibus, &c. De Græcis fontibus derivata locutio videtur. *Hot.*

MULIER subintroducta (cujus fit mentio *dist.* 32. *c. int. dixi per omnia*) quid sit, diligenter explicat *Rhenan.* insigni scholio, quod adjectum est

c. 2. 16. *lib.* 7. *hist. Eccl.* quod & Glossematarius sileat, & Lexicon Suidæ vocabulum tantum annotet. *Spi. Pr.*

Mulier vulgaris, id est, vilioris vitæ & prostitutæ pudicitiæ mulier, sed nondum ita notata infamia, ut matrisfamilias nomen amiserit: *Balduin.* tit. *de publ. judiciis.*

Mulier quæ secundum pactum non adfert dotem per se vel per alium, ea soluto matrimonio nihil lucratur ex donatione propter nuptias. Si autem aliquid attulerit, tunc quatenus dedit eatenus accipiet lucrum, *ib.* §. *illud quoque dudum, const.* 2. *& novel. ut prin. & secund. dot. exactio.* §. *sed & illud quod const.* 91. Prat.

Mulier villæ custos perpetua, *l. si ita testamento, ff. de fund. inst.*

Muliercula & pro impudica & libidinosa, & pro muliere destituta auxilio, inope scilic. & imbecilli accipitur. Exemplum prioris significatus habes *in l. pen. ff. de serv. corr. posterioris* apud *Cicer.* Spieg. Prat.

Mulierculariūs qui alienas mulieres affectatur: ea forma qua uxorius, qui propriam uxorem amat. Vox est à Constant. Imp. usurpata: sicut ancillarius, seu ἀπὸ κοιτωνίτων ancillariolus, apud Martialem, qui ancillas sequitur, & in eis insanit: & lecticaria, quæ lecticas nobilium non aspernatur. Ex *Alciat.* Spieg.

Mulieres dicuntur omnes quæcunque sexus fœminini sunt, cujuscunque sint ætatis, *l. arg.* 25. §. 2. *ff. de aur. & arg.* itaque mulieris appellatione virgo viripotens continetur, *l. mulieris,* 13. *ff. de verb. sig.* & mulierib. legatis etiam virgines debentur, *l. servis* 81. *ff de leg.* 3. Consuetudo tamen tulit, ut nuptæ mulieres, innuptæ virgines appellentur. Itaque *Cic.* Verrina 3. Negotium, inquit, dat illis suis comitibus, ut videat & investigent ecquæ virgo sit aut mulier digna, quamobrem iste Lapsaci diutius commoretur. Et paulo post: Ejus esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quod virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine. Significat enim illam à viro suo divertisse. Item aliquanto post: Qui lege sua hereditatem ademit nulli neque virgini, neque mulieri. Sanxit in posterum, ne quis hæredem virginem, neve mulierem faceret. *Hot.*

Mulieres suæ pudicitiæ memores & operum, quæ eis natura permisit, arbitrium suscipere, vel alio modo judicium exercere non possunt, *l. fin. Cod. de recept. arbit.* Et hoc justius est quicquid distinguat *c. dilecti filii, extr. de arbitr.* Prat.

Mulieres lanificæ an villæ instrumento contineantur: vide *Alphenum* in *l. villa instrum. ff. de fun. instruct.* Prat.

Mulierum genus avarissimum, *gl. super verbo,* donat. *in l. sed ergo, ff. ab SC. Vellei.* Spieg.

Mulierum nomina in Pandectis inveniuntur, vulgata quidem hæc, Mævia, Titia, Seia, Sempronia. Minus trita vero hæc, Antonia Montana, Antonia Tertylla, Faria Sevilla, Flavia Tertulla, &c. *Briss.*

Mulio perpetuarius, aut qui in solidum, aut semper sit vector, aut quod Rhenano magis arridet, qui perpetua, nec interrupta vectatione suos vectores aliquo perducat. Ad vehicula mulis usi sunt antiqui, non equis. Unde muliones vehicularii, quinque mulis quæstura faciebant. *Spieg.*

Mulio, qui & mulus dicitur, qui mulos curabat & agebat: Hunc *Bart.* in *l. cum quaeritur* §. *servus, de l.* 3. servorum appellatione recte comprehendit, siquidem veteres solebant vel lecticis devehi, vel curribus, inde servi vectores dicti: quo genere lecticarii agasones, mulionesque sunt. *Prat.*

Mulomedicus apud *Firmicum* lib. 8. *Mathes.* *c.* 14. Quomodo etiam in *l.* 1. *de excusat. artific. lib.* 10. *C.* legendum non librorum modo scriptorum, sed & Accursianæ interpretationis auctoritate constat. *Briss.*

Mulorum appellatione etiam mulæ, quemadmodum appellatione servorum & servæ plerumque continentur. Id autem eo venit, quod semper sexus masculinus fœmininum continet, ut ait Julia. in *l. qui duos mulos. de leg.* 3. *l.* 38. *de ædil. edict.* Prat.

Mulsum, potio est ex vino & melle concinnata. Ulp. *de tric. & vin. leg. l. si quis.* Si mulsum, inquit, sit factum, vini appellatione non continebitur. Idem de rei vend. l. idem. Si ex melle meo, & vino tuo mulsum factum sit, Græcis οἰνόμελι & μελίκρατον, ut Pollux *lib.* 6. tradit. Legimus autem multos senectam longam mulsi tantum intinctu tolerasse, nec præterea cibo aliquo celebri, Pollionis Romuli exemplo quem centesimum annum excedentem, quum interrogaret Augustus, quanam ratione maxime vigorem illum animi corporisque custodisset, respondit: Intus mulso, foris oleo. *Spieg. Prat.*

Mulsum Veteres Romani in deliciis habebant, & in triumpho milites ab Imperatore eo donabantur,

Sed spectatores vos nunc ne miremini
Quod non triumpho, pervulgatum est, nihil moror
Verumtamen accipitur mulso milites.

Mulsum vero ex pluviæ aqua fieri solitum, ex *Galeni* lib. 4. *tuendæ sanitatis* annotat *Cælius* lib. 23. c. *ult.* Sed & ex vino vetere factum ad appetentiam & aviditatem cibo revocandam; auctor est *Plin.* lib. 22. *de natura mellis.* Vide etiam de hoc *Petrum Crinitum* de honesta discipl. *lib.* 4. *c.* 8. ubi tradit veteres mulso etiam sacris usos.

Multa: vide paulo ante Mulcta.

Multi & plures differunt: plures non sunt pauciores quàm duo, multi non sunt pauciores quàm tres: illud patet per *l. ubi numerus, de testibus*; hoc per *l.* 1. §. *hoc rescriptum, ad SC. Syllan.*

Multi qui dicantur, docet *Bart.* in *l. Prætor. ff. ut bon. rapt.* An duo multi dici possunt, differit Abb. *in cap. ad nos, de reb. eccles. non alien.* Vide §. *si inst. de jur. pers.* juncta glo. *Prat.*

Multifariam, id est vario multis modis, *l. ne quid, ff. de forcen. ruin. nauf.* Sic plurifariam, *in l.* 1. *ff. de in integ. restit.* & trifariam, *in l. fi. pro plurib. & tribus:* ut omnifariam pro omnibus modis in *l. optimam, C. de contrah. & comp. stip.* quæ & ab Alber. adnotata sunt. *Spieg.*

Multiplex, omne dubium est, quemadmodum omnia generalia sunt obscuriora *Bald.* in l. 1. *C. de ser. fug.* Boetius quoque ait: Est in eo, quod multiplex est, veritatem esse ambiguam, tametsi etiam obscuritate impediatur. Observandum tamen, inter ambiguum & obscurum hoc interesse, quod in ambiguo plura se ostendunt, quorum quid potius accipiendum sit, ignoratur: in obscuro autem nihil, aut parum, quod attendatur, apparet Ex *Fortunatiano* Spieg.

Multis partibus plures, & multis partibus inferior, teste P. *Manutio*, elegantiss. Ciceronianæ ætatis viri, dixerunt pro eo quod est, multo plures, & multo inferior. *Spieg.*

Multitudo, pro turba hominum, nullum habet consilium, prona semper ad dissensionem, *Nov. de rescr. sacr. palat. const.* 11. Vide item *Old.* in §. *postea aucta. l.* 2. *de orig. jur.* Spieg.

Multi-

MULTITUDINEM constituunt mille viri, per *l. 2. §. 1. ff. de excus. tut. l. 1 §. fin. de testam. milit.* Interdum quod turbationi plerumque obnoxia sit, nec serva, tranquillaque mente polleat (quasi ad contemplationem aerum subtilium inprimis, opus est, turba solet appellari: rem significatam nomine ipsos ut pulchre dicit Insulanicus *Hutterus*, verissime tuente, comprobanteque. *Spieg.*

MULTO post, triennio alii, quinquennio alii claudunt. Vide quae not. *in §. si multo post, l. si unus. ff. de arbitr.* Sp. Prat.

MULTUM esse, pro multum interesse, *l. 6. ff. de public.*

MULTUM temporis in *l. 1. C. de fideicom.* id est, triennium.

MULTUS clitellarius, qui fert onera. Clitellae enim sunt quibus onera imponuntur, sicut in equis sellae. Caelius scribit cur mulus non sit vitiosus, citante eum *Ulp.* in leg. *adil. ajunt, §. sed enim, de adil. edict.* Sp.

MUNDANI *in l. 55. §. 1. C. de episc. & cler.* sunt laici, qui & idiotae *Novel. 6. cap.* 1. & seculari conversationi dediti, *in l. 56. C. d. Goth. ad d. l. 55. §. 1.*

MUNDI scripturae meminit Justinian. *in l. contractus, C. de fide instr.* Spieg.

MUNDUS dicitur coelum, & terra, mare, & omnia quae in eis sunt. Iterum alii significatione, dilectores mundi, mundus dicuntur. Divus Augustinus autor. An sit aeternus mundus, Bart. attingit, *in lib. 1. C. de dign.* Spieg.

MUNDUS est communis patria omnibus: ut inquit Bald. *in c. 1. §. dominus, de forma fidel.* ex hoc inferens, quod domini terrarum non possunt expellere mercatores forenses ex suis terris, sine causa, & sequitur Joan. Baptist. Sever. *in rep. l. omnes populi, colum. 32. versic. item quaeritur nunquid domini, de just. & jur.*

MUNDUS, ait Festus, dicitur lautus & purus.

MUNDUS muliebris, est quo mulier mundior fit, inquit Ulp. *l. 25. §. 4 ff. de aur. & arg.* Cato, apud *Livium*: Munditiae, ornatus & cultus foeminarum indicia sunt: his gaudent & gloriantur: Hinc mundum muliebrem appellarunt nostri majores. Sic Varro *de ling. latin.* 4. Mundus muliebris, dictus à mundicia. Hinc n. maxime sumitur, quod eam deceat. Postea ornatum à Mundo distinguit, quod idem Jureconsulti faciunt: Nam in mundo muliebri haec numerant: Speculum, unguenta, vasa unguentaria, argentum balneare: non etiam ornamenta, vestes, monilia, annulos *l. 27. mundus.* & *l. 34. §. Titia, ff. de aur. & arg.* Sic Paul. *lib. sent. 3. c. 6.* Mundo, *inquit*, muliebri legato ea cedunt per quae mundior mulier, lotiorque efficitur: veluti speculum, conchae, situli, item buxides, unguenta, & vasa in quibus ea sunt. Ornamentis legatis ea cedunt per quae ornatior efficitur mulier: veluti annuli, catenae, reticuli, & caetera quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. Sic Tertul. *in lib. de habitu mulieb.* Habitus, *inquit*, foeminae duplicem speciem circumfert, cultum & ornatum: Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornatum quem immundum muliebrem convenit dici. Iste in auro, & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: ille in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quae oculos trahunt, *Hot. Prat.*

MUNDUM neutro genere dixit Lucilius apud *Gell. lib* 4. *c.* 1.

MUNDUM in quo contractus ex sceda redigitur *l. 16. C. de fide instr.* χάρτην καταgiv Justinian, vocat *Novel.* 44. Briss.

MUNEM significare certum est officium, unde è contrario immunis dicitur, qui nullo fungitur officio, *Festus, Prat.*

MUNEM rem, *l. fraudati, ff. de publ. & vectig.* exponunt quidam rem obligatam fisco, contra Basilicorum interpretationem, nam Munem rem verterunt, τὸ κοινὸν πρᾶγμα ut testatur Cujac. 9 *observat.* 24. Hinc & municare dixere Latini pro Communicare, autore Festo, & Mentum pro Commento. *Prat.*

MUNERA & honores imponuntur ratione fortunarum, aetatis, originis, morum. Idque circa honorum, munerumque concessionem considerantur dies cujusque natales, an aetate sit grandior, quam ut muneribus onerari debeat, an minor viginti quinque annis, ut honores sustinere prohibeatur, vel aliud munus subire nequeat. Goed. *ad l. 98. n. 1.*

MUNERA, sunt procurationes quaedam Reipubl. quae sine imperio potestateve alicui mandantur; quarum aliae industria & opera, aliae sumptibus faciendis administrantur, aliae communiter. Patet ex *l. ult. ff. de muner. & honor.* Hor. Prat.

MUNERA autem alia privata sunt, alia publica. Privata sunt, quae cujusque officio privatim incumbunt. Publicum vero munus esse definitur officium privati hominis, ex quo commodum ad universos singulosque cives remque eorum imperio magistratus extraordinario pervenit, *leg. 239. §. munus, ff. de ver. sign.* Publica verò munera eadem & civilia & municipalia appellantur, *leg. ult. §. hac autem, ff. de muner. & hon. l. 2. ff. de diver. reg. jur. l. 1. C. quo cum eo, l. 2. §. si quis municipalis ff. si quis cautio, l. 21. §. idem respondendi constitutie, ff. ad municip. l. 3. §. his quis ff. de muneribus & hon.* Briss.

Dicuntur & onera civilia *in l. 6 ff. de cur. l. 9. C. quando provoc. non est nec.* Briss.

Illud etiam munus publicum erat autore Callistrato quod in administranda re aliqua publica, cum sumptu sine titulo dignitatis subibatur, Raevar. *d. l. foemina ab omnib. ff. de reg. jur.*

MUNERUM publicorum alia personalia sunt, alia patrimonialia. Personalia sunt, quae cum corporis labore & animi solicitudine ac vigilantia principaliter sine detrimento gerentis pertractantur, *l. ultim. ff. de munerib. & hon.* veluti defensio civitatis, legatio ad census accipiendos, patrimonii descriptio, exactio pecuniae pro capitibus, curatio operum, camelasia, sitonia, eleemporia, angariae, productio tironum, rerum transvectio, cura custodiendi aquaeductus, cura venalium inspiciendorum, & alia id genus, *leg. 1. l. 3. §. cura. ff. 6. §. sciendum, l. ult. ff. de muneribus.* In hoc numero & tutela & cura ponitur, quae munera esse civilia & publica dicuntur *in §. 1. Inst. de excus. tutor. & dict. leg. 1. Cod. quod cum eo*, quanquam qui immunitatem civilium publicorumve munerum habent, à tutela non excusantur, *leg. 15. §. qui accipit, ff. de excus. tut.* nisi nominatim hoc privilegium eis indultum sit, *l. 6. §. grammatici, l. 189. §. non omnia, ff. de excus. tut.* Haec porro personalia munera etiam corporalia vocantur, *l. 3. §. corporalia, ff. de muner. & hon. l. 8. de muner. patrim. lib. 10. C. Quorum nonnulla sunt, quae sordida vocantur, l. 8. §. Philosophos, ff. de vacat. muner. lib. 2. C. de Episc. & cler. l. 13. l. 14. l. 15. l. ult. de excus. muner. lib. 10. C. l. 4. C. de dignitatib. lib. 11. l. 1. de suariis. lib. 11. C. l. 1. Cod. de privil. dom. Aug. lib. 11. l. 2. C. de prapos. sac. cubic. lib. 12. l. 3. C. de silentiar. lib. 12. l. 15. & l. 8. sordid. muner. lib. 11. C. Th.* ex quib. didici inter sordida munera

munera habita conficiendi pollinis curam, panis excoctionem, parueredorum, parangariarum, carbonis, materiæ, item ligni, & tabulatorum præbitionem: pistrini quoque & excoquendæ calcis obsequia, temonariamque functionem in sordidis muneribus habita. *Briss.*

Exactio utique tributorum, instructioque pontium ac viarum inter sordida munera non habebatur *l.17. §. exigendi. ff. ad municip. l.7. C.de sacr. eccl. l.4. C.de privil. dom. Aug. lib.11.* Briss.

Patrimoniorum vero munera sunt, in quibus maxime sumptus postulatur: cujusmodi sunt, quæ patrimoniis indicuntur intributiones, velut rei vehicularis, vel navicularis munus, exsolutio tributorum, hospitum receptio, viarum munitiones, & prædiorum collationes decaprotiæ & protostasiæ munus & alia omnia patrimoniorum possessionumque onera, *l. 1. l. 3. §. exactionem, §. decaprotos, & §. munus, leg. 14. §. viarum, l. ult. C. de muneribus & bon. leg. 3. ff. ad munic. l. pen. & ultim. ff. de privil. veter. l. 2. & l. 8. C. de munerib. patrim. lib. 10.* Addit *Arcadius Charisius* tertium genus munerum, quæ mixta vocat, quæ partim labore corporis & sollicitudine animi, partim sumptu obeuntur, veluti exactio annonarum. Nam pro desertis prædiis exactores fisco satisfacere coguntur, & sic sumptu præter ministerium corporis gravantur, *l. ult. §. ult. de muner. & honor.* Briss.

Munera militaria, sunt excubiæ angariæ, gestationes in usum belli, decursio campi, erectio valli, atque id genus similia. Qui ab his muneribus immunes erant, beneficiarii dicebantur, qui subibant, munifices. *Alc.* de verb. sign.

Munera solennia *in leg. cum plures, §. cum tutor. ff. de admin. tutor.* videntur esse secundum *Varronis, Festi,* & *Servii* interpretationem, anniversaria, eaque munera quæ quotannis more recepto sibi invicem cognati natali cujusque die mittitabant. De quib. *Martial.* lib. 9. Epigram. *Charta claret solenne tibi cognatio munus.* Et alio loco: *Luce propinquorum qua plurima mittitur ales, Dum stella turdos, dum tibi Flacce paro.* Prat.

Munerum etiam alia ordinaria sunt, quæ lege; Senatusconsf. constitutioneve principis injunguntur. Alia extraordinaria, quæ extra ordinem indicuntur, *l. 1, de vacat. pub. mun. libr.10. Gl. 2. & l. 31.§. pen. Cod. de episc. & cler.* Briss. Adde *Revard.* l. fœminæ, ff. de reg. jur.

Munera etiam ludos gladiatorios veteres vocabant. Vide infra Munus spectaculum. Ac proprie funebres illud ab officio, ut *Tertull.* in lib. *de spectac. actor.* est, ita appellabantur, quoniam officium mortuis se talibus spectaculis facere veteres arbitrabantur. *Briss.*

Munera etiam hæreditaria pro oneribus dicimus, *l. 33. in fi. ff. de leg. lib. 2. l. 2. ff. ad Senatusc. Treb.* ut munus collationis *in l. 54. ff. ad Trebell.* Munus Falcid. *in l. 77. §. si pars. ff. de l. lib. 2.* Briss.

Muneralis lex dicitur, quæ cavet, ne cui liceat munus accipere.

Munerare, id est, donare, *Verebren.* Solebant autem populi Romani Imperatores à sociis, vel regibus, vel populi liberis, quum per eorum regionem iter facerent, aliquo munere ornare, ut eorum cum popul. Rom. amicitia significaretur. Munerare activum, & munerari deponens, in eadem re dicimus, ex *Sylvio.* Aliud est autem munerare, aliud remunerare. Illud significat simpliciter donare aliquid, *schencken*, nullius prioris officii aut beneficii accepti compensandi respectu, quod hi faciunt, qui priores aliquem dono aut beneficio sibi demerentur & obligant. Remunerat autem, qui acceptum beneficium, aut quod velut sibi impensum tulit, tametsi alioqui ejus utilitas ad se non pertineat compensat, atque ejus respectu beneme rito aliquid retribuit. *Spieg.*

Munerari, pro munus gerere ac sustinere. *Ulp. l. 1. §. 2. ff. de vocat. & excus.* Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cum inter eos, ad primos honores creari possint, qui in civitate munerabantur, mirandorum majorum onerum gratia, &c. *Hot.*

Munerarii: vide paulo post in voce Munus spectaculum.

Munia vocitantur munera spectacula, in quib. edendis assiduus erat in tantum *Cajus Cæsar*, ut populus aversatus & abhorrens alioquin ejusce diritatem, illum doluerit extinctum, veluti oblectaminis theatralis administrum: *Joh. Baptist.* in comment. Panegyr. *Sid. Apollin.* ad Socerum.

Municeps, ut ait *Ælius Gallus*, qui in municipio liber natus est. Item municipes erant, qui ex aliis civitatibus Roman. venissent, quibus non licebat magistratum capere, sed tantum muneris partem. At *Servii* filius ajebat initio fuisse, qui ex conditione cives Rom. fuissent, ut semper Rempubl. separatim à populo Roman. haberent, *Comanos* videlicet, *Acerranos, Atellanos*, qui æque cives Rom. erant, & in legione merebant, sed dignitates non capiebant. Hæc *Festus Hotomann.* Ut ergo municipales homines pro veris civibus Romæ non habebantur etsi donata civitate omnia municipia erant: sic & equites municipales pro ignobilibus equitibus ponere solebant, quod eorum non esset tantus splendor, nec tantæ divitiæ quantæ urbanorum equitum. Juvenalis municipalis eques, de Cicerone, & Tacitus *lib. 4.* municipalem adulterum pro ignobili & obscuro dicit, seque ac majores & posteros municipali adultero fœdabat. *Turnebus* advers. lib. 3. cap. 9.

Municipale jus, dicitur privatum jus uniuscujusque civitatis, Municipalia magisteria vocantur administrationes & officia sui municipii. *Spieg.*

Municipales leges, id est, statuta probantur *in tit. ff. de Decr. ab ordin. faciend.* recte enim appellaverimus & hodie magistratus civitatum, ordines decurionum. *Ulp. in l. 1. §. si quis apud, ff. quod quisqu. jur.* At defensores civitatum, non ex decurionibus, sed ex aliis deligebantur tres numero: qui hoc agerent, ne tenuiores & infimi à nobilibus læderentur. *Alciat.* lib. 4. Dispunct. cap. 5. *Spieg.*

Municipalis lex est propria cujusque municipii lex, *leg. 3. §. plane, ff. quod vi aut clam, leg. 3. §. divus, ff. de sepulch. viol.* & alibi. *Briss.*

Municipales magistratus, civitatum Decuriones dicuntur, qui unum ordinem referentes, sic administrant ut unius hominis vicem sustineant, *l. magistratus, ff. ad municipal,* Et *C. de magistrat. municipal.* Sunt autem administrationes Reipublicæ cum dignitatis gradu, sine sumptu, hoc est, sine erogatione seu collatione in publicum contingentes, *l. honor. ff. de muner. & honor.* Ideoque honores quoque dicuntur. *Prat.*

Municipes ab onere officioque dicti sunt, quia in eadem Rep. eorundem honorum, officiorum, onerumque civilium, quæ munera appellantur publica, sunt capaces. Dn. *Gœd.* ad leg. 18. n. 22. de verb. sign.

Municipes (inquit *Gellius* lib. 6. c. 13.) erant cives Romani, ex municipiis suo jure, & legibus suis utentes muneris tantum cum populo Rom. honorarii participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Romani lege adstricti, cum nunquam populo

populo eorum fundus factus esset: Postea abusive suæ cujusque civitatis cives municipes dicti sunt, *l. 1. ff. ad municip.* ab eo quod munera civilia capiant. *l. 18. ff. de verb. sig.* Primos autem Municipes sine suff agii jure, Cæties esse factos dicit. *Appellus* autem annotavit, municipes dictos olim muneris participes, qui recepti in civitatem cum aliis munera facerent. Sed nunc abusivè municipes, suos cujusque civitatis cives appellari, utpote Campanos, Puteolanos, *l. 1. ad municip.* Municipem autem, ut ait *Vlp.* ibid. aut nativitas facit, aut manumissio, aut adoptio seu electio. Patris autem non matris municipium liberi sequuntur nisi forte privilegio aliquo materna origo censeatur. *Prat.*

MUNICIPES intelligendi sunt & hi, qui in eodem municipio nati sunt, municipes, *ff. ad municip.* Prat.

MUNICIPIUM pro ipsa civitate ponitur *in l. de die, §. tutor. qui satisdar. cog.* Paulus Jureconsultus: *Hæres quoque* (ait) *ut legatorum nomine satisdet, audiendus est, ut in municipium remittatur*, unde & *Plin.* in Epist. Jam Communi, quam Mediolanum municipia nomina. Vide *Crinitum* lib. 7. c. 6. de honesta discipl. *Connanum* lib. 5. c. 6. n. 2. *Corras.* lib. 3. Miscel. c. 6. n 3. Adde *Brechaum* in l. munus, in tit. de verb. & rer. sig.

MUNICIPIA & coloniæ differunt: Municipia namque sunt civitates à populo Romano in societatem suorum munerum ac bonorum receptæ, suo interim jure utentes: Coloniæ verò, quæ ex urbe Roma originem habent, vide *l. 12. & l. fi. de censibus*, Liv. & Cic. passim, Gell. *d. lib. 16. c. 13.* Gœd. ad *l. 18. n. 7. de verb. sig.*

MUNICIPIA, coloniæ, oppida, præfecturæ, vici, castella, conciliabula, fora, basilica. Hæc in legibus conjungi & singulatim enumerari consuevisse, duobus ex locis intelligitur, primus est apud Paulum *lib. sent. 4. c. 6.* alter est in lege Fabia de terminis. *Hot.*

MUNICIPIUM, ait *Festus*, id est genus hominum, dicitur, qui quùm Romam venissent, neque cives Rom. essent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum una cum Romanis civibus, præterquam de suffragio ferendo aut magistratu capiendo: sic ut fuerunt quondam *Fondani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuvini Tusculani*, qui post aliquot annos cives Rom. effecti sunt. Alio modo quum id genus hominum definitur, quorum civitas universa in civitatem Rom. venerunt: ut *Arcini, Cerites, Anagnini.* Tertio definitur, quum id genus hominum, qui ad civitatem Rom. ita venerunt, sic ut municipia essent sua cujusque civitatis & coloniæ: ut *Tiburtes, Prænestini, Pisani, Arpinates, Nolani, Bononienses, Placentini, Nepesini, Sutrini, Lucrenses* Hæc *Festus.* Hot.

MUNICULATOR, vocabulum nihili *Alber.* ut probum indicat in *l. fin. ff. de lib. caus.* Sed vel miniculator ex *Nebr.* vel potius nomenclator, ut apud *Haloandrum*, est legendum. *Spieg.*

MUNIFICES dicuntur, qui munera faciunt, *Festo*: Unde milites dicebantur munifices, qui propter munera militiam facere coguntur, ut testis est Vegetius *lib. 1. de re milit.* Sicut candidatos milites, principales dici idem *Vegetius* auctor est, qui privilegiis muniuntur. Qui igitur munera faciunt, milites munifices (ut reposuit *Budæus*) non munificos *Paul.* vult appellari. Sic & munificium prædium dicitur *in l 2. de præd. & omn. rebus municula, lib. 10. C.* τὸ λειτυργὸν ϗ σωτελὲς ait *Budæus.* id est Publicæ functioni & vectigalis collationi subditum. Sic & munificum intelligit *Paulus* Jurisconsultus *in l. si publicam ad l. fi. ff. de public. & vectigal.* Gœddæus & Brechæus *leg. munus, ff. de verb. & rer. signifi.* Contra beneficiarii nuncupabantur, qui vacabant muneris officio. Sicut ergo municeps in Republica, ita munifex in militia nominari solebat, *Old.* Vide paulo post MUNUS à dono.

MUNIFICUS est qui ad munera, sive illa sint officia, sive onera, obligatus est. Idemque munifex appellatur, quia ejusmodi munus solet expedire, & agere & subire. Sive jam munifices, sive munificos legamus, res eodem redibit, ne nimia emendandi libertate vexemur, nec in defendendo, nimia placeat pertinacia, *Gœd.* ad l. 18. n. 6.

MUNIMENTA dicuntur ea, quæ causam muniunt, ut probationes & instrumenta, *glo. in verbo Munimentis, cap. quamvis, de election. electio. lib. 6.* Joan. Bell. *Etymologia.*

MUNIMENTUM differt à monumento, sive monimento, quod monumentum est sepulchrum, quod erigitur in defuncti memoriam, sive illud sit inane, sive cadaver complectatur: Munimentum vero in ædificio illud, quod ab inferendo damno defendit, dictum à muniendo, *Marcellus* de religiosis & sumptibus funerum, *l. funeris sumptus, &c.* Nebriss.

MUNIRE ripam. *rubr. de ripa munien. & l. 1 C. de alluvio, l. 1. §. ripa autem. ff. de fluminib. Aggen. Vrbic. in lib. de limitibus agror.* Quæ res, ait, necessitatem ripæ muniendæ iniungit: ita tamen, ut sine alterius damno quicquam fiat. Sic & aggerem munire, *l. 1. §. ult. ff. acq. & aq. pluv.* Briss.

MUNIRE viam, *l. 31. ff. de damn. infect.* Et munitio viarum, *l. 12. de muneribus, & honor.* Briss.

MUNUS, officium est privati hominis, quo commodum ad singulos universosque cives, remque eorum imperio magistratus extra ordinem pervenit, *l. pupillus, de verb. sig.* Vide DONUM. Sp.

MUNUS dicitur, quasi mutuo animo officiisque causa datum, autore *Varrone.*

MUNUS, inquit *Vlp.* proprie est, quod necessario obimus, lege, more, imperiove ejus qui jubendi habet potestatem. Dona autem propriè sunt quæ nulla necessitate juris, officii, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerunque laus inest, sed in summa in hoc ventum est, ut non quodcunque munus, id & donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus recte dicatur, *l. 214. ff. de verb. sig.* Vide hac de re quæ dixi sub voce DONUM. Hot.

MUNUS. Munus dividitur in donum, onus, & officium, *l. munus. de verb. sign.* iisdemque tribus modis dicitur, sive etiam quatuor, uti mox explicabitur. *Primo* n. pro dono, unde munera dari ac mitti dicuntur. Dictum munus (inquit *Varro*) ab eo, quod qui mutuo animo sunt, id dant officii gratia. Quomodo accipitur *in l. plebiscito, ff. de officio præsidis*: ubi *Modestin.* Plebiscito (inquit) continetur, ne quis præsidium, munus, donumve caperet, nisi esculentum, potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur. *Altero*, pro onere, quod, cum remittitur, vacationem militiæ præstat, τέλος nam munera, id est, officia, sine labore atque onere exerceri non possunt, unde immunitas appellatur, & immunis. Hoc pacto accipitur munus *C. variis in rit.* veluti in hoc Sumptus injuncti muner. ad omnes collegas pertinere. Hinc dicitur publicum munus,

munus, quod in administrandi republica consumpti, sive titulo dignitatis subimus, sive obimus, quum præstamus debita officia, ut pendere vectigal, præstare custodiam, & hujusmodi: unde *tit. lib.* 10. *C. de vacatione publici muneris*. Tertio, veluti *in tit. de excusa. munerum, C. & in tit. lib.* 10. *C. de municip. & originar.* Ubi Imperator *Alex.* in l. 1. Cum te Biblium (inquit) origine, incolam autem apud Berytios esse proponas, merito apud utrasque civitates, muneribus fungi compelleris. Sic ab ipsis muneribus, h. e. officiis, munera militaria vocamus, & milites quidam municipes dicuntur, qui in civitatem recepti, munera cum civibus faciunt, i. e. officia. Itaque in his duabus postremis significationibus munus officium est privati hominis, quo commodum ad singulos universosque cives, remque eorum, imperio magistratus extra ordinem pervenit, *l. pupillus, de verb. signif.* Ad hæc, munus quarto sumitur pro spectaculis seu ludis, qui à principe populis quasi muneris loco exhibentur. Namque id genus oblectamenti antiqui munera nominarunt, quod populus tali spectaculo, perinde ac munere quodam capiebatur. Martialis,

Prisca fides taceat, nam post tua munera Cæsar,
Hac jam fœminea vidimus acta manu. Anch.

MUNUS interdum aliud nihil est quam officium. Idque ex eo constat, quod judicare ab *Ulpiano* in hac lege & à *Paulo* ad publicum munus referatur, *cap.* 78. *de judic.* Eoque pertinet illud *Festi.* Munus significat officium, cum dicitur quis munere fungi. Interdum ab officio separatur munus, quod tunc accidere solet, cum munus aliquod patrimonio indicitur, non sine sumptu. & periculo. Hujus consentaneum est illud Apuleji *de Asino lib* 4. nec nos denique latuit, Chryseros quidam nummularius copiosæ pecuniæ dominus, qui metu officiorum, ac munerum publicorum, magnis artibus magnam dissimulabat opulentiam. Et hac ratione omnis publica functio, aut fuisse videtur munus publicum, aut officium publicum, aut denique publicum ministerium.

MUNUS publicum, auctore *Callistrato*, illud erat, quod in administranda re aliqua publica cum sumptu sine titulo dignitatis subibatur, *l.* 14. *de muner. & honor.* Quæ definitio eam videtur habere sententiam, ut hi qui rem aliquam publicam, hoc est, rem ad civitatem pertinentem sumptibus suis sartam tectamque sustinent, & conservant, non privatum, sed publicum munus subire videantur, quales sunt qui rei vehicularis, & navicularis, extruendique, vel reficiendi in civitate operis curam gerunt, *l.* 1. *in princ. & l.* 4. *ff. de munerib. & honor.* Et hoc inde potissimum, quod olim inter Jurisconsultos magna fuisse videatur controversia an à civilibus muneribus publica diversa sint. Quod ipsum *Justinianus* his verbis testatus est: Et tutelam, & curam placuit publicum munus esse, *§.* 1. *Institutionum de excusat. tutor.* Hoc enim verbum PLACUIT, denotat fori disputationem. In hac disputatione à reliquis dissensisse visus est *Callistratus*, & existimasse, licet tutela civile munus sit, non tamen publicum munus esse, sed privatum. Ait enim *Callistratus*, eum qui ædilitate fungitur, tutorem dari idcirco recte posse, quod ædilitas inter eos magistratus numeretur qui privatis muneribus excusati sunt, *l.* 17. §. 3. *de excusat.* Ex quo loco evidentissimum est, in ea persuasione *Callistratum* fuisse, ut existimaverit, tutelam non publicum, sed privatum munus esse, & per consequens inter publicum & civile munus, aliquam statuendam esse differentiam. Excusatio enim manifestum tutoris jure dati argumentum est, *l.* 13. *§. pen. ff. de excusat.* Eaque res efficit, ut mihi persuadeam, hæc *Callistrati* verba vitiosa esse; Eos qui in corporibus sunt, veluti fabrorum immunitatem habere dicimus; etiam circa tutelarum exterorum hominum administrationem habebunt excusationem, nisi, si facultates eorum adauctæ fuerint, ut ad cætera quoque munera publica compellantur, *d. l.* 17. *§.* 2. Non enim dubito, quin sic *Callistratus* scripserit; ut ad munera quoque publica compellantur: & verbum *Cætera*, Triboniani esse satis haud dubie persuasi placuisse, *h. e.* receptum fuisse, tutelam munus publicum esse. Alioqui sibi ipsi *Callistratus* in uno eodemque responso contrarius est. Tutelam esse munus civile, neminem arbitror inficiari. Cum igitur receptum sit adversus *Callistratum* inter civile munus & publicum, nullam statuendam esse differentiam, utique ex eo etiam necessario videtur consequi tutelam, quæ civile munus est, publicum quoque munus sic esse, ut hi qui ad publica munera vocantur, vocentur etiam ad tutelam, & qui muneribus iis excusantur, hi quoque tutela debeant excusari. Et quamvis hæc ita scripserit *Callistratus*, nihilominus tamen satis constat, plerosque Jurisconsf. nullam inter civile & publicum munus differentiam fecisse. Navicularios enim civili munere fungi, testis est Hermogen. *l.* 1. *in princ. de muner. & honor.* Illud idem civile munus appellat publicum munus Serbidius Scævol. *l.* 5. *d. tit.* Et hujusmodi publicorum sive civilium munerum alia erant ordinaria, alia extraordinaria.

Ordinarium civile munus est, quod lege, vel more civitatis, secundum ætates & dignitates inter se municipes ordine, hoc est, per vices gerunt *l.* 1. *Cod. de muner. patrimon.* Cujus generis est munus hospitis in domum recipiendi, *l.* 3. §. 11. *de muneribus.* Idque testatur M. *Cicero*, sic *in Verrin.* 3. scribens: Quod ubi Philodamo nunciatum est, tametsi non erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis jam tum mali constitueretur, tamen ad istum venit, ostendit munus suum, id non esse, se cum suæ partes essent hospitium recipiendorum, tum ipsos tantum Prætores & Consules non legatorum assectas recipere. Hæc *Cicero*, id per partes intelligens, quod vices appellant Jurisconsulti. Sic enim ad illum locum partes interpretatus est *Asconius Pedianus*.

MUNUS publicum extraordinarium, definit *Pomponius* officium privati hominis, ex quo non ordine, hoc est, per vices, sed extra ordinem commodum ad singulos, universosque cives remque eorum magistratus imperio pervenit, *l.* 239. *§.* 3. *de verb. sign.* Hujus generis esse arbitror, publicæ viæ munitiones. Vicinus enim suis sumptibus aut operis eam tunc reficere imperio magistratus extraordinarie consuevisse, cum illis exemptus esset commeatus, ex eo facile patet, quod veterani viæ sternendæ immunitatem non habuerint, *l.* 4. *de veter.* nec est quod quis objiciat, publicæ viæ munitiones inter personalia munera ab Hermogeniano referri *l.* 1. de muner. Illud enim non de eo, qui viam sternit, sed de eo accipiendum est, qui electus est, ut compellat eos qui prope viam publicam possident sternere viam. Hujusmodi enim munus personale esse, testis est Arcadius Charisius, *l. fin. §.* 2. *de muner. & honor.* eosque qui tali munere funguntur, magistros pagi appellat Siculus Flaccus *lib. de conditionib. agrorum.* Cæterum officium publicum, quin differat ab officio civili non dubitatur, eo non obstante, quod inter munus civile & publicum vix ullam admittant Jurisconsulti differentiam. Quis enim credat intervenire officium publicum? Et ideo dicendum est, omne quidem officium publicum civile esse, sed

sed non contra omne civile publicum. Magistratum gerere Judicem esse, munera publica sunt, h. e. officia publica & civilia simul, *l. 78. de jud. l. fi. §. 1. de muner. l. 6. in fi. cum seq. de cap. diminut.* Intervenire, postulare publica officia non sunt, sed civilia. Et ita functio publica, aut ex munere publico, aut ex officio publico olim videri potest constitisse. Tertiam publicæ functionis speciem diximus esse ministerium publicum, ejusque ministerii invenio diversa fuisse genera duo: unum honorificum, & cum potestate: alterum servile ac mercenarium. De priore observatum est *Martianum* sensisse, *l. 1. de l. Jul. repet.* Per ministerium enim *in ea. l. 1.* intelligit magistratum illum *Martianus* qui sub titulo ministerii in provincias cum potestate & imperio mittebatur. Et hanc quidem interpretationem vehementer probat *Valerius Maximus*; sic de M. *Catone* scribens in Cyprum confiscandæ pecuniæ regiæ causa misso; Unde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tam aversum animum ab omni venere, quam à lucro habuit. Alio sensu per ministerium publicum servi intelliguntur pop. Romani, aut civitatum publici. Sic ministerium publicum accepit in ea declamatione, *Quintilianus*, cui titulus est; Prægnans adultera his verbis fortiter tamen dicerem omnes leges quæcunque de suppliciis scriptæ sunt, ad eos pertinere, qui damnata sunt, qui in judicio convicti, qui per ministeria publica, & carnificum manus occiduntur. Et sic quidem satis esse perspicuum puto, qua ratione omnis olim publica functio, ex munere publico, ex officio publico: & denique ex publico ministerio constiterit. Ab omnibus officiis publicis & civilibus fœminæ remotæ sunt, non utique ab omnibus muneribus publicis. Quatenus enim sunt personalia munera, publica, ab iis fœminæ remotæ sunt, quatenus patrimonialia non omnino sunt remotæ. Idque illud est, quod sic *Ulp.* scribit: Corporalia munera fœminis ipse sexus denegat *l. 3. §. 3. de muner.* Idem sexus fœminis ad publicum aliquod ministerium non patitur admitti; & sic à muneribus personalibus, omnibusque civilibus ac publicis officiis, & denique ab omni ministerio publico, sexu removeri fœminæ solent. Nam, ut ait Ambrosius de Paradiso, *c. 11.* sicut vir publicis officiis, ita mulier domesticis ministeriis habilior æstimatur. Et hæc quidem adeo vera sunt, ut scripserit expresse *Callistratus*, ab omni opera virili fœminas removeri consuevisse, & idcirco ad officium argentarii admittendas non esse. *l. pen. de edend. Revard. ad l. fœmina, ff. de reg. jur.*

Munus à dono separatur, *l. 6. circa fin. de offic. proconf. l. 18. ff. de offic. præsid. l. 37. & l. 47. ff. de oper. libert. l. 44. §. licet. l. ult. §. 1. ff. de liber. caus. l. 6. in fin. ff. ad leg. Jul. reder. l. 33. ff. de verbor. sign.* Inter donum vero & munus hoc interest, quod inter genus & speciem. Nam donum genus est, munus vero donum est cum causa, ut puta natalitium nuptiale, *l. 194. ff. de verbor. sign. l. 31. §. si vir uxori munus, ff. de don. int. vir.* Altero modo munus onus dicitur, quod cum remittitur, vacationem militiæ munerisque præstat. Unde immunitas appellatur, *l. 18. ff. de verbor. sign.* Tertio modo officium: unde munera militaria & quosdam milites munificos vocamus, qui munera Reipub. faciunt *d. l. 18.* & à Festo *lib. 11.* traditur. Jul. Firm. *lib. 2. Mathes. c. 5.* Conn. *lib 5. c. 9 n. 1. & 2.* Quidam vero volentes hunc locum subtilius explicare, terna munera singulis decanis applicarunt, quos munifices appellandos esse voluerunt, *h. e.* synergos. Veget. *lib. 2. c. 19.* Fascicularia tamen, id est lignum, fœnum, aquam, stramen etiam legitimi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo appellantur, quod hæc munia faciant. Quibus contrarii erant Beneficiarii qui muneris officio vacabant, ut idem Festus *lib. 3.* scribit. Hinc & munificium vel munificum quod muneribus obnoxium est, *l. 4. §. 1. de public. l. 31. de ann. & rub. in C. Th. l. 9. & l. 11. de indulgent. debit. in eo. C.* Munus autem ab honore eo distat, quod honor appelletur administratio Reipub. cum dignitate: Munus vero quod cum sumptu sive titulo dignitatis in Rep. subimus, *l. 14 ff de muner. & honor.* Ita munera & honores diversa semper nostri auctores faciunt, *l. 2. §. ult. l. 7. ff. de decurion. l. 3. §. si in metallum, ff. de muner. & honor l. 2. ff de privileg. veter. l. 5. C. qui bon. ced. poss. l. 2. ff. de his qui non implent stip.* Briss. Vide supr. Donum.

Munus spectaculum gladiatorum, Cicero *Varroni*: Etsi munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus, Paul. *l. 122. ff. de l. & fid. libr. 30.* Civitatibus ad honorem legati potest, puta, quod ad munus edendum, venationem ludos scenicos, ludos Circenses relictum fuerit. Quibus verbis *Paul.* Ludorum genera manifesto distinguit. Marcell. *l. 35. ff. de cond. & dem.* Vivo *Mævio* Seius Consul designatus est, & munus edidit Paul. *l. 49. in fin. ff. de leg. & fid.* si testator dari quid jussisset, aut opus fieri, aut munus dari, pro portione sua, &c. Quibus omnibus ex locis apparet, Munus, generale nomen esse, quo genera omnia ludorum complectuntur, tametsi *Lactantius* libr. de Vero cultu, *6. cap. 20.* scribat, Muneris nomine proprie venationes intelligi: Nam Cicero *in lib. de offic. 2.* ita scribit: *Crassus* functus est Ædilitio maximo munere; non enim solum, ut opinor, venationem *Crassus* præbuit. Quinetiam Paulus *in d. l. 122.* apertissime munus à venatione distinguit. *Seneca* autem *lib. de benefic. 1.* & gladiatores & venationes eo verbo comprehendit: Nemo, inquit, tam stultus est, ut monendus sit, ne cui gladiatores aut venationem jam munere edito mittat. *Suetonius* autem in Nerone, Vespasiano, Domitiano, & alibi persæpe, munus perspicue dixit, cum de gladiatoribus sentiret. Hinc munerarii apud Senecam *lib. declam. 4.* qui ejusmodi munera populo exhibebant. Quod, inquit, munerarii solent facere ad expectationem populi detinendam, nova paria per omnes dies dispensant, ut sit quod populum & delectet, & revocet: hoc ego facio, &c. *Hot. Prat.*

Munus honorarium, hoc est, gratuitum donum. Barbari vocant, *ein verehrung.* Vetustissimus autem mos est, præcipue vero Orientalium, id quod passim teste Aretio scriptura indicat, munerum oblatione animi benevolentiam erga principes, & quibus velit se quis videri unice addictum, profiteri & testari. *Spieg.* inter publicum & civile munus quamvis differentiam statuisse videatur *Callistratus*: Nihilominus tamen satis constat plerosque ICtos nullam inter civile & publicum munus differentiam fecisse. Navicularios enim civili munere fungi testis est Hermogenianus, *l. 1. in princ. de muner. & honor.* Illud idem munus civile, appellat publicum munus, Serbidius Scævola *l. 5. d. tit.* Ravard. *l. fœmina, ff. de reg. jur.*

Munus venalitium. Lege, Venalitii.

Munus dari, apud Paul. *in l. mortuo, §. fin. de legat. 2.* non simpliciter qualibet largitione, sed de gladiatoria intelligi debere, pulchre declarat. *Alciat.* in parerg. *Spieg.*

MUNUS fati implere, id est, mori, *in l. 6. C. de collat.*

MUNUSCULARII aquæductus, in l. decernimus, de aqu. d. C. lib. 11. Alber. sunt, qui modicam aquam ducunt. Attamen veriorem lectionem Alciat. musculariós indicat & Haloander sic habet: Nimirum sic dicti aquæductus hi, quod ex musculis dilaberentur. Musculus autem instrumentum est ad similitudinem muris, quo in bellis utebantur ad æquandas fossas, ut Vegetius tradit. Erant autem tubi in ductibus, ad similitudinem musculorum. Spieg.

MURA, pro Myrrha, apud Pomponium *in l. 21. §. 1. ff. de aur. arg.* item ut μύῤῥα, Ionicè pro μύῤῥα. Pomponius recenset inter ea unguenta quæ valetudinis causa parata sunt. Ergo significat unguentum ex eo liquore confectum, qui ex myrrhæ arboris cortice inciso defluit, qui etiam Myrrha vocatur: ut auctor est Plin. 12. *c.* 15. *&* 16. Hotom. Prat.

MUREX *l. 3. C. de vestib. holober. lib. 11. & in l. 1. C. de apparitorib. præfect. urb. lib. 12. & in l. 9. de murileg. in C. Th.* Conchæ genus cujus cruore infici ac tingi vestes solebant, ut Plin. *lib. 9. cap.* 25. uberrime docet. Poetæ Phocaicum, Getulum, Afrum, Sidonium, & Tyrium muricem memorant. Briss. Connan. *7. comm. 7. num.* 1. Murices autem baphiis & coloribus sunt utiles, ac tanti habitæ, ut nefas visum sit alios quam Principes iisdem refulgere coloribus, *l. temperent, C. de vestib. holober.* Muricum porro & purpurarum eadem est materia quamvis temperamentum diversum sit. Murices verno tempore congregantur mutuoque attritu lentorem ac liquorem tingendis vestibus expetitum salivant. Murex autem scabrior est cortice, & qui purpuræ facile cedit, Forcat. *in civil. cap.* 21.

MURGISO dicitur ille, qui iners est ac desidiosus, apud Ulp. *in l. 4. §. idem Pomponius, ff. de ædil. edict.* Licet quidam ibidem reponant Moriorem, ut intelligamus de fatuis, quos in deliciis Principum etiam hodie esse videmus: de quibus Plin. in epistolis. Scurræ, cinædi, moriones, mensis inhærebant. Idem, Si quid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur. De his etiam *Lampridius* in Alexand. Nævos (inquiens) & nanas, & moriones. Moriones autem curiis principum legimus ideo admissos, quia veritatem liberius principi significent & aperiant. *Cotta.*

MURI urbis sunt termini iisdemque ipsa finitur, *l. ut Alphenus, l. collegarum, §. 1. de verb. sign.*

MURIA *in l. 3. ff. de penu. l.* Ita proprie appellatam aquam sale commixtam Isid. *lib. 20. c.* 3. scribit. Sed & solutorum & falsamento pisciculorum humor Muria eodem auctore dicitur. Ausonius *epist. 7. ad Paulin.* Veritus displicuisse oleum quod miseras, munus iterasti, addito etiam Barcinonensis muriæ condimento cumulatius præstitisti; Scis autem me id nomen muriæ quod in usu vulgi est, nec solere posse dicere: cum scientissimi veterum & Græca vocabula fastidientes Latinum in Gari appellatione non habeant. Sed quocunque nomine loquar, liquor iste sociorum vocatur. *Briss.* vide & Nebrissensem ac latius Majorag. *Miscell. lib. 2. c.* 9. ubi ostendit quod veteribus duplex muria fuit, altera qua in condimentis vini utebantur, cujus confectionem usumque edocet Columella, *lib. 13. c.* 16. Altera quæ dura dicebatur, cujus usum idem autor docet *lib. eod. cap. 6. & 7.*

MURILEGULI, *in rubr. C. de murileg. lib.* 11. dicuntur qui legunt murices, pisces, qui in mediis faucibus habent purpuræ florem tingendis expetitum vestibus. Alio nomine appellantur in jure Conchylioleguli, sive conchyliorum piscatores. Huic autem muneri originis & conditionis jure addicebantur, adeo ut non possent ad dignitatem ullam vel militiam aspirare: vel si ad eam aspiravissent, revocabantur, redditis bonis, si qua ejusdem originis & conditionis homines aliquo titulo possiderent. Quod si ea exteri possedissent, maluissentque eidem conditioni se subjicere, quam ea bona restituere, audiebantur, ita ut in futurum essent murileguli, & in præteritum reliqua publico canonis fisco persolverent. *Prat.*

MURINA sive Myrina, vini potio à myro, non à myrrha dicta, μύρον γὰρ οἶνον μίγνυσί τις ὅτως ἔλεγεν, ut *lib.* 12. inquit *Ælianus.* Meminere ejus vini Plin. *lib. 14. cap.* 13. & in Pseudolo *Plautus*, vinum dulce esse testantes. De quo latius Had. Junius *lib. animad. 5. cap.* 19. vide & Rævard. *ad ll. 12. tab. c. 15. de sumptib. fun.*

MUROS sine præsidis aut principis autoritate reficere non licet. *l. sacra, 9. §. muros autem, ff. ne quid in loco publ.*

MURORUM violatori urbis Romanæ, capitis pœna constituta est, ex qua pœna sancti videntur dici muri, *leg. fin. ff. de legat.* quod etiam in muris alicujus municipii obtinet, ut etiam prohiberi oporteat, ne quid in his committatur, *l. sanctum 8. §. in municipiis quoque, ff. eo.* alioqui hujusmodi temerarius murorum violator extra ordinem coercendus erit.

MURORUM major & antiquior est sanctitas, quam portarum, & in Pontificum libris itemque ab Ælio Gallo soli muri dicuntur esse sancti, & in ritualibus libris Etruscorum, sanctitate muri separantur à portis.

MURRHA, lapillus splendidus, & in pretio habitus. *Hinc.*

MURRHINA vasa, *l. 3. ff. de sup. lega.* quæ in gemmis esse negantur, licet perlucida sunt: recte quia nec crystallina, utraque sicut vitrea, fragilia, *Plin.* 33. lib. Murrhina & Crystallina ex eadem tellure effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. At Propertius videtur existimasse murrhina fuisse fictilia, cum in Parthorum caminis coqui ea scribat, *lib. 4. eleg.* 5.

Seu quæ palmiferæ mittunt venalia Thebæ
Murrheaque in Parthis pocula cocta focis.

De his Seneca *lib. 7. de benefic. cap.* 9. *Capitol. in M. Anton.* Philosopho & in Ælio Vero, & *Lamprid.* in Heliogabalo. Pr.

MURRHIA vasa *in l. 11. ff. de supell. leg.* quæ magno in pretio habita, & ex gemma solis calore densata confici solita, variasque species reddidisse, Plin. 37. *c.* 2. tradit *Briss.* ex Nebriss.

MURUS proprie dicitur publicus, qui urbem munit & mœnia continet: Vide Bart. *in l. sacram, ff. de rer. divis. & in l. hoc jure, de just. & jur. & l. si quis violaverit, l. si eo.* Spieg.

MUSARII *C. de excus. artif. lib.* 10. qui & Musivarii Græcis μυσικοὶ καὶ μυσωταὶ sunt ii, qui musea seu ἐμβλήματα conficiunt, id est, ea inquit *Sipontinus*, quæ in ædificiis ex punicibus dependentia fiunt, ad imaginem specus arte reddendam, vulgo Muscaca dicta: quorum meminit Plin. *lib. 36. c.* 21. Spartian. in Pescennino Nigro Musina vocat, *Prat.* vid. paulo post MUSIVARII.

MUSCULARII aquæductus dicuntur ii qui ex musculis dilabuntur. Porro musculi tubi erant in ductibus ad similitudinem musculorum. *Drosæus* in methodo juris.

MUSIVARII, *in l. 1. C. de exc. artif.* quemadmodum illic legendum esse docet *l. 2. eod. tit. in C. Theod.* à musivo opere, cujus meminit Spartia-

partia. in Pescennino Nigro. Hunc, *ait*, in Commodianis hortis in porticu curva pictum de musivo inter Commodi amicissimos videmus. Greg. Turonensis *lib. 5. hist. c.* 45. Ecclesiam fabricavit, quam columnis fulcivit, variavit marmore, musivo depinxit. Sic enim illic emendandum est, quemadmodum recte apud Aimonium *lib. 3. de gest. Francor. c.* 42. scribitur, Græci μυσωτικ. Briss. Cujacius testatus in veteribus libris Musinarii legi, & ita scribendum contendit apud Firmicum *in fin. c. 4. lib.* 2. Aut inauratores aut musinarios.

MUSTUM ex uvis factum, *l.* 12. §. 1. *ff. ad exhib.* Mustum evehere, *l.* 25. *de act. empt.* Seneca *epist.* 83. Musto dolia ipsa rumpuntur Isid. *l.* 20. *Orig. c.* 3. Mustum est vinum, è lacu statim sublatum: cujus ut addit, tanta vis fervoris est, ut vasa quamvis grandia ex eo plena, absque spiramine relicta, illico disrumpat, *Briss.*

MUTABILE quid sit, & quomodo accipiatur, *Bartol.* disserit *in l. naturaliter*, §. *apium*, *ff. de acquir. rer. dom.* Spieg.

MUTARE aliquid cum aliquo, aliud pro alio accipere.

MUTARE causam possessionis tunc dicitur aliquis, quando id quod possidet precario, vult jam possidere pro domino. Ista mutatio non est recepta, teste Zasio *in l. quod meo*, *ff. de acquir. poss* Spieg. Prat.

MUTARE ære, pro vendere.

MUTARE solum, idem quod vertere solum.

MUTARE statum, pro perdere, amittere, *in* §. *Pompon. ait*, *l. si ex causa*, *ff. de minor.* Alb.

MUTARI, *in l.* 24. *C. de admin. tut.* id est, corrumpi.

MUTARI actio proprie dicitur, quum vetere omissa, alia proponitur. Regulariter autem permittitur ante litis contestationem, exceptis casibus, qui ab interpretib. recensentur: qua de re vide l. edita & ibi *Bart. Bald. Castren. Salic.* & *Alciat.* C. de edend.

MUTARI civitate, *Bud.* pro alterius civitatis civem fieri. *Cicer.* pro *Baldo*: Jura præclara atque divinitus à majoribus nostris inventa, ne quis invitus civitate mutetur, ne invitus in civitate maneat. *Spieg.*

MUTARI judicium, quomodo mutationem aliquorum judicum dicatur, vide *Alphenum*, cujus elegans est hæc quæstio *in l. proponebatur*, *ff. de jud.* Responsum ejus refert & declarat *Alciat.* c. 17. lib. 6. parerg. *Spieg.*

Nec MUTAT, id est, nec refert *l.* 32. *fidejussores*, *ff. de fidejussor.*

Nec MUTAT, id est non movet, non obest, nec ad rem facit, *l.* 11. *ff. usufructuar. quemadm.* Nec quicquam mutare arbitror, *l.* 3. §. *ult. ff. de peculio*: videtur mutare, id est, interesse, *l.* 36. §. 1. *ff. de testam. milit.*

MUTATIO civitatis fit trib. mod. ut ex Cicer. oratione pro Balbo colligitur. Dicatione, i. e. destinatione, cum quis in aliam civitatem voluntate adscitus est. Calamitate, h. e. damnatione, quia in significatione sæpe idem utitur: sicut & incolumes appellat eos, qui nondum damnat, aut absoluti sunt. Præterea postliminio, ut scil. civis permaneret, qui animum redeundi habuisse: Vide *Sylv.* interpretem, & *Bud.* in annot. *Prat.*

MUTATIO modica vel verbi, vel particulæ, statum & veritatem orationis demutat, *l. ea tamen de legat.* 3. *l. si in emptionem*, §. *penult. sub fin. l. cum ab eo*, *de contrah. empt. l.* 3. *de in diem adject. l. si quis à filio vers. sed si ita*, *d. l.* 1. *cum simil.* Itaque quod non mutatur, stare permittendum est. *l. sancimus*, *C. de testa. l. præcipimus sub fin. & ibi gl. in verb. intelligunt*, *C. de appel.* & *consult.* Spieg. Prat.

MUTATIONE rumpitur testamentum, id est, si postea aliud testamentum jure factum sit, *Ulp.* c. 24. Regular.

MUTIANA cautio à Q. Mutio Scævola nomen accepit, ut *Justin.* in Nov. 22. tradit, *l.* 7. & *l.* 72. *in pr.* & §. 1. *l.* 73. *l.* 77. §. 1. *l.* 79. §. *qui post*, *cum seq.* & *l.* 91. §. *pen. ff. de cond. & demonstr.* Hæc cautio in omnibus conditionibus quæ morte hæredis, vel legatarii finiuntur, interponitur. Verbi gratia, *Caio* legatus est fundus, si nunquam in Capitolium ascenderit, quia ea conditio tractum habet ad mortem Caii usque, neque prius finietur, quam Caio mortuo, tenebitur Caius cautionem, quæ Mutiana dicitur, hæredi præstare, se fundum legatum restituturum, si in Capitolium ascenderit, *l. Titio fundus*, *ff. de condit. & demonst.* Idem erit, si ex hæredibus alter sub eadem sit institutus conditione *l.* 4. §. *fin. de condit. instit. ff.* Anchor.

MUTII duo JCtorum albo ascribuntur, *Publius* & *Quintius.*

MUTILATI, id est, diminuti corpore, non facile citra superioris relaxationem sacris admoventur in nostra religione. Id ipsum & veteribus cautum, monet declamationum quarto *Seneca*, ubi de *Metello* inquit: Sacerdos integer sit, Metellus Pontifex, cum adeiet. Vestæ templum, dum rapit Palladium, oculos perdit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum Sacerdos, non integri corporis, quasi mali ominis res, revocandi est: vide *Rhodig. c.* 4. lib. 7. *Spieg.*

MUTILARE in vetusto Senatus decreto quod à Gellio *lib.* 2. refertur: mutua inter se convivia agitare significabat. Quo verbo idem auctor usus est *lib.* 8. *c.* 2. Briss.

MUTUA petitio est conventio ex parte actoris, & reconventio ex parte rei. Nam reconventio est secunda conventio. Sunt ergo duæ petitiones. Hinc *in decret. tit.* est, de mutuis petitionibus: & de hac materia *in qu.* 8. cujus in agendo. Illud non omittendum, mutuas petitiones coram eodem judice expediri debere, *l. si idem*, §. *sed & si mutua*, *de jurisd. omn. jud. ff.* Anchor.

MUTUAM pecuniam, per anticipationem, seu prolepsin dicimus, quæ adhuc mutuo data non est, sed ea destinatione habetur, ut mutuetur, *l. malum*, §. 2. *de verb. sign.* Spieg.

MUTUARE, dare mutuo, vel mutuo. Interdum pro mutuo sumere, ut mutuari deponens sumitur. Est etiam, ut *Bud.* mutuari, quæ ab aliis inventa sunt, in scripta sua vertere, ita ut sui videri velit, qui hoc facit: nec modo mutuum, sed etiam furtum. *Spieg.*

MUTUATIO, sumptio mutuæ pecuniæ. *Cicer.* pro Flacco, Quum multos minutis mutuationibus fraudavisset. Et sic id SC. Vell. apud Vlp. *l.* 1. *ff. ad SC. Vell.* Quod ad fidejussiones & mutuationes pro aliis quibus intercesserint fœminæ pertinet. Sic namque legendum est, non mutui dationes. Prohibet enim SC. ne mulieres pro aliis mutuam pecuniam accipiant: non autem ut ne dent. *Hot.*

MUTUS satis apte non potest dici præsens, quia non intelligit quid agatur: aut actum peragere non potest, nec animi sensum coram referre quit. At præsentia non solum est corporis, sed & animi, imo maxime animi. Itaq; mutus interdum pro absente, interdum pro præsente habetur, Gœd. *ad l.* 246. *n.* 1. *de verb. sig.*

MUTUO, id est, invicem. *Briss.*

MUTUUM (inquit Paulus) damus, recepturi non eandem speciem quam dedimus (sic enim commodatum erit aut depositum) sed idem ge-

nus. Nam si aliud genus, veluti si pro tritico vinum recipiamus, non erit mutuum: (sed contractus innominatus, l. naturalis ff. de præscr. verb.) Hactenus *Paulus*, ubi notandum quod genus hic μετωνυμικῶς pro rebus sub genere contentis accipitur. *Old.*

MUTUUM est contractus stricti juris. *Vult.* lib. 3. c. 16. in princ. l. 3. comm. Inst.

MUTUUM est contractus verus & proprius, non vero, ut quidam putarunt, improprius. *Vult.* d. lib. 3. t. 14. in pr. n. 32.

MUTUUM, ut volunt quidam, dicitur quasi vicissitudinaria commutatio & functio rerum in eodem genere.

MUTUUM enim proprie dicitur quasi vicissitudinarium, mutuum definit *Cujac.* obser. *lib.* 11. *c.* 37. creditum quantitatis datæ ea lege ut eadem ipsa quantitas reddatur in genere non in specie eadem. Hujus definitionis rationem & explicationem vide plenissime loco præcitato. Addit ibidem Mutui nomen à mutatione formam habere, quod mutetur hoc genere pecunia cum pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur: quod consistat in his rebus, quæ facile mutationem & promiscuum usum recipiunt: nec existimat à nomine Siculo μοῖτον deductum, ut vult *Varro* libro 4. *ling. Latin.* quod Siculi Roma oriundi, mutui nomen inde potius tulerint, quam ab illis Latini. *Prat.* vide paulo post mutuum quod Siculi.

MUTUUM ait *Hermann. Vult.* ad Principium Instit. *quib. modis re contrab. obl. num.* 7. est contractus realis nominatus, in quo rem nostram, quæ in quantitate consistit, ita alicui damus, ut eandem rem nobis reddat non in specie sed in genere.

MUTUI forma in eo residet, ut numeri ad numerum, mensuræ ad mensuram, ponderis ad pondus solutio explicetur: quæ & formalis in mutuo qualitas nominari potest, teste *Zasio* in intellectibus. In creditum autem ire, dixit, pro mutuum contrahere, sicut & in debitum ire *l. quod si ab initio, ff. de reb. credit.* Quanquam & ex alio contractu in creditum abire dicit, *in l. procuratoris §. sed etsi, ff. de tribut. actio.* Prat.

MUTUUM etiam accipitur pro promutuo, *in l. fin. Cod. de fruct. urb. Constantin. lib.* 11. quod interpres βασιλικῶν vertunt προχρείαν σιτωνῆς & vide infra promutuum. *Prat.*

MUTUUM, est tantum rerum mobilium, & quidem earum quæ absumuntur utendo. *Vult.* lib. 3. tit. 15. in pr. n. 12. *in com. Inst.*

MUTUUM à credito, aliisque contractibus, variis modis differt, I. enim mutuum à credito differt quo genus à specie. Nam creditum aliique contractus exercentur in omnibus plane rebus etiam extra eas res quæ pondere, numero, mensura, continentur, sicuti & si eandem rem recepturi sumus, creditum est. Sed mutuum non contrahitur extra res ponderandas, numerandas, vel mensurandas. II. Mutuum non potest esse nisi proficiscatur pecunia, & naturalis ac vera rei interventio accedat. Instit. quibus modis re contrah. oblig. Creditum autem fit interdum, etiam si nihil proficiscatur, veluti si dos promittatur posteaquam nuptiæ contractæ sunt: Nam maritus hic est creditor, quanquam nihil dederit uxori, *l. stipulationem, l. promittendo in pr. ff. de jure dot.* III. In mutui datione oportet dominum esse dantem, hoc est talem, qui per se vel per alium possit rem transferre in accipientem. Ex aliis vero contractibus plerisque etiam ille, qui non dominus sit, potest fieri creditor. IV. Et verbis possumus credere secundum formulam juris interrogando, & respondendo, quæ dicitur stipulatio. *Instit. de verb. oblig. in princ.* Sed certe verbis, nisi res interveniat, non contrahitur mutuum, *Oldend.* ex Paulo ejus verba declarans: *actione* 17. *classe quarta.*

MUTUUM inde appellatum est, quod ita à me tibi detur, ut ex meo tuum fiat. Connan. *lib.* 4. *c.* 14. *nu.* 5. *& lib* 7. *c.* 2. *num.* 1. §. 1. *quib. modis re contrab. oblig. Instit. l.* 2. §. *appellata est, si cert. petat, ff.* quod & Nonius Marcellus sequi videtur: Honestius, inquit, mutuum est, quod sub amico affectu fiat meum tuum usu temporis necessarii: Vide de hac notatione *Cujac.* 11. obs. 37. & *Vulteium* ad pr. nu. 8. *Instit. quib. mod. re contrab. oblig.* Mutui autem datio consistit in iis rebus, quæ pondere, numero, mensurave constant, *d.* §. 1. & *d. l.* 2. §. 1. quia eæ res scilicet in suo genere functionem recipiant, *d. §.* 1. *l.* 2. puta, vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro: ut quæ scilicet numerare, metiri, & appendere possimus, *d.* §. 1. *instit.* In mutui datione nobis non eadem res, sed aliæ ejusdem naturæ & qualitatis redduntur, *dict.* §. 1. *Institut.* 3. Cæterum, cum quid mutuum dederimus, & si non cavimus, ut aquæ bonum nobis reddatur, non licet debitori rem, quæ ex eodem genere sit, deteriorem reddere: veluti, vinum novum pro vetere. Nam in contrahendo quod agitur, pro cauto habendum est. Id autem agi intelligitur, ut ejusdem generis, & eadem bonitate solvatur, qua datum est, *l. cum quid, eod. tit. ff.* Ex his apparet mutuum contractum esse, quo dominus is fit, qui accepit, & nobis obligatur non ad eadem illa, sed ad alia ejusdem substantiæ & quantitatis, ita Theophil. *in d.* §. 1. *Instit.* 3. Ex quo contractu nascitur actio, quæ certi conditio appellatur. *d. §.* 1. *Instit.* quam specialem vocant doctores: generalis enim certi conditio competit ex omni causa, & ex omni obligatione, ex qua certum petitur, sive ex certo contractu petatur, sive ex incerto: Licet enim nobis ex omni contractu certum condicere, dummodo præsens sit obligatio, *l. certi condictio, si cert. pet. ff.* Anchora. Adde *Franc. Balduini* Catechesin juris civilis, *c.* 4.

MUTUI etymologiam à Paulo traditam Conn. *lib.* 7. scribit non sic accipiendam esse ut dicatur mutuum, quod à creditore transferatur rei creditæ in debitorem dominium: nam isto modo legatum, donatio, venditio, mutuum dici posset, quod in his similiter transmittatur dominium: sed hoc mea quidem sententia vult Paulus, mutuum esse earum rerum, quarum est tam commutabilis natura, ut altera alterius omnino vicem suppleat, sic ut quod meum est sit tuo simillimum, ac prope idem, cum ejusdem sit naturæ, ejusdem qualitatis, quantitatis, tantanque utilitatem, atque eundem prorsus usum tibi ac mihi afferat: nam & si misceantur, non possis quod tuum aut meum est secernere: & adeo meum tuum est, & tuū meum, velut si 10. aureos tuos cum totidem meis admisceam, singula tuorum corpora non queas internoscere. Nec vero causa est cur eos malis ibi dari quam meos, hoc solum intendes, ex illis 20. aureis decem esse tuos, tibique reddendos. Sed mediam partem illius summæ recte etiam vendicabis. *Hot.*

MUTUUM & commodatum differunt. Nam mutuum earum rerum est, quæ pondere, numero, mensurave constant: commodatum vero aliarum rerum omnium præter illas. Secundo: In mutuo res fit accipientis: In commodato nequaquam. Tertio qui mutuum accepit, fortuito rei interitu, non liberatur: commodatarius liberatur, *Hot.* ad

ad §. item is 3. *Inst. quibus mod. re. contr. oblig.*

Mutuum ab usufructu differt, quod illud non requirit eam satisdationem quam hic. Deinde in mutuo idem genus ejusdemque omnino bonitatis redditur. *Bald.* titul. *de usufructu.* Secus autem est in usufructu: ibi enim cautio & eadem species restituitur.

Mutuum improprium est, cum hoc titulo: facio quidem pecuniam tuam, sed quæ mea non erat, veluti si tibi delegavero debitorem meum, ut ab eo exigis, & quod exegeris habeas mutui loco. Sed & si pecuniam jure mihi debueris, convenire possum ut crediti nomine eam retineas: & hoc quoque mutuum benigne judicabitur: saltem si appareat, non tam agi de dilatione solutionis, quam de novatione ejus quod debetur. Bald. tit. quib. modis re contrah. oblig.

Mutuum, quod Siculi μοῖτον. Ita scribit Siphron, μοῖτον ἀντὶ δήμου. Vere autem sic se res habet, ut mutuum in ejus personâ proprie sit, qui reddit. *Plaut.* Trinum.

Lesbon quid agit filius?
P. Bene vult tibi L. Ædepol. mutuum mecum facit:

Idem in Curcul. Eam vult meretricem facere, ea me deperit. Ego autem cum illa facere volo mutuum. Pa. quid ita? Ph. Quia proprium facio, amo pariter simul. Cicero Q. Metello: Quod autem ita scribis: Pro mutuo inter nos animo: quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio, equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur & redditur. *Hot.*

Mutuum non ejus est qui credit, sed ejus qui reddit; ut mutuo dare non sit, ex meo tuum facere: sed credere rem ut mutuum ab eo qui creditur fiat, *Hot.*

Mutuum certum dicitur, quia idem debeatur in genere: quod cum perire non possit, certum hic est, semper quod debetur. Sic & Senec. lib. 3. *de beneficiis* vocat actionem certæ pecuniæ, quam dicimus certi conditionem, nempe qua petitur id quod creditum mutuove datum est, &c. *Bald.* titul. *quibus modis re contrab. oblig.*

Mutus proprie, qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur. *Instit. Quibus non est permiss. fac. test. §. item Surdus, l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* Interpretes observarunt, quod mutus, infans, absens quandoque æquiparantur, *l. servo invito, §. si pupillo, ff. ad Trebell.* Spieg.

Mutus magistratus. *Cicero* de legibus 3. Ut enim magistratibus lege, ita populo præsunt magistratus: uterque dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum, *Spieg.*

M Y

Mya, genus conchæ circa Bosphorum Thracium, quem nunc, teste *Massario*, Strictum Constantinopolis vocant: uniones rufos ac parvos gignens: Vide *Plin.* lib. 9. Hujusmodi Myas Latini mytulos interpretantur: de quibus idem *Massarius* diligenter scripsit in annot. ad eum librum *Spieg.*

Myoparo, sive ut Græci myoparon, genus navigii est, ad cursum & celeritatem paratum, *Eras.*

Myoparones lembi sunt piratici, nomen adepti è Paro insula & Myunte urbe: nam & paron navigii genus est, & composito nomine Myoparon, ut annotavit *Turneb.* adversf. *lib.* 3. *c.* 7.

Myopes morbosi sunt, quia finis & usus præstantissimi illius membri, oculorum nimirum, inutilis ipsis est. Gœd. *ad l. inter stuprum*, 101. §. 2. *nu.* 4. *de verb. sign.*

Myops *in l.* 10. §. *de myope*, *ff. de edil. edict.* 1. Latinis est luscitiosus, Gell. *lib.* 4. *cap.* 2. Is ea, quæ prope sunt, cernit; quæ procul, non videt. Aristot. *Probl.* 31. Ætius 2. *Tetrab.* 3. *c.* 45. ait Myopes dici qui ex nativitate, parva quidem prope videant, magna vero procul videre non possunt: & alios inæquales, alios æquales oculos habere, eamque affectionem incurabilem esse. Sic Aristot. in Probl. sect. 31. q. 38. & Paul. Ægineta lib. 3. μυωπάζειν δὲ λέγονται οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες, αἴτιος δὲ ἐστιν ἡ τοιαύτη διάθεσις ὑπ᾽ ἀσθενείας γινομένη τοῦ ὀπτικοῦ πνεύματος. ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γηράντες τοῖς μύωψι, τὰ γὰρ ἐγγὺς μὴ ὁρῶντες τὰ πόῤῥω βλέπουσι. Oribas. quoq; lib. 8. μυώπας vocari scribit eos, qui ita nati sunt, ut quæ prope sunt, videant: quæ procul non item: μύωπα vero à Locrensibus ἄγχεαν vocatum: *Hesychius* auctor est *Briss.* Goth. *ad d.* §. *de myope.* & Gœdd. *d. loc.*

Myriades *l.* 2. *C. de veter. jur. enucl.* quod vulgo *un million*, Pr.

Myrobricharii, unguentorum venditores, μύρον enim unguentum: βρέχω aspergo, madefacio dicitur. Et proprie appellantur, qui capillos delibutos gerunt. *Alciat.* C. de excus. artif. lib. 10. *Spieg.*

Myropolæ Græcis, qui nobis unguentarii dicuntur, effœminandorum animorum artifices: quos urbe expulsos à Lacedæmoniis, autor est *Seneca* nat. qu. lib. 4. *Spieg.*

Mysiam provinciam divisam & sub duobus præsidibus constitutam significat Macer. *in l.* 3. *ff. de off. adsess.* Mysia itaque duplex fuit. Inferior & Superior. Illius meminit *l.* 9. *ff. de capti*. Fit & mentio Mysiæ mediterraneæ seu Dardaniæ *in l.* 4. *de metallar. lib.* 10. *C.* & *Mysia prima*, *in l. ult. C. de divers. offic. lib.* 12. In Mysia porro incensores vitium gravissime plecti traditur *in l.* 16. *in f. ff. de pœn.* Briss.

Μυσταγωγοὶ, qui & ἱεροφάνται sunt, qui secretoria cujuscunque religionis mysteria tradant, ostentant, relegunt, colenda exhibent, cæterosque mysteriis initiant, de quibus *Postellus* in lib. *de magistratib. Atheniensibus*, c. 10.

Mysteria veteres sacra Cereris dicebant, quasi initia. Inde vox trahi cœpta ad quoscunque cultus. Mystæ dicuntur initiati & symmistæ, consecranei Hieronymo. Imperatores hac voce utuntur, *C. de summ. trinit.* Nullus hæreticis mysteriorum locus, nullo ad exercendam animi obstinationis dementiam pateat occasio. Ita legendum non ministeriorum *Alciat.* monuit: existimans hinc colligi argumentum, quod possit Romanus Pontifex dissolvere quascunque congregationes, si male de eis suspicetur. *Haloander* veterem lectionem probat, quæ non adversatur apostolicis literis, quarum periti fuere, quibus autoribus principes hanc legem sancivere; *Spieg.*

N.

N L. his notulis significabatur probationes & argumenta satis apta non esse ad condemnandum, quod pluribus in prioribus indicat Gœd. Budæus ex Gell. *lib.* 11. *cap.* 2. *ad fin.* cujusmodi inter locutionis adhuc vestigia supersunt *in l. Pompon. ff. de re jud.* & *l.* 12. §. *fin. ff. de arbit.* & apud *Senec.* lib. 8. epist. *Prat.*

N literam inter E. & S. ponebant veteres ut mollius proferrent; auctor est *Ant. Aug.* lib. 2. c. 6. *emend.* in dictione quotiens & vicensimus, trigensimus & quadragensimus perpetuo Pand. Florent. *Prat.*

NA.

Nais Suidæ ἱππικὸν ὄχημα seu δίφρος πολεμικός. Prat.

NÆNIÆ dicuntur à Græco νίατη authore *Festo*, id est, extremum, vel quod νί τη ή νέατη sit c ordarum ultima soni acutiori, &c. *Brechæus* l. cum in testamento, *ff. de verb. & rer. sign.*

NAM particulam plerumque causalem esse, *Bart.* judicat *in l. demonstrat. & in §. quod autem ff. de cond. & dem.* Initialis interdum est. Pro certe ita quandoque ponitur, ac etiam pro deinde continuationem significans, ut ostendit per exempla *Alber.* Namque ejusdem efficaciæ est, sed quæ secundo loco ponenda est, quum *Nam* antecedat semper. *Spieg.*

NAM *in l. omnes*, 4. *C. de annonis & tributis*, accipitur παρατυπωτικῶς, id est subcontinuative.

NAM ecce. *Ulp.* d. dolo *in fi. l. si quis.* Neque enim, ait, passim hæc actio indulgenda est, nam ecce in primis si modica summa sit.

NAM, vox nonnunquam ἀντιλογική est, sed & plerumque inceptiva: & idem valet, quod plane, ut *Donatus* in Hecyram Terentii, *Actu secundo, Scena* 2. notat, *Plautique* testimonio comprobat. Sic *in l.* 1. *§. ult. ff. de rer. division. l.* 85. *§. sacram, ff. de verb. oblig. l.* 10. *C. si cert. pet.* Sic & apud *Valer.* lib. 8. c. 3. & alibi sæpe, *Briss.* Connan. *lib.* 6. *c.* 4. *nu.* 4.

NAM, pro sed, apud veteres usurpari solitum, in Verrinarum commentariis exposuit *Hot.* itaque *Paul.* locutus est, *l. inter stipulantem*, 83. *§. sacram. de verb. obl.* & *Papinian.* in leg. Sticham, 95. *§. usufructum, ff. de solut.* Hot.

NAMUSAM cum audis *in l.* 2. *§. apud Namusam, ff. de acq. & aqu. pluv. l.* 5. *§. sed interdum, ff. commodati*, Aufidium Namusam accipe è Servii auditoribus unum, *l.* 2. *§. Servius, ff. de orig. jur.* qui & Aufidii nomine intelligendus est, *l.* 52. *§. ult. ff. pro socio. l.* 20. *de optio. vel elect.* Briss.

NANCISCI, non est simpliciter acquirere: Sed ut Donatus in Hecyram Terentianam adnotavit, nancisci proprie dicitur, qui paratus ad tenendum, antequam possit reperire quod teneat statim quod occurrerit, prehendit. In jure nostro pro consequi ponitur. Vide Alex. Neap. *c.* 2. *Gen. dier. lib.* 1. Prat.

NANCISCI dominium, *l.* 1. *ff. de acquir. rer. domin.*

NAPHTHA, inquit Plinius, appellatur, circa Babyloniam & in austagenis Parthiæ profluens bituminis liquidi modo: quod item ferè Dione Xiphilinus, his verbis scribit, καὶ τὸ νάφθα καὶ τ μηχανημ χειρίζη δεινῶς ἐπέλκωσαν ἀσφαλῶς ἡ τὸ φαινόμενον τοῦ τε καὶ διάθεσιν ὥστε ὥστε ἀν περιμίξη πάντως φυσὶ κατακαίειν. Huic, inquit Plinius, magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecunque vitam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta. Hæc Plinii verba plurimum afferent lucis, ac veluti prælucebunt Horatio sic scribenti.

Hoc delibutis ulta donis pellicem.
Serpente fugit alite.

Etsi jocatur alio non naphtha imbutam fuisse coronam.

Appellare videntur Latini hoc genus bituminis liquidi oleum vivum Gratius.

Vulcano condita domus, quam subter eunti
Stagna sedent venis alioque mandentia vivo.

De hoc Turneb. *adversf. lib.* 6. *c.* 9.

NAPOGENSIS vel Naconensis colonia: vide *l.* 1. *§.* 9. *ff. de censib.*

NARBONENSIS provinciæ, quæ etiamnum Provinciæ nomen retinet, & olim Germanici juris fuit, meminit Jurisconf. *in l.* 2. *de orig. juris*, §. 17. Vadian. *in epitome orbis* illustres recenset ejus urbes. Quo titulo nunc à Gallis teneatur, ex scriptoribus patet. *Spieg. Prat.*

NARDI stachys, pro corrupto, NARDISCACHIS apud Alber. legendum *in l. ult. ff. de Publicanis*, quo loco Jurisconsult. nomina specierum enumerat, quem corruptissimum nobiles triumviri nobis restituerunt Alciat. Italus, Ruellius Gallus, & noster Haloander. Stachys nomine suo Græco spicam ingenue fatetur, autor idem Ruellius. In elegantibus Cod. Humelbergii Comment. lego nardum fruticem esse odoratum, in India nascentem, cujus spicæ & folia in honore sunt & celebrantur, esseque nardi hujus spicam longe aliam ab iis, quæ vulgo vocantur spica nardi & lavendula. *Spieg.* Spica autem nardi nos carere late prosequitur Brunsfelsius *in herbarii sui* tomo secundo. Est autem radix licet spica dicatur: vide Matthiolum *lib.* 1. *Comment. Dioscor.*

NARDUS herba est speciosa: unde à Græcis vocatur ναρδόσταχυς alia Indica, alia Syriaca, non quod in Syria nascatur, sed quod mons in quo invenitur, alio latere Indiam spectat, alio Syriam; est autem Indica multiformis, sed melior Syriaca, levis, fulva, comosa, spicosa, parva, odoratissima. Est & nardus Celtica, sive Gallica, quæ nascitur in Liguriæ alpid. vid. Isid. 17. *c.* 9.

NARDUM Pomponius *in l.* 21. *§.* 1. *ff. de aur. argent.* numerat inter ea unguenta, quæ valetudinis causa parata sunt. Ex nardo igitur confectum unguentum significat: quod Plinius *l.* 13. *c.* 1. Nardinum appellat: sed PURUM addidit Pomponius, ut ab illo Pliniano distingueret, quod aliis permixtis constat, & voluptatis ac suavitatis causa tantummodo paratur, tametsi hoc quoque puto elegantiores ungi mulieres suavitatis tantum causa subjungat, quod etiam Tibull. *lib.* 2. *Eleg.* 2. perspicue significat.

Illius puro distillent tempora nardo. Hot. Prat.

NARDUS autem pistica cujus sacræ literæ mentionem faciunt, Joan 12. proba, fidelis, & non adulterata interpretatur. Quidam ei loco nomen id fuisse putant.

NARDUM pisticam Marcellus *libr.* 1. *de medicam.* & Theophylactus vocat ἄδηλον ἢ μὴ πίστιν κατασκευασθῆναι: & glossæ veteres nardum pisticam balsamum seu imposturam: vide Cujac. & *ad Afr. fol.* 164. Goth. *ad l. in argento* 21. *num. c. ff. de aur. arg. mund.* Adde Forcat. in suo *Cupidin Jurisperito c.* 11. *n.* 6.

NARRATIO omnis esse debet brevis, ut libentius audiatur: manifesta, ut intelligatur: verisimilis, ut probetur. Cæterum quando narrata videantur à principe concessa, item ut eorum probatio fieri debeat, interpretes latè scribunt. Donatus in *Andriam* Terent. ait, Narrare aliena, & quæ nobis non sunt necessaria, dicimus. In aula nunc nihil magis tritum est hoc verbo: Qui bene narrat, bene impetrat. Fit autem narratio verisimilis, si causam, quæ impulit, dicamus: si personæ quæ fecit, mores ita describamus, ut ab re facta alieni non videantur, si loci & temporis opportunitatem ostendamus, *Spieg.*

NASCI in civitate dicitur, qui in territorio ejus nascitur, & filios *C. de municip. & orig. lib.* 10.

NASCI suum vel agnasci suum, paria sunt, quoad vim succedendi, vel instituendi, vel exhæredandi, ex lege Velleia. Salomon. *in §. etiam l. Gallus*, Spieg.

NASCI qui speratur, pro superstite esse dicitur: quod tunc verum est, cum de ipsius jure quæritur: aliis autem non prodest nisi natis, *Mass.*

NASCI se veteres non solum eo die credebant, quo in lucem exibant, vitamque accipiebant, sed etiam cum in Repub. honores amplissimos, ut consulatum, consequebantur: qua quidem ex

ex opinione à Cicerone in oratione post reditum ad Quirites dictum existimo, à parentibus, id quod necesse erat, parvus sum procreatus, à vobis natus sum consularis. Sed & clarius multo apud Sallustium in oratione Cottæ his verbis: nam si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque & summum imperium vilia habeo. Et qui ab exilio revertebantur, tanquam renasci videbantur; certe diem, quo redibant, natalem reditus sui vocabant. Cicero ad *Atticum*. Ad quæ recuperanda per fortunas incumbe, ut facit, diemque natalem reditus mei cura, ut in tuis ædibus amœnissimis agam tecum & cum meis. Turnebus *advers. lib.* 3. *c.* 4.

Nasci non corporales modo res, sed & incorporales dicuntur, ut jura, *Briss.*

Nasci obligatio, *l.* 5. *ff. de præscript. verb.* Obligationes aut ex contractu nascuntur, aut ex maleficio. *l.* 1. *ff de obl. & act.*

Nasiterna, à naso, genus est vasis aquarii quod tres nasos, id est, ansas habet. Ita Vatinianis calicibus affingit nasos Martialis & Juven. Siccabis calicem nasorum quatuor. Vide Josephum Scaligerum apud *Festum* in dictione *Nasiterna*, Goth. ad *l. sed si* 26. *§.* 1. *ff. de acquir. rer. dom.*

Natales, pluraliter tantum, significat, inquit Valla, conditionem sanguinis ac familiæ: ut generosi natales, natales obscuri, Interdum offendes pro diebus natalibus usurpari, pro nobilitate vero poni, receptum est. Hermogen. Consideranda est origo natalium, & *C. de jur. annul.* Natales antiquos, & jus ingenuitatis, non ordo præstat decurionum, sed à nobis petitur, imperat. ait. Tertull. Fuerunt leges, quæ honestorum natalium insignia non temere usurpare finerent. *Spieg.*

Natalem diem in *l. cum quidam ff. de annu. leg. & fideicomm.* Accursius insulsè interpretatur diem mortis. Diem vero natalem celebrem apud antiquos fuisse, magnaque hilaritate agi consuevisse cognoscere licet apud Lucianum in Demosthenis Encomio. Ovid. *lib.* 4. *Trist. Eleg.* 13. *lib.* 5 *Eleg.* 5. Majoragius *Miscell. lib.* 2. *cap.* 2. Adde Forcat *in Necyom dial.* 1. *num.* 31. In die natali etiam dona mittitari solebant ab amicis & notis: inde Persius scribit. Et natalitia tandem cum Sardonyche albus Et Censorinus suum de die natali librum, quem ad Cerelium de ipsius natali mittit, natalitium vocat: quodcunque inquit, hoc libri est, meis opibus comparatum, natalitii titulo tibi misi, quo quidem natale munus se misisse intelligit, ut annotavit Turneb. *advers. lib.* 7. *cap.* 14.

Natalia conditionem significat qua quis nascitur. Tacitus Cornelius, fuscus vigens ætate claris natalibus. Inde natalia conditionem demonstrant ejus qui ingenuus natus est, &c. Ferret. *tit. de ingenuis.*

Natalia sunt jus libertatis, quod natura principio generi humano æquabiliter tribuit, ut alter alterius ne pareret imperio. quemadmodum docet Martianus, *l.* 2, *de nat. rest.* Plin. *ad Trajanum.* Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis, restituendisque natalibus, secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Ruffo, & secundum exempla Proconsulum ipse cognoscerem, respexi ad Senatusconsultum pertinens ad genera causarum. *Prat*

Natalibus reddi, restituique liberti dicebantur, qui ad ingenuitatis statum à Principe restituebantur, perinde atque si nunquam maculam servitutis sustinuissent, *l* 10 *§. sed & si jus ff. de in jus voc. l.* 3. *ff. de bon. libert. l.* 4. *ff. de jur. aur. anul. l.* 3. & *l. ult. ff. de natal. restit.* Vis autem hujus verbi illa erat, quod illis natalibus restituebantur, in quibus omnes homines initio fuerant, *l.* 2. *ff de natal. restit.* Briss.

Natalibus restituere hodie nobilitare vocamus, & nobilitatem natalium restitutionem, quod & scribit Budæus in annot. prior. *ad Pandect.* Restitui autem natalibus dicuntur ii propriè nuncupati, qui servi nati sunt, & tamen ingenuitatis jura acquirunt. Itaque, solus princeps sicut & hodie solus nobilitat, solus olim natalib. restituebat, *l. sed si hac lege*, *§. aliud est, de in jus voc. ff. hoc est, ingenuitati* Hinc autem orta est natalium appellatio, quod olim cum quis natus erat, statim scribebatur; quod talis natus erat tali anno, & tali tempore, &c. ut *C. de probat l. neque nata.* Sic jure gentium natales erant tales. Natalibus restitui eo loco habebantur, quasi servi nunquam fuissent. *l.* 3 *de bon. lib. l.* 4. *ff. de jur. aur.* Ideoque juris plus habebant, quam quibus jus aureorum anulorum dabatur: quia ab horum successione patroni non excluduntur: ab illorum vero excluduntur, *l.* 2. *de nat. rest.* Quia autem jure naturali quilibet erat liber & ingenuus, ideo, qui restituitur ingenuitati, & restitui dicitur natalibus, hoc est, (ut loquitur Petrus de bella pertica, in sua lectura *ad lib.* 1. *Inst. tit. de ingenuis*) conditioni, quam habet à nativitate Auctor. Hoc jus Justinian. τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον vocat *Nov. constit.* 78 Briss.

Natalicius dies, in quo quis natus est. Natalicia sanctorum in decretis ecclesiasticis dies accipimus, quibus pro nomine Christi sancti mortui sunt. *Spieg.*

Nati accipiuntur etiam ii, qui exsecto ventre editi sunt: quin etsi non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen natum dicimus, *l. quod dicitur*, 12. *ff. de liberis & posthum.* prætere a qui statim post ea quam editi fuerunt mortui sunt, nati dicuntur, *l.* 3. *Cod. de posthum. hered.* at qui mortui aut monstruosi, aut prodigiosi editi sunt, pro natis non habentur, *d l* 3. & *l qui mortui*, 129 *ff. de verb. signif.* Natum tamen ab eo qui ex secto matris ventre extractus est, distingui videmus in *l.* 6. *§.* 2. *ff. de inoff testam. l.* 13. *ff. ex omnibus, ff de Publician.* Hot. Prat.

Natorum appellatio latissime patet, comprehenders eos, quicunque nobis nati sunt, at qui ex filiis aut nepotib. nostris nascuntur, etiam nasci dicuntur. Illo tamen nomine utuntur rarius Latini, quod brutorum nati quoque vocantur, ut *Columella* scribit: Equas amne natorum nisi fiat potestas, noxâ trahere Et *Cicero* vix unquam nominat quin addat eos à quibus sunt procreati, ut de amicitia. Ea charitas esse debet inter natos & parentes. Et de finibus. A primo fœtu diliguntur nati à procreatoribus: Item *Virgil.*

Nate patris summi.

Illud autem male, mea quidem sententia, tradunt nonnulli quod τέκνα καὶ παῖδες appellentur Græcis, qui filii & liberi Latinis. Imo vero quod illi τέκνα, nos proprie natos vocamus. Et habet utrumque nomen eandem originem, quod illud τέκνα, id est, pario, hoc autem à nascor verbo Latino ducitur, &c. Connan. lib. 10. c. 1. n. 1.

Nati ex corpore. Lex ita agenda re dicta est, Tibi Corneli Balbe, & qui ex corpore tuo nascuntur. Tractatum est, an nepos his verbis comprehendatur. Et negat Papius, *qu.* 353. At facit ratio, nam πρόσωπον illa. Ex plerumque τὴν ἀφορμὴν causam, non eam, quæ velut per longam seriem fit, demonstrat. Sed & hæc dictio, tunc, potius ad ea quæ personæ sunt pertinet. Sed ego,

ego, in promptu contradictionem esse video. Quia jus avi circa nepotem, ex jure patris erga filium pendet, & sicut filius ex patre est, ita & nepos per patrem ex avo videtur esse. Denique, ut ait Celsus, *l. dedit, de coll. bon.* quod pater filio, id avus propter filium est nepoti. Qui quod & *Scaevola*, verba haec, *Ex se natos*, generaliter de liberis, visus est intellexisse, *l. Lucius, 2. de hared. instit.* Curt. *lib.* 1. εἰκασῶν, *cap.* 44.

Nati liberi: ut apud Terentium persaepe. JC. tamen ad eos qui ex ancillis nascuntur vocem hanc contraxerunt. Imp. §. 18. *de leg.* Si quis ancillas cum suis natis legaverit, etiam si ancillae mortuae fuerint, &c. *Hotom.*

Natio pro gente, quae seorsim habitet in aliqua regione, *Festus* accipit, licet apud *Cic.* frequenter pro ordine & societate ponatur. Nationem pro secta quidam hodie, nec ineleganter usurpant. *Nevizanus* multos citat more suo autores, qui in literas retulerunt, quae cuique nationi vitia peculiaria sint. At cuncta illa nihil esse videri, respectu Italorum, ut ipse ait, maledictae partialitatis. *Ulp.* quoque *de adil. edict. in §. qui mancipia vendunt, l. quod si nolit ostendit, nationes quasdam infamatas esse*; atque proinde nostra interesse, nationem scire rei emendae. *Spieg.*

Nativum, in quo aliquid nascitur: ut nativi coloris. *in l. si cui, §. lana, de leg.* 3. Haud scio an recte nativi, pro naturalis, ibid. accipitur. Siquidem naturale proprie, quod secundum naturam est, signat. Sic naturales filii dicti. *Spieg.*

Natum dicitur de rebus repentinis, autor Donatus. Id autem occupantis fit, ut de nata insula censuit Imp. *§. insula, Inst. de rer. divis.*

Natura est, quicquid est in hoc mundo: quia ens est, unde fortuna est natura, multas evolvens mutationes. Et licet perpetuae intentio naturae sit, semper generare, quamvis ex accidente etiam corrumpat propter motus sui inquietudinem, & attribuatur benigno Jovi: tamen fortunae intentio contraria est in hoc, scilicet prius corrumpere, postea generare, & ideo (ut etiam cecinit *Lucanus*) negatum est summi stare diu, neque est possibile in rectissimo ordine perseverare currentibus cursu naturae, ista sunt elegantissima verba Bald. *in l. si viva matre, circa med. C. de bon. mat.* quae sunt memoria digna, ad multa: & praesertim ad ea quae scripsi infra in verb. Sortis. Quibus etiam conveniunt quae in Thyeste scripsit *Seneca*.

Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis.
Miscet haec illis, prohibetque Clotho
Stare fortunam, & reliqua. Cotta.

Natura omnia producit: quicquid enim moritur, quicquid occidit, qualecumque id demum sit, à natura causam habere necesse est: ut quamvis praeter naturae consuetudinem extiterit, contra vel sine natura non fit. Nam verissimum perhibetur, ἡ φύσις οὐδὲν μάτην ποιεῖ, Natura nihil frustra & temere facit, *Gaddaeus* ad l. 38. n. 5. *de verb. sign.*

Naturam Accursius, §. 1. *Institut. de jure nat. gentium & civili* Deum interpretatur. Vis enim illa, instinctus, affectio & inclinatio tota à Deo creaturarum omnium opifice est. Audi Senecam in lib. de benefic. Quid aliud est (inquit) natura quam Deus & divina ratio toti mundo, partibusque ejus inserta? Ergo nihil agis ingratissime mortalium, qui te negas Deo debere, sed naturae, quia nihil natura, sine Deo est, nec Deus sine natura, sed idem est uterque, nec distat officio. Attamen naturam solemus appellare naturalem illam Dei operationem, quae mentibus nostris insedit, cujus ipse Deus auctor est, ut inquit August. *lib. 3. confessionum.* Habetur *in cap. flagitia, 32. quaest. 7.* Et Cicero *de natur. deor.* inquit. Namque alii naturam censent esse vim quandam sine ratione citantem mortuos in corporibus necessario, alii autem vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem, declarantemque quid cujusque causa efficiat, quid sequatur. Sed quantum ad hunc locum pertinet, primo modo natura intelligenda est. Natura igitur ipsa ingenitum in animis hominum amorem indidit sui ipsius, & ita ad se, suosque amandum sua vi impulit, ut & alium appetat sui similem ad procreandum, quem tandem appetitum consequitur cura eorum, quae generata sunt, ut & Cicero inquit. Naturae vocabulo JCti secundum subjectam materiam usi sunt, modo pro naturali vi, modo pro naturali ratione, modo pro conditione, modo pro moribus, modo pro industria, inclinatione, indole, consuetudine. Sed nec unam tantum rem nomen naturae apud philosophos ipsos significat, ut docet Temistius in II. Physic. Sumitur item natura pro causa prima, à qua omnes causae profluxerunt, id est, à Deo, hoc est, ab essentia Dei, quae per naturam significatur. Recentiores philosophi duplicem esse naturam tradunt. Naturantem, id est, primam causam, nimirum Deum. Item naturatam, quae aliunde causam trahit, id est, à prima. De his vide quae *not. in l. respiciendum, ff. si certum pet. l. sed & si, §. pater. ff. de jud.* Exponitur haec vox pro vi divina apud Florentinum in vulgatissima, *l. ut vim, Isidorus 5. Etymologiarum*: Lex divina, inquit, fas est: lex humana jus est. Et idcirco quod in eadem l. dicitur, hominem homini insidiari, nefas esse, id est, contra legem Divinam fore, hominem homini insidiari, id est, & animo nocere, *Salomonius*, doctus & disertus juris interpres exponit. Praeterea observandum, naturam hominum pro voluntate prona ad malum (quae ei per primi parentis lapsum, & Satanae impostura indita est) à Jurisconsultis etiam accipi, teste Oldendorpio. *Ulpianus* in lege *item si unus, §. principaliter, de Rec. arbit.* Quia res, inquit, fere sine exitu futura est, propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem. Item Justinian. *in l. secunda, in princ. Cod. quand. & quibus quar. pars deb. lib.* 10. Naturale quippe vitium est (ait) negligi, quod communiter possidetur. *Spieg.*

Natura, ut bellissime dicit *Old.* ponit fundamentum in toto jure. Civilis vero autoritas latius porrigit naturae axiomata, accommodat negotiis, & dispensat secundum immensam varietatem unicuique *Spieg.*

Naturam *Augustin.* in libr. 2. *de moribus Manichaeor.* nihil aliud esse ait, quam id, quo in unoquoque genere intelligitur aliquid esse. Unde Natura vim, conditionem, qualitatem cuiq; rei inditam, innatam, attributamque significat. Sic naturam agrorum *in l.* 1. *§. fi. l. 2. §. Labeo, ff. de aq. & aq. plu.* Natura item sua rem interiisse *Gajus* dicit, quae fato suo functa sit, *l.* 14. §. *ult. ff. depos.* ut & sua natura corrupta vina *in l. 15. ff. de peric. & commod.* Acceptilatio non sua natura agit *in l. 5. ff. de resc. vendit.* id est, non propria vi & potestate. Rerum denique natura illa est qua res quaeque consistunt, *l.* 38. *ff. si cert. pet. l. 15. ff. de statu hom. l. 28. §. ult. ff. de judic.* Haec natura communis esse dicitur, *l. 12. §. pen. ff. de accusatio.* quoniam in omnes ex aequo vim suam diffundit, & liberũ à servo non distinguit. Itaque affectus illi & stimuli naturales hominibus

cum brutis communes juri naturæ tribuuntur, *l.* 1. *ff. de instit. & jur. Institut. de jur. natur. gent.* Jus tamen naturæ pro naturali ratione & jure gentium plerumque accipitur, *l.* 1. *ff. de adq. rer. dom. l.* 3. *&* 4. *ff. de rer. divis. §. singulorum, Instit. eod. l.* 50. *ff. ad leg. Aquil.* Eademque valent in libris nostris hæc, Natura, Naturaliter, Naturali jure, Naturali ratione, & jure gentium. Nec immerito. Nam, ut præclare Cicero pronunciat, omni in re consensus gentium lex quædam naturæ putanda est. Et quod jus gentium est, hoc idem & naturæ esse, idem Tull. 3. *Officior.* scribit, propterea quod quæ ex communi ratione notione quæ animis hominum indita proficiscuntur, ea ad jus gentium pertineant. Quamobrem eum natura debere definimus, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus, *l.* 85. *in fin. ff. de diversi. reg. jur.* Briss.

Natura hominis ex Adæ lapsu adeo corrupta fuit, ut vix igniculi remanerent, ex quibus tam magnifica divini & naturalis Juris bonitas cognosci posset. Obscurata enim fuit ratio naturalis & extenuata per inobedientiam primi illius parentis, & imposturam Satanæ. Et cum ratio dominari debeat, ac secundum formam honestatis voluntatem manuducere: contrarium evenit, vincitque frequenter carnalis voluntas prona ad malum. Unde fit, quod Jurisconsulti sæpe Naturam hominum pro corruptela tali accipiunt, ut paulo ante diximus, *Ol. Prat.*

Natura φύσις dicta est ab eo, quod aliquid nasci faciat, cujus proprietatem caussamque non invenimus, præterquam quod ita natura comparatum sit, *Oldend. Prat.*

Natura prima est caussa, à quo omnes omnium caussæ producuntur. Unde summa naturæ significatio accipitur pro Deo ipso creatore cœli & terræ, *§. In pecudum, Inst. de rer. divis.* Et *de jur. natur. gent. & civil.* Inde *Florentinus* dixit graviter, Naturam constituisse inter nos cognationem quandam, *in l.* 3. *ff. de instit. & jur.* Paulus *in l. Sed etsi restituatur §. fin. ff. de jud.* Nec rerum naturam, ait, intuendam, in qua omnia certa essent, cum futura utique fierent: sed nostram inscientiam adipisci debere. *Old. Prat.*

Natura sui apertæ dicuntur tabulæ *in l.* 10. *§.* 1. *ff. quemad. test. aper.* Sic Natura sua res intercidere *in l.* 41. *§.* 1. *ff. de pos.* id est, naturali morte. *Briss.*

Naturæ inferiores significationes, subjectæ materiæ accommodantur. Nam alijs denotat rationem honesti, à Deo hominibus inditam ad imaginem sui. Unde dicitur naturalis æquitas, quam secundum constantem ac perpetuam voluntatem sequitur Magistratus *l.* 1. *ff. de minoribus, Inst. de rer. divis. §. Singulorum.* Alias inclinationem affectuum humanorum vitiosam, & Adæ lapsu corruptam, *l. Item si unus, §. Principaliter, ff. de recept. arbitr.* ibi: Propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem. Et Justin. *in l.* 2. *in pri. C. Quand. & quib.* quæ pars debet, verissime dicit: Naturale quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur. Alias vim genuinam omnibus animantibus inditam, ut tractatur *in §. Apium quoque, & seq. Inst. de rer. divisio.* Alias denique natura significat conditionem seu qualitatem omnium rerum corporalium & incorporalium, ex primordiis inhærentem. Unde naturale loci vitium dicitur *in l. Fluminum in princ. ff. de dam. infect.* Et natura rerum *in l.* 4. *ff. de præscript. verb.* Prat.

Naturæ quatuor sunt Senecæ, arboris, animalis, hominis, Dei, de quibus graviter disserit *epist.* 125. Spieg.

Naturæ concedere, *in l.* 3. *C. ad Tertull.* pro naturæ satisfacere, id est, mori. *Spieg.*

Natura contrariorum quæ sit. Lege, Nolle & Velle.

Natura dispositionis dat verbis intellectum, *l. si uno, ff. Locati. l. insulam, de præscript. verb.*

Naturalem æquitatem sequitur Prætor, *l.* 1. *ff. de mino.* Sp.

Naturales liberi legitimantur tribus modis, nimirum per subsequens matrimonium, per rescriptum Principis & per oblationem curiæ. *Vult.* in comm. *Inst. l.* 3. *t.* 1. *in prin. n.* 24

Naturali vitio parcendum, per *l. fluminum, §. vitio, ff. de dam. infect.* Cæterum naturæ vitia an sint accusanda, vel an sit accusandum, quod natura produxit, tractat eleganter, ut omnia doctissimus Baro à Tautenberg. in luculentissima interpretatione Usu Feud. *lib.* 1. Spieg.

Naturalia quemadmodum à civilibus passim in libris nostris distinguuntur, operæ pretium arbitror, accuratius exponere, & quoniam id accurate traditum est ab *Hotomanno*, nec fere ab alio quovis, quod viderim, ejus hic subjiciam verba. Tribus, inquit, modis de naturali & civili jure differitur. Primus modus hic est, Res omnes, de quibus Jurisconsulti disputant, aut Naturales esse dicuntur, aut Civiles, aut Mixtæ. Naturales dicuntur, quæ cum vere sint & existent, tamen populi Romani legibus & forma Reipubl. qua populus Romanus usus est, receptæ non sunt: veluti cognatio ex eo concubitu contracta, qui à legibus Romanis prohibitus est, *lege quarta §. secundo De gradibus.* Nam sive liber ex serva, sive tutor ex pupilla, sive servus ex ancilla, sive senator ex libera liberos susceperit, ii naturæ jure atque ordine, & vere liberi sunt illorum, & vicissim illi eorum parentes; sed quia contra populi Romani leges id factum est, propterea simpliciter naturales liberi & parentes appellantur *l. adoptivus. De ritu nupt. & toto titulo C. de naturalib. liber* Naturaliter n. fieri dicitur à nostris, id quod revera factum est: & (ut vulgus loquitur) de facto, unde naturaliter & apertæ & naturaliter clausæ tabellæ dicuntur ab Ulp. *in l.* 3. §. 12. *ff. de Sen. Sila.* & naturaliter interrumpi possessio dicitur, quum non surculus dicis caussa, ut moris erat defringitur, sed si de possessione quis dejiciatur, vel alicui res eripiatur, *l.* 5. *ff. de usurpat.* Unde passim ea quæ naturaliter fiunt, in jure dicuntur esse facti, veluti traditio, *leg. si rem*, 28. *& leg. in conventionalibus*, 52. *§.* 1. *ff. de verb. oblig. item possessis l.* 19. *item quæ, quibus causis major, l.* 1. *§. si vir, l.* 1. *& l. cum hæredes*, 23. *& l. possessionem*, 29. *ff de acqu. possess.* item solutio, venditio, traditio *l.* 7 *ff. de curat. fur.* item legatum in annos vel menses singulos, *l.* 10 *ff. de cap. minu.* Civiles dicuntur eæ res, quæ cum revera non sint, in iis tamen quæ sunt, jure Quiritium habentur atque numerantur, veluti cognatio ex adoptione contracta, *d. l.* 4. *de gradibus.* Et hoc exemplum ita perspicuum est, ut explicatione non egeat. Constat enim Æschinum Mitionis filium non esse vere, sed jure fictum & a[illegible]tione. Item ususfructus pecuniæ, *l.* 2. *ff. de [illegible]sufru. ear. rer.* Mixtæ dicuntur quæ cum revera sint, tum etiam à jure Quiritium comprobatæ sunt: veluti cognatio ex legitimis nuptiis contracta, puta ex Cicerone & Terentia, *d. l.* 4. *eodem:* sic Matrimonium naturale dici potest, quod cum revera contractum sit, à jure tamen Quiritium approbatum non est, ac propterea injustum vulgo appellatur, *l. si uxor.* 13. § 1. *ff. de adult. l. si quis*, 27. *l. si Senator*, 31. *de rit. nupt.* veluti si senator libertinam duxerit: aut tutor pupillam cura-

curatorve adolescentem. Item si liberta quæ patrono nupserit, divortio facto alteri nubat, *l. ult. ff. de divort.* Civile est, quod etsi revera, id est, eo modo quem natura instituit, contractum non est, tamen pro contracto habetur: veluti cum in absentis & volentis domum uxor deducta est, adeo ut si rediens moriatur, ab uxore lugendus sit, *l. 5. & 6. De rit. nupt.* Item cum apud hostes est maritus, *l. 6. de divor.* ubi Javolenus ait, uxores eorum qui in hostium potestatem pervenerunt, posse videri nuptarum locum retinere eo solo, quod alii temere nubere non possunt. Nunc exemplum de possessione proponamus. Possessio naturalis dicitur, cum quis corporaliter quidem, hoc est, manibus ac pedibus, sed tamen aut injuste, aut non accommodate, ad juris civilis rationem rem aliquam obtinet. Injustè, ut qui liberum hominem vinxit, *leg. cum heredes.* 23. §. 2. *ff. de acqu. possess.* qui vi possessionem invasit, qui quem alienam furatus est, at uxor, cui constante matrimonio maritus (quod prohibitum est) donavit, *l. 1. §. 5. de vi & vi arm. l. si eum. ff. de donat. int. vir. & uxo. l. 1. §. 1. l. uxor. ff. de acq. possess. l. nec ullam, ff. de petit. hered.* Non accommodate ad juris civilis rationem, id est, utiliter ad usucapionem: ut coloni, inquilini, fructuarii, depositarii, commodatarii, emphyteutæ, conductores, creditor qui pignus accepit &c. *l. communi*, 7. §. 6. *ff. commun. divid. l. 2. ff. pro herede. l. 31. 16. ff. de usucap.* Nam hi omnes usque adeo civiliter non possident ut plerumque dicantur non possidere (quod tamen ita intelligendum est non possidere civiliter) Vide sciendum est. *§. si creditor, ff. qui satisd. cog. l. si servus depositus*, §. 1. *ff. de noxal. act. l. 6. §. 1. ff. de precario, l. 1. Cod. commun.* de usu magis quippe tenere dicuntur, *l. 1. § 4. ff. quor. legatorum.* Hinc possessio naturalis dicitur esse facti, *l. 1. §. si vir. l. cum heredes, 23. l. possessionem, 29. ff. de acquir. possess.* Quia magis in corpore consistit, hoc est in facto quam in jure. *Vult.* in comment. Inst. *tit. de Interd. num.* 10. De naturali possessione vide etiam Cujac. 9. *observ.* 33. Civilis possessio dicitur, cum quis non corporaliter quidem, sed tamen & animo & accommodate ad usucapiendi finem possidet; veluti debitor qui pignus creditori dedit, *l. servi* 16. *ff. de usurpat. l. qui pignoris l. 1. ff. de acqu. pos.* Item qui ab hostibus captus est *l. in bello*, 12. *§. facti, ff. de cap. & postlim.* Item qui ad nundinas profectus est, *l. clam possidere*, 6. §. 1. *ff. de acquir. possess.* Atque hinc civilis possessio in jure magis, quam in facto consistit. Ideoque hæc proprie possessio est, utpote firmior & stabilior; illa etiam quidem proprie, sed minus firma, propter Juris dominii defectum. Mixta autem possessio est, quam quis & corpore & animo, juste & congruenter juri Civili possidet. Deinceps exemplum de naturali obligatione proferamus. Naturalis obligatio est, quæ cum vere contracta sit, à jure tamen Quiritium non approbatur; veluti servus aliquis civi Romano mutuo centum aureos dedit, si naturam spectemus (quæ patem omnium hominum conditionem statuit, *l. 32 ff. de reg. jur.*) nemini dubium est, quin civis ille servo illi sit obligatus. Id quod ex præsenti rerum statu qui nunc in Europa est, clarissime quivis potest intelligere. Ad jus populi Romani (quod servos nullos numero habebat, *l. quod attinet, ff. de reg. jur. l. servitutem eodem*) nunquam actionem & judicium dedisset servo adversus illum debitorem. Prætor enim Vrbanus, non servis, sed civibus Romanis jus reddebat. Hinc ergo dicuntur servi in contractibus naturaliter & obligari & obligare, *l. servi*, 14 *ff. de oblig. & act. leg. si quod dominus*, 64. *de condict. indeb. l. nec servus*, 41. *de pecul.* Hinc debitum quod dominus servo debere in tabulis scripserat, non civile, sed naturale esse dicitur. *in l. quibus*, 40. *§. dominus, de condit. & demonstr.* Hinc Ulpianus *in l. fidejussor*, 16. §. 2. *ff. de fidejuss.* scribit abusionem esse vocabuli, cum dicimus servum debere, sed servo deberi: nimirum quia deberi proprie id demum intelligitur quod apud Prætorem peti potest, servus autem nec agere apud Prætorem nec conveniri potest; eadem est ratio si qui ejusdem familiæ sunt, inter se contrahant, veluti duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt: vel pater cum filio, vel filius cum patre, servus cum herili filio, vel hic cum illo, *l. frater à fratre, & alibi sæpe, ff. de cond. indeb.* Meminisse autem oportet, in ista disputatione regulæ cujusdam ab Vlpiano nobis traditæ *in leg. Stichum*, 95. *§. naturalis, ff. de solut.* ubi ait, Firmamentum quo solo nititur naturalis obligatio, esse unicam æquitatem, facit *l. eas obligationes*, 8. *ff. de capit. minu.* ubi Cajus scribit, actionem de dote in bonum & æquum conceptam ejusque obligationem habere naturalem præstationem, facit *l. si noxali*, 11. *ff. de pecul. l. nam hoc, de condictione indebiti.* quapropter ubicunque æquum est, ibi naturalis obligatio est: tanquam ejus obligationis causa efficiens aut certe causa sine qua non sola sit æquitas. Hinc illud apud Sallustium in Catil. Jus bonumque apud majores nostros, non legibus magis quam natura valebat. Quo ex præcepto triplex effectus naturalis obligationis nascitur: primum, ut solutum ab imprudente, non reputatur *d. l. fidejussor, d. l. si quod dominus, item l. naturales, de oblig. & act.* secundum, ut compensandi jus præbeat, *l. etiam, ff. de compensat.* tertium, ut ad constitutum valeat, *l. 1. ff. de const. pecun.* Civilis autem obligatio est quæ vel nunquam revera contracta est, vel cum revera contracta esset, facto tamen aliquo, sed ad juris Civilis rationem non accommodato, dissoluta est. Quæ nunquam contracta est, veluti ex inani chirographo: nam si scripsi me centum abs te mutuo accepisse, quæ tamen nunquam credideris: tamen chirographum atq; cautionem meam habeas, re quidem vera tibi obligatus non sum, ac civiliter obligatus sum §. *item juris est, de except. li. Inst.* 4. Item obligatio vi, metu, dolove malo contracta propterea naturalis non est, quia æquitati contraria est. Dicebamus autem paulo ante, obligationis naturalis robur & firmamentum esse solam æquitatem, *leg. Stichum, de solut.* attamen obligatio hæc civilis contracta est, ut *§. 3. & 4. De except. l. 1. & pass. ff. de doli except.* unde constat propter istas obligationes, actionem dari, pacto verò aliquo naturaliter quidem dissoluta obligatio, civiliter autem manere dicitur veluti cum pactum est ne peteretur. Nam pactum nudum, id est, sine stipulatione factum, cives Rom. neque obligabat, neque ab obligatione dissolvebat, *l. jurisgentium, ff. de pact.* & tamen propter istud factum, naturaliter & ex æquo & bono dissoluta erat. Nihil enim magis æquum & naturale est, quam facta servari, *l. 1. de pact. l. 1. ff. de constit. pec.* Item si judicatum est, & vere quidem judicatum, pecuniam non deberi, nam etsi æquum est omnem obligationem dissolvi, manet tamen civilis *l. 3. ff. de except. l. 1. & pass. ff. de except. rei judic.* Mixta autem obligatio est, quæ cum revera & æquissime contracta sit, tum etiam à jure Civili comprobatur, & confirmatur. Postremū exemplū sequitur de solutionibus. Naturalis solutio est,

est, quæ cum revera facta sit, rata tamen à jure civili non habetur: veluti cum pactum de non petendo factum est, aut justum jusjurandum datum *leg. Stichum*, 95. *§. naturalis, de solut.* Solutio civilis est, quæ cum revera facta non sit, tamen pro facta numeratur: veluti cum dies actionis præteriit, *leg.* 2. *& passim*, *ff. de diverf. & temp. act.* item cum falso judicatum est, non deberi, *leg. judex*, *leg. Julianus*, *ff. de condict. indebit.* item cum falso juratum est rem petitoris non esse, vel nihil ei deberi, *l. ult. de jurejur.* Item cum debitori maxima & media capitis diminutio contingit, *l. si debitori*, 47. *si de fidejuss. l. servus*, 30. *ff. de oblig. & act. ult. ff. de duobus reis.* Mixta solutio est quæ cum verè facta sit, tum à jure civili rata habetur: veluti solutio pecuniæ, vel acceptilatio, quæ ideo jurisgentium appellatur, *leg. an inutilis*, 8. *in fine*, *ff. de acceptil.* cum tamen per stipulationem (quæ civilis est) fiat: & à C. Aquilio Jurisconf. primum excogitata sit. Secundus modus, quo Jurisconsulti de naturali & civili jure disputant, non ad res omnes, sed ad paucas, & certas duntaxat pertinet: eas nimirum quæ utriusque juris sunt participes. In iis agitur duo considerantur, ortus & materia, quæ naturæ attribuuntur: deinde incrementum & forma, quæ à jure civili profecta sunt. Cujus rei aliquot exempla subjiciemus. Matrimonium dicitur esse juris naturalis *in l.* 1. *ff. de just. & jur.* constat enim viri & uxoris societatem à natura institutam, & à gentibus omnib. comprobatam atque usurpatam fuisse. Itaque naturale jus & pudor in matrimoniis contrahendis dominari dicitur in *l.* adoptivus, 14. *§.* 1. *De rit. nupt.* verum ut matrimonia fierent per confarreationem, coemptionem, usum, ut sponsa obvoluta & tecta velamve in domum mariti deduceretur, ut aliæ matresfam. essent: aliæ matronæ tantum, ut per coemptionem contractum matrimonium jus sui & viro & uxori tribueret, ut usum contractum non tribueret, ut nuptiæ sint consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio; sicut ait Modest. *leg.* 1. *ff. de rit. nupt.* ut senatores, eorumque liberi libertinam uxorem ne ducant, *leg.* 23. *eod.* hæc, inquam, omnia, quæ formam quandam matrimoniis afferunt, nequaquam à natura sunt, aut gentium plurimarum communia, sed ab iis qui Reipubl. Romanæ formam instituerunt, excogitata, & suorum civium causa proprie introducta sunt. Sequitur alterum exemplum. Patria potestas à natura sine dubio instituta est, & ab omnibus gentibus usurpata: cujus rei præclara disputatio est apud Arist. *lib. Politic.* 1. *cap.* 3. Justinianus tamen sub tit. *De patria pot.* & Dionys. Halic. *lib.* 2. & Caius sub tit. *De his qui sunt sui vel al.* nominatim affirmant eam esse Juris Civilis, etenim ut pater in filium vitæ necisque potestatem haberet. *l. ult. C. de pat. pot. l.* 2. *ff. de liber. & posthum.* ut ter posset filium vendere, eundem posset noxæ dedere, abdicare, emancipare, nunquam à natura institutum, sed à Romulo (ut ait *Dionys.*) excogitatum. & in suæ civitatis usum introductum est. Eodem pertinet patris consensus in filiifam. nuptiis, quæ potestatis illius par est. *Justinianus* autem ait eum & naturalis & civilis Juris esse, *§.* 1. *de nupt.* Nam hoc fieri debere, inquit, & civilis & naturalis ratio suadet. Ac de naturali quidem & gentium jure inter omnes constat. Verum ut in filiifam. nuptiis consensus ille desideretur; in emancipati vero nequaquam, *l. filius de rit. nupt.* ut patris captivi, aut in peregrinitatem redacti consensus non sit necessarius, *l. si in bello*, 2. *§. medio*, *ff. de capt. & postlim.* ut furiosi filius sine patris interventu matrimonium sibi copulare possit, *§.* 1. *Instit. de nuptiis*: hæc inquã, omnia ex jure Quiritũ manasse nemo non videt. Sequitur exemplum de tutela. Tutelam naturæ maxime consentaneam esse, & ab omnibus gentibus usurpatam nemo ignorat, itaque juris naturalis dicitur à Justiniano *§. ult. de legit. agnat. tut.* Quid igitur est quod *in l.* 1. *ff. de tut.* dicimus tutelam esse jure civili datam ac permissam? Respondetur hoc ad formam à Romanis Jurisconsult. excogitatam referendum esse: veluti ne quis peregrinus civis Romani tutor sit: ut certæ tutelæ sint legitimæ, fiduciariæ quasi legitimæ, Attilianæ, tutor suam pupillam uxorem ducere, aut filio uxorem accipere non possit *leg. tutor* 13. De sponf. tutoris unius auctoritas vel satis sit, vel non satis sit, *l. ult. C. de auct. tut.* ut capitis diminutione nonnullæ pereant, nonnullæ vero amittantur, hæc inquam, omnia, aliaque innumera Jurisc. Romanorum inventa esse constat. Jam vero agnatio juris civilis dicitur esse ab Imp. *§. ult. de legit. agnat. tut.* Atqui dubium nemini est quin communio sanguinis, quæ verbo ipso significatur, à Jurisc. Rom. excogitata non sit, quinetiam cœptum est ante fundamenta urbis Romæ jacta, nomen illud agnationis in Latio usurpatum fuisse pro sanguinis communione: Verum ut agnatis remotioribus potius quam cognatis propinquioribus hæreditates & tutelæ deferantur, ut agnationis in Latio usurpatum fuisse pro sanguinis communione: verum ut agnatis remotioribus potius quam cognatis propinquioribus hæreditates & tutelæ deferantur, ut agnationes per omnem capitis diminutionem intercidant, non à gentium aut à naturæ Jure, sed à pop. R. institutis profectum est. Ejusdem generis est Suitas, hoc est, jus illud quod habent filiifam. in parentum suorum intestatorum hæreditatibus; hoc n. ita naturæ congruit, ut nihil magis, patet ex *l. ult. ff. de bon. dam.* & Aristo. *in Eth.* verum ut ea per adoptionem & per coemptionem acquiratur, ut per emancipationem & peregrinitatem amittatur, ab ingeniis Jurisconf. Rom. excogitatum est. Cognatio quoque, cum sanguinis communionem significat, naturalis est, *§. ult. de leg. agna. tut.* Itaque naturalis est ut filius intestatæ matri succedat; quoniam tamen per leges 12. tab. neque mater filio, neque filius matri succedebat; idque postremis temporibus per SC. Orficianum & Tertyllianum introductum est: propterea dicimus, cognationem istam materiam, & ortum à natura, incrementum autem à jure civili accepisse. Nemo enim hæc quæ scribit Ulp. initio *legis* 2. *ff. de SC. Tertyll.* dicet ex naturæ instituto fluxisse: Si filius inquit: vel filia libertini sint effecti, mater legitimam hæreditatem vindicare non poterit: quoniam mater esse hujusmodi filiorum desiit. Item illud ex eadem *l. §. si mater* non petierit tutores idoneos filiis suis, vel prioribus excusatis rejectisve non confestim altera nomina ediderit: jus non habet vindicandorum sibi bonorum intestatorum filiorum. Tertius modus quo Jurisconsulti de naturali & civili jure disputant, eo pertinet, ut Naturalia dicantur ea quæ gentium omnium communia sunt: Civilia vero, quæ civium Rom. propria. Communia gentiũ omnium in libris nostris commemorantur hæc: Legatorum sanctitas, *l. ult. ff. de legat.* Et apud Cicer. multis locis. Emptio, venditio: *l. ex hoc jure De just. & jur.* Locatio

Locatio & conditio, *ibid. precarium*, *leg.* 1. *ff. de precar.* Societas, Mandatum, Mutuum, Commodatum, Depositum, Pignus, Traditio nuda, Possessio naturalis, Donatio, Pactum, l. jurisgentium, l. si unus, de pact. Transactio, Dominium in bonis, Cognatio, Civilium autem tria genera reperio: Legis actiones, privatas sive extrajudiciales civium actiones, & jura civilia. Legis actiones, sunt formulae agendi in jure apud eum qui juri dicundo praeest: veluti emancipatio, *leg.* 4. *de adopt. leg.* 2. & 3. *De offic. proconf. Adoptio*, Manumissio per vindictam *leg.* 4. *Codic. de vindict. liber.* In jure cessio, apud *Vlpian.* in Institut. *capit.* 26. & Boetium *in Top. Cicer.* ubi nominatim ait hunc fuisse legis actionem, Tutoris in jure datio. Nam primum magistratuum majorum fuit propria: post in pupillorum favorem etiam omnibus magistratibus municipalibus permissa est, *l.* 1. & 3. *De tut. dand.* Postulatio judicii recuperatorii, quae propterea legis actio saepe nominatur proprie, ut Ver. 3. & apud Valerium, Plinium, & alios Cic. pro Caecin. Jam vero ut omnes qui in eadem causa sunt, & lege agant, & suum jus persequantur, & omnes jure civili sine cujusquam aut magistratus, aut judicis, aut periti hominis, aut imperii dubitatione utantur, quid ego commemorem? Item Postulatio bonorum ex edicto, stipulationes & satisdationes tum praetoriae cum etiam judiciales: quoniam quod apud Judicem fit, fieri apud Praetorem videtur, cujus imperio & auctoritate judex sedet. Nam de Praetoriis quidem *Vlp.* sic loquitur *inl. actionis*, 37. *ff. de oblig. & act.* Actionis verbo, inquit, continentur etiam stipulationes, quae praetoriae sunt, quia actionum justas obtinent. Privatae autem civium actiones à nobis dicuntur, quae extra judicium fiunt, veluti stipulatio vulgaris, id est neque praetoria neque judicialis, nam in solos cives R. convenit ea obligatio: *l. ult. de duob. reis*, *l. si debitori*, 47. *de fidejuss.* Item mancipatio & nexus, auctore Cic. in Top. in Orat. pro Caec. Varr. *lib. de re rust.* 2. In manum conventio, testamenti factio, usurpatio, id est, usurpationis interruptio, cum surculus defringeretur. Testamenti factio per aes & libram, Cretio, Acceptilatio Aquiliana, Manumissio per censum, & Testamentum, l. 2. de interd. & releg. Acquisitio per legem, auctore *Vlp. in* Instit. Operis novi, nunciatio & remissio, Bonorum omnium emptio, & Sectio: Varr. auctore *lib. de re rust.* 2. Jura autem civilia nunc dicimus, non actiones, sed vim quandam civium R. propriam, cujus peregrini omnes expertes sunt, hujus generis sunt Agnatio, & Gentilitas, Patria potestas. Suitas, sive jus sui. Vsucapio, id est jus per usum capiendi, Dominium jure Quiritium, Testamenti factio, id est, capiendi ex testam. jus, acquisitilo lege, de qua *Vlpian.* in Inst. loquitur Postliminium. Atque haec quidem hactenus. Nunc illud animadvertendum est, eorum quae civilia sunt, quaedam magis, quaedam vero minus civilia dici posse. Minus civilia sunt, quae per solam civitatis amissionem intereunt, quae media capitis diminutio appellatur: veluti cognatio quatenus civilis est, hoc est ex novis legibus sive Senatusconf. instituta: mater enim filii in peregrinitatem redacti, mater esse desinit, *l.* 2. & *l.* 1. §. *capite*, *ff. ad Tertyll.* 7. *ff. l. de capit. minut.* item. Testamenti factio, *l.* 8. *ff. de testam* Tutela praetoria & testamentaria, *d. l.* 7. *Vsucapio*. auctore in offic. *Cicer.* Obligationes civiles, *l. ult. de duob. reis*: *l. si debitor*, 47. *de fidejus.* Item Societas, *leg. verum est*, 63. *in fin. ff. pro socio*; nam illa emancipatione non tollitur, *l. actiones* 65. §. *societas*, *ff. eod.* Item matrimonium, quatenus est juris civilis, *l. in bello* 12. §. 3. *l.* 8. & *l.* 14. *ff. de cap. & postl. l. si quis*, 56. *ff. solut. matrim.* nam quatenus naturale est, per civitatis amissionem non tollitur, *l.* 1. *Co. de repud. l. res uxoris*, 24. *C. de don. int. vir. l.* 5. *ff. de bon. damna.* Atque hoc est quod ait Paulus *in leg. sunt quidam*, 15. *ff. de poen.* Civitate spoliatos ea quae juris gentium sunt, retinere: quae verò Civil. juris sunt, amittere. Magis verò civilia dicuntur quae non tantum civitatis, verum etiam familiae amissione, id est, emancipatione (quae minima capitis diminutio vocatur) intereunt: cujusmodi sunt Agnatio, §. *ult. de legit. agnat. tut.* Patria potestas, *l.* 12. *ff. de captiv. & postlim. §. cum autem*, *Quib. mod. jus Suitas*, *l. sed eum*, 6. §. 1. *ff. de bon. possess.* Testandi facultas, §. 1. Quibus non est permiss. Tutelae legitimae & fiduciariae. Vsusfructus olim auctore Paulo. *lib. sentent.* 3. *c.* 6. Denique quasi corollarii nomine illud adjicimus: In hoc disputationes gerere contraria contrariis tolli quae modo ejusdem generis sunt. Nam exempli causa, contractus jurisgentium per districtum, id est, per solam contrariam conventionem extinguitur, *leg. ab emptione*, 58. *ff de pact.* Item pactum per pactum contrarium, *leg. si unus*, §. *pactus*, *ff. de pact. l. Stichum*, 95 §. *naturalis*, *ff. de solut.* Item obligatio naturalis per justum jusjurandum, *d. l. Stichum*, & *l. ult. ff. de jurejur.* Itemque, per acceptilationem, quatenus non formulam, sed materiam spectamus: id est, remissionem, *l.* 8. *in fin. de acceptilat.* Eodem modo etiam Nuptiae per divortium, quod verbis certis, & septem testibus adhibitis fiat, dirimuntur, *l.* 1. & 7. *ff. de divort.* & apud Cicer. *lib. de Orat.* 1. Item civilia per contraria civilia dissolvuntur: veluti, obligationes civiles per acceptilationem & novationem, *l.* 1. & *pass. ff. de acceptil. & de novat.* At neque civilia naturalibus, neque naturalia civilib. extinguuntur, §. *ult. de legit. agn. tut. l.* 8. *ff. de cap. minut.* Haec Hot. *Adde Conn.* lib. 2. c. 3. num. 2. & 3.

Naturalia actionum privilegia sunt earum formae & effectus eis à lege tributi, ait Goth. *ad leg.* 2. *in princ. ibi natural. privilegiis*, *C. de const. pecun.*

Naturalia numero multitudinis tantum dicuntur pudenda, ut & natura aliquando pro eisdem, id est, genitalibus locis accipitur, *Spieg.*

Naturalia Nativa, potiora sunt adventitiis *l. quaeritur ff de Stat. homin. Text. in Auth. si testis*, *C. de Testibus.* Siquidem res in dubio potius praesumitur retinere suum esse, quam de novo in novam qualitatem mutari, *l. patre furioso*, *ff. de his qui sunt sui*, *vel alien. jur.* Spieg.

Naturalis ex concubina nati dicuntur legitimorum nomine privati, aliquando de nuptiis. Instit. *Corr.* lib. 1. *Miscell. c.* 3. Qui, quomodo & quibus modis legitimentur, vide supra naturales liberi.

Naturalis aetas est, quae minor est triginta annis: legitima vero, quae major est anno trigesimo. Non quod aetatem majorem triginta annis natum natura non agnoscat (quoniam omnis aetas naturalis est) sed quod specialiter lex aetatis, quae annos triginta excedit, meminerit, ideo dicitur, haec esse legitima. Vide Theophilum, Instit. de Libertin. & supra, Legitima hominum aetas. *Spieg.*

Naturalis condictio, ut est indebiti soluti: dicta, quod ex aequitate naturali proficiscatur *Spieg.*

Naturalis

NATURALIS filius, à vulgo barbarorum dicitur, ut Insulanus attestatur, qui fit ex illegitimo toro suscitatus: sed parum aptè. Est enim proprie filius naturalis, qui sanguine & natura sit tuus, non adoptione factus. Hanc distinctionem idem firmat ex verbis Tranquilli in Tiberio. Jurisperitis tamen naturales filii dicuntur, qui ex concubina ea, quæ ex matrimonio duci poterat, nascuntur, de quo vide Connan. lib. 2. c. 16. num. 1. Vulgo concepti, qui ex vago concubitu sunt, neque patrem ostendere possunt, ut quem nuptiæ solum ostendunt: spurii latine, græce ἀπάτορες dicti, quasi sine patre, Nothi vero vulgata voce illegitimi vocantur. Manseres qui ex scorto vulgo concipiuntur. Spurii, ex his qui sacris initiati, aut religionem professi sunt. Nothi, ex adulterino concubitu, jure Pontificio. Lege & Spurium, item Nothia. *Spieg.*

NATURALIS fructus. Quære. Fructus naturales.

NATURALIS hominum ad dissentiendum facilitas, lege item si unus, *§. principaliter, ff. de recept* Spieg.

NATURALIS interruptio. Vide supra, Interruptio Usucapionis.

NATURALIS justitia teste *Olden.* pro æquitate, apud Modestinum, *in l. scire oportet, §. sufficit, ff. de excus. tut.* Spieg.

NATURALES obligationes vocamus eas ex quibus nulla fit actio, sed si quid propter eas solutum fuerit, repeti non possit, *leg. naturales. ff. de oblig. & act.* quæ ex eo nascuntur, si quis in aliqua re alterius fidem secutus sit, *l. cum amplius, §. is natura, ff. de reg. jur.* Certum est itaque, quod obligatio naturalis sola regulariter non producit actionem, nisi magna causa subsit. Quia si passim extra solennes, & certas commerciorum formas ex omni conventione & pacto nudo fuisset concessum jus persequendi in judicio, res prodiisset in infinitum, & ad perniciosissimam confusionem, cum singulis plane oris oportuisset variare ac multiplicare actionum formulas, secundum immensam pactorum circumstantiam, quod absurdissimum, & impossibile fuisset, *arg. in Auth. ut determ. sit num. cleric. in princ.* Et de referend. sacr. pelat. *§. ult.* Cæterum obligationis naturalis officia sunt, primum parere exceptionem *l. jurisgentium, §. sed cum nulla de pact.* Quod intelligendum est, ut Appellus declarat, *Συστατικῶς. cap. 4. de effectu.* Deinde, ut sit satis ad novandum, *l. 1. in fin. de novat.* Tum ad constituendum, *l. 1. §. debitum de const. pecun.* Præterea, ut accedat fidejussor, *l. stipulatus sum, cum lib. seq. de fidejuss. l. naturaliter, de cond. indeb.* Rursum ut accipiatur pignus, *ead. leg. naturaliter*: postremo ad compensandum, *l. etiam, de compens. Old.* Porro vero an ad jus naturale, vel jus gentium naturalis obligatio referenda sit, magna inter juris auctores controversia existit. Siquidem Proculeiani eam ad jus illud naturæ videntur retulisse, quod homini humano generi innatum est. Sabiniani ad nudum jus gentium. Eaque ratio est, cur scripserint Neratius & Rufinus pupillum nec natura debere, *l. 41. in princ. ad l. Falc. l. 26. quando dies legat.* Erat enim Neratius Proculeianus, & ob id scholæ suæ traditiones secutus, negavit propter ætatis imbecillitatem natura æquum esse pupillum obligati, quam contra *Ulp.* Scævola, & Papinianus contendunt obligari naturaliter jure gentium posse, Sabinianos secuti. Jure gentium enim obligationes sunt introductæ, nulla personarum, nulla ætatis, sed rei solius quæ obligatur habita ratione. Proinde si quid in bonis habuerit servus aut pupillus, Sabinianis quidem obligari posse, dicentur naturaliter, solam obligationis, quæ jurisgentium est, originem intuentibus: Proculeianis vero non omnino videbuntur obligari naturaliter, non tam jus gentium nudum, quam æquitatem naturalem expendentibus. Idque illud esse omnino videtur quod *Ulp.* sibi voluit, cum scriberet: si filiusfamilias, vel servus pro aliquo fidejusserint, tractatum fuisse, an sit de peculio actio, & *Celsum* definivisse; caussam fidejubendi spectandam esse, *l. 2. §. 3. de peculio.* Quia enim Proculejanum constat *Celsum* fuisse, certe verisimile videtur hanc quæstionem inter Sabinianos & Proculejanos tractatam fuisse, & cum Sabiniani contenderent, nudum jus gentium inspiciendum esse, obtinuisse *Celsum*, hoc est, Proculejanos non factum sive jus gentium nudum sua (ita enim factum accipit Ulp. *l. 41. de peculio*) sed caussam sive naturam esse inspiciendam, & per caussam, naturalem justi debiti caussam eundem *Celsum* intellexisse. Eamque caussam naturam appellari, ex eo patet, quod natura operas deberi scripserit. Ulp. *leg. 26. §. 12. de cond. indeb.* Per naturam enim causam obligationis operarum naturalem eo modo intellexerit Ulpianus, quod ex Neratio pupillum ostendimus natura non obligari, quo item *Ulpianus* ait ad remunerandum naturaliter aliquem obligari, *l. 41. de cond. indeb. l. 25. §. 8. de pet. hared.* Hujus loci & illud est, quod ait *Ulpianus*, Nervæ filio & sibi videri ex compromisso servi non dandam esse de peculio actionem, *l. 3. §. 6. de pecul.* Inter Sabinianos enim & Proculeianos hac de re fuit agitatum, & Sabinianis videtur placuisse de peculio actionem dari, Proculejanis non dari: illi quidem nudum jus gentium sive factum nudum, his vero æquitatis vinculum sive obligationis caussam urgentibus. Si nudum respexeris gentium jus, certe cum Sabinianis recte dices, dandam de peculio actionem. Peculium enim hac specie substantia est, quæ occurrit cum consensu, iisque duobus simul concurrentibus locus esse obligationi juris gentium solet, & sic per consequens naturali obligationi, quia nihil aliud Sabinianis quibusdam est naturalis obligatio, quam obligatio juris gentium, *l. 1. ff. locat. l. ult. de act. empt.* Si causam respexeris obligationis hujusmodi naturalis, certe nihil minus quam de peculio dandam esse actionem, cum Proculejanis has specie concesseris. Obligationis enim causa, compromissi causa est, qua caussa tam gentium quam civili jure in servum non cadit. Et quia sine causa nullam omnino obligationem voluerunt subsistere Proculeii, mirum non est eosdem contra Sabinianos definivisse ex compromisso servi non dandam esse de peculio actionem, idque Nervæ, qui Proculejanus erat, placuisse *d. §. 1.* quod ipsum in novationibus interventu servi factis etiam Juliano visum fuit. Licet enim ille Sabinianus esset, in hoc tamen Proculejanis omnino subscripsit, causam obligationis justam, non factum nudum expendentibus, *l. 30. §. 1. de pact.* Eadem quoque ratione videntur Proculejani, quibusdam ex Sabinianis dissentientibus definivisse, ex jurejurando quod servus obtulit actori in dominum de peculio actionem non dare *l. 22. de jurejur.* Ex hujusmodi enim jurisjurandi delatione, si nudum respexeris factum, nascitur actio de peculio, si causam obligationis justam, evanescit eadem actio. Causam hujusmodi omnes fere Proculejani semper examinant, ad quam non respicit

respicit schola Sabiniana. Et quamvis hæc ita diversa sint, in eo tamen videntur cum Sabinianis Proculejani convenire, quod servus, qui nullum peculium habet, non possit fidejubendo naturaliter obligari, *l.* 19. *& l.* 20. *de fidejussoribus.* Non enim rerum natura patitur, ut re & persona deficientibus aliqua subsistere possit obligatio. Persona servilis omnino exempta est personali obligationi, ea enim sui juris non est. Jam si nec peculium habuerit servus, quinam quæso poterit fieri, ut hujusmodi servus naturaliter obligetur? Hæc si vera sunt, mirum igitur non est Javolenum & Julianum, qui Sabiniani erant, cum Celso diversæ scholæ sectatore in hac specie omnino consentire, *d. l.* 19. *d. l.* 20. *& l.* 3. *§.* 3. *de pecul.* Cæterum compositio Juliani industria & auctoritate Hadriani Imperatoris proposito perpetuo edicto, diversæ scholæ sectatores esse tandem desierunt, adeo quidem, ut *Papinianus*, *Paulus*, *Ulpianus*, *Cajus*, & alii qui deinceps subsequebantur prudenter juris, nullius omnino sectæ professo nomen darent, sed interdum Sabinianorum, interdum Proculejanorum traditionibus acquiescerent, nonnunquam ab utraque schola recederent, nonnunquam utriusque sententias, licet diversas, speciebus tamen diversis accommodarent, eaque ratione sola factum est, ut Papinianus & Triphoninus, fere semper ad naturalem obligationis causam, Proculejanos secuti, obligationem retulerint naturalem, *l.* 95. *§.* 3. *de solut. l.* 64. *de condit. indeb.* Quo sensu scripsit etiam *Pomponius* nudam rationem non facere aliquem debitorem, *l.* 49. *in fin. de pecul.* Per nudam enim rationem jus gentium nudum, sine ulla naturali causa, sine vinculo æquitatis intelligit *Pomponius.* Paulus contra Martianus, magis Sabinianorum sententiæ videtur acquievisse, *l.* 13. *de condict. indeb. l.* 11. *de acqu. rer. do. leg.* 25. *de præscript. verb. l. ult. de act. empt.* Ulpianus denique modo ad naturalem æquitatis causam, modo ad jus gentium nudum, prout aut ad Sabinum aut ad Proculum scriberet, naturalem retulit obligationem. Et id quidem ex eo patet evidentissime, quod ille sic ad Sabinum *lib.* 30. scripserit. Etiam quod natura debetur, venit in compensationem. *l.* 6. *de compensat.* Dubium n. non est, quin per naturam hoc in loco ex Sabini sententia jus gentium intellexerit *Ulp.* Rursus cum scriberet idem *Ulpianus*, eos quibus natura debetur non esse loco creditorum, *l.* 10. *de verb. sig.* Nonne ex Proculejanorum definitione, per naturam causam aliquam intellexit naturalem à gentium & civili jure sejunctam ac separatam? Nam si naturam cum Sabinianis in hoc loco retulerit ad jus gentium, certe omnino erunt creditorum loco, quibus natura debetur: siquidem id quod ita debetur, venit in compensationem *d. l.* 6. quod utique non fieret existente credito nullo. Est enim compensatio debiti & crediti inter se contributio, *l.* 1. *de compensat.* Et sane interdum tam Sabinianos, quam Proculejanos in definienda naturali obligatione, secutum esse Ulpianum, adeo verum est, ut scripserit ille naturales obligationes non eo solo æstimari, si actio aliqua earum nomine competit, videlicet, ut Sabiniani putant jure gentium, verum etiam eo, si soluta pecunia repeti non possit, hoc est, si, ut contendunt Proculejani, aliqua naturalis existat caussa, quæ licet à jure gentium remota sit, impediat tamen soluti repetitionem, *l.* 10. *de oblig. & actionibus.* Rævard. *in leg. cum amplius*, §. *Is natura debet*, *ff. de reg. jur.* Quare, ut tradit Duarenus *in leg. si pupillus*, *ff de verb. obligat.* cum species aliqua proponitur, in qua quæritur, an qui naturaliter obligatus sit, nec ne; considerandum est, quid verisimiliter responsurus sit, Aristoteles, aut Cicero, aut alius vir prudens, & in Philosophia eruditus, magis quam quid legibus, & jure civili constitutum sit. Disputant enim Philosophi de his, quæ scilicet ad viri boni officium pertinent, & quæ fides & honestas alter præstanda esse suadet. Quare dubitandum non est, si convenerit inter aliquos pacto tantum convento, non stipulatione, ut alter alteri quicquam det, vel faciat, quin ex ea conventione naturalis nascatur obligatio: quoniam fidem servandam esse nos docet natura, & Philosophia, quæ naturam maxime sequitur, *leg.* 1. *de pact. l.* 1. *de const. pec.* Hinc etiam consequitur status, & conditionis personarum nullam rationem habendam esse, nec servum à libero, aut filiumfamilias à patrefamilias distinguendum esse: quia naturalis ratio, seu jus naturale harum personarum distinctionem non novit, *leg. si id quod dominus de condict. indeb. l. frater*, *eod. tit.* Quæri solet de eo, in quem beneficium collatum est, an natura ad remunerandum teneatur. Et certum est, gratitudinem, ut rem longe honestissimam à philosophis commendari. Unde à nostris dictum est, naturaliter nos ad remunerandum obligari, *l. sed & si lege*, §. *consuluit, de petit. her.* Verum hic nulla proprie naturalis obligatio est. Nam hoc non agitur inter dantem beneficium & accipientem, ut aliquid eo nomine, is qui dedit, recipiat. Cum enim de naturali obligatione loquimur, eam intelligimus, propter quam si non experiri in judicio, saltem petere & flagitare, quasi debitum ac si non præstetur conqueri possumus: ut si quis aliquid se daturum promiserit, &c. Turpe est autem ac viro prudenti non convenit, ab eo, in quem beneficium collatum est ἀντίδωρον aliquod, ceu debitum, petere. Alioquin beneficium non esset, sed creditum, ut disputat Senec *lib.* 3. *de beneficiis.* Omnes enim obligationes, quæ vere & proprie naturales dicuntur, ita contrahuntur, ut quod ad propositum, voluntatemque contrahentium attinet, necessariam præstationem habeant. At cum liberalitatem exercemus in alium, damus vel perdituri, & totum permittimus accipientium arbitrio, ut idem *Senec.* ait.

NATURALIS possessio, pro corporali, *l. possideri*, *ff. de aqu. poss.* Spieg.

NATURALITER possidere dicitur, cum quis corpore possidet, usumque rei apprehensæ percipit. Quod si quis vere rei non insistit, neque usum percipit, is per interpretationem legis civiliter possidere dicitur, *l. Pompon. ff. Fam. ercisc. l. naturaliter*, *ff. de acquir. poss.* Spieg. vide & paulo post, Naturaliter possidere.

NATURALITER verbum interdum naturali ratione significat, ut *in l.* 25. *§. consuluit*, *ff. de pet. hared. l.* 16. §. *pen*, *ff. de minorib. l.* 2. §. *ult. ff. loca.* Interdum vero per rerum naturam, ut *in l.* 7. *ff. de divers. reg. jur.* Interdum ex naturali causa & à naturali non manu facto opere, *l.* 20. §. 1. *ff. de servit. rust. l.* 1. *§.* 1. *& §. idem ajunt*, *ff. de acq. & aq. plu.* Postremo Naturaliter significat corporaliter, & ut ita dicam, realiter, ut *in l.* 53. *ff. de acqu. rer. dom.* quod naturaliter adquiritur, id est, facto ipso, realique & corporali apprehensione & *in l.* 49. *ff. de solut.* Solutam pecuniam intelligimus utique naturaliter, si numerata sit creditori. Ita dicimus naturaliter tenere, possidere, apprehendere, i. e. corpore & actu.

ectu. *l.* 33. *ff. fam. ercisc. l.* 3. *§. ult. ff. ad exhib. l.* 2. *§ quod vulgo, ff pro harede, l.* 7. *§. neque colonus ff. comm divid. l.* 1. *l.* 12. *l.* 23. *ff. de adquir. poss l ult. §. ult. ff. de precar. l. tunc in potestatem, ff. de usucap.* Qui enim possessioni incumbit, atque insistit, eamque corpore contingit, is naturaliter tenere possidereque dicitur. Ita naturalem possessionem accipimus, *l.* 38. *§. si possessionem, ff. de usur. l.* 1 *§. dicitur, ff de vi & vi arm.* Corporalem & facti possessionem Jurisconsulti appellant, *l.* 1. *§. per servum, l.* 23. *§.* 1. *l.* 24. *l.* 25. *§. ult. l.* 29. *l.* 51. *ff. de acq. poss. l.* 40. *§. ult. ff de pign. act.* Nec vero aliter naturalis possessio dicitur, quam naturalis datio, *l.* 8 *ff. de pecul.* Briss. adde Connan. *lib.* 3. *c.* 9. *n.* 4

NATURALITER interrumpitur possessio, id est, facto naturali & corporali, cum scilicet quis de possessione vi dejicitur, vel res mobilis ei eripitur, *l.* 5. *ff. de usucap.* Naturaliter obligatio solvi dicitur numeratione, præstatione, vel solutione rei debitæ ante moram, *l. pen. ff. de solut. l. ult. C. ad exhib.* Sic etiam naturalem obligationem Paul. in *l.* 126. *§. superest, ff. de verb. oblig.* dixit, quæ ex naturali facto, id est, numeratione oritur, ad differentiam ejus quæ verbis fit, ex *Briss.*

NATURALITER videtur ad mortuum pertinere locus, in quem infertur, *l.* 4. *ff. de Religios.*

NATURALITER possidere eum constat, qui contra leges donatum accepit, ut si quid uxor viro donaverit, id vir non possidet jure dominii, cum sciat, aut ignorare non debeat, inutilem donationem esse, sed naturaliter volente domino, qui ei possessione cessit & competunt ei interdicta possessoria, *l.* 1. *§. si vir, de acqu. poss. l.* 1. *§. dejicitur, ff unde vi.* Naturaliter quoque non civiliter possidet is, qui precario rogavit, ut sibi possidere liceret, *l. & habet, §. eum qui, ff. de precar.* Cujac. 9. *obs.* 33.

NATU in quarta decinatione, solum in auferendi casu invenitur. Grandis natu, major natu, vel maximus natu. De primo sic *Cic.* in Catilinam: Quanquam eum colere cœpi non admodum grandem natu, sed tamen jam ætate provectum. *Callistratus* de Decur. Non tantum, inquit, qui teneræ ætatis, sed etiam qui grandes sunt natu, decuriones fieri prohibentur. Reliqua duo, *Tisiino* teste passim obvia sunt legentibus. *Spieg.*

NATUS etiam dicitur, qui cæso utero materno nascitur vivus, *l. quod dicitur, de lib. & posth.* Vide hic *Bart.* Notum est, *Beroaldum* convellere eos, qui Julium Cæsarem dictatorem sic natum prodiderunt, *Spieg.*

NATUS, qui confestim moritur, pro non nato habetur, *in l. Titius §. Lucius, eod. tit.* Proposito *Pauli* Jurisconsul. themate, quod non alibi reperire licet, ut *Baldus* adnotavit. Sic qui mortuus nascitur, natum minimum intelligimus, l. qui mortui, *l. avunculus, §. fin. ff. de verb. sign.* Vide quæ in utramque commentatus est *Alciat.* Spieg.

NAVALIA, vasa, in quibus onera recondita in naves imponuntur Ulpian. *l.* 19. *§.* 5. *ff. de aur. arg.* Vasorum appellatio generalis est: dicimus vasa vinaria, & vinalia. Nonnulli reponunt NIVALIA, pro colo nivario: quod & Ulpiani sententia repudiat, & loquendi consuetudo. NIVARIA enim per R. legendum esset. *Prat. ex Hot.*

NAVALI functio: vide paulo post Navicularia functio.

NAVARE, verbum à nautis tractum, est alicui studiose adjumento esse. Naves enim, cum ex navalibus in mare deducuntur, maximo hominum auxilio indigent. *Spieg.*

NAVARCHUS, navis princeps, qui in navi nautis imperat: ejus meminit Ulp. *in l. unic.* §. 1. *ff. de bon. pos. ex test. milit.* Et *Cic.* in Verr. sumptum omnem, inquit Cicero, in classem, frumento, stipendio, cæterisque rebus navarcho suo quæque civitas semper dare solebat. *Prat. Briss.*

NAUCELLÆ piscium capiendorum causa præparatæ, *l.* 17. §. 1. *ff. de instr. vel instr. leg.*

NAUCLERI *in l.* 1. 2. *& l.* 3. *C de navicul. & l. unic. C. de litor. & itin. custod. lib.* 12. & Navicularii *in rubr. C. de navicul.* eadem fere significatione sunt: alius tamen Græcis ναύκληρος est, alius κυβερνήτης, sic enim eos *Plutarch.* in Polit. distinguit, ναύτης μὲν ἐκλέγεται κυβερνήτης, κυβερνήτην ναύκληρος Et *Athen.* lib. 5. τῶν μὲν κατὰ ναῦν ἀδικημάτων δικαστὴς ἦν ναύκληρος κυβερνήτης, *&c. Ammonio* Naucleri sunt, non solum qui naves possident, sed ædium locatores: *Hesich.* verò Nauclerus est ὁ συνοικίας πρόεστως, sive σταθμοῦχος, is scilicet, qui in hospitibus domum suam quasi locat, ut navicularius vectorib. Demarchi item Athenis ναύκληροι dicebantur, ut ex Hyperide observat *Hippocrates*, Pr.

NAVIS in edicto de exercitoria actione accipi debet sive fluvialis, sive marina, sive in aliquo stagno naviget, sive schedia sit; Marinarum autem navium (quæ & maritimæ vocantur *l.* 54. *divus, ff. de jure imm.*) quædam actuariæ dicuntur, quædam onerariæ, quædam ἐπιβατηγοί, Naves actuariæ, quas Græci ἐπακτρίδες vel ἐπακτρίδας vocant, dicuntur, quæ præter vela remis etiam aguntur, sed propriè dicuntur, quæ voluptatis causa paratæ sunt Marcel. *l.* 2. *ff. de capt. & postlim.* Navibus longis atque onerariis propter belli usum postliminium est: non piscatoriis, aut si quas actuarias voluptatis causa paraverunt. Navis oneraria quæ oneri ferendo parata est, quæ non remis, sed velis utebatur. Ulp. *l.* 1. *§.* 5. *de exerc. act.* Quædam n. naves onerariæ, quædam, ut ipsi dicunt ἐπιβατηγοὶ Marcel. *lib.* 2. *ff. de capt. & postlim.* Navibus longis atque onerariis propter belli usum postliminium est. Ἐπιβατηγοὶ autem naves sunt idoneæ ad vectores trajiciendos, *l.* 1. *§. sed & si ut certis, ff de exerc. act.* ἐπιβάται enim vectores appellantur. Vide ἐπιβατηγοὶ Inter fluviales naves sunt rates, quas navigii appellatione etiam contineri Ulp. scribit *l.* 1. *§. navigii ff. de flum.* quamquam à navibus separantur, *in l.* 1. *§. de exercitoribus, ff. nautæ caupo.* Unde Ratiarius qui rates ducit *l.* 30 *ff. de pign. act.* ut lintrarii, qui lintres, *in d. §. de exercitoribus, ff.* Erant & Codicariæ naves, quo nomine appellatæ, quæ per Tiberim commeatus subvehebant. Sunt & ex Navium genere Diomones. Ejusdem generis sunt Pontones de quib. Paul. *l. ult. ff. de servit. rust. &* Cæsar. *lib.* 3. *de bello civil. &* Gell. *lib.* 10. *c.* 15. *&* Auson. *in Monosyll. &* Isid. *lib.* 19. *c.* 1. Prat. ex Briss.

NAVES lusoriæ, apud Veget. *lib.* 2. *c.* 1. *& lib.* 4. *c. ult.* eæ erant quibus in Danubio quotidianis utebantur excubiis, quarum etiam titulus est *lib.* 7. *C. Theo.* Hujusmodi navigiorum meminit etiam Ammian. Marcell. *lib.* 17. his verbis, Lusoriis navibus discurrentes flumen ultro citroque milites ordinavit. Et *lib.* 17. Collecti nocte provecta impositique omnes, quod lusoriæ naves quadraginta, quæ tunc aderant, solæ ceperunt, decurrere jubentur per flumen, *Senec.* lib. 7. *de beneficiis, c.* 20. Triremes & ceratas non mitterem, lusorias & cubiculatas, & alia ludi-

bria regum in mari lascivientium mittam, *Briss.*

Navem per aversionem conducere, exponitur superius in dictione Aversio. Dicimus & navim, ut apud Jurisc. reperitur, Paul. *ad fi. l. si unus, ff. de pact.* aut ne navim ædificiumque peterem.

Navem suam aliena materia reficere: vide Julianum *l. Minutius ff. de rei vindic.* Spieg.

Naves biremes, quæ duos remorum ordines habent.

Naves captivæ ipsæ, quæ ab hostibus captæ dicebantur, & merito postliminium habebant, ut docet Marcell. *l. 2. de capt. & postli. rev.* Tull. *in Top.* Postliminio redeunt, hæc, homo, navis, malus, clitellarius equus, equa quæ frena accipere solet. *Spieg.*

Naves ceratæ à quibusdam dicuntur, quasi cera & ebore citroque, id est, vermiculo pictæ, Brodæus *Miscell.* lib. 4. c. 13. *Briss.*

Naves piscatoriæ, naves piscibus capiendis accommodatæ. Marcellus *l. 2. ff. de capt. & postlim. reverf.* Navibus longis atque onerariis, propter belli usum postliminium est non piscatoriis. Livius *libr.* 33. ni mare propinquum & haud procul littore naves piscatoriæ pleræque conspectæ peritis navigandi dedissent effugium. *Hot.*

Naves quadriremes, quæ quatuor remorum ordines habent.

Naves vinariæ in quas vinum effundebatur, *l. 1. §. sed & si de navi, ff. de furt.* de quibus hæc *Varronis* lib. 2. *de re rust. cap.* 1. verba accipienda credit *Briss.* Navibus vindemiam condimus ex insula Choa & Chio.

Naufragium, navis fractio, ut notat *gl. in rub. C. de naufrag. lib.* 11. Joh. Bello. *Etymol.*

Naufragium, inter fortuitos casus quando sit numerandum, docet Bart. *in l. 1. & 2. de naufr.* Frid. Imp. *in Aur. navigia C. de furt.* damnat eos, qui bona naufragorum sibi adpropriant, prætextu consuetudinis, quæ certe crudelis est, & impia. *Spieg.*

Naufragium colligere, supprimere. *Briss.* ex ff.

Navicella, diminutum à navi, Marcell. *lib. 17. §. 1. ff. de instr. vel instr.* Instrumento piscatorio contineri *Arist.* ait navicellas, quæ piscium capiendorum causa comparatæ sunt. Legitur tamen Naucella. *Hot.*

Naviculam duorum scalmorum vocat Tul. 1. de Oratore; quod navigiolum dixit *Lentulus* in epist. familiaribus *lib.* 12. Spieg.

Navicularii functio *in l. 2. & ult. C. de pred. navic. lib. 11. l. 3. C. de cohort. lib.* 11. quæ & Navalis functio vocatur, *in l. 15. C. de omn. agr. desert. lib.* 11.

Navicularii, ut *Budæus* tradidit *l. 5. ff. nau. caup. stab.* navium sunt domini, qui Græce Naucleri dicuntur, meritorias naves habentes, quos patronos appellamus. *Tacitus.* Atque inde decursu in littora vim in mercatores aut navicularios audebant. *Veget.* tamen *libr.* 4. eos, qui in classe singulis navibus præsunt, quos Græci Navarchos vocant, nostrum vulgus Capitaneum, aut caput armatæ marinæ navis vocat. *Peckius* comment. *lib. 1. n. 1. C. de navicul. lib.* 11.

Navicularius seu naviculator dicitur, qui navem regit, Græcè ναύκληρος: Hunc patronum appellamus Bud. *in l. 1. de arbitr.* Naviculariorum autem nomine qui veniant, *Callistratus* explicat *in l. semper, ff. de jure immun.* meminitque naviculariæ, hoc est, artis ipsius regendæ navis, post Bud. *in Annot. prior.* vide Bart. *in l. 1. C. de navic.* qui est primus tit. lib. 4. *Anch.*

Navicularius dicitur, qui navem agit, exercetque, & onus aliquod vehendum navi suscipit. *l. 1. §. & sunt, ff. naut. caup.* Briss.

Navigabilis, Navigabile flumen. *Briss.*

Navigatio prima olim dicebatur, cum post sævitiam hyemis, qua mare clausum erat, vere navigantibus primum aperiebatur. De ea quispiam existimare posset *Ciceronem loqui lib. 2. Epist. ad Q. Fratrem*: Iidem aiebant nuntiare primam navigatione esse transmissurum. Nam paulo ante dixerat: Atque adhuc clausum mare fuisse scio. Iterum, Tu mi frater, simul ac illo veneris, primam navigationem (dummodo idonea tempestas sit) ne omiseris. Esse & prima navigatio potest, cum dicimus nos quamprimum navigaturos & primam quamque navigandi occasionem arrepturos. Prima etiam navigatio dicitur, cum eam secundæ comparamus, quæ & temeraria magis pleruмque & improvida est: & secunda non raro ejus peccatum corrigit & emendat. Unde & proverbio Græco celebratur δεύτερος πλοῦς: sunt tamen qui primam navigationem velificationem interpretantur, secundam remigationem, ut Suidas est auctor. De eo autem tempore, quo aperiebatur mare, primumque tentabatur & navigabatur, ita scribitur in epigrammatis Græcis:

> Οἴγεται ἄρτι θάλασσα, ἐφοπλίζοιτε δὲ νῆας
> Ὥριον ἀκλύστων ἐκ τῶν ἀγόντων λιμένων.
> Ἤδη καὶ πλώουσιν ἐπ' ὄρθια κύματα ναῦται
> Πνοιῇ ἀπηκάντα ζεφυρηλίνα κολπώσαντες.

De ea & *Vegetius* ita scribit. Post natalem vero, ut ita dicam, navigationis, qui solenni certamine publicoque spectaculo multarum gentium celebratur. Iterum, Phenite decursu, i. e. post ortum pleiadum, à die 6. Calend. Juniarum usque in Arcturi ortum, id est in diem octavum decimum Cal. Octobrium secunda navigatio creditur. *Turneb.* adverf. *lib. 24. c.* 34.

Navigare dicuntur nautæ & vectores. Sed & ipsa navis navigare dicitur. *l. 1. §. navem, ff. de exercitoria.* Merces quoque navigare dicuntur, *l. 1. ff. de nauti fœno.* Briss.

Navigare eum dicunt decreta nostra Canonica ex D. Augustino, qui matrimonium contrahit, *in c. nos novimus*, & ibi *gl. in verbo, navigasti*, 17. *qu.* 2. tanquam scilicet utroque modo multa pericula, & plerumque naufragia subeamus, ut annotavit *Tiraq.* in tract. *l. Boves, §. hoc serm. ff. de verb. & rer. sign.* 158.

Navigium, pro navigatione, & eo, quem Græci πλοῖον dicunt apud Jurisc. *in l. qui Romæ, §. Callimachus, de verb. oblig.* Sed Prætor in interdicto, *Ne quid in flumine publ.* sic usus est, ut sit sensus, *Olden.* expositore, Ne iter fiat deterius navigationi, vel navi, Navigium n. genus est continens naves, rates, & cæteras species, quibus ad navigationem utimur. *Spieg.* Usus est itaque tam pro navigatione ipsa, quam navi quacunque. *Old.*

Navigium in edicto de fluminibus, in verbis (quo statio iterve Navigii deterior fiat) pro navigatione positum est: imo Navigium solemus dicere etiam ipsam navem. Navigii appellatione etiam rates continentur. *Briss.*

Navigium, quasi navis ductio.

Navis vide Baysium in de re navali. Connanus puppim, clavim, navim, non puppem, clavem, navem, dici oportere præcipit. Findimus autem, & partimur navem, in proram, puppim, malum, & reliquas partes, *l. malum navis de verb. sign.* Dividimus in schediam, hoc est, inelaboratam, & elaboratam, *l. 1. §. navem, de exercit.* Præterea in onerariam, & ἐπιβατικὴν quam ascensoriam possis interpretari, *d. l. 1. §. 1.* Rursus

Rursus in onerariam, & scapham, *l. fin. de fund. instruct.* Insuper in onerariam, piscatoriam, & actuariam, *l. 2. capt. & postlim. rever.* Spieg.

Navis ad hoc paratur, ut navigetur, dicit Ulp. *l. arboribus*, §. *navis usufr. ff. de usufr.* Spieg.

Navis Bona dicitur, ut ad Lucilium 77. *Epist. lib.* 5. Annæus Seneca scribit, non quæ preciosis coloribus picta est, nec cui argenteum rostrum est, sed stabilis, & firma, & juncturis aquam excludentibus spissa, ad ferendum incursum maris solida gubernaculo parens, velox, & non sentiens ventum. *Peckius* comment. *l.* 4. *§. cum autem, ff. ad l. Rhodiam.*

Naves orariæ apud *Plinium* quæ sint, cum in epistola ad Trajanum scribit. Nunc destino partim navibus orariis, partim vehiculis provinciam petere: *Turnebus* adversariorum *libr.* 1. *c.* 20. actuarias & parvas esse existimat, quibus secundum oram navigatur: nam majoribus pelagus tentatur: neque enim parvo navigio quisquam se magno committere mari audet, sed littus legit: proinde *Cicer.* ad Attic. scribit: Cogitaremus corbitane Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum, nam si trajiciendum fuisset mare, corbita ac oneraria, id est, magna navi fuisset opus: sin ad Leucopetram eundum, ad secundum littus navigandum fuisset, ei navigationi commodior erat litoralis navigatio, quam pelagia. *Turnebus* ibid.

Navis quasi membra sunt, gubernacula, malus, vela, antennæ, *l.* 44 *ff. de evict.* Artemon utique navis pars non est, *l.* 242. *ff. de verb. sig.* Scapha etiam navis pars non est, sed accessio, *l. ult. ff. de instruct. vel instrum.* Paul. *lib.* 2. *sent. tit.* 7. Nam scapha ipsa per se parva navicula est, *d. l.* 44. *ff. de evict. l.* 3. § *armamenta, ff. de rei vind. & l.* 4. *ff. de leg. Rhod. l.* 26. §. *si navis tua, ff. ad l. Aqu.* Briss. adde Gœdd. *ad l.* 242. *in pr. ff. de verb. sign.*

Navis si adeo sæpe refecta esset, ut nulla tabula eadem permaneret, quæ non nova fuisset, nihilominus eandem navem esse existimari, autore Alpheno, *l. proponebatur, ff. de judic.* Spieg.

Navis totius proprietas, carinæ causam sequitur teste *Juliano*, l. supra citata, *Spieg.*

Navis triremis, quæ tres remorum ordines habet, *Ein schiff daß die Ruderbanck hat.* Triremium navium princeps à Seneca lib. 7. de benef. vocatur Trierarchus. Ejus quoque fit mentio *in l. Sejus* 46. *ff. ad Treb.* Vide & *Demosth.* in orat. contra Æschinem & in Androtionem, & Posthell. *de magistr. Ath. c.* 9.

Naulum, merces quam vector nautæ dissolvit. Ulp. *l.* 6. *ff. qui pot. in pign.* Si quis in merces sibi obligatas crediderit, vel ut salvæ fiant, vel ut naulum exolvatur, Ulp. *l.* 39. *ff de leg. & fid. lib.* 1. Et id in operis servorum, vel vecturis jumentorum, vel naulis navium dicendum. Vecturarum verbo pro naulo utitur Ulp. *in leg.* 29. *de petit. hared.* item vecturæ navium & jumentorum, *Prat. & Hot.* Briss.

Naumachia dicitur navalis, lusoria seu imaginaria pugna, quæ fit in Euripis & canalibus, animi gratia, alias, etiam pro loco capitur, ubi pugna committitur. *Do tibi Naumaciam, tu das Epigrammata nobis*, Martialis inquit. A naumachia, naumachiarius inclinatur, res notissima. *Jo. Baptista* in commentario Epistolarum *Sidonii Apollin.* ad Heroinum *lib.* 1.

Naupegi *in l fin. ff. de jur. immu.* & apud Firmic. *lib.* 4. *Mathes. cap.* 7. dicuntur, qui naves compingunt & fabricant. Ναυπηγὸς hodie apud Venetos vulgo appellatur *Calafatte*, voce à recentioribus Græcis mutuata, qui navium artifices καλαφάτας appellant, testatur Michaelis Imp. nomen qui Calafates vocatus fuit, quod parentes ipsius naves ad Paphlagonas construxissent. *Prat.*

Ναυφύλακες *leg.* 1. *§. & sunt quidam, ff. naut. cap. stab.* qui custodiæ gratia navibus ab exercitoribus præponebantur, *Prat.*

Naula vel per epenthesin Navita proprie is est, qui navim exercet. quamvis nautæ appellantur omnes, qui navigandi causa in navi sunt. Ulp. *in l.* 1. §. *qui sunt igitur, ff. nautæ, caupones &c.* vide *Alciat.* 3. dispunct. c. 21.

Nautas in edicto nautæ, caupones, accipimus qui navem exercent, *l.* 1. *§.* 1. *ff nautæ, caupo.* Qui & navicularii dicuntur, *l.* 9. *in fin. ff. de decurionibus, l.* 5. *ff. de muneribus & honor. l.* 17. §. 1. *ff. loc. l.* 5. §. *negotiatores. ff. de jur. immun. l.* 1. *C. de hared. dec. Rubr. de navicul. & de prad. navicul. lib.* 11. Vopiscus in Aurelia. Quod ut esset perpetuum, naviculatis Niliacos apud Ægyptum novos, & Romæ amicos posuit. Naviculatores etiam Cicero pro lege Manilia dixit, *Briss.*

Nautipibatæ *in l. debet. §. hac actio, ff. nau. caup. stab.* sunt Alciato teste, qui navem inscendunt, & pro precio vecturæ, seu naulo, ipsi nautarum officio funguntur. Quod autem μεσοναύτας & ναυτεπιβάτας eadem esse *Vult. lib.* 1. *parerg. c.* 48. perperam. Naurobatas, hoc est, eos qui funes navium inscendunt à Jurisc. sensu alienos esse, idem tradit *in fin. lib.* 3. *dispunct.* Prat.

Nautica pecunia quæ & trajectitia dicitur, est, quam creditor negotiatori trans mare navigaturo usque ad certum locum, vel in omne itionis & reditionis tempus suo periculo præstat, qua de causa permissum est, ut ejus nomine & ex pacto usuram petat, & usuram gravissimam petat, *leg.* 1. *& pass. ff. de nau. fœn.* Dicitur & nauticum fœnus, & usura maritima, *l.* 6. *ff. illo tit.* Hot. Briss.

Nauticæ usuræ apud Jurisconsultos dicuntur centesimæ, magnæque. Sed ad tituli, De nauticis usuris, faciliorem intelligentiam: vide Bud. *lib. de asse.* ubi de multiplici usurarum specie tractat. *Anchor.*

Nauticum fœnus est, quod propter nauticam pecuniam, vel quasi nauticam exigitur. Cum enim qui nauticam exercent negotiationem, se suaque ventis & undis committant, fœneratores majorem usuram exigebant. Nauticum autem fœnus Pollux *lib.* 8. duorum generum ponit, heteroplum, & amphoteroplum. Heteroplum est, cum commeatus tantum periculum fœnerator suscepit Amphoteroplum cum remeatus quoque, veluti si negotiator Venetus pecuniam acciperet reddendam Brugis, hoc genus negotiationis, quod utriusque periculo fit à Græcis dicitur ἀμφοτερόπλουν, idque mutuum vocabatur δάνειον ναυτικόν. Usus est *Demosthenes* in orat. adversus Dionysiodorum. Dicebatur & ἔκδοσις, quo verbo idem usus est *Demosthenes* ipse contra Aphobum, quod feris daretur. Eam pecuniam Modestinus vocat trajectitiam, sed non solus Pansus appellat usuras maritimas. *Anchoran.*

Nauticus panis est, quem milites nostri peregrina voce, hoc est, Italica *biscotto* appellant *Spieg.* Alias buccellatus panis dicitur, *Ammianus Marcellinus* ad usus diuturnitatem excoctum vocat, Brod. *Miscellan.* lib. 4. c. 11.

N E.

Ne, pro an, non raro apud Jurisconf. occurrit *l. in persona, ff. de pact. l.* 3. *§. fin. ff. de don.*

don. int. & uxor. Quando vero ne causam, modum, conditionem in jure nostro inducat, vide Bart. *in leg. si quis possess. ff. de acqu.* Prat.

Ne plerumque non vetandi, sed negandi vim habet, & pro Non ponitur. Quod donat. in Terent. And. & Eunuch. notat. & illo Nævii versu confirmat. Utinam ne immemore Pelio. Sic in *l.* 13. §. *idem Julianus, ff. de Jure jur.* Juraverit se furtum ne fecisse, & *in l.* 61. *§. ult. de condit. & demonst.* Si à liberis ne nupserit. Et *in l.* 21. §. 1. *ff. rer. amor.* Pedius putat ne furtum eum facere. Adde & *l. pen. §. non danda. C. de erog. mili. an. lib.* 12. Itaque qui hoc non vident, sine causa emendant illud Ciceronis in Verrem. Qui ita dicunt, Ne tollam potius quam paciscat: & pro ne *Non* substituunt *Briss.* Vide *Budæum* in annot. prior. *ad leg. in eo jure, ff. de ritu nupt.*

Ne cui officium publicum vel damno vel compendio sit, Africanus *l. videlicet, ex quib. caus. major.* Spieg.

Ne dum, pro tamen, exponi *in §. sed nedum, Inst. de vi bon. rap.* ridiculum est: sunt enim (quod nec pueri ignorant) duo eo loci particulæ. Porro *Nedum,* conjuncta particula, duobus tantum modis usurpatur: altero, cum utramque sententiam eodem claudimus verbo: altero, cum suum utrique sententiæ verbum accommodamus. Vide *Vallam* lib. 2. *Spieg.*

Ne diphthongum, affirmantis adverbium est, certe & valde significans. *Spieg.*

Ne facies furem, vel fugitivum servum meum, h. e. exponente Ulpiano, ne sollicites, ut fur fiat, vel fugitivus fiat: ne ita negligas servum, ut fur efficiatur, *l. non impossibile, ff. de pact.* Sp. Pr.

Ne judicatum sit, pro, Ne valeat sententia. *Ulp.* de feriis: Si feriatis diebus fuerit judicatum, lege cautum est, ne his diebus judicatum sit, id est, ne valeat. *Bud.*

Ne luminibus officiatur, hoc maxime adeptum videbitur, ne jus sit vicino, invitis nobis altius ædificare atque, ita minuere lumina nostrorum ædificiorum, teste Paulo *leg.* 3. *ff. de serv. urb. præd.* Spieg.

Ne non. Sub hac particula assertiorem esse doctiss. *Zas.* exemplis è Jurisconf. petitis planum facit, in scholiis *ad §. Cato, l. eadem dicemus, ff. de verb. oblig.* Spieg.

Ne, & quidem. Est traditum, inter hæc verba, ne & Quidem, semper intervenire aliquid necessario debere: quum tamen reperiatur & apud Ciceronem, & Livium inter ne & Quidem nihil medium esse.

Ne passim, id est, indistincte, *l. fin. C. de jur. & fact. ignor.*

Νέαμις, est tertia præcisa, quæ anno cessavit, quam Latini novalem vocant, qua dictione usus est Gajus *in l. sylva* 30. *ff. de verb. sign.* Alii eo in loco, pro νέαμις legunt νέασιν, vide *Bud.* in verbo νέασιν & Alc. *lib.* 1. *prætermiss.*

Nebulo, antiq. Lexic. ὁ τὰ ἀλλότρια καταφαγών. Hæc addo quoniam parum sunt usitata. *Prat.*

Nec, particula, ex vi sua verb. repetitionem inducit: ut nec me amas, nec Titium, subauditur enim amas: Vide Alciatum *in l. duob. negativis verbis de verb. sign.* quem enarrando pulchre declarat, id perpetuum non esse. Duæ negationes affirmativam inducunt: quin & tres negationes non plus efficere, quam duas, ut cum lex dicit, in fugitivo locum non habere, nec usucapionem, nec præscriptionem, *l.* 1. *C. de serv. fug.* Spieg.

Nec abscisse: Vide supra Abscisse.

Nec ejus rei dominus effectum est, cum lex dicit aliquem non esse dominum, vel accepisse à non domino. Item non esse factum dominum, & cætera id genus verba accipienda sunt, quatenus ad ipsam legem loquentem attinet, de casibus, qui sic evenire solent frequenter, & cum eveniunt, apud naturam sint certi: non autem referenda sunt ad opinionem actoris qui ignorare potest, utrum tradens fuerit dominus, aut non fuerit: Vide *Oldend.* Action. 3. Class. 3. *Spieg.*

Nec mirum, *in l. Labeo, ff. de supell. leg.* pro non novo, ut apud *Cic.* vel citra rationem: quemadmodum Mirum in modum, quod infra rationem est. *Spieg.*

Nec neque, disjunctivas esse in Grammatica, quam scripsit divus *Augustinus*, putavit. Quod nostri non admitterent, teste *Alciato.* Conjunctim enim negant, & ideo quamvis alterum non fiat, committitur stipulatio, *l. si is qui ducenta, §. cum ita, ff. de rebus dub.* Spieg.

Nec non affirmat, ut etiam Grammatici fatentur. Quamquam non perpetuum est in jure nostro, duas negationes inducere affirmativam, ut in particula nec latius indicavimus. *Spieg.*

Nec *in l. unic.* § *& cum lex, C. de rei uxor. act.* pro nec quidem, positum scribit *A. August.* lib. 2. emend c. 1. *Prat.*

Nec pro *non* in 12. sæpe positum *Festus* scribit, & ex earum capitibus, quæ hodie extant, liquido apparet. Sic *in l.* 3. §. *si duo impuberes, ff. de Carb. ed. l.* 1. §. *si ad fiscum. ff. ut legati nom. cau.* & alias sæpe *Briss.* Idem refert *Conn.* lib. 4. c. 3. n. 3.

Nec raro, pro *Et raro*, positum videtur a celso geminata negatione ex Græcorum consuetudine, pro simplici. Si tibi nupsero, inquit, decem dari spondes? causa cognita denegandam actionem puto, nec raro probabilis causa hujusmodi stipulationis est, *l* 87. *§* 2. *ff. de verb. oblig.* ubi optimus *Accurs.* inscientia locutionis offensus, nec raro, inquit, id est, nunquam, sed & nec rara legi quibusdam in libris testatur: quod absurdius multo est. *Hot. Prat.*

Necare videtur non tantum is qui partum præfocat, sed & is qui abjicit, & qui alimoniam denegat, & is publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet, autor Paulus, *ff. de lib. agnosc.* Spieg. Prat, Briss.

Necare veneno. *Briss.*

In Necem Jureconsultus significat, in perniciem, fraudem, & damnum, *l.* 1. *si fidejusserit, ff. si quid in frau. pat. l.* 10. §. *versum, ff. de in rem vers. l.* 13. *ff. de minor. l.* 11. *ff. de pec. l.* 4. *ff. si quis omn. caus. test. l.* 5. §. *dolum, ff. ut in poss. l.* 1. *ff. de liti. l.* 14. *ff. de appell. l.* 3. §. *item si quis, ff. de crim. stellio.* Briss.

Necessaria artificia, *in l. servos pignoratos, in princ. ff. de pignor. act.*

Necessariæ impensæ: vide Impensæ necessariæ.

Necessariæ personæ, vel sanguine, vel affinitate nobis conjunctæ. Earum fit mentio *in l. quamvis,* 2. *C. de adul. & in gloss. l. Imperator Antonius, ff. de pactis.* Specialiter autem necessariæ personæ quæ sint, indicant Paulus & Callistratus *l.* 1. *& l. seq. ff. in jus vocat. ut cant.* Spieg.

Necessariæ personæ quomodo accipiendæ *in l.* 1. *ff. de in jus voc. colligitur ex l.* 2. *eo. tit. l.* 2. *§. ait Prætor, ff. qui satisd. cog. l.* 2. *§. ult. ff. quand. appell. l.* 21. *ff. solut. matrim.* Briss.

Neces-

Necessariam peregrinationem allegare, *l. aut si valetudinem, ff. de procur.* Spieg.

Necessarie, id est, necessario. *Briss.*

Necessarii pro propinquis, *l.* 5. *§* 1. *ff. ex quib. caus. major.* & sunt, ut *Gallus Ælius* ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur, præter cæteros. Hæc *Festus*: ut suspicari aliquis possit, Necessarios hæredes dici liberos, in quos necessario ex officio hæreditas confertur: Vide Hæres suus & necessarius. *Hot.* Item *Revard.* l. hæredem ejusdem potestatis, ff. de reg. jur. *Briss.*

Necessarius hæres. Quamvis lex Ælia *Sentiat* servorum istorum libertatem impediat, qui à dominis in fraudem creditorum manumittuntur. Licet tamen domino, qui solvendo non est (is autem solvendo non est, qui plus debet, quam in bonis habet, ita Theophil. *in §.* 1. *quibus ex caus. manum. Institut.*) in testamento servum suum cum libertate hæredem instituere, ut liber fiat, hæresque ei solus, & necessarius. Idque ea lege *Ælia Sentiat* provisum est, & rectè. Valde enim prospiciendum erat, ut egentes homines, quibus alius hæres extiturus non esset, vel servum suum necessarium hæredem haberent, qui satisfacturus esset creditoribus, aut hoc eo non faciente, creditores hæreditarios servi nomine vendant, ne injuria defunctus afficiatur, *dict. §.* 1. Necessarius ergo hæres est, servus à domino, qui solvendo non est: cum libertate institutus, qui solus, & necessarius hæres dicitur. Solus, quoniam unum & eum solum, ei qui solvendo non est, hæredem licet instituere: nam usque ad unum lex suam constitutionem vitiat, atque corrumpit: ita Theol. *in d. §.* 1. quodque ita demum servus necessarius hæres existat, si modo ei nemo alius ex testamento hæres extiterit, aut quia nemo hæres scriptus sit, aut quia is, qui scriptus est, qualibet ex causa ei hæres non extiterit, *d. §.* 1. Necessarius vero hæres ideo appellatur, quia sive velit, sive nolit, omnino post mortem testatoris, protinus liber, & necessarius hæres fit. Unde qui facultates tuas suspectas habent, solent, servum suum primo, aut secundo, aut etiam ulteriore gradu hæredem instituere: ut si creditoribus satis non fiat, potius ejus hæredis bona, quam ipsius testatoris à creditoribus possideantur, vel distrahantur, vel inter eos dividantur. Pro hoc tamen incommodo illud ei commodum præstatur præter libertatem, quam necessario cum institutione consequitur, ut ea quæ post mortem patroni sui sibi acquisierit, ipsi reserventur. Et quamvis bona defuncti non sufficiant creditoribus, iterum tamen ex ea causa res ejus, quas sibi acquisierit, non veniunt, §. 1. *de hæred. qualitate & different. Institut. lib.* 2. Anchoran. Necessarius hæres voluntario opponitur, *l.* 18. *ff. de vulg. & pupil.* Briss.

Necessariorum hæredum alii necessarii tantum sunt, alii sui & necessarii, ut Justin *in Inst. tit. de hæred. qualit. tradit.* Necessarii tantum hæredes; quemadmodum Gajus *lib.* 1. *Instit. tit.* 3. exponit, sunt servi, cui cum libertate, hæredes instituuntur: quia velint nolint, necesse est eos hæredes esse, *l.* 12. *ff. de testam. l.* 8. *§. sed quod Papin. ff. de minorib. & titul. de hæred. inst.* satis multis legibus. Sui & necessarii sunt liberi, qui in potestate morientis fuerunt, *l.* 10. *§.* 1. *ff. de vulg.* Quorum utrumque *Ulpian.* expressit *in Instit. tit.* 22. Briss.

Necesse, Necessum à Cesso deductum est, quia non sit in eo cessandum, inquit *Donat.* in Terent. Id ergo est, quod vi aliqua cogente fieri opus est. Necessitas, ipsa vis, quæ nos cogit, ut aliquid faciamus: Poëtæ necessitatem Deam faciunt, Philosophi Fatum appellant. Adi Chiliad. *Erasm.* Porro necessitas non habet legem, juxta gloss. *in l.* 1. *de off. conf. l.* 2. *§. inde juncta gloss. in verb. communia, ad leg. Rhod. de Jact.* Nec Rom. Pont. vult ligari necessitatem & pietatem, *cap.* 2. *& ult. de fer.* Quia in re Judæi, cum plane cæci essent, à Christo apud Lucam reprehenduntur: Vide Bar. *in l.* 1. *C. de oper. serv.* & Bald. de inevitabili necessitate: vide *in c. suscitatus, de rescript.* Est autem duplex necessitas: quædam dicitur absoluta, quam primogeniam Zasius vocat. De hac intelligi debet *l. sicut, C. de actio.* qua nemo astringitur ad mutuandum. Alia respectiva, vel consecutiva vocatur, qua pacta libere inita complere adstringimur. Necessitas item conjunctionem sanguinis, vel amoris, h. e. affinitatem, vel strictam amicitiam significat. Sic necessarii, pro consanguineis. *Inst. tit. eo.* Adde, si vis & *Festum*, & *Gellium*, qui *lib.* 12. deridet Grammaticos, qui necessitudinem & necessitatem inter se differre putant. *Spieg.*

Necesse est rei cedere id, quod sine illa esse non potest, autore Paulo *l. in rem actio. ff. de rei vindic.* Spieg.

Necessitas contradictionem non habet nec admittit Solet enim multa nos vel invitos docere necessitas, sicut & exitus stultorum magister. *Prat.*

Necessitas judicandi apud Jurisconf. *in l. ult. ff. de muneribus, §. judicandi quoque necessitas*, ex quo sane non recte percepto commentatores parum firmum, vel potius falsum ducunt argumentum in tabularios atque syngrapharios, ut id quod suæ functionis est, conficere ipsi cogantur, cum meliore interprete, *Budæo* revera *Arcadius* Jurisconf. hoc significare voluerit, hominem politicum, ac civili more viventem, ut cætera munera civilia, ita judicandi quoque munus agnoscere, obireque debere, ad idque cogi posse. *Spieg.*

Necessitas vis quædam, ait *Non. Marcell.* quæ alterum cogere invitum potest. *Briss.*

Necessitas legem sæpe obtrudit invitis: quemadmodum olim curam Reipublicæ magna hominum turba, ut evitaretur confusio, ad Senatum deducit, *l.* 2. *§. deinde quia difficile, ff. de orig. jur. l. illicitas, §. ult. ff. de offic. præs.* Old. Prat.

Necessitas non habet ferias: ut sunt exempla *in l. solet etiam, ff. de feri.* Prat.

Necessitas stillicidiorum excipiendorum: Vide Ulp. *in l. si arborem, §. hac lex, ff. de servit. urb. præd.* Spieg.

Necessitudinem ab eruditis, pro eo quod necessum est, usurpari, *Catanaus* exemplis monstrat. Arrianus pariter pro necessitate usurpat, *in l. omnes, de re milit.* Ponitur quoque pro cognatorum propinquitate, sed jure & vinculo conjunctionis, vel sanguinis, vel affinitatis, vel amicitiæ, *l. ult. ff. de inst. & jur, l. si tutor. ff. de suspect. tut. l. in fideicommiss. §. cum Polidius, ff. de usur.*

Necessitudo pro conjunctione sanguinis & propinquitate, *l.* 5. *§.* 2. *ff. de quib. ex caus. in possess.* Briss.

Necessitudinem personarum scire, *l.* 2. *ff. in jus vocat.* ut cant. Est etiam, ut ait *Fronto*, necessitudo vel sanguinis, vel meritorum cum præceptoribus, cum amicis, unde Paulus *in l. non est singulis, §. insipita, ff. de reg. juris*, non immerito infinitam necessitudinis æstimationem dixit,

dixit, cum *Feſtus* ſcripſerit, in neceſſarios, qui aut cognati aut affines ſint, neceſſaria officia, conferri præter cæteros. Rævardus *d. l. non eſt ſingulis.* Ejus porro dictionis vim explicat *Gellius* lib. 13. c. 3. *Corraſius* lib. 4. *Miſcel.* c. 10. n. 5. & 6.

Neci datus, ait *Feſtus*, proprie dicitur, qui ſine vulnere interfectus eſt, ut veneno, aut fame: qui quid fecerit contra hominis necem, quod legibus permiſſum non ſit, *l. 4. ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, Briſſ.

Necromantici ſunt quorum præcantationibus videntur reſuſcitati mortui, divinitate, & ad interrogata reſpondere, *νεκρὸς* enim Græce, Latine mortuus: *μαντεία* divinatio nuncupatur, *c. nec mirum* 36. q. 5. Jo. Bello. Etymol.

Νεκροτάφιτες ὁ τοὺς νεκροὺς θάπτων, id eſt, qui mortuos ſepelit. *Ulpian.* Libitinarium Latine dici teſtatur: Si Libitinarius, inquit, quos Græce *νεκροθάπτες* vocant, ſervum pollinctorem habuerit, &c. *l. 5. de inſt. act.* Hot. Briſſ.

Nectere artibus mores, eleganter Imperatores dixerunt *in l. unica, C. de ſuffragio*, pro ſolutionem differre dolis. *Spieg.* Nectere, alias pignori obligare ſignificat. *Briſſ.*

Nefariæ nuptiæ: vide paulo poſt.

Nefarium crimen, ut nefarium ſcelus apud Cicer. *l. ſancimus, C. de pœnis, l. 2. C. ſi nupt. ex reſcript. pet.* Major autem eſt vis nefarii, quam illiciti. Sic nefariam conjunctionem *l. 1. §. 1 ff. de concubinis.* Nuptias item nefarias, plus quam illicitas intelligimus. *Spieg.*

Nefaria, ſcelerati, ſacrilegi: Vide Nonium & Varronem.

Nefas eſſe dicitur, quod eſt contra fas, ut loquitur *l. 5. ff. de quæſtionibus.* Briſſ.

Nefas impium quoddam & execrabile denotat, de quo ne fari quidem liceat, quod cum majus ſit (potius enim crimine eſt) temperamentum theoricum ei ſubjicit *Drojæus* in methodo juris.

Nefasti dies, lege, Faſti dies.

Nefasti dies vocantur Varroni, per quos dies nefas fari prætorem Do, addico, *Ovid.*

Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur.

Nefariæ nuptiæ ſunt, quæ fiunt inter parentes & liberos, in infinitum, *l. fin. ff. de ritu nupt. inter fratres & ſorores*, quod adeo verum eſt, ut ne vulgo quæſitam quidem ſororem in uxorem ducere liceat, *per l. nihil. habet*, 54 *& l. adoptivus.* 14. *§.* 2 *ff. de ritu nupt.* Et ex affinib. inter vitricum & privignam, aut privignæ filiam, inter privignum & novercam, adeo ut conjunctio illa prope nefaria dicatur, ſi filius eam fœminam in uxorem ducat, quæ patris ſui fuit concubina *l. 1. pen. ff. de concubinis*: inter ſocerum & nurum, inter generum & ſocerum, *d. l. ſi. ff. de condict. ſine cauſa*, *l. fin. ff. ad leg. Jul. de adult.* Vult. *ad* §. 1. *n.* 3. Inſtit. de nuptiis.

Negantis nulla eſt probatio, *l. adſeveratio, & l. actor. Cod. de probat.* per rerum enim naturam fieri non poteſt, ut non entium ullæ ſint qualitates. Quoties vero vel tempore vel loco coarctatus negativa, probationem recepit, *l. Pantomimus*, §. *perduellionis, ff. de acq. hæred. l. 2. C. de error. advoc.* Old. Prat.

Negare, nihil aliud eſt quam dicere aliquod non eſſe. Et proprie eſt credita, vel data negantium. Sic judicatum negare pro eo, quod falſum judicatum dicere, accipiendum eſt. *Ulp.* Nihil intereſt, ait, neget quis an taceat interrogatus, an obſcure reſpondeat, ut incertum dimittat interrogatorem, *l. de ætate*, §. *quod autem. ff. de inter. act.* Spieg.

Negare, id eſt, denegare: ut Prætor actionem ei negare debet, *l. 1. §. in operis ff de oper. nov. nun.*

Negare filium, *in l. 9. C. de patr. poteſt.* i. e. abdicare.

Non nego, medium quiddam eſt inter negantem, & vere affirmantem, *cap. is qui tacet, de reg. jur. l. ſi putas, C. de petit. hæred.* Prat.

Negatio, pura, vel ſimplex appellatur, qua neque expreſſe, neque tacite quicquam aſſeritur, ſed intentio tantum actoris in judicio fit dubia, *l. ultim. C. quib. ad libert. procl. non lic.* cum multis ſimilib. legib. quas non fruſtra congerit *Oldend.* in 10. Reg. in de probat. dict. & fact. *Zaſ.* c. ult. lib. 2. *intellect. ſingul.* quod hactenus traditum eſt, negationem non eſſe exceptionem, adſtruit contra Rhetorica præcepta, contra jus, & contra rationem dici, & ſimul deprehendi, quantas nugas Innocent. Specul. Abb. & Canoniſtæ ea in re ſparſerint, & quam omnino ſibi non conſtiterint Bart. & legiſtæ: cum tamen nos ex Rhetoricis doctrinis, ex quibus jura noſtra civilia, magna ex parte, ut veriſſime dixit, radicantur. Porro *Alciatus* oſtendit *c. parerg. lib.* 5. non eſſe veram Dialecticorum differentiam an negatio verbum præcedat, an ſubſequatur: Vide *Laurent. Vall.* lib. 1. c. 20. *Spieg.*

Negatio negationi poſtpoſita non ſemper affirmat, ſed & negat magis, cum altera pro univerſali ponitur, & particulares ſequantur. Una ſola negatio poſtpoſita negationi non affirmat, ſed negat: Ita tamen ut ſequens jungatur cum particula quidem, interdum tamen quæ hac particula duæ negationes negant, cum una particularis omittitur. Si duobus verbis aut poſitis aut intellectis addantur duæ negativæ, non dubium eſt quin negent. *Hermogenes* Rhetoric. ultim. Negatione, inquit, quandoque eodem ſenſu utimur: quaſi affirmative locuti eſſemus, quandoque minus ſignificamus, aliquando etiam amplius eodem ſenſu. *Spieg.*

Negationes duæ affirmant, tres negant, Paul. l. 24. ff. de recep. Sed ſi poſtea ille paratus ſit accipere, non impune me non daturum. Videre tamen licet multis in locis apud Juriſconſultos negationes duas repetitas more Græco pro una. *Ulpian.* l. fluminum, in princ. *de damnat. infect.* Cum nemine nihil faciente locus ipſe publicus damnum inferat ſui natura. *Sic l. neminem, Cod. de re mil. lib.* 12. Neminem in nullo numero equitum vel peditum, &c. ſociari concedimus. Item *l. devotum*, *C. de metat.* Prat.

Negatio geminata affirmat interdum, interdum non: illius exemplum eſt *in l. 1. C. de ſervis fugit. hujus in l. ejus eſt*, 3. *ff. de reg. jur.* Gœdd. *in d. comm. l.* 237. *num.* 1.

Negativa regulariter dicitur improbabilis, *leg. actor. Cod. de probationibus.* Eſt autem multiplex, facti, juris, qualitatis. De quibus copioſus *Specul.* ſcribit. *tit. de probat.* §. 1. verb. Negativa. *Spieg.*

Negativa facti eſt, ut ſi dicat aliquis ſe non fuiſſe citatum, ut ei qui negat factum non incumbit onus probandi, 2. *ff. de probat. l. actor. Cod. eod. tit.* ſi negativa non habeat adjunctam determinationem loci & temporis. Ergo coacta loco & tempore poteſt probari. Negativa juris eſt, ut ſi quis adverſarium ſuum dicat ab aliquo jure prohibitum eſſe ſpecialiter lege, vel conſtitutione, vel ſi quis negat emancipationem recte factam: & debet probari ab eo qui eam negat, *l. ab ea parte, ff. de probat.* Negativa qualitatis dicitur illa, ubi qualitas negatur, ut cum dicitur, iſte non eſt idoneus, non eſt dignus, non eſt ſolvendo. Et hæc debet probari ab eo, qui

eo, qui eam proponit, *gloſſ. in d. l. 2. ff. eod. tit.* Joan. Bellon. *Etymol.*

NEGATIVA univerſalis omnia poſt ſe deſtruit, h. e. & actum & potentiam, ut dicunt Logici, quod verum eſt in jure noſtro, ſi omnia principalia ſecundum materiam ſubjectam deſtrui intelligimus. Quippe quæ per accidens veniunt, & ſuppoſititia illa non deſtruuntur, ut docet *Zaſ.* in intellect. quo loco tractat propoſitiones univerſales quomodo intelligantur. *Spieg.*

NEGATORIA actio eſt vendicatio ſive actio in rem, qua rem noſtram adverſario vel fundo ejus ſervitutem debere, negamus. Eam Juſtinianus *in §. æque 2. Inſt. de action.* vocat negativam *Briſſon.* ſicut *Ulpianus* in l. uti frui 5. *ff. ſi uſusfr. petatur.* Uno loco ſcio eam etiam appellari contrariam, *l. ſicut, 8. ff. ſi ſervit. vindic.* Quam in rem eſſe & quidem vindicationem expreſſus eſt textus *in l. Servius, 3. §. pen. ff. de rivis, & §. æque,* quod tamen aliquis miretur, quomodo fieri poſſit, cum de ſervitute ſit, *l. 4. §. competit autem, ſi fin. ſerv. vind.* & tamen ſervitutem non vindicet. Quomodo igitur in rem erit? & dicendum eſt in rem eſſe hanc actionem, quia qui ea agit intelligitur vindicare libertatem, quæ ſervituti eſt oppoſita: ſicut vero illa duo inter ſe opponuntur, ita quoque confeſſoria & negatoria: ſicut ſervitus eſt res quæ vindicatur actione confeſſoria, ita etiam libertas res eſt quæ vindicatur actione negatoria, ac proinde recte tam hæc quam illa in re eſſe dicitur. Neque tamen propterea neceſſe eſt, prædium ejus qui ſervitutem negat, omnino eſſe liberum. Liberum enim eſſe dicitur reſpectu adverſarii, atque ita non ſimpliciter ſed relative, ut puta, ſi prædium meum medium ſit inter Sempronianum & Sejanum, & debeat ſervitutem Semproniano, non Sejano, recte agam negatoria adverſus prædii Sejani dominum, licet meum prædium in totum non ſit liberum. Quamvis enim non ſit liberum à Semproniano, liberum tamen eſt à Sejano, *d. §. competit.* Unde eſt quod vulgo dici ſolet, Quoad te, liberas ædes habeo: Ex quo colligitur etiam eum, cujus res ſervitutem debet, nihilominus recte agere negatoria, nimirum reſpectu ejus, cui ſervitutem non debet. Quinetiam idem uſu venit aliquando, ut negatoria detur etiam adverſus eum, cujus tamen prædio ſervitus debetur, ſi forte adverſarius aliter ſervitute utatur, quam ille jus ſit, puta ſi quis habet jus itineris, qui ædificet in loco ſervituris. Etſi enim hic iter debeatur, ac proinde res non ſit libera, recte tamen dominus prædii ſervitutem debentis intendit jus ibi non eſſe ei ædificare. *l. ſi eo loco, 9. l. ſi cum me 14. ff. ſi ſerv. vind. l. 4. ff. de ſervit. legata.* Atque inde eodem modo formulæ in hac actione concipiuntur indefinite, ſicut in confeſſoria, puta, in ſervitute perſonali, ſi quis intendat jus non eſſe utendi, fruendi, quam refert *Inſt. in d. §. æque,* vel non eſſe ei jus utendi, fruendi invito, ſed. *d. l. uti frui, l. ſi is qui 11. §. 1. ff. de pign.* & in ſervitute reali, ut ſi quis intendat, jus non eſſe adverſario eundi agendi, *l. ſi quando 17. l. ſicut autem 8. & paſſim in tit. ff. ſi ſerv. vind. l. ædificatum 43. ff. de damn. infect. l. binas 36. ff. de ſervit. urban. prædiorum, l. quemadmodum 29. §. 1. ff. de ad leg. Aquil. l. ſi plures, 6. §. fin. ff. arbor. furt.* Hic ergo primum requiritur, ut actor probet dominium rei cujus libertatem aſſerit, aut ſaltem jus aliquod in eo habeat: quod dominium aut jus, cum in controverſiam venit, etiamſi multi egregii Juriſconſulti in eam ſententiam inclinent, ut omnino ſit probandum: in Camera tamen Imperiali refert *Mynſingerus* centuria prima, obſervat. 19. circa quæſtionem illam aliquando in quadam cauſa obſervatam fuiſſe diſtinctionem Bart. *in l. ſi priusquam, ff. de operis novi nun. & in l. ſicut, §. ſi quæratur, ff. de ſervit. vind.* ut ſi auctor ſe in fundi poſſeſſione eſſe probare poſſit, vel etiam ipſe adverſarius fateatur, id ſufficiat, ſi quidem ex ea præſumeretur dominium, ſi autem in poſſeſſione non ſit, probet dominium rei, ſive jus quod in re habet: hoc ſi probaverit, non eſt neceſſe, ut probet libertatem. Cum enim quælibet res præſumatur eſſe libera, & ejus quod negatur, per rerum naturam probatio non ſit, niſi adverſarius de jure ſuo prætenſo doceat, actor obtinet: Alterum eſt, ut reus ſe ſervitutem in re actoris habere prætendat. Datur autem hæc ſoli domino, ſed non in ſolum dominum, verum in quemlibet interpellatorem ſive uſurpatorem ſervitutis, Vult. *ad d. §. æque, nu. 18. & ſeqq. Inſt. de action.*

NEGLIGERE eſt contemnere, aſpernari. Si judex conſtitutiones principum neglexerit, punitur, *l. 1. §. 1. ff. de leg. Cor. de falſ.* Briſſ.

NEGLIGERE videtur, qui ſæpe conventus ſui præſentiam non facit per *l. de uno quoque §. qui apud. ff. de re judic.* Spieg. Prat.

NEGLIGENS, qui in rebus ſuis diligentior non eſt, *§. fin. Inſt. pro ſoc.* Negligentem, quaſi non eligentem, Iſidorus interpretatur. Juriſperitis negligens etiam plerumque dicitur, eo ipſo, quod quis non facit, quando agendum quid eſt certo tempore & loco: niſi de impedimento doceat, ut per Felin. traditur in verb. negligentia, de reſcript. *Spieg.* Adde negligentiorem cenſeri qui non totum exequitur officium, tametſi pro parte præſtet; cum hi quibus, *§. ſi prætor aditus, ff. de tranſact.* Old.

NEGLIGENTIA deſidiam & ſegnitiem ſignificat. *Briſſ.*

NEGLIGENTIA, id eſt, per negligentiam, ut curatores qui tutelā ad ſe negligentia non tranſtulerunt, *l. 36. §. adoleſcens ff. de adminiſt. & peric.* Briſſ.

NEGLIGENTIA, magna culpa eſt, quæ modo levis, modo magna, pro ſubjecta materia accipienda eſt; magna culpa, dolus eſt, ait Paulus *l. 226. ff. de verb. ſig.* vide Culpa. *Hoſt. Spec.* tit *de reſtit. in integr. §. 1. verſ. ut autem.* Prat.

NEGLIGENTIA manifeſta *in l. 2. C. arbitr. tut.* id eſt, lata culpa.

NEGLIGENTIA noſtra ad alienam injuriam referri non debet. *Scævola* in l. 3. de tranſact. *Spieg.*

NEGLIGENTIA quanto tempore indicatur, docet Bart. *in l. 1. ff. de his quib. ut indign. & in l. cognitiones. ff. ad Syll.* Prat.

NEGLIGENTIÆ aliquot epitheta attribuuntur: & dicitur negligentia craſſa, diſſoluta, lata, magna, nimia, *Briſſ.*

NEGLIGENTIA nimia, pro lata culpa, *l. militis. ff. de cuſto. reor.* Alb. Spieg.

NEGLIGENTIA ſimplex eſt, quam culpam leviſſimam vulgo vocant: Vide Connan. *lib.* 7. c. 3. n. 7. Negligentia magna culpa eſt, quæ modo magna pro ſubjecta materia accipienda eſt: Vide ſupra Culpa. *Spieg.*

NEGO narrata prout narrantur, animo litem conteſtandi, Cautela eſt calumnioſorum advocatorum prorſus impia, nata in Juriſperitorum ſcholis, non ſacroſanct. juris officina: Vide *Oldend.* in action. 1. claſſ. 3. *Spieg.*

NEGOTIA ſunt plura quam vocabula, *l. nam natura, ff. de neg. geſt.* Spieg.

NEGOTIA ſic accipe, ſive unum, ſive plura. *Ulpian.* de neg. geſt. leg. 3. *Spieg.*

NEGOTIARI est negotiationem aliquam exercere. *Briss.*

NEGOTIARI animas, venuste *Plinius* de medicis dixit, pro eo quod est, lucrum facere in occidendis animabus. Accidit quod nostris frequens in ore est, impune hominem occidere, licere medicis, Bannisianum verbum è Cæsare Maximiliano probatum. Super pansam nostram medici ludunt, tritum apud Italos verbum. *Spieg.* ex *Old.*

NEGOTIATIO, mercaturam significat, de qua vide Bartol. *in l. legatum de leg.* 3. & in quibus consistat, eundem *in l. quicunque, ff. de Inst.* Spec. titu. *de cler. conjug. Abb. c.* 1. *& c. sacerdotibus ne cler. vel mon.*

NEGOTIATIO sagaria vide *l.* 5. *§. si plures* 15. *ff. de tribut. act.* o. *& l. cum duobus*, 52. *§. quidam sagariam, ff. pro socio.*

NEGOTIATOR, qui in aliorum negotiis se exercet: Unde *Labeo*: Negotiatores servi videntur, qui præpositi sunt negotii exercendi causa: velut qui ad emendum, aut locandum, aut conducendum præpositi sunt. Nostri mercatores, Factores vocant: vide quæ notant *in l. legatis. ff. de leg.* 3. *& l. si hoc.* 49. *ff. pro socio.* Spieg.

NEGOTIATOR vestiarius, *der mit Kleidern handelt.* Vestiarius, *ein Kleidermacher, Gewandtschneider.* Scævola *in l libertus negotiatoris ff. de ope libert.*

NEGOTIATORES, in *Justiniani* constit. lib. 12. *C. negotiator*, ne militent, intelligendi sunt, qui ergasterio præsunt, quod Latini officinam aut tabernam nominant. Igitur non tantum negotiatorum nomine mercatores sunt accipiendi, sed omnes opifices, qui & ante *Justinian.* militare poterant, raro tamen adsumpti sunt, nisi quod in Gallico tumultu scribit Livius opifices & sellularios minime militiæ idoneum genus, rei necessitate excitos. Sic & servos aliquando legere, liberorum penuria necesse fuit. Hodie vero nec opifices arcentur à militia, nisi in defectu, *in der Musterung*, quasi non idonei rejecti fuerint, quod militum vulgus *aussmusteren* vocat. Sed id ad alia, usus quoque in nostrate lingua transtulit. *Vigilius* recte censere videtur, opificibus militaria privilegia tribuenda: quandò ipsis nunc iterum militare consuetudine nostra concessum est. *Spieg.*

NEGOTIATORES non iidem sunt, qui mercatores: ut vulgo creditur. Negotiatores enim dicuntur cives Romani, qui in provinciis sedem ac domicilium fortunarum suarum habent: neque Romam fere nisi census tempore, hoc est, quinto quoque anno veniebant. At Mercatores sunt, qui cum Romæ domicilium familiamque suam habeant, interdum ad aliquot menses in provincias excurrunt, mercium exportandarum aut importandarum causa. Ex negotiatoribus autem in provinciis conventus constabant, hoc est, Proprætores ac Proconsules cum forum haberent: ac jus dicebant, in privatis quidem causis, Recuperatores ex eo numero dare solebant: in capitalium vero rerum quæstionibus, eos in consilium adhibebant, si cui patronus dandus esset, ex eodem numero rogatum aliquem dabant. Hæc ex longa observatione *Varr.* 6. in qua rerum istarum usus perspicitur. Nunc quærendum est negotiatorum nomine, an etiam publicani & argentarii, qui in provinciis domicilium habebant, continuantur. Sed de publicanis facilis & expedita ratio est: nam in *epist.* 1. *ad Q. Fratrem* apertissime distinguuntur, ubi sic scribit: Constat Asia ex eo genere civium, qui, aut quod publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt: aut quot ita negotiantur, ut locupletes sint; &c. Item in Manilian. Nam publicani suas rationes & copias in illam provinciam contulerunt: deinde cæteris ex ordinibus homines gravi & industrii partim in Asia negotiantur, partim suas & suorum in ea provincia pecunias magnas collocatas habent. Denique tum ex illa orat. tum ex ea pro Fontejo plane constat, Negotiatores dici Aratores; præsertim & pecuarios: Publicanos vero eos fuisse, qui ab Aratoribus decimas, à pecuariis scripturam, à mercatoribus autem portorium exigebant. Nunc de argentariis & Fœneratoribus videamus: nam hic ille locus, quem modo ex Manil. protulimus, Argentarios à Negotiatoribus distinguere videtur. Sed hoc restricta & angusta ratione intelligendum est, nam in eo pro Fontejo, Fœneratores & argentarii perspicue Negotiatorum nomine significantur, à quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? Referta Gallia negotiatorum, plane civium Rom. nemo Gallorum sine cive Rom. quicquam negotii gerit: numus in Gallia nullus sine civium Rom. tabulis commovetur, unæ tabulæ proferantur, in quibus vestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fontejo datam, unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, peccariorum numero testem producant. *Hot.*

NEGOTIATORUM onera tria sunt, Monopolii, si certæ personæ vel certo corpori concesserit princeps, ut ei soli jus sit vendendæ certæ mercis, quæ concessio principis non erat improbata ante constitutionem Zenonis de monopolis, sub onere conferendæ in fiscum pensionis certæ. Et aliud est onus aurariæ functionis. sive lustrati auri & argenti collationis, de quo est primus titulus *lib* 11. *C.* est & tertium onus siliquatici, de quo ita *Cassiodorus* libr. 4. *variar.* siliquatici præstationem rebus omnibus nundinandis provida definivit antiquitas. *Cujac.* 16. obs. 23.

NEGOTII vocabulum latissime patet. Negotium enim dicitur illud quod non habet occupatos, proprie tamen mercaturis accommodatur: scribit *Connan.* lib. 7. *commen. jur. civil. c.* 2: In jure autem capitur aliquando specialius, neque tamen semper significatione eadem: interdum enim negotium interpretamur litem, ut *in l. error facti. Cod. de juris & facti ignor.* interdum contractum omnem & quemvis in genere *ut l.* 1. *ff. de æstimatoria. l. solent*, 15. *& d. l. rogasti. ff. de præscript. verb. l.* 3. *ff. de rebus autor. judicis poss. d. l. in negotiis*, 5. *ff. de reg. jur.* Ex quo vulgata illa Jurisconsultorum phrasis promanavit, negotium contrahere pro contrahere, *d. l. si in area, l. pen. ff. quod jussu. l. fundum*, 50. *ff. de jure dotium, l. si servus.* 70 *ff. de legatis*, 1. *l. si quis absentes*, 5. *§. tutela, ff. de action. & obligation.* adeo ut actio etiam, quæ datur ex contractu vero dicatur dari ex negotio gesto *in l.* 1. *§. si filiusfam. & seq. ff de his qui dejecerint*; omnium vero frequentissimè accipitur pro eo negotio quod quis sine mandato domini, imo vere etiam ipso ignorante administrat, quomodo negotium in titulis, ff. & Cod. de neg. gest. accipimus. *Vult. ad* §. 1. num. 1. *Inst. de oblig. quasi ex contract.*

NEGOTIIS alienis offerre se, immiscere, intervenire. *Briss.* ex ff.

NEGOTIORUM gestio, est contractus improprius, quo quis alterius ignorantis negotium gerendum absque mandato suscipit, quod Justinianus *d. §. igitur cum quis*, eleganter his verbis

bis expressit: si quis sine mandato alienis negotiis gerendis se offert. Dico ignorantis. Nam si quis sciat negotium suum geri, & cum posset, gestorem gerere non prohibuerit, cum intelligitur ille negotium suum mandasse, per *text. in l. si remunerandi*, §. *qui pactus*, *& in l. qui patitur*, 18. *ff. mandati*, atque hanc etiam puto esse rationem, cur plerumque in legibus nostris, sicut etiam in principio, *§.* igitur cum quis, Institut. de oblig. quasi ex contractu, dicantur geri negotia absentis: quia absentes, ut plurimum negotia sua geri ignorare solent: vix autem esse ut quis præsens sit, & negotium suum geri ignoret: Si tamen qui præsens est ignoret, negotiorum est gestio ex mente legum, sicut è contrario si quis absens sit, & negotium suum geri sciat, nec tamen gerentem cum posset, si prohibeat, contractum mandatum iniisse intelligitur. Quod in definitione dixi absque mandato, in eo hujus contractus forma potissimum consistit, qua distinguitur à mandato & qua negotiorum gestor distinguitur à procuratore. Eadem fere utriusque est ratio: differunt tamen quod procurator est mandatarius, negotiorum gestor est voluntarius: ille de mandato suo certus est, ideoque habet actionem mandati, sed negotiorum gestorum habet actionem, *l. 5. ff. de negotiis gestis*. Ille de mandatis persona semper certus est, hic non semper est certus de persona ejus cujus negotium gerit. Quid enim? si quis gerat negotia Sempronii, quæ ipse gerens putabat esse Titii, & nihilominus fit sibi non Titium, sed Sempronium obligat, ut docet JCtus *in d. l. 5. & seq.* Vult. *supra d. loc. nu. & seqq.*

Negotiorum gestio & mandatum in hoc conveniunt, quod utrumque fit gratuito, utrumque etiam fit voluntate, sed mandatum est, inter scientes, & ipso facto utrique consentientes, Negotiorum gestio est inter ignorantes & non revera, sed fictione juris consentientes, *Vultejus* ibidem, n. 3.

Negotiorum gestor, qui se alienis negotiis ultro & sponte offert & immiscet, *l. 3. §. interdum, ff. de negot. gest.* Briss.

Negotiorum gestorum actio est personalis, orta ex eo quod quis alterius ignorantis negotia expedienda sponte in se suscepit. Cum enim quis negotia absentis gesserit, ultro citroque inter eos nascuntur actiones, quæ appellantur negotiorum gestorum: sed domino quidem rei gestæ adversus eum, qui gessit, directa competit actio; negotiorum autem gestori contraria, quas ex nullo contractu proprie nasci manifestum est: quippe ita nascuntur istæ actiones, si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit, ex qua causa ij, quorum negotia gesta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque utilitatis causa receptum est, ne absentium, qui subita festinatione coacti nulli demandata negotiorum suorum administratione peregre profecti essent, desererentur negotia, quæ sane nemo curaturus esset, si de eo, quod quis impendisset, nullam habiturus esset actionem. Sicut autem is, qui utiliter gessit negotia, dominum habet obligatum negotiorum gestorum, ita & contra iste quoque tenetur, ut administrationis reddat rationem: nec sufficit talem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibere solet, si modo alius diligentior eo commodius administraturus esset negotia, *§. igitur, de oblig. qua ex qua contract. nascun. Instit.* 3. Anchora. latius de hac actione vide *Freigium* in parat. *ff. de negotiis gestis*, & *Vulteium* ad *§.* actionum num. 23. & seqq. *Instit. de actionib.*

Negotium pluribus modis dicitur; uno, cum res significamus: & ita administrare, & gerere dicimus, altero negotium pro negotiatione ponitur, *l. 3. & 5. ff. de institor.* Tertio negotium contractum, tractatum ultro citroque habitum significat, quod Græcis συνάλλαγμα. ut loquitur Ulpian. l. 7. *ff. de pactis.* Quarto negotium dare est mandata dare, seu oneris aliquid imponere. Quinto negotium molestiam significat. *Briss.*

Negotium ad omnem causam pertinet, h. e. civilem, criminalem, privatam, & publicam. Idem *in l. 1. §. 1. ff. de calu.* Spieg.

Negotium enim (inquit Quintilianus) est congregatio personarum, locorum, temporum, causarum, modorum, casuum, factorum, instrumentorum, sermonum, scriptorum & non scriptorum. Quæ *Quintiliani* definitio fere convenit cum *Ciceronis* verbis. Causa (inquit *in lib. Topicor.*) certis personis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus, aut in plerisque eorum. Id autem discriminis inter Causam & Negotium credit esse *Quintilian.* libr. 4. quod causam ὑπόθεσιν, negotium πρᾶξιν intelligamus, id est, Thema seu propositum, & circumstantias. *Brechaus* l. litis, in tit. de verb. & rer. signif.

Negotium dictum est, id est, sine otio, & multa significat, modo actum alicujus rei, cujus contrarium est otium: modo actionem, quod est jurgium litis. Negotium autem in causis, negotiatio in commerciis dicitur: ubi aliquid datur, ut majora lucrentur, *cap. forus, vers. negotium, extra de verb. sig.* Joan. Belion. *Etymol.*

Negotium quandoque accipitur pro cura seu occupatione. Hinc negotium dare, pro mandare, committere. Paulus *in l. item eorum qui*, §. 1. *D. quod cujusque univers.* quandoque pro molestia & vexatione. *Hinc.*

Negotium facere apud JCtos *in l. 1. de calumniat.* pro molestiam facere alicui, accipiendum: non ut *Roffredus* cum aliis putat Judicium. Nec probant hoc leges ab eo citatæ. Neque enim dicimus, Judicium facere, pro vexare: sed negotium facere in causis judiciariis, civilibus, vel criminalibus, Budæus: Facere negotium, pro accusare, apud Ulp. *in l. qui judicio, de accusat.* observavit. *Spieg. ex Old.*

Negotium facit, qui per calumniam fingit litem, cum jure nullam habeat: vel eam quam exercere debeat, dissimulat, in detrimentum alterius utroque casu corruptus pecunia, *Ulp.* vocat sordidam concussionem, *in l. 1. de calumn.*

Negotium meum dicitur, quum lucrum & damnum ad me pertinet. Ulp. *in l. 1. §. in propria. ff. quan. appel. sit.* Negotium autem alienum quatuor modis dicitur: cura, sive solicitudine, reipsa, ratihabitione, & ipso gestu: Vide *gl. in l. si pupilli tui, in fi. pen.* Spieg. Prat.

Negotium plura significat, laborem, occupationem, curam, molestiam, sollicitudinem, causam, potestatem, litem, contractum: vide Bart. *in l. si. pecuniam, C. de neg. gest.* Spieg.

Negotium pro negotiatione *in l. 3. & 5. ff. de institor. l. 19. 1. ff. de judic. l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infa. l. 69 §. pen. de leg. lib. 1 1. l. 1. quisquis, ff. de leg. lib. 2.* Briss.

Negotium utiliter cœptum sufficit, licet diversus exitus sit secutus, *in fin. l. successori, ff. neg. gest.* Spieg.

Nema sericum in *l. interdum*, 16. *§. species, §. 8. ff. de publica.* id est, filum, seu stamen, quod apud

Seras

Seras conficitur, cujus meminit Suidas in verbo *νημάν*, ut indicat *Alciat.* in prætermissis. Νῆμα autem deducitur ἀπὸ τοῦ νέω, quod est fitum è colo duco seu retorqueo. *Prat.*

Nemo, idem est quod nec homo quidem. Videtur enim compositum ex ne & homo. Pluraliter formari non potest, quia intelligitur pro nullo. *Albericus* annotavit signum esse universale negativum, citatque *c. nemo, extra de elect. lib. 6. l. item si unus, §. item si plures, ff. de arbitriis.* Notum est, nemo homo pro nemine omnium: & nemo hominum, pro nemine omnium usurpari. *Spieg.*

Nemo vox universalis restringitur ad pauculas admodum personas *in l. stipulatio ista, §. sed si quis, ff. de verb. oblig.* Quippe propter rationem æquitatis ita exigentem. Quod diligentissime observat *Old.*

Nemo alienæ litis idoneus defensor sine satisdatione intelligitur, ut Cajus *l. qui proprio, §. qui alium, ff. de procur.* Spieg.

Nemo delictis exuitur, quamvis capite minutus sit. *l. 2. ff. de capit. minut.* Spieg.

Nemo prædo est, qui pretium numeraverit, teste Ulp. *l. nec ullum, §. sed si quis sciens, ff. de petit. hæred.* Spieg.

Nempe eleganter expositive sumitur, ex observatione *Erasmi*, ut *Zazius* admonuit. *Pompo.* eod. teste, pro certo accepit. *in l. post. de orig. jur.* Spieg.

Nemus, pabulo idoneum, ἀπὸ τοῦ νέμω, pasco, quod in eo greges atque armenta depasci soleant. *Festus*: Nemora significant sylvas amœnas, lucus religioni sacer. *Spic. Comm.* lib. 3. c. 9. n. 5.

Neocæsares, cujus meminit Imp. *in Novel.* 18. *c.* 2. metropolis est Ponti Polemoniaci.

Νεώνητος, nuper emptus, novitius, novus minister, quasi nuper emptum mancipium, à νέον, nuper, & ὠνέομαι, emo. *Spieg.*

Neniæ, dicuntur cantilenæ flebiles, proverbialiter à Græcis celebratur, ἀδμήτου μέλος, luctuosa cantilena, ob Alcesten quæ recusante pro Admeto mori, patre una cum matre, illa se exposuit ultroneam, *Joan. Bapt.* in comment. epist. *Sidon Apollin.* ad Hieronymum, *lib.* 1. *&c.*

Νεοδαμώδεις dicebantur quidam manumissorum apud Lacedæmonios, ut scribit *Athenæus* lib. 6. de quibus vide supra, Libertorum genera quod sint: *Balduin.* tit. de libertinis.

Νεωκόρον Græci dicunt æditum, quem *Gellius* lib. 12. c. 8. *Varronem* secutus admonet rectius dici æditimum quasi ædis intimum, & æditui vocabulum recenti novitate fictum, quasi à tuendis ædibus. Veruntamen usus (penes quem est ratio & norma loquendi) magis probavit vocem æditui.

Meminit Ulpianus æditurorum, & ait iis demandandam curam locorum sacrorum. Meminit & Papinianus. Plin. *lib.* 14. *cap.* 7. appellat tutelarium eum, qui tuetur ædes sacras publicasque. Erat autem alius ædium sacrarum custos, quem *Aristoteles* ναοφύλακα noster *Scævola* appellat ἱεροφύλακα, &c. *Balduin.* tit. qui testam. tuto. dar. poss.

Neophytus novellus, quasi νέον φυτὸν, id est, novum germen. In sacris literis dicitur, qui nuper ad fidem accessit, quasi nuper insitus. Sic enim divus Paulus *cap.* 4. *ad Timoth.* vocat recens baptizatum, quod à baptismo censeantur Christiani. Erasmus noster pro neophyto vertit novitium. Etymologiam, quam *Albericus* affert, eruditorum aures ferre non possunt. Vide *capitulum quoniam*, 18. *distinctio.*

Nepos, non proprie, sed per interpretationem sub filio continetur. Proprie igitur est filius filii, vel filiæ, *Instit. de patr. potest. §. final. l.* 1. §. *secundo, & l. tertia, in fin. de grad.* Aliquando dicitur filius fratris vel sororis, *l. cum quis decedens de legat.* 3. Vide Bart. *in l. si instituta, ff. de inofficios. testamen.* Nepotes tamen, & pronepotes, cæterique descendentes, liberorum appellatione continentur exemplo duodecim Tabul. quæ primam successionis causam liberorum esse volebant, & de omnibus descendentibus intelligebant. Nepos autem æque ac filius, imo plus ab avo diligitur: quod per eum diutius se victurum, & in sempiternum ævum memoriam sui extendi sperat. Acutissimo Baldo, nepotes ex corpore avi dicuntur nati, etiamsi sint nepotes ex filia, *l.* 1. *C. de cond. insert.* Idem *in c.* 1. *ad fi. de feud. succ.* Nepos autem quando ad pronepotem protenditur, Alciatus in comment. ostendit. Præterea nepotem ex fratre, aut ex sorore, à jurisperitis imperite dici admonent eruditi: nam fratris aut sororis filius dici solet è doctis. Nepos autem respectu avi, ut filius respectu patris dicitur. *Spieg.*

Nepos dupliciter intelligitur: ex filio vel filia natus: item & in Nepte, *l.* 10. *§.* 2. *ff. de gradib. & adfinit.* Briss.

Nepos qui ex filio, filiave natus est: quod natus sit post patrem quam filius, ut ait Festus: qui etiam deduci subindicat à voce νῦς, quod fundamentum significat; & à Græcis dici νεποδας quod νῦς ipse, id est, fundamentum generis non essent, sed ἀπόγονοι, citatque hoc Callimachi de Simonide: οὐ δὲ ἰργάτην αἰδέσθη τὸν μῦθαν, οὐδ' ὑμέων τῶν παίδες νέποδες Sic enim legendum docuit Scalig. itemque Theocritum & Apollonium, quid id nominis hoc sensu usurpant. Nepos autem ex fratre, idem prorsus est qui nepos fratris: Vulgata tamen opinio est, Nepotem ex fratre aut ex sorore esse, qui filius fratris aut sororis semper ab antiquis appellant. Paul. *in l. ult. ff. de gradibus.* Illud notandum est, non quemadmodum patris matrisque fratres & sorores, patrui, amitæ, avunculi, materteræ dicuntur, ita fratris sororisque filios, filias nomen speciale cognationis habere: sed ita demonstrari, fratris sororisque filios, filias. Nepotem autem ex fratre post fratris filium constitui, docet aperte Cajus *in l.* 7. *ff. de leg. tut.* Veluti, *inquit*, frater eodem patre natus, fratris filius, nepos ve ex eo. item Imp. §. 1. *de legit. agnat. tut.* totidem verbis. Item *in l. nemini*, 17. *C. de nupt.* Nemini liceat contrahere matrimonium cum sorore, sororis filia, & ex ea nepte: præterea fratris cui filia, & ex eo nepte, ut facile appareat Nepotem ex fratre eundem omnino esse, qui nepos fratris dicitur. Neque satis intelligere possum, quid eruditis quibusdam hominibus in mentem venerit, cum in Testamento C. Cæsaris, quod ita scriptum est, Sororum nepotes hæredes instituit C. Octavium, &c. ita interpretantur, Nepotes ex sororibus, id est, sororum filios: cum satis constet Octavium ex Accia Juliæ C. Cæsaris sororis filia natum esse, qua de causa paulo supra Suetonius, Octaviam sororis ejus neptem appellarat. *Hot.*

Nepotem, qui recte locuti sunt proprie vocant, ex filio natum, quem Modestinus *l. naturum, de verbor. signific.* Cornel. *consil.* 143. *l.* 3 Theophilus & Harmenopulus ἔγγονον, quidam υἱωνὸν, Demosthenes de Hagniæ hæreditate υἱιδοῦν. Sed ut ex filia natus etiam nepos dicitur, ita

ita an υἱδῆς quoque vocari possit, vel υἱδεῦς, non constat. Nam Demosthenes eo non contentus Πάλιν ὁ υἱδεῦς, inquit, καὶ ὁ τῆς θυγατρὸς υἱος, κτοι εἶναι ὅτιςῃ εἰσὶν. Et ideo quod aliter Græcis appelletur filius, i. e. υἱὸς, & aliter filia nempe ἰκασὸν. Porro, an & fratris filius, nepos vocari possit, quæsitum est. Et scimus id Gallis familiare esse: sed illi parentis quoque significationem ad quemvis cognatum transtulerunt. Eo errore, quo Trebellius Pollio, Ragonium Clarum præfectum Illyrici: & Flavius Vopiscus, Valerium Flaccum nobilem adolescentem, parentes Valeriani Cæsaris in historiis vocarunt. Sed & Domitius Ulpianus cum ait de inofficioso testamento, nepos contra patruum suum, vel alium scriptum hæredem proportione egerat & cætera, *l. si instituta de inofficios. testament.* nepotem ex fratre videtur intelligere: Quia per se nec patruus, nec nepos dicatur: sed alter ab altero, quod ita vocetur, habet; quod genus significationis, scholæ Dialecticorum τῶν πρὸς numero ponunt: nisi verius est, nepotis appellationem in ea specie ad avum, de cujus testamento agitur, referri. Quid ergo est? Et animadvertisse possumus, non adeo stricte appellationes istas accipi, quibus cognationum gradus distingui solent, quin sæpe latius se porrigant. Curt. *lib.* 2. *θυγάτηρ tomo* 2. *c.* 14.

Nepotes, omnes posteros vocari notius est, quam ut exemplis probari debeat. Appellantur etiam consumptores à Nepta, quæ (ut ait Plin.) denotat omnes filios suos, uno solum salvo. Sive dicuntur luxuriosæ vitæ homines, quibus non aliter rei suæ familiaris cura sit, quam iis quibus pater & avus vivunt. *Spieg.* Adde Brechæum *in l. filii, in tit. de verb. & rer. sign. n.* 4.

Neptis appellatione venire etiam proneptem, Budæus tradidit *in l. Gallus, §. instituens, & §. idem de liber. & posthum.* Neptis ex filio, *in l. avus, ff de pact.* Spieg.

Nequam homo, i. e. prodigus, asotus, libidinosus, improbus, nihili & scelestus. Frugi opponitur: quo verbo, Jurisconsulti sæpius utuntur: Vide Budæum *in prior. annot.* Spieg.

Nequando, ullo tempore. *Spieg.*

Nequaquam pro non, *l.* 3. *vers. partes autem, ff de duobus reis.* Alber.

Neque, id est, quod non, *l. stipulatio. §. habet, ff. de oper. nov. nunc.* Alber.

Neque enim modo, pro nullo modo, *in l. nave, ff. locati.* Alber.

Neque imperare sibi, neque prohibere quisquam potest, ita Martianus, *l. pen. ff. de arbitr.* Spieg.

Neque jure ullo, neque æquitate tale desiderium admitti in fin. *l. epistola, ff. de pact.* Item: Neque æquam, neque usitatam rem desiderare, *l.* 1. *C. si cert. pet.* Spieg.

Neque non, i. e. & non, in Authent. *de non alien. §. porro,* Alber.

Ne quis doli præmium ferat. Ulpian. *in princ. l. ita demum ff. de recept.* Spieg.

Nequitia, inquit Donatus, proprie libidinosa inertia dicta est, quod nihil queat, nullique rei apta sit. Gellius *lib.* 7. *c.* 11. luxum vitæ, prodigum vocat & effusum. Hinc formula prætoris: Quando tu bona patria avitaque, nequitia tua disperdis. Opponitur autem frugalitati: Vide Connanum *lib.* 4. *capitulo* 7. *n.* 7. Ciceronem tertia Tusculan.

Ne quicquam, frustra Celsus *in l. si cert. pet.* Alioquin ne quicquam mihi caveatur. *Spieg.*

Ne quid his desit. Quid hæc verba sibi velint, exponit JCtus *in l. Titia, §. qui Marco, ff. de ann. leg.* Spieg.

Nequeo ejusdem significationis est, cujus non possum, eam quoque vim habet, ut tollat omnem potentiam sive potestatem & juris & facti, ut tradit. Joan. And. cum plures, & ibi etiam Domin. *col.* 2. *vers. ultim. col.* 2. *vers. in §. porro de offic. de leg. lib.* 6. & idem Domin. *in cap. qui generaliter, vers. col.* 2. *de procura. eod. lib.* 6.

Nequitiam, pro libidine antiquiores proprie dicebant. Propertius *lib.* 2.

Quod si tam facilis spiraret Cynthia nobis,
Non ego nequitiæ dicerer esse caput.

Et Ovid. *lib.* 2. *Amor. eleg.* 1.

Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.

Tiraquel. *in l.* 15. *connub. gl.* 1. *part.* 15.

Neroniano Senatusconsulto cautum est, ut quod minus pactis verbis legatum est, perinde sit ac si optimo jure legatum esset: Ulp. *tit.* 25. *Regular.* Briss.

Nerva Imperator, Domitiani successor, qui primus ex advenis imperium rexit. Narniensi oppido genitus. *Briss.*

Nervi bellorum potissimum sunt homines fortes, animosi, sagaces, divitiæ, rerumque abundantia: quæ ideo aliter sanguis passim in nostris legibus appellantur, veluti *in l advocati: ubi gloss. in verb. vitam, C. de advoc. div. judic l. fi. §. fin. autem, de bon. autor. jud. poss.* teste Joan. Andrea *in addit. ad Speculat. tit. de sent. §. species, verb. est autem differentia, col.* 4. Gœd. *ad l.* 3. §. 1. *n.* 7. *de verb. sign.*

Nescire & ignorare differunt, *C. per quas pers. nobis acquir. l.* 2. *C. de rei uxor. act. l.* 1. §. 1. Qui nescit, experiundi potestatem non habet, teste Cajo, *in l. annus, de calumn.* Spieg. Ignorare enim, est id nescire; quod sciri debet. Inde est quod qui ignorat ignorabitur. Nescire vero latius patet quam ignorare, quippe omnis qui ignorat, nescit, sed non convertitur. Ita enim hæc duo verba copulantur: Ignoro & nescio.

Nescire & Scire opponuntur, *l. ff. de jur. & fac. ignor.*

Nescire literas. *Instit. de excusat. tutor. §. similiter.*

Nescientia, ignorantia, error, titubatio quæ sint, not. *in rubric. Cod. de jur. & fact. ignorant.* Adde quod Nescientia definiatur intellectus ad verum vel falsum minime determinatus, secundum Bald. *l. ea quidem, col.* 2. *C. de excus.* & dici potest quod differat ab ignorantia, licet quandoque promiscue unum pro alio accipitur, quia ignorantia est eorum, quæ scire tenemur: Nescientia vero eorum est quæ, scire non tenemur: unde ignorantia in malam partem: nescientia vero in bonam partem *gl. l. de statu de testam. gloss. rubr. de jur. & fact. ignor.*

Nescius, qui & nescit, & qui ignoratur, id est, qui incognitus est, dicitur *in l. fin. §. fin. autem nescius, C. de furt.* Posterioris significationis exemplum habes apud Plaut. & Gellium, *Spieg Prat.*

Neta lana dicitur, quæ stamen & substamen est. Detexta dicitur, cum perfecta est, & à textrinis instrumentis detrahi potest, *l. si cui lana, C. de legat.* 3. Spieg.

Νεοδαμώδεις, apud Lacedæmones dicebantur ii, qui ex Helotis manumissi erant. *Spieg.*

Neutrubi, idem est quod neutro, id est, nec ad unam partem, nec ad aliam. *Spieg.*

Neve ne etiam significat.

Neutrum, nec hoc, nec illud, Neutrales, qui neutri parti student: *Vide gl. in l. pen. ff. rem rat. hab.* Spieg.

Nex à Græco νεκρὸν, ut vult Festus. Est autem mors, sive cædes quæ ferro fit, aut alia vi. Quamvis neci datur, auto e eodem proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est, ut veneno aut fame. Ulpianus in necem alterius dixit, Budæo annotante pro in damnum & fortunarum eversionem, *in l. 3. §. sed & si quis, de crim. stellion.* Prat.

Nexa res alicui dicitur, quæ ei pignori obligata est. *l. 1. § si quis ideo, ff. ne vis fiat ei qui in poss.* Et Nexa pignori *in l. 2. & l. 7. C. de distract. Pignor. l. 22 §. 1. ff. de jur. fisc.* Briss.

Nexi ob æs alienum. Erat hoc jus jam inde à condita fere urbe, vel lege vel more, constitutum, ut liberi qui pecuniam deberent, cum solvendo non essent, contrahi à creditoribus atque ad operas in servitute præstandas cogi possent, qua licentia ab ipsis multi in terga miserorum crudelissime sævierunt. Idque ita observatum esse ante 12. Tab. Livii locus *libro 2. historiarum* indicio est. Post autem in eis hæc verba relata sunt, teste Gellio *libro 20 cap. 1.* Æris confessi, ærisque debiti judicatis 30. dies justi sunto. Post deinde manus injectio esto, in jus ducito, in judicatum faxit, aut quis pro eo in jure vindex sit, secum ducito, vincito, aut nervo, aut compede 15. pondo ne minore, aut si volet majore vincito. Si volet, suo vivito, in suo vivit, qui eum vinctum habebit, libram farris in dies dato. Si volet, plus dato. Et hæc quidem Gellius: Quia vero hanc legem mendosissimam & mutilatam verisimilibus conjecturis restituit Jacob Rævardus *cap. 8. 12. Tabular.* Itaque Gellii verbis ex ipso adjiciendum. Tertiis nundinis partes secanto si plus minusve secuerunt, sine fraude esto. Ut autem posterior pars legis de secandis debitoribus, attestante Cæcilio Jureconsulto, nunquam usurpata sed more publico, ut Quintil. *lib. 3.* scribit, repudiata fuit, sic prior nimirum, ut debitores addicti in vincula adducerentur, necterenturque usque ad annum 427. observata est, quo anno, ut inquit Livius, initium libertatis Coss. L. Papirio Mugellano & C. Peulio Visolo factum est, quod necti desierint. Plura de nexorum statu, nectendi ratione, aliisque ad hunc locum facientibus, vide apud Cælium *lib. 12. lectionum antiquarum, cap. 10* Rævardum loco præallegato. Quid vero addicti à servis differant, Quintil. *lib. 8. cap. 4* Faciet quoque non parum ad hujus rei intelligentiam historia Manlii, Centurionem liberantis apud Livium *libr. 6.* Vide de nexis sive addictis etiam Majoragium *lib. 1. Miscellan. cap. 8.* ubi ostendit legem 12. tabul. de addictis, non fuisse ex Solonis aut ullius Græci nomothetæ legibus depromptam, constare enim ex Livii *libr. 2.* multo antequam legati Romani in Græciam legum causa mitterentur, consuevisse necti debitores.

Nexu solutus, est qui cum addictus esset creditoribus, postea ære alieno dissoluto ipse necti desiit. *Tusanus.*

Nexum prædiorum facere *in l. ult. C. si alienas res pignori,* id est, pignori obligare. *Briss.*

Nexum, ut Ælius Gallus ait, quodcunque per æs & libram geritur: idque necti dicitur: quo in genere sunt hæc, Testamenti factio, nexi datio, nexi liberatio. Nexum æs apud antiquos dicebatur, pecunia quæ per nexum obligatur. Moris autem erat ut manceps, id est, is cui res abalienabatur, dici causa alterum alligaret ac necteret (unde obligationis verbum apud JC.) nam qui non satisfaciebant, nexi addicebantur, abducebanturque. Livius *lib. 2.* Nexu vincti solutique se undique in publicum proripiunt. Quum autem rem Manceps accepisset, debitorem solvebat. Hoc patet ex libro Ciceronis *de leg bus*, 2. ubi legatarius qui non vult accipere quasi ex testamento, stipulatur ab hærede, & per æs & libram ab eo accepit. Ita legatarius inquit, hæredem solvit. Qui vero debebat, æs à libripende, ut Gajus ostendit, accipiebat *Hot.*

Nexum Mamilius, quemadmodum Varro *lib. 6. de lingua Latina* scribit, interpretabatur omne quod per æs & libram geritur, in quo essent mancipi, Quam interpretationem Ælius Gallus secutus est, auctore Festo, *lib 12.* At Mutius Scævola quæ per æs & libram fierent, & obligarentur, prætetquam quæ mancipio darentur hoc nomine significari existimabat. Quod verius esse ex ipso verbo Varro ostendit. Nam idem quod obligatur per libram neque situm sit, inde nexum dictum. Liber, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debet, dat dum solvat. Nexus vocatur, ut ab ære obæratus. Cicero pro Muræna: Quod si in his rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is periculum judicis præstare debet qui se nexu obligavit. Idem in Topic. Abalienatio est ejus rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, ubi Boetius. Nexum quandam ait juris fuisse solemnitatem, quæ ære & libra, & certis verbis explicabatur, eo quo mancipationem fieri alias docuimus modo. Idem Cicer. *lib. 7. epistol.* Cujus quando te proprium esse scribis mancipio & nexu, meum autem usu & fructu. Sic reddidit quod Curius dixerat χρήσει καὶ κτήσει. Nexus hujus in libris nostris nulla fit mentio, sed duntaxat Nexus pignoris. Nexum inire, Budæus ait, est lege nexus addici. Hoc jus revocatum est per Diocletianum, *in l. ob æs alienum, C. de act. & obl.* Nexus etiam Nervus vocabatur à Plauto in Pœnulo. Spiegel. Nexus ineundi duplex fuit ratio. Aut enim pacto fiebat, cum ita conventum esset cum creditore, ut non bona modo, sed corpus quoque debitoris ipsi obligaretur, aut certe judicis autoritate condemnatus pecuniam non faciebat judicatum tempore legibus definito. Connan. *lib. 4. cap. 14. n. 9.*

Nexus venditio pro vinculo obligationis quæ ex venditione proficiscitur *in l. 36. §. adeo, ff. de condict. indeb.* Briss.

NI.

Ni particula in responsionibus utebantur antiqui, & judicio recuperatorio. Bud. ex Cic. profert exempla. *Spieg.*

Ni fallor, affirmat elegans specie dubitationis: importat enim apud prudentes, philosophicum temperamentum, & deprecatur temeritatem. Proinde Zasius existimat non esse verum quod Bald. & Ang. volunt, scilicet dictum testis valere, si affirmaret verbum, Ni fallor. Quia dictum testis debet esse certum, & necessario concludere. Sed Jurisprudentes possunt sub specie dubitationis decidere. Nam sub dubio forte dixerunt sæpe periti. *Spieg.*

Nicenses, quorum meminerunt Imperatores in posterioribus libris, dicti sunt à Nicia, seu Nicea (utroque enim modo dicitur) nomine duarum urbium, quarum una est Galliæ, quam vulgus ejus vocat Nice, nos Nisam: alia Asiæ, & Bithyniæ metropolis, quæ & Antigonia nominatur. In hac urbe synodus Nicena, imperante Constantino, anno à nato Christo 324. prima videlicet ab eo conventu, quem Apostoli Hierosolymis egerant, celebrata est. Quid in fide nostra sit observandum, ex Nicenæ synodi autoritate,

tate, statuit Imp. *in l. nullus, C. de sum. trin. & fide cathol.* Vide Vadianum in Bythinia. *Spieg.*

NICETERIA Budæo in prioribus annot. Victoris præmium, vel sacrificium & epulum victoriæ causa factum: Juven. *sat.* 3. Et ceromatico fert niceteria collo. *Prat.*

NICOLAUS, quasi victor populi non laudis, ut Alber. dicit: Nicolaus *in actis Apostol.* habitus est hæresiarches: quanquam annotante Erasm. Clement. apud Eusebium ipsum diligenter excusat 24. *quæst.* 3. *cap. quidam, vers. Nicolaita*, ut ab A b. citatur. *Spieg.*

NIDI dicuntur, in quibus merces in tabernis separatim tenentur. *Spieg.*

NIDUS, à nidore, quod mali odoris sint avium cubilia. *§. apium Inst. de rer. divis.*

NIHIL & inutile paria sunt, per jura vul. *l. quoties. ff. qui satisd. cogant.* Prat.

NIHIL, quidam interpretantur peccatum aut malitiam: quod ea sola sint, quæ natura sunt, & ob id bona sunt. Peccatum esse quiddam privativum, sophisticum est magis, quam theologicum: Vide Erasmum *in annotat. ad cap.* 1. *in Johan.* Verum Nihil, interdum sonat id, quod omnino non est in rerum natura, hoc est, quod neque substantia sit, neque accidens. Interdum quod pro nihilo ducitur. Nonnunquam quod ex comparatione nihil est: velut homo comparatus ad Deum, nihil est: & hominis sapientia ad divinam collata sapientiam, stultitia est. *Spieg.*

NIHIL ad rem, pro alieno à re proposita: Vide Erasm. *in Chiliad.* Spieg.

NIHIL agere dicuntur, qui sumunt operam inanem. Sic servus, in casu *l.* 1. *de stipul. serv.* inutiliter stipulando, nihil agere dicitur: Vide Chiliad. Erasm. Spiegel. Vide supra in male agere. Nihil agi, inquit Briss. nostri dicunt, cum frustra, inutiliter & incassum quid fieri sentiunt, *l.* 1. *& l.* 5. *ff. de rescind. vend. l.* 51. *loca. l.* 74. *ff. pro soc. l.* 9. *§.* 1. *de auct. tut. l.* 13. *de acq. hæred. l.* 16. *l.* 18 *ff. de opt. leg.*

NIHIL amplius quam pro tantum, apud Marcellum *in l.* 3. *ad finem de obseq. patr. præst.* & Pompon. *in l. ergo, de liberat. leg.* Spieg.

NIHIL est, pro non prodest, non opus est, sæpe occurrit. *Spieg.*

NIHIL facere, & mala facere, quod differt, colligitur sub fin. *l.* 1. *ff. quand. dies usufruct. leg. ced.*

NIHIL habet. qui libertum habet, *l. servum, ff. quibus ad libertat. procl imat. non licet.* Vide quæ glossa super hac voce differit *in l. sacrilegi,* 1. *ad fin. ff. ad leg. Jul. peculat.* Spieg.

NIHIL hoc ad jus, ad Ciceronem inquiebat, C. Aquilius Gallus: si quis ad eum quid tale attulerat, ut de facto quæreretur.

NIHIL potest nec addi, nec adimi. Hoc de re quæ bene habet, dicitur.

NIHIL, quod est, nullum operatur effectum, arg. *l. fi. §. fin. de aur. & arg. leg.* Ex nihilo enim nihil efficitur, *l. item videndum, in princ. ff. de pet. hæred. l. contractus imaginaris ff. de act. obligat.* Hunc quod firmum est, non potest per id quod est nullum, vel tolli, vel limitari: Vide Bart. ibid. Item, Nihil quod est. dicitur esse minus etiam *l. illud, §. minus, de tribut. l. minus, de reg. jur.* Spieg.

NIHIL valere, JCtis est, quod interpretes dicunt, nullum operari effectum. Sic *in l. fin. ad fin. de manum. test.* apud Pomponium alibi reperies. *Spieg.*

NIHIL coactio est, ut citat è Plauto Alciat. *lib. de verb. signific.* 4. vel potius, ut Eras. in *Chil.* scribit, nihili cocio est, veteri proverbio dictum videtur in eos, qui pollicentur in futurum, nec exhibent rem præsentem, *Spieg.*

NIHILO deterius apud Asconium pro nihilo secius legitur: petebat, inquit, nihilo deterius consulatum. Turneb. *advers. lib.* 14. *cap.* 17.

NIHILO magis quasi in nihilo possit esse magis, aut minus, autor Donatus. Alberic. secutus Accursium *in §.* 1. *Instit. quibus non est permiss. fac. test.* tum alibi, nihilo magis exponit, pro non ideo magis. Quod idem dicunt, nihilo magis vim habere negantis, id sciunt non esse perpetuum, qui Latinos autores viderunt. *Spieg.*

NIHILOMINUS, id est, nullo modo, *l. qui fundum. pro empt. l.* properandum, *§. fin. ff. de jud. l. Alexandrinos, Cod. de decur.* Quandoque significat hoc non obstante. Nihilominus etiam in re adfirmativam habet, *§. præterea. Instit. quibus non non est permiss. fac. test.*

NILUS, Ægypti fluvius, unus ex majoribus totius orbis, habens septem ostia, vel à Nileo Rege sic dictus, vel à novo inferendo luto, quod sua inundatione totam feracem reddat Ægyptum. Unde Servius, nilum dici existimat, quasi νέαν ἰλὺν hoc est, novum trahentem limum, quo obrimet, hoc est limo obturet Ægyptum & oppleat. Cum enim destituta à cœlesti humore ac pluvia Ægyptus esset, natura optima parens omnium, ei fluvium dedit, qui segetibus ac plantis alimenta traderet. Nam & innumerabiles fluminum cursus (ut scribit P. Senens. *in lib. de repub.*) ad subjecti soli utilitatem divina providentia tradidit, ne qua regio esset, quæ omni ex parte naturali ope [illegible]. Quam ob causam Imperatores, Honorius & Theodorius *in leg. unic. C. de nili agger. non rump.* flammis consumendos esse statuunt rumpentes aggeres Nili, vel ejus aquam ultra solitum occupantes, atque præterea ejus criminis participes deportatos esse sine spe veniæ. Præter Pom. Melam, Nili meminit Plato in Timæo. Plurima autem cognitione dignissima de Nili alluvionibus & aggeribus, ac Ægyptiorum fletu Nili irrogationem precantium, Majorag. *Miscellan. lib.* 1. *cap.* 10. Tam severis autem legibus aggerum Nili effractio prohibita est ob rem frumentariam, quam tanto studio Romani coluere, ut alveos à singulis regionibus, Ægypti ære publico in Nilum ducendos curaverint, quibus frumenti ingens vis Alexandriam, ac demum Romam conveheretur. Accursius autem *in l. saccularii, §. in Ægypto, ff. de extraord. cri.* duplices esse Nili aggeres: & quidem de aliis agi *in leg. unica, Cod. de Nili aggeribus,* de aliis vero *in d. l. saccularii, §. in Ægypto,* quod quidem verum est. Proinde ut hæc planius explicentur, scire oportet Nilum esse unum è quatuor fluminibus, quæ oriuntur è paradiso voluptatis, *Genes.* 2. *cap.* de illo loquitur *can. Ecclesia, de consec. distinct.* 4. & appellatur *Geon.* Inde factum est, ut caput & origo Nili lateat Philosophos. Is rigat & alluit Ægyptum *d. canon. Ecclesia.* Lucretius,

Nilus in æstate accrescit, campisque redundat,
Unicus in terris Ægypti totius amnis.

Hinc pater Ægypti colonum Nilum arescentibus plus fluminibus exundare & totam Ægyptum complecti alteque increscere. Refert Diodorus Siculus *libro primo*, Reges Ægyptiacos per epistolas mandasse, ut deprehenderetur, quot cubitorum incrementum Nili esset, & varium fuisse successu temporum: si ad quatuordecim cubitos creverit, satis ubertatis futurum est, in sedecim cubitis hilaritatis multum, ut ait

ait Plin. in 12. fames sentitur, hujus incrementi causa, duplices sunt aggeres Ægyptiis, alii altissimi sunt, qui arcent aquæ impetum, ne urbes & Villas obruat, quæ ut idem Diodorus ait, tanquam Cyclades insulæ apparent in medio fluctuum, & de his aggeribus loquitur *l. 1. C de Nili agger.* cum dicit, eis dirutis, imperii securitatem minui: & qui eos rumpunt igni cremantur. Alii aggeres sunt minores, qui passim per agros fiunt à privatis, ut limus quem flumen crescens advehit, retineatur & restagnando glebam fertiliorem faciat 1. *de his agitur. d l. sacularii*, *§. in Ægypto*, *ff. de extraordin. crim.* & pro his ruptis, ad summum, pœna metalli sequitur, quia minoris quoque emolumenti sunt, appellantur autem χώματα 1. aggeres sive terræ cumuli, & ut ibi ait Ulpianus, Diacopi, id est, intercisi meatus, qui fiunt in aggeribus, ut Nili incrementa dispensentur & immittantur in agros. De Nili aqua multa Cœlius Rhodiginus *lib. antiquarum lectionum* 14. *cap.* 39. qui ex Galeni aliorumque medicorum autoritate, dicit eam fœcundam, suavem & potu innoxiam, hoc puto dum efferbuit, nam cum æstate Nilus crescit, Ægyptii aquam in usum annuum hauriunt, & cisternis adservant, qui non habent aquam vivam *l. 1. §. hoc interd. ff. de font.* & ideo ibi aqua venalis est, *l. Mela. §. fin. ff. de alim.* & legatis alimentis, aqua deberetur *l. 1. ff. eodem*, & aquæ furtum fieret, *l. vulgaris, §. sed & si, ff. de furtis.* Aquæ naturaliter calidæ, qua irrigantur agri, in Hierapoli urbe Phrygiæ, fit mentio *in leg. 1. §. idem Labeo, ff. de aqua quotid.* Vitruvius *lib. de architect.* 8. *cap.* In Hierapoli Phrygiæ effervet aquæ calidæ multitudo quæ circum hortos & vineas fossis ductis immittitur. Forcatulus in suo *penu juris civilis.*

Nilum autem Græcam dictionem esse, Latineque Mellonem vocari à Seneca & Servio in quarto Georgicorum relatum est. *Briss.*

Nimbum pro re frivola & nugatoria posuisse videntur veteres, ut proinde nimbatani dixerit. Plautus vilem & contemnendam. Quam magis, inquit, aspecto, tam magis est nimbata & nugæ meræ; non tamen me fallit hic ab Isidoro nimbum explicari fasciolam transversam ex auro assutam linteo, quod est in fronte fœminarum, ut etiam annotavit Turn. *adver. l.* 19. *c.* 7.

Nimia indulgentia pro immodica *l. 1. in pr. ff. de colluf. deteg.* Nimietatem pro superfluitate non tantum jurisperiti accipiunt, sed etiam ab aliis idoneis autoribus sic usurpatur. Si tamen retro ad ætatem Ciceronis respicias, in usu non fuisse videatur: quod & verbo Contrarietas Insulanus observavit. *Spieg.*

Nimirum eleganter *in l. 3. de aur. & arg. l. ad responsionem* adhibitum videri potest. Quanquam nihil moratur sensum, si ut alibi non raro occurrit, pro fine dubio, vel pro certo acceperit. *Spieg.*

Nimis, hoc est, plus satis, adverbium augescendi. Alberico aliquando nomen est indeclinabile, & substantivum. Nimium, nomen pro adverbio nonnunquam apud probatissimos autores ponitur. *Spieg.*

Nimis large videtur loqui JC. cum nullam exceptionem facit à signo universali. Vide *Alber.*

Nimis prope, *l. 1. C. de execut. rei jud.*

Nimium, & excessum & superantiam significat, ab eo quod est nimis: quamvis nonnunquam amplitudinem rei quoque significet, & idem sit quod valde: ut O nimium dilecte Deo.

Nisi, exceptionis nota est, & quandoque refertur ad omnia præcedentia, *l. postquam de pact.* quandoque non ad omnia sed ad partem tantum, *l. 1. §.* idem Pomponius, *ff. de dot.* Prat.

Nisi, dictio exceptiva, regulariter cæteris paribus ponit contrarium sui per *l. 2. ff. de custod. reor. § fin. & similibus.* Alb. exemplis demonstrat, quibus refertur modo ad omnia præcedentia, modo ad eorum partem tantum, item in quibus locis nisi non resolvatur. Quando autem adfirmet, vel neget, aut excipiat, not. *in l. si eum, ff. si quis caut. §. injuriarum autem.* Vide Dyn. *in cap. peccatum, de reg. jur. in* 6. Bart. *in l. fundum. de adimen. legat.* & Connan, *lib* 4. *cap.* 3. *n.*3. Jason. copiosus *in l. actio C. de transact.* Spieg. Adde Forcat. in Necyon. *dial.* 93. *num.* 4.

Nisi interdum pro quam ponitur. Alius nisi, id est alius quam, *l. 8. ff. de minoribus ad nullum alium usum nisi*, *l. 23. §. puerilia, ff. de aur. argent.* Prius nisi, id est prius quam. Nisi, pro aliter quam, vel aliter atque. *Briss.*

Nisi fallor. Ulp. *in l. 1. de justit. & jur.* Veram (nisi fallor) philosophiam, non simulatam affectantes. Vide, *Ni fallor.*

Nisi contrarium specialiter ab hærede probetur, *in fin. l. defuncto, ff. de usufr.* Spieg.

Nisi ipse subripuit, & postea ab eo subripiatur, vide *l. 4. ff. naut. caup. stab.* Spieg.

Nivarium colum cujus meminit Pomponius, vas quo aqua ex nivibus colari solebat. Utebantur Romani & sacro nivario, quo liquidius merum potarent: & erat lineus. Lege Nebriss. post Accursii somnium, item Bayfium: & vide supra, Colum nivarium. Nivatum autem, quod est nive refrigeratum, accipimus. *Spieg.*

Nix quid & cur hyeme ningat, pete ex naturalibus quæstionibus, *quæst.* Senec. *lib.* 4. Quod nix corrumpat segetes, nec Jurisconsultis ignorat *l. fistulas, §. fi. de contrah. empt.* Galenus, teste Erasmo, refert, quosdam Anaxagoram citasse, qui pronunciasset, nivem non esse albam. Nimirum similes iis hominibus, qui dicunt lucem tenebras, & tenebras lucem. Id quod in eos dicendum, qui non verentur & confessa negare, & manifesto falsa pro certis affirmare. *Spieg.*

NO.

Nobile officium judicis, quod JC. appellant persecutionem, est extraordinarium remedium, quod adversus eos datur, quibus cum nobis destricto jure nulla actio est, sed qui interim ex sola æquitate, & quod dicitur de bono & æquo nobis obnoxii sunt. Vide Alciat. enarrantem *l. actionis de verb. fig.* Aliter Nobile officium est, quod à solo judicis executivo officio pendet, *l. jubere ff. de jurisdict.* Hoc judex nunquam defungi potest. Nam quod dici solet, Judex semel pronunciando functus est officio suo: ad mercenarium referendum est officium, quod actioni subservit: vide Bart. *in l. 3. ff. de jurisdict.* Prat.

Nobilem antiqui dixerunt pro noto: vide Festum *lib.* 12.

Nobilem fieri quemvis posse docet Seneca *epist.* 44. Nobilem autem & se dicens & fingens, cum non sit, crimen falsi subit. Fac. *l. eos, §. ult. ad l. Corn. de Fals.* Vide Bald. *in l. qui sub prætextu. C. de sacros. eccles.*

Nobiles Romæ dicebantur, quorum partes aut majores magistratum curulem gesserant: & novis hominibus opponebantur: Cicero *in Verrina* 7: videmus quanta sit invidia apud quosdam homines nobiles, novorum hominum virtus & industria: Item, ut ista præclara nobilitas desinat queri populum Roman. hominibus novis

novis atque industriis honores mandare. Et famil. 5. adeptus es, quod non multi homines novi, amisisti quæ plures homines nobilissimi. Fuit autem nomen hoc generale & commune omnium quorum majores magistratum (ut diximus) curulem gesserant: sive ii patritii essent, sive plebei. Postea tamen accidit, ut illi nomen gentis suæ retinerent, ac speciali & proprio nomine nobiles dicerentur, qui plebeiæ generis cum essent, majores tamen curulibus magistratibus honoratos habuerant. Itaque Pedianus perspicue ac dilucidè Patritios à nobilibus distinguit. Sex, *inquit*, competitores Cicero habuit: duos patritios, Galbam & Catilinam, quatuor plebejos, ex quibus duo nobiles, &c. non quod patritii nobiles non sint, sed quia è generali nobilium nomine, alii Patritiorum honorabile nomen sibi retinebant, factum ut alii generis nomen sibi attribuerunt. Sic Livius 39. omnes patritios plebeiosque nobilissimarum familiarum M. Porcius longe antecibat. Sic Fulviorum familia, quam plebejam fuisse constat, Nobilioris cognomentum sumpsit. Sic in Sextiana: vosque adolescentes & qui nobiles estis, ad majorum vestrorum imitationem excitabor, & qui ingenio & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines novi & honore & gloria floruerunt, cohortabor. Nemo enim patritius ut esset, sua virtute consequi poterat. Huc pertinet *l. mortis causa capimus* 31. *ff de mortis causa donat.* ex *Hotom. Prat.*

Nobiles pro patritiis & senatoribus poni ait Connan. *libro* 2. *c.* 12. *n.* 1.

Nobiles, ingenui & gentiles homines propterea nuncupantur, ut nunc quoque in Italia: quoniam majores eorum illibatam servarint nativitatem, & nunquam servitutem servierint. Itemque immaculato ac legitimo quoque nati sint thoro. Nec certe ista sunt somnia, ut quidam phanatici putant, confundentes jura personarum. Verum si his dotibus omnibus addant bonarum literarum studia, & optimum vitæ specimen: bone Deus, quam vere tum dici possunt his nobiles. Vide Andream Tiraq. *tract. de Nobilit.* Prat.

Nobilis, Libellus extat Curtilii cujusdam boni & Nobilitate. Sed & ab aliis in eam rem vulgo multa à multis traduntur, prope ut justum tractatum res haberet. Neque est omnium quisquam quem non is nodus torqueat exerceatque: Quis nobilis sit intelligendus. Ego non dubito, quin nobilis à noscendo dictus, sicut & Nomen; ut stabilis & stamen à stando. Cui aut ergo homini, rei, vel loco res gestæ virtusque aut fortuna, magnam & latam pergentes circumfundere famam, id est, quem norunt complures, ac multi nominis, non hercle video, cur Nobilis dici non possit. Idque vel pejorem in partem, ut nobile scortum. nobilem scurram, vel latronem, & clade Romana nobiles Cannas dicimus. Est enim vox ea nobilis τῶν μέσων ut alia quædam. Quid ergo? Ac Eonus & alii illi non fama, nomine & æstimatione quenquam æstimant, sed nascendi locum, & velut ordinem quendam, ut non de plebe sit, exquirunt. Atqui hos veteres patritios dixere: quam appellationem diu hæsisse constat, in posteritate eorum, quos primum Romulum, & hujus deinde exemplo Tarquinius Priscus, mox Serv. Tullius Reges, ac tandem post liberatam Regio dominatu Rempubl. L. Brutus in Senatum lectos à similitudine curæ, ut ait Velleius, patres vocarunt. Postea vero Julius Cæsar, mox Augustus Octavianus, & Tiber Claudius jam exhaustis, vel paucis reliquis familiarum, quas reges & Brutus in partes legerant: & ipsi honestissimum quemque è Senatu, vel quibus clari parentes fuerant, in numerum patritiorum adsciverunt. Hinc patritiatus, dignitas, status & ordo patritiorum. Tranquillus *lib.* 2. Ea gens (Octaviorum dicit) à Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta in senatum, mox a Servio Tullio in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magna vi per divum Julium in Patritiatum rediit. Porro non omnes qui nobiles ac claro genere forent, in patritiatum transiisse, ut Claudia familia Marcelli testes sunt, qui quanquam multa ac vetere generis claritudine, ita ut Pulchrorum ac Neronum genti Claudiæ patritiæ, nec potentia, nec dignitate cederent, plebeij tamen fuerunt, ut tradit Tranquillus, & ante eum Cicero. Cassii quoque quibus cognomen est, Longinis, plebeii generis erant ut scribit Tacitus, sed antiqui (inquit) honoratique, sicut & Cæcilii Metelli, Calphurnii Pisones, Licinii Crassi, ac multi alii. Igitur quos vulgo Nobiles, & jure, Nobilitatis donatos vocant, hi patritii, aut traducti, vel allecti in patritiatum dicendi sunt, genus hominum jure civili incognitum. Jus enim civile claros & honestiores à sellulariis, tabernariisque, & populi face, quos humiliores vocat, distinguit inter honestos autem vel claros etiam de plebe homines, quos sua vel majorum virtus ac merita, aut vetustæ opes, vel honores gesti commendant, numerandi sunt. Illud haud scio an operæ pretium sit tentare, minuendam eorum esse opinionem, qui populi nobilitatem putant, si difficultatem rei familiaris, mercaturis faciundis, aut publico redimendo levet patritius. Neque id enim patitur M. Æmilius Scaurus, princeps temporibus belli Jugurthini, civitatis Romanæ, cujus nobilitati nihil effecit, quod pater ipsius paupertate coactus, carbonariam exercuisset. Tametsi hoc verissimum est. Necessitate, decora à majoribus parte oneri esse: impudentiam, in quæstu haberi. Curt. *lib.* 2. *c.* 29.

* Nobiles in Imperio distinguuntur in *immediatos*, de quibus supra in *V. Equestris ordo Imperii*; & *mediatos*, qui mediante Imperio immediatè autem Dominiis territorialibus subjecti. quorum pro diversitate locorum, diversa est conditio. Sic in Franconia alii dicuntur *Lehnleute*, alii *Landsassen*. In Saxonia omnes sunt Landsassii, qui subdividuntur in *Cantzley oder Schrifftsassen*, & *Amtsassen*. v. supra *V. Landsassiatus*.

* Respectu dominorum dicuntur Vasalli. *Die Ritterschafft oder der Adel*, his autem subject. vocantur Rustici, *Bauren, Erb oder Gerichts Unterthanen*, quorum status pro diversitate provinciarum variat.

Differentia etiam statuitur inter Equites & Nobiles, quod illorum conditio personalis, horum in posteros transitoria.

* Nobilium varia sunt privilegia, sic 1. Nobiles ratione bonorum feudalium regulariter ad collectas non tenentur, quamvis Nobilitas per se non tribuat immunitatem, 2. Habent beneficium competentiæ, & tenentur in id, quantum facere possunt, 3. A vectigalium præstatione (nisi ibi consuetudo est in contrarium) immunes sunt, 4. Non possunt tormentis subjici, nisi in extraordinariis criminibus. 5. Flagellis vel fustibus non sunt cædendi &c.

* Hisce atque aliis privilegiis destituntur, 1. si vile aliquod artificium exercuerint, 2. infamia, vitæque turpitudine laboraverint.

Nobilibus æquiparantur Patritii vulgo *Adenliche*

liche Geschlechter, *Stadt Junckern*, illi scilicet quibus ab Imperatoribus Nobilitas confirmata est, etiamsi in civitatibus habitent, dicti Patritii Nobiles. Patritii autem quâ Patritii, i. e. quatenus Nobilitate in specie ita dicta, non sunt ornati, veri Nobiles non sunt, nec horum privilegiis gaudent.

*Vid. Tiraquell. *de Nobilit.* Nolden. *Differt. de statu Nobilium*, Jacobus Burckhardus *JC. Disputat. de Nobilitate.* Limneus *de J. P. l. 6. c.* 1. Besold. *Differt. de Nobil.* Speid. *v. Adel.* Sinold. *v. 1. D. 9.* Sprenger. *Fontes jurispubl. c.* 27. Wurmser. *de jure public. exerc. 4. q.* 14. Draco *de jure Patritior.* Knipsch. *de jur. Civ. Imp. l. 2. c. 29. n. 47. & seqq.*

Nobilissimos expono, id est, primos & excellentes: quod aliqui assequuntur merito, cum præstantissimi sunt, alii in vetustate, quæ homines in qualis arte, nisi sint admodum inertes, reddit præclaros & excellentes: Sic Cicer. *de orat. lib.* 1. multi in Philosophia præclari & nobiles. Et *lib.* 2. Tres illius ætatis nobilissimos philosophos. Et *de finib. bon. & mal. lib.* 2. Philosophus nobilis à quo non solum Græcia & Italia, sed etiam omnis Barbaria commota est. Idem pro A. Cluentio: In morbis corporis ut quisque est difficillimus, ita medicus nobilissimus atque optimus quæritur. Macrob. quoque *lib.* 7. *Satur. cap.* 15. Erasistratum veterum medicorum nobilissimum appellavit. Sed & medicina nullus dicitur nobilitari, quia nullum tribuit honorem, neque dignitatem, ut not. Joan. Andr. in tit. de judic. ubi refert Judæum effici posse medicum, cum ex hoc nullum consequatur honorem, non autem posse creari Jureconsultum, nec Advocatum, nec Scribam Pontificis Maxim. seu alicujus Principis, quia hæc attribuunt dignitatem. Tanto magis hoc fuit apud antiquos, cum medici ut plurimum essent servi: ut habetur *in l. si duobus infra commun. de legat.* Fuerunt etiam servi plurimis seculis ante. Ferran. *lib.* 2. *expos. in l. providendum, de postul. c.* 5.

Nobilitare, nobilem facere, dignitatem augere, decorare. Apulejus Quem non excellentia generis, sed mores virtutesque nobilitarunt. Quære, *Natalibus restituere.*

Nobilissimus appellatur imperator noster *in l. 3. ff. de natal. restituen.* Briss.

Nobilitas non generis est tantum, sed etiam alterius rei excellentia, dignitas, item fama, nominisque celebritas. Annotavit Spiegelius *in Ligurinum*, triplicem nobilitatem. Unam generis esse, de qua dictum est. Qui genus jactat suum, aliena laudat. Virtutis alteram. Tertiam ex utraque constantem. Barto. *in l.* 1. *Cod. de dign. lib.* 12. plura congerit de nobilitate. Quia nobilitatis sunt tria genera. Unum, quod ex virtute ex optimis actionibus nostris oritur. Proximum, quod ex cognitione honestissimarum disciplinarum proficiscitur. Tertium, quod ex opibus, aut natalium picturis, & majorum stemmate æstimatur. Quod ultimum, nullum omnino erit, nisi à virtute fuerit profectum; unde satis æstimavit Jureconsultus *in leg.* 3. *de nata rest.* appellare Imperatorem nobilissimum. Prædictis etiam convenit, quod notabiliter decidit Bald. *in l. exemplo.* in ultima quæstione. *C. de probat.* Quod si Cardinalis, tanquam legatus de latere, assereret se habere specialem commissionem, puta ad legitimandum vel dispensandum, vel restituendum famæ, & processerit ad executionem illarum, licet literæ commissionis non appareant, valent tamen publice & pluries gesta per eum: non ratione communis erroris, sed præsumptæ veritatis, propter assertionem talis & tanti viri; juxta notata in *cap. tum ex literis, de in integr. restit. in Nov.* & putat Bald. esse memoria dignum, sequiturque D. Abb. *in cap. quod super his in* 2. *col. de fid. instrum.* & late de veritate disputat And. Sicul. *in tract. de praest. Card. in* 1. *quaest.* 2. *part. in* 2. *memb.* & consuluit Corn. *consult.* 243. videtur prima facie, *ad fin. in* 3. *lib.* & quæritur Felin. *in cap.* 1. *cum in jure, col.* 5. *ad fin. de offic. deleg.* Et ultra eos confirmari potest ex sing. dict. Specul. *in tit. de jud. de leg. §. superest videre in ver.* quid si non est consanguineus, de quo ultimo scripsi sup. in verb. *Legalitas.* Et secundum hoc dictum notab. Baldus debet declarari, quod ipse generaliter decidit *in l. si qua per calumniam, in ult. col. vers.* deinde quæro, *C. de episc. & cler.* & *in l. jurisjurandi, col.* 1. *vers. quæritur utrum, C. de test.*

Nomina sunt omen venturi prescius Idmon,
Fertur, & Hippolitus dilaceratur equis.

Et ideo, si posthumus vocetur eo nomine quo pater vocabatur, præsumitur ejus filius, *tex. est sing. & mirabilis, in l. uxorem pragnantem, in prin. ff. man. testa.* quem pro sing. citat Bald. *in c. tuam, col.* 2. *vers. si autem, extra de ord. cogn.* & Jas. *in rub. sol. matr. in* 4. *col. & in l. neque professio, col.* 1. *C. de testam.* & utrobique dicit, quod ille text. sibi non probatur propter alia quæ ibi concurrunt.

* Nobilitas. Nobilitandi jus inter Reservata, Imperatoris refertur, qui dicitur *der Pflantzer und Handhaber des Adels*; nonnunquam potestas illa ex speciali privilegio Comitibus Palatinis conceditur.

* Confertur Nobilitas vel *expresse*, *wann einem seiner tapfferen Thaten ein Wapensfrien mitgetheilet wird:* vel *tacite* si Imperator aliquem in Cancellarium vel Consiliarium Aulæ suæ adsumat, vel cum feudo nobili, *mit einem Adelichen oder Ritterlichen* investiat.

Et est Nobilitas vel *temporaria* vel *hereditaria*, seu ad heredes transmissibilis, qualis regulariter esse censetur.

Nobilia à priscis dicebantur ea loca, quæ in metandis castris omnino vitari debent: scilicet, ne mons castris immineat, per quem supervenire hostes aut perspicere possint, quid in castris agitur: ne sylva celatura hostes adjaceat; neve fossa seu valles, per quos obruti castris occumbere possint: ne vicini fluminis torrentisve subita tempestate, castra inundatione intereant. Autor Higinus *in Grammat.* Spieg.

Nocens, qui injuriam aut maleficium commisit, qui alteri nocuit, damnumque intulit. Nam nocere proprie dicitur is, qui nocet personæ, non rebus, *l.* 1. *§. hujus autem verba, ff. de his qui dejec. vel effud.* Spieg.

Nocere, est damnum dare, incommodum adferre, obesse, *l.* 1. *§ hac autem, & §. in summa, ff. de an. & aq. pluv. l.* 2. *§. deinde, ff. Ne quid in loco publ.* Briss.

Nocere & non prodesse diversa sunt: Nocere enim est damno afficere. Non prodesse est neque lucro afficere, neque damno eximere. Nonnunquam tamen nocere significat prodesse: ut puta cum dicitur: Ignorantiam juris non nocere, ita accipiendum est non prodesse, *l. regula, in prin. ff. de jur. & fact. ignor.* vide Cujac. 5. *obs.* 39.

Nocere morbus intelligitur, qui perpetuus est, non qui tempore finitur, *l. fin. §.* 1. *de ædil. edict.* Spieg.

Nocere noxam. Paul. *leg.* 63. *ad l. Falc.*

Eadem

Eadem causa est ejus servi, qui noxam nocuit: nec enim delinquendo quisque pretiosior fit. *Hotom.*

NOCUIT, nocebit. Adi *Chiliad.* Eras.

NOCTES & dies, id est, continuo, semper.

NOCTU, pro nocte vel pueris notum est: & nox, pro noctu, in duodecim tab. usurpatur. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit jure cæsus esto. Ubi *im* accusativum dixerunt ab is, & occisit pro occidit. Jureconsult. *in leg. hoc edictum, §. Labeo. eod.* Et noctu, inquit, homines ire non debent. *Spieg.*

NOCTURNUS fur. *l. 9. ff. ad l. Corn. de Sicar. l. 1. ff. de furib. balneat.* i. e. noctu deprehensus, ut loquitur *l. 4. ff. ad l. Aquil.* Briss.

NODUM quærere in scirpo, hoc est, ex re facili reddere difficilem, quod *Accursio* familiare est. Adi *Chiliad.* Erasm.

NOLLE proprie dicitur, qui sciens nec coactus expressim vel palam vetat aut refragatur, notat Goth. *ad l. 3. de reg. jur.*

NOLLE & velle: duo illa verba, ut *Ferrar.* admonuit, in comm. ad reg. jur. quodammodo relativorum more se habent, quorum alterum sine altero non statim existit. Ex eo si quidem non velle aliquid existimamur, quia hoc & velle poteramus, & sic ad arbitrium, licet diversi effectus, liberum tamen ultro citroque referuntur. Unde frustra dicitur noluisse id, quod non potuit quis velle: cum relativorum natura sit, ut invicem consistant, pariaque habeantur. Verum quod interpretes nolle & velle inter contraria referunt (ut jam mox dicetur) intelligendum est, quod actu sint contraria, aut diversa. Quemadmodum & *Boetius* relativa contraria appellat, *in 2. Topic. Comment.* Nam habitu magis relativorum naturam sapiunt quando nemo dicitur nolle, qui non possit & velle, si quidem vulgatum illud. Ejus est nolle qui potest & velle parum consisteret, quod utrumvis simul ponit, id quod contra naturam est contrariorum? quorum non consistente, alterum cesset necesse est. *Spieg. Prat.*

NOLLE & non velle diversa sunt: Nolle est tacere & pati, vel secundum Aristotelem nolle dicitur is, quem pœnitet ejus quod per errorem fecit, quem & nos venia dignum judicamus l. *si adulterium, §. incest. ff. ad l. Jul. de adult. l. aliam, C. de his quæ ut indig. auf.* Non velle dicitur is, qui non corrigit factum; Nolle tamen sæpe significat non velle, *l. in eo jure, § invito ff. de rit. nupt. l. invitum, ff. de servit. urb. præd. l. filius fam. §. invitus, ff. de procur.* Cujac. 5. *obs.* 39. & 15. *obs.* 23.

NOLLE dicimur, cum contrarium possumus, *leg.* 17. §. 7. *de ædil. edict.* Nolle non dicimur quoties velle contrarium utiliter non possumus, l. 101. de cond. & demonstr. Gothof. *ad d. l. 3. de reg. jur.*

NOLLENS volens, locutio proverbialis, si *Donato* credimus. Videtur autem id genus sermonis, quia ex contrariis constat, enigmaticum quiddam habere, ut admonuit *Eras.* in Chiliad. *Alber.* annotat, nolens & volens idem esse in jure nostro per *gl. in l. 1. ff. quod metus caus* Spieg.

NOLO adire, & non volo adire. Super his verbis doctores plura effundunt *in l. qui se patris, C. unde liber.* Decius, ut testatur *Nicolaus Bellonus*, putat faciendam differentiam, an quis dicat: Nolo adire, & inducatur repudiatio, aut dicat, non volo adire, & non inducatur. Ea ratione, quod verbum, *Nolo*, indicat præcisam voluntatem, secus verbum *Non volo*: cum sit medium inter velle & nolle. Hæc differentia Doct. licet communis habeatur, non satisfacit *Bellono.* Pendet enim ex eo, ut idem refert *libr. 4. supputat. cap. 14.* quod crediderint Doct. esse differentiam inter velle, & non velle, & non velle esse medium inter velle & nolle: quo sensu ipse nihil à veritate magis alienum. At in contrarium facit significatio ipsorum verborum: & Grammatici nullo modo admitterent hoc quod dicunt, & verum est, *Nolo* esse compositum ex *non* & *Volo*, & sic idem esse. Quod probatur *in §. filius, l. filii mater, ff ad Tertull.* Licet in contrarium adducatur, quod quam docte tam vere ipse *Bellonus* loco modo citato refellit. Porro *Nolo adire*, hæc verba sunt suspensiva, & inferunt tantum ad primum motum voluntatis secundum doctrinam Bartol. *in l. gerit. ff. de adquir. hæred. & l. in l. servi electione. ff. de legat.* 1. Prat.

NOLLE facere videtur, qui potest facere, & non facit, § *si quis fugitivus, §. idem ait. ff. de ædil. edict.* Spieg.

Νομάρχαι regionum præfecti, *Bud.* in prior. anno.

NOMEN quid proprie significet vide *Alc.* lib. 4. *dispunct.*

NOMEN accipere, pro eo, quod est recipere militem in censura publica, *in der Musterung annemmen*, ad nomen mittere, vel ire, *zu der Musterung geben.*

NOMEN dare militiæ, est in militiam scribi facere, aut in communem societatem conspirationis coire. *leg.* 43. *ff de oper. libert. l.* S. *ff. de re milit. l. 4. inst. de mun. & honor.* Vide Dare nomen.

NOMEN deferre, est quodammodo accusare, Lege, Deferre nomen.

NOMEN edere, *l. 1. ff. de offic. cons. l. 2. C. qui pet. tut. leg. 2. si mater, ff. ad Tertyll.* Briss.

NOMEN quilibet sortitur ab eo, quod principaliter agit: unde qui ampliorem substantiæ partem in mercimoniis non habet, non recte mercator accipi posse videtur. Quanquam, si quis circa fraudem in album mercatorum fuerit assumptus, ejusque negotiationis se profiteatur, mercator proprie existimandus erit, tametsi non magnam Fortunarum suarum partem in quæstum deduxeris *l. si quid, in fin. de ædil. edict.* Spiegel.

NOMEN ait *Diomed.* lib. 1. *Grammat.* dicitur, quod unamquamque rem monstret: ac notet quasi notamen. *Connanus* quicquid rem proprie notat nomen appellat, & ut ait *Plato* in Cratylo quod naturæ rerum discernendæ est indicandæque instrumentum. Quod opinionem *Festo Pomponio* attulit ut putaret dictum quasi novamen, quia notitiam rei præbeat. Verisimilius est sumptum à Græcis, à quibus ὄνομα appellatur ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, lege, vel consuetudine: quoniam usu constant nominum appellationes, penes quem arbitrium, lex est & norma loquendi, aut ut *Platoni* videtur, quod non natura sint ipsa hominum nomina, sed ab ipsis legislatoribus instituta: quorum munus est vel hoc præcipuum & maximum, rem suo quamque proprio certoque nomine appellare, ne quam peccandi materiam det ambiguitas verborum. Nomen igitur est quod cujusque rei comprehendit notionem, seu uno seu duobus, pluribusve id fiat vocabulis, *Cic.* libr. 1. *de Invent.* definit esse quod unicuique personæ datur, quo suo quæque proprio & certo vocabulo appelletur. Qua definitione, prænomen, nomen, cognomen & agnomen complectitur, &c. Connan. *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 4. Vide & *Ferretum* tit. *de legat. §. si quis in nomine.*

NOMEN plerumque accipitur pro appellatione personarum & rerum, *l. nomen, l. pecuniæ, de verb. sign.* & Gajus *in l. nomine eodem.* Nominis, inquit, appellatione rem significari. *Proculus* ait: Nomen

Nomen quandoque intelligitur pro ſimplici cauſa nullo obligationis reſpectu. *Prat.*

NOMEN ſimpliciter poſuit pro cauſa *Arrianus* in l. 4. *de re milit.* Exautoratus, inquit, eo nomine, non utique infamis erit. *Spieg.*

NOMEN familiæ eſt, & omnia quæ ad unumquemque noſtrum differendum excogitata ſunt, à nomine differunt, quia eo gens cognoſcitur, ideoque gentilitium dicitur. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen: quod poſtfertur, cognomen: quod ad ultimum additur, agnomen eſt, ut *C. Julius Cæſar*, Julius nomen eſt familiæ Juliorum, C. prænomen, Cæſar cognomen. Vide *Alciat.* lib. *diſpunct.* 4. Propria nomina, inquit *Chariſius*, in quatuor ſpecies dividuntur: prænomen, nomen, cognomen, agnomen, ut Publius, Cornelius, Scipio, Africanus. Prænomen eſt, quod nomini præponitur, ut Publius, Nomen, quod familiæ originem declarat, ut Cornelius; Cognomen quod nomini ſubjungitur; ut Scipio; Agnomen quod extrinſecus adjici ſolet, ut Africanus. Sic *Camerarius*: Omnia quidem, inquit, quacunque de cauſa homini impoſita nomina, cum certum quendam hominem deſignent, propria ſunt. Prima tamen Romanorum appellatio vere propria in viris quidem videtur eſſe. Quippe qua inter ſe, qui non ſolum diverſarum familiarum, ſed ejuſdem etiam eſſent, diſcerni poſſent, ut M. Tullius Cicero, & Q. Tullius Cicero, *Spieg.*

NOMEN generalis appellatio eſt, quæ & prænomen, & nomen familiæ, & cognomen complectitur. *Seneca* lib. *de benefic.* 4. Si quod à Seneca accepiſſes, Annæo te diceres debere; vel Lucio, non creditorem mutares, ſed nomen. Quoniam ſive prænomen ejus, ſive nomen dixiſſes, ſive cognomen; idem tamen illi eſſet. Proprie tamen Nomen à prænomine, cognomine, agnomine diſtinguitur: uti patet *ex l.* 4. *C. de teſtam. & §. ſiquidem,* 27. *Inſtit. de legat.* Hot. ex Connan. *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 3. *&* 4.

NOMEN eſſe capitis, pro delatum eſſe, & receptum in reos capitis. *Plautus* Aſinar. Nam jam ex hoc loco ibo ego ad Treſviros, veſtraque ibi nomina ſaxo erunt capitis. *Prat.*

NOMEN facere, dupliciter accipi ſolet, hoc eſt, ut Grammaticorum verba uſurpem, active & paſſive: active dicitur qui nomen facere, quum mutuat, paſſive cum mutuatur. In prima ſignificatione capit *Cicero* epiſtolarum *libr.* 8. Accepi Avi antea literas, in quibus hoc inerat liberaliſſimum nomina ſe facturum, qua ego vellem die. Sic *Seneca* de beneficiis *libr.* 1. Sed nomina facturi diligenter in patrimonium, & vaſa debitoris inquirimus. Idem *lib.* 1. *de vita beata*, nunquam magis nomina facio, quam cum dono. In ſecunda ſignificatione utitur *Cicero* lib. 3. *offic.* Emit homo cupidus & locuples tanti quanti Pythius voluit, & emit inſtructos, nomina facit, negotium conficit. Hunc ergo locum, ſi ad creditorem reſpicias, active, ſi ad debitorem, paſſive accipiemus. Quare talis Ulpiani ſenſus erit, ſi proxeneta intervenerit, & hortatus fuerit creditorem, ut pecuniam debitori mutaret, non poterit contra eum agi. Inde autem hæ locutiones natæ ſunt, quoniam creditores nomina debitorum in codicem referebant, ut oſtendit *Cicero* in oratione pro Roſcio Comœd. Hinc creditor dicitur facere nomen, quia credit, debitor quia mutuatur. Nomina igitur creditorum ſunt credita, debitorum verò debita Creditorum: veluti quum ait *Cicero* in orat. pro Roſcio Comœd. Non refert parva nomina in codices? & paulo poſt, quæro quampridem hoc nomen Fan. in adverſaria retuliſti? & in *Verrem, act.* 3. Quum per eos ipſos dies, per quos cauſâ in Deo diceret, reperiretur pecunia ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe. Sic *Columella* de re ruſt. *lib.* 1. vel optima nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius veriſſime dixiſſe fertur. Debitorum autem, ut apud *Cic.* pro Quintio debere certis nominibus grandem pecuniam. At ubi *Bud.* in hac lege Philanthropiæ legi jubet, Pandect. Flor. habent Philantropi, quem locum ego ita exponi poſſe cenſeo, ſi proxeneta quicquam accepit, ſive mercedis nomine, ſive aliter, propterea quod debitorem amavit & laudavit, id reſtituere non cogitur, eſt enim Philantropos homo benignus & hominum amator, *Ferran.* Explicat. *libr.* 1. *in l.* 2. *de proxenet. cap.* 54.

NOMEN hæredis inane habetur, cum hæreditas relinquitur immenſis donationibus exhauſta, Gothofr. *ad l.* 5. *C. de inoff. don.*

NOMEN expungi dicitur debito ſoluto. *Plaut.* Ciſtel. *act.* 2. *ſcen.* 2 Nunc quod reliquum eſt, volo perſolvere, ut expungatur nomen, nequid debeam.

NOMEN, pro debitore, maxime in re fœneratoria, apud Juriſconſ. ſæpiſſime invenitur. Hinc pecuniæ in nominibus dicuntur, quæ datæ ſunt fœnori. In hac quoque ſignificatione accipitur nomen ab *Ulp.* l. ſi quis uxoris, de furt. *Si quis*, inquit, *ſervo meo perſuaſerit, ut nomen ſuum ex inſtrumento tolleret.* Nebr. Sed & *Bud.* Nomina, inquit, pro debitoribus ponuntur, vel pro ſyngraphis creditarum pecuniarum. Sic accipitur nomen, teſte *Alciato* in l. *nominis, de verb. ſign.* Idem nomina intelligit cautiones fœneratorias, non admodum abſimiles his, quas hodie literas cambii dicimus: unde & fide nominum trajici, apud *Cic.* adverſus *Salluſtium*, pro eo quod eſt pecunias per literas cambii tranſmittere. Quomodo vero nomina diſtrahantur in cauſam judicati, id eſt, tanquam pignora vendantur, explicant interpretes *in §. fin. famoſa, l. à divo. ff. de re jud.*

NOMEN, pro obligatione debitoris accipitur, ſicut cum dicimus, vendo nomen. Sic & cauſam, ſic accepti expenſique titulum, ſic ſingula in conficiendis rationibus negocia appellamus, *l. penult. & fin. C. de conventen. fiſc. deb.* Sic in SC. dicitur incertis nominibus pecuniam à Macedone filiisfamil. credi ſolitam, *l.* 1. *ad Maced.* Quandoque & agnationem ſignificat, ut cum prohibemus fundum de nomine noſtro exire *l. is qui de legat.* Alciat. *de verb. ſig.* Adde *Forcat.* in Necyomantiæ *dial.* 98. *num.* 1.

NOMEN gentilium erat & commune totius gentis, familiæ, agnationiſve: unde ab *Halicarnaſſ.* libro tertio συγγονικὸν καὶ πατρωνυμικὸν appellatur. Hoc prænomini ſubjungebatur, cognomen vero fere ſemper antecedebat. Tribus enim nominibus uſos Romanos notius eſt, quam ut à me confirmari debeat. *leg.* 1. *de lib. & poſt. leg.* 21. *ff. qui teſtament. fac. leg.* 8. *§. ſed & cum in prænomine. ff. de ſecund. tabul. §. ſi quis in nomine Inſtitut. de legat. ub.* Theophil. nomen interpretatur τὸ κύριον ὄνομα οἷον πατρὸς, ἢ γνώρισμα τὸ ἐπώνυμον ὅπερ ἀπὸ ψόγου ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται. Briſſ.

NOMEN interdum cauſam ſignificat. Sic acceſſionis nomine, *l.* 27. *ff. de Ædilit. Edict.* Ceſſationis nomine, *l.* 1. *ff. de oper. pub.* culpæ nomine teneri. *l.* 25. *§. Item, ff. famil. erciſc.* negligentiæ nomine teneri. *l.* 4. *Dieg. de Magiſt.* conveni operarum nomine condemnatus *l.* 97. *§. ſed ſi D. de oper. libert.* Hypothecæ nomine res obligatæ, *l.* 4. *ff. de pignor. leg.* 4. *ff. de juſt. pignoris nomine. l.* 8. *ff. de operis novi nunt.* Briſſ.

NOMEN, Cognomen, Prænomen & Agnomen differunt. Quod differat ſenſu inter nomen, cognomen, prænomen & agnomen ſumma controverſia

versia est inter scriptores: Id sane fere constat inter omnes, prænomen esse, quod alus pia ponitur; agnomen verò quod ab eventu imponitur. At major difficultas est in nomine & cognomine. *Accurs.* Prisciani sententiam amplexus putat nomen esse proprium. In cujus sententiam accesserunt pariter omnes hujus loci interpretes, *Theophilus* quoque, dum hunc locum vertit, idem sentire videtur *Alc.* lib. 4. *dispunct. cap* 1. secutus *Diomedem* Grammaticum & *Nicolaum Perottum* è contrario nomen censet esse familiæ, cognomen verò proprium. *Laurent. Vall.* nomen & cognomen tradit esse familiæ, prænomen proprium singulorum, *Anton. August.* latius præ cæteris omnibus, & prosequitur *lib.* 3. *cap.* 8. qui ferme in omnibus *Alciati* opinionem videtur approbare. Ego, ut *Valla* potius sententiam probem, facit *Appianus Alexandr.* qui procemio hist. Rom. ita scribit. τοὺς δὲ χρόνους ἐπὶ μὲν πᾶσι περισσὸν ἡγοῦμαι καταλέγειν, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων ἐκ διαστήματος ὑπομνήσω. καὶ τὰ ὀνόματα, Ῥωμαίοις πάλαι μὲν ἦν ἓν ὥσπερ ἀνθρώποις ἅπασιν ἑκάστῳ, μεθ' ἣ ἐγένοντο δύο, καὶ οὐ πολὺς χρόνος ἐξ οὗ τρίτον ἤρξαντο τισὶν ἐπὶ γνώσει ἐκ πάθους ἢ ἀρετῆς προστίθεσθαι, ὥσπερ καὶ τῶν Ἑλλήνων τισὶ ἐπὶ τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐπικλήσεις. Tempus autem in omnibus recensere supervacaneum existimarim: ait in rebus clarissimis intervalla monebo & nomina. Romanis olim unum erat, sicut omnibus hominibus, postea assumpsere duo, nec multo post tertium propter virtutem, vel aliquod πάθος aliquibus, ut dignoscerentur, imponi cœptum, juxta Græcorum morem, quibus ultra nomina erant etiam cognomina. Ex quo patet decipi *Accursium* una cum *Pinciano*, & Jurisperitis, qui hunc locum interpretantur, quia nomen non est proprium: est enim proprium, quod primo tantum habebatur, & primo loco poni consuevit, quod nunc prænomen appellamus. Patet etiam falli *Alciat.* cum *Diomede* & aliis, qui cognomen proprium esse tradunt, cum Appianus dicat id ultimo habitum, & in virtutis πάθος ve cognomen imponi cœptum. Quod etiam ex multis præstantissimis scriptoribus probari potest. *Cic.* pro *L. Murana*: Quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso præ se ferebat, eandem hic sibi ex Asiæ nomine assumpsit. Idem *libro* 1. *de finibus.* Torquatum, qui hoc primus cognomen invenit. Ex *libr.* 3. *de offic.* Atque hic T. Manlius is est, qui ad Anienem Galli, quem ab eo provocatus occiderat, totque detracto cognomen invenit. Et de somnio Scipionis: Eritque cognomen id tibi partum, quod habes ex nobis adhuc hæreditarium. *T. Liv.* libro 1. Mansit Sylvius postea omnibus cognomen idem *lib.* 7. æmulumque decoris sui absentem M. Valerium Corvinum, id enim illi deinde cognominis fuit summo favore populi, tres & viginti natum annos consulem renunciavit. De quo etiam *Propert.* libro 3. & cui cognomen corvus habere dedit. Idem *Liv.* libro 9. loquens de *L. Papyrio* Cursore, præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomen etiam dedit. Et *libro* 29. Id vectigal commentum alterum ex censoribus satis credebant, populo irato, quod iniquo judicio quondam damnatus esset, & in precio salis maxime oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebant. Inde salinatori *Livio* inditum cognomen. Sic *libro* 20. Africani cognomen militaris prius favor, an popularis aura celebraverit, an sicuti Felicis Syllæ Magnique Pompeji patrum memoria cœptum, ab assentatione familiaris sit, parum compertum habeo. Primus certe hic Imperator nomine à se devictæ gentis est nobilitatus, exemplo deinde hujus nequaquam victoria pares insignes imaginum titulos, claraque cognomina familiæ facere. De quo etiam *Sallustius* in bello Jugurt. ita scribit: Masinissa rex Numidarum in amicitiam receptus est à Publio Scipione cui cognomen postea Africano à virtute fuit: post quem multi à domitis provinciis cognomen assumpsere. Sic illius frater *L. Scipio* cognominatus fuit *Asiaticus Scipio.* Æmilianus Numantinus P. Servilius Isauricus, C. Metellus Macedonicus & ejus filii alter Creticus, alter Balearis. Drusus Germanicus, Varus Quintilius Getulicus, Severus Arabenicus, Parthicus, & Arabicus. Alioqui quoque à capitis piscibus, ita Sergius Orata, & Licinius Muræna cognominati fuere. Præterea si cognomen, quod est tertium, esset proprium, sequeretur, ut qui solum duo nomina habebant, veluti C. Marius & Q. Sertorius, proprio caruissent, quod est absurdum, quo argumento usus fuit, *Possidonius* teste *Plutarcho* in vita C. Marii, contra eos qui tertium nomen proprium esse putabant. Facit etiam contra eos, quod cognomen ultimo loco ponebatur. Quod autem neque nomen sit cujusquam proprium præter rationem supra dictam satis videtur Alciatus ibi probare, quod etiam ex multis aliis scriptorum locis conjicere licet. Sic *action.* 1. *in Verr.* Scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus, quorum fide atque præsidio, Siculi maxime utuntur, quo omnino Marcellorum nomini tota illa provincia adjuncta est, idem in Brut. Multa enim scriptura sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ad plebem transitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infundarentur genus. *Livius* lib. 1. tamen in re tam clara nominum error manet, utrius populi Horatii, utrius Curatii fuerint. Idem *lib.* 2. Furios Fusios scripsere quidam, id admoneo, ne quis in mutationem virorum ipsorum esse, quæ nominum est, putet. Et iterum in eodem libro se quoque id generi, ac nomini dare, & *L. Florus* libro 3 loquens de Mario, subrogare conatus est in ejus locum C. Gracchum hominem sine tribu, sine nomine, sed subito titulo in familiam ipse se adoptat. Restat igitur, ut prænomen quod primum est, proprium sit, ut *Possidonius* tradit. Nec moveor, quod in hoc *Plutarchus* eum reprehendat, propterea, quod eo modo mulieres nomine proprio caruissent, quibus proprium nomen non imponebatur. Namque falli videtur in hac re *Plutarchus*, ut *Virgilius* ex *Plinio* & *Festo* docet, *tit de exhared. lib.* & *Anton. Augustin* quoque affirmat. Non ignoro quandoque nomen usurpari loco prænomen, ut in *l. cum filius §. cum pater, de legat.* 2. *& in leg. facta; §. sub conditione, ff. ad S.nat. Treb. Capitul.* & aliquando pro cognomine, ut patet, in loco *Livii* de Africano adducto. Sic apud *Horat.* carm. libr. 4.

Non incendia Carthaginis impia.
Ejus qui domita nomen ab Africa.
Lucratus rediit.

Ut *Majoragius* vere dixerit, nomen esse genus, quandoquidem hæc omnia nomina dicuntur, tamen proprie pro familia capi solet. Cum igitur ab initio omnes homines unum tantum nomen haberent,

haberent, ut *Appianus* ait, & ex historiis constat, præter Troglodytas, & Athlantes: illos enim *Herodotus*, istos *Plinius* scribit sine nomine fuisse, quod etiam de Apharantibus *Nicol.* in lib. περὶ ἐθῶν, Necesse erat, ut id esset proprium singulorum. Additum postea fuit secundum, præcipuè & Romanis, quod est familiæ nomen. Verum ut primum à secundo dignosci posset, Prænomen vocatum fuit. Et in hoc decipitur Theophilus, qui prænomen tertium esse putat, cum primum sit, *Cicero* libr. 3. *ad Attic.* de Eutychide gratum, qui vetere prænomine, novo nomine T. erit Cæcilius. Et Plutarchus ἐν τοῖς ῥωμαικοῖς ait prænomina Latinos integra non scribere, sed aut una solum litera, ut T. L. M. aut duabus, ut Cn. aut tribus, ut Sex. Serv. ex quibus apparet, ut dixi contra Theophilum, primum esse prænomen. Post autem tertium non omnibus, sed aliquibus tantum impositum, ex rebus gestis, ut ait *Plutarchus*, vel ex natura, vel ex aliqua corporis figura, quod cognomen appellarunt. Et hoc quemadmodum etiam secundum erat hæreditarium, ideo *Valla* optime dixit cognomen esse familiæ, nam nomine familiæ, à familia differebat, cognomine vero pars familiæ ab altera, sive ab aliis distinguebatur. Et ideo erravit *Accursius* & cæteri, qui cognomen proprium familiæ nomen esse crediderunt, cum sit quidem familiæ nomen, sed non proprium, verum ab eventu, ut supra docuimus. At quoniam aliquando contingebat, ut ei, qui tria nomina habebat, propter aliquem eventum, quartum nomen & sic alterum cognomen adderetur, ad primi cognominis differentiam, proprio vocabulo agnomen illud dicere. Nec me præterit à plerisque cognomen pro agnomine usurpatum fuisse, sicut apparet ex locis supra recitatis, in quibus Africani mentio facta est: eadem enim ratione, qua tertium quartum quoque cognomen dici potest. Sed ut ultimum à tertio differret nomine, agnomen nuncupatum fuit. Quamobrem hic labitur *Ant. August.* qui scribit agnomen non reperiri nec esse necessarium *Cicero* libr. 2. *de invent.* Nomen autem cum dicimus, cognomen quoque & agnomen intelligatur oportet. Verum ait locum esse depravatum, quod tamen nulla ratione probari potest, nec mihi verisimile videtur: cum omnes Rhetores & Grammatici præter Linacrum ita locum illum legerint, ut patet ex eorum scriptis. Fit etiam illius mentio à Gordiano *in l. si in nomine, Cod. de testam.* Quinimo *Ovidius* lib. 3. *de Ponto*, in elegia ad Cortam ait. *Adjectique probent genetiva agnomina Cortæ.* Quod autem in Pandectis agnomen non legatur, id non me movet: quandoquidem ibi agnomen sub cognomine comprehenditur. Idem etiam responderi potest ad Theophili Instit. quia in re dubia standum non est, sed potius Latine scriptis, à quibus illæ sumptæ fuerunt. Sed hoc pluribus verbis disputare minime necesse videtur: Cum *Pausan.* scriptor probatissimus in Achaicis ita scribat: τὸ πρὸ δὲ λοιπὸν ἀθηναίοις στρατιὰν τε καὶ ἡγεμόνα Ἀτίλλιον τοῦ τὸ γὰρ ἐν τῶν ὀνομάτων ἦν τὸ ἐκ δηλοῦντον, ἐστὶ καλοῦνται γε ὑπὸ πατρόθεν οἱ ῥωμαῖοι καὶ πάντα ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ τρία ὀπόσα ὁ λέγιστα, καὶ ἐπὶ πλείονα ὀνόματα ἑκάστῳ τίθεντα. Tunc autem mittunt Athenienfibus exercitum & Ducem Attilium, hoc enim illi erat aliorum nominum clarissimum, quoniam non vocantur à patribus Romani, sicuti Græci, sed aliquando tria, aliquando pauciora, aliquando plura nomina cuilibet imponuntur. Ergo præter tertium nomen est & quartum, quod quandoque necessarium est, ut supra dictum fuit, Quare multos quatuor nomina habuisse legimus, ut P. Cornelium Scipionem Africanum, cujus primum prænomen fuit, secundum nomen, tertium cognomen, quartum agnomen. Nam P. erat proprium, *Cornelius* familiæ. Scipio quoque familiæ à casu, quod P. Cornelius patrem suum, qui lumina amiserat loco baculi regeret. Africanus ab Africa devicta. Idem dici potest de Scipio Asiatico, & Scipione Nasica. Ex quibus etiam liquido constat, non esse veram distinctionem *Vigilii* inter cognomen, & agnomen. Dixit enim cognomen esse familiæ, agnomen vero ab eventu, quod *Priscianus* quoque retulit. Patet etiam deceptum fuisse *Odofredum*, qui tradidit cognomen esse à matre, agnomen autem à patre. Constat pariter labi *Car. Sigonium*, qui in lib. *de nominibus Romanorum*, nihil putat differre cognomen ab agnomine: Sciendum est autem liberos ut plurimum habuisse tria nomina, libertos duo, servos unum: quamvis nonnulli scripserint, libertos quoque tria nomina habuisse, ut notavit *Politianus* in Miscell. suis *capit.* 31. Non ignoro à nonnullis quamplurima alia de nominibus recenseri, sed ea solum, quæ magis necessaria mihi visa fuerunt, hic adponere satius esse duxi, *Ferrat.* lib. 2. *explic. in §. si quis in nomine, de leg. cap.* 30. Vide etiam latissime *Curt. εἰκασῶν libr.* 1. *capit.* 26.

Nomenculator à nomine calendo qui civium nomina memoria tenebat, & quum opus esset pronunciabat. Iis veteres dum ambitioni serviebant, utebantur, Cic. in Muræn. Monitores eos appellat. Quid? (inquit) quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis. & decipis: nam si nomine appellari abs te cives tuos honestum est, turpe est eos notiores esse servo tuo, quam tibi: si etiam noris, tamen per monitorem appellandi sunt, cur non ante petis, quam insusurravit, aut quid, cum admoneris, tamen quasi tute noris, ita salutas? Idem ad Atticum *lib.* 4. Ad urbem veni ita, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obviam non venerit. *Prat. Hot.*

Nomenculator in *l.* 7. *§. debitur. ff. de oper. lib. l. ult. in fin. ff. de liber. cau.* Sic appellabatur, qui nomina transeuntium salutantiumve domino suggerebat. *Senec.* lib. 2. *epist.* 19. Alioquin habebis convivas, quos ex turba salutantium nomenclator decusserit. Et *Epist.* 27. *lib.* 3. Nemo vetulus nomenculator qui nomina non reddidit, sed accipit. *Quint.* lib. 6. *cap.* 4. ut Afer ingrato litigatori conspectum ejus vitanti in foro per nomenculatorem missum ad eum. Amas me, inquit, quod te non vidi. Plut. in Cato. ὀνοματολόγον vocat, καὶ νόμος, ait: γραφέντος ἵνα μὴ τοῖς παραγγέλλουσι εἰς αὐτὴν ὀνοματολόγον, μὴ παρεῖναι χιλιαρχίαν μετιὼν μόνος ἐπέθετο τῷ νόμῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ποιησάμενος ἔργον ἀσπάζεσθαι, καὶ προσαγορεύειν τοὺς ἐντυγχάνοντας. *Briss.*

Nomenculatoribus quoque veteres in librorum appellationibus suppeditandis usos, *Sen.* lib. 6. *de benef. c.* 33. his verbis indicat: Istos tu libros quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria, aut manus, amicorum existimas esse? *Briss.*

Nomina vel rerum sunt vel hominum, *l.* 4 *ff. de leg. lib.* 1. Illa à Grammaticis Appellativa vel Communia vocantur, quæ scilicet indicandæ designandæque rerum naturæ & substantiæ causa inventa sunt, ut homo, vestis, domus. Hæc propria vulgo dicuntur, quæ ad singulas species ejusdem generis ambitu comprehensas discernendas

Per-

pertinent, velut Lucius, Titius, Gajus, Sejus, Gaja, quæ nomina JCtis familiaria & usitata fuisse Plutarc. *in* ... & *Cic.* pro Muræn. ostendit: ex eo que ... colligitur quod his verbis Prætores in edictis usi sunt, *l.* 10. *quæ in fraud. cred. l.* 1. *ff. de tabul. exhib. leg.* 2. *§. cum quidam*, *ff. ne quid in loco pub. l.* 1. *ff. de liber. exhib.* Quæ nomina ingenuis tribuuntur, ut & Servis Stichi, Damæ, Pamphili, Erotis. Arescusæ. *Briss.*

Nomina etiam fœneratitias cautiones significant, interprete Justin. *in l. ult. C. de pact conven.* sicut & JCto. *in l. solutum*, § 1. *de pign. act.* Cujus significationes rationem exponens *Ascon.* in 3. *Verr.* titulos debitorum nomina appellata scribit ab eo, quod Kalendaria solent eorum, quibus pecuniæ credebantur, nomina præscribi. Ex quo factum est, ut nominis appellatio ad omnem obligationem, omnemque contractum pertineat, *l.* 4. *ff. de verb. sig.* Unde locus elegans Bibaculi in Grammaticum, qui villa sua creditoribus cesserat Mirati sumus, ait.

Unicum magistrum,
Summum Grammaticum, optimum poetam,
Omnes solvere posse quæstiones,
Unum difficile expedire nomine.

Ita Nomina exaudienda sunt *in l.* 31. *ff. de pet. hæred. l.* 6 *& leg.* 17. *& l.* 23. *in fin. ff. de hæred. vend. l.* 2. *ff. de don. l.* 3. *ff. de usufr. ear. rer. l.* 2. *l.* 6. *l.* 7. *C. de oblig. & actio. l.* 1. *C. de novatio. leg.* 4. *C. quæ res pig. l.* 18. *ff. de pignor. act. l.* 18. *ff. C. de legat. l.* 77. *§. hæreditatem. ff. de legat. lib.* 2. Briss.

Nomina bona & idonea appellantur, cum solvendo est debitor. *l.* 39. *ff. ad Velejan. l.* 101. *ff. de solutionibus, l.* 13. *§.* 1. *leg.* 35. *& l.* 43. *ff. de admin tutor. leg.* 21. *§. Lucius ff. de annu. leg. l.* 89. *ff. ad leg. Falcid.* Ubi quidam codices idoneis hominibus scriptum habent, eodem errore, quod in Pandect. Flor. hominibus sub fidejussore factis pro nominibus *in l.* 2. *in fi. ff. de custod. reor.* Secundum hoc genus loquendi in SC. Macedoniano scriptum est, bonum nomen filiifam. fieri non posse. *l.* 1. *ff. de SC. Macedon.* In quo verbo elegans est *Cicer.* jocus *libr.* 4. *epist. ad Plan.* qui post expositam æris alieni, quo premebatur magnitudinem, se tamen hoc consecutum ait, ut bonum nomen adeptus existimetur. Bonum nomen facit creditor, qui delatum sibi debitorem admisit, eoque contentus fuit, *leg.* 26. *§ abesse. ff. mand.* Briss. Contra deteriora pejorave dicuntur nomina, quorum difficilior exactio est, propter inopiam debitorum, qui facultatibus bonisque lapsi solvendo non sunt, *l.* 35 *ff. si cert. pet. l.* 30. *ff. ad l. Falc. l. ultim. §. pen. ff. de admin. rer. ad civit.* Sic apud *Columel.* Alphius fœnerator optima nomina non appellando fieri mala dicit. *Briss.*

Nomina Confessa dicuntur, quæ quis fatetur se debere: quibus adversantur nomina quæ negantur, seu si negat quis se debere, *l.* 15. *§. si quoque ff. de re judicata.*

Nomina dubia, debitum significant, quod est in controversia, ut loquitur *l.* 1. *ff. de Solution.*

Nomina, ait *Vult. inst. t. de literar. oblig. n.* 3. nihil aliud sunt, nisi ipsa debita, & dicuntur nomina, propterea quod moris erat, ut is qui pecuniam accipiebat, nomen suum in tabella ejus à quo pecuniam accipiebat, & simul etiam nomini suo describeret id quod deberet.

Nomina debitorum non veniunt in statuto, neque comprehenduntur à judice publicante bona sua. Bald. *sing. in leg.* 1. *ff. de stat. homin.* Item non veniunt in donatione omnium bonorum, præsentium & futurorum. Ita consuluit singul. Bald. *consil.* 232. super infra scriptus dubius in *dub.* 2. *libr.* 2.

Nomina facere, est pecuniam mutuam dare, aut alias debitorem sibi aliquem facere. *Pet. Marsus*, & *Fr. Maturantius*, nomina facta sunt, apud *Cicer.* libr. *offic.* 3. intelligunt pro eo quod est, sufficientem cautionem datam, *man hat die Verschreibung gegen einander gemacht* Nomina facere & contrahere pro eodem dicuntur, *l.* 17. *de administr. tut. l.* 39. *de neg. gest. leg.* 9. *de pact. l.* 64. *de l.* 3. *l.* 4. *l.* 32. *§.* 1. *de pec. l.* 2. *de proxem. l.* 1. *de ann. leg l* 41. *§. ut. de fideicomm. lib. leg.* 3 *§. multa ff. de jur. fisc.* Senec. *lib.* 1. *de benefic.* Nomina factum inquirimus in vasa debitoris, & alias sæpe. *Briss.*

Incerti Nomina dici possunt eorum debitorum, quorum dubia est fides propter impedientem inopiam aut alium fortuitum casum. Certa vero dicuntur *Horatio*, quæ valde bona sunt. *Con. an.* lib. 7. c. 2. num. 4.

Nomina juris, alia sunt *particularia*: ut obligatio, servitus, dominium: alia *universalia*. Ea tripliciter assumuntur. Aut enim universitas solius facti, seu corporum est: ut grex, chorus, familia. Aut juris & facti mixtim: ut peculium, dos, matrimonium. Aut solius juris, ut hæreditas: ea enim nomen servat, etiam si nulla corpora hæreditaria sint *l. hæreditas, de petit. hæred.* Vide *Alciat.* in comment. de verb. signific. *Spieg.*

Nomina *Ulpian.* in l. 1. *ad Macedon.* usurpat pro causis ipsis, seu tit. particularibus cujuslibet pecuniæ, quæ in rationibus accepta fertur. Nos ejusmodi nomina, id est, titulos, cum erogationum, tum acceptorum vocamus. *Spieg.* Adde *Ferret. tr. de litterarum oblig.*

Nomina numeralia colligunt, non autem distribuunt aut dividunt: ut docet *Bart.* in l. si ex toto, *§.* fin. de leg. 1. *Spieg.*

Nomina pulchra multo pretio esse comparanda. Ita *Joan. Andr.* de Milentia uxore sua recitat, *in c.* 1. *de depos.* ubi dicunt *Card & Imola*: si quis deponat rem suam apud hominem illoti, turpis nominis, & res perdatur, esse imputandam deponenti, qui nomen turpe non abhorruit.

Nomina in jure alia sunt naturalia, alia civilia. Peculium est naturale nomen, patrimonium civile. Contubernium naturale, matrimonium civile. Cognatio naturale, agnatio civile *Goth.* ad l. 17. *ff. de pecul.*

Nomina quædam in Pandectis leguntur non nisi in personis servorum & libertorum, ut Statius, Erotes, Pamphilus, Stichus, & alia multa: & ex contrario Cajus. Sejus, Mævius, Sempronius, Titius. nomina sunt libertorum: quamvis Statius Cæcilius comicus, & Statius Papinius heroicus, poetæ celebres fuerint, nihilominus alter servilis, & alter libertinæ conditionis memoratur. Vide *Alexandrum* lib. *Gen. dier.* cap. 20. *Crinitum* de poetis Latinis, & infr. Servorum nomina. *Spieg.*

Nomina respectiva quæ sint, vide *Cod. de servis fugit. l. pen. & ibi not. & l. unica, de sentent.* quæ pro eo quod interest, proferi. *Spieg.*

Nomina tria Romani usurpare honestum putarunt, quasi unum ab avo: aliud à patre, à se ipsis inventum tertium haberent, *Connan.* lib. 2. c. 11. n. 83.

Nomina 35. Romanarum tribuum. Quære in verbo Tribus.

No-

NOMINATORES dicuntur sub rubr. *C. de peric. nomin.* qui cum duo viri essent, successores sibi designabant, quorum fidem Reipublicae suo periculo praestabant. Et sic accipienda est *l. 1. in princ. ff. de magist. conven. l. 3 C de conven. fisc. debit. l. unic. C. de sumpt. recup.* Hi etiam creatores dicuntur *in l. 1. §. si eo tempore, ff. de admin. rer. ad civit. pertinen.* Prat.

NOMINATUM delictum interpretes appellant, quod Jurisconsulti generalis delicti nomine intelligunt: ut in dictione Delictum, indicavi. Speciale vero dictum videtur, quod innominatum dicunt: ut cum quis in jus vocatus non paret, cum temere appellat, cum jus dicentem contemnit, cum in munere sibi imposito per desidiam quis cessat: ejusmodi enim facta pluribus verbis specialiter designantur, non uno generali. Ex *Alciato Spieg.*

NOMINE legato, id quod debetur, & quod in actionibus est, legamus videtur, ut actiones adversus debitorem haeres cedere & mandare necesse habeat, *l. 46 §. cum qui, ff. de leg. lib. 1. l. 59. ff. de legat. libr. 3.* Nominibus olim fieri dicebatur obligatio, quae hodie literis fieri dicitur, *Instit. de liter. oblig. in princip.* In nominibus esse dicuntur, quae sunt in obligationib. petitionibus, persecutionibusque, *l. 37. de adq. hared. l. 38. ff. ad Treb.* Briss.

NOMINE subauditur apud Jurisconsultos plerumque ut in consuetudine sermonis Graeci: velut quum dicimus, Noxae dedere: Damnari repetundarum, &c. Pompon. *l. 2. ff. de naut. faen.* Si nemo sit, qui à parte promissoris interpellari trajectitiae pecuniae possit. Alfenus *l. 60 § 3. ff. de leg. & fid. lib. 30* Topiarium enim ornandi, salutarium autem tuendi & custodiendi fundi magis quàm colendi paratum esse. Item, *l. 2. ff. de proxenet. & l 30. §. 2. ff. de jurejurand. l. 28. ff. de pigno. tb. in fin. l. 75. ff. quib. mod. pig* Hot.

NOMINIBUS propriis utrum substituat testator, an vero appellativo & communi nomine, haeredis interest. Etenim si propriis nominibus tantum utatur, aequale erit ex substitutione omnium commodum. Videtur enim magis habita ratio personarum quam datarum portionum. Rursus cùm singulorum haeredum nomina propria expressa sunt, poterit is ex substitutione habere commodum, qui suam partem ex institutione repudiavit, &c. Balduin. *tit. de vulgar. substit.*

NOMINIBUS obligatio scriptura fiebat, ut ait Justinian. sub *tit. de liter. oblig.* Eam ut intelligamus, illud scire oportet, Romae moris fuisse, ut unusquisque paterfam. tabulas domi haberet, in quibus quicquid per singulos dies aut acciperet, aut expenderet, perscribebat: ut Cicero in ea pro Cluentio demonstrat. De earum tabularum fide censores quinto quoque anno cives ad jusjurandum adigebant, ut Dionys. Halic. *lib.* 4. testatur. Hinc fidem in judiciis facere solebant ut in Orat pro Q. Roscio demonstrat. Hot. Ulp. *in l. 4. ff. de pecul.* Si vero nomina ita fecerit dominus, ut quasi debitorem se servo faceret, cum revera debitor non esset, non obligatur: re enim, non verbis peculium augendum est, Pomponius *l. 1. ff. de annuis leg.* Cum in annos singulos quid legatum sit, neque adscriptum, quo loco detur, quocunque loco petetur, dari debet: sicuti ex stipulatu aut nomine facto petatur. Extat etiam apud Scaevolam faciendi nominis mentio *in l. Thais, 41. in fin. ff. de fideicom. liber.* & alibi nonnullis locis. In quibus Tribonianum hallucinatum, nec satis speculantibus suis usum fuisse, verisimile est: cum aliis in locis eam vocem expunxerit, ut in *l. 1. ff. de novat. l. Grace, ff. de fidejuss. l. 1. ff. de oblig. & act.* Nomina autem in tabulis dicebantur tituli debitorum (ut ait Asconius) praesertim iis debitis, in quibus hominum nomina scripta sunt, quibus pecuniae commodatae sunt. Plaut. in Curcul. Novi aedepol nomen nam mihi istic nemine dum scribo, explevi totas ceras quatuor. Ergo Nominibus oblatio contrahebatur, cum expensum quid alicubi in tabulas referebatur. Referri autem solebat, vel ab reis ipsis, vel ab argentariis, vel ab amicis. De reis exemplum oratio pro Comoedo suppeditat: & loci ex Pomponio & Ulpiano superius adscripti. De argentariis patet ex his Donati verbis in Terentium: Tunc, inquit, in foro & de mensae scriptura, magis, quam ex area domoque vel cista, pecunia numerabatur. Veteres enim fere suam pecuniam apud argentarios habebant: ejusque rei vestigium superest *in l. 7. §. quoties, ff depos.* De amicis exemplum habemus in uno ejusdem Orationis pro Comoedo & *in epist. ultim. lib. ad* Attic, 4. item apud Senecam *lib. de benefic.* 3. Ille per plurium tabulas nomina interpositis parariis facit, ex *Hotom.*

NOMINIS & rei appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet, *l. 6 ff. de verb. sign.*

NOMINIS appellatione Rem significari, Proculus ait, *l. 4. ff. eod. tit.*

NOMINIS ejus quod quis inficiatus est diem petere, in Orat. pro Quintio. Nominibus multis eos homines pecuniam a Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. Verrin. 4. in Nominibus pecuniam nobis esse numeratam in praesentia non habere, ib d. Hot.

NOMINIS finitio praecedit definitionem rei. Neque enim probe definieris carnem, nisi primum constitueris, an de animali, sive terrestri, sive marino, aut vero de coelesti sidere loquaris *gloss. l. quoties, de verb. oblig.* Spieg.

NOMISMA, idem quod numus, Graece νόμισμα Pomponius *de usufruct* Nomismatum, *inquit*, aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, ususfructus legari potest. *Spieg.*

NOMISMA vetus, Nomismata adulterina, ex C. *Briss.*

Νομοφυλακία, legum morumque regimen & tutela. Hinc nomophylaces, legum praesides & custodes: & non solum de iis dicitur, qui literas legis, sed qui etiam hominum facta observabant, & ad leges revocabant, Bud. *in l. ult. ff. de senat.* Spieg.

Νόμος Graecis dicitur lex à tribuendo suum unicuique, ut Romanis à diligendo, nemo enim sui cuique tribuere potest, nisi quae recta sunt deligat, rejiciat contraria. Hac ratione νόμον antiqui Graecorum appellarunt eam vocum varietatem quae ad numerum aut laxatur, aut attenuatur. Aut ut quidam scripserunt, νόμους appellarunt, quas iidem ᾠδάς nominant, quod leges ut memoriae mandarent, utebantur publicis, & privatis cantibus. Atque hinc νόμοι Terpandri & Euripidis, νόμον βάκχειον. Differt autem νόμος ἀπὸ τοῦ θεσμοῦ. Nam νόμος magis scriptam legem significat. Sed θεσμὸς legem non scriptam, & quandam potius consuetudinem refert. Alciat. *lib. 2. dispunct. c. 5.* Bud. *in commentariis* suis refert quosdam ex Andocide annotasse θεσμοὺς, dici leges Draconis, νόμους Solonis, idque ut credit Connan. *lib. 1. c. 8* quod illae duriores essent, & omnibus criminibus poenam capitis adjungerent: ut earum acerbitatis nulla ratio reddi possit, praeterquam quod scriptae essent &

numero legum positæ : At Solonius fuere mitiores & distinctiores leges, & quæ singulis delictis pœnas dignas imponerent, graviores majoribus, minores levioribus, ἀπὸ τῶν νόμων dicunt.

NOMOTHETÆ sunt non simpliciter legum autores, sed & ipsi qui principaliter leges suas promulgabant : quales apud Græcos Solon, Draco, Minos, Lycurgus : apud nos Pompejus, qui tulit legem Pompejam, Julius qui legem Juliam ; Cornelius Sylla legem Corneliam, &c. Ipsi vero JCti, ut Ulpianus, Paulus, Scævola & cæteri non sunt νομοθέται, sed legum interpretes. Nam ut ex Demosthene Bud. commemorat; Solon inter alia suis legibus hoc quoque instituit, cum lex aliqua ad populum ferretur, ut à legislatore primum recitaretur, deinde in loco maxime celebri totius urbis maximeque conspicuo proscriberetur ad tertiam concionem usque, inde Scribæ, ut daretur palam pro concione legenda, ut si cuiquam quid non placuisset, in medium id proferret : & si ea tum populo placuisset, ita demum Nomothetæ daretur postremum probanda, qui uti eam probasset improbassetve, ita ferretur, antiquareturve. Ipsi autem nomothetæ ex judicum numero deligebantur, ut eum operam populo jurati ipsi navarent. De his Alciat. *lib.* 2. *disp. c.* 8. Budæus *inl.* 1. *ff. de just. & jur.* Postellus *de magistratibus Athen. lib.* 1. *c.* 5.

NOMOPHYLACES à nomothetis quibus à legibus servandis ut nomen ita & officium erat. Frustra enim fuissent a nomothetis leges exploratæ probatæque, nisi præscripti illarum fuit usus, secundumque eas judicaretur : quod Nomophylaces ut fierent curabant. Cicer. *lib. de legib.* 3. illorum officium diligenter explicat. Græci hoc diligentius, ait, apud quos νομοφύλακες creantur, nec ii solum literas (nam id quidem etiam apud majores nostros erat) sed etiam facta hominum observabant, ad legesque revocabant. Hæc Cicero. Secundo dignitatis gradu erant Athenis νομοφύλακες, ut qui προέδρεις (quorum nomen à primis sedibus, quas illi ante cæteros habebant, deductum est) assiterent strophio quodam linteo capite redimiti : tantus erat honos priscis incolumitatis reipublicæ conservatoribus, tantum legum studium.

NON, particula negativa turbat sensum adjecta, *in tit. de off proconf.* Legatus, inquit, mandata sibi jurisdictione judicis dandi jus non habet. Cæterum in Pandectis Non, particula Non habetur. Notavit primus hunc errorem Ang. Polit. in quadam observatione ejus centuriæ, quam nunquam nobis videre contigit. *Nebriss.*

NON, pro non solum, vel non tantum, *l.* 9. *ff. de vi publ l.* 4. *l.* 96. *ff. de verbor. signific.* & alibi : Vide Anton. August. *lib.* 2. *emend.* Cicero tum alias sæpe, tum *lib.* 4 ad Atticum. *epist. ultim.* sic usurpavit : Hæc pactio non verbis, sed nominibus & præscriptionibus multorum, cum esse facta diceretur. *Prat.*

NON, pro non tam, *l.* 1. 2. *ff. de off. præs. l.* 20. *in princ. ff. de acq. vel. omit.* Briss.

NON, particula regulariter negat, sed quæ proposita, alium habet sensum ab eo, quem postposita notat, *l. quadam ff. de rei vend.* Cætera *Alber. Spieg*

NON consentire, non est dissentire, *l. alioquin ff de contr. empt.* est enim medium inter consentire & dissentire, *l. in bello de cap.* & post *l. rev.* Ex *Alber Spieg.*

NON differendarum litium causa sed tollendarum ad arbitros itur, Celsus *l. quamvis, ff. de recept.* Spieg.

NON dubitare se quodcunque uxor ejus cepisset, liberis suis redditurum. Hæc verba teste Papiniano, Marcus imp. interpretatus est, pro fideicommisso accipienda : Vide *l. si unum ex familia, in fin. ff. de legat.* 2. Spieg.

NON esse, & non apparere, paria sunt, *l. in lege, ff. de contrab. empt.* Spieg.

NON esse actorem vel syndicum tunc intelligimus, ait Cajus, cum is absit, aut valetudine impediatur, aut inhabilis sit ad agendum, *l.* 1. *quod cujuscunq. univers. non.* Spieg.

NON esse ad fontem Pomponius? Si is qui haustum habeat, per tempus, quo servitus amittitur, non erit ad fontem, *l. Labeo ait ff. quemadmodum servit. amit.*

NON honestus quæstus. Hermogenianus : Ne honesta, ait, interpretationem non honesti quæstus lucrum possessori faciat, *l. si possessor, ff. de petit. hared.* Spieg.

NON ideo, pro non continuo. Jurisconf. Tum decem tu dari stipulatus sis, non ideo posse te decem dare oportere intendere: quia, &c. *Spieg.*

NON justum & injustum. qui negant idem esse falluntur. Qua de re Valla lib. *Dialect.* 2. *cap.* 32. recte disserit & vere, teste Alc. *in fin. c.* 17. *lib.* 5. *parerg.* Spieg.

NON negare & fateri diversa sunt, *l. qui tacet, de reg. jur.* Cujac. 5. *obs.* 59

NON negligentia, sed temporis angustia non potuisse litem contestari. Paulus in lege non enim. Ex quibus caus. major. *Spieg.*

NON nimis, pro non tam, apud Ulpian. *in l. jure gentium. § utrum autem, ff. de pact.* more Græcorum, qui οὐ μάλα dicunt, ut Haloander monuit, & observavit. *Hegendorph Spieg.*

NON nolle medium est inter nolle & velle, & significat pati & permittere, *l. tertia de regulis juris, l. tertia, §. scientiam, ff. de tribut.* Goëd. *ad l.* 130. *de verb. sign. num* 5 Verba hæc, SI NON FECERIS, SI NON DEDERIS, hanc habere significationem, si intra tempus non cederis, feceris, solveris : nec est omne vitæ tempus expectandum, sed protinus atque per rerum sit eum factum est, quo minus stipulationi pareret, statim ejusmodi conditiones committuntur, *l.* 115. *ad fin. ff de verbor. oblig. l.* 17. *in fin. ff. de fidejussor. l* 24. *ff. quand. dies leg. ced.* Briss.

NON nolle, Cicero ad Attic. *lib.* 13. Proximis tuis literis primum te non nolle cognovi, hoc est, pati & non contradicere. Jurisconsulti non nolle, & velle sic interpretati sunt, ut velle eos dicant, qui voluntatem suam declarant, sive quid vetent, sive quid fieri jubeant. Non nolle : qui quid scientes dissimulant, hoc est, non declarant se vel nolle, vel quod fit, fieri velle, &c. Ræward. *l. ejus est non nolle qui potest velle, ff. de reg. jur.*

NON nominatim, id est in genere, *l. hares servum, ff. de evict.* Spiegel.

NON perinde id est, non æque, probe. Pompon. Nam senatus, ait, non perinde omnes provincias probe regere poterat. Adi Old. in Restaur. Politiæ. *Spieg.*

NON prodesse & nocere diversa sunt : vide supra, Nocere & non prodesse.

NON omnes, id est, nulli. Virg. Non omnia possumus omnes, id est, nulli. Connan. *lib* 6. *c.* 6. *n.* 8.

NON omnimodo, id est, non semper generaliter & indistincte, Instit. *quib. mod. jus patr. potest. sol. §.* 1. & ibi Aldobron. *l. ubi autem §. si. ff. de verb. oblig. l. in nave, in fi. ff. locati.* Plinius *lib.* 16. *cap.* 14.

NON per omnia verum est, *l. ait prætor. §. sed quod Papin. ff. de minorib.* Spieg.

NON

NON pluris quam res est, id est, quanti adversarii interfuit: Vide Ulp. *l. qui restituere, ff. de rei vind.* Spieg.

NON posse dimitti in solidum creditorem, est non posse creditorem totam solutionem consequi. *Spieg.*

NON posse, præcisam necessitatem inducit, generaliterque modum omnem removet, unde effici dispositio posset, *glo. c. 1. de reg. jur. lib. 6.* Spieg.

NON pro modico beneficio datur, apud Ulp. *in l. athletas. ff de his qui not. infam.* Spieg.

NON reddita res proprie dicitur, quæ deterior facta redditur, *l. 3. §. si reddita, ff. com.* Spieg.

NON soli Atridæ uxores amant: Achillis dictum, qui Ulyssis orationi respondens, à quo ut in castra reverti vellet (unde propter Bryscida sibi ab Agamemnone ademptam discesserat) rogabatur. sic inquit:

——Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας
ἀτρείδης, ἢ οὐχ' Ἑλένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο;
ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
ἀτρείδαι ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
τὴν αὐτοῦ φιλέει, καὶ κήδεται: ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
ἐκ θυμοῦ φιλέον, δουρικτητὴν περ ἐοῦσαν, id est:

Cur autem populum adduxit huc congregans
Atrides? annon Helenæ gratia pulchris comæ?
An soli amant uxores diversi vocorum hominum
Atridæ? quippe qui bonus & prudens est
Suam amat, & curat: ut ego quoque hanc
Ex animo amabam, quamvis captivam.

Sextus Cæcilius hoc dictum venuste transtulit ad eos qui uxores quamvis injustas habent: ut adulterii accusatio non minus ipsis, quam iis qui justas uxores habent, permittatur. Ulp. 13. *ff. de adult.* Plane sive justa uxor fuit, sive injusta, accusationem instituere vir poterit: nam (ut Sex. Cæcilius ait) hæc lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericum adfert. Nec enim soli, inquit, Atridæ uxores suas amant, οὐ μόνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων ἀτρεΐδαι. Non soli amant uxores Atridæ. Quod enim cum interrogatione pronunciavit Achilles, hic negative retulit Hotom.

NON solum, hæ particulæ semper æqualia repetunt, *in l. non solum de usu & habitat.* dicitur, quod si relictus sit usus domus mulieri, non solum cum marito, sed etiam cum libertis habitabit, non tamen eodem jure cum libertis, neque eadem consuetudine, & l. non solum de injur. *l. non solum* tenetur injuriarum, qui fecit injuriam, sed etiam qui fieri curavit, dissimode tamen, ut ibi *per gl.* Forcat. in *Necyomantia dial.* 50. *n.* 4.

NON temere in agendis negotiis computatur, quæ raro accidunt. Ræyard. *l. Ea quæ raro. ff. de reg. jur.*

NON vere dicitur reipubl. causa abesse, qui sui privati negotii causa in causa est: autor Alphenus. *Spieg.*

NON velle. Hæc verba (falso traditum est) juxta sententiam doctissimi Bellonii, inter nolle & velle medium esse, cum medium sit, non nolle, *l. 1. §. scientiam*: ubi casus & Gloss. in verbo velle, *ff. de tribut. act. l. 3. ff. de reg. juris,* ubi Fran. Duar. Pet. Faber, & alii. Cujac. *obs.* 23. *lib.* 15. Quin & ratio accedit. Nam inter affirmativum & negativum, medium non sumitur ex affirmativo, sed ex negativo. Exemplum: Inter proprium & improprium datur medium: non improprium: non autem datur non proprium, quoniam non proprium idem est, quod improprium, *l. 1. in pr. ff. de Suis & legit.* Sic inter doctum & indoctum, datur non indoctum. Idem in verbo placeat & displicere: quorum medium est, non displicere, *leg. 1. §. is qui navem, ff. de Exercit.* Spieg.

NON utiliter negotia gerit, qui non necessariam rem, vel quæ oneratura est patremfamilias, aggreditur, teste Ulpiano, *l. sed an ultro, §. fin ff. Negot. gest.* Spieg.

NON utique, non restrictè, non præcisè. Ulp. *l. 21. ff. mand.* Sed si non utique unius, sed utriusque mandatum intuitus id fecerint. Sic Pompon. *l. 43. ff. ad leg. Aquil.* Dominum enim lex Aquilia appellat, non utique eum qui tunc fuerit, cum damnum daretur. Hot. Aldobr. *Instit. de legit. ag. tutel.* non utique id est, non ita simpliciter passim & indistinctè interpretatur.

NON utitur usufructuarius, si nec utatur, nec nomine ejus alius, puta qui emit, vel qui conduxit, vel cui donatus est, vel qui negotium ejus gerit. Conn. *lib. 4. c. 7. n. 11.*

NONÆ dicuntur in Martio, Majo, Junio & Octobri sex illi dies, qui primum sequuntur: in reliquis vero mensibus, quatuor tantum illi dies primum sequentes: Vide *l. item veniunt, §. pridie idus ff. de petit. hæred.* Varr. *lib. 5. de ling. Lat.* Nonæ appellatæ aut quod ante diem nonum idus semper, aut quod ut novus annus Kalendæ Januariæ à novo solo appellatæ, novus Mensis, nova Luna Nonis.

NONARIÆ meretrices, quod hora nona cellas aperirent, & prostare inciperent, dictæ sunt, *Bud.* Persium citat.

NONIANUM SCtum de collusione detegenda. Sic enim legendum *in l. ult. Cod. de collus. deteg.* nomen suum sortitum est à Nonio Asprenate, quem sub Domitiani temporibus, quo etiam hoc SCtum factum est ut constat, &c. *l. 1. ff. de eod.* consulatum gessisse invenio. *Briss.*

NORMA, pro formula præscripta. ut *in §. pen. Instit. de Attil. tut.* Normalem tamen pro recto positum, qualem norma, hoc est, fabrorum regula efficit, alicubi Bud. observavit. *Spieg.*

NOSOCOMION (deductum à voce νόσος morbus, & κομέω curo) locus est constitutus propter pauperes ægrotantes, & languentes, quo infirmis alimenta subministramus. de eo meminit Imperator *in l. illud, §. 1. & in l. penult. Cod. de sacros. eccles.* & in *auth. de alie. & empt. § emphyteuses vero per totum*: quamvis exemplaribus impressis menda insit. Hujus loci meminit divus Hieron. dum inquit: Quæ habere poterat, distribuit, dilapidavit, ac vendidit & in pecuniam congregatum usibus pauperum præparavit, & primo omnium nosocomion, id est languentium villam instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis & consumpta languoribus atque inedia miserorum membra refoveret. *Cotta.*

NOSSE qui ea non dicitur, quæ duntaxat per transennam ac iter faciens audivit: vide 1. Harmen. 6. *Goth. ad l. 16. C. de testib.*

NOSTRUM proprie dici non potest, quod ex casu nobis auferri potest Spiegel. Porro aliud olim fuit dominium, quo res nostra esset Jure Quiritum: aliud, quo in bonis nostris tantum esse dicebatur. Verum Justinianus hoc discrimen sustulit. *l. 1. C. de nudo jure Quirit.* Quod naturaliter nostrum factum erat, tantum esse dicebatur in bonis nostris. Quod vero civiliter, hoc est, solenni suo ritu, & legitimo (ut loquebantur) aliquo actu (cujus generis transferendorum dominiorum ritus Romani olim multi

multi fuerunt) in nos translatum erat, erat nostrum jure Quiritium. Quod utroque modo, pleno jure id nostrum esse dicebatur, *cap.* 29. Qui à quibus. Fr. Balduin. in sua *Catechesi Juris Civilis.*

NOSTER plerumque non dominii, aut sanguinis. Jure vel amicitiæ vinculo, sed professionis societate dicitur. Nam & de his qui non erant eorundem temporum æquales, usurpatur. Sic Cajus noster, ait Pompon. *leg.* 39. *de stipul.* Briss.

NOTA, pro infamia, ignominia, probro, *l.* 1. *&* 2. *&* 1. *ff. de his qui not. infam.* Sic notæ causa facta exhæredatio, id est, injuriæ inferendæ causa & notæ inurendæ, *l.* 8. *ff. de lib. & posthum.* Alias quodcunque signum significat. Ovid. ad laudem retulit in Aur. ut præpos. not. Imp. & *de Tabellion.* pro scriptura notarum usurpavit. *Spieg.*

NOTAM ascribere, nihil aliud fuit, quam causam infamem & ignominiosam edere. Unde perspicuum est, differre, notare, & ordine movere. Ob leviores siquidem causas movebant tantum Censores, sicuti Livius *libr.* 14. scribit Fabricius P. Cornelium Ruffinum consularem movit. Gravioribus autem pollutos sceleribus notabant, & notatos quosdam tribu etiam motos, & ærarios factos, *lib.* 42. Livius commemorat. Verum tamen sciendum, quod Censoriæ animadversionis notæ non vere judicia sed præjudicia quædam fuerint, itaque qui notatus fuerat, postea in judicium vocabatur, ut Cicero scribit *lib.* 4. *de Republ.* Censoris judicium nihil aliud fere damnato affert, præter ruborem. Itaque quod omnis ea judicatio versatur tantum in nomine, animadversio illa ignominia dicta est. Adeo vero severus in delinquentes Cato Censor fuit, ut inde Censorii nomen adeptus sit. Plinius *lib.* 19. *cap.* 1. *& lib.* 14. *c.* 4. Sabell. *lib.* 8. *c.* 2. Fulgosius *lib.* 2. *c.* 4.

NOTA, ait Gœddeus *ad rub. ff. de verb. sign. num.* 7. est quodlibet cujusque rei signum, non solum illud quod mentis icones refert; verum aliarum etiam rerum. Sic ruga nota est senilis ætatis: animi tristis vultus & facies contracta: hilaritatis facies expedita: Sic maculæ pecorum, quibus à se invicem distinguuntur, notæ earum sunt, & ideo notæ, ut nomina plerumque ex iis sortiantur.

NOTABILE, est conclusio, quæ à decisis, aut decidendi ratione ingeniose colligitur. Salom. *in leg. Gallus, ff. de lib. & posthum.* Prat.

NOTÆ literæ dicuntur singulariæ, ex quibus verba conficiuntur. Sed & literarum notæ intelliguntur quibus ad occultanda consilia, maxime in bello, propter hostium insidias, milites utebantur. Virgil. *in tit. Instit. de Milit. test.* vulgo nunc ziphræ vocantur. Eas primum commentum fuisse Tyronem M. Tullii Ciceronis libertum, autor est Eusebius. *Spieg.*

NOTÆ verbo etiam cicatrices continentur. Ulp. *in fin. l.* 1. *ff. de Fugitivis.*

NOTÆ *in leg.* 2. *ff. de serv. fugit.* signa, stigmata, puncta, servis scripta atque injusta significant. Sic. Cic. 2. *Offic.* Thracem compunctum notis Threiciis dixit. Et Plin. in panegyrico. Exanguem ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant. Valer *lib.* 6. *cap.* 8. Servus ab eo vinculorum pœna coercitus inexpiabilique literarum nota per summam oris contumeliam inustus. Græco stigmatum verbo utuntur Impp. *in l.* 3. *de fabricens. libr.* 12. Et stigmatum quoque notas dixit Sueton. *in Calig. c.* 27. Quintil. *lib.* 7. *cap.* 4. Si quis fugitivo stigma scripserit, Unde stigmatici servi teste Polluce *lib.* 3. Onomast. notis compuncti appellantur, quos Plautus literatos vocat. Notæ etiam dicuntur compendia quædam dictionum, sive ut Plutarchi in Catone verbis utar, σημεῖα ἐν μικροῖς τοῖς βραχέσι τύποις γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα, vel etiam, ut alii, σημεῖα γραμμάτων πρὸς τάχος ἐξευρεθέντα. Sic accipiuntur Notæ *in leg.* 33. *ff. ex quibus caus. major. l.* 9. *§.* 1. *ff. de hered. instit. l.* 41. *ff. de milit. testam. & l.* 6. *in fid. ff. de bonor. possess.* ubi notas literas non esse traditur. Qua de causa à literis separantur *in l.* 1. *§. inde. ff. de var. & extr. cognit. & d. l.* 41. Seneca *lib.* 14. *Epist.* Quid verb. notas, quibus quamvis citata excipitur oratio & celeritatem linguæ manus sequitur. Hujusmodi vero notis olim pleni erant Jureconsultorum libri. Sed Justinian. quicquam in libris suis notis scribi vetuit, *l.* 2. *§. penult. ff. de vet. jur. enucl.* Qua de re Isidor *libro* 1. tractat. Notarum autem inventionem alii Tullio Tironi tribuunt, alii, & in his Dio Mecœnati. *Prat.* ex Briss. vide & Brodæum *Miscell. lib.* 4. *cap.* 9.

NOTAS quoque appellabant illas, quæ Jureconsultorum scriptis vel reprehendendi causa vel explicandi attexebantur interpretationes, *l.* 10. *ff. de castr. pec. l.* 2. *Cod. de vet. jur. enucl. l. un. de respons. prud.* in Theod. Quod ex inscriptionibus multarum legum apparet, ut ex Notis Pauli ad Neratium, Marcelli ad Julium, &c. & eo sensu verbum, Notas, accipimus *in l.* 1. §. *Paulus notat. ff. de offic. ejus cui mand. l.* 39. *ff. de hered. inst. l. ult. ff. de his qui in testam. delent. l.* 16. *ff. qui test. fac. poss.* Briss.

NOTARE in nostris libris, JCti dicuntur, qui alterius scriptis opiniones suas adsumunt & attexunt: vel improbandi reprehendendique causa, vel addendi de suo. Sic Proculus apud Labeonem notat *l.* 10. *§.* 1. *ff. de negot. gestis, l.* 69. *ff. de condit. & demonstr.* Briss.

NOTARE accipitur pro animadvertere, determinare, ut noscatur, *l. Liberto, vel amico. §. litem in judicium. ff. neg. gest. ibi* Ulp. notat, *l. si quis servum, ff de act. empt.* dum dicit: Marcellus notat; *l. non solum is, ff. de injur.* Alias ponitur pro reprehendere, *l. metum autem præsentem, §. fin. ff. quod met. caus.* Ibi: Non immerito Julianus à Marcello notatus est. Alias significat diligenter aliquid observando inscribere, *l. item apud Labeonem, §. ait prætor, ff. de injuriis.* Alias notare, est ab alio dictata per notas & compendia conscribere. Unde Notarii vocabantur, ut leg. Lucius Titius. *ff. de milit. test. l. sed cum patrono, §. fin. ff. de bonor. poss.* Alias denique Notare usurpatur pro infamia adficere, infamem censere, ledere existimationem, ut in *tit. ff. de his qui notant. infamia, l.* 2. *ff. de obsequ. à liber. & libert. l.* 1. *§. secundo loco, ff. de postulan.* Ibi: Item personas turpitudine notabiles, *l.* 18. *ff. de lib. & posthum.* Old.

NOTARE notis quibusdam est compendiis literarum aliquid breviter perstringere, non omnibus literis integrum perscribere. Suet. *in Galba c.* 15. Quia notata non præscripta erat summa. Sic Fabian. quantum notando consequi poteram. *Prat.*

NOTARII à notis literariis: quod notis quibusdam verbum semper significantibus, Catonis luculentam in senatu orationem collegissent, originem traxisse dicantur, hujusmodi notæ sunt, quæ sigla appellavit Justinianus *l.* 1. *&* 2. *in fin. C. de vetere jure enucleando*: Dicuntur autem plurifariam ut refert *Gloss. in Rub. C. de tabellar,*

tabellar. lib. 10. Notariorum jura scire præsumit, magister Practicæ autor est, in titulo *de instrum. edit. §. octavo, in fin.* In versicul. *sed nunquid tabellio*: Baldus, notariorum imperita mundum destrui autor est in Responsis. Notarios, & librarios, idem genus hominum fuisse, quibusdam videtur: A quibus dissentit Insulanus, tradens, notariorum genus majore in precio fuisse, ob velocitatem eorum in excipiendis transcribendisque dictatis: quod etiam artificiosis & brevibus quibusdam notis quondam fieri solitum, autor est Plutarchus *in vita Catonis junioris.* Librariorum autem illi (Insulano) quondam professio videtur fuisse, ut certi pretii causa libros, ac quæcunque scribenda scriberent: nec breviusculis ipsos notis, aut decurtatis verbis usos fuisse. Seneca & Tranquillus notarios appellant actuarios: quod in acta referrent actiones, quæ dicebantur in senatu & ad populum. Idem vocabulum pro Notario sumptum, apud Plautum quoque invenies in fine *Aulularia.* Longo tempore post dicti sunt notarii, quibus publica cura stipulandorum instrumentorum ab Imperatore commissa fuit. Dictos notarios à notis, Hammonius credidit. *Spieg.*

Notarii autem proprie dicuntur, qui excipientes verba dictantis per notas ac compendia scribunt: Plautus *in l. Lucius Titius, ff. de milit. test.* ut singularii, qui singulis scribunt. De Notariis eleganter Basilius *in epistolis*: οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι διὰ τοῦ τε σημείων χρῄζουσι, ἵνα ἱπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ἡ γραφή. Græcis notarii ταχυγράφοι. Hos ita exprimit Auson.

Puer notarum præpetum. Et Martialis:

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Alias *li.* 12. *C. tit. de primicerio & notario*: verbum hoc pro secretariis Principis usurpatur. Lampridius *in Alexandro*: Eum notarium, qui falsum causæ brevem in consilio imperatorio retulisset, incisis digitorum nervis ita ut nunquam posset scribere, deportavit. Spartianus *in Diadum*: istæ literæ per notarium proditæ, illi puero multum obfuisse dicuntur. Plin. *in epist.* Ad latus notarius cum libro & pugillaribus. *Prat.*

Notarii Principum, hoc est, Imperatorum ac Cæsarum, soli dicuntur habere dignitatem *l. unic. Cod. de mand. princ.* Cæteri enim publici servi quod populariter rogentur, nuncupantur, *l. 2. rem pupil. salu fore.* At ubi doctores rite appellati, decurionesve creati, aut sacris initiati fuerint, rogati non coguntur ad præstandum officium, ut Bartolo visum est *in leg. universitates, C. de decurionibus.* Sed & notarii dicti sunt olim, qui notarent in senatu. Tabelliones autem hodie latine dixerimus id genus scribas a tabulis, hoc est, testamentis, & publicis scripturis quas conficiunt: Vide infra *Tabelliones.* Spieg. Rævard. *l. si librarius, ff. de regul. jur.* Anton. August. *libr. singulari ad Modestinum, c.* 14.

Notario dicenti, etiam in articulo mortis, se falsum fabricasse instrumentum, non creditur in præjudicium partis. Masc. *de probat. lib.* 2. *consil.* 77. 44. *nu.* 1. *text. in l. si quis in gravi, §. si quis moriens, ff. ad Syllan.*

Notarius fabricans falsum instrumentum punitur amputatione manus, & amplius privatur officio notariatus, ita ut non possit illud in futurum exercere, Farin. *consil.* 48. *n.* 9.

Notarius dicitur oculus judicis, & propterea debet illi & partibus fidelis esse, & mundas manus habere: Prosper. Farin. *cons.* 6. *crim. n.* 5.

Notati, *in l. 2. C. de dignit. lib.* 12. differunt ab infamibus, Infames enim sunt, quibus lex infamiam irrogat: Notati vero non sunt ipso jure infames, hæres tamen in eis macula quædam, ut qui judicio publico rei in vinculis sunt, vel qui ob testimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepisse convicti, nec damnati sunt, vel qui inter requirendos damnati sunt. *Prat.*

Notis scribere. Lege, Hieroglyphicæ.

Notificare. Hoc verbum à plerisque reprobatur: nec vero facile admittitur, nisi forte autore. Ovid. se tueri quis velit, qui sic habet *lib. 1. de Ponto.* Atque modum pœnæ notificare velis. Pro eo autem verbo subjiciunt alii, notum facere, quo nihil receptius in summorum aulis principum, seu evulgare, aut palam facere, *Verkunden meniglichen, oder kundt thun allen meniglich.* Sieg.

Νοθεύειν decipere, corrumpere, & adulterare significat: ex quo νόθος, quisquis scelerate natus est. Connan. *lib. 2. c. 16. n.* 2.

Nothia Græci appellant neutro genere, & in numero plurali, eam partem, quæ ex bonis paternis, lege Atheniensium, nothis dari poterat. Hinc factum, ut Græci notum appellent, quidquid non legitimum esse volunt nec verum. Ita nothus dicitur filius ante legitimum natus. Bud. *in Annot. prior. ad l. vulgo concepti, de statu hominum.* Spieg.

Nothi. Titulus est, *in Nov.* 99. περὶ νόθων; ubi tamen τῶν νόθων & τῶν φυσικῶν appellationes confunduntur, νόθοι, qui non è justis nuptiis natus sit Græci dixere. Nos Latinum rei, ut Cato testatus est, nomen non habemus: ut necesse sit peregrino nomine uti. Hæc & M. Fabius *Inst. libr.* 3. Sunt autem nothorum, ut video, tres vere species. Una est eorum, quos Cœlibes ex amicis & pallacis in concubinatum ascitis tollunt: quos hodie viles, & abominandi nominis, veteres pene uxorum loco, nec sine designatione quadam domi habebant: hos Cæsar Naturales vocat not. 89. ab eo quod natura à justis liberis non differant, Jus tantum hoc quotidianum & commentitium, quo matrimonia solenni ritu & ordine constant repugnet. Quo nomine, si justi filii non supersint, & sextantem hæreditatis paternæ cum matre capiunt. Sed quando hodie, non domi habere semper sed plerumque foris alere, amicas solent, alii ne forte honestiorum oculos, vel infirmiorum mentes vulnerent: multi etiam, ut alacres semper, ac velut recentes, nec nimio usu [qui fere cupiditates exhaurit) fracti, ad eas se conferant; bellissime agitatum est, an & ex iis nati, ad sextantem hunc vocentur, quod magis negatum est. Cæterum & istos, & qui alii ex ea nascuntur, quæ uni cognita, alii sese non præbet, Naturalium nomen mereri, id vero convenit quod apud me valde dubium est, haud ignarum in toto hoc genere à Cæsare Justiniano (cui ea res præter cæteros πολιτικὸς videtur, & curæ fuisse, ut tanquam in juris civilis partem reciperetur) diserte τὴν κατὰ τὸν οἶκον τῆς παλλακῆς χρείαν exigi non contento τῶν παίδων ἐκείνης γονῇ καὶ τροφῇ. Nam & in concubinatu specimen quoddam vel exemplum non jure contracti matrimonii, & quale contubernium servis fuerat, imaginatur. Quod vero simile facit & Demosthenes Orator, qui ἐν τῷ κατὰ Νεαίρας, ad quotidianam corporis curam: amicas in concubinatum asscisci ait: his verbis, τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ᾽ ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ᾽ ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος

τὸ σώματος τὰς δὲ γυναῖκας, τὸ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Curt. *lib.* 3. *εἰκοσῶν cap.* 8. Vel.

Nothus dictus παρὰ τὸ νοῦ καὶ θεῖον, ut ait Suidas, quod privatus sit eo, quod divinum censetur, id est legitimus nuptiis, vel παρὰ τὸ ἐνῶ, τὸ μέμφομαι, καὶ βλάπτω, ut Phavorinus scribit, & in Etymologico magno habetur, quo nomine significantur omnes, qui non sunt ex justis nuptiis procreati, ut docet Julius Pollux, Suidas & Hesychius, quamvis Hesychius νοθο μήτρον appellat. Usus est Homerus *Iliados* Δ.

> Ἀλλ' υἱὸν Πριάμοιο νόθον βάλε Δημοκόωντα.
> Αὐτὰρ ὁ Ἶσον ἔπεφνε καὶ Ἄντιφον ἐξενάριξεν
> Υἱὲ δύο Πριάμοιο νόθον, καὶ γνήσιον ἄμφω
> Εἰν ἑνὶ δίφρῳ ἐόντας, ὁ μὲν νόθος ἡνιόχευεν
> Ἄντιφος αὖ.

Et Pindarus in *Olympiis*, &c. Usus est & Plutarch. in Theseo. Ἀλλ' ἔτι νόθω καὶ ξένω παιδὶ τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος αὐτοὺς ὑστέρημα γνησίων ἡγῆμαι, καὶ ἄπαιδας ἀπολειπομένους. Et Dionysius Areopagita *in lib.* περὶ τῆς ἱεραρχίας ἱεραρχίας, *c.* 2. quamvis in alio sensu. At Philostratus εἰς τὸν Ἀπολλωνίου τοῦ Θυανέως βίον, *lib.* 2. νόθον appellat catulum, quem leæna ex pardo conceperit, quod Alemannus Rinuccinus perperam interpretatus videtur, qui matrem notham vocari credidit. Inde νοθεῖα sive νόθεια dicta sunt, pecuniæ, talibus filiis relinquebantur, quæ lege Atheniensium mille drachmas excedere non poterant: quorum mentionem fecit Demosthenes *in oratione contra Aristocratem, & Aristophanes*, ac plerique alii quos Suidas refert. Hinc etiam νόθος dicitur omnis res non legitima, sicut νόθον ἀπήνιστμὸς, & similia, ut docet Budæus, qui scribit hanc dictionem apud Græcos eandem habere vim, quam *spurius* apud Latinos. Nam quamvis Plutarchus in ῥωμαϊκοῖς, de spurio mentionem faciat, tamen illi nomen non tanquam Græcum, sed tanquam Latinum usurpavit. Ibi enim tradit quomodo à Latinis prænomina scribantur. Usus fuit hac dictione Ovid. *in Epistolis Phædia ad Hippolytum.*

> *At ne nupta quidem tædaque accepta jugali,*
> *Cur nisi caperes regna paterna nothus?*

Usurpavit pariter Virg. *Æneid. lib.* 7. loquens de equis:

> *patris quos Dædala Circe*
> *Supposita de matre nothos furata creavit.*

Et Columella *lib.* 8. *c.* 2. ubi de gallinis loquitur: Omnium tamen horum generum nothi sunt optimi pulli, quos conceptos ex peregrinis maribus nostrates ediderunt. Plinius quoque *libr.* 81. *c.* 1. scribit elephantes minores apud Indos arare, & ab illis nothos appellari. Verum in hoc loco Justinianus non ita late hanc dictionem accepit, quemadmodum Græci, quippe qui nomine nothorum intelligit solum eos, quos naturales vocant, cum dicat cæteros non esse dignos hoc nomine, & modo νόθους, modo φυσικοὺς vocat. Ex quo patet decipi Alciatum qui *libr.* 3. *parerg. cap.* 5. scribit eos differre. Patet etiam decipi Haloandrum qui dum hæc converteret, modo naturales, modo spurios dixit. Cum spurii non dicantur ex concubina nati. Quos errores Alc. & Haloand. notavit Gabriel Palæotus *in libr. de Nothis & Spuriis*, *c.* 17. Attamen & ipse in eo fallitur, quod putat eos tantum nothos à Justiniano vocari, qui nascuntur ex concubina. Quandoquidem Justin. etiam eos nothos vocat, qui gignuntur ex ancilla, quod patet in ea parte, in qua tractaturi, quomodo qui offerens se curiæ legitimus reddatur, cum tamen ancilla non possit esse concubina. Ferrand. *libro* 2. *explicat in constit. quibus mod. natu effic. sui cap.* 43.

Nothos, Cujacius 5. *obs.* 6. definit, quod sint, qui ex concubina domi, sine nuptiis, uxoris loco retenta, nati sunt. Sed Haloander nothos voluit esse spurios, quem reprehendit Cujacius in ea positione *Nov.* 12. *part.* 2. & hodie nullos esse nothos, qui anulli sint naturales, idem Cujac. *in fine d. obser.* 6. opinatur. Isidor. distinguit, ut si virgo vel vidua, in quam stuprum committitur, sit ignobilis, mas vero stuprum in eam committens sit nobilis, qui inde nascuntur, dicantur proprie Nothi, & vice versa, si virgo vel vidua sit nobilis, pater vero ignobilis, inde natu dicantur Manseres, Vult. *ad princ. num.* 10. *Instit. de patria potest.* Nothus dicitur, qui ex uxore non legitima natus est: Vide *gl. in cap. nisi cum pridem versic.* personæ vero. exti. de renunciat. quæ dicit nothum esse eum, qui de adulterio natus est, qui videtur verus filius, sed non est, Joan. Bello. *Etymol.*

Notio, nihil est aliud quam potestas quædam cognoscendi, examinandique factum, *l.* 3. *§. causæ cognitio*, *§. seqq. ff. Carbon. edicto, l.* 4. *ff. de off. ejus cui mand. est jurisd.* Goedd. ad *l.* 99. *n.* 5. *de verb.* sign.

Notio, alias cognitio prætoria à Jurisconsultis vocatur, cum sine scripto libello sive solennitate judiciaria tantum simpliciter invocatur officium judicis vel magistratus. *Spieg.*

Notio dividitur in cognitionem & jurisdictionem, *l. notionem, de verbor. signif.* Est autem notionis verbum generale: & non solum ad eos pertinet, qui jurisdictionem habent, sed & qui simplicem cognoscendi facultatem. Quare assessores, sive amici qui in consilium proconsulum adhibentur, cum etiam ipsi cognoscant, dicuntur habere notionem. Arbitri quoque, quos ex compromisso adimus, habent notionem. Cum enim ex pacto privatorum jurisdictio conferri nequeat, consequens est, ut saltem notionem habere dicantur. Ex Alciat. *comment. de verb. sign.* Spieg.

Notio & cognitio differunt. Notio enim est quælibet causæ cognitio, sive ea jure magistratus expediatur, sive absque jurisdictione, hoc est, sine magistratus jure, per *text. in l. notionem* 99. *de verb. sign.* ait Prætor. 5. & ibi Duar. & ain de re jud. Cognitio saltem ea causarum notio est, quæ jure magistratus vi jurisdictionis exercetur. Itaque omnes, qui cognitionem habent, habent etiam notionem: sed non contra, per *d. l.* 99. *l.* ait Prætor *l.* 15. *de re jud. l. solent de offic. proconf.* tantum igitur inter notionem & cognitionem interest, quantum inter genus & speciem. Goeddæ. *ad l.* 99. *nu.* 3. *de verb. sign.* ubi plura vide.

Notionis verbum latissimum est: nam & in civilibus, & in criminalibus causis usurpatur. Itaque Notio dicitur Prætoris, qui utrum actio danda an deneganda sit, cognoscit, *l. ult. in fin. ff. de obligat. & act.* Sic in *l. si. ff. de transact.* Prætoris dicitur esse notio, cum de habitatione aut vestiario, aut alimento relicto transigendum est, & in *l.* 6. *Cod. quomodo & quand. jud.* At in *l.* 1. §. 1. *ff. de offic. præf. urb.* Notio ad causas & animadversiones capitales refertur: ubi Ulpianus scribit, ea quæ ultra centesimum lapidem fiunt, egressa esse Præfecti urbis notionem: itemque in *leg. penult. ff. de calum.* Proprie tamen Notio videtur esse rerum quæ neque criminales sunt, & in facto, non in jure consistunt: veluti cum Cicero in *orat. pro domo* scribit, omnem esse notionem Pontificum

tificum cum quis adoptatur, quæ causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorum. Item cum disceptatur apud Prætorem, utrum qui filius esse dicitur, in potestate sit, an non sit: Prætoris esse notio debebit, inquit Ulpian. *l. 3. §. 1. ff. de lib. exhib.* aut cum de illius ætate qui manumittit, vel de manu mittendi causa quæritur. Atque hæc quidem ita se habent, cum propria verbi cujusque significatio exquiritur. Ulpian. autem *in leg. notionem*, 99. *ff. de verbor. signific.* Notionem sic posse accipi scribit, ut & Jurisdictio & Cognitio intelligatur. Itaque idem in *l. ais Pretor*, 5. *ff. de re judic.* cum Prætor dixisset, CUJUS de ea re jurisdictio est. Melius, inquit, dixisset. CUJUS de ea re notio est: etenim Notionis nomen etiam ad eos pertinet, qui jurisdictionem non habent, sed habent de quavis alia causa notionem. Hot. & Connan. *lib. 1. c. 16. n. 4.*

NOTIONIS verbum non tantum cognitionem & jurisdictionem sub se continet, sed etiam aliquando imperium tam merum quam mixtum: quo casu, non in cognoscendo solum, sed imperando simul notio consistit. Gœdd. *ad dict. l.* 99. *nu.* 7. *de verbor. signif.*

NOTITIA ab Impp. recentioribus appellatur brevis, seu libellus in quo descriptio status administrationis, & diœceseos alicujus continetur *l. 1. §. 8. C. de offi. præf. præt. Afr. l. unde excus. artif. lib.* 10. *C. l. 3. & l. 5. C. de advoc. divers. jud. l. pen. & ult. de divers. offi. lib.* 12. *C.* Hinc de statu Imperii sub Constantinopolitanis Imp. agens liber Notitia Imperii Rom. inscribitur. *Briss.* adde & aliam notitiam in *l. 2. §. 9. C. de offic. præf. præt. Afr. l. 7. C. de palat. sacr. largit. Nov.* 8. *c. 1. §. 1.* Gothofr. *ad d. §. 8.* Alias, notitia est cognitio, intelligentia, notio. *C. lib. offic.* 3. Explica atque excute notitiam tuam, ut videas quæ sit in ea species, forma, notio boni viri. *Oldend.*

NOTORIA, pro elogiis & judiciis quibus crimina ad magistratus deferuntur, *l. 6. §. nuntiatores, ff. ad Turpil. l. 7. C. de accus. l. 31. de episc. & cler.* in Cod. Theod. *l. divus, ff. de custod. reor.* D. Aug. *in epist.* 160. Notoria in singulari & Notoriæ dixit. Circumcelliones, *inquit*, quosdam, & clericos Donatistas, cura eorum, qui publicæ disciplinæ inserviunt præmissa notoria ad judicia legesque perduxit. Et *in Epistol.* 159. Qui non accusantibus nostris, sed illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præsentari videamur examini. Notoriam quoque usurpat Apul. *lib. 7. de asino aureo.* Sed ille, *ait*, qui commodum falsam de me nototiam pertulerat. Et Trebellius Pollio *in Claudio ad fin.* Nihil me gravius accepit, quam quod notoria tua intimasti Clodium parentem amicumque nostrum insinuatis sibi falsis plerisque graviter irasci. Briss. & Cujac. 3. *observ.* 3.

NOTORIUM est, quod omnibus constare potest, & colore nullo obfuscatur, nec probatione indiget: Alciatus autem *libr. 1. de verb. signif.* Notorium dicit id quod palam constat, cum veteres notorium pro denuntiatione fascinoris acceperint. Est autem hoc

NOTORIUM triplex, Præsumptionis, Juris & facti.

NOTORIUM Præsumptionis, quod est de evidentia juris vehementis præsumptum, ut paternitas, filiatio, ubi non requiritur alia probatio nisi præsumptiones & conjecturæ, *c. quoniam de fil. presbyt.* Nam hoc quod quis sit alicujus filius, non potest vere probari, *leg. Lucius. ff. de condit. & demonst.* Unde filius est, quem nuptiæ demonstrant, *ff. de in jus voc. l. quia semper in fin.* Nam si vir & uxor aliquem infantem nutriunt, & dicunt eum filium eorum esse, tunc præsumitur eorum filius. Est ergo notorium præsumptionis evidentia rei evidentet à jure præsumpta.

NOTORIUM juris est clara judicialis confessio, inconvincibilis probatio, & irretractabilis definitio, de quo scilicet notorio quis damnatus est, vel in jure confessus. Et sic illud est duplex, videlicet per confessionem factam in jure, & per sententiam judicis, ut *in capit. vestra. de cohab. cleric. & mu.*

NOTORIUM facti scilicet, quod commissum vel factum non dubitatur à populo, vel majori populi parte, & per evidentiam rei nulla potest tergiversatione celari, nec oportet omnes circumstantias facti esse notas, ut *cap. ult. de cohab. cler. & mul. c. cum dilectus, de purg. can. in fin.* 2. *q.* 1. *de manifest.* &c. sequ. Et illud notorium est triplex, secundum triplicem distinctionem facti: quoddam est facti permanentis & continui, ut quod palatium est in urbe, id non eget probatione. Aliud est facti transeuntis, ut quod quidam in publico occiditur coram populo. Tertium est facti interpellati, ut quia usurarius una die tenet mensam paratam, alia non: vide plene Abb. *ad cap. vestra, n.* 14. *extr. de cohab. cler. & mul.* Old.

NOVA tigna dicuntur, quæ immittuntur contra priorem formam: sicuti jus novum dicimus, & opus novum. Pompon. *in leg. si cum meus, ff. si servit. vindic.* Oldend.

NOVÆ leges interdum intelliguntur, quæ post leges 12. Tab. latæ sunt, *l. 7. ff. de cap. minut. l. 11. ff. de suis & legit.* Quo sensu & novum jus accipiendum est, *in l. 1. ff. de pet. hered.* Et novæ hæreditates quæ ex hujusmodi legibus senatus consultisve post Tab. 12. factis deferuntur, *l. 1. capitis, ff. ad Tertyll.* Denique ad quascunque recens latas leges ea appellatio pertinet, *l. 1. ff. de condit. ex lege.* Et ita novæ leges Popias significant, *l. ult. ff. de reg.* Cat. Briss. & Ferrar. *Instit. de senatuscons. Orphitiano*, in verbo *novæ hæreditates.*

NOVÆ tabulæ appellabantur, quibus publice propositis æs alienum obæratis remittebatur ac condonabatur. Meminit Cic. 2. *offi. & invect.* 2. *in Catil.* Et *epist. ult. lib. 5. ad Attic.* & Cæsar. *in prin. lib. 3. de bello civili.* Et Seneca *lib. 1. de benef. c.* 4. Quint. *Declamatio* 335. Et Suet. *in Jul. c.* 42. Briss.

NOVÆ hæreditates sunt, quæ vel ea lege vel ex Senatusconsultis deferuntur; eæque veteribus, quæ l. 12. Tab. deferebantur, opponuntur, *l. 1. §. capitis, ff. ad SCtum Tertyll. l. 11. ff. de capite min.* Briss.

NOVALEM Jurisconf. *in l. sylva*, 30. *ff. de verb. sign.* definit terram præscissam (hoc est, nunc ante, superiore nempe anno, aratro cæsam & scissam, versam & cultam: rectius enim legitur præscissa vel præcisa, quam proscissa aut rescissa: Et hoc fortasse voluit *Alc.* lib. 2. *prætermissor.*) quæ anno cessat, hoc est, alternis annis cessare solet. *Plin.* 18. *c.* 19. Accedit *Varronis* authoritas dicentis: ager restibilis, qui restituitur ac reseritur quotannis, contra qui intermittitur, à novando novalis ager. *Laur. Valla* lib. 6. *elegant. cap.* 41. Hoc ut exactius Jurisconsultus in dict. leg. sylva probet, adducit Græcorum authoritatem, qui ejusmodi fundum sive terram appellant νέαιν, vel ut habet Græca paraphrasis, νέασιν, quasi nuper versum agrum: vel ut alii legunt νέωμα, à verbo νέωμαι, quod quasi

ad culturam omissam revertatur. Male à quibusdam reponitur *καινὴν*, quasi dicatur nova terra. Errant fortasse *Accursius* & *Alciat.* in *d. l. sylva, qui per l. fin. in fin. ff. de termin. moto.* novalem interpretantur prædium, quod jam primum coli cœptum est, quia jam primum ex sylva cædua aut nemore fit, & culturæ subjicitur. Nihil ejus d. lex fin. habet. Non enim ad tempus & initium illa denominatio à Jurisconsulto *in d. l. fin.* refertur, sed ad intentionem, finem, destinationem, ad cujus modum & formam postea hic fundus coli & à veteribus fundis, tanquam sua forma propria distingui debebat, idque patet ex vers. aut aliquid, *in dict. l. fin.* Eadem mens & expositio est *Virgilii* in Bucolica I. *Impius hac tam culta novalia miles habebit?* Deplora agrum, in quo instruendo novo magnopere laborasset, eo animo, ut sibi perpetuo novalis esset. Hæc & *Quintiliani* loco, d. quo *Valla* dict. *cap.* 42. adferri potest explanatio. Nam & *Columella*, & *Virgilius*, & *Varro*, & *Plinius l.* 18. capit. 19. novalem vocant veruactum, sive (ut *Ramus* legit) vernactum agrum, quia vere proscissus anno cessavit. Sic enim *Virgil.* lib. 1. Georg.

Alternis idem est tonsas cessare novales.
Et segnem patiere situ durescere campum:
Aut ubi flava ceres mutato sidere farra.
Unde prius latum siliqua quassante legumen,
Aut tenues fœtus vitiæ tristisque lupini,
Sustuleris fragiles calamos, sylvamque sonantem:
Urit enim lini campum seges, urit avena.

Quibus verbis describit varios modos recreandi novales, & tandem subjicit:

Sed tamen alternis facilis labor, &c.

Et vulgo nota sunt illa:

Alternis etiam fessas cessare novales
Expediat——

Nec verum est, quod *Servius* ibi putabat, novales esse arva proscissa primum segetes ferentia: & erroris convincitur, dum alio loco asserit, novalia esse rura, quæ per singulos annos per semina novantur. Sic omnia rura ac prædia novalia dici possent. Neque etiam resistit ille *Virgilii* versus,

—*Sylvamque sonantem:*

Ubi metaphorice per sylvam intelligit copiam & magnitudinem calamorum veluti in illo eodem lib. 1. Georg.

——*Intereunt segetes, subit aspera sylva.*
Item ——*Cum nux se plurima sylvis*
Induit in florem ——

Uno loco *Plinius* ab adjuncto temporis novalem vocat eum agrum, qui ex sylva jam primum fiebat *libro* nimir. 17. *cap.* 15. Talis (inquit, de odore terræ agens) fere est in novalibus, cæsa vetere sylva: sed *καταχρηστικῶς* qui hoc etiam nomen brevi amittet, si quotannis colatur, ut ex *Festo*, & *Varrone*, & ipso *Plinio* lib. 18. c. 19. constat. Quare Canonistæ perperam *Servii* authoritatem secuti, erroris rei fiunt, quod novalem definiunt agrum, qui cum nusquam, nullaque hominum memoria cultus veluti excisa demum sylva, nuper ad cultum proscissione vocatus est, *c. qui per navalem, h. t. c. ult. de privil. 6.* Qui igitur novalis fundi usumfructum habet, non potest singulis annis colere ac proscindere, nulla vocatione data: ita enim vir bonus non uteretur, frueretur: cum nihil aliud sit, quam ager qui alternis annis seritur, & ab *Ovidio* quietus ager dictus: *Gœdd.* ad d. l. sylva, *n.* 9. 10.

Novare, ICtus est prius debitum in aliam novam obligationem transferre, & transfundere, *l. 27. ff. de pact. l. 8. §. 1. & l. 14. 20. 21. ff. de novat.* Briss.

Novare & novum, sive recens facere & immutare significat, *l. cum Aquil. ff. de transact. l. ex chirographis, ff. de admin. tut.* Hinc dicitur, legum novationem, hoc est, mutationem periculosam esse, nec temere quidem, quia mutationem juris sequitur mutatio morum, quam comitatur novitas quædam subita. Hæc autem solet movere & conquassare temp. *Old.*

Novatiani hæretici, quorum meminit *l. 5. in pr. C. de hær.* vide *Euseb.* 7. hist. 7.

Novari dicitur pristina obligatio, quæ in secundum posterioremve deducitur, *l. 72. §. 1. ff. de sol. l. 4. §. 7. ff. de novat.*

Novari, id est, innovari, *l. 1. ff. nihil innovan. appell.* Briss.

Novatio est prioris debiti in aliam obligationem vel civilem vel naturalem transfusio: alias translatio. Fit autem cum stipulatione, ut cum stipulator à Titio, quod mihi Sejus debet animo novandi, hoc modo tollitur obligatio, quæ tenebatur mihi Sejus, & tunc mihi incipit teneri Titius aut naturaliter aut civiliter, *l. 1. ff de novat.* Fit etiam novatio per litis contestationem, cum videlicet pro suo debitore convento, sese offert Titius, & litem mecum contestatur, *l. delegati, ff. de novat. & de leg. & l. solutionem, ff. de sol.* Alter etiam nonnunquam accipitur novatio, & tunc dicitur fieri, cum nihil accedit obligationi contractæ, licet ea non perimatur, veluti cum litem cum debitore meo contestor, *l. aliam ff. eod. & l. 1. C. de jud.* & hæc novatio vulgo dicitur necessaria, quod reddatur judicium in invitum, *l. inter stipulantem*, §. 1. *de verb. obl.* Omnis obligatio novari potest, etiamsi non verbis sed re aut consensu contracta sit, *d. l. 1. ff. eod.* Nec refert an pure, an in diem, aut sub conditione sit contracta obligatio, nisi quod ejus obligationis, quæ pure contracta est, aut in diem, statim novatio fiat, *l. in diem, de cond. indeb. l. si Stichum, §. 1. & l. quoties, ff. eod.* Sub conditione autem contracta obligatio ita demum novatur, si extiterit conditio. Obligatione verborum fit novatio, modo ea aut civiliter aut naturaliter teneat. Nam licet obligatio novans naturalis tantum sit propter personam cum qua contrahitur, atque ideo minime efficax ad agendum, nihilominus prior obligatio tollitur, *l. 1. ff. eod. & §. præterea. Instit. quib. mod. tol. oblig.* Novat autem statim si pura est, si vero sub conditione, cum extiterit conditio, *d. §. præterea, l. si Stichum, & l. quoties, l. novatio, l. si rem, ff. eod.* Et animadvertendum est stipulationem novantem præcedere posse stipulatam novatam, veluti si quis ita stipulatus fuerit: Quod à Titio stipulatus fuero mihi dari spondes, *l. si Stichum, §. si quis hic. ff. eo.* Item notandum est ultra stipulationem plures obligationes novari posse, *l. ult. §. ult.* Quid si stipulatus sum a Titio sub alternatione, quod mihi Sejus aut Sempronius debet? Respondeo ejus obligationem perimi & novari, quem Titius elegerit, & cui solvere maluerit, *d. l. si Stichum*, §. *sub conditione, & l. si is cui, l. si à te, ff. eod.* Tractatur & illa Juris controvers. quæstio, an obligatio principalis per stipulationem pœnalem novetur: Sed *Alciati* & *Zasii* opinionem probo, existimantium non novari. De hac re fusius disputatur *in l. 1. ff. de pen. leg. l. cum fuis. l. si pœnam quam, §. ult l. obligationum ferè, tit de oblig. l. 1, §. item si ita, 1, ad leg. Falcid. l. si quis eo socio*

socio ff. pro socio. Duar. *ad tit. ff. de novat. & deleg. c.* 1.

Novatio in genere considerata, quaedam est voluntaria, quaedam necessaria, ut apparet ex *l. fin. de separatione bonorum.* Novatio voluntaria fit stipulatione. Nemo enim cogitur promittere invitus. Necessaria est illa quae fit litis contestatione : litis enim contestatio fit judicio accepto: judicium autem datur in invitum, *l. inter stipulantem*, 83. *§.* 1. *ff. de verb. obl.* quomodo vulgo intelligitur, sed si penitus reis inspiciatur, erroneum est litis contestatione novationem fieri. Novatio voluntaria est obligationis veteris in stipulationem translatio. Quo genere vetus obligatio ipso jure perimitur, *l. si unus*, 27. §. *pactus. ff. de pactis, l.* 2. & 3. *C. d. novationibus.* Hanc novationem quatuor modis fieri eleganter notavit *Cujac.* in paralit. Cod. *de novat.* Vult. *in comment. Instit. ad §. praeterea, Institut. quibus modis toll. obligat.* Primo modo fit sine delegatione, caeteris tribus delegatione praecedente. Primo modo fit novatio, mutata causa vel statu prioris obligationis, eadem manente persona creditoris, & debitoris, puta si id quod mihi debes ex mutuo abs te stipuler, ita ut mihi non debeas amplius ex mutuo, sed ex stipulatione, vel etiam ut si quod mihi debes ex stipulatione, idem de novo abs te stipuler, ita ut ex stipulatione iterum debeatur, sed ex stipulatione posteriori, non priori. Ubi tamen hoc observandum est, posteriorem illam stipulationem debere habere aliquid novi, ut nimirum habeat aliquid, quod non habuit prior, vel aliquid non habeat, quod prior habuerit, puta si in stipulatione posteriori, vel pignus, vel fidejussor, vel dies, vel conditio adjiciatur, quae in priori non fuit, sed detrahatur, quae in priori fuit. Item si posteriori debito quantitas augeatur vel minuatur, *l. fin. C. de nov.* Si enim eadem sit persona, à qua postea stipuleris, inquit *Justinianus*, ita demum fit novatio, si stipulatione posteriori sit aliquid novi. Secundo novatio fit mutata persona creditoris, ut si quod tibi debeo, promittam alii, qui tuus creditor non est, quod fit, si tu, qui es meus creditor, mihi mandaveris, ut debitum tibi, promittam alii. Tertio fit mutata persona debitoris, ut si quod debeo, stipuleris ab alio, qui debitor meus non est, isque suscipiens quod ego debebam, locum meum subit, quod fit, si ego alii qui debitor meus non erat, mandavero, ut quod ego debeo, promittat creditori meo. Postremo, novatio fit, mutata persona utriusque & debitoris & creditoris: puta si ego debeam Titio, Maevius autem debeat mihi, & ego mandem Maevio, ut quod ipse mihi debet, promittat Titio creditori meo: hoc si fiat, ut ego liberor a Titio, & Titius liberatur à me, sed non à Maevio, rursus Maevius, liberatur à me, sed non à Titio, atque ita neque ego Titii sum debitor, neque Titius est amplius meus creditor, & rursus ego Maevii creditor amplius non sum, nec Maevius debitor meus; sed Maevius incipit esse debitor Titii. Titius incipit esse creditor Maevii. *Vul.* ad *§.* 3. n. 7. *Inst. quib. mod. obl. toll.*

Novationis forma duplex est : Altera ut creditor stipuletur à delegato debitore id sibi solvi, quod prior debitor solvere tenebatur animo novandi. Omnes enim obligationes, verbis, consensu, aut re contractae possunt in novationem deduci, *l.* 2. ff. de novat. Dummodo (ait *Ulpianus*) sciamus novationem ita demum fieri, si hoc agatur, ut novetur obligatio. Et quidem consentiente etiam priore debitore, qui delegatur, *l.* 1. *C. eod. tit.* Delegare autem est alium dare vice sua reum creditori, vel ei, cui creditor jusserit. Quod non solum verbis, sed scriptura quoque & nutu, ubi debitor delegans fari non potest, fieri permittitur auctore Ulp. *l. delegare est, leg. delegare scriptura, ff. de novat.* Et sic delegatio est species novationis. Altera forma Novationis est, si quis in judicio litem pro debitore ultro suscipiat suo nomine solenniter. Unde dicit *Ulpianus* d. l. *delegare est.* Fit autem delegatio, vel per stipulationem, vel per litis contestationem. Et Paul. *ff. eod. tit.* Aliam (dicit) causam esse novationis voluntariae, aliam judicii accepti, multa exempla ostendunt. Hanc certe formam novandi non mutavit lex prima, *C. de novat.* Accedit, lex si pro patre, *in pr. ff. de in rem verso.* Ulp. *ff. de solut.* Solutionem (inquit) vel judicium pro nobis accipiendo, & inviti, & ignorantes liberari possumus. Quis hoc naturae axioma recte prohibeat. Caeterum Novatio hodie nullis indiciis praesumitur, nisi animus novandi nominatim fuerit expressus, *l. fin. Cod. de novat.* unde, si hoc non agetur, duae erunt obligationes sicut & fidejussorum accessio, non facit novationem, *l.* 2. *in fin. ff eod. tit.*

Novellae cur dictae sint, diversi diversa tradere. Cedrenus sic dictas putat, quod nova eis atque à veteribus diffidentia jura constituantur. Haec enim sunt ejus verba in Justiniano : τὰς παλαιὰς νόμους πάντας ἀνανεώσας, τοιαύτας μετέθηκε ... νεαρὰς διατάξεις ἐκ ἀπήγει. Sed id non omnibus, exempli gratia 91. & 92. Verior itaque altera ratio, quam profert Cujacius, quod novissimae promulgatae sint post C. Justin. repetitae praelectionis. Ideoque vocantur à Graecis νεαραὶ μζ τῶν κωδικῶν. Sic olim nuncupabantur constitutiones quaedam Theodosii Valentiniani, Leonis, Marciani, Majorani, Severi, *leg. quoniam novellae, C. de inoffic. test.* Quia scilicet promulgatae erant post. C. Th. Sic etiam nuncupabantur Justiniani Constitutiones quaedam, quae scilicet promulgatae erant post primam editionem Codicis, *l.* 1. § *sed cum novella de emend. C. Just.* Sed ex his quae nunc sunt relatae in Codicem repetitae praelectionis, propter Novellae esse desierunt. Novellae enim sunt, quae in ipso volumine constitutionum Principalium non continentur ex emergentibus postea causis factae, quae extra corpus constitutionum vagantur. Et ita quoque post libros βασιλικῶν Constitutiones Leonis, Nicephori, Michaelis Alex. & aliorum quorundam Imperatorum, Novellae appellatae sunt. Eodem igitur modo post Codicem Justiniani editas constitutiones, *Novellas* appellamus, veluti Justiani, Justini & Tyberii. Et hae quidem Novellae, vulgo plerisque libris uno volumine continentur, additis etiam quibusdam formis praefectorum praetorio, quae dicuntur ἐπαρχικά. Nam constat formas praefectorum praetorio habere vim legis, *l.* 2 *C. de offic. praef. praet. apertissimi, C. de judic. l. penul. C. de fidejuss.* Cujac.

Novellas confusaneè editas esse, omnes consentiunt : eas igitur methodice, & in artem hac via redigi posse putat Pardulphus, *Pratejus.* Primum omne jus in publicum & privatum distribui debet : ad publicum pertinent sacra, sacerdotes, magistratus. In primo genere collocanda erit Const. 140 περὶ ἑρμηνείας, de interpretatione librorum sacrorum, cui subjicietur *Novell.* 131. *cap.* 1. *de Canonibus Ecclesiasticis.* Subsequentur Episcopi, & Clericorum ordines reliqui, *Novell.*

Novell. 131. *&* 56. & 6. 133. *&* 2.175. Subnectendæ sunt orationis domus & templi, *Novell.* 58. quibus adjicias res Ecclesiasticas. *Novell.* 7. 120. *&* 46. Earum privilegia, *Novell.* 135. §. περὶ τούτου & *Novell.* 131. sacra sacerdotesque sequuntur magistratus, ordines, eorum officia, *Novell.* 195. 80. 35. 11. *&* 13. post hos judices *Novell.* 82. Præsides *Novell.* 8. *mandata* 17. & Civitatum defensores, *Novell.* 15. Magistratus exequuntur crimina: ideoque ponatur hic *Nov.* 79. puniunt hæreticos. *Novell.* 42. Ad milites & eorum transitum perveniendum, ideoque ad *Novell.* 116. Hi arma tractant atque ideo ad *Novell.* 85. subjicienda est. Subsequantur decuriones, *Novell.* 101. & 70. Tabelliones sunt personæ publicæ, §. *item cum. Inst. lib.* 1. *tit.* 11. Igitur hic ponatur *Novell.* 44. Hi scribunt testamenta, quæ & ipsa publici juris sunt, *l.* 3. *ff. de testam.* Idcirco huc referatur *Novell.* 1. *in princ.* Quantum libris testamento relinqui debeat, constituit *Novell.* 8. testamenta inter liberos *Nov.* 107. Hi instituendi, non prætereundi: sed nec parentes, *Novell.* 115. Tutores testamentarii *Novell.* 117. fide commiss. *Novell* 108. & 159. jus deliberandi 158. post testatos collocavit præter intestatos. Sic Imperator *Nov.* 118. 84. 127. *&* 68. Hactenus de jure publico. Transgrediamur ad privatum. Porro omne jus quo utimur, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet. *leg.* 1. *ff.* de statu hom. Primum de jure personarum, quarum causa jus est constitutum, *l.* 2. *ff. eod.* A nuptiis incipiemus *Nov.* 22. Nefariæ, incestæ, damnatæque nuptiæ. *Novell.* 12. *&* 154. de ea quæ raptori nubit. *Nov.* 150. Nuptiarum comes, dos: de hac *Nov.* 90 huic adjicias, 2. §. *fin &* 100 91. 119. *&* 59. Ex nuptiis liberi, de quibus *Nov.* 89. *&* 74. nati ex libero & adscriptitio, *Nov.* 54. Explicatur *Nov.* 156. Infantes abjecti, *Nov.* 153 Liberis dantur tutores, & sic tutelæ, *Nov.* 94 72. *&* 155. clarigatio, *Nov.* 52. Perveniamus ad res, ideoque ad contractus, obligationes, & actiones, *Nov.* 52. 98. 88. 136. & 119. Solutiones, *Nov* 4. Actiones in judicio proponendæ, *§. Instit. de act.* de hoc *Nov.* 96. qui prius conveniatur, reus an fidejussor, *Novell.* 4. Per procuratores agi posse, *Novell.* 71. Initio litis jurandum, *Novel.* 124. Quid si actor absit, *Nov.* 53. atque ibi qui explicentur judicia. Monachi apud quos conveniendi, *Nov.* 79. Judex competens præses *Nov.* 69. De præside suspecto, & negligente: *Nov.* 89. Litigiosa res, *Nov.* 112. Testes, *Nov.* 90. Sententia *Nov.* 82. Appellatio, *Nov.* 82. 22. *&* 116. Executio, *Nov.* 134. Hæc *Pardulph.* Prat.

NOVELLARUM nomen novum non esse, nemo vel in jure civili mediocriter versatus, est qui nesciat, cum ipse etiam Imp. *in* 3. *constit.* quæ præfationis loco repetitæ Codicis prælectioni præmittitur hoc nomine in futurum id operis confirmet. Et *Azo* testatur, ex Novellis in collationes collectas constitutiones quæ hodie in scholis ac foro circumferuntur. Et ante trecentos adhuc annos novellæ in usu sint habitæ, si non omnes, attamen pleræque, quæ hodie non extant. Et ut de *Accursio* taceam, qui sæpe collationarias illas, in multis perobscuras, ex novellarum contextu illustrare solet, passim in doctoribus adducuntur, in testimonium de adjutoribus quæstoris, de appellationibus ex Sicilia, de privilegiis Archiepiscoporum, & infinitis aliis. Ex quibus tametsi pleræque generales non sunt, tamen eas propter cognitionem rerum, & exemplum omissas non oportuit. Sunt qui *in l. non plures & l. qui* *sub prætextu C. de sacros. eccles.* interpretantur Decanos, pro clericis: quod neutiquam fecissent, si copiam novellarum habuissent constitutionum. Idem possumus dicere de sexcentis aliis, teste jurisperitissimo *Haloandro*, cujus hactenus verba adscribere libuit. *Spieg.*

NOVELLARE, proprie novum agrum colere, seu novas vites pangere.

NOVELLETUM (vegetes glossæ νεόφυτον) sumitur pro vinea ex novellis vitibus consita, ut apud Paulum, *de imp. in reb. dot. fact. l.* 6. Si Novelletum in fundo factum sit, & Alphenum de *fund. dot. l.* 8. Spieg. Briss.

NOVENDIALIUM sacrorum consuetudinem inde natam tradit Cœlius *lib.* 17 *cap.* 21. quoniam moris Ethnicorum fuerit, diebus novem mortuos flere. Dupliciter vero Novendiale sacrum actum est apud Romanos, uno modo cum defunctis parentabant, seque lustrabant: Altero cum prodigium aliquod accidisset, quod novendiali sacro expiare solebant. Ita vero perficiebatur, ut doctis placet: Novem dies assiduè Deis sacrum faciebant, quod sacrum judici solebat, vel à Pontifice Maximo, vel à Prætore urbano Senatus decreto, prout tradit *Gyraldus* historia deorum, *Syntagmate* 17.

NOVERCA patris uxor liberis ex alia uxore natis ita appellatur, *l.* 4. *ff. de gradib. & adf.* Sed & avi proavique uxor novercæ appellatione cum de prohibendis nuptiis agitur, continentur, *l.* 14. *§. nunc videamus. ff. de rit. nupt.* Novercæ quoque loco habetur ea, quæ adoptivi patris uxor fuit. *Briss.* & Conn. *lib.* 8. *c.* 5. *n.* 2. Noverca, autore *Festo* dicitur, quam quis sublatis liberis novam uxorem ducit, accersendæ familiæ gratia.

NOVERCA, nova uxor sublatis filiis quasi νέα ἀρχὴ nova princeps accersendæ familiæ gratia ducta. *Accursius* novercam dictam vult, quasi sit nocens arcus vel nova arca sine fructu, quod plerumque privignis noceat *l.* 4. *ff de inoff. testam.* Quod ad affectum attinet, novercale odium in proverbium transivit, cujus meminit *Tacitus* libro 3. *annal.* Plerumque enim sanguini suo injuriam faciunt, ut dicit *text. d. l.* 4. Quo factum est ut novercam pro contraria atque inimica accipere soleamus: ut novercam umbram dixit Plin. *lib.* 17. *cap.* 12. Unde & Euripides in Alceslide, Hosti enim (inquit) consequens noverca liberis prius genitis Vipera nihilo major.

NOVERCALIBUS delinimentis, instigationibusque corrupti parentes, plerumque malignè circa sanguinem suum inferunt judicium, ut est apud Maximum *in l. non est enim, ff. de inoffic. test.* Spieg.

NOVI homines dicebantur apud Rom. qui nullis majorum imaginibus & nobilitate commendabantur, aditumque ad amplitudinem & nobilitatem posteris suis patefecerant: ut M. *Cato* Censorius, qui patre ignobili natus, ipse novus posteritati suæ nobilitatem reliquit: quemadmodum & *Cicero* de lege Agraria loquens, seipsum appellat hominem novum. Novitas itaque media erat inter Nobilitatem & Ignobilitatem, Plutarchus in Catone Majore novos homines appellatos scribit, qui non ex genere commendationem haberent, sed ex se primum cognosci inciperint. *Prat.*

NOVI operis nuntiatio, est ædificanti in alterius præjudicium facta prohibitio, de qua fusius Jurisconf. *tit. de nov. oper. nun.* Spieg.

NOVI operis nunciationis hæc vis est, ut non ante possit vicinus facere novum opus, quam remissio-

remiffionem à magiftratu impetraverit, *Cujac. lib. 1. obf. 16.*

NOVISSIMA, pro poftrema, & in Pand. & Conft. Principum reperire eft, ficut & apud *Ciceronem*, tametfi *Gellius* autor eft, ipfum hac voce uti noluiffe. Exempla *Sylvius* citat in *enarrat. Orat. pro Q. Rofcio Comœdo.*

NOVISSIMA fententia, pro definitiva in Aut. *Ut defuncti, feu fun. eor.* §. *fancimus igitur.* Alberic.

NOVISSIME, adverbium eft, quod barbare finaliter dicitur, rectius poftremo feu noviffimo loco. *Spieg.* De hac voce noviffime vide *Cujac.* lib. 3. obf. 36.

NOVISSIMUM, extremum, ultimum, poftremum, fignificat *Varro* lib. 5. de ling. lat. *Briff.*

NOVISSIMUM fupplicium, pro morte, in Aut. *de Leonibus.* Spieg.

NOVISSIMUM judicium *in l. 9. C. de collat. & l. 3. C. quemad. teftam. aper.* id eft, teftamentum.

NOVITAS (quæ nutrit difcordiam, *l. in reb. novis, ff. de Conft. Princip.*) tunc fieri dicitur, quum quæ funt, flatu fuo moventur, *l. perfuam. C. de in integ. reftit.* Spieg.

NOVITII fervi proprie dicuntur, recentes: Veneratores verò, five Veterani, Inveterati Ulp *l. 37 ff. de ædil. edict.* Præcipiunt Ædiles, ne veteratior pro novitio veneat. Item, Quia venaliarii fciunt facile decurri ad novitiorum emptionem, idcirco interpolant veteratores, & pro novitiis vendunt. Item. Trita vero mancipia & veterana difficile eft reformare. Sed Venulejus *in l. ult.* fubtilius rem explicat, nam veteratorem fervum effe ait turpi alicui ac fordido minifterio, quamvis recens, addictum: Novitium vero, qui vel nulli adhuc, vel nobili alicui & liberali homine dignæ arti, quamvis multo ante, deditus fuit: veluti picturæ, medicinæ, muficæ, quod *Valla*, opinor, non viderat. *Hot.* Budæus autem tanquam contraria illa citat *in annot. ad Pandectas*, ad Donell. *tit. de ædil. edict.* nullam arbitratur effe diffenfionem. Novitium enim *Ulpianus* appellat rudem. Et rudis eft non qui diu fervivit, fed qui ita femper eft habitus à Venalitio, ut nulli minifterio præponeretur. Ille veteratorem ait tritum. Recte, fed teritur fervus non tempore fed genere ferviendi. Et cum hoc probari facile non poffit, an exercitus fit fervus in re aliqua, annon fit, ejus res inde fides fit, fi minifterio alicui præpofitus fit. Et dicitur quidem Novitium non quod magis novum fit, fed quod à novo dictum inclinatumque fit, ut annotavit *Gellius.*

NOVUM non eft, quod eft ufitatum, *l. non eft novum ff. d. l.* Spieg.

NOVUM non facit, qui detegit quod vetus eft, *l. adeo* §. *cum quis ff. de acq. rer. dom.* Spieg.

NOVUM interdum dicitur, tametfi quid de veteri exter, argum. *l. prætor, §. fin. ff. de damn. infect. Inftit. quibus mod. toll. oblig. §. fed fi eadem.* Prat.

NOVUM æs alienum contrahere *in l. fi quis quempiam, ff. fi quis caut.*

NOVUM feudum eft, quod ei primum, quo de agitur attributum eft: cui opponitur paternum; vide fup. Feudum antiquum.

NOVUM jus pro iniquo, *l. 1. §. 1. ff. quod quifque jur.* veluti fi quis impetraverit, ne debitor adverfus eum exceptione utatur, *l. 3. ff. eod.* Prat.

NOVUM jus dixit *Irnerius* in Epit. Nov. quas Authenticas vulgus appellat, patet in Auth. *fed novo jure C. de ferv. fugit.* Prat.

NOVUM opus nunciat aut dicit, qui alteri ne novum faciat opus denuntiat & prohibet. Novum autem opus facere, quod *Juftinianus* lib. τῶν παρῶν conftit. 63. καινοτομίαν appellat, eft, ædificando, vel detrahendo aliquid, priftinam, loci, vel operis faciem mutare, *l. 1. §. opus, de oper. nov. nun.* Proinde qui unum, vel alterum cæmentum imponit, aut qui vetus ædificium ne corruat, fuppofitis tibicinibus fulcit & fuftinet, novum opus facere non dicitur, *leg. 1. §. fi quis ædificium, l. ftipulat. §. opus. eod. tit.* Cæterum nunciatio novi operis, fpeciem quandam appellationis habet. Nam ut interpofita appellatione, five jure, five injuria, nihil novari oportet, *l. 1. nihil novari app. pend.* ita etiam à nunciatione, quamvis non jure facta, nihil nov. operis facere permittitur. Et fi factum quicquam fuerit, id poftea deftruitur, eoque nomine adverfus eum qui fecit, interdictum datur à Prætore, cujus verba hæc funt: In quem locum nuntiatum eft, ne quid novi operis fieret, qua de re agitur, quod in eo loco, antequam nunciatio remiffa fuerit, aut in ea cauffa effet, ut remitti deberet, factum eft, reftituas, l. prætor, de oper. nov. nunc. Quod fi nunciatione fibi facta quieverit, mox Judice cognofcente appareat, juftam nunciandi caufam non fuiffe, merito condemnabitur nunciator legitimis actionibus, fi quæ fortaffis ei competant, plerumque integris manentibus, *l. fciendum eod. tit.* Nam fi quis, exempli gratia, ob fervitutem viæ novum opus nuntiaverit, eoque fuccubuerit, quod ea fervitus jufta nunciationis caufa non videretur, non quod omnino ei non competeret, actione confefforia, uti non prohibetur, *l. qui viam, eod. tit.* Verum hæc res multas habet cautiones, ac plerumque fpreta nunciatione ei qui confidit juri fuo, cœptum opus impune perficere licet. Veluti cum Reip. intereft, ut primo quoque tempore opus fiat Ut fi quis rivos, aut fontes purgare, vel reficere velit, quibus non refectis ufus aquæ auferetur & homines fiti necarentur, *l. 5. § fi quis rivos, eod. tit. l. ult. de rivis, l. 1 de fonte.* Aut cloacas, quarum immunditiæ (ut *Ulp. an. c. 1. de cloacis*) non modo cœlum peftilens, fed etiam ruinas minantur. Id autem ad veteris Romæ fitum referri debet, qua tot, tantifque cloacis, & aquæ ductibus abundabat, ut eam ob caufam penfilis à Plinio & fubter navigata dicatur *lib. 36. c. 15.* Qua de re etiam librum Julius Frontinus confcripfit. Sed & cum juffu Prætoris, cujus jurifdictioni poft nunciationem fefe fubjiciunt litigatores, *d. l. 1. §. & poft operis*, remittitur nunciatio: tunc ea perfectionem operis non impedit: idque verbis Prætoris fignificatur. Antequam nunciatio remiffa fuerit, *d. l. prætor.* Quæ remiffio his demum prodeft, quibus jure non eft facta nunciatio. Cum enim ad obtinendam remiffionem Prætorem adire fufficiat, ne contemni ejus auctoritas videatur: neque tum de jure litigatorum difceptetur, eatenus remiffio facta intelligi debet, quatenus nunciator jus nunciandi non habuerit, *l. 1. in princ. l. 5. §. is cui, l. non folum, §. fciendum, eod. tit.* Quod formula ita Prætoris, de remiffionibus fatis expreffum: Quod Jus fit illi prohibere, ne fe invito fiat, in eo nunciatio teneat. *Duaren.* difputat. anniverf. *lib. 1. c. 16.*

NOVUM vectigal intelligitur, nunc primum inventum, vel modum prioris excedens. *Gothofr.* ad Nov. 43. c. 1. §. 1.

NOVUM rivum parietibus ufufructuarius non poteft imponere, *Neratio* autore, *l. ufufructuarius, ff. de ufufruct.* Spieg.

NOVUM temporis eft, inauditum & invifum, id eft, non ante vifum, ignorationis, & rei quæ non venit in fenfum. Ita quædam prifca poffunt effe nova

nova Tamen aliquando confunduntur, ut *in l. 1. in pr. ff. de vent. inspic. novum pro audito.* Spieg.

Novus homo dicitur servus manumissus, postea in servitutem redactus, *l. si servus, in fin. ff. de adimen. lega.* Prat.

Novus homo *Plutarcho* in Catone majore, est, qui non ex genere commendationem habet, sed ex se primum cognosci incipit. *Prat.*

Nox mori dicitur, ut voluit *Bart. in l. sequi duos, §. 1. de manum. test.* & per hoc aurora est noctis, quia est noctis morientis. *Salomonius* subtile hoc quidem at non verum sibi persuadet, quod aurora sit potius diei initium, sic vesper initium noctis. *Spieg.*

Noxa vox generalior est, quam delictum. Delictum enim non omnis dolus, nec omnis culpa, sed quae in speciem vel similitudinem criminis incidit, & vi criminis, quod inest facto, coerceri debet, vocari potest: At noxa de omni dolo, omni culpa, omnique negligentia dici potest: quia nocitum est alii vel contra conventionis legem, aut naturam actionis, vel quolibet alio modo: adeo etiam ut *Ovidius* de nocumento potius nocturni & diurni loquens dixerit.

——*Sine noxa luce bibuntur.*

E. *Cicero*: Quod in minimis, inquit, noxis, & in levioribus peccatis maxime quaeritur, id Erucius in parricidio, quaeri non putat oportere. Deinde noxa & noxia etiam de quadrupede profertur, *l. 1. in princ. & §. & cum etiam, ff. si quadr. pauper.* ut quamvis injuria in quadrupedem non cadat, cum sensu careat; ideo nec deliquisse, sed pauperiem fecisse dici queat *d. l. 1. § 1. §. pauperies autem. Inst. eod.* attamen noxae, noxiaeque rei perhibeantur quadrupedes, si contra naturalem feritatem damnum pauperiemque dederint, *dict. leg. 5.* id & generaliter *Joh in. Gœdd.* in comment. *ad l. 31. num. 25. de verb. sign.*

Noxa & noxia differt. Noxa enim tum corpus quod nocuit, (hoc est, damnum dedit, poenaeque reum est) tum poenam delicti ac ipsum delictum significat. *§ 1. Instit. de nox. act. l. 14. & l. fin. ff. eod. l. 1. ff. si quadrup. pauper l. si à substituto, 45. ff. de leg. 1.* Sed noxa & poenam, & ipsum delictum, non solum privatum, ex quo noxalis est actio, verum etiam publicum, quod crimen vocamus & noxam, hoc est, poenam meretur tantum, non etiam hominem, qui nocuit, significat *l. quis sit fugitivus 17. §. quod ajunt, ff de edil. edict. d. §. 1. d. l. fin. d. l. à substituto, § 1.* Notandum tamen est noxam & noxiam saepe pro eodem accipi per metonymiam, sicut etiam eodem tropi genere noxa dicitur ipsum corpus, quod nocuit noxaeque dedendum est, *per text. in l. plebs, 238. §. 3. & l. stipulatio 200. l. aliud fraus 131. l. aliud est 74. de verb. sign. d. §. 1.* & ibi Cujac. *Inst. de noxal. act l. 1. §. 4. ff. si quadr. pauper. fecisse.* vide *Gœdd.* in *d. l. plebs. 238. §. 3. & in d. l. stipulatio 200. ff. de verb. sign.*

Noxa caput sequitur, id est, obligatio ex noxa contracta facti autorem sequitur: nam sive alienetur servus, in novum dominium transfertur actio: sive ipse manumittatur, in ipsum demigrat, ut docet Imp. *in §. 3. Instit. de noxal. act.* & Ulpian. *in l. 1 §. 6. ff. si quadr. pauper. fecisse.* & *leg. 1. §. 14 ff. depos.* item Cajus *in l. 20. & l. fi. ff. de noxal. act. l. 4. ff. si ex noxal. caus. l. sed si unius, §. si jussu domini. ff. de injur. l. rem mihi, §. in exercitu, ff. commod. l. licet, C. an serv. delict.*

Noxa plane etiam maleficium & peccatum significat. Eaque appellatione omne delictum in 12. Tab. continebatur, *l. 237. in fin. ff. de verb. sign.* Et ita Noxam noxiamque nocere, *l. 45. §. 1. ff. de leg. lib. 1. l. 4 ff. de noxal.* Noxam committere, *l. 32. ff. de noxalib. act.* Briss.

Noxa significat in Jure poenam, ex facto fraudulento imponendam, utique non capitali: ut cum noxam dicimus, videamur, simul & damnum fraudulentum, & poenam pro eo vindictae nomine infligendam, innuere juris intellectu. Quemadmodum poena quoque non est sine fraude. Unde noxae dedere, Judicium autem, in quo sic dedere liceat, noxale nuncupatur, Ulp. *in l. quis fugitivus, §. quod ajunt, ff de edil. edict.* adde *Forcat.* in Aviario Juris Civilis, *n. 6.* Prat.

Noxa apud poetas & oratores ponitur pro culpa: at noxa peccatum, aut pro peccato poena: ut Accius Menalippe, Te esse huic noxae obnoxium. Item quum lex jubet noxae dedere pro peccato dedi jubet. *Festus, Hot.*

Noxae dedere, in noxam dare significat, *l. 7. §. 1 ff quod vi aut clam* & ad noxam dedere *in l. 10. §. 19. ff de noxalibus.* Noxae autem dedere, est animal mancipiumve vivum demum tradere, *l 1. §. noxa, ff. si quadrup.* Quintilia. *Declamatio 9.* Alebat devotum corpus gravior omni fame sagina, & inter noxae dedita mancipia, contemptissimus typo gladiator. Utitur & hac locutione *Columella* in praefat. lib. 1. *Briss* Sic & noxae eximere est criminis admissi gratiam facere, hoc est, ut scribit *Budeus*, ien[illegible] dare. *Brechaus* l. aliud est fraus, § *inter multiam ff. de verb. & rer. sig. &c.*

Noxa solutus in stipulationibus aedilitiis intelligitur, non qui noxam nunquam commisit, sed qui ob eam rem noxali judicio subjectus non est, *l. 7. §. quod ajunt ff. de ad l. ed ct leg. 174. ff de verb. sign. l. 72 § [illegible]. ff. ae [illegible] l 3 ff si fam. furt. fec. dicat. l. ult. ff ae rer. permut.* & Noxiis solutus, *leg. 45. §. 1. ff. de leg. lib. 1.* Plane noxis solutum praestari servum, qui promittit, de privatis, non etiam his quae publicam executionem & coercitionem capitalem habent, promisisse existimatur, *dict. l 17 §. quod ajunt, l 11 § ult. ff. de evict. l. 100. de verb. sign.* Briss. Noxis quoq; solutus servus dicitur noxio contrarius, ob cujus noxam nihil debetur, vel qui nemini est obnoxius (nam hinc quoque fictum obnoxii vocabulum videtur) quasi liber & solutus omni obligatione, quae ex noxa contrahitur, sive quod nullam admiserit, sive quod eo nomine satisfactum sit, *Ulp.* ex aedilium edicto, *in l. 1.* certiores faciant emptores, quis fugitivus errore sit, noxaeque solutus non sit. Et in stipulationibus apud *Varronem* libr. *de re rustic.* secundo, illosce boves, sanos esse noxisque sc. praestari, id est, solutos: & supra, Illasce sues, sana esse, habereque recte licere, noxisque scil. praestare spondes? Ubi tamen S. litera desideratur: haec enim stipulationis erat formula, ut constat *ex l. 3. & 30. ff. de evict.* Hotom.

Noxalis actio, est actio in personam domini ex privatis delictis veris servorum, quae commiserunt inscio, aut sciente & vetante domino, aut vetare nequeunte, qua hoc agitur, ut dominus damnetur damnum sarcire, quod servus fecit, poenamque praestare, ut definivit *Cujac.* in parat. *C. de nox. l. act. ex l. 2 ff eod. tit. & l. penult. Cod. eod.* Noxalis dicta est à noxia, id est à maleficio commisso, *l. 1. ff de noxal. act. l. plebs, 138. §. ult. ff. de verb sign leg. 1 §. 1. ff. si quadrup. pauper. fecisse dicatur.* Vult. in comment. Instit. *de noxal. actionib. n. 14.*

Noxalis actio non est proprium & speciale aliquod actionis nomen, sed quarumdam actionum ex delictis servorum & filiorum familias adversus dominos patresve competentium qualitas, quae

adversus eum competit, ex delicto alieno. *Vult.* d. loc. n. 1.

NOXALI actione agebat ex maleficio læsus ipse, vel ejus hæres, & ut puto, ad emendationem damni, ad quam reus est omnino damnandus, atque eum tenetur ex sententia, sed facultatem habet a lege noxæ deditione defungi, id est, servum, qui maleficium commisit, læsio dando se liberare. quia cum fieri posset, ut emendatio damni longe esset excessura precium servi, iniquum videbatur, nequitiam servi ultra ipsius corpus domino esse damnosam, judex igitur reum condemnabat sub disjunctione, puta decem dare, aut noxæ dedere *Inst. de offic. judic. princ. l. miles, 6. §. 1. ff. de re judic.* Conveniebatur tamen reus actione judicati ad decem, & ad ea omnino tenebatur, ut quæ essent in obligatione, at noxæ deditio erat in solutione, *l. 1. si servus communis, ff. de noxal. act. l. si servus servum. §. item, ff. ad leg. Aquil.* Quam facultatem tam diu habebat, quamdiu in actione judicatis lis non esset contestata, eo contestata, decem non tantum erant in obligatione, sed etiam in solutione, ut noxæ dedendo se amplius invito actore liberare non posset, *l. item veniunt, 20. §. idem recte, ff. de petit. hered.* Sed & quia ex noxali causa conveniebatur, si nollet suscipere judicium, in ea erat causa, ut deberet, servum noxæ dedere, *l. quoties 21. ff. de noxal. act.* & exponit *Barnab* Briss. *lib. 5. de form. p. 490, ex d. l. quoties, §. quod si servus, §. quod si reus, §. dominus, l. electio 26. §. neque hered. l. ultim. l. non solum. 13. l. noxali, 33. l. is qui in aliena, 32. l. si servus, 22. iterum, dict. leg. electio, §. neque haredi, §. ultim. l. & generaliter, 28 ff. de noxal. act. l. item si 6. ff. de public. l. 2. §. ult. ff. si ex nox. causa ag. l. in noxalib. 30. ff. de nox. act.* Verum si sciente & patiente domino, nec prohibente, cum posset, servus delinquerat, damnumque dederat, dominus non actione noxali, sed suo nomine in solidum conveniebatur, *l. si verò 5. §. positum, ff. de his qui effud. vel dejec. l. 2. l. si pluviam, ff. de noxal. act. d. l. si servus servum:* quemadmodum etiam in id, quod ex delicto ad damnum pervenisset, *l. penult. ff. de noxal. act.* Vult. *d. loc. n. 19. & seqq.*

NOXALIS quoque illa appellatur actio quæ ob pauperiem datur, *l. 1. §. & cum etiam, & §. si commun. ff. si quadrup. paup. & Inst. eod. in pr.* Briss.

NOXALIA interdicta sunt, quæ ob delictum servorum, quos in potestate habemus, adversus non competunt, puta si quem vi dejecerunt. vel vi aut clam opus fecerunt, *l. ult. de inter.* Briss.

NOXÆ esse, ut fraudi esse pro vitio & culpæ dari, *Bud.* admonuit. Verum pro noxa, id est, peccati pœna aut damno alibi rato scriptum reperias. *Spieg.*

NOXIAM sarcire, aut noxam dedere oportere, apud *Ulpian. l. 1. §. cum arietes, ff. si quadrup. paup. fec. dic.* Spieg.

NOXIOS servos habere, apud Ulp. *in l. si servus servum, §. Proculus, ff. ad l. Aquil.*

NOXIUS *l. 1. C. de custodia reorum* significat nocentem, vitiosum ac criminis reum noxæque deditum, veluti furem, percussorem, quique forte virginem constuprarit. De lapide noxium apud *Columellam lib. & c.* 3. mortis damnatum ac de Capitolino lapide dejectum, aut dignum qui jam præcipitetur, complures exponunt Grammatici. *Brodæus* Miscellaneor. *lib. 6. c. 5.* de lapide intelligendum putat, in quo stante & pretium faciente præcone, veniebant servi probi malique, &c.

NU.

NUBENDI verbum, quod nunc latini sermonis usus proprium fecit fœminis, unde & nuptiæ dicuntur, olim erat viris fœminisque commune. Obnubere autem veteres dicebant, obtegere, sive obvolvere, quod olim nupturæ caput flammeo obtegeretur: sive, quemadmodum Paulus Apostolus interpretatur, ut admoneretur, quod iret in potestatem viri: sive pudoris gratia, quemadmodum sentit divus Ambrosius, tractans de conjugio Abrahæ, *lib. 1.* Quanquam operiendi signum proprie datum est fœmineo sexui, tamen res ipsa competit in utrumque, teste *Erasm.* in de Christiano matrim. *Spiegel.* adde *Connan.* lib. 8. cap. 3. num. 5.

NUBERE dicitur mulier viro, quæ in matrimonium convenit, quæque uxor ducitur, *l. 23. ff. de condit. instit.* Briss.

NUBERE, viro tradi: quod sponsæ apud veteres dum viro tradebantur, nubere, hoc est, velare capita solebant. Sunt qui dicant virum tum nubere, cum servit uxori, velut illa potius vir sit quam ille. *Spieg.*

NUBERE virum, Imperatores dicunt, *l. cum vir nubit C. ad l. Jul. de adulteriis.* Eam Constitutionem *Accursius* ad eos traxisse videtur, qui muliebria patiebantur. Quæ quidem interpretatio, licet rejicienda omnino non sit, verbis tamen & Imperatorum intentioni non satisfacit. Proinde quod ex iis qui muliebria patiebantur, nonnulli habitum, vultum, & incessum muliebrem sic olim fingerent, ut sub falsa quadam muliebri specie, viris viri impudenter nuberent, dubium non est, quin de iis solis Imperatores hic senserint, de quibus *lib. 7. de Providentia* Salvianus Massiliensis Episcopus, *Ravard.* var. l. 4. c. 20. De hujus verbi significatione vide etiam *Tiraquellum* in 5. l. connub. gl. 5. *part. quint.* Ubi annotavit quod nubere interdum de viris dicatur, allegans autoritatem Festi ex Pomponio Pannuceatis. Et ita quoque usum esse inquit Cornelium Tacitum *lib. 15.* cum scribit de Nerone: Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitii reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solemnium conjugiorum denupsisset. Et *Suetonius* de eodem: Cui etiam, sicut ipsi Sporus ita denupsit. Et *Juvenalis*, Quid quæris? nubit amicus. Et è nostris quoque voluit *Baldus* in *l. cum testator, C. de testam. manu.* Sicut è diverso nonnunquam de fœminis Ducere dicitur; ut *in l. si ignorans. C. solut. matr.* ubi id not. Bald.

NUBERE in familia. Græca locutio.

NUBILEM ætatem fœminis duodecimus annus, viris decimus quartus affert. *Conn.* lib. 8. c. 4. num. 3.

NUCEM definit D. Gœddæus *ad l. qui fundum 105. num. 2. ff. de verber. signific.* omne pomum quod foris duro operculo tegitur, & intus habet, quod esui aptum, secundum *Varronem* lib. 1. *de re rust.* c. 11.

NUCES, cæterosque fructus non minus proprie pomi nomine comprehendi quam mala, indicat *Alciat.* interpretans *l. qui fundum, de verb. sign.* licet hodie in vulgari usu loquentium aliud sit. *Spieg. Briss.*

NUCES flagitabantur nuptis, & pueris spargebantur, ut ait *Festus*, ut novæ nuptæ domum mariti intranti secundum fieret auspicium, hoc enim

enim tanquam Jovis omine celebrabatur matrimonium, ut nova matrona esset, sicut Juno: ut notat *Servius* ad Virgil. erant enim nuces Jovi sacræ. Et *Plinius* dicit honorem his naturæ peculiarem esse, quod gemino tegantur operimento, pulvinati primum calicis, mox lignei putaminis. Quæ causa, inquit eas nuptiis fecit religiosas tot modis fœtu munito, quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonumque faciant. Hanc nucum sparsionem notavit *Virg.* illo carmine; Mopse novas incide faces, tibi ducitur uxor: Sparge marite nuces. Fuit enim moris etiam Romanis accendi faces ex spina flexibili, ut idem ait *Plinius*, quoniam inde fecerint pastores qui Sabinas rapuerunt. Et unam ex facibus præferebat quidam puer, & item alii duo, qui nuptam terrebant, omnes patrimi & matrimi *Conn.* lib. 8. c. 3. n. 1. 4. 2.

Nucleus interdum significat illud, quod duro contegitur dulce in nucibus, prunis & olivis: interdum vero corticem, qui olivis aliisque similibus detractus est suffimenti causa, & in hac postrema significatione sumitur apud *Ulp.* in l. carbonum, 167. ubi *Gæddæus* ff. de verb. sign.

Nuda à magistratibus respubl. per translationem, destituta.

Nuda cautio, quæ solam repromissionem habet, *leg.* 2. §. *sed utrum. ff. de jud'c.* ut & nuda repromissio *in l.* 36 *ff de evictio. l.* 1 *§. stipulationes, ff. de prator. stip.* ad differentiam satisdationum. *Briss.*

Nuda conventio, id est, solus consensus absque traditione, *in l.* 33 *§. si rem de usucap. l.* 1. *de pign. act. l.* 4. *de pignoribus l.* 5. *in fin. de resc. vend.* Briss.

Nuda possessio, quæ sine proprietate obtinetur. *l.* 66. *ff. de evict. l.* 21. §. 1. *ff. quod met. caus.* Hot.

Nuda proprietas dicitur, qui ususfructus deest, *leg.* 29. *ff. de usufruct. l.* 8. *ff. de usufruct. leg. l.* 43. *ff de rei vindic.* Hot.

Nuda ratio, dicitur à *Pomponio* nomen æris alieni in codicem accepti, sic relatum, ut quia de causa debeatur adscriptum non sit. Si dominus, inquit, in rationes suas referat se debere servo suo, quum omnino neque mutuum acceperit, neque ulla caussa præcesserat debendi. nuda ratio non facit eum debitorem, *l.* 49. *ff. de pecul.* Idem *in leg.* 6. *ff de donat.* Nuda ratio non facit aliquem debitorem, utpote quod donare libero homini volumus, licet referamus in rationes nostras, debere nos tamen nulla donatio intelligitur. *Hot.* Per nudam rationem jus Gentium nudum sine ulla naturali caussa, sive vinculo æquitatis intelligit Pomponius. Paulus contra & Marcianus. magis Sabinianorum sententiæ videntur acquievisse, *l.* 13. *de condict. indeb l.* 11. *de acq. rer. do. l.* 25. *de præscript. verb. l. ult. de actionib. empti, &c.* Rævard. *l. Cum amplius, ff. de reg. juris.*

Nuda ratio, ubi aliquid quasi debitum in rationes refertur, cum tamen nulla debiti causa præcesserit. *Briss.*

Nuda traditio in l. nunquam de acq. rer. dom. dicitur, quæ justa & ad dominium transferendum idonea causa non nititur. *Briss.*

Nuda vacatio muneris, *l.* 13. *§. duo, ff. de vacat. mun.* Nuda & sola scientia *l.* 1. §. *sed si sciente ff. de adil. ed.* Nuda debiti solutio, *l.* 6. *§. rationem, ff. de eden.*

Nuda venditio, pro fictitia & simulata, *leg. nuda, ff. de contrah. empt.* Spieg.

Nuda verba, mera, sine certa & solenni conceptione, *Paul.* lib. 1. sentent. tit. 4. *Prat.*

Nuda voluntas tunc intelligitur, quum id fit citra exteriorem interventionem [illegible] interdum sufficit, ut apud Justinianum *1 §. interdum. Inst. de rer. divis.* Vide Cantiuncul. ibidem. *Spieg.*

Nudæ res absque fructibus & causa, *l.* 1. §. *hanc, ff. deposit.* Prat. Briss.

Nudata, indicata, patefacta. *Ulpian.* de Recep. post nudata utriusque intima, atque secreta aperta.

Nudum, inquit *Servius*, dicitur, quod nunquam tectum est, ut facies. Verùm nudum dicitur nostris quod neque rei traditione, neque pignore, neque fidejussore est vestitum. *C. de pact. l. traditionibus, l. sancimus, C. de verb. sig.* Spieg.

Nudum simplex solum, purumque significat: veluti nudum pactum, cui nulla causa subest, præter conventionem. & quod placiti fine stetit, *l.* 7. *ff. de pact. l.* 27. *C. eod. l.* 5 *C. de contrah. stip. l.* 10. *§. interdum, ff de recept. qui arbitr.* Constant. libro 1. [illegible] Nudum enim pactum non est quoties pecunia datur & aliquid de reddenda ea convenit, vel alias quotiens certa lege data res præstatur. *l.* 10. *C. de pact. l.* 8 *in fi ff. de præscript.* verba nuda denique conventio non est, quæ habet in se negotium aliquod, ut Græci dicunt *συνάλλαγμα l.* 1 *ff. de præscript. verb.* Plane *in l. traditionibus, Cod. de pact.* nuda pacta magis est, ut traditione nuda interpretentur. *Briss.*

Nuda pacta, *Bartolus* & alii *in l. jurisgentium §. igitur nuda, ff de pact.* definiunt, ut ea sint quæ in simplicibus & puris finibus conventionis stant, nihil circum se habentia, vel nomen speciale, vel causam vel contractum quo se tegant, *l. si tibi C. de loc.* exemplo hominis qui tunc nudus dicitur, cum talis est, qualis ex matris utero processit. Brevius *Salicet.* in l. legem, C. de pact. *Pactum nudum*, inquit, *est conventio stans in fine solius placiti*, Corras. 1. *Misc.* 1. *n.* 1.

Nuda pactio, cum nulla subest causa; propter conventionem, cujusmodi pactio obligationem non parit, sed exceptionem, *l.* 7. §. *igitur, ff de pactis.* Briss.

Nuda pactio, h. e. tenuis, destituta, tam nomine proprio quam commutatione rerum & factorum, manens in simplici paciscentium colloquio, Sic enim nudum *μεταφορικῶς* seu translatione accipi oportet *in d. l. jurisgentium § sed cum nulla.* Prat.

Nuda promissio, quæ sine ullo fidejussore, aut jurejurando præstita est. apud Imp. *§.* 1. *Inst. de satisd. l* 2. §. *sed utrum. ff. de jud.* Prat.

Nudo consensu contrahi dicuntur emptio, venditio, locatio, conductio, mandatum, & si qui sunt contractus, qui nomen suum habent, cum nulla rei datio intervenit, ut expressissimè declarat *Paul.* in l. 1. ibi, nudo consensu *de rer. permut.* Unde axioma colligitur: Omnis contractus nominatus est pactum nudum. Ergo emptio, venditio, contractus nudus est, *d. l.* 1. Falsum igitur est quod *Accursius* consensu vestiti pactum dixit, *Inst. de oblig. ex consens.* nam innuit vestitos esse hos contractus, cum tamen nudi sint, ut *Paul.* dixit, & verum est: Nam consensus simul cum ipso contractu conventione nascitur. *Accursii* tamen errorem sequuntur omnes fere interpretes. Mirum tamen est, eos ita hac inire cæcatiusse,

tiffe, cum fatis apertum explicitumque fit *Pauli* Jurifconfulti refponfum. *Prat.*

NUDUM μεταφορικῶς JCti pro mero & folo ufurpant. *Briff.*

NUDUM præceptum probabili nulla caufa adjecta, *l.* 114 § 1 *ivi. ff. de leg. lib.* 1. *l.* 38. *§ Julius, ff. de leg. lib.* 3. Briffon. & ante eum Corraf. *lib. Mifcell.* 1. *c.* 1.

NUDUM jus Quiritium, *Juftinianus* ceu verbum vacuum & fupeifluum fuftulit, *lib* 7. *Con. tit.* 25. quod animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterrit, ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ difpofitione accipiunt. *Spieg.*

NUDUM minifterium, apud Paulum *l.* 1. *ad Vellej.*

NUDUM teftimonium, quod caret religione jurifjurandi. Vide *c. tua extr. de cohabitat cleric.* Spieg.

NUDUS, ifl eft, bonis exutus, qui nudus amiffis bonis exulat, *l.* 7 *ff. de cap. minut.* Briff.

NUDUS confenfus dicitur qui neque folennitate verborum eft, neque traditione rei munitur, Conn. *lib.* 5. *c.* 2. *n.* 13.

NUDUS confenfus, hoc eft, qui ftipulatione deftitutus eft, fufficit in conftituendis fponfalibus, *l.* 4. *ff de fponfa.* Spieg.

NUDUS confenfus, id eft folus, five verbis, literis, fcriptura. *Briff.*

NUDUS fermo, qui dicto finitur, fimplicique adfirmatione conftat fine aliqua promiffione, *l.* 19. *§. dictum ff. de adil. edict* Prat.

NUDUS ufus, qui fine fructu eft, *l.* 1. *ff. de ufu & habit.* Iisdem autem modis & conftitui & finiri folet, quibus modis ufusfructus conftituitur, tefte Cajo. *l.* 3 *in fin. ff de ufufruct.* Spieg.

NUGATORIUM vel quod eft nugarum plenum, vel quod eft nugatum, h. e. levium rerum ac nullius ponderis, ut apud *Ulpianum* in *§. errorem, l. fi quis fit fugitivus, ff. de adil. edict.* Spieg.

NUGAS autem appellat *Martialis* ornamenta muliebria. Ita enim peculiariter ea antiqui vocabant, vana prorfus, inutiliaque atque futilia. Hincque *Plautus* in Aulularia nugivendos vocat, qui res hujusmodi vendunt mulieribus ut teftatur Nonius Marcellus. Verba Plauti funt hæc, *Nugivendis res eft foluta omnibus.* Tiraq. *in l. connub.* 3. *gl.* 1. *parte* 3.

NULLA aditio eft *l.* 51. *§. ult. ff. de acquir. rer. domin.* id eft, nullas vires habet. *Briff.*

NULLAM dici fententiam decem ex caufis tradit copiofe Speculator *in* 2 *parte, tit. de fent. & qua ipfam fequuntur*, §. 8. Spieg.

NULLATENUS negativum verbum importat, quod factum contra non valet *gloff. Clem. unic. de fequeft. poff. ff. & fruct.* Jo. Bello. *Etymol.*

NULLITAS fententiæ eft, fi fit lata contra leges canonefve. cap. 1. de re jud. & fi lata fit ab alio, quam a Judice, *c. fin. de re jud. lib.* 16. Jo. Bello. *Etymol.*

NULLI alii, quam mihi. Hæc verba non innuunt actum perfectum, *l. fterilis, §. fed fi, ff. de act. empt.* Prat.

NULLIUS, pro non ullius. Jurifconf. *in l.* 1. *ff. de interd.* Nullius funt liberæ perfonæ. Sic Imp. *Inftit. de rer. divif.* quod divini juris eft, id nullius in bonis effe cenfuit. *Spiegelius.*

NULLIUS effe res dicuntur, quæ in nullius privatim bonis funt, fed jure gentium omnibus vacant, & occupanti conceduntur, *l.* 51. *ff de contrah empt. §. litorum & § fera. Inft. de rer. divif.* Alias nullius effe dicuntur, quæ in patrimonio commercioque hominum non funt, veluti res facræ, fanctæ, religiofæ, *§. nullius. Inft. de rer. divif.* Briff. adde Conn. *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 4. & Ferretum *tit. de rerum divifione.*

NULLO jure, id eft, non obfervatis folennibus, *Goth. in l.* 2. *Cod. fi vendito pignore agatur.*

NULLO modo prædium Albarbanum, aut domum hæres alienet. Hæredis hæres alienavit, quid juris, Scævola refpondet. *in l. Lucius Titius, de leg.* 3. Spieg.

NULLO exemplo aliquid facere, id eft, novum aliquid facere, & inauditum.

NULLO numero homo, pro nullius precii eft; apud *Ciceronem* 3. Philip. *Spieg.*

NULLO pacto, pro nullam in partem, *keins theils*, l. pupillus. Quæ in fraud. credit.

NULLUM, pro nullius momenti & utilitatis, five irrito, & inani quod non valet, neque confiftit. *Briffon.* Unde interpretibus *Nullum* & *Inutile* æquipollent. ff Quod cujus univerf. *l.* 1 *§ ei quidem, & Qui fatisd. cog. l. quoties.* Spieg. Adde *Forcat.* in Necyomantiæ *dial* 99. *n.* 4.

NULLUM item pro imperfecto dici, *Alberic.* admonuit ex verbis Juftin. *§. penul. Inftit. Quib. mod. teft. infir* Nam, inquit, imperfectum teftamentum fine dubio nullum eft? *Spieg.*

SI NULLUS fit. id eft. non fit in rerum natura, *l.* 1. *ff. de hared. vel act. vend.*

NULLUS merus eft, fi dolus intercepit, ut dicit Ulp. *l* 5 *ff Ex quibus cauf. major.*

NUM, id eft, an: & ita num non, id eft an non, *l.* 25. *§. adeo, ff. de hared. pet.* Briff.

NUM particulæ, fub intelligitur negotio, ut apud Ulpian *in l. in caufa cognitione* 2. *in pr. de Minorib.* Spieg.

NUMEN, ait *Feftus*, quafi nutus Dei ac poteftas dicitur. *Briff.*

NUMERARIA fimplicia Jurifperiti nominant, quæ Latinis nomina cardinalia funt, fcilicet unum, duo, tria, &c. Nam non poffet addi pœna nec in factis, nec in fpeciebus, per nomina numeralia multiplicativa, fc. duplum, triplum, quadruplum, &c. Vide *Zafium* enarrantem §. *omnes Inft de act* Spieg.

NUMERANDI verbum ad rem ipfam præfentem refertur. *l fi ex cautione, C. de non num. pec.* Elegans eft Alexandri dictum & à magni nominis interpretibus receptum, Numerare effe naturæ potius, quam juris verbum *Conf.* 179 *n.* 2. *Vol.* Quod & *Alciatus* probat, nifi cum conftaret nullam numerationem factam tunc fuiffe, fed delegationem. *Prat.*

NUMERARE interdum eft, adnumerare, connumerare, computare. *Briff.*

NUMERARE etiam eft folvere, dare, *Briffon.*

NUMERARE pecuniam pro præfentem pecuniam dare. Plurifariam vero numerata dici poteft, ut oftendit *Azo* in Summa. *Spieg.*

NUMERARIORUM officium erat chartas publicas adminiftrare, *l.* 6. *C. Th. de num.* tum & rationes fuppurare, quod nomen ipfum notat: à numerandis enim fic dicti funt. Hinc *Auguftin.* lib. 2. *de lib. arb.* Multos novi numerarios, aut numeratores, vel fi quo alio nomine vocandi funt, qui fumme atque mirabiliter computant, *Prat.* adde *Corraf.* 3. Mifcell c. 11. *n.* 4.

NUMERARII, *l.* 3. *C. de privileg. eor. qui in facr. ferin. lib* 12, *l. ult. C. de privileg. fcholar. l ult. Cod. de fabricenf. lib.* 11 In tabulariorum munere funguntur: ut oftendunt *l.* 2. *& l.* 4 *C. de numerat. lib.* 12, *& l.* 1. *Cod. de apoch. public. lib.* 10. *& l. ult. de executoribus, & exactorib. eo.* Itaque in *l.* 13. *Cod. de fufceptoribus* fi 10. tabularios, ajunt Impp. feu numerarios. Quæ tamen poftrema verba à Triboniano addita effe liquet ex *l.* 30. *eodem tit. in Theod.* Ifidorus autem *lib.* 6. *Etymol.*

Etymol. cap. 3. numerarios vocatos scribit eos qui publicum numerum ærariis inferunt. Invenimus apud Marcellinum numerarios apparitionis magistri equitum, *lib.* 19. Invenitur & hoc verbum apud *Sidon. Apoll.* lib. 1. *Epist. ad Montium.* Ita numerorum sollicitudinem accipe in *l. ult. C. de primicer. & secundic. libr.* 12. Brisson. adde *Conn.* lib. 4. c. 15. n. 1. *Corras.* Miscell. libr. 3. c. 11.

NUMERATA pecunia duobus modis dicitur. Uno modo respectu creditoris, cui proprie dicitur numerare pecunias debitori, ut sibi reddantur. Alio nomine respectu debitoris, qui proprie dicitur solvere creditori,& improprie dicitur debitor numerare,cum solvit quod debet. Non numeratæ pecuniæ exceptio datur principali debitori vel fidejussori à creditore *Prat.*

NUMERATIONIS appellatione,speciei datio continetur. *l.* 1. *C. de Dote caut. non num.* Spieg.

NUMERATIO precii declarat cujus sit dominium, *l. sed, & si quis,* §. 1. *ff. de Usufruct* Spieg.

NUMERI militares,inde,ut *Egnat.* opinatur,dicti, quod ad numerum omnia præstarent, vel quod eorum certus quidem numerus esset: quod hodie Turcæ, Gallique, & Egyptii reges, Burgundionumque apud nos principes maximi potentissimique observant, certum quendam militum numerum alentes pacis etiam temporib. *Spieg.*

NUMERI pro albo, in quo lecti milites conscribuntur: quem Græci κατάλογον appellant, & recentiores matriculam. Ulp. *l. ex eo* 42. *ff. de test. milit.* Ex eo tempore quis jure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est, ante non; proinde qui nondum in numeris sunt, licet etiam lecti tyrones sint, & in publicis expensis iter faciant, nondum milites sunt, debent enim in numeros referri. Sic in *l.* 4. *l.* 39. §. 1. 43. *ff. de milit. testam. l.* 16. *C. eod tit. l. unic. in fin. de bon. poss. ex testam. mil.* Lamprid. *in Alexand.* Milites suos ubique scivit, ut haberet in cubiculo & breves & numerum & dignitates. *Plin.* lib. 3. *Epist.* Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est. Quo factum est ut numeri pro societatibus, ordinibus, turmisque militum acciperentur. *leg.* 2. § *exercitum. ff. de his qui not. infam l.* 8. §. *veterani, ff. de procur. l.* 4. § *qui post desertionem, ff. de re milit. l* 31. *C. de locat. l. pen. C de exactor. l.* 2. *C. ubi de ratiocin.* Plin. *lib.* 10. *Epist.* Ut jam sacramento dixerant, ita nondum distributi in numeros erant. *Lamprid.* in Macrino. Quod si unius numeri consensus accessisset. Militares etiam numeros apud Marcellinum legimus. Unde Tribunatus numerorum *in l. ul. C. de test. milit. l.* 9. *C. de inoffic. testam.* Briss.

NUMERI quoque chartas & rationes publicas significant, *l. ult. C. de primicer. & secundic.*

NUMERO constare, consistere, continerive dicuntur ea corpora quæ adnumerantur, ut pecunia *l.* 28 *ff. de judiciis.* Briss.

NUMERO & loco haberi dicuntur tam personæ, quam quælibet corpora, id est, loco esse, locum obtinere. *Briss.*

NUMERO eximere, est eximium & egregium, ac singularem aliquem constituere.

NUMERO plurali pro singulari, *l. non est sine liberis*, & contrà singulari pro plurali, *l. in usu juris de verb. sign.* figurate Jurisconf. utuntur,quod & *Appollus* annotavit. *Spieg.*

NUMEROSÆ provinciæ in Const. Justin. *de confirm. Dig. tot.* scilicet, ut vix adnumerari queant: ut in *l.* 1. *C. in quib. caus. in integr.* numerosa rescripta, sic enim utrobique legendum est, & in hac significatione multi usurparunt autores. *Prat.*

NUMERUS etiam catalogum militum, seu breviculum, quo militum nomina continentur,significat: recentiores Impp. matriculam vocant. *Briss.*

NUMMARIA quæstio pro pecuniaria in *l. ult. ff. ne de statu defunct.* Briss.

NUMMARII judices *l.* 1. *C. publ. lætit. vel consul. nuntiat. vel insinuat. lib.* 12. lucri avidi, est, quorum judicia venalia sunt pecunia. Sic *Hieron.* ad Onasum. Volo in nummarios invehi sacerdotes: & *Suetonius* in Domitian. Nummarios judices notavit, *Prat.* qui de re pecuniaria cognoscunt.

NUMMARIUM tribunal, Seneca 1. *de beneficiis* vocat, intelligi volens, ut *Beroald.* ait, judices judiciumque corruptum, *Spieg.*

NUMMATUM judicium, quod fit acceptis nummis, apud *Cic.* in Verr. & nummarii judices, præmio corrupti & sordidi. *Cic.* pro A. Cluentio: Varia judicum genera, nummarii pauci, sed omnes irati. *Spieg.*

NUMMI appellatio strictior est, quam pecuniæ, *l. litigatores*, §. *quod ait Prætor de arbitris, l.* 1. *de contrah. empt.* ex Alc. Spieg. An autem nummi præsidii causa depositi, mobilium appellatione veniant, tractat post *Cujac.* lib. 3. sent. *Paul.* tit. 6. §. mobilibus. *Gœddæus* in comment- ad *l. Moventium*, 93. *num.* 4. *de verbor. sign.*

NUMMI valorem *Alc.* explicat in *l. lecta est ff. si certum pet.* Idem in *d. comment.* ait, eos vulgarem doctrinam plane ostendere, qui vulgaris sermonis argumento idem arbitrantur denarium & nummum esse, quod plerique Doct. tradiderunt, *in l. quæ extrinsecus de verb. oblig.*

NUMMOS exiguiores *Ulpian.* teruncios semisse aut asses more Quiritium appellat. Et interdum regionis more nummos coriaceos, *Ravard.* l. semper in obscuris, ff. de reg. jur.

NUMMI adulterini bonis opponuntur.

NUMMI aurei & argentei æs dicuntur: quia prius ærea pecunia in usu fuit, post argentea, deinde aurea subsecuta: sed ab ea quæ cœpit, nomen retinuit. *Gœdd.* ad 159. n. 2. 3. de verb. sig.

NUMMI inveterales, *l. ult. ff. bon. damnat.*

NUMMI repositi Lege Mobilia.

NUMMI reprobi, apud *Ulpian.* in l. eleganter, §. de pign. act.

NUMMIS colere dicuntur coloni, non quod numerata pecuniæ pensio, quam debent, semper solvi debeat, sed alia certa re quæ pondere & mensura constat, *Connan.* lib. 7. c. 11. n. 13.

NUMMIS indistincte legatis, hoc receptum est, ut exiguiores legati videantur, autor *Ulpian.* ead. l. de leg. 3.

NUMISMA idem quod nummus. Vide Bart. *Rub. C. de vet. numis. potest. per tot tit.* Spiegel. Numisma, solidus, & aureus idem est, *not. gloss. in rubr. C. de ver. numism. potest. Lbr.* 11. Jo. Bell. *Etym.* In numismate autem tria requiruntur: metallum, figura & pondus. *Gœdd.* in comment. l. 159. n. 4. *de verb. & rer. signif.*

NUMMO addicere, aut mancipio dare, est ita dare, aut attribuere, ut quamvis vendita res non sit, vendita tamen esse videatur, nam dicis causa, & ut vulgo loquimur, pro forma nummus unus dabatur. Vitruvius *lib.* 1. *c.* 4. *in fi.* Secundum mare mercatus est possessionem loco salubri, (de M. Hostilio loquimur) ab Senatu populoque R. petiit, ut liceret transferre oppidum, constituitque mœnia & areas divisit, mutoque sestertio singulis municip. mancipio dedit. Cic. pro

pro Posthu. Ecquis est ex tanto popul. qui bona C. Rabirii Posthumi nummo sestertio sibi addici velit? Ulpianus *l.* 46. *ff. locat.* Si quis conduxerit nummo uno, conductio nulla est, quia & hoc donationis instar inducit: id est, quia non est vera conductio, quippe quæ mercedem duntaxat dicis causa constitutam habet. *Hotom.*

NUMMO vendere. Pomp. *l.* 66. *ff. de jur. dot.* Quidam ergo remedii loco rectè putaverunt introducendum, ut vel locet hunc usumfructum mulieri maritus, vel vendat nummo uno. *Hoto.*

NUMMIS colere dicitur colonus, qui ad pecuniam numeratam conduxit, *l.* 16. *ff. de furtis.* Briss.

NUMMOS aureos æs dici *Ulp.* autor est, *l.* 159. *de verb. sign.* & ibi *Alciat.* in Comment. Nummus autem aureus, cujus hic est mentio, sestertios æris centum valebat, hoc est, denarios argenteos 25. quod idem in Disputationibus annotavit. *Spieg.*

NUMMOS corrasos dare, apud Ulp. *in l.* 3. *plane, de statu lib.*

NUMMOS lege communi gentium inductos ait *Connan.* ut æstimandis rebus dominium earum quasi traderet & transferret Connan. *lib.* 5. *c.* 2. *n.* Idem nummos & sestertios eosdem esse tradit *lib.* 7. *c.* 1. *num.* 2.

NUMULARII, à numulis dicti, collybistæ, permutatores nummorum: qui majoris precii nummus acceptis, numulos, id est, minusculam monetam per partes reddebant: aut certæ regionis acceptam pecuniam, regionis alterius pecunia permutabant: item ut Collybistæ: Erat autem eorum conditio, aliquanto inferior argentariorum, ut patet ex *l.* 9. *§.* 2. *de edend.* nec enim publica autoritate pecuniam tractabant: ideoque eorum rationes minoris erant fidei & autoritatis. Sic Paul. *l.* 9. §. 2. *ff. de edend.* Numularios quoque non esse iniquum cogi rationes reddere Pomponius scribit, quia & hi numularii sicut argentarii rationes conficiunt: quia & accipiunt pecuniam & erogant per partes quarum probatio, scriptura codicibusque eorum maxime continetur, & frequentissime ad fidem eorum decurritur. *Ulp.* autem *in l.* 7. *§.* 2. numularios pro argentariis ponere videtur. Numularios præterea pecuniam spectasse ac probasse patet ex *l.* 39. *ff. de solut.* Hot. Meminit eorum *in. l.* 1. *§. hoc quoque, de offic. præf. urb.*

NUMMUS antiquitus duas valebat drachmas. *Plaut.* in Trinummo. De mina una diminuit modo quinque nummos, mihi detraxit partem herculeam. Cum enim Grammatici Græci tradant minam sensum esse drachmarum, partem autem herculanam fuisse decimam, nummus erat quinquagesima pars minæ, ut drachma centesima, sic in nummo fuerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet, cujus æstimatione & precio inferior est nummus: igitur hic nummus est didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus soleat usurpari: nam vulgo sestertius est. Nummi autem vocabulum Siculum esse vult *Varro* lib. 4. *de ling. lat.* ut & *Pollux* lib. 9 his verbis: ὁ δὲ νοῦμος δοκεῖ μὲν ῥωμαίων εἶναι τοῦ ὄνομα τοῦ νομίσματος ἔστι δ' ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Δωριέων, quod Epicharmi exemplo ... καὶ Ἀριστοτέλης inquit, ἐν τῇ Ταραντίνων πολιτείᾳ φησὶ καλεῖσθαι νόμισμα παρ' αὐτοῖς νοῦμμον, ἐφ' οὗ ἐντετυπῶσθαι Τάραντα τὸν Ποσειδῶνος δελφῖνι ἐποχούμενον. Ergo ut ab ὀβολοὶ & Dorice ὀμβολοὶ ὄμβολλα fecerunt, sic à νόμος, unde νόμισμα, νοῦμμος possset videri deductus. Quod tamen improbant aliqui, cum à Romanis Siculi potius sint oriundi. Atque hoc utut se habeat, per m. geminum scribi debet, etsi Tranquillus à Numa deduci velit, ut refert *Suidas* his verbis: Ἀσσαρίων νοῦμμος ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ῥωμύλον, ῥωμαίων γεγονὼς ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα ἐχαρίσατο ῥωμαίοις τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων διὰ σκυτίνων καὶ ὀστρακίνων τὴν χρείαν πληρούντων ἅπερ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος, νούμμια, ὥς φησι Τράγκυλλος, quod ineptum prorsus censetur. *Pr.n.*

NUMMUM à Numa Rege, qui nummos primum apud Latinos imaginibus notavit, & titulo nominis sui præscripsit, vocatum tradit *Isidor.* lib. 16. Origin. c. 17. *Briss.*

NUMMULOS inveterales (si modo dictio incorrupta est) exponit Callistratus *in l. divus, de bonis dam.* quos victus sui causa in promptu habuerit: subaudi damnatus ad supplicium: Haloander noster indicat scholio marginali, cui pro inveterales, legi possit, ventrali. Nempe quod solent plerique à lateribus in semicinctio, quod idem & ventrale dicimus, subtus occultos habere loculos, quibus non solum sudariola, sed etiam leves nummulos in quotidianæ vitæ usum gestant. Ventralis etiam meminit Plin. *lib.* 8. ubi ait: Patris mei memoria; cœpere Amphimalla nostra sicut villosa, & etiam ventralia. *Spieg.*

NUMMUM plerique ἀπὸ τοῦ νόμου deductum videri volunt. Cum enim initio rerum, mortales in mutuis commerciis permutatione mercium uterentur, magnæque ex ea re difficultates existerent, quia non semper eveniret, utque tu abundares, eo ego egerem, lege provisum est, ut nummus, tanquam εὔθετα quoddam publica forma cuderetur, qui usum dominiumque non tam ex substantia præberet, quam ex quantitate, ut ait Julius Paulus *l.* 1. *de contrah. empt.* Quid tamen si vocem Latinam à verbo & ipso Latino derives, nempe a numero; Nam nummi functio, non minus opinor, numero constat quam pondere. Quanquam non ignoro M. *Varronem* à *Quintiliano* risum quod Agrum à verbo Latino, quod scilicet in eo agatur, dictum videri velit, ac non potius ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ & rideri posse quod noctem a Nocendo, etiam ipso Latino verbo deducat, & non potius ἀπὸ τῆς νυκτός. Nec etiam movet me syllaba quam brevem numerus habet, nummus longam, ceu verò cuiquam ignota sint Molestus à mole: sic enim *Servio Honorato* placet: laterna à latendo, lucerna à lucendo, & multa talia. *Curtius* libro εἰκασιῶν, cap. 23 Brechæus in *l. pecuniæ* 178. *ff. de verborum significat.* nummum derivat ἀπὸ τοῦ νομίσματος quæ vox monetam significat legitime signatam. Cæterum priori derivationi *Aristoteles* subscribit τὸ νόμισμα ἔχει (inquiens) ὅτι οὐ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστι, καὶ ἐφ' ἡμῖν μεταβάλλειν καὶ ποιῆσαι ἄχρηστον, cui Ulpian. quoque accedere videtur, *l.* 1. *ff. de contrah. empt.* pecuniæ vim non tam ex corpore, quam ex imposita æstimatione, & ut Aristoteles inquit, ex lege constare tradens. De quo nonnulla vide etiam apud Hotom. *ad tit. de act. §. curare ibi, magna causa erroris,* vide & *Duar.* de in lit. juran. *num.* 5.

NUMMUS asper à veteribus dicebatur, recens, novus, beneque percussus, non usu attritus, sed qui formam haberet expressam, & notas claras, minimeque fugientes. *Prat.*

NUMMUS Decargyrus, *l. fin. C. Th. si quis pec. consta.*

NUMMUS revera non est natura, sed hominum invento & in constitutione, sed quæ omnium est communis, propterea quod ejus utilitas cunctorum populorum moribus excepta est, &c. *Connan.* lib. 1. c. 5. num. 9.

NUNQUID, id est, utrumne, *l. quis ordo in p. ff.* Briff.

NUNC, particula est dilationis exclusiva *l. scimus*, §. *cum autem. C. de inoff. testam.* Proprie namque præsens respicit tempus l. urbe, ff. de statu hom. & similibus. Et tamen reperire, ut in futurum protenditur, ut in decretis Pontif. exempla citat *Alberic.* Aliquando nullum tempus denotat, & pro sed accipitur, Lege *Vallam* in Elegant. lib. 2. *Spieg.*

NUNC prout ex tunc. De hac clausula vide *Barth.* in princ. l. stipulatus, de verb. obl. *Spieg.*

NUNC, id est, usque in futurum *not. gloss. c. si aud eris*, 23. q. 5. Jo. Bell. *Etym.*

NUNC, non est hoc momento temporis, sed laxius accipitur, pro hodie, sive hoc tempore, *l. 1. §. ult. ff. de adil. edict.* Briff.

NUNCIARE causam, id est, deferre, *l. 39. ff. de jur. fisc.*

NUNCIARE opus novum, est denunciare, ne quid operis novi fiat, *l. 3 §. ult. ff. de alien.* alias nunciare est fisco deferre. *Briff.*

NUNCIATIO novi operis, id est, denunciatio, ut loquitur *l. 5, meminisse, ff. de oper. nov. nunciat.*

NUNCIATIO novi operis in Pandectis sic accipienda est. Prætor edixit, ut si quis putet vicinum novum aliquod opus molientem non habere jus id faciendi, liceat ei denunciare vicino, ne id faciat: itaque eum prohibere: vetatque ei cui denunciatum est, sive jus habeat, sive non, tamen ne quid instituat: quod si edictum neglexerit, Prætor aditus interdicit, ut opus factum restituat, id est, interim id decernit, dum apud judicem à Prætore datum planum faciat sibi jus esse sic ædificare: omnino autem diruere id cogitur, propter edictum prætoris sive jure, sive injuria ædificaverit. Quod si nunciator velit remittere, nunciationem licebit ædificare, licebit etiam novatori satisdare se opus demoliturum: si nunciator actione sua negatoria (quam continuo post nunciationem debet intendere) probarit apud judicem id illi non licuisse. Hæc ex tract. *De novi oper. nunciat.* summatim. *Prat.*

NUNCIATIO, (in materia maleficiorum) quam commentatores denunciationem vocant, magnam habet differentiam in jure Pontificio, & in jure Civili. Nam Romani Pontifices admittunt quemlibet ad nunciandum judici crimen alterius: modo illum prius admonuerit emendationis, *c. qualiter & quando de accusat.* Et *c. licet Heli. de simon.* Et tunc potest judex procedere per inquisitionem, si voluerit, nulla mentione facta nunciatoris, potest idem procedere super nunciatione inquirendo crimen, h. est, ut nominatim exprimat nunciatorem, sicut consuetudo observat. Jure autem civili nemo Idoneus censetur ad nunciandum nisi specialiter designatus fuerit ad id munus. Olim enim institui solebat hominum genus, arcanis sceleribus inquirendis, & offerendis operam impendens, ut crimina publice innotescerent. Per hoc enim antiqui bonos mores mirum in modum tuebantur: quales & nunc quibusdam in locis videmus designari. Cæterum ne talis delatio in adulationem degeneraret, sicut tyranni quoque hujusmodi indicibus abutebantur, quasi emissariis duntaxat & auscultatoribus: ideo sancitum fuit, primum, ut nunciatores quodam testificati genere uterentur ad investiganda commissi criminis indicia, priusquam aliquid efferrent, ne errantes ipsi, magistratum quoque seducerent. Deinde, ut notoriis suis (sic enim tota illa criminis per testificatorem inquisitio vocabatur) nunciatores adessent. Nam falsis necne notoriis insimulatus quis esset, perpenso judicio dispiciebatur, *l. ea quidem, C. de accusa.* Quamobrem Romanæ leges per nunciationem non admittunt aliter inquisitionem fieri adversus criminosum, nisi facta mentione nunciantis: ut reo copia fiat defendendi legitimis exceptionibus, quemadmodum etiam de Irenarchis, seu publicæ pacis custodibus traditur in *l. divus Hadrianus, ff. de custod. & exhibit. reorum l. ab accusatione, § nunciatores, ff. ad SC. Turpil.* Old.

NUNCIATIO dicitur etiam fieri ad fiscum, quoties bona vacantia vel caduca, vel ex aliis causis in fiscum cadentia deferuntur. *Briff.*

NUNCIATORES, dicuntur emissarii, internuncii, & delatores criminum: ex quo eorum judicia, notoria dicuntur. Paul. *l. 6. ff. ad SC. Turpill.* Nunciatores qui per notoria indicia produnt, notoriis suis adsistere jubentur. Iidem ad Imp. denunciare dicuntur *in l. 7. C. de accusat.* Hotom. Indicium autem prodere, autore Budæo, est rem arcanam aliunde, quam ex criminis conscientia compertam in medium afferre. Quare ejus loci hic sensus est. Nunciatores, h. e. emissarios, & internuntios in id publice constitutos, ut reos per notoria, h. e. per id genus testificationis deferant. Quod munus, ut *Alciatus* docet, in pagorum syndicos, ut plurimum hodie translatum est: licet cura calumniæ metum accusent, quoniam per officium præsidibus denuntiantur *l. ea quidem, C. de accus.* Debere tamen assistere suis judiciis, id est, ea quæ attulerunt notoria tueri interim, dum quæstio derimit de crimine habetur.

NUNCIUS, & res ipsa, & persona dicitur: unde dicimus bonum nuncium afferre i. e. bona nova nunciare: *Cicero*: Domesticarum rerum tuarum scriptores & nuntios. Vide *Festum.* Briff.

NUNCIUS communis, id est, viator, seu præco, ut vulgari sermone accipitur, multa habet nomina, quæ notat *Authent. de judic.* §. *de unoquoque, & C. de sportul. l. 2.* Spieg.

NUNCIUS cui specialiter certi negotii gratia ad aliquem destinatur & absenti ministerium præbet, *leg. 2. ff. de pactis*, & alibi sæpissime. *Hinc.*

NUNCIUM etiam pro repudio usurpant. Hinc nuntium mittere & remittere conjuges dicuntur, qui libello repudii misso, à se invicem divertunt, *l. 6. & l. 10. ff. de sponf. l. 5. & leg. 7. ff. de jure dot.* Cic. *in Topic.* si mulier cum fuisset nupta cum eo, cui connubii jus non esset, nuncium remisit. Inde nuncios repudia interpretantur Impp. *l. 3. C. de repudia.* Prat. Briff.

NUNCII etiam sunt, quos jus civile viatores, & adparitores, Pragmatici Galli *Sergents* vocant, c. prudentiam, *de offic. & pot. jud. delegat.* Prat.

NUNCIUS ad emendum missum, differt à procuratore. Nam quando nuncius mittitur, ex eo contractu directo, acquiritur obligatio ei, qui misit nuncium, *l. 1. § ult. de contr. empt. l. qui autem, §. ult. de constit. pec.* Non enim nuncius ipse emit aut vendit, aut aliud negotium contrahit, ut possit dici contrahendo acquirere domino, sed nudum ministerium præstat, *l. licet de constit. pecun.* i. e. enunciat; monet, significat absenti, ad quem mittitur, quid dominus petat, aut velit, & monentis tantum officio fungitur, sed herus potius hic emere intelligitur. Atque ideo verba contractus in personam domini, non nuncii concipiuntur, *d. l. & licet.* Hic siquidem nuncius similis est quadantenus epistolæ, qua absens absenti voluntatem suam declarat, ut non inscite nec inepte nuncius epistola

epistola loquens, epistola vero nuncius missus dici possit. Nam etsi per epistolam contrahatur emptio, non idcirco tamen epistola acquirit ei, qui eam misit, sed ipse potius per epistolam, quasi instrumentum quoddam, sibi acquirit. Sic nuncius pro instrumento quodam habetur, adeo, ut nihil referat cujus conditionis sit, saltem ut contractus ministerio ejus initus, valeat. Multum ergo interest, an quis mihi actionem acquirere, an vero facto ejus aliqua mihi actio acquiri dicatur, *l. si quis solutioni de usu.* Cum autem mando alicui, ut emat nomine meo, hic procurator est, non simplex nuncius, quoniam emptio ipsa non nuda & simplex nunciatio ei committitur. Itaque emit ipse, & verbo concipit in personam suam non domini *l. eum qui §. Julianus, const. pecun.* Sed qui alieno mandato, ac nomine alieno emit, cogitur mandati actione sibi quæsita cedere, *l. possessio quoque §. ult. de acquir. poss.* Quod sibi verba contractus in personam domini concipiat, nihil agitur, cum quod hic geritur, ex ipsius contractu originem trahat. Unde Paul. *c. 10. de oblig. & act.* Quæcunque, inquit, gerimus cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona initium obligationis sumant, inanem nostrum actum efficiunt: & ideo, neque stipulari, neque emere, vendere, contrahere, ut alter suo nomine recte agat, possumus *l. quæcunque.* De nuncio, quia non ipse contrahit, sed quasi organi cujusdam vice fungitur, quod domini vox ad absentem perferatur, idem dici non potest. *l. 1. §. si te depósit.* Duar.

Nuncupare, est voluntatem circa hæredem, institutionem, legatorum dationem, cæterasque testamenti partes, lingua & voce exprimere nominareque. Hinc testamentum nuncupatorium, quod fit sine scriptis, coram septem testibus viva voce: & est juris civilis, teste *Viglio.*

Nuncupare hæredem, pronunciare est, & verbis exprimere, ac palam nominare est: opponiturque scriptura nuncupationi, sicut & scriptus hæres nuncupato: vide *l. 21. l. 25 ff. de testam. 20. ff. de vulg. & pup. l. 8 § ult ff. de sec tab. l. 1. §. ult. ff. de jure codicill. l. 58. ff. de hered. inst. l. 11. §. pen. ff. ad l. Falcidiam, l. ultim. Cod. de codicill.* Unde per nuncupationem testamenta id est, sine scriptura interpretatur Theod. in *leg. 21. §. per nuncupationem, C. de test am l 8. C. qui testamen. fac.* Sic per nuncupationem substituere, *l. 8. §. ult. ff. de sec. tab.* ubi scripto nuncupatus opponitur. Sueton. *in Calig.* 38. Quo metu injecto, cum jam & ab ignotis inter familiares & à parentibus inter liberos palam hæres nuncuparetur, derisores vocabat, quod post nuncupationem vivere perseverassent. Ut autem secundum tabulas, ita & secundum nuncupationem bonorum possessio datur. *Briss.*

Nuncupare Budæo idem est quod παραγγέλλειν, hoc est, non scripto, sed voce & verbo cavere & dicere. Connan. *lib 9. cap. 1. n. 3.*

Nuncupare vota, est alicui divorum vota polliceri & destinare. Cajus *de verborum significationibus.* Post Calendas Januarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur. *Spieg. Hinc.*

Nuncupata vota dicuntur quæ consules prætoresve in provinciam proficiscentes faciunt, quæ in tabulas præsentibus multis referebantur, sic dicta non quod scriptis mandarentur, sed quod certis verbis & clara voce essent facta. Connan. *lib. 9 c. 1. n. 3.*

Nuncupata pecunia dicitur, quæ ut Cincius ait *lib. 2. de offic. JC.* nominata & certa est, propriisque nominibus pronunciata. At Santra *lib. 2. de verborum antiq.* ut refert Festus, satis multis colligit, nuncupata non de recto nominata significare, sed promissa, & quasi testificata, circumscripta, recepta, etiam in votis nuncupantis esse convenientius. Spieg. Connan. *lib. 9. c. 1. n. 3.*

Nuncupata voluntas, pro expressa, *§. fin. Inst. de testament.* Spieg.

Nuncupatio, scripturæ opponitur. *Briss.*

Nuncupativum testamentum illud est, ad cujus firmitudinem & substantiam necessaria non sit scriptura: tametsi nunc ad perpetuam rei memoriam, facilioremque probationem soleat in scriptis redigi. Item est testamenti genus quod appellatur in Scriptis: quia sine scriptura invalidum sit. Ejus forma traditur *Cod. de testam.* Quære, Testamentum nuncupativum. *Spieg.*

Nuncupativum testamentum primum est & antiquissimum, & jam tum quidem cum nondum repertæ essent literæ, vero simillimum. Initio enim homines signis, & incerto vocis sono, postea sermone, & verbis distinctis, significantibusque animi sui sensa explicare didicerunt, ita cogente humanæ societatis usu: Deinde literas quoque invenerunt, neque id statim sed longo post homines natos intervallo. Assyrii, ut vult Plinius; aut si Gellio credimus, Mercurius apud Ægyptios invenit: à quibus ex Phœnicia Cadmus in Græciam eas advexit. Pelagi postea in Latium: ubi dubium non sit primas Testamentorum constitutiones nuncupatione, id est, verbis & voce fuisse factas. Connan. *lib. 9. c. 1. num. 3.*

Nuncupatur testamentum in hunc modum: tabulas testamenti testator tenens ita dicit: Hæc uti in his tabulis ceris ve scripta sunt ita do, ita lego, ita testor: itaque vos Quirites testimonium præbetote: quæ nuncupatio, & testatio vocatur, Ulp. *c. Inst.* 26. quod & ab Isidoro *lib. 5. Etym. c. 24.* traditum extat. Sic Julian. *l. 8. §. 3. ff. de bonor. possess. sec. tab.* Quidam testamentum in tabulis sibi fecit, filio autem impuberi per nuncupationem substituit. Item, Nam quemadmodum scripto filii hæredi, separatim ab hæredibus patris, ita nuncupato potest videri separatim, &c. Hoto. Vide etiam Bald. *in Justinianum, de jure novo, lib. 1.*

Nundinæ appellantur generale forum in possessione, vel villa, vel castro, ut ponit *gloss. in l. 1. ff. de nundin.* & hæ à principe impetrantur, *d. l. 1 ff. & l. 1. C. eod. tit.*

Nundinæ, id est, vacationes (vulgo à nobis feriæ dictæ) de quibus Rubrica extat *lib. Pandect* 50. & *Cod.* 7. & quas Græci πανήγυριν ϗ τὴν λεγομένην ἀγορὰν vocant, ad *l 1 C de nund.* abusive dictæ sunt mutata re, nomine autem retento, cum proprie mercatus appellandæ sunt. Unde *Rubr. C. de nundinis & mercatibus:* non ut vulg. Mercationib. id quod vel ex legis unicæ lectione potest intelligi: nam à posterioribus Cæsaribus institutum fuit, ut ex certo eorum beneficio & munere, certis oppidis, statis temporibus mercatus celebrarentur, cum omnium portoriorum & vectigalium immunitate: quinetiam Impp. Valens & Valentin. *in l. 1. Cod. de nundin.* immunitates illas usque eo amplificarunt, ut etiam eos quibus jus nundinarum concessum esset, vetuerint mercatus tempore nundinatoribus ullis aut propter merces aut propter portorium, aut propter privatum aliquod debitum negotium facessere. Observatum est etiam Nundinarum jus à Senatu impetrari solitum. *Plin. lib. Epist. 5.* Solers, *inquit,* vir Prætorius à Senatu petiit, ut sibi

sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur. *Prat.*

NUNDINÆ inquit Macrobius *lib. Sat.* 1. *c.* 16. primum à populo Romano institutæ sunt, inquit Rutilius, ut octo quidem diebus Rustici opus facerent, nono autem die intermisso, jure ad mercatum, legesque accipiendas Romam venirent. Accedit Ulp. in *l.* 3. *ad fin. de feriis:* item in cum ait, qui nundinarum nomine adversum communem utilitatem accepit omni tempore, jus datur. Porro si quid suffragiis pop. Roman. ferendum erat, id per ternas nundinas recitabatur, ac promulgabatur. Id tempus trinundinum & duobus vocabulis trium nundinum dicitur. Unde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarentur. Columella autem *lib.* 1. *de re rust.* nundinarum, inquit, conventus, manifestum est propterea usurpatos, ut nonis tantummodo diebus urbanæ res agerentur, reliquis administrarentur rusticæ. Illis enim temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabatur, à villis arcessebantur in senatum. Ex quo qui eos evocabant, viatores nominati sunt. *Prat.*

NUNDINAS, ait Festus, feriatum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici convenirent, mercandi, vendendique causa: eumque nefastum, ne si liceret cum populo agi interpellarentur nundinatores. *Briss.*

NUNDINAS necessarias ac hominibus perquam utiles esse ostendit Plato *lib.* 2. Civilis conversationis, *inquiens*, in civitate bene beateque instituta negotiatores imprimis necessarios esse.

* NUNDINARUM jus. Nundinæ (*Jahrmarckte, Messen*) sunt mercatus, qui habentur certis statisque temporibus, incolarum & mercatorum res suas frequenti concursu deferentium causa.

* Sunt vel *solennes, majores* & celebriores, dictæ *freye offene Messen*, vel *minus solennes*, vulgares & *particulares*, *Jahrmarckte*, à quibus differunt *hebdomadaria*, *Wochenmarckte*.

* Jus nundinarum solennium ad Reservata Imperatoria pertinet, *Marckrecht zu geben, Messe oder Niderlage auffzurichten, ist den Keyserlichen Reservaten anhengig.* (Jus nundinarum concededere, nundinas instituere ad Imperatoris reservata pertinet)

* Minus solennium Nundinarum institutio, *Jahrmarckte anzustellen*, est Principum ac statuum Imperii: hebdomadariarum ordinatio *der Wochenmarckte*, in cuivis Magistratus potestate sita est.

* NUNDINARUM autem erectio territorii Domino libera est, etiam invitis & contradicentibus vicinis, licet iis incommodum indè nascatur, modò privilegium Imperiale non obstet, aut quid fiat ad æmulationem. Solet enim Imperator non facilè privilegium nundinarum solennium concedere, nisi auditis vicinis.

* NUNDINARUM solennium præcipua privilegia sunt 1. quod Mercatores ad solennes nundinas proficiscentes, in accessu & recessu publica securitate gaudeant: 2. quod cuilibet advenienti in loco nundinarum plenam securitatem tribuant, ne persona vel bona debitoris prætextu debiti privati arrestari, aut repressaliis gravari possint. *l. unic. de nundin.*

* Privilegia autem Nundinalia, tantum durant tempore nundinarum, *so lang die Messe wahret:* signum autem expirationis publicâ campanâ dari solet, ut sibi interim quisque providere possit.

(Vid. Dol. *ad l. uni. C. de nundinis* Wehner. Besold. & S eidel. v. *Messe.* Limn. *de J. P. Lib.* 4. *c.* 8. *n.* 311. *& in addit.* Knipschild. *de jur. Civit. Imp. l.* 5. *c.* 23. Stamler. *de Reservat. Imper.* §. 61. Marquard. *de jure commerc. l.* 1 *c.* 5. Ahasw. Fritschii *de Regal. jure nundinar.* D. Myler. *de princip. Imp. c.* 28)

NUNDINARI, venditare, inquit Bud. precio addicere institorio more aliquid ad quæstum exercere: quod & nundino, nas, dicitur. Cicero tamen sæpius pro emptitare utitur, ut idem exemplis probat. *Spieg.*

NUNDINARIUM, quod ad nundinas pertinet, vel quod nundinis deputatum est.

NUNDINIS impetratis à principe, Modestinus ait, non utendo qui meruit, decennii tempore usum amittit. Legimus, Claudium quamvis imperatorem, tamen jus nundinarum in privata sua prædia à Coss. petiisse, *Spieg.*

NUNQUAM, non ullo, vel nullo tempore *l. providendum, ff. de postulatio. l. locum, ff. de usufruct.* Alberic. Spieg.

NUNQUID, num aliquid? per interrogationem, *l.* 1. *ad fin ff. de pignor. act.* Spieg.

NUPER, non longo tempore. Neque vero ad horas refertur, sed vel ad paucos dies, vel ad paucos menses, *l. nuper constitutum, ff. de leg.* 3. *Instit. de usucap.* §. *fin.* Spieg.

NUPER, ait Festus, quasi noviter. *Briss.*

NUPTA Labeoni non videtur, quæ virum pati non potest, *l. pen. ff. quando dies leg. ced.* Item nec sponsa intelligitur, *l. in eo jure, §. hoc caput, ff. de ritu nupt.* Spieg.

NUPTA verba, inquit Festus, dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non decebat. Plaut. *in Dioscolo.* Virgo sum, non didici verba nupta dicere. *Prat.*

NUPTALITIUS, nuptialis. Ulp. *l.* 194. *ff. de verb. sign.* nam munus esse donum cum causa, ut puta natalitium, nuptalitium. *Hot.*

NUPTAM à Græco duci, ait Festus, *lib.* 12. Illi enim nuptam appellant νύμφην, quo verbo usus est Solon in legib. Sic enim apud Plaut. in eo. τὴν νύμφην τοῦ νυμφίου συγκατακλινομένην μήλον κυδώνιον καταφαγεῖν. Hanc explicui *lib.* 2. *veteris Jurisprud.* Prat.

NUPTAM à nuptu, id est, opertione Varro deducit. Idque Cælius & Cintius probant apud Festum, quod caput nubentis flammeo obvolveretur. Santra autem ab eo quod Nymphæa dixerunt antiqui Græci γάμον, unde novam nuptam νέαν Νύμφην. Cornificius, quod nova petantur conjugia. Cujac. quod nova ratio fiat. Sed verior est Varronis opinio. Mulier enim nupta, id est, obvoluta & recta velamina ducebatur in domum viri. Erat autem coloris velamen, ut ait Plinius Lutei, inquit, video honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Virgines vero nubentes colus compta, & fusus cum flamine, recta tunica & toga pura indutæ, domumque viri intrantes, solenne habebant postes adipe suillo attingere, aut ut tradit Massurius, Lupino, ne quid mali medicamenti inferretur, non manu tamen ipsæ sed lana postes contrectantes, quod lanæ authoritatem veteres Romani religiosam habuêre, à quo uxores quasi nuxores dictæ, quæ omnia ejusdem Plinii testimonio comprobantur. Quamobrem quamvis dicat Festus nubere tam mulieres quam viros dixisse antiquos, ut etiam nunc Itali inquit, quomodo & Græcis γαμεῖν, tamen proprie dicitur mulier nubere. Unde illud Martialis:

Uxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? uxori nubere nolo meæ.

Ut si proprie loqui velimus, nuptias appellare debeamus tantummodo primum illum matrimonii diem tantis ceremoniis celebrem. Hinc nuptiales

nuptiales faces Cicero dixit, & quotidianis nuptiis gaudere eam, quæ quotidie mutat adulterum, quoniam nuptiis primus fiebat viri & uxoris congressus, quod in mariti domum ducta esset. Connanus *libro* 8. *cap.* 3. *num.* 5. Et ille quidem obnubendi atque velandi mos à temporibus, ante Mosen deductus est, ut docet exemplum Rebeccæ se obnubentis, statim ac vidit Isaac, ut habetur *Geneseos c.* 24. unde & jure canonum statutum erat, ut novæ nuptæ velo obtegerentur, *c. fœmina*, 3. *quæst.* 5. *c. mulier.* 33. *quæst.* 5. *cap. quæcunque*, 3. *distinct.*

NUPTIÆ per coemptionem quibus fiebant verbis, Boetius docet *lib. comm. in Topic.* Cic. 2.

NUPTIÆ nefariæ proprie dicuntur, quæ inter ascendentis & descendentis lineæ homines committuntur *l. quinetiam, ff. de ritu nupt.* Eæ vero nuptiæ incestæ habentur, quarum collaterales in vetitis gradibus autores sunt, atque item affines. Reliquæ vero modo illicitæ, modo inutiles vocantur. Quamvis promiscuus hujusmodi usus est apud Jurisconf. Spiegel. Dictæ autem sunt nefariæ auctore Varrone *libr.* 1. *de vita populi Romani*, ut eum refert Nonius, eo quod ferre, id est, vita indigni sint, qui tantum scelus admittunt. Hinc Virg. *lib.* 6.

Qui thalamos natæ invadit, vetitosque hymenæos,
& postea:
Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.

Hoc olim prohibitum erat tantum usque ad neptes, ut Plutarchus docet *in Problemat. Romanis*, *cap.* 6. Incestæ vero quasi quæ à cesto cingulo illo Veneris quo in nuptiis honestis utebantur, abhorreant, & proprie verbum hoc ad prohibitas nuptias inter eos, qui ex transverso gradu conjunguntur refertur à Suet. *in Calig.* Super sororis incesta dixit, & in Nerone, Majestatis quoque & adulteriorum incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberii mutatione temporum evasit. Incesta etiam in Domitian. appellavit Vestalium stupra, quamvis, ut dixi, proprius ejus sensus is sit, ut prohibitam sororum, & aliarum collateralium commistionem significet.

NUPTIÆ dicuntur proprie ceremoniæ & hilaritates in ducendis uxoribus, à nubendo: quia solebant olim puellæ, pudoris gratia caput obnubere: significantes, verecundiam nuptiis præire debere. Hinc Cicero pro Cluentio dicit: nuptias plenas dignitatis, plenas concordiæ ac pudoris. Hinc etiam nubere proprie de mulieribus dicitur.

NUPTIÆ sive matrimonium est viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens, ait Imp. *de nupt. in princ.* vide supra *Matrimonium.* Mod. Nuptiæ sunt conjunctio maris & fœminæ, & consortium omnis vitæ: divini & humani juris communicatio, *l.* 1 *ff. de ritu nuptiar.* Conjunctio ut *l.* 1. *ff. de just. & jur.* Conjunctio maris & fœminæ quam nos matrimonium appellamus. Duplex enim habent nomen, matrimonii & nuptiarum, *l.* 10. *ff. de ritu nupt. & institut. de prat potest.* ex quo loco etiam consortium omnis vitæ interpretari licet, individuam vitæ consuetudinem, quod vitæ societatem, *l. si rerum, ff. de re iud. leg.* 1. *ff rer. amot.* quod Halicarnasseus ἐπὶ πάσῃ συνελθεῖν τύχῃ. ubi etiam uxorem facit κοινωνὸν ἁπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Imp. Gordianus similiter sociam rei humanæ ac divinæ. Observandum autem, Modestinum in nuptiarum definitione, ut Ethnicum loqui apud quos quævis familia habebat specifica sua sacra. *Prat.*

NUPTIÆ justæ, hoc est, legitimæ sunt, si Romanus Romanam, liberæ conditionis masculus liberam ducat uxorem. Præterea oportebit ut consentiant, non solum qui junguntur, sed etiam parentes, sub quorum sunt potestate, *l. nupt ff. de rit. nupt. l. nec filium, C. de nupt.* Cum autem nuptiæ celebritas ipsa conjugii sit cum mulier obnubitur, id est, velata facie ad maritum deducitur, proprie non dicimus solvi nuptias, sed ipsum matrimonium, *rub. ff. sol. matr.* Prat.

NUPTIÆ serviles: jure civili constat matrimonium inter cives Romanos & liberos duntaxat esse. *Inst. de nuptiis, in princip.* Servos vero haudquaquam posse in matrimonium convenire. *l cum ancillis, C. de incest. nupt.* Sine jure Pontificum, *c.* 1. *de conjugio servorum* approbatæ sunt serviles nuptiæ, citra tamen domini fraudem. *Prat.*

NUPTIALIS currus, &c. In Græcia servatum morem Pausanias scribit, ut in nuptiali curru tres modo sederent. Media sponsa. A lateribus sponsus, & quem vocant Parochum, qui amicitiæ vel sanguinis nexu colligatus esset, cuique deferrent plurimum. Ejus ei etiam testes sunt Cælius Rhodig. *lect. onum antiqua. lib.* 21. & Alciat. *Prætermissorum l b* 1. Brechæus *l pupillus, §. incola. ff de verbor. & rer. sig.* &c.

NUPTIARUM mentio ad primas nuptias referenda est, quod & Albericus indicat. Pomponius in *l. boves, de verbor. signific.* Hoc, *inquit*, sermone, dum nupta erit, primæ nuptiæ significantur. Cujus rei rationem pete ex commentariis Alciat. *in eandem.* Spieg.

NUPTIARUM tempus, est ipsa nuptiarum festivitas, *l. sancimus, C. de nupt.* Itaque pro spe nuptiarum improprie accipiuntur, *l.* 2. *in fin. ff. de privatis delictis.* Spieg.

NUPTIAS à nubendo, id est, velando dictas Festus, Isidor. & alii tradunt, quod olim novæ nuptæ velatæ ad viros deducerentur: unde proprie nuptiarum nomen mulieribus convenit: non temere enim viros nubere Latini auctores dicunt. Et ideo secundum personas utriusque sexus nuptias & matrimonium in aliquot locis distingui ex Triboniani tamen quantum existimo, subtilitate magis quam Jureconsultorum videmus, *l.* 10. *& l* 11 *ff. de ritu nuptiar. §. si adversus ea. Institut. de nuptiar. §. quibus communerari. Instit. de hæred. quæ ab int.* vide supra in verbis *Nubendi* & *Nubere.* Porro hæc conditio, SI NUPSERIT, non impletur qualicumque conjunctione. Etenim si nondum nubilis ætatis ducta sit, vel ei conjuncta cujus nuptiis interdictum est, non paruit conditioni, *l.* 10. *ff. de condit. & demonstr.* Sed & si pupillæ legatum sit, QUANDOQUE NUPSERIT, si ea minor duodecim annis nupserit, legatum non consequentur, antequam viri potens facta sit: quia non potest videri nupta, quæ virum pati non potest, *l. pen. ff. quando dies leg. ced.* Brisson. Vult. *in comment. Inst. de patria potest. §.* 1. *num* 2.

NUPTUI collocare, est contrahere nuptias, matrimonium, Ulp. *in l. liberorum, ff. de his qui notantur infamia*: quod & nuptiis collocare paulo post dixit.

NURUS appellatur filii uxor. *l.* 4. *ad fines, ff. de gradibus & adf.* Sed & sponsa, licet minus proprie, nurus appellatione continetur, *l.* 6. *& l.* 8. *ff. de gradib. & adf. l.* 2. §. 1. *ff. de rit. nupt.* Nurus autem appellatio & in edicto de postulando & in quæstione prohibitarum nuptiarum, & alias fere porrigitur, licet has pronurus quidam recte appellent, *l.* 50. *ff. de verb. sign. l.* 1 *in fin. & l.* 3. *§. ult. ff. de postul. l.* 8. *§. penult. ff. de legat. præst. l.* 14.

l. 14. §. *ult. ff. de ritu nupt.* Ideoque nepotis ex filia nostra nati uxorem nobis nurum esse traditur in *l.* 6. *ff. gradib. & a ff.* Briss. Adde Brechæum, *l. nurus, in tit. de verb. & rer. sign.*

Nusquam, nullo in loco, quod nusquam relatum est, nec usquam receptum, *l.* 1. *ff. de SC.* ex Alberico. Spieg.

Nusquam est, id est, non est, *Briss.*

Nutrimentum vocatur omne id quod nutrit ac sustentat corpus, veluti cibus, potus, medicamenta, quæ quasi in substantiam corporis transeunt ac mutantur, *l. proponebatur,* & *in fin. ff. de judic.* Gœdd. ad *l. &c.* 44. *num.* 5. *ff. de verbor. oblig.*

Nutriri debitum dicitur, cum usuræ non solvuntur, *l.* 2. *C. de debit. civil. lib.* 10. Spieg.

Nutriri, infantium, ali adultorum esse monuit Interpres in *l. penul. ff. de his qui sunt sui vel alieni Jur. l.* 2. *Cod. de infant. expos.* jubet nutrire sobolem suam. *Spieg.*

Nutritia apud Ulp. in *l.* 1. *ad fin. ff. de var. & extraord. crim.* dicuntur merces, quæ dantur nutrici: Græce vocantur τροφεῖα vide Bud. *in annot. prior.* & Alciat. *in l. inter dolium, ff. de verb. sign.* Spieg. Briss.

Nutus, id est, voluntas quæ signo declaratur: quod fit, vel oculis, vel capite, vel manibus. Nutu relinqui potest fideicommissum, *l. nutu, ff. de legat.* 3. verum hæres nutu institui nequit, *l. jubemus, Cod. de testament.* Plin. docet *libr.* 1. *Epistol.* nutum dici, cum quis annuit: & renutum cum recusat. Namque ego, inquit, simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Porro cui summam potentiam adscribimus, ejus nutu ac renutu omnia geri dicimus. Multum est verbo efficere, quod velis, at plus est idem efficere nutu ac renutu, *inquit* Erasm. *Prat.*

Nutus non est rerum nota, licet consensus quoddam sit indicium. Gœdd. *in comm. rubr. n.* 8. *de verb. & rer. sign.*

Nux est omne pomum, quod foris duro operculo tegitur, & intus habet quod esui aptum. Gœdd. *in comm.* 205. *n.* 2 *de verb. & rer. sign.*

Nyctalops, Νυκτάλωψ, qui occasio sole oculis est hebetioribus, Plin. *libr.* 8. *cap.* 15. Caprinum jecur vescentibus restituit vespertinam aciem his quos Nyctapolas vocant. Ulpian. *l.* 10. §. 2. *ff. de ædil. edict.* Sed & νυκτάλωπα morbosum esse constat, id est, ubi homo neque matutino tempore videt, neque vespertino, quod genus morbi Græci vocant νυκτάλωπα. Aristotel. *problemat sect.* 31. Νυκτάλωπας λέγουσι ὅταν μὲν συμβῇ τὴν ἡμέραν βλέπειν δυσμῶν δ' ἡλίου ἀμαυροῦσθαι ... Nyctapolas appellant cum accidit, ut interdiu quidam cernant, occidente vero sole, hebetius: nocte vero neutiquam. His etiam verbis νυκτάλωπα definit Aetius *libr.* 7. morborumque, ait, hunc contingere propter imbecillitatem capitis, & organi visus crassitiem tunicasque & humiditates, quæ circum oculum sunt: vide Cujac. *in Novell.* 13.

Nyctalops Ulpiano est, qui neque matutino tempore videt, neque vespertino. *l.* 10. §. *de myope, ff. de ædil. edict.* Briss.

Nyctostrateci, nocturni magistratus in provinciis, qui armati noctu urbem perlustrant publicæ quietis gratia. Arcadius, *l. ultim.* §. 1. *ff. de mun. & honor.* hujus verbi meminit: Nyctostrategi & pristinorum curatores personale munus obeunt. In aliis exemplaribus, Nycostrategi habetur corrupte. Nyctostrategus enim, est idem, qui præfectus vigilum in urbe dicitur: ut in Ægypto Straboni νυκτερινὸς στρατηγός, & Constantinopoli νυκτέπαρχος: qui postea prætor plebis dictus est, *cap. l. ex Nov.* 13. Prat.

Nympha Latine sponsa dicitur.

Nympheum, locus, in quo mulieres lavabantur. Josephus *lib.* 1. *de bello Jud.* Apud Ascalonem nymphæa condidit & lacus ornatissimos Jul. capitol. Opera Gordiani Romæ nulla erant, præter quædam nymphæa, & balnea. Alciat. *in l. si qui divinam. C. de aquæduct. lib.* 11.

Νυμφικαλουτρά, ut Suidas interpretatur, ... γάμους ἐκ τῆς ἀγορᾶς ... λαμβάνει ... *Prat.*

Nympheum à Thermis, i. e. balneis calidis discrepare ostendit *l. si quis per. C. de aquæduct. lib.* 2. ubi præfectus curare jubetur, ac diligenter providere, quantum aquæ thermis, quantum Nymphæis pro abundantia civium deputari conveniat, existimat Alciatus, fuisse locum, in quo mulieres lavarentur: Forcatul. vero non assentitur, non quod neget mulieribus in Nymphæo lavari vetitum, sed quod putet viris etiam permissum extitisse, separatim habere sua Nymphæa. Est itaque Nymphæum, lavacrum sive balneum, aquam tepidam habens, non valetudinis, sed voluptatis causa paratam: ideo prius, consulitur thermis, mox Nymphæis, postremo aliis usibus, in dict. leg. si quis per Strabo. *libro* 7. tradit, in Apolloniarum finibus locum extare, quem Nymphæum vocant, ubi saxum est ignem vomens, cui fontes subsunt aquis tepidis, & bitumine scatentes. Pindarus *Olymp* 12. θερμὰ νυμφᾶν λουτρὰ βαστάζεις, id est, calida Nympharum balnea frequentas, de viro loquitur. Nomen inde sumptum est, quod per æstatem pomeridiana hora Nymphæ sese fontibus abluerent, Dianæ puta comites, in secretis nemorum fontibus, ut se oblectarent tantum. Quod & Romani servarunt, in octavam diei horam lotionem differentes, quæ est secunda post meridiem. Martialis *libr.* 10.

Octavam poteris servare lavabimus una.

Scis, quam sint Stephani balnea juncta mihi.

Forcat. in suo *Cupid. Jurisperit. c.* 10. *n.* 2. Briss.

O.

O Literæ cum an voce commercium quoddam est, nam veteres, plodo, clostra, coda, pro plaudo, claustra, cauda, dixere. Diomed. *lib.* 1. *Gramm.* Prat.

O, C. id est, ope consilio, quam locutionem exponit Paulus *in l.* 33. *de verb. sign.* vide & §. *interdum, Instit. de oblig.* ex delictis, ubi hæc locutio ter reperitur cum conjunctione: & corrupte, mea quidem sententia, & reclamantibus libris scriptis probatioribus. Itaque Ulpian. *l.* 6. *de condit. furt.* ope, consilio dixit. Non dubium autem, quin apud Paulum Diaconum mendum sit, ubi O.C. ore consilii, vel ore consilio interpretatur: vide Cujac. *ad d.* §. *interdum.* Prat.

O. D. M. operæ, donum, munus: nam apud Paulum Diaconum corrupte legitur Domus. Hæc tria (ut ait Paulus noster *in l. sæpe.* 53. *ff. de verbor. signific.*) sine disjunctione ita pronuntiabantur. Erant autem ea, quæ patronis suis libertis, quum eos libertate donabant, imponere consueverant: ut ex tractat. *de operis libertorum* facile intellectu est, in quo mendum harum notarum ignoratione natum est apud Paulum *in l. qui libertinus* 37. ubi *l. Papiam* edit: Ne quis eorum operas, doni, muneris, aliudve: pro operas, donum, munus, aliudve. *Hotom.*

O. L. O. Con. opere locato, opere conducto. Adscribi autem solebat. Effecto probatoque, cum perfectum

perfectum esset: & hoc est, quod Paulus significat *in l. 5 de verb. signif.* Opere locato, conducto: his verbis ἀποτέλεσμα significatur. Nam concise Paulus loquitur, pro opere locato opere conducto effecto. Quare apud Val. Probum pro Operas conduxit, Operas locavit, reponerem, Opere conducto, Opere locato. In lapide autem vetusto legi operis faciendi adscriptum est. Altera pecuniae pars dimidia solvetur opere effecto probatoque: ut apud Macrum *in leg. 7. §. 1. ff. de repetund.* Illud quoque cavetur, ne in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publice dandum, praebendum, approbandum, sarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, praestita lege erunt. *Hot.*

OA.

Oasis, poenae genus, quae Graeci interpretes infestam fuisse culicibus & muscis grandioribus notant: ejus meminit *leg. 7. §. 5.* ubi Gothofr. *ff. de interdict. & releg.* vide Cujacium 8. *observat. 27.*

OB.

Ob, in 12. Tab. significat Ad Verba legis haec sunt: Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito: Eodem modo dicitur: Ob absolvendum, pro Ad absolvendum, vel ut absolvat: Ob tacendum, pro Ad tacendum, vel ut taceat. Sic Suet. *in Vespasian.* Ob subterfugiendum jus fisci, id est, ut subterfugeret. *Prat.*

Ob, praepositio, ait Festus, alias ponitur pro circum, ut cum dicimus, urbem obsideri, obsignari, obvallari. Alias ponitur in vicem praepositionis quae est pro per, ut ob merita, ob superatos hostes. *Briss.*

Ob, propter significat: Alberic. ex JCtis exempla ponit. Ob an conditionem faciat, causamque proximam denotet, docet Bartol. *in l. 1. Cod. de legat. lib 10. & l. 1. C. de sent.* quae pro eo quod certe est. *Prat.*

Ob rem datur, ut aliquid in futurum sequatur: quo non sequente, repetitio dari competit. Ob causam vero damus, quae praeterita est: veluti cum ideo do, quod aliquid à te consecutus sum, vel quia aliquid à te, factum est, *l. 1. ff. condict. ob turpem causam, l. damus, ff. de condict indeb.* Spieg.

Obaeratus, qui aere alieno jam obligatus est, quasi aere alieno obstrictus. Bud. *in priorib.*

Obambulare, est adversus alios ambulare, & quasi ambulanti se opponere, sive circumire, aut obviam ire. *Festus.*

Obaudire, est de mente deducere, Joh. Andr. *in c. fundamenta, de elect. in 6.* Prat.

Obcaecare fossas, hoc est, obtegere, & desuper claudere, ne pateant, *Bud.*

Obdormire, non vita defungi est, quod nullo idoneo authore Ecclesiastici recepere, sed dormire significat Ulpian. *ad l. Aquiliam l. si servus servum.* Si fornicarius, *inquit*, servus coloni ad fornacem obdormivisset, & villa fuisset exusta, &c. *Spieg.*

Obedientia est actus intellectus, & voluntas humiliter obtemperans superiori, ex debito, & consistit in mandatis, ut habetur 93. *distinct. in summis*, &c. si inimicus, de quibus non est exquirenda ratio à superiore, nisi quando contra jus mandat: ut notatur per Innocentium in *cap. 2. de restitut. in integrum:* ita eleganter Baldus *in l. liberti libertaeque*, in 1. colum. circa medium, *C. de oper. libertor.* Cotta. Est autem obedientia erga magistratum naturalis, naturalique ratione inter omnes ratione utentes humana recepta, omnes ad obedientiam obligat.

Obedire, obtemperare, obsequi, & ut Festus ait, obaudire, id est, dicto audientem esse. Sic obedire legibus patriae. *Briss.* ex ff.

Obedire malo principi, ferre est: Vide Erasmum super illud *Apostoli ad Roman*, Ideoque necessitati subditi estote, *cap. 13.* Spieg.

Obertus de Orto, qui librum 2. & 3. feudorum composuit, Consul fuit Mediolanensis, ut tradit Cujac. *libr. 1. feudor. in princ.*

Obesse, id est, obstare, officere, nocere. Non debere obesse servo factum domini, *leg. 5. §. si servum. ff. de his quae ut indig.* Briss.

Obeunda, ut Alber. citat, pro exequenda sive peragenda, *in l. est verum, C. de incol. libr. 10.* Haloander, subeunda reposuit, sensu eod. *Spieg.*

Obex significat cujuscunque rei objectionem sive obstaculum, *l. adulterii accusatione, C. de adult.* Spieg. Briss.

Obire proprie est circum aut obviam ire, & omnino adire. At hic vere obit mortem, qui sua sponte & ultro eam adit, quod proprium est ejus, qui seipsum interficit. Conn. *lib. 5. c. 7. n. 1.*

Obire diem destinatum, id est, praesto esse ad diem destinatum.

Obire, id est, fungi, Obire munus consulis, fungi officio consulis, *ein regierender Burgermeister seyn.* Briss.

Obire haereditatem, pro acquirere possessionem haereditatis, est apud Ciceronem pro Lege Agraria, & pro frequentare, pro M. Caelio, eadem figura, qua dicimus, obire provinciam. *Spieg.*

Obire vadimonium est ad diem se sistere. Lege, Vadari. *Spieg.*

Obisse pro decessisse, *l. 3. ff. de cond. indeb.*

Objici bestiis dicebantur, qui feris denotandi tradebantur, ut de Daniele legimus leonibus objecto: & Cicero pro *Sexto Roscio Amer.* dum de poena parricidarum loquitur. Noluerunt majores corpus feris objicere, nec bestiis quoque, quae tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur, & Spartianus loquens *de Caracalla:* Si quando (inquit) feris objectos vidit, flevit, &c. Subjiciebantur autem bestiis qui in ludum venatorium damnabantur, ut scilicet in theatro feras conficerent, & cum eis pugnarent, qui ad bestias damnati dicuntur, *in l. ad bestias, ff. de poenis.* Aldobrand.

Obiit diem, pro mortuus est, *leg. 1. C. de condit. insert.* Albert. Spieg.

Obiter, pro interim, incidenter, *l. 1. in fin. de rescind. vend.* Interpres pro statim accipit.

Obiter liberari id est, per consequentia, *leg. 1. ff. de rescind. vend.* Briss.

Objurgatio post turpe factum castigatio. *Festus.*

Oblationes dicuntur, quaecunque à piis fidelibusque Christianis offeruntur Deo & Ecclesiae, sive res soli, sive mobiles sint. Nec refert, an legentur testamento, an aliter donentur, *cap. qui oblationes, cap. clerici. 13 quaest. 2. not. in cap. causa, cap. cum inter. de verbor.* & hoc vocabulo usus est Ulpian. *cap. 5. tit. de donat. int. vir. & uxor.* veteres offerumenta vocarunt, authore Festo: verum etiam invaluit consuetudo loquendi, ut oblationes specialiter dicantur, quae altari offerantur in sacra liturgia, quam vulgus missam, Justinian. noster ἁγίαν προσκομιδὴν appellat. *Novell. 123.* Hujusque oblationis, quae apud veteres usitata fuit, Theodos. meminit, *cap. de his, 10. quaest. 1. omnis de consecr. distinct. 1. libro quinto* Eccles. histor. *cap. 18.* & hae omnes oblationes sicut

sicut & decima inter res sacras spiritualesque numerantur: adeo ut clerici tantum, non etiam laici, eas capiant, *c. qui sacerdotes. c. sanctorum, c. ult.* 10. *qu.* 1. Franc. Duaren. *lib.* 7. *de sacr. Eccles. minist. ac benef. c.* 3.

Oblati actio competit, oblatumque furtum dicitur, quum res furtiva ab aliquo tibi oblata sit, eaque apud te concepta, utique si ea mente tibi data fuerit, ut apud te potius, quam apud eum, qui dedit, conciperetur. Eam tibi apud quem concepta sit, propria adversus eum, qui obtulit, quamvis fur non sit, constituta est actio quae appellatur oblati. *§. oblatum de oblig. quae ex delict. nasc. Instit.* 4. Sed haec actio in desuetudinem abiit. Cum enim requisitio rei furtivae hodie secundum veterem observationem non fiat, merito ex consequentia etiam praefata actio ab usu communi recessit, cum manifestum sit, quod omnes, qui scientes rem furtivam susceperint, & celaverint, furti nec manifesti obnoxii sunt, §. *sed hae actiones, eod. tit. Instit.* Anchor.

Oblati curiae dicebantur, ut cum naturales essent nati, per oblationem curiae legitimarentur, *§. si igitur, in Authent. quibus mod. nat. effic. sui*, cùm prius hoc idem Theodosius statuisset. Cum enim curialium ordo amplissimus, olim tam in municipiis, quam coloniis ad pessimam conditionem esset redactus, temporibus Leonis & Majorani, idque propterea, quod cum inter alia onera hoc quoque sustinerent, ut tributa omnia exigerent, ita ut quae à tenuioribus servare non possent, ipsi de suo penderent: multi patrias deserent natalium splendore neglecto, ac occultas latebras & habitationem eligerent juris alieni, adeo Impp. conati hujusmodi morbo providere, statuerunt, ut naturales filii per oblationem curiae legitimarentur. Aldobrand. *ad tit. Inst. de nupt. §. aliquando autem.*

Oblatum furtum: vide Oblati actio.

Obligare se, est aliquo juris vinculo se obstringere. *Briss.*

Obligare etiam est pignori opponere & hypothecae dare. *Briss.* Praeterea est obnectere.

Obligari judicio, id est teneri, *l.* 45. *ff. de oblig. & act.*

Obligamur aut re, aut verbis, aut simul utroque, aut consensu, aut lege, aut jure honorario, aut necessitate, aut ex peccato, *l.* 52. *ff. de oblig. & act.* Obligamur praeterea aut naturaliter aut civiliter, seu civili jure. *Briss.*

Obligari apud aliquem, id est, alicui, *in l.* 7. *de fidejussoribus.*

Obligari lege dicitur, qui in legem committit & incidit, *l.* 36. *ff. de fals.* Modestin. *in l.* 51. *ff. de verb. oblig.* Lege obligamur, cum obtemperantes legibus aliquid secundum praeceptum legis, vel contra facimus. Sic Gellius furti se obligare, vel furtum facere, *in l.* 7. *c.* 15. dixit *Briss.*

Obligata durare. Ulp. *in l. item quaeritur,* 13. §. *qui impleto,* 11. *ff. locat.* Qui impleto, inquit, tempore conductionis, remansit in conductione, non solum reconduxisse videbitur, sed etiam pignora videntur durare obligata.

Obligatio est juris vinculum, quo necessitate astringimur alicujus solvendae rei, secundum nostrae civitatis jura: ita definit Imp. *in pr. Inst. de oblig.*

Obligatio est vinculum juris, quo quis astringitur ad solvendum id, quod debet. Ea recte dividi potest in simplicem & mixtam: & iterum simplex in naturalem tantum, & civilem tantum, mixta in naturalem & civilem simul. Vult. *in Comment. Inst. de oblig. in pr. n.* 17.

Obligationes autem aut civiles sunt, aut praetoriae. Civiles sunt, quae aut legibus constitutae, aut certo jure civili comprobatae sunt. Legibus, ut legis Aquiliae obligatio: & de pauperie, per *leg.* 12. *Tabul.* & furti nec manifesti, §. *sunt autem, Inst. de noxal. act.* Certò jure civili, ut sunt obligationes jure gentium inventae, quae à jure civili comprobatae sunt. Praetoriae sunt, quas Praetor ex sua jurisdictione composuit, quae etiam honorariae vocantur, ut obligatio ex furto manifesto & ex rapina, *d.* §. *sunt autem.* Haec divisio ponitur ab Imp. *in d. tit. de oblig. in §.* 1. Sequens divisio in quatuor species deducitur: Aut enim in contractu sunt, aut ex quasi contractu: aut ex maleficio, aut ex quasi maleficio, *eod. titul. §. sequens.* Earum vero, quae ex contractu sunt, quatuor sunt species, aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu, *§. final. eod. titul.* Re contrahitur obligatio quinque modis, veluti mutui datione, & ex indebiti solutione ex commodato, ex deposito, & ex pignore recepto, ut patet ex toto contextu *tit. quibus mod. re contrah. oblig.* Verbis obligatio contrahitur, ut ex interrogatione & responsione, cum quid dari fierive vobis stipulamur, ut *in princ. de verb. oblig. in Inst.* &c. Literarum obligatio fit, si quis debere se scripserit, quod sibi numeratum non est, & post biennium de pecunia non numerata opponere potest: ut *in instit. de litera. oblig. post princ.* Consensu fiunt obligationes, in emptionibus, venditionibus, locationibus, societatibus, mandatis: quae qualia sint, singula suis locis ordine literario explicita reperies. Ideo autem istis modis obligatio dicitur consensu contrahi, quia neque scriptura, neque praesentia omnimodo opus est, ac nec dari quicquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio: sed sufficit eos, qui negotia gerunt, consentire: ut *in tit. de oblig. ex consens.* Obligationes, quae ex quasi contractu nascuntur, sunt, ut obligatio ex negotiis gestis, ex tutela, ex re communi, ex haereditatis aditione, ex indebiti receptione, ut patet per tot. *tit. de oblig.* ex quasi contractu in Inst. Obligationes ex delicto unius generis sunt: nam omnes ex re nascuntur, id est, ex ipso maleficio, velut ex furto, rapina, aut damno, aut injuria: quae exempla, qualia sint, suis locis ordine literario explicantur. Obligationes ex quasi delicto patent in his exemplis, ut si judex litem suam fecerit, & per imperitiam male judicaverit. Item quando ex alicujus domo aliquid projicitur, quod noceat: vel si supra viam est aliquid appensum, quod possit alteri nocere: item, pro furto commisso in navi, vel in stabulo, vel in caupona: qui casus numerantur *in tit. de oblig.* quae ex quasi delicto nascuntur, in Instit. Caeterum nostri tres obligationum species constituunt; quarum unam naturalem, aliam civilem, aliam naturalem & civilem simul appellant. Naturalis obligatio & jure gentium, quae nascitur ex consensu, quae solo aequitatis vinculo sustinetur, ut l. Stichum aut Pamphilum, *§. naturalis, ff. de solutionibus:* unde is natura debitor est, quem jure gentium dare oportet, & cujus fidem sequuti sumus, *l. cum amplius, §. is natura debet, ff. de regulis juris,* ut puta, si pupillus pubertati proximus sine tutoris autoritate promiserit, naturaliter obligatur, *l. prima, ff. de novation.* & effectus est duplex naturalis obligationis. Primus est quod soluta pecunia repeti non potest. Secundus, quod aliquando nomine ejus aliqua actio competit: ut ex pacto

pacto nudo donationis: quæ duo signa ad cognoscendam naturalem obligationem tradit Jurisconsultus, naturales obligationes, *ff. de action. & obligat.* Regulariter tamen ex naturali obligatione, sive ex pacto nudo non oritur actio civilis, & efficax ad exigendum: unde abusive debitores naturales debitores appellantur, *l. 1. fidejussor. obligari*, §. *fidejussor. ff. de fidejussoribus.* Obligatio civilis est, quæ potest parere actionem: ut obligatio literarum. Obligatio naturalis & civilis simul est, quæ à jure gentium est inventa, & cui jus civile formam dedit, ut obligatio ex consensu: vide *gloss. in dict. tit. de obligat. in Instit. &c.* Joan. Bello. *Etym.* Adde Connan. *lib. 2. cap. 3. num. 2. & 3.* Balduin. *in comment. super Instit. Justin. l. 3. de oblig. tit. 13.*

Obligationum hæ sunt species; naturalis, civilis & honoraria. *Briss.*

Obligatio. Nulla actio est quæ non aliquam originem trahat ex obligatione. Et rursus: Obligatio ex aliquo negotio, imo reales actiones, si actorem respicias, habent personalem obligationem, sin autem in reum conventum, aliter est. Nemo enim dominium rei, vel jus in re potest habere, nisi ex præcedente consecutus sit gesto negotio. Ita recte sentit Roffredus & Odd. *in sua cop'a.* Spieg.

Obligatio verbum generale est, & dividitur in eam, quæ ex contractu est, vel quasi, & ex delicto, vel quasi. Obligatio ex contractu oritur. Cum enim introductæ jam essent multæ commerciorum formæ, naturalis ratio, ac imminens rerum necessitas dictabat, æquum & bonum esse, ut constitueretur ne quis in hujusmodi mutuis negotiationibus secundum humani affectus inconstantiam, detrimento alterius temere variarent: imo magis, ut astringeretur unusquisque ad id, quod semel placuisset servandum. Unde generaliter introductum est naturæ vinculum, id est, naturalis obligatio. Ut rectissime videatur dixisse Ulpianus, *in l. 1. in princ. ff. de pact.* Quid enim tam congruum est fidei humanæ, quam ea quæ placuerunt inter eos, servare? Verum, naturalis ratio omnium rerum optima moderatrix, cum tam immensa, & varii discriminis essent hominum negotia & facta, facile suasit, adeoque propter necessitatem, exigit ne eodem modo omnes ex omnibus negotiis passim obligaretur. Est enim inconvincibile axioma, dissimilia non recte simili jure censeri. Quare legislatores medium quoddam, ac temperamentum in rebus observantes, delectum adhibuerunt introducendæ obligationis, hoc ordine: Primum in conventionibus secundum prædictas formas consummatis, tam efficax vinculum admiserunt, ut executionem quoque decernerent in invitos & recusantes. Et hæc obligatio secundum naturæ rationem, & hominum authoritatem producta, merito est dicta naturalis & civilis. Exequendi vero adminiculum, actio. Deinde in illis articulis in quibus naturæ ratio non palam accederet, apparente tamen aliqua causa ad usum humanum necessaria, constituerunt authoritate sua legisque præscriptio obligationem quandam, ac inde civilem seu legitimam nuncuparunt, utique tam efficacem, ut exigi posset per actionem. Sic Paulus accipi vult *in l. legitima conventio.* Ulpianus *in l. juris gentium, ff. de pact.* Denique in illis speciebus, quæ non tam prægnantem causam in se continere videbantur, ut ad necessitatem exequendi trahendæ essent, ne nimis rigida omnium dictorum introduceretur actio, cum nec illas nominatas servemus, ut oportet, optimarum temperamento reliquæ omnes conventiones sub naturali obligatione propter consensum sine executione tamen actiones relictæ sunt, solum ut exceptionem parerent. Ulpianus *in d. l. juris gentium*, §. *sed cum nulla, inquit*, subest causa præter conventionem, hic constat non posse constitui obligationem. Ideo nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem, hoc est, naturalem defensionem. Ex his apparet, quomodo ex facto colligitur jus obligationis, & etiam jus persequendi, quod debetur per obligationem. Sicut dici solet: Contractus est remotior actione, ac mediata causa: obligatio autem proximior & immediata. Item, contractus est causa specifica, quia diversi contractus producunt diversas actiones: sed obligatio generalis causa est, quoniam omnes actiones eodem modo nascuntur ex obligatione, juxta *l. licet*, §. *ea obligatio, ff. de procuratoribus.* Prat.

Obligatio. fidejussorum accessio esse dicitur, & sequela principalis obligationis: Vide Theophil. *Inst. de fidejuss.* Spieg.

Obligatio naturalis est vinculum juris naturalis, quo quis adstringitur ad solvendum id quod debet naturaliter, quod vinculum Papinian. eleganter appellavit vinculum æquitatis, quo solo obligatio naturalis sustineatur *l. Stichum, 95. §. naturalis. ff de solut.* Obligatio autem civilis est vinculum juris civilis, quo quis adstringitur ad solvendum id quod debet civiliter statutum. Naturalis & civilis obligatio simul illa est, quæ utroque illo vinculo, & æquitatis & juris civilis nititur, in qua duo illa commixta sunt salubriter inter se. Vult. *Institut. de oblig. in princ. n. 18.*

Obligationis naturalis effectus sunt primùm parere exceptionem, *l. juris gentium. §. sed cum nulla de pac.* Quod intelligendum est, ut Appell. declarat, [illegible] *cap. 4. de effectu.* Deinde ut sit satis ad novandum *l. 1. in fi. de novatio.* Tum ad constituendum, *l. 1. §. debitum de co stitut. pec.* Præterea ut accedat fidejussor, *l. stipulatus sum. cum l. seq. de fidejuss. l. naturaliter de condict. indeb.* Rursus ut accipiatur pignus, *ead. l. naturaliter.* Postremo ad compensandum, *l. etiam de compensat.* Prat.

Obligatio obligatur, *in l. creditor prædia*, §. *pignoris, ff. de pig.* obligatio ex materia pignoris dati obligatur ad effectum actionis producendum. *Spieg.*

Obligatio, pro actione, apud Paulum *in l. naturalis*, §. *& si quidem, de præscr. verb.* Spieg.

Obligatio inanis, id est, inefficax, quæ exceptione submovetur. Papinian. *in l. 95. §. de solut.* Aliquando evenit, ut inanis obligatio aditione hæreditatis confirmetur. *Prat.*

Obligatione dimitti, apud Papin. *in l. libertus qui operarum, ff. de oper. libert.*

Obligationem ex facto & in factum colligit Ulpian. *in l. actionum genera*, §. *actionum autem, ff. de actionibus & obligationibus*, & clarius Modestinus eodem, *in l. obligamur*, Spieg.

Obligatus dicitur, qui exceptione tueri se non potest, *l. vel obligatus*, §. 1. *ff. de lib. caus.* Prat.

Obligatus fundus dicitur, qui pignori appositus est. *l. 45 §. ultim. l. 57. ff. de legat. lib. 1.* Obligatis prædiis Cicero in Rullum soluta opponit, quæ scilicet nullo pignoris nexu tenentur. *Briss.*

Oblinverit legitur *in l. 1. §. 1. ff. de extraord. crim.* pro oblniverit vel obliverit.

Obliqua libertas oponitur directæ: Quære libertas directa.

Oblique adverbium, cui contrarium est Recte.

Obliterabitur, pro abolebitur, & quasi è literarum monumentis delebitur, *l. hi qui sanctam, C. de Apostat.* ex Alberic.

Oblivio, memoriæ defectus. Præsumitur autem ex longa absentia nasci, ut notatur *in l. furtum, §. fundi, ff. de usucap.* Lege Bartol. *in l. ex consensu, §. eum qui, ff. de appellat.* Spieg.

Oblivisci, apud Paul. *in l. 60. §. pen ff de rit. nupt.* passive ponitur. Per adoptionem, ait, in totum adoptivæ familiæ obliviscuntur.

Obsequi, est contra me loqui, & quodammodo expostulare mecum. *Spieg.* Et refragari, & adversari, *l. 10. C. de non. num pecun.*

Obnixe, cum conatu, instanter, totis viribus. *Spieg.*

Obnoxia, id est, pignori obligata, *l. 1. C. de precario.* Briss.

Obnoxie dicere sententiam, apud Livium Bud. interpretatur trepide. *Spieg.*

Obnoxii dicuntur commode pro vasallis. Albert. Kranz. lib. *Dan. 6. cap. 42.* Splendidos equites nuper à se suis sacramentis dimissos Absaloni mittit, jusjurandum præstaturos: ille nihil motus: non se esse ait, cui debeant tanti viri obnoxii fieri. *Prat.*

Obnoxii, *in l. 9. C. de præscript. 30. vel 40. annorum,* id est, debitores.

Obnoxius, qui pœnæ obligatus est propter delictum, autor Festus. Transfertur autem ad alia multa, ut ex Grammaticis patet. *Spieg.*

Obnoxius dicitur, qui crimine vel pœna tenetur, & qui vinculo aliquo obligationis, sive ex contractu, sive ex delicto & maleficio obstringitur. *Briss.*

Obnubere mulierem, est eam velatam ad maritum deducere. Ex Alciat. *Spieg.*

Obnuntiat, qui malam rem nuntiat, qui bonam, annuntiat. Donat. autor Hinc obnuntiatio augurum, cum aliquid fieri prohibebant, quoniam auspicia non addixissent. Alciat. *in comment.* scribit, quod denuntiatio, quæ prohibitoria erat, obnuntiatio proprie dicebatur. *Spieg.*

Obolus ponderis genus est, quod sex siliquas continet. de eo meminit *text. in capit. judices,* primo, quæst prima & Terentius in Andria: Obolo emptos. De quo late scribit Volaterranus post Plinium *in sua Philosophia libr. 30. comment. urb.* ubi de siclo, & de aliis ponderibus, & Budæus de Asse & ejus partibus, in primo & quinto libro: ubi dicit, quod est medietas scrupuli, & sic quadragesima octava pars unciæ. Cotta Hinc ὀβολοστατικὴ, Aristot. vocat, fœneratorum quæstum, seu negotiationem pecuniæ, quam quis exercet, ut ex ipsis solis nummis, qui steriles sunt, contra eorum naturam lucrum captet: quam ipse improbans ait, εὐλογώτατα μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, id est, merito odio habetur, propterea quod ex ipso nummo quæstum facit, &c.

Oppignare, pro accusare, arguere, impugnare. *Briss.*

Obrepere, fallere, hoc est, incautum aggredi, falsisque dictis ac mendaciis aliquem circumvenire. Ulpianus, *l. 3. §. puberi quamvis de Carbonian. edict.* Sed si cum esset pubes, quasi impubes obrepserit, dicendum erit nihil eum egisse. Accursius *in l. si quis obrepserit præsidi provinciæ, ad legem Cornel. de falsis,* vim significationemque hujus verbi parum percepit, ut Budæus luculenter ostendit in posterioribus annotationibus.

Obrepere dicitur, qui taciturnitate & reticentia veri aliquem circumvenit, quique id celat & reticet, quo expresso, non esset postulata impetraturus. *Briss.*

Obrepere judici per acta vel libelli interpellationem, id est, falso se intinuare & prætextum facere. *Prat.*

Obrepere ad magistratum dicitur, qui falsa specie vel probitatis, vel doctrinæ ad magistratus assumitur, & ut vulgo loquimur per hypocrisin.

Obrepere, est latenter & tacite advenire, ut *in c. cum creatura, de celebrat. miss.* & *in Clem. ne in agro, de stat. monach.* Jo. Bello. *Etym.*

Obreptio, est reticentia, qua quis alicujus ignorantiam circumvenit. *Briss.*

Obreptio, id est, mendacium; *l. sin autem, §. primo, ff. de negotiis gestis,* & est mendacium fraudulentum, *l. sea si, §. patronum, ff. de in jus vocand.* ex quo, *§. patronum,* nota videtur hæc sententia: Rescriptum per obreptionem impetratum non valet: vide Baldum, *in cap. 1. ad fin.* ut lite pendente, & *l. præscriptione, C. si contra jus vel utilitatem publicam;* obreptio porro proprie consistit in facti narratione, non juris, *l. cum vero, §. subveniunt, ff. de fideicomm. libert.* Old.

Obreptionis pœnam Bart. excutit. *in d. l. si quis obrepserit,* quod autem à principe obreptio non sit insolita, facit, *l. prædia. C. de loc. præd. lib. 11. l. fin. C. de divers. præd. l. fin. Cod. de fun. & salt. rei dom eo. lib cum. simil.* Quin & Imp. ipse queritur, *in l. 1. Cod. de pet. bon.* sub *lib. 10* sese inverecunda petentium inhibitione adeo constringi, ut etiam non concedenda tribuat. Et alibi precationes hujusmodi furtivas nominat. *l. 1. C. de fund. limi. lib. 11.* Spieg.

Obrogare ut notat Tusan. libr. Budæ. *epist. 4.* est legem legi contrarium rogare, Græcè ἀντιπαραφέρειν.

Obrogatur legi, cum mutatur aliquid ex prima lege: Subrogatur cum aliquid primæ legi adjicitur; Derogatur, cum primæ legis pars tollitur: autor Ulp. *in fragmentis.*

Obryza *in l. 13. de susceptoribus præpol.* est aurum plenissime coctum, & flammæ edacis examine purgatum ac probatum & ad summam puritatem redactum. Ab eo dictum, quod obradiet splendore. *Briss.*

Obryzum aurum Hermolaus Barbarus dici putat, quasi ἀβρύζω: quod scilicet purum, merum, & purissime coctum sit. Itaque cum libra ballucæ, quæ modo aurifodina effosa est, quatuordecim fit unciarum: obryza duodecim est duntaxat, *l. 5. Cod. de susceptoribus, l. 2. C. de metall.* Hinc Plinius *lib. 33. cap. 3.* Aurique experimento ignis est, ut simili colore rubeat, quo ignis: atque ipsum obryzam vocant Sueton. *in* Neron. *cap. 44.* Aurum ad obryzam dixit, ut est in veter. lib. Imp. *l. ultim. C. Theod. de ponderat.* Diu multumque flammæ edacis examine in ea obryza decoquetur: quemadmodum puta videatur. Hieronymus *in Hierem.* dici putat, quasi Ophirisum: nam ex Ophir Insula laudatissimum aurum advehebatur. Isidorus *libr. 16. Etymol. cap. 17.* ab eo, quod obradi & splendere quod coloris sit optimi; Sicque obryzum scribi deberet; hinc obryzati solidi, qui ex auro cocto & puro conflati sunt, *l. ultim. Codic. de ver. numism.*

C. de oblat. vol. Extat etiam Justiniani edictum ne Monetarii quicquam obrizæ nomine capiant. *In edict. lib. c.* 11. Prat.

Obrussa, quum sit exploratio & probatio perfectionis, & nota auri atque argenti, eleganter à Cicerone scriptum est, & adhibenda tanquam obrussa ratio: ut testatur Turneb. *adversar. lib.* 14. *c.* 22.

Obscoenitatis vocabulum *in l.* 1. *de offi. præf. urb* specifice à Jurisconsult. accipitur, non generice, ut putavit interpres, nimirum pro non nominando scelere. Festus ab Oscis derivat, quorum frequentissimus fuit usus libidinum spurcarum. *Spieg.*

Obscuræ personæ claris opponuntur: apud Ciceronem & Justinian. *in Authen. de testament. §. sancimus, collation. sexta.* Spieg.

Obscurare vulgo accusativo jungitur, *l.* 10. *in fin. ff. de servit. urb.* sed tamen & obscurare luminibus dixit Ulpian *l.* 30. *ff. de usufr.* secundum Pisanam lectionem. *Briss.*

Obscurare, Præstringere oculos, hoc est, Obtenebrare, Caliginem offendere: ut Sol præstringit oculos obtuentium. Unde Præstigiæ, & Præstigiatores, qui celeritate lusitandi, & ludibria illa oculorum præstringunt visum intuentium, ut miracula facere credantur. Perstringere vero est levius attingere, & metaphoricos pro levi dolore adficere. *Old.*

Obscurare præter notum significatum, etiam pro non curare, supprimere, tegere, obumbrare. Bud. observavit Paul. Obscurare luminibus altius tollendo. Idem, Obscuratis ædibus habitare potest etiam, *l. si is qui binas, ff. de usufr.* Spieg.

Obscuri viri, h. e. ignobiles, obscuro loco & genere orti, *in Auth. de defens. civit §.* 1. *& quibus mod. nat. effic. legit. §. quisquis autem.* Spieg.

Obscuritas, ambiguitas, vel generalitas in verbis recipit interpretationem à quotidiano usu. Nec mirum quum & legislatores decisiones eorum ex quotidianis usibus fundare soleant. *Text. in l. certi conditio, §. si numos, & in l. certe in fin. de precar.* Et dicit Imp. *l.* 1. *§. nulli, de vet. jur. enucl.* eas leges esse firmissimas, quæ quotidiano usu roborantur. *Spieg.*

Obscuritatem inter & ambiguitatem hoc interest, quod obscuritas vertitur circa dictionem aliquam ex eo, quod multipliciter intelligi potest, ut ex generalitate, sed ambiguitas est circa orationem, ut, Ajo te Æacida Romanos vincere posse, *not. gl. l. veteribus, ff. de pact.* Jo. Bello. *Etymol.*

Obscuro loco nata, pro humili magis, quam pro ex vili genere, ut Interpretes accipit, intelligenda est, *in l concubinam, ff. de concubin.* Spieg.

Obscurum dicitur, quod est dubium, ambiguum, difficile, & quod statim intelligi non potest. Unde obscuritas, hoc est, cujus sententia latet, jure nostro improbatur, *l. si legatario, §. fin. ff de fideicomm. libert.* Bald. censuit, omnem intellectum qui non consonat auribus vulgi, esse impertinentem de pace Constant. in versic. promittendo. Contrà laude vehitur sermonis claritas. *In Auth. de test. imperfectis.* Solemus autem in obscuris, quod verisimilius est, aut quod plerumque fit, inspicere, *l. in obscuris, ff. de regulis juris.* Itaque obscurum, h. e. quod vix, aut nullo modo intelligitur, aperto opponitur, i. e. ei, quod planum & liquidum est. Exemplum habes *in ff. Legato fundo.* Sejano, cum Sejani duo in hæreditate essent, hæres offert viliorem, legatarius pretiosiorem petit. Duo sunt Titii, pater & filius. Testator Titium tutorem scripserit, nec apparet, qui datus esset. Lego Sempronio amico meo: duo Sempronii sunt æqua charitate conjuncti. Hujusmodi obscurum prorsus dicitur à nostris vitiare; omnino, teste Salomonio *in l. omnes populi, ff. de justitia & jure.* Obscurum autem non prorsus, in quo parum lucis est, & ideo ambiguo simili à fortunato in Rhetoricis Scholasticis nominatur. Et de hoc loquitur Regula: In obscuris, quod verisimile est, inspicimus, & alia: quod minimum sequendum est & ambiguum, in quo voluntas loquentis spectanda est: Vide supra *ambiguum.* Spieg. Per obscurum intelligit Ulpianus, quod Papinianus ait, non apparere, h. est, quod propter legatarum rerum diversitatem absconditum est & latens. Rævardus *l. semper in obscuris, ff. de regul. jur.*

Obsecrare, non est absolute rogare, ut pontificii juris interpretes exponunt, sed per sacra rogare, vel (ut ait Festus) opem à sacris petere.

Obsecratio, appellatur precatio, quam pontifex ipse præibat populo subsequenti verba præeuntis, ut docet Turneb. *lib.* 22. *c.* 31.

Obsecundatores sacrorum scriniorum, *l.* 13. *de proxi. comit dispofit. in C. Theod.*

Obsequentia, pro observantia, male citatur, nimirum ex corruptis exemplaribus, *in l.* 1. *ff. de milit test.* Haloander sic habet: Quæ possint in controversiam deduci, si ad diligentiam legum, & observantiam revocentur. *Spieg.*

Obsequia non esse operas, & tituli distincti & separata ab operis obsequiorum conditio arguit, *l. libertus qui operarum. ff. de oper. l. libert. l. libertos, C. de obseq* Quapropter Accurs. nulla ratione excusari potest, qui *§. libertus, in princ. l. non fortem, ff. de condict. indeb* de obsequialibus operis intellexit. Sed & Bar. cum obsequia ab operis recte distinxisset, obsequiales tamen operas, Zas. teste, non recte nominavit: ut quibus utrisque inter sese nihil prorsus conveniat. Nam obsequia in honoris exhibitione, in reverenti verecundia consistunt. Operæ vero, de quibus infra latius, ipsum operarii laboris tractum significant, argum. *l. operæ, in pr. ff. de oper. libertor. & l.* 1. *in fin. eod. tit.* Spieg. Prat.

Obsequiorum species tractantur *in l.* 1. *in princ. l.* 2. *l. parens,* cum legibus sequentibus *l liberto, ff. de obseq. C. de in jus voc. l.* 1. *Cod. de oper. liber. l. alimenta, §.* 1. *ff. de lib. agn. cum similibus* Spieg.

Obsequium metaphoricos & eleganter sumitur à Jurisconsultis *in l. qui pro tribunali,* Zas. annotante, cum dicit: Pro personarum obsequio, id est, placabilitate, modestia, comitate, obedientia: & est verbum elegans, quamvis Cicero dicat esse Terentianum, Donatus tamen ibidem arguit Cic. erroris, cum & Plaut. usus sit eo verbo. Verbum obsequii eleganter usurpavit Sueton. in *vita Galbæ Imp.* cum dicit, Germanos in primis obsequium rupisse, id est, cessasse ab obedientia Galbæ. Jurisconf. *in l. cum hi, §. sed & personarum, ff. de transact.* utitur elegantissime, vel abutitur comparativo, obsequior, cum dicit: Si forte obsequiorem vitam habent, id est, indulgentiorem, delicatiorem, qui plus ex alimentis pendeant: nemo enim dicit obsequis, nisi fortasse à nomine obsequiosus formetur: ut Zas. monuit. Duobus autem modis præstari obsequium traditur, in dict. *l. qui pro tribunali, ff. de re jud.*

Porro nemo Latine loquentium, obſequium pro numinis cultu uſurpavit: obſequium enim dicitur morem gerentis alienæ voluntati, quod frequenter ſonat malam partem. Unde monente *Eraſm.* Pauli interpretes *c. 9. ad Roman.* vulgari ſermone locutus eſt. *Spieg.*

Obsequium liberorum libertorumque eſt erga parentes & patronos. *Rubr. de obſeq. à parentibus part. l. 9. §. de plano ff. de offic. proconſ. l. 5. §. utrum, ff. de liber. adgn. l. ult. ff. ſi libet ingr. l. 84. ff. de condit. & dem.* Juſtin. *Novell.* 78. Φυλαττέσθωσαν γὰρ μὲν καὶ μετὰ ταύτην τὴν θείαν ἡμῶν διάταξιν τοῖς εἰς τοιαύτην αὐτοὺς ἄγουσι τιμὴν πᾶσαν αἰδῶ καὶ τὸ καλούμενον ὀψίκιον, καὶ τὴν ἐκ τῶν νόμων ὑπολελειμμένην τιμήν. Et paulo poſt reverentiam appellat. *Briſſ.*

Observantia, pro veneratione & honoris exhibitione, ab obſervo, pro veneror & admiror. Obſervatio vero, quaſi adnotatio quædam, & animadverſio. Idem aliquando tamen quod obſervantia, hoc eſt honor & reverentia. Adi *Eleg.* Vall.

Observare, pro *advertere diligenter*, auffſehen, auffmercken. *l. obſervare, ff. de offic. præſid.* Vallæ eſt idem quod cuſtodire aliquid oculis animoque, in modum ſpeculatoris, ne nos ſilentio tacitoque prætereat. *Spieg.*

Observare judicium, eſt cauſæ adeſſe apud Juriſperitos, inquit Tuſan. *Spieg.*

Obses & Obſides ſunt, inquit Feſtus, dicti quaſi Obſides, cui ob fidem patriæ præſtandam dantur. Dicitur itaque obſes, qui traditur imperio alicujus, ea conditione, ut ſi dator obſidis à fide recedat, & recipienti ſit poteſtas in corpus & vitam ejus ſæviendi, qui datur eſt obſes. Bart. *in l. divus, ff. de jure fiſc.* tractat, an privatis civitatibus obſides dari poſſint. Lud. Rom. improbat doctrinam, qua traditur Epiſcopo & Abbati de ſibi ſubjectis unum aliquem dari licere obſidem. *Spieg.*

* Obsides, Obſes (*geiſſel*) dicitur qui traditur cautionis Imperio alicujus ad fœderis, pacis, vel induciarum, conditiones ſervandas, ea conditione, ut ſi dator Obſidis à fide recedat, recipienti ſit poteſtas in corpus & vitam ejus ſæviendi: Et dantur quidem hodiè magnæ exiſtimationis, dignitatis & fortunæ homines, quaſi fidejuſſores in privatis contractibus. Jus dandi Obſides eſt civilis Imperii, ſub quo comprehenditur ſublime jus in perſonas, bona & actiones ſubditorum. Odioſa eſt obſidum obligatio, tum quia libertati inimica, tum quia ex facto alieno venit. Tenetur autem dator illud incommodum ei, qui patitur, aut proximis ex publico rependere. Obſides occidi poſſunt non ſervatâ fide per jus Gent. externum, non tamen jure interno, niſi ipſorum culpa accedat.

* (Vid. Alberic. Gentilis *de jure belli. l. 2. c. 15.* Grot. *de jur. bell. & pac. lib. 3. c. 20. §. 52. & ſeqq.* Ruding & Speidel. *Geiſſel.* Schilt. *Diſſert. de ſtatu & jur. obſidum.*)

Obsiani (vel ut volunt alii Obſidiani) lapilli: *l. 19. §. pe. ff. de aur. arg. Obſidianum* Plin. *lib. 36. c. 26. & lib. 37. c. 10.* vocat, & in Æthiopia ab Obſidio [unde nomen ſumpſiſſe puto] inventum, nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi, craſſiore viſu atque in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddentem. Ex quo multas gemmas feciſſe ſcribit, vide & Iſid. *lib. 16. Etym. c. 4. & c. 15.* Briſſ.

¶ Obsignare, eſt ſigni impreſſione occludere, & ad literas ceteraque, quæ ſigno quovis notantur, aut imprimuntur, pertinet. Martia. *in l. divus ff. de cuſt. & exhib. reo.* Interrogationes, *inquit*, literis incluſas ac obſignatas ad cognitionem Magiſtratus mittant. Eſt autem obſignandi verbum antiqui juris, quod ad auctias propulſandas, dum alicujus bona publice poſſidentur, pertinet, Cic. *ad Att.* C. Vennonius domum Ventuli emit, cum omnia obſignaret, in Vedianas incidit: utitur eo etiam Modeſt. *in l. fin. ff. de requir. reis.* ubi obſervandum, eum, cujus bona obſignabantur, illis interim liberius uti non poſſe; quæ deponi, & interim in depoſito eſſe, idem JC. voluit. Quare cum Ulpianus in gratiam poſthumi poſſeſſionem tueretur, nolletque bona in depoſito eſſe, Servius, inquit, aiebat, res hæreditarias hæredem inſtitutum vel ſubſtitutum obſignare non debere, *l. 1. §. Servius, ff. de ventr. in poſſ. mitt.* Quibus inſignibus ne deterriti ſuis fortunis plerique minus fruerentur, prudenter ab Impp. cautum, ne quis ſigna vel potentiorum titulos rebus affigeret alienis, *C. de iis qui pot. tit. cum quo. tit. ſeqq.*

Obsignare pecuniam, *in l. tutor pro pupillo, ff. de admin. tut.* Notandum, obſignatione totius aut partis ſecundum conventionem debitæ pecuniæ ſolenniter facta, liberationem debitori contingere, *l. 9. C. de ſolut. l. tutor, §. Lucius, ff de uſufr.* Spieg.

Obsignari dicebatur pecunia, quæ creditori oblata, eo recuſante accipere, in ſacculum condebatur, qui ſignatorum ſigillis impreſſis ſignabatur: quo facto, ſolebat publice ſeu in publicum deponi: ut apparet ex *l. 19. C. de uſuris, l. 11. Cod. de compenſationibus.* Briſſ.

Obsignata epiſtola, pro occluſa & ſigillata, quod dicitur in *l. fin. de leg. 2.*

Obsignatio conſignationem pecuniæ ſignificat, *in l. 9. C. de ſolutionibus, l. 7. C. de pact. inter emptor.* Cicero pro Cluentio: pecuniaque obſignata, quæ ad eam rem manibus Scamandri deprehendit. Obſignatio autem ſic fiebat, ut ſacculus limo trajiceretur, ſignisque ceriæ impreſſis, obſignaretur. Obſignatio etiam tabularum dicitur apud Gellium *lib. 14. c. 2.* Cicer. *1. de orator.* Tu mihi cum in circulo decipiare adverſarii ſtipulatiuncula, & cum obſignes tabellas clientis tui, quibus id ſit ſcriptum, quo is capiatur. *Briſſ.*

Obsignari decreta magiſtratuum ſolita, teſtatur *Cic.* lib. *16. epiſtol. ad Attic.* Buthrotios, inquit, cum Cæſar decreto ſuo, quod ego obſignavi, cum multis ampliſſimis viris liberaviſſet &c. Sane principes Romanos annulum habuiſſe conſtat, quo epiſtolæ reſcriptaque eorum obſignarentur. Hujus curam habuiſſe patrem ſuum ſub C. Cæſare teſtatur Trogus Pompejus, *lib. 43. apud Juſtin.* ut Mecœnatem ſub Auguſto. *Horat.* lib. 2. Eſt & obſignare idem quod teſtari, id eſt, de quocunque negotio tabulas, quæ ad probationem valeant, conficere. *Cicer.* in Quintiana: Ejus rei conditioniſque tabellas obligaverunt viri boni complures, res in dubium venire non poteſt. Idem *act. 7. in Verrem*: ipſe in tabellas refert, obſignat ſignis amicorum providens homo: ut contra hoc crimen [ſi quando opus eſſet] hac videlicet teſtificatione uteretur. *Prat.*

Obsignare bona, & obſignare domum, *in l. ult. ff. de requ. abſen. l. 1. §. penul. ff. de ventr. in poſſ. mit.* Obſignari etiam teſtamenta apud *Jul. Cæſarem* lib. 1. *de bello Gallic.* & *Cicer.* pro Cluen. *Briſſ.*

Obsignationes pro notariis, apud *Cic.* jam d. loco & alibi accipitur.

Obsignatio ſolenniter fieri intelligitur, quæ jure fit, quæ fit oportuno tempore ac loco, quæ purè

purè, quæ citra conditionem totius debiti est. *Gothof.* in not. *ad l.* 9. *C. de solutionibus.*

OBSOLERE & Obsolescere, significat in desuetudinem abire. Hinc obsoleta lex, quæ ab usu recessit. Propriè autem obsolescere res dicimus, quæ propter antiquitatem male oleant, vel sordes contrahant, vel inquinentur, *Spieg.*

OBSOLETA crimina, pro vetustatis & antiquis, in Verrin. *Cicero* usurpat.

OBSOLETA vox, pro minus tenera & exili.

OBSONATOR, qui obsoniis comparandis præerat, dicebatur. Martianus *in l. legatis servis de legat.* 3. Cubicularios autem, inquit, vel obsonatores, vel eos, qui piscatoribus præpositi essent, non videri negotiationis appellatione contineri, Seneca *leg.* 6. *epist.* 47. Adde, inquit, obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est, qui sciunt, cujus rei illum sapor excitet. Græci illum Agosterem dicebant, *Athenæo* teste. Græcum vocabulum videri potest, ut ait *Baysius*, quasi ὄψα ὠνητὴν qui & ὀψώνης dicitur. *Spieg.*

OBSONIUM est, quicquid præter panem & vinum cibi causa in mensam infertur. *Prat.*

OBSTARE est obesse, nocere. Sic obstare vel non obstare exceptio. *Briss.* ex ff. & C.

* OBSTAGIUM (*einritt, leistung oder leistmanung*) est pactum, quo debitor vel fidejussor se obligant, quòd in casu non factæ solutionis tempore convento, velint in publico hospitio vel alio loco designato cum certo equorum & ministrorum numero in instrumento cautionis expresso, sumptibus suis se sistere, indeque non recedere, donec solutio integrè facta fuerit.

* OBSTAGIA ob eorum gravem abusum, publicis Imperii constitutionibus abolita. *Reformat. polit. de anno* 1548 *tit. von unehrlichen, contract.* 17. *vers. so auch eine gu'd verschreibung* In locis autem Septentrionalibus, ea, ut in Ducatu Holsatiæ per Instrumentum Pacis German. videntur esse corroborata. *Instr. Pac. Germ. Artic. VIII. in fin ibi: Hac omnia Holsatiæ Constitutione salvâ & illæsâ.*

(Vid. Coler. *de Proc. Execut. p.* 1. *c.* 8. Besold. *thes. pract. V. leistung*, D. Tabor. *Diatribe de jure Obstagii in Constitut. Provincial. Holsatiæ.*

OBSTARE pro impedire Ulp. *in leg.* 3. *de offi. prat.* Sed nihil ei servitutem obstitisse, ait *Pomponius.* Nam propriè contra stare significat. Sic obstaculum, pro impedimento, apud Canonistas frequenter usurpatur.

OBSTATURUS Ulp. *in prin. l. etsi forte.* Ut jam ego, inquit, non videat luminibus tuis obstaturus si ædificavero, *Spieg.*

OBSTETRIX dicitur quæ opem tulerit parienti: unde & parturientes, Fer opem, clamant autor *Donat.* Obstetrices esse probatissimæ & artis & fidei, vult Ulp. *in l.* 1. *in prin. de vent. inspic.* Spieg.

OBSTINATE facere aliquid, est in alterius malum cum conatu facere perseveranter, & in alterius perniciem nimis viti. *Donat.*

OBSTINATIOR animus, pro pertinaciore, apud Impp. *in l.* 2 *C. de Summ. Trinit.* ut apud *Cic.* obstinatior voluntas *Prat.*

OBSTINATO ad malum ingenio nihil est pestilentius: quippe quod sola obstinatio producit hæresim, & quicquid est malorum Et ferè omnium æmulatorum una est sordes, ut cum semel insanire cœperint, non resipiscant, nisi Deus aut Magistratus eos perdat, *Old. Prat.*

OBSTINATUS est, qui post inspirationem & revelationem sibi factam, in eo quod erraverat, perseverat, 8. *dist.* consuetudo, in fin. *Old. Prat.*

OBSTRICTA mater, *in l. si mater, C. si mat. indem. prom.* & obstrictus tutor, *in l.* 1. *Cod. de tut. vel. curat. vectig.* pro obligatis intelliguntur. *Prat.*

OBSTRIGILATOR, est reprehensor, dictum à strigilibus, quibus cum vehementius stringimur, etiam plerumque lædimur. *Varro*, æmulum illius artis, atque obstrigilatorem, *Turneb.* advers. *lib.* 15. *cap.* 1

OBSTRINGERE, est obligare, & aliquo vinculo adstringere, *l.* 3. *ff. de oblig. & act l.* 12. *ff. de donat. l.* 15. *C. de fidejussor.* Sic.

OBSTRINGERE res suas, est pro pignore obligare, *l. si pater, C. de crim. stell.*

OBSTRINGERE se amicitiæ, sic dicitur, ut *Plautus* in Pœnulo, iratus quidem homo, furti se adstringet. In hac enim, & simili locutione, quæ apud idoneos autores occurrit, ablativus actione, vel judicio, subauditur: ut damnatus, judicatus, reus, postulatus, crimine scilicet. *Neratius.* Nam & ipsius rei, quæ petebatur, si tutor judicatus fuerit, & eorum quid acciderit, non esse dandam in eum actionem, monuit *Tusanus.*

OBSTRINGERE se parricidio, perjurio, scelere, & hujusmodi pro committere parricidium, scelus, pejerare, Obstringere jurejurando, apud *Cæsarem* lib. 1. belli Galli ci. *Spieg.*

OBSTRUERE propriè est, quasi strue quædam alicui loco imposita obsistere, ne quid effluat. Luminibus obstruere, verbo antiquo ICtorum, usus est & *Cicer.* pro domo sua, & in Bruto per metaphoram Accurs. *in l. æquissimum*, *§. si ædium ff. de usufructu.* Obstruere, inquit, id est, claudere lumina, *den Tag oder das Liecht verbauven.* Proprietatis dominus obstruere luminibus usufructuarii non potest. Budæus *in l si quis binas eod. tit.* non obscurare luminibus, ut ubique legitur, sed obstruere legendum contendit. *Haloander* à veteri lectione non recedit, *Spieg. Prat.*

OBTEMPERARE est decretis parere, Rubrica: Si quis jus dicenti non obtemperaverit. Hinc obtemperatio. *Cicero* lib. 1. *de legibus*: Quod si justitia est obtemperatio, scriptis legibus institutisque populorum, &c. Porro non obtemperare jus dicenti, est, non facere, quod extremum in jurisdictione est, hoc est sententiæ diffinitive non parere. Vide Zasium *in l* 1. *ff. si quis jus dicenti non obtemperaverit, & lib.* 1. *singular. intellectum.* Spieg. Prat.

OBTEMPERARE, *in l.* 2. *ff. de cond. & demonst.* ut notat ibi *Gothofr.* est consentire. Idem Gothofr. *in l. unica, C. qui pro sua jurisdi. judic. dar.* Obtemperare & patientiam accommodare eadem esse dicit.

OBTENDERE rationem turpitudini, *h. e.* turpitudinem ratione operire & prætexere, *verblumen, verglim pffen, verstreichen.*

OBTERERE jus, *das Recht hinder stellen, unterdrukchen.* Apud *Liv.* Jura populi obterere, *die Scheffel abschaffen nicht mehr beruffen.* Pro lædere usurparunt generice Impp. *in l. nullus, C. de Judæ. & calic.* Spieg.

OBTESTATIO, prò precatione cum adjuratione legimus, non tantum in jure pontificio, sed etiam apud Latinitatis principem *Cic.* occurrit. *Dona.* Obtestari. est. inquit, precari cum mentione earum rerum per quas petimus: tametsi fine adjuratione quandoque orare significat, ut apud *Cæsarem*, *Sallustium* &c. & 24 q. 1. c. 1. *Alberico* citante *Sex. Pompejus* autem ait: Obtestatio est, quum Deus testis in meliorem partem vocatur: detestatio quum in deteriorem. *Spieg.* Vide late *Con.* l.b. 1. c. 13 *n.* 3.

OBTINENDÆ, pro retinendæ, *in l. clam possidere, ff. de acq. poss.* Sic apud *Cic.* ad Trebatium: Tu si istis commendatione mea dignitatem tuam obtinebis, perferas nostri desiderium. *Spieg.*

OBTINERE, quis dicitur juris pontificii peritis, quum quod canonice possidere, jus re habet. *Alber. Spieg.*

OBTINERE & repelli, *erlagen, und abschlagen*, contraria esse, patet ex *Cic.* 1. epist. *ad Lentul.* neque si quid non obtinuerimus, repulsi esse videamur, vide *l. 5. §. 5. ff. judic. solu.* Pandect. tamen Flor. Ictio obtinere non obtinere habet, atque ita scribendum quidam censent: ex eo, quod qui obtinet, ex opinione, id est, sententiis teneat: atque ita quoque sentiebat Maurus advocatus, qui librum de jure liberorum scripsit. *Prat.*

OBTINERE causam, quod vincere vulgo dicimus.

OBTINERE jus suum, vel retinere non posse. Lege, Jus suum obtinere non posse.

OBTINERE aut amittere litem. *Cic.* pro Comœdo: Ad judicem hoc modo venimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. *Spieg.*

OBTINERE pro occupare, ut apud *Plin.* Arbor agros longis obtinens umbris.

OBTINERE provinciam, pro habere provinciæ gubernationem, vel regimen, quod vocant ad tempus, ut proconsul, aut prætor, vel ut quæstor. *Spieg.*

OBTINGERE, vel ut Pandect. Florent. constanter scribitur. Obtingere, est obvenire, accidere, contingere, *l. 35. § 1. ff. de mortis causa donat. l. 60. ff. de cond. & demonst.* Briss.

OBTINGERE mala tantum dicimus, si Donatum sequimur, enarrantem illud *Terent.* ex Phorm. Præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit, ita sum iratus, &c. Idem in *Andr.* Contingere dicit id, quod vix evenit. *Spieg.*

OBTRECTAT, *Eras.* inquit, qui obloquitur, qui male prædicat de alio: detrahit, qui minuit laudem alicujus. Unde obtrectator, laudis detractor, ut apud Justinian. *leg. unic. Cod. si quis Impp. maledix* Cic. *Tusc.* 4. obtrectare & æmulari distinguit, ut is dicatur æmulari, qui se non idem videat consequutum, quod aliud obtrectare, qui alium idem videat consequutum, quod se aut alium. *Spieg.*

OBTRUDERE uxorem, invito & nolenti dare. Hæc vox non admodum prolixa est, verum ea multum secum trahit, ut alicubi indicat *Eras.*

OBTULISSE se liti videtur, qui in rem suam procurator est factus *l. si se non obtulit, ff. de judic.* Dicitur autem is se liti offerre, qui sine mandato pro reo comparet & litigat. *Ulp.* Obtulisse autem videbitur se liti, qui judicio pro domino se obtulit, id est pro eo judicium subibit, in seq; recipiet. *Spieg.*

OBTURARE, vel obthurare [nam qui per h. scribi debere tradunt, Festum sequuntur) occludere est *verstopffen.* Cajus *l. hac autem jura, sub fin. de serv. urb. præd.* Ita demum amitto jure meum situ foramen. Unde exemptum est tignum obturaveris. *Spieg.*

OBTURBARE, ab omni parte turbare: quod & distrahere dicitur. *Spieg.*

OBTUTUS pro aspectu, *l. 1. in fin. C. de offic. magistr. offic.* Spieg.

OBVAGULARE verbo usi sunt Decem viri in sua lege Decemvirali: Cui testimonium (inquiennes) defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito: i.e. cui testimonium deest, *h. e.* qui suam intentionem nullo potest testimonio confirmare: is die tertio ad ædes adversarii (has enim portum veteres dixisse Festus author est) obvagulatum ito, *h. e.* adversario justum testib. adhibitis convitium faciio. Cujus obvagulationis is effectus olim fuisse videtur, ut tertio die justo præsentib. superstitibus convitio solenniter ob portum facto, licuerit convitiatori ejus, qui convitium passus erat, ædes cum iisdem testibus ingredi, & liberam res suas quærendi in suis ædibus potestatem facere is cui convitium factum erat, suo convitiatori cogebatur. Indeq; Festum obvagulationem definisse quæstionem, *h. e.* inquisitionem cum convitio, existimat Rævard. *ad ll. 12. Tabul. c. 11.* & *Plauto* idem esse pipulo ante ædes differre, in Aulular. quod obvagulare. Pipulum enim idem esse, quod convitium *Varro* scribit, *lib. 6. de ling. Lat.* declinatum à pipatu pullorum.

OBVENIRE, *i. e.* obtingere, deferri. Et ita obvenire dicitur hæreditas, quæ lege vel jure legitimo ab intestato vel testamento defertur, *h. e.* quod vulgo dicimus, per successionem, *Ulp.* Excipiuntur autem arma, quæ quis commercii causa habuerit, hæreditateve ei obvenerint, *i.e. obvenire ff. de verb. sign.* Prat.

OBVENTIO, species reditus est, *Ulp.* An pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quæ conveniri possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in reditivum spe atque obventionum. Accursius *in l. 1. §. exercitorem* exponit obventiones, *i. e.* parvi & magni reditus, in quo plana labitur. Siquidem ut reditus magis certorum, ita plerumque contingentium sunt obventiones. *Spieg.*

OBVENTIONES, fructus reditusque omnes significant, qui vel ex ipso rei corpore, vel industria hominis accedunt, veluti mercedes pensionesque, ex locationibus prædiorum urbanorum debitas vecturas jumentorum, naulum nauvium, *l. 1. § exercitorem. ff. de instit. l. 7. de usufr. leg. 34. ff de usur. l. 5. §. no.. passim. ff. de reb. cr.* Ubi tamen P. Fl. autographon habet obvenditionum. Quamvis fructus, & reditus, & obventiones ut plurimum eadem signific. appellantur, tamen reditus vocabulum, ut tradit Conn. *lib. 4. cap. 1.* proprium est in eo agro, qui nummo locatur. Idem in ædibus dici potest: Fructus autem in eo, qui naturalibus emolumentis insistit, unde fruges non tantum quas terra fert significantur, sed etiam fœtus pecorum, lana ovium, & alia hujusmodi, quæ fructus extraordinarii à *Varrone* vocantur *lib. 2. de re rustica, c. 2.* Briss.

OBVERSARI dicitur id, quod ita animo apparet, ut adesse coram videatur, & cerni.

OBVIARE translate pro resistere, *in leg. 1. C. quando lic. se vind.* Est autem, Obviam itum est avaritiæ, & non obviamentum legendum apud Ulpian. *in l. annonam de extraordin. crimin.* hoc est, ut vulgo dicitur, præventum, *furekommen.* Spieg.

O C.

OCCASIONEM veteres pingebant Deam pedibus alatam, rotæ versatili citatissimo motu circumactæ insistentem, in anteriore capitis parte capillis hirsutam, ut facile primum oblata apprehendi posset, in occipitio vero calvam, quod præterita pœnitentia doctos frustraretur ac deciperet, nec amplius apprehendisse pateretur, adeo etiam ut novacula, quam dextra manu in tergum reflexa continet, omnem omnino moram prætereundi sibi injectam, præscinderint, Gœdd. *ad l. 233. in pr. n. 1. de verb. sign.*

Occa-

Occasio, tempus actionis opportunum, quod in aggrediendo conficiendoque negotio, præcipuum habet momentum. Occasio, *Festus* ait, Opportunitas temporis casu prævenientis est. Verum & quælibet alia quovis eventu contingens opportunitas hoc nomine continetur, ut non fine causa veteres videantur Occasionem divinitate donasse. Porro occasionem damni præstans, damnum fecisse videtur, quomodo autem hoc Pauli verbum *in l. qui occidit.* §. *in hac actione*, ad leg. Aquil. intelligendum sit, explicat *Speculator* titul. *de judic.* Quod vero distet à causa occasio, indicat glos. *in l. rivis*, *ff. de rivis. & in l. si debitor. de leg.* 2. *c. de jurejur.* 6. Prat. Spieg.

Occasionem tenere, & remittere, contraria *Cic.* de legibus: Teneo, quam optabam occasionem, neque remittam.

Occidere, ait Cujac. 9. *obs.* 30. proprie est gladio, *l.* 10. *§. si ipse servus*, *ff. de pecu.* vel latius qualibet vi adhibita in Senatusconsulto Silaniano, & lege Aquilia, non fato.

Occidisse in continenti videbitur, qui interpositis horis apprehensam filiam adulterii ream occidit pater. Hæc *Ulpian.* verba *sub fin. leg.* quod ait lex de adulter. *Bart.* magnifacit &c. *Schard.* ex *Prat.*

Occidisse dicitur vulgo is, qui mortis causam quolibet modo præbuit, *l. ita vulneratus*, *ad leg. Aquil.* ut M. *Tullius* Antonium, qui Servio Sulpitio mortis causa fuit, Servium occidisse dicitur, & *in lege Cornel. de sicar. l. nihil interest.* occidat quis, an causam mortis præbeat, *l. nihil interest. eodem.* At in lege Aquilia is demum teneri visus est, qui adhibita vi, & quasi manu causam mortis præbuisset: tracta videlicet interpretatione vocis à cædendo, & à cæde, *l.* 51. *ff. ad leg. Aquil.* Itaque Ulp. *in l.* 7. §. 1. *eod. tit.* Occisum, inquit, accipere debemus, sive gladio, sive fuste, vel alio telo, vel manibus, si forte strangulavit eum, vel calce petiit, vel capite, vel qualiter qualiter. *Prat.* & *Cujac.* 15. observ. 26.

Occidere magistratum, inire. *Livius* lib. 23. Creatur Marcellus, qui extemplo magistratum occideret. Idem *lib.* 41. Collegam, qui extemplo magistratum occideret, creavit. *Prat.*

Occisio actus ipse occidendi. Occisio, cædes, sive mors. Verum occasus, ut magnæ rei, vel personæ superioris (nam solem namque occidere, & viros præclaros occidisse dicimus) ita casus parvæ rei est, vel personæ inferioris, si credimus *Donato* in comment. in 1. Æneid. *Spieg.*

Occisorum appellatione eos contineri *Labeo* scribit, qui per vim aut cædem sunt interfecti, ut puta jugulati, strangulati, præcipitati, vel saxo, vel fuste, vel lapide percussi, vel quo alio telo. Non etiam, si veneno, vel quo alio, quod clam necare soleat, sint interrupti, author *Ulp.* in l. 1. ad Syllan. Idem *in l.* 3. *ad l. Aquil.* Non enim sufficit, ait, occisum, sed oportet injuria id esse factum. *Prat.*

Occultare (frequentativum ab occulto, hoc est, abscondo quis intelligatur,) vide *C. de his qui latron. vel alter: crimin. res occultam.* Occultare se ab aliquo, est alicujus conspectu se auferre. Occultare autem rem aliquam alicui, idem est quod celare. Hinc occultator (quem exutum patrimonio Imperat. *Constan.* in insulam deportat, *l. unica*, *C. de his qui se deferunt*, *lib.* 10.) ad hominem receptator ad locum proprie refertur: quod & apud *Ciceronem* reperitur. Sustinuisset hoc, inquit, crimen primum ipse latronum occultator, & receptator locus. Quando vero testamentum occultate falsi specimen attingit *Bart.* tradit *in l.* 1. *§. & post. de tabu. exhib. & de instrument. occultantem*, *l.* 3. *§. si quis eod. tit.* Spieg.

Occultare circa columnas. Ulp. *de privil. cred.* Eum, ait, qui circa columnas se occultat, ut creditorem evitet, latitare placet. Sensum horum verbor. aperit *Alc.* c. ult. lib. 4. Parer. *Spieg.*

Occulte, hoc est, clam aliquid fieri dicitur, quod sine authoritate principis fit. *C. de his qui ex publ. ration. publ. pec. acceperunt*, *l. ult.* Spieg.

Occultum, quod haudquaquam probari potest, quod prorsus ignoratur, vindictæque expers est in hoc seculo: de quo tractatur *in c. Christiana*, 35. *q.* 2. Spieg.

Occumbit, qui in faciem cadit. Hinc milites morientes, qui mordicus humum captabant, occumbere dicebant. Incubat vero, qui fovet. Hinc Gallina, incubatrix. *Alc.* de verb. sign.

Occupabit conditio institutionem, pro eo quod est, committet, & ei faciet locum, *l.* 17. *de condit. instit.* Briss. *in parerg.*

Occupantis fieri dicuntur ea, quæ in medio posita in nullius privatim bonis sunt, *leg.* 3. *& l.* 7. *§. insula. ff de acq. rer. do.* Et ita occupatione sua quæque fecisse eos, qui primi in vacua venerunt *Cic.* 1. *Offic.* scribit.

Occupantur mobilia: Invaduntur mobilia, *§ pen. vers. quod non solum. Inst. vi bon. rap.* licet quandoque & res immobilis dicatur occupatio, ut *l. domum C de rei vend. in gl.* 1, Spieg.

Occupare significat proprie, ut ait *Valla*, quod in commune, sive in medium positum erat, ante alios capere: unde jus occupanti dicitur. Est etiam locum tenere, aut capere & vi arripere. Nec non lege prævenire, ut qui prior litem contestatur, *l pluribus ff de procur. l. si pluribus, de leg.* 1. Titius *de verb oblig. & simil.* Julianus *tit. id. in l. stipulationes* commodissimum, occupari eleganter pro præveniri usurpavit: ita interpres pro denominari, vel dici, non satis scire exposuisse videtur. Notius est, quod occupasse dicitur, qui prior ad sententiam venit inter ejusdem conditionis creditores, ut traditur *in leg. inter eos, ff. de re judic.* & inibi, quod vulgo dici solet Melior occupantis est conditio, explicantur. Sic occupare locum, *Cic.* 3. *de Finib.* accipimus, & apud *Cælium.* Occupare primos menses. Sic & occupare insidias, apud *Justinian.* lib. 34. *Spieg. Prat.*

Occupare alias est detinere. Et inde occupatus, quia antea negotiis detentus, non potest alteri operam dare. Occupato opponit otiosus, Cic. *Tusc.* 1. ut si occupati, inquit, aliquod profuimus civibus nostris, prosimus etiam si possumus, otiosi, *Prat.*

Occupare alias pro præoccupare, prævenire, dicendo ea, quæ possent in futurum objici. Unde occupatio schema Rhetoricum, cum diluitur id, quod ex adverso postea forte torqueri contingeret. Huc pertinet, quod dicit Ulp. *in l. stipulationes commodissimum*, *ff. de verb oblig.* Doli autem clausula, inquit, ad ea pertineat, quæ in præsentia occupari non possunt & ad incertos casus. *Prat.*

Occupare pecuniam, exercere, otiosam non relinquere. *Columella* lib. 2. c. 8. *de villico* loquens. Neve negotietur sibi, pecuniamque domini, aut animalibus, aut rebus aliis promercalibus occupare, quæ eadem verba ipse

idem iterat *libr.* 11. *c.* 4. Hinc Occupare pecuniam, pro locare fœnori, Cicero pro Flacco: Pecuniam adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupavisti. Idem *Verri.* 3. Præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat. *Prat.*

Occupare bona fiscus dicitur, in quæ manum injicit, quæque ut sibi quæsita vel obligata apprehendit, *leg.* 2. *ff de requir. vel absentibus l.* 1. *C. de donat. inter vir. & uxor.* Briss.

Occupatio in genere definitur apprehensio rei justa, sola apprehendentis voluntate constans. Hæc ita duplex est, captivitas & occupatio ita dicta in specie. Captivitas est occupatio jure belli facta, §. *item ea qua Inst. de rer. divis.* Eaque vel est rerum vel hominum: rerum indistinctè quarumvis, sive sint alicujus, sive nullius. Hominum etiam indistinctè quorumvis, tam liberorum, quam servorum: Et liberorum, ut captivitate fiant servi capientium, atque adeo libertate amissa qui in dominio ante non erant, in dominio per captivitatem esse incipiant: servorum autem, ut qui ante captivitatem servi erant alterius, post captivitatem fiunt servi capientis. Occupatio in specie dicta est occupatio rei, quæ nullius est. Et hæc idem est duplex, venatio & inventio. Venatio est occupatio animalium quæ natura sua sunt fera: cujus species sunt. Venatio proprie ita dicta, quæ est bestiarum; piscium, quæ dicitur piscatio: & aurum, quæ est aucupium, de quibus agit Justin. *in* § *fera igitur, Instit. de rer. divis.* Inventio est occupatio rerum aliarum quam animarum. Vult *ad d.* §. *fera igitur.* n. 3.

Occupatorius ager. Vide supra Ager occupatorius.

Occurrere pro obsistere, obstare, impedimento esse, ut occurratur fallaciis venditorum, *l.* 1. §. 2. *de adi. edict. l. si patronus in fi. ff. de do. l.* 46. *ff. de fidejuss.* Sed hæc significatio minus est propria. Proprie enim est, adversum tendere, ut *Alciat.* monuit. Sic *l. Marcellus ff. de don. int. vir. & uxor.* Marcellus scribit, cum detrahere sine mulieris damno & cura meum SCti, quod detrahent bis negotiationis causa occurrit. *Prat.*

Oceanum pro occidua terrarum parte, in Authe. *ut c. vel eccl. Rom. cent. ann. gaud. prascr.* Interpres accipit D. *Augustinus* Mari magno, inquit, cingitur terra, qui vocatur Oceanus. Hunc quidam ϐαλανεῖον κόσμου id est, mundi Baltheum appellarunt Probi testimonio, ut annotavit *Hadr. Junius* animadvers. *lib.* 3. *c.* 4. Ejus æstus idem mirabiles vere dixit: quod eorum nemo adhuc veram causam ad liquidum deprehendit, sive gemini diurni incrementi, sive gemini menstrui, quas naturæ aquas vivas vocant plena luna & coitu. Sunt Oceano per partes sua indita nomina, quæ apud authores leguntur. Vide *c.* 36. apud *Solin.* & *Vadian.* tit. *insula Oceani pracipua.* Spieg.

Ocellata, De ocellatis diversa Grammatici sentiunt, & ut in re ignota emendationem comminiscuntur, ac modo castellatis, modo oscillis, modo offilatis vel officulatis vel officulis, ingeniose, quis negat? reponunt, & quid non ariolantur & divinant? Sed ocellatis probat *Turneb.* eoque verbo venire avellanas nucularumque genera, quæ ocellorum quandam præ se speciem, & rotunditatem ferant. Hanc vocem mutuo sumpsisse videtur à *Varrone* Tranquillus. Nam *Varro* auctore *Nonio* scripserat in Marcipote.

Altera exorat patrem libram ocellatorum,
Altera virum semodeum margaritarum,

De *Turneb.* adversar. *lib.* 3. *c.* 19.

Ὀχλαγωγίαν quamvis turba popularis concitata in unum locum confluit. *Prat.*

Ὀχλοκρατεῖς dicuntur, qui impetu plebejo eriguntur, non legitima Democratia. Ex *Bud.* Spieg.

Ociosum id significat apud Ulp. *in l. quod aut lex. ff. de adult.* quod non satis eleganter vulgo dicitur non sine mysterio. Ex *Alc.* lib. 4. de verb. sign. *Spieg.*

Ociosa pecunia ab JCtis dicitur, quæ in arca jacet, nullum suo domino fructum afferens: ejus meminit *l. qui semisses, de usur. l. quintus, de pos.* Hotom. §. *tua gratia. Inst. de mandat.*

Ociosæ sententiæ, id est, vulgares, & nihil pulchri continentes, apud *Quint.* lib. 1. *Spieg.*

Ocium vocatio a labore. Sunt enim contraria, ocium, & labor, sicut ocium, & negotium. *Spieg.*

Ociositas. Vide, Quoad vivam.

Ociositas est vacatio à labore, ut in hoc exemplo: Ociositas & voluptas arma sunt hostis antiqui, ad miseras animas captivandas, *c. nisi cum pridem, vers. verum propter. exer. de renunt.* Jo. Bell. *Etym.*

Ocium item pro tranquillitate, pace, & quiete, invenitur apud idoneos authores: & pro literario statu etiam accipitur, quod qui studiis literarum operam dant, necesse sit, ut cæteris negotiis vacui sint, *Spieg.*

Ocrea crurum armatura. *Gloss. in l. à lat gato, C. de nupt.* Vid. Caligatus Miles.

Octava quid sit, vide *l. ex praestatione, C. de vectigal.*

Octavo mense natus, non habito respectu anni, quem Cæsar ordinavit, sed ex cursu lunæ considerandus est. Is secundum naturam vivere non potest, idque medicinæ autoribus receptum est. Ex *Alciat.* Spieg.

Octavarii ut *Haloander* veterem lectionem cum *Zasio* secutus legit, exactores dicti sub octava parte, quæ nomine vectigalium exigebatur tempore Gratiani, Valentin. & Theodosii Imp. à legatis, *C. de vectigal.* Spieg. Adde Brechæum *l. inter publica. in tit. de verb. & rer. sig.* Franc. Duaren. *in commun. ad tit. ff. de public.* Octavarii legit, ubi eum vide *in cap.* 2.

Octavenus, non levis juris auctor, citatur à Martia. *l.* 1. *ff. qua res pig.* Aliquoties etiam ab Ulp. *l.* 16. & 18. *ff. de hared. pet. l.* 12. §. *ultim. ff. de usu & habit.* Sæpius vero à Paulo, ut *leg.* 9. *ff. de jurisd. l.* 6. *ff. de rei vind. l.* 2. *ff. quem. serv. amitt.* Briss.

Octoni scrupuli, pro octo scrupuli, *in l.* 1 *C. de metallat. & metall. lib.* 11. ut octoni menses pro octo mensibus, apud *Plin.* de cervis loquentem. Octonis mensibus ferunt partus. *Spieg. Brat.*

Octophorum, cujus ad Q. Fra. meminit *Cicero*, vehiculum octo rotarum fuit, quo maxime Caligulam usum *Tranquillus* refert. Vide *Corrasium* lib. 3. *Miscellaneor. c.* 20. Sic *Martialis* Octophoro sanus portatur, Avide Philippus. vide Duaren. *ad l. si ex toto*, 8. §. *si ita legatum*; *in princ. ff. de* 1.

Oculis & affectu, ut acquiratur possessio; *Paulus* docet *in* §. *pen. l.* 1. *de acquir. possess.* Spieg.

Oculis rem subjici, est quod vulgo dicunt: *Auf den Augenschein weisen*, de quo in l. si irruptione, ff. fin. regum. Si quidem certior aure arbiter est oculus, & ut eleganter dicit Imper. de gradib. §. *fi. magis* veritas oculata fide, quam per aures, animis hominum infingitur. In summa, inquit *Erasmus*, ad cognitionem magis faciunt aures, ad fidem faciendam certiores sunt oculi. Unde & vulgo, si quis fabulam narret parum verisimilem, rogare consuevimus, num ea conspexerit? Quod si neget, verum audisse modo, ri-

do ridetur. In oculis habere, pro semper ad aliquid intentum esse, ut interpretatur *Budaus.* Oculorum in actione consideratio petenda est ex *lib.* 11. Quintil. *Spieg.*

O.ULATUS testis, qui se vidisse dicit id, quod narrat. *Plaut.* Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem.

O D.

ODIANI, alii Audiani, hæretici sunt. Eorum meminit *l.* 5. *C. de haret. & Manich.*

ODIOSA sunt, quæ è jure communi, vel à justitia exorbitante ut dicit *Philip. Cornaus.* Spieg.

ODIOSÆ actiones, vide Pœnales actiones.

ODIUM à nostris favori opponitur: receptumq; est, ut quemadmodum ea, quæ sunt in favorem constituta, non licet interpretari in incommodum, ita nec in converso casu, quæ in odium, duræque sunt constituta, ad favorem applicentur. In sacris vero literis odium multifariam accipitur. Odit, qui aversatur: ut Deus odit omnes operantes iniquitatem. Et David perfecto odio oderat impios, quum tamen illis optaret bene, nempe ut resipiscerent. Odit, qui affligit & punit, ut judex licet odio vacet. Odit patrem & matrem, qui illos amore pietatis deserit. Odit animam suam, qui eam exponit periculo, studio pietatis. Quod & Albericus admonuit, odio peccata habenda, non homines, citans 85. *dist. c. odio. & 24. quæst.* 4. *c. duo.* Adstipulatur proverbialis versus: Mores amici noveris, non oderis. Porro neminem alterius odio prægravandum recte pronuntiavit Justinia. *in l. si quis in suo C. de inoffi. testam. §. legis autem veteris.* Sed nec ignorandum, non pugnare sibi legem, dicentem, odio habebis inimicum tuum: & Si esurierit inimicus tuus, cibum dato illi. Hoc enim percipitur perfectis, illud conceditur imperfectis. *Spieg.*

ODIUM testis, quomodo probandum sit, docet *Spec.* tit. de test.

ODOACUS, cujus *glos. in l. decernimus. C. de sacr. eccles.* meminit, idem est, qui ab Italis Odoacer dicitur, à nobis Othacatus, ab Herculis vero, quorum princeps erat Gothicæ nationis populis, *Oedacker* vocabatur, is Augustulum expulit, male ominati nominis principem, inter eos postremum, qui post Valentinianum tertium Romæ rerum potiti sunt. Adversus Othacarum missus est *Ditericus de Berna* in Italiam, *Zenonis* temporibus. At jam circiter Imper. Martiani annos Romani majestas Imperii convulsa erat per Othacarum, quæ sero admodum ad Francos principes, quum simul Galliæ imperitarent, translata est. Quod *Albericus*, Antiquitatis non omnino indiligens indagator, animadverterit. *Spieg.*

ODONUM *Ulp.* meminit *in l.* 28. §. 17. *ff. de aur. arg.* Alia, inquit, causa est odonum: quia usum calceamentorum præstant. Significare videtur soleas laneas, aut lineas, quarum alteras caloris, alteras mundiciei causa induimus. Udones tamen apud Martialem legimus: nam de Udone cilicio hoc ex Epigram.

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti,
Cinyphio poterit planta latere sinu. Hotom.

De hac dictione vide quid annotaverit *Tiraquel.* in 3. connub. num. 27. part. 3. *Turneb.* quoque *libro* 2. *adversar. capit.* 7. Udones dici debere contendit, & exponit esse calceamenta ex hircinis pilis texta.

ODOR, per translationem, judicium significat, ut probat *Budaus* Justin. vulgari modo in Auth. de Leonibus. In odorem suavitatis oblata, dixit: quod *Haloander* significantius, ut omnia reddidit: quem vide sub fin. Auth. *Spieg.*

ODORES penore legato contineri *Ulp.* ait in *l.* 3. §. *Servius*, *ff. de penu. legat. & l.* 7. *§. illud plane, ff. de in rem verso.* Utrobique autem ab unguentis odores separantur. *Briss.*

ODORES id est, aromata apud Ulp. *in l. ideo, ff. de in rem vers.* Si odores & unguenta servus emerit, & ad funus erogaverit. *Spieg.*

ODYSSEA opus est *Homeri* poetæ, in quo Ulyssis errores prosequitur, quoniam Ulysses à Græcis dicitur Odysseus: citatur à *Marcello* in tit. *de legat.* 3. *l. legatis,* & . Nebriss.

O E.

OECONOMI appellantur actores seu dispensatores ecclesiæ, quibus scilicet rerum ecclesiasticarum gubernatio & dispensatio consensu episcopi conceditur, *l.* 14. *C de sacr. eccles.* dispensatorem pauperum Leo & Anthemius definiunt *in l.* 31. *§. hoc nihilominus C. de episc. & cler.* Alias œconomi definiuntur, qui ecclesiasticas tractant rationes, *l.* 3. *C. de his qui ad eccles. confug.* Briss.

OECONOMUS, qui Latine dicitur administrator rei familiaris, quomodo mutuum det, vel accipiat, traditur à Doct. in *l. civitas. ff. si cert. pet.* Spieg.

Οἰκοσίτης qui domi aliter, nec lucratur expensas, sed ex suo vivit. Est & qui citra ullam mercedem civitati operam præstat.

OEDASTICUS, vir, ponderum & staterarum rationem; optime callens *οἶδα* enim idem est quod scio: *στατικὴ* ponderatio. Alc. *C. de ponderat. in l.* 2. *lib.* 10.

OENOMELI Græce, mulsum est Latine, *οἶνος* vinum, *μέλι* mel, Ulp. *de trit. & vin. leg.* si quis vinum, œnomeli plane, id est, vinum dulcissimum continebitur. *Nebriss.* vide *Mulsum.* Adde Forcat. *in penu. juris civil. c.* 8. Dioscor. *lib.* 5. *cap.* 12. Isidor. *lib.* 2. *Etymol. c.* 3.

OENOPHORUM vas est vinarium. Juvenal. *satyr.* 6. Utitur hoc vocabulo itidem Apulejus *libr.* 2. & 8. Asini & Martialis. Observavit Vives apud Plinium, inter opera Praxitelis recenseri œnophoron, qui non tam vas quam puer esset vinum ferens. *Spieg.*

OENOPOLIUM, caupona, locus ubi vinum venale est.

Οἰνόπται Græcis inspectores, qui in conviviis modum imperabant, ne quis aut plus satis biberet, aut parum ab aliis. *Spieg. Hot.* Plato de Repu. *μηνάμονας* vocavit, quod leges admonerent. Observabant autem etiam, quæ in conviviis fieri solerent. Et erat vulgaris magistratus & tenuis, ut ait Philin. Rhetor in Crocavidarum disciplina triumque virorum numero, qui inde *ὀφθαλμοὶ* sunt vocati, oculi, quod non raro, quos oculos mentis ipsi convivæ vino victi perderent, hi restituerent monitionibus. Symposiarchæ ab his Postello tantum nomine differre videntur, de magistratibus, *Athen. c.* 38.

OESTUM, vide Chiliad. *Erasmi.*

O F.

OFFENDERE est aliquem dicto factove lædere, & eo modo ejus iracundiam provocare. Servus missus in villam, quia dominum offenderat, *l.* 35. §. *rer. ff. de hered. inst.* Quamvis pro invenire interdum sumitur, sed præter opinionem. Qui item committit, unde pœna irrogatur, offendere dicitur, *l. testamento. ff. de test. milit.* Spieg.

OFFENDERE apud judices, *Budæ* est, condemnari, h. e. contrariam auferre sententiam, exemplo Cic. pro Cluent. *Spieg.*

OFFENDERE legem, Senatusconsultum, & offendere legi, in libris nostris invenitur, *l.* 40. *ff. de jud. l.* 3. §. *is autem, ff. ad Maced. l.* 1. *ff. de usu-*

de usuris. Sine offensa dicti, *l. 6. ff. de postul.* Briss.

OFFENDICULUM, impedimentum, obstaculum. Usus est hoc vocabulo Plin. in epist. & Rom. Pontif. *in c. prudentiam, extr. offi. deleg. & c. accusatus, de haret. l b. 6.* Albert.

OFFENDIMUS quandoque verbis, ut patet in *l. nullum. C. de testibus.* Sed ut succurratur ei, qui veretur, ne offenditur. Bart. differit in *l. fact. ff. de rer. division.* Idem ne cautione, tum quando petenda sit, offendaris, latissime demonstrat in *l. illicitas. §. ne potentiores ff. de offic. praesid.* Spieg.

OFFENSA est animo hæredis indignatio, & ita ex alicujus malo merito concepta. Sic levis offensa gravissimis inimicitiis opponitur, *l. 3. §. ult. ff. de adim. legat.* Briss.

OFFENSA fere active sumitur, estque ejus, qui offendit, autore Valla. Quæ vero vel dicenda, vel jure intelligenda sit offensa Bart. tradit in *l. quidam cum ff. de hered. instit.* offensio plurimum passive accipitur: aliquando tamen active, test. *Bud.* Ut vero & hæc accipienda sit, idem docet in *l. licitatio ff. de pub.* præterea quo sensu in lege municipali, sive, ut vulgo loquuntur, statuto veniat. *Bart.* quoque ostendit in *l. cum te, C. de in offic. testam.* Prat.

OFFENSA quot modis dicatur notatur *in cap. cum illorum, ff. de sen. excom.*

OFFENSATOR, qui in re quacumque sæpe excidit ab eo, quod suscepit, & quod efficere contendit. Quintiliano est, qui in legendo identidem resistit, aut potius, qui perperam legit *Prat.*

OFFENSUS, iratus, exacerbatus, sive ad odium incitatus ut loquitur *l. 19. C. de inoff. testam.*

OFFENSUS, id est læsus à judice, ad offensorem accusandum cogi potest. Bart. in *l. in eum, ff. de accus.* Spieg.

OFFERRE, exhibere significat, quod Barbari præsentare dicunt. Pro opponere etiam sumitur: ut apud *Cicer.* pro Sestio, & Cajum. *in l. pen. de dolo.* Spieg.

OFFERRE, & deferre jusjurandum legimus. *Spieg.*

OFFERRE crimen, pro criminari ἔγκλημα ἐπιφέρειν, ut dicunt Basilici, *l. 1. de quaest.* Prat.

OFFERRE pecuniam, quod barbaris est præsentare, apud Marcellum *in l. tutor pro pupillo, de adm. nist. tut.* ubi *Ulpia.* notat, non sufficit obtulisse, nisi & deposuit obsignatam tuto in loco. *Spieg.*

OFFERRE se liti dicitur, qui ultro nihil ad se pertinentis causæ actionem excipit *l. 49. ff. de petitio. hered.* obtulisse liti videtur se procurator, qui sine mandato in aliena lite judicium excepit, & se obtulit *l. 4. ff. de re judicata.* Dupliciter autem se liti offerre dicitur, vel ultro suscipiens defendendam causam absentis, cum satisdatione judicatum solvi: quo casu nec actio ex stipulatu, nec actio judicati in dominum datur *l. si procurator.* in *fi. ff. de procuratoribus,* vel ultro suscipiens defensionem præsentis, qui proprie cognitor dicitur, quo casu non ipse cogitur satisdare judicatum solvi, sed dominus litis, *l. si ad defendendum, ff. judicatum solvi,* Dicitur & simpliciter offerre se alicui, *l. penult. ff. de dolo*, Si te Titio obtuleris de ea re, quam non possidebat, &c. *Prat.*

OFFERRE quoque se defensioni dicitur, qui defensoris loco judicium pro alio accipit, *l. 25. ff. de rei vindication. leg. 22. ff. ex quib. causis major, l. 59 §. 1. ff. de noxalib.* Briss.

OFFERRE se etiam dicitur, qui sui copiam facit, seque sistit, *l. 13. §. ult. ff. de re milit. l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar.* Briss.

OFFERRE se statum, hoc est, sine aliquo intervallo, in casu *l. cum quidam ita ff. de leg. 2.* Spieg.

OFFERRE luminibus, & altius tollere, quandoque pro eodem sumitur. Alber. ait, citatis, *l. 1. ff. de servit. urb. praed.* Lege, Luminibus, & paulo post officiendi.

OFFICIALES ministri seu apparitores magistratuum sunt, Paulus *lib. 5. senten. C. de fisc. advocat.* Quoties sine authoritate judicati officiales alicujus bona occupant, vel describunt, vel sub observatione esse faciunt, aditu procuratore injuria submovetur. Ulpia. *in l. 1. §. si quis ultro, 19. ff. de quaest.* Potest itaque decreti gratiam facere, & eam per officium distrahi jubere, sicque sumitur hoc verbum, *tit. C. de filiis officialium.* Prat.

OFFICIALES operæ, *in l. operæ, ff. de oper. liber.* sunt cujuscumque artificii operæ, quas patrono libertus officii causa præstat. Separantur à fabrilibus *l. 26. §. libertus, ff. de condict. indeb. l. 6. ff. de oper. libert.* Briss.

OFFICIALIS foraneus est, qui in certa Diœceseos parte ad tempus vices Episcopi gerit, *gloss. in Clement. 2. de rescript.* Pratejus.

OFFICIALEM à Vicario separat Alber. *c. cum nullus, de tempor. ord. in 6* De Officialibus vide late Bart *in l. de pupillo, §. si quis ipsi ff. de oper. nov. nunt.*

OFFICIALIUM varia esse genera, notat Zas. *in l. principaliter, si cert. pet.* Sunt enim, ait, rectores provinciarum, sunt præsides: gubernatores prodomi, sive, ut vulgo vocantur, vicedomini: administratores sine jurisdictione, & cum Jurisdictione. Sunt & Aulici, ques Palatinos nominant. Sunt & multa alia genera: sicut habemus de *offic. in ff. & in C.* Hi officiales sunt aliquando perpetui, aliquando administrant ad tempus. De quibus loquitur *l. periculum, ff. si cert. pet.* Spieg.

OFFICIALES, vicariosque episcopi ex laicis deligi posse, negant: quod lege divina cautum sit apud Mosen: *Non arabis in bove simul & asino*, hoc est, homines diversæ professionis simul non sociabis, *c. in nova, 26. qu. 7.* Quod & *Baro à Tautenberg.* indicavit. *Spieg.*

OFFICIENDI luminibus vicini servitus, cum jus est luminibus vicini officere, *l. 2. ff. de servit. verba. praed. l. 2. ff. de servit. rust.* Cum autem servitus imponitur, ne luminibus officiatur, hoc maxime adepti videmur, ne jus sit vicino invitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina nostrorum ædificiorum, *l. 4. ff. eodem tit.* hoc enim observatur ea servitute constituta, & ne lumina obscuriora fiant. Sive igitur arborem ponat, sive quodcumque aliud faciat ad luminis impedimentum, adversus servitutem fit, *l. 15. & l. 17. eod. tit.* Brisson.

OFFICII commoda dicuntur omnia ista, quæ præter publicum salarium lucro accedunt, *Conn. lib. 4. c. 15. n. 7*

OFFICINA ab officio dicta est, in qua artifices operas exercent juxta *Old.* Per translationem tamen *Cicero* dixit, officina nequitiæ, & Bud. officina æquitatis, Ulp. *in leg. 4. §. ait, prætor, de his qui not. infam.* Sive balneator, inquit, fuerit & (veluti in quibusdam provinciis fit) in balneis ad custodienda vestimenta conducta habeat mancipia, hoc genus observantiæ in officina, lenocinii pœna tenebitur. Hic locus ex *Haloandro* omnino sic legendus est, & minime cum negatione, quæ hactenus obscuravit sensum Jurisconsulti, Taceo, quod torquet interpretem vocabulum officina, alioqui clarum. *Spieg.*

OFFI-

OFFICINA à Taberna differt. Taberna enim erat ædificium in loco publico, ubi merces & quæcumque alia opera omnis generis venum proponebantur. In officina vero ipsa opera fiebant, teste Valla *lib.* 4. Brechæus *l. inde tabernacula, ff. de verb. & rer. sign. &c.*

OFFICIOSE pro diligenter & ex animo, Paul. *in l. portiones, ff. de his quibus ut indign.* officiosè agere circa d. functi vindictam convenit. *Spieg.*

OFFICIOSUS vide paulo post. officio suo fungi.

OFFICIO judicis contineri dicitur, quod ei tacite pro suo jure commissum est, quamvis nullam Prætor in formula mentionem ejus fecerit. *Imperat. §. ult. de perpet. & tempor.* Si ante rem judicatam is, cum quo actum est satisfaciat actori, officium judicis est eam absolvere. Pompo. *l. 9. ff. de furt.* Sed si eam à fure vindicassem, condictio mihi manebit. Sed potest dici officio judicis, qui de proprietate cognoscit, contineri, ut non aliter jubeat restitui, quam si conditionem petitor remitteret. Sic in *l. plane,* 38. *ff. de pet. hær.* Ubi quæ perspicuam æquitatem habet, officio judicis contineri dicuntur. Sic in *l. cum is* 44. *ff. eod. l. qui per conclusionem,* 42. *§. ult. ff. de act. empt. l. si vulneraverit* 43 *ff. locati, sic in l.* 7 *ff. de neg. gest.* Tantumdem, ait *Paulus,* in bonæ fidei judiciis, officium judicis valet quantum in stipulatione nominatim ejus rei facta interrogatio. Et in *l. Lucius* 17. *ff. depositi.* Est constitutum in bonæ fidei judiciis, ut tantumdem possit officium arbitri, quantum stipulatio. Et *l. si reus paratus,* 37. *ff. de procuratorib.* si reus paratus sit pecuniam solvere procuratore agente quid fieri oportet? Si lis contestata est, hoc est, hoc omne officio judicis dirimendum est. *Prat.*

OFFICIO judicis assequi *l. secunda ff. de distract. pignor.* Cicer. Stoicos sequutus, officiorum duo facit genera: alterum absolutum, quod pertinet ad virtutes illas absolutas, id est, ad sapientiam, & proinde ad finem bonorum: idque Græci *κατόρθωμα* vocant: Latini rectum aut recte factum, omnes numeros virtutis continens. Alterum genus positum est in præceptis vitæ communis, cujus consideratio ad jurisprudentiam propria est. Medium & commune etiam nominant, quod in utramque partem, & sapientiæ & stultitiæ natura sua verti potest ab utente, qualia sunt, quæ in republica, aut vita privata, circa honores, opes, gloriam & similia facimus. *Spieg.*

OFFICIO suo fungi, *l. 1. Cod. qui pet. tut.* Terent. in se cruciante officium fungi dixit. Itaque qui se immiscet officiis juvandi gratia, officiosus dicitur: & non officiosus, id est, quietus & domi residens. Interdum pro eo, Catanæo teste, quod nocet: intelligimus officiosum, ab officiendo. *Spieg.*

OFFICIO judicis cautione vel satisdatione victo mederi: vide *Neratium* in l. pen. ff. de pet. hæred. *Spieg.*

OFFICIO dulci functus dicitur, qui officium vitæ implevit. Dulce enim dulceve munus vita dicitur. Gothofr. *in not. ad leg. 1. C. de his qui sibi adscrib. in testam.*

OFFICIUM est filii, uxoris, & earum personarum, quas necessitudo suscitat, & ferre opem jubet. Beneficium est, quod alienus dat, qui potuit sine reprehensione cessare. Ministerium est servi. Rævard. *l. hæredem ejusdem potestatis, ff. de reg. jur.*

OFFICIUM ut Grammaticis notum est, dicitur quasi efficium, ab efficiendo, quod unicuique personæ congruit, ut ait *Donatus* in Adelph. Terent. *act. 1. scen. 1.* Sic officium pietati *in* l. 2. *ff. de inoffic.* quod à parentibus in liberos proficisci debet; Officium etiam magistratus, & jus dicentis, ut prætoris, quod latissime patere traditur *in l. 1. ff. de jurisdict. omn. judic. l. 27. ff. de verb. oblig. l. 22. ff. si cer. pet. l. 1. §. an autem, ff. de posit.* Separaturque ab officio judicis in stipulationum divisione, quod in singulis causarum generib. propriam inspectionem habet, ut ex tit. de rei vindic. fam. ercisc. commun. divid. & ex *leg. 25. §. item sciendum. ff. de ædilit. edict. patet.* Officium modo munus publicum honoremque significat, *l. 2. ff. de his quæ ut indig. l. 4. §. 1. de off. procons. l. 12. §. pen. ff. de judic. l. 6. de cap. dem. leg. 2. ff. de divers. reg.* modo officiales ipsos & ministros magistratuum, ac præsidum, *l. 6. §. ne tenuis, ff. de offic. præsid. l. 74. de evictionib. l. §. pen. ff. de serv. fug. l. 72. ff. de furt. leg. 6. C. de sen. & interloc. leg. 35. de decurionib. lib. 10. C. l. 1. C. ad Turpill.* Sic officium præsidum, comitum, præfectorum, procurator fisci accipimus, *l. 3. C. quando fisc. vel privat. l. 2. & l. 3. ad fin. de canon. largit. tit. libr. 10. C. l. unica in fin. de collat. donat. l. 54. de decurionib. eod. l. 1. C. ne fiscus rem quam vend. l. 1. de bon. vacantib. C.* Et apud *Tertul.* in l. b. *de fuga in persecutio.* ad fin. Sic officium præsidiale, in l. *C. de præscript. 30 ann.* Officium censuale *l. 18. ff. de testam.* & apud *Symmach. lib. 1. Epist.* 46 Cohortale officium, *l. 33. C. de appellatio.* Officium comitianum, *l. 2. C. de Offic. milit. judic.* Officia etiam provinciæ Donatus in Phormion. vocari scribit prætores, qui mittuntur in provinciam, quod cum officio mittantur. Sed & locum ipsum in quo officiales consistunt, officium appellant, *l.* 7 *in fi. ff qui satisdat. cog. l.* 17 *ff. in jus voc.* Plin. *lib.* 1. *Epist.* Paucos post dies ipse me regulus convenit in prætoris officio. Quod etiam modo *Asco.* in 2. Verr. loquutus est. Cæterum officialium verbo JCti utuntur *in l. 34 ff. si cert. pet. l. 6. § si quis comitum, ff. de pœn. l.* 5. *§. missus. ff ut in poss. leg. l. pen. ff de bon. damnator.* Et Imp. *in leg. 4. c. de episc. & cler. l. 2 de delatorib. lib. 10. C.* & alias sæpe. Quo tamen verbo, præter *Apulejum*, vix quenquam receptæ authoritatis usum credo. *Briss.*

OFFICIUM servile ministerium nonnunquam significat, *l. 46. §. actores, ff. de jure fisc. & ab artificia separatur, leg. 65. §. 1. ff. de leg. lib. 3. l. 24. ff. de manumiss. test.* Imo & à ministerio, *in l. 65. ff. de leg. lib.* 1. Briss.

OFFICIUM. Officium generatim loquendo, cum ad omnes homines pertineat (siquidem *Cicero* de officiis scripsit, & D. *Ambrosius*) quantum intelligo, est congruus actus uniuscujusque personæ. Vel, id est, in quod quisque incumbere debet ut ipsum sicut charitas postulaverit, quoad potuerit, effectum, reddat. Hinc in jure civili extant tituli, De officio assessorum, civilium judicum, comitis Orientis, & hujusmodi alii, paulo autem aliter in jure canonico, nimirum, ut officium sit ecclesiasticarum rerum administratio, sine præeminentia & jurisdictione, *c. 1. ubi Doct. de consecr. in 6. ut sacrista, c. 1. de offic. sacrist. cap. Salvator.* 1. *quæst.* 3. Quæ omnia recipi volo, nisi diversum habeat consuetudo, *c. cum olim. de consuetudin. cap. consuetudo,* 12. *distinct.* Aret. *cons* 23.

OFFICIUM vel ab efficiendo, vel ab officiendo dicitur, id quod unusquisque efficere debet, ut nulli officiat: servata scil. honestate, quid loco, quid tempori, quid personis conveniat. Sic quomodo omnes debeamus esse in officio, tractat eleganter *Cicero* in libris officiorum: Et quidem

quidem, iis perlectis, cuilibet patet, quod officii nomen prorsus consentit cum Græca voce, καθῆκον: nisi quod Latina quam Græca plenior est: sicut *Cicer.* in epist. qua jam ad Atticum docet, his verbis: Quod de inscriptione quæris, non dubito, quin τὸ καθῆκον officium sit: nisi quid tu aliter, sed inscriptio plenior de officiis. Utuntur præterea hoc nomine Latini pro beneficio, vel honesto quodam obsequio, pro magistratu, aut pro eo, quod in publico fit: ut cum *Ulp.* dicit, Fœminæ ab omnibus officiis civilibus, vel publicis remotæ sunt, *leg. 2. de regul. jur.* sunt tamen, qui hæsitant, an veteres & probati scriptores sic usurpaverint: aut saltem raro fecisse hoc, si fecerint. Nostris ut genericum nomen multa continet: *ut not. gl. in legatis, §. si ex officio, ff. de lega. 13.* Sic sumptum & artificiales & officiales simul operas complectitur. In specie vero, non alias quam sui nominis hoc est, officiales designat: quarum est mentio *in leg. si non sortem, ff. de cond. indeb.* Quod admonuit Zas. *in §. libertus jam dictæ l.* Jurisconsult. per tropum officium, pro officialibus usurpavit, sicut *in l. 2. ff si cert. pet.* Spieg.

Officium alias gratuitam operam significat, quam quis mera voluntate aut amicitia ductus, præstat. Hoc sensu, iniquum esse officium suum cuique damnosum esse, *ait l. 7. ff. quemad. test. aper.* Briss.

Officium advocationis. *Ulp.* Inter officium advocationis, & rei suæ defensionem, multum interest, inquit, nec propterea quis (si postea cognoverit rem ad se pertinere) quod alii eam vindicanti, tunc ignorans suam esse, dominium suum admisit. *l. inter. ff. de rei vend.* Old.

Officium judicis est actio, laxiore videlicet significatione. Nam appellatur judicium extraordinarium in *l. 1. Cod. de libert. & eorum liberis.* Et judicium istud extraordinarium dicitur *actio in libertis, C. eod. tit.* Quid igitur dubitandum est? *Old.* Cæterum Juris nostri interpretes vehementer sese in explicanda hac quæstione torserunt, utrum officii judicis imploratio actionis definitione contineretur, cum tamen neque quis judex neque judicis officio contineretur, satis intelligerent. Quod enim magis ridiculum est; quam quod Romanam responsum ad implorationem officii judicis detorquent, cum *in l. hæreditas, in fin. ff. de petit. hæredit.* stricto jure nullam competere actionem, respondit, sed principali, aut pontificali autoritate debitorem compelli; de religione namque, ut monumentis, & eorum sumptibus, de quibus ibi agitur, pontifex cognoscit, ipso *Ulpia.* auctore *in l. ult. ff. de mort. infer.* nulla stricto jure actio competebat: itaque ad prætorem, qui ut Pomponius ait *in l. 2. ff. de orig. jur.* non nisi ex edictis suis jus dicebat, minime pertinebat. De judice autem Papiniani nullum verbum est, quod ulla ratione recte accipi intelligive possit. Præterea non modo prætorem cæterosque Romæ magistratus dare posse judices, ac proinde actiones, nemo ambigit, *ex l. cum prætor. ff. de judiciis*, non minus quam principem, *l. minor. 11. ff. de minoribus.* Comperio autem quidem his casibus aliquid de summo remitti jure prætoris, quum stricto quidem jure actor petere aliquid non posset, judici autem id usui veniret, quod ait Jabolenus *in l. fundus, ff. commun. divid.* ultra id quod in judicium prætoris deductum est, excedere potestas judicis non potest. Verumtamen iniquum id esse videretur: quemadmodum ex ea specie intelligi potest de qua tractat Hermog. in *leg. qui per collusionem, §. 1. ff. de act. empt.* Finge enim Titium rei venditæ pretium Sempronio solvisse, sed tamen post moram: hoc casu certum est usuras à Titio deberi: atqui illæ (ut ibi inscribitur) non sunt in obligatione, quocirca neq; peti posse manifestum est. Actionem igitur, quum à prætore Sempronius pretii nomine postulabat usuram petere non poterit: itaq; prætor non dabit; denique judex statuere nequibit. Quoniam tamen iniquum erat, Titium earum nomine non condemnari, respondet *Hermogenianus*, pretii forte licet post moram soluta: usuræ peti non possunt, cum hæ non sunt in obligatione: sed officio judicis præstantur. Similiter autem Papin. *in l. deducta ff. ad Sen. Treb.* Et Paul. in *l. quæro ff. locat.* usuras, quæ in obligatione, ab iis quæ in officio judicis fuerunt, perspicuè distinguunt. Præterea à Papin. *in l. 5 ff. de annuis legat.* speciem quandam referri, nempe de testamenti scriptura, quæ nullam obligationem recipiebat, & cujus causa prætori non videtur dandam esse certam actionem: unde in fine legis inquit, sed interventu judicis hæc debent ad effectum perduci, ad hunc modum Scæv. *in l. servos, ff. de alim. legat.* & Paul. in *l. plane, ff. de rei vind.* clare ostendunt, officio judicis ea præstari, quæ actione peti non possunt: velut si quid pro ea quæ debetur patri reverentia, ei præstandum sit, quamvis peti non possit: ut in illa nobili specie, de qua Papin. agit *in l. Imperator ff. ad Senat. Treb.* Ideoque Aphricanus *in l. si prius, ff. novi oper. nunt.* & Jabolen. *in l. egi ff. si servit. vind.* cautionem, cujus ab actore nomine actio nulla postulari à prætore poterat, nempe de futuro opere abstinendo judicis officio præstari responderunt, *Schard.* ex *Old.*

Officium legislatoris boni in his duobus potissimum versatur: Primum ut statuta sua loco, tempori, personis & rebus accommodet: Deinde, ut aperta sint, & si dubitatio incidat, ab ipso autore interpretentur, non ab aliis pro suo affectu, *Old. Prat.*

Officii causa in provincia militantes nominat JCti. *l. 62. de contrahend. empt.* quorum nomine Martianus ipsos etiam Cæsaris procuratores contineri expressè tradidit *c. 46. de contrab. empt.* Responso Martiani Hermogenianum subjicio, qui officii causa in provinciis militantes, præsidem seu procuratorem, vel alium quemlibet interpretatus est, *l. 46. de jure fisc.* Proinde quod *Paulus* de officii causa in provinciis militante scribit, *l. 38. de rit. nupt.* id omnino tam ad præsides, proconsules, similesque magistratus, quam ad reliquos officiales pertinere dubium non est: *Ravardus* Variorum *lib. 2. c. 20.*

Officium procuratoris est voluntarium, *l. si filiusfam. §. invitus. ff. de procur.* Sed tutoris & curatoris officium est necessarium, *l. 1. & ibi gl. ff. de tut.* Old. Prat.

Officium judicis specialiter ut plurimum accipitur, cum ea de re agitur, quæ stricto jure peti non potest, & cujus nomine nulla datur actio, æquum tamen est reum condemnari, *l. qui per collusionem, 49. in fi. ff de act. empt l. 8. ff. de eo quod certo loco l. quæro 54. ff. locati. l. servos. 17. ff de alimen. leg. l. quintus, 7. ff. de annu. lega. l. imp. 50. ff. ad SC. Trebel.* quod officium judicis nullam præsupponit obligationem, multo minus actionem, ut ex dict. l. quæro. manifestissime colligitur. Vult. Inst. de offi. jud. n. 4.

Officium

Officium judicis consistit in tribus: in cognoscendo de causa: in pronuntiando de causa cognita: & demum, in exequendo causam, de qua cognovit & pronuntiavit. Quo spectat, quod dicit Ulpian. *in l. ædiles*, 25. *§. item sciendum, ff. de ædil. edict.* judici statim atque judex factus est, incumbere ea omnia, quæ in judicio versantur. Ea autem, quæ ante judicium contingunt, non valde ad ipsum pertinere, nisi ei nominatim sint injuncta. Vult. d. loc. num. 6.

Officium judicis (ait *Brederod.* Inst. de officio judicis) est jus quod ad dirimendas lites, tollendaque gravamina quomodolibet secundum æquitatem exercetur, ut per hoc omnium tranquillitati tam privatim quam publice consulatur. Estque duplex, secundum magis communem opinionem. Nobile & Mercenarium. Nobile est, quod judex sua, hoc est, jurisdictionis, quam exercet, autoritate, etiamsi nulla actio proposita sit, vel absque partium imploratione, & proprio motu, nemine petente, propter publicam atque privatam utilitatem impertivit, quia sceleratos inquirendo & puniendo, minores in integrum restituendo, eisque veniam ætatis concedendo, pupillis tutores, adultis curatores decernendo, notarios creando, spurios legitimando, sententiam diffinitivam exequendo, &c. Mercenarium vero est, quod actioni præpositæ cohæret, & per omnia ei deservit. Quemadmodum enim is, qui operam suam locat bona fide, & libens eam præstat, nec alio modo, quam dominus præscribit, ita quoque judex actionibus in judicium perductis, aut pe dicendis officium suum ultro quidem impertit, sed non nisi ad normam actionis, qua cessante & ipsum cessat. Et hoc judicis mercenario officia omnia quæ usitate in ordine judiciario ad sententiam usque diffinitivam inclusive observari solent, expenduntur. Ea enim lata mercenarium judicis officium expirat, sive bene sive male officio suo functus sit, *leg. judex posteaquam, ff. de re judicat. & l. ædiles, §. item sciendum, ff. de ædil. edict. & per DD. in l. 1. ff. de jurisdict. & per Bart. in l. jubere, ff. eod.* Hæc *Brederod.*

Officium jus dicentis non tantum erat judicis dandi licentia, l. 3. de jurisdict. jubere cavere, stata die adesse, in possessionem ire facere, *l. 4. ff. eod.* Verum etiam formulas præscribere, & jus dare, *l. 2. §. eumque consules, & §. postea de orig. juris.* Paul. lib. *sentent.* 3. Gœddæus *ad l. 3. §. 1. nu. 1. de verb. sign.*

Officium pro custodia liberiore. Paul. *l. 4. de fugitiv.* Magistratus municipares ad officium præsidis provinciæ vel proconsulis comprehensos fugitivos recte transmittuntur. *Hot. Prat.*

Officium pro persona judicis vel magistratus, id est, pro eo, qui gerit officium seu magistratum, sive quam aliam potestatem: unde deponere apud officium, *l. si fidejuss. 7. §. ult. ff. qui satisd. cog.* Sic cavere officio, & apud officium cavere, id est, apud eum qui potestatem exercet. Differunt autem promittere apud acta, & officio cavere: qui promittit apud acta, is obligatur quidem, sed non tam solemniter atque is, qui apud officium cavet. Hæc differentia notatur in *l. eum pro quo 17. si quis in jus vocatus non ierit* Hot. Prat.

Officium pro Irenarchis. *Imp. l. 7. C. de accus.* Ea quidem quæ per officium præsidibus denuntiatur, & circa solennia accusationem posse perpendi cognitum non est. *Hot. Prat.*

Officium prætoris, pro ejus imperio & potestate in jure dicendo, ut in *l. 27. de verb. oblig.* Officio prætoris continetur ex hujusmodi obligationibus actionem denegari. *Prat.*

Officium prætoris, cellula, opinor, erat, in qua scripta quædam ad ea, quæ pro tribunali agenda erant, pertinentia reponebantur. *Ascon.* in Verrin. 2. Moris erat, celebrata judicum rejectione & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina judicum rejectorum. Modest. *l. 72. ff. de furtis.* Sempronia libellos composuit, quasi datura centurioni, ut ad officium transmitterentur: sed non dedit. *Lucius* pro tribunali eos recitavit, quasi officio traditos: quæro, non sunt inventi in officio, neque centurioni traditi. Paul. *l. 17. ff. de in jus voc.* Eum, pro quo quis apud officium cavit, exhibere cogitur. Item eum, qui apud acta exhibiturum se esse, quem promisit, & si officio non caveat, ad exhibendum tamen cogitur. *Hot.*

Officium regentis exercitum non tantum in danda, sed etiam in observanda disciplina consistit *l. 12. ff. de re militari.*

Officium publicum non id solum accipiendum est, quod in administratione reip. solum consistit, & *juxta §. munus publ. l. honor. municipal. ff de muneribus & l. 2. ff de iis quib. ut indig.* in privatum usum non cadit, uti est magistratus, & id genus aliæ functiones: verum etiam quod propter publicam utilitatem est introductum. Unde Pomponius in *l. pupillus, §. munus de verb. sig.* scribit, Munus publicum esse officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos universosque cives pertineat. Itaque qui officium publicum à civili distare putant, non meminisse videntur verborum *Aur. Arcadii,* qui *in l. fin. d. tit. de munér. & honor.* Hæc omnia, inquit, munera, quæ trifariam divisimus, una significatione comprehenduntur. Nam & personalia & patrimoniorum, & mista munera civilia seu publica appellantur. *Prat.*

Officium in jure Marcian. *de legat.* 3. artificio mutatur, & ideo si ex officio quis artificium transierit, quidam recte putant legatum extingui, non idem è contrario, cum lecticarius cocus postea factus est. *Maffens.*

Officium tuum, tuæ partes, tuum munus, idem significant.

Officium præstare dicuntur, qui ad patrisfam. corporis tuendum, atque ipsius cultum præpositi destinatique sunt. Quo in genere coci, ostiarii, cubicularii, tonsores, obsonatores, ministratores, atque alii qui ad hujusmodi usum parati sunt, numerantur, *l. 61. l. 65. ff de leg. lib 3. l. 103. in fin. ff. de verb signi.* Artificium vero in his est, qui artem aliquam exercent: cujusmodi sunt lecticarii textores, fullones, *d. l. 65. §. 1. & l. pen. ff. de reb. dub.* non dissimiliter officiales operæ ab his quæ in artificio sunt, sejunguntur, *l. 26. §. libertus, ff. de condict. indeb.* Meminit vero officialium operarum, etiam *l. 6. & l. 9. ff. de oper. libertor.* quæ scilicet in officii & obsequii præstatione consistunt: quo modo in officio mariti esse uxorem, Hermog. dixit *in l. 48. ff. de oper. libert. Briss.*

Officia continuare primus Tiberius Cæsar capit, nonnullis ad finem vitæ relictis in administrationib. & præfecturis. Tac. *lib. 1.* Deinde sequuti sunt alii Imperatores ejus exemplum passim, donec perveniretur ad beneficia seu feuda: *Old. Hinc.*

Οἰκεῖον domesticum & proprium significat Græcis: hinc domestici quasi proprii: Vide supra domestici.

Ὀψωνεῖν verbum, quo *Homer.* utitur, significat vinum emere, aut mercari, aut omnino comparere, ut etiam ad permutationem referri queat.

Connan. lib. 7. c. 5. n. 5.

OLEA, & arbor & fructus dicitur. Olearii, qui oleum faciunt, vel vendunt. Adde Forcat. *in penu juris civil. c.* 11.

OLEAM immaturam plus habere reditus, quam si matura legatur, tradit Javol. *in l. pen. ff. de usufr. leg.*

OLEAGINUM, seu oleagineum poculum, non pro eo, quod oleum continet, sed quod ex olea arbore est accipi debet, apud Jabolenum *in l. concubinam, de legat.* 3. Qui quatuor ait pocula oleaginea habebat, ita legavit, Pocula oleaginea duo paria. Quære, *Pocula oleaginea.*

OLEARIA vasa, ac instrumenta numerantur in *l.* 29. *§. illud ff. loca.*

OLEARIUM fundum, hoc est, oleas arbores producentem Alberic. *citat. in l. si cujus, §. fructuarius, ff. de usufru.* sed perperam. Nusquam enim olearii fundi, sed horti solum olitorii meminit: ut & Interpretes legit. In eo tamen habitur, quod vel olivis accipi posse indicavit. Si quidem olitorium ad olera tantum pertinet. *Spieg.*

OLEARUM nuclei ligni appellatione continentur, *l.* 55. *ff. de leg.* 3. *l.* 167. *ff. de verb. sign.* Prat.

OLERA, à quibus & olitores & olitorii horti dicti, herbæ sunt fructusque in agris sati & nati, qui usui cibario hominibus esse solent, & Brassicæ, Bliti, Intubum, Aphaca, & quæ traduntur à Theophrasto *lib.* 7. *de historia Plantarum cap.* 7. Olera ab olla dicta tradit *Marcus Varro*, quod cruda in olla coquantur: alioqui ab alendo nonnulli existimant, Brechæus *l. urbana prædia. ff. de verb. & rer. sign.*

OLEREOS alicui dicitur, cui anima fœtet. Quod ex illuvie oris accidere solet, vel corporis vitio, veluti quod jecur, quod pulmo, aut aliud quid similiter dolet, *l.* 12. §. *ult. ff. de adil. edict.* Briss.

OLEUM, pro sumptu: Vide *Eras.* explicantem parœmiam, oleum & operam perdidi.

OLFECIT equus mulam, quod honeste dixit Alph. pro coitum appetivit. in *l. ult. si quadrup. paup. feciss. dic.* interpres nimis insulse exponit. Alb. sensum verecundius aliquando reddidit.

OLIGARCHICI, lege democratici.

OLIM ad tempus præteritum pertinet *l. nec emptio, ff. de contrab. emp.* Aliquando significat dudum, retro, *l. sed §. quæsitum, ff. de excus. tut.* & quot tempora significet, tradit Bart. in *l.* 1. & ibi Alex. *de oper. nov. nunt.* Prat.

OLITOR, ab oleribus, hortulanus est. Vlp. *de verb. sign. l. si urbana.* Horti vinearii forte, vel olitorii *Nebr.* Fit autem olitor ab olere, non olivis: ut Accurs. existimavit, quod ante Alc. tantus vir monuit. *Spieg.*

OLITOR, qui olerum hortum exercet, quique olera vendit. Proverbialis versiculus admonet, & pro infimæ sortis & notæ viro poni. Sæpe etiam est olitor valde opportuna locutus, *Spieg.*

OLITORII horti: vide supra olearium fundum.

OLITURGESIA ἐλαιτουργησία, Suidæ immunitas, seu excusatio à publicis onerib. Cui significatui pene par est ἀτέλεια. Alciat. in annotationib. *ad post. lib. C.*

OLIVA, an sit fructus naturalis, Bart. disputat in *l. si ejus fundi, ff. de rei vend.* Porro olivam etiam si immature lecta sit, constat in fructu esse, teste Paulo *l. si absente, ff. de usufruct.* Spieg.

OLIVARIÆ molæ & prædii fit mentio in *l.* 21. *de instru. vel instru. legat.*

OLIVETUM locus olivis consitus, *l.* 58. *ff. de contra. empt.* in vulgatis codicibus, non item in Flor. & *l.* 7. *C. de bon. prasc.* & *l.* 1. *C. de manc. & colon.*

OLOBERAS vestes; vel olobaras legendum censeo *in rubr. de vestib. oleb. lib.* 11. *Cod.* ubi nonnulli male holosericas supponunt. Est autem hoc verbum Græcum: olobera enim vestimenta sunt ὁλόβαφα, id est, omni parte texturæ conchylii rubore infecta, & conchylio solidata. Quod & *l.* 4. *ejus titul.* perspicue comprobat *Schard.* ex *Briss.*

OLUS dicitur omnis herba sativa, quæ est in usu cibario. Ab alendo quod oleribus alerentur homines, antequam fruges, vel carnes essent, *Justin. Instit. in princ. de usu & habit.* Nam is, inquit, qui fundi nudum habet usum, nihil ulterius habere intelligitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, & ligno ad usum quotidianum utatur. *Spieg.*

O M.

OMEN prærogativum appellari *Fr. Sylvius* arbitratur propterea, quod id dicatur, antequam tribus prærogativa ferat suffragium. Sunt enim tribus prærogativæ, quæ primæ suffragium ferunt, teste Asconio. *Spieg.*

OMISSA actio, in *l. si eum, ff. si quis caut.* non remissa, ut barbare gloss. indicavit, remissum enim Latinis languidum significat, sed relicta ac prætermissa accipienda est. Est enim omittere, rem quampiam penitus dimittere. Vnde omissio eorum quæ geri debent, lata culpæ datur, *l. ei qui §. fin. ff. de petit. hæred. c. sæpe* 12. *q.* 2. Spieg. Prat.

OMISSORES, qui lucrum negligant, minime solliciti de divitiis acquirendis.

OMITTERE actionem, id est, ea intra statuta tempora non experiri ut *l. si eum, §. injuriam, ff. si quis caut.* Cujac. *ad l. auxilium, in pr. ff. de minor.* 25. *ann.*

OMITTERE hæreditatem legatumve, & prætermittere pro eodem nostri autores dicunt, *l.* 7. & *l.* 59. *in fi. ff. de adq. hæred. l.* 33. *ff. de milit. test. l.* 20. & *l.* 82. §. 1. *ff. de leg. lib.* 2. *l.* 44. *l.* 59. *§. si Attius, ff. de hæred. instit. l.* 1. *Cod. de fideic. libert. l.* 19. *ff. de inoff.* omittere bonorum possessionem. *l.* 1. §. *si duo, ff. de bonor. possess. secund. tabul. & ideo in tit. si quis omissa causa testam.* accipe, ubi traditur, Prætermittere causam testamenti esse, si quis repudiaverit hæreditatem: prætermittereque videri eum, qui cum posset jubere, noluit id facere, *l.* 1. *§.* 2. & *§. prætermittit, ff. si quis om. cau.* omittere tamen & repudiare separantur, *l.* 24. *§. Scævola, ff. de minoribus.* Nam & omittit hæreditatem, qui tempore excludi se patitur, quod omittere aditionem dicitur in *l.* 14. *ff. de lib. & posthu.* omittere etiam præterire testamento significat, *l.* 19. *ff. de inoffic. testa. l.* 6. *ff. de lib. & posth. l.* 34. §. *sed filiusfam. ff. de milit. testam. §. ult. Instit. de exhar. lib.* Briss.

OMITTERE, interdum est non admittere, nec agnoscere, sed repudiare, nolleque ad se pertinere, *ut l.* 12. *ff. si omissa sit causa testa. l.* 12. *ff. de leg. præst. l.* 2. *ff. de except. rei jud.*

OMITTERE, ait Cujac. 17. *obs.* 3. est tempore excludi, *l. quod si minor, §. Scævola, l. auxilium, ff. de minor. l.* 1. *Cod. quan. non pet. par.*

OMITTERE est etiam silentio præterire, & neque instituere, neque exhæredare, *l.* 4. *§.* 1. *ff. de bon. poss. contra tab.* Briss.

OMITTI proprie non dicitur, cujus mentio non fuit necessaria. Connan. *lib.* 9. c. 9. *n.* 2.

OMNE, nihil excipit, *l. à procuratore, C. mandati.* Recipit tamen interpretationem, *l. sed si compromissum, in fin. ff. de Arb.* Dicitur de universis numero distinctis: ut, omnis grex: eandemq; vim habet in singulari, quam in plurali.

Aliquando

tamen idem significat quod totus, *l.* 1. *§. si pecuniam*, *ff. depositi*, *l. si qui relictum de leg.* 1. *& simil.* Spieg.

Omne & totum differunt. Nam omnium appellatio est in discretis & numero separatis. Totum autem dicitur in eo quod unum & continuum est. Connan. *lib.* 8. *c.* 4. *n.* 2.

Omne artificium incrementum recipit, *l. legatis servis*, *§. ornatricib. ff. de leg.* 3. Accedit, quod vulgo dici solet: *Es ist noch nicht alles erdacht.*

Omne genus pecudum. Recte genus, quoniam in species dividitur postea, ut in greges & armenta. Genus enim nunquam exclusit sui speciem, *l.* 1. *ff. de adopt.* Dioe edes, Cuidalottus.

Omne jus habet annexam gratiam: quod Oldendorpio teste, nemo unquam gravius tractavit, quam Marcellus in *l. respiciendum*, *ff. de pœn.* Briss.

Omne ad tempus id est in perpetuum.

Omnem voluntatem meam fidei hæredum meorum committo: Vide Scævolam *in l. codicillis*, *ff. de usu & usufr.*

Omnes dupliciter dicitur: primo pro singulis. Et hoc modo fieri potest, quod vult *Socrates*, nimirum ut omnes dicant, hoc meum est: hoc non meum est: Unusquisque enim suum esse dicet filium eundem, & suam eandem uxorem. Secundo modo dicitur tanquam omnes & universi. Sic nunc loquuntur qui communibus utuntur uxoribus & liberis. Itemque res suas ipsorum esse dicunt, ut universorum, non ut uniuscujusque eorum, &c. Connanus *lib.* 2. *c.* 9. *n.* 15.

Omni causa. Quære, cum omni causa.

Omni quinquennio, pro toto quinquennio.

Omnia, pro utrisque, apud Papinianum *in l. in oratione*, *§. quid tamen dicimus*, *ad leg. Falc.* item apud *Caium*, exemplo *Cicer.* dictum legimus de duobus *in l. liberam arb. ff. de adopt.* Conjunctim plerunque apud idoneos autores occurrunt: ut omnes tres, omnes quatuor, omnes quinque, &c. *Spieg. Prat.*

Omnia commoda, quæ intra annum, quo interfectus est, pretiosiorem servum facerent: hæc accedere ad æstimationem ejus, dicendum est, teste Ulpian. *ad legem Aquil. in l. unde Neratius* Spieg.

Omnia mecum porto, celebre illud Biantis dictum ostendit, bona animi propria & nostra esse, non corporis: de quo latius Alc. *in comment. ad l. meorum*, *de verb. sign.* Spieg.

Omnibus anteferri, frequens clausula in curiis Rom. Principum, suum hodie robur obtinet: nam olim variabat: ut not. Comp. *c. causam*, *ext. de rescript.*

Omnibus libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro: non ignorantes, quos ex his charos habuerim. Cætera, quæ huc faciunt, explicat Modestin. *l. verbis testamenti*, *ff. de alim. legat.* Spieg.

Omnibus libertis libertabusque meis cibaria & vestiaria, quæ viva præstabam, dari præstarique volo. Adi Scævolam *in l. à filio*, *§. fin. de alim. leg.*

Omnifariam, omnibus modis, *C. de arbit. l. nec in arbitris*, *§.* 1. *C. de contrah. & commit. stip. l. optimam.* Alb.

Omnino & omnimodo præcisam necessitatem plerunque significant. *l.* 10. *§. in adrogato*, *ff. de vulg. & pup.* Idemque valent quod indistincte, *l. pen. ff. pro suo*, *l.* 49. *ff. de jure dot. l.* 11. *in fi. l.* 26. *ff. de leg. lib.* 1. *l.* 14. *sed & si ff. quod met. caus. l.* 1. *§. hoc edictum*, *ff. naut. caut. l. ff. rat. rem hab. l.* 9. *in fin. & l.* 32. *§. sacerdotio*, *ff. de recept. qui arbitr. l.* 18. *ff. de adim. leg. §. sed furti*, *& §. item actio. Inst. de act. l. penult. ff. qui sine manum. l.* 17. *§. ultim. ff. ad Velleja.* omnimodo sine metu exceptionis, in *l.* 39. *§. pen. ff. de damn. infect. & in l.* 1. *§.* 1. *ff. de usur. & l.* 87. *§.* 1. *ff. de leg. libr.* 2. omnimodo est etiam sine interpellatione, & sine inquisitione: quo sensu credo accipiendum *in l.* 38. *§. pen. ff. de usur.* Significat, & in omnem eventum, & ut JCti loquuntur, quicunque casus inciderit, *in l.* 18. *ff. quod met. caus.* Briss.

Omnino fieri intelligitur eo modo quo potest fieri, ne impossibile juberi videatur fac. *l. si jure militari*, *de mil. test.* cum simil. per Salom. citatis. Cæterum omnino, nunc semper, & similia verba prægnantia, vel ideo vulgo feruntur, quod juxta interpretum traditiones nullam modificationem, aut limitationem recipiunt; ut ait Zas. *Spieg. Prat.*

Omnino non edere, vel non in totum & non legitime edere, paria sunt, quum in utroque eadem sit ansa decipiendi, eademque damni ratio *l. ubi exigitur*, *in princ. ff. de edendo.* Spieg.

Omnino non respondisse, juxta *Ulpian.* omnes posteriores sic acceperunt, ut omnino non respondisse videatur, & qui ad interrogatum non respondit, id est, *περὶ ἄπον. Spieg.*

Omnis, quando distribuat, quando colligat. *Bartolus* indicat. in *l. hoc articulo*, *de hæred. Instit.* Quo vero differt à Quilibet, *not. in l. si pluribus*, *de leg.* 1. etiam pro cuncto, & pro toto Græcorum more ponit ut *Bud.* multis exemplis ostendit. *Spieg.*

Omnis debiti nomine usuræ veniunt accipiendæ, ut patet ex responso Scævolæ *in l. nomen de leg.* 3. Item qui omnia sua, vel omnes res suas donat, & nomina debitorum donasse intelligetur. Idem enim est, sive omnia mea dixerim, sive addito universali substantivo, omnes res meas, seu bona dicam: Sed si generale substantivum adpositum proponatur, ut si quis dicat, argumentum meum, vestes meas: hæc pronomina ad dominium, vel quasi dominium referentur. *l. servos autem*, *eo tit. ex com. Alc.* Spieg.

Omnis homo, de duobus dictum, *in l.* 1. *C. de liber. prater.* Alberic. quoque observavit. *Spieg.*

Omnes, nihil, quilibet, & aliæ hujusmodi voces universales in jure civili restringuntur ad normam æquitatis. *Prat.*

Omnis obligatio pro contracta habenda, Paulo autore *l. omnem*, *ubi quis ager.* Spieg.

Omnis periculi appellatione, non videntur casus fortuiti contineri, l. non similiter, de magist. conven. ubi dicitur, magistratus succedit in omne periculum, & tamen non tenetur de casu, *l.* 2. *§. eo tempore*, *ff. de administ. rer. ad civit. pert.* Spieg. Prat.

Ομνύω, juro, κατὰ παίδων ὀμνύναι, in capita liberorum jurare, id quod fiebat tecto ejus capite in quem jurabant, ita se sacrare caput ejus diis inferis devovereque significantes, si pejerarent. Ex commen. Bud. Spieg. Et in eodem sensu etiam habetur *in l. hoc articulo*, *ff. de hæred. Inst. l.* 2. *ff. de orig. jur. vers. post hunc maxime l. paterfam. ff. de hæred. Inst.* Terentius in Phormione. *Unum cognoris*, *omnes noris*, de Antiphone & Phœdia loquitur, *l. si pluribus*, *ff. de legat.* 1.

Ὁμόδουλοι agri sunt in censu relati cum aliis qui postea facti sunt deserti. Ὁμόκηνσοι agri sunt simul censiti quidem, sed quorum pars vendita est: vide Goth. *in not. ad Nov.* 128. *c.* 7.

Ὁμόκαπνοι dicuntur qui in uno eodêque diversorio habitant. Brechæus *l. servi in tit. de verb. & rer. sign.*

Ὁμοσίπυοι dicebantur qui eadem penu agebant. Brechæus *l. servi. in tit. de verb. & rer. sign. n.* 8.

Ομολόγω, *in l. 4. C. de recept. arb.* spondeo & adsentio.

Ομομήτριοι sunt nati ex eadem matre, ut puta uterini, Gothofr. *ad Nov.* 84. in epigraph. & ad *l. 1. ff. de leg. Pomp. de parricid.*

Ομοπάτριοι, ex eodem patre geniti. *Prat.*

OMPHACINUM, quod ex omphace factum est. Dicuntur autem omphaces immaturi fructus.

O N.

ONGRA hæreditatis, i.e. æs alienum, *l. unic. §. pen. ff. simul. vent. no.*

ONERANDÆ libertatis causa facta, ita definiuntur, quæ ita imponuntur, ut si patronum libertus offenderit, petantur ab eo, semperque sit metu exactionis ei subjectus, propter quem metum quidvis sustineat, patrono præcipiente *l. 1. §. 5. ff. quar. rer. act. non det.* Prat. & Briss.

ONERARE, est aliquid oneris imponere sive hominibus sive jumentis. *Briss.*

ONERARE populum, pro exigere à populo pecunias.

ONERARE dicitur testator hæredes à quibus quid legat, vel fideicommittit, relinquit, seu dare, præstare, facereve quid jubet, *l. 36. §. ult. ff. de usu & usufr.*

ONERARE rationes, id est, dispendiosum esse. *Budæus.*

ONERARI etiam est prægravari, ut loquitur *lex 21. ff. de his qui not. infam.*

ONERARI actionibus, cautione, satisdatione. Ne solus hæres omnibus hæreditariis actionib. oneretur Paul. *lib. 4. Sent. tit. 2.*

ONERARIÆ naves à gestandis oneribus dictæ sunt: & ob id tardæ inter eas corbita, & Cybea erant: quarum utramque mentio apud Tull. vide Bayf. *in annotat. ad leg. 2. de capt. & postlim. reverſ. Spieg.* Adde notata à *Majoragio* Miscell. *lib. 1. c. 6.*

ONERIS appellatio transfertur ad res incorporales, onera actionis, *l. 3. ff. de famil. ercisc.* Briss.

ONERIS aversi actio locatori dabatur olim adversus conductorem qui omne periculum per conventionem in se recepisset: quam aliquo ex conducto, non nisi de dolo & culpa teneretur. Dicta oneris aversi, ex eo quod omnium damnorum, quolibet modo insidentium onus ad alterum pertinere, ac à se interim avertere, pactus sit conductor vel locator *l. In nave Saupheii, ff. locat. & conduct.* Et rursus ibidem, opus, inquit *Florentinus*, quod aversione locatum est, donec adprobetur, conductoris periculo est. Sed quando supervacaneum videbatur, propter periculorum & casuum pactionem circa contractum locationis, proprium actionis speciem constitui: abolita est oneris aversi nomenclatura, re tamen ipsa manente; videlicet, ut quicquid de casibus fortuitis convenisset, id per actionem ex locato & conducto exigeretur, ut Bar. quoque probat *in d. l. In nave. Br. l. si quis fundum, in pr. ff. locat. & conduct. l. licet, C. eod. tit.* Errant ergo & male docent, qui simpliciter pronuntiant, Actionem oneris aversi, hodie esse sublatam, quia non actio ipsa, sed nomen actionis tollitur, transfusum in actionem locati, ad eum fere modum, quo rei uxoris actio transfusa est in actionem de dote. Old. vide & Cujac. *7. obs. 39.*

ONERIS ferendi servitus dicitur, quæ ut vicini onera substituere quis cogatur, imponitur *l. l. 1. & l. 39. ff. de servit. urb. l. sicuti, §. distant, ff. si ser. vindic.* Alia autem est servitus oneris ferendi, alia tigni immittendi: nam cui prior debetur, agere cum vicino potest, ut ruinosum parietem reficiat, eumque oneri ferendo idoneum præstet; at qui tigni immittendi jus habet, cogere vicinum ut parietem reficiat non potest, *l. etsi forte, 6. §. 2. l. 8. §. competit, ff. si servit. vindic. l. eum debere, 33. ff. de servi. urb.* Schard. ex Prat.

Ονηλάτην asinorum agitator. Goth. ad *l. 1. §. 2. ff. de mun. & hon.*

Ονομα ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, à lege: Vide supra nomen.

ONUS merces quascunque novi impositus significat *in l. 31. & l. penult. §. penult. ff. locat. l. 6. ff. de lege Rhod. l. 1. §. non autem, ff. de exercitor.* Briss.

ONUS avertere ait Cujac. *4. observ. 39.* est distrahere & permutare: Vide & Tertul. *lib. 1. adverſ. Marcion.*

ONUS exponere. Martianus: Si propter necessitatem adversa tempestatis expositum onus fuerit, non debere hoc commisso vindicari, divi fratres rescripserunt. *Spieg.*

ONUS proprie pondus significat, & per translationem, munera, partes, provincias & officia, ut non omne onus est odiosum. Ut enim à tutela, est infamia ejici: ita administrare, honorificum: Unde Bartol. & Baldum *in l. pen. C. de verb. sign.* Spieg.

ONUS suscipere, oppo. onus recusare, Papin. *in leg. procurator qui pro evictione, ff. de procur.*

ONUS vulgo sarcinam significat, vel hominibus, vel jumentis, animalibus, impositam. Quanquam Cornel. Fronto de different. vocum, onus, ait, vehiculorum majus est sarcina hominum. *Briss.*

ONYX Arabicus *in l. ultim. §. species, ff. de publican.* ad differentiam Indici à quo colore distat. Nam Indicus igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabicus autem niger est cum candidis zonis. Inde autem nomen habet, quod habeat in se permixtum candorem in similitudinem unguis humani, ut Isidor. *lib. 16. c. 8.* tradit. Meminit & onychum in solis Arabiæ montibus nascentium, Plinius *lib. 36. c. 7.* Briss.

O P.

OPACUM, umbrosum, non afferens umbram significat, ut putat Accurs. *l. æquissimum, ff. de usufruct. & l. si arborem ff. de servit. urb. præd.* Spieg.

OPE consilio. Dubitatum fuit apud Veteres, utrum hæc formulæ verba, OPE CONSILIO, conjunctim, an vero disjunctim accipienda essent. Hanc dubitationem peperit hæc ratio, quod opem ferre non videmur sine consilio animi, adeo ut qui servo persuaserit fugere, furti non teneatur, quamvis in fuga surripiatur, nisi ideo persuaserit fugam, ut alius fugientem furto subduceret, *l. qui servo 36. ff. de furt.* Deinde furtum neque verbis neque scripto, *l. si quis uxori, 51. §. neq; verbo, ff. de furt.* sed contrectatione committitur, *l. 1. ff. de furt.* Consilio itaq; furtum fieri non potest, cum nihil aliud sit quam persuasio & impulsio quædam, *l. in furtu, 50. ope, ff. de furt.* in verborum suavitate & blanditie consistens, *l. 1. §. persuadere, ff. de serv. corrupt. l. ante, C. de furt.* Sed Labeo cujus sententia recepta est, hæc separatim accipienda docebat: Sic itaque proponit hic Paulus: item dubitatum inter veteres, illa verba (edicti sive formulæ agentium ac judicantium) ope consilio, quemadmodum accipienda sunt, sententiæ conjungentium aut separantium? Hactenus quæstionem proponit: sic autem authoritate Labeonis decidit: sed verius est q. & Labeo ait, separatim (non conjunctim) accipienda, ut alterutrum probatum esse satis sit, nempe ope aut consilio rei factum furtum. Hanc decisionem præter Labeonis authoritatem duplici confirmat ratione & denique duplici testimonio veterum JCtorum tacitam removet objectionem per utriusque rationis explicationem:

nem: Quia (inquit) aliud factum est ejus qui ope, aliud qui consilio furtum facit (hoc est furtum fieri juvat *d. l. qui servo, 36. d. l. in furti, §. 1. ff. de furt.*) Hæc ratio à forma opis consiliique sumitur. Quæ n. nomine differunt re differunt, *l. non codicillum, C. de testament. l. si idem, C. de codic.* Quæ re differunt, formis differant necesse est *dict. l. si idem*, & ibi Dd. Quæ formis differunt, separata esse, ipsa natura dictat. *l. Julianus §. si quis rem, ff. ad exhibend.* Opem fert, qui ministerium & auxilium ad surripiendas res præbet, veluti qui scalas fenestris supponit, vel ostium effringit, vel ferramenta ad effringendum concedit: item qui comitem se adjungit ac latebras præbet ut alius furtum faceret, *§. interdum quoque, Instit. de oblig. quæ ex delict. nasc.* Consilium vero dat qui verbis persuadet & impellit, atque consilium instruit ad furtum faciendum, nihil a. ipse auxilii præstat aut facit, ut si Titio suaseris, illi vel illi furtum facere, item noctu potius quam interdiu, vel dum ille in convivio est, quam dum domi, &c. item si mihi persuadeas pannos meos siccandos noctu in hortis tuis relinquere, ut eos Titius furto surripiat, *d. l. in furti 50. §. ope d. l. 1. §. persuadere, ff. de servo corrupt. l. fin. C. de noxal. actio.* Alterum argumentum à simili est. Sic enim, inquit, alii condici potest, alii non potest q.d. quemadmodum furi alii, qui rem furtivam habet, vel amisit, vel homo liber est, res furtiva condici potest: alii qui non habet, neque habuit, vel in servitute, contrectavit, non potest scilicet condici,& tamen uterque tenetur furti actione pœnali, *l. 6. l. 7. l. 10. l. quod ab alio 15. ff. de condict. furt.* quia fur est uterque, *d. l. 6. l. quod ab alio, l. 7. ff. de furt.* ita quoque alius est, qui ipsum furtum facit, alius qui ope, alius denique qui consilio juvat. Nam is qui consilio opeve adjutus vel adjuvans contrectavit, & furti tenetur & condictione, *d. l. 7. ff. de condict. furt. l. si quis perferendum 35. l. si pignore 54. §. cum furti, ff. de furt.* Qui vero ope saltem juvit, aut consilium dedit, non autem contrectavit quicquam, furti quidem pœnali, non etiam condictione tenebitur *d. l. 6. ff. de condict. furt.* Quia vero obstare videbat Paul. *in l. sæpe 35. de verb. sign.* quod furtum non sit, cui non competat furti definitio; & accidere possit, ut cui consilium dabatur, id non impleat, sed repudiet, vel ut qui ferramenta alicui commodato dederat, vel scalas fenestris supponi jusserat, ignorasset quam ob causam admoverentur: Ideo subjicit Paul. *in d. l.* 53. Et sane post veterum autoritatem eo perventum est, ut nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit, (h. e. dolo opem tulerit) nec consilium (fraudulentum illud) habuisse noceat, nisi & factum secutum sit (h.e. juxta consilii formam furtum perpetratum per eum quo consilium ea de re habitum est) Gœdd. *ad d. l. sæpe 53. n. 11. & seqq. de verb. sign.*

Opem Ferre, etiam remedio aliquo subvenire & succurrere significat. Providentia amplissimi ordinis laudata, quia opem tulit mulieribus, *l. 2. §. verba, ff. ad Senatusconsf. Velleian.*

Opera justa & legitima est, quæ totum diem exequitur, Connan. 2. *comm. c. 8. num. 2.* Columellæ justæ operæ sunt quæ diei sunt æquales, ut refert idem Connan. libro primo, capitulo secundo, numero quinto. *Hctom.*

Operam diurnum esse officium, Paulus docuit *l. 1. de operis libertorum*, vel quia per diem laborandum est, ut *in l. 2. ff. de annuis legatis*, vel quia certo diei tempore absolvatur. Tametsi etiam sint officia nocturna. Sed Jurisconsultus ad frequentiam respexit. *Spieg.*

Opera publica. Festus autor est ea, quæ locantur ut integra præstentur, Sarta tecta vocari: esse enim Sarcire integrum facere, Rævardus *l. domum suam, ff. de reg. jur.*

Opera à culpa quid differat: vide Dolus.

Operæ libertorum, officia sunt quæ liberti patronis gratiæ & remunerationis loco præstant: nam (ut ait Cajus *in l. cum patronus, 22. ff. de oper. libert.*) operarum editio nihil aliud est, quam officii præstatio. Earum autem duo genera sunt summa, officialium & artificialium: officiales dicuntur, quæ non in arte ulla certa, sed in patrono quibuscunque officiis adjuvando versantur: & personam ejus, ejusque victum, curationem, ocium, quietem, voluptatemque potissimum attingunt: veluti, cum nullo suo detrimento negotia ejus gerendi, peregre cum eo proficiscendi, *l. hæ demum, 38. ff. de oper. libert.* Tironem enim erga Ciceronem officiosum esse, semper ei præsto esse, ab eo dum ægro vel corpore, vel animo est, non discedere, doctissimis cum sermonibus & colloquiis oblectare. Dionysium porro Attico idem præstare, Ciceronem liberos erudire, humanitatis est potius, quàm ullius artificii munus, atque hoc est quod Ulp. *in l. operæ, 9. ff. eod.* proprietatem officialium & in dantis, & in accipientis persona consistere. Artificiales autem appello generaliter omnes quæ artis alicujus propriæ sunt, neque sine illa præstari possunt: veluti si libertus pictor, medicus faber, architectusve sit, & patroni sui jussu pingat, medeatur, fabricet architecteturve, hoc officium non tanquam libertus patrono, sed ut quivis alius cuivis alii præstabit. Quid n. illum libertum, aut hunc patronum esse necesse est, ut ille navim domumve huic ædificet? Hinc Ulp. eas operas quæ hoc in genere sunt, scribit quasi in pecuniæ præstatione consistere, *l. fabriles, 6. ff. eod.* nam fabriles, pictorias, cæterasque generis ejusdem artificialium nomine complector: atque ut omne complectar Latinæ linguæ ratio postulat. Hinc idem Ulpianus *in l. operæ 9.* eodem scribit fabriles aliasve generis ejusdem, & à quocunque & cuicunque solvi posse: & jubenti patrono etiam aliis edi posse. Hinc idem *in l. 6. ff. eod.* illam inter utrasque differentiam exponit, quod fabriles, cæteræque ad hæredem transeunt, officiales vero nequaquam. Cujus rei non obscura causa est: nam hæ, ut ante dixi, personales sunt, nec ab altero facile præstari possunt: ille vero, & à quovis, & cuivis. *Hot.*

Operæ pars per horas solvi non potest, *l. 3. de oper. libert.* Gœd. *ad l. 166. §. 1. de verb. sign. n. 3.*

Operæ, (ait Vult. *in comm. Instit. ad princ. tit. de adsignat. liberi*) aliæ fabriles sunt, aliæ officiales, *l. opera, 9. ff. de oper. libert. l. si non sortem, 26. §. libertus, ff. de cond. indeb.* quarum differentias notavit Cujac. 17. *obs.* 14. Fabriles manibus potissimum expediuntur, & debentur à libero patrono suo tanquam creditum, tanquam credita pecunia. *l. à duobus 4. l. fabriles 6. ff. de oper. libert.* & à patrono & in quemlibet pro arbitrio transferri possunt. Obsequiales seu officiales maxime consistunt in reverentia patrono exhibenda, & transeunt ex lege Ælia Sentia in hæredem institutum. Hæc Vult.

Operas quasdam esse medias seu communes, ut puta, quæ & officium & artificium respiciant, tradit Zas. *in intell. de oper.* Quasdam quoque serviles esse tradit, de quibus vide late eundem, & Ferret. *tit. de acquis. per arrog.*

OPERÆ gratuitæ, quæ ex mera liberalitate exhibentur, id quod in nostra Germania propter arctissima amicitiæ vincula usu venit, opponuntur conductitiis, h. e. quæ mercedibus vel locantur, vel conducuntur: ex solo leg. contractu consistunt. Earum tractationem pulcre distinguit Zas. in tria membra: quicquid ad operarum rationem pertinet, alter non est qui eo vel copiosius vel exactius hactenus sit prosecutus. Sunt autem in gratuitarum numero operarum, quæ præstantur è clientibus, alumnis, hospitibus, amicis, item collectaneis, educatoribus & cæteris. Fac. inst. quibus ex caus. man. §. *eadem lege.* Porro clientes liberis connumerari vetusti mores ex historiis docent, & est text. *in l. 2. & 3. de his cui dejec. vel effud. l. 2. in fin. cum l. seq. ff. de usu. & habit.* Hoc item Syrus Terentianus Ctesiphontem docet, ut patri dicat, se clientibus, amicis, hospitibus operam præstitisse. *Spieg.*

OPERÆ etiam, cedere, perire, & præterire dicuntur. *Briss.*

OPERÆ numero definiri ac circumscribi solebant: unam enim operam vel plures, puta decem, centum, quingenas, mille locari, imponi, promittive moris erat. *Briss.*

OPERÆ pistoriæ, vel histrionicæ, apud Vlpia. in l. suos autem *deleg.* 3.

OPERÆ PRECIUM, mercedem labore dignam significat, quæ propria est ejus dictionis significatio. Sumitur tamen quandoque pro eo, quod memorabile & non spernendum vel precio vel præmio dignum sit. Vallæ significat fructuosum, & ad rem pertinens, vel quia decens vel quia utile, vel quia gratiosum, vel quia jucundum. Livius in præfatione operis, pro re in primis censenda & magnifacienda accepit. Budæo annotante *l. cum duobus, § si in coeunda, ff. pro socio.* Sensum hujus loci si cum ut Haloander habet, legerimus, quem Budæus desiderat, satis congruum eloquentiæ Vlpian. assequemur. Precium operæ, etiam dicitur ut verisimile, & simile veri. Plinius: id vero audite, precium operæ sit. *Spieg.*

OPERAM dare judicem, pro auditionem accommodare, apud Ciceronem ad Atticum. Venit ad me, dixitque judicem operam dare sibi constituisse. Idem Cicero 4. *Verrin.* M. Petilium inquit, equitem R. quem habuit in consilio jubet operam dare, quod is ei privatæ judex esset, & JCtus in l. si longius, *ff. de iud. & l. pen. ff. de vac. mun vide Cujac. observ.* 33.

OPERAM dare funeri, est interesse pompis exequiarum. Idem ad eundem: Venerat enim in funus, cui funeri ego quoque operam dedi. *Spieg.*

OPERAM etiam præbere dicuntur litigatores, qui compromiserunt, cum arbitri præcepto parent. *Briss.*

OPERAM dare interdum est curare, satagere, studium adhibere, *Briss.*

OPERAM dare juris civilis studio Tullius de Claris Oratoribus. Ego autem juris civilis studio multum operæ dabam. Quint. Scævola P. Prat. *Spieg.*

OPERAM dare præceptori, id est, audire eum, *Budæus.*

OPERAM ingerere invito, suspectum, *l. quæ omnia ff d proc.* Spi.

OPERAM perdere, quod & operam ludere dicitur, hoc est, in vanum laborare. Tull. pro L. Muræna: quod quidem jus civile didicisti, non dicam operam perdidisti.

OPERARI, simpliciter pro laborare, negant apud idoneos reperiri autores: fere autem refertur ad sacra. Quamvis operarii proprie, qui non judicium, sed tantum operam adhibent ad architecti ex arte rationem operis præscriptam: Vide *Erasm. in Chil.* Operatiorum servorum meminit Alphenus *in §. quid autem esset, in lege censoria, de verb. sign.* Alciat. interpretatur qui rури operabantur. Unde & ab antiquis autoribus simpliciter operæ appellantur. *Spieg.*

OPERARI in sacris quid: Peculiaria sacrorum verba fuerunt, inter quæ & verbum operor recensetur, Gyrald. *hist. deor. syntagm.* 17. Ac idem vere significat, quod rite sacrificare, unde vitus Satra refert, Cereri lætis operatus in herbis, & alibi, operata inventus. Sic & Plautus, ut istæc operatio crimen expiet.

OPERARIUS usus, qui ad aliquod opus faciendum adhibetur: vel qui alicui operæ accommodatur. Sic etiam operarium pecus dicitur, cujus usum ad operas nostras faciendas convertimus. Substantive, qui alicui rei operam impendit, cui debetur sumptus & victus, non item instrumentorum pro opere fructorum æstimatio per gloss. Baldo singularem, *in l. quoniam liber. C. de testib.* Accedit quod not. *in gloss. si non sortem, §. libertus, de cond. indeb.* Spieg.

OPERAS locare, is qui laborat, qui operatur: cui autem præstatur opera, is eam conduxisse dicitur. Ex regione quoad opus quod parandum est, figura loquendi convertitur. Nam is qui operatur, dicitur conduxisse opus: at dominus cui opus pertinet, dicitur id ipsum locasse, Bart. cum eam loquendi figuram apud Latinos hominès consuetam & facilem Zas. teste, non intelligeret, glossam recte docentem improbavit, *in l. 2. C Locati,* & textum ibidem corrupit Quamvis ejusmodi loquendi dictum *Accurs.* obscure tamen assecutus videatur. Quid idem ad monet *Zasius* diligenter, hæc operis, & operæ advertenda est differentia: quod ejus ignorantia imposuerit doctoribus, inde & glossæ, quamvis *in d. l. 2.* eam satis bene attigerit, tamen in *l. a §. si conservatis ad l. Rhod. de jac.* cecidisse videtur, ubi locari opus corrupte intelligit, pro conductione operarum Operas quoque personas dicimus, quæ aliquid faciunt, sive etiam nebulones conductos ad malum referendum. Operæ etiam publicanorum, quos factores vulgo vocant. *Spieg.*

OPERAS servi locare, & ex operis servi mercedem capere apud JCtum *in l. 14. in prin. de usu & hab. differunt*: Sed qui hoc potest, & illud sane potest: ac retrorsum, qui hoc non potest, neque illud potest. Ex operis servi mercedem capio, si se ipse locaverit, & mihi acquisierit obligationem locati conducti, non si ei imposuero mercedem: nam hoc est, pro operis non ex operis, *l. 12 §. ult. l. 13. d. tit.* Vide Cujac. 14. *observ.* 23.

OPERIS locati conducti appellatione significatur non id opus quod Græci ἔργον id est, operationem & operam, sed quod ἀποτέλεσμα, h. est, undique forma materiæ impressa, ad finem suum perductum vocant, ait Paulus *in l. 5. §. 1. de verbor. signif.* idque expressius quasi priora explicans, his indicat verbis: id est (inquit) ex opere facto (hoc est, formæ impressione,) *l. vestimentum, 22 de aur. argen. leg. l. edificia, §. perfecisse, de verb. sign.* corpus aliquod perfectum. Multum enim differunt opus & opera ἔργον & ἀποτέλεσμα: Opera est ipsa actio, industria, labor, conatus, studium, quo in opere faciendo utimur, qui operas, 38. *ff locar. l. fabriles 6. l. seq. cum patronus. 22. l. medicus 26. ff. de oper. liber.* Et illud est quod Græci appellant, ἔργον & ἐργασίαν, à verbo ἐργάζομαι, id est, operor, & quamcunque rem facio. Opus autem est operarum effectum, quod fabricando & operando effectum relinquitur *l. si insulam,*

insulam, *ff. de verb. oblig. d. l. qui insulam*, 30. §. *qui aedem*, *ff. locat. d. l. opus*, *ff. eod.* cujus perfectio cum à fine suo, utpote cum ipsa forma, per quam, id est, quod est, congruente arguatur Graecis ἀποτέλεσμα, id est, ad finem suum perductum ἔργον, sive effectum omni parte sua absolutum, completum & perfectum dicitur à verbo ἀποτελέω, hoc est, ad finem & calcem perduco, perficio, absolvo, deductum nomen: ita cum in uno opere complures operae consumi possint. Et contra plura opera una opera effici queant: non ab opera & τοῦ ἔργου definietur opus locatum, conductum, sed ab ἀποτελέσματι, id est, ab operis consummatione & fine, tanquam certissimo formae argumento, d. ẞ. *l. adificia*, 139. §. *perfecisse.* Quamdiu enim forma sua opus caret, approbari non potest, cum operis approbationem per artifices de forma rei judicantes fieri oporteat, qui inspecto opere referunt, rectene factum sit; §. *l. opus* 36. *l. seq. l. si in lege* 24. *ff. locat. Gadd. ad l. rei appellatio*, 5. §. 1. *num.* 3. & *seqq. de verb. sign.*

Operis nomine, quod veri operis formam habet, intelligimus, quae non nisi ex consummatione contingit: Vide Alciat. *in* §. *opere locato*, *l. rei appellatione*, *de verb. sign.* Spieg.

Edictum porro de novi operis nunciatio, id demū opus quod in solo fit, & solo conjunctum est, amplectitur. *l.* 1. § *hoc autem ff. de oper. no.* unde qui messem facit, qui arborem succidit, vineam putat, licet opus faciat, tamen ad illud edictum non pertinet. Enimvero interdicto quod vi aut clam teneri & eum placet, qui arbores succidit, quanquam ad ea quoque sola opera quae in solo fiunt, id interdictum pertineat, *l.* 1. §. *hoc autem* & *l.* 7. §. *notavimus*, *ff. quod vi aut clam.*

Operae sunt diurnum officium *l.* 1. & 3. *ff. de oper. liber.* per singulos enim dies dantur, *l.* 20. §. *quidam*, *ff. de statu liber.* Edere operas, id est, exhibere: frequens Jureconsultis locutio *in tit. de operis libertor.* & *l.* 34. §. *ult. ff. de verb. oblig.*

Operae servorum legatae differunt à fructu, ut apparet ex *l. secunda*, *ff. de usufr. leg* & *l.* 1. & 2. *ff. de oper. ser. l.* 5. *in fin. ff. usufruct. quemad. caus. l.* 1. §. 1. *usufructus. ff. ad leg. Falc.* restat, videamus qualem intellectum habeat quod dicitur, servos, in quib. usumfr. habemus item alienos bona fide possessos nobis ex operis suis adquirere, *l.* 10. § *de his l.* 19 *ff. de adq. rer. dom. l.* 21. & *l.* 23. §. 1 *ff. de usufru.* Cujus dicti interpretatio aliquatenus peti potest ex *l.* 19. & *l.* 47. *ff. de adqu. rer. dom.* & *l* 45. *ff de acq. har. l.* 20. §. 1. *ff. de pec.* & *Cajo. in Inst. l. b.* 2. *tit.* 1. *ad fi.* Briss

Operis faciendi vincere redemptuiam & conductionem is dicitur, infra quem nemo licetur: vincit vectigalium redemptionem is, supra quem nullus licetur. *Paulus:* Licitatio ita demum admittenda est, si fidejussores idoneos, is qui licitationem vicerit, offerre paratus sit.

Operula ista defuncti sunt, *l. ult. ff. de proxenet*

Opes, Insulanus inquit, ineruditum vulgus, pro divitiis duntaxat accipere, opulentum pro divite rerum solet. Caeterum opes paulo quiddam amplius comprehendere videtur: omnes namque illud, quod opem ferre homini queat. Itaque earum nomine intelligimus quoque propinquitates, affinitates, clientelas, servitia, seu mancipia, jus vectigale, & si quid aliud est ejus generis, quod opitulari nobis queat. *Spieg.*

Opes abditae pro reconditae, apud Leon. Imp. *l. unica*, *C. de Thesaur. lib.* 10. Porro integrae opes, & accisae opes, ut contraria ponuntur. *Spieg.*

Ophir ut tradit divus Hieronymus est Insula Aethiopiae, unde purissimum advehebatur aurum, cujus regina in sacris voluminibus proditur. *Sibi.*

Ophitae haereticorum genus de quibus *in l.* 5. *l.* 10. & *l. penult. Cod. de haeretic.* & *Manich.* Philastrius Brixiensis Episcop. in haereseon catalogo ophitas seu serpentinos ab eo dictos tradit, quod colubrum colant, asserentes initium scientiae boni & mali nobis cum primitus attulisse. Idem & Isidorus de hoc hominum portento tradit *lib.* 8. *Etym. c.* 5. *Briss.* De his haereticis vide Aurel. Aug. *lib. de haeresib. c.* 17. & Gabr. Prateol. *in Elencho haereticorum, in verbo Ophita*, Epiphan. *tom.* 3. *haeresi* 37.

Opicensi, lege censete,

Opicum, autore Pompeio, invenimus quoq; pro osco. Oscis enim frequentissime fuit usus libidinum spurcarum, unde & verba impudentia dicuntur obscoena, Titi unius osce & Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt. Plinius sub Catonis persona ait: Barbaros non vocant, & opici appellatione dedecorant. Opicos mures foedos, putidos, & aspernabiles Juvenalis dici Joan. Bapt. *in comment. epist. Sidon. Apoll. ad Leonem lib.* 8.

Opifices omnes, teste Cicerone, in turpi sunt exercitio, nec olim habebantur pro civibus, nec ad reipub. administrationem admittebantur.

Opilio quasi ovilio, est ovium custos. Virgil. Venit & Upilio sed matri necessitas compulit o in u convertere. Africanus, item opilionem, si ejus generis oves curaret, *in fi. l. cum quaereretur*, *de legat.* 3. Spieg.

Opima spolia, vel ab opibus, ut ait Varro, vel ab invicto opere, cum victoribus tantum laudis accesserit, nomina sumpsere, seu quod fidei proprius est, opima ampla dici, sicut opimam praedam, & opimum bovem dicimus. Quae nisi duces regesque quorum auspicio res geruntur, suismet corporibus dimicantes, hostium ducibus detraxerint, necemque & exitium intulerint, haudquaquam opima dici voluere. Ter autem opima spolia delata sunt tantum. Primo à Romulo, deinde à Cornelio Cosso. Tertio à Claudio Marcello. Qua de re Plutarchus & Alexander ab Alexandro *lib.* 1. *cap.* 14.

Opimatores. Vide paulo post, Opinatores.

Opimiora, comparativus Gellianus, *in leg. qui fundos*, *C. de om. agro desert.* Spieg.

Opinabile, quod opinione concipi potest.

Opinabile, antiquis, & qui latine locuti sunt, quod nunc vulgo putativum dicitur. Ex Bud. *Spieg.*

Opinari. Quae opinamur, Donat. ait, putamus: quae putamus, incerta sunt. Unde non satis est opinari, *l. cum vero*, *in pr. ff. de dote.* Spieg.

Opinati casus. in Authentic. de consang. & uter. fr. in princip.

Opinatores *in l. missi*, 7. *C. de exact. tribut. lib.* 10. sunt milites, qui in provincias mittuntur petendae militaris annonae causa *l.* 11. & *l.* 14. *C. de erogat. militar. annon.* sic dicti, ut opinatur Jacob. Cujac. *in d. l. missi*, quod exigant opinionem, i. e. censum agri. Opinio n. in posteriorib. libris Codicis pro censu praedii ponitur, ut paulo post in verbo opinio in posterioribus liquebit Hi missi in provincias non fungebantur exactorum officio, sed instabant praesidibus & officiis eorum, ac curialibus tantum, quibus titulorum fiscalium exactio competit, ut intra anni spacium annonas accipiant, *d. l.* 11. *c. de erog. milit. anno.* Haloander *in d. l. missi* 7. legit opimatores: de qua lectione vide Budaeum *in l. ult. ff. ne jur. immun.*

mun. Pyrrhus quoque non opinatores sed opimatores legendum credit.

Opinio est, quod incertum est. De ejus natura lege Aristotelem circa finem primi poster. Item in primo magnorum moralium, dici opinionem esse, qua ad utramque partem declinamus, puta ad hoc ita esse, & non esse. Sunt itaque quodammodo inter se opposita, veritas, & opinio. Nam circa ea versatur opinio, ut docet *Aristot.* 6. Et hic, quæ aliter se possunt habere, & de quibus probabiliter dubitari contingit. Stulti enim esset, dubitare de his quæ lege, vel aperta ratione monstrantur. Quapropter opinio quælibet contra legem, est vana, ut & contra veram rationem. Qua de re latius scribit Salomonius ad finem. Paradox. *in §. responsa. Inst. de jure nat. gent.* Observandum, quod verbum opinionis pro fama accipitur, *in l. ff. de off. q.* & Opinari; pro fama receptum accipi, ut *in l. athletat. de his qui not. infam.* Cum autem de aliqua re dubia quæstio est, non dicimus, hæc est mea opinio, sed mea sententia. Unde & sæpe legimus, mea quidem sententia, id est, meo judicio. *Spieg.*

Opinio communis judicando & consulendo amplecti debet: ut est textus qui ad hoc communiter allegatur, *in l.* 1. ibi sane crebrior apud veteres opinio est, ut ibi Bald. ad hoc not. *ff. de offic. quæst* & tradit Alexandr. *consil.* 134. prævisо themate in *fin.* 1. *lib. & consil.* 22. viso processu, circa finem *lib. secundi*, & Felin. *in cap.* 1. *col. penult. versic. nono fallit. de constitut.* Decius *cons.* 131. revocatur in ultim. verbis. Et ideo dicunt Baldus & Paul. de Castro *in l. ultim. Cod. de instit. & sub.* quos refert Jason. *in l. secundum, ult. in* 2. *col. circa med. ff qui satisd. cog.* quod judicaturus non debet à communi opinione recedere, etiam propter novas fantasias Bartoli. Hinc notat etiam Bald. *in l.* 1. *in ult. not. de senator. per illum text.* argumentum, quod propter singulares & peregrinas opiniones doctorum non est à communi recedendum: quod dictum in pulchra qu. citat Alexand. *consil.* 95. visis processibus, *col.* 3. *libr.* 2. ubi dicit, præsumi per imperitiam illum judicare, qui relicta communi sententia singulares opiniones doctorum amplectimur. Et hoc ultimum etiam reassumit Jason. *in l.* 2. in tertia *col. ff. de jurejur.* Et ulterius dicebat Joan. Fab. in procem. Instit. in col. 3. in princ. quod in dubio debes sequi opiniones communes & illorum qui consueverunt à pluribus approbari, ut facit Iurisconf. *in l. scire oportet, §. aliud autem, ff. de excusat. tut.* & summus pontifex *in clem. unica, ad fin. de sum. trini. & fid. cath.* Proinde Bald. *in l. ult. col. ult. C. de pœna jud.* dicebat præsumi imperitiam in eo, qui tenet novas insolitas opiniones per *d. l. primam, ff de senatoribus* Ideo monet, ut judicando nunquam recedas à carrocio prudentum, maximæ glossæ, & hoc dictum Bald. *pro eleganti not.* Andr. Sicul. in repetitione rubric. *extra de fid. instrum. col.* 7. *vers. quot autem modis.*

Ista omnia, quæ dicuntur de communi opinione, in judicando tenenda, secundum Doct. ubi supra & Canonistas in *c. ne innitaris, de constitut.* limitantur, nisi communis opinio possit bonis rationibus convinci, quod bonus & acuti ingenii judex arbitratur: ut per Jason. in *authentica, novissima, in* 5. *vol. C. de inoff. testament. & in l. ut vim, in penult. col.* post medium *ff. de just. & jur.* Secundo singulariter limitatur favore matrimonii, per sing. dictum Hostiens. *in c. secunda, de cognat. spirit.* quod tamen non puto indistincte verum per ea quæ late scripsi supra in verbo nuptiarum causa, ubi vide, & si cupis doceri quæ dicatur communis opinio, declarat *Fel.* in loco præallegato, & Jason. in *dict. l. ut vim, in penult. col.* ubi etiam Claud. in repetit. *in* 47. *column. & sequent.* ubi dicunt quod non constat ex numero, sed ex qualitate doctorum. Tractat etiam Jason. in *l. re conjuncti*, in prima quæstione principali, ad finem, *in* 2. *parte, de l.* 3. & ideo secundum aliquos Papiens. *mod. in l.* 1. *in prin. ff. de offic.* ejus opinio glossæ, cum qua transeat *Bartol.* communis reputatur. Quod autem si judicis officium in valde dubiis opinionibus, in quibus non appareat quæ sit magis communis, & rationes ab utraque parte efficaces adducantur: unde Dec. *cons.* 176. *viso themate. column. pen. vers.* & si dicatur post Fel. *in d. cap.* 1. *column. fin. vers.* 2. nota vid. *in l. ex facto. in princ. de vulg. & pupil.* Cotta.

Opinio communis, *Salomonio* una opinio dicitur: quod & *Zas.* sentire videtur, dicens. Si testib. fulciuntur communes opiniones, jam non quia communes sunt, sed quia juris sunt, etiamsi solus quispiam docuerit, obtinebit sin textib. obvient, tanquam Syrtes sint evitandæ. Igitur opinioni communi eatenus hærendum est, quatenus textib. juris fulcitur, aut cui nulla sit lex contraria, ut Zas. ostendit *in l.* 2. *de orig. jur.* Solet tamen dici, sancti alicujus scriptoris opinionem, quæ autoritate veteris vel novi testamenti roborata sit cuicunque legi, etiam Pontificiæ præferendam glos. *in cap. de libell.* 12. *distinct.* quod recte recentiores intelligunt, cum de materia peccati tractatur: alias enim leges ipsæ principum prævalerent. Quapropter in casib. quib. Pontifex de jure divino aliquid limitare potest, ejus lex esset præferenda: nec quicquam sanctorum autoritas faceret, qui ea mente non scripserunt, ut dictata sua vim legis habere venient. Qua ratione traditum est Innocentii Papæ quarti commentarios pro lege habendos non esse: cum non eo animo ipse scripserit, sed ut interpretis solum officio fungeretur. Cæterum ex Zasianis inventibus deprehendes, non tantum quam ancipiti periculo communes opiniones consistant, sed etiam intelliges, nihil esse posse falsius ea traditione simpliciter accepta, qua receptum est, judicem qui à communibus opinionibus recedat, litem suam facere. Nam opinio nova unius doctoris in judicando, teneri potest contra communem opinionem, quando meliorib. & validiorib. rationib. fundata est ut recte tradidit Joan. Andr. *in c.* 1. *de constit.* & sequitur Claud. *in l. ut. vim, in fin.* Quamvis vel ex Nevzano quidem constat, jam olim affectioni communi tantum tributum, quod nec Alberici Rosati sententia contraria, vel verior quævis alia reciperetur.

Opinio communis, est aliud quam fama. Nam opinio communis facit jus *C. de re jud. l.* 1. Fama vero non facit jus. Item opinio communis probat: fama vero non Item opinio communis differt à notorio, quia opinio communis est de longe præteritis, quæ probari non possunt de facili, sc. per testimonium usus, &c. Sed notorium est de præsentibus, vel proxime præteritis, quæ de facili probari possunt per testes divisim. Et quod opinio veritati præferatur, est, *gl. cum concor.* pro & contra. abundans in jurib. *in c. Nuper de biga. super ver.* videntur. Concludit tamen ibi, quod casuale est, ut opinioni potius stetur, quam veritati in favorem contrahentium, testamentorum, sententiarum, vel prolis. Alias regulariter veritas præfertur opinioni, secundum Bern. *in gl.* 3. *in c. ad audientiam de spon.* Etiam veritas præfertur autoritati, *l. nemo judex, C. de sentent.*

sentent. & inter l. om. jud. Idem consuetudini capit. Si consuetudinem cum 6. *capitulis seqq. dist.* 8. ubi dicitur: veritas valet & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in secula seculorum, Schard. ex Prat.

OPINIO communis, utrum circa eas quæstiones vertetur, quæ lege, vel ratione finiuntur, an quæ authoritate, an quæ ratione simul & autoritate: rursus utrum ab numero authorum, an ab dignitate pensanda, non satis liquet. Et magis est utique, his quæ autoritatis sunt consistere. Lex & Ratio concludenter apud nos demonstrant. Ratio enim & Veritas convertuntur, *c. frustra. 6. distin. Bald. in l. non omnium, ff. de leg. Old.* Prat.

OPINIO seu putatio falsa non excusat injuria quæ mihi fit. Nam certus sum ego, licet ille me putet alium esse, quam sim. Paul. *in l. eum qui nocentum; §. si injuria mihi. ff. de injur.* Old. Prat.

OPINIO plena dicitur *in l. inter, 6. §. 1. ff. de interdict.* pro existimatione præsidis sive sententia nondum pronunciata, cui acta & defensio rei, supplementa partium adjuncta sunt, *l. sciendum, 6. de appell. recip. l. 1. Cod. de relat. l. eos, §. super his, l. à proconf. C. de appellat.* Hotom.

OPINIO est cum dubitatione responsio *gl. in verb. opiniones*, in *§ responsa, Inst. de jur. nat. gent. & civil. Joan. Bello.* Etym.

OPINIO in posterioribus libris Codicis pro prædii cujusque censu & professione usurpatur, *l. ult. C. de præd. navic. l. ult. C. de collat. fund. fiscal* vulgo taxa dicitur. Prat.

OPINIONE omnium, ut omnes vel existimant, vel judicant. Fallit autem opinio dupliciter: quum aut res aliusmodi est ac putatur, aut non is eventus est, quem arbitramur. Spieg.

OPINIONEM comprehendere & remittere, contraria.

OPINIOSISSIMUS homo dicitur, qui semper opinatur, tanquam nihil comprehendi possit.

OPINOR, i. e. puto, existimo, quibus verbis suas de juris quæstionibus sententias JCti concipiunt, *l. 1. §. in hoc, ff. de contra tut.*

OPISTOGRAPHUM, ὀπισθόγραφον, Hermolaus appellari dixit, quod ex utraque pagina scriptum esset, adversa & aversa minutis literis & literis plenum. Hot autem opinatur esse chartam non utraque ex parte scriptam, sed quæ una ex parte deleta ἄγραφον, id est, pene scripta est, quam opinionem Ulpiani verba confirmant, *l. 4. ff. de bon. poss. sec. tab.* Chartæ appellatio, inquit, & ad novam chartam refertur, & ad deleticiam; proinde & si in opistographo quis testatus sit, hic peti potest bonorum possessio. Veteres enim plerique una tantum in parte scribebant, quia scriptas chartas postea involvebant: unde volumina dicta sunt, ubi Alciatum *lib. disjuncti. 2. c. ult.* Corras. *lib. 1. Miscell. cap. 18. Hoto.* Alii tamen in *d. l. 4* Epistographus, alii Epigraphus mendose legunt. Meminit Opistographi & Plin. Cæcil. in Epist. ad Marc. Electorum (inquit) commentarios 160. mihi reliquit, opistographos quidem & minutissime scriptos. Vide Hermolaum in glossam. suis ad Plin. & Alexand. Genial. *lib 2. c. 30.*

OPITER nepos veteribus dicebatur, inquit Festus, cujus pater avo vivo mortuus est: sic dictus quod obitu patris genitus sit, aut quod avum post patrem habeat, id est, pro patre. Prat.

OPITULATIO proprie in rebus dubiis & malis dicitur. Unde prætor eam pollicetur minoribus annis 25. adversus captiones, hoc est, dolum adversarii: auxilium vero, si facilitate decepti sunt *l. 1. in princ. ff. de minorib.* Ex Alberi. Spieg. *Prat.*

OPOROTHECA, locus ubi autumnales fructus servantur.

OPORTEBIT, iam præsens tempus, quam futurum significat, *l. verbum oportebit, ff. de verb. sign.* Exemplum legis est, cum quis promittit quicquid dare facere oportebit. Nam etiam ex vi sermonis præsens comprehenditur: cum qui dare facere debet tempore contractus, etiam post contractum dare facere teneatur: nec n. per eum contractum extinguitur præsens obligatio. Ex Alciato. Porro hujus verbi modo honestatis, modo officii, modo necessitatis, exempla pete ex Alberico. Quamvis ex *c. 1, l. 11.* Quintiliani satis apparet, oportet, & necesse est, non idem esse. Significant tamen præsens tempus *l. si à colono, l. si stipulatus fuerim, ff. de verb. oblig.* Cæterum de hoc verbo, sicut & de reliquis omnibus, subjecta materia diligenter respicienda est, ut opportune monuit Old. ne ex legum præceptis fiant consilia juris.

OPORTERE verbum, Paul. ait *in l. verbum oportere, ff. de verb. sig.* non ad facultatem judicis pertinet, qui potest vel pluris, vel minoris condemnare, sed ad veritatem refertur, ut cum stipulamur, quicquid te dare facere oportet & *in l. Cum stipulatur, ff. de verb oblig.* oportet igitur, h. est, revera debetur præsenti die, non in futurum, aut quod judex deberi pronunciaturus sit. In veritate igitur, quatuor consideranda sunt. Primum enim si dies, aut incerta conditio adjecta sit, ea non existente, dare non oportet, præsentis n. temporis obligationem verbum oportere demonstrat: sicuti eleganter idem scribit, *in l. si stipulatus fuerim §. 1. & l. cum stipulatur, ff. de verb. oblig.* Vide si testatur, ita scripserit. Quicquid mihi Titium dare facere oportet Sempronio lego: Scævola respondit, eam pecuniam non esse comprehensam cujus dies nondum exiit sed *l. si scripsisset, ff. de leg. 2.* Cui simile est, quod Paulus scribit, *in l. si a colono de verb. oblig.* Cæterum ante incertæ conditionis eventum, id quod ita debetur, peti non posse, Aio te dare oportere, supra docuimus, Secundò verbum oportere veritatem non continet. quoties id quod Ephesi dari stipulatus es, Romæ tibi dari postulas. Alio enim quam quo stipulatus es loco, dari non oportet: quemadmodum scribit Cajus in *l. 1. ff. de eo quod certo* Deinde, ut veritatem contineat, modus etiam spectandus est. Nam si hominem Stichum, aut decem dari tibi stipulatus es: deinde Stichum petas, quoniam eum dare non oportet, id est, non verum est eum deberi, causa cadis: ob eamque causam, talis (inquit Imperator) in eam rem prodita est actio, ut quis dicat. Aio te mihi hominem Stichum, aut decem dare oportere, § *igitur, Inst. de actio.* Postremò ex re ipsa intelligimus, an verbum oportere in actionem cadere possit: si quis enim 10. aureos mihi debeat, 2. c. petere non possum: quoniam verbum oportere ad rei veritatem refertur, ut in principio hujus paragraphi.

OPORTET, vel debet, vel his simile verbum, in ordinationibus publicis juris significat necessitatem, adeoque immutabilitatem: quia ferè solent accommodari præceptis naturæ ab omni humani potestate exemptis. Ut in materia recte judicandi. Quippe, judicare munus publicum est, *l. quippe, ff. de judic.* Quinimo & in contractibus utrumque verbum importat necessitatis, *l. is natura,*

natura, ff. de reg. jur. Is natura debet, inquit Paulus, quem jure gentium dare oportet. Erat igitur admodum perniciose Bart. *in l. ubicunque ff. de interrog.* Quod oportere, hoc est, debere interpretatur, ut excludat necessitatem. Nam tali doctrina in forum producta segniores fecit judices ad interrogandum, contentos tantum apud se actis se actitatis. Rursus interrogandi neglectus corruptiora paulatim fecit judicia, & prorsus immortalia: nemine id animadvertente. Ut semper magis solet nocere malum, & diutius hærere, quod irrepserit, quam quod inciderit. Similis error est in *l. 1. ff. de orig. jur.* dum Accursius interpretatur, Oportet, hoc est, decet, excludens necessitatem. Quasi vero juri recte det operam, qui juris causas ignoret; non aliter de eo judicaturus, quam magistratus de causa cujus circumstantias nescit. *Old. Prat.*

Oportet, in stipulatione, quod te mihi dare facere oportet, quod præsenti die duntaxat debetur, complectitur: & ideo adjicitur verbum oportebit, vel ita, præsens, in diemve, *l. si stipulatus, 76. l. cum stipulamur, 125. ff. de verb. oblig.* Hot. Prat.

Oportet, de his quæ æqua, & juri ac rationi consentanea sunt, JCti dicunt, *l. 13. §. 1. ff. commodari*: E contrario, Non Oportet, usurpant de his, quæ vel à jure vel ab æquo & bono abhorrent, *l. 79. ff. de verb. sign. l. 21. ff. de his qui not. infa.*

Oppidum (Pratejus tamen per unicum p. scribi debere putat) proprie est omnis urbs, præter Romam, quæ peculiari nomine urbs vocari cœpta est, ut cæteræ urbes vocantur oppida: ut ait Valla. Servius Sulpitius cum numerasset urbes multas, postea dixit: quæ oppida quodam tempore florentissima fuere. At cur oppida veteres nuncuparint, inter legum interpretes controversia non caruit. Refert enim Isid. *lib. 15. orig. c. 1.* quosdam tradidisse, ab oppositione murorum nomen habere: alios ab opibus recondendis: alios ab ope, quod contra hostem opem dent. Sed, obtinuit inter JCtos, ab ope ferenda & sustinenda, nomen accepisse: quod in *l. pupillus 239. §. 7. ff. de verb. sign.* Pomponius testatur, & ex Cicerone Festus, item M. Varro *libr. 4. de ling. lat.* Oppidum, inquit, ab ope dictum, quod munitur opis causa, ubi sint: & quod opis est ad vitam gerendam, ubi habitent tuto: vel oppida, quod opere mœnia muniebant, quo munitius essent: Ideo enim civitates muris cinguntur, ut ipsarum ope hosti resistamus, & ab incursionib. hostium aliisque malis tuti simus. Hanc opem ipsa etiam Romæ ferunt. Munitum quippe à tergo hostem relinquere & ipsam urbem invadere totum non est. Hæc igitur notatio à fine, & usu oppidorum promanat eoque, merito obtinuit, & cæteris, ut pote verior, prælata est. Pompo. Gœdd. ad *d. l. pupillus. 239. §. oppidum, ff. de verb. sign.*

Oppignerare, est pignus dare fœneratori: repignerare, pignus recipere est, resoluta cum fœnore pecunia. Hoc verbo uti JC:os testatur Beroald. *comment. in asinum* 3. Spieg. Prat.

Opponere, objicere, sic opponere compensationem, *l 42. §. usuræ, ff. solut. matr.*

Opponere exceptionem, *l. 57. ff. de procurat.*

Opponere manum, *l. 20. ff. quod vi aut clam.*

Opponere, pro eo quod alias deponere dicitur, & contra alium pignus ponere. Terent. Phormio. *act. 4. sc. 3.* Ager oppositus est pignoris ob decem minas: Ex qua novissima verbi hujus significatione joci ansam scite Catullus arripuit his versibus.

Furi villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Favoni,
Nec sævi Boreæ, aut Apelioiæ.
Verum ad millia quindecim & ducentos. Briss.

Opportunitas, commoditas, pro ratione loci, temporis, & personarum. Hæc tantam vim habet, ut ex honesto in honestum, ex damno lucrum, ex voluptate modestiam, ex beneficio maleficium faciat, & contra breviterque rerum omnium naturam permutet. Hæc in aggrediendo, conficiendoque negotio præcipuum habet momentum: ut rectissime veteres opportunitatis velut imaginem multis in locis depictam habebant, quo magis admonerentur vel ipso aspectu. Pinnis enim insistentem expresserunt, quod semper volvatur, & certo loco stare nesciat. Talaria pedibus gestantem: quia volucris sit. Facie crinibus tecta: quod cognosci nolit, nisi à diligentissimo observatore. Occipiti calvo, ne teneatur fugiens. Novaculam dextra tenentem: ut elapsa præscindat omnem spem. Pedissequam habentem pœnitentiam: sc. quæ neglectæ occasionis exigat pœnas: Vide Eras. explicantem parœmiam. Nosce tempus, & Old. in tit. de temporibus usur. in pr. ex interpretibus jur. Pont. Joan. Andr. *extr. de elect. c. cum ex eo. & Archid. capit.* si quem de procur. *lib. 6.* Spieg. Vide & supra occasionem veteres.

Opposita sunt, quæ repugnant, unum uni, sic ut neque alterum de altero, neque ambo de tertio dici possint. Boethio, quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore circa unam eandemque rem simul esse non possunt, arg. *l. ancillam, vers. si vero tonsores ff. pro socio.*

Opposita dicuntur quadrifariam: I. quæ repugnant inter se vel relative: ut patronus libertus, pater filius, creditor debitor, actor reus. II. Privative, ut lux tenebræ, visus cæcitas, nobilis ignobilis, surdus mutus, gnavus ignavus. III. Contrarie, ut calidum frigidum, nigrum album, bonum malum, siccum humidum. IV. Contradictorie, quando nullo modo conveniunt, neque potest aliquod medium dari: ut civitas obligatur mutui datione, civitas non obligatur, *l. civitas, ff. si cert. petat.* omnis substitutio est secunda & conditionalis institutio. *Spieg.*

Oppositio in adjecto quum posito succedit mox oppositum *l. servo manum. de cond. l. si servus ad Syl.* Spieg.

Oppositum in opposito, idem operatur, quod propositum in proposito, *l. qui filium de leg. 2.* Spieg.

Oppressio mobilium est, ut invasio immobilium. Albericus citat vers. homicidia, in *§. deinde competens est,* Authent. *demand. princ.* Spieg.

Oppressum ante sententiam: Damnatam vero post latam eam dici, quidam observarunt. Prat.

Opprimere, premendo gravare, & offendere, *unbillich bebaffien. l. 1. C. de privat carc. Spieg.*

Opprimere aliquem consilio, idem est quod, consiliis ejus antevertere, *Eins furnemen furkommen.* Budæus.

Opprimere aliquem judicio capitis, est judicibus corruptis vel conductis testibus facere, ut innocens condemnetur.

Opprimi etiam dicitur, qui convincitur. *Briss.*

Opprimere idem quod putare, aut circumputare, & de arboribus intelligitur.

Oppugnare, significat contra pugnare nocendi causa.

Opsonatores putabat glossator in l. legatis servis

servis in princ. de *leg.* 3. eos dici, qui resonant & cantant domino in mensa.

Alias Obsonatores sunt, qui Opsonia quibus vescimur scienter emunt. Plautus Cœnæ opsonavi, id est, opsonium emi. Seneca ad Lucilium *lib.* 6. Adjice obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est.

OPTARE, eligere unum è duobus, ut ait Donatus. Sed & simpliciter est eligere sicut est illud: optavitque locum regno, id est, eligit, Jurisconf. *in l.*3. Ad exhibendum. Item si optare velim servum, vel quam aliam rem, cujus optio mihi relicta est. Sic sumitur per totum tit. *ff. de option. leg.* id est, lectione. Id Alberico quoque judicante. Plaut. in Casina: Optio hæc tua est, utram harum vis conditionem accipe. Budæus annotavit optionem facere, ut potestatem facere. Optio masculino genere, quid sit, vide infra Optiones. *Spieg.*

OPTICES, milites ab optando, id est, eligendo: appellati: eo quod antecedentibus ægritudine præpeditis, tanquam adoptati eorum atque vicarii solent universa curare. *Valtur.*

OPTIMATES, Alberico sunt meliores, ut ipse ait, de populo. Atqui Erasmus inquit, optimi vocabulum non refertur ad mores, sed ad fortunam. Unde & optimates dicuntur, non qui moribus sunt laudatissimis, sed qui nobilitate generis, opibus, ac dignitate præeminent: quanquam nihil vetat, etiam inter illos esse bonos aliquot. Cic. pro Sestio sic. dicit: Duo genera semper in hac civitate fuerunt eorum, qui versari in republ. atque in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi & esse voluerint. Qui ea quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini jucunda esse volebant, populares: qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. Cives quoque in comment. ad civit. D. Augustini, Optimates ait, nobiles appellant: sed revera quicunque dignitate & opibus plurimum in republica possunt, ii sunt primates. Idcirco ὀλιγαρχία non multum videtur ab ἀριστοκρατία differre. Quod & Cicero significat, quum secundam partem dicit paucorum optimatum: tametsi paulo diversius idem de optimatibus pro Sestio, causæ videlicet inserviens, ut solet. *Spieg.*

OPTIMA lex quum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esse significabatur, ut fuit M. Valerii Marci filii Volusii nepotis, qui primus magister populi creatus est: postquam verò provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, ut optima lege utpote imminuto jure posteriorum magistratuum. Hæc Festus. Verba etiam quibus Pontifex Max. virginem Vestalem capiebat, hæc Gell. *lib.* 1. *c.* 12. recenset, sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ jus sciet sacerdotalem Vestalem facere pro populo Quiritibus, uti quod optima lege fiat, ita te Amata *cap.* 10. Hot.

OPTIMI loco sumitur minime malus. Senec. *lib.* 1. *de Tranquil. Pompon. de origin. jur.* Optimi cognomentum à Senatu Cn. Scipion. meruisse testatur, & Tranquil. Cajum appellationem optimi & maximi sumpsisse. Trajanum Imper. nihil magis quam optimi cognomen oblectavit, ut scribit Plinius in suo ad eum Panegyrico, hujus tantum memoriæ delatum est, ut per multa secula in Senatu principibus acclamaretur: Ne sis fœlicior Augusto, melior Trajano: adeo in eo gloria bonitatis obtinuit.

OPTIMI, Maximi principes apud Papinianum *in l. jurisperitos ff. de excus. tut. l. cum tabulis secundis, §.* 1. *ff. de his quibus ut indig. l.* 7. *de vac. mun. sunt.* Sever. & Antonin. Cujac. 2. *obs.*33.

OPTIMO jure libertatem consecuti dicuntur *in l.* 31. *ff. de minoribus qui ex fideicommissi recte manumissi sunt.* Optimo jure debentur usuræ, quæ interrogatione præcedente promissæ sunt, *l.* 1. *Cod. de usur.* Optimo jure quarta bonorum curalium defunctorum, quibus alieni ab eorum consortio hæredes extiterunt à curia petitur, *l.* 1. *quando & quibus quarta pars, Optimo jure Censor creatus apud Livium lib.*9.

OPTIMO jure admissos codicillos dixit Justin. *Inst. de codicil. in fin. prim.* id est, habuisse νόμιμον συστάσιν ut Theophil. vertit Optimum vinum frumentumve cum quis stipulatur, id stipulari intelligitur, cujus bonitas principalem gradum bonitatis habet, *l.* 75.*ff. de verb. oblig.* Briss.

OPTIMO jure prædia antiquis dicebantur, quæ optima conditione sunt, ut Cic. *de leg. Agr.* loquitur seu quæ immunia prorsus erant, id est, ut tunc loquuntur, Alaudialia. Sic malim cum Bud. postremum hoc vocabulum scribi. Conn. *lib.* 4. *c.* 1.*n.* 1. Spieg.

OPTIMO jure debentur usuræ, quæ interrogatione præcedente promissæ sunt, *l.*1.*C. de usuris.*

OPTIMO jure possessam domum, *l.* 26 .*§.*1.*ff. de pignoribus*, accipe quæ nulli obligata est, nec ullo textu pignoris tenetur, liberaque est ab omni onere hypothecæ. Cicero de Arusp. respon. Multæ sunt domus in hac urbe, Patres conscripti, atque haud scio an pene cunctæ jure optimo, sed tamen jure privato, jure hæreditario. *Briss.*

OPTIMUM jus legati apud Ulp. *in Institut.tit.*24. quod commodius est, & facilius. *Briss.*

OPTIMUM, ut Ulpian. ait, in l. ubi autem, de verb. obl. intelligitur, cujus bonitas principalem gradum bonitatis habet, quæ res efficit, ut ea appellatio certæ rei significativa sit. Eodem ibid. docente, boni appellatio non est certæ rei significativa: cum id quod bono melius sit, ipsum quoque bonum sit.

OPTIMUM principalem bonitatis gradum respicit *leg. ubi autem, versic. at cum optimum, de verb. obl.* Spieg.

OPTIMUM melius bonum, jus dicitur in comparatione gl. *in l. si mulier, ff. de minor. super verbo.* Optimo, attigit item glos. *in leg. exigendi, C. de procur.* super verbo non injuste.

OPTIMUM maximumque tradere, Ulpiano significat, liberum esse, hoc est, nulli servire, *Frey eigen und ledig zustellen.* Spieg.

OPTIMUS maximusque, vel in eum cadere possunt, qui solus est, Paul. docet. *l. illa verba de verb. signif.* Unde si quem unum habet, legavit testator fundum, verba hæc locum sibi vindicarent in eo, quemadmodum supremæ tabulæ habentur etiam solæ, Spieg. Connan. *lib.* 7.*c.*7.*n.*5.

OPTIMUS maximus, non solum de Deo dicitur, sed & de fundo, agro, domo & aliis.

OPTIMUS maximusque fundus dicitur, qui servitute omni & obligatione pignoris ac tributo immunis est, Hotom. vide & Connan. *lib.* 4. *c.* 1. *n.* 1.

Adjectio hæc Uti optimus maximusque est, non in traditionibus modo, sed & in emptionibus, stipulationibus, testamentis, hoc significat, ut liberum ab omni servitute, prædium præstetur, non ut etiam servitutes ei debeantur, *l.* 126. *l.* 169. *ff. de verb. sig. l.* 8. *& pen. ff. de evict. l.* 69. *§. si fundus, ff. de legat. libr.* 1.

Itaque

Itaque parum cohæret quod Sicul. Flacc. *lib. de condit. agror.* scribit. Quidam etiam conveniunt precario, ut servientem præstent his agris ad quos necesse habeat transmittere pervium. Nam & id his verbis comprehenditur. Vti optimus maximusque sit. Plerumque etiam ad instrumentum vel instructum prædii hæc verba referuntur, *l. 92. & l. 93. §. pen. ff. de legat. li. 3. l. 28. §. item cum fundus, & l. 22. ff. de inst. vel instrumento.* Quæ & in Sententiis Paul. habetur *li.* 3. Briss.

Optinere dicuntur, secundum quos sententia datur, *l. 36. ff. de liber. cau. l. 9. ff. de jure fisc. l. 22. ff. de his qui ut indign. l. 2. C. eod. tit. l. 22. ff. de inoffic. testam.* Briss.

Optionatus, optionis quæstorii munus est: cujus meminit tit. de jure fisci *lib.* 10. *C.* Vide Pyrrhum sub finem *lib.* 1. *Rom. Magistrat.* Spieg.

Optio, cujusvis muneris administer dicitur (mea quidem sententia) Paterno in *l. ult. ff. de jur. immun.* Mensores, optio, valetudinarii & infra, Venatores, victimarii, & optio fabricæ: nam ut scribit Vegetius *li. 2. cap.* 7. & Non. Marcell. Optiones ab optando appellati sunt: quod antecedentibus ægritudine præpeditis, si tantum adoptati eorum atque vicarii solent universa curare. Varro *in* 1. *de lingua Lat.* Primi, inquit singularum decuriarum decuriones dicti: quos ii primos administros sibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones Tribuni faciunt. Festus, Optio, inquit, est optatio, sed in re militari is appellatur, quem decurio aut centurio optat sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius obeat officia publica. Idem: Optio inquit, qui nunc appellatur accensus. Is adjutor dabatur Centurioni à Tribuno militum: qui quia coaptare quem velint Centurionibus permissum est, ex facto nomen fortitus est. Nonius: Optiones, inquit, in cohortibus dicuntur, qui sunt honesti gradus, ut optatos, h. electos: & adoptatos, hoc est, ascitos, Varro de vita patrum *lib.* 11. existimat appellatio, qui referentib. Centurionibus adoptari in cohortes subibant, ut semper plenæ essent legiones. *Hotom.*

Optio solemni aliquo actu & certis verbis, ac plerumque intervenienie Prætore fiebat; nam & ad exhibendum agere poterat is, cui servi optio data erat, ut ex mancipiis adhibitis optare & vindicare posset, quemadmodum indicat *leg. 3. §. item si. ff. ad exhibendum.* Briss.

Optio Fabricæ in d. l. ult. videtur esse qui imperatoriæ fabricæ, à qua Fabricenses vocantur, aut fabricis legionum: scutariis & loricariis custos præest, ut & custos carceris, manceps carceris & à Divo Ambr. optio carceris appellatur. Sic n. scribit: neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quin Optionem carceris baptizarent cum omnibus ejus. *Prat.*

Optiones etiam dicuntur in lib. C. qui annon. militibus dividunt, *l. 9. C. de jure fisc. l. 9. c. de exact. tribut. l. 3. C. de apoch. publ. Novel.* Martini de *indulg. tel. Novel. Justin.* 119. & ideo. ad *l. 1. ff. de munc. & hono.* Græci *lib.* 54. *βασιλικῶν* annonæ divisionem interpretantur optionem militum. Procop. 3. *de bel. Vand.* ὃς ἐπεμελεῖτο τὸ τῆς ἀμφὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, ὀπτίωνά τε τὸν καλοῦσι Nominis autem ratio hæc est, quod duces eos sibi optent dividendæ annonæ causa; quasi adjutores, quod facilius cætera munia militaria obeant, qua ratione auxilii fœderatorum optiones etiam dicuntur, *l. ult. C. de locat.* quorum duces Phylarchi dicuntur, *Novel.* 116, & 117. Cujac. *ad leg. 7. Cod. de exact. tribut.* Sunt autem quidam, qui *l. 6. ff. de bon. damn.* Optiones sumi velint pro apparitoribus ejus magistratus, qui damnatum ad supplicium deducit: mihi tamen priori sensu nomen hoc non incommode videtur usurpari posse, cùm posterioribus temporibus, imo etiam sub ipso Tiberio (ut testantur facta Evangelia) præsidis & ejus qui sontes ad supplicium deduceret, satellitum officio milites functos legamus: tum vero maxime, quod & id subindicet dicta lex sexta. *Prat.*

Optio, id est, optatio, nimirum, quem vellet, tutorem sibi optare posset: Nam ut testamento patris filiofamilias tutor dari potest, ita testamento viri matrifam. optio tutoris dari potest, sibi tutorem eligat, quem velit, & hic tutor is est, quem prout ipsa Muræna *M. Tull.* ait potestate mulieris contineri, de quo vide notata per Cujac. *lib. 7. Observat. cap.* 11. In re vero militari optio appellatur is, quem decurio aut centurio optat sibi rerum privatarum ministrum, quo facilius obeat officia publica.

Optionem Budæus in *l. fin. ff. de jur. imm.* accipit pro eo qui adjutor est centurionis, aut decurionis: ut Plautus usus est, licet metaphorice in Asinaria. *Spieg.*

Optiones gradus quidem appellati sunt in turmis decurionum, & cohortibus centurionum: de quibus meminit Ulp. *in l. divus Aaria. de bon. dam. & Imp. in l. pen. C. de apochis pub. lib.* 10. ubi Accurs. putavit ita dictos, quia quod optabant, præcipiebant. Optio enim dicitur optatio, electio. *Verg.*

—— *Optavitque locum Regno.*

Optiones fœderatorum dicuntur, *l. ult. C. de locat. & condit. Novell.* 117. *Briss.*

Optionis legatum est, cum testator ex servis suis, vel aliis rebus optare legatarium jussit, unde rubric. De optione legata. Ejus autem hæc vis est, ut cui optio legata est, etiam ejus hæredibus si vivus ipso non optarit, optio debeatur, *l. ult. C. commun. de leg. §. optionis,* 22. *Instit. de leg.* Hot.

Habet autem in se optionis legatum conditionem tacitam, si legatarius vivus optasset, ideoque quod Justinian. in *§. optionis* 24. *Instit.* de legatis, ait ex constitutione sua datum hæredi legatarii optare, etiam si legatarius vivus non optaverit, id intelligendum esse putaverim de optione legata, non de electione. Quod autem Paulus in lege. Illud 19. *ff.* de optione vel electione legata dicit, non de optione sed electione, in qua ante Justinianum placuit ut transmittatur, in optione non placuit, nisi demum autoritate Justiniani, cujus tamen ea de re constitutio non extat. Nam *leg. fin. Cod. comm. de legat.* constituit quomodo controversia inter plures legatarios definiri debeat, non etiam definivit, quod transmittatur legatum optionis, quod in ista lege] ut certum ac definitum præsupponitur in illis verbis: ipse autem moriens plures reliquerit hæredes. Vult. *addict. §. optionis, n.* 2.

Optionem autem & electionem promiscue vulgo accipiunt, veruntamen eligendi arbitrium videtur esse generalius quam optandi, cum illud quoquo modo fieri possit, hoc non nisi solenniter, ut eleganter explicat Cujac. in Parat. *ff. de opt. vel elect. legat.* & interpretes qui scripserunt ad l. actus legitimi 77. ff. de reg. jur. Et spectatur electio magis in reb. unius generis, optio in rebus diversorum generum Vultejus ubi supra. Alii sic distinguunt, ut optio dicatur de duobus, Electio de plurib. leg. 3. §. item

si optare

si optare ad exhib. sed optio in pluribus quoque est, ut mancipiorum vel servorum optione legata, non refert quod sint: etiamsi centum essent, ita probat *leg. 2. l. mancipiorum. ff. de optio. legat. l. bis consequenter in princ. fam. ercisc. l. de eo. §. item ad exhib.* Et sic capitur optio ibi pro electione, ut & toto *tit. de opt. leg. & l. 3. qui & à quibus manumiss. leg. caeterorum ff. de verb sign. l. 2. §. proinde, ff. quod certo loco.* Et forte deducitur à verbo Græco ὄπτω quod significat video, nempe quia is qui optat, debet videre quod legit, & an expediat illud vel alterum eligere, P. Rebuff. *in l. alienationis, ff. de verbor. & rer. signific.*

OPULENTA hæreditas, ait gl. in l. si quis mihi *ff. de acq. hæred.* dicitur, quæ affert opes sine vexatione. Locuples vero est, quæ etiam vexationem habet, *Spieg.*

OPULENTI Autore Sexto Pompejo Opis fuit Saturni conjux, per quam voluerunt terram significare, quia omne opus humano generi terra tribuit. Unde opulenti, terrestribus rebus copiosi.

OPUS & opera differunt: ut ἔργον & ἀποτέλεσμα. Opera est ipsa actio, industria, labor, conatus, studium, quo in opere faciendo utimur. Et illud est, quod Græci appellant ἐργασίαν & ἔργον à verbo ἐργάζομαι id est, operor, & quamcunque rem facio. Opus autem est operatum effectum, quod fabricando & operando effectum relinquitur. Cujus perfectio, cum à fine suo, utpote cum ipsa forma, per quam id quod est, congruenter arguatur, Græcis ἀποτέλεσμα, hoc est ad finem suum perductum ἔργον, a verbo ἀποτελέω id est ad finem & calcem perduco, perficio, absolvo, Gœdd. in comment. *l. 5. §. 1. n. 6. 7. de verb. & rer. sign.*

OPUS factum restitui, quo sensu accipiendum, Alc. explicat, enarrans *l. impensæ de verb. sign.* Sp.

OPUS perfectum esse tunc dicitur, quando ita consummatum est ut jam in usu esse possit. *leg. ædificia. §. perfecisse, ff. de verb. sign. leg. is qui, §. quædam. ff. ad l. Falc. Brech. l. pecuniæ, §. opere legato, ff de verb. & rer. sign.*

OPUS idem & perfectum, & imperfectum dici. colligitur, *ff. loc. l. qui insulam, §. qui ædem, Alber.*

OPUS probari vel approbari tum dicitur, cum magistri artificiorum evocati, inspectum opus deferunt esse idoneum, & recte factum, vel etiam (si hoc convenerit) ab ipso locatore, *l. opus* quod cum leg. seq. & *leg. si in lege in princ. ff. locati,* Spieg.

OPUS restitui, pro destrui, auferrique in interdictis intelligitur, *leg. cum prætor eod. & simil.* quæ Alb. indicat. Spieg. & Alc. in *l. impensæ, de verb. sign.*

OPUS rusticum. Paul. *d. l. 3.* Muliones, inquit, de urbano ministerio sunt: nisi propter opus rusticum testator eos destinatos habeat. *Spieg.*

OPUS structile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis, calceque constructum est: Eaque propriè pars ædificii est, unde & auferri non potest. Tectorium vero, incrustatio est, sive expolitio parietum: qua de re Vitru. legendus est *libr 7.* ut ab Alc. citat & ipse in commen. ad *l. in rursis & caf. de verb. sig.* Spi. Ad opus publicum noxii, olim nonnunquam dabatur. Idque vel ad tempus, vel in perpetuum. Ad opus autem damnari dirive, & in opus tradi, idem valent, *l. 6. ff. de extraord. crim. l. 1. §. 1. & l. ult. ff. de effractoribus l. 8. §. quisquis. l. 10. l. 17. & l. 28 ff de pœn. l. 18. de jur. fisc. l. 6. C. ex quib. cau.* major. & opere etiam multari pro eodem dicunt, *l. 10. §. ult. ff. de pœn.* Briss.

In opus salinarum ob maleficium mulierem datam legimus *in l. 6. ff. de captiv.* Briss.

OPUS novum facere videtur, qui aut ædificando, aut detrahendo aliquid, pristinam faciem operis mutat. Si quis autem ædificium vetus fulciat, opus novum non facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet, Ulp. *de oper. nov. nun.* Maff.

OPUS novum nunciare, est denunciare & prohibere ne opus novum fiat. Et hæc nuntiatio est denunciatio & prohibitio, ne quis novum opus faciat. Quid sit novum opus facere docent Jurisconsu. *in l. 1. §. opus hoc tit.* & in aliis locis. Adversus eum etiam qui novum incipit opus competit hæc operis novi denunciatio. Quæritur de eo qui fulcit ruens ædificium, an dicatur novum opus facere? hæc quæstio tractatur *in l. 1. §. si quis ædificium. leg. stipulatio, §. opus, h. 1.* Et frustra denunciatur ei novum opus qui vetus fulcit. Quæstio alia oritur de reficiente, an ei quoque denunciari possit? Quidam existimant ei novum opus denunciari non posse, quia aliud est facere, aliud restaurare opus, *l. 1. de mort. infer. l. 4. C. de oper. publ* dicit neminem posse opus publicum absque jussu principis, nisi suo sumptu inchoare, cum tamen restaurare possit, qui citantur *text. alii in l. 1. de vi publ.* Objicitur lex tertia *de itin. actuque priv. §. hoc autem.* Existimo novi operis factionem ad hanc quoque refectionem pertinere, & novum opus facere, aliud restaurare. Monet me quod dicitur *in leg. de pupilo, §. si quis h. t.* Nec obstat quod dicitur aliud esse novum opus facere, aliud restaurare. Si enim tibi nuncio novum opus, tu reficis, aliquid est novum opus, habita ratione temporis quo ego nunciavi. Eo enim tempore non fuit tale opus aut talis refectio: dicitur quoque semper aliquid innovare qui reficit aliquid, habita scil. temporis ratione, quo operis novi nunciatio facta est. Alia hic tractatur quæstio eodem pertinens, an opus hic perfectum & consummatum accipi debeat? quæstionem facit lex rei appellatio. de verb sign. quæ lex nihil ad rem facit, loquitur de eo qui instituit insulam facere, quod ante finitum institutum, perfectum dici non possit. Aliud de ea re exemplum est in leg. si is qui ad *leg. Falc.* id nos vero hîc loquimur non de opere certo, sed de opere in genere. Duaren. *ff de operis novi nuntiatione.*

OPUS publicum est, quod civitati extruitur, ut Theatrum, Balneum, aquæ ductus ad usum civitatis, quod sumptu publico sine autoritate principis fieri non potest, sed liberalitate singulorum potest. Et inscribi nomen non potest nisi principis, & cujus pecunia factum est. Ego observavi præsidem provinciæ insignia sua cum nemine poni curasse in propugnaculis civitatis, pecunia publica extructis contra *l. 4. titul. de operis publicis.* Duaren. *de operib. publicis.*

ORA dicitur extremitas cujusque rei, ut vestimenti, Clemen. secunda, *de vita & honestate clericorum.* Jo. Bell. Etymol.

ORACULA apud Cic. in Topic. ex eo ipso appellata sunt, quod in iis est deorum oratio, quod verò principes Romani, aliquid majestatis superhumanæ, unde divi appellabantur, sibi attribuere, deorumque numero sese esse, falso sibi persuasere (quemadmodum Domitianus ille, licet omnium truculentissimus, inscriptionem facere solebat autore Leto, Domitianus dominus &

Deus vester) factum est ut principis responsum seu rescriptum sacrum oraculum plerisque juris in locis dicatur, ut Instit. *de adopt. §. illud proprium est, l. 1. C. de emancip. liber.* cœlestе oraculum in *leg. jubemus leg. 1. C. de sacros. Ecclesiis. l. fi. C. de def. civit. leg. si quis ex grege. Cod. de cohortal. leg.* digna vox, *C. de legib.* ubi Accurs. minus recte explicat, quid oraculi nomine significetur. Capitur enim pro dicto egregio & quasi divino, ut apud Plin. *lib.* 18. *c.* 6. Inde illa reliqua oracula; Nequam agricolam esse quisquis emeret, quod præstare ei fundus posset. Malum patremfamilias, quisquis interdiu faceret, quod noctu posset, nisi in tempestate cœli: pejorem, qui pro festis diebus ageret, quod feriatis deberet: pessimum, qui sereno die sub tecto potius operaretur, quam in agro. Ferran. lib. Explicat. secundo, *in leg. digna uxor, de legib. cap.* 3.

Oraculum Lucius Seneca in præfatione *lib.* 2. *Controversf.* definit voluntatem divinam, hominis ore denunciatam. Ac plane Oraculum ab ore ductum esse Prisc. *lib. not. Impp.* qui sibi divina omnia arrogant, ita sacros afflatus suos, seu sacra rescripta vocant, *l. ult. C. de divers. rescript.* Quo genere loquendi utitur Symmachus *Epist.* 13. & 15. Verus gloss. Sacrum oraculum est rescriptum, quod Imperator precibus & supplicationi respondens rescribit, vel ei fieri, vel non fieri debere quod postulat, & dicitur quod orando inspectum. *Briss.*

Orare, cum solo accusativo, significat agere & dicere, apud Terent. Servum hominem causam orare, Leges non sinunt. Festus, orare antiquos dixisse, pro agere testimonio sunt, quod & Oratores, & ii, qui nunc quidem legati, tunc vero oratores Reipubl. mandatas partes agerent. *Briss.*

Oratio, est omnis locutio, autore Cicer. in Bruto. Nostris triplex est, copulativa, disjunctiva, & soluta, *l. sæpe. & leg. triplic. de verb. signif.* In soluta punctus instar copulæ est, juxta Alex. *in leg. pretia. ff. ad leg. Falc. Spieg.* Vide Gœdd. *ad l. alienationis* 28. *§. oratio.* 1. *n.* 3. *& seqq. ff. de verb. sign.*

Oratio & intentio differunt, si quis intentione, *ff. de jud.*

Orationes principum dicuntur in jure nostro, quæ ab ipsis principibus in senatu habentur, cum ipsi scilicet explicatis rei totius circumstantiis, quod justum, utile ac honestum reipubl. sit ostendunt, senatumque rogant, an sic constituere placeat. Talis extat oratio, vel pars potius orationis Imp. Severi *l. 1. ff. de rebus eorum, qui sub tutel. sunt, non alienan.* Citantur idem D. Marci orationes de alimentis, *leg. cum hi, ff. de transact. de fugitiv. requisit. leg. divus, ff. de fer. fugit. de bonis matern. leg. penult. ff. ad Tertull.* Ejusmodi quoque est oratio D. Marci de confessis, cujus fit mentio *l. 6. §. 1, ff. de confess. & leg. 59. ff. de re judic.* Oratio Marci & Commodi, qua prohibentur tutores & filii eorum pupillas suas ducere, ad quam Paul. librum singularem scripsit, *l. 60. & l. 67. §. sed & filiusfam. ff. de ritu nup.* Oratio eorundem Imperatorum de senatorum & libertinarum nuptiis, *l. 16. ff. de sponsalibus, l. 16. ff. de ritu nupt.* Oratio Severi de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt, sine decreto non alienandis, *l. 1. ff. de rebus eorum, l. 9. Cod. de pred. minor.* quam singulari libro Paulus exposuit, ut ex Indice Florentino & inscriptionibus aliquot constat: oratio Hadriani in *leg. si & rem, §. & illud, ff. de pet. hered.* Oratio Antonini de confirmandis inter virum & uxorem donationibus, *l. 32. ff. de donat. inter vir.* Similia alia exempla sunt *in l. ult. Cod. de testam. man. leg. 17. Cod. de excusat. tut. l. 2. Cod. de cur. fur. l. penult. Cod. de his quæ ut indig.* Briss. in lexico & *lib. 1. Antiq. capit.* 16. Et quia senatus aliquando à Principe consulitur, ipsæ orationes SCta interdum vocantur: exemplum est *in leg. item veniunt, §. pridie. ff. de pet. hered. Vult. in Comm. Instit. quib. mod. test. infirmen. §. fin. num.* 1.

Oratores, pro legatis usurpat Jurisconf. *in l. lege Julia, ff. de vi public.* Accursius doctores artium intelligit: qui à Græcis rhetorici vocantur. *Spieg.*

Orbis Romanus, pro ditione Romanæ civitatis accipitur *in l. in orbe, ff. de stat. hom.* Vide Baysium, & Hegesippum *libr. 2. c. 9. Majorag.* Miscellan. *lib. 4. c. 4.* ubi ostendit orbem pro ditione & imperio usurpatum antiquis temporibus. Sic Ovidius in Metamorphosi sub Minois persona:

Certe non patiar Jovis incunabula Creten.
Qui meus est orbis tantum contingere monstrum.

Similiter quoque Plin. *lib. 12. Nat. hist. c.* 12. vocem hanc pro regione accepit, proprie autem orbis circulus est rotundus: unde mundus à rotunditate dicitur orbis. *Old.*

Orbis universus terrarum in tres dividitur partes, Europam, Asiam, Africam, *Briss.*

Orbitas, illa patrum qualitas post amissos liberos: & uxoris viduitas post amissum maritum, *l. ult. C. de Plag.* Spieg. De orbitatis pœna vide Gœd. in comm. ad *l. spadonum* 128. *in princ. & passim ff. de verb. sign.* Briss.

Orbem volvere, id est, in orbem consistere, ut Cæsar *libr. 5. de bello Gallico* loquitur (inquiens) In orbem consistentes jusserunt pronunciari, ut impedimenta relinquerent, atque in orbem consisterent, id est, in orbem pugnarent. In orbem vero pugnari solet, cum undique metus est, aut cum pauci à pluribus circumventos vident, ut militum terga tuta sint. Alibi Livius id vocat in orbem se tutari. Græci κυκλοῦσθαι hoc dicunt.

Orbi dicuntur in jure, qui cœlibes quidem non sunt, sed sine liberis sunt: de quibus apud Ulp. *cap. Inst.* 13. de cœlibe, orbo, & solitario patre. Ubi Hotoman. legendum putat, id est, solitario patre. Quint. *l. 7. c.* 5. In paupere gratior, quam in divite, dante beneficium quam reddente: patre, quam orbo, Cicero in Paradox. Quem nutum locupletis orbi senis non observat? observandum est autem cum lex Julia Papia vetuisset, ne orbi plus quam dimidiam eorum quæ sibi legata essent, partem acciperent, duo extare de orbis capita sub Rubr. de verb. signifi. quorum utriusque inscriptio demonstrat ea ad legem illam pertinere: nam illic ita est, cap. 148. Cajus lib. 8. ad legem Juliam & Papiam: non est sine liberis, cui vel unus filius, unave filia est. Idem lib. 10. ad eandem: Nam quem sine liberis esse dicere non possumus: hunc necesse est dicamus, liberos habere. Alias autem orbus dicitur quicunque aliqua re cara privatus est, ut uxore, liberis, parentibus: sic plebs dicitur orba in 12. tabul. omissis tribunis, quasi defensoribus, *Prat.* Vide & Gœdd. *ad l. 148. n. 2. de verb. sign.*

Orbus, id est, liberis orbus, quasi oculis amissis, *Briss.*

Orbana Dea in cujus tutela essent orbati liberis parentes, ut testatur Arnobius lib. adversus gentes, 4. Meminit ejus & Plin. *lib. 2. cap.* 7. ubi tamen ejus mentionem exterminandam putat Ferdinandus Pincianus, veluti spuriam & adulteriam, sed male ut ostendit Hadrianus Junius animadversionem *libr. 3. cap.* 1.

Or-

Orchestra, cujus meminit Imp. *in l. sacram*, 33. *in princ. de Episcop. audient. & in l.* 29. *Cod. de nup.* est spectandi locus primus in theatro. Zas. *in leg.* 2. *ff. de orig. jur.* in quo erant Senatorum & gravissimorum hominum sedes collocatae teste Brechaeo. *l. inde tabernacula, ff. de verbor. & rer. signific.* Est autem dicta Orchestra, quod in ea saltationes per scenicos artifices fieri consuevissent, ὀρχήματα enim apud Graecos tripudio & salto significari, ut & Vitruv. *lib.* 5. *de d. Architect.* judicat, *Corras.* 4. Miscell 24. *n.* 16.

Orcinus libertus dicitur, qui directam ex testamento libertatem accepit, nec unquam patronum vivum habuit, quasi testatoris Orco demissus. *Briss.* Orcum enim Latini Ditem patrem appellarunt: quare cum libertus ille nullius libertus sit, ut scribit Paulus *in leg.* 4. *de bon. libert.* Ditis, Plutonis, sive Orci libertus nominatur. Ulpian. *t. l.* 4 *§.* 7. *ff. de fideicommiss. libert.* Hi qui ad libertatem pervenerunt, quorum liberti fiant, institutio ostendit, ut qui directam libertatem, Orcini erunt liberti: quod & tradidit *Inst. tit.* 2. *§.* 1. *is qui.* Is qui directo liber esse jussus est, orcinus fit libertus. Idemque Justinian. sub *titul. de significat. reb. per fideicommiss. vel. affirmat.* Inter. *l. directis*, 10. *Cod. de testament.* manum: Directis verbis jure data libertate non solum impositione pilei, sed & adita haereditate, si nulla juris impediat constitutio, liberti constituuntur orcini Martianus, *leg.* 5. *Dig. qui sine manu, ad lib.* Qui ob necem domini directam praemium libertis consequitur, Orcinus fit libertus. Sic apud Gell. *lib.* 1. *cap.*24. in Epigrammate Naevii Poetae, Orcinus thesaurus, pro sepulchro.

Itaque postquam est orcis traditus thesauro,
Obliti sunt Romae lingua Latina loqui.

Theophilus autem Orcinum Graece, χαρωνῖτην appellat eadem forma qua Orcini senatores (quorum meminit Sueton. Tranquill.) à Plutarcho in M Antonio Charonitae dicuntur, & Charoneae scrobes quasi Orcinae. A Juliano orcinus haeres appellatur *in l. duo socii* 8. *ff. de hered. instit.* servus qui ex dominorum suorum ruina simul oppressorum testamento haeres & liber esse jussus erat. De orcino liberto mentio quoque apud Ulpian. *leg.* 3. *§. de legit. tutor. & leg.* 1. *§. per contrarium, ff. de dote prael.* apud Labeo. in leg. *dominus*, 22. *de pecul. lega.* Nec male quis H. ... dixerit: nam ὅρκον dixere quidam ... τὸ ὅρκον. Appellatur autem etiam libertus familiae, *l. si socius, ff. de manum. testament.* quod etsi alium quam orcum patronum non agnoscat: ad familiam tamen defuncti pertineat, *l.* 3. *§. plane, ff. de legit. tutor. l.* 1. *§. si autem, Cod. de Latin. liber. toll.* Prat. *cui adde* Cujac. 3. *observat.* 3. Praeterea qui ob necem detectam domini praemium libertatis consequitur, fit orcinus libertus, *l.* 3. *de legit. tut.* Briss.

Ορκόω seu ὀρκίζω magis significat alium ad juramentum adigo, & juramenti cautionem accipio, quam ipso aut alteri sacramento caveo: unde & olim ὁρκώται appellabantur legati, qui mittebantur, non quidem ad praestandum, sed ad exigendum juramentum. Balduin. *de legat.*

Orcum veteres dixerunt quod urgeret ad mortem. Conn. *lib* 2. *c.* 4. *n.* 5.

Ordinare, Bud. in annot. ad *l. honores. ff. de Decur.* est, inquit, aliquem ad honorem & magistratum promovere: hoc est (ut Cicero loquitur) ornare honoribusque augere, censeique pro ordinationibus ut in veteris legitur codicibus, vel ordinationibus vel ordinatis omnibus legendum esse. In Norico textu est, ordinatione. Sensus Jurisconsult. satis apparet. Nempe conferendos nec honores, nec munera esse priori in ordinem allecto, sed optimo cuique. *Spieg.*

Ordinari his, judicium causa res dicitur, *l.* 24. *l.* 25. *§.* 1. *ff. de liber. cau. l.* 8. *§.* 1. *cum seq. ff. de inoffic. test. l.* 26. *§. ult. ff. de test. tut. l.* 8. *ff. de re milit.* Briss.

Ordinari quoque testamenta dicimus, *l.* 30. *ff. de lib. & post. l.* 12. *de jure patron. l.* 9. *§.* 1. *ff. de poen l.* 25. *C. de jure dot. l.* 2. *& l.* 4. *Cod. qui testam. fac.* Seneca *lib.* 4. *de benefic.* Et suprema sua ordinare pro eodem, *l.* 25. *§.* 1. *ff de lib. & post l.* 39. *ff. de pignor. act. l.* 36. *miles in supremis, ff. de milit. test. l.* 1. *ff. de bon. poss. ex test. milit.* Et ordinare postrema vel suprema judicia, *l.* 15. *C. de testam.* & apud Quint. *l.* 6. *dec. risu.* Ordinare codicillos in *l.* 3. *C. de codicill.* & Super ordinare apud Tertull. *lib.* 5. adversus Marcio pro testamento facto aliquid addere aut immutare. *Briss.*

Ordinaria dicuntur, quae lege, plebiscito, Senatusconsulto, praetorum edictis, principum generalibus constitutionibus, & omnino quicquid jure scripto eatenus jussum est, ut sit certa generalis, uniformis lex, actus humanos generaliter, sive speciali personarum inspectu ordinans, & quodam ordinato procursu dirigens. *fac. l. nullo modo, ff. ad leg. Cornel. de fals.* Horum numero sunt contractus, obligationes, actiones ordinariae, appellationes, successiones, testamenta, servitutes ordinariae. Interdum (quae etiam Zasius contra Bart. Ordinariis connumerat, text. apertum allegans *in l.* 1. *§. necessario. ff. si mul. vent. nom. in poss.*) Usucapiones, praescriptiones, pignora, & si quae sunt similia, quae non ineleganter per Cic. *in lib.* 1. *de Oratore* deducuntur. Extraordinaria, ad certa personarum, rerum, negociorumve genera extra ordinem respiciunt: quibus pro conditione, eventu, necessitate, commoditateve aliqua praesenti aliquo remedio subvenitur. Quorum tria genera facit Zasius. Quaedam enim sunt facti, ut cum proprio sese facto, ab injuria lex adserere permitteret, *l. quemadmodum, ff. ad leg. Aquil. cum vulg.* in quo genere non parum multa docuit *in §. nunciatio. l.* 1. *de oper. nov. nunc.* Quaedam ex privilegio principis nascuntur: quae plerunque sunt contra jus commune, de quibus Institut. *de jure nat. gent. & civ.* § *plane ex his l.* 1. *§. fin. ff. de constit. princ. cum simil.* Tertium genus eorum est, quae licet extra ordinem, tamen jure recepta sunt, ut non sine ratione juris communis nominari possint, licet non sint juris ordinarii, veluti cum remedio aliquo his subvenitur, quibus jure ordinario, vel non est consultum, vel non ita facile, ita commode consultum. Et isthaec extraordinaria tertii generis, quadruplicem habent effectum, quos idem Zas. distinctius explicavit singulari tractatiuncula, inserta intellect. suis singularibus. *Spieg.*

Ordinaria judicia dicuntur, cum usitatus & legitimus ordo, formulaeque agendi & litigandi observantur, veluti cum ordine prius ad Magistratum in jus adibatur, ac formula ab eo, conceptioque actionis postulabatur: deinde ad judicem disceptabatur. Extraordinaria vero, cum apud magistratum res disceptabatur, nec judex Recuperatoresve dabantur, Ulpianus *l.* 1. §. 8. *ff. de exercit. act.* Solent, inquit, in provinciis Praesides provinciarum extra ordinem exercitores juvare ex contractu magistrorum: idest, ipsimet Praesides rem cognoscunt, neque ad judices rejiciunt. Itaque Ulp. *l. pecunia* 178. §. 2. *ff. de verb. sign.* actionis nomine & formulas intelligi scribit: quae in ordinariis judiciis in usu erant: Persecutionis autem verbo extraordinarias per-

persecutiones, ut puta Fideicommissorum, & si quæ sunt aliæ, quæ non habent juris ordinarii exec Quem locum hæc ejusdem verba in Institutiunculis cap. 25. explicabunt. Fideicommissa non per formulam petuntur ut legata, sed cognitio Romæ quidem consulum, aut prætoris qui Fideicommissarius vocatur: in provinciis vero, Præsidum provinciarum, Paul. *in l. act.* 47. *ff. de negot. gest.* Nec refert, ait, directa quis, an utili actione agat vel conveniatur: plane in extraordinariis judiciis, ubi conceptio formularum non observatur, hæc subtilitas supervacua est Hotom. De ordinariorum & Extraordinariorum judiciorum definitione vide eleganter ac late Clarissimum virum D. Hermannum. Vultejus in suis in Institutiones Commentariis, *ad tit. de actionibus, num.* 35. & multis seqq.

ORDINARIA judicia dicuntur, in quibus eo ordine qui ab antiquis institutus est, lis exercetur, Front. *de limit. agror.* De possessione controversia est, de qua interdictum, hoc est, jure ordinario ligatur. Et Aggenus aliquanto post: De possessione fit controversia, quoties de totius fundi statu per interdictum, id est, jure ordinario litigatur. *Hot.* & *Prat.*

ORDINARIA judicia, quæ ex sorte in ordinem certum digesta erant. Virg. Æneid. 6. Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice sedes, ubi Servius, Sine sorte, inquit, sine judicio: traxit autem hoc ex more Romanorum non nisi audiebantur causæ, nisi per sortem ordinatæ. Nam tempore, quo causæ agebantur conveniebant omnes (unde & Consilium ait) & ex sorte dierum ordinem accipiebant, quo post diem trigesimum suas causas exequerentur: unde est, Quæsitor Minos veram movet Juvenal.

Gratia fallaci qui Prætoris vicerit urnam.

Hotom. Prat.

ORDINARIA judicia Institu. de success. bon. in prin. ubi Theophil. male quemadmodum existimo interpretatur. Ordinaria judicia quæ ἐκπνέοντα μόνον ἐν χαρτῷ τοῦ κοινοῦ. Extraordinaria verò quæ ἐν παντὶ χαρτῷ ἐγυμνάζοντο. Magis est enim, ut ordinaria judicia ea accipiantur, quæ certis ac solennibus formulis exercebantur. Extraordinaria vero, quæ non observato illo solenni ordine exercebantur, *l.* 49. *ff. de neg. gest.* §. *ult.* Inst. de interd. Ordinaria plane judicia ad differentiam arbitralium dicuntur *in l.* 5. *C. de arbit.* Briss.

ORDINARIA bonorum possessio *in leg.* 5. *§. quis contra, ff. de leg. præst. l.* 3. *§. ult. ff. de Carb. ed.* Carbonianæ opponitur, quæ extraordinaria est. *Briss.*

ORDINARII judices vel à causis, vel ab officiis definiri possunt, his scilicet modis ordinarius est, qui jurisdictionem jure suo non alieno beneficio habet: ita enim fere (teste Cantiuncula) Julianus Jurisconsultus ait, vel aliter, is est ordinarius qui naturam non dativam modo jurisdictionem habet: hoc est, qui eam jure magistratus, non mandato speciali obtinet: vel brevius, qui jurisdictionem ordinariam habet: vel aliter, Ordinarius dicitur, apud quem legis actio est: quæ posterior definitio ex Modestini & Ulpiani verbis colligitur. *Spieg.*

ORDINARII juris ea sunt quæ à magistratibus, vel à principe decernuntur secundum tenorem & ordinem juris, Ræward. ubi *l. lex duorum, ff. de reg. jur.*

ORDINARII milites, gregales & manipulares, vel etiam in prima acie dimicantes principes. Vopiscus in Bonos. Militavi primum inter ordinarios, deinde inter equites. Prat. & Goth. ad *Nov.* 31. *c.* 1. *§.* 3.

ORDINARII servi in *l.* 15. *§.* Prat. *ff. de injur.* accipiendi sunt, qui certum aliquod ministerium officiumve in familia exercent. Mediastinisque adversi fiunt, qui nulli certo muneri deserviunt. Eoque sensu Ordinarium officium servile Seneca dixit *lib.* 3. *de benef. c.* 18. Alios Ordinarii vicariis opponuntur, *l.* 17. *l.* 18. *l.* 19. *ff. de pec. l.* 5. *§.* 1. *ff. de tribut.* Tunc vero, ut Theoph. in *§. cum autem, inst. quod cum eo qui in al. pot.* scribit, Ordinarium appellamus τὸν πρῶτον οἰκέτην, τὸν δὲ τῷ ἐκείνου οἰκέτην vicarium. Jam ordinarii Consules ad suffectorum differentiam dicuntur. Cujus rei, cum plurima testimonia in promptu sint, unicum Lampridii in Alexandro protulisse contentus ero. Consules, ait ille, quousque vel ordinarios, vel suffectos creavit, ex Senatus sententia nominavit. Brisl. Adde Ferretum *tit. de legat.* §. *si quis ancillas.*

ORDINARIOS gladiatores apud Senecam accipit Rhodiginus, gladiaturæ inprimis peritos, suoque apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi producerentur spectatorum voluptati: quique ex constitutione, vel consuetudine, exhiberi soliti erant. Sicuti ordinaria onera sunt Jureconsulti, cum fundus quotannis tantum præstare domino, vel principi debet. Extraordinaria vero, quæ præter morem ex inopinato inducuntur. *Spieg.*

ORDINARIUM est, quod recte, atque juris ordine civiliterque & communi jure fit, *l.* 33. §. *publice, ff. de procur.* Ordinarium ergo jus est, quod per actiones & interdicta, per judices datos sunt prætoria cognitione, sine subscriptione in crimen, civiliter exercetur, *l.* 1. §. 1. *ff. si Vent. nom. l. ult. ff. de priv. del. l.* 15. *§. si super, ff. de re jud. l.* 32. *§. item si qui, ff. de recep. arb. leg.* 178. *§. actionis, ff. de verbor. signif. l.* 155. *ff. de reg. jur.* Prat. ex Briss.

ORDINARIUM admittere, eleganter dixit Ulp. in servum quoque de procur. pro eo quod est locum dare in judicio. *Spieg.*

ORDINARIUM, verbum, ad solum ordinem pertinet, *l.* 1. *fi. tab. test. nul. ext. l.* 1. *de poss. her. pet. l.* 1. *de pecul. l.* 25. *in fi. de ædilit. edict.* Briss.

ORDINARIUM hominem, Festus dici tradit solutum, scurram & improbum, qui assidue in litibus moraretur ob eam causam, quod in ordine staret adeuntium Prætorem. *Hot.* & *Rhodigin.*

ORDINARIUS. Ordinarius est, qui vel sub jure, vel principis beneficio, universaliter jurisdictionem exercet, cui scilicet universitas causarum commissa est. Aliis atque aliis modis definitur, quos non recenseo. Quandoque in jure canonico ordinarius vocatur, qui suo jure conferre potest. Aliter, ordinarii nomine continetur, quicunque suo jure conferunt, sive id lege communi ex privilegio habeant, licet Episcopo sint inferiores, *d. c. ordin. cum glo. de off. ordin. in* 6. Tres autem in beneficii collatione concurrere possunt, papa videlicet, legatus Cardinalis & ordinarius, *gloss. c.* 1. *de tit. de offic. leg. in* 6. *in* §. *neque de collat. in prag.* Adde Brech. *in l. provinciales, in tit. de verb. & rer. sign.* Anch.

ORDINARIUS consul ad differentiam suffecti. *Briss.*

ORDINARIUS à Diœcesano quomodo differat, vide Diœcesan.

ORDI-

ORDINATA causa criminis, apud Alex. *in leg.* 1. *C. de calum.* id est, inscriptione deposita, fidejussore de lite exercenda præstito, eoque qui accusatur sub custodia officii facto. *Briss.*

ORDINATI libelli in *l.* 3. *in fin. princ. ff. de accus.* idest, concepti, & compositi.

ORDINATIO novissimi judicii, vide *l.*2. *C. de codicil.*

ORDINATOR litis, est apud Senecam *lib.* 19. *Epist.*

ORDINATUM edictum legimus in *l.* 13. *ff. rer. amot.* Briss.

ORDINE, id est ordinatim, *Briss.*

ORDINEM in differendis magistratibus, Romani certe viri prudentes optima ratione observabant ab inferiore ad ampliorem. Omnibus enim in rebus, ordo secundum naturam necessarius est: sed tamen in magistratu deferendo, maximam ac peculiarem quandam vim habet. Primum, ut hominis ingenium recte cognoscatur: cum magistratus, qualis quisque sit, statim indicare soleat. Deinde, ut expoliantur cives negotiis vulgaribus ad arduas res agendas, quoniam pulchrius parari, quam creari nobilem. O venerandam antiquitatem, ut Justinianus recte vocat, à quo & eruditum se fatetur in §. ult. Inst. de adopt. Nam variis & gradibus omnium rerum exemplis scatet. Quid rogo salubrius Reipublicæ fuerit, quam hunc ordinem in omnibus civitatibus imitari, ut non statim rudes ac nullo gesti officii argumento probari rapiantur ad summum administrandæ Reipublicæ gradum & ordinem? Non possum me hoc loco continere, quin expostulem cum criticis quibusdam, qui tam sunt amentes, ut utilem illum longeque pulcherrimum in omnibus Academiis receptum ordinem titulosque, aut contemnere, aut etiam improbare non erubescant. Quasi vero vani sint omnium literatorum ordines. Quid, inquiunt, est Doctoris titulus, quid Licentiati, quid Baccalaurei, nisi pecuniarum nundinationes; & reliqua id genus ineptiarum multa effutiunt. Verum legant insulsi homines, quid scribant eruditi omnium seculorum in bonis artibus antesignani. Quomodo præparandi sint per ordinem studiosi, ab incunabulis literarum, ad graviores disciplinas: in quas ne tanquam sus in rosas irruerent, quam diligenter sint à præceptoribus vires ingenii perpendendæ: Et quam tale in bonis artibus judicium nullo possit fieri modo, nisi in classes dividantur studia & singulis classibus tituli accommodentur, quam alii ab aliis in scholastica ratione discernantur. Quales sunt à lauri bacca, Baccalaureatus, Magisterii, Licentiæ, & Doctoratus. Hæc, inquam, perpendant, si voluerint, iniqui censores, & facile videbunt errorem suum vel conscientia dictante. Oldend. *Prat.*

ORDINEM politicum, ut evitetur confusio magistratuum, servandum esse, vel apes naturali quadam inclinatione nobis ostendunt, quarum unumquodque examen, suum sequitur regem. *Prat.*

ORDINES amplissimi, erant Senatorius, & equester: ex quibus apud Romanos sortito fiebant judices. Ad fortunas quoque & vitæ genus quandoque refertur. Vide Donat. exponentem illud Terentii in Eunucho: Conveni hodie, adveniens quendam mei loci hinc, atque ordinis. *Spieg.*

ORDINES per Germaniam tres esse commode dixerimus: videlicet Senatorium, hoc est, Principum & magistratuum: Equestrem, hoc est, beneficiariorum nobilium sive ruri, sive in civitatibus: Plebeium, id est, reliquorum civium, negotiatorum, opificum, & rusticorum. Et profecto, si hos status confundas, actum fuerit cum politia & tranquillitate. Unusquisque enim debet suæ vocationis meminisse. Quo pertinet *tit. C. Negociator ne milit.*

ORDINES quoque Romani tres sunt. Senatorius primus: hi Patricii erant, & in senatum eligebantur. Secundus equester: hic medius erat, equitum qui equis publicis mererent: quorum insigne erant annuli aurei, quibus à plebe distinguebantur. Tertius plebis erat, in quorum numero Quirites, & qui ex aliqua tribu essent, atque cives Romani dicebantur, Zas. *in l.* 2. *de orig. jur.*

ORDO est, non servare ordinem, in manifestis, & notoriis. *cap. ad nostram*, 3. *extr. de jurejur.*

ORDO à serie differt, quia ille digestio est, qua suo loco quidque collocatur: hæc vero continua quædam progressio, atque contextus continuus. Aliquando ponitur ordo pro ipsis hominibus, hoc est, iis qui sunt ejusdem dignitatis. Apud Jurecons. Extra ordinem significat, sine verbis & formulis solennibus, Instit. de interdictis, in fin. Nam quoties, ait, extra ordinem jus dicitur. Item Paulus: Ordo exercendorum public. judiciorum in usu esse desiit: durante tamen pœna legum, cum extra ordinem crimina probantur. Inter annos est verius series, quam ordo. *Spieg.*

ORDO, pro statu in leg. divus Marcus *ff de offic. præsid.* Græci τάξιν appellant. Status bifariam accipitur: alias pro jure personarum, quod & caput dicitur: Unde Capite minui, ut *in tit. ff. de stat. hom. Inst. de jur. persona.* Alias pro ordine personarum, respectu politico dignitatis. *Old. Prat.*

ORDO etiam gradum dignitatis significat. Ita ordinem inferiorem & superiorem accipe *l.* 4. *ff. de Senat.* Briss.

ORDO, est cujslibet rei suo loco concinna digestio. Sic & in personis omnium maxime per justitiam distributivam apta quædam collocatio exigitur. Quare in Republica ordines dicimus, sicut & in acie distributiones hominum, pro uniuscujusque statu & qualitate: ut singulæ functiones eo commodius intelligantur expedianturque.

ORDO equester medius dicebatur, à quo ad senatoriam dignitatem ascensus fuit: interim tamen judiciis præficiebantur. Equitum insigne fuerunt annuli aurei, quibus à plebe distinguebantur. Tales hodie sunt equites aurati, cum aliis imperii beneficiariis, qui ad publicam comitiis autoritatem interponendam non solent vocari. Oldend. Vide paulo ante Ordines quoque Romani.

ORDO decurionum, civitatisve, collegium ipsum decurionum & curiam significat, *l.* 15. *ff. ad municip. l.* 16. §. 1. *ff. de alim. legat. l.* 1. *de omni ag. deser. lib.* 11. *C.* Appellatur & simpliciter ac absolute Ordo *in l.* 3. *l.* 6. *§.* 1. *ff. quod cujusque universit. l.* 5 *§. ult. ff. de don. int. vir. l. ult. ff. ad munic. l.* 1. *§. sed & si præses, ff. quando appell. sit. l. un. ff. nihil in nov. appell. l.* 1. *ff. de magist. conven. l. ult. ff. de veter.* Sic & in inscriptionibus antiquis hoc verbum accipiendum est. Itaque in ordinem allegi, nihil aliud est, quam decurionem fieri, *l.* 3. *§.* 1. *& leg. pen. ff. de decur. ult. ff. de veteran.* Briss. Prat.

A magistratibus autem municipalibus tutor datus non videtur per ordinem electus, *l.* 1. *ff. de magistr. conven.* Nec vero aliter habetur ordo, quam duab. partib. adhibitis, *l.* 3. *ff. de decr.* ab

ab ord. fac. l. 3. *ff. quod cujusque univers.* Plane si decuriones decreverint actionem per eum movendam quem duumviri elegerint, is videtur ab ordine electus: parvi enim refert, ipse ordo elegerit, an is cui ordo negotium dedit, *l.* 6. §. 1. *ff. quod cujusque univers.* Porro cum Senatum significare volunt auctores, amplissimum ordinem dicere solent. *Briss.*

Ordo juris & legum *in lib.* 1. *C. de liber.cau. l.*31. *§. si civile. ff depos.* Valer. Max. *lib.*3.*cap.* 2. Quoniam Consul dum juris ordinem sequitur, adagit,ut imperium Rom. corruat. Utuntur non semel hoc verbo Salvianus Massiliens. in libris de ve bo Dei, judicio, & Cassiod. *in libris Variorum* Briss.

Ordo judiciorum *l.* 4. *C. de sent. & interlocutio.* Briss.

Ordo militaris olim fuit,ut in exercitu,quo jam gradu, miles centurioni,Centurio tribuno, Tribunus legato, Legatus Consuli obediret. Sed isti gradus & nomina rei militaris cœperunt cum tempore (ut fere omnia) variari. *Old.*

Ordo plebejus, & infimus fuit, in quem referebantur omnes Romani cives tribuarii, hoc est, ad tribus pertinentes. Nam servi & libertini (præterquam vind cta manumissi) non erant tribuum capaces, nisi specialiter eis concederentur. Ex quibus intelligi potest *l. patronus. in princ. ff. de leg.* 3. Ubi & Accursius ridicula commemorat de servorum progenie. Ad nos ordines respexit Ulp. *in l.* 1. *§. sed si servus ff. de inspicien. vent.* Publice enim, inquiens interest, partus non subjici,ut ordinum dignitas familiarumque salva sit. *Old.* Vide paulo ante ordines quoque Romani.

Ordo scripturæ non impedit causam juris ac voluntatis, autor Papin. *l. cum pater filios, §. fidei tuæ committo uxor de l.* 2. Spieg.

Ordo Senatorius erat, qui patritios tantum ex quibus Senatus legebatur, continebat. Apud hos censebatur imperii esse majestas. Nos in hunc ordinem referre possumus omnes imperii status, qui juss s principum comitiis intersunt, atque jus decendæ sententiæ habent. *Oldend.* Vide & supra. Ordines quoque Romani.

Orficianum SC. HocSenatusconsultum intestatæ matris hæreditatem ad solum filium & filiam deferre testatur imp. Alex. *in l.* 1. *C. ad Senatusc. Orf.* c. 10. *lib.* 5 & commeminit *Placent.*

Ὀργυιὰ *in l. ult ff fin. reg. Constant. l.*2. *Epit. tit.* 4. ἡ ὀργυιὰ (sic enim emendandum est) ἔχει βήματα ἤγουν πήχεις δ, ἤτοι πόδας ς ἤγουν σπιθαμὰς θ δακτύλους ... ὀργυιὸν est esse τῶν τῶν ... χειρῶν ἔκτασιν ... τὸ μέτρον ἀπὸ τῶν ... πήχεις τρεῖς. *Briss.*

Orichalcum æs montanum interpretatur,nam ὄρος mons, χαλκὸς æs est. Perperam ergo Aurichalcum legitur. Ulp. *de act. empt. & vendit.* Quemadmodum, inquit, si quis vas orichalcum. *Nebriss.*

Oriens,occidens,septentrio & meridies,in Aut. *ut omn. obediant jud.provinc.* §. *considerantes.*

Oriens modo pro parte orbis cui proprius præfectus prætorio attributus erat, modo pro diœcesi quæ provincias 13. continebat, Palæstinam, Phœnicem, Syriam, Cyprum, Ciliciam, Palæstinam secundam, Palæstinam salutarem, Phœnicem Libani, Euphratensem, Syriam salutarem, Osrœnam, Mesopotamiam, Ciliciam secundam, Isauriam, Arabiam. Quanquam Guliel. Tyrius Orientem ex veterum auctoritate Antiochiam diœcesim appellare se scribat *lib.* 3. *de bello sac. cap.* 18 Supradictæ autem omnes provinciæ sub dispositione viri spectabilis comitiis Orientis erant, ut ex notitia patet. Cujus comitis curæ Seleucena classis committitur ad auxilium purgandi Orientis, quemadmodum vulgo legitur *in l. un. de classicis, libr.* 11. *C.* Quo in loco mendum esse me scripti codicis Justiniani libri, & impressus Theodosii codex docuere: in quibus longè rectius scriptum est ad auxilium purgandi Orontis. Est autem Orontes Phœniciæ & Syriæ fluvius inter Libanum & Antilibanum exoriens, ut Plin. *lib.* 1. *cap.* 11. & Mela. *lib.* 2. scribunt, Qui Eous appellatur à Statio Papinio *lib.* 4. Silvar. Guliel. Tyrius *lib.* 4. *de bello sac. c.* 8. Fluvius, ait, qui Orontes appellatur, verbo vulgari Fer dictus, qui juxta Attesiam secus Antiochiam defluens,inde in mare descendit: Meminit & hujus fluvii idem auctor *cap.* 10. Briss.

Oriens. Oriens dicitur illa pars mundi, unde sol oritur authore Pomp. Mela. *lib.* 1. *cap.* 1. ubi Vadianus. De cujus rebus commendatione dignissimis si quis audire volet, legere poterit caput secundum secundæ partis. *§.* 9. ejus libri, cui *tit. Veridica Terræ s ... descriptio.* Ibi enim videre est quemadmodum Oriens totus ultra mare nomen Christi prædicat, & veneratur, seque Christianos (demptis solis Saracenis) dicunt: ita ut pro uno Saraceno sint triginta Christiani. Certe extat in jure nostro *lib.* 1. *C. tit. de Officio comitis Orientis*: sed nihil horum meminit *Anch.*

Originale, quod ex origine contrahitur, ut, originalis decor, originalis macula, originale delictum, originale instrumentum vel exemplum, ubi causa talis est, quod ipsum exhiberi oportet, si id sine incommodo fieri possit. Alioquin exemplum solenniter authoritate magistratus descriptum & sigillatum, quod appellatur hodie, Vidimus, de Originali vid. in *l. Prætor C de edend. Novell. ut spon. larg. §. & hoc ina get.* De Exemplis Authenticis tractat Bart. post gloss. *in l. eos, §. super his, C. de app. c.* cum personæ, de privil. *lib.* 6. Obiter item dicendum, decretis patrum sanctum constare in dubiis originalia Hebræorum consulenda, quo veritas scientiæ à fonte magis, quam de rivulis hauriatur, 76. *dist. can. jejunium.* Spieg.

Originales. Lege Coloni originarii.

Originalis civitas, provinciave dicitur ea, ex qua quis oriundus est. *Prat.*

Originarii coloni, *l.* 7. *& l.* 11. *de agric. & censit. lib.* 11. Qui & Originales *in l.* 4. *eod. tit.* Sic & Originaria *in l.* 7. *de murileg. lib.* 10. *C. quæ lex ex l.* 10. *C. Th. eod. tit. sumpta est.* Truncatis tamen à Triboniano ejus verbis quibus de Senatusconsulto Claudiano mentio fiebat, idcirco quod id Senatusconsultum à Justiniano sublatum esset. *Briss.*

Originales sive originarii ait Cujac. *ad rub. C. de mun. & origin.* sunt non nati tantum, sed etiam manumissi & adoptati, *l. cum neque, C. de incol. & ubi quis:* quoniam & pro natis habentur, & alienæ originis jure censentur.

Originarii servi,qui ex adscriptiis nati sunt in ipso solo, sive fundo, ut *C. de agric. & censit. l. colonos, lib.* 11. & ejusmodi sine gleba,quam coluerunt, vendi nequeunt. Adscriptii vero sunt, qui per 30. annos fuerunt in solo. Qui duobus modis fiunt. Aut præscriptione aut duplici confessione,per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint, se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam vocant. Adnotavit & Rhodigin. *c. ult. lib.* 4. Observandum etiam, cum liberti deputarentur agris: aut etiam cum liberti homines sese addici paterentur: hi

hi deinde procreabant originarios, præsertim quo tempore Justinianus rerum potiebatur. Tales hodie sunt rustici nostri. Oldend. inquit, quos vulgo appellant proprios, de quibus latius ille *act. 9. Class. 3.* Spieg. Conn. *lib. 2. c. 10. n. 4.*

ORIGINIS civitas provinciave dicitur ea, ex qua quis oriundus est, *l. 7. §. dubitatum est ; ff. de interdict. & relegatis*, *leg. 6. ff. ad municipal.* Briss.

ORIGO, principium, initium, causam, ortum, stirpem, semen, fontemque significat. Pro ortu, hoc est, nativitate, origo mutari non potest, *l. fin. §. p n. ad munic.* sequimurque patris, non matris originem. De quo Bartol. latius *in leg. assumptio, §. filius. ff. ad municip. & in l. secunda, C. de municip. & orig. lib.* 10. Vide Coloni originarii. *Spieg. Prat.*

ORIGO initium cujusque rei significat: dicitur etiam origo unde quis est, seu unde ortum ducit *l. 6. ff. ad municip.* significat etiam initium acquisitionis dominiive alicujus, *l. 19. C. de donationibus.* Briss.

ORIGO & progressus juris inscripti sic habet. I. *Lex L. xij. Tab.* II. Disputationes decem virorum & prudentium forenses. III. Legis' actiones quæ omnia, communi appellatione jus civile dicuntur. IIII. Plebiscita. v. Senatusconsulta. *Ex Restaur. Polit. Old.* Spieg. Prat.

ORIRI id est nasci : aquam quæ in alieno loco oritur *l. 8. C. de servit. & aqu.* Non modo autem res animales sed incorporales quoque, velut jura & actiones oriri dicuntur. Sic actiones ex delicto oriri dicuntur, id est proficisci seu descendere. *l. 9. §. ult. ff. de rebus auct. jud. poss.* Oriri etiam dicuntur quæ repente occidunt : ut tempestate orta. *Briss.*

ORIRI ex bona fide, *l. 2. §. de pet. her.*

ORITUR actio, pro nascitur, *l. 1. §. ult. ff. de injur.*

ORIUNDUS vulgo est, qui ipse natus est, vel qui inde originem duxit : puta quia pater, vel ejus majores ex eo loco antiquitus oriundi sunt, *c. 1. de usu. in 6.* sed peritiores Alii, inquit, oriundum non esse, qui ipse natus sit, existimant, sed qui genus duxit. Sic T. Livius : Nati, inquit, Carthagine, sed oriundi à Syracusis. *Spieg.*

ORIUNDUS qui dicitur, unde originem trahit. Patriam ex qua Oriundus est, *l. 6. ff. ad Municipal* Briss.

ORIZA quod nos risum (ut Plantina ait) dicimus, ab antiquis inter frumenta habita est, hodie tamen venire frumento legato non putabantur, s[illegible] em in his regionibus ubi non seritur, quia non ad panem sed ad pulmentum & delicias adservatur, quare vim nominis cum usu amittere videtur, *l. si cui, §. lane. ff. de legat.* 3. Optima nominum interpres videtur esse consuetudo *l. Labeo. de supellect. l. & voluntatem. l. cum de laniciis §. asinam, ff. de fun. instruct.* Oriza radice teretem habet, altitudine est cubitali, foliis porraceis, flore purpureo, palustrem & riguum locum amat, secundum Dioscoridem. Tesseram frumentariam jam est vulgatum esse donativum frumenti, quod fiebat iis, qui tesseras accepissent, id est signa plumbea, lignea, vel similis materiæ, quæ sparsa in vulgus vel aliter distributa essent, ut qui accepisset frumentum, quantum in tessera descriptum esset à distributoribus (ut Dion ait) reciperet, *l. Titia, ff. de leg.* 2. Fiebat autem tantum Romæ, ut colligitur *ex l. sed si susceperit §. 1. ff de judic.* & ibi Bud. adde Forcatul. in *penu juris cap. 6.*

ORNAMENTA consularia hæc sunt, trabea, sive palmata, Scipio, calcei aurati, sella curulis, tales. Cassiodorus in formula consulatus. Vopiscus item in Aureliano : Te consulem hodie designo scripturus ad senatum, ut tibi deputet Scipionem, Cujac. *ad l. 2. C. de consul. & non spargend. ab iis pecu.*

ORNAMENTA muliebria sunt quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, viriolæ, annuli præter signatorios, & omnia quæ ad nullam aliam rem parantur nisi corporis ornandi causa, quo ex numero etiam hæc sunt, aurum, gemmæ, lapilli qui aliam in se nullam utilitatem habent, *l. 25. §. ornamenta. ff. de aur. & argent. leg.*

ORNAMENTUM sacrum, *l. 4. C. de fidejussoribus lib.* 10. sacrum ærarium vocat. Et si inventas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento intulerit licito jure sibi id singulas libras seu solidos pro solatio retinet. Vestiarium Græci appellant, *ad l. 2. C. de fisc. vel resp.* Prat.

ORNAMENTORUM appellatione annuli signatorii non continentur. Hi enim annuli necessitatis, non ornatus gratia comparati habentur *leg. ad testium, §. si ab ipso §. signum. ff. qui testam. face. poss. l. 3. §. hoc interdictum, ff de tab. exhib gloss. in Clement. unic. ext. de jurejur* Et quod ornamenti gratia signatorius non paratur, arguit nominis notatio, cum à signando, à fide scilicet & officio suo, quia signa quæ habet, literis tabulis, testamentis, rebus, cistis ostiis, tabernis imprimuntur. *d. l. 3. §.* hoc interdictum nomen acceperit. Gædd. ad *leg. signatorius*, 84. *num. 3 ff. de verb. signif.*

ORNAMENTUM illud est, quod corporis ornandi & venustatis gratia paratur *leg. argumento, § ornamenta cum § sequ. & leg. ornamentorum 37 ff de aur. & argent mund.* Non etiam quòd necessitatis vel utilitatis causa habetur, adeo ut nec vestis ornamentum existimetur. *d. leg. ornamentorum 37 & leg quamvis 36 ff. de aur. & arg mund* quia victus causa paratur. *leg. victus ff. de verb. signific* Nihilominus tamen est, magnam inter ornamentum vestem mundumque differentiam esse; cum vestis in victu sit, *dict. leg victus, leg. stratum. ff de verb. signific. l. 1. leg. uxori 13. leg. vestimentum, leg. sequent. dict. leg. argumento in princ. § 1. §. ornamenta. dict. leg. quamvis, leg. si quis 30. d ct. leg. ornamentorum l penultim. ff. de aur. argent. mund. legat.* Nam vestis necessitatis & cultui corporis inservit. *dict. leg. victus, leg. seq. l. quos nos hostes, § fin. de verborum signific. dict. leg. 1. d. leg. vestimentum. dict. leg. vestis, d. l.* quamvis, ornamentum est quod neque necessitatis, neque cultus gratia, sed ut ornatius fit corpus, non solum cultui & vestitui, verum etiam ipsi quandoque corpori accedit: cujusmodi sunt armillæ inaures, geminæ, margaritæ, annuli vittæ, mitræ, &c. *dict. leg. argumento, §. ornamenta, §. seq.* His rebus neque corpus induitur, neque cultum redditur, sed tantum exornatur : adeo ut etiam nuda, quæ corpori vittas, armillas, inaures, gemmasque apposuit, hoc modo ornata mulier dici possit, *dict. leg. argumento. § ornamentorum.* Mundus est, quod corporis venustati inserviens, neque vestis est neque ornamentum, sed ut corpus mundius reddat atque nitidius : cujusmodi videri [illegible] est balneum, unguentum, speculum, pecten & similia munditiæ corporis inservientia *d ct. leg. argumento §. ornamenta*, ut sunt καλλιέισματα, item purpurissum, stibium : de quibus fuse Plin. *lib. 23. cap. 4. & Plaut. in mostell. act. 1. scen. 3.* ubi

verò Scapha monet juvenilem ætatem non oportere ullum pigmentum attingere, & nova pictura interpolare opus lepidissimum, sed erunt vetulæ edentulæ, quia vitia corporis fuco occulunt: Gœdd. *supra d. loco num. 3. & 4.*

Ornata jumenta *in l. 38. ff. de ædil. edict.* accipe instrata, frenique, ephippiis ac phaleris instructa sit.

Ornati asini apud Catonem de re rustica. *Briss.*

Ornatissimus vir is dici solet, qui optimis artib. instructus & honores assecutus à populo, & maxime aptus est. *Spieg.*

Ornatrices (Vet. Gl. κοσμήτριαι) *l. legatis 66. §. ornatricibus, ff. de leg. 3.* eæ sunt, queis sibi mulieres comas exornant, ut dicitur in *l. item legato: 49. ff. eod.* sic enim eo loco legi vult Jac. Cujac. Festus, Acus qua ornatrix utitur: vel, sunt ancillæ, quæ matronis comandis deserviebant, eisque ministerium in capillis disponendis, dirigendis, crispandis, ac torquendis exhibebant. *Briss.*

Martialis.

Unus de toto peccaverit orbe comarum
Anulus incerta non bene fixus acu.
Desine jam Lalage tristes ornare capillos:
Tangat & insanum nulla puella caput.

Harum etiam fit mentio in illo monumento.

Romæ.

Cineribus Camillæ Alpioniæ
Quiritæ Ornatrici
Festus M. Septimi Galli
Dispensat.

De his item sic Galenus in lib. de Theriaca ad Pisonem.

Αὗται δέονται αἱ περὶ τὸ κάλλος αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον τοῦ σώματος ὑπηρετῶν κομμωτριῶν ἢ μὴ ἀναπλέκειν τὰς τρίχας ἀκριβῶς: Hæ cinifloncs etiam dicuntur. *Prat.*

Orphanotrophium, ὀρφανοτροφεῖον, est locus in quo filii orbi, & parentibus privati nutriuntur, ab ὀρφανὸς & τρέφω. Hujus meminit Imp. *in l. illud, §. si quis vero, & l. penult. in princ. C. de sacrosanct. Eccles. & in l. omnia privilegia, C. de Episc. & cleric.*

Orphanotrophi sunt hi, qui præponuntur orphanis nutriendis, tanquam tutores seu curatores minorum: secundum Imp. *in l. orphanotrophos, in princip. C. de Episc. & cler. & in l. omnia.* proxime allegata. De his Spec. in titul. de orphanotropho, *& in titul. de his qui alien. nom. in judic. inter. in vers. orphanotrophus. & in titul. de instrument. edit. §. nunc vero aliqua, vers. 26. & §. ult. vers. sunt etiam orphanotrophi. & text. in Authen. de alien. & emph. §. emphyteoses vero.* per totum. & in aliis locis multis. *Costa.*

Orphanus, qui caret patre, præsidioque paterno, & qui summopere desiderat illius opem, quum sine eo male habeat, Græco dictio est Vallæ. *l. omnia privilegia. C. de Episc. & cleric.* Spieg.

Orphitianum Senatusconsultum temporibus D. Marci factum est, Orphito & Rufo consulibus. Eo SCto liberi ad bonum matrum intestatarum admittuntur: *l. 1. ff. ad SCtum Tertyli. leg. 2. in fin. ff. unde legitim. leg. 1. §. si qua prægnans. ff. unde cognat. leg. 6. ff. de acquir. hæred. Inst. de Orphitian.* Briss. vide & supra Orfitianum.

Orthodoxus. Orthodoxus, ait Isidorus *lib. 8. Orig. c. ult.* homo recte opinionis erga Deum, sive sententiæ, aut fidei; δόξα enim gloriam, & existimationem, sive opinionem, & sententiam significat; hinc orthodoxia, recta opinio & fides: hujus vocabuli meminit Imp. *in l. privilegia, l. jubemus nulli. circ. princ. l. decernimus. C. de sacros. Eccles. & alibi sæpe.* Schard.

Ortus ab oriundo in hoc differt, quod ortus significat locum nativitatis, ut ego sum ortus Romæ, Turoni. Oriundus autem, eum locum ubi majores nostri à quibus deducti natique sumus, & unde fuerunt parentes. Brechæus *in l. provinciales. Dig. de verb. sign.*

OS.

Os alicui olere, non esse morbosum Trebatius ait, ut refert Ulp. *in l. 12. §. ult. ff. de ædil. edict.*

Os de avibus, dixit Paulus *in l. qui fundum, §. fundi. de contrah. em. empt.* Non magis, ait, quam si quid eo, quod ex sacco saccarii cecidisset, aut avibus ex ore cecidisset; natum esset. Sic de brutis Virgilius.

Ora citatorum dextra detorsit equorum.

Oscedo Gellio vitium est, quo sæpe oscitamus osque diducimus. Verum Sereno significat potius oris ulcuscula, cum scribit.

Hinc oscedo fugit, linguæ quoque vulnera cadunt.

Oscedo, inquit Isidorus, est qua infantium ora ulcerantur, quæ quidem ulcuscula aphthæ à medicis vocantur: ut annotavit Turnebus adversariorum *lib. 10. c. 27.*

Oscilla dicuntur parva sigilla in effigiem humanam arte simulata, ut scribit Macrobius: Et oscilia quoque sunt imagunculæ, quæ infantibus præbentur ad lusum: iidem oscilla etiam dicebantur αἰῶραι, id est, pensiles quædam gestationes de arboribus suspensæ, in quibus homines per lusum jactabantur, atque ea jactatio oscillatio dicebatur: nam homines eo genere lusus se jactantes impositi transverso tigno de arbore suspenso, alternis se mutuoque subjecti bant deprimebantque. Quod genus lusus per sex feriarum Latinarum dies celebrare solebant, in memoriam & imaginem vitæ humanæ, in qua altissima interdum in finitum dejiciuntur, infima in altum efferuntur & evehuntur: ita memoriam redintegrantes initio acceptæ vitæ illis diebus per oscillationem, motus cunarum per lactatam potionem, qua tum utebantur, lactis alimentum significabant. Nam lac Latinis feriis adhibebatur etiam in sacrificiis. *Cicero.*

Et lato mactasti lacte Latinas.

Virgil. oscillationem etiam liberalibus, ut existimo fieri dixit:

Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.

In quo tamen φαλλὸν multi interpretantur, nam & obscœnæ etiam partis simulachrum oscillum vocari posse censent. Inde igitur per translationem oscillum in ariete murali dixit, propterea quod malo statuto tanquam trutina, alter transversus suspendebatur, eodem modo de mundo ex axe pendente. *in lib. de Anima* dixit. Initium enim omnium commentatus animum, & universitatis oscillum de illius axe suspendens. Schardius ex Turnebi Adversariorum. *lib. 1. c. 20.*

Oscillis seu officulis ludere quid sit declarat in Epistola centoni suo præfixa Ausonius, meminit Suet. *in Augusto cap. 38.* Brodæus *Miscell. lib. 4. c. 7.*

Osculo, hoc est, basio affinitas non contrahitur, 27. q. 2. Lex divina; nec est signum matrimonii contracti, ut est text. *in l. si à sponso.* & ibi Bal. *C. de donat. ante nupt.* Olim osculo salutabant, Consul Imperatorem, discipulus præceptorem. *Spieg.*

Ὁσίας χάριν, dicis causa, perfunctoriè, Modest. *l. 2. ff. qui pet. tut.* καὶ οὐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὁσίας χάριν αἰτήσῃ: id est, Et non solum si non petierit, sed & si quem petierit, dicis causa petierit. Et Dio. *lib. histor. 37.* ubi mortem illum habendi exercitus in Janiculo dum comitia

comitia in Campo Martio haberentur, exposuisset, de quo Gell. *lib.* 15. *c.* 27. περὶ ἐπὶ τὸ καὶ νῦν ἐστὶν ἕνεκα ποιεῖται, inquit: hoc est, idque etiam nunc dicis causa, & moris veteris usurpandi fieri solet. *Hot. Briss.*

Ospratura, minutarum frugum publice coemendarum cura, vocabulum fictum ex Græco ὄσπριον, quod varias fruges minutas & legumina significat, ut autor est Hesychius & Galenus *alim. lib.* 1. his verbis: Ὄσπρια καλοῦσιν ἐκεῖνα τῶν δημητρίων σπερμάτων, ἐξ ὧν ἄρτος οὐ γίνεται κυάμους, πισοὺς, ἐρεβίνθους φακὴν, θέρμους. Antiq. Lex Ὄσπριον, legumen interpretatur: & ὀσπριοπώλην, leguminarium. Arcad. *in l. munerum* 18. §. *etemporia* 19. *ff. de mun. & honor.* in qua lege DD. non conveniunt. Vulgata enim & Haloandri editio habet hospitatura. Hugonis à porta hosprionia. Osprionæ Budæo sunt, qui comparandis leguminibus creati sunt; Osprionia munus ipsum. Sed Gothofred. Haloandri lectionem veriorem putat. *Briss.*

Osroheniam, seu mavis, Osrohenam, quæ provincia est Parthis contermina pro Osdrochenam *in l omnes fundi. C. de fund. patrim. lib.* 11. reponendum puto ex Vadiano: quamvis Osdroenam Alcia. suspicatur legendum. Apud Alberic. extat Osfrotana nihili vocabulum. Osrohenorum magnum numerum Imper. Alexander post devictos in Assyria Parthos Romæ militiæ adscripsit, & post eum Galerius Maximinus contra Germanos educit: Bellicosi homines, & sagitandi peritissimi fuere. *Spieg.*

Ossa cadaveris appellatione non veniunt. *l. locum* §. *prætor.* ubi Bart. *ff. de relig. et sumpt.*

Ossaria, locus in quo reponuntur ossa defunctorum apud Ulp. *in l.* 2. *ff. de sepulchr. violat.* Quidam legunt Ossuaria. Albericus Ossiliana, inquit, capsa, in qua reponuntur ossa. Quidam legunt Ossuarium. Sic Castellanus in provincia veteri inscriptione: Julia Fuscinia ossuarium viva sibi fecit, vide Cujac. 10. *obs.* 37.

Ostendere, monstrare, demonstrare, & declarare est: est etiam docere & probare. *Briss.*

Ostenditiæ, vel ut alii, Hostenditiæ, vocabulo, quod veterum barbaries ab hoste, & datione confinxit, ut ait Baro Tautenberginus, comprehenduntur ea impendia, quæ Vasalli obeunt comitantes Rom. principem in expeditionem adversus hostes pergentem. Extat vox *in* §. *similiter. titul. de Capit. Contrad. in Placit. Feud* S. ...

Ostensionales milites apud Lamp. videntur dici, qui ostentui modo habentur in urbibus, non bellicæ rei causa. Ex *Rhodig. Spieg.*

Ostentare est affingere sibi majora, quam quæ re ipsa sint, quam ingenium ferat, aut facultates, aut falsa omnino de se prædicare, aliaque quam sint ea præclara admodum, magisque ac magis narratu, atque honoratu digna. Rhod. Agricola. Jactare ait, magis verbis est, ostentare rebus. Hinc ostentatio. Unde hac voce proprie usus est Ulp. *in l.* 3. §. *fi. commodari,* Non potest, inquit, commodari id, quod usu consumitur, nisi forte ad pompam, vel ostentationem quis accipiat. *Spieg.*

Ostentum vocabulum generale est ab ostentatione novæ & inconsuetæ formæ sic nominatum, quod Ulp. *in leg.* 38. *ff. de verb. sig.* hoc modo definit. Ostentum, inquit, est omne quod contra naturam cujusque rei genitum factumque est. Eius duo genera seu subalternæ constituuntur species. Alterum quoties quid contra naturam (hoc est contra naturæ consuetudinem) nascitur (seu quoties naturalis forma non mutatur, sed solummodo interpolatur, aut amplificando, aut detrahendo, aut mutilando, *l. non sunt liberi* 14. *ff. de stat. hom.*) veluti si quis tribus manibus forte aut pedibus, aut qua alia parte corporis geminata aut interpolata, quæ naturæ contraria est: Alterum cum quid prodigiosum (hoc est monstrosum, *leg. quæret aliquis,* 135. *ff. de verb. sign. d. leg. non sunt liberi.* 14. *ff. de statu hom.*) videtur (hoc est, cujus forma in aliam speciem est mutata & quasi prodigium naturæ, quæ sui ipsius oblita videtur, & prodigia adeo facta, ut interdicto fere opus habuisset) quæ (prodigiorum genera) Græci φάσματα (eo quod videnti apparent, dicendove indicantur, sicut apud Latinos monstra & ostenta, à monstrando & ostendendo dicta, cum propter animi novitatis, avidi opinionem visu mira invicem à spectantibus & currentibus monstrentur & ostenti petantur) vocant. Generale vocabulum dixi esse ostentum, quod & seipsum in specie & monstrum seu prodigium tanquam alteram speciem comprehendit, per *text. in l.* 38. *& l. quæret aliquis de verb. signif. l non sunt liberi. ff. de statu hom.* Ostentum in specie sic dictum (quia natura in eo se ostendit efficacem, at peccantem in excessu, vel defectu) est cui naturali originis & generationis suæ forma minime destructa augmentum accessit, vel in aliquo loco delibatum & detractum vel mutilatum est. Aucta erit forma si nascantur, qui tres pluresve habeant manus aut pedes: qui tres pluresve digitos in singulis habeant manibus: vel qui duobus capitibus aut tribus: pluribusve oculis eduntur, *text. in d. l.* 38. In his enim natura larga fuit, & humana officia & membra ampliavit, nec videri potest aliud genitum, quam quale erit gignens, *d. l. non sunt liberi.* 14. *vers. partus. ff. de statu hom.* Ideo huc & referri debet hermaphroditus, olim androgynus dictus, qui utroque sexu donatus est. Item huc referri debet si ex fœmina mas fiat, de qua Plinius *lib.* 4. *cap.* 4 Gellius *lib.* 9. *cap.* 4. *& Tiraquell. ad l.* 1. *connubial. n.* 99. *& seq.* Nam cum fœmina sit mas occasionatus & imperfectus, D. Thomas *in* 1. *part. quæst.* 99 *articul.* 2. *Aristot. lib. de histor. animal.* 8. *c.* 2. *& lib. de gener. anim.* 2. *cap.* 3. natura autem parens & altrix omnium, semper ad perfectiora ac meliora nitatur, fit ut perficiendo fœminam, ampliorem quam ante fuit, imo meliorem formam addat. Detractum erit formæ & consuetudini naturali si quis uno brachio vel pede, aut inversis brachiis pedibusque, vel uno nullove oculo, aut sine naribus, sineve naso aut ventriculo natus fuerit. Et si quid membris eorumque officiis naturæ peccato oblatum est, humanam tamen speciem & consuetudinem retinuit, neque formam penitus exuit. Itaque tale quid ex homine natum, humanus partus & homo censeri debet, licet sit imperfectior, quam communis fert naturæ consuetudo. C. Gœddæus *ad l ostentum* 38. *num.* 3. *& sequentibus. ff. de verborum significatione.*

Ostentum Labeo definit omne contra naturam cujusque rei genitum factumque *l.* 38. *de verb. signific.* & ab ostendendo dici scribit. *Briss.*

Ostracismus, relegationis erat genus apud Athenienses, cum populus testulis in urnam missis aliquem relegabat, dicitur enim ἀπὸ μὲν ὀστράκων, id est testulis, (quæ figulinæ an ostreorum fuerint dubium est) quibus in comitiis populus nomina eorum inscribebat, quos ob potentiam & gloriam ferre non poterat. De quibus sic Plutarch. in Aristid. non ita procul ab initio

initio. Ὄστρακον λαβὼν ἕκαστος, καὶ γράψας ὃν βούλοιτο μεταστῆσαι τῶν πολιτῶν, ἔφερεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφάκτοις. οἱ δὲ ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηρίθμουν τὸ σύμπαν ἐν ταυτῷ τῶν ὀστράκων πλῆθος. εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ φέροντες εἶεν, ἄπρακτος ἦν ὁ ἐξοστρακισμός) ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ θέντες, τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον, ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα, καρπούμενον τὰ αὑτοῦ. Hunc eundem morem observasse & Argivi & Milesii, & Megarenses leguntur. Refert Suidas ex authoritate Theophrasti, omnium primum Athenis ostracismo ejectum fuisse Thesea, multo ante Hippiæ tempora. Vide Aristotel. *lib.* 3. *Polit.* Plutarchum in vita Aristidis & Themistoclis, Budæum in commentariis Græcæ linguæ, & in annotat. ad Pandectas, Hadrianum Junium animadversionum *libr.* 2. *cap.* 5. ut apud Suidam legitur, duplex erat ostracismus, scilicet phygi & apostatarum. Priore in exilium mittebantur qui dignam delicto pœnam vitare voluissent, quibus publice bona demebantur, atque his exilii tempus præfixum non erat. Posteriore, apostatis & locus & tempus exilii statuebatur. Vide & Adrianum Junium *lib.* 4. *animadvers. c.* 8.

OT.

Otiosa pecunia, quæ & alias vacua, ea dicitur, quæ non occupatur, id est, non exercetur, quæve nullum suo domino fructum affert, neque in nomina vel emptionem prædiorum collocatur. *l.* 13. *§. ult. ff. de usur. l.* 3. *§. usuras. ff. de contra. tut.* Plin. *lib.* 10 *Epistolar. ad Trajan.* Pecuniæ publicæ & exactæ sunt, & exiguntur: quæ vereor, ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum, aut nulla, aut rarissima occasio est. nec inveniuntur qui velint debere Reipubl. Eodemque sensu & Græci ἀργὰ χρήματα usurpant. Demosth. contra Aphob orat. δεῖ δὲ καθ' ἕκαστον ὑμᾶς ἀκοῦσαι τά τε ἐνεργὰ αὐτῶν καὶ ὅσα ἦν ἀργά. Ex contrario vero occupari dicitur pecunia quæ agitatur, exercetur, nominibus collocatur Pompon. pictoribus, Vi à Nonio accepi quæ tuleram mecum decem millia victoriata. Græca mercede illico curat, ut occuparem. M. Tull. *in Verr. Act.* 2. Præterea pecunias occupaverat, apud populum syngraphas fecerat. Auson. in præfatione Gryphi. Atque ut avidus fœnerator improbum nummum occupare malui quam condere. Sic Columella *lib.* 1. *de re rustic. c.* 8. *& lib.* 11. *c.* 1. Pecuniam in pecore & aliis rebus promercalibus occupare dixit, Donatus etiam hoc verbum ad debitorem, qui fœnori accipit, refert. Sic enim in Phormio. sentit. Dicitur etiam versuram facere, cum minore fœnore acceptam, majore occupat. *Briss.*

Otiosus, apud Cic. in Bruto ἀπαθῆ significat, & sedatum animum habentem. Ut ipsi Galbæ quem fortasse vis, non ingenii solum, sed etiam animi, & naturalis quidam dolor dicentem incendebat: efficiebatque ut & incitata, & gravis, & vehemens esset oratio: deinde cum otiosus stilum prehenderat, motusque omnis animi, tanquam ventus, hominem defecerat, flaccescebat oratio. *Prat.*

Otofredus Jurisconsultus nobilis Bercenonti natus, Jus Civile Bononiæ publice magna cum laude interpretatus est: ibidemque relictis compluribus. de jure civili commentariis, diem suum obiit anno 1265. *Prat.*

OV.

Ovasis, seu Oasis, tam parva quam magna, locus desertus est in Africa, in quem nocentes olim relegari solebant, nam utriusque meminit Ptolemæus in tertia tabula Africæ: & Plin. *lib.* 5. *c.* 9. Arsinoitæ, inquit, duo sunt: hi & Memphites usque ad summum delata perveniunt, cui sunt contermini ex Africa duo Oasitæ. Meminit etiam est utriusque apud Q. Curtium. Et Strabo *lib.* 17. scribit Ovases loca habitata esse in magnis desertis, quasi insulas quasdam in mari. Ὀάσεις, inquit, αἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσι τὰς οἰκουμένας περιεχομένας κύκλῳ μεγάλαις ἐρημίαις ὡς ἂν νήσους πελαγίας. Socrat. *in Hist. Eccles. lib.* 2. *c.* 28. de Georgio quodam Arriano loquens, ait eum quosdam catholicos interfecisse, alios vero superstites in exilium ad magnam Oasim relegasse. Evagrius *lib.* 1. *Eccles. Histor. c.* 7. refert Nestorium hæreticum, edicto Imperat. Theodosii, in Oasim relegatum fuisse, quam & Ibim vocari scribit: ut & testatur Plin. *lib.* 5. *c.* 4. Sic enim apud eum legendum: Ibis civitas Oeensis, &c. Sunt alii autores, qui hujus vocis mentionem faciant: ut jam non sit dubitandum, quin apud Ulpian. *l.* 7. *§. est quoddam. ff. de interdic. & relegat.* sic legi debeat: Est quoddam genus quasi in insulam relegationis, in provincia Ægypto in Ovasim relegare. Hinc Oasena deportatio, *l.* 1. *C. Th. de Nili agger.* vide Duare. *lib.* 2. *Disput. ann. c.* 39. Prat.

Ovatio & parvum triumphum significat, quem faciebant ovantes, qui non in curru, sed pedites ovali corona redeuntes ex pugna, cum bellum non erat indictum, vel sine sanguine confectum: & tempus, quo gallinæ ova faciunt. Quibus autem ex causis ovare licebat, & in quibus ovatio differt à triumpho docet Alex. *c.* 17. *lib. Genial. dier.* 6.

Ovatum aurum, quod ovatione, victoriaque quæsitum est Participium poeticum ab ovo: sicut à triumpho, triumphatus. *Spieg.*

Oves dicuntur animalia minuta. Bart. in *l. oves. ff de abig.* Vide Bart. *in l. fin. ff. de Abigeis.* Spieg.

Oves rejiculæ, quæ ætate, vel morbo graves rejiciuntur.

Oves decem gregem esse quidam putaverunt: porcos quinque vel quatuor. Calistr. *in l. fi. de abig.* Maff.

Ovibus legatis agni arietesque non continentur, Ovium vero grege legato, utrumque non continetur. *l.* 63. *in fin. l.* 79 *ff. de leg.* 3. *Paul. lib.* 3. *Sentent. tit.* 6. Briff.

Ovile in comitiis. Locus in quo centuria prærogativa erat, nominatim appellatur ovile, in quem locum centuriæ seniorum ingredi non licuisset, nisi potestate facta à consule. Ovile vero dicebatur propter similitudinem, quod undique cancellis clausum esset, in quo loco cum essent, suffragium dicebant, ita ut interim non licet aliis in eo loco esse. Hujus etiam loci meminit Dionys. *lib.* 10 Ubi de comitiis. L. Quintii loquitur, & Lucianus cum ita scribit: Et miseræ maculavit ovilia Romæ, Gruchius, *lib.* 1. *de comitiis Rom. &c.*

Oviliones, iidem qui opiliones: vel ut quidam scribunt, Upiliones. *Jabol.* Cum instrumentum omne legatum esset excepto pecore, pastores, oviliones, ovilia quoque legato contineri. Ofilius non rectè putat. *l. fundi. de fund. instruct.* Sp.

Oviaria, ovium multitudo.

Οὐσίαν, Latini substantiam verterunt. Connan, *lib* 3. *c.* 2. *n.* 9.

Οὐσίαν modo ὑπόστασιν vocant: & utrumque aliquando pro eodem accipitur, ut substantia & essentia apud Latinos. Horum autem duorum verborum differentiam tradit Damascenus post Basilium,

Basilium, dicens aliud esse οὐσίαν, aliud item ὑπόστασιν. Οὐσία μὲν τὸ κοινόν, καὶ δεικτικὸν εἶδος τῶν ἰμοειδῶν ὑποστάσεων σημαίνει, οἷον θεὸς, ἄνθρωπος: ἡ δὲ ὑπόστασις ἄτομον δηλοῖ οἷον πατέρα υἱὸν, πνεῦμα ἅγιον, πέτρον παῦλον. Οὐσία, inquit, speciem ac formam significat, quæ hypostases, seu personas forma similes una comprehendit, ut Deus homo. ὑπόστασις autem individuum, ut Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. Nam & Theologi in divinitate unam substantiam naturamque ponunt & tres ὑποστάσεις. Quo loco ὑποστάσεις personas individuas intelligunt. Græci quoque οὐσίαν, quemadmodum & nos aliquando substantiam pro patrimonio usurpant, ut apud Lucam in Evangelio cap. 15. Πάτερ δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας: Pater da mihi eam substantiæ seu patrimonii partem quæ mihi obvenit, &c. Brechæus *l. mulieris, §. tes abesse. ff. de verb. & rer. sig.*

Οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων: Neque omnia, neque quovis tempore, neque ab omnibus. Ulpian. *in l. 6. §. 5. ff. de offic. proconsul. ex Impp. Epistola*, Quantum ad venia pertinet, inquit, audi qui sentimus, vetus proverbium est, οὔτε πάντα, &c. nam valde humanum est, à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & omnium avarissimum. *Hot. Prat.*

OX.

Ὀξύμωρον, ut docet Budæus ex Quintiliano, est sententia ex periculo petita: hoc est, ita acute & affectate enunciata ut fatua videatur, ut apud Virgil.

Nunc capti potuere capi?

Cicero: Si tacent, satis dicunt. Videtur & quandoque Jurisconf. per Oxymorum, sive Gryphum, qui ænigmatis est species, voluisse Lectorem moneri: ut cum dixit l. anniculus de verborum significatio. Ante diem 10. Calendarum, & post diem 10. Calendarum: utroque sermone 11. dies significari. Quod Alciatus latius explicat ead. leg. Vide infra, Si cœlum digito non tetigeris. *Spieg.*

Oxobapta dicuntur rubro tincti ὄξος: enim inquit Suidas ἑψητὸν ἀπὸ τῶν φοινίκων. Nam Φοῖνιξ modo palmæ arborem, quæ rubet. & ἑψητὸν decoctum ex ea rubrum est, modo colorem rubrum significat. Connanus *lib. 7. c. 7. num. 3.* Budæus *lib. 6. Miscellan. cap.* 24. contra Alciatum & alios asserit Suidam citra causam lædi ab Alciato: ὄξος ἑψητὸν interpretantem acetum coctum: eumque defendi Xenophontis autoritate ἀναβάσεως β. dum inquit: ἐνῆν δὲ οἶνος πολὺς ἐκ φοινίκων καὶ ὄξος ἑψητὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν, αὗται δὲ βάλανοι τῶν φοινίκων.

Oxus. Lege Baphia.

P.

P. Nota in subscriptionibus constitutionum, Cod. Justin. & Theod, significat, proposita eo sensu, quo data, in eisdem libris ut in *l. 1. C. de pact. conventis.*

P. P. August. Perpetuo Augustus: in fin. proæmii Instit, ubi sic legendum vetus esse docet inscriptio, quam in Justiniani vita ponit. *Hot.*

Pabula sunt animalium sumptus: ut annonæ familiæ dominicæ in *l. 9. C. de jur. fisci. lib.* 10. quæ vulgo capita dici scribit Marcellin. *lib.* 22. & vide *l. animalia. C. de cursu publ. lib.* 12. Hoc verbo usus est & Scævola. *l. Lucius. ff. de leg.* Varie autem accipi constat *c. 1. extra de sepul*, quandoque pro verbo Dei, *c. inter cætera. de offic. ordin.* Hinc.

Pabulare illo censu. §. *fin. de pac. ten. in usib. feud.* Prat.

Pacem rumpere non dicitur qui furtum facit ei, cum quo pax est. Bart. *l. verum. ff. de furt.* Prat.

Παχυμερῶς, ἀδρῶς, παχέως, inquit Hesychius: id est, crasse, pinguiter. Hinc.

Παχυμερέστερον in comparativo, pinguius, per majores partes. Ulp. *l. 7. ff. de pecul.* Scire autem non utique singulas res debet, sed παχυμερέστερον. Paul. in *l. 14. ff. de excep. rei jud.* pinguius Latine dixit. Idem corpus in hac exceptione non utique omni pristina qualitate vel quantitate servata, nulla adjectione deminutioneve facta, sed pinguius pro communi utilitate accipitur. Item *in l. 49. ff. de re judic.* Pinguius enim donatori succurrere debemus, quam ei qui verum debitum persolvere compellitur. Gell. *lib. 14. c. 1.* Sed conjectari pauca quædam, ut verbo ipsius, utar παχυμερέστερον nullo scientiarum fundo concepta. In quibusdam tamen libris παχύτερον legitur. *Hotom.*

Pacisci in *l. pacisci. 33. ff. de pact.* est pactum facere & convenire.

Pacisci dicimus de eo, quod certum & indubitatum est, *l. 1. ff. de transact.* Lex quoque 12. tab de furto pacisci permittebat, ut tradit Cujac. 10. *obs.* 11. *per l. jurisgentium. §. si paciscat, l. si tibi §. 1. ff. de pact.*

Pacisci & transigere hoc differunt, quod is qui transigit, quasi de re dubia, & lite incerta neque finita transigit: qui vero paciscitur donationis causa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit. *l. 1. ff. de transact.* Hot. Briss.

Pacisci quoque & repudiare, differunt. Repudiantur delata: paciscimur & de non delatis, *l. pactum. ff. de pact. l. 1. C. eod* Secundo: Repudiatio fit in jure; pactum vero quoquo modo, Cujac. ad *l. & hæred. ff. eo.*

Pacisci debet his modis: Imprimis videndum, ne dolo malo quis paciscatur. *d. l. jurisgentium. §. prætor ait, ff. de pact. l. cum posteaquam. C. eod.* Secundo videndum. ne à forma legibus præscripta recedatur: Pactum namque de pecunia non petenda à pupillo sine tutoris autoritate factum, ratum non est *l. contra. ff. eo* sicut nec transactio de alimentis testamento relictis, sine Prætoris decreto. *l. cum hi ff de transact.* Præterea cum hæres ante aditam hæreditatem pacisci vult, ut minus, quam debitum sit eis, solvatur. alioqui non aditurus hæreditatem forma Divi Marci rescripto data, quam Ulpian. Papin. Paulus eleganter declarant, servanda est. *d. l. jurisgentium, §. hodie. l. majorem. l. si plures, l. rescriptum. ff. de pact.* Duaren. in comment. ad eundem. *tit. c.* 5.

Pacisci contra edictum ædilitium omnimodo licet, sive in ipso negocio venditionis gerendo convenisset, sive postea, ait, *l. pacisci 31. ff. de pact.* Pacisci quoque licet contra ea quæ moris & consuetudinis sunt, ut veniant in judicium empti & venditi, veluti ne cautio duplæ præstetur. *l. pacta. ff. de contrah. empt.* Cujac. 16. *obs.* 24.

Pacisci vitam ab hoste, id est, pactum facere de vita salva.

* Pacificatio Religiosa seu Pax Religiosa; (*Religion-Fried*) est sanctio pragmatica, perpetuò valitura unanimi Imperatoris ac statuum Imperii consensu, de dissidio Religionis, & de se invicem ejus intuitu non turbandis, in Comitiis Augustanis anno 1555. inita.

Ejus species est *Transactio Passaviensis*, quæ anno 1552. Pacem Religiosam præcessit, quâ induciæ quidem factæ, & fundamenta Pacis Religiosæ jacta, ipsa autem pax, cum causæ cognitione

tione, consensu Procerum Imperii, Augustæ Vindelicorum solenniter inita, ac lis de Religione sopita est.

Pacificationis autem Religiosæ præcipua capita, (per Instrumentum Pacis Osnabrugo Monasteriensis *Articulo V.*) variè aucta & declarata sunt.

1. Sub hâc pace comprehendantur saltim Chatholicæ Religioni & August. Confessioni ut & Reformatæ addicti. (*per Instr. Pac. artic. 7. accessere Reformati.*)

2. Controversa Religio non aliter quàm per Christianas & Amicas vias ad unitatem & consonantiam componatur. *Constit. August. de anno* 1555. §. 15. *Transact. Passav. §.* 42.

3. Imperatores & Status Catholici status A.C. addictos seu Evangelicos, *dict.* 1. *Part.* 7. & hi illos ob Religionis diversam doctrinam armis non invadant, nec ullâ viâ ad Religionem cogant, sed exercitium Religionis liberum relinquant, idque sub pœna pacis publicæ. *d. Recess.* §. 15. *Transact. Pass. §.* 13. & 14.

4. Religionis Catholicæ & Protestantium status erga se invicem jure ipsis vigore Constitutionum Imperii competente contenti vivant. *d. C. §.* 16. & 13. (sitque inter eos æqualitas exacta. *J. P. art.* 5. §. 1.)

5. Fundationes Sacræ, Monasteria, aliaque bona Ecclesiastica à quibusdam statibus atque illorum antecessoribus in usum Templorum, Scholarum, stipendiorum, aliarumque rerum conversa, quæ neque ad alios Imperii status pertinent, nec tempore Transactionis Passav. aut postliac ab Ecclesiasticis fuêre possessa, destinatæ dispositioni relinquantur. *d. C. §.* 19.

Novissimè autem in Conventu Osnabrugo-Monasteriensi, post longas deliberationes & disputationes placuit, possessionem 1. *Januarii anni* 1624. habitam unicum solumque futuræ observantiæ ac restitutionis in Ecclesiasticis, & quæ eorum intuitu in Politicis mutata, fundamentum constituere. *Instrum. Pac. art. V. §.* 2. & 24.

6. Ecclesiasticis cujuscunque status & conditionis sui census, reditus, decimæ, cunctaque jura salva maneant, reservatâ Magistratui ordinario jurisdictioni & juribus, quæ ipsi competêre (hodiè ante 1. Januar. 1624.) Atque ex iisdem bonis ministeria Ecclesiæ, Scholæ &c. constituantur & alantur. *d. Constit. §.* 20. & 21.

7. Si quid dubii circa constitutionem ac sustentationem hanc incidat, per electos arbitros decidatur, qui intra 6. menses litem dirimant *d. C. §.* 22

8. Si quis in Archi-Episcopum, Episcopum Prælatum electus vel postulatus, Religionem imposterum mutaverit, ille statim jure suo excidat, honore tamen famaque illibatis, *d. C. §. und demnach* 18. (hodiè id etiam in A. C. addictis Episcopis & Prælatis obtinet. *Instr. Pacis art. V. §. si igitur.* 15.)

9. Jus Diœcesanum & jurisdictio Ecclesiastica contra status A. C. addictos (& hodiè Reformatos *J. P. art.* 5. *§.* 47.) eorumque subditos, cesset. *d. C. §. und demnach.* 18.

10. Subditis domicilium Religionis intuitu aliò transferre volentibus emigrandi, bonaque alienandi potestas libera sit. *d. C.* 1555. *§. und demnach* 24. (hodiè etiam jussis emigrare, liberum est retentis bonis discedere & per ministros administrare *J. P. art. §. quod si vero* 35.)

11. Nullus Status alterum ejusve subditos ad suam Religionem adigat, aut contra Magistratum protegat. *d. C. §. es soll auch* 23. (*J. P. d. art. §.* 29)

12. Nobiles (hodiè etiam communitates & pagi immediati, *I. P. d. art. §.* 2.) unà cum subditis, bonisque suis, in juribus Religione concernentibus, idem jus habeant, quod Status Imperii, nec in iis quocunque prætextu turbentur *d. C.* §. *und in solchen* 26.

13. In quibus Imperii Civitatibus utriusque Religionis exercitium hodie (anno 1624. 1. Januarii) in publico usu fuit, in iis porro maneat, earumque cives & incolæ pacificè invicem vivant *d. C. §. nachdem aber* 27. (*I. P. d. art. §.* 28.)

14. Huic Paci Religiosæ Constitutiones aliæ Imperii nihil detrahant, nec ulla declaratio aut derogatio adversus eam admittatur. Si contra fiat, nullius momenti sit. *d. C. §. und soll alles* 28. (de dubiis incidentibus in Comitiis amicabiliter transigatur. *I. P. art.* 5. §. 55.)

15. Hæc Pax usque ad amicabilem Religionum conciliationem inviolata servetur, ac perpetuò duret. *d. C. §. und nachdem* 25.

(Sin verò compositio Religionis non sequatur, nihilominus sit perpetua. *I. P. art.* 5. *§.* 1. & 14.)

(Quæ huic Constitutioni per Pacificationem Osnabrugensem accessere, vid. ulterius in ipso Instrumento Pacis, *artic. V. & VII.*)

(Vid. P. Syring. *Dissert. de Pace Relig.* Calov. Suev. Cran. *simili Tract.* Limn. *ad J. P. l.* 1. *c.* 11. Sinold. *de SRR. v. d.* 4. Burgold. *Notis. Imp. Germ. ad art. V. Inst. Pac.* Blum. *de Process. Cameral. tit.* 28. Schüz. *Manuale Pacificum.*)

* Pacificatio Osnabrugo Monasteriensis (*Munster und Osnabruckischer Friedens Schluss*) est Transactio, sive solennis & perpetuò duratura conventio, inter Imperatorem ac Status Imperii inter se, & Reginam Regnumque Sueciæ ejusque confœderatos de facienda pace, deponendis armis, & tollendis gravaminibus, controversiis circa Religionem, bona Ecclesiastica, administrationem Justitiæ, aliaque negotia Imperii, subortis sopiendis anno 1648. unanimi consensu solenniter inita.

Dicitur ea Palladium & arx Imperii inexpugnabilis: Imperii columna & basis, quâ tota Imperii structura innititur: Imperii vinculum & coagulum, Lex fundamentalis perpetua: murus aheneus; cujus auctoritas meritò sacrosancta esse debet, quippe à quâ salus ac tranquillitas totius Imperii dependet.

Constitutio ipsa dicitur vulgò Instrumentum pacis, quod duplex, *Cæsareo-Suecicum*, & *Cæsareo-Gallicum.* Illud prooemio, Tractatu & conclusione constat.

Tractatus seu materia pacificationis 17. articulis seu capitibus includitur, quorum summam non nemo sequentibus versiculis comprehendit.

Articulis *septem & denis* Pax Suecica constat.
Primus amicitiæ conjungit *fædere* partes:
Præteriti immemores vult læsos esse *secundus*;
Pristina *restituit ternus* sua *jura* cuique:
Enumerat *quartus speciales restituendos*:
In *sacris quintus* conflata *gravamina solvit.*
Helvetiis sextus dat *libertatis* honorem:
Septimus in *fædus Calvinum* pacis adoptat:
Jura Politia Statibus *bis quartus* adumbrat.
Flori restituit veteri *commercia* nonus.
Bellorum *decimus* partitur *præmia* Suecis:
Brandenburgico undecimus Pomerana resarcit:
Mechlenburgicas decimi demulcent *munera terni*:
Dat Confessori decimus solatia *quartus*:
Hassum terquino placant & Clerus & Hascus:
Arma *bis octonus* sistit, *pacemque* reducit.
Septimus hanc *firmat decimus*, redditque perennem.

In-

Instrumentum Pacis *Cæsareo Gallicum* hisce versiculis continetur:

Articulis *quatuor* minor est Pax Gallica Suecâ.
Nonnihil in rebus varians, ut in ordine rerum.
In *quatuor* primis (nisi quòd removetur Iberus)
Vix est disparitas in re, neque discrepat Ordo:
Quintus inest *quinto* Gallorum & *septimus* uni:
In *sexto* Sociis Gallus dat præmia *Cattis*:
Helvetiis quod *sextus* ibi dat, *septimus* ut hic:
Nonus & *octavus* similes sunt prorsus utrisque.
At *decimus*, Gallis loca quæ cedenda recenset:
Undecimo in partes Galli Pax Itala transit:
Ultimus his illisque ferè & *penultimus* idem est.

Articuli Instrumenti Pacis Cæsareo-Suecici potissimum respiciunt.

1. Pacem & amicitiam inter Imperatorem & Status cum Rege & Regno Sueciæ perpetuò stabiliendam.
2. Amnestiam generalem.
3. Restitutionem in genere.
4. Restitutionem in specie, quibus personis, familiis ac Domibus, quando & quomodo fiat?
5. Religionis securitatem, pacem, causas atque negotia.
6. Helvetiorum possessionem libertatis & exemptionis firmatam & adprobatam.
7. Reformatorum receptionem in præsentem & omnes alias Imperii transactiones, leges atque constitutiones: Item protestantium inter se jus reformandi.
8. Confirmationem omnium Statibus ac liberis civitatibus competentium jurium prærogativarum, privilegiorum, Regalium &c. item, promissionem indagandi æquum inter creditores & debitores temperamentum.
9. Abolitionem noviter inventorum vectigalium & teloniorum.
10. Satisfactionem Suecicam.
11. Electoris Brandenburgici æquivalentem recompensationem & restitutionem.
12. Megapolitanorum Ducum æquivalens & satisfactionem.
13. Brunsvicensium ac Lüneburgensium Ducum compensationem, satisfactionem, & restitutionem.
14. Marchionis Brandenburgici Christiani Wilhelmi satisfactionem.
15. Hasso Cassellanam satisfactionem.
16. Præsentis Transactionis Executionem, quæ consistit in restitutione & præstatione.
17. Præsentis pacificationis ratihabitionem, validitatem, pœnalemque aliamve munitionem.

Eadem ferè continentur in Instrumento Pacis Cæsareo-Gallico.

1. Ne paciscentium alter alterius hostes præsentes aut futuros, nullo unquam prætextu contra alterum, sive ope, clam seu apertè juvet.
2. Ut controversia Lotharingica amicabiliter, non armis componatur.
3. Restitutio Domus Palatinæ.
4. Restitutio Ducum Würtenbergicorum.
5. Restitutio Marchionum Badensium.
6. Satisfactio Gallica.
7. Restitutio Austriacis à Gallo facienda.
8. Ducum Sabaudiæ, & Mantuæ satisfactio & inter se conciliatio (Vid. D. Burgold. *Notit. Rer. Imper.* & Frideberg. *in Collegio ad eum* W.) Schütz. *Manuale Pacificum ad artic.* V. *Instrum. Pacis* Blum. *Proc. Camer. tit.* 28. Caramuel. *de pace licita German.* D. Conring. *de pace German. perpetua*, D. Myl. *de Princip. Imp. c.* 86. *& seqq.*

Pacta quæ modo nuda, modo conventa, modo pacta simpliciter jure civili appellantur, ea sunt, quæ neque nomen certum, neque præsentem & subjectam negotii gerendi causam habent, nam quæ nomen habent certum ac proprium ea contractus nominati appellantur: veluti emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum, pignus, *ff. nam etsi pignus pacto convento contrahatur. l.* 1. *ff. de pign. act. l.* 4. *& l.* 13. *§. in superficiariis, & l. ult. ff. de pignoribus.* tamen quoniam ex jure civili nomen habet, contractus appellatur. *Hot.*

Pacta conventa. Elegans conjunctio est horum verborum, ut scil. alterum alterius significatione suppleatur, & omnia tandem hominum placita comprehendantur. Sic dicimus dicta facta, significantes omnem rem prorsus gestam inter aliquos. *l. jurisgentium. §. prætor ait, ff. de pact.* Pacta conventa quæ ex solo conventu, ut ait M. T. Cic. in lib. Rhetoricorum, valent, vel quæ nihil præter conventionem habent. *l.* 72 *ff. de contrah. empt. l.* 71. *ff. pro soc.* Et pactum proprie ex parte stipulantium: conventum, cum pepigerunt, promissa sunt, de hisque est conventum: Seneca: Nec pacta conventaque impressis custodirentur. *Prat.*

Pactum contra legem, vel in fraudem legis sic accipe, ut ea non valeant quæ publicam lædunt utilitatem, non quæ singulorum dum legum regulis fiunt consentanea. Conn. *lib.* 5. *c.* 5. *h.* 3.

Pacta curialia Zasius in *Intellect. jur. singul. in l. si non fortem* §. *libertus ff de cond. indeb.*

Pacta dotalia & scripturæ de iis confectæ dicuntur instrumenta dotalia, non quod in scripturam illa pacta redigi necesse sit, sed quod plerumque, idque propter pactorum probationem, scribi soleant, *l. cum citra, C. de jure dotium.* Hæc pacta dotem faciunt certam vel incertam. Certa est cum apparet, quid, quale & quantum sit id, in quo dos constituitur: Incerta cum de eo non apparet: quæ nisi in arbitrium boni viri expresse collata sit, ad illud tamen est reducenda. *l. cum post. §. gener. l. si cum ea C. de dotis promiss. o. l. in personam.* 22. *§.* 1. *ff. de regul. jur. l. in societatem.* 6. *ff. pro socio. l. hæc venditio.* 8. *ff. de contrah. empt. l.* 1. *ff. de legat.* 2. ubi facultates dotem constituentis personæ & ejusmodi circumstantiæ aliæ, in considerationem veniunt, ut dos, quæ ab initio incerta erat, certa fiat, *d. l. cum post.* §. *gener. & seq. l. quæro.* 60. *ff. de jur. dot.* Hinc pacta dotalia ad duo potissimum capita referuntur, quippe quæ sunt partim de quantitate dotis, partim de modo constituendæ. Et de quantitate ut sit certa, aut si est incerta, in certitudinem quandam redigatur, ut si dos repetenda est, sciatur quantum repeti debeat, ut mulieri dos sua maneat salva. *l.* 2. *ff. de jure dotium. l.* 1. *ff soluto matrimonio. l. pater* 71. *ff. de evict. l. interest*, 18. *ff.* de rebus auctoritate judicis possidendis, de modo nimirum ob lucrum dotis, aliarumque circumstantiarum, quæ in disquisitionem veniunt, matrimonio quandocunque dissoluto, idemque ob æstimationem rerum in dotem datarum. Vulte. *ad* §. *si adversus.* [illegible] *n.* 13. *Institut. de nupt.*

Pacta executiva quæ communiter in instrumentis

mentis apponi solent, scil. quod creditor possit fundum propria auctoritate apprehendere, non habent locum nisi quando instrumentum est liquidum, ita eleganter Bald. *in leg. si causam in ult. col. vers. or. non quaero, C. de execut. rei judic.* ubi ponit exemplum in instrumento dotali, quod debet liquidari: alioquin pacta executiva in eo contenta, effectum non sortiuntur, etiam stante statuo, quod contra instrumentum non possint apponi, nisi quaedam exceptiones; & ratio est, quia ante omnia conditio in contractu debet impleri, ut firmat Alex. ubi citat hoc dictum Bald. *consi.* 119. Viso processu colum. 1. *versic. sed ita est lib.* 1. & ideo in primis mulier, si petit se mitti in possessionem, ratione pactorum conventorum in instrumento dotali, adire debebit judicem, & significare, qualiter mortuus est maritus, vel venit dies restituendae dotis, & quod matrimonium legitimum inter eos praecessit, & hoc idem in facti contingentia. & est multum utilis in actu practico, secundum Jaso. in *d. l. 2. col. 55. vers. circa autem aliud, C. de jure emphyt.* Cotta.

Pacta ex conventu, sunt quae sine legibus observantur, quae juri praestare dicuntur. Hoc dicitur de pactis quae solius conventionis autoritate valent, & de quibus nisi utrinque consensum esset, non haberent vim obligationis, non teneor legibus ad suscipiendum causae patrocinium, id tamen si promisi me facturum, constituerisque mihi pro ea re salarium, si alteruter nostrum fecit promissum, ex pacto jus nascitur, ut alter quoque stet conventis. Quae & similia pacta praestant juri, ut de jure plerumque aliquid aut mutent aut minuant. Conn. *lib.* 5. *capit.* 1. *vers.* 8.

Pacta fraudulenta sunt, quaecunque sunt alteri damnosa, ut pactum de non petendo, quo creditores debitoribus suis remittunt quod sibi debetur, quod tamen iniquum esset non servari, dum sine dolo factum sit. Conn. *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 2.

Pacta justa dicuntur, quae neque dolo malo, neque adversus leges fiunt. *l. juris gentium. §. ait Praetor. ff. de pactis.* Et pacta contra leges aut contra bonos mores populi Romani non valent. *leg. pacta: C. de pact.* Sed neque stipulationes valent. Cujac. *ad tit.* 1. *Jul. Paul. recept. sentent. libr.* 1. *§. neque contra leges.*

Pacta nuda Bartolus & alii in leg. jurisgentium, *§. igitur nuda D. de pactis,* finiunt, ut ea sint quae in simplicibus & puris finibus conventionis stant, nihil circum se habentia, vel nomen speciale, vel causam vel contractum, quo se tegant. *l. si tibi. C. de loca.* exemplo hominis qui tunc nudus dicitur, cum talis est, qualis ex utero matris processit. Brevius Salicet. *in l. legem C. de pact.* Pactum nudum inquit, est conventio stans in fine solius placiti. Absurdum autem est & plane ridiculum, cum Dd. existimare pacta, ideo nuda dici, quod aliqua sint vestita, alia qui cum jurisconsulti dicant, nudam voluntatem, *l. 1. ff. de testament. milit. l. 3. ff. de rescind. vend. l. rem legatam, ff. de adim. leg. l. qua ratione, §. interdum. ff. de acquir. rerum domin.* Nudum consensum. *l. qui ad certum. ff. loca.* Nudam interrogationem. *l. item Labeonem. §. quaestionem. ff. de jurejur.* Nudam proprietatem, *l. videam, §. 1. ff. de usur. l. 4. ff. de jur. dot. l. si usufructus. &* [illegible] *fi. de usufruct. leg.* Nudum usum. *l. 1. ff. de usu & habit.* Nudum nomen. *lib. §. adopt. ff. ad Tertull.* Nudam indulgentiam. *l. 1. ff. unde cog.* Nudam possessionem *l. stipulatio ista, paragrapho si quis forte.* Dig. de verb. obligationib. dicendum esset, voluntatem vestitam esse, consensum vestitum, interrogationem vestitam, & caetera id genus, quo nihil absurdius dici posset. Per metaphoram itaque volo existimes dicta esse pacta nuda, quod simplicia sint, & sine causa h. e. quibus nulla subsit obligandi causa praeter nudum partium consensum. *l. jurisgent. §. 1. ff. de pact. l. si tibi. C. de loca.* praeterea sine virib. & praesidio omni legis solennitate & auxilio destituta: voce à genuina significatione ad cognatam, sed non propriam, translata. Corras. *lib.* 1. *Miscellan. c.* 1. *n.* 1.

Pacta secundum naturam contractus esse dicuntur, quae licet non exprimantur, contractui tamen insunt: veluti ut venditor in emptione venditione caveat de duplo nomine evictionis, Connan. *lib.* 5. *c.* 2. *vers.* 9.

Pacta turpia, hoc est, turpem causam continentia observanda non sunt, sed post admissa haec pacisci possumus, Paulus in *l. unus*, §. *pacta, ff. de pact.* Spieg.

Pactio nuda est, inquit Conna. *lib.* 5. *c.* 2. *n.* 5. quae praeter verborum promissionem nihil habet: puta si nulla causa adjecta est, aut adjecta: sed non impleta: aut impleta, sed non propter conventionem, aut propter conventionem impleta, sed turpis est, & injusta. Conn. *lib.* 5. *c.* 2. *n.* 5. Cuja. *ad l.* 1. *ff. de pact.* ait, nudam pactionem dici, quod alibi pactum nudum, & quemadmodum nusquam pacta, ita nec pactiones contractus appellari.

Pactio publica, quae ad universorum fit salutem, quae locum habere non potest, nisi cum externis & alienis populis ineatur, de qua vide s. Conventio publ. Pactio, privata duplex est, legitima & jurisgentium. Legitima est, quae lege aliqua confirmatur, & ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege, vel SCto adjuvatur, ut inquit Paulus: eam puto dici conventionem legitimam, quae nisi lex de ea lata esset, non valeret, aut certe non haberet vim obligationis, aut inducendae, aut tollendae, veluti ea, quae literarum obligatio dicitur. Jurisgentium pactiones, quaedam actiones pariunt, quaedam exceptiones. Quae pariunt actiones, in suo nomine non stant, sed transeunt in proprium nomen contractus, ut emptio, venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum, & caeteri similes contractus. Conn. *lib.* 5. *c.* 1. *n.* 12.

Pactio nomen est verbale, quod proprie dicitur cum fit. Pactum autem, posteaquam ad factum. Et quia res priores sunt suis appellationibus & nominibus, ideo Ulpian. pactum à pactione deducit, rerum ordinem secutus, non Grammaticorum rationem. Nam à pace pactum, & a pacto, pactio derivatur. Omnium autem istorum origo est, à verbo paco, quod etiam nunc est in usu, testatur Festus Pompejus qui idem scribit: Pacionem antiquos dixisse, quam modo vocamus pactionem, unde & pacisci & paco. Fuit tamen priscum verbum pago ex quo pepigi, quod magis videtur fuisse istorum omnium proprium. Cui finitimum est verbum pango, ex quo pepigi, quod figere significat, unde plantae pangi dicuntur. Et Cicero de legib. Requiri placet terminos quos Socrates pepigit. Ideo versus pangi dicuntur, quod Stylo in cera scriberentur, ut vult Festus. Idem Cicero in familiaribus epistolis. An pangis aliquod Sophocleum, id est, an scribis. A pangendo itaque, ut videtur, pacti nomen est, & signi-

significatio, ut idem docet 2. libro Rhetor. ad Heren. Ex pacto jus est, inquit, si quid inter se pepigerunt, si quid inter quos convenit. Conn. *lib. 5. c. 5. n.* 8,

Pacticium, vulgo conventionale dicitur. Gellius: Cessatio pugnæ pactitia, induciæ dicitur. *Spieg.*

Pactis legibus dare, spondere, promittere, facere, &c. barbare sub conditione dicitur.

Pacio, ablativus, pro modo, non raro ponitur, sed pactum sic accipi, ac pro stipulatione etiam Alber. indicat, *Spieg.*

Pacto stipulatio subdita. Vide Africanum in lege cum essent. ff. de servitutibus prædiorum rusticorum.

Pactores societatis, apud Cic. in Verrinis.

Pactorum variæ species, quæ jure reprobantur, ab Alciato in *l. pacto. C. de Pact.* copiose explicantur. *Spieg.*

Pactorum, aliud quod in continenti ad contractum, aliud quod ex intervallo appositum, dicitur. Nec recte nudum vocatur: paritque exceptionem, ut si dicam, non petam te ista decem. Illud operatur ipso jure, adeo etiam si ignorans judex contra pronunciaret, ipso jure sententiam ejusmodi pactum, sive allegetur, sive omittatur, inficeret, enecaret, & funditus everteret. Qui est magnus effectus, & multum refert, an pactum operetur ipso jure, vel tantummodo prosit ad exceptionem, de quo latius disserit Zasius in *l. lecta est. ff. Si cert. pet.* Spieg.

Pactorum quædam in rem sunt, quædam in personam. In rem sunt, quoties generaliter paciscor, ne petam. Alio modo dicitur, pactum in rem quod non personæ, sed rei causa factum est, ut emptori prosit & cæteris ad quos res transit. Connan. *lib. 5. c. 4. n.* 8. In personam, quoties ne à persona, id est, ne à Lucio Titio petam, *l. jurisgentium, §. Pactorum, ff. de pact.* Verum autem in rem, an in personam pactum sit: non nimis, hoc est, non tam ex verbis, quam ex mente convenientium, æstimandum est. Plerumque enim persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur, cum quo pactum factum est, *d. l. jurisgentium. §. utrum autem Olden. & Conn. lib. 5. c. 4. n.* 4.

Pactorum quædam tacita sunt, quædam expressa. Expressa sunt, quæ verbis designantur. Tacita, quæ vel re, vel tacito & obscuro consensu perficiuntur. In bonæ fidei contractibus ea insunt tacite, quæ solita sunt ex natura eorum opponi. Et illud quod refert Paulus. Item quia conventiones etiam tacitæ valent, placet in urbanis habitationibus locatis invecta & illata pignori esse locatori, etiamsi nihil nominatim convenerit, &c. Connanus *lib. 5. c. 4. n.* 1.

Pactum, inquit Ulp. *l. 1. ff. de pact.* à pactione dicitur: inde etiam pacis nomen appellatum est. Et est pactio duorum pluriumve in idem placitus consensus, id est, nihil nisi consensus, ut in definitione legati. donatio testamento relicta, id est, non nisi testamento. Vel conventio, quæ placiti fine stetit, id est, quæ neque traditione, neque stipulatione sumpsit effectum. Vel conventio quæ vacat nomine & causa. Vel conventio quæ in nudo pacti nomine stetit, nec assumpsit aliud proprium. Alio loco idem Ulp. pactum ita definit, ut sit duorum consensus & conventio. *l. 3. de pollicit.* Nec vero audiendi, qui pactionis nomen latius patere quam pacti dicunt, superioremque definitionem pactionis esse, non pacti, ob idque in illum contractum cadere, cum nusquam pacti appellatione contractus significetur. Eadem enim pactio & pactum sunt, & pro iisdem apud jurisconsultos ponuntur, ut in *l. jurisgentium §. sed cum nulla 1. & seq. & §. pen. & l. si unus. §. illud, ff. eod. l. 1. C. de jure emphyteu. l. si quis major. C. de transact. l. 1. ff. de rescind. vend. l. 1. §. sed an via ff. de pigno. l. sed si vir. §. si vir ff. de dona. int. vir. & ux.* Ulpianumq; post nominis pacti definitionem, alteram, quæ pacti naturam exponeret, ex arte adjunxisse credi par est. Contractus autem amplius quiddam est: duorum nempe pluriumve in id consensus ex quo contrahatur obligatio: ut συνάλλαγμα. Theophilus definit in extremo titulo de obligation. cæterique Græci Jurisconsulti pactum, quod σύμφωνον vocant, fieri dicuntur ἐπὶ τῷ συστῆναι ἢ διαλυθῆναι, id est agendum aliquid vel transigendum, nam & transactio pacto fiat. Contractus vero, ἐπὶ τῷ συνίστασθαι ἐνοχὴν καὶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ποιῆσαι ὑπεύθυνον. Conventio autem, quam συμφωνίαν vocant, genus est: nam & pacta & contractus conventiones sunt: itaq; idem hæc omnia possunt, pactum, depactio, pactio, placitum, pactum conventum, pactum & conventitium, pactum nudum: pactum & consensus, pactum condictum, in l. jurisgentium, §. Sed cum nulla ff. eo. nuda pactio dicitur, quod alibi nudum pactum. Et quemadmodum nullibi pacta, ita nec pactiones contractus appellantur. Cicero *l. 2. de invention.* pactum definit esse quod inter aliquos convenit, Prateius.

Pactum tria significat, nudam conventionem, nudæ conventionis instrumentum & ut Constantinus ait 3. Epit. ὑπὸ συμφωνίας παρά τινος ἐφελκόμενον ut in Nov. 120. Solet autem in una instrumentorum parte ita scribi: Rogavit ille, Spopondit ille. Hæc verba pro stipulatione accipiuntur, quæ solet subjici pactis, nisi contrarium probetur, nam & pro pacto recipi possunt. Verum hic statim merito quis dubitaverit, qua re discernatur pactum à stipulatione? eadem enim verba utrique conventioni congruenter aptantur, ac sicut in stipulatione, ita & in pacto intervenit interrogatio & responsio, quod ita definiendum est. In tractatu pactorum, fieri quidem interrogationes & responsiones. Hic tamen tractatus non est spectandus, sed ejus conclusio. Nam si id, de quo convenimus inter nos, ego rogem, tu respondeas, stipulatio est, nisi si alia fuerit mens nostra, nam si discedimus ut pacti, pactum est, non stipulatio. Sic vero & in tractatu emptionis interveniunt interrogationes & responsiones, sed finis tractatus spectatur & conclusio, denique animo & conclusione tractatus pactum ab stipulatione discernendum est. Idem enim est tractatus sed non eadem conclusio, idem animus Cujac. ad legem jurisgentium, prope fin. *ff. de pact.*

Pactum à contractu sic separatur. Pactum neque nomen, neque causam habet. Contractus aut nomen habet, aut si nomine vacat certe causam habet. Causam authent. conventio, quæ datione, vel facto sumpsit effectum: ideoque Do ut des contractus est: dabo ut des pactum. Ex contractu datur actio. Ex pacto in cives Romanos non datur actio. Constituitur n. ex eo naturalis, non civilis obligatio. Sed tamen ex pacto datur exceptio, & hoc est quod ait prætor: Pacta justa servabo. Servat prætor, id est, tuetur pacta datis exceptionibus. At pacta, vel contractib. adjiciuntur, vel non adjiciuntur. Hæc procul dubio nunquam actionem pariunt, semper exceptionem pariunt. Illa, quæ scilicet proprio nomine leges appellantur, aut ex continenti, id est in initio contractus adjiciuntur, aut ex intervallo;

tummodo clara. Vide Alciatum *in l. palam de verb. sig.* Spieg.

PALATINI panes seu civiles, *l. 7 C. Th. de annon. civ.* quibusdam dicuntur, quod è palatio erogarentur: alii tamen malunt sic dictos, quod palatinis præberentur. Largitione autem annua distribui solebant: cujus institut. Constantinus autor nominatur, *in l. 2. C. de frum. urb.* Constan. *& l. 1. C. de annon. civil.* & apud Socratem *lib. 2. c. 13.* Eorum mentio fit *in l. ult. C. de quadr. præsc.* & *d. l. 1.* ubi jubentur panes cocti dari, non frumentum. *Prat.*

PALATINI largitionales seu privatiani erant: atque in genere hoc nomine omnia officia eorum qui in sacro palatio militant, id est, memoriales, agentes in rebus, adparitores diversorum Comitum, largitionum vel privatarum continentur. De quibus *in tit. C. de Palatin. sacr. largit.* Sed & ministeriani de quibus de Castrensia. & minist. Generalem hanc significationem comprobat *lex 1. C. de privileg. eor. qui sacro palat. milit.* A palatinis, inquit, tam his qui obsequiis nostris inculpata officia præbuerunt, quam illis in scriniis nostris, id est memoriæ epistolarum, libellorumque versati sunt, &c. Ambrosius *epist.* 5. Palatini, inquit, sunt officia, id est, memoriales, agentes in rebus, adparitores diversorum Comitum. Palatium pro palatinis sæpe accipi Am. Marcel. testis est lib. 4. Tuas, ait, & palatii tui jubeo auferre annonas. *Prat.*

PALATINOS quidam esse volunt eos qui habitabant in palatio. Comitatenses vero, qui in domo Augusti semper commorabantur. Mihi contra videtur ut Palatini proprie sint quos domesticos principis appellamus. Palatium enim dicitur domus Principis, Comitatenses autem quicunque de comitatu sunt, quos tamen omnes Palatinos dictos esse arbitror, ut ostendi videtur ex constitutione Constantini Imperatoris de castrensi omnium palac. pec. Qua constitutione omnibus Palatinis in Castrense peculium cedere præcipit, quod propria diligentia vel liberalitate principum quæsiverunt. Quid enim tam ex castris est, inquit, quam quod nobis consciis, ac prope sub conspectibus nostris acquiritur? Sed nec alieni sunt à pulvere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui præsto sunt semper actibus, quos intentos & eruditos studiis itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Quæ omnia & Comitatensibus convenire certum est: ideo facta est constitutio de omnibus Palatinis, ne de illis tantum intelligeretur qui domestici essent, & quasi familiares principis. Connan. *lib. 4. cap. 15. nu. 4.* Cujac. affirmat palatinos dici largitionales sive privatianos, qui pertinent ad comitem sacrarum vel privatarum largitionum. Eorum partes eæ sunt urgere, instare, monere, ne quid tale adversus chartularios attentetur. Cujac. *ad l. 2. & 3. C de canon. largitional. tit. libr.* 10.

PALATINORUM nomen in *l. 2. C. de pet. bon. subl.* de iis speciatim dictum videtur, qui in aula Imperatoris libellos petitionum vel aliarum rerum, quæ Imperatori offerebantur, instruebant, vel gesta admissi alicujus libelli edebant. *Prat.*

PALATIO id fundamenti genus est, quod in aquis, aut in uliginosis, aut congestitiis locis fieri videmus: à palis qui in terram depanguntur, dictum vocabulum. Fistulatio etiam appellatur à fistucca machina, qua etiam pavitores utuntur, utrinque ansata. Hac enim pali magna vi in terram adiguntur. Bud. in *l. si fratres, §. item si communem, ff. pro soc.* Spieg.

PALATIA appellabantur omnes sacræ ædes dicatæ habitationi principis. Balduin. in procemio supr. Instit. &c.

* PALATIA sunt ædes ad perpetuam vel temporaneam habitationem Principis, ejusve Palatinorum usum exstructæ.

* PALATIA, i. e. in civitatibus consuetis exstructa Prætoria & ædes Palatinas seu Augustanas inhabitandi jus inter Regalium species refertur à Friderico, *2. feud. tit. 56.* quippe quæ destinata usibus sacræ habitationis vel Curiæ aut Senatus habendi, adeoque ad majora, ut vocant, Regalia pertinent.

* Imperatorum Romanorum Palatia [*Pfaltz-stadte, Keyserliche oder Konigliche, haupt leger-stadte*, sive *Hoff oder Residentz-stadte*,) fuère Roma & Constantinopolis: In Regno Francorum *Aquisgranum*, *Ingelhemium*, *Neomagum* ac *Moguntia*; sub Ottonibus & Henricis Impp. *Goslaria*, *Magdeburgum* & aliæ Civitates.

* Hodiè Imperatorum Austriacorum Residentia est Viennâ Austriæ.

* PALATIORUM Principum immunitates variæ sunt. 1. Gaudent speciali securitate. 2. habent jus asyli. 3. à metatorum oneribus sunt immunia.

(Vid. Limn. *ad Capitul. p. 335.* Leuber *de stapul. Magdeb. n. 730. & seqq.* Ahasv Fritsch. *ad l. unic. C. de Palat. & dom. Dominic.*)

PALATIUM Cyrillus autor Græcus, à Palatino monte derivat, sacrum, ceu haud violandum: ob Imperatoris venerationem, cujus est sedes, vocatur. *Cod. de Comit. & Archiat. Sacr. Palat.* Item de privil. eor. qui in Sacro Palatio militant, *l. 12.* Primam indifferentem habet Ovidius de arte: Illic quas tulerant nemorosa palatia frondes. Martialis: Inde sacro veneranda petes palatio clivo. B. Rhenanus monuit, eam regionem quæ nobis nunc *die Pfaltz* appellatur, indocte Palatinatum vocari, *Spieg.*

PALESTAI, Lege Athletarum nomine.

PALÆSTRA dictione utimur non tantum pro ludo ipso, sed etiam pro loco ubi exercetur. Ulp. in *l. sed & si quid, ff de usuf.* eleganter mancipium de palæstra, servum accipit, qui palestræ dat operam. *Spieg.*

PALÆSTINUS. Palæstina est provincia Syriæ, Arabiæ contermina, dicta à Palæstin. olim illic metropoli, unde Palæstini qui iidem cum his sunt, quos sacra historia Philistin & Philistinos nominat, de quibus in primo Regum scribitur Est & alia Palæstina prope Phræaciam, de qua Lucanus, *lib. 5.*

Inde rapi cœpere rates, atque æquora classem
Curva equi, quæ tam vento fluctuque secundo
Laxa Palæstinas uncis confixit arenas. Anchora.

PALÆSTINÆ Cæsaream Justinianus scribit nomen accepisse à Vespasiano contra omnium scriptorum sententiam, qui nomen Herodi regi Judææ acceptum ferunt. Cujac. in *exposit. Nov. constit. Justin. Nov. 103.*

Παλαιστρατιῶται in *l. sed milites, ff. de excus. tut.* sunt Veterani.

PALERIS sylva, ex qua pali sumuntur, *l. 9. ff. de usufr.*

PALEA sine diphthongo, ceu titulus præponitur quibusdam capitibus decretorum Gratiani, quod scilicet hæc addititia sint, nec à Gratiano primitus illi libro inserta, sed ab interpretibus prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adscripta, & plerumque in emendatioribus, & antiquioribus exemplaribus omissa. Cui rei fidem facit, quod refert Ant. Cont. in emendat. decret. Gratian. qui se antiquum

tiquum Gratiani exemplar habuisse testatur, in quo pleræque ejusdem paleæ desunt. Sunt qui hanc dictionem per diphthongum scribendam censeant, & deduci à voce παλαιὸς hæcque quasi παλαιὰ id est, antiqua nuncupata. *Prat.*

PALI lignorum appellatione non continentur *l. pali de verb. sig. l. pali, de leg.* 3. & de fund. instruct *l. instrum.* Alber. Vide paulo post Palus, pali: & inferius Pedamentorum. *Spieg.*

PALORUM qui vineæ fulciendæ causa parantur, fit mentio in *l.* 17. *§. ultim. ff. de act. empt. l.* 59. *§. ult. ff. de usufruct. leg.* 56. *ff. de legat.* 3. *l.* 12. *§. si aliqua. ff. de instruct. vel instrument.* Alias pedamenta & ridicæ appellantur, *l.* 10. *ff. de usufruct. l.* 3. *ff. de servitut. rust. l.* 1. *ff. de tigno juncto, libr.* 11. *si quis in vineas, ff. quod vi aut clam*, Briss. Adde Forcat. in suo penu juris civilis, *cap.* 7. Pali primo inter ea quæ vineis necessaria sunt, numerantur, *l.* 1. *ff. de tigno juncto.* Pali tamen appellatio generalis, & omnia arborum sustentacula ac pedamenta complectitur. Unde non comburendi, sed fulciendi vel claudendi causa parantur. *Briss.*

PALLA Marcello, vestimentum honestæ mulieris est: dicta quod palam & foris esset. Olim erat vestis Christianorum simplex & facilis. Nonnulli, ut annotavit Rhenanus in Tertull. tradunt eam ad vestigia usque demissam fuisse.

παλλαξ quid, vide Pellex.

PALLIARE metaphoricos, ductum verbum, significat tegere turpe factum, sic sumitur in *cap. nisi specialis, extr. illo tit. de usu pallii*, & vide ibi bonam *gl. in verbo palliare.*

PALLIUM, ait Isidorus *lib.* 19. *cap* 24. est, quo ministrantium scapulæ conteguntur, ut dum ministrant, expediti discurrant. Plaut.

Si quid facturus es, appende in humeris pallium,

Dictum autem pallium, idem scribit à pellibus, quia prius super indumento pelliceo veteres induebantur: sive à Palla per derivationem. Græcorum autem hoc proprium erat, unde & Palliatæ & comœdiæ. Quoniam autem in humeris pendebatur, & adjiciebatur ἐπίθετον dictum, & dicti olim Christiani Græci ἐπιθέται ab hæreticis, quod eo vestimenti genere uterentur, & quod omnibus dicerentur, ut fingebant, imponere. Pallium autem apud Pontificios sumitur pro insigni ornamento Archiepisc. vel episc. *c.* 1. *de auct. & usu Palli.* Prat.

PALLIUM. Non dubium est pallium accipi multis modis. Pallium proprie extrema vestis est, unde apud Plautum in triumviro allegoria proverbialis, tunica pallio proprior est. Et hoc inter vestimenta communia [quæ Tacitus in tertio promiscua appellare videtur] ponit & annumerat Ulpianus in *l. vestis, §. comm. ff. de aur. & arg. leg.* Communia vestimenta sunt (ait) quibus promiscue utitur mulier cum viro: veluti si ejusmodi penula, palliumve est, & reliqua, quibus sine reprehensione vel vir, vel uxor utatur. Et de palliis hujusmodi, quam varia fuerint, & quibus propria, docte tradit Bayfius *capit.* 13. *de re vest.* Aliter accipitur pallium *lib.* 1. *Decretalium, titulo, de authoritate & usu pallii.* De quo Polydorus Virgil. *lib.* 4. *capit.* 12. Pallium (inquit) vestis summa lanea, & candida; cujus utrinque pendent duæ fasciæ, & ad humeros circulus ductus, ac quatuor purpureis crucibus insignita est. Cujus sane insignem rationem D. Gregorius ad Maximum episcopum Solymitanum scienter reddit, qui dicit illud humanitatem, & justitiam significare: ut ij qui illo utuntur, foris summisse se gerant, id est, mites sint, & intus animum æquum habeant, hoc est, justitiam colant. Et de hujusmodi pallio (quod patriarcharum, primarum, & metropolitanorum est proprium, ut per illud à cæteris Episcopis discernantur, & privilegiatam obtineant dignitatem) Tertullianus librum scripsit, quo ejus vestutatem, & commodum usum edocet: Anchora. Vide latius in dictione Peristromatis. Pallium proprie est Græcus habitus. Et à pallio fit pallidum quod Ulpian. *in d. §. communia* virilib. vestimentis annumerat.

PALMA, non finis est laboris, sed victoriæ signum, & victoria ipsa, ut in *l.* 1. *Cod. de princ. agent. in reb. lib.* 12. Unde palmata toga, à palma in ea intexta, inquit Budæus proprie triumphantium fuit, quam merebantur hi, qui de hostibus palmam reportassent. Pro dactylo alias sumitur, & inter dulcia numeratur à Jureconss. cum ait: item uvas, ficus, palmas, caricas, *l. ult. de Tritic. & vino leg.*

PALMAM, autem arborem esse, cujus, secundum Plinium, unde quinquaginta genera inveniantur, nemo ignorat, ejusque naturæ esse, ut ponderi non cedat, sed retineatur. Ut etiam annotavit Forcat. in suo penu juris civilis *c.* 27.

PALMARIUM, victoria: sive præmium quod victoriæ ergo debetur. Ulp. ex Imperatoris rescripto in *leg.* 1. §. 5. *ff. de extra. cognit.* Si vero post causam actum est, honoraria summa peti poterit usque ad probabilem quantitatem: etsi nomine palmarii cautum fit. *Hot.*

PALMATÆ, tunicæ seu vestes sunt, quibus consules, aut alicujus magistratum viri utebantur. Vopisc. *in Aurel.* Cape pro rebus gestis tunicam palmatam, sellam eburneam: nam te consulem hodie designo. Meminit & Trebel. in Galieno, Apul. in Apolog. & Servius: qui triumphalibus viris dari solitam scribit. Cujus rei etiam Livius est autor. Auson. in Panegyr. Palmatam, inquit, tibi misi, in qua D. Constantinus parens noster intextus est. Hæc plane, hæc est picta non magis auro, quam tuis verbis. Alc. *in l. propositis. C de Grege dominico, lib.* 11. Palmati equi iidem fere sunt, quos vulgo Bajos vocamus quoniam spadices, hoc est, cum fructu suo ramusculos: Græci βαΐα vocant. Sic igitur dicti sunt à colore. Possumus etiam intelligere equos, palmatos, quibus utebantur aurigæ in circo à palma. Alciat. *in d. l. propositis.* Spieg.

PALMIPEDALE, mensura unius pedis & palmi.

PALMUS, mensuræ genus. Est autem duplex, inquit Budæus. Major 12. digitorum, Græce Spithamæ vocatur, & Latinis etiam dodrans Minor digitorum 4. Palæstes Græce dicitur Frontinus lib. de limitibus agrorum scribit palmum habere digitos 4. uncias 3. quod Theodos. & Neratius probant. *Prat.*

PALO palare, hoc est, palis munio. Colu. Ut vitis paletur, & capite tenus alligetur. *Old.*

PALOS non lignorum sed materiæ numero haberi constat, *l.* 56. *ff. de legat.* 3. *l.* 162 *ff. de verb. sign.* Pali quærendo fructui deserviunt, *l.* 12. *§ si aliqua, ff. de instruct. vel instr.*

PALPATUS est, Ulp. At si cum equum permulsit quis, vel palpatus est, calce eum percusserit, erit actionis locus *leg.* 1. *ff. Si quad. paup. fec. dic.* Solent autem equisones plausu manus blandiri equis. *Spieg.*

PALUS, palus, paludis, quam Græci ἕλος dicunt, est ubi paululum aquæ in altitudine, & palam latius diffusa, quæ etiam quandoque siccatur. Hoc modo accipitur C. in tit. De alluvionibus, & paludibus, & pascuis, ad alium statum translatis,

flatis,

ministerio deputati sunt, ut ait l. 4. C. de Castrensianis & ministerianis, veluti prægustatores, pincernæ, vestitores, pistores, pædagogia, sive pædagogiani pueri, ut Marcellinus *lib.* 26. describit tunica auro distincta induti à calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedum, quos & libr. 30. refert in venatione dispositi ad canes retinendos, Gallice *paiges*. Castrenses ministri appellantur a Lampridio in Alexand. De iis Tertull. de Corona militis. Est etiam, inquit, alia militia regiarum familiarum : nam & Castrenses appellantur. Hi erant sub dispositione viri spectabilis Castrensis sacri palatii. Hæc Cujac.

PEDAGOGIUM apud Ulp. in *l. quæsitum*, §. *si instructum*. *ff.* de fundo instructo, servitium ad municipium dicitur.

PÆDAGOGUS dicitur is, cui ducendorum puerorum cura, simul & eorum institutio committitur. Quod munus olim demandari solebat servis domesticis. Unde Plaut. in Mercat. Servum una mittit, qui non olim à puero parvulo pædagogus mihi erat. Notus est Diog. qui cum in Creta venderetur, dixit præconi, ut clamaret, se vendere servum qui sciret imperare liberis : eaque lege hunc emit Xeniades, eique liberos suos concredidit. Apud Terentium in Adelphis manumittitur Syrus, quod Æschinem & Ctesiphontem à pueris curasset, docuisset, monuisset, & sane nihil non debet pædagogo aut præceptori suo gratus discipulus, qui ejus diligentia & melior & doctior redditus est, *l. Aquilius Regulus tit. de don.* Itaque etiam veteres præceptorum sancti voluere parentis esse loco, ut ait Juvenalis. Sed illud notandum est, esse aliquando, ubi pedadogi meritum & ejus necessarius usus, sit magis causa servitutis quam libertatis. Nam hæres qui rogatus est servum suum manumittere excusatur, si is sit vel proprius, vel liberorum suorum pædagogus, cujus ministerio carere non possit, l. Caji Cassii. *De fideic. liber.* Ut refert Balduin. in comm. super Institutiones Justiniani, *lib.* 1. *tit.* 6. *quib. ex causis manumit.*

PÆDAGOGII appellatione servilem familiam, non quidem universam, verum juniorum, qui circa patremfamilias occupati erant, accipere debemus, id est, servos ætatis integræ, quos usus sui causa paterfamilias habeat, qui ad ejus corpus tuendum, atque ad ipsius cultum præpositi destinatique essent : ut loquitur *l.* 204. *u'r. ff. de verb. sig. & ita apud M. Senec. controverſ.* 1. *lib.* 2. interpretari licet, ministeria puerilia juvenilia ve ad eos, quos dixi, usqs parata ac destinata. Quin etiam conclave & cubiculum, illud in quo pueri ejusmodi jacebant cubabantq; Pædagogium videtur Plin. appellare. *Epist.* 27. *lib.* 7. Briff.

PÆDAJUM, locus in domicilio, in quo pueri servique commorantur : qui παῖδες vocantur.

Παῖδες autem nomini liberorum respondet:sed non tam apte aut commode, propterea quod servi quoque ita nuncupentur tum Græcis tum Latinis : qui ab isto verbo pueri vocabulum formaverunt, quo significant domesticos servos, præsertim tabellarios, credo quod non nisi pueris & in juvenili ætate constitutis : qui pedibus valerent, uti poterant ad eam rem, Conn. *lib.* 9. *c.* 1. *nu.* 1. & vide infra Pueri : Cujac. ad *leg.* 2. *ff. de excusat.* dicit quod παίδων nomine soli filii significentur, allegat. *leg.* 8. *ff. eod. tit. de excusat.*

PÆGMA, ludus interpretatur à παίζω, ludo. Erat autem machina in sublime tendens, in qua puerorum cantantium erant nidi, Ulp. *tit. de fundo instructo, l. quæsitum.* In emptionem, inquit domus, specularia, & pægmata cædere. *N. br.*

PÆNE est, prope est, parum est, modestiæ notæ. A. August. *lib.* 3. 6. quem consulas velim.

Πάγοι quid significent : vide Κώμη.

PAGANI à pagis (pagus autem dictus est à Græca voce πηγή, i. e. fons, eo, quod concederetur in ejusmodi loco, ubi aqua suppeteret) olim erant rustici, sicut & hodie ex vulgato loquendi usu, qui agriculturæ duntaxat operam dabant,& à militia arcebantur, ne armis assueti contra civitates insurgerent. Ideoque in juris civilis libetis militibus opponuntur, *l.* 1. §. 1. *ff. de servis fugit. l.* 14. *ff. de pæn. l. ult. ff. ad leg. Falc d. l.* 12. *in fin. ff. de custod. reor. l.* 49. *ff. loca. l.* 39. *in fi. ff. de milit. test. l.* 7. *ff. de diverſ. regul. jur.* Proinde peculii diversa genera, Paganum Castrense constituuntur, *l. ult. C. de inoff test.* Et in paganiso & in castris opponuntur int. 1. *C de test. milit.* Paganus ergo est qui non militat ἀστράτευτος Br.

PAGANAM legem apud Plin. pro pagorum lege accipio. Cavetur autem hac lege in plerisque Italiæ prædiis, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fusos, aut omnino detectos ferant : quoniam adversetur id omni spei, præcipueque frugum. Plin. *lib.* 28. *c.* 2. fi. In constitutionib. etiam Imperatores Christianorum, quæ in *libr.* 1. Codicis sunt relatæ, alieni à fide nostra pagani dicuntur ; cujus verbi ridiculas Etymologias Philastrius Brixiensis & Isidorus comminiscuntur. Briff. & Vult. *in comment. Instit. de testam. ordin. in pr. n.* 29.

PAGANUS priscis Romanis ille erat, qui militiæ cupiens erat, & illi cingi seu ascribi volebat. Eo enim intervallo, quod id quærebat,& ad militiam aspirare tentabat paganus : mox militiam adeptus, miles dicebatur. Unde Scævola ad *leg. Falc. l.* si dum paganus erat, fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos, ex Falcidia in Codicillis locum non habet, in testamento locum habebit, Nec ignoro, receptius esse, paganum dici omnem, qui non est miles, & qui est privatus. Sueton. in Augusto concionante se admissa turba paganorum apud milites,& Persius : Ipse semipaganus, ad sacra vatum carmen affero nostrum. Id est cum nondum sim vere miles Musarum : tamen afferro carmen nostrum ad sacra vatum, ut apud ipsos militiæ sacramentum dicam, & nomen meum accipiant. Et Livius lib. 1. narrat Tullium urbem regionibus & collibus quadrifariam divisisse, & quæ habitabantur partes tribus appelasse à tributo. Dionysius Græca lingua πάγους vocatos esse dicit, quia singulæ agri partes, singulis tribubus habitandæ datæ essent, quibus se montibus, rupibus, & specubus aduersus latronum incursum muniebant : festaque habuisse anniversaria, παγανάλια dicta, quod ea pagi isti suo quisque more & tempore, peragerent, tanquam sibi propria non totius urbis communia. Postea vero, quam Romana urbs magna hominum multitudine habitari cœpta est, plurimi fuerunt inter eos, qui arma detrectarent, nullo alio egregio facto gloriosi, quam antiquo Quiritum nomine, quod illis primum fuit à Romulo, qui Quirinus dictus ab hasta, quæ curis nominabatur à Sabinis. Cur autem omnes à religione nostra aversos, antiqui Christiani paganos appellarint, id in titulo de paganis & templis eorum à nonnullis quæsitum est. Et sunt qui putant, id fuisse olim causæ, quod non essent illi Christi milites, qui solus dignus est, cui militemus, quod vix est ut credam, cum Julianus Imp.

flatis,id, melioribus, fertilioribus factis. Vide *Inst. de rer. divis. praeterea.* Hujus autem dictionis prima brevis est, & secunda indifferens, quanquam genitivo crescat. Virg. *lib.* 4. *Georg.*

Cocyti, tardaque palus in amabilis unda. Horat.
Regis opus, sterilisque diu palus, aptaque remis.

PALUDAMENTUM vestem esse Imperatorum, scribit Tranquillus in Caesare, Blondus *lib.*9. *Roma triumphantis,* Alexand. ab Alexandro. *lib.* 3. *cap.* 3. & *lib.* 5. *cap.* 18. Festus tamen omnia militaria ornamenta Padulamenta dici in libris auguralibus affirmare videtur. Plutarchus in Philopoemene tunicas equestres vocat, in Lucullo, ἐφεστρίδα, ut opinor pro paludamento posuit,in Crasso vero φοινικίδα pro paludamento purpureo dixit.Quo genere vestis etiam Graeci equites utebantur, quam ἐφαπτίδα. Athenaeus in quinto vocat. Paludamenti autem picturam ad vivum ex Romanorum marmoribus expressam invenies apud Lazarum Baysium in *fin. c.* 1. *in l. vestis. ff. de aur. & arg. leg. &c.*

PALUS, pali, est lignum acutum, quod in terram defigitur ad fundanda vel fulcienda aedificiorum fundamenta,aut ad castra munienda,vel claudendos hortos, aut sustinendas vites secundum Columellam. Quando tamen pro pedamento vitis accipitur, id proprie vocatur ridica seu adminiculum vitis, *l. is qui in puteum*, §. *si quis vineas, quod vi aut clam.* Coras. 1. *Miscel.*1. *n.*5. Giedd. *ad l.* 168. *de verb. sign.*

PAMPHILIAE apud Jureconsl. ut & aliarum regionum, praecipue in exemplis fit mentio. Eam Mosopiam aliquando dictam constat, quoniam Mopsi vetus regnum fuisset. *Spieg.*

PANARIUM, panis receptaculum: sicut Granarium grani. Cota.

PANCARPUM spectaculi genus,quasi omnium arborum fructibus concinnata sylva, apud Imp. in *Novel. de consulibus,* §. *at primus quidem.* Vetus interpres sylvam exponit, qua ratione & chamaeleo niger dictus forsitan sit παγκαρπίς, ut ad Dioscor. Graeci quidam adnotarunt, ex varietate colorum, & oraculo quodam, cum Dianae juberetur Neleus statuam erigere, ἀπὸ παγκάρπου ξύλου eruxit è quercu, in qua ostenderat multos variosq; suspensos fructus, ut interpres Callimachi scribit, appellatur à Sophocle in Oedipo Tyran. laurus παγκαρπὶς Vide Cujac. ad *dict. Novel. de consulibus* §. *ac primus quidem.*

PANCHRESTUM. medicamentum nobile, quod latine dici potest, omnibus conducibile, vel omnibus affectibus utile.

PANCRATIASTEN cum dici volunt, qui luctator simul, & pugil foret, quippe cum alii pugiles, alii luctatores forent, is qui utroque tenetur studio, pugna scilicet & luctu, Pancratiasticus nuncupatur.

Παγκρατὴς Graecis,omnia vincens dicitur. Alex. Neapol. Genial. dier. *lib.* 3. *c.* 9.

PANCRATIUM παγκράτιον Plut.in sympos. *lib.* 2. *cap.* 4. certamen esse mixtum, scribit ex pugilatu & luctu ὁ γὰρ nquit μέμικται τὸ πάγκράτιον ἐκ τε πυγμῆς καὶ πάλης ἀλλ Arist. *lib.* 1. *Rhet.* Qui potest premere, ac fortiter tenere, ad luctam est idoneus: qui ictu longe à se repellere, ad pugillatum: qui utrumque, ad pancratium. Sic Plato *l.* 1. *de leg.* παγκράτιον ἢ σκηνῶς, ἢ πυγμὴν ἢ πάλην Qui in pugili certamine, aut luctu, aut utroque simul se exercuit. Pancratium itaque ludus erat qui in pulvere fiebat, recto stadio invicem percutientium. Budaeus in prior. annot. sic dici vult quod advocatis omnibus corporis viribus, omniumque nervorum contentione transfigitur. De Pancratio & Pancratiastis Gellius libro 12. cap. 16. ex Panaetii libro: Oportet animo semper esse prompto atque intento, ut sunt athletarum, qui Pancratiastae vocantur, nam sicuti illi ad certandum vocati, projectis alte brachiis consistunt, caputque & os suum manibus opposit s, quasi vallo praemuniunt: membraque eorum omnia priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata: ita animus, &c. Item Ulp. *l.* 7. §. 3. *ff. ad leg. Aquil.* Si quis in colluctatione, vel in Pancratio, vel pugiles dum inter se exercentur, alius alium occiderit, &c. Julius Pollux videtur intellexisse, dici παμμάχοι quoque de Pancratiastis: nam postquam [illegible] loquens, eorum descripsit ἔργα addit: [illegible] τούτων εἴποις ἂν ὡς εἰσὶ πάμμαχοι καθάπερ ὁ Πλάτων τὸν [illegible] τὸν εὐθύδημον [illegible] τὸ ἀρέσκον κωμῳδεῖ παμμάχῳ [illegible] τοὺς ἀκροατὰς τοὺς παγκρατιαστὰς. *Prat.*

PANDECTA non est Graecum est, & compositum, à πᾶν, quod est totum: & partici[illegible] verbi δέχομαι, id est capio: sive ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι, quod omnia comprehendat, quodque omne eorum & doctrinarum contineat genus. Inscripsit hoc nomine opus suum Tyro Tullius, ut refert A. Gellius Noctium Atticarum *lib.* 16. *c.* 11. De hoc tit. Pandectarum meminit Pli. in sua ad Vespasianum (sive, ut alii contendunt, ad Domitianum) praefatione, jamjam (inquit) mox Pandectae, enchiridion, pinacidion, inscriptiones,propter quas vadimonium deseri possit, & meminit etiam Aul. Gellius, in fine operis sui, & Taboetius in Topico *milit. for. & legal. discip. tom.* 1. De Pandectarum nomine plura vide in verbo Digestum & in verbo Digestorum.

Πανδέκτην male illo genere & numero singulari, in digestorum inscriptione legendum quidam existimant, quorum opinionem firmat Harmenopulus *lib.* 1. *E*[illegible] ὕστερον δὲ Βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τὰς πολλὰς ἐκθέσεις τῶν νόμων ἐν πεντήκοντα βιβλίοις διατοσθεῖσαν ἀθροῖσαι σπουδάσας συνήγαγε καὶ Δίγεστα ἤτοι πανδέκτην ὡς πάντων δεκτικὸν τῶν νόμων ἐκάλεσεν *Briss.*

Sunt qui PANDECTAS numero plurali magis probant, quo titulo quondam inscriptos à [illegible] teribus libros Plin. in praefat. [illegible] historiae, docet, [illegible] Musae πάνδεκται ἐγχειρίδιον λειμὼν πινακίδιον. *Briss.*

PANDI, manifestari, seu palam proferri. Ne secreta patrimonii & suspectum, ad alienum pandatur, *l. ult. C. de alimen. pup. praest.*

PANDOCHIUM, Latine stabulum, sive diversorium, & hospitium dicitur.

PANGERE inducias, idem quod facere.

PANES palatini, quod è palatio erogarentur. Cujac. vero *ad l.* 1. *C. de frumento urbis Constantinopolitanae, libr.* 2. rectene illud panes Palatinos dici, quod è palatio erogarentur, ambigit, cum ipse malit inde dici panes Palatinos, quod Palatinis praeberentur. *Prat.* Vide Paulo ante Palatini panes.

PANES militares, & populares *l.* 7. *C. de Theodos. de anno civil.* ex quibus locis disces qui sunt panes civiles.

PANICUM. Lege, militarium.

PANIS civilis. Panis civilis nomine sunt; qui simpliciter annonam intelligant civilem, cui vendendae, qui praeest, dicatur sitonasius, sicuti magistratus, qui curat perissochoregia. Cael.Rhod. *lib.* 9. *cap.* 16.

PANIS notissima est significatio. Panis tamen gradilis in rubr. C. Theodosiani, de annona civili & pane gradili dicitur. Prudentius adversus Symmachum:

Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.
Pratejus. PA-

Panes autem gradiles ideo dicuntur, quod è gradibus qui in unaquaque regione urbis erant ad pristina, ut constat ex descriptione antiqua urbis, præbeantur. Cassidor. 9. ut sive in gradu sive in aliis locis frumentorum condicta potuerint invenire. Dantur frumenta pistoribus ex publicis horreis, tum deinde populo panes. Cujac. *ad l. 1. C. de conditis in publicis horreis, lib.* 10.

Panis nomine, frumentum venit, *l.* 1. & ibidem Bart. *C. de frum. urb. Constant. lib.* 11. In Dominica oratione, panis nomine id declaratur, ut Vives attestatur, quo necessitates vitæ hujus inevitabiles tolerantur, sive in iis quæ edimus, sive quibus tegimur, quibus foventur membra nostra, & ab injuria, vel rigoris cœli defenduntur, vel ardentis: quibus à morbo convalescimus, aut certe ad morbum ferendum suppetunt vires. Reliqua supervacanea sunt, quæ invexit partim superbia partim voluptas, & ex ea ortæ deliciæ. Lege Cibarius panis. *Spieg.*

Pannarios dicunt Jureconsulti pannorum venditores. Vide Rhodig. *c.* 12. *lib.* 6.

Panneæ vestes dicuntur, sicut laneæ & bombycinæ.

Panniculaâria bona, inquit Ulp. *l.* 6. *de bo. da.* sunt ea, quæ in custodiam receptus secum attulit spolia, ut & ipsa appellatio ostendit, non omnia tamen sed vestis, qua is fuerit indutus & nummulli in ventralem (sic enim legi debet) quos victus sui causa in promptu habuerit, aut leves anuli, id est, qui rem non excedunt aureorum quinque.

Panno rubro fugatum pecus, *l.* 50. *§. ult. ff. de furt.*

Panormitanus Jurisconf. nobilis, nomen habuit Nicolai, natione Siculus fuit, vir acutus & sagax, ut Siculus, sed cum Senis jura perdiu professus esset, tandem Archiep. Panormitanus factus, circiter annum 1450. è vita migravit.

Panthera, πανθήρα pro universo aucupio, & eo quicquid anceps capit. Ulp. *l.* 11. *§.* 11. *ff. de act. empt.* Veluti cum futurum jactum retis à piscatore emimus aut indaginem plagis positis à venatore, vel pantheram ab Aucupe. Quidam pro Pantheram, Panthera in accusativo singulari legi malunt, à nominativo Panther, cujus meminit Varro *lib.* 4. *ling. lat.* retis genus esse scribens. Alias autem Panthera, animal est ferum & maculosum, de quo *l.* 2. *ff. ad leg. Aquil.* Prat.

Pantomimi sunt hi, qui intra vel extra scenam gesticulationes exercent, imitanturque dicta, facta moresve hominum, & naturas, & est dictio Græca & composita, nam apud eos πάντων omnium, & μῖμος imitator vocatur, vel, ut Diomedes, à μιμοῦμαι, id est, imitor. Latine autem, iste effictor potest appellari. De Pantomimis Suet. in Nerone: seditionibus Pantomimorum ex parte proscenii superiori, signifer similiter ac spectator aderat. Et Plin. in sua præfatione, secundum Hermolai Barbari lectionem: Nostri, inquit, crassiores antiquitatum, exemplorum, artiumque facetissimi lucubrationum: ut qui ait, Bibaculus eram, & vocabat Pantomimus. Horum meminit & Lampridius, qui refert Alex. nanos & nanas, & moriones & pantomimos populo donasse: Eorum quoque meminit *l.* 3. *§.* Neratius, *ff. de cond. causa dat. l.* 43. *ff. de actio. empt. l.* 25. *& l.* 27. *ff. de oper. libert.* Est autem Græcum verbum: Et Latinis Histrio appellatur. Sic enim Mnesterem promiscue Pantomimum & Histrionem appellari videmus à Seneca in ἀποθεώσει Claudii. Et à Suet. in Caligula *cap.* 36. & à Tacito libro 11. Nobilitati sunt hac ludicra arte Mnester, Pylades, Batylus, Hylas & Paris ille de quo in *d. leg.* 3. Neratius. Quorum omnium in Suetonio, Juvenali, Martiali, Seneca, & Macrobio non infrequens est mentio. Prodiit autem primum Tiberii temporibus, ut Suidas in verbo ἀτλωδ.... scribit, hæc mollis & impudica Pantomimorum saltatio, qua fracto corporis motu indecentique gesticulatione ita res gestæ repræsentabantur, ut loqui manibus magis, quam agere viderentur, Cassiod. *libro* 1. *Variar.* Constituatur à vobis prasini Pantomimus quatenus sumptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus, electis contulisse videamur. Hanc partem Musicæ disciplinæ mutam nominavere majores, scilicet, quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi quod vix narrante lingua aut scripturæ textura possit agnosci, sicut Barbarum quendam ubi vidisset, περὶ τῶ τῶ ὀρχηστῆ παρακαλέσαι..., ... μίμον τὸ δέρμα..., dixisse, ut est apud Lucian. ... ὀρχήσεως, σῶμα μὲν ... ψυχὰς ἔχειν Etenim ὀρχηστῆ nomine in illo Luciani libello Pantomimus exaudiendus est. *Briss.* Idem Cassiodor. *libro* 4. *Variar. epistol. ult.* Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus invitatus advenerit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit, & per signa composita quasi quibusdam literis edocet intuentis aspectum, in illaque leguntur apices rerum, & non scribendo facit quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat & Venerem, fœminam repræsentat & marem, regem facit & militem, senem reddit & juvenem, ut in uno credas esse multos tam varia imitatione discretos. Hanc tamen totam artem ipsi Tiberio ita displicuisse, ut Roma pantomimos exegerit, Dio. *libr.* 57. scribit. Quod & à Trajano factum, Plinius in Panegyrico laudat. Exagitata valde à Cypriano, Arnobio & aliis pantomimica & à Christianis principibus tandem penitus explosa est, *Briss.*

Panus, ut Nonius declarat, significat involucrum tramæ, idemque per diminutionam vocatur panucla. Sic enim & iidem manuscripti libri habent, non panulam: & Hesychius etiam ipse panuclam sive panuclum, non panuellium dicere voluit, quum ita scripsit. πηνίον πανύκλον, ἢ ἀτέρεγκτος εἰς ὃν εἰλεῖται ἡ κρόκη. Cujac. *obser. lib.* 11. *c.* 6.

Papia Popæa lex quæ toties in descriptionibus legum nostrarum occurrit, patrum præmia pro liberis suscipiendis continens Papio & Popæo suffectis consulibus ex Augusti tunc imperantis jussu lata, quemadmodum Dio. *lib.* 55. & Isidor. *libr.* 5. Etym. *c.* 15. scribunt. *Briss.*

Papinianistæ dicebantur, qui biennium in legum studio versati, tertium etiam adjungebant. Imp. ad Antecef. Ne autem tertii anni auditores, quos & Papinianistas vocant, nomen & festivitatem ejus amittere videantur. Hi autem dicebantur, quod eis Papiniani librorum lectio proponeretur. *Hot. & Prat.*

Παππᾶς, pater Græcis est, quod nos Latinis literis describentes, uno P. Papa dicimus Latine, Germanicè verò *Bapst.* vel *Pfaff*, Nam ut Volzius annotavit, Germani sæpe in vocabulis à p. incipientibus adjiciunt f, aut omnino in f, mutant p. ut palus ludia, *ein Pful.* Palus, li, *ein Pfol,* Pater, *fater,* piscis, *fisch,* & similia. Porro Papæ vocabulum non nuper, sed jam olim, & dudum

dum ab omnibus orthodoxis appellari cœptum. Nam Listrio teste, olim omnes episcopi Papæ vocabantur, hoc est, patres. Unde D. Hieron. dixit, episcopos patres esse, non dominos: Quidam duabus è syllabis corruptis, pa, pa, conflatum esse tradunt: quarum prior est pater. posterior vero patrum, quasi pater patrum. Cujusmodi solus sit Petri successor: ceu totius ecclesiæ sub Christo caput. Alii à papilla mammarum apice unde lac extrahitur, nomen deductum putant: Alii à pappo carduorum flore, qui marescens in lanuginem abit, idque propter brevitatem vitæ quam summos pontifices vivere videmus. de quo latius Corrasius *Misc. l.* 5. *c.* 15.

Papyrus, frutex est in palustribus Ægypti locis, brachiali crassitudine, decem cubitorum altitudine. Ulp. de *leg.* 3. *leg.* ligni appellatione. Harundines, inquit, & papyros comburunt. Nebr. Ex frutice autem isto chartam faciebant: Unde jam Papyrum dicimus fœminino genere, qua nunc utimur. *Prat.*

Par, pro æquo *l. servo. Cod. de rei vend.* Et quomodo accipiendum sit, latius declarat Bartol. in *l. qui concubinam.* §. *qui quatuor ff. de leg.* 3. Quid vero junctum genitivo signet, *Bald.* explicat ibid. Quamvis par, & similis differre videntur. Quint. *cap.* 10. *lib.* 1. Mihi, inquit, egregie dixisse videtur Servius Novianus, pares eis magis, quam similes, loquens de Salustio & Livio *Spieg.*

Par est, *l.* 13. *C. de pact.* 1. rationi & æquitati conveniens. *Briss.*

Par, pro simili & æquali. *l. si stipulatus, ff. de verb. oblig. l. cum par. & l. parem. ff. de reg. jur.* Alb.

Par est, quod inter omnes æquabile est, ait Cic. *lib. de invent.* 2. similes causas significans, de quibus agitur in *l.* 12. *&* 13. *ff. de legib.* Prat.

Par imperium non habet collega cum collega, sed idem not. *ff. de manum. l. apud eum.* Nec par imparem habet imperium. *l. ille à quo.* §. *tempestivum. ff. ad Treb. l. nam magistratus, de arbitr.* Spieg.

Par ratio appellatur, cum accepti & expensi summæ congruunt, ac pares sunt, atque ita si tutor parem ei rationem adscripsit, *l.* 22. *ff. de manum. test.* Briss.

Par alias de binis usurpatur. *Briss.*

Parabola est similitudo sumpta ex veritate. Sic cum dicitur hominem quendam habuisse duos filios, quibus divisit suas portiones, oportet esse in rerum natura & hominem & filios & hæreditatem, & divisionem portionum. Denique hæc est perpetua lex parabolæ, ut primum concipiamus rem nudam, ut proponitur. Deinde ex ea conceptione deducamur ad finem parabolæ, hoc est, ad rem ipsam, cui accommodatur similitudo. Dicitur autem ἀπὸ τοῦ παραβάλλειν, quod significat duas diversas res simul collocare aut conferre. Ideo Cicero recte vertit παραβολὴν collationem. Non raro tamen etiam hæc vox significat tum celebrem tum & obscuram aliquam sententiam, tum denique aliquam gravem aut magni momenti orationem. *Spieg.*

Parabolani, qui & parabolarii Julio Firmico: paraboli, Socrati: plebeii quidam erant, qui famulitio vel ecclesiarum, vel hospitalium, xenonumve deputati erant, & quasi adscriptitii glebæ. Dicti è Græca præpositione, παρὰ & βῶλος, gleba, quasi glebæ adscriptitii. Alc. *lib.* 4. *Dispunct. cap.* 9. Audiamus & Rhodig. Is *cap.* 11. *lib.* 29. Nosocomios dici putant, qui Nosocomii præfecturam gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula ægrotis assidentia servitii causa: cum sint proprie ascriptitii glebæ, mentio fit horum *C. de episc. & cler. l. parabolani.* Interpres tamen 27. ff. Parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores vocentur: quoniam civitatem obeant, ægris opem laturi. Parabolani itaque contempta vita id muneris suscipiebant, ut ægrotos in Alexandrina civitate curarent in nosocomiis, omni periculo se exponentes: adeo ut grassante peste, & ipsi raperentur. *Prat.* & *Spieg. Hotom.* autem tradit

Parabolanos dici eos qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur, testis est lex parabolanos, 18. *C. de episc. & cler.* nomenque confictum putat ex eo, quod sese audacter periculis omnibus objicerent, neque ullius quamvis pestiferi morbi contagionem timerent, nam παράβολα dicuntur à Græcis quæ summis periculis objecta sunt: ut quum Plutarch. ait de Cæsare, τῶν τολμημάτων τὰ παράβολα καὶ μεγάλα περαίνειν ἔφησεν, id est, dicebat in rebus dubiis, magnis & projectis acceleraudum. Cassiod. *libr.* 11. *trip.* Dum aliquo, inquit, tempore in amphiteatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus Crudeli bestiæ artifex parabolus pugnet. Vide Connan. *lib.* 1. *c.* 10. *n.* 5. adde Turneb. *adversar. lib.* 13. *c.* 23.

Παρακαταβολή, depositum, fidejussio actionis genus, qua qui experiri volebant, pecuniam deponebant, decimam partem æstimationis litis apud acta, tam actor, quam reus mulctam scilicet futuram temere litigantis: Latine sponsio dicitur. Bud *in comm.*

Παραχαράκται falsi monetarii sunt *l.* 8. *C. Th. de fals. mon.* Suid. καὶ νῦν εἰώθασιν λέγειν παραχαράκτας τοὺς παρακόπτοντας, & alio loco, παραχαράκτης διαφθορεύς Hesych. Μονητάριος ὁ κέρμα ἐργαζόμενος. Hi impetrante Aureliano vitiata moneta, & procuratore sive rationali monetarum Felicissimo interfecto, adversus Imperatorem sese extulerunt, quod Vopisc. Victor, Europ. & Suidas scribunt. Est vero eorum conditio certa, quam dignitate mutare non possunt, quia nec patet eis aditus ad honores *l.* 6. *Cod. de dign. lib.* 12. Cujac. *ad l.* 1. *C. de muril. & gynæc. lib.* 11.

Parachlamys, vestimenti genus, non modo militare ut apud Plaut. in Persa, sed etiam puerile. Ulp. *in l. vest. de aur. & arg. leg.* Alc. *de vest. bol. in l.* 1. *l.* 11. Prat.

Παραδιαζεῦξις *l. pen. Cod. de verb. sign.* dicitur, quotiens quid ita disjungitur, ut tamen conjunctum intelligatur, qua loquendi forma etiam παρασιώπησις dicitur, cum quid ita recitemus, ut tamen tacitis nobis intelligatur: Cujac. *ad leg. si unus* §. *sed si stipulatus. ff. de pact.* Alc. in *d. leg. pen.* συνάφεια legit, sed corrupte.

Paradigma, est exempli hortantis, vel deterrentis enarratio: Donat.

Παράδεισος Galli appellant *Parcs*, in quibus varia animalia ad usum voluptatis, aut venationis includuntur & possidentur, adempta naturali libertate. Balduin. *Instit. de rer. divis.*

Paradogum, barbarum & Langobarticum vocabulum, feudi nobilitatem significat: Quemadmodum ignobile feudum pædagogum vocitabatur, juxta Bald. & Alvar. teste Barone Tautembergio. *lib.* 2. *feud.* Prat.

Paradoxa dicuntur ea, quæ sunt præter opinionem & inaudita.

Paragaudæ fasciæ dicuntur fuisse, vel aureæ vel sericæ, auro ornatæ, quæ vestibus intexerentur, non ut institæ adsuerentur *l.* 2. *C. de vest. holob.* Nemo auratas

auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas A1. *l.* 1. *cod. tit.* videntur genus esse vestimenti virilis ut plurimum linei, quod sub alia veste gerebatur, vinctum nunc uno nexu, nunc pluribus loris, auratis fortasse. Hinc Vopisc. in Aurelian. alias monolores, alias dilores, alias trilores & pentelores facit, pro numero intextorum filiorum aureorum, quæ videntur lora appellasse, vel intexturam ipsam potius. Auratas tamen etiam fuisse & sericas, auro intextas phrygio sive Barbarico opere dd. ll. docent. Nec vero hæ pluris erant, quam holoberæ, libra enim auri tunc libra serici erat, ut Vopisc. scribit in Aureliano, & in l. Rhodia, ἐλατηρικά ὅμοια τῷ χρυσίῳ. Paragaudarum meminit Pollio in Claud. Albam, subsericam paragaudem triuncem unam. Fla. Vopisc. in Aurel. Cum darentur tunicæ subsericæ lineæ paragaudæ. Item in eodem. Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cum antea non nisi rectas purpureas accepissent, &c. Idem in Probo: huic dari jubebis interulas paragaudes duas. Paragauda autem verbum volunt quidam deduci à verbo γανδᾶν, quod Hesychius λάμπειν interpretatur, quod qui iis vestibus uterentur παραγανδᾶν, & splendide se ostentare solerent, n. in u. corrupte mutato. Alii è Græco & Latino compositum, ut quoddam ornamentum & gaudium vestis intelligatur. Alii denique quod limbo paragauda, & margini vestis esset vicina, velut paracaudam, id est juxta caudam, & oram vestis, interpretantur. Vide Turneb. Advers. *libr.* 9. *cap.* 11. Prat.

Παραγγαρεία est transitus per viam transversam. Goth. *ad l.* 4. *ff. de veteran.* Παραγγαρεία.

Παραγγέλματα τῶν ἀρχόντων, item præcepta sive monita quæ certis personis dantur à principe, veluti præfectis, & procuratoribus. Dion. 3 ἐντολάς vocat Goth. in *rubr. C. de mand princ.* & in epigraph. Nov. Justin. in 17.

Paragium barbarice dictum arbitratur Hot. pro parlatione, & ea quam Feudistæ adæquationem hæreditatum appellant. Etsi autem propter ætatis prærogativam sensim moribus quibusdam institutum est, ne partes æquales fratribus dividerentur, sed natu minoribus minores attribuerentur, tamen ut aliis quibusdam in rebus re sublata nomen retentum est, *l. insula* 56. *in fin. ff. de acquir. rer. dom.* vide summam Rural. & consuet. Norman. Paragii, jure ac titulo feudum possidere dicitur, qui ejusdem gentis sive stirpis est, cujus is, à quo feudum possidet: quippe cum feudum à communi ipsorum generis auctore, ac parente profectum sit: velut in Normania, ubi in paternorum feudorum successionibus, filius natu maximus præcipui jure magnam sibi partem aufert, nimirum bessem: cæteris omnibus triens relinquitur, isque paragii jure possidere dicitur. Nam in feudi successione pares sunt, quamvis natu maximus majorem partem auferat. Sed alii pari cum ipso jure & tit. æque nobili possident: & stirpe ac genere pares sunt. Jure tamen constitutum est, ut natu minor paragii nomine feudum suum à jure possideat, usque ad gradum sextum; nam posteriores tenentur fidelitatem & hominium ei qui bessem obtinet, jurare, ac tum non paragii sed homagii nomine possidetur. Quibus ex verbis perspicuum est, Paragium esse titulum, quo feudi pars minor à fratribus natu minoribus, eorumve posteris ita possidetur, ut majori fratri majorem partem obtinenti, eo nomine neque fidelitatem, neque hominium debeant: quippe qui pari jure stirpis, & pari titulo paternæ avitæve hæreditatis id obtineant: dummodo intra sextum genealogiæ gradum contineantur. *Prat.*

Paragogia, ipsarum aquarum pori, & meatus, dicta ἀπὸ τῷ παράγειν quod deducere est. Hinc παραγωγοὶ dicta Ælio Donato & cæteris. Nam & ἀγωγὸς aquæ ductus est. Alc. in *l. decernimus. C. de aquaduct. lib.* 11.

Paragraphe, latine exceptio dicitur, præscriptio, effugium litis, compositio, illecebra, ratio alliciendi πείσμων & tropus apud poetas, cum præcedenti completo, ad alia fit transitus. *Budeus.*

Παραγραφικὸς ἀγὼν, litis est contestatio super translatione & super exceptione, quam Cicer. translativam causæ constitutionem vocat.

Paragraphus id proprie dicitur, quicquid sub ea sententia clauditur: ait Martianus Cossias, antiquus Pandectarum interpres in illum locum, versuum tricies centena millia: versuum, inquit, id est, paragraphorum; Paragraphus, id est, &c. Obiter autem notandum est, à Græcis hoc nomen in fœminino genere efferri, contra quam ab omnibus JCtis usurpatur. *Prat.*

Παραμονάριοι erant villici, sive actores possessionum ex eorum genere, qui res Ecclesiasticas administrant: quamvis alias hi videantur appellari Satellites, adseclæ, buccelarii. Est enim Nicetæ παραμονή πελεκυφόρος βαράγγος. Paramonariorum meminit *l. jubemus* 46. §. 3. ubi Cujac. & Goth. *C de episc. & cler.*

Parangariæ sumptus aut labores, agendi ferendive alicujus causa à principe impositi, cum non per viam, sed alia versum iter suscipitur, in *l.* 2. *C. de episc. & cler. l.* 2. *C. de quib. muner. b. vel præstatio. libr.* 10. *l.* 13. *C. de excus. muner. eod. leg.* 2. *C. de præf. prat. lib.* 12. *l.* 3. *C. de silentiar. l.* 2. *& l.* 21. *C de cursu publ. l.* 2. *Cod. de prap. sac. cubic. lib.* 12 *& lib.* 2. *feud. tit.* Quæ sint regaliæ. Guillelmus Tyrensis Pontifex *libr.* 5. *Belli sacr. cap.* 19. Hos etiam, ait, tantis angariis adfligebant & parangariis, ut melius videretur esse bis quos ab urbe depulerant, quam quibus pro summo beneficio urbis indulserant habitationem. Nam & pecuniarias eis sæpius multas infligebant, id quod habere videbantur violenter extorquentes, & ad quælibet sordida munera & onera civilia rapiebant invitos. Nam si erigendæ essent machinæ, aut immensi ponderis transferendæ trabes, statim id eis muneris injungebatur. Hi lapides & cementa & quamcunque materiam ad opus ædificiorum necessariam circumferre compellebantur: hi jaculatoriis & machinis molares qui extra mitterentur, tenebantur ministrare, & funibus quibus extra contorquebantur, inservire. Eodem modo & parangariarum onus idem auctor exponit *lib.* 8. *c.* 8. *& lib.* 9. *c.* 17. Briss. Angaria est, qua cursus publicus dispositus est: parangaria alio versum, utrumque onus à provincialibus exigitur in transvectione armorum, *l. ultim. Cod. de fabric. libro* 2. Cujac. ad rubric. *C. de cursu public. angar. & parang. lib.* 12.

Paranymphus, de quo mentio habetur in *c. sponsus* 23. *dist.* ab antiquis auspes dicebatur, præerat enim nuptiis celebrandis, in quibus auspicium capi consuetum erat: & ideo à Græcis paranymphi appellantur, & sicut auspex pro viro, ita pro parte sponsæ pronuba adhibebatur, ut scribit D. Hieron. August. *lib.* 14. *de civit. Dei.* Nonne omnes, inquit, famulos, atque ipsos etiam paranymphos, &c.

Para-

PARAPETEUMA, non periteuma, tesseræ nomen est, quæ πετὸς à Græcis appellatur & πιτάκιον & πιττάκιον, cui etiam Martia, suæ pietatis nomen inseri jubet, sumpto plane exemplo ex *l. 2. C. de frum. Alex. lib. 11. Cujac. ad l. 2. Cod. de annon. civilibus d. lib. 2.*

PARAPHERNA, παράφερνα, juncto ex παρὰ & φερνὴ nomine, dicuntur ea quæ præter dotis caussam ad viros deferuntur, i. e. res uxoris extra dotem constitutæ, vel res, quas uxor in domo mariti in usu habet. Ulp. in *l. 9. §. 2. ff. de jur. Dot.* Dotis autem caussa accipere debemus ea, quæ in dotem dantur. Cæterum si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti. Exemplum apud Liv. extat in libro 26. de Scipione Afric. qui capta Carthagine virginem nobilem Allucio adolescenti Celtiberorum principi desponsatam ita reddidit, ut pecuniam ad illam redimendam à parentibus allatam adjiceret, super dotem, inquiens quam accepturus à socero es, hæc tibi à me dotalia dona accedant. Aurumque tollere, ac sibi habere jussit. Cic. *Philipp. XII.* His quasi præter dotem quam in civilibus malis acceperunt, agrum Campanum est largitus Antonius. Constant. Harmenop. ἐξώπροικα vocat Hot. ex Connan. *lib. 8. c. 8. num. 9.* adde Tiraquell. *comment. leg. connub. gloss. 9. in text. Ne les siens propres.*

PARAPHERNALIA quæ dicantur, unde Alex. *lib. 1. consl. 42. col. 6. vers. nec obstat, & lib. 2. consl. 63. col. ultim.* post Bald. in *l. si ego. §. dotis caussa. ff. de jur. dot.* Paraphernalia autem an fiant mariti disputat Ulp. in *l. si ego. §. dotis causa. ff. de jur. dot.* & D. Alex. in *l. pen. ff. ad l. Falcid.* licet in vulgatis codicibus apud Ulp. passim Paraphernalia legatur: & ita etiam proferant omnes ætatis nostræ Jureconsl. cum tamen parapherna dicere debeamus: ut etiam apud Imp. observari licet, in rubr. & toto illo *tit. Cod. de pact. convent.* dictio enim Græca est, & composita à παρὰ, quod est præter, & φερνὴ dos: & ideo Sidonius Apollinaris Paraphernica dixit, non Paraphrenica, à matre puellæ sponsæ tradita. *Cuja.*

Παραπλεῖν, *l. 19. §. 2. ff. de judic.* est navigio prætervehi, & distinguitur, is qui παραπλεῖ à viatore, qui suis pedibus iter facit: item ab eo qui transvehitur, equo scilicet. *Prat.*

Παραπεμπτικὰ, in *Nov. 128. & l. 14. Cod. de discuss.* sumptus dicuntur, provincialium in speciebus transmittendis ad arcam præfecti prætorio, quæ & ἀγωγικὰ dicuntur. hoc nomen retinuit, Julianus Patritius eadem Nov. §. καὶ τοῦτο. Haloan. vertit transmissoria. *Prat.*

PARAPSIDES in *l. cum aurum 19. §. argento. 19. ff. de aur. arg.* Sid. Apollin. *libro 2. epist. ad Domit.* Quo initum, institutumque moltas epulas pauci parapsidibus apponi. Isidor. *libr. 20. Etym. c. 4.* Parapsida quadrangulum & quadrilaterum vas fuisse scribit. Sunt qui paropsidem scribant, & ἀπὸ τοῦ ὄψου, id est, obsonio, deducunt: *Briss.* Cujac. tamen 10. *observ. 17. circ. fin.* putat, Isidorum forsitan male parapsida quadrangulum & quadrilaterum vas, id est, paribus apsidibus vertisse, licet non neget quod absides & parapsides in *leg. 19. & 32.* inter vasa numeretur, eisque jungantur acetabula, id est, ὀξυβάφια. Latinum ergo Græco, ut in *l. 25.* reticula crocusantia. Nam & Parapsis. Hesichio ὀξυβάφιον est & τρυβλίον Moschopulo ὀξύβαφον ἀγγεῖον, imo & Hesychio: & glossæ Latinorum: Parapsis (inquiunt) acetabulum majus & suffusorium. Apsis igitur vas est, in quo ponitur esca. Parapsis vero est, quod illi accedit acetabulum. Cujac. *d. loc.*

PARARE pro præparare. Marito accusationem parante, & probationibus instruente. *l. 2. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult.*

PARARE interdum est adquirere. *Briss.*

PARARI etiam dicitur, quod alicui usui destinatur. *Briss.*

PARARE alias est comparare, emere. Sic parare hominem. *l. 31. §. 1. ff. de reb. cred.*

PARARIUS, proxeneta alias dicitur, qui nominibus faciendis intervenit conciliator intercessorque inter emptorem & venditorem. Seneca *lib. 2. c. 22. de benef.* Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios. Vide Rhodig. *lib. 6. capite 32.* Spieg.

PARARIUM æs appellabatur id quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Festus. Parariis interpositis nomina facere, Seneca *lib. 3. de benefic. c. 15.* Prat.

PARASANGES, ut Herodoto & Xenophonti videtur, triginta stadia sunt, juxta Judæos vero & Persas uno & viginti stadiis terminatur, & ipsum id sentiunt. Lazi, & jure, ut arbitror. Nam & apud hoc bajuli, ubi singulos parasanges pertransiere, & onera, quæ gestant, deponunt, & ipsi parumper quiescunt, aliis in ferendo vicissim onere succedentibus, idque quoties factitant, eodem spacio itinera metiuntur & interrumpunt. Quamobrem Plin. *lib. 6. c. 26.* ita inquit, inconstantiam mensuræ diversitas auctorum facit, cum Persæ quoque schœnos parasangas alii alia mensura determinent. Quin etiam Strabo *lib. 11.* ita scribit, τὸν δὲ παρασάγγην τὸν περσικὸν οἱ μὲν ἑξήκοντα σταδίων φασίν. οἱ δὲ τετταράκοντα. Sed vehementer admiror Leonard. Portium *lib. 2. de pond. & mensl.* scripsisse schœnos 30. stadiis constare, & parasangos 50. quandoquidem neutrum horum alicubi legitur, & omnes scriptores aperte ajunt plura stadia continere schœnum, quam parasangam. At stadium efficit 125. passus, pedes vero 625. Ita Plin. *lib. 2. capite 23.* & dictum est ἀπὸ τῆς στάσεως, quod Hercules eo spacio uno spiritu confecto constitisset. Quo fit, ut jure merito nonnulli reprehendi possint, qui de stadio longè aliter tradiderunt. Quandoquidem Censorinus idem de stadio Italice tradit, quod Plin. in *lib. de die natali.* At stadium Olympiacum est dedum D. V. & Pythicum mille, eodem Censorino authore Ferrand. *l. 2. explicat. in §. si vero alter, ut om. obed. judic. pro, c. 41.*

Παρασταστικὴ δίκη, actio ad exhibendum, quam intenditur, qui rem præsentem vindicaturus est. *Spieg.*

PARASCENIA, sunt ab utroque latere spatia in scena: nam scenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam. *Prat.*

PARASCEVE, apparatus, à Græco verbo παρασκευάζω, quod est præparo dicitur.

PARASITUS, est qui aliorum mensas & cibaria sequitur, quique ad voluntatem ejus in cujus contubernio sit, omnia loquitur & facit, nihil repugnans, cibi & ventris gratia, à quo nomen habet: nam παρὰ apud Græcos est ad σῖτον, cibus, σιτεία sagina. Apud vetustissimos autem honestum fuit verbum: parasitique vocabantur comites, sodalesque Pontificum & magistratuum, ut docet Athenæus *lib. 6.*

PARASINAXES, παρασυνάξεις, conventus, coitiones, conventicula hæreticorum, in *l. quicunque, 8. C. de her. & Manich.* Hot.

PARATA pecunia solutioni, quomodo accipiatur, declarat. Bart. in *l. singularia. ff. Si cert. pet.* Sp.

PARATA uxoris causa. Quære, uxoris causa.

Παρατατικῶς significat extensive & cum quodam temporis spatio atque tractu *l. 1. ff. unde legit. l. 6. ff. ad Tertyll. leg. 2. in fin. ff. quib. ex caus. in poss. eat* Briss.

PARATIO pro comparatione. Etiamsi difficilis rerum alienarum paratio sit, *l. 39. §. 1. ff. de leg. 1.*

Παράτιτλα, argumenta & quasi summæ tractatuum, ad quemque titulum seu rubricam appositæ, unde fieri de toto tractatu conjectura possit: quasi causæ quædam conjectio. Imp. *de concept. ff. dig. 9.* Sed sufficiat per judices tantummodo & titulorum subtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædam admonitoria ejus facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. *Hot. Prat.*

PARATITLA, quorum fit mentio in *l. 2. hoc autem. C. de vet. jur. concl.* ut testatur Haloand. nihil aliud, inquiens, complectuntur, quam breves quasdam notas eorum locorum, quæ vel similitudinem aliquam, vel pugnantiam præ se ferre videntur: dicta quasi tituli cum titulo collatio, id quod veteres ante Bartoli ætatem secundum Justiniani præceptum semper & solum fecisse testantur adhuc vetusti Codices solis ejusmodi paratitlis insigniti. *Spieg.*

PARATITLA Græca dictio est, qua utitur Justinianus in *leg. 1. §. pen. C. de vet. jur. enucl.* apud quem tamen Piraticia mendose legitur. Paratitla autem in eo loco Justiniani, apud nos summas rerum interpretari poterunt; quales scripserunt Azo, & alii, qui per titulos admonitoria quædam, sive præludia collegerunt: quod ab Imperatore ibi permissum est. *Cotta.*

PARATUS solvere dicitur, qui numeratam fert pecuniam; *arg. §. si quis paratus, in l. Prætor. ff. de oper. nov. nunc.* Spieg.

PARATUS etiam dicitur, qui præsto ad aliquid sine ulla mora agendum, faciendum, adest.

PARAVEREDI videntur esse majores equi agminales, quos posteriores parafredos vocarunt, ut in lege Bajuvariorum. Parafredos, inquit, donent, aut ipsi vadant, ubi eis injunctum fuerit. Estque ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italorum, Hispanorumque communis, Cujac. *ad rubr. C. de curs. publ.* Paraveredorum meminit *l. 2. & l. 21. C de cursu publ. lib. 12. l. 13. Cod. de excus. mun. lib. 10. lex. 2. Cod. de præposit. sac. cubic. lib. 12. l. 3 C. de silentiar. libr. 12. & Cassiod. lib. 11. Variar. Epist. ad Gaudiosum, & lib. 5. Epist. ad Ametium.* Briss. Adde Cujac. ad *l. 4. C. d. tit. de cursu publ ang. & perang.* qui dicit, paraveredos à Græcis appellari parrhippos. *l. ult. d. tit. de curs. pub.*

PARCAS tres antiquis Romanis fuisse docet ex Varrone Gell. quæ ipse à partu nuncupatæ, & quibus tria nomina imposita fuerunt: Mortæ, Nonæ & Decimæ. Mortam enim quasi mortem appellasse eam quæ præesset octavo mense genitis. Vide late Connan. *l. b. 8. c. 7. n. 2.*

PARCISSIME, id est, perrare. *Briss.*

PARCIUS, & multo parcius. *l. 24. §. Scævola & §. restitutio ff de minor.*

PARCUS composito vocabulo dictus est, quasi par arcæ: quando sicut in arca omnia reconduntur, ejusque custodia servantur & continentur, ita homo tenax parvoque contentus, omnia custodita & recondita habet sicuti arca: quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est, Gell. *lib. 3. c. 19.*

PARECTATI qui de pueritia veniunt ad pubertatem. Vide Nonium.

Πάρεδροι præsidum, hoc est, qui Magistratus in publicum prodeuntes apud Græcos quoque præcedebant, falso intelliguntur verbo antecessoris. Haloander in Epist. Pandect. Hos oportebat esse vitæ inculpatissimæ, de qua antequam possent Judicibus assidere, apud quingentos viros prytanes primum, secundo inter Areopagitas, quovis volente per præconem (ut jam à me est notatum) ad accusandum admisso, rationem reddidisse oportebat. Caussa tam severæ perquisitionis erat, quod res periculi plenas, & in quibus maxima fide opus est, tractarent, nempe judicum sententias, quas unum verbum omissum, mutatum, alio translatum aut à scriba celerrime excipiente additum, poterat evertere, inque contrarium trahere, aut saltem partim à judicis mente multum abducere. Erant itaque veluti scribæ observatores, dispunctoresque eorum, quæ transcripsisset dictante judice. Postellus de magistratibus Atheniensium c. 31.

Παρεγχείρησις apud Quintil. est, ut scribit Turn. *advers. l. 12. cap. 11,* cum vel præter orationem, vel declamationem, hujus tantum, vel illius caussa, vel orator, vel rhetor de ordine capitum, divisione causæ, collatione & dispositione apud se exigit & pervestigat, aut discipulos instituendo quæstiones & capita docet, & ultro eos, qui idem argumentum tractarunt, excogitare aliquid conatur. Quod enim id præter vel orandi vel declamandi officium & munus sit, & aliquid præter alios excogitandi labor suscipiatur, παρεγχείρησις vocatur, velut conatus quidam & aggressio præter legitimum opus. *Prat.*

PARENS, vulgo pater & mater significatur: sed jurisprudentes avos & proavos, avias & proavias parentum nomine appellari dicunt. Paul. *de grad. affin. l. Jurisconsi.* & Cajus *l. parentis appellatione de verb. sign.* Igitur & in pœnalibus parentis appellatio matrem complectitur, secundum gl. in verbo minus ausurus, & ibi Bald. notat in *l. quisquis. C. ad l. Jul. Majest.* At latius hodie quoque vulgo parentes intelliguntur ejusdem gentis, *eins Geschlechts,* & invicem quoquo modo conjuncti. Hinc parentela; quæ dictio apud Capitolinum in Gordiano legitur. *Spieg.*

PARENTALIA instituit Romulus, cum Remi occisi manes placatos vellet, quæ Lemuria quasi Remuria dicta sunt, mense Majo per triduum celebranda anniversario ritu, ob quam rem nubere illo Mense religiosum fuit: unde Ovidius, Mense malum Majo nubere vulgus ait, Conn. *lib. 8. c. 3. n. 1.*

PARENTARE est defunctis vita parentibus justa persolvere: quanquam etiam & avorum & majorum, & aliorum amicorum manibus sacrificare significaret. Dicimus etiam parentare alicui cæso, pro mortem alicujus ulcisci, & hominis cæsi pœnas persequi: quod Græci Τιμωρεῖν dicunt & τιμωρῆσαι. Budæo teste. Hinc Parentalia dicebant eos dies quibus parentare, & justa mortuis facere liceret. Hæc ipsa quidem parentalia ab antiquis mense Februario celebrari solita erant, qui tum erat ultimus anni mensis, postmodum vero secundus factus. Sed Decius Brutus Decembrem sequebatur. Hostia autem maxima parentare, pietatis adjunctum putabat, Bre... in *l. appellatione. 51. ff. de verb. sign.*

PARENTIS appellatione non tantum pater, sed etiam avus & proavus ac deinceps omnes superiores continentur, sed & mater, & avia, proaviaque inquit Cajus in jam *d. l. appellatione:* quem Cajum parentes omnes in infinitum ascendentes intelli-

intelligere constat ex *l.* 1. & *l.* 3. *ff. de gradib.* Sed contradicit primo JCtus Paulus in *l. fin. §. Parentes. ff. de gradib. cogn. & affin.* Parentes, inquit, usque ad tritavam apud Romanos proprio vocabulo nominantur; ulteriores, qui non habent speciale nomen, majores appellantur. Deinde Laur. Valla. *l b.* 3. *Eleg. cap.* 70. multis autoritatibus, quas Brechæus in *d. l.* appellatione citat, contendit parentes solum dici matrem & patrem, à pariendo sic dictos: Siquidem is eaque parens est, qui quæque genuit ac procreavit prolem. Sic Virg. *Ecl.* 5.

Incipe parve puer, cui non risere parentes.

Et Juvenalis:

Quæ monstrant ipsi pueris traduntque parentes &c.

Et Cic. in Verr. 7. Hæc si tibi tuus parens diceret, posses ab eo veniam petere? Et in orat. pro red. in Senat. Quod si parentes charissimos habere debemus, quod ab his nobis vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est: Et rursus. Cum parentes (inquit) non alere nefarium sit, nostri principes antiquissimam & sanctissimam parentem patriam fame necandam putant? Sic in famil. Epist. me sicut alterum parentem observat & diligit. Cæterum cum ortum nostrum non solum patri ac matri tribuere possumus, sed necesse sit, ut illum omnibus nostris ascendentibus acceptum feramus (nisi n. hi inter medias personas generassent, nos existere non potuissemus) facile L. Vallæ opinio duorum, imo JCtorum gravissimorum testimonio, aliorumque Lat. linguæ autorum suffragio enervatur. Non n. sequitur: sæpe & oratores & poetæ parentem pro sola matre patreve accipiunt: Ergo ad reliquos ascendentes non pertinet. Testatur Ulp. in *l* 4. *§.* 1. *ff. de in jus voc.* Veteres disputasse de eo an in infinitum ad omnes ascendentes porrigeretur: Gajum vero Cassium decrevisse omnes in infinitum accipiendos, ejusque decretum fuisse approbatum: nam & idem ante eum definivit Labeo. Hos autem vixisse lingua latina cum primis florente notum sit ex *l* 2. *ff. de orig. jur.* Proinde quis affirmare audet Cic. in illo in senatu pro reditu suo dicto non de omni ascendente, sed de patre matreque solummodo hoc pronuntiasse? an non eadem ex æquo omnibus ex quibus originem trahimus, debetur reverentia? eadem pietas? *l.* 2. *ff. de just. & jur. dict. l.* 4 § 1. & ibi Jas. *ff. de in jus voc.* facit lex 1. *l* 2 *ff. in jus vocat. ut eant.* Sed nec in altero illo de alendis parentibus potest saltem de primi gradus parentibus locutus videri, cum etiam alimenta omnibus debeantur ascendentibus. *l.* 1. *§* 2. *ff. de agnat. & liber. alen.* Quod vero ad *l. fin.* §. *parentes. ff. de grad. cognat. & affinit.* attinet, non negat Gajus hoc loco, ut nec in *dict. l.* veteres Romanos docendi ac distinguendi gratia omnes omnino parentes divisisse in majores ac parentes: idque constat ex *d. l.* 4. *§* 1. *ff de in jus voc.* Sed nec in jure obtinuisse negat, ut parentes in infinitum de omnibus majoribus intelligere liceret, cum expresse morem Romanorum, à juris dispositione separet: idque ex toto illo responso & præcipue ex fine *d. l. fi.* colligere fas est. Parentes itaque & majores indiscriminatim dicuntur omnes ascendentes ultra tritavum etiam in infinitum. *d. leg.* 4. § 1. *ff. de in jus voc. dict. l.* 5. *§.* 1. & 2. *ff. de agnosc. & alen. liber.* Gœdd. *ad d. l. appellatione* 51. *n.* 2. *de verb. sign.*

Parentes pro cognatis sumuntur Feudorum *lib.* 1. *cap.* 24 non revocetur ab ullo ex parentibus suis. Et *lib.* 2 *tit.* 33. Vasallus cum sex parentibus, cæteros si vult, habeat extraneos. Et *lib.* 3. *tit.* 2. *§.* 1 Cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat. Hieronymus in Apologia 2. contra Rufinum: Nisi forte parentes militari vulgarique sermone cognatos & affines nominat. Sic Jul. Firmic. Mathes. 3. cap. 13. Pigros faciet, humilesque in omnibus actibus, & in omni fortuna: & qui cum parentibus vel affinibus assiduas inimicitias exerceant. Imperatores porro deteriores suos licet de agnatione quidem aut stirpe conjunctos, parentes suos appellare solent. *l. unic. C. ne liceat potentioribus. l. ult. C. si advers. fisc. l.* 8 *C. de magistr. conven. l.* 1. *C. divort. fac. l.* 1. & *l. ult. C. qui non poss. ad libert. leg. unic. de reis postul. lib.* 10. *C. l. unic. de peric. eor. qui pro magist. l. b.* 11. *C. l. un. de omni ag. desert. eo. l.* 2. *Cod. de rebus cred. l.* 7. *C. ad l. Jul de adult. l.* 5. *C. de repud. l.* 11. *Cod. de accusatio.* Briss. adde Connan. *lib.* 8. *c.* 5. *n.* 1.

Parentes plorare in l. Servii Tulli dicebatur: parens, qui à filio vim passus parentes plorabat, hoc est, conclamabat ad opem ferendam autore Festo: vide Rævard. ad *l.* 12. *tab. cap.* 3. *de patr. potest.*

Parentia vide Parentiam.

Parentum tot sunt genera, quot sunt genera liberorum ex natura relationis, quæ est inter parentes & liberos. Ex quo fit, ut eadem successionis ratio in parentibus sit habenda, quæ in liberis habetur. Vult. in *com. Inst. l.* 3. *in pr. t.* 1. *n.* 4.

Parere æri alieno, pro æs alienum solvere *l.* 5. *§. non passim, in fin. ff. de reb. cor.* Parere pensionibus, satisfacere est in *l.* 54. *§.* 1. *ff. de locat.* Briss. *in parerg.*

Parephippius id est, qui præter rationem equestris disciplinæ equos alit. παρὰ præter, ἐφίππιος, equestris, hinc Ephippia, ornamenta sunt equorum. Alc. in *l. Parephippium. Cod. de cursu publico lib.* 12

Parerga, sunt quasi corollaria operis locati, quæ fiunt ultra id quod in stipulatione comprehensum est, ἔργον est opus ipsum quo actum est, Parergon, operis appendix, de quo nihil actum erat. Proprie dicitur Parergon, quod à proposito est paulo alienius. *Spieg.*

Parere Metaphorice est producere. *Briss.*

Parere etiam acquirere significat. Actionem mihi parit. *l.* 19 *jusjurandum. ff. de jurejur.*

Parere, secunda producta, obtemperare est, ut apparet ex *l.* 2. §. *ult. ff. de noxal.* seu obedire, ut Fest. exponit.

Parere voluntati, id est, obtemperare. *Briss.*

Parere alias comparare & apparere significat. *Briss.*

Παρηγυεία. Vide, quoad vivam.

Parere proprium est viventis mulieris quæ viventem filium utero emittit: quod Græci τίκτειν ἢ ἀποτίκτειν (id etiam est generare & procreare) dicunt. Brechæus *l. anniculus.* §. *falsum est. ff. de verb. & rer. sign.*

Pares curiæ, sive curtis, sive domus, dicuntur convasalli, sive compares, qui ab eodem patrono feudum receperunt quasi ejusdem patroni conclientes. *Lib. Feud.* 1. *titul.* 11. & *tit.* 18. & 26. Sic pares exponuntur, qui ab eodem domino feudum tenent. *lib.* 1. *tit.* 26. *§.* 3. interdum etiam pares dicuntur, qui neque collegæ, neque socii, neque consortes, aut ejusdem dignitatis participes sunt: sed qui in pari tamen, ac simili jure & imperio sunt: ut cum duo Reges, Regumve filii pares dicuntur: ut in fœdere inter Ludovicum filium Caroli Imperator. & Ludovicum filium Ludovici Regis, apud Aymonium *lib.* 3 *cap.* 38 Ut nemo suo pari vitam, regnum, aut fideles suos discupiat, aut fors conciliet: hoc est, subducat, subtrahat. Item: Uterque veraciter suum parem, ubicunque necessitas fuerit,

fuerit, adjuvet. Item: Etsi hoc acciderit, ad tempus uterque pari suo hoc rescire faciat, id est, alter alteri. Parium autem curiæ tria munera fuisse scribit Hot. cum paragium facerent, hoc est, cum collegium obirent. Primum ut novorum vasallorum cooptationi sive investituræ arbitri adessent, eorum enim necessaria præsentia est. *lib.* 2. *tit.* 2. & *tit.* 32. & 33. §. 1. Alterum ut rogati de investitura, testimonium dicerent: quamvis controversiæ tempore pares esse desiissent, *lib.* 2. *tit.* 19. Tertium ut feudalium causarum judicia exercerent, *lib.* 2. *tit.* 25. & 55. §. 3. & *lib.* 1. *titul.* 10. §. 1. & *tit.* 22. §. 3. Prat.

PARES curiæ, inquit Old. censentur, qui feudum habent in eodem territorio, in quo beneficium controversum est. Territorium autem intelligit universitatem ditionis, quæ specialem habet titulum, & ad unius administrationem respicit. Ideo cum princeps multa habet territoria, (quod videmus quotidie ex diversis ditionum titulis) suntque in unaquaque ditione beneficiarii, recte quidem illi dicuntur omnes principis ejusdem Vasalli: verum non omnes sunt pares curiæ, præsertim hi, qui in territorio longiosi feudi beneficium habent. Sic accipe *c.* 1. *in pr. si de invest. int. dom. & vasall. oriatur.* Spieg.

PARES, id est sufficientes. *Briss.*

PARES tempore, sunt & jure pares. *l. aliena.* §. 1. & *ibi* Bart. *ff. de pig. act.* Spieg.

PARES actiones facti dixit. Quintil. *declama.* 355. Sic pares rationes apud Tacitum *lib.* 13. Sane pepigerat Pallas, ait, ne cujus facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum Reb. haberet.

Παρεισφέρειν, Græci dicunt, hoc est, inquit Budæus, παράλληλον νόμον φέρειν, quasi legem cum lege, & rogationem cum rogatione componere ἀντεισφέρειν legi latæ legem contrariam ferre: & Festus scribit legem legi abrogare, Cic. *lib.* 3. *Epist. ad Attic.* Brechæus *leg. derogatur legi. ff. de verb. & rer. sign.*

PARET pro apparet usitatum fuisse in formulis Festus *lib.* 15. scribit. Reperitur & hoc verbum in *l.* 179 *ff de verb. sign. l* 5. *ff. de rei vind. l.* 11. §. *proscribere. ff. de institor. l.* 47. §. *sed si id petatur, ff. de leg. libr.* 1. *l.* 7. *ff. de secun. tab. l.* 7. §. *illud sciendum. ff. ex quib. caus. in poss. eat. l.* 34. *ff. de divers. reg. jur.* Briss.

PARET, pro agnoscitur apud Ulp. quum in *l.* 5. *ff. de rei vind.* ait, competit singulis in rem actio in id, quantum paret in illo acervo suum cujusque esse. Vid. Serv. super illud poetæ x. Æneid.

Cui pecudum fibra, cœli cui sidera parent,

Spiegelius.

PARIA delicta mutua pensatione dissolvuntur. *l.* 39. *ff. sol. matr.* In successione pari jure esse. *l.* 1. *Cod. de legit. hæred.* Pari loco esse in litigando, & duriore, veluti loco vel persona mutata, opponuntur. *l.* 1. *ff. si ex novali cau.*

PARIA facere est, tantundem in expensi paginam referre, quantum in illam accepti relatum erat: quod quum fit, quadrare rationes Ciceroni dicuntur Verrina III. Quomodo DC. eodem modo quadrarint, ut illa Cn. Carbonis sexcenta facta, &c. Quadrarint, inquit Ascon. solida facta sint, ut neque plus quicquam neque minus inveniatur in summa. Scævola *l.* 40. §. 5. *ff. de statu liber.* Si Dama servus meus actus sui rationes reddiderit, pariaque fecerit, &c. Item apud Callist. *l.* 5. §. 10. *ff. de jur. immunit.* Nisi si paria fisco fecisse dicantur. Columell. *lib.* 1. *c.* 8. de villico loquens. Neve negocietur sibi, pecuniamque domini aut animalibus aut rebus aliis promercalibus occupet, hæc enim negociatio curam villici avocat, nec unquam patitur eum tum rationibus domini paria facere. Sed ubi numeratio exigetur, rem pro numis ostendit. Schard, ex Prat. Sic Senec. *lib.* 21. *Epist.* Illud magis quærendum est is qui profuit nobis si postea nocuit, paria fecerit, & nos debito solverit. Plin. *lib.* 7. *Epist.* 19. Non fecit paria. Idem in panegyr. pro munere tanto paria accipiendo fecisti: & alibi. Influentibus negotiis paria fecisti idem Plin. *lib.* 37. *cap.* 1. Satis piamenti in uno gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret, planeque ab invidia ejus redimi abunde se reputaret, si hoc unum debuisset. Bud. *l. semper.* §. *conductores: de jure immun.* Alciat. *lib.* παρέργων *c.* 24. Valla *lib.* 5. *eleg. capit.* 83. Ant. Augustin. *lib. Emendat.* 4. *c.* 12. adde Gothofr. ad *d. l. semper* 5. §. *conductores*, 10.

Dicimus & parem rationem facere, *l. ult.* § *marito, ff. de doli except.* & Seneca, *lib.* 2. *epist.* Poteram hoc loco tecum & in hac Mecœnatis sententia parem facere rationem. Ita parem rationem interpretor in *l.* 22. *ff. de manum. testa.* Et apud eundem Senec. *lib.* 6. *de benef. cap.* 40. *cum ait*, Quare quasi cum acerbo fœneratore resignare rationem parem properas. *Briss.*

PARIARE, paria facere: quod tum fit, quum expensi rationes cum accepti rationibus quadrant, paresque sunt. Ulp. *l.* 4. § 5. *ff. de manum.* Proinde etsi ei nummos prorogavit emptor, quum ei pariaverit, poterit ad libertatem pervenire. Hot. Conn. *libr.* 5. *cap.* 5. *num.* 5.

PARIA sunt, aliquid non esse, & rite non esse, & nulliter actum contractumve. Paria sunt, nullam existere causam, & causam habere sine effectu. Gœdd. ad *l.* 12. *n.* 10. *de verb. sign.*

PARIATAM causam in *l. ex damni* 40. §. 1. *ff. de damn. infect.* intellige pare redditam: licet alii ibidem pro pariatam parietem legant.

PARIATIONEM, pro solutione accipiunt, qui pro pactionibus pariationibus legunt in §. *item quæsitum, in l. fin. ff. de cond. ri deb.* Spieg. At multo rectius Ant. August. *lib. Emend.* 4. *c.* 12. qui pariationem interpretatur eam scripturam, qua rationibus redditis satisfactum esse creditori aut domino appareat. *Hinc.*

PARIATOR qui sic rationes retulit, ut expensa paria sint acceptis: nam ei Reliquator opponitur. Paulus *l.* 81. *ff. de condit. demonst.* An Sticho mortuo antequam rationes redderet, vel pariatore, vel reliqua habente libera cesset mulier. *Hot.*

PARIENTIAM accommodare, est obtemperare. Sic etiam Cassiodorus locutus est lib. 7. Variarum formularum. Cui, inquit, saluberrimam patientiam commodare. Atque ita apud eundem lib. 3. legendum, atque ideo patientiam vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsente monstrare. Sicque *l.* 1. *C. qui pro sua jurisdict.* legi vult Cujac. 1. *observat.* 6. Alii tamen parentiam legunt.

PARIES, Ælio Gallo finitore, sive murus, sive materia est *l.* 157. *ff. de verb. sign.* Parietum autem genera præcipua hic percensere operæ precium fuerit. Paries cratitius in *l.* 52. §. *item Mela, ff. pro soc.* qui in creatis modum lignis contextis compositus est. De quo Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. & *lib.* 7. *c.* 3. agit. Intergerinus paries, ut Fest. lib. 9. explicat, is est, qui inter confines struitur, & quasi intergeritur, qui in Lexico Latino Græco ædis B Germani sic definitur τοῖχος ὁ διαχωρίζων δύο οἴκους. De quo videndus est Plin. *lib.* 35. *c.* 12. Paries intergerinus, Vitruv. lib. de Archit. est, qui communiter utriusque domus onera gerit & sustinet, sic dictus, quod à vicinis extructus

veluti

veluti intergerat, hoc est communiter gerendo fit, Corraf. 4. *Misc. c.* 16. Paries solidus & fornicatus opponuntur apud Cicer. Top. Ubi solidum parietem accipio qui à solo continuo ductu ad fastigium exurgit, sic ut nusquam suspendatur: fornicatum vero, qui arcum habet. *Briss.*

PARIETEM (inquit Leo Bap. Alber. lib. 1.) dicimus omnem structuram, quæ à solo in altum surrexit ad ferendum onus tectorum: quæve obducta stet ad interiora ædificii vacua obvallanda, &c. Brechæus *l. quantum ad juris, ff. de verb. & ver. sign.* &c. Marius Crapald. Parmens. de partibus ædium *libr.* 1. *c.* 1. & Gœdd. *ad l. paries* 157. *num.* 2. *de verb. sign.*

PARIETEM ventrem facere μετωφοεμῶ dixit Alfen. in *l.* 17. *ff. si servit. vind.* ut & inclinare Pompon. in *l.* 14. *in fin. eod. tit.* Briss.

PARIES cæcus est, (sic enim quidam legunt in l. eos qui jus, *ff. serv. urb.*) qui fenestras non habet τυφλον τοῖχον vocat Harmenop. ut apud Virg. 5. Æneid.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum - - -

Cujac. observ. *lib.* 1. *cap.* 31. *in fin.* Hinc Varr. *libr.* 2. *de Analog.* scribit: Cubiculum, si fenestram non habeat, cæcum dici.

PARIES communis est, quem communiter ædificant vicini, ad eum enim jus habet vicinus adjungere ædificium: Vide *l. flumi...um, & l. inter quos, ff. de damn. infect.* Spieg. Parietes naturali ratione communes sunt, qui communiter utriusque domus onera gerunt, ait Corr. 4. *Misc.* 16. *n.* 1. per parietem, *ff. de serv. urban.*

PARIES dealbatus. Quemadmodum Christus in Evangelicis literis sanctimoniæ simulatores sepulchra dealbata vocat, quæ cum foris niteant, intus sunt cadaverum ossibus referta: sic Paulus Apost. in Act. Apostol. Ananiam sacerdotem fictum & fucatum, parietem dealbatum appellat, quod longe alius esse intus, quam cultu habituque externo præ se ferret. Ex Erasm. Chiliad. Refertur 23. *q.* 1. *c. paratus.* Spieg.

PARIES directus dicitur, cujus externitas parietem alterum attingit. Cic. in Top. Omnibus est jus parietem directum ad parietem communem adjungere, vel solidum, vel fornicatum. Cujus loci sensus est apertissimus, si directum parietem eum esse intelligamus, qui, exempli causa, attingit communem, ut in litera T pendens in imum lineam transversam superiorem attingat: quare si vicinus fornicatum parietem ad communem adjunxerit, alter qui in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix vitii fecerit: confer. Boër. *in Topic.* & vide Hot. *lib* 1. *obs.* 24.

PARIETES fiunt plerumque ex lapidum congerie, vel limo aut calce, gypso aliave materia, puta ex cæmentis, lateribus, trabibus, stipitibus. Ideoque paries si ad muniendum hortum, ædesve vel vineam, vel ipsis ædibus adhibeatur, ut cæmentis extinctus, murus erit privatus. Gœdd. ad *l.* 157. *de verb. sign.*

PARIETES rudes in *l.* 50. *ff. de usufr.* appellantur nondum inducti tectorio opere.

PARIETIS hæc sunt adjuncta, Vetus, novus, idoneus. *Briss.*

PARIETEM ædificare, demoliri, reficere, jurisconsulti dicunt, Parietis demolitio, *l.* 35. *ff. de damn. inf.* Parietem meliorem aut deteriorem facere. *l.* 6 §. *ult. si servit. vindic.*

PARIETUM varia sunt genera. Lateritii ex lateribus durissimæ soliditatis fuerant: utpote qui crudi sub sole diutius permanserant, ut exsiccarentur. Testacei, ex latere cocto, qui etiam nunc sunt in usu. Cæmentarii sunt ex temere conjectis lapidibus calceque commixtis, & imbricum modo hærentibus. Cratitii, qui & Concratitii à Papiniano appellantur, ut supradictum est, fiebant ligneis cratibus insertis, seu asseribus arrectis transversisque in modum cratis: sunt quoque alii lapidei, alii arenarii, marmorei, calcarii, loricati Francisc. Marius. Grapald. *lib.* 1. de partibus ædium, *c.* 1. Sunt item alii structuræ universæque domus corpus ambientes: alii interim, qui ædes intus distinguunt ac separant, diversis nominibus varioque usu distincti, intergerini & mediani, vici, *l. parietem de serv. urb. præd.* Franc. Marius *d. lib.* 1. *c.* 1. Gœdd. ad *l. paries* 157. *n.* 6. *de verb. sign.*

PARITER, pro simul frequens est: Vide Alberic. Item ponitur pro, ex æquo, sive æqualiter, ut pariter dispertiantur bona patris, hoc est, ut tantum habeat unus, quantum alter. Adde quæ Bart. refert de hac dictione in *l. si fundus, §. si duo ff. de pignor.* Spieg.

PARHIPPUS is videtur esse, & habendus est, qui usurpato uno, vel duobus veredis, quos solos evectio continebat, alterum tertiumve extra ordinem commoveat, *l. parhippum, Cod. de curs. publ. lib.* 12. Joan. Bello. Etymol.

PAROCHIA. Goffr. in Sum. titul. de parochiis. Parochia (inquit) est locus, in quo degit populus alicujus ecclesiæ deputatis certis limitibus constitutis. Hinc parochianus, & parochiana, qui, & quæ est de parochia. Parochias autem non primum, sed parœcias appellatas esse existimo cum Budæo in annot. ad Pand. Hoc autem manifestissimum esse potest ex D. Augustino, *lib* 14. *de civitate Dei.* Presbyter (inquit) fuit quidam nomine Restitutus in parœcia Calamensis ecclesiæ. Ait ergo idem Bud. Parœcia accolatum est conventus & accolatus, sacraque vicinia: Quare qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti sunt, ejusdem scilicet fani consortes. Addit vero, Quod si Latine loqui magis placet, Latina scientibus parœciæ curiæ dici possunt, unde curiones olim dicti & parœci ipsi curiales. Inde curionatus, quæ vulgo cura dicitur, & ædes ipsæ sacræ, d'ætæ, quæ sodalitia non habent, sed quæ curialibus destinatæ sunt, & accolas suos vendicant. Quæ omnia partim probat, & partim erudite colligit ex authoritate Livii & Festi. Cæterum parochiarum (ut vocabulo canonistis magis trito utar) divisio ortum habuit à Dion. ut 13. *quæst.* 1. *c. ecclesias.* Et in hoc consistit jus parochiale, ut omnes parochiani in diebus dominicis & festivis missam audiant in ecclesiis, in quarum parochiis habitant, *c.* 2. *dicto tit. de parochiis.* Præterea consistit in decimis personalibus, quæ ecclesiæ parochiali debentur, 16. *qu.* 1. *si quis laicus, cap. ad apostolica, de decim. primit. & oblat.* Et postremo in oblationibus, quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet, 10. *qu.* 1. *quia sacerdos.*

PAROCHUS secundum Gothofr. significat convivatorem. Horat. *serm.* 8. Tum parochi faciem nihil sic metuentis. Aliàs dicitur, qui peregrinis salem & ligna præbebat, hoc est omnia necessaria, teste Acrone ad illud Horatii:

Proxima Campano ponti quæ villula tectum
Præbuit, & parochi quæ debent ligna, salemque:

& ibi quoque Porphyrio: qui eos parochos dictos scribit ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hodieque dici Copiarios. Id quod & annotavit Duaren. *disput. anniversf. lib.* 1. *cap.* 26. Parochias inde quidam derivarunt, quibus singulis sacerdotes sui destinati sunt, ab exhibitione scilicet Eucharistiæ. Sed Bud. non Parochias primum sed Parœcias

cias appellatas esse censet. Porro decem homines constituere Parochiam, sententia est Pontificii juris professorum. *Spieg.* vide omnino Gothofr. ad *l. munerum* 18. *§. hi quoque* 10. *ff. de vacat. mun.*

Paroecos, incola est, habitator in loco. Pompon. *de verb. sig. l. pupillus.* Incola, ait, est, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quam Græci Parœcon vocant: Vide Budæum in *post. annot. ad l. ult. de mun.* Spieg.

Παρονομασίαν veteres appellarunt ut possessio quasi positio: Magistri quod monstrent, inter dictum inter duos dictum: Testamentum testatio mentis, &c. Conn. *lib.* 9. *c.* 1. *n.* 1.

Paropsis genus lancis grandioris, catinum. Ulp. in *l. cum aurum §. argento,* 9. *ff. de aur. & argent. leg.* Veluti paropsidas, tabulas, trullas. Nebriss. Adde Forcat. in *penu. juris civilis, c.* 25. Rectius alii in *d. l. cum aurum, §. argento.* legunt, Parapsis: vide supra in verb. Parapsides.

Parricida, non utique is qui parentem occidisset, dicebatur, sed & qui qualemcunque hominem. Unde extat Lex Numæ Pompilii, si quis liberum hominem morti sciens ducit, parricida esto. Patricida enim tam à pari, quam à patre deduci potest, autore Prisciano, quasi parentem seu parem occidens. Hinc & patricidii quæstores appellabantur, qui solebant creari, causa rerum capitalium quærendarum. Bud. in *l. posthum. de origin. jur.*

Parricidium apud priscos dicebatur, quoties homo hominem occidisset, hoc est, par parem: videlicet eo seculo, quo crudelitas erat, occidisse bovem, avem, gallum gallinaceum. Deinde quum cœpisset esse vulgare, ut homo occideret hominem, parricidii vox, ad summæ impietatis significationem deflexa est, id est ad eos, qui parentes occidissent. Proprie tamen committitur inter parentes & liberos: Improprie vel minus proprie inter collaterales & affines, puta fratres, sorores, patrueles, consobrinos, uxorem, virum, nurum, generum, vitricum, privignum.

Parricida cum lege cœperunt, & illis pœna facinus monstravit. Connan. *lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 2. *de Parricidarum pœnis,* Turn. *advers. lib.* 23. *c.* 13. sic scribit. Ut illis qui perduellionis damnati à duumviris fuerant, caput obnubebatur, ita parricidæ os lupino folliculo obvolvebatur, ut in quodam Cornificii lib. ad Heren. de Translatione scribitur: credo quod indignos censerent, qui communi spiritu luceque fruerentur, lupinum esse folliculum voluerunt, feritatem significantes ejus, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti obtulisset. Sed & soleæ ligneæ induebantur parricidarum pedibus, ne communi hominum reliquorum è corio calceatu uterentur, seu calceamenta, quibus homines uti solerent, polluerent, sed si ea pedibus suis calcarent, seu terram tangerent pedibus nudis, omnium parentem communem. Alio more majorum pœna parricidii ex Modestini sententia *l. penult. ff. ad Pompejan. de patricid.* hæc instituta fuit, ut patricida virgis sanguineis verberatus, deinde in culleo insuatur, & cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia: deinde in mare profundum culleus jactetur. Hoc ita si mare proximum sit, alioqui bestiis objiciatur. Sed hæc pœna in usu hodie non est, sed interdum est gladii, interdum rotæ, quibus quandoque adduntur forcipes, qua de re judex prout hanc vel illam pœnam circumstantiæ patricidii commissi postulaverint. Omnium autem primus P. Malleolus, cum matrem interemisset, totam urbem mœrore subito infuscavit, ut Paul. Oros. *libr.* 5. *histor. scribit,* cui Romani singulare hoc supplicium statuerunt, ut culleo insutus, in mare præcipitaretur, ut est apud Livium lib. 48. Hecaten sanguinariam prorsus fœminam, scribit Diodor. aconitum comperisse primum, sicque Persam patrem peremisse. Ardicum Pamphiliæ tyrannum annis jam fessum parentem, & insuper natu majorem fratrem occidisse, Plat. *lib. de Repub.* 10. autor est, Corras. 1. *Miscell. c.* 5. *n.* 2. Et Vult. ad *§. alia deinde lex. num.* 5. *Institut. de publ. jud.*

Pars multiplex reperitur. Prædicamentalis, seu subjectiva, quæ sub toto universali continetur, sic dicta, quod de suo genere prædicetur, eidemque subjiciatur, ut homo, bos, asinus & similia considerantur, tanquam partes subjectivæ & prædicamentales animalis. Integralis, quæ integrat suum totum, ad positionemque totius ponitur, ut Bart. explicat in *l. si mater, §. si quis iter, ff. de except. rei judic.* sicuti partes respectu domus, *l. eum qui ædes ff. de usucapione & usufructu* (ut Doctor. existimant.) *respectu fundi, l.* 3. *ff. de usufr. l. qui usumfructum, ff. de verbor. obligat.* Quotitativa veluti tertia, quarta, aut alia para rei pro indiviso. Sic sexcunx, triens, quadrans, semis, quota pars est assis, *l. servum, §. fin. ff. de hæred. instit. §. hæreditas, illo tit. in Instit.* Numeralis quæ ad numerum pertinet, ut quatuor pars Arithmetica est duodecim. Alciat. in *l. appellatione, ff. de verbor. significat.* Accidentalis postremo, quæ ut tradunt scriptores, in *leg.* 1. *ff. de leg.* 1. adesse & abesse potest, præter totius corruptionem, ut pupillaris substitutio ad paternum testamentum, *l. penult. ff. quemadmod. test. aper.* Consistit quippe paternum testamentum sine tabulis pupillaribus, ut nemo nescit, & dies pars stipulationis dicitur *l.* 1. *§. diem, ff. de edend.* cum tamen sine die stipulationem recte fieri sit notissimum, §. *omnis, de verbor. obligat. in Institut.* Cætera quæ ad partis tractatum spectant, in *l. ad certam, ff. de servit.* Corras. tractatur.

Pars alia clausulam sive caput edicti significat. *Briss.*

Pars tripliciter, quædam numeralis, alia integralis, alia quota, ut tres, Arithmetica pars est novem. Bart. *l. si mater.* §. *si inter de execut. rei jud.* Ususfructus pars integralis dominii est, sicut paries domus. At triens, quadrans, semis, quota pars est assis. *Spieg.* Pars etiam in tempore dicitur, ait Connan. *l.* 10. *cap.* 6. *num.* 1.

Pars, pro factione usurpatur eleganter. Non autem patrialis pro factioso: tamen vox familiaris est interpretibus. *Spieg.*

Pars potior est illa, quæ major & sanior est, capit. 1. de his quæ fiunt à majori parte capit. Assipulantur D. Augustin. *leg.* 2. *de doctr. Christian.* Spieg.

Pars pro diviso certa est, pars pro indiviso incerta est. Illa cerni & demonstrari potest, hæc non item. Sed quod ad quantitatem attinet, pars pro indiviso alias est certa, alias incerta. Certa si sciatur quota sit, puta tertia vel quarta: Incerta si nesciatur. Illa possideri potest, hæc non item, *leg. locus, l.* 3. *§. incertam, ff. de acquir. vel amitt. possess.* ideoque illa usucapi potest, hæc non potest. Cujac. ad *l. si furt. §. incertam, ff. de usurpat. & usucap.*

Pars virilis ea habetur, quæ pro numero profanarum constituitur, cum tot partes fiunt, quot sunt personæ. *Prat.*

Parsimonia optimum vectigal est, tum parens, tum conservans divitias. Novell. *ut determin. sit num. cap. cleric. §. cum vero Deo.* Præterea (inquit Justinian.) si non oportet undique ad

sump.

sumptum possessiones conquirere (nam id insatiabili cuidam avaritiæ, simul & impietati proximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. *Spieg.*

PARTA, id est quæsita. *Briss.*

PARTEM facere dicitur, cujus persona numeratur in partium divisione facienda, *l.* 8. *§. quoniam, l.* 17. *ff. de inoffic. test. l.* 34. *§. si conjunctim. l.* 85. *si Titio, ff. de leg.* 1. *l.* 68. *§. sed si uno, l.* 78. *§. libertis, de leg.* 2. *l.* 14. *in fi. ff. de jure codicill. l.* 1. *§. si ex tribus, l.* 10. *§. liberi. ff. de contra tabul. l.* 3. *§. principem, ff. de suis & legit. l.* 1. *§. penult. & ult. ff. de collation. bon. leg.* 1. *§. adversus, ff. si quid in fraud. l.* 8. *de rebus dubiis.* Briss.

PARTEM JCtus in l. recte de verb. sign. appellat speciem, negat enim usumfructum dominii partem esse, cum tamen sit ipsissima ejus pars, *l.* 4. *de usufr. l. qui usumfructum de verbor. oblig.* Voluit autem dicere non esse dominii speciem : quæ est interpretatio Placentini, in *l. recte, de verb. sign.* cui nemo, Appellus ait, non subscribit. *Spieg.*

PARTES etiam Jurisconsulti vocant eos, qui inter se litigant, sic pars adversa pro adversario. *l. 6. C. de pact. inter empt.*

PARTES interdum onus significant. Et ita actoris seu petitoris onera, prout ea appellantur, *l.* 24. *ff. de rei vind.* Briss.

PARTES rei sustinere dicimus is, à quo probatio non exigitur, quique possessoris commodo fruitur. *Briss.* sic &

PARTES defensoris sustinere dicitur procurator, qui cum alieno nomine litiget, ratam rem dominum habiturum cavere non compellitur, sed tantum judicatum solvi satisdare, *l.* 45. *§. ult. ff. de procur.*

PARTEM quoties non constat de minore minimave actum esse, dimidiam accipimus, per §. *partitionis, in l. nomen filiarum,* 164. *ubi vide* Goedd. *de verb. sign.* Velut in eo qui partem fundi promittit, vel alio simili, dubioque casu. Unde cum quis ab altera se parte electum ait, non minus quam dimidia sit, intelligemus *gl. c. si priusquam,* 28. *distin.*

PARTES & Species diversa sunt. Aliud sunt species, aliud partes, item partium multiplex ratio. Species est generis ipsumque dividit & ita ut ejus nomen retinent, nec eo perempto manere potest quia eo posterior est, ab eoque causam vitamque habet, ut animalis species sunt homo & brutum : homo est animal, & si animal nullum sit ne homo quidem ullus esse possit, cum prius sit animal esse quam hominem. Pars vero est totius, quod ipsum conjungit inter se & complectitur, nec ejus nomen suscipit: & illi extincto tamen subsistit, quia tempore prior est, cum ab ea tamen fabricatum sit, & compositum: ut domus partes sunt tectum, paries, fundamentum, harum partium conjunctione totum existit. Ideoque & has partes prius fuisse quam domum necesse est, & hac destructa adhuc tamen fieri potest ut existat: non contra : neque ulla istarum partium domus appellatur, Conn. *lib.* 4. *c.* 3. *n.* 7.

PARTES dicuntur, in quas dividitur totum. Quam partem à pari dictam existimant, quod partes simul junctæ, pares, hoc est, æquales sint parti. Alii à pario, sive parto, quod pars à toto deducta, quasi parta sit. Alii à parum, quod pars parum quidem sit respectu totius. Quid autem veniat partis appellatione, Bart explicat. in *l. si plures. de damn. infect. & l.* 1. *Cod. quan. & quib. quart. pars deb. lib.* 10.

PARTES suas interponere apud Justin. *tit. de satisd. tut. §.* 1. nihil aliud significat quam autoritatem & officium. Sic Ulpian. in *l. si in aliquam Digest. de offic. procons.* Omnium (inquit) partes qui Romæ jus dicunt, ad ipsum pertinent, & C c. *in Varr. att.* 3. Non sunt meæ partes id facere, *l. & summ. §. ult. ff. de pactis* ibi prætoris partes necessariæ sunt. Aldobr. *d. tit. Inst.*

PARTHIARII, Parthicarum pellium negociatores. Aliqui & hoc nomine dici possunt, qui ex celeberrimo Carrarum emporio (is in Parthis vicus est) negociabantur. Alciat. in *l. negotiatores,* 7. *C. de excus. mun. lib.* 10. Parthiarii negotiatores Imperatori deservientes à muneribus excusantur, Cujac. in *d. l.* 7. Parthicarii legit.

PARTIARIA pecora, id est, ut fœtus eorum certis portionibus inter dominum & pastorem dividantur : inquit Imperat. *leg. si pascenda* 8. *C. de pactis.* Hot.

PARTIARIUS colonus dicitur, qui lucri & damni cum domino particeps est, fructusque fundi cum eo, quasi societatis cujusdam jure, partitur, *l.* 28. *§. vis major, ff. loc.* ubi ab eo, qui nummis colit, separatur. Quemadmodum etiam nummis & partibus locare, Plin. *lib.* 9 *epist. ad Paulin.* diversa facit. *Briss.* Etenim qui fructuum parte aliqua colit, partiarius vere dicitur : quia fructus cum domino partitur, ut si nullos collegerit, nullos debeat. Omnes alii dicuntur nummis colere, non quod numerata pecunia pensio quam debent, solvi semper debeat: sed alia certa re quæ pondere, numero, & mensura constat, quæ pensiones pecuniæ nomine designantur, quod recipiunt functionem in suo genere. Conn. *lib. advers.* 7. *cap.* 11. *num* 1. Cato etiam in *lib. de re rustic.* Parciarum calcis coctorem in eundem sensum dicit. Apul. *lib.* 4. *de Asin. aur.* quæ cum mortali puella partiario majestatis honore tractor, & lib. 8. Domi vero promiscui operis partiarios agebant concubitus. Partiarius legatarius vocabatur, cui pars hæreditatis legata erat : Quod genus legati partitionem vocabant : quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatem, ita tamen, ut lucrum & damnum hæreditarium pro rata parte inter eos commune esset, *§ sed quia hæredes, ad fin. Instit. de fideicomm. hær.* Ulpian. in *instit. tit.* 24. *l.* 164. *§. partis onus. §. de verb. sign. l.* 19. *§.* 1. *ff. ad Treb.* Brut.

PARTHENON est locus in interioribus tectis separatior vel superior, qui locus à virginum statione sic dictus. Eas enim in ædium recessu olim versari solitas in Parthenone, scribit Antigonus autor Græcus apud Euripidem : nec inde matris aut custodis injussu pedem virgini efferre licebat. In quem sensum Janus Parrhasius interpres doctissimus, refert illud Claudiani de Proserpina loquentis :

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat visere saltus
Præceptis obstricta tuis, telæ labor illi.

Hæc annotavit Tiraq. *in* 10. *l. connub. gl.* 1. *part.* 10.

PARTIBUS suis fungi, h. e. fungi suo munere, & officio, *l. tutor qui repertorium, ff. de admin tut.* Sic partes judicis accipimus, in *l.* 2. *de his qui sunt sui vel alien. jur. & illud,* Partes suas interponere debet prætor. *Institut. sub fin. tit. de suspect. tut.* Spieg.

PARTICEPS pro filio apud Terent. in Heauton. Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps, id est. filius. Connan. *l.* 10. *cap.* 2. *n.* 1.

PARTICIPIA futuri temporis præteriti vim significationemque plerumque in libris nostris habent : quod summe notandum est : veluti rei judicandæ

dicandæ tempore, est rei judicatæ tempore: quemadmodum liquido constat ex *l.* 5. *§. idem Julianus, ff. de libir. leg. l.* 7. *§. si quis actione, ff. quib. ex caus. in possess. eat.* & *l.* 53. *ff. solut. matrim. adhibita. l.* 50. *ff. de pecul.* Eodemque modo in *l.* 27. *§. si per filium,* & *l.* 33. *ff. de rei vindic. l.* 63. *§. tempus, ff. de noxalib. action. l.* 3. *§. in hac comm. conjuncta cum l. pen. ff. de tritic.* rei judicandæ tempus, condemnationis tempus, vel quod lis in condemnationem deducitur, vel quo res judicatur, accipiendum est. *Briss.*

Sic & judicii accipiendi tempus, litis contestatæ seu judicii accepti tempus demonstrat, *l.* 2. *§.* 1. *ff. de priv. delict. §. ult. Instit. de perpet. & tempor.* & litis contestandæ pro contestatæ tempus in *l.* 31. *ff. si cer. pet. juncta l.* 20. *ff. de rei vind. l.* 38. *§. si actionem, ff. de usur.* Et testamenti faciendi tempus pro facti testamenti tempore, in *l.* 104. *§.* 1. *ff. de leg.* 1. *l.* 33. *ff. de leg.* 3. *l.* 26. *ff. de alim. leg. l.* 29. *§. nunc. de lege Vellejan. ff. de libert. & posth.* Et apud Ulp. in *instit. tit.* 1. & *in §. sed cum aliquis. Institut. de test. ordin.* Quemadmodum & scribendi testamenti tempus interpretabimur in *l.* 59. *§. si hares, ff. de hared. inst.* & *l.* 1. *ff. de reg.* Cato. Et furti faciendi tempus in *l.* 31. *ff. de noxalib. l.* 6. *ff. de furt.* Et stipulationis interponendæ, id est, interpositæ in *l.* 7. *ff. jud. solvi,* & *l.* 121. *ff. de verb. oblig.* Et tempus dandi pro dati, *l.* 89. *§. ita scriptum, ff. de her. instit.* & liberandum pro liberatum in *l.* 32. *ff. de milit. test.* Briss.

Particulatim, id est per partes. *Briss.*

Particulones, auctore Nonio à veteribus cohæredes inter se dicebantur quod partes invicem sibi facerent. *Briss.*

Partim, ex parte, vel pro parte, & fere semper geminatum in oratione. Cajus de *just. & jur.* Omnes, inquit, populi, qui legibus aut moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur. *Spieg.*

Partis & pro parte stipulationes proprie dicuntur quæ de lucro & damno communicando solent interponi inter hæredem legatarium partiarium, id est, cum quo partitus est hæres. Ulp. *tit.* 27. *regul.* Briss.

Partis appellatio naturalis est vel civilis. Naturalis partis appellatio ad eam partem pertinet, quæ ipso facto ita est secta, ut ex uno toto tot fiant tota, quod factæ sunt partes, quæ pars in jure nostro dicitur divisa, vel pro diviso haberi: Partis civilis appellatio pertinet ad eam partem, quæ secta est non facto, sed jure, uno eodemque toto, cujus respectu partes factæ sunt. Vult. *l.* 2. *tit.* 7. *§. fin. in comm. Inst.*

Partis appellatione rem pro indiviso significari Q. Mucius dicebat, quia id quod pro indiviso nostrum esset, non pars, sed totum esset: veluti si fundus regionibus divisus sit, pars unaquæque non jam pars fundi est, sed fundus integer, *l.* 5. 6. *si quis partem, ff. com. prad.* Servius tamen Sulpitius partis appellatione & quod pro indiviso & quod pro diviso nostrum sit contineri non ineleganter dicebat. *l.* 25. *ff. de ver. sign.* Itaque pars alia pro diviso, alia pro indiviso est, *l.* 43. *ff. de acq. poss. l.* 5. *ff. de usufr. l.* 7. *ff. de except. rei jud. l.* 64. *ff. de evictionibus, l.* 7. *in fin. ff. quib. mod. pign. l.* 4. *ff. pro empto leg.* 17. *ff. famil. ercisc. l.* 5. *§. ult. ff. commod. l.* 4. *§. si alter. ff. fin. regun. l.* 31. *ff. de usuf. leg.* Partis autem nomen dimidiam significat, si non specialiter facta sit partis mentio. *l.* 49. *ff. de usufr. l.* 146. *ff. de verb. sig.* Ulp. *in Instit. tit.* 24. Proinde si interrogatus quis in jure hæredem se esse ex parte responderit, si ex dimidia hæres sit, nihil ei nocet responsum, alioquin nocet. *l.* 12. *si interrogatus, ff. de interrog. in jur. fac.* Briss.

Partis hæc sunt adjuncta, debita, certa, legitima, reliqua, virilis. Æque partes, pares, dispares, dominicæ, hæreditariæ. *Briss.*

Partitio. Cic. vocat partitionem aliud quiddam, quam divisionem. Divisio est specierum unius generis enumeratio, ut animalium aliud bos, aliud asinus, &c. Partitio est, quando aliqua res in membra discerpitur, ut corporis partes, aliæ caput, pedes, manus, &c. Quære, Divisio. JCti partitionis voce pro parte sæpius utuntur, ut Ulp. in *l. nomen filiarum* 164. §. 1. *ff. de verb. sign.* ait, Partitionis verbum non semper dimidium significat, sed prout est adjectum. Potest enim jubere aliquis & maximam partiri, posset & vicesimam & tertiam prout libuerit. Sed si non fuerit portio adjecta, dimidia pars debetur, de cujus legis intellectu vide in ead. l. Gœd. Idem Ulp. in fragm. tradit sicut res singulæ legari possunt, ita universarum summam legari posse: & hanc speciem legari vocari partitionem: veluti Mævius hæres meus cum Titio hæreditatem meam partito, dividito: eoque casu dimidiam partem bonorum legatam, videri. Exemplum autem partitionis antiquum extat in Cluentiana: ubi vide.

Partium Jurisconsulti duo genera constituunt, aliæ namque naturales sunt, aliæ intellectæ. Naturales appello, quæ pondere, numero, mensura constant, quæ oculis cerni tangique possunt: veluti si quis corpus aliquod secare velit, duas partes constituet, quas nemo sensus communis compos, non facile cognoscet. Intellectas dico quæ tangi demonstrative non possunt, cerni tamen animo atque intelligi possunt, veluti si servum aut navem duo communem habeant, partem suam quisque in his rebus obtinet, quam oculis cernere non potest, animo & intelligentia potest. Quod significans Cascelius noster apud Macrobium, mercatori quemadmodum cum socio navem divideret, interroganti respondet. Navem si dividis, nec tu nec socius habebitis, Ulp. *l.* 5. *ff. de stirp. serv.* Servus communis sic omnium est non quasi singulorum totus: sed pro partibus utique indivisis, v. intellectu magis partes habeant, quam corpore. Ergo partes intellectu Ulpianus eas appellat, quæ animo & intelligentia tantum cernuntur: & earum rerum sunt, quas Pomponius naturaliter indivisas appellat in *l. non amplius* 26. *§. fi. ff. de leg.* 1. Alias autem partes item alibi numero fieri dicit. h. e. in *l.* 29. *ff. de sol.* Quum Stichus, ait, & Pamphilus communi servo promissi sunt, non alteri Stichus, alteri Pamphilus solvi potest: sed dimidiæ singulorum partes debentur: atque utriusque rei dominium duobus modis intelligi potest. Sed in nummis, & oleo, & frumento, & similib. quæ communi specie continentur, apparet hoc actum ut numero dividatur obligatio. Eandem divisionem duplicem Papin. notat in *l.* 94. *ejusd. tit.* & *l.* 66. *§.* 1. *ff. de leg. & fideic. lib.* 30. ubi ait plures in uno fundo dominium juris intellectu non divisione corporis obtinere notat & Paulus in *l.* 25. *§.* 1. *ff. de verb. sig.* ubi Servio assentitur, qui partes alias esse dixit pro diviso, alias pro indiviso: Quum Mucius putaret partis appellatione rem pro indiviso significari: nam quod pro diviso nostrum sit, id non partem, sed totum esse: cui consentit Ulp. in *l.* 6. §. 1. *ff. com. prad.* Aristot. autem in lib. de sensu, hanc quoque divisionem attingit: sed in categoriis planius rem omnem exponit: ait enim Quantitatem aliam continuam, aliam sejunctam esse, continuam cujus partium

partium terminus aliquis communis est: veluti corporis, cujus partes communem habent terminum lineam: aut lineæ in quæ partes finem quo inter se cohæreant, communem habent, punctum scilicet. Itaque poculum cum ansa quantitatis est continuæ uti consta: ex *l.* 21. *§.* 4. *ff. de furt.* & pars lancis priusquam erasa sit. *l.* 22. *eod. tit.* Ex quibus intelligi fundum qui inter duos divisus est, quia terminum habet communem, quo inter se partes adaptantur, in quantitate continua numerandum esse: qua de causa non tam in partes dividi fundus à Jurisconsultis dicitur, quam regiones, ut in *tract. ff. si regund.* Sejunctam vero Aristot. cum appellat quantitatem, cujus partes communem terminum non habent, ut in numero. Nam si bis quinque, inquit, sunt partes decem, quinque & quinque nullo communi termino conjuncta sunt, sed secreta & separata: cum ea omnia adjungamus licet, quæ communi specie contineri dicuntur ab Ulpian. *dict. l.* 29. *de sol.* veluti vinum, oleum, frumentum. Nam si duobus amphora vini legata est, sejuncta utrique quantitas legata est. Nam urnæ duæ finem in amphora quo inter se cohæreant, communem non habent, neque duo semimodii in modio neque bis quinquaginta, in centum: quod eodem modo de ponderibus quoque judicandum est. Nam in uncia duæ semunciæ communem terminum non habent. Quantum hoc dejunctum in tesseris & nummis quoque intelligitur, quæ si pluribus legata sint, tot habebunt dejunctas & secretas inter se partes, quot erunt legatarii. Qua ex disputatione intelligimus quamobrem Ulpianus ab Offilio & Trebatio dissentiens, neget eum qui ex frumenti acervo modium, aut ex vini dolio sextarium abstulerit totius nomine furti teneri. *l.* 21. *ff. de furt.* nec magis interesse affirmet inter hanc speciem, quam si quis ex armario rem unam averterit: utramque enim quantitatem sejunctam esse. Quod vero Trebatius dicebat, si quis autem attingat eum totum corpus attingere, Ulpianum non monuit, perspicientem sine dubio, quantitatem illam esse continuam, hanc vero dejunctam. Qua quidem ex dispositione quam necessaria juris studioso Dialecticæ cognitio sit, cujus ignoratione tanti viri, & in jure civili tantopere exercitati parva in re peccarunt, facile intellectu est. Partium autem aliam quoque tradere oportet divisionem, nam aliæ principales dicuntur, quibus sublatis totum interit: aliæ minus principales, quibus ademptis totum tantum manet: ut caput in corpore humano, & pectus & brachia, partes sunt principales: crines autem, & ungues, & supercilia minus principales. Ita intelligendum est quod ait Ulp. *leg.* 13. *§.* 2. *ff. de acceptil.* ubi ait nec cementa, nec fenestras, nec parietem, nec diætam domus esse partes: quum tamen Aristot. tam frequenter domum ex partibus sic definiat, operculum quod ex lapidibus, lateribus, cemento, trabibusque constat. Sed Ulpian. illam partium divisionem spectans, ita disputat, quasi eæ demum veræ partes essent, quibus sublatis totum interit, ut in fundo ususfructus perpetuus, & via perpetua, *d. l.* 13. & *l.* 58. *ff. de verbor. obligat.* ubi & in via iter aut actus, in fructu, fructus & usus: in decem bis quinque numerantur. Eas vero quibus ademptis totum nihilominus manet integrum, non esse partes: ut scypho, emblemata: & in domo columnæ marmoreæ: in fundo ususfructus non perpetuus, *l.* 25. *ff. de verbor. signific.* in usufructu, usus: quum possit usus sine usufructu constitui, inquit Ulp. *d. l.* 13. *d. accepti.* in grege aliquot capita, quibus sublatis & grex manet, & potest usucapi, quum illa nec possideantur, nec usucapiantur, ait Pomp. *l.* 30. *ff. de usurp. & usucap.* Hot.

PARTIUM natura est, ut constituant totum, ut satisdatio, tuitio, administratio & rationis redditio, tutelam: radix, truncus, & rami arborem: interrogatio, & promissio stipulationem. *Spieg.* Sic partes domus sunt, quæ conjunctæ faciunt, ut id totum, quod inde existit, domus appelletur. Quare neque cementa, neque lapides pars sunt domus: Donellus de evict.

PARTIUM suarum existimabit, quod sic Callistratus exponit in *l. generaliter, ff. de offic. præsid.* & Julius in præcedenti. *Spieg.*

PARTUS animalium quorumlibet dicitur. *Briss.*

PARTUS, & ipse actus pariendi est, & ipsa proles: ut partus dotalium ancillarum, est portio dotis, *l. si post divortium, §. fin. ff. de jur. dot.* Itaque partus continentur reditus appellatione, non autem fructus, *l. deducta, §. hereditatem, ff. ad Trebell. l.* Paul. *ad leg. Falc.*

PARTUS antequam edatur, mulieris portio est vel viscerum. *Ulp.* de ventre inspiciendi. *Maff.*

PARTUM non esse partem rei furtivæ, Scævola *l.* 11. *quæst.* scribit Ulp. *l. partum* 26. *de verb. sig.* Maff.

PARTUS sequitur ventrem, id est, liberi, quo ad statum matris conditionem sequuntur, *l. partum, Cod. de rei vendic. l. placuit Co. de lib. caus. l. idem Pompon. §. si equam, ff. de rei vendic. & in cap. dilectus, extra de servis non ordin. cum gl.* Quod vero ad honores & dignitates attinet, patrem liberi sequuntur, *l. filiam, & l. liberos, ff. de Senat. l. exemplo, & l. eos, Cod. de decur. lib.* 10.

PARTUS sexto mense natus, vulgo quæsitus creditur, non legitimus: secus in septimo mense. Extat apud Plin. *cap. de pariendi tempore lib.* 7. de quo & Jurisconsf. meminit, *l.* 7. *de statu homin.* Labitur Accurs. dicens justum partum à septimo usque ad decimum mensem finitum, & non ultra nasci. In quem errorem lapsi omnes videntur, teste Salem. non animadvertentes in *l. Gallus*, esse textum apertum. Justum partum etiam undecimo mense nasci. Fugit eos differentia inter decem menses mortis, & decem menses conceptus. De quo idem latius in *d. l. Gallus.* Spieg.

PARTUS etiam non modo in lucem editus, sed & dum adhuc in utero est, appellatur. *Briss.*

PARTUS dicitur edi, concipi, subjici, supponi. *Briss.*

PARTUS ὀκτάμηνος mortuus est, cum tamen ἑπτάμηνος sit immaturus, si quæratur differentiæ ratio, tribuendum id erit occultæ rationi & virtuti septenarii numeri: ac videnda hic omnino erit epistola Ambrosii 39. ad Horantianum. Cujac. *ad Jul. Paul. recepta sentent. lib.* 4. *tit.* 9. *§. septimo mense*: & vide Gothofr. in *not, ad l.* 3. *§. fin. ff. de suis & legit.*

PARTUS monstrosos vel portentosos Paulus videtur appellasse, qui contra humani generis formam editi sunt, cujusmodi Ulp. in *l. ostentum* 38. *ff. de verb. sign.* definivit: Brech. *l. quæret aliquis, ff. de verb. & rer. signif. &c.*

PARTUUM partus. Ulp. *de petit. hæred.* Ancillarum etiam partus & partuum partus, quanquam fructus esse non existimantur, augent tamen hæreditatem. *Spieg.*

PARTUS imperfectus modo spiritum ducens, quantumlibet exiguus, natus tamen censetur, rumpitque testamentum. Ulp. in *l. quod dicitur, ff. de liber. & posth. hæred. instituen.*

PARVI

PARVI refert, ut apud Cicer. & alios idoneos autores, sic apud veteres Jurisconsult. qui teste *Ludovico Vive*, scripserunt. *Ulpian.* Parvi etenim, ait, refert ab initio quis dolose in hæreditate sit versatus, an postea hoc facere cœperit. *Spieg.*

PARUM est ut non, locutio est idem significans quod parum abest, quin Javol. *l.* 102. *de reg. jur.* Omnis definitio in jure civili periculosa est: parum est enim ut non subverti possit. Quod Harmenop. sic expressit, πᾶς νομικὸς κανὼν σαθρὸς ἐστιν ὀλίγως γὰρ ἀνατρέπεται. Similiter Demosth. περὶ στεφάνου, τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιον ἐστὶ τῷ ὀνειδίζειν: Sua vero commemorare beneficia, prope exprobrare est: quam sententiam usurpat & Terentius. *Hotom.*

PARUM exaudire, *l. item quæritur, §. si tutor. ff. locati & alibi.*

PARVULI dicuntur qui sunt intra annum 25. *l. 2. C. de fund. patr. lib.* 11. *Cujac. ad l. 1. C. de fugitivis colo. patrim. d. lib.* 11.

PARVUM vini in *l.* 21. *in princ. ff. de furt.* pro parum.

PARVUM tempus in *l.* 2. *Cod. de secund. nupt.* id est duo menses, Gothofr. in jam *d. l.* 2.

PASCEOLUS à verbo Græco φάσκωλις & φασκώλιον, quod verbum Festus retinuit, qui scripsit phascola esse, quas alii vocant peras. De qua Turneb. *advers. lib. 3. c.* 11.

PASCERE est alere & cibaria præstare servis vel jumentis. *Briss.*

PASCUUM, pascui (pluraliter pascua, pascuorum) locus est in quo pecudes pascuntur, sive ager, sive pratum, sive mons aut collis fuerit. Est autem pascuorum aliud privatum, & aliud publicum. de quibus abunde satis in *tit.* 60. *lib.* 11. *C. & in tit.* 41. *lib.* 7 *ejusd. C.* tractatum est. Sic pascua loca & pascua sylva dicitur, quæ pascuis pecudum destinata est, hoc est, in quam jus est pascendi causa pecora mittere. Cajus in *l. sylva* 30. §. *fin. ff. de verb. signif.* Item, pascuarii, qui vectigal dant ex pratorum publicorum latione. Dicti, quod ea conducebantur causa pascendi pecoris. *Anch.*

PASSA uva dicitur, quæ in sole passa est aduri. Varro & Gothof. ad *l. fin. §. 1. ff. de tritic. vino legat.*

PASSIM est indifferenter, indistincte, promiscue. *Briss.*

PASSIM admittere. Oppon. Districte denegare. Medium à prætore causa cognita temperari. Ulp. in *l. sed hæc. ff. de procurator.* Spieg.

PASSIM fieri intelligimus, quod ubique, quod undique, quod sine ullo conditionis discrimine fit, *l. palam, ff. de rit. nupt. l. solent, §. fin. de offic. proc. l. si ea. C. de adulter. cum simil.* Spieg.

PASSUM, vinum illud est, quod ex uvis passis conficitur. Nam ab igne decoquendo patitur. Ulp. in *l. si quis* 9. *in princ. de tri. & vin. leg.* Passum, inquit, nisi contraria mens sit, intelligitur. Proculus *eod. tit. l. qui vinum*, 16. §. 1. Cui dulcia legata essent, omnia hæc essent legata, mulsum, passum, defrutum, & similes potiones. *Nebriss.* Est enim passum inde dictum, quod fieret ex uvis passis, quæ in fiscellam includebantur, mox contusæ prælo subjiciebantur, unde passum effluebat, in Africo frequens. Corn. Celsus *lib. 2. de re medica*: Mulsum quo plus melius habet: defrutum quo magis incoctum: passum, quo ex ficciore uva est, eo valent ut Servius in 2. Georg. Passum decoqui credidit, & idem esse quod defrutum, satis evidenti errore. Forcatul. in *pen. juris civilis*, *c.* 6. Passum, inquit Varro de vita populi Romani apud Nonium, nominabant, si in vindemia uvam diutius coctè legerent, eamque passi essent in sole aduri.

PASSUS, sunt quinque pedes, quantum scilicet passis, id est, apertis brachiis efficere quis potest, unde & passus dictus, ut testatur Alciat. interpretans *l. quinque pedum, Cod. fin. regund. & cap.* 18. *libr.* 1. *parerg.* Isidor. autor etymologici præbuit ansam Azoni & Accursioque haud recte intelligendi jam *d. l.* 5. *pedum.* Nec etiam verbis legis, Critini expositione convenit. *Spieg.*

PASSUS est, quantum homo passis pedibus ambulando conficit. Annotavit Philander sex passuum discrimina, & differentias. Est enim passus qui continet vestigium & spatium, i. e. pedes duos. Alius duo vestigia & medium intervallum, id est, pedes duos & dimidium. Tertium genus passuum, duo vestigia cum intervallo uno continet, aut contra, id est, pedes tres. Quartum duo spatia cum totidem interjectis vestigiis, id est, pedes quaternos. Quintum tria intervalla cum vestigiis duobus, aut contra, id est, pedes quinos. Sextum, vestigia tria cum totidem intervallis, id est, pedes senos. Græci ὀργυιὰν appellant. Brech. *l. mille passus, ff. de verb. & rer. sign.*

PASTILLUM Latini vocant, quod Græci emplastrum dicunt, quanquam inter hæc discrimen notatum sit à Cornelio Celso *lib.* 4.

PASTINA institutere in *l.* 7. *§. ult. ff. solut. matrim.* Quæ & pastinationes in *l.* 79. *ff. de verbor. signif.* Pastina autem fieri tribus generibus, Palladius *lib.* 2. *tit.* 10 docet, aut terra in totum fossa, aut sulcis, aut scrobibus. *Prat. Briss.*

Inde PASTINANDUS fundus in *l.* 15. *§.* 1. *ff. quod vi aut clam.* Ubi pastinare est agrum fodere, à pastino ferramenti bifurcati genere, quo semina panguntur. *Prat.* Repastinari porro ex Verrii opinione quam Festus *lib.* 17. refert, is ager dicebatur, cujus natura emendabatur fodiendo, cum aut silvester excolatur, aut lapis molitur frangendo, ut fiat pascuum vel arvum: Vide Columell. *lib.* 3. *c.* 18. ex quo emendandus est Isidorus *lib. ult. etymol. cap.* 14. apud quem in pastini definitione sparguntur pro panguntur corrupte in impressis, non item in scriptis codicibus legitur. Pangere autem defigere est, interprete Festo: & semina surculi sunt vitium, qui ferramento illo bifurco, quod pastinum vocant, terræ infiguntur. *Briss.*

PASTINACA putatur esse piscis nomen, ex eo inventum quod telum quasi pastinum habeat: Pastinaca herba, quod pastinum referat, & tanquam habeat. Turneb. *advers. lib.* 8. *c.* 23.

PASTINARE, est vineis ponendis locum præparare. Is cui fundum pastinandum locaverat, lapides sustulit *l.* 15. §. 1. *ff. quod vi aut. clam.* Briss.

PASTINATIO, est pastinandi actus, quem eleganter indicat Columella *c.* 18. *lib.* 3. Pastinationis vocabulo utitur Paulus, *l. impensa, de verb. signific.* Sicut arbusti pastinatione ultra quam necesse fuit: Vide Alberic. in ead. dictione. *Spieg.*

PASTOPHORIA & Pastophorum sacerdotum ædes, de quibus Apul. lib. 11. de asino aureo. Dicti Pastophori à pasto Pallio ferendo. Pastophoros demum Venus appellata quod thalamum nuptialem curet & administret. Sunt qui deflectant à Pallio. Παστὸς thalamus nuptialis dicitur, qui alio nomine Νυμφεῖον. De Pastade venereo thalamo Leonides. Nymphia & hæc cubicula sponsorum dicuntur Lampridio, cæteris Joan. Bapt. in *comment. epist.* Sidon. Apollinar. ad Aumastrum. *lib.* 5.

PATARENI in Authent. Gazatos, Cod. de hæret. referuntur inter hæreticos. Alii ibidem legunt Patharenos, alii Patharinos, alii Patrinos.

PATE-

PATEFACTUM exemplar testamenti, & patefactæ tabulæ, quando dicantur *l. si in duob.* 10. *ff. quemad. test. aper.* Prat.

PATER est à quo nascitur initium generis, itaque is paterfamilias vocitatur: Pater autem dictus eo quod patratione peracta filium procreet. Patratio enim est rei venereæ consummatio. Lucret. Et bene Patra Patrum. Verum hallucinatur Isidorus. Lucretio enim ex cujus *lib.* 4. hic versus petitus est, nunquam hoc monstrum verbi Patra in mentem venit, sed apud eum scriptum est.

Et bene parta Patrum fiunt anademata mitra. Briss.

PATER est juris civilis, Mater est naturæ. Mater est quæ peperit. Pater est quem justæ nuptiæ faciunt patrem. Illa certissima, hic incertissimus, Conn. *lib.* 2. *c.* 11. *n.* 6. Adde Bald. *comment. super Justinian. Instit. lib.* 1. *tit.* 10. *de nuptiis.*

PATER & filius una censetur persona, *l. fin. Cod. de impud.* Unaque caro. *c. contra dicimus, §.* 1. *caus.* 35. *q* 3. Corras. 4. *Miscel.* 9. 2.

PATER quasi patriæ is est, discussor pecuniæ publicæ operumque publicorum, *l.* 1. *C. de rat. oper. publ. l. ult. C. de infant. expos. l.* 1. *C. de aleat. l.* 1. *C. quib. mun. exc. lib.* 10. *l.* 2. *Cod. de debit. civit. lib.* 11. *Nov.* 17. 85. 128. 160. Cujac. ad *leg.* 3. *C. de iis, qui sponte munera susceperunt, lib.* 10.

PATER est juxta Jurisconsultos quem justæ nuptiæ designant, *l. quia certa, ff. de in jus voc.* sed proles non semper facie maritum patientis exprimit, sed interdum avum paternum, aut maternum, interdum aviam, interdum patruum, aut propatruum, *Spieg.* est autem hoc vocabulum non solum naturæ, sed & religionis & reverentiæ: unde & Dii omnes patres appellabantur, ut inquit Servius & Virgil.

Huc ades ô Lenæe pater - Sal.

Delecti quibus corpus annis infirmum, ingenium validum sapientiæ erat, reipub. consulebant, ii vel ætate, vel curæ similitudine patres appellabantur.

PATER quæ filio emancipato studiorum causa peregre agenti subministravit: si non credendi animo misisse fuerit comprobatur, sed pietate debita ductus, in rationem portionis quæ ex defuncti bonis ad eundem filium pertinuit, computaria æquitas non patitur. *Prat.*

PATER inter filios potest dividere bona, & eam divisionem testamento confirmare: & cavere ut æs alienum, quod unusquisque eorum habet, sive habebit, solus sustineat, Scævol. in *l. ex parte §. fin. fam. ercisc.* Prat.

PATER patratus unus ex Fæcialium collegio dicebatur, cujus munus erat, cum pax aut fœdus facienda essent, verba facere.

PATERFAMILIAS dicitur quicunque Familiæ princeps est, sub quo reliqui subsunt suo quisque ordine, nec alium locum quam sui ordinis tenet. Conn. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 2. Patresfamilias item dicuntur qui suæ potestatis sunt, sive puberes sint, sive impuberes. habentque id juris, ut si natura non possunt, adoptione ubi liberos procreent. Con. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 1. *&* *c.* 15. *n.* 5.

PATERFAMILIAS inquit Ulp. in *l.* 195. *de verb. sig.* appellatur, qui in domo dominium habet, recteque hoc nomine appellatur, quamvis filium non habeat. Non enim solum personam ejus, sed & jus demonstramus. Denique & pupillum patremfam. appellamus. Et cum paterfam. moritur, quotquot capita libera ei subjecta fuere, singula familias incipiunt habere, eique pro parte præsunt. Itaque alibi patresfamiliarum definiuntur, qui sunt suæ potestatis, sive puberes, sive impuberes. *l.* 4. *ff. de his, qui sunt sui vel alien.* Nam filii cujuscunque ætatis sint, morte patrum sui juris effecti patresfam. sunt *l.* 5. *ff. quando dies leg.* Hinc. Tert. in *lib. de virg. veland.* Materf. ait vocatur, licet virgo; paterf. licet investis; paterf. etiam si servos manumissos. *l.* 14. *ff. qui test. fac.* In hoc autem verbo considerandam est, veteres ad detrahendam invidiam, patris magis quam domini nomen principi familiæ indidisse. Quod & Tert. in apolog. notat: Gratius, ait, est nomen pietatis, quam potestatis. Etiam familiæ magis patres, quam domini vocantur. Et Senec. *lib.* 6. *cap.* Ne illud quidem, ait videtis, quam omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerunt, dominum patremf appellantes, servos familiares. Quem totum Senecæ locum Macrobius suppresso auctoris, unde hauserat, nomine, *libr.* 1. *Satur. c.* 11. transtulit. Hinc Martial. locus lib. 1. epigram.

Uxorem habendam non putat Quirinalis
Cum vult habere filios, & invenit
Quo possit istud more? futuit ancillas.
Domumque & agros implet equitibus vernis
Paterfamilias verus Quirinalis.

Festus quoque *lib.* 6. ducem & principem generis patremfamilias appellatum scribit. Patrem autem familias, & familiæ Latinis dictum, Priscian. *lib.* 6. exemplis probat. Briss.

PATERFAMILIAS is quoque dicitur, qui in domo aliena, in uxorem, liberos & libertos suos veluti dominationem exercet, licet nullius rei proprietatem habeat, ne sui ipsius quidem: nam nec sui proprietarius est, qui sui juris suæque potestatis est. At retro etiam qui neque liberos, nec uxorem, nec libertos, nec mercenarios ullos, sed servos tantum in dominio suo habet, is quoque paterfamilias servis dicitur: Vide Lactant. 4. *Institut.* Prat. ex Cujac. 10. *observ.* 16.

PATERFAMILIAS his dotibus prædicatur, bonus, prudens diligens. *Briss.*

PATERNA pro bonis paternis in *l.* 9. *ff. de jur. milit.*

PATERNOS libertos, ut Paulus ait de verb. signific. recte videmur dicere nostros libertos. Liberorum nostrorum libertos, non recte libertos nostros dicimus. *Maff.*

PATERNUM est officium dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie, *l. ult. §. utramque, ff. de dot. promiss.*

Πάθη motiones dicuntur, quæ facile dissipantur & evelluntur, non autem patibiles qualitates: quia ex iis nulli quales nominantur. Neque enim quem pudor rubore afficit, ob id ipsum ruber dicitur, nec qui metu pallet, pallidus. Eo modo non quæcunque pro tempore adsunt prædiis commoditates, jura prædiorum appellantur, sed quæ perpetua & connexa sunt: ita ut nunquam aut vix tolli possint, quia hæc demum jura sunt, ex quibus ipsa prædia qualiter se habent, *lib.* 4. *c.* 7. *n.* 8.

Πάθος ait Gothof. ad *l.* 5. *ff. de ædil. edict.* est aversa à recta ratione contra naturam commotio, Zeno apud *Cic.* 4. *Tusc. & libr.* 3. motum quemque in animo turbidum vocat.

PATIENTIA, inquit Cicero, est honestatis aut utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium, voluntaria ac diuturna possessio. In jure tamen patientiæ verbo tacitus consensus intelligitur, *l.* 6. §. *si passus, ff. mandat.* Prat.

Πατραδέλφη, vide supra, Μάμμη.

PATREMFAMILIAS æstimamus ex familia, non quam de facto jam habeat, sed ex jure familiæ habendæ. Unde fit, ut paterfamilias interdum habeat alios suæ potestati subjectos, qui tum

fuerit, adjuvet. Item: Etsi hoc acciderit, ad tempus uterque pari suo hoc rescire faciat, id est, alter alteri. Parium autem curiæ tria munera fuisse scribit Hot. cum paragium facerent, hoc est, cum collegium obirent. Primum ut novorum vasallorum cooptationi sive investituræ arbitri adessent, eorum enim necessaria præsentia est. *lib.* 2. *tit.* 2. & *tit.* 32. & 33. §. 1. Alterum ut rogati de investitura, testimonium dicerent: quamvis controversiæ tempore pares esse desiissent, *lib.* 2. *tit.* 19. Tertium ut feudalium causarum judicia exercerent, *lib.* 2. *tit.* 25. & 55. §. 3. & *lib.* 1. *titul.* 10. §. 1. & *tit.* 22. §. 3. Prat.

PARES curiæ, inquit Old. censentur, qui feudum habent in eodem territorio, in quo beneficium controversum est. Territorium autem intelligit universitatem ditionis, quæ specialem habet titulum, & ad unius administrationem respicit. Ideo cum princeps multa habet territoria, (quod videmus quotidie ex diversis ditionum titulis) suntque in unaquaque ditione beneficiarii, recte quidem illi dicuntur omnes principis ejusdem Vasalli: verum non omnes sunt pares curiæ, præsertim hi, qui in territorio litigiosi feudi beneficium habent. Sic accipe *c.* 1. *in pr. si de invest. int. dom. & vasall. oriatur.* Spieg.

PARES, id est sufficientes. *Briss.*

PARES tempore, sunt & jure pares. *l. aliena.* §. 1. & *ibi* Bart. *ff. de pig. act.* Spieg.

PARES actiones factas dixit. Quintil. *declama.* 355. Sic pares rationes apud Tacitum *lib.* 13. Sane pepigerat Pallas, ait, ne cujus facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum Reb. haberet.

Παρεισφέρειν, Græci dicunt, hoc est, inquit Budæus, παράλληλον νόμον φέρειν, quasi legem cum lege, & rogationem cum rogatione componere ἀντεισφέρειν legi latæ legem contrariam ferre: & Festus scribit legem legi abrogare, Cic. *lib.* 3. *Epist. ad Attic.* Brechæus *leg. derogatur legi. ff. de verb. & rer. sign.*

PARET pro apparet usitatum fuisse in formulis Festus *lib.* 15. scribit. Reperitur & hoc verbum in *l.* 179 *ff. de verb. sign. l* 5. *ff. de rei vind. l.* 11. §. *proscribere. ff. de institor. l.* 47. §. *sed si id petatur. ff. de leg. libr.* 1. *l.* 7. *ff. de secun. tab. l.* 7. §. *illud sciendum. ff. ex quib. caus. in poss. eat. l.* 34. *ff. de divers. reg. jur.* Briss.

PARET, pro agnoscitur apud Ulp. quum in *l.* 5. *ff. de rei vind.* ait. competit singulis in rem actio in id, quantum paret in illo acervo suum cujusque esse. Vid. Serv. super illud poetæ x. Æneid.

Cui pecudum fibræ, cæli cui sidera parent,

Spiegelius.

PARIA delicta mutua pensatione dissolvuntur. *l.* 39. *ff. sol. matr.* In successione pari jure esse. *l.* 1. *Cod. de legit. hæred.* Pari loco esse in litigando, & duriore, veluti loco vel persona mutata, opponuntur. *l.* 1. *ff. si ex noxali cau.*

PARIA facere est, tantundem in expensi paginam referre, quantum in illam accepti relatum erat: quod quum fit, quadrare rationes Ciceroni dicuntur Verrina 111. Quomodo DC. eodem modo quadrarint, ut illa Cn. Carbonis sexcenta facta, &c. Quadrarint, inquit Ascon. solida facta sint, ut neque plus quicquam neque minus inveniatur in summa. Scævola *l.* 40. §. 5. *ff. de statu liber.* Si Dama servus meus actus sui rationes reddiderit, pariaque fecerit, &c. Item apud Callist. *l.* 5. §. 10. *ff. de jur. immunit.* Nisi si paria fisco fecisse dicantur. Columell. *lib.* 1. *c.* 8. de villico loquens. Neve negocietur sibi, pecuniamque domini aut animalibus aut rebus aliis promercalibus occupet, hæc enim negociatio curam villici avocat, nec unquam patitur eum tum rationibus domini paria facere. Sed ubi numeratio exigetur, rem pro nummis ostendit. Schard, ex Prat. Sic Senec. *lib.* 21. *Epist.* Illud magis quærendum est is qui profuit nobis si postea nocuit, paria fecerit, & nos debito solverit. Plin. *lib.* 7. *Epist.* 19. Non fecit paria. Idem in panegyr. pro munere tanto paria accipiendo fecisti: & alibi. Influentibus negotiis paria fecisti idem Plin. *lib.* 37. *cap.* 1. Satis piamenti in uno gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret, planeque ab invidia ejus redimi abunde se reputaret, si hoc unum debuisset. Bud. *l. semper*, §. *conductores: de jure immun.* Alciat. *lib.* παρέργων *c.* 24. Valla *lib.* 5. *eleg. capit.* 83. Ant. Augustin. *lib. Emendat.* 4. *c.* 12. adde Gothofr. ad *d. l. semper* 5. §. *conductores*, 10.

Dicimus & parem rationem facere, *l. ult.* §. *marito, ff. de doli except.* & Seneca, *lib.* 2. *epist.* Poteram hoc loco tecum & in hac Mecœnatis sententia parem facere rationem. Ita parem rationem interpretor in *l.* 22. *ff. de manum. testa.* Et apud eundem Senec. *lib.* 6. *de benef. cap.* 40. *cum ait*, Quare quasi cum acerbo fœneratore resignare rationem parem properas. *Briss.*

PARIARE, paria facere: quod tum fit, quum expensi rationes cum accepti rationibus quadrant, paresque sunt. Ulp. *l.* 4. § 5. *ff. de manum.* Proinde etsi ei nummos prorogavit emptor, quum ei pariaverit, poterit ad libertatem pervenire. Hot. Conn. *libr.* 5. *cap.* 5. *num.* 5.

PARIA sunt, aliquid non esse, & rite non esse, & nulliter actum contractumve. Paria sunt, nullam existere causam, & causam habere sine effectu. Gœdd. ad *l.* 12. *n.* 10. *de verb. sign.*

PARIATAM causam in *l. ex damni* 40. §. 1. *ff. de damn. infect.* intellige parè redditam: licet alii ibidem pro pariatam patietem legant.

PARIATIONEM, pro solutione accipiunt, qui pro pactionibus pariationibus legunt in §. *item quæsitum, in l. fin. ff. de cond. si deb.* Spieg. At multo rectius Ant. August. *lib. Emend.* 4. *c.* 12. qui pariationem interpretatur eam scripturam, qua rationibus redditis satisfactum esse creditori aut domino appareat. *Hinc.*

PARIATOR qui sic rationes retulit, ut expensa paria sint acceptis: nam ei Reliquator opponitur. Paulus *l.* 81. *ff. de condit. demonst.* An Sticho mortuo antequam rationes redderet, vel pariatore, vel reliqua habente libera esset mulier. *Hot.*

PARIENTIAM accommodare, est obtemperare. Sic etiam Cassiodorus locutus est lib. 7. Variarum formularum. Cui, inquit, saluberrimam patientiam commodare. Atque ita apud eundem lib. 3. legendum, atque ideo patientiam vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsente monstrare. Sicque *l.* 1. *C. qui pro sua jurisdict.* legi vult Cujac. 1. *observat.* 6. Alii tamen parentiam legunt.

PARIES, Ælio Gallo finitore, sive murus, sive materia est *l.* 157. *ff. de verb. sign.* Parietum autem genera præcipua hic percensere operæ pretium fuerit. Paries craticius in *l.* 52. §. *item Mela*, *ff. pro soc.* qui in creatis modum lignis contextis compositus est. De quo Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. & *lib.* 7. *c.* 3. agit. Intergerinus paries, ut Fest. lib. 9. explicat, is est, qui inter confines struitur, & quasi intergeritur, qui in Lexico Latino Græco ædis B. Germani sic definitur τεῖχος ὁ διαχωρίζων διοχίζων. De quo videndus est Plin. *lib.* 35. *c.* 12. Paries intergerinus, Vitruv. lib. de Archit. est, qui communiter utriusque domus onera gerit & sustinet, sic dictus, quod à vicinis extructus

veluti

veluti intergerat, hoc est communiter gerendo fit, Corras. 4. *Misc. c.* 16. Paries solidus & fornicatus opponuntur apud Cicer. Top. Ubi solidum parietem accipio qui à solo continuo ductu ad fastigium exurgit, sic ut nusquam suspendatur: fornicatum vero, qui arcum habet. *Briss.*

PARIETEM (inquit Leo Bap. Alber. lib. 1.) dicimus omnem structuram, quæ à solo in altum surrexit ad ferendum onus tectorum: quæve obducta stet ad interiora ædificii vacua obvallanda, &c. Brechæus *l. quantum ad juris*, *ff. de verb. & rer. sign.* &c. Marius Crapald. Parmens. de partibus ædium *libr.* 1. *c.* 1. & Gœdd. *ad l. paries* 157. *num.* 2. *de verb. sign.*

PARIETEM ventrem facere μετεωρίζειν dixit Alfen. in *l.* 17. *ff. si servit. vind.* ut & inclinare Pompon. in *l.* 14. *in fin. eod. tit.* Briss.

PARIES cæcus est, (sic enim quidam legunt in l. eos qui jus. *ff. serv. urb.*) qui fenestras non habet τυφλὸν τεῖχον vocat Harmenop. ut apud Virg. 5. Æneid.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum - - -

Cujac. observ. *lib.* 1. *cap.* 31. *in fin.* Hinc Varr. *libr.* 2. *de Analog.* scribit: Cubiculum, si fenestram non habeat, cæcum dici.

PARIES communis est, quem communiter ædificant vicini, ad eum enim jus habet vicinus adjungere ædificium: Vide *l. fluminum, & l. inter quos, ff. de damn. infect.* Spieg. Parietes naturali ratione communes sunt, qui communiter utriusque domus onera gerunt, ait Corr. 4. *Misc.* 16. *n.* 1. per parietem, *ff. de serv. urban.*

PARIES dealbatus. Quemadmodum Christus in Evangelicis literis sanctimoniæ simulatores sepulchra dealbata vocat, quæ cum foris niteant, intus sunt cadaverum ossibus referta: sic Paulus Apost. in Act. Apostol. Ananiam sacerdotem fictum & fucatum, parietem dealbatum appellat, quod longe alius esse intus, quam cultu habituque externo præ se ferret. Ex Erasm. Chiliad. Refertur 23. *q.* 1. *c. paratus.* Spieg.

PARIES directus dicitur, cujus externitas parietem alterum attingit. Cic. in Top. Omnibus est jus parietem directum ad parietem communem adjungere, vel solidum, vel fornicatum. Cujus loci sensus est apertissimus, si directum parietem eum esse intelligamus, qui, exempli causa, attingit communem, ut in litera T pendens in imum lineam transversam superiorem attingat: quare si vicinus fornicatum parietem ad communem adjunxerit, alter qui in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix vitii fecerit: confer. Boër. *in Topic.* & vide Hot. *lib* 1. *obs.* 24.

PARIETES fiunt plerumque ex lapidum congerie, vel limo aut calce, gypso alias e materia, puta ex cæmentis, lateribus, trabibus, stipitibus. Ideoque paries si ad muniendum hortum, ædesve vel vineam, vel ipsis ædibus adhibeatur, ut cæmentis extinctus, murus erit privatus. Gœdd. ad *l.* 157. *de verb. sign.*

PARIETES rudes in *l.* 50. *ff. de usufr.* appellantur nondum inducti tectorio opere.

PARIETIS hæc sunt adjuncta, Vetus, novus, idoneus. *Briss.*

PARIETEM ædificare, demoliri, reficere, jurisconsulti dicunt, Parietis demolitio, *l.* 35. *ff. de damn. inf.* Parietem meliorem aut deteriorem facere, *l.* 6 §. *ult. si servit. vindic.*

PARIETUM varia sunt genera. Lateritii ex lateribus durissimæ soliditatis fuerant: utpote qui crudi sub sole diutius permanserant, ut exsiccarentur. Testacei, ex latere cocto, qui etiam nunc sunt in usu. Cæmentarii sunt ex temere conjectis lapidibus calceque commixtis, & imbricum modo hærentibus. Craticii, qui & Concratitii à Papiniano appellantur, ut supradictum est, fiebant ligneis cratibus inferiis, seu asseribus arrectis transversisque in modum cratis: sunt quoque alii lapidei, alii arenarii, marmorei, calcarii, loricati Francisc. Marius. Grapald. *lib.* 1. de partibus ædium, *c.* 1. Sunt item alii structuræ universæque domus corpus ambientes: alii interim, qui ædes intus distinguunt ac separant, diversis nominibus varioque usu distincti, intergerini & mediani, vici, *l. parietem de serv. urb. præd.* Franc. Marius *d. lib.* 1. *c.* 1. Gœdd. ad *l. paries* 157. *n.* 6. *de verb. sign.*

PARITER, pro simul frequens est: Vide Alberic. Item ponitur pro, ex æquo, sive æqualiter, ut pariter dispertiantur bona patris, hoc est, ut tantum habeat unus, quantum alter. Adde quæ Bart. refert de hac dictione in *l. si fundus*, *§. si duo, ff. de pignor.* Spieg.

PARHIPPUS is videtur esse, & habendus est, qui usurpato uno, vel duobus veredis, quos solos evectio continebat, alterum tertiumve extra ordinem commoveat, *l. parhippum, Cod. de curs. publ. lib.* 12. Joan. Bello. Etymol.

PAROCHIA. Goffr. in Sum. titul. de parochiis. Parochia (inquit) est locus, in quo degit populus alicujus ecclesiæ deputatis certis limitibus constitutis. Hinc parochianus, & parochiana, qui, & quæ est de parochia. Parochias autem non primum, sed parœcias appellatas esse existimo cum Budæo in annot. ad Pand. Hoc autem manifestissimum esse potest ex D. Augustino, *lib* 14. *de civitate Dei.* Presbyter (inquit) fuit quidam nomine Restitutus in parœcia Calamensis ecclesiæ. Ait ergo idem Bud. Parœcia accolatum est conventus & accolatus, sacraque vicinia: Quare qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti sunt, ejusdem scilicet fani consortes. Addit vero, Quod si Latine loqui magis placet, Latina scientibus parœciæ curiæ dici possunt, unde curiones olim dicti & parœci ipsi curiales. Inde curionatos, quæ vulgo cura dicitur, & ædes ipsæ sacræ, dicatæ, quæ sodalitia non habent, sed quæ curialibus destinatæ sunt, & accolas suos vendicant. Quæ omnia partim probat, & partim erudite colligit ex authoritate Livii & Festi. Cæterum parochiarum (ut vocabulo canonistis magis trito utar) divisio ortum habuit à Dion. ut 13. *quæst.* 1. *c. ecclesias.* Et in hoc consistit jus parochiale, ut omnes parochiani in diebus dominicis & festivis missam audiant in ecclesiis, in quarum parochiis habitant, *c.* 2. *dicto tit. de parochiis.* Præterea consistit in decimis personalibus, quæ ecclesiæ parochiali debentur, 16. *qu.* 1. *si quis laicus, cap. ad apostolica, de decim. primit. & oblat.* Et postremo in oblationibus, quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet, 10. *qu.* 1. *quia sacerdos.*

PAROCHUS secundum Gothofr. significat convivatorem. Horat. *serm.* 8. Tum parochi faciem nihil sic metuentis. Aliàs dicitur, qui peregrinis salem & ligna præbebat, hoc est omnia necessaria, teste Acrone ad illud Horatii:

Proxima Campano ponti quæ villula tectum
Præbuit, & parochi quæ debent ligna, salemque:

& ibi quoque Porphyrio: qui eos parochos dictos scribit ἀπὸ τοῦ παρέχειν, hodieque dici Copiarios. Id quod & annotavit Duaren. *disput. anniversf. lib.* 1. *cap.* 26. Parochias inde quidam derivarunt, quibus singulis sacerdotes sui destinati sunt, ab exhibitione scilicet Eucharistiæ. Sed Bud. non Parocias primum sed Parœcias

cias appellatas esse censet. Porro decem homines constituere Parochiam, sententia est Pontificii juris professorum. *Spieg.* vide omnino Gothofr. ad *l. munerum* 18. *§. hi quoque* 10. *ff. de vacat. mun.*

Paroecos, incola est, habitator in loco. Pompon. *de verb. sig. l. pupillus.* Incola, ait, est, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quam Græci Parœcon vocant: Vide Budæum in *post. annot. ad l. ult. de mun.* Spieg.

Παρονομασίαν veteres appellarunt ut possessio quasi positio: Magistri quod monstrent, inter dictum inter duos dictum: Testamentum testatio mentis, &c. Conn. *lib.* 9. *c.* 1. *n.* 1.

Paropsis genus lancis grandioris, catinum. Ulp. in *l. cum aurum §. argento*, 9. *ff. de aur. & argent. leg.* Veluti paropsidas, tabulas, trullas Nebriss. Adde Forcat. in *penu. juris civilis*, *c.* 25. Rectius alii in *d. l. cum aurum*, *§. argento.* legunt, Parapsis: vide supra in verb. Parapsides.

Parricida, non utique is qui parentem occidisset, dicebatur, sed & qui qualemcunque hominem. Unde extat Lex Numæ Pompilii, si quis liberum hominem morti sciens ducit, parricida esto. Patricida enim tam à pari, quam à patre deduci potest, autore Prisciano, quasi parentem seu parem occidens. Hinc & patricidii quæstores appellabantur, qui solebant creari, causa rerum capitalium quærendarum. Bud. in *l. posthum. de origin. jur.*

Parricidium apud priscos dicebatur, quoties homo hominem occidisset, hoc est, par parem: videlicet eo seculo, quo crudelitas erat, occidisse bovem, avem, gallum gallinaceum. Deinde quum cœpisset esse vulgare, ut homo occideret hominem, parricidii vox, ad summæ impietatis significationem deflexa est, id est ad eos, qui parentes occidissent. Proprie tamen committitur inter parentes & liberos: Improprie vel minus proprie inter collaterales & affines, puta fratres, sorores, patrueles, consobrinos, uxorem, virum, nurum, generum, vitricum, privignum.

Parricida cum lege cœperunt, & illis pœna facinus monstravit. Connan. *libr.* 1. *cap.* 9. *n.* 2. *de Parricidarum pœnis*, Turn. *adversf. lib.* 23. *c.* 13. sic scribit. Ut illis qui perduellionis damnati à duumviris fuerant, caput obnubebatur, ita parricidæ os lupino folliculo obvolvebatur, ut in quodam Cornificii lib. ad Heren. de Translatione scribitur: credo quod indignos censerent, qui communi spiritu luceque fruerentur, lupinum esse folliculum voluerunt, feritatem significantes ejus, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti obtulisset. Sed & soleæ ligneæ induebantur parricidarum pedibus, ne communi hominum reliquorum è corio calceatu uterentur, seu calceamenta, quibus homines uti solerent, polluerent, sed si ea pedibus suis calcarent, seu terram tangerent pedibus nudis, omnium parentem communem. Alio more majorum pœna parricidii ex Modestini sententia *l. penult. ff. ad Pompejan. de patricid.* hæc instituta fuit, ut patricida virgis sanguineis verberatus, deinde in culleo insuatur, & cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia: deinde in mare profundum culleus jactetur. Hoc ita si mare proximum sit, alioqui bestiis objiciatur. Sed hæc pœna in usu hodie non est, sed interdum est gladii, interdum rotæ, quibus quandoque adduntur forcipes, qua de re judex prout hanc vel illam pœnam circumstantiæ patricidii commissi postulaverint. Omnium autem primus P. Malleolus, cum matrem interemisset, totam urbem mœrore subito infuscavit, ut Paul. Orof. *libr.* 5. *histor. scribit*, cui Romani singulare hoc supplicium statuerunt, ut culleo insutus, in mare præcipitaretur, ut est apud Livium lib. 48. Hecaten sanguinariam prorsus fœminam, scribit Diodor. aconitum comperisse primum, sicque Persam patrem peremisse. Ardicum Pamphiliæ tyrannum annis jam fessum parentem, & insuper natu majorem fratrem occidisse, Plat. *lib. de Repub.* 10. autor est, Corras. 1. *Miscell. c.* 5. *n.* 2. Et Vult. ad *§. alia deinde lex. num.* 5. *Institut. de publ. jud.*

Pars multiplex reperitur. Prædicamentalis, seu subjectiva, quæ sub toto universali continetur, sic dicta, quod de suo genere prædicetur, eidemque subjiciatur, ut homo, bos, asinus & similia considerantur, tanquam partes subjectivæ & prædicamentales animalis. Integralis, quæ integrat suum totum, ad positionemque totius ponitur, ut Bart. explicat in *l. si mater, §. si quis iter, ff. de except. rei judic.* sicuti partes respectu domus, *l. eum qui ædes ff. de usucapione & usufructu* (ut Doctor. existimant.) *respectu fundi*, *l.* 3. *ff. de usufr. l. qui usumfructum, ff. de verbor. obligat.* Quotitativa veluti tertia, quarta, aut alia pars rei pro indiviso. Sic sexcunx, triens, quadrans, semis, quota pars est assis, *l. servum*, *§. fin. ff. de hæred. instit. §. hæreditas, illo tit. in Instit.* Numeralis quæ ad numerum pertinet, ut quatuor pars Arithmetica est duodecim, Alciat. in *l. appellatione, ff. de verbor. significat.* Accidentalis postremo, quæ ut tradunt scriptores, in *leg.* 1. *ff. de leg.* 1. adesse & abesse potest, præter totius corruptionem, ut pupillaris substitutio ad paternum testamentum, *l. penult. ff. quemadmod. test. aper.* Consistit quippe paternum testamentum sine tabulis pupillaribus, ut nemo nescit, & dies pars stipulationis dicitur *l.* 1. *§. diem, ff. de edend.* cum tamen sine die stipulationem recte fieri sit notissimum, §. *omnis, de verbor. obligat. in Institut.* Cætera quæ ad partis tractatum spectant, in *l. ad certam, ff. de servit.* Corras. tractatur.

Pars alia clausulam sive caput edicti significat. *Briss.*

Pars tripliciter, quædam numeralis, alia integralis, alia quota, ut tres, Arithmetica pars est novem. Bart. *l. si mater.* §. *si inter de execut. rei jud.* Ususfructus pars integralis dominii est, sicut paries domus. At triens, quadrans, semis, quota pars est assis. *Spieg.* Pars etiam in tempore dicitur, ait Connan. *l.* 10. *cap.* 6. *num.* 1.

Pars, pro factione usurpatur eleganter. Non autem patrialis pro factioso: tamen vox familiaris est interpretibus. *Spieg.*

Pars potior est illa, quæ major & sanior est, capit. 1. de his quæ fiunt à majori parte capit. Astipulantur D. Augustin. *leg.* 2. *de doctr. Christian.* Spieg.

Pars pro diviso certa est, pars pro indiviso incerta est. Illa cerni & demonstrari potest, hæc non item. Sed quod ad quantitatem attinet, pars pro indiviso alias est certa, alias incerta. Certa si sciatur quota sit, puta tertia vel quarta: Incerta si nesciatur. Illa possideri potest, hæc non item, *leg. locus*, *l.* 3. *§. incertam, ff. de acquir. vel amitt. possess.* ideoque illa usucapi potest, hæc non potest. Cujac. ad *l. si furt. §. incertam, ff. de usurpat. & usucap.*

Pars virilis ea habetur, quæ pro numero profanarum constituitur, cum tot partes fiunt, quot sunt personæ. *Prat.*

Parsimonia optimum vectigal est, tum parens, tum conservans divitias. Novell. *ut determin. sit num. cap. cleric. §. cum vero Deo.* Præterea (inquit Justinian.) si non oportet undique ad

sump.

sumptum possessiones conquirere (nam id insatiabili cuidam avaritiæ, simul & impietati proximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. *Spieg.*

PARTA, id est quæsita. *Briss.*

PARTEM facere dicitur, cujus persona numeratur in partium divisione facienda, *l. 8. §. quoniam, l. 17. ff. de inoffic. test. l. 34. §. si conjunctim. l. 85. si Titio, ff. de leg. 1. l. 68. §. sed si uno, l. 78. §. libertis, de leg. 2. l. 14. in fi. ff. de jure codicill. l. 1. §. si ex tribus, l. 10. §. liberi. ff. de contra tabul. l. 3. §. principem, ff. de suis & legit. l. 1. §. penult. & ult. ff. de collation. bon. leg. 1. §. adversus, ff. si quid in fraud. l. 8. de rebus dubiis.* Briss.

PARTEM JCtus in l. recte de verb. sign. appellat speciem, negat enim usumfructum dominii partem esse, cum tamen sit ipsissima ejus pars, *l. 4. de usufr. l. qui usumfructum de verbor. oblig.* Voluit autem dicere non esse dominii speciem: quæ est interpretatio Placentini, in *l. recte, de verb. sign.* cui nemo, Appellus ait, non subscribit. *Spieg.*

PARTES etiam Jurisconsulti vocant eos, qui inter se litigant, sic pars adversa pro adversario. *l. 6. C. de pact. inter empt.*

PARTES interdum onus significant. Et ita actoris seu petitoris onera, prout ea appellantur, *l. 24. ff. de rei vind.* Briss.

PARTES rei sustinere dicimus is, à quo probatio non exigitur, quique possessoris commodo fruitur. *Briss.* sic &

PARTES defensoris sustinere dicitur procurator, qui cum alieno nomine litiget, ratam rem dominum habiturum cavere non compellitur, sed tantum judicatum solvi satisdare, *l. 45. §. ult. ff. de procur.*

PARTEM quoties non constat de minore minimave actum esse, dimidiam accipimus. per §. *partitionis, in l. nomen filiarum, 164. ubi vide* Gœdd. *de verb. sign.* Velut in eo qui partem fundi promittit, vel alio simili, dubioque casu. Unde cum quis ab altera se parte electum ait, non minus quam dimidia sit, intelligemus *gl. c. si priusquam. 28. distin.*

PARTES & Species diversa sunt. Aliud sunt species, aliud partes, item partium multiplex ratio. Species est generis ipsumque dividit & ita ut ejus nomen retinent, nec eo perempto manere potest quia eo posterior est, ab eoque causam vitamque habet, ut animalis species sunt homo & brutum: homo est animal, & si animal nullum sit ne homo quidem ullus esse possit, cum prius sit animal esse quam hominem. Pars vero est totius, quod ipsum conjungit inter se, & complectitur, nec ejus nomen suscipit: & illi extincto tamen subsistit, quia tempore prior est, cum ab ea tamen fabricatum sit, & compositum: ut domus partes sunt tectum, paries, fundamentum, harum partium conjunctione totum existit. Ideoque & has partes prius fuisse quam domum necesse est, & hac destructa adhuc tamen fieri potest ut existat: non contra: neque ulla istarum partium domus appellatur, Conn. *lib. 4. c. 3. n. 7.*

PARTES dicuntur, in quas dividitur totum. Quam partem à pari dictam existimant, quod partes simul junctæ, pares, hoc est, æquales sint parti. Alii à pario, sive parto, quod pars à toto deducta, quasi parta sit. Alii à parum, quod pars parum quidem sit respectu totius. Quid autem veniat partis appellatione, Bart explicat. in *l. si plures. de damn. infect. & l. 1. Cod. quan. & quib. quart. pars deb. lib. 10.*

PARTES suas interponere apud Justin. *tit. de satisd. tut. §. 1.* nihil aliud significat quam autoritatem & officium. Sic Ulpian. in *l. si in aliquam Digest. de offic. procons.* Omnium (inquit) partes qui Romæ jus d cunt, ad ipsum pertinent, & C c. *in Varr. act. 3.* Non sunt meæ partes id facere, *l. & summ. §. ult. ff. de pactis* ibi prætoris partes necessariæ sunt. Aldobr. *d. tit. Inst.*

PARTHIARII, Parthicarum pellium negociatores. Aliqui & hoc nomine dici possunt, qui ex celeberrimo Carrarum emporio (is in Parthis vicus est) negociabantur. Alciat. in *l. negotiatores, 7. C. de excus. mun. lib. 10.* Parthiarii negotiatores Imperatori deservientes à muneribus excusantur, Cujac. in *d. l. 7.* Parthicarii legit.

PARTIARIA pecora, id est, ut fœtus eorum certis portionibus inter dominum & pastorem dividantur: inquit Imperat. *leg. si pascenda 8. C. de pactis.* Hot.

PARTIARIUS colonus dicitur, qui lucri & damni cum domino particeps est, fructusque fundi cum eo, quasi societatis cujusdam jure, partitur, *l. 28. §. vis major, ff. loc.* ubi ab eo, qui nummis colit, separatur. Quemadmodum etiam nummis & partibus locare, Plin. *lib. 9 epist. ad Paulin.* diversa facit. *Briss.* Etenim qui fructuum parte aliqua colit, partiarius vere dicitur: quia fructus cum domino partitur, ut si nullos collegerit, nullos debeat. Omnes alii dicuntur nummis colere, non quod numerata pecunia pensio quam debent, solvi semper debeat: sed alia certa re quæ pondere. numero, & mensura constat, quæ pensiones pecuniæ nomine designantur, quod recipiunt functionem in suo genere. Conn. *lib. advers. 7. cap. 11. num. 1.* Cato etiam in *lib. de re rustic.* Partiarum calcis coctorem in eundem sensum dicit. Apul. *lib. 4. de Asin. aur.* quæ cum mortali puella partiario majestatis honore tractor. & lib. 8. Domi vero promiscui operis partiarios agebant concubitus. Partiarius legatarius vocabatur, cui pars hæreditatis legata erat: Quod genus legati partitionem vocabant: quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatem, ita tamen, ut lucrum & damnum hæreditarium pro rata parte inter eos commune esset, *§ sed quia haredes, ad fin. Instit. de fideicomm. har.* Ulpian. in *instit. tit. 24. l. 164. §. partitionis, §. de verb. sign. l. 19. § 1. ff. ad Treb.* Briss.

PARTHENON est locus in interioribus tectis separatior vel superior, qui locus à virginum statione sic dictus. Eas enim in ædium secessu olim versari solitas in Parthenone, scribit Antigonus autor Græcus apud Euripidem: nec inde matris aut custodis injussu pedem virgini efferre licebat. In quem sensum Janus Parrhasius interpres doctissimus, refert illud Claudiani de Proserpina loquentis:

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat visere saltus
Præceptis obstricta tuis, tela labor illi.

Hæc annotavit Tiraq. *in 10. l. connub. gl. 1. pars. 10.*

PARTIBUS suis fungi, h. e. fungi suo munere, & officio, *l. tutor qui repertorium, ff. de admin. tut.* Sic partes judicis accipimus, in *l. 2. de his qui sunt sui vel alien. jur. & illud,* Partes suas interponere debet prætor. *Institut. sub fin. tit. de suspect. tut.* Spieg.

PARTICEPS pro filio apud Terent. in Heauton. Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps, id est filius. Connan, *l. 10. cap. 2. n. 1.*

PARTICIPIA futuri temporis præteriti vim significationemque plerumque in libris nostris habent: quod summe notandum est: veluti rei judicandæ

dicandæ tempore, est rei judicatæ tempore: quemadmodum liquido constat ex *l. 5. §. idem Julianus, ff. de liber. leg. l. 7. §. si quis actione, ff. quib. ex caus. in possess. eat. & l. 53. ff. solut. matrim. adhibita. l. 50. ff. de pecul.* Eodemque modo in *l. 27. §. si per filium, & l. 33. ff. de rei vindic. l. 63. §. tempus, ff. de noxalib. action. l. 3. §. in hac comm. conjuncta cum l. pen. ff. de tritic.* rei judicandæ tempus, condemnationis tempus, vel quod lis in condemnationem deducitur, vel quo res judicatur, accipiendum est. *Briss.*

Sic & judicii accipiendi tempus, litis contestatæ seu judicii accepti tempus demonstrat, *l. 2. §. 1. ff. de priv. delict. §. ult. Instit. de perpet. & tempor.* & litis contestandæ pro contestatæ tempus in *l. 31. ff. si cer. pet. juncta l. 20. ff. de rei vind. l. 38. §. si actionem, ff. de usur.* Et testamenti faciendi tempus pro facti testamenti tempore, in *l. 104. §. 1. ff. de leg. 1. l. 33. ff. de leg. 3. l. 26. ff. de alim. leg. l. 29. §. nunc. de lege Vellejan. ff. de lib. bert. & posth.* Et apud Ulp. in *instit. tit. 1. & in §. sed cum aliquis. Institut. de test. ordin.* Quemadmodum & scribendi testamenti tempus interpretabimur in *l. 59. §. si hæres, ff. de hæred. inst. & l. 1. ff. de reg. Cato.* Et furti faciendi tempus in *l. 31. ff. de noxalib. l. 6. ff. de furt.* Et stipulationis interponendæ, id est, interpositæ in *l. 7. ff. jud. sol vi, & l. 121. ff. de verb oblig.* Et tempus dandi pro dati, *l. 89. §. ita scriptum, ff. de hær. inst.* & liberandum pro liberatum in *l. 32. ff. de milit. test.* Briss.

PARTICULATIM, id est per partes. *Briss.*

PARTICULONES, auctore Nonio à veteribus cohæredes inter se dicebantur quod partes invicem sibi facerent. *Briss.*

PARTIM, ex parte, vel pro parte, & fere semper geminatum in oratione. Cajus de *just. & jur.* Omnes, inquit, populi, qui legibus aut moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur. *Spieg.*

PARTIS & pro parte stipulationes proprie dicuntur quæ de lucro & damno communicando solent interponi inter hæredem legatarium partiarium, id est, cum quo partitus est hæres. Ulp. *tit. 27. regul.* Briss.

PARTIS appellatio naturalis est vel civilis. Naturalis partis appellatio ad eam partem pertinet, quæ ipso facto ita est secta, ut ex uno toto tot fiant tota, quod factæ sunt partes, quæ pars in jure nostro dicitur divisa, vel pro diviso haberi: Partis civilis appellatio pertinet ad eam partem, quæ secta est non facto, sed jure, uno eodemque toto, cujus respectu partes factæ sunt. Vult. *l. 2. tit. 7. §. fin. in comm. Inst.*

PARTIS appellatione rem pro indiviso significari Q. Mucius dicebat, quia id quod pro indiviso nostrum esset, non pars, sed totum esset: veluti si fundus regionibus divisus sit, pars unaquæque non jam pars fundi est, sed fundus integer, *l. §. 6. si quis partem, ff. com. præd.* Servius tamen Sulpitius partis appellatione & quod pro indiviso & quod pro diviso nostrum sit contineri non ineleganter dicebat. *l. 25. ff. de ver. sign.* Itaque pars alia pro diviso, alia pro indiviso est, *l. 43. ff. de acq. poss. l. 5 ff. de usufr. l. 7 ff. de except. rei jud. l. 64. ff. de evictionibus, l. 7. in fin. ff. quib. mod. pign. l. 4 ff. pro empto leg. 17. ff. famil. ercisc. l. 5. §. ult. ff. commod. l. 4. §. si alter. ff. fin. regun. l. 31. ff. de usuf. leg.* Partis autem nomen dimidiam significat, si non specialiter facta sit partis mentio. *l. 49. ff. de usufr. l. 146. ff. de verb. sig.* Ulp. *in Instit. tit. 24.* Proinde si interrogatus quis in jure hæredem se esse ex parte responderit, si ex dimidia hæres sit, nihil ei nocet responsum, alioquin nocet. *l. 12. si interrogatus, ff. de interrog. in jur. fac.* Briss.

PARTIS hæc sunt adjuncta, debita, certa, legitima, reliqua, virilis. Æque partes, pares, dispares, dominicæ, hæreditariæ. *Briss.*

PARTITIO. Cic. vocat partitionem aliud quiddam, quam divisionem. Divisio est specierum unius generis enumeratio, ut animalium aliud bos, aliud asinus, &c. Partitio est, quando aliqua res in membra discerpitur, ut corporis partes, aliæ caput, pedes, manus, &c. Quære, Divisio. JCti partitionis voce pro parte sæpius utuntur, ut Ulp. in *l. nomen filiarum 164. §. 1. ff. de verb. sign.* ait, Partitionis verbum non semper dimidium significat, sed prout est adjectum. Potest enim juberi aliquis & maximam partiri, posset & vicesimam & tertiam prout libuerit. Sed si non fuerit portio adjecta, dimidia pars debetur, de cujus legis intellectu vide in ead. l. Gœd. Idem Ulp. in fragm. tradit sicut res singulæ legari possunt, ita universarum summam legari posse: & hanc speciem legati vocari partitionem: veluti Mævius hæres meus cum Titio hæreditatem meam partito, dividito: eoque casu dimidiam partem bonorum legatam, videri. Exemplum autem partitionis antiquum extat in Cluentiana: ubi vide.

PARTIUM Jurisconsulti duo genera constituunt, aliæ namque naturales sunt, aliæ intellectæ. Naturales appello. quæ pondere, numero, mensura constant, quæ oculis cerni tangique possunt: veluti si quis corpus aliquod secare velit, duas partes constituet, quas nemo sensus communis compos, non facile cognoscet. Intellectas dico quæ tangi demonstrative non possunt, cerni tamen animo atque intelligi possunt. veluti si servum aut navem duo communem habeant, partem suam quisque in his rebus obtinet, quam oculis cernere non potest, animo & intelligentia potest. Quod significans Cassellius noster apud Macrobium, mercatori quemadmodum cum socio navem divideret, interroganti respondet. Navem si dividis, nec tu nec socius habebitis, Ulp. *l. 5. ff. de stirp. serv.* Servus communis sic omnium est non quasi singulorum totus: sed pro partibus utique indivisis, v. intellectu magis partes habeant, quam corpore. Ergo partes intellectu Ulpianus eas appellat, quæ animo & intelligentia tantum cernuntur: & earum rerum sunt, quas Pomponius naturaliter indivisas appellat in *l. non amplius 26. §. fi. ff. de leg. 1.* Alias autem partes item alibi numero fieri dicit. h. e. in *l. 29. ff. de sol.* Quum Stichus, ait, & Pamphilus communi servo promissi sunt, non alteri Stichus, alteri Pamphilus solvi potest: sed dimidiæ singulorum partes debentur: atque utriusque rei dominium duobus modis intelligi potest. Sed in nummis, & oleo, & frumento, & similib. quæ communi specie continentur, apparet hoc actum ut numero dividatur obligatio. Eandem divisionem duplicem Papin. notat in *l. 94. ejusd. tit. & l. 66. §. 1. ff. de leg. & fideic. lib. 30.* ubi ait plures in uno fundo dominium juris intellectu non divisione corporis obtinere notat & Paulus in *l. 25. §. 1. ff. de verb. sig.* ubi Servio assentitur, qui partes alias esse dixit pro diviso, alias pro indiviso: Quum Mucius putaret partis appellatione rem pro indiviso significari: nam quod pro diviso nostrum sit, id non partem, sed totum esse: cui consentit Ulp. in *l. 6. §. 1. ff. com. præd.* Aristot. autem in lib. de sensu, hanc quoque divisionem attingit: sed in categoriis planius rem omnem exponit: ait enim Quantitatem aliam continuam, aliam sejunctam esse, continuam cujus partium

partium terminus aliquis communis est: veluti corporis, cujus partes communem habent terminum lineam: aut lineæ in qua partes finem quo inter se cohæreant, communem habeut, punctum scilicet. Itaque poculum cum ansa quantitatis est continuæ uti constat ex *l.* 21. *§.* 4. *ff. de furt.* & pars lancis priusquam erasa sit. *l.* 22. *eod. tit.* Ex quibus intelligi fundum qui inter duos divisus est, quia terminum habet communem, quo inter se partes adaptantur, in quantitate continua numerandum esse: qua de causa non tam in partes dividi fundus à Jurisconsultis dicitur, quam regiones, ut in *tract. ff. si regund.* Sejunctam vero Aristot. cum appellat quantitatem, cujus partes communem terminum non habent, ut in numero. Nam si bis quinque, inquit, sunt partes decem, quinque & quinque nullo communi termino conjuncta sunt, sed secreta & separata: cum ea omnia adjungamus licet, quæ communi specie contineri dicuntur ab Ulpian. *dict. l.* 29. *de sol.* veluti vinum, oleum, frumentum. Nam si duobus amphora vini legata est, sejuncta utrique quantitas legata est. Nam urnæ duæ finem in amphora quo inter se cohæreant, communem non habent, neque duo semimodii in modio neque bis quinquaginta, in centum: quod eodem modo de ponderibus quoque judicandum est. Nam in uncia duæ semunciæ communem terminum non habent. Quantum hoc dejunctum in tesseris & numis quoque intelligitur, quæ si pluribus legata sint, tot habebunt dejunctas & secretas inter se partes, quot erunt legatarii. Qua ex disputatione intelligimus quamobrem Ulpianus ab Ofilio & Trebatio dissentiens, neget eum qui ex frumenti acervo modium, aut ex vini dolio sextarium abstulerit totius nomine furti teneri. *l.* 21. *ff. de furt.* nec magis interesse affirmet inter hanc speciem, quam si quis ex armario rem unam averterit: utramque enim quantitatem sejunctam esse. Quod vero Trebatius dicebat, si quis autem attingat eum totum corpus attingere, Ulpianum non monuit, perspicientem sine dubio, quantitatem illam esse continuam, hanc vero dejunctam. Qua quidem ex dispositione quam necessaria juris studioso Dialecticæ cognitio sit, cujus ignoratione tanti viri, & in jure civili tantopere exercitati parva in re peccarunt, facile intellectu est. Partium autem aliam quoque tradere oportet divisionem, nam aliæ principales dicuntur, quibus sublatis totum interit: aliæ minus principales, quibus ademptis totum tantum manet: ut caput in corpore humano, & pectus & brachia, partes sunt principales: crines autem, & ungues, & supercilia minus principales. Ita intelligendum est quod ait Ulp. *leg.* 13. *§.* 2. *ff. de acceptil.* ubi ait nec cementa, nec fenestras, nec parietem, nec diætam domus esse partes: quum tamen Aristot. tam frequenter domum ex partibus sic definiat, operculum quod ex lapidibus, lateribus, cemento, trabibusque constat. Sed Ulpian. illam partium divisionem spectans, ita disputat, quasi eæ demum veræ partes essent, quibus sublatis totum interit, ut in fundo usufructus perpetuus, & via perpetua, *d. l.* 13. & *l.* 58. *ff. de verbor. obligat.* ubi & in via iter aut actus, in fructu, fructus & usus: in decem bis quinque numerantur. Eas vero quibus ademptis totum nihilominus manet integrum, non esse partes: ut scypho, emblemata: & in domo columnæ marmoreæ: in fundo ususfructus non perpetuus, *l.* 25. *ff. de verbor. signific.* in usufructu, usus: quum possit usus sine usufructu constitui, inquit Ulp. *d. l.* 13. *d. acceptil.* in grege aliquot capita, quibus sublatis & grex manet, & potest usucapi, quum illa nec possideantur, nec usucapiantur, ait Pomp. *l.* 30. *ff. de usurp. & usucap.* Hot.

PARTIUM natura est, ut constituant totum, ut satisdatio, tutio, administratio & rationis redditio, tutelam: radix, truncus, & rami arborem: interrogatio, & promissio stipulationem. *Spieg.* Sic partes domus inter, quæ conjunctæ faciunt, ut id totum, quod inde existit, domus appelletur. Quare neque cementa, neque lapides pars sunt domus: Donellus de evict.

PARTIUM statum existimabit, quod sic Callistratus exponit in *l. generaliter, ff. de offic. præsid.* & Julius in præcedenti. *Spieg.*

PARTUS animalium quorumlibet dicitur. *Briss.*

PARTUS, & ipse actus pariendi est, & ipsa proles: ut partus dotalium ancillarum, est portio dotis, *l. si post divortium, §. fin. ff. de jur. dot.* Itaque partus continentur reditus appellatione, non autem fructus, *l. deducta, §. hæreditatem, ff. ad Trebell. l.* Paul. *ad leg. Falc.*

PARTUS antequam edatur, mulieris portio est vel viscerum. *Ulp.* de ventre inspiciendi. *Maff.*

PARTUM non esse partem rei furtivæ, Scævola *l.* 11. *quæst.* scribit Ulp. *l. partum* 26. *de verb. sig.* Maff.

PARTUS sequitur ventrem, id est, liberi, quo ad statum matris conditionem sequuntur, *l. partum, Cod. de rei vendic. l. placuit Co. de lib. caus. l. idem Pompon.* §. *si equam, ff. de rei vendic. & in cap. dilectus, extra de servis non ordin. conjug.* Quod vero ad honores & dignitates attinet, partum liberi sequuntur, *l. filiam, & l. liberos, ff. de Senat. l. exemplo, & l. eos, Cod. de decur. lib.* 10.

PARTUS sexto mense natus, vulgo quæsitus creditur, non legitimus: secus in se, timo mense. Extat apud Plin. *cap. de pariendi tempore lib.* 7. de quo & Jurisconsf. meminit, *l.* 7. *de statu homin.* Labitur Accurs. dicens justum partum à septimo usque ad decimum mensem finitum, & non ultra nasci. In quem errorem lapsi omnes videntur, teste Salom. non animadvertentes in *l. Gallus*, esse textum apertum. Justum partum etiam undecimo mense nasci. Fugit eos differentia inter decem menses mortis, & decem menses conceptus. De quo idem latius in *d. l. Gallus.* Spieg.

PARTUS etiam non modo in lucem editus, sed & dum adhuc in utero est, appellatur. *Briss.*

PARTUS dicitur edi, concipi, subjici, supponi. *Briss.*

PARTUS ἑπτάμηνος mortuus est, cum tamen ὀκτάμηνος sit immaturus, si quæratur differentiæ ratio, tribuendum id erit occultæ rationi & virtuti septenarii numeri: ac videnda hic omnino erit epistola Ambrosii 39. ad Horantianum. Cujac. *ad Jul. Paul. recepta sentent. lib.* 4. *tit.* 9. *§. septimo mense*: & vide Gothofr. in *not, ad l.* 3, *§. fin. ff. de suis & legit.*

PARTUS monstrosos vel portentosos Paulus videtur appellasse, qui contra humani generis formam editi sunt, cujusmodi Ulp. in *l. ostentum* 38. *ff. de verb. sign.* definivit: Brech. *l. quæret aliquis, ff. de verb. & rer. signif. &c.*

PARTUUM partus. Ulp. *de petit. hæred.* Ancillarum etiam partus & partuum partus, quanquam fructus esse non existimantur, augent tamen hæreditatem. *Spieg.*

PARTUS imperfectus modo spiritum ducens, quantumlibet exiguus, natus tamen censetur, rumpitque testamentum. Ulp. in *l. quod dicitur, ff. de liber. & posth. hæred. instituen.*

PARVI

Parvi refert, ut apud Cicer. & alios idoneos autores, sic apud veteres Jurisconf. qui teste *Ludovico Vive*, scripserunt. *Ulpian*. Parvi etenim, ait, refert ab initio quis dolose in hæreditate sit versatus, an postea hoc facere cœperit. *Spieg.*

Parum est ut non, locutio est idem significans quod parum abest, quin Javol. *l.* 102. *de reg. jur.* Omnis definitio in jure civili periculosa est: parum est enim ut non subverti possit. Quod Harmenop. sic expressit, πᾶς νομικὸς κανὼν σαθρὸς ἐστὶν ἀκρίβως γὰρ ἀνατρέπεται. Similiter Demosth. περὶ στεφάνου, τὸ γὰρ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν: Sua vero commemorare beneficia, prope exprobrare est: quam sententiam usurpat & Terentius. *Hotom.*

Parum exaudire, *l. item quæritur*, §. *si tutor. ff. locati & alibi.*

Parvuli dicuntur qui sunt intra annum 25. *l.* 2. *C. de fund. patr. lib.* 11. *Cujac. ad l.* 1. *C. de fugitivis colo. patrim. d. lib.* 11.

Parvum vini in *l.* 21. *in princ. ff. de furt.* pro parum.

Parvum tempus in *l.* 2. *Cod. de secund. nupt.* id est duo menses, Gothofr. in jam *d. l.* 2.

Pasceolus à verbo Græco φάσκωλις & φασκώλιον, quod verbum Festus retinuit, qui scripsit phascola esse, quas alii vocant peras. De qua Turneb. *advers. lib.* 3. *c.* 11.

Pascere est alere & cibaria præstare servis vel jumentis. *Briss.*

Pascuum, pascui (pluraliter pascua, pascuorum) locus est in quo pecudes pascuntur, sive ager, sive pratum, sive mons aut collis fuerit. Est autem pascuorum aliud privatum, & aliud publicum. de quibus abunde satis in *tit.* 60. *lib.* 11. *C. & in tit.* 41. *lib.* 7 *ejusd. C.* tractatum est. Sic pascua loca & pascua sylva dicitur, quæ pascuis pecudum destinata est, hoc est, in quam jus est pascendi causa pecora mittere. Cajus in *l. sylva* 30. §. *fin. ff. de verb. signif.* Item, pascuarii, qui vectigal dant ex pratorum publicorum latione. Dicti, quod ea conducebantur causa pascendi pecoris. *Auct.*

Passa uva dicitur, quæ in sole passa est aduri. Varro & Gothof. ad *l. fin.* §. 1. *ff. de tritic. vino legat.*

Passim est indifferenter, indistincte, promiscue. *Briss.*

Passim admittere. Oppon. Districte denegare. Medium à prætore causa cognita temperari. Ulp. in *l. sed hac. ff. de procurator.* Spieg.

Passim fieri intelligimus, quod ubique, quod undique, quod sine ullo conditionis discrimine fit, *l. palam, ff. de tit. nupt. l. solent*, §. *fin. de offic. proc. l. si ea. C. de adulter. cum simil.* Spieg.

Passum, vinum illud est, quod ex uvis passis conficitur. Nam ab igne decoquendo patitur. Ulp. in *l. si quis* 9. *in princ. de tri. & vin. leg.* Passum, inquit, nisi contraria mens sit, intelligitur. Proculus *eod. tit. l. qui vinum*, 16. §. 1. Cui dulcia legata essent, omnia hæc essent legata, mulsum, passum, defrutum, & similes potiones. *Nebriss.* Est enim passum inde dictum, quod fieret ex uvis passis, quæ in fiscellam includebantur, mox contusæ prælo subjiciebantur, unde passum effluebat, in Africo frequens. Corn. Celsus *lib.* 2. *de re medica*: Mulsum quo plus melius habet: defrutum quo magis incoctum: passum, quo ex ficciore uva est, eo valent ut Servius in 2. Georg. Passum decoqui credidit, & idem esse quod defrutum, satis evidenti errore. Forcatul. in *pen. juris civilis*, *c.* 6. Passum, inquit Varro de vita populi Romani apud Nonium, nominabant, si in vindemia uvam diutius cocte legerent, eamque passi essent in sole aduri.

Passus, sunt quinque pedes, quantum scilicet passis, id est, apertis brachiis efficere quis potest, unde & passus dictus, ut testatur Alciat. interpretans *l. quinque pedum, Cod. fin. regund. & cap.* 18. *libr.* 1. *parerg.* Isidor. autor etymologici præbuit ansam Azoni & Accursioque haud recte intelligendi jam *d. l.* 5. *pedum.* Nec etiam verbis legis, Critini expositione convenit. *Spieg.*

Passus est, quantum homo passis pedibus ambulando conficit. Annotavit Philander sex passuum discrimina, & differentias. Est enim passus qui continet vestigium & spatium, i. e. pedes duos. Alius duo vestigia & medium intervallum, id est, pedes duos & dimidium. Tertium genus passuum, duo vestigia cum intervallo uno continet, aut contra, id est, pedes tres. Quartum duo spatia cum totidem interjectis vestigiis, id est, pedes quaternos. Quintum tria intervalla cum vestigiis duobus, aut contra, id est, pedes quinos. Sextum, vestigia tria cum totidem intervallis, id est, pedes senos. Græci ὄργυιαν appellant. Brech. *l. mille passus, ff. de verb. & rer. sign.*

Pastilium Latini vocant, quod Græci emplastrum dicunt, quanquam inter hæc discrimen notatum sit à Cornelio Celso *lib.* 4.

Pastina instituere in *l.* 7. §. *ult. ff. solut. matrim.* Quæ & pastinationes in *l.* 79. *ff. de verbor. signif.* Pastina autem fieri tribus generibus, Palladius *lib.* 2. *tit.* 10 docet, aut terra in totum fossa, aut sulcis, aut scrobibus. *Prat. Briss.*

Inde Pastinandus fundus in *l.* 15. §. 1. *ff. quod vi aut clam.* Ubi pastinare est agrum fodere, à pastino ferramenti bifurcati genere, quo semina panguntur. *Prat.* Repastinari porro ex Verrii opinione quam Festus *lib.* 17. refert, is ager dicebatur, cujus natura emendabatur fodiendo, cum ait silvester excolatur, aut lapis molitur frangendo, ut fiat pascuum vel arvum: Vide Columell. *lib.* 3. *c.* 18. ex quo emendandus est Isidorus *lib. ult. etymol. cap.* 14. apud quem in pastini definitione sparguntur pro panguntur corrupte in impressis, non item in scriptis codicibus legitur. Pangere autem defigere est, interprete Festo: & semina surculi sunt vitium, qui ferramento illo bifurco, quod pastinum vocant, terræ infiguntur. *Briss.*

Pastinaca putatur esse piscis nomen, ex eo inventum quod telum quasi pastinum habeat: Pastinaca herba, quod pastinum referat, & tanquam habeat. Turneb. *advers. lib.* 8. *c.* 23.

Pastinare, est vineis ponendis locum præparare. Is cui fundum pastinandum locaverat, lapides sustulit *l.* 15. §. 1. *ff. quod vi aut. clam.* Briss.

Pastinatio, est pastinandi actus, quem eleganter indicat Columella *c.* 18. *lib.* 3. Pastinationis vocabulo utitur Paulus, *l. impensa, de verb. signific.* Sicut arbusti pastinatione ultra quam necesse fuit: Vide Alberic. in ead. dictione. *Spieg.*

Pastophoria & Pastophorum sacerdotum ædes, de quibus Apul. lib. 11. de asino aureo. Dicti Pastophori à pasto Pallio ferendo. Pastophoros demum Venus appellata quod thalamum nuptialem curet & administret. Sunt qui deflectant à Pallio. Παστὰς thalamus nuptialis dicitur, qui alio nomine Νυμφεῖον. De Pastade venereo thalamo Leonides. Nymphia & hæc cubicula sponsorum dicuntur Lampridio, cæteris Joan. Bapt. in *comment. epist.* Sidon. Apollinar. ad Aumastrum. *lib.* 5.

Patareni in Authent. Gazatos, Cod. de hæret. referuntur inter hæreticos. Alii ibidem legunt Patharenos, alii Patharinos, alii Patrinos.

Pate-

PATEFACTUM exemplar testamenti, & patefactæ tabulæ, quando dicantur *l. si in duob.* 10. *ff. quemad. test. aper.* Prat.

PATER est à quo nascitur initium generis, itaque is paterfamilias vocitatur: Pater autem dictus eo quod patratione peracta filium procreet. Patratio enim est rei venereæ consummatio. Lucret. Et bene Patra Patrum. Verum hallucinatur Isidorus. Lucretio enim ex cujus *lib.* 4. hic versus petitus est, nunquam hoc monstrum verbi Patra in mentem venit, sed apud eum scriptum est.

Et bene parta Patrum fiunt anademata mitra,
Briss.

PATER est juris civilis, Mater est naturæ. Mater est quæ peperit. Pater est quem justæ nuptiæ faciunt patrem. Illa certissima, hic incertissimus, Conn. *lib.* 2. *c.* 11. *n.* 6. Adde Bald. *comment. super Justinian. Instit. lib.* 1. *tit.* 10. *de nuptiis.*

PATER & filius una censetur persona, *l. fin. Cod. de impud.* Unaque caro. *c. contra dicimus,* §. 1. *caus.* 35. *q* 3. Corras. 4. *Miscel.* 9. 2.

PATER quasi patriæ is est, discussor pecuniæ publicæ operumque publicorum, *l.* 1. *C. de rat. oper. publ. l. ult. C. de infant. expos. l.* 1. *C. de aleat. l.* 1. *C. quib. mun. exc. lib.* 10. *l.* 2. *Cod. de debit. civit. lib.* 11. *Nov.* 17. 85. 128. 160. Cujac. ad *leg.* 3. *C. de iis, qui sponte munera susceperunt, lib.* 10.

PATER est juxta Jurisconsultos quem justæ nuptiæ designant, *l. quia certa, ff. de in jus voc.* sed proles non semper facie maritum patientis exprimit, sed interdum avum paternum, aut maternum, interdum aviam, interdum patruum, aut propatruum, *Spieg.* est autem hoc vocabulum non solum naturæ, sed & religionis & reverentiæ: unde & Dii omnes patres appellabantur, ut inquit Servius & Virgil.

Huc ades ô Lenæe pater - Sal.
Delecti quibus corpus annis infirmum, ingenium validum sapientiæ erat, reipub. consulebant, ii vel ætate, vel curæ similitudine patres appellabantur.

PATER quæ filio emancipato studiorum causa peregre agenti subministravit: si non credendi animo misisse fuerit comprobatur, sed pietate debita ductus, in rationem portionis quæ ex defuncti bonis ad eundem filium pertinuit, computaria æquitas non patitur. *Prat.*

PATER inter filios potest dividere bona, & eam divisionem testamento confirmare: & cavere ut æs alienum, quod unusquisque eorum habet, sive habebit, solus sustineat, Scævol. in *l. ex parte* §. *fin. fam. ercisc.* Prat.

PATER patratus unus ex Fæcialium collegio dicebatur, cujus munus erat, cum pax aut fœdus facienda essent, verba facere.

PATERFAMILIAS dicitur quicunque Familiæ princeps est, sub quo reliqui subsunt suo quisque ordine, nec alium locum quam sui ordinis tenet. Conn. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 2. Patresfamilias item dicuntur qui suæ potestatis sunt, sive puberes sint, sive impuberes, habentque id juris, ut si natura non possunt, adoptione ubi liberos procreent. Con. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 1. & *c.* 15. *n.*-5.

PATERFAMILIAS inquit Ulp. in *l.* 195. *de verb. sig.* appellatur, qui in domo dominium habet, recteque hoc nomine appellatur, quamvis filium non habeat. Non enim solum personam ejus, sed & jus demonstramus. Denique & pupillum patremfam. appellamus. Et cum paterfam. moritur, quotquot capita libera ei subjecta fuere, singula familias incipiunt habere, eique pro parte præsunt. Itaque alibi patresfamiliarum definiuntur, qui sunt suæ potestatis, sive puberes, sive impuberes. *l.* 4. *ff. de his, qui sunt sui vel alien.* Nam filii cujuscunque ætatis sint, morte patrum sui juris effecti patresfam. sunt *l.* 5. *ff. quando dies leg.* Hinc. Tert. in *lib. de virg. veland.* Materf. ait vocatur, licet virgo; paterf. licet investis; paterf. etiam si servos manumissos, *l.* 14. *ff. qui test. fac.* In hoc autem verbo considerandum est, veteres ad detrahendam invidiam, patris magis quam domini nomen principi familiæ indidisse. Quod & Tert. in apolog. notat: Gratius, ait, est nomen pietatis, quam potestatis. Etiam familiæ magis patres, quam domini vocantur. Et Senec. *lib.* 6. *cap.* Ne illud quidem, ait videtis, quam omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerunt, dominum patremf. appellantes, servos familiares. Quem totum Senecæ locum Macrobius suppresso auctoris, unde hauserat, nomine, *libr.* 1. *Satur. c.* 11. transtulit. Hinc Martial. locus lib. 1. epigram.

Uxorem habendam non putat Quirinalis
Cum vult habere filios, & invenit
Quo possit istud more? futuit ancillas.
Domumque & agros implet equitibus vernis
Paterfamilias verus Quirinalis.

Festus quoque *lib.* 6. ducem & principem generis patremfamilias appellatum scribit. Patrem autem familias, & familiæ Latinis dictum, Priscian. *lib.* 6. exemplis probat. Briss.

PATERFAMILIAS is quoque dicitur, qui in domo aliena, in uxorem, liberos & libertos suos veluti dominationem exercet, licet nullius rei proprietatem habeat, ne sui ipsius quidem: nam nec sui proprietarius est, qui sui juris suæque potestatis est. At retro etiam qui neque liberos, nec uxorem, nec libertos, nec mercenarios ullos, sed servos tantum in dominio suo habet, is quoque paterfamilias servis dicitur: Vide Lactant. 4. *Instit.* Prat. *ex* Cujac. 10. *observ.* 16.

PATERFAMILIAS his dotibus prædicatur, bonus, prudens diligens. *Briss.*

PATERNA pro bonis paternis, in *l.* 9. *ff. de jur. milit.*

PATERNOS libertos, ut Paulus ait de verb. signific. recte videmur dicere nostros libertos. Liberorum nostrorum libertos, non recte libertos nostros dicimus *Mass.*

PATERNUM est officium dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie, *l. ult.* §. *utramque, ff. de dot. promiss.*

Πάθη motiones dicuntur, quæ facile dissipantur & evelluntur, non autem patibiles qualitates: quia ex iis nulli quales nominantur. Neque enim quem pudor rubore afficit, ob id ipsum ruber dicitur, nec qui metu pallet, pallidus. Eo modo non quæcunque pro tempore adsunt prædiis commoditates, jura prædiorum appellantur, sed quæ perpetua & connexa sunt: ita ut nunquam aut vix tolli possint, quia hæc demum jura sunt, ex quibus ipsa prædia qualiter se habent, *lib.* 4. *c.* 7. *n.* 8.

Πάθος ait Gothof. ad *l.* 5. *ff. de ædil. edict.* est aversa à recta ratione contra naturam commotio, Zeno apud *Cic.* 4. *Tusc.* & *libr.* 3. motum quemque in animo turbidum vocat.

PATIENTIA, inquit Cicero, est honestatis aut utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium, voluntaria ac diuturna possessio. In jure tamen patientiæ verbo tacitus consensus intelligitur, *l.* 6. §. *si passus, ff. mandat.* Prat.

Πατραδέλφη, vide supra, Μάμμη.

PATREMFAMILIAS æstimamus ex familia, non quam de facto jam habeat, sed ex jure familiæ habendæ. Unde fit, ut paterfamilias interdum habeat alios suæ potestati subjectos, qui tum

tum familia ipsius contineri dicuntur: interdum vero ipso quidem facto nullos ejusmodi habeat, habeat tamen jus habendi, & quidem sibi habendi, quod & ipsam familiam denotat. Vult. *in comment. Instit. l. 1. in pr. tit. 8. n. 6.*

PATRES, Romulus qui primus rerum potitus est Romæ, centum sibi delegit senes omnes & maritos, à quibus petere posset consilium administrandæ reipubl. ab ætate Senatores, ab honore patres dictos: his enim bonorum præmiis sperabat se posse reliquos omnes cives ad voluntatem matrimonii inducere. Nec inanis est quorundam conjectura, eo numero contentum eum fuisse, non quod satis esset, sed quod illi centum soli erant, qui certos haberent liberos, & patres vere possent appellari: Salust. *in conjur. Catil.* Delecti, inquit, quibus corpus annis infirmum, ingenium, sapientia validum erat, reip. consultabant, hi vel ætate vel curæ similitudine Patres appellabantur. Festus: Patres dicti sunt, inquit, quasi sunt patritii generis conscripti, qui in Senatu ex equestri ordine sunt scriptis patribus adnotati Prat. Connan. *lib. 1. c. 12. n. 1.*

PATRES conscripti, L. Tarquinius rex creatus, partim sibi timens ab Anci filiis, partim ut hoc genere beneficii remuneraretur eos, quos studiosos sui in adipiscendo regno cognoverat, centum alios Senatores conscripsit, qui minorum gentium, & conscripti patres sunt vocati. Connan. *d. lib. 1. c. 2. n. 3.*

PATRES conscripti vocantur, qui in consilium Senatumve eligebantur, Dicti, quasi ex omnibus patribus peculiariter collecti & conscripti essent, ut vice omnium publicis consiliis præessent, Gœdd. *in commen. ad l. plebs est, 238. ff. de verb. sign.*

PATRES patrati, id est, perfecti.

PATRES patriæ ideo dicti, quod eam quam patres in filios potestatem, ipsi in cives haberent. An potius hoc institutum Honoris, quam imperii causa, ut ipsi tanquam patres subjectos admonerent ac amarent ut filios: & cives, principes tanquam parentes observarent. Seneca *lib.* 1. de Clementia latius explicat, cur Principem Patrem patriæ appellemus. *Spieg.*

PATRIÆ lata significatio est, leg. non quod in fin. de pen. leg. nec solis mœnibus terminatur: quin & quandoque patriam de provincia dicimus, *l. uxorem, §. legaverat, de leg.* 3. Complectitur autem in se patria, quicquid ad eam gubernandam est necessarium, id est, totam Politiæ ordinationem, scilicet magistratus, potestates, dominia, &c. hujusmodi. Quod notandum est. Pomp. *l. 2. de instit. & jur.* addens exempla Jurisgentium naturali ratione constituti, hoc est, juris vere naturalis & divini; ut parentibus, inquit, & patriæ pareamus: Vide Oldendorp. *in Divin. tab. præcept.* 4. Spieg.

PATRIA nihil est aliud, quam ejusdem populi natio simul congregati, iisdem legibus vivens & institutis, Conn. *lib. 1. c. 5. n. 5.*

PATRIA duplex est: una originis, altera domicilii: vel triplex, originis, quam Germanam M. Tullius vocat: alia domicilii, & alia communis, ut Roma in orbe Romano, Cujac. 4. *observation.* 12. *& ad leg. 6. §. Grammatici, ff. de excus. mun.*

PATRIA potestas est jus, quod pater habet in liberos. Hanc Aristoteles in Ethicis regio, dominicam vero tyrannico imperio similem esse affirmat, hoc in Græcorum republica, in qua vixit Aristoteles, ut ejusmodi fuerit: in Romana certe Reipubl. jure vetustissimo locum non habuisse ex eo manifestum est, quod haud minus atque dominus in servos, pater in liberos suos potestati suæ subjectos, vitæ atque necis haberet potestatem, *l. in suis, 11. ff. de liber. & posth.* Bodin. *lib. de Rep. c.* 4. Sunt qui existiment potestatem patriam dominica fuisse graviorem, eo quod servus semel venditus exibat è potestate domini vendentis, quod non æque erat in filio, quippe quem ter vendi oportebat, antequam potestate patria liberaretur, idque ex leg. duodecim Tabul. Non placet. Primum enim certum est filiam æque atque filium esse in potestate patria, & tamen una venditione filia fiebat sui juris. Deinde servus vere & reipsa vendebatur, & venditione in alterius potestatem conjiciebatur, filius autem vendebatur, non vere, sed imaginarie, atque ita etiam ut post venditionem tertiam sui juris fieret, quod non tantum non erat ei grave, sed etiam maximi beneficii loco, eo quod per hanc emancipationem in potestate aliena esse desineret, suique juris fieri inciperet. Potestas autem patria etiam nexus paternus dicitur in *leg. cum oportet, §. cum autem. C. de bon. quæ liber.* & potestatis patriæ vinculum, in *l. pactum, C. de pact. convent.* & vinculum familiæ, etiam sacra patris, *leg. fin. §. final. C. ad SCtum Tertull. fin. in princ. Cod. de curat. furt. l. finali. §. fin. C. de inoffic. testam.* & absolutè sacra, in *l. in conjunctione, Cod. de nupt.* Sed utplurimum potestas illa dicitur patria, idque à patre. Soli enim patri, non etiam matri illa competit, *§. fœmina. Inst. de adoptionibus, l. 13. ff. de suis & legit.* Atque ex hac est, ut filius dicatur filiusfamilias, & filia dicatur filiafamilias. Vult. *in comment. Instit. ad tit. de patria potest, in princ. n. 1. 2. 3.*

PATRIA potestas, quomodo dissolvatur: vide eundem Vultej. *ad §. filiusfamilias, Instit. quibus modis potest. solvatur.*

PATRIA potestas, & sui juris esse, sunt contraria immediata. *l. fin. C. de sent. pass.* Est autem patria potestas, jus illud quod pater, vel avus in personas liberorum, qui ex justis nuptiis procreati sunt, habet, *l. potestatis, ff. de verb. sign.* Hoc autem jus proprium civium Romanorum est: quoniam à lege 12. tab. introductum. Sed cum constitutione Antonini, in *l. qui in orbe de statu hom.* qui in orbe Romano sunt, cives Romani effecti sunt, sequitur, ad omnes Christianos hodie illud pertinere Rom. veteres, adeo semper magni in liberos paternum jus fecere, ut regum temporibus, patri filios bis vendere permissum sit: nisi pater ei uxorem dedisset, aut ultro ducere volenti, assensum præstitisset. Ex Alciato, & Bapt. Fulgos. *Spieg.* Plures effectus juris olim patriæ potestatis vide apud Cujac. ad *lib.* 5. Jul. Paul. *recept. sent. tit. 1. in princ.* Vide & omnino Vultejum *in comment. Instit. de patria potestat. in princ. n. 5. & seqq.*

PATRIA potestas in pietate consistit, non crudelitate, & ideo pietatis etiam verbo significatur, *l. ult. ff. si à par. qui man. sit.* Potestas in servos longe alia est. Cujac. ad *l. 132. ff. de verbor. oblig. in princip.*

PATRIAM autem potestatem sacram ac nexu divino copulatam leges vocant. *l. cum in adoptivis, vers. cum enim C. de adopt.* Inde in sacris esse, dicimus, pro in patris potestate, quæ sacra & sancta est *l. fin. C. de bon. mat.* Apud Senecam Tragicum sic Herculem alloquitur Amphitruo.

Per sancta genera sacra, per jus nominis
Utrumque nostri, sive mea alterem putas,
Seu tu parentem: perque venerandos piis
Canos, senecta pace deserta precor.

Seneca

Seneca Stoicus de filio abdicato loquens *lib.* 7. *declam.* naturæ jura facra effe confirmat etiam apud piratas, facit quod vir & uxor participes funt divinæ & humanæ domus *l. adverfus*, *C. de crim. expil. hared.* Forcat. in Necyomant. *dial.* 15. *n.* 1.

Patria fua cuique jucundiffima: Sic Cujac. *ad l.* 4. *Cod. de delat.* Patria, inquit, nobis omnibus carior effe debet, quam nofmetipfi. Extat apud Scævol. *de leg.* 3. *in l. qui habebat*, elegans thema Græce fcriptum, à noftro Haloandro eleganter quoque verfum his verbis: Quo magis dulciffima patria mea fines ac territoria fua tueatur, decerno adfignoque illi univerfa prædia, quæ in Syria poffideo, cum omnibus quæ illic funt, pecoribus, fervis, fructibus reconditis, omnique apparatu. Quæfitum eft, an & prædia, quæ pignori habuit teftator, patriæ fuæ reliquiffe videatur: refpondit Scæv. non videri relicta, fi modo in proprium patrimonium quod fere ceffante debitore fit, non fint redacta. *Spieg.*

Patria poteftas folvitur 1. morte five patris five filii: 2. quafi morte nimirum, exilio vel deportatione, 3. fervitute pœnæ, quæ tamen hodie exolevit: 4. Epifcopatus vel patritiatus dignitate, & cæteris: 5. captivitate, tametfi hoc modo non tam tolli five folvi, quoniam fufpendi dicatur, idque propter fpem poftliminii: 6. Emancipatione, hodie fimplici acceffione ad judicem: 7. adoptione. Quibus ex moribus Germaniæ adduur. §. *matrimonium five nuptia.* Vult. *l.* 1. *titul.* 12. §. *illud autem fin. n.* 2.

Patriæ, cum nos, noftraque debeamus obligatione quadam naturali, fi quid illi vel acceptorum gratia vel accipiendorum fpe præmiorum & honorum pollicemur, præcedentis caufæ vel fequentis perfectione, naturalis ea obligatio ita roboratur, ut afferat præftandi promiffi neceffitatem. Connan. *lib.* 5. *c.* 8. *n.* 2.

Patriarchæ primis temporibus, h. e. per annos circiter 400. dicebantur iidem, qui & Metropolitæ & Archiepifcopi, & Primates: ut ex primis 6. veteris Ecclefiæ Conciliis intelligitur. Sed cum Epifcopus Conftantinop. propter urbis fuæ dignitatem (in qua fcilicet fedes imperii erat) obtinuiffet, ut Afiæ, Ponto, & Thraciæ præeffet (ficut ex Conftantinopolitano fecundo & Chalcedonenfi apparet) Trium-viratus in Ecclefiam invectus eft: ut Alexandrinus Africam, Romanus Occidentem, Conftantinopolitanus partem Europæ & Afiam prope univerfam obtineret: præter perpaucas Ecclefias, quæ dicit caufa Hierofolymitano relictæ funt propter urbis auctoritatem & dignitatem. Qua de caufa ipfe quoque paulo poft in hunc ordinem eft cooptatus. Itaque Quatuor-viri tum primum regendæ Ecclefiæ conftituti funt, qui fenfim Patriarcharum & Archiepifcoporum nomen, quod omnibus (ut dixit) Metropolitis antea commune fuerat, fibi proprium ac peculiare fecerunt. Id quod ex hoc fecundi Conftantinopolitani Concilii can. 36. facile intelligi poteft: quem ita vertit Hot. 'Renovantes, quæ à 150. fanctis patribus, qui in hac à Deo fervata regia urbe conventum egerunt, & fexcentorum triginta qui Chalcedone congregati fuerunt inftituta funt: definimus ut Conftantinopolis fedes parem habeat dignitatem, fed antiquioris Romæ, ut Ecclefiafticis negotiis, æque atque illa magnificetur: cum fi poft ipfam fecunda, poft quam Alexandrinorum magnæ urbis, & poft hanc, Hierofolymarum Epifcopus fuccedat. Quem locum perfidiofiffime converfum Gratian. in decretum fuum retulit, *dift.* 12. *cap. renovantes. Juft.* qui fuit æqualis temporum illorum, cujufque imperio concilium illud coactum eft, Nov. *conft.* 123. paulo apertius id declarat: Κελεύομεν, inquit, τὺς μὲν μακαριωτάτης ἀρχιεπισκόπης καὶ πατριάρχας τῦτ' ἐςὶ πρεσβυτέρας ῥώμης, καὶ Κωνςαντινοπόλεως, καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως, Ἱεροσολύμω, εἰ μὲν ἡ συνήθεια ἀνέχει, & quæ fequuntur. Id eft, jubemus beatiffimos Archiepifcopos & Patriarchas, h. antiquioris Romæ, Conftantinopolis, Alexandriæ, & divinæ urbis, five Hierofolymarum Epifcopi: fiquidem confuetudo eft, &c. In Chalcedonenfis quoque Concilii capitul. 28. fcriptum eft hoc modo, ut idem vertit, ubique leges fanctorum Patrum noftrorum fequentes, eadem & nos definimus ac ftatuimus de dignitate & amplitudine fanctiffimæ hujus Ecclefiæ Conftantinopolis, novæ Romæ. Etenim fedi antiquioris Romæ, quia tunc civitas illa regnabat, Patres noftri merito primum honoris gradum attribuerunt. Atque eadem confideratione moti, C. L. Deo amantiffimi Epifcopi parem honoris gradum attribuerunt novæ Romæ, fedi fanctiffimæ, decernentes merito, ut ea civitas quæ tantum honorem adepta eft, ut fedes effet Imperii, & Senatum haberet, & parem dignitatis gradum obtineret, atque antiqua fedes Imperii Roma obtinet, etiam in Ecclefiafticis negotiis parem atque illa honorem ac dignitatem obtineat, cum poft illam fecunda fit. Juftin. autem *Nov.* 123. Si qui inquit, ejufdem fynodi religiofiffimi Epifcopi aliquam inter fe controverfiam habeant, five de jure Ecclefiaftico, five de quibufdam aliis rebus: primus Metropolitanus ipforum cum aliis duobus de fancta fynodo Epifcopis rem dijudicato. Et nifi utraque pars judicatis acquiefcat, fed appellandum putet, tum beatiffimus Patriarcha illius diœcefeos audientiam ipfis accommodato: & illa definitio quæ Ecclefiafticis canonibus & legibus concordant, neutra parte contra ipfius fententiam contradicere queunte. Et multa paffim in hanc fententiam. Ex quibus manifefto conftat, Patriarchas (ut dicimus) in fuis patriarchiis & præfecturis fummum jus habuiffe, nec alterum altero fuperiorem fuiffe: fed cum fummam finguli poteftatem haberent, appellationum fine patriarchiæ terminis circumfcriptos ac conclufos fuiffe. Illud quoque aperte conftat, Patriarchas quatuor conftitutos fuiffe, nimirum Romanum, Conftantinopolitanum, Alexandrinum, & Hierofolymitanum. *Prat.*

Πατρικὸν jus, id eft, paternum, five ut ait Paul. patrium: Lucianus in Abdicato appellat *πατρικὴν δυναστείαν* five *ἐξουσίαν*. Livius vero *lib.* 3. *decad.* 3. Patriam majeftatem. Balduin. *tit. de patria poteftate.* Vide infra in verbo Poteftas.

Patrimi five Patrimes, matrimique, quorum patres ac matres adhuc vivunt, &c.

Patrimoniales fundi funt ad patrimonium principis pertinentes fundi, qui vel conductionis titulo vel perpetuo jure tenebantur, ut oftendit *l.* 20. *de extr. munerib. in C. Th.* Sic. *in rubric. de fundis patrimonialib. & rubric. de mancip. & colon. patrimon. & rubric. de collation fund. patrim. libr.* 11. *C. & l.* 13. *Cod. de pred. minor. & l.* 1. *l.* 2. *l.* 9. *l.* 17. *de extraor. muneribus in Cod. Theod.* patrimoniales accipit. Quos fundos, qui colunt patrimoniales, coloni vocantur, *l.* 7. *C. ubi caufa fifcal. rubric. de fungit. colon. patrim. lib.* 11. *C.* Briffon.

In Patrimonialem poffefforem accipe in

l. 4. de annon. & tribut. in C. Theod. Briff.

Patrimonium proprie est, quod nobis à parentibus relictum est, & à majoribus obvenit, Cic. *libro 2. Epist. ad Cælium:* Filio meo, si ulla erit respon. satis amplum patrimonium relinquam memoriam nominis mei. Idem pro Posth. Qui vero duo lauta & copiosa patrimonia accepisset, remque præterea bonis & hostis rationibus auxisset, duo patrimonia posthumus acceperat, alterum à naturali, alterum ab adoptivo patre. Generaliter tamen pro quibuscunque bonis accipitur: ut nomine patrimonii intelligamus quicquid continetur appellatione pecuniæ, *l. rei appellat. de verb. sig.* & in patrimonio nostro rem esse dicamus quoties possidentes exceptionem, aut amittentes actionem habeamus, *l. rem in bonis, ff. de acq. rer. dom.* Simul & ipsa nomina continentur, quemadmodum meorum & tuorum appellatione actiones quoque contineri respondit *Paul. l. meorum, de verb. sign.* Nec obstat quod Pompon. in *l. cum pupillus, ff. rem pup. salv. for.* id quod est in nominibus à patrimonio distinguere videtur: quia strictè patrimonii nomen usurpare, atque ad exactum judicium revocare, specie ipsa quam tractabat, coactus est: de pupillo namque agit ibi, cujus patrimonio id quod in bonis est, non etiam quod est ex bonis comprehendimus. Hot. cæterum eorum duntaxat, qui sui juris, sæ potestatis sunt patrimonium est. Reliquorum peculium veluti patrimonium vocatur, *l. 33. §. 1. & l. 48. in fin. ff. de pecul.* Differt itaque patrimonium à peculio, quod id de patresfam. & eo qui sui juris est, dicatur: ac cum de patrimonio testamento statuerit, inofficiosi querela possit intendi: peculium vero sit filiorumfam. nec ad inofficiosi querelam pertineat. Brech. ad *l. paterfam. ff. de verb. sign.* Gœdd. ad *l. rei appellatio, 5. nu. 21. & seqq. ff. eod. tit.* Adde Balduin. in comm. super Inst. Justin. *lib. 2. de rer. divis.* & adquirendo ipsarum dominio, *tit. 1.*

Patrimonium & hæreditas differunt: Illo namque verbo res ipsæ, hoc jus à patre relictum intelligitur, Cic. *lib. de offic. 1.* Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omniq; patrimonio præstantior gloria, virtutis rerumque gestarum: cui dedecori esse, nefas & vitium judicandum est. Sed consuetudine loquendi res ea deducta est, ut jam plerumque cujus generis bona, sive à patre relicta & adventitia, sive patrisfamilias opera ac diligentia parta eo nomine intelligantur. Sic Ulpian. *l. bona,* de bonorum possessione. Bonorum possessio, inquit, est jus persequendi retinendique patrimonii. Juvenalis.

Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.

Pomponius *l. 112. §. 1. de verb. oblig.* Plerumque idonei non tam patrimonio quam fide æstimantur. *Hotom.*

Patrimonium (à patris memoria, utpote à quo potissimum liberis prospiciatur, ac possessione rerum pervenire debeant, *l. pater, 14. l nam etsi 15. ff. de inoffic. testam. l. cum ratio, de bon. damn.* dictum) pro re subjecta sæpe universas alicujus divitias, bona & substantiam universam significat, veluti in *l. 1. §. item solent, ff. de offic. pref. urb. l. quantum, ff. quod metus cauf. l. 3. §. sed utrum, l si ex causa: §. 1. ff. de minor. l. cogi, ff. ad SCtum Trebelleian. l. sed etsi, §. primo, §. quod autem, ff. de petit. her. l. 2. Cod. de his, qui but ut indign l. 1. ff. de usufr. ear. rer. qua usu consum. l. ut tantum, §. 1. ff. de serv. corr. l. Nescennius ff. de neg. gest.* interdum non solum cujusque substantiam & familiam, & quod habet, sed quicquid in commercio est, vel esse potest, denotat. §. 1. *Instit. de rer. divis.* quandoque etiam illud tantum, quod à parentibus majoribusque nostris accepimus: quo sensu bona acquesta sive acquisita Doct. opponunt patrimonialibus. Andr. Tiraq. *de retract. lignag. §. 32. glos. uni. passim.* Gœd. ad *l. 5. num. 23. ff. de verb. sig.*

In Patrimonio esse, in bonis esse differunt. Cum enim dicitur res esse aut in patrimonio aut extra patrimonium, id ostenditur, res aut posse venire in hæreditatem, aut non posse venire: ut sunt res sacræ & religiosæ. Sed cum dicitur res esse in bonis, tunc possessio quædam demonstratur. Ideoque servitutes, licet sint in patrimonio nostro, neque in bonis tamen, neque extra bona sunt, *l. 1. de usu & usufruct. leg.* In bonis n. non sunt, quia non possidentur: Extra bona etiam omnino esse dicere non possumus: quia per res quas possidemus, quasi servitutes tenemus, Ferret. *tit. de rer. divis.*

Patrimonium, id est, paterna bona, ait Gothofr. ad *rubr. C. de bon. matern.*

In Patrimonium tuum processisse, est in rem tuam versum esse. Goth. ad *l. 10. C. de pred. & aliis reb. min.*

Patrimonium, omnem omnium bonorum possessionem appellamus, etiam quæ à matre proveniunt, quod viri est ea parere & quærere; & quæsita conservare. Connan. *lib. 8. c. 3. num. 6. & lib. 3. c. 2. n. 3.*

Patrimonium aliud est privatum *lib. 8. C. Th. de jur. fisc. l. ult. C. de agr. & man. lib. 11. aliud sacrum l. 1. C. de Indict. lib. 10. l. ult. C. de vect. & com.* quod à re privata separari solet & domibus, ut in edicto 4. & 8. Cujac. ad *Rub. C. de fund. patri. lib. 11.* & Gothofr. ad *rubr. C. de offic. Comit. rer. privat.*

Patris & matris nomen, juris est & potestatis, ut quemadmodum vir dominus Familiæ, ita uxor domina sit. Conn. *lib. 8. c. 2. n. 3.*

Patris appellatione adoptivum non contineri, docuit Bald. in *l. si non speciali, C. de testam.* Cui sententiæ Alex. Imolensis in odiosis subscribit. Lexicon Alberici sic habet: Pater Græce id est, genitor. Et dicitur pater, quia patratione rei Venereæ filium generat. Vel quod melius est, à pantater Græce, id est, omnia conservans. Ejusmodi flosculis abundant Interpretum ætatis illius monumenta: nimirum, quod eam expositionem vocabulorum reddere cogebantur, quam à majoribus suis acceperunt: apud quos Donato Servio, Actoni, Porphyrioni, Festo, Varroni, Marcello, & hujus notæ, successerunt Huignitio, Papias, Catholicon. Brachylogus, Græcismus. Porro quod ad naturam pertinet, semper incertus est pater, Odyss. *lib. 1.* Homerus tradit: illo me genitum dixit pia mater, at ipse Nescio, nam proprium certus scit nomen parentem. Manet etiam hodie vulgi locus, quo dicitur, sapientem esse filium, qui patrem suum norit, ut Erasmus refert in explicatione Adagii, Matris ut capta dicitur, *Spieg.*

Patris nomine avus quoque demonstrari justa interpretatione intelligitur, *l. 201. ff. de verb. sign.* Quod in his maxime verum est, quæ benigne accipienda & interpretatione adjuvanda sunt, utique enim in *l. Julia, de maritandis ordinibus & in l. Julia, de adulteriis,* patris appellatione avus non continetur. *lib. 44. §. 1. ff. de ritu nupt. l. 20. ff. ad leg. Jul. de adult.* Briff.

Patris sacris liberari dicebatur filius qui paterna

terna ditione subtraheretur: ut apud Constant. Horum autem sacrorum vinculum non magnum fuit, nec in iis fuit præcipue patris authoritas, sed in eo quod vitæ necisque & bonorum filii potestatem habuit: ut verisimilius sit ab ejus persona, quæ sancta & sacra est, hunc loquendi morem inductum Connan. *lib.* 2. *c.* 13. *n.* 6.

PATRITIATUS honos fuit Justiniani tempore: Ejus vis à Suida dicitur fuisse, quod legationes ex Senatu mittere consueverant. Cassiod. autem *lib. Variar.* 6. perpetuum eum fuisse honorem significat, & cingulo ornatum, cum jurisdictionem tamen exerceret nullam. Quod à Zenone significari arbitratur Hoto. in *l.* 3. *Cod. de consul.* ubi Patritiatum honorarium Consulatum appellat: Tum & à Cassiodoro hunc Episcopis honorem tribus solitum significari: iis scilicet, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfecti, Patriarchæ dicebantur: Cujus sententiam hanc esse asserit Hotom. ut quando in populi Rom. religione Patrii soli sacrorum procurationem Romuli instituto gerebant, & rex quidam sacrorum esset: non incommodum videretur, si in religione Christiana, qui sacris præest, idem etiam magistratus summi ornamentis atque insignibus decoretur. Observat & Hotom. hoc ex eodem actore Patritiatum non magistratus, sed ordinis nomen fuisse: neque enim unus erat patritius, sed complures, quasi Senatus principes, qui certis antea magistratib. perfuncti erant: denique quales Romæ florente Rep. Consulares, Prætorii & Ædilitii fuerunt: quibus in Senatu curuli sella uti primisque sententias dicere jus erat. Quare quod in *l.* 3. *Cod. de consul.* legimus, Patritiatus honorem cæteris omnibus anteponi, non ita accipiendum est, quasi summus esset aliquis magistratus: primum quia magistratus (ut dixi) non erat: deinde quia Cassiod. in formula patritiatus scribit, consulatum patritiatu superiorem fuisse. Præfectorios, inquit, & aliarum dignitatum viros præcedit, uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis constat assumi: hoc est, ut ipse interpretatur, Consulatui: tametsi verba hæc apud Cassiod. corrupte legantur: nam Unitatum pro Uni tantum vulgo legitur. Præterea præfectum urbis summum omnium magistratuum gessisse constat ex *l.* 1. & 3. *C. de off. præf. Urb.* Et quod Cassiod. de præfectoriis scribit, constat de iis qui jam præfectura functi sunt, intelligendum esse: nomen autem à Rom. patritiorum splendore ductum esse, res indicat. Nam cum ii propter familiæ antiquitatem cæteris antecellerent, & plerunque iis honores mandarentur: translato Constantinopolim imperio, eos senatores qui curulibus magistratibus erant functi, patritios dici placuit. Quibus jus patrumfam. concessum fuisse Cassiod. quoque eodem loco testatur. Hot. Hujus dignitatis seu honoris nullam mentionem apud Latinos autores esse testatur Bud. in *leg. ultim. ff. de senat.* Cæterum Suidas eos quasi communis reipubl. patres appellat. Non itaque hi patritii iidem sunt cum iisdem de quibus paulo post: sed penitus ab iis diversi; id quod advertêre Ferrarius & Aldobr. in §. *filiusfam. Instit. quib. mod. patr. potest. sol.* & Zasius in *titul. ff. de Senat. Aldobr.* dictos existimat non quasi communis Reip. patres, ut Suidas voluit, sed quasi principis *dict.* §. *filiusfam.* in Historia Pauli Forojuliani de rebus gestis Longobardorum, extante in Bibliotheca Vatic. Romæ, hæc forma dignitatis patritiatus constituendæ traditur: patritii dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non ulli personæ nec alicui concedatur ignoto. Sic enim valde notus Imperatori, sit fidelis & prudens, non elatus. Protospatarius veniens ante Imperatorem, osculetur suum humerum, & dicat: Maxime Imperatorum, adest, quem vocasti. Tunc stet ad sinistram Imperatoris illius Hipparchus, quem nos dicimus præfectum, & dicat ei Imperator: cum Protospatario futurum patritium adducito. Dum autem venerit patritius, inprimis osculetur pedes Imperatoris, deinde genu ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, & dicant omnes: Beneveniatis. Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis à Deo ministerium solum procurare; Quocirca te nobis adjutorem facimus, & hunc honorem tibi concedimus ut Ecclesiis Dei & pauperibus legem facias, & inde apud altissimum judicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, & donat ei in dextro indice annulum, & det ei bombacinum propria manu scriptum, ubi taliter contineatur scriptum. Esto patritius misericors & justus, tunc ponat ei in caput aureum circulum, & dimittat.

PATRITII non iidem sunt qui nobiles, ut vulgò creditur. Nobiles enim omnes sunt ex plebeiis, ut in voce Nobilis demonstravimus. Nam, populus Rom. ita distinguitur, ut alii patritii essent, alii plebeii. Patritii, qui eorum Senatorum progenies erant, quos Romulus crearat: hac tamen ætate, inquit Livius, antiquissimæ cujusque senatoriæ familiæ liberi, patritii appellantur: tales erant Clodius, Piso, Catilina, Plebeii vero qui ex populo à Romuleis Senatoribus reliquo dimanarunt, ut C. Antonius, C. Cassius, M. Cicero, T Pomp. Atticus Horum plebejorum alii Nobiles, alii vero Novi homines dicebantur. Nobiles, quorum parentes curuli aliquo magistratu erant functi. Novi, qui primi ex sua stirpe magistratum, curulem erant adepti. Quod Asconii auctoritate verum esse docebimus. Is enim in argumento in orat. in toga cand. Sex, inquit, competitores in Consulatus petitione Cicero habuit: duos patritios: P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, C. Antonium Marci Oratoris filium, L. Cassium Longinum: duos qui tantum non primi ex familiis suis magistratum adepti erant, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem, Solus Cicero ex competitoribus equestri erat loco natus, atque in petitione patrem amisit. Aperte Asconius nobiles in plebeiis numerat, & nobiles à novis hominibus distinguit, qualis erat Cicero, ut illi persæpe objectum est. Itaque Verrem & Hortensium significans Verrina sexta, sic loquitur: Nec ista præclara nobilitas desinat quæri, populum Roman. hominibus novis, atque industriis honores mandare, semperque mandasse. Neque, ut opinor, reperietur quenquam è patritia familia hominem Novum appellari. Itaque nec M. Scaurum, cujus parentes ignoti Romæ & contempti jacuerant, Asconius Novum appellat, sed ei non minus quam novo homini laborandum fuisse. Scaurus, inquit, ita fuit patritius, ut tribus supra eum ætatibus jacuerit domus ejus fortuna, nam neque pater, neque avus, neque etiam propter tenues opes, & nullius vitæ industriam honores adepti sunt: itaque Scauro æquè ac novo homini laborandum fuit. Vide supra Nobiles.

PATRITIOS ait Cincius apud Festum eos appellari solitos, qui nunc ingenui vocentur. Eorum no-

nomen unde fluxerit, Vellejus Patercul. priore volumine his verbis ostendit. Romulus centum homines electos appellatosque patres instar habuit, consilii publici. Hanc originem nomen patriciorum habet. Dicti autem patricii quod patres ciere possent. Plutarchus in *ῥωμαϊκοῖς* τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς καταινεμηθέντας ἀπὸ τοῦ ῥωμύλου πατέρας ἐκάλουν καὶ πατρικίους οἷον εὐπατρίδας ὄντας πατέρας αὐτῶν ἔχοντας ἀποδεῖξαι, τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγραφέντας ἐν τῶν δημοτικῶν συγγεγραμμένους πατέρας ὠνόμασαν. Hic autem non est prætereunda, quæ inter Dionysium & Livium est controversia. Dionysius enim ait Romulum patritios primo, deinde centum ex patriciorum primoribus, qui numero longe plures erant, Senatores fecisse, ita ut vere dici posset, Senator est, ergo patritius: non è contra, patritius, ergo Senator, quum ex Dionysio non omnes facti patritii Senatores lecti essent. Livius vero centum tantum patritios à Romulo factos fuisse, prodit, quos etiam Senatores fuisse refert, Romulique secundam ex Sabinis lectionem omittit. Hos autem à Romulo prima lectione patritios creatos, eos esse constat, qui majorum gentium dicti sunt. Qui verò à reliquis regibus, Brutoque primo consule, minorum gentium. De quo plura Onuphr. Panvinius, in *comm. libr.* 1. Fastor. *de patritiis, & Senatoribus.* Et hæc erat stante Romana repub. verbi hujus significatio. Verum longe aliter Patritii in constitutionibus recentiorum Impp. accipiendi sunt. In his enim Patricii Imperatorum consiliarii, quasi eorum patres, vocantur. Sic enim à Justinia. in *l. ult.* & ibi Cujac. *C. de consulib. libro* 12. *& §. sed filiusfam. Instit.* quibus modis jus pat. pot. & à Nicephoro vocantur *lib.* 13. *hist. Ecclesiast. cap.* 1. *& c.* 4. & à Claudiano, cujus sunt de Eutropio patriciatus honore decorato verba.

——*Præsidium legum genitorque vocatur.*
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

Justinian. Novell. 80. οὐ γὰρ πρέπειν ἐνομίσαμεν τοὺς ὃς ἡμεῖς ἐν τάξει πατέρων ἄγομεν ἡμετέρους, τούτους ὑφ' ἑτέρων τελεῖν ἐξουσίαν. Itaque patritius πατὴρ βασιλέως à Luitprando vocatur *lib.* 3. *de rebus per Europ. gest. cap.* 8. *Sic in l.* 64. *in fin. & l. ult. ff. de decurion. l.* 10. *C. de in l.* 3. *C. ubi Senator.* & in Epistolis Justinianeis patriciorum nomen, patriciatusque dignitatem accipe, Paul. Diac. *lib.* 14. Appendicis ad Eutrop. de Aetio: Nec multo post etiam patritiatus dignitatem consequutus est. *Briss.* & Vult. in *commen. Instit. quib. mod. jus pat. pot. solv. §. filiusfamil.* 3. *n.* 2. 3.

Patrocinium pro advocatione. Si ita sunt literis eruditi, ut patrocinia desiderantibus præstare possit, *l.* 2. *C. de postul.* Briss.

Patrocinia appellari cœpta sunt, cum plebs distributa est inter Patres, ut eorum opibus tuta esset. Inde factum est, ut Patrocinium pro tutela & defensione dici cœperit. *Festus.*

Patrona, proprie non est uxor patroni, licet bonis moribus conveniat: huic etiam reverentiam à liberto exhiberi, & ideo sine venia in jus vacari non debeat, *l.* 1. *C. de in jus voc* Spieg.

Patronatus jus hodie aliter jure civili, aliter canonico accipitur: Nam jure civili appellatur hoc jus quod patroni in libertorum persona bonisque habent, operarum scilicet exactionem, intestati successionem, bonorum possessionem contra *tab. tit. de jur. pat.* Jure vero Canonico jus patronatus (seu advocationem, seu custodiam, seu alio nomine quis illud appellet) est jus idoneos rectores in Ecclesiis instituendos Episcopo offerendi, &c. quod alicui in Ecclesia acquiritur, eo quod ipse, vel ejus autores Ecclesiam posuerint, ædificarint, vel opibus non minimum auxerint, & consensu Episcopi adhibito, ex quo jure, cum utilitate honor & onus simul resultant. De quo Canonistæ *tot. tit. de jur. patr. & in c. quicunque c. decernimus,* 16. *quæst.* 7. Est autem jus patronatus personale, nec personam egreditur, nisi in ea eadem sit ratio & qualitas, quæ in antecessore *l. in omnibus* 68. *l.* Neratius 191. *l. privilegia* 196. *de regul. jur. l. nec adjectis, ff. pro soc.* Gœdd. ad *leg.* 105. *n.* 2. *ff. de verb. sign.*

Patronatus Jus defertur liberis & agnatis patroni, non autem pertinet ad extraneos patroni hæredes. Ad peculium Latini Juniani, quod moriente liberto Juniano patronus retinet, inter hæredes patroni communiter dividitur, ita ut etiam pertineat ad extraneos. Vultejus in *comm. Instit. de success. libert.* §. *fin. num.* 2.

* Patronatus Jus *Pfarrleben*, est potestas præsentandi idoneum ministrum ad ministerium Ecclesiasticum vacans, fundatoribus aliisque similibus personis competens.

Jus illud quâ tale cum superioritate territoriali nihil habet commune, nullamque jurisdictionem tribuit nec in Clerum, nec in parochianos, utpote, qui jurisdictioni Episcopi lege Diœcesanâ subjecti, sed tantummodo facultatem continet, parochum sacro munere dignum cœtui Ecclesiastico intra præfinitum tempus præsentandi, *das vorschlagen.*

Si patronus, v. g. Religionis sit Catholicæ, territorii verò Dominus, qui Ecclesiæ, cui minister præficiendus, Episcopus, A. C. addictus, tunc præsentari debet talis, qui Episcopi, vel ejus qui jus Episcopale habet, censuram sustinere potest, sc. Aug. Conf. addictus, & vice versa. *R. I. de anno* 1555. *§. damit. auch.* Non enim Patrono qua tali jus Religionis juri territoriali adnexum, competit, adeoque nec jus reformandi.

Competere solet jus Patronatus ex dotatione, fundatione vel ædificatione Ecclesiæ, item, ex præscriptione aliisque titulis.

Officia & Beneficia patroni exhibet sequens versiculus:

Patrono debetur 1. honos, 2. onus, 3. Emolumentum,
Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.

(Vid. Finckelius. *Tr. de jure patronatus.* Chr. Weber. *simil. Tract.* Carpzov. *Jurispr. Eccles. Tit. de jur. patron. A. Faber. de Relig. regend. ibique notata.* Gebhard. *de juris. Eccles.*

Patronorum tutela dicitur: Nam sicuti nullus omnino tutor esset, ei dabatur in urbe quidem à prætore urbano, *leg. si quis sub conditione, ff. de testam. tut.* & majore parte Tribunorum plebis ex *l. Attilia Instit. de Attil. tut. Et l.* 12. *tab.* libertorum & libertarum tutela ad patronos liberosque eorum pertinebat. Eo enim ipso, quod hæreditates libertorum libertarumque, si intestati decessissent, jusserat, lex ad patronos liberosve eorum pertinere crediderunt veteres voluisset legem etiam tutelas ad eos pertinere. Quia plerumque ubi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debet, *Instit. de legit. patronor. tut.* Vide Rævard. Variorum *lib.* 1. *cap.* 10. Vide etiam infra Tutela.

Patronos primum vocarunt Romani auctore Zonara in Romulo & Hesychio in verbo πάτρωνες, τοὺς κηδεμονικοὺς καὶ βοηθικοὺς qui & πρόσατας

προςάτης à Græcis appellantur Patronus autẽ quasi pater dictus: eodem modo quo Matrona. Servius in illud Virgilii.

——*Et fraus innexa clienti.*

Ex lege, inquit, 12. tab. venit, in quibus scriptum est, Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto. Sic enim clientes quasi colentes sunt, patroni quasi patres,: tantundem est clientem, quantum filium fallere. Hoc autem ex Romuli instituto, quem ferunt patriciis plebeios commendasse, optione cuique è vulgo data quem vellet patronum eligendi, more ab Atheniensibus repetito, & eam pauperum tutelam patronatum appellatam fuisse: jusque patronatus officiis tum inde apud Romanos durantibus hujusmodi constitisse: nimirum ut patroni clientibus de jure responderent, cujus illi rudes erant & ignari absentium a que atque præsentium curam gererent, adessent in judiciis, omnemque accusatoris impetum sustinerent. Juxta Plauti illud in Menec. Juris ubi dicitur dies, simul Patronis dicitur: quippe qui pro illis loquantur, male quæ fecerint: aut ad populum, aut in jure, aut apud judicem res est. Sic me hodie nimis sollicitum cliens quidam habuit: neque quod volui agere quicquam licitum est: ita me attinuit, ita me detinuit. Apud ædiles pro ejus factis plurimis pessimisque dixi causam. Et fuit certe jus istud patronatus tantæ apud veteres auctoritatis ut contenderit expresse Marc. Cato, patrem primum, deinde patronum proximum nomen habuisse, auctore Gellio *lib.* 5. *c.* 13. Proinde non est dubium quin severe in patronos fraudulentos Romani animadverterint. Sane Dionysius auctor est clientem adversus patronum, aut patronum adversus clientem dicere testimonium non potuisse: nec alterum ab altero accusari, aut inter inimicos numerari: qui quid horum fecisset, teneri eum Romuli lege de proditoribus, eumque ut Diti sacrum, interficere cuilibet liberum fuisse. Atque hujus quidem prisci juris Decem viri etiam nostri aliquam & in suis tabulis memoriam superesse voluerunt. Ideoque jus istud patronatus a Romulo uti introductum fuit, ita in suis quoque tabulis transtulerat, his verbis Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto: quemadmodum Servius Honoratus. & post eum Julius Sabinus exponentes illud Virgilii: Et fraus innexa clienti adnotarunt: Refert idem Sabinus per fraudem in hac lege prævaricationes Urbanum intellexisse, quod Revardo ad omnem fraudem, dolumque malum potius referendum videtur. Et quia patroni ex lege Romuli clientum causis adesse, easque defendere cogebantur, ideo factum est, ut oratores & advocati causarum patroni quoque dicerentur, non solum Philologis, sed & Jureconsultis, ut apud Justinianum in *l. rem non novam*, *§. patroni*, *C de judic.* Patroni tamen & advocati apud Ciceronem plurimum differunt. Nam ut docet Asconius in divinatione, Patronos appellat oratores, advocatos vero Jurisperitos, qui oratoribus juris ignaris in causis, quid juris esset, suggerebant, quemadmodum nunc quandoque causidici civitatis advocatos monere solent. Eos autem in primo de oratore ait à Græcis πραγματικὸς vocari. De quo latius Ferran. *l.* 2 *Explicationum, c.* 6. *ad l. advocati, C. de advocat. divers. judic.*

Patroni autem varie in jure civili accipiuntur. In edicto de in jus vocando, & a finibus titulis, Patronos accipimus eos, qui ex servitute manumiserunt, sive sponte, sive ex necessitate, quoniam rogati fuerant manumittere, vel hac lege emerant, ut manumitterent. Item qui collusiones detexerunt, vel qui præjudicio pronunciati sunt, patroni cum alioquin non essent, vel qui adversario deferente jurarunt se patronos esse. *Briss.*

Patronus fisci. primum ab Adriano Imp. institutus est, ut Ælius Spartanus in ejus vita testatur. Ejus autem munus præcipue bonis in iis quæ fisco commissa essent, exhibito delatore persequendis, versabatur, *l. ult. C de adv. fisc. l.* 5. *C. de delatorib.* adeo ut delatoris quodammodo patronus esset *l.* 5. *§. advocatum*, *ff. de his quæ ut indign.* Solebat autem unus aut alter è numero advocatorum cujusque fori ad id munus deligi, quod annum unum aut alterum gerebatur: quemadmodum ex d. C. intelligitur, quod est de advocat. divers. jud. *Prat.*

Patronus in prædiis Ecclesiasticis dicitur is, qui cum in Ecclesiam insigne beneficium contulit (veluti templum ædificavit, aut magno aliquo proventu illam locupletavit) jus sibi beneficiarii nominandi retinuit, h. clericos pro suo arbitratu deligendi, nominandi & apud Episcopum producendi, ut sine illa productione conferendi beneficii jus nullum Episcopus habeat. Justin. tamen Nov. 123. τῆς ἐκκλησίας jubet, si patronus minus idoneum producat, Episcopi potestatem esse alterum idoneum eligere. Jure Canonico præstitutum est. Patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor mensium, Ecclesiastico sex: quibus exactis integra Episcopo potestas relinquitur. De jur. patr. in 6. Jura quoque patronatus hæc sunt: ut clericum in officio peccantem apud Episcopum deferat, *c. filius*, 16. *quæst.* 7. ut in egestatem lapsus ex eo proventu alatur *c. quicunque* 16 *quæ* 7. *c. nobis de jur patron.* ut id donare permutareve possit: vendere tamen non possit, *c. nemini*, 36. *quæst.* 7. *ex insinuatione, c. ex literis*, *c cum seculum*, *extra de jur. patron.* ut jus nominandi in hæredes ita transeat, ut & in solidum Patroni sint, & universi tamen nominandi jus habeant, *cap.* 1. *extra de jur. patron.* Clem. 2. *eod.* Albertus Krantius libro Daniæ *c. capit.* 2. *ubi* de Valdemaro Daniæ Rege, & Episcopo Roschildensi creando loquitur; Equidem, inquit, & si videretur majorum suorum opibus fundatam Ecclesiam in Patronatu tenere, jurisque plurimum in deligendo Pontifice sibi posse præsumere, &c. *Prat.*

Patronus item pro eo qui feudi auctor est: qui modo dominus, modo senior appellatur: à quo is qui vasallus nominatur, feudi beneficium accipit: qui propterea cliens, interdum etiam clientulus appellatur. Idque ex antiqua fere consuetudine, quam superius attigimus. *Prat.*

Pro Patronis non habentur, contra quos juratum vel pronunciatum est, & qui jurejurando adegerunt, ne uxorem ducerent, & qui servo suis nummis redempto fidem fregerunt, aut contra legem venditionis prostituerunt *l* 8 §. 1. *cum duab ll seqq. ff. de in jus voc.* Quod vero ad successionem intestati attinet, Patronus non est, qui se patronum esse juraverit, atque si patronus pronunciatus sit, tunc enim sententiæ statur *l.* 14. *ff de jure patr.* Sed & hi qui ex causa fideicommissi, vel ex lege in emendo dicta ad libertatem perduxerunt vel qui dotalem servum manumisit, ad legitimam libertorum hæreditatem ut patroni admittuntur, *l.* 3 *ff. de suis & leg.* At in eo legis Juliæ, de maritandis ordinibus capite quo

quo libertæ divertendi à patrono cui nupta est, potestas ademitur, qui ex causa fideicommissi manumisit, vel non suis nummis emit, vel se patronum esse juravit, pro patrono non habetur, *l.* 45. *ff. de ritu nupt.* Quam etiam circa alimenta præstanda interpretationem servari, Ulp. *in l.* 5. *§. si quis à libertis*, *ff. de liber. agn. docet.* Ubique vero Patroni appellatione etiam patrona continetur. *l.* 52. *ff. de verb. sign.* Briss.

Patruelis, à patruo dicti, quod duorum patruorum filii sint. Quoniam qui pater alteri est, alteri est patruus. Sicut sorores patrueles nuncupantur, ex duobus & ipsæ fratribus genitæ. Atque duarum sororum, aut plurium filii inter se Sobrini dicuntur tanquam Sororini: Lege Consobrini.

Patruelis à Consobrinis hoc differunt, quod Consobrini proprie dicuntur ex avunculo aut matertera prognati: Patrueles vero ex patruo Titii prognati: Amitini ex amita, unde Cicero in Ligariana filium Titi Bocchi avunculi Ligarii consobrinum appellat, indeque intelligi facile potest illustris differentia: patrueles quippe non minus quam duo esse possunt, ex fratribus scilicet duobus nati: amitini autem inter se duo esse nequeunt, quam enim amentinum Titias appellat, ab eo consobrinus nominatur, *§.* 4. *de grad. apud Justinianum.* Ita ergo poterit Titius appellari consobrinus, patruelis debebit, amitinus non poterit, quanquam confundi plerumque soleat discrimen: ac generaliter Consobrino pro quibuslibet fratrum ac sororum liberis sicut apud Græcos *ἀνέψιος* usurpari *l.* 16. *Co. de nupt.* Hotom. Connan. *lib.* 5. *c.* 6. *n.* 1.

Patrueles, fratres vel sorores sunt, ait Cajus, qui quæve ex duob. fratribus progenerantur, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de grad. & ad fin.* Got.

Patrum hæ sunt qualitates, & differentiæ, Naturalis, adoptivus, justus, fiduciarius, certus, incertus. *Briss.*

Patruum Plautus appellat patrui magni filium, id est, propiorem sobrino, nam in Pœnulo cum Pœnus Agorastocli dixisset patrem ejus sibi patruelem fuisse, continuo respondens Agorastocles, Mi patrue, salve: & scena insequenti, Patruo advenienti cœna curetur volo, itemque deinceps Hoto.

Patruus est frater patris, *l.* 2. §. 1. *ff. de suis & legit. l. ult. §.* 3. *ff. de grad. & adfin. l.* 5. *ff. unde legit.* frater vero avi patruus magnus vocatur, *l.* 1. §. 4. *l. ult. patruus magnus*, *l. pen. ff. de legit. tutoribus.* Paulus *lib.* 4. *sent. tit.* 11. *l.* 1. *Co. de success. ed.* Proavi vero nostri frater idemque patris vel matris patruus magnus, nobis patruus major est, *d. l. ult.* §. *patruus major*, *l.* 38. §. *Julius*, *ff. de leg. libro* 3. Qui & propatruus à Gajo in *l.* 1. *§. ult. ff. de gradib. & à* Paulo *li.* 4. *sentent. tit.* 11. At abavi frater patruus maximus in *d. l. ult. §.* patruus maximus, qui & abpatruus dicitur, in l. 3. ff. de gradib. & à Paulo in supra citato loco patrueles dicuntur fratrum filii, *l.* 1. *§.* 4. *l. ult.* §. *eod. gradu*, *ff. de gradibus* Isidor. *lib.* 10. *Etymol. c.* 5. Briss.

Pauca dicuntur duo *l.* 1. *de præscrip. verb.* At tria veniunt multorum nomine *l. licet Imperator. de l.* 1. *cum simil.* Spieg.

Pauca verba, ex facti qualitate cognoscuntur. Vide Bartol. in *l. scire oportet in princip. ff. de excusat. tut.* Spieg.

Paucorum significatio variat in jure, nam pendet ex personarum, causarum, rerumque qualitate, tum temporis ratione. Vide Bart. in *l. scire oportet, ff. de excusatio. tut.* Apud Veteres Pauci pro bonis ponebantur: ut multi pro malis, autore Nonio. *Spieg.*

Paulatim, id est, per partes. Paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, *l.* 8. *C. de contrah. empt.*

Paulatim, alias est tractu & successu temporis, *§. sed cum Inst. de testam.*

Paulatim, sensim. *Instit. de rer. divis. §. praeterea*, *in princ.*

Pauliana actio, est actio prætoria in rem, qua creditores in fraudem suam à debitore res alienatas rescissa traditione repetunt. Eadem etiam dicitur actio in factum, *l. ait prætor* 10. *§. quod ait prætor, &* §. *annus*, *l. hac in factum*, 14. *ff. quæ in fraud. cred. l. pen. C. de revoc. his quæ in fraud. credit.* vel quod actiones prætoriæ solent appellari actiones in factum: ut videtur Jason ad *§. item si quia* 5. *n.* 27. *Instit. de actio.* vel quod nova formula, tum nec in personam, nec in rem sit, concipiatur, in qua factum memoretur, ut apud *Hot. in d. §. item si quis*, *num.* 8. vel quod secundum, seu in factum, nimirum alienationem debitoris concipiatur & comparetur, quod magis mihi placet: idque indistincte, sive fraudationis mentio sit facienda, sive non facienda: quomodo Wesemb. distinxisse videtur in *paratit. ff. quæ in fraud. cred. n.* 5. multo minus etiam distinctione observata à Jasone facta, ut si res corporales sint alienatæ, detur Pauliana, si vero in corporales, detur actio in factum quam in *d. §. item si quis*, Mynf. *sing. reprobat. n.* 8. & quidem recte. Nam & corporalium & incorporalium rerum nomine una eademque datur actio, quæ interdum Pauliana, interdum in factum dicitur. Quinetiam vocatur rescissoria & restitutoria: non quod ipsa rescindatur traditione à debitore facta, sed quod post eam demum rescissam, ut luculenter ex *d.* §. si quis confirmatur, detur, atque ita rescissionis sit quasi quidam effectus. Est enim hæc restitutio in integrum, ut definit Paulus redintegrandæ rei vel causæ actio. Quamvis & alio sensu restitutoria dici possit, quemadmodum & revocatoria, nempe ab effectu, quoniam eam rem restitui petimus, ac proinde ab eo, in quem alienata est, revocamus. Vult. ad *d. §. item si quis n.* 7. *& seqq.*

Pauliana actio competit creditoribus fraudatis eorumve hæredibus: ubi non incommode quæri arbitror, utrum hæc actio detur creditoribus non tantum chirographariis, sed etiam hypothecariis; h. e. quibus res alienatæ sint hypothecatæ: quod negat Faber in *d. §. item si quis n.* 22. Angel. *n.* 5. & videtur habere rationem. Creditoribus enim hypothecariis concessum est experiri via juris ordinaria, ut opus non sit ad revocatoriam, quæ juri civili quodam modo est contraria decurrere. Imo, ne decurri quidem posse videatur: quoniam hac actione res in pristinum statum reponitur, quod non fit si ordinarium remedium aliquod suppetat. In hoc tamen communiter itum est, ait Mynsinger. ad *d. §. item si quis*, *n.* 37. hanc actionem ipsis competere, per glossam in *l. debitum*, *ff. quæ in fraud. cred.* Cui etiam maxime assentior: quamvis non videam decisionem illam dicta glo. confirmari. Movet me generale verbum Creditorem in edicto positum, quo cum non distinguantur creditores hypothecarii à creditoribus chirographariis, neque nos distinguere debemus per legem de pretio, *ff. de Publiciana in rem actio.* Neque enim obesse debet creditoribus quod sibi hypotheca caverint, præsertim cum in actione hypothecaria creditor sæpius oneretur probationibus difficilioribus, id notatur in §. *item*

item Serviana 6. & seq. Instit. de act. ut consultius eis sit agere Pauliana. Etsi vero actio Pauliana videatur esse remedium extraordinarium propter restitutionem rei in pristinum statum: ordinarium tamen est, quia restitutio magis spectat ad Judicium præparatorium, quam ad principale, & novum non est, ut de eodem plures simul possint concurrere actiones. Vult. *d. loc. nu.* 48.

PAULIANA actio competit adversus possessorem rei, quin imo adversus ipsum etiam qui fraudem fecit, id est, debitorem, ut evincunt verba edicti relata ab Ulpian. in *l.* 1. *ff. quæ in fraud. cred.* non tamen adversus utrumque ad eundem effectum, sed adversus possessorem quidem, ut vel res revocetur & restituatur; adversus debitorem autem ut revocationem fieri videat, & patiatur, quemadmodum hoc mihi recte declarare videtur Ludov. Manus *lib.* 2. *act. c.* 12. aut in carcerem conjiciatur: quod esse durum scribit Wesemb. in *paratit. de act. & oblig. nu.* 10. Vult. *d. loc. n.* 51.

PAULISPER, pro paulum admodum *l.* 2. *C. de his qui spont. mun. publ. sub li.* 10.

PAULO, idem significat quod parum, vel paulum, *l. tutor. §. cum hæres, ad Vellejan.* Paulo, mox, statim, cum parvo intervallo Paulo ante, pro nuperrime. Auth. *quibus modis natur. in prin.*

PAULUS Castrensis, Jurisconf. nobilis Patavii, Florentiæ & Bononiæ jura interpretatus est, editisque libris quamplurimis, Patavii tandem anno 1437. prid. Calend. Mart. vitæ supremum diem confecit. *Prat.*

PAUPERIES damnum est sine injuria facientis datum, ut cum animal, quod sensu & ratione caret, damnum intulerit, *leg.* 1. *si quadrup. paup. fecisse dicat.* Vide Paul. *libr.* 1. *Sent. tit.* 15. Festus *libr.* 14. Pauperiem damnum definit esse, quod quadrupes facit. *Pratejus.* Si igitur damnum quadrupes dederit, nascitur actio quæ vocatur de pauperie: Eaque directa est, si animal quadrupes paup. fecerit, utilis, si bipes. *l. penult. Digest. si quadrupes paup. fecisse dicatur*, sed de hac actione vide Vultejum in comment. Instit. eodem titulo.

PAUPERIES est ipsa paupertas. Horat. in Epistolis.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

PAUPERIOR non est, qui non acquirit, sed qui patrimonium dilapidat, *l. si sponsus, §. si maritus, ff. de don. int. vir. & uxor. vide item. l. si vir. uxori, ff. pro donato.* Spieg.

PAUPERIOREM fieri & locupletiorem adversantur. *Briss.*

PAUPERRIMUS ad opinionem refertur. *l. hereditatem §. filius ff. de castr. pecul.* Spieg.

PAUPERTAS est ipsa pauperis conditio. Quotuplex illa sit. Barthol. explicat *in Memoricis libr.* 1. An vero & quibus casibus prosit, tractat in *l. illicitas, §. si de offic. præsid.* Spieg.

PAUPERTATEM (aper. in *libr. de Orthographia*) à pauperie eo separat, quod paupertas ipsa conditio sit, Pauperies vero damnum: Sic in *leg.* 14. *in fine, ff. de præscr. verb.* & apud Paulum *libro* 1. *sent.* 15. hoc verbum exaudiendum est. Pauperes quod ad accusationem perferendam attinet, habentur, qui minus quam 3. aureos in bonis habent. *l.* 10. *ff. de accus.* Cui conveniens est, quod Constant. *li.* 1 *Epit. tit.* 6. scribit οἱ πένητες οὐ μαρτυροῦσι πένης δέ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα νομίσματα. Plane excusationibus tutorum ob paupertatem antiqui crediderunt hujus rei definitionem arbitrio æstimationique judicis committendam, *l.* 9. *ff. de excusat. tut.* §. sed & ob paupertatem, *Instit. eod.* Briss. & Bart. ad *d. l.* 10. *ff. de accusat.*

PAUPERTINUS, Apuleiana vel & priscorum pro tenui & paupere, uti Marcellus annotavit, &c. Joan. Baptist. in *comment. Epist.* Sidon. Apollin. ad *Hesperium. lib.* 2.

PAUPERUM appellatione, etiam continentur qui in reatu sunt vulgo carcerati pro maleficio vocantur, *l. Julius, C. de Episco. aud.* Spieg.

PAVIMENTUM ipsum domus fundamentum: dictum à paviendo, id est, tundendo, sive feriendo: quod dum fiunt pavimenta, pluribus simul diebus feriuntur & tunduntur, ut solidiora sint, & ne rimas faciant. Vide *l. si foramen, ff. de serv. urb. præd.* Plinius indicat, apud antiquos pavimentorum genera multa fuisse *cap.* 25. *lib.* 36. Spieg.

PAVO, qui & pavus avis vulgo nota, *§. pavorum, Institut. de rer. divis.* Alberic.

PAUSA, quies, cessatio, Lucretio, Apulejo. Unde Pausarius Senecæ, quæ pausam facit: vel potius ut ipse interpretatur, qui voce temperat impetum remigantium, *Epist. pen. l.* 7. Spieg.

PAX, i. humanarum rerum tranquillitas, à pactione appellatur *l.* 1. *in princ. ff. de pact. dissentiis vis cap.* 1. *de treug. & pact.* estque vinculum charitatis *no. cap. novit. de judic. extra.* Briss.

* PACIS Publicæ Constitutio, Pax in Imperio nostro est vel *Religiosa* seu Religionis, vel *prophana*, seu Imperii, illa dicitur *der Religions Friede*, hæc prophan. *oder Landfriede. R. J. de anno* 1555. *§. letzen demnach* 14. *R. J. de anno* 1591. §. *als dann wir.* 94.

PAX prophana, vulgò *publica* dicta, (*Landfried*) est sanctio pragmatica, perpetuo valitura unanimi Imperatoris & Ordinum Imperii, de sibi invicem vim publicam non inferendo, sed inferendam aut illatam mutuis viribus removendo, consensu inita.

Constitutio hæc originem suam accipit ab Imp. Maximiliano I. *anno* 1495. qui eam postea promulgavit, confirmavit ac ulterius declaravit. Eum secuti reliqui Imperatores, qui eam variè auxerunt ac declarârunt. *Vid. Recessus Imperii passim.* Occasio Pacis Publicæ sane enatæ fuere longo tempore continuatæ invasiones, quæ Imperium ac Vicina Regna Christiana dilaceravêre, ac eorum vires debilitaverunt.

Præcipui Pacis illius articuli sunt sequentes:

1. Omnes diffidationes (*Befehdungen*) per Imperium sublatæ sint. *Landfr.* 1549. *art.* 1.

2. Nemo cujuscunque sit dignitatis aut status, ex ullo prætextu alteri bellum denunciet inferatve, spoliet, capiat, invadat, obsideat, aut fœdus contra eundem ineat. *Landfr. §.* 1. *præfat.*

3. Nemo alterum possessione sua, Regalibus, Jurisdictione aut aliis quibuscunque bonis ac juribus armatâ manu, factoque violento privet. *d. §.* 2. *dass auch keiner.*

Quod confirmatum in *Instr. Pac. Germ. artic. ult.* 22. *§. veruntamen ibi: Nulli omnino Statuum Imperii liceat jus suum vi vel armis persequi, sed si quid controversiæ, sive jam exortum sit, sive posthac inciderit, unusquisque jure experiatur, secus faciens reus sit fractæ pacis.* Quam malè autem hæc Constitutio hodie servetur in propatulo est.)

4. Nemo alteri subditos suos abstrahat aut inobedientiam conciter, aut contra morem majorum in clientelam suscipiat, *d. §.* 1. *vers. noch seine Unterthanen.*

 5. Qui-

5. Quilibet alienos subditos, per territoria sua liberè commeare sinat, nec permittat illis vim inferri, aut eos quovis modo gravari *d. §. vers. sondern sollen.*

6. Nemo ei qui in debito loco jure æquo usurus, victualia, commerciis, pensiones ac reditus detineat. *R. I. de anno* 1555. *§. setzen demnach* 14.

7. Status Imperii milites Vagos reprimant ac dissipent, implorato, ubi opus fuerit, vicinorum auxilio. *Landf.* 1548. *art. von den Herren lassen.* 24.

8. Nemo alterius subditos, qui ob delicta profugiunt, aut dominis suis minantur, hospitio recipiat, aut foveat. *d. Consti. art. Friedebrecher.* 16.

9. Nemo Pacifragis per se vel per alios inserviat, consilio opere ulla adsit. *d. Const. Pref.* §. *ult. & artic.* 8. *R. J.* 1555. *§.* 14. aut eos hospitio recipiat. *d. Const. art. auffhebung* 27.

10. Quilibet Pacifragos & offensores persequatur, læsis etiam non imploratus festinanter auxilium ferat. *d. C. art.* 6. *pr.*

11. Si Pacifragi eorumque auxiliatores in Bannum Imperii denunciati fuerint, requisitus Bannum citò exequatur, *d. art. §. fin.*

12. Læsis contra pacifragos, eorum asseclas & receptatores, defensio ac persecutio (*die nacheil*) omnino licita est, *d. C. art.* 3. §. 1. etiam in alieno territorio, juxta modum præscriptum *in Rec. Imp. de anno* 1559. *§. Und wiewohl* 21. *& seqq.*

13. Nemo declarati Banniti aut Pacifragi bona in horum commodum ad defendendum aliove modo recipiat. *d. C. art.* 21. Nec Ganerbii Ganerbios bannitos bonis frui sinant *d. C. art. wider der Ganerben Schlösser.* 20.

Qui contra hosce articulos Pacis publicæ aliquo modo peccat, vel peccare audeat, pacem publicam fregisse dicitur, *er habe den Landfrieden gebrochen.*

Ut verò Pax publica fracta dici queat, tria requisita, alleganda ac probanda sunt. 1. quod vis illata sit publica. 2. quod illata coadunatis hominibus armatis *mit gewehrter Hand*, 3. quod dolo malo *freventlich.* factum fuerit. *Landfri. Præfat. §.* 1. *&* 4. *O. C. p.* 2. *tit.* 11.

Competit autem accusatio fractæ pacis publicæ. 1. Læso ejusque heredibus, 2. cuivis de populo, 3. Fiscali, Cæsareo, adversus pacifragos cujuscunque sint qualitatis. *Vid. supr. v. Bannum Imperii.*

(Vid. Andr. Gail. *Tr. de pace publ.* Gylman. *tom.* 1. *Symphor.* Klock *in Votis Cam.* Röding. *Pandect. Cameral. l.* 1. *t.* 6. *& lib.* 3. *tit.* 42. Blum. *de Process. Cameral. tit.* 29. Sinold. *de SRR. Vol.* 2. *D.* 4.

Παξημαίδιον, Latinam vocem esse Suidas scribit, qua etiam utitur Leo de re militari, & significat idem, quod Græcis, διπυρὸς ἢ ξηρὸς ἄρτος, id est, expeditionalis annona, Cujac. ad *l.* 1. *C. de erogat. mil. ann. lib.* 12.

P E.

Peccare, dictum quasi pellicare, id est, cum pellice coire. Unde proprie est adulterium committere. Sed usus effecit, ut pro quomodocunque labi & offendere & delinquere sumatur. Hoc omnium esse Deo excepto, refertur in Canonicis decretis *de pœnit. dist.* 2. *cui sine in fin.* Vide Barr. sub fin. *leg.* 1. *de just. & jur.* Spieg.

Peccatores pro adulteris Justinian. usurpasse, in *instit. titul. fin.* eruditiores quidam contendunt, judicantes. Bapt. Pium parum recte, pro peccatoribus, pedicatoribus legendum censere. Ut certe ibidem non convenit hæc vox. Quo loco stupratoribus habet editio Normbergens. *Prat.*

Peccatum dicitur, quicquid fit contrà officium: quod etiam culpa appellatur.

Pecorarius (si modo non scribendum pecuarius) est qui pecora sive pecua publica redimit, ut ait Asconius.

Pectæ à πήγνυμι quod est figo: vel quod magis est ἀπὸ τοῦ πέκτειν, quod ornare significat Suidæ, & sic tondere quoque pecora Aristophani. Alciat. *C. de excus. artif. lib.* 10.

Pecten piscis genus, cujus meminit *l. unic. Cod. de monopol. in prin.* & Plin. *lib.* 9. *c.* 33. Pectines in mari ex genere cochlearum habentur, reconditi & ipsi in magnis frigoribus magnis æstibus: anguesque velut igne lucentes in tenebris: etiam in ore mandentium. Et paulò post: Saliunt pectines, & extra volitant, seque & ipsi carinant. *Prat.*

Pecua, ut ait Cic. in *Pompeiana.* ab eo quod est pecu, venit: ut à genu genua: & significat pecorum multitudinem. *Spieg.*

Pecuaria, numero multitudinis dicebantur omnia, ex quibus Pop. R. haberet reditus, quia diu hoc solum vectigal Romanis fuit. Nunc ea dictione fœminine & locum in quo pecorum greges consistunt, & scientiam parandi, ac pascendi pecoris accipimus.

Pecuarius, substantive, qui pecorum curam habet: ut canis qui pecora custodit à luporum injuria.

Pecus, ut vult Varro *lib* 4. *ling. lat.* à pede dicitur quod in pecore olim pecunia consistebat pastoribus, & standi fundamentum pes. Hæc Varronis λεπτολογία doctis non placet: Et Pecudes à Græco verbo πεκάδας dici volunt, quæ sic dicebantur quod tonderentur. Unde πόκος apud Græcos, vellus apud nos remansit, Latini vero pecudes potius, quam pecudes dixere more suo: cum & Apellinem pro Apolline dicerent: item temperis & pigneris pro temporis, &c. *Prat.*

Pecus secundum Vallam est omne animal, quod sub imperio pabulo terræ pascitur, ut sunt boves, asini, equi, cameli, oves, capræ. Plinius elephantes vocat pecudes, cum ait: qui cum elephanto congressus, gemino ictu pecudem examinavit. Modestinus de leg. 13. Pecudibus legatis, ait, & boves, &c. jumenta continentur. *Spieg.*

Pecudum seu pecorum numero sunt omnes quadrupedes, quæ gregatim habentur, veluti oves, capræ, boves, equi, muli, asini, sues. Canis vero inter pecudes non est, longeque magis bestiæ eo numero non sunt. Sic in lege Aquilia & alias semper pecudem accipimus, *l.* 2. *l.* 29. §. *hac actione, ff. ad leg. Aquil. l.* 63. §. *pecoribus*, *l.* 79. *ff. de leg.* 3. *l.* 38. *§. jumentorum, ff. de ædil. edict. l.* 12. *§. sed & si pecoris, ff. de usu & habit.* Briss. Hinc pecoris pascendi servitus, quæ definitur jus esse pecoris pascendi in alieno agro *l.* 1. *§. in prædiis, & l. precor, ff. de ser. rust. præd. §. inter, de servit. Inst.*

Peculator est, qui furtum facit pecuniæ publicæ, hoc est, qui de Principis aut Populi ærario suffuratur. Vide Baldum *Instit. de publicis judiciis.*

Peculatus est furtum pecuniæ publicæ vel fiscalis, vel sacræ: tametsi rei sacræ furtum peculiare sacrilegii nomen acceperit: dictum à pecore quod ab eo initium fraudis esse ceperit. *l.* 9. *§.*

9. §. 1. *ff. de leg. Jul. peculiatus.* Lege igitur Julia peculiatus cavetur, ne quis ex pecunia sacra religiosa aut publica auferat, neve intercipiat, neve in rem suam vertat, neve faciat, quo quis auferat, nisi cui lege licebit, neve quis in aurum, argenti æs publicum quid indat, neve immisceat, neve quo quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo quo id pejus fiat, *l. 1. ff. d. tit.* Pœna peculatus primum fuit litis æstimatio in quadruplum *l. pen. ff. de tit. l. 1. C. eod.* huic successit deportatio: & demum fuit ultimum supplicium, *l. 1. Cod. eod. Vult. ad §. item lex Julia peculatus, 9. Justit. de pub. jud.*

Peculiare dicitur quod ex peculio est.

Peculiare crimen commissum dicitur, quod sanguine, hoc est, vita & ultimo supplicio expiatur, *l. 2. Cod. de sanct. bapt.* & *l. si quenquam C. de episc. & cler.* Spieg.

Peculiare nomen quod ex peculio factum est, *leg. 28. ff. de pign. act. 56. ff. de pecul. l.* Briss.

Peculiare vinum dicitur quod servi habent, sive quod in usu servorum est, *l. 9. §. ult. ff. de tritic. vin.* Briss.

Peculiarem mercem non sicuti peculium accipimus, quippe peculium deducto quod domino debetur accipitur, merx autem peculiaris etiam si nihil sit in peculio dominum tributoria oblig. *l. 1 §. peculiarem, ff. de tributor.*

Peculiares servi in *l. 3. §. miles, ff. de suis & legit. & leg. 21. de pecul. l.* vocantur quandoque, quia peculio servorum annumerabantur similiter ac reliquæ res eorum peculiares. Connan. *lib. 2. c. 2. nu. 3.* Horum meminit Plaut. in *Prolog. captiv.* Hic postquam hunc emit, dedit eum huic agnato suo peculiarem. *Brissonius.*

Peculiaria mancipia, *l. 4. §. 1. in fin. de his qui not. infam.*

Peculiaris debitor, *l. 26. §. qui filiofam. ff. de cond. indeb.*

Peculiariter est ex peculiari causa & peculiari nomine *l. 1. §. si servus, ff. de except. rei vend. l. 4. §. si eam rem, ff. de usucap. l. 1. §. item acquirimus l. 4. §. si eam rem, l. 44. §. 1. ff. de acquir. poss. l. 2. §. si servus, ff. pro empt.* Briss.

Peculiatus appellatur, peculio instructus servus *l. 33. § si venditor, ff. de act. empt. l. 18. in fi. de adil. edict.* Asinius Poll. *lib. 10. Epist.* Cicero. Trajecit sese in regnum Pogudis plane belle peculiatus. Apulejus lib. 10. de asino aur. liberto, acceptissimo & satis peculiato. Ambros. *lib 3. Epist. 11.* Quis autem peculiatus ad vitam æternam transiit, nisi virtutum fultus peculio? Augustinus peculiosum dixit in Psalm. 38. Peculiosus ait servus cujusdam magni patrisfam. Ut & Plaut. in Rud. Huic contrarius est expeculiatus, quo verbo idem Plaut. utitur. Idem in Persa peculiandi verbo usus est: Atque isthanc ob rem ego aliquid te peculiabo *Briss.*

De Peculio actio est in personam prætoria, qua pater vel dominus tenetur ex contractu suo negotio gesto à filiofamilias vel servo in merce peculiari, ipsis ignorantibus vel scientibus vel extra illam scientibus ipsis in quantum peculii vires pati possunt: Est in personam, nempe patris vel domini: domini quidem necessario, quia servus ejus jure civili, ut qui mortuus est, non tenetur. Patris tum quidem necessario si filius sit mortuus, & tamen nonnisi intra annum, verum voluntariè, etiam si filius in potestate maneat, si modo contrahens cum patre quam cum filio experiri malit. Hujus actionis duo potissimum sunt requisita: unum est, ut negotium aliquod cum filiofamilias vel servo gestum sit, non tamen negotium ejusmodi, quod servi dominus auferunt, *leg. cum servus, ff. mandati.* Alterum ut agens actionem suam dirigat in peculium. Unde dubitarunt interpretes annon hæc actio potius in rem sit, quam in personam? Quam dubitationem *§. actiones autem de peculio 9. Instit.* de actionibus decidit manifesto. Etsi enim respectu peculii detur, formula tamen actionis personalis qua agens petit sibi dari aut fieri in jam d. §. acto. expressa est, & quod in peculium est, id inde fit, non quod ea actione persequamur rem, sed ut demonstremus, unde nobis id dari aut fieri oporteat. Id vero manifestius fit etiam inde, quod actio de peculio recte intenditur, etiam si nihil sit in peculio, ut definivit Ulpianus in *l. quæsitum 30. ff. de pecul.* Etsi enim actio eo casu reddatur inanis, si neque rei judicatæ tempore quicquam in peculio inveniatur, rursus tamen vel constitutum, vel aucto peculio de debito vel residuo ejus agere potest, *dict. l. quæsitum, §. is qui semel.* At si in rem esset, vel in rem scripta, ut nonnulli putant, actio non daretur, si nihil esset in peculio. Cæterum actio de peculio, non est de omni, sed tantum de profectitio peculio, & dominico. De hoc enim solo ut pote à patre vel domino concesso pater vel dominus videtur se ex negotiatione filii vel servi obligari voluisse, cum ejus utilitas ad ipsum perveniat, non etiam ex aliis quorum vel utilitatem prorsus nullam habet, ut in Castrensi & quasi: vel si habet, ut in adventitio habet tamen eam utpote à lege sibi permissam. Vult. *ad d. §. actione autem 9. n. 13. & seq. Inst. de action.*

De Peculio actio quandoque dicitur actio in peculium Instit. quod cum eo contr. ctum est in princ. *l. in persona 30. §. 1. ff. de pactis, l. pen. ff. de condic. furt. l. nec servus 41. ff. de pecul. l. si servus. 57. ff. de adil. edict.* & nonnullis aliis locis actio in peculio, *l. si quis 9 §. pen. ff. de dolo malo, l. & ancillarum 37. ff. de pecul. l. si servus 42. ff. de furtis.* Dicitur quoque condictio furtiva in peculium, *l. pen. ff. de condict. furt.* Actio redhibitoria in peculium, *l. si servus 57. ff. de adil. edict.* actio mandati de peculio, *l. 3. §. cui congruit. ff. de pecul. actio.* depositi de peculio, *l. deposui 38. ff. de pecul.* Quæ adjectio de peculio fecit, ut interpretes actionem de peculio in *d. §. actiones autem 9.* appellarint actionem adjectitiam, & Justinianus ibidem non simpliciter dixerit, actio de peculio, sed actiones de peculio, quasi plures sint, nempe tot, quot sunt actiones, quibus in judicio ex contractu experiri possumus. Vult. *d. loco nu. 11.*

Peculium dictum est quasi pusilla pecunia, sive pusillum patrimonium, teste Ulp. in *l. depositi, 5. §. ult. ff. de peculio.* Ita vox illa diminutivum est vocis pecuniæ, quæ notatio Grammatica est: sed altera illa, qua dicitur esse patrimonium pusillum, est juridica. Illa vero prior propria est, hæc posterior quidem propria, si verbum peculii, in genere atque ita improprie accipias pro bonis, quæ quis habet. ut accipitur in *l. cogi 16. in prin. ff. ad SCtum Treb. l. si chorus 79. ff. de leg. 3.* At in propria & magis comparata quam absoluta, si vocem peculii, ut JCti solent, proprie accipias quod non solum Justinianus in sæpe *dict. §. actiones autem 9. Instit. de act.* Ulpianus in *l. hinc quæritur decima nona, l. si ex duobus 32. ff. de peculio.* Florentinus in *l. peculium 39. ff. de peculio* adjecta voce Veluti satis ostendunt, omnesque interpretes uno ore fatentur, verum etiam peculii natura evincit,

Vult.

Vult. ad *dict. §. actiones autem, numer. 2. Inst. de act.*

Peculium alii aliter definiunt. Vulteius jam d. loc. hoc modo : Peculium, inquit, est quod permissu parentis, legis, aut domini conceditur filiofamilias aut servo, separatum à paternis seu dominicis rationibus, deducto illo, quod parenti, aut domino debebatur, ut colligitur ex *l. 1. l. depositi*, §. *ult. l. sed si 9.* §. *peculium, ff. de pecul. l. per servum 37.* §. 1. *ff. de acq. rer. do.* Priscis quidem temporibus, peculium particula quædam gregis erat, quam patres filiis, domini servis industriæ suæ exercendæ causa dabant. Observatu quoque dignum est quod ex Plauto notavimus, filiosfam. quibus patres vendendas merces tradebant, peculium ex iis pluris venditis quam quanti pater eas æstimasset, locupletasse, nam in Mercatore sic loquitur :

Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces, ita peculium
Conficio grande.

Sciendum est autem, jure quidem antiquo & florente Repub. nullum peculium non ipsius patris pleno jure fuisse. Nam (ut ait Dionys. lib. 8.) ρωμαίοις οὐδὲν ἴδιον ἐστι κτῆμα ζώντων ἔτι τῶν πατέρων. ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων ὅτι βούλονται τοῖς πατράσιν ἀποδέδοται. Romani proprium nihil possident quamdiu patres eorum in vita manent : sed & pecuniæ & corpora filiorum, parentum potestati arbitrioque permissa sunt. Verum Imperatores ut præmio aliquo adolescentes ad militiæ labores invitarent, Castrens. peculium iis pleno jure concesserunt, quod Juvenalis 16. Sat. ubi militiæ præmia enumerat, his versibus declarat :

Solis præterea testandi militibus jus.
Vivo patre datur: nam quæ sunt parta labore
Militiæ placuit non esse in corpore census,
Omne tenet, cujus regimen pater ergo Coranum
Signorum comitem castrorumque ære merentem
Quâ vis jam tremulus captat pater.

Itaque Ulp. in *l. 2. ff. de SC. Maced.* scribit filiosfam. in Castrensi peculio jus ac vicem Patrumfa. obtinere. *Hot.*

Peculium dividitur, quod aliud sit Castrense, aliud Paganum. Castrense rursus, Castrense vere, vel quasi. Paganum itidem paternum vel dominicum. Paternum profectitium vel adventitium. Vult. *d. loc. n. 5.*

Peculium adventitium est, quod filio extrinsecus advenit, utpote ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis. Ex liberalitate fortunæ est, veluti ex hæreditate materna, avi, proavi, & aliorum à matre cognatorum, fratris, amici, vicini. Item, ex legato, fideicommisso, pacto, contractu, ex causa nuptiali, & hujusmodi *l. quacunque & l. cum oportet, in princ. Co. de bon. quæ liber.* Ex laboribus autem suis est, ex assessionis, vel postulationis munere, vel professione qualibet. Peculii adventitii proprietas ad solum filium habentem illud peculium : ususfructus autem ejus pertinet ad patrem, *l. 1. & 2. C. de bon. matern.* Sic igitur, hoc peculium non est patris, quia ususfructus est servitus, in re autem sua nemo usumfructum habere potest. Sunt autem casus quidam, in quibus pater ne usumfructum quidem peculii adventitii habet, puta si filio quid relictum sit, cujus usumfructum is qui reliquit noluit ad patrem pervenire *l. pen. & ultim. Cod. de bon. quæ liber.* item si filius cum patre succedat in hæreditate sui fratris vel sororis, id quod ex successione illa filius acquirit, est quidem peculium adventitium, verumtamen jure pleno acquirit illud quamprimum, ita ut ad patrem ususfructus non pertineat, quia pater pro usufructu, quem habiturus fuisset in omnibus bonis filii sui defuncti, habet ex illis portionem virilem, non tantum quoad usumfructum, sed etiam quoad proprietatem, quod plenius explicatur Novell. 118. Item si servus datus sit filio ex pacto, ut statim manumitteretur *l. fi. C. de bon. quæ liber.* Si filius sit hæres institutus, & pater nolit eum adire hæreditatem, ipse vero nihilominus adierit, ususfructus peculii illius ad patrem non pertinebit, *d. l. fin.* Vult. in *comment. Instit. per quas pers. nob. acquir. in princ. & §. 1. cum seqq. nu. 12. & 13.*

Peculium Castrense est, quod à parentibus vel cognatis in militia degenti datum est, vel quod ipse filiusfam. in militia acquisivit, quod nisi militasset, acquisiturus non fuisset. Nam quod erat sine militia acquisiturus, id peculium ejus Castrense non est, *leg. Castrens ff. de Castrens. pecul. facit l. si forte, ff. d. titul.* Cujusmodi definitio, ut verissima, cum textus distinctione ejus definitionis, quam de ipso Castrensi peculio habet Constantinus Harmenopulus, *lib. 5. titul. 2.* ubi de testamentis filiorum author Græcus alioquin non pœnitendis, plane pugnat. Castrensia sunt (inquit ille) quæ quis privatim ex sua industria, vel militia, vel quocunque modo, vel hæreditate quæsivit. Quare rectius feceris, si quæ Imperator in *l. ult. C. de inoffic. testam.* de hac perspicue statuit, observes : ad quæ ea, quæ inferius sequentur, propius accedunt. Castrensia igitur sunt, quæ ferro & armis filius tulit, quæque illi ex peregrinatione longinqua, profectione hiberna & æstiva, hoc est, ex expeditionibus obvenerunt, & de iis etiam, in potestate patria etiamnum existens testari potest, scilicet in iis testamenti liberam habet factionem, usque adeo, ut si parentes ejus quid æris alieni pro iis extricaverint, tum filii ad satisfaciendum illis teneantur, ac deinde de residuo testari possint. Sic, si ob grande æs alienum pater bona sua à creditoribus venundari passus est, Castrense quidem peculium filii una non distrahitur, neque illud pater vel indignatus filio adimere potest, sed solus ejus est qui id sibi paravit. *Instit. quibus non est permiss. fac. testam.* His vero rationibus peculium ipsum Castrense differt à pagano. Adde Balduini comment. super *Instit. Justin. lib. 2. tit. 9. per quas person. cuique adq.*

Peculium quasi Castrense Justinianus in constitutione sua quæ est ultima de inoff. testam. declarat dici, quod filii familias industria seu quærunt in diversis dignitatibus vel administrationibus positi. Unde à manu principis vel ex publicis salariis quasdam largitates consequuntur. Sed & patroni causarum memoriales, agentes in rebus, nec non magistri studiorum liberalium artium. Archiatri quoq; & alii omnes omnino qui salaria, vel stipendia accipiunt publica. Connan. *lib. 9. cap. 4. num. 4.*

Peculium quasi Castrense dicitur, quod ex publico munere, aut functione aliqua, operave etiam ex privatis personis filius assequitur *l. fin. Cod. de inoffi. testam. l. sacrosancta & l. cum lege Cod. de episc. & cleric.* Etiam quasi Castrensia sunt, quæ ex donatione principali, vel augustarum, consecutus est legum multa, *Cod. de bon. quæ lib.* Item ea quæ hereditas fratris vel sororis ei attulit, auth. item hæreditas. *C. de tit.* & quæ ex magistratu percepit, ut annonæ : & ex accessione, quæque jussu principis à fisco frumentationes dantur, & in his bonis (scilicet quasi

quasi Castrensibus) parentes nullum quoque jus habent, hoc est, neque horum fructus, neque proprietas ills competit, *dict. l. cum multa, Cod. l. miles, ff. de Castr. pecul. l. erat. Cod. de Castrens. pec. milit.* sed in iis omnibus æquè filio in potestate existenti testamentum facere licentia data est. *Anth.*

Peculium dominicum est, quod dominus à servo pro libitu & voluntate ipsius (domini) aufert. Omni enim jure tam proprietatis quam ususfructus peculium hoc pertinet ad dominum, & mortuo servo dominus peculium illud retinet, non de novo acquirit, Vult. *dict. loc. nu.* 14.

Peculium nuptæ, Jurisconsulti appellant, quæ præter dotem ei dantur & marito traduntur, Papinia. *l.* 31. §. 1. *ff. de donation.* Species extra dotem à matrefamiliæ nomine, viro traditas, filiæ quæ præsens fuit donatas, & ab eo vivo traditas videri respondi, & paulo post: sed peculium à dote puellæ distingueretur. Idem Ulp. *l.* 9. *§.* 2. *ff. de jur. dot.* Dotis autem causa data accipere debemus, ea quæ in dotem dantur. Cæterum si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti. *Hot.*

Peculium paganicum quod occasione vel patris, vel domini vel bonorum eorundem filius, vel servis obtingit. Nec æque ut adventitium acquisitionem effugit, siquidem habet illud pater, & dominus pleno jure, hoc est, & proprietatis, & ususfructus, ac de hujusmodi bonis non filius, sed solus pater antequam filius decedens testamento disponere potest. Sunt qui illud perfectitium appellant, eo respectu quod proficiscatur à patre vel à domino Anchara. Est autem peculium paganum duplex: Paternum & dominicum. Paternum iterum duplex: Profectitium & adventitium. De adventitio paulo ante dictum.

Peculium profectitium est quod de bonis paternis proficiscitur, & concedi solebat à patre, ut in potestate adhuc filius exerceret industriam administrandorum bonorum & negotiandi. *Oldend.* Peculium profectitium, inquit Vult. *ad d. tit. Instit.* per quas perion nob. acq. num. 7. paganum est, quod occasione patris acquiritur à filio: hoc est, quod vel ipse pater, in cujus potestate est filius filio suo dat, vel contemplatione patris filio suo dat.

Peculium etiam pro universis bonis & toto patrimonio quandoque sumitur *leg.* 16. ad Treb. significabat & veteribus pecuniam præsidii causa repositam *leg.* 77. §. 1. *ff. de leg.* 3. Ulp. etiam auctor est, Gallos peculium appellasse res mulieris extra dotem constitutas *l.* 20. §. *dotis autem, ff. de jure dot.*

Pecunia est, quæ à Græcis τὸ χρῆμα dicitur, ἢ ἀργύριον omne æs publica forma signatum, quo vel commutandis, vel vendendis emendisque rebus, & mercimoniis comparandis gentes inter sese uti solent, quod pretium rei emptæ & venditæ appellatur. Quid autem appellatione pecuniæ contineatur, vide per *gloss. in c. putant,* 13. *causa, quæstione* 3. *gloss. in leg.* 2. *ad fin. Cod. de constit. pecun. in Authentic. ut omnes obed. jud. provinc. §.* 1. *in verbo pecuniarum, &c.* Brechæus *l. rei appellatio, ff. de ver. sign.*

Pecunia sine peculio fragilis. Veteres dicere solebant, pecuniam sine peculio fragilem esse: peculium appellantes, quod præsidii causa seponeretur, *leg.* 79. *de leg.* 3. Varro scribit: de *ling. lat. lib.* 4. Præsidium esse dictum, quia extra castra præsidebant in aliquo loco, quo tutior rego esset. Sive, ut Festus definit, præsidium est, quod utilitate & salute alicujus, auxilii gratia præponitur. Sunt ergo milites præsidiarii, qui utilitate & salute totius exercitus, extra castra præsidebant, hoc est, qui castris auxilii gratia præponerentur. Hinc deinde factum videri potest, ut pro exercitu etiam præsidium veteres interdum posuerint per Synecdochen. *l.* 5. *in princ. de capt. & postlim.* & sic quod reponitur præsidii causa, recte exercitus causa dici repositum potest. Nam cum ad Attic. scriberet Cicero, Italiam totam armis præsidiisque teneri, an non per præsidia συνεκδοχικῶς exercitus intellexit? Ulpianus auctor est, ob transitum exercitus conferri quid à rusticis ex fructibus olim solitum *l.* 27. §. 3. *de usufruct.* Proindè quis hinc non intelligit quid sibi Celsus & Proculus voluerint, cum pecuniam sine peculio scriberent esse fragilem? Peculium est, inquiunt illi, quod præsidii, hoc est, exercitus transeuntis causa seponitur, siquidem tunc ex fructibus sic conferre solent rustici, ut aut certam præstarent fructuum portionem, aut ea certa nummorum quantitate redimerent. Proinde qui boni esse patresfamilias volebant, hi seponebant certam pecuniæ summam, qua hujusmodi fieri, ut sæpe bellis civilibus contingebat, fructuum redemptio posset, & id quod ita sepositum erat, appellabant rustici peculium suum. Fortassis ea ratione, quæ servile peculium nomen accepit. Quemadmodum etiam hac potissimum ratione peculium sedulo convasant servi, ut tandem se peculio suo rediment ex servitute: sic rustici, ut militibus debitam redimerent fructuum portionem, præsidii causa seponebant nummos aliquot. Sine qua sepositione omnis eorum pecunia tam fragilis erat, ut ea exercitu transeunte, plerumque tota prodigeretur. Posse etiam hunc locum sic intelligi, ut præsidii causa dicatur id seponi, quod militum metu absconditur, partim ex pravis militum moribus, partim ex his Celsi verbis, ut quidam bellis civilibus factitassent, obscurum quibusdam non videtur. Sed magis arridet interpretatio prior. Ræ vard. *varior. lib.* 5. *c.* 17. Corras. *Miscell. lib.* 1. *c.* 13.

Pecunia à pecude dicta est, quasi peculium patris familias ex pecude æstimatum; Veterum enim tota substantia, ac totum eorum patrimonium in pecudibus repositum erat, omniaque necessaria, fundos, domos, esculenta, poculenta pecudibus sibi comparabant, iisdem pecudes redimebant, Columella in *præfat. libro* 6. Alciat. in *l. pecunia* 4. *ff. de verbor. signif.* Quod & ex Homero probabile redditur, qui toties pecorum, boum, servorum meminit, quibus vina, arma, & alia necessaria populi sibi compararunt, nunquam autem nummorum: cui astipulatur Paul. in *leg.* 1. *de contrah. empt.* Itaque Divus August. de doctrina Christiana: Totum, inquit, quicquid homines habent in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur: servus, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia dicitur, ideo quia antiqui, quod habebant, in pecoribus habebant, *cap. totum* 1. *quæst.* 3. Neque repugnat quod Plin. *libr.* 13. *nat. histor.* à nota pecudis nomen accepisse asserit, eo quod pecudis nota primum æs signatum sit. Ex quo est quod Plutarchus in Publicola scribit vetustissimos [de Romanis loquens] in quibus signum sit ovis, suis, bovisque conspectum, Gœddæus ad *leg. pecunia quartam nu.* 11. *ff. de verb. signif.*

Pec-

Pecuniæ verbum simpliciter prolatum,non tantum rem significat mobilem & quantitatem, verum etiam rem immobilem, neque solum species & corpora, sed etiam jura & universitatem, per textum in *l. pecuniæ* 4. *l. pecuniæ*, 178. *l. pecuniæ* 222. *l. sæpe* 53. *de verbor. sign. leg.* 1. §. *final. leg.* 2. *ff. de calumn.* Nam & hæreditatem, *dict. leg. sæpe*, 52. & res in hæreditate existentes, *l. cum stipulamur* 97. *ff. de verbor. sign.* & jura tam obligationum & actionum, quam servitutum, interdictorum ac similium comprehendit, *dict. leg. pecuniæ* 222. *ff. de verbor. sign. dict. leg.* 1. *§. final. l. seq. ff. de calumniat. singularia*, *ff. de reb. cred. si cert. petat. l. si liber homo*, *verb. pecunialiter*, *ff. ad exhib. leg.* 1. *in princ.* & §. *debitum*. *l. hactenus* 11. *l. qui autem*, 14. §. 1. *l. qui injuriarum*, 29. *ff. de constit. pec. leg.* 2. *Cod. de constit. pecun. libr.* 20. *§.* 1. *ff. de servor. stipulat.* Unde est, ut & ipsam rei utilitatem & usum & fructum significet *dict. leg. in fin. dict. leg.* 2. *ff. de calumniat. leg. in princ. ff. ad leg. Falc. leg.* 2. *Cod. de constit. pecun.* Gœdd. *d. loco*, *n.* 7.

Pecuniæ verbum nonnunquam restringitur & coarctatur, nimirum ex subjecta materia vel singulari descriptione. Aut enim pro omni re tantum mobili, aut pro sola signata pecunia, sive nummo accipitur. Illud ex contingit subjecta, hoc sæpius ex descriptione & notæ appositione. Ex re subjecta hinc patitur restrictionem, præcipuè in mutuo & interdum etiam in aliis contractibus ac negotiis, usu ita exigente loquentis, vel rei circumstantiis: & tum dupliciter rursus ponitur: Aut enim speciem aut certum quoddam corpus significat, veluti Stichum, gregem, librum, pecuniam in cista, aut speciem conclusam vel depositam. Bartol. *numero* 2. *Jas. numero* 2. & 9. *ad leg. talis*, 30. *ff. de legat.* 1. *leg. fin. ff. de condict. caus. dat.* aut genus genere suo consistens, puta hominem, equum, bovem, *l. quod te*, *l. condictio*, *ff. de reb. credit. leg.* 1. *ff. de tritic. condict. dict. leg. final. ff. de condict. caus. dat.* aut in quantitate ponderis, mensuræ, numeri consistentes, cujusmodi est quæ mutuo dari potest. *leg.* 2. *§.* 1. & *seq. leg.* 3. *utrobique gloss.* Bart. Jas. Costal. Donel. & alii, *ff. de reb. cred. si cert. petat. dict. leg. talis scriptura* 30. *ff. de legat.* 1. ubi Dd. Tiraq. *de jur. retract. proxim. glos.* 14. *§.* 1. *nu.* 42. Gœdd. *d. loco. nu.* 22.

Pecuniæ vocabulum tribus modis in jure accipitur. Primo generalissime: quo refertur ad ea omnia quæ sunt in patrimonio, *l. rei*, 5. *ff. de verbor. sign.* sive res sint corporales sive incorporales, & sive mobiles, sive immobiles *l. pecunia*, 178. *l. pecunia*, 222. *ff. de verbor. signific.* Secundo aliquando angustius capitur pecuniæ vocabulum, ut eas duntaxat res contineat quas Paulus in *l.* 2. §. 1. *ff. si cert. petat.* in suo genere ait recipere functionem, id est, quæ pondere, numero vel mensura constant, cujus exemplum est manifestissimum in *dict. leg.* 2. *§.* 1. ubi dicitur, mutuum esse non posse nisi proficiscatur pecunia, cum tamen certum sit, nec in quavis re, nec in pecunia tantum numerata mutuum contrahi, sed in his quæ numero, pondere & mensura constant, quomodo & *Ulpianus* pecunias in hac scriptura, quas pecunias legavit, interpretatur de iis omnibus quæ pondere, numero, mensurave constant. *l. talis scriptura* 20. *ff. de legat.* 1. Denique accipitur pro pecunia numerata de qua sunt exempla ubivis obvia, eoque modo pecuniam in venditione exigimus, non etiam in pretio locationis. Vult. in *comm. Inst. in prin. tit. de locat. & conductione*, *nu.* 20.

Pecuniæ verbum strictissime sumitur pro solis nummis, seu numerato & signato ære, auro, argento. Quam similiter ex re subjecta colligere oportet, aut ex notæ adjectione: ut in *l. Julianus*, *§. Mutuis ff. ad Senatusconsultum Macedonianum l. si quis* 4. §. *pignori*, *ff. de reb. cred. si cert. pet.* Et huic strictissimæ significationi pecuniæ congruit definitio illa à Joan. Brechino in *dict. leg. pecuniæ*, *nu.* 5. recitata: cum enim hodie signatum æs pecorum loco, in æstimandis rebus successerit, procul dubio numerata pecunia omne æs erit publica forma signatum, quo vel in commutandis vel vendendis emendisque rebus, & mercimoniis comparandis gentes inter se uti solent, & pretium rei, in *leg. ff. de contrahend. empt. & vendit. leg. pretia rerum*, *ff. ad legem Falcidiam*, cujus quantitas publicè constituta certa esse intelligitur *leg.* 3. *ff. de in lit. jur.* dicetur. At vero toties ad hanc strictam significandi vim revocatur, quoties vox numerata ita adjicitur, ut non actum numerandi appensionis & traditionis, sed potentiam & qualitatem demonstret. Quamvis ergo in *Rub. C. de numer.* pecunia, non solum æs, signatum verum quamlibet etiam aliquam pecuniam, tam mobilem quam immobilem (quæ ipso actu, dari, tradi, adnumerari debuit) designet: verius tamen est, ut quoties ad res solas refertur fungibiles, nunquam aliam quam solam publice signatam pecuniam significet. Doctores *d. l. pecunia.* 4. *de verbor. signif.* & *ad l.* 1. *de constit. pecun. l.* 2. *C. eo.* & *Rubr. Cod. de non numer. pecunia*, Gœdd. *d. l.* 35.

Pecunia etsi rem significet *l.* 5. *l. pecunia* 222. *l. pecunia* 178 de verborum significationibus. Inter rem tamen & pecuniam tantum interest, quantum inter genus & speciem *dict. leg.* 5. *l. rei* 23. *de verborum, significat.* § *fin. Institut. de rebus corporalibus & incorporalibus*, *§.* 1. & *sequent. Institut. de rerum division. l.* 1. *l.* 2. *l.* 3. *l.* 4. *ff. eod. l. si idem* 11. *ff. de jurisdict. omnium judicum l.* 1. 2. 3. *l. fin. ff. de tritic. condict. l.* 68. *ff. de verbor. obligationibus.* Unde est, ut quod vocatur pecunia, mox etiam res vocetur *d. l.* 68. *l. si idem ff. de jurisdict. omnium judicum l. fi. ff. de condict. caus. dat. §. pretium Institut. de emp. & vend. l. cum servus* 104. *l. tantum.* 58. *l. cum stipulamur*, 97. *de verbor. sign.* Gœdd. *ad leg. rei appellatione*, 5. *nu.* 4. *ff eod. tit.*

Pecunia chirographaria est, quæ sine pignore creditur, Goth. ad *rub. C. etiam ob chirographi. pec.*

Pecuniæ exactæ vocabulum non solum ad solutionem referendum est, verum etiam ad delegationem, *l. verbum*, *ff. de verb. sign.*

Pecunia mutua, quandoque per prolepsim dicitur, quæ adhuc mutuo data non est, sed ea destinatione habetur ut mutuetur *l. malum*, *§.* 2. *de verb. sign.* Spieg.

Pecunia nautica quæ & trajectitia & maritima dicitur, est, quæ periculo creditoris in navem recepta, trajicienda committitur. *Spiegel.* Nauticarum autem pecuniarum Græcis duo sunt genera, ἑτερόπλοια & ἀμφοτερόπλοια. Discusso periculo desinit usura & pecunia esse nautica. Interdum creditor nauticæ pecuniæ servum mittit aut liberum navigaturum cum debitore, quem Græci vocant χερμαχλάνθον, quod usurarum sua die exigendarum causa mittatur, *l. qui Romæ §. Callimachus*, *ff. de verbor. oblig.* & *in l. trajectitia*, *ff. de actio. & oblig. dict.* § *Callimachus.*

Pecuniæ

Pecuniæ numeratæ nomine, non alia venit intelligenda, etiamsi latissime pateat ejus appellatio ut Alciat. *in Comm. demonstrat.* Pecunia nuncupata: vide nuncupata pecunia.

Pecuniam accepisse etiam dicemus eum, qui aliquid, pro pecunia accepisse, vel si quid omnino compendii sensit. Vulp. *in l. 1. & seq. ff. de calumniat.* Old.

Pecuniarium fideicommissum fideicommissariæ hereditati opponitur, & singularum rerum fideicommissum significat, *l. 14. §. ult. ff. ad Treb. leg. 24. in pr. ff. de fideicommiss. liber.* Opponitur & fideicommissariæ libertati in *l. 45. 4. si rem, ff. de fideicommiss. libert.* Briss.

Pecuniosum Cicero *act. 2. in Verrem*, dixit, hominem divitiarum copiis & facultatibus instructissimum, & qui præpinguis fortunæ copias conscinderit. Non enim divitiæ & facultates ac familiæ numerata tantum in pecunia, & nummis percussis haberi solent, sed possessionibus rerum immobilium. His inquit, judiciis, quæ nunc fiunt, pecuniosum hominem, quamvis sit nocens. neminem posse damnari. Brechæus in *l. pecuniæ verb. ff. de ver. & verb. sign.*

Pecunia redacta sic accipitur, non solum si jam exacta est, verum & si exigi potuit, nec exacta est, *l. possessor. §. redacta, ff. de pet. hæred.*

Pecunia trajectitia est, quæ trans mare vehitur. Cæterum si eodem loco consumatur, non erit trajectitia. Sed videndum an merces ex ea pecunia comparatæ in ea causa habeantur. Et interest utrum etiam ipsæ periculo creditoris navigent, tunc enim trajectitia pecunia fit, *leg. 1. ff. de nau. fœn.*

Pedagia dicuntur, quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum à principe. Et capiens pedagium debet dare salvum conductum, & territorium ejus tenere securum, adeo ut si aquis spolietur, teneatur ejus dominus terræ rapinam resarcire, secundum Bald. in *usib. feud. de pa. jura. fir. in §. Conventiculas, facit. l. Ne quid d. de incen. rui. naufrag. & not. Arch. 33. qu. 5. Si quis peregrinorum.* Prat.

Pedagogia & Pedagogus, vide supra in verbo Pædagogia & Pædagogus.

Pedam, vestigium humani præcipue pedis appellasse antiquos in commentariis quibusdam inveniri solet.

Pedamenta de quibus meminit Ulp. in *l. 3. de ser. rust.* prædiorum, sunt munimina & pali, quibus vitis caduca fulcitur: ut ex Catone docet Alex. Gen. *lib. 2. cap. 10.* & pedamentorum tria sunt genera: unum robustum, seu fixile, ex quercu, castanea, vel junipero, quod ridica dicitur: aliud è pertica conficitur, hic palus dicitur, & est teres: tertium ob necessitatem ex harundineto conficitur: ut Varro & Colum. in tract. de re rustica tradiderunt. Et propterea Plin. Pedatas vineas dixit, ut etiam refert Spontinus in expositione 28. epigrammatis. Et sunt memoria digna, *d. l. 3.* ubi lignorum appellatione non continentur pali, neque perticæ, quod in numerum materiæ redigendi sunt: quod tamen restringendum est, nisi ex vetustate ulterius ad usum vitium apti non essent. Cotta. & Corasius *Miscellaneorum lib. 19. c. 1. num. ult.* Adde Brechæum in *l. Pali in tit. de verb. & rer. sign.* & Forcat. in penu juris civilis *c. 7. in princ.*

Pedamenta ex sylva cædua sumi duobus locis indicant JCti. Ex sylva cædua pedamenta usufructuarium sumpturum *l. 10. ff. de usufruct.* jus sylvæ cæduæ, ut pedamenta in vineas non desint *l. 6. §. ult. ff. de servitut. præd. rustic.* Græc χάρακας vocant. *Briss.*

Pedanei judices dicebantur, qui Prætori in consilio erant, & ad pedes tribunalis, id est, ab inferioribus subselliis, assidebant, si ex eius delegatione leviores causas cognoscere juberentur *leg. 3. §. 1. ff. ne quis eum, qui in jus voc. leg. 1. §. item scribit. ff. de postul.* Quandoque consiliarii appellati, Alciat. in *l. si quis, §. omnes. Cod. de postul.* hi non vehebantur curru, sed pedibus ibant. De Pedaneis judicibus vide Aniænum in commen. in *lib. sent. 1. Paul. tit. 30.* qui ex delegatione causas audiunt, vide *leg. 3. §. 1. ff. ne quis eum qui Pedaneos judices χαμαιδικαστὰς* appellavit Theophilus *Instit. de interdict.* Aut etiam διαιτητὰς κληρωτοὺς vocant. Ego potius pedaneos judices crediderim dictos esse, qui de levibus & minutis causis cognoscebant, & humiliora negotia disceptabant, ut videre est ex *leg. 4. & fi. Cod. de Pedan. judic. l. fin. C. ubi & apud quos.* Qui vel quales esse debeant, vide Nov. 82. Nomen enim Pedanei judices, deductum videtur, item ut Pedarii Senatores, à pedibus: quod magistratus cum judicarent in tribunali, edito & superiore loco considebant: hi vero in imo loco, ubi magistratus subsellia pedum habebant: vel potius sic dici, quod pede plano judicarent, non pro tribunali, ut placet Cujac. in *d. Novell. 82.*

Pedarii senatores, auctore C. Basso dicebantur, qui pedibus non curru in senatum veniebant, Gœddæus ad *leg. censeri 111. num. 2. ff. de verbor. sign.* nam senatores qui curulem magistratum gesserant, veterum ætate curru solebant honoris gratia in curiam vehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam caussam curulis appellaretur. Gellius *lib. 3. cap. 18.* Hotomannus, quo quidem autore dicebantur, qui in postremis erant, & jus quidem veniendi in Senatum, dicendæque sententiæ habebant, sed quia nullis functi essent honoribus, Senatores nondum erant, non rogabantur sententias, sed quas principes dixissent in eas discedebant: unde Pedarii appellati: arrogantis enim esse videbatur, illorum sententiæ addere, quicquam velle, aut detrahere, juvenibus præsertim & rerum imperitis. Connan. *lib. 1. cap. 14. num. 4.*

Pede amputato debilitari *l. 3. C. de Servis fugitivis.*

Pedem in fovea habere, id est, in periculo mortis esse. in *l. apud Julianum de fideicom. libert.* Pompon. Græce refert sententiam, sic redditam Latine: ego discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam, in octavum & septuagesimum annum ætatis duxi, memor sum ejus sententiæ, quam dixisse fertur Julian. Et si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quædam vellem. *Spieg.*

Pedem ponere pro possidere & acquirere possessionem. Veteres enim ut naturalis possessio capta fuisse videretur, quæ in rebus mobilibus prompta, in immobilibus difficilis & pene impossibilis videbatur, cum apprehendi non possent: solebant quandoque omnes fundi glebas circumambulare ut nulla pars ejus non calcata pedibus diceretur, quod prehensionis loco esset: id tamen quia ridiculum & plus quam superstitiosum videbatur, satis postea ad adipiscendam possessionem habitum est, si pars aliqua fundi pertingeretur. Connan. *lib. 3. cap. 8. n. 1.*

Pedes sunt symbolum & judicium quoddam possessionis rerum immobilium, sicut manus rerum moventium, ut singulariter colligit Alciatus *c. 6. lib. 5. parerg.* Spieg.

Pedes equiti adversatur. Iter est qua quis Pedes vel eques commeare potest, *l.* 12. *ff. de servit. præd. rustic.*

Pedes miles qui pedibus militiam exercet, *l.* 1. *& 2. C. de appar. mag. milit. C. lib.* 12. Pedester, qui pedibus iter facit *l.* 1. *§. stationem, ff. de flum.* Albericus, Spieg.

Pedestre iter quod vulgo, terrestre. Ulp. *l.* 1. *§.* 9. *ff. de fluminibus.* Si pedestre iter impediatur: non ideo minus iter navigio deterius fit, Cic. *ad Atticum lib.* 4. Hot. Prat.

Pedibus ire in sententiam, idem quod alterius sententiam approbare est. Nam apud Romanos Senatoribus per Consulem interrogatis, cum primus dixisset sententiam, mox discedebat in aliquam partem: tum reliqui, qui ejusdem sententiæ erant, eodem ibant. Quod per discessionem Senatusconsultum vocabatur. Hinc in sententiam ire, vel pedibus in sententiam ire. *Old.*

Pedicones legi putat Schardius in *§. Item l. Julia de vi Inst. de publ. jud.* cum tamen plerique Dd. ut Hotoman. Mynsing. Wesembec. Goth. ibidem raptores legant. Vultejus autem in suo in Inst. comm. peccatores.

Pediculos Paul. in *l.* 32. *ff. de aur. arg.* vocat, de quibus signa sustinentur, bases, sed tenues. Et sic plerunque pediculi à Columella dicuntur, quibus arborum rami baccis onusti sustinentur: quasi parvi pedes. *Hot. Prat.*

Pediculis argenteis adjuncta sigilla ænea, *dict. l.* 32. *ff. de aur. arg.* Briss.

Pedissequa, ancillula quæ dominam sequitur. Vide *l. Titia servis. ff. de manum. testament.* Papinianus in *l. peculium. de legat.* 2. Eadem sunt, ait, in *l. lecticariis, aut pedissequis legatis.* Spieg.

Pedules fasciæ apud Ulp. in *leg.* 25. *§.* 1. *ff. de aur. & arg.* dici videntur eæ, quibus pedes vinciuntur. Marc. Tull. in *Clod. apud Non.* Tunc quum vincerentur pedes fasciis, quum calanticam capiti accommodares? Haud scio tamen an verius legeretur Pedales. Oldendorpius. Cujacius 10. *observ.* 17. Pedules dicit fascias pedum aut calceamentorum: Et 5. *obser.* 11. Pedules, inquit, dicuntur, ut Pedula autore Festo, quæ Græci πέδιλα vel πόδεια.

Pedules fasciæ, pedum tegmina, quæ tamen usum calceamentorum non præstant. Unde vesti cedere eas, quod partem corporis vestiant, adserit Ulp. *l.* 25. *§.* 1. *ff. de aur. arg.* Briss.

Pegasus JCtus Proculo successit, qui temporibus Vespasiani præfectus urbis fuit, *l.* 2. *§. ult. ff. de orig. jur.* Briss.

Pegasiano Senatusconsulto, quod Vespasiani temporibus, Pegaso & Pusione consulibus factum est hæredibus rogatis hæreditatem restituere, perinde quartam partem retinere permissum est, atque ex l. Falcidia ex legatis retinere concedebatur, *§. sed quia heredes Inst. de fideic. hered.* Paul. 4. *sent.* 3. Ulp. *Inst. tit.* 25. Hujus vis tota à Justiniano in Trebellianum Senatusconsultum transfusa est, *leg.* 2. *§. solum autem, Cod. de vet. jur. enucl. §. sed quia Inst. de fideic. hered.*

Pegmata, ut docet Festus Pompejus, ornamenta sunt ex ære aut marmore confecta: quæ ut plurimum in atriis, quandoque in porticibus aulisque affigunt, majorum aliorumque fortium virorum gesta certius quam pictura ostendentia: & hoc innuunt verba illa apud Ulp. in *l. quæsitum. §.* 25. *ff. de instruct. vel instrum. leg.* In emptione domus, inquit, & specularia & pegmata cedere, sive in ædificio sint posita, sive ad tempus detracta. Porro πῆγμα Græcum vocabulum est, ἀπὸ τοῦ πήγνυμι quod est pango, deductum: significatque machinam, in qua statuæ collocantur, & quasi panguntur, ad illas sustinendas, sive aliud quicquam ejusmodi. Martial. *Epigramm.* 1. de mole super qua impositus erat Domitiani colossus.

Et crescunt media pegmata celsa via.

De his meminit etiam Dion in vita Adriani, in hanc sententiam: nam si surgentia spectacula & pegmata efferre voluerint, illud nullo pacto effici poterit humilitate loci. Frequentatum etiam est à majoribus nostris & maxima Romæ, pegmata in scenam cum pueris ludicris, & confidentibus ex signis & tabulis producere, quæ constabant vario genere picturæ. Ad hoc alludens Juven. inquit.

Et pegma & pueros inde ad velaria raptos.

Plin. *nat. hist.* 23. *lib.* auctor est, Cajum principem in circumpegma duxisse, in quo fuere argenti pondo 124. Pegmatis autem formam descripsit *Seneca* ad Lucium, & Ruffinus *in* 7. *lib. Josephi* de bello Judaico, *Cotta* in verbo *Specularia*: Turnebus 8. *advers.* 9. Pegmata exponit attepegmata, quæ valvarum sunt ornamenta affixa antis.

Pejerare dicitur, qui præstitum jusjurandum contemnit, *l.* 2. *Cod. de reb. cred.* Qui falsum jurat, etiam pejerat, *c. ult. de crimin. stellionat. l.* 13. *in fin. de jurejur.* Qui autem pejerabat, is Deum, principem, censores, pontifices ultores habere, & extra ordinem puniri interdum solet. Religio contempta jurisjurandi, si inconsulto & calore quodam pejeratum esset, sive per Deum, sive per principem, solum Deum ultorem habebat, non principem, *d. l.* 2. Cæterum qui consulto per Deos atasve deorum pejerabant, pontificibus: qui per genium Principis, principi: qui alia ratione, censoribus pœnas dabant. Pontifices, ut scribit *libr.* 2. Dionysius, de omnibus causis ad sacra pertinentibus, tam inter privatos homines, quam inter magistratus sacrificos judicasse. Et idcirco etiam de perjurio quatenus illud ad sacra pertinebat, quale est, quod per Jovem, per Dium fidium aut per aras deorum, solenni modo præstabatur, cognovisse olim & indicasse, omnino videntur quemadmodum expresse Plaut. de quodam juramento conceptis verbis per aram Veneris præstito: in hunc modum scribit in rudente:

Gruppe quod tu istum ac lentum poscis: Gri. Juratu'st mihi
Dare La Libet jurare tun' meo Pontifex perjurio es?

Qui autem consulto per genium principis pejerabat, is ex constitutionibus Principum, fustibus interdum castigari solet, *d. leg.* 13. graviusque multo iis, qui per Jovem pejeraverant, puniebatur, quemadmodum auctor est in Octavio M. Minutius Felix, in reliquos autem homines perjuros censoria nota animadvertebatur. Siquidem ut scribit in officiis Cicero, censores nulla de re diligentius, quam de jurejurando judicabant, Rævard. *Varior. lib.* 2. *c.* 3. Adde Forc. in suo cupidine jurisperito, *c.* 18. *n.* 9. *in fine.*

Pejerare, non est falsum jurare, sed quod ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur id non facere. Cic. *lib. offic.* 3. Jurare autem oportet, inquit Ulpian. ut delatum est jusjurandum. *l. §. ult. de jurejur.* Spieg. Prat.

Pejorare pro deteriorem reddere Paul, *lib. Sentent.* 2. *cap.* 19. Homo liber, qui statum suum in

in poteſtate habet, & pejorare eum & meliorem facere poteſt. *Hot. Prat.*

Πειραταὶ piratæ ſunt ἐν θαλάσσῃ vel à πειρᾶν, quod deceptionem ſignificat, vel à περᾶν, id eſt pererrando deducitur. De eorum crudelitate Seneca 2. *de clem. capit.* 4. nec contenti inde ſævire ſæviunt, ut Buſiris ille. & Procruſtes, & piratæ, qui captos verberant, & in ignem vivos imponunt, & alibi 1. *declam.* 2. ita raptæ pepercere Piratæ, ut lenoni venderent, Goth. *l.* 18. *in pr. ff. commodat.*

PELARGICI nomini dicti, quaſi Ciconiariæ leges, quibus liberi parentes alere jubentur. Id quod in jure quoque cautum eſt: Vide Budæum in annot. & ſupra Antipelargia.

PELEGINUM, herba in ſegetibus creſcens, de qua Plin. *lib.* 27. *c.* 12. & 15.

PELLICERE, pro inducere, perſuadere, illicere apud Juriſconſ. Sed utrum ita demum inquietem, ſi bonæ frugi ſervum pepulit ad delinquendum *l.* 1. *§. ſed utrum, ff. de ſerv. corrupt.* Spieg.

PELLERE, id eſt, expellere. Pellere conductorem, *l.* 10. *§. ultim. ff. de publican.*

PELLES, pro mantica, ſeu pera viatoria, Italis vulgo *Valliſia* dicitur: quod è pellibus conficiebatur: nec ignotum curris noſtris vocabulum eſt, Paulus in *l. de Tapetis.* Sicut pellus, quibus involvuntur veſtimenta. Spieg. Adde Turnebum adverſ. *lib.* 13. *c.* 4.

PELLES Babylonicæ *l. ult. C. de publican.* Pelles lanatæ in *l.* 70. §. 1 *ff. de leg. lib.* 3. Pelles indutoriæ apud Paul. *lib.* 3. *Sent. tit.* 6. de quibus in *l.* 25. *§. ult. cum ſeq. ff. de aur. arg. leg.* ut Pelles tentoriæ ad tabernacula & tentoria paratæ apud Vopiſc. in Aureliano. De quibus *l.* 7. *ff. de ſupel. leg. accipienda eſt.* Solebant enim antiquitus ſub pellibus milites degere. Valer. quoque *lib.* 2. *c.* 2. teſtatur tentoria exercitus Romani ex pellibus fieri conſueviſſe. Sic Tacitus *Annal. lib.* 3. Retentuſque omnis exercitus ſub pellibus, quamvis hyeme ſæva adeo, ut obducta glacie niſi effoſſa humus tentoris locum non præberet: Et lib. 14. Contractus, inquit, deinde omnis exercitus, ſub pellibus habitus eſt ad reliqua belli perpetranda. Sic Marcell. *libro* 19. ſub pellibuſque exercitu diffuſo, ait, per Iſtri fluminis margines barbaros obſervabat. *Briſſ.*

PELLEX, inquit Maſſurius lib. memorabilium, & ex eo Paulus in *l. lib.* 144. apud antiquos ea habita eſt quæ cum uxor non eſſet, cum aliquo tamen vivebat, quam nunc vero nomine amicam, paulo honeſtiore concubinam, appellant. Granius Flaccus in libr. de jure Papiriano ſcribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo cui uxor ſit, corpus miſceat: quoſdam eam, quæ uxoris loco ſine nuptiis in domo ſit, quam παλλακὴν Græci vocant, in qua lege licet aſſeratur concubinæ nomen honeſtius eſſe quam pellicis, id tamen ad præſentis JCtis ſeculum, ac recentiores Latinæ linguæ autores referendum eſt. Nam poſteris pellicis nomen ſpecialius fuit & inhoneſtius, licet antiquioribus generalius fuerit, & quamcunque mulierem ſignificaverit, quæ uni viro ſeu marito, ſeu cælibi pudicitiam ſuam exhibebat, eoque ſpectat alterum Flacci ſcilicet teſtimonium, qui innuit pellicem hodie non uſurpare amplius non pro ea amica, quæ concubina eſt, ſed quæ ſoluta conſuetudinem habet cum alterius marito: ſive id fiat ſub ſpecie bigamiæ, ſive concubinatus. Quo ſpectant illa Ovidii Epiſtola quinta.

Heu mihi pro dira pellice blanda fui.

Et Epiſtol. 6.

- *Nocuit mihi barbara pellex.*

Idem.

Pellicis ipſa meos impleſſem ſanguine vultus.

Et Epiſtola 9.

Ante meos oculos adducitur advena pellex.

Et ſi quæ ejus generis ſunt alia, de quibus Valla *c.* 48. *lib.* 6. *elegant.* Et illud Salluſtii in Ciceronem: Filia matris pellex. Et Ovid. Metamorph.

Tunc eris matris pellex & adultera patris?

Juvat hanc antiquitatem nominis derivatio. Nam ut author Gellius eſt *c.* 3. *lib* 4. pelles quaſi πάλλαξ, hoc eſt, quaſi παλλακὶς, ut pleraque alia: nam hoc nomoque vocabulum à Græco flexum eſt: πάλλαξ juvenis adoleſcens: vel à verbo παλλάσσω quod eſt irrigo, perfundo, fœdo, ſive ἀπὸ τοῦ πάλλειν, hoc eſt à vibrando, quod proprie juvenum eſt. Euſtath. unde & apud Do es πάλλαξ in fœminino puellam deſignat πάλλαξ igitur ſive παλλακὶς & pellex, erit omnis illa puella, quæ ſe ab uno viro quidem irrogari & vibrari paſſa, ſed matrisfamilias nomen in viri domo non habet. Alii deducunt à pellendo, immutatis quibuſdam literis, quod legitimam uxorem à viro fere pellat. Eſt & hæc notatio apta, ut apud veteres generaliter accipi potuerit tam pro ea, quæ cum cœlibe, quam cum marito vivit; quod concubina etiam à juſta uxore ducenda cœlibem pellat. Denique pellicis vocem & concubinam & quæ cum alterius marito conſuetudinem habet olim deſignaſſe Gellius in *dict. cap.* 3. *lib.* 4. innuit, cum non omnem pellicem probroſam, ſed eam tantum eſſe habitam, quæ juncta conſuetaque eſſet cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii cauſa foret, idque hac antiquiſſima Numæ regis lege oſtendi poſſit: Pellex ædem Junonis ne tangito: ſi tangit, Junoni crinibus demiſſis agnam fœminam cædito. Ad quam etiam Ovidius *Epiſt.* 3. alludit:

Neve meos coram ſcindi patiare capillos
Et leviter dicas hac quoque noſtra fuit.

Quæ cum ita ſint, primo efficitur inter pellicem & pellacam antiquitus non eſſe differentiam, & pellacam eſſe Græcam vocem, pellicem latinam, ſed aſſumptam eſſe. Deinde etſi hodie ſolummodo pellex dicatur, quæ cum eo cui uxor ſit, corpus miſceat: tamen olim non ſolum hanc, ſed eam quoque quæ uxoris loco ſine nuptiis in domo ſit, quam Græci in *Nov.* 6. παλλακὴν hoc eſt concubinam vocant, comprehenſam fuiſſe Goedd. ad *l. lib.* 144. *n.* 4. *de verb. ſign.*

PELLIONES, à pellibus conficiendis dicti ſub quibus milites hiemabant, apud Paternum in *l. ultim. ff. de jur. immunit. ubi* tamen POLLIONES legitur. Pellionum meminit & *leg.* 3. *C. de exuſ. artif. lib.* 10. & Lamprid. in *Alexand.* ſic Cic. in *Acad.* In quo magna rei militaris eſſe occupatio ſolet, ut non multum Imperatori ſub ipſis pellibus ocii relinquatur, id eſt, in ſtativis. *Hot. Prat.*

PELOPONNESIAM quinquies quaternos enixam, & multas Ægypti uno utero ſeptenos, item traditum eſſe quatuor pariter puellas à matreſamil, natas eſſe, Paulus refert *l.* 3 *ff. Si pars hæredit.* per Spieg.

PENARIUM locus ubi neceſſaria ad victum quotidianum pertinentia, reponuntur. Ulpian. *l. qui penum. ff. de pen. leg.* Quæ horrei penarii, inquit, vel cellæ penariæ inſtruendæ gratia habentur.

PENDERE conditio, dieſve dicitur, etenim adhuc eventus expectatur. Pendere enim dicitur ſeu in pendenti eſſe quidquid in ſuſpenſo eſt:

quarum significationum exempla propter eorum multitudinem cuivis obviam non adscribo. Pendere quoque fructus dicuntur quamdiu solo cohærent, & terra continentur. Atque ita pendentes fructus, id est, fundo cohærentes in *leg.* 44. *ff.* *ff. de rei vind. l.* 15. *ff. de pign. l.* 15. *ff. de usufr. leg. ult. §. fructus. ff. quæ in fraud. credit. qui stantes dicuntur in leg.* 33. *ff. de usufruct. leg.* 26. *ff. de furt. leg.* 60. *ff. de act. empt.* Quo sensu & pendens vindemia nondum lecta in *leg.* 26. *ff. de act. empt.* & pendens oliva dicitur in *leg.* 39. *ff. de contrah. empt.* Briss.

PENDERE etiam dicitur quod aliunde proficiscitur, manat, sustinetur. Hæ actiones quæ ex bonis defuncti pendent, *l.* 66. *§. si damnum, ff. ad SC. Trebell.*

PENDERE etiam edicta olim dicebantur. Lam. in Alex. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publice proponebantur, ita ut edictum penderet ante menses duos. Auson. in Grat. actio. Has ego litteras tuas in omnibus pilis atque porticibus, unde de plano legi possint, instar edicti pendere mandavero. *Briss.*

PENDERE, pro solvere *l.* 1. *ff. si ager. vect.* & pendere pœnas proprie dicitur, qui ob delictum pœnas solvit. Sed per translationem pro æstimare accipitur. Unde Magnipendo, Floccipendo, Parvipendo, Multipendo, Nihilpendo, id est, magna, parva, nulla æstimatione habeo. Loca in suis classibus apud Albre quirito. *Spieg.*

PENDERE actus, pro prorogare, & differre, not. in *l. fin. ff. comm. præd.* Spieg.

PENDERE pœnas, proprie dicitur, qui ob delictum pecuniam solvit, quia penso ære utebantur. *Festus.*

PENDERE pœnas, solvere significat, ab eo quod ære gravi cum uterentur Romani, penso eo non numerato debitum solvebant, unde & pensiones dictæ. *Festus.*

Πένθος est virorum luctu dignorum, πένθιμος indignorum. Cujac. in *παραγματεία sua de divers. temp. præscript. & term. capit.* 20 circa medium.

PENES & apud quomodo differant Ulpian. in *l.* 63. *de verb. sign.* his indicat verbis. Penes te, inquit, amplius est quam apud te, nam apud te est quod qualiter qualiter à te tenetur, hoc est, quod quolibet modo detines, ut si homo liber vel filiusfamilias Lucii Titii in tuis lateat ædibus, vel tecum vivat, dormiat prope, assideat, &c. *leg.* 1. *leg.* 23. *l.* 4. *ff. de liber. exhibend.* Penes te non solum est quod qualiter qualiter detines, verum etiam quod possides, sive jure, sive injuria, sive animo habendi, sive animo domini, *l. nemo, Cod. de acquir. poss. l. Titia Seio* 34. *§. Gajus. ff. de legat.* 2. Valla *libr.* 6. *elegant. cap.* 54. Penes enim te dicitur, quasi penitus apud te. Itaque depositarius apud se, non penes se rem habet *leg.* 1. *§. eleganter, §. seqq. leg.* 5. *leg.* 8. *leg.* 15. *si fidejussor, ff. deposit. l. certi,* 9. §. *fin. ff. de rebus cred. si cert. pet. l. si quis* 9. *§. Labeo, ff. de dolo malo, d. leg. Titia Seio,* 84. *§. Gajus, ff. de legat.* 2. quia non possidet sed vice alterius tenet. *l. generaliter., nonn. ff. de acquir. possess.* Nec resistit, quod in *l. si sacculum* 29. *in princ. & §.* 1. *ff. deposit* à Paulo prolatum est: is penes quem depositum est. Id enim in principio dict. leg. si sacculum respectu contrectationis Paulus dicit, cum contrectando depositarius se possessorem fecisset: & in *§.* 1. *dict. leg. si sacculum.* Penes cum deposita appellatur respectu pacti quo usus pecuniæ permittebatur, atque ita non solum custodia, verum etiam ipsa possessio tradebatur, *l. certi* 9. *§. fin.* Idem respondere licet ad *leg. divus,* 15. *fin. ff. de re jud.* Nam apud argentarios non semper custodiæ, verum usurarum ac fœnoris causa deponebatur, ut ita non solum possessio, sed etiam commium ad argentarium transiret, *l. si hominem* 7. *§. quotiens l. seq. ff. de poss. l. si venire* 24. §. *in bonis, ff. de rebus auto. jud. possid.* si commodatarius commodatam rem apud se habet, *leg.* 5. §. *si de me. l. in rebus* 18. §. 1. *ff. com.* & mandatarius pecuniam mandati gratia exactam, *l. qui negotia, ff. mandat.* Sic etiam paterfamilias Castrense peculium habere apud se dicitur, antequam jure peculii intestato filiofamilias mortuo capiat *leg.* 1. *l.* 2. *ff. de castren. pecul.* At penes cum proprio, est quod jure dominii vel quasi, aut aliqua naturali possessione animo sibi habendi detinet, hoc est, possidet, ut si tabulæ testamenti sint penes hæredem vel alium, qui eos juris sua gratia possidet, *dict. leg.* 1. ut si precario data sit possessio *l. & habet.* 15. *§. cum qui. vers. an is, ff. de precar.* Nam & qui concessit precario, penes se rem habet, & qui accepit, habet, uterque enim possidet: ille jure dominii vel quasi: hic naturali ratione, qua rem sibi habet, *d leg. & habet. §. cum qui,* sic hominem liberum penes se habet, qui cum bona fide, ut servum possidet, *l. qui bona, l. quasitum est, ff. de acquir. rer. dom.* At qui dolo malo detinet, quia amplius non possidet, *leg.* 4. *ff. pro suo dict, leg. quæsitum est apud se hominem liberum habet. leg.* 1. 2. 3. 4. *ff. de lib. exhib.* Sic uxor non penes se, sed apud maritum est, at si apud patrem filiafamilias sit, penes patrem esse censetur, *d. l.* 1. 2. 3. 4. Hæc differentia attenditur in deleg. Titia Seio. *§.* Gajus, sic in *l. alia* 9. *ff. de alim. & cib.* verbum PENES TE JCtus interpretatur, sic usus fructus sub conditione legatus pendente conditione, penes hæredem esse perhibetur, *leg.* 16. *ff. quibus mod. ususf. amit.* Atque hæc ita sunt, nisi res subjecta vel verba prægnantiora adjecta, aut meus loquentis aliud moneat, veluti in *l. traditio. ff. de acquir. rer. dom. leg.* 5. *§. si de me ff. commo. l. si quis in tantam.* Cod. unde vi. Alciat. Forner. & Gœdd. ad *l. penes te* 63. *ff. de verb. sign.*

PENE dixerim, moderationis clausula hæc est, Jurisconsultis admodum familiaris. Pomponius in *l. stipulationum aliæ. §.* Conventionales sunt, inquit, quæ ex conventione reorum fiunt, quarum totidem genera sunt, quot pene dixerim rerum contrahendarum. Cum enim plura sint negocia, quam vocabula, quomodo etiam non plura essent rerum quam stipulationum genera? l. Natura enim *ff. de præscript. verb.* Oldendor. Innuit autem hæc vocabula (pene) sicut illa σχεδὸν discrimen adhuc aliquot subesse. Balduinus, *tit. de success. libert.*

Πενέσαι Athenis θῆται à paupertate nominabantur, quod servorum aut servis conveniens nomen. Apud Thessalos πενέσαι dicebantur, qui non genere, sed fortuna servi erant, non δοῦλοι, eorumque media erat inter servos & libertos conditio. Connan. *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 1. *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 4.

PENIDULUS, & Penicillus, pictoris instrumentum, quo pingit, ab eo quod est penis, id est, cauda. Martianus de *fund. instr. l. Item pictoris.* Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ. *Nebr.*

PENITUS pro prorsus. Nam proprie intrinsecus significat, ipso jure accipiendum est, per *gl. singularem, in l. si qui advocatorum. C. de postul.* Spieg.

PENSATA pecunia apud Ulp. *l. in exceptionibus,* de probat. pro compensata.

PEN-

PENSATIO pro compensatione, apud JC. In *l. Mævius §. arbiter ff. de arbitr.* Quæsitum est ait Julianus, an possit pensatione ultro citroque facta, condemnatione eum solum, cujus summa excederet, &c. damnare? *Spieg.*

PENSI in societatem sumptus, id est. expensi, *l. 52. §. si quis ex sociis, ff. pro socio:* Briss. in parerg.

PENSIO, id quod pro alicujus rei usu datur, ut agri, ut domus. Unde legitima pensio nostris dicitur, quæ fructibus respondet & pro solutione facienda usurpatur pensio à Paulo in *l. lecta est, §. igitur, si cert. pet.* Item in pensionem reputare apud Haloandrum in *l. penultim. ff. de via publ.* quam ipse ex Græco transtulit. *Spieg.*

PENSIO proprie est merces inhabitationis ædium alienarum, quæ Græce ἐνοίκιον dicitur. Cujus significationis cum frequentia sint in titulo locati exempla, colligendi labore supersedebo. Pensio etiam præstationem temporibus & terminis, ut vulgo loquimur, divisam significat, *l. 3. ff. de ann. leg. 8. § si annua. ff. de pign. actio. l. 40. ff si cert. petat. lib. 12. in fin ff. de usur. l. 47. ff. ad l. Falc. leg. 59 ff de fidejussoribus.* Pensiones trientes, pro trientario fœnore dixit Lamprid. in Alex. Pensiones vectigalium in *l. 10. §. ult. ff. de publican* Briss. Pensionibus solvendis olim Calendæ Juniæ solennes erant, *l. 9 ff. qui potior. in pign.* Item Calendæ Martiæ, *l. defuncta, 48. ff. de usufruct* Vult. in *comm. Instit. tit. de locat. & conduct. in pr. n. 27.*

PENSIO refertur ad pecuniariam causam, Reditus ad alia, puta si certa frumenti mensura in annos singulos constituta sit. Ferret. *tit. de locat & conduct.*

PENSIO, solutio. Varro, ab ære impendendo, dispensator: & in tabulis, scribimus expensum: & prima pensio, & sic aut secunda, aut quæ alia. Paulus *l. 40 ff de reb. cred.* Igitur finito primo mense primæ pensionis usuras currere. Item, & ideo non soluta pecunia statutis pensionibus, ex de stipulationis usuras deberi Cicero pro Q. Roscio. falsum subornavit testem Roscius Gluvium: cur tam sero? cur, quum altera pensio solvenda esset, non tum quum prima? *Hot.*

PENSIO fere dicitur pecunia quæ ex prædiorum urbanorum locatione percipitur: quæ vero ex rusticorum, merces: vide *l. 27. & 26. ff. de pet* Hot.

PENSITANDUM proprie non dicitur, quod semel solvendum est, sed quod in plures annos debetur, unde vectigalium pensitationes & pensiones locationum dictæ (ut quidem conjicio) quod non statim implentur, sed semper pendent: quia unius anni soluto debito, statim incipit cedere sequentis anni summa & tanquam suspensa tenetur. Ideoque & spem præmiorum dixit Alex. Imp. pro futurorum annorum præmiis, quorum dies nondum venit, & quæ revera non debentur, sed sperantur. Connan. *lib. 4. c. 15. n. 9.*

PENSITATIONES publicæ secundum Azor. in *summa. C. si propter public. pensitant. vend. fuer. celeb.* dicuntur exactiones tributorum, vel vestrum, vel auri, vel argenti, quæ à certis personis debebantur fisco: sed & ea, quæ ad viarum, vel pontium refectionem præstanda sunt à possidentibus, pensitationes publicæ dicuntur. Tu dic brevius & clarius, pensitationes publicas esse pensiones, quæ solvebantur Reipubl. pro fisco. *Joh Bello. Etymol.*

PENSUM, id est modus operis præscriptus. Sumptum à penso lanarum; quod certi ponderis singulis puellis dabatur. *Erasm.*

PENTAPROTIAS, Græca vox est significans quinque primorum munus: quos alibi sacræ constitutiones, quinque summates vocant: ipse Quintumviros appellari puto in *l. de cubiculis nostris, C. de privil. eor. qui in sacr. palat. milit. lib. 12.* Spieg. & Prat.

PENTATEUCHUS interpretatur volumen quinque lib Moysi, *c. 1. & ibi gl. not. ext. de decimis.* Jo. Bell. Etym.

PENATHLI Græcis sunt, quos Latini à quinque artibus quinquatriones dixerunt, Corras. 4. *Miscell. c. 24. n. 7.*

Πεντετηρικὸς, i. e. lustralis, Goth. ad *l. Septitia. 10 ff. de pollic.*

Πενθερὸς est pater uxoris: πενθερὰ mater uxoris. Modest. in *l. 4. §. & quidem vir, 0. ff de gradib. & adfin.*

Πένθος, apud G. Harmenop. *lib. 4. tit. 6* est virorum luctu dignorum, ἀπένθιμος indignorum. Prat. ex Cujac. *c. 20. de præscriptionibus & 6. obser. 32.* Gothofr. ad *leg. decreto 15. C. ex quib. caus. infam.*

PENULA, itinerarium, aut frigoris & pluviæ vestimentum est, quo, *l. 1 C Th. de hab. quo uti opor. intra urb.* Senatoribus intra urbem ubi permittit pluviæ tantum, aut frigoris causa, ut arbitror, superjectam etiam interiori vestimento Tertul. in Apol. Ne vel hyeme voluptas impudica frigeret. Lacedæmonii penulam ludis excogitarunt. Imperatores vero his ne pluviæ quidem tempore utebantur. Spartianus in Andriano, Penulis, inquit, uti tribuni plebis pluviæ tempore solebant, Imperatores autem nunquam. Idem in eodem refert, Senatores & equites R. Hadrianum jussisse semper in publico esse togatos, ipsum cum in Italia esset, semper togatum processisse, sed *dict. leg. 1.* satis habet: si senator in Senatu, & in fungendo munere senatorio, togatus fuerit. Prat. ex *Cujac. 12 obser. 39. in fin.* & Goth. ad *l. nuper 42. ff de donat. inter. vir. & uxor.*

PENUS in *rubr ff de pen. leg.* sic definiunt Græci ἔστι εἰς πόσιν καὶ βρῶσιν συμαθροίζεται: ea continetur πάντα τὰ βρώσιμα καὶ πόσιμα Inde autem videtur vocari penus, quod hujus modi res ad victum necessariæ, intus & penitus recondantur, Goth. in *notis ad rubr.*

PENUS alia esculenta, alia poculenta statuitur. Esculenta Penu legata non ea tantum quæ esse, sed & per quæ esse solemus continentur, nisi voluntas testatoris repugnet, Poculenta vero ea quæ vini numero paterfam. habuit. *Briss.*

PENUM neutro genere protulit Pomp. in *l. 2. ff de tri. vin.* Cum alii penum, inquit, alii vinum legatum est: excepto vino, omne penum ad legatarium pertinebit. *Spieg.*

PENURIA, omnis rerum inopia: specialiter tamen earum quæ in penum recondi solent. *Prat.*

PENUS nomen omnibus generibus dicitur, *l. 4. §. nomen, ff. de penu leg. l. 2. ff. de trit. vino.* Penus autem secundum Q. Mucium, cujus auctoritate in hac re Ulp & Gellius *lib. 4. cap. 1.* utuntur, ea omnia continet, quæ esui potuique sunt, *l. 3 ff. de penu leg.* Cicer. *lib. 1. de nat. deor.* Penum esse omne, quo vescuntur homines, definit. Penori itaque cedunt cibaria omnia, quæ paterfamil. usus sui causa ejusque familiæ quam circa se & suos habet, paravit, & cibaria jumentorum usibus ipsius deservientium. & legumina quæ in cella penuaria habentur. Ligna quoque & carbones penus parandi causa & thus & cerei in domesticum usum parati, &

& unguenta, & odores, & chartæ epistolares, & vasa sine quibus penus haberi non potest & quæcunque alendi causa bibuntur, ea appellatione continentur, *l. 3. cum suis §§. & l. 5. ff. de pen. leg.* Unde penus alia esculenta, alia poculenta statuitur, Esculenta penu legata, non ea tantum quæ esse, sed & per quæ esse solemus, continentur, nisi voluntas testatoris repugnet. Poculenta vero ea quæ vim numero paterfam. habuit, Briss. Balduin. in Scævola sub *tit. de penu. legata, ex cap. 3.*

Penoris legato quid contineatur, satis abundèque scriptum est apud Ulp. in *l. ff. de penu legat.* tamen lectitanti mihi noctes Atticas Gellii: occurrit quæstio circa ipsum scitu & memoria digna, quam subjicio. Is lib. 4. refert. Phavorinum percunctasse quendam Grammaticum, quid esset penus, & quo sensu id vocabulum dicatur. Cui Grammaticus: quæris (inquit) rem minime obscuram: quis adeo ignorat, penum esse vinum & triticum, & oleum, & lentem & fabam, atque hujuscemodi cætera? Etiamne (inquit Phavorinus) milium, & panicum, & glans, & ordeum, penus est? Sunt enim propemodum hæc quoque hujuscemodi. Cumque ille reticens hæreret: Nolo (inquit) hoc jam labores, an ista quæ dixi penus appellentur. Perinde igitur nunc te rogo, ut quid sit penus dicas, non ut aliquid ex penu nomines. Tum ille: Philosophiam, inquit, ego non didici, nec discere appetivi, etsi ignoro, an ordeum ex penu sit, aut quibus verbis penus definiatur: non ea re literas quoque alias nescio. Scire, (inquit ridens jam Phavorinus) quid penus sit, non ex nostra magis est Philosophia, quam Grammatica tua. Meministi enim credo, quæri solitum, quid Veg. dixerit, penum struere vel longam, vel longo ordine: utrumque enim profecto scis legi consuetum: sed ut faciam, æquiore animo ut scis: nec illi quidem veteris juris magistri, qui sapientes appellati sunt, diffinisse satis rectè existimantur quid sit penus. Nam Q. Scævolam ad demonstrandum penum, his verbis usum audio: Penus est, inquit, esculentum, aut poculentum: quod enim ipsius patris, aut liberorum patrisfam. ejusque familiæ quæ circum eos, aut liberos ejus est, & opus non facit, causa paratum: ut Mutius ait penus videri debet. Nam quæ ad edendum bibendumque in dies singulos prandii aut cœnæ causa parantur, penus non sunt: sed ea potius, quæ hujusce generis longe usionis gratia contrahuntur, & reconduntur: ex eo quod non in promptu sint, sed intus & penitus habeantur, penus dicta sunt. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putavi, Servium Sulpitium in reprehensis Scævolæ capitibus scripsisse, Ælio placuisse: non quæ esui tantum & potui forent, sed thus quoque & cereos in penu esse, quod esset ejus fermè rei causa comparatum. Massurius autem Sabinus in juris civilis secundo, quod jumentorum causa adparatum esset, quibus dominus uteretur penori adtributum dicit: ligna quoque, & virgas & carbones, quibus conficeretur penus, quibusdam ait videri esse in penu: ex his autem quæ pomercalia & usuraria in locis iisdem essent, ea sola esse penoris putat, quæ sint usui annuo, Cotta. Adde Forcat. in suo *Pen. jur. civil. c. 2. & seq.*

Peplum, eximii candoris vestem sine manicis aureis distinctam clavis fuisse autumant: quam quinto quoque anno apud Hylen. mulieres sex & decem Junoni contexebant: Alex. Gen. *dier. lib 1. c. 22.*

Per, aliquando significat juxta, vel inter, *l. fin. ff. de serv. urban.* Per quandoque supprimitur per ἔλλειψιν in *lib. 30. in fin.* ibi, principem., *ff. de rebus auc. jud. poss.* De hac dictione *Per* vide Bart. in *l. Celsus, ff. de usucap.* Prat.

Per, auget significationem & integrum quiddam denotat. Sic etiam ædificia perfecisse dicitur non qui inchoavit, non qui majorem partem extruxit: sed qui consummavit, qui eo perduxit, ut in usu esse possint, *l. ædificia, 139. §. 1. ff. de verb. signif.* Gœdd. ad *l. 166. §. 1. ff. de verb. sign.*

Per, perfectionem significat, *l. urbana §. pernoctat, ff. de verbor. signif.* Aliquando significat propter, *c. ut constitueretur, 50. distinct.* Prat.

Per, in compositione varie accipi, Alc. ostendit, in *§. pernoctare, l. urbana familia, de verb. sign.* Quandoque autem quandam integritatem & perfectionem significat. Spiegel. & Corasius. *Miscell. lib. 2. c. 15.*

Per adoptionem pater, qui me adoptavit.

Per ætatem, id est dum ætas.

Per aliquem stetisse, vel factum quo minus daret, videtur, si interpellatus non dederit, aut si rem debitam occiderit, *l 23. ff. de verb. oblig. l. 5. ff. si cert. pet.* Plane si promissor hominis ante diem in quem promiserat interpellatus sit, & servus decesserit, non videbitur per eum stetisse, *l. 49. ff. de verb. oblig.* Briss.

Per aliquem interdum significat alicujus opera, ministerio, corpore, facto. *Briss.*

Per alluvionem, ut ait Justin. in *l. Præterea, Inst. de rer. divis.* id videtur adjici, quod ita paulatim adjicitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo temporis momento adjiciatur. Ab aliis Alluvio, pro immoderata aquarum violentia, vel fluvialium, vel pluvialium similiumque ponitur: quæ non tantum agros confundit, sed quandoque eripit, & nonnunquam funditus destruit. *Oldend.*

Per Annos certos quomodo intelligendum sit: vide *C. de usucap. l. adversus, & de pœnis, l. si certis annis.* Spieg.

Per assem Justinianus universum testatoris patrimonium complectitur. Rævard. *l. jus nostrum, ff. de reg. jur.*

Per calumniam in possessionem mitti: Vide Ulpian. in *l. unica. Si mul vent. nom.* Spieg.

Per chartam vel chartæ beneficio possidere, est testamenti jure & secundum tabulas possidere. Greg. Turon. *lib. 4. c. 12.* Prat.

Per contrarium, pro ex adverso, apud Ulp. in *l. Juliam, §. si venditor de act. empt.*

Per consequentias. Non est absurdum, inquit Paul. per consequentias, & in speciali in rem actione dolum præteritum deduci, *l. fin. autem. §. sed & is. ff. de rei vind.* Spieg.

Per Deum jurare. Ulp. *in fin. l. 3. de jurejur.* Jurare, inquit, oportet, ut delatum est Jusjurandum: cæterum si ego detuli, ut per Deum jurares, tu per caput tuum jurasti.

Per dilationem bellum gerere, apud Livium.

Per fas, nefas, significat factum aliquid fuisse licite aut illicite: quod vulgus Barbaricum dicit: hoc est factum taliter qualiter. *Spieg.*

Per fideicommissum proverbiali sermone usurpari solitum, pro per obliquum, per anfractum & non directo: significari videtur Arnob. *lib. 6. cont. gent.* Deos, inquit is, per simulacra veneramur. Per tramites ergo quosdam & per quædam fideicommissa vestra sumunt cultiones. Per fideicommissum & directo passim à nostris opponuntur, ut *l. 6. ff. de fideic. leg. 2. Cod. quand. & quib. quart. l. 2, §. 1. de Jur. codicil.* Prat.

PER

PER genium principis jurare: Vide per principis. *Hot.*

PER indicem. Proverbium est apud Justinianum in extremo Institut. pro summatim, strictum cursimque, obiter, & quasi per transennam. Ut vobis, inquit, possibile summo digno, & quasi per indicem ea tetigisse, quasi libros Institutionum pro παρατιτλοις (quæ appellat) id est, argumentis Pandectarum esse velit: nam Indicem pro eo quod titulum vulgo appellamus Latini usurpant: quinetiam idem Imp. *leg.* 1. §. *penultim. Cod. de vet. Jur. enucl.* in paratitlorum mentione significat. Sed sufficiat, inquit, per indices tantummodo & titulorum subtilitatem, quæ παρατιτλα nuncupantur, quædam admonitoria ejus facere. Asconius in Verrin. 3. Quo quum esset ventum, antequam causa ageretur, quasi per indicem rem exponebant: quod ipsum dicebatur causæ conjectio, quasi causæ suæ in breve coactio. *Hot.*

PER judicem aliquid fieri, hoc est officio judicis. *l. ultim. ff. de rei vendic.*

PER judicem peti, exigi, auferri dicitur, quod judicio petitur, aufertur, judicisve jussu solvitur, *l.* 22. *ff. si cert. pet. l.* 22. *ff. si rem rat. hab. l.* 4. §. *quod si is, cui ff. de doli except.* Briss.

PER lancem & licium furtum quærere: vide furtum per lancem: *Hotom.*

PER lasciviam. Lege, Lascivia.

PER legem. Cic. ad Sallust. Sed id mihi vix videtur per l. Jul. facere posse.

PER magistratum factum videtur in edicto ex quibus causis majores in integrum restituantur, si magistratus jus non dixit, vel per sordes aut gratiam dixit *l.* 26. §. *per magistratum, ff. ex quibus caus. major.* Briss. Prat.

PER manus tradi dicitur, quod successione quadam ab aliis ad alios devenit. Usum parœmiæ Erasm. indicat. Extat & apud Papinianum de jure codicill. Quod per manus traditum est, codicillis hæreditatem dari non posse per manus, id est, vulgo interpres exponit. *Spieg.*

PER manum prohibitio ea ratione lapilli ictus appellabatur, qua per ictum intellexit præcipitationem. Ulpian. de eo scribens qui de ponte præcipitatus ipso ictu periit, *l.* 7. §. 5. *ad l. Aquil.* Nec alio sensu in edicto de his qui dejecerunt vel effuderunt, scripsit ad hunc modum prætor. Si eo ictu homo liber periisse dicetur, *leg.* 1. *de his qui effud. vel dejec.* & ita per manum ictus lapilli intelligitur, hoc est, lapilli præcipitatio, *dict.* §. 10. Est & alia per manum prohibendi ratio, quæ per manus oppositionem solebat fieri. Deque ea suspicor sensisse Pompon. *l.* 50. *de ac. rer. dom.* Nec alio spectat vitis præcisio, cujus apud Ulp. mentio fit *leg.* 3. §. 3. uti possidet. Rævar. *l. vi factum, ff. de regul. jur.* Per momentium, spatium temporis perexiguum intelligit Paulus ea certè ratione, qua sic Livius libr. 21. scripsit. Non cunctandum in tali occasione Hannibal ratus, totis viribus aggressus urbem, momento cepit. Diversa quoque dici cujusque tempora momenta dici testis est lib. 3. adversus Marcionem Tertullianus his verbis: Constat Ethnicis quoque testibus in Judæa per dies quadraginta matutinis momentis civitatem de cælo pependisse. Hæc ille, omnino demonstrans in momenta sic dies divisos esse, ut certa uniuscujusque diei matutina, meridiana & vespertina momenta fuerint. Atque ita momentum videri possunt JCti accepisse *l.* 6. *de usurpat. l.* 3. §. 3. *de minoribus leg.* 23. *de acq. rerum dom.* Rævard. *l. cum prat. ff. de reg. jur.*

PER multos ambulare possessionem, apud Ulp. *l. sed et si,* § *deinde. ff. de petit. hæred.* Spieg.

PER obreptionem petere, *l. si autem is,* §. 1. *ff. negot. gest.*

PER OMNIA, dictiones simul junctæ, multum operantur, & important omnem substantiam & qualitatem, ut per Barb. *consil.* 13. *sapienter. col.* 4. *lib.* 2. & *consf.* 25. *praeclare, col. ult. eod. lib.* Jas. *consf.* 141. *col. fin. lib.* 4. & propterea sing. decidit Bald. in *l. omnia, C de episcop. & cler.* quod si studium Ticinense sit per omnia æquatum Parisiensi, & post talem adæquationem privilegiorum, sint concessa nova privilegia studio Parisiensi, quod talia nova privilegia etiam pertinebunt ad studium Ticinense: quia istud per omnia non solum respicit modum, sed etiam tempus. & hanc decis. Bald. pro sing. refert & sequitur Jas. in *l.* 1. *not. pr. illum text. de leg.* 1. Cotta.

PER partes reficere. Ulp. demolitis ædibus verba faciens *l. quid tamen, ff. quibus mod. ususfruct. amittatur.* Plane si per partes, aut reficiat, licet omnis nova facta sit, aliud erit nobis dicendum. *Spieg.*

PER principis jurare, Græca defectione dicitur, pro per Principis genium jurare *l.* 2. *C. de reb. cred. l.* 13. §. *ult. ff de jurej.* Hot.

PER quandoque valet propter. Si per aliam exceptionem perpetuam peti non poterat, *l.* 26. §. *indebitum. ff. de cond. indeb.* id est propter, seu obstante exceptio. *Briss.*

PER saltum promoveri dicitur qui minus gradatim ad ordines, sed præpostere aliquibus intermediis ordinibus omissis accedit. Quemadmodum faciunt omnes fere nostræ tempestatis presbyteri, non tam eruditione & meritis, quam pecuniis & alio aliquo modo promoturi: *Auth.*

PER Satyram, apud Justin. in *præfat. ff. quid sit:* vide infra, Satyra lex.

PER se, pro ex sese, sua natura, & quod dicitur, naturaliter.

PER SOLUTIONEM, quem specie. Hanc Phrasim ceu elegantem apud Paul. in *l* 2 §. 2 *ff si cert. petat.* indicavit Haloander, & Oldend ut negationem potius quam collationem insinuet, sicut & in *l. si hominem, ff. depositi, & in l.* 2. *in fin. ff. de jud.* Spieg.

Hac stipulatione, PER TE NON FIERI, non hoc tantum significatur nihil te facturum quominus facere possim, sed & curaturum te, ut facere possim, *l.* 50. *ff. de verb. oblig.* Per hæredem autem, nisi si pupillus sit in ejusmodi stipulatione fieri videtur, quamvis abiit & ignoret, & ideo non facit quod fieri oportet, *l.* 49 §. *pen. eod. tit.* Briss.

PER te stetit, barbari dicunt, tenuit per te.

PER tempus, in tempore, sive tempestive, inquit Donatus, aut opportune.

PERÆQUATORES: vide paulo post.

PERAGERE adulterium in *l.* 5. *ff. de adult. & l.* 16. *in fin. C. eod.* est accusationem adversus adulterum institutam implere. Sic & peragere litem in *l.* 22 *ff de inoffic. testam* ad exitum perducere est, peracto testamento, id est, perfecto in *l.* 12 *ff. de his quæ ut indign.* Briss.

PERAGERE causam etiam is dicitur qui in judicio non obtinet, sed victus discedit. Hæreditariam causam peregi, & victus sum, *l.* 22. *ff. de inoffic. testam.* Briss.

PERAGERE fabulam dixit Cicero, pro eo, quod est totam comœdiam absolvere: & senectutem definit peractionem ætatis sicut fabulæ. Sic

T 4

Sic solent peragrasse orbem idem dixit pro anno: quia annus est, si sol totum suum confecerit cursum. Gœdd. ad *l. urbana*, 166. §. 1. *n.* 3. *ff de verb. sign.*

PERAGERE judicium, est ita perficere judicium ut sententia feratur, Paul. in *l. non distinguimus, ff. de arbitris*. Aldobr. *§. si inter tutorem, Inst. quib. mod tut. fin.*

PERAGERE litem, Ulp. Qui procuratorem dat, inquit, ut confestim agat: is intelligendus est permittere procuratori, & postea litem peragere: *Spieg.*

PERAGERE reum, condemnare est, *l. 2 ff. ad l. Jul de adult. l. 6. §. destitisse, & l. 15. ff. ad Turpillian.* Valer. Max. *l. 6. c. 2.* Duos sustinuit reos, eorumque alterum lege peregit. Peragi itaque reus dicitur, qui criminis quo postulatus est, condemnatur, *l. pen. ff. de publ. judic.* Tacit. *lib.* 4. Cæterorum, quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque tamen peractus ob mortem opportunam. Liv. libro 4. Vos autem si reum perago, quid acturi estis? id est, si ita judicium & accusationem persequar, ut damnetur. *Briss.*

PERAGIT, qui obtinet: unde peregisse reum dicitur, qui usque ad damnationem eum persequutus est, & ut condemnaretur effecit, *l. 2. ff de adult.* Agit, qui in judicio prosequitur id quod sibi debetur. Exigit, qui quod judicio prosecutus est, recipit. Transigit, qui actionem sibi competentem, sive instituta, sive instituenda sit, aliquo recepto, causa concordiæ omittit. *l. 1. ff. de Transf* Spieg.

PERAGI reus in criminibus, non res peragi dicitur, in quit *Budæus.*

PERANGARIÆ. Lege. Angariæ.

PERÆDIFICARE ædificationem absolvere.

PERÆQUATORES dicuntur exactores censuum capitationis: quod æqualiter ab omnibus exigant. Alciat. in *l. cum antea, Cod de agric. & cens. libr.* 11. Cujacius dicit, peræquatores & inspectores esse, qui census emendant, prædiis inspectis & adæquatis invicem, ut releventur, quibus gravius est onus adscriptum, graventur, quæ sunt censita levius *leg.* 10. *Cod. de fund. patr. lib.* 2. *l. penultim. & ultim. Cod. de ann. & trib. lib.* 10. *l.* 12. & 14 *Cod. Theodos. de censis leg. ultim. Cod. Theodos. de locat. fund. jud. emphyt.* Græci ἐξισωτὰς vocant Eusebius 4. de vita Constantini. ἀνδρας ἐξισωτὰς καταπέμπων Græci interpretes juris, ἰσώτης λέγεται ὁ ἐξισωτής. Itaque idem pene munus est inspectoris & peræquatoris. Cassiodorus 10. ut ad prædium, de quo querela est, diligens inspector accedat, & rebus moderata inquisitione trutinatis quidquid gravaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur. Cujac. ad *rubr. C. de censibus & censitoribus lib* 11. Solent autem peræquatores à dominis deserta & destituta prædia aliis tradere, atque ita dominium mutare, sine onere tamen reliquorum. Cujac. ad *l. 7. C. eod. tit.* Porrò si peræquatores vel discussores incurrerint culpam negligentiæ vel gratiæ, non solum honorum jacturam, sed & annonarum in quadruplum mulctam subeunt, text. in *l. 6.* ubi idem Cujac. *C. jam dict tit.*

PERCEPTI fructus, ut à solo separati, & horreo reposita intelliguntur, Azo demonstrat in sum. de rei vend. *Spieg.*

PERCEPTIQUE dicuntur qui terra teneri desierunt, *l. usufructuarius messem. ff. quibus modis ususf. amitt.*

PERCEPTIONEM fructus, ut Labeo tradit, accipere debemus non tantum si perfectè sint collecti, sed etiam cœpti ita, ut terra continere se fructus desierint: veluti si olivæ, vel uvæ collectæ sunt, nondum autem vinum vel oleum ab aliquo factum est, statim enim ipse accepisse fructum existimandus est *l. si ejus fundi, ff. de rei vind.* Spieg.

PERCEPTIO pro solutione & præstatione *l.* 4. *ff. de his qui dejecer, leg.* 33 *§.* 1. *ff. de pecul. leg.* 15. § *si in sepulchro, ff. quod vi aut clam. l. 37. ff. de fidejussoribus. leg. 7. §. ultim. ff. quod falso tut.* Briss.

PERCIPERE, pro valde capere, in *l. si plagis, §. fin.* Cum pila, inquit Alfenus, plures luderent, quidam ex his servulum, cum pilam percipere conaretur, &c.

PERCIPERE debitum destination. *l. Herennium* 2. *ff. de usur.* Spieg.

PERCIPERE etiam dicitur qui quid ex testamento capit & consequitur. Et fundi partem & decem ex testamento percipere, *l.* 13. *de legat.* 3. Briss.

PERCUNCTARI, diligenter inquirere: Vide aut *de testibus, §. quia vero in fin.* Spieg.

PERCUSSOR, qui percutit & occidit, & ad id faciendum conducitur, *Cod. de sicar. l. si quis percussor. & ff de sil. & si percussor* Spieg. Prat.

PERCUTERE interdum cudere est, seu signare. Qui falsam monetam percusserint, *l.* 19. *ff. de leg. Cornel. de fals.*

PERDERE feudum, pro amittere, §. *item qui titul.* Quæ fuit in princ. caus. Item pro exceptione repelli *l si filius in princ. ff. de Maced.* Cæterum haud perdidisse rem censetur, qui ejus restitutionem petere potest *l. nemo*, & ibidem Bart. *ff. de in integ. restit.* Spieg. Prat.

PERDERE alias est consumere, dilapidare. Perdituro date, id est consumpturo, dilapidaturo, verbi gratia, protinus scorto daturo ut *l.* 8 *ff. pro empto.*

PERDERE causam, intentionem, litemve dicitur, qui causa cadit. *Briss.*

PERDIDISSE creditor videtur, qui exceptione repelli potest, *l. si filius, in pr. ad Maced.* Alb. Prat.

PERDISCERE est perfectè & totum discere. Hinc illud voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abjecit, Gœdd. ad *l. urbana* 166. *§.* 1. *n.* 3. *ff. de verb. sign.*

PERDITUM à diminuto distat. *l. perditum, ff. de petit. hered. & à derelicto, l. interdum, §. ex naufragio, ff. de acquir. possess* Spieg Prat.

PERDUCERE, est litura per medium traducta delere, *l.* 1. *in pr. ff. de his quæ in test. delent. l.* 20. §. *ult. ff. de milit. test.* Briss.

PERDUCERE servum ad libertatem, est libertum efficere. Perducere ad libertatem *l.* 14. *ff. de optio. legat.*

PERDUCTA pro perinducta, sive omnino inducta, ac deleta. Ulpian. *l.* 1. *ff. de his quæ in test. del.* Sed nolentibus inducta accipiendum est, 81. si perducta sint, *Hot. Prat.*

PERDUCTORES. Asconius ait, in hoc differunt à lenonibus, quod lenones sunt scortorum perductores, etiam invitarum personarum. *Spieg.*

PERDUELLES antiqui dicebant quos nos hostes appellamus, eam adjectionem indicantes, cum quibus bellum esset, Gajus *leg.* 234. *de verb. sig.* Duellum cum pro bello dicebant: & duellare, bellare. Hostes autem illi tum peregrinos dicebant, qui suis uterentur leg bus, & bellum pulchrum haud dubie significabat. Varro lib. *de lingua* 6. Apud Ennium est, quin inde invictis sumserunt perduell bus. Perduelles sunt hostes, ut perficit sic perduellum Duellum, id postea bellum ab eadem caussa facta Duellona, Bellona. Hinc factum ut qui hostili animo

in

in rempublicam aut Imperatorem esset, Perduellionis judicio teneretur, ut ait Ulp. in *leg. ult. ff. ad l. Jul. majest.* Aliud est n. majestatis, aliud perduellionis crimen: hoc enim sub illo, tanquam species sub genere ita comprehenditur, ut crimen sit imminutæ majestatis & gravissimum & atrocissimum, quippe quod ad universæ reipublicæ statum labefactandum pertineat, veluti si quis aut regnum affectasset, ut Spurius Cassius Viscellinus, aut magistratum populi Romani sacrosanctum violasset, ut C. Rabirius, pro quo extat Cicer. oratio, ac proinde qui postremis temporibus hostile aliquid in personam Imperatoris molitus esset, ut JC. significant. Tribunitiam enim potestatem Imperatores totam in se transtulisse, nemo nescit. Item qui civis Romani libertatem violasset, veluti qui eum securi percussisset, aut in crucem sustulisset: qua de re Cicero Verrina 3. sic scribit: hoc in illo majestatis judicio si licuisse sibi ostenderit, ergo oportuisse concedam. Ex hoc quoque evaserit proficiscar quo me jam pridem vocat populus Roman. de jure enim libertatis & civitatis suum putat esse judicium, & recte putat. Confringat iste sane vi sua consilia senatoria, quæstiones omnium perrumpat, evolet ex vestra severitate, mihi credite, arctioribus apud pop. Rom. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus Rom. populus Rom. qui ad vos antea producti testes ipsis inspectantibus ab isto civem Rom. qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt. Credent omnes quinque & triginta tribus, homine gaudissimo atque ornatissimo M. Antonio qui se præsente civem R. securi percussum esse dixit. Audietur à pop. Rom. vir primarius equos R. L. Flavius qui suum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum Syracusis amplius centum cives Rom. cognoscerent, lacrymantesque defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. Probabis fidem, & auctoritatem, & religionem suam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: qui juratus apud vos, dixit multos cives Rom. in latomiis istius imperio crudelissimo per vim more esse multatos. Hanc ego caussam, cum agam beneficio populi Rom. de loco superiore, non vereor, ne aut istum vis illa ex populi Rom. suffragiis eripere, aut à me ullum munus ædilitatis amplius aut gratius populo Rom. esse possit. Quadruplicem igitur inter majestatis & perduellionis crimen differentiam reperio: prima est, quod majestatis crimine tenentur ii, qui vel partem aliquam reipublicæ læserunt: veluti si quis duces hostium accepta pecunia liberavit, aut privatus domi suæ hostium duces tenuit: quod Verres fecisse dicitur in illa eadem oratione: aut si magistratui quippiam pro sua potestate agenti aliquis officiat, veluti C. Cornel. quem Cicero defendit. Perduellionis autem crimen in eos cadit, qui summam Reipubl. labefactare conati sunt, uti superius docuimus. Altera differentia est quod majestatis crimen in foro apud suum prætorem pro tribunali, judicio certa lege constituto, agebatur: ut ex Verrina 3. & 7. cognoscitur. Perduellio vero primis quidem temporibus à duumviris data opera creatis, post autem à pop. Rom. comitiis centuriatis in campo Martio cognoscebatur, quemadmodum ex oratione Cicer. pro C. Rabirio perduellionis reo, in campo Martio habita, itemque ex Valerii *lib. 6. cap. 5.* satis plane constat. Tertia differentia est, quod majestatis crimen non morte, sed exilio mulctabatur: perduellionis vero damnatum carnifex in urbem evocatus in crucem Martio in campo fixam tollebat: quod ex eadem oratione cognoscitur, in qua crucis mentio fit, & ex Dion. *lib. 37.* ubi de hoc judicio commemorat. Quartam differentiam Ulp. ostendit in *d. l. ult. de crim. majest.* ubi ait, majestatis imminutæ crimen rei morte obliterari, perduellionis autem memoriam etiam post mortem damnari, quomodo intelligendus est Imperator in *§. 2. De publ. judic.* Is qui in reatu decedit (inquit Ulp.) integri status decedit, extinguitur n. crimen mortalitate, nisi forte quis majestatis reus fuit: nam hoc crimine nisi à successoribus purgetur, hæreditas fisco vindicatur. Plane non quisque l. Juliæ majestatis reus est, in eadem conditione est: sed qui perduellionis reus est, hostili animo adversus rempublicam vel principem animatus. Cæterum si quis ex alia causa legis Juliæ majestatis reus sit, morte crimine liberatur. Hot. & Gœddæus in *l. hostes 118. ff. de verbor. sign.* unde autem nomen hoc acceperit, dubium est, nam *gloss. in d. §.* interdum in verbo Perduellionis, refert Placentinum dixisse, perduellionis nomen inde originem traxisse, quia per duellum fiebat certamen, si aliquis criminis hujus diceretur reus, quod aliquid in principem vel remp. adtentasset, nam secundum Romanorum jura, pugna talis licita erat: licet hodie reprobetur ut concludit Joan. de Imo. in *l. is qui reus in 18. col. versic. est etiam tertia purgatio. & cæt. ff. de pup. jud.* & D. Alex in *l. ex diverso §. ult in pen. col. ff. sol. matr.* post Bald. *cons. 165.* casus talis est *col. 2. & cons. 343.* illustris, in primo dubio in secundo libro, & Placentino assipulatur etiam glossator ibi, quorum sententiam approbat Joan. de Legnano in tract. de bello: & refert Zab. in *Clem. pastoralis. in 5. quæst. de sen. & re jud.* hanc tamen opinionem reprobat *gloss. in l. cum filius, §. ultim. ff. de legat. 2. & in dict. l. ultim. ad l. Jul. majest. & in dict. l. quos nos*, & ubique exponit perduellionis, id est hostis, per ea quæ dixit Cajus in præallegata *l. quos nos*, & hanc sequitur Card. in *d. Clem. pastoralis in 5. not.* & omnes tenent. Mihi tamen neque ista satisfacit, quia si Ciceroni credimus, in secundo officiorum, pirata non est ex perduellionum numero d finitus: & tamen est communis hostis, & ideo si in dubiis sententia libera cuique est, ut notat, in *l. continuus. § cum ita: per illum text. de verb. oblig.* Perduellionis reos puto dictos, quia à duorum judicio judicabantur hi qui majora crimina perpetrabant, hocque colligo ex Livio, qui in primo ab urbe condita de Horatio loquens refert eum propter mortem sororis accusatum, ad duumviros à principe remissum, in hæc verba: rex consilio populi advocato, duumviros (inquit) qui Horatio perduellionem judicent, secundum legem facio. Lex horrendi criminis erat, duumviri perduellionem judicent: si à duumviris provocarit, provocatione certato, si vincent, caput obnubito, infœlici arbori teste suspendito, verberato vel intra pomerium, vel extra pomerium. Hac lege creati duumviri, qui se absolvere non ferebantur ea lege, ne innoxum quidem posse, cum condemnassent. Hactenus Livius. Hujus criminis meminit etiam Jurisconf. in *l. cum filius. §. ult. ff. de legat. 2.* Gotta. in *memoral.* Cæterum cur Horatii factum quod parricidium fuit lege perduellionis judicatum sit, non eadem est doctorum sententia. Paulus Manutius in *lib. de legibus Romanis*, id factum existimat, vel quod Numa vir sanctissimus parricidium omne voluerit esse perduellionem, vel quia si non omne parricidium, saltem illud, quod in cognatos affinesve committeretur. Sigon. *lib. 2. cap. 18. de antiquo jure civium Romanorum*, minime

Livii

Livii sententiam probat, qui judicium hoc perduellionis vocarit, nisi forte perduellionem appellemus, non quod ille sororem, id enim parricidium erat, sed quod hominem in conspectu, vel regis, vel populi Romani interfecerat, in quo majestatem civitatis diminuerat. De perduellione autem inquisitum esse credit in Junios, Vitellios & Aquilios, qui de prodenda regibus patria, nefaria & scelerata consilia habuerant, quod Brutus primus Consul supremo supplicio affecit. Adrianus Turnebus *lib. advers.* 17. *cap.* 7. tradit, Perduellionem olim nihil aliud fuisse, quam cædem, postea immutata significatione. Nam cum Horatius perduellionis accusatus fuisse dicatur, & condemnatus à scriptoribus Latinis cædis & homicidii, id est φόνε à Dionysio dicitur postulatus & judicatus: Et Festus eum parricidii accusatum dicit apud Duumviros fuisse. Brechæus *l. quos nos, n.* 2. *ff. de verb. sign.* Olim perduellionis crimen inter scelera atrocissima reponi solitum tradit, ac inde Horatium ob sororem interfectam hujus nefarii criminis judicium subire jussum hostilitatisque reum peractum esse. Jacob. Rævardus ad *leges* 12. *Tabul. cap.* 27. sic Livium defendendum putat, ut dixerit expresse Duumviros non perduellionis Horatium reum fecisse, aut condemnasse; sed Publio Horatio perduellionem judicasse, quia aliud sit perduellionem alicui judicare, aliud perduellionis accusare, de qua re vide eum latius dicto loco.

Perduellis qui pertinaciter retinet bellum. Et ita perduelles apud *Plaut. Amphitr.* Perduelles penetrant se in fugam. *Briss.*

Perduellio non dicitur, qui est privatus inimicus vel latro, Alciat. *de verb. sign.*

Perduellionis judicium vocatur, quo in perduelliones, tanquam criminis læsæ majestatis reos animadvertebatur.

Perduellionis judicare, antiquo more dictum est ex imitatione Græcorum qui κρίνειν dicunt, pro diem dicere, & vadimonio capitali obstringere. Bud. *in annot. ad Pandect.*

Peræque pariter & æque apud omnes. Ulp. *l.* 2. *§. si sub conditione. ff. de bon. poss. secund. tab.* Justin. *§. jus autem. Instit. de jure natur. gent. & civili.* & ibi Aldob.

Peræque, id est æquo seu eodem modo similiter. Quod naturalis ratio inter omnes homines instituit, id apud omnes peræque custoditur, *l.* 9. *ff. de justit. & jur.*

Peregri dicimus, cum quis in loco est. Peregre cum it in locum: ut Fl. Soc. si pater scribit. Cuj. not. ad *lib.* 2. *Instit. tit. de heredib. instituend. in fin.*

Peregere extra patriam provinciamque suam. Et ita peregre agere, ducere, esse, ire, proficisci. *Briss.*

Peregrinari est patria procul proficisci. Si Titius peregrinetur longinquo itinere, *l.* 4. *§. puto, ff. de hered. instit.*

Peregrinatio longa, *l. aut longa, ff. de procuratoribus.*

Peregrinus is dicitur, qui civis Romanus non est, ad quem jus Quiritium non pertinet, sive nunquam fuerit civis, sive amiserit civitatem. Qui deportantur (inquit Imperator) si hæredes scribantur tanquam peregrini capere non possunt, *leg.* 1. *Cod. de hered. Instit.* Ulp. *leg.* 10. *ff. de in jus voc.* Dicuntur & ἀπόλιδες à Jurisconsultis quod civitate careant, *l. quidam, ff. de pœnis: & leg.* 1. *ff. de legat.* 3. Cæterum in pervulgata constitutione Friderici, cujus initium est omnes peregrini, aliter accipitur, sed per abusionem, ut & in aliis quibusdam locis, pro eo scilicet qui peregrinatur, & peregre abest à domo sua, & ita in doctorum hominum scriptis interpretari debemus, ne eorum voluntas quæ verborum proprietati, procul dubio anteponenda est, pervertatur. Duar. *lib. disp. anniversar.* 1. *cap.* 9. & Balduin. in *comm. suo super institutiones Justiniani lib.* 1. quibus modis jus patriæ potest solvitur. Peregrinus olim teste Cicerone *lib.* 2. *Offic.* dicebatur, quem nunc hostem dicimus: ut id annotavit etiam Brechæus *l. quos nos, ff. de verb. sign.*

Peregrinus fit is cui aqua & igni interdictum est. Neque autem Peregrinus civem Romanum, neque civis Romanus Peregrinum in potestate habere potest, Ulp. *tit.* 11. *regula*:

Peregrini jus connubii non habent, nisi hoc illis concessum sit nominatim: tametsi hi etiam legitimas nuptias contrahant, sed in Republ. sua, non Roman. Vult. in *comment. Inst. in pr. de nuptiis, n.* 3.

Peregrini hæredes institui non possunt, *l. sed etsi. §. solemus ff. de verb. sig. nisi a milite, l. idem est.* 13. *de testam. milit.*

Peregrinus quoque is dicitur, qui de ditiorum numero est, au Ulp. *in Instit. tit.* 10.

Peregrinitas, peregrinorum conditio. Ulp. *l.* 10. *§.* 4 *ff. de jus vocan.* Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pompon. eum amisisse honorem Suet. in Claudio, Splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo judicium erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. *Hot.*

Peregrinitatis reus dicebatur, si falso quis pro cive Romano se gessisset. *Spieg.*

Peregrinus interdum urbano opponitur.

Peregrinus Prætor. Lege. Prætor peregrinus.

Peremptoriæ exceptiones vocantur, à perimenda causa in judicium deducta: adferunt n. totius litis finem, si probatæ fuerint. Alias perpetuæ, quia semper locum habent, nec evitari possunt, *l.* 3. *ff. de except. §. appellantur. Instit. eod. tit.* Old. Prat. Adde Brechæum in *l. creditor, tit. de verb. signif.*

Peremptoriæ exceptiones sunt, ait Briss. quæ semper locum habent, nec evitari possunt: quales sunt doli mali, pacti conventi perpetui, rei judicatæ, solutionis, & aliæ id genus, *l.* 2. *ff. de except. l.* 8. *C. eod. l.* 2. *C. sentent. rescin. non poss.* Briss.

Peremptorii vim obtinet monitio facta parti præsenti à judice, quamvis unica tantum intervenerit, ita singul. Bald. in *l.* 2. *col.* 1. *& ult. ante fin. C. quomodo & quando judic.* ubi reputat notatu dignum, & pro singular. approbat Jason. in *rubr. C. de in jus voc. in versic. adde quod ista &c.* Sequitur etiam Felin. in *cap. pastoralis, in primis verbis de judic.* ubi citat Baldum idem dicentem, in cap. *consuluit. col.* 1. *de offic. de legat.* & ita salvatur & intelligitur singul. dictum Innocentii in *cap. ad petitionem, col.* 1. *ad fin. extra de accusat.* secundum Mathesium not. 132. nota unum singulare & adeo verum est, ut constituat reum in vera contumacia: ita ut non possit appellare, si non comparuerit, ut singular. notat Angel. in *dict. leg.* 2. *per gloss.* ibi quam ad hoc dicit singular. & hoc dictum Angel. pro singulari commendat Bartoldus Veronens. cautel. 89. septima cautela.

Quando autem opus sit peremptorio, & quando non, habemus sing. doctrinam Saliceti in *l. si ea qua in pen. col. C. qui accus. non poss. quam pro singul. commendat* Felin. in cap. causam quæ in 2. *col. versic. quando extra de rescript.* junctis his quæ scribit Mathesius not. 1. 3. nota, quod citatio, & Felin. in *cap. consuluit col.* 4. *& sequent. de offic. de legat.* & Jacob. de sanct. Georg.

Georg. in *l. ad peremptorium, col.* 1. & 2. *ff. de judic.* ubi etiam in 3. col. ponit, quod præsumatur tacta citatio peremptoria ad instantiam partis, quando in actis apparet de commissione citationis: & de citatione & relatione, secundum Abb. in *cap.* 1. *in* 3. *not. de judic.* & 27. fallentias refert Soc. reg. 352. & ponit etiam Marian. in *tract. de citationibus, in* 27. *articulo. in* 7. *quæst.* & *seq.* & Decius post Barb. in *cap. consuluit, in* 9. & 10. *col. de offic. delegat.* ubi idem tenet etiam in monitione facta per nuntium apud acta de mandato judicis, per dictum Baldum in *d. l.* 2. *col.* 1. *versic.* & idem dicitur. Cotta.

Peremptorium edictum dicitur quod post unum vel alterum vel unum pro tribus datur, quo prætor comminatur se diversa parte absente cogniturum & pronunciaturum, 68. 70. 71. 73. *ff. de jud. l.* 53. 54. & 59. *§. ult. ff. de re jud. l.* 3. *in fi. ff. de appell. l.* 1. *§. item cum ex edict. ff. de sent. sive appell. rescin. l.* 2. & *l.* 9. *C. quomodo & quando jud.* apud Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 5. Et Tertull. in *lib. de pudicitia.* statim in initio, & Raudevic. *lib.* 5. *de gest.* Frider. *c.* 27. Briss. Duar. *lib.* 1. *disp. anniverf. c.* 27.

Peremptorium edictum inde hoc nomen sumpsit, quod perimeret disceptationem, hoc est ultra non pateretur adversarium tergiversari. Ad illud autem hoc ordine venitur, ut primo quia petat per absentiam adversarii edictum primum, mox alterum, per intervallum non minus decem dierum & tertium, quibus, propositis, tum peremptorium imperatur. *l.* 68. 69. 70. *ff. de judic.* Vide Contumax, *Hot. Prat.*

Perendini nomine diem tertium olim in formulis significatam, Cicero pro Muræna docet, Plutarch. in Apophthegm. τρίτην ἡμέραν vocat quod Valerius Perendie.

Perendinus dies hodie dici potest, cum judex statuit, aut inter partes convenit, ut omne instrumentum litis apud acta utrinque proferatur intra triduum. Et tunc lis & res comperendinata dicitur: Budæus in *l.* 2. *ff. de orig. jur.*

Perenne est quod per omnes annos durat Gotho. ad *l.* 1. *§.* 3. *ff. de flumin.*

Perenne, aut (ni fallor) peremne auspicium quid sit, docet Festus: Petronia, inquit, amnis est Tiberim perfluens, quam magistratus auspicato transeunt, cum in campo quid agere volunt: quod genus auspicii peramne vocant. Amnem autem fœminine antiqui dicebant, Conn. *lib.* 9. *c.* 1. *num.* 4.

Perenne flumen describit JCtus, in *l.* 1. §. 2. *de flumi. ut in flumin. pub.*

Perennisservus, qui perpetuo servit uni domino. *Spieg.*

Perfecisse ædificium is dicitur, qui ita consummavit, ut jam in usu esse possit *l. ædificia,* 139. §. *perfecisse, ff. de verb. signific.* Perfecisse quis vestimentum tunc dicitur. si detextum est, etsi defectum nondum sit: sit id est, si sit consummatum, Gœddæus in *l. rei appellatio. §.* 1. *ff. de verb. signif.*

Perfecta ætas tametsi multiplicem habet intellectum, ut colligitur in *l. fin. C. de his qui ven. ætat. imp. l. cum filios* §. *ult. ff. de condit.* & *dem.* & *l. ex his. C. quando dies leg. ced.* proprie tamen accipienda est, quæ viginti quinque annorum curriculis completur *l. ad rempubl. ff. de honor.* & *mun.* Spieg.

Perfecte, id est absolute, pleno jure. Quando isto casu nullo tempore perfecte hominem meum feceris. *leg.* 38. *§. qui hominem ff. de solutionibus.* Briss.

Perfectissimatus, erat dignitas quædam non mediocris, quia non omnes Præsides, ut Alciatus docet, clarissimi fuere, sed & perfectissimi quidam, prout provinciæ dignitas exigebat. Hujus meminere impp. in *leg.* 1. *C. de nat. lib. l.* 11. *Cod. de quæst.* Alciat. ex vetustissimis monumentis putat, præsides Tarraconensis Hispaniæ, ac Norici fuisse perfectissimos tantum, quod duabus literis designabant, V. P. sicuti clarissimos viros V. C. Item *C. lib.* 12. *tit.* 33. Spieg.

Perfectissimi dicebantur, qui judicio, principis, vel ad præsidatum provinciæ, vel ad aliam administrationem promoti fuissent. Hi sunt Præses. Arabiæ *l.* 4. *C. Theod. de pœn,* & Dalmatiæ à Mariano, & magister census 30. *C. de episc.* & *cleric.* & primicerii scriniorum, *l.* 7. *C. de palat. sacr. largit. l.* 7. *C. Theod. de privil. cor. qui in sacr. palat. milit.* & olim duces, autore Marcell. *lib.* 21. Cujac. ad *l.* 1. *C. de perfectissima dignit.*

Perfectissimus, titulus est dignitatis in constitutionibus posteriorum imper. *l. Cod. de natural. lib. liber.* Titulus hic etiam tribuitur Proconf. Africæ. apud D. August. *epist.* 68.

Perfector qui quod volebat, diligentia sua perfecit. *Spieg.*

Perfectum quod omnibus suis partibus constat, quoque ita consummatum est, ut jam in usu esse possit, *l.* 1. *ff. de orig. jur.* Et proprie cui nihil addi, vel minui salva integritate potest, *l. Jurisperitos, ff. de excus. tutor.* Quamvis Ulp. Perfectum ædificium interpretatur, quod tali usu esse potest, qualem paterfamilias destinavit. *l.* 139. *ff de verb. sig.* In pactis conventionibusque perfectum intelligimus, cum factum est illud, quod fieri inter partes convenit, ante enim quam res consummationem acceperit, factum non dicitur: quæ si accesserit, non solum factum, sed etiam perfectum diceretur. Ex Alc. Spieg. adde Brechæum *l. pecunia, §. opere legato, in tit. de verb.* & *rer. sign.*

Perfectum opus dici non potest, cui aliquid agendum, ut perficiatur restat *l. pen. C. de his, quib. ut indig. l. vestimentum.* 22. *ff. de aur.* & *arg.* Gœdd. ad *l. res appell.* 5. *§.* 1. *n.* 9 *ff. de verb. sig.*

Perfectum, & completum, idem *l.* 22. *§. omnes autem isti. ff. de jud.* Perficere tamen differt ab Implere. ut Alber. in dictione Implere indicat. *Spieg.*

Perfectus annus, qui est dier. 365. Nec ideo minus perfectus est, quod ultimus nondum sit exactus, cum satis sit esse cœptum, idque in his, quæ favorem respiciunt, ut in usucapionibus in testamen. In libertatibus. Quod si de re odiosa agatur, de momento ad momentum fit computatio. *Spieg.*

Perfectus ususfructus intelligitur, si usufructuario à domino constituitur, ad id, ut jus persequendi fructuarius habeat, licet jam in hyeme fortassis, aut agro adhuc vacuo constitutus sit, Gœdd. *d. loco n.* 12.

Perferre inofficiosi querelam, litem, causam exequi, & ad exitum perducere *l.* 16 *ff. de inoff. testam. l.* 6. *ff. de collat. l.* 6. *ff. de usufruct.* Prat.

Perferre accusationem pro peragere in *l.* 8. *C. de his quæ ut indign.* Sic perferre causam adulterii in *l.* 11. *ff. ad Turpill.* & apud Apuleium *lib.* 7. *de asino aureo.* Sic ille latronum fisci advocatus nostram causam pertulerat. *Briss.*

Perferri res, id est exportari. Quibus custodiendum

diendum perferendumve argentum dederis, *l.* 20. *§. ult. ff. de praescr. verb.*

Perfica Dea à perficiendo erat appellata, quæ obscœnæ libidini patrandæ præerat. Perfica etiam natura à Lucretio *lib.* 2. vocatur. quæ procreatio ni & perfectioni rerum præest, ut annotavit Turn. *advers. lib.* 11. *c.* 20.

Perficere donationem. Vide *§. perficitur. Inst. de donat.*

Perfide agere circa rem pupilli tutor dicitur potius, quam contrectare, *l. tres tutores, ff. de administrat. tut.* Prat.

Perfidia pro definitione à religione, in *l. nemo, C. de Summ. trinit.* Spieg. Plerumque tamen perfidia mala fides est, ut fidei verbum bonam fidem semper significat. *l.* 1. *ff. de constit, pec. l.* 1. *§. cum tamen deponere. ff. depositi.*

Perfidus qui fidem violavit, & à fide venit: Infidus vero, cui non est fidendum dicitur, & à verbo Fido descendit, quod primam habet longam. *Spieg.*

Perfocare partum in *leg.* 4. *ff. de agnos. lib.* est abigere, partui vim inferre *l.* 8. *ff. de sicar. infantem necare l. pen. C. si de sicar.* Goth. *ad d. l.* 4.

Perfrui in totum frui, seu omnem fructum percipere, *l. cum quis, C. de nat. lib.* 1. *C. de serv. corrup. manum,* Spieg.

Perfrui id est plene & ad fin. usque frui. Ut habitatione liceat perfrui ad certum tempus, *leg.* 13. *§. si venditor habitationem, ff. de actionibus empti.*

Perfuga Gallo Ælio est qui liber, aut servus, aut hostis, sui voluntate ad hostes transierit: qui idem dicitur transfuga. Quanquam sint qui credant, perfugam non esse tam qui alios fugiat, quam qui ob spem commodorum ad quempiam perfugat. *Spieg.*

Perfugium. Hoc vocabulum tuta quædam loca fugæ significat. Profugium, magis fugæ spacium notat, & profugi (de quo infra latius) qui in fuga essent: ut Italiam fato profugus, Lavinaque venit Littora, *l. eum qui, ff. de privileg. cred. leg. metum autem praesentem, ff. quod metus causa.* Spieg.

Perfugium non ut vulgo dicunt, refugium dicitur:, quamvis confugere, non perfugere dicamus, pro eo quod est, perfugium quærere. *Spieg.*

Perfunctorie Ulp. in *l. aut qui aliter,* 5. *§.* 1. Quod vi aut clam. Neque quidem perfunctorie, aut obscure dicere, aut denunciare, i. e. ut Bud. interpretatur non bona fide, nec ex animo, nec justa denunciatione. Papin. Qui non perfunctorie debitum officium impleverant. Alciatus hanc dictionem in Classe earum ponit, quæ aliis in authoribus nusquam eo sensu reperiuntur: aitque, Perfunctorie est levi cura, & aliud agendo: unde perfungi & defungi, quod est, utcunque explicare. At Budæo perfungi, est ad extremum obire munus & strenue operam navare. Spieg. Vide supra. Dicis causa. Prat. Alii *in d. §.* non perfunctorie, sed persusorie legunt.

Perfundere aliquem judicio, pro cogere judicium subire & causam dicere apud Cic. *pro Rosc. Amer.*

Perfundere est aspergere, inquinare. Si quis fimo corrupto aliquem perfuderit *l.* 1. *ff. de extraord. crimin.*

Perfusorie, subobscure, dissimulanter, non diserte, planeque aliquid dicere. Ulp. *l.* 5. *§.* 1. *ff. de quod vi aut clam.* Debebit n. & diem & horam denunciatione complecti, & ubi, & quod opus futurum sit: neque perfusorie, aut obscure dicere, aut denunciare, id est, non ab aliis sermonibus discrete, ut notari & exaudiri possit: sed fuse per alios sermones, & permiste. Scævola *l.* 69. *§.* 5. *ff. de evictio.* Sed etsi quis in venditione statu liberum perfusorie dixerit, conditionem autem libertatis celaverit. Item, Sicuti qui fundum tradit, & quum sciat certam civitatem deberi, perfusorie dixerit, Itinera, actus &c. *Hot. Prat.*

Perfusorie dicere, apud Scævol. in *l. qui libertatis,* §. *sed & si quis de evict.* pro non diserte, non expresse. *nicht eigentlich ausdrucken, anzeigen.* Nam ambigue dicere, aliud sonat. *Spieg.*

Pergula apud Ulp. in *l. hæres, §.* 2. *de judic. ut tradit* Cujac. 11. *obs.* 13. *in fin.* est exedra angusta, in superficie aliqua ædium, ut glossæ antiquiorum explicant, ἐργαστήριον, ἐξέδρα μικρὰ, ὀροφὴ ... Tertul. adv. Valen. Cœnacula in ædicularum dispositia forma, aliis atque aliis pergulis superstructis. Prop. in levam.

Horruit algenti pergula curta foco.

In ea plerunque merces venales discendebant, & inde *l.* 5. 4. *pen. ff. de his qui dejec. vel effud.* Cum pictor in pergula clypeum vel tabulam expositam habuisset: ubi etiam Pergulam Basilica ἐργαστήριον exponunt. Et in *l. ult. C. de excus. artif.* privilegium hoc pictoribus dari, ut pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtineant. Hinc illud Lucii Satyr. apud Lact.

Pergula pictorum, viri nihil, omnia ficta.

At Bud. Pergula, inquit, pars est domus exporrecta & propendens, ejus generis, quas Salientes artifices nostri appellant. *Prat.*

Pergula quoque in gestationibus & deambulationibus sedem habet: eoque significatu verbum hoc usurpasse Plinium manuscripti codicis beneficio deprehendi. Apud eum siquidem *lib.* 14. *c.* 1. ubi vulgo legitur, subdivales deambulationes umbrosis operculis opacat, verus optimæ notæ codex habet, subdiales ambulationes vinbrosis pergulis opacat. *Briss.*

Perhibere testimonium. Quod & ferre dicitur. Perhibere autem verba, est, ut re audio loqui, sive quantum ex te audio. *Spieg.*

Περιαγοραῖοι, circuitores, circumforanei, Goth. ad *leg. si duas* 6. *§.* 1. *ff. de excusat.*

Περικάθαρμα lustramentum est, Gothofr. ad *l.* 3. *§.* 3. *sibi lustramenti causa. ff. ad leg. Corn. de sicar.*

Περίκαμψις quid, vide Goth. *ad l.* 1. §. 1. *ff. ad Turpil.*

Περιχείρια dicuntur armiliæ & viriolæ, quæ ornamenta sunt manuum. vide Cujac. 10. *obs.* Goth. ad *leg. argumento* 25. §. *ornamenta* 10. *ff. de aur. & arg. leg.*

Periclitari fama, h. e. periculum esse ne perdatur fama. *Spieg.*

Περίκλυσμα est vitium ex pluvia vel unda contractum, Goth. ad *l.* 4. *§.* 2. *ff. de leg.* Rhod. de jact.

Periculum generaliter significat quodlibet damnum, *l.* 4. *ff. de peric. rei vend.* quo sensu dicitur, periculo nostro res esse propter dolum culpamve, *l.* 4. *ff. naut. caup. leg.* 1. *& tit. ff. de peric. & commod. rei vend. l. illud, ff. de liber. caus. l. cum plures, §. locator. ff. locat. l. non ob eam* 25. *ff. pro soc.* Proprie verò significat casum fortuitum seu fatale damnum quod humana prudentia caveri & prævideri non potest, *l.* 2. §. *si eo tempore ff. de admin. rer. ad civit. pert.* Unde periculum regulariter à nemine præstatur, sed ad rei dominum

num spectat, *l. 5. C. de pign. act. leg. 12. C. locat. l. incendium C. si cert. pet.* nisi speciali conventione receptum sit, *leg. 1. C. commod. aut mora, l. si in Asia 12. §. quadam, ff. deposit. vel culpa praecesserit, l. videamus 11. §. 1. ff. locat. leg. 1. C. depos. l. contractus, 23 §. fin. ff. de regul. jur.* Goed. *ad l. 71. §. 1. n. 3. de verb. sign.*

PERICULUM nonnunquam significat id quod fit ab artifice, tantum experiendi & periclitandi ingenii gratia, seu quod primo ab artifice excogitatur & efficitur, ut postea expoliatur, & accuratius absolvatur. Graeci πεῖραν vocant. Hinc Cic. *lib. 1. de legen. poetis* differens, Sed tamen, inquit, nonnulli isti Tito faciunt imperite, qui in isto periculo, non ut à poëta, sed ut à teste veritatem exigant. *Prat.*

PERICULUM alias casum quemlibet ac damnum fatale, seu quicquid fato, mortalitate, vi majore, vel alio fortuito casu contingit. *Briss.*

PERICULI nomine, ait Gotho. *ad rub. Co. de peric. & commod. rei vend.* in homine intelligitur mors, *leg. ultim. C. jam dict. tit. l. 18. ff. eod. fuga*, §. 3. *Instit. de empt.* Vulnus, *dict.* §. 3. *furtum l. 35. §. 4. ff. de contr. empt.* In agro chasma, inundatio, *leg. 10. in fin. ff. de peric. & com. rei vend. alluvio seu potius diluvio, l. 7. ff. eod. arborum dejectio, l. 9. ff. eod. in vino acor. & mucor, l. 1. l. 6 de peric. rei vend. leg. 12. C. de act. empt.* In aedibus incendium *l. 6. C. de peric. & commod. rei vend. l. 11 ff. eod.*

PERICULO alicujus res esse dicitur, cum damnum detrimentumve, quodcunque incidere possit, ad eum respicit. Is cujus periculo res est, *l. 18. ff. de damn. infect.*

PERICULUM in *tit. C. de sent. ex brevicul. recit.* (sic enim non breviculo ut aut. vir G. Bud. legendum admonent vetera exemplaria & peritorum consensus) ad experientiam memoriae referri putat Andr. Alciat. *lib. 1. dispunct. cap. 21.* ἀπὸ τῆς πείρας, id est tentamento. Tu illum videas, velim. Nam hanc lectionem ex C. Th. confirmat Prat. Adde Cujac. *5 observ. 35. in fin.* qui affirmat, periculum ibi in *d. tit. Cod de sent. ex brev. recitan.* poni pro tabella, & idem esse quod judex sive libellus. Nam quod in apophth. Plutarchus πινάκιον Aemilius Probus in Epaminonda periculum vocat. Sed unum à judicibus petiit, ait, ut in periculo suo inscriberent. Et Cic. in frument. Honestus est, inquit, quod eorum hominum fidei tabulae publicae & pericula magistratum committuntur. Cujac. *obser. & emend. lib. 5. c. 25. in fin.*

PERICULUM, interdum experimentum significat: quod raro aliquid sine periculo tentetur. Connan. *lib. 7. cap. 11. n. 7.* Hinc facere periculum pro experiri. Proprie autem salutis discrimen denotat. An periculi appellatione veniat fortuitus casus, *Bart.* explicat in *l. qui mercedem, ff. locati.* Dicitur autem periculo alicujus esse res plurifariam, *l. damni infecti stipulatio in princ. ff. de damn. infect.* Sed periculum proprie de homine accipitur, *l. interpositas, C. de transact.* Unde se periculo subjiciens, renunciare vitae existimatur per *text. junct. gloss. l. princeps C. prin. agent. in reb. lib. 12.* Notum, & rerum esse periculum, per *tit. ff. de peric. & com. rei vend.* Caeterum, periculum mortis quomodo intelligendum sit, eleganter exponunt JCti per aliquot *ll. de mort. caus. donat.* Vide damnum, *Spieg. Prat.*

PERIMACHIA, significat Depugnationem, certamen, Velitationem & pugnatoriolum, & est Graeca loquutio, ejusdem fere significationis cujus est Sciomachia, nisi quod jam dicta vox Schiomachia mitius usurpetur, nempe pro pugna umbratili, quam semidoctum vulgus Setimiam facili proclivitati mundi vocat. Item, pro contentione debili & invehementi capitur. Nec Sciomachia late differt à Chironomia, quam tractici, h. e. Lanistae armorum, magistri docent, quo vocabulo Basilius utitur in Orat. πρὸς δὲ νέους ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. Cujus haec verba sunt, ἢ ἐν τοῖς τακτικοῖς τὰς μελέτας ποιούμενος μιμούμενοι, ἐν χειρονομίαις ἢ ὀρχήσεσι τὴν ἐμπειρίαν κτησάμενοι

PERIMACHITOS appellatur à Graecis de quo fit pugna, ut Perimachia dici potest conventio de causa nondum constante liquido & apertè & super qua contentio fiat. Joan. Bapt. *in comment.* Epist. Sidon. Apollin. ad *Vincen. lib. 1.*

Περίδειπνον, silicernium, Goth. ad *l. 37. pr. ff. de relig. & sumpt.*

PERIMERE disceptationem, h. e. interpretante Ulp. ultra non pati adversarium tergiversari, *l. & tertium ff. de jud.* Spieg. Prat.

PERIMERE legatum, non est prorsus tollere, sed extenuare, *l. qui hominem, ff. de adimen. leg.* Proprie tamen perimere est tollere, & interficere. Hinc apud Ulp. in *fi. l. cum hi ff. de transact.* Iniquum est enim, ait, perimi pacto id de quo cogitatum non docetur. *Spieg. Prat.*

PERINDE, pro ita, l. si deferente, ff. quibus modis pign, sol. & simil. Pro aeque autem accipitur, ubi non sequitur, ac si, vel atque si, vel negatio, ut Valla demonstrat. Cujusmodi autem similitudinem indicat, Bart. ostendit in *l. 1. ff. de recept. & in l. sacrilegii ff. ad l. Jul. pec.* Spieg.

PERINIQUUM, *l. si C. de jurisd. omn. jud.* ut apud Cic. pro Manil. Quare videant, ne sit periniquum, & non ferendum. *Spieg.*

Περίνοια, id est commentum, Gothof. ad *Nov. 147. c. 1. ibi occasionem aut perinoeam.*

PERIODICAE febres, sunt, tertianae & quartanae: quod certis temporibus abeunt, & rursus redeunt.

Περιοδευταὶ in *l. 6.* ubi Cujac. *ff. de excus. tut.* vetus interpres vertit circuitores. Zonaras sic exponit, can. 57 Concilii Laodicen. περιοδευταὶ λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι, ἢ καταρτίζειν τοὺς πιστούς. Prat.

PERIPETASMATA Tapetia Babylonici floris varietate conspicua. Proinde Lucretio Babylonica vocitata: Non ego praetulerim Babylonica picta superbe texta Semiramia quae variantur acu. Super haec re ipsa Martialis inquit: Dicuntur & aulea & Attalica ex testamento Attalia Pergameni Regis in urbem his usus venientibus, dicuntur & stromata à Capitolino & peristromata. Varr. in *l. 3. de rust.* Haec belluata, h. e. belluis, variegata Plautus appellat in Pseud. ut ne Peristromata aeque picta sint. Campanica neque Alexandrina belluata consuta tapetia. Non desunt qui flectant à verbo Graeco πετάζω, pando, extendo, sive ex textu polymitario extensili filamine colorarentur, seu quod solemni festo & peraeque geniali pandebantur & explicabantur. Plaut. in Sticho: Tam Babylonica & peristromata, sellas & tapetia advexit, nimium bonae rei. Haec peristromata vocitantur, quo titulo non abstinuerunt, qui scientiae miscellae libros ediderint. Joan. Bap. comm. epist. Sid. Apoll. ad Agricolam, lib. 1.

PERIRE etiam dicitur id, quod non est. *l. id quod conditione, ff. de constit. pecunia.*

PERIRE dicitur, quod in rerum natura esse definit, quod rebus humanis subducitur ac subtrahitur, quod intercidit. Cum pubere filio mater naufragio periit, *l. 22. ff. de rebus dubiis.*

Perire autem dicuntur non res modo animales, sed & quæ anima carent, i. e. extingui, interdicere, evanescere. Et ita perire dicitur argumentum, *l.* 20. *§. ult. ff. de prascr. verb.*

Perire etiam dies dicuntur patrono vel hæredi, quib. operæ non eduntur. Pereunt patrono operæ quas libertus propter adversam valetudinem præstare non potest, *l.* 37. *ff. de oper. liber.*

Perisse verbo & scissum & fractum, & vi raptum continetur : ait Vlp. *l. ff. de verb. sign.* Prat.

Perissochoregia, magistratus nomen, curator fortasse annonæ, ἀπὸ τῆ περισσείας, ἢ χορηγίω, quod est, abundantiam fertilitatemque suppeditare. Alci. in *l. perissochorigia, Cod. de frument.* Alex. lib. 11. Bub. perissochoregia, quasi redundantem frumenti: delargionem, in annot. prior interpretatur. Est in *poster. l. de frument.* Alex. lib. 11. C.perissochoregiæ nomen, penitus amputetur, & tesseræ designentur. Pyrrhus ait, perissochoregia est magistratus annonæ auctæ, seu augmenti distributor.

Perisseuma dici potest, quod abundantiam rerum suppetit. Hinc σεισσεύω, corpora rerum superare significat. Et est congiarium proprie, quod plebi datur : sicut quod militibus donativum. Æl. Spart. in Ælio Vero, & Jul. Capitol. in Pio. Solebat autem ultra stipendium dari liberalitatis causa, ut milites magis addicti Imperatoribus essent. Alc. C. de *annon. civi. l. centum perisseumatis, lib.* 11. Sp. Alii eo in loco legunt Parapeteuma.

Perissologia, i. e. verborum adjectio superflua : quam & conculationem nostrates vocant, *glo. l. lecta, ff. si cert. pet.* cujus quoque exempla plurima in Justin. Auth. habemus. Vlp. *leg.* 1. *de ædil.edict.* Vitium morbumque ædiles dixerunt, tollendæ dubitationis gratia, ἐκ σεϑσσόλλω, id etiam à Grammaticis τὸ αὐτὸ dicitur. Alc. *de verb. sig. lib.* 4 Spieg.

Peristerotrophium, quod & pristereon dicitur, locus in quo columbæ habitant, Latine columbarium : quamvis columbarium proprie sit loculamentum singulis columbarum paribus præparatum.

Περιστρώματα Græce dicuntur vestes stragulæ, ad circumtegendum parietes aptæ. Est quidem περίστρωμα proprie αὐλαῖα, seu genus cortinæ Babylonici floris varietate & elegantia insignis, qua parietes & aulæ teguntur : quo sensu Themist. regia Persarum respondisse ferunt sermones hominum περιστρώμασι, similes esse : cum in his varia & incerta plerumque consilia lateant, sicuti in illis varii colores variæque rerum formæ atque figuræ apparere videntur. Et Plaut. in *Pseud.act.* 1.

> *Ut ne peristromata quidem aque picta sunt Campanica,*
> *Neque Alexandrina belluata, conchyliata tapetia.*

verum itaque est περίστρωμα proprie non esse pallium nisi etiam ad vestiendum hominem aptum sit. Ejusmodi potest esse pallium Attalicum, sive pictum ac triumphale epitogium ; & de quo pallii genere Old.

> *Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur*
> *Strata neque in lecto pallia nostra sedent.*

Gœdd. ad *leg. instratum* 45. *n.* 3. *de verb. sign.*

Peritia epitheton docentis, est facundi dicentis, differentis copia, interpretantis subtilitas, *l.* 1. *C. de profess. qui in urb. Constantinop. lib.* 12.

Peritia proprie juris est, *Inst. de jur. natur. in princ.* hujus autem mater est experientia. Nec philosophus præcipit otiose, ut fides ei maxime adhibeatur in arte ea, in qua diligentissime ac diutissime versatus fuerit, plurimaque expertus. Sed & apud nostros regulare est, ut peritis credatur de qualibet re *l.* 1. *in pr. ff. de insp. vent. l.* 7. *mense, ff. de stat. hom.* Prat.

Periti habentur, qui multa experti sunt, vocati ab antiquis Jurisprudentes, quibus sc. ab experto noti essent, atq. ab observatione ritus patrii, leges, mores, consuetudines : quinq; memoria tenerent, qua in causa quoq; in negotio, vel ancipiti ac maxime dubio, vel oppido quam difficili, quid à majoribus vel judicatum esset vel constitutum, vel publice etiam sancitum : unde qui hujusmodi facultati dant operam, legum periti ac juris dicuntur: eaque cognitio appellatur à doctis pariter atque in doctis peritia. Ad ejusmodi peritos legum & minime ad leguleios aut tabulas forenses arbitror pertinere, *l. Jurisperitos, ff. de excusat.* doctum & peritum cũ simile videatur à Cic. discretum est, ut sit Peritum amplius, quam quod Doctum. *Prat.*

Perjurii reus est, qui sciens fefellit : hæc enim solemnia erant jurisjurandi verba : Si sciens fallo, me Diespiter, salva urbe arceque, bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem, Cujac. 1. *obs.* 21.

Perjurus qui jusjurandum violat, vel qui jurando jus pervertit. Porro semel perjurus ad præstandum juramentum admittendus non est. Vide Bart. *in l. si quis major. C. de transact.* Prat.

Perjurus, si apparet de ejus perjurio, an puniatur jure civili, varie disputatum est ab interpretib. Illam varietatem fecit pugna, quæ esse videtur *l.* 2. *C. de reb. cred. cum l. si duo* 13. *§. ult. l.* 28. *§. ult ff. de jurejur. l. quod si deferente* 21. *& seq. ff. de dolo malo, l. ultim. ff. stellionatus, l. si quis major, Cod. de transact. Nov.* 42. Nam quidam existimant, cum Jurisjurandi contempta religio Deum habet ultorem, secundum Alexandrum Imp. in *d. l.* 2. nullam perjurio esse pœnam constitutam: in qua sententia fuisse videtur glossa in *§.* item si quis postulante, in verbo, nam illud quæritur, *Institut. de act.* Plerique vero scripserunt perjurium quidem jure puniri, sed non omne, ideoque citatas leges distinctione conciliandas esse, existimabant, in qua tamen sicut & in modo puniendi multum inter se differunt, ut ostendit Menoc. *casu* 2. *cent.* 4. *lib.* 2. *de arbitr. jud.* Quæ distinctio non est una & eadem : & quamvis varia animadvertit, tamen eam revocari posse ad tria capita. Unum ut attendatur, per quem juratum sit, utrum per Deum, an vero per principem, seu genium ejus. Alterum quomodo juratum sit, utrum consulto & deliberato animo, an vero calore iracundiæ. Et tertio quid ex illo juramento sequatur, id est, utrum alteri adversus quem juratum, eo præjudicetur & damnum inferatur, Joh. Faber in *d. §. item si quis postulante, n.* 5. Zasius n. 9. Gomes. 29. *Instit. de act.* alterum duntaxat caput attendunt, ut si alter ex perjurio damnum sentiat, perjurus puniatur, secundum *d. l. ultim. & d. l. si duo, §. ultim.* si nullum sentiat, non puniatur, Ang. Aretin. tria illa capita conjungit, id est, siquidem juratum sit calore iracundiæ, id perjurium tantum Deum habere ultorem putat, ex *leg. quidquid calore ff. de reg. jur. & l.* 1. *C. si quis Imper. maled.* Sin autem deliberato, tum si per Deum juratum sit, itidem Deum tantum esse vindicem ex *dict. l.* 2. si vero per Principem, perjurium puniri secundum *d. l. si duo §. ult.* Tertium vero distinctionis caput duntaxat in juramento extra judicium præstito locum habere, & tunc perjurium puniri secundum d. l. ult. Duaren. secundum ac tertium caput amplectitur in tit. florum de jurejur. *c. ult. & in tit. C. de reb. cred. c. ultim. & libr.* 2. *disput. c.* 37. rejecta distinctione

ctione Dei & Principis; ut si ex calore, sine alterius incommodo quis juraverit, sive per Deum, sive per Principem, is non teneatur: de quo solo loquatur dict. l. 2. sin autem fraudandi causa vel in contrahendo extra judicium, vel ex judicio pejerarit, tum teneatur per *dict. l. si duo. §. ult.* Cujac. autem agnoscit primum & secundum, ita ut si per Deum pejeratum sit, id perjurium quoquo modo factum, semper Deum habeat ultorem: si vero per Principem puniatur, & in crimen læsæ majestatis incidat, si factum sit consulto non puniatur, si calore iracundiæ, *lib. 2. observ. cap. 19. & lib. 8. cap. 7.* Utramque hanc sententiam & Duareni & Cujacii vellicat Joh. Robert. *lib. 2. sent. cap. 20.* affirmans omne perjurium sine distinctione puniri, non tamen eadem pœna: eamque ob causam non negasse quidem Imperatorem in *d. leg. 2.* quin puniri debeat perjurium calore per venerationem principis factum, sed negasse modum pœnæ, i. pœnam corporalem seu læsæ majestatis, quod non ex illa parte legis, sed etiam ex *l. 2. Cod. ad leg. Jul. majest.* colligatur. Atque hæc ultima mihi præ omnibus aliis probatur sententia, ut pote sacris literis, honestati ac legibus magis consentanea. Est enim in legibus animadvertendum, nullibi fieri distinctionem inter perjuria quæ punienda sint vel non, sed indistincte dici, perjurii pœnam sufficere, ut opus non sit id quod ejusmodi juramento decisum est restaurari, sed omnem distinctionem positam esse in eo, ut non omne perjurium eadem pœna plectatur. Duplex igitur hic versatur quæstio, quæ utraque confusa has peperit difficultates. Una est an omne perjurium sit puniendum. Altera si omne puniendum est: an omne eadem pœna afficiatur. Ad primam plerique respondent non omne puniendum esse: Robertus ait, omne puniendum esse, quia lex non distinguit, quod mihi probatur. Etsi n. jurisjurandi religio contempta, ab Alexandro dicatur satis Deum habere ultorem, id tamen non spectat ad eum, ut voluerit tantum à Deo puniri, sed imprimis à Deo, tum vero etiam ab hominibus, & ab hominibus non eodem modo, sed hoc vel illo, ratione perjurii: quod illius constitutionis verba, periculum autem corporis, innuunt, dum excludendo in specie pœnam corporalem, eo ipso aliam quamvis, quæ tamen corporalis non sit, inclusam volunt. Ex quo apparet, perjurium non eodem modo fuisse punitum, quæ est resolutio ad quæstionem alteram. Nulla enim extat lex quæ certam perjurio pœnam irroget. sed ut Duaren. ait in dic. ult. in perjuria olim animadvertebant censores: quæ animadversio est quidem censoria, sed non legitima. Quod vero Duaren. ait, censoria severitate sublata magistratus, quorum de criminib. esset cognitio, cœpisse punire perjuria extra ordinem, id quidem non est falsum, attamen commentitium: Non enim lex extra ulla, quæ magistratibus hanc potestatem concesserit, at extitisse verisimile est ex *d. l. ult. ff. stellionatus.* in qua mentio fit relegationis: & in *dict. l. si duo §. ult.* in qua mentio fit fustium: quæ duæ pœnæ ex arbitrio magistratus infligi putabantur. Maxime tamen illa si per Deum aut per Principem juratum esset calore iracundiæ, hæc autem si juratum esset per principem data opera, & quidem in causa pecuniaria. Puto autem fuisse & alias pœnas, sed eas arbitrarias, illarum autem mentionem factam esse, quod inter alias maxime usurparentur. Sane novissimis constitutionibus, quibusdam casibus est constituta pœna. adeòque lege. Unus est ex constitutione Arcadii in *l. si quis major. C. de transact.* ut si quis factas transactiones solidaverit juramento, & fidem non servaverit, is fiat infamis, re & ejus emolumento, de quo transactum est, careat, & præterea pœnam, si de aliqua convenerit, præstet. Alter est constitutione Zenonis quæ est *l pen. C. de dignit. lib. 11.* ut si viri illustres cautioni juratoriæ judicii sistendi causa non paruerint, hanc perjurii pœnam ferant, & in causa quidem civiliter actor mittatur in possessionem, in criminali autem spolientur illustri dignitate, & inconsulto Principe damnentur. Tertium casum ad *dict. leg. pen.* notat *Cujac.* fuisse in quadam constitutione Græca posita sub tit. C. de cust. reor. quæ desideretur, cujus sententia sit, ut quilibet alius, qui non paret cautioni juratoriæ, jus suum amittat. Quartus est in Novel. 117. in qua Justin. constituit, ut tribunus militum vel chartularius militia exauthoretur, si mulieri de marito suo inquirenti falso juraverit eum periisse. Quintus est ex Nov. Leonis & Constantini, qui fuerunt ante Justinianum, cujus sententiam refert Harmenop. *lib. 1. epit. lib. 7.* ut ei qui ex authoritate judicis vel voluntate adversarii delata jurisjurandi conditione pejerarit, vel etiam testi perjuro lingua præcidatur, ut meminit Cujac. *lib 7. obs. ca. 17. circa fin.* Hodie sextus addi potest ex constitutione criminali Caroli V. Imp. *art* 107. & 108. quod utroque disponitur, quomodo perjurus in causa vel civili vel criminali puniri debeat, & confirmatur pœna consuetudinaria, quæ est amputatio duorum digitorum quibus juratum est. Vult. ad *§. item si quis postulante, 11. n. 20. 21. Inst. de action.*

Perlusorium judicium, i. collusorium, collusionis causa institutum, cum aliud agitur, aliud simulatur, Vlp. *l. 14. ff. de appell.* Si perlusorio judicio actum sit adversus testamentum, an jus faciat judex videndum. Exhæredatus filius querelam inofficiosi adversus institutum per collusionem moverat, ut quum inofficiosum esset testamentum per instituti conventionem ac dissimulationem probasset, & legata & libertates intercciderent. Budæus tamen prolusorium corrigendum putat, & de prolusione multa tractat, sed nihil ad mentem Ulpiani, ut mea fert opinio. Hot.

Perlusorio pro Prolusorio, *Briss.*

Per manus traditum esse, ait Africanus, quod ea de re nihil constitutum sit nominatim: sed communi quadam omnium tum principum tum jurisprudentum sententia & opinione receptum Conn. *l. 9. c. 6. n. 5.* vide supra, Per manus tradi.

Permissu meo, pro permissione, exemplo. Cic. *in l. 1 ff. ne vis fiat ei.* Spieg.

Permissum ad certum tempus, censetur exacto illo prohibitum, *l. Imperatores, ff. de postul. ex Alter* Spieg.

Permittere significat præcipere, dot. in *c. accedens 50. distinction.* Item remittere significat *l. 37 ff de pact* Prat.

Permittere est concedere, sinere. Legis virtus hæc est, imperare, vetare, permittere. *l. 7 ff. de legib*

Permitti varie dicitur, primum quo nullo jure prohibetur, ut secundas nuptias contrahere. *c. contrahere 31. qu. 1.* Permitti quoque id dicitur, quod contra constitutiones humanas indulgentur, ut contrahere matrimonium in *5. gradu c quidam n. 35. q. 3.* Permitti dicitur & illud, quod & illicitum est, ut magis illic tum vitetur: *gloss. in c. omnis autem, 3. distinct.* Prat.

Permitti dicitur quod jure, lege, vel à principe conceditur. Br.

Permitto Cum Imp. vel lex hoc verbo similive utitur, quia præsentis est temporis, ipsam legum indulgentiam significat, quæ perpetua est: non item judicis opem plerunque temporariam, ut docet Bart. in *leg. jubemus.* 2. §. *sane si hac nostra*, *C. de sacrosanct. eccle.* Spieg.

Permutare pecuniam, inquit Budæus, per mensam mittendam curare. Permutare vero ære alieno, significat commutare in alienum debitum: & aliam debiti vice accipere. Idem observavit, permutare, pro emere positum, apud Plinium.

Permutare dicuntur, qui res quarum domini sunt, invicem mutant, ultrocitroque dando & accipiendo. Olim unusquisq; secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia permutabat, *l.* 1. *ff de contrahen. empt.* Briss.

Permutatio nihil aliud est, quam contractus, do ut des *leg. naturalis* §. 1. *de præsc. verb.* Dividitur in do ut des, Do ut facias, Facio ut des, Facio ut facias: & in permutationem juxta Paul Cast. in *l.* 2. *de jure jur.* Obtinet autem permutatio instar emptionis *l. sciendum. §. emptores. ff. de ad. ed.* Spieg.

Permutatio est conventio jurisgentium à populo Romano ita recepta & comprobata, ut ei tamen neque suum nomen dederit (sunt n. emptio & locatio quædam permutationis formæ) neq; certam factionis formulam constituerit: adeo ut sese inter se contrahentes cogere rem mutuo præstare non possint, sed quum alter rei acceptione obligatus est, vel quanti alterius interest præscriptis verbis actione præstare cogitur: vel rem accepiam, quasi causa non secuta, reddere: aut si eam dederit quæ evincatur, in factum actione quanti interfuerat, exolvere, uti constat ex *l.* 1. *ff. de rer. permut.* Prat.

Permutationis significatio duplex est: generalis & specialis: Generalis appellatio omnes comprehendit contractus & nominatos & innominatos. Nihil enim aliud sunt contrahendi formulæ, nec alio pertinent quam ut permutando communicentur res mundanæ alteri ab altero, ordine quodam politico, ac consensu interveniente: ut cesset confusio absolutæ communionis, paritura dissensiones, rixas, homicidia, ac summam perniciem Reip. Ut ecce si tu habeas rem, quam ego desidero: certe non est rapienda quasi communis: quia si id fiet, tu vi eam defendes, & perveniemus ad arma. Quid ergo? utar permutandi medio, h. e. commutabo tecum dominia & transferam aliquid vicissim ad te, ut ultro & non gravate dimittas mihi tuam rem, quoniam causari non potes ullam læsionem. Effectus enim permutationis, est ipsa æqualitas utilitatis inter contrahentes, quæ conservat pacem. *Prat.*

Permutationis specialis appellatio refertur ad res quæ pro rebus datur diversi generis. Nam olim in prisca simplicitate homines sibi species rerum comparabant aliis speciebus, perinde ut nunc pecunia numerata facimus, quippe quod tunc pecuniæ usus non esset. Utramq. hanc significationem tractat Paulus in *l. naturalis ff. de præscript. verb.* In hac quæstione, ait totius ob rem dati tractatus inspici potest. Quasi dicat, Repetamus originem omnium contractuum, quæ consistit in causis, ob quas alter dat alteri. Nam communicatio rerum exigit dationem, datio causam, causa mutuam permutationem, permutatio distinguitur in species & formulas nominatas & innominatas. Hinc habes rationem, quare permutatio dicatur contractus innominatus, cum utique solenne ac elegans nomen sit Permutatio. Nam est quidem nomen, sed quod simplicem illam ac naturalem duntaxat rationem significat. Cæterum alii contractus habent nomen proprium, quod exprimit civilem quandam formulam. Eorum igitur contractuum respectu, permutatio censetur innominata. *Prat.*

Permutationis nomen (ait Briss.) generale omnibusq; conventionibus, in quibus utrinque aliquid intervenit, commune est. Nam ære mutari dicitur quod pretio emitur. Colum. *li.* 8. *cap.* 5. Cætera vel reponantur vel ære mutentur Plin. *lib.* 59. *c.* 1. Quaternos denarios scrupula ejus permutata reperio. Valer. Max *lib.* 7. *cap.* 6. ut sex millibus denarii singula vasa permutarentur. Apul. apolog. 1. Nam sæpenumero & vinum, & holus, pomum pretio mutavi. Tracta autem est hæc locutio à Græcis, qui eodem in significatu verbo ἀλλάττειν utuntur. Unicus Timonis versus à Gellio *lib.* 3 *cap.* 17. relatus huic rei probandæ sufficiet. Sic autem habet, πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξα βίβλον. Servius vero in illum Virg. locum Georg.

Quamvis Milesia magno Vellera mutentur

Hanc significationem ab antiquo more repetit, quo mercimonium omne in permutatione consistebat. Hac plane ratione mirum nemini videbitur, si permutatio in proprium transisse contractus nomen negetur. Tertul. etiam non semel libertate mutare servum, pro ad libertatem perducere dicit, ut in *lib de resurrect. carn.* Si famulum, ait, tuum libertate mutaveris, &c. & lib. de pœnit. Quis enim servus postea quam libertate mutatus est, furta sua & fugas sibi imputat? *Briss.*

Permutationis primus est & antiquissimus contractus, ab indigentia & ipse ortus ut reliqui omnes. Nam cum nemo sibi omnia præstare posset, quæ essent ad vitam commode atque honeste degendam necessaria, propter imbecillitatem ac inopiam, desideratæ sunt commerciorum atque officiorum mutationes, ut his dandis accipiendisq; quod minus ipsi per se possent, reciperent ab aliis, vicissimq; redderent, quod in sua positum esset potestate & facultate. Licet autem permutatio & emptio simillimæ sint; & eodem pene jure censeantur; hoc tamen differunt, quod in emptione pro re pretium datur. In permutatione res pro re, pretium pro pretio Paul. sicut aliud est vendere, aliud emere, alius emptor, alius venditor: ita aliud precium, aliud merx. At in permutatione discerni non potest, uter emptor, uter venditor sit, multumq; differunt eorum præstationes. Emptor enim nisi fecerit nummos accipientis, tenetur ex vendito. Venditori vero sufficit ob evictionem se obligare, possessionemq; tradere, & purgare se dolo malo. Itaque si evicta res non sit, nihil debet. In permutatione vero si utrumq; pretium est, utriusq; rem fieri oportet: si merx, neutrius. Sed cum debeat & res & precium esse, non potest inveniri, quid eorum merx & quid precium sit: nec ratio patitur, ut una eademque res & veneat, & precium sit emptionis Conna. *lib.* 7. *c.* 5. *n.* 2. & 6.

Permutatio Glauci & Diomedis: proverbialiter dicitur, quoties inæqualem commutationem significans, hoc est, deteriora pro melioribus reddita, scilicet ærea pro aureis. Historia refertur ab Homero Iliad. lib. 6. ubi Glaucus cum Diomede aurea sua arma pro æreis permutat: meminit ejus & Imper. in proœm. II. Corras. *Miscel. lib.* 2. *c.* 15. *n.* 1.

Pernicianum SC. de quo vide Ulp. *tit.* 17. *regul.*

Per-

Pernicies, non districtionem, sed proprie exitium, *endtlich Undergang*, vel *gantzlichem Abbruch* significat, apud Justinianum *Inst. quib. alien. licet §. 1. in fi.* Expone ibidem. Substantiæ earum, *ihre leibs nahrung*. Old.

Φέρνη dotem significat, hinc παράφερνα, de quo vide suo loco.

Perniciosum urbibus mercimonium, hoc est, damnum afferens, *dass gemeiner Burger schafft schaden zuricbtet*. Nobiliore natalib. & honorum luce conspicuos & patrimonio ditiores exercere prohibet Imper. *l. 3. Co. de commer. & mercat.* Spieg.

Pernoctare extra urbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in urbe est. Per enim totam noctem significat, ait Pompon. in *l. urbana, 166. §. 1. ubi* Gœddæus *ff. de verbor. sign.* Lege, Abnoctare. *Spieg.*

Pero, ut vult Hoto, est rusticum calceamentum, citans Servium Gramm. Quomodo autem legendum sit apud Alphenum in *l. in navem 31. ff. locati*, inter Dd. non convenit. Nam Cenonibus legit Haloander. Beronibus & Peronibus Budæus, id est, saccis, quo verbo usus est Plinius *36. c. 14. &* Vitru. *5. in fi.* Contra in dictione Argentum eam opinionem mutuatur suppresso Budæi nomine, Cujac. *7. observ. 39.* Florentinam tuetur, additque Græcos in hanc legem interpretari cophinis. Turneb. *24. adverf. 2.* legit. *Eronibus*. Erones accipit texta quædam storiarum & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebant. Item vasa viminea tegetib. & cophinis similia: Græcis φορμοὶ Donatus in Phor. Teren. Phormio non a formula, sed phormione dicitur Sparteo, quem nos Eronem dicimus trivialiter & pro consuetudine, Goth. ad *d. l. in navem 31.* vide supra in verbo Ero Eronis.

Perorare causam, est concludere in causa. Pedian. in Verr. Prætor accersitis in omnib. ejusdem causæ judicibus, ad suum tribunal considentibus perorari causam jubebat, & cum ab utraque parte satis dictum esset, impositis cuique, qui finierant, necessitas dicendi dixi: tum prætor pronunciabat, dixerunt, & in consilium judices mittebat, vide *l. patre, ff. de quæst.* Spieg.

Perpensum idem est quod examinatum: ut perpensum consilium dicitur in *præm. Clem. in prin.* Jo. Bellon. etymol. Est enim perpendere nihil aliud quam diligenter considerare.

Perperam vox derivata videtur ex duabus dictionibus, περὶ, id est, ultra excessive: & πέρα, ejusdem significationis, ut perperam fieri dicatur, in quo modus tantum exceditur, vide Alc. *libr. 1. parerg. c. pen.* Perperam vulgo quidem significat, non jure sive injuria. *leg. 22. §. cum autem, ff. rem rat. hab. l. 11. §. ex facto, ff. de minorib. leg. 42. ff. de liber cau. l. 8. §. sed si quæratur, ff. si servit. vind. leg. 62. fin. de re judic.* Verum nonunquam etiam perperam nihil aliud est, quam imprudenter, & per errorem, *l. 26. §. 1. ff. de pact. dot. lib. l. 40. ff. de condict. indeb. l. 9. ff. de constit. pec. leg. pen. §. ult. ff. pro suo, l. 82. §.* Titius *ff. de furt. leg. 1. C. si major fact. alienat.* Paul *lib. 3. sent. tit. 6. ad fin.* Ulp. in *Inst tit. 24.* Briss.

Perperam factum quandoque accipitur, quod dolo factum est, à Perperis fratribus, qui & Cercopes dicti sunt, & impostores erant: unde Græcis περπερεύεσθαι verbum, petulanter, aut dolose agere. Ex Alciat. ibid. *Spieg.*

Perpetrare, perfectionem actus, & plerumque in mala re denotat *l. fin. §. si quis autem, ff. de bon. eor. qui mort. sibi consciverunt* Justin. *Inst. de publ. jud.* Sin autem per vim raptus virginis fuerit impetratus. Vide Alciat. in comment. *Spieg.*

Perpetui non una est pro adjuncto verbo significatio. Perpetuum edictum est quod in omnes causas propositum & juris perpetui statuendi causa scriptum est, & ut Ulp. in *l. 7. ff. de jur. omn. jud.* quod perpetuæ jurisdictionis causa non quidem prout incidit, propositum est. Perpetua autem primum facta sunt edicta Prætorum, lege Cornelia, antea annua cum essent: Quæ demum in ordinem à Salvio Juliano ex Hadriani Imp. & Senatus autoritate digesta atque composita, titulisque distincta, postea JCtorum commentariis explicata sunt, *l. pen. C. de cond. indeb. l. 2. §. si quid etiam, C. de vet. jur. enucl.* & apud Eutrop. in Adrian. Eoque perpetui edicti appellatio in omnib. librorum nostrorum locis referenda est. *l. 2 ff. de statu hom. l. 78. §. cum existimare. ff. de l. lib. 2. l. 6 C. de bon. poss. l. 8. C. de inju. l. 3. C. de his qui vi vel met. l. 5 ff de extr. crim.* Ut autem perpetuam jurisdictionem Ulp. ita perpetuum jus certum & in omnia tempora scriptum Quint. in *decl.* & Diocl. in *l. 8. C. de pig. act.* dixerunt. Briss. & Duar. *lib. 1. disput. anniv. c. 48.*

Perpetui appellatio nonnunquam vitæ tempus amplectitur, ut in *l. 8. §. sive igitur, ff. de transact.* alimenta perpetuo relicta intelligimus quoad quis vivat, & in *leg. 4. ff. de procur.* in perpetuum procuratorem dati traditur, qui tamen post mortem dantis duraturus non sit. *Briss.*

Perpetuum dictio regulatur secundum subjectam materiam, ut concludit *gl. singularis*, in ea enim in verb. perpetua, 10. *q. 2.* Com. *consil. 59. du. coll. 1. vers. & verb. lib. 2.* Proinde singulariter decidit Bar. in *l. annua §. Titia, ff. de ann. leg. quod legat.* annum factum in perpetuum, debet restringi solum ad centum annos, & hæc decisio ampliatur, ut procedat etiam in legato facto Ecclesiæ secundum Bart. in *leg. si usufruct. municipibus, ad fin. de usufruct. legato.*

Perpetuum dicitur, quod non est sine præfinitione temporis ut in *Inst. de perp. & temp. acti. in pri. &c.* Joan. Bello. Etymol.

Perpetuum, pro centum annis, teste Bart. in *l. si usufructus, ff. de usufruct. leg.* Spieg.

Perpetuum, teste Budæo, pro generali accipitur, & quod semper obtinet. Paulus: Cum hæreditas ex fideicom. causa restituta est, si ante compromissum est, puto fideicommissarium cavere debere hæredi. Nam quod dicitur, retinere eum oportere, non est perpetuum, i. non semper accidit. Vide Æternus paries. Sp.

Perpetuum, pro continuato, non interrupto, aut temporis spacio intermisso. *l. servitutes, 1. responso. ff de servit. l. puro. § fi. ff. de doli except.*

Perpetuum esse non potest, quod personis, non rebus conceditur, *l. sordidorum, C. de excus. mun. lib. 10.* Spieg.

Perpetuum jus in *l. 9. C. de pign. act.* interpretatur ibi Gotof. usitatum.

Perpetua actio obligationi temporali opponitur, *l. 37. ff. de neg. gest.* Perpetuæ actiones vocantur, quæ olim in perpetuum vivebant, hodie sine constitutionibus præscripto, id est 30. vel 40. annorum curriculo finiuntur, ad differentiam temporalium, quæ 6. mensibus, anno, biennio vel triennio finiuntur. Inst. de perp. & tempora. *l. 6. § ult ff. de re jud. l. 3 C. de præscri. 30. ann. l. 5. C. ad Maced.* Atque ita interpretandum est, quod legitur perpetuo quem teneri & in perpetuum actionem dari, *l. 29. §. ult. cum l. seq. ff. de dolo. l. 17. §. 1 ff. de damn. infect. l. 20. §.* hoc

hoc interdictum, *ff. de nov. oper. nun. l.* 17. *ff. de castr. pec. l.* 3. §. 1. *ff. de vi & vi arm. l. ult.* §. *hæc judicia*, *ff. nautæ*, *caup. l.* 5. §. *hæc autem actio*, *ff. de his qui dejec. & aliis multis locis.* Briff.

Perpetua causa in servitutibus, ut res semper sit idonea ad servitutis usum, vide *l.* 1. §. *hoc interdictum*, *ff. de fonte*, Vide & Veronens. in *serv. urb. tit. de servit. oneris ferendi*, *col.* 2.

Perpetua consuetudo, quæ semper servata est, *l.* 6. *ff. quod cujusque universit.* Hot.

Perpetua locatio. Tametsi olim JCti veteres tractarint de ea, alii tamen ad venditionem, alii ad locationem referendam existimarunt. Quod primus Zeno Imperator constituit proprium censeri contractum, qui Emphyteuticus dicatur, habeatque suas pactiones contrahentium, vel (iis deficientibus) interpretationes à jure, sicut alii contractus teste Justiniano *Inst. de locat. l.* 1. *c. de jur. emphyt.* Veteribus tamen simplici forma cognitus fuit ex *Old. Spieg.*

Perpetuæ locationis initium cœpisse à publicis fundis verisimile est, quod res communes ut plurimum geruntur negligentius. Idcirco fundos publicos certis pensionibus iisque perpetuis locare soliti sunt, ut & agricultione, & calamitatum periculo, quæ multæ solent accidere, liberarentur. Quod postea passim etiam privati in suis fundis usurparunt, ut arandi, ferendi, colligendi, servandique sollicitudinem deponerent. Sed in iis qui satis boni essent natura, tempus locationis angustarunt: In iis vero, qui nisi magna cultura & multo labore nihil ferrent, quasi desperatos aliquos dimiserunt in perpetuum, contenti modica pensione, quæ veri domini memoriam conservaret. Atque horum conductores perpetuarii vocantur à Grat. Honot. & Theod. Imp. *l.* 1. §. *ult. C. de locat. præd. civil. vel fisc.* sive templorum: quo pacto videtur Seneca perpetuum mulionem vocare, non qui cuiquam ad mulas agendas operam suam in perpetuum locavit, id est, dum vivet: sed qui nullum unquam aliud genus vitæ secutus est, &c. Connan. *lib.* 7. *c.* 12. *n.* 1. & 2.

Perpetuæ exceptiones sunt quæ semper locum habent, nec evitari possunt, neque ullo temporis spatio, vel rei ullius mutatione amittuntur, i. quarum vis certo tempore adstricta conclusaque non est, & semel objectæ: ita extergunt obligationem, ut ea repeti postea non possit, veluti doli mali, rei judicatæ, pacti perpetui, i. cujus vis certo tempore adstricta conclusaque non est, *l.* 3. *de except. l.* 24. *l.* 40. *ff. de condict. indeb. l.* 34. §. *ult. ff. de solut. l.* 14. *ff. de liber. leg. l.* 10. *ff. de verb. sign.* Briff. & Prat.

Perpetuæ trabes, i. solidæ & non coagmentatæ, inquit Bud.

Perpetuale, Quintilianus lib. 2. c. 14. καθολικά, i. (ut dicamus quomodo possumus) universalia, vel perpetualia. *Spieg.*

Perpetuare, sine intercessione continuare: quod fit per successionem, & surrogationem: Vide Bart. in *l. eum qui debere*, *ff. de servit. urb. præd.* Spieg.

Perpetuari obligationes dicuntur, quæ tempore casuve aliquo perituræ perpetuæ fiunt, *l.* 91. §. *nunc videamus*, *ff. de verb. oblig. l.* 9. §. *si is qui temporaria*, *ff. de jurejur. l.* 58. §. *ult. ff. de fidejussorib. l.* 24. §. *ult. ff. de usur. l. ult. ff. de fidejuss. tut.* Bris.

Perpetuari dicuntur obligationes, quæ ob culpam factumve debitoris, vel litis contestatione, perpetuæ efficiuntur, *Briss.*

Perpetuari pœna dicitur, quæ ex temporali perpetua fit, *l.* 8. *quisquis*, *ff. de pœn.* Quod dicitur in *l.* 27. *ff. de serv. urb.* Perpetuam causam servitutum esse debere, hunc sensum habet, ita servitutes constitutas, comparatasque esse debere, ut res semper sit idonea ad servitutis usum ferentium, v. g. Ex aqua quæ acescit, & ex cisterna aquæductus cedi non potest, quoniam causam seu materiam perpetuam, i. e. vivam & perennem aquam non habent; *leg.* 1. §. *hoc interdictum*, *ff. de fronte*: At ejus aquæ, quæ ex cœlo cadit in vicinum immittendæ utiliter constituitur servitus, quoniam & si ea assidue non cadat, cum tamen ex naturali causa cadat, perpetuo cadere intelligitur *Briss.*

Perpetuarii dicuntur, qui fundum à principe, vel à Republ. conductum, certo canone in vitam suam habent: vel etiam hac lege, ut ad alios transferre possint, *l. fin. C. de locat. præd. civil. lib.* 11. Spieg.

Perpetuarii fundi, ad distinctionem, ut videtur, emphyteuticorum, dicti sunt.

In Perpetuum locatos agros vectigales Paulus interpretatur i. e. ut tandiu pro his vectigal pendatur, quandiu neque ipsis qui conduxerint, neque his qui in locum eorum successerint auferri eos liceat, *l.* 1. *ff. si ager vectig. l.* 11. §. 1. *ff. de public.* Briss.

Perpetuarium jus pro jure emphyteuticario usurpatur in *l.* 1. *C. offic. consacr. palat.* ab eo, ut opinatur Briss. quod in perpetuum prædia locarentur.

Perpetui usus causa posita, vel perpetuo esse dicuntur in ædibus, quæ non temporis causa accommodata, neque ad tempus posita, sed ut ibi permaneant, collocata sunt, *l.* 17. §. *Labeo, ut action. empt. l.* 32. *ff. de pignorib. l.* 35. §. *rerum autem*, *ff. de hered. instit. l.* 242. §. *ult. ff. de verb. sig. l.* 2. *C. eod. tit.* Briss.

Perpetuo dictio opposita instrumento, ut puta, Ut quis Perpetuo Teneatur, tollit cursum præscriptionis Cæp. *caut.* 119. *incip.* potest dari, Bart. in *leg.* 3. *in pr. ff. quibus mod. usufr. amittat.* Bald. in *l. quod si nolit*, §. *si quid ita*, *ff. de ædil. edict.* Andr. Sicul. *consil.* 53. *col. pen. & antepen. lib.* 2. Cotta.

Perpetuo, pro generaliter, in *l. Nesennius*, §. *tractatum.* Digest. de negotiis gest. Aliquando pro incommutabiliter in Authent. hoc jus porrectum, *C. de sacrosanct. Eccles.* Spieg.

Perpetuo inductæ res in prædiū dicuntur, quandiu inibi sunt necessariæ, *l. debitor*, *ff. de pignor.*

Perpetuo vinctus in *l.* 10. *C. de pœn.* interpretatur ibi Goth. *in decennium.*

Perpetuo, & certo tempore opponuntur, *l. falso*, *C. de divers. rescript.* §. *fin. l. pure*, *ff. de doli except.* Spieg.

Perpetuo durare, id est, 30. annis, ut de actione civili dicitur Instit. de perpet. & temp. act. *Spieg.*

Perpetuo morbo, aliquo negotiis suis superesse non posse, apud Ulp. in *l. qui*, *ff. de postuland.* Spieg.

Perpetuo, idest, in perpetuum & in infinitum tempus. Hæc actio perpetuo competit, *l.* 3. §. 1. *ff. de vi & vi arm.*

Perpetuum ab æterno Philosophi distinguunt: Æternum enim illud dicunt, cujus nullus omnino est finis: Perpetuum cujus etiam finis esse potest, ipsi nimirum destinatus. Cum igitur Jurisconsultus in *l.* 1. *ff. pro socio* dicat: societatem coiri posse in perpetuum: illud restringendum est ad tempus vitæ sociorum. Vult. ad §. *manet*, *cum seqq. n.* 3. *Instit. pro soc.*

Perpetuum morbum interpretor, qui cuique rei agendæ impedimento est, & cujus sanandi spes

ſpes non ſuperſit, *l.22.* §. *ſi maritus, ff. ſolut. matr. l. penult. ff. de vacat. muner. l. 5. ff. de poſtul. l. 54. ff. de procurat. l. unica, C. qui morbo ſe excuſ.* Hujuſmodi morbus habetur furor. *l. ult. C. de cur. fur.* Briſſ.

Perpetuum veſtimentum, quatenus durat, accipitur, *l. id veſtimentum, ff. de pecul.* Quandoque pro decennio ſumitur, ut in *l. nam Imperator, ff. de leg.* In ſumma, multiplicem hæc dictio habet intellectum: onde ad materiæ qualitatem reſpiciendum eſt, arg. *l. ſi uno ff. locati*, quod. & Alb. admonuit. *Spieg.*

Perpetuus morbus, qui temporalis non eſt, qui intermiſſionem non habet, ſed rebus gerendis impedimento eſt. Morbos qui perpetuus eſt, & qui tempore finitur, adverſantur, *l. ult.* §. 1. *ff. de ædil. edict.*

Perpetuus lacus is eſt, qui perpetuam & perennem nec areſcentem aquam habet, *l. 23. §. 1. ff. de ſervitutibus ruſtic. l. 1. §. lacus ff. ut flumin. publ.* Briſſ. Conn. *lib. 4. c. 9. n. 1.*

Perplexum caſum, pro maxime dubio Commentatores accipiunt. Habent autem perplexa in jure noſtro, inſtar Ceratinorum, Crocodilinarumque quæſtionum apud Sophiſtas, Accurſicus vocat Circulare dubium, in *l. Claudius. qui pot in pign. hab.* Spieg.

Perquam, pro nimis, Ulp. in *l. proſpexit*, §. 1. *in fi. qui & à quibus manum.* Quod quidem perquam durum eſt, ſed ita Lex ſcripta eſt. *Spieg.*

Perraro *leg. fin. de Senator. l. 2. de judic.* Albert.

Perscribere Græcis ἀναγράφειν eſt in tabulas publicas, actaque referre: quod in regiſtro ſcribere vulgo dicunt, vocabulo à regeſtis deducto, Cic. in *Verr. act.* 5. Primum, mihi literas publicas, quas in ærario ſanctiore conditas habebant, proferunt, in quibus oſtendunt, omnia quæ dixi ablata, eſſe perſcriptæ: Idem: ut quiſque ejus rebus tuendis conſervandiſque præfuerat, ita præſcriptum erat. Et *libr. 10. famil. epiſt.* 13. Id ex ipſo SCto poteris cognoſcere: ita eſt enim perſcriptum, ut à me de ſcripto dicta ſententia eſt. Hinc perſcribere pecuniam eſt, inquit Donatus, multis per ſcripturam reddere, vel dare in illud Terentii ex Phormione:

Quod? ne ego perſcripſi porro illis quibus debui.

Sic Cic. libr. 16. ad Attic. epiſt. 2. De Publico autem, quod perſcribi oportet, moram non puto eſſe faciendam. Et paulo poſt. Sed cum videas, quantum de jure noſtro deceſſerimus, qui de reſiduis cccc. h. cc. præſentia ſolverimus: reliqua perſcribamus. Id eſt, non repræſentemus, ſed per menſæ ſcripturam ad ſolvendum certo die conſtituamus, noſque obligemus, & creditori caveamus: Vide ſcribere. *Prat.*

Perscriptio, Græcis ἀναγραφὴ eſt ea in tabulas publicas relatio, Modeſt. in *l. 10. ff. de decur.* Herennius Modeſt. reſpondit, ſola alibi perſcriptione (ſic enim legendum) minime decurionem factum, qui ſecundum legem decurio creatus non ſit: hoc eſt, Non ſatis eſt in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit præſcriptionem. Cicer. Phil. 5. Illa vero diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibuſque avertit. Idem pro L. Flacco, perſcriptiones pro ſyngraphis accepit. Perſcriptiones cum mulierculis aperta circumſcriptione feciſti. *Prat.*

Perscriptor, cautor, qui formulas concipit, tabellio. Cicer. Verrin. Scribam tuum dicit Verres, hujus perſcriptorem fenerationis fuiſſe *Prat.*

Perscrutari eſt diligenter inquirere, *l. mercatores, Cod. de commerc. & mercat.* Perſcrutari naturam criminis, eſt rationem aut ſpeciem criminis inquirere.

Persecutio delictorum aut propria aut communis, *l. 2. ff. de re milit.*

Persecutionis verbo extraordinariæ perſecutiones ſignificantur, quarum cognitionem ipſe magiſtratus ſuſcipit, qui jure ordinario non cognoſcere ipſe, ſed judices dare ſolet, *l. 178. §. 2. de verb. ſign.* Ita perſecutionis verbum accipio in *l. 24. ff. rem rat. hab. l. 18. ff. de acceptilat. l. 27. ff. de oblig. & actio. l. 34. & l. 49. ff. de verbor. ſign.* Cujuſmodi olim erant fideicommiſſorum petitiones, de quibus extra ordinem prætores jus dicebant. Et hæc propria verbi ſignificatio eſt, qua neglecta plerumque omnem judicialem petitionem, perſecutionem appellamus, quæ res exemplorum confirmationem non poſtulat. Briſſ. & Gœdd. ad *l. 34. ff. de verb. ſign.*

Persecutio dividitur in actionem & meram perſecutionem. eoque ſenſu perſecutio genus actionis conſtituitur, in §. 1. *Inſtit. de act.* Perſecutio ſic proprie dicta eſt, quæ mero jus dicentis officio expeditur, *l. pecunia* 178. *§. actionis, ff. de verb. ſign.* Et ideo extraordinaria dicitur, quia judicium nunquam ingreditur: actio ingreditur, etiam ſi ſit in factum vel utilis. Actiones quamvis utiles, tamen omnes dicuntur ordinariæ: perſecutiones extraordinariæ, *d. l. pecunia, §. actionis*, Gœdd. ad *l 34. de verb. ſign.* 3.

Persecutionis verbum longe ab actione ſeparatur: eſt enim Perſecutio genus, cujus altera ſpecies actio, altera generis ſui nomine Perſecutio appellatur. Actio eſt, in qua legitima formularum conceptio obſervatur: qua de cauſa juris ordinarii eſſe dicitur: Perſecutio vero eſt, cum prætermiſſo legitimo agendi ordine ac formularum ritu apud magiſtratum experimur: qua de cauſa Extraordinaria nominatur in *l. pecunia*, 178. *ff. de verb. ſignif.* ubi Ulpianus exemplum fideicommiſſorum profert: Et ſi quæ, inquit, aliæ ſunt quæ non habent juris ordinarii executionem. Quem locum idem Ulpianus *cap. Inſtit.* 25. ſic explicat: Fideicommiſſa non per formulam petuntur, ut legata: ſed cognitio eſt Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris, qui fideicommiſſarius vocatur: in provinciis vero Præſidum provinciarum. Hot. Adde Brechæum in *l. pecuniæ §. actionis verbum, in tit. de verb. & rer. ſign.*

Persecutio parit actionem, h. e. perſecutio obligatæ rei adverſus Poſſeſſorem ejus, facit actionem hypothecariam cenſeri in rem: accipitur enim parit, ſcilicet, quantum ad cauſam formalem pertinet, nam materia, eſt poſſeſſio obligati pignoris, ut docuit in Copia Old. Pignoris perſecutio in rem parit actionem creditori, Ulp. *ait, ff. de pignor. & hypoth.* Spieg.

Persecutor. Perſecutores ſunt, qui Græce ἐκδικηταὶ dicuntur & ἔκδικοι, quorum munus eſt judicio experiri contra eos, qui aurum, vel pecuniam, vel argentum reipublicæ debent. Ita Budæus (ne quem ſua gloria fraudem) exponit in *prior. annot. ad Pandect.* Atque hoc modo accipitur, *C. in tit. de aur. public. perſecut.* Miratur, quid penſi illud habuerit Accurſius, cum perſecutores decoctores eſſe diceret. *Anchora.*

Perseis. Rara eſt admodum apud authores mentio Perſeidis luci, quem obiter tangit ſanctio Imperatorum Arcadii & Honorii *C. in titu.* de cupreſſis. Perſeis quidem pro loco legitur apud Suidam. Ait, περὶ ὄνομα τόπου Pro arbore autem

autem legitur apud Sozomenum historiographum, lib. 6. Fertur (ait) quod in Hermopoli Thebaide arbor, quæ vocatur Perseidis, multorum languores subegerit, si fructus, aut folium, aut pars ejus corticis collo ægrotantium ligaretur. Si de hujusmodi arbore imperatores ipsi sensere, punctis distinguenda sunt verba, id quod & Alciat. scribit *ad tit. de cupressis*. Anch.

Persequi est actionem seu jus suum in judicium deducere, idque petere, §. 1. *Instit. de action, l. Labeo* 14. §. *fin. de verb. sign. l.* 2. §. *non tamen si injuriam, ibi, persequatur, ff. de jud. l.* 21. *ibi judicio persequi, ff. de reb. cred.* Gœdd. ad *l. cui pracipua*, 57. *§. persequi, n.* 1. *ff. de verb. signific.*

Persequendi verbum, definitione actionis, omnes in universum apud judicem postulationes complectitur, tam ordinarias, quàm extraordinarias, etiam eas, quæ instar Actionum obtinent, Veluti Cautiones, Damni infecti, Legatorum, Evictionis, &c. Item Interdicta, & universæ officii judicialis expeditiones, continentur sub appellatione persequendi. Id enim quod petimus, vel postulamus, vel imploramus, nostro aut alieno nomine, recte dicimur persequi, Ulp. in *l. pecunia*, §. *persecutionis*. Paul. in *l. quibus*, *§, ult. de verb. sign.* Old.

Persequi videtur & qui satis accedit, ait Paul. in *d. l.* 57. § *persequi*, h. e. cui fidejussor judicio sisti datus est, *l.* 5. *§.* 1. *vers. fidejussorem judicio sistendi, vers. qui non sit acceptus, l. Julianus. verb. satis acceperis, ff. qui satisd. cog.* Idcirco mihi maxime placet Alciatus, qui Accursium in dict. *§.* persequi reprehendit, quod verbum persequi pro eo quod est consequi, interpretatur: q. d. Paulus, consequi rem videtur, qui ejus nomine satis accepit, seu fidejussorem nactus sit, licet Accursio adstipuletur Brechæus quem satis refellit Gœdd. in *d.* §. *persequi.*

Persequi (ut Laurent. Vall. *lib.* 5. ait) vel in malam partem, id est, insequor & insector: vel in bonam, cum persevero exequi quod agere cœperam, &c. Brechæus in *l. cui pracipua.* §. *persequi ff. de verb. & rer. sign.*

Persequi injurias & pœnas, pro ulcisci, apud probatos autores.

Persequi etiam potest pro accusare usurpari, vocis Græcæ imitatione. Nam διώκω & persequi, & non nunquam accusare significat: ut διώκω σε τὴν γραφὴν ταύτην, reum te criminis hujus facio ut docte Budæus annotavit in Commentariis. Cæterum quod ad rem attinet, persequi, est rem suam mero judicis officio postulare. Quare rem (inquit Paulus) amisisse videtur, qui adversus nullum ejus persequendi actionem habet, &c. Brechæus *l. cui pracipua*, §. *persequi, ff. de verb. & rer. sign.* vide eundem in *l. creditores, in verb. persecutione, ff. de verb. & rer. sign.*

Perseverantia, divortium ostendit, *l. divortium, ff. de divor. & repud.*

Perseverare est durare, permanere. Si servus liber factus in eodem actu perseveret, *l.* 37. *ff. ad admin. & pericul.*

Perseverare apud Ciceronem pro Quint. usurpatum videtur pro perficere & constanter ad finem deducere. Ipse, inquit, quia turpissime suscepisti, perseverare & transigere non potuisti. Sic Sisenna. Iidemque perseveraverunt, uti lex perveniret ad quæsitorem, *Prat.*

Perseverare in obstinatione *l. diffamari, C. de ing. & man.*

Persistere in actione, pro continuare actionem propositam, *C. quam. & quand. jud. Auth. qui semel.*

Persolvere in totum, & perfecte solvere, *l. omnem. Cod. d. Treb.*

Persona tam hominem, quam qualitatem hominis & conditionem significat. Hinc personalis actio, quæ in personam fit, Ulp. haud ineleganter accipit personas in *l. fundi, de act. empt.* pro figuris eminentibus in ædificiis è quarum nostris aquæ salire solent. Extat epistola Auth. Codri Urcei ad Joan. Garzonem Jurisconf. celebrem, qua super hujus vocabuli propria significatione, quam eleganter disserit, lectu profectò digna. Seneca personam vocat, cum præ se fert aliquis, quod non est, ut supra in dictione Fucum facere, latius indicavimus. Cæterum Persona in criminibus dupliciter consideratur: & ejus qui fecit, & ejus qui passus est: ut ex Jurecons. Placentinus, & ut omnia exacte declarat lib. 6. Personæ item appellatione, teste Alberico, civitas, municipium, castrum, collegium, universitas, & quodlibet corpus continetur. *Spieg.*

Persona eadem, censetur pater & filius, Cod. de, impub. & aliis subftit. l. fin. Sicut persona testatoris & hæredis. Auth. *de jurejur. quod mor. de modo sui patrim. prast.* Spieg.

Persona humilis & abjecta censetur ancilla, ejusque filia, liberta ejusque filia, scenica, scenicæ filia, tabernaria, tabernarii vel lenonis aut arenarii filia, aut ea quæ mercimoniis publicè præfuit, ait Imper. in *l.* 7. *c. de incest. & inut. nupt.*

Persona incerta est, ut ait Justin. *de legat.* quam incerta opinione testator animo suo subjiciebat. &c. Conn. *lib.* 10. *c.* 3. *n.* 3.

Persona pacto inseritur non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur cum quo pactum sit factum, Conn. *lib.* 5. *c.* 4. *n.* 4.

Persona publica, id est, tabellio *§. cum autem impubes, Instit. de adopt.* Spieg.

Personæ appellatio cum hominis appellatione non est eadem. Hæc enim quàm illa est generalior. Homo vocabulum est naturæ: persona juris civilis. Omnis persona est homo, sed non vicissim. Inde persona definitur, homo qui caput habet civile, Vult. ad §. 1. *n.* 1. *Inst.* 1. *de jur. person.*

Personæ atrocior fit injuria, cum magistratui, cum parenti, patronove fiat. Ulp. *l. prator edixit. ff. de injur. & fam. lib.* Prat.

Personæ cohærere dicuntur jura quæ personas non egrediuntur, eorumque quibus competunt, morte extinguuntur, nec ad hæredes transeunt. *Briss.*

Personæ conjunctæ, quorum pertingant gradum Bart. docet in *l. sed & hac in princ. ff. de precar.* Et ibid. tractat An nothi spuriique nomine veniant conjunctæ personæ. *Spieg.*

Personæ egregiæ quæ sint, vide *gl. in l. ad personas egregias. ff. de jurejur.* Spieg.

Personæ miserabiles. Lege Miserabilium personarum.

Personæ necessariæ quæ sint *glo. in l. Imperator Antoninus. ff. de pact. indicat.* Spie. Habentur autem personarum necessariarum numero quæ vel consanguinitate, ut parentes, liberi, & fratres, vel affinitate, ut nurus, vel conjunctissimo aliquo vinculo, ut patronus liberive ejus conjuncti sunt: A necessitudine n. quæ cognationem, affinitatem & conjunctionem quandam significat, necessarii dicti sunt. Corras. *Miscell. lib.* 4. *c.* 10. *n.* 5.

Personæ speciali lege exceptæ, *l. patri. in fi. ff. de minorib.*

Personæ speciosæ, Vide Spectabiles.

Personæ spectabiles, Lege Spectabiles.

Personæ turpitudine notabiles, apud Jurisc. in *l.* 1. *de postul.* Spieg.

Perso-

Persona ut plurimum caūsæ & rei opponitur. Tutor personæ, non rei vel causæ datur *l.* 14. *ff. de testam tut.*

Personale pactum est, cum persona adjicitur à qua non petatur, veluti ne à Lucio Titio petatur, *leg.* 7. §. *pactorum*, *ff. de pact.* Appellant alias Jureconsulti pactum in personam conceptum, *leg.* 21. §. 1. *l.* 57. §. *ult. eod. tit.* & pactum quod in personam dirigitur, *l.* 40. eod. Brisson. Vide supra Pactorum alia in rem, alia in personam.

Personales actiones, in personam sunt, quibus cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad dandum, vel ad faciendum aliquid, & semper adversus eundem locum habent, *l.* 24. §. 1. *ff. de oblig. & act.* §. 1. *Inst. de actio.* Eodem sensu, personalia esse interdicta dicuntur, quod personam sequantur magis, quàm rem, *l.* 1. §. *ult. Digest. de interdict.* Briss.

Personales constitutiones, quæ in certæ personæ gratiam, vel in certam causam factæ sunt, quæ nec ad exemplum trahuntur, *l.* 1. *ff. de constit. princip.* §. *quod principi Instit. de jure natur.* Briss.

Personalia beneficia, quæ certis personis dantur, & cum his extinguuntur, nec ad hæredes eorum transeunt, *leg.* 13. *ff. sol. matr.* Briss.

Personalia munera, quæ cum corporis labore & animi solicitudine ac vigilantia principaliter sine damno rei familiaris & sumptu pertractantur, *l. ult. ff. de muneribus & honor.* Briss.

Personarum servitutes veluti usus & ususfruct. *l.* 1. *ff. de servitutib. l.* 14. §. 1. *ff. de aliment. leg.* quæ & hominum servitutis appellantur *l.* 15. eod. ad discrimen earum, quæ prædiis debentur: & personales servitutes, *l.* 8. §. 1. *ff. de liberatio. leg.* Briss.

Personarum summa divisio est, quod omnes homines, aut liberi sunt, aut servi, ut in *Instit. de jur. person. in princ.* In servorum conditione nulla est differentia, in liberis multæ differentiæ sunt: aut enim ingenui, aut libertini. Alia divisio personarum hæc est: nam quædam personæ sui juris sunt, quædam alieno juri subjectæ. Rursus earum quæ alieno juri sunt subjectæ, aliæ sunt in potestate parentum, aliæ in potestate dominorum, ut in *Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur. in prin.* Tertia divisio personarum est: Nā ex his personis quæ in potestate non sunt, quædam vel in tutela sunt, vel in curatione, quædam neutro jure tenentur, ut in Institut. *de tutel. in princ.* Joan. Bellon Etimol.

Persuadere τον μύθον έσι Nam & bonum consilium quis dando potest persuadere, & malum *l.* 1 *ff. de serv corr. & ibid.* Persuadere plus est quam compelli atq; cogi parere. Utrum quis persuasor delicti habendus sit, de ejusque pœna. Bart. differit in *leg. non solum*, §. *mandato*, *ff. de jurejur.* Spieg.

Pertica, est linea qua dividuntur agri, autore Servio Sulpit. ut indicat Fest. Ea vero est longitudinis decem pedum seu duorum passuum: unde & decempeda dicta est: & qui eo mensuræ genere demetitur, decempedator.

Pertica in *l. pali.* 168. *de verbor. signific.* specialius vocabulum est quam palus, pertinetq; ad solas vites, quibus adhibetur ad eas statuminandas: Et est baculus oblongus sive teres. Halicarnassæo dicitur χάραξ fitque non tantum ex salice, sed quandoque etiam ex arundineto necessitatis causa, ut videre est in *l.* 9. *circa fin. & duab. seq. de usufr.* junctis iis quæ tradit Goedd ad. *l.* 30. *de verb. signif.* Varr. *lib.* 3. *de re rust. c.* 5. Columell. *lib.* 4. *cap.* 31. Hinc perticalis salix & salictum perticale dicitur: ille ager, ex quo succiduntur perticæ seu pedamenta vitium qui alia vicinalis vocari solet. Hinc vitis perticata, quæ pedata, seu eo modo suffulta Goedd. ad lib. 168.

Perticæ quibus araneæ deterguntur, instrumenta sunt domus *l. quæsitum*, §. *canales*, *ff. de instruct. & instrum. legat.* Spieg.

Pertinacia Perseverantiæ finitima est, inquit Cicero, & in bonum & malum accipitur. Hinc Pertinacia, h. e. obstinatio, hæreticum hominem facit *l. nullus*, *C. de sum. trin.* Spieg.

Pertinax contentio dicitur, cum neuter æqualium, altero vult inferior videri *Spieg.*

Pertinentes articuli in materia probationum sunt qui vel directo, vel levi saltem præsumptione causam adjuvant, Welemb. in *parat. de probat. n.* 7. Gail. 1. *obs.* 81. *nu.* 4. & 8. Bald. in *l.* 18. *Cod. de testibus n* 6. *per l.* 35 *ff. de acq. hæred. l.* 46. §. 3. *de procur.* Bart. & Sich. ad *l. penult.* §. *quod observari*, *C. de jurejur. propter cal. dand. Nov.* 49. *cap.* 3. Hieron. Treutl. *volum* 2. *Disputationum in Pandectas disput.* 4. *thes.* 4. *littera b.* vide & paulo post pertinentia in materia testium.

Pertinentia, accessiones, vel accessoria, eandem habent, teste Old. significationem; complectuntur autem omnia illa, quæ vel scripta lege, vel consuetudine, vel speciali statuto designata receptave in hoc sunt, ut alicui rei extrinsecus accedant, c. 1. de censibus, c. cum contingat, de decim. sicut enim fructus ex re ipsa proveniunt, sic pertinentia adjiciunt rei. *Spieg.*

Pertinentia in materia testium, dicuntur, sive declarationem respiciant, sive connexa articulis sint *arg. l.* 2. *ff. jurisd om. jud.* Idem, si eorum appendices sint, *l. si quis hæres, de act. hæred.* & qualitercunque pertineant, etiamsi leviter, satis est, *c. quoniam*: ubi Bald. de test. Ut quia modice adminiculentur, l. ad probationem; ubi Bald. *C. de probat.* Spieg.

Pertinere verbum latissimam habet significationem. *Prat.* significat eam rem, quæ jure dominii, aut quasi, vel servitutis nostra est: deinde quæ possessionis jure: tertiò quæ jure obligationis: quartò quæ jure interesse nos afficiunt, per *text. in l. verbum* 181. *de verb. sign. l. si postulaverit*, 27. §. 1. *ff. ad l. Jul. l. qu.* 115. *eod. tit. l.* 1 *ff. de tab. exhib. l. bona fides, depos. l. si ita sit script.* 45. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 4. *l. si quis*, 6. § *ex hoc edicto*. §. *seq l. quadam*, 9. § *fi. ff. de edend. l.* 1. §. 1. *l. sciendum*, 19. §. *deinde ff. de ædil. edict. l.* 7. *l.* 8. *de jurejur. l.* 1. §. *prodest*, §. *si aliter l.* 2 §. 1. *quor. legat. leg.* 3. *l si sine* 22. §. *si in stipulationem*, *l. seq.* §. *rem ratam haber. reg.* §. 1. *de suspiciendo* § *quamvis*, *ff. de vent. inspiciend. l. prætor ait*, *ff. de cloac. l. prætor* 9. *in pr.* §. *his verbis de reb. autor judic possid.* Vide Goedd. in *l. sciendum* 70. §. *fi. de verb. sign.* Pertinere igitur verbum pro re subjecta restringendum esse constat ex jam *d. legib. & ex d. l. verbum illud*, 181. *de verb. sign.* inter quam legem & *l sciendum* 70 § *fi. de verb. sign.* nulla est pugna si diversam singulorum responsorum quæstionem & accommodationem, sive originis repetitionem, quis inter se contulerit: nam in *d. l. sciendum* § *fin* agitur de interpretatione stipulationis, rem ratam haberi, id opus demoliri, &c. ad quem ea res pertinet: sed in d. l. verbum illud, quæstio est an is recte agendo dicat rem ad se pertinere, cujus dominus non est, sed solummodo jus in jure obligationis aut inter esse vel possessionis prætendat, vel si creditor sit qui pignus vindicet, vel contraria

traria actione agat, vel rem ob impensas retineat. Quod ad primam quæstionem attinet, quis ille sit ad quem res illa pertineat, recte respondetur eum esse qui nunc rem possidet vel dominus est, ac defendit, itemque universalis ejus successor, non etiam particularis. Ad illum enim proprie hæc obligatio jure universitatis transit *leg.* 24. *de verb. sign.* ad hunc minime. Ad secundam quæstionem, quid illud sit, cur quis recte dicat ad se rem pertinere: recte cum Pompeio respondemus in *d. l. verbum illud*, 181. id non solum esse jus dominii vel quasi, verum etiam possessionis, & quod possit ratione obligationis, aut conventionis actoris interesse: ob hanc (inquam) causam recte quis dicit ad se pertinere. Rem exemplis declarabimus. Ædiles in *l. ff. de adil. edict.* polliceatur emptori omnibusq; ad quos ea res pertinet judicium. Si quæras qui illi sint, ad quos res illa pertinet, respondebo per *d. l. sciendum* 70. §. *fi.* ipsum emptorem ejusque universalem hæredem, bonorumque possessorem, atque ita in *l. sciendum*, 19 §. *deinde ff. de adil. edict.* exponitur. Si quæras, an & cur ad emptorem ejusque successorem res pertineat, ex d. l. verbum illud respondetur, quia res vendita emptoris ejusque successoris fieri debebat jure obligationis, ut in dominio haberet, vel certe usucaperet, *l.* 1. *l.* 3. *ff. de act.on. empt.* Res autem vitiosa, morbosa, aut inutilis data est. Jure igitur obligationis ad eos hæredes hæc causa circumventionis pertinet, ut ex principio *d. l.* 1. §. 1. *& seqq. l.* 4 *l.* 5. *l.* 6. *l.* 18. *d l.* 19. *& tot. tit. de adil. edicto* notum fit. Idem de evict. onis stipulatione affirmandum est, si quæratur, an ad aliquem pertineat, videndum est an is sit, in quem obligationis vigore dominium usucapiendive facultas transferri debeat: hic sane causa est cur dicat ad se pertinere obligationem & jus empti venditi: quod autem hæc causa ad se pertineat, ostendit vel eo ipso quod ipsemet emit, vel quod emptori in universum successit *l.* 1. *l.* 8. *l.* 9. *levitta*, 16 *l. sed etsi* 33. *l. si emptori*, 30. *ff. de evict.* Prætor interdicto jubet tabulas exhiberi quas quis ad causam testamenti sui pertinentes reliquit *l.* 1. *ff. de tab. exhib.* Causa cur pertineant, est interesse ejus qui exhiberi petit, qui ad testamentum, quo hæres institutus vel legato honoratus est, faciunt: ut autem ex numero illorum fit quibus hoc jus interdicti competat, necesse est, ipsemet hæres aut legatarius, vel hæredis legatariive universalis successor existat *l.* 3. §. *fin. ff. de tab. exhib.* Idem est in editione rationum instrumentorum, *l.* 4. *l.* 6. §. *ex hoc edicto l.* 9. *in fi. ff. ad exhib.* Goed. in *comm. ad l. verbum illud pertinere. n.* 1. 2. *ff. de verb. sign.*

Is AD QUEM EA RES PERTINET: Hæc verba in prætoriis edictis, & in stipulationibus variam habeant interpretationem. Quandoque sic intelliguntur, ut qui in universum dominium jure civili vel prætorio successerint, contineantur, *l.* 70. *ff. de verb. sig. unde in l.* 53. *ff. d. oblig. & act.* cum adjicitur, Eive ad quem ea res pertinebit, & adrogati, & eorum, qui jure nobis succedunt, personas comprehendimus. Iisdem verbis hæredes & bonorum possessores & cæteri successores demonstrantur in *leg.* 1. §. *prodest. &* §. *si alter. & l.* 2. §. 1. *ff. quorum legator.* Eodemque modo & in *l.* 40. *ff. si cert. pet. & l.* 33. §. *pater emancipato*, *ff. de legat. lib.* 3. hæc verba accipimus. Sed & in edicto de jurejurando, & in actione de rato non eos tantum, qui in jus universum, sed & qui in rem successerint, ea verba complectuntur, *l.* 7. *& l.* 8. *ff. de jurejur. l.* 22. §. *in stipulatione*, *l.* 23. *ff. rem rat. hab.* in edicto vero de ventre inspiciendo, eos contineri, quorum interest partum non edi, vel totam habituros hæreditatem, vel partem ejus, sive ab intestato, sive ex testamento. Denique quos proxima spes successionis contingit, *l.* 1. §. *de inspiciendo*, & §. *quamvis*, & §. *denunciari*, *ff. de ventr. inspic.* His edicti de procuratoribus verbis, Ratum habere eum, ad quem ea res pertinet, dominus tantum continetur, non etiam creditores, *l.* 33. §. *ait prætor*, *l.* 39. §. *alieno*, & §. *quæritur*, de procuratoribus in edicto de bonis auctor. judicum possidendis, iisdem verbis etiam curator bonis distrahendis datis, & ipsemet debitor si contigerit, ut ejus bona veneant, continebuntur, *l.* 9. *in princ. &* §. *his verbis. ff. de bon. auct. jud.* Plenius vero in lege Julia de adulteriis hæc verba accipiuntur, ut bonæ fidei emptores, & fructuarii, & qui pignori acceperunt, & omnes, quorum interest comprehendant, *l.* 27. *ff. ad l. Jul. de adult.* Hæc eadem verba in satisdatione, quæ ab adrogatore præstari debet, non hæredes duntaxat legitimos, sed & substitutos, & eos quibus libertates datæ vel legata relicta sunt, complectuntur, *l.* 18. *l.* 19. *ff. de adopt.* Briss.

PERTINERE etiam ad constitutiones, ad rescriptum, ad edictum, ad leg. ad Senatusconsultum dicitur quod edicti, legis, SCti, verbis vel mente & sententia continetur. Non videri literas ad constitutionem pertinere *leg.* 38. *ff. de liber. caus.* Briss.

PERTINERE hæreditas dicitur, quæ delata est, nondum tamen acquisita vel repudiata: Ut pertinere legatum, quod delatum est, licet dies ejus nondum cesserit. *l* 45. §. 1. *de leg.* 2. ibi male Accurs. pertinere procedere diem. Sic pertinere res empta, licet nondum tradita sit, *l. si ager. ff. de rei vind.* Cujacius ad *African. tract.* 4. *fol.* 48.

PERTINERE videntur rationes quod ad verba edicti de edendo attinet, si eas argentarius actore vel procuratore ejus mandante tractaverit: Pertinere quoque videtur ad procuratorem ratio, quam cum domino habet. Ad nos quoque pertinet non tantum cum ipsi contraximus, vel successimus ei, qui contraxit: sed etiam si is, qui in nostra potestate est, contraxit, *l.* 4. *in princ. l.* 6. §. *ex hoc edicto l.* 9. *in fin. ff. de edend.* Briss.

PERTINERE ad testamentum codicilli dicuntur, qui ex eo pendent, & ejus jus sequuntur, viresq; ex eo capiunt, *leg.* 16. & *leg.* 1. *C. de codicill.*

PERTINET, Ulpian. de cloac. l. prætor ait, Quo minus illi cloacam, quæ ex ædibus ejus in tuas pertinet ædes, qua de re agitur purgare reficere liceat. vim fieri veto. Quod ait Prætor, Pertinet, hoc significat, quod ex ædibus ejus in tuas ædes pertinet, hoc est, dirigitur, extenditur, pervenit. *Spieg.*

PERTURBATIONES, Græcis appellantur πάθη, id est, verbum e verbo, morbi. Sed in consuetudinem Latini sermonis non cadit, quo omnes hujusmodi præter rationem concitati motus, perturbationes nominantur, quibus nullus stultus caret. Ex qua similitudine Græcæ linguæ ducti Latini omnes insipientes stultos & insanos vocaverunt, propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore male constituto sanitas non sit, &c. Connan. *lib.* 9. *c.* 4. *num.* 10.

PERVELLERE

Pervellere jus, pro de jure nostro obtrectare, ut inquit Budæus citans Tullii locum è primo libro de Orat. *Spieg.*

Pervenire est itinere confecto locum destinatum contingere. Iter fuisse videtur viri causa, cum uxor ad maritum pervenit, *l.* 21. *ff. de donat. inter vir.*

Pervenisse proprie dicitur quod est remansurum, *l.* 71. *ff. de verbo signif.* & quod deductis onerib. ad aliquem pervenit, *l.* 16. §. 1. *ff. ad Trebell.* Verbum enim pervenire cum effectu accipiendum est *l.* 164. *§. ult. ff. de verbor. sign.* proinde in Senatusconsulto circa petitionem hæreditatis facto, pervenisse ea intelliguntur quibus possessor locupletior factus est, quæque in ea causa manent, nec sunt restituta. Quod si pretium rerum hæreditariarum acceptum, vel perdiderit, vel consumpserit, vel donaverit, pervenisse non videbitur *l.* 21. §. *Item placere*, & §. *bonæ fidei*, *ff. de petit. hæred.* In stipulatione quoque emptæ hæreditatis (quæ ita concipitur. Quanta pecunia ad te ex hæreditate pervenerit, *leg.* 50 *ff. de verb. oblig.*) quod legatorum, vel æris alieni, vel cujus alterius oneris hæreditarii nomine erogatum est, pervenisse non videtur. Pervenisse utique antequam corpora rerum hæreditariarum venditor nactus sit, eatenus videtur, quatenus mandare potest earum rerum persecutionem, actionesque præstare. At ubi corpora nactus est, plenius pervenisse videtur. Nec tantum si nactus sit, sed & si dolo malo id egerit, ne ad eum pervenerit, pervenisse existimabitur, veluti si alienaverit, aut accepto quem liberaverit, aut dolo malo id egerit, ne quid hæreditati adquireretur. Quæ omnia fusissime explicantur in *l.* 2. *cum suis* §§ *ff. de hæred. vend.* in eo legis Juliæ capite, quo maritus quidquid ad eum ex bonis liberti pervenerit, restituere jubetur, pervenisse accipimus, sive jam exegerit, sive exigere possit, quia actio ei delata est, *l.* 4. §. 1. *ff. solut. matrim.* Quæ interpretatio etiam in specie *l.* 23 *ff. de act. empt facienda est* Briss.

Hoc legato Quanta Pecunia ad me ex Hæreditate Titii Pervenit Tantum dato, id continetur, quod ex ea hæreditate acceptum in tabulas suas testator retulerit, cautione à legatario præstanda, si quid forte postea ejus hæreditatis nomine hæres damnetur. Nec enim potest videri ad eum pervenisse, quod ejus hæreditatis nomine præstaturus est *l.* 23. *§ cum ita legatus*, *ff. de leg.* 3. Plane cum Prætor actionem in aliquem dat de eo quod ad eum pervenit, veluti in hæredes ex defuncti delicto dolove, in municipes ex dolo eorum, qui res civitatis administrant in dominum ex dolo procuratoris: sufficit, si vel momento ad eum pervenerit ex dolo defuncti, 170. *ff. de divers. regul. l.* 5. *ff. de calumniatoribus l.* 1. §. *ult. l.* 3. & *l.* 9. *ff. de vi & vi arm. l* 16. §. 1. & §. *penult. l.* 18. *in fin. l.* 27. *ff. de dolo*, *l.* 17. *leg* 19. *ff. quod met. causs.* In his enim causis satis est semel pervenisse, ut de eo perpetuo in hæredes actio competat: & si consumpto eo quod pervenerit, hæres decesserit, in hæredem ejus omnimodo actio datur. Re etiam semel in pecuniam aliamve rem conversa, ultra non quærimus, quis exitus sit, *l.* 17 *l.* 18. *ff. quod met. caus.* Pervenisse autem intelligitur id quo locupletior facta est hæreditas, vel quod in corpus patrimonii sit versum. ut certum sit ad hæredem perventurum. Idem est & si debitor liberatus, vel pecunia accepto lata sit, vel dolo malo hæredis factum, quo minus eo hæreditas augeretur, *l.* 7. & *l* 28. *l.* 29. *ff. de dolo.* & *leg.* 10. *ff. quod met. caus.* Quantum autem pervenerit, litis contestatæ tempus spectabitur. Cæterum qui rogatus est, quod ad se ex hæreditate bonisve pervenerit cum morietur restituere fructus quos vivus perceperit, item quæ fructuum vice sunt, nisi alia testatoris mens appareat, non restituet, *l.* 81. *ff. de leg. lib.* 3. *l.* 3. §. *cum Pollidius. ff. de usur.* Briss.

Pervenisse ad nos recte dicitur, quod per nos ad alium pervenit, ut in exemplo *l.* 171. *ff. de verb. sign.*

Pervenisse, dicitur nonnunquam quod remansurum non est, *l. videamus §.* 1. *ff. quod met. caus.* Pervenisse ad hæredem, ut accipiendum sit, declaratur in *l. hæredem*, *ff. de dolo*, & *sequ.* adde *l. utrum autem*, *ff. de pet. hæred.* A me autem pervenisse quid dicatur, Alc. in *comment. de verb. sign. explicat.* Spieg.

Pervenit, verbum cum effectu accipiendum est, & continet id quod durat, *l. utrum*, *ff. de pet. hæred.*

Perversus, ait Valla, dicitur qui versatur in malo, & à bono versus est *Spieg.*

Perversi judices, qui vel corruptela, vel ira, vel alio effectu ab officio deflectunt, apud Imp. Constantinum, *Cod. de exact. tribut. l.* 2. Vel à perversis, vel invitis judicib. *Prat.*

Perverterit, pro subverterit. Martian. in *l.* 2. *de Fals.* Is qui perverterit vivi testamentum, Legis Corneliæ pœna tenetur. Sic in Verr. Cicero Pervertere vectigalia dixit. *Spieg.*

Pervicacia, est interdum bonarum rerum. Pertinax quis dicatur, tradit Bart. in *leg.* 3 *§. tutores*, *qui repertorium*, *ff de suspect. tut.* Spieg.

Pervicaciter, est obstinato animo, contumacner, *l.* 3. *§. qui pecuniam ff de suspect. tut.*

Pes, non est ultima tantum pars corporis, ut dicit *gl. in Rub. C. de Pedan. jud.* sed dicitur id totum, quod est à femore ad calcem, *Spieg.* Est & mensura quindecim digitorum *gloss. in cap. sicut* 17. *qu* 4. & omnes juris interpretes sequuntur. Corrasius in *Rubr. ff. de serv. rustic. præd. num* 109.

Pes, quatenus est as & pondo (nam alias proprie est membrum quo calcamus & incedimus ὁ πὺς ἀπὸ τοῦ πατεῖν id est, à calcando) in 12. uncias partitur, &c. Brechæus in *l. mille passus*, *ff. de ver. & rer. sign.* quem vide ibi de sex palmuum discriminib.

Pes in navi, ima pars est veli, id est, imus angulus: alii funem accipiunt, quo velum tenditur: inde facere pedem, pro vela tendere dixit Maro, qua forma vela facere dicimus. Una omnes fecere pedem. Duo autem pedes sunt, dexter & sinister. Catullus, sive utrumque Jupiter simul secundus incidisset in pedem. Sed & proferre pedem est funibus, & ut Servius loquitur, podiis, imum veli minus adducere, sed laxius est sinere & longius producere, nam pede velum tenditur aut potius utramque partem veli æquatam, non pati esse, quod fit altero fune reducto, altero producto: atque ita obligantur veli sinus. Cæcilius venerio cursu vel prolato pede usque ad saphonem, Plinius libro 2. iisdem autem ventis in contrarium navigatu prolatis pedibus, ut noctu plerunque adversa vela concurrant. Nam prolato fune & sinu veli obliquato, sic colligitur ventus, ut adversæ naves eodem vento inflatæ possint concurrere. Hæc Turneb. advers. lib. 20. c. 5.

Pessum dat, pedibus percutit, nonnè dixit Paulus, cum in edicto Ædilitio, Bonum inquit, qui corruperit vitiosum, item mulas quæ pessum dant autor Alciat. Cessim eunt, habet text. Norio Alii, Pessum dant. *Spieg.*

Pestibilis

Pestibilis seu pestilis fundus, apud Impp. Dioclet. & Maxim. i. ut ipsi exponunt, pestibiles, herbas, vel lethiferas habens. *leg. penult. C. de edil. actione.*

Pestibilæ, sunt natricum serpentumque pestes, ut loquitur Columel. confecto nomine ex peste, ut naustibuli ex navi, authore Festo, Goth. in *notis ad d. l. penult.*

Pestilens cœlum, salubri opponitur, *l. 1. §. 1. de cloac.* Spieg.

Pestilens fundus, *l. 48. ff. de edil. edict. l. penultim. ff. de reb. cor.* Cui adde *l. 20. §. 1. ff. locat.* in qua fit mentio saltus, in quo herba mala nascitur. Potest & esse odore solo locus pestilentiosus, ut traditur in *l. 2. §. idem Nerva, ff. ne quid in loco publ.* Brisson. & Gœdd. ad *l. 86. n. 3. de verb. sign.*

Πεταλαργοί sunt bractearii, seu bracteatores. Πεταλὸν enim significat bracteam seu folium. Horum fit mentio in *l. 1. C. de excus. art.* Vide Bractearii. *Prat.*

Petere verbum, quoties agitur de obligatione inducenda, pro simplici interpellatione accipitur, *l. si decem, de verb. oblig. l. item §. petitam, de pet. hared.* ita quum ad judicium particulare refertur, post litem contestatam intelligitur *l. amplius ff. rem rat. hab.* Spieg.

Petere, pro nancisci honorem, vel sacerdotium, nunquam lege. Rom. prohibitum fuit, sed contra leges de ambitu latas petere, id demum erat vetitum. Vide Modestin. eod. tit. Spieg.

Non Petere, aliqua videtur differentia. An quis promittit non petere, an desistere à lite, & ex parte sua adimplere, *l. destitisse, ff. de jud.* Spieg.

Petere hæreditatem, id est suam esse intendere *l. 3. l. 10. ff. de pet. hared.* Et petere pro vindicare, *l. unic. §. pen. ff. de remiss.* Et petere rem nostram esse, *l. 6. ff. de rei vind. l. 42. ff. de liber. caus. l. 11. §. si quis autem l. 22. §. si Stichum & §. si fundum C. de except. rei jud. §. certe. Inst. de rer. divis.* Prat.

Petere, ut plurimum, in libris nostris per judicem petere significat. Et ideo amplius petitum non esse ita Labeo recte accipiebat, si judicio petitum non esset: nec ante committi putabat cautionem amplius non peti, quam judicium acceptum esset, *leg. 15, ff. rem rat. hab.* Quomodo exemplo petendi & petitionis verba interpretanda censeo in *leg. 57. ff. de solution. l. 4. ff. de except. adhibita, l. 47. ff. de solutionibus, l. 28. §. sed si stipulatur, ff. de pact. conjunct. l. 112. ff. de verb. oblig.* Briss.

Petere & in servitutem & in libertatem dicimus *l. 12. ff. de injur. l. 30. ff. de bon. libert. leg. 29. & leg. 30. ff. de liber. caus.* In eo autem quod servitus a bonorum possessione contra tabulas libertorum repellit eos, qui in servitutem eos petierint, in servitutem petiisse videntur, non qui ei, qui in possessione erat servitutis, petenti se in libertatem contradixerunt, sed qui ex libertate petierunt in servitutem, vel quid aliud petierunt quod in eo habere, nisi servus sit, non possint, *l. 14. & l. 16. ff. de bon. libert. l. 33. §. penult. ff. de fideicomm. libert.* Briss.

Petere videtur, qui & compensat, *l. amplius, ff. rem rat. hab.* Prat.

Petere secretum, id est, secedere in aliquem locum secretum.

Petere pœnas ab aliquo, quod & exigere dicitur.

Peti dicuntur, quibus oculi leniter declinantur, & cum venustate. Unde etiam Veneri petos attribuunt oculos: quod vitium quidem fit, sed non aspernabile, non inamabile, *Rhodi.*

Peti, agi, vendicari, ad officium judicis referuntur, qua de re diffusius disputat Alc. Parerge *lib. 2. c. 10.*

Petita veteres dixere pro petitionibus, sicut indicta & æstimata & nota Suidas, πετίτα ῥωμαϊκὴ λέξις σημαίνει ζ γνώρισμα ἀντήσεως. Cujac. ad *Rubr. C. de petit. honor. sublat. lib. 10.*

Petitio, pro actione privata, apud Quintil. *lib. 4. c. 4.* Et pro impetitione, & aggressu gladiorum, a Cic. usurpatur in Oratore perfecto, teste Budæo. *Spieg.*

Petitio, intentio actoris in rem tantum actionem continens, *l. pecunia. §. 1. ff. de verb. signif. l. actio. de act. obligat.* Adde Brechæum *d. l. pecunia. §. actionis verbum. tit. eod.*

Petitio hæreditatis in rem actio est, qua hæreditatem vel totam, vel pro parte, vel corpore hæreditario ab eo vindicamus, qui vel pro hærede vel pro possessore tenet, *l. 23. §. petitio, ff. de petit. hared. l. 28. §. sed & is qui, ff. de rei vindic.*

Petitionis verbo in rem actiones significantur, *l. 178. actionis, ff. de verbor. sign. l. 27. ff de oblig. actio.* & dicitur petitio, quasi per certum persecutio. Nam ab adversario, qui nullo jure mihi obligatus est directo non peto, sed per tertium, videlicet per judicem, ab eo peto ac contendo. Eaque ratione interdum ab actione separatur, quæ plerumque personalem actionem significat, *l. 10. ff. ad Macedo. l. 10. ff de acceptilatio. l. 24 ff rem rat. hab. l. 49. ff. de verbor signif.* Brisson. & Vult. ad 5. *numer. 59. Inst. de act.*

Petitio hæreditatis quo jure, quibusve comperat, declarant Jurecons. tit. de petit. hæred. Compendiose, sed exacte, quæ huc spectant. Placentinus perstrictat. *tit. 3. lib. de rei vindic.* Observandum autem, quod petitio hæreditatis tam in actione de Petitione hæred. quam de bonor. possessoria hæred. pet. aliquanto laxius non proprie pro hæreditate, sed pro declaratione hæreditarii juris, quo actor, intendit suas esse res à testatore relictas, usurpetur, *l. licet. minimam ff. de pet. har.* quod & Bar. animadvertisse in *l. 3. de bon. poss.* Old. refert *class 5. Act. 6.* Spieg. Prat.

Petitio hæreditatis venit aut ex vetere jure, aut novo. Vetere ex. *l. 12. Tab.* vel ex Testamento, quod jure factum est. Novo jure, cum ad hæreditatem vocantur hæredes & Senatusconsulto, aut ex constitutionibus, *l. 1. & 3. ff. de pet. hared.* Est autem petitio hæreditatis possessoria, quæ competit bonorum possessoribus, de jure Prætorio, de qua in titul. de possess. hæred. pet. Est & fideicommissaria, quæ datur his quibus restituta est hæreditas, de qua tractatur in tit. de *fideicom. hared. petit.* Joan. Bello. Etymol. Item.

Petitio quædam est specialis, quædam generalis, & quædam indefinita *not. gl. in c. 1. ext. de transact.* Jo. Bello. Etym. Hinc.

Petitis quoque qui id quod non debetur petit. Gœdd. ad *l. 82. de verb. signif. n. 1.*

Petitorium dicitur, quando quis petit rem pure & simpliciter. *not. per doct. Clem. 1. de sentent. & de re judic.* Jo. Bello Etymol.

Petitor appellatur actor quilibet, *l. 31. ff. de judic.*

Petitor, qui petit & litem intendit Cic. pro Cecin. Etenim si Prætoris qui judicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione illum uti velit. Sed est reperire, ubi pro postulatore tantum accipitur, ut in *leg. si autem, §. homo, ff. de rei vind.* proprie vero intelligitur à lite contestata, *l. amplius, ff. rem rat hab. l. si bona fidei possessor. ff. de pet. hared.* Spieg.

Petitor

PETITOR & actor differunt. Actor est, qui agit in personam, petitor, qui agit in rem. Cujac. *observ. lib.* 7. *c.* 26.

PETITORIS partes sustinere & petitoris partibus fungi dicitur, cui probatio incumbit, quique de suo jure probare necesse habet, *l.* 7. *§. ult. ff. de liber. caus. l.* 13. *ff. de oper. nov. nun. l. ult. ff. si libert. ingen. l.* 35. *ff. de acquir. poss. l.* 8. *§. sed si quaeratur, ff. servit. vind. l.* 18. *l.* 19. *ff. de probat.* & haec sunt onera petitoris, *l.* 12. *ff. de jud. l.* 25. *ff. de rei vind. l.* 1. *§. inter. ff. uti possid.* Briss.

PETITORIO judicio dominium rei perpetuum persequimur: Possessorio intendimus de possessione vel adipiscenda, vel retinenda, vel recuperanda *gloss. in l. fin. C. qui leg. person.* Satius tamen est possessorio quam petitorio agere *l. is qui destinavit, ubi* Bart. *ff. de rei vind.* Spieg.

PETITORIUM judicium est, quo res vindicatur, Cajus in *l.* 36. *ff. de rei vindic.* Qui petitorio, inquit, judicio utitur, ne frustra experiatur, requirere debet, an is cum quo instituit actionem possessor sit. Hot. & Prat.

PETO pro repeto, gloss & Bart. in *rub. ff. de solut. matr. l. petenti, ff. de pign. act.* Alioquin verbum est latissimum, *l. actio in personam, ff. de action. & oblig.* Nonnunquam per consequentiam restringimus, *l. amplius, ff. de hered. cum simil.* Spieg.

PETO, precarium verbum est, & fideicommissis proprie convenit, Ulp. *tit.* 26. *Regular.* trad t.

PETORITUM, vehiculum fuit Gallicum, quatuor rotarum, quod Varro in *lib. de ling. lat.* ab Hispanis introductum refert, & in consuetudinem suo & Ciceronis tempore venisse. Erat autem ejus formae, qua nostra aetate Principum, Italiae praesertim mulieres vehuntur, compactum ita & libratum, ut considentes in pulvinis, in aere suspendi agitatae videantur ex Corrasio *lib.* 3. *Misc. cap.* 20. *num.* 15.

PETRUS Ancharanus JCtus nobilis Bononiae natus, Baldi discipulus, patria in urbe jus civile professus est circiter annum 1480. quo tempore Bartholomaeus Salicetus eodem in gymnasio florebat. Prat. ex Hotom.

PETRUS Belliperticus JCtus nobilis, patria Burgundus, Bononiae jus civile professus est circiter annum 1300. cumque non pauca de jure volumina reliquisset, ibid. mortuus est. Prat. ex Hot.

PETRONIA lege continebatur, ut qui jure viri adulterium non peregisset, nunquam postea ad hoc crimen deferendum admitteretur, *l.* 16. *C. ad Jul. de adult.* Lege etiam Petronia dominis facultatem ademptam suo arbitrio servos ad bestias depugnandas tradendi Modestin. scribit in *l.* 11. *§. ult. ff. ad l. Cornel. de sicar.* Refertur & alia legis cujusdam Petroniae sententia in *l.* 24. *ff. de manumiss. vind.* Briss.

PETRAM esse Aelius Gallus definiebat, qui locus dextra ac sinistra fornicem expleturus aquae ad libramentum suum fornicis. Quae significatio rata est *Briss. Prat.*

PETULANTIAM, pro improbiore facto, *Ein muthwillige that.* Claudian. violentiae opponere videtur, in *l. aut facta, §. qualitate, ff. de furt.* Accursius pro contumacia exponit, sed perperam. *Spieg.*

PEXAE vestes, quae in superficie quasdam veluti lanosas extuberantias prae se ferunt. Proinde Pexa vestis sive nova sit, sive vetus, sive vilis, sive preciosa, certe lanea est. Vide Eras. in vita D Hieronymi paulò ante finem. *Spieg.*

P H.

PHALARICA, genus machinae bellicae, nempe velut ingens hasta ferro praemunita, quae nervis tortilibus magno impetu mittebatur. *Erasm.*

PHANATICUS. Lege Fanaticus.

Φαντάσμα & Φαντασία est visio & animi conceptus, seu ipsa visionis imaginatio & cupiditas: ducit enim à verbo Φαντάζομαι, quod imaginor & perspicuo est, Goedd. ad *l.* 38. *n.* 7. *de verb. sign.*

PHARMACUM, medium verbum, quod pro veneno & pro medicamento accipi potest: Unde Cajus Jurisconf. Qui Pharmacum dicit, debet addere, bonum, vel malum. *Spieg.* Adde Brechaeum in *l. qui venenum, in tit. de verb. & rer. sign.*

PHASIANARIUS qui phasianos pascit. Paul. Jurisconf. Phasianarii autem & pastoris anserum, non continentur, *Spieg.*

Φάσμα, Latine visum spectrum, imaginationem atque illusionem appellamus, eo quod nobis vel dormientibus & noctu, vel vigilantibus, & inter diu, aliquid appareret, ac veluti oculis nostris sese objicit: παρὰ τὸ φαίνεσθαι quod apparere significat. Etenim apud Graecos haec verba Φαίνομαι, φαντάζομαι, καὶ ἰνδάλλομαι imaginari, apparere & perspicuum esse significant, Brechaeus in *l. ostentum, in tit. de verb. & rer. sign.*

Φθονεῖν apud Graecos semper significat vel negare vel prohibere: Polyb. lib. 6 loquens de captivis Cannensibus, ταπεινολογοῦντι, μὴ φθονῆσαι τοῖς ἰδίοις τὴν σωτηρίαν

Φενακισμὸς, impostura: φενακίζειν, imponere, à φενάκη, adulterina coma, Goth. ad *l.* 4. *§.* 2. *de adil. edict.*

Φέρνη, dos, ἀντιφέρνη, dotis compensatio, Goth. ad *l.* 20. in *princ. C. de donat. ante nupt.*

PHIBIONITAE, haeretici quorum meminit Goth. ad *l.* 5. *in princ. C. de haeret.*

PHILANTROPIUM, Ulp. usurpat in *l.* 2. *ff. de proxenet.* pro φιλανθρωπία & φιλανθρώπευμα, id est, liberalitas, munificentia. Idem dico, inquit, & si aliquid philantropii nomine acceperit. De proxeneta loquitur, qui si mercedis aliquid pro opera sua receperit, ex conducto non tenetur. *Hotom.*

PHILARCHUM Julianus Novel. 102. perire Ducem Saracenorum interpretatur, quos ex foederatis Romano nomine fuisse constat. Sext. Ruffus Philarchi Sarracenorum in Osroene cessere superari Jornandes in Osroene Sarracenorum philarchi devicti Romanis se dediderunt. Cujac. in *exposit. Nov. Justin.* 22. *de secundis nupt.*

Φιλία σοφίας, amor sapientiae, & φίλος σοφίας, amicus sapientiae: cujus contrarium est, ἀφιλοσοφία, qua sapientiam quis & rationes aversatur. Vives Speusippum citat. *Spieg.*

Φιλικόν, id est, amicale, & quod datur amice. Hac dictione utuntur *Impp. in l.* 4. *C. de navic. seu naucl. publ.* Solatiis pro mercedula, praestitis ex tributariae pensitationis immunitate, & eo quod vocatur Φιλικόν. *Prat.*

PHILIPPI, orum, Colonia est Thraciae sive Macedoniae, de qua Lucanus in 1. Pharsaliae:—vidi jam Phoebe Philippos. Philippensis Coloniae meminit JCtus in *l. fi. ff. de censib.* Nebriss.

PHILIPPUS Corneus, JCtus, Perusii natus, Perusii, Ferrariae, & Pisis publice jura annos prope 50. professus est: nonnullisque de jure confectis commentariis, ferè octogenarius ann. 1460. in urbe patria, vita cessit. *Hotom.*

PHILIPPUS Decius, JCtus Mediolani natus, cum annos triginta jura in Italia publice interpretatus esset, certis de causis in Galliam profugit: & Valentiae Cavarum, quae in Delphinatu est,

est, aliquando docuit. Unde à Florentinis revocatus iterum Pisis, deinde Senis docuit: accepto mille quingentorum aureorum stipendio annuo, mortuus Senis an. 1535. quamplurima de jure volumina reliquit. *Hot. Prat.*

φίλησις dicitur amor: Unde filii dicti, Connan. lib. 5. *c.* 1. *n.* 2.

PHILODICI dicuntur, juris strepitu gaudentes. Bud. in *leg.* 1. *de just. & jur.*

PHILOSOPHARI, pro temperare affectibus, adversus res acerbas infracto esse animo, non nostris tantum venerandis columnis Ecclesiæ Chrysostomo, Basilio, & Gregorio Nazianzeno, sed & Ciceroni est. Locum citat Erasm. in Chil. Spieg. Vere philosophantur ii qui pecuniis Rempub. juvant, *l. ἐὰν δὲ*, §. *περὶ δὲ τῶν C. de excus. tut.* Prat.

PHILOSOPHI excusantur à tutelis, *l.* 6. *ff. de excus.*

PHILOSOPHIA Moralis, est notitia legis naturæ, & conclusionum, quæ ex illa in demonstrationibus sequuntur, de moribus & omnibus honestis actionibus. At teste Philippo, eruditissima definitio est hæc: Philosophia moralis, est pars illa legis divinæ, quæ de externis actionibus præcipit. Eam Divus Paulus venuste jus Dei vocat, Rom. 1. Porro nos cum Insulano ad moralem Philosophiam referimus quoque jus Civile, historiam præsertim veterum temporum, apophtegmata sapientum, & fabulas eruditas.

PHILOSOPHIA vera est justitiam colere, boni & æqui notitiam profiteri, *l.* 1. *ff. de just. & jur.* Hot. Plato *lib.* 10. *Epist. ad Aristodorum*. firmitatem, fidem, & sinceritatem Philosophiam vocat. *Prat.*

PHILOSOPHOS hoc primum profiteri oportet, Mercenariam operam spernere *l.* 1. §. 1. *ff. de extraord. cogn.* Unde Philosopho hæc Impp. objiciunt. Cum Philosophum te esse proponas, vinceris avaritiæ cæcitate, *l.* 6. *C. de muner. patrim. lib.* 10. Briss.

PHILYRA in *l.* 50. *ff. de legat.* 3. frutex est papyro Niloticæ non absimilis, ut Suidas docet his verbis: *φίκυκα εἶδος δένδρυ ἔχον φλοιὸν βίβλῳ παπύρῳ ὅμοιον.* Ductilis autem erat philyræ liber, adeo ut ex ea coronæ olim necterentur, ut Horat. *lib.* 1. *Carm.* & Ovid. *lib.* 5. *Fast.* & Plin. *libro* 10. significant. *Briss.* Vide Cottam in *memorial. in verb. Librorum.*

PHILYRA, seu Philura, arbor tilia est. Et Philuræ, librariorum chartæ dicuntur ad scribendum aptæ, sive illæ sint ex tiliæ tunicülis interioris corticis, sive quacunque alia materia. Ulp. de *leg.* 1. *l. librorum appellatione.* Sive in philyra, inquit, aut in corro aliquo, ut nonnulli conficiunt. Nebriss. Philyram corticem esse tiliæ, Græci adseverant, in quas notas verborum & sensa mandari literis sæpe proditum est, author. Alex. ab Alex. *Gen. dier. lib.* 2. *c.* 30. Spieg.

φοῖνιξ: vide supra *εἶδος* & exoblatta.

PHOLIS, sub Theodosio Juniore tributum mulorum ab eo constitutum Constantinopoli: quod his sibi in bello opus esse diceret. Pholis autem aliud tributi genus est, quod nobiliores quique civitatis pendebant, prout secundum habitationes fuerant comprehensi: ut nobilitas quæ ad bonam fortunam illos perducere debuerat, hoc incommodi secum afferret: primo quidem tributo auri libræ octo, secundo quatuor, tertio duæ pendebantur: Et ut ait Esychous illustris Philosoph. *in* 6. *Historia de temp. divis.*

PHONASCI appellantur Moderatores vocis, & Magistri, qui eam intorquere, mittere, lenire, exasperare docent & supplantare, de quo Tranquillus & cæteri: eorum ars dicebatur φωνασκία. Dictio Græca à verbo φωνέω originaliter inclinata, quod signif. loquor. Suetonii verba sunt hæc in Nerone. Neque quicquam serio jocove egit nisi astante Phonasco, qui moneret, parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret. De Phonasco idem in Augusto & Institutionum *libr.* 2. Quintilianus. Joan. Baptist. in *comment. Epist. Sidon. Apoll. ad Agric. libr.* 1. vide & Budæum in *l. athletas*, *ff. de his qui not. infam.*

PHOLLIS pondus est, alio nomine dicta Balantium, trahit autem Donos 250. hoc est, libras 312. & uncias 6. Singuli vero Doni libram 1. & uncias. 12. comprehendebant. Est & alius Phollis coactus ex argenteis leptis, qui militibus quos miliarios vocabant, dabatur. Lepti autem Cerațion unum cum dimidio continent: ita Phollis iste argenti ceracia 208. habet, & numeros 9. quæ summa nunc valet millia 109. Est & Pholli alius, à duabus auri libris incipiens, usque ad octo procedens, prout solventium tributa substantiæ patiebantur: Verum Suidæ Phollis masculini generis, est obolus. Idem in dictione *κέρματα* ducenti & 10. oboli, quos Pholeis vocant. Et hoc sensu ab Augustin. *de Civit. Dei ult. lib.* capitur, tametsi Beroald. in Apulejo Pholles legerit: cum ea vox nunquam pro pecunia accipiatur, teste Alciat. in *rub. Cod. de prætor. & hon. prætor. lib.* 12. Spieg.

PHORMIONES, φορμίωνες tegetes ex juncis aut straminibus contextæ, apud Ulp. *leg.* 12. §. 12. *ff. de Inst. vel Inst.* Legitur tamen Formiones, errore pervulgato. *Hot.*

PHORMIONES contineri donus instrumento legato, scriptum reliquit Ulp. in *l. quæsitum est*, §. *acetum tit. de fundo instructo*, post Pegasum, & plerosque alios: quo in loco quid phormiones essent, satis dubitavi. Neque aliqui eorum qui apud Latinos dictiones collegerunt, mentionem fecerunt. Erasmus in adagiis suis etiam meminit, chiliade 12. in hæc verba, *στιβάδες φορμίωνος*, Thori Phormionis de stratis inquit, sordidis ac frugalibus minimèque delicatis, qualia sunt cubilia militaria, & quale sibi apud Homerum parat Ulysses, ex arborum congestis frondibus, ac ramis humi substratis. Refertur à Suida: Phormio Dux quidam militum fuit, in perferendis militiæ incommodis, notæ, sicut conjicio, patientiæ: adeo ut exuccus redditus sit, & marcidus. Donatus quoque, grammaticus magni nominis, in Terentium scribit his verbis. Phormio, inquit, non à formula, sed à Phormione dicitur Sparteo, quem nos Eronem dicimus trivialiter & pro consuetudine. Et alibi scribit Phormionem Græcis tegeticulum significare, à quo insternitur pavimentum, & inde parasitus vilissimæ conditionis Phormio dictus est. Idem alibi refert, Phormionem Græco vocabulo dici stramen nauticum, à cujus rei capacitate vel vilitate, etiam ab Apollodoro parasitus Phormionis nomine nuncupetur. Sed & in dictionario Græcolatino, Phormos storea interpretatur. Erit igitur mens Jureconsult. nostri, ut in legato domestici instrumenti veniant lecti viles, & qui servorum causa parati consueverunt: & propterea opportune Jureconsul. ibidem dicit, Centones etiam tali legato contineri, stragula enim sunt quædam grassiora, villis passim pendentibus: quibus lecti

lecti vilissimarum personarum sternuntur, Cotta. vide paulo ante Pero ut vult Hotom. Et supra in verbo Ero-cronis.

Φρατρίας Aristoteles vocat conventus hominum qui ejusdem putei usum habent. Connan. *lib.* 1. *c.* 5. *num.* 1.

Φρύγιον Latini, Gremium, hinc Gremiales arbores, vel ut alii Cremiales, vide ligni appellatione quid contineatur. Item vide supra Cremia.

PHRENESIS propriè cerebri passio est, principales actiones ejus lædens, mentemq; commovens & insanire faciens: à pallida, seu flava bile proficiscens. Latine insaniam dixeris. Hinc phrenetici dicuntur, qui phreneesi laborant. Ulpian. *l.* 1. *§. apud Vivianum quæritur, vers. interdum tamen.* Veluti, inquit, contingeret *φρενητικῶς*. Producenda est autem, contra usum, penul. syllab. vocabuli Phrenesis. *Spieg.*

PHTHISIS. Tabes, & Phthoe ejusdem significationis sunt, quia idem morbus iis nominibus significatur. Nam quam Tabem Latini dicunt, hanc propriè Græci & præsertim Athenienses *φθόην* nominant. Hippocrates autem *φθίσιν* vocat, ut scribit Galenus in commentariis Aphorismorum ipsius libro 7. *c.* 16. Sunt tamen qui *φθόην* & *φθίσιν* inter sese differre censeant, ut videbis apud Leonhardum Fuschsium c. 33. sui compendii. Hunc autem morbum, venus admodum offendit & irritat, ut tradit ipse Hippocrates lib. *περὶ νόσων*, id est, de morbis, 2. non semel Celsus *lib.* 3. *cap.* 22. *in fin.* Lucianus in Saturnalibus, Tiraquel. in *l.* 1. 5. *connub. gl.* 1. *parte* 15.

PHYLACA. Lege Hydrophylacæ.

PHYLACTERIA dicuntur chartæ in quibus continentur incantationes, ut in *c.* 2. 33. *q.* 5. *& ibi gloss. not.* Jo. Bello. Etymol.

PHYLARCHI dicuntur duces optionum, id est, eorum qui fœderatis auxilia ferunt. Rectissime enim Julianus in Novella 120. *φύλαρχον* interpretatur Saracenorum ducem, quos ex fœderatis fuisse constat. Procopius primo de bello Persico οὐδεὶς δὲ ἐπὶ ῥωμαίων στρατηγῶν ἄρχων ὡς δῆκας χωλύειν ἐπὶ σαρακηνῶν τῶν ῥωμαίοις ἐνσπόνδων ἡγεμὼν οἱ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται, ubi Volaterranus perperam legit Chiliarchi. Idem paulo post: καὶ αὐτὸν βασιλεὺς φύλαρχον τῶν ἐν παλαιστίνῃ σαρακηνῶν κατεστήσατο Theodor. Anagnost. 2. Αλαμουνδάρω τῷ φυλάρχῳ σαρακηνῶν. Vide Philarchum.

Φύσις Aristoteles *φύσιν* proprie dici naturæ inclinationem sine judicio, sive inconsultum quendam impetum, ut notavit Balduin. in *com. Inst. de just. & jur.*

PHYTONISSA, vox in Canonicis decretis barbare scripta. Scribendum autem Pythonissa: qua voce Divus August. usus in civitat. Dei est, pro vaticinatrice muliere, quam Græci Pytho vocant. Annotat. Alc. in Parerg. *Spieg.*

PI.

PIA causa est, dum xenotrophio, vel miserabilibus personis, puta viduis, pusillis, & id similibus quid relinquitur: alioqui si alicui diviti quisquam ob Dei amorem se legare dixerit pro causa non est. Sicut enim quisquam male ablatum, certæ personæ restituit, Vide Bart. *in l.* 1. *C. de sacros. eccles.* Spieg.

PIA causa dotis causa est, *l.* 15. *§. si mulier, ff. cond. caus. dat.*

PIA causa domus refectio, *l. si quis pro redemptione, §. fin. C. de donat.*

PIACULUM committit qui corpus sepulturæ traditum nudaverit, & solis radiis ostenderit, Paul. *lib.* 1. *Sent. tit.* 23.

PIÆ causæ quam indulgeatur, indicat Alciat. *in comment. ad l.* 3. *C. de sacros. eccles.*

PICARIÆ sunt picis fodinæ, quales populus Roman. in reditu habuit *l.* 17. *in fin. ff. de verb. sign.* ut in Pandect. Flor. bene legitur. Cicero *in Bruto.* Quæ, *ait*, picarias de P. Cornelio & L. Mammio censoribus redemisset. *Briss.*

PICENUM, cujus meminit Scævola, *de legat.* 3. regio Italiæ est quondam uberrimæ multitudinis. Namque trecenta & sexaginta millia Picentium in fidem Romani populi venere. Ea nunc Marchia Anconitana dicitur. *Spieg.*

PICTACIA *in l.* 5. *& l. penult. §. super his vero C. de erogat. milit. an. libr.* 12. *l.* 29. *de petitionibus & ult. dat.* in C. Theod. (ubi alii Pittacia) sunt rationes & commentarii annonarum militarium, sic dicta, quod è fusili pice ad exarandum conflarentur. Lampr. in *Alexand.* De promovendis etiam militibus sibi adnotabat & perlegebat cuncta Pictacia Cassiod. *lib.* 1. *Variar.* Sic Romani prædium sine delegatoris cujusquam pictacio præsumptos Barbaros occupavit. Moschopulus περὶ σχεδῶν πιττάκια τὰ δερμάτινα τὰ λεπτὰ δελτάρια τῶν δημαρτιῶν, ἀφ' οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. *Briss.* & *Prat.*

PICTOR pretiosus *Ulpian.* Et ideo ait, si pretioso pictori pollex fuerit præcisus, & intra annum, quo præcideretur, fuerit occisus, posse Aquilia agi, eoque precio æstimandum, quanti fuit prius, quam artem cum pollice amisisset. *Spieg.*

PICTORIS instrumento legato, ceræ, colores, similiaque horum legato cedunt, item penicilli & cauteria & conchæ, *l.* 17. *ff. de instruct. vel instrum.*

PICTURA & scriptura hoc differunt, quod pictura magis ad rerum verarum naturaliumque similitudinem accommodatur, ut eas oculis tanquam præsentes offerat: scriptura verò satis habet si animi alterius cogitata nobis declaret, & nobiscum tanquam vivo sermone colloquatur, Connan. *lib.* 3. *c* 6. *nu.* 6.

PICTURÆ cedit tabula. Nam pictura non est simplex tabulæ accessio, sed specificatio, formam tabulæ addens, ut non amplius tabula, sed pictura, seu imago sit & vocetur, ut ex *l. qua ratione*, §. *sed non ut litera*, *ff. de acquirend. rer. domin.* apparet, Gœd. *ad l.* 14. *in princ. ff. de verb sign.*

PIETAS est, ut inquit Cic. 1. *de nat. deor.* justitia adversus deos, quam religionem dicimus, qua sublata, non possit constare fides, humanaque generis societas. Est & pietas cultus erga majores, aut sanguine conjunctos *l. in testamento*, *ff. de fideicom. libert.* Majorum quoque erga subjectos clementia & benignitas pietas est *l pen. ff. de oper. libert. l. imperialis*, *in princ. &* §. 1. *C. de nupt.* Augustinus: Pietas vera, est verax Dei cultus, non cultus falsorum tot deorum, quot dæmoniorum. Jure nostro improbatur, quod pietas prætextu fit cum alterius jactura *leg. eleganter*, §. *si compendium ff. de dolo, & in l. si hominem in princ. ff. depositi.* Pietas item accipitur pro misericordia quam alter exercet erga alterum, qui se juvare non potest. *Spieg.*

PIETAS est parentibus à liberis debitum obsequium, debitus honor, debita reverentia & caritas. *Briss.*

PIETAS patris, extra reprehensionem est *l.* 1. *§. utrum ff. Quæ in fraud. creditor.* Spieg

Pietas quoque fratrum inter se dicitur. Arbitro accepto fratres communem hæreditatem consensu dividentes, pietatis officio funguntur, *l. ult. ff. famil. ercisc.*

Pietas quoque erga propinquos dicitur. Quinetiam quodlibet humanitatis officium pietati tribuitur. Qui sine pietatis intentione alienum cadaver funerat. *l.* 14. *§. sed interdum, ff. de religios. & sumpt.* Briss.

Pietate Deo pares sumus, *l. si imperialis C. de nupt.* Spieg.

Pietatis ratio habetur *l.* 1. *ff. de obseq. patron. præst.*

Pietatis respectus, in §. *fin. l. ex duob. & pietatis fiducia, in §. quanquam l. liberto, ff. de negot. gest.* Spieg.

Piger & tardus hoc differunt, quod piger est incipiendo, tardus in perficiendo, *l. si quid venditor, in pr. ff. de ædil. edict.* Prat.

Πάγη appellatur fons, Dorice παγα. Vide superius *Pagani.*

Pigmentarius poni videtur pro pharmacopola, id est, medicamentorum venditore, Martian. *l.* 3. § 1. *ff. ad legem. Cor. de sicar.* Alio SC. effectum est, ut pigmentarii si cui temere cicutam, salamandram, &c. Opinor quod pharmacopolarum muneris hæc pars quædam est, ut ea quæ ad pigmenta pertinent, dividant. *Hot.*

Pigmentum unguentum quo utuntur puellæ ad venustandam faciem. Unde per translationem mendacium, atque fraudem significat: quia is qui pingitur, non est naturalis color, sed artificialis. Hinc pigmentarius sumitur pro venditore istius unguenti.

Pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus, quæ simul etiam traditur creditori, maxime si mobilis sit. At eam, quæ sine traditione nuda conventione tenetur, propria hypothecæ appellatione contineri dicimus, *§. item Serviana, instit. de actionibus.* Quod & supra diximus, in dictione *hypotheca.* Datur autem pignus, quia creditor accepto eo, sibi ipsi cautum vult, ut scilicet ex eo solutionem posset consequi. Quam ob causam is, qui pignus tenet, non tenetur aliis creditoribus id ipsum in medium proferre, nisi rei servandæ causa possideat, *leg. illud constat ff. quæ in fraudem cred.* Puta cum quis diversis creditoribus esset obstrictus, unus eorum crebro eum interpellavit, debitumque exegit, is autem non existens solvendo, creditori suo pignus dedit, deinde reliqui creditores petierunt mitti in possessionem bonorum debitoris, veluti latitantis & detrectantis judicium. An hoc casu creditores, missi in possessionem bonorum, possint etiam creditoris sui pignus apprehendere nequaquam, quia creditor accepto eo pignore sibi cautum voluit, ut scilicet ex eo solutionem posset consequi, & non ex universali creditorum possessione, puta rei servandæ causa: nam qui ex ea possidet, velut omnium creditorum nomine possidens, bonaque debitoris creditoribus custodiens, merito ab iis convenitur, ut res in medium proferat. *Anc.*

Pignoris verbum variam habet significationem. Interdum enim ipsam rem pignori datam significat, quæ locutio metonymica est. ut cum dicimus, pignus esse venditum aut distractum, cum dicimus pignus esse traditum. Interdum significat jus, quod constitutum est creditori in re, ut debitum ei sit eo securius, quæ pignoris significatio meo judicio propria est, ut cum quærimus, qui potiores in pignore habemur: Interdum denique ipsam significat obligationem, quæ ex pignoris constitutione proficiscitur, ut cum quærimus quibus modis pignus vel hypotheca contrahatur, item quibus modis solvatur. vide *Vult. ad §. item Serviana* 6. *nu* 29. *Instit. de actio.* & Gœdd. ad *leg. plebs est* 238. §. *de verb. sign.*

Pignus appellatum est à pugno, quia res quæ pignori dantur, manu traduntur, *leg.* 277. *ff. de verbor. significat.* Itaque Pignus proprie est, cum possessio tradita est creditori: hypotheca vero, cum non transit possessio ad creditorem, *l.* 9. §. 1. *ff. de pign. act.* Briss.

Pignus in genere sic dictum est omnis res pro debito creditori obligata: quo modo etiam hypothecam recte dicimus esse pignus. Specialiter autem acceptum est contractus realis, per quem res aliqua traditur creditori in securitatem: Eoque modo differt à mutuo, commodato, deposito, aliisque contractibus. Mutuum namque & commodatum sunt usus ipsius rei, commodatum est custodiæ, pignus est securitatis. Secundo mutuum & commodatum spectant debitoris tantum utilitatem; depositum spectat utilitatem duntaxat creditoris, pignus utilitatem utriusque & creditoris & debitoris, illius quidem, ut creditum, ipsi sit eo securius, hujus autem ut ipsi credatur. Tertio. In mutuum & depositum veniunt res mobiles in illud (mutuum) quidem res mobiles in quantitate consistentes, in hoc (depositum) quævis res aliæ corporales mobiles: in commodatum & pignus veniunt res non tantum mobiles, sed & immobiles, quin etiam res incorporales. In hoc autem conveniunt hi contractus, quod res, quæ in contractum venit, singulis sit præsens & tradatur. Ex eo enim nomen habent contractum realium; Hinc est, ut in definitione pignoris non distinxerim res, sed simpliciter rem dixerim esse tradendam: quia ipsa etiam nomen pignus distinguitur ab hypotheca, unde & nomen habet pignus, quasi in pugnum datum. Si enim rei illius, quæ pro securitate à debitore creditori obligatur, nec dominium nec possessio in creditorem transferatur, sed utrumque penes debitorem maneat, tum proprie loquendo dicitur esse constituta hypotheca, non pignus §. *sic itaque Instit. de act.* In pignoris enim contractu ex traditione possessio rei ad creditorem transit, proprietate interim remanente apud debitorem? *l. cum & fortis* 35. *in fin. ff. de pig. act. l. qui pignoris, ff. de acqu. vel amitt. poss. l. servi* 16. *ff. de usuc.* Vult. *ad* §. *num.* 1. *& seqq. Instit. quib. mod. re contrah. oblig.* Et de differentia pignoris & hypothecæ vide Gœdd. *d. l.* & Vult. ad *d. §. item Serviana. n.* 11. & seqq.

Inter Pignus & hypothecam, quantum ad actionem hypothecariam attinet, nihil interest. Nam de qua re inter creditorem & debitorem convenerit, ut sit pro debito obligata, utraque hac appellatione continetur: sed in alio differentia est. Nam pignoris appellatione eam rem proprie contineri dicimus, quæ simul etiam traditur creditori, maxime si mobilis sit. At eam quæ sine traditione, nuda conventione tenetur, proprie hypothecæ appellatione contineri dicimus, §. *inter pignus. Instit. de act.* unde pignora & hypothecæ interdum separantur, *l.* 7. *ff. de distract. pig.* Verum in usu hæc verborum proprietas plerumque confunditur, & promiscue pignoris & hypothecæ vocabula usurpantur. *Briss.*

Pignus *Vulteius* jam *d. loc. nu.* 17. dividit hoc modo: Pignus, inquit, est necessarium vel voluntarium. Necessarium quod vel à lege inducitur,

citur, vel à magistratu. Voluntarium quod ex conventione tacita vel expressa descendit. Illud JCtus vocat prætorium, hoc conventionale *l. 2. C de prætor. pignor.* Necessarium subdividit Vultei. in legitimum & prætorium. Prætorium item in specie sic dictum & judiciale. At secundum. *Hot.*

PIGNUS aliud est privatum, aliud publicum. Privatum dicitur, cum jus pignoris privato, & rei privatæ caussa quæsitum est, id autem est triplex, conventionale, prætorium & legitimum.

PIGNUS conventionale est, in quod jus ex contrahentium conventione vel expressa, vel tacita quæsitum est, *l. 2. Co. de præt. pign. l. 1. ff. de pign. act.* nam hypotheca tacita propterea inducta est, quoniam id inter partes tacita convenisse videtur: veluti cum inducta illata in prædium urbanum pignori sunt locatori, *l. 14. ff. in quibus caus. pign.* Item ut secundi conductoris res tacite domino obligatæ sint *l. 11. §. solutum ff. de pign. act.* quo in genere etiam ea numero pignora, quæ testamento constitui posse traditur in *l. non est 26. ff. de pign. act.* quippe cum ubi de debitoris voluntate constet, de creditoris animo & consensu dubitari non possit. *Ho*

PIGNUS prætorium est, quod missio in possessionem constituit, vel in quod jus ex missione in possessionem, quæ ex prætoris edicto fit, ei qui missus est acquiritur *d. l. 2. Cod. de præt. pign. l. missio, 12. ff. pro empt. l. 3. §. 1. ff. de reb. eorum & d. l. 26. ff. de pig. act.* Tum enim missus pignus occupat, *l. 2. & l. cum tempu. C. qui pot. in pig.* qua de causa privatum appellamus, quod scilicet & privato traditur, & rei privatæ caussa constituitur.

Prætorium autem appellatur, propterea quod non tantum prætoris jussu, (ut quod rei judicatæ exequendæ causa fit) sed etiam ex ipsius edicto constituitur, *l. 3. C. ut in poss. legat.* Hot. De prætorio pignore vide fuse Cujac. *5. obser.* 30.

PIGNUS legitimum est, quod lex ipsa inducit, etiam invito domino, quod ipsum quoque non inepte dici potest tacitum, quale est hypotheca illa, quam introduxit Justiniani constitutio, dotis causa, ejusque vel dandæ, si promissa sit in bonis promittentis, vel suo tempore restituendæ, si data fuerit in bonis mariti, *l. unic. § & ut plenius. C. de rei uxor. act.* Talis quoque est hypotheca, quam pupilli habent in bonis tutoris pro administratione, *l. pro offic. Cod. de admin. tut.* Et similia, quæ enumerat *Francisc. Balduin.* in tract. *de pig.* 6. 7. Vult. ad *d. §. item Serviana 6. n. 18. Inst. de act.*

PIGNUS publicum est, quod non privatim, sed publice constituitur, id est, ut non à privato, sed publice occupetur: quamvis & privatæ & publicæ rei caussa constituatur. Ejus duæ sunt species: aut enim rei judicatæ, aut coercendæ contumacia causa constituitur.

Quasi PIGNUS est cum res pignoris loco in securitatem retinetur. *Briss.*

PIGNUS contumaciæ coercendæ causa per se intelligitur, & ab eo cujus de ea re potestas est, constitui solet, veluti cum is qui in jus venire & respondere contemnit, pignoribus captis coercetur, *l. 1. §. post editum. ff. de vent. insp.* aut tutores curatoresve qui jussi non cavent. *§. pen. institut. de satisdation. tut.* aut ii, qui missi in possessionem damni infecti nomine non admittunt, *leg 4. §. 1. ff. de dam. infect.* De hoc eodem intelligendum est, quod Philipp. 11. Cicero scribit: Senatores qui sine causa à Senatu aberant, pignoribus & multa coerceri.

PIGNUS rei judicatæ causa est, quod rei judicatæ exequendæ causa in privatorum quidem gratiam, sed tamen publice & ex officio capitur, atque distrahitur, *l. 3. ff. de reb. eor. 1. & pass. C. si in caussa judic. l. 9. ff. de minoribus l. 40. ff. de judic.* Publicum enim idcirco pignus hoc appellamus, quia quamvis rei privatæ causa, id est, ut privatus satisfiat, constituitur, tamen neque privato, id est, ei qui judicio vicit, quæritur: neque ab illo occupatur: sed (ut dixi) prætoris officio capitur ac distrahitur, *l. 2. C. si in causs. jud.* Hot. hoc item & judiciale dicitur, inque eo a prætorio differre putatur, quod post sententiam definitivam capitur: prætorium autem ante sententiam ex rei contumacia, licet alterum pro altero promiscuè interdum usurpetur. Vide *Cujac.* lib. *observationum 5. c. 30.*

PIGNUS capere, vetere Romanorum instituto senatoribus, qui, cum in senatum venire deberent, non adessent, acta multa dicebatur, & antequam hæc solveretur, pignus capiebatur. Significat id præter *Livium* & *Cic.* in *Philipp.* cum inquit. Quis unquam tanto damno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus? Vendi autem solita fuisse pignora, inquit idem Cicero, in proœmio tertii de Orator. Me hisce pignoribus putas posse teneri, non tibi illa sunt cædenda. Ubi.

PIGNUS cædere, antiquo verbo dixit, pro eo quod est actione distrahere. Namque cædere significabat consumere, ut est à Nonio commentariis linguæ Latinæ traditum, Porro pignore capiendo, deque mulcta dicenda senatori. qui à Senatu abesset. *Marcus Varro* ut apparet ex *Gellii* lib. 14, disputavit.

PIGNERATIONES in tit. *de injur. in 6. & Auth. sed omnino, C. ne uxor pro marit.* Græcis dicuntur ἐνεχυρασμοί, ut Nov. 52. & ἁρπαγαὶ & ἔμπηξις, & Barbaris interpretibus Represaliæ, Vide Clarig atio. *Prat.*

PIGNERATITIA actio, est actio personalis, data his qui pignus constituerunt ad id vel recuperandum, vel quid aliud, aut ejus nomine præstandum: quæ actio & ipsa duplex est directa & contraria. Directa datur debitori pignoris recipienda causa, vel ejus precii, aut ejus quod interest *l. fidejussor. 32. ff. de neg. gest. l. pen. ff. pign. act. l. Lucius, 78. §. nugatus ff. ad Senatusc. Treb.* & datur adversus creditorem, cum quo contractum est, aut ejus hæredem. An etiam adversus tertium rei possessorem & non dari, juri est magis consentaneum ejusque principiis, tametsi jure Canonico, quidam velint eam etiam adversus tertium rei possessorem dari ex æquitate, quod tamen non probo. Contraria autem datur creditori ad id quod ei pignoris, nomine probabiliter abest, dum ad necessarios sumptus & impensas veluti refectiones ædium & curationes, quas creditor fecit in rem pignoratam, & omnino in id quod interest, ut si debitor sciens æs pro auro oppignoraverit, vel si sciens rem alienatam, aut jam ante alii oppigneratam pignori posuerit, *l. 1. in fin. l. tut. 16. §. contrarium. ff. de pign.* Et generaliter si debitor malitiose versatus sit in pign. *l. 3. l. si rem alienam, 9. ff. de pign. actio.* Vult. *ad §. 25. n. 37. Inst. de act.*

PIGNERATITIA actio regulariter non datur nisi debito exoluto, id quod vel maxime verum est in actione directa. Nam in contraria quandoque secus est, in directa actione dicet actor, primum rem fuisse pignoratam: Deinde debitum pro quo pignoratum erat, esse exolutum, vel

vel causam debiti sublatam, quoquo modo id voluerit creditur, licet solutum non sit, puta si aliis pignoribus sibi caveri voluit, ut ab hoc recedat, sive fidejussoribus, sive reo dato, sive nuda conventione, *l. si rem*, §. *omnis*, *ff. de pign. act.* Tertio pignoris restitutionem negari à creditore sine cautu. Quod si vero creditor causam habeat cur nondum restituat, tum vel directa intentata reconvenire potest debitorem contraria, vel ea etiam non intentata per seipsum & ultro, ut loquitur *lex si pignori*, 29. *ff. famil. hercisc. l. servus meus.* 39. *ff. mandati*, *l. si is qui rem* 59. *ff. de furtis*, pro suo interesse rem in judicium deducere. In actionem pignorat. venit dolus, culpa lata & levis, *l. creditor l. pignus*, *C. hoc tit. non levissima*, *l. contractus* 23. *de regul. jur.* multo minus casus sumitur, *d. l. si creditor*, *l. qui fortuit. C. hoc t. l. si quis ex argentariis*, 6. §. *penult. ff. de edend.* nisi forte conventio aliam contractui legem dederit. Veniunt etiam in eam fructus, quos creditor non lucratur, sed vel restituere volente debitore cogitur, vel imputare in sortem, ut tanto minus debeatur. Contrariæ actionis requisita, ex his quæ dicta sunt patent per seipsa. Vult. *d. loc. n.* 41. 42.

PIGNERARE est pignori ponere. Si ego eandem rem alii pigneravi. *l.* 14. *ff. de divers. tempor. præscript.* Briss.

PIGNERARI est pignori obligari, *l.* 4. *C. quæ rei pign.* Briss.

PIGNERATITIA actio, est in personam actio quæ debitori ad pignus repetendum soluto debito, vel si eo nomine satisfecerit, datur. *Briss.* longe diversa est ab hypothecaria: Illa enim est in personam, bonæ fidei, nec unquam hypothecariæ appellatione continetur, nec unquam est inter alios quam contrahentes, eorumve hæredes: hypothecaria autem realis est & adversus quemvis possessorem. Vult. *d. loc.* interdum tamen JCti actionem pigneratitiam vocant hypothecariam, quæ creditori pignoris persequendi causa datur, *l.* 3. §. *est autem*, *ff. ad exhiben. l.* 9. *ff. quibus mod. pign. l.* 7. §. *inter*, *ff. com. divid. l.* 11. *in fin. l.* 19. & *l. penult.* §. 1. *ff. de except. rei judicat. l.* 41. *ff. de pign. act. l.* 5. *C. si re aliena pign. l.* 13. *ff. de cond. indeb.* Ut autem pigneratitia actio ita & pigneratitia exceptio appellatur *l.* 6. §. *idem Julianus. ff. commun. dividun.* Briss. Prat.

PIGNERATITIUM, quod pignori datum est, ut res pigneratitia. Vir pigneratitius, cui pignus capere licet. *Spieg.*

PIGNERATITIUM appellatur à Papiniano judicium, quod de pignore dato proponitur, vel redditur, in *leg.* 2. *ff. de pignor.* Brisson.

PIGNERATITIUS creditoris dicitur, qui sub pignoribus credidit, qui pignora vel hypothecas suscepit, Briss. cui pignus datum est Ulpian. *l.* 2. *ff. de damn. infect.* quæ species est in contrario latere apud *Marcellum* agitata an creditori pignoratitio damni infecti caveri debeat, & *l.* 15. §. 12. Item quæritur in pigneratitio creditore, an pignoris persecutio denegetur adversus eum, &c. *Hotom. Prat.*

PIGNERATITIUS fundus, id est, pignori oppositus, pignori obligatus & oppigneratus. Pomponius *l.* 46. *ff. de solut.* Si creditor fundum pigneratitium vendiderit, & quantum ei debebatur receperit. *Hotom.*

PIGNERATOR, qui pignus accipit.

PIGNERO, vel pignoro, aut pigneror, quod vulgo dicimus, per executionem capere, hoc est, pignora capere, inquit Budæus, *Pfenden.* Spieg.

PIGNORA injuriæ vitam & fortunas, Cicero *in Philipp.* vocat, obnoxias injuriæ. *Valla* cum filios significat, non pignera, sed pignora dici vult, eo quod sint pignora conjugii, aut charitatis inter maritum & uxorem: tametsi *Fontanus* lib. 1. *de aspirat.* indicat testimonio antiquissimi epigrammatis apud vetustissimos Latinos pignus emisisse genitivum pigneris, per e, non pignoris, per o. *Spieg.*

PIGNORI ponere prædia. Apud *Scævol.* in princ. *l. pater filium ff. de legat.* 3.

PIGNORIS redditio, & chirographi redditio inter sese differunt hoc modo, reddito pignore, obligatio personalis manet, reddito autem chirographo, pignoris obligatio efficax non manet, *l.* 2. & 3. *ff. de pact.* Martialis:

Quod Cajetano reddis Polycharme tabellas,
Millia te centum num tribuisse putas?

Et alio loco:

Quadringentorum reddis mihi Phœbe tabellas.

Cujac. ad Attic. *tract.* 4 *fol.* 45.

PIGNORIBUS captis coerceri tutores curatoresque qui non caverint legimus, §. *penul. Inst. de satisd. tut.* Item eos, qui missos in possessionem damni infecti nomine non admittunt, *l.* 4. §. 1. *ff. de dam. infect.* Et eos quoque, qui in jus venire & respondere contemnunt, *l.* 1. §. *post edictum ff. de vent. inspic.* Pignorum item captione exigi pecuniam fisco debitam, legimus in *l.* 10. *ff. ad l. Jul. pecul.* quod Galli dicunt, *par saisie de biens.* Suet. in *Jul. c.* 17. Vestium pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatum conjecit in carcerem. *Cic.* lib. 3. *de Orator.* Non tulit ille & graviter exarsit, pignoribusque ablatis Crassum incipit coercere. Et in ea lege, quæ à Frontino *lib.* 2. *de aquæductib.* refertur. TUMIT PRÆTOR, QUI INTER CIVES ET PEREGRINOS JUS DICIT, MULTA PIGNORIBUS COGITO, COERCETO, EIQUE CURATORI, AUT SI CURATOR NON ERIT, TUM EI PRÆTORI EO NOMINE COGERE ET COERCERE, MULTÆQUE DICENDÆ SIVE PIGNORIS CAPIENDI JUS POTESTASQUE ESTO. Et paulo post, EOQUE NOMINE HIS PIGNORIS CAPIO MULTÆQUE DICTIO UTIQUE ESTO. Sic enim ejus loci lacuna replenda est. Sic pignorum capio, in *l.* 7. *de exactionibus in C. Th. l. ult. de distrah. pign. in cod. C.* Briss.

PIGRUM servum ad incipiendum, Tardum ad perficiendum *Accursius* annotavit in *l. si quid venditor*, *ff. de ædil. edict.* Spieg.

PIISSIMUS cum hoc *Ciceroni* displicuerit, bonum probumque vocabulum esse non posse, *Ciceronianis* videtur.

PII Imperatores dicti ab Antonino Pio, ut planum id facit *Justinian.* in §. *nobis autem Nov. ut lib. de cætero.* Fit enim *Antoninus Boionius* à Senatu sic appellatus, ob singularem animi pietatem ac pacis studium. Cujus vox illa celebris est, Malle se unum servare civem, quam mille hostes perdere. Hinc ergo ductum est, ut *Justinianus* pius dictus sit, non à pietate animi ut *Accurs.* sentit. *Aldob.* in *proœm. Instit.*

PILA pro orbiculo, qui hinc inde à collusoribus manibus jactatur, excipiturque. *Briss.*

PILA ludere, apud Ulp. *l. item Mela in princ.* & Alfenum *l. si ex plagis*, §. *cum pila complures luderent*, *ad leg. Aqu.* Pilæ vocabuli, adductis parum probatis versiculis, significationes refert interpres *Spieg.* Hoc vero ludi genere corpus plurimum exerceri, caloremque naturalem commoveri, testatur *Galenus* in *comment. ad aphorism.* 48. *particul.* 2. *aphorism.*

PILÆ

PILÆ *l. 30. §. fin. ff. de acquir. rer. dom.* grandiora saxa acervatim congesta ad contignationem aliquam sustinendam, *Plin. lib. 6. Epist.* Saxis, *ait*, deinde pilæ adjiciuntur. *Dionys. Halyc.* lib. 3. Horatiam pilam γωνίφαν στήλην interpretatur *Prat.*

PILENTUM, matronarum vehiculum fuit, quo matronæ castæ ferebantur. *Liv. 5. ab urb. cond.* Coras. *lib. 2. Miscel. c.* 20.

PILEUS dicitur & pilis, quia pilos capitis tegit & stringit, *not. gl. cler. 2. de vit. & honest. cler.* Jo. Bello. *Etymol.* Plurima verò de pileis vide apud Majorag. *Miscell. lib. 3. c. 7.*

PILEUM, quod insigne libertatis esset, Justinianus pro justa, & perfecta libertate haberi voluit. Et pilei nomen libertatem significare multis authoritatibus probari potest: sed satis erit quod scribit *Suet.* de patre Tib. Primo Preneste, inde Neapolim evasit: servisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit, & in Nerone: Obiit 32. æt. anno: tantumque gaudium publice præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret: & qui Jul. Cæsarem interfecere, prætulerunt hasta per mediam urbem pileum, quasi morte Tyranni restituta civibus libertate: ut refert *Appia.* libr. 1. *bell civ.* Idem *in bello Mithrid.* scribit, Perseo Macedonum rege capto, Prusiam Bithyniæ regem, venisse Romam, toga & calceis indutum, cæterum capite raso & pileato professum se populi Romani libertum, à quo Persei dominio esset liberatus: quod & *Livius* ex *Polybio* refert, in extremi *quinti lib. 5. decad.* Is enim erat habitus libertorum recentium, quod statim quidem omnia liberi hominis ornamenta usurparent, excepto, quod pilus nondum renatus ostendebat adhuc indicia servitutis. Erant quippe servi raso & aperto capite, ne quid pilus aut pileus ad domesticas functiones obesset. Et antiquis Græcis capillus erat insigne libertatis ut scribit *Plutarchus*, quia non facile sit comatis ad onus servile descendere & negotiis domesticis inservire, Conn. *lib. 2. c. 6. n. 6.*

PILEATI servi venum ire solebant, inquit Gell. *lib. 7. c. 4.* & eorum nomine venditor nihil præstabat, ut scriptum reliquit *Cælius Sabinus* Jurisperitus. Cujus rei causam esse ait, quod hujusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendendo deberent, ut emptores errare & capi non possent, neque lex vendendi opperienda esset, sed oculis jam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus, sicuti mancipia jure belli capta, antiquitus coronis induta venibant, & idcirco dicebantur sub coronis venire. Erant & pileati servi, qui domini funus antecedebant, quibus libertas ob id ipsum dabatur, ut scribit Justi. *l. unic. §. sed & qui, & seq. C. de Latin. libert. tollen.* Notandum autem obiter. Romanos olim nudo capite fuisse, & caput veste velasse, præterquam Saturnalibus, in quibus pileum gerebant. Hinc *Martial.* lib. 11. epig. 7.

Permutis puto pileata Roma.

Hinc etiam apud veteres nullæ Romanorum statuæ cum pileo visuntur *Eustathius* lib. 1. Odyss. de Latinis, ἴσως ἢ τὸ τῆς κεφαλῆς ἀκατακάλυπτον ἔχειν: differit enim, fortasse eos nudi capitis consuetudinem à prisca Græcia duxisse, quum apud *Homerum* nec pilei nec causæ ulla mentio sit, & hæroico seculo videantur ea capitis operimenta hominibus usitata non fuisse. *Prat.*

PILUS nomen generale est, in animaliumque fructu existit, §. *in pecorum. Inst. de rer. divis.* Pili non facio. Est Latinis familiaris hæc hyperbole, non facio pili. Ne pilo quidem melior: cum minimi quiddam momenti significant. *Prat.*

PINACOTHECA, tablinum. In Pinacothecis autem tabulæ pictæ, cælatum argentum, stragula, vestis signa, & ornamenta reponebantur. Hujus vocabuli meminit Varro *lib. 1. c. 2. & 59. de re rust.*

PINGUIUS Jureconsultis significat, plenius latius & crassius, *l. 14. §. 1. ff. de except. rei jud. l. 49. in fin. ff. de re jud.* Sic autem reddunt & exprimunt vim verbi Græci παχυμερέστερον. Quo & quandoque utuntur, *leg. 7. §. scire. ff. de pecul. l. 12. §. Julian. ff. rem rat. h. b.* Briss.

PINUS est arbor, picei generis nuces ferens, quas strobilos tum *Galen.* tum JCti vocant. *Franc. Darius* c. 3. *lib. 2. de part. adil.* Græcis κωναλίον dicitur, cujus descriptionem vide apud *Matthiol. Diosc.* & alios in plantarum arborumque historia. *Gœd.* ad *l. 167. numer. 1. de verb. sign.*

PIPERIS planta ad radices alterius arboris seritur, & fere juxta palmam, ad cujus usque fastigium scandendo ascendere solet: foliis raris, mali Assyrii effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantum, & folium sapientibus. Hujus fructus racematim cohæret, & est condimentis aptus, cujus tria genera celebrantur: nigrum, album, & longum. Plantæ nigri & albi adeo exiguam inter se habent differentiam, ut ab incolis tantum dignosci queant. Longi vero piperis planta ab illis est diversissima. De pipere *Paul.* in *l. 5. de penu legato.* De longo & albo *Martian.* in *l. ult. de public.* vide *Diosc.* lib. 2. *Plin.* lib. 1. *c. 7. simpl.* Theoph. *lib. 9. de plant. hist. cap. 22. Solin.* in *Polyhist. c. 53.* Isidor. *lib. 17. c. 8.* Prat. Nascitur autem piperis arbor in India, & latere Caucasi montis, quod Soli obversum est. *Briss.*

PIRATA dicuntur prædatores marini: sic dicti vel à Pirata, qui prius maria infestavit, vel à Græco περάω, id est, transeo, quod conspecta insula in illam transirent, jam prædaturi, ut notavit *Drosæus* in meth. jur. Eorum meminit Jurisconf. in *l. in rebus, ff. commodat.* Hinc piratica ars est, quam exercent.

PIRATERIUM, habitaculum piratarum.

PISCARI in mari, in lacu. *Briss.* ex ff.

PISCARIA, Græci ἰχθυοπωλεῖον, locus, in quo pisces venduntur. *Ulp.* teste *Budæo*, pro vulgari significatione usus est in *l. inter publica, de verb. sign.* nempe pro vectigali piscium. *Soleg.*

PISCATIONIBUS præpositi, teste *Martiano* in *l. legatis servis, legat.* 3. non continentur negotiationis appellatione.

PISCINA, in *l. 1. in princ. ff. de fonte*, ab initio lacus & stagnum, dicta est, à piscibus coercendis in ea, etiam si nihil piscium ibi sit: & quoniam Romanis in piscinis natare solebant, factum est, ut omnis aqua ad natandi delicias collecta, sive frigida, sive calida, piscina diceretur. *Cicer.* Latiorem, *inquit*, piscinam voluissem, ubi jactata brachia non offenderentur. Tales piscinas Aquisgranum habet calidas. *Old.*

PISCES patinarius qui sit, apud *Plaut.* in quæstionem vocatur: *Turneb.* advers. *lib. 2. c. 15.* eum esse putat, qui non assatur, nec elixatur, sed in patina è jure coquitur, idque ex *Horat.* intelligi posse, ita scribente:

Si quis eum Servum, patinam qui tollere jussus
Semesos pisces tepidumque ligurierit jus.

PISTOR. *Ateius Capito* (ut testatur *A. Calepin.*) pistores tantum eos, qui far pinsebant nominatos esse tradit, eosque coquere solitos panem

nem tostum lautioribus. Etiam, qui panem facit, seu coquit, nunc appellatur pistor. *Varro* in satyra *de edulis*, si quantum operæ, *ait*, sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem. Atque hoc modo accipitur pistor *C. in tit. de pistorib.* ubi Impp. *Gratianus, Valentinianus* & *Theod.* statuunt pistores, ut pote suos, & omnes breviter, qui subsunt comiti horreorum, ad nullam dignitatem esse aspiraturos, & si quam aliqui fuerint assequuti, hac exuendos esse, omne speciale impetratum penitus conquiescendum, eosque ipsos ad antiquum statum & consortium esse revocandos, & pro ipsa dignitate impetrata, mulctandos in viginti libris auri. Itaque, ut pistores possint indefessam faciendo pani operam navare, à tutelis & curis etiam collegarum excusantur, *l. ult. ff. de excus. tut.* Cum igitur nullo munere feriautur, neque ipsi, neque ipsorum jumenta, inde est, quod veteres pistorem habeant in numero servorum. Unde ait Jureconsultus, si quis servos habuerit proprios, sed quorum operas locabat, vel pistoricas, vel histrionicas, servorum appellatione hos legasse videtur. *Auth.*

Πίστιν Græci frequentius quam Latini in ea significatione usurpant, ut significent certam, tanquam rei exploratæ & certæ, persuasionem. Connan. *lib.* 4 *c.* 13. *n.* 1.

Πιστικοὶ à Græcis gubernatores navium dicuntur. *Cujac. ad l.* 3. *C. ne quid oneri publico imponatur, lib.* 11.

PISTRINUM, locus fatigationis erat plenus, & negotii operosi ac molesti, viresque conficientis. *Bud.* in *Pand. l. si fornicarius ad leg. Aquil.*

PISTURA, Pinsendi artificium & ratio.

PITTACIA, sunt rationes & commentarii annonarum militarium. Eodem nomine significantur etiam epistolæ, album, notoria. *Cujac.* ad *l.* 5. *C. de erog. milit. annon.* vide infr. *Pyttacia.*

PITTACIUM pro modico panno accipi solet, qui aliquo medicamento illitus, modo præcordiis, modo capiti dolenti imponi solet ad mitigandum cruciatum. *Spieg.*

PITYOCAMPÆ, vermiculi è pinu arbore nascentes, venenato ac pestifero morsu, quos Plin. *lib.* 23. *c.* 2. *& lib.* 29. *c.* 4. pinorum erucas vocat, & in picea nascentes erucas. Itaque inter venena connumerantur à *Martiano in l.* 3. §. 1. *ff. ad Cornel. de sicar.* vide Dioscor. *lib.* 2. *&* 6 Briss. Prat.

P L.

PLACENTINUS, JC. nobilis Italus, Monspessuli jus civile publice professus est circiter annum 1200. argumentaque in Institutiones & Codicem scripsit. *Hot. Prat.*

PLACERE plerumque in libris nostris dicuntur, quæ prudentium autoritate recepta introductaque sunt. *Briss.*

PLACERE posse intelligitur, quod viro bono placere debet, *leg. Thais §. sorore, ff. de fideic. libert.* Hoc verbo pro decernere & statuere antiqui utebantur, ut apud Cic. *in Philipp.* legitur.

PLACERE quoque significat ex diversis rationibus & sententiis quæ honestati, utilitati publicæ, jurique & æquitati sunt consentanea, elicere. Sic accipitur in *leg.* 2. *ff. de orig. jur. §. sed & quod. Instit. de jure natur.* quod nos in vernacula lingua dicimus, *Wir lassen es uns gefallen.*

PLACERE Latinis significat statuere, probare, constituere, unde placita medicorum appellat *Plin.* quæ communi medicorum decreto ratæ sunt & approbatæ opiniones & regulæ. Græci ἀξιώματα vocant. *Cicer.* epist. *lib.* 9. Placet Stoicis suo quanque rem nomine appellare. Placere enim à Placo deducunt Grammatici, ut quod post multas utrinque disputationes omnium concessu constituitur, placitum dicatur, quasi quod ipsis, qui de eo diffidebant, placatis, tandem visum est dignum & idoneum, cui deberent acquiescere: quomodo Ulpianus *l.* 1 *ff. de pact.* pactum definit esse duorum pluriumve in idem placitum & consensum. Nam sicuti, *inquit*, convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum colliguntur & veniunt: ita qui ex diversis animi motibus in unum consentiunt, id est in unam sententiam decurrunt, Connan. *lib.* 1. *c.* 16. *nu.* 9.

PLACERE principi dicuntur, quæ princeps constituit, *lib.* 1. *ff. de constit. princ. §. quod principi. Instit. de jure nat.* Briss.

PLACERE dicuntur ea quæ inter aliquos convenerunt, *l.* 33. *C. de transact.*

PLACITA principum pro constitutionibus, *l.* 1. *§. ait prætor, ff. de postul.* Briss.

PLACITA litis. In formula fœderis cum Mediolanensibus apud *Ottonem* lib. Frid. 1. *c.* 4. Legati Imperatoris in Palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem imperii definiant. *Prat.*

PLACITA medicorum appellat *Plin.* quæ communi medicorum decreto ratæ sunt & approbatæ opiniones & regulæ. Græci axiomata vocant.

PLACITARE pro litigare & causari. *Carolus Magnus* in donatione Monasterii Ulmensis, apud Naucletum. Si advocatus in prædicta villa placitare voluerit, ut non pluribus quam triginta equis ad placitandum veniat, &c. Et mox. Quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte retenta duas Abbati reddat.

PLACITUM, id est, ipsa conventio *l.* 1. *ff de pact.* *l.* 53 *ff. de jud. l.* 4. *ff de servit. l.* 74 *ff. de evict. l.* 20 § *si pater, ff. fam. ercisc.* Sic placitum permutationis, in *l.* 3. *&* 4. *ff. de rer. permut.* Placitum divisionis, in *l.* 40. *ff. de pact. l.* 15. *C. fam. ercisc. l.* 7. 14. 17. *C. de transact.* Briss.

PLACITUM interdum conventus procerum regni, vel Imperii, quod & Curia dicitur Greg. Turon. *lib.* 7. *c.* 13. petimus ut usque in placito, quod inter se *Guntchrannus & Childebertus* Reges habent, sustineatis. Et mox: Igitur adveniente placito, directi sunt à *Childeberto* Rege, &c. Aymon, *lib.* 4 *c.* 109. Eminuit in hoc placito piissimi Imperatoris misericordia singularis. Interdum placitum pro foro & judicio ponitur, ut in capitulari *Caroli*: ut nullus ebrius suam causam in mallo (id est, in judicio) possit conquirere, nec testimonium dicere: nec placitum Comes habeat, nisi jejunus. Quod igitur veteres conventum aut forum agere dicebant, id Feudistæ placitum tenere dixerunt. *Leg. Frisio. tit.* 14. Dicat ille qui homicidam illum interpellavit, se in placito publico eum interpellare velle, & ita faciat. Interpellet eum in placito coram judicibus. Radevic. *lib.* 2. *ab exordio.* Jam dies placiti affuit, quæ Romanum principem ad campestria Roncaliæ, sicut condictum, invitabat. Sic in Lombard. *libr.* 2. *titul. de feriis,* 29. *l.* 1. etiam dominicus dies honoretur, & cum colere omnes studeant, ut eo liberius possunt fieri omnia mercata & placita à comitibus. Considerandum autem, cum Imperatorum leges non nisi in comitiis fierent, ut eas popu-

populus sciseeret, an formula usitata : *Car tel est nostre plaisir*, inde nata sit, pro, Quia tale est nostrum placitum, id est, Comitiorum decretum. *Carolus in cap. art.* 12 Quæ bonæ memoriæ genitor noster placita constituit, & nos conservare volumus. *Prat.* ex *Hoton.*

PLACITUM, Latine decretum dicitur, Græcè δόγμα ἢ ψήφισμα, ἢ ἀρεστὸν Bud. *in l. ult. de Senator.* Spieg.

PLACITUM nihil aliud significat, quam quod cuique libet facere. Placere enim & libere voluptatis sunt & libidinis vocabula, non rationis & consilii. Connan. *lib.* 1 *cap.* 16. *n.* 9.

PLACUISSE senatui olim dicebantur, quæ senatus censuerat, *l.* 21. *§. item placere, ff. de pet. hered.* Placere & in libris nostris dicuntur, quæ prudentum auctoritate recepta, inducta, constitutave sunt, *l.* 4 *ff. de pactis*, *l.* 4. *ff. de jure codicillorum*, Briss.

PLERUNQUE in loco Ulp. *l falsus, ff. de furtis*, non sæpe, sed interdum significat. Sic Cicero *de Invent.* 2. Fortuita sunt, quæ plerumque, non semper eveniunt, id est, quæ interdum. Connan. *lib.* 3. *c.* 3. *n.* 3.

PLAGA, priore producta, percussio, Plagarum aliæ sunt apertæ, ut vulnera recentia. Quædam veteta, ut ulcera putrida, fanieque purulenta fluentia. Aliæ vero sunt clausæ, quæ & cœcæ dicuntur. Quarum etiam quædam sunt notæ tantum, collectæ ex verbere sanguinis & circa tumorem etiam: quæ livores dicuntur. Quædam vero cum tumore : ut temulenta ulcera & tumores, qui ex verbere collecto in unum sanguinem fiunt: quamvis & citra verbera in corpore tumores nascantur Ex *Humelberg. Spieg. Prat.*

PLAGÆ, priore correpta sunt retia rariores maculas habentia. Ulp. *de fund. instr. l. quæsitum*, aucupes, inquit, & plagæ, hujusmodi instrumento continebuntur. *Nebriss.*

PLAGÆ, grande linteum tegmen, quarum diminutivum est plagulæ. *Varro*, Chlamydes, plagæ, vela aurea. *Hot.*

PLAGIARIUS appellatur, qui mancipia aliena sollicitat, celat, supprimit, *l.* 52. *§. si fugitivum ff. de furt.* Unde & suppressor vocatur, *l.* 6 *ff. de leg Fab de plagiar.* Briss.

PLAGIUM est, cum quis hominem ingenuum vel libertinum invitum celat, vinctum habet, dolove malo sciens emit, aut in earum rerum aliqua socius est, vel cum servo alieno, servæve persuasit, ut à domino dominave fugeret, servumve invito domino dominave celavit, vinctum habuit, dolo malo sciens emit, quive in ea re socius fuit, *l pen. §. fin ff ad l. Fab. de plag.* Ita dictum, authore *Suida*, quod sit πλάγιον, id est, δόλιος, vel, ut vult *Isid.* à Græco verbo πλάγιον, quod obliquum significat. Hinc plagiarii sunt, qui furantur homines, liberos vel servos, eosque vendunt, aut iis persuadent, ut à parentibus aut dominis suis aufugiant. *Martialis* autem decenti Metaphora plagiarium appellat furem liberorum suorum, quia illos tanquam suos teneat in servitutem, dum *Quintiano* scribens, *inquit* : Impones plagiario pudorem. Plagiarius etiam dicitur is, qui plagas & vulnera infert: ut & plagiator, sive plagiosus magister: de quo D. *Hieron.* ad *Florent.* Magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere, quem plagiatorem ejus esse non dubium est Porro plagium differt à furto. Neque enim hominis liberi fit furtum, nec servi alieni oppressio furtum est, si non fiat istius servi alieni lucri faciendi causa: quæ fraus ne quæsito titulo emptionis quasi velamento quodam obtegatur, etiam fugitivorum servorum venditio quamvis à domino facta, ex SCto ad legis Fabiæ pœnam redigitur, *leg.* 2. *ff ad legem Fabiam, de plagiar. l. in fuga, C. eod. tit.* Plagiariorum pœna olim erat pecuniaria, ut apparet ex *l. fin. d. tit.* & *lib.* 60. *Eclog.* 48 *c* 1. quæ propter sceleris frequentiam in usu esse desiit : postea capitalis esse cœpit, & plerunque exilium, sive in metallum damnatio, *l. fin. ff. ad leg. Fabiam de plagiar.* Sane hominis liberi suppressio pœnam habet mortis, *l. fin. C. eod.* quæ pœna etiam sacris literis est consentanea, *Deut. c.* 24. sed servi alieni suppressionis pœna minor est, quod constat ex *§. est & inter* 10. ubi Vult. *Inst. de publ. jud.* & *ex d. l. fin*

PLAGULÆ, authore Turneb. *lib.* 1. *c.* 29. *advers.* vela sunt & textilia, quibus lecticæ & lecti intendebantur, aut involvebantur, ut apud Tranquillum *in tit. Lectica* dimotis plagulis. Nonius plagas interpretatur grandia lintea, & roial. & lecticariam syndonem : unde per diminutionem plagulæ dicuntur, inquit. Meminit plagularum etiam *Ulpianus* in *l. vestis*, 23. *§* 7. *ff. de aur. argent.* ut annotat Baifius *de vestiaria c.* 10. Bud. *in prioribus annotat in Liv. librum* 39. per plagas & stragula tapetiam, seu aulæa intelligi existimat.

PLANA & clivosa via opponuntur, *l.* 2 *§. deteriorem. ff. ne quid in d. c. public.* unde de Plano opus facere, & in machina operari contrarie relata inveniuntur, *l.* 5. §. *plane, ff. comm.* Itaque.

PLANARIA cognitio, quæ de plano suscipitur citra tribunalis ascensum *l.* 4 *C. de dilation.* ubi vitiose plenaria legitur. Sicut plenaria interpellatio, pro planaria, in *l. pen. C. de naufr. lib.* 11. quemadmodum scripti codices arguunt. *Prat.*

PLANARII conflictus, apud Marcell. *libro* 19. qui ex plano solo fiunt, non ex mœnibus.

De Plano cognoscere, interloqui, discutere (quo genere loquendi utuntur JCti in *l.* 1. *ff. de const. princ. l.* 9. *§. de plano, ff de off proconf. l.* 6. *ff. de accus.* 11. *§. sexaginta, ff. de adult*) significat ex æquo & plano loco cognoscere, ut Cic. *pro Cæcin* & *lib.* 3. *Epist. ad Appium.* & *lib.* 3. *de orat.* loquitur: id est, non pro tribunali, sed in via, in transitu, cum vel lavandi aut gestandi, aut ludorum gratia, magistratus prodierit *l.* 7. *ff de manu vind §. servi autem. Instit. de libertin.* Nam pro tribunali cognoscere, non est ex plano, sed ex superiore loco cognoscere. Et idcirco pro tribunali & de plano adversa iidem faciunt, ut in *l.* 1. *§. abolitio, ff. de Turpil.* Abolitio privatim à præsidibus postulari & impetrari solet. Item pro tribunali non de plano. Et in *l.* 18. *ff. de quæstio.* Custodiæ non solum pro tribunali, sed de plano audiri possunt. Idem ex *l.* 3. *§. si causa, ff. de bon. possess.* & *l.* 2. §. *dies, ff. si quis ordo in poss. confirmari potest*, Senec. *l.* 1. *de clem.* Hæc tamen magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliusque in tribunali quam in plano conspicitur. Suet. in Tib. Et si quem reorum elabi gratia rumor esset, subditus aderat, judicesque aut è plano, aut è Quæsitoris tribunali legum & religioni & noxiæ, de qua cognoscerent, admonebat. Hinc in *l.* 11. §. *proscribere*, 3 *ff. de inst. act.* Unde de plano recte legi possint quæ verba his olim notis scripta, V. D. P. R. L. P. Valerius Probus testis est, Auson. in Grat. act. Has ego literas, quas in omnibus pilis atque porticibus, unde de plano legi possunt, instar

fiar edicti pendere mandavero, *Prat.* ex Briff.

Plancianum SCtum de liberis agnoscendis, *l.* 1. *§. eleganter*, *leg.* 3. *§. quia Plancianum*, *ff. de lib. agnosc.* Est & Plancianum SCtum, detractionem quartæ denegans ei, qui non capienti hæreditatem restituere rogatus est, *l.*59.*ff. ad leg. Falc.* Briff.

Planta de arboribus dicitur ea, quæ transferendi gratia, vel de arboribus rapta, ut ait Servius. vel ex feminibus est orta: & de herbis quoque dicitur, *Inst. de rer. divis. §. si Titius.* Spieg.

Plantarium, plantarum locus, & ipsa Planta in terra nata, quæ cum radicibus transfertur de uno loco ad alium. Serv. & Plinius itemque Connan. *lib.* 4. *c.* 1. *n.* 9.

Plantatus ager ab agro proscisso differt, quod Ager proscissus ad ferendas segetes, arvum dicitur. Plantatus autem & consitus arboribus, aut vineis, plantarium, arbustum, vinetum nominatur. Ædificatus vero villa est, Connan. *lib.* 4. *c.* 6. *n.* 9.

Πλανὸν, dicitur erro & impostor: quod utrumque mendicorum proprium est, & in Andegavensi provincia appellatur erro, qui Latine mendicus, quo verbo etiam Latini pro suo usi sunt: ut Tul. pro Cluent. hic ille planus improbissimus quæstu judiciario pastus: nisi plane mavis legere: tamen quod eum judiciario quæstu pastum esse dicit, plani significationi mire convenit, At Hor. scite planum appellat, qui simulabat crus fregisse, ut alienis vehiculis portaretur.

Nec semel irrisus triviis attollere curat
Fracto crure planum ———

unde planitudo dicta Valentiniano fortasse. Connan. *lib.* 2. *c.* 10. *num.* 5.

Planus locus opponitur edito. Unde apud Jurecoss. de, vel è plano, pro eo quod est, non in tribunali (quod editioris esse loci solet) aliquid statuere, sed planicie pavimenti jus dicere Ulp. *l.* 1. *de const. princ.* Vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est. Sic apud Martianum & Papinianum. De plano igitur peti, opponitur causæ cognitionem, pro tribunali desiderare, vel decretum exposcere. Ulp. *in l.* 2. §. *in bonorum possessione*, *ff. quis ord. in bonor. possess. servetur.* Spieg. Adde Forcat in *dial.* 80. *num.* 1. Necyom. v de paulo ante De plano.

Platea via latior, fereque militaris prætoria, consularisque dicitur. Vide Bart. in *l. qui sellam*, *ff. de serv. rust. præd.* ubi & tradit, an plateæ appellatione veniat sella ibid. existens. *Prat.*

Ἐν πλάτει, locutio JCtis familiaris quid significet, require supra in litera E. in verbo, ἐνπλάτει.

Plato summæ prudentiæ & authoritatis apud Græcos, in *l. poster. ff. de Nund.* Georg. Trapezuntius Platonis vitia expendit, plura, conditis voluminibus, à Bessarione tamen insigniter est profcillus, Jo. Ludovicus Vives *titul.* 3. *lib.* 4. Recte inquit, qui dixit, Aristotelis doctrinam facere impios, Platonis vero superstitiosos & dæmoniacos.

Plaustra ab imperitis dici, testatur Valerius Probus, Plostra legendum putant, licet usus Plaustra obtineat. Sueton. narrat, admonitum Vespasianum à Floro, ut diceret Plaustra, non Plostra: Imperatoremque postridie Flaurum illum salutasse, non Florum, Ulp. Si ex Plostro lapis ceciderit, & quid ruperit, vel fregerit. Aquilia plostrarium teneri placet, *l. si servus servum §. si ex plostro*, *ff. ad l. Aquil.* Paulus in *l. qui se illa*, *ff. de servit. præd. rust.* Qui actum habet, ait, & plaustrum ducere, & jumenta agere potest. Cujusmodi autem munera plaustrorum nomine veniant, *not. in l. neminem*, *C. de sacros. Eccl.* Traditum item est, licere magistratui retinere plaustra, & equos privatorum, pro devehendo commeatu ad exercitum, Spieg. Corras. *lib.* 3. *Misc. c.* 20. *num.* 2. plaustrum inde dictum putat, quod ex omni parte palam sit quod in eo vehitur, & sic à vehiculo differre, quia vehiculum ex certis tabulis, velut arca compactum est, ita ut quod vehitur, clam sit & reconditum.

Plautius JC. cujus sententiæ aliquot in libris nostris laudantur. Ad eum notas scripsisse Neratium, apparet ex *l.* 5. *ff. de serv. præd. rust.* ut & Javol. quod compluribus Pandectarum locis comprobatur, maximeque ex inscriptione *l.*38. *ff. de verb. sig.* quæ hunc titulum præfert. Scripserant ad hunc Plautium Sextus quidem Pomponius, libros septem: Julius vero Paulus libros octodecim, quemadmodum prope innumeris Pandectarum locis planum fit.

Plebani, in *cap.* 1. *ne cler. vel monach. lib.*6. quale jus habeant, docet Innocen. in dilectus, de capell. monach. habent personatum in Ecclesia. *Prat.*

Plebeii magistratus, dicti Tribuni secundum Pompon. in *l. poster. de orig. jur.* Plebeii quidem, quod plebem in libertate sua defenderent adversus potentiorem injuriam: quorum ædes die noctuque patebant, dicti Tribuni. *Prat.*

Plebeius & decurio in libris nostris quandoque opponuntur, *l.* 3. *ff. de testib. l.* 9. *§. penul. & 10. §. ult. ff. de pœn.* Hot.

Alias Plebeius & honestior opponuntur, *l.* 1. *§. ult. ff. de effractoribus.* Plebii, & qui sunt in aliquo honore positi, *l.* 3, §. *pœna*, *ff. stellionat.*

Plebiscita legum appellatione comprehenduntur, qui revera leges sunt. Connan. *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 1.

Plebiscita Pomp. appellata ait jura, quæ sibi plebs tum constituit, cum in discordiam cum patribus deducta secessit, Pomp. in *l.* 2. §. *deinde cum esset*, *ff. de orig. jur.* Just. vero plebiscitum definit quod plebs plebeio magistratu rogante, veluti tribuno constituebat, §. *plebiscitum. Instit. de jur. natur.* Festus *libr.* 2. & 17. Scire, ait esse sententiam dicere, suffragium ferre. Eoque scita plebis dici, quæ plebs suo suffragio sine patribus jussit plebeio magistratu rogante, *Briss.*

Plebiscitum, generale jussum plebis, rogante magistratu: Nam nisi plebs rogetur, nullum plebis jussum fieri potest. Aymarus *l.* 2. *histor. jur. civil.* In hoc differens à lege, quæ sine rogatione populi statuebatur: ejusdem tamen potestatis.

Plebiscitum id vocant, quod non universus populus, sed plebs tantum constituisset, & non legem. Quia lex nisi centuriatis comitiis ferri non poterat: & senatorio magistratu rogante, ut dicit Justinianus: quibus in comitiis patricios, & senatores adesse oportebat, quos cum non liceret tribunis pl. advocare, aut omnino ulla de re ad eos referre non poterant, isti edicere comitia, sed concilia tantum: itaque præ tribunis pleb. rogantibus jubebantur, non poterant dici leges, sed potius scita, id est, jussa aut vetita. Sciscere enim statuere est, ut recte Justinianus definit, plebiscitum esse, quod plebs plebeio magistratu interrogante, veluti tribuno constituit. Et Capito apud Gellium libro 10. *cap.*

cap. 20. plebiscitum esse dicit legem quam plebs, non populus jussisset. Itaque eadem utriusque fuit authoritas, legis, inquam, & plebisciti, præsertim post legem Hortensiam: ut scribit Pomponius. Cum enim multæ discordiæ nascerentur de his plebiscitis, neque vellent patres illis teneri, indignum putantes legem sibi dici à plebe, pro legibus placuit ea servari lege Hortensia lata. Et ita factum est, ut inter plebiscita & legem specie constituendi; inquit, interesset, potestas autem esset eadem. Idem etiam tradit Gellius, rogatione Tribunorum non fuisse partes obstrictos donec Qu. Hortensius dictator tulisset, ut eo jure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. Connan. *libro* 1. *capit.* 13. *num.* 6. Balduinus tamen scribendum censet plebiscitum duplici ss. quod factum sit ex verbo plebis & scitum: Cicero contra Rullum, & *libro* 3. *de legibus*, vocat legem Tribunitiam, propter rogationem Tribunorum. Athenienses vocabant ψήφισμα, & quia debebat præcedere decretum Senatus, lege data cavebant ἀπροβούλευτον ψήφισμα μὴ εἶναι ἐν τῷ δήμῳ. Apud Ciceronem de *opt. gen. orat.* legimus & populiscitum Bald. *tit. de jur. nat. gent. & civil.*

Plebiscitum & lex triplici modo inter se differunt. Lex namque à majoribus magistratibus ferebantur: plebiscitum à minore, & solo Tribuno pleb. Illa ab universo populo: hoc a plebe tantum jubebatur. Illa comitiis omnibus sive centuriatis, sive tributis: hoc verò tributis tantum. *Hot.*

Plebs, ait Justin. à populo eo differt, quo species à genere: nam appellatione populi, universi cives significantur, connumeratis etiam patritiis & senatoribus. Plebis autem appellatione sine patritiis & senatoribus cæteri cives sic significantur, §. 4. *de jur. nat. l.* 238. ubi Gœd *ff. de verb. sign* Hot. Interim tamen nemo putet, plebem esse populi speciem: nam potius pars est. Balduin. *tit. de jure naturali gent. & civil.*

Plebs à populo eo differt, quod in populo omnis pars civitatis, omnesque ejus ordines contineantur: plebs verò ea dicitur, in qua gentes civium patritiæ non insunt: ut scribit Attejus Capito apud Gell. *libro* 10. *cap.* 20. Hotto. Item Ferret. de jure nat. gent. & civit. & in *l.* 2. *de orig. jur.* & Brech. in *l. plebs in tit. de verbor. & rer. sign.*

Plecto est plane Græcum verbum à πλήκτω id est, Punio, supplicio afficio. Drosæus in *meth. jur.*

Plena dicuntur in libris nostris solida & integra, & à quibus nihil deest: sed pro cujusque partis relatione alio atque alio modo *Prat.*

Plena custodia, quæ & diligentiam exigit, *leg.* 2. *ff. de peric. & commod. rei vend.*

Plena defensio accipitur, si & judicium non detractatur, & judicatum solvi satisdetur, *l.* 21. *§. ult. ff. ex quib. caus. major. l.* 34. §. *pupillo, ff. de jurejur.*

Plena falcidia, id est, integra, *leg.* 16. ad legem Falcidiam ut plena summa, id est, solida & integra, *l.* 110. §. *qui quinque, ff. de legat.* 1.

Plena negotiorum gestorum actio, in *l.* 37. *de negot. gest.* dicitur quæ in solidum non quatenus facere aliquis possit, datur. *Prat.*

Plena proprietas nudæ adversatur, eoque nomine solida & non separata usufructu proprietas demonstratur, *l.* 43. *§.* 1. *l.* 53. *ff. de usufructu. l.* 2. *quibus modis ususfruct. amit. l.* 78. *ff. de jure dot. l.* 10. *l.* 26. *ff. de usufruct. leg. l.* 1. *in fi. ff. de castr. pecul.* Ita plenum dominium dicitur, cui ususfructus cohæret, *l.* 4. *ff. de alim. leg.* Plenoque jure nostrum id esse accipimus, cujus & ususfructus & proprietas ad nos pertinet, *l.* 73. *l.* 39. *ff. qui & à quibus, l.* 73. *ff de leg.* Et pleno jure vel in plenum nostrum fieri cujus plena proprietas ad nos transit, *l.* 126. §. 1. *de verb. oblig. l.* 63. *ff. de condict. indeb.* Sic & plenum jus interpretor in *leg.* 17. *§. ult. ff. de rei vindicat.* Et Plenum fundum in *l.* 26. *ff. de usufruct. leg.* Et pleno jure dominium *l.* 11. *C. de act. empt.* Briss.

Plena pubertas dicta est ea significatione, qua plena proprietas in *l. qui usumfructum, de usufr.* & plenus grex in *leg. quid ergo, eod tract.* & plenus usus, in *l. plenum, de usu & habit.* hoc est, quæ ad integram absolutamque pubertatem perveniat: cui rei datus est consensu prudentum annus decimus octavus, leg. Mela. *de alim. leg. l.* 40. §. 1. *ff. de adopt. §.* 5. *Inst. eod. tit.* Incipiens autem pubertas est in masculis 14. annorum, in fœminis 12. Ferret. tit. de adopt.

Plenam fidem testatori exhibere est ei cui voluit solidum & minime delibatum fideicommissum præstare, *l.* 20. *in fin. ff. de dom. l.* 1v. *ff. quæ in fraud. credit. l.* 5. *§. si quis rogatus. ff. de don. int. vir. & uxor.* Hoc. Justin. Nov. const. dicit. καταβαλεῖν ὁλόκληρα πεισθέντα, ἢ πλεῖον τῶν γραμμάτων διαπεπρᾶχθαι ... Prat.

Plene in *l.* 9. *ff. de ali. leg.* pro omnino & in totum: quo sensu in plenum dicunt Papin. *l. penult. ff. de suis & legit.* & *Neratius* in *l.* 63. *ff. de cond. indeb.* Briss.

Pleni anni, vel cœpti & inchoati, opponuntur in *l.* 8. *ff. de muner. & honor.*

Plenius, significat latius, largius, pinguius *l.* 1. §. *hac actio, ff. si quis testam. lib. l.* 2. §. *pervenisse, ff. de hæredit. vend. leg.* 4. *ff. de fundo dot. l.* 53. *ff. de contrahen. emp. l.* 1. §. *domini. ff. de Silania l.* 42. §. *penult. de legat. l.* 12. *ff. de divers. reg. jur.* Plenius & exiguius opponuntur in *l. pen. ff. de vacat. muner.* Briss.

Plenum jus dicitur interdum rei, quæ oppignerata non est, ut *l. fuit autem* 73. *ff. de leg.* 3 *leg. qui generaliter* 29 *ff. qui & à quibus.* Interdum autem à qua ususfructus non abest, ut *l. si ita sup.* 126. *§.* 1 *ff. de verb. oblig.* interdum etiam quæ vendita quidem, nondum tamen tradita est, *l. si ancillam*, 11. *ff. de act. emption. Prat.*

Plenum alicui adjunctum quid significet, explicat Bartol. *in l.* 3. *C. de sacros. Eccles.* Prat.

Pleno jure dominus dicitur, qui rem non tantum in bonis, sed etiam ex jure Quiritum habet, ut docet Theoph. §. *ult. de libert.* Gajus *l.* 19. *ff. qui & à quibus.* Generaliter pignori datus servus, sine dubio pleno jure debitoris est, justam libertatem ab eo consequi potest. Sub conditione servus legatus, pendente quidem conditione pleno jure hæredis est, &c. *Hot.*

Plenum, id est, in quo nihil desideratur, *arg. l. ex facto, in princ. ff. de vulg. & pup.* Old. Vel, ubi nulla exceptio est, *cap. revera, de consecr. dist.* 2. *c. jejunium* 76 *dist.* Prat.

Plenum compromissum appellatur, quod de rebus controversisve omnibus compositum est, auctor, Ulp. *l. quid tamen de recept.* Idem in fin. *l. ita demum eod. titul* Hoc autem, inquit, compromissum plenum est, quod etiam doli haber mentionem. *Oldend.*

Plenum quoque compromissum accipitur, cui

cui pœna vel alia res vice pœnæ addita est, & quod omnibus numeris perfectum est, & absolutum. *Briss.*

PLENUM legatum servitutis, quod non personæ, sed rei datum, sic ut ad hæredes transmittantur, *l. 6. de servit. legat.* Briss.

PLENUS uterus, qui & gravis, vacuo opponitur, *l. 83. ff. de adqu. hæred. l. 11. ff. de jure codicill.*

PLERIQUE, id est, plures, & maxima ex parte: interdum, id est nonnulli. Plerique omnes, idem significat, quod plerique sive pleraque. Vide Donat. *in Terent.* Spieg.

PLERUMQUE, quod fere semper fit. Vide Bartol. in *l. 1. ff. de tut. & rat. distr.* Aliquando significat nonnunquam: sed rarissime.

PLERUMQUE frequentius in jure notat regulam, quæ aliquam sed rariorem pati soleat exceptionem, ut videre est in *§ fin. Inst. de leg. patr. tit. l. cum virum, ubi glos. C. de fideic. l. 3.* ibi quia plerumque de offi. præf. urb. *l. procuratoris, §. licet de trib. act. gl. in l. dubitamus, de cond.* & idem Gœd. ad *l. 1. num. 35. de verb. sign.*

PLERUMQUE pro Interdum accipitur in *l. 2. fin. cum leg. seq. ff. de pact. & in l. 43. §. si jactum, de furt. ne pugner. cum l. 21. § 1 ff. de adqu. poss. & l. pen ff. pro derelict. & leg 8 Rhod.* Briss. Adde Brechæum in *l. verbum, tit. de verb. & rer. sign.*

PLETHRUM pedibus centum constat.

PLOTINÆ Augustæ meminit Jurisconf. in *l. quod principi relictum est, de leg. 2.* Spieg.

PLOSTRARIUS, qui plostrum ducit, *l. 27. §. si ex plostro, ff. ad l. Aqu.*

PLOSTRUM, idem quod plaustrum, h. e. currus, vide sup. *Plaustra.*

PLUMARII sunt, qui vestimenta ex plumis avium conficiunt: quo genere prisca luxuria delectata est. Prudentius in *Hamartigenia:* avium quoque versiculorum indumenta novis texentem pluma telis. Vel qui acu pingentes exprimunt animalium vel hominum figuras Hiero. *in Chronicis:* Macedonius artis plumariæ, & in versione Exodi sæpe Firmicus 3. *cap.* 13. Facient linteones, aut tunicarum textores, plumarios, &c. 10. Qui erunt etiam linteones aut plumarii. Eodem vocabulo usi sunt *Varro, Vitruv.* & *Vopisc.* Itaque pro Plumbarii, quod est in *l. 1. C. de excus. artif.* legendum censet *Jac. Cujac.* Plumarii, atque ita in veteribus libris reperiri testatur, & Græcos legere.

PLUMBARE, est, plumbo diversas materias jungere. Si tuum scyphum alieno plumbo plumbaveris, *l. 27 ff. de acquir. rer. dom.* Huic contrarium est replumbare.

PLUMBARII, apud Taruntinum in *l. ult. de jur. immun.* sunt artifices, qui plumbo opera factitant, Vitruv. *libr. 9. c. 7.* Exemplar autem (ait) ab artificibus plumbariis possumus accipere, quod palloribus occupatos habent corporis colores. *Hotom.*

PLUMBARIA jaculi genus in modum sagittæ penus instructum fuit, quod veteres, teste Sipontino, Manobarbalam vocabant, plane peregrino vocabulo, à quo & milites, qui plumbantis utebantur, Manobarbali appellati sunt: Plumbatæ duo genera facit auctor libelli de rebus bellicis, qui notitiæ imperii Romani subjungitur: unum, cujus ligno ferrum ad formam venabuli aptatum infigebatur, fistula ejusdem ferri parumper extensa, supra quam modico interjecto spatio plumbo adhærentes aculei veluti tribuli emergebant, quæ plumbata tribulata appellabatur. Altera vero erat mamillata, quæ bene extensa & directa virga accipiebat in extremitate sui rotundum, & in acumen deductum ferrum similibus locis, quibus superior, in tribulata plumbo & pennis adhærentibus. Hujusmodi plumbatarum meminit Verget. *lib. 1. c. 17. & lib. 2. c. 15.* Briss.

PLUMBATÆ, verberum ex plumbo factorum genus, quo certis criminibus damnati cædebantur. Hinc plumbatarum verbera, in *l. 2. de exact. tribut. l. 10. C.* Sic enim illic legendum docet *l. 3. de exactionib. in C. Theod. & l. 2. de quæstionib. & l. 80. de decurionibus*, in eod. *C. Ambros.* in l b *de passione Gervasii & Protasii:* Tunc indignatus Comes Astacius, jussit eum tandiu de plumbatis contundi, quandiu exhalaret spiritum. In libello quoque *passionis Valeriani, Tiburtii, & Maximi Martyrum* ita scriptum se reperisse testatur *Brissonius:* Igitur cum pervenisset ad Almachum, quod Maximus cornicularius cum suis omnibus esset factus Christianus, jussit eum tandiu plumbatis tundi, quamdiu spiritum redderet. Et in passione quatuor coronatorum martyrum: Illis autem reluctantibus renuntiatum est Diocletiano Augusto, qui eos jussit ante ipsum simulachrum ictu plumbatarum deficere. Nemo autem melius hoc genus verbum expressit, quam Prudentius περὶ στεφάνων. Tundatur tergum crebris ictibus, plumboque cervix verberata extuberet, Pulsatus ergo martyrilla grandine: Postquam inter ictus dixit hymnum plumbeos. Appellantur & plumbi verbera in *l. 7. de actionibus, in C. Theod.* Ex quibus minus obscurum videbitur, quod in *l. un. C. de his qui potentiorum nomine, præcipiunt* Impp. eos, qui in potentiores litem transtulerint, plumbo adfectos relegari, ut & illud quod Ambr. *lib. 5. Epist.* ita scribit, si compertum fuerit, data auctoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plumbis necatos. *Briss. & Prat.*

PLUMBATURA est conglutinatio quantumvis materiarum, quæ solo fit plumbo. *Paulus* in *l. 23. §. 4. ff. de rei vindic.* Si statuæ suæ ferruminatione junctum brachium sit, unita majoris partis consumi. Non idem eo, quod ad plumbatum sit: quia ferruminatio per eandem materiam facit confusionem: plumbatura non idem efficit. Pomp. *l. 27. ff. de acq. rer. dom.* Quicquid in facto argento alieni argenti addideris, non esse tuum totum argentum fatendum est: at contra si tuum scyphum alieno plumbo plumbaveris, alienove argento ferruminaveris, non dubitatur fundum tuum esse. *Hot.*

PLUMBUM cum argento mistum deduci potest, *Abscheiden* Vide *l. Idem Pomp. ff. de rei vind.* Spieg.

PLUMBUM in ripa positum, commode dicitur, quod parieti inhærens erectum ita subsidet, ne humi jaceat penitus. Unde vulgo arripere dicunt. Alex. ab Alex. *Genial. dierum lib. 1. c. 25.*

PLUMBUM tegularium, quo ædes teguntur, & quod in tegulis ponebatur. Gœdd. ad *l. 242. §. 2. n. 1. de verb. sign.*

PLUMBUM (teste Jaboleno in *l. malum, 242. §. plumbum:* ubi Alc. Bud. & alii, *ff. de verb. sign.*) quo pro tegulis poneretur, ædificii esse ait Labeo: sed id, quod in ripa hypæthrii tegendi causa poneretur, contra esse. Alioqui Codices legunt in ripa Theii, codices antiqui, hypaethrii: & hæc ultima lectio dedit causam quibusdam, ut conjunctis duabus dictionibus Hypæthrii legendum putent, cum diphthongo æ, Hypæ-

Hypæthra vel hypætria quid sint: unde supra in verbo Hypethra.

Plura legata sunt quoties nominatim plures in legato exprimuntur, autor Paulus *l.* 2. *de leg.* 1. Spieg.

Pluralis locutio duorum numero contenta est. Ulp. *de test. l. ubi numerus.* Spieg.

Pluralis locutio de uno accipitur, ut constat ex *l. non est sine liberis, de verb. sig.* Aliquando de tribus, idque favore ultimæ voluntatis. *l.* 1. *ff. de adopt. leg.* Pluralis locutio aliquando resolvitur in singularitates, *l. falsa ff. de cond. & demonstr.* & quando verificari possit in singulari: vide Felyn. *c. omnes*, 1. *d. st.* Prat.

Plures, instar unius quibus una competit actio, *l. si l. plures, ff. de pact.* Interdum pro multi, & ut passim apud alios auctores. *Spieg.*

Plures, de tribus dici posse, gl. docet, ut ajunt singularis. in *§. & quod fere in auth. de trien & sem.* de qua Bart. in *l. servo, ff. de opt. leg.* Spieg.

Plures & multi differunt. Plures enim non sunt pauciores, quam duo: multi non sunt pauciores quam tres: illud patet ex *l. ubi numerus, ff. de testibus* hoc per *l.* 1. *hoc scriptum ad SC. Tertull.* Bart. ad *l. prætor.* §. n. 1. *ff. vi bon. rapt.* Gœd. ad *leg.* 85 *in fin. ff. de verb. sign.*

Pluribus creditoribus teneri videtur, si uni aliorum nomine caveatur, *l. ergo*, §. *creditoribus, ff. de fid. icommiss. libert.* Spieg.

Plurior, ut Albert. indicat, comparativus, minime usu tamen probatus in decretis legitur, *c. non debet*, 75. *dist.* Spieg.

Pluris emisse, Lege. Quanto minoris.

Pluris esse, *l. pen. ff. de in lit. jur.* Quod pluris est, utique tanti est. Frequenter autem jungitur verbis æstimandi, & pretii. *Spieg.*

Plurisve hæc adjectio, quæ solet numero certo adjici, ad modicam summam refertur: autor Paulus in *l.* 1 *de verb. sign.* Quod & dicendum est, cum quis plus minus dicit, in *Publia. in fin. Depositi.* Clausulam eam duabus notis, P. M. antiqui scribere solebant, ut admonuit Alciat. Cujus ait: hæc enunciatio, quæ fuit pluris triginta aureorum simul & quantitatis & æstimationis est significativa. Quoties ita loquimur: quod in censum detulit Titius, pluris est aureorum 30. id significare potest, non solum quantitatem 30. aureorum in censum relatum: sed etiam tantum rerum, seu corporum detulisse, quantum æstimatio 30. aureorum efficere potest. Alc. ibid. *Pr.*

Plus, multifariam intelligi, Bart. demonstrat, in *l. si creditor ff. de leg.* 2 Huic adde Brechæum in *l. adjectio in tit. de verb. & rer. sign.*

Plus æquo luminis facere. Vid. *l. si arborum. ff. de servit. urb. prædior.*

Plus aut minus, non solum in quantitate, sed etiam in tempore intelligendum est. Plus enim est statim aliquid dare: minus vero, post tempus dare, teste Theophilo. *Spieg.*

Plus minus, sine conjunctione frequentius legitur, pro plus minusve h. e. circiter *d. l. Publia. § fin.* Titius Sempronio salutem Habere me à vobis auri pondo plus minus decem.

Plus peti quatuor dicitur modis: Re, tempore, loco, causa, velut Paul. *libr. sent. tit.* 5. qualitate. Re, cum re aut quantitate aliqua certa debita res plures, aut major quantitas, petitur. Tempore, cum quod in diem, aut sub conditione debetur, ante tempus vel existentem conditionem petitur. Loco, cum quod ut certo detur loco cautum est, stipulatione, vel alio modo petitur, non facta mentione loci, in quo peti debuit. Loci n. mentione facta, actioneque arbitraria constituta, ut in quantum loci compensetur, alio locó recte petitur. Causa, cum ex pluribus rebus disjunctim puta, Sticho aut Pamphilo: vel generaliter, puta, homine, promissis certe petitur, quia actor unam aliquam rem certam petens, aufert reo electionem, quæ alio qui ei in ejusmodi promissionibus conceditur. *l. ult. ff. de verb. oblig. l. plerumque* 10. *de jure dot.* aut cum ejusdem species rem meliorem postulamus, quod exemplum posuit Paul. *l. tit.* 5 Quin etiam si quis petat id, quod est vilissimum. Cæterum pœna plus petentium alia erat olim, alia hodie. Olim erat hæc, ut plus petens causa caderet, i. e. rem amitteret, vel, ut planius dicam, omnium posterum actione excluderetur, nec unquam ei debitum petendi potestas concederetur. Sed hodie ab hac pœna recessum esse docet Inst. idque partim ex constitutione Zenonis Imper. partim sua Zenonis constitutionem restituit, Cujac. *lib.* 12. *obs. c.* 21. & tam Græcè quam Latinè Julius Pacius in corpus suum retulit sub *tit. C. de plus pet.* Cujus summa proponitur in *§. hodie, Inst. de except.* Illa Zenonis constitutio erat de his qui plus petebant tempore, & volebant, Primo, ut tantundem temporis, quantum vel ex pactione, vel ex natura actionis debitori ad solvendum concessum erat, creditori daretur. Deinque ut post inducias illas creditor non aliter audiretur, quam ex pensis, indebitæ defatigationis debitoris ipsis aut ab eo remissis. Tertio, ut illud alterum tantum temporis, quod indulgetur debitori immune sit ab usuris dependendis. De reliquis autem, qui plus peterent, Justin. duas constitutiones emisit, quarum opinione in idem Cuj. c. *d. c.* 21. restituit, & plenius Julius Pacius ex Antonio Contio *l.* 4. *Cod. de plus petit.* Altera etiam in vulgatis Codicibus habetur, & vulgo numeratur *in l. unica*, *C. de plus petit.* Idque voluit, ut si ei ex re quid damni sentiat reus, id ab actore ei restituatur triplum. Vult. ad *§. si quis agens*, 30 *n.* 3. 4. *& seqq. Inst. de action.*

Plus & minus, non mutant speciem, *l. fin. de fund. instr. leg.* Neque n minus est scappha navis, quam oneraria, tametsi minor: neque oneraria magis, tametsi major. Sic locuples non est magis ingenuus, quam pauper, *l. humilem, C. de incest. & inut. nupt.* Spieg.

Plus facere. Qui plus facit, is utique tantundem quantum debet, facere censetur, *l. cum furti, in fin. ff. de in litem jur.* Spieg.

Plus pretii consequi propter artificium. Pomponius *l. nisi si ff. de rei vind.* Spieg.

Plus repetere dicitur qui plus petit, quam debitum suum sit.

Plusculum. in *l. nam satis*, § 1. *quemadm. servit. amitt.* Spieg.

Plutei, quæ tabulæ & affixæ, & parietib. adjunctæ dicuntur, in *l.* 41. §. 7 *de leg.* 1. Ulp. *l.* 27 §. 2. *de actio. emp.* Reticuli circa columnas: Plutei circa parietes, item cilicia vela ædium non sunt. *Hot.*

Plutei Vegetio è vimine contexuntur, cratibusque & ciliciis proteguntur, formamque aspidis habent, de quo latius Turnebus *lib. advers.* 11. *c.* 24.

Plutonem antiqui Deum fingebant, cui omnem terrenam vim atque naturam dicatam putabant. Cicer. in 2. *de nat. deor.* Terrena autem vis omnis inquit, atque natura Diti patri dicata est qui dives, ut apud Græcos Pluton: quia & recidant omnia in terras, & oriantur è terris. Corras. *lib.* 4. *Miscell. c.* 8. *n.* 5.

Pluvia aqua dicitur, quæ de cœlo cadit, atque imbre excrescit, *l.* 1. *§.* 3. *ff. de aqua & aq. pluv.*

PLUVIA aqua, & pluvialis aqua, idem, h. e. quæ pluta est. *Schar.*

P O.

POCULA oleaginea, legimus apud Javolenum in *l. qui concubinam.* §. *qui quatuor, ff. de leg.* 3.

POCULA dicuntur omnia potui parata, veluti trulla, scyphi, modioliphialæ, *l.* 36. *ff. de aur. arg.*

POCULENTUM dicitur, quicquid potari potest. Quidam existimant, potulentum scribi debere. Poculentum autem, ut & esculentum judicibus pro honorario accipere licet, *l. plebiscito, ff. de offic. præsid.* de quo vide Jodoc. Damhuder. in *prax. crim. c.* 130.

POCULUM cum pro vase, ex quo bibitur, ut in *l. Seiæ, ff. de aur. arg.* tum pro potu ipso accipitur, ut in *l. si quis aliquid,* §. *qui abortionis, ff. de pœn.*

POCULUM abortionis, cujus meminit Jurisconf. in jam *d. l si quis aliquid* 38. §. *qui abortionis,* 5. est, quod proponantur, ut abigatur, partus conceptus, ex sabina, vitice, cocco Gnidico, aliisque similibus malignis rebus confectum. Poculum amatorium autem, cujus ibidem Jurisconsul. meminit, est potio ex philtris, aliisque herbis ac rebus, ad excitandum amorem alicujus viri vel fœminæ confecta. Plinius & Columella testantur, plerumque id fieri ex carunçula quadam (hippomanes vocari solet) quæ in pelli equini fronte nascitur, admixtis nonnullis herbis veneficis, rebusque aliis illicitis: quæ pro amore, plerunque, conciliant furorem, ac denique mortem: juxta illud Nason. *lib.* 2. *de arte amand.*

Philtra nocent animis vimque furoris habent.

Et Politiani:

Nec qui philtra bibit, nimioque insanus amore,
Mox ferro occubuit. Sic mentem amiserat omnem.

De qua re plura Josephus *libro* 19. *de bello Judaico,* nec non Arist. *lib.* 2. *Moral.* Rutilia Lucretii uxor amatoriam potionem marito propinavit, quo in ejusmodi rabiem maritum deduxit, ut paulo post mortem sibi consciverit: Auctor est Eusebius. Testatur idem de aliis Hippolyt. de Marsiliis ad *l. ejusdem,* §. *adjectio, ff. ad leg. Cornel. de sicar.* de qua re vide Virgil. *lib.* 3. *Georgic.* Different autem poculum abortationis, & poculum amatorium: Illud soli propinatur mulieri, ut pote ventrem gerenti, nunquam viro, poculum vero amatorium tam viro, quam fœminæ præparari potest. Menoch. *de arbitr. judic. quæ. cas.* 357. *lib.* 2. Plin. *lib.* 25. *c.* 3. *& lib.* 14. *c.* 18. Gell. *lib.* 12. *c.* 1. Ovid. *de arte amand. lib.* 2. Gœd. ad *l.* 1. *n.* 32. *de verb. sign.* Hujus criminis reum ultimo supplicio afficiendum esse putat Corras. *lib.* 1. *Misc. c.* 24. *num.* 6. per supra dictum § *qui abortionis* 5. licet legamus, mulierem quandam, quæ amatorio poculo hominem occiderat, ab Areopagitis absolutam, delictum, ex animo tantum judicantibus, quia amoris causa fecerat.

PODAGRA, in *l. à mulieribus, C. de decur. lib.* 10. est pedum morbus & dolor, qui ex influente ad pedes humore superfluo, & eorundem imbecillitate accedit: nunc quidem cum inflammatione, nunc vero cum refrigeratione: nuncque cum tumore, nunc sine eo: eam JCtus in *l. qui tertiana, ff. de ædil. edict.* inter morbos numerat. Olim autem incurabilis censebatur podagra, ut innuit Ovid. 3. de Pont.

Solvere nodosam nescit medicina podagram.

Hodie vero medicorum opinione & observatione sanabilis perhibetur, D. Gœdd. ad *l.* 101. §. 2. *in fin. ff. de verb. sign.*

PODIUM apud Ulp. in *l. quæsitum.* §. *canales, ff. de fun. instr.* est locus extra ædificium porrectus, unde spectamus, si quid foris fiat. Item spongiæ, inquit, quibus columnæ, pavimenta, podia extergantur. Est & præcipuus locus in theatro, cui inhærebat Imperator, vel Senatores ludos spectantes. Hinc illa inscriptio: Theatrum stravit pavimento, podio circumscripsit. Lege Vitruv. *lib.* 5. *cap.* 7. Caravaeum *in* 5. *comment. in Plin.* Cujac. 13. *obser.* 13. *ad dubitat. num.* & Podia illo epist. Ulp. loco possint significare mensas quæ προποδια vocat Liv. *lib.* 36. idque Homeri autoritate adductus, qui lib. Odyss. 1. sic canit:

Οἱ δ' αὐτε σπόγγοισι πολυτρήτοισι τραπέζας Νίζον.

Item alibi sæpissime: Ares Iedo... n pr.a sunt: de quib. supr. in voce Impluia & Pollux: ποδεῖα inquit, τὰς περὶ ποσὶ πίλους. At podia sæmini generis funis est, quô tenditur velum, Serv. *comment.* 5. *ante fin.* Prat.

POENÆ verbum latissime patet: Nam & pro culpa quandoque accipitur, *l. fin. ff. de jurisd.* & generatim acceptum, quamlibet coercitionem noxæque vindictam, significat, *l. aliud est fraus, ff. de verb. sign.* §. *fin. Instit. de legat.* quamobrem & usuram tunc comprehendit, *l. qui sine ff. de neg. gest.* Ut & usura quandoque pœna dicitur, *l. lecta ff. de reb. cred.* Sic & mulcta pœnæ verbo intelligitur, *l. tutor qui repertorium,* §. *idem solent, ff de adm. tut.* & id quod interest pœna vocatur, *l. fin. ff. de eo quod certo loco, l. novissima, ff. de jud.* Quin etiam expensarum eodem natione Imp. pœnam appellavit. Corras. *lib.* 2. *Misc. c.* 21. *n.* 1. cui adde Gœdd. ad *l.* 131. *n.* 10. 11. *ff. de verb. sig.* Porro pœna, ut ex iis, quæ Cato & veteres scribunt, docemur, videtur ἀπὸ τοῦ ποινῶν deducta. Nam à Græcis dicitur Ποινὴ ut errent, qui Latinam etymologiam voci affingunt. In qua re circa etymum agri, & Varro à Quintiliano risus est: non ineleganter tamen ab eo quod pone est, dicta videri posset. Id plerunque idem est, quod post, nisi quod pone proprie loci significativum est, ut non post temporis quoque. Num peccare quam puniri, prius est tempore: hinc verbum pœnitet: seu verbi productionem esse id volumus, quod adductum est, nihil significantem: sive & tenendi quædam in eo est potestas, ut multis videtur: quem n. pœnitet, hunc fere est, ut & pœna, i. si commode magis, quam Latine rem interpreteris, dolor teneat. Qui autem si timendi vim aliquam in ea productione malis imaginari? Profecto enim, pœnæ alicujus, aut mali expectatione torquentur, qui pœnitentia dicuntur. Quanquam ut pœnitentiæ verbum potius, ab eo, quod pone est, originem trahat, quam à pœna, argumento esse possit, quod Græci μετανοεῖν & μεταμέλεσθαι differunt. Fit autem à pœna, punio: ut Punicus à Pœnis: Mœnia, ab eo quod est munire. Nam magnam affinitatem esse dipthongo œ, cum litera u, (quæ & ipsa vim dipthongi in quibusdam habet, veluti in musa, quæ μοῦσα est Græcis) vel illud ostendit, quod mœros dixerit Maro, quo muros vocamus: sic lingua Belgica, Spœde, dicitur, quæ Græcis est Σπουδή. Nec sonus perinde, si animadvertas, interest, unde aliqui è Græcis, quod lingua communi est μοῦσα ipsi μοῖσαν sonant. Curt. *lib.* 1. *εἰκασῶν tom,* 2. *c.* 19.

POENA appellatur, quicquid extra rei persecutionem est, *l.* 2. *in fin. ff. de tut. & rat. dist. l.* 12. §. 1. *ff. si quis omi. caus. test. l.* 5. §. *ult.*

ult. ff. de publician. l. 25. §. 1. *ff. quæ in fraud. creditor. l.* 11. *§. sed si plures, ff. ad leg. Aquil.* §. *ex maleficiis Inst. de act.* Briss.

POENA & fraus quomodo differant, tradit Ulp. in *l. aliud* 131. *in princ. ff. de verb. signif.* Aliud, inquit, fraus est, aliud pœna: quasi dicat, tantum inter fraudem & pœnam interest, quantum inter causam & effectum, idque duplici ostendit argumento: primo à causa & effectu proprio: quia fraus sine pœna esse potest, pœna autem sine fraude nunquam, h. e. pœna ob fraudem, id est, delictum infligitur, & nulli pœnæ obnoxium est, quod fraude, hoc est delicto culpaque vacat, *cap. sine culpa de regul. jur. libr.* 6. Etiam si interdum aliqua fraus culpave impunita esse possit, eo quod aut delicti forma absit, aut nulla lex vindicet fraudem, ut exemplum *in* l. 14. §. *Divus autem, ff. de relig. & sumpt.* Pœna enim est commensuratio fraudis, *l. sancimus, C. de pœnis, seu æstimatio delicti, l. sanctio, ff. eo.* Ubi igitur fraus non est, quia nec delictum sit, pœnam nullam esse necesse est. Alterum Jurisconsulti argumentum à pœnæ fraudisque definitione petitum est, pœna, inquit, noxæ vindicta est, hoc est æstimatio vindicans culpam seu fraudem *d. l. sancimus, C. de pœn. d. l. sanctio, ff eo. dic. si culpa.* ubi Petkius eleganter: vel pœna est noxæ vindicta, hoc est ipsius pœnæ executio, cum noxa nihil aliud sit, quam pœna, *l. fin. de noxal. act.* pœna enim noxam sive peccantem, *l. si quadr. paup. fec. dicat.* §. 1. *Inst. de nox. act.* sequitur, sicuti lepra leprosum, *l. fin. de noxal. act. l.* 1. *C. eo. leg.* 5. *si ex nox. caus. agat.* ut ubi hæc non sit, nec illa existat, & ubi illa sit, hanc esse oporteat: Fraus, inquit, & ipsa noxa, hoc est delictum, sive culpa noxo digna dicitur, *leg.* 4. *de noxal. act. l. plebs, §. final. ff. de verbor. significationibus*, & quasi pœnæ quædam præparatio; hoc est, pœnam procreans Goedd. *ad l. aliud fraus,* 13. *in prin. n. ff. de verb sign.*

POENA & mulcta quomodo differant, vide supra in verb. Mulcta & pœna.

POENA & usura, si propriam & peculiarem verborum proprietatem spectaveris, inter se differunt, *l. grege. §. fin. ff. de pigno l. non solum. §.* 1. *de lib. leg.* A Bart. in *l. cum stipulat. de verb. oblig.* inter usuram & pœnam traduntur tres notandæ differentiæ: prior est, quia usura quantitati duntaxat, vel ei, quod quantitatis loco est, adjicitur *l. in fideicommissi §. fin. ff. de usur.* Pœna vero etiam facti obligationibus annectitur. *l. stipulationes non dividuntur,* § 1. *ff de verb. oblig.* Altera pœna pro toto tempore opponi solet. *l. trajectitia, §. de illo ff. de act. & oblig.* Usura autem distinctis temporibus veluti in annos, aut menses singulos. *d. l. cum stipulatur.* Quæ tamen prima fronte contrarium probare videtur in illis verbis: pro usuris legitimis pœnam in singulos menses, si sors soluta non sit: nisi defendendo communem sententiam, quæ vera est, dixeris, verba illa, pro usuris tollere difficultatem. Tertia differentia: Usura potest sine mora deberi ex stipulatione *d. l. lecta in fin.* Usura n. fortis accessio dicitur, quæ non tam propter moram, quam usum datæ mutuæ pecuniæ exigitur, *l. usura, ff. de verb. sign.* Ideoque Paul. Castr. in *l. Julian.* §. *ex vendito. col.* 2. *ff de act. empt.* Quod (inquit) dici solet, usuras non venire, nisi à tempore moræ obtinet, nisi contrarium à partibus agatur: sicuti si dem tibi mutuam pecuniam post annum restituendam, ita ut in singulos menses nonnihil usuræ nomine pendas *d. l. lecta.* Atqui pœna semper ex mora debetur. *l. ita stipulatus ff. de verborum oblig.* Hæc tamen differentia non satis placet Jo. Imol. in *d. l. cum stipulat.* nam pœna (ut ille ait) ex solo conditionis eventu deberi potest, ut quando stipulatio à præcedenti conditione incipit, veluti si dicam: Si Calendis Stichum non dederis, decem dare spondes? Nam ante Calendas, Sticho mortuo, agi non potest, sed expectanda est dies, in quam tota obligatio collata est. *l. in illa. ff. de verb. oblig.* Schard. *ex Corras. lib.* 3. *Miscellan. c.* 21. *nu.* 1. *& sequentibus.*

POENA, ut inquit Ulp. in *l. aliud est fraus, ff. de verb sign.* est delictorum coercitio. Causa autem infligendæ pœnæ una & præcipua est, emendatio hominum, qui delinquunt, *l. si pœna, ff. de pœnis*, cum videl. ea pœna irrogatur, quæ vitam non adimit. Altera causa pœnæ infligendæ nocentibus est exemplum: nam pœna unius metus est multorum, *l.* 1. *C. ad leg. Jul.* 1. *peculat.* & cæteros à similibus facinoribus deterret, *l. bona fides, depositi, l. capitalium, §. famosos, ff. de pœn.* Quod adeo verum est, ut in brutis quoque animantibus atque adeo feris id deprehendatur. Scribit n. Plin. *lib.* 8. *c.* 18. Visos fuisse in Africa crucifixos Leones, à quibus fuerant urbes obsessæ, quo cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Hinc illud Senecæ, quod a Platone mutuatus est, nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur. Est igitur pœna ad continendam remp. valde necessaria, ut non immerito dixerit, præmio & pœna remp. contineri. Quo respexit Ulpian. cum diceret, JCtos tam metu pœnarum quam præmiorum exhortatione bonos efficere, *l.* 1. *ff. de just. & jur.* Tametsi has duas tantum causas Plato commemoret in Gorgia, tamen nostri autores videntur vindictam quoque ejus, qui injuria facta est spectasse, nempe ut supplicio adversarii contentus quiescat, nec vindictæ privatæ causa aliquid moliatur, quod reip. perniciem adferat; *l. capitalium,* §. *famosos, ff. de pœn.* Ex jam dictis consequitur, eum qui nihil admisit, nullam pœnam mereri, *l. crimen, ff. eo. l. sancimus, C. eo. tit.* Quod tamen perpetuum non est, Nam & Deus ipse, qui justissimus est, ob unius hominis admissum pœnas nonnunquam à tota aliqua civitate expetit, si Hesiodo credimus, cum ait πολλάκις ϗ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ, &c. Quæ autem admissa puniuntur, traditur velut quidam Epilogus à Claudio Saturnino, in l. aut facta, C. de eod. Aut n. inquit, facta puniuntur, ut furta cædesque aut dicta, ut convitia & infideles advocationes, aut scripta, ut falsa & famosi libelli, aut consilia, ut conjurationes, &c. Cogitationis autem nemo pœnam patitur, *l. cogitationis, ff. de tit. de pœnis,* ut e. gr. si quis declaraverit se velle hominem occidere. Conatus tamen aliquando punitur, qui fines cogitationis excedit. *l. si quis non dicam, Cod. de episc. & cle.* Quinimo sola plectitur aliquando conscientia facinoris ab alio perpetrati, *l. Metrodorum, ff. de pœn.* Nec tantum punitur, quod dolo malo admissum est, sed etiam plerunque id, quod absque malo animo in felicem eventum habuit, *l. si quis aliquid* 36 *§. qui abortionis, ff. eod.* Ut si quis poculum amatorium dederit, ex quo aliquis interierit, Franc. Duar. in *com. ff. ad tit. de pœn. c.* 1.

POENÆ, ait Old. ob corruptam ex Adæ lapsu hominis naturam, introductæ sunt quib. mali coercean-

ceantur, ne peccent, seu delinquant faciliter. Qui enim juste agere propter naturalem legem summamque bonitatem non expetit, quique obtemperare non vult rationi, in qua sunt honestatis formulæ, quas intelligit quidem dictante conscientia, sed contemnit: is, rogo, quid spectabit, quid timebit, si pœnas adimamus? Certe nihil, sed irruet in omnia flagitia. Nam quid faciet? ait Cic. *lib. 3. offic.* is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem vel judicem? Quid in deserto loco nactus quem multo auro spoliare possit, imbecillem atque solum? Alioqui vir bonus, qui juri naturali obtemperat, & voluntatem suam illi conformem facit, eamque sequitur, unde & justitia virtus dicta: is omnibus Pœnis exemptus est, nec timet, sed amat magistratum, velut honestatis conservatorem, ad Rom. 13. Ideoque nullas bonorum utilitates æquitati naturæ præfert, neminem sciens lædit, & vere justus est, quatenus ad politicam vitam attinet. Recteque Socrates execrari eum solebat, qui primus utilitatem à natura sejunxisset. Id enim querebatur caput esse exitiorum omnium, ut Cicero refert. Hinc intelligis pœnas defensiones legitimas ex natura esse, sicut & magistratus.

POENA capitalis dividitur in summum supplicium, pœnæ metalli coercitionem, & in insulam deportationem, *l. capitalium de pœnis.* Cæterum inter varias pœnarum species nulla ad naturam propius accedit pœna talionis, ut Aristot. quoque probat. Extat valde elegans locus *ff. quod quisque jur. in alium statuit.* Spieg. Prat.

POENA capitalis est, quæ lædit caput hominis. Caput autem hominis dupliciter accipimus, naturaliter & civiliter. Naturaliter omnes homines habent caput: civiliter non omnes caput habent. Et qui habet civile, is utique & naturale habet, non vicissim. Is tamen, qui naturale caput perdit, siquidem habet civile, idem caput civile protinus amittit. Pœna capitis naturalis, est mors naturalis, quæ fit vel gladio, vel securi, vel lapidatione, vel aqua, vel suspendio, vel confractione, vel igne. Pœna capitalis civilis est mortis civilis, quæ contingere potest salvo capite naturali. Caput autem civile consistit in tribus, nempe in libertate, in civitate, & in familia. Vultejus in *princ. Institut. de publicis n. 16.*

POENA capitis ea dicitur, qua vel vita, vel libertas, vel civitas, vel honestas perditur. Conn. *l. 3. c. 3. num. 6.* quia utroque modo, id est, morte & deportatione, sive quod idem est, exilio, accidit, ut caput, i. e. homo è numero civium eximatur, *l. 2. §. 1. ff. de pœn. §. eum autem, quibus mod. jus pat. potest. solu.* Ut quod ad civitatem Romanam attinet, nihil interfit, quomodo de medio civium tollatur. Unde & deportatos morti comparari dicimus, *libr. 2. in fin. de bon. poss. contr. tabul.*

POENA extraordinaria est arbitraria, quæ non lege delicto præstituta, sed arbitrio judicis relicta est, *l. 3. ubi gloss. C. de sacrosan. eccles.* & Wesembec. ad *§. in summa, 7. Instit. de injur.*

POENA exacta, *ein eingebracht oder empfangen Strafgelt oder Buss,* inter fructus numeratur: quod de futuris pœnis nusquam relatum est, facit *l. convenire, de pact. dot. & l. si unus §. illud de pact. cum simil.* Proinde recte improbatur, quod quidam pœnas futuras in venditionibus tanquam fructus vendunt. *Spieg.*

POENÆ causa legari dicitur, ut Ulp. in *Inst. de tit. de legat.* & Justin. *eod. tit. §. pœnæ quoque causa*: ubi vide Vultei. definiunt, quod coercendi hæredis causa relinquitur, quo magis faciat aliquid, aut non faciat: veluti cum ita legatur, HÆRES MEUS, SI FILIUM SUUM IN MATRIMONIUM TITIO COLLOCAVERIT, VEL EX DIVERSO SI NON COLLOCAVERIT, DECEM AUREOS DATO. Sic enim non tam beneficii in legatarium conferendi, quam in odium & pœnam hæredis legatur. Pœnam autem à conditione voluntas testatoris separat, *l. ul. de his quæ pœnæ nomine relinquuntur,* Briss.

POENÆ causa individua est. Nam & ob minimam partem non solutam, solida pœna committitur. Cujac. ad *leg. 85. prope fin. ff. de verb. oblig.*

POENÆ dispensæ non repetuntur. Cujac. *observ. lib. 8 c. pen.*

POENÆ militares quondam erant decimatio, fustigatio, exauthoratio, vel ut milites stantes cibum caperent, vel ut fustem circumferrent, vel ut militarent deteriore conditione, quam cæteri: Vide Vall. *cap. 16. lib. 11. de re mil.* Spieg.

POENÆ servitus & Romanæ civitatis & agnationis jus extinguit, *l. qui a tut. 29. ff. de pœn.* Pœnæ autem servus ideo dicitur is qui ad bestias vel metallum damnatus est, quia nullius plane nisi supplicii sui servus est: quippe qui ad perpetuum est addictus, adeo ut si quid ei legatum fuerit, pro non scripto habeatur: quasi ait Marcian. non Cæsaris servo datum sed pœnæ, *l. sunt quidam. 17. ff. de pœn.* Et, ut rem paucis absolvam, servi pœnæ olim dicebantur, qui summo supplicio se addicebantur, ut si liberi essent libertatem: si servi, domini familiam quasi abalienatu amitterent: adeo ut ne à pœna quidem liberati, in veteris domini potestatem redirent, *l. 8 §. 3. & 20. l. 29 ff. de pœnis l. 8. C. de sent. pass. l. 24. §. 5. ff. de fideic. liber.* Hot. Prat.

POENÆ summæ, mediocres, minimæ: vide Supplicia. *Hot.*

POENALES actiones sunt, quibus duntaxat exigitur, ne adversarius puniatur: quæ & odiosæ, quia reo convento damnum adferunt, dicuntur: unde & per interpret. molliendæ sunt potius, quam exasperandæ, *l. interpret. ff. de pœnis.* Spieg. Prat.

POENARUM conventionalium duplex genus. Unum quod damni vel lucri cessantis æstimationem præstat, aliud, quod pro contemptu contumaciave infligitur: atque proprie pœna vocantur, ille non æque Alciat. *in parerg. c. 2. lib. 1.* Prat.

POENARUM genera multa sunt. Nam sunt pœnæ, quæ aut vitam adimunt, aut servitutem injungunt, aut civitatem aufferunt, aut exilium, aut coercitionem corporis continent, veluti fustium admotio, flagellorum castigatio, vinculorum verberatio, *l. si quis forte, §. fin. cum l. seq. ff. de pœn.* Vita amittitur, puta si damnatur aliquis, ut gladio in eum animadvertatur, &c. Sunt autem & aliæ pœnæ advocationibus vel foro interdicere: vel interdicere Notariis, ne scribant instrumenta, vel negotiatione intercidere, *l. moris. eod. titul. &c.* Jo. Bellon. Etymol. adde Cujac. *sent. Paul. lib. 5. tit. 17. de abolition.*

POENARUM finis duplex est: unius est emendatio hominum qui delinquunt, *l. si pœna, ff. de pœn.* cum videlicet ea pœna irrogatur, quæ vitam non adimit. Alter finis est, ut sit nocentibus exemplum: nam, pœna unius metus est multorum,

leg.

leg. 1. *C. ad leg. Jul.* repetunt & cæteros à similibus facinoribus deterret, *l. bona fides, deposit.*, *l. capitalium*, *§. famosos, ff. de pœn.* Quod adeo verum est, ut in brutis animantibus atque adeo feris id deprehendatur. Scribit enim Plin. *lib.* 8. *cap.* 16. visos fuisse in Africa crucifixos Leones, à quibus fuerant urbes obsessæ, quo cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Hinc illud Senecæ, quod à Platone mutuatus est, nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur. Duaren. in *commen. ff. ad tit. de pœnis*, *c.* 1. & Gœddæus ad *leg.* 131. *in princ. n.* 25. 28. *de verb. sign.*

Poenarum interdictarum hæc tria refert genera Jac. Cujac. *obs. lib.* 14. *c.* 34. Primum est media necari, ut Marcianum retulisse *l.* 10. *ff. de interdict. & releg.* ex Basilicis colligi potest: qua de causa & quos ablegabant tyranni in specus aut loca sola, iis solebant cibi aliquid apponere, ut apud Sophoclem Creon. jubet defossæ Antigonæ, φορβῆς τοσοῦτον ὡς ἄγος μόνον προσθεὶς. Aliud, cum quis carcere perpetuo pro pœna continetur, *argu. l.* 8. *§. solent, ff. de pœn.* hic enim improprius est carceris usus, qui non pœnæ, sed diligentioris custodiæ causa haberi debet, ut ait *l.* 2. *§. ejus, ff. de injust. rupt.* Tertium ne quis pœnæ causa tormentis subjiciatur, *l. pen. ff. de quæst.* quod pœnæ genus tyrannicum & incivile Tertull. contestatur in Apologet. *Prat.*

Poenitales olim appellabantur funerales, novem dierum feriæ. Nam septem dies apud veteres cadaver domi deploratum: octavo efferebatur, nono tumulabatur, ut annotavit Bald. *commen. super Instit. Justin. lib.* 4. *tit.* 17. *de offic. jud.*

Poenitere dicimur, cum quæ ipsi fecimus, ea nobis post displicere incipiunt, & molesta esse. Inde recte sumitur pœnitentia, pro resipiscentia, ut apud Justin. in *l. Imperialis*, *C. de nupt.* Spieg.

Poenitentia suprema quæ sit, vide *ff. de donat. inter vir. & uxor. l. cum hic status*, *§. pœnitentiam.*

Poenitentia secundum Ambros. est & mala præterita plangere, & agenda iterum non committere, *c. pœnitentia, de pœnit. dist.* 3. secundum August. Sic Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse: & pœnitere est pœnam tenere, *c. pœnitentia*, 2. ead. dist. Joan. Bellon. Etymol.

Poetæ nulla immunitatis prærogativa juvantur *l. poëtæ*, *C de profess. l.* 10. Prat.

Ποίησις & πρᾶξις id est, affectio & actio, sic inter se differunt apud Arist. ut actio sit ipsius cui causa & in se perficiatur ipsa, velut prudentem esse, lætari, canere, saltare, vivere: & hujus generis actiones, quæ suo usu sic consumuntur, ut nullum eorum opus extet. Effectio autem inchoata quodammodo atque imperfecta est, quia refertur ad aliud & aliquod quasi ex se natum opus relinquit, quod item alterius causa est: quale est ædificare, quod ædificii extruendi causa facimus, ipsum autem ædificium non propter se fit, sed ut habitemus. Sic instrumentorum agentia dicuntur ea, quæ præter usum nihil nobis afferunt: quod genus, vestis, lectus res omnes quas possidemus. Alia sunt efficientia, ut pecten quo texitur pannus, propter pannum est factus, & pannum nobis præbet, tanquam opus suum, atque ut eo tegamur. Ita qui pectinem emit ut vendat pluris, eum possidet quasi dominus rem suam, non quasi artifex instrumentum. Textor vero, qui eo utitur, eum habet instrumenti loco. Refertur n. instrumentum ad artificem, ut res possessa ad dominum, & quæ ratio est illius ad alterum ea est horum inter se. Et pecten artifici domino, qui a domino instrumentum est agens, ut quælibet alia res possessa: nec in eo opportunitatis & artificii ratio habetur. Domino autem quia artifex est, & instrumentum est efficiens ad pannos texendos idoneum & aptum. Sed pecten per se & quia pecten instrumentum est effectionis. Communi autem consideratione rerum omnium, & quæ possidetur, est actionis. Conn. *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 9.

Polia πωλεία armentum seu grex equorum. Ulp. *in fin. l. ædiles ajunt: de ædil. edict.* Nam & si polia venierit, dicemus unum equum, qui vitiosus est, non omnem poliam redhiberi oportere, Equarias Varro *lib.* 2. *de re rust. cap.* 1. *appellat.* Costa derivari putat à nomine πῶλος, quod pullum, & maxime equinum significat: unde πωλοδαμάζειν, est equos domare.

Polimenta dicebant testiculos porcorum, cum eos castrabant, à politione segetum aut vestimentorum, quod similiter atque illa curentur. *Briss.*

Pollinctor, curator pistrini, qui farinam fecit, & pollinem quoque pollinario cribro pollinem excutit.

Polio, ut legit Hugo à Porta apud Tarruntenum in *fin. ff. de jur. immu.* dicitur, qui arma polit: Haloander legit polliones: Turneb. 9 *c.* 16 politores, exponitque eos, qui arma, gladios, galeas poliunt: pelliones, qui pelles, sub quibus milites hyeme degunt, conficiunt: de his vide sup. suo loco Gotho. ad *d. l. fin.*

Poliptici, non sunt chirographa, vel apochæ, ut Alc. tradit in *parerg. lib.* 3. sed rationes sive ἀπογραφαὶ publica, *l.* 2. *C. Theo. de discuss. l.* 13. *C. Theod. de ind. debi. & ideo in l.* 2. *C. de disc.* ratiociniis publicis, i. e. polipticis, hic autem plerunque scribi solet: quanquam, si origo spectetur, Polyptychis scribendum sit: namque ex eo tractum est nomen quod eæ chartæ publicæ πολλὰς ἀποκλείσεις εἰς πτύχας habeant: qua forma & dyptycha dicuntur in *leg.* 1. *C Th. de exp. lud. & in act.* 14. *Chalced. concilii & in quint. synodi actio.* 4. Suid. δυπτύχια δύο βιβλία ἔχοντα, ὡς τὸ μὲν ὑπεστράφθη, τὸ δὲ ὑπεβεβλήσθη. Adnotati vero in Polyptychis omnia, quæ ad rationes publicas spectant. Veget. indicat his verb. libr. 2. Totius legionis ratio, sive obsequiorum, sive militarium numerorum, sive pecuniæ, quotidie ascribitur actus, majore prope diligentia, quam res annonaria vel civilis, polipticis annotatur. Sic enim eum locum castigavit Cujac 4. *obser.* 27. pro eo, quod in vulga. lib. polipticis libris legebatur. Utitur & hoc verbo Cassio. *lib.* 5. *var.* Ut omnibus, inquit, a te sollicita, atque æquabili indagatione compertis poliptici jubeantur ascribi. *Prat.*

Polire vestimenta, fullonici artificii est *l.* 9. *§. pen. l.* 13 *§. si fullo. ff. locat. l.* 12. *l.* 48. *§ si ego l.* 52. *§. si servus*, *l.* 82. *ff. de furt. leg.* 22. *ff. de præscri. verb. §. item si fullo. Instit. de obl. q. quæ ex delict.* Theophil. πλύνειν vertit. Nonius Marcell. in verbo Interpolare, tractum id ait ab arte fullonicia, qui poliendo diligenter vetera quæque quasi in novam speciem mutant. Plin. *libr.* 8. *c.* 48. de lanis loquens: Quippe, ait, aliensis polientium extracta in tomenti usum veniunt. Idem *lib.* 9. *c.* 1. Hispania citerior habet splendorem præcipuum torrentis, in quo

politur natura: Unde Politura apud eund. *lib.* 11. *c.* 24. Idem *lib.* 35. *c.* 17. Umbrica creta non nisi poliendis vestibus adsumitur.

Politia est legitima ordinatio reipublicæ, secundum quam alii præsunt, alii parent. Quæ ab Arist. definitur principatus & rerum consuetudo, secundum quam vivere unumquemque & conversari decet. *Old. Prat.*

Politiæ tres sunt species: Monarchia, Regnum, seu principatus unius, ad communem utilitatem respiciens. Cum vero degenerat in privatum commodum, dicitur Tyrannis. Siquidem Tyrannus à rege factis distat, non nomine. Aristocratia paucorum optimatium, seu magistratuum administratio, quæ simul atque propriis insistit commodis, Oligarchia vocatur: Timocratia, cum imperium est penes populum: cujus corrupta authoritas Democratia nuncupatur. Omnia hæc imperia Romani sunt experti: nos hodie Monarchia utimur. *Old.*

Politiæ emendandæ formam, cum ex scriptis legibus, tum ex probatis majorum exemplis oportet mutuari, qualia in *l.* 2. *ff. de orig. jur.* Pomponius exhibet, eleganter ac compendioso quodam artificio describens totum imperii statum, ejusque mutationes: Primum quæ infantia Romanæ Reipublicæ fuerit: deinde qui auctus: quibus legum studiis constiterit: quo item juris neglectu labefactata sit. His enim exemplis instructos esse oportet eos, qui rerum publicarum ad emendandam politiæ formam functionem suscipiunt. *Old. Prat.*

Politiæ melioris certissima spes erit, si primum omnium juris traditio vindicata fuerit à desultoriis commentatorum opinionibus. Nam tunc constantia, mox judiciorum, & proinde beata (quoad per humanam fragilitatem licet) rerum omnium tranquillitas, authore Christo, sequetur. *Old. Prat.*

* Politica Ordinatio Imperii, *des Heil. Rom. Reichs Policey-ordnung*, est Constitutio unanimi Imperatoris ac statuum Imperii, de vitæ morumque cultu aliisque negotiis, commercia ac tutelas cumprimis concernentibus, pro salute totius Imperii lata.

Ordinationes Policiæ unâ plures sunt, præcipuæ autem, quæ annô 1530. 1548. promulgatæ.

Capita præcipua Ordinationis Politiæ Imperii, sunt. 1. de puniendis blasphemiis. 2. de iis qui temporè belli inviolabiles. 3. de Otiosis & vagabundis servis coërcendis, ut & famulis, 4. de Compotationibus & ebrietatibus fugiendis. 5. de Legibus Vestiariis. 6. de vino ab aurigis non corrumpendo. 7. de prohibitis contractibus usurariis, 8. de Monopoliis & propoliis tollendis. 9. de Judæis & eorum illicitis fœnoribus, 10. de pannorum & lanæ mercaturâ, 11. de fallitis & Bancoruptoribus, 12. de aromatibus non corrumpendis. 15. de servis & operariis, 16. de Concubinatu prohibendo, 17. de validis mendicantibus, 18. de Zingaris, 19. de Morionibus. 20. de tubicinum & tabellariorum donariis prohibitis, 21. de circumforaneis & Cantatoribus, 22. de Pupillorum & minorum tutoribus, 23. de Judicibus, Advocatis & Procuratoribus, 24. de Apothecariis. 25. de Typographis, & famosis libellis, 26. de Horificibus, 27. de Collegiis opificum.

Cæterum de Reformatione Politiæ, ex communi Statuum consensu in Comitiis statui debere, in Instrumento Pacis Germ. *artic.* 8. *§.* 4. cautum legitur.

Multa autem, quæ Ordinatione Politiæ universali determinata, Principum ac statuum arbitrio relicta, cum diversitas Regionum diversas ordinationes exigat.

(Vid. Sprenger, Lucerna. cap. 11. Sinold. de *SRR.* Vol. 2. D. 9.)

Politio apud Catonem dicitur illa cultura, pro cujus mercede certam frugis partem capiebat politor, ut nonam aut quintam, aut octavam, pro conditione agri, atque bonitate soli. Verba hæc sunt Catonis: Politionem quo pacto dari oporteat? in agro Casinate, & Venusio in loco bono, parte octava corbi dividat: satis bono septima tertio loco sexta, &c. Prat. & Turneb. 30. *advers.* 6. Gothofr. ad *l. cum dub.* 52. *§. utrum; ff. pro soc.*

Πολιτικὸν, Socrates interrogatus cujas esset, respondit, se mundanum, h. inquit Tull. non unius circumdatum aut septum mœnibus popularem alicujus certi loci, definitique, sed civem totius orbis, tanquam unius civitatis. Est n. terra communis omnium parens, & ut Africanus in somnio Scipionis loquitur, sedes aut domus hominum. Quæ domus aut civitas suas leges habet, in uniuscujusque animo descriptas, & proprium jus suum quo utatur ad conservandam hanc civium suorum, h. e. omnium mortalium societatem, quod πολιτικὸν appellatur, quasi dicas civile, aut populare: ut ibidem Tullius ait paulo post. Quoniam ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi civile jus intercederet: Qui id conservaret, eum justum: qui mutaret, eum injustum fore, & reliqua: de quibus vide Conn. *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 3.

Politor in *l.* 52. *§. utrum, ff. pro soc.* is est, qui agrum expolire, colere consuevit. Veluti, inquit Ulp. cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus. Sic enim legendum est, non licitatori, ut Budæus voluit: artifex agri diligenter excolendi, & quodammodo poliendi. Nonius Marcellus, Politores, agrorum cultus diligentes, ut polita omnia dicimus exculta, & ad nitorem deducta. Ennius Satyr. libr. 3. Testes sunt lati campi, quos gerit Afric. terra politos. Et Annal. 9. Rastros dentefabres carpsit causa poliendi agri. Varro: Quid mirum ex agri ne politionibus ejiciuntur hic in cœnaculo polito recipiuntur. Cato de re rustic. Politor ordeum quintæ modio dividat. Hoto. & Goth. in *not. ad d. §. utrum ex Ant. August. lib.* 4. *emend.* 9.

Pollere quæstu dicitur, quod est pretiosum.

Polliceri verb. passive ponitur in *l.* 1. *§. est autem, ff. de exer.* ubi Ulp. ait, Actio pollicetur, i. e. promittitur. Briss. *in parer.*

Pollicitatio, est solius offerentis promissio, *l. pactum, de public. & l. sciendum, §.* 1. *ff. de edil. edict.* Aliquando est nuda sponsio, *l. pollicitatione, C. de don. ante nupt.* Videtur autem ab hasta & auctione id verbi acceptum fuisse: priusquam enim ad licitationem veniamus, accipitur alicujus dignum pretium offerendis taxatio: qui idcirco polliceri dicitur, quia liceri potest: sicut & possidere dicimus, qui potest sedes ponere. Postquam autem quis pollicitus fuerit, i. e. pretium aliquod obtulerit, tunc fit auctio: & qui pluris licitatus fuerit, obtinet Spieg. Adde Forcat. in Necyoman. *dial.* 52. *n.* 1. *& seqq.*

Pollicitatio in instrumento operatur effectum pacti simplicis ut instrumentum aliquod operetur: ita sing. Bald. *in l.* 1. *vers. item oppo-*

no. C. de dot. promiss. & pro sing. citar. Bald junior. *in tract. dotis, in privileg. 6. partis in 2. col.* ubi dicit, quod licet alias ex mera pollicitatione non possit agi, etiam de jure canonico: tamen non procedit propter fomentum instrumenti. *Cott.*

POLLICITATIO plerumque dicitur, qua quis Reipubl. vel civitatis opus aliquod publicum, ludosve promittit. *l. 5. ff. ad leg. Falc. l. 46. §. 1. de administr. tut. leg. 6. §. debitores, in fin. ff. de muner. & honor. l. unica. C. de ratiocin. oper. publ.* Plin. *lib.* 10. *epist.* Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, sed tamen etiam quælibet alia promissio, pollicitatio vocatur. *l. 43. ff. de contr. empt. l. 1. §. pen. ff. de collat. dot* Briss.

POLLICITATIO & pacta differunt. Pactum est duorum consensus atque conventio. Pollicitatio est, cum neque provocati, neque interpellati, sponte nostra nos ex abundantia quadam liberalitatis offerimus: vel pollicitatio est solius offerentis promissum. Non dicit, pollicitationem esse solius offerentis consensum, sed esse unius promissum. Nam & in pollicitatione duorum inest consensus, sed non expressus, neque declaratus nisi ab eo, qui promittit alteri tacenti, & non roganti: At in pacto non consensus est duorum tantum, sed etiam conventio de eo, quod utrisque verbis conventum est, & conclusum, ut ita fiat; Pactum est itaque cum plures hoc agunt, & in eam decurrunt sententiam, ut quid fiat, aut non fiat: Pollicitatio, cum quid promittitur alicui non petenti, cum de eo antea ne cogitatum quidem esset, & tamen duorum inest consensus, quod is cui facta est promissio, non reclamat, sed promissis acquiescit. Hoc n. est vulgatum in jure. Qui tacet, videtur consentire. Nec vero id etiam est ignotum Grammaticis, qui promissionis & pollicitationis eam esse differentiam tradunt, quod promittimus rogati: pollicemur ultro, ut notat Donat. ad Terent. Quamquam ipse ejusdem ea significationis esse dicit, nisi quod pollicitatio majoris est asseverationis: quod enim pollicetur, magis asseveranter promittere solemus, ut fidem faciamus iis, quos volumus spe & promissis tenere. Idem ait, Pollicitationem esse multarum rerum promissionem, ut videatur hanc à verbo Græco πολὺ velle deducere, quo Latini tanquam suo utuntur in compositionibus verborum, ut cum dicunt, Pollere, polire & polluere, quasi valde luere, & multo luto aspergere & contaminare. Sic polliceri idem erit, quod multum aut res multas liceri, tractum credo ab iis, qui res in forum deferunt, & proponunt venales omnibus, atque ultro offerunt & licentur. Licere nempe quandoque significat in licitationem ponere & subjicere auctioni, &c. Conn. *lib.* 5. 8. *nu.* 11.

POLLICITATIO nuda etiam nudum pactum significat, *l. nuda. C. de contrab. stipul.* Cujac. *l. 5. in fin. ff. de pact.*

POLLINGERE ut refert Brechæ. in *l. cum in testamento, nu. 6. ff. de verb. sign.* veteribus erat curare funus.

POLLINCTORES dicebantur, non qui cadavera ungebant duntaxat, sed etiam Libitinariorum, quibus cadavera eluenda, commundanda, exornandaque locabantur, *l. 5. §. 1. de instit. act.* Eoque sensu Pollinctores Plautus accepisse visus est in Penulo, cum inquit:

Propterea apud vos dico confidentius.

Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

Invenitur & hoc verbum apud Tertullianum in libro adversus Gnosticos. & Julium Firmicum in libro Matheseos persæpe, Authoribus Brissonio, Cotta & Rævardo ad leges duodecim tabularum, cap. 15. Qui autem Libitinarii, Sandapilarii & Vespillones dicti fuerint, suis locis videatur: idque Brechæus allegato loco explicat.

POLLIS, linis, vel Pollen, linis, flos est farinæ. Et proprie in tritico appellant pollinem, quod florem in siligine, autore Plinio. At Polline deducuntur Pollinctores: quoniam in funeribus cœnas opiparas, panesque ex Polline compararent, pretio non parcentes. Inde à Græcis πριττάλαι dicti. Nonius à pollicendo, hoc est, mortuis curando, deduci vult. At verior significatio, quod pollinem faciat teste Aic. in *l. maximarum conficiendi pollinis C de excusan. mun. lib.* 10. Ulp. *de instru. act. l. quicunque.* Si libitinarius, inquit, Servum pollinctorem habuerit. *Spieg.*

POLLUCERE, antiquum verbum. Cato Jovidapali culignam vini quantum vis polluceto. Et pollucere patrimonium Plinio Conn. *lib. 5. c. 8. nu. 6.*

POLLUTAM Moyses appellat, quæ secundi viri thoro adhæsit, Conn. *lib. 8. c. 2. nu.* 8.

Πολυώνυμοι quibus plura nomina sunt, ut Romani, qui, ut teste Joach. Camerario, quidam Græcorum putarunt, si paucissima essent nomina, tria omnino habuere. Nam neque C. Marii, neque Q. Sertorii, neque L. Muntii, qui Achaicus, de gente victa cognominatus fuit, tertium nomen memoratur: Vide Nomina propria. *Spieg.*

POLYPOSUS is dicitur qui polypo morbo laborat: cum Ulp. in *l. qui clavum, morbosus est, uti polyposus ff. de æd. edict.* inter morbosos numerat.

POLYPTYCHI, vide Poliptici.

Πολύπους est caruncula, modo alba, modo subrubra, quæ narium ossi inhæret, & modo ad labra pendens, narem implet, modo retro per id foramen, quo spiritus à naribus ad fauces descendit: sic dictus à similitudine marini polypi, cujus carni similis est: vide Cornel. Celsum *lib. 6. c.* 8. *Prat.*

POMANA, Dea apud Ovid. lib. 14. Metamorph. ea perhibetur, quæ omni malorum nucumque generi præest. Gœd. ad *leg.* 205. *de verbor. sign.*

POMARIA. Pomaria extra consuetudinem patrisfam. defuncti culta, *l. 5. §. ult. ff. de heredibus.*

POMARIUM, pro omni horto, in quo fructus arborum quilibet nascuntur, sumitur, Gœdd. *d. loc.*

POMOERIUM locus erat, tam intra, quam extra murum urbis, quem antiqui in condendis urbibus augurato consecrabant, neque in eo ullum fieri ædificium patiebantur: dictum autem est pomœrium, ut auctor est Varro *lib.* 4. de lingua Latina, quasi, post mœrium. Nam quem antiqui mœrum dicebant, nos murum dicimus: unde ita nonnulli apud Virg. legunt, lib. 10.

——*Atque ipsis prælia miscent.*

Aggeribus mœrorum ——

Julius Pollux lib. 9. intra muros solum pomœrium locat, inquiens, ex interprete, ingressis vero omne illud pomœrium dicit intra muros intra mœnia. Interius autem plateæ. Plutarch. etiam in Romulo, quod intra lineam murum definientem relinquitur, pomœrium esse dictum ait, detractis per Syncopem è medio literis, quasi pone murum. Agennius Urbicus in commentariis in Julium Frontinum, in universum pomœrium extra muros, urbes habuisse dicit, aliquas vero

vero intra. Pomœrium autem, inquit, urbis est, quod ante muros spatium est, sub certa mensura dimissum. Sed & aliquib. urbib. & intra muros simili modo est statutum propter custodiam fundamentorum, quod à privatis opere obtineri non oportebit. Hic locus est, qui a publico nullo jure poterit amoveri. Livius & intra & extra urbes pomœrium agnoscit. Gell. autem *lib.* 13. *c.* 14. ex libris augurum, Populi Rom. Pomœrium esse dicit, locum intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros, regionibus certis determinatum, qui faciebat finem urbani auspicii: antiquum autem pomœrium, quod à Romulo institutum fuit, Palatini montis radices terminum habuisse, cui astipulatur Tacitus inquiens, certis spatiis à Romulo interjectos fuisse lapides per ima montis Palatini, &c. scilicet ad significandos pomœrii terminos, quos Varr. cippos vocat, aras etiam quasdam his terminis addens. Terminorum intra muros nulla fit mentio, ea ut opinor, de causa, quod non sit relictum intra muros pomœrium. Quanquam apud eundem Gell. *lib.* 15. *c.* 27. ex verbis Lælii Fœlicis contrarium quis suspicari possit. Sed ea me minime movent, cum pomœrium urbis appellatione, tametsi extra urbem sit, comprehendatur. Equidem libris augurum Varroni & Tacito (ut de Urbico Christiano homine nec adeo antiquo auctore, nihil loquar) magis quam Livio, Plutarcho, & Polluci crediderim. Ideoque arbitror, unum duntaxat apud priscos fuisse pomœrium, idque post muros, i. e. extra muros, eamque ob rem Plutarchum, qui de antiquo pomœrio loquatur, errare. Item Pollucem, qui exterius pomœrium non agnoscat. Postea vero & intra muros relinqui consuevisse. Quod spectat ad pomœrii etymologiam, Varro quasi post murum dictum significare videtur, inquiens, Quod erat post murum pomœrium dictum, ejusq; (terminis) auspicia urbana finiuntur. Cujus loci lacunam Hier. Magius explet voce Terminis, *lib. Misc. c.* 13. Atque eod. autore, Livius pomœrium quasi post mœnium quosdam interpretari scribit (Varronem haud dubie intelligens) quasi post mœnia, id est, post murum pomœrium sit, sed male, ut ipsi videtur. Si quidem cum primum hæc vox exorta inditaque loco est, unum duntaxat, idque extra muros erat in usu pomœrium. Verum nec Varronem primi nominis in etymologiarum indagine authorem, pomœrium quasi postmœrium dictum sensisse arbitratur, sed magis quasi postmœrum. Muri enim antiqua voce Latina, qua Lucret. usus est, mœri dicebantur: ita namque hic inquit lib. 8.

Frigus ut à fluviis, calor à sole, æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter.

Minime vero probanda videtur etymologia, quæ à Pomp. affertur *lib.* 14. in his verbis. Prosmurium pontificale pomœrium, ubi pontifices auspicabantur: dictum autem pomœrium, quasi promurum, id est proximum muro. Hæc ille. Primus autem qui pomœria docuerit, Janus fuit, si Fabio pictori libr. 1. credimus. De pomœrii productione, Tacit. *lib.* 12. Gell. *lib.* 13. *c.* 14. Alia item ad hanc cognitionem spectantia vide apud Martianum. *lib.* 1. *c.* 3. *&* *lib.* 1. *c.* 7. Alex. ab Alex. *lib.* 9. *cap.* 14. Blandum *libr.* 1. Romæ instauratæ à principio. Latissime autem Onuphrium Panvinium in commentario de urbe Romæ: Pomœrium vero proferre nihil aliud est, quam ampliare mœnia urbis, &c. Vide etiam Pap. *de ser. export. l.* 5. *&c.*

POMI appellatione, omnis fructus edendi causa paratus continetur: non ita si ad potum pertineat. Alc. in *l. qui fundum de verb. sign.* Quidam pomi vocabulo, pro malo utuntur. *Spieg.*

POMORUM verbum generale est omnium fructuum, qui ex arbore esui apti proveniunt, sive molles, sive duri sint: pomorumque appellatione nuces & ficus, & uvæ duracinæ & purpureæ, & quæ ejusdem generis sunt, quas non vini causa habemus, quas Græci τρώξιμα appellant, continentur, *leg.* 205. *ff. de verb. sign.* Pallad. *in Epigr.* de Nuce:

Arbuteas frondes vasta nucis occupat umbra,
Pomaque sub duplici cortice tuta refert.

Idem de Ficubus.

Se quoque miratur pingue grandescere succo,
Et solitum gaudent vincere poma modum.

Idem de Mor.

Proceras fagos & poma hirsuta virentis.
Castaneæ.

Hinc Eras. contra Vallam *lib.* 4. *eleg. c.* 28. Vides, inquit, nuces etiam poma dici. Nam & Martial. *epigramm.* 25. in xeniis nuces pineas poma Cybeles vocat, cum inquit:

Poma sumus Cybeles, procul hinc discede viator,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

Macrob. *lib.* 13. *cap.* 19. Nuces dici tradit à quibusdam omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat, quod esui est, Lucenque *lib.* 2. *c.* 6. Cascelli JCti dictum urbanum hoc refert: Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorum munus ederet, obtinuerat, ut Ædiles edicerent, ne quis in harenam nisi pomum misisse vellet. Forte in diebus Cascellus consultus à quodam, an nux pinea pomum esset; respondit: si in Vatinium missurus es, pomum est. Ficum plane tanquam non domum secerni à pomis apud idoneos auctores, idem auctor *libr.* 3. *c.* 20. notat Brisson. Cum pomorum appellatio complectatur omne genus fructus, qui esui sit potissimum destinatus, quæsitum fuit, an is, qui fundum vendiderat ea lege, ut poma fundo liceret excerpere, censeretur uvas vini causa paratas simul etiam excepisse? Et responsum est, nuces, & ficus, & duracinas uvas duntaxat, quas non vini causa haberemus, exceptas videri. Quæ autem ad vinum paratæ essent uvæ, venditas esse. Et dicitur uva duracina à duritie acini, quasi durus acinus, ut traditum est à Plin. *lib.* 4. *nat. hist. c.* 1. Brechæus in *l. qui fundum vendidit, ff. de ver. & verb. sign.* Adde Forcat. in *suo penu. jur. civil. c.* 26.

POMPA, pro apparatu solenni: cujusmodi est, nuptiarum, sacrorum, funerum. Ulp. *in fi. l.* 3. *commodati.* Nam potest commodari id quod consumitur: nisi forte ad pompam, vel ostentationem quis accipiat. *Spieg.*

POMPEIA lex de parricidiis eos, easve, qui quæve parentes, fratres, sorores, patrueles, matrueles, patruos, avunculos, amitas, materteras, consobrinas, virum, uxorem, generum, nurum, socerum, vitricum, privignum privignam occiderunt, pœna legis Cornel. *de sicariis afficit. l. ff. ad l. Pompeji. l.* 1. *ff. de public. judic. §. item lex Pompeja. eod. tit.* Briss.

PONAMUS verbum, pro fingamus, & ut vulgus Barbarorum loquitur, ponamus casum, *l.* 7. *ff. de inoff. testam. l.* 17. *ff. de leg.* 2. *l.* 1. *§. inter ipsum, & l.* 3. *ff. de conjun. cum emancip. liber. l.* 1. *§. sunt qui putent. ff. ne quid in flum. publ.* Briss. in *parerg.*

PONDERARE, i. e. appendere. Aurum ponderare, *l.* 20. *ff. de furt.*

PONDERATIO, *l.* 20. *C. de locat. & conduct.*

PONDO

PONDO dicitur vel as, vel libra, quicquid solidum aut totum est, cum in partes est dividendum, Conn. *lib.* 10. *c.* 6. *n.* 10.

PONDO proprie significat pondus 12. librarum. Reperitur tamen pondus, sive pondo, pro libra. Phocas inquit: Pondo & octo monoptota sunt, & tantum pluraliter efferuntur: ut hæc pondo, nam unum pondo non dicimus, sed in libram efferri potest. Dicimus, duo millia pondo: ibi est genitivus. Millepondo, nominativus est. Bis mille pondo, nominativus non est, quia mille adjectivum est. Tamen non dicimus bina, trina pondo, sed duo tria. Cæterum juxta Alc. sic habet ponderum ratio. Scrupuli octoni sunt duæ sextulæ: quæ etiam Duella dicuntur. Lentis n. duo semina, granum frumenti faciunt gratia 4. siliquam: siliquæ [h. e. cerat a] ex , scrupulum: trib. scrupulis constat drachma, quod est argenti pondus duplex drachma, silicum creat, cujus mentio apud Scævol. in *l. liberto*, *§. filium. de annon. l. Drachma additus scrupulus*, *sextulam facit*: sextula uncias sex habet: drachmæ autem octo uncias faciunt. At unciis 12. constat Romana libra, h. e. drachmis 96. Attica vero libra 77. drachmas habet, sicuti Mina seu Mna 100. Nam Rom. libra major est hac quatuor drachmis, talentum minus Atticum, minas 60. hoc est drachmas 600. continet, talentum majus 83. habet minas, & uncias insuper 4. Hæc ponderum ratio ad multarum ll. cognitionem spectat, ut in *l.* 1. *C. de ratioc. oper. & in Auth. ad hæc*, *C. de usur. in Authen. sed hodie*, *Cod. de episc. & cler.* Sp. Libras an pondo dicamus ex responsis Q. Mutii constat, non referre, scribit *§. fin. de au. leg.* Habe, hoc tamen proprium pondo, ut additum iis, quæ non minus mensuræ quam ponderis significationem habent, ad distinctionem rei valeat: Pondus sc. esse id, de quo agitur, non mensuram: velut, unciam pondo. Trepondo quoque ut Fab. Quintil. tradit Messala existimavit non inepte dici: Quam compositionem libra non admittit. Curt. *lib.* 1. *εἰκασῶν cap.* 24.

PONDUS, infectæ materiæ: Numerus signatæ: Species, factæ dicitur *l.* 6. *ff. de rei vind.* Hot.

PONDUS certum auri vel arg. *l.* 1. §. *ult. & l.* 19. *ff. de aur. arg.*

PONERE in legibus, pro statuere. Cato: Et ita in legibus posuere furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli Positum sit, pro esse statutum. *Bud.*

PONERE idem est, quod erigere & collocare aliquid: ut ponere imagines & ponere labra & crateras: quod ab ædificio aliquantum recedit, & iis quæ plantantur aut feruntur, convenire non potest. Conn. *lib.* 4. *c.* 10. *n.* 15.

PONERE in lucro, Modus loquendi, cum aliquid boni præter spem evenit.

PONERE os in cœlum, est nostri juris commentatoribus, sentire contra communiter receptas opiniones. Quære supr. Opinio communis. *Spieg.*

PONERE, verbum est πολυσήμον. Interdum enim extruere significat, & ita ædificium ponere, *l.* 37. *ff. de rei vindication.* Ponere etiam plantare & defigere significat. Sic ponere arborem *l.* 2. *ff. finium regundorum.* Ponere alias est adscribere, inseerre, adponere, adjicere. Qui talem conditionem posuit, *l.* 27. *ff. de condit. instit.* Interdum ponere significat constituere, conferre. Defunctus in hæredis voluntate posuit conditionem, *leg.* 59. *ff. ad SC. Treb.*

PONERE rationem, est subducere, dispungere, & ad calculos rem vocare. Si legis Falcidiæ rationem ponas, *l.* 83. *ff. ad l. Falcid.*

PONERE interdum est fingere, & quod barbare dicunt, ponere casum, pone, *l.* 12. *§. si quis, ff. de bon. libert.*

PONTIFEX Maximus, quod maximus rerum, quæ ad sacra & religiones pertinent, judex sit, vindexque contumaciæ, privatorum, magistratuumque. Minorum pontificum maximus dicitur, qui primus in id collegium venit: item Minimus, qui Novissimus. Festus. Hotom. Horum autem munus singulatim non inelegantor tractat Alex. *in diebus genial.*

PONTIFEX privatus cujus meminit Pomp. in *l.* 2. §. *omnium tamen harum. ff. de orig. jur.* ideo dictus est, quod non poterant toties convenire omnes pontifices sacris addicti, quoties impetranda erat actio singulis haud dubiæ momentis. Itaque uni delegabant privatum hoc negotium, dandæ aut denegandæ actionis: & is, quia magistratum nullum gerebat, ideo ne quis falleretur in hoc, adjecit, Privatus: teste Old. in Restaur. Spieg. Prat.

PONTIFEX Sacer, Magistratus, ut ait Scævola, à posse & facere dictus: quia, ut Alc. arbitratur, jus illi erat sacrificandi. Facere n. apud veteres sacrificare est. Ex Pomp. liquet quoque gentilitatem, cum dubitationis aliquid in jure eveniret, nullis rectius, quam sacerdotibus humanarum rerum interpretationem credendam existimarunt: ut pote quibus divina committerentur. Lege Cic. in orat. ad pontif. pro domo sua. Pontificem Rom. principatum Ecclesiarum de Jure divino habere, affirmat, in *l.* 4. *C de S. Trin.* Porro observandum, quod cum paulatim Pontifices functione sua ad avaritiam & ambitionem abuterentur, tandem ab illis translata fuit dandæ actionis autoritas ad prætores: sicut constat ex *l.* 2. *C. de juris formul. & impetrat.* Quia non loquuntur ibi Theodosius & Valentinianus de impetratione apud pontifices, quæ dudum abierat, sed de more, qui tum ex prætoris datione adhuc observabatur. *l. si finita. §. eleganter*, *ff. de damn. infect.* Spieg. Adde Forcat. in Necyomant. *dial.* 73. *n.* 7.

PONTIFICIALIS autoritas, *l.* 52. *ff. de petit. hæred.* Pontificiale jussum *l.* 8. *ff. de religios.*

PONTIFICATUS codicillares Lampridius usurpat, Egnatio indicante, pro ascriptitiis & extraordinariis: quasi dignitatis umbra gauderent collegiis adscripti, atque in codicillos relati. Sic & Secretarios, & Consiliarios haud inepte appellaveris Codicillares, qui extra ordinem sunt, nomenque tantum retinet, admininistrationis officii exortes. *Spieg.*

PONTIFICEM, & Augustum appellandos censet Alc. etiamsi ad vitam æternam pontem non faciat & imperii corpus non augeat: quoniam nomen ab eo dicitur, quod fieri deberet, licet non fiat. Tametsi Augustus non ab augendo, sed ab augurio, ut supra dictum est, receperit appellationem. Spieg. Vide Anchor. in *cap.* 1. *de constit. in* 6. Corras. *Miscel. lib.* 3. *cap.* 22. Et huc pertinet, quod Bald. dixit in *l. licet retro. C. de locat.* quod hodie Imperator in Italia tenet gloriam hominis, non nominis, & jacet infatuatum imperium in Italia.

PONTIFICEM unum duntaxat a Numa institutum legimus apud T. Livium: Marcum scil. M. F. cui sacra omnia exscripta, exsignataque attribuit, quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa sacra fierent, atque unde in eos sumptus pecunia erogaretur: cætera quoque omnia publica privataque sacra pontificis scitis subjecit, nec cœlestes modo ceremonias, sed justa quoque funebria placandosque manes, ut idem Pontifex edoceret. Hæc

Hæc Liv. Hunc aut. solum à Numa pontificem creatum Livius testatur, quem Maximum etiam non nominat, quod alii scil. Minores non essent, & initio lib. 2. quum de Rege sacrificulo commemorat non dicit, cum Pontificibus, aut Pontifici Maximo subjectum esse, sed tantum Pontifici, qui tamen Maximus (ut dixi) sacerdotum omnium habebatur: non multo post tamen quatuor sunt creati Pontifices, qui numerus ad M. Valerium, Qu. Apulejum Coss. id est, annos amplius 400. permansit: quo tempore 8. primum lege Ogulnia, Pontifices creati sunt: de quibus cum postea Livius loquitur, alios minores Pontifices appellat, unum Maximum. Cic. etiam in orat. de Harusp. resp. tres minores nominavit. Pontificis vero Maximi tanta potestas in reliquos sacerdotes fuisse dicitur, ut L. Metellus cum honorem adeptus, Posthumium Consulem eundemque Flaminem Martialem ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, urbem ingredi vetuerit: quemadmodum Cic. & Valer. testantur. Idem Pontif. de violatis sacris cum collegio cognoscebat. Liv. narrat L. Cantilium scribam Pontificum, qui cum Vestali virgine stuprum fecerat, à Pont. Max. eo usque virgis in comitio cæsum fuisse, ut inter verbera expiraret. Idem res omnes singulorum annorum mandabat literis, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi: ut Cic. *lib. de orat.* 2. *commemorat.* Creati autem postea plures sunt à Victore Silla, eorumque numerus ampliatus, ut essent 15. *Hot. Prat.*

PONTIFICES (ut Q. Scævola Pontif. Maximus dicebant) à posse & facere. At Pontifices ego à Ponte arbitror: nam ab iis Sublicius est factus primum & restitutus sæpe cum ideo sacra & uls & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. Hæc Varro. De cujus sententia latius differit Corras. *Misc. lib.* 3. *c.* 22. *n.* 8. & *lib.* 1. *c.* 10. *n.* 13. Pons, autem ille Sublicius ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quem Romani adeo sacrum existimarunt, ut si collaberetur, Pontifex non nisi cæsa victima, & perfecto sacrificio eum reficere posset. Porro facere Scævola dixit, pro sacrificare. Apud Varronem Jus turpiter pro Vls legitur. Pontificem in jus vocare, dum sacra facit, non licet, ait Ulp. *l.* 2. *ff. de in jus voc.* Sine decreto Pontificum ossa, quæ ab alia illata sunt, vel corpus domino loci effodere vel eruere non licet, ait idem Ulp. *l.* 8. *ff. de relig.* Hot. Prat.

PONTIFICIUM pro potestate usurpatum in C. Th. Alciat. adnotavit. Hoc verbum in eundem sensum apud Gell. scriptum est *lib.* 1. *c.* 13. Sed & in legib. Burgund. cap. 40. scribitur. Hujus autem actionis pontificium circa manumissiones tantum de libertis suis præcipimus custodiri. Briss. Spieg. Corrasius *Misc. lib.* 1. *c.* 10. *n.* 13.

PONTONES, naves quibus in trajiciendis amnib. loco pontium utimur, Paulus in *l. fi. de servi. rustic. præd.* Diversum, si pontonibus trajiciatur, & infr. Quia via consummari solet, vel usque ad civitatem, vel usque ad viam publicam, vel usque ad flumen, id quo Pontonibus trajiciatur. Spieg. Cæsar scribit, esse genus navigii Gallici, ut annotat etiam Goveanus *var. lect. c.* 36.

POPINA locus est ubi edulia esculentaque parantur hominibus non satis honestis, unde Lucilius, Infamemque inhonestam turpemque odisse popinam. de *leg.* 3. *l. cætera.* Ad tabernas, inquit, vel popinas extenditur. *Nebriss.*

POPINA, id est taberna, in qua obsonia, & carnes coctæ ad delicias venibant, inter inhonesti loci exempla ponitur, *l.* 11. *§. sed si in aliquem ff. de recept. qui arbitr.* Sane Claudium Imperatorem coercitionem popinarum ædilibus ademisse, quod quidam in ædilitate inquilinos prædiorum suorum contra vetitum cocta vendentes mulctasset, Suet. in ejus vita refert.

POPULARE imperium est, cum summa potestas penes populum seu plebem censetur, nihilque nisi eorum scitu & nomine fieri potest. Qualis sæpe fuit Romæ abdicata prorsus omni patrum autoritate. Et eo tempore facta fuerunt Plebiscita. Hæc Politiæ species deterior. Democratia vocatur ab Aristot. *Spieg.*

POPULARES pro civibus & subditis, apud Ulpianum in *leg.* 1. *§. quies quoque. ff. de præfect. urb.* Spieg.

POPULARIUM actionum duo sunt genera: Quædam enim principaliter ad publicum commodum instituuntur. Exemplum est in *l. si quis id tit. de jurisd.* de actione, de albo corrupto, ubi verè & propriè popularis est actio. Si plures simul actionem popularem instituere velint, prætor eligit idoneiorem, *l.* 2. *hoc t.* quod Judicium à veteribus dicebantur. Divinatio hujusmodi est oratio Cicer. in Verr. quæ inscribitur Divinatio. Hinc consequens est, non ideo quoque locupletiorem quenquam dici posse, quod ipsi hæc actio competat. Licet n. aliæ actiones in bonis nostris sint, hæc tamen non est, quia non competit ita, quin alius possit eum antevertere litem contestando, *l. pen. hoc t.* Huc pertinet, *l. si quis pro eo. §. ult. de fidejussor.* Litis tamen contestatione alii excluduntur. *l. si cui.* 1. *de verb. sign.* Ejus. n. qui litem contestatus est, melior erit conditio, & dicitur tum is creditor esse, cui debeatur, nisi aliud cautum sit lege, ut lege Agraria competit popularis actio nomine termini moti ad pœnam, quæ non cedit lucro agentis, sed fisco infertur, ut dicitur in *l. ult. ti. de term. mot.* Hinc consequens est, si quis litem contestatus sit, & ad finem perduxerit litem, reo absoluto non posse adversus eum agi denuò. Obstabit n. exceptio rei judicatæ, *l.* 3. *hoc t. l. cum qui*, *§. in popularib. tit. de jurej.* n si doceatur collusum esse d. l. Secundum genus actionum popularium est, quæ principaliter ad privatam pertinent utilitatem, licet aliquo modo etiam respiciant publicam, cujus generis est actio sepulchri violati, ut vidimus in titulo de sepulch. viol. ubi privatum commodum vindicatur agente reo, cujus interest, *leg.* 3. *leg.* 6. *tit. de sepul. viol.* Huc pertinet etiam actio, quid effusum vel dejectum sit. *leg. si vero*, *tit. de his qui dejec. vel effud.* popularis est ea actio, licet is præferatur, cujus interest, In hoc genere popularium actionum pro regula traditur: Eum, cujus interest præferri cæteris in *l.* 3. *hoc tit.* Alia etiam est differentia, quia in actionibus popularibus, quæ principaliter pertinent ad commodum publicum, procurator ad agendum constitui potest, In aliis autem non potest. *l. licet & l. non cogendum*, *tit. de proc. leg.* 5. *hoc tit.* quia procurator est qui mandato domini aliena negotia administrat, *l.* 1. *de proc.* At actiones populares non magis sunt ejus, qui procuratorem constituit, aut ejus, qui proc. constituit, nisi pertineat actio etiam ad privatum commodum, ut *act. de sepul. violat.* quia ea propria respectu constituentis procuratorem dicitur, aliena vero respectu ipsius procuratoris. Alia differentia est, quia in ea actione populari exercenda, quæ principaliter pertinet

tinet ad jus publicum, habetur delectus personarum, nec quivis ad agendum permittuntur. In cæteris sine delectu omnes admittuntur, *leg.* 4. *& leg.* 6. *hoc titul.* Hoc autem commune est utrisque actionibus, ut neque ultra annum extendantur, neque in heredem dentur, *leg. ult. hoc titul.* Scilicet ex Lecturis Duareni nondum impressis sub *d. tit. de popularibus actionibus.*

POPULARIS, qui ejusdem populi est. Mulier quæ dotem dederat populari meo, *l.* 70. *ff. de verbor. oblig.* Nonius, Populares, ait, dicti, de uno populo amici. Populares, etiam de populi multitudine dicti, *Briss.*

POPULARES actiones, popularia judicia, popularia interdicta, dicebantur, quæ cuivis ex populo patebant *tit. de popularibus actionibus l.* 7. *ff. de jurisd. omnium judic. leg.* 7. *ff. de dolo malo, l.* 42. *ff. de procurator. leg.* 5. *§. hac autem actio, ff. de his qui dejec. l.* 30. *§. in popularibus, ff de jurejur. l.* 25. *in fin. ff. ad SC. Silan. leg.* 32 *ff. ad l. Falc. l.* 2. *§. hoc interdictum, ff. ne quid in loco publico, cum leg.* 1. *§. hoc interdictum ff. ne quid in flum. publ.* Zonaras tomo 2 πῶς δ' ἄλλοι δήμῳ ἐκινγενηθῇ τὸ δήμιον φωτολὲς ατόμασιν ἔθιν ἐν τοῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς ποπυλάρια κέκληται δημοτικὴ ἀγωγή. Qui locus cum ab interprete perperam ut conversus, ita Latine redderetur. Unde & in libris legum popularia vocatur, quæ cuilibet de populo datur actio, *Briss.*

POPULARI verbum crebro apud Livium παθητικῶς ponitur: ut testatur Briss. in *pareig.*

POPULARIA & publica judicia eadem esse imperator sensisse videtur in titulo de *publ. Judic.* Cæterum ea diversa esse putat Govean. *l. lect var. cap.* 27. publica accipiens, quæ populi sint, & earum rerum, de quibus publicè erant institutæ quæstiones, cognitio ad populum pertinebat: quemadmodum scribit Cicero in prætura urbana: Popularia autem ea, ad quæ quivis de populo accedere poterat. Publicæ namque utilitatis causa quivis de populo ad persecutionem popularium admittebatur. Cum tamen plures agere volebant, magis idonea actio dabatur, quod judicii genus Divinatio appellabatur. Govean. d. loco & libro secundo *de jurisdict.* ad *leg si quis id* &c.

POPULARIA sacra, ut Labeo ait, sunt, quæ omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt: ut Fornicalia, Palilia, author *Festus.*

POPULITARI, populari, diripi. Papirius *l.* 21. *in fin. ff. de appellationib.* Tamen quum fructus popularentur ab adversario, æquum sibi videri fructus apud sequestres deponi. Sic apud Symmachum, Petitore condemnato, huic fructuum sequestrationi locus esse non potest, nisi populitentur ab adversario. *Hot. Prat.*

POPULUM Cicero in libr. de Republica, teste Augustino *libro* 19. *de civitate Dei, cap.* 21. definiebat cœtum multitudinis juris consensu & utilitatis communione sociatum. Nomen autem habere censetur populus à multitudine ac frequentia sua: non enim ut cœtus aliquis, populus dici possit, imperium, dignitas vel excellentia nominis, sed communio rerum fortunarumque effecit. Itaque populi appellatione aliter atque plebis, Romæ omnes ordines continebantur, *§. plebiscitum Instit. de jure natural.* Plerique populum, plebemve decem viris confici, existimaverunt: quod nusquam probatur, & ratione caret, cum majorem numerum populi appellatio requirat, ut ait Alciat. Vide Bartolum in *leg. prætor. ff. vi bonorum raptorum & in l. pen. quod cujusque univer. no.* Goedd. ad *leg.* 15. *num.* 7. *ff. de verb. sign.*

POPULUS plebem & patritios, id est cujuscunque ordinis & conditionis cives complectitur. Quanquam initio constitutæ Reipublicæ quo majorem haberet Senatus venerationem & authoritatem, sese à populo, nominis appellatione segregabat. Unde illud, Senatus populusque Romanus. Sed cum ea ratione nollet Senatus plebiscitis alligari, quasi à qua discretus esset, & ordine & dignitate: Id non tulit plebs, voluitque ut quod plebs jussisset, populum teneret: quæ populi appellatio continebat patritios. Cæterum antiqua illa inscriptio permansit semper, ut exteris nationibus argumento esset, populi potestatem in authoritate Senatus consistere. Omnes igitur cives Romani continentur populi nomine, cujus tanquam partes sunt plebs & patritii, aut ut vult Cajus, Senatores. Sic enim potius exponendum arbitror, quam quomodo Justinianus qui plebem à populo differre dicit, ut speciem à genere; Sed populariter locutus est Justinianus: voluit quidem certe plebem à populo differre, ut id quod continetur ab eo, quod ipsum continet: In quo nonnulla est generis & speciei similitudo. Quia vero populi nomen nihil habet per se dignitatis, sed generale est etiam vilissimosque quoque comprehendens, fit quandoque, ut populus pro plebe appelletur. Ut apud Martial.

Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus,
Et libant Latiæ tertia dona tribus.

Populum pro plebe posuit, sed pro ea, quæ urbis esset, non etiam ut cives Romani omnes, qui essent in rusticis & Latinis tribubus per Latium dispersi, comprehendantur. Dicit enim non solum eos, qui Romæ sunt, cujuscunque ordinis cives, sed & eos omnes, qui sunt in municipiis & coloniis Italiæ, thura dare. Et Suet. scribit, Julium Cæsarem testamento suo legasse populo Romano quadringenties, tribubus tricies quingenties M. S. Tribus nomine designat omnes, qui in tribubus rusticis & Latinis erant. Nec iis assentior, qui populum pro equitibus, & Senatu positum arbitrabantur à Cicerone in *orat. pro Murana,* cum precatur à diis immortalibus, ut consulatus Murænæ populo plebique Romanæ bene eveniret: hoc enim perinde accipiendum est, ac si dixisset, ut populo quidem omni, sed potissimum plebi feliciter eveniret: cujus intererat maxime, quod Muræna plebejus esset. Sulpitius autem contra quem habebatur Oratio, patritius, qui generis ignobilitatem Murænæ objiciebat. Conn. *lib.... cap.* 131. *num.* 5. *&* 6.

POPULUS incensus qui sine ulla descriptione civium liber est à contributione extraordinaria.

POPULUS liber dicitur is, qui nullius alterius populi potestati subjectus est, sive is fœderatus est, sive non fœderatus est, item sive æquo fœdere in amicitiam obvenit, sive fœdere comprehensus est, ut is populus alterius populi majestatem communiter conservet, *l. non dubito, ff. eod.*

POPULUS princeps terrarum, Rom. dicebantur.

POPULUS tributus apud Horat. *lib.* 2. *Sat.* 1. est plebs infirma, & ut M. Tullius nominat, urbana. Erant enim tribus urbanæ omnium infirmæ & longe minus honestæ quam rusticæ. Itaque in eas conjecti fuerunt à Gracchorum patre libertini, ut scribit M. Tull. *lib.* 1. *de orator. ad Q. Fratrem.* Quem autem hic Flaccus tributum populum *in epist.* 7. *libr.* 1. tunicarum popellum vocat. Alii tamen loco supra citato tributim legunt, quæ scriptura ferri potest, *Prat.*

PORCÆ in *l.* 24. *ff de aq. & aq. plu.* sulci sunt aquarii quos alias traditur Græcus ἔλικας appellari, *leg.* 1. *§. item Sabinus, ff. de aq. & aq. plu.*

Ideoq;

Ideoque & porcas Festus lib. 14. definit raros sulcos esse, qui dicuntur derivandæ aquæ gratia, ab eo quod porceant, id est, perhibeant aquam frumentis nocere. Quo fere modo idem auctor Elices definit *lib.* 5. At Varro, idem Festus admonet, Porcam aliter accipit. Inter duos enim sulcos elatam terram, quod ea seges frumentum porrigit. Porcam appellatam Varro *lib.* 1. *de re rust. cap.* 29. tradit. Idemque *lib.* 4. *de ling. Latin.* confirmat his verbis. Ab eo quod aratri vomer sustollit sulcus, quod ea terra jacta, id est, projecta porca. Quem & idem Festus *lib.* 9. secutus, Imporcitor ait est, qui porcas in agro facit, in arando. Porca autem est inter duos sulcos terra eminens. Eodemque modo Isid. *libro* 15. Etymol. *capit.* 9. Porcam, quæ in arando extat, quod verò defossum est, liram dici tradit. In Lexico etiam cujus jam sæpius mentionem feci, Porca definitur τὸ μεταξὺ τῶν αὐλάκων ὕψος. Nonius plane aliud de hujus verbi significatione sentiens, Porcas interpretatur signa sulcorum, quæ ultra se jacti semina prohibent à porcendo, id est, prohibendo dicta. *Briss.*

Porca præcidanea: Ait Nonius Varronem de vita pop. Rom. lib. 3. sic scripsisse: Quod humatus non sit hæredi Porca præcidanea suscipienda Telluri & Cereri, aliter familia pura non est. Hanc porcam Gel. Fest. & Varro præcidaneam vocant, dissentiente Victorino qui eam appellari præcidariam vult, non præcidaneam, de Etymologia differens. Fuisse quoque porcam aliam, quæ in re, & præsente mortuo immolabatur, testis est idem Victorinus, eamque præsentaneam appellat: De qua porca dubium non est, quin senserit Festus cùm sic scriberet: Præsentanea Porca dicitur, &c. Ita enim ex eodem Victorini *de Orthographia* libro restituendus est hic Festi locus Præsentanea porca dicitur, ut ait Veranius, quæ Familiæ purgandæ causa Cereri immolatur. Nec dubito quin ea restitutio verissima sit, & ad hujus regulæ veram sententiam accommodatissima, &c. Ræv. *l. omnis hereditas ff. de reg. jur.*

Porcinarii urbis Romæ pro suariis in *l.* 1. *C. de suar. & susceptoribus libr.* 10. quos suillæ carnis tenet functio, ut Symmachus ait *libr.* 1. *Epistol.* 13. Solebat autem porcina caro popul. Rom. ex Aureliano instituto dividi, quemadmodum Vopiscus in Claudio indicat his verbis. Nam & porcinam carnem populo Romano distribuit, quæ hodieque dividitur. Erat & Romæ tribunus fori suarii, ut ex Notitia Imperii Rom. constat. *Briss. Prat.*

Pornæ a Justiniano, *titul. de Consulibus in Nov.* §. ac primus quidem, juxta interpretationem Haloandri, sunt ludi scenici sic dicti à productione meretricum in scenam, & commemorantur inter Spectacula, quasi Floralia. Quæ per meretrices & perditissimorum hominum genera celebrabantur. Certe vel hic locus indicat turpissima illa spectacula tarde sublata. *Prat.*

Porrectum. Varro interpretatur directum. Apud Cajum *ff. de serv. rust. pred.* est extensum, Viæ latitudo ex leg. 12. Tab. in porrectum octo pedes habeat: in anfractum, id est, ubi flexum est, sedecim, *C. de sacrosf. eccl. Auth. hoc jus porrectum.* Spieg. Vide Anfractus.

Porrigere obscœnum est verbum, & proprium mulierum, ut arrigere virorum, quo utitur Constan. *l. cum vir. C. de adult.*

Porrigere manus, pro auxilio esse, vulgarissimum est, sed elegans, ut ait Eras. citans locum Ulp. è *leg.* à *divo Pio*, §. *sed si emptor, ff. de re jud.* Spieg.

Porrigere alias est extendere. *Briss.*

Porrigi, id est, produci, extendi, scientiam ad cætera fideicommissa porrigi non placuit, *leg.* 23. §. *etiam, ff. de fideicomm. libert.*

Porrina, genus oleris porracei, vel idem quod porrus, extat vox apud Scævolam in *l. defuncta*, §. *Sempronio, ff. de usufr.* Spieg.

Porro significat plane aut proinde. Cujac. ad *l.* 26. §. *actionem denegari, ff. de verb. oblig.*

Porro, id est, post, deinde, ulterius. *Briss.*

Portæ sanctis locis adnumerantur, *l.* 2. *ff. ne quid in loco sacro.*

Portari ea dici censuit Cajus, quæ quis jumento secum ducit, Valla ait, id etiam significare, quod quis corpore suo bajulat. Alc. Jurisconsultum arbitratur origine verbi adjutari, siquidem πορθμεύειν Græcè trajicere est: unde Portus, in quem naves deportantur: sic & exercitum navibus deportari, Livius plerumque dixit. Quapropter etiam si quis jumento ducat, hac similitudine portare dicitur: quod si ipse ferat, non propriè, sed μεταφορικῶς putaverit portare dici. *Spieg.*

Portaria dicuntur vectigalia seu mercedes quæ dantur portitoribus, *l.* 3. *C. de vectig. & commun.* Jo. Bello. Etym.

Portenta à Portendo, hoc est, præostendo dicuntur, cum præter morem incidentia ostendant aliquid futurum esse. *Ulpian.* eleganter duo genera ostentorum explicat in *l. ostentum ff. de verb. sign.* ubi Andr. Alcia. O. detd. Vide Brechæum in *d. l. ostentum. ff. eod.*

Portentosum est prodigiosum, & quod à communi usu & natura abhorret. *Briss.*

Porticatio pro porticu *l. funeris* 36 §. 1. *ff. de relig.* quidam exponunt pro septis, quæ circa sepulchrum fiebant. Itaque, inquit Macer, si amplum quid ædificari testator jusserit (veluti in circuitu porticationes) eos sumptus funeris causa non esse. *Prat.*

Porticus in privatis ædibus opacus & excelsus locus, in longum protensus, cum ad æstus vitandos, umbrasque captandas, tum ad spatia facienda, & ambulationis gratia. Hujusmodi porticus ædibus interpositas indicat, *leg.* 47 *ff. de dam. infect.* Briss.

Porticus ambulatoria, apud Ulpia. in *l. fi. uti,* §. 1. *ff. si servit. vind.* Spieg.

Porticus non venit ædium nomine, *l. cætera*, §. *hoc Senatus*, 2 *de legat.* 1. An porticus sit, ut domus, tutum refugium differit Bart. in *l. meminisse, ff. de offi. procons.* Spieg.

Porticus apud Ciceronem *libr.* 2. *Tuscul.* sumitur pro tabernaculo seu tentorio. Namque Æsculapii liberorum, inquit, saucii opplent porticus. *Prat.*

Portio cujuslibet rei pars est, sive corporis, sive juris, Alc. in *comment. ad tit. de verb. sign* Sp.

Portionis nomen non semper dimidium significat, inquit Ulpian. de verb. sign. sed prout est adjectum. Potest enim jubere aliquis & maximam partem, & vigesimam & tertiam, & prout libuerit, sed si non fuerit adjecta portio, dimidia pars debetur, Maff. adde Brechæum in *l. nomen filiarum* §. *portionis, ff. de verb. sign.*

Portiuncula, vide apud Ulp. in *l. cæterum in prin. ff. de usu & habit.*

Portorium vectigal est, non tantum quod in portu, sed & quod in transitu pontis pro exportandis mercibus solvitur, leg. 203. ubi vide Goeddæum, *ff. de ver. sig. l.* 3. *Cod. de vectig. l.* 60. §. 5. *ff. locat.* Unde publicani, qui hoc vectigal redemerant, Portitores dicuntur. Portorium rerum venalium dixit Cic. in Pison. *Hot. & Briss.*

Portus

PORTUS, inquit Ulp. in *l.* 59. *ff. de verb. sign.* appellatus est conclusus locus, (qui undique muris, parietibus, sepibus, aliisve munimentis clausus est ex claustro vel sera, observatus, atque obseptus, ut non facile quivis ingredi possit, sed tuta sint, quæ ibi seponuntur (quo importantur merces & exportantur) hoc est ab importando & exportando dictus (eaque nihilominus statio est conclusa & communicata) hoc est quælibet statio navium, nihilominus portus vocatur cum conclusa ac munita sit ad tuendum recipiendumque naves) inde Angiportum dictum (inquit) est. Portus itaque à portando dictus est, & quidem propria significatione notat insulam, hoc est, ædificium legitimo spatio (quod ambitum Festus Pompejus vocat) à cæteris domibus mercium importandarum exportandarumque causa sejunctum, *leg.* 3. *§. effractura*, *ff. de offic. praefect. virgil. l. Impera ores* 14. *ff. de servit. urban. prædio. l. si insulam, ubi interp, ff. de verbor. oblig. l. insulam,* 6. *ff. de praescript. verb. prædiis, ff. de legat.* 3. *leg.* 1. *perinde et si, ff. de vi & vi armat.* Cujac. *obser.* 4. *lib.* 1. ut ab incendiis securior, & munita atque conclusa à furum injuria tutior esset. Hinc portus per Synecdochen in *leg.* 12. *tabul.* pro qualibet domo, authore Festo dicebantur, maxime cum initio urbis Rom. non adeo aucta Repub. plures domos instar insularum seu portuum ædificatas habuerint, ut de ædibus Publicolæ ex *lib.* 2. *Livii* & illo *legis* 12. *tabul.* Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus, ob portum obvagulatum ita, apparet. Non ergo propria significatione portus domum designabat quamlibet : sed insulam, hoc est, domum mercium reponendarum causa ita extructam, ut ab incendiis, fumis, incursionibus tutior securiorque esset, sejuncta ac munita a cæteris contiguis ædificiis, *dict. leg.* 3. *§. effractura, de offic. præfect.* Virgil. Ejusmodi videri possunt ædificia illa à cæteris plerumque separata, quæ vulgo nostri vocant *backheuser*. Quia vero stationes etiam munitas atque conclusas esse oportet, ut in iis naves mercesque illatæ efferendæ ibi tutæ à ventis, à procellis munitæ, à piratis conclusæ stent, ac persistant, perinde ac si in portu quodam, hoc est, insula seu loco munito conclusæ ab incendii periculo, furorumque insidiis vindicarentur. Itaque per hanc similitudinem ceu per metaphoram, hæ stationes quoque portus appellantur : Notandum igitur portum non ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ, hoc est à freto & sinu maris trajectu facillimo ad alienas nationes (ut Brechæus ad *l. portus*, 59. *numer.* 2. *de verbor. sign.* voluit) sed à portando & bajulando nomen accepisse : cum μεταφορικῶς portus pro statione navium in mari accipiatur, non proprie per hunc text. Fest. Pompo. Deinde latior ejus est & significatio, quam ut ad stationes quæ in freto seu mari sunt, referatur. Sed nec scripturæ ratio congruit cum πορθμὸς per aspirationem & M. portus sine utroque & scribatur & pronuntietur. Denique portus etiam Bajas veteres vocasse author est Isidorus *orig. lib.* 4. *cap.* 8. *in fin.* à deportandis bajulandisque mercibus. Gœdd. *ad dict. leg. portus*, 56. *num.* 1. & *seqq. ff. de verb. sign.*

PORTUS etiam Bajas veteres vocasse, autor est Isidorus orig *lib.* 14. *cap.* 8. *in fin.*

PORTUUM quidam naturales sunt, cujusmodi tres fuisse apud Athenas testatur Thucydides : alii manu & arte facti Cothonos appellati : & Cothona in neutro genere à Servio in Virgil. librum secundum *Æneid.* Quæ autem sit portuum construendorum ratio. Vide apud Vitruv. *lib.* 5. *de Archit.* Brech. loco sup. citato.

POSCAM quamplurimi Grammatici loram esse suspicantur, Brodæus semper apud Plinium oxycratum. Qui Zythum apud eum esse existimant, nugantur : ipse enim poscæ & Zythi, ut diversarum potionum, mentionem infert Brodæus *lib. Miscell.* 4. *c.* 11.

POSCIMUS imperiose, Postulamus jure, Petimus precario, Rogamus per amicitiam, Obsecramus per sacra, Flagitamus multo verborum strepitu. Prat.

POSITIO, fundum, sors. Ulp. *l.* 3. *ff. de annu. leg.* Hoc sequemur ut pro positione patrimonii sive vexatione & incommodo hæredis fiat, id est, pro viribus, pro facultatibus. Idem *l.* 2. *§.* 1. *ff. de pecul.* Si vero eandem positionem peculii reliquit, debere eum deducere. *Hot.*

POSITIO a ponendo, quæ Græcis dicitur thesis, est alicujus particularis rei ad causam pertinens assertio, authore Bart. *in l.* 2. *§. quod observari Cod. de jurejur. propter calum. dand.* Ubi præterea recte dicit, hujus vocabuli usum, adeoque rem ipsam, consuetudine magis, quam scripto jure receptam esse in judiciis, vide *c.* 1. *de confession in* 6. & *ibi gl.* Prat.

POSITIO est brevis verborum formula, mentem proponentis continens, ad veritatem eliciendam concepta. Vicentius dixit : Positio est assertio alicujus dicti, vel facti, ut ad ipsum respondeamus : istas descriptiones ponit *gl. in cap.* 1. *de confess. in* 6. Fiunt autem positiones à parte, ut per confessionem adversarii, relevetur ponens ab onere probandi : & possunt fieri sive ante sive post litem contestatam, *gl. in d. c. de confess.* Et sunt in scriptis offerendi judici, ut videat, an sint impertinentes. Est autem positionis effectus, ut is qui ponit, quod ponit, confiteri dicatur, Jo. Bello, Etym.

POSITIONALIS libellus. Quære sup. Libellus positionalis. Spieg.

POSITIONES impertinentes. Lege, Impertinentes positiones *Spieg.*

POSITIONES, situs regiones. Ulp. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de just. & jur.* Hujus studii duæ sunt positiones: quasi diceret partes, sive regiones, hoc est, Hoc studium, sive hæc disciplina posita est duabus in rebus, nempe in ediscendo jure publico & privato, minus enim plane & explicare hoc dictum est : neque vero de jure loquitur *Ulp.* sed de studio ac disciplina. *Hot.*

POSITUM habeat, exponit Ulp. dicens Accipere debemus positum habeat, sive in habitationibus, vel cœnaculis, sive etiam in horreis, vel cujus alterius ædificii. Positum habere etiam is recte videtur, qui ipse quidem non posuit, verum ab alio positum patitur. *l. si vero plures §. prætor ait. ff. de his qui dejecer.* Spieg.

POSSE id demum quisque videatur, quod jure, quod honeste, quod salva dignitate potest *l. nemo potest*, 55 *ff de leg.* 1. *l. filius* 15. *ff. de cond. instit.* Wesenb. c. in *§.* 1. *versic & libertas verb. vi aut jure, Instit. de jur. person.* & ibidem gl. Mynf. *numer.* 3. & 4. Schneid. *n.* 3. Gœdd. ad *l.* 125. *de verb. sign.*

POSSE verbum significat simplicem potentiam, nulli necessitati subjectam, idque ex sermonis proprietate, à qua tamen ex conjectura mentis quandoque receditur : exempla ponit Alcia. in *l. nepos Proculo suo. de verb. sign.* Igitur & necessitatis nota interdum est, ut *l. fare. de offic. præsid. l. non potest de jud.* neque ideo ponitur pro debet. *l. si mandavero, §. fi. ff. mandat.* An autem

autem trahatur ad futurum: vide Bart. in *l. qui Romæ, §. duo fratres, ff. de verb. sign.*

POSSESSIONIS verbum, dubium est. Est enim & κατοχὴ (quam aliqui detentionem vocant) & νομὴ quam proprie possessionem vocamus. Porro κατοχὴ ἀπὸ τοῦ κατέχειν, quod meri est facti dicitur, Νεμὴ ἀπὸ τοῦ νεμεῖσθαι, quod nonnihil ex jure trahere videtur. Nam νέμεσθαι, pasci significat, quod velut domini, aut eo non invito est: cum κατέχειν proprie ad violentiam accedat. Ita, in detentione, crimen aut onus: In possessione, usus, ut aiebat Fronto, & causa est, Curt. *lib. 1. εἰκαστῶν cap. 11. &c.* Possessio & proprietas mutuo sese nexu complectuntur, alterumque alterius causam sequitur, ita ut destinatione animi ejus qui alterum habet, non separentur. Nam qui rem possidet, ejus est aut vult esse dominus: Nec aliud est possessio quam usus rei competens rationi veri aut separati dominii. Usuarius enim & fructuarius, re utitur, non tanquam propria, sed tanquam aliena: nec possidet fundum, sed in cujus est proprietas, & cujus nomine rem detinet. At possessio non alia de causa possidet, quam quia dominus est. Ut dominus rem suam possidet jure dominii quod habet: Bonæ fidei possessor ejus quod se habere credit: malæ fidei ejus quod fingit, & præ se fert habere habiturumque longissima præscriptione sperat. Quanquam hæc malæ fidei possessoris præscriptio ignota erat jure civili antiquo Rom. utcunque tamen certum est, neminem esse possessorem, qui non idem dominus sit aut verè aut sané voluntate. Et quicunque alia voluntate possidet, non sibi, sed illi quem scit esse dominum, possidet. Ut in colono, usufructuario, aut creditore qui pignore utitur, perspicuum sit, Conn. *lib. 3. c. 9. n. 1.*

POSSESSIO unde dicta sit, vide paulo post, Possidere verbum.

POSSESSIO est jus utendi re corporea pro domino: id est, pro imperio ac potestate domini: sic enim veteres loquebantur, nam si soli ei sedes licet in prædio constituere, qui dominus est, aut certe pro domino se gerit, possessionem in alium cadere dici non potest. Jus in definitione dixi, quia (ut verbi notatio demonstrat) possidere non est omnino ac simpliciter sedere, sed sedendi vim ac potestatem habere. Itaque per alios, ut colonos, servos, commodatarios, depositarios, possidere recte dicimur. *leg. 3. §. 7. & leg. 6. §. ultim. ff. de adquir. vel amit. possess.* & aliis locis innumeris. Pro domino autem ob eam causam adjeci, ut eas rerum detentiones exciperem, quæ pro domini potestate non habentur: veluti cum tutor pupilli res possidet. Livius lib. 24. Cum clausis Andronodorus insulæ portis hæreditatem regni creverit: quæque procurator tenuerat, pro domino possiderit. Cum creditor rei servandæ causa mittitur in possessionem. Is enim possidere non dicitur, sed custodire *leg. 3. in fin. eod. titul.* Item qui rogavit ut precario in fundo moretur, non possidet, sed possessio apud eum qui concessit, remanet, ait Ulp. *leg. 9. §. 1. ff. de precar.* nam & fructuarius, inquit, & colonus & inquilinus sunt in prædio, & tamen non possident. Et Alex. *leg. 1. C. commun. de usucap.* Qui ex conducto possidet: quamvis corporaliter teneat non tamen sibi sed domino rei creditur possidere. Item *leg. 2. C. de præscript. 30. annorum.* Eos possessores non convenit appellari, qui ita tenet, ut ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Holo. Harmeno, *lib. 2. Epitom. jur. titul. 1.* νομὴ inquit, ἐστὶ ψυχὴ τοῦ διακατέχοντος κατοχὴ hoc est possessio est detentio quæ animo dominantis sit. Est enim possessio ipsa dominii præambula, ex qua dominium originem sumpsit. Itaque possessio proprietas est & usus, sive actus possidendi agri aut ædificii, non ipse fundus aut ager. Aliquando tamen possessio generali nomine sumitur, pro ipsis bonis immobilibus, ut sunt tabernæ, hospitia, horrea, & hujusmodi. Atque possessio non solum pro proprietate ipsa, deque pro ipso prædio sumitur apud Jureconsultos & in constitutionibus, sed etiam apud alios autores. Cic. in Paradox. Etenim, ait, isti callidi æstimatores prata & agros magni æstimant, quo ei generi possessionum nemo nocere potest, Connan. *lib. 3. c. 8. num. 2.*

POSSESSIO & ager differunt. Possessio est usus (hoc est, dominium possessionis, cujusmodi possessores fundorum patrimonialium, fiscalium, municipum, emphyteuticariorum, habent) ager proprietas loci est, hoc est dominium proprietatis ejus loci designat. Gœdd. ad *l. 115. n. 4. de verb. sign.*

POSSESSIO inquit Paulus in *l. 1. in pr. ff. de acquir. poss.* appellata est à sedibus: & ut Labeo ait, quasi pedum positio; quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt, hoc est, detentionem. Et hoc respexit idem Paulus in *l. possideri autem. §. genera possessionum, eodem tit.* cum ait: Et in summa, magis unum genus est possidendi, species autem infinitæ sunt, puta insistere rei, sicut pedibus ad hoc utimur ut nos in aliquo loco ponamus. Quare & nostrate lingua, teste Old. recte dicimus possessionem *ein Besitzung*, à sedendo. Et eum significamus aliquem sufficientia rerum dominia habere, *Er ist genugsam gesessen.* Alc. *dispunct. lib. 1. c. 1.* Possessio, inquit Bart. est jus insistendi rei non prohibitæ possideri. Putat tamen idem in *l. 1. de appel.* ab effectu non probe definiri: cum Placentini definitionem mihi improbat. Id quam considerare fiat, Appellus aliorum relinquit judicio. Aliis est possessio usus res à proprietate vel jure separatus. Hinc usucapio, id est acquisitio, quæ per usum, hoc est, possessionem fit. Vide Alciatum interpretantem *dict. l. quest.* & Olden. cui non est, in dilucidius quæque involuta tradendo, secundus, in princ. Class. actio. 2. Spieg. Adde Forcat. in *Necyom. dialog. 37. n. 2.*

POSSESSIO, ut definit Gallus Ælius, est usus possidendi, agri aut ædificii: non ipse fundus aut ager: non enim possessio è rebus quæ tangi possunt, sed qui dicit possideri res, is vere potest dicere: itaque in legitimis actionibus nemo ex iis qui litigant, possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit, ut prætor his verbis utatur, Uti nunc possidetis eum fundum, quasi dicat, a. (id est quo de agitur) quod nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis, ita possideatis: adversus ea vim fieri veto. Hæc Festus, quem locum ita correctum sic interpretor, ut actio nulla sit his concepta verbis, Hanc possessionem meam aio esse. *Hot.*

POSSESSIO & quasi possessio differunt: nam illa tum dicitur quum aliqua res corporalis naturaliter tenetur: hæc vero quum incorporalibus rebus utimur, quæ naturaliter teneri non possunt, ut servitutibus. *Hot.* Quandoque tamen possessio quasi possessionem significat, *c. 2. de in integ. rest.* Prat.

POSSESSIO interdum non solum apud Juriscoss. & in Constitutionibus pro proprietate ipsa, seu prædio capitur, sed etiam apud alios autores. Unde possessiones urbanæ & rusticæ Ciceroni in Philippicis. *Spieg.*

POSSES-

Possessio bonæ fidei. Paulus inquit, infinitas esse possessionis causas & species, sed unum genus possidendi; vel etiam posse dividi possessionis genus in duas species, in bonæ fidei aut non bonæ fidei possessionem. Itaque unum sit genus possessionis, cum rem, tenemus nostro nomine quam nemo alius possidet, ne animo quidem: Species autem si causam ejus spectes plurimæ, ut pro donato, pro empto, pro hærede, pro legato, pro suo, sin fidem ejus qui possidet, & ipsius causæ justitiam, duæ tantum erunt species. Una bonæ fidei, altera malæ fidei. Quæ tamen fides genus possessionis non mutat, sed genera eadem est utriusque possessio quia possessio facti est, & in ea nihil aut quam minimum juris requiritur. Nam quod Ulp. dixit: Interdictum de vi competere tam iis qui naturaliter, quam qui civiliter possident, nihil aliud voluit dicere, quam justum & injustum possessorem illo interdicto uti posse: ut Jul. de precario. Duo insolitum precario habere non magis possunt, quam duo insolitum vi possidere, ut clam: Nam neque justæ neque injustæ possessiones duæ concurrere possunt, Connan. *lib.* 3. *c.* 10. *numer.* 5. & vide paulò post possessores duo.

Possessio bonorum, vel bonorum possessio, neque enim rixandum est de ordine verborum, quem Doctores inani curiositate hactenus observant, putantes aliud esse bonorum possessionem, & possessionem bonorum; definitur ab Ulp. in *l.* 3. *§. bonorum igitur possessionem, ff. de bono poss.* Old.

Possessionem certam continuamque Jureconsultus in *l. servitutes, ff. de serv.* appellat certum continuumque usum: Neque enim aliud quidquam est possessio quam usus, *l. quæstio, ff. de verbor. signif.* in incorporalibus præsertim, ut in servitutibus & in aliis juribus, quorum usum pro possessione accipiunt Jurisconsult. *l. quoties, ff. de ser.* Sane possessio certa continuaque dicitur non interrupta, non aliquo tempore interpolata, id quod perspicuum facit Jureconf. dum confirmans servitutes rusticorum prædiorum non habere certam continuamque possessionem, ait, nemo enim tam perpetuo, tamque continenter ire potest, ut nullo momento possessio ejus interpellari videatur. Corras. *de serv. in Rub.*

Possessio continua dicitur, non solum quæ penes unum atq; eundem semper est, verum etiam quæ ab uno ad alium legitime translata fuerit. Etenim tempora possessionis, quibus autores bona fide possederunt, merito debent prodesse & reputari ad complendam usucapionem iis qui in locum eorum succedunt, sive ex contractus, sive ex ultima voluntate. Puta hæredibus accedit possessio testatoris, & emptor utitur tempore venditoris, nec solum immediati, sed etiam ulterioris. Nisi forte medius aliquis ex auctoribus non possedisset, quia tunc non posset per rerum naturam censeri conjuncta seu continua possessio. Scævola in *l. de accessionibus in pr.* Venulejus in *l. in usucap.* 1. *ff. de diverf. temp. præscript.* Old.

Possessio defuncti quasi injuncta descendit ad hæredem, & plerumque nondum hæreditate adita completur. Paul. *l. cum miles ex quib. caus. major.* Spieg. De quo latius Corras. *Miscell. lib.* 6. *c.* 12. *per totum, &c. seq.*

Possessio fiduciaria dicitur, quæ sub manu regia possidetur, quasi fide data accepta sit à fiducia dicta. Bud. in *l. posterior, de orig. jur.* Corras. *Misc. lib.* 6. *c.* 9. *n.* 5.

Possessio justa illa censetur quæ suam vim ac potestatem habet, possitque suppeditare conditionem usucapiendi, scilicet per legitimum titulum, bonamque fidem, denique & rem quæ usucapionem admittat, *Spieg.*

Possessio momentanea, vide supra momentaria possessio.

Possessio duplex est, una quæ jure consistit, altera quæ corpore, *l. nemo, C. de adquirend. possess.* August. *in serm. de vita clericorum:* Quòd videtur, inquit, possidere, sicut juris periti loquuntur, jure non corpore. Hæc naturalis sive corporalis dicitur, illa civilis; nulla est tertia, quæ dicatur naturalis & civilis. Et hanc vero & illam ad *d. l. nemo*, sic Basilica definiunt. Νομὴ ἐςὶ φυσικῶς, ἡ τοῦ πράγματος κατοχὴ, κατὰ δὲ τοὺς νόμους νομὴ, ἐςὶ ψυχῇ δεσπόζοντος κατοχή. Animo domini, inquiunt, quod opinione domini, *l. si servus, ff. de nox. act. cogitatione domini. l. fenu. Cod. de furt.* & recte adjiciunt κατοχὴ id est detentio: nam & possessio civilis plurimum facti habet. Utraque igitur corpore constat, & utraque animo sibi habendi, non utraque animo domini: utraque etiam in animo retinetur, id est, etiamsi possessor nec suo nec alieno corpore rei insideat, quod alius subsederit, sibique rem tenere cœperit. Utramque supradictam *l. nemo*, ait esse legitimam, quia defenditur legibus & interdictis possessoriis. Civilis est quæ apprehenditur & possidetur ex justa causa acquirendi dominii ab eo qui se dominum credit. Naturalis est quæ corpore solo consistit, non jure dominii. Ut ecce naturaliter possidet qui vi aut clam possidet, & incubat rei meæ eique adversus alios competit interdictum uti possidetis, & unde vi *leg.* 1. *§. ult. ff. ut possid. leg.* 1. *§. qui a me, ff. unde vi.* Ego videnti aut clandestini ingressus opinione comparata, possessione cessi sed eam tamen vel interdicto unde vi aut clandestina possessione recuperare possum, aut meam esse vocare interdicto uti possidentis. Eam quoque naturaliter possidere constat, qui contra leges donatum accepit, ut si quid uxor viro donaverit, id vir non possidet jure dominii, cum sciat, aut ignorare non debeat, inutilem donationem esse, sed naturaliter volente domino, qui ei possessione cessit, & competunt ei interdicta possessoria, *leg.* 1. *§. si vir. ff. de acquirend. possess. leg.* 1. *§. dejicitur, ff. unde vi.* Is etiam qui precario rogavit ut sibi possidere liceret, naturaliter possidet, *l. & habet §. cum qui, ff. de precar. non civiliter*, quia neq; dominium neq; dominii opinionem habet, & quidem solus secundum sententiam Labeonis, quæ verior est cum possessori ei possessione sua cesserit: omnino quicunque possidet, sive naturaliter sive civiliter possidet, sive juste sive injuste aut non possidet, aut solus possidet. His consequens est interdicta possessoria adversus alios dari ei qui precario rogavit, *leg.* 1. *§. ultim. ff. uti possid. l. qui precario, ff. de precar.* non etiam adversus eum quem rogavit, sicut nec ei qui vi aut clam possidet adversus eum à quo possidet: quia etsi is à quo possidet, vi, vel clam vel precario non possideat, in controversia possessionis tamen perinde habetur ac si possideret, cum habeat interdictum de vi, vel de clandestina possessione, vel de precario. His tribus modis mala fide possidemus, vi, clam, precario. Rhetores Græci malunt dicere βίᾳ, λάθρᾳ, ἢ ἀγάπῃ & inde tria illa interdicta. Id quoque non dubito quin creditor pignus quod ei debitor tradidit, naturaliter possideat, cum debitor possessio-

nem in eam transtulerit, *l. quum & fortis, §. ult. ff. de pignor. act. l. per servum, in pr. ff. de acquirend. rer. dom.* & ideo huic etiam non dubitarem dare interdicta possessoria, quod & Accursio placet in *l. pen. §. creditores, ff. uti possid.* His adjungatur sequester, cui paries possessione resferunt, *l. interesse, ff. de acquir. poss. l. licet. §. rei ff. depos.* nam & hic naturaliter possidet, Cujac. *libr. 9. obs.* 33. Vult. *Inst. de interd. in pr. nu. 9. & seqq. item nu.* 12. 13. *ac seqq.* ubi ab aliis dissentit.

Possessio, ut scribit Baldus *cons.* 338. *incip.* præmittendum est ad evidentiam, in *princ. lib.* 5. quædam est naturalis simpliciter, quædam naturalissima. Naturalis quæ fit cooperante legis dispositione, ut illa quam habet usufructuarius, etiam extra fundum & fundi conspectum ut not. in *l. 1. in pr. ff. de acq. poss.* Naturalissima autem quæ mero corpori & naturæ innititur sine adjumento juris. Nam & alibi quoque hæc possessio, quæ mero jure & sine aliquo actu corporeo transfertur, vocatur plenissima, in *l. raptores,* & ibi Bart. *not. C. de episcop. & cleric.* ut annotavit Tiraq. in tract. *le mort saisit le vif.* præfatio *declamation. 7. nu.* 17.

Possessio simpliciter prolata, de naturali intelligitur, *l. stipulatio ista, §. hi qui sunt, & §. hac quoque, ff. de verb. oblig.* Spieg.

Possessio tradita dicitur etiam precario rogata, *l. Julianus, §. veniunt, ff. de actio. empt.* Prat.

Possessio acquiri non potest, nisi animo & corpore, *l. quemadmodum 8. ff. de acquir. vel amitt. possess.* potest tamen possessio sola animi destinatione amitti. Vult. *lib. 4. in pr.* 15. *num.* 27. *comm. Inst.*

Possessionis nomen Feudalium agrorum maxime proprium est: primum quia Feudistæ scribunt solam possessionem ad Vasalium pertinere: proprietatem vero manere domini *lib. 2. tit.* 8. §. *ult.* deinde quia vetustissimis moribus possessiones à Romanis dicebantur, prædia quæ non proprietatis jure, sed tamen diuturnæ aut perpetuæ possessionis jure tenebantur: de quibus Javolenus ita scribit *l. quæstio 115. ff. de verb. sign.* possessionem dici, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere. Et hoc ab agro differre, quod possessio est usus: ager proprietas loci est. Quod Festus planius ita exponit. Possessiones appellantur agri late patentes publici privatique: quia non mancipatione, sed usu teneantur: quo pertinet *l. eotem, 11. §. agri, ff. de pup. & vectigal* & item prædia 10. *ff. fam. ercifcund.* ubi vectigalia prædia dicuntur non esse nostri patrimonii. At in libro variorum auctorum de limitibus, possessiones definiuntur agri late patentes publici privatique, quos initio non mancipatione, sed quisque, ut potuit, occupavit atque possedit: unde & nuncupati. Agros igitur Javolenus esse vult qui nexu & mancipio aliove jure civili veluti cessione, vel usucapione alicujus proprii facti sunt: quod veteres dominium juris Quiritium appellabant. Possessiones autem quæ vel ad tempus vel in perpetuum alicui utendæ fruendæ datæ sunt: pro quibus vectigal aliquod testandæ auctoritatis caussa penditur. Sicul. Flac. Horum ergo agrorum nullum æs, nulla forma quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat. Quod si culturæ & meliorationis lex adhiberetur, Imper. Zeno Emphyteusim appellavit *leg. 1. Cod. de jure Emphyt.* Hotomannoque placet ut eo possessionum nomine feudalia prædia vocitentur. Cicero Agrar. 1. venit mihi in mentem, Tiber. & C. Gracchus plebem in agris publicis constituisse, qui agri à privatis antea possidebantur. Et Orat. 11. Qui agrum recentoricum possident, vetustate possessionis se non jure, misericordia senatus, non agri conditione defendunt: nam illum agrum publicum esse fatentur: sed moveri possessionibus negant oportere. Item antea cum erat à tribuno pleb. mentio legis Agrariæ facta, continuo qui agros publicos, aut qui possessiones invidiosas tenebant, permiscebant. Idem Orat. 3. Si isti agri partem aliquam juris, aliquam similitudinem propriæ possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt: nemo est, &c. Item immunia commodiore conditione sunt, quam illa quæ pensitant. Ego Tusculanis pro aqua Crabra vectigal pendam: quia à municipio fundum accepi. Sed hæc omnium optime legis ipsius Agrariæ verba ostendunt: quæ publice data, donata, concessa, vendita. Patior, audio, quid deinde? Possessa. Hoc tribunus pleb. promulgare ausus est, ut quod quisque post Marium & Carbonem Consules possederit, id eo jure teneret, quo qui optimo privatum. Nam in lege ita erat. Ea omnia eo jure sint, ut quæ optimo jure privata sunt. Privata enim appellat, quos Javolenus agros proprie nominat. Possessiones, ut ille idem, quæ non proprio & Quiritium jure, sed usus caussa tenebantur: qualia sunt feudalia & emphyteuticaria prædia. Similiter ergo Feudarius & Emphyteutes possessionem suam proprie appellabant, *l. Mojolis 47. §. 1. ff. de jur. fisc.* & qui ius tenuit possessor, *l. item si is. §. 1. ff. de rei vindicat.* vel (ut est apud Sicul. Flaccum) publicæ fidei possessor. Itemque superficiarius, cum superficiei proprietas civili & naturali jure ejus sit cujus est solum, *leg. 2 ff. de superficiebus.* Interdum tamen abusive possessionis verbum proprietatem quoque significat, *l. interdum 78. ff. de verbor. signif.* Prat.

Possessionis proprie vindicatio non est, sed itur ad interdictum, quo perinde ac si vindicatione ageretur, suam esse possessionem actor intendit, *leg. 31. §. sed & usumfructum, §. si mecum, §. Pomponius, ff. de adhibend.* Festus. In legitimis actionibus nemo ex iis qui possident, possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit.

Possessio, vera & propria dicitur, etiam quæ legis commento transfertur, *l. quod meo ubi Alex. de acquir. poss. l. si is cui,* §. Flavius, de solutio. Quemadmodum ut creditor quis dicatur satis est, quod fidem alterius secutus sit, vel vere, vel legis interpretatione *l. 1. C. qui manum. non poss. l. qui in fraud. §. ex omni ff. qui & à quibus manumittit.* Spieg.

Vera utique possessio & juris est, & facti, id est, corporis & animi *l. 16. ff. ex quibus caus. major, leg. 40. ff. de adquir. poss. l. 1. §. Scævola, ff. si quis testam. liber.* Adquiri enim sine corporali facto possessio non potest. Et hoc est quod Neratius cum Proculo sentit, cum animo adquiri possessionem posse negant, si non intercedat possessio *l. 3. §. Neratius ff. de adquiren. poss* Br.

Possessione capere, pro usucapere, Julianus *l. non solum 33. §. si docuimus, ff. de usurpat.* Lex Plautia & Julia ea demum vetuit longa possessione capi, &c. Javolenus *l. emptor, 4 ff. pro empt.* Nihil eum ex eo fundo longa possessione capturum. Item Julianus *l. qui fundum, §. servus, eadem.* Hot.

Posses-

POSSESSIONEM inter & dominium differentia, hæc est, quod dominium nihilominus manet, qui dominus esse non vult, possessio autem recedit, ut quisque constituit se nolle possidere. Si quis igitur ea mente possessionem tradiderit, ut postea restituatur ei, desinit possidere, ita ait Ulp. in *tit. de adquir. poss.* Maff.

POSSESSIONEM adipisci is non videtur qui ita nactus est, ut eam retinere non possit, *l. non videtur, ff. de acquirend. poss. l. sequitur, §. tunc in potestatem, & §. si dominus. ff. de usucap.* Spieg.

POSSESSIONEM bonorum agnoscere apud Judicem, est declarare apud Magistratum se talem esse, qui posset ac vellet jure prætorio amplecti hæreditatem defuncti. *Old.*

POSSESSIONES appellantur agri late patentes publici privatique: quia non mancipatione, sed usu tenebantur, & ut quisque occupaverat, colebat. Alibi possessio est usus agri, aut ædificii, non ipse fundus aut ager. *Festus. Hotom.*

POSSESSIONUM autem variæ sunt caussæ, varii tituli, varia genera, pro dote, pro donato, pro emptore, pro hærede, pro legato, pro possessore, pro soluto, pro suo, *l. 3. § genera, ff de adquirend. poss l. 13. §. 1. de pet. hæred.* Briff.

Pro dote possidet qui rem alienam ignorans doti accepit *leg. 13. & 15. §. apud Marcellum ff. de pet. hæred. leg. 8. ff. de pericul. & commod. l. 1. & tot. titul. pro dote.* Briff.

Similiter pro donato possidet cui res donationis caussa tradita est, *l. 1. ff. pro donat.* Briff.

Pro emptore possidet qui à non domino emit, cum eum dominum esse existimaret, *leg. 33. ff. de usucap. l. 8. ff. de pericul. & commod. l. 6. §. Julianus, ff. de precar. l. 11. in fin. ff. de instit. l. 13. §. 1. ff. de pet hæred. tit. ff. pro emptore.* Briff.

Pro emptore possidere, ait Cujac. ad *l. 2. ff. pro suo*, id est, emptionis nomine.

Pro hærede possidet, qui putat se hæredem esse, vel bonorum possessorem, *leg. 11. ff. de petit. hæred, §. adipiscendæ Instit. de interdict.* Item qui rem alienam tenens à domino, hæres institutus est, vel bonorum possessionem accepit, aut justam aliquam caussam habet existimandi se hæredem, vel bonorum possessorum dominum extitisse, *leg. 33. §. 1. ff. de usucapio.* Sed & quod hæredi instituto legatur, id ipse pro hærede possidet, cum pro ipsius parte legatum non consistat, *leg. 18. in fin. ff. de his, quæ ut indig.* Eodem loco habentur & quæ à statu libero conditionis implendæ gratia accipiuntur *l. 15. §. sed & si retenta, ff. de petit. hæred.* Atque hæc exempla optime accommodantur ad tit. pro hærede, *ff. & l. 44. §. si tu me ut l. 21. ff. de usucap. l. 1. ff. quorum bonor. l. 1, §. quia autem, ff. quod legator.* Briff.

PRO legato possidet cui res aliena legata est, aut testatoris quidem, sed adempta codicillis ignoratur, *leg. 1. l. 4. ff pro legato* Briff.

Pro legato possidere, inquit Cujac. ad l. 2. ff. pro suo, id est, legatorum nomine.

Pro possessore possidet prædo, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo, nec ullam aliam caussam possessionis dicere possit, *l. 11. §. ultim. ff si quis omiss. causs. test. l. 7. §. idem Celsus ff. quibus ex caus. in poss. l. 110. ff. de condit. & demonstrat. l. 1. ff. quorum bonorum l. 1. §. quia autem, ff quod legat. l. ultim. ff. de precar.* Ita possident fures, raptores, violenti possessores, quique scientes prudentes ab eo, quem dominum non esse, vel alienandi jus non habere sciebant, acceperunt: Et qui nullo jure rem hæreditariam, totamve hæreditatem, scientes ad se non pertinere, possident, & omnes, qui injuste contra domini voluntatem tenent, *§. pro possessore, instit. de interdict. l. 34. § 1. ff. pro empto. l. 14. §. post annum. ff de usucap leg. 13. §. 1. de petit. hæred. leg 109. ff. de cond. & dem.* Hoc modo possidetur quod uxor viro, vel vir uxori donaverit, *l. 16. ff. de adquir. poss.* Briff.

Pro soluto possidet, qui rem debitam vel aliud quid in solutum ejus loco accepit, *l. 1. ff. pro empto.*

Pro suo possessio ad omnes possessionum species porrigi potest, quas quis ex justa caussa nactus est. Sed huic proprie locus est in his, quæ proprium & speciale adquisitionis nomen non habent, ut puta in his quæ cœlo, terra, mari, vel ab hostibus capta possidemus: Item quæ ut in rerum natura essent, fecimus, & quæ quasi donata, legata vel empta, vel ex stipulatu, aut ex caussa dotis debita, cum veritas non subesset accepimus, *l. 1. l. 2. l. penult. in fin. ff pro suo, leg. 3. §. ultim. ff. de adquir poss l. 68. ff. de jur. dot. l. 5. l. 27. & l. 31. ff de usucap.* Briff. Aliud porro est pro suo possidere, & aliud pro suo usucapere: Pro suo possident hi, qui facti sunt domini eis modis, qui referuntur in *leg. 2. ff. pro suo:* Sed pro suo usucapiunt hi, qui & alio titulo usucapiunt.

Pro suo quoque & alieno nomine opponuntur: Cujac. *ad l. 2. ff. pro suo.*

POSSESSOR accipiendus est, qui in agro, vel civitate rem possidet, aut ex asse, aut pro parte. Sed & qui vectigalem, vel emphyteuticum agrum possidet, possessor intelligitur. Item qui solum proprietatem habet, possessor intelligendus est. Item vero, qui tantum usumfructum habet, possessorem non esse. Ulp. scripsit. ut ait Macer in *l. sciendum, ff. qui satisd. cogan.* Spieg. Possessores separantur ab emphyteuticariis, quoniam possessores domini efficiuntur, emphyteuticarii domini non efficiuntur, *l. 1. ff. si ager vect. id est, emphyt.* penult. ut dixi in *l. 9. supr. de omni agro des.* Habentur tamen pro dominis, & in *l. possessores, C de fund. patrim. lib 11.* simpliciter domini appellantur, Cujac. *d. l. possessores, C. de fund. patrim. lib. 11.*

POSSESSORES duo ejusdem rei in solidum an esse possint, quæsitum fuit, ut annotat Cujac. *lib. 9. observ. 32.* inter Proculianos & Sabinianos. Hi admittebant duos possessores, illi non, item *leg. 3. §. ex contrario, ff. de adquirend. possess.* Proculianorum sententia obtinuit, & quidem generaliter, ut nec possint duo in solidum possidere civiliter, nec duo generaliter, nec unus civiliter, alter naturaliter, nec unus juste, alter injuste, *l. si ut certo §. si duabus, ff. commod. l. duo, ff. de prec.* Nec movemur *l. & habet. §. eum qui, ff. eod.* quæ & possidere eum statuit qui precario rogavit, ut sibi possidere liceret, & eum qui rogatus est. Nam sumpta ea lex est ex libris ad Sabinum, qui duos possessores admittebat: & verior est Labeonis sententia in ea specie, eum solum possidere, qui precario rogavit ut sibi possidere liceret. Nec *leg. 3. ff. uti possid.* nam in ea hæc verba magnopere expendi velim. Si quis proponeret, ex Sabini (puta) & Tribatii sententia, quibus neque Proculiani, neque nos credimus, & in specie eo loci proposita, si Titius vi aut clam à me, possidet, futurum sit ut eum vineam interdicto uti possidetis propterea quod etsi non possideam, tamen perinde habeor atque si possiderem, cum habeam inter-

interdictum unde vi, vel de clandestina possessione, *l. si quis vi, ff. de acquirend. possess. leg.* 7. *§. Julianus, ff. comm. divid.* Et multo minus movetur *l. si finita. §. cum autem plures, ff. de damn. infect.* quia plures mittuntur in possessionem in totum ex primo decreto, scilicet custodiæ caussa, non ut possideant, & mittuntur quidem singuli quasi in totum, sed concursu partes habent & ex secundo decreto pro eis partibus possidere jubentur, Cujac. 9, *observ.* 32. adde Vult. in *comm. Instit. de interdict. in princ. n.* 13. 14.

Possessor bonæ fidei est, qui illæsam rei alienæ, quam possidet, habet conscientiam. *l. bona fidei* 109. *de verb. sign. l. qui à quolibet de contrahend. empt. leg.* 3. *ad l. Fab. de plag. l. si ab eo l. si furt.* §. 1. *ff. de usucap.* Vult. *lib. un. disceptat, scholast. cap. ultim.* De quo sic Divus Augustinus *libr.* 1. *de fide & operibus*, ut eum refert Gratianus *cap. si virgo* 32. *quæst.* 2. Si virgo, inquit, nupserit nesciens viro alieno: hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc adultera erit: si autem sciat, jam ex hoc adultera esse incipit: ex quo cum alieno sciens cubaverit; sicut in jure prædiorum tandiu bonæ fidei possessor rectissime dicetur quisque, quandiu se possidere ignorat alienum: cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor prohibetur, tunc juste injustus possessor vocabitur. Hæc D. August. vide Gœdd. ad *d. l. bonæ fidei* 109. *nu.* 2. *ff. de verb. sign.*

Possessionem esse & in possessione esse differunt. In possessione est depositarius, commodatarius, colonus, inquilinus, is qui precario rogavit, ut morari liceat, non etiam possidere, vel sequester cui partes custodiam tantum, non possessionem concesserunt, similis hic depositario, ille commodatario. Item qui ex primo decreto missus est in possessionem, crediti servandi caussa, vel dotis, ventris, legatorum, damni infecti caussa, *l. certe, §. is qui, ff. de precar. l. si quis ante, ff. de acquir.* possessor, & quibus ii locis dicuntur naturaliter possidere, impropria & confusa locutio est, cum sint in possessione naturali potius quam possideant, qua de causa eis interdicta possessoria non dantur, *l. officium ff. de rei vind.* Sed dantur domini apud quos possessio remansit, veluti depositori, commodatori, locatori, ei qui precario rogatus est, debitori & similibus. Hi enim per illos possident. Illi ergo his non sibi. Si non sibi, nec igitur proprie possident. Possidere enim est sibi habere. Fructuarius quoque tantummodo in naturali possessione, non etiam vere naturaliter possidet. Solus enim dominus possessor est, & possidet per fructuarium: nec alia ratione dicitur retentionem usufructus esse speciem traditionis, quam quod qui retinet usumfructum, desinat sibi & incipiat alii possidere, *l. naturaliter, ff. de acquir. possess.* Ulp. ait, Naturaliter videtur quod verbum est πλασικόν. Nec enim omnis qui videtur possidere, etiam possidet, ut debitor pignus possidere & usucapere videtur, nec tamen possidet. Licet enim fructuarius non possideat, tamen quia rei emolumentum ad eum pertinet, ea res efficit, ut in plerisq; partibus juris etiam pro domino habeatur, interdicta ei possessori accommodantur, quæ cæteris, qui sunt in possessione, non accommodantur, Cujac. 9. *obs.* 33.

Possessoris commoda hæc sunt, quod probandi onus in adversarium transfertur, & quod in pari causa possessor absolvitur, *leg.* 62. *ff. de jud. l.* 20. *ff. de probat. l.* 1. *§. inter, ff. uti possidet, leg.* 12. §. *pen. ff. de lib. caus.* § *commodum. Instit. de interdict.* Briss.

Possessor incertus ille dicitur, qui nobis incertus est, cum ignoramus eum possidere, & cum possidere facti sit, hujusmodi ignorantia facti alieni, est probabilis. Respectu autem sui ipsius nemo omnino incertus possessor est. Gœdd. & Alc. *ad l. subsignatum*, 39. *ff. de verb. sign.*

Possessorias actiones Tryphoninus in *l.* 50. *ff. de bon. liber.* ipsam bonorum possessionem vocat. At in *l.* 4. *§. ult. ff. de Carbon. edict.* hoc verbo eæ actiones significantur, quæ bonorum possessoribus rerum hæreditarium, persequendarum gratia dantur, *tit. de bonor. poss. hæred. pet. ff.* Briss.

In eo porro quod dicitur, possessorem immobilium rerum satisdare non compelli, possessor accipiendus est, qui in agro, vel civitate rem soli possidet, aut ex asse, aut pro parte, & qui vectigalem emphiteuticumve agrum possidet. Item maritus, qui dotem accepit, uxor quæ dedit, dominus quoque proprietatis, licet ususfructus alienus sit, creditor vero, qui pignori tenet, item fructuarius pro possessoribus non habentur *l.* 15. *ff qui satisd. cogan.* In interdicto. Quod legatorum, verba hæc. Desiit possidere, sic accipimus, si desiit restituendi facultatem habere, *l.* 1. *§. quod ait Prætor ff. quorum legatorum.* In actionibus in rem pro possessore habetur, qui se liti offert, & quasi possidens condemnatur, *leg.* 15. *§. non solum, ff. de pet. hæred.* Eadem causa est ejus, qui dolo desiit possidere, aut qui dolo fecit ne possideret: quia pro possessione dolus est *l.* 174. *l.* 193 *ff. de divers. reg. jur.* quæ ex *l.* 2. *§. idem Labeo, ff. ne quid in loco public.* sumpta est. Briss.

Possessorium est de rei possessione, Vult. *lib.* 4. *in pr. tit.* 15. *n.* 3. *comm. Inst.*

Possessorium judicium semper antecedit petitorium, nunquam sequitur. Vult. *d. tit. n.* 5.

Possibile, δυνατικὸν dicitur quod commode fieri potest, *l. nepos proculo, ubi vide* Bart. *ff de verb. sign.* Prat.

Possidentur proprie res corporales demum l. 5. ff. de adquir. poss. Unde bene Theoph. in *tit. de interdict.* νομὴν definit σωματικοῦ πράγματος κατοχήν. Jura vero cæteraq; incorporalia non possidentur, sed velut possidentur *leg.* 20. §. *pen. ff. de pet. hæred.* & eorum nomine, velut possessoria interdicta comparata sunt *l. ult. ff. de servitutibus*: unde ususfructus aliorumque servitutum quasi possessio esse dicitur, *leg.* 3. *§. ult. ff. de vi & vi arm. l.* 23. *§.* 1. *ff. ex quibus caus. major. leg.* 10. *ff. si serv. vind.* Per abusionem tamen & hæc possideri dicuntur, *l.* 9. *l.* 18. §. *Julianus, ff. de pet. hæred. leg.* 2. *ff. comm. præd. l. ult. in fin. ff. si pars hæred. pet. l.* 2. *§. ult. ff. de precar. l. ult. ff. de itin. actuque l. ult. ff. uti possidet.* Briss.

Possidere verbum esse à sedibus deductum, ipsius compositio denotat & conjugata verba declarant: ut Assidere, Obsidere, Desidere. Sedes autem dicuntur, in quibus quis habitat. Hinc apud Virgilium lib. 1. Æneid.

Sedes ubi fata quietas ostendunt.

Varro lib. 4. de ling. Latin. Pos vetus verbum esse ait, quod potentem significat, unde impos, & possum, & verbum possidere, quasi, qui potest sedere, in sedem atque habitationem suam aliquo in loco collocare. Atque hæc quidem etymologia est, ex qua verbum hoc in prædiis primum positum fuisse constat, sed postea mobiles etiam ad res & mancipia translatum est.

POSSIDERE & tenere differunt. Tenere namque dicitur, qui corporaliter quidem obtinet, sed non animo ac potestate domini: veluti servus in quem domini vocabulum non cadit, ne peculium quidem suum possidere dicitur: sed temere, Javol. *lib.* 24. *de acquir. poss.* Et peculium quod servus civiliter quidem possidere non posset, sed naturaliter tenet, dominus creditur possidere. At enim Pompon. in *l.* 15. *§.* 4. *ff. de precar.* affirmat eum quoque qui precario rogavit, possidere. Placet, inquit, penes utrumque esse eum hominem, qui precario datus esset, penes eum qui rogasset, quia possideat corpore: penes dominum, quia non discesserit animo possessione. Respondeo, possidere hoc loco dictum esse pro tenere: quemadmodum possessio pro usu sæpe usurpatur, & si maxime possideret, non sibi tamen, sed domino eum possidere, quod vel hinc licet intelligatur, quia re commodata, non pro sua, sed pro aliena utitur: verum quia commodum possessionis ei concessum est, ob eam caussam possidere videtur: quemadmodum fructuarius qui in dict. l. 6. ab Ulp. possidere negatur, ab eodem tamen in *l.* 12 *de acquir. poss.* naturaliter videri possidere dicitur: quid ita? nimirum quia quicquid emolumenti verus dominus ex possessione sua posset percipere, id omne fructuarius percipit: ut non male in aliena re ac possessione possidere dici possit. Similiter Javol. *leg.* 16. *de usurp.* Qui pignori dedit, ad usucapionem tantum possidet, quod ad reliquas omnes causas pertinet, qui accepit, possidet quomodo? Quia emolumenta omnia, quæ percipi ex possessione possunt, aliena in possessione consequitur, sic ut possidere ipse videatur: verum hæc inter illum & hunc possessorem differentia est, quod ille pro suo jure, hic pro alieno: ille tanquam dominus, hic tanquam procurator ac vicarius: ille pro sua potestate & in omne tempus, hic fiduciaria opera & ad tempus possidet. Quod si cui dubium id etiam videatur, is Celsum audiat, qui in *leg.* 28. *ff. de acquir. poss.* sic loquitur. Quod meo nomine possideo, possum alieno nomine possidere: nec enim muto mihi causam possessionis, sed desino possidere: & aliam possessorem ministerio meo facio: nec idem est possidere, & alieno nomine possidere: nam possidet, cujus nomine possidetur, procurator alienæ possessioni præstat ministerium. Hæc Celsus.

POSSESSIO ab eorum consuetudine manavit, qui primi sedes in locis vacuis collocabant, ut Paul. in *l.* 1. *ff de acq. poss.* inquit. Verum cum hominum avaritia, sede una contenta non fuit, pluribus in locis eas collocare cœperunt, & quia pluribus in locis unum esse corpus non potuit, idcirco vicarios habuerunt, colonos scil. inquilinos, qui quod corpore in iis locis insistebant, corporaliter tenere, & interdum possidere dicti sunt: quum ipsi domini animo ac mente possessionem retinerent: Pap. *l.* 44. *§.* 2. *de acq. poss.* Multum interest, per nosmetipsos, an per alios possideamus, nam ejus quidem quod corpore nostro teneremus possessionem amitti vel animo, vel corpore: si modo ex animo inde digressi fuissemus, ne possideremus: ejus vero quod servi vel etiam coloni corpore possidetur, non aliter amitti possessionem, quam eum alius ingressus fuisset. Ulp. *l.* 29. *ff. eod.* Possessionem pupillum sine tutoris auctoritate amittere posse constat: non ut animo, sed corpore desinat possidere: quod est enim facti potest amittere: alia causa est si forte animo possessionem velit amittere, hoc enim non potest. Paul. in l. 41. Qui jure familiaritatis amici fundum ingreditur, non videtur possidere: quia non eo animo ingressus est, ut possideat, licet corpore in fundo sit. *Hot.*

POSSESSIO jus est, sive ea legibus permissa sit, sive non sit: quapropter & fur & ereptor res ablatas possident. Si rem, inquit, Paul. apud te depositam furti faciendi causa contrectaveris, desinis possidere, *l.* 3. *§.* 13. eod. & qui vi dominium dejecit, si in possessione turbetur, interdictum recuperatorium habebit, *l.* 1. *fin. de vi arm.* & uxor cui maritus donationis causa possessionem injuste cessit, possidet, *l.* 1. *§.* 1. *de acquir. poss.* deinde ut ait Paul. *l.* 3 *§* 4. *eod.* In summa possessionis non multum interest, juste quis an injuste possideat *Hot.*

POSSIDERE, habere & tenere. Hæc tria plerunque separantur, ut in formula stipulationis Aquilianæ: Quod tu meum habes, tenes, possides. Tenere est proprium naturalis possessionis. Habere & possidere civilis: & ideo habere & possidere ita plerunque junguntur, sibi habere & possidere, *l. pater. §.* 15 *de leg.* 3. *& in l. Gajus*, §. *Titius de leg.* 2 Habuit & possedit pro eodem. Cornelius Fronto aliter hæc distinguit, & Habere ad naturalem refert, Possidere ad civilem. Sed non satis sunt emendata Frontonis verba Legendum aut testamento relictæ, usus pro onus, jus pro usus. Sed interdum tenere accipitur pro possidere, ut in *l. justo* §. *ult. ff. de usur. & usuc.* & habere vel possidere pro tenere, & generaliter in causa emptionis habere & possidere ita accipiemus, cum venditor non teneatur rem accipientis facere, *l. habere*. *ff. de verb sig.* Cujac. ad *l.* 38. *§. hi qui sunt, in fin. ff. de verb. oblig.*

POSSIDERE animo aut corpore: id est, voluntate, aut re ipsa. Similiter apud Cic. Paul. 12 Scimus ne igitur Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis auctoritas? nobiscum nec animo certe est, nec corpore. *Hot.*

POSSIDERE animo est ea mente eaque opinione esse, ut quis se solum putet possidere, atque ideo qui vi dejectus est, fieri non potest, ut animo non desierit possidere *l. clam. in fin. ff. de acq. vel amit. poss. l.* 1. *§. sive autem*. *ff. unde vi & de armata*, Cujac. ad *l.* 4. *§. vacuam possessionem, ff. de usurpat. & usucap.*

POSSIDERE desinimus, cum id quod possidemus ita perdiderimus, ut ignoremus ubi sit *l. id quod ff. de acq. poss.* Spieg.

POSSIDERE, est longe aliud quam in possessione esse *l. si quis autem*, *§.* 1. *ff. de acq. poss.* cum similibus per Alberic. indicatis.

POSSIDERE juberi, & in possessionem mitti sic differunt: nam prætoriæ possessionem mitti primo decreto, possidere autem jubet secundo, *l.* 7. *ff. de damn. infect.* ob eum qui in possessionem missus est, dominus decedere non cogitur, at cum possidere quis jussus est, decedere cogitur, Ulp. *l. si finita* 15. §. *si quis autem*, *eod.* Hotom.

POSSIDERE non dicuntur municipes forum basilicas, & similia, sed eis uti, *l.* 1. *§. fin. de acq. poss.* Spieg.

POSSIDERE pro detinere, *l.* 2. *§.* 1. *ff pro herede:* ubi colonus dicitur habere naturalem possessionem, id est, detentionem. Sic & *gloss. in l. stipulatio ista*, §. *hi qui possessionem*, *de verb. oblig.* pro detentione exponit. Pro quo est *text. not. in l. stipul.* §. *hac quoque*, *eodem.* Spieg.

POSSIDERE rei servandæ, in *l. 5. § postquam, ff. ut in poss. leg.* pro Rei servandæ caussa. Et in possessionem damni infecti missus, pro damni infecti caussa in *leg. 15. §. si quis damni, ff. de damn. infect.* Briss. *in parerg.*

POSSIT & debeat. Item, possim, & debeam: in *leg. in persona, §. qui pecuniam, & §. si sub conditione, ff. de pact.*

POST, particulam esse ambiguam, utrum ad longum intervallum, vel ad breve tempus respiciat, *Bart.* authoritate receptum est: Vide ipsum in *l. fructus, ff. solut. matrim.* Spieg.

POST, ad finem refertur ex proprietate sermonis: ut ante, ad initium. Post diem decimum Calendarum, & ante diem decimum Calendarum, quomodo intelligendum sit, pulchre declarat Alciat. in *l. anniculus, de verb. sign.* De post, vide quæ Bart. annotat eleganter *in l. 2. in fin. ff. si cert. pet.* Spieg.

POST annum aut post biennium, quam ego decessero, hæres dato: postque biennium videtur legatum, quia, ut Pomponius ait, hæredis est potestas in eligendo, *leg. si ita relictum, de legat.* 2. Spieg.

POST, verbum, contrarium est voci ante: Et sicut vox ante requirit, ut quid præcesserit antequam nominata dies eveniat, ita vox post, exactum tempus postulat, ut dies expressus præcesserit, & absolutus sit, post quem quid dari fierive debeat, Gœdd. *ad leg. 131. §. 1. n. 1. de verb. sign.*

POST deinde, sæpe utimur hujusmodi duplicatis vocibus, jam inde jam nunc Pomponius: post deinde cum census jam majore tempore agendus esset. *Spieg.*

POST hominum memoriam, & post homines natos, quod idem est, pro ab hominum recordatione.

POST horam tertiam usque in horam decimam eo jure uti. Cajus *in l. 5. ff. de servitutibus.* Spieg.

* POSTARUM jus, seu cursuum publicorum Institutio *das Post Regal* qua equos publicos sub peculiari securitate per vias publicas dispositos, aut ministros postarum, *Postmeister* certis in locis constitutos habere licet, ut pote res ad publicam utilitatem & statum pertinens, summæ in quavis Rep. potestati, seu majestati vindicatur. *l. nullus & t. t. C. de curs. publ.*

In Imperio nostro *posta* distinguuntur in *universales, Reichs general poster* & speciales, seu *provinciales land-posten*: illarum institutio est de Reservatis Imperatoris; harum autem constituendarum jus, item Potestas ordinandi quæ ad Postas spectant, Statibus Imperii in suis territoriis vindicatur; quippe quod sit medium conservandi jus belli, pacis & commerciorum, quæ jura Statibus pro salute suæ cujusque Provinciæ competunt, quemadmodum jus illud usu apud nonnullos hactenus obtentum. *Vid. Rec. Imper. de anno 1542. §. und damit mann* ubi dicitur *damit mann auch jederzeit zu und von den Obersten der notbdurfft nach betbschafft habe, wovon gemein stande ordnung geben das derhalben eine post an gelegene mahlstadt gelegt, unterhalten werde* (ut quovis etiam tempore ad & à Præfectis juxta necessitatem nunc. accipiantur, quâ de re communes status mandata edunt ut hanc ob causam cursuum publicorum institutio in optimè sita urbe disposita, conservetur.)

Officium generalis Imperii Postarum Magistri instar feudi concessum Comitibus de Taxis qui dicuntur, *Erb general-Postmeister*, & varios suos subofficiales, *Postmeister, Postverwalter*, habere solent. Officium autem Imperii Postarum Magistri distinctum ab officio supremi Aulæ Cæsareæ Postarum Magistri, *dem Keyserlichen Hoff Post Ampt*, quod concreditum Comiti de Baar.

* POSTARUM Imperialium Protector est Elector Moguntinus, ut Imperii Archi-Cancellarius.

*Ad exercitium juris Postarum pertinet constitutio Magistri seu Inspectoris Postarum, modus accipiendi & reddendi epistolas, pro eo certæ leges & præscripta epistolarum taxa &c. De oneribus Postarum Imperii tollendis, Instrumentum Pacis Germ. cavet. *J. P. artic. 9. ibi: immoderata Postarum onera tollantur.*

(Vid. Klock. *vol. 1. consil. 32.* Reinck *de Regim. Secul. & Eccles. lib. 1. class. 5. c. 6. nu. 137. & seqq.* Limn. *de J. P. l. 2. c. 9. n. 133. & seqq. & in Addit.* Gtamber. *de Reservat. Imperat. §. 48.* Hornick. *Tract. de Regali Postar. jure* Dar. Mevius *part. 1. decis. 102.* Ahasv. Fritsch. *in Tract. de via. publ. c. 11.* & Elect. jur. publ. *part. 2. cap. de Postarum jure.*

POSTEA intervallum significat per *glo. in l. pacta, ff. de contrah. emptio.* in verbo postea. Et hoc esse pro regulari doctrina servandum Zasius monuit: quia per hoc, ut ipse dicit, aperiuntur multæ ll. quæ lumen accipiunt. *Spieg.*

POSTERIORE parte testamenti ita cavit, *l. 12. ff. de alim. vel cibar.*

POSTERITAS, posterum seculum, sive homines qui post nos nascuntur, ut apud Jurisconsultos *in l. 1. Com. de leg.* Refertur item ad filios, sicut antiquitas ad parentes, *l cum scimus, C. de agric. censit. lib. 11.* Spieg.

POSTERIORUM appellatione liberos tantum, non etiam libertos eorum, quibus fideicommissum relictum est, fideicommisso contineri, nequaquam incertum est, ait Modest. in *fin. l. quod his verbis 83. §. 1.* ubi vide Bart. *ff. de leg. 3.* Spieg. Prat.

POSTERIORES appellantur qui ultra trinepotes sunt, & omnes in infinitum descendentes. *l. ult. §. parentes, ff. de gradib. & adfinib.* quos & minores Latinis dici Servius in 8. Æneid. scribit. Maligna igitur fuit illa Caligulæ interpretatio qua posteriorum nomen ad filios coartabat, negans ultra hunc gradum debere posteros intelligi, quemadmodum Suet. in *Calig. cap. 38.* scribit. Cæterum vacatio, itemque immunitas liberis & posteris alicujus data, ad eos duntaxat pertinet, qui ejusdem familiæ & nominis sunt *l. 13. ff. de munerib. & honoribus.* Itaque ad eos qui ex fœminis nati sunt, non pertinet *leg. 1. ff. de jure immunit.* Plane immunitates generaliter tributæ eo jure, ut ad posteros transmittantur, in perpetuum succedentibus durant *l. 4. ff. de jure immunit.* Briss. vide Connan. *lib. 8. c. 5 num. 1.* Adde Balduinum *comment. super Justin. Instit. lib. 1. tit. 14. qui testamento tut. dar. possunt.*

POSTERIORES Labeonis libri sæpe laudantur in Pandectis, cujus inscriptionis rationem attulit Agell. *lib. 13. c. 10.* & de Labeone loquens his verbis: sunt adeo libri post mortem ejus editi, qui posteriores inscribuntur. *Briss.*

POSTHABITA, id est, postposita, *l. 1. C. de sponsa.* Alberic.

POSTHAC futurum respicit, ceu post hoc tempus. Ut ait Valla *l. si quis posthac, de edif. priv. leg. nemini, de advoc. divers. jud. l. si quis posthac. de pœnis profer.* Spieg.

POSTHUMI ii duntaxat dicuntur, qui post mortem patris nascuntur, *l. 3. §. 1. ff. de injust. rupt.* Sic dicti quod post humatum ac sepultum patrem nascantur. Unde plerique hanc vocem aspirationis

tionis nota scribi voluerunt, quamvis codices emendatiores omnes nullam aspirationem agnoscant: Ex quo doctissimus Cujacius posthumos quasi postremos & posteriores dici autumat, 3. *observat.* 4. & *ad l.* 4. *ff. de liber. & posthum.* quod mere est divinatorium. Notum siquidem est, frequens fuisse antiquis in his etiam vocibus, quæ natura sua aspirarentur, aspirationem omitti, teste Quintiliano *Orat. Institut.* 9. & in Pandectis Florentinis exempla sunt, ut in voce omnis pro hominis in *l. liberi* 70. *ff. de contrah. empt.* Umanis pro humanis, *l. sed si plures* 10. *§.* 2. *ff. de vulg. & pup. substit.* abeo pro habeo, *l. venditio* 7. *§.* 1. *de contrah. empt.* Ero pro hero, *l. item Mela* 11. §. *elegis*, *ff. ad l. Aqu.* Et notavit locum alium ex Turpilio *Cujac.* 11. *observ.* 21. ubi erum legitur pro herum. Quapropter merito reprehendit Gellius Cesellium, qui putaret posthumum esse, qui postremo loco nasceretur, utebaturque autoritate & testimonio Virgilii qui in 6. Æneid. sic ait:

——Surget.
Sylvius, Albanum nomen tua posthuma proles,
Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educet ex sylvis regem regumque parentem.

Nam si longævo Æneæ natus est Sylvius, ergo vivo natus est, quandoquidem non est longævus qui mortuus est, sed fuit longævus, si diu vixit. Quem nodum ut dissolveret Appollinaris, longævum interpretatur pro immortali & perpetuo futuro. Mihi videtur posthumam prolem dici, non de nativitate, sed de regni & nominis successione Albani. Non enim Æneæ posteri dicti sunt Æneadæ vel Trojani, sed Albani: & fuit ista Albanorum proles Æneæ posthuma, quia demum ipso mortuo nata est, & cœpit regnare. Itaque surrexit mortuo Ænea posthuma proles Albanorum nomine ex Sylvio, quem illi jam seni & longævo conjunx Lavinia eduxit sylvis. Est autem hoc de posthumis vulgare & in jure tritum, quod respondit Paul. *l.* 7. *de statu hominum*: qui in utero est, perinde ac si in rebus humanis esset custoditur, quoties de commodis ipsius partus quæritur: quanquam alii antequam nascatur, non prosit, nam jus liberorum non habet, qui uxorem habet prægnantem. At posthumi eadem ratio est in hereditate parentum, quæ & jam natorum. Revera enim posthumus est filius: at contra filius jam natus non est posthumus: itaque nomen filiarum & in posthumanam cadere quæstionis non est: quamvis posthumæ non cadere in eam quæ in rebus humanis sit, certum est, inquit Ulp. *l.* 164. *de verb. sign.* Conn. *lib.* 10. *cap.* 1 *n.* 8. Vult. ad *§.* 1. *n.* 1. 2. *Inst. de exhared. liberorum*, & eleganter Gœd. in *comment. ad l. nomen filiarum* 164. *in prin. num.* 1. & *seqq.* ubi multa, pro orthographia à nobis tradita argumenta affert. *ff. de verb. signif.* Olim autem posthumos in quocunque loco vel gradu exhæredes facere oportebat, re scilicet agnoscendo testamentum rumperent, *d. l.* 3. *in princ. ff. d. tit.* Verum hodie, cum ob nullam caussam ingratitudinis delinquere possint, exhæredari nequeunt, *l. si quis in suo* §. *testis*, *Cod. de inoff. testam.* Sed è contrario, si filius familias posthumus in testamento præteritus in lucem prodierit, vel si non emiserit vocem, vel totus integer vivus natus fuerit, sed illico, cum in terram cecidisset, in manibus obstetricis decesserit, rumpit testamentum, *leg. quod certatum*, *C de liber & posthum.* non item codicillos scilicet (ita enim intelligendi sunt hic codicilli) ab intestato factos, ut in *leg. ab intestato*, *leg. si quis duos resp. ff. de jure codicill.* nam si testamento confirmati sunt codicilli, rupto testamento agnatione posthumi, codicilli quoque ad testamentum pertinentes, viribus destituuntur, *l.* 1. *in princip. C. de codicill.* Anch.

Posthumorum impropria significatio, de qua in *l. Gallus*, 29. *ff de lib. & posth.* quos Justin. in §. *posthumorum*, *Inst. ne exhared. liber.* dicit esse loco posthumorum, & ante eum Cajus 2. *Inst.* 4. & *in leg. posthumorum* 13. *ff. de injust. rupt.* in doctrina successionum duntaxat usurpatur, & quidem earum quæ fiunt ex testamento. Eaque significatio descendit ex lege Velleia, ad eosque pertinet, qui ante mortem patris nascuntur quidem, sed respectu testamenti a patre facti dicuntur posthumi, eosque larga significatione posthumos dici recte, scripsit Alc *ad l.* 164. *ff. de verb. sign.* & Wesembec. ad *§ posthumi*, 1. *Inst. de exhared. liberor.* Neque tamen illi omnes eodem modo sunt & dicuntur posthumi. Nam ex primo legis Velleiæ capite posthumus is dicitur, qui post testamentum factum vivo testatore nascitur suus, *dict. l. Gallus*, & *videtur.* Deinde ex ejusdem legis Velleiæ cap. secundo posthumus est nepos vel alius sequens, qui natus quidem ante testamentum, sed post testamentum factum mortuo priore instituto in locum ejus succedendo fit suus, dicta *l. Gallus*, §. & *videtur*, & *seqq.* Postremo posthumus dicitur natus post testamentum, non tamen suus, sed qui priore instituto defuncto in hujus locum succedit, & fit suus, qui dicitur posthumus. Julianus *d. l. Gallus* §. *ille casus in difficili.* Hi posthumi omnes sunt sui vel alieni, *§. posthumo. Inst. de leg. §.* 2. *Inst. de hared. qua ab intest.*

Posthumos à Roman. appellatos Plutarch. in Sylla scribit: ὕστερον τῆς πατέρων τελευτῆς γενομένους. Itaque Ulp. *in l.* 3 §. 2. *ff de inj. [illegible] rupt.* Posthumos, ait, dicimus eos duntaxat, qui post mortem patris nascuntur. *Briss.*

Posthumi sui sunt, qui sic erant nati, ut hæredes sui esse possent, d. *§.* 2. Atque hi iterum sui sunt vere, vel quasi vere sui sunt, quos in suitatis jure antecedit nemo, qualis est filius qui in potestate patris constitutus foret, si ante patris mortem natus fuisset, qualis etiam est nepos, qui cum nascitur avo suus futurus fuisset, nisi avus jam diem suum obiisset. Quasi sui sunt nepotes qui nondum quidem revera sunt sui, nec à testatore proximum gradum obtinent, in ea tamen caussa sunt, ut sui fieri possint, nempe illo, qui gradu eos proxime antecedebant, remoto. Atque ita illi sui sunt revera, ipsoque actu hi sui sunt in spe & potentia. Alieni posthumi sunt qui nati, inter suos hæredes testatori futuri non sunt, puta nepos ex filio meo emancipato, qui in familia mea amplius non est, *§. posthumo, Inst. de leg.* Sui posthumi pertinent ad hæredes suos, posthumi alieni ad hæredes extraneos. Alieni jure civili olim institui non poterant, jure prætorio poterant, non ut hæreditatem caperent, quæ juris civilis est, sed bonorum possessionem acciperent, secundum tabulas, §. 1. *Inst. de bon. poss. l. posthumus* 6. *ff. de inoff. test. l.* 1. *§. si filium ff. de ventr. in poss. mittend.* hodie etiam hæreditatem ex Impp. constitut. qua de re latissime tractant Dd. in *d. §. posth.* & *in dict. l. Gal.* ubi cum primis Goveanus, Cujac. & Hot. Sui posthumi tam vere quam quasi hodie omnes jure civili

vili instituì possunt: ex *l.* 12. *tabul.* non alii nisi vere sui, teste Ulpian. in *fragmentis tit.* 22. nempe post mortem parentis hoc modo: Qui mihi ex uxore mea post mortem meam nascetur, hæres esto: vel si erat nepos, hoc modo. Qui mihi ex nutu, quam decedens filius meus prægnantem reliquit, nepos post mortem meam nascetur, hæres esto: Sed de his vide fusius Herman, Vult. in *comm. Inst. ad d. §. posthum.* 1, *num.* 3. *& seqq. de exhared. liberorum.*

POSTHUMI aut sunt instituendi aut exhæredandi. Vult. *l.* 2. *t.* 3. §. 1. *nu.* 14. *in com. Inst.* causa tamen exhæredationis vere nulla in ipsis esse potest.

POSTHUMUS à filio jam nato sic differt, quod per filii præteritionem nullum est testamento eo gradu, quo est omissus: & tanquam non fuerit scriptus ille gradus, sic consideratur testamentum. Hinc si in institutione tacetur filius, & in substitutione nominatim exhæredatur, institutio nulla est, & pro non scripta habetur. Sic evenit ut valeat ipsum testamentum & authoritatem suam statim sumat à substitutis, qui jam non secundi, sed primi, atque adeo soli sunt hæredes ut nullam habeant conjunctam rationem, cumprimis qui sunt inutiliter instituti: Secus est in posthumo, qui sic præteritus non reddit institutionem nullam, sed quasi suspendit interim dum nascatur. Itaque mortuo testatore & valet instrumentum, & institutio rata est, à qua jam tota substitutio pendet, non à testatore qui desiit esse: nec aliter jus suum obtinere possunt substituti, quam succedendo in locum institutorum. Natus autem inde posthumus non rumpit primum illum institutorum gradum sola sua nativitate, nisi adeat ipse hæreditatem. Nam si se bonis paternis abstineat, convalescit, & manet firma institutio. Si vero adibit hæreditatem, & testamentum infirmatur, & excludit substitutos qui tantum in locum institutorum possunt succedere, Connan. *lib.* 9. *c.* 7. *num.* 11.

POSTHUMI liberi sunt, sive fœminini sexus, sive masculini, §. *posthumi. Inst. eod.* Posthumi per virilem sexum descendentes, *l.* 3. *ff. de injust. nupt.*

POSTHUMI nepotes, *l.* 29. *ff. de liber. & posthum.* Vetus glossarium: posthumus nepos est qui post mortem avi natus est, etiam superstite suo patre. Porro si quis posthumis tutores dederit, tam filii posthumi, quam cæteri liberi continebuntur, *l.* 6. *ff. de testam. tut.* Briss.

POSTHUMUS Cornelianus est, qui post captivitatem patris sui nascitur filius, cum post mortem patris sui nasci videatur, *leg. qui uxorem, ff. de injust. rupt. testam.* Cujac. *ad leg. Corn. ff. qui testamenta fac. poss.*

POSTICO recedit, qui furtim, nobisque insciis recedit.

POSTICUM. Varroni Postica, ostium in posteriori parte ædium, Ulp. in *l.* 13. *§. sed si adium, ff. de usufruct.* etiam Posticas dixit: Vel aditus, inquit, Posticasve vertere. Posticam, lineam in agris dividundis S. Sulpitius apud Festum *libr.* 14. appellavit. *Prat.*

POSTLIMINIO receptum Gallus Ælius lib. 1. significationum quæ ad jus pertinerent, ait esse eum, qui liber ex qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminiis. Item qui servus à nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit, in ejus potestatem cujus antea fuit, redit. In jure postliminium equi, & muli, & navis eadem ratione. Hæc *Festus. Hot.*

POSTLIMINIUM intuetur tempus mortis & testamenti facti, quæ duo tempora conjungit, ut si mortis tempore jus testandi habuerit, testatus decessisse videatur, *l. pater*, *§. ult. ff. de capt. & postlim. reverf.*

POSTLIMINII jus & lex Cornelia sæpe concurrunt, & pro eodem accipiuntur, Gœdd. ad *l.* 3. §. 1. *n.* 23.

POSTLIMINIUM est jus amissæ rei recuperandæ ab extraneo, statum pristinum restituendæ inter nos ac liberos omnes populos ac reges legibus ac moribus constitutum, *l.* 19. *ff. de cap.* Festus lib. 14. ex Ælio Gallo, Postliminio, ait, redit qui captus ab hostibus ad patriam remeavit. Postliminium quoque in rebus inanimatis & immobilibus dicit Pompon. in *leg.* 36. *ff. de relig.* Loca capta ab hostibus, inquit, desinunt esse religiosa: quod si liberata sint, quasi postliminio reversa pristino statui restituuntur. Duo autem sunt postliminii capita: primum, ut reversus statim ac fines nostros ingreditur, omnia sua recipiat, ut Justin. scribit: secundum vero caput est, quod reversus fingatur semper fuisse in civitate, ac semper jura sua, ad quæ restituitur, habuisse, quamvis servitutis tempore vere non habuerit. Primum ergo postliminii caput, de quo in *leg. cum duo, ff de capt.* nullam continet fictionem. Alias enim si reversus fingeretur fuisse liber, vere liber non esset. Quare videas leges de hoc primo capite differentes, dictionibus veritatem designantibus uti, *l. postliminium*, 2. *tum. l. unde duo ibi* (recipit) & hic ibi recuperat. (Secundum vero caput fictionem continet. Nam fingit illum, qui vere fuit apud hostes in civitate semper fuisse: ideo utitur verbo (creditur) in *l. retro ff. de capti.*

POSTLIMINIUM, ait Imp. in §. *dictum est, Instit. quibus modis jus patr. pot.* dictum est à limine & post. Unde eum qui ab hostibus captus, & in fines nostros postea pervenit, postliminio reversum recte dicimus, nam limina sicuti in domo finem quendam faciunt, sic & Imperii finem esse limen veteres voluerunt. Hinc & limen dictum est, quasi finis quidam & terminus, ab eo postliminium dictum est, quia ad idem limen revertebatur, quod amiserat. Hot. Cicero autem in Topicis de hoc vocabulo sic scribit. Servius, inquit, nihil putat esse notandum, nisi Post: & liminium illud productionem esse verbi vult: ut in finitimo, legitimo, non plus inesse Timum, quam in Meditullio Tullium. Scævola autem junctum esse putabat verbum ut sit in eo & post, & limen: ut quæ à nobis alienata sunt, cum ad hostem pervenerint, & ex suo tanquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Latius id ibi prosecutus est Boetius, quem vide: Jacob. Curtius libr. εἰκασῶν libr. 2. *cap.* 23. in tanta novitate, forte non absurde postliminium ab eo dici posse existimat, quod compos sit factus liminis unde egressus erat, qui postliminio reversus est. Est inusitata quidem dictio, sed tamen in compositione recepta pos, unde & impos. Hinc potis in gignendi casu, jam olim nominativi vim habet: porro vero T. literæ interjectio, sonoritatis gratia facta videtur, an quia fortassis & stlimen veteres, ut Stlitem dixerunt, *d. c.* Curt.

POST MAGISTRATUS ut legit Cujacius in *leg.* 36. *§.* 1. *ff. ad mun.* unica dictione, quemadmodum dicitur post factum, post delictum.

POST MODUM, quasi post modum datum. Item postmodo, *l. si alicui, ff. de neg. gest.* Spieg.

POST-

Postquam, & Cum multum differunt. Hoc quidem tempus inchoatum, si sive vi conditionali proferatur nec verbum subjectum plenam perfectionem desideret, significat. Illud sui natura perfectum, præteritum, *l.* 217. *in princ.* ubi Gœd. *nu.* 3. *ff. de verb. sign.*

Postquam fati cœperit, quomodo intelligendum, apud Jurisconsult. Alciat. interpretatur, in *l. inter illam conditionem, de verb. sign.* Spieg.

Postremus est, quem nemo sequitur, vel qui solus est, *l.* 2. *Cod. de suis & legit.* Spieg.

Postulare cum ad publica judicia refertur, proprie significat, petere à prætore ut sibi liceat lege aliqua publicorum judiciorum quempiam interrogare, utrum in eam legem commiserit, nec ne, ut si fateatur, et lis æstimetur: si neget, ejus nomen in reos referatur. Cicero ad Qu. Fratr. lib. 1. Quod cum de ambitu Gabinium vellet postulare, neque prætores diebus aliquot adiri possent, vel potestatem sui facerent, in concionem ascendit. Cælius Ciceroni: insolentissimi homines Circensibus ludis postulandum me lege Scantinia curarunt. Idem illud mihi occurrit, quod inter postulationem & nominis delationem uxor à Dolabella discessit. Cicero in divinat. Nuper cum in P. Gabinium L. Piso delationem nominis postularet. *Hot.*

Postulare priscis temporibus is saltem dicebatur, qui desiderium suum vel amici in jure (hoc est pro tribunali coram prætore, qui jurisdictioni præerat, *l.* 1. *in pr.* §. *ait prætor, vers. apud me*, §. *item Senatusconsulto*, *ff. de postul. leg.* 4. §. *hoc autem, ff. de damn. infect.* Duaren. *lib.* 1. *disput. c.* 1.) exponebat dicendo, vel contradicendo adversario, *l.* 1. §. 1. *de postul.* Hodie tamen mutata Rep. & forma judiciorum ordinariorum abrogata, hoc verbum ad advocatos qui jura tam in judicio, quam jure suggerunt, accommodari cœpit, *l.* 2. 3. *l. advocati*, 14 *Cod. de advoc. divers. jud. leg.* 1. 2. 4. 5. *C. de postul.* Fiebat autem varias ob caussas. Postulabatur enim id, quod imperio magis quam jurisdictione expediebatur, *leg.* 4. *ff. de jurisd. l.* 1. *ff. de prætor. stipul. l.* 1. *& d. l.* 4 *in pr.* §. *duas* § *hoc autem judicium, l. prætor*, 7. *ff. de dam. infect.* vide Gœdd. ad *leg. creditores* 10. *in pr. n.* 2. 3 *ff. de verb. sign.*

Postulare alias est accusare, deferre. *Briss.*

Postulare suspectum, id est facere, ut loquitur *leg.* 3. *ff. de suspect. tuto.*

Postulare capitis, pro reum facere criminis capitalis. Papin. in *l.* 53. *ff de fidejussor.*

Postulare expilatæ hæreditatis, *l. hæres juri. ff. de neg. gest.*

Postulare judicium, *umb Recht ansuchen*, postulare reum *einen anklagen, mit Recht furnemmen.* Spieg.

Postulare quæstionem, ejus est, inquit Budæus, qui injuriam sibi factam queritur, aut alteri, quam vindicare ad eum pertineat, *Spieg.*

Postulare præterea is dicitur, qui rem per se justam admodum exigit, aliquanto instantius, quam petens. Unde Curtius, Postulabat, inquit, magis quam Petebat. *Prat.*

Postulari, passivum. Ulp. primum igitur tractemus, unde descendat suspecti crimen, & apud quos postulari quis possit suspectus tutor.

Postulatio est alicujus personæ ad dignitatem, vel societatem fraternam, canonica facta vocatio: vel est personæ, quæ eligi non potest, ad eligendum petitio, toto tractatu de *postulat. prælat. cap. innotuit*, §. *habito, cum aliis juribus de elect.* Sunt autem in ipsa postulatione tres personæ considerandæ, postulantis, postulati, & ejus ad quem fit postulatio: *Anchor.*

Postulationes quoque vocantur, cum ob monstrum ostentum, prodigium, errorem in ceremonia, sacrificium vel expiationem postulare Dii videntur: hoc verbo utitur M. Tullius: sed & Arnobius ita scribens. In ceremoniis vestris, rebusq; divinis postulationibus locus est, & piaculi dicitur contracta commissio: *Prat.*

Postulatio, inquit Donatus, propriè est querela de eo qui peccavit, apud alterum: expostulatio apud illum ipsum qui peccavit. Terent. Hecyra, Neque lites ullæ inter eas, postulatio nunquam. Idem in Andr. Expostulatio est adversus eum quem incusamus: nam expostulare est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit injuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum: *Hot.*

Postulatio quandoque pro accusatione usurpatur: *Briss.*

Postulationibus vocare, pro expedire supplicantium desideria. Nam postulationes pro desideriis & interpellationibus judicialibus usurpantur, *l.* 2. §. *in bonorum*, *ff. quis ordo, in bonorum possessionibus:* Prat.

Potentia regni, est, regno maturus: *Bud.*

Potentia est ad sua conservanda, & alterius obtinenda, idonearum rerum facultas autor Cic. de *invent.*

Potentatus in *l.* 13. *ff. de ritu nupt. l.* 1. *C. de gener. abol. C. de testib.* utuntur hoc verbo Cæsar & Livius: *Prat.*

Potentiores viros, id est, nobiles potestate, opibus sive prædiis: humilioribus, id est, plebeiis, ignobilibus inopibusque scite Jurisconsult. opposuit, cum ait: ne potentiores viri humiliores injuriis afficiant, ad religionem præsidis provinciæ pertinet, *l. illicitas, de offic. præsid.* Nec minus pulchrè dixit Cajus: potentioribus pares esse non possumus, *in l.* 2. *in princ. de alienat. judic. mutand. caus. facta.* Unde *tit. C. ne liceat potentior. patroc. litigant. præstare* & Azon. in *summa.* Spieg.

Potest verbi vis ac significatio interpretibus magnam disputandi occasionem præbuit: tu autem ea in re duas ex frequentata Doctorum traditione, habeto doctrinas. Prima, verbum Potest, affirmativè prolatum, non necessitatis est, sed voluntatis, *l. sæpe, ff. de offic. præsid.* Etiamsi ad judicem referatur, *l. non quidquid, ff. de judic. l.* 1. *C. quomodo & quando jud.* neque enim ut Papinian. ait, continuo juris necessitati subjicitur, quod judicis potestati permissum est, *d. l. non quidquid*, Unde licet judex die peremptorii sententiam ferre possit, non tamen adhuc cogitur, sed contumacem in diem sequentem potest exspectare. c. consuluit. *de offic. de legat.* Cum igitur positum in judicis potestate, juris necessitati nullatenus subjiciatur, *dict. l. non quicquid, ff. de judic. & d. l.* 1. *Cod. quomodo & quando judex perspicue constat.* Accurs. & Fulg. perperam intellexisse *leg.* 1. *ff. de jurisdict. omn. judic.* existimantes ad ea quæ per Ulpian. illic judicis potestati committuntur judicem adigi posse. Quod præter naturam & proprietatem verbis Potest. Interdum verbum Potest ex subjecta materia necessitatis est, *leg. si mandavero tibi* §. *fin.* ubi Accurs. *ff. de mandat.* sed & periculum, ubi idem Accurs. *Cod. sine cens. vel reliqu.* Unde si concedatur episcopo, ut possit dispensare contrarium, cum hæc concessio de dispensatione necessaria accipi debeat, poterit ad dispensandum episcopus, per superiorem præcise cogi Archidiacon. in *cap. cum ex eo, de electio. in* 6. Item quod si verbo

verbo potest adjuncta reperiretur dictio aliqua necessitatis, puta debet, aut oportet, illud quoque necessitatem importaret *l. placet 2. Cod. de pedan. judicibus, cap. 1. vers. & ideo ut Ecclesia. benefic. cap. oblata ad fin. de appellat.* sic in verbo Mando, dicimus, quod licet non cogat, sed duntaxat adhortetur, & moneat, si tamen illi adjicitur verbum praecepti, arctabit, *c. cam te. Ubi Decio, de rescript.* Denique non ignorandum in ultimis voluntatibus ex conjecturata mente defuncti, verbum Potest, resolvi, ut sit necessitatis *l. fideicommissa, hac verba, ff. de leg. 2.* Circa verbum Potest negative prolatum, seu habens praecedentem negativam, haec doctrina est observanda ex crebra doctorum traditione. Dictio negativa praeposita verbo potest, omnem negat potentiam, necessitatemque praecisam inducit. *Gloss. in cap. 1. de regul. jur. in 6.* Unde si lex municipalis dicat minorem, aut mulierem non posse vendere sine consensu propinquorum, negatur haec omnis vendendi potestas ea solennitate circumscripta, adeo, ut ea spreta, si ad contractum venditionis minor aut mulier procedat, nec quidem naturalis obligatio enascatur. Bartol. in *l. cum lex col. 2. ff. de fidejussor.* Verum enimvero quod dicimus negativam praepositam verbo potest, omnem privare potentiam, necessitatemque inducere, Panormitanus in capitulo Quanto, per illum textum, de praesumptionibus recipi vult, nisi facta hac interpretatione, resultaret absurdus census. Temperatur secundo tractata à nobis doctrina, ubi lex simpliciter eloqueretur, non ultra providendo: alioqui si ultra procederet, secus dicendum, providens enim de remedio, indicat se non inferre omnem potentiam *leg. stipulatio ista. §. alteri*, ubi solus Jas. ita declarat *ff. de verbor. oblig.* Denique, si verbo Potest, praeposita esset negativa, ab eo qui potestatem privandi omnem potentiam non habet; veluti à privato leg. nemo paciscendo. *ff. de pactis*, de qua re vide latius tractantem Corras. in *rubric. de servitut. ff.*

Potestas est populi. Consilium Senatus; qui hic tamen & prudentiae & sapientiae & dignitatis nomine tantum valuit apud populum, ut tandem omnia ejus consulta pro legibus fuerint observata, Conn. *lib. 1. c. 1. nu. 6.*

Potestas ambulatoria. Lege, ambulatoria voluntas.

Potestas familiae, sive domestica, non est eadem, sed pro distinctione eorum, qui in familia sunt, aut ea continetur, etiam ipsa distinguitur. Sunt autem hi in triplici consideratione, una est in marito & uxore, altera in Parentibus & liberis, tertia in dominis & servis, adeo ut unus idemque paterfamilias, si re ipsa hos omnes habeat, sit & maritus, & pater, & dominus, una eademque materfamilias sit & uxor & mater & domina, aut si unum vel alterum non habeat, habeat tamen jus ista habendi. Vult. *l. 1. c. 8. in princ. n. 9.* Hinc.

Potestas duplex, Dominica & patria. Dominica dicitur, quam jus gentium introduxit, & patria, quam jus civile duobus modis constituit, aut justis nuptiis aut adoptione. Dros. in *Methodo jur.*

Potestate dimittere & manumittere pro eodem nonnunquam sumitur: manus enim pro Potestate plerunque usurpatur. *Instit. de libert.* Manumittere autem proprie ad servos, emancipatio ad liberos refertur *l. 1. §. 1. ff. quando actio de pecul. est annal.* Drosaeus in methodo juris.

Potestatis verbo plura significantur: in persona magistratus imperium *leg. 215. ff. de verbor. significat. leg. 13. ff. de jurisdic. leg. 3. ff. ne vis fiat ei, qui in poss. leg. 1. ff. ad legem Jul. majest.* & quidem absolvere potestatem appellari merum imperium, quo in facinorosos animadvertimus, Ulpian. scribit in *l. 3. ff. de jurisdict. omn. judic.* in persona vero liberorum patria potestas, in persona servi dominium dict. l. 215. Potestatis enim verbum non ad liberos modo trahimus, verum etiam ad servos & ad eos qui nobis bona fide serviunt, sive liberi sint, sive alieni, sive proprii sint, sive fructuarii. Nec refert cujus sexus sint. *l. 1. §. in potestate, ff. de exercitor. leg. 1. §. ultim. ff. de tributor. leg. 3. §. qui in ejusdem ff. de donat. int. vir.* Quinimo & in eo quod dicitur eos qui in potestate testatoris sunt, ad testamentum adhiberi testes non posse, Potestatis verbum ad eum quoque, qui ab hostibus redemptus est, referimus *l. 20. ff. qui testament. fac.* At cum agimus de noxae deditione cum eo qui servum non defendit, potestatis appellatione copiam facultatemque significamus, *dict. l. 215.* In potestate enim habere servum, quod ad noxalem actionem attinet, accipimus eum, qui facultatem & potestatem exhibendi ejus habet. Quod si in fuga sit, vel peregre, non videbitur esse in potestate *l. 21. §. praetor ait, ff. de noxalibus* in lege Atinia in potestatem domini res furtiva venisse videtur secundum Sabini & Cassii interpretationem, si ejus vindicandae potestatem habuerit: alii ita interpretantur, si ejus rei velut suae possessionem ita nactus sit, ut juste avelli ei non possit, *l. 4. §. tunc in potestatem, ff. de usucapion.* Potestatem sui non facit, quod ad missionem in bonorum possessionem attinet, qui id agit, ne adversarius ejus sui copiam habeat, *l. 2. §. 1. ff. quibus ex causs. in possess. leg. 7. §. praeterea, ff. de suspect. tutoribus.* Enimvero magistratum quoque ipsum potestate praeditum, potestatem appellamus *l. 7. ff. de reb. cor. l. 26. ff. de pignorib. l. 17. §. penult. ff. de aedil. edict.* In eo significatu usus est & Imperat. in *l. ult. C. de offic. mil. jud. & in l. 1. C. de except. lib. 12.* Et apud Juven. cum ait, An Fidenarum Gabiorumque esse potestas Suet. in *Claud. cap. 23.* Jurisdictionem de fideicommissis quotannis & tantum in urbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum atque etiam per provincias potestatibus delegavit. Quem locum torquere possumus ad interpretationem illorum verborum quae sunt in *l. 1 ff. quod quisque jur.* Qui magistratum potestatemve habebit: ut eos, qui in urbe magistratum gerunt, vel in provinciis imperium aliquod potestatemque obtinent, significari dicamus. Sed in *l. 3. in fin. ff. ad leg. Jul. majest. potestas à magistratu separatur l. 5. ff. de arbit.* Briss. Prat. adde Goedd. ad *d. l. potestatis 215. ff. de verb. signif. Itaque.*

Potestas de magistratu, patre, domino servi & rei, & de possessore: nec non de tutore, curatore & pluribus aliis, qui magistratus non sunt, praedicatur. Goedd. *d. loc.*

Potiores in muneribus injungendis accipiuntur non solum gradu generis, sed & substantia rei familiaris, interprete Paulo *lib. 2. sent. tit. 28.* ubi Cujac. Et ita in *l. 7. ff. de decurion. l. un. C. de potioribus ad mun. nominand. lib. 10* potiorum nomen accipiendum est. *Briss. & Prat.*

Potiri iis etiam rebus dicimur, quae nobis invitis adveniunt. Auson. Natum cito morte potiri. Conn. *libr. 9. c. 5. n. 3.*

Poti-

POTITUS hostium, pro eo, qui factus est hostium præda, & pervenit in hostium manus, reperire est apud Papin. in *l. quod si filius*, & apud Triph. *l. seq. §. codicilli, in fin. de cap. & postlim. rev.* Plautus in Epidico. MUL. Tum filiam quam ex te suscepti, PER. Quid eam ? an edictam perdidi, atque hostium est potita, Alciat. in Parerg. judicat Accursium dubitasse, quid significet apud Jureconsultos, hostium potiri. Ac magni etiam nominis viros corruptum codicem arbitrantes, non hostium potius, sed hostium potestati subditus, legisse: quemadmodum habet posterior in Gallia editio, reclamante Norinbergen. quam Alciatus probat: ut elegantem, & loquendi modum Juricoss. familiarem. *Spieg.*

POTIUS nonnunquam apud Jurisconsultos subauditur, pro consuetudine Hebraici sermonis, Paul. 2. *ff. de rebus cred.* Eorum datione Possumus in creditum ire, quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quam specie. Ulp. *l. 2. §. 6. in fin. ff. de judic.* Alioquin compelletur judicium accipere, quam invenire eos qui satis pro eo dent. Idem *l. 7. ff. depos.* Quum posset non suscipere talem caussam, quam decipere, *l. tem. in l. 20. in fin. ff. de acquir. vel omitt. & l. 49. §. 3. ff. de leg. & fidejuss. lib. 30.* Hot. Prat.

POTORIO argento quid contineatur, Pomp. indicat de aur. & arg. leg. l. in argento potorio. Poterium dicitur à Græcis, quod nos poculum dicimus. *Spieg.*

POTORIA enim vasa sunt apud Julium Pollucem phiale, calices, cyathi, scyphi. Ulp. in *l. Scia, ff. de auro & argent.* Illud notandum est, potorii vasis appellatione non solum venire quæ potionem ipsam continent, & quibus bibimus, sed etiam quæ infundunt in ipsa pocula, *l. in argento, ff. de aur. & arg.* Forc. in *pen. jur. civ. cap. 25.*

POTUIT, pro possibile fuit *l. 2. ff. de injust. test.* ut non potest, pro non est possibile, apud Terent. in Phorm. Non sic futurum est, non potest. Ex *Bud.*

P R.

P. R. nota est, non interjecto puncto Prætorē significans: puncto interjecto, Populum Romanum, qua de re Victorinus Afer. in *lib. de orthographi.* P. R. inquit, quoties Prætorem significare vultis, nolite interpungere, ne fiat populus Romanus. *Prat.*

Πραίκτωρ in Novellis Justiniani, exactores tributorum accipiendi sunt. Indicat hoc Suidas cum ait, Φιλόλογος ὁ τοὺς εἰσφορὰς συνάγων ὃς πραίκτωρας καλεῖν ἔθος τοῖς πολλοῖς. *Briss.*

PRÆ pro ante, in *l. si fidejuss. ff. qui satisd. cog. l. quicunque & l. mancipia. C. de serv. fugit.* Aliquando comparationem inducit: Vide l. si quis libertatem, in *fin. ff. de pet. her. l. 2. Cod. de compens.* Spieg.

PRÆ manu, ad manum, in promptu. Ulp. *l. 27. ff. de pign. act.* Petenti mutuam pecuniam creditori, quum præ manu debitor non haberet, species auri dedit. *Hot.*

PRÆ se ferre, est dicto, factove, & ipsa statim fronte, qualem opinionem de aliqua re, aut homine habeas, confiteri: Vide Vallam. l. 5.

PRÆAUDITAS, id est prius auditas, ut legati præauditas custoditas ad proconsulem remittant, *l. 6. ff. de offic. proc.*

PRÆBENDA, veteri loquendi modo, in *l. inviti. 2.* Ulpian. protulit neutro genere: ubi Accursius præbendam legit, & subaudit annonam. Exempla veteris lectionis adducit Alc. 43. *lib. 2. Parerg.* qui obiter admonet, quas sacerdotum præbendas vulgo vocamus, μεταφορικῶς posse nos Latinius in neutro genere præbenda dicere. *Prat.*

PRÆBENDA dupliciter accipitur. Primo pro quadam fructuum perceptione à canonicatu sejuncta, quæ tametsi de rebus ecclesiasticis detur, non tamen ratione divini officii, sed pro labore aliquo temporali, de ecclesia benemeritis conceditur, *c. n. de magistr. cap. possessiones 16. quæst. 1.* Advocato puta, procuratori, aut syndico, *cap. quicunque, 12. quæst. 2. & d. cap. possessiones*, quam nihil spiritualitatis habentem laicus obtinet, *d. capit. fin. gloss. cap. cum M. de constitut.* Accipitur & aliter præbenda, ut canonicatui conjungitur *c. edicto de prabend.* propter divinum officium competens, *cap. cum in ecclesia, de prabend. in 6.* quæ ideo beneficii verbo continetur, *capit. pro illorum, & cap. fin. de prab.*

PRÆBENDA in *tit. extra de prabendis & dignitat.* est jus percipiendi proventus in Ecclesia collegiata ex actione proveniens, competens alicui tanquam uni de collegio, quod jus ex canonica descendit: non enim esse debet canonicus sine præbenda, *cap. relatum: extra illo tit.* Pr.

PRÆBENDA est nomen juris: quia non tantum ex possessionibus, & reditibus constituitur, sed & ordine canonicatus, cui adnectitur, & jungitur. *Prat.*

PRÆBERE & tradere differunt. Tradere præsentem actum dationis significat. Præbere autem caussam & materiam. Præbet sermonem qui facit aliquid, de quo homines loquantur, præbet opinionem timoris, qui author est ut timeatur. Et apud Ciceronem præbet sponsalia qui sumptus iis celebrandis suppeditat, & præbet ludos, qui suis expensis edit. Tradere ludos non diceretur recte. Potius enim scenici & histriones ludos tradunt. Sic qui dominium nullum habet, tradere alii dominium non potest, præbere potest, id est tradere materiam & caussam dominii habendi. Conn. *libr. 3. n. 3.*

PRÆBERE fideicommissa: *l. 9. C. ad leg. Cornel. de fals.* id est præstare.

PRÆBERE servitutem id est cedere, *l. 76. ff. de leg. 2.*

PRÆBERE consilium dicitur magistratus, qui curat, ut si quos in consilium adhiberi necesse est, cogantur & conveniant. *Briss.*

PRÆBERE se legibus reus dicitur, qui ultro judicio aut supplicio se offert. Senec. *Epist. 71.* Socrates potuit abstinentia finire vitam: triginta tamen dies in carcere & in expectatione mortis exegit, ut præberet se legibus. Plin. Epist. Est quædam innocentiæ species præbere se legib. *Br.*

PRÆBITIO, exhibitio. Ulpian. Sed & cæterum (inquit) sive pecorum, sive armentorum, quod ad hujusmodi præbitionem spectat, ad ipsius curam pertinent, *l. 1. §. cura carnis, de off. præfect. urb.* Spieg.

PRÆCARIA contractus est, quando fit concessio rei immobilis pro annua pensione de quinquennio in quinquennium, vel de novennio in novennium renovanda, *c. 1 & 2. de præcariis gl. cap. præcaria 10. quæst. 2.*

PRÆCEDENS fundi dominus, apud Paulum in *leg. si quis alia, ff. quemadm. serv. amitt.*

* PRÆCEDENTIA Principum, seu Jus Præcedentiæ (*Fürgans Recht*, *Furzug oder Versitz-Recht*) est jus occupandi inter plures digniorem & honoratiorem locum. Honorabilior enim censetur, qui priorem ac honestiorem locum in eundo, stando, sedendo, subscribendo & si quæ sunt alia, occupat.

* PRÆEMINENTIAM autem & honoris prærogati-

vam meritò sibi vindicant Principes & Magnates, quos etiam scriptura *Deos* appellat, quorum proprium esse dicitur, *de honore & gloria certare.*

Ex quibus causis Præcedentia computat, judicatu difficile est. In genere debetur honoratioribus. De jure divino Honor omnis *soli* Deo competit ante & supra omnia, *secundariò*, quibus ille vult tribui, se timentibus, Regibus, Dominis, Magistratibus, Parentibus, senibus, Doctoribus pietatis.

De jure humano causæ præcedentiæ sunt Potentia, divitiæ, nobilitas, Ætas, Consuetudo, Possessio, quæ duo posteriora in sessionis prærogativâ maximum momentum obtinent, & ferè unicè considerantur.

Cæterùm inter Principes & Status Imperii per aliquot secula gravissimæ lites & controversiæ de jure proedriæ & præcedentiæ fuêre, quæ tum sopitæ gravi cum Reip. damno, quippe ex quibus dispares affectus inter Status oriri, Comitia de die in diem protrahi, & negotia publica gravissima differri ac impediri solent.

Jus autem decidendi ejusmodi controversias spectat ad solum Imperatorem, *Rec. Imp. de ann.* 1541. *§. wir sollen* & Rec. Imp. de *anno* 1576. *§. wann dann die Churfurstliche.* qui ut plurimum adhibere solet consilium Statuum Imperii. *R. I. de anno* 1545. *§. Demnach wollen wir.* ibi *mit Rath, Churfursten, Fursten, und gemeiner Staende darüber guthliche oder endische Erledigung thun.* (cum consilio Archiepiscoporum, Principum & communium Statuum ea de re benignam aut definitivam liberationem pronunciant) Idque Consilium solet ac potest Imperator vel ab omnibus Statibus, vel ex Collegiis eorumdem requirere, *R. I. de anno* 1576. 1594. 1603. *§. der im Heil. Reich. Add. R. I. de* 1654. *§. Als sich auch* 169 ibi *seynd wir des gnadigsten Erbietens, nach Befindung eines jeden Gerechtigkeit. sie (die Stande) wegen solcher Irrung der Session, auf ziemliche Leidliche Wege zu vereinigen und zu vertragen oder sonsten nach Billichkeit der Sachen zu entscheiden.* (ex gratia sumus dispositi juxta manifestationem cujusque juris eos (status) ob talem sessionis errorum æquâ admodum ratione adunare & conciliare, aut alias juxta rerum æquitatem decidere.)

Quod si status aliqui in Austregas compromittere velint, id eis integrum est. *Rec. Imp. de anno* 1570. *§. zum letztern.*

Quædam Principum familiæ de proedriâ concertantes alternativam sessionem eligunt, *wechseln umb*, quæ dicuntur, *alternierende Hauser* & sunt Wurtembergica, Pomerana, Hassiaca, & Badensis.

Vid. Besold. Jac. Gothofred. Crusius *Tr. de jure praecedent. & session. prarogat.* Arum. *de J. P. p.* 12. *l.* 34. Comitiolog. Ratisb. *p.* 3. *dissert.* 33. Myler. *in addit. ad Rumelin. p.* 3. *dissert.* 3 Limn. & Dieter. *ad A. B. tit.* 3. *& de J. P. lib.* 4. *c.* 9. Frenshem. de præcedentia *Elector. & Cardinal.* Auctor. *Von des Reichs Ritterschaffts* Session.

PRÆCENTORES dicuntur cantores qui in choro incipiunt in ecclesia collegiata *c. cum olim. de consuet.* Prat.

PRÆCEPS festinatio; nimis festina, & quasi rem & tempus præoccupans *l. tutor qui repertorium*, *§.* 1. *de administr. tut.* Spieg.

PRÆCEPTA Decalogi utriusque tabulæ breviter complectuntur verba Pomponii in *l.* 2. *ff. de justit. & jur.* Veluti, inquiens, erga Deum religio, ut parentibus & patriæ pareamus. Quid enim hoc aliud est dictu, quam diligi Deum ex toto corde, ut in priore tabula: & proximum tuum sicut teipsum, ut in posteriore tabula Decalogi, vel authore Christo; patria enim continet in se omnes proximos. *Old.*

PRÆCEPTIO pro præsumptione, vel potius, ut sic dictam, antecaptione, apud Papin. in *leg.* 2. *de fund. instruct.* Cum pater, inquit, duobus præceptionem bonorum aviæ dedisset. *Rhenan.* noster in Thesauro locution. Tacito solennium ostendit, præcipere veteribus quoque authoribus interdum esse, præsumere, sive antecapere. Sic Ulpian. in *l. l. si filia. famil. ercisc.* Si filius familias ait, jussu patris obligatus sit, debebit hoc debitum præcipere, & paulò infrà, præcipiet, & præcipit. Idem hoc *tit. l. item Labeo.* Legimus, aut si pluribus fuerit unius rei præceptio relicta. *Spieg.*

PRÆCEPTIO in jure genus est legati, quod & prælegatum dicitur, quo testatur uni ex hæredibus à cæteris cohæredibus aliquid legat. Verbi gratia, Titius, cum suprema ordinaret, Cajum, Mævium, & Sempronium hæredes instituit, cæterum Mævio fundum Tusculanum legavit, Mævius hujusmodi fundum jure præceptionis sive prælegati habebit. Itaque non rectè ei, qui ex parte hæres non est, per perceptionem relinquimus. Nam qui dicit præcipito, vel præcipuam accipito, non dubie declarat se præsupponere partem aliquam hæreditatis, hoc enim dicit, ad partem, quam et reliqui, volo ipsum & illud habere præcipuum. Exigebatur autem, quod per præceptionem relictum erat, judicio famil. ercisc. Hæc Theophilus in §. *sed olim.* Anch.

PRÆCEPTIONEM dare. Scævola *d. l.* 3. *l. nomen. §.* 1. Filio ex patre, ait, hærede scriptio præscriptionem dedit. *Spieg.*

PER præceptionem legare, & prælegare idem sunt. *l. Sextiam.* 23. *ff. de leg.* 3. Hot.

PER præceptionem dare, legare, relinquere, id est, præter hæreditatis partem dare. *l.* 48. *ff. de jur. fisci. l.* 25. *§. ult. C. fam. ercisc. l.* 20. *ff. de instruct. vel instr. l.* 25. *ff. de adimen. leg.* & passim. in *tit. de leg.* 1. *&* 2. Briss.

PRÆCEPTIONES relinquere, item præceptionum portiones transmitti, apud Papin. in *fin. leg. miles sororem. de legat.* 2. Spieg.

EX PRÆCEPTIONIS caussa possidere, vide *l.* 1. *§. si quis ex ff. quar. legator.*

PRÆCEPTOR, magister, qui artem aliquam docet.

PRÆCEPTOREM omnibus beneficiis venerari, magna laus est auditorum. Socrati, cum discipuli multa pro suis quisque facultatibus offerrent, Æschines pauper auditor seipsum donabat. Certe Deo, parentibus, & præceptoribus, nunquam pares reddi possunt gratiæ. *Prat.*

PRÆCEPTORIS optimi adfectus erga auditorem suum est honestissimus. Non est enim vulgaris amor, quem bonæ literæ inter præceptorem, & discipulum conciliant.

PRÆCEPTUM, sive præceptio pro scriptura, vel instrumento in Lomb. *lib.* 2. *tit.* 17. Sic Gastaldus aliquid per donationem acquisierit, sic illi stabile, si per præceptionem indulgentiæ regis hoc illi fuerit confirmatum. Item tit. seq. reddant omni tempore secundum domini sui præceptionem, Aymo. *lib.* 5. *tit.* 36. Richildis compendium ad Ludovicum veniens, attulit ei præceptum, per quod pater suus illi regnum ante mortem suam tradiderat. *Prat.*

PRÆCEPTORUM, ac scientiarum doctorum officium est, ut se utiles studiosis præbeant, moribus facundiaque excellant, *l.* 2. *C. de prof. & medic.* ut ea doceant quæ ad instructionem animæ, cor-

corporis, rerumque, atque adeo, ad totius Reip. emolumentum facere videntur. Host. in *summa extr. de magistris n.* 4. (Prius enim animas, post linguas eruditas fieri oportet) ut veritatem doceat, & vel certe id, quod omnino verius credit, nec quicquam ob ullius reverentiam vel verecundiam omittat, vel occultet, *cap. relatum* 37. *dist.* Majore enim cum Reip. malo præceptor falsa vel mala docet, quam ullus alius munere docendi non fungentium. Host. in *summa d. tit. n.* 6. Multa notatu digna de Præceptorum officio legere licet apud D. Heresbachium in libello de educandis erudiendisque Principum liberis, quibus adde Nicolaum Everhardum in locis legalibus in *præfat. Justin. in proœm. ff. tit. C. de vet. jur. enucl.* Ad hanc ergo diligentiam & assiduitatem magistros ac præceptores non solum necessitas & utilitas publica, verum etiam proprium officii ipsorum nomen exhortari debet, cum sciant se holitores amœno illi horto Reip. præpositos, & magistratus juventutis tam à Deo quam hominibus constitutos esse. Revolvant sæpius exemplum Eli: idque ad se etiam pertinere sciant: sæpius intueantur illud Jurisconsulti in *l.* 5. *§. fin. & l. seq ff. ad leg. Aquil.* non faciendæ injuriæ, sed monendi & docendi causa juventuti se præfixos, & levem castigationem in parum bene discentes, vel peccantes, non sævitiam concessam esse, *l.* 5. *§. si adeo*, ut nimia præceptoria sævitia nulla manere non debeat, cum culpæ adnumeretur, *l.* 6. *ff. ad legem Aquil.* Goedd. ad *l. cui præcipua*, 57. *in princ. num.* 11. *ff. de verb. sign.*

PRÆCIDERE, vulgus, quotare appellat, i. designare quorumcumque articulum, quorumquodque caput oppugnare velit litigator: ne in universum admissus, licenter tergiversari, & identidem evariare possit Græci ἀφορίζειν dicunt: Vide Bud. in *Annot. ad leg. poster. ac orig. jur.* Spieg.

PRÆCIDERE, est abscindere, secare. *Briss.*

PRÆCINGIMUS vestimenta; Accingimus arma, alio qui vest mentorum appellatione, gladius comprehenderetur, quod Baysio Jurisconsul. eloquentiss. nequaquam videtur rationi consentaneum. Vestimenta enim inventa sunt, ut nos à frigoribus, calore, & imbre tueentur: arma verò, ut à telorum impetu. *Spieg.*

PRÆCIPE, ante alios cape, & id præcipuum sibi habet præter hæreditariam portionem, & ut Græcè dicitur, ἐξαίρετως λαβεῖν. *l. si filia nupta*, §. 1. *ff. famil. ercisc. l.* 35. *§.* 1. *ff. de leg.* 2. *l.* 90. *ff. ad leg. Falcid.* Prat.

PRÆCIPERE, præ aliis capere, ne conferatur in divisionem. Ulpian in *l. si filia nupta*, *§.* 1. *ff. famil. ercisc.* si filius familias aut jussu patris obligatus sit: debebit hoc debitum præcipere *fur abziehen.*

PRÆCIPERE alias est jubere, ut faciunt qui aliis præsunt. Unde præcepta Magistratuum dicuntur, & præcepta juris. *Old. Prat.*

PRÆCIPERE, pro instruere, docere. Qua ratione præceptores appellantur, quasi instrutores. Cicer. de finibus: sapientia præceptrice in tranquillitate vivi potest. *Old. Prat.*

PRÆCIPERE interdum est per præceptionem relinquere. Si alumno præcepit militiam *l.* 102. *§. alumno ff. de leg.* 3.

PRÆCIPITARE est in præceps dejicere, ut in cap. ex parte de sepul. extr. hinc & præcipitatio dicitur inconsiderata actio, ut Clem. *pastoralis de re judic.* Jo. Bello. Etym.

PRÆCIPITARE alias est urgere. *Briss.*

PRÆCIPUA, Donatus in 5. *Æneid.* scribit, dici, quæ præter communionem singulis proprio nomine deputantur, ut fit sæpe in testamentis, cum aliqua per præceptionem singulorum esse hæredum conscribit testator. Sidon Apoll. *lib.* 16. *Epist. ad Parientem*; illud autem deberi tibi quodam, ut dicunt Jureconsulti, præcipui titulo, nec tuus poterit ire pudor inficias. Adde *l. ult. in prin. ff de leg. lib.* 2. *l.* 1 *§ nec castrense, ff. de col. bon.* Nec vero in hæreditariis duntaxat quæstionibus huic verbo locus est. Nam & socius præcipere dotem à socio, de communibus bonis numeratam dicitur, *l.* 80 *ff. pro socio.* Et quod ex re alterius dominorum communis servus quæsit, is cujus ea res fuit, præcipere dicitur, *l.* 45. *ff. commun. divid.* in testamentis autem qui quid præcipere jubetur, id præcipuum & sui juris sibi habere præter hæreditariam portionem jubetur, & ut Græce effertur ἐξαίρετως λαβεῖν, *l.* 35 *§.* 1. *l. ult. in princip. ff. de legat.* 2. *l.* 90 *ff. ad leg. Falcid. l.* 10. *ff. de alim. leg. l.* 27. *§.* 1. *præceptis, ff. ad Trebell.* Briss.

PRÆCIPUUM dicitur, quod hæredibus per præceptionem legatum est: id est, quod iisdem quibus hæreditas relicta est, ita est legatum, ut in judicio familiæ erciscundæ, id antequam partes distribuantur, capiant *l.* 90. *ff. ad leg. Falcid. l.* 35 §. 1. *leg. ult. in. ff de leg.* 2 *l.* 27. *§ si præcep. ff. ad Trebell* Ejus autem legati hanc formulam Ulpian. *cap. Inst.* 24. *prodit*: L. TITIUS ILLAM REM PRÆCIPITO. Item Titi fili, hoc amplius de medio sumito, &c. *l. uxorem*, 41. *§.* 3. *ff de l.* 3. Hujusmodi autem legatum, ut Cajus *lib.* 2. *Inst* scribit, non nisi uni ex hæredibus relinqui potest, cui aliquid supra hæreditatis partes præcipui titulo relinquitur.

PRÆCIPUUM etiam habere quis dicitur quod neque in collationem, neque in divisionem venit. *Briss.*

PRÆCIPUUM, pro non communi cum aliis subinde legitur apud Jureconf. ut apud Scævolam in princ. *l. ult. de leg.* 2. Et adjecit, non puto, se præcipua hæc eum suique juris & post mortem suam habere velle. *Spieg.*

PRÆCIPUUS, id est singularis, eximius, commendatione dignus. *Briss.*

PRÆCISE, non est quod vulgo putant, diserte, *mit ausgetruckten und klaren Worten*, sed abrupte, & abscisse, *verdunckelich und unverstendlich.* Sic enim Bud. inquit, Præcisè dicere, id est, compendio sermonis, & per defectum, & aliquid subintelligendum. *Spieg.*

PRÆCLUDI, id est, excludi. Omnis agendi via præcluditur, *l. ult. ff. de acceptil.*

PRÆCONES (vocis etymum in Reuchlinianis Progymnasmatis indicavimus) Senatusc. postquam decreta erant, recensebant: judices, & candidatos suis nominibus appellabant: literas in Senatu publice legebant: bona, quæ proscribebantur, publicæ auctioni proponebant, ac proci amabant, & pretia, ut inquit Cic. conficiebant. *Spieg.*

PRÆCONES in comitiis legum, subjiciente scriba leges pronunciabant: in comitiis magistratuum tribus citabant, qui designati essent renunciabant: in judiciis, judices, reos & testes citabant, audientiam faciebant, Oratores dixisse pronunciabant, in auctionibus rei pretium indicabant, addictam à Magistro rem venditam pollicebantur. *Hot. Prat.*

PRÆCONIS vox, legis vox est. ut Nov. 69 τῆ νομοφώνῳ præconis voce Julianus interpretatur Ad eundem vero modum Valconiæ quibusdam regionibus

bus dum publice traducuntur fures & cæduntur, præit præco clamitans: Talia patietur eadem qui fecerit, imo graviora Cujac. *observ. lib. 8. c. 7. in fin.*

PRÆCONIUM est præconis merces, ut ex Catone ostendit Turneb. *lib. 10. advers. c. 8.*

PRÆCONIUM missum, id est, præcones missi, ut delectos citarent, &c.

PRÆCORDIA, inquit Plinius, vocamus uno nomine exta in homine Præcordiorum nomina plura Rhodig. indicat *lib. 2. cap. 51.* Spieg.

PRÆDA, inquit Gel. proprie dicuntur ipsa rerum corpora quæ capta sunt Labeo in *l. antepen. ff. de capt. & postlimin.* Si quid, inquit, bello captum in præda est. Vide Bart. in *l. hostes & in l. si quid in bello. eod. tit.* Spieg.

PRÆDÆ occasionem præbere, hoc est, invasionis occupationis iniquæ. Ulp. *in l. 1. in princ. si ventr. nom. in possess.* Prat.

PRÆDES generaliter dicebantur sponsores, id est, qui pro aliis fidejubebant. Plerumque autem ii qui pro mancipibus spondebant, hoc est pro iis publicanorum principibus, qui vectigalia à censoribus constituta auctione redimebant. Hinc Varro de *ling. Lat.* 5. Præs, inquit dicitur, qui à magistratu interrogatus, in publicum ut præstet: à quo & cum respondet dicitur Præs. Id autem quo cavebatur, prædam dictam idem testatur. *lib.* 4. Prædia dicta, item ut Prædes, præstando, quod ea pignori data publice mancupi fidem præstent: sic enim legendum docuit Joseph. Scalig. Hinc illud Cic. in *Orat. pro domo.* Postremo ne in prædæ quidem societate mancipem aut prædem socium reperire potuisti: nam alludit ad publicanorum societates, quorum alii mancipes, alii eorum pædes erant. Cæteri communi nomine Publicani dicebantur. Veteribus gloss. Prædes sunt, οἱ μὲν φόρον ἐκδεδεμένοι. Prat.

PRÆDES dicuntur satisdatores locupletes pro re, de qua apud judicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens caussæ, possessionem deteriorem faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culta deserat. Pedianus, idem ait: prædia sunt res ipsæ, prædes homines, id est, fidejussores, quorum res bona prædia nunc uno nomine dicuntur, quod & supra indicavimus. *Spieg.*

PRÆDESTINARE, præordinare, verbum est, quo solo Ecclesiastici Doctores utuntur. Prædestinatio, autore Divo Augustino, à præmittendo, & præveniendo, & præordinando futurum, dicitur. *Spieg.*

PRÆDIA Agonethica, Lege, Agonothetæ dicebantur.

PRÆDIA libera & serva memorat Cicero in agraria contra Rullum, Optimo (inquit) jure ea sunt profecto prædia, quæ optima conditione sunt. Libera, meliore jure sunt, quam serva, &c. ubi Cicero hisce verbis Optimo jure, optima conditione, interpretatur ea significari prædia, quæ libera, soluta, & immunia sunt. Balduin. in *Scævola.*

PRÆDIA stipendiaria & Tributaria ea fuisse videntur quæ ab hostibus capta populus Romanus vel princeps suis emphyteutis, qui vectigal aut tributum eo nomine dependerent, dabat. Sæpe quidem suis ducibus, aut militibus assignabat pro præmio virtutis, ut neque vectigal, neque censum, aut tributum, eo nomine pensitarent, sed immunia prædia possiderent. Sæpius tamen vectigalibus aut tributariis hominibus dabat: ut refert Balduin. in *comment. super Instit. Justin. l. 2. titul. 1. de rer. division. & adquir.*

PRÆDIA communia accipere debemus, si pro indiviso communia sunt, *l. magis puto, ff. de reb. cor.*

PRÆDIA urbana ruinosa, *l. verum §. si locupleti, vers. Sed hæc res, ff. de minorib.* Spieg.

PRÆDIATORES, de quibus Cajum scripsisse constat ex judice *l. 54 ff. de jur. dot.* dici putantur, qui juris ad prædia & prædes pertinentis periti sunt. Cicero pro Baldo. Etenim Q. Scævola ille Augur quum de jure prædiatorio consuleretur, homo jurisperitissimus consultores suos nonnunquam ad Furium & Cassellium prædiatores rejiciebat. Quod idem scribit etiam Valerius Maximus apud quem tamen PRÆTORIO corrupte legitur, pro PRÆDIATORIO: quod me aliquando in errorem induxit. Hot. Turneb. advers. libro 20. c. 30. secutus veteres glossas quæ prædiatores interpretantur ὠνητὰς ὑπαρχόντων, hoc vocabulo significari eos vult, qui bona & fortunas eorum emunt, qui pro vectigalibus populi obligantur. Quibus adde quod scribit in Topicis Boetius; vindex est qui alterius caussam suscipit vindicandam: veluti quos nunc prædiatores vocamus: Ita legit Cujac. 5. *observat. 29. non procuratores.* In Lexico B. Germani prædiator definitur ὑποφόρον δῆμον ἐκδεδεμένος ὠνητὰς τῶν ὑπαρχόντων. Quam interpretationem comprobent hæc Suetonii in Claudio cap. 9. verba, ad eas rei familiaris angustias decidit, ut cum obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit. *Briss. Prat.*

PRÆDICAMENTUM & circumstantia, judicio Appelli in hoc distant. Prædicamentum est accidens in abstracto à substantia separatum. Id tum fit, cum naturam & essentiam ipsius, vel definiendo, vel dividendo quærimus, ut tria, quadrans, hemina &c. prudentia, metus, albedo, &c. mancipatio, libertas, &c. Atque hæc est Idea illa Platonica, de qua tam varia à majoribus scripta sunt: quam Plato dixit esse perpetuam. Circumstantia vero est accidens in concreto, atque adeò substantiæ inhærens, ut tres tutelæ, quadrantis hæreditas, heminalis cantharus, &c. prudens Brutus, meticulosus Paris, albus paries, mancipium Stichus, pubes Sempronius, &c. *Spieg.*

PRÆDICABILES voces. quæ dicantur & quare: vide voces.

PRÆDICARE, pro aperte dicere apud Ulp. in *fin. l. si quis, ff. de petit. hæred.* Prædicare item præco dicitur, dum aliquid palam promulgat & pronunciat & Senatusconsulto. *Spieg.*

PRÆDICARE, est ante dicere & denunciare. Si ego scissem talem esse servum, nec prædixissem, ut possis præcavere, *l. 16. §. sed cum servus, ff. mandat.* Briss.

PRÆDII appellatione etiam pars continetur, *l. dotale, §. prædii illo tit.* Spieg. Adde Balduini comment. super *Instit. Justin. libr. 2. tit. 8. quib. alien. lic. vel non.*

PRÆDITUS à Latinis accipitur pro affecto, ornato, decorato, instructo, aucto, amplificato, cumulato. In malam vero partem cum sumitur, poni solet pro perdito, vel contaminato. In bonam, ut præditus dignitate, apud Jurisconsult. *l. sed qui magna ad Trebel. & in constit. princ. titul. Si quacunque præd. pot. leg. mancipia, de serv. fugit.* Spieg.

PRÆDIUM non quasi perhæredium, sed à præstando dictum docuit Varro, quia præstat nobis reditum & usum sui. Est autem generale nomen, tam possessionis, quam agri. Itaque qui fundum patrimonialem, vel vectigalem, aut

aut Emphyteuticarium habet, prædium possidet, Prædium est totum, quod pro arbitrio possidentium pluribus quandoque constat fundis: nam fundus in prædio est, sicuti locus in fundo. Et ideo interdum unicus fundus prædium est, si partes sibi in prædio dominus non discernat, *l. locus* 60. *in fin. & l. urbana* 198. *ff. de verb. sign. tit. C. de præd. minor. l.* 1. *in princ. §.* 1. *l.* 3. 4. 7. 8. *& l.* 11. 12. 13. 15. *ff. de fund. dot.* Distinguitur autem prædium in urbanum & rusticum, *rub. ff. de servit. urba. præd. & rub. ff. de serv. rust. præd.* Urbanum ab urbe, uti rusticum à rure derivatum est: ut quicquid urbanum non sit, rusticum perhibeatur. Etsi autem urbanum ab urbe dictum sit, non tamen illud quemadmodum urbis significatio, ad locum, sed ad usum ac finem cujusque rei refertur, *l.* 2. ubi Gœdd. *de verb. signif. & patet ex l.* 4. *§. si ita legetur, ff. de penu legat. l. servis urbanis,* 99. *de legat.* 3. *l.* 1. *compræd. l. quemadmodum* 12. *de supel. leg.* nam cum eorum quæ in urbe versantur, mores sint longe elegantiores, & majori suavitate præditi, quàm qui semper ruri vixerunt: & alius cultus, aliud vitæ genus urbicorum sit quam agrestium: inde factum est ut illud proprie urbanum diceretur, quod magis ad civilem & humiliorem vitam aptum videretur, quod vero magis agrestibus ipsisque agris ac fructuum curæ conveniret, rusticum haberetur. Hinc Labeo acutus verborum interpres: Quemadmodum inquit, servus urbanus & rusticus distinguitur non loco, sed genere usus (hoc est à fine & usu) ita urbana penus & suppellex ad urbanum usum, non ad locum urbanum aut peregrinum dirigenda est: multumque interest penus & supellex ea, quæ in urbe sit, an urbana legetur, vel promittatur, *d. l. quemadmodum. dict. l.* 4. *§. si ita legetur.* Neratius in *l. eo jure, ff. in quibus causs. pign.* Paulus in *d. l. servis urbanis* 99. Hinc Pompon. in *l.* 166. *in princ. ff. de verb. sign.* Urbana familia, inquit, non loco, sed genere distinguitur. Sic Ulpia. in *l. urbana prædia* 198. *ff. de verbor. signif.* Urbana prædia, ait, omnia ædificia accipimus, non solum ea quæ sunt in oppidis, sed & si forte stabula sunt, vel alia meritoria in villis & vicis, vel si prætoria voluptati tantùm deservientia: quia urbanum prædium non locus facit, sed materia. Proinde hortos quoque, si qui sunt in ædificiis constituti, dicendum est urbanorum appellatione contineri. Plane si plurium horti in reditu sunt, vinearii forte vel etiam holitorii magis, hæc non sunt urbana. Omne ædificium esse urbanum prædium dicit, quia ædificium appellatur, quicquid ædis causa factum est, quare quicquid ædificium proprie dicitur, urbanum prædium est, quia habitationis caussa paratum. At quæ erant in agris ædificia, non hominis habitandi, sed fructuum caussa, construebantur: ut illa quæ tota aut fructibus conservandis, aut pecori stabulando, aut colono recipiendo serviebat, qui colonus fructuum & ipse caussa est, & domini quasi instrumentum: ideo tota villa prædii rustici nomine censebatur: nam & ipsa proprium suum nomen à vehendis fructibus sumpsit, quasi vehilla autore Columella Connan. *lib.* 4. *c.* 10. *nu.* 5. Adde Brech. in *l. urbana, in tit. de verb. & rer. signif.*

Prædium dotale, Ulpian. accipiendum esse ait, tam urbanum, quàm rusticum, *l. dotale, de fund. dot.* Spieg.

Prædium pignori nexum apud Ulp. in *l. epistola, ff. de pact.*

Prædium serviens, seu fundus serviens dicitur, quod vel qui debet servitutem. At fundus cui debetur servitus, prædium dicitur dominans: Vide Zas. *§. aquæ, Instit. de actionibus.* Prat.

Prædium suburbanum est, quod promiscuum habet usum, & urbanum & rusticum scilicet, magis tamen rusticum, quam urbanum, Gœdd. ad *l.* 198. *n.* 8. *de verb. sign.*

Prædium tamiacum. Qui sint tamiaci fundi, venire potest quantumvis perito in dubium. Accursius plures adfert opiniones, quas potius somnia dicerem. Alc. igitur fundos tamiacos esse putas, qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo imperatoria dispensabat alimenta. Nam ταμίας dispensatorem significat, ut scribit Alc. in *tit. de prædiis tamiac.* & Pyrrhus ad *tit. de fun. rei priv.* Auch.

Prædo definitur, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo: nec contendit se hæredem, vel per mendacium, nec ullam caussam possessionis possit dicere, *l.* 11. *§. ult. l.* 12. *& l.* 13. *ff. de hæred. petit.*

Prædones, & hi qui bona fide possident, opponuntur. *l.* 13. *ff. de noxalib.*

Prædones pro piratis. *Briss.*

Prædones proprie sunt, qui cum bellum non indixerint, hostiliter tamen grassantur, qui & latrones, sive latrunculi appellantur, *l. hostes* 24. *ff. de capt.* Ejusmodi sunt quos Cic. in *II. de inventione* scribit: Crassus consul, inquit, quosdam in citeriore Gallia nullo illustri, neque certo duce, neque eo nomine, neque numero præditos, ut digni essent qui hostes populi Romani dicerentur, quod tamen excursionibus & latrociniis infestam provinciam redderent, consectatus est, &c. *Prat.*

Prædones in petitione hæreditatis accipiuntur, qui cum scirent ad se hæreditatem non pertinere, bona sine justa aliqua possidendi causa invaserunt, *l.* 25. *l.* 28. *quod autem ait, ff. de pet. hær. l.* 34. *ff. si prædo. ff. de solutionibus.* Et qui nullam caussam possessionis dicere possunt, *l.* 11. *§. ultim. cum seq. ff. de pet. hær.* Adde Balduini *comment. super Instit.* Justin. *lib.* 4. *tit.* 15. *de interdictis.* Sed & alias quilibet injustus & malæ fidei possessor, prædo vocatur *l.* 55. *ff. de cond. indeb. l.* 21. *§. si prædo, ff. de pignor. act. l.* 13. *ff. de noxalibus, l.* 34. *ff. de negot. gest. l.* 7. *§. inter ff. comm. divid. l.* 5. *& l.* 13. *§. ex facto, ff. de adqu. possessor. l.* 1. *§. non quærimus ff. si quis omissa caus. test.* Itaque & bonæ fidei possessor, post petitam hæreditam prædo dicitur, *l.* 33. *§. sicut. ff. de pet. hæred.* quia post controversiam motam, omnes incipiunt malæ fidei possessores esse. *l.* 27. *§. etiam si ante ff. eodem titul.* Prædonis item loco habetur is, qui tacitam fidem interposuit ut non capienti restitueret hæreditatem, *l.* 48. *ff. de pet. hæredit.* Nemo certe prædo est, qui pretium numeravit, *l.* 15. *§. sed quis. ff. eod. tit.* Quo pertinet *l.* 166. *ff. de divers. reg.* Non est etiam prædo, qui dolo caret, quamvis in jure erraverit, *l. tit. l.* 27. *§. scire, de hæred.* Briss.

Prædonius, a, um, qui prædonis est. Ulp. *l.* 25. *§.* 3. *ff. de hæred. petit.* Si vero postea conscius hæreditatem nihil ad se pertinere, prædonio more versari cœpit, *Prat. Hot.*

Præesse jurisdictioni & tribunali accipimus de magistratibus, quive in aliqua potestate positi jus dicunt. *Briss.*

Præesse, verbum est proprium Jurisconsultorum cum litigatori auctores erant ut jure ageret. Hinc illud P. Mutii Scævolæ in l. de Orat. 1.

Id, nisi hîc in tuo regno essemus, non tulissem, multisq; praessem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex jure manu consertum vocarent. Hinc illud Cic. de Chelidone, amica Verris: statuunt petere auxilium à Chelidone, quæ isto prætore non modo in jure civili, privatorumque omnium controversiis populo Rom. præfuit, verum etiam in his fartis tectisque dominata est. Superius enim sic dixerat: redite in memoriam, quam inanes domus eorum qui consulebantur, quam plena atque referta Chelidonis. Sic Pompon. in *l.* 2. *de orig. jur.* Augescente civitate, & qui præerant, agendi genera composuerunt. *Hot. Prat.*

Præesse provinciis dicuntur, qui provinciis regunt: ut puta proconsules, præsides, aut alii id genus. *Briss.*

Præfata jura id est supradicta, *l.* 19. *§. ult. ff. commun. divid.*

Præfatio pro proœmio, *Briss.*

Præfatio, id quod proloquimur antequam ad rem veniamus. Ejus utilitatem Gajus in *l.* 1. *de orig. jur.* belle demonstrat, dum ait ad fin. Namque (ni fallor) istæ præfationes & libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducunt: & cum eo venerimus, ejus evidentiorem præstant intellectum. Quintilianus author est libro 4. si multiplex caussa est, sua quibusque partibus danda præfatio est. *Spieg.*

Præfatio, id erat in pactorum formulis,quod præscriptio in Senatusconsultis. Hinc Paul. in *l. Titio quæ* §. 1. *de verb. oblig.* Ea quæ in præfationibus convenisse concipiuntur, etiam in stipulationibus repetita creduntur: Id est, quæ in ingressu contractus facta sunt, stipulationi inesse dicuntur, licet pure facta sit, confer. *l. item quia*, §. *idem Juliano*, *ff. de pact. l. lect. ff. si cert. petat.* Prat.

Præfecti fisci. In pandectis fiscus & ærarium, quod ante monuit Pyrrhus, crebro convertuntur. At vetustiores ita ærarium à fisco distinguebant, ut Reipublicæ ab Imperatoris pecunia distincta erat. Sic & ærarii quæstores tribunique fisci à præfectis distabant. *Spieg.*

Præfectiani ab Imp. dicebantur postremis temporibus qui præfecti prætorio apparitores erant *l.* 2. *&* 3 *Cod. de apparit. præf. pretor, l.* 8. *C. de off. rect. provinc.* Atque hoc vocabulo utitur Tribonianus *libr.* 12. *C. rubr. de castrensi peculio militum*, nam pro Præfectis annonæ restituendum, Præfectianorum ex lib. veter. ut testatur Jacob. Cujac. in *not. Instit. tit. de milit. testam.* Marcellinus lib. 17. ut nec præfectianus, nec præsidialis apparitor ad solvendum quenquam urgeret. *Prat.*

Præfectorius vir *leg.* 1. *ff. de Senat.* & in epistol. Justiniani Pandectis præfixi, *Prat.*

Præfectus Ægypti: vide paulo post.

Præfecti ærarij primum ab Augusto instituti sunt: ut scribit Dio libr. 55. Cum enim ærarium conficiendi ratio excogitari non posset, ipse certum ac proprium ære suo constituit,quod militare appellavit, ejusque administrationem tribus prætoriis forte lectis ad triennium mandavit: qui binis lictoribus aliisque ministris uterentur. Post cùm neque ipsius pecunia neque ea quæ à regibus & populis mittebatur, satis locupletari ærarium posset, constituit ut pars hæreditatum ac legatorum vicesima eo referretur: præterquam quæ proximis cognatis aut pauperibus relinquerentur. Postremis autem temporibus eosdem præfectos à principe deligi ac sine lictoribus creari solitos eodem loco scribit: quorum officium quale fuerit colligi potest ex. *leg. cum quidam, ff. de his quæ ut indig. auf. leg.* 2. §. *res*, *ff. ne quid in loc. public. leg. edicto, l. Adrianus, ff. de jure fisc. leg.* 4. *§. plane*, *ff. ae fideicom. lib. l.* 1. *§. tutores*, *ff. de falsis*, Ulpianus *l.* 2. §. 2. *ff. de transact.* Apud procuratorem Cæsaris transigi de alimentis potest, scilicet si à fisco petantur alimenta. Secundum quæ & apud præfectos ærarii transigi poterit. Sueton. in Augusto, utque perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuendos eos, prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus novis constituit. Quod autem hoc ærarium Dio ad Prætorios refert, id Suetonius alteri attribuere videtur. Auctor fuit Senatui, inquit, ut cura ærarii à Quæstoribus urbanis ad Prætorios Prætoresque transiret, nisi forte in utroque hoc factum sit. Cum idem lib. 43. scribat publicæ pecuniæ administrationem, quæ Fabio Caninio Coss. ad Ædiles translata fuerat, postea Quæstoribus redditam non esse, sed Prætoriis viris commissam, quod ipsum etiam ex Gellii *lib.* 3. *cap.* 23. intelleximus. Quod autem, inquit, per Quæstorem dixi pecuniam ex præda venditione contrahi, intelligi nunc oportet. Præfectum ærario significari: nam cura ærarii à Quæstore ad Præfectum translata est. *Prat.*

Præfectus annonæ magistratus fuit extraordinarius, utilitatis causa constitutus, ut scribit Pompon. *l.* 2. *§.* 17. *de orig. jur.* Livius *lib.* 14. *l.* Minutium nominat, quem præfectum urbis à plebe creatum fuisse scribit. Constat ejus munus fuisse, ut videret ne plebs annonæ inopia & caritate laboraret, ubiq; panis copia redundaret, pondereque justo, ac mundicia debita panis veniret. Itaque si quid ad annonam pertinens commissum erat, ipse cognoscebat, Martianus *l.* 13. *ff. de accusat.* Mulierem, inquit, propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri à Præfecto annonæ deferentem, divus Severus & Antonius rescripserunt, vide Cassiod. *libr.* 6. *Variar.* in formula præfecturæ annonariæ. *Prat.*

Præfectus Augustalis, sive Præfectus Prætorio Augustalis dicebatur is, cui Princeps summum imperium & proconsulari par in Ægyptum dedit. Vide paulò post Præfectus Ægypti. *Pr.*

Præfectos fabrorum ita Pompon. Lætus describit, ut sint artifices, qui castra sequebantur, ut fabris lignariis ferrariisque præsint. Vid. Pyrrh. &; Veget. qui explicat munus præfecti castrorum. *Spieg.*

* Præfecti Civitatum Imperialium. Civitates Imperiales priscis temporibus habuere suos Præfectos seu Prætores, per quos Imperatores in iis jurisdictionem exercebant, dict. *Reichs voigten*, *Reichs Schultheissen*, *Reichs Ammænner.* Erant ejusmodi Prætores plerumque Comites, vel Episcopi, qui substitutum vel Vicarium habebant, quem *Schultheissen* vocabant, qui Comitum potestati obnoxius erat.

Postea ejusmodi officia *des Schuldtheissen oder Reichs-Richter Ampt.* ad vicinos Principes, plerumque verò ad ipsas Civitates Imperiales, pignorationis aliisque concessionum modis, ac tandem proprietatis jure pervenêre, quæ adhuc hodiè nomineteaus in multis Germaniæ Urbibus; supersunt, qui vulgò *Reichs Schuldtheissen*, *Reichs-Richter oder Ampmænner*, dicuntur, mandatarii vel perpetui Imperatoris Vicarii, ipsum olim repræsentantes, ut Norimbergæ, Rotenburgi ad Tubarim, Halæ Suevorum &c.

Hodie

Hodiè officium ejusmodi Præfectorum Imperialium (quod olim erat, in Criminalibus causis præsidere, in civilibus adsidere, & vicem Imperatoris gerere, regere Rempublicam, delinquentes punire &c.) valde imminutum est, postquam jurisdictio territorialis & Regalia ipsis Civitatibus Imperialibus concessa sunt, quæ per Magistratus Civitatum exercentur.

(Vid. Mayer. *de Advocatiâ armat. cap.* 2. *n.* 216. & seqq. Knichen *de jure territ. c.* 4. *n.* 520. Knipschild. *de jure civit. Imper. L.* 5. *c.* 3. Auctor discursus *von Reichs-Vogteyen.* Besold. ac Speidel. *v. Reichs-Vogteyen.*)

PRÆFECTUS Prætorio translata in unius dominatum Republ. exemplo Magistrorum equitum ab Imperatore creari solebat: eique dari plenior (ut Pompon. & Arcadius scribunt *l.* 2. *§. populi deinde, ff. de orig. jur. l.* 1. *ff. de offic. præfect. prat.*) licentia ad disciplinæ publicæ emendationem, quibus initiis adeo is magistratus crevit, ut appellari à præfectis prætorio non possit. Credidit enim princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide & gravitate, ad hujus officii magnitudinem adhiberentur, non aliter judicaturos esse, pro sapientia, ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret judicaturus *leg.* 1. *ff. de offi. pref. prat.* Unde autem dictus sit, Asconii extat autoritas. Veteres, inquit, omnem magistratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellaverunt, unde & prætorium tabernaculum ejus dicitur, & in castris porta prætoria, & hodie quoque præfectus prætorio. Quibus ex verbis perspicuum est, Præfectum prætorio dici eum qui militibus iis præerat, quos Imperatores in sui custodiam eligerant, quod institutum primum ab Augusto fluxisse, Suetonius in ejus vita Dio libro 55. testantur. Dio quidem ubi scribit eorum decem millia fuisse, legionemque illam suos habuisse fasces. Constat autem ex plerisque omnibus, solitum ab imperatore cingulum una cum gladio dari præfecto prætorio, & memorabilis vox Trajani literis mandata est, qui cum præfectum suum cingulo donaret, ita dixisse traditur: Accipe hunc ensem, & siquidem recte atque è Republ. imperavero, pro me; sin secus, in me utere. Quam vocem suam in Panegyrico Plinii significans, ita loquitur: Ego quidem in me si omnium utilitas ita posceret, etiam præfecti manum armavi. Suetonius & Plinius hanc præfecturam equitibus Romanis mandari solitam scribunt. Ille his verbis: Vespasianus, inquit, præfecturam quoque prætorii suscipit, nunquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam. Plinius autem Titum alloquens; Et quod his nobilius fecisti dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio ejus. Hæc autem potestas usque eo posteriorem Cæsarum beneficiis crevit, ut etiam postremis temporibus ad provincias regendas cum summo imperio missi sint. Cassiod. etiam epist. libr. 6. Potestati præfecti prætorio, inquit, nulla dignitas est æqualis, vice sacra judicat, nullus ei miles fori auctoritate præscribit, excepto officiali militum. Curiales enim etiam verberat, in officio suo jus retinet singulare, & talibus tantisque noscitur jubere, quos etiam provinciarum non auderent judices in qualibet parte contemnere. Militiæ perfunctis, Tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exæquat, gratanter implet Imperator quæ ille constituit. *Prat.* Cæterum Præfecti Prætorio quatuor sub Constantinopolitanis Imperatoribus fuere: duo in partibus orientis, videlicet Præfectus prætorio per orientem, Præfectus prætorio per Illyricum: totidem in partibus occidentis, videlicet Præfectus prætorio per Italiam, & Præfectus prætorio per Gallias. Sub dispositione præfecti prætorio Orientis erant Diœceses quinque, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia. Oriens autem provincias continebat 5. Ægyptus 6. Asiana 10. Pontica 10. Thracia 6. Sub dispositione vero Præfecti prætorio per Illyricum erant Diœceses duæ, Macedonia & Dacia, quarum hæc provincias 5. illa 6. comprehendebatur. Sub dispositione Præfecti prætorio Italiæ erant Diœceses 3. Italia, Illyricum, Africa. Prior Provinciis 17. circumscribebatur. Altera provinciis 16. posterior 7. Sub dispositione Præfecti prætorio Galliarum erant Diœceses duæ, Hispania & Britannia. Illa 7. hæc 5. provinciis concludebatur. Justinianus vero debellatis & exactis Wandalis, Africam à Prætoriana Italiæ Præfectura exemit, eique propriam præfecturam dedit, *leg.* 1. *leg.* 2. *Cod. de offic. præfect. prætor. Afric.* ita additus est quatuor superioribus quintus Præfectus prætorio Africæ, eique subditæ sunt 7. provinciæ. Tingitana, Carthago, Tripolis, Numidia, Mauritania, Sardinia, Byzacium: sic enim postrema hæc provincia scribenda est cum ex vetustis codicibus, tum ex notitia dignitatum, in qua tamen uno in loco Byzantium perperam legitur. Quem errorem etiam evincit lex secunda, *C. de offic. præfecti Prætor. Afric.* ubi provincia hæc Bizacena non Byzantina appellatur: Et Plin. *lib.*4 *Natur. hist. c.* 4. qui Bizacium in Africæ regionibus numerat. *Briss.*

PRÆFECTUM prætorio. ὕπαρχον τῆς αὐλῆς vocat Procopius *lib.* 1. *de bello Persico,* non semel.

PRÆFECTUS vigilum non est magistratus, sed utilitatis causa extra ordinem constitutus, *l.* 2. §. *capta deinde ff. de orig. jur.*

PRÆFECTUS vigilum institutus est ab Augusto: nam cum septem cohortes opportunis locis constituisset, ut binas regiones urbis unaquæque cohors tueretur: præposuit eis Tribunos, & super omnes spectabilem virum qui præfectus vigilum appellaretur. Is cognoscebat de incendiariis, effractoribus, furibus, raptoribus, receptatorib. nisi si qua tam atrox tamque famosa persona sit, ut Præfecto urbis remittatur, & quia plerunque incendia culpa fiunt inhabitantium, aut fustibus castigat eos qui negligentius ignem habuerunt, aut severa interlocutione comminatus, fustium castigationem remittit. Idem per totam noctem vigilare debebat & coerrare calciatus cum hamis & dolabris, & curare omnes inquilinos admonendos, ne negligentia aliqua incendii casus oriatur: præterea ut aquam unusquisque inquilinus in cœnaculo habeat. Hæc ex *l.* 3. *ff. de offic. præfect. vigil.* Dio *lib.* 55. ut vertit Hotom. Cum per id tempus multa in urbe incendio periissent, libertini generis homines septem in locis, incendiis procurandis delegit, eisque equitem unum præfecit, eo consilio ut perexiguo tempore illorum opera uteretur: Verum cum experiundo cognovisset præsidium illud & utilissimum & maxime necessarium esse, retinuit, suntque usque adhuc nocturnæ quodammodo excubiæ militares, non ex libertinis tantum, verum etiam ex aliis constitutæ: quæ muris in urbe præsunt, mercedemque de publico accipiunt. In eandem sententiam Suetonius in Augusto, Adversus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est. Item libertino milite, præterquam

Romæ incendiorum causa, & si tumultus in graviore annona metueretur, bis usus est. *Prat.*

PRÆFECTI urbis triplicem rationem tradit Hotomannus, aliam enim regum, aliam Imperatorum, aliam mediis temporibus ejus magistratus procurationem fuisse scribit: nam primis temporibus præfectus urbis à Regibus creabatur. Livius l. 1. L. Brutus imperium in urbe Lucretio præfecto urbis jam ante à Rege instituto reliquit. Et paulo post, Duo consules inde comitiis centuriatis à præfecto urbis ex commentariis Serv. Tullii creati sunt. Tacitus libro 5. Sed præcipua ex eo gloria quod præfectus urbis recens continuam potestatem, & insolentia pari graviorem, mire temperavit: namque antea profectis domo regib. ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subditis mederetur: feruntque à Romulo Dentrem Romulium post à Tullo Hostilio Numam Martium, & à Tarquinio Superbo Sp. Lucretium impositos. Dein Consules mandabant, Duratque simulachrum quoties ob ferias latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Hæc Tacitus, ex quibus secunda hujusce magistratus forma intelligitur, de qua loquitur Gellius *libro* 14. *cap. ultim.* Præfectum urbis, inquit, Latinarum causa relictum, Senatum habere posse negat Mutius: quoniam ne senator quidem sit, neque jus habeat sententiæ dicendæ, cum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit Senatoria, Marcus autem Varro & Atteius Capito jus esse præfecto Senatus habendi dicunt. Deque eo assensum esse Capitonem Tuberoni, contra sententiam Mutii refert Pompon. *l.* 2. §. 17. *ff. de orig. jur.* Quoties, inquit, proficiscuntur extra Rempublicam magistratus, unus relinquitur qui jus dicat, is vocatur Præfectus urbis, qui Præfectus olim constituebatur: postea vero Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis observatur. De præfecto urbis ita Pomponius Lætus in *libell. de magistrat. Roman.* scribit: Romulus unum delegit, quem urbanis negotiis præfecit, ut Dionysius scribit: hunc præfectum urbis fuisse satis constat. Longo post tempore tantum sibi urbis præfecturam vendicavit Cœsarum temporibus, ut de criminibus omnium in urbe cognosceret, & demum cum Cæsares ab urbe abessent, præfectus velut alter Cæsar imperabat, & rebus omnibus, quæ ad urbem pertinebant, censebat. Verum hæc quidem hactenus de præfectura urbis, quæ stante Republ. usurpata est. Postremis verò temporibus immutata ejus ratio est multis in rebus, videturque Magistratus hic ab Augusto primum renovatus. Suetonius enim sic scribit: Quodque plures partem administrandæ Reipublicæ caperent, nova officia excogitavit, curam operum publicorum, viarum & aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividendi, præfecturam urbis. Has fere ab Ulpiano partes ipsius procurationi tributas esse, idem Hotom. refert, ut servorum de dominis querelas, vicissimque horum in illos criminationes audiret. Ut patronis libertis ingratis querentibus jus diceret. Ut de tutorum curatorumve criminibus cognosceret: Ut nummulariorum, argentariorumque fraudes coerceret. Ut carnis curam gereret. Ut quietem in populo procuraret, illicitaque collegia coerceret. Ut spectaculorum disciplinæ præesset: denique quicquid non modo intra urbem, verum etiam intra centesimum ab urbe lapidem commissum esset, animadverteret: sic ut & urbe &, Italia interdicendi potestatem haberet, itemque in insulam deportandi, *l.* 6. *ff. de interdict. & releg.* | *l. rei capitalis*, *§. constat*, *ff. de pœn.* Quod autem Ulpianus de carnis cura scribit, testatur in Epigrammatis urbis Romæ confirmatum, in edict. Apron. Præfecti urbis, de carne occisi pecoris appendenda & vendenda. Quod de criminibus etiam ad publica pertinet, *leg.* 1. *§. generaliter*, *ff. de pœn.* Ut scilicet eas pœnas, quæ legibus constitutæ sunt, imponat: tametsi extra ordinem cognoscit, *l. ordo*, *ff. de publ. jud.* De extraordinariis autem arbitratu suo statuebat, *l.* 1. *ff. de effractor.* Itaque & Prætores, & Præfecti vigilum, si quis graviore supplicio plectendus esset, eum ad illum remittebant, *l. nam salutem*, *& l. ultim. ff. de offic. præfect. vigil.* Dio vero libro 52. πολίαρχον eum appellat, & Mecœnatem suadentem Augusto facit, ut eum è primariis viris deligat, qui omnes magistratus priores gesserit, ut eas caussas in quibus provocatio fuerit, & nonnullas etiam publicas & capitales, disceptet, non modo in urbe, verum etiam μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων, quod ille pro centum passuum millibus posuit, ut patet ex *l.* 1. *ff. de offic. præfect. urbis.* Sub dispositione præfecti urbis Romæ, declinantis Imperii temporibus erant Præfecti annonæ vigilum, comites riparum, alvei Tiberis, cloacarum, portuum, magister census, Rationalis vinorum, Tribunus fori suarii, consularis aquarum, curatores operum maximorum & publicorum, statuarum, horreorum. Valde autem aucta est præfecti urbis potestas Epistola Severi & Commodi ad Fabium Cilonem, cujus fit mentio *in l.* 1. *ff. de offic. præfect. urbis l.* 6. *§.* 1. *ff. de interd. & relegat. leg.* 1. §. *in quibus ff. de leg.* 3. Præfectus urbis, vir illustris in senatu considet supra omnes, *l.* 3. *ff. de offic. præfect. urb.* primusque sententiam dicit, Cassiodoro authore. Eum sequuntur patricii, consules, consulares, præfecti prætorio, magistri militum, & cæteri viri illustres, & hoc ordine his solis jus est sententiæ dicendæ in senatu, ut constat ex Non. 62. à Juliano Latine conversa. Plurima de Præfecto urbis colligunt Alex. ab Alex. *lib.* 6. *genial. dier. cap.* 20. Dionys. Halicarnass. lib. 6. Aulus Gell. *lib.* 14. *c.* 8. Antonius Vacca *vol.* 1. *suarum expositionum.* Prat.

PRÆFECTUS Ægypti. de quo in *l.* 1. *Cod. de postul. & l.* 1. *§. qui in rationib. ff. ad legem Cornel. de fals. l. unic. ff. de offic. præfect. Aug.* & apud Tacitum lib. 16. Qui præfectus Augustalis dicebatur, qui omnia tributa per Ægyptiacam diœcesin in cura & providentia sua habebat. Et iste inter medios magistratus spectabilis est. Dictus autem est Augustalis, quia August. eam dignitatem primus ei præfecto, qui Alexandriam inhabitavit, concessit. Vera enim origo & causa hujus præfecti constituendi, dandique ei (lege sub Augusto lata) imperium ad similitudinem proconsulum, ea videtur fuisse, quod superstitione quadam, seu certe superstitionis velamento, insita providentia deterritus fuerit Augustus, & ante Augustum senatus, ne proconsules fasces in Ægypt. mitterent, ut Spartian. refert, in *ult.* 30. *tyrannorum* & Cornel. Tacit. in illis verbis demonstrat, *libro* 2. *Annal.* Nam August. inter alia dominationis arcana vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equitibus Roman. illustr. id est, ut ego interpretor, qui honoribus usi essent, sepofuit Ægypt. ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, claustraque terræ ac maris quamvis levis præsidio adversum ingentes exercitus insedisset. Hactenus

ctenus Tacit. Ob hanc igitur causam in provinciæ forma redacta Ægypt. non est. Nec senatores hunc magistratum accipere consueverunt, sed equestris ordinis viri, quemadmodum & jurid. Alexandriæ ex iis creati solitus, & si qui alii per Ægypt. administrationes gererent, quod idem Tacit. significat. libr. 12. Nam Divus Augustinus inquit, apud equestres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretasque eorum perinde haberi jusserat,ac si magistratus Roman. constituissent. Et paulò post, Claudius omne jus tradidit, de quo toties seditione, aut armis certatum. Cum Semproniis rogationibus equester ordo in possessione judiciorum locaretur, aut rursum Serviliæ leges Senatui judicia redderent. Per id, quod dicit, qui Ægypto præsiderent, juridicum Alexandriæ & hanc præfectum accipere debemus. Nam & juridico Alexandriæ legis actionem datam constat *l. 1. de offic. jurid. Alexand.* Et iis intelligere licet, quare non proconsul, sed præfectus in Ægyptum, & quo ex ordine mittatur. Extat autem in juris Pandectis tit. de offic. præfecti Augustalis, quem & eundem habemus lib. 1. C. ac sub eo duas constitutiones, quarum posteriore non præfectus augustalis, sed præfectus prætorio augustali legitur, quamvis in aliquibus libris verbum illud (prætorio) non reperiri Haloander annotet. Sed utut res se habet, eundem utique significari arbitror: & ut præfectus Orientis, Africæ, & Illyrici, nonnunquam legitur, qui tamen sæpius præfectus prætorio Orientis, Africæ, & Illyrici appellatur. Indicant duæ illæ constitutiones provinciarum quarundam moderatores, & judices ordinarios huic præfecto subesse. Hoc etiam Imper. nostri novella constitutio demonstrat Auth. De appellationibus, §. illud. Nam appellationem causas ab Ægypti tractatu, & ei adjuncta utraque Lybia, ad præfectum Augustalem deferri jubet. Quomodo scilicet, & præfecto prætorio Africæ quosdam præsides subesse postea voluit *d. l. 1. de offic. præfect. prat. Africa.* Hæc fere omnia Anton. Vacca in suis expositionibus locorum obscur. in *Pandect. titul.* 17. Adde Cujac. ad *l. 3 prope fin. C. de Canone largitional. tit. lib.* 10. Qui, inquit, in Ægypti provinciam mittitur proconsulari potestate, specialiter dictus est præfectus Augustalis *l. 1. ff. de offic. præfect. August.* Eum habere Strabo τὴν τοῦ βασιλέως τάξιν scribit. Tacitus regis loco esse. Ammianus Marcellin. 22. Ægyptus quæ jam inde, ut Romano imperio juncta est, regitur à præfectis. Sub eo sunt sex provinciæ Ægypti, Lybia superior, Lybia inferior, Thebais, Ægyptus, Arcadia, & Augustamnica, in cujus postremæ provinciæ nomine, ut hoc obiter dicam, error est in *l. 9. C de vest. & com.* sicut & in inscriptione *l 34. C. Theod. de dec.* Hæc Cujac. supra all. loc.

Præfectus Ægypti non prius deponit præfecturam & imperium, quam Alexandriam ingressus successor ejus *l. 1 ff. de offic. præfect. August.* Apud præfectum Ægypti possum servum manumittere ex constitutione D. Augusti, *l. 21. ff. de manumiss. vind.* Hinc.

Præfecturæ nomine significatur præfectura urbis Romę vel urbis Constantinopolitanæ,& præfectura prætoriana Orientis vel Occidentis, id est, Italiæ, vel Africæ, vel Illyrici, & magisterium militum. Sunt enim eæ tres dignitates indiscretæ, *l. 1. C. de præfect. prat. sive urb.* Sed vel honorariæ tamen sunt, vel ordinariæ: hæ liberant curia, illæ non item, Cujac. *in exposit. Nov. Justin. 60. deliberat. decurio.*

Præfecturæ eæ appellantur in Italia, in quib. & jus dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam earum resp. (neque tamen magistratus suos habebant) in quas legibus præfecti mittebantur quotanni, qui jus dicerent: quarum genera fuere duo: alterum, in quas solebant ire præfecti quatuor sex virum, pro populi suffragio creati: in hæc oppida Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Suessulam Atellam, Calatiam. Alterum quas prætor urb. quotannis in quæque loca miserat legibus ut Fundos, Formas, Cere, Venafrum, Alicas, Privernum Anagniam, Frusilonem, Reare, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura. Hæc *Festus, Hot.*

Præfecturæ dicebantur oppida quædam Italiæ, quorum Incolæ cives R. erant: hoc tamen à municipiis differebant, quod non suis legibus utebantur, nec ullos è suo corpore magistratus, ut coloni, creare poterant: sed à magistratibus qui Roma quotanni mittebantur, Romanis legibus regebantur, ii magistratus præfecti dicebantur, unde nomen præfecturæ. Liv. *lib. 36.* De urbe agroque (de Capua loquitur) reliqua consultatio fuit: quibusdam delendam censentibus urbem prævalidam propinquam, inimicam. Cæterum præsens utilitas vicit: Nam propter agrum, quam omni fertilitate terræ satis constabat primum in Italia esse, urbs servata est, ut esset aliqua aratorum sedes. Urbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumque & institorum opificumque retenta. Ager omnis & tecta publica populi Roman. facta. Cæterum habitari tantum tanquam urbem Capuam, frequentarique placuit: nullum corpus civitatis, nec Senatus nec plebis consilium, nec magistratus esse. Sine consilio publico, sine imperio, multitudinem nullius rei inter se sociam ad consensum inhabilem fore. Præfectum ad jura reddenda Roma quotannis missuros. Hotom. Cætera vero omnia Italiæ oppida, quæ coloniæ, municipia & Præfecturæ non erant, fœderatas civitates vocabantur, ut, Tibur, Præneste, Neapolis, & pleræque aliæ, quæ suis legibus & magistratibus vivebant, diversisque fœderibus aut sponsione, vario jure cum populo Romano amicitiam contraxerunt. Aliquæ enim erant omnino liberæ, aliquæ stipendiariæ, aut plus vel minus gravatæ, ut populo Rom. visum fuisset. Atque Italia omnis in hæc genera Municipiorum, Coloniarum, & Præfecturarum ante legem Juliam, & bellum Marsicum divisa fuit. Vide Onuphrium in *libell. de Imperio Roman. sub tit. de præfecturis*: Turnebum *de popul: fundo. lib.* 14. *c.* 12.

Præferre diem *l. 1. §. editiones, ff. de edend.* id est, proponere. Ne quid excogitetur è die & consule, & prælato die fiat. Alii legunt prolato. *Prat.* Vide omnino Cujac. 3. *obs.* 7.

Præferri dicitur creditor qui ex bonis communis debitoris, primus id quod sibi debetur, aufert. Respub. creditrix communibus chirographariis creditoribus præfertur, *l. 38. §. ult. ff. de reb. auctor. judic.*

Præferri, id est, anteferri. In popularibus actionibus, id cujus interest, præfertur, *l. 3. ff. de popular. action.*

Præficæ mulieres olim erant, quæ conducebantur ad hoc, ut ante domum mortui laudes ejus canerent, quemadmodum testatur Varro citans illud Nævii: Hæc quidem hercle opinor

præfica

præfica est, nam mortuos conlaudat, vide Rævard. ad leges 12. *tab. c.* 15, *de sumptibus fun.*

PRÆFICERE, id est, rei cuilibet seu muneri præponere. Stichum tam rei rusticæ quam rationibus fundi præfecit testator, *l.* 31. *ff. de admend. legat.*

PRÆFINIRE, id est, præscribere, præstituere. Ed ctum prætoris quo præfinit tempus intra quod adeatur hæreditas, *l.* 23. *de hered. instit.*

PRÆFINITIO, Si cum præfinitione annorum legatum fuerit. *l.* 20 *ff. quand. dies legat.*

PRÆFIXUM, præclusum, Cajus *l.* 6. *ff. de serv. urb. prad.* Si quo per statutum tempus, fenestras meas præfixas habuero, vel obstruxero. In Flor. libris Perfixas legitur: corrupte, meo judicio, Virg. Geor. 13.

Multi jam excretos prohibent à matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora canistris.

PRÆFOCARE, spiritum faucibus claudere, *l. notare, ff. de liber. agnosc.*

PRÆFURNIUM os patens fornacis, quo ligna in fornacem induntur, & deinde obstruitur, ut ait Budæus.

PRÆGNANS quæ etiam occupata est in generando, quod conceperat, *ff. de vent. in poss. mit. pregnantis, ff. de pœnis,* Spieg. Prægnans neque torqueri, neque summo supplicio affici potest, *l. Imperator. ff. de stat. hom. leg. pregnantis, ff. de pœn.* Quintil. in *declamat* 277. Supplicia, inquit, prægnantium rex differri in diem partus jubet. Idem Clemens Alex. scribit libr. 2. Strom. & Ælianus *lib.* 5. *var. histor.* & Plutarch. de *sera num. vindicta,* Cujac. Jul. Paul. *recept. sentent lib.* 1. *titul.* 12. *de judiciis omnibus, §. pregnantes.*

PRÆGNANTES, clausulæ sunt Jurisperitis ut nunc censentur, Plenitudo potestatis, Motus proprius, Certa scientia. Eamque illis virtutem esse adserunt, ut in contrarium nemo audiatur: quod semper præsumatur justitia, excludatur omnis ignorantia & error, & item defectus solennitatum in Responsis, Rescriptis, Diplomatibusque eorum. Observandum tamen, jam dictas clausulas sententiis Principum non esse inserendas: quod hic justitia nulli cedat, quæ in Principum sententiis prælucere debet, *l fin. C de leg. omnium de test cum simil.* Spieg. Prat.

PRÆGNATIO est tempus quo fœmina prægnans est *Prat.*

PRÆGRAVARE id est, præponderare, prævalere. Si nulla causa gravet. id est, si omnia nomina similia fuerunt. *l.* 5. *ff. de solut.*

PRÆGRAVARI verbo Justin. eleganter usus est in § *quadam actiones, Instit. de action.* sumpta scilicet à libra metaphora, quæ ad æqualitatem respondere debet, &c. non debet, *de reg. jur. in* 6 Prat.

PRÆGUSTATOR Quære Credentiarium.

PRÆJUDICARE, JCti dicunt, pro obstare, viam præcludere, simpliciter sine vero juris præjudicio. Marcellus, *ff de re judicata.* Sæpe, inquit, constitutum est, res inter alios judicatas, aliis non præjudicare. Impp. l. 1. res inter alios acta vel judicata aliis ne noceat. Et non nocere vocant quod Marcellus præjudicare dixit, *Old Prat.*

PRÆJUDICIALES actiones dicuntur ex eo quod plerumque præ h. e. ante exerceantur, quam aliæ actiones, quod alia judicia præcurrant. Ideo autem in rem videntur esse, ut ait Imper. in § *prajudiciales, Inst. de act.* quia sunt veluti de proprietate, & veluti proprietates causam continent. Nam cum dico Titium libertum meum, vel filium meum esse quodammodo, Titium meum esse dico proprium, sive dico Titium jure dominii meum esse Præjudicialis actio, per quam quæritur, an aliquis liber sit, civilis est, cæteræ præjudiciales actiones sunt prætoriæ, Borcholt. ad d. §. *prajudiciales, Instit. de actio.*

PRÆJUDICIALIS mulcta dicta esse videtur, quod propter præjudicium, hoc est rem prius juste recteque judicatam, & temere audacia furoris appellatam indiceretur. Quo sensu judiciaria authoritate præjudicialis mulctæ excipere & sustinere jacturam dixerunt Impp. *l.* 50. & 65. *Cod. Theod. de appellat.* Et hanc præjudicialis mulctæ interpretationem confirmat Symmachus sic Theodosio Augusto scribens Epistol. libro 1. Nec officium partibus defuit, ad mulctam præjudicii suggerendam. *Bald.*

PRÆJUDICIUM dicitur, quicquid prius judicatum sequentibus judiciis exemplum aliquod allaturum est, *Briss.*

PRÆJUDICIUM varia significat. Nonnunquam refertur inter probationes, *l. penult ff. de his qui sui vel alien jur. sunt, l. si quid. §. meminisse, ff. de agnos. liber. l.* 4. *ff. de public. jud. l.* 1. *C. quand. actio civil.* Aliquando præjudicium nil aliud est quam exceptio, ut in *leg. divus* 5. *ff. de petit. hared.* quod probavit Cujac. 5. *obs.* c. 37. Idque indicat *rubr. ff. de except. & prajud.* Ubi præjudiciorum appellatione significantur exceptiones quædam speciales, quibus excluditur actio hac ratione, quod futuræ graviori actioni præjudicium pariat: quarum exempla sunt in *leg.* 13. 16. 18. & 21. *dict. tit. de except.* & meminit Paul. *in l.* 54 *ff. de jud.* sed & interlocutoriam sententiam, quæ ante principalem feratur, præjudicium dici solet Duar. *libro* 1. *disp. c.* 2. *in §. prajudiciales* 12. *Instit. de act.* nec exceptionem, nec probationem, nec interlocutoriam judicii significat, sed ipsam actionem, quam ibi Justin. actionem præjudicialem appellat, quemadmodum & accipitur in *l.* 1. §. 1. *ff. de rei vindicat. l. imperatores* 30. *ff. de reb. author. judic.* ubi tamen Rævardus & Cujacius legere malunt, judicio, ne plures fiant actionum præjudicialium species contra *dict. §. prajudiciales, & contra l. actionis* 37. *ff. de act. oblig.* Itaque præjudicium & actio præjudicialis in hoc nihil differrent, ac proinde præjudicio definito præjudicialem etiam actionem definitam esse censent interpp. Quam ob causam in investiganda præjudicii definitione valde laborant: Et quum judicium sit, si non est dubium: at cum dicatur præjudicium, intelligitur id judicium ejusmodi esse, quo quis ante aliud judicium experiatur. Id verò cum fieri possit duobus modis: Uno nulla habita ratione alicujus judicii futuri, hoc est, quod intentione agentium judicium erat, & nunc expeditum est, sed ex post facto fit præjudicium, vel inter ipsos qui egerant, vel inter alios. Altero propter aliud connexum, quod ex illo expedito sponte sequatur: Idque non inter alios sed eos ipsos qui præjudicio experiuntur. Inde est ut præjudicium sit duplex: Unum absolutum, alterum relatum. Absolutum est, quod ut Asconius definit in divinatione Cic. in Verrem cum statum fuerit, judicaturis adfert exemplum quod sequantur. Cujus vim Quintilianus *libro* 2. *Inst. de Orat. cap.* 5. dixit versari in tribus, nempe in rebus vel iisdem, vel similibus, vel ad id de quo quæritur pertinentibus. Quo modo omnia judicia definita præjudicia fieri possunt, quamvis tamen cum constituuntur, præjudicia nondum sint, sed tum

rum præjudicia fiant, cum & sententia judicis sunt definita & res ejusmodi incidetit, ad quam ejusmodi præjudicium accommodari, eique quasi jus dicere possit. vide Vult. ad *l. § præjudiciales 21. n. 3. 4. 5. Inst. de act.*

PRÆJUDICIUM irrogare, & emolumentum afferre opponuntur, *l. 2. C. de quib. res jud.*

PRÆJUDICIUM etiam appellatur quæstio controversa, causa de qua prius cognoscendum, statuendum decernendumque est, priusquam de alio negotio quæratur, propterea quod ei præjudicium facit, unde ea judicia quæ de statu personæ redduntur, quibus disceptatur, an filius quis sit, an pater, an libertus, an patronus, an ingenuus, an servus, an liber, præjudicia vocantur. *Briss.*

PRÆJUDICIUM non est res judicata: quia res judicata locum habet inter easdem personas de eadem re ex eadem causa: præjudicium verò est inter personas non easdem, etiam non de rebus iisdem, sed plerumque cum res eadem est, personæ tamen agentes sunt diversæ, & vicissim cum personæ sunt eædem, res tamen non est eadem, sed vel similis, vel priorem controversiam aliquo modo attingens; Ideoque res judicata non solum actionem judicati ei, secundum quam judicatum est, parit, verum etiam exceptionem. Eorum neutrum est in præjudicio, sed in eo locum habet, quod dicitur, sæpe constitutum esse, res inter alios judicatas, aliis non præjudicare, *l. sæpe 63. ff. de re. jud. l. in causa 27. ff. de proc. l. Modest. 10. ff. de except. leg. 1. §. cum dicitur, ff. si cui plus quam per leg. Falcid. tot. tit. C.* res inter alios actas aliis non nocere, & legibus judicandum esse, non exemplis, *l. nemo, Cod. de sent. l. sed licet, ff. de offic. præsid.* Præjudicium quoque effectum quendam habet. Si enim jungatur aliis probationibus vel præsumptionibus eas facit robustiores, ut cum in ejusmodi casu jam ante judicatum sit, eo proclivius nunc etiam judex sit judicaturus eodem modo: quia tamen in re judicem valde circumspectum esse oportet, quia vel minima circumstantia in facto, sicut diversitatem facti à priori facit, ita & diversitatem juris inducere potest. Vult. *d. loc. num. 6.*

PRÆJURATIO & præjurare dicebatur antiquis, cum quis ante conceptis verbis jurat, post quem alter in eadem verba jurans, tantummodo dicebat: Idem in me. Huic igitur præjurationi, quæ species est jusjurandi conceptis verbis, addebatur exectatio. Eam enim verbum, Idem in me, continet. Turneb. *advers. lib. 3. c. 10.* Prat.

PRÆLATUS dies dicitur à Modestino in *l. si à debitore, 28. ff. de falsis*, pro anticipato, & cum nondum venisset, tamen quasi jam venisset scripto quod vulgus dicit, Antidato. Contrarium est Repetitus in *l. 3. ff. de fid. instrum.* Hotom.

PRÆLATI qui dicantur, vide *c. quæ in Ecclesiarum de offic. ord. c. decernimus extr. de jud* & an omnis habens curam animarum dicatur Prælatus, notat Abbas in *c. 2. de jud* Prat.

PRÆLATI nomine intelligitur Ecclesia, & ministerium prælati, vide *gloss. in c. edoceri, de rescript.*

* Prælati Præpositi, Prælati (de Jure Canonico) sunt Antistites Ecclesiastici tam superiores quam inferiores. Eorum nomine in Imperio hodiè veniunt Abbates & Præpositi, qui immediati quidem sunt, partim etiam Principum titulo decorati, jus tamen suffragii in Comitiis singuli in solidum non habent, sed universi unius tantùm Principis vicem sustinent, quorum nomine etiam intelliguntur Abbatissæ & Commendatarii quidam Provinciales.

Hi in toto suo districtu quoad personas & causas, in jure reddendo idem jus, quod Principes Politici obtinent, suntque exempti qui nulli Episcopo subsunt.

Præpositorum duo sunt Elvangensis & Bertholsgadensis, Principibus Ecclesiasticis adscripti, reliquis, ut Weissenburgensi, Westhusano, Kentersheimensi, Werdensi, Helmstadiensi, & si qui sunt alii, inter Prælatos adhuc recensitis. Prælati omnes in Comitiis in duas classes, *Sueveam & Rhenanam*, dividuntur, quarum utraque unum in Comitiis suffragium fert.

Sunt etiam Prælati in imperio mediati *Land-Aute* dicti, quorum Cœnobia dicuntur *Land-Klöster, weil sie auf den Landtag gehören.*

(Vid. Paurmeist. *de jurisd. Imper. L. 2. c. 10.* Reinking. *de Regim. sec. & Eccles. lib. 1. c. 21.* Sprenger. *in recensitione Ordinum Imperii.*

PRÆLATURA est prioratus guardianatus, secundum diversitatem ordinum, *c. nullus de elect. in 6.* Est & prælatura omnis honor, qui propter administrationem alicui tribuitur *c. quæ Episcopatum, 7. q. 1.* Prat.

PRÆLEGARE, est uni alicui ex hæredib. præter partem hæreditariam legare, ut id sibi præcipuum haberet: unde illa prælegati verba solennia fuerunt: HÆRES meus præcipito præcipuum habeto. Differt autem Prælegatum à Legato, primum quod illud solis hæredibus, hoc vero iis tantum qui hæredes non sunt attribuitur: deinde quod illius in hæreditatis restitutione nulla portio restituitur: hujus restituitur, *l. in fideicommissaria, 18. ff. ad Trebellia.* denique Prælegare fere est alicui rem quæ jam quodammodo ipsius erat, legare: unde Prælegari filiæ dos dicitur, in l. Bæbius, *30. ff. de pact. dotal* & peculium filio servove in *l. 1. si servus ff. de except. rei vend. in 6. & l. ult. ff de pecul. leg. l. 3. §. cum igitur, ff. de statu liber.* Et obligatio debitori, *l. non solum, § pen. ff. de lib. legat.* Vide *l. 68. §. si duos leg. 79. §. evictus de legat. 2. l. 27. § 1. l. 33. §. ult. de leg. 2. l. 3. l. 93. ad leg. Falcid.* Est tamen intelligendum, non quicquid hæredi legatur, prælegatum appellari: quoniam hæredi legari aliter quam per præceptionem potest: veluti, Titio hæredi fundum lego: *l. 1. §. si quis, ex ff. quod legat.* Hotom.

PRÆLEGARE dotem maritus dicitur cum eam pure legat: propterea quod ante solvi jubet, quam ab hærede debeatur, dos enim olim annua, bina, trina die debebatur tantum *l. 1. ff. de dot. præleg. adde leg. 77. §. fidei. leg. 32. l. 88. §. impuberi. de leg. 2. l. 38. in fi. de usur. l. 8. §. ult. l. 10. ff. de leg. præst.* Hodie tamen post annum mobilia, sed immobilia statim, *leg. 1. §. cum autem C. de rei uxor. act.* Prælegare etiam dotem dicitur pater filiæ, *leg. Bæbius Marcus, ff. de pact. dot.* id est, dotem jam quodammodo filiæ effectam legare. *Prat. Hot.*

PRÆLEGATA & per præceptionem data eadem sunt *l. 3. ff. de legat. 3.*

PRÆLEGATIONES pro prælegatis in *l. 1. vers. verum. & §. adeo autem, & l. 2. in fin. l. 3. in princ. ff. de dote præleg. l. 31. §. matri ff. de adim. leg. l. 93. ff. de leg. 3. C. de jure dot.* Briss.

PRÆLIUM: Vide Bellum.

PRÆLUM in *leg. 19. § illud, ff. locat. l. 28. ff. de fund. instr.* trabem significat, qua olea vel uva calcata premitur, quemadmodum etiam Isidorus *lib. ult. Etym. c. 14.* scribit. Prat. ex Briss.

PRÆMATURE, id est, ante, item hic præmature pars data *l. 22. ff. ad Senatusc. Trebell.*

PRÆMATURUM quod nec dum maturum est, Papin. *de verbor. oblig. l. liber. homo.* Nec videri præmaturius agi, non finito stipulationis die. Præmaturius, id est, festinantius, *Nebriss.*

PRÆMIUM quod remunerandi causa datur. Hoc præmii loco merentibus tributum, *l. 26. ff. de testam. mil.*

PRÆPARASSE litem quis videatur, adi Paul. in *l. quemadmodum, ff. de inoff. test.* Spieg.

PRÆPONERE est alicui rei præficere, *l. 23. §. ult. ff. pro socio.*

PRÆPOSITI dicuntur sub rub. *Cod. de suscept. & præpos. qui horreis pagisve præfecti sunt, l. 2. C. eod. tit.* horreis scilicet, in quæ species fisco debitæ importantur: pagis autem unde exportantur. Cujac. in *d. rub.* Prat.

PRÆPOSITIO diei & consulis communis omnis rationis est, ait Ulp. *in §. si initium tabularum, l. si quis ex argentariis, ff. de edend.* Rationes enim, ut idem scribit, *l. 1. eod. tit.* cum die & Consule edi debent: quoniam accepta & data non alias possunt apparere, nisi dies & consul fuerit editus. *Spieg. Prat.*

PRÆPOSITURA appellatur Præpositorum munus, *leg. 2. Cod. de suscept. præp. & arc.*

PRÆPOSITURAM autem civile & personale esse munus Imper. Diocletianus dixit *l. 1. C. de excus. mun.* Prat.

PRÆPOSITUS, militaris efficii vocabulum fuisse sub posterioribus Impp. Rhenan. apud Tertul. indicavit. Extant tituli quinque de Præpositis in lib. 12. C. Hoc nomen, ut & multa alia, in re præsertim militari usitata, prisci Christiani libenter usurparunt. Posterius, ut mutatis moribus, præpositi nomen dignitatis esse cœpit vox, ita etiam latius patuit, quemadmodum Panormitan. ostendit in *c. quamvis, de verb. sign.*

PRÆPOSITORUM appellatio generalis est, ut tradit Cujac. *ad leg. 2. C. de excus. mun.*

PRÆPOSITI & tribuni scholarum hæc habent beneficia, ut interfit Imperatoris epulis, & ut adorent purpuram ejus, quod pro summo beneficio habetur. Eusebius *lib. 4. de Constantini vita:* οἱ δ' ἠξίουν παντὸς στρατοῦ καθηγούμενοι, χλαμύδα τε καὶ πᾶν τὸ τῶν αἰχμῶν τάγματος τὴν βασιλέα καὶ τιμῆς πέρι ἦν προσκυνεῖν. Idem viris clarissimis comitibus sacri stabuli datur, id est, equorum præfectis & rectoribus, quibus sportulas præberi ab iis qui equos conferunt, vel pretia eorum ostendit *l. 3. C. Th. de Eccl. col. & l. 29. C. Th. de anno & trib.* In codice Theodosiano hoc titulo tribuni appellantur, ut ab Ammiano Marcellino sæpissime. Sed id comitiva tantum honoratis datur. Cujac. *ad leg. 1. C. de comitibus & tribunis scholarum libr. 12.*

PRÆPOSITI in Roma. militia dicebantur, qui sub tribunis certo militum numero præfecti erant. Suetonius in Othone. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos quasi defectionis adversus Claudium auctores occiderant, capite punire. Modestin. *in l. 3. §. 2. ff. de re milit.* Si præsidis vel cujusvis præpositi ab excubatione quis desistat, peccatum desertionis subibit: Et *§. ult.* Qui præpositum suum protegere noluerunt, vel deseruerunt, occiso eo capite puniuntur. *Sic leg. 6. §. 1.* Qui minus intulit, præposito capite puniendus est: Et *§. ultim.* Qui præpositum suum non protexit. Hotom. *disput. de feud. c. 3.* Patronum feudalitium, Latine præpositum dici posse contendit. A Græcis autem προστάτης dicitur: ut apud Xenop. in Lacedæm. Rep. *Prat.*

PRÆPOSITI laborum sunt qui magno illi vexillo erant præpositi, quod vulgo laborum & laborum solutio, sive καμάτων λύτρον dicebatur, ut Nazianzenus scribit in 1. Stelitevtica, & Sozomenus lib. 1. c. 4 λάβαρον vocat. Unde in actis Nicenæ 2. quæ ex bibliotheca vetustissima Cujacio communicavit Ant. Loisellus signum quod Sozomenus historiographus Constantinum in crucis usum convertisse memorat dicens: Jussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare? quod laborum vocatur. Id præpositi ut quæque pars acie laborabat, in eam quasi auxilii & liberationis vice inferebant: fueruntque jam olim Eusebio teste huic rei à Constantino præpositi milites 50. qui, ut ex C. Theod. liquet, ex protectoribus & domesticis erant, & ob id post titulum de domesticis & protectoribus, ponitur titulus de præpositis laborum, idemque iis honor clarissimatus defertur, qui decem primis domesticorum, ex Cujac. *ad rub. C. de præp. labo.*

PRÆPOSITUS Ecclesiasticus Latine dicitur qui à Græcis œconomus: h. e. qui proventus Ecclesiasticos administrat, & secundum Episcopum Plebi præest, *lib. feud. 1. titul. 1. §.* Abbas præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit, feudum dare possunt. Lombard. *lib. 1. tit. 31.* Si quis præpositus aut ministerialis aliquas res Ecclesiæ, quas providere debet, aliquo inscriptionis titulo cuiquam concesserit, quod ad damnum alicujus Ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Sæpe autem Abbas, custos, præpositus, conjunguntur, ut in Lombard. *lib. 2. tit. 54. l. 18 & 19. & lib. 3. tit. 10. l. 1 Canonistæ in c. Salvator 1. q. 3.* proferunt locum Augustini in Joannem ubi hæc Ecclesiastica procuratio tanquam profana damnatur. Meminit Justin. *in Nov. 67. §. 2.* ubi si Episcopus diutius ecclesiam deseruerit, vetat Oeconomum quicquam ei proventuum suppeditare: ac jubet eos potius in pios usus conferri, *Prat.*

PRÆPOSTERÆ stipulationes dicuntur, quæ obligationem ante eventum constituunt: veluti Si cras navis venerit, hodie dare spondes? Nam posteriore parte obligationem & præsentem & certam esse vult, priore vero incertam, & in futurum tempus collatam. Itaque qui ex hac formula nasci obligationem vellet, filiam ante suam matrem nasci postularet. Præpostera stipulatio in dotibus est: veluti, Si sine liberis decessero, dotem mihi cum moriar dare spondes? *leg. præposteri 25. C. de testament. §. item si 2. Instit. de inut. stip.* Prat.

PRÆPOSTERA petitio, *l. ut debitum C. de hered. act.*

PRÆPOSTERUM dicitur quod in ordine converso & turbato, *Br.*

PRÆRIPERE interdum est proripere. Qui cum animadverteret, verberibus se adficere velle, præripuisset se ad amicum, *l. 17. §. idem ait, 1. ff. de ædil. edict.*

PRÆRIPERE alias est præoccupare. Alienum sibi jus quodammodo præripit. *Briss.*

PRÆROGARE sicut & Erogare, id significare, proprie loquendo videtur quod gratis & quasi roganti, non autem ex debito distribuere, juxta Alciati declarationem, in *l. si tibi, C. de locat.* quæ extat in *Parerg.* licet ibidem vulgo Prorogasti legatur. Idem eod. loco ait, est igitur Prærogare, ante tempus solvere, & idcirco quod ad solutionis diem attinet, donare. *§. plus autem, Instit. de act.* Videtur tamen & alicubi apud Jurisconsultum prærogavit pro prærogavit. Qui pensionem integram, inquit, prærogavit. *Prat.*

PRÆ-

Prærogativum, pro jure quodam præcipuo, speciali, seu privilegio.

Prærogativam justorum comitiorum volebant esse Romani, auctore Cic. *libr.* 1. *de Divin.* Quare etiam nomen illud varie usurpatur. Nam & præjudicium sive auctoritatem quandam significat, ut apud Liv. *libr.* 1. *deca.* 3. *in pr.* Et Cic. *actione in Verr.* 2. pulchra dialogia ludit in Metellum, qui cum magna pecunia, à Verre, qui tum reus erat, accepta, atque in prærogativam Centuriam erogata, præturam nactus fuisse, vel emisse potius existimaretur, præjudicio suo reum Verrem juvabat. Hic inquit Cicer. Metellus, quam sit illi amicus attendite, dedit n. prærogativam suæ voluntatis ejusmodi, ut isti pro prærogativa reddidisse videatur. Priore loco, prærogativa, hic pro præjudicio accipitur, in posteriore vero pro Centuria. Sed & Jurecons. hac voce varie utuntur, modo pro auctoritate & eminentia quadam, modo pro jure quodam specialiter indulto. Ulp. in *l. rescripto, & l. munerum, ff. de mun. & honor. l. observare.* &c.

Præs, vide supra Prædes.

Præsbyter idem olim quod Episcopus, id vero ut comprobemus, integrum locum Hieron. ad *Tit. c.* 1. adscribemus: Idem est presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu, studia in religione fierent & diceretur in populis: ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, suos putabat esse Christi: in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret: & schismatum semina tollerentur. Putat aliquis non scripturarum, sed nostram esse sententiam, episcopum & presbyterum unum esse, & aliud ætatis, aliud esse nomen officii: relegat Apostoli ad Phil. verba dicentis: Paulus & Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis, gratia vobis & pax & reliqua. Philippi una est urbs Macedoniæ, & certe in una civitate plures ut nuncupantur Episcopi esse non poterant, sed quia eosdem episcopus illo tempore, quos & Presbyteros appellabant: propterea indifferenter de episcopis quasi de presbyteris est locutus. Adhuc hoc alicui videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur, in actibus Apostolorum scriptum est, quod cum venisset Apostolus Miletum, miserit Ephesum, & vocaverit presbyteros Ecclesiæ ejusdem: quibus postea inter cætera sit locutus. Attendite vobis & omni gregi: in quos vos spiritus sanctus posuit Episcopos, pascere Ecclesiam Domini, quam acquisivit per sanguinem suum. Et hic diligentius observate, quomodo unius civitatis Ephesi presbyteros vocans, postea eosdem episcopos dixerit. Si quis vult recipere eam Epistolam, quæ sub nomine Pauli ad Hebræos scripta est: & ibi æqualiter inter plures Ecclesiæ cura dividitur. Siquidem ad plebem scribit: Parete principibus vestris, & subjecti estote, ipsi n. sunt qui vigilant pro animabus vestris, quasi rationem reddentes ne suspirantes hoc faciant: Siquidem hoc utile vobis est. Et Petrus qui ex fidei firmitate nomen accepit in epistola sua loquitur dicens: Presbyteros ergo in vobis obsecro compresbyter; & testis Christi passionum: qui & ejus gloriæ quæ in futuro revelanda est socius sum: pascite eum qui in vobis est gregem domini, non quasi cum necessitate, sed voluntarie. Hæc propterea ut ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros quos & episcopos: paulatim vero ut dissensionum plantaria evellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam. Sicut ergo præsbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit esse subjectos: ita Episcopi noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicæ veritate presbyteris esse majores: & in commune debere ecclesiam regere: imitantes Moysen, qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret.

Præscribere est aliquid ante scribere. Ut Cic. *in epist.* Si præscripsimus iis, quibus ea negotia mandavimus. Ex quo præscribere idem quod jubere & mandare, & certæ rei modum præstituere, tractatum, ut volunt Grammatici, à magistris, qui pueris ante scribunt, quæ debeant facere aut imitari. Quintilianus posuit pro exceptione, quæ principi causæ moram affert, ut si velis mecum aliqua de re judicio contendere, & excipiam, te non esse judicem idoneum, quia notatus es infamia. Sic enim *libr.* 7. *cap.* 6. Est enim duplex ejus disceptationis conditio, quod aut intentio aut præscriptio habet controversiam, ac fuerunt qui præscriptionis statum facerent, tanquam ea non iisdem omnibus quibus cæteræ leges quæstionibus continerentur. Cum ex præscriptione lis pendeat, de ipsa re quæri non est necesse. Ignominioso patri filius præscribit, De eo solo judicatio est, An liceat. At Cic. *lib.* 1. *de off.* pro inscriptione, quæ vulgo dicitur intitulatio. Ex quo fit ut Ager Arpinas, Arpinatum dicatur: Tusculanus Tusculanorum, similisque possessionum privatarum præscriptio. Jurisconsulti soli, aut certe primi Latinorum præscriptionem vocaverunt earum rerum acquisitionem, quæ fit per continuationem possessionis 10. vel 12. annorum, postea & eam, quæ quocunque fieret tempore, sed quæ fuerit illis hujus nominis in ista significatione ratio, cur item non hanc quoque acquisitionem, usucapionem vocaverint, à nemine quod sciam, traditum est, at ne quidem quæsitum, cum tamen dignum sit quod intelligatur modo intelligi potest, ut melius utriusque natura cognoscatur, & usucapionis & præscriptionis. Quo tempore XII. Tabul. sunt perlatæ, iisdem quibus Italia finibus terminabatur Imperium Romanum, & etiam aliquanto angustioribus, cum nondum etiam totam subegissent: quare lex XII. non distinxit inter res Italicas & provinciales, sed generaliter sanxit, ut rerum mobilium annuus: Fundi, id est, immobilium biennis usus authoritas esset: Quæ verba non de aliis fundis, quam qui erant in Italia, poterant intelligi, cum extra Italiam nihil tum haberent aut ditionis aut possessionis: Sed propagato postea in exteras usque nationes imperio, & cum jam in illis multum esset nominis Romani, statuerunt, ut quemadmodum in Italia biennii, sic extra Italiam decennii possessio repetendis rebus finem præscriberet. Quod non tam certa lege latum fuisse arbitror, quam jure quodam constituto inductum à prudentibus: qui (ut voluere semper in hac sua scientia videri subtiles & artificiosi) non usucapionem eam verbo legitimo, sed præscriptionem nominarunt, hoc est, vel inscriptionem, quod res præscripta decennalis possessoris nomen quasi domini præ se ferret, & tanquam eo inscriberetur: aut quod magis probo, exceptionem. Frequens enim est apud Jurisconsultos, aliquem esse tutum exceptione, qui

qui non sit ipso jure : Sic putaverunt magis ex arte forte, si hanc longam possessionem præscriptionis nomine distinguerent ab usucapione, quæ usucapio & legis nomen habet & potestatem, ideoque ipso jure dominum eum facit qui usucepit. At præscriptio quæ primum fuerat jure proprio Romanorum incognita, non tam ipso jure, quam quasi ope exceptionis decennali possessori dominium afferere videbatur. Nam cum duplex sit quærendi dominii modus : Aut jure gentium aut jure civili usucapio legitimum dominium præstat : At præscriptio non item cum jure civili inducta non fuerit, sed post jus civile inventa, Sic nec jure gentium, quod certum est, nec civili dominium potest vere quidem & proprie tribuere, sed similitudinem quandam ejus quæ præscriptione temporis, id est exceptione defenditur potius, quam legis authoritate munitur, quoniam Lex nihil de ea locuta est, at neque cogitavit, &c. Connan. *lib. 3. cap. 11. num.* 3.

PRÆSCRIBERE, alias significat excipere, seu exceptionem opponere. Sosipater *lib. 2. Institut. Grammatic.*

PRÆSCRIBI, id est, exceptio objici. An præscribi cohæredibus possit à patre uxoris defuncti, *l.* 34. *§. Cajus*, *ff. de leg* 2.

PRÆSCRIPTIO est legitima definitio temporis, ideo constituta, ut omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Nec sane opus est hic supervacanea declaratione. Nemo enim non videt, omnes præscriptionum species pertinere, ne quid in Repub. vel tardius, vel præmaturius fieret, quam æquum & bonum videretur. Porro in rebus tractandis, alias ad diligentiam exercendam, alias ad præcipitationem evitandam, urgendi sumus præfixis temporum metis. Ut ecce præscriptiones 30. vel. 40. annor. primario respectu ad acquirendum dominium non sunt introductæ cum 10. & 20. annos sufficerent : nec igitur ad hoc principaliter spectant. Veruntamen si quis tanto tempore possederit ex justa causa, & bona fide, haud dubie usucapiet. Quia si 20. anni sufficiunt, multo magis sufficient 30. & 40. Justin. in *leg. si quis in princ. Cod. de præscri.* 30. *annor.* Prat.

PRÆSCRIPTIO exceptionem significat qua reus agentem accusantemve repellit ac summovet. *Briss.*

PRÆSCRIPTIONIS verbum frequentissime pro exceptione accipitur, *l. qui agnitus & l. pen. ff. de except. l. pen. & l. fin. C. eo. leg.* 2. *Cod. de prec. Imp. off.* Adeo ut plerique præscriptionem & exceptionem eadem esse censuerint cum in rubr. ff. & C. dicatur de exceptionibus seu præscript. Alciat. in lib. de quinque pedum præscriptione, exceptionem generale nomen cujusque defensionis actionis quoquo modo objectæ esse dicit, Præscriptionem autem quæ non recte intentioni adversatur, sed eam duntaxat restringit, ut in casu de quo agitur non obtineat, quinimo procedat, etiamsi intentio vera sit ; ut moratoria præscriptio *l. C. de prec. Imp. offer.* præscriptio militiæ, qua miles officio procuratoris fungi prohibetur, *l. ita demum*, *Cod. d. proc.* & cætera id genus, quo casu ideo non aliter de intentionis veritate quærendum est, sed statim de exceptione cognoscendum. Proinde præscriptio dicta est quod antequam actor probasset ea objecta de luceretur in controversiam. Hincque exceptio ex usucapione proveniens præscriptio est appellata, *l. emptor. C. de præscr. long. tempor.* quoniam domino actione, rei vendicationis intentionis omnino præscribitur à reo, qui si tempore longo diffinito se possedisse probat, mox absolvitur, ex Corrano in *rub. ff. de servitut.* cui adde D. Godd. *in commen. ad l. divisione* 106. *num.* 12. *ff. de verb. sign.*

PRÆSCRIPTIO quoque pro usucapione sumitur. Cum enim vindicanti rem suam domino possessio longi temporis objicitur, præscribi ei dicitur : eaque præscriptio longi temporis vocatur : præcisa & imperfecta locutione, pro præscriptio ex possessione longi temporis. Sed Justinian. usucapionis verbum fere ad res mobiles : præscriptionis ad immobiles revocare & contrahere consuevit. Observatum est etiam præscriptionis verbum fere ad longi temporis requisitionem, usucapionis autem alteram referri, *l. quinque, C. fin. regund. l. ei à quo, ff. de usurpat. l. qui alienam, ff. de evict.* Prat. & vide Vult. *in comm. Inst. de usucapion. & long. temp. præscr. num.* 6. & 10.

PRÆSCRIPTIO & consuetudo differunt. Nam illa possessione quæritur, ut quærenti jus novum adjungat, detrahat alteri. Consuetudo vero nihil habet ejusmodi, cum eos tantum suis legibus impleat, à quibus ipsis instituitur, quorum moribus & consensu perficitur, ex Connan. 1. *commentat. jur. civil. cap.* 10. *num.* 8.

PRÆSCRIPTIO 30. annorum apud Sidonium Præscriptio tricennii dicitur, non triennii, ut perperam legitur. *Prat.*

PRÆSCRIPTIONES qui distinxere in favorabiles, odiosas, rigorosas, & mixtas, ex quorum numero Gratianus quoque est 16. *qu.* 3. §. *præscriptionum*, tota errarunt via, respexerunt enim duntaxat ad privatorum utilitatem, cum omnes usucapiones & præscriptiones, à brevissima usque ad longissimam, ex eadem causa sint, videlicet publicæ salutis & tranquillitatis. *Prat.*

PRÆSCRIPTIS verbis actionem Dd. varie desiniunt. Cujacius in *parat. ff. de præscript. verb.* ita breviter definit, quod sit condictio incerti ex contractu incerto, id est, ex contractu, qui vel proprium nomen non habet, vel de cujus nomine dubitetur : quæ definitio eadem est cum illa, quam Donell. in *commun. de præscr. verb.* his verbis proponit. Est nuda, inquiens, & simplex nullo proposito actionis nomine ejus quod in conventionem deductum est, petitio recepta in iis contractibus quorum appellationes nullæ jure civili sunt proditæ. Eamque ob causam, quod ex incertis contractibus datur, videtur dicta esse actio incerta, quemadmodum appellatur in C. *in l.* 6. *Cod. de rer. permut. l.* 3. *C. de inutil. stip.* vel, ut Digesta habent, *act. incerti, l.* 7. *ff. de pact. l. insula* 6. *l. si dominus* 8. *in fin. l. ob eam* 9. *ff. de præscr. verb. l. duo* 19. *§. ult. ff. de precar.* nisi quis malit eam ita vocari, quod per eam exigatur id quod interest, constat incertum esse, *l. ult. ff. si quis in jus, l. ideo* 12 *§. ultim. ff. de condi. furt.* Cujac. ad *d. l.* 7. *de pact.* Vult. in *comm. ad. §. actionum.* 25. *num.* 45. 46. *Inst. de act.*

PRÆSCRIPTIS verbis actio cur dicatur inter Interpretes non convenit. Cujac. in *notis suis priorib. ad Instit. de loc. & cond.* existimat hoc inde factum, quod detur ex præscripto conventionum vel uti convenerit, si conventio scripta non sit, per *l.* 1. *§. si quis servum, ff. depos. dict. l. si dominus*, 8. *de præscr. verbis*, quam sententiam Hot. in conjectura in præscr. verbis, in §. sequitur altera, tacita autoris nomine sugillat. Fornarius Baro inde deducit, quod actio in factum à prætore concipiebatur præscriptis verbis, id pro modo facti expositi à litigatore quod in

in d. conjectura impugnat idem Hot. in *§. atque hac quidem*, à qua tamen Baronis sententia non recessit Franc. Duar. ad *d. l. 7. §. 1.* & Don. in *d. cum de præscr. verb.* qui actionem præscriptis verbis ita vocatam scribit, quod rem gestam demonstret, eaque demonstratione vice nominis, quo caret, utatur: quod etsi displiceat Cujac. ad *d. l. 7.* non tamen est omnino improbabile. Nam inde omnis actio præscriptis verbis dicitur in factum esse dicta, *l. 1. l. si vir 12. l. si tibi rem 13. in pr. & in §. ult. l. duo 23. l. Titius 24. ff. de præscr. ver.* quia factum, i. res gesta inter contrahentes ab actore præscribitur, ut totidem fere verbis rescripsit Imperator Alexander juris peritissimus in *l. cum mota, C. de transact.* cui suffragatur *§. 1. inst. de except. & l. quod bonis 15. ff. ad leg. Falc.* Hot. tamen ab omnibus, quotquot unquam fuerunt Interpretes, sententiis recessit, & conjectat hanc actionem non præscriptis, sed perscriptis verbis appellandam esse, eo quod cum actiones ex contractibus nominatis descendentes olim scriberentur notis, hæc non notis, sed integris verbis perscriberetur. Quæ conjectura doctissimi viri etsi sit ingeniosa, nec improbabilis, vim tamen infert scripturæ constanti omnium codicum receptæ, in quibus hæc actio vocatur præscriptis verbis. Ut taceam in arbitrio fuisse actoris, actionem nominatam, vel notis scribere vel integris verbis perscribere: quo casu si perscripta fuisset ex sententia Hot. actio etiam nominata, illa nominata ita sine notis perscripta dicenda fuisset actio præscriptis verbis: quod tamen non puto ipsum adfirmaturum fuisse. Quare à sententia Cujacii, quam confirmat ex Harmen. *lib. 11. tit 3.* qui actionem hanc vocat προγεγραμμένων συμφώνων non recedo, neque Baronis ejusque sequacium opinionem rejicio, sed utramque conjungendam esse censeo, Vult. *d. loc. n.* 47. 48.

Præscriptis verbis actio introducta est primo ob necessitatem, quia cum natura rerum ita sit conditum, ut plura sint negocia, quam vocabula, *l. natura 5. ff. de præs. verb.* atque ita deficientibus nominibus negociorum deficiant etiam nomina actionum vulgaria ac usitata; necessario actio fuit invenienda, quæ de negociis nominatis dari posset, *leg. 2. ff. de præs. verb.* quæ ipsa latissime pateret, nec ullum certum nomen, sed ad singula negocia accommodatum, quæ in nominatis locum invenire non possent. Secundo propter controversias, quæ ex factorum speciebus sæpe oriebantur JCtis dubitantibus, utrum negocium, nominatum, vel innominatum esset, & per consequens, utrum nominata an innominata actione agendum: quo casu JCti nostri dicunt, tutius esse agere actione præscriptis verbis, ut demonstrat Cujac. *tract. 8. ad Afric. ad l. 24. ff. de præscript. verb.* Quia tamen interdum usu venit, ut actio in factum præscriptis verbis civilis locum non habeat, & tamen æquum sit actionem dari, deficientibus actionibus cæteris omnibus ex æquitate à Prætore actio datur in subsidium, unde etiam subsidiaria dicitur: quam ad rem notanda est regula à Bartolo & cæteris Interpretibus tradita ad *rubr. ff. de præscr. ver.* quod negotio gesto, quod non cadit in certam speciem contractus, si verba intervenerunt, ex quibus resultat contractus innominatus, actio præscriptis verbis competit: at vero si talia verba non intervenerint, & si tale factum aliquod, propter quod æquum sit dari actionem; prætoriæ seu subsidiariæ actioni in factum locus erit. Vult. *d. loc. num.* 56. 57.

Præscriptis verbis actiones omnes descendunt ex conventione, Cujac. *in not. ad Inst. de locat. & cond. verb.* præscriptis verbis, & in Parat. *ff. de præscript. verb.* Nullæ ex maleficio, ut annotavit Donell. *in comm. de præscr. verb. cap. quid sit actio præsc. verb.* Ex conventione inquam quæ nomine quidem careat, habeat tamen in se causam seu negocium alicui conventioni nominatæ vicinum. Vult. *d. loc. nu.* 49. 50.

Præscriptis verbis, & in factum, & incerti agere significant fere idem: nec sunt propria actionum nomina, sed actiones quædam generales & innominatæ, propter multitudinem negociorum tolerabiles, *l. 2. & 3. ff. de præs. verb.* Oldend.

Præscriptis verbis persecutiones ex contractibus innominatis appellantur, quia duntaxat agitur ad id, ut is, cum quo contraximus, fidem suam liberet, sicut verba, quibus inter nos conventum est, id postulant. Præscribere inter alia significat statuere, ordinare variis pactionibus quid fieri placuerit contrahentibus: cum alia non est hujusmodi pactionum forma & exitus, nisi ut serventur secundum tenorem & præscr. verb. *Old.*

Præsens verbum multifariam accipitur, *l. præsens ff. de pro, Auth. de fidejuss. §. 1.* Præsens quoque dicitur, qui audire potest id de quo agitur, *l. 1. §. eodem tecto; ff. ad SCtum Syllan.* vide Bart. in *l. dies ni §. coram ff. de arb.* Spieg.

Præsens cum de judiciis agitur dicitur, qui intra urbis continentia est, *l. absentem 199. ff. de verb. sign.* Itaque Ulp. Præsens, inquit, habetur, & qui in hortis est, & qui in foro, & qui in urbe, & qui in continentibus ædificiis *l. 5. 6. 7. ff. de procur.* At cum de præsumptionibus agitur, Præsentes habentur qui in eadem provincia domicilium habent, *l. ult. C. de præscr. long. temp.* Hot. Connan. *lib. 3. c. 14. n. 9.*

Præsens ea res dicitur, quæ in præsentia & oculis contrahentium constat: non ea quæ in potestate eorum est. Cujac. 4. *obser.* 3.

Præsens & in diem opponuntur, *l. 47. de legat. 2. l. 4. ff. de usufruct. l. 18. ff. de acceptil.* Briss.

Præsentis temporis verbum aliquando ad præteritum referri Pomp. docet, idque secundum subjecti sermonis qualitatem & rationem temporis, loci, & rei, de qua agitur. Si quis enim dicat, Petrus est orans in templo, hoc præsens tempus significat, neque potest aut ad præteritum aut ad futurum protrahi: quoniam solum quod instat, quodque præsens est, demonstrat. At si dixeris, factum est, surreptum est, quanquam verbum sit præsentis temporis, confunditur tamen cum præterito, & præsens esse definit: Nam rei jam peractæ qualitatem exprimit, quod præteritum tempus significat. Quandocunque igitur τὰ ἐνεστῶτα per se ponuntur, tempus suum retinent: sic etiam de futuris & præteritis temporibus sentiendum. Quod & Aul. Gell. annotavit *lib. 17. Noct. Attic. cap. 7.* Quando vero transferantur tempora, videlicet præsens in præteritum, & futurum in præsens, tradit Quintil. *lib. 9. c. 3.* Brech. in *l. verbum erit, ff. de verb. & rer. sign.* quem vide plenius.

Præsens interdum idem valet quod purum: videlicet quod neque in diem, vel conditionis eventum differtur. Hoc sensu præsentem dotem & obligationem, præsens debitum & præsens legatum dicimus, *Briss.*

Præsens obligatio est pura, quæ neque in diem, neque sub conditione est, *l. 9. ff. si cert. pet.* Sic præsentia legata, *leg. 12. in fin.*

leg. 30. *l.* 50. *ff. de leg.* 1. *l.* 88. *ff. de cond. & dem.* quib. dies conditione adposita non est, quæ & præsenti die data dicuntur, *l.* 85. *ff. de cond. & dem. l.* 92. *§.* 1. *ff. de legat.* 1. *leg.* 1. *§. si legata, ff. si cui plus quam per l. Falcid. l.* 40. *§.* 1. *ff. de manum. test.* Quo loquendi genere & in *l.* 24. *§. si domus, ff. locat. & leg.* 78. *§. hæres, ff. ad Treb.* Jureconsf. utuntur.

Ita pecuniam præsentem solvere in *leg.* 17. *§. ult. ff. quæ in fraud. cred.* Et creditorem in re præsenti, id est, in ipsa pecuniæ numeratione constituere, in quam causam solutum velit, quod qui ex pluribus causis solvit, debet, *leg.* 1. *ad fin. ff. de solut.*

In re præsenti faciendam nuntiationem Ulp. ait: id est, eo loci ubi opus novum fit, *leg.* 5. *§. nuntiationem, ff. de oper. nov. nunc.* Sic & in re præsenti consentire in *l.* 1. *§. si jussrim. ff. de adquir. poss.* In re præsenti cognoscitur, *leg. pen. ff. de l. Fab. de plagiar.* Eodem genere sunt & hæ veterib. usitatæ locutiones. In rem præsentem venire, Perducere in rem præsentem, quarum exempla Bud. in *l.* 2. *ff. de orig. jur.* adfert. Seneca *lib.* 4. *de benef.* In rem præsentem venturus fui, sed æger filius, sed uxor puerpera fuit. Idem *Epist.* 1. *lib.* 9. Non potest ferre sententiam, nisi in rem præsentem perductam. Idem Epist. 30. libenter hæc mi Lucili, audio, non tanquam nova, sed tanquam in rem præsentem perductus. Tertull. *lib.* 3. *adversf. Marcio.* De speciebus Doctrinarum & signorum illuc differamus, quasi in rem præsentem. Plin. *lib.* 10. *Epist.* Ipse in re præsenti fui, & vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Briss. & Cujac. 4. *obs.* 3. & Goth. ad *l.* 5. *C. de off. magist. milit.*

Præsens tempus & futurum opponuntur, *l.* 8. *ff. de verb. sign.*

Præsentiales magistri militum qui in præsenti erant, hoc est, comitatui principis juncti *l. ult. §.* 1. *C. de re milit. lib.* 12. *l.* 4. *C. de apparitoribus magist. milit. lib.* 12. *l. ult. C. de offic. magist. milit.* & in Notitia imperii Rom. Sic & præsentiales domestici in *leg.* 6. *Cod. de advoc. diversf. judic. l. ultim. C. de domestic. & prot. lib.* 12. qui scilicet præsentes diurno obsequio principis deputati erant, ut *leg.* 13. *ff. de re milit. lib.* 12. significat. Sic & præsentales milites & præsentales numeri in *l.* 18. *& l. ultim. §. ultim. eod. tit.* præsentium ordines apud Nicephor. *lib.* 17. *hist. Eccl. c.* 1. Et præsentialis curiosus cursus publici in Notitia imperii Romani, & στρατηγὸς τῶν πραισεντάλιων, in Edicto Justiniani 14. *Briss.*

Præsentem varie accipi Bartolus refert in *l. diem, §. coram, ff. de arbitr.* Prat.

Præsentem ac momentariam curam jungere, oppon. necessitati onerum præbendorum juxta JC.

Præsentia an habeatur pro consensu, ponit Bart. in l. *Gajus de pign. act.*

Præsentia elegantem habet phrasin in *l. de ætate §. Celsus, ff. de interr.* quia intelligitur de præsenti pœnitentis responsione mutata. *Prat.*

Præsentiam sui facere, id est copiam seu potestatem conspectus. Qui literis evocatus præsentiam sui facere contemnet *l.* 53. *ff. de re judic.* in præsentiarum, pro in præsens, dixit *Ulp. l.* 1. *§. exigere, ff. de magist. conveniend.* Briss.

Præsentia, proprie ad corpus refertur. Unde non simpliciter verum est, Furiosi infantis, muti, præsentiam nullam esse, sed pro absentibus haberi. Lex enim plerumque propter sensus imbecillitatem; abesse eos interpretatur. Ex Alciat. Old. Præsentia est legitima definitio temporis, ideo constituta, ut in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Recte igitur censuit Pompeius: Si inter plures familiæ erciscundæ agatur, & inter eosdem communi dividundo, aut finium regundorum, eundem judicem sumi quo facilius coire cohæredes, vel socii possint; in eundem locum omnium præsentiam fieri oportet *l.* 1. *ff. de quib. reb. ad eundem jud. ea*: vide Nov. Justin. & in Notitia imperii Romani, *Prat.*

Præsertim significat præcipue, maxime, ut in *c. ex literis* 3 2. *ext. de homic.* Jo. Bell. Etym.

Præsertim (ut & maxime) interdum sic accipitur, quasi alias idem non sit, *l.* 32. *ff. ad l. Aquil.*

Præses. Is apud Ulp. est tit. de offic. Præsidis; ad quem potissimum pertinet curare, ut pacata & quieta sit provincia, cui præest, & quam gerit. Neb. Nomen præsidis non solum provincias regentes, a quibus provocatio est, sed & qui cuilibet rei ac ordini præsunt, complectitur. Satis constat, à Jureconsf. Præsidem dividi in Proconsulem, legatum Cæsaris, & præsidem, subaudi, provinciæ: *l.* 1. *de offic. præsid.* Spieg. Quem Julianus in Nov. 8. vocat præsidem Antiochiæ, is est Consularis sive Præses Syriæ primæ, cujus metropolis Antiochia, quæ Theopolis à Justiniano vocatur Nov. 7. 109. 123. Stephanus Θεόπολις ἡ μεγίστη τῆς ἑωτικῆς ... τῆς ἀντιοχείας ... Ἰουστινιανοῦ. Et hic sane Theopoleos præses, non præses Syriæ salutari significatur in *leg.* 1. *Cod. de offic. comm. ord.* dum comiti Alicarchiæ, moderatori provinciæ Syriarchiæ ludorum cura mandatur. Cujac. *observ. lib.* 8. *cap.* 21.

Præses. Nomen Præsidis generale est. Satis enim constat dividi in proconsulem, legatum Cæsaris, & rectorem provinciæ, *leg.* 1. *ff. de offic. præsid.* At proprie is est præses, qui majus in provincia imperium habet omnibus post principem, *leg.* 4. *ff. eod.* Præsides enim necesse erat ex Senatoribus deligi. Id in *leg.* 1. *de officio præsidis, ff.* voluit. Macer Jureconsf. significare iis sub verbis: Præsidis nomen generale est, quod & eo proconsules, & legati Cæsaris, & omnes provincias regentes (licet Senatores sint) appellantur. Scribit idem & Dion. libr. 4. ubi plenius rem totam ab Augusto primum institutam explicat. Quibus autem temporibus Jurisconsulti, quorum ex libris Pandect. opus compositum est, scripserunt, longè majoris dignitatis erant præsides provinciarum, quam temporibus Justiniani habiti fuerunt. Nam tum quidem & ampliores provinciæ fuisse videntur, & à præsidibus ad principem, vel præfectum prætorio recta ibatur. Sed posterior ætas magistratus quosdam interjecit, quales præfecti prætorio Africæ, Orientis, aut Illyrici, qui universas regiones, ac velut satrapias administrarent, atque eis ipsi plerumque accederent, remanente ... ut ego arbitror, alio generali ac supremo præfecto prætorio apud Imperatorem, vel certe patritiis, aut magistris officiorum intendentibus. Provincias præterea exiguiores atque angustiores fecisse videntur. Propterea non mirum videri debet, si novissimis quibusdam constitutionibus spectabiles præfecti præsidibus anteponuntur, aut non tam honorificus de præsidibus sermo habetur, quam de præfectis, *l.* 1. *Cod. ut omnes jud. tam mil. quam civil. in princ.* Hinc dicitur, quod præsides subjecti sint præfect. prætorio, *l.* quili-

quilibet Cod. de decur. lib. 10. Cassiod. in Psalm. 104. Quæ potestas hodie retinetur à præfectis, qui & vice sacra judicant, & cunctarum provinciarum potestatem maximam habere noscuntur. Cujac. ad *l. ne quis officialium, Cod. de decur. lib.* 10. De præsidis autem officio Modest. ait plebiscito quodam contineri, ne quis præsidum munus donumve caperet, nisi esculentum potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur. Id quod etiam delegatis judicibus (nimirum esculenta, &c. capere. Bonifacius summus antistes sua constitutione permittit. Mandatis etiam Justiniani & aliorum principum continebatur, ne donum vel munus ipse proconsul, vel qui in aliquo officio erat, administrationis tempore acciperet, vel quid, nisi [illegible] quotidiani causa, aut permittente principe emeret, domumve extrueret. Sed Ulp. in *l. [illegible], de off. procons. ff.* hoc debere intelligi dicit, ut magistratum gerens modum adjiciat, ita quod neque se in totum xenius abstineat, neque avare xeniorum modum excedat. Et recte quidem sensit. Nam ut exprimitur, in dict. l. solet, valde inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia avarissimum: itaque vetus proverbium est, [illegible]. Verum, quia nimium excrescente avaritia, xeniis, & muneribus corrumpebantur magistratus gerentes, uti nostræ ætatis judices aliquot, nova Justiniani constitutione, & Pontificum (maxime Innocentii) sanctionibus, magistratus à fisco stipendia habens nihil à quoquam accipere debet, licet interpretatione constitutio ipsius Justiniani, & aliæ, ut assolet, varie intelligantur. Anch.

Præses Provinciæ in specie etiam capitur, & à Proconsule differt & à Legato, quia Præses habet Imperium a principe propriè personæ cohærens. Legati item habent imperium a Principe, sed minus eorum personæ cohærens: quia literas & diplomata, non ut præses, proprio nomine, sed nomine principis subsignabant, sed æquale habebant cum præside imperium. *l. legatus ff. de off. præsid.* & hoc [illegible] unde manat, quod Princeps quasdam provincias præsidibus committebat, quasdam sibi reservabat: in quas legatum mittebat, qualis fuit Pontius Pilatus, qui Hierosolymis & provinciis [illegible], & à Lactantio Firmiano legatus Syriæ appellatur. Erant porro quædam provinciæ, non Præsidibus, non Legatis commendatæ, sed Proconsulibus, qui non a principe potestatem accipiebant, sed à senatu: quamvis putem etiam assensum Principis potuisse expectare: dico, postquam Romani cœperunt Cæsaribus parere: nam antea dubium non est, quin Proconsules essent qui vice consulum in provincias regendas mitterentur. Sed & post Imperatores multæ provinciæ proconsulares fuerunt: nam Princeps ut Senatui gratificaretur, ei quasdam provincias assignabat, in quas quales vellet, rectores mandaret, & Senatus plurimi faciebat hoc honoris accipere. Hinc apud Flavium Vopiscum in Floriano, Senator sic Senatori scribit: Fac igitur, ut convalescas curiæ interfecturus antiquæ, nos recepimus Jus proconsulare. Nam eodem auctore Probus Imperator proconsules creare patribus permisit. Lampridius in Alexandro Provincias quæstorias præsidiales plurimas fecit, Proconsulares ex Senatus voluntate ordinavit. Ergo patet, quod licet princeps proconsulibus faciendis & creandis incumberet, quia ejus intererat, tamen Proconsulum autoritas potius à senatu pendebat, & Senatus eis se-

ges præscribebat, *l. observare. §. 1. ff. de offic. procons.* Præsidi & legato solus Princeps. Tamen, ut dixi, eorum potestas per omnia erat similis, ut colligitur ex *l. & ideo de off. procons.* & ex *l. g. 4. ff. de off. præs.* Forcat in *Necyom. dial.* 60. *num.* 2.

Præsidialis jussio quæ à præside provinciæ [illegible]. *l. 10. C. de pign. act.* Præsidialis notio quam præses provinciæ accommodat, impartitur. *Briss.*

Præsidium quanquam propriè auxilium principaliter dicatur, unde milites, qui in tutela alicujus oppidi collati sunt, præsidium dicuntur: tamen per translationem, præsidium vocamus omne auxilium & salutis propugnaculum. Coras. 1. *Miscell. c. 13. nu.* 5.

Præsidium appellatione in Nov. Justin. 8. de præsidibus continentur sub eo titulo Proconsules, Comites, Vicarii, consulares, correctores, imo & defensores civitatum: nam & ii in civitatibus præsidum vice funguntur. Novell. 15. veteris interpretis Codex hunc habuit titulum, ut Judices sine quoquo suffragio. Cujac. in [illegible] *supra d. Justin. Nov.* 8. *de præsidibus in prin.* & sub finem ejusdem Novellæ præsidium [illegible] jurisdictionem recenset, ad quem locum [illegible] causa, lectorem remitto. Adde Forcat. in *Necyom. dial.* 60. *nu.* 7.

* Præsidii Jus *Besatzungs Recht, das Recht [illegible] Vestungen und andere Platze mit einer Garnison zu belegen* est jus Regale, quo quis militem præsidiarium in civitate, castro, vel fortalitio, suo aut alieno, vi superioritatis, pacti, aut alterius juris pro defensione territorii habere potest.

Jus hoc *juri Fortalitii. Des Vestungs recht*, consequens & effectus est. Cui enim fortalitium, ei quoque defensio convenit, quod illud sine hoc consistere nequeat.

In Imperio Germanico jus præsidii competit illis qui sunt Status, ac superioritatem & Regalia habent.

Quando munimenta intra Statuum ditiones nomine publico extruenda, aut vetera præsidiis firmanda sunt, Comitiali ac libero Imperii ordinum suffragio opus est. *Instrum. Pac. Germ. artic.* 8. *§. gaudeant.* 2.

In alieno territorio (ut alia jura Regalia) vi pacti fœderis, transactionis, præscriptionis aliove jure ac titulo competere potest. Non tamen ob causam necessariæ defensionis alieno castro aut civitati, absque Domini territorialis consensu militem imponere licet.

(Vid. D. Myler. *de Princip. Imp. c.* 78. Ahasv. Fritsch. in Discur. *de jure Præsidii.*)

Præstare, est prohibere, ne alicui fiat aliquid incommodi & si non prohibuerit, satisfacere, ut venditor debet præstare vitium rei quam vendit, id est, prohibere, atque efficere, ne emptor damni aliquid faciat: alioqui satisfacere. *Briss.*

Præstare est satisfacere, vel exitum alicujus in se recipere, Ulp. in *l. item Labeo, ff. fam.* [illegible]

Præstare: dicta promissave implere, *leg.* 17. 18. 19. *ff. de ædil. edict.* Prat.

Præstare operas, id est, edere, exhibere, *l.* 35. *ff. de oper. liber.*

Præstare quoque mandare & cedere actiones significat, *l. 6. §. ult. ff. nautæ, caup. l. 31. ff. de act. empt. l. 2. §. ult. ff. de tut. & rat. l.* 39. *§. negligentia, ff. de adm. tut. leg. 2. ff. de depos. l. 1. §. 1. ff. de superfic.* Briss.

Præstare aliquem est prædem esse pro ali-

quo, id est, periculum quod ab eo timetur in se recipere. *Prat.*

PRÆSTARE culpam, casum, periculum, bonam fidem, diligentiam, custodiam, factum, tritæ sunt librorum nostrorum locutiones, pro alienam culpam in se recipere & rei eventum sub periculo esse velle, & fide sua esse jubere rei futuræ eventum. *Bud.*

PRÆSTARE nihil debeo pro eo quod Culpa non est mea.

PRÆSTARI oportere. Cic. *lib. offi.* 3. A Jurisconf. etiam reticentia pœna est constituta. Quicquid enim est in prædio vitii, id statuerunt, si venditor sciret, nisi nominatim dictum esset, præstari oportere, id est, compensari damnum, *Abtragen, oder Schadlosshalten.* Spieg.

PRÆSTAT, pro melius est.

PRÆSTATIO, pro solutione. Præstatio in tempus collata *l. 64. ff. de verb. oblig.*

PRÆSTATIO. Paul. de *leg. 3. l. si plures gradus sint hæredum*, & scriptum sit, hæres meus dato, ad omnes gradus hic sermo pertinet: sicuti hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Itaque si quis velit, non omnes hæredes onerare legatorum præstatione, sed aliquos ex his, nominatim damnare debet. *Spieg.*

PRÆSTATIONES etiam vocantur, quæ invicem & utrinque seu retro citroque à contrahentibus præstantur.

PRÆSTATURI & Præstituri, vetuste pro Præstitum iri. Pomp. *l. 66. ff. de contrah. emp.* Viam, iter, actum, aquæductum præstatur. Javol. *l. 10. ff. de hæred. vel act.* Quod si in venditione hæreditatis id actum est, si quid juris esset venditoris, venire, nec postea quicquam præstituri. *Hot. Prat.*

PRÆSTIGIUM, quod præstringit aciem oculorum. Præstigiæ verborum captiones, Azo in *Summa Cod. de adult. C. nec mirum, 26. q. 5.*

PRÆSTITUERE, id est, præscribere, præfinire, *Ansetzen. l. 1. ff. de jur. delib.*

PRÆSTO, id est, præsentes, indeclinabile est, ad omne que genus refertur, Cajus, *de liber. caus.* Idem dicemus, & si duo pluresve domini esse dicantur, & quidam præsto sint, quidam aberint, cum simil. *Spieg.*

PRÆSULTATOR dicebatur, qui in ludis aut sacris præsultabat: ὁ ἐν ταῖς ἱεραῖς προορχούμενος, ut explicat antiquum Lexicon. Nam in omnibus pompis, ludisque Circensibus juvenes ibant in numerum saltantes, & subsilientes, qui ludii, & ludiones dicebantur. Turneb. *lib. 10. adverf. c. 10.*

PRÆSUMERE, pro prius sumere, & antecapere, *l. 1. C. de secund. nupt.* Alias usurpatur pro audere vel tentare aliquid contra jus: ut ferè Pont. Rom. utuntur. Alex. 3. ex Concilio Lateranensi, loquens de Clericis & Monachis: Sed nec procuratores, inquit, villarum, aut jurisdictiones etiam seculares sub aliquibus principibus & secularibus viris, ut justitiarius eorum fiat, Clericorum quisque exercere præsumat; hoc est, teneat, audeat, *c. sed nec. Ne Cler. vel Monach. secul. negot. se imm. 2. Tim. 2.*

PRÆSUMERE alias accipitur pro nudo facto prius aliquid sumere. Unde Plin. lib. 36. tradit de farina cujusdam lapidis, in certamine bibendi adversus ebrietatem à potatoribus præsumenda: allegans Theophrastum autorem. *Prat.*

PRÆSUMERE aliàs significat præoccupare apud Rhetores, qui præsumptionem vocant, cum id quod in adversarii causa, vel in judicis opinione contrarium nobis esse aut forte arbitramur, præoccupamus dicendo, ac bonis rationibus dissolvendo, Quintil. lib. 8. Mire vero in causis valet præsumptio, quæ πρόληψις dicitur: cum id, quod objici potest, occupamus, quæ præcipuè procœmio convenit. *Prat.*

PRÆSUMERE aliàs pro putare ponitur, ut in *l. vulgo. ff. de in lit. juran.* vulgo præsumitur, inquit Ulp. alium in litem non debere jurare, quam dominum litis. *Prat.*

PRÆSUMERE aliàs denique accipitur pro præsagire, conjicere, cogitare, seu divinare aliquid in dubio, Valerius *lib.* 1. *c.* 5. E fortuito dicto quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit. Et c. 6. Præsumpsit animo, ea re significari exitum suum: hoc est, conjecit. Vaticinatus est. *Prat.*

PRÆSUMPTIO est conjectura seu divinatio in rebus dubiis, collecta per rerum circumstantias, ex argumentis vel indiciis frequenter evenientibus, Old. in *Topic. tract. de præsumpt.* vide 3. *Regum 3. c. 2. ext. de præsumpt.* vel: Præsumptiones sunt anticipationes (quædam de eo quod in re est) communi sensu perceptæ ex eo quod plerumque intelligitur, quodque plerumque fit, quæ probationem omnem in eum transferunt, contra quem faciunt, Cujac. in *rubr. ff. de proba. & præsumpt.* utiliter de præsumptionibus tractavit Olden. dicto loco, subtiliter vero Alc. in suo de præsumpt. tract. Porro præsumptionum alia major, alia minor: hæc juris (quia à lege introducitur) & de jure, quia à lege fiunt & habetur à lege pro vera. Estque nihil aliud Alciato, 2. part. præsumpt. quam dispositio legis præsumentis, & super præsumpto tanquam sibi comperto, statuentis, contra quam non admittitur probatio, vide *l. ult. C. ad Vellei.* Alia juris tantum, quæ eidem Alc. in 3. part. præsum. nihil aliud est, quam probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ non alio adducto pro veritate habetur. Differt præsumptio a probatione. Probatio per se: Præsumptio per ea quæ certa sunt fidem facit, vide *l. 83. ff. de cond. & dem.* Differt a fictione, quia fictio adversatur veritati: præsumptio fundatur in veritate: ideòque contra fictionem non admittitur probatio: quid enim efficeret probatio veritatis, ubi fictio adversus veritatem fingit: ideòque super falso & certo fingitur: super incerto & vero præsumitur, Goth. ad *d. rub. ff. de probat. & præsumpt.*

PRÆSUMPTIO est quadruplex: Alia est juris, & canonis, sive legis, alia hominis, alia naturæ, alia facti. Præsumptio juris & de jure est, quæ non recipit probationem in contrarium, ut Lex præsumit mulierem stipulatam dotem sibi reddi, quæ non est stipulata, *leg. 1. C. de rei uxor. act.* & si quis vellet probare contrarium, non auditur. Hanc dividunt rursus in temerariam, probabilem, violentam, & necessariam, violentum pro certo accipientes, cap. literis de præsumpt. ac congerentes multa paria ad rem pertinentia. Quare Bart. *l. non est verisimile ff. quod met. causa*, recte dicit, Doctores juris nihil boni adferre de præsumptionibus, non esse in te jam, quæ ex præscripto certarum regularum tractari possit. Certa, ex re nata & circumstantiis negotiorum ac personarum æstimare oportet, atque incorrupto animi judicio (quod arbitrium boni viri dicitur,) censere, quas præsumptiones vel conjecturas ratio admittat, quas vero impugnet ut falsas, vel denique quas in medio relinquat.

Teme-

Temeraria est, quæ surgit à malis hominibus, & ex levibus causis, puta, si videatur aliquis vel semel cum aliqua conversari, & statim sinistri quippiam suspicetur: cum tamen dubia in meliorem partem sint interpretanda, extra de regulis juris, c. 2. Unde si presbyter amplexetur mulierem, præsumitur id facere causa benedictionis, vel benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi, 11. *quæst.* 3. c. *absit* 26. *dist.* *cap. in scripturis*. Sed hodie non tantum fidei habent, neque forsan ex eorum mala servata fide. Hæc autem præsumptio est invalida & a jure rejicitur. Nec movere debet animum judicantis, 2. *quæst.* 1. *cap.* 1. *Extra de Simo. cap. licet Heli.* Probabilis, sive universalis dicitur præsumptio judicis, & hæc surgit multis ex causis & suspicionibus, & illi statur, donec contrarium probetur, ut si res sit patris, præsumitur hæredis esse. Et hæc ante contrarii probationem, facit semiplenam probationem. Insuper hæc inducit purgationem, maxime fama crebrescente, ut extra de purgatione Canon. cap. si quis de gradu. Vide hic latius Speculatorem. Violenta, quæ surgit ex verisimili probatione, & dicitur præsumptio juris, quando jus præsumit ita esse, puta si appareat chirographum cancellatum, præsumit debitorem liberatum, *ff. de probationibus, l. si chirographum.* Item præsumit, quod quis cognoverit uxorem, cum qua diu habitavit. Item si quis inventus sit nudus cum nuda, & solus cum sola in lecto jacens, præsumitur, quod sint fornicati, extra de præsumpt. cap. literis. Item si quis denunciet ter cui, ne cum uxore sua loquatur, & postmodum invenit eum cum illa loquentem, potest eum judici tradere puniendum, quia violentissima præsumptio est, quod impudice loquatur. *In Authentic. ut liceat matri vel aviæ, §. his quoque, col.* *C. de adulter.* Authentica, Si quis ei. Alia exempla vide apud Speculatorem. Et hæc bene inducit judicem ad pronunciandum ita, probetur contrarium. Necessaria est præsumptio illa quam communiter vocant juris, & de jure: hæc inducit probationem, & judicem ad pronunciandum, nec recipit probationem in contrarium. Dicitur autem ideo Juris, & de jure, quia jus vehementer præsumit sic esse vel non esse. Et propter talem præsumptionem jus statuit super ea, verbi gratiâ: si quis contraxit cum quadam de futuro, & postea eam cognoverit, jus certe statuit contra hujusmodi matrimonium præsumptum, probationem non admitti. Nam ex quo eam cognovit, intelligitur in eam consensisse. Quamvis cum ea non per verba de præsenti contraxit: extra de sponsa. cap. is qui, & ibi in exemplis notatis. Vide Speculatorem. Est & alia præsumptio juris tantum, ut si diu cohabitavit cum uxore, præsumitur ab eo cognita, & contra hanc præsumptionem juris probatio admittitur. Præsumptio hominis est, cum præsumitur contra aliquem hominem, propter malam famam: contra hanc præsumptionem bene admittitur probatio in contrarium. Præsumptio naturæ est, ut si non exhæredo filium meum, præsumitur contra me, quod injuste exhæredem eum, & hoc propter naturam, & ideo hæredes mei probare tenentur, quod juste exhæredaverim eum. Præsumptio facti, alia præcedentis circa futura, ut si semel calumniatus est contra me, & iterum velit me accusare, præsumitur modo te velle iterum calumniari, quia semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, ut in regulis juris. Alia est præsumptio facti subsequentis circa præterita: ut si aliqui fuerint accusati de crimine adulterii, quod depellebant prætextu proximitatis, si postea in matrimonium se conjunxerint, manifeste præsumitur facinus, in quo accusati fuerunt, *l. si adulterii Cod. ad l. Jul. de adulter.* & vide bonam *glo. in c. is qui fidem extra de sponsal. in matrim.*

PRÆSUMIMUS super incerto. Fingimus super certo, *gl. in vitio, Præsumatur, §. decéat, C. de rei uxor. act.* Spieg. Idem dicit Cujac. ad *l. ult. ff. quod met. caus.* Fingimus, inquit, ea quæ non esse scimus. Præsumimus ea, quæ vera esse arbitramur, ducti probabilibus argumentis.

PRÆSUMPTA opinio, est, quæ vulgo dicitur præsumptio: & apud Lexicum, præsumpta suspicio, pro eodem dicitur, teste *Bud. 2fog.*

PRÆSUMPTA voluntas domini, hoc est, si ex verisimilibus, indicia appareat dominum velle, aut nolle, ut suo nomine quicquam fiat *l. sed & hæ, & l. Pomp. §. ult. ff. de procur.* Spieg.

PRÆSUMPTIO nonnunquam habetur pro certa probatione: scil. cum lege id nominatim declaratur, *l. quicunque, Cod. de Apoch. publ.* Recte tamen opponitur præsumptioni probatio veritatis, modo tamen id in eodem genere fiat. *Spieg.*

PRÆSUMPTIONUM cognitio censura magis quam curiosis præceptionibus & variis divisionibus cognoscitur. Sic ergo distinguere causas præsumptionum [illegible] est: Aut enim tam prope accedunt ad necessariam veritatis rationem: ut plenam mereantur fidem, & probent id, quod secundum eas asserimus. Et nunc, sive legitimas, sive juris & de jure, sive necessarias præsumptiones appellaveris, parum refert. Aut vero proficiscuntur ex causis quæ veræ quidem esse possunt, sed interim in diversum collectis rerum argumentis facilitur cedant. Itaque movere nonnihil solent animum: tamen ad credendum plane non perducere. Has probabiles, vel non necessarias præsumptiones, aut suspiciones recte dixeris, vel etiam argumenta: sicut Arrius Menander in *l. non omnes, §. à Barbaris, ff. de re militar.* Sed licet, in jure, hoc liquido constare non possit: argumentis tamen agnoscendum est. *Oldend.*

PRÆTENDERE, ostendere, prætexere, velamento aliquo se defendere. Mulier quæ ætatem filii prætendit ad eludendam legitimam accusationem, *l.* 11. *§. quæ propter, ff. ad l. Jul. de adult.*

PRÆTER dictio quandoque excludit *l. equi ii. §. præter, ff. de usufr. & habit. l. Titio testamento, ff. de legat.* 1. quandoque includit, & auget. *l. Seio amico, §. uxor. ff. de annu. leg.* quandoque significat post, *l. cum procur. ff. de oper. nov. nunt.* Prat.

PRÆTEREA: præter hæc quæ dicta sunt.

PRÆTEREA, in fine clausulæ à Modestino usurpatur, *l.* 34 *§. qui invita ff. de legat.* 2.

PRÆTERIRE silentio prætermittere est.

PRÆTERIISSE annus diesve dicitur, qui jam exactus & expletus est. Sic & præteriisse dicitur tempus quod effluxit transactumque est. Tempus præteritæ bonorum possessionis, *l.* 1. *§. item si quis, ff. de jur. ignor.*

PRÆTERITI liberi dicuntur, qui à testatore neque hæredes instituti, nec, ut oportet exhæredati sunt, *§. eadem, Inst. de hæred. quæ ab intest.* Etenim qui cum vitio exhæredantur, præteritorum loco sunt, *l.* 8. *§. non quavis, ff. de contra tab.* Et ita in tit. de liberis præteritis, & toto *tit. de bon. poss. contra tab.* & alias semper præteritionis verbum intelligendum est. *Briss.* Adde Cujac. ad *l.* 1. *& 2. ff. de liber. & posth.* qui dicit præteritos nominari quasi silentio vel taciturnitate omissos, subjiciens, quod licet eis legata quædam aut fideicommissa relicta sint, nihilominus tamen præteriti dicantur.

Præmature, id est, ante, item hic præmature pars data *l. 22. ff. ad Senatusc. Trebell.*

Prægmaturum quod nec dum maturum est, Papin. *de verbor. oblig. l. liber. homo.* Nec videri præmaturius agi, non finito stipulationis die. Præmaturius, id est, festinantius, *Nebriss.*

Præmium quod remunerandi causa datur. Hoc præmii loco merentibus tributum, *l. 26. ff. de testam. mil.*

Præparasse litem quis videatur, adi Paul. in *l. quemadmodum, ff. de inoff. test.* Spieg.

Præponere est alicui rei præficere, *l. 23. §. ult. ff. pro socio.*

Præpositi dicuntur sub rub. *Cod. de suscept. & prepos. qui horreis pagisve præfecti sunt*, *l. 2. C. eod. tit.* horreis scilicet, in quæ species fisco debitæ importantur: pagis autem unde exportantur. Cujac. in *d. rub.* Prat.

Præpositio diei & consulis communis omnis rationis est, ait Ulp. *in § si initium tabularum, l. si quis ex argentariis, ff. de edend.* Rationes enim, ut idem scribit, *l. 1. eod. tit.* cum die & Consule edi debent: quoniam accepta & data non alias possunt apparere, nisi dies & consul fuerit editus. *Spieg. Prat.*

Præpositura appellatur Præpositorum munus, *leg. 2. Cod. de suscept. prep. & arc.*

Præposituram autem civile & personale esse munus Imper. Diocletianus dixit *l. 1. C. de excus. mun.* Prat.

Præpositus, militaris officii vocabulum fuisse sub posterioribus Impp. Rhenan. apud Tertul. indicavit. Extant tituli quinque de Præpositis in lib. 12. C. Hoc nomen, ut & multa alia, in re præsertim militari usitata, prisci Christiani libenter usurparunt. Posterius, ut mutatis moribus, præpositi nomen dignitatis esse cœpit vox, ita etiam latius patuit, quemadmodum Panormitan. ostendit in *c. quamvis, de verb. sign.*

Præpositorum appellatio generalis est, ut tradit Cujac. *ad leg. 2. C. de excus. mun.*

Præpositi & tribuni scholarum hæc habent beneficia, ut intersint Imperatoris epulis, & ut adorent purpuram ejus, quod pro summo beneficio habetur. Eusebius *libr. 4 de Constantini vita:* εἰ δ᾽ ἤδη πάντες στρατῶ καθηγεῖσθαι, χάριτας τὸ δ᾽ πᾶν τὸ τῶν αἰχίνων τιγματις τὸν βασιλέα ἢ τὸ μὴ ... [illegible]. Idem viris clarissimis comitibus sacri stabuli datur, id est, equorum præfectis & rectoribus, quibus sportulas præberi ab iis qui equos conferunt, vel pretia eorum ostendit *l. 3. C. Th. de Ecil. col. & l. 29. C. Th. de anno & trib.* In codice Theodosiano hoc titulo tribuni appellantur, ut ab Ammiano Marcellino sæpissime. Sed id comitiva tantum honoratis datur. Cujac. *ad leg. 1. C. de comitibus & tribunis scholarum libr. 12.*

Præpositi in Roma. militia dicebantur, qui sub tribunis certo militum numero præfecti erant. Suetonius in Othone. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos quasi defectionis adversus Claudium auctores occiderant, capite punire. Modestin. *in l. 3. §. 2. ff. de re milit.* Si præsidis vel cujusvis præpositi ab excubatione quis desistat, peccatum desertionis subibit: Et *§. ult.* Qui præpositum suum protegere noluerunt, vel deseruerunt, occiso eo capite puniuntur. Sic *leg. 6. §. 1.* Qui manus intulit, præposito capite puniendus est: Et *§. ultim.* Qui præpositum suum non protexit. Hotom. *disput. de feud. c. 3.* Patronum feudalitium, Latine præpositum dici posse contendit. A Græcis autem προστάτης dicitur; ut apud Xenop. in Lacedæm. Rep. *Prat.*

Præpositi laborum sunt qui magno illi vexillo erant præpositi, quod vulgo laborum & laborum solutio, sive καμάτων λυτήριον dicebatur, ut Nazianzenus scribit in 1. Stelitevtica, & Sozomenus lib. 1. c. 4. λάβωρον vocat. Unde in actis Nicenæ 2. quæ ex Bibliotheca vetustissima Cujacio communicavit Ant. Loisellus signum quod Sozomenus historiographus Constantinum in crucis usum convertisse memorat dicens: Jussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare? quod laborum vocatur. Id præpositi ut quæque pars macie laborabat, in eam quasi auxilii & liberationis vice inferebant: fuereque jam olim Eusebio teste huic rei à Constantino præpositi milites 50. qui, ut ex C. Theod. liquet, ex protectoribus & domesticis erant, & ob id post titulum de domesticis & protectoribus, ponitur titulus de præpositis laborum, idemque iis honor clarissimatus defertur, qui decem primis domesticorum, ex Cujac. *ad rub. C de prap. labo.*

Præpositus Ecclesiasticus Latine dicitur qui à Græcis œconomus: h. e. qui proventus Ecclesiasticos administrat, & secundum Episcopum Plebi præest, *lib. feud. 1, titul. 1. §.* Abbas præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit, feudum dare possunt. Lombard. *lib. 1. tit. 31.* Si quis præpositus aut ministerialis aliquas res Ecclesiæ, quas providere debet, aliquo inscriptionis titulo cuiquam concesserit, quod ad damnum alicujus Ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Sæpe autem Abbas, custos, præpositus, conjunguntur, ut in Lombard. *lib. 2. tit. 54. l. 18 & 19. & lib. 3. tit. 10. l. 1 Canonistæ in c. Salvator 1. q. 3.* proferunt locum Augustini in Joannem ubi hæc Ecclesiastica procuratio tanquam profana damnatur. Meminit Justin. *in Nov. 67. §. 2.* ubi si Episcopus diutius ecclesiam deseruerit, vetat Oeconomum quicquam ei proventuum suppeditare: ac jubet eos potius in pios usus conferri, *Prat.*

Præposteræ stipulationes dicuntur, quæ obligationem ante eventum constituunt: veluti Si cras navis venerit, hodie dare spondes? Nam posteriore parte obligationem & præsentem & certam esse vult, priore vero incertam, & in futurum tempus collatam. Itaque qui ex hac formula nasci obligationem vellet, filiam ante suam matrem nasci postularet. Præpostera stipulatio in dotibus est: veluti. Si sine liberis decessero, dotem mihi cum moriar dare spondes? *leg. præposteri 25. C. de testament. §. item si 2 Inst. de inut. stip.* Prat.

Præpostera petitio, *l. ut debitum C. de hered. act.*

Præposterum dicitur quod in ordine conversο & turbato, *Br.*

Præripere interdum est proripere. Qui cum animadverteret, verberibus se adficere velle, præripuisset se ad amicum, *l. 17. §. idem ait, 1. ff. de ædil. edict.*

Præripere alias est præoccupare. Alienum sibi jus quodammodo præripit. *Briss.*

Prærogare sicut & Erogare, id significare, proprie loquendo videtur quod gratis & quasi rogatus, non autem ex debito distribuere, juxta Alciati declarationem, in *l. si tibi, C. de locat. quæ extat in Parerg.* licet ibidem vulgo Prorogasti legatur. Idem eod. loco ait, est igitur Prærogare, ante tempus solvere, & idcirco quod ad solutionis diem attinet, donare. *§. plus autem, Instit. de act.* Videtur tamen & alicubi apud Jurisconsultum prærogavit pro prærogavit. Qui pensionem integram, inquit, prærogavit. *Prat.*

Prærogativum, pro jure quodam præcipuo, speciali, seu privilegio.

Prærogativam justorum comitiorum volebant esse Romani, auctore Cic. *libr.* 1. *de Divin.* Quare etiam nomen illud varie usurpatur. Nam & præjudicium sive auctoritatem quandam significat, ut apud Liv. *libr.* 1. *deca.* 3. *in pr.* Et Cic. *actione in Verr.* 2. pulchra dialogis ludit in Metellum, qui cum magna pecunia, à Verre, qui tum reus erat, accepta, atque in prærogativam Centuriam erogata, præturam nactus fuisse, vel emisse potius existimaretur, præjudicio suo reum Verrem juvabat. Hic inquit Cicer. Metellus, quam sit isti amicus attendite, dedit n. prærogativam suæ voluntatis ejusmodi, ut isti pro prærogativa reddidisse videatur. Priore loco, prærogativa, hic pro præjudicio accipitur, in posteriore vero pro Centuria. Sed & Jurecons. hac voce varie utuntur, modo pro auctoritate & eminentia quadam, modo pro jure quodam specialiter indulto. Ulp. in *l. rescripto, & l. munerum, ff. de mun. & honor. l. observare.* &c.

Præs, vide supra Prædes.

Præsbyter idem olim quod Episcopus, id vero ut comprobemus, integrum locum Hieron. ad *Tit. c.* 1. adscribemus: Idem est presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu, studia in religione fierent & diceretur in populis: ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, suos putabat esse Christi: in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret: & schismatum semina tollerentur. Putat aliquis non scripturarum, sed nostram esse sententiam, episcopum & presbyterum unum esse, & aliud ætatis, aliud esse nomen officii: relegat Apostoli ad Phil. verba dicentis: Paulus & Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis cum Episcopis & Diaconis, gratia vobis & pax & reliqua. Philippi una est urbs Macedoniæ, & certe in una civitate plures ut nuncupantur Episcopi esse non poterant, sed quia eosdem episcopus illo tempore, quos & Presbyteros appellabant: propterea indifferenter de episcopis quasi de presbyteris est locutus. Adhuc hoc alicui videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur, in Actibus Apostolorum scriptum est, quod cum venisset Apostolus Miletum, miserit Ephesum, & vocaverit presbyteros Ecclesiæ ejusdem: quibus postea inter cætera sit locutus. Attendite vobis & omni gregi: in quos vos spiritus sanctus posuit Episcopos, pascere Ecclesiam Domini, quam acquisivit per sanguinem suum. Et hic diligentius observate, quomodo unius civitatis Ephesi presbyteros vocans, postea eosdem episcopos dixerit. Si quis vult recipere eam Epistolam, quæ sub nomine Pauli ad Hebræos scripta est: & ibi æqualiter inter plures Ecclesiæ cura dividitur. Siquidem ad plebem scribit: Parete principibus vestris, & subjecti estote, ipsi n. sunt qui vigilant pro animabus vestris, quasi rationem reddentes ne suspirantes hoc faciant: Siquidem hoc utile vobis est. Et Petrus qui ex fidei firmitate nomen accepit in epistola sua loquitur dicens: Presbyteros ergo in vobis obsecro compresbyter, & testis Christi passionum: qui & ejus gloriæ quæ in futuro revelanda est socius sum: pascite cum qui in vobis est gregem domini, non quasi cum necessitate, sed voluntarie. Hæc propterea ut ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros quos & episcopos: paulatim vero ut dissensionum plantaria evellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam. Sicut ergo præsbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit esse subjectos: ita Episcopi noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicæ veritate presbyteris esse majores: & in commune debere ecclesiam regere: imitantes Moysen, qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret.

Præscribere est aliquid ante scribere. Ut Cic. *in epist.* Si præscripsimus iis, quibus ea negotia mandavimus. Ex quo præscribere idem quod jubere & mandare, & certæ rei modum præstituere, tractatum, ut volunt Grammatici, à magistris, qui pueris ante scribunt, quæ debeant facere aut imitari. Quintilianus posuit pro exceptione, quæ principi causæ moram adfert, ut si velis mecum aliqua de re judicio contendere, & excipiam, te non esse judicem idoneum, quia notatus es infamia. Sic enim *libr.* 7. *cap.* 6. Est enim duplex ejus disceptationis conditio, quod aut intentio aut præscriptio habet controversiam, ac fuerunt qui præscriptionis statum facerent, tanquam ea non iisdem omnibus quibus cæteræ leges quæstionibus continerentur. Cum ex præscriptione lis pendeat, de ipsa re quæri non est necesse. Ignominioso patri filius præscribit, De eo solo judicatio est, An liceat. At Cic. *lib.* 1. *de off.* pro inscriptione, quæ vulgo dicitur intitulatio. Ex quo fit ut Ager Arpinas, Arpinarum dicatur: Tusculanus Tusculanorum, similisque possessionum privatarum præscriptio. Jurisconsulti soli, aut certe primi Latinorum præscriptionem vocaverunt earum rerum acquisitionem, quæ fit per continuationem possessionis 10. vel 12. annorum, postea & eam, quæ quocunque fieret tempore, sed quæ fuerit illis hujus nominis in ista significatione ratio, cur item non hanc quoque acquisitionem, usucapionem vocaverint, à nemine quod sciam, traditum est, at ne quidem quæsitum, cum tamen dignum sit quod intelligi tur modo intelligi potest, ut melius utriusque natura cognoscatur, & usucapionis & præscriptionis. Quo tempore XII. Tabul. sunt perlatæ, iisdem quibus Italia finibus terminabatur Imperium Romanum, & etiam aliquanto angustioribus, cum nondum etiam totam subegissent: quare lex XII. non distinxit inter res Italicas & provinciales, sed generaliter sanxit, ut rerum mobilium annuus: Fundi, id est, immobilium biennis usus authoritas esset: Quæ verba non de aliis fundis, quam qui erant in Italia, poterant intelligi, cum extra Italiam nihil tum habe ent aut ditionis aut possessionis: Sed propagato postea in exteras usque nationes imperio, & cum jam in illis multum esset nominis Romani, statuerunt, ut quemadmodum in Italia biennii, sic extra Italiam decennii possessio repetendis rebus finem præscriberet. Quod non tam certa lege latum fuisse arbitror, quam jure quodam constituto inductum à prudentibus: qui (ut voluere semper in hac sua scientia videri subtiles & artificiosi) non usucapionem eam verbo legitimo, sed præscriptionem nominarunt, hoc est, vel inscriptionem, quod res præscripta decennalis possessoris nomen quasi domini præ se ferret, & tanquam eo inscriberetur: aut quod magis probo, exceptionem. Frequens enim est apud Jurisconsultos, aliquem esse tutum exceptione, qui

qui non sit ipso jure : Sic putaverunt magis ex arte forte, si hanc longam possessionem præscriptionis nomine distinguerent ab usucapione, quæ usucapio & legis nomen habet & potestatem, ideoque ipso jure dominum eum facit qui usucepit. At præscriptio quæ primum fuerat jure proprio Romanorum incognita, non tam ipso jure, quam quasi ope exceptionis decennali possessori dominium afferere videbatur. Nam cum duplex sit quærendi dominii modus : Aut jure gentium aut jure civili usucapio legitimum dominium præstat : At præscriptio non item cum jure civili inducta non fuerit, sed post jus civile inventa, Sic nec jure gentium, quod certum est, nec civili dominium potest vere quidem & proprie tribuere, sed similitudinem quandam ejus quæ præscriptione temporis, id est exceptione defenditur potius, quam legis authoritate munitur, quoniam Lex nihil de ea locuta est, at neque cogitavit, &c. Connan. *lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 3.

Præscribere, alias significat excipere, seu exceptionem opponere. Sosipater *lib.* 2. *Institut. Grammatic.*

Præscribi, id est, exceptio objici. An præscribi cohæredibus possit à patre uxoris defuncti, *l.* 34. *§. Cujus*, *ff. de leg* 2.

Præscriptio est legitima definitio temporis, ideo constituta, ut omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Nec sane opus est hic supervacanea declaratione. Nemo enim non videt, omnes præscriptionum species pertinere, ne quid in Repub. vel tardius, vel præmaturius fieret, quam æquum & bonum videretur. Porro in rebus tractandis, alias ad diligentiam exercendam, alias ad præcipitationem evitandam, urgendi sumus præfixis temporum metis. Ut ecce præscriptiones 30. vel. 40. annor. primario respectu ad acquirendum dominium non sunt introductæ cum 10. & 20. annos sufficerent : nec igitur ad hoc principaliter spectant. Veruntamen si quis tanto tempore possederit ex justa causa, & bona fide, haud dubie usucapiet. Quia si 20. anni sufficiunt, multo magis sufficient 30. & 40. Justin. in *leg. si quis in princ. Cod. de præscri.* 30. *annor.* Prat.

Præscriptio exceptionem significat qua reus agentem accusantemve repellit ac summovet. *Briss.*

Præscriptionis verbum frequentissime pro exceptione accipitur, *l. qui agnitis & l. pen. ff. de except. l. pen. & l. fin. C. eo. leg.* 2. *Cod. de prec. Imp. off.* Adeo ut plerique præscriptionem & exceptionem eadem esse censuerint cum in rubr. ff. & C. dicatur de exceptionibus seu præscript. Alciat. in lib. de quinque pedum præscriptione, exceptionem generale nomen cujusque defensionis actionis quoquo modo objectæ esse dicit. Præscriptionem autem quæ non recte intentioni adversatur, sed eam duntaxat restringit, ut in casu de quo agitur non obtineat, quinimo procedat, etiamsi intentio vera sit ; ut moratoria præscriptio *l. C. de prec. Imp. offer.* præscriptio militiæ, qua miles officio procuratoris fungi prohibetur, *l. ita demum, Cod. d. proc.* & cætera id. genus, quo casu ideo non aliter de intentionis veritate quærendum est, sed statim de exceptione cognoscendum. Proinde præscriptio dicta est quod antequam actor probasset ea objecta de succeretur in controversiam. Hincque exceptio ex usucapione proveniens præscriptio est appellata, *l. emptor. C. de præscr. long. tempor.* quoniam dominio actione, rei vendicationis ... præscribitur à reo, qui si tempore longo diffinito se possedisse probat, mox absolvitur, ex Corrasio in *rub. ff. de servitut.* cui adde D. Godd. in *comment. ad l. divisiorie* 106. *num.* 12. *ff. de verb. sign.*

Præscriptio quoque pro usucapione sumitur. Cum enim vindicanti rem suam dominio possessio longi temporis objicitur, præscribi ei dicitur : eaque præscriptio longi temporis vocatur : præcisa & imperfecta locutione, pro præscriptio ex possessione longi temporis. Sed Justinian. usucapionis verbum fere ad res mobiles : præscriptionis ad immobiles revocare & contrahere consuevit. Observatum est etiam præscriptionis verbum fere ad longi temporis requisitionem, usucapionis autem alteram referri, *l. quinque, C. fin. regund. l. et à quo, ff. de usurpat. l. qui alienam. ff. de evict.* Prat. & vide Vult. in *comm. Inst. de usucapion. & long. temp. præscr. num.* 6. & 10.

Præscriptio & consuetudo differunt. Nam illa possessione quæritur, ut quærenti jus novum adjungat, detrahat alteri. Consuetudo vero nihil habet ejusmodi, cum eos tantum suis legibus impleat, à quibus ipsis instituitur, quorum moribus & consensu perficitur, ex Connan. 1. *commentat. jur. civil. cap.* 10. *num.* 8.

Præscriptio 30. annorum apud Sidonium Præscriptio tricennii dicitur, non triennii, ut perperam legitur. *Prat.*

Præscriptiones qui distinxere in favorabiles, odiosas, rigorosas, & mixtas, ex quorum numero Gratianus quoque est 16. *qu.* 3. §. *præscriptionum*, tota errarunt via, respexerunt enim duntaxat ad privatorum utilitatem, cum omnes usucapiones & præscriptiones, à brevissima usque ad longissimam, ex eadem causa sint, videlicet publicæ salutis & tranquillitatis. *Prat.*

Præscriptis verbis actionem Dd. varie definiunt. Cujacius in *parat. ff. de præscript. verb.* ita breviter definit, quod sit condictio incerti ex contractu incerto, id est, ex contractu, qui vel proprium nomen non habet, vel de cujus nomine dubitetur : quæ definitio eadem est cum illa, quam Donell. in *commen. de præscr. verb.* his verbis proponit. Est nuda, inquiens, & simplex nullo proposito actionis nomine ejus quod in conventionem deductum est, petitio recepta in iis contractibus quorum appellationes nullæ jure civili sunt proditæ. Eamque ob causam, quod ex incertis contractibus datur, videtur dicta esse actio incerta, quemadmodum appellatur in *C. in l.* 6. *Cod. de rer. permut. l.* 3. *C. de inutil. stip.* vel, ut Digesta habent, *act. incerti, l.* 7. *ff de pact. l. insula* 6. *l. si dominus* 8. *in fin. l. ob eam* 9. *ff. de præscr. verb. l. duo* 19. *§. ult. ff. de precar.* nisi quis malit eam ita vocari, quod per eam exigatur id quod interest, constat incertum esse, *l. ult. ff. si quis in jus, l. ideo* 12 *§. ultim. ff. de cond. furt.* Cujac. ad *d. l.* 7. *de pact.* Vult. in *comm. ad. §. actionum.* 25. *num.*45. 46. *Inst. de act.*

Præscriptis verbis actio cur dicatur inter Interpretes non convenit. Cujac. in *notis suis priorib. ad Instit. de loc. & cons.* existimat hoc inde factum, quod detur ex præscripto conventionum vel uti convenerit, si conventio scripta non sit, per *l.* 1. *§. si quis servum, ff. depos. dict. l. si dominus*, 8. *de præscr. verbis*, quam sententiam Hot. in conjectura in præscr. verbis, in §. sequitur altera, tacito autoris nomine sugillat. Eguinarius Baro inde deducit, quod actio in factum à prætore concipiebatur præscriptis verbis, id pro modo facti expositi à litigatore quod in

in d. conjectura impugnat idem Hot. in §. *atque hac quidem*, à qua tamen Baronis sententia non recessit Franc. Duar. ad *d. l. 7. §. 1.* & Don. in *d. cum de præscr. verb.* qui actionem præscriptis verbis ita vocatam scribit, quod rem gestam demonstret, eaque demonstratione vice nominis, quo caret, utatur: quod etsi displiceat Cujac. ad *d. l. 7.* non tamen est omnino improbabile. Nam inde omnis actio præscriptis verbis dicitur in factum esse dicta, *l. 1. l. si vir 12. l. si tibi rem 13. in pr. & in §. ult. l. duo 23. l. Titius 24. ff. de præscr. ver.* quia factum, i. res gesta inter contrahentes ab actore præscribitur, ut totidem fere verbis rescripsit Imperator Alexander juris peritissimus in *l. cum mota, C. de transact.* cui suffragatur. *§. 1. inst. de except. & l. quod bepir 15. ff. ad leg. Falc.* Hot. tamen ab omnibus, quotquot unquam fuerunt Interpretes, sententiis recessit, & conjectat hanc actionem non præscriptis, sed perscriptis verbis appellandam esse, eo quod cum actiones ex contractibus nominatis descendentes olim scriberentur notis, hæc non notis, sed integris verbis perscriberetur. Quæ conjectura doctissimi viri, etsi sit ingeniosa, nec improbabilis, vim tamen infert scripturæ constanti omnium codicum receptæ, in quibus hæc actio vocatur præscriptis verbis. Ut taceam in arbitrio fuisse actoris, actionem nominatam, vel notis scribere vel integris verbis perscribere: quo casu si perscripta fuisset ex sententia Hot. actio etiam nominata, illa nominata ita sine notis perscripta dicenda fuisset actio præscriptis verbis: quod tamen non puto ipsum adfirmaturum fuisse. Quare à sententia Cujacii, quam confirmat ex Harmen. *lib. 11. tit 3.* qui actionem hanc vocat προσγεγραμμένων συμφώνων non recedo, neque Baronis ejusque sequacium opinionem rejicio, sed utramque conjungendam esse censeo, Vult. *d. loc. n.* 47. 48.

Præscriptis verbis actio introducta est primo ob necessitatem, quia cum natura rerum ita sit conditum, ut plura sint negocia, quam vocabula, *l. natura 5. ff. de præf. verb.* atque ita deficientibus nominibus negociorum deficiant etiam nomina actionum vulgaria ac usitata; necessario actio fuit invenienda, quæ de negociis nominatis dari posset, *leg. 2. ff. de præf. verb.* quæ ipsa latissime patent, nec ullum ejus certum nomen, sed ad singula negocia accommodatum, quæ in nominatis locum invenire non possent. Secundo propter controversias, quæ ex factorum speciebus sæpe oriebantur JCtis dubitantibus, utrum negocium nominatum, vel innominatum esset, & per consequens, utrum nominata an innominata actione agendum: quo casu JCti nostri dicunt, tutius esse agere actione præscriptis verbis, ut demonstrat Cujac. *tract. 8. ad Afric. ad l. 24. ff. de præscript. verb.* Quia tamen interdum usu venit, ut actio in factum præscriptis verbis civilis locum non habeat, & tamen æquum sit actionem dari, deficientibus actionibus cæteris omnibus ex æquitate à Prætore actio datur in subsidium, unde etiam subsidiaria dicitur: quam ad rem notanda est regula à Bartolo & cæteris Interpretibus tradita ad *rubr. ff. de præscr. ver.* quod negotio gesto, quod non cadit in certam speciem contractus, si verba intervenerunt, ex quibus resultat contractus innominatus, actio præscriptis verbis competit: at vero si talis verba non intervenerint, & si tale factum aliquod, propter quod æquum sit dari actionem, prætoriæ seu subsidiariæ actioni in factum locus erit. Vult. *d. loc. num.* 56. 57.

Præscriptis verbis actiones omnes descendunt ex conventione, Cujac. *in not. ad Inst. de locat. & cond. verb.* præscriptis verbis, & in Parat. *ff. de præscript. verb.* Nullæ ex maleficio, ut annotavit Donell. *in comm. de præscr. verb. cap. quid sit actio præsc. verb.* Ex conventione inquam quæ nomine quidem careat, habeat tamen in se causam seu negocium alicui conventioni nominatæ vicinum. Vult. *d. loc. nu.* 49. 50.

Præscriptis verbis, & in factum, & incerti agere significant fere idem: nec sunt propria actionum nomina, sed actiones quædam generales & innominatæ, propter multitudinem negociorum tolerabiles, *l. 2. & 3. ff. de præf. verb.* Oldend.

Præscriptis verbis persecutiones ex contractibus innominatis appellantur, quia duntaxat agitur ad id, ut is, cum quo contraximus, fidem suam liberet, sicut verba, quibus inter nos conventum est, id postulant. Præscribere inter alia significat statuere, ordinare variis pactionibus quid fieri placuerit contrahentibus: cum alia non est hujusmodi pactionum forma & exitus, nisi ut serventur secundum tenorem & præscr. verb. *Old.*

Præsens verbum multifariam accipitur, *l. præsens, ff. de proc. Authent. de fidejuss. §. 1.* Præsens quoque dicitur, qui audire potest id de quo agitur, *l. 1. §. eodem tecto; ff. ad SCtum Syllan.* vide Bart. in *l. edi m §. coram ff. de aib.* Spieg.

Præsens cum de judiciis agitur dicitur, qui intra urbis continentia est, *l. absentem 199. ff. de verb. sign.* Itaque Ulp. Præsens, inquit, habetur, & qui in hortis est, & qui in foro, & qui in urbe, & qui in continentibus ædificiis *l. 5. 6. 7. ff. de procur.* At cum de præsumptionibus agitur, Præsentes habentur qui in eadem provincia domicilium habent, *l. ult. C. de præscr. long. temp.* Hot. Connan. *lib. 3. c. 14. n. 9.*

Præsens ea res dicitur, quæ in præsentia & oculis contrahentium consistat: non ea quæ in potestate emptoris est. Cujac. 4. *obser.* 3.

Præsens & in diem opponuntur, *l. 47. de legat. 2. l. 4. ff. de usufruct. l. 18. ff. de acceptil.* Briss.

Præsentis temporis verbum aliquando ad præteritum referri Pomp. docet, idque secundum adjecti sermonis qualitatem & rationem temporis, loci, & rei, de qua agitur. Si quis enim dicat, Petrus est orans in templo, hoc præsens tempus significat, neque potest aut ad præteritum aut ad futurum protrahi: quoniam solum quod instat, quodque præsens est, demonstrat. At si dixeris, factum est, surreptum est, quanquam verbum sit præsentis temporis, confunditur tamen cum præterito, & præsens esse desinit: Nam rei jam peractæ qualitatem exprimit, quod præteritum tempus significat. Quandocunque igitur τὰ ἐνεστῶτα per se ponuntur, tempus suum retinent: sic etiam de futuris & præteritis temporibus sentiendum. Quod & Aul. Gell. annotavit *lib. 17. Noct. Attic. cap. 7.* Quando vero transferantur tempora, videlicet præsens in præteritum, & futurum in præsens, tradit Quintil. *lib. 9. c. 3.* Brech. in *l. verbum erit, ff. de verb. & rer. sign.* quem vide plenius.

Præsens interdum idem valet quod purum: videlicet quod neque in diem, vel conditionis eventum differtur. Hoc sensu præsentem dotem & obligationem, præsens debitum & præsens legatum dicimus, *Briss.*

Præsens obligatio est pura, quæ neque in diem, neque sub conditione est: *l. 9. ff. si cert. pet.* Sic præsentia legata, *leg. 12. in fin. leg.*

leg. 30. *l.* 50. *ff. de leg.* 1. *l.* 88. *ff. de cond. & dem.* quib. dies conditione adposita non est, quæ & præsenti die data dicuntur, *l.* 85. *ff. de cond. & dem. l.* 92. *§.* 1. *ff. de legat.* 1. *leg.* 1. *§. si legata, ff. si cui plus quam per l. Falcid. l.* 40. *§.* 1. *ff. de manum. test.* Quo loquendi genere & in *l.* 24. *§. si domus, ff. locat. & leg.* 78. *§. hæres, ff. ad Treb.* Jureconf. utuntur.

Ita pecuniam præsentem solvere in *leg.* 17. *§. ult. ff. quæ in fraud. cred.* Et creditorem in re præsenti, id est, in ipsa pecuniæ numeratione constituere, in quam causam solutum velit, quod qui ex pluribus causis solvit, debet, *leg.* 1. *ad fin. ff. de solut.*

In re præsenti faciendam nuntiationem Ulp. ait: id est, eo loci ubi opus novum fit, *leg.* 5. *§. nuntiationem, ff. de oper. nov. nunc.* Sic & in re præsenti consentire in *l.* 1. *§. si jussitim. ff. de adquir. poss.* In re præsenti cognoscitur, *leg. pen. ff. de l. Fab. de plagiar.* Eodem genere sunt & hæ veterib. usitatæ locutiones. In rem præsentem venire, Perducere in rem præsentem, quarum exempla Bud. in *l.* 2. *ff. de orig. jur.* adfert. Seneca *lib.* 4. *de benef.* In rem præsentem venturus fui, sed æger filius, sed uxor puerpera fuit. Idem *Epist.* 1. *lib.* 9. Non potest ferre sententiam, nisi in rem præsentem perductam. Idem Epist. 30. libenter hæc mi Lucili, audio, non tanquam nova, sed tanquam in rem præsentem perductus. Tertull. *lib.* 3. *advers. Marcio.* De speciebus Doctrinarum & signorum illuc differamus, quasi in rem præsentem. Plin. *lib.* 10. *Epist.* Ipse in re præsenti fui, & vidi tuam quoque statuam in Bibliotheca positam. Briss. & Cujac. 4. *obs.* 3. & Goth. ad *l.* 5. *C. de off. magist. milit.*

Præsens tempus & futurum opponuntur, *l.* 8. *ff. de verb. sign.*

Præsentiales magistri militum qui in præsenti erant, hoc est, comitatui principis juncti *l. ult. §.* 1. *C. de re milit. lib.* 12. *l.* 4. *C. de apparitoribus magist. milit. lib.* 12. *l. ult. C. de offic. magist. milit.* & in Notitia imperii Rom. Sic & præsentiales domestici in *leg.* 6. *Cod. de advoc. divers. judic. l. ultim. C. de domestic. & prot. lib.* 12. qui scilicet præsentes diurno obsequio principis deputati erant, ut *leg.* 13. *ff. de re milit. lib.* 12. significat. Sic & præsentales milites & præsentales numeri in *l.* 18. *& l. ultim. §. ultim. eod. tit.* præsentium ordines apud Nicephor. *lib.* 17. *hist. Eccl. c.* 1. Et præsentialis curiosus cursus publici in Notitia imperii Romani, & στρατηγὶς τῶν πραισεντάλων, in Edicto Justiniani 14. *Briss.*

Præsentem varie accipi Bartolus refert in *l. diem, §. coram, ff. de arbitr.* Prat.

Præsentem ac momentariam curam jungere, oppon. necessitati onerum præbendorum juxta JC.

Præsentia an habeatur pro consensu, ponit Bart. in l. *Gajus de pign. act.*

Præsentia elegantem habet phrasin in *l. de ætate §. Celsus, ff. de interr.* quia intelligitur de præsenti pœnitentis responsione mutata. *Prat.*

Præsentiam sui facere, id est copiam seu potestatem conspectus. Qui literis evocatus præsentiam sui facere contemnet *l.* 53. *ff. de re judic.* in præsentiarum, pro in præsens, dixit *Ulp. l.* 1. *§. exigere, ff. de magist. convenien.* Briss.

Præsentia, proprie ad corpus refertur. Unde non simpliciter verum est, Furiosi infantis, muti, præsentiam nullam esse, sed pro absentibus haberi. Lex enim plerumque propter sensus imbecillitatem, abesse eos interpretatur. Ex Alciat. Old. Præsentia est legitima definitio temporis, ideo constituta, ut in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Recte igitur census Pompeius: Si inter plures familiæ erciscundæ agatur, & inter eosdem communi dividundo, aut finium regundorum, eundem judicem sumi quo facilius coire cohæredes, vel socii possint; in eundem locum omnium præsentiam fieri oportet *l.* 1. *ff. de quib. reb. ad eundem jud. eat*: vide Nov. Justin. & in Notitia imperii Romani, *Prat.*

Præsertim significat præcipue, maxime, ut in *c. ex literis* 2. *ext. de homic.* Jo. Bell. Etym.

Præsertim (ut & maxime) interdum sic accipitur, quasi alias idem non sit, *l.* 32. *ff. ad l. Aquil.*

Præses. Is apud Ulp. est tit. de offic. Præsidis, ad quem potissimum pertinet curare, ut pacata & quieta sit provincia, cui præest, & quam gerit. Neb. Nomen præsidis non solum provincias regentes, a quibus provocatio est, sed & qui cuilibet rei ac ordini præsunt, complectitur. Satis constat, à Jureconf. Præsidem dividi in Proconsulem, legatum Cæsaris, & præsidem, subaudi, provinciæ: *l.* 1. *de offic. præsid.* Spieg. Quem Julianus in Nov. 8. vocat præsidem Antiochiæ, is est Consularis sive Præses Syriæ primæ, cujus metropolis Antiochia, quæ Theopolis à Justiniano vocatur Nov. 7. 109. 123. Stephanus [illegible] Et hic sane Theopoleos præses, non præses Syriæ salutari significatur in *leg.* 1. *Cod. de offic. comm. ord.* dum comiti Alicarchiæ, moderatori provinciæ Syriarchiæ ludorum cura mandatur. Cujac. *observ. lib.* 8. *cap.* 21.

Præses. Nomen Præsidis generale est. Satis enim constat dividi in proconsulem, legatum Cæsaris, & rectorem provinciæ, *leg.* 1. *ff. de offic. præsid.* At proprie is est præses, qui majus in provincia imperium habet omnibus post principem, *leg.* 4. *ff. eod.* Præsides enim necesse erat ex Senatoribus deligi. Id in *leg.* 1. *de officio præsidis, ff.* voluit. Macer Jureconf. significare iis sub verbis: Præsidis nomen generale est, quod & eo proconsules, & legati Cæsaris, & omnes provincias regentes (licet Senatores sint) appellantur. Scribit idem & Dion. libr. 4. ubi plenius rem totam ab Augusto primum institutam explicat. Quibus autem temporibus Jurisconsulti, quorum ex libris Pandect. opus compositum est, scripserunt, longè majoris dignitatis erant præsides provinciarum, quam temporibus Justiniani habiti fuerunt. Nam tum quidem & ampliores provinciæ fuisse videntur, & à præsidibus ad principem, vel præfectum prætorio recta ibatur. Sed posterior ætas magistratus quosdam interjecit, quales præfecti prætorio Africæ, Orientis, aut Illyrici, qui universas regiones, ac velut satrapias administrarent, atque eo ipsi plerumque accederent, remanente nihilominus, ut ego arbitror, alio generali ac supremo præfecto prætorio apud Imperatorem, vel certe patritiis, aut magistris officiorum intendentibus. Provincias præterea exiguiores atque angustiores fecisse videntur. Propterea non mirum videri debet, si novissimis quibusdam constitutionibus spectabiles præfecti præsidibus anteponuntur, aut non tam honorificus de præsidibus sermo habetur, quam de præfectis, *l.* 1. *Cod. ut omnes jud. tam mil. quam civil. in princ.* Hinc dicitur, quod præsides subjecti sint præfect. prætorio, *l. quili-*

quilibet Cod. de decur. lib. 10. Cassiod. in Psalm. 104. Quæ potestas hodie retinetur à præfectis, qui & vice sacra judicant, & cunctarum provinciarum potestatem maximam habere noscuntur. Cujac. ad *l. ne quis officialium, Cod. de decur. lib.* 10. De præsidis autem officio Modest. ait plebiscito quodam contineri, ne quis præsidum munus donumve caperet, nisi esculentum potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur. Id quod etiam delegatis judicibus (nimirum esculenta, &c. capere. Bonifacius summus antistes sua constitutione permi t. Mandatis etiam Justiniani & aliorum principum continebatur, ne donum vel munus ipse proconsul, vel qui in aliquo officio erat, administrationis tempore acciperet, vel quid, nisi [illegible] quotidiani causa, aut permittente principe [illegible], domumve extrueret. Sed Ulp. in *l. plet, de off. proconf. ff.* hoc debere intelligi dicit, ut magistratum gerens modum adjiciat, ita quod neque se in totum xeniis abstineat, neque avare xeniorum modum excedat. Et recte eundem sensit. Nam ut exprimitur, in dict. l. solet, valde inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia avarissimum: itaque vetus proverbium est, οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων: etiam, quia nimium excrescente avaritia, xeniis, & muneribus corrumpebantur magistratus gerentes, uti nostræ ætatis judices aliquot, nova Justiniani constitutione, & Pontificum (maxime Innocentii) sanctionibus, magistratus à fisco stipendia habens nihil a quoquam accipere debet, licet interpretatione constitutio ipsius Justiniani, & aliæ, ut assolet, varie intelliguntur. Anch.

PRÆSES Provinciæ in specie etiam capitur, & à Proconsule differt & à Legato, quia Præses habet Imperium a principe proprie personæ cohærens. Legati item habent imperium à Principe, sed minus eorum personæ cohærens: quia literas & diplomata, non ut præses, proprio nomine, sed nomine principis subsignabant, sed æquale habebant cum præside imperium. *l. legatus ff. de off. præsid.* & hoc discrimen inde manat, quod Princeps quasdam provincias præsidibus committebat, quasdam sibi reservabat: in quas legatum mittebat, qualis fuit Pontius Pilatus, qui Hierosolymis & provinciæ [illegible], & à Lactantio Firmiano legatus Syriæ appellatur. Erant porro quædam provinciæ non Præsidibus, non Legatis commendatæ, sed Proconsulibus, qui non a principe potestatem accipiebant, sed à senatu: quamvis putem etiam assensum Principis potuisse expectare: dico, postquam Romani cœperunt Cæsaribus parere: nam antea dubium non est, quin Proconsules essent qui vice consulum in provincias regendas mitterentur. Sed & post Imperatores multæ provinciæ proconsulares fuerunt: nam Princeps ut Senatui gratificaretur, ei quasdam provincias assignabat, in quas quales vellet, rectores mandaret, & [illegible] plurimi faciebant hoc honoris accipere. [illegible] apud Flavium Vopiscum in Floriano, Senator sic Senatori scribit: Fac igitur, ut consalescas curiæ interfecturus antiquæ, nos recepimus Jus proconsulare. Nam eodem autore Probus Imperator proconsules creare patribus permisit. Lampridius in Alexandro Provincias quæstorias præsidiales plurimas fecit, Proconsulares ex Senatus voluntate ordinavit. Ergo patet, quod licet princeps proconsulibus faciendis & creandis incumberet, quia ejus intererat, tamen Proconsulum autoritas potius à senatu pendebat, & Senatus eis leges præscribebat, *l. observare. §. 1. ff. de offic. proconf.* Præsidi & legato solus Princeps. Tamen, ut dixi, eorum potestas per omnia erat similis, ut colligitur ex *l. & ideo de off. proconf.* & ex *leg. 4. ff. de off. præs.* Forcat in *Necyom. dial.* 60. *num.* 2.

PRÆSIDIALIS jussio quæ à præside provinciæ [illegible]. *l.* 10. *C. de pign. act.* Præsidialis notio quam præses provinciæ accommodat, impartitur. *Briss.*

PRÆSIDIUM quanquam propriè auxilium principale dicatur, unde milites, qui in tutela alicujus oppidi collati sunt, præsidium dicuntur: tamen per translationem, præsidium vocamus omne auxilium & salutis propugnaculum. Cortas. 1. *Miss. ll. c.* 13. *nu.* 5.

PRÆSIDIUM appellatione in Nov. Justin. 8. de præsidibus continentur sub eo titulo Proconsules, Comites, Vicarii, consulares, correctores, imo & defensores civitatum: nam & ii in civitatibus præsidum vice funguntur. Novell. 15. veteris interpretis Codex hunc habuit titulum, ut Judices sine quoquo suffragio. Cujac. in *expos. supra d. Justin. Nov. 8. de præsidibus in prin.* & sub finem ejusdem Novellæ præsidium quoque jurisdictionem recenset, ad quem locum, [illegible] ca sa, lectorem remitto. Adde Forcat. in *Necyom. dial.* 60. *nu.* 7.

* Præsidii Jus *Besatzungs Recht, das Recht Städte, Vestungen und andere Plätze mit einer Garnison zu belegen* est jus Regale, quo quis militem præsidiarium in civitate, castro, vel fortalitio, suo aut alieno, vi superioritatis, pacti, aut alterius juris pro defensione territorii habere potest.

Jus hoc *juris fortalitii. Des Vestungs recht*, consequens & effectus est. Cui enim fortalitium, ei quoque defensio convenit, quod illud sine hac consistere nequeat.

In Imperio Germanico jus præsidii competit illis qui sunt Status, ac superioritatem & Regalia habent.

Quando munimenta intra Statuum ditiones nomine publico extruenda, aut vetera præsidiis firmanda sunt, Comitiali ac libero Imperii ordinum suffragio opus est. *Instrum. Pac. Germ. artic.* 8. *§. gaudeant.* 2.

In alieno territorio (ut alia jura Regalia) vi pacti fœderis, transactionis, præscriptionis ahove jure ac titulo competere potest. Non tamen ob causam necessariæ defensionis alieno castro aut civitati, absque Domini territorialis consensu militem imponere licet.

(Vid. D. Myler. *de Princip. Imp. c.* 78. Ahasv. Fritsch. in *Discur. de jure Præsidii.*)

PRÆSTARE, est prohibere, ne alicui fiat aliquid incommodi & si non prohibuerit, satisfacere, ut venditor debet præstare vitium rei quam vendit, id est, prohibere, atque efficere, ne emptor damni aliquid faciat: alioqui satisfacere. *Briss.*

PRÆSTARE est satisfacere, vel exitum alicujus in se recipere, Ulp. in *l. item Labeo, ff. fam. erc.*

PRÆSTARE, dicta promissave implere, *leg.* 17. 18. 19. *ff. de ædil. edict.* Prat.

PRÆSTARE operas, id est, edere, exhibere, *l.* 35. *ff. de oper. liber.*

PRÆSTARE quoque mandare & cedere actiones significat, *l. 6. §. ult. ff. nautæ, caup. l. 31. ff. de act. empt. l. 2. §. ult. ff. de tut. & rat. l. 39. §. negligentia ff. de adm. tut. leg. 2. ff. de depos. l. 1. §. 1. ff. de superfic.* Briss.

PRÆSTARE aliquem est prædem esse pro aliquo:

quo, id est, periculum quod ab eo timetur in se recipere. *Prat.*

Præstare culpam, casum, periculum, bonam fidem, diligentiam, custodiam, factum, tritæ sunt librorum nostrorum locutiones, pro alienam culpam in se recipere & rei eventum sub periculo esse velle, & fide sua esse jubere rei futuræ eventum. *Bud.*

Præstare nihil debeo pro eo quod Culpa non est mea.

Præstari oportere. Cic. *lib. off.* 3. A Jurisconsl. etiam reticentia pœna est constituta. Quicquid enim est in prædio vitii, id statuerunt, si venditor sciret, nisi nominatim dictum esset, præstari oportere, id est, compensari damnum, *Abtragen, oder Schadlossbalten.* Spieg.

Præstat, pro melius est.

Præstatio, pro solutione. Præstatio in tempus collata *l.* 64. *ff. de verb. oblig.*

Præstatio. Paul. de *leg.* 3. *l. si plures gradus sint haredum*, & scriptum sit, hæres meus dato, ad omnes gradus hic sermo pertinet: sicuti hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Itaque si quis velit, non omnes hæredes onerare legatorum præstatione, sed aliquos ex his, nominatim damnare debet. *Spieg.*

Præstationes etiam vocantur, quæ invicem & utrinque seu retro citroque à contrahentibus præstanrur.

Præstaturi & Præstituri, vetuste pro Præstitum iri. Pomp. *l.* 66. *ff. de contrah. emp.* Viam, iter, actum, aquæductum præstaturi. Javol. *l.* 10. *ff. de hared. vel act.* Quod si in venditione hæreditatis id actum est, si quid juris esset venditoris, venire, nec postea quicquam præstituri. *Hot. Prat.*

Præstigium, quod præstringit aciem oculorum. Præstigiæ verborum captiones, Azo in *Summa Cod. de adult. C. nec mirum*, 26. *q.* 5.

Præstituere, id est, præscribere, præfinire, *Ansetzen*, *l.* 1. *ff. de jur. delib.*

Præsto, id est, præsentes, indeclinabile est, ad omneque genus refertur, Cajus, *de liber. caus.* Idem dicemus, & si duo pluresve domini esse dicantur, & quidam præsto sint, quidam aberint, cum simil. *Spieg.*

Præsultator dicebatur, qui in ludis aut sacris præsultabat: ὁ ἐν ταῖς ἱεραῖς προορχούμενος, ut explicat antiquum Lexicon. Nam in omnibus pompis, ludisque Circensibus juvenes ibant in numerum saltantes, & subsilientes, qui ludii, & ludiones dicebantur. Turneb. *lib.* 10. *adverf. c.* 10.

Præsumere, pro prius sumere, & antecapere. *l.* 1. *C. de secund. nupt.* Alias usurpatur pro audere vel tentare aliquid contra jus: ut ferè Pont. Rom. utuntur. Alex. 3. ex Concilio Lateranensi, loquens de Clericis & Monachis: Sed nec procuratores, inquit, villarum, aut, jurisdictiones etiam seculares sub aliquibus principibus & secularibus viris, ut justitiarius eorum fiat, Clericorum quisque exercere præsumat, hoc est, tentet, audeat, *c. sed nec. Ne Cler. vel Monach. secul. negot. se imm.* 2. *Tim.* 2.

Præsumere alias accipitur pro nudo facto prius aliquid sumere. Unde Plin. lib. 36. tradit de farina cujusdam lapidis, in certamine bibendi adversus ebrietatem à potatoribus præsumenda: allegans Theophrastum autorem. *Prat.*

Præsumere aliàs significat præoccupare apud Rhetores, qui præsumptionem vocant, cum id quod in adversarii causa, vel in judicis opinione contrarium nobis esse aut forte arbitramur, præoccupamus dicendo, ac bonis rationibus dissolvendo, Quintil. lib. 8. Mire vero in causis valet præsumptio, quæ πρόληψις dicitur: cum id, quod objici potest, occupamus, quæ præcipuè procœmio convenit. *Prat.*

Præsumere aliàs pro spurare ponitur, ut in *l. vulgo. ff. de in lit. juran.* vulgo præsumitur, inquit Ulp. alium in litem non debet jurare, quam dominum litis. *Prat.*

Præsumere aliàs denique accipitur pro præsagire, conjicere, cogitare, seu divinare aliquid in dubio. Valerius *lib.* 1. *c.* 5. E fortuito dicto quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit. Et c. 6. Præsumpsit animo, ea re significari exitum suum: hoc est, conjecit. Vaticinatus est. *Prat.*

Præsumptio est conjectura seu divinatio in rebus dubiis, collecta per rerum circumstantias, ex argumentis vel indiciis frequenter evenientibus; Old. in *Topic. tract. de præsumpt.* vide 3. *Regum* 3. *c.* 2. *ext. de præsumpt.* vel: Præsumptiones sunt anticipationes (quædam de eo quod in re est) communi sensu perceptæ ex eo quod plerumque intelligitur, quodque plerumque fit, quæ probationem omnem in eum transferunt, contra quem faciunt, Cujac. in *rubr. ff. de proba. & præsumpt.* utiliter de præsumptionibus tractavit Olden. dicto loco, fusissime vero Alc. in suo de præsumpt. tract. Porro præsumptionum alia major, alia minor; hæc juris (quia à lege introducitur) & de jure, quia à lege fluit & habetur à lege pro vera. Estque nihil aliud Alciato. 2. part. præsumpt. quam dispositio legis præsumentis, & super præsumpto tanquam sibi comperto, statuentis, contra quam non admittitur probatio, vide *l. ult. C. ad Velle.* Alia juris tantum, quæ eidem Alc. in 3. part. præsum. nihil aliud est, quam probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ non alio adducto pro veritate habetur. Differt præsumptio à probatione: Probatio per se: Præsumptio per ea quæ certa sunt fidem facit, vide *l.* 83. *ff. de cond. & dem.* Differt à fictione, quia fictio adversatur veritati: præsumptio fundatur in veritate: ideòque contra fictionem non admittitur probatio: quid enim efficeret probatio veritatis, ubi fictio adversus veritatem fingit: ideòque super falso & certo fingitur: super incerto & vero præsumitur, Gothe ad *d. rub. ff. de probat. & præsumpt.*

Præsumptio est quadruplex: Alia est juris, & canonis, sive legis, alia hominis, alia naturæ, alia facti. Præsumptio juris, & de jure est, quæ non recipit probationem in contrarium, ut Lex præsumit mulierem stipulatam dotem sibi reddi, quæ non est stipulata, *leg.* 1. *C. de rei uxor. act.* & si quis vellet probare contrarium, non auditur. Hanc dividunt rursus in temerariam, probabilem, violentam, & necessariam, violentum pro certo accipientes, cap. literis de præsumpt. ac congerentes multa patrum ad rem pertinentia. Quare Bart. *l. non est verisimile ff. quod met. causa*, rectè dicit, Doctores juris nihil boni adferre de præsumptionibus, non esse materiam, quæ ex præscripto certarum regularum tractari possit: Certa, ex re nata & circumstantiis negotiorum ac personarum æstimare oportet, atque incorrupto animi judicio (quod arbitrium boni viri dicitur,) censere, quas præsumptiones vel conjecturas ratio admittat, quas vero impugnet ut falsas, vel denique quas in medio relinquat. Teme-

Temeraria eſt, quæ ſurgit à malis hominibus, & ex levibus cauſis, puta, ſi videatur aliquis vel ſemel cum aliqua converſari, & ſtatim ſiniſtri quippiam ſuſpicetur: cum tamen dubia in meliorem partem ſint interpretanda, extra de regulis juris, c. 2. Unde ſi presbyter amplexetur mulierem, præſumitur id facere cauſa benedictionis, vel benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi, *11. quæſt. 3. c. abſit 26. diſtinct. cap. in ſcripturis.* Sed hodie non tantum fidei habemt, idque forſan ex eorum mala ſervata fide. Hæc autem præſumptio eſt invalida & à jure rejicitur. Nec movere debet animum judicantis, *2. quæſt. 1. cap. 1. extra de Simo. cap. licet Heli.* Probabilis, ſive univerſalis dicitur præſumptio judicis, & hæc ſurgit multis ex cauſis & ſuſpicionibus, & illi ſtatur, donec contrarium probetur, ut ſi res ſit patris, præſumitur hæredis eſſe. Et hæc ante contrarii probationem, facit ſemiplenam probationem. Inſuper hæc inducit purgationem, maxime fama crebreſcente, ut extra de purgatione Canon. cap. ſi quis de gradu. Vide hic latius Speculatorem. Violenta, quæ ſurgit ex veriſimili probatione, & dicitur præſumptio juris, quando jus præſumit ita eſſe, puta ſi apparet chirographum cancellatum, præſumit debitorem liberatum, *ff. de probationibus, l. ſi chirographum.* Item præſumit, quod quis cognoverit uxorem, cum qua diu habitavit. Item ſi quis inventus ſit nudus cum nuda, & ſolus cum ſola in lecto jacens, præſumitur, quod ſint fornicati, extra de præſumpt. cap. literis. Item ſi quis denunciet ter cui, ne cum uxore ſua loquatur, & poſtmodum invenit eum cum illa loquentem, poteſt eum judici tradere puniendum, quia violentiſſima præſumptio eſt, quod impudice loquatur. *In Authentic. ut liceat matri vel aviæ, §. his quoque, col. C. de adulter.* Authentica, Si quis ei. Alia exempla vide apud Speculatorem. Et hæc bene inducit judicem ad pronunciandum in, probetur contrarium. Neceſſaria eſt præſumptio illa quam communiter vocant juris, & de jure: hæc inducit probationem, & judicem ad pronunciandum, nec recipit probationem in contrarium. Dicitur autem ideo Juris, & de jure, quia jus vehementer præſumit ſic eſſe vel non eſſe. Et propter talem præſumptionem jus ſtatuit ſuper ea, verbi gratiâ: ſi quis contraxit cum quadam de futuro, & poſtea eam cognoverit, jus certe ſtatuit contra hujuſmodi matrimonium præſumptum, probationem non admitti. Nam ex quo eam cognovit, intelligitur in eam conſenſiſſe. Quamvis cum ea non per verba de præſenti contraxit: extra de ſponſa. cap. is qui, & ibi in exemplis notatis: Vide Speculatorem. Eſt & alia præſumptio juris tantum, ut ſi diu cohabitavit cum uxore, præſumitur ab eo cognita, & contra hanc præſumptionem juris probatio admittitur. Præſumptio hominis eſt, cum præſumitur contra aliquem hominem, propter malam famam; contra hanc præſumptionem bene admittitur probatio in contrarium. Præſumptio naturæ eſt, ut cum exhæredo filium meum, præſumitur contra me, quod injuſte exhæredem eum, & hoc propter naturam, & ideo hæredes mei probare tenentur, quod juſte exhæredaverim eum. Præſumptio facti, alia præcedentis circa futura, ut ſi ſemel calumniatus eſt contra me, & iterum velit me accuſare, præſumitur modo te velle iterum calumniari, quia ſemel malus ſemper præſumitur malus in eodem genere mali, ut in regulis juris. Alia eſt præſumptio facti ſubſequentis circa præterita: ut ſi aliqui fuerint accuſati de crimine adulterii, quod depellebant prætextu proximitatis, ſi poſtea in matrimonium ſe conjunxerint, manifeſte præſumitur facinus, in quo accuſati fuerunt, *l. ſi adulterii. C. ad l. Jul. de adulter.* & vide bonam *gl. in c. is qui ſ. ſem: extra de ſponſal. in matrim.*

Præsumimus ſuper incerto: Fingimus ſuper certo, *gl. in verbo, Præſumatur, §. accedit, C. de rei uxor. act.* Spieg. Idem dicit Cujac. ad *l. ult. ff. quod met. cauſ.* Fingimus, inquit, ea quæ non eſſe ſcimus. Præſumimus ea, quæ vera eſſe arbitramur, ducti probabilibus argumentis.

Præsumpta opinio, eſt, quæ vulgo dicitur præſumptio: & apud Textum, præſumpta ſuſpicio, pro eodem dicitur, teſte *Bud. apog.*

Præsumpta voluntas domini, hoc eſt, ſi ex veriſimilibus, indicia appareat dominum velle, aut nolle, ut ſuo nomine quicquam fiat *l. ſed & hæ, & l. Pomp. §. ult. ff. de procur.* Spieg.

Præsumptio nonnunquam habetur pro certa probatione: ſcil. cum lege id nominatim declaratur, *l. quicunque, Cod. de Apoch. publ.* Recte tamen opponitur præſumptioni probatio veritatis, modo tamen id in eodem genere fiat. *Spieg.*

Præsumptionum cognitio cenſura magis quam curioſis præceptionibus & variis diviſionibus cognoſcitur. Sic ergo diſtinguere cauſas præſumptionum ſatis eſt: Aut enim tam prope accedunt ad neceſſariam veritatis rationem: ut plenam mereantur fidem, & probent id, quod ſecundum eas aſſerimus. Et mine, ſive legitimas, ſive juris & de jure, ſive neceſſarias præſumptiones appellaveris, parum refert. Aut vero proficiſcuntur ex cauſis quæ veræ quidem eſſe poſſunt, ſed interim in diverſum collectis rerum argumentis facile cedant. Itaque movere nonnihil ſolent animum; tamen ad credendum plane non perducere. Has probabiles, vel non neceſſarias præſumptiones, aut ſuſpiciones recte dixeris, vel etiam argumenta: ſicut Arrius Menander in *l. non omnes, §. à Barbaris, ff. de re militar.* Sed licet, inquit, hoc liquido conſtare non poſſit: argumentis tamen agnoſcendum eſt. *Oldend.*

Prætendere, oſtendere, prætexere, velamento aliquo ſe defendere. Mulier quæ ætatem filii prætendit ad eludendam legitimam accuſationem, *l. 11. §. quæ propter, ff. ad l. Jul. de adult.*

Præter dictio quandoque excludit *l. equi. ii. §. præter ff. de uſu & habit. l. Titio teſtamento, ff. de legat. 1.* quandoque includit, & auget. *l. Seio amico, §. uxor. ff. de annu. leg.* quandoque ſignificat poſt, *l. cum procur. ff. de oper. nov. nunt.* Prat.

Præterea: præter hæc quæ dicta ſunt.

Præterea, in fine clauſulæ à Modeſtino uſurpatur, *l. 34. §. qui ipſius. ff. de legat. 2.*

Præterire ſilentio prætermittere eſt.

Præteriisse annus dieſve dicitur, qui jam exactus & expletus eſt. Sic & præteriiſſe dicitur tempus quod effluxit tranſactumque eſt. Tempus præteriiſſe bonorum poſſeſſionis, *l. 1. §. item ſi quis, ff. de jur. ignor.*

Præteriti liberi dicuntur, qui à teſtatore neque hæredes inſtituti, nec, ut oportet exhæredati ſunt, *§. eadem, Inſt. de hæred. quæ ab inteſt.* Etenim qui cum vitio exhæredantur, præteritorum loco ſunt, *l. 8. §. non quævis, ff. de contra tab.* Et ita in tit. de liberis præteritis, & *tot. tit. de bon. poſſ. contra tab.* & alias ſemper præteritionis verbum intelligendum eſt. *Briſſ.* Adde Cujac. ad *l. 1. & 2. ff. de liber. & poſth.* qui dicit præteritos nominari quaſi ſilentio vel taciturnitate omiſſos, ſubjiciens, quod licet eis legata quædam aut fideicommiſſa relicta ſint, nihilominus tamen præteriti dicantur.

PRÆTERITI à matre pro exhæredatis habentur: & ideo datur eis querela inofficiosi testamenti. Præteriti autem dicuntur, non tantum qui cum nati essent, testamenti faciendi tempore omissi sunt, sed & qui post factum testamentum nascuntur, si post eorum editionem mutandi testamenti liberum spatium mater habuerit, nec mutaverit. Quod si in ipso puerperio, diem suum obierit adversus fratres institutos omisso non dabitur querela, sed accrescet eis in virilem: adversus extraneos dabitur querela, *l. 3. C. de inoff. testam.* Cujac. Jul. Paul. *recept. sent. lib. 4. tit. 5. de inofficiosi querelæ, §. post factum.*

PRÆTERITI Senatores quondam in opprobrio non erant, quod ut Reges sibi legebant sublegebantque quos in consilio publico haberent: ita post exactos eos, Consules quoque & Tribuni militum consulari potestate conjunctissimos sibi quosque patritiorum; & deinde plebeiorum legebant, donec potestas Tribunitia intervenit, qua sancitum est, ut Censores ex omni ordine, optimum quemque curiatum in Senatu legerent, quo factum est, ut qui præteriti essent, & loco moti, haberentur ignominiosi. Hæc Festus. Hot. & Gothofr. ad *l. 2. C. de bon. poss. contr. tabul.*

PRÆTERITO futurum contineri constat, ut inducta pro inducenda, *l. potior. §. 2. ff. qui potio. in pign.* & actum pro agendum, *leg. post venditionem, versic. species, ff. de aqua & aqu. pluv.* Prat.

PRÆTERMITTERE causam testamenti quid sit, docet Jurisc. *l. 1. §. Prætermittere, ff. si quis omis. caus. testam.* Prat.

PRÆTERMITTERE, id est, permittere. Si fidejussor sciens prætermiserit exceptionem, *ff. mandati.* Prætermittere alias est repudiare. Hæreditatem prætermittere, *leg. 59. ff. de acquir. vel omit. hered.*

PRÆTEXTA est genus vestis, qua nobiliores cives Romani uti solebant, *§. injuria, Inst. de injur. & vide l. 3. §. fin. & ibi gl. ff. de lib. exhib.* Old. Prat.

PRÆTEXTAM togam eam intelligebant veteres, cui purpura prætexebatur ad togæ virilis differentiam. Virilis enim toga appellatur toga pura. Sic enim scribit ad Atticum *Cic. libro 9.* Volo Ciceroni meo puram togam dare. Dicebaturque toga pura, quod ei nulla purpura esset prætexta. Nec aliud etiam per bullam scorteam, qua libertini pueri utebantur, apud veteres intelligebatur, quam lorum, quod in collo pro Bullæ decore gestabant pueri libertini, authore Macrobio, Saturnal. *lib. 1. c. 6* Puellas quoque usas esse toga prætexta, testis est in eadem Verrina Cicero. Ait enim: eripies igitur pupillæ togam prætextam, detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis. Cum autem hujusmodi prætexta pueri puellæque induebantur, tunc etiam observari solebat, ut sacrificium aliquod perageretur, quo infirmitas pueritiæ sacra fieret ac venerabilis, illudque sacrificium appellabatur sacrum prætextatum. Quo sensu accipiendum est quod in illa declamatione, cui titulus est: Novitius prætextatus, sic scribit Quintilianus: Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextatum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus, quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus & venerabilem: Eratque tanta prætextatorum juvenum apud Romanos cura, & tam diligens educatio, ut nullo quidem obscœno verbo possent uti: Indeque prætextatus sermo dicebatur, ut auctor est Festus, qui nihil obscœnitatis habebat. Quod si obscœno aliquo verbo usi essent prætextati, ab Ædilibus aut Censoribus more cæterorum civium multari non solebant, sed tergore Murenæ, quod tenuissimum erat, verberabantur: Et ob id multum prætextatis non esse infamiam contendit Verrius apud Plinium *Natur. hist. lib. 9 cap. 33.* Cæterum postea quam pubertatis annos jam egressi essent pupilli, prætextam exuere, bullamque deponere, & induere virilem togam solebant, anno nimirum ætatis decimoquarto, quinto vel sexto. Sic enim de Commodo Antonino scribit Ælius Lampridius. Decimo quarto ætatis anno in collegium Sacerdotum ascitus est, cooptatus inter tres solos principes juventutis, cum togam sumpsit, adhuc in prætexta puerili congiarium dedit. Est etiam Suetonius author Augustum anno ætatis decimo sexto virilem togam sumpsisse. Sic enim scribit: Duodecimum annum agens aviam Juliam defunctam, pro concione laudavit: quadriennio post virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Aphricano donatus est. Hinc intelligimus quid sibi voluerit Ulpianus, cum scriberet Prætextatum, eumque qui proxime prætextati ætatem accedit, apud matremfamilias deponendum esse. Et proxime prætextati ætatem accedere eum, qui puberem ætatem nunc ingressus est, leg. 3. in fine, de liber. exhib. Sensus enim est, eum qui adhuc prætextam indutus bullam ex collo dependentem gerit, apud aliquam matremfamilias, hoc est, notæ auctoritatis fœminam tunc interdum deponendum esse, cum de eo exhibendo agitur, & prætextorum ætati, pubertatem proximam esse. Sic nimirum, ut post finitam pubertatem, anni, biennii, aut ad summum triennii spacio ætas etiam finiatur prætextatorum. Quod igitur impuberes omnibus officiis civilibus debuerint abstinere, hoc inde est, quod illi cum essent prætextati, ante ad virile officium non forent idonei, quam exuta prætexta, depositaque bulla, togam sumpsissent virilem; Rævardus *l. item impubes, ff. de reg. jur. &c.*

PRÆTEXTATA verba à Sexto libro 17. dicuntur quæ nihil obscœnitatis habent. Quod ipsum & Vectius prætextatus apud Macrobium videtur probare. Sicut & prætextatæ fabulæ apud antiquos celebres, quibus præcepta & monitiones ad optimos mores traderentur. Petrus Crinitus de honesta disciplina, *lib. 20. cap. 7.* ostendit prætextata verba etiam pro impudicis & sub obscœnis accipi.

PRÆTEXTATUM assectari, aut prætextatam. Lege, Assectari *Spieg.*

PRÆTEXTUS quartæ inflexionis, & prætextum neutro genere, est quod vulgo dicitur Color quæsitus. Translate enim positum prætexere accipitur, pro obtendere, & quod volgus itidem dicit, Colorem quærere, teste Budæo, Ulp. *in l. illicitas, de offic. præsid.* sub prætextu, ait, adjuvantium militares viros, & infra, prætextu enim humanæ fragilitatis, &c. *unter einem schein.* Spieg.

PRÆTOR dictus, inquit Varro *lib. 4. de ling. Lat.* qui præiret jure & exercitu: à quo id Lucilius: ergo Prætorum & anteprætire. Justinianus autem, quosnam veteres Romani prætores dixerint, satis declarat his verbis: Πραίτωρας (inquit) ἐκάλουν ἐκ τοῦ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἰέναι καὶ στρατηγεῖσθαι, ταύτην αὐτοῖς δόντες τὴν προσηγορίαν, ἐπι-

ἐπιτρέψαντες τὰ αὐτοῖς, καὶ τὰ πολεμικὰ διοικεῖν, καὶ τὰ περὶ τῶν νόμων γράφειν ὅθεν καὶ τὰ δικαστικὰ, καὶ καταγώγια, πραιτώρια καλεῖν ἔταξαν, καὶ πολλὰς ἐκ τῶν στρατηγῶν, ἐπεχθῆναι φωνῆς, id est, Veteres Romani majores magistratus prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod cæteris omnibus præirent, & præponerentur, præmissis scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quàm legum præscriptione: unde & ea loca, in quibus publice magistratus vel jus reddere, vel habitare solebant, prætoria appellare, &, ut pleræque in rem publicam leges ex una prætorum voce inferrentur, constituerunt. Est autem prætorum hujusmodi origo. Cum bellis finitimis consules avocarentur; & in civitate desiderarentur, qui jus diceret Romanis (ut Pomponius refert, *capit.* 24. *de Roman. magistr.*) præturam creare placuit, quam qui gessit, prætor appellatus est. Livius aliam creationis præturæ originem commemorat, & ejus opinionis Fenestella adhæret, *capit.* 34. *de Roman. magistrat.* Scribit enim patres post crebra ac diuturna certamina, sive post longas altercationes, permisisse, ex consulibus, alterum ex plebe creari, & ideo id sibi voluntate plebis pro aperto consulatu aditum arrogavisse, ut unicus magistratus crearetur ex patribus, hoc est, & ideo plebis voluntate sibi novum concessum fuisse magistratum, qui è patribus crearetur, prætorenque, à præeundo populo, sive à præeundo eum appellarunt dixeruntve, qui hunc magistratum gerebat. Hic tandem, quod inter urbanos jus redderet, hoc est, quod in urbe jus diceret, urbanus appellatus est. Sed, cum neque unus prætor turbæ causarum sufficere posset, & undique peregrinorum multitudo confluerct, deinde, post aliquot annos, alter prætor creatus est, qui, quoniam inter peregrinos cognoscebat, peregrinus appellatus est. Crescente verò Imperio, tantum in modum amplificatus est numerus, ut decem & octo prætores aliquando in urbe jus dicerent: & quia magistratus vespertinis temporibus in publico esse inconveniens erat, quinque viri constituti sunt citra Tyberim & ultra. Subactis postea quatuor provinciis, Sicilia, Hispania, Sardinia & Narbonensi, totidem prætores, quasi magni duces, quot provinciæ in ditionem venerant, creati sunt, partim qui urbanis rebus, & partim qui provincialibus præessent. Deinde Corn. Sylla quæstiones publicas constituit, veluti, de falso, de parricidiis, & de sicariis: & ideo quatuor prætores adjecit. Post Julius Cæsar duos prætores constituit. Bonus deinde August. 16. prætores creavit, duos postea, qui de fideicommissis jus dicerent. D. Claudius adjecit prætor, è quibus unum T. Tyberius detraxit: & unum, qui inter fiscum & privatos jus diceret, Nerva addidit: Ita 18. prætores in civitate jus dicunt. Id autem, & quo tempore prætores primum creari cœperant, & quod jus, quæve illorum potestas fuerit, tradit plenè Alexander ab Alexandro, in Genialium dierum libris. Prætori regia insignia, consularesque fermè apparatus, lictores verò non amplius sex, sella curulis & trabea, cæteraque hujusmodi tradita sunt, ac quamvis sex numero lictoribus uti concessum prætoribus esset, Paulus tamen Æmilius prætor in Iberiam belli gratia se conferens, duodecim lictores, secundum Plutarchum, habuit. Præterea, equis albis & trabea candida utebatur prætor, nec non ad fræna Quirites subministrabantur, ut ait Juvenalis. Penes hunc verò magistratum adeo omnis publici privatique juris potestas fuit (ut Fenestella memoriæ tradidit) ut ei novum jus condere, & vetera abrogare facultas esset, sive (ut utar verbis Aymari Rivallii *lib.* 3. *histor. juris civilis, cap. de prætorum edict.*) quod juris veteri abrogare, & novum condere ei facultas erat. Quod igitur merum imperium non competiisse prætoribus plerique existimant, tùm quia legimus præfecturam urbis omnia crimina sibi vendicasse, *leg.* 1. *de offic. præf. urbis*, tum ex eo quoque quod solet prætor, remittere tutores, qui dolo versati sunt circa substantiam pupillorum, ad præfectum urbis puniendos. *leg.* 1. §. *fin. de suspect. tutor.* vera non est hæc opinio, ut abunde demonstrat Anton. Vacca in suis expositionibus ad *l. secundam, de orig. jur.* junctis ab eo notatis in *rub. de offic. præfect. urb.* Quinimo, prætor ipse, ut cives scirent quod jus de quaque re quisque dicturus esset, seque præmuniret, edicta proponebat, quæ jus honorarium constituerunt. Et quia ab honore prætoris id jus venerat, ideo honorarium dictum est; tantum enim aucta est prætoris autoritas, ut quod ipse edixisset, ob ipsius honorem honorarium vocaretur. Idem jus Prætorium etiam dictum est, eo quod prætoribus (ut Papiniano placuit) adjuvandi, supplendi, vel corrigendi juris civilis gratia, propter utilitatem publicam introductum est. Adjuvat enim, cum institutis dat bonorum possessionem secundum tabulas, qui jure civili prius hæreditatis petitionem habebant. Supplet, quando omnes domini dolo fecerint, quo minus servum, qui furtum fecerit, in potestate haberent: nam juris civilis actionem prætor subsequitur, & judicium honorarium ex hac causa in eum, quem actor elegerit, dare pollicetur, ut apud Julianum, De noxalibus actionibus reperitur. Sed & in successione prætor ab jure civili omissum supplevit: nam cum jus civile nullam cognatorum mentionem fecisset, eos prætor succedere post suos & legitimos voluit, sicut Diocletianus, Maximianus, Justinianusque, & plures alii Jureconsulti retulerunt. Justiniani postmodum constitutio omnem inter agnatos & cognatos succedendi differentiam sustulit. Jus autem civile prætor corrigit in furto manifesto. Decem viri enim, qui, post exactos reges, leges, quibus populus Romanus uteretur, in 12. Tabul. scripserunt, furem, qui in manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserant, ut Gellius testatur libro 11. si furtum aut noctu faceret, aut interdiu se, cum prehenderetur, telo defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus, liberos verberari, addicique vi jusserunt, cui factum furtum esset, si modo id luci fecissent; neque se telo defendissent. Servos item furti manifesti prehensos verberibus affici, & è saxo præcipitari, sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari, noxamque ab his factam sarciri voluerunt. Postea ab lege illa Decemvirali discessum: nam si quis super manifesto furto jure & ordine experiri velit, actio in quadruplum authoritate prætoris datur, ut Justinianus De perpetuis & temporalibus actionibus scriptum reliquit. Complura prætorum edicta in ff. libris legimus, de his qui notantur infamia: De dolo: De metu: De in integrum restitutione: De damno infecto: De operis novi nunciatione: De incendio, & alia id genus, quibus juris civilis libri replentur. Plura enim decreta è sola prætoris

toris jurisdictione in libris Pandectarum habemus, quam è reliquis omnibus simul civilis disciplinæ partibus. Et interdum jurisdictionis perpetuæ prætores edicta proponebant, ut: De pactis servandis: De jurejurando: Quorum bonorum: De tabulis exhibendis, & similia. Aliquando, prout res incidebant, ut: De aliquo in jus vocando, & in albo, vel in charta, aliave materia, edicta proponebantur. Et quod erat jurisdictionis perpetuæ corrumpens, pœnam quinquaginta aureorum, secundum Ulpiani sententiam, luebat, & falsi crimine (authore Modestino libro digestorum quinquagesimo) tenebatur, qui dolo malo edicta corrupisset. Neque prætores, neque juris condendi authoritatem prætoribus adventus Imperatorum abstulit, quum illorum numerus ab his aliquando auctus fuerit, & novam (ut paulo ante diximus) prætoribus jurisdictionem principes interdum dederint. Præterea divi fratres, cum maritus quidam eorum temporibus prægnantem uxorem, ea inficiante, diceret: Valet. Prisciano prætori urbano, quid in hac re faciendum esset, rescripserunt, ut de ventre inspiciendo Ulpianus refert. Prætorem quoque adversus Campanos, qui metu cuidam illato cautionem pollicitationis extorserant, interlocutum, Ulpiano assidente, legimus. Paulus insuper se præturam gessisse. De manumissis vindicta scriptum reliquit, qui tamen Alexandri temporibus fuit. Drusus etiam Augusti privignus, & Galba, & complures alii, præturæ honorem Imperatorum temporibus nacti sunt. Constat ergo prætores Imperatorum temporibus fuisse. Sed non tantæ fortassis authoritatis, ut prius, quod & in aliis magistratibus conjectare licet, quorum potestas adventu principum diminuta est. Unde Decius Severus prætor, quia in quadam restitutione dubitabat, Imperatorem Severum apud Ulpianum de minoribus consuluit, ubi alias propria authoritate statuisset. Primus, qui hunc magistratum gesserit, Rutilius dictus est, ut in libro 38. apud Ulp. scriptum habeo. Sed Livius (cui magis crediderim) Spurium Furium, M. filium Camillum primam habuisse præturam asseverat, libro 7. ab urbe condita. Utcumque fuerit, hoc magistratu functi sunt viri illustres, Æmylius, Scaurus, Cornelius Sylla, L. Lucullus, M. Cicero, C. Cæsar, Brutus, & alii complures, nec mirum sit, quum è patribus (ut dixi) prætores crearentur, licet postea immutatum fuerit: nam ex plebe creari cœperunt, Quintusque Publius Philo primum de plebe prætor, adversante Sulpitio consule, factus est. Et prætura, sicut tribunatus, & ædilitas media dignitas erat, junioribusque (ut Plutarchus refert) dari solebat: His tamen dignitatibus omissis, T. Flaminius in juventute summam consulatus dignitatem obtinuit. Cæterum ea, quæ prætoris officio posterioribus his temporibus relicta sunt, plenius in Codice constitutionum explicantur, sub eodem scilicet titulo, De officio prætoris, & ibi numerum prætorum (quos olim decem & octo creari solitos constat) ad tres redactum fuisse legimus, qui proprium larem ac domicilium in ipsa urbe haberent. Loquebantur enim Impp. illarum constitutionum authores, de urbe Roma. Quanquam Justinianus videatur accipi voluisse de Constantinopoli.

Prætorem Jurisconsulti proconsulem sæpe vocant, Gajus in *l. 1. & 3. ff. de alienat. jud. mutan.* & *patri pro filio. §. 1. de minor. l. in hæredem, ff. de dol. mal.* respiciunt enim ad id, quod Pomponius in *leg. 2. §. deinde cum placuisset, ff. de origin. jur.* Cumque consules, ait, avocarentur bellis finitimis, neque esset qui in civitate jus reddere posset, factum est, ut Prætor quoque crearetur. Is ergo consulis fungebatur officio (quatenus ad judicandum attinet) proconsul. erat. Præterea Prætores in provinciis vicem gerebant consulum. *Prat.*

Prætor apud Paul. 1. *sent.tit.* 15. pro ædili sumitur. Feram bestiam, inquit, in ea parte qua populi iter est, colligari, Prætor prohibet. Ædilitio enim edicto prohibemur feram bestiam ibi habere qua vulgo iter fit. *Prat.*

Prætor fideicommissarius est, qui de fideicommissis jus diceret, duosque à Claudio Cæsare institutos esse scribit Pomponius *leg. 2. §. 17. ff. de origin. jur.* Ex iisque unum à Tito Cæsare detractum esse, Suetonius autem in Claudio, Jurisdictionem de fideicommissis, inquit, quotannis & tantum in urbe delegari magistratus solitam in perpetuum, atque etiam per provincias, potestatibus demandavit. Sed hæc facile est ex Fabii verbis explicare, qui libro tertio, cap. 6. sic scribit: Non debes apud Prætorem petere fideicommissum, sed apud Consules. Major enim Prætoria cognitione summa est, quæritur an major summa sit, &c. Quo ex eo loco intelligitur, fideicommissorum jurisdictionem ita partitam fuisse, ut Prætor usque ad certam summam cognosceret, de majore consul jus diceret. Ulpianus id quod diximus perspicue confirmat. *cap. Instit.* 25. Fideicommissa, inquit, non per formulam petuntur, ut legata: sed cognitio est Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui fideicommissarius vocatur: in provinciis verò, Præsidum Provinciarum. De prætore fideicommissario Imp. *l. 2. C. qui potior. in pignor.* Paulus in *l. quæsitum 78. §. penult. ff. de l. 3. & l. 4. in fi. ff. quibus ad libert.* Ulp. in *l. sicuti legatum 92. de cond. & demon.* Prat.

Prætor fiscalis ab Imperatore Nerva creatus est, qui inter fiscum & privatos jus diceret, ut Pomponius scribit in *l. 2. §. 18. ff. de orig. jur.*

Prætor peregrinus, ut Pomponius scribit in *l. 2. ff. de origin. jur.* creatus est propter magnam peregrinorum turbam, ut inter eos jus diceret, cum urbanus Prætor satisfacere utrisque non posset. Eum autem reperio in Epitome Livii *libro* 19. ann. 510. primum creatum fuisse, & Peregrinum dictum, quod inter cives & peregrinos jus diceret. Itaque video apud Livium semper urbanam jurisdictionem, ei, quæ inter cives & peregrinos est, opponi, ut libro 22. Romæ juris dicendi urbanæ sors Pomponio: inter cives R. & peregrinos P. Furio Philo evenit. Et libro 32. Prætores deinde provincias sortiri, L. Apustius Fullo urbanam jurisdictionem, M. Acilius Glabrio inter cives & peregrinos. Et libro 40. Jurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit. Et libro 41. Prætores L. Papyrius Maso urbanam, M. Aburius inter peregrinos sortiti sunt. Et libro 42. Prætores deinde provincias sortiti sunt, A. Attilius Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter cives & peregrinos. Honoratiorem autem urbanam peregrina fuisse Appianus & Dio non obscure significant: ille libro de bellis civilibus 2. ubi scribit, Brutum & Cassium Prætores designatos inter se contendisse, uter juris inter cives dicendi potestatem obtineret: hic autem libro 42. ubi narrat Prætorem Cæcilium indigne tulisse,

quod

quod Cæsar eam provinciam collegæ Tribonio dedisset. Omnibus autem Prætoris Præstantiorem & gratiosiorem fuisse in orat. pro Muræna perspicue demonstrat. Sed quæri solet, quid inter urbanam & peregrinam Præturam interfuerit. Hotom. tres ferè differentias ponit. Prima hæc est, quod (ut modo diximus) soli cives Romani agere apud urbanum poterant: peregrini non poterant. Altera, quod apud illum lege agebatur, apud hunc autem nequaquam. Itaque (ut est in orat. pro Flacco) cum Græcus homo Heraclitus à C. Plotio senatore mancipia quædam petiisset, & fore videret, ut judex sumptus sententiam secundum Reum diceret, & ab eo judice abiit, & quod judicium lege non erat, causam totam reliquit. Quod cum ita sit, sequitur cives Romanos neque suos liberos emancipare, neque alienos adoptare, neque suos servos manumittere, neque in jure cedere, neque bon. possessionem, tutoremve civi Romano impuberi postulare apud eum potuisse: denique ut rem uno verbo complectar, legis actionem eum Prætorem non habuisse. Falsum autem est (ut idem observat) quod quidam scribunt eum de pecuniis repetundis quæsiisse. Nam Asconii locus in orat. Cic. contra competitores quo solo argumento nituntur, longe alio pertinet. Scribit enim Antonium cum magistratum adhuc nullum obtinuisset, sed equitum turmas de Sillano exercitu nactus esset; Græcos spoliasse: ideoque ad M. Lucullum Prætorem, qui jus inter peregrinos dicebat, à Græcis in jus eductum esse: non igitur Repetundarum judicium illud erat, sed injuriarum potius: quæ cum atrociores essent, dignæ visæ sunt, de quibus Prætor ipse inter cives & peregrinos Græcos homines cognosceret. Tertia differentia est, quod Prætor urbanus edictum in albo proponebat, quibus de rebus jus anno suo dicturus esset: cum alter nusquam, quod sciam, legatur proposuisse, sed (ut opinor) ex urbano edicto jus dicebat. *Prat.*

Prætores Provinciales creati sunt circa ann. 519. Sicilia & Sardinia captis, atque in provinciarum formam redactis, quemadmodum Solin. capite 21. & Livius epit. 20. prodiderunt. Pompon. autem in *leg. 1. de orig. jur.* Capta Sardinia, inquit, mox Sicilia, item Hispania, deinde Narbonensi provincia, totidem Prætores, quot Provinciæ in ditionem venerant, creati sunt. Post autem moris fuit, ut cum armis tutandæ provinciæ viderentur, eo statim & consules & Prætores initio magistratu mitterentur. Tandem etiam institutum est, ut qui consulatu aut Prætura abiissent, eo cum summo Imperio proficiscerentur: illique Proconsules sive Proprætores, (tametsi verbis hisce nonnunquam veteres abutantur) appellarentur. Demonstrat enim in Verrinarum commentariis Hotom. moris fuisse, ut cum à Senatu decretæ & consulares & Prætoriæ provinciæ fuissent; tum consules inter se, itemque Prætores provincias sortirentur, aut inter se vero compararent. Consules autem id adhuc designati, & antequam magistratum inirent, facere solebant: quemadmodum ex oratione de Provinc. Consul. Sallustio in Jugurth. & innumeris Livii locis intelligitur. Prætores verò, quo tempore magistratum abibant, id factitasse significat locus ille Verrinæ 4. Qui simul atque ei forte provincia Sicilia obvenit, statim Romæ, & ad urbem antequam proficisceretur, quærere ipse secum, & cogitare cum suis cœpit, quibusnam rebus in provincia maximam uno anno pecuniam facere posset, *Prat.*

Prætor tutelaris primum à M. Antonino philosopho creatus est, quemadmodum Julius Capitolinus scribit, cum antea tutores a consulibus poscerentur, ut diligentius de tutoribus tractaretur. Quantum autem ex Justiniano intelligimus, officium ejus erat, ut cogeret tutores & delatam tutelam recipere, & rem pupilli salvam fore satisdare. Erant & Prætores de liberalibus causis cognoscentes, *l. 1. C. si mancip. ita venieret, l. 3. §. 1. l. 3. ff. de lib. caus.* Justinian. *Nov. 13.* [Greek text partly illegible] *Prat.*

Prætor urbanus, qui jus inter urbanos dicebat. Quamvis ex verbis l. 12. tab. colligitur, cum qui potius jussisse indicare. Præerat enim sortitioni judicum, & subsortitioni, hoc est, per sortem & fortuitum eventum designabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tempore judicarent, illorumque nomina in albo suo describebat. *Sieg.*

Prætores militares, Impp. Romani appellarunt ab eo, quod exercitui præirent, cum Varro *lib. 3. de ling. Lat.* Justinian. in *Nov. constit. 24. & 25.* scribit, [Greek text partly illegible] *Briss.*

Prætura quondam fuit senatoria, *Nov. 1 de ne dec. ad senat. dign. asp.* Hanc cum dignitatem senator qui susciperet, suis sumptibus circenses & scenicos ludos exhibebat: Boet. *3 de consolatione.* Prætura, inquit, magna olim potestas, nunc inane nomen & senatorii census gravis sarcina, ubi vulgo malè legitur præfectura, sicut & in *leg. 1. C. de prætor. & honor. prætur. & in l. ult. C. de silent.* Constituit autem Martian. in *d. l. 1.* Ne senatores, viri clarissimi & spectabiles, ex provinciis, in quibus sedes suas constituerunt, ad præturæ munus devocentur. Cujac. ad *d. l. 1.*

Prætoria in constitutionib. intelliguntur domus magnificæ prædidum judicumve causa in urb.b. exstructæ, *l. 13. C. de Episc. & Cler. l. pen. C. de offic. rect. prov. l. 3. Cod. de oper. publ. leg. 3. Cod. de met. & epid. l. fin. C. Th. de offi. omn. jud.* Vopisc. in Aurel. Forum nominis sui in Hostiensi ad mare fundare cœpit, in quo Prætorium publicum constitutum est. *Briss.*

Prætorium ideo imperatoria domus dicta est, ut monet Alc. *de verb. sign.* quod quemcunque militum imperatorem antiqui prætorem dicere. Sicut & principum pro imperatoris tabernaculo accipitur *l. offic. in fin. ff. de re milit.* Sed & Prætorium veteres appellarunt partem villæ lautius ædificatam & patrisfamilias habitationi relictam. *leg. 2 ff de ser. rust. præd. l. 12. de usu & habitatione, l. 83. §. 1. l. 91. pater. de leg. 3 l. 35. §. Cajus, ff. de leg. 2. l. 13. §. ult. ff. de injur.* Pallad. *lib. 1. cap.* 8. Suet. in *Calig. c. 27.* Tertull. in *lib. de Idolola* Et D. Hieron. teste Rhenano *lib 2 adversus Jovinianum,* dolium illud vesti tile Diogenis eleganter prætorium vocat. Nam ut in urbe solius principis domus prætorium appellabatur, reliquorum civium non item, ne vel hac una re principi dignitate participarent. Sic in villis rusticis, in quibus fere quisque dominium tantum habet in suis, quantum princeps in suos subditos habet, prætorium dixerunt, ubi scilicet quasi rex villæ & princeps habitaret. Prætorium igitur hoc urbanum prædium est, quia voluptati habitationique domini deservit solum, non etiam villaticæ familiæ aut cætero omni rustico instrumento. Quod si his quoque sit opportunum, quod

quod ejus usum dominus colono suo, & rusticis operis communicatum voluit, erit rusticum prædium, quia rusticis reditus causa habetur. Connan. *lib.* 4 *c.* 10. *num.* 6. Adde Forcat. in *Necyom. dial.* 16. *num.* 13.

Prætoria cohors dicta fuit, quæ à prætore, hoc est, à Consule nunquam discederet in bello, ob custodiam corporis, teste Festo. Africanum autem inter omnes primum delegisse sibi aliquos fortissimos, qui lateri ejus adhærentes, omnibus aliis muneribus vacarent, stipendioque majore honorarentur, literis proditum est, quanquam apud alios multi id antea quoque fecissent. Quem morem secuti sunt omnes, tum in bello, tum domi, præsertim ortis civilibus discordiis. Julius Cæsar propter inimicos aliquandiu usus est custodia corporis, & prætoria cohorte Hispanorum. Tandem nimia quadam confidentia, maluit semel insidias undique imminentes subire, quàm cavere semper. Ideoque custodiam removit, & haud dubie inimicis maximam insidiandi ansam præstitit. *Old.*

Prætoria porta in castris erat, qua exercitus ad prælium educebatur, *Prat.*

Prætoriæ actiones sunt, quæ ab honore & magistratu prætoris Honorariæ quoque dicuntur: quod ad ipso prætore ex Jurisdictione, vel adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi Juris Civilis gratia fuerint introductæ, propter publicam utilitatem, quam usus rerum, & experientia quotidie docuit. Prætores æquitatis semper studiosos, *l. jus autem civile, jus prætorium, ff. de just. & jur.* Spieg.

Prætoriæ actiones non plus anno vixerunt, nisi quæ postea principum constitutionibus sunt factæ diuturniores. Conn. *l.* 1. *c.* 15. *n.* 2.

Prætoriæ stipulationes sunt, quæ à mero Prætoris officio jurisdictioneque veniunt, *l.* 5. *§. Pratoria l.* 52. *ff. de verb. oblig., toto tit. de Prætor. stipul. l.* 37. *ff. de oblig. & act. l.* 10. *§.* 1. *ff. de compensatio.* Briss.

Prætoriarum stipulationum tres videntur esse species: judiciales, cautionales & communes. Ulp. *leg* 1. *ff. de prætor. stipul.* Old.

Prætoris cognitio sæpissime dicitur pro cognitione cujuslibet judicis, & prætorium pignus appellatur, tametsi ab aliis judicibus decretum sit. *leg.* 1. *& leg.* 2. *C. de prator. pign.* Erat enim olim apud prætorem summa judiciorum judicumque constituendorum potestas. Sic intelligendus tit. de divis. stipul. *Spieg.*

Prætorium jus est quod Prætores introduxerunt adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi juris civilis gratia, propter utilitatem publicam: quod & honorarium dicitur, ab honore Prætorum sic dictum. Nam & ipsum jus honorarium quasi viva vox est juris civilis, &c. Connan. *lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 1. huic adde Bald. commen. super *Instit. Justin. lib.* 3. *titul.* 9. *de bonis possess. &c.*

Prætorius is dicebatur, qui prætura functus est: prætorium quod ad Prætorem spectat, seu prætoria cohors. Erant & prætores militares, quibus non secus quam urbanis popul. Rom. initio magistratus munera quædam dabat, follem, glebam, clavim, quæ potestatis erant signa. Vide Valturium in dictione, Prætores lib. 8. *Spieg.*

Prætorius tutor, qui olim quando lis inter tutorem & pupillum suboriebatur, à prætore dari solebat: sic dictus quod à prætore daretur. Theop. *§. si inter tutorem Inst. quib. mod. tut. fin.* & ibidem Aldobrandinus.

Prævalentia, præstantia, pretii ac valoris exuperantia, Paul. in *l. in rem actio. §.* 1. ex quibus mea res, ait, per prævalentiam alienam rem trahit, *Hot.*

Prævalere dicitur quod præponderat, quod potius potentiusque est, ac vincit, Auctoritas Servi Prævaluit, *leg.* 69. *ff. de evictionibus.*

Prævaricari verbum dupliciter accipitur in jure civili. Prævaricari inprimis dicitur, qui veras probationes & accusationes omittit, falsas probationes & rei defensores admittit & colludit cum reo, *l.* 1. *§. prævaricatorem*, 1. *ad SC. Turpill. l. athletas, de his qui not. infam. l. prævaricatores, de verb. sign. leg.* 1. *hujus tit.* Plin. *lib.* 18. *cap.* 19. ait ab aratoribus hoc nomen deductum esse. Idque verisimilius est quam quod dicitur à Joan. Cro. ab aratoribus dicitur prævaricari cum à sulcis aberrant. Hinc nomen in jus Civile inductum est. Altera significatio est, quæ pertinet ad Advocatum, qui corruptus est, quique prodit caussam. In paratit. quærit Cicero an verbum hoc ad eum pertineat tantum, qui accusatorem corrupit. Sed prævaricationis nomine utriusque continetur apud Joannem Crot. in *leg.* 1. *hoc tit.* Accusator qui prævaricatur in judicio publico inprimis notatur infamia, *leg.* 1. *dict. tit. de his qui not. infam.* Idque edicti verbis expressum est. Prævaricationis autem judicium cum refertur ad accusatorem corruptum, publicum judicium est, ut docet Macer, in *leg.* 3. §. Si prodiderit causam Advocatus, non publicum est judicium. Differt autem hic prævaricator ab eo, qui desistit ab accusatione, qui incidit in pœnam Senatusconsulti Turpilliani, *l.* 3. *§. Pœna quinque librarum est auri Senatusconsult.* Turpill. Et proptetea hic locus est notandus, quia in toto jure Civili, nec lib tit. 1. De Senatusconsulto Turpilliano ejus Senatusconsulti pœna exprimitur. Augetur tamen nonnunquam ex causa hæc pœna, ut dicitur in *l. absentem* 1. *de pœnis.* Accusator de prævaricatione convictus, postea ex lege non excusat. *l.* 5. *hujus tituli.* Punitur etiam extraordinem *leg.* 1. *&* 2. In reum autem corrumpentem accusatorem hæc pœna constituta est, quod pro condemnato habeatur præterquam in sanguine. Nam ignoscendum censuerunt Juris auctores ei qui sanguinem suum qualitercunque redemptum voluerit, ut dicitur in *leg.* 1. *de bonis eorum, qui ante sentent.* Et hac ratione fit, ut liceat transigere in capitalibus criminibus, *l. transigere, Cod. de transactionibus.* Secundum genus prævaricationis pertinet ad Advocatum, prodentem causam adversarii, in leg. 1. hoc titulo, qui etiam punitur pœna extraordinaria, puto eum non notari infamia: id enim nec edicto prætoris de his qui notantur infamia, nec ulla alia lege expressum est, quia hoc in judicium publicum non est, *l. tertia, hoc titulo.* Si Advocatus convictus sit, prævaricationis sententia ipso jure rescinditur, quæ lata est propter hujusmodi prævaricationem. Et id vulgo creditur, nec ratione caret, *l.* 1. *Cod. de Advoc. divers. jud.* Est casus singularis ubi sententia ipso jure rescinditur sine appellatione. Hic quæri solet, an si minor sit, cujus caussa prodita est, ita sententia ipso jure videatur rescindi, ut restitutione opus sit, quod restitutionis nulla mentio fiat, *d. l. Cod. de advoc. divers. jud.* An vero restitutio in integrum petenda sit, quod vide probare *l. minor. autem.* §. 1. *de minoribus.* Variant hoc titulo interpretes, & miruum in modum se torquent. Id mihi videtur probabilius esse, testitutione

tutione in integrum opus non esse, nisi quis malit de prævaricatione agere, & contra advocatum eo nomine agere. Si ergo advocatus prævaricationis accusatus convictus sit, nulla opus est in integrum restitutione: Sic vero absolutus, pœna est talionis statuta in eum qui temere prævaricationis advocatum suum insimulavit, *dict. leg.* 1. *Cod. de advoc.* Tutius ergo est & satius in integrum restitutionem petere, ut cognita caussa si prævaricationis convictus sit, advocationis restitutio fiat. Si convictus non fuerit, non propterea incidet in pœnam talionis actor, &c. SEILERUS ex Lecturis Duareni sub *titul. de prævaricationibus.*

PRÆVARICARI est vera crimina abscondere, *l.* 1. *ff. ad SC. Turpill. vet. gloss. Prævaricari*, ἀληθῆ ἐγκλήματα ἀποκρύπτειν. *Briss.*

PRÆVARICATIO est, ab officii sui præscriptione deflexio atque alteratio, sive malitia, sive imprudentia. vide Catanæum *Comment.* 1. Spieg. Idem in effectu sentit Cujac. *observat. lib.* 10. *cap. ult.* dum prævaricationem definit his verbis: Prævaricatio, inquit, est transire dicenda, vel cursim & breviter attingere quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda. Dicitur autem Prævaricatio Græcis, παράβασις, ὑπόστασις. *Hot.*

PRÆVARICATOR opponitur vero accusatori. Est enim prævaricator is, qui dum fingit se accusare, id agit potius, ut reus absolvatur. Prævaricator (inquit critici) Νεφείζομαι σε, id est, parco & alludo tibi. Prævaricator reo, καθυφίημι τῷ ἀπολύειν, submitto me reo, vel plenius. Prævaricator est accusator, qui in judicio publico absolutioni incumbit, non damnationi, quasi varicator, ut ait *leg.* 1. *ff. de prævaric.* id est, ποικιλόβουλος, ut auctores Basil. interpretantur, cui interpretationi consentit notatio Labeonis in *l. athletas*, §. *prævaricator*, *ff. de his qui not. infam.* à varia certatione, & Ciceronis, quod in contrariis caussis quasi varie positus esse videatur. Festus à prætergrediendo, cui convenienter critici prævaricat, divaricat, varicat, ὑπερβαίνει, διαγκωνίζει. Cujac. *Observationum lib.* 9. *c. ult. in prin.*

PRÆVARICATORES eos appellamus, inquit Ulp. qui caussam adversariis suis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt, à varicando enim Prævaricatores dicti sunt, *l. prævaricatores* 112. ubi vide Alc. Brech. & Goedd. *ff. de verb. sign.* In quam eandem sententiam illud est Cicer. in Paratit. Ut si in reo pecunia absoluto, rursusque revocato, prævaricationem accusator esse definiat omnem judicii corruptelam ab reo: defensor autem non omnem, sed tantummodo accusatoris corruptelam ab reo. Item Defensor autem verbi vim ex nomine ipso reperiet: quod significat eum, qui in contrariis causis quasi varie esse positus videatur. *Hot.*

PRÆVENIRE, interdum occupare est: & ita prævenire dicitur qui prior agit accusatus. Si maritus prævenerit, accusareque instituerit, *l.* 4. *ff. ad l. Jul. de adult.*

PRÆVENTIO dicitur, cum ejusdem rei personæve jurisdictio penes duos judices est & alter cognoscere prius cœpit. Prævenitur quandoque per in jus vocationem, quia prior in jus vocavit: quandoque litis contestatione, quandoque libello, quandoque sententia, Bart. ponit in *leg. si plures*, *ff. de leg.* 1. *Specul. titul. de rescript. præsentatione*, §. *sed vers. item quod minus* vide Felin. in *c. cum M. Ferrariensis de const. in antiq. Dd. in l. si quis posteaquam*, §. *de judic. & Canonistas c. pen. extr. de for. compet. Prat.*

PRAGMATICÆ sanctiones apud Imper. Anastasium in *l. omnes* 6. *C. si contra jus vel util. public.* & apud Impp. Zenonem in *l. unic. in princ. C. de monopol. & convent. negotior.* sunt, quæ fiunt de consilii sententia solenniter ad suggestionem alienam precesve: Vultejus ad §. *sed & quod principi placuit, num.* 10. *Instit. de jure natural.* Vel ut vult Hotom. dicuntur principum rescripta non de privatorum negotiis, sed corporum, ordinum & collegiorum causis de consilii sententia emissa: inde, ut opinatur, deducto verbo, quod pragmaticis & viris peritis in consilium adhibitis interponantur. Sic enim inquit Zeno Imp. in *leg. universa*, §. 1. *Cod. de divers. rescript. & pragmat. sanct.* Pragmaticas sanctiones non ad singulorum preces super privatis negotiis proferri, sed si quando corpus, aut schola, vel officium, vel curia, vel civitas, vel provincia, vel quædam universitas hominum ob causam publicam fuerit, preces manare decernimus, ut in his etiam veritatis quæstio reservetur. Vide Gothofred. ad *rubr. Cod. eod. titul. de divers. rescript. & pragm. sanct.*

PRAGMATICA ab annotatione differt hoc modo; pragmatica fit de consilii sententia solenniter suggestione aliena precibusve, *leg. ultim. Cod. de prox. sacr. scrin.* Adnotatio ad libellum breviter annotato nomine principis, ut Nov. Valent. *de hom. cap. fa.* in qua illud singulare est quo utimur, sine adnotatione Principis eadem casu vel sui tuendi causa factam non purgari, quod confirmatur hoc Philonis loco 1. *de vita Mosis:* [illegible] Sic vero judex [illegible] adnotationem [illegible] Nov. 86 [illegible] notationem [illegible] [illegible] Ex Cujac. ad *l. omne semen*, 2. *in fin. C. de pec. bon. sublat.*

PRAGMATICA est illa constitutio, quam constituit Imperator habito prius tractatu cum principibus. *Briss.*

PRAGMATICI, erant homines quidam forensis professionis, qui causarum actores juris ignaros monebant interdum, juris responsa, actionumque formulas subministrantes: quasi admonitores pollici, dicendorumque suggestores, cum ad juris disceptationem ventum erat. Olim autem pragmaticis forum Romanum non utebatur. Itaque pragmatici non sunt, qui pragmaticas sanctiones scribunt, ut Accurs. sentit. vide Bald. in *annotat. poster. ad leg. moris*, *ff. de pœn.* Sp. Hoc autem à JCtis differunt pragmatici, quod species à genere: Itaque Græci pragmaticos juris interpretes appellant, ut ait Quint. *libro* 3. *cap.* 6. Ut pragmaticus, inquit, si juris ejus quod in ordine judiciorum cautionibus & formulis versatur, peritus: cum JCtus etiam de negotiis de quibus certum jus erat nullum, consuleretur: veluti, ut scribit Quint. de verb. proprietate, aut æqui disceptione, aut voluntatis conjectura. Ulp. in *leg.* 9 §. 1. *ff. de pœn.* Solet autem ita vel juris studiosis interdici, vel advocatis vel tabellionibus sive pragmaticis. Cic. *lib. de orat.* 1. Itaque non ut apud Græcos, infimi homines mercedula adducti ministros se præbent in judiciis oratoribus ii qui ab illis pragmatici vocantur. *Fab. libro* 2. *cap.* 3. Neque ego sum nostri moris ignarus, oblitusve eorum qui velut

velut arculas sedent, & tela agentibus subministrant, neque idem Græcos quoque nescio factitasse, unde nomen iis pragmaticorum datum est. *Hot.*

PRAGMATICARII sunt, quorum ingeniis & manibus committuntur pragmaticæ sanctiones, Cujac. *ad rub. Cod. de proxim. sacr. scrin. lib.* 12.

PRASINUS color dicitur viridis, seu porraceus color, Plin. *lib. hist. natur. c. ult.* prasinum colorem pro viridi posuit, & porraceo: Græci siquidem πράσον porrum dicunt, & ab iisdem πρασινὰ viriditas appellatur. Unde & prasina factio. Nam quatuor apud priscos erant factiones: factio veneta, factio prasina, factio alba, & factio rossea, à coloribus ita nuncupatæ. Cassiod. quatuor colores harum factionum cum partibus anni quaternis assimilat. Prasinus qui viridis erat, virenti veri dicatus erat, Roseus flammeæ æstati, venetus nubilæ hyemi, albus pruinoso autumno. Tranquillus autor est, à Domitiano quatuor hisce priscis factionibus duas additas, alteram aurati, alteram purpurei panni: hæc pernicitate cursus inter se decertabant, favoreque populari sive Imperatorio ex his una prævalebat, Plauti ætate, ut reor, albata. Joh. Baptist. in *comm. Epist. Sidon. Apoll. ad Hesperium, lib.* 2. ad. de Goth. *ad leg.* 2. *Cod. de off. præf. urb.*

PRATUM est, inquit *Ulp.* in *l. pratum* 33. ubi Gœd. in *com. ff. de verb. sign.* in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus est non, cultura, non semine, non plantis, neque rastris, &c. Ex eo dictum quod paratum sit ad fructum recipiendum. A parando enim pratum dictum volunt Latin. ling. auth. Et refert Colum. *libro* 2. *cap.* 17. Veteres Romanos prato nomen dedisse, ab eo quod promptus esset paratumque nec magnum laborem desideraret: Varro quoque *lib.* 1 *de re rust. cap.* 7. tradit antiquos prata parata appellasse. Prata, inquit Plin. libr. 18. relinqui debent in læto solo, vel irriguo, vel humido, eaque aqua pluvia rigari via public. Propterea pratum Græci λειμῶνα vocant [illegible]. Ceduntur autem prata, autore eodem Plinio circa Cal. Junii. Pratum vult Ulp. *l. forma ff. de censibus* dici atque æstimari, quod intra decem annos lectum sit. Quocirca si statuto aut lege prohibeatur, pecora duci in prata, intelligendum etiam erit de campo quantumlibet inculto. Brechæus in *d. l. pratum.*

PRAVUM & rectum contraria sunt,

PRECARIA, quæ & ad precarium concessio dicitur, cujus sit mentio in *cap. precaria caus.* 12. *qu.* 2. *& extra, in tit. de precar.* omnino differt à precario quo tractatur, *ff. de preca.* Precariam quidam, Accursio teste, interpretati sunt emphyteusim, alii aliter, ut non immeritò scripserit Cujac. 4. *obser.* inter interpretes non satis constare, quomodo hæc accipienda sit. Sane quin ab Ecclesiasticis sit excogitata, mihi dubium non est, & excogitandi illius hæc mihi videtur fuisse occasio. Prohibita erat rerum Ecclesiasticarum alienatio: species alienationis extra controversiam etiam est emphyteusis, ut ita res Ecclesiasticæ in Emphyteusim dari non possint. Ne igitur contra prohibitionem illam, fieret, excogitarunt Ecclesiastici novam quandam rationem, non quidem alienandi vere, sed alienandi quasi: Eaque est, ut Ecclesiæ œconomus rem Ecclesiæ alicui daret, ut eâ uteretur frueretur quoad vixerit, vel ad certum tempus, idque gratis, vel constituta certa mercede, ea tamen lege, ut is res ita daretur, vicissim aliam rem suam ejusdem precii donaret Ecclesiæ, usufructu tamen sibi retento, quoad vixerit ipse, vel ad certum tempus, ut nimirum usufructu finito secundum legem conventionis plena proprietas utriusque rei transiret ad Ecclesiam. Quin in rem Ecclesiæ hoc fiat, non est dubium. Nam acquirit interim aliam etiam rem ejusdem precii, licet ea non statim utatur. Hic nulla fit mentio meliorationis, sicut fit in contractu emphyteuseos: nec ullum transfertur dominium in accipientem, sed tantum ususfructus: nec semper præstatur pensio annua, sed interim precariæ sunt gratuitæ, & precariæ plerunque quinto anno renovantur, ut docuit Cujac. in *com. de feudis lib.* 1. *tit.* 5. Vult. in *comm. Inst. ad §. adeo autem* 3. *n.* 11. *de locat.*

PRECARIA seu precativa verba appellantur, quæ non directa, nec imperativa sunt, sed inflexa & rogative concepta, *l.* 2 *& l.* 4. *C. de eod. l.* 14. *Cod. de fideic. l.* 41. *§. cum filio, ff. de vulg. & pup. l.* 24. *C. de fam. ercisc. l.* 10. *C. de collat. l. ult. C. de falsa cau. ad l.* 15. *C. de test. l.* 11 *& l.* 13 *C. de fideic. libert.* Qualia sunt, Rogo, peto mando, deprecor, volo, cupio, desidero, injungo, opto, fideicommitto, exigo, scio te restiturum, credo, vel spero te daturum. Paul. *l.* 5. *sent. tit.* 1. *l.* 2. *C. de lega. l.* 118. *ff. de leg.* 1. *l.* 35. *ff. de auro, arg.* Nam qui ita loquitur, nihil imperiose facit, vel ordinat, sed preces adhibet, & obtestatione magis quam jussione utitur. Hæc verba fideicommissa dicuntur, *l.* 69. *§. ult. de leg.* 2. 11. *§* 1. *de leg* 3. Fideicommissa enim precativo modo relinquuntur, ut Ulp. *Instit. tit* 24. ait, i. e. ut Isid. *lib.* 5. *c.* 24. tradit, non directis verbis, sed precativis. *Briss.*

Sic precariam substitutionem fideicommissariam accipimus in *leg* 16. *C. de pact.* & precariam voluntatem in *l.* 66. *de legat.* 2 Briss.

PRECARIUM est, ait Ulp. quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit patitur, *l.* 1. *ff. de precario, vel sic:* Precarium concessio rei est, vel possessionis quam precib. ita impetravimus, ut uteremur, quamdiu libuisset concedenti, vel creditum utendi re, aut jure alieno, usque dum licuerit nobis per eum qui credidit. Inter precarium autem & commodatum has reperio differentias. Precarium primum rerum immobilium ac jurium caussa institutum videtur *l.* 2. & 3. *ff. eod.* Commodatum autem ad res mobiles proprie pertinet. Et commodatum ab initio voluntatis est, sed postea fit necessitatis: at in precario semper manet libera voluntas reposcendæ rei. Qui precario concedit, dare ad tempus videtur, itaque donationis & liberalitatis genus appellatur in *leg.* 1. *& l. quæsitum,* 8. *§.* 3. *& l. interdictum,* 14. *ff. eo.* eoque cum quis de re sibi restituenda cautum habet, precarium interdictum ei non competit, *l. & habet,* 15. *§.* 3. Qui vero commodat, longè ab omni donationis specie abest, sibique cavere de restituendo consuevit. Cui precario concessum est, possessionem habet, *l.* 4. *§.* 1. *d. l. & habet. §.* 4. *eod.* Commodatarius verò non possidet. Precario utens, dolum tantum & latam culpam præstat, *l. quæsitum,* 8. §. 3. *eod.* Commodatarius verò etiam levissimam. Precarium magis ad donationis & beneficii, quam ad negotii contracti caussam spectat, eoque nulla eo nomine juris civilis actio est, *d. l. interdum,* Commodatum autem contractus est, suamque jure civili actionem habet. Ex precario, tum interdictum, tum incerti condictio præscriptis verbis, quæ bonæ fidei est, conceditur, *leg.* 2. *& l. duo* 19. *eo,* ex commodato verò civilis actio tantum. Commodatum usus certi caussa sit

sit cum aliquo tempore expresso vel tacito, nec nisi eo expleto revocatur. Precarium nec usus certi causa fit, & quovis tempore revocatur. Hæc ex tit. de precario summatim. Hot. & Prat. adde Cujac. 4. *obs.* 7.

PRECARIO rogare, dare, accipere, ducere, frequenter in Pandectis legimus, *l.* 1. §. *ex contrario*, *l.* 10. *l.* 21. & 36. *ff. de acq. poss. l.* 18 *ff. com. præd.* Precario autem habere, possidereve intelligitur, qui possessionem vel corporis vel juris adeptus est, hac solummodo causa, quod preces adhibuit, & impetravit precibus ut sibi possidere aut uti liceat, & qui finito tempore ad quod precarium rogaverat patiente domino possedit, *leg.* 2. §. *ult. cum l. seq. leg.* 4. *in fin. ff. de precar.* Et apud Paul. *lib.* 5. *tit.* 6. Eoque modo in interdictis, precario possidendi, utendi, ducendique verba intelligenda sunt, *l.* 1. *ff. uti possid. l.* 1. *de superfic. l.* 1. *de itin. actuque priv. l.* 1. *de aqu. quotid. l.* 1. *de riv. l.* 1. *de cloac.* Ad quorum exceptionem alludere videtur illud Terentianum Eunucho, Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas. *Briss.*

PRECATOR, qui pro altero intercedit, vel postulat. Itaque improprie in Constit. princ. occurrit. Ab Imp. pro seipso petente ponitur, *l.* & *si legibus*, *C. si contr. jus vel util. public.* ubi dicunt, mendax precator careat impetratis. *Spieg.*

PRECES passim in Const. Imp. pro libellis supplicibus sive postulatis ponit, *l.* 2. *C. de usufr. l.* 5. *C. de impub l.* 9. *C. de lib. caus. l.* 10 & 17. *C. de rei vindic.* Hinc *tit. de precibus Imp. offer.* in *C.* & *formula illa.* Si preces veritati nitantur. Prat.

PRECES fundere, supplicare est. Is contra quem preces fundis, *l.* 5. *Cod. de rer. permut.* Sic & componere preces, & mentiri in precib. accipere apud D. August. *tract.* 7. *in c.* 1. D. Joan. Briss.

PRETIA rerum non ex affectu sed communiter statui debent, *l. pretia rerum* 63. *in pr. ff. ad leg. falcid.* Gœdd. *ad leg. hæc verba* 193. *n.* 2. *de verb. sign.*

PRETIA forensia interpretatur Gothofr. ad *l. fin.* §. *fin. C. de admin. tut.* usitata eo in loco, in quo distrahuntur.

PRETII modicitas ea intelligenda est, quæ circa dimidiam veri valoris est, Corras. 3. *Miscel.* 9. *num* 9.

PRETII hæc sunt adjuncta æquum, justum, verum, suum; & contra iniquum, immensum, immodicum.

PRETIOSUS dicitur, qui magni pretii est.

PRETIOSIOR facta res, dicitur, cujus pretium ob impensas in eam factas, auctum est. Briss.

PRETIOSUM & vile adversantur.

PRETIO depravatus. *l. ult. Cod. de pœn. jud. qui mal. judicav.* De eo, inquit, qui pretio depravatus, aut gratiâ, aut perperam judicaverit. *Spieg.*

PRETIOSISSIMAS picturas licet habere in pariete communi, *l. quidam Iberus, ff. de serv. urb. præd.* Spieg.

PRETIUM id appellari Varro author est, quod æstimationis emptionisque causa constituitur. Dictum quasi peritium, quia statui debet ex opinione communi eorum, qui istarum rerum periti sunt, non prout cuique videtur, Gœdd. ad *l. hæc verba* 192. *nu.* 2. *ff. de verb. sign.* & Rævard. *l. imaginar. venditio. ff. de reg. juris.* Aliis videtur ab antiquo verbo Procire dictum, quod petere significat: licet recentiores Grammatici, quasi præitium dici sentiunt: Est autem ad translationem dominii necessarium, ut precium vel sit solutum, vel emptori creditum ad tempus: aut quod alio modo satisfactum fuerit venditori, §. *vendita*, *instit. de rer. divis. l. quotiens. C. de rei vend.* Observandum, quod qui pretio fruitur, non minus habere intelligitur, quam qui principali re fruitur, teste Cajo, *l. quia qui, ff. de usufruct.* Spieg.

PRETIUM facere dicitur, qui rei, quam venalem habet, pretium statuit, definit. *Briss.*

PRETIUM formale apud Ulp. in *l. in leg.* 62. §. 1. *ff. ad l. Falc.*

PRETIUM inflictum apud Julianum in *l. ex facto, ff. de negot. gest.* Spieg.

PRECIUM proprie est, quod pro re empta dicitur, ut in Lexico jam sæpius citato definitur, *τίμημα ἐπὶ τῆς ὠνῆς καταβαλλόμενον*, *l.* 1. *ff. de rer. permut.* §. *precium autem Instit. de empt. & vend.* Sed tamen & precium conductionis in *leg.* 28. §. 1. *ff. locati.* Et precium pro mercede in *leg.* 10. *in fin. ff. de adquir. poss l. ult.* §. *ult. ff. de l. Rhod. l.* 51. §. *locavi*, *l.* 58. *ff. loca.* positum invenitur. Sic precium operæ in *leg.* 52. §. *si in coeunda, ff. pro soc.* Et manuprecium quasi manus & artis merces, ut tradit Briss. *lib.* 4. *Selectar. Antiq.* Precium tamen depositionis à mercede separat Ulp. in *leg.* 2. & *generaliter*, *ff. vi bon. rapt.* Ubi precium pro premio accipi potest, quemadmodum & in *l.* 5. §. *ult. ff. de injur.* accipitur. Et apud Livium libro 32. his verbis: haud satis dignum tanti laboris periculique precium erat. Et apud Vopisc. in Aurel. Debet enim quid præter dignitatem precium esse meritorum. *Briss.*

PRETIUM ad emptionis substantiam pertinet, §. *pretium Instit. de empt.* si igitur pretii mentio facta sit, tunc semper emptio præsumitur *l. fin. C. de præd. curial* Accurs. in *l. apud. Celsum*, §. *si cum legitima. ff. de exc. do.* ir *l. cum dotem. C. de jur. dot.* Corras. 2. *Miscel* 9 *num.* 5.

PRECIUM à re discernitur quod illud sit in numerata pecunia. Res autem in alia specie: eademque facilitate emptor à venditore distinguitur, quod hic rem præstet, ille precium. At ista distinctio in permutationibus adhiberi non potest, quod in eis aut rem uterq; tradat, aut uterque precium. Precium item cum dico, intellige pecuniam, quæ quod æstimandarum rerum causa inventa tantum sit, & instituta pretii nomine quoque appellatur. Proprie tamen precium est cum æqua facta æstimatione, pecunia pro rebus solvitur, neque vere precium esse potest, nisi quod sit alicujus rei precium: &c. Con. *l.* 7. *c.* 5. *n.* 2. & Goth. *ad leg. qui vas*, 48. §. *cum fur.* 7. *ff. de furt.*

PRECIUM succedit in locum rei. Vide Gœdd. ad *leg.* 14. *num.* 17. 18. & *seqq. de verb. sign.*

PRECIUM minus videtur esse, si nec dimidia pars veri precii soluta sit. Justum precium: quod saltem nimium est ad veram æstimationem rei. Distinguit enim Diocl. justum precium à vero. Justum appellatur, quod mediam veri precii partem æquat. Verum autem est quanti res valet communi hominum æstimatione. Non enim vendentis cupiditas aut affectio attenditur, &c. Connan. *lib.* 7. *c.* 9. *num.* 10.

PRIDEM, de longiori tempore dicitur. Unde pro materiæ conditione accipiendum, *l.* 1. *C. de munic. & orig. l.* 1. *C. si advers. transact. l.* 1. *C. de ædil. act. c. nisi cum pridem de renunt.* Prat.

PRIDIE semper accusativo jungitur. Pridie Calendas *leg.* 1. *de manumissionibus.*

PRIDIE id est, priori, sive præcedenti die, *l.* 1. §. *priorem de acquir. quot. l. pridie, de feriis.* Alb.

PRIMA fronte; prima facie, primo aditu, pro primo *l.* 1. *C. de postul. l.* 50. *ff. de probat. l. unica, Cod. de Cad. toll. l. aliena,* §. *fin. ff. de fideic. libert.*

PRIMAS proprie Patriarcha *c.* 1. *&* 2. 99. *distinct.* quandoque eo nomine significatur Archiepiscop. *c. fane de for. comp.* Nam quantum ad effectum, nulla est differentia inter primatem & Archiepiscopum *c. duo, de offic. ord.* Qui sint primates in *l.* 1. *& in rub. de Alex. prim. l.* 11. docet ib. Bart. & vide ibi Pirrhum Anglebermæum. *Prat.*

PRIMÆ tabulæ paternæ accipiendæ sunt, in quibus pater sibi hæredem instituit: idque ratione secundarum tabularum in quibus impuberibus liberis hæredes substituuntur, *l.* 41. §. *cohæres, ff. de vulg. & pup. l.* 2. §. *si in primis.ff. de statu lib.* vide Briff. 3. *lib. antiquit.*

* PRIMARIARUM precum Jus, Primariæ preces (vulgo *Panis - Brieffe, Vor und præsentation Schrifften umb eine Pfrunde*) quoad nomen nihil aliud sunt, quam intercessiones primò petentibus præbendam vel beneficium concedi solitæ.

Jus primariarum precum est potestas vi superioritatis Imperatori competens, benè meritis, vel idoneis super beneficio Ecclesiastico, majore vel minore, primum vacaturo, promissionem faciendi.

PRIMARIÆ preces tanquam reliquiæ pristini illius Imperatoribus in conferendis Ecclesiasticis Prælaturis & præbendis competentis juris, non ex indulto & privilegio Pontificis, (licet hodiè sine eo non exerceatur) sed jure Regio & ex antiqua consuetudine Imperatori competunt; & ad Reservata Imperialia refertur, diciturque *der Keyserlichen Majestat anschnlich* Jus *und Regal.*

Idem jus Vicariis Imperii vigore Aureæ Bullæ, *tit.* 5. competit; & olim Augusta id exercuisse dicitur.

Hodiè Imperator in Ecclesiis Cathedralibus aliisque locis immediatis Aug. Conf. addictis jus primariarum precum adhuc exercere potest, ubi ante Pacificationem in possessione fuit, salvâ tamen libertate Religionis *Instrum. Pacis Germ. artic. V.* §. ubi sacra: Verba sunt: *Ubi Sacra Cæsarea Majestas jus primariarum precum exercuit, exerceat etiam inposterum, dummodo, decedente Aug. Conf. addicto,in ejus religionis Episcopatibus Aug. Confes.addictis, ad normam statutorum & observantiæ idoneus precibus fruatur. In mixtis verò ex utraque Religione seu Episcopatibus seu aliis locis immediatis, precibus primariis præsentatus non gaudeat, nisi beneficium vacans Religionis consors possederit.*

Effectus primariarum precum in eo consistit, quod Precista Imperialis, legitimo tempore (etiam in mensibus Ordinariis Pontifici reservatis) præsentatus idoneus (secundum naturam beneficii conferendi) ab Episcopo vel Capitulo recipi debeat, licet alius expectativam præbendæ habens concurrat.

Vid. Chockier. *in Scholiis ad primar. preces.* Duaren. & Corasius *Tr. de benefic. Eccl.* Klock. *Vol.* 1. *cons.* 4. Wehner. Besold. & Speidel. verb. *Panis - Brieffe.* Stamler *de Reservat.* §. 51. H. Hermes. *Fascicul. jur. publici cap.* 11. Ahasver. Fritsch. *in Tract. de Regali primar. precum jure.* Burg. *Not. rer. Imp.* p. 2. diss. 11. membr. 2.

PRIMATES, dicti sunt, qui & Summates, sive optimates, i. e. primi in civitate. Vide Bart. *in l.* 1. *de Alex. primat. lib.* 11.

PRIMATUS, ipsa autoritas primatum.

PRIMICERIUM πριμικήριον in Nov. 8. variorum est ordinum, ut primicerius notariorum, ut in *l.* 1. *C. de primicerio & secundicerio*, quem Socr. *lib.* 7. *cap.* 23. πρωτοςάτην τ̃ βασιλικ̃ ὑπογραφέων appellat. Et hic quidem primicerius, ut Alciatus in *rubr. Cod. de primiceriis lib.* 12. tradit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus, sicut secundus secundicerius: κηρὸς enim ceram significat, κήρωμα tabulam ceream in qua antiqui scribebant. Ab hujusmodi igitur tabulis dicti sunt primicerii secundum aliquos. Verum aliis videtur à cereo fieri, ut quoque author est Hieron. in Chronicis & Cassiodorus in epistolis, quoniam & Græcè dicatur πριμικήριος. A quorum sententia non videtur dissentire Conn. *lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 6. scribens primicerii munus hoc fuisse, ut literis principis quibus ad donum aliquod, aut honorem, magistratumque concedebat, cereum illius sigillum apponeret, ut hodie solet Cancellarius in Franc. Verum, ut diximus, primicerius non solum notariorum dicitur, sed etiam aliarum dignitatum, quomodo accipitur in jure Canonico *c. perlectis* §. *ad primicerium* 25. *distinct.* & primicerius fabricæ, *l.* 2. *Cod. de fabric.* primicerius domesticorum, protectorum, equitum, *l.* 2. *& fin. C. de domest. & protect.* Prat. & Briff.

PRIMICERIUS mensorum *l. unic. de mensoribus, lib.* 12. & Primicerius in officio præfectorum prætorio, apud Vegetium *lib.* 2. *cap.* 21. Et

PRIMICERIUS adjutor *l. fin. C. de offic. præfecti urbi.* Primicerius exceptorum, singulariorum, Augustalium, scriniorum, deputatorum, sacri cubiculi; *leg. unica, C. qui à præbit. tit. Cod. Theod. apud Cassiod. lib.* 11. *var.* & in notitia. Sic primicerius legionum apud Gul. Tirensen. *Pontif. lib.* 2. *de bel. sac. cap.* 10. Sic & primicerius defensorum. Primicerius Scholæ cantorum & Cardinalis primicerius apud Luitprandum *lib.* 6. *de rebus per Europ.gestis.*Hac eadem forma Augustinus D. Stephanum Primicerium Martyrum vocat in Sermone 21. & Baldricus Dolensium Archiepiscopus in historia Hierusalem D. Petrum Primicerium Apostolorum. Primicerium qui sequebatur, eadem figura secundicerius dicebatur: & qui post hunc erat Tertiocerius, *rubr. de primicer & secundicer. libro* 12. *C. & in l.* 1. *C. de præpos. agen. in reb. & in Notitia aliquoties.* Prat.

PRIMICERIUS in *c. unic. de offic. primicer.* in *antiq.* subest Archidiacono & dicitur Cantor, vel succentor in quibusdam Ecclesiis, Prat. Ammianus etiam refert inter Tribunos fuisse, qui dicerentur primicerii; vexati sunt (inquit) multi & nocentes, & innocentes, inter quos Valentius ex primicerio protectorum tribunus, Hieron. in *Chron. Eusebii.* Jovinianus ex primicerio domesticorum imp. est factus. Primochirium hunc Scotus appellat ad Theodos. quasi primum à manibus. Adde Cujac. *de primicerio, & secundicerio lib.* 12. *C.*

PRIMIPILUS quis sit, ejusque centurio, magna controversia est, major verò fere cur tot privilegiis primipilaris causa donata sit. Antonius Augustinus libro singulari ad Modestinum non dubitat quin primipilarius dicatur, qui centurio primipili fuisset. Hunc quidem principio primum centurionem appellatum, Livius l. 7. scribit: idem libro 8. Primipilum appellat & centurionem, & tertiam peditum partem. Namque pedites in hastatos, principes (à quibus principia dicta sunt) *leg.* 1. *Cod. de veter. lib.* 12. *leg.*

leg. ult. §. si qua & seq. Cod. de ero. mil. anno 8. *libr.* & triarios dividit. Hos postremos tribus vexillis constare ait. Nam sub signis inquit, quindecim ordines locabantur, ex quibus ordo unusquisque tres partes habebat: earum unamquamque primum pilum vocabant, tribus ex vexillis constabat, vexillum 184. homines erant. Primum vexillum triarios ducebat, veteranum militem spectatae virtutis, secundum rorarios, tertium accensos. Haec Livius. Veget. vero *lib. 2. c. 8. de re militari* ait: vetus consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoveretur centurio primipili, qui non solum aquilae praeerat, verum etiam quatuor centurias, hoc est 400. milites in prima acie gubernabat: hinc tanquam caput totius legionis merita consequebatur, & commoda, & alio loco capit. 21. Primipili centurio postquam in orbem omnes cohortes per diversas administraverit scholas, in prima cohorte ad hanc pervenit palmam: in qua ex omni legione infinita commoda consequitur, sicut primicerius in officio praefector. (Praetorio ad honestum, quaestuosumque militiae pervenit gradum. Nec dissentit admodum ab his Halicarnasseus lib. 9. his verbis explicans qui primipilus diceretur. ἑνὸς, ait, τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ἣ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαι τὸ καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει· ὁ μὲν τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμιπίλους καλοῦσιν, in hoc à Vegetio discrepans quod hic primipilum quatuor centurias, hoc est quadringentos milites gubernasse tradit: ipse autem centum & sexaginta. Similiter & Suidas, primipilarius, inquit, majorem dignitatem inter milites habens, à Romanis appellatur; ex quorum verbis maxim. Vegetii, Antonius August. praeallegato loco colligit, primipilum in prima cohorte fuisse unius legionis, in qua idem ait aquilam esse, & principum imagines. Nemo autem ignorat, in decem cohortes, legionem dividi: licet in numero militum, & legionis & cohortium variatum sit: à veteribus illud quoque constitutum legimus, ut ex donativo, quod milites consequebantur, dimidia pars apud signa sequestraretur, ipsisque servaretur militibus, quo interim annona publica sustentatis eorum fieret locupletius castrense peculium, scienteque fortunarum suarum partem apud signa depositam, deserendo non facile cogitarent. Hujus aeris militaris cura, ad primipilarem pertinebat: simulatque pecuniae publicae, & stipendiorum militum, ut ea pro cujusque meritis, primipilaris, (quem cum veteranus miles ad id munus semper eligeretur, verisimile fuit singulorum militum virtutem perspicue novisse) distribueret. Horum omnium rationem reddere eum Caesari oportebat: ex qua si debitor reipublicae superesset, voluit lex publicis favens necessitatibus *leg. 1. Cod. de condict. ex l. ob recepta militum stipendia.* & aes militare (quod omne, apud se primipilarem habuisse, ambigendum non est) obnoxia esse, tam dotalia uxoris bona, quam filiorum facultates, tametsi patris haeredes non extitissent. Cum tamen alioqui, nec filius pro patre, nec uxor pro marito conveniatur. At hoc casu ideo quoniam fraudatio haec primipilaris, ad totius reipublicae eversionem, quodammodo spectare videbatur privatis suis stipendiis, militibus, quorum opera respublica defenditur, permanet, & conservatur. Huic quoque primipilari, Alciat. Graecum jureconsultum secutus existimat annonam commissam, ut eam inter milites per capita divideret. Nam ut definit Theod. Hermopol. πριμιπίλον ἐστὶ τὸ τοῖς πρώτοις ἄγουσι τάξεις, στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον, ἵνα διανέμωσι τοῦτο αὐτοῖς: primipilon est annona quae datur primipili centurionibus ut inter milites distribuatur, cui opinioni accedit *leg. 1. de primipilis & l. speciebus. Cod de cohortal. lib. 12.* teste Alc. in *rubr. Cod. de primipil. lib.* 12. ut refert Spieg. Eamque sequitur Hugo Donellus de pig. primipilum definiens, qui militari annonae curandae praepositus est, cujus cura & administratio omnibus rebus potior, & antiquior esse debet. Jacobus Cujac. *l. solita, C. de cohortalib. principibus lib.* 12. quem ibi vide omnino. Verum id Joh. Corr. *lib.* 5. *Miscel. cap.* 4. sibi persuadere non potest. Nam alioqui absurde minus dicendum, eundem fuisse primipilarem, cum praefecto legionis, ad quem armorum, equorum, vestium, annonaeque militaris curam olim pertinuisse, Vegetius, & alii, qui de re militari scripserunt, testantur; de ejus officio, & dignitate alia multa non inconcinnè differentes. Haec accurate observanda sunt: cum non uno in loco in jure nostro primipili, primipilarumque mentio fiat, *leg. fin. §. ab hujusmodi, ff. de mun. & honor.* neutriusque veram interpretationem sint assecuti Accursiani, quin pleraque deliramenta communiscuntur, digna certè quae in familia Plutonis perpetuo sepulta jaceant. Corr. & aliis dictis locis.

Primipilatus singularia ergo sunt: quod causae primipili dos non praefertur in hypothecis: & debitor ex causa primipili vel fidejussor aut nominator ejus solvendo non sit, dos uxoris vindicatur *l. satis su. in quib. caus. pig. tac. contrah.* Ad haec fisco tenentur filii primipili, etiamsi haeredes non extiterint, *l. si tutores supra de compensat.* Cujac. *l. utilitas publica. C. de primipilo, lib.* 12.

Primipilatus commoda sunt salaria, quae ei dantur, sive ut Graeci vertunt τὰ λόγῳ ὀψωνίας παρεχόμενα; *l. pater. ff. de auribus leg. legatis.* Sed non debentur antequam impleta sit functio primipili debita in haeredem transmittuntur, *leg. 1.* & ibi Cujac. *C. de primip.*

Primipilaris qui primipili honorem gessit, *l. 36. §. ff. de leg. l. 3 l. 33. §. quaedam, ff. de aur, arg. l. 10. §. ultim. ff. de excus. tut. l. ult. §. patrimoniorum, ff. de munerib. & honorib. l. 27. Cod. de Episc. & Cleric.* Et Primipilarius in *l. ult. C. de filiis official. lib 2. & leg. 5. de cohortalib. lib. 12. C.* Suid. πριμιπιλάριος ὁ τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ Ῥωμαίοις. Prat. ex Briss.

Primiscrinius in *l. ult. C. de muner. lib. 12. l. ult. C. de apparitoribus, praef. praetor. eod. l. 3. C. de diversis offic. lib. 12.* & apud Symmac. *lib. 1. Epi. 33.* & in notitia Imperii Rom. persaepe, Briss. Dicuntur autem primiscrinii etiam primicerii, & ii dant apparitores, *l. 1. C. de sportulis,* & ob id puniuntur *l. 3. C. de diver. off. lib. 2.* Cujac. ad *l. ult. de apparit. praef. prae. C. d. lib. 12.*

Primitiae, Primitiae dicuntur proprie primi fructus ex agro suscepti, qui Deo offeruntur. Hae non erant speciali nomine diffinitae, sed offerentium arbitrio derelictae, prout traditionem quoque accepimus Hebraeorum, non lege praeceptam, sed arbitrio magistrorum inditam, quod qui plurimum, 40. partem dabant sacerdotibus qui minimum, 60. & sic inter 40 & 60. licebat quodcunque vellent offerre, scilicet in licentia dispensationis, sed juris communis. Quod autem in Pentateucho dubium derelictum est, hoc specialiter diffinitur propter sacerdotum avaritiam

ritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis. Quæ quidem, utrum tales sint in præcepto, sicut decimæ, tractatur per *gl. fin. & dect. cap. 1. de decim. primit. & oblig. l. 3. Decret. ubi d. cta gl.* Primitiæ (inquit) tanquam debitæ exiguntur, sicut & decimæ, *art. 16. qu. 1. Revertimini, 32. dist. preter hoc.* Sed nunquid primogenitum animalium sit pro primitiis, nunquidve in pecudibus datur primogenitum? Hugo dicit de ducentis unum dandum esse loco primitiarum. At quod dicitur de 40. & 60. habet locum in aridis & liquidis ut *nu. 13. qua. 1. §. 2. in pr.* Goffr. & Ray. & Jun. dixerunt in hoc standum esse consuetudini, si non est consuetudo, in optione dantis, secundum Jun. & Goff. dicit, quod servabitur consuetudo vicinorum de consuetudine cum olim, & ex multis eligetur mediocritas 10. qu. 2. hoc jus. vel quod est minimum, de *regul jur. in. obscuris & lib. 6.* Hoc ultimum recidit in dictum Innoc. Joan. Andr.

PRIMITIÆ in consiliis appellantur ἀπαρχαὶ τῶν ὡρίων καρπῶν à divo Paulo ἀκροθίνια Interpretes Basilicῶν, ἀκροθίνια, aiunt, λέγονται αἱ ἀπαρχαὶ τῶν θηρῶν ἔτι τῶν σωρῶν. λέγονται δὲ καταχρηστικῶς, ἡ πᾶσα ἀπαρχὴ. Prat. ex *Cujac. ad l. 42. ff. de verb. oblig.*

PRIMOCHIRIUS, Lege, primicerius.

PRIMOGENITURA, est jus prioris ætatis honorificum & utile, competens filio qui primus est ordine nascendi *c. qui prior, de reg. jur. 6.* vide supra jus primogenituræ.

PRIMOGENITURA, jus, qualitas, seu prærogativa primogeniti de qua Albertic. singulariter tractat in *l. penult. C. de donat. inter vir. & uxor. & in §. discipuli, in proœm. Pandect.* Prat.

* PRIMOGENITURA *das recht der ersten geburt*, est jus præcipuum ac singulare, quo primogeniti in familia, quoad successionem & alia commoda, præ ultrogenitis fratribus de jure aut consuetudine gaudent.

Dividitur in *naturalem & legitimam*: illam vocant, quâ quisque natu major respectu minorum primogenitus dicitur: hanc quæ non annorum numero, sed legis & consuetudinis beneficio censetur. Quando scilicet lex vel consuetudo certæ cuidam personæ prærogativam tribuit, quæ primogenituræ debita videtur.

* PRIMOGENITUS dicitur, qui primus in ordine nascendi, & natu maximus ex liberis ejus, qui ultimò regnans decessit. Est autem Primogenitura qualitas *instantanea* & momentanea, quam continuò quis adquirit, ut natus est, & confestim excludit postea natos, quamdiu superest aliquis ex eo, cui & hoc jus veluti ex propagatione competit: Nec hæreditario sed gentilitio jure ea defertur, adeoque à Patre mutari aut alterari nequit.

* Jus primogenii legi divinæ, juri naturæ, gentium, ac civili maximè congruum, ac splendoris familiæ conservandi intuitu æquissimum ac favorabile censetur. In terris Imperii jus illud constituitur vel *immediate*, ex Lege, in Electoralibus familiis. *A. B. tit. 7.* vel *mediatè*, investitura Imperatoris, pacto familiæ, ultima voluntate Testatoris. Pactum dotale à Domino feudi confirmatum, præscriptio, &c.

Pactum autem familiæ Imperatoris auctoritate firmatum inter reliquos præcipuus est modus introducendi primogenituram in Principum Imperii familiis.

Ad *formam* ejusmodi pactorum requirit. 1. ut fiant consensu omnium interessentium, qui sunt in vivis. 2. ut fiant liberis nondum natis. 3. ut accedat consensus Ordinum Provincialium, *der Land Stænde* 4. ut Postgenitis de condecenti Apanagio prospiciatur. 5. ut juramentum postgenitorum ac Statuum Provincialium firmentur. 6. ut accedat confirmatio Imperatoris.

Effectus juris hujus præcipui sunt. 1. Quod Primogenitus solus. v. g. in Principatum, Comitatum &c. succedat & reliquos excludat. 2. Quod solus investiat Vasallos feuda à Principatu & familia tenentes. 3. Quod onera Imperii solus sustineat. 4. Quod in Comitiis tam universalibus quam particularibus votum ac successionem habeat. 5. Quod jus superioritatis solus exerceat, etiam in terris Apanagium, concessis. 6. Quod solus exigat à subditis homagium. 7. Quod solus exerceat jura Episcopalia & quæ Superitati territoriali adnexa solent esse Regalia. 8. Quoad bona jure primogenii adfecta ad instar fideicommissi alienari nequeant. In reliquis ultrogeniti Principes sunt Status Imperii, per se considerati, neque inter eos & primogenitum quoad conditionem ac titulum disparitas est, eundem enim cum primogenito, gradum, dignitatem & judicem habet; nec in minimo illi subjecti sunt.

Amittitur jus primogenitur. 1. Delicto, tali scilicet, ob quod de jure feudali quis feloniam incurrit. 2. renuntiatione & cessione, modo non fiat in præjudicium tertii, aut contra legis prohibitionem. 3. facto Imperatoris, si ex gravissima causa alicui auferatur.

Cæterum ad exemplum Electoratuum secularium, jus primogenituræ receptum in familia Austriaca; Ducatu Bavariæ; Palatinatis diversarum linearum; Ducatu Brunsvicensi Lineæ Guelphobitelicæ, Ducatu Wortenbergico Ducatu Megapolitano; Ducatu Hollato Slesvicensi, Landgraviatu Hassiæ, utriusque lineæ.

Item in Ducatibus Lotharingiæ, Burgundiæ, & in Italia in Ducatibus Florentiæ, Mantuæ, Pedemontium, Ferrariensi, Urbini, Montisferratensi. Ex Comitatibus Germaniæ Comitatus Diez & Embdensis Ostfrisiæ individui censentur.

(Vid. Molina. *Tr. de primogen. Hispan.* Jacobus à San. Palaez. Tiraquellus, *de jure primogenituræ.* Goldast *de Majoratu* Beisius *de pactis famil. illustr.* Springsfeld *de Apanagio cap. 3. & seqq.* Reincking. *de Reg. Sec. l. 1. cl. 4. c. 17. n. 71.* D. Dieter. *ad A. B. tit. 7.* D. Myler *in Apanalogia & Gamalogia. it. Tr. de Princip. Imper. c. 21.* D. Bernh. Schulz. *Dissert. de jure primogen.* Lampad. *de Rep. Germ. part. 3. c. 4. §. 11. & seqq.* D. Questel. *Discurs. de jure primogen.*

PRIMOGENITUM vocat sacra Scriptura, non quem fratres sequuntur, sed qui primo natus fuit, *c. Joseph. de verb. sign.*

PRIMOGENITUS Regis, post regnum susceptum natus, succedet patri, in regno, non primogenitus ante illud: ut Baro à Tautenberg. venustè declarat *tit. 14. circa finem lib. 1. feud.* Spieg.

PRIMORES. pro optimatibus Modest. ad *fin. l. legatum. ff. de usu & usufruct.* Spieg.

PRIMO gradu scriptos accipere debemus omnes, qui primo loco scripti sunt. *leg. 1. §. defertur; ff. de bon. possess. sec. tab.* quos principali loco institutos vocant Impp. in *l. 13. Cod. de fideicomm.* Quibus qui substituuntur, hi secundi hæredes, id est, secundo gradu scripti vocantur.

PRIMORDIUM quasi primordium gerendorum honorum *l. 1. §. ult. ff. de offic. quæst.*

PRI-

PRIMUS curiæ dicebatur in curiis civitatum, qui cæteris omnibus perfunctus officiis, primum in curia sua locum obtinebat, qua de causa comitivæ tertii ordinis obtinebat dignitatem, *l. quicunque* 127. *C. de decur.* at biennio exacto comitiva primi ordinis dignitate ornatus, primatu illo abibat, *Prat.*

PRIMUS hæres dicitur, qui primo gradu scriptus est, *leg.* 23 *ff. quæ in fraud. credit. l.* 14 *ff. de lib. & posth. l.* 104. *§. penult. leg* 113. §. 1. *ff. de legat.* 1. *leg. ultim. in fin. ff de fideicomm. liber.* Quin. Declamatio. 388. Nam neque diu de primo hærede cogitandum fuit habendi filium, neque de secundo habenti priorem. *Prat.* & *Briss.*

PRIMUS ordinis advocatorum dicitur in *l. jubemus, pro tempore in l. per hanc C. de advocat. divers. judicior.* id est, prior in sede, ut loquitur lex binos, *ff. eod. tit.*

PRINCEPS a Deo ipso constitutus est. Nam historiæ veritas sic se habet: cum Cn. Pompeius, & Julius Cæsar bellis feliciter gestis, magnum haberent exercitum, ac de occupanda tunc republica meditarentur: civile inter eos bellum dominandi cupiditate cœptu. Tandem Pompeius repudians omnes à Cæsare oblatas pacis conditiones: in Græcia victus, & fugiens in Ægypto occisus est. Cæsar autem Romanum rediens rerum omnium potitus, noluit Augustus ut princeps salutari: sed dictatorem se fecit, ut in initiis adhuc sanguinolentis, mitigaret regnandi suspicionem. Tandem à Cassio & Bruto, in Curia Pompeji 23. vulneribus est confossus idibus Martius, ab urbe condita DCCX. ab ejectis regibus 466. Post mortem Julii Cæsaris, respublica Romana per 12. annos sub triumviris mirum in modum conquassata est: donec solus rerum potiretur C. Cæsar Octavianus, postea Augustus & pater patriæ à Senatu salutatus. Is Romanam ditionem tranquillitati restituit, ut aurea tum secula dicerentur: & merito. Nam post consulatum ejus duodecimum, natus est Dei filius Jesus Christus salutis nostræ princeps & autor, de Virgine Maria. C. Lentulo Getulico, & M. Messalino Coss. Anno ab urbe DCCLI. à regibus DVII Deinde, cum status Romanæ reipublicæ ad Monarchiam esset perductus: evenit, ut electio Cæsaris alias ex authoritate Senatus, sicut jure debuit, procederet: alias ab exercitu, vel invito Senatu, Imperator salutabatur, & aliquando magna clade. Ideoque tandem agente exercitu in Græcia, Imperatore sine consensu senatus acclamato, cœpit imperii sedes Constantinopolim transferri multum infeliciter, tempore Constantini Magni, Romana interim urbe, atque totum propemodum Italia, propter absentiam Principis, incursu Barbarorum devastata. Novissime tempore Leonis IV. Pontificis, imperium Constantinopolitanum ad Germanos translatum est, ac Carolus Magnus tum Augustus designabatur: Ne autem de electione in posterum nasceretur discordia vice senatus Romani septemviri, hoc est septem electores perpetui sunt constituti: videlicet, Rex Bohemorum. Archiepiscopi tres: Moguntinensis, Trevirensis, & Coloniensis. Principes item tres: Comes Palatinus Rheni. Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgensis. Quo statu (Deo ita volente) nos hodie utimur. *Ord. Prat.*

PRINCEPS dicitur, penes quem in Republ. summa rerum potestas est: qui & alias Imperator dicitur: Theophilus in Instit. eum esse dicit, qui imperandi potestatem à populo accepit, vide Bodinum 1. *de Republ.* 8. Vult, ad *§. sed & quod Principi*, 7. *num.* 3. *Inst. de jur. natural.*

* Principum Jus in specie sic dictum, (vulgò *das Fürsten-Recht*) vocant singulare privilegium, Principibus Germaniæ ab antiquo competens, quod in causis, quæ ipsos Principes, eorumque bona, honorem aut vitam concernunt, Imperator absque consilio & votis Procerum Imperii, tanquam Parium Curiæ cognoscere nequeat.

Cùm verò neque in Aureâ Bullâ, nec in ullâ aliâ Imperii lege hujus Judicii Parium mentio fiat: & Constitutio Friderici II. & Alberti apud Goldastum *P.* 1. *der Reichs-Satzungen & Ordin. Cameral. P.* 2. *Tit.* 7. jus cognoscendi de feudis vexillaribus soli Imperatori adferat, idemque jure feudali communi in *c. un. §. præterea de prohib. feud. alien. c. un. apud quem* sit conforme, à multis in dubium; quibus tamen 1. Constitutio Sigismundi Imp. apud Goldastum *tom.* 2. *der Reichs-Satzungen, p.* 155. 2. antiqua observantia, quam Historicorum auctoritas, & exemplorum multitudo probant, ac 3. Principum Imperii constans adsertio ac vindicatio juris illius opponi solet.

Juxta Capitulationem Cæsaream, ad minimum in tam magni momenti caussis, simultanea Electorum cognitio requiritur, quamvis de modo Principem Imperii in bannum declarandi, nondum sit conventum. In Instrumento autem Pacis Germ. disponitur, quod Cæsari liberum esse debeat, in Judicio Aulico, in causis majoribus, & unde tumultus in Imperio timeri possent, utriusque Religionis Electorum & Principum sententias & vota requirere. Instrum. Pacis *artic. V. §* 20. *vers.* quoad Processum. Vid. etiam Capitul. Ferdin. *IV art* 40 Capitulat. Leopoldin. *R. J. de anno* 1654. *§. demnächst auch.*

(Vid. Lehman. *Coron Spir. L.* 2. *c.* 9. *&* 42. Goldast. *tom.* 2. *Constit. Imperial. p* 159. *& P.* 2. *p.* 17 *& seqq* M[illegible] *apud Klock Vol.* 1. *cons.* 7. Autor *der Donauwerthisch Information. P.* 1. *p.* 144. *& seqq* Reinck *de Reserv. Secul. lib.* 1. *class* 4 *c.* 19 Stamler. *de Reservat. Imp. §* 38. *& seq* Limn. *de J. P. lib.* 2. *c.* 9. D. Conring. Dissert. *de judic. German.* D. Strauch. *exerc. exot.* 3. *§* 9. Autor. *de Rat. Stat. Imp. P.* 1. *c.* 10. *sect.* 2. *&* 3. D. Burgold. *de not. rer. German. P.* 2. *disc.* 20. Sprenger. *fontes Jurispubl. c.* 3. D. Schottel. *de juribus singular. Germ. cap.* 5.)

PRINCEPS, est lex animata in terris. Auth. de *consul. sub fin.* & Auth. Quibus modis nat. effic. legit. solutusque legibus traditur, hoc est, nulla juris positivi solennitate arctatur. Verum illis quæ ex jure Divino & naturali placuerunt, ligatur. Bald. *l. fin. Cod. de leg.* Magistratus vero municipales, suis legibus quæ vulgo Statuta vocantur, ligari recte censuit Bart. quod & ipsi de populo sint, & tantum electione temporaria eligantur decuriones. Salomonius pulchre tractat principis cum prærogativam, tum potestatem, in comm. ipsos scripsit in *tract. de leg.*

PRINCEPS, Græci principem ἄρχοντα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς [illegible] παρὰ τὸ ἄρχεσθαι, i. e. προΐστασθαι καὶ διατάζεσθαι. Sic Latini principem à principio, quod primus omnium dominetur, quodque præsit dixerunt. Cæterum principes in castris dicebantur, qui in principiis collocati militabant. Erant enim principia loca in castris, in quibus qui col-

collocati erant, principes dicebantur. Hi quidem ἀκμάζοντες, viribusque & ætate fortiores erant, qui hastatos in acie sequebantur in xv. manipulos distincti: quique non continenter juncti erant, sed modicis spaciis discreti, ac veluti in subsidiis positi, ut si prælio commisso, hastati pedem aliquando referrent, ad ipsos principes veluti graviores militiæ viros tuto confugerent. Inde castrorum principalis porta dicebatur, ubi principes ordines disponunt, auctore Fest. Livius *lib.* 4. *decad. prim.* Martianus in *l. officium*, §. *officium ad fin. ff. de re milit.* Brechæus *in l. principes, ff. de verb. & rer. sign.*

Princeps, id est Imperator, *ff. de constit. princip. per tot.*

Princeps lege conventionis & contractus obligatur, Bald. in *leg.* 1. *ff. de const. princ.* quia nihil magis naturale fideique humanæ congruum est, quam pacta servare, *l.* 1. *ff. de pact.* & nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe, *l. inter claras, Cod. de summ. trinit.* Corras. 2. *Miscell. cap.* 25. *n.* 5.

Princeps delicti, id est inventor, auctor, excogitator. Paulus *l.* 10. *ff. de ser. corr.* Justius est enim teneri qui princeps fuit delicti, quam eum quæri ad quem res perlatæ sunt. Loquitur de eo qui servum corruperat, quum ad alium res essent perlatæ. *Hot. Prat.*

Princeps est solutus legibus, & interim digna est vox fateri se alligatum legibus, ut eleganter probant *l. Princeps, ff. de legibus & l. digna vox, C. eod. tit.* Nam oportet esse capita terrenæ potestatis, quæ sint reliquorum hominum censuris exempta. Principi igitur, (inquit Plutarch.) Princeps quis erit? Nempe Lex, quæ omnium regina est mortalium, & immortalium, ut inquit Pindarus. Vide Accurs. & Coras. in *l. princeps* 31. *ff. de leg.* eundem Corr. 2. *Miscell. ult. num.* 6. & omnino Vult. ad §. *sed & quod Principi*, 7. *num* 5. & 6. *Inst. de jur. nat.* Old. Prat.

Princeps justus, ex divina etiam lege qui ex populi consensu regnat: qui illis invitis dominatur, Tyrannus, autor Alciat. *de verb. sign.* Spieg.

Princeps nullo alio à populo distat, quam quod populus suis legibus tenetur, princeps legibus solutus est. Cæterum ut suis, ita & principis legibus populus tenetur. Principem igitur populus cum vice sua constituit, & se principis legibus obligavit, Cujac. *not. ad l.* 1. *tit.* 2. *de jure nat. gent. civil.* prope finem.

Principale opponitur accessioni. Cum quærimus quid cui cedat, illud spectamus, quid cujus rei ornandæ caussa adhibetur, ut accessio cedat principali, *l.* 19. §. *pervenianius, ff. de aur. argen.*

Principales constitutiones appellantur, quæcunque princeps constituit, ut pro lege serventur *leg.* 2. §. *ita in civit. ff. de orig. jur. l.* 33. *ff. si cert. pet.* Briss.

Principalis, in *l. meminimus* 2. *C. quando & quibus quarta pars deb.* sumitur pro curiali quolibet, & sic quasi generali vocabulo D. Augustinus Areopagitas principales Atheniensium vocat, Cujac. in *d. l.* 2.

Principalis providentia in *leg.* 22. *de adoptio.* Constitutionem divi Pii significat, quæ quartam impuberi adrogato relinqui præcipit, *l.* 8. §. *si quis impubes, ff. de inoff. test. leg.* 1. §. *si impuberi, ff. de coll. bon.* Briss.

Sic & principale decretum in *leg. ff. de offic. adsess.* Et principalis sententia, *leg.* 1. *ff. de offic. præf. prætor.* Principale auxilium, *l.* 13. §. *pen. ff. ad Treb.* Principales libri, *l.* 1. *ff. de off. quæstor.* Principalis actio directam significat in *leg.* 17. §. 1. *ff. commoda.* Principalis obligatio ad differentiam fidejussoriæ quæ accessoria est, *l.* 3. *ff. de separatio.* Quemadmodum principalis reus is appellatur, pro quo fidejussor intercessit, *l.* 66. *ff. de fidejussoribus, leg.* 49 *ff. de minoribus, leg.* 45. §. *si principalis, ff. de jure fisc.* & alias sæpe. Principale testamentum paternum dicitur, quod tabulas pupillares habet: quæ secundæ sunt & minus Principales tabulæ, *l.* 2. *ff. de vulg. & pup. l.* 16. §. *qui Principale, ff. de his, quæ ut indig.* Quomodo & Principales tabulæ accipiendæ sunt in *l.* 2. §. 1. & *l. pen. ff. de test. quemad. aper.* Briss.

Principales sunt decurionum primi, à quibus distributionum omnium forma procedit, ut est in *C. Th. tit. de iis quæ adim. vel effic. pub. ger.* non tamen extraordinariorum ex *leg.* 4. *C. Th. de extr. mun.* Hos intellexit Tertullianus de corona militis, dum ait: coronatur & vulgus nunc ex Principalium proprietatum exultatione. Hi vel 10. erant, vel 5. vel 20. pro curiarum amplitudine & numero. Inde decem primi curiales *l.* 2. *C. Th. de quæst l.* 44. *conjuncta l.* 42. *C. Th. de iis qui super rel. cont. l.* 9. *C. Th. de Episc. & cler.* Ut autem in schola domesticorum vel notariorum est primicerius caput scholæ, quem sequuntur decem primi: ita in curia est summo loco primus curiæ, *l. Alexandrinis, Cod. de decurionibus lib.* 10. *l.* 127. *C. Th. eo. tit.* ut in Senatu Princeps Senatus, qui primus sententiam rogatur, & inde ab eo sunt quinque aut decem aut viginti primi. Primo curiæ summus est, qui à Gregorio major populi appellatur, Germanis *Meier*, Gallis *Mere*, qui & vimere dicunt pro vi majore, & mernonstier pro majori monasterio. Principalibus qui Scabini antiqua satis appellatione, vel consules, vel jurati, vel capitulini, vel pares. Reliquis, qui præter eos consilii publici causa evocari solent in curiam, Cujac. *ad l. omnes judices. C. de decurio. lib.* 10.

Principales civitatum & curiarum *leg.* 27. §. *pen. & ult. ff. de pæn. l.* 41. *C. de liber. caus. l.* 2. §. *ad filiorum, C. quando & quib. l.* 1. *in fin. C. de lucrat. descript. libr.* 10. *l.* 5. *C. de cohortalib. lib.* 12. *l.* 33. & *l.* 40. & *l.* 42. *ff. de decurionibus, lib.* 10. *l.* 4. *de extraord. muneribus in C. Th.* Firmicus *lib.* 5. *Mathes. c.* 2. Curatores vel Principales civitatum publicis rationibus præpositos, Isidor, *lib.* 9. *Etym. cap.* 4. Principales & Magistratus & duumvirales Curialium officium ordines sunt. Principales dicti quod præsint magistratibus, Ita Antiochensium civitatis Principales in *l.* 2. *de excus. mun. libr.* 10. *Cod.* & Alexandr. Principales in *l.* 56. *de decurionibus, libr.* 10. *C.* & vir Principalis apud Apul. *lib.* 8. *de Asino aut Salvia. Massiliensis lib.* 5. *de vero Dei judicio.* Quis ergo, ut dixi, locus est, ubi Principalibus civitatum, viduarum & pupillorum viscera devorentur? Principales etiam in exercitu & legionibus quidam vocabantur in *leg.* 12. §. *irreverens, ff. de re milit. l. pen.* §. *super his eo tit. lib.* 12. *C.* & apud Veget. *lib.* 2. *cap.* 15. & *c.* 19. Briss. & Gotho. ad *l. jubemus* 41. *C. de liberal. caus.*

Principales viri pro primis & præcipuis apud Pomp. *l.* 2. *de orig. jur.* Dicitur & Principale, quod Principis est, ut eod. teste, ibid. §. *Novissime.*

Principali, vel Pontificiali authoritate compelli, apud Papin. in *l. si hereditas, de pet. hered.* Spieg.

Princi-

Principalia rescripta *l. 3. §. multa, ff. de jure fisc.*

Principaliter, modo pro eo ut Principem decet, modo præcipuè significat, de quo Bart. in *l. ambitiosa, ff de decret ab ordin. fac.* Spieg.

Principaliter, valet directo, in *§. ultim. Inst. quod cum eo.* Unde Principaliter & per successionem opponuntur in *l. ult. ff. de leg. & l. 194. ff. de divers. reg.* Briff. Prat.

Principatus honor, cujus fit mentio in *l. quicunque 7 C. de Princip. argent.* in rebus defertur finita militia pro emerito, Cujac. in *d. l. 7.*

Principem civitatis, interpretatur Modest. Magistratum in *l. spadonem, §. si civitatis Princeps, de excus. tut.* Spieg.

Principes & Magistratus diligenter inquirere decet, quid de bonis studiis statuatur ubique in urbe Romana: quam fidem quisque in sua functione adhibeat: ut pro meris accipiat præmium. Sic egregia, nec unquam satis laudanda fuit illa inquirendi ratio Friderici primi, qua habita duplex privilegium bonarum literarum studiosis concessit. *Constit. Habit. C. ne fil. pro patr.* Nulla profectò major gloria sequitur perpetuo Principem, quam quod ea studia curavit; quibus humana societas juvatur maxime, *Old. Prat.*

Principes nostri inter subditos, & Magistratus municipales inter cives suos eadem funguntur potestate, qua Romanus Princeps circa privata generaliter præpollet. Quoniam potestatem suam ab Imperatore habent, mediate vel immediate. Unde vox ista, quâ sæpe uti solent, ego sum Imperator in meo territorio: non ita multum est absurda, si modo recte intelligatur. *Old. Prat.*

Principes peccare, inquit Cicero, non tantum mali est, quanquam est magnum hoc per seipsum malum: quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerint, talem civitatem fuisse. Quæcumque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo secuturam. Et rursus: Quomodo perniciosius, ait, de republica merentur vitiosi Principes: quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem: neque solum obsunt quod illi ipsi corrumpuntur; sed etiam quod corrumpunt, plusquam exemplo, quam peccato nocent. *Old. Prat.*

Principes, præcipuè apud Hispanos, appellantur regum primogeniti, regnum mortuo patre adepturi. *Spieg.*

Principia in castris dicebantur, quibus Principes castra metabantur, (hoc est, ubi in acie milites Principes stabant.) Marc. *de re mil. l. officium*, inquit, tribunorum est. Principiis frequenter interesse, sic in *l. 1. C. de veteran.* Prat.

Principium, initium alicujus rei. Caius: & certe, inquit, cujusque rei potissima pars Principium est; *l. 1. de orig jur.* Refertur ad numerum, tempus & fundamentum Vide Bart. in *leg. 2. ff. de furt.* Spieg. Sunt autem Principia communia diversis scientiis aut accommodabilia Principia. Propria verò quæ uni disciplinæ aut ejus partium uni sunt accommodabilia. Drosæus in Methodo juris.

Principum beneficia hæc sunt, donare possessiones dempto canone: revelare possessiones tributis: transferre possessiones in aliud jus, aliamve functionem, veluti ex patrimoniali jure in privatam, vel ex una præstatione in aliam: adærare, id est, æstimare & taxare pecunia, quod in annonis inferebatur, vide Cujac. ad *l. 1. in princ. C. de collat. donator.*

Prior est quem aliquis sequitur. In memoriam prioris dignitatis, *l. ult. ff. de decurionibus*, id est, decurionatus quam prius gesserat. *Briff.*

Prior causa, id est, potior. *l. 15. ff. qui potior. in pign.*

Prior sententia, pro potiore, *l. Claudius, ff. qui pot. in pign hab. cum simil.*

Priores creditores. Vide *Cod. de his qui in prior. cred. loc. suc. per tot. & si prior, ff. illo tit. cum simil.*

Priscum Jabolenum in Africam & Syriam cum aliquo Imperio profectum ex eo conjicio quod Julianus cum in Africa & Syria servos suos manumisisse, cùm consilium præberet, refert in *l. 5. ff. de manumiss. vindic.* Briff.

Privata crimina quæ sint, vide, *ff. de privat. delict. per tot.*

Privata judicia, modo civilia, modo pecuniaria accipimus, *C. de jud. l. & in privatis, & l. de fide. C. de falsis.*

Privatæ dicuntur res, quæ sunt singulorum, *l. 1. ff. de rer. divis.* à verbo antiquo privus, quod singulos significat, quo & Cato in *lib. de re rust.* utitur. Eæ etiam res quæ non sunt populi ut populi, sed ut cujusvis hominis privatæ sunt. Conna. *lib. 7. c. 6. nu. 12.* Idem *lib. 3. c. 2. num. 8* Res privatæ sunt singulorum, & patrimonii partem faciunt. Nam superiores seu divinæ seu humanæ, quæ publicæ sunt aut communes, in nullius bonis esse dicuntur. Unde privatum jus id esse definitur, quod ad singulorum utilitatem pertinet, *leg. 1. §. ult. ff. de just. & jur.* & privata judicia à Latinis dicuntur, quæ ad rem familiarem cujusque pertinentia per arbitros, judicesque datos expediuntur: quæ nos modo civilia, modo pecuniaria accipimus, *l. & in privatis, C. de jud. leg. de fide C. de fals.* Cicero 1. *de orat.* Nam volitare in foro, hærere in prætorum tribunalibus, judicia privata magnarum rerum obire. Idem Topic. Privata judicia maximarum quidem rerum in Jureconsultorum mihi videntur esse prudentia. Plin. *lib. 6. Epist. ad Rom* Intervenit acribus illis & erectis frequens necessitas judicandi ad pœnæ calculos tabulamque poscendi, ut repentè in privati judicii formam centumvirale verteretur. Privata delicta sunt, quæ ad rem familiarem & privatam pertinent, nec cujus ex populo, sed ei duntaxat, cui damnum datum injuriave facta est, competunt. Qualia sunt furtum, rapina, injuria, damnum injuria datum, *tit. de privat. delict. leg. 1. §. ult. ff. de pœn. leg. 7. ff. de publ. jud.* Actio certe ex lege Cornelia de injuriis etsi pro publica utilitate exercetur, privata est tamen, *leg. 42. §. 1. ff. de procuratoribus l. ultim. Cod. de injur. l. ult. C. ubi Senator.* Privatam etiam furti actionem vocat Quintil. *Declamat. 341. ad finem.* Briff.

Privatæ viæ dupliciter accipi possunt: vel eæ quæ sunt in agris, quibus imposita est servitus, ita ut agrum alterius ducant: vel eæ, quæ ad agros ducunt, per quas omnibus commeare liceat: in quas exitur de via consulari, & sic post illam excipit via, vel iter, vel actus ad villam ducens. Has ergo quæ post consularem excipiuntur, in villas, vel colonias alias ducentes, putem & ipsas publicas esse, *leg. 2. §. privatæ, ff. ne quid in loco publico*

Privati futuri sunt, pro eo quod est Imperium,

rium, administrationem, officium deponent, in *l. eum qui, ff. de jurisdict. orn. jud.* Hinc & privati dicti, qui non funguntur aliquo publico munere, cui dignitas adsit. *Spieg.*

PRIVATIM, interdum pro eo quod vulgo dicitur particulariter, vel in particulari, vel specialiter.

PRIVATIANI sive largitionales dicuntur apparitores comitum, & hoc sensu plurimum in constitutionibus palatini accipiuntur, ut *l. ult. C. de locat. præd. civil. lib. 1. leg. 1. C. quibus ad conf. præd. fis. lib. eo. l. 2. de coll. fund. fis. C. eod. leg. ult. de fid. instr. & hast. fis. & leg. 2. de petit. bon. sub. C. lib. 10. & multis aliis.* Et sicut officium pro officialibus accipitur sæpe, ita palatium pro palatinis, Ammianus libro 4. Tua & palatii tui auferre jubeo propediem annonas, & eod. lib. relicto palatio omni. Cujac. ad *rubr. de palatinis Sacrarum largitionum & rerum privatarum. C. lib.* 12.

PRIVATUS verbum est ἐκ τῶν πρὸς τι semperque rationem habet cum altero, itaque generaliter is privatus à Latinis dicitur, qui munus illud non gerit, quo alter fungitur. Hinc vetus Indicii vocandi formula, ex *lib. Varr. de lingua* 5. Omnes Quirites pedites, armatos, privatosque curatores omnium tribuum, &c. Ubi privatos apparet dici, quos nunc Jurisconsulti paganos vocant. Privati ergo militibus eo loco opponuntur. Opponuntur etiam iis qui cum potestate sunt. Cic. *de arte Rh.* 1. In fortuna quæritur, servus sit an liber: pecuniosus, an tenuis: privatus, an cum potestate. Quinetiam Cæsar *lib. de bell. Gall.* 5. sic locutus est. Si quis aut privatus, inquit, aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Loquitur de Druidum decretis. Quod si cum potestate esse minus est multo quam cum Imperio esse, ut cuique vel ex Festo licet intelligere: privatus à Latinis ei qui cum Imperio est, opponitur, quasi in publico, & jam in republica non privata versanti. Quapropter Magistratus à Græcis πολιτικοί & πολιτεύται quasi dicas publici, appellantur. At Cn. Pompejus quo tempore contra Sertorium missus est, privatus fuisse dicitur à Cicerone Philipp. 11. & tamen cum Imperio consulari. Quid audio? Sertorianum bellum à Senatu privato datum est, inquit Cicer. quia consules recusabant: cum L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. Item, clarissimo viro atque innocentissimo decrevit Imperium, privato tamen. Quid est hoc? an cum belli tanti administratio, cum fasces, cum secures, cum Imperium proconsulare Pompeio delatum est, mansisse privatus Pompeius videtur? An igitur cum proconsul Cicero extra ordinem & aliquot post consulatum annis in Ciliciam missus est, privatus erat? privato tamen illud Imperium, illud bellum mandatum est. Censores, inquit vir eruditus, privati non erant, & tamen Imperium non habebant. Primum hoc nihil ad nos, non enim quærimus an qui Imperium non haberent, omnes privati essent, sed tamen caruisse ne Imperio censores videntur, cum Senatu movebant, cum equo publico multabant, cum civitatem denique adimebant? Tribuni autem plebis, quia magistratum habebant, privati dici non poterant. Verum autem Imperium habuerint, nihil ad nos: cum eos privatos non fuisse constet, qua tamen contu es cum summo Imperio triumphantes de curru triumphali oborto collo trahi in carcerem jubere poterant, dici sine omni Imperio fuisse non possunt. Quid opus est verbis? Cicero nostram controversiam verbo de uno disceptat: nam Verrina 6. sic scribit: Verum esto: sit tibi illud liberum, omne tempus, quod cum Imperio fuisti, etiamne privatus? etiamne reus? loquitur de C. Verre qui & in Provincia prætor summo cum Imperio, & in urbe reversus, nulla cum potestate, privatus domi suæ piratas retinuerat. Eodem illud ex Orat. pro Ligario pertinet: atque ille non mediocri cupiditate arripuit Imperium, si illud Imperium esse potuit, quod ad privatum; clamore multitudinis Imperitæ, nullo publico consilio, deferebatur. Item illud in *Epist. 1. ad Q. Fratr.* Eaque si sic coluit ille, qui privatus futurus nunquam fuit: quonam modo retinenda sunt iis, quibus Imperium ita datum est, ut redderent? Ita in *Epist. 1. ad Lentulum*, Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompeium, censet enim etiam ex iis, qui cum Imperio sunt. Bibulus tres legatos ex iis qui privati sunt. *Hot.*

PRIVATUS est, hoc est, jurisdictione caret, *l. 3. ff de offic. præsid.* & sic opponitur magistratibus. *Prat.*

PRIVATUS contractus, qui non respicit utilitatem publicam, *l. omnes profugi, C. de agric. & censit. lib.* 11. Prat.

PRIVATUS locus quis sit, exponit Jurisconsul. in *l. 2 § prætor ait. ff. de releg.* Prat.

PRIVATUM Tribonianus in C. Theodosii, ubi ita scriptum erat (nec privatum quisquam à domino ædium postu et) interpretatus est balneum, quæ vox non dubito quin aliis in auctoribus eodem sensu reperiri possit. Membrum pro cubiculo notum est in *l. 3. ff. de man. test.* quod Græci κοιτῶνα interpretantur. Utramque vocem retinuit lingua Gallica. Cujac. ad *l. hoc prospectum, C. de metatis & epidemeticis, lib.* 12.

PRIVATUM opponitur communi: sic si ex privato agro in agrum communem aqua immittatur, *l. 11 §. si ex privat. ff. de aq. & aq. plu.*

PRIVATUM & publicum opponuntur, *l. 10. ff. de divis. rer.* Briss.

PRIVIGNA non ea solum mihi intelligitur, quæ uxoris meæ filia est, sed & neptis & proneptis, *l. adoptivus, 14. §. ult. ff. de rit. nupt.* Hot. *ex* Conn. *lib. 8. c. 5. n. 7.*

PRIVIGNUS dictus, quod antequam mater secundo nuberet, est progenitus. Pri enim antiqui dixerunt pro præ. *Festus.*

PRIVIGNUS ex marito uxoris natus filius antequam cum illa contraxit. Sic privigna, uxoris filia ante contractum cum marito matrimonium.

PRIVIGNUS uxoris meæ filius ex alio viro natus. Liberi quoque quos ex alia uxore habeo, uxori meæ privigni sunt, *l. 4. §. adfines, ff. de gradib.* Briss.

PRIVILEGIARIUS is appellatur, cui privilegium aliquod est concessum. Male, privilegiatus, sicut beneficiarius, non beneficiatus. Unde milites beneficiarii qui vacabant officio. Ulp. *de privil. cred. l. si ventri.* Quorum pecunia, ait, ad creditores privilegiarios pervenit. Idem *de pact. l. rescriptum.* An privilegiariis, inquit, absentibus hæc pactio noceat. Item *tit. quod cum eo qui in alien. pot. l. sed an hic rectè dicetur,* occupantis meliorem esse conditionem, nisi quis privilegiarius veniat. *Nebr.*

PRIVILEGIA, sunt jussa populi aut legis rogante magistratu, non generalia, neque de universis civilibus, sed de singulis concepta, ut de Imperio Cn. Pompei: de reditu Ciceronis: Gell. *lib. 10. c.* 20. Interdum tamen veteres illi privilegia leges appellarunt, ut idem scribit. Privilegium alii sic definiunt, Jus singulare in certæ personæ vel causæ gratiam favoremve, & lex de uno homine

mine lata ; vide Iſid. *lib.* 5. *c.* 18. *& cap. privilegia* 3. *diſt.* Hoc ſenſu apud *Cic.* 3. *de lib.* *& in Paradox.* hoc verbum ſumitur. *Prat.*

Privilegia propter aliquam utilitatem concedenda ſunt. Quotieſcunque igitur de privilegio alicui privato, vel corpori, collegio, ſeu univerſitati concedendo tractatur : tunc ante omnia perpendendum eſt, an operæ pretium fuerit indulgeri, hoc eſt, num utilitas verſetur, non dico ejus tantum, cui conceditur, ſed quæ in publicum inde reditura ſit : quemadmodum vere accipienda eſt lex, jus ſingulare, *ff. de legibus*, dum dicit Paulus : propter aliquam utilitatem. *Old.* & *Prat.*

Privilegium, antiquo verbo, quaſi privata lex dicitur. Quia veteres privata dixerunt quæ nos ſingula dicimus, Juriſconſulti jus ſingulare appellant, ad differentiam juris communis. Item, beneficium ; quia bene facit iis, quibus conceditur contra legem communem. Item, reſcriptum, & diploma Principale, dicitur alias : quanquam id aliquanto ſit generalius, quia non tantum jus ſingulare Principes, verum etiam commune ; & ab omnibus ſervandum, reſcribere ſolent. Item, conſtitutio perſonalis nuncupatur, *in* §. *ſed & quod Princip. Inſt. de jur. nat. gent. & civil. leg.* 1. *ff. de conſtit. Princ.* Item auxilium, favor, gratia. Unde vulgo dici ſolet : omne jus habet annexam gratiam. Quod nemo unquam gravius tractavit, quam Marcellus in *l. reſpiciendum, ff. de pœn.* In jure Pontificio diſpenſationes quoque vocantur: cujus tamen verbi vim plerique non percipiunt, qui relaxationem tantum communis juris ſignificari putant. Porro, quis diſpenſat jus, is cuique ſuum diſtribuit, & curat ne alicui fiat injuria, ne quis lædatur : quod ſummum juſtitiæ munus eſt. Et ſane neſcio, an omnes diſpenſationes id faciant. Item, indulta frequenter dicuntur, & immunitates. Item, Modeſtinus in *l. ſi duas, ff. de excuſ. tuto.* Hæreſes leges appellat, quaſi privatas, ſingulares. Unde vides, quam facili negotio omnes iſtæ appellationes diſcerni poſſint, quanquam eodem tendant, modo rem ipſam recte teneas, quam ſignificant, hoc eſt, juris ſingularis vim & poteſtatem, quæ conſiſtit in recta diſtributione, in beneficentia, pietate, clementia, favore & utilitate. Old. Add. Forcat. in *Necyoman. dial.* 2. *n.* 3.

Privilegii cauſa ceſſante, ceſſet & privilegium, *c. Abbate in fin. de verb. ſign.* §. *fin. Inſt. de autor. tut.* §. *qua ratione. Inſt. de pup. ſubſtit. c. ſuggeſtum de decim. c. generaliter,* 15. *quæſt.* 1. *l. fin. C. de mil. teſtam. c. quia ſancta,* §. *verum* 63. *diſt. c. ſtatuimus,* §. *his omnib. diſt.* 61. *c. fin. de vit. & honeſt. cler. c. cum ex injuncto de oper. nunc.* vide Tiraq. cauſa ceſſante *part.* 1. *in verb. privilegium.* Prat.

Privilegium neque ſtricte neque nimis large oportet interpretari, ſcil. ne gravem alii jacturam adferat, *c. ex tuarum, de uſu pallii, c. ad audientiam* 2. *de Eccl. ædif. leg.* 2. §. *ſi quis, ff. ne quid in loc. publ. impuberi, ff. de admin. tut. l. nec avus, Cod. de emanc. lib. l. quoties, Cod. de prec. Imp. off.* Quando igitur ſine quovis gravamine alterius non poſſunt concedi privilegia : proximum eſt, ut ceſſent, cum nimium læduntur. *Prat.*

Privilegium duplex eſt, perſonale aliud, aliud reale. Perſonale illud eſt, quod perſonæ cui datum eſt, cohæret, & una cum ipſa extinguitur, *l. privil.* 196 *ff. de regul. jur.* cujus exempla ſunt in §. *fœmina Inſt. de adopt. & in* §. *cum autem. Inſt. quib. mod. jus par. poteſt. ſolu. & in* §. *ſecundam. Inſtit. de har. quar. & differt. & in* §. 1. *Inſtit. ad SCtum Tertyl. & in l. maritum* 13. *& l. ſeq. ff. ſol. mat.* neque perſonam cui datum eſt, egreditur, §. *ſed & quod principi* 7. *Inſt. de jur. natur. l. cum patron.* 28. *ff. de legat.* 2. *cap. regula, diſt.* 3. privilegium reale eſt, rei vel cauſæ alicui datum, quod non cum perſona, ſed cum re aut cauſa extinguitur, *l.* 3. §. *fin. ff. de cenſibus l.* 4. *ex quibus cauſ. major.* Sed privilegia non ſemper ſunt beneficia, ſed pœnarum etiam exaſperationes, ut probat Bodin. 1. *de Republ.* 10. Vult. ad *d.* §. ſed & quod princip. *num.* 10. *in fin.*

Privilegium eſt jus, quod contra communem civilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa conſtituentium autoritate introductum eſt. Unde apparet primum quod privilegia contra jus naturæ, vel utilitatem publicam, non magis ſunt privilegia, quam tyrannis lex eſt, ut *Cic.* probat *de legib.* diſſerens. Et hic eſt verus ſenſus *l. ult. C. ſi cont. jus vel util. publ.* Nam quid iniquum privilegium efficit aliud, quam quod legem & ordinationem Dei ſolvat ſine cauſa ; Deinde, ex prædictis conſtat, quod vera & juſta privilegia, non privant legem, ut Accurſius putat : Imo ſupplent magis in ea parte, ad quam communis regula porrigi non poteſt, ſalva juſtitia & æquitate. Id quod idem Accurſius per exempla, quæ allegat ipſe, faciliter judicare potuiſſet, niſi vera principia juris illi fuiſſent incognita. Eſt enim jus commune, ut unuſquiſque ſervet pacta, ſatisfaciat promiſſionibus, liberet fidem ſuam, pro ſe vel pro aliis datam. Suntne hæc in commune juſta ; Quid ni? *l.* 1. *ff. de pact. l. ſ. de fidejuſſ. in prin.* Quid igitur ſi mulier fidejubeat, aut minor : Eſt ne juſtum ut comprehendatur ſub hac regula ? Minime gentium. Quare non? Quia mulieres ſexu minores ætate imbecilles ſunt, & multis captionibus ſubjiciuntur. Jam cum inter mulieres, & pueros, ac viros legitimæ ætatis, longa ſit inæqualitas ; quomodo communis regula ad eas perſonas pertinere, poteſt æqualiter ? Ergo exemtæ ſunt ſua lege ſpeciali : Ea autem vocatur privilegium ſeu jus ſingulare, de quo in *tit. ad SC. Vellejan.* Old. Prat.

Privilegium ſumitur pro extraordinario quodam auxilio, quod eſt cauſæ, non perſonæ *l.* 4. *ff. ex quib. cauſ. major.*

Privilegium quoque prælationem & prærogativam quandam ſignificat, quæ inter actiones perſonales vertitur, quia in debiti repetitione chirographarii creditores aliis conchirographariis præferuntur. Sic hoc verbum accipitur in *tit. de privil. credit.* qui in vulgaris codicibus diſtinctus eſt ab aliis, in Pandectis vero Piſanis continenter hæret. cum *tit. de bon. auct. jud. poſſi.* Sic *& l.* 74. *ff. de jur. dot. l.* 53. §. 1. *&* §. *ult. ff. de pecul. l.* 51. §. *idem reſpondit. ff. pro ſoc. l.* 6. *l.* 33. *l.* 37. *ff. de jur. fiſc. l.* 10. *ff. ad municip. l.* 23. §. *ult. ff. ſol. matr. l.* 2. *C. de ſervo pig. dat. l.* 10. § *quod ſi dict. ff. de admin. tut. l.* 1. *de ceſſ. bon. l.* 25. *ff. ſi cert. pet. l.* 58. §. *ult. ff. mand. l.* 15. §. 1. *ff. de cur. fur. l.* 1. §. *ſed & ſi ſatis. ff. de adminiſtrat. rer. ad civit.* Privilegia etiam pro ipſis creditoribus, qui privilegia habent, ponuntur in *l.* 7. §. *quotiens, ff. depoſit. l.* 24. §. *in bonis, ff. de reb. auct. jud. l.* 17 § *penul. ff. de excuſ. tut.* Qui & Privilegiarii vocantur, *l.* 1 *ff. de pact. & l.* 24 § *ult. ff. de reb. auct. jud.* & ab Hypothecariis ſeparantur. *Briſſ.*

* Privile-

* Privilegiorum Concessio, Privilegium est indultum contra tenorem juris communis, utilitatis vel æquitatis intuitu, à superiore vel alio, qui ejus concedendi potestatem habet alteri concessum.

Distinguuntur Privilegia in *personalia* & *realia*. Illa sunt quæ personæ propter ejus singulare maritum aliamve conditionem peculiarem conceduntur. Hæc verò, quæ ex ratione singulari causæ vel rei tribuuntur, ita ut ob istam causam vel rem, persona ad quam pertinet, singulari jure fruatur, & hæc privilegia ad quemlibet in re vel causâ succedentem transeunt.

* Sunt & privilegia quædam *Gratiosa*, ex merâ Principis gratiâ dependentia, quædam *Remuneratoria*, ob benè merita propria vel aliena concessa; quædam *Conventionalia*, per modum contractus, vel pacti titulo oneroso adquisita. Item alia privilegia sunt *perpetua*, alia *temporaria*: *Affirmativa*, vel *negativa*: *Expressa* vel *tacita*: *Motu proprio*, vel ad *petitionem* concessa: *Jurata* vel *non Jurata* &c.

* Jus Privilegia universalia in Imperio concedendi competit Imperatori, etiam aliquando certarum personarum & causarum ratione contra universales leges & consuetudines, in quibusdam tamen causis magni momenti Electorum aut Ordinum Imperii consensum adhibet. Vid. Capitulationes Cæsareæ. Instrum. Pac. Germ. *art.* 5. 8. *&* *ult.*

* Principes & Status Imperii itidem in suis territoriis, jus, privilegia & inmunitates concedendi habent, quæ tamen extra territorium vires suas non exerunt, nec ea privilegiis Imperialibus aut Constitutionibus Imperii universalibus adversa esse debent. De privilegiis enim Summi Principis non licet disputare, multò minùs illa impedire. *l.* 5. *C. de diverſ. reſcript.*

In impetratione privilegii nihil omninò reticendum, quòd si dictum esset Princeps vel planè non, vel difficulter concederet privilegium; & sub & obreptitium illud censetur, si ea qualitas, cujus intuitu obtentum, falsa sit, vel taceatur, si verò concessum fuerit sub hâc formulâ, *mit gutem rath und rechtem wiſſen*, tunc exceptionem sub- & obreptionis opponi non posse volunt.

* Privilegiis, regulariter tacitè insunt clausulæ, *ſalvo jure tertii*: *ſi preces veritate nitantur. Rebus ſic ſtantibus.*

* Privilegia ad bene placitum, *auf wollgefallen* concessa, liberè revocantur, non verò remuneratoria ac per modum contractus concessa, nisi justa revocandi causa subsit, delictum puta, abusus, iniquitas, cessatio causæ finalis, Reip. necessitas vel utilitas ob quam omnia privilegia revocabilia censentur. Amittuntur enim non usu, oblatâ utendi occasione.

* Adstringitur etiam successor Principis privilegia ab Antecessore indulta servare, tam in Principatu electitio quàm hereditario, nisi ea irrationabiliter concessa, aut in præjudicium Reip. cedant.

* Confirmationes privilegiorum utiles quidem sunt, non tamen simpliciter necessariæ; in privilegiis autem suspectis non operantur supplementum defectus ratione falsitatis, nihilque novi dant, nec ampliorem auctoritatem privilegiis addunt. Ob violationem privilegii Cæsarei, Cameræ Imperiali insinuati Privilegiario adversus violantem actio datur, in Aulico Judicio vel in Camerâ instituenda, ad pœnam privilegio insertam.

(Vid. Enenckel Henscher, *Tract. de Privilegiis.* Wachman. *Diſſert. de Privileg.* Caroh Tapia *de Conſiit. Princip.* Klock *de Contribut. c.* 16. *& in Conſiliis paſſ.* Knipschild. *de jur. Civit. Imper. l.* 2. *cap.* 4. *&* 5. Turov. *de jure Principum in privilegia* (*p.* 1. *Var. exerc. jur. publici*) D. Myler. *Nomolog. c.* 13. Sinold. *de S R R. v.* 2. *D. B. th.* 1. *& ſeqq.* Leuber *de Scapul. Saxon. paſſim.* Ahasv. Fritschi. *in Tract. de jure nundin. cap. ult.*)

* Privilegium de non appellando est beneficium ab Imperatore Statibus Imperii, ne ab horum sententiis ad Imperatorem vel Cameram provocetur, concessum.

* Concessio ejus ideò facta. 1. ne appellationes in tanto numero ad Cameram pertrahantur, ac litium immortalitas inde nascatur. 2. ut frivolis appellationibus occurratur. 3. ne litigantes ob parvas causas magnos sumptus inutiliter faciant. 4. ne per frequentes appellationes auctoritas Statuum, judicia benè constituta habentium vilescat.

* Jus concedendi Privilegia de non appellando solius est Imperatoris, & de Reservatus illius. Promisit autem Imperator, se à Statibus Imperii requisitum inposterum Privilegia de non appellando, ut & electionis fori aliorumque similium, ad diminutionem jurisdictionis Imperialis, item Statuum Privilegiorum, seu alias in præjudicium tertii vergentium, aut privilegia primæ instantiæ vel Austregarum iis qui illa antehac non habuere, non concessurum esse. *Rec. Imp. de anno* 1654. *§. weilen auch.* 116.

* Distinguitur Privilegium de non appellando in *illimitatum* & *limitatum*, illud appellationem in totum, hoc eam quoad certam duntaxat summam prohibet.

* Illimitatis privilegiis de non provocando gaudent. 1. Omnes Electores vigore Aureæ Bullæ *tit.* 11. quæ etiam, excepto Trevirensi, noviter renovata sunt. 2. Rex Sueciæ, tanquam Princeps Imperii. 3. Archiduces Austriæ, 4. Dux Brabantiæ. 5. Duces Saxoniæ. 6. quoad certas causas Marchiones Brandeburgici, Duces Brunsvicenses, Holsaticum, Judicium aulicum & provinciale, Comites Oldenburgici & Ostfrisiæ, Civitas Francofurtum, & Hamburgum.

* Summa autem appellabilis hodie est 400. Imperialium. *R. J. de anno* 1654. §. *vierten ſoll.* 112.

* (Vid. Magenhorst *ad Ordinat. Cameral.* Roding. *Pandect. Camer. nov. diſſert.* 1. *c.* 10. Blum. *de Proceſſ. Camer. tit.* 46. *& ſeqq.* Stamler *de Reſervat.* §. 43. D. Hugo Dissert. *de abuſu appellation. tollendo*)

Paius, quot modis sumatur, Bart. docet in prima constit. Cod. paulo post à principio.

Pro, præpositio. Ulp. *in l.* 3. *de poſtul.* Item Pomponius ait, appellatione nurus & generi, soceri & socrus, & ulteriores, quibus Pro præpositio solet accedere contineri ait. *Spiegel.*

Pro cum ablativo Jurisconsulti conjungunt, cum significant non esse vere id de quo agitur, sed haberi pro eo ac si esset, veluti Pro hærede, Pro bonorum possessore, Pro emptore ac tum proprie sic loquuntur, cum de usucapione disputant, hæ namque species sunt possessionis, quæ ad usucapionem valet. *Hot.* Alias veram collationem denotat, & pro socio agere, pro donato, hoc est, vere hujusmodi titulos habere, sic *l.*

diuturna

diuturna consuetudo, *ff. de legib.* pro jure & lege, id est, perinde ac si scripta lex fuerit. *Old.* ibid.

Pro præpositio, accedens cognationum affinitatumque nominibus gradus profert, ac promovet. Veluti Proavus, proavia, avi nostri pater, mater. Pronepos, proneptis, nepotis filius, filia. Proavunculus, Promatertera, id est, proaviæ frater & soror: Propatruus, proamita, id est, proavi frater & soror, *l. 1. §. ult. ff. de gradib. & affin.* Quos etiam avunculos, patruos, amitas, materteras, majores vocant, *l. ult. §. patruus major. eod. tit.* At jam hæc ex cognatione petita sunt nomina. Ex affinitate vero ejusdem generis sunt hæc: Prosocer, progener, pronurus. *l. 3. § ult. ff. de postul. l. 15. §. ult. ff. rer. amot.* Prosocer (quo nomine Plin. *in epist.* Fabatum passim appellat) is est, qui ab aliis socer magnus dicitur, nimirum uxoris meæ avus, cujus ego sum progener: Prosocrus mihi uxoris meæ avia est, ego sum illius progener, *l. 4. §. affines, ff. de gradib.* Rursus avus meus, uxoris meæ Prosocer, avia prosocrus est: Ipsa utrique pronurus est, *d. §. affines.* Prosocrus enim uxoris nostræ aviæ, Pronurus vero nepotis vel pronepotis nostri uxor nobis appellatur, *l. 14. §. ult. ff. de ritu nupt. l. 15. §. ult. ff. rer. amot. l. 4. §. gradus, ff. de gradib. l. 8. §. ult. ff. de leg. præst.* Prat. ex Briss.

Pro, id est secundum, ut pro facundia advocati *l. 1. §. in honorariis, ff. de extraord. cognit.* Br.

Pro quandoque vicis nota est ut protutor, qui cum tutor non sit, vices tutoris gerit & administrat *ff. pro tuto. per tot.* quandoque significat, cum, *l. si pro fure. ff. de cond. furt.* quandoque modi significativa vox est *l. pen. in pr. C. de nova.* Pro distat à voce, propter. Illa causam finalem, hæc impulsivam denotat *l. dominus, ff. de pecul. l. in qua lege.* verba Pro debitoribus differunt à verbis Propter debitores: tametsi quandoque pro re nata proximam vel remotam causam denotent. *Spieg.* & *Prat.*

Pro junctum verbo, fugere, significat procul ex aliquo loco fugere, nisi malis pro ex accipi fine, in *l. metum, 9. ff. quod. met. caus.* & apud Virgilium eodem sensu 1. *Æneidos.* Profugus.

Arma virumque cano, Trojæ qui Primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinaque venit
Littora. Prat.

Pro adjudicato possidet is, qui per errorem, accepto communi dividundo judicio res adjudicata est. *l. per errorem 17. ff. de usurp. u.* quinetiam eodem titulo ad usucapionis finem possidet is, cui recte adjudicata res est, ut jus Quiritium adipiscatur. *Hot. Prat.*

Pro aliquo stare, defendere aliquem, & partes alicujus tueri. *Spieg.*

Pro cesso possidet is, cui dominus à quo suam rem non mala fide, sed justo errore judicio petebat, rem illam cessit *l. non solum 33. si mihi ff. de usurp. u.* Hot. Prat.

Pro debitoribus, vide paulo ante, Pro quandoque vicis nota.

Pro derelicto possidet, qui rem à domino vel possessore ea mente abjectam ut eam in numero rerum suarum esse nolit, possidet. *l. 2. ff. pro derelicto. & l. nemo,* ibi Julianus ait, neminem posse pro derelicto usucapere, qui falso existimaverit rem pro derelicto habitam esse, unde aliorum titulorum cum hoc apparet differentia: cum in aliis usucapio interdum ex opinione valeat, in hac non valeat. *Hot. Prat.*

Pro diviso, divisione facta, pro indiviso, infecta. Paulus *l. 21. §. 1. ff. de verb. sign.* Partis appellatione rem pro indiviso significari, nam quod pro diviso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Ulp. *l. 6. §. 1. ff. commun. præd.* Plane si divisit fundum regionibus, & sic partem tradidit pro diviso, potest alterutri servitutem imponere. *Hot.* & *Prat.*

Pro domino, jure domini pro eo ac si dominus quis esset. Marcellus *l. Titia. 48. ff. de solut.* Titia cum propter dotem bona mariti possideret, omnia pro domina egit. Livius *lib. 24.* Palam primo, cum clausis Andronodorus insulæ portis, hæreditatem regni creverit: quæque procurator tenuerat pro domino possederit. De tutore loquitur *Hot.* & *Prat.*

Pro donato possidet is cui causa possidendi donatio est, id est, cui revera donationis causa res tradita est, nec enim sufficit opinari: sed vere donatum esse oportet *l. 1. ff. pro don. l. 1. & 2. C. eod.* ex Pratejo.

Pro dote possidet, qui ex causa dotis rem sibi habeat, id est, cui res aliena inæstimata, dotis nomine post justas nuptias tradita est, *l. 1. & pass. ff. eod.* Inæstimatam autem dixi, quoniam æstimata res pro emptore usucapitur. *l. plerunque, §. si ante, & l. quoties, ff. de jure dot. & l. 1. C. pro dote.* Hot. Prat.

Pro emptore, id est, quasi emptor possidere dicitur, qui ex causa emptionis, vel ex negotio emptionis proximo rem nactus est. Paulus *l. 2. ff. eod.* Pro emptore possidet, qui revera emit; nec sufficit, tantum in ea opinione esse eum, ut putet se pro emptore possidere: sed debet etiam subesse causa emption. *Hot. Prat.*

Pro emptore possidet, qui rem alienam à non domino ignorans emit: nam pro eo quasi empta esset, habetur: intelligendum est autem has possessionum causas eo pertinere, quia nullo istorum omnium modorum jus Quiritum acquirebatur: sed viam duntaxat & aditum ad usucapionem patefaciebant, non enim emptio, donatio, solutio, judicatum, noxæ deditio, alluvio, occupatio, partus ac ne hæreditas quidem, nisi testamento per æs & libram facto, jus Quiritium transferebant. Itaque *lib. C. 7. de jure Quiritum* antequam de illis titulis possessionum tractetur, explicandum fuit. *Hot.*

Pro esse, vel pro eo atque, legitur, pro ita vel perinde ut. Ulp. Si quis ex testibus nomen suum non adscripserit, pro eo est, ac si adhibitus non esset. Idem, pro eo habendum, atque si nullo jure factum esset. *Spieg.*

Pro fideicommisso possidet, qui fideicommissi nomine possidet: hoc est, cui fideicommissum relictum est, sed usucapiendo jus Quiritium adipisci conatur *l. Pomponius 13. §. sedet. de acqu. poss.* non enim per fideicommissum dominium, sed sola possessio transfertur *l. 3. ff. si usufr. pet.* Hot. Prat.

Pro hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quasi hæres: & generaliter Julianus scribit eum demum pro hærede gerere, qui aliquid quasi hæres gerit *l. 20. ff. de acquir. vel amit.* Hot. Prat.

Pro hærede gerere, est destinatione futuri dominii aliquid ex hæreditariis rebus usurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas rationesque disponit, & qui servis hæreditariis, jumentis, rebusve aliis utitur. Paulus *lib. sent. 4. c. 8.* Hot. & Prat.

Pro hærede gerere quis videtur, si rebus hæreditariis tanquam hæres utatur, vel vendendo res hæreditarias, vel prædia colendo locandove, & quoquo modo voluntatem suam declaret vel re,

re, vel verbo de adeunda hæreditate: dummodo sciat eum in cujus bonis pro hærede gerit, testatum intestatumve obiisse, & se ei hæredem esse. Pro hærede enim gerere est, pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant, ait Imp. §. 2. *de hæred. qual. & diff.* Hot. Prat.

PRO hærede gerit, qui rebus hæreditariis tanquam dominus utitur, velut qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut servis hæreditariis cibaria mandat. Ulp. *c. Inst.* 22. Hot. ex Conn. *lib.* 10. *c.* 5. *num.* 1.

PRO hærede geritio. Cretio est eorum qui sub cretiones hærede instituuntur. Pro hæredes geritio eorum, qui sine cretione, vel etiam cum cretione imperfecta, ex constitutione D. Marci. Immixtio est necessariorum & suorum. Agnitio nuda hodie est in usu tam in civili, quam in prætorio jure, §. *ult. de hæred. qualit. & diff.* §. *ult. de bonor. possess.* Sublata est Cretio à Constantino in maternis successionibus *l.* 1. *C. Th. de mat. bon. & mat. gen. cret. jub.* ab Theodosio penitus *l. cretionum. Cod. de jur. deliber. l.* 1. *C. Theod. de cret. vel bon.*

PRO hærede bifariam accipitur in jure. Primum quoties tractatur materia petendæ hæreditatis, quam falsa opinione aliquis putans se hæredem, possidet: toties oportet ea verba, Pro hærede, non accipi pro vero titulo, sed pro quadam erronea æstimatione. Nam si revera esset hæres, nunquam haberet adversus eum effectum suum petitio hæreditatis. Et si recte perpendamus verba Pro hærede, sunt solennia in eo judicio. Nam cum lex non ad revocandam defuncti voluntatem introduxerit petitionem hæreditatis, non potest ad alium casum pertinere, quam ad eum, si quis falso commento occupat hæreditatem. Quare pro hærede possidere dicitur, sicut protutor, falsus tutor, *l. pro hærede, ff. de petit. hæred.* Deinde ubi non tractatur controversia universi hæreditarii juris inter duos, sed disceptatur de re aliqua, cujus dominium prætendit possessor, quia dicat, se per hæreditariam successionem acquisivisse: ista verba, pro hærede, intelligenda sunt pro vero & justo titulo, propter quem non minus competit usucapio, quam ob alios contractuum titulos. Et cum Pro legato, sit titulus, cur non multo magis pro hærede? Probari hæc possunt ex *l. cogi. C de pet. hær. l.* 1. *C. si quis igno. rem minor. esse in pr.* ubi titulus vocatur hæreditarius, & *Inst. de hæred. qual. & differ.* Hæc si animadvertissent Dd. non fuisset opus tantis difficultatibus rem planam involvere, & inutiliter rixari, num Publiciana competat adversus possidentem pro hærede. *Prat.*

PRO hærede possidere dicitur, qui vel hæres non est, sed pro eo ac si esset, habetur: vel revera hæres est, sed rem non hæreditariam pro eo ac si hæreditaria esset possidet *l. pro hærede* 11. *ff. de hær. petit.* Hot.

PRO hærede possidet, qui ex causa hæreditatis rei incumbit, id est, qui cum vere hæres non sit, justam tamen & probabilem causam habuit existimandi se hæredem esse, si modo testamenti factionem habuerit, *l. pro hærede.* 11. *ff. de hæred petit l. non solum,* 33. §. 1. *ff. de usurpat. l.* 4 *& poss. ff. pro hæred. l.* 1. *& pass. C. eod.* Hot. Prat.

PRO hærede possidere: uno modo significat titulum quales sunt, pro emptore, pro legato, pro derelicto, subaudi possidere, & similes. Alio vero modo non etiam, sed prætextum tituli tantum, atque adeo titulum ementitum: qualem habet prædo, raptor, & is qui possidet pro possessore, hoc est, qui justam possessionis suæ causam non habet, juxta distinctionem gl. fi. tit. de usucap. pro hæred. Item pro hærede possidere videtur, qui putat se hæredem esse. *Inst. de interdict.* §. *quorum bonorum.* Quemadmodum & is pro possessore possidet, qui nullo jure rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem sciens ad se non pertinere, possidet. Instit. de interdictis. Vide *Olden.* in eleganti introductorio *class* 3.

PRO indiviso, promiscue, sine ulla divisione. Papinian. *l.* 94. *de solut.* Sive in singulis nummis pecuniam pro indiviso quis esse intelligat. Cicero in Rulliana, promiscue. Equidem existimo, si jam campus Martius dividatur, & unicuique vestrum ubi consistat, bini pedes assignentur: tamen promiscue toto, quam proprie parva sui parte malletis. Hinc.

PRO indiviso & certa pars opponuntur, *l. placet,* 25. *ff quib mod. usufruct. amitt. l.* 1. *ff. de evict l.* 1. §. *hoc. interd. ff. uti possid. l. servus,* 5. *ff de stip. ser. l.* 5. §. *ult. ff. commo.* Hot. Prat.

PRO legato possidet, qui ex legati causa, vel ex legati nomine rem habet, id est, cui vere aliquid legatum est, sive testatoris res esset, sive non esset, aut testatoris quidem esset, sed adempta codicillis ignoraretur *l.* 1. *& pass. ff. pro legato.* Hot. Prat.

PRO noxæ dedito possidet, qui cum servus ei noxæ deditus sit, justam usucapiendi causam ex ea possessione nactus est. *l* 3. §. *genera ff de acquir. poss l.* 5 *ff. de publ.* Hot. Prat.

PRO parte virili, in *l. si socer. sub fin. & ibi gl. ff. de sol. matr.* Item pro viri portione, familiare Jurecons. *Spieg.*

PRO patrefamilias agere. Suet. *in Tiberio* Nec quicquam postea pro patrefamil. egit, aut jus quod adoptare amiserat, ex ulla parte retinuit. *Hot.*

PRO possessore possidere Ulp. dicit prædonem: qui cum sciret ad se non pertinere hæreditatem, invasit bona, nullam habens possidendi causam, *l.* 11. *l.* 9. *l.* 25. §. 2. *de petit. hæred. l.* 24. §. 9. *de solut.* Et cum de eo dubitaretur, qui sciens alienam emerat hæreditatem, ac plerisque videretur quasi pro possessore possidere, displicuit hæc sententia Ulpiano. Nemo enim prædo est inquit, qui pretium numeravit, *l.* 13. §. 6. *de petit. hæred.* In qua tamen sententia Julianus, Papinianus, Gajus & Paulus videntur fuisse. Volunt enim illi omnes omnino malæ fidei possessores prædones dici, & pro possessore possidere, etiam si pretium numeraverint. *l.* 33. §. 1 *de us. par. l.* 55. *de cond. indeb. l.* 28. *de hæred. petit. l.* 5. *de acq. poss. l.* 13. *de noxalib. actionib.* &c. Rævardus *l. nemo prædo est. ff. de reg. jur.*

PRO possessore bona fide, ac justo titulo possidet, qui pro bonorum possessore possidet: id est, qui vel justam causam habuit existimandi se bonorum possessorem esse, vel cum revera bonorum possessor esset, existimavit res quasdam ex iis bonis esse, quæ alienæ tamen erant *l. non solum.* 33. 1. *ff. de usurpat.* & sub tit *Pro hæred. & l. pro hærede* 11. *ff. de hæred. pet.* ubi tamen bonorum possessor etiam pro hærede possidere dicitur. Contra pro possessore mala fide possidet prædo, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo: nec ullam afferre causam possessionis potest, *d. l.* 11. *cum seq.* Hot. & Prat.

PRO rata parte, vel pro rata portione, vel præcise; Pro rata: vetus locutio est, idem significans, quod

quod Pro cujusque partis ratione & modo: vel secundum cujusque portionis modum & quantitatem. Cicer. *Tuscul.* 1. Sed quia ultra nihil habemus, hoc longum dicimus, nam ista perinde ut cuique data sunt pro rata parte, aut longa aut brevia dicuntur. Idem prope duobus modis extulit: vitam videri cuique animanti, aut longam aut brevem, prout cuique aut longum aut breve vitæ tempus datum est. Vocis origo obscura est: nisi forte ratam cujusque partem intelligamus, quæ certa, explorata ac extra dubitationem omnem posita est. Proprie autem pro rata & æqualiter opponuntur tanquam adversa, ut in *l. in his* 5. *§. Imperator de solut.* Si summa usurarum non eadem sit, æqualiter ad utramque causam proficit quod solutum est, non pro rata. Sic in *l. interdum* 13. *§.* 1. *ff. de hered. instit. l. ult. §* & *in tali. C. de dot. promiss. l. si vero* 18. *ff. de testam. milit.* Abusive tamen interdum Pro rata usurpatur pro æqualiter & pro virili parte, ut in *l.* 1. *C. unde liber. l. si par.* 10. *§. idem quærit. ff. de in rem vers.* Prat.

PRO rata patrimonii, præcise, cum subaudiendum sit. Pro rata portione patrimonii, in *l. sed etsi.* 25. §. *quod autem quis. ff. de hæred pet.* & *l. Titius* 54. *ff. ad Trebell.* Pro rata pecuniæ in *d. l. Titius.* Pro rata regionis in *l. ex mille* 64. *§. quæ situm ff. de evict.* Pro rata ponderis in *l.* 3. *§. si C de rei vindic.* Pro rata debiti, *l. procuratoris. §. in tributum,* & §. *sequ ff. de trib. act.* Pro rata quantitatis, *l. in imponenda. C. ad legem Falcid.* Pro rata temporis, in *l. si quis domum* 9. *§.* 1. *ff. locat. l. cum in fundo* 78. §. *divortio, ff. de jur. dot.* Prat.

PRO rostris schema est seu figura loquendi, à protrito sermone, ornatus gratia non nihil mutata: sicut dicimus procuria, proscenium. Nam pro significat ante vel in, ut, pro rostris, hoc est, ante rostra, vel in rostris: scilicet appellatione ducta ab eo, quod est in loco ad ipsum locum, *l. pen. ff. de just.* & *jur.* Si quidem rostra navium. Antiatibus insigni quadam victoria ereptarum ante curiam Hostiliam exponebantur, ut aliud nihil sit pro rostris, quam in loco rostrorum, seu ante curiam Hostiliam, quæ senatorum erat. *Prat.*

PRO soluto possidet, qui rem vel debitam vel indebitam quasi debitam, ab eo qui solvit, bona fide accepit. *l. non solum* 33. §. *si mihi. l. pro soluto.* 46. & *l. pen. ff. de usurpat.* Hot. Prat.

PRO suo, est generalis titulus, cum dominium nobis acquiri putamus, & ex ea causa possidemus, ex qua acquiri solet, sive jure gentium, sive jure civili. Qua ratione & ante usucapionem censetur quis pro suo possidere. Comprehendit enim hic titulus generaliter omnes dominii acquirendi causas: ut quoties dico rem meam esse, nec addo causam specialem, videor omnes causas dicere. Aliam significationem habet hoc verbum specialiorem, ut is dicatur possidere pro suo, qui ex alio titulo non possidet. cum erret; ut si quis putet rem donatam, emptam legatam esse, cum nec donata, empta, aut legata sit. Breviter quoties justa causa usucapiendi est, & tamen deficit specialis aliquis tit. Hujus rei exemplum est ex *d. l.* 1. *tit. pro donat.* Aliud in *l.* 2 h. e de his quæ terra marique capiuntur. Atque ita, ut admonui, hoc verbum pro suo. nunc latius & generalius, nunc strictius accipitur. SEILERUS ex Lecturis Duareni, *tit. pro suo.*

PRO suo possidere proprie dicitur is, qui falso, sed probabili tamen harum causarum errore possidet: nimirum occupationis, alluvionis, partus emptæ vel hæreditariæ ancillæ, fructus rei emptæ aut donatæ, aut in hæreditate repertæ *l.* 2. 3. & 4. *§. ult.* & *l. ult. ff. eod.* At hic quidem proprie, ut dixi, pro suo titulus appellatur: quippe qui ad usucapionem valet, alioqui pro suo etiam possidet is, qui per emptionem, aliamve justam causam possidet: verum is non usucapit. *Hot. Prat.*

PRO transacto possidet is, cui judicio per errorem accepto res aliqua per transactionem concessa est, ut eam usucapere. & jure Quiritium facere suam possit *l. cum solus.* 29. *ff. de usurpat. l. ex causa* 8. *pro emp.* Hot. Prat.

PRO tribunali, hoc est, judice sedente cognoscit ordinarius, non autem delegatus judex, *not. in l. qui tribunali. ff. de re jud.* Item pro tribunali cognoscere, est servato juris ordine, & non de plano jus reddere, ut satis Marcelli verba innuunt in *l.* 1. *§. abolitio ad SC. Turpill.* S. eg.

PRO tutore negocia gerit, inqui. Ulp. qui munere tutoris fungitur, in re impuberis, sive se putet tutorem, sive sciat non esse, fingat tamen esse, *l.* 1. *§.* 1 *ff de eo qui pro tut.* Hinc pro tutelæ actio *d. l.* 1. §. 3. & *ult.* quæ adversus eum de rationibus reddendis datur. *Prat.*

Προαίρεσις liberæ voluntatis decretum, vertit Conn. *l.* 7. *c.* 15. *n.* 15.

PROAGORUS Dorica ratione, & Siculorum lingua, Latine princeps dicitur, qui ante alios verba facit. Græce προηγόρος, ut annotavit Turneb. advers. *lib.* 8. *c.* 11.

PROAMITA est proavi soror, *l.* 1. *§.* 5 *ff de gradib.*

PROASTIA sic enim scribendum, & non proaustia, apud Jct *in auth. de alienat.* & *emphyt. §.* 1. & *de restit fideicomm. Coll.* 9. Græcis dicuntur suburbana. quæ pulcherrime consita à domino, non tam utilitatis quam voluptatis causa habentur. Lege Alciat *c.* 4. *lib.* 2. *parerg.* Hoc nomen in versione constitutionis Græce retinuerunt Julianus, & veteres interpretes *Prat.*

PROBABILE est, quemadmodum Aristot. docet, quod vel omnibus videtur, vel plurimis, vel sapientibus, hisque vel omnibus, vel plurimis, vel spectatis probatisque. Sic à Rodolpho citatur *lib* 2. *de inven.* Veruntamen non prius ad probabile confugiendum est, quam ubi necessarium, id est, ratio & lex defecerit. Vide Salomonium in § *responsa. Inst. de just.* & *jure.*

PROBARE vulgata significatione, est dubium & obscurum, certum reddere & efficere. *Briss.*

PROBARE nomen, agnoscere est & suscipere, eoque ut bono contentum esse. Qui novissimus nomen probavit. *l.* 36. §. *ult. ff. ad municipal.*

PROBARE, pro laudare, in *l.* 1. *ff. qui pot. in pign. habeant.* Prat.

PROBARE item pro rem experiri & tentare, ut, amicos probato. *Spiegelius.*

PROBARI fidejussores dicuntur, in quorum facultates inquiritur, ut idonei necne sint pateat *l.* 10. *ff. qui satisd. cog. l.* 7. *§. non solum, ff. de min.* Inde ad fidejussores probandos dati arbitri accipiuntur, qui ad æstimandas fidejussorum vires dantur *l.* 9. *ff. qui satisd. l.* 2. *ff. à quib. appell. non lic.* Probari etiam opus dicitur quod tanquam è lege dicta factum adprobatur. *l.* 26. *l.* 38. *l. ult. ff. loc. l.* 7. §. *illud quoque ff. de l. Julia repetund.* Frontin. *lib* 11. *de aqua ductib.* Eorumque operum probandorum curam fuisse per censores aliquando & ædiles. Et in vetere monumento Neapolitano, quod legem parieti faciendo dictam habet. Quod eorum viginti jurati probaverint, probum esto, quod improbaverint, improbatum esto. *Briss.* & *Prat.*

PROBATA farta tecta dicuntur, quum ex lege, id est, pactione redemptionis facta esse judicata sunt Macer. *leg.* 7. §. 1. *ff. de leg. Jul. repet.* Ne in acceptum ferantur farta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, praestita lege fuerint. Lege, id est, ex lege, sive secundum legem ac pactionem. Cicero Verrina tertia, locatur opus id quod ex mea pecunia reficiatur, ego me refecturum esse dico, probatio futura est tua, qui locas. Sic in *l. opus* 36. *l. ult. ff. locat.* Hot. Prat.

PROBARE dictum est à probo: non, ut quidam nimis in hac re imperite dixerunt, quod probe faciat, qui probat: isto enim modo vir bonus, cum Reipubl. consulet, cum inopes liberalitate sublevabit, atque adeo agricola, cum in tempore agrum colet, probare dicetur: quia qui haec faciat, recte faciat, & ex officio. Sed quod generaliter probare dicatur, quisquis facit, ut probum ac rectum judicetur id, quod agit. Qua significatione fere semper à Cicerone usurpatur, ut illud in Verrem eleganter ab eo dictum est, non vereor ne hoc meum officium P. Servilio non probem. Id autem praestat in re controversa, quam intendit, qui quod dicit, idoneis testibus, aut aliis legitimis probationibus ita esse docet. Sic enim assequitur, ut nec calumniose, nec improbe confictum id, aut intentatum judicetur, sed recte, vere & ex officio. Donellus ad *tit. de probationibus.*

PROBATIO est rei dubiae per argumenta ostensio; ita definit gloss. Bartol. Azo & Sich. in *rubr. C. de prob. num.* 4. Wesembec. in *Parat. ff. eod. tit. num.* 2. Gotho. ad *rubr. ff. eodem.* plurimas aliorum definitiones recensens. Dixit Rei dubiae: Quia evidentia probatione non indigent, *c. evidentia de accus.* Corras. 4 *Miscell.* 20. *num.* 3. *per l. si vero.* §. *qui pro rei. ff. qui satisd cog. l. emptorem. ff. de action. empt.* Et notorium non probandum, sed saltem allegandum est, ut fuse tradit Mynsing. 6. *obser.* 3. *per tot.* vide Bald. Cyn. Salic. & communiter Dd. in *l. ea quidem* 7. *C. de accus.* & Canonistas in *cap. vestra eo. c. ad nostram. extr. de jurejur.* Bald. in *Auth. qui semel. C. quomod. & quand. jud.* Corras. *d. loc. & libr.* 1. *Miscell.* 16. *n.* 23. Wesembec. *d. n.* 2. Lancellot. *in instit. jur. canon. lib.* 5. *tit. de probat. pag. ult.* Pacius in *epitom. disput. Instit. thes.* 1. *de probation.* Quorsum enim attinet rei satis demonstratae, certae ac notoriae aliquid adjicere, ac litigatores interim temporis ac sumptuum jactura gravare? Sed cum multa putentur notoria, quae revera notoria non sunt, prospicere debet judex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat, Lancellot. d. loc. Dixi praeterea per argumenta. Quia argumentorum appellatione πλατυ sumpta testes ac instrumenta continentur. Bart. in *rubr. C. de probat.* Si enim argumentum est ratio rei dubiae fidem faciens (ut vult Cicero) certe testimonium & instrumentum, quae fidem rei dubiae per rationem & justam scientiae causam astruunt, pro argumentis saltem minus artificialibus haberi debent, confer. Wesembec. *d. n.* 2. & Treut. in *disput. ff. de probat. thes.* 1.

PROBATIONIS appellatione perfecta tantum ac plena, non imperfecta aut semiplena intelligitur. *gloss. in clem. constitutionem per illum text. de elect.* Bald. in *l. peremptorias, C. sent. rescin. non poss.* Wesembec. *d. num.* 2. Goedd. *disp. ff. de prob. thes.* 8.

PROBATIO adeo est de substantia judicii, ut in summariis, ad minimum judiciis, omitti haud possit, Zang. *tract. de except. c.* 2. *num.* 9. Treutl. *d. loc.*

PROBATIO à praesumptione differt: Illa enim per se, haec per ea quae certa sunt, fidem facit, vide *l. octuagesimam tertiam, ff. de condit. & demonst.* Gothofr. ad *rubr. ff. de probat.*

PROBATIONIS materia sunt juris & facti quaestiones, quae moventur in judicio, *l.* 4. 5. *& tot. tit. ff. de probat. lib.* 16. Cod. *eod.* Wesemb. in *parat. eod. num.* 7. *Reb.* 4. *sent.* 1. Finis probationum est, ut per eas fides fiat judici, *l. quinquaginta* 11. *in fin. ff. de probat. l. testium* 3. §. *ideoque & §. ejusdem in fin. ff. de testib. l.* 1. *Cod. de cond. ob turp. caus. l. eos* 5. *leg. si quando* 19. *Cod. de testib.* Effectus probationum est, ut secundum eas, si sufficientes sint, pro allegante feratur sententia, *arg. l.* 10. §. *fin.* ubi Bart. & Dd. *ff. de eden. l. si inferiorem* 2. *l. demum* 5. *l. dote* 9. *C de rei vindicat. l.* 6. 14. 27. 25. §. 3. 4. *l.* 27. *de probat. l.* 11. 12. 18. 21. *& tot. tit. Cod. eod.* Wesemb. *parat. eod. n.* 10. Sichar. *ad rubr. C. eod. n. ult.* Gail. 1. *observ.* 107. *n.* 13. *&* 2. *observ.* 35. *n.* 11. Hot. *quaest. illust.* 27. *adde l. illicitas* 6. §. 1. *ff. de off. praesid. Clar.* §. *fin. q.* 8. *n.* 5. *& qu.* 66. *n.* 2. *confer.* Treut. *disp. de probat. & praesumpt. thes.* 5. & 8. Goeddae. *disput. eod. titul. thes.* 6.

PROBANDI onus actori potissimum incumbit, *l* 2. 18. 19. 21. 23. *de prob. l.* 8. 11. 18. 23. 25. *C. eod. l.* 4. *C. de edend. l.* 9. *Cod. de oblig. & act. l.* 9. *Cod. de except. l.* 10. *in fin. C. de non num. pecun.* Sichar. ad *l.* 1. *n.* 1. *C. de prob. Dd. ad l.* 23. *C. eod.* Donell. *c.* 2. *de prob.* Wesemb. *d. loc. n.* 6. Et actore non probante reus ab instantia absolvendus est, *l* 4. *C. de edend. l.* 9 *C. de oblig. & actio. l* 2. 23. *C. de prob. l.* 9. *C. de except.* Quod in tantum verum est, ut licet Reus ad probationes se obstringat, earum tamen defectu sibi non praejudicetur *not. gl.* & Dd. in *l.* 14. *de prob. arg. l.* 4. *C. de edend. ubi* Jas. *n.* 3. *&* Dec. *n.* 15. Mascard. *de prob. concl.* 37. *n.* 5. quin & si pares sint actoris & rei probationes, pro reo pronunciatur, *l.* 125. *de reg. jur. arg. l.* 5. *in pr. l.* 32. *l.* 42. *de poen. c. ex literis,* & ibi Dec. *de prob.* Treut. *d. loc thes.* 8.

PROBATIONES tam Actoris quam Rei certae debent esse & liquidae, *l.* 6. *de prob l.* 3. §. 4. *ff. susp. tut. l.* 30. *de test tut. l.* 34. §. 3. *de l.* 1. *l.* 17. *de manum. testam. l. judicia* 19. *C de rei vindic. l.* 10. 13. 17. 25 *C. de prob. l. neque natal. C. eod. l. non hoc C. unde cognat. l.* 19. *C. de jur. dot. l.* 4. *&* 14. *in fin. Cod. de contrah. stip. l.* 2. *C. de in lit. jur. c. de praesentia extr. de prob.* Menoch. 1. *praesumpt. q.* 97. *n.* 26. *& lib.* 2. *q.* 51. *num.* 49. Wesembec. *d. loc. num.* 3. Gail. 2. *obs.* 13. *num.* 5. In criminalibus autem ac praesertim capitalibus causis probationes luce meridiana clariores requiruntur, *l. sciant. & l. si. C. de prob.* ubi Dd. *leg.* 16. *C. de poen. cap. sciant.* 2. *q.* 8. Satius enim est, inquit Ulp. in *l.* 5. *in pr. ff. de poen.* nocentis facinus impunitum relinqui, quam innocentem damnare: Et quod graviora sunt crimina majusque rei periculum, eo cautius agendum, eoque magis providendum est, ne innocens quis condemnetur, *l.* 1. §. 5. *C. de Carbon. edi. c. ubi, de elect. in* 6 *arg. l.* 5. *ff. de poenis:* Nam vita per judicem amissa ab eodem restitui non potest, *Nov.* 13. *c.* 2. Sicut igitur in civilibus ac pecuniariis causis ex urgentibus conjecturis Reus damnari potest. Ita in capitalibus, si de vita alicujus agitur, illud nequaquam admittendum, Treut. *dict. loc. thes.* 7.

PROBATIONUM in jure licet variae sint species, omnium tamen fere consensum, omniumque calculum vetus illa ab Arist tradita probationum divisio meruit, quod nimirum aliae sint ἔντεχνοι id est, artificiales: aliae ἄτεχνοι inartificiales. Quarum illa, artificialis, ex rerum circum-

stantiis

ſtantiis & præſumptionum fontibus: Hæc autem ex juramenti delatione, teſtium & inſtrumentorum productione, partiumque confeſſione colligitur. Illa ex re ipſa naſcitur, & à quovis, qui rem probare vult, arte eruitur: hæc autem, licet arte quidem tractetur, tamen ad eam inveniendam ars nihil prodeſt, vide Quint. *lib.* 5. *cap.* 1. Weſ. in *parat. de probat. num.* 4. Obrechtus *diſp.* 1. *eod. tit. theſ.* 32. & *ſeq.* Treutl. *diſp. eo. theſ.* 2. Gœdd. *ibid. theſ.* 2. Et hanc probationis in artificialem & inartificialem diviſionem ab Oratoribus deſumptam eleganter ex jure demonſtrat Robert. 4. *ſent.* 1. Obrecht. jam *d. loc.* Donell. *c.* 5 *de prob.* Menoch. de *præſ. lib.* 1. *q.* 1. *n.* 6. & *ſeqq.*

Probationes, Duar. 1. *diſp. anniv. c.* 27. dividit in Neceſſariam, veriſimilem, & non repugnantem. Neceſſaria eſt cum ex eo quod tabulis continetur, teſtimoniiſque, neceſſario efficitur id quod intendimus: Veluti: Eam quæ lac in mammis habet, virginem non eſſe: qui certo die Biturigibus fuit, eodem die Pariſiis non fuiſſe, *l. optimam. C. de contra. ſtip.* Item cum obſcura & illunis eſſet nox, quod nocte factum eſſe dicitur teſtes non vidiſſe. Qua ratione teſtes quoſdam Athenis falſi convictos fuiſſe ſcribit Plut. in *Alcib.* Exemplum etiam eſt luculentum apud Vitruv. *lib.* 9. In his enim ſunt ſigna certiſſima & indubitata, quæ τεκμήρια Ariſtoteles appellat. Itaque hujuſmodi probatio ſufficit ad condemnationem, *l. ult. C. de prob.* Probatio veriſimilis eſt, cum ex eo quod tum teſtimoniis extat, præſumptione quadam juris, non phyſica nec neceſſaria ratione infertur, quod probare volumus. Exempli gratia: filium alicujus eſſe qui ex uxore ejus conſtante matrimonio naſcitur, *l. filium, ff de his qui ſui vel alien. jur.* Item filium in patris ſui poteſtate eſſe: voluntatem mutatam non eſſe, eum qui paciſcitur, ſibi & ſuis hæredibus conſulere: quod nunc eſt ante hoc tempus quoque fuiſſe: qui pecuniæ ſummam teſtamento legatam repetit in codicillis, legatum duplicare voluiſſe: chirographo cancellato, debitorem liberatum eſſe, & cætera id genus quæ à ſtudioſo lectore obſervari poſſunt, *l. ſi pactum. l. cum qui ſe, l. ſi filius, l. cum tacitum, l. non eſt neceſſe. l. quinquaginta. l. ſi chirographo. l. cum de indebito. l. Procula. ff. de prob.* Cum igitur hæc probatio ex certis ſignis non oriatur, ſed probabilibus tantum quæ εἰκότα dicuntur à Græcis, certo probationi contrariæ cedit, *d. l. ſi chirographum, l. ... ff. de eo quod met. cauſ.* Probatio non repugnans dicitur, quæ non firmiſſima juris præſumptione, ſed levi aliqua ſuſpicione nititur, ut, furtum ab eo factum eſſe, qui in ædibus fuit: ſervum, qui ab emtore aufugit, fugitivum antequam emeretur fuiſſe: legitimum filium non eſſe, quem mater ut ſpurium in actis profeſſa, *l. empto em. l. cum prol. ... l. neque natales. l. matrem. C. de prob.* Et hæc ſigna quamvis per ſe admodum infirma ſint, nec onus probandi in adverſarium rejiciant: plerumque tamen aliis adjuncta, proſunt ad condemnationem etiam criminali judicio *l. Procula. ff. de prob. l. inſtrum.* & *l. fin. C. eod.* Duar. *d. loc.* & *in comm. ff de probat.* & *præſumpt.*

Probationem recentiores dividunt in plenam & ſemiplenam. Plena eſt, quæ tantam facit judicii fidem, quantam ad definiendam controverſiam ſufficit, *tex. in l. ad fidem. ff de teſtib. leg. quinquaginta.* 12. *ff. de prob. l.* 1. *C. de reb. alien. non alien. l. nos C. de teſtib. gl. ibi in verb. judiciarie.* Old. *in tr. de prob.* Gail. 2. *obſ.* 94. *num.* 10. Gœdd. *d. loc. theſ.* 2. Ejus ſex traduntur à Dd. ſpecies. Prima eſt quæ fit per duos aut plures teſtes, omni exceptione majores. *l.* 2. 3. *ff. de teſtib.* hoc eſt, quorum fides nulla ex cauſa legitima poteſt elevari, quique communi hominum opinione reputantur viri boni. Sunt enim nonnulli, quibus vel propter malos mores, vel ſexum, inimicitiam, vel favorem ſuſpicionis exceptio opponitur. Unde nihil conferunt ad probationem, ut eleganter tract. Modeſt. *l.* 2. & Calliſtratus *l.* 3. *ff. de teſtib.* Præterea quamvis regulariter teſtes duo plenam probationem efficiant, juxta *l. ubi num. ff eo. tit.* Ubi num. teſtium (inquit Ulp.) non adjicitur, etiam duo ſufficiunt. Pluralis enim locutio duorum numero contenta eſt. Et in ore duorum aut trium, ſtat omne verbum. Sunt tamen cauſæ in quibus cum maxima ſit committendæ falſitatis ſuſpicio, & latior occaſio, plures teſtes requiruntur, quam duo. Ut in ultima voluntate, ſcilicet, quam novum declarare deſunctus non poteſt. *l. hac conſultiſſima. §.* 1. *C. de teſtam. l. ult. C. de codic.* Secunda ſpecies plenæ probationis contingit per inſtrumenta, hoc eſt per ſcripturas fide dignas *l. cenſus* 10. *de prob. l.* 11. *fin. reg. l.* 4. *de edend. l. ſi qua per cal. C. de epiſc.* & *cler. Nov. conſt.* 75. §. *ſed etſi quis.* Et quanquam laxiore ſignificatione, inſtrumenta dici poſſint ea omnia, quibus cauſa inſtruitur, ut tam teſtimonia, quam ſcripturæ, inſtrumentorum loco habeantur, ut docet Paul. *l.* 1. *ff. de fide inſtr.* Hic tamen, quo magis ſingulas res, ſingulis appellationibus commode tractemus, pro ſcripturis accipienda ſunt inſtrumenta, quibus legitima ratione fides eſt adhibenda. Veluti quæ per tabelliones publicos, ſeu notarios, ut nunc vocamus, ſcribi ſolent, de quibus Novel. de inſtrum. caut. & fide. Vel quæ ſigillo, ſeu annulo ſignatorio confirmantur ab epiſcopo, magiſtratu, aut etiam ab iis qui publici alicujus officii auctoritatem habent indubitatam, ſicut Irenarchæ olim erant, h. e. qui diſciplinæ publicæ, & corrigendis moribus, præſertim vero ut itinerantibus pax & ſecuritas conſervaretur, invigilabant. Marcianus *l. divus Hadrianus. ff. de cuſtod.* & *exhib. reor.* Ut Irenarchæ (inquit) cum apprehenderint Latrones, interrogent eos de ſociis & receptoribus, & interrogationes literis incluſas & obſignatas ad cognitionem magiſtratibus mittant. Utinam hodie principes noſtri revocarent ad rempublicam hujus officii ſanctiſſimam functionem. Item libri & ſcripturæ in publicam cuſtodiam, rerum geſtarum gratia repoſiti, integram fidem habent. Marcel. *l. cenſus, ff. de probat.* Cenſus (ait) & monumenta publica potiora teſtibus eſſe ſenatus cenſuit. Et in Auth. *ad hæc C. de fide inſtr.* Item charta (inquit) quæ profertur ex archivo publico, teſtimonium publicum habet. Idem dicit Auth. *ad hæc C. de fide inſtr.* Unde notandum eſt, quid in mentem venerit illis, qui de literis, epiſcoporum auctoritate probatis, propriam ſpeciem conſtituunt, ac non potius huc referunt, ſicut ſcripturas publici officii. *c. poſt ceſſionem. de probat. c. cum à nobis, de teſtib.* Secus eſt de inſtrumentis ſeu ſcripturis privatis, *l. inſtr.* 5. *l. ratio* 6. *l. exemplo* 7. ibique Schard. *C. de prob.* Gail. 2. *obſerv.* 20. *num.* 1. niſi utriuſque contrahentis gratia ſcriptæ aut manu propria ſubſcriptæ vel ſignatæ ſint, *l. quidam.* 26. *l. cum* 5. *ff. de conſt. pec. l. fidejuſſ.* 26. § *pater. ff. de pign.* & *hyp. l. ſcripturas. C. qui pot. in pig.* Tertia plenæ probationis ſpecies eſt confeſſio facta in jure, h. e.

rium, administrationem, officium deponent, in *l. eum qui, ff. de jurisdict. orn. jud.* Hinc & privati dicti, qui non funguntur aliquo publico munere, cui dignitas adsit. *Spieg.*

PRIVATIM, interdum pro eo quod vulgo dicitur particulariter, vel in particulari, vel specialiter.

PRIVATIANI sive largitionales dicuntur apparitores comitum, & hoc sensu plurimum in constitutionibus palatini accipiuntur, ut *l. ult. C. de locat. præd. civil. lib.* 1. *leg.* 1. *C. quibus ad conf. præd. fis. lib. eo. l.* 2. *de coll.t. fund. fis. C. eod. leg. ult. de fid. instr. & hast. fis. & leg.* 2. *de petit. bon. sub. C. lib.* 10. *& multis aliis.* Et sicut officium pro officialibus accipitur sæpe, ita palatium pro palatinis, Ammianus libro 4. Tua & palatii tui auferre jubeo propediem annonas, & eod. lib. relicto palatio omni. Cujac. ad *rubr. de palatinis Sacrarum largitionum & rerum privatarum. C. lib.* 12.

PRIVATUS verbum est ἐκ τῶν πρός τι semperque rationem habet cum altero, itaque generaliter is privatus à Latinis dicitur, qui munus illud non gerit, quod alter fungitur. Hinc vetus Indicii vocandi formula, ex *lib. Varr. de lingua* 5. Omnes Quirites pedites, armatos, privatosque curatores omnium tribuum, &c. Ubi privatos apparet dici, quos nunc Jurisconsulti paganos vocant. Privati ergo militibus eo loco opponuntur. Opponuntur etiam iis qui cum potestate sunt Cic. *de arte Rh.* 1. In fortuna quæritur, servus sit an liber: pecuniosus, an tenuis: privatus, an cum potestate. Quinetiam Cæsar *lib. de bell. Gall.* 5. sic locutus est. Si quis aut privatus, inquit, aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificiis interdicunt. Loquitur de Druidum decretis. Quod si cum potestate esse minus est multo quam cum Imperio esse, ut cuique vel ex Festo licet intelligere: privatus à Latinis ei qui cum Imperio est, opponitur, quasi in publico, & jam in republica non privata versanti. Quapropter Magistratus à Græcis πολιτικοί & πολιτεύται quasi dicas publici, appellantur. At Cn. Pompejus quo tempore contra Sertorium missus est, privatus fuisse dicitur à Cicerone Philipp. 11. & tamen cum Imperio consulari. Quid audio? Sertorianum bellum à Senatu privato datum est, inquit Cicer. quia consules recusabant: cum L. Philippus pro consulibus se eum mittere dixit, non pro consule. Item, clarissimo viro atque innocentissimo decrevit Imperium, privato tamen. Quid est hoc? an cum belli tanti administratio, cum fasces, cum secures, cum Imperium proconsulare Pompeio delatum est, mansisse privatus Pompeius videtur? An igitur cum proconsul Cicero extra ordinem & aliquot post consulatum annis in Ciliciam missus est, privatus erat? privato tamen illud Imperium, illud bellum mandatum est. Censores, inquit vir eruditus, privati non erant, & tamen Imperium non habebant. Primum hoc nihil ad nos, non enim quærimus an qui Imperium non haberent, omnes privati essent, sed tamen caruisse ne Imperio censores videntur, cum Senatu movebant, cum equo publico multabant, cum civitatem denique adimebant? Tribuni autem plebis, quia magistratum habebant, privati dici non poterant. Verum autem Imperium habuerint, nihil ad nos: cum eos privatos non fuisse constet, qua tamen consules cum summo Imperio triumphantes de curru triumphali oborto collo trahi in carcerem jubere poterant, dici sine omni Imperio fuisse non possunt. Quid opus est verbis? Cicero nostram controversiam verbo de uno disceptat: nam Verrina 6. sic scribit: Verum esto: sit tibi illud liberum, omne tempus, quod cum Imperio fuisti, etiamne privatus? etiamne reus? loquitur de C. Verre qui & in Provincia prætor summo cum Imperio, & in urbe reversus, nulla cum potestate, privatus domi suæ piratas retinuerat. Eodem illud ex Orat. pro Ligario pertinet: atque ille non mediocri cupiditate arripuit Imperium, si illud Imperium esse potuit, quod ad privatum, clamore multitudinis Imperitæ, nullo publico consilio, deferebatur. Item illud in *Epist.* 1. *ad Q. Fratr.* Eaque si sic coluit ille, qui privatus futurus nunquam fuit: quonam modo retinenda sunt iis, quibus Imperium ita datum est, ut redderent? Ita in *Epist.* 1. *ad Lentulum*, Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompeium, censet enim etiam ex iis, qui cum Imperio sunt. Bibulus tres legatos ex iis qui privati sunt. *Hot.*

PRIVATUS est, hoc est, jurisdictione caret, *l.* 3. *ff. de offic. præsid.* & sic opponitur magistratibus. *Prat.*

PRIVATUS contractus, qui non respicit utilitatem publicam, *l. omnes profugi, C. de agric. & censit. lib.* 11. Prat.

PRIVATUS locus quis sit, exponit Jurisconsul. in *l.* 2 § *prætor ait. ff. de releg.* Prat.

PRIVATUM Tribonianus in C. Theodosii, ubi ita scriptum erat (nec privatum quisquam à domino ædium postu et) interpretatus est balneum, quæ vox non dubito quin alus in auctoribus eodem sensu reperiri possit. Membrum pro cubiculo notum est in *l.* 3. *ff. de man. test.* τὸν Græci χιτῶνα interpretantur. Utramque vocem retinuit lingua Gallica. Cujac. ad *l. hoc prospectum, C. de metatis & epidemeticis, lib.* 12.

PRIVATUM opponitur communi: sic si ex privato agro in agrum communem aqua immittatur, *l.* 11 §. *si ex privat. ff. de aq. & aq. plu.*

PRIVATUM & publicum opponuntur, *l.* 10. *ff. de divis. rer.* Briss.

PRIVIGNA non ea solum mihi intelligitur, quæ uxoris meæ filia est, sed & neptis & proneptis, *l. adoptivus*, 14. §. *ult. ff. de rit. nupt.* Hot. *ex Conn. lib.* 8. *c.* 5. *n.* 7.

PRIVIGNUS dictus, quod antequam mater secundo nuberet, est progenitus. Pri enim antiqui dixerunt pro præ. *Festus.*

PRIVIGNUS ex marito uxoris natus filius antequam cum illa contraxit. Sic privigna, uxoris filia ante contractum cum marito matrimonium.

PRIVIGNUS uxoris meæ filius ex alio viro natus. Liberi quoque quos ex alia uxore habeo, uxori meæ privigni sunt, *l.* 4. §. *adfines, ff. de gradib.* Briss.

PRIVILEGIARIUS is appellatur, cui privilegium aliquod est concessum. Male, privilegiatus, sicut beneficiarius, non beneficiatus. Unde milites beneficiarii qui vacabant officio. Ulp. *de privil. cred. l. si ventri.* Quorum pecunia, ait, ad creditores privilegiarios pervenit. Idem *de pact. l. rescriptum.* An privilegiariis, inquit, absentibus hæc pactio noceat. Item *tit. quod cum eo qui in alien. pot. l. sed an hic rectè dicetur*, occupantis meliorem esse conditionem, nisi quis privilegiarius veniat. *Nebr.*

PRIVILEGIA, sunt jussa populi aut legis rogante magistratu, non generalia, neque de universis civilibus, sed de singulis concepta, ut de Imperio Cn. Pompei: de reditu Ciceronis: Gell. *lib.* 10. *c.* 20. Interdum tamen veteres illi privilegia leges appellarunt, ut idem scribit. Privilegium alii sic definiunt, Jus singulare in certæ personæ vel causæ gratiam favoremve, & lex de uno homine

mine lata; vide Isid. *lib. 5. c. 18. & cap. privilegia 3. dist.* Hoc sensu apud *Cic. 3. de lib. & in Paradox.* hoc verbum sumitur. *Prat.*

PRIVILEGIA propter aliquam utilitatem concedenda sunt. Quotiescunque igitur de privilegio alicui privato, vel corpori, collegio, seu universitati concedendo tractatur: tunc ante omnia perpendendum est, an operæ pretium fuerit indulgeri, hoc est, num utilitas versetur, non dico ejus tantum, cui conceditur, sed quæ in publicum inde reditura sit: quemadmodum vere accipienda est lex, jus singulare, *ff. de legibus.* dum dicit Paulus: propter aliquam utilitatem. *Old. & Prat.*

PRIVILEGIUM, antiquo verbo, quasi privata lex dicitur. Quia veteres privata dixerunt quæ nos singula dicimus, Jurisconsulti jus singulare appellant, ad differentiam juris communis. Item, beneficium, quia bene facit iis, quibus conceditur contra legem communem. Item, rescriptum, & diploma Principale, dicitur alias: quanquam id aliquanto sit generalius, quia non tantum jus singulare Principes, verum etiam commune, & ab omnibus servandum, rescribere solent. Item, constitutio personalis nuncupatur, *in §. sed & quod Princip. Inst. de jur. nat. gent. & civil. leg. 1. ff. de constit. Princ.* Item auxilium, favor, gratia. Unde vulgo dici solet: omne jus habet annexam gratiam. Quod nemo unquam gravius tractavit, quam Marcellus in *l. respiciendum. ff. de pœn.* In jure Pontificio dispensationes quoque vocantur: cujus tamen verbi vim plerique non percipiunt, qui relaxationem tantum communis juris significari putant. Porro, quis dispensat jus, is cuique suum distribuit, & curat ne alicui fiat injuria, ne quis lædatur: quod summum justitiæ munus est. Ego sane nescio, an omnes dispensationes id faciant: Item, indulta frequenter dicuntur, & immunitates. Item, Modestinus in *l. si duas ff. de excus. tuto.* Hæreses leges appellat, quasi privatas, singulares. Unde vides, quam facili negotio omnes istæ appellationes discerni possint, quanquam eodem tendant, modo rem ipsam recte teneas, quam significant, hoc est, juris singularis vim & potestatem, quæ consistit in recta distributione, in beneficentia, pietate, clementia, favore & utilitate. Old. Ald. Forcat. in *Necyoman. dial. 2. n. 3.*

PRIVILEGII causa cessante, cessat & privilegium, *c. Abbate in fin. de verb. sign. §. fin. Inst. de autor tut. §. qua ratione. Instit. de pup. substit. c. suggestum de decim. c. generaliter, 15. quæst. 1. l. fin. C. de mil. testam. c. quia sancta, §. verum 63. dist. c. statuimus, §. his omnib. dist. 61. c. fin. de vit. & honest. cler. c. cum ex injuncto de oper. nunc.* vide Tiraq. causa cessante *part. 1. in verb. privilegii.* Prat.

PRIVILEGIUM neque stricte neque nimis large oportet interpretari, scil. ne gravem alii jacturam adferat, *c. ex tuarum, de usu pallii, c. ad audientiam 2. de Eccl. ædif. leg. 2. §. si quis, ff. ne quis in loc. publ. impuberi, ff. de admin. tut. l. nec avus, Cod. de emanc. lib. l. quoties, Cod. de prec. Imp. off.* Quando igitur sine quovis gravamine alterius non possunt concedi privilegia: proximum est, ut cessent, cum nimium lædunt. *Prat.*

PRIVILEGIUM duplex est, personale aliud, aliud reale. Personale illud est, quod personæ cui datum est, cohæret, & una cum ipsa extinguitur, *l. privil. 196 ff. de regul. jur.* cujus exempla sunt in *§. fœmina Inst. de adept. & in §. cum autem. Inst. quib. mod. jus par. potest. solu. & in §. sciendum. Instit. de her. quar. & differt. & in §. 1. Instit. ad SCtum Tertyl. & in l. maritum 13. & l. seq. ff. sol. mat.* neque personam cui datum est, egreditur, *§. sed & quod principi 7. Inst. de jur. natur. l. cum patron. 28. ff. de legat. 2. cap. regula, dist. 3.* privilegium reale est, rei vel causæ alicui datum, quod non cum persona, sed cum re aut causa extinguitur, *l. 3. §. fin. ff. de censibus l. 4. ex quibus caus. major.* Sed privilegia non semper sunt beneficia, sed pœnarum etiam exasperationes, ut probat Bodin. *1. de Republ.* 10. Vult. ad *d. §.* sed & quod princip. *num. 10. in fin.*

PRIVILEGIUM est jus, quod contra communem civilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa constituentium autoritate introductum est. Unde apparet primum quod privilegia contra jus naturæ, vel utilitatem publicam, non magis sunt privilegia, quam tyrannis lex est, ut *Cic.* probat *de legib.* disserens. Et hic est verus sensus *l. ult. C. si cont. jus vel util. publ.* Nam quid iniquum privilegium efficit aliud, quam quod legem & ordinationem Dei solvat sine causa; Deinde, ex prædictis constat, quod vera & justa privilegia, non privant legem, ut Accursius putat: Imo supplent magis in ea parte, ad quam communis regula porrigi non potest, salva justitia & æquitate. Id quod idem Accursius per exempla, quæ allegat ipse, faciliter judicare potuisset, nisi vera principia juris illi fuissent incognita. Est enim jus commune, ut unusquisque servet pacta, satisfaciat promissionibus, liberet fidem suam, pro se vel pro aliis datam. Suntne hæc in commune justa; Quid ni? *l. 1. ff. de pact. l. 8. de fidejuss. in prin.* Quid igitur si mulier fidejubeat, aut minor: Estne justum ut comprehendatur sub hac regula? Minime gentium. Quare non? Quia mulieres sexu, minores ætate imbecilles sunt, & multis captionibus subjiciuntur. Jam cum inter mulieres, & pueros, ac viros legitimæ ætatis, longa sit inæqualitas; quomodo communis regula ad eas personas pertinere, potest æqualiter? Ergo exemtæ sunt alia lege speciali: Ea autem vocatur privilegium seu jus singulare, de quo in *tit. ad SC. Vellejan.* Old. Prat.

PRIVILEGIUM sumitur pro extraordinario quodam auxilio, quod est causæ, non personæ *l. 4. ff. ex quib. caus. major.*

PRIVILEGIUM quoque prælationem & prærogativam quandam significat, quæ inter actiones personales vertitur, quia in debiti repetitione chirographarii creditores aliis conchirographariis præferuntur. Sic hoc verbum accipitur in *tit. de privil. credit.* qui in vulgaris codicibus distinctus est ab aliis, in Pandectis vero Pisanis continenter hæret. cum *tit. de bon. auct. jud. possi.* Sic & *l. 74. ff. de jur. dot. l. 53. §. 1. & §. ult. ff. de pecul. l. 51. §. idem respondit. ff. pro soc. l. 6. l. 33. l. 37. ff. de jur. fisc. l. 10. ff. ad municip. l. 23. §. ult. ff. sol. matr. l. 2. C. de servo pig. dat. l. 10. § quod si dies. ff. de admin. tut. l. 1. de cess. bon. l. 25. ff. si cert. pet. l. 58. §. ult. ff. manda. l. 15. §. 1. ff. de cur. fur. l. 1. §. sed & si fatis. ff. de administrat. rer. ad civit.* Privilegia etiam pro ipsis creditoribus, qui privilegia habent, ponuntur in *l. 7. §. quotiens, ff. depósit. l. 24. §. in bonis, ff. de reb. auct. jud. l. 17. § penul. ff. de excus. tut.* Qui & Privilegiarii vocantur, *l. 1 ff. de pact. & l. 24 § ult. ff. de reb. auct. jud.* & ab Hypothecariis separantur. *Briss.*

* Privilegiorum Conceſſio, Privilegium eſt indultum contra tenorem juris communis, utilitatis vel æquitatis intuitu, à ſuperiore vel alio, qui ejus concedendi poteſtatem habet alteri conceſſum.

Diſtinguuntur Privilegia in *perſonalia* & *realia*. Illa ſunt quæ perſonæ propter ejus ſingulare meritum aliamve conditionem peculiarem conceduntur. Hæc verò, quæ ex ratione ſingulari cauſæ vel rei tribuuntur, ita ut ob iſtam cauſam vel rem, perſona ad quam pertinet, ſingulari jure fruatur, & hæc privilegia ad quemlibet in re vel causâ ſuccedentem tranſeunt.

* Sunt & privilegia quædam *Gratioſa*, ex merâ Principis gratiâ dependentia, quædam *Remuneratoria*, ob benè merita propria vel aliena conceſſa; quædam *Conventionalia*, per modum contractus, vel pacti titulo oneroſo adquiſita. Item alia privilegia ſunt *perpetua*, alia *temporaria*: *Affirmativa*, vel *negativa*: *Expreſſa* vel *tacita*: *Motu proprio*, vel ad *petitionem* conceſſa: *Jurata* vel *non Jurata* &c.

* Jus Privilegia univerſalia in Imperio concedendi competit Imperatori, etiam aliquando certarum perſonarum & cauſarum ratione contra univerſales leges & conſuetudines, in quibuſdam tamen cauſis magni momenti Electorum aut Ordinum Imperii conſenſum adhibet. Vid. Capitulationes Cæſareæ. Inſtrum. Pac. Germ. *art.* 5. 8. *& ult.*

* Principes & Status Imperii itidem in ſuis territoriis, jus, privilegia & immunitates concedendi habent; quæ tamen extra territorium vires ſuas non exerunt, nec ea privilegiis Imperialibus aut Conſtitutionibus Imperii univerſalibus adverſa eſſe debent. De privilegiis enim Summi Principis non licet diſputare, multò minùs illa impedire. *l.* 5. *C. de diverſ. reſcript.*

In impetratione privilegii nihil omninò reticendum, quòd ſi dictum eſſet Princeps vel planè non, vel difficulter concederet privilegium: & ſub & obreptitium illud cenſetur, ſi ea qualitas, cujus intuitu obtentum, falſa ſit, vel taceatur, ſi verò conceſſum fuerit ſub hâc formulâ, *mit gutem rath und rechtem wiſſen*, tunc exceptionem ſub- & obreptionis opponi non poſſe volunt.

* Privilegiis, regulariter tacitè inſunt clauſulæ, *ſalvo jure tertii*: *ſi preces veritate nitantur*, *Rebus ſic ſtantibus*.

* Privilegia ad benè placitum, *auf wollgefallen* conceſſa, liberè revocantur, non verò remuneratoria ac per modum contractus conceſſa, niſi juſta revocandi cauſa ſubſit, delictum puta, abuſus, iniquitas, ceſſatio cauſæ finalis, Reip. neceſſitas vel utilitas ob quam omnia privilegia revocabilia cenſentur. Amittuntur enim non uſu, oblatâ utendi occaſione.

* Adſtringitur etiam ſucceſſor Principis privilegia ab Anteceſſore indulta ſervare, tam in Principatu electitio quàm hereditario, niſi ea irrationabiliter conceſſa, aut in præjudicium Reip. cedant.

* Confirmationes privilegiorum utiles quidem ſunt, non tamen ſimpliciter neceſſariæ; in privilegiis autem ſuſpectis non operantur ſupplementum defectus ratione falſitatis, nihilque novi dant, nec ampliorem auctoritatem privilegiis ad ſunt. Ob violationem privilegii Cæſarei, Cameræ Imperiali inſinuati Privilegiario adverſus violantem actio datur, in Aulico Judicio vel in Camerâ inſtituenda, ad pœnam privilegio inſertam.

(Vid. Enenckel Henſcher, *Tract. de Privilegiis*, Wachman. *Diſſert. de Privileg.* Caroh. Tapia *de Conſtit. Princip.* Klock *de Contribut. c.* 16. *& in Conſiliis paſſ.* Knipſchild. *de jur. Civit. Imper. l.* 2. *cap.* 4. *&* 5. Turov. *de jure Principum in privilegia* (*p.* 1. *Var. exerc. jur. publici*) D. Myler. *Nomolog. c.* 13. Sinold. *de S R R. v.* 2. *D. B. ib.* 1. *& ſeqq.* Leuber *de Stapul. Saxon. paſſim.* Ahaſv. Fritſchi, *in Tract. de jure nundin. cap. ult.*)

* Privilegium de non appellando eſt beneficium ab Imperatore Statibus Imperii, ne ab horum ſententiis ad Imperatorem vel Cameram provocetur; conceſſum.

* Conceſſio ejus ideò facta. 1. ne appellationes in tanto numero ad Cameram pertrahantur, ac litium immortalitas inde naſcatur. 2. ut frivolis appellantibus occurratur. 3. ne litigantes ob parvas cauſas magnos ſumptus inutiliter faciant. 4. ne per frequentes appellationes auctoritas Statuum, judicia benè conſtituta habentium vileſcat.

* Jus concedendi Privilegia de non appellando ſolius eſt Imperatoris, & de Reſervatis illius. Promiſit autem Imperator, ſe à Statibus Imperii requiſitum in poſterum Privilegia de non appellando, ut & electionis fori aliorumque ſimilium, ad diminutionem jurisdictionis Imperialis, item Statuum Privilegiorum, ſeu alias in præjudicium tertii vergentium, aut privilegia primæ inſtantiæ vel Auſtregarum iis qui illa antehac non habuere, non conceſſurum eſſe. *Rec. Imp. de anno* 1654. *§. weilen auch*, 116.

* Diſtinguitur Privilegium de non appellando in *illimitatum* & *limitatum*, illud appellationem in totum; hoc eam quoad certam duntaxat ſummam prohibet.

* Illimitatis privilegiis de non provocando gaudent. 1. Omnes Electores vigore Aureæ Bullæ *tit.* 11. quæ etiam, excepto Trevirenſi, noviter renovata ſunt. 2. Rex Sueciæ, tanquàm Princeps Imperii. 3. Archiduces Auſtriæ, 4. Dux Brabantiæ. 5. Duces Saxoniæ. 6. quoad certas cauſas Marchiones Brandeburgici, Duces Brunſvicenſes, Holſaticum, Judicium aulicum & provinciale, Comites Oldenburgici & Oſtfriſiæ, Civitas Francofurtum, & Hamburgum.

* Summa autem appellabilis hodie eſt 400. Imperialium. *R. J. de anno* 1654. *§. viertens ſoll.* 112.

* (Vid. Magenhorſt *ad Ordinat. Cameral.* Roding, *Pandect. Camer. nov. diſſert.* 1. *c.* 10. Blum. *de Proceſſ. Camer. tit.* 46. *& ſeqq.* Stamler *de Reſervat.* §. 43. D. Hugo Diſſert. *de abuſu appellation. tollendo*)

Prius, quot modis ſumatur, Bart. docet in prima conſtit. Cod. paulo poſt à principio.

Prò, præpoſitio. Ulp. *in l.* 3. *de poſtul.* Item Pomponius, ait, appellatione nurus & generi, ſoceri & ſocrus, & ulteriores, quibus Pro præpoſitio ſolet accedere contineri ait. *Spiegel.*

Pro cum ablativo Juriſconſulti conjungunt, cum ſignificant non eſſe vere id de quo agitur, ſed haberi pro eo ac ſi eſſet, veluti Pro hærede, Pro bonorum poſſeſſore, Pro emptore ac tum proprie ſic loquuntur, cum de uſucapione diſputant, hæ namq; ſpecies ſunt poſſeſſionis, quæ ad uſucapionem valet. *Hot.* Alias veram collationem denotat, & pro ſocio agere, pro donato, hoc eſt, vere hujuſmodi titulos habere, ſic *l.*

diuturna

diuturna consuetudo, *ff. de legib.* pro Jure & lege, id est, perinde ac si scripta lex fuerit. *Old.* ibid.

Pro præpositio, accedens cognationum affinitatumque nominibus gradus profert, ac promovet. Veluti Proavus, proavia, avi nostri pater, mater. Pronepos, proneptis, nepotis filius, filia. Proavunculus, Promatertera, id est, proaviæ frater & soror: Propatruus, proamita, id est, proavi frater & soror, *l. 1. §. ult. ff. de gradib. & affin.* Quos etiam avunculos, patruos, amitas, materteras, majores vocant, *l. ult. §. patruus major. eod. tit.* At quæ hæc ex cognatione petita sunt nomina. Ex affinitate vero ejusdem generis sunt hæc: Prosocer, progener, pronurus. *l. 3. § ult. ff. de postul. l. 15. §. ult. ff. rer. amot.* Prosocer (quo nomine Plin. *in epist.* Fabatum passim appellat) is est, qui ab aliis socer magnus dicitur, nimirum uxoris meæ avus, cujus ego sum progener: Prosocrus mihi uxoris meæ avia est, ego sum illius progener, *l. 4. §. affines, ff. de gradib.* Rursus avus meus, uxoris meæ Prosocer, avia prosocrus est: Ipsa utrique pronurus est, *d. §. affines.* Prosocrus enim uxoris nostræ aviæ, Pronurus vero nepotis vel pronepotis nostri uxor nobis appellatur, *l. 14. §. ult. ff. de ritu nupt. l. 15. §. ult. ff. rer. amot. l. 4. §. gradus, ff. de gradib. l. 8. §. ult. ff. de leg. præst.* Prat. ex Briss.

Pro, id est secundum, ut pro facundia advocati *l. 1. §. in honorariis, ff de extraord. cognit.* Br.

Pro quandoque vicis nota est ut protutor, qui cum tutor non sit, vices tutoris gerit & administrat *ff. pro tuto. per tot.* quandoque significat, cum, *l. si pro fure. ff. de cond. furt.* quandoque modi significativa vox est *l. pen. in pr. C. de nova.* Pro distat à voce, propter. Illa causam finalem, hæc impulsivam denotat *l. dominus, ff. de pecul. l. in qua lege.* verba Pro debitoribus differunt à verbis Propter debitores: tametsi quandoque pro re nata proximam vel remotam causam denotent. *Spieg.* & *Prat.*

Pro junctum verbo, fugere, significat procul ex aliquo loco fugere, nisi malis pro ex accipi sine, in *l. metum, 9. ff. quod. met. caus.* & apud Virgilium eodem sensu 1. *Æneidos.* Profugus.

Arma virumque cano, Troiæ qui Primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinaque venit
Littora. Prat.

Pro adjudicato possidet is, qui per errorem, accepto communi dividundo judicio res adjudicata est. *l per errorem 17. ff. de usurpat.* quinetiam eodem titulo ad usucapionis finem possidet is, cui recte adjudicata res est, ut jus Quiritium adipiscatur. *Hot. Prat.*

Pro aliquo stare, defendere aliquem, & partes alicujus tueri. *Spieg.*

Pro cesso possidet is, cui dominus à quo suam rem non mala fide, sed justo errore judicio petebat, rem illam cessit *l. non solum 33. si mihi ff. de usurpat.* Hot. Prat.

Pro debitoribus, vide paulo ante, Pro quandoque vicis nota.

Pro derelicto possidet, qui rem à domino vel possessore ea mente abjectam ut eam in numero rerum suarum esse nolit, possidet. *l. 2. ff. pro derelicto. & l. nemo,* ibi Julianus ait, neminem posse pro derelicto usucapere, qui falso existimaverit rem pro derelicto habitam esse, unde aliorum titulorum cum hoc apparet differentia: cum in aliis usucapio interdum ex opinione valeat, in hac non valeat. *Hot. Prat.*

Pro diviso, divisione facta, pro indiviso, infecta. Paulus *l. 25. §. 1. ff. de verb. sign.* Partis appellatione rem pro indiviso significari, nam quod pro diviso nostrum sit, id non partem, sed totum esse. Ulp. *l. 6. §. 1. ff. commun. præd.* Plane si divisit fundum regionibus, & sic partem tradidit pro diviso, potest alterutri servitutem imponere. *Hot.* & *Prat.*

Pro domino, jure domini pro eo ac si dominus quis esset. Marcellus *l. Titia. 48. ff. de solut.* Titia cum propter dotem bona mariti possideret, omnia pro domina egit. Livius *lib. 24.* Palam primo, cum clausis Andronodorus insulæ portis, hæreditatem regni creverit: quæque procurator tenuerat, pro domino possederit. De tutore loquitur *Hot.* & *Prat.*

Pro donato possidet is cui causa possidendi donatio est, id est, cui revera donationis causa res tradita est, nec enim sufficit opinari: sed vere donatum esse oportet *l. 1. ff. pro don. l. 1. & 2. C. eod.* ex Pratejo.

Pro dote possidet, qui ex causa dotis rem sibi habeat, id est, cui res aliena inæstimata, dotis nomine post justas nuptias tradita est, *l. 1. & p. ff. ff. eod.* Inæstimatam autem dixi, quoniam æstimata res pro emptore usucapitur. *l. plerunque, §. si ante, & l. quoties, ff. de jure dot. & l. 1. C. pro dote.* Hot. Prat.

Pro emptore, id est, quasi emptor possidere dicitur, qui ex causa emptionis, vel ex negotio emptionis proximo rem nactus est, Paulus *l. 2. ff. eod.* Pro emptore possidet, qui revera emit; nec sufficit, tantum in ea opinione esse eum, ut putet se pro emptore possidere: sed debet etiam subesse causa emption. *Hot. Prat.*

Pro emptore possidet, qui rem alienam à non domino ignorans emit: nam pro eo quasi empta esset, habetur: intelligendum est autem has possessionum causas eo pertinere, quia nullo istorum omnium modorum jus Quiritum acquirebatur: sed viam duntaxat & aditum ad usucapionem patefaciebant, non enim emptio, donatio, solutio, judicatum, noxæ deditio, alluvio, occupatio, partus ac ne hæreditas quidem, nisi testamento per æs & libram facto, jus Quiritium transferebant. Itaque *lib. C. 7. de jure Quiritum* antequam de illis titulis possessionum tractetur, explicandum fuit. *Hot.*

Pro eo, vel pro eo atque, legitur, pro ita vel perinde ut. Ulp. Si quis ex testibus nomen suum non adhibuerit, pro eo est, ac si adhibitus non esset. Idem, pro eo habendum, atque si nullo jure factum esset. *Spieg.*

Pro fideicommisso possidet, qui fideicommissi nomine possidet: hoc est, cui fideicommissum relictum est, sed usucapiendo jus Quiritium adipisci conatur *l. Pomponius 13. §. sedet. de acqu. poss.* non enim per fideicommissum dominium, sed sola possessio transfertur *l. 3. ff. si usufr. pet.* Hot. Prat.

Pro hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quasi hæres: & generaliter Julianus scribit eum demum pro hærede gerere, qui aliquid quasi hæres gerit *l. 20. ff. de acquir. vel amit.* Hot. Prat.

Pro hærede gerere, est destinatione futuri domini aliquid ex hæreditariis rebus usurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas rationesque disponit, & qui servis hæreditariis, jumentis, rebusve aliis utitur. Paulus *lib. sent. 4. c. 8.* Hot. & Prat.

Pro hærede gerere quis videtur, si rebus hæreditariis tanquam hæres utatur, vel vendendo res hæreditarias, vel prædia colendo locandove, & quoquo modo voluntatem suam declaret vel re,

re, vel verbo de adeunda hæreditate: dummodo sciat eum in cujus bonis pro hærede gerit, testatum intestatumve obiisse, & se ei hæredem esse. Pro hærede enim gerere est, pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant, ait Imp. §. 2. *de hæred. qual. & diff.* Hot. Prat.

Pro hærede gerit, qui rebus hæreditariis tanquam dominus utitur, velut qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut servis hæreditariis cibaria mandat. Ulp. *c. Inst.* 22. Hot. ex Conn. *lib.* 10. *c.* 5. *num.* 1.

Pro hærede geritio. Cretio est eorum qui sub cretiones hærede instituuntur. Pro hærede geritio eorum, qui sine cretione, vel etiam cum cretione imperfecta, ex constitutione D. Marci. Immixtio est necessariorum & suorum. Agnitio nuda hodie est in usu tam in civili, quam in prætorio jure, §. *ult. de hæred. qualit. & diff.* §. *ult. de bonor. possess.* Sublata est Cretio à Constantino in maternis successionibus *l.* 1. *C. Th. de mat. bon. & mat. gen. cret. jub.* ab Theodosio penitus *l. cretionum. Cod. de jur. deliber. l.* 1. *C. Theod. de cret. vel bon.*

Pro hærede bifariam accipitur in jure. Primum quoties tractatur materia petendæ hæreditatis, quam falsa opinione aliquis putans se hæredem, possidet: toties oportet ea verba, Pro hærede, non accipi pro vero titulo, sed pro quadam erronea æstimatione. Nam si revera esset hæres, nunquam haberet adversus eum effectum suum petitio hæreditatis. Et si recte perpendamus verba Pro hærede, sunt solennia in eo judicio. Nam cum lex non ad revocandam defuncti voluntatem introduxerit petitionem hæreditatis, non potest ad alium casum pertinere, quam ad eum, si quis falso commento occupat hæreditatem. Quare pro hærede possidere dicitur, sicut protutor, falsus tutor, *l. pro hærede, ff de petit. hæred.* Deinde ubi non tractatur controversia universi hæreditarii juris inter duos, sed disceptatur de re aliqua, cujus dominium prætendit possessor, quia dicat, se per hæreditariam successionem acquisivisse: ista verba, pro hærede, intelligenda sunt pro vero & justo titulo, propter quem non minus competit usucapio, quam ob alios contractuum titulos. Et cum Pro legato, sit titulus, cur non multo magis Pro hærede? Probari hæc possunt ex *l. cogi, C. de pet. hær. l.* 1. *C. si quis igno. rem minor. esse in pr.* ubi titulus vocatur hæreditarius, & *Inst. de hæred. qual. & differ.* Hæc si animadvertissent Dd. non fuisset opus tantis difficultatibus rem planam involvere, & inutiliter rixari, num Publiciana competat adversus possidentem pro hærede. *Prat.*

Pro hærede possidere dicitur, qui vel hæres non est, sed pro eo ac si esset, habetur: vel revera hæres est, sed rem non hæreditariam pro eo ac si hæreditaria esset possidet *l. pro hærede* 11. *ff. de hær. petit.* Hot.

Pro hærede possidet, qui ex causa hæreditatis rei incumbit, id est, qui cum vere hæres non sit, justam tamen & probabilem causam habuit existimandi se hæredem esse, si modo testamenti factionem habuerit, *l. pro hærede.* 11. *ff. de hæred petit l. non solum,* 33. §. 1. *ff. de usurpat. l.* 4 *& poss. ff. pro hæred. l.* 1. *& pass. C. eod.* Hot. Prat.

Pro hærede possidere: uno modo significat titulum quales sunt, pro emptore, pro legato, pro derelicto, subaudi possidere, & similes. Alio vero modo non etiam, sed prætextum tituli tantum, atque adeo titulum ementitum: qualem habet prædo, raptor, & is qui possidet pro possessore, hoc est, qui justam possessionis suæ causam non habet, juxta distinctionem gloss. in l. de usucap. pro hæred. Item pro hærede possidere videtur, qui putat se hæredem esse. *Inst de interdict. §. quorum bonorum.* Quemadmodum & is pro possessore possidet, qui nullo jure rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem sciens ad se non pertinere, possidet. Instit. de interdictis. Vide *Olden.* in eleganti introductorio *class.* 3.

Pro indiviso, promiscue, sine ulla divisione. Papinian. *l.* 94. *de solut.* Sive in singulis nummis pecuniam pro indiviso quis esse intelligat. Cicero in Rulliana, promiscue. Equidem existimo, si jam campus Martius dividatur, & unicuique vestrum ubi consistat, bini pedes assignentur: tamen promiscue toto, quam proprie parva frui parte malletis. Hinc.

Pro indiviso & certa pars opponuntur, *l. placet,* 25. *ff quib mod. ususfruct. amitt. l.* 1. *ff. de evict l.* 1. §. *hoc. interd. ff. uti possid. l. servus,* 5. *ff. de stip. ser. l.* 5. §. *ult. ff. commo.* Hot. Prat.

Pro legato possidet, qui ex legati causa, vel ex legati nomine rem habet, id est, cui vere aliquid legatum est, sive testatoris ejus esset, sive non esset, aut testatoris quidem esset, sed adempta codicillis ignoraretur *l.* 1. *& pass. ff. pro legato.* Hot. Prat.

Pro noxæ dedito possidet, qui cum servus ei noxæ deditus sit, justam usucapiendi causam ex ea possessione nactus est. *l* 3. §. *genera ff de acquir. poss l.* 5. *ff. de publ.* Hot. Prat.

Pro parte virili, in *l. si socer. sub fin. & ibi gl. ff de sol. matr.* Item pro viri portione, familiare Jur. cons. *Spieg.*

Pro patrefamilias agere. Suet. *in Tiberio* Nec quicquam postea pro patrefamil. egit, aut jus quod adoptare amiserat, ex ulla parte retinuit. *Hot.*

Pro possessore possidere Ulp. dicit prædonem: qui cum sciret ad se non pertinere hæreditatem, invasit bona, nullam habens possidendi causam, *l.* 11. *l.* 9. *l.* 25. §. 2. *de petit. hæred. l.* 24. §. 9. *de solut.* Et cum de eo dubitaretur, qui sciens alienam emerat hæreditatem, ac plerisque videretur quasi pro possessore possidere, displicuit hæc sententia Ulpiano. Nemo enim prædo est inquit, qui pretium numeravit, *l.* 13. §. 6. *de petit. hæred.* In qua tamen sententia Julianus, Papinianus, Gajus & Paulus videntur fuisse. Volunt enim illi omnes omnino malæ fidei possessores prædones dici, & pro possessore possidere, etiam si precium numeraverint. *l.* 33. §. 1 *de us. par. l,* 55. *de cond. indeb. l.* 28. *de hæred. petit. l.* 5. *de acq. poss. l.* 13. *de noxalib. actionib.* &c. Rævardus *l. nemo prædo est, ff. de reg. jur.*

Pro possessore bona fide, ac justo titulo possidet, qui pro bonorum possessore possidet: id est, qui vel justam causam habuit existimandi se bonorum possessorem esse, vel cum revera bonorum possessor esset, existimavit res quasdam ex iis bonis esse, quæ alienæ tamen erant *l. non solum.* 33. *l. ff. de usurpat.* & sub tit *Pro hæred. & l. pro hærede* 11. *ff. de hæred. pet.* ubi tamen bonorum possessor etiam pro hærede possidere dicitur. Contra pro possessore mala fide possidet prædo, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo: nec ullam afferre causam possessionis potest, *d. l.* 11. *cum seq.* Hot. & Prat.

Pro rata parte, vel pro rata portione, vel præcise; Pro rata: vetus locutio est, idem significans, quod

quod Pro cujusque partis ratione & modo: vel secundum cujusque portionis modum & quantitatem. Cicer. *Tuscul.* 1. Sed quia ultra nihil habemus, hoc longum dicimus, nam ista perinde ut cuique data sunt pro rata parte, aut longa aut brevia dicuntur. Idem prope duobus modis extulit: vitam videri cuique animanti, aut longam aut brevem, prout cuique aut longum aut breve vitæ tempus datum est. Vocis origo obscura est: nisi forte ratam cujusque partem intelligamus, quæ certa, explorata ac extra dubitationem omnem posita est. Proprie autem pro rata & æqualiter opponuntur tanquam adversa, ut in *l. in his* 5. *§. Imperator de solut.* Si summa usurarum non eadem sit, æqualiter ad utramque causam proficit quod solutum est, non pro rata. Sic in *l. interdum* 13. *§.* 1. *ff. de hered. instit. l. ult. § & in tali. C. de dot. promiss. l. si vero* 18. *ff. de testam. milit.* Abusive tamen interdum Pro rata usurpatur pro æqualiter & pro virili parte, ut in *l.* 1. *C. unde liber. l. si par.* 10. *§. idem quærit ff. de in rem vers.* Prat.

PRO rata patrimonii, præcise, cum subaudiendum sit, Pro rata portione patrimonii, in *l. sed etsi,* 25. §. *quod autem quis. ff. de hered pet. & l. Titius* 54. *ff. ad Trebell.* Pro rata pecuniæ in *d. l. Titius.* Pro rata regionis in *l. ex mille* 64. *§. quæ situm ff. de evict.* Pro rata ponderis in *l.* 3. *§. si C. de rei vindic.* Pro rata debiti, *l. procuratoris, §. in tributum, & §. sequ ff. de trib. act.* Pro rata quantitatis, *l in imponenda, C. ad legem Falcid.* Pro rata temporis, in *l. si quis domum* 9. *§.* 1. *ff. locat. l. cum in fundo* 78. §. *divortio, ff. de jur. dot.* Prat.

PRO rostris schema est seu figura loquendi, à protrito sermone, ornatus gratia non nihil mutata: sicut dicimus procuria, proscenium. Nam pro significat ante vel in, ut, pro rostris, hoc est, ante rostra, vel in rostris: scilicet appellatione ducta ab eo, quod est in loco ad ipsum locum, *l. pen. ff. de just. & jur.* Si quidem rostra navium. Antiatibus insigni quadam victoria ereptarum ante curiam Hostiliam exponebantur, ut aliud nihil sit pro rostris, quam in loco rostrorum, seu ante curiam Hostiliam, quæ senatorum erat. *Prat.*

PRO soluto possidet, qui rem vel debitam vel indebitam quasi debitam, ab eo qui solvit, bona fide accepit. *l. non solum* 33 §. *si mihi. l. pro soluto.* 46. *& l. pen. ff. de usurpat.* Hot. Prat.

PRO suo, est generalis titulus, cum dominium nobis acquiri putamus, & ex ea causa possidemus, ex qua acquiri solet, sive jure gentium, sive jure civili. Qua ratione & ante usucapionem censetur quis pro suo possidere. Comprehendit enim hic titulus generaliter omnes dominii acquirendi causas: ut quoties dico rem meam esse, nec addo causam specialem, videor omnes causas dicere. Aliam significationem habet hoc verbum specialiorem, ut is dicatur possidere pro suo, qui ex alio titulo non possidet, cum erret; ut si quis putet rem donatam, emptam legatam esse, cum nec donata, empta, aut legata sit. Breviter quoties justa causa usucapiendi est, & tamen deficit specialis aliquis tit. Hujus rei exemplum est ex *d. l.* 1. *tit. pro donat.* Aliud in *l.* 2 h. e de his quæ terra marique capiuntur. Atque ita, ut admonui, hoc verbum pro suo, nunc latius & generalius, nunc strictius accipitur. SEILERUS ex Lecturis Duareni, *tit. pro suo.*

PRO suo possidere proprie dicitur is, qui falso, sed probabili tamen harum causarum errore possidet: nimirum occupationis, alluvionis, partus emptæ vel hæreditariæ ancillæ, fructus rei emptæ aut donatæ, aut in hæreditate repertæ *l.* 2. 3. *&* 4. *§. ult. & l. ult. ff. eod.* At hic quidem proprie, ut dixi, pro suo titulus appellatur: quippe qui ad usucapionem valet, alioqui pro suo etiam possidet is, qui per emptionem, aliamve justam causam possidet: verum is non usucapit. *Hot. Prat.*

PRO transacto possidet is, cui judicio per errorem accepto res aliqua per transactionem concessa est, ut eam usucapere. & jure Quiritium facere suam possit *l. cum solus.* 29. *ff. de usurpat. l. ex causa* 8. *pro emp.* Hot. Prat.

PRO tribunali, hoc est, judice sedente cognoscit ordinarius, non autem delegatus judex. *not. in l. qui tribunali. ff. de re jud.* Item pro tribunali cognoscere, est servato juris ordine, & non de plano jus reddere, ut satis Marcelli verba innuunt in *l.* 1. *§. abolitio ad SC. Turpill.* S. reg.

PRO tutore negocia gerit, inqui. Ulp. qui munere tutoris fungitur, in re impuberis, sive se putet tutorem, sive sciat non esse, fingat tamen esse, *l.* 1. *§.* 1 *ff de eo qui pro tut.* Hinc pro tutelæ actio *d. l.* 1. §. 3. *& ult.* quæ adversus eum de rationibus reddendis datur. *Prat.*

Προαίρεσις liberæ voluntatis decretum, vertit Con... *l.* 7. *c.* 15. *n.* 15.

PROAGORUS Dorica ratione, & Siculorum lingua, his ne princeps dicitur, qui ante alios verba facit. Græce προηγόρ⊕. ut annotavit Turneb. advers. *lib.* 8. *c.* 11.

PROAMITA est proavi soror, *l.* 1. *§.* 5 *ff de gradib.*

PROASTIA sic enim scribendum, & non proaustia, apud Just *in auth. de alienat. & emphyt. §.* 1. *& de restit. fideicomm. Coll.* 9. Græcis dicuntur suburbana. quæ pulcherrime consita à domino, non tam utilitatis quam voluptatis causa habentur. Lege Alciat. *c.* 4. *lib* 2. *parerg.* Hoc nomen in versione constitutionis Græce retinuerunt Julianus, & vet's inter..res *Prat.*

PROBABILE est, quemadmodum Aristot. docet, quod vel omnibus videtur, vel plurimis, vel sapientibus, hisque vel omnibus, vel plurimis, vel spectatis probatisque. Sic à Rodolpho citatur *lib.* 2. *de inven.* Veruntamen non prius ad probabile confugiendum est, quam ubi necessarium, id est, ratio & lex defecerit. Vide Salomonium in § *responsa.* Inst. *de just. & jure.*

PROBARE vulgata significatione, est dubium & obscurum, certum reddere & efficere. *Briss.*

PROBARE nomen, agnoscere est & suscipere, eoque ut bono contentum esse. Qui novissimus nomen probavit. *l.* 36. §. *ult. ff. ad municipal.*

PROBARE, pro laudare, in *l.* 1. *ff. qui pot. in pign. habeant.* Prat.

PROBARE item pro rem experiri & tentare, ut, amicos probato. *Spiegelius.*

PROBARI fidejussores dicuntur, in quorum facultates inquiritur, ut idonei necne sint pateat *l.* 10. *ff. qui satisd. cog. l.* 7. *§. non solum, ff. de min.* Inde ad fidejussores probandos dati arbitri accipiuntur, qui ad æstimandas fidejussorum vires dantur *l.* 9. *ff. qui satisd. l.* 2. *ff. à quib. appell. non lic.* Probari etiam opus dicitur quod tanquam è lege dicta factum adprobatur. *l.* 26. *l.* 38. *l. ult. ff. loc. l.* 7. §. *illud quoque ff. de l. Julia repetund.* Frontin. *lib* 11. *de aqua ductib.* Eorumque operum probandorum curam fuisse per censores aliquando & ædiles. Et in vetere monumento Neapolitano, quod legem parieti faciendo dictam habet. Quod eorum viginti jurati probaverint, probum esto, quod improbaverint, improbatum esto. *Briss.* & *Prat.*

ſtantiis & præſumptionum fontibus: Hæc autem ex juramenti delatione, teſtium & inſtrumentorum productione, partiumque confeſſione colligitur. Illa ex re ipſa naſcitur, & à quovis, qui rem probare vult, arte eruitur: hæc autem, licet arte quidem tractetur, tamen ad eam inveniendam ars nihil prodeſt, vide Quint. *lib.* 5. *cap.* 1. Wes. in *paratit. de probat. num.* 4. Obrechtus *disp.* 1. *eod. tit. theſ.* 32. & *ſeq.* Treutl. *diſp. eo. theſ.* 2. Gœdd. *ibid. theſ.* 2. Et hanc probationis in artificialem & inartificialem divitionem ab Oratoribus deſumptam eleganter ex jure demonſtrat Robert. 4. *ſent.* 1. Obrecht. *jam d. loc.* Donell. *c.* 5 *de prob.* Menoch. de *præſ. lib.* 1. *q.* 1. *n.*6. & *ſeqq.*

PROBATIONES, Duar. 1. *diſp. anniv. c.* 27. dividit in Neceſſariam, veriſimilem, & non repugnantem. Neceſſaria eſt cum ex eo quod tabulis continetur, teſtimoniisque, neceſſario efficitur id quod intendimus: Veluti: Eam quæ lac in mammis habet, virginem non eſſe: qui certo die Biturigibus fuit, eodem die Pariſiis non fuiſſe, *l. optimam. C. de contrah. ſtip.* Item cum obſcura & illunis eſſet nox, quod noctu factum eſſe dicitur teſtes non vidiſſe. Qua ratione teſtes quoſdam Athenis falſi convictos fuiſſe ſcribit Plut. in *Alcib.* Exemplum etiam eſt luculentum apud Vitruv. *lib.* 9. In his enim ſunt ſigna certiſſima & indubitata, quæ τεκμήρια Ariſtoteles appellat. Itaque hujuſmodi probatio ſufficit ad condemnationem, *l. ult. C. de prob.* Probatio veriſimilis eſt, cum ex eo quod in teſtimoniis extat, præſumptione quadam juris, non phyſica nec neceſſaria ratione infertur, quod probare volumus. Exempli gratia: filium alicujus eſſe qui ex uxore ejus conſtante matrimonio naſcitur, *l. filium. ff. de his qui ſui vel alien. jur.* Item filium in patris ſui poteſtate eſſe: voluntatem mutatam non eſſe: eum qui paciſcitur, ſibi & ſuis hæredibus conſulere: quod nunc eſt ante hoc tempus quoque fuiſſe: qui pecuniæ ſummam teſtamento legatam repetiit in codicillis, legatum duplicare voluiſſe: chirographo cancellato, debitorem liberatum eſſe, & cætera id genus quæ à ſtudioſo lectore obſervari poſſunt, *l. ſi pactum. l. cum qui ſe, l. ſi filius, l. cum taciturn, l. non eſt neceſſe. l. qui quinquaginta, l. ſi chirographo. l. cum de in debito. l. Procula. ff. de prob.* Cum igitur hæc probatio ex certis ſignis non oriatur, ſed probabilibus tantum quæ εἰκότα dicuntur à Græcis, certo probatio contraria cedit, *d. l. ſi chirographum, l.* [illegible] *ff. de eo quod met. cauſ.* Probatio non repugnans dicitur, quæ non firmiſſima juris præſumptione [illegible] vi aliqua ſuſpicione nititur, ut, furtum ab eo factum eſſe, qui in ædibus fuit: ſervum, qui ab emptore aufugit, fugitivum antequam emeretur fuiſſe: legitimum filium non eſſe, quem [illegible] mater [illegible] ſpurium in actis profeſſa, *l. empto em. l. cum proſ* [illegible] *l. neque natales. l. matrem. C. de prob.* Et hæc ſigna quamvis per ſe admodum infirma ſint, nec onus probandi in adverſarium rejiciant: plerumque tamen aliis adjuncta, proſunt ad condemnationem etiam criminali judicio *l. Procula. ff. de prob. l. inſtrum.* & *l. fin. C. eod.* Duar. *d. loc.* & *in comm. ff. de probat.* & *præſumpt.*

PROBATIONEM recentiores dividunt in plenam & ſemiplenam. Plena eſt, quæ tantam facit judicii fidem, quantum ad definiendam controverſiam ſufficit, *tex. in l. ad fidem. ff. de teſtib. leg. quinquaginta.* 12 *ff. de prob. l.* 1. *C. de reb. alien. non alien. l. eos C. de teſtib. gl. ibi in verb. judiciarie* Old. *in tr. de prob.* Gail. 2. *obſ.* 94. *num.* 10. Gœdd. *d. loc. theſ.* 2. Ejus ſex traduntur à Dd. ſpecies. Prima eſt quæ fit per duos aut plures teſtes, omni exceptione majores. *l.* 2. 3. *ff. de teſtib.* hoc eſt, quorum fides nulla ex cauſa legitima poteſt elevari, quique communi hominum opinione reputantur viri boni. Sunt enim nonnulli, quibus vel propter malos mores, vel ſexum, vel inimicitiam, vel favorem ſuſpicionis exceptio opponitur. Unde nihil conferunt ad probationem, ut eleganter tract. Modeſt. *l.* 2. & Caliſtratus *l.*3. *ff. de teſtib.* Præterea quamvis regulariter teſtes duo plenam probationem efficiant, juxta *l. ubi num. ff. eo. tit.* Ubi num. teſtium (inquit Ulp.) non adjicitur, etiam duo ſufficiunt. Pluralis enim locutio duorum numero contenta eſt. Et in ore duorum aut trium, ſtat omne verbum. Sunt tamen cauſæ in quibus cum maxima ſit committendæ falſitatis ſuſpicio, & latior occaſio, plures teſtes requiruntur, quam duo. Ut in ultima voluntate, ſcilicet, quam notum declarare defunctus non poteſt. *l. hac conſultiſſima. §.* 1. *C. de teſtam. l. ult. C. de codic.* Secunda ſpecies plenæ probationis contingit per inſtrumenta, hoc eſt per ſcripturas fide dignas *l. cenſus* 10. *de prob l.* 11. *fin. reg. l.* 4. *de edend. l. ſi quis per cal. C. de epiſc.* & *cler. Nov. conſt.* 75. §. *ſed etſi quis.* Et quanquam laxiore ſignificatione, inſtrumenta dici poſſint ea omnia, quibus cauſa inſtruitur, ut tam teſtimonia, quam ſcripturæ, inſtrumentorum loco habeantur, ut dicit Paul. *l.* 1. *ff. de fide inſtr.* Hic tamen, quo magis ſingulas res, ſingulis appellationibus commode tractemus, pro ſcripturis accipienda ſunt inſtrumenta, quibus legitima ratione fides eſt adhibenda. Veluti quæ per tabelliones publicos, ſeu notarios, ut nunc vocamus, ſcribi ſolent, de quibus Novel. de inſtrum. caut. & fide. Vel quæ ſigillo, ſeu annulo ſignatorio confirmantur ab epiſcopo, magiſtratu, aut etiam ab iis qui publici alicujus officii auctoritatem habent indubitatam, ſicut Irenarchæ olim erant, h. e. qui diſciplinæ publicæ, & corrigendis moribus, præſertim vero ut itinerantibus pax & ſecuritas conſervaretur, invigilabant. Marcianus *l. divus Hadrianus. ff. de cuſtod.* & *exhib. reor.* Ut Irenarchæ (inquit) cum apprehenderint Latrones, interrogent eos de ſociis & receptoribus, & interrogationes literis incluſas & obſignatas ad cognitionem magiſtratibus mittant. Utinam hodie principes noſtri revocarent ad rempublicam hujus officii ſanctiſſimam functionem. Item libri & ſcripturæ in publicam cuſtodiam, rerum geſtarum gratia repoſiti, integram fidem habent. Marcel. *l. cenſus, ff. de probat.* Cenſus (ait) & monumenta publica potiora teſtibus eſſe ſenatus cenſuit. Et in Auth. *ad hæc C. de fide inſtr.* Item charta (inquit) quæ profertur ex archivo publico, teſtimonium publicum habet. Idem dicit Auth. *ad hæc. C. de fide inſtr.* Unde mirandum eſt, quid in mentem venerit illis, qui de literis epiſcoporum auctoritate probatis, propriam ſpeciem conſtituunt, ac non potius huc referunt, ſicut ſcripturas publici officii. *c. poſt ceſſionem. de probat. c. cum à nobis, de teſtib.* Secus eſt de inſtrumentis ſeu ſcripturis privatis, *l. inſtr.* 5. *l. ratio* 6. *l. exemplo* 7. ibique Schard. *C. de prob.* Gail. 2. *obſerv.* 20. *num.* 1. niſi utriuſque contrahentis gratia ſcriptæ aut manu propria ſubſcriptæ vel ſignatæ ſint, *l. quidam.* 26. *l. eum* 5. *ff. de conſt. pec. l. fidejuſſ.* 26. *§ pater. ff. de pign.* & *hyp. l. ſcripturas. C. qui pot. in pig.* Tertia plenæ probationis ſpecies eſt confeſſio facta in jure, h. e,

in loco ubi jus redditur, *l.* 1. *de confess. ff.* & *C. l. incertum ff. eo tex. in l. qui de inoff. ff. de inoff. test.* Old. *tract. de prob.* Wes. in *Parat. eo.*Gail. 2. *obs.* 106. *num.* 2. Confessus enim pro judicato est, qui quodammodo sua sentent. damnatur. *d. l.* 1. Nec est quod eludatur confessio veritatis apud judicem, quasi nulla ejus aut adversarii interrogatione præcedente, fuerit facta. Nam etsi sine interrogatione responderit & fateatur aliquid actor vel Reus, pro interrogato habebitur, *l. si sine, ff. de interrog. act,* unde sunt qui ex tali confessione actionem producunt, *l. proinde, §.* 1. *ff. ad l. Aquil.* Quarta est evidentia facti, *l. vulneris, ff. de injur. l. si irruptione, ff. fin. regund. c. evidentia de accus. c. manifesta caus.* 2. *q.* 1. *l. min. aspect. ff. de min. c. Puberes de spons. impub. l. lex quæ §. sed etsi C. de admin. tut.* Puta cum sensu corporeo coram quid percipitur, nimirum si quis afferat vulnus atrox esse, & mox indicet locum, certe hæc probatio in dubium revocari haud potest, *d. l. vulneris,* & *d. l. si irruptione, ibi.* is qui in ipso crimine reperitur, sufficienter convinci censetur. Quinta plenæ probationis species est jusjurandum, quod alter litigatorum defert alteri, vel quod judex decernit in supplementum probationis semiplenæ. Cajus in *l.* 1. *Paul. in l. seq.* & Ulp. in *l. non erit.* & *l.* 38. *ff. de jurejur. c. sicut consuetud. de prob. c. decr. extr. de jurejur. c. fi. ff. quod vi metusve caus. Spec. in tit. de jurt. §.* 1. Sch. *rubr. C. de petit. n.* 7. Old. Tanc. *de prob.* Si quoque inquit Cajus in *d. l.* 1. Maximum remedium expediendarum litium in usum venit jurisjurandi religio: qua vel ex pactione ipsorum litigatorum, vel ex autoritate judicis deciduntur controversiæ. Sexta denique plenæ probationis species colligitur ex legit. præsump. seu conjectura, ut rectius appellatur. Nam cum ex apertis rerum indiciis potest conjici aliquid esse factum vel non factum, accedente necessaria juris ratione, tunc censetur satis probatum. Judicium apertum autem est tale signum facti, quod urgeat animum boni & constantis viri ad credendum plane. Quamobrem Imp. in *l. ult. C. de prob.* Sciant cuncti accusatores, inquit, eam se rem deferre debere in publ. notionem, quæ munita sit idoneis, vel *instr. apertiss. docum.* vel indiciis ad probationem indubitatis, & luce clariorib. expedita. Et hanc ult. speciem communiter vocant *Dd. juris* & *de jure*: Ejusque exempla nobis in jure passim sunt obvia, ut in *l. si const. ff. sol. mat. l. licet Imp. de leg. l. omnes, §. à barbaris. ff. de re milit.* Sic in *dol. prob.* cujus solus Deus est scrutator, conjecturæ tantum ex facto valent, *l. dol. C. de dol. mal. l. quoties. C. de naufr. lib.* 11. *l. dol. C. de resc. vend.* Gœd. in *dis. ff. de prob.* & *præs. thes.* 3.

Probatio semiplena est, per quam rerum gestarum fides aliqua fit bono viro, h. e. judici, non tamen tanta, ut jure possit movere eum ad ferendam in hanc partem sententiam: quia caret plena fide, ex levioribus constans argumentis, vide *l. in lege, ff. ad leg. Aquil.* Old. *tract. de prob.* Wesemb. *Parat. de probat. num.* 4. quod & vocabuli Etymologia arguit. Semiplenæ probationis effectus est, ut vel ab onere probandi relevent, & id in adversarium conjiciant, *l.* 24. §. 8. *in fi. ff. de fideic. libert. l. fin in princ. ff. quod met. caus. l.* 6. *ff. de cond. caus. dat. vel ad torturam faciant indicium, l. tertio loc. ff. de prob. arg. t. tit. ff.* & C. *de quæst.* & *ibi* Wesembec. in *Parat. idem in Parat. ff. de probat. num.* 15. *Paulus* 5. *sent.* 14. & 16. ubi Cujac. Mynsing. 6. *observ.* 97. Porro species ejus vulgo enumerantur quatuor, gloss. in *l. admonendi de jurejur.* & in *l. bona fidei.* 3. *C. de reb. cred.* Sichard. *ad rubr. C. de prob. num.* 5. Prima est cum test. unicus pro reo actoreve dicit. Quamvis enim unius hominis licet honorati testimonium justam ac plenam fidem mereri non censeatur juxta *l. jurisjurandi. C. de testib.* prorsus tamen contemnendum non est: imprimis si vir bonus sit, & dicta ejus aliis argumentorum adminiculis confirmentur: unde semiplenam tantummodo præstat probationem. Nonnunquam tamen plene probat, *l. Theopompus, ff. de dot. præleg.* scil. propter testatoris authoritatem & ultimam voluntatem, nec non ob adversarii consensum, per *l.* 1. *in princ. quar. rer. act. non dat. l. ult. C. de fideic.* Secunda species semiplenæ probationis ex literarum comparatione producitur, *l.* 20. *comparat. cum Auth. at si contractus. C. de fid. instrum. Novell. quomod. instrum. quæ, &c. §. certè* & *§. cæterum si tabel. confit.* 73. *cap.* 1. *de fide instrumentorum.* Est autem comparatio literarum ultimum subsidium indagandæ veritatis, quoties neque testes, neque tabellio produci possunt, ut veritatem scripturæ, cujus controversia vertitur, attestentur. Cum enim alter litigatorum producit scriptum aliquod, alter negat eum scripsisse, qui auctor scripturæ dicitur, certe res fit suspecta. Quare hoc unum superest, ut ex aliquo instrumento minimè gentium suspecto comparentur literæ, hoc est, character literarum, utrum omnibus numeris sit similitudo inter utrunque, an non sit. Ex eo namque seqvetur veritas, aut falsitas instrumenti quod profertur. Tertia species imperfectæ (ut verbis aliorum utar) probationis est, quæ constat ex scripturis privatis, *l. instrumenta* 5. & *ibi Dd. Cod. de probat. l. quæ mulier. de rei vindic. l. si quis* §. 1. & *§. ration. ff. de edend.* Proferens igitur ejusmodi scripturas, non omnino probat, nisi alia quoque accedant veritatis suffragia: tantum adversus proferentes, nihil est quod vetat his scripturis omnino credi. Nam cum proferens asserat esse veras, & adversarius non reclamet, scilicet, quia sibi patrocinentur, non debet judex refutare id quod litigatores approbant, qui & propriis assertionibus possent credere: Secus tamen est si instrumenta ista vel scripturæ privatæ instar publicorum instrumentorum subscriptione trium testium confirmare fuerint, *l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign.* Quarta denique semiplenæ probationis species comparatur ex præsumptionibus illis, quæ indubitatam fidem non habent, nec tamen contemnendæ prorsus sunt. Auth. *si vero, C. ut omn. jud. tam civil. quam,* Old. in *topic. cap. de plen.* & *semiplen. prob.* Menoch. 1. *præsumpt. qu.* 1. *num.* 35. Exemplum est de fuga, quæ magnam quidem suspicionem parit adversus fugientem, non tamen justam fidem meretur, in dicta causa, hoc est, nondum cognita re ipsa, ut tractatur in auth. *si vero C. ut omn. judic. tam civil. quam milit.* Et in hoc quidem articulo, bone Deus, quam late patet æquitatis ratio, quam oportet judicem Lynceis oculis (ut sic dicam) perspicere circumstantias omnium rerum, confer Gœdd. *d. loc. thes.* 3.

Probatæ castitatis dicitur, qui non manifeste apparet incontinens, *c. multis de ætat.* & *qual.*

Probati sunt qui bene possunt docere, *c. fin.* 24. *q.* 2.

Probatio probata, Baldo in *leg.* 2. *post princ. C. Quan. fisc. vel privat.* dicitur instrumentum: Abbas

Abbas in *c. cum olim. de censibus* Zas. *cons.* 12. *n.* 18. *vol.* 1.

PROBATIO nunquam satisfaceret adversario, etiamsi omnia probationum adminicula in unum conferres, adeoque si solem ipsum pro ostendenda veritate in manibus gereres. *Prat.*

PROBATIONES de domo, *leg. pen. de testib.* vocantur non tam suspectæ, quod domestici testes non recipiantur, quam confessiones & ipsius accusati rationes: cum quis proprio ore convincitur, ac à suo, quod dicitur, gladio jugulatur. Ex Alciat. *Spieg.*

PROBATIONES luce clariores requiri, *l. fin. C. de prob.* hyperbolice dictum, indicavi in dictione Hyperbole. *Spieg.*

PROBATIONIS usum propter causas in judicio controversas institutum esse apparet, ut veritas certo constet rerum adminiculo quod judex aut condemnando, aut absolvendo sequatur. Itaque non alia sunt litigatoribus probanda, quam quæ necessario ad causam pertinent, juxta *l. ad probationem. C. de probatio.* Qui in parte graviter nonnunquam erant judices incauti. *Old. Prat.*

PROBATIONI admovere olim Romani dicebant argumentis cumulatim appositis adversarium ita premere, ut exuberanter convictus videatur. Admotum enim dicitur id quod proxime adjunctum, contingit rem cui applicatur: Et ita legendam esse ac restituendam *l.* 1. *in princ. ff. de qu.* censet Old. in Topic. legalibus in loco à connexis.

PROBATORIA δοκιμασία vel σύμβολα in Impp. constitutionibus attestationem illam, ut cum vulgo loquar, significat, qua qui in ordinem aliquem adsciscitur, idoneus & probatus renunciatur. *l.* 3. *C. de agentib. in reb. lib.* 12 *l.* 17. *C. de re milit. leg.* 2. C. *de cohortalib. l.* 6. *l.* 9. *l.* 10. C. *de divers. offic. & apparit. lib.* 11. *& apud Justin. Edicto* 13. Extat autem apud Cassiodor. *lib.* 7. formula probatoriæ Chartariorum. Briss. & Cujac. ad *leg.* 6. C. *de divers. offic. & appar. jud.*

PROBATORIÆ dicuntur literæ, quibus approbantur officiales per principem. *l. probatoriis.* C. *de apparitor. jud. & memoralib. lib.* 12. Joan. Bello. *Etymolog.*

PROBE, bene, æquè; parum probe, id est improbe. *l.* 13. *§. si quis quia. ff. de dam. infect.* Briss.

PROBI, velut prohibi, qui se à delinquendo prohibent. Improbi, qui se non prohibent. Festus est autor. *Spieg.*

PROBI nummi & reprobi adversantur. *l.* 24. *ff. de constit. pec. l.* 40. *ff. si cert. pet. l.* 24. *§. qui reprobos. ff de pigner. act.* ut apud Cic. *lib.* 3 *Offic.* Bonis nummis adulterini opponuntur. *Briss.*

PROBITAS multitudini invisa. Itaque bonum virum Hermodorum Ephesii, vitiis corruptissimi, ferre non poterant, & in exilium egisse traduntur, dicentes: Nemo nostrum frugi esto, teste Strabone. Heliogabalus pessimus Romanorum Imperator, ideo infensus fuisse Alexandro adoptato legitur quod impudicus non esset. Idem Tyrannus Ulpianus officio suo movit, quia vir bonus erat, Autore Lampridio. Cicero in oratione pro Cornelio Balbo: Seculi sui labem esse deflet, & maculam, virtuti invidere, ipsumque florem dignitatis infringere. Adeo omnis excellentia multitudini est infensa. *Olden. Prat.*

PROBRARE est probrum objicere, hoc est infamiam dicere, seu arguere turpitudinis, quasi id non sit probum quod fecerit, quia sit prohibitum: probrum enim dicitur quasi prohibitum, sive non probum, ut in fragmentis Festi videre est, quoniam se à prohibito non temperavit, Gœd. ad *l. probrum* 42. *num.* 1. *ff. de verb. sign.*

PROBRUM & opprobrium non sunt ipsum delictum, sed facti cujusque turpitudo & infamia, *l. probrum* 41. *ff. de ritu nupt.* Interdum tamen probrum pro crimine ipso sumitur. Sed quia ex hujusmodi delictis ignominia oritur, solentque ea à conviciantibus objici, frequentior usus obtinuit, ut pro ignominia, conviciisque accipiatur: sicut & Opprobrium, quod nil aliud est quam objectum probrum. Alciat. *de verbor. signif.* Spieg.

PROBRUM & opprobrium non ipsum est delictum, sed facti cujusque turpitudo atque infamia, per *l. probrum.* 42. *ff. de ver. sig. l. probrum.* 41. *ff de ritu nupt.* Id enim arguit nominis origo, & verbi probare, item exprobrare & opprobare genuina significatio, urget & hoc necessaria *d. l. probrum.* 42. *ff. de verb. sig. illatio* Gœddæusd. *loc. num.* 3.

PROBRUM Festus proprie dici putat, de stupris & flagitiis, cum Attius in Helenibus sic scribat: Qui nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Jurisconsulti pro omni infamia usurpant. Ulp. in *l. probrum,* 42. *ff. de verb. sign.* Probra quædam natura turpia sunt, ut furtum, adulterium: quædam civiliter & more civitatis, ut tutelæ damnari. Marcellus. *l. probrum* 41. *ff. de ritu nupt.* Probrum intelligitur etiam in his mulieribus esse, quæ turpiter viverent, vulgoque quæstum facerent, etiam si non palam. *Hot. Prat.*

PROCEDERE in causa de plano, summarie sine strepitu & figura judicii: quid hæc sibi verba velint, declarat Spec. *tit de l. quis.* §. 3. *vers. qui ergo.* & Bart. in *l. in extravag. ad reprimendum.* Prat.

PROCEDERE stipendia militibus quod vulgo dicitur, currere.

PROCEDENTE tempore, pro eo quod dicimus, successu temporis, *l.* 2 *ff. de orig jur.* Prat.

PROCEDERE, id est progredi, accedere. Sic damnatæ ne de domo sua procedat. *l. ult. ff de interdict. & relegat.*

PROCEDIT, verbum est Jurisconsultis usitatum: pro valet, locum habet. Ulp. *l.* 7. *§* 3. *ff. ad l. Aquil.* Hoc autem in servo non procedit, in filiofamil. vulneratio procedit. Interdum vero etiam idem significat quod prodesse, ut annotat Majoragius Miscellaneorum *lib.* 4 *c* 3. Sic Cato in *lib. de rustica, c.* 148. Quot (inquit) dies per dominum mora fuerit, quo minus vinum degustet, totidem dies emptori procedent, id est, in utilitatem cedent: ita apud Gellium *lib* 5. *c.* 19. *in orat.* P. Scipionis quam Censor de moribus ad populum habuit. *Hot.*

PROCERES Chartarum appellari putat Connanus, quos hodie Secretarios regis vocamus, *lib.* 4. *c.* 14. *n* 6.

PROCERES vacantes, id est, titulo tenus & honoris tantum participes sine salario, sine rerum ulla tractatione & administratione. Connan. *lib.* 9. *cap* 6. *num* 1.

PROCESSIO Consularitas est honorariorum Processio ordinariorum exhibentium munera. *l.* 3 *C. ubi Senat. vel clar. ordinaria processio.* Cujac. ad *l.* 4. *in fin. C. de consulib & c. lib.* 12.

PROCESSUM pro auctibus Pomponius usurpasse videtur in *pr. l.* 2. *de orig. jur.* sic numero plurali. apud Cic. in Bruto legi observatum est. *Spieg.*

PROCESSUS judiciarius, complectitur omnia quæ

Dd 4 acta

acta sunt ad Tribunal. Qua de re latius Bart. & Dd. in *Rub. C. de in jus voc.* Spieg.

Processus judicii,est ordo quidam legitimus, secundum quem controversiæ causarum cognitæ, ex bono & æquo celeriter diffiniantur. Proinde talis ordo deservire debet judici,ut is teneat cognitionis suæ rationem, non vero ut litigatorum adfectibus obsequatur, ad differendam causam prætextu judiciariæ observationis. Quocirca Innocentius Pontifex rectissime dicit: Unde videbitur subtiliter intuenti, de ordine judiciorum procedere, ut in præmissis non per omnia ordo judiciarius observetur. Hoc est, Verissimus aliquando censetur ordo, non observare plenum ordinem in judiciis, *c. ad nostram de jurejur.* Judex enim innocentis viri officio fungi debet: Ideoque incorrupto animi judicio discernere, quonam ordine, quo progressu credat se cogniturum celeriter de causa controversa, secundum jus & æquum. *l. cætera. ff. famil. ercisc.* Et Venulejus in *l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig.* Hinc est quod Hadrianus optimus, maximusque Princeps in *l. 3. ff. de testib.* semper utitur his verbis: Tu magis scire potes. Item, Sed ex sententia animi tui æstimare oportere. Item, Tecum ergo delibera. Et pleni sunt omnes Juris codices hujusmodi vocibus. Justin. Nov. *praecept. præsid. Constit.* 17. Tertium, inquit, studio tibi sit, ut causas cum summa æquitate cognoscas: ac breviores quidem, & maxime quæ viliores conditionis hominum sunt, sine scripto decidas & dijudices, & mutua inter se homines contentione liberes. Forma igitur judiciorum qua nunc utimur, neque ordo est, neque processus, sed magis confusio. Et nullum est in toto jure exemplum, quo probari possit. Nam quid est aliud, quam calumniosa cæremoniarum atque scriptorum altercatio extra omnem causæ cognitionem? adeo, ut judex ipse non habeat sæpe in manu, officium suum exercere in litibus: imo cogitur ad sedentariam audiendi operam, donec omnes istæ ceremoniarum præstigiæ peragantur. *Old. & Prat.*

Processus transvectiones equitum, de quibus in *l. 2. ff. de in jus voc.* Vide transvectio. *Hot.*

Processus viri,pro progressu,quem facit in honoribus adipiscendis, apud Jurisconf. in *l. nam & Imperator. ff. de donat. int. vir. & ux.* Quemadmodum Suet. dixit Processum habere in literis, pro facere progressum. *Spieg.*

Processus, Lege. Donare ad processus.

Prochiros vocant eos scribas, qui manu expediti sunt. Et Melo prochiri, exercitio & cura prompti. Annotat. Alciat. ad *l. peculiari. C. de prox. sacr. scrin. lib.* 12. Spieg.

Prochodochium, domus in qua mendici suscipiuntur & inopes. ἀπὸ τ̃ πτωχὸς, inops, mendicus. Drosæus in methodo juris.

Procinctum testamentum appellatur à Justiniano in *§. 1. Inst. de test.* quod fiebat in ipsa militum expeditione, dum præcincti jam erant, & expediti ad bellum, cujus dubiam sciebant aleam, quod veteres In vel Endo procinctu nominabant, ut apud Cic. *in* 1. *de nat. deor.* & 1. *de orat.* item apud Ulp. *c. Inst.* 20. & Gell. *lib.* 15. *c.* 25. Id autem militiæ tantum fiebat, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur: auctore Gell. *lib.* 15. *c.* 27. Plut. autem in Coriolani vita rem sic explicat. ἦν δὲ τι ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισαμένοις ἤ μέλλουσι τὰς θυρεὰς ἀναλαμβάνειν περιζωννύναι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους τίθεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Eo tempore, inquit, mos erat Romanis prælium inituris, scutaque sumpturis, togam præcingere, simulque testamenta sine scripto facere, hæredemque tribus aut quatuor audientibus nuncupare. Veteres glossæ in Procinctu sic exponunt: ἐν πολέμῳ· πολέμῳ εἶναι μὴ ἰδιώτας ἐν ἀνάγκῃ, ὥστε διαθέσθαι ἐν τῷ τάξει πόλεμον ἀγαγεῖν. Festus l. 5. Endoprocinctu, in procinctu, significat autem cum ex castris in prælium exitum est. Procinctos, quasi præcinctos atque expeditos, nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. Idem in eod. Procincta classis dicebatur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confestim pugnaturus; vetustius enim fuit multitudinem hominum, quam navium, Classem vocari. *Hot.* Hinc

In Procinctu versari dicuntur, qui pro patria in hostico sunt, quamvis milites non sint. *l. un. ff. de bon. poss. ex test. mil.* Hot. Prat. Item in procinctu habere, id est, in promptu. & procinctus exercitus, id est, ad pugnandum paratus. Connan. *lib.* 9. *c.* 5. *n.* 8. Adde Forcatul. in *Necyom. dial.* 14. *n.* 2.

Procitare veteres dixisse pro vocitare & pro ducere scribit Festus: itaque quemodo Gellii verba intelligenda sint, hoc vocabulo utentis, docet Ræward. ad *ll. xij. Tab. c.* 8.

Procitum dicebatur testamentum, quasi velut procatum, id est, procuratum, id est, irritum ac ruptum. *Festus.*

Proclamare in libertatem, vel ad libertatem dicuntur, qui ex servitute in libertatem se vindicant, & asserunt, *l. igitur fideicom. in fin. ff. ib. & in tit. ff. quibus ad libert. proclam. non licet, l.* 40. *§. libertatem de fideic. lib. l.* 3 *§. si servus de acquir. poss. l.* 8. *ff. de prob. l.* 3. *§. divus. ff. de jur. fisc.* Briss.

Proclamare in libertatem, vel ad libertatem *l.* 25. & 34. *ff. de liber. l. causa.*

Proclive, id est, facile, dixit Cæsar *lib.* 1. *de bello civ.* quib. erat proclive tranare flumen, quod consuetudo eorum omnium est, ut sine utrib. ad exercitum non eant. *Briss.*

Proclivius est, id est, facilius, aut verius, aut proprius, *l. si is qui ducenta. in fin. ff. de rebus dubiis.*

Proconsul. Valla. *lib.* 4. *Elegan.* Proconsul (ait) non qui pro alio consule præest provinciæ, sed qui cum potestate consulari extra ordinem, & ad aliquam provinciam administrandam mittitur, præterquam quod non duodecim fasces eum præcedunt, qui præcedunt consulem, sed tantum sex, ut etiam prætorem & præsidem. Proconsules semper utique ex senatoribus, h. e. ex consularibus deligebantur, singulique singulos legatos habebant, qui administrationi præstarent auxilium. Verum quantum ex Cicerone, Livio, & reliquis bonis autoribus colligimus, constitutum erat, ut qui priore anno consul esset, in sequenti proconsul esset. Pari consulibus imperio in eam mittebatur, ubi duntaxat non alibi, proconsul ipse potestatem suam, quamvis voluntariam (aiunt) jurisdictionem; exercere poterat. *l. præses in sua provincia, ff. de offic. præsidum. l.* 1. *ff. de offic. procons. & leg. Contentiosam vero jurisd.* præterquam in provincia tractare non poterat, nec quicquam in provincia negociorum exoriretur, quin ad proconsulis administrationem pertinere soleat. Ceterum apud proconsulem ipsum fieri poterat servorum manumissio, & adoptio. *l. præses ff. de offic. præsid. l. omnes proconsules ff. de offic. proconsul.* Apud legatum proconsulis nemo manumittere poterat. *d. l. omnes ff. eod.* Præterea, mandatis Justiniani, & aliorum principum,

cipum, continetur, ne donum, vel munus ipse proconsul, vel qui in aliquo officio erat, administrationis tempore acciperet, vel quid, nisi victus quotidiani causa, aut permittente principe, emeret, domumve extrueret. Est autem Proconsulis appellatio specialis, nec tam late patet, quam Præsidis, ut scribit Ulp. in *l. 1. de offic. præsid.* Nam post divisionem provinciarum ab Augusto factam, qui militaribus & limitaneis provinciis sibi reservatis, pacatas & tranquillas populo habendas, & more pristino administrandas reliquit, Proconsules appellati sunt qui ex ordine senatorio ad regendas populi provincias mittebantur, ut Dio *lib.* 53. & Strabo *lib. ult.* Geograph. & Tranquill. in Augusto scribunt. Proconsules autem in Bœticam, Cretam, Macedoniam, Achaiam missos ex *l. 2. de his qui sui vel alien. l. 3. §.* idem Hadrianus. *ff. de testib. l. 10. in fin. de offic. proconf. l. 14. ff. ad Turpill.* intelligimus. Quarum duas posteriores a Tiberio in curam suam translatas, Claudius populo reddidit, autore Sueton. in ipsius verba c.25. *Briss.*

PROCREARE, liberis operam dare, *l. 1. ff. solut. matr.* Procreatio liberorum. *l. 1. jus naturale, ff. de justit. & jur.*

PROCUBITORES, qui noctu custodiæ causa, ante castra excubabant, cum castra hostium in propinquo essent, ex Festo. *Valtur.*

PROCULUM inter cognomina eum dicunt, qui natus est patre peregrinante à patria procul. *Hotom.*

PROCULUS in *l. non amplius §. cum bonorum ff. de legat.* 1. & *l. quid tamen. §. si arbiter. ff. de recept. qui arbit. receper. ut sententiam dicant. l. Proculus. ff. de damn. infect.* Is Labeonis & Nervæ, qui Labeonis successor, partes amplexus, Sabinoque & Cassio scholam contrariam instituit, ut refert Pompon. in *l. 2. §. penult. ff. de orig. jur.* Cujus sectatores Proculeiani Sabinianis & Cassianis adversi memorantur. *§. cum ex aliena. Instit. de rer. divis. §. item pretium. Instit. de empt. & vend.* Ulp. *tit.* 11. *Regularum.* Proculeiani autem fuerunt Pegasus, Celsus pater, Celsus filius, & Priscus Neratius, ut ex Pomponio liquet. Proculum autem à Nepote sæpe per literas consultum indicant *l. 67. ff. de jur. dot. & l. 125. ff. de verb. sign.* Scripsit & Proculus Epistolicarum quæstionum libros. Item Proculum non levem juris auctorem vocant divi fratres in *l. 17. ff. de jur. patron.* Briss.

PROCULI & Sabini discordia. *l. 93. ff. de solut.*

PROCURATIO, administratio. Cicer. Acad. 1. Dum me ambitio, dum honores, dum causæ, dum Reip. non solum cura, sed etiam procuratio multis officiis implicatum & constrictum tenebat. Idem *lib. 3. de legib.* Sed quæro, quid reapse sit turpius, quam sine procuratione Senator? Loquitur de legationibus liberis, quæ sine ulla publici negotii, aut Reip. administratione obibantur. *Hot. Prat.*

PROCURATIO etiam est sacrificium, quod fit, ad depulsionem & expiationem monstrorum, & portentorum, & ea gratia rem divinam facere est monstra procurare. Annotante Turnebo in Cicer. *lib. 2. de legib.*

PROCURATOR est, qui aliena negotia domini mandato administrat. Sive in judicio sive extra judicium, *l. 1. ff. de procur.* Proprie autem ex parte actoris dicitur, ut defensor ex parte rei, *l. si mater, §. hoc jure, ff. de except. rei jud.* Prat.

PROCURATORUM autem varia sunt genera. Quidam n. sunt litis procuratores, qui ad movendas instituendasque actiones vel lites exequendas dantur. *l. 86. ff. de solut.* Hujusmodi procuratorem ad actionem factum procuratorem vocat Paul. in *l. 14. ff. de pact.* Alii sunt negotiorum procuratores, quibus vel certa una res, vel generaliter universa negotia administranda mandantur, qui omnium rerum procuratores, *l. 13. ff. de pact. l. 6. ff. de institor. l. 7. ff. de calumniator.* & totorum seu universorum bonorum procuratores vocantur. *l. 63. ff. de procurat. l. 17. §. ultim. ff. de injur.* In illis edicti de injuriis verbis. Neque procurator qui eo nomine agat, procuratorem accipimus non utique eum solum, cui specialiter procuratio data est, actionis, sed sufficit esse eum, cui omnium rerum administratio mandata est. *l. 17. §. ait prætor, & §. procuratorem. ff. de injur.* Similiter in eo quod dicitur procuratorem judicatum solvi stipulari posse, non eum tantum, cui ea res specialiter mandata fuerit, intelligimus, sed & eum, qui universorum bonorum mandatum susceperit. Sed etsi ratum fuerit habitum, procurator videbitur, *l. 3. §. 1. ff. jud. sol.* Eodem modo in ædilitio edicto procurator accipitur. *l. 1. & l. 25. §. procuratoris. ff. de ædil. edict.* In interdicto quoque, Unde vi. ex sententia magis quam ex verbis procuratorem non eum tantum, qui legitime procurator dicitur, omnium rerum ejus qui absit, quasi pene quidam dominus, hoc est, alieni juris vicarius, sed & quemlibet qui aliquid nostri negotii gerat, clientem videlicet, colonum, aut libertum, aut qui illam vim dejectionemque rogatum aut nomine nostro fecerit, intelligi, eleganter Cic. pro Cæcin. tradit. Atque adeo in plerisque librorum nostrorum locis is, qui sine mandato negotiis se alienis offert, & qui aliquid nostro nomine negotii nostri gerit, procurator vocatur, qui verus negotiorum gestor est. *l. 34. §. si gener. l. 21. §. ult. l. 58. ff. de sol. & l. 15. si quis absentis. ff. de pet. hær. l. 9. §. si hæres. ff de lib. leg. l. 22. §. quod si, l. ult. ff. rem rat. hab.* Quoties autem additur nomen, Verus, is duntaxat exaudiendus est, qui mandatum habet, & cui vel ipsum quo de agitur, specialiter mandatum, vel totorum negotiorum administratio commissa & credita est *l. 40. § 1. de proc. l. 16. ff. de jud l. 1. in fi. ff. quod jussu. l. 26. §. mandata. ff. mandat. l. 12. ff. de solutionib. l. 22. §. si procurator. ff. rem ratam hab. l. 5. §. qui procuratorio. ff. de nov. oper. nun. At in l. 1. §. quotiens verus. ff. de vi & vi arm.* Verus procurator is solum accipitur, cui nominatim id mandatum est, ut & Accurs. illic notat. Vero procuratori falsus opponitur. *d. l. 1. §. quotiens & §. cum autem.* Falsus autem appellatur, qui mandatum non habet, aut qui sine mandato procuratorio nomine qui facit *l. 1. in fin. ff. quod jussu. l. 3. §. ult. ff. rem rat. hab.* Interdum plane falsus procurator est, qui mala mente & intercipiendi animo procuratorem se simulat, & procuratoris personam induit, *l. 44. §. 1. ff. de furt. l. 14. in fin. ff. de cond. causa da.* Briss.

PROCURATOR à negotiorum gestore quomodo differat, vide supra, Negotiorum gestio.

PROCURATOR, ab institutore quomodo differat, vide Institor & procurator.

PROCURATOR tuus intelligitur, cuicunque permiseris rem tuam agere, aut defendere, ait Imp. §. 1. *ff. de iis per quos.* Hot.

PROCURATOR voluntarius est, qui se alienis negotiis offert sine mandato: qui voluntarius amicus in oratio pro Cæci. voluntarius procurator in Bruto, procurator simpliciter in Pandectis

dectis sæpe, cum tamen proprie simplex appellatio ei tantum conveniat, qui mandatum habet. Is de rato cavere omnimodo debet. Cujac. *observ. lib.* 7. *c.* 26.

Procurator ad omne negotium is est, quem Cic. in *orat. pro Cacin.* sic describit: omnium rerum ejus qui in Italia non sit, absitve Reipubl. causa quasi quidam pene dominus, hoc est, alieni juris vicarius. Sic *l.* 12. *ff. de sol. l.* 13. *ff. de pact. l.* 7. *ff. de calum. l.* 93. *ff. de procur.* ubi ejusmodi procurator rerum omnium, & totorum atque universorum bonorum procurator appellatur. *Hot.*

Procurator negotiorum recte paciscitur, pactumque domino prodest & nocet per exceptionem doli, non per exceptionem pacti. Item novare, exigere, permutare, solvere, alienare, jusjurandum deferre, pignori obligare, transire potest, modo hæc fiant ex negotiorum utilitate, non donandi, vel diminuendi causa, ut alias in locis fusius ostendimus. Cujac. *ad l. scriptum in fin. ff. de pact.*

Procurator ad partem negotii, est, cui proprie ac specialiter certa res mandata est, *l.* 3. § 1 *ff. jud. sol. l.* 17. *§. ult. ff. de injur.*

Procurator ad res administrandas is dicitur, quem proprie Negotiorum gestorem appellamus: hoc est, qui non quæstuario negocio præficitur: sive autem ejus rei mandatum habeat, sive non habeat procurator dicitur. *l. si quis* 58. *ff. de solut. l.* 9. *§. si hares. ff. de lib. legat. l. ult. ff. rem rat. hab. l.* 15. *§ si quis, ff de hared. petit.* Et hoc ab Institore differt, quod hic quæstuariæ negotiationi præfectus est. *l.* 5. *§.* 3. *ff. de inst. act.* Hot.

Procurator Cæsaris dictus quod ab eo acta gestaque sic comprobantur, ac si à Cæsare gesta essent. Nam Claudius à Senatu impetravit, ut quæ sui procuratores statuissent, eandem vim haberent, ac si ipse statuisset: si tamen venditionis, vel transactionis; vel donationis causa, quasi rem propriam tradant, nihil agant. Non enim alienare rem Cæsaris, invito Principe licet, sed diligenter gerere commissum. Est autem procuratoris officium, rationes omnium redituum, qui ad Cæsarem spectarent, procurare diligenter, cum facultate definiendi & acquirendi, non alienandi, & distrahendi. Adstipulantur Alc. *l.* 1. *de off. procur.* Cæs. Joan. Pyrrhus Anglobermæus (de quo extat elogium percelebre) Alciatum monuit, procuratorem Cæsaris, pro Fisci procuratore, & hunc pro illo, frequenter usurpari. Sp. Adde Brech. *l. inter publica, tit. de verb. & rer. sign.*

Procurator Cæsaris ab Augusto primum institutus est, ut ex Dionis lib. 53. intelligimus, ubi ait: Augustum in omnes provincias præterquam ubi proconsules essent, mittere instituisse curatores, qui vectigalia conquirerent, impendiaque, si quæ opus essent, facerent. Hoc autem potius officium, quam magistratus, appellatur, in *l. non licet.* 46. *ff. de contr. empt.* Itaque Rationales passim in libris nostris appellantur, eosque deportandi jus non habere, sed petulantibus aditu prædiorum Cæsaris interdicere posse, Callistratus autor est, in *l. ult. ff. de offic. procur.* Præterea jurisdictionem inter privatos extra fiscales causas non habebant. *l.* 1. *C. de jurisd. l.* 1. *& passim C. ubi caus. fisc.* Interdum fiscum & privatos jus dicebant *l.* 5 *C. eod. l.* 1. *de offic. proc. Cæs.* quæ lex dicit ea, quæ ab illo acta gestaque sunt, sic à Cæsare comprobari, ac si à seipso gesta essent. Hinc illud Taciti *lib.* 12. *de Claudio Cæsare.* Eodem anno, inquit, sæpius audita vox Principis parem vim rerum habendam à procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus videretur, SCto quoque cautum plenius ac uberius, quam antea. Suetonius tamen ad illum precibus impetrasse scribit, ut sibi in curiam, inquit, Præfectum prætorii secum inducere liceret, utque rata essent, quæ procuratores sui in judicando statuerent, præcario exegit. Ad eundem illud quoque pertinet, quod idem in Vespasiano scribit, *c.* 16. Creditur etiam procuratorum capacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret, quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Interdum autem Procurator Cæsaris Præsidis provinciæ partibus fungebatur: ac tum de rebus omnibus, quasi Præses ipse cognoscebat, *l.* 4. *Cod. ad leg. Fab. de plag. l.* 3. *C. ubi caus. fisc. l. ex consensu,* 23. *§. ff. de appell.* Prat.

Procuratores fisci primo Augustus, ut Dion. scribit, qui *ἐπιτρόπους* vocat *lib.* 53. Advocatum vero fisci primus Adrianus non M. Antoninus instituit. Cujac. ad *l.* 5. *in fin. C. de delat. lib.* 10. Erant & procuratores hæreditarium. *l.* 32. *ff. de jure fisc.* & in inscriptionibus procuratores vicesimæ hæreditarium Item procuratores rei dominicæ *l. penult de conv. fisc. deb. lib.* 10. C. Et Procuratores domus dominicæ. *l.* 8. *C. ubi causæ fisc.* Et Procuratores summæ rei *l. ult. C. si propt. pub. pensi.* qui & Rationales summæ rei, ut in inscriptione *l.* 7. *Cod. ubi causa fisc.* Metallorum item & Baphiorum & textrinorum seu Gynæceorum & Linificiorum & bastagarum, & saltuum erant Procuratores, quorum in *l.* 4. *C. de metal. lib.* 11. *C. l. pen. de murile. eod.* Et in Notitia Imp. Rom. fit mentio. *Briss. Prat.*

Procurator in rem suam datus dicitur, cui in rem utilitatemque suam mandatæ sunt actiones. *l.* 8. *§. ult. ff. mand. l.* 2. *in fi. ff. fam. ercisc. l.* 3. §. *idem Labeo ait. ff. de in rem ver. l.* 24. *ff. de minorib. l.* 3. *§. idem adversus. ff. quod quisque jur. l.* 8. *C. de hered. ven.* Nam hic cum mandatas sibi & cessas ab alio actiones exerceat, procurator est: sed quia non in alienam, sed suam rem, id est, commodum suum propriumque lucrum actiones præstitæ sunt, lucrumque omne & compendium eum respicit, idcirco in rem suam factus datusve procurator dicitur. *l.* 4. *C. de procuratorib. l.* 25. *§. ult. eod. l.* 4. *ff. de re jud. l.* 1. *§. in propria ff. quando appell. sit. l.* 20. *ff. de appellationib. l.* 14. *ff. de pact. l.* 18. *ff. de compensatio. l.* 6. *C. de oblig. & act.* Is qui nomen emit, in rem suam fit procurator, *l.* 1. *C. de contrar. jud. tut.* Venditor quoque ab emptore datus ad litem procurator, in rem suam datus videtur. *l.* 66. *§. si secundum. ff. de evict.* Briss. Prat.

Procurator invitus non solet dari, invitum accipere debemus. Ulpian. ait, non eum tantum qui contradicit, verum eum quoque qui consensisse non probatur. *Spieg.*

Procurator metallorum. Procurator metallorum est, qui metalla exigit, & asservat. Quo sensu accipitur. *C. in tit. de metal.*

Procurator Reip. *l.* 3. §. *plane & l.* 5. §. *idem ait ff. quod vi aut clam. l.* 2. *§. ad frumentum. ff. de admin. rer. ad civit. pert. l.* 7. *C. ne de statu defunc. l.* 30. *de decur. lib.* 10. *C.* Briss. Prat.

Procurator totorum bonorum, quæ alienare potest, Modestinus docet, in *l. procurator. ff. de procurator.*

Pro-

Procurator & advocatus differunt: Advocati namque personas: procuratores negocia suscipiunt. Illi quasi tutores, hi curatores sunt: ac proinde advocato meo sum susceptus aut cliens, procuratori sum mandator vel dominus. Ideoque advocatorum munus extra locum judicii peragitur: procuratorum non nisi in judicio: illi causam instruunt, hi perorant: illi magis agunt calamo, hi ore. Illud igitur difficilius, hoc facilius munus est: illud honorabile, hoc vile, advocati. *C. de advoc. div. judic. l. fi. quis. C. de decur.* §. *fin. inst. de except.* ita quoque eorum officia sunt distincta, qui tamen in unam eandemque personam etiam respectu ejusdem causæ cadere possint. Unde hodie procuratores possunt etiam advocati esse, sed non vicissim advocati semper procuratores, ut tradit Gail. 1. *observ.* 43. *num* 8. procuratorum enim numerus certus certaque matricula est, sicut de advocatis loquitur *l. fin. C. de assessor.* qui olim dicebantur statuti, nunc ordinarii, ultra quos si forte per gratiam admittantur & alii illi sunt supernumerarii, qui in statutorum, nunc defunctorum, locum substituuntur, aliisque præferuntur. Sed advocatorum ordo hodie nullus est nullusque numerus certus, ac proinde advocare cuivis perito juris licet, procurare non cuivis, nisi in numeros relato aut à statuto substituto, aut per gratiam admisso, Vult. in *comment. Instit. de action. in princ. n.* 30. 31.

Procurator item & cognitor differunt. Procurator causam agit absente litigatore. Cognitor præsente litigatore, ut recte Amanus tradit *in l. si liter. C. Theod. de cogn. & proc.* itemque Asconius & Festus. At dicitur maxime cognitor in causa status pro defensore ejus, qui patitur controversiam an sit ex civibus Donat. in Adelph. In tria, inquit, divisit officium defensionis suæ. Iis assertoris, principio eam esse dico liberam: in cognitoris, civem Atticam: instructoris, meam sororem. Ascon. in 3. Ver. Hoc genus, inquit, defensoris in Jure cognitor dicitur, maxime cum de alicujus statu agitur. Justiniani tempore sublati sunt cognitores, ideoque ab his locis, quos ex Juris auctoribus desumpsit, positum cognitoris nomen semper exemit, ut conjicere licet ex *l. si quis aliquid. §. si quis. ff. de pæn. collata cum sententia Pauli lib.* 5. *tit.* 25. Cujac. Jul. Paul. *recept. sentent. tit.* 2. *de cognitoribus in Rubr.*

Procuratoriæ exceptiones vocantur, quæ procuratorio nomine agentibus opponuntur, sive quod non esse hoc eis mandatum dicatur quod persequuntur, sive, quod omnino procuratores esse, vel fieri potuisse negentur, vel ab eo dari dicantur, qui procuratoris dandi jus non habuit. *l.* 57. *l.* 62 *ff. de procuratorib. l.* 2. *&* 3. *ff. de except. l.* 29 *§. quædam ff. mand. l.* 19. *§.* 1. *ff. de probat. o. l.* 39 *§. pen. ff. de damn. infect. §. pen. Inst. de satisdat.* Qua de re incidere crebro in judiciis quæstionem Quintil. *lib.* 7. *c.* 1. admonet, Procurator, ait, alicujus pecuniam petit ex fœnore hæreditario. Potest incidere quæstio, an huic esse procuratorem liceat. Fingemus postquam tractavimus eam remittere, vel etiam convinci: quæretur an ei cujus nomine litigatur, procuratorem habendi sit jus. Idem lib. 4. cap. pen. ut contra petitionem pecuniæ male petis. Procuratori enim tibi esse non licuit. Sed nec illi cujus nomine litigas habere procuratorem. *Briss. Prat.*

Prodere id est, detegere & indicare. *Briss.*

Prodere, id est, constituere, edere, probare. *Briss.*

Prodere causam & accusare inter se differunt. Prodit enim qui non probanda defert: accusat, qui reo præsente crimen judicio offert, probaturus quod intendit, *c. plerumque* 2 9 7

Prodere pro remittere dimittere. Modest. *l.* 14. *ff. de custod. reor.* Non est facile tyroni custodia credenda, nam ea proditio, is culpæ reus est, qui eam ei commisit. Item, Quod si fugitivum domino reddendum prodiderit. *Prat.*

Prodere fidem, est juramento non stare *Rud.*

Prodere legem dicitur, qui prævaricator, & accusatione instituta desistit. Ulpian. *l.* 2. *§.* 1. *ff. de adult.* Merito jure mariti accusanti illa præscriptio objicitur, si legem prodidisse dicatur ob hoc, quod aggressus accusationem adulteri, destitit. *Prat.*

Prodictator propter Consulum absentiam nonnunquam creatus est. Liv. lib. 32. Itaque ad remedium jam diu desideratum, nec adhibitum, dictatorem dicendum, civitas confugit: & quia consul aberat, a quo uno dici posse videbatur: nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nuncium aut literas mitti: nec dictatorem populus creare poterat: quod nunquam ante eam diem factum erat, Prodictatorem populus creavit Q. Fabium Maximum, & Magistrum equitum M. Rutium Minutium. *Prat.*

Prodiga neutro genere numero multitudinis in *l. quæcunque SC de fin. de jur. fisci.* sunt annonæ. Græcis τὰ πράγματα quæ in cibariis & esculentis consistunt: sic dicta quod intra proximos dies prodigantur, id est consumantur, vel ipsis prodigis, cum eorum administratio interdicitur, genere à fisco præstantur. Merito igitur A curfius noster in *d. l. quæcunque.* prodiga cibaria interpretatus est: quam Accursii interpretationem probant Bart. & Joh. à Platea. His opponuntur corpora. Prat. & Cujac. ad *d. l.* 5

Prodigere pro consumere apud Modest. in *l. plebiscito. de off. præsid.* Plebiscito, inquit, continetur, ne quis pro fidum munus dominive caperet, nisi esculentum poculentumve. quod intra dies proximos prodigatur. *Prat.*

Prodigi, inquit Cic. *lib.* 2 *offic.* sunt, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt; in eas res, quarum memoriam aut nullam aut brevem sunt relicturi. *Prat.*

Prodigi, & furiosi differunt: His simul atque furere incipiunt, ipso jure agnati sunt tutores: Illis autem non prius sunt curatores, quam ipsius à judice bonis sit interdictum, vide Baro. de Taurenberg. tit. 7. Progymnaf. Fot Spieg. & Prat.

Prodigi consensus non est omnino nullus, sed in his duntaxat nullus est, quibus res ejus fit deterior, ac proinde furor prodigi non est omnino furor, sed prodigus pro furioso habetur respectu administrationis rerum suarum, quæ fit diminuendo. Vult. *lib.* 3. *in princ. tit.* 6. *n.* 32. *in com.* Instit.

Prodigia, Festo autore dicuntur quasi prodita, & porro dicentia aliquid futurum esse. Nam litera quæ nunc C. vocatur, apud veteres G dicta est Quod & nunc multi pronuntiando sequuntur in Italia. vide *l. non sunt liberi. ff. de stat. hom. l.* 3 *C. de postul. hæred. l. ostentum.* ubi omnino vide Gœdd. *in comm. ff. de verb. sign.* Prat.

Prodigus est, qui neque modum, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando & dissipando profundit. *l.* 1 *ff. de cur. fur.* Item Connan. *lib.* 9. *c.* 4. *n.* 11. Duar. *l.* 6. *is cui Bonis ff. de*

de verbor. oblig. Everforem appellat Cajus *lib.* 1. *Instit. tit. de tut.* Solet & in libris nostris hoc verborum circuitu designari is cui bonis interdictum est. *l.* 18. *ff. qui testam. fac. l.* 6. *ff. de ver. obl. l.* 3. *ff. de novationib. l.* 18. §. 1. *& sequ. ff. de castr. pec. l.* 10. *ff. de cur. fur. l.* 9. §. *idem quæri. ff. si cert. pet.* Nam prodigis per prætorem urbanum bonis interdicebatur, ut Paul. *lib.* 3. *Sent. tit.* 1. Valer. *lib.* 3. *c.* 5. *& lib.* 8. *c.* 6. ostendunt. Ejusque interdicti formula hæc extat apud Paulum 3. *sent. tit.* 4. Quando tua bona paterna, avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico. *Briss. & Prat.*

PRODITOR variis modis dicitur. Nam Proditor est, qui secreta sibi commissa revelat, ut not. Archidiac. in *c. clericus.* 1.46. *dist.* & qui sine ulla justa diffidatione, eum qui id minime confidebat, graviter offendit, vel vulnerat, & maxime committendo ea contra majorem suum. Item dicitur proditor qui dat alicui portionem venenatam, similiter qui promittit transire ad gentem inimicam, de quo per Bald. *in usib. feud. tit. quib. mod. feud. amit. c.* 1. *§.* 1. Qui quoque justitiam pervertit proditor dicitur. *l.* 1. *& in Authent. ibi posita. C. de pœn. jud. qui mal. jud. &* Paris de Puteo, de syndicatu in verbo Syndicatu, circa fin.

PRODUCERE adversarium ad album, Ulpianus dixit pro deducere eum cum quo lis instituitur ad Prætoris album, & formulam actionis demonstrare, qua uti velit quis ex earum numero, quas Prætor se daturum in albo edictoque suo denunciavit. Eum quoque, inquit, edere Labeo ait, qui producat adversarium suum ad album, & demonstret quod dictaturus est, vel id dicendo quo uti velit, id est, qua edicti parte. *l.* 1. *ff. de edendo.* Hot. ex Duar. *anniversar. disputat. lib.* 1. *c.* 131.

PRODUCERE obligationem, diuturniorem reddere. Paul. *l.* 91. §. 3. *ff. de verbor. oblig.* Primo quæramus quæ personæ efficiant perpetuam obligationem: deinde quibus eam producant. Item. An filiusfam. qui jussu patris promisit, occidendo servum producat patris obligationem. *Hot.* Est etiam producere, extendere ac protrahere. *l.* 1. *§. merito ff. quan. actio de pecul. annal.* Justin. producere pro inducere usurpavit, *§. consequens est. Inst. de suspect. tut. vel cura. & ibi Aldobr.*

§ PRODUCI in jus, est ad Prætorem duci *leg.* 3. *§. docere, ff. ne quis eum, qui in jus voc. l.* 4. *ff. de l. Jul. de vi privat.* Produci etiam testis dicitur. *l.* 23. *& l.* 24. *ff. de testib. l. pen. & ult. C. eod.* Produci quoque olim dicebantur, qui in scena populo spectandi præbebantur, atque exhibebantur. Suet. in Nero. c. 4. Equites Rom. matronasque ad agendum mimum produxit in scenam. Quintil. lib. 3. c. 6. Qui se prætori in hortis ostenderat, nec erat productus, sedit 14. ordinibus. Plin. *lib.* 6. Epist. ad Geminium. Proximis sacerdotalibus ludis productus in commissione pantomimus, cum simul theatro ego & Quadratus egrederemur, Macrob. *lib.* 2. *c.* 7. *de Publio Mimo.* Cum mimos componeret, ingentique assensu in Italiæ oppidis agere cœpisset, productus Romæ per Cæsaris ludos omnes qui tunc scripta & operas suas in scenam locaverunt, provocavit. & in inscriptione Lanuvina: M. Aur. Aug. lib. Agellio Septentrioni Pantomimo sui temporis primo Sacerdoti Synodi Apollinis parasito alumno Faustinæ Augustæ producto ab Imp. M. Aurel. Commodo. *Briss. Prat.*

PRODUCTORES à Lenonibus differunt. Lenones enim sunt ad quos scortorum captura spectat, qui simul cum scortis ipso jure infames sunt, & stuprum in scorta commissum legibus non vindicatur, *l. si ea quæ stupro, l. quæ adult. C ad l. Jul. de adult.*

Productores vero sunt earum etiam mulierum in quibus stupra commissa legibus vindicantur, ut Asconius Pædianus scribit. Cujac. in *exposit. Justin. Novel.* 14. *de lenonibus.*

PROFANUM Varro in *lib.* 5. *de ling. Lat.* quod ante fanum, id est, conjunctum fano. Hinc Profanatum, quod in sacrario pollutum, & paulo post: & cum Profanum dicitur, id est, proinde, ut si fani factum. Macrobius *lib.* 3. *c.* 3. Profanum omnes penes consentiunt id esse, quod extra fanaticam causam sit quasi procul à fano & religione secretum. Trebatius verò, ut Macrob. *lib.* 3. *c.* 3. refert, Profanum id proprie dici tradit quod ex religioso vel sacro in hominum usum proprietatemve conversum & promiscuum humanis actibus accommodatum est. Agenus quoque Urbicus in Comment. Frontini, Profanum ait esse quod cum sacrum esset, postea in usum hominum & extra fanum venit. Profana ergo res sacræ & religiosæ opponuntur, *l.* 83 *§. sacram. ff. de verb. obl.* Profanum vero id esse etiam, quod quis sibi privatum sacrum constituerit, Martia. tradit. in *l.* 6 *§. sacra ff. de rer. divisio.* Agrum quoque purum monumento cohærentem profani juris esse Impp. *rescripserunt. l.* 9. *C. de religiosis.* Briss.

PROFANUS locus opponitur religioso. *l.* 40. *ff. de religios. l.* 37. *ff. de contrah. empt.* De profanis locis agitur in *l.* 4. *C. de relig. & sumpt.* Briss.

PROFARI, proprie dicuntur fatidici, qui futura prædivinando solent fari: qui iidem & Vaticinari dicuntur; quod vesana mente faciunt: inquit Varro *lib.* 5. *ling. Lat.* Itaque cum Ulp. *l.* 1. §. 6. *ff. de ædil. edict.* sic scripsisset, Si servus inter fanaticos non semper caput jactaret, & aliqua profatus esset: sic infert, Quamvis aliquando quis circa fana bacchatus sit & responsa reddiderit. Item, Cæterum si nihilominus permaneret in eo vitio, ut circa fana bacchari soleret, & quasi demens responsa daret. *Hot. Prat.*

PROFECTA res à me ad te etiam tunc videtur, si vel à debitore meo acceperis, vel pecuniam meam apud te habeas, & convenerit utroque casu ut mutuum esset. *l. singularia. ff. si cert. pet.* Spieg. Prat.

PROFECTITIA dos, quæ à patre, vel à parente profecta est de bonis ejus, vel facto ejus. Ulp. *l. profectitia. ff. de jure dot.* Olden. Vide supra Dos profectitia.

PROFECTITIUM peculium: vide peculium profectitium.

PROFERRE interdum significat edere & palam facere, interdum producere & pronunciare, aliquando etiam differre & prorogare. *Briss.*

PROFERRE, Jurisconsultis est, quod vulgo producere dicitur, id est, apud acta deponere. Producere autem de testibus, non de litis instrumentis dici debet; autor Bud. in *annot. prioribus* Oldendorp.

PROFERRE etiam est diem prodictam prorogare, *l. unius, §. pen. ff. de quæst. & in rub. de recept. arbit.* Prat.

PROFERRE & differre inter se differunt. Proferre est diem prodictam prorogare. Differre, est rem in aliud tempus conferre, nulla cum dies ante prodicta fuisset, & hoc sensu Paulus *in l. unius*

unius. §. *pen. ff. de quaest.* Adeo ut propterea & differantur & praeferantur custodiae, & in tit. de receptis, vel arbitrium differri, vel diem compromissi proferri. Sed qui profert; & differt, non contra. Itaque latius patet dilationis nomen: quo modo Corn. Tacitus res prolatas, easdem & res dilatas vocat. Sunt autem res prolatae feriae judiciorum & litium. Seneca de brevitate vitae: Diripitur ille toto foro patronus, & magno concursu omnia ultra quam audiri potest, complet. Quando, inquit, res proferentur: significat rebus prolatis cessare patronos. quod & de Jurisconsultis M. Tullius scribit in oratione pro Muraena. Hoc toto *cap.* 23. *lib.* 5. *Parerg.* Alc. pessime exposuit, depravata etiam *l. Aurelio. ff. de lib. leg.* Cujac. *observ. lib.* 7. *c.* 16. per tot.

PROFERRE, i.e. pronunciare sententiam. *l.* 26. *& l.* 36. *ff. de re jud.*

PROFESSIO argentariorum dicitur, sed & aliorum omnium vitae generum, *l.* 6. §. *praetor. ff. de eden. l.* 26. *in fin. C. de episc. & cler.* Pratei.

PROFESSIO, ad interrogata responsio, *l. non nudis. C. de probat.*

PROFESSIO, sponsio, *c.* 1. *de sum. Trinit. in* 6. & hoc sensu est duplex, quaedam regularis, quae fit scriptura, *c. fi.* 20. *quaest. fin.* sed recte probatio dicitur: probantur enim, qui coenobiticum vivendi genus deligunt, idque anno exacto. *Prat.*

PROFESSORES & scholasticos omnes, qui amplectuntur & docendo graduum veritatem libere, sequuntur non unius generis pericula, non aliter quam umbra corpus: Veritas certe parit odium: quoniam indoctos & malos homines habet adversarios: sed quid homines; Satanam ipsum habet hostem. Non est ergo mirum, si periculis exerceantur continuo. *Oldendorpius.*

PROFESSORES juris communis interpretatio recipit, eos dici Doctores, qui publice legunt, & quibus auditores dant operam. Alciato videtur etiam hoc nomine posse intelligi Jurecoss. qui à principio adhibebantur, ut consiliis sui oratoribus & advocatis copiam facerent: & quid juris esset in toto negotio disserereur. *l.* 2. §. *Servius, ff. de orig. jur.* Spieg.

PROFESSORES optimi justitiae & rei publicae ministri esse debent. *Constit. ff.* 2. §. *ult.* Nunc sunt perniciosissimi altercationum autores. *Old.*

PROFESSORIBUS atque veris bonarum literarum studiosis quicquid tribuitur, id centuplo redit in publicam utilitatem, dum quisque suo fungitur munere vel praedicando Dei verbum, vel formando vivendi politiam, vel curando corpore hominum I. st. in *proem.* § *fin.* Recte ergo Fridericus Imperator, duplex bonarum artium studiosis privilegium concessit. Constitut. Habita. *C. ne fili. pro patr.* Quem imitari debent omnes Magistratus, si Reipublicae voluerint esse consultum. *Oldend.*

PROFESSORIS boni officium est, curare ut jus civile in melius, h. e. in majorem semper utilitatem hominum honestam producatur: ut eleganter dicit *l.* 2. §. *post originem, ff. de orig. jur.* Oldendorp.

PROFESTI dies. Hi quintuplices erant. Alii fasti dicebantur, in quibus praetori licebat solennia haec verba fari, Do, Dico, Addico. Alii comitiales, quibus cum populo recte agebatur. Alii comperendini quibus vadimonium dicere permittebatur, h. e. sponsionem decernere judicio sisti. Alii stati, quos judicii causa cum hoste instituebant, Alii praeliares, quibus repetere res, vel lacessere hostem licebat. *Spieg.*

PROFESTUM facere, referente Festo dicebatur, qui ferias violabat, & profanabat, inauspicatasque reddebat & profanas. *Prat.*

PROFICERE, prodesse. Ulp. *l.* 3. *de jurejur.* Matris igitur jusjurandum partui non proficiet: nec nocebit, etsi mater detulerit *Spiegel.*

PROFICISCITUR pecunia Paul. in *l. secunda, de rebus cred.* Item mutuum, ait, non potest esse, nisi proficiscatur pecunia, hoc est, transferatur ad accipientem. *Spieg. Prat.*

PROFITEOR te non teneri, tale pactum non in personam dirigitur: sed cum generale sit, locum inter haeredes quoque litigatores habebit, ut ait Papin. in *l. tale pactum ff. de pact.* Spieg.

PROFITERI cum agitur in re militari, vocatur dare nomen, cum in aestimandis facultatibus & expendendo numero capitum, appellatur census.

PROFITERI censum dicebantur, qui apud censores Romae praecipuum suarum omnium fortunarum edebant: aut apud Censitores in provinciis, qui agros ea ratione declarabant, quae praescripta est in *l.* 4. *ff. de censib.* unde censuales professiones dicuntur ab Arcadio *l. ult.* §. 1. *in fin. ff. de mun. & honor. l. censualis. C. de donat.* de quibus etiam vide Briss. *lib.* 1. *select. Antiq.* Prat.

PROFITERI est publice & apud acta aliquid ultro denunciare, quod vulgo insinuare dicimus.

PROFITERI autem vulgatum est. Inde professores qui artes liberales profitentur. Quorum nomine, neque medicos, neque philosophos, neque jurisperitos contineri traditur in *l.* 1. *cum seq. ff. de var. & extraord. Rub. de professorib. & medic. lib.* 10. C. Sed & argentariorum & aliorum omnium vitae generum professio dicitur in *l.* 6. § *praetor ff. de eden. l.* 2. 26. *in fin. C. de episc. & cler.* Briss.

PROFITERI merces apud publicanos, eas insinuare tributi pro his debiti ex solvendi causa. *l. ult.* §. *divus.* & §. *si quis professus ff. de publica l.* 3. *C. de vectig. & commiss.* Quintil. *Decl.* 341. Quod quis professus non est apud publicanos, pro commisso tenetur. Item etiam declam. 359. talem legem fingit, Publicano scrutari liceat, quod quis professus non fuerit, perdat. *Briss. Prat.*

PROFITERI etiam in *l.* 3. §. *penul. ff. ubi pupilli educ.* est pupilli pecuniam praetori edere: ut professionem edere peculii in *l.* 19. *ff. de pecul. legat.* Briss. Prat.

PROFITERI judicium in *l.* 1. *ff. ad l. Corn. de fica. & leg.* 24. *ff. de fals.* Salust. in *bello Jugurt.* Sed ipse deprehensus multis hortantibus & inprimis Albiano Consule judicium profitetur. Suet. in *Domitia. c.* 17. Professusque conspirationis judicium & ad hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina, Plinius *lib.* 3. *Epist. ad Nepot.* Eadem apud Claudium uxori Scribon. nimi cum illa profiteretur judicium. Ego, inquit, te audiam, cujus in gremio Scribonianus occisus est. Unde fit, ut pro, confiteri judicia, profiteri legendum putem in *l.* 3. §. *item is cujus. ff. ad l. Corn. de sicar.* Briss. Prat.

PROFITERI naturales dicebantur parentes, qui diem, quo sibi nati essent liberi apud Praefectos aerarii edebant. Terent. *l. etiam,* 16. *ff. de probat.* Etiam matris professio liberorum recipitur Scaevola *l. Imperatores.* 29 §. 1 *ff eod.* Mulier gravida repudiata, filium enixa, absente marito, ut spurium in actis professa est. Jul. Capitolinus harum professionum primum auctorem fuisse M. Antonium P[illegible]m

auctor est, interdum trigesimum nomine imposito, per provincias autem tabulariorum usum instituisse, apud quos de originibus idem fieret, quod Romae apud praefectores aerarii: ut si forte aliquis in provincia natus causam liberalem diceret, testationes intus ferret. Celsus *l. cum de aetate;* 12. *ff. de probat.* Iniquum est quum de statu aetatis alicujus quaereretur, & diversae professiones proferrentur, ea potissimum stare, quae nocet. Ejusdem professionis mentio fit in *l. nec omissa*, 15. *l. patentes* 21. *C. de lib. cond.* Hot. Prat.

Profiteri etiam est in concione publice dato nomine voluntatem suam de aliquo magistratu populi suffragio obtinendo declarare, ut Budaeus interpretatur. At Grucchius *lib.* 1. *de comitiis Romanis*, ostendit professionem nihil aliud fuisse, quam publicam ac solennem voluntatis suae declarationem, de magistratu, si populus ita vellet, obtinendo, etiam circa nominis dationem.

Profligare tributa Graeci ἀπαιτεῖν vertunt *l. judices, C. de an non. & trib.* id est exigere, imponere. Judices, inquiunt Impp. quos circa profliganda aerarii nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit. Eodem sensu *l. ult. C. de vectig. nov. instit.* si provincialium nostrorum querela exstiterit, inquit, *const. C. de conductor. aviditas.* & probatum fuerit, ultra antiquam consuetudinem & nostrae terminos jussionis aliquid eos profligasse. *Prat.*

Profluere aqua ex fonte. *l. 6. C. de servit.* in profundo esse res. *l,* 15. *ff. de legat.*

Profugus, inquit Servius, proprie dicitur qui procul à suis sedibus vagatur, quasi porro fugatus. Multi tamen Zaroto exquisitè docto viro teste, ita definiunt, ut profugos esse dicant eos, qui exclusi necessitate de suis sedibus adhuc vagantur, & simulac intervenerint sedes, non dicantur profugi, sed exules. Sed utrunque falsum est. Nam & profugus lectus est, qui jam sedes locavit, ut in Lucano, Profugique agente vetusta Gallorum Celtae miscentes nomen Hiberis. & Exules qui adhuc vagantur, ut in Sallustio: Qui nullo certo exilio vagabantur, adeo exilium est ipsa vagatio. *Spieg.*

Profugium actus ipse transfugiendi ad hostes, itaque accipitur. *l. omnes, §. qui captus. ff. de re mil.* Pro transfuga haberi eum qui in profugio captus est; ita enim legendum ostendunt Graeci, qui habent ἐν τῇ βαρβάρων γῇ, id est, in hostico. Cujac. *observ. lib. c.* 27. Prat.

Prognatus prognatave: Quemadmodum pronepos dicitur qui loco nepotis est: haud absimiliter dicuntur omnes descendentes prognati, quod in locum natorum succedant: Ideoque qui praeceduntur ab alio, ipsi ulteriores gradu minime possunt esse prognatis: hoc ergo proprie nomine illorum est, qui primum obtinent locum liberorum, & tamen nati non sunt, sed illis cedit natorum locus: Ferret. *tit. de haereditatibus quae ab intestato deferuntur.*

Progener. Suet. in *August. c.* 19. & Auson. *c.* 95. *progener.* Tac. *lib.* 20. Briss.

Progenerum appellat avus neptis suae virum, ait Festus.

Prognatus pro natus, apud Justinianum §. 2. *instit. de hered. ab intest.* Unde ridiculum est iis, qui Latine nesciunt, Prognatus, & Abnepos sunt idem. Sunt itaque prognati liberi. *Spieg.*

Progoni. Lege. Epigoni.

Πρόγραμμα Programma proscriptio, scriptura publico in loco ut ab omnibus legi possit, proposita, quemadmodum edicta proponebantur, aut Principum rescripta, ut *l.* 3. *C. de leg. & const. princ.* Itaque proprie quae Graeci προγράμματα, eadem Latini edicta appellant. Sic sumitur haec dictio in tit. C. commun. epist. programmata subscriptiones. *Prat.*

Prohedri dicebantur quasi Praesides, magistratus quidam primi subsellii, quibus caeteri omnes sedendi loco cedebant. Budae. in *annot. ad tit. de offic. praefect. prae.*

Prohibere injuria tenuiores, dixit Cic. *lib.* 2 *offic.* construens verbum prohibere cum ablativo significante passionem contra quam solet plerunque fieri: cum dicimus, prohibitur accessu, colloquio, amore, id est, ne accederem, ne colloquerer, ne amarem. Hic vero injuria significat eam quae accipitur, non quae infertur: & est sensus ut caveret, ne afficerentur injuria tenuiores, quod & nostrae Leges subinde praecipiunt. *Vide §. fin. l. nec quicquam est. ff. de offic. procons. cum simil.* Spieg.

Prohibet uti frui, qui vi dejicit utentem & fruentem, aut non admisit eum, cum ex fundo exisset non usufruct. deferendi causa *l.* 3. *§. uti frui ff. de vi & vi arm.* Aedificare prohibet, qui eam materiam, quae aedificationi necessaria sit, convehi, quique operi necessarios venire prohibet. *l.* 1. *§. pen. ff. de mort. infer.* Prohibetur possidere & qui in solo aedificare prohibetur *l. penult.* §. 1. *ff. de adquir. poss.* Prohiberi quis intelligitur, quominus faciat, si quolibet actu prohibentis, id est, vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillumve jactantis, prohibendi gratia id faciat. *l.* 19. §. 1. *ff. quod vi aut clam.* Prohibitoria interdicta sunt, quibus Praetor vetat aliquid fieri. *l.* 1. §. *interdictum, & l.* 2. *ff. de interdict.* §. *prohibitoria. Instit. eod. tit.* Briss.

Prohibitum una via, altera admitti non debet ne legi fraus fiat. Goedd. ad *l.* 38. *n.* 1. *de verb. sign.*

Prohibitus muneribus dicitur is, cui muneribus interdictum est. *l.* 7. *§. ult. ff. de interdict.*

Projectum & protectum, partes sunt domus propensiores, unde nobis aspectus patet in vicos & plateas, à projiciendo & protegendo dictae. Nam protegere, est tectum projicere: quod fit quando ligna extra columnas seu parietes extenduntur, ut moeniana vel podia pensilia faciamus: quo genere structurae, aedificia in superioribus partibus ampliora reddi solent. Hujus rei inventor Moenianus traditur, à quo moeniana, omnes aedificiorum projecturae generaliter dicuntur. *l. servitutes.* §. 1. *ff. de servit. urban. praed.* Old.

Projectum Nonius Marcellus interpretatur longe jactum & extensum: ut apud Virgil. Projectaque saxa Pachyni Redimus. Et Cic. *lib.* 2. *de Repub.* Justitia foras spectat & projecta tota est, atque eminet.

Projecturas dici, Vitruv. tradit prominentias, & quasi supercilia parietum, quae arcendis Stillicidiis inventa sunt. Fabri nostrates Lamieros & intabulamenta appellant. Quare & Cajus inter urbanas servitutes recenset istas, immittendi tigna in parietem vicini, & denique projiciendi protegendive. Protegendi & projiciendi servitutem pro eadem posuit, quia disjunctim ista posuit, quasi d xerit: Servitus immittendi tigni urbana est, & ea denique quae seu projiciendi seu protegendi appellatur, &c. Hot. ex Conn. *lib.* 4. *c.* 9. *n.* 4. Vid. & Corras. in *rub. de serv.*

Projiciendi servitus jus est, extra tectum moeniana projiciendi, & ut Theod. in §. *eque. Inst. de actionibus* interpretatur, δίκαιον τοῦ ἐκτείνειν ἔξωθεν μέχρι τοῦ μεταύλου *l.* 1. *& l.* 2. *ff. de serv. urban. l. pen. ff. si mensor fal. mod.* Itaque Lexicon

xicon Latino-Græcum projecta recte interpretatur ἀναπεπταμένα ἀνάσαιν ἔχοντα ἐπ' οἰκίας. Inter projectum vero & immissum hoc interesse Labeo recte dicebat, quod Projectum esset id, quod ita protenderetur, ut nusquam quiesceret, qualia mœniana & suggrundæ essent: Immissum autem quod ita fieret, ut aliquo loco requiesceret, veluti cum tigna aut trabes immittuntur, *l. 242. §. 1. ff. de verb. sign.* & ideo projicere & immittere separantur in *l. 5. §. meminisse, ff. de nov. op. nun.* Sic projectum tignorum intellige in *l. ult. §. ult ff. de servit. urb.* & Projectum tectum apud Cic. Topic. & projecta in *l. 80. ff. de cont. empt. l. ult. §. pen. ff. quod vi aut clam. 3. §. item videamus. & §. Labeo, ff. uti possid.* Briss. & Connan. *lib. 4. c. 9. n. 1.* Corrasius Miscell. *lib. 3. c. 25.* Gœdd. ad *d. l. 242. §. 1. ff. de verb. sign.* Goth. ad *l. 2. ff. de servit. præd. urban.*

Proinde pro perinde, *l. 15. & l. 29. ff. de leg. Corn. de fals.*

Prolatis, id est, productis testibus *l. 6. ff. de quæst.*

Proletarius in duodecim tabulis pro inope & nullis facultatibus prædito. Assiduo, inquit lex, vindex assiduus esto: proletario civi quivis volet, vindex esto: nam qui in plebe Rom. tenuissimi pauperrimique erant, neque amplius quam mille quingentum æris in censum deferebant, Proletarii appellati sunt: qui vero nullo aut perquam parvo ære censebantur, Capite censi vocabantur. Gell. *lib. 16. cap. 10.* qui etiam Proletarios dictos scribit à munere officioque prolis edendæ, quod cum re familiari parva minus possent Remp. juvare, sobolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent. Hotom. Dicebantur autem capite censi, qui nullo aut perquam parvo censebantur ære, proletarii à munere officioque, prolis edendæ appellati sunt, quod cum re familiari parva minus possent Rempub. juvare, sobolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent: Eoque sensu proletarium & capite censum accepisse viros est etiam Arnobius adversus gentes lib. 1. prout annotavit Ræward. ad *ll. 12. Tab. c. 9 de vindicibus.* Adde Fr. Balduin in *l 12. Tab. c. 44.* & Gœdd. ad *l. quos nos 234. §. 1. n. 1. ff. de verb sig.*

Prolixæ ætatis homines, *l. 5. §. quibus diem. Dig. de jur. immun.*

Prolytæ προλύται dicebantur, qui quatuor annorum spacio in legum studiis decurso, quintum & postremum adjiciebant. Imperator in præfat. ad Antecess. §. 6. Quibus, inquit, si bene sese imbuerint, & in quinto anno, quo prolytæ nuncupantur, metas constitutionem.... Hesychius προλυθείς interpretatur παρειμένος, ... λυμένος. ut ii sint, qui ab illa præscripta & præfinita studiorum lege sunt soluti, & tanquam emeritis stipendiis honestam à magistrorum scholis missionem impetrarunt, unde hodie quoque Licentiati appellantur. Vide Lytæ Hotom.

Promagister. Solet etiam, inquit Rævardus, Libellorum magister Principibus adesse, isque ex Jurisperitorum numero sumebatur, & Promagister dicebatur, qui principis rescripto diem & Consulem adjiciebat: quemadmodum ex antiquissima libelli cujusdam formula constat, qua corporum fictili sarcophago ad tempus commendandorum principalis autoritas postulatur. Hæc enim formulæ illius solennia verba: Sepulchrum fieri placet. Verba rescripti sunt, Quibus statim adjungitur hæc clausula subscriptionis, Jubentius Celsus Promagister subscripsi 3. de Non. Nov. Antio Pollione & Opimiano Coss. Erat & aliud quoque solenne, ac principibus familiare, ut libellum subscriptum signarent annulo, signatumque restitui juberent iis, qui illos porrexerant. Quo pertinet quod ait Suetonius in diplomatibus libellisque & Epistolis signandis Augustum initio Sphinge usum esse. Et hæc quidem libellorum supplicum antiqua ratio, apud Prætores etiam & provinciarum Præsides olim in usu fuit. *cap. 15. de in jus voc.* Rævard. *l. omnia quæcunque ff. de reg. jur.*

Promatertera pro aviæ soror. *leg. 1. de grad. & affin.* Oldend.

Promercales vestes, peculiariter illæ sunt quæ in usu fuerunt veneuntque post primam gratiam coloris attritu deperditam. Spiegelius.

Promercalia dicuntur, quæ ut divendantur pluris, fuerunt empta Paul. Quod si res, ait, in quibus impensæ factæ sunt, fuerint promercales: reales impensæ non voluptariæ, sed utiles sunt. *l. quod sin. ff. de impens. in rebus dot.* Nebriss. Sane hoc vocabulum dictio universalis non est: sed illa tantum. B. ... Pio teste Promercalia nuncupantur, quæ reservatis his quæ ad usum annuum & proprium pertinent, tanquam superantia, ex mobilibus paterfamilias vendit. *Lege c. 94. Annot. poster.* Astipulatur Rhodig. in *fin. c. 10. lib. 28.* ubi ait, Promercale in venalium ratione dici, quod extra domesticum usum redundans vendi proponitur. *Spieg.*

Promercii causa haberi dicuntur, quæ in hoc habentur, ut veneant *l. 3. §. item is cujus. ff. ad l. Cor. de sicar. l. 41. § sed si quis. ff de leg. 1. l. 2. ff. de via publ.* unde Promercales res dicuntur, quæ ut divendantur pluris fuerunt emptæ, vel quas præter usus suos paterfam. habet venales in *l. 4. §. item si quis, ff. de penult. leg. 10 ff. de impen. in res dot.* & apud Sueton. in Julio *cap. 54.* Brissonius.

Promercium dicitur ea ratione, qua commercium, estque mercimonium, quodcunque vendendi causa seponitur. Paulus *l. 4. §. 1. de pen. leg.* Si quis fontis fructus suos vendere, penum legaverit: non omnia quæ & promercii causa habuit legasse videtur. Ulp. *l. 41. §. ff. de lega. & pu.* Et, qui Reipub. ad opus promiserunt, posse detrahere, & ad id opus uti: quia hi quoque non promercii causa id haberent. *Hotom.*

Promiscuæ conditiones, & non promiscuæ, vide Conditio.

Promissio deserta, apud Ulp. in *l. sed & si quis. §. quæsitum si quis caut.* Videtur, ait Alciat. novus loquendi modus, ut deserta promissio dicatur: quia non observatur. cum l. seq. Contempta rectius appelletur: quare forte legendum Disserta, & pro expressa & specialiter intelligendum. Sed reg. Cæterum in hac interpretatione Alciatum lapsum esse recte ostendit Corras. Miscell. *lib. 1. c. 19.* Si enim pœna desertionis sequitur in *l. si duo §. 1. ff. si quis caut.* & nihil purius magisque proprium pro contempta, violata & derelicta promissione dici potuit quam deserta promissio, sicuti & desertum vadimonium Lconi probatissimique authores dixerunt. Corras. d. loc.

Promissio stipulatio etiam est. *l. 1. C. de usur. annotat.* Alciat. *de verb. sign.* Spieg.

Promissionis significatio: tam tacitam quam expressam responsionem complectens, *l. si venum 19. ff. de adil. caut. l. delegare. ff. de nov. l. nuin ff.* de

de leg. 3. *l. gerit*, *l. pro herede. ff. de ac. qui her. l.* 2. *l.* 4. *ff. de pactis*, latior est, quam ut ad solam stipulationem referatur. Significat enim tam pactum, pollicitationem & quamlibet aliam conventionem, quam stipulationem, *d. l. sciendum*, §. 1. & *seqq. l.* 3. *ff. de pollicit. l.* 2. 3. *l. fin. ff. de aleat. l.* 25. 33. 37. *l.* 40. §. *pater qui. ff. de pact. l. lecta. ff. de reb. cred. l.* 1. *de jur. dot. l.* 1. §. *cum qui. de const. pec. l. Titia.* §. *pen. de verb. oblig.* Unde promittendi rei dicuntur omnes qui aliqua conventione sunt simul obligati, ut videre est *tot. tit. ff. Inst.* & *C. de duobus reis*. Ideoque promissionis verbum, modo de pacto, modo de alio aliquo contractu, modo etiam de sola stipulatione, pro re subjecta interpretandum est, *l. si mandato.* §. *fin. ff. de mandat. d. l.* 1. §. *cum, qui de const. pec. d. l.* 37. *de pact.* Nam quod in *l. sciendum. ff. de verb. obl.* §. *si scriptum. Inst. de inut. stip.* constitutum est: Si scriptum in instrumento fuerit, promisisse aliquem, perinde haberi, atque si interrogatione praecedente responsum sit: Hoc, quod ad juris praesumptionem, ex eo procedit fundamento, quod dubia non apparente voluntate pro re subjecta verba sint in potiore significatu accipienda: cujus tamen probatio contraria jure permittitur; ut in §. *item verborum. Inst. de inut. stip. d. l. Titia* §. *pen. l.* 1. *l. optimam*, *C. de contr. stip. l. jurisgentium.* 7. §. *quod fere*, *cum ibi not. ff. de pactis videre est.* Goed. in *com. ad l. sponsio* 7. *n.* 5. 20. 21. *ff. de ver. sig.*

Promissio, de contrahendo non est contractus ille qui promittitur, sed ab eo diversus, ita ut contractu promisso inito, obligatio promissionis de contrahendo, seu solutione ejus, quod debetur, facta extinguatur. Bart. ad *l. singularia* 15. *ff. si cert. pet.*

Promissio impossibilis censetur illa, quae anteriorem ita sequitur & excedit, ut huic propter illam satisfieri non possit, *l.* 125. *de verb. signif.* Sicut enim dignitatis & honestatis rationi convenit, fidem non falli, sed quod promissum est modis omnibus praestari, *l.* 1. *de pact. l.* 1. *de const. pec.* ita quoque eadem fidei observatio postulat, ut ita fiat postrema promissio, ne promissor desinat par esse priori: alioqui ex ea nihil commode atq; honeste praestare potest. Goed. ad *l. nepos* 125. *nu. ff. de ver. si.*

Promissio de vendendo differt à venditione ipsa: Illa futurum respicit, haec praesens. Illa ex ejus duntaxat parte qui promisit, non ejus qui vendi sibi stipulatus est, obligat: haec ultro citroque est obligatoria. Illa sine definitione certi pretii valet, haec non nisi precium definiatur; ex illa datur actio ex stipulatu, ex hac actio empti & venditi, Vult. *in comm. ad tit. Inst. de consens. & oblig. in prin. n.* 12.

Promissor appellatur qui stipulanti spondit, *l. stipulatus.* §. 1.

Promissor interdum dicitur stipulator. Debitor enim sive promissor non minus contrahit, quam creditor, ut sicuti utrique contractus est communis, ita etiam utrique sit appellatio à contractu illo desumpta. Vult. *l.* 3. *in prin. tit.* 16. *nu.* 22. *in comment. Instit.*

Promissores plures quam unum habere consultius est, quoniam si unus ex illis solvendo non sit, tum tenetur alter & in solidum conveniri potest. Vult. *lib.* 3. *tit.* 17. *in princ. nu.* 4.

Promittere ponitur pro repromittere in *l.* 8. §. *quod si nunciavero ff. de oper. nov. nunc.*

Promittere & polliceri quomodo differant, vide Pollicitatio & pacta ut differant, &c.

Promittere facere securum ad sensum prudentis, quid significet haec formula not. in *l. si mandato Titii* §. *fi. ff. mansta.* Old.

Promittere, rem habere licere, & promittere non movere, vel facere controversiam, paria sunt per *l. stipulatio ista*, *in princ.* & §. *si quis forte. ff. de verb. obligat.* Observandum, quod verbum promissi reductum in instrumentum intelligitur per stipulationem, & non per nudam conventionem. *l. sciendum. ff. de verb.* Spieg.

Promnestria. Vide infr. Proxenetria.

Promptuarium, cella est in quam reponuntur edulia, quae ad usus quotidianos comparata sunt. In hoc à Penario distans, in quod quae longioris usus sunt conduntur. Paul. *de penu. leg.* 1. *nam quod.* Si cui quae in promptuario sunt, legata sunt. Hinc Promus, dispensator. *Nebr. Prat.*

Promulgare est quasi provulgare, publicare, hinc promulgatae leges dicuntur, cum in vulgus editae sunt in prooemio Instit. versic. omnes vero populi. Jon. Bello, Etym. & Aldebran. ibid. Sic. Livius *lib.* 1. *belli. Maced.* Itque rogationem promulgavit, vellent juberent, &c. Et Cic. ad Qu. Frat. Cato legem promulgavit de imperio Lentuli abrogando, Modest. in *l. scire* §. *aliud, ff. de excus. tut.*

Promulgatae leges recte olim in aerarium agebantur ac diligenter custodiebantur. Primum ne periret exemplar, deinde nequis forte fraudem corrumpendo admittere posset. Qua ratione moti Romani Leges 12. Tab. in aes incisas, reposuerunt in Aerarium ut Tranq. scribit in vita Julii. Hinc sumitur mos in Civitatibus, nec certe repudiandus, quod statuta sua in publicam custodiam reponant. Veruntamen meminisse oportet: ne custodiantur solum Leges, sed ut observentur etiam. Ipsa literarum monumenta recludi debent in Aerarium: At, observatio palam circumferri debet per totam Rempublicam. *Olden. Prat.*

Promulsidaria vasa, dicuntur Ulpiano, in quibus promulsis id est, condimentum ex mulso confectum ponitur *l.* 19. §. *sed cui vasa* 10. *ff. de aur. arg.* Et ideo, inquit, scutellas & promulsidaria contineri. Hot. Prat. Turneb. 28. *obs.* 23. & Gothofr. ad *jam d.* §. *sed cui vasa*,

Promulside autem Grammatici notari potionem annotant conviviis loco mulsi ad excitandam cibi aviditatem exhiberi solitam: quo sensu apud Cic. lib. epist. 9. accipi videtur, licet alia significatione acceperit Tertull. in *lib. de pallio.* ut observavit Adrianus Junius *lib.* 5. *animad. c.* 10.

Promutuum προχρεία praerogata pecunia, sive praenumerata. Gallis *avances l.* 40. §. 3. *ff. de statu liber. l. ex conducto* 15. §. *item cum quidam*, 6. licet ibid. Dd. varient *ff. locat.* male apud C. Harmenop. προχρεία Th. Hermopolites ad *l. uni. C. d. sent.* quae pro eo, quod interest. ἢ ἐν προχρείᾳ τὸ μίσθωμα τῶν πάντων χρόνων συμβαλὼν Prat. Adde Cuja. ad *l. ult. de frumento urbis Constant. C. lib.* 11. Est autem promutuum quasi contractus, id est, quasi mutui datio, ut ait *l.* 4. §. *is quoque. ff. de obl. & act.* Idem Cujac. *observ. lib.* 8. *c.* 34. & Goth. *ad d.* §. *item cum quidam*, & *ad l.* 1. *C. de condict. indebit.*

Pronepos, est filius nepotis. Proneptis, filia nepotis.

Prontor esse debet praetor. *l.* 7. §. *si pater. ff. de rebus eorum.*

Pronuba, quae nuptiis celebrandis praeest ex parte uxoris, sicut Auspex ex parte viri. Goth. ad *rubr. C. de sponsalib.*

Pronubus annulus dicitur, quo sponsae digitum vir oppignerare consuevit. Spieg. Prat. & Goth. ad *rub. C. si rector provinc. vel ad eum pert.*

Pro-

PRONUNTIARE palam & parte exprimere est. *l.* 11. §. *qui autem*, *ff. de act. empt. l.* 1. *l.* 31. §. 1 *ff. de adil. edict l.* 69. §. 1. *ff. de evict. l.* 15. §. 1. *ff. de statu lib.* quibus in locis venditores conditionem rei, quam vendunt, pronunciare dicuntur. Eodem in significato Latini auctores pronuntiandi verbo utuntur pro palam aliquid pollicitum & promissum significantes. Sic pronunciare nummos apud Suet. in Julio c. 19. & pronuntiare epulum apud eundem in ejusdem vita, cap. 25. Et pronuntiare donativum militibus in Galba. c. 16. Et pronuntiare tesseras in Domitia. c. 41. ad fi. Et pronuntiare præmia militibus, apud Livium *lib.* 2. *ex Briss.*

PRONUNTIARE proprie dicimur, quod viva voce & memoriter proferimus: sicut recitare, quod ex scripto *Prat.*

PRONUNTIARE præterea sententiam ferre significa. *l.* 56. §. 1 *l.* 60. *ff. de re jud. l.* 37. *ff. de auro arg.* Inde pronuntiatus hæres, patronus, filius, libertus, servus dicitur, qui talis judicatus, & per sententiam declaratus est *l.* 9. §. 1. *ff. de in jus voc. l.* 8. *ff. de his quæ ut indign. l.* 8. *C. de sent. & interlocut. l.* 11. *ff. de adm. tut. l.* 29. *in. fin. ff. de liber. cau.* Briss.

PRONUNTIARE etiam in scena actores dicuntur, *l.* 1. *ff. de his, qui notan. infam.* Plin. *lib.* 7. *c.* 48. Luceia mima centum annis in scena pronuntiavit. Suet. in *Calig. c.* 54. Ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quominus & tragœdo pronuntianti concineret. ex *Briss. Prat.*

PRONUNTIARE & statuere dicuntur ii, qui jus habent cognoscendi, *l.* 215. *ff. de verb. sign.*

PRONUNTIARE, quod est in 12. tab. idem est quod lingua nuncupare, id est, nominatim ac diserte proferre Ulp. ex edicto in *l.* 1. *ff. de adil. edict.* Eademque omnia, quum ea mancipia venibunt: palam recte pronuncianto. Item, Ea omnia in venditione pronuntianto. Idem in *l.* 31 *ejusdem tit.* Si venditor pronunciaverit, vel promiserit furem non esse, tenetur ex sua promissione, &c. Cic. *lib. de offic.* 3. Itaque Cato ita pronunciavit: Quum in vendendo eam rem scisset, & non pronunciasset, emptori damnum præstari oportere. Schard. ex Hotom.

PRONUNCIATUM inquit Ulpianus, in l. 49. ubi Gœdd. in *comment. ff de verb. signif* & statutum idem potest, promiscue enim & pronunciasse & statuisse solemus dicere eos, qui jus habent cognoscendi. *Hot Prat.*

PRONUNCIATUM Dialecticis est plena atque perfecta verborum sententia, ut Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam delevit. Oratio verum aut falsum plene significans, est pronuntiatum, quod Græci ἀξίωμα dicunt, &c. Brech. in *l. pronuntiatum ff de verb. & ver. sign.*

PRONURUS. Nurus appellatione, inquit Connanus *lib.* 8. *c.* 5. *n.* 7. non tantum filii uxor: sed & nepotis, & pronepotis continetur, licet quidam has Pronurus appellent.

PROPAGARI, extendi, *l. prases. C. de servit. Prat.*

PROPAGARI arbitria, hoc est, in alios transferri, prohibetur rectissime. *l. non distinguemus. ff. de recept. arbitr.* Adi Old. in Copia Spieg.

PROPATRUUS, frater est proavi: sicut Abpatruus, frater abavi.

PROPE est genus loquendi pudorem affirmantis, & modestiam significans, & licet dubitationis speciem habeat, affirmat tamen & definit. Pap. in *l.* 95 §. 9. *ff. de solut.* Si creditor à debitore petens culpa sua causa ceciderit, prope est ut actione mandati nihil à mandato consequi possit. Idem *l.* 41. *ff. de mor. cau don.* Et quod ab alio nomine ipsius eo præsente datur, prope est ut ab ipso datum intelligatur. Arrius *l.* 5. §. 6. *ff. de re milit.* Si bonus miles annea æstimatus fuit, prope est ut affirmationi ejus credatur. Idem, prope affirmarem credi oportere. Hot. Sæpe etiam ad modicum tempus refertur, ut circa & circiter, *l.* 2 §. *exactis* 1. *ff. de orig. jur. l.* 2. § *fin. ff. de lib. exhib.* §. *si vero intra.* ubi Bartol. notat de *mona. coll.* 1 Quin & a Justiniano dictio prope ad semestre tempus limitari videtur. *l. properandum* §. *& si quidem. C. de jud.* Corras. Miscell. *lib.* 6. *c.* 23. *n.* 6.

PROPE pro quasi, fere in ll. per Alteric. indicatis.

PROPE furtum, est inficiando, *ff. de furt.*

PROPE an denotet temporis intervallum, & quantum, ponit N. Neapolit. in *l. non tantum. ff. de excus. tut.* Prat.

PROPE dicitur locus qui miliari distat. *l. suus quoque.* §. *puto ff. de hered. instit.*

PROPE finem triennii, quid intelligendum, *not. l. properandum* § *& hac quidem. C. de jud* Prat.

PROPENSUM significat quod dicimus Valde inclinatum. *l.* 2. §. *si simul. ff. ad l. Jul. de adul.* §. *consequens est Insti. de pupillari subst.* & ibi Aldobr.

Πρόπτωσις *l.* 13 *ff de jurejur.* hoc est, inconsulto calore. Sunt qui interpretentur, perperam. *Briss. Prat.*

PROPINQUI, id est affinis nomine qui veniant, docet B r, *in l fi. C. de verb. fig.* Spieg.

PROPINQUI fines, & antiqui. *C fin. regun. l.* 1. *Al er.* Spieg.

PROPIOR sobrino, propior sobrina sunt, inquit Cajus, patrui magni amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia *l.* 1. *ff. de grad. & adfin.* hoc est, inter Ulp. patris ejus cujus de cognatione quæritur, consobrinus consobrina, sive frater patruelis. Hot. Item. C man. *lib.* 8. *c* 5. *n.* 1.

PROPIUS verbo JCti utuntur pro magis est, *l.* 140 *de verb. obli. l.* 18. *de in rem vers l.* 31. *l.* 38. *ff de act. empt. l.* 58. *in fin de hered. instit. l.* 67 *de jur. dot l. pen* § *conductori ff. de jur. immun. l* 124. *ff de leg.* 1. *l.* 1. §. *denique quod vi aut clam l.* 29. *ff de usu cap. l* 5. *ff de precar. l.* 125 *ff de verb. sign.* Briss.

PROPIUS sobrinus. Paul. *l.* 10 §. 9 *de gradib.* personæ quas enumeravimus a patrui magni filio, et de cujus cognatione quæritur, propius obrini vocantur, nam, ut Modestinus ait, quem quis appellat propiorem sobrino, is est patris matrisve consobrinus aut consobrina, ab eo, consobrini consobrinæve, filius filia nominatur. Et paulo post. His omnib. quod à patrui nepote proposuimus, is de cujus cognatione quæritur, propior sobrino est: nam patris vel matris eorum consobrinus est.

PROPIUS sobrino mihi est consobrini mei filius, & consobrinæ meæ filia, & patris mei consobrinus, & matris meæ consobrinus, *Festus. Hot. Prat.*

PROPIUS tempus & longius opponuntur. *l.* 17. *ff. de pact dot.* Br.

Προπηλακίζεσθαι apud Demosthenem in *leg.* 16. §. 4. *ff. de pœn* affici contumelia. ταῦτα κινεῖ ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὐτῶν ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι, Hæc movent, inquit, hæc de statu mentis homines dejiciunt, contumeliæ non assuetos, *Hot. Prat.*

PROPOLA prima correpta, προπώλης Græcis est, ait Pollux, idem qui infra proxeneta, venditionisque conciliator, Senecæ Paratus dictus. Aliis propola, prima producta, dicitur is, qui primus merces vendit, quas in portu primus anticipat, & ut Persius ait, primus tollit piper à sitiente camelo, ut prior vendat: quod manifeste innuit Lucilius:

Sicut cum ficus primus propola recentes
Attulit, & pretio ingenti dat primitus paucis:
Hinc apud Cic. in Pison. vinum de propola & de cupa: ubi tamen Turneb. 1. adv. 1. propala legi vult, propalam exponens, qui merces propalam, velut ante palum, aut de palo pendentes habet & vendit. Prius magis probatur Jos. Scalig. in suis annot. in culicem Vergil. & veteres glossæ videntur assentiri, qui propulam exponunt παλλία, corrupte enim legitur πωλὴς *Prat.*

Proponere stipulationes dicitur prætor eas, quæ ex ipsius jurisdictione veniunt, *l. 52. de verb. oblig.* Briss.

Proponere edicto fraudem, i. e. aperire ac manifestum facere.

Proponere Actoris est: Opponere Rei, text. *sing. in l. 1. C. de jurisdict.* Spieg.

Proponi dicebantur quæ ut civium oculis paterent, in publico proponebantur. Inde, Actiones proponi dicuntur, quoniam in albo scriptas & in edicto prætor in publicum edebat, ut *ex l. 1. C. de interdict. & §. namque. in fin. Inst. de actio.* patet. Ita edicta proponi dicebantur, pluris in libris nostris locis.

Proponi etiam à Jurisconsultis dicuntur, quæ à consultoribus referuntur consilii accipiendi gratia, ut in responsis Scævolæ, sæpe, secundum ea, quæ proponerentur. *Briss.*

Proponi etiam dicebantur quæ Imperatoribus prudentibusve in facti specie enarrabantur, prout ex facto acciderant, *Brisson.*

Proportio Geometrica, cujus summus in jure civili usus est, ita describi potest, ut sit variarum quantitatum inter se comparatio: quæ ut Aristot. *lib. Ethic. 5.* scribit, minimum in quatuor posita est, veluti Ponatus in a Gemma pretiosissima: in ob silex. tunc ducatur altera linea: & in c. ponantur mille aurei: in d. obulus. post summatur illa ratio, ut est a ad b, sic c ad d. necessario a est ad c, sicut b ad d. postremo ut est totum ad totum, ita pars totius altera, ad alteram alterius, veluti ut est a c. ad b d, ita & a ad b, & c. ad d. Plura vide apud Hot. in *comm. ad l. si ita scriptum 13. ff. de lib. & posthum.*

Propositum dicitur quod mente statutum est, vide *Gloss. in l. recipiendum, §. pen. ff. de pignorib.*

Propositum, id est, proscriptum habere, *l. 1. de institor. act. & l. cum cui plures §. locator, ff. loca.* quod tamen ibi non animadverterunt interpretes. *Briss.*

Proprætores & proconsules quinam fuerint, sic exponit Hot. in *Verrin. comment.* Cum antiquitus auctis Imperii finibus Prætores crearentur, qui in provincias summo cum Imperio mitterentur (de quibus apud Livium frequens est mentio) institutum tandem fuit, ut qui Romæ consulatum aut Præturam gessissent, ii anno insequenti in provincias eodem cum summo Imperio mitterentur, quæ idcirco consulares & prætoriæ vocarentur: quarum illæ biennium obtinebantur, hæ annum unum, ut testis est Cic. 1. Philipp. Qui vero ex Consulatu provinciam obtinebant: Proconsules sive Pro consule, qui ex Prætura Proprætores sive Pro prætore dicebantur. De proconsulibus quidem nemini dubium id esse arbitramur. De proprætorib. vero, quoniam dubitare nonnullos animadvertimus, testimoniis confirmandum videtur. Cic *lib. de Divin. 2.* Bellicam rem administrari majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi sunt anni cum bella à proprætoribus & proconsulib. administrantur, qui auspicia non habent; Quin igitur Gabinius, qui ex Consulatu Syriam obtinuit proconsul: quin Verres, qui ex prætura Siciliam proprætor dici posset, dubitaturum neminem existimamus. At enim prætor hic perpetuo nominatur. Ita est, sed aut præturam magistratum esse annuum negemus, aut per abusionem id dici fateamur necesse est. Repugnat enim, Praeturam Verris esse annuam, & Verrem prætorio imperio, tum Romæ, tum in Sicilia, quadriennium præfuisse. Ac ne cui mirum videatur verbum Prætoris pro Proprætoris usurpari, locum ex Verrin. 4. subscribemus, in quo & Consul pro proconsule, & prætor pro prætore perspicue usurpatur. Cum id quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, legem esse Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex SC. decem legatorum sententia dedisset, hoc omnes semper in Sicilia consules prætoresque servasse, &c. Sententiam nostram nunc ita perspicue confirmabimus, ut quod amplius dubitetur, nihil futurum sit. Cælius ad Ciceronem scribens lib. Epist. 8. sic ait. Idemq; senatui placere in Ciliciam provinciam, inque 8. reliquas provincias, quas prætorii pro prætore obtinerent eos qui prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex SCto cum imperio in provincias pro prætore mitti oportere, eos sortito in provincias, mitti placere, &c. Videmus, opinor, aperte nunc, eos ipsos qui prætorii erant, prætorio imperio in provincias mitti moris fuisse, in quo tamen illud intelligendum est, tametsi more id, instituto; fieret, ut qui ex prætura, consulatuve exirent, in provincias proprætorio proconsulative imperio mitterentur, eoq; hi magistratus essent ordinarii, nonnunquam tamen extraordinem, tum proprætores, tum proconsules, mitti consuevisse, quorum imperium extraordinarium appellatur, veluti in his duobus, de quibus modo commemoratum est, Cn. Pompejo & Lucio Gellio: quorum uterque cum Consul antea fuisset nunquam, pro consule tamen in provinciam est missus. Nam de Pompejo quidem aperte id Cic. 2. Philipp. testatur, quod eodem modo intelligendum est in iis, qui cum Consules quidem fuissent, non tamen statim ex consulatu in provinciam proficiscebantur: sicut Ciceroni usu venit, qui quia novem post consulatum annis in Ciliciam proconsul profectus est, propterea extraordinarium suum Imperium appellat in *Epist. 9. lib. ad Attic. 5.* Faciam, inquit, ut summa modestia & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Atque hæc quidem de Proconsulum Imperio extraordinario: A quo Proprætorum Imperium extraordinarium nihil omnino differt, hinc intelligi potest, quod Cic. Philip. 2. imperium à Senatu in suam sententiam Cajo Cæsari adolescenti, neque ulla unquam magistratu functo, delatum, ut proprætor esset, extraordinarium appellat. At enim ait, C. Cæsari adolescenti imperium extraordinarium mea sententia dedi. Significat autem SCtum quod in orat. 5. perscriptum est. Ejusdem modi fuit Cnei Pisonis imperium, de quo Salustius in conjuratione Catilinæ sic scribit: Postea Piso in citeriorem Hispaniam Quæstor pro prætore missus est, adnitente Crasso. Non igitur aut proconsulum aut Proprætorum perpetuo extraordinarium imperium fuit, quemadmodum placere quibusdam video: sed tum demum, cum in provinciam aut ante consulatum Præturamve, aut non statim ex consulatu, Præturave, cum Imperio mitterentur. Hæc enim ita si se haberent, illud tamen minime silentio

lentio prætermittendum videtur : quoniam prætoris vocabulo veteres pro eo, qui exercitui præessent utebantur, (quemadmodum ex Asconio notum est) eo qui duces exercitus vicarii essent (quos locum tenentes generales vulgo nominamus) Proprætores etiam appellari consuevisse : quod vel ex eo intelligi licebit, quia Salustius in bello Jugurthino scribit, Albinum consulem ad comitia profectum, Aulum fratrem in castris pro prætore reliquisse quem paucis post versibus legatum appellat, & in eodem Cajum Marium in expeditionem profectum, Lucium Sillam Quæstorem suum in castris pro prætore reliquisse. Valerius autem Maximus lib. 2. c. de disciplina militari : Lucius, inquit, Marius, Tribunus militum, cum reliquias duorum exercituum Publii & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hispania absumpserant, dispersas mira virtute collegisset, earumque suffragiis dux esset creatus, Senatui de rebus actis à se scribens, in hunc modum orsus est. L. Marius proprætor, cujus honoris usurpatione uti eum patribus conscriptis non placuit, quia duces à populo, non à militibus solerent creari. Hæc Valerius. De Proconsulum autem & de Proprætorum ordinario Imperio lubet Appiani verba ex libro Syr... subscribere. καὶ στρατηγὺς, inquit ... τῷ στρατιωτικῷ ... πέμπων, ὓς αὐτοὶ καλῦσιν ἑξαπελέκεις ... τῶν ... πατῶν δυοδεκα πελέκεσι καὶ δυοδεκα ῥάβδοις ... οἱ πάλαι βασιλεῖς χρωμένων ... τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τοῖς ῇ στρατηγοῖς καὶ τὰ ἡμίσεα φέρουσιν, hoc est, Imperatores cum exercitu mittunt, quos ipsis sex securium magistratus (id est, Proconsules aut Prætores) vocant. Nam cum utantur Consules duodecim securibus, totidem fascibus quemadmodum prisci reges : dimidium autem potestatis illorum magistratus isti habeant, insignium etiam partem duntaxat habent dimidiam. Atque hæc quidem usque ad Augusti Imperium ita se, quemadmodum diximus, habuerunt. Hic vero Provincias ita divisit, ut aliæ Cæsaris, aliæ populi dicerentur. Cæsaris, quæ validiores erant, & quas annuis (ut Suetonius scribit) magistratuum Imperiis regi nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipse suscepit, in easque rectores mittere instituit viros (ut ait Strabo) tum consulares tum prætorios, tum etiam equites quos & ille generali nomine ἡγεμόνας, & Jurisconsulti in Pandectis Præsides appellant. Populi autem qui provinciis præerant, Proconsules, ut ait Suetonius, dicebantur. Unde in Pandect. titulus est de officio Proconsulis : qui ad populi Provinciarum solos rectores pertinet. Nam etsi populus in suas Provincias στρατηγὺς ἢ ὑπάτυς, ut Strabo appellat, id est, Prætores & consules (qui nominibus abusus est, pro Proprætores & Proconsules, ut continuo post demonstrat) tamen utrosque Proconsulum nomine appellari solitos, & Suetonius testatur, & ex Pandectar. libris facile intellectu est : cum scilicet extraordinarium esset eo tempore omnium in Provinciis Imperium, eoque generali nomine (ut paulo ante moris fuisse ostendimus) rectores omnes appellarentur. Nam ut in ejusdem Imperatoris vita Suetonius scribit, Augustus autor Senatui fuit ut magistratus deposito genere statim in provincias mitterentur : & ut cura ærarii à Quæstoribus urbanis ad Prætoris Prætoresve transiret. Atque hæc quidem de primis temporibus dicta sint. De postremi vero temporis ratione pauca hæc ex Dion. lib. 53. adscribemus. Cæsar cum appetendi regni suspicionem omnem à se se removere constituisset, decem sibi annorum Imperium in eas Provincias sumpsit. Hoc enim temporis spacio pacatas illas redditurum se recepit. Simulque juveniliter exultans, hoc addidit, quo celerius sedatæ & quietæ esse possent, eò se maturius illas depositurum. Atque eo primum tempore Senatores & in suas & in Senatus Provincias cum Imperio misit præter Ægyptum, quam solam equiti Romano, iis de causis, quas superius exposuimus, attribuit. Post deinde hæc constituit, ut eorum præfecturæ essent annuæ, sorteque legerentur, nisi si quis vel propter liberorum multitudinem, vel propter uxorem ductam jus aliquod præcipuum ac singulare haberet. Ut ex SC. mitterentur, & neque gladiis accincti, neque habitu militari essent : Ut proconsules dicerentur, non modo illi duo, qui consulatu essent functi, sed etiam cæteri viri prætorii, quive pro prætore mitterentur ; ut tot lictores utrusque darentur, quot habere in urbe legibus licebat: ut Imperiis insignia quam primum pomœrio egressi essent acciperent : eaque usque dum ex Provincia decederent, perpetuo retinerent. Reliquos vero à se deligi, suosque legatos, etsi consulatum gessissent, tamen Proprætores nominari voluit, duo namque hæc nomina valde floruerunt tum, cum penes populum Imperium esset. Is enim jam inde à primis temporibus Prætoris nomen tanquam ei militari maxime conveniens, attribuit iis, quos delegisset, & Prætores eos appellavit : reliquos autem quasi vocabulo ad pacem magis accommodato è nomine Consulum Proconsules appellavit. Hæc enim nomina Prætoris & Consulis Italia retinuit, qui vero extra Italiam erant, quasi horum locum obtinerent, præfectos omnes appellavit. Effectum igitur, ut qui ipse deligeret, non Proprætores solum dicerentur, verum etiam & plures annos cum Imperio essent, & habitu militari uterentur, & gladium, animadvertendi etiam in milites haberent. Sed quidem nulli, neque proconsuli, neque proprætori, neque præfecto jus gladii gestandi permittebatur, quin simul eadem animadvertendi in milites potestas legibus concederetur, neque vero Senatoribus tantum, verum etiam equitibus Romanis, qui eam potestatem habent, jus illud permittitur. Atque hæc quidem ita se habent. Jam vero lictoribus, sex omnes utuntur proprætores, & quicunque consulares non sunt, ex eoque lictorum numero nomen invenerunt, ut ἑξαπέλεκεις dicerentur. Imperii etiam insignia, postquam in Provincias suas pervenerunt, utrique accipiunt : eaque una cum Imperio deponunt. Hoc eodem modo leges etiam jubent, ex Prætoriis & consularibus viris præsides in Senatus Imperatorisque Provincias mitti : quos Imperator, & quæ in loca volebat, & quo tempore volebat, mittere consueverat. Ita multi non modo Prætores, verum etiam consules Provinciis præfuerunt, id quod hodieque nonnunquam fieri consuevit. Senatus autem & seorsim quidem consularibus Africam atque Asiam concessit : & prætoriis reliquas omnes distribuit. Omnibus autem æqualiter interdixit, ne quis quinquennio antequam Magistratum in urbe gessisset, Provincias sortiretur. Sic temporis progressu, licet major eorum qui sortiebantur, quam Provinciarum numerus esset ; tamen ad Imperium omnes perveniebant. Postea cum male nonnulli magistratus gessissent, illæ quoque Provinciæ Imperatori adjectæ sunt, sic ut eas ipse quodammodo distrueret : cum tot sortiri juberet,

quot essent Provinciæ. Alii autem Imperatores, etiam à se delectos in Provincias miserunt, iisque annos complures Imperium prorogarunt. Alii vero equitibus Senatorum loco Provincias mandarunt: quo fere tempore hæc legibus constituta sunt de Senatoribus, qui jus necis in eos, qui Imperio suo subjecti essent, haberent. Mittuntur enim etiam quibus jus illud non permittitur in eas Provincias, quæ populi & Senatus esse dicuntur, & proquæstores quos sors dederit, & assessores eorum qui cum Imperio sunt. Hoc enim nomine recte illos, si officium illorum spectemus, appellabimus: cum alii legatos etiam illos appellent. Sed de nomine superius sat dictum est. Hos igitur assessores sibi quique deligunt, unum quidem prætorii ex sui aut inferioris ordinis hominibus: Tres vero consulares, ex ejusdem dignitatis viris, quos ipse Imperator probaverit. Quanquam hæc ratio innovata est. Sed quia brevi interiit, satis erit suo loco indicare. De Provinciis igitur populi hæc ita se habent. Mittuntur vero & in alias Provincias, quæ Imperatoris dicuntur, ab eo ipso præsides pluribus legionibus instructi: plurimum ex prætoriis, interdum ex iis, quæ quæsturam, aut alium magistratum intermedium gesserunt. Hæc Prat. ex Dione.

Propria commoda dicuntur non tantum sua, sed & suorum, puta uxoris & liberorum. Gothof. ad *l. 3. C. de loca.*

Propria causa & aliena opponuntur in *leg. 1. §. in propria, ff. quando appell. sit.*

Propria causa quæ sit. quæri solet in tempore appellationum, quod in propria causa angustius & brevius in aliena laxius datur. Et placuit propriam esse causam, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. *l. 1. §. in propria ff. quando app. sit.* Itaque si procurator quis in rem suam datus sit, ejus propria causa dicetur. Sed & quicunque sua interesse dicit, propriam causam defendere intelligitur *l. 2. 1. & §. ult. ff. quando appell. sit.* Briss.

Propria res quæ sit, exponit glossa in *l. fænerator, ff. de nautico fænore.* Spieg.

Propria lis dicitur procuratoris in rem suam dati, *l. 25. §. ult. ff. de procur.*

Proprie, pro specialiter in *l. 2. in prin. ff. de vac. mun. l. 2. §. ult. ff. de adm. rer. ad civit.* Cic. *lib. 5. Epist. ad Attic.* Cui deposcenti mea mandata cætera universa mandavit. Illud proprie ne pateretur, quantum in ipso esset prorogari nobis Provinciam. Propriam etiam pro speciali dixit Paul. in *l. 21. in fin. ad municip.* Briss. Prat.

Proprietarius proprietatis dominus in *l. proprietarius, ff. de dam. infect.* & apud. Ulp. *de dolo. in l. eleganter, §. si servum,* Si servum usufrarium, ait, proprietarius occiderit, Legis Aquiliæ actioni, & ad exhibendum id accedit, si possidens proprietarius occidit. Prat.

Proprietas, proprie est jus, quo res ipsa perfecte mea est, non ratione juris alicujus in re illa constituti. Vult. *l. 2. tit. 4. §. 1. n. 3, in comment. Instit.*

Proprietas vocabulum est à Jurisconsultis distinguendorum definiendorumque dominiorum causa confictum, nam Dominii nomine solidum dominium fere intelligitur: id est, in quo ususfructus inest, unde ususfructus, pars dominii appellatur, *lib. 3. ff. de usufruct.* quum igitur dominium usufructu diminutum significare vellent, Proprietatem dixerunt, ut patet ex titulo de usufruct. locis innumeris, in quibus ususfructus proprietati opponitur. Itaque Neratius in *l. 13. ff. de acquir. rer. dom.* quum dominium dixisset, & illud quod usufruct. expers est, significaret, continuo proprietatis nomine hoc interpretatus est. Si procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eique sit tradita meo nomine, dominium mihi, id est, proprietas acquiritur, etiam ignoranti, postea tamen quum suo more subtiliter omnia persequerentur, uti proprietatis vocabulo non contenti, proprietatem nudam dixerunt, quæ usufructu diminuta est: plenam vero, quæ usumfructum in se haberet. Papin. *l. 1. ff. quib. mod. usufr. amitt.* Si duobus separatim alternis annis ususfructus relinquatur, continuis annis proprietas nuda est: quam si legatarium unum substituas, cui alternis legatus sit ususfructus, plena sit apud hæredem proprietas eo tempore, quo jus fruendi legatario non est. *Hot. Prat.*

Proprietas & dominium quomodo differant, vide Duaren. *lib. 1. disput. anniv. cap. 17.* Robert. *sent. c. 18,* Cujac. *ad l. 58. de verb. obl.* Vult. in *comm. Inst. ad §. 1. num. 3. de usufr.* vide supra in verbo Dominium & proprietatem.

Proprietatem Cajus appellat id, quod est dominium directum in *l. fin. de superfic.* Habet namque Superficiarius usumfructum, & proprietatem, subaudi, ipsius dominii utilis: Directum vero dominium non habet. Spieg. Prat. & Alberic. in hac dictione.

Proprietas & ususfructus, quia jura sunt incorporalia, partes fundi ficte dicuntur. Nam si proprietatem & usumfructum, ut jura incorporalia consideremus, ut *l. 1. ff. de rer. divis.* fundum vero rem intellectu comprehensam, cui tanquam suo subjecto, naturali quadam ratione proprietas & usufr. accedunt, ipsumque sequuntur, velut umbra corpus & calidum ignem, nulla quidem ratione partes appellaveris, nisi καταχρηστικῶς ac potius (ut dicit Jason) ficte. Quare usumfructum ipsius fundi proprium rectius, quam partem dixeris, *text. est in l. si à reo. §. si reo. ff. de fidejuss.* Brech. in *l. recte dicimus eum fundum, ff. de verb. & rer. sign.*

Proprietatis nudæ nomine, nullus fructus continetur, *l. videamus, ff. de usuris.* Spieg.

Proprio jure plus sibi datum iri debere, vide Papyrium in *l. Imperatores, ff. de ser. præd. rust.* Spieg.

proprio nomine, & alieno opponuntur. *Briss.*

Proprium à Latinis vocatur peculiare, perpetuum & convenienter attributum, vel ascriptum rei, personæ, aut dictionis explicans officium, conditiones, accidentia, qualitates. Dialectici proprium multiplex statuunt: sed Jureconsulti sunt unico contenti: quibus id dicitur proprium, quod speciei tantum uni convenit & universæ: ut homini proprium est loqui, ratiocinari: quod omni & soli homini congruit. Taboet, *in Topico militiæ for. & leg. discip.*

Proprium est suum cujusque, ut Non. Marcel. exemplis confirmat, diciturque quod non est cum aliis commune, & quamvis quod commune est, nostrum dicere usurpemus, non tamen quod commune est, dicere valemus proprium. Cicer. *lib. 7. Epist. ad Curium.* Cujus quando te esse proprium scribis mancipio & nexu, meum autem usu & fructu, contentus isto sum. Id enim cujusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur, Horatius:

Si proprium est quod quis libra mercatur & ære. Briss.

Proprium sive proprietas dicitur, quod aliis locis passim allodium, propterea quod ejus proprietas solida penes dominum est, neque alteri

teri ejus usufructus est constitutus, *lib. feud.* 2. *tit.* 17. & *tit.* 29. & *tit.* 43. Jurisconsulti modo proprietatem solidam, modo proprietatem cum usufructu, modo usumfructum proprietati admixtum appellant, *l.* 4. *ff. si usufruct. pet. l.* 4. *de usufruct. accresc.* Sic leg. Franc. *libro* 1. *cap.* 125. unusquisque de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat: & si Deo dante, super se & super familiam suam, aut in beneficio, aut in alode annonam habuerit, &c. Et *libro* 4. *cap.* 51. Itemque in Capitular. Carol. Audivimus quod aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem & in ipso placito dato pretio comparant ipsas res iterum sibi in Alode, &c. *Prat.*

Propter res universas, quæ mihi cum fratre meo patruo vestro communes sunt, quas æstimationes constiterit esse universas, duo millium aureorum fidei vestræ committo, uti pro portione vestra mille aureos à Lucretio pacato patruo vestro accipiatis, Scævola sensum indicat. *l. fin.* §. 1. *de leg.* 2. Spiegelius.

Propudiosissima. dicitur Contaminatissima, impudicissima. Plauti vocabulum, qui & meretriculam propudium vocitat. Propudiosa autem dicta, quod nundinata pudicitia sit procul à pudore. Joan. Bapt. *in Comment. Epist. Sid. Apoll. ad Ambrosi.* Pap. lib. 9.

Propudium, rem pudendam significat.

Proquæstor, qui Quæstoria authoritate accepta, mittitur in aliquam regionem.

Proquiritata, verbum fuit 12. Tab. quod significabat promulgata. Sidon. Apol. *libro* 8. *Epist. ad Nammatium.* Per ipsum fere tempus, ut decemviraliter loquar, lex de præscriptione tricennii (sic enim legendum est) fuerat proquiritata. Quiritari utique in veterum libris fidem Quiritium invocare est. Briss. Idque Varrone autore qui *libr.* 5. *de ling. lat.* scribit: qui fidem Quiritium clamans implorat, eum dici proquiritare: Et ut proquiritare urbanorum, sic jubilare rusticorum esse. Simili modo qui parens parentum implorabat auxilium, parentes plorare dicebatur: Unde illud Terentii in Adelph. Obsecro populares ferte misero atque innocenti auxilium. Subvenite inopi. In quem locum Donatus, & hoc est, inquit, quod veteres quiritare dicebant. Quirites Conclamare. De quo vide Rævardum ad *ll.* 12. *Tab. capitul.* 3. *de patria potestate.*

Prora, ea pars navis est, quæ in appellando percutit littus. Puppis honestior navis pars est, in qua sedet qui clavum regit. Habent nautæ singuli distributa munia: quorum præcipua sunt, Proretæ, & Gubernatores. Ulpi. in *l* 1. *Nautæ, caup. stab.* navis magistros vocat. Prora Græca vox est, cui parti qui præsidet, πρωρεὺς & πρωράτης illis appellatur. Vide *Annot. Bud. ad l.* 1. *de arbitr.* Spieg.

Proreta πρωράτης πρωρεὺς, qui proram regit: quum puppim gubernatur. Plaut. in Rud. Si tu proreta isti navi es, ego gubernator ero. Paul. *l.* 11. *§.* 2. *ff. de public.* Quod si absente domino id à magistro, vel gubernatore, aut proreta, nautave aliquod factum sit, &c. Xenoph. ἀναβασ. 5. χαλεπαίνει μὲν πρωρεὺς τοῖς ἐν πρώρᾳ, χαλεπαίνει, ὁ κυβερνήτης τοῖς ἐν πρύμνῃ. Succenset proreta iis qui in prora sunt: succenset gubernator iis qui in puppi. *Hot. Prat.*

Prorogare, proprie est populi rogati lege ac jussu proferre atque producere, ut Prorogare magistratum, aut Provinciam. Hinc

Prorogari vulgo dicitur quod producitur, Ulp. *l.* 2. *§.* 3. *ff. de jud.* Si & judex ad tempus datus & omnes litigatores consentiant, nisi specialiter Principali jussione prorogatio fuerit inhibita, possunt tempora intra quæ jussus est litem dirimere, prorogari. Sic *l.* 24. *ff. locat. l.* 19. & *leg.* 30. *de legat.* 1. Hot. Prat.

Prorogare, ante diem erogare, repræsentare Ulpia. *l.* 53. *ff. de pactis.* Sumptus quidem prorogare, litiganti honestum est: pacisci autem ut non quantitas eo nomine expensa cum usuris licitis restituatur, sed pars dimidia ejus quod ex ea lite datum erit, non licet, id est, Honestum est litigatori pecuniam ad futuros sumptus litis necessariam procuratori vel advocato suo numerare. Hinc apud Ulpian. in *l.* 4. *ff. de manum.* pro præsentem pecuniam solvere. Proinde, inquit, sive ex peculio quod ad venditorem pertinet, sive ex adventitio lucro, sive etiam amici beneficio, vel liberalitate, vel prorogante eo, vel repromittente, &c. Ulp. *l. sed addes,* 19. *§. si quis.* 6. *ff. locat.* nam inter eum qui per errorem solvit, & eum qui pensionem integram prorogavit, multum interest. *Hot. Prat.*

Prorogare in edicto prætoris, modo ad libramentum proprium redigere, *leg.* 1. *ff. de via publica*, modo immundum tollere, significat. *l.* 1. *ff. de rivis.* In judiciis, pro diluere crimen & se excusare usurpatur, *l. si qui reus, ff. de publ. jud. cum sim.* Old.

Prorogare sumptus liti ganti, est eorum solutionem in tempus aliquod differre, puta post litis judicium: sic Constant. Imperatores de decurionibus. Circensium magistratus desertores ad eam gravitas tua faciat necessitatem conditionis urgeri, ut qualcunque pro iis expensis civitas prorogaverit, refundere protinus ac repræsentare cogantur. Eligebantur enim quotannis magistratus Circenses ludos sumptu suo celebrarent: quod ut commodius possent facere, civitas prorogabat ipsis eas expensas, id est, solvebat pro ipsis, quas aliquo post tempore redderent. Vult Constantinus, ut si qui eorum etiam ludorum procurationes deseruerint, refundant eos sumptus civitati, & quidem præsenti die, non expectato tempore quod illis solitum esset concedi. Nam ut Ulpianum prorogare interpretemur pro repræsentare & erogare, mihi non placet: nec vero convenit. Non enim hi sumptus dantur litiganti, sed erogantur in litem, & prorogantur litiganti, id est, creduntur ei, & prorogatur eorum solutio usque ad finem judicii, quod licet, adjecto etiam pacto ut cum usuris restituantur. Sed improbum esset pro iis quorum litis paisci. Si qui fidem habet de precio venditor, dicitur precium prorogare emptori, & cætera. Connanus *lib.* 5. *cap.* 5. *numer.* 5. Adde Jacob. Curt. εἰκαστ. *lib.* 2. *cap.* 33. *part.* 1.

Prorogare, modo diem proferre *l.* 19. *l.* 30. *ff. de leg.* 1. *l.* 2. *ff. de re judic.* modo repræsentare *l.* 5. §. *consequitur, ff. de contrar. & ult. act. l.* 4 *ff. de manumiss. l.* 19. § *si quis cum in annum ff locat. l* 27. *Cod. eod. l* 53 *ff de pact. leg.* 20. God. *de decur.* Briss.

Prorogare pro procurare, Sic prorogandæ soboli prospicere. *l.* 1 *C. qui & advers.*

Prorogatio apud interpretes fori mutatio. hæc fit de tempore, loco, ad tempus, locum: alios modos recensuit Corras. *l.* 1 *ff. de jud. ex Jal. Old* Prat.

Πρὸς ἔπος, ad propositum. Ulp. *l* 11. *§* 4. *ff. de interrog.* Quod autem ait Prætor, Omnino non respondisse: posteriores sic excepersi, ut omnino nõ respondisse videatur qui ad interrogatum non respondit: id est, πρὸς ἔπος. Hæc ille. Hinc οὐδὲν πρὸς ἔπος, nihil ad propositum, nam ut ait Hesyc. ἔπος, ῥῆμα, λόγος, φωνή. Lucian. in Philopseud. οὐδὲν πρὸς ἔπος ταῦτα φασίν, οὐδὲ ἀεὶ τοῦτον ἐρώτημα. Hæc nihil ad propositum, ut ajunt: neque de his perconta-

percontabar. Sunt tamen qui nihil adversum interpretentur & originem locutionis longius exquirant. Cicero pro Flacco, Nunquam nobis ad rogatum respondent, semper accusatori plus quam ad rogatum. *Hot. Prat.*

PROSA numen & potestas ab iis fœminis maxime colebatur, quæ rectam ac legitimum partum ederent. Postuerta autem ab ægris atque infirmis. Crinitus *libro 22. cap. 9. de honesta disciplina.*

PROSCENIUM, locus ante scenam porrectus, in quo pulpitum erat, ludicris exercendis accommodatum. *Virgil.*

——— *Veteres ineunt proscenia ludi.*

Tranquil. in Ner. Hos ludos spectavit ex proscenii festi fastigio. Meminit & Vitruvius *lib. 5.* & Ulp. in *l. de pollicitationibus, ff. de pollicitation.* Probe faciet Statius Rufinus, & opus prosceuii, quod se Gabinis extructurum promisit, perficiat Hotomanus & Gothofred. in *dict. l. de pollicitationibus.* Scena autem ipsa dicta est, ἀπὸ τῆς σκιᾶς, ab umbra. Alc. in *l. si quis equos. Cod. de spectaculis, lib. 11.* Sunt qui proscenium dictum esse putant à Nimio proscenio meretricula, ea siquidem cultu exquisitiusque aureis fulta ornamentis formosæ gratæque puellæ speciem præferebat, verum exuta turpissimæ nota non caruit. De quo vide notata per Cælium *lib. 16. cap. 5. lect. antiq.* Adde Brechæum in *l. Taberna tit. de verb. & rer. signum* 4

PROSCINDERE terram, est illam vertere, cum primum aratur. Paul. *de verb. sign. l. sylva.* Novalis, inquit, est terra proscissa. *Nebriss.*

PROSCRIBERE est palam ac publice proposito libello significare, *l. 11. §. 1. ff. de Instit.* Palam autem proscriptum id intelligi Ulp. in *d. leg. 11. §. 1.* interpretatur, quod ita positum est, ut de plano legi possit, Sosipat. *lib. 2. Institut. Grammatic.* proscribo est palam & aperte scriptum propono, ut cum bona alicujus proscribo. *Briss.*

PROSCRIBERE, aliquid per scripturam venale proponere, & publicare: ut Cod. *de fide instrum. & de iur. hast. Fisc. lib. 10. l. ult.* Item damnare & relegare, *Verbannen*, significat: tractum ab eo, quod hi proprie proscribi dicuntur, ut Ulp. testatur in *l. sed & si pupillus, §. proscribere, de Inst. act.* quorum nomina claris literis, ut de plano recte legi possint, ante tabernam, vel ante eum locum in quo negociatio exercetur, non in loco remoto, sed evidenti scribuntur. *Spieg.*

PROSCRIBI bona dicuntur, cum fixis publice libellis venditio eorum bonorum in diem certam edicitur, ac significatur. *Hotomannus.*

PROSCRIPTIO Imperialis, *Die keiserliche acht.* Habet autem hanc appellationem intra annum, *acht.* Quia Imperium censet, utrum in eam sit declarandus, an non. *achten* enim nostra lingua significat, judicare, existimare, reputare: differunt proscriptio & Bannum. *Die acht und der Bann.* Nam proscriptio adimit contumaci omnem libertatem & securitatem personæ & rerum, Bannum vero efficit, ut apprehendi quidem possit in quolibet judicio, sed non occidi, *Aberacht* est aggravatio iterata & gravior proscriptionis confirmatio. Proscriptionis meminit Frideric. I. in *const. de statu & consuet. §. item nulla potestas.* Old.

PROSCRIPTIO autem dicitur damnatio, à scribendi ceremonia, quam Ulpia. explicat de privata interdictione loquens, in *l. Sed & si pupillus, §. proscribere, ff. de instito. actio.* Old.

PROSCRIPTI dicuntur, quorum nomina palam in foro scripta extabant, ut ad necem quærentur, & præmio percussori, ac supplicio occultatori proposito. Appian. scribit L. Syllam harum Proscriptionum Principem & inventorem fuisse, indeque est lex Cornelia quæ proscriptum juvari vetabat. *Prat.*

PROSCRIPTIO fit de futura auctione propositis libellis in celeberrimis locis ut Cic. ait pro Quintio. Theophilus ἐν τοῖς περὶ φανεροῖς τοῖς πίλλοις ... & Imp. in *l. ult. C. de velat. lib. 10. & ... Cod. de defens. civit.* quod in alienationibus Ecclesiarum fit per dies 20. scripto propositio. Novell. 120. Multa ergo exiguntur in auctione fiscali, proscriptio, auctoritas procuratoris, hasta, præco, quæstor, addictio, quæ fiat justo pretio. Cujac. ad *leg. si qui proscribente, de fide, & jure hasta fiscalis. C. lib. 10.*

PROSCRIPTIONES incurrere *l. ult. C. quæ res vend. non poss.* Sunt autem proscriptiones, venditiones bonorum, quas inviti faciunt, à creditoribus in judicio victi. *Spieg.*

PROSECTA, Exta cocta solebant prosecare, unde & prosecta dicebantur, & partem adolebant, partem consecrabant, Sacerdotibusque dabant, partem sibi apponebant. Turnoillus in Argiste emicruda exta rapta foco prosecuit. Et vero verbum Sacrificantium. Particula enim minutæ membrorum omnium prosecta dicebantur in Sacrificiis. Sic Lucanus:

——— *Si pectora pleno*
Sæpe dedi, lavi calido prosecta cerebro.

Et Ovidius:

Inde ubi libavit prosecto sub æthere penit.

Hæ sacrificiorum particulæ videntur etiam dici Præficiæ, à præsecando, de quibus Arnobius lib. 7. rideus antiquorum superstitiosa Sacrificia. Vide Turneb. *lib. 13. adversarior. c. 7.*

PROSECUTOR is dicitur, qui quæ transmittuntur, pubico nomine ac mandato prosequitur: unde prosecutores Reorum, *l. solent. ff. de custod. reor.* qui reos transmissos deducunt. Et prosecutores auri publici, sub *rub. C. de auri publ. prosecut.* qui aurum fisci rationibus illatum, dum transmittitur, prosequuntur. Item prosecutores publicarum functionum, *l. 9. Cod. de curs. publ.* qui non sine prosecutoria, id est, præcepto comitis, largitionum coustituebantur. Prosecutores equorum *l. 1. C. de tractor. & stat.* Denique prosecutores frumentorum apud Cassiodor. lib 4. *Prat.*

PROSECUTORIA, *l. 1. C de aur. publ. proscc.*

PROSILIRE ad munus, *l. 7. C. de profess.* Briss.

PROSOCER pater soceri. Vide Jurisconf. de gradib.

PROSOCRUS mihi uxoris meæ quia est, ego illius sum progener, ait Modest. in *l. 4. §. 4. ff. de grad.*

PROSPECTUS servitute constituta id adquisitum videtur, ut ne vicinus quid ponere possit quod officiat ad gratiorem & liberiorem aspectum. Et inter prospectum & lumen interest, quod prospectus etiam ex inferioribus locis est, lumen ex inferiore loco esse non potest, *l. 12. l. 15. ff. de servit. urban. l. 5. ff de novi oper. nuntia. l. 2. §. merito, ff. ne quid in loco publ.* Appellatur hæc servitus prospiciendi, in *§. aquè. Inst. de actionibus* & ne prospectui officiatur in *l. 3. ff. de servit. urbanor.* Vide Duaren. *disp. anniv. lib. 1. c. 33.* & Balduin. *com. super Instit. Justin. lib. 2. tit. 3. de servitutib.*

PROSPECTUS & luminis servitus in hoc quoque differunt, quod in prospectu plus quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem prospectum & liberum. In luminibus autem, ne lumina cujusque obscurentur fiant. *Prat.*

PROSTASIA, præfecturæ cujusdam genus. Auxiliarem

xiliarem quoque turmam significat, & alia. Vide annot. Alc. in *l. nec prostasia, C. de muner. patrim. lib.* 10.

PROSTATES, modo præsidem, adjutoremve in bello, aut vicarium aut defensorem significat, in lib. poster. modo ex Suida, sacrificulorum altaribus præsidentem. Nam & prostasia, non ut vulgo legitur, protesia, & Sacerdotia, in eadem *l. de muner. patrim.* à Constantino Haloand. veterem lectionem commutat, sed emendatius sic legit, nec protostasiæ, vel Sacerdotiæ, &c. *Spieg.*

PROSTITUTÆ vicem sustinere, Ulp. eleganter dixit pro ea quæ palam sui corporis potestatem facit, in *leg. palam de ritu nupt.* Spieg. Prat.

Πρῶτα, τὰ πρῶτα, Justinianus appellat primam pandectarum partem à principio adusque tractatum de judiciis. Ipse ad antecess. In reliquam vero inquit, anni partem, primam legum partem eis tradi sancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, qua nihil est anterius: quia quod primum est, aliud ante se habere non potest. Idem de confirmat. *ff. §.* 2. Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo, πρῶτα, nuncupatur, in quatuor libros seposita est *Hotoman. Pratejus.*

PROTECTORES & domesticos inter se differre, constat ex *l. 6. & l. 9. C. Th. de domest. & procur.* quibus legibus ea quæ constituta sunt de domesticis trahuntur ad protectores. Hi (protectores) ut l. 9. ait, armatam militiam subeuntes non solum defendendi corporis, verum etiam protegendi lateris nostri solicitudinem patiuntur, unde etiam protectorum nomen sortiti sunt. Hi igitur sunt in acie. Alii (quod ait l. 8. t.t.) ut indicio nominis apparet, familiarius militant, & sunt domestici protectores. Socrates 1. c. 13. τῶν δορυφόρων τις ὃς οἰκεῖος καλεῖ ὁ βασιλεύς. Suidas, δομέστικοι στρατεῦται. Idem & Zonaras in Diocletian. Sed fuere tamen ex eis alii pedites, alii equites, *l. ult. Cod. de domest. & procur. l. restituendæ. Cod. de advoc. div. jud.* Cassiod. 1. Var. Domestici partis equitum & peditum, qui nostræ aulæ videntur jugiter excubare: & alii comites domesticorum equitum, alii comites domesticorum peditum, viri illustres, à quib. domesticorum regebantur. Constituitur autem in *l. 1. d. tit. C. de domest. & protect.* ut quia domesticis & protectoribus attingere & adorare purpuram Principis licet, per *l. Cod de fabric.* & Cassiod. in formulis, cum inquit: Inter protectores & domesticos sacram purpuram adoraturus accedat: In salutandis etiam & osculandis vicariis præfect. prætorio, ac multo magis præsidibus admittantur: quæ omnia summi honoris loco tribuuntur, & sic in *l. 109. Cod. Theod. de decur.* osculum his in Provincia judicantium & confessus indultus sit. Cujacius ad dictam legem *1. C. de domesticis.*

PROTECTUM quid sit docet JCtus in *l. 29. ff. ad legem Aquil.* Si protectum meum, inquit, quod supra domum tuam & nullo jure habebam recidisses: posse me tecum damni injuria agere, Proculus scribit. Est autem protectum locus in domibus surrectus, unde spectare licet, ab protegendo, i. e. porrò tegendo sive tectum projiciendo, id enim Ciceroni in Topicis protegere est Sp. Inter projectum & immissum multum interesse Jureconsulti notant, sed inter projectum & protectum nihil discriminis statuunt. Quanquam proprie protectum videatur quod projicitur ad tegendum, projectum vero etiam ad alium usum esse potest: sed & protectus tignorum & Stillicidii rigor appellatur à Cervidio Scævola *l. ult. ff. de ser. urb. præd.* Vitruvius projecturam dicit quod est protectum. Projectura (inquit) rejicit extra perpendiculum stillas. Bald. in Scævola, Corras. *3. Miscell. c ult. nu.* 13.

PROTEGENDI jus est, quando deducto tecto, tigna sua, & id genus aliam materiam, etiam supra vicini aream, fundumve suppositis fulcris, protegere licet. Sp. vide superius projecta.

PROTELARE item, pro protrahere *l. properandum. C. de jud.* Jurisperitos, & Fulgentium usurpare hanc dictionem annotavit Bapt. Pius Spieg.

Προτίμησις πρὸς τῶν γαμοδωρεῶν appellatur, i. e. donatio propter nuptias, ut Bud. annotavit, referente Conn. *l. 8. c. 1. n.4.*

PROTERVI qui petulanter agunt, *Frevenlich. li. 3. de edil. edict.* Spiegelius.

PROTERVIA est impudens & arrogans audacia, ut in clement. unic. in princ. de foro competent. Jo. Bello. Etymol.

PROTERVITAS, inquit Calphurnius, Terentii interpres in Heauront. levior est quædam contumelia: procacitas major, petulantia maxima. *Spieg.*

PROTESTARI interdum idem saltem est, quod testari, ut apud Just. *in proœm. Inst. §. Quorum utramque viam, & in c. cum qui, de dol. & contumacia.* Aldo. *d. §. quorum.*

PROTESTATIO, est animi nostri declaratio, juris acquirendi vel conservandi, vel damnum depellendi causa facta: sive animi agentis expresso, *c. consulti, de reg. jur. l. si duo, §. cum inquilinus, ff. uti possidet.* Testatio nomen generale est, quoquo modo animi sententiam quis declaret. Specialiter vero eo nomine dicitur quæ coram testib. facta est. Detestatio est, quæ ad absentem mittitur: id quod præpositio De, ostendit, cujus natura est augere, efficacioremque actum demonstrare. Contestatio vero proprie est, ut in judiciis, cum actor quid mentis suæ sit, petendo explicat: contra reus diffitetur. Unde & litis contestatio dicitur. Denunciatio est, quæ ad alium mittitur. Renunciatio, cum quis jus suum repudiat. Alc. in *l. detestatio de verb. sig.* Prat.

PROTESTATIO facto contraria dicitur ut Bar. *l. 1, C. de litis contestat.* explicat, cum repugnantia est circa idem, ut si reus actoris libello negative respondendo, protestatur quod non responderet *l. ubi repugnantia. ff. de re jud. l. scriptura. C. de fide instrument.* Si vero contrarientur protestatio & factum circa diversa, non dicitur proprie facto protestatio contrariari, quandoquidem protestantis animus ab actu superari potest, *l. at si quis, §. plerique, ff. de re lib. l. qui aliena, §. fi. ff. de acquir. hær.* veluti si reus respondeat libello, & protestetur se respondere non animo contestandi litem, etenim potest intelligi facta responsio non litis contestandæ causa, sed animo instruendi judicem tantum. Pan. *c. 1. de litis contest.* Corras. in *rubr. de servitut.*

PROTESTARI proprie dicimur, cum animi nostri sententiam declaramus. Atque ea quidem protestatione, juris nostri rationib. in futurum consulimus. Protestari vulgo etiam est testato reclamare, & intercedere quominus aliquid fiat: aut testari rem se judicio exécuturum: Græci διαμαρτύρεσθαι, apud Demost. Pontifici Jurisconsulti scribunt, protestari esse vehementer adfirmare, *c. cum qui, de dol. & contuma. li. 6.* Brech. *in l. detestatio. ff. de verb. & rer. sig.* quidem vide.

* Protestan-

* PROTESTANTES Protestantium nomen. Aug. Confess. & Reformatæ addictis Principibus inditum est, quod contra Recessum Imperii Spirensem de anno 1529. quo Imperator Carolus V. iis injunxerat, ut Decretum Wormatiense, quod majoribus Catholicorum votis contra Lutheranos sancitum ratum haberent, protestati fuerint, quorum capita fuêre Joannes Elector Saxoniæ, & Philippus Landgravius Hassiæ. Reliqui erant Georgius Marchio Brandenb. Ernestus & Franciscus Duces Lüneburgici, Princeps Anhaltinus, quibus quatuordecim Civitates se adjunxêre.

Dicuntur etiam Evangelici, *die Evangelische Stænde*) item Aug. Confessioni addicti, *die Augspurgischen Confessions verwandte* etiam veniunt Reformati.

(Vid. Hortleder. *de caussis belli Germ. lib.* 1. & 5. Seidan. *lib.* 6. *comment.*)

PRO testimonio vacillare, id est, in testimonio, *l. ex libero ff. de quæst. onib.*

PROTHOMYSTÆ sunt mystarum principes & antesignani, Mystæ enim sacerdotes appellantur, qui mysteria & ecclesiæ secreta tegunt & administrant. Jo. Bapt. in *commen. epist. Sidon. Apollin. ad Dom. eum. lib.* 2.

PROTHYRUM quid sit, inter Interp. haud convenit, nec dictu facile est: maxime cum in omnibus exemplarib. in fine *l.* 245. *ff. de verb. sign.* (ubi hujus vocabuli fit mentio) corrupta sit lectio. Græci quidem θύραν vocant ostium, sive januam, illas tabulas, quæ clauduntur & aperiuntur, earumque intervallum; unde fortasse nos accepimus *thür*, vel contra Græci hoc à nobis mutuati sunt. Hinc θυρίδιον, hoc est ostiolum, & ψαλιδωθῆναι quod ostiolum vel tabulæ illi innexum est: vel quod alia parte ædium patet, quam qua operiet. Ex quo intelligitur, aliquid esse, quod ante ostium & pro ostio est; sed quid illud sit, non satis constat. Interpretatur Fr. Marius Grapald. *lib.* 1. *de partib. ædium. c.* 1. *ac valvarum hiante civitate.* Alii interpretantur de vestibulo, quod Gell. *lib.* 19. *c.* 5. describit, fieri *Nov. Leon.* 56. sub fin. & *l. arbor.* 19. §. *de vestibulo. ff. de commun. divid.* & Vitruv. *lib.* 6. *cap. pen.* quorum interpretatio an vera sit, vide Alc. & Fornet. ad *d. l.* 245. & Cuj. c. *obser.* 1. *lib.* 14. Qui fate interpretatur pro diathyro, quod est tabulatum è materia vel velo, quod opponitur ostio, ut excludat ventum irrumpentem, dum valvæ aperiuntur: quod & Alciat. d. l. c. & Adr. Jun. verum visum est. Ac huic descriptioni respondere creditur descriptio Papin. in *l.* 12. *§. Papin. ff. de instrum instr. leg.* qui eam quoque ob causam distinctionem adhibet, an ex velamine sit, an vero ex tabulis factum: quod si velamen sit, negat ædibus cedere cum non usus, sed voluptatis causa habeatur: si ex tabulis, ædibus cedere ait, cum instrumentum & quodammodo pars ædium sit: siquidem perpetui usus ædium causa confectum est, Gœddæ. ad *d. l* 245. *n.* 3 *ff de ver. sig.*

Προτίμησις, id est, prælatio seu prærogativa. Hinc jus προτιμήσεως Friderici constitutione institutum, quo ob agnatos fundos, certis personis redimere permittitur. Atque sic definitur ab Hot. in disp. feud. Jus prælationis, quæ agnato propter ejusdem stirpis atque adeo fibræ rationem defertur, nam in prærogativa non tantum stirpium, verum etiam fibrarum ratio ducitur. Alias Feudistæ prioritatem graduum appellant, cum in feudi successione agnatus propinquior remotiori antefertur: sed id falso, ut ibidem ostendit Hot. non enim agnationis, sed genealogiæ figura feudalium disputationis propria est, in qua genealogia non tres limites describentur, inferior, superior & obliquus: sed (ut apud Canonistas, qui Feudistarum consanguinei fuerunt) inferior duntaxat: modo sit multiplex, ab illo pro pendens, qui primus feudi, de cujus hæreditate quæritur, possessor fuit, *arg. lib.* 2. *tit.* 31. idem dicendum est de *lib.* 2. *tit.* 50. ubi species quædam ac exemplum proponitur. *Prat.*

PROTINUS id significat, quod vulgo directe, *stracks* & immediate dicunt. Ulpian. Etenim parvi refert, protinus libertus patrono obligatur dare, an per interpositam fidejussoris, vel rei personam. Apud eundem, pro statim à principio, in *l. sed & si aa SC. Maced. §.* 1. *item in l. in illa stipulatione. de verb. obl.* Spieg.

PROTINUS dicto importat idem quod statim, & in continenti, *tex.* est *in l.* 1. *in princ.* ubi Aret. in 3. *not.* & alii Modest. & in *l.* 3. §. *in amittenda* ubi Alexan. *in* 1. *Not* & alii ad hoc not. *ff. de acqui. poss.* & adeo celeritatem desiderat, quod dicit singul. Bal. in *l.* 2. *in tertio not. per illum tex. C. ut lit. pen.* Quod si constat judici de crimine confesso, in judicio potest punire, & imponere pœnam ordinariam, absque oblatione libelli, & ordine judiciorum, & hanc decisionem Bal. approbat Alex. in *d. §. in amittenda. in* 1. *not.* & ibidem Jas. *in* 3. *not.* & J. l. in *d. l.* 2. *in* 4. *not.* & pro singul. cust. Aret. *in l.* 1. *§.* 1. *in* 2. *col in princ. ff. de verb. oblig.* & dicit videri dubium ex multis quæ ibi refert, & in eadem materia adducuntur contra aliam sing. decisionem Bal. huic similem in *l. quoniam, la* 1. *C. de appell.* de qua scripsi in dictiore, Mox.

PROTOCOLLUM, quod breviter & succincte notatur à tabellione, ut extendi deinde atque absolvi possit. Vide Barbar. in *annot. ad Plin.* & *post gloss. in §. ult. aur. de tabel.* Bart. in *l. Gallus. §. idem credendum. ff. de liber. & posthum.* Significabat etiam protocollum olim quandam in chartæ capite notam, signumque, quo videlicet artificio, quove tempore ea confecta fuerit, cum Comitis sacrarum largitionum nomine. Nunc vero, ut jam dictum est, usurpatur pro indice, memorialique tabellionis scriptura, qua in codice aliquo, gesti actus substantia breviter adnotari consuevit. *Spieg.*

PROTOCOLLUM subitanea annotatio rei gestæ, quæ prima rerum collectio. Aliter protocollum prima concinnatio, & raptim confecta scriptura, quæ meliorem compositionem desiderat. Κόλλα gluten dicitur. Quia vero in cera, seu glutino, quæ per tabulas extensa erat, scribebatur, protocollum, id est, prima conglutinatio vocata est. Aliqui deducunt à κῶλον, quod est membrum, quia primum sit scripturæ membrum. A as mercecollum. Vide est Alciatum, & Viglium *Institutionib. de testamen. ordin.* De cætero, talesli ores protocolla quidem sive archetypa, quas matrices vocant, teneri jure communi facere, ut in Novellis, *de tabell.* § *illud. constitut.* 44. Auth. vice & Cujac. ad *Nov.* 14.

PROTONOTARIUS, vocabulum vulgatum magis, quam probum esse videtur, de quo vide Bar. in *l. eos. C. de excus. mun. lib* 10.

PROTOPRAXIA, id est, prima actio, hoc est ante alios jus habere exigendi pecunias à debitoribus. Nam Paul. de privil. creditorum respublic. inquit, creditrix, omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Quamvis Marcianus ad

ad municip. scribat, simile privilegium fisco, nulla civitas habet in bonis debitoris, nisi nominatim id à principe datum sit. Suidas teste Catanæo, protopraxiam interpretatur primam repetitionem, primam exactionem. Adi & Alciatum *lib. 1. dispunct. c. 11.* Spieg.

Πρωτοπραξίαν qui habebat, prior erat in exigendis debitoribus suis Conn. *lib. 4. c. 16. nu. 2. & lib. 4. c. 17. n. 13.*

PROTOSPATARIUS officium fuit in Constantinopolitana aula, cui qui præerant, judicandi munere fungebantur: Meminit ejus Constan. *lib. 3. Epit.* non semel, & Luitprandus *lib. 3. de reb. per Euro. gest. c. 7.* Paul. Warnefridus Appendicis ad Eutropium *lib. ult. &* Notitia Græca, & Zonaras, *tom. 3. Annal. in Romani Agyropoli imperio.* Prat. Briss.

PROTOSTASIÆ munus *l. 8. C. de munerib. patrim. lib. 3. de filiis famil. & quemad. pro his pat. ten. l. 10. C. lib. 1. & tot. tit. de protostasia in C. Theod.* Sunt autem πρωτεύσεις principalitates, quas & πρωτοστασίας vocant, *l. 3. C. Th. de priv. eo qui in sacr. l. 2. C. Th. de protostas.* Prat.

PROTUTELÆ materialiter accipiendo, est dictio composita. Vide supra, actio pro tutela. *Spieg.*

PROTUTOR & Tutor differunt. Tutor enim non tantum bonorum sed etiam personæ custodiam habet, cujus etiamnum officio incumbit conditionem pupillo suo quærere, & omni in re parum abest patris potestate & reverentia. At in protutore nihil hujusmodi est, qui bonorum gestioni præest, in eoque operam suam ultro accommodat. Conn. *lib. 8. c. 6. n. 7.*

PRO tutore negotia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, sive se putat tutorem, sive scit non esse, fingit tamen *l. 1. §. 1. ff. de eo, qui pro tut. l. ult. ff. de tut. & rat. l. 3. § pen. de contrar. & ut l. 4. §. si quis non tutor. ff. de doli except. l. 19. §. 1. ff. de reb. auct. judi.* & apud Paul. *lib. 1. sent. tit. 4.* Inde protutelæ actio, quæ adversus eum competit, qui pro tutore negotia gessit, cum tutor non esset *d. l. 1. & 4. C. de test. tut. l. pen. ff. de tut. & rat. distr.* Briss.

PROVECTÆ ætatis, *l. 2. C. de his qui non implev. stip. lib. 10.*

PROVENTUS, qui modo fructus, modo reditus dicitur, est quicquid sine peculiari cultura & plerumque eadem stirpe redit: ejusmodi sunt poma, pyra, nuces, glandes, fœnum. Quo sensu Plin. lib. 23. posse nos ex arborum fructibus vivere sine frugibus dixit. Et Cicero indignum homine judicavit, si inventis frugibus glande vescatur. Gœddæus ad *l. frugem 77. n. 2. ff. de verb. sig.*

PROVERBIUM, vulgo interpretatur probatum verbum: quum dicatur quasi commune omnium verbum. Proverbia vero citata, instar jurium habere traditum est in *l. solent. ff. de offic. proc. l. si chorus, de leg. 3.* Nam ut testatur Erasf. Rot. principes non existimaverunt inferius esse majestati imperiali, ut magnis de reb. consulti, proverbio responderent: quod etiam nunc extat in ff. ὅτι πάντα, ὅτι πάντη, ὅτι παρὰ πάντων id est, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus *Spieg.*

PROVIDENTIA, id est, prudentia futura providendi, proprie ad judicem pertinet, ut *not. in l. cum satis, §. caveat. C. de agr. & cens. lib. 11.* Sed & ad legislatorem, *arg. l. 1. in princ. ff. de legit. tut.* Prat. Quære, summa providentia.

PROVIDERE legibus, id est, cavere.

PROVINCIÆ quasi procul victæ in quas mittebantur Proconsules Jus dicturi. Provinciæ autem nomen tribus modis pop. Roman. accepit: uno, pro regione, quam aut armis devictam, aut quocunque modo in potestatem adductam, ipse magistratui suo administrandam subjecit: altero, pro quacunque regione, in qua publico nomine bellum Roman. Imp. administrarit: tertio, pro quacunque publici muneris procuratione. Nos autem de provinciis locuturi, provinciam prima & quidem propria significatione sumemus. Quocirca si certam brevemque provinciæ definitionem quæramus, sane ut Latium regionem jure Latii donatam, & Italiam regionem jure Italico affectam dicebamus: sic provinciam definiemus regionem, quæ jus provinciale consecuta sit. Etenim jus ipsum singulis regionibus à populo Rom. concessum, illud est potissimum, quo regio à regione distinguitur. Jus autem provinciale, quod alio nomine formula provinciæ dicitur, ut etiam jus Latii atque Italicum ex legibus percussi cum populo Rom. fœderis emanavit. Itaque ut fœderis leges æquiores iniquioresque fuere, sic diversa fœderum genera intulerunt. Quoniam autem leges, quæ provinciis datæ sunt, iniquiores fuerunt, quam quæ Latio, atque Italiæ, propterea provinciæ jus deterius, quàm Latium atque Italia, sunt adeptæ. Nam Italia vectigalis facta est illa quidem, sed tamen in universum libertate donata, provinciæ vero non solum vectigalibus, sed etiam servitute mulctatæ sunt, quippe quæ legibus suis, ac magistratibus jus dicentibus spoliatæ sint. Id vero argumento est, quod provincia nulla fuit, quæ non Romanum prætorem ac quæstorem habuerit: illum qui jus diceret, hunc qui vectigalia procuraret, unde scite scriptum illud est apud Strabonem, universæ regionis, quæ Romanis pareret, unam Regibus subjectam fuisse, alteram ab ipsis possessam, in eamque provinciam dictam, prætores cum quæstoribus missos. Ex quo intelligi potest, universam provinciæ rationem fuisse, ut vectigalis esset, ac pop. Roman. magistratui obediret. Quoniam autem unius regionis populi ac civitates non eodem modo se adversus populum Roman. gesserunt omnes, propterea neque eodem omnes pacto tractatæ sunt, verum pro suis cujusque meritis leges acceperunt. Quo factum ut aliæ civitates vectigales, aliæ immunes relictæ, aliæ servitute, aliæ libertate affectæ sint: vectigales dictæ quibus vectigal aliquod impositum est, immunes quibus nullum. Servitute affectæ, quas magistratui Rom. parere voluerunt: libertate, quas magistratus Rom. jurisdictione solverunt. Vectigal porro ipsum aut certum fuit, aut incertum. Certum definita fere stipendii summa, & hoc tributum sive stipendium: & qui hoc penderunt, tributarii, sive stipendiarii nominati sunt: incertum, quod portubus, rebusque venalibus, pascuis, agrisque constitutum est, quod portorium, scriptura & decuma dictum est. Tributum autem duplex fuit, unum pecuniæ ordinarium, quod in caput atque in solum impositum quotannis exigebatur: alterum extraordinarium, quod aut ex lege aut ex SCto pro usu provinciæ aliquando imperabatur: veluti cum naves, nautas, milites ac sumptum in eos dare provinciæ jubebantur. Portorium autem fuit vectigal, quod ex importatione & exportatione rerum venalium capiebatur: scriptura, quod ex pastione pascuorum publicorum: decuma quod ex agris, qui frumenti decumam, sive quamvis aliam partem, darent. Frumenti vero quod ex provinciis extrahebatur, tria genera extiterunt: decumanum, emptum, & æstimatum: decumanum erat decuma, quam quisque arator

sine

sine pretio dare cogebatur: quæ summa pro copia inopiave frumenti in singulos annos erat incerta: eaque aut Romæ à censoribus, aut in provincia à magistratu Romano vendebatur publicanis, qui ex eo decumani dicebantur, ut pro ea certam pecuniam populo Rom. repræsentarent. Emptum summa altera, quam aratores vendere, accepto ex SCto pretio cogebantur: quod frumentum Romam ad alendum populum à magistratu Rom. mittebatur. Æstimatum summa alia, quam æstimabat magistratus in cellam suam, in usum familiæ suæ, cum interdum pro frumento pecuniam acciperet. Quin etiam emptum duplex fuit: unum decumanum, quod ex alteris item decumis pretio persoluto aliquando accipiebatur: alterum imperatum, quod præter duas decumas æqualiter omnibus civitatibus pretio item persoluto imperabatur: quemadmodum perspicue ex frumentaria Ciceronis & Asconiana Divinationis expositione cognoscitur. Nam fuisse etiam quoddam, quod honorarium diceretur, ostendit Cicero in Pisonem his verbis: Qui modus tibi fuit frumenti æstimati, qui honorarii? Siquidem potest vi & metu extortum, honorarium nominari. Servitus autem, quam diximus, civitatum, tota in ea posita fuit, ut legibus & magistratibus Roman. obtemperarent. Qua de causa in singulis provinciis diversæ dioeceses, sive diversi conventus, ac diversa fora constituebantur, eisque suæ cuique civitates attribuebantur, quæ eo juris à magistratu Rom. poscendi causa convenirent. Ut autem earum civitatum, quæ servitute oppressæ sunt, stipendiariæ proprie dictæ, quæ aliquid pop. Rom. penderunt: immunes, quæ nihil: sic earum, quæ libertate donatæ sunt, fœderatæ præcipue appellatæ, quæ aliquid ex fœdere debuerunt: liberæ, quæ omnino nihil. Quorum nominum quarumque conditionum omnium, quæ ratio, quæque formula fuerit, ex singulis, quæ cuique civitati datæ sunt, legibus constat. Hujus autem totius beneficii, atque honoris arbitrium ab initio penes senatum fuit universum. Is enim acceptis ab imperatore de superatis hostibus, & regioni in potestatem adducta literis, secum de mulcta, ac præmiis eorum, qui victi essent, consultavit, ac quid sibi fieri placeret, imperatorem admonuit, decem, aut quinque legatis senatoribus ad eum missis, ut ex eorum sententia de hostibus & eorum regione statueret. Quibus mandatis acceptis Imperator aut ex certa senatus, si ita præscriptum fuerat, voluntate, aut de communi decem legatorum sententia, victis gentibus aut ignovit, aut in provinciæ formam redegit. Ignovisse dictus est, cum liberas reliquit, ac suis uti legibus suosque creare more patrio magistratus permisit: in provinciæ formam redigere, cum ademptis, aut immutatis legibus, non omnino magistratui Rom. quotannis ab urbe mittendo subjecit ac vectigalia conventusque constituit. Quo in genere illud humanitatis adhibuit, ut non omnes ejusdem provinciæ civitates eodem modo tractaret, verum pro cujusque meritis, aut majoribus aut minoribus, ut diximus, commodis ac detrimentis afficeret. Quæ vero cum de universa regione, tum de singulis civitatibus, populisque constituta erant, ea in concione silentio ante per præconem facto Imperator fere præconi pronuncianda mandabat, ac postremo Romam relicto aliquo præfecto provinciæ decedebat. Atque hæc quidem omnia ita esse ex iis, quæ de singulis provinciis dicit Sigon. *lib. de antiq. jure provin.* intelligitur. Ex his autem perspicuum illud est, provinciam, ut propositui, regionem fuisse, quæ tum vectigalia pop. Rom. pependit, tum magistratui pop. Rom. ex fœderis lege obtemperavit: exceptis civitatibus iis, quæ propter merita sua, aut immunitate aut libertate donatæ essent, ac propterea jus provinciale quo magistratui Rom. parere coacti sunt, multo quam aut Italicum, aut Latinum commodius ac deterius fuisse. *Prat.*

Provinciarum duplex divisio est: nam stante Republic. aliæ Consulares, aliæ Prætoriæ fuerunt: imperio constituto aliæ P. R. aliæ Cæsaris factæ sunt. Provinciæ consulares erant, quæ ab iis, qui in urbe Consulatum gesserunt, Consulari Imperio obtinebantur, unde etiam Proconsule & Proconsules dicebantur. Provinciæ Prætoriæ, quas qui Prætores in urbe proximo anno fuerant, prætorio imperio obtinebant: Unde Proprætore, & Proprætores appellabantur. Neque enim certæ erant provinciæ, in quas semper viri consulares & aliæ in quas semper prætorii mitterentur: sed ex magistratuum, qui eas obtinebant, nomine, nomen sumebant. Atque hæc quidem nota omnibus prope ac à multis tradita sunt. Illud autem, quod ex orat. Cic. de provinciis Consul. animadvertit Hoto. haud scio, an ab ullo adhuc traditum sit. Utrasque provincias in senatus quidem potestate fuisse, sed longe dissimilem illius potestatis rationem in illis decernendis fuisse: nam lege Sempronia utræque à senatu decernebantur: sed consulares & consulibus anno proximo futuris ante comitia mandabantur, ut eas post menses demum septendecim obtinerent: & in senatus potestate sic erant, ut Trib. pleb. intercedere decretis, quæ de iis senatus fecerat, non possent: & in incertum tempus, quandiu scilicet senatus non alios summitteret, obtinerentur. Prætoriæ vero Prætoribus anni præsentis mandabantur, ut eas proximis Kalendis Januarii, deposita Prætura statim obtinerent: in populi autem potestate idcirco erant, quia Tribuni pleb. decreto à senatu de iis facto intercedere poterant, & annuo tantum imperio obtinebantur. Quin etiam de senatus potestate hoc animadvertit, jus fuisse senatui, quæ provinciæ consulares erant, eas prætorias facere: hoc est, anni præsentis prætoribus mandare: quia mutatione simul eæ provinciæ è potestate senatus in populi potestatem transibant. Provinciarum altera divisio Repub. (ut superius diximus) ad unum translata facta est, de qua Strabonis verba in calce operis sui hæc sunt: Provinciæ sæpenumero aliter atque aliter divisæ sunt: nunc autem ex Augusti Cæsaris instituto ita sunt partitæ. Nam cum ei patria totius imperii summam permiserit, pacisque ac belli potestatem habeat, universum imperium bipartito sic divisit, ut partem sibi sumeret, eam scilicet, quæ militum præsidio indigeret: partem vero populo attribueret, ea quæ pacata est, & sine armis facile retinetur. Complures igitur provincias fecit, quarum aliæ Cæsaris, aliæ populi appellantur. Ipse in suas Præsides cum imperio mittit: Populus in suas Proconsules & Proprætores. Hæc Strabo, cui Sueton. in ejus vita consentiens ita scribit: Provincias validiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi, nec facile nec tutum erat, ipse suscepit: cæteras Proconsulibus sortito permisit: & tamen nonnullas commutavit interdum, atque ex utroque genere plerasque sæpius adiit. Hæc ille, quibus consentanea sunt quæ tum apud Dion. *l.* 53.

53. tum in Pandect. *lib.* 1. *de provinciarum Rectoribus* legimus, quorum qui Cæsaris erant, Præsides: qui populi, proconsules appellantur, *l.* 1. *& pass. ff. de off. præsid. & sub rubr. off. proconf.* Prat.

In PROVINCIÆ formam redigere aliud olim nihil erat, nisi leges domesticas adimere & Romanas dare, ac Prætorem, qui quotannis provinciam ex legibus datis administraret, instituere. Ex quo illud Suetonii de Gallia citeriore: Cæsarem Galliam omnem præter socios ac bene meritas civitates, in provinciæ formam redegisse, eique in singulos annos stipendii nomen imposuisse. Item, illud Cæsaris *lib.* 7. *de bello Gal. in orat. Critognati*: Respicite finitimam Galliam, quæ in provinciam redacta, jure & legibus commutatis, securibus subjecta, perpetua premitur servitute. Et paulo ante, de Commii civitate loquens: Pro quibus (Commii) meritis civitatem ejus immunem esse jusserat: jura legesque reddiderat. *Prat.*

PROVINCIÆ liberari dicebantur cum statuebatur, ut suo juri, suisque legibus relinquerentur, neque Romani magistratus amplius in iis jus dicerent. *Prat.*

PROVINCIÆ hodie æquiparatur quælibet civitas, quæ merum imperium habet, suosque sibi magistratus constituit, vide Bart. in *l. cum in longi C. de long. temp. præscr'p.* In jure Pontificio autem provincia pro diœcesi accipitur, 1. q. 2. c. scitote in qua 10. vel 11. sunt civitates, quibus is qui dominatur, Rex dici potest. *Prat.*

PROVINCIA urbana diceb tur, quæ cui forte obvenerat, is Prætor urbanus erat. Cicero in frumentaria. Nam ut prætor factus est, qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanæ provinciæ, magis ex sua & Chelidonis quam ex populi Rom. voluntate: erant enim provinciæ aliæ urbanæ: aliæ consulares, aliæ prætoriæ; unde Cicero Philipp. 2. Quæ lex melior, utilior, optima etiam in Repub. sæpius flagitata, quam ne prætoriæ provinciæ plus quam annum, ne plus quam biennium consulares obtinerentur, sed urbanæ reliquas dignitate antecellebant, quemadmodum scribit Plutarchus in vita C. Mari. Hotom.

PROVINCIALEM aliquem an vero de provincia dicas, non multum referre tradunt Canonistæ in *c.* 1. *de sponsal & matr.* sicut Francigenam & de Francia, Saxonem & de Saxonia: nisi quod illa verba de provincia aliquanto magis ad originem, quam ad domicilii & habitationis locum referantur Brech. in *in l. provinciales, ff. de verb. sign.* vide & Ant. Aug. *lib. singul. ad Modest. in l. scire oportet. §. qui in legatione, ff. de tut. & cur.*

* PROVINCIALE Judicium Suevicum, *das freye Keyserliche Landgericht in Schwaben*, adnexum est Landvogiæ Suevicæ; & ab Archiducibus Austriæ exercetur, in tribus Imperialibus civitatibus, *Rauensburg*, *Wangen, Isni*, & pago *Altorff, genant Weingarten*, quarum quælibet tot Adsessores creare solet, ut unoquoque judicii die duodecim illorum præsto esse possint, qui villæ Altorff, à quâ creati, juramentum præstare tenentur.

* Extendit se hoc judicium, *uber die Donau bis an das land Wurtenberg, und bis an den Lech, den Lech hinauff gen Reuti an die brucken, darnach hinuber auff Tanheimb an die Gravenstund zu Anfang des Schweitzerlandes, folgends gen Constantz, auch heruber auf Stackard, und von dannen so weit sich der gezirck des Schwabenlands erstreckt.* (Trans Danubium in regionem usque Wurtenbergicam, & ad Lech usque, Lech ascendendo versus Reitti ad pontem, deinde trajiciendo ad Tanheimb ad Gravenstund ad initium Helveticæ regionis, porrò versus Constantiam, imò tranando versus Stackard, & inde quousque circuitus Suevicus sese porrigit.)

* A PROVINCIALI hoc judicio appellationes ad Cameram devolvuntur; propter varios hujus Judicii abusus de abolitione ejus in Conventu Osnabrugensi consultatum quidem, nondum tamen certum quid definitum fuit.

(Vid. *freye Keyserlich. Landgerichts ordnung in Schwaben* Speidel. V. *Landgericht.* Burg. *not. rer. Imp. p.* 2. *disc.* 20.

PROVINCIALES eos accipere debemus, ait Ulp. in *l. provinciales, de verb. sign.* qui in provincia domicilium habent: non eos duntaxat, qui ex provincia oriundi sunt: ut & Italicos, non solum qui ex Italia originem trahunt, sed & qui in Italia domicilium habent.

PROVINCIALES, qui à provinciis mittuntur, in *l.* 35. *in fin. ff. de jurejur.* Briss.

PROVINCIALES militiæ eorum scilicet dicebantur, qui extra Principis comitatum in provinciis militabant, ut qui apparebant magistratibus aliarum, quemadmodum apparet ex constitutione Val. Imp. antepenultima de cohort. Connan. *comm. jur. civ. lib.* 4 *c* 15. *n.* 4.

PROVINCIALES res quæ sint: vide *l. ex facto ff. de hæret. instit.*

PROVISIO in jure promiscue pro electione sumitur, ut apparet ex c. quia propter. Et facit, inquit, quod not. *gl. ult. in c. causam quæ ext. eo. tit. & in c. constitutus, in gl.* 1. *ext. de conceff. præbend.* nam ista duo promiscue ponuntur in jure, sc. provisio ponitur pro electione in *d. c. causam quæ, & in d. c. quia propter*: & è diverso electio pro provisione, in *cap. dilectus, extr. de conceff præb.* uti observavit Joh. Andr. post Archid. in *c.* 1. *post princ. in verbo, provisionem, extr. de elect.* Verum proprie loquendo, aliud est provisio, aliud electio, ut patet ex *c.* 1. *in prin.* ibi, electionem, postulationem, vel provisionem, *de elect. lib.* 6. & *Clem. dispendiosam.* quæ est 2. in illis verbis in causis super electionibus, postulationibus, &c. & ibi Card. Flor. *in* 4. *no. de jud. & in Clem.* 1. *§. ad hoc*, ibi, provisionem seu electionem & iterum ibi, ne ad provisionem procederent vel quempiam eligant, & ibi idem Card. in 3. *quæst. de præbend.* ut annotavit Tiraq. in *l. boves,* §. *hoc sermone, limit.* 7. *n.* 14. *& seq. ff. de verb. sig.*

PROVISIO, ait Prat. late patet: continere enim potest nominationem, postulationem, & collationem gloss. in *Clem. fin. de electio*, quam diligenter videas: qua citat textus qui hoc probant.

PROVISIO hominis facit cessare legis provisionem, argum. *§.* 1. *Instit. de hæret. quæ ab intestat. defer.*

PROVOCARE verbum multas habere significationes, nemo in politioribus literis versatus, est qui ignoret: In jure tamen frequenter est appellare, eodemque modo sumitur in titulo C. quando provocare non est necesse. Provocare autem proprie magis est quam appellare, & proprie ad majores, potentioresque (quorum ope & gratia indigemus) pertinet; vide Barth. in *l. minores. ff. de administr. tut.*

PROVOCATIO, id est appellatio: Cicero de legibus,

legibus: Ad quos, inquit, provocatio esto. Provocatio autem seu appellatio inventa fuit pro remedio adversus injurias magistratuum. Et causa in qua quis provocat ad alium judicem, ἐφέσιμος, sive ἐκκλητὸς δίκη dicitur. *Anch.*

PROVOCARE juste dicitur, qui facit id, quod communiter fieri solet, *l. 16. ff. de rei vindicatione.* Gothofredus ad *l. 63. ff. de reg. jur.*

PROUT, verbum apud JCtos sumitur pro sicut, vel ut. Prout juris est, prout leges praecipiunt, & similes clausulae, quid sibi velint, vide Bart. in *comment. ad const. Henrici* 7. & ad *l. edita, C. de edend.* Prout religio successerit sententiam proferre, vide Ulp. *in l. eum quem, ff. de jud.* Spieg.

PROXENETA, inquit Cujac. 11. *obs.* 18. *post princ.* Graecum verbum est, ac proprie interpretem, aut pararium significat, cujus se beneficio aut interventione inter duos negocia contrahuntur, vel nomina, vel nuptiae, vel amicitiae, vel judici consiliarius adjungitur: quia in opera dolum malum duntaxat praestare debent: alioqui nulli rei obligantur etiamsi proxeneticum seu philanthropum acceperint. Proxeneta, ait Budae *in comm. ling. Grae.* est conciliator, ac interventor, quasique conglutinator hominum inter se stipulantium & spondentium, aut quemvis contractum, conventumque ineuntium. Aliter proxeneta significat eum, qui inter ementes & vendentes est conciliator & medius: sic accipiendus est in l. fin. ff. de proxenet. Plato *lib.* 12. *de legib.* videtur velle, ut non minus quam venditor evictionis nomine proxeneta teneatur. Proxenetas etiam non semel legimus pro iis, qui nominibus faciendis intervenire solent, pro quo optimus textus est in *l. 2. ff. d. tit. de proxenet.*

PROXENETICUM praemium est, quod proxenetis debetur. Proxeneticis autem nullus certus modus datus est, nisi nuptiis bus, ne scilicet proxeneta nuptiarum plus vicesima parte dotis & donationis propter nuptias sibi cavere possit, ita tamen ut si vicesima excedat 10. libras auri, 10. tantum libras sibi caveat, atque id quidem constitutione Graeca, quam ex Basilicis refert Cujac. 11 *obser.* 18. De his est *rubr. C. lib. 5. de sponsalibus & arrhis sponsalitiis & proxeneticis.* Id praemium Graecos proprio nomine ἑρμηνευτικὸν appellasse testatur Ulpianus in *l. final. ff. de proxenetic.* quasi interpretium & pararium aes. *Prat.*

PROXENETICA arrhae, dona sunt, quae sponsum & sponsam inter se conciliant & jungunt, vide *d. rubr. C. de sponsal.* Prat.

PROXENETRIA dicitur conciliatrix nuptiarum, inquit Alciat. *lib.* 1. *dispunct. cap.* 22. quae & προμνήστρια, Aristoph. in *Nubib.* quoniam id munus soleret per foeminas fieri, quando scilicet arrhae sponsalitiae deponuntur apud proxenetrias, *Part.*

Πρόξενοι erant in oppidis Graeciae, quorum erat hospitio recipere Senatores, legatos, Magistratus, quique hospitio publico cum civitate conjungebantur. Hinc munus illorum προξενία dictum est: quod significavit Cicero, cum dixit: Ostendit munus illud suum non esse, se, cum suae partes essent, hospitum recipiendorum, tum ipsos tamen praetores & consules, non legatorum affectus recipere solere. *Prat.*

PROXIMA causa quae dicatur, vide *l. pen. ff. de condict. ob turp. caus. & l. 2. C. quod metus causa* Spieg.

PROXIMIOR gradu. *Inst. de capit. dimin. §. penult.*

PROXIMUS infanti est, qui egressus est infantiam, & qui linguae ignarus, rerum adhuc ignarus est. Proximus pubertati qui nondum ingressus est pubertatem, sed prope eam est, tamen ita, ut annale tantummodo, vel semestre tempus reliquum sit. Cujac. *not. ad lib. 3. Inst. tit. de inutilibus stipulationibus, vers. & qui infans.*

PROXIMI menses mortis, & qui praecedunt, & qui sequuntur, accipiendi sunt, per *gl. in l. ult. C. de posth. haeredibus, Inst.* Spieg.

PROXIMI Sacrorum scriniorum: Quotuplicia fuerint scrinia, & quae essent, abunde satis tractavimus infra suo loco, illicque diximus & indicavimus, qui dicerentur proximi Sacrorum scriniorum in tit. Cod. de proximis Sacrorum scriniorum. Ubi Budaeum citavimus, qui de scriniis & libellis ita docte & copiose scribit, ut Pyrrhus Angiebermaeus in additionibus ad P. Rebuffum in tres lib. C. nihil addendum putet. Verum interim nos certam loci & ordinis rationem habuimus, ut mirum non sit, si per omnia Budaeum ipsum a quo passu non simus secuti. In summa autem, proximi Sacrorum scriniorum sunt ii, videlicet, qui servant Principis libellos, cujusmodi est hodie Magister libellorum in regia domo. Dicti sunt autem proximi (mea sententia) quod eos nemo antecedat, hoc est, majores sint aliis in consimili officio constitutis. Varii enim & diversi in sacris ipsis Principis scriniis militabant. Anch. Adde Cujac. *ad rubr. de proximis Sacrorum scriniorum caeterisque. C. lib.* 12.

PROXIMITAS, verbum est quo proprie cognatio, id est, communio sanguinis per muliebrem sexum contracta, significatur, uti patet ex *tit. de success. cognat.* multis locis, sed praesertim in fine ubi Justin. ait, agnationis jure admitti aliquem etiam ex decimo gradu: proximitatis vero nomine, usque ad sextum gradum. Ratio autem est, quia in agnatorum successionibus non proximitas, sed agnatio spectatur, itaque qui agnatus erit gradu decimo, ei qui multo proximiore gradu cognatus erit, anteponetur, *§. repetitis, & §. ult. de servil. cognat.* Ulp. 4. *ff. unde cogn.* Si spurius decesserit, jure consanguinitatis aut agnationis haereditas ejus ad nullum pertinet: proximitatis autem nomine mater ejus, aut frater eadem matre natus bonorum possessionem petere potest. Sic in *l. 5. C. de legit. hered.* Hotom.

PROXIMITATIS nomine bonorum possessionem praetor defert his qui defuncto mortis tempore proximi cognati fuerunt *l. 3. ff. unde cogn. l. 8. ff. de suis & legit. d. §. ult.* Briss.

PROXIMITATIS jure, & agnationis jure venire ad successionem invicem sibi opponuntur, in *l. 4 ff. unde cogn. & l. 5. C. de leg. hered.* Illud enim cognatis tantum qui mortis tempore fuerunt, competit, *l. 3. ff. unde cogn. l. item praetor. 8. ff. de suis & legit.* Hoc competit agnatis, & per consequens hoc juris civilis magis est, illud juris naturalis, Vult. *ad §. fin. n. 5. Inst. de success. cognat.*

PROXIMITATIS jure ad successionem venientes, ab his qui agnationis jure veniunt, separantur, *l. 5. de legit. hered.* Briss.

Ita PROXIMITATIS nomine bonorum possessionem competentem accipimus in *l. 1. C. de legit. hered. l. 2. C. qui admitti, l. 1. C. de bonor. possess. secund. tab. l. 1. ff. de jur. & fac. ignor.* Et proximitatis jure bona peti in *l. 46. ff. ad Trebell. Quint. lib. 3. c. 8.* Quod accidit, etiamsi de una re quaeratur aliqua, sed eam plures petant, vel eodem jure, ut proximitatis, vel diverso, ut

cum

eum hic testamento, ille proximitate nititur. Cassiodor. *lib.* 5. *Variar. Epist.* ad Epiphanium, si revera, ut ad nos pervenit est, nullus ei aut testamento hæres exstat, aut proximitatis jure successit. *Brisf.*

Proximo anno dare spondes, exponitur in *l. tali facta stipulatione, ff. de jure dot.* Spieg.

Proximum etiam vicinum, adfine, & simile significat, ut in *l.* 2 *ff loc. & l fin. eod. tit. in princ.* Locatio & conductio, aiunt Cajus & Justinian. proxima est venditioni, id est, ut interpretatur Theop. ὅμοια τῇ πράσει. Sic proximum sacrilegio esse majestatis & sepulchrorum violatorum crimen Ulp. & Julian. dicunt in *l.* 1. *ff ad l. Juliam majest. l.* 5. *C. de Sepulchr. viol* Sic furioso proximum esse, Cajus ait eum, qui ejus ætatis est, ut nondum intelligat quid agatur. Sic enim non multum à furioso abest. Sic in proximam empti in factum actionem dari ait Paul. in *l.* 6 *ff. de rescind. vend.* id est similem, *ut in l.* 5. *§. penult. ff. de præscr. verb.* & proximam morti pœnam metalli *l.* 28. *ff. de pœn.* quæ ad eam proxime accedit, eique similis est, cum servitutem insligat. *Briss. Prat.*

Proximus & superior vicinus opponuntur in *l.* 18. *ff. de oper. novi nun.* Item proximus & inferior opponuntur in *l.* 1. *§. sciendum, ff. de legat.* 3. Sic proximum prædium, & inferius opponuntur *l.* 17 *§. sic & fin. ff. de aqua & aquæ pluv.* Briss.

Proximus, vel proximior nomina sunt naturæ, non juris, & significant eos, qui nobis juncti sunt sanguine, *l. dudum*, & ibi glos. in verbo proximus, quæ exponit id verbum proximus, id consanguis, & hinc Bald. ibi in fin. scribit Proximum & intelligi per lineam sanguinis cum aliis multis à concord. à Tiraquello adductis, in tr ctat. Retractuum, *tit.* 1. *glos.* 1. *in verbo ou lignagier* quæ est *glos* 9 *n.* 15 *incip.* proximi etiam hi. Hæc annotavit idem Tiraquell. in tractatu, *le mort saisit le vif.* parte 2. declar. 15. num. 23.

Proximus, superlativum nomen est, & ideo ex natura sua positivum præsupponere deberet *l. ubi, ff. de verb oblig.* sicut optimus, præsupponit cæterorum meliorem l. illa verba, *ff de verbor. signif.* Sed tamen in jure hoc non servamus, ut attestatur Alciat. enarrans *l. proximus, eo. tit.* Spieg.

Proximum in leg. 12. tab. & in edicto successorio, agnatum cognatumque intelligimus, qui defuncto proximus gradu existit, etiamsi nemo illum sequatur: eundemque supremum, hoc est, ultimum: quamvis nemo agnatorum, cognatorumque eum gradu præcedat. Et illud est quod Paulus in *l. proximus* 92. *ff. de verb sign.* notat; cui subscribit *Ulp. in l.* 1. *§. proximus, ff. unde cognat.* Proximus, inquit, accipitur etiam qui solus est: quamvis proprie (& comparate) proximus ex pluribus dicatur: & rursus in *l.* 2 *§. hac hereditas, ff. de suis & legit.* Hæc, ait, hæreditas, proximo agnato, id est, ei quem nemo antecedit, defertur: Et si plures fint ejusdem gradus, omnibus, in capita scilicet, vide Gœdd. *ad d. l. proximus* 92. *num.* 1. *ff de verb. significat*

Proximus enim aliquando positivi vim habet, sicut intimus. Dicimus enim, hic est mihi magis intimus. secundum Laur. Vall. *lib.* 1 *elegant cap.* 17. Qua ratione si quis proximus hæredi centum legaverit, censetur uni & soli legasse, cum nullos alios haberet hæredes Brech *l. proximus, ff de verb. & rer. sign.* Vide eundem in *l. proximus est, eo. tit.* Ubi proximus locus pro adjacenti usurpatur.

Proximus agnatus dicitur, qui testatori sic conjunctus est, ut eum nemo antecedat *l.* 92. *ff de verb. sign. l.* 2. *§.* 3. *ff. de suis & legit l.* 1. *§. proximus, ff. unde cognati* Et si nullum testamentum factum est, proximus intelligitur qui morienti est proximus: si factum est, tum demum cum destitutum esse testamentum constiterit, *l.* 2. *§.* 4 *&* 5. *ff. de suis & legitimis.* Quamvis autem proximus proprie de pluribus dicatur, tamen quo magis valeat id quod actum est, proximus accipitur non solum qui ante aliquem est, sed etiam is ante quem nemo est, quamvis ipse solus sit, *l. ex duobus* 34. *ff. de vulg. & pupill. l.* 155 *ff. de verb. sign.* Hotom. Prat.

Proximus agnatus excludit ulteriorem; id est, agnati non succedunt promiscue omnes, sed illi tantum, qui defuncto intestato, gradu sunt proximiores. Proximum vero illum etiam ita accipimus, ut si non propiori, maximum tamen decimo gradu distet à defuncto, de cujus hæreditate quæritur. Vult. *l.* 3. *tit.* 2. §. 1. *nu.* 1. *&* 2. *in comm. Instit.*

Proximus pubertati dicitur qui annum decimum tertium ingressus est. Id quod Ecloga 8. videtur hoc versu Virgilius voluisse:

Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus.

Ad hunc enim locum sic scripsit Servius. Id est, tertius decimus. Alter enim de duobus dicitur, ut unus sit ab undecimo duodecimus, alter tertius decimus: nam pubertati vicinum se fuisse significare vult, quod de duodecimo anno procedere non potest Hæc Servius, eum haud dubie appellans vicinum pubertati, quem pubertati proximum, aut prope pubertatem esse, Jurisconsulti dicunt, *l* 13. *§.* 1. *de dolo malo, leg.* 4. §. 23 *de doli mali & met. excep.* Hujusmodi impuberes fictione quadam pro puberibus in furtis, injuriis fraudibusque cunctis haberi solent. *d. §* 23. *l.* 23 *de furtis, l.* 13. §. 1. *de dolo malo.* Unde apparet admodum Impuberem Ulpiano dici, qui nec dum egressus est duodecimum ætatis annum, *l* 3 *§* 1. *de S pulcro violato* Sunt enim anni pubescentes, in fœminis quidem undecimus & duodecimus: In masculis vero decimus tertius, & decimus quartus: quemadmodum probari ex Servio potest. Rævardus *l. Pupillum qui proximus, ff. de reg jur.*

Proximus pubertati dicitur, qui rei intellectum capere potest, *l. excipiuntur* 14. *in fin. ff. de SCto Silanian. §. in summa, Inst. de oblig. ex delict.* Itaque capax dicitur & furandi, & injuriæ faciendæ *l. pupillum* 3. *ff. de reg. jur. l.* 23. *&* 24. *ff. de furt.* Hot. Prat.

Proximus autem pubertati videtur esse is, qui à pubertate sex mensium intervallo abest. Callistrat. *l. non tantum, ff de excusat.* Nam si pupillorum ætas prope pubertatem sit, ita ut tantummodo semestre tempus reliquum fuerit, &c. Quod cum ita sit, videndum est, an proximus infantiæ dici possit, qui sex mensibus infantiam superarit, sed cum proximus infantiæ ubi de illius agitur commodo, proximo pubertati comparetur, nulla ratio est ita rem ad vivum resecare. Itaque commodius, opinor, esset septem annos qui inter infantiam & pubertatem intersunt, sic dividere, ut tres proximos & dimidiatum infantiæ proximitati, reliquos pubertati attribueremus: & qui intra decimum annum ac sex menses viveret, is proximus infantiæ: qui superasset, pubertati vicinus judicaretur Sic accipio *l.* 1. *ff. de obl. & act.* §. *pupillus* 7. *Inst. de inutil. stipul.* Hot. Prat.

PROXIMUS ab intestato est is, quem tempore mortis ejus, de cujus successione quæstio est, in gradu nemo antecedit. Vult. *in comm. Inst. lib. 3. tit. 2. §. 5. n. 1.*

PRUDENS, interdum sapiens, interdum sciens dicitur. Unde Jurisprudentes vocantur, qui jus sciunt. Prudentiam in delectu bonorum & malorum cerni Cicero author est in finibus. Vide Pontanum *lib. de prudentia* 3. Spieg.

PRUDENS & sciens, Donat. in Eunuchum Terent. Prudens est qui intelligentia sua aliquid sentit: sciens qui alicujus indicio rem cognoscit: ergo prudens per sese: sciens per alios. Cæterum prudentem decreta patrum non tantum qui literarum cæteris præstat, sed & eum qui negotiorum forensium tractationem obit, appellant, *c. non debet*, 36. *dist.* quod & Alber. indicat. *Spieg.*

PRUDENTIA communis est, quam Cic. *lib.* 4. *de finibus*, his verbis significat: omnibus autem artibus volumus attributam esse eam, quæ communis appellatur prudentia, quam omnes qui cuique artificio præsunt, debent habere. Eidem alibi est prudentia, multarum rerum memoria, & usus plurium negotiorum, *Spieg.*

PRUDENTIUM autoritas. Pomponius his legibus latis, cœpit (ut naturaliter evenire solet) ut interpretatio desideraret prudentium autoritatem, necessariamque disputationem fori, *l. 2. ff. de orig. jur.* Spieg.

PRUDENTIUM authoritas non minima pars juris est, & ob id maxime necessaria, quod non potuerunt tam plane legibus aut edictis, & explicate tradi omnia, quin multa fuerint, quæ prudentum consultorumque hominum interpretationem desiderarent. Connan. *lib.* 1. *c.* 15. *n.* 3. Prudentum responsis, vis legis & nomen tribuendum non est, in iis quæ naturali communique peritorum hominum ratione habentur æqua & justa: sed in eo quod dubium controversumque cum esset, ab illis est una omnium sententia probatum & institutum: velut in ea quæstione, an uxor teneatur furti, de eo quod marito surripuit, cum eam vitæ societas dominam faciat: putabant Nerva & Cassius non facere eam furtum: sed Sabinus & Proculus æstimarunt, furtum eam commisisse, neque tamen furti actionem esse constituto jure, ut refert Paulus *lib.* 1. *verum amot.* Nam revera furtum commisit jure gentium, quod mutari non potest: sed cum eam lex civilis faciat participem omnium quæ sunt viri bonorum: constituerunt Jurisconsulti, ut ejus furti nomine alia quam furti actione censeretur. Connan. *libr.* 1. *c.* 15. *num.* 5.

PRUDENTIUM responsa, sunt JCtorum placita. Vide §. *responsa. Inst. de jur. nat.* & quæ in eum Salomonius docte scripsit, à paucisque hactenus animadversa. *Spieg.*

PRUNA, quamdiu ardet: Carbo cum extincta fuerit, dicitur. Horum appellatione materia non venit, *l. carbonum, de verb. sign.* Spieg.

PRURIGINOSI quinam sint, vide *l.* 3. *ff. de ædil. edict.*

PRUSIAS metropolis olim Bithyniæ, condita à rege Prusia, eo scilicet qui Annibalem recepit, vide Strabon. 12. Gothofr. ad *Nov.* 29. *c.* 1.

Πρυτανεῖς appellati sunt quinquaginta viri, qui quotannis primo quoque mense populum convocabant περὶ ἐπιχειροτονίαν, id est, ad legum disquisitionem. Ubi libera cuique in leges, vel pro legibus dicendi potestas erat. Si quis tamen cujusquam legis abrogandæ mentionem fecisset, novam ejus loco legem cogebatur, vel statim & illo ipso tempore ponere, vel aliquanto post. Quod nisi dicta die præstitisset, fraudem capitalem incurrebat. Connan. *lib.* 1. *c.* 13. *num.* 5. Postellus *de magistrat. Athen. cap.* 30.

PRYTANEUM, proprie dicebatur, quod in ea triticum servaretur, quod Græci πυρὸν dicunt, quasi πυροῦ ταμεῖον, auctor est Plutarchus, Cimonem Atheniensem libertatis animi præalti domum suam civibus fecisse πρυτανεῖον κοινόν. Vide Cælium *lib.* 13. *cap.* 32.

P S.

PSALTERIUM pro cantico non organo apud Jul. Paul. *libro* 5. *sentent. titul.* 4. Psalterium, inquit, quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compositum, quod notandum, *Prat.*

PSEUDOMENOS, ψευδόμενος captionis sophistarum genus à multis authoribus notatum, Latine mentiens a Cicer. dicitur *lib. de divinat.* 1. & est cum quicquid constituitur verum esse, statim reperitur falsum, vel sic: ψευδόμενος λόγος, est, cui utrumvis respondeas, id est, sive dicas, sive neges, id statim falsum reperitur, uti docet Africanus in *l.* 88. *ff. ad l. Falc.* ubi hujus rei hoc exemplum affert. Si is, qui 400, habet in bonis, 300. legaverit, deinde Titio centum sub conditione, Si legi Falcidiæ locus non esset, ut quæratur, debeatur nec ne legatum, quod Titio relictum est, sive dixeris deberi, sequetur non deberi, quod legi Falc. locus fit, sive non deberi, sequetur deberi, quod legi Falc. locus non fit, id est, quod conditio legati extiterit. Pompon. quoque in *lib.* 9. *ff. de verb. oblig.* ejusmodi sponsionis formulam hanc profert. Tibi fundum dabo, nisi illi dedero, & illi dabo nisi tibi dedero. Alia suppeditat exempla Gell. *lib.* 5. *c.* 10. & *lib.* 9. *c.* 16. Cujac. ad *l.* 88. Pseudomenon censet esse nomen à mentiente primum in interrogationem adsumpto in hunc modum. An mentitur, qui mentiri se dicit? cui si respondeas mentiri, colligam statim non mentiri, quod vere dixerit, se mentiri. Rursus si respondeas non mentiri, colligam statim mentiri, quod falso dixerit se mentiri. Usurpatur autem à multis hoc verbum. Cicer. in Hortens. tum pseudomenon & soritem & totam Dialecticam aut illudis aut increpas. Et in Lucul. De sorite aut pseudomeno, quas plagas ipsi contra se Stoici texuerunt. Augustin. contra Acad. Inde pseudomeni & soritæ in illius causæ patrocinio viguerunt. Hieron. in Ruff. Soritarum gradus, pseudomeni argutias: & in Amos Eutychius & Eunomius, syllogismis & Enthymematibus, imo sophismatibus & pseudomenis atque κυριεύουσι roborare conantur. Cujac. ad African. *tract.* 5. *fol.* 89. & Prat.

PSEUDOCOMITATENSES legiones dictas opinatur Cujac. 1. *observ.* 25. quod specie ipsa & ordine Comitatenses ementirentur.

PSEUDOTYRUM, falsum ostium. Unde pro postico sumitur, teste Alc. in *l. pen. de verb. sign.*

PSEUDOURBANA ædificia. Vitruvio ædificia sunt rustica, urbana elegantia extructa Ulp. prætoria nominat. Vide Conn. *lib.* 4. *c.* 10. *n.* 6.

Ψῆφος, suffragium significat judicum, quod lapillum atrum, vel candidum, vel chartam cui nigrum θ, vel τ, vel λ, inscriptum erat, judices in urnam conjiciebant, & ita sententiam de reo colligebant. Vide Chiliad. Eras. Spieg. A Græcis calculus ψῆφος appellatur, quo verbo pro sententia usus est Modest. in *l. scire oportet, ff. de tut. & curat.* ab hoc verbo psephismata appellata sunt, de quibus Ant. August. dictis locis.

Τυχ.

Ψυχρίτης. Vide superius Friviculum.

P. T.

PTERNA, inferior pars mali. Vide Bapt. Pium VI. comment. in Lucretium & Bayfium de re navali. *Spieg.*

PTEROPHORI, cursores tabellarii: quod peregre proficiscentes, surrectas in capite pennas gestare consuevissent, vide Rhod. *c.* 22. *lib.* 11. Spieg.

PTOCHIA πτωχεία, domus alendis pauperibus destinata, idem quod πτωχοδοχεῖον, *l. ult. B. de sacrosan. eccles.* Prat.

PTOTHODOCHIUM, locus ubi recipiuntur mendici & inopes. Vide exeges. Hegendorf in rubr. *C. de cler. & episc.* Spieg.

Πτωχὸς & πένητας, his verbis separat paupertas apud Aristophanem in Pluto.

Πτωχῷ μὲν γὰρ βίος, ὃν σὺ λέγεις, ζῆν ἐστὶ μηδὲν ἔχοντα,

Τῷ δὲ πένητος ζῆν φειδόμενον & τοῖς ἔργοις προσέχοντα.

Περιγίνεσθαι δ' αὐτῷ μηδὲν, μηδεν τῶ μηδ' ἐπιλείπειν. Prat.

PTOCHOTROPHIUM, πτωχοτροφεῖον, locus alendis pauperibus paratus, πτωχὸς enim pauper, & τρέφω alo significat. Hujus meminit Imper. in *l. omnes qui, §. privilegiis, & in l. si quis ad declinandum, §. sin autem ampliores, &c. §. hac tamen loca, & in l. omnia privilegia, C. de episc. & cler. & in l. illud §. 1. ubi gloss. & in l. pen. in pr. C. de sacrosan. eccles. & in auth. de alien. & emphyt. in pr. & in §. emphytheseos vero.* Nos communi vocabulo hospitale vocamus. *Cotta.*

P U.

PUBEM esse lanuginem illam primo nascentem circa pudenda norunt omnes: ita ut & pars illa corporis Latinis pubes dicatur. Et pulchro corpore virgo pube tenus, inquit Virgil. id quod clarius expressit Isidorus *c. pubes de desp. impub.*

PUBEREM inquit Ulp. Instit. tit. secundo Cassiani eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, hoc est generare potest. Quasi dicat Ulpianus, is ex Cassiorum sententia pubes appellandus est, cujus universa corporis dispositio satis ad liberorum procreationem facile videri cuivis potest idonea. Proculeij autem eum dicebant esse puberem, qui quatuordecim annos expleverat. Verum priscus, in quem utrumque concurrit, & habitus corporis, & annorum numerus, puberem definivit. Et hæc quidem sic in fragmen referens Ulp. cujus olim obtinuerit sententia, non expressit. Sane receptam fuisse Proculeiorum sententiam, non obscure docuit Tertull. in lib. de virginib. veland. Macrob. in somnium Scipion. lib. 10. Nec quidem Tertulliani duntaxat, & Macrobii auctoritatibus hæc confirmatur opinio, sed expressis etiam Ulpiani verbis. Moribus enim introductum esse ait Ulpian. ut quis liberis impuberibus testamentum facere possit, donec masculi ad quatuordecim annos pervenerint, fœminæ ad duodecim, *l. 2. de Vulg. & pupill.* Adde masculos anno decimo quarto, etiamsi generare non possent, ipso tamen facto puberes olim fuisse declaratos. Solent etiam masculis ad annum decimum quartum comæ nutriri. Idque clarissime testatur Martialis. Tempore pubertatis, inquit, hoc est, statim elapso quatuordecim annorum spacio, comæ in signum pubertatis pueris præcidebantur. Rævard. *Varior. lib.* 4. *c.* 10. Vide etiam Majoragium *lib. Miscell.* 1. *cap.* 2. Connan. *lib.* 9. *comm. jur. civil. c.* 4. *n.* 9.

PUBERES fœminæ quidem à duodecimo anno intelliguntur, Masculi vero à decimo quarto; *l. ultim. C. quando tutor esse des. Instit. quib. mod. tut. finit.* Constantin. *lib.* 1. *epit. tit.* 12. Secundumque hanc differentiam pubes ætas accipienda est, in *l.* 41. §. *pen. ff. de vulg. & pup. l.* 11. *C. arbitr. tut. l.* 3. *§. pen. ff. de liber. exh. l.* 14. *ff. de S. C.* Silania. Cæterum in causa alimentorum, quæ pueris puellisque usque ad pubertatem præstari quis cavit, pietatis intuitu pubertatis tempora laxiora præscribimus: & puberes masculos decimo octavo demum anno, fœminas vero decimo quarto intelligimus *l.* 14. *ff. de aliment. leg.* Brisl.

PUBERTAS est emissio ipsa pubis: à qua anni pubertatis dicti sunt. Pubertati autem proximi qui dicantur, variis opinionibus certatum est: tandem tamen obtinuit Accursii sententia in *l.* 1. *ff. de novat.* §. *in summa, Inst. de obligat. quæ ex del. §. pupillus. Inst. de inutil. stip.* ut marem pubertati tum proximum dicamus, cum dimidiatum annum supra decimum excessit: fœminam vero, quæ novem annos cum dimidio egressa est *arg. §. fin. quib. ex caus. manum. non lic.* Nam post infantiam, usque ad pubertatem aut in masculo septem anni, & in fœmina quinque. Quare ex quo excessit quis dimidiam hujus temporis partem, magis pubertati quam infantiæ proximus dici debet. Panor. *c. continebatur, de despons. impub.* quod in ea præsertim ætate soleat plerunque mala malitia tempus supplere, *c.* 1. *de del. puer.* Nam & prodit historia Salomonem nondum decem annos natum, suo complexu nutricem filio Roboam gravidam fecisse Greg. 4. *dialog. cap.* 19. *gloss. in summa*, 20. *q.* 1. Non desunt tamen, qui eos pubertati proximos dicant: qui à pubertate distant sex plus minus mensib. Glossa & Innocent. in *c. continebantur.* Corras. *Miscell. lib.* 6. *c.* 23. neutram sententiam sequitur, sed illis assentitur, qui hujus controversiæ decisionem ad generalem consequentiam aut regulam trahi posse negant. Salycet. in *l. impunita. C. de pœnis.* Antonius Butrio. in *c. attestationes. de despensat. impub.* Vide & Bart. in *l. deinde, §. fin. ff. de lib. exhib. & l. properandum. C. de judiciis.* Vide omnino Goth. *ad l.* 3. *C. quand. tut. vel curat. esse desin.* Hoc inter omnes constat, pubertati proximos, rerum intellectum jam capere & doli capaces esse, *l.* 23. *&* 24. *de furtis.* Prat. vide omnino Corras. 6. *Miscel.* 23. *n.* 3.

PUBERTAS plena in masculis anno ætatis 18. in fœminis anno 14. *l. arrogator*, 49. *§.* 1. *ff. de adopt. §.* 4. *Inst. eod. §. ult. Instit. quib. manumit. lic. l. Mela.* 14. *ff. de alim. & cibar. l. quidam. ff. de re judic. l.* 1. §. *pueritiam, ff. de postul.* Paulus *lib.* 5. *senten. tit.* 4. *§. ult.* Goth. ad *d. l.* 3. *C. quand. tut. vel curat. esse desin.* Hot. Prat.

PUBERTATEM, inquit Justinian. veteres quidem non solum ex annis, sed etiam ex habitu corporis in masculis æstimari volebant, nostra autem constitutione promulgata, pubertatem in masculis decimumquartum annum completum illico initium accipere disposuimus: antiquitatis normam in fœminis bene positam in suo ordine relinquentes, ut post duodecim annos completos viripotentes esse credantur, hæc ille *tit. quib. mod. jus patr. in prin.* Sic in *l. ult. C. quand. tut. esse desin. l.* 5. *ff. de testam. l.* 2. *ff. de vulg. & pub. §.* 1. *Instit. de*

de nupt. Macr. lib. in somnium 5. *c.* 6. Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit: tunc enim moveri incipit vis generationis in masculis & purgatio fœminarum, Tertull. *lib. de virginib.* vel, Tempus, inquit, etiam Ethnici observant, ut ex lege naturæ jura sua ætatibus reddant, nam fœminas quidem a duodecim annis, masculum vero à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non in sponsalibus aut nuptiis decernentes. *Hot. Prat.* vide Vult. *Instit. de nuptiis, in princ. num.* 5.

Pubertatem ingressi sunt, qui proximæ prætextati ætatem accedunt, *l.* 3. §. *fin. ff. de lib. exhib.* Prat.

Pubescere, adolescere, est, lanuginem emittere, ac pubertatis vel adolescentiæ attingere ætatem: à pubeo, pubui. Ulp. in *l.* 3. §. *Ibidem Jul. ff. de Carb.* & Olden. Prat.

Publica ea sola proprie dicuntur quæ sunt populi Rom. *l.* 15. *ff. de verb. sign.* Hinc publicum jus id definitur esse, quod ad statum reip. Romanæ spectat *l.* 1. § 1. *ff. de just. & jur.* Nec vero Reip. caus. abesse eos intelligimus, qui pro civitate legatione funguntur *l.* 26. §. *item inquit Prætor. ff. ex quib. caus. major.* Civitates enim loco privatorum habentur. Publicique appellatio in compluribus causis ad populum Rom. respicit *l.* 16. *ff. de verb. sig.* Hinc publicani dicuntur populi Romani, qui coloni privati nimirum, qui publica, id est, populi Romani vectigalia conducunt, quæ etiam absolute publica vocantur, *l.* 1. §. 1. *ff. de publ.* Cic. de *provinc. consularib.* An qui frui publico non potuit, hic legitur ipsa lege censoria? Idem *epist.* 1. *ad Q. Fr.* Publicis male redemptis. Quint. *declamat.* 340. Ego non ea voluntate feci, ut hic liber esset, sed ut publica non solveret. Idem declamat. 341. Ante omnia nulla lege comprehensum est, ut alienam rem non profiteri liceret, alioquin publicum eversum est. Tacit. *lib.* 13. Edixit, ut leges cujusque publici occultæ ad id proscriberentur. Suet. in Calig. *c.* 30. *de vectigalib.* à Caligula institutis agens, additumque, ait, ad caput legis, ut tenerentur publico & qui meretricium fecissent, ita publicum quadragesimæ, apud eundem accipio in Vesp. *cap.* 1. & publicorum conductiones in *l.* 33. *ff. pro soc.* Hor. 1. *Ep.* Pars hominum gestit conducere publica. *Briss. Prat.*

Publica abolitio est, quæ publice fit ac publice indulgetur ex SCto, *l.* 8. *l.* 12. *l.* 17. *ff. ad Turpill.* & apud Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 17. Briss. & Brat.

Publica accusatio, quæ omnibus patet, §. *consequens, Inst. de suspect. tutor.* Old.

Publica actio, actio qua cuivis experiri licet: ad quam exercendam cuivis aditus patet. Ulp. *l.* 1. §. 4. *ff. de suspect. tut.* Consequens est, ut videamus qui possint suspectos postulare, & sciendum est, quasi publicam esse hanc actionem, hoc est, omnibus patere. Ergo ut publicus locus dicitur, ad quem cuivis licet accedere: sic actio suspecti, est tanquam publicæ illæ actiones, sive judicia, quorum aditus unicuique patet. Hinc popularis actio, publica nominatur in *l.* 30. §. 3. *ff. de jurejur.* In popularibus actionibus, inquit Paul. jusjurandum exactum ita demum adversus alios proderit, si bona fide exactum fuerit, nam etsi quis egerit, ita demum consuevit publicam actionem, si non per collusionem actum sit. *Hot. Prat.*

Publica bona, quasi populica dicta esse docet Alc. *in l. bona civitatis, ff. de verb. sign.* Spieg.

Publica conventio est, quæ fit per principem, aut quoties inter se duces belli paciscuntur *l.* 5. *ff. de pact.* Briss. & Prat.

Publica custodia coerceri, vide *l. succurritur, ff. ex quib. caus. major. in integr. restit.*

Publica fide sequuntur, qui apud argentarios pecuniam deposuerunt *l.* 7. §. *quoties, ff. depositi*, quorum officium publicum est *l.* 10. §. 1. *ff. de edendo.* Prat.

Publica fide venire, id est, salvo conductu, ut vulgaris habet locutio. Violare fidem publicam, est, contra illam aliquid committere, *das Geleit nicht halten.* Spieg.

Publica judicia quæ dicantur & cur, tradit Justin. *Instit. de publ. jud.* & supra de popularibus judiciis relatum est: ubi vide Public.

Publicorum judiciorum hæ sunt leges: Julia majestatis, Julia de adulteriis, Cornelia de sicariis & veneficis, Pompeia de parricidiis, Julia peculatus, Cornelia de testamentis, Julia de vi publica, Julia de vi privata, Julia ambitus, Julia repetundarum, Julia de annona, Julia de residuis, Flavia de plagiariis, *l.* 1. *ff. de publ. judic. Instit. eod. tit.* Quæstiones autem publicas de falso, sicariis & parricidis Cornelius Sylla dictator constituit *l.* 1 §. *deinde Cornelius. ff. de orig. jur.* Antea L. Piso Tribunus plebis de pecuniis repetundis quæstionem constituerat, ut Cic. in Bruto scribit. De injuriis vero quemadmodum vitiose in omnibus codicibus (Florentinos excipio) scriptum est, quæstio publica ab eodem non est constituta. Actio enim ex lege Cornelia de injuriis privata est, non publici judicii, *l.* 42. § 1. *ff. de procurator. l. ult. C. de injur.* Natum fuisse hunc errorem, qui libros omnes antehac occupavit, ex eorum imperitia puto, qui apud Ulp. eam actionem pro publica utilitate exerceri legerant: quasi vero non & privata judicia pro publica utilitate exerceantur, cum & suum jus cuilibet tribui & qualiacunque nocentium peccata puniri reipublicæ intersit. Raptus porro crimen publicum esse dicitur in *l. pen. C. de noxalib.* quoniam ad l. Juliam de vi, pertinet, *l.* 5. §. *ult. ad l Juliam de vi publica.* Publici autem judicii causam habere crimen dicitur in *l.* 7. *ff. de publ. judic.* quod publici judicii est. Briss. & Prat. Publica & extraordinaria judicia criminalia quomodo distent à popularibus & privatis pœnalibus judiciis explicare non est in facili. An vero, quod hæc in rei persecutione, illa in sola vindicta constituta sunt? minime. Nam & populares ad vindictam pertinent, & ex privatis injuriarum actio. An quia horum pœna est pecuniaria, illorum capitalis, vel corporalis? ne hoc quidem. Nam & publica quædam judicia pecuniariam pœnam habent, veluti ambitus, & de plagio. An quia hæc privatam caussam, sive vindictam continent, illa publicam? & hoc quoque minus. Nam & populares publicam causam continent, & publicum judicium injuriarum ad privatam causam pertinet. Quare privato judicio ei facile præjudicatur, & in eo jusjurandum differtur, quod in aliis non permittitur, & extraordinaria publicam vindictam non persequuntur, quia nec quilibet ex populo eam experietur. An igitur quia in publicis extraordinariis judiciis longe alius est rerum habitus, alia judiciorum forma, alii judices, & judices non arbitri, & graviores damnationes, & accusatoris in crimen subscriptio? Hoc placet satis. Porro publica judicia legitima & ordinaria sunt, legem, pœnam, formulam habent certam, veluti majestatis, proditionis, repetundarum, peculatus, ambitus, adulterii, stupri, homicidii, veneficii, parricidii, frau-

fraudatæ annonæ, residuorum, vis, calumniæ, usurpatæ ingenuitatis, plagii, falsi, injuriarum, prævaricationis. Extraordinaria legem quidem habent, sicut & omnia qualiacunque judicia, specialem pœnam & formulam, ordinemve certum non habent, veluti concessionis, abigeatus, stellionatus, effracturæ, expilationis, termini moti, prævaricationis, & alia innumera. Hodie publicorum quoque judiciorum nullæ sunt formulæ. Sublatis formulis, mansit legum pœna aliquandiu, sed postea constitutionibus pœna in incerto & in arbitrio judicantium esse cœpit. Itaque à pœna hodie appellari posse vere dixeris. Idem omnibus judicibus ordinariis: Aguntur namque omnia extra ordinem omni ex causa. Idcirco moribus nulla nunc actio furti in duplum, vel quadruplum, quia extra ordinem agitur. Quo agendi genere electo, consumitur actio dupli, vel quadrupli *l. interdum, §. qui furem. ff. de furtis.* Idemque de cæteris judiciis, privatis & popularibus dici potest. Cujac. *observ. lib. 8. c. 33.*

Publica jura officiaque in *l. 5. §. ult. & l. 6. ff. de cap. minut.* & in *l. 14. ff. ad Treb. l. 2. ff. de divers. reg. jur.* Magistratuum, honorum, & civilium munerum in republ. gerendorum jura significant. Ideoque in *l. 9. ff. de his qui sunt sui vel alien.* In publicis causis filiumfam. haberi loco patrisfam. his exemplis demonstratur, veluti si magistratum gerat, si tutor detur. Inde publicum munus officium privati hominis vocatur, ex quo commodum ad singulos universosve cives remque eorum pervenit, *l. 239. §. munus, ff. de verb. sig.* Proinde publico munere legatus fungi dicitur, *l. 27. ff. de jud.* Brisf. Prat.

Publica lex concisa locutione dicitur, lex publici judicii, ut quum dicimus, judicia bonæ fidei, in quibus judici potestas est ex bona fide judicandi. Marcian. *l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de sicar.* Quive magistratus, judex, e quæstionis ob capitalem causam pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret. Imp. *l. 1. C. ubi senat. vel clar.* Intra Provinciam in qua facinus perpetravit, publicis legibus subjicietur, *Hot. Prat.*

Publica ex à Cajo in *l. fin. ff. de colleg.* dicitur ad privatæ legis, id est, pactionis & conditionis, quæ in contractibus apponitur, differentiam, His, inquit, potestatem facit lex, pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant. Nam Græce est: ἐὰν μὴ ἀπαγορεύῃ δημόσια γράμματα, id est, nisi vet[...] literæ publicæ. *Hot*

Publica monumenta interpretantur doctores, quod manu publica, hoc est, tabellionis, sint descripta *l. gesta, ff. de re jud.* Spieg. Prat.

Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit, quale est vectigal portus, venalium rerum, sic salinarum, & metallorum, & picariarum *l. 17. ff. de verb. sign.* Nam & qui harenarias & cretifodinas & salinas & metalla conducta habent, publicanorum loco sunt *l. 13. ff. de publican.* Etiam qui pascua conducebant, publicani dicebantur. Plin. *lib. 19. c. 3.* Multis jam annis in ea terra non inseritur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, majus ita lucrum sentientes depascuntur pecorum pabulo. Erat vero maxima Romæ & potentissima publicanorum societas, isque ordo in provinciis plurimum auctoritate & potentia valebat, ut Cic. *in epist. ad Lentul. & Appium & Q. Fr. & pro Plancio*, & Liv. *lib 35.* significant. Etiam civitatum bona vectigaliaque abusive publica dicuntur *l. 15. ff. de verbor. sign. l. 40. ff. de neg. gest. l. 36. §. 1. ad munic. l. 5. §. idem ait, ff. quod vi aut clam.* Brisf.

Publica item appellantur, quorum usus in commune expositus est, & omnibus patet quasi populica: proprietas vero non æque *l. 5. ff. de rer. divis. §. flumina, & riparum. Inst. eod. tit. l. 30. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.* Quæ hac ratione à communib. discernuntur, quorum ut usus communis est, ita & proprietas occupanti cedit. Ac publica quidem ea jure gentium dicuntur *l. 7. §. insula, & l. pen. §. 1. ff. de adqu. rer. dom. l. ult. ff. de usuc. §. fluminum. & §. littorum. Inst. de rer. divis.* Alia [...] sunt publica populi Rom. quæ in patrimonio & pecunia populi sunt, quæ tam ad eorum quæ jure gentium, quam quæ civitatum publica sunt, ita appellari solent, *l. 9. ff. de usucap. & apud Ulp. in Inst. tit. 20. l. 14. ff. de aaq. rer. dom.* Quod ne absurdum propter novitatem videatur, etiam aliorum auctorum testimoniis confirmabo. Cic. *5. in Verr.* Perpaucæ civitates bello à majoribus nostris subactæ, quarum cum esset ager publicus pop. Rom. factus. Liv. *3. ad fin.* Agrum de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuisse, captique Coriolis publicum pop Rom. esse factum. Hygen. *lib. 2. de limit.* Vectigales autem quidam, sunt obligati Reip. pop. Rom. quidam coloniarum aut municipiorum, aut civitatum aliquarum. *Br ff.*

Publica via, quæ in solo populi est, cujus solum publicum est, sive qua iter populo est. Erasm. noster in Chiliad. indicat Proverbii speciem habere illud Plautinum, Nemo ire quendam prohibet publica via. Vide tit. de via publica, & si quid in ea fiat esse dicat, & *l. 2. §. ait prætor, §. viarum*, ne quid in loco publico.

Publica via canalis dicitur in *l. 2. C. Th. de curios. & in l. 15. C. Th. de tut. pub.* Et concilii Sardicæ *c. 21. Cujac. ad l. 2. C. de cursu publ. &c. lib. 12.*

Publica vis, quæ armis committitur, *tit. ff. ad l. Jul. de vi pub.* Prat.

Publica utilitas quatuor modis consideratur. Prima cum in universum & particulariter commodum affertur, quod in sacerdotibus, magistratibusque consistit, *l. 1. §. hujus, ff. de just. & jur.* Secunda quæ in universum conducit, non autem singulis, ut quoties de locupletando fisco agitur, *l. pen. C. de primip. lib. 12.* Tertia est utilitas, quæ privata proprie est, licet ex ea consequatur etiam publica, ut cum dicimus, publice interesse dotes mulieribus conservari, liberisque hominibus civitatem repleri: id enim quod consequitur, in universum prodest. Quarta est, quoties id quod consequitur, singulis prodest, nec in universum quemlibet particulariter juvat, ut cum generaliter dicimus, Reipublicæ interesse, ne quis re sua abutatur, *§. pen. Inst. de his qui sunt sui jur.* Ex comment. Alciat. ad *l. pupillus est. de verb. sig.* Spieg. Prat.

Publicæ honestatis justitia est propinquitas ex sponsalibus proveniens, robur trahens ab Ecclesiæ institutione. Non enim honestum est, ut quis ducat eam, quam consanguineus desponsaverat, *c. ad audientiam. &c. sponsam, extra de sponsa* Prat.

Publicæ mulieres, hoc est, omnibus communes, *c. inter opera charitatis, extra de spons.* Spieg.

Publicæ personæ modo magistratus *§. pen. Inst. de Attiliano tutore*, & officiales, modo tabellarios significant. *l. 30. C. de episc. & cler. §. cum autem. Inst. de adopt.* Quo olim munere functos

functos servos publicos constat, ex *l.* 18. *ff. de adopt. & l. ult. de decurion. l.* 10. *C. Briss.* Hi vero publicæ personæ dicebantur, quod eorum fides publice spectata esset, non enim in album tabellionum redigebantur, nisi quorum fides publice spectata esset. Vel: Ideo servi publici dicebantur, quod omnibus servire tenerentur. Aldobr. *§. cum autem. Inst. de adopt.*

Publicæ quæstiones, publica item crimina sunt de quibus publicum judicium est constitutum, *l.* 32. *§. Julianus, ff. de arbitr. l.* 2. *§. deinde* Cornel. *ff. de orig. jur.* Nec enim publica judicia idcirco dicta sunt, quod, ut Justinian. tradit, eorum executio cuivis ex populo, qui modo idoneus sit accusator, detur. Hac enim ratione popularia judicia publica essent, quod est inconsequens: sed quod ex legibus publicorum judiciorum veniant atque descendant, *l.* 1 *ff. de publ. judic.* Verum est tamen, & id ex eodem Ulpiano Justinianus hausit, publico judicio cuilibet ex populo experiri licere, nisi si cui lege aliqua publico judicio accusandi non est potestas, *l.* 43. *§. senatus. ff. de ritu nupt.* Briss. Prat.

Publicæ turbæ dicuntur, non quod publica autoritate fiant, sed quod omnibus pateant, Auth. ut *judic. sine quoquo suffr. §. fugiunt.* Prat.

Publicam quoque habere causam officium & ministerium argentariorum traditur in *l.* 10. *§.* 1. *ff. de ed.* Et publicam fidem secutos eos, qui apud eos pecunias deposuerunt, *l.* 7. *§. quotiens, ff. depositi.* Briss. Prat.

Publicani vocantur δημόσιοι *l.* 9. *ff. ad l. Rhod.* Item publicanus qui lacum vel stagnum conduxit, *l.* 1. *§. publicano, ff. ut in flum. publ.*

Publicanus à populo seu publico dictus est, quia id conductum habet, quod populi est, sive quod publicum est. *l.* 1. *§* 1. *quæcunque* 12. *in fin. l. seq. ff. de publ. & vectigal.* vide Gœddæum ad *l. eum qui* 15 *n.* 3. *de verb. sign.* Dicitur autem publicanus, qui publica vectigalia conducta habet, *l. quanta, in fin. ff. de public.* Eum qui vectigal popul. Rom. conductum habet, publicanum appellamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit, *l. eum, ff. de verb. sig.* Conn. *lib.* 4 *c.* 16. *n.* 1. Publicanus autem est, qui publico fruitur (nam inde nomen habet) sive fisco vectigal pendat, sive etiam tributum consequatur, & omnis, qui quid à fisco conducit, recte appellatur publicanus *l.* 1. *ff. de public. & vectig. & commiss.* Cæterum publicani, qui & vectigalarii & telonæ dicuntur, proprie ii sunt; qui vectigalia populi Rom. aut principis veluti portoria conducta habent, non tributa *l.* 12 *§. ult. ff. de publ. & vectig. l. eum qui, ff. de verb. sign.* qua de causa Cæsar, dum vult levare Asiam publicanis apud Dionem 42. quod redigebatur ex vectigalibus, in tributi collationem transformat. Verum ii etiam qui salinas, cotorias, picarias, cretæ fodinas metalla conducta habent, & qui civitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt, *l.* 13. *ff. de publ. & vect.* & si quis quandoque tributa vel stipendia conducat. *l.* 1. *§.* 1. *eo. Liv.* 39. vectigalia summis pretiis ultro tributa infimis locaverunt, quas locationes senatus precibus & lacrymis publicanorum victus induci jussit. Cujac. *obs. lib.* 7. *c* 4. Adde Brechæum *l eum qui. de verb. & rer. sign.*

Publicare bona idem quod confiscare. Martian. in *l.* 3. *in fi. de bon. eor. qui ant.* An non prius bona in fiscum cogenda sint, quam si de crimine fuerit probatum: an vero omnimodo publicanda sint! sed D. Pius rescripsit: si parati sint hæredes defensiones suscipere, non esse bona publicanda. *Prat.*

Publicare verbum, ad plura usurpari, demonstrant lex *si fundus quem, ff. loc. lex nulli. C. de episc. & cler. lex publicani, l. omnium, ff. de test.* Spieg.

Publicare est proscribere, est etiam proclamare, evulgare *l.* 41. *ff. ad l. Aquil.* Briss. Quod enim à præcone proclamatur, id recte publicari etiam dicitur. Res quæ ad ærarium deferebantur, simul atque edictis essent publicatæ, apud ærarium interdum aversione, plerumque sectione distrahebantur. Quod qua ratione accipiei dum sit, alio loco demonstratum est. Tertull. Publicari, inquit, bonum tibi est: qui enim non publicatur in hominibus, publicatur in Deo. Et Suet. in Claud. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicavit. Eoque etiam pertinet illud Lampridii in Alex: Mulieres infames, quarum infinitum numerum deprehenderat, publicari jussit exoletis omnibus deportatis. Rævard. *varior. lib.* 5. *c.* 18.

Publicaria bona, ob scelus confiscata, & Publicarii, qui ob facinus aliquod in ærarium deferuntur. *Prat.*

Publicari dicitur quod publicum fit, quodque in fiscum & ærarium cogitur. *l.* 23. *§. si fundus, ff. de servit. rust. l.* 27. *ff. de adult.* & aliis infinitis locis. *Briss.*

Publicæ tabernæ dicuntur quæ in solo publico sunt licet earum usus ad privatos pertineat *l.* 33. *ff. de contrah. empt.*

Publici utilitas, quæ circa tributorum præstationes & naturas versatur, appellatur, *l.* 3. *C. de primip.*

Publice varie accipitur, interdum est in publico loco veluti apud acta, vel in æde sacra publica, *l.* 56. *ff. mandat. conjuncta l.* 7. *in fin. ff. qui satisd. cog. l.* 7. *ff. de minorib. l.* 4. *ff. de statu liber.* Briss. Interdum publice est publico nomine, & publica autoritate, *l.* 4. *§. in eum, ff. de admin. tut. l.* 24. *ff. de captiv. l.* 121. *§.* 1. *ff. de diver. reg. l.* 12. *ff. de fideicommiss. liber. l.* 15. *§. si publicus, ff. de dam. infect.* Plane in *l.* 6. *§. sacra. ff. de rer. divis.* publice est, principali vel pontificali auctoritate, *l. ult. ff. ut in poss. leg.* Alias publice in commune significat, veluti cum dicimus, publice interesse. *Briss. Prat.*

In Publicum deduci intelliguntur fugitivi servi, qui magistratibus municipalibus vel publicis ministeriis traduntur, *l.* 1. *§ pen. l.* 2. *ff. de servis fugit.* Et sic quoque in publico servari dicuntur, qui sub publica custodia asservantur, *l.* 48. *ff. de verb. sign. l.* 9. *ff. ex quib. caus. major.* vel etiam qui in carcere sunt. Nam & Plaut. publicitus excipi, pro carcere excipi in Amphitryon. dixit imitatione Græci sermonis, quo δημόσια carcer appellatur. *Briss. Prat.*

Publice fieri dicitur, quod autoritate judicis fit, *l.* 1. *ff. ut in possess. leg.* quodque memoriæ publice commendatur, *das menniglichen verkundiget wird zu wissen, l.* 1. *§. sed scimus, C. de Latin. lib. toll.*

Publice fieri dicitur Alciato, quod coram populo fit: palam vero quod coram pluribus.

Publice interesse, vide *l.* 1. *C. de malef. & math.*

Publiciana actio dicta ab auctore suo, nempe Publicio Prætore, qui prætor fuit urbanus cum M. Junio, ut Cicer. scribit in Cluentiana. Hujus actionis introducendæ hic fuit modus ac ratio. Publicius prætor cum animadverteret eo casu, quo bonæ fidei possessor ante impletam

tam usucapionem possessionem amisisset, jure civili actionem nullam esse proditam, neque tamen æquum esse, ut is, qui bona fide possedisset, sine culpa possessione sua excideret, necessarium esse duxit, id quod in hac parte juri deesset, supplere, & ad exemplum rei vindicationis adversus possessorem non dominum actionem in rem dari ei, qui revera dominus nondum est, dominus tamen esse fingitur, Vult. *in comment. ad §. sed & iste. 3. n. 6. 7. Inst. de act.*

Publiciana actio est actio in rem, utilis sive prætoria vindicatio, quæ amissa possessione datur ei qui a non domino rem traditam ex justa causa acquirendi dominii bona fide accepit, nec dum usucepit. Et in hoc confertur cum rei vindicatione: quod sicut rei vindicatio contra quemcunque datur possessorem, ita Publiciana contra quemcunque detinentem datur: Et sicut rei vindicatio duo habet extrema sive requisita, dominium ex parte agentis, & possessionem ex parte rei, *l. officium 9. l. in rem 23. ff. de rei vindic.* Ita Publiciana in rem actio duobus potissimum extremis continetur, possessione nimirum ex parte rei, & dominio, tametsi ficto ex parte agentis. Verum in illis ipsis extremis maxima inter rei vindicationem & Publicianam in rem actionem reperitur differentia. Primum enim cum rei vindicatio nulli competat præterquam domino, Publiciana ei, qui revera dominus est nunquam datur. Secundo rei vindicatio datur adversus quemcunque possessorem vel detentorem rei, sive titulum is habeat, sive non habeat, modo non habeat ab ipso actore: Publiciana autem datur adversus quemcunque titulum habentem, Vult. *d. loc. num.* 8. 9. 10. 11. 13. 14.

Publicianam actionem in his, quæ usucapi non possunt, locum non habere, respondit Ulp. in *l. sive autem, 9. §. hac actio, ff. de Public. in rem actio.* quod quoquomodo accipiendum sit, pluribus exponunt Gomez, ad §. *sed iste quidem*, 3. *num.* 10. & 12. & Ursillus ibid. *num.* 67. *Instit. de act.*

Publiciana actio non tantum de re corporali, sed etiam de incorporali datur, *l. si ego, 11. §. si de usufructu, ff. de Public. in rem act.* Vult. *d. loco, num.* 24.

Publiciana actio in hoc confertur cum actione quasi Publiciana; quod utraque, nimirum tam vera quam quasi Publiciana, agit de re amissa: sed illa de possessione amissa, hæc de amisso dominio: illa agit bonæ fidei possessor, qui dominus nunquam fuit, hac non alius, nisi qui dominus rei amissæ fuit: Illa agit pro usucapionis suæ confirmatione: hæc pro usucapionis adversarii rescissione: in illa agitur de usucapione actoris affirmata, in hac de usucapione rei negata. Quare sicut in illa actor rem à se usucaptam dicit, ita in hac actor rem à reo usucaptam esse negat: Et tamen utrobique tam hoc quam illud fingitur. In publiciana enim res à bonæ fidei possessore revera usucapta nondum fuerat, quoniam alias directa civilis, ut loquitur Ulp. in *l. 1. ff. de publ.* in rem actio, daretur actio, in quasi publiciana usucapta fuerat, ex causa tamen fingitur usucaptam non fuisse. Nisi enim fingeretur, prætor nullam daret actionem. Et hinc apparet prætorem in publiciana actione supplere id quod juri civili deerat, & usucapionem constituere, quæ revera non erat: in quasi publiciana vero emendare id quod jure civili erat constitutum, id est, usucapionem completam rescindere. Vult. ad §. *rursus,* 4. *n.* 2. *Inst. de act.*

Publiciana quasi, seu, Quasi publiciana est actio in rem prætoria, quæ rescissa jam ante usucapionem inter absentes ex justa causa datur pristino rei domino ad rem suam recuperandam. Hujus requisita hæc sunt: Primum rem revera usucaptam fuisse ab adversario, seu usucapionem, id est, vim & effectum ejus rescissum. Deinde actorem rei illius esse dominum. Tertio, reum rem istam possidere. Quarto, usucapionem esse completam inter absentes ex justa causa: Vult. ad *d. §. rursus, num.* 7. 11.

Publico jure contingere, bonoque publico introductam esse usucapionem dicitur in *l.* 18. *§.* 1. *ff. de dam. infect. l. 1. ff. de usuc.* Briss.

In Publico accipere, *l.* 25. *ff. de Sen. Sylan.*

Publicum Neratius vocat, quod est commune jure naturali, quoniam ejus rei proprietas nullius esse putatur, quia omnium est: usus autem publicus. Quod ad ea quæ jure civili publica sunt, pertinet, mancipio quidem universitatis sunt, usu vero singulorum. Quem enim quisque locum ceperit in theatro, spectandi causa, suus est: nec in alieno, sed in suo esse dicitur. Quomodo rite Tullius *lib.* 3. *de Finib.* Omnia quæ habemus communia omnium dicit esse, usu tantum esse nostra: quasi hic orbis nihil aliud sit, quam commune quoddam hominum theatrum, in quo natura commorandi diversorium nobis, non habitandi dederit. Quoniam, inquit, ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi civile jus intercederet, qui id conservaret, eum justum: qui migraret, injustum fore. Sed quemadmodum theatrum, cum commune sit, recte tamen dici potest, ejus esse eum locum, quem quisque occuparit: sic in urbe, mundove communi, non adversatur jus, quominus suum quidque cujusque sit. Conn. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 7.

Publicum etiam Adrianus appellat quicquid est principis, non alicujus privati domini unius, pluriumve, ut publicationem bonorum appellamus quæ fisco cedit, & publicare & confiscare pro eodem usurpamus. Conn. *lib.* 3. *c.* 4. *n.* 2.

Publicum communium nomine amplectitur Martianus, quæ Justinianus distinxit. Nam quicquid commune est, publicum item est: nec interest, quod ad usum attinet, inter commune, & publicum jure gentium, quia utriusque usus communis est omnium gentium: sed communium proprietas nullius est, fitque accipientis: publicorum autem proprietas, est aut universitatis aut singulorum. Sicque intelligendum, quod dicit Pomp. Aristot. ait. Sicut id quod in mari ædificatum est fieret privatum: ita quod à mari occupatum sit, fieri publicum, id est, commune, inquit Accursius, ut sit scilicet publicum usu: proprietate autem nullius. Appellatur autem commune, quia nemo hominum est qui non sit quodammodo ejus dominus, ut si primus accipiat, nanciscatur proprium ejus dominium, quasi non in aliena, sed in sua venerit. Communia igitur sunt omnium mortalium, & tamen nullius propria sunt, usus vero non dicitur communis, sed publicus, quia neque mari, neque littore ejus aut acre aut aqua profluente uteris tanquam re propria, sed ut publica: nec ut habens aliquam partem domini in eis, sed ut quivis ex hominum numero, ita ut neminem queas arcere à communione istius usus, sed quod tu facis, potest & quilibet facere, & quidem jure suo, non alia ratione quam quia homo. Vide Connanum late de his differentem, *notat. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 3.

Publicum, quod non est privatum alicujus, sed populo commune. Hoc autem plurifariam dici Bartol. indicat in *l. 1 ff. de public. judic.* Quod vero à communi differt, Ferrar. docet, *§ 1. Instit. de rer. divis.* Alc. tradit, publicum proprie in jure nostro

nostro accipi, quod ad populum Romanum pertinet, *l. bona civitatis, de verb. sig.* quæ enim aliis gentibus publica sunt, pro privatis habentur, *Spieg.* Vide etiam Brechæum in *l. eum qui*, sub tit. *de verb. & rer. sign.* ubi non pauca de hac dictione notata invenies.

Publicum certamen, Ulp. in *l. qua actione, §. in colluctatione, ad l. Aquil.* interpretatur, quod fit gloriæ causa & virtutis. *Spieg.*

Publicum consilium, pro Senatu apud Ciceronem ponitur.

Publicum crimen Impp. in *l. 4. C. de hered.* id interpretantur, quod ad omnium pertinet injuriam. Ac primum quidem, inquiunt, hæresim volumus esse publicum crimen: quia quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam. Vide, judicium publicum. *Hot. Prat.*

Publicum instrumentum, varie dici constat ex Specul. *tit. de instrum. edit. §. 7. per tot.* Spieg.

Publicum jus, inquit Ulp. in *l. 1. de just. & jur.* est, quod in sacris, sacerdotibus & magistratibus consistit. Proinde Old. recte perstringit Ulpiani reprehensores: quod is non etiam juris publici præcepta trifariam distinxerit. De quo ille latius aliquanto disserit in *divin. Tab. præcepto* 3. Spieg. Cæterum publicum jus interdum id intelligitur, quod ad statum rei Rom. pertinet, in sacris, sacerdotibus, ac magistratibus consistens, *l. 1. §. hujus studii, ff. de just. & jur.* Cujus partem esse jus Senatorium, Plin. *lib. 8. epist. ad Aristot.* scribit. Interdum vero generaliter publicum jus commune & quo omnes ejusdem civitatis cives utuntur, significat *l. 33. in fin. l. 39. §. ult. de excus. tut. l. 8. ff. de tutel. l. 29. ff. de test. tut. l. 7. §. si uxor. ff. de don. int. vir. l. 6. ff. de admin. tut. l. 76. in fin. ff. de cond. & dem. l. 46. & l. 117. §. 1. ff. de divers. reg. jur. l. 42. ff. de oper. lib. l. 1. in pr. & l. 15. §. 1. ff. ad l. Falc. conjuncta l. 56. ff. de leg. 1. l. 2. C. ne uxor pro marito.* Unde quod in *l. 38. ff. de pact.* scriptum est, jus publicum pactis privatorum mutari non posse, id à Constantino sic redditur: Ἀπ' ἰδιωτικῆς συμφωνίας τὸ κοινὸν νόμιμον ἐκ ἐναλλάττεται Sic & apud Terent. Phorm.

Eum iniquum postulo:
An ne hoc quidem adipiscar ego, quod jus publicum est? Brissonius.

Publici appellatio id continet, quod in communi populi usu est, & publicis usibus destinatum: qualia erant Romæ campus Martius, forum, theatrum, stadium, basilicæ, viæ, itinera publica. At quæ in fisci patrimonio sunt, quoniam quasi propriæ & privatæ sunt principis, eadem appellatione non continentur: *l. 6. & l. 72. §. ult. ff. de contrah. empt. l. 2. §. publ. cum seq. ff. ne quid in loc. pub. §. ult. Inst. de empt. & vend. l. 14. §. ult. ff. de servit. §. res fisci. Inst. de usuc.* Sed & publicæ causæ à fisco sejunguntur, *l. 1. §. 1. ff. de calumniator.* quanquam fisci causam, publicam vocat Ulp. in *l. 21. §. in privator. ff. de petit. hered.* Briss.

Publici juris esse testamenti factionem quo sensu dixerit Pap. in *l. 3. ff. qui testam. fac. poss. dispiciamus.* Et olim testamenti factio ideo juris fuisse publici videtur, quod testamenta non minus, quam magistratus, sacerdotes, consecrationes, adoptionesque calatis comitiis, publica, hoc est, populi Romani, opus haberent auctoritate. At posteaquam sublato jure publico calatis comitiis testamenta condi desiissent, & privato jure per æs & libram sic conderentur, ut ne principalis quidem in iis interponeretur auctoritas, dubium non videtur, quin testamenti factio omnino publici juris esse desierit, præsertim si recte Theoph. ait, cum primum per æs & libram condi cœperant testamenta, tunc longo tempore antiqua illa calatis comitiis, & in procinctu testamentorum genera in desuetudinem abiisse. Erat igitur non publici, sed privati juris testamenti factio tempore Papiniani, hoc est, juris civilis, habita videlicet consideratione antiquæ cujusdam publici privatique juris differentiæ, lege regia prorsus abolitæ. Ad quam differentiam Papinianum suspicor respexisse, & sic notis scripsisse. Testamenti factio. non p. sed P. J. est, hoc est, testamenti factio, non publici, sed privati juris est. Et idcirco aut notis deceptum esse Tribonianum verisimile est, qui publici non privati juris testamenti factionem esse contendit, aut certe ejus librarios verborum transpositione, quod fieri frequenter solet, turpissime lapsos, aut denique calatis comitiis, quod mihi non videtur, etiam Papiniani tempore fieri testamenta consuevisse. Nec iis assentior qui Accurs. secuti, testamenti factionem sic apud Papin. interpretantur, quasi Papinianus contenderit, jus testamentorum faciendorum, tribui jure publico & legibus. Nihil enim aliud apud Papin. quæritur quam testamenti factio, non quo jure cuiquam tribuatur, sed cujus juris sit, hoc est, quo jure fiant testamenta, publicone an privato, publicene an privatim: sic quærimus magistratuum creatio, consecratio, aut adoptio cujus juris sit, hoc est, quo jure creentur magistratus, res consecrentur, adoptiones fiant. Est igitur privati juris, non publici, testamenti factio. Et licet legibus ea recte tribui dicatur, male tamen vitioseque habito alicujus privati juris respectu, tribui publico jure eadem existimatur. Lege enim regia jus publicum penitus sublatum in principem constat translatum esse, & per consequens omnem abolitam publici privatique juris antiquam differentiam. Igitur non publico, sed civili, hoc est, privato jure tribui faciendi testamenti jus & potestas solet. Et hoc quidem toties dicendum est, quoties privato juri publicum jus opponitur, quod ante legem regiam perpetuo fieri solebat. At postquam lex esset lata regia quod ante eam legem privatum dicebatur, hoc tunc & esse, & appellari jus publicum cœpit, quo sensu jus publicum accepisse visus est Pap. *l. 15. §. 2. ad l. Falc.* Et cum jus publicum pactis privatorum mutari non posse scriberet idem Papinianus *l. 38. de pactis*, ut paulo ante dictum, non dubium est, quin privatum, hoc est, civile jus, per publicum intellexerit, Ræv. *varior. l. 5. c. 12.*

Publici juris memor. *l. 5. C. de pignor.*

Publici Juris persecutio in *tit. C. de aur. publ. prosecut.* Briss.

Publicum negotium dicitur omne id, quod ad civitatis sive municipii causam, publicaque bona spectat: puta si legatus Reipubl. sit qui legationis causa quid impendit, *leg. 7. §. 1. ff. quod cujusque univers. nom.* Item si quid in publica prata, pascua, & agros vectigales, theatra, stadia, balnea, portas, muros, pomœria, & si quæ sunt alia, sumptuum factum creditumve sit, *d. l. 7. §. universitatis. Inst. de rer. divis.* Item si quid tributi, vectigalis, aut alterius rei ad Rempubl. & civitatem illam spectantis gratia fecit, aut expendit, aut locatum conductumve habet: vide Gœdd. ad *l. bona civitatis, 15. n. 3. ff. de verb. sig.*

Publi-

Publicum munus, nec ad magistratum (quia ille honor *est, l. cum muneris. ff. de mun. & honor.*) nec ad onera refertur, quæ possessionibus aut patrimonio indicuntur, *l. his omnib. in pr. ff. de vocat. mun.* Ergo ea tantummodo, quæ extra ordinem sunt, respicit, *l. hi qui, eo. tit.* Vide item *Inst. de excus. tut. in prin.* Spieg.

Publicum testimonium, quod coram multis fit. *C. de custod. reor. l. si quis.*

Publicus lacus. Vide lacus.

Publicum etiam pro carcere accipitur, ut apud Plaut. Vereor ne hac nocte adveniens, publico excipiar, id est, in carcerem trudar. Brech. in *l. qui neque, ff. de verb. & rer. sig.*

Pudicitia, a pudore dicta videtur: ut pudica non sit, quam non pudet. Hæc verus regina in virtutibus fœminæ est, quin & instar est omnium. Ulp. de *injur. l. sed est quæstionis, ad fin.* Si quis, inquit, tam fœminam quam masculum, sive ingenuos, sive libertinos impudicos facere attentaverit, injuriarum tenebitur, sed & si servi pudicitia attentata fuerit, injuriarum actio locum habet. *Spieg.*

Pudicitiæ præmium est donatio viri in uxorem, ait Goth. ad *l. 24. C. de donat. int. vir. & uxor.*

Pudor, ab Aristotele definitur dolor, seu perturbatio animi, de iis quæ dedecus videntur inferre. Et omnia respicit tempora præsens, præteritum, futurum, possibile. Nec solum pudor est de ipso dedecore, sed de periculo etiam ne admittas tale quid, unde adeas turpitudinis periculum videare. Sane mos vetustatis antiquæ, longe pulcherrimus, ex *l. sed si hac, ff. de in jus voc.* colligitur: quo magna antiquorum integritas relucet: qui cum venderent ancillas virgines, cavere solebant, ut salvus sit eis pudor, ne prostituantur. Et hinc emersit pactum Immissionis manus, quod potest venditor manus injicere, & libertam prostitutam abducere, *l. pen. C. si mancip. ita ven. ne prostit.* Porro, Donatus ait, Pudorem esse male facti: verecundiam, recti & honesti. Ulp. in *l. qua omnia, ff. de procur.* eleganter respondit: Ferendus est, pudorem suum purgans. Homer. Iliad. *o.* pudorem ingens addere calcar ad fortiter agendum indicat. Adi Caliad. Eras. *Spieg.*

Pudor pro existimatione, dignitate, & ut vulgo loquimur, reputatione in *l. 20. ff. de his qui not. infam. l. 25. ff. de procur. l. 1. §. item aut per semetipsum.* junctis vicinis §. & *l. 15. §. ge eraliter, ff. de injur.* Verecundiam etiam dixit Papin. *in l. 15. ff. de cond. & demonst.* sic pudor oneratur, *l. ob hac verba. ff de his qui not. infam.* Et contra pudori parcitur, *l. paterfam. 28. ff. de reb. auth. jud. possid.* Briss.

Puella pacta. Vide pacta puella.

Puella pro muliere, quæ jam duobus nupserat, & tertio nuptura erat in *l. uxorem. 41. §. testamento. ff. de leg. 3.* nimirum quia in potestate patris tamdiu erat, post vero sui juris facta fuerat. *Prat.*

Puer in *l. 36. de statu liber.* impuberem filium significat. *Prat.*

Pueri vocabulum Latini à Græco παῖδες formaverunt, quo significant domesticos servos, præsertim tabellarios, credo quod non nisi pueris & in juvenili ætate constitutis qui pedibus valerent, uti poterant ad eam rem. Ideo apud Ciceronem sæpissime legitur: Pueri tui mihi à te literas reddiderunt. Quandoquidem etiam pro liberis usurpant poetæ. Horat. puerosque Ledæ, id est, Castorem & Pollucem, & pueros pro filiis dixit Græca consuetudine, ut notat Porphyrius. Et Terentius in Andria: Puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa cautio est. Aut. divinat (inquit ibi Donatus) ut puerum pro quolibet etiam sexus sobolem, hoc est, fœtum posuit, ut Græci puerum παῖδα & Homerus: Πεπαμένη τι παῖδα. Unde Paulus in *l. 204. ff. de verb. signific.* Pueri appellatio tres significationes habet: Unam, cum omnes servos pueros appellamus. Alteram, cum puerum contrario nomine puellæ dicimus. Tertiam, cum ætatem puerilem demonstramus. Conna. *lib. 10. c. 1. n. 1.* &c. Vide etiam Brech. in *l. pueri appellatio, ff de verb. & rer. signif.*

Pueri appellatione etiam puella significatur, non imitatione modo Græci sermonis, sed & quod masculino sexu fœmininum alias quoque semper comprehenditur. *l. 161. in fin. ff. de verb. oblig.* Argumentum etiam hujus significationis illud adfert Paulus, quod & recentes ex partu fœminas puerperas Latini vocant. Terent Andria. Non imperasti coram quid opus esset facto puerperæ. Ubi vide Donatum. Senec. *lib. de benefic cap. 35.* Sed æger filius, sed uxor puerpera tenet. Sueton. in *Calig. c. 8.* Qualiscunque partus, ait, sine sexus discrimine puerperium vocatur, quod antiqui etiam puellas pueras sicut & pueros puellos dictitarent. Juvenal Satyra 6.

Sed jacet aurato vix ulla puerpera lecto.

Auson. in Edyllius:

Hinc illud quod legitimos Lucina labores
Praevenit, & graviaos sentit subrepere nixus.
Atque expectatum festina puerpera votum.

Gell. quoque lib. 12. c. 1. puerperam ait dici, quæ recens enixa est. Prisc. quoque *libr. 6* Puer pueri, cujus fœmininum dicebant antiquissimi: unde & puerpera dicitur, quæ puerum vel pueram parit, id, est, puellam, quod est diminutivum pueræ. Ita puerperam accipe in *l. 14. §. puerperam, ff. de adil. edict.* Briss.

Pueri regii apud Macedonas vocabantur Principum liberi, ad ministerium electi Regis. Livius.

Pueri prætoris edicto postulare prohibentur, *l. 1. §. pueritiam, ff. de postul.* ubi puer ex materia subjecta censebitur, qui decem & septem annos nondum complevit. *Prat.*

Puero vel puellæ si alimenta legata sint, ad pubertatem scilicet plenam ali debent, *l. Mela. ff. de alimen. legat.* Pubertas autem plena quæ sit, vide supra pubertas plena. *Prat.*

Puerum castrate. Ulp. Et si puerum, ait, quis castraverit, & pretiosiorem fecerit: Vivianus scribit, cessare Aquiliam.

Pueris legatis, puellæ etiam debentur. Id non æque in puellis dicendum est, autor Modestinus de leg. 3. *Spieg.*

Pueritia, quæ & pupillaris ætas dicitur, pars est infantiæ, hæc certum finem habet in annum septimum quo plene absolvitur integritas loquendi. Altera pueritiæ pars finem habet in annum 14. in mare, & 12. in fœmina. Cujac. ad *l. 2. in princip. ff de excusat.*

Pueritiam Ulp. vocat minorem annis decem & septem. Quam ætatem ad procedendum in publicum modestiam nuncupat, *l. 1. ff. de postul.* Prat.

Puerperæ sunt quæ in annis puerilibus pariunt, *c. puberes, de despons. impub* Jo. Bellon. Etymol. Gell. *lib. 12. c. 1.* puerperam ait dici, quæ recens enixa est. Unde Plaut. in Amphitr. Omnis erit quæ peperit puerpera.

Puerperæ appellatio etiam ad eam refertur, quæ puellam enixa, est etiamsi à puero puerpera dicta sit. Gœd. ad *l. 163. §. 1. n. 1.*

Pugil Latine, Athleta Græce, qui artem pugnandi novit, *l. qua actione. §. si quis in colluctatione, ff. ad leg. Aquil.* Spieg.

Pugillares, dicuntur tabulæ de ligno sive alia materia ceratæ, in quibus stylo scribitur. Plin. ex autoritate Homeri asserit, pugillarium usum fuisse ante tempora Trojana, Paul. *l. in commodato, ff. commo.* igitur, inquit, si pugillares mihi commodasti, ut debitor mihi caveret: non recte facies, importune repetendo. *Alfen. in l. 6. ff. de supell. legat.* Sed nec pugillares & codices in supellectili sunt. Dictæ autem videntur, vel quod pugno comprehendi possint: vel à pungendo, quod stylo in his pungendo scriberetur. Dicuntur & pugillaria, & Pugillar singulariter apud Ausonium. *Prat.*

Pugnans cum bestiis, ceu notatus infamia, postulare non potest, *l. 1. § bestias. ff. de postul.* Spieg.

Pugnis ac calcibus pro omni contumeliæ genere. Vide Eras. in Chiliad.

Pullus quorumcunq; animalium fœtus. Quin etiam arborum atque plantarum pullos dicimus. *gl. in l. obligationem ferre, §. placet, ff. de actionibus & oblig* Spieg.

Pulmentarium, à pulmento dicitur. Est autem cibus sordidior utcunque, sive ex aquatilibus, sive terrestribus fiat. Paulus de *fund. instruct. l.* cum de lanionis. Sine his, scil. patinis & cacabis, pulmentarium coqui non potest. Apud Ulp. in *l. quæsitum §. Trebatius, de fundo instruct.* Accursius pulmentaria, farina ordei interpretatur, quum cibaria intelligat Ulp. admodum pultis facta. Pulte autem, non pane, longo tempore vixisse Romanos, manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur, autor Plinius *c. 8. libr.* 18. Spieg. Adde Forcat. in suo penu juris civilis c. 23. & *Prat.*

Pulsare interdum est lædere, violare, contumeliis ac damnis adficere, in *l. 2. §. plane, ff. ubi quis ager.* Briss.

Pulsare & verberare Ofilius sic distinguit, ut hoc sit cum dolore cædere, illud vero sine dolore, *l. 5. §. 1. ff. de injur.* Quod cur dixerit in hac lege Jureconsultus, exponit Alc. Hoc tamen non frequenter observatur. Cic. Verr. 7. Videntis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios ac verberari. Et in eadem: Sex lictores circumsistunt valentissimi, & ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi. Itaque videndum ne hæc verior sit differentia Vallæ, ut verberare proprie sit, cum verbere aut flagello cædere: Pulsare cum gravi & vehementi ictu, ut hoc generalius sit, & ad quodvis telli genus pertineat, sive gladiis, sive lapidibus quis usus esse dicetur, sive scipionibus & baculis, sive etiam pugnis. *Prat.*

Pulsari pro conveniri. in judicium vocari. Ulpian. *l. 11. §. 10. ff. de inter. in jur.* Qui interrogatus responderit, sic tenetur quasi ex contractu obligatus pro quo pulsabitur. Cic. Verr. 5. Pro decuma cum pulsatus à Venerio esset dedit H-S. sex decim millia. Sic *l. 2. §. item si. ff. de jud.* Aut erit in potestate cujusq; pulsando eos, subjicere ipsos jurisdictioni, dum se vindicant. Hinc ad solutionem pulsari in *l. unic. C. de prohib. pec. sequest.* quæ in C. Theod. dicitur solutioni succumbere. *Prat.*

Pulsatio pudoris. Paul. *lib. 4. sent. tit. 5.*

Pulveraticum & pulveratica in const. Theod. & Valent, quæ apud Frontinum extat, honorarium, quod quasi pro labore & pulvere agrimensoribus datur. Quo nomine etiam à præsidibus singulas provinciæ civitatis obeuntibus provinciales exigebantur, sed abolitum est Nov. Leonis & Majoriani decurialibus de qua intellexit Cassiod. *lib. 12. var.* dum ait, Pulveratica quoque judicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præsulibus annonas præberi, secundum vetera instituta decernimus. Sic pulveratici nomine bini solidi dantur servis, qui se militiæ offerunt. in *l. 16 C. Th. de tyronib.* Prat.

Puncta, quot puncta notarii, tot meorum sunt damna temporum. Hieron. epist. 3.

Puncti solatium. *l. laudabile. C. de advoc. div. jud.* quid sit varie quæritur a JCtis. Alii enim puncta consequi solatia, alii punctos consequi solatia habent: alii, & ii quidem frequentiores, & (ut arbitratur Cujac.) veriores puncti solatium. Vult igitur Imp. patronos, qui fisci causas defendunt in foro præf. prætorio, Kal. Januarii inter comites consistorianos de manu sua puncti consequi solatium. Basilica (ut idem Cujac. 13. *obser.* 2. refert) consequi τὸ pactum. An igitur potius pacti solatium, id est, ut ait l. Jubemus pro tempore, & l. petitiones, *C. eod. tit.* quod communi consensu, sive communi placito & conventione totius collegii advocatorum patronis fisci constitutum est, aut si mavis, pacti solatia. *Prat.*

Punctorum in distinguendis sensibus utilitas & necessitas, quidve erroris ob male punctatam scientiam, in *l. ob as. C. de prad. min.* evenerat, ab Alc. *lib. dispunct.* 4. *c.* 5. indicatur.

Punctum temporis, id est, spatium brevissimum. Cic. Philipp. Attende paulisper, cogitationemque sobrii hominis ad temporis punctum suscipe. Apud Mathematicos enim punctum indivisibilis quædam pars est lineæ, ob incomprehensibilem sui brevitatem, nec ipsum pars aliqua, sed tantummodo signum protractum, ut Euclid. scribit, lineam conficiens, &c. Grammaticum punctum, quandoque esse loco copulæ, ostendit Bart. in *l. cum duobus, § si in coeunda. ff. pro socio.* Alc. *lib. 4. de verb. signif.* indicat proverbialem apud Jurecos. versum. Ob solum punctum caruit Robertus Asello. Ortum ex historia, quam ut idem refert, Albericus in hac dictione recenset, quamvis illa desideratur in editione Papiensi, quæ fœde scatet mendis: & interim etiam si illis careret, adulterina videri potest. Alciatus autem refert his verbis: Robertus, inquit, opulenti sacerdotii, cui Asinus nomen, ut vocant, Abbas erat, cæterum avarus & inhospitalis: quapropter carmen, quod pro foribus Monasterii præscriptum erat, commutato puncto invertit. Porta patens esto, nulli claudaris honesto: Id cum Pont. Rom. rescivisset, sacerdotio hominem privavit: unde in fabulam vulgi transiit, proverbialeque carmen natum, de modico momento rem magnam amittentibus. Punctus autem suffragium sive favor, quoniam veteres suffragia non ferebant, sed puncto notabant. Unde Expuncti dicebantur viles, ejecti, sive favore privati. *Spieg.*

Pupillares usuræ quænam sint, vide *l. 7. §. 10. ff. de administr. tutor. l. 1. & tot. tit. C. de usur. pupill.*

Pupillaris ætas decimoquarto anno terminatur *l. 16. ff. de jur. fisc. l. 7. C. de impub. l. 3. C. de præscript. 30. annor. §. 1. Instit. Quib. modis tut. finitur.* Ejus tres gradus facit Theoph. in *§. pupillus Inst. de inut. stip.* infantiam, id est, nec dum fandi potentem ætatem: proximam infantiæ, quæ jam fandi potestatem consecuta est: proximam pubertati, quæ proxime pubertatem accedit. Prat. ex *Briss.*

Pupillaris substitutio, est quæ fit liberis impuberibus in potestate positis in eum casum, quo ante

ante pubertatis annos decesserint, *l.* 2. *ff. de vul. & pupil. Inst. de pupil. substit.* Eodemque modo pupillares tabulas accipe quas etiam pupillare testamentum & impuberis filii testamentum Jureconsulti vocant *l.* 34. *§. si conjunctim. ff. de leg.* 1. *l.* 8. §. *sed neque impuberis, ff de inoff. l.* 2. §. *interdum, l.* 10. §. *si ex l.* 20. *l.* 38. *in fin. l.* 43. *ff. de vulg. & pupil. substit.* Brisl. & Prat.

Pupilli in *rub. C. ubi pupil. educat. deb.* dicuntur patre orbati.

Pupillus est, ait Pomp. qui cum impubes est, desiit in patris potestate esse, aut morte aut emancipatione, *l.* 239. *de verb. sig.* Pupillus, pro impubere, qui in patris potestate est: nam à Pupus diminutum nomen est Cai. in *l.* 141. *§.* 1. *de verb. oblig.* Pupillus licet ex quo fari cœperit, recte stipulari potest: tamen si in parentis potestate est, ne autore quidem patre obligatur. Cicer. de invent 2. Quidam pupillum hæredem fecit: pupillus autem ante mortuus est, quam in suam tutelam veniret, Item: Pater enim & sibi & filio dum is pupillus esset, testamentum scripsit, & multa deinceps. Ulp. in *l.* 1. *ff. ne vis fiat ei qui in pos. mis.* Pupillum, inquit, eum debemus accipere, qui doli capax non est. Idem in *l. more ff. de acqu. vel omit. hered.* Pupillus, inquit, qui in alterius potestate est. Paul. in *l. pupill. ff. eod. tit.* Pupillus ait, est, cujus neque scire neque decernere talis ætas potest, non magis quam furiosus. *Prat.*

Pupillus non tantum ætatem significat, sed & conditionem ejus, qui ante pubertatem desiit esse in potestate patris, & cœpit esse in potestate tutoris. Cujac. ad *l.* 2. *circ. med. ff. de excusat.*

Pupillus de quo dubium non est quin rerum suarum sit dominus, per se solus sine auctoritate tutoris rem suam alienare non potest: tutor autem de quo etiam dubium non est quod rerum pupillarium revera dominus non sit, res pupillares alienare potest. Vult. in *comm. ad* §. *fin. Inst. quib. alien. licet vel non.*

Pupillus dicitur proximus pubertati, quando excessit decimum annum cum sex mensibus. Pupilla vero, quando nonum annum, & dimidium decimi, *gl. est. not. licet vulgata. in §. pupillus in verb. proximus. Inst. de inut. stip. & similis gl. in l.* 1. *gl. ult. post princip. ff. de nova.* & ibi Bart. in 2. *col. versic.* venio ad versiculum Illud, &c late tractat. Sed hæc proc. in civilib. In criminalibus vero ad hoc ut pupillus dicatur proximus pubertati, ut possit puniri, debet solum distare à pubertate sex menses, ita sing. Bald. in *l. excipiuntur, per illum text.* ubi etiam Ludo. *ff. ad Syllan.* & videtur sensisse Bart. in loco prææallegato dum respondet ad *l. ult.* §. *penult. ff. de lib. hom. exhib.* & istam limitationem pro singula commendat Jas. in aut. sacramenta puberum. in 4. *col. vers. sequitur in tex C. si adv. vendi.* & in *l. properandum, §.* 1. *in* 2. *not. C. de judic.* ubi alio modo limitat. quando malitia suppleret ætatem, juncti his quæ late & subtiliter tradit Soc. in *l.* 1. *§.* 1. *in* 1. *&* 2. *col. ff. de acqu. poss.* & Alex. in add. Bart. in *d. l.* 1. *de nov.* Corra.

Pupillus contrahens an sine tutoris autoritate natura obligatur, vide Corras. 6. *Misc.* 22. n. 1.

Pupillus non est qui adhuc in utero est, quia pupillus refertur ad ætatem hominis, qui autem in utero est, adhuc homo non est, quia necdum animal est *l.* 1. §. 3. *ff. unde cogna.*

Puppæ simulachra quædam erant seu imagines, puellarum forma & amictu insignitæ, quæ maxime sunt in deliciis puellis: Antiqui autem pup-pam appellabant, quam nos hodie puellam & puppum puerum. Persius Satyr. 2.

Dicite Pontifices, in sacris quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donata à virgine puppa.

Puellæ etenim cum nuptias capessere vellent, aut virginitatem ejurare, Veneri in templo puppas dicabant: quemadmodum pueris mos erat cum ex pueritia excederent, laribus diisque familiaribus & domesticis bullam suspendere: unde ipse Persius Satyr. 1.

Bullaque succinctis laribus donata pependit.

De puppa sic Mart. Epigr. lib. 4. de Cærelia & Gellia

Dicit se vetulam cum sit Carelia puppa,
Puppam se dicit Gellia, cum sit anus.

Brech. & Gœdd. in l. non est pupillus 161. ff. de verb. & rer. sign.

Pura à nuptiis, per ironiam dicitur impudica: quod citra nuptias copiam sui faceret.

Pura charta scriptæ opponitur *l.* 32. *§. quod tamen de leg.* 1.

Pura hasta, sive puræ hastæ, quibus juvenes præmii ergo donabantur. Serv. in 6. Æneid. interpretatur sine ferro, à Zonara δόρατα ἀσίδηρα vocantur. *Prat.*

Pura lanx cælatæ opponitur in *l.* 6. *ff de rei vindic.* ut & argentum purum, id est, sine emblematis cælato adversum facit Cic. 6. in Ver. Cœnabat, ait, apud eum: Argentum illi cæterum purum adposuerat, & post ei negotium dedit, ut quicquid Halunti esset argenti cælati, aut si quid esset Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Et alio loco, Ne quàm puteiis sine maximo dolore argentum cælatum domo quod alter eriperet. protulisse, omnia deferuntur, Cibiratæ fratres vocantur. Pauca improbant: quæ probarunt, his crustæ aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini excussis deliciis cum argento puro domum revertebantur. Plin. *lib.* 21. *cap.* 3 de lamniscis, Puri diu fuere: cælare primus eos instituit P Claudius. Atque ita magis est, ut purum argentum apud Plin. *lib.* 3. *epist.* 1. interpretemur, quam quo Cataneus vir doctissimus exposuit modo. *Briss. & Prat.*

Pura libertas dicitur quæ pure data est in *l* 59. *§.* 1. *de man. test.*

Pura obligatio, præsens dicitur, quæ neque diem, neque conditionem habet. §. *omnis. Inst. de verb. oblig.* cum aliis infinitis. Plane in *l.* 5. *ff. de solut.* Pura obligatio est, quæ sine satisdatione est, cui fidejussor vel pignus non accessit. *Briss.*

Pura stipulatio dicitur, cui neque dies, neque conditio adjecta est: Ideoque confestim ex ea & debetur & peti potest, ut docet Imp. §. 2. *Inst. de verb. oblig.* Prat.

Pura substantia dicitur deducto ære alieno *l. jubemus Cod. de repud.* Spieg.

Pura toga, quæ à Cicerone dicitur ἀπόρφυρος, id est, sine purpura. & πλαῖον id est, j. flam dici à Plutarcho. Bayfius annotavit. *Spieg.*

Pura vasa apud Colum. *lib.* 12 *c.* 4. *& c.* 28. *in fin.* ea accipienda sunt, in quæ nihil quicquam infusum est: alias dicuntur ea, quæ sunt sine emblemate, cælatura, aut incrustatione Paul. in *l. si rem. de rei. vind.* Quamvis & in vasis occurrat difficultas, utrum pura, aut cælata sint dici oporteat. *Spieg. & Prat.*

Pure & sub exceptione opponuntur in *l si proprietarius in fin ff. de dam infect.* Polyb. l. 1. Briss.

Pure, pro simpliciter & absolute. Paulus in *l.* 5. *de doli mali except. in prin.* Pure mihi decem debes, ea tibi sub conditione legavi. *Spieg.*

Pure in *l.* 8. *ff. de aut. tut.* est sine die & conditione.

Pure stipulatus in *l.* 38 §. *fi. de verb. obl.* dicitur, qui aliquid simpliciter stipulatus est, non adjecto eo, utrum voluerit. *Briss.*

Purgare, est & se excusare. & innocentiam suam ostendere *l. is qui reus. ff. de publ. jud. l. ult. de acqu. rer. dom. cum similib.* Purgare officium servorum suorum, apud Callistratum 2. ad Silan. Item Purgare provinciam malis hominibus *l. præses, ff. de offic. præs.* Spieg.

Purgare multa significat. Purgare moram, emendare *l.* 8. *l.* 14. *ff. de novat. l.* 73. *§. fin. l.* 91. *§. sequitur, ff. de verb. oblig.* Tunc autem debitor moram purgare dicitur cum interpellatus aliquando dare noluit, postea tamen debitum offert. Quo facto proprie atque usitate purgapurgare moram, eluere, emendare, delere, dicitur. Donellus de mora. Purgare existimationem *l.* 1. *§. quoties. ff. de injur.* Purgare innocentiam *leg.* 22. *ff. de jur. fisc.* Purgare pudorem *l.* 23, *ff. de prec.* Briss.

Purgare rivum, fontem, *l.* 1. *§. deinde, ff. de fonte.* Briss.

Purgare in edicto Prætoris de via publica, est ad libramentum proprium redigere, sublato eo quod super eam esset *l.* 1. *ff. de via public.* Alias immundum tollere significat, *l.* 1. *ff. de riv.* In judiciis pro diluere crimen & excusare usurpatur, *l. qui reus* 15. *ff. de public. jud.*

Purgare se solebant olim suspecti de crimine: alias duello *c.* 2. *de purgatio. vulg.* Alias aqua frigida vel fervente, in quam nudi mittebantur *c. ex tuarum.* De purgatio. Canoni. Alias ferro candenti, ut vocat *c. fin. de purgat. vulga.* vel ignito, ut rectius in *c. Mennem.* 2. *qu.* 5. Et quanquam exemplum duelli legatur de Davide & Goliath. 1. *Reg.* 17. non admittitur tamen hodie talis monomachia. *l.* 1. *Cod. de gladiat. c.* 2 *de purgat. vulga.* Quum enim istis cruciatum afflictionibus Deus tentaretur, merito fuerunt abrogatæ: & introducta est purgandi formula talis, ut delatus apud Magistratum adhibeat septem, vel pro qualitate rei pauciores, qui testimonium innocentiæ illius ideo præstare possint, quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertam habere possint veritatem, cap. ex tuarum, &c. cum delictus, de purgat. canon. Tum ipse suspectus jurabit se tale crimen non admisisse, quod objicitur. Compurgatores autem jurabunt, se credere, quod principalis jurans dicat veritatem *c. de testib.* & *c. ult. de purgat canon.* Old. Prat.

Purgare fructus, interpretatur Cujacius putare, apud Papin. in *l. liberto, §. qui aliena, ff. de neg. gest.* Qui aliena, inquit, negocia gerit, usuras præstare cogitur, ejus scilicet pecuniæ, quæ purgatis necessariis sumptibus superest. Eodem sensu purgata ratiocinia, id est putata legimus, *l. pen. in fin. C. de bon. proscr.* Suet. in Caligula. Decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribens rationem se purgare dicebat, id Græcis est ἐκ καθᾶρσι λογισμὸν Prat.

Purgatio canonica. Infamati ex delicto, qui convinci non possunt, debent compelli purgatione canonica, quæ est innocentiæ ostensio. Dicta canonica. quod canonib. instituta, inventaque fit. Sebastian. Brantius in *exposit. titulorum.*

Purgatio vulgaris. Purgatio vulgatis est ostensio innocentiæ, vulgo introducta, prohibitaque. quod hâ tentatur Deus, multotiensque per eam condemnetur absolvendus. *Anchar.*

Purgationis jurisdictio est imperii meri de quo latius Spec. *tit. de jurisdict. omn. jud.*

Purificationis ritus quis fuerit, explicat Cælius *lib.* 11. *c.* 22. quem vide, &c.

Purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri puto, inquit Ulpian. *de leg.* 3. Idem ait: Purpuræ appellatione coccum non continebitur: de quo latius disserit Baifius *cap.* 3. *in de re Vestiar.* Quære Coccina vestimenta. Purpura siquidem ut fatentur omnes, piscis est è concharum genere, qui florem illum tingendis vestibus expetitum in mediis faucibus habet.

Purpura interdum pro magistratibus ponitur: quorum olim insigne erat apud Romanos, ut & post amissam libertatem, cum Imperatorum tum Regum permansit. *l.* 1. *C. null. lic. infr. lib.* 11. *in verb. Chlamydib.* & *l.* 1. *C. quæ res vendi non poss. l. pen. C. de Cons. lib.* 12. Purpurati autem hi, qui apud Principes dignitate antecellebant, dicebantur. Nam illis Purpuræ usus concedebatur. Vide Bar. in *l. si quis naviculam. C. de murileg. lib.* 12. Spieg. Prat.

Purpuræ venditio quibus prohibita fuerit, & qui vendere vel mercari vetentur ex constitutione Grat. Valer. & Theod. liquet quæ est hujusmodi. Comparandi serici facultatem, omnibus sicut jam præceptum est, præter comitem commerciorum, etiam nunc jubemus auferri. Erat enim harum rerum mercaturis quidam præpositus à principe, qui comes Commerciorum appellatur. Hoc autem erat quod Serici, ut nec purpuræ concessus erat privatis usus, ac ne quidem hujus tingendæ aut vendendæ facultas data. Ita enim iidem Imperatores alia sua constitutione. Fucandæ atque distrahendæ purpuræ vel in serico, vel in lana, quæ blatea, vel Oxoblapta atq; hyacintina dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supra dicti muricis vellus vendiderit, fortunarum suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen. Vellus muricis appellat lanam infectam murice. Blatteum autem dicitur purpureum. Nam quod Eutropius dicit in Nero. retib. aureis piscabatur, quæ blateis funibus extrahebat. Sueton. ita: Piscatus est reti aurato, purpura coccoque funibus nexis, &c. Oxoblapta vero quæ dicantur, vide supra Oxoblapta, &c. Connan. *lib.* 7. *c.* 7. *nu.* 1. & Cujac. 12. obs. 34.

Purpura Tyria rubea est, quam Tyrus insula procreat. Vitru. *lib.* 7. *c.* 13. Plin. *lib.* 5. *cap.* 19. quorum hic quoque nobilissimam Tyriam appellat. Unde Imp. §. 34. *Inst. de act.* Si quis, ait, generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriam petat, plus petere intelligitur. *Prat.*

Purpurarii in *l.* 7. *Cod. de excus. mun.* negociatores purpuræ πεϱγματ[illegible] *Spieg. Prat.*

Purum cui nihil est admixtum, *l. in his. ff. de solut. l. librorum. §. chartis, de leg.* 3. Spieg.

Purum judicium, cui adjecta non est exceptio. Cicero de *inven. libr.* 2. Agit is cui manus præcisa est, injuriarum. Postulat is, qui cum agitur, à Prætore exceptionem, extra quam in reum capitis præjudicium fiat. Hic is qui agit, judicium purum postulat: ille qui cum agitur, exceptionem addi ait oportere. *Hot. Prat.*

Purum est, quod sine die, sine conditione debetur, vide Graf. *lib. sent. §. legitima quæ* 38. Godofr. ad *l. scimus* 36. *§.* 1. *C. de inoffic. testam.*

Purum putum, pro prorsus, ac vere, quasi dicas ipsissimum est: ea dictum forma. qua Jureconsulti dicunt, Sarta tecta. Vide Erasm. in *Chiliad.* Spieg.

Purus honor, qui extra administrationem est, Aut. ut ordin. Præfecturæ, in prin. colla vide *Spieg. Prat.*

Purus

Purus locus interdum inædificato opponitur, *l. ult. ff. de pignor. act.* Quo sensu & pura loca Varro. *lib.* 4. *de ling. lat.* areas in urbe appellari scripsit. Interdum religioso, id est ei loco, in quem mortuus illatus est: Itaque purus locus definitur qui neque sacer, neque sanctus, neque religiosus est, sed ab omnibus hujusmodi nominibus vacat, & profani juris est. *l.* 2. *§. prætor. ff. de relig. l.* 2. *l.* 6. *l.* 9. *C. eo. tit. l.* 1. *§. hoc autem, ff. de mort. infer. l.* 6. *§. si quis in communem, ff. comm. divid. l.* 73. *ff. de contrab. empt. §. religiosum. Instit. de rer. divis.* Ita purum monumentum accipio in *l.* 5. *in fin. ff. de religios. l.* 5. *§. concessa, ff. de don. int. vir.* Briss. Prat.

Purus purus sycophanta, hoc est, merus, in quo nihil probitati est, ex omni vitio concretus: qualis delator & calumniator esse debet.

Pusilla pecunia. Ulp. *de pecul. l. depositi.* peculium, ait dictum est, quasi pusilla pecunia, sive pusillum patrimonium. *Spieg.*

Pusulatum argentum seu pustulatum dicitur, quod purum putum est, & pusula ac igne excoctum, quodque pustulas ac tumores habet: sed tamen adhuc infectum, & in massa, ut nostri loquuntur, sic dictum, ut ait Columel. *lib.* 7. *c.* 5. à pusula seu pustula, igne sacro, qui pustulas passim qua depascitur, attollit; nomenq; ex eo habet, quia pus continet. Hujus meminit Alfen. *l.* 31. *ff. locati.* Veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, ut vasa fierent: aut aurum, ut annuli, Suet. Nerone. Exegit ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurum obryzum, ut plerique omnem collationem palam recusarent. Sunt tamen qui hoc in loco postulatum legis velint, u, in o, mutando, quod sæpe fit: Alii postulatum à postulando dici volunt, Juvenalis autoritate freti: Accipe victori populus quod postulat aurum: sed id quamplurimis non probatur. *Prat.*

Putamen, dicitur rei alicujus purgamentum. Nam quidquid ex aliqua re projicitur, id putamen appellatur.

Putare alium esse prætorem præ alio. vid. *l.* 2. *ff. ubi quis ager.* Sp.

Putare pro nihilo, Nihili æstimare, aut facere, apud Ciceronem haud infrequens.

Putare quod factum est, non esse, & ignorare, æquipollent. *l. qui fundum, §. servus, ff. pro empt.* Alb.

Putare, transfertur etiam ad incorporalia: Ut putare rem dicimus eleganter, pro cogitare de re, & disputando declarare, quid res ipsa velit. Terent. in Adelph. Mitto maledicta omnia: rem ipsam putemus, *Die sach erwegen.* Prat.

Putare, pro conferre, rationem subducere. Sic apud Scævolam. in *l. Thais §. Titius, ff. de fideicomm. libert.* Putari ratio an debeat & apud Plaut. in *Aulular.* Putatur ratio cum argentario *Die rechnung machen.* Prat. Spieg.

Putare, vulgo significat æstimare, opinari, *Schetzen.* Paul. in *l. Nesenn. Apollin ff. de neg. gest.* Igitur, inquit, in re facti facilius putabo, aviam vel hæredes ejus audiendos. *Prat.*

Putare arbores, Græci καθαίρειν vocant. Leontin. apud Cassiod. lib. 10. γεωργικῶν μετὰ τὴν καρπολόγιαν ἔθιμος ἢ τὰ μεγάλα ἢ τὰ μικρὰ δένδρα καθαρτέον. Prat. Briss.

Putare *leg.* xii. *tab. à Modest. in l.* 25. *ff. de statu lib.* dicitur, quod ita sensisse eam ex verbis ejus colligitur. *Briss. Prat.*

Putari proprie arbores vitesque dicuntur, *l.* 1. *§. Labeo, ff. de aqua cotid. l.* 1. *§. sive autem, ff. de novi operis nuntiat.* Unde putator, qui arbores puras facit, id est, earum ramos stringit & amputat *l.* 31. *ff. ad l. Aqu. l.* 18. *§. de putatoribus. ff. de fun. instr.* Et apud Paulum *lib.* 3 *sent. tit.* 6 *& lib.* 5. *tit.* 23. & apud Plin. *li.* 27. *c.* 8. Putare, inquit Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* valet purum facere: ideoque antiqui putum purum appellarunt. Festus Pompejus *lib.* 9. Imputatum, ait, nondum purgatum. Putum enim est purum. Unde putare vites dicimus, hoc est, detrahere, quæ impedimento sunt ad fructum. Gellius *lib.* 6. *c.* 5. Putare veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non necessaria, aut etiam obstantia & aliena auferre, & excidere, & quod esse utile ac sine vitio videretur, relinquere. Sic namque arbores & vites, & sic etiam rationes dictæ putari. *Briss.* & *Prat.*

Putati sumptus, pro deductis apud Papin. *de neg. gest.* cum ait, Qui aliena negotia gerit, usuras præstare cogitur, ejus scilicet pecuniæ, quæ putatis necessariis sumptibus superest. *Spieg.*

Putatio, quæ vulgo in arboribus emundatio, in vitibus rejectio dicitur.

Putatoriæ falces quæ putandis arborum ramis deserviunt, apud Paul. *lib.* 4. *sent. tit.* 6. Prat. Briss

Puteal, id est, quod puteus operitur, ait Pompon. in *l.* 14. *cum l. seq. ff. de act. empt. & vend.* Hot. Adde Cujac. *obs lib.* 11. *c.* 2. *in princ.* qui similiter ex dictis Pomponii locis fatetur, puteal esse putei operculum, quod glossæ περιστόμιον interpretantur. Et subjicit, quod illud veteres etiam sigillis exornare soliti sint, ut ille Ciceronis locus indicat: Tibi mando putealia sigillata duo. Vide Cujac. in sup. alleg. loco.

Puteanum, quod ex puteo est: ut aqua puteana. Putearius vero qui puteos fodit. *Spieg.*

Puteolanos. Puteolana matre, in *l.* 1. *ad municip.* Item fundum Puteolanum, in *l. Æmilius, de minoribus.* Albericus indicat tantum à Puteolis fit possessivum Puteolanus. Puteoli autem urbs Campaniæ Italicæ, prius Dicæarchia dicta: ob justum imperium, ut *c.* 14. scholiorum meorum in primum lib. dict. & fact. Alphonsi regis annotavi: quibus addi possunt ea, quorum à Volaterran. fit mentio in descriptione Campaniæ, *lib. Geograph.* 6. Spieg.

Puteos aperire, teste Rhedig. positum eleganter apud Jurisconf. pro excavare, in *§. fin. l. flaminum,* & ibi, Puteus apertus, *ff. de damn. infect.* Spieg.

Puteus Omnis puteus fons, non omnis fons puteus. Ubi enim aqua de terra manat, & usui præbetur haurientibus, fons dicitur: sed si in promptu & superficie sit, fons tantum dicitur: si autem in alto & profundo sit, ita puteus vocatur, ut fontis nomen non amittat: author D. Augustin. *Tract* 15. *in Evangel. Joan.* Vide Ulpianum in *l. unic de Fonte.* Spiegel. Cujac. 11 *observat.* 3.

Putum, vide paulo ante. Putari proprie arbores.

P Y.

Pyctacia, in *l. actuarii, C. de erog. mil. ann. lib.* 12. pro brevibus commentariolis accipiuntur, quæ *eod. tit.* in *l. excellentia.* Breves vocantur, teste Bud. in ann. prior. Apud Lampridium in Alexandri vita, Pyctacium dicitur album, id est, tabella dealbata, in qua nomina judicum selectorum describebantur. *Spieg.*

Pyctæ sunt pugilles Quod nomen & ad gallinaceos pugnaces translatum est. Idem in *l.* 2. *de his qui notan. infa.* Vide, Athletarum nomine.

Pyra dicitur lignorū cōgeries. Virg. *lib.* 4. *Æneid.*

 Consce-

Conscenditq; pyram: dixitq; novissima verba. Brech. in *l. cum in testamento. n. 19. tit. de verb. & rer. signif.*

Pyrgopolynices miles apud Plaut. sic dictus, quod namiosus esset veluti turris, editiorumque vertice sydera lambat, victoriosus, & jactabundus dictus à πύργος, turris Græcis, πολὺ multum, νίκη victoria. Mallem tamen appellari Pyrogopolinicen quod vi poliorcetica, hoc est, oppugnatoria, turres multas per victoriam caperet. Statius est & significantius, quod per victoriam caperet. Statius est & significantius, quod per victoriam multi jugas turmas, & turmales milites prosterneret, agitaret, obtereret. Pyrgus enim est militaris ordo, quadringintos viros complectens. Jo. Bapt. *in comment. epist.* Sidon. Apoll. ad Heron, *lib.* 1.

Pyrgus, vocitatur turricula, orca, fritillus, vasculum cavitate sessili, in quem tali conjiciebantur, antequam emitterentur in alveolum. Hot.

Mitteret in Pyrgum talos. - - - - - -

Martial. *Si per me misit, nil nisi vota facit,* Jo. Bapt. *in comment. Epist. Sid. Apoll. ad Hecdit. lib.* 3.

Pyrrhica, est simulachrum pugnæ equestris, quæ & Troja dicitur πυῤῥίχη & ἱππικὴ, Dioni: idque ex Suet. *lib. de lusibus puer.* Servius & Donatus scribunt in 5. Æneid. Sed transiit etiam usus Pyrrhicæ in pedestris pugnæ simulachrum, adhibitis numeris, & concentu musico. Marius Plot. *lib. de metris.* Pyrrichius pes à py richa lusus genere nomen accepit: quia hoc sono milites usi sub armis (ut ait ille) per ludum ciunt simulachra pugnæ. Ipsa tamen Pyrrhica dicta est à Pyrrho Cydoneo, quia primus Cretenses sub armis saltare ad hujus pedis sonum instituit. Alia à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltavisse dicunt; Aristoteles autem Achillem ait hujus lusus fuisse inventorem, &c. Ei autem, quod supra à Plotio de Pyrrho Cydoneo dictum est, consentit Nicolaus apud Stobæum his verbis: Οἱ δὲ κρητῶν παῖδες ἀγελαζόμενοι κοινῇ. ... πυῤῥίχην ἐκπονοῦντες ... Apud Athen. tamen *lib.* 14. *c.* 12. Pyrrhica proprie saltatio est: Troia vero ludus puerorum, qui turmatim se invicem ex equis peterent: unde volunt quidam formatum vulgare Tormamentum quasi Troiamentum. Prat. ex *Cujac.* 13. *obs.* 10.

Pyrrhicarii, vel Porricharii in *l. aut damnum. ff. de pœnis*, sunt qui à Græcis πυῤῥιχισταὶ dicuntur, hoc est, saltatores armati. κορδὰξ saltatio est obscœna & comica. Bud. in *d. l.* 2. *& l. athletas, de his qui not. infam.* Vide & Rhodig. *c.* 4. *lib.* 5. *Postellum de magistrat. Athen. c.* 22.

Pythaules idem cum ascaule est. Brodæ. *lib. Miscell.* 2. *cap.* 13. eumque Latine utricularium vocari existimat.

Pythones qui sunt, in Canonicis decretis, Rhodig. indicat *c.* 10. *lib.* 5. Spieg.

Q.

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. Quid de ea re fieri placeret, de ea re ita censuerunt. Notæ, quibus veteres in Senatusconsultis perscribendis utebantur. Vide D. E. R. I. C. *Hot.*

Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. D. D. D. P. F. id est, Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ judicium recuperatorium dabo: testibusq; duntaxat decem denuntiandi potestatem faciam. Formula ex prætoris magistratusve, qui in provinciis juri dicundo præerat, edicto: cujus in lege Favia de colonis deducendis in libr. Var. autor. exemplum extat: Itaque eam rem is, qui hac lege judicium dederit, testibus publice duntaxat in res singulas decem denunciandi potestatem facito, ita ut è repub. fideque sua videbitur. *Hot.*

Qua de re, id est, quare *l. pen. C. de metall.*

Qua, nominandi casu non utimur, nisi in compositione: ut aliqua, si qua. Quapiam auferendi casus est. Martian. in *l. divs. ff. de adimen. legat.* Cum testator postrema scriptura, quapiam ratione motus, pessimum libertum esse adjecisset. *Spieg.*

Qua, pro qua ratione. Celsus *l. cui servus* 25. *ff. si quis omis. caus. test.* Cui servus ipsius substitutus est, servum suum adire jussit: si idcirco fecit, ne legata præstaret, utraque præstabit, & qua hæres est, & qua omissa causa testamenti possidet ex substitutione hæreditatem. Paul. *l. pretia rerum* 63. *ff. ad l. Falc.* Sed nec ille, qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest: nec expectandum est, dum vendat, sed in præsentia non qua filius alicujus, sed qua homo æstimatur. Cicero pro partim, usurpat ad Atticum. Quam expedita consilia tua? quem evigilata tuis cogitationibus, qua itineris, qua navigationis, qua congressus sermonisque cum Cæsare. Nostri etiam pro Qua ex parte usurpant. Ulpia. *l.* 1. §. *si pater. ff. ad Silan.* Attamen ubi decessit, qua extinctum legatum & libertas est, SCto fore locum dicit. Idem *l. falsus creditor.* 44. *in fin. ff. de furt.* Plane si ususfructus meus in eo servo esse cœperit, dicendum est, furti actionem non extingui, qua fructuarius dominus non est. Video etiam pro Quatenus positum à Javoleno in *l. litus* 112. *ff. de verb. sign.* Litus publicum est eatenus, qua maxime fluctus exæstuat. *Hot. & Prat.*

Qua, antiquo & eleganti docendi genere poni ait Anton. Aug. *lib.* 2. *emend. c.* 2. locosque indicat, in quibus ea vox reperitur, in Pand. Flor. pro quatenus, qua sive, quia, eo quod, in *l. cui servus, f. si quis omiss. caus. test. l. pretia. ff. ad l. Falcid. l.* 1. §. *si pater. ff. de SC. Sillan. l. falsus creditor. in fin. ff. de furt. l.* 2. §. *creditum. ff. si cert. pet. l.* 1. *ff. de Senat. l. item miles. ff. de re jud. l. latus.* 2. *ff. de verb. sign. l. si reus. ff. de duobus reis, l. ut Alfen. ff. de verb. sign. l. fructus, in fin. ff. sol. mat. l. si gemina. ff. de arb. furt. caes.* Prat.

Qua, pro quatenus. Paul. Sed nec ille, qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest. Sed in præsentia non, qua filius alicujus, sed qua homo æstimatur. *Spieg.*

Qua, aliquando significat, tum, sive partim. Bud. *ex epist. Cic. ad Attic.* exemplis demonstrat. *Spieg.*

Qua de re, modo propter quam rem, ut in *l.* 2. *ff. de migrando.* Modo pro, de qua agitur. Vide Bud. in *annot. prioribus*, Spieg. Modo pro, quare, *l. pen. C. de metallis.* Briss.

Qua die, quomodo accipiendum sit, interpretes tradunt, in *l. si decem cum petiero, ff. de verb. oblig.* Spieg.

Qua fronte poterit hoc desiderari, id est, qua ratione, quo pacto? *Mit was fugen oder glimpff?* ac si dicat, id quidem imprudentius postulabitur. Verba sunt Papiniani in *fin. l. si plures*,

plures, 2. *de admin. tut.* Notum quid velit sibi illud. Et qua fronte, audebis hæc facere; Sic *ext. de appell. c. qua fronte.* Vide Eras. in Chil. explicantem, quid sit Frontem perfricare. *Spieg.*

QUA, pro qua parte, *l.* 25. *ff. si quis omissis.*

QUADANTENUS, usque ad quandam partem, aliquantulum.

QUADRAGESIMA, vectigalis species, quæ non rerum venalium, sed litium sive summarum, de quibus litigaretur, fuit, ut Suetonius in Cajo scribit. *Prat.*

QUADRANGULUS homo, pro, perfecto, qualem Plato inquit esse difficile reperire. Vide Bapt. Pium in 4. *Lucretii*, & Eras. in *parœm.* Quadratus homo. *Prat.*

QUADRANS erat, autore Plinio, nummulus, qui & Triuncis vel Triunx vocatus est, à tribus unciis.

QUADRANS integer. Ulpian *tit.* 24 Quadrans fundi. *l.* 8. *ff. de rei vind* Ex quadrante hæres scriptus. *l.* 17. *§. ex quadrante*, *ff. de dol. mal. & met. except.*

QUADRANS, Falcidia dicitur, quia illibatus hæredi manere debet. Hic quadrans, si liberi sint instituti hæredes, non etiam extranei, auctus est constitutione Justiniani, quæ est Novel. 18. quemadmodum etiam legitima pro numero liberorum, ut sit triens, aut semis, vel etiam dodrans, ut ad eam Novellam exposuit Cujac. Vide Vult. in *comm. in prin. Inst. de lege Falcid num.* 5.

QUADRANS summa etiam rationum dicitur, in qua nihil excurrit, & in qua nulla sunt reliqua: id est, cum æqualis est summa accepti & expensi. Vide Budæ. *lib.* 1. *de asse. & in annot. prior* Spiegel.

QUADRANS autem ratitus dicitur, quod, ut à Festo & Plinio scribitur, in eo esset sculptæ ratis figura: Igitur ratitus, & rate notatus & insignitus, & ratem habens. Turneb. *adversar. lib.* 20. *cap.* 31.

QUADRANTAL Lege Amphora & Alciat. in *l. vinaria vasa ff de verb. sign.* Dictum autem est à quatuor quadra; de quo & Gell. *lib.* 1. *c.* 20. Adrian. Junius *animad lib.* 2. *c.* 7.

QUADRANTARIAM Quintil. *lib.* 8. *cap.* 6. mulierem vocat, quoniam vili pretio sui copiam faceret. Hoc nomen Clodiæ Metelli Celeris uxori impositum: ut ex Plutarcho notavit Brod. *Miscell. lib.* 3. *c.* 24.

QUADRATÆ lances, *l.* 19. §. *plane*, *ff. de aur. & arg. legat. l.* 50 *ff. de furt.*

QUADRATARII, in *l. un. de excus. artif. lib.* 10. *C. qui sint.* Ex libello passionis beator. Claudii, Castorii, Nicostrati & Symphoriani, qui arte quadrataria excelluisse feruntur. Hic autem uno loco scriptum est. Et cœperunt artifices quadratarii incidere lapidem ad collyrium columnæ. Et alio loco: Tunc cœperunt in nomine Christi cavare conchas, & Pegas, & lacus cum sigillis & cantharis, cum magna tenuitate artis, Et alias: Ab eadem hora cœpit Simplicius omnem artem quadratariam cum ferramento suo, sicut Symphorianus, bene & recte operari. Ex quibus & aliis ejusdem libelli, quos hic omitto, locis, eorum artificum industriam in columnis ex marmoreis lapidicinis incidendis, marmoribusque in tenues crustas secandis, & sigillis, conchis, cantharisque cavandis, & omnibus argumentis ex marmorealiisque lapidibus exprimendis versatam liquet. Quod etiam Sidonii Apollinaris à me subjecta verba comprobant, quæ libr. 3. Epist. ad Secundum leguntur: Sed vide, ait, ut vitium non faciat in marmore lapicida. Quod factum sive ab industria, seu per incuriam mihi magis quam quadratario lividus lecto adscribit. Quadratarii Græcis λιθοξόοι id est, lapidum expolitores, exponuntur, *l.* 1. *C. de excusat. artif.* & in Basilic. οἱ τὰς διαφανεῖς λίθους ἀκονῶντες. Schard. ex Prat. ex Briss.

QUADRATUM lapidem, in *l.* 6. §. *pen. ff. si serv. vindic.* interpretor Quadrangulatem & in speciem quadratam cæsum: quomodo & zonam quadratam Festus lib. 15. interpretatur. Livius lib. 6. Capitolium quoq; saxo quadrato substructum est. Plin. *lib.* 10. *epist.* Manent adhuc paucissimi arcus: possunt erigi quidem lapide quadrato, qui ex superiori lapide detractus est. *Bri. Prat.*

QUADRATUM corpus, id quod mediæ est staturæ Celsus lib 2. Corpus habilissimum quadratum est, neq; gracile, neq; obesum. Et columel. *lib.* 7. *de canib.* loquens: Probatur (inquit) quadratus potius, quam longus aut brevis, Brod. *Miscell. lib.* 4. *cap.* 19.

QUADRIGA, alias pro curru accipitur, quatuor equis trahi solito. Alias pro numero quatuor equorum, qui nisi simul jungantur, vehiculum non commode potest agi ad usum destinatum. *l. scire debemus ff. de verb. obl.* Old. Prat.

QUADRIGÆ legatum, de quo Papin. in *l. peculium de legat.* 2.

QUADRIGARII, qui quadrigas agunt, aut conficiunt. Prat. vide Cujac. ad *l.* 1. *in med. C. de excus. artif.*

QUADRIGARUM nomine intelliguntur etiam equi qui quadrigas agunt. *l. peculium. §. quadrigæ de leg.* 2. Est synecdoche locutionis Vide Zas. in *l. scire debemus, ff. de verb obl.* Spieg.

QUADRIGARUM supplicium. Hoc supplicii genus ab Hercule inventum esse constat, qui florenti adhuc ætate regem Eubœæ Pyrechmen bellum Bœotiis inferentem vicit, victumq; pullis equinis ita alligavit, ut in duas dispertiretur partes, ut refert Plutarc. *c.* 13. *Paral.* De hac re lege Alexarchum *lib.* 3. *rerum Italicarum.* Plutarch. *c.* 14. *Parall.* Gell. *lib.* 20. *c.* 1. Virgil. *lib.* 8. *Æneid.* Claudianum *in Gild* &c.

QUADRIGATI numi, à notis quadrigarum sic dicti, qui arte victoriales in usu fuere, de quibus Plin. *lib.* 33. *c.* 2.

QUADRIMINSTRI, in *rub. C. de quadrim. brev.* dicuntur, quod quarto quoque mense conficiuntur. Hi breves à chartulariis conficiebantur, & ad officia palatini, aut præfecti prætorio transmittebantur. vide Gothof. in *d. rubr. C.* & Cujac. ad *tit C. de apochis in rubr.*

QUADRUPEDI servus æquiparatur, in *prin. l.* 2. *ff ad leg. Aqu.*

QUADRUPEDEM pro pecude generaliter accipi, annotavit Alc. in comment. Verum quadrupedis voce proprie majora, pecudis minora quadrupedia putat (nec sine ratione) intelligenda, Spieg. in *Lexic. tit. est in Pand.* Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Sed & quadrupedis nomine adulteræ & meretrices vocabantur, ut ex Plauto annotavit Connan. *lib.* 1. *c.* 12. *n.* 2. Vide supra in dictione, Pauperies.

QUADRUPLARI pretium alicujus rei dicitur, *l.* 2. §. *in hac actione. ff. vi bon. rapt.* cum ejus petitio in quad uplum est In hac actione, inquit Ulpian. intra annum utilem verum pretium rei quadruplatur.

QUADRUPLARI judicium, *l.* 14. §. 1. *ff. quod met. caus.*

QUADRUPLATORES dicti sunt criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio quartam partem in bonis delatorum consequebantur. Hi enim delationibus faciendis confiscationes à principibus impetrant, ut homines interdum insontes fortunis omnibus evertant, cujusmodi patrum memoria multi extiterunt, &c. Vide Budæ. in *l. testium. ff. de testibus.* Alii (inquit Asconius) dicunt, quadruplatores esse eorum reorum accusatores, qui convicti quadrupli damnari soleant, aut aleæ, aut pecuniæ gravioribus usuris fœneratæ, quam consuetudine, aut ejusmodi aliorum criminum. Brech. in *l. judicasse reum. ff. de verb. signif.* Quadruplatores, inquit Festus, dicebantur, qui eo quæstu se tuebantur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio. Zas. quadruplatores alicubi nominat, qui lucra ex ludis sumunt. *Prat.* & *Spieg.*

QUADRUPLEX judicium apud Plin. in epist. centumvirale est, quod sc. coactum est è quatuor judicum consiliis & decuriis, quæ in basilica Julia sedebantur: nam in ea quatuor erant tribunalia. Hinc. Fab. *lib.* 12. Certe cum in basilica Julia diceret primo tribunali, quatuor autem judicia, ut moris est, cogerentur, atque omnia clamatoribus fremerent, & auditum cum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. Vide Centumviri. Sunt & apud Fabium judicia duplicia, in quibus duo consilia ad unam cogebantur hastam unumque tribunal. Si apud alios judices, inquit, agatur, ut in secunda assertione, aut in centumviralib. judiciis duplicibus parte victa. *Prat.*

QUÆ fructus quærendi, cogendi, conservandi gratia parata sunt, explicantur in *l. instrum. ff. de instr. instrum. leg.* Spieg.

QUÆ, particula, substantiæ est significativa, non quantitatis, aut qualitatis *gl. in l.* 1. *C. de sent.* quæ pro eo quod inter profer. *Spieg.*

QUÆ te dare spondere oportet. Vide *l. quod te. ff. si cert. pet.* Spieg.

QUÆ tabernarum exercendarum, instruendarum pistrini, cauponæ, causa facta parataque sunt, do lego. Vide Pompon. *l. si ita. ff. de fund. instru.*

QUÆ vivus præstabam, dari volo. Quid hæc verba sibi velint. Papinianus exponit in *l. Seio. §. medico Sempronio de ann. legat.* Modest. in *l. Mela ait de alimen. & cib. legat.* Spieg.

QUÆCUNQUE dictio, propter generalitatem, ad improprios casus trahitur. Unde quicunque hæres, etiam improprie heredem comprehendit: & cum de quibuscunque contractibus loquimur, etiam de abusivis dicimus: ut tradunt Doct. in *l. unius §. cogniturum. ff. de quæst.* quod tamen procedit, cum nulla differentiæ ratio assignari potest.

QUÆCUNQUE sunt in fundo, pro eo quæ esse solebant *l. quæsitum §. fi. de leg.* 3. Quæcunq; & Quantacunque, majoris sunt significantiæ quoad universalia, quam verbum Omnis; quia ista propositio Universalis, Omnes sciunt, patitur exceptionem secundum materiam subjectam *l. omnes. juncta gl. C. fine cens.* vel *reliq.*. Sed quiscunque, Quantuscunque, sine delectu singularia complectuntur. *l. balista ff. ad Trebel.* ubi sub verbo, Quantacunq; pecunia, fructus fundorum intelliguntur. Possunt tamen exceptionem quandoque pati, sed raro. Quia, ut Zas. ait, nihil in jure nostro ad punctum redigitur. *Spieg. Prat.*

QUÆDAM dictio non inducit regulam, sed exceptionem, ut docet Dynus in *l. quidam ff. de jure codicil.* Spieg.

QUÆDAM habere possumus, quamvis ea nobis utilia non sunt, ut ait Labeo. *l. ei fundo. ff. de servit.* Spieg.

QUÆREMUS, in §. *fin. l. & hac distinctio. ff. locati.* Accurs. id est, inveniemus, exponit. Sensum satis indicat Donatus. Non reperietur, nisi quod quæritur: non quæritur, nisi quod præsto non sit. *Spieg.*

QUÆRERE, à Quæ, & Res, compositum est. *Prat.*

QUÆRERE verbum est proprium rerum capitalium, pro cognoscere, quod quia accusatur, nocens sit, an innocens, cum consilio disquiritur, veteres Anquirere dicebant. Cic. ad Attic. in 1. Senatus censuit, ut de iis, qui ob judicandum pecuniam accepissent, quæreretur. Hinc quærere legibus apud veteres dicebantur, qui criminum quæstiones exercebant; quique quæstiones publicas exequebantur. Plin. *epist. ult. l.* 5. Causa dilationis Nepos Prætor qui legibus quærit. Cic. in Miloniana: Decernebat enim, ut veteribus legibus extra ordinem quæreretur. *Hot.*

QUÆRERE, est informationem facere; & legibus vindicare. Bud. in *l. posterior. de orig. jur.*

QUÆRERE, judicum & magistratuum est: inquireer, aliorum.

QUÆRERE legibus apud veteres dicebantur qui criminum quæstiones exequebantur, quippe quæstiones publicas exercebant. Plin. *epist. ult. lib.* 5. Unde qui rebus capitalibus præerant olim quæstores vel quæsitores dicebantur quasi ἰχδικασταὶ ut Justinianus Novella 8. interpretatur. *Briss.*

QUÆRERE extra ordinem, est disceptatione compendiaria, & litis imagine potius quam lite, rem transigere, seu procedere summarie, & sine strepitu & figura judicii. *Briss.*

QUÆRERE etiam acquirere est, *l. ult. ff. de excep. l.* 24. *C. de rei vindic.*

QUÆRI liberi vel vulgo vel jure dicuntur, qui vel ex legitimis nuptiis, vel ἀσυμπάθεια suscepti sunt. *l.* 18. *ff. de bon. liber. l.* 4. *C. de suis & legit.* Briss. Prat.

QUÆRI liber. Agell. *lib.* 4. *c.* 3.

QUÆSITAM hæreditatem dicimus, quæ vel ex testamento, vel ab intestato, vel civili vel honorario jure est adquisita. *l.* 9. *C. de pet. hered. l.* 14. *C. de test. milit. l.* 14. *C. de fideic.* Briss. Prat.

QUÆSITI in servitute dicuntur filii, qui ex servis parentibus nati sunt. *l.* 1. §. 1. *ff. ad Tertyll. l. ult. ff. de adopt. l.* 3. *ff. de liber. caus.* Per adoptionem etiam quæsitos filios dicimus. *l.* 2. *§. parvi. ff. de suis & legit.* Briss.

QUÆSITIO est appetitio cognitionis, quæstionisque finis; inventio est, aliquando dubitatio & disceptatio. *Old.*

QUÆSITOR is est, qui præest quæstioni: vide paulo post.

QUÆSITOR, id est, arbiter. *l.* 2. *C. The. de postul. sub. verb. Cognitor. quæstor. strena.* Auson. p. 4.

QUÆSITORES dicti, qui quæstionem judicia exercent. Horum autem creandorum ratio olim apud Romanos talis fuit: Cum usus postulabat, ex Senatusconsulto, ut dictator, vel consulum alter, ambove, vel prætorum aliquis de crimine publico quærere jubebatur, qui jussus erat, is

is quæſitor dicebatur: quos Quæſitores ante 12. tab. leges creari cœptos, ſubindicat Pomp. in *l. 2. ff. de orig. jur.* Dictatorem ſane quæſtionibus exercendis creatum, legimus apud Liv. *lib. 9.* Senatus vero modo conſulibus, modo prætoribus quæſtiones decernebat. De Coſſ. qui de Bacchanalibus quærerent, autor eſt Liv. *lib. 39.* Sic Jugurthinæ conjurationis quæſtionem conſuli mandatam Cic. in Brut. ſcribit. De prætoribus, qui de veneficiis & peculatu quærerent, ſcribit Liv. *lib.* 38. & 39. Talis fuit quæſtio de vi C. Domitii prætoris: de qua Cic. & Aſcon. in Milon. Et hoc quidem pacto publicæ quæſtiones tractatæ ſunt uſque ad annum V. C. 604. Anno autem ipſo 604. perpetuæ ſunt quæſtiones inſtitutæ, quod ex verbis his Cic. quæ ſunt in Bruto, intelligitur: Carbone forum tenente plura fieri judicia cœperunt: nam & quæſtiones perpetuæ hoc adoleſcente conſtitutæ ſunt, quæ ante nullæ fuerant. Hæ autem quæſtiones perpetuæ hanc vim habuerunt, ut cum eo tempore ſex quotannis prætores crearentur: duo qui jus de privatorum controverſiis dicerent: quatuor, qui in provincias juris dicundi cauſa cum Imperio mitterentur: poſthac ratio converteretur: atque quatuor illi qui ſortiti provincias ſolerent, Romæ ſuas quiſque quæſtiones ſortirentur, ut majeſtatis, peculatus, inter ſicarios ambitus, repetendarum: adeo ut ſi de aliquo horum criminum eſſet quærendum, non novo quæſitore qui extra ordinem quæreret, opus eſſet, ſed prætor ille, qui ei quæſtioni præeſſet, adiretur, iſq; ut ante, cum conſilio de eo crimine cognoſceret. Prætor itaq; ipſe dicebatur quærere, & quæſtionem ac judicium exercere, & quæſtioni præeſſe. & quæſitor eſſe. Teſtis eſt Cic. pro Rabirio Poſthumo cum ait: Accuſavi de pecuniis repetundis, judex ſedi, prætor quæſivi. Et Aſconius: Judicium C. Cornelii de majeſtate exercuit Qu. Gallus prætor. Iterum Cic. in Verrem actione: Duo igitur conſules & quæſitor erunt ex illius voluntate. Item: Subſortiemur in Metelli locum, quoniam is huic quæſtioni præfuturus eſt. Et iterum Aſcon. Scaurus poſtulatus eſt apud M. Catonem prætorem repetundarum: & poſt. M. Cato id judicium exercebat. Et rurſus Cic. de Finib. L. Tubulus prætor quæſtionem inter ſicarios exercuit. Quæſitoris autem quæ eſſent partes, docuit Aſconius, qui exponens hos Virgilian. verſus lib. 6 Æneid.

Quæſitor Minos urnam movet, ille ſilentum
Conciliumque vocat, vitaſq; & crimina diſcit:

ait; Virgilium Minoem judicem apud inferos, tanquam ſi prætor ſit rerum capitalium, quæſitorem appellaſſe. dediſſe ſortitionem, cum urnam nominat electionem judicum, cum ait, conciliumque vocat: cognitionem facinorum cum dicit, vitaſq; & crimina diſcit. Quod idem etiam ex verbis Cic. in Vatinium colligi poteſt his: Quæro ex te, edixerime C. Memmius prætor, ut ex lege Licinia & Junia adeſſes die trigeſimo; quæro ex te, num quis in hac civitate poſt urbem conditam tribunos appellarit, ne cauſam diceret; num quis reus in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit, eumque vi deturbarit, ſubſellia diſſiparit, urnas deleverit, &c. Et in Brut. Intelligens dicendi exiſtimatur, videt oſcitantem judicem loquentem cum altero, nonnunquam etiam circulantem, mittentem ad horas quæſitorem ut dimittat rogantem. Et Philip. 5. Quære ſi Lyſiades citatus judex non reſponderit, accipietne excuſationem is, qui quæſtioni præerit; Et in Rhet. ad Herenn. Accuſatoris officium eſt, inferre crimina, defenſoris diluere & propulſare, teſtis eſt dicere quæ ſcierit, aut audierit, quæſitoris eſt unumquemque eorum in officio ſuo continere. Quibus ex locis intelligitur, quæſitoris fuiſſe ſortiri judices, cogere, dimittere, & crimen cognoſcere: vel denique (ut ait Cornificius) accuſatorem, defenſorem, teſtem in officio continere: vim ac poteſtatem judicum coercendorum, hoc eſt, ſub pignoribus cogendorum, habere: in ſella curuli eburnea pro tribunali ſedere. Ipſe autem nec juratus erat, nec ſententiam ferebat: ſed urnæ, in quam & cauſarum ſortes conjiciebantur, & judices ſententiam ferebant, præerat: judices in conſilium vocabat: videri feciſſe reum, vel non feciſſe pronunciabat. Quæ nunquam non eſt tamen antiqua illa conſuetudo intermiſſa: quin & multi extra ordinem à Senatu decretos, ſive à populo juſſos ſunt adducti. Hæc qui plenius audire volet, videat Sigonium de antiquo jur. Romanorum. *lib. 2. c.* 18 Prat.

Quæstio eſt, id eſt, controverſia *l. 115. ff. de verb. ſig. l. 2 ff. de his quæ in teſtam. delent. l. 24. ff. de acqu. vel omit. hered.* Sic cœpta quæſtio. *l. 1. §. 1. ff. ne de ſtatu defunct.* Quæſtio vulgata. *l. 1. §. 1. ff pro dote.* Quæſtio in eo eſt. *l. 60. §. quid ergo. ff. de ritu nupt.* Briſſ.

Quæstio, in Rubric. de quæſtionibus, eſt tormentum, quod reo ad ſcelerum & ſociorum ſuorum veritatem eruendam adhibetur *l. item apud. §. quæſtionem 9. de injuriis. l. 1. ff. de quæſtionibus l. inde Neratius. §. ſed etſi. ff. ad leg. Aquil* Hot.

Quæstionum genera, de omnibus plane rebus mundanis, cum in judicio, tum extra judicium, tria ſunt: ſcilicet, An ſit? Quid ſit? Quale ſit? Prima quæſtio facti eſt, & probationibus, vel conjecturis expeditur, ut veritas appareat. Inde ſunt tituli: de probationibus, de inſtrumentis, de teſtibus, & alii id genus. Reliquæ duæ quæſtiones juris ſunt, quæ per artem boni & æqui explicantur: cujus fit mentio in *l. 1. in princ. ff. de juſt. & jure.* Quamobrem lex inter quæſtionem facti, & quæſtionem juris obſervari vult diſcrimen. *l. idem erit. ff. de ſtat. hom. l. mora fieri, in prin. ff de uſur.* Elegantiſſime Ulp. *in l eum quem. ff de judic* Judicibus, inquit, de jure dubitantibus præſides reſpondere ſolent: ſed de facto conſulentibus non debent præſides conſilium impertire. *Prat.* Alii ſic.

Quæstio alia facti dicitur: alia juris. Quæſtio facti: eſt, in qua factum nec ne ſit, quæritur: Juris autem, in qua de re ambigitur: veluti cum dicimus, quatenus cujuſque interſit in facto, non in jure conſiſtere. *l. quatenus* 21. *ff. de regul. jur.* Similiter diſtinctiones reperiuntur in *l. 1. ff. quæ res pignor. l. ult. ff. de jurejurand. l. 16. ff. de ſtatu homin. l. 2. §. ult. ff. de don.* & paſſim in jure noſtro: ut intelligatur, ſolas juris quæſtiones ad Juriſconſultos pertinere: alteras vero, quæ totæ in conjecturali ſtatu poſitæ ſunt, ab iis remotas eſſe; unde illud Cic. in Topic. nihil hoc ad jus. Neque vero prætermittendum eſt, ad facti quæſtiones eas referri, quæ voluntatis ſunt: id eſt, in quib. de voluntate, puta, teſtatoris, ambigitur. *l. 3. ff. de aur. & arg. legat. l. 41. l. 94. ff. de verb. oblig l. 122. ff. de verbor ſign. l 8. §. ſi debitori ff quib. mod. pign.* Hot. vide Duar. ad *§. Agerius, ſeu ad Scæv.* & eundem l. 1. *anniverſ. diſput. c.* 41. Vult. in *comm. Inſtit. ad tit. de act. in prin. n.* 18. *& ſeqq. Legum in method. jur. lib. 1. c. 2.* Hopper. *lib 1. de arte jur.* Gœdd.

Gœdd. in *comment. ad rubr. ff de verb. sign. n.* 11. 15.

QUÆSTIO facti, & quæstio juris, autore Old. in *l. 16. idem erit, ff. de statu homin.* sic differunt;

I. In quæstione facti consideratur, quales sint circumstantiæ extrinsecus. In quæstione juris perpenditur rectum animi judicium intrinsecus, *l. justitia est. ff. de just. & jur.*

II. Factum est infinitum & incertum. *leg. natura enim. ff. de præscript. verb.* Jus vero certum & finitum esse potest atque debet. *l. 2. ff. de jur. & fact. ignor.*

III. Jus in facto positum est, non factum in jure. *l. si plagis. §. in clivo. ff. ad l. Aquil.*

IV. Quæstionem facti priorem esse oportet quæstione juris. *d. l. idem erit.*

V. Error facti excusat: quia etiam prudentissimos fallit. Error juris non æque *l, regula juris ff. de juris & facti ignorant,* ubi Paulus exemplis declarat.

QUÆSTIO incidens ea est, quæ extra formulam prioris actionis exoritur, *l. 1. C. de offic. rector. pro Gothofr. ad l. 1. C. de ordin. judic.*

QUÆSTIO numaria, pro judicio privato; in quo non de capite, sed de pecunia disceptatur. Callistrat. *l. ult. ff. ne de stat. def.* D. Claudius rescripsit, si per quæstionem numariam præjudicium statui videbitur fieri, cessare quæstionem. *Hot. Prat.*

QUÆSTIONEM constituere, est decernere, ut scelus vindicetur. Bud. in *l. 1. ad l. Corn. de sicar.* Old.

QUÆSTIONEM decernere, id est, quod nunc dicimus, ordinare, ut fiat informatio, & ut contra delinquentes procedatur. Bud. *in prior. annot. ad Pandect.*

QUÆSTIONEM ferre, est vindicandum facinus judicibus præbere, & mandare, vel potius ad Senatum referre, ut de vindicando scelere extra ordinem Senatusc. & in judicium res deducatur. Bud. in *l. 1. ad l. Cornel. de sicar.* Old. Prat.

QUÆSTIONEM habere quid *d. l. 1. §. item illud ff. de Senatusccon.* Silani Quæstionem habere de familia. *l. 37. §. ult. ff. de bon. libert.* Briss.

QUÆSTIONEM postulare, ejus est, qui injuriam sibi factam queritur, aut alteri, quam vindicare ad eum non pertineat. *Bud.*

QUÆSTIONES etiam publicas constitutas à Cornelio Sylla dictatore legimus, de Falsis, de Sicariis, de Veneficiis, de Parricidis: fuere & aliis auctoribus repetundarum, & ambitus publicæ constitutæ quæstiones.

QUÆSTIONES itaque publicæ dicebantur judicia criminalia, quæ per quæstiones expediuntur. Cic. *Philipp.* 2. Quid enim (ait) attinebit nova lege quæri de eo, quod hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? Oldend. ad *l. 2. §. capta deinde Sardinia. de orig. jur.*

QUÆSTIONI præesse dicebantur Prætores, qui quæstionem exercebant. Ita judex quæstionis, in *l. 1, in princ. ff. ad l. Cor. de sicar.* Quæstio etiam de crimine constituti dicebantur, cum alicujus criminis inquisitionem Senatus mandabat, Sueton. in *Jul. cap.* 6. Quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, ut Senatus quæstionem de pollutis sacris decreverit. *Briss.*

QUÆSTORES (inquit Varro) à quærendo: qui conquirerent pecunias publicas. Cornel. Tac. *lib. 11. annal.* Apud majores virtutis id præmium fuerat, cunctis civium, si bonis artibus fiderent licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin prima inventa consulatum ac dictaturas inirent. Quæstores autem etiam regibus tum imperantibus instituti sunt: quod lex curiata ostendit, à L. Bruto repetita: mansitque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatique primum Valerius Posthumus, & Æmilius Mamercus 63. anno, post Tarquinios exactos ut rem militarem comitarentur. Deinde gliscentibus negotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus stipendiaria jam Italia, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Syllæ viginti creari supplendo senatui, cui judicia tradiderat. Et quanquam equites judicia recuperavissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellæ venundaretur. Ascon, Verr. 1. Quæstores urbani ærarium quærebant, ejusque pecunias expensas & acceptas in tabulas publicas referre consueverant. Livius autem libr. 7. testis est, eodem Quæstores signa ex ærario prompsisse Imperatoribus ad bellum exeuntibus. Pomponius in *leg. 2. § 12. de orig. jur.* Deinde cum ærarium populi auctius esse cœperit, ut essent qui illi præessent, constituti sunt Quæstores, qui pecuniæ præessent: dicti ab eo quod inquirendæ & conservandæ pecuniæ causa creati erant. Ulpia. in *l. 1. ff. de offic. quæstor.* Origo quæstoribus creandis antiquissima est, & pene ante omnes magistratus. Gracchanus denique Junius *libro 7. de potestatibus* etiam ipsum Romulum & Numam Pompilium, binos quæstores habuisse quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio crearent, refert. Sed sicuti dubium est, an Romulo & Numa regnantibus Quæstor fuerit, ita Tullo Hostilio rege Quæstores fuisse certum est. Sane crebrior apud veteres opinio est, Tullum Hostilium primum in Remp. induxisse Quæstores. Et a genere quærendi Quæstores initio dictos, & Junius & Trebatius, & Fenestella scribunt. Tacitus lib 13. de Nerone loquens. Deinceps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad præfectos transtulit, varie habita, ac sæpe immutata ejus rei forma. Nam Augustus permisit senatui deligere præfectos. Deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursus imposuit, iisque ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Eorundem etiam munus erat, prædam ex hostibus captam vendere, pecuniamque inde redactam in ærarium referre, ut patet ex Livio libro 40. Tacit. libro 13. Censuit Piso designatus Consul, ne mulctam à Tribunis dictam, Quæstores ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent. Dio præterea in libro 55. extremo scribit, Tuberone, ac Fabio Coss. ad Quæstores translatam esse curam Senatusconsultorum asservandorum, cum antea Tribunorum plebis & Ædilium id munus fuisset. Denique ut paucis horum munus complectar, vectigalia populi Romani in provincia exigebant, stipendia militibus præbebant, singula accepta expensaque rationibus inferebant, multas pecunias, iam Romæ, quam in provinciis exigebant, ac in publicas tabulas notabant, omnium pecuniarum rerumque notas, ac illustres rationes dabant,

bant, illasque confectas, consolidatas, & absolutas per scribas suos in ærarium deponebant. Vide fusius de pluribus Quæstorum muneribus Alexand. *Gen. dier. lib.* 2. *c.* 2.

QUÆSTOR, cujus meminit Novell. 80. creatus constitutusque est à Justiniano Constantinopoli, quærendis coercendisque mendicis, inertibus, otiosis, peregrinis, errantibus & vagis, cujuscunque conditionis essent, sive clerici, sive monachi, sive advocati aliarum civitatum, quos συνηγόρους dicta Novella vocat, & Julianus Scholasticos, ut *l.* 2. *C. de lucr. advocat.* Nos enim, qui in foro, verisque litibus terimur, multum malitiæ quamvis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium, & ficta causa innoxia est: at si forte exteri litis causa in urbem venerint, vult Justinianus, Quæstore imminente, instante, urgente, & ad extremum audiente & cognoscente, morantibus judicibus celerrime eorum lites finiri. Eidem in mendicos validos coercitionem dat mitiorem, quam definiatur *l.* 1. *Cod. de mendic. valid.* & constituit quandam veluti ἀργίας actionem, ut ipse ait, id est, inertiæ & lenitudinis, qualis fuit olim apud Græcos. Datur etiam huic quæstori potestas cognoscendi de crimine falsi, & de superexactionibus executorum, id est, si supra modum sportulas exegerint. Videtur & jus habuisse imbecillis dandi tutoris, ut ex Harmenop. 5. *tit.* 11. constat, qui *& in fin.* 6. de ejus officio tractat. *Prat.*

QUÆSTORES candidati dicebantur, qui libris, hoc est, epistolis, sive orationibus principis in Senatu legendis præerant: quemadmodum docet Ulpianus in *l. prima. de offic. quæst.* Lampridius in Alexandr. Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare: sed ut post quæsturam præturas acciperent, & inde provincias regerent. Quibus ex verbis candidatos suspicor ea re dictos fuisse, quod hic ingressus erat, & quasi primordium gerendorum honorum, & sententiæ in senatu dicendæ: quemadmodum Ulpianus eo loco scribit Dion. libr. 54. συναγωγὸν δ' ἐν τῷ τε τὸ βιβλίον ... [illegible] Tacitus libr. 16. Inter quorum aspectus & minas ingressi curiam Senatores & oratio principis per quæstorem ejus audita est. Sueton. in Tito. Recepta ad se prope omnium officiorum cura, cum patris nomine & ipse epistolas dictaret, & edicta conscriberet, orationesque in senatu recitaret, etiam quæstoris vice. *Prat.*

QUÆSTOR exercitus, in Novell. à Procopio definitur χορηγὸς τῆς τῶν στρατιωτῶν δαπάνης: rectissimè. Nam Novell. 41. στρατιωτικὰς δαπάνας: & Julian. Novell. 50. annonas militum, tam Comitatensium, qui per castra sunt, quam limitaneorum eum distribuisse. Sed habuit etiam jurisdictionem & auditorium, & apparitionem instar præfecti prætorio, & vicarium in urbe: nam sub eo erant provinciæ quinque; Scythia, Mysia, Caria, Cyprus, & Cyclades insulæ quarum caput Rhodus: & inde Rhodi appellatione, *d. Novel.* 41. Cyclades significantur. Habuit harum provinciarum unaquæque suum præsidem, & de præside Cycladum est *l.* 4. *Cod. de navic. Novell.* 163. & ab his præsidibus appellabatur, non ad præfectum prætorio, sed ad quæstorum exercitus, ex Novell. 50. cui Novell. 41. ita derogat, ut ex Misia quidem & Scythia appellationes apud eum indicantur, quod iis sedem suam in iis provinciis habeat: ex cæteris autem provinciis, ut appellationes in urbem inducantur apud eundem ipsum, si forte in urbe fuerit, vel apud vicarium ejus; adhibito quæstore sacri palatii. Item à judice, quem ipse dederit in eis provinciis, puta Caria, Cypro, Rhodo, ut appelletur ad vicarium ejus peragi possit: si forte eum exercitus causa, & necessitas avocaverit à munere judicandi, vulgo dicitur, A judice dato eum appellari, qui judicem dedit: id sic est accipiendum, ut & successor ejus appellari possit, *l.* 1. *ff. quis à quo appell. vel vicarius*, *ex Novell.* 41. vulgo dicitur, Apud quem cœptum est judicium, & finem accipere debere. Et hic quoque addatur, vel apud successorem ejus, aut vicarium. *Prat.*

QUÆSTOR, Nonius apud Tranquillum, non is est, inquit Turneb. *adverſ. libr.* 2. *cap.* 27. qui pecuniam publicam tractat, sed qui judicium publicum exercet, & quæsitor sæpius dicitur, apud quem nominari majorem potestatem, ut prætorem (id enim est, compellari majorem potestatem) non oportuit. *Prat.*

QUÆSTORES parricidii (ut scribit Pomp. in *l.* 2. *de orig. jur.*) creari à populo solebant, qui capitalibus rebus præessent: nam consulibus de capite civis Romani, injussu populi jus dicere non licebat. Fest. libr. 14. Parricidii quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam parricida non utique is, qui parentem occidisset, dicebatur: sed qui qualemcunque hominem: idem autem fuisse indicat lex Numæ Pompilii Regis, his composita verbis: Si quis hominem liberum sciens dolo malo neci dedit, parricida esto. *Prat.*

QUÆSTORES provinciales erant, qui una cum proconsulibus aut proprætoribus in provincias exibant, cum pecuniam sibi ex ærario à senatu attributam, & à Tribunis ærarii adnumeratam accepissent, unde stipendia, frumenta, legatis, proquæstoribus, cohorti prætoriæ suppeditarent: ut ex Verr. 3. intelligitur. Asconius, Prima Senatoris administratio est, Quæstorem fieri, & in provincia curam gerere pecuniæ publicæ, in usus diversos erogandæ. Inter urbanos autem & provinciales quæstores hanc differentiam notat Hotomannus. Primum, quod illi neque lictores, neque viatores habebant: cum neque vocationem, neque prehensionem haberent, ut scribit Gellius *lib.* 13. *c.* 12. Hi vero & lictores & togam prætextam habebant, ut in Verr. 4. idem Hotomann. docet, idque constat ex oratione pro Plancio, his verbis: Nam simulac me Dyrrachium attigisse audivit (de Plancio loquitur, Quæstore tum Macedoniæ) statim ad me lictoribus dimissis, insignibus abjectis, veste mutata profectus est. Altera differentia est, quod Urbani jus non dicebant: Provinciales autem jure dicundo conventus circumibant, ut scribit Suetonius in Cæsare, & quæcunque commissa populo Romano essent, exquirebant: deque iis judices ac recuperatores dabant: quemadmodum videmus in divinatione, Q. Cæcilium Verris Quæstorem in Agonidem judicium dedisse, Si pateret se & sua Veneris esse dixisse. *Prat.*

QUÆSTOR sacri palatii sub Impp. Constantinopolitanis, is erat, qui petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat, & ut paucis complectar, qui leges dictabat, precesque ac responsa subnotabat; ut constat ex Notitia Imper. Roman. & *Novel.* 53. *&* 114. *l. ult. Cod. de diver. rescr.* Sub eorum etiam dispositione laterculum minus erat, ut patet ex *l.* 32. *Cod. de appellat. l.* 1. *Cod. de offic. quæstor. Novell. Valent.* 3. *l. ult. C. de petit. bonor. l.* 64. *& seq. C. de*

C. de decur. Symmach. ad Auson. Quæstores memini: consilii regalis participes, scio: precum conditor, recognosco. Et alio loco: Te magis quæsturæ honos, & condendarum sanctionum usus exercuit. Procopius 1. de bello Pers. εἰ μὴ πρόκλος ἐκώλυσεν, ὃς βασιλεῖ τότε παρέδρος, τὸν τῆς καλουμένης κυαίστωρος ἀρχὴν ἔχων αὐτὸς δίκαιος, ἀλλὰ καὶ τι νόμων ἰσχυρῶς ἰδιώτης, & alio loco, τελευτήσαντος βασιλεῖ πάρεδρος, κυαίστωρα τὸν καλοῦσι ῥωμαῖοι. His vero de causis quæstor justitiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ, & armarium legum, in Novell. Valentiniani de homicid. casu fact. & Cassiodoro duobus aut tribus locis. Denique is plane est Quæstor, quem in aula Cancellarium nos & Latini etiam appellarunt Niceta 7. Τὸν οἰκεῖον ὡς ἡ λατίνων βούλεται φωνὴ καγκελλάριον ὡς δ᾽ ἄλλως εἰπεῖν, λογοθέτην. Nam & sic legitur in Notitia officiorum Constantinopoleos: ὁ μέγας λογοθέτης διατάττει τὰ περὶ τῆς βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματά τε, καὶ χρυσόβουλλα, περὶ τε ῥήγας, λιτανείας καὶ παράγγελσις, καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὑπηρέτημα. His porro verbis Quæstor rescriptis & constitutionibus subscribebat: Quæstor Legi. addita die: ut in constitution. Justin. & Tiberii de adscriptitiis. Præcedebat subscriptio principis, addita etiam die: quod iis verbis significatur in Novell. Valentiniani de *homicid. cas. fact.* Et manu divina divinitas: te servet per multos annos, & *Novell. de jud. reliq.* quod tamen in impressis deest: Et manu divina: optamus vos felicissimos, &c. Addebatur etiam dies, quo is, ad quem dirigeretur constitutio, eam accepisset, & quo fuisset antelata, id est, programmate proposita, *l. 27. C. Theod. de iis qui super rel. cont.* ideoque in una nonnunquam, & eadem constitutione, quatuor dies iis verbis subnotatos invenias, Data, Subscripta, Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata. Etiam hoc abjiciemus, eundem morem posteriores Impp. retinuisse, ut & ipsi subscriberent constitutionibus, & chartularius cubiculi, quem vocarunt τὸν ἐπὶ κανικλείου, ut ex quadam Manuelis constitutione testatur Cujac. ad *l. 2. C. de petit. bonor. sublata lib.* 12. Ad quæstorem autem pertinebant memoriales. id est. (ut Græci interpretantur) *d. l.* 2. οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, & ad *l. eos. C. de excusat. muner.* οἱ τῶν ὑπομνημάτων πάντων. &c. *Prat.*

Quæstores viri illustres & excellentissimi vocabantur. Brissonius.

Quæstoria decreta, ut Tusanus annotavit *libr. 4 epistol.* Budaicar, sunt à quærenda pecunia dicta: id est, à quæstu & capturis, hoc est, lucris faciendis. Idem ait; Quæstura, Quæstoris dignitas: sicut à prætore, prætura. *Spieg.*

Quæstorium dicebatur Quæstoris tabernaculum in castris: quemadmodum Prætorium, Prætoris. Habebatur enim magno in honore Quæstor. Unde insignia Quæstoria nomen traxerunt. *Old. Prat.*

Quæstorius ager dictus est, qui ex hostibus captus per Quæstores populo Rom. limitibus actis divisus est venditus. Hæc Flaccus. Quæstorii agri dicuntur, quos populus Romanus devictis pulsisque hostibus possedit, mandavitque Quæstoribus, ut eos venundarent. Hæc Hygenus. *Prat.*

Quæstuariæ mulieres, & quæstuaria corpora, quæ quæstum corpore faciunt. *l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 43. §. lenonum. ff. de rit. nupt.* Plaut. Pœnul. Facereatque indignum genere quæstum corpore. *Briss.*

Quæstuarius, qui quæstus gratia ludicram artem exercet. *l. Athletas §. 1. & l. 2. in fin. ff. de his qui not. infam.* Old.

Quæstum scribarum lex Clodia coercuit. Lege Plutarch. in Catone. *Spieg.*

Quæstuosus homo, qui quæstus & lucri avidior, undique lucella quæritat. author Valla.

Quæstura, est ipsum Quæstoris munus seu officium. Quæstura civitatum, *l. ult. ff. de muner. & honor.* Brisl.

Quæstus intelligitur, qui ex opera cujusque descendit, *l. 7. & 8. ff. pro soc.* hoc est, si quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, conductione descendit: denique quod non per se natum, ut hæreditas, legatum, donatio: sed labore & opera cujusque quæsitum est. Minus tamen esse Lucrum quam Quæstum, patet ex his Ciceronis verbis in Orat. in Pison. Quo quidem in spectaculo mira Reipublicæ æquitas erat: uter eorum periisset, tanquam lanista, in ejusmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem vero quæstum, si uterq; cecidisset. Hot. ex Connan. *lib. 7. c.* 13. Non enim quæstus omne lucrum, sed id, quod opera & artificio quæritur, quæstus appellatur, à quærendo, adeo ut pro ipsa arte ponatur, ex qua nobis lucrum venit. Cic. Jam de artificiis & quæstibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint, hoc fere accepimus. Et in Pison. Sestertium centies Romæ in quæstu reliquisti, id est, occupasti, ut usuris quæstum tibi facerent. Vallæ quæstus est actio ipsa, atque artificium lucrandæ pecuniæ *Prat.*

Quæstus fundi, in *l. 22. ff. de instru. vel instrument.* reditus est ut apparet ex conjunctione, *l. 12. §. si in agro eod. tit.* Brissonius.

Quæstus illicitus comprehenditur nomine lucri. Unde lusor etiam si multa perdiderit, non poterit prætendere titulum onerosum. Baldi celebratur verbum illud: Quidquid ex maleficio quæritur, dicitur esse lucrum, sed illicitum, *l. si possessor. ff. de petit. hered.* jubet restitui eos quæstus inhonestos, ne vel colore aliquo possessor lucrum faciat. *Spieg. Prat.*

Quæstus causa in scenam prodire, in certamina descendere, *l. 2. §. ult. ff. de postuland.*

Quæstus pecuniæ fructus agrorum.

Quale, & tale opponuntur, *l. 2. ff. de usur.*

Qualecunque dominium, in *l. si mater*, §. *eandem. ff. de excu. rei jud.* h. e. sive dominium in bonis, sive dominium ex jure Quiritium, vel, ut non male Johannes loquitur, sive dominium civile, sive naturale. Qui enim, inquit Cujac. dominium aliud directum, aliud utile faciunt, magno errore labuntur. Prat. ex Cujac. 11. *obs.* 35.

Qualem sententiam dicat arbiter, non refert, dummodo dicat, quod ipsi videtur. Certissima enim dictatrix conscientia est. Paulus in l. qualem, ff. de recept. *Old. Prat.*

Quali sunt canistræ vendemiæ aptæ sive ad comportandas uvas, sive ad colandum mustum. Ulpian. de *fund. instr. l. instrumenta.* Quali, inquit, vindemiatorii, exceptoriique, in quibus uvæ comportantur. Nebr. At vero, Qualus apud Ulp. in l. Sed & si quid. de usufr. non cophinum significat, ut Accursius existimavit sed vas vimineum per quod vinum guttatim defluit, cum calcatur uva, reliqua vero materia exire prohibetur, vide infra Quallus.

Qualis, infinite sumitur, quantum ad quantitatem tantum refertur, *l. certum, ff. si cert. pet. Spieg.*

Qualis-

QUALISQUALIS, idem quod qualiscunque. *Jurisconsult. l. rescriptum, ff. de distract. pign.* quia ex contract i qualiquali obligatione a debitore interposita. Ulp. in *l. 2. ff. de bonor. possess. secund. tabul.* Sic qualiterqualiter, pro qualitercunque, apud Celsum in *l. qui fundum, ff. quemadmod. servitut. amit.* Spieg.

QUALISQUALIS servus, in *l. 5. §. fin. ff. de const. pecun.* est servus qualiscunque, sive ordinarius, qui & actor dicitur, & dispensator, sive vicarius, ut recte Graeci interpretantur. Prat. *ex Cujac. lib. 11. obs. c. 35.*

QUALISQUALIS conditio, *l. 2. §. 1 ff. de bon. poss. sec. tab. l. 15 ff. de acquir. vel omit. hered.*

QUALISQUALIS possessio, *l. 68. ff. de acquirend. vel omitt.* Brissonius.

QUALISCUNQUE, cujuscunque conditionis. Ulp. in *l. 2. § ait praetor, ff. qui sat. sd. cogant.* Qualiscunque fidejussor accipitur, hoc quantum ad facultates; id est, etiam non locuples. Interdum pro malo ponitur, interdum pro minimo. Observandum autem, quod haec verba, Qualiscunque, quantuscunque, quantumcunque, licet sint verba maxime diffusa universaliq, tamen adstringuntur ad habilitatem meri & nudi facti. Unde si dixero, Qualescunque nummos mihi dabis, recipiam: si dares mihi cupreos, vel ferreos, non cogerer: debent enim aliquo modo esse utiles. Vide Doct. in *l. 2 §. quod ait. 2 ff. de ver. oblig. gloss. in l. 1 C. de fide instrum.* Spieg.

QUALISCUNQUE possessor, in *l. 12. §. penult. ff. quib. mod. pign vel hypoth solvat.* hoc est, sive justus, sive injustus possessor. Prat. Curat. 11. *obs.* 35.

QUALITAS alias accipitur pro conditione rerum, quatenus ad commercium humanum possunt vel non possunt accommodari, ut in *tit. de divis. rer. & qualit.* Alias accipitur pro bonitate vel aestimatione rerum, § 1. *Instit. quib. mod. re contrah. oblig. l. 1. ff. de act. & oblig.* Prat.

QUALITAS est, secundum quam quales dicimur. Ut advocatio, procuratio, legatio, paternitas, filiatio, qualitates sunt: quod secundum eas advocati, procuratores, legati, patres, filii esse dicimur. Dividitur autem qualitas trifariam in ἦθος, h. e. habitum, affectum, & qualitatem, quae sensum movet. Habitus est qualitas vel animi, vel corporis, quae agendi consuetudine paratur, quo facilius & certius aliquid agamus, *argum. l. legatis servis. § ornatricibus, de legat. 3.* Animi, ut Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Medicina, Jurisprudentia. Corporis, ut palaestrica, histrionica, ars pingendi, ars sagittandi. Rursus animi habitus, alius est ipsius intellectus, alius voluntatis. Intellectus, ut artes. Voluntatis; ut virtutes & vitia. Affectuum sunt quatuor, laetitia, dolor, spes, metus. Qualitates, quae sensum movent, sunt, color, sonus, odor, sapor: & quae ad tactum pertinent, durities, mollities, caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. Spieg. Adde Fr. Balduin. *Catechef. jur. civil. c. 4.*

QUALITAS in jure nostro accipitur etiam pro differentiis facientibus rem certam ac determinatam, & contrahentibus rem ad individuum, textus est secundum Zas. in *l. stipulationum, ff. de verb. oblig.* Prat.

QUALITAS argumenti, vel negotii, quod vulgus dialecticorum vocat, secundum materiam subjectam. Qualitas, pro conditione, in *l. ob carmen ff. de testib.* Spieg.

QUALITAS falsa vitiare non solet. *l. pen. ff. de reb. dubiis.* Spieg.

QUALITAS, adjecta verbo, secundum tempus verbi intelligenda est. *l. in delictis. §. si extraneus, ff. de noxalib.* Prat.

QUALITAS etiam facti, non tantum factum, probanda est. Vult. *lib. 4. Instit. tit. 6. §. 5. n. 44.*

QUALITAS in libris nostris est, quae speciem ex differentibus declarat: itaque quam Ulp. in *l. heredes, 21. §. sed etsi. ff. de testam.* numerorum speciem appellat, eam Papinian. in *l. qui non. 78 §. 1. ff. de hered. instit.* speciem vocat. Similiter Cajus in *l. 74. ff. de verb. obligat.* qualitatem demonstrari ait, cum certam speciem nominamus: veluti fundus Tusculanus, homo Stichus, & l. seq. Cum vinum Campanum optimum dicimus, ea res, inquit, efficit, ut ea appellatio certi significativa sit. *Hot. Prat.*

QUALITAS praedii dicitur, qua quale sit illud praedium asserimus: & id ex permanentiore & longinquiore habitu, non ex affectione, quae aut evelli facile aut commutari potest: quemadmodum calor in frigidum, aut sanitas in aegritudinem aliquando permutari solet. Neque enim quidquid fundo attributum est, aut accedit, quod fit ex ejus utilitate, jus fundi dicitur, neque ex eo, qualis nominabitur: ut si villam habeam, quae longos prospiciat agros, cum liceat vicino aedificatis aut aliis sublatis aedibus suis, luminibus meis obstruere, ista amplitudo prospectus non dicitur jus fundi mei esse, neque ob id fundus meus qualiter se habet: id est, qualis non nominabitur: quoniam illud non est perpetuum neque certum, sed in casu & in vicini voluntate positum. Ratio autem est, quia qualitas appellatur Aristoteli in Categoriis, ex qua quales nominamur. Id autem non fit ex omnibus qualitatibus, quae non facile mutantur & evelluntur, quod ipse in uno earum genere sic ostendit: Quaecunque accidentia ab iis affectionibus veniunt, quae permanent, ac difficillime tolli possunt, patibiles qualitates nominantur. Sive enim vi naturae pallor, aut ardor insunt, qualitas vocatur (nam quales ex iis nuncupamur) sive longo morbo, aut ardore, ita ut haud facile aboleri possint, & in omnem aetatum permaneant, patibiles qualitates etiam dicuntur, siquidem ex his quales appellamur: quae autem facile dissipantur & evelluntur πάθη id est, motiones dicuntur, non autem patibiles qualitates: quia iis nulli quales nominantur. Neque enim quem pudor rubore afficit, ob id ipsum ruber dicitur: nec qui metu pallet, pallidus eo modo non quaecunque pro tempore adsunt praediis commoditates jura praediorum appellantur: sed quae perpetua & connexa sunt ita, ut nunquam aut vix tolli possint: quia demum haec jura sunt, ex quibus ipsa praedia qualiter se habent, Connan. *lib. 4. c. 7. n. 8.* Brechaeus *l. quid aliud.* & ibi Alciat. *ff. de verb. sign.*

QUALITAS vini, frumenti, olei, & nummorum, pro genere & specie dicitur, in *l. 21. §. sed & si notam. ff qui test. fac. cum l. 78. §. 1. ff. de hered. inst. l. 4. ff. de tritico, vino. l. 75. ff. de verb. oblig.* Briss.

QUALITATEM & materiam pro eodem posuit Ulpian. *l. 14. ff. de contrab. empt.* Prat.

QUALITATIS nomine Tullium *lib. 1. Acad. quaest.* cunctanter & cum excusatione usum esse, Infulanus observavit. *Spieg.*

QUALITATUM aliae necessariae, aliae non necessariae. Priores in actione omnino exprimendae sunt: ut Peto decem a pupillo, quia ei mutuavi, intercedente tutoris authoritate. Haec qualitas est necessaria, ad victoriamque causae facit. Et haec interdum a jure praesumitur. *l. non putavit. §. non quaeris, ff. de contr. tab. l. si post divisionem sub finem. C. de juris & facti ign.* De qualitatibus autem non necessariis perpetuum est,

est, ut eas exprimi nihil necesse sit. Si tamen exprimantur, ne vitietur petitio, probandæ veniunt. *l. habebat. ff. de instit.* Spieg.

QUALITER QUALITER, pro qualitercunque. *l. 7. de minor. l. 17. §. 1. ff. ad leg. Aquil. 1. ff. de bon. eor. qui ante sentent.* Prat.

QUALITER se habere, id est, qualitatibus quibusdam affectum & præditum esse Celsus in *l. 79. ff de verbor. sign. & in l. qui fundum. 12. ff. quemadm. serv. amit.* Prat.

QUALITERCUNQUE, pro utcunque, hoc est sive bene sive male. *Alberic.*

QUALLUS, cujus mentio fit in *l. 15. §. ff. de usufructu.* vasis genus est, ex viminibus compositum, per quod vinum guttatim defluit, cum uva imprimitur: a colando dictum, reliqua vero materia exire prohibetur. Virgil.

Tum spisso vimine quallos
Collaque

Apul. in 4. lib. Asini aurei: Jam ferme, inquit, tertium, quallum rumigabam. Ponitur etiam pro cistula, in qua mulieres ponebant pensa lanæ. *Hor.*

Tibi quallum Cytherea.

& hoc est, quod decepit Accursium, qui exponit in loco illo Jureconsf. Qualli, id est, canistri ad vindemiandum in eis. A quallo, per diminutionem fit quasillus, & quasillum, qui alio nomine (Græco tamen) Calathus appellatur, secundum Festum, & Servium super illo Virgil. in Bucol.

- - Tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis....

Cotta. Vide paulo ante Quali.

QUAM, in collatione aliquando ponitur solum, nec habet quod illi respondeat: ut in *l. 3. ff. solut. matrim.* Sed si pecunia, inquit Paulus, ad patrem pervenit, quam filia accepit: hoc est, Ad patrem prius pervenit, quam filia accepit. Falluntur qui eo loco pro relativo accipiunt. *Old.*

QUAM, pro magis quam, vel potius quam, sæpe ponitur. *l. 3. §. sed si ff. de judic. l. 2. §. mutui. ff. de reb. credit. l. 7. in princ. ff. depos. l. 20. in fin. ff. de acquir. hared. l. 49. ff. de leg. 1. l. 5. ff. de suspectis tutorib. l. 5. in princ. ff. de doli except. l. 8. C. de jud. l. 18. C. de liber. caus. l. ult. Cod. de usufruct. l. 20. §. hoc interdictum, ff. de nov. ope. nunc. l. 1. de mort. caus. donat. l. 6. §. Titius. ff. ad Trebell. l. 21. versf. sed ubi ff. de hered. vend.* Et apud Paul. *lib. 4. sent. tit. 5. & tit. 6. & lib. 5. tit. 18.* & alibi sæpissime. Sic Tertul. *lib. 11. adversus Marcion.* Quia bonum scilicet fidere in Deum, quam fidere in hominem: Et in Apologet. c. 8. Sed bestiarum, inquit, opinor hoc munus, quam hominis, & c. 28. In civitatibus denique apud vos per omnes deos, quam per unum genium Cæsaris pejeratur, id est, potius quam per genium. Sic & in *lib.* adversus Hermogenem & adversus Valentin. & in *lib. ad Martyres.* & alibi sæpe idem auctor loquitur. Liv. *lib. 3.* Oratio fuit precibus quam jurgio similis. Tacit. *lib. 1.* Verum quia Romanis Germanisque idem conducere, & pacem quam bellum probabant. Idem *lib. 3. Ad Drusum* pergit quam haud fratris interitu trucem, quam remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Et paulo post: Cum accusatores ac testes certatim perorarent, respondente nullo, miseratio quam invidia augebatur. Et alibi sæpe. Censorin. in libro de natali de Aristotele loquens, ut mirum sit ad annos 58. vitam pertulisse, quam ultra non pertulisse. Sic & Terentius, si vera est quorundam interpretatio, locutus est in primo versu Prologi Eunuchi. Sic & Claudian. de bello Gildon.

- - Phalarim tormentaque flammæ
Profuit, & Siculi mugitus ferre juvenci,
Quam tales audire choros. - -

Videtur autem hoc genus loquendi ab Hebræis manasse, qui particulam magis sæpissime subaudiunt, vide Ant. Aug. *lib. 4. cap. 8.* Prat.

QUAM, pro antequam, in *l. 1. C. ubi caus. fisc.* Brison.

QUAM, pro quantum, quibusdam interpositis verbis, cujusmodi sunt, possum, valeo & synonymis, obvia passim sunt exempla. Pro valde ponitur, in *l. 2. C. de his qui ven. atat. impetr.* Sic apud Cic. & nullos non idoneos Latinitatis auctores reperitur.

QUAM pro nisi accipitur, cum dicimus: nemo vindicare potest quam qui. *l. 2. ff si servit. vind.* Brisf.

QUAMCITO, cum aliquo temporis spatio accipiendum est. *l. quo enim. ff. rem ratam habet.* Unde & quam cito commode fieri potest, arbitrio judicantis relinquitur. *l. 1. ff. de jure delibe.*

QUAM DE, apud veteres perinde valuisse ac quam comparationis dictum, ostendit Crinitus de honesta discipl. *lib. 4. c. 15.*

QUAMDIU, pro quoad Paulus in *l. illis libertis, de cond. & demonstr.* Quandiu adolescens ad militiam promoveretur. Sic in *l. 15. ff. quib. mod. ususfr. amit. l. 1. §. habebit ff de penu. legat.* An hæc dictio faciat conditionem, Bart. differit in *l. 1. Cod. de leg. & in l. 1. ff. de condit. & demonstr.* Prat. vide Cujac. 15. *obs. 22. circa fin.*

QUAMLIBET, pro aliquam accipitur in *l. 3. in pr. ff. de acquiren. possess.* Sed sufficit, inquit Paul. quamlibet partem ejus fundi introire. Alberic.

QUAMPLURIMO vendere apud Cicer.

QUAM maximam partem, *l. si ita quis ff. de leg. 2.*

QUAMOBREM, in *Auth. de restit. fideicommiss. §. quamobrem.* Unica dictio, quibusdam etiam tres, quamobrem, modo interrogat, modo idem significat, quod Quapropter. *Spieg.*

QUAMPRIDEM, pro quanto tempore ante.

QUAMPRIMUM, una dictio, valde cito. Vide Specul. *tit. de disput. & alleg. §. 4.* Spieg.

QUAMVIS, interdum copulatis est. Alber. exemplis demonstrat, & simul ubi adversetur indicat, ut in *l. qui jurasse, in fin.* ubi *gloss. ff. de jurejur.* Interdum corrigit, ut in *l. ubi autem non apparet. §. illud versic. quod vero*, ubi gloss. & Doctor. *ff de verborum obligation.* Bart. in *l. 3. §. in hac. ff. de commod.* Nam particula Quamvis addit prioribus frequentissime. Cicero: Quis est tam stultus, quamvis sit adolescens, cui sit exploratum se ad vesperam esse victurum? *l. qui saccum. ff. de furtis.* Spieg.

QUAMVIS, pro quantumvis, *l. 43 ff. de damno infecto.* Sed si tanta vis venti fuisset, ut quamvis firma ædificia convelleret. Sic apud Virgil. Ut quamvis avido parerent arva colono. *Prat.*

QUANDO, id est, quo tempore, quandocunque, quocunque tempore, quandoque, aliquo tempore. Albericus recte minor in dict. Quando & quandocunque, de his dictionibus certam regulam tradi non posse: sed eas vel ad modum, vel ad conditionem, vel ad tempus, pro materia, ut ajunt, subjecta, tum pro proferentis sententia referendas esse. *Spieg.*

QUANDO etiam, pro siquidem: quoniam sæpe occurrit apud Jurisconsf. *Spieg.*

QUANDO. vel cum morietur, ut intelligendum sit, explicat Azo in *Rubric. de collat. §. porro lib. C. 6.* Spieg.

QUANDOQUE, in futurum, *Zukunfftiger Zeit, l. sed & si 11. §. cum autem. ff. de Carb. edict.* Oldend. Et quidam hæc particula communiter longinquum

ginquum tempus demonstrat, ut ex Tacito & Sueton. probat Ferretus ad *tit. instit. quib. mod. re contrah. oblig.* Sic videtur usurpasse Jurisconf. in *l. si culp. s. ff. de rei vindic. & l. si adrogator. de adopt.*

Quandoque, i. e. post aliquod intervallum. Cajus in *l. 42. ff. de jur. dot.* Res in dotem datæ, quæ pondere, numero, mensura constant, ut quandoque soluto matrimonio alias maritus restituat. Ulpian. *l. 22. ff. de adoptis.* Cæterum si fidei ejus committat, ut quandoque restituat: non oportet admitti fideicommissum. *Hot.*

Quandoque interpretantur quidam pro aliqua vice. *Institut. quibus modis re contrah. oblig. in princip.* Quamvis malit Alciatus. *Nori. text.* suffragante, eo in loco, quoniam pro quandoque legi. Idem antiquis in codicibus scriptum testatur, hoc modo: Et quoniam nobis non eadem res, sed aliæ ejusdem naturæ & qualitatis reddantur, inde etiam mutuum appellatum est, &c. Quanquam indicat aliquos, qui pro aliquo tempore interpretatur. *l. res in dotem. ff. de jure dot.* Oldendorp.

Quandoque, alias pro certo tempore, ut alia tempora excludantur: Alias pro quandocunque. Hot. Heres quandoque hereditatem adeundo jam tunc à morte successisse defuncto intelligitur. *ff. de acq. hered.*

Quandoque pro quandocunque non raro in libris nostris usurpatur. *l. 77. §. rogo & §. patet. ff. de leg. 2 l. 41. §. coheres. ff. de vulg. & pupil.* Sic quandoque venerit, id est, quandocunque, in *l. 2. ff. de condit. & demonst.* & quandoque liberos habuerit *l. 18. ff. quando dies leg. ced.* & quandoque nupserit, in *l. 31. eod. tit.* & quandoque conditio exstiterit in *l. 28. ff. ad Trebellian.* Quandoque apparuerint, in *l. 15. ff. de leg. 3.* Quandoque inciderint. *l. 9. ff. de legib.* Sic & in *l. 35 ff. de jurejuran. l. 54 ad Trebellian. & l. 7 ff de pact. dotal. l. 1. § hac pœna. ff. quod quisque jur. l. 104. §. pen. ff. de leg. lib. 1. l. 6. ff. de tribu. l. 7. ff de vulg. l. 9. ff. de capit. dimin.* Sic ubique, pro ubicunque alias dicitur. Alibi quandoque valet aliquando: ut *l. 22. ff. de adopt. l. 8. §. manumissionis. ff. de donat. inter vir.* At in tit. quibus mod. re contrah. oblig. quod ait Justin. ut quandoque non eadem, sed alia ejusdem generis restituantur, id Cajus eandem rem tractans *libr. 2. Institut.* dixit, statuto tempore. Et ita accipi debet hæc vox in *l. 37. §. nuptura. ff. de leg. 3 & l. 5. §. ult. de Carbon. edict.* Hæc autem verba, quandoque restituas, hoc significant, cum primum potueris. *l. 29. ff. quan. dies legat. ced.* Briss.

Quanquam, conjunctio caussalis, idem significans, quod tametsi. Hanc particulam aliquando subsequitur alia particula, tamen, & eleganter: ut apud Ulp. in *l. quanquam. ff. de aqu. pl.* Spieg.

Quanta verbum non ad numeratam tantum pecuniam, sed & ad corpora pertinet, ut apparet ex relegatione dotis, quæ ita concipi solet, Quanta pecunia ad me dotis nomine pervenerit, & stipulationibus emptæ hæreditatis, quæ ita concipiuntur. Quanta pecunia ad te ex hereditate illius pervenit. Utroque enim sermone, tam quæ in quantitate, quam quæ in corpore consistunt, comprehenduntur *l. concubinam. §. cum ita. & l. 95. ff. de leg. rt. libr. 3. l 42. §. primo de legat. 2. l. 2. ff de hered. vend. l. 7. & l. ult. ff. de dote releg. l. 50. in fin. de verbor. oblig.* Briss.

Quantæ summæ. in *leg. quisquis. ff. de legat.* 3. testator dixit: quisquis mihi hæres erit, damnas esto dare quantas summas legavero: Ibi, teste Zasio, intelliguntur sub nomine summarum corpora: & licet verbum quanti referatur ad pecuniam, proprie tamen ibi refertur ad corpora. *Spieg.*

Quanti est *l. 18. §. ult. ff. qui & à quib. manum.*

Quanti conductum erit, aut locatum, apud Caton. *c. 144. lib. 2.*

Quanti ea res est, vel Quanti eam rem paret esse, idem valet, in utraque enim clausula veram rei æstimationem fieri, inquit Ulp. in *l. 179. ff. de verb. sign.* Non enim ad id, quod interest, sed ad rei æstimationem verumque pretium plurimum hæc clausula refertur *l. 93. ff. de verb. sign. l. 8. ff. de in lit. jur.* veluti in edicto, quo adversus eos qui in turba damnum dederint, actio in duplum, quanti ea res est, proponitur. *l. 4 §. hac autem actio. ff. vi bon. rapt.* Et ideo nonnunquam id, quod interest, & quanti ea res est, opponuntur. *l. 1. §. nis ff. si quis jus dicen. l. 4. §. in eum. ff. de dam. infect.* Nam id quod interest, verum rei pretium plerumque egreditur & excedit. *l. 1. ff. de act. empt.* Veruntamen pro re subjecta varia fit horum verborum interpretatio. Interdum enim veritatem, id est, veram quantitatem, ut in edicto, Qui satisd. cogan. & in edicto, De falso tutore interdum pœnam, ut in edicto, quod contra eos, qui in jus vocatos vi eximunt, scriptum est, continent, *l. pen. §. 1 ff. ne quis eum qui in jus voc. l. 2. § ult. ff. qui satisd. cog. l. 7. §. 1. ff. quod fals. tut.* Nec semper corporis ipsius, sed ejus juris, quo de agitur, æstimationem continent, ut in edicto, quod metus causa. item de dolo, Quanti ea res est, sic accipimus. Quanti, id est, quod metu dolove extortum à nobis abest, & quod restitui oportet: ut si proprietas absit, proprietas: si possessio, sola possessio æstimetur. *l. 14. §. Labeo. l. 21. §. 1. ff. quod metus caus. 18. ff. de dolo.* Et in edicto, De servo corrupto, quanti ea res est, accipitur, quanto servus ob id, quod corruptus est, minoris existimatur. *l. 9. in fin ff. de servo corrupt.* Briss. & Gœdd. ad *l 179. per tot. de verb. sig.*

Quanti ea res est, interdum utilitatem significat, & ad id quod interest agentis, pertinet: ut in stipulatione, Ratam rem haberi, non re stipulandi [illegible] compendium spectandum est, sed quod interest ejus qui stipulatus est, ratum haberi quod gestum est. *l. 2. l. 3. l. 8. §. ult. l. 19. §. ratam rem hab.* Et in interdicto, Uti possidetis, quanti interest, uniuscujusque possessionem retinere. *l. 2. § ultimo. ff. uti possidet:* Similiter in interdicto, de itinere actuque privato, ex his verbis æstimatur, quanti actoris interfuit via sive itinere non prohiberi *l. 1. l. 3. §. in hoc interdicto. ff. de itiner. actuque privato.* At in interdicto, ne vis fiat ei, qui in possess. miss. cum ad personam domini hæc verba referantur, veram utilitatem continent, ut quanti vere interfuit possessionem ejus rei haberi, in cujus possessionem missus est, tanti is, qui prohibuit, condemnetur, *& l. 1. in princ. § hæc verba & l. 2 ff. ne vis fiat ei. qui in possess.* Briss. Itaque cum lex Aquilia scripta sic esset, quanti ea res plurimi fuerit, Jurisconf. in *l. ait lex. 21. & l. seq.* scribunt, non solum corpus æstimandum esse quanti fuerit, sed etiam quanti nostra interfuit. Similiter Ulpian. in *l. 4. §. in eum. ff. de damn. infect.* dum inquit, quanti ea res est, judicium datur: quod non ad quantitatem refertur, sed ad id, quod interest: quod eodem modo licet animadvertere in *l. 9. 10. & 11. ff. de ser. corrupt.*

rupt. l. 3. in fin. ff. uti possid. l. quoties. 81. ff. de verb. oblig.

QUANTI & tanti relativa sunt inter se, ut tot quot Cajus *l. 65. de leg.* 3. Quod si minus sunt, in tantos quanti inveniuntur : id est, in tot, quot inveniuntur.

QUANTI ea res est, in edicto de servo corrupto sic accipitur, quanto servus ob id, quo corruptus est, minoris existat. *l. 9. in fin. ff. de serv. corrupt.* Prat.

QUANTI ille æstimaverit, quid hæc sibi velit conditio, Justinian. exponit in *l. ult. C. de contrah. empt.* Spieg.

QUANTI in litem actor juraverit *l. ejus rei. ff. de re judicata* Sp.

QUANTI intersit, & quanti actor juraverit, inter se differre etiam F. ... osius censuit & late ostendit Duaren. in *l. in actionibus. n. 22.* de in litem jurando Nam Jurisconsulti hæc duo quanti interest, & quanti in litem juratum fuerit, tanquam diversissimas res conjungere solent. *l. non à judice. ff. de judiciis.* & quæ pro contraria sententia adferuntur, penitus ficulnea sunt. Vide Duaren. *d. loco.*

QUANTI in triginta diebus proximis fuit. Hæc verba Ulpiani ad *l. Aquil. l. quemadmodum. in fin.* & si non habent verb. in Plur. n.i. sic tamen accipienda constat, ex §. *at nec plurimi. 15. Instit. de leg. Aquil.*

QUANTI maximi, quanti plurimi. Sic Plinius in *epist. fin. lib. 3.* Sic Columell. *lib.* 12. *c.* 13. Sic Alciat. sed propter moram, ait, debitoris, quantiplurimi res valuit, condemnatur. in *l. 2. ff. si cert. pet.* Spieg. Etsi autem quanti plurimi æstimatio quædam sortis accessio sit, & ob moram veniat, tamen usuræ appellatione non comprehenditur. Nam usuræ accessio est extra sortem, hæc vero ipsius rei pars : nec est extra rem, sed circa rem ipsam, *l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de action. empt.* Hotom. *lib. 1. de usuris cap. 5.*

QUANTI quanti bene emitur, quod necesse est, dixit Cicero in *epist. ad Attic. lib.* 12. Spieg.

QUANTICUNQUE unaquæque res erit earum rerum, id est, quantum valebit, quantumque erit in re : Instit. quib. mod. tollitur obligatio : passim nostri libri hoc habent, quanti ea res erit, in *l. 1. ff. si quis jus dicenti non obtemp. l. item. §. quadruplatur. quod metus causa. l. si mulier. §. qui possessionem : quod metus causa.* Ferretus *d. §. quibus modis tollit. obligat.*

QUANTITAS, id quo quantum quid esse dicitur, aut judicatur. Apellus legibus inserviens, dividit quantitatem in numerum, pondus, & mensuram. Numerus, ut duo, tria, quinque, decem, centum, mille. Pondus, ut sextans, quadrans, dodrans, pondius, sive as, dupondius, tripondius. Mensura, ut digitus, palma, pes, passus, stadium, miliare, ulna, hemina, sextarius, congius, modius, urna, amphora. Quanquam pleræque res ejusmodi sunt, ut & numerari, & ponderari, & mensurari queant: ut piper, & similes; pleræque ut ponderari, & mensurari : ut butyrum, oleum. Pleræque ut numerari & ponderari, ut pecunia : hæc etenim olim fuit appensa : unde pensio. Sententiæ judicum, ait Plin. *lib. 7. epist.* numerantur, non ponderantur, id quod videtur ei perquam absurdum. Simili ratione motus Jurisconf. in *l. 2. de verb. sign.* horas dici ponderat. non numerat : atque vult priores quinque posterioribus septem prævalere, propterea quod ad quodvis negotium conficiendum à prandio simus ineptiores. Spieg. Adde Forcat. Necyomant. *dial. 42. n. 3.*

QUANTITAS an solum in pecunia numerata, an vero etiam in aliis rebus fungibilibus consistat, vide Goedd. in *comment. ad l. pecuniæ appellatione. 4. n. 25. 26. ff. de verb. oblig.*

QUANTITAS etiam modum significat. *l. 94 ff. de verb. obligat.* in qua quod initio Marcell. quantitatem dixerat, postea modum vocat. Sic quantitatem patrimonii, operis, transactionis, legatorum, aquæ, dotis, emolumenti, hæreditatis, operis, pretii, usurarum, &c. dicimus. *l. 21. in fin. ff. de novi oper. nunc. l. 19. ff. de min. sen. l. 72. l. 73. ff. ad leg. Falc. l. 45. ff. de jure. l. 20. ff. de manum. vindic. l. 4. C. de hered. vel act. l. 9. C. de donat. inter vir. & ux. l. 24. ff. de praef. urb.* Briss.

QUANTITAS in jure civili cum opponitur corpori, sic definienda videtur, res cujus vis ac momentum vel solum, vel præcipue spectatur; corpus vero res cujus materia vel sola, vel præcipue spectatur. Ulpian. *l. 34. §. 2. ff. de legat. 1.* Eadem summa volente testatore multiplicari, dicit ... hoc ita erit accipiendum, si non certum corpus sine nomina sæpius sit relictum : ut puta centum, quæ in arca habet, sæpius legaverit : tunc enim fundo legato comparandum esse credo. Paulus *l. 87. ff. de leg.* 2. Et de quo quæritur pretium tessellæ spectandum : quoniam tale fideicommissum magis in quantitate, quam in corpore consistit : Idem in *l. 1. ff. de contrahend. emption.* Electa est materia, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret, Papinian. *l. si is cui, 94. ff. de solutio.* Sive in singulis nummis communionem pro indiviso quis esse intelligat : sive in pecunia non corpora cogitet, sed quantitatem. Sic Florent. *l. 65. § 1. ff. de verb. oblig.* Ulp. *l. 15. §. 3. ff de re judic. l. nam et si. 13. in fin. & l. si socius, 16. ff. si cert. pet.* Hot. Prat.

QUANTITAS & corpus opponuntur in *l. 81. ff. de leg.* 2. quomodo autem differat, vide Cujac. 14. *observ.* 19. Hot. 15. *illustr. quæst.* Gothof. ad *l. si is cui nummo 94. § 1. ff. de solut.*

QUANTITAS pro pretio & valore, apud Paul. *lib. sent. 2. cap.* 32. Servus qui furtum fecerit, damnumque dederit, nisi id pro sui quantitate dominus sarcire paratus sit, noxæ dedi potest. *Hot.*

QUANTITATEM numi proprie & recte dici æstimationem illam publice constitutam; qua quanti locabilis sit, intelligitur, tradit Duaren. *lib. 1. disput. anniv. c.* 16. Cujus quantitatis nota & signum est character, qui nummo imprimitur, ut Aristoteles *lib. 1. Politicor.* ostendit. Et sic accipienda sunt Ulpiani verba in l. a d vo Pio addicantur ea quantitate, id est, valore (ut vulgo loquimur) & æstimatione, quanta est summa, quæ debetur, ne si forte pluris aut minoris valeant, alteruter, id est, debitor aut creditor afficiatur injuria. Alii aliter interpretantur : nec parum ea verba negotii exhibuere Alciato *parad. lib. 6. cap. 3. & in l. creditor. ff. de reb. cred.*

QUANTITATES appellantur, quæ numero, pondere, & mensura constant : quæ longe à speciebus differunt, nam quantitates singulæ propriam speciem non habent, sed communi specie continentur : ait Ulp. *l. cum Stichus, 29. ff. de solut.* Itaque si numus pro numo reddatur, & oleum pro oleo, & vinum pro vino : non aliud pro alio, sed eadem species reddi videtur, nam quod in ejusmodi rebus genere idem est, etiam specie idem videtur. *l. 2. ff. si cert. pet.* Species vero singulæ propriam speciem habent, & com-

& communi omnes genere continentur: ut Pamphilus & Davus communi hominis genere comprehenduntur: sed alius est Pamphilus, alius Davus. Itaque qui illum pro hoc vel hunc pro illo solveret, aliud pro alio solvere diceretur. Quantitates numero dividuntur: *d. l. cum Stichus.* 29. quippe in qua non corpus, sed via ac momentum spectetur. *l. si incui.* 9 *ff. de solut. l.* 87. *ff. de leg.* 2. Species autem partibus dividuntur. *Hot. Prat.*

QUANTITATIS res proprie non commodantur, sed mutuo dantur. Vult. *lib. Instit.* 4. *t.* 15. §. 2. *num.* 15

QUANTO juniores, tanto perspicaciores, quomodo intelligendum sit tradit. Alciat. *lib.* 10. *parerg. c.* 16.

QUANTO minoris actiones in jure civili duae reperiuntur, quarum altera civilis, altera aedilitia est. Civilis est, quanto minoris empturus erat emptor, si vitium scisset. *l. Julianus. ff. de act. empt.* Aedilitia est, quanto minoris res fuit contractus tempore, quam quanti empta est. *l. quod si nolit.* 31. §. *si plures, ff de aedil. ed.* Per civilem actionem emptor si nihil daturus fuisset, omne quod dedit, recuperat: at per aedilitiam si res nullius pretii est, redhibetur *l. bovem* 43. §. *aliquando. eod.* Illa perpetua est. haec vere annua. *l. aediles* 38. eod. Hot. Prat. Et sic fere omnes ad *d. l.* Julianus tradiderunt, moti, quod Julianus eo loco dicat, si tignum vitiosum sit venditum, & venditor vitium ignoraverit, actione ex empto emptorem posse consequi, quanto minoris empturus fuisset, alteram praetoriam ex aedilitio edicto de mancipiis & jumentis propositam esse intra annum, illam esse de caeteris rebus perpetuam, ut de tigno, praetoriam esse in id, quanto minoris res est, Sic enim verba edicti sunt: l. aediles ajunt, aut quanto minoris res est. Sic enim verba edicti sunt: l. aediles ajunt, aut quanto minoris cum venierint, fuerint: civilem quanto minoris quis empturus fuisset *d. l.* Julianus. Inter quae, inquiunt, plurimum interest. Quorum utrumque falsum est. Nam primum, quod dicunt actionem quanto minoris edicto aedilium de jumentis. & mancipiis esse propositam, vere dicunt. Quod addunt de iis tantum, in eo apertissimis sententiis JCtorum refelluntur, à quibus de sententia ed & est hoc traditum edictum aedilitium, & si de mancipiis & jumentis conceptum fit, tamen sententiam ad venditiones rerum omnium pertinere. *l.* 1. *ff. de aedilit. edict.* Quod autem haec genera ita distinguunt, ut praetoriam esse dicant in id, quanto minoris res est: civilem, quanto minoris empturus fuisset, ineptissime faciunt, cum inter haec nihil intersit. Non enim in edicto aedilitio dicitur, quanto minoris jumenta sunt, sed quanto minoris, cum venierint, fuerint. Id autem est, quanto minoris empturus quis fuerit. Tunc enim empturus erat, cum venibant, & non pluris empturus erat, quam valebant, & quanti valebant, tanti illam emptam habere aequissimum est. Unde hoc judicium aestimatorium appellatur: quia res aestimatur, quanti vere valuerit, eo vitio affecta quo tenetur, ut quanto minoris valuit, quam empta est, tantum reddatur. Nemo multis: illi aedilitiam, quanto minoris esse ajunt de mancipiis, & esse id, quanto minoris res fuerit, cum venibat. Hoc jam nihil aliud esse, nisi quanto minoris actor empturus fuisset, cognoscant ex eodem Juliano, qui in l. qua dicitur de evictione. Ex cujus verbis vel caeco apparet, & nihil aliud esse, quanto minoris quis empturus fuit, quam id, quanto minoris res fuit, & de mancipio hanc esse actionem. quanto minoris fuerit, quod illi negabant. Hugo Donell. *de adil. ed.*

QUANTO minus à Titio consecutus fuero: dare tantum spondes? si ita à te stipulatus fuero, non solet dubitari quin si nihil à Titio consecutus fuero, totum debeas, quod Titius debuerit, inquit Gajus in *l.* 150. *ff. de verb. sign.* Prat.

QUANTO plus, adjectio, ad modicam summam, pertinet. *l. hac adjectio. ff. de verb. sign.* Curtius *lib.* 1. εἰκασῶν, *c.* 7. *tom.* 2.

QUANTUM, ad numerum, & pondus, & mensuram refertur, hoc est, ad pecuniam, species, & corpora. *l. cum stipulatur. de verb. sign.* Spieg.

QUANTUM meresf. *l. si quis servum ff. ad l. Aquil.*

QUANTUM infinitum jurare Vid. Ulpian. *l. qui restitue.* §. 1. *ff. de rei vindic.* Spieg.

QUANTUM interfuit. Paul. in *l.* 2. *ff. rem rat. haber.* haec verba declarans sic dicit: quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui. Pompon. in *l. si procurator. d. tit.* idem probat. Spieg.

QUANTUM ei debes, redde. Sententia incerta est, *l. quid tamen,* §. *Seintioni, ff. de recept.* Spieg.

QUANTUM in se est, & quantum ad se pertinet: qui haec verba denotent, *gl. exponit* 49, *distinct. cap. si. & Archidiac.* Spieg.

QUANTUM queo, pro eo quod vulgus dicit, tantum quantum. Porro de dictione quantum & quanti vide Bart. in *l.* 1. *si sic legatum in princ. de leg.* 1. *& in l.* 1. *de cond. & demonst.* Spieg.

QUANTUMCUNQUE, adverbium tantum quantum: de quo Bart. in *l. bas ftu. ff. ad Tre ell.*

QUANTUS ad se solvere legem dicitur, qui eam non tr legem facit Actio. *ut jud. sine quoque suffr. aliud videlicet ver. oportet enim* Alberic.

QUANTUS, quanta, quantum, multitudinis numero, non tantum ad pecuniam numeratam, sed & ad corpora refertur. *l.* 29. *quand. dies legat. ced. l.* 93. *de* §. 3. *l.* 50. *de verb. oblig.* Prat.

QUANTUS [illegible] Plin. *epist. ult. lib.* 3 *ad finem:* dedit enim [illegible], ait, quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset.

QUANTUSQUANTUS pro Quantuscunque.

QUANVIS non est adversativa particula. *l. quid ergo.* § *ult. ff. de his qui not. infam.* Briss.

QUA QUA ratione, i. e. quacunque ratione. *l.* 21. *ff de fideicomm. libert.* Et quoquo jure, *l.* 6. §. 1. *ff de statu lib.* Et quoquo modo. *l.* 3. *ff. ad leg. Corn.*

QUARE, modo interrogat, modo ponitur infinite. *l. non omnium. C. de tut. qui non satisd. l.* 1. *in pr. C. de Lat. libert. tol.* Sp.

QUARE non posuisti, ne sustollas. Refertur inter Solonis leges, à Platoneque citatur de Legib. 11. Nimirum in eos dictum, qui repetunt, quod non crediderunt: item qui sibi postulant acceptum ferri, quod non praestiterunt. Adi Chiliad. Erasm. *Spieg.*

QUARTA deducto aere alieno accipienda est. Papin. §. *audita autem: ff. de inoff. test. l. in quarta. ad l. Falcid.* Spieg.

QUARTA quartae, *l. unic. C. de Lat. libert. toll.* Spieg.

QUARTA, quae in jure nostro frequentissime appellatur, multiplex est: & quadrantem ejus assis, quo de agitur, significat. Praecise namque quarta, pro quarta pars fere nominatur. Quartas igitur literarum ordine breviter describemus; quorum si quis prolixiorem tractatum desideret, videat Doctos ac imprimis Faber. & Aretin. in §. *sed quia heres. Instit. de fideicomm. hered.*

QUARTA agnatorum, erant quadrans hereditatis intestato mortui, quam agnati, si filii non extabant,

bant, nepotibus ex filia inferebant. *l. si defunctus. 4. de leg. hered. in lib. 5. C. Theod.* At ex lege Justiniani, quamdiu posteri ulli sunt, quamvis ex fœmina prognati sint, agnati non admittuntur. *l. ult. C. de suis & legit.* qua lege quartam illam agnatorum abrogavit. *Hot. Prat.*

QUARTA detrahitur ex Senatusconsulto Pegasiano. Vult. *instit. lib. 2. tit. 23. §. 3. n. 5.*

QUARTA arrogati, quæ à D. Pio introducta est, dicitur, cum impubes causa cognita arrogatus, sine causa tamen emancipatur: tum enim quartam bonorum arrogatoris cum suis bonis obtinet: hæc passim appellatur quarta D. Pii vide *l. Papinianus, 8. §. si quis impubes. ff. de inoff. testam. & l. 1. §. si impubes. ff de collat. l. si arrogator. 22. ff de adoptionib.* Hoc autem periculi, quod vitæ pupillorum ab arrogatoribus impendebat, evitandi causa institutum est. Duo quippe cavenda fuerunt in istis adoptionibus; quia duplex ad deprædandum arrogati patrimonium aditus patebat: primum si puer è medio tolleretur: deinde si emanciparetur: nam utroque modo illius bona arrogatori quærebantur: constitutum ergo est, primum, ut ne arrogator impuberis ejus ante pubertatem mortui heres esset: deinde, ut impubes minimum quartam arrogatoris sui bonorum partem lucraretur. *Hot. Prat.*

QUARTA centesimæ, in *l. fin. C. de pet. hered.* quid sit, docet Ant. August. *lib. 2. emend. c. 10.*

QUARTA curiæ dicitur quadrans ejus hereditatis, quam alienus aliquis (hoc est non ex numero decurionum) qui curiali successit, sive ex asse, sive ex parte successit, obtinuit: tum enim constitutum est, ut quadrantem curia postulare possit, non tamen de singulis rebus: sed ita, ut heres universum patrimonium in partes quatuor dividat: & sors ducatur, ut vel curia quadrantem, vel hæres dodrantem obtineat. *l. 1. & l. 2. C. quando & quibus quarta pars. libro decimo.* Hot. Prat.

QUARTA D. Pii. Vide Quarta arrogati.

QUARTA Episcoporum instituta est a Justiniano, sed mira varietate. Nam in Nov. 6. statuit, ut qui è curialibus aut cohortalibus Episcopus creabitur, quadrantem omnium suorum bonorum curiæ largiatur. At Nov. 123. statuit, ut bonorum suorum quartam duntaxat retineat: reliquum curiæ attribuatur. *Prat.*

QUARTA ex tribus maribus est, quæ per Senatusconsultum Sabinianum inducta est: ut qui ex tribus maribus in adoptionem datus fuerit, ei quarta pars bonorum naturalis patris relinquatur. *§. sed ea omnia. Inst. de hered. quæ ab intest.* Prat.

QUARTA Falcidiæ dicitur in jure, quam hæredes beneficio legis Falcidiæ retinent ex legatis, si forte amplius dodrante in iis consumptum est à testatore. Lex autem id statuit non de singulis legatariis, sed de universis: ut scilicet legare ita liceret, dummodo pars quarta patrimonii penes heredem remaneret, itaque tametsi plures legatarii sint, non tamen amplius eis quam dodrantem licet attribuere. Vicissim autem non universi heredes, sed singuli quartam ex sua cujusque parte retinere possunt: modusque patrimonii, non qui hereditatis adeundæ, sed qui tempore mortis fuit, spectatur, & antequam eà quarta detrahatur, æs alienum, funeris sumptus, & pretia manumissorum servorum detrahenda sunt. *l. 1. passim, ff. & C. de leg. Falcid.* Hot. Prat.

QUARTA fideicommissarii dicitur, cum heres post mortem suam rogatus est hereditatis suæ partem quartam restituere. Valet enim fideicommissum, perinde ac si de hæreditate sua restituenda rogatus esset: & eatenus restituenda est, quatenus hæreditas testatoris patitur, secundum vulgatam formam juris, *l. filiusfam. 114. §. ut quis. ff. de fideic.* primo exemplum etiam extat. in *l. ita tamen 27. §. Trebellianum. & l. epistolam 75. §. 1. ff. ad Trebell.* Hot. Prat.

QUARTA filiæ majestatis damnati ab Imperatoribus Arcadio & Honorio instituta est: nam cum olim ad liberos damnati majestatis bona pertinerent, *l. eorum. ff. ad leg. Jul. majestatis*, is constituit, ut filiis nihil omnino relinqueretur: filiabus autem quolibet numero essent, quarta tantum ex bonis matris sive testato, sive intestato decessisset, attribueretur: ut haberent mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum, ac nomen hæredis *l. quisquis. 5. C. eod.* Hot. Prat.

QUARTA fisci quæ sit, docet Paul. in *l. pen. ff. de jur. fisci.* Qui tantam fidem accommodavit, ut non capienti restituere hereditatem, si deducta parte quarta restituit, nihil retinere debet: quadrans autem, quia hæredi imponitur ipsius, eripitur, & ad fiscum transferatur, unde dodrantis semissem solum capit, qui se detulit. *Hot. Prat.*

QUARTA liberorum appellatur quadrans ejus partis hæreditariæ, quæ si paterfamilias intestato decessisset, ad eos perventura erat: qui quadrans liberis, qui vel inofficiose exheredatis, vel minorem in partem institutis, quam quantus ille est, attribuitur: veluti si duo sint filii, quia legitima cujusque pars ab intestato est semis, idcirco sescuncia illis attribuetur: quæ semissis pars quarta est, *l. 8. § si quis. l. 24. C. de inofficios. testament. l. omnimodo. 30. C. de inoffic. testam. & Nov. 5. & 22.* Justinianus hunc quadrantem in trientem aut semissem pro numero personarum mutavit: nam si duo sint, sextantem uterque auferet, quæ legitimæ portionis tertia pars est: si vero sex sint, unica singulis attribuetur: qui est legitimæ partis semis. *Nov. 18. & in Auth. Novissima. C. de inoffic. testam.*

QUARTA matris vel aviæ curialis à Justiniano instituta est, ut si mater mortui vel avia tempore, quo filius nepos ve moritur, in collegio ejusdem civitatis curialis reperta fuerit, quartam partem ipsorum hæreditatis obtineant. *l. 2. in fi. C. quando & quib.* Hot. Prat.

QUARTA monachi instituta est à Justinian. Nov. 5. *§. ει δέ τις.* ubi statuit, ut si quis liberos habens, in monasterium se ascribi velit, tantum ex ejus bonis attribuatur liberis ipsis, quantum quarta pars bonorum ejus, si intestatus decessisset, efficeret: quod si quid jam ante, aut donationis propter nuptias, aut dotis causa: sed tamen minus quadrante ipsis erogasset; quod ad quadrantem deesset, suppleretur, reliqua in monasterii dominium transferrent. Quod idem inculcatur *Nov. 133 §. [illegible]* Prat.

QUARTA superstitis filii dicitur, cum paterfam. uxorem gravidam reliquit, & dubitatur, quot liberos paritura sit: nam auctores juris constituerunt, ut pars pro tribus in suspenso maneat, usque dum mulier pepererit: quarta pars superstiti filio attribuatur: quod enim fieri non raro admodum potest, spectantur: id est, quia fieri poterat, ut tergemini nascerentur, quartam partem superstiti filio assignaverunt, *l. 3. ff. si pars hared. pet.* Hot. Prat.

QUARTA Trebellianica quæ nunc vocatur, Pegasiana olim fuit: nam Pegasiano SC. institutum

tum

tum est, ut qui fideicommissum, sive universale, sive particulare restitueret, quadrantem sibi retinere posset, §. *sed quia. de fideicomm. hered.* unde intelligi potest, quod lex Falcidia est in legatis, id Pegasianum in fideicommissis esse: nam quemadmodum heres, à quo plus dodrante legatum est, usque ad quadrantem integrum retinere potest: eadem modo is, qui plus dodrante restituere est rogatus, sive uni, sive multis plus dodrante reddere sit rogatus, quartam sibi retinere poterit: veluti si domum quæ semissem valeat, Titio: servos qui trientem valeant, Seio: tum enim duas uncias retinebit, non quo ab utroque semunciam unam detrahat, sed ut hæc uncia excedens in partes 12. dividatur, quarum sex Titius, quatuor Seius auferet, duæ reliquæ apud heredem remanebunt. Atque hæc quidem inter quartam Falcidiam, & Pegasinam similitudo est: differentia autem illa, q. in Falcidiam legata non imputantur, in Pegasinam imputantur: itaque si testator quadraginta in bonis habens, hæredi centum, Mævio ducenta, Valerio centum leget, heres ultra centum, quæ prælegati nomine retinebit, Mævio quinquaginta, Valerio vigintiquinque quartæ nomine detrahet: at si heredem cui centum legarit, roget hæreditatem restituere, centum quidem illa sibi legata retinebit hæres: quartam autem eo amplius non detrahit: cujus differentiæ rationem animadverti hanc esse, quod lex Falcidia voluntati præsumptæ testatoris subserviat, eique consentanea sit; existimatur enim testator legatis hæreditatem exhauriens, errore id facere, & putare plus in hæreditate esse, quam revera sit: crediturque voluntas ejus ea fuisse ut hæres aliquid obtineret. At SC. Pegasianum directo voluntati testatoris adversatur: constat enim testatoris hanc fuisse voluntatem, ut nihil apud heredem nisi nomen ac titulus maneret: revera alius hæres esset. Cum igitur aliquo præmio SCtum hæredes allicere voluerit adversus testatoris voluntatem ad hæreditates adeundas, credibile est satis habuisse, si quadrans iste quoque tit. ad hæredem perveniret. Itaque Marcian. in *l. in quartam. 91. ff. ad leg. Falc.* sive legatum, sive fideicommissum datum sit hæredi, sive præcipere, vel deducere, vel retinere jussus est, vel accepta pecunia hæreditatem restituere rogatus sit, vel conditionis implendæ causa fideicommissum ei sit, ea omnia in quartam ei imputari scribit: in Falcidiam autem nequaquam. Atque hæc quidem de quarta Pegasiana. Justiniani vero constitutione Pegasiani vis in Trebellianum ita transfusa est, ut jam quarta Trebellianica vocietur: quoniam hæres vel quartam, vel quod ei deest, retinere, solutumve repetere potest: actiones autem pro rata communicantur: ac si totam sponte coactusve restituit, omnium tum commodorum, tum incommodorum sit expers. *§. sed quia, de fideic. liber.* Hot. Prat. vide Vult. ad *§. potest autem. 2. juncto §. 3. n. 6 Instit. de fideicom. hered.*

Quarta est certa pars hereditatis legitimæ, hoc est, quarta pars portionis debitæ ab intestato, *l. 2 C. de inoff. donat.* quæ deferebatur parentibus, liberis, fratribus, & sororibus consanguineis, ne agerent querela inofficiosi. *d. l. 2. l. 6. Cod. eod.* Hæc quarta hodie non simpliciter excludit, ut olim, sed tum excludit querelam, cum jure institutionis, non etiam cum jure legati, vel fideicommissi, vel mortis causa donati relicta est, Novel. 115. Ut puta, si centum aureos ab intestato habere poteram, quadrante, id est, aureis 25. mihi satis fieri poterit, reliquum poterat in quemvis actum transferri, & quia portio illa continebat quartam partem hæreditatis ab intestato debitæ, inde appellabatur Quadrans vel quarta, hodie etiam appellatur legitima, *Novel. 1. & 115.* Vult. ad *§. sed hac ita. 5. in 2. Instit. de offic. testam.*

Quartæ septem, quarum in jure fit mentio, recensentur à Vult. in *lib. 2. Instit. 23 §. 3. n. 7.* I. est quarta, quæ debetur arrogato ex bonis arrogatoris, ex rescripto D. Pii in §. *cum autem de adopt.* II. quarta legitima. III. quarta Falcidia. IV. Trebellianica. V. quæ conjugi inopi est relinquenda. VI. quæ curiæ municipali debetur ex bonis decurionis extraneum hæredem habentis. VII. quarta quam nati petunt, interim dum mater gerit uterum.

Quartana febris, quæ ex atra bile, seu tumore melancholico putri efficitur. Sic dicta quod quarto die revertatur, & exacerbet, infestetque. Nam integro biduo intermittit, & tarde admodum finitur, neminemque (ut Celsus testatur) jugulat. Sed si ex ea facta quotidiana est: in malis æger est: quod tamen, nisi culpa vel ægri, vel curantis nunquam fit. Jabolen. de ædil. edict. Qui tertiana, ait, febre, aut quartana, aut podagra vexantur, quive comitialem morbum habent, ne iis quidem diebus quibus morbis vacant, recte sani dicentur. Vide Febris tertiana. Spieg.

Quartana vetus. *l. quæsitum. ff. de judic. l. 1. §. proinde. ff. de ædil. edict.* Briss.

Quartarii sunt Festo muliones mercenarii, qui quartam partem quæstus sequebantur.

Quarto nonas Martii. *l. item veniunt. §. pridie ff. de petit. hæred.*

Quartumviri creati erant, quibus deducendarum coloniarum, aut si quid novum nuntiatum foret, ut curarent, ne damno Resp. afficeretur, ubique varia negotia mutuus mandatum erat. Præter quos fuere quinque viri, agris dividundis, muris, turribusque reficiundis, sæpius ut plebem funebri pecunia elevarent: utque æs alienum pro his qui solvendo non essent, de publico solverent: qui mensarii nuncupati. Alex. de Alex. *Gen. dier. lib. 3. c. 16.*

Quartus pater, pro abavo, ut & apud Mar. 10. Æn. Magnus apud Germanos nobilitatis gradus. Maximus ad octavum usque pertingit. *Spieg.*

Quasi verbum differentiæ, diversitatisque, sed decidendi rationem significat. *l. 63. §. si cum tres. ff. pro socio. l. 33. ff. de oblig. & act. l. 5. §. quippe. ff. de his, qui dejec. vel effud. l. 47. ff. de fidejuss. l. 6. ff. de except.* Prat.

Quasi, alias veritatem denotat, *l. si ante nupt. ff. solut. matr.* Est enim particula assertiva veritatis, ut in c. Parochianos, juncta gl. extr. *de decimis.*

Quasi, in *l. id tempus. ff. de usucap.* diminutionem sive improprietatem significat. Interdum pro quando accipitur, *l. certis, ff. de accus.* Prat.

Quasi, alias similitudinem indicat. Pomponius: Si alienam rem, inquit, sciens mulier in dotem dederit, reddenda ei est, quasi suam dedisset. *ff. solut. matrimon.* Quasi, dixit, pro ac si. *Prat.*

Quasi, alias improprietatem significat, *l. 2. §. voluntatem, ff. solut. matrim.* Vide Vult. in *comment. Instit. ad princip. de oblig. quasi ex contract. n. 3.* Impropriæ significationis exempla sunt, cum juris potestas aliquid censet esse, quod revera non est. In conferenda enim utilitate ex

variis negotiis humanæ ſocietatis: cur non tantum valeat juris autoritas, quantum ipſius facti veritas? Itaque dicimus: I. Quaſi caſtrenſe peculium. II. Quaſi dominium ejus, qui non à domino bona fide emit. III. Quaſi poſſeſſionem rei corporalis. Inſt. de rebus corporal. & incorpor. §. 1. IV. Quaſi poſſeſſionem ejus, qui dolo malo deſiit poſſidere. V. Quaſi ſententiæ inſtar eſt judicialis confeſſio. *l. 1. ff. de confeſſ.* VI. Quaſi Serviana. *Inſtit. de action. §. item Serviana.* VII. Quaſi ex contractu agere. *Inſtit. de action. quæ quaſi ex contract. naſc. in princip.* VIII. Quaſi ex delicto agere. *Inſt. de oblig. quæ quaſi ex delict. naſc. in pr.* IX. Quaſi dotalis fundus, *l. 3. ff. de fund. dotal.* X. Quaſi privilegium, *l. ſi cum dotem, §. fin. ff. ſolut. matrim.* Oldend. XI. Quaſi uſuſfructus earum rerum, quæ utendo conſumuntur & pereunt, *§. conſtituitur. Inſt. de uſufruct. l. 1. ff. de ſuperfic.*

Quasi acceſſio intelligitur pater, qui jubet cum filio contrahi *l. 91. §. an filiusfam. ff. de verb. obligat.* Briſſ. Prat.

Quasi dictio ſæpius interpretatur pro tanquam, *l. adoptionis, ff. de adopt. l. ut iis, in fi. ff. de dona. cauſ. mort. l. Item eorum, in pr. ff. quod cujuſque univ. nom. l. nec ullam, §. ſus, ff. de petit. hæred. l. 3. in pr. ff. de condict. cauſ. dat.* Coraſ. *§. ſed iſta, Inſt. de action.*

Quasi debita hæreditas, quæ obvenit à parente vel liberto. *l. 10 ff. pro ſocio.* Sic quaſi à teſtatore relicta dicuntur legata, quæ ſunt relicta teſtamento, quod inofficioſum pronuntiatum eſt, *l. Titia, in fine ff. de inoffic. teſ. teſtament.* Nam ut in *l. ſecunda, ff. eodem titul.* hoc colore de inofficioſo dicitur quaſi non ſanæ mentis fuerit teſtator, non quaſi vere furioſus aut demens, quia alioquin nullum eſſet teſtamentum, *Briſſ.*

Quasi alea emi, dicitur, cum captus piſcium vel avium, vel miſſilium emitur. Emptio enim contrahitur, etiam ſi nihil inciderit: quia ſpei emptio eſt, author Pomponius in *l. nec emptio. ff. de contrahend. empt.* Perpendendum autem diligenter, quod cum emo jactum piſcium, ſpes ipſa eſt loco rei. Id pulchre declarat Bart. in *l. ſi jactum retis. ff. de action. empt. l. cotem ferro. §. qui maximos, ff. de publ. & vectig.* Spieg.

Quasi augmentum, Paul, *de pet. hered.* Quod ſi oves, à te datæ ſunt, deinde ex his aliæ, eæ quoque quaſi augmentum reſtitui debent. *Spieg.*

Quasi bonus paterfamil. *l. ſi fundi. ff. de uſufr.*

Quasi caſtrenſe peculium eorum dicitur, qui privilegia militum habent: quales ſunt ſacerdotes & advocati. Vide *l. 1. §. nec caſtrenſe, ff. de coll. bon. l. 7. in fin. ff. de bon. l. 6. C. de don. matern. l. fin. C. de inoffic. teſt.*

Quasi contractus in jure appellantur, qui non proprie contractus ſunt, ſed tantum ad contractuum ſimilitudinem accedunt: nam ut in contractibus, ſic etiam in hiſce actionibus rei privatæ negotium geritur: verum hoc intereſt, quod in contractibus conventio intervenit, & voluntas utriuſque non modo concurrit, verum etiam declaratur in his, unius ſolius actione tum ipſe, tum etiam alter tacite obligatur: ut facile appareat, eos ſi minus re ac veritate, at certe, tacite ac præſumpte id eſt, ipſo jure contraxiſſe: præſumitur enim ac judicatur negotiorum geſtor eo animo negotium gerere, ut ex dolo & culpa obligetur: viciſſimque etiam dominus eo animo eſſe judicatur, ut lubenter ſe negotium geſtori obligatum velit, ſi quid ſuo nomine impenderit: quare naſci dicitur hæc obligatio quaſi ex contractu: id eſt, non ex vero & actuoſo (ut ſic dicam) contractu, ſed ex tacito & præſumpto, *l. 5 ff. de obligat. & action. l. 2. & 6. ff. de negot. geſtis.* Hot. Prat. Vultejus ad princip. *Inſtit. titul. de obligat. quaſi ex contract. n. 1.* docet, quaſi contractuum appellationem in libris juris non extare.

Quasi decurio hoc dedit, non quaſi domeſtica perſona, Paulus *in l. litem eorum.* Quodcujuſque univerſ. nom. *Spieg.*

Quasi delictum dicitur, cum culpa punitur, ita quaſi revera delictum eſſet. Culpa enim proprie a delicto ſic diſtinguitur, quod in hoc dolus eſt, in illa non eſt: veluti cum judex male per imprudentiam judicando litem ſuam fecit. Imprudentia enim pars culpæ eſt, culpa autem pars quædam delicti: pœna igitur damnato ſic imponitur, ac ſi deliquiſſet: cum tamen ejus factum proprie delictum dici non poſſit, *l. 5. §. ſi judex, ff. de oblig. & action. §. 1. inſt. de oblig. quaſi ex delict.* Hot. Prat.

Quasi dominium proprie appellatur, cum res alicui tradita eſt à non domino, juſto tamen mediante titulo. Improprie quaſi dominium appellatur utile. Spieg. Adde & Coraſium *lib. 6. c. 5. Miſcell. n. 2.*

Quasi dominium duplex: verum & putativum. Verum cum eſt vere ſolutum, tranſactum, &c. Putativum, cum non vere, accedente tamen juſta erroris cauſa: ut ſi erravi in facto proprio, putans me ſolviſſe, vel tranſegiſſe, perſuaſus fortaſſe perſuaſionibus veriſimilibus, ut ait Appellus, *Spieg. Prat.*

Quasi dominium non eſſe tertiam ſpeciem dominii, à directo & utile diſtinctam, non una tantum ratione, probat Appellus *cap. 5. de adfin.* Spieg. Prat.

Quasi continuatur dominium in ſuos hæredes, *§. ſin autem, Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt.*

Quasi dominus dicitur, qui diu poſſidendo dominus effici poteſt. Zaſius in *l. ſtipulatio. §. hæc quoque, ff. de verborum obligat.* Spieg. Rectius autem Hotom. *§. ſed & iſta quidem. Inſtit. de act.* qui quaſi dominum definit, qui perinde habetur, ac ſi dominus eſſet, eodemque jure utitur, quo ſi dominus eſſet, uteretur.

Quasi dotalis, qui dotali ſervo legatus eſt, ut ait Paulus in *l. fundus. de fund. dot.* Spieg.

Quasi dos, quæ à ſervo ancillæ datur, *l. 39. ff. de jur. dot.* cum enim matrimonium inter eos non conſiſtat, nec dos eſſe intelligitur, *l. 3. ff. eod. tit.* Quaſi dos etiam dicitur, quæ à minore 12. annis datur, in *l. 13. ff. de hered. pet.* Prat. Briſſ.

Quasi hæredes ſunt, qui utilibus actionibus à Prætore datis in hæreditatem reſtituuntur, *l. 21. §. ult. ff. quod metus cauſ.* Et omnes omnino prætorii ſucceſſores quaſi hæredes ſunt, *§. quos autem, Inſt. de bonor. poſſ.* Prat. Briſſ.

Quasi inſtitor, & quaſi inſtitoria actio, in *l. quicunque, §. ſed & cum fullo, & l. 1. Cod. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* Spieg.

Quasi maritus eſt, qui fœminam minorem duodecim annis domum deduxit, antequam ea juſtam ætatem impleverit. Ulpianus in *l. cum hic ſtatus eſſet, §. ſi quis ſponſam habuit.* Et Julianus, inquit, tractat hanc quæſtionem in minore duodecim annis, ſi in domum quaſi mariti immatura ſit deducta. *Spieg.*

Quasi miniſterio vacuo ſervi uti, *l. ſi pendentes, §. ſi ſervi, ff. de uſufruct.* Spieg.

Quasi

QUASI nulla actio est, quæ exceptione repellitur, §. *Pomponius scribit*, & l. eleganter ff. *quod met. caus.* Spieg.

QUASI patrimonium dicitur mulierum dos, *l.* 37. *ff. de relig.* Peculium quoque quasi patrimonium dicitur, cum eorum duntaxat, qui sui juris sunt, patrimonium intelligatur, *l.* 9. §. *praterea*, *l.* 47. *in fin. ff. de pecul.* Prat.

QUASI pignus est, quod pignoris loco retinetur, *l.* 13. § *offert. ff. de act. empt.* Prat.

QUASI possessio incorporalium veluti jurium appellatur. Propriè enim corporales demum res possidentur, *l.* 3. §. *qui usumfructum*, *ff. de vi & vi arm.* & *l.* 4. *de itin. act.* in pr. ... quasi possessionem definit ... Hæc autem quasi possessio in usu potius quæritur, per usum & patientiam adversarii, sciente eo contra quem præscribitur *l.* 2. *Cod. de ser. & aqua* Ut enim sine possessione in corporalibus non procedit usucapio, ita nec in incorporalibus sine quasi possessione contingit, *l. fine*, *ff. de usucapio* Solent autem hac voce actiones utiles designari. Ecce enim hypothecaria actio, quæ creditoribus ad hypothecarum persecutionem datur, cum ad exemplum Servianæ, quæ de rebus coloni pignori pro mercedibus obligatis competit, introducta sit quasi Serviana, utilis Serviana dicitur, *l.* 13 § 1. *ff. ad Vellei.* §. *item Serviana* *Inst. de actio.* *l.* 1. *C. com. de legat.* *l.* 1. §. *cum prædium*, *ff. de pign.* Eodem modo quasi Publiciana pro utili Publiciana, in *l.* 70. *de rei vendic.* Sic quasi Fabiana vel Calvisiana, *l. ult. ff. si quid in fraud. patron.* Sic utilem actionem quasi institoriam dandam dixit Papinianus *l.* 10 §. *item Papinianus*, *ff. mandati.* quod alias dicitur utilis actione ad exemplum institoriæ actionis agi *l.* 13 §. *si procurator*, *ff. de action. empt.* Hic quasi damni injuriæ actionem pro utili Aquiliæ actione dixit, Idem Papin. *l.* 27. *ff. de procuratorib.* Et alias, utilem actionem damni injuria quasi ex *l. Aquilia*, *l.* 51. *ff. de furt.* Sic & utilem actionem quasi tutelæ, in *l.* 52. §. 1. *ff. de eccl.* ... quasi domino dari, *l.* 23. *ff. de aq. & aq.* ... Prat. & Brill.

QUASI vox continet rationem ... decidendi, in *l.* 63. § *si* ... *l.* 33 *de oblig.* ... 5. ... *bis qui dej. vel effud.* *l.* 47. ... *ribus*. *l.* 6 *ff. de exc.* ... *l.* ... *de pigror.* ... Sed & ... plenè hæc vox ... *l.* 34 *ff. de dam. infect.* ... valet, quod in *l.* 5 § *idem Julianus*, *ff. de liber. legat.* Brill.

QUASI possessoris loco constitutus dicitur is qui usum cœnaculi accepit, *l.* 17 *in fin. ff. de donat.* Prat.

QUASI possidens, hoc est, qui dolo malo vel lata culpa desiit possidere, adversus quem perinde agitur, ac si adhuc possideret *l. qui dolo* & *l. parem. ff. de reg. jur.* *l. sin autem* §. *sed & is qui*, *ff. de rei vendic.* Spieg.

QUASI prædo habendus est, qui post litis contestationem vel denuntiationem adversarii cœperit intelligere hæreditatem occupatam ad se non pertinere: quia fit malæ fidei possessor, *l. sed & si lege*: §. *de eo autem*. & §. *etiam si ante litem*, *de petit. hæred.* Spieg. Prat.

QUASI prævenius, in *l. si quis postea*, *ff. ubi quis ager*. Spieg.

QUASI Publiciana actio, vide supra. Publiciana actio in hoc confertur, & Publiciana quasi.

QUASI sententiæ instar est judicialis confessio. *Spieg.*

QUASI Serviana, Lege, Actio Serviana.

QUASI sub impossibili conditione legatum debeatur, de quo vide Scævolæ responsum in *l. qui dotem*, *ff. de dot. relegat.* Spieg.

QUASI fratres dici videntur ascendentes, patrui, & fratres, *not. in Auth. de hæred.* & Falcid. § *si vero*, *expressim*. Spieg. Prat.

QUASI usucapere accipitur is, qui dicit se in statu usucapiendi fuisse, & quasi habitum, id est, aptitudine rem usucepisse, si à possessione non cecidisset, petens reduci se, & reponi ad rei possessionem: ut usucapio perficiatur re ad usucapionis commodum restituta. Zasius in §. *sed ista*, *Instit. de actionibus*. Spieg. Prat.

QUASI ususfructus dicitur earum rerum, quæ in abusu consistunt: id est, quæ utendo consumuntur: proprietario enim satisdatur: satisdatio vero in corpore locum apud illum succedit, *l.* 2. & 7. *ff. de usufruct. ear. rer.* & §. 2 *Inst. de usufruct.* Hot. Prat.

QUASI publica actio. §. 3. *Institut. de suspect. tutor.* *l.* 1. § *consequens*. *ff. eod.* Quasi omnibus patet.

QUATENUS aliquando adverbium est, *l. si cum dotem*. § *nec non illud*, *ff. sol. matr.* Aliquando accipitur pro conjunctione, quod, ut ibi. §. *sævissimo*. Prat.

QUATENUS pro quoniam, quia, in *l.* 26. § *si is qui*, *ff. mandati*. *l.* 15. §. *item senatus*, *ff. de falsis*. & *l.* 53 *ff. de jud.* *commu. liber* *l.* 2 *ff. si quid in fraud. patron.* *l.* 4 *ff. de gradib.* & *affin.* *l.* 49 *ff. de verb. oblig.* *l.* 6 *in fi.* *ff. si cert. pet.* *l.* 3 §. 1. *ff. de in rem verso*. & *l.* 60. § 1. *ff. de ritu nupt.* *l.* 25. *in fin. princ.* *ff. de auro argento leg.* *l.* 14. *ff. de aq. & aq. pluv.* Festus *lib.* 11. in hac significatione veteres Quatinus dixisse scribit, usitata illis quantum existimo, literarum E. & I. commutatione. Juvenco etiam sic Quintilianum locutum *lib.* 4. *Instit. cap.* 2. Sed quatinus, ait forte quadam pervenimus ad difficilius narrationum genus, jam de his loquamur. Et Plin *lib.* 3 *epist. ad Caninium*: Et quatinus nobis ... diu vivere ... Et Suet. in Claudio ... navitque, quatinus ... manifeste ... ... cohærent, mansurum se in cœ...

QUATENUS accipitur interdum pro quousque: ... *l.* ... § 2 *ff. de pign. & hypoth.* ... quatenus ... id est, quousque. Contra ... *c.* 13 ... pro ... & usque ... *Inst.* § *item qui* ... Aulus ... de ... *l. qui vel curat.* vide Cujac. 13. *obs* 22. circa fin. Frequentius tamen tam apud Jureconsultos quam Latinos authores pro (quantum) vel in quantum, & ad quem finem accipitur.

QUATENUS quo modo ponatur exponit Bart. in *l.* 1 *vers. quæro de adverb.* *ff. de cond. & dem.* & Bald. in *l. antiquitas*, 1. *not. C. de usufruct.* Prat.

QUATENUS ad eum pervenit, id est, quatenus ex ea re locupletior ad eum hæreditas pervenit, exponente Cujacio in *l. in heredem* *ff. de dolo*. Adde & *gl. in Auth. de hered.* & Falcid. ad princ. indicat, hanc particulam denotare causam præsentem, præteritam & futuram. vide Bart. in *l.* 1. *ff. de cond. & dem.* Spieg.

QUATENUS facere possit, *l. maritum*, *ff. sol. matr.* *l. in condemnatione*. *ff. de divers. reg. jur.* *l. item miles*, 18. *ff. de re judicat.* & alibi sæpe Hæc verba innuunt, debere ita fieri deductionem, ne quis egeat, *l.* 19. *in fin. ff. de re judic.* relinquendumque ei esse, unde secundum dig-

secundum dignitatem suam honeste cum familia sua vivere possit. *Prat.*

QUATERNATUM feudum, in Neapol. constit. quaternionibus doanæ inscriptum est. *Prat.*

QUATERNIONES, à quatuor militum, quibus præerant, numero dicti. *Act. Apostol.* 12. tradens cum quatuor quaternionibus militum custodiendum.

QUATUOR Evangelia. Quum unum duntaxat sit Evangelium, quod proprie definiunt esse publicam, pridem adeo ac multoties promissæ electisque diu ac multum expectatæ, demum vero per Christum Jesum partæ & exhibitæ salutis renuntiationem atque prædicationem: quatuor tamen vulgo dici cœptum est, nimirum à nostris illis quatuor sacris historicis Matthæo, Marco, Luca & Joanne, qui dicta & facta Servatoris, non omnia quidem, sed quantum satis est ad cognoscendum ipsum Christum & redemptorem nostrum esset, in diversis & multum à se dissitis regionibus conscripsere. Per quatuor hæc autem Evangelia Deum testem vocabant, qui administrandis officiis ab Impp. præficiebantur, ut clare patet ex *constit.* 9. *in Novell.* cujus partem ab initio supra recitavimus in dictione Christi nomen. Ex præfatione D. Lucæ satis colligimus, quod id temporis neque Matthæi tantum extabat Evangelium, aut Marci, sed multa ferebantur Evangelia, Nazaræorum, Thomæ, Matthiæ, secundum Ægyptios, secundum duodecim, Nicodemi, atque item aliorum, quæ deinde velut apocrypha rejecit Ecclesia. Vide Gelasium in *can. sancta Roman dist.* 15. Spieg.

QUATUORVIRI, magistratus erant, qui à Romanis in coloniis ac municipiis creabantur. Hinc Cic. *epist.* scripsit, Quatuorviris & Decurionibus Fregellanis. Et in *epist. ad Attic.* de M. Antonio inquit: Evocavit literis è municipiis denos, & quatuor viri venerunt ad villam ejus. *Prat.*

* QUATUORVIRATUS Imperii, dicitur, quô Ordines Imperii in quaterniones dividuntur, ut scilicet sint quatuor Imperii Duces, quatuor itidem Marchiones, Landgravii, Burggravii, Comites, Barones, quibus accensentur quatuor milites, civitates, villæ, rustici.

* Hic quatuorviratus seu divisio Imperii in quaterniones, cum obscuræ ac incertæ sit originis, nullâque sufficienti ratione niti videatur, à multis pro fictâ ac suppositiâ habetur ac rejicitur. Cum verò nonnulla ejus vestigia in Actis publicis Imperii extitent, dum 1. Comites Schwartzburgici titulo *der vier Graven des Reichs in Rec. Imper. de anno* 1567. *§. darauff wir nach A w isung*, honorantur. 2. iisdem Comitibus ab Imperatore Maximiliano I. Carolo V. & reliquis Imperatoribus speciali Privilegio (*quod vide in Corpore Privileg. Cæsar. part.* 2. *à nobis edito*) Titulus iste confirmatus fuerit, 3. suprema Imperii judicia eum agnoscunt. 4. Burggravii de *Stromberg* inter quatuor Imperii Burggravios referantur. 5. Nobiles de *Frauenberg des H. Römischen Reichs Erbritter* dicantur. 6. Olim Nobiles de *Meldingen*, inter quatuor Imperii milites relati fuerunt, distinctio ista, quam auctoritas longa vi temporis, & Cæsarum gratia defendunt, ab aliis non immeritò retinetur.

(Vid. Limn. *de J. P. lib.* 1. *c.* 7. *n.* 39. P. de Andlo *de Rom. Imp. L.* 1. *c.* 16. *& seqq.* eique contrarius D. Conring. *de Germ. Imper. civibus thes.* 40. *& Tr. de finibus Imp. L.* 2. *c.* 29. Ben. Leuber. *de Scapulâ Magdeb. n.* 816. *& seqq.* Ahas. Fritsch. *in Discurs. de Quatuorvirat. Imperii* (*p.* 1. *var. exerc. jur. publ.* 14.)

QUE.

QUEM, & quod, adjectum corpori, conditionem facit, *l. quintus, ff. de aur. & arg. leg. & l. si sic. §.* 1. *de leg.* 3. Spieg.

QUEMADMODUM vox, quot modis accipiatur, latissime adnotarunt Bart. Jason. Alciat. & novissime Juris V. Consultissimus Præceptor Corasius *rubr. ff. sol. mat.* quorum verba huc non refero.

QUEMADMODUM, varie accipi in jure Bart. indicat in *rubr. ff. sol. matrim.*

QUENQUAM vestrum, in *l. si crediteres, C. de pact.* Hæc locutio duorum numero contenta est, *l. ubi, de testib.* Spieg.

QUERELÆ nomine tres in jure civili actiones appellantur: una inofficiosi testamenti: altera, quæ ad illius similitudinem introducta est, inofficiosæ donationis: tertia inofficiosæ dotis. *Old. Prat.*

QUERELA inofficiosæ donationis est, qua postulatur, ut quod contra officii rationem donatum est, revocetur, *l.* 1. *& pass. C. de inoff. donat.* Utriusque autem hoc commune est, ut tum demum concedantur, cum vel alia ratione nulla liberi jus suum recuperare possunt, vel quadrans hæreditatis ejus relictus non est: quæ pars legitima dicitur: nam si minus eis relictum est, quod deerit, supplebitur, *l. si totas.* 5. *& l. si mater,* 17. *C. eod.* Hot. Prat.

QUERELA inofficiosæ dotis est, per quam liberi, quorum mater secundo suo marito vel omnia bona sua, vel magnam eorum partem dedit, postulant, ut debita sibi emolumenta præstentur. *l.* 1. *C. de inoffic. dot.* Hoc autem querela inofficiosi testamenti, & querela inofficiosæ donationis inter se differunt, quod illa non nisi & jure facto testamento, & adita ex eo hæreditate, & adversus hæredem scriptum conceditur, *l. Papin. §. si conditione, ff. de inoffic. l. scimus. §. illud. C. eod.* Hæc vero plerunque & ab intestato. & ei, qui ab intest. hæres est competit, *l.* 3. *C de inoff. donat.* Illa rescindit testamentum, & plane ab intestati causam revocat, ut nihil ex eo valeat, *d. l. Papinian. & l. cum mater ff eod.* hæc nunquam revocat, nisi aliquid legitimam tantum, *l.* 1. *& pass. C. illo tit.* Hot. Prat.

QUERELAM habere res dicitur & persona. Res, cum ex ea querela nasci potest: Persona, cum queritur de injuria, vel molestia aliqua.

QUERELA inofficiosi testamenti, remedium est liberis immerito exheredatis adversus testamenta paterna proditum, quod hoc colore instituitur, quasi parum sanæ mentis testator fuerit, cum immerentes liberos à successione sua repelleret. *Briss.*

QUERELA, inofficiosi scilicet testamenti jus quoddam est rescindendi testamentum, vel donationem, vel dotem in totum captam. An vero querelæ nomine veniat actio, an accusatio, & eademne sit quæ petitio hæreditatis, vel officium judicis dici debeat, dissent doctores in *l.* 1. *C. contr. tab. in l. posthumus, §. pen. & l. qui de inofficioso, ff eo.* Sed vane, & teste Old. pueriliter. Nam Jurisconsulti promiscue appellent alias actionem ut in *l.* 2. *& l. quemadmodum, ff. de inoffic.* Alias accusationem ut in *l. si instituta, & in l. si suspecta, ff. eo. tit.* Aliàs ut communiter, querelam, quam vocem modestiæ causa usurparunt, ad denotandam

notandam hanc actionem. Unde hæc querela originem duxerit, ex jurene civili an ex prætorio non facile est affirmare. Cujac. *lib.* 2. *obs.* 21. & *lib.* 14. *obs.* 14. civilem esse putat ex lege Glicia. Primo quia rescindat testamentum, *l.* 6. §. 1. *l. cum duobus : C. de inoff. testam. l. qui repudiantis* 17. §. 1. *ff. eod.* quod jure prætorium non potest. Deinde etiam movetur ex inscriptione, *l.* 4. *ff. eod. quæ est Caji JCti ad l. Glicia̅m.* Sed vehementer huic contradicit Ulp. in *l. non putavit*, 8. *ff. de bon. poss. contr. tab.* dicens: Exheredatione notatos & remotos jure civili parentum testamenta non turbare. Sane, inquit, si velint inofficiosi querelam instituere, est in ipsorum arbitrio. Si querela inofficiosi testamenti esset ex jure civili, male negaret Ulp. exhæredatos parentum testamenta jure civili turbare non posse. Datur enim hæc querela non nisi exhæredatis. Deinde sententiæ Cujacii valde obstat, quod hæc querela datur contra jus civile emancipatis: qui jure civili sunt incogniti, *l.* 6. *ff. de inoffic. testam.* Tertio omnis successio in querela est prætoria, non civilis, *l. Titia* 13. & *seq. ff. eod.* Etsi enim agitata fuerit judicio centumvirali, potuit tamen nihilominus esse prætoria, sicut & possessoria hæreditatis petitio, quam constat eodem centumvirali judicio agitatam, & tamen prætoriam esse, *l.* 1. *ff. de possess. hæred. pet.* sed valde contra eos, qui hanc querelam ex jure prætorio deducunt, urget illud argumentum Cujacii, quod querela defunctum facit intestatum, id quod ex jure prætorio fieri non potest. Quid dicendum? hoc nimirum, querelam extra ordinem ab utroque jure & civili & prætorio profectam fuisse, cum utroque remedium ordinarium deficeret. Hoc evincitur ex effectu, qui arguit suam causam. Dicit enim expresse Ulp. in *d. l. non putavit.* Non putavit prætor exhæredatione notatis bonorum possessionem contra tabulas dari, sicuti nec jure civili testamenta turbant, sed si velint inofficiosi querelam instituere, id in ipsorum esse arbitrio: quasi dicat, exheredatis nec jure tantum civili nec jure tantum prætorio succurri: jure quidem prætorio non succurri, quia sic defunctus non fieret intestatus, non vero jure civili, quia datur emancipatis, & tamen querela defunctus intestatus redditur, qui effectus juris civilis est, & datur emancipato, qui effectus est juris prætorii: ex quo sequitur causam querelæ esse jus prætorium & jus civile, in qua etiam sententia videtur fuisse Viglius in §. tum autem naturales. *Instit. de inoffic. testam.* ubi ait querelam non esse magis juris civilis, quam juris prætorii & extra ordinem concedi utroque jure destitutis, Vult. in *comment. Inst. de inoffic. testam. num.* 3. Porro Viglius admonuit ἐν τῷ Βασιλικῷ, Græcos probare conari, querelam esse causam ipsius actionis, vocareque petitionem hæreditatis de inoff. Quemadmodum enim quod quis in testa. script. est hær. causam illi petundæ hæred. præbet, *l.* 1. 2. 3. *ff. de petit. hær.* ita & quod inofficiose exhæredatus vel præteritus est: & quemadmodum non ipsa hæredis scriptio vel institutio, sic nec inofficiosi querela actio est, sed actionis causa. Sic Orphitianum, Tertyllianumque Senatusconsult. causam actioni præbent, actiones dici nequeunt: idque & Scævolæ autoritate probant *d. l. qui de inofficioso, fac. l. si quis filium. C. eod.* & Ulp. qui plura esse judicia petitionis hereditatis significat *l. divus*, §. *fin. d. tit. de pet. hæred.* Plura autem sunt ex causarum diversitate. Legitur tamen interdum & inofficiosi testamenti actio d. l. quemadmodum, sed & creditæ pecuniæ actio invenitur: cum tamen nulla sit proprie creditæ pecuniæ actio, sed condictio significatur, quæ ex creditæ pecuniæ, i. e. mutuo numeratæ causa procedit. Spieg. Fusius de hac querela vide Vult. *d. loc. n.* 4. & *seqq.*

Querelam scite veteres accusationem inofficiosi appellarunt, quod de paternis injuriis conquerentem filium audiri justum est & usitatum, cum ipsum accusantem vix quisquam ferat. Nec vero actionis nudum nomen satis efficax videbatur ad infirmandum testamentum, quod nisi probata patris iniquitate fieri non poterat. Sic igitur temperarunt illud, ut neque molliorem appellationem, quam pro judicii gravitate, neque acerbiorem, quam parentum pietas ipsa postulat, accommodarent. Hot. *ex Connan. lib.* 9. *c.* 8. *num.* 2.

Querela præparata (quæ non nisi extraneis datur *l. si quis filium, l. fratres, in fi. C. de inoff. testam.* dicitur, quæ in controversiam aliquo modo perducta est. Præparasse autem querelam videtur is, qui ad denunciationem, vel actionis editionem processit: multo magis qui litem contestatus est *l. quemadmodum*, *ff. de inoff. testam.* Old. Prat. Spieg.

Querelæ etiam ad magistratus deferuntur, cum eorum officium in his imploratur, quorum actio proposita non est. Sic servos de dominis, sic patronos de libertis quærentes audiunt præsides & præfecti *l.* 3. *ff. de his qui sunt sui vel alien. l.* 1. *ff. de offic. præfect. urb.* Briss.

Quærere hæreditatem plus est, quam adire. Suus enim etsi non adit, acquirit tamen hæreditatem. Govean. *c.* 1. *var. lect. lib.* 1.

Querimonia, subaudi, Judicialis, per libelli oblationem intelligitur, *C. de ann. except. l. ut perfectius, fin. reg. l. si quis super sui juris locis, prior de finibus detulerit querimoniam.* Bart. in *l. amplius*, *rem rat. hab.* Spieg.

Qui pro quasi. Cicer. in Antonium qui vir, & quatenus fuisse? *Bud.*

Qui, adverbium, pro quemadmodum, vel quomodo, vel ut ille ponitur.

Qui, relativum, si qualitas relatoria omnibus competit, ut in *l. omnes populi, ff. de just. & jur.* non restringit, sed declarat. Sic in *l.* 1. *C. de summ. trinit.* Hæc particula adjecta verbo futuri temporis facit conditionem *l. Stichum qui, ff. de legat.* 1. Bartol. Alexand. & Aretin. in *l. decem cum petiero.* & *l. si ita quis promiserit, in princ. ff. de verb. obligat.* Spieg. Prat.

Qui amplius oneris, quam licuit vexerit. Vide Marcell. in *l. si cui via, ff. quemadmodum ser. amit.* Spieg.

Qui meus erit, an ita quis loquatur, si meus erit, non interest, utrobique enim conditionem inesse Pomp. tradit. in *l. nuper.*, *de legat.* 3. Spieg.

Qui nasci speratur, pro superstite habetur: sed tantum, ut Paul. explicat, cum de ipsius jure quæritur *l. quod dicimus, de verb. sign.* Quapropter in illa conditione fideicommissi, si rex Parthorum sine liberis ex se legitime natis, discesserit, talis respubl. sit hæres. Respondit Baldus per *l. qui in utero, ff. de statu hom.* Qui in utero tempore mortis fuerit non esse impedimento, quo minus evenisse conditio videatur: hic enim non de ventris, sed de hæredis commodo agitur.

Qui in utero est, pro nato habetur, non semper Goedd. ad *l.* 131. *de verb. sig.*

Qui

Qui nescit, is videtur experiundi potestatem non habere, ut ait Cajus in *l. annus*, *ff. de calumniis*, Spieg.

Qui omnino non respondet, contumax est. Contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, ut in solidum convematur. Ulp. *ait, in l. de atate*, *§. 1. ff. de interr. act.* Spieg. Prat.

Quia regulariter est causalis, indicat & Bart. in *l. demonstratio*, *§. quod autem, ff. de cond. & demonst.* Spieg.

Quibus ipsis. Pompon. regula juris civilis est, ait, quæ efficit, ut quibus ipsis legare possumus, eorum quoque servis legare possimus. *Spieg. Prat.*

Quibusdam, particularitatem denotat, ut quibusdam videtur, *l. 13. ff. de damno infecto.* Quibusdam agitur, *l. 10. §. si fraudator, ff. quæ in fraud. credit.*

Quibuslibet vocem, de inhabilib. accipiendam non esse respondit And. Alciat. *resp. 370. n. 9. ex Bal. c. 1. §. donari, quib. mod. alien. olim feud. alie. in usib. feud.* Prat.

Quicquid infinite capitur, nunquam refert, *l. quod si sic. ff. de hered. vel. act. vend.* Prat.

Quicunque, dictio distributiva, idem significat quod quisquis: quia vox hæc, cunque, naturam geminationis habet: unde & qualisqualis, à Jurisconsf. scribitur, cum alii qualiscunque dicant: sic & quiscunque, & utercunque, pro uteruter, & si qua similia. Hujus autem distributivi duplex, natura est, ut rem in solidum cuilibet attribuat, & vel in uno possit effectum consequi, nedum in omnibus. Qui recte Bart. declarat, ut *Alc. attestatur c. 11. lib. Parerg. 3.* Continet autem tam masculos, quam fœminas *l. Ait divus*, *ff. de jur. fisci. cum simil.* Item complectitur civitatem, municipium, corpus, collegium, & universitatem *l. metum, § animadvertendum, & seq. ff. quod met. caus.* Vide Bartol. in *d. l. ait divus, & in l. necessarias §. si annua, ff. de pig. act.* ubi excutit, idemne sit, quod omnis. Et quamvis, quicunque, cujuscunque, maxime extendatur in jure nostro, tamen nihilominus intelligitur, cujuscunque sexus: de personis aptis, per not. Gloss. in *l. Promittendo, in pr. ff. de jure dotal.* Adstipulatur Gloss. in *l. ut gradatim*, *§. 1. ff. de mun. & hono.* Ubi etiam universalitas ad aptas personas restringitur. Memorabilis est illa Zasii doctrina, quam tradit, enarrans § *de constituta Instit. de actio.* Quod quamvis jus civile loquatur & decidat sub universali, tamen ista effusa universalitas restringitur ad aptas personas: & nunquam in jure nostro tanta universalis est propositio, quæ universaliter omnino intelligatur, quin accipiat restrictionem ad homines aptos, per Gloss. in *jam d. §. in verbo*, *cum omnibus.* Old. Prat.

Quid infinite captum, ut Bart. docet, in *l. si servum, ff. de acquir. hared.* verificatur in qualibet particula. Interdum pro aliquid ponitur; Ulp. in *l. 1. §. hic tit. ff. de public.* Et omnes, inquit, qui quid à fisco conducunt, recte appellantur publicani. *Spieg. Prat.*

Quid juris est, pro quæritur quid juris sit, *l. 7. §. ult. ff. de distract. pignor.* Briss.

Quid ad Rhombum? Hujus proverbii meminit *gloss. in Authent. licet. C. de nat. liber.* quod Alciat. teste, de his dicitur, quæ ad collationem admitti non debent, vel nihil ad rem propositam faciunt. Videtur à pisce rhombo optimi saporis deductum. *Spieg.*

Quid interfit actoris, duplex est consideratio. Altera de damnis & dispendiis rerum, quas amisit. Altera de lucris & utilitatibus non acquisitis. Qua ratione interdum utilitas amissa, major sæpe erit, quam res ipsa. Quam differentiam Ulp. eleganter explicat in *l. Julianus scribit § ult. ff. ad exhibend.* Spieg.

Quid ita, una pars orationis, inquit Donatus, pro quamobrem.

Quid ni? cur non? *l. 1. §. si quis ita stipulatus, ff. de verb. oblig.* annotavit & Alciat. *Spieg.*

Quid, quale, quantumque sit, si vi nominis, vel aliqua demonstratione, aut relatione appareat, certum dicitur, autor JC. in *l. certum est ff. si cert. pet.* Spieg.

Quidam, personam certam dicit, & singulare potius signum est quam particulare. Nec subsisti, quod aliqui volunt quidam, pro quis esse dictionem universam. Individuum namque ubique, sed non demonstratum indicat, si recte textus excusseris. *Spieg. Prat.*

Quidam fini, duos tantum etiam complectitur: quod ceu observatu dignum traditur, est in gloss. *l. t. C. de insinu. donat.* Pontificii juris interpretes verb. quidam alii, ad tres vel quatuor referunt, *cap. 1. extr. de rescript. & eod. tit. cap. 2. libr. 6.* Spieg. Prat.

Quidem, ponitur pro videlicet, vel vero. Quam particulam volunt Grammatici duobus modis in oratione accipi. Uno ad distinguendas res. Altero, quasi per exceptionem ejus, quod affirmes. Exempla habes apud Laur. in *Poggium, Antid. lib. 1.* Spieg.

Quidquid dare facere oportet, & oportebit *l. si stipulatus, §. 1. l. cum stipulamur, ff. de verb. oblig.* Spieg.

Quies, pro laxamento & otio, Ulp. in *l. 1. §. cura carnis, de offi. praf. urb.*

Quies, & Vigilia opponuntur.

Quiescere, pro abstinere & supersedere. Quiescere matrimonium, *l. 26. ff. ad l. Jul. de Adult.* Briss.

Quiete, adverbium, id est, fine interpellatione vel interruptione aliqua, *c. sanctorum de prescript.* Cic. in de senect. Quiete & eleganter acta dies.

Quiete obtinere, hoc est, secure in Placitis feud. de pace tenend. §. *si tres vel plures.* Spieg.

Quietum aliquem reddere, efficere ut quiete & secure vivat.

Quietus & securus *l. quisquis, C. de epis. & cler.*

Quilibet verbum, rem de qua agitur, cuilibet in solidum appropriare solet, *l. si pluribus*, ubi Bart. & Zas. ff. de leg. 2. & quid differt à verbo Omnis, not. in *d. l. si pluribus*, Prat.

Quilibet & quælibet ponitur pro aliquis, vel aliqua, ut in *c. de homine, de celebrat. missar.* Joan. Bellon. Etymol.

Quimatus, hoc est, spacium quinque dierum. *Spieg.*

Quin, pro quod. in *l. quisquis, de verb. sign. in l. nauta, in fin. ff. naut. caupon. stabul.* & multis aliis locis. Sic Terent. in And. Non dubium est, quin uxorem nolit filius. Cæterum annotant doctores in *l. non dubium, in pr. de leg. 3. & in l. uli, §. fin. ff. de tut. & cur. dat.* ab his, hanc particulam poni negative & affirmative. *Spieg.*

Quin particula, quot qualesque varietates & significationes habeat, & quam sæpe in veterum scriptis obscura sit, docet Gell. *lib. noct. Att. 17. c. 11.*

Quina

Quina dena, vulgo quindena, *ff. ad l. Fal. l. qui quadringenta, §. qui ducenta.* Spieg. Prat.

Quinarius dimidium denarii, id est, quinque asses. Ant. August. emendat. *lib.* 2. *c.* 7.

Quincunx, dicitur spacium quinque unciarum, sive pedum, quod inter arbores, sive vites ferendas relinquitur, vide Sextans. *gl. in §. hereditas. Inst. de hered. instit.*

Quincunces usuræ, Scævola, ut cum fuerit Basilica annorum vigintiquinque cum usuris quincuncibus restituerentur.

Quindecim viri, Lege Duumviri.

Quini, quinæ, quina nomen est dividuum, sive distributivum ad singulos tantum. Aphricanus de evictio. *l. si duos,* Si duos inquit, servos quinis à te emam, & eorum alter evincatur, &c. Accurs. male quinis pro bis quinque exponit, aliud namque est emere duos servos quinis aureis, aliud bis quinque, id est, decem aureis, nam illud significat, quod quemque illorum emi quinque aureis divisim, hoc vero quod ambos emi decem aureis conjunctim, *Nebriss.*

Quini solidi quid significent in *l. unica, C. de arg. pretio, lib.* 10. August. *lib.* 2. *c.* 9. exponit. Prat.

Quinquatrus, & quinquatria, utrumque enim dicitur, feriæ erant in honorem Minervæ institutæ, sic dictæ, quod quinque diebus fierent, ut Ovidio etiam placet, dum scribit:

Una dies media est, & fiunt sacra Minervæ,
Nomina quæ à junctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro,
Caussa quod est illa nata Minerva die.

Quinque pedum usucapionem Cic. nominat in *lib. de legibus* 1. Ex hac, inquit, non rerum, sed verborum discordia controversia nata est de finibus: in qua (quoniam usucapionem duodecim tabulæ intra quinque pedes esse noluerunt) depasci veterum possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinemus, nec Mamilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. Depasci Academiæ possessionem, refert ad usucapionem spatii quinque pedalis. Sensus est, ut in controversiis vicinorum de finibus, termini requiruntur, quibus repertis quinque quaquaversus pedes definiuntur, qui quamvis longo tempore ab alterutro possessi sint, finibus tamen dirimendis reservantur, sic in controversiis de finibus bonorum & malorum quæ philosophos exercet termini Academiæ disciplinæ à Socrate positi pervestigandi sunt: & Antiochi arrogantia illius gloriam depascentis regenda & coercenda est: lex autem Mamilia unicum adigi arbitrum volebat finibus agrorum regundis, sed cum tres tum essent, facere intulit: nec Mamilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. De hac lege Aggenus Urbicus his verbis: de fine enim lex Mamilia quinque aut sex pedum latitudinem perscribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat vel circumactus aratri, quod usucapi non potest. Hot. Prat. Et ab hoc spatio Imperatores præscriptionem submovisse patet apud Julium Frontinum in libro de jure limitum, & in *l. quinque pedum. C. finium regundorum,* cui primi illuxerunt Petrus Crinitus *lib.* 25. *de honesta disciplina c.* 4. & Marinus Becichemus Scodrensis Epistolicarum quæstionum *c.* 78. Et post eos Alciatus ad *l. quidam, C. de decur.* Majoragius Miscellaneorum *lib.* 4. *c.* 7.

Quinque primi in Verrinis sunt quinque viri, qui principem in senatu locum habebant: hi autem, ut & decemprimi, muneribus quibusdam & functionibus obnoxii erant, ut à Jurisconsultis traditur. *Prat.*

Quinquennales induciæ in *l. fin. C. qui bon. ced. possunt,* vocantur pecuniæ solvendæ dilationes, quæ à juris autoribus dicuntur etiam moratoriæ præscriptiones *l. quoties. Cod. de precib. Imp. offic.* Communiter autem hujusmodi dilationes seu securitates ad annos quinque concedi solent: Unde Oldendorpio dicuntur privilegia quinquennalia *l. jus singulare est. ff. de legib.*

Quinquennalis in *l.* 1. *de med. & professoribus in C. Theod.* Hoc erat in municipiis quibusdam magistratibus nomen. Spartian. in Hadrian. per Latina oppida dictator, & ædilis & duumvir fuit, apud Neapolim Demarchus, in patria sua quinquennalis. Apuleius lib. 10. de Asino aur. Gradatim permensis honoribus quinquennali magistratui fuerat destinatus. *Briss. Prat.*

Quinquennium, dicitur multum temporis, in *l.* 1. *§. quod dictum est, ff. de separat.* Spieg. Prat.

Quinquennium continuum, quomodo intelligatur in collusione detegenda, declarat. Ulp. in *l.* 2. *eod. tit.* Spieg.

Quinqueviri. Lege, Quartumviri.

Quinquies, quatercut, in *l. antiqui, ff. si pars hered. pet.*

Quintæ Calendæ. Lege Calendæ quintæ. Connan. vero *libr.* 6. *c.* 1. *n.* 5. per quintas Cal. intelligit Quintiles, id est, Julias ob caussam, ut ibi per eum.

Quintiens. Vide Centiens.

Quinto nonis Martiis, quæ proxime fuerunt apud Ulp. in *l. item veniunt, §. præter hæc, de pet. hered.* Spieg.

Quintum, adverbium, ut, quintum consul, tempus designat, & quater ante factum.

Quintus Cervidius Scævola, cujus authoritatem Ulp. laudat, in *l.* 3. *§. ante heredis, ff. de libertis & posth.* Et Paul. in *l. cum quidam. ff eod.* vixit temporibus Marci Imp. *l.* 39. *ff. de leg.* 3. *& l.* 22. *ff ad Senat.* Trebell.

Quintus Mutius Scævola, *l. Quintus ff. de ann. legat. & l.* 1. *§. hoc interdictum, ff.* Quod vi aut clam. & *l.* 48 *ff. mandati.* Briss.

Quintus Saturninus *l.* 13. §. *Marcellus, ff. de Jureiur.*

Quippe interdum est rationalis, hoc est, ejus quod præcessit rationem reddit: interdum pro certe, & pro omnino ponitur: vide Ulp. in *l. servus, ff de his qui not. infam.* Albericus.

Quirinus, velut conditor urbis Romæ consecratus: cum antea Romulus diceretur, à quo Romani Quirites, *Prat.*

Quiritare, Budæo teste, aliquando est Deos hominesque implorando contestari. Dicimus quoque quiritari pro eodem significato, χατ-λαζειν ἢ ποτνιᾶσθαι, Brechæus in *l. detestatio. ff. de verb. & rer. sign.*

Quirites Romani, à Quirino, id est, à Romulo sic dicti. Hoc vero nomen aliquando Romanis opprobrio fuit, quasi qui præter nomen nihil haberent antiquæ virtutis & audaciæ. Cæsar apud Lucanum: discedite castris: tradite signa viris, ignavi signa Quirites, & Lampridius in Alexan. Vos omnes hodie uno ore, atque una voce Quirites dimittam, & incertum an Quirites. Non enim digni estis, qui Romanæ plebis sitis, & cum nihilominus post ista fremerent, exclamavit: Quirites discedite atque arma deponite. Connanus *lib.* 9. *c.* 5. *n.* 1.

Quiritium jus dicebatur, quod civium Rom. causa proprie institutum ita erat, ut peregrini omnes ejus plane expertes essent. Itaque cum Cicero Licinium Archiam civem Romanum

num probare vellet: Iis temporibus, inquit, quæ tu criminaris, ne ipsius quidem judicio in civium Roman. jure esse versatum: & testamentum sæpe fecit nostris legibus, & adiit hæreditates civium Romanor. Hoc autem jus quantum ad dominium acquirendum attinet (de quo solo tit. Codicis intelligendus est, de nudo jure Quiritium tollendo) ab Ulpian. quidem in Institutionibus tribus in rebus ponitur, mancipatione, usucapione, & in jure cessione: à Varrone autem *lib. de re rustic.* 11. sex, nam præter superiores addit justam hæreditatem, emptionem è preda sub corona, & emptionem in bonis sectioneve alicujus. Verba ejus hæc sunt. In emptionibus (emptionem autem omnem acquirendi modum intellige, ut suo loco docuimus) dominum legitimum sex fere res perficiunt: si hæreditatem justam adiit (intelligit autem legitimum duntaxat, *argum. l. 3. ff. pro soc.* legitima enim ad cives solos, id est, Quirites pertinent,) si, ut debuit, mancipio ab eo accepit, à quo jure civili potuit (mancipationem significat, de quo suo loco diximus, & quam Quiritium esse propriam Cicer. & Boetius in Topic. demonstrant:) aut si in jure cessit qui potuit cadere (sic restitux Hotomann. ubi legebatur Cur) & id ubi oportuit (id est, apud eum apud quem legis actio est, hoc significari cognosces ex formula cessionis in jure: aut si usucepit (usucapionem enim Quiritium esse propriam indicat Cicero ex 12. *tabul. in libro. offic.* 1.) aut si è præda sub corona emit) quo de more Gellius *lib. 7. cap. 4.*) tumve eum in bonis sectioneve cujus publice venit, qua de re suis locis explicavimus. Jus ergo Quiritium hoc erat, ut si aliquo illius generis modo acquisita res esset, nihil esset periculi à litibus: quemadmodum in Orat. pro Cæcin. Cicero declarat, ut perveniat ad me fundus, inquit, testamento alicujus fieri potest, ut retineam quod meum factum sit, sine jure civili non potest, id est, sine jure Quiritium, quia hæredis institutio jus Quiritium non transfert, sed justa, & legitima hæreditas; ut superius dictum est. Item, fundus à patre relinqui potest, at usucapio fundi, hoc est, finis solicitudinis ac periculi litium, non à patre relinquitur, sed à legibus aquæductus, haustus, iter, actus, à patre; sed rata auctoritas harum rerum omnium, à jure civili sumitur. Hinc jus evictionis, de quo suo loco commemoravimus. *Hotom.*

Quiritium juri opponebatur jus in bonis: de quo sub verb. In bonis, disseruimus, idque apparet ex *l. unic. Cod. de nud. jur. Quirit. toll.* itemque ex Ulp. *Inst. c.* 1. Prat.

Quiritium jure rem esse meam aio, quando vindico aut mancipatum, vel jure cessum accepi, *l.* 1. §. 1. *ff. de rei vind.* Briss.

Ex jure Quiritium liber is fiebat, qui vindicta, censu, testamentove ab eo, qui ex jure Quiritium dominus erat, nullo jure prohibente manumissus, plenissimam civitatem Romanam consequebatur. Quemadmodum Ulp. in *Instit. tit.* 1. exponit. Quo alludens Seneca *lib. 3. natur. quæstio.* Hæc res efficit, ait, non ut ex jure Quiritium sit liber, sed ex jure naturæ. Hoc jus impetrare Latini liberti vel liberis, iteratione, militia, nave, pistrino, ædificio, promereri solebant: ut idem Ulp. *Inst. tit.* 3. exponit. Sic jus Quiritium medico datum accipe apud Plin. *lib. 29. cap.* 1. Sic & apud Paul. *lib. 4. sent. tit.* 9 Latinam ingenuam jus Quiritium consecutam interpretare. Jus autem Quiritium hac nota significabatur I. Q. ut Mango in libello notarum juris auctor est. *Briss.*

Quis, aut interrogative, aut infinite ponitur, nunquam relative. Verum universalis, an particularis vox sit, Bart. ostendit in *l. si ita. ff. de leg.* 2. Aliquando ponitur pro aliquis, ita & quocunque die pro aliquocunque. Unde qui promittit sistere quocunque die, perinde est ac si aliquo die sistere promisisset, eritque in arbitrio promissoris, quo die velit: poteritque vel usque ad mortem differre. Dici enim electio ad eum ex regula pertinet, *l. qui ex pluribus de verb. obligat.* Quod si antequam sistat moriatur, verum erit aliqua eum die non stetisse: commissaque stipulatione pœnali adversus hæredem agetur: quo fit, ut subauditione Accursiana, aliorumque tricis, ut ait Alc. nihil sit opus. *Spieg. Prat.*

Quis, vel qui relativum, positum sine copula, restringit præcedentem significationem, textus est, qui ad hoc communiter allegatur, in *l. ea tamen adjectio.* ubi Bart. *ff. de leg.* 3. Ista regula declaratur pluribus modis per Doctor. ubique. Inter alia notabilia elegantem decisionem Bald. in *rubr. Cod. de contr. empt. in pen. col. in 22. quæst.*

Quis verbum, tam masculos, quam fœminas complectitur *l. 1. ff. de verb. sign.* Itaque his verbis, si quis id quod perpetuæ jurisdictionis causa propositum, &c. Prætorem utrumque sexum complexum Ulp. ait *l. 7. ff. de jurisd.* Idemque ad illa verba, si quis negotia alterius, &c. Hæc verba, ait, si quis, accipienda sic sunt, sive quæ *l. 3. ff. de negot. gest.* Prat. Briss.

Quisquis voce omnis significantur *l. 29. ff. de hæred. Inst.* Atque ita hæc clausula. quisquis mihi hæres erit, accipienda est *l. 3. ff. de jure codicil, l. 3. l. 103. & l. 123. ff. de leg. 1. l. 90. quisquis. de legat. 2. l. 93 de legat. 3. l. 29. §. 1. de annu. leg. & l. 4. §. ult.* Nam & si plures sint gradus hæredum, & scriptum sit, quisquis quisquis mihi hæres erit, dato: ad omnes gradus hic sermo pertinebit, *l. 96. ff. de leg.* 3. Briss.

Quisquis junctum verbo futuri temporis, ut, quisquis mihi hæres erit, vim habet substitutionis sub conditione factæ. Ulp. in *l. qui liberis, & in eandem l.* Bart. *ff. de vulg. & pupil. substit.* Sed ea quidem substitutio, Quisquis mihi hæres erit, idem filio impuberi hæres esto, ad eum tantum qui ex testamento, non qui ab intestato hæres extiterit porrigitur, *d. l. qui liberis. §. hæc verba.* Et ideo neque pater, qui per filium, neque dominus, qui per servum hæres extiterit, ad substitutionem admittetur; neque hæredis hæres: quia non ex judicio veniunt, h. e. ex voluntate testatoris. Brech. in *l. quisquis mihi, ff. de verb. & ver. sign.*

Quisquiliæ, purgamenta terrarum, & quidquid ex arboribus minutis surculorum, foliorum & florum cadit, velut quidquid cadiæ, author. *Festus.*

Quivis, unus è multis est, sed indifferenter hic vel ille. *Spieg.*

Q U O.

Quo, absolute, pro per quod, vel pro, quæ res, Celsus usurpare videtur haud ineleganter in fin. §. *fin. l. ult. si cert. pet.* dum dicit, quo scilicet significat, non esse cogendum eum accipere judicium, si reum locupletem offerat, *Spieg.*

Quo, quave, pro quemcunque in locum, & quamcunque in partem. Ulp. *l. 1. de mortuo infer.* Prætor ait: quo quave illi mortuum inferre, invito te, ei jus est: quo minus illi eo, cave mortuum inferre, & sibi sepelire liceat, vim fieri veto. *Spieg.*

Quo bonum est? locutio Jurisconsultis usurpata, pro, quam ad rem utile est? Cajus *l. aliquando, 13. in fin. ff. ad Velleia.* Quo enim bonum est, expectare conditionem vel diem, cum in ea causa sit prior iste debitor, &c. Ulp. *l. 3. §. si quis ex liberis, ff. de bon. possess. contr. tab.* cum enim possit secundum tabulas habere possessionem, quo bonum est ei contra tabulas dari? Idem *l. si post mortem, 10. §. liberi. eod.* 'Quo enim bonum est eis favere, ut partem faciant nihil habituris? Scævola *l. si duo, 93. ff. de solut.* Si duo rei sint stipulandi & alter alterum hæredem scripsit, videndum an confundatur obligatio, placet non confundi: quo bonum est hoc dicere? *Hotom. Prat.*

Quo casu, pro qua facti specie. *Instit. de rerum divis. §. at si is,* Spieg.

Quo destinaverit quis auferre, deferre, deponere, sic accipiendum est, quo destinaverit eo die manere cum eo furto. Paul. *l. 4. de furt. & §. 4. vers. imo ulterius. Inst. eod.* Spieg.

Quo jure, quaque injuria, Proverbiale esse volunt, quasi per fas nefas, velis nolis. Usus est eo Terent. in Andr. Quo jure, quave injuria præcipitem me in pistrinum dabit. *Prat.*

Quo magis, pro quo minus. *Imp. l. 3. C. de judic.* Nihil prohibet, quo magis apud eum quoque disceptatio terminetur. Item *l. 1. C. Qui dare tut.* Non ideo oportuit impediri, quo magis liberali causa ordinata, curator tibi daretur. *Hotom. Prat.*

Quo nomine, pro propter eam causam, eleganter dixit Pompon. in §. *post hos quoque Tubero, l. poster. de origin. juris.* Spieg.

Quo pluris adjectio ad modicam summam pertinet *leg. hac adjectio ff. de verb. sign.* Curtius εἰκασῶν *tom. 2. lib. 1. c. 7.*

Quo tenus, relativum divisivum, significat, usque ad quem numerum: referturque ad bini, terni, quaterni.

Quo, id est, prout, ut in *l. si quis in metallum, & ibi gl. C. de pœn.* Joh. Bell. Etymol.

Quoad, id est, quamdiu, ut ait Donatus, *l. hac autem. §. non delendi, in fin. ff. ex quib. causis in poss. eat.* A. si ita. *Instit. de verb. obligat.* Item pro quousque *l. 1. ff. de peric. & comm. rei vend. l. eum, qui ita, de verb.* Spieg.

Quoad vivam, & quoad moriar, idem significant tametsi contraria esse videantur. Rationem habes apud Sipontinum, Ulpian. in *l. Epist. §. fin. de pact.* docet his verbis: ut ei certa quantitas, quoad viveret hæres, præstaretur, non produci perpetuam præstationem. Est tamen, ubi aliquando rerum quantitatem denotat, & pro quantum, fere cum verbo possum, accipitur. Cicero de senect. Quoad potuit, restitit. Quoad ejus fieri potest, hic (ejus) parelcon est, hoc est, superflua vocis additio. Sed apud Jurisconsultos frequentior est, quæ παρέργα dici potest, id est, ut Alciat. interpretatur, otiosis: cum aliqua dictio, vel etiam clausula additur, quæ minime ad rem, de qua agitur, necessaria sit, ita etiamsi ea desit, nihilominus idem juris fuerit constituendum, *l. qui Romæ, §. Callimachus, ff. de verb. oblig.* Spieg. Prat.

Quocunque die. Vide Quis.

Quocunque tempore, verbum universale est, & omne tempus sine restrictione complectitur. Vide *gloss. in l. cum pœnam ff. de arbitr.* Bartol. in *l. balista, ff. ad Trebell cum simil.* Spieg. Prat.

Quod, conjunctio, quia significat. Quod quia, pro sed quia: ut quod cum, pro, sed cum. *Bud.*

Quod dictio, suspendens dispositionem in aliquem futurum eventum, facit conditionem, secundum Bartol. in *l. 1. colum. 6. vers. ulterius quæro. de condit. & demonstr* & propterea egregie multum in proposito consuluit Alexandr. *consil. 3. column. 1. & 2. lib. 1.* quod si paciscor facere conductori illud restaurum, quod faciet talis meus vicinus suo conductori, seu quod faciet ducalis camera suis publicanis: quod si vicinus vel camera nullum fecerit restaurum, neque ego aliquod tenebor. Sed tamen contrarium in eadem met causa consuluit late Bart. Socin. *consil. 44. in præsenti. lib. 1.* Cott.

Quod, interrogativum & relativum est, obtinetque interdum vicem appellativi, id est, rem multis communem significans. Vide Bart. in *l. si à certis, ff. de duobus reis, & in l si pater filio.* Ubi alii doctores *de vulg. & pupil. substit.* Spieg.

Quod relativum, junctum verbo futuri temporis, conditionem importare docuit Bart. in *l. inter stipulantem, §. sacrament. vers. si stipulatus fuero, ff. de verb. obligat.* Quæ certe doctrina omnino tuta non est, ut Zas. ostendit in *sing suor. lib. 1.* Spieg.

Quod ademptum est, nec datum videtur, secundum Celsi & Marcelli sententiam, quæ vera est, ut ait Ulp. in *l. si ita adscriptum, de leg. 1.* Spieg. Prat.

Quod alium facientem prohibere ex officio necesse habuit, id ipse committere non debuit. Ulp. ait, in *l. altius, ff. si servit. vend.* Spieg. Prat.

Quod fato contigit, cujus patrisfamilias, quamvis diligentissimo potest contingere *l. verum, §. si locupleti, ff. de minoribus.* Spieg.

Quod in alea lusum est, repetitio ejus fit, autor Paul. *l. fin. ff. de aleator.*

Quod jussu nomen est obligationis & actionis commune *l. si tutoris. § 1. l. si jussu ejus, ff. quod jussu.* Vide Actio quod jussu. *Prat.*

Quod jussu, perinde atque mandatum multis modis suscipi potest. quod Ulp. in *pr. l. 1, Quod jussu* indicat. Spieg.

Quod legatorum interdictum adipiscendæ possessionis est, & hanc causam continet, ut quod quisque legatorum nomine non ex voluntate hæredis occupaverit, id restituat hæredi. Et enim Prætori æquissimum visum est, unumquemque non sibi jus dicere occupatis legatis, sed ab hærede petere, *l. 1. §. 2. Quod legat.* Rediguntur itaque per hoc interdictum ad hæredem ea quæ legatorum nomine possidentur, *l. 1. ff. eod.* nomen à primis interdicti verbis traxit: quæ ita meo quidem judicio concepta erant, quod legatorum nomine possidet, aut dolo desiit possidere, &c. *Briss.*

Quod mei causa paratum est interpretatur JCtus in *l. cum testamento, de aur. & arg. leg.* Spieg.

Quod non est arbitrio in compromisso permissum, id jubere non potest, teste Alfeno *l. arbiter extr. ff. de recep.* Spieg.

Quod putaverit, præstet: ut hæc verba accipi debeant, explicat *l. 3. ff. de ann. leg.* Spieg.

Quod quis sciat, vel quod scire debeat, paria censentur. Bald. in *Authen. ad hæc, C. de usur.* Sicut & idem judicatur, quod quis

rem aliquam habeat, vel habere debeat *l. penult. §. cum ita*, ubi Bart. *de aur. & arg. leg.* Spieg. Prat.

Quod si, denotat & juris & facti diversitatem *l. 1. C. com. divid.* & continuat aliquando præcedentem sensum: aliquando vero adversatur *l. 2. ff. de constit. pec. l. præcipimus, vers. quod si C. de appell.* Spieg.

Quod sine fraude sua aliorumque fiat, Budæus intelligit, salvo suo, alienoque jure. Hujus perquam elegantis clausulæ sensum Cæsares nostri in Diplomatibus, & quidem, ut omnia, crassiore stilo, sic exprimere solet: Nostris tamen sacrique imperii, ac alterius cujuscunque juribus semper salvis. *Sp. Pr.*

Quod ab initio non valet, tractu temporis non potest convalescere, regula est JCtorum.

Quod statuerit, cum effectu accipimus, non verbotenus, inquit Ulp. in *l. 1. quod quisque jur.* Spieg.

Quod suum est, item quod meum, exponitur in *l. quintus, ff. de aur. arg. leg.* Spieg.

Quod te mihi dare illis Calendis oportet, spondes, quomodo sit intelligendum, habes in *l. qui sic stipulatur, ff. de verb. sig.* Spieg.

Quod turpiter, vel scelere quæsitum est, ad compendium hæredis non debet pertinere, in *fin. l. quod diximus, ff. Quod met. caus.* Spieg. Prat.

Quod vi aut clam, interdictum restitutorium est, quod qui vi aut clam aliquid moliti sunt, id restituere jubentur, toto tit. Quod vi aut clam. *Briss.*

Quodammodo, id significat quod barbare dicitur, aliquanter, Latine aliquo pacto. Notam autem esse impropriertatis qui volunt, adducunt *text. in §. Cato. l. 4. ff de verb. oblig.* Vide Bart. in *l. quod sine, ff. solut matr. l. 1. ff. rer. amot. l. si ut certo, §. fin. ff. commod.* Zas. in *Paratitlis ad tit. de rer. div. in Pandect.* Spieg.

Quodcunque, nihil excipit. Cic. de leg. Quodcunque Senatus decreverit agunto: *Spieg.*

Quominus, ut & paulo minus penultima correpta proferendum, ut non significat *l. si ego, ff. si cert. pet. l. cum ipse, de excus. tut. cum simil.* Accursius in *l. liber homo, in pr. de verb. oblig.* quominus, pro, quam ut, exponit. Sed Papinian. interrogando affirmat. *Spieg.*

Quomodo? interrogative, in *§. invenimus enim, in Auth. Ut jud. sine quoquo suffrag.* Aliquando pro quacunque ratione, *l. si. ff. de milit. testam.* Aliquando pro ut, ut in §. *liberto, l. si adulterium. Ad l. Juliam, de adult.* Sp.

Quondam, particula, ut præsens tempus notat in nostra lingua, *Weiland*, aliquando subauditur, ne dispositio vitietur, per text. In *l. insula, de acquir. rer. dom.* ubi insula nominatur, quæ jam exsiccaverat. *Spieg.*

Quondam, hæc dictio significat mortuum fuisse aliquem, *c. cum contra, de pignorib.* Jo. Bell. Etymol.

Quoniam, causalis est, ut in *l. si ita, de cond. & demonstr. l. non dubium, de leg. 3. l. si quis, de verbor. signif.* Spieg.

Quoque, dictio, an ponatur pro etiam, Bart. differit in *l. fin. ff. de eo quod certo loco.* Quando vero implicet, idem tradit in *l. Labeo, in pr. ff. de pact.* quib. locis notet similitudinem, Albericus indicat. *Spieg.*

Quoque, ablativus priore longa. Ulp. *l. 1. de Aqu. cotid.* Item si quis ait, dum putat tertio quoque die habere se jus aquæ ducendæ. Idem de Gland. leg. Quo minus illi tertio quoque die legere. Sic Cicero in Verrem: quinto quoque anno Sicilia tota censetur.

Quoquo, casu auferendi, id est, quocunque apud Scævolam in *l. Thais. §. Stichus & Dama. ff. de fideicomm. libert.*

Quorum bonorum interdictum adipiscendæ possessionis est, quod bonorum possessori accommodatur, ejusque vis & potestas est hæc, ut quod ex his bonis quisque quorum possessio alicui data est, pro hærede aut pro possessore possideat, id ei cui bonorum possessio data, restituere debeat, §. *adipiscendæ. Inst. de interd. rubri.* Quorum bonorum. Briss. Adde Forcat. in *Necyomantia dial. 22. n. 3.*

Quorum legatorum vide col. præced. Quod legator.

Quorsum, id est, ad quam rem, vel ad quid, ut in *l. Labeo ait, de supell. leg. §. id Tubero, ibi.* Nam quorsum sunt nomina, inquit, nisi ut demonstrent voluntatem dicentis? *Spieg.*

Quot mensibus & Quot diebus eadem figura, qua Quot annis dicuntur: valentque in singulos menses & dies, *l. 8. §. si cui non nummus, ff. de transactio, l. 12. §. novissime, ff quando dies lega. ced.* Cato, *de re rust. c. 43.* Et circum capita oleagina quot mensibus usque donec pruinæ erunt, fodere oportet. Sic & Vitruv. *l. 9. cap. 4. & lib 10. c. 7.* locutus est. Briss. annotavit vero & id Brodæus Miscell. *lib. 2. c. 15.*

Quota pars, pro minima parte apud idoneos autores: in jure nostro modo dimidiam, modo tertiam, modo quartam, vel similem denotat. *Spieg.*

Quotannis, singulis annis, *l. cum quidam, ff. de usur. ac simil. locis.* Sunt tamen qui inter quotannis, & singulos annos differentiam constituant: quod quotannis tempus & spacium continuatum significet: in singulos vero annos non continuatum spacium, aut perpetuum, sed per intervalla annorum secretum sit. Cæterum Alc. observavit, quod Valla alicubi notaverit. Pomp. atque Ulp. quot mensibus, vel quot diebus pro singulis mensibus, singulis diebus scripsisse. *Spieg.*

Quotidie. Doctissimi authores Orthographiæ tradunt, Old. teste, Cotidie, non quotidie scribendum esse. Quamvis n. à quoto & die componatur, vult tamen q. in c. verti. Sic & secutus, dicitur à sequor, non sequutus: item locutus, à loquor, non loquutus. Idque Quintiliano placet, & Haloander noster sequitur: quorum sententiam idem Old. amplectitur, à quo dissentit Goth. in *rub. ff. de aqua quotid.*

Quotidianum, id est, quod singulis diebus accidit. Felinus in proœmio Decretalium explicat, quomodo intelligendæ sint dictiones, quotidie, continue, semper, sine intermissione.

Quotienscunque pro quotiescunque *l. 2. §. merito, ff. pro socio.*

Quotiens, quot vices requirat (vices enim hæc vox signat) Bart. tradit in *l. eum qui certarum, §. fin. ff. de verb. oblig.* Apud veteres quotiens per n. scriptum fuisse, testantur antiqui codices & A. Aug. in *lib. emendation.*

Quoties toties significat infinitatem, ut notat Dy. Alb. Bart. Imo & Alex. in *l. qui bona, §. ult. ff. de dam. infect.* & idem voluit Alex. in *l. si Stichum, §. 1. col. 2. ver. nec ob ratio, ff. de verb. obl. & in l. 2. §. ult. col. 2. ver. puto, quod intermi. ff. qui satisd. cog. & cons. 145. quoniam abunde, col. 1. versic. sed hoc non obstante lib. 2.* Idem quoque tradit Soci. *col. pen. ver. 6. & Ulp. ff. qui satisd. cog.* & Paul. Cast. in *l. duobus, §. quod si reus ante fin.* & ibi quoque Jas. *col.*

col. pen. ff. de injur. quo in loco ipse Paul. monet notarium, ut promittere faciat de sistendo quoties toties, & ipse idem Alex. in *d. l. quibona. §. ult. ff. de dam. infect. & d. cons.* 145. *in pr. lib.* 2. & alii quos in id citat Hippol. Marsi. in *l. unius, §. cognitorum, col.* 7. *vers. item & ultra, cum multis seq. ff. de qua.* ut annotavit Tiraq. in *l. Bover, §. hoc sermone, ff. de verb. sig.* 26. *limit. n.* 2. *&* 5.

Quotuplum, & ad mensuram, & ad pondus refertur.

Quotus, quo numero, quo ordine sit, interrogat. ut, Quoto gradu es? Vide *c. ult. ext. de consang. & affin.*

Quotus autem quisque, cujuscunque sit conditionis & ordinis. Quotus enim non tantum ordinem dignitatis, sed & minimum significat. Sic Catanæus testatur, inveniri apud Plinios utrosque, Tacitum, Senecam, Martial. in fœminino genere, hucusque tantum, pro re minima annotavit: præter apud Horatium in Serm. ubi hora quota, significat ordinem: & Cic. in Rhetor. Quarta noctis hora. *Spieg.*

Quousque, dictio, quæ alicubi in Constitut. improprie ponitur. An quandoque conditionem faciat, Bart. differit in *l. centesimis, §. fin. ff. de verb. oblig. & in leg. fin. ad Tert.* Spieg. Prat.

Quum commodum erit, dotis filiæ meæ, tibi erunt aurei centum: putasne protinus nuptiis factis dotem peti posse ab eo, qui ita dotem promisit? Quid si ita promisisset, quum potuero doti erunt. Quod si aliquam vim habet posterior obligatio, posset verbum quoquomodo interpretari: utrum ære alieno deducto, an extante Proculus putat, quum dotem quis ita promisit: cum potuero tibi doti erunt centum, æstimo id quod actum est ad interpretationem redigendum esse. Nam qui ambigue loquitur, id loquitur, quod ex his quæ significantur sensit propius. Est tamen ut hoc eum sensisse existimem, deducto ære alieno potero: potest etiam illa accipi significatio: cum salva dignitate mea potero: quæ interpretatio magis accipienda: si ita promissum: quum commodum erit, hoc est, quum sine incommodo meo potero. Proculus *de verb. sig.* Maffeus.

Quum potuerit fari: & postquam fari potuerit: inter has conditiones multum interest, posteriorem scripturam uberiorem esse constat: quum fari potuerit, arctiorem, & ad id tantummodo tempus significari quo primum fari possit. Ulp. *de verbor. sig.* Maffeus & Conn. *lib.* 3, *c.* 12. *num.* 8.

R.

R. Literam ab Appio Claudio inventam Pomponius scribit in *l.* 2. *§. juris civilis de orig. jur.* eoque factum, ut qui antea Valesii, Fusii, Papisii, Auselii dicebantur: post Valerii, Furii, Papirii, Aurelii vocitati sint. Cujus rei testes sunt Cic. *lib. epist.* 9. Macrob. *lib.* 3. *c.* 2. Varro *de ling. Latin.* 6. Livius *lib.* 3. Festus 1. Pratejus.

R A.

Rabies Festo *lib.* 16. est morbus caninus. Transfertur & ad homines, pro impotenti furore, Impp. in *l.* 2. *C. qui testam. fac. poss.* pro impotenti impetu usurpant, dum dicunt: Sed aut impatiens doloris, aut aliqua furoris rabie constrictus se præcipitem dedit.

Rabula inquit Festus, dicitur multis intentus negociis, paratus ad radendum auferendumque: vel est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus: quales sunt clamosi advocati pecuniæ ærusca-tores, nonnunquam & pro advocato, & pro causarum patrono in foro accipi solet: Cic. in orat. Non enim declamatorem aliquem de ludo aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimum quærimus. Idem 1. *de orat.* Non enim causidicum nescio quem, neque proclamatorem, aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus: Nec alia ratione putandum, quam quod radant, id est, offendant aures, & ut ait Quintil. nimia verbositate feriant. Unde & Cic. ibid. Quasi rabulæ, inquit, qui sibi diserti non videntur, nisi omnia tumultu & vociferatione concusserint. Vide Barbar. castigat. in Plin. *c.* 18. *lib.* 14. Ferrar. Montanus *Instit. de injur.* desiderat quempiam Herculem, qui magnam orbis partem rabulis hominum ærusca-toribus, atque harpyiis eripiat. Joan. Bapt. in *comm. epist.* Apollin. de Claudian. *lib.* 4. à rabie dictos ait: Et esse nugatores, loculuteios, causidicos, qui inter garriendum & velitandum sputum conspuunt, linguam rotant & dentes arietant.

Racha, is qui Hebraice callent, interjectio intelligitur fuisse, animi indignantis? Quasi dicatur, malum tibi scilicet eveniat; distortus. vel iniquus es. Vide August. *Tract. lib. in Joannem Chrysostomum* latius in *Matth.* 5. *Homil.* 11. *c.* Divus Basilius ait esse hoc verbum suæ regionis populo peculiare, levioris convicii gratia adversus familiariores usurpatum.

Radere in duodecim Tabulis est unguibus dilaniare, dilacerare, verba legis hæc, Mulieres genas ne radunto. Radere barbam *l. item Mela, ff. ad leg. Aquil.* tondere significat. *Prat.*

Radere nummos, vide *l. quicunque,* 8. *ff. ad leg. Corn. de fals.*

Radices vide paulo infra Ramorum.

Radices agere & porrigere, item radices immittere, *l.* 5. *§. de arbore, ff. de rei vind. §. si Titius.* 32. *Instit. de acquir. rer. dom.*

Radicitus, à radice, vel usque ad radicem: μεταφορικως pro omnino ponitur, *l. furtum §.* 2 *ff. arbor. furt. cæsar.* Sic radicitus amputari in *l. C. de formul. & impetrationib. actionum sublat.* & radicitus excindere in *l.* 7. *§.* 8. *C. de cur. furios.*

Radiis maritorum coruscare in Libris nostris dicuntur mulieres, in quibus honor mariti fulget, velut quodam radio solari, qui eas conspicuas facit. *Prat.*

Ramentum, tenuis cujusque rei particula. Ramenta fluminum, dicuntur minutulæ arenæ partes. *Spieg.*

Ramorum appellatione veniunt quandoque radices propter identitatem rationis, Gothofr. ad *l.* 1. *C. de interdict.* vide paulo ante Radices.

Rancor, qua à Sorbonicis Canonisticis, & vulgo significatione ponitur, non est Latinum, neque Græcum, neque Hebræum, sed Raudense; ut festive dixit Erasm. Latinis putor est ex vetustate, putredine, corruptioneve natus. *Spieg.*

Rapacidæ, imitatione patronymicorum, homines rapaces appellantur, loco comico ficti, ut Æacidæ dicuntur ab Æaco, Planc. in Aulular.

Rapacidarum inquit, ubi tantum fiet in adibus. Turneb. *adversar. lib.* 6. *c.* 16.

Rapax nomen apud Cicer. in Lælio non sonat injustum, aut πλεονεκτην, sed quod studio & arte, sive vi quadam sua & natura alliciat ad se quippiam, cujus desiderio teneatur. Nihil est enim, inquit, appetentius similium sui, nihil rapacius quam natura. *Prat.*

Rapere verbum plerumque vim majorem significat, *l. 1. l. 2. §. 1. §. si per vim. l. fi. ff. vi bo. rap. Inst. eod. l. 3. §. non tantum, ff. de incend.* Sed tamen pro re subjecta sæpius ad leviorem & quasi vim, etiam eam, quæ effectum sortita non est, refertur, per *l. 9. ff. de verb. sig. d. l. 3. §. non solum, l. si quis ex domo, ff. de furt.* Nam si quid frangatur, vel scissum sit, etiamsi vi atroci non fiat, raptum tamen dicetur, quia ruptum est, & loco suo motum, *d. l. 3. §. non solum, l. 3. ff. ne quis eum qui in jus voc.* Rapere enim dicitur, quasi è manu capere, tollere, & auferre, sive removere, *d. l. 2. l. 4. ff. ne quis eum qui in jus, d. l. 3. §. non solum,* Wesembec. *Inst. de vi bon. rapt.* Itaque is etiam rapuisse dicitur, qui comiti vel mancipio persuadet, ut se abduci patiatur, aut à domino suo fugiat, *l. 15. §. comitem, ff. de injur. cauf. fi. 36. qu. 1. l. si quis ex domo, de furt. l. un. ff. de rap. virg. d. l. 4. ff. ne quis eum qui.* Quo sensu D. August. Quæ invenisti, inquit, reddenda sunt. Quod si non feceris, ea rapuisti: cum feceris, quantum potueris, ut si plus invenisse, plus rapuisses, *c. si quid invenisti, 14. quæst. 1.* Gœddæus ad *l. 9. n. 12 13. de verb. sig.*

Rapere, ducere, trahere, inter se differunt: Nam ducimus volentem: trahimus nolentem: at rapimus etiam eum, quem & ducimus & trahimus etiam non reluctantem: siquidem ejus sumus animi, ut si sequi nolit, aut se duci vel trahi non patiatur, velimus violentiores manus injicere, *d. l. 3. §. non solum, ff. de incend. ruin.* Deinde etiam in eo differunt, quod & ducere & trahere dicantur sine alicujus partis ætione: sed ruptum etiam dicatur, licet nihil ductum pertractumve sit, modo aliquid sit per tracturam vel scissionem loco motum. Unde est, ut si quis in jus vocatum saltem ita pallio retineat, ut inde rupturam accipiat, propter quam pallio in publico uti non liceret, nec ejus gratia comparere posset, exemisse credatur, per *text. in l. 9. de verb. sign.* Dd. ad *l. 1. & l. 4. ff. ne quis eum qui in jus voc.* Gœdd. *d. lo. n. 16.*

Rapere in materia de in jus vocando, non solum de vi majore, de qua Robert. *c. 1. lib. 3. sent. jur.* tantummodo interpretatur, accipiendum est, sed ἐν πλάτει, & frequentius de moderata etiam violentia. Est enim verbum medium, quod tam in bonam quam in malam partem accipi potest: licet Raptus & Rapina sæpius & prope semper in malam partem trahantur. Ideoque si quis vexandi gratia, quasi in jus ducendus, apprehensus esset, licet non abductus fuisset, attamen aliquid esset ei fractum vel ruptum, injuriarum actioni locus foret, *l. injuriarum, l. item apud, §. si quis non debitorem, ff. de injur.* Gœdd. *d. loco, n. 17.*

Rapere in pejorem partem, Donatus apud Terent, interpretatur, pro vitio dare, & vituperare. *Zum vbelsten, argisten, oder bosslickslen auslegen.*

Rapere in jus, idem quod in jus vocare vel trahere. Gœddæus *d. loco n. 2. 3. 4.* unde apud Horat. *lib. 1. serm. sat. ult.* Rapit in jus clamor utrinque. Et apud Plautum legimus. Rapere ad prætorem, & apud Cicer. Rapere ad pœnam, pro punire, in orat. pro Flac.

Rapere virginem, est ei vim inferre & violare: cui Pontificio jure licet suo raptori nubere, *c. si. extr. de juram. calum.*

Rapere & furari, parum τῷ ἔργῳ differunt: atque alterum pro altero promiscue frequenter accipimus. Nisi quod rapere, est vi auferre; furari vero, est rem invito domino, & ignorante subtrahere. Et Paul. *lib. 38. ad edictum, in l. duob. §. si quis, de jurejuran.* contendit aliud esse rapuisse, aliud item furtum fecisse. Sed in §. 1. *Instit. vi bonor. raptor.* scribitur raptum & furtum idem significare. Hanc quidem Antonomiam (si qua sit) solvit Accurs. in *d. §. si quis,* ut intelligatur Jurisconf. voluisse sentire his verbis, aliud esse rapuisse, aliud item posse. Quæ mihi jejuna quidem & frigida videtur solutio. Ego sane verius existimarem furti & raptus differentiam, ex vi & proprietate verborum oriri. Multum siquidem interest quis rem de manibus possidentis vi abstulerit, id est, rapuerit, an vero clam & ignoranti domino, quod furari proprie appellandum est, vide Vulteium in commen. *Inst. ad princ. de bonis vi raptis, num. 2.* Dicuntur autem immobilia invadi: mobilia vero rapi. §. *pen. Inst. vi bon. rapt. & gloss. in l. 1. de cond. tritica,* Brech. in *l. Marcellus, de verb. & rer. sig.*

Raphaeles Jurisconsulti duo celebrantur, alter Fulgosius, Comensis alter: quorum uterque Patavii jus civile professus circiter annum 1420. *Prat. Hot.*

Rapi aliud esse, & aliud amoveri palam est. siquidem amoveri aliquid etiam sine vi potest: Rapi autem sine vi non potest. Ulp. *de incend. ruin. naufr.* Maff.

Rapi proprie dicuntur juvenes quorum funera sunt immatura.

Rapi Festo lib. 16. simulatur virgo ex gremio matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur: quod videlicet ea res Romulo cesserit. *Prat.*

Rapi oculis in fraudem, hoc est, statim re aliqua visa, fraudem aliquam cogitare. Cic. *de arusp. respons.*

Rapidius animal. *l. 1. C. de quadr. præscript.*

Rapina est delictum, quo quis alicui invito, cujus interest, rem per vim rapit. Vultejus in *com. Inst. ad tit. de bonis vi raptis, in princ. n. 3.* differt autem à furto, I. Quod furtum latenter & clanculum fit: Rapina impudenter & vi, II. Furtum aliud est manifestum, aliud nec manifestum: Rapina non nisi manifesta. III. Furti pœna non una est. sed modo quadrupli, modo dupli: Rapinæ pœna una est tripli. IV. Furti actio solam pœnam sine re ipsa persequitur: Rapinæ vero simul & rem & pœnam, V. Furti actio manifesti, prætoria est: nec manifesti, civilis: rapinæ actio tota honoraria est. VI. Furti actio perpetua est. Rapinæ vero, annua. §. 1. *Inst. vi bon. rapt. §. ex malefic. Inst. de actionib.* Adde Peckium *l. 3. num. 6. ff. de incend. ruin. naufrag.* Prat. Vult. *d. loc. n. 2.*

Rapina ad rem: Raptio, ad personam refertur. Bart. in *l. si quis ex domo, ff de furt.* disputat non inutiliter, an rapina sit privatum delictum. Itemne sit species furti, investigat in *l. duobus, §. si quis juraverit, ff. de jurejur.* Receptum est Rapinam majus furto esse delictum, *l. si cum except. §. qui vim. ff. quod met. cauf.* magis enim rem invito domino contrectat qui vi rapit, quam qui clam amovet *§. 1. Instit. vi bon. rapt.* Sp. Prat.

Rapinam facere in *l. 88. §. 16 ff. de leg. 2.* quidam exponunt bona alicujus rapere: alii vero, ut Pulvæus in *lib. de rer. alienation.* pro rapos serere, vel locum illis ferendis parare, quod multis probatur. Sic enim scribit Jurisconsultus, Scis unum fratrem tuum filium nostrum occidisse, dum ei rapinam facit. &c. Ita enim augetur facinus interfectoris, qui etiam de se bene merentem interfecit. *Prat.*

Ra-

RAPINA committitur in rebus tantum mobilibus, cum immobilia invadi dicantur. Vult. in *comm. Instit. ad tit. de bonis vi raptis. in princ. num* 5.

RAPINA fortuitis casibus adscribitur, *l.* 30. *ff. ad leg. Falc.*

RAPIT, qui scindit, frangitve vi adhibita: vel eo animo, ut si prohibeatur, vim adhibeat, *l.* 4. §. *solum*, *de incend.* Alioqui rapere, est etiam de manibus auferre, *l.* 4. *ne quis eum, qui in jus voc.* Et qui verbis puellam seducit, eam rapuisse dicitur, *c. fin.* 36. *q.* 1. *per tot.* Sed & furari, rapere est, *l. si quis ex domo, de furt. ex commen.* Alc. in *l. Marcellus, de verb. sig.* Spieg.

Ῥαπίσματα Justinian. appellat colaphos, quibus cædi liberi cum manumitterentur, solebant, *l. ult. C. de emancip. & Novel.* 81. opinor, quod abdicationis genus quoddam esse videretur, qua Græcos solos uti consuevisse, suo loco monuimus, hunc tamen cædendi morem etiam in servorum manumissionibus servari solitum, Isidorus testatur, *lib. Etymol.* 9. *c.* 4. Cornutus in Persium: Quoties, inquit, manumittebant, eos alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant. Unde manumissio dicta est, eo quod manus eis immitteretur. Claudianus in *lib.* 4. *C. de Consul.* Honorii:

—— *Famulusque jugo laxatus herili*
Ducitur, & grato remeat securior ictu.
Tristis conditio pulsata fronte recedit
In civem, rubuere genæ, tergoque removit
Verbera, promissi felix injuria voti. Hot.

Balduinus autem in Justiniano suspicatur, eo verbo potius significari ipsos ictus vindictæ, hoc est, virgulæ prætoriæ quales constat olim in manumissionib. intervenisse. Nam & apud Græcos *ῥαπίζειν* plerumque significat *ῥαβδίζειν*. vide Cujac. 5. *obs.* 13. Goth. ad *d. Nov.* 81. *in præfation.*

RAPSERE, antiquum verbum, pro rapere. Cicer. *de legibus.* Sacrum sacrove commendatum qui clepserit, rapseritve, parricida esto. *Spieg.*

RAPTOR proprie dicitur, qui res alienas vi rapit ac aufert. Estque improbior fure: Ideoque Julianus teste Ulp. raptores vocat fures improbiores, *l.* 2. §. *cæterum. ff. de vi bonor. raptorum, &* Justinianus in *princ. Inst. eod. tit. improbos* & I. deque Ulp. in *l.* 1. *ff. de eff. act. & expilat. atrociores.* Vultejus ad §. 1. *n.* 5. *Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

RAPTOR tum demum manifestus fur intelligitur, cum solus vel coactis hominibus armatis vel inermibus palam rapiat & extorqueat rem suam præsenti & resistenti vel reclamanti, Vultejus in *comm. Instit. de bonis vi raptis in pr. n.* 11.

RAPTOR cur dicatur mitius puniri quam fur, vide omnino Vultejum jam *d. loc. n.* 13.

RAPTOR specialiter is dicitur in jure nostro, qui virginem, vel viduam, vel sanctimonialem rapit, eique vim infert, unde *βιαζόμενος*, Græce dicitur. Titulus est *lib.* 9. *C. de raptu virginum*, seu viduarum, nec non sanctimonialium. Committitur autem raptus violenta fœminæ abductione libidinis explendæ causa. Qui si committatur in fœmina honesta, cujuscunque conditionis illa sit, & sive sit desponsata, sive non, ultimo supplicio punitur, *l. qui cœtu*, 5. §. *final. ff. ad legem Juliam de vi public. leg. raptores Cod. de episc. & cler. leg. unic C de rapt. virg. Novel.* 123. *cap.* 43. *& in Const. Carolin. artic.* 118. *&* præterea omnia bona ipsi adimuntur, *dict. l. unic.* quæ cedunt raptus, si ingenuæ sint, aut si sint virgines devotæ, cedunt monasterio seu Ecclesiæ. Libertinis tamen vel ancillis raptis, bonorum publicatio cessat. Conscii vero & ministri raptus gladio feriuntur sive nolentibus sive volentibus fœminis hoc fecerint: parentibus, si patientiam præbuerint, deportatione plectendis: sed si quis inter hæc ministeria servilis conditionis fuerit deprehensus citra sexus discretionem crematur, ut ex dictis locis probatur. Vultejus ad §. *item lex Julia de vi* 8. *num.* 4 *Inst. de publ. jud.* Inter raptorem & raptam matrimonium esse non potest propter flagitii enormitatem, *l. unic. C de rapt. virg.* tametsi in hoc per jus canonicum à jure civili recessum sit, Vultejus in *comment. inst. ad tit. de raptis in princ. n.* 36.

RAPTUM dicitur, quod per vim ablatum est. Eripereque est de manibus auferre per raptum, *l.* 4. *ff. ne quis eum qui in jus vocat.* Et ita in *tit. vi bon. rapt. hoc verbum accipitur.* Briss.

RAPTUS, id est, violentum stuprum, non in virginem tantum, sed & viduam, & sanctimonialem: & sic in personam, non autem in res: vide Vultejum ad *princ. inst. de bonis vi rapt. n.* 6. & paulo ante Raptor specialiter.

RARO, adverbium, pro non sæpe, insolenter. Jurisconsf. in *tit. de legat.* Perraro eleganter opposuit Frequenter. Nam ad ea, inquit, potius debet aptari jus quæ & frequenter & facile, quam ad ea quæ perraro eveniunt. Quorum quidem verborum sensum, quem recentiores JCti induxerunt, non satis probat Alciat. *c* 8. *lib. dispunct.* 2. evidenter demonstrans, ad quos casus pertineat.

RARUM, pro præclaro & præstanti, quod non ubique reperiatur. Itaque rarum, est vulgari contrarium, teste Cicerone in Topic. *Spies.*

RASTA, Germanica vox indicante D. Hieronymo. Sic enim in comment. in Joel. Nec mirum, ait, si unaquæque gens certa viarum spatia suis appellet nominibus cum & Latini mille passus vocent, & Galli Leucas, & Persæ Parasangas, & Rastas universa Germania, atque in singulis nominibus diversa mensura sit. *Spieg.*

RASTRI, Alfenus, Cornelium (inquit) respondisse ajebat: palos, perticas, rastros, ligones, instrumenti vineæ esse. Vide Servium super illud, Multum adeo rastris glebas qui frangit inertes. *Spieg.*

RASTRUM. Lege Bidens.

RASURA quando vitietur instrumentum docet Bart. in *l. fin.* §. *sin autem, C. de edict. divi Adriani toll.* Quando vero propter testamentum suspectum reddatur, tradit in *l. si unus, C. de testam.* Spieg.

RATA, contingentem portionem significat, *l.* 4. *&* 6. *ff. si par. hered. petat. l.* 10. §. *idem quærit. ff. de in rem vers. l.* 3. *ff. de alim. legat. l.* 14. *ff. qui potio. in pig.* Briss.

RATA parte, quod vulgus ad æquipollentiam sive contingentem portionem & etiam pro rata dicit, Latinam vocem usurpans Ulpian. in *l. si servus in fin. ff. si quis caut.* Verum si pro rata, inquit, unius offeratur pœna. Sic idem in l. in his vero, de solutio. & similibus locis. Interpretantur autem pro portione, quæ quandoque est virilis, quandoque hæreditaria, de quo Bald. in *l. si. C. de impub. & aliis substitut.* Spieg Prat.

RATÆ preces, id est, exauditæ. *Bud.*

RATA testimonia & irrita opponuntur, *l.* 6. §. *quæ si quis ff. de injusto rapto.*

RATAM rem habere, hoc est, comprobare adgnosce-

gnoscereque quod à non vero procuratore nomine nostro actum est, *l. 12. ff. rat. non hab.* Idque non verbis tantum, sed & facto explicari potest, *l. 5. ff. rat. rem hab.* Et ita in stipulatione, qua procurator cavet rem ratam dominum habiturum, hoc verbum accipimus. Quæ & de rato cautio & satisdatio de rato vocatur, *l. 23. ff. de admin. tut l. 22. §. si pater, ff. solut. matr.* & stipulatio de rato habendo in *l. 2. ff. rem rat. hab.* qua promittitur, ut Theophilus in *tit. de satisd* loquitur, ὡς κύρια ἡ βίβαια τὰ παρ' αὐτῷ ... ὁ δεσπότης δίκης ... Brill. Prat.

Ratam rem habere. Hic loquendi modus stipulationem prætoriam in se potissimum habet. Hæc enim stipulatio interponitur auctore Prætore ut judicium ratum fiat, quæ exigitur ab eo, qui alieno nomine agit. Vide *tit. de satisd. Instit. lib. 4.* Verbum agere hic accipitur late, & complectitur quoque stipulationes prætorias *l. non solum, tit. de ratihabitione.* Hoc accipiendum est, si dubium sit an is qui agit mandatum habeat. Nam ab eo quem constat procuratorem esse, dicitur in *l. ne satisdatio, tit. eod.* non exigetur hæc satisdatio, de qua hic loquimur, quia verendum non est, ut ratum habeat dominus. Non enim potest retractare, quod semel mandavit. Idem dicitur in *l. 1. C. de proc.* Hinc fit, ut nec à tutore aut curatore exigatur in *l. actor. d. tit. de ratihabit.* Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam cogitur procurator rei satisdare, *l. sed & ea, §. ult. & l. seq. l. non solum, d tit. de procurat.* ubi periculum est, ne agat reus. Extant etiam duo loca sub hoc tit. in *l. tutore, & l. procuratore, §. ult.* Hæc cautio exigenda est à Procuratore ante litem contestatam, post contestationem litis exigi non potest, *l. Pompon. §. ratihabitionis, tit. de procurat.* Quæritur etiam quæ sit formula hujus cautionis? Hæc cautio satisdationem requirit, fidejussoris scilicet dationem, formula describitur in *l. procurator.* Cautio ratum habere & amplius non agere pro eadem cautione habentur, quod ex *d. l.* colligitur, quam adduximus in lectione publica in *l. 4 §. Cato, de verb. oblig.* Scelerus ex Lecturis Duareni nondum impress. super tit. de rat. hab.

Ratem inter naves ponit Ulp. in *l. 1. §. magistrum 2. ff. de exercitor.* Vide L. Bayfium in *lib. de re naval.* Prat.

Ratiarius, à rate dicitur, ut navicularius, non opifex, sed negotiator. Vide Paulum in *l. qui ratiario de pign. act.* & Bud. in *l. 1. §. navem, de exerc. act.* Spieg.

Ratificare, quod actum est confirmare, *Bestettigen, Befesten.* Veteres ratare dicebant: unde est irritare, contrarium. *Spieg.*

Ratihabitio, approbatio ejus, cum eo gestum est qui egit procuratorio nomine. *Prat.*

Ratihabitio, seu ut vulgo dicitur, Ratificatio, instar mandati est, *l. fi. C. Macedon.* Bartol. *in l. Pomponius, ff. neg. gest.* & Landfr. Balb. *decisio. 126. Centur. 2.* Ejus autem natura est, ut retrotrahatur, *l. 4. & 5. C. de pignorat. act.* Hæc quæ operetur, sub pœna promissa, pulchra declarat Zas. in *§. Cato. de verb. oblig.* Generaliter effectus ratihabitionis est, ut voluntatem nostram declaramus, & negotium, quod alioqui ad nos nihil pertineret, nostrum faciamus: non autem, ut approbare videamur qualitatem gestus. Quod qui ratum habet gestum, is non statim probet id, quod dolo malo, vel lata culpa gestum est *l. Pomp. 1. ff. negot. gest.* Spieg.

Ratihabitio à jussu & auctoritate distinguit: Jussus enim est consensus negotium antecedens: auctoritas est consensus in ipso negotii actu interpositus: Ratihabitio est consensus, qui negotium perfectum insequitur, *l. fi. ff. de bonorum poss. l. si quis 6. §. jussu, ff. de acquir. vel amit. poss.* Vultejus in *comment. Inst. ad tit. de nuptiis, in princ. n. 22.*

Ratio triplicem significationem habet principaliter: Primo namque accipitur pro vi illa animi, qua homo à cæteris animalibus distat. II. Ratio significat causam, quæ demonstrat verum esse id, quod intendimus brevi subjectione. III. Ratio sumitur pro respectu seu consideratione ejus, quod convenit rei, ut in *l. 1. §. interdum autem, ff. si quadrup. paup. fecisse dicatur.* Nonnunquam etiam ratio accipitur pro forma, modo, via: Salustius. At ego vobis (inquit) si modo vultis esse viri, rationem ostendam, qua tanta ista fugiatis pericula, Old. *l. quod vero. ff. de legib.*

Ratio dicitur certa & expressa in *l. vel statuto*, quando unica tantum potest reddi, Bald. in *l. maximum vitium, in 4. col. in princ. C. de lib. prater. argumento l. fundus qui locatus, & l. seq. ff. de fund. instruct.* Alex. in *l. si constante, in princ. in 5. col. versic. fortius. ff. solut. matrimon. & l. mutu. col. 3. versic.* Paulus de Castr. in *consil. 48. visis & oportune digestis in 2. col. lib. 1. & consil. 24. animadversis, in ult. verbis in 2. lib. & consil. 50. visis attis col. 4. lib. 2 & consil. 185. viso tit. col. 1.* circa medium *lib. 2 & consil. 190. mature digestis, col. pen. eod. lib* & in *l. servi electione. §. 1. col. 1. de legat. 1.* Decius *consil. 15. col. 3. vers. 2. principaliter, & consil. 64 col. 1.* Dom. Felin. in *c. 3 ad fin. de constit, & in cap. si quando, col. 8. versic. considera nono. de rescriptis*, & Corn. *consil. 15.* ex quo dictus Franciscus, *col. 3. versic. ubi enim unica*, &c. *lib. 1. & in consil. 217*, Quiriacus de Anchona. *col. ult. lib. 3.*

Ratio, est certa veritatis demonstratio. Unde rationem quærere his, quæ ad sensum probantur, infirmitatis rationis est, ut pulchre dixit Bald. *l. 1. C. de servis fugit.* Lex vero, omne quod ratione consistit Salomon. in *§. responsa. Instit. de jur. nat. gent. & civil.* Prat.

Ratio, alia est necessaria, alia probabilis. Necessaria, quæ vera, vel efficax est: vera naturalis: efficax, legibus vel moribus probata. Probabilis autem, quæ verisimilitudinem ducem habet, secundum Boethium, & divum August. ut à Salomon. citantur. *Spieg.*

Ratio accepta atque expensi computata in fine, *l. emptor, ff. de pact.* Spieg.

Ratio constare dicitur, quando æqua & legitima causa reddi potest. Ex Catanæo, *Spieg. Prat.*

Ratio disputandi in jure, & rigor juris, idem significare videtur. Vide Jul. in *memorabili l. si ita vulneratus, ad leg. Aquil.* in ea enim diserte ponit, Multa jure civili contra strictam rationem disputandi, pro utilitatem communi recepta esse. *Spieg. Prat.*

Ratio implicita, cujus accepta atque expensa nondum sunt computata. Scævola in *l. emptor prædii, §. 1. ff. de pact.* Old. Prat.

Ratio, inquit Labeo, est ultro citroque dandi, accipiendi, credendi, obligandi, solvendi sui causa negociatio, *l. si quis ex argentariis, §. rationum, ff. de ed.* Itaque non dicitur, ratio, si quis scribat privatim, Petrum (puta) solvisse decem tali die. Prat. vide Gœdd. ad *l. 55. n. 4. de verb. sign.*

Ra-

Ratio legis, est idem quod mens legis, *l. cum mulier*, & ibi Bart. *ff. soluto matrimon.* Quanquam Alciat. indicat, differentiam in Commentariis ad *leg. nominis & rei, de verb. sign.* Non est autem ratio legis investiganda, ubi certa liquet legis dispositio: nisi agatur de proferenda lege ad casus non expressos, tollendaque legum contrarietate, per optimum teste Salomonio *text. in c. 2. C. de vet. jur. enucl.* tum & absurdi, aut iniquitatis vitandæ causa, *l. scire oportet, §. aliud, ff. de excus. tut*, Spieg.

Ratio legis anima ejus est, nec magis lex sine ratione, lex dici potest, quam exanimatum corpus homo, *l. cum mulier, ff. solut. matrim.* Eberh. à Middel. in loc. a ration. l. Justa quoque ratio non patitur, ut legis mente & sententia neglectis, nudis atque adeo aridis inhæreamus verbis, Gœddæus ad *l. nominis, 6. §. 1. n. 12. de verb. sign.*

Ratio non minus movere debet judicem, quam lex. Si quidem ubi lex non est, ratio naturalis tacita quædam lex est, inquit Paulus in *l. cum ratio, ff. de bon. damnator.* Spieg. Prat.

Ratio poni dicitur, id est, iniri, & computari, *l. 1. §. si servus, ff. si quis testa. lib. l. 2. §. quod de frumentaria, ff. de admin. rer. ad civit. l. 41. §. 1. ff. de evict. l. 12. l. 15. §. quod avus, ff. de admin. tut. l. 89. ff. de solut.* Briss.

Ratio putari dicitur, in qua summa fit pura, ut Varro *lib. 5. de ling. Latin.* scribit. vel ut Nonius Marcel. in qua fraudis, aut falsi, aut mendacii, aut iniqui aliquid separatur & expungitur. Sic in *l. 7. ff. de contr. empt.* accipienda sunt hæc verba. *Si* rationes domini arbitrio putet. Cato de *re rust. c. 5.* Rationem cum domino crebro putet. Plaut. Aulular. Ratio putatur cum argentario. *Briss.*

Ratio æraria apud Ciceronem in Quintian. est, ut scribit Turneb. advers. *lib. 7. c. 14.* Cum in assium numerum summa redigitur, ut verbi gratia, si centum millia æris deberi dicantur. Hoc eo per te agebatur, inquit Cicero, quod propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse, quantum deberetur, nisi ad Castoris quæsisset, quantum solveretur, decidis, statuisque tu propter necessitudinem, quæ ubi cum Scapulis est, quis iis ad denarium solveretur? Hæc Cicero. Fac igitur centum millia æris debita fuisse Scapulis ex æraria ratione: eam summam sibi in ære numerari nolebant, in argento optabant: nemo est, enim, qui non magnam summam in argento, quam in minuto ære habere malit, non recusabant debitores, sed aliquid deduci volebant, si ad denarium solverent. Erat enim denarius argenteus, & in argento ratio, vel ad denarium fiebat, vel ad sestertium. Volusius. Quare si ad denarium rationem conficies. Et si prius inspexeris, ad quem modum sestertiaria ratio conficiatur. Aliter illum Cicer. locum legit. Hot. Nam pro his verbis: Ni ad Castoris quæsisset, legit, nisi à quæstoribus quæsisses: tum & ærariam rationem exponit, dissimilitudinem pecuniæ Romanæ à Gallicana. Et illud ad denarium, id est, ad rationem pecuniæ Romanæ. *Prat.*

Ratio si non est scripta in lege, non possumus nos super ea fundare. Bald. in *l. si defunctus, C. de suis & legit.* Alex. *consil. 55. consideratis, in ult col. versi.* & ad hoc primo adduco libro 1. Maxime si vigeret statutum, quod verba statutoris intelligerentur ad literam prout jacent, ut late declarat Anch. in ea canonum statuta, *col. fi. circa fin. de const.* Cotta.

Ratio pro cautione, *Nov. de nupt. §. sic itaque in fi. accipiturque de datis, & acceptis,* hoc est, Rationario, quod vulgo registrum vocamus, ut in *l. 3. si quis ex argentariis, §. rationum, ff. de edend. l. emptor. § Titius. de pactis.* Vide supra Liber rationum. Ratio item pro causa, *l. eas obligationes, ff. de capit. dim.* Item pro respectus proposito, seu consilio, ut apud Ulp. in *l. clam. possidere, de acquir. possess.* Breviter, rationis vocabulum multiplicem habet intellectum. Respicit enim modum, viam, formam, morem, consuetudinem, jus, judicium, gesta, & non gesta, tempus, comparationem, & similia. Interdum consilium & propositum significat. Ratio autem & veritas convertuntur, *cap. frustra 8. Dist.* & Bald. *in l. non omnium. ff. de legib.* Spieg.

Ratio pro respectu, ut Habita est ratio doctrinæ. Habenda est ratio rei familiaris, quam quidem dilabi sinere, flagitiosum est, ait Cic. in 2. *Offic.*

Ratio pro sermone dicit *Nov. const. 22. § sic itaque de nupt.* Prat.

Ratio supputatio aliquando dicitur, vel *calculus, seu expensa.*

Ratio vera, quam Jurisc. *l. 3. ff. ad leg. Falc.* nominat, est quam æquitas suadet. cujus scientiam profitentur Jurisconsulti, & cujus dicuntur sacerdotes & interpretes. Govesnus *d. l. 3.*

Rato tempore, id est destinato, ut & apud Ciceronem de *Divinat. lib. 2.* Spieg.

Ratiocinatio, dicitur ea princeps animi vis, quam λογισμὸν Græci nominant.

Ratiocinator, idem qui calculator.

Ratiocinium, in *tit. de ratiocin. oper. pub.* ipsum ratiocinandi, h. e. computandi, quod dicitur actum significat. *Spieg.*

Rationale, quod ratione utitur, vel uti potest. Rationabile, quod cum ratione factum, dictumve est. Proinde rationabili dicto ita judex permoveri debet, sicut lege scripta, ut dicit Andr. Eserniтanus in *proœm. feud.* Cum naturalis ratio vim legis habeat, *l. scire, §. sufficit. de excus. tut. cum vulg.* Spieg.

Rationalia substantive, apud Ulpian. si modo sincera manet lectio, in *l. 1. §. de servis quoque de tut. & rat. distrah.* interpretatur, Alber. rationum instrumenta, Nor. tex. indicat, & alias legi posse Auctionalia, nimirum pro tabulis auctionariis, in quibus annotabatur pretium rerum publice distractarum: quod sub hasta fere solebat fieri, ut indicavi in dictione, Auctionem facere: Auctionariarum tabularum mentionem facit Cicero in Catil. *Spieg. Prat.*

Rationales posteriorum Impp. temporibus appellati sunt, qui procuratores Cæsaris antea dicebantur. Rubr. *de offic. procur. Cæsar. vel rationalis.* Lamprid. in Alex. ubi aliquos voluisset vel rectores provinciis dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare. Ad fiscum itaque pertinentes causas per rationalem decidi, & fiscalia negotia per ipsum expediri legimus, *l. 5. 8. 10. C. ubi caus. fisc. l. ult. C. ad leg. Jul. majest. l. ult. C. si advers. fisc. l. ult. C. de advoc. fisc. l. 2. C. ne uxor. pro marito. l. 2. C. de modo mult. l. 3. de convenien. fisc. deb. lib. 10. C. l. 4. de fide instrument. eod. leg. de bon. vacant. eo.* Briss.

Rationales summarum in Notitia Roman. Imperii ponuntur per provincias constituti, quos puto rationales summæ rei vocari, veluti in inscriptione *l. 7. C. ubi causa fisc.* Idem Aug. ad Buleforum Rationalem summæ rei. At in inscriptio.

inscriptio. *l. 7. de jure fisci, in C. Theod.* Verecundo Rationali summarum, scriptum est. Alii etiam statuuntur Rationales privatarum, ut & procurator privatæ rationis in *l. 7. C. de edend.* & Rationalis privatæ rationis in *l. unica. C. de anno & cap.* Et Rationalis privatæ rei, *l. 7. C. de bon. proscript.* Briss. Prat.

RATIONALIS, procurator fisci est, Capitolin. ut supra: Erat fisci procurator in Libya, qui omnes Maximini studio spoliaverat: hic per rusticanam plebem interemptus est. Sed cum per eos, qui rationalem in honorem Maximini defendebant, viderent auctores cædis, &c. Atque alius est à procuratore Cæsaris, *l. 1. de offic. procurat. Cæsar.* Alciatus in *l. universi. C. de fundis rei privatæ lib. 11.* Adde quæ pulchre scripsit Pyrrhus de Quæstoriis magistratibus. Accursius rationales interpretatur Cæsaris procuratores. Interpretes in *l. procurator. C de edendo*, inter fisci ac Cæsaris procuratorem faciunt discrimen, & Pyrrhus exacte demonstrat, procuratorem fisci à Cæsaris procuratore longo distare intervallo. Eidem non absurdum videtur, si rationalis vocabulum à rationibus dictum, generice tam huic, quam illi convenire dixerimus. Unde rationales & procuratores Cæsaris, eosdem fuisse legimus apud Lamprid. in Alexand. teste Budæo. *Spieg.*

RATIONARIUS codex, in quo rationes rerum gestarum continentur, quod vulgus Registrum vocat. Substantive, qui rationarium conficit, vel qui rationibus præest: Vide Stephan. Robert. Spieg.

RATIONE bona dicere, idem est quod bona fide.

RATIONEM argenti reddere jussus, explicatur in *l. qui filium ad fi. ff. de manum. test.*

RATIONEM constare alicui dicitur, quandoque acceptorum ratio non superat impensorum rationem ac reliquorum. Eodem modo per translationem ratio constat in Republica, cum officio quisque suo præclare fungitur, beneque collocantur operæ, & in summa, cum nihil temporis hominibus deperit. *Old. Prat.*

RATIONEM petere, id est, exigere, *l. 20. §. ult. ff. de liberat. legat.*

RATIONEM reddere is qui jussus sit, non videtur satisfacere: si reliquum reddet non redditis rationibus. Pompon. *de lib. leg.* Maff.

RATIONES agere, gerere, administrare, pro eod. nostri dicunt, *l. 41. §. libertatem, ff. de fideicommiss. liber. l. 40. §. servus testamento, ff. de statulib. l. 34. ff. de liber. caut.* Prat. Briss.

RATIONES calendatim recognoscere, est per singulos menses perscripta nomina recensere, ut sciatur quid nominum quoque mense factum sit. *Tusan.*

RATIONES dare, reddere est, *l. 33. §. Lucius, ff. de admin. tut. l. 23. §. testamento. ff. de pecul. legato. l. 41. §. Titius, ff. de fideic. libert.* Prat. Briss.

RATIONES reddere, est legendas offerre primum, deinde computandas, ut explorari possint, imputationes probe an improbe referantur: accepta recte relata, an non recte. Ita enim incipit quidem res à facto, pervenit autem ad pecuniam: reliqua enim reddi oportet, *l. 82. & simil. ff. de conditio. & demonstrat.* Porro reddere rationem longe aliud est quam edere. Nam edere jussus inspiciendi facultatem præbere debet, reliquum reddere non debet. Reddere vero jussus hoc amplius eam pecuniam, quæ ex reliquis colligitur reddere cogitur *l. 89. ff. de verborum significationib. l. 69. §. servus, ff. de evictionibus, l. 31. ff. de statu lib.* Etenim rationes reddere effectu nihil aliud est, quam reliqua solvere, *l. 32. ff. de condit. & demonstrat. l. 4. C. de testam. manum.* Quamobrem reddendarum rationum conditioni servus ita demum satisfacit, atque paret si libros rationum edat, si legendas, examinandas, dispungendas, computandasque rationes offerat, si cautiones & instrumenta omnia actus sui exhibeat, & heredes notitia rationum instruat, & fidem constare omnibus, quæ ab eo gesta sunt, doceat, ac denique cum fide actus sui quod reliquum est solvat & reddat, *l. 80. l. 81. 110. ff. de cond. & demonstr. l. 9. §. is qui reddere, ff. de liber. leg. l. 6. §. ult. ff. de statulib.* Nec vero scriptam duntaxat rationem, sed & eam quæ sine scriptura ab eo administrata sit, reddere debet, *leg. 26 ff. de statu liber.* Sufficit plane, si ex æque & bono rationem reddat, nec ea utique, quæ sine culpa sua perierint, reddere debet, *leg. 22. §. ultim. ff. de manum. testam.* Sed nec ad reliquorum onus pertinent damna, quæ ita contingerint, ut nihil imputari possit, *l. 41. §. Titius, ff. de fideicomm. libert.* Quæ tota fere lex de conditione reddendarum rationum tractat. *Briss. & Prat.* Est præterea rationem reddere plus quam edere, *l. 89. §. 2. l. cognoscere 56. de verb. sign. l. qui nominibus 44. ff. de admin. tutor. l. Lucius Titius 53. ff. de testam. manum. l. 8. §. is qui reddere. l. Aurelius. § Sticho. §. filias, ff. de legat. l cum servus 82. l. qui sub conditione 111. ff. de condit. & demonst. l. 6. §. fi. l. Sticho 40. ff. de statu liber.* Edere est copiam inspiciendi describendi facere, dare, & dictare, ut cognoscatur & perlegatur, *l. 1. §. 1. l. 4. & 6. cogetur, § edi autem est, l. argentarius 10. §. 1. ff de eden.* Quid enim aliud est edere, quam proferre codicem, rationem monstrare vel dictare, aut exemplum porrigere? Quinimo ne quidem totum rationum codicem is, qui edere jubetur, edere cogeretur. Satis est si à capite describatur, vel ea sola pars rationum, quæ ad instruendum aliquem pertineat, *d. l. argentarius, §. edi.* At rationem reddi, qui in hac nuda editione non subsistit, sed præterea eam diligenter computandam & dispungendam offert, ut is cui eam reddit, calculo adhibito conferat, cognoscat & dispungat, quique simul id, quod relinquatur, pariat, seu reliquum, quod, datis acceptisque collatis, debitum manet, solvit, Gœdd. ad *l. boves 89. §. 2. n. 3. ff. de verb. sig.*

RATIONES referre, est computum reddere: dispungere rationes, computum examinare, Bud. in *l. si prior. de pign.*

RATIONES relatæ olim dicebantur, ut Cicer. *lib. 5. Epist. ad Rufum* ostendit, quæ ad ærarium referebantur. Fest. Pomp. *lib. 16. R. R.* duobus in compluribus orationibus, cum de actis differitur, id est, rationum relatarum: quod iis tabulis docentur judices, quæ publice data atque accepta sunt. *Briss. Prat.*

RATIONES subscribere in *l. 82. ff. de cond. & demon.* Hinc rationes suscriptæ & expunctæ *l. 13. ff. de divers. & temp. præscrip.*

RATIONIBUS distrahendis actio appellatur, quæ adversus tutores, qui pupillum in tutela fraudarunt, in duplum datur. *l. 1. §. rationibus, l. 2. in princ. & §. ult. ff. de tut. & ratio. distr. l. 1. ff. de contr.* Briss.

RATIONIBUS inferre, est eam summam, quæ impenditur, in rationarium præscribere, teste *Bud. Spieg.*

RATIONIBUS referre, est inter recepta computare. *In dem Empfang oder Einnom stellen.* Ulp. in

in *l. 2. de administr. rer. ad civit. pertin. §. grani æstimationem.* Spieg.

RATIONIS habendæ causa: hoc est, ut curam haberet, proposuit Prætor, *Ein Auffsehen oder Sorg zu haben.* Ulp. in *l. 1 in prin. ff de postul.* Old.

RATIONUM appellatione non instrumenta tantum, aut codices rationarii, *l. cum servus, de condit. & demonstr. l. Prætor. §. 1. ff. de edend.* sed & Calendaria, & diaria, seu ephemerides & adversaria continentur: itemque si qua in palimpsesto, seu delenitia charta, aut opistographo scripta sunt, *l. chartæ, de bonorum possess. contr. tab.* indicat Alc. *in l. 1. C. de edend.* Spieg. Prat.

RATIONUM reddendarum conditio quid contineat, *not. in §. Stichus & Dama. l. Thais, de fideicom. libert.* Vide & Ulp. in *l. si statulib. de statulib.* Spieg.

RATIONUM redditione remissa, scrupulosa tantum exactio rationum remitti videtur, non etiam reliquorum retentio, vel dolus in actu gerendo commissus, *l. 71. §. Titius, ff. de cond. & demonst. l. 10. l. 29. §. filias, l. ultim. §. inter. & § Titia ff. de lib. leg. l. 122. ff. de leg. lib. 1.* Et ita de eo, qui tutores ἀνυπευθύνους esse, id est, rationibus reddendis minime obnoxios voluerat, Julian. respondit, nisi bonam fidem in administratione præstiterint, damnari eos debere, *l. 5. §. Julian. ff. de adm. tut.* Briss. Prat.

RATIS navigium est temere factum & inconditum, ut sunt trabes connexæ, & sine fabrica compactæ, quæ navigii vicem præbent. Ponitur tamen & pro ponte vel etiam loco fluminis quoque modo juncto. Cicero ad Atticum: Circumvallatum esse Pompeium ratibus, etiam exitus portus teneri. Et verisimile est, id genus navium primum fuisse. Vide Peckium ad *l. 4. §. Divus Anton. ff. de incend.* & Bayfium in *tract. de re navali.* Spieg.

RATUM & irritum, contraria. Ratum id significat, quod præcedenti meditatione firmatum est, & ideo ad effectum ipsum referri: irritum autem recte dici, quod effectu firmum non est. *11. q. 4. c. irritum.* Alc. in *l. quum postea quam, C. de pactis Lege. Firmum.* Spieg.

RATUM & ruptum, contraria. Cic. de Orat. testamentum ruptum, aut ratum.

RATUM habere nihil aliud est, quam approbare id, quod gestum est, quod sua interesse potest, Vulteius ad *§. religiosum 7. num. 2. Inst. de rer. divis.*

RATUS est, imperite pro cogitavit, Interpres accipit apud Ulp. in *l. 1. de postul. l. qui apposite,* proprieque ejus verbi significatione usus est, scilicet, pro existimavit: h. e. quasi ab æstimatione statuit atque decrevit. Est autem æstimatio judicii atque rationis, nec usquam pro nuda tantum voluntate usurpatur, quæ non statim, quia minime apparet, in voluntatem rapienda est. In jure nostro non tutum est semper, quod vulgo dicunt, Sufficit pro ratione voluntas. *Spieg.*

RAUCA vermis est, radices arrodens. Ejus meminit Ulp. in *l. ex conducto. §. 1. ff. locati:* Si raucis aut herbis segetes corruptæ sint. Sic Plin. *lib. 17 c. 18.* Olea inquit, ubi quercus effossa sit, male ponitur: quoniam vermes, qui Raucæ vocantur, nascuntur & transeunt.

RAUDUS, sive ut in mancipationum formulis, Rudusculus assem significat. *Prat.*

RAUDUM æs, imperfectum veteribus & rude. Unde in venditionibus mancupi scriptum erat, Raudusculo libram ferito. Vide Festum. *Spieg.*

R E.

RE, præpositio non nisi composita reperitur, denotatque resolutionem actus intervenientis rei, cui adjicitur *l. 1. §. eleganter, ff. depos. cum simil.* quæ Alberic. adducit. Lege, Reddere. *Spieg.*

RE, auferendi casu: ut Re, non verbis augetur peculium, *l. peculium, ff de pecul.* Item re contrahitur obligatio, Inst. quibus mod. re contrahitur oblig. & illic, Re nondum secuta, *tit. quib. mod. tol. oblig.* Spieg.

RE integra Joanni And. c. ubi majus, de *elect. lib. 6. Alberic. l. mandatum, C mand.* & alibi quando lis non est contestata, quandoque etiam ad sententiam definitivam usque. *l. errore, C. de jur. & fact. ignor.* aliquando, rebus in eodem statu manentibus *l. quod si minor. ff. de minor.* quandoque re nondum tradita, vel pretio nondum soluto, §. *fin. Inst. quib. mod. tollitur oblig.* quandoque electionem celebratam *c. ubi periculum, de elec. lib. 6.* Res integra est, donec in negotio aliquid est cœptum, *l. 1. ff. de pollic.* Prat.

RE ipsa. & facto ipso. ejusve exitu præstare aliquid, *l. 2. C. de rerum permut.* & *l in minorum, C. in quib. caus. restit. in integ. non est nec.*

RE nondum secuta. *Inst. quib. mod. toll. oblig.*

RE sua se abuti putare apud Ulp. *l. sed & si. §. hac verba. ff de petit. hered* Spieg.

RE. & verbo fieri posse citationem, tradit glossa præconio Baldi insignis, in *l. sed etsi is, ff. de in jus voc* Spieg.

READOPTARE, vel potius, in Haloandri editione est, reponitur, apud Modest. in *l si pater filium. de adopt.* Spieg.

REÆDIFICARE pro resarcire etiam usurpatur.

REALE vitium objicere, hoc est, rem esse talem, quæ alienari, aut tradi non potuerit. Vide Old. Class 3. act. 3. *Spieg. Prat*

REALIA, ea quæ ob rem conceduntur, & non personam respiciunt, dicuntur, ut colligitur ex *l. cum unus, ff. de bon. aut. jud possid.* Spieg. Prat.

REALIA vitia dicuntur, quæ rebus. id est, possessionibus ipsis inhærent, remque omnimodo à quovis possessore usucapi prohibent, ut res furtivæ, vi, clam, aut precario possessæ, &c. *l vitium. C. de acquir. poss § furtiva. Inst. de usucap.* ad differentiam personalium, quæ personæ certæ insunt, & cujus tantummodo usucapionem impediunt, ut mala fides. *Prat.*

REALIA jura, id est, ratione rei competentia, Connan. *lib. 3. cap. 11. n. 4.*

REATUS verbum, ut auctor est Fabius lib. 8. Ciceroni aliisque antiquis scriptoribus inusitatum, ac primum à M. Messala confictum fuit: Definiturque status & conditio, in qua sunt rei, donec vel absolvantur, vel condemnentur. Olim inter reos relati, in conspicua & miseranda erant calamitate, capillo submisso, ut Plin. lib. 7. ad Suram scribens significat, quem non ante fas fuit rescindere, quam omnium sententiis absolverentur. Squalore & illuvie confecti, promissa barba, habitu sordido, pannoso, &, ut inquit Bud. misericordiæ aucupatore. Qui status reatus dicitur. Et huc respexit Martial. lib. Epigram. dum dicit:

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum,
Squalidus harebo, pallidiorque reo.
Si jubeat patria damnatum excedere terra,
Per freta, per scopulos exulis ibi comes.

Quapropter omnino falluntur scriptores post Accursium,

cursium, existimantes à Jurisconsultis reatus verbum pro crimine usurpari, eorumque sententia refutatur per *l.* 3. *§. quod pater, ff. de mun. & honor.* Non enim crimen, sed habitum illum pannosum, statumque demissum significat, *l. fin. ff. ad leg. Jul. majest. l. cum ratio. §. fraudis, ff. de portion. quæ lib. damnat. conced. l. fin. §. de illo, ff. de bon. eor. qui ante sent. mort. sibi conscius.* Ut illa velit Modest. in *l. si diutino, ff. de pœn.* eum mitius puniendum, qui diu in eo statu fuerit. Nam antiquis miseranda hæc & diuturna calamitas pars pœnæ, nec injuria, visa est, solum Publium Scipionem Africanum legimus cum Reus esset, eique à Claud. Asellio Tribuno plebis dicta dies esset, ad populum neque barbam radere, neque non candida veste uti desiisse, minimeque fuisse cultu solito Reorum: ut est apud Gellium *lib.* 5. *cap.* 4. Hodie in reatu sunt, inquit Budæus, qui vel carcere detenti sordibus & illuvie conficiuntur, aut qui honoris causa, custodiæ suæ, aut apparitorum commissi, aut vadimonio vel vadibus obstricti sunt, aut ex promissoribus. Justin. Historicus in 4. Brevi post tempore revocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedestria secunda Niceas & Lamachus faciunt. Sciendum est autem omnem reatum extingui, *l. antepen ff. de accusat.* Ab hac tamen regula excipiuntur quædam crimina, ob quæ quis etiam post mortem suam damnatur, cujusmodi est crimen læsæ majestatis, & crimen repetundarum, *l. fin. ff. ad leg Jul. majest. l. fin. ff. ad leg. Jul. pecul.* quod hodie etiam constitutum est in hæreticis *l.* 4. *C. de haret. & apostatis, l.* 4. *C. de apostat.* Corras. 2. *Miscell.* 20. *n.* 5. 6. 7. 8. Vinnius ad § *per contrarium sexto, num.* 2. 3. *Inst. de hered. q. quæ ab intestat.*

Reatus apud Theologos est obligatio ex peccato, vel delicto: quo sensu Tertul. 1. adversus Marcion. scripsit reatum animæ, & 2. adversus eundem, reatum patrum in filios redundare, Gothof. ad *l.* 11. *in princ. ff ad leg. Jul. majest.*

Rebellis, quam tamen vocem eruditiores, pro eo, qui ex contemptu fit inobediens, perverse poni, monent: quod idem vocandus sit contumax. Exemplum ex quarto Rhet. ad Herennium, producunt. Porro nostris Rebellis, & Fidelis, sunt contraria. Qua de re vide Bart. in Constit. Imper. Henrici 7. Qui sint rebelles. *Spieg.*

Rebellio, ipse actus rebellandi est: qui non solum facto, sed & machinatione committitur, ut ibidem pulchre declarat Bart. Breviter, qui arripiunt arma in eum, cujus jurisdictioni subditi sunt, vel qui fidem illi datam non servant, *Eyds und Lebens Pflicht*, & jussis magistratuum, in iis quæ ad commissum ejus officium pertinent, repugnant, proprie rebelles appellantur. Unde non nisi injuria hoc nomine censeri possunt qui profanis magistratibus non respondent ex æquo in his, quæ statuunt in rebus, ut nunc vulgo vocant religionis. *Spieg.*

Rebus humanis eximi, *l. siquidem, C. de act. & oblig.* Rebus superesse. Ulp. *l. de procur.* Usus autem, ait, procuratoris, perquam necessarius est: ut qui rebus suis ipsis superesse vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possunt, vel agere, vel conveniri. *Spieg.*

Rebus legatis, quæ in fundo sunt, accedunt etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solebant, nec quæ casu ibi fuerunt, legata existimantur, ait Paulus in *fi. l. quæsitum. de legat.* 3. Spieg.

Rebus novis nova ponenda nomina. Cic. *de nat. Deor. lib.* 1.

Recanere: esse videtur apud Plinium incantationem retorquere, & dissolvere, quod & recantare fortasse dici possit. Ut enim cantu rumpi angues prisci censebant, sic angues ipsos existimabant, si id præsenserint, recanere & incantationem referre ac diluere, verba Plinii sunt, Non pauci etiam serpentes ipsos recanere, & hunc unum illis esse intellectum. Turneb. *advers. lib.* 23. *c.* 10.

Recautum in *Nov.* 130. *de trans. mil.* apochæ species, quam faciebant delegatores, id est, hi qui providebant copiis militaribus, collatoribus annonæ militaris, de suscepta, ut loquitur vetus interpres, Nov. 72. i. e. securitas de suscepta pecunia, ut vult Cujac. ex *l.* 1. *C. de col. fund. pat. lib.* August. de cura pro mortuis: ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerat. Suidas. Recautum species apochæ apud Romanos. Et sic dicimus Recavere, pro cautionem solvere: ut Repignerare, pignus dissolvere. Cautio est obligatio: Recautio obligationis dissolutio. Recentiores Evacuatoriam vocarent. Prat. Cujac. *ad Rub. C. de apoc. publ.* & Goth. ad *d. Nov.* 130. *c.* 1.

Recedere conditione, à persona, à statu, est quod immutare conditionem, personam, statum dicimus.

Recedere id dicitur, quod prius accessit. Sic si cujus ager totus inundatus fuerit, cum recesserit aqua, palam est, &c. in *l. § aliud.* 6. *ff. de acquir. rer. dom.* Briss.

Recedere quoque proprietas à legatario dicitur *l.* 105. *ff. de cond. & demonst.*

Recedi à pacto, à conventione, *l.* 8. *Cod. de pact. inter nupt.* Briss.

Recens. inveterato contrarium.

Recensitio, pro recognitione Ulp. in *l.* 3. *§. si quis noxali. Ad exhib.* Nonne æquum est ei familiam exhiberi ut noxium servum agnoscat? quod ex causa debet fieri, ad designandum eum, cujus nomine noxali quis agit recensitione servorum facta. Accurs. id est, nominatione interpretamur. *Spieg. Prat.*

Recenti tempore & in præsenti. *l.* 1. *§. ult. & l.* 2 *C. de Carbon. edic. id est, statim,* &c. Briss.

Recentire, id est, eo tempore, quo res contingit: quod etiam è re nata dicitur.

Recepisse arbitrium videtur, qui judicis partes suscepit, finemque se sua sententia, controversiis impositurum pollicetur, auctor Ulp. in *l. idem Pompon. de arb. Vide §. cepisse, l. de meis, eod. tit.* Spieg.

Recepisse servum alienum ita accipimus, si susceperit ad se etiam, proprium accipere refugium abscondendi causa servo præstare, vel in suo agro, vel in alieno loco ædificiove, Ulp. *de servo corrupt.* Mass.

Receptæ sunt institutiones, id est, approbatæ, *l.* 48. *§.* 1. *ff. de hered. instit.*

Recepta reddenda, facta, præstanda, extat apud Paulum exemplum, in *l. in judicio, ff. familiæ erciscundæ.* Spieg.

Receptator qui latrones, eorumque surrepta recipit, occultatque, Martianus in *l.* 1. *ff. de Receptat.* Pessimum, inquit, genus est receptatorum, sine quibus latere nemo diu potest. Quamvis receptator, qui cognatum vel affinem conservaverit, non est severe puniendus, *l.* 2. *eodem tit.* Hinc receptaculum, dicitur locus, in quem se improbi homines recipiunt. *Spieg. Prat.*

Recepti generaliter dicuntur, qui consensu aliquo admissi sunt vel electi. Hinc in Pand. tit. de

de receptis: hoc est, admissis seu electis illis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant inter controvertentes.

RECEPTI in libris nostris appellantur, Arbitri: seu judices compromissarii non ordinarii, *l. penult. C. de recept. arbit.* ex eo quod à Praetore ad arbitrandum delecti, recepti atque demissi sunt: sive quia ex recepto, id est, ex compromisso causas dirimendas recipiunt, *l. 1. & pass. ff. de recept. & l. 12. C. de jud.* Hot. Prat. Adeuntur autem vel ex pacto nudo, aut constipulatione, vel ex jurejurando, *l. 4. C. de recept. arb.* Sublata à Justin. Nov. 82. alias dantur a judicibus, Goth. ad *d. rubr. C. de recept. arb.*

RECEPTI in reos, vide Reum facere. Venul. *l. 12. §. 1. ff. de accus.* Hoc beneficio etiam in reos recepti uti possunt. Item in fin. Cornelia injuriarum servum non debere recipi reum, Corn. Sylla auctor fuit. *Prat. Hot.*

RECEPTITIA actio olim vocabatur, quae adversus argentarios qui pecuniam aut aliud quippiam mobile vel immobile etiam non debitum alieno nomine constituerant, dabantur, *l. 2. C. de const. pec. Theoph. in §. personam, Inst. de actionibus,* à verbo, opinor, Recipere, quod nonnunquam promittere est, quod omnem omnino obligationem, in se res sic constituens reciperet. Unde & ex recepto, i. e. compromisso, Inst. interpretatur. Et si autem inter actionem receptitiam & constitutoriam multae olim essent differentiae, videbantur nihilominus inter se esse similes, donec Justinianus actione receptitia sublata, & constitutoria adaucta & confirmata, utramque unam esse voluit. Differentiae autem, quae erant, manifestae sunt ex *l. 2. C. de const. pecu.* Receptum n. juris erat civilis, ut quod fieret verbis solennibus, id est, civilibus & directis, atque adeo non nudo pacto: Constitutum vero juris praetorii nudo pacto introductum: Ex recepto obligantur soli argentarii, qui recipiebant ad se debita aliena: ex constituto quivis alii: quod confirmat Theophilus *Instit. De action.* In constitutum veniebant tantum pecuniae, i. e ea quae pondere, numero, & mensura constant, unde etiam tit. est de constituta pecunia: In receptum autem omnes res, i. e. & pecuniae & corpora veniebant, ut receptum quidem plenius fuerit respectu rerum, strictius respectu personarum: Constitutum autem contra plenius fuerit, si personas spectas, strictius, si res: quo utroque plenior & uberior erat stipulatio, ut puta ex qua omnes personae obligarentur, & in quam res quaelibet veniunt: Recipiebantur etiam nondum debita, puta, si argentarius dicebat, vendas illi licet, nam recipio me precium redditurum: at constituebantur tantum debita praesentia, ut olim dubitaretur, an debitum sub conditione vel in diem constitui posset: Praeterea receptum fiebat, & pure & in diem, constitutum in diem tantum, *l. sed etsi 17. ff. de constit. pecun.* Quod verbum etiam constituti per se satis indicat, constitutum quasi ad diem condictum, ut interpretatur Cicero in Epist. ad Atticum: Denique actio receptitia erat perpetua, constitutoria etiam erat perpetua, sed certis casibus annalis, qui qui es fuerint, incertum est, quoniam *Justin. in d. l. 2.* Constitutoriam omni casu perpetuam esse voluit. Quamvis autem hae differentiae non essent exiguae, ait tamen Justinian. in §. *de constituta 8. Instit. de actionibus* actionem de constituta pecunia similem actioni receptitiae visam fuisse, nempe ante suam constitutionem, quoniam post hanc non amplius videbatur esse similis, sed revera similis, imo eadem facta est. Nam nisi Tribonianus quid immutavit in *l. 6. §. ratione, ff. de eden.* ex eo dicimus receptum fuisse constitutum, etsi non contra. Illud sane certum est, Graecos utrunque ἀντιφωνήσεως id est, responsionis appellatione comprehendisse, ut *Novel. 115. §. fin.* Hinc facile moveri potuit Justinia. ut actione receptitia tanquam supervacua cessare jussa, solam constitutoriam remanere vellet, in quam receptitia transfusa esset, sicut & Senatusconsultum Pegasianum transfugit in Trebellianum, & actionem rei uxoriae in actionem ex stipulatu de dote. Quamobrem nihil in Digestis reperias de Senatusconsulto Pegasiano, nihil de rei uxoriae actione, nihil etiam de actione receptitia, de qua tamen absque omni dubio Jurisconsulti scripserunt plurima, ut pote ea, in qua plus esset, quam in actione constitutoria. Apparet enim ex constitutione Justiniani jam ante Justinianum minus frequentatam fuisse actionem receptitiam, non tamen omnino sublatam, qua qui uti vellet, id posset. Qua ratione potissimum motus esse videtur Justinianus, ut receptitia, cum idem fieri posset per actionem constitutae pecuniae, si in eam, quod plenius erat in receptitia, transfunderetur, ab usu recedere juberetur, Vult. ad *d. §. in constituta 8. nu. 4. & 5. Instit. de actione.*

RECEPTITIA dos ea dicitur, quam is, qui dat, in mortem mulieris à marito stipulatur, *l. 31. §. sed & dos, ff. de mort. caus. don.* Et apud Ulp. *in Instit. tit 6. Briss. Com. lib. 8. c. 10.*

Unde RECEPTITIUS servus: de quo vide paulo post in verbo Recipere praeter notas.

RECEPTUI canere historicis est in locum tutiorem redire. Milites siquidem cum castro tenuerint, priusquam exirent in aciem, cum signo dato in eadem redeant, sese recipere dicuntur. Inde canere receptui est turbarum, lituorum, aut cornuum seu tibiarium cantu significare militibus, ut à pugna in castra aut moenia redeant.

RECEPTUM est compromissum, *l. 14. §. 1. C. de jud.* Gothofr. ad *rub. C. de recept. arbitr.*

RECEPTUM est, quicquid à plerisque prudentium approbatum est. Bud. in *l. non debet, de dolo mal.* Recipere enim quandoque pro approbare. Inde jus moribus receptum, in *d. l. non debet*: Et jus receptum *l. in minorum, C. in quib. caus. in integ. restit. non est nec. ff.* Prat.

RECEPTUM non videtur, quod receptum non durat, *gl. c. nam & ext. de verb. sign.* quod utique verum est, cum recipientis jus extinctum est, alioquin si non extinctum, sed translatum proponatur, receptum videtur ex responso Pauli, qui ait, sub *tit. de verb. sig.* Cepisse quis intelligitur, quamvis aliis acquisivit. *Spieg. Prat.*

RECEPTUM & constitutum quomodo differant, vide paulo ante Receptitia actio.

RECEPTURUS, ad animi voluntatem referendum, ut Valla de futuri, temporisque participiis tradidit: & Alciat. sequitur, in *l. 1. ff. si cert. pet. per glo. in l. 2. eod.* Spieg.

RECEPTUS in civitatem quis dicitur, qui cum suffragio civis efficitur. *Spieg.*

RECEPTUS inter reos quis dicitur, quando rejectis exceptionibus dilatoriis, declinatoriisque pronunciat judex ad ulteriora procedendum. Quod, ut attestatur Alciat. recte Bart. docuit in *l. si qui; de publ. judic.* Igitur post hujusmodi interlocutionem, quae vim cujusdam litis contestationis habet, qui accusatus est, incipit in reatu

tu esse: de qua voce Reatus, vide paulo ante suo ordine.

RECEPTUS mos est, quem sponte alienum ascivimus.

RECESSISSE non videtur, qui exemplo rediit. Vide Magistrum Practicæ §. 1. *vers.* 1. *de Salariis.* Sed & animo revertendi abiens, recedere non videtur, per *text. not. in l. nihil, ff. de capt.* Spieg.

RECESSUS à nostris, à Græcis ἀναγωγὴ dicitur, quando ab humilibus ad sublimia & ardua ascendit oratio, & hæc Theologis frequentior. Quandoquidem mentis subvectionem à litera ad sensum spiritualem, à terrenis ad cœlestia, ἀναγωγὴν dicunt. Ut cum dominus pollicetur Judæis terram fluentem lacte & melle, ἀναγωγικῶς cœlestem sedem, & patriam deliciarum spiritualium copia redundantem intelligunt παρὰ τὸ ἀνά, τοῦτ' ἔστιν, ἄνω quod sursum significat. Est ἀναγωγὴ mentis sursum elevatio, & recessus, quemadmodum sanguinis rejectionem medici, τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν, id est, sursum eductionem dicunt, quum videlicet sanguis è pulmonibus tussi, aut è ventriculo, vomitu sursum educitur: unde ἀναβήττειν αἷμα extussire sanguinem, frequentius apud Galenum & Hippocr. loquutio. Brechæus in *l. Tugurii appellatione, ff. de verb. & rer. sig.*

* Recessus Imperii *Reichs abscheide, Reichtags abschied, Reichs satzungen, ordnunge,* sunt Decreta Comitialia, sive Constitutiones universales in Comitiis Imperii, mutuo Imperatoris ac Statuum consensu, de negotiis administrationem & conservationem Reip. comprimis concernentibus, legitimè sancitæ & promulgatæ.

* Distinguuntur in Recessus Comitiorum universalium & particularium. v. g. Conventuum, Deputatorum Imperii, quæ dicuntur, *Reichs-Deputation abschied,* item Visitationum Cameræ, *Visitations abschiede.*

Efficiens Recessuum Imperii *causa* non solus est Imperator, sed cum eo Electores, Principes & Status Imperii. *Vid. Instr. Pac. Germ. art* 8. *vers. gaudeant. Capitul. Leopold. artic.* 2. *supra verb. Legislatoria potestas:* Nonnunquam Imperatoris vices in hac re sustinet Rex Romanorum, vel Imperatoris Vicarius, aut Commissarius: Tempore autem interregni videntur Vicarii Imperii tanquam Provisores ejus cum Statibus leges condere posse, *arg. text. Aur. Bull. tit.* 5.

* *Materia* Recessuum Imperii varia est, præcipua eorum capita esse solent negotia belli, pacis tributorum, monetæ, Matriculæ redintegrationis, moderationis indictorum, pensitationum, Ordinationis Judicii Cameralis, administrationis Justitiæ &c.

* Quomodo in Comitiis causæ Imperii tractentur, Vid. sup. *V. Comitia Imperii.*

* Conscribuntur hodiè Recessus Imperii in lingua Germanica; quamvis Instrumentum Pacis forte propter exteros, cum quibus de Pace tractatum fuit, etiam latinè conscriptum habeatur.

* RECESSIBUS Imperii, ut legibus universalibus, & per modum contractus sancitis, obligantur Imperator, & reliqui Status Imperii ac subditi, tam *mediati* quam *immediati.* Vide inter alios *Rec. Imp. de anno* 1559. §. 85. *ibi: solches alles und ieder, so ob geschrieben stehet, und uns Keyser Ferdinanden betrifft, gereden und versprechen wir bey unseren Keyserlichen wurden und worten, stets, fest, unverbrüchlich, auffrichtig zu halten und zu vollziehen, deme stracks und unverweigert nachzukommen* (hæc omnia & singula, quæ suprà scripta sunt, & nos Imperatorem Ferdinandum spectant, dicimus & pollicemur per nostram Cæsaream dignitatem & verba, constanter, firmiter, infractè, sincere exequi & implere, illa statim & absque impedimento prosequi) *und wir Churfürsten &c. gereden und versprechen in rechten guten wahren treuen, die so viel einem ieden seine herrschafften betriffs oder betreffen mag, wahr, stet, vest, auffrichtig und unverbrechen zu halten, zu vollziehen, und demnach allem unserm vermogen nachzukommen, und zu geleben sonder gefahrd.* (Et nos Archiepiscopi &c. dicimus & promittimus in bona veraque fide, id quantum ad unumquemque sua jurisdictio attinet, aut pertinere potest, verè, constanter, firmiter, sincerè & infractè sequi, perficere, & postea pro viribus prosequi & vivere sine periculo) *Adde Reces. Imp. de anno* 1654. §. *über dieses* 197. *in fin. &* §. *und wir* 199. *Capitul. Leopold. art.* 38.

* Cessat Obligatio Legum Imperii 1. si cesset earum finis internus ac proximus 2. contrariâ lege latâ. 3. consuetudine rationabili legitimè præscriptâ. 4. dispensatione, quæ est Imperatoris ac Statuum Imperii.

(Vid. Carpzov. *de L. Reg. Germ. cap.* 12. *sect.* 2. Paurmeist. *de jurisd. l.* 2. *c.* 2. Arum. *de Comitiis cap. ult.* Limn. *de J. P. libr.* 9. *c.* 1. Lampad. *de Rep. Germ. p.* 3. *c.* 8. *& in not. Conring.* Hermes *fascic. Jurispr. c.* 36. D. Maurit. *Dissert. de Recessibus Imper.* (*par.* 3. *var. exerc. jur. publ.* 2.))

RECIDERE, est sui juris fieri non posse, hoc est, de potestate in potestatem descendere, ut eleganter sensum reddens Cantiuncula dixit, *Instit. quib. mod. jus patr. potest. solv. in princ.* Ulp. in *l. sive cont. de liber. agnos.* in cujus potestatem recasurus est, & inferius, In cujus potestatem recasuri non sunt, & rursum sub fine ejusdem, *l. idem, de his qui sui vel alien. juris.* Nepotes, inquit, ex filio, mortuo avo, recidere solent in filii potestatem. *Old. Prat.*

RECIDERE in causam, pro relabi, *l.* 6. *ff. de capt.*

RECIDERE pro deliberare & amputare. *Briss.*

RECIDERE flumen dicitur in *l.* 3. *ff. de acqu. rer. dom.* id est, retroire vel retrolabi.

RECIPERE pro Recuperare passim in Pandect. Florentinis.

RECIPERE, verbum est peculiariter ad materiam arbitrorum pertinens, qui arbitrium recipere dicuntur. Unde toties absolute dicitur, Recepit, pro eo quod est, admisit arbitrium in se transferri, *l. Pedius, in l. sed si in servum ff. de recept.* Old.

RECIPERE: inter alia significat pulchra phrasi promittere, suscipere in sese aliquid. Cic. in epist. sæpe dicit: Recepi me venturum. Item, Recepi me facturum. Old. Imo recipere plus aliquanto significat, quam polliceri vel promittere, cum in alieni facti obligationem veniunt. Cicer. epist. famil. Separatim pro mitto, in meque recipio fore eum tibi & voluptati & usui: Et ad Atticum. De æstate polliceris vel potius recipis, hoc est, ut vulgo loquimur, capis super te. Quod nihil aliud est, quam alienam obligationem loco veri debitoris subire, & alterius promissi non fidejussorem modo, sed reum se constituere. Connan. *lib.* 6. *c.* 6. *n.* 3.

RECIPERE *l.* 2. §. *mulier dotem, ff. de dot. præleg.* pro excipere sumitur. Dotem enim, inquit Ulp. recepisse mulierem magis, quam accepisse: salvo eo, quod ex commodo repræsentationis ab ea fideicommitti potuit. *Prat.*

RECIPERE idem est, quod cavere: sic accipitur

pitur ab Ulpiano in *l. emptorem, §. qui autem, ff. de act. empt. & vendic.* Nisi forte (inquit) si quis omnes istas supra scriptas conventiones recipiat: quemadmodum recipitur, ut venditor nummos accipiat, quamvis merx ad emptorem non perveniat recipitur, id est, cavetur, Budæo in forensibus interprete. Adde Brechæum in *l. qui fundum in verbo recepta, in tit. de verb. & rer. sign.*

RECIPERE periculum, i. e. cavere de periculo, *l. 1. de admin. tut.*

RECIPERE præter notas & vulgatas significationes, in tradendo promittendove excipere & sibi reservare significat. *l. 205. ff. de verb. sign. l. 11. ff. commun. pred. l. 31. in fin. ff. solut. matrim. l. 53. §. ult. ff. de act. empt. l. 42. ff. de mort. caus. donat. l. 29. §. si fundum, ff. de leg. 3. l. 43. §. stipulatus, ff. de usufruct. l. 40. §. fundi & §. cum fundus, ff. de contrah. empt.* Cato *de re rustic. c. 64.* Pabulum domino recipitur. Plaut. in Trinum. Posticulum hoc recepit, cum ædes venderet. Cicero Topic. Fecique quod sæpe liberales venditores solent, ut cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte & loco positum videatur. Idem *lib. 2. de orat.* Dicet te cum ædes venderes, ne in rutis quidem cæsis solium paternum recepisse. Eodem modo Gellius *lib. 17. c. 6.* hunc Catonis in suasione legis Voconiæ locum interpretatur. Principio nobis mulier magnam dotem attulit, tum magnam recepit, quam in viri potestate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: postea ubi irata facta est, servum receptitium sectari atque flagitare virum jubet. Recipit, inquit Gellius id est, retinet. Item: quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum transmittebat, ea recipere dicebatur. *Briss. Prat.*

RECIPERE, i. e. admittere & tolerare.

RECIPERE usucapionem res dicitur, quæ usucapi potest, *l. 9. ff. de usucap.*

RECIPERE aquam, id est, pati vel tolerare, ut per viam publicam aqua fluat, *l. 2. §. Idem Labeo. ff. ne quid in loco publ.*

RECIPERE in edicto de *serv. corr.* proprie est refugium abscondendi causa servo præstare, vel in suo agro, vel in alieno loco, ædificioque, *l. 1. § 1. ff de serv. corrup.*

RECIPERE arbitrum, eligere arbitrum, pro ad arbitrum compromittere, ad partes referuntur, *l. 2. §. 1. l. litigatores, in princ. l. non distinguemus, §. de offi. ff. de recepr.* Recipere autem arbitrium, suscipere officium arbitrandi: recipere auditorium, ad arbitrum pertinent. *Spieg.*

RECIPERE custodiam, *l. 14. §. ult. ff. de furtis.*

RECIPERE salvum fore de furto, & damno intelligi debet, *l. 5. naut. caup. stabul.* Prat.

RECIPERE in reos, vel inter reos, est, accusatum post delationem legitime inchoatam in album reorum referre, & adnotare, donec crimen peragatur, finiaturque. *Briss.*

RECIPERE, id est, hospitio excipere inquilinum, *l. 2. §. ultim. ff de usufruct.*

RECIPERE, id est, celare & occultare. *Briss.*

RECIPERE etiam causam rei alicujus, dicitur orator, qui eam ad se delatam retinet, & ut vulgo loquimur, de ea agenda se onerat. Cic. lib. de Orat. Ante condemnentur ii quorum causas recipimus, *Briss.*

RECIPI etiam rei dicuntur, *l. 2. §. ff. de custod. reor.* Tac. libro 4. Cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque tamen peractus. *Briss.*

RECIPI, id est, probari vel tolerari. *Briss.*

RECIPI inter reos dicuntur, qui in numero sunt reorum, *l. 12. §. 1. ff. de accus.* Prat.

RECIPI quoque nomen ejus, qui inter reos refertur, Latini auctores dicunt. Cic. 4. *in Verr.* & alii, qui interfuerint, cum accipientis nomen reciperetur Val. *lib. 3. c. 7.* Cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret quæ eorum, qui Reip. causa abessent, recipi nomina vetabat in urbem tamen recurrit. *Briss.*

RECIPI quoque transfuga dicitur à nobis, ad quos nunc primum is pervenit, *l. transfugam, ff. de acquir. rer. dom.*

RECIPI in carcerem *l. 1. l. 13. ff. de custod. reor. l. 1. ff. quando apel.* fit. Et recipi in custodiam *l. ult. ff. de quæstionib.* Briss Prat.

RECIPIENDUM intelligendum, *l. ex parte, ff. de her. inst.* Prat.

RECIPROCA substitutio, Vide Substitutio

RECIPROCA argumenta, Græcis ἀντιστρέφοντα sunt dicta, ut annotavit Gell. *lib. 5. cap. 10*

RECIPROCUM dicitur, quod eo redit, unde prodit, dictum à recipiendo auctore Varrone. Sic horæ reciprocantur quum expleto legitimo cursu, rursus ad pristinum statum redeunt: & unda à littore excussa, rursus littus alluens, reciprocari dicitur. Ex Erasm. Spieg. Ita mutuum est quod reciprocat: quia cum restituit mihi quod credideram, redit ad me quod discesserat: Nam quod reddis, adeo simile & finitimum est ei, quod dederam, ut meum prorsus accepisse videat. Conn. *lib. 7. c. 1. nu. 7.*

RECISIUS, pro contractius, brevius, elegans adverbium apud Callistratum, in *l. 2. de Term. mot.* Spieg

RECITARE hæredem, & pro facere, & pro pronunciare, & proscribere usurpatur, Julianus in *l. 1. sub fin. de his quæ pro non script. hab.* Qua, ait ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitaverit. Vide in pronunciare.

RECITARE sententias dicitur quis, cum publice eas perlegit, *l. 2. C. de sent. ex brev. recitand.*

RECITARE testator, hæredem dicitur, qui eum palam, id est, sic ut à testibus septem exaudiri possit, nuncupat, ut in *l. 1. ff. de his quæ pro non script. habent.* Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitaverit, ex ea parte hæres esto. Et in *l. 18. §. ult. ff. de hæred. instit.* Qua ex parte à me Titium hæredem institutum recitassem, ex ea parte mihi Semproni hæres esto. Cicero pro Cæcin. Testamento si recitatus esset hæres pupillus Cornelius. *Briss. Prat.*

RECITARI testamentum dicitur, cum in publicum prolatum & apertum testibus præsentibus publice recitetur, *leg. 1. Cod. quemadm. testam. aper. l. 41. ff. si cert. pet. l. 11. §. 1. de leg. 2. l. 6. in fin. ff. de extraord. crim. l. 40. ff. de jur. fisc. l. 29. ff. de manumiss. testam.* & apud Paul. *lib. 4. sentent. tit.* 6. Plin. 7. *cap.* 52. Apertoque testamento recitatum hæredem minorem funeri institisse. *Briss. Prat.*

RECLUDERE, id est iterum includere in *l. 1. in prin. C. de caduc. toll.* Recludi in *l. 14. in pr. C. de legit. hæred. est excludi.* Hinc Reclusum jus agnitionis in *l. 4. §. placebat. 9. C. de bon. libert.*

RECOGNITIO est dispunctio *l. 15. ff. de rebus auct. jud. possid.* ad quam referenda est *l. 56. ff. de verb. sign.* ut inscriptionum similitudo admonet, Ubi Ulpianus ait, cognoscere instrumenta est relegere & recognoscere: Dispungere vero, conferre data & accepta. Sic descriptum & recognitum faciant, accipe in *l. 5 ff fam. erc.* Recognoscere

cere etiam dicitur, qui quod se dictante ab alio scriptum est, agnoscat, *l. 15. §. item senatus, ff. de fals.* Brisson.

Recognitio, pro cautione, barbarorum est.

Recognoscere, pro approbare, agnoscere, revidere, apud Martian. in *l. 1. §. inter filium, de fals.* Si specialiter, ait, subscriptio facta est: quod illi dictavi, & recognovi, pœna cessat. *Spieg.*

Recognoscere feudum, est beneficii sui autorem agnoscere, eique illud acceptum referre, ac eo nomine fidem illi, & obsequium referre, *lib. feud. 2. tit. 17. & tit. 34. §. 3.* Dicebant & Recognoscere de manu. Albert. Krantz lib. Dan. 6. c. 17. Ibi tum Cæsar causari cœpit, quod rex tardius advenisset, Imperio Rom. devinctus obsequio, quod regnum illius de manu recognosceret. Idem *lib. 7. c. 41.* Ita tamen, ut juxta regni jura feudum à corona recognoscat, & inde præstet obsequia. *Prat.*

Recommendari, est Bartolisticis, detineri & carcerari ad implorationem aliorum, de quo vide Bart. *l. 2. ad fin. ff. de custod. reor.* ubi docet: Si carceratio nulla esset, nec recommendationem valere. Novum est Latinis, verbum recommendo, non esse in usu.

Recommendari Interpp. est, quando aliquis est in carceribus propter crimen, & duo auctores veniunt implorantes officium judicis, quod iste incarceratus detineatur etiam propter eorum interesse. *Prat.*

Recompensari verbum, tametsi ægre à Latinis admissum, in maximorum tamen principum Cancellariam receptum est.

Reconciliari dicitur matrimonium, quod dissociatum est, *l. neque ab initio 14. C. de nupt.*

Recondere dotem signaculo imposito: vide Auth. *dos data donationem, C. de donat. ante nupt.*

Reconventio, quæ rei: & conventio, quæ actoris est, dicitur mutata petitio. Sunt enim quasi connexa, *l. pen. C. de Judæis*: Vide Abbat. in *rubr. de mut. pecun.* Negant reconventionem (quæ nihil aliud est in effectu, quam retorsio, *l. cum Pap. cum Authent. sequen. C. de sentent. & interloc. omnium judic.*) habere locum in appellationis causa tum coram arbitro: Vide Lanfran. Balb. *decis. 65. centur. 1.* Potest autem conventio & reconventio fieri vel coram judice ordinario, vel delegato, in *Novell. de executoribus, §. illud,* & in Auth. & consequenter, *C. de sentent. ubi gloss. pulchra.* Spieg. Prat.

Reconventionem Cajus eleganter appellat mutuam actionem, in *l. si cum idem, eodem, §. sed etsi mutua, ff. de jurisdict.* Old.

Recta actio pro directa in *l. 9. §. sed non ut litera, ff. de acquir. rer. dom.*

Recta cœna, Sportulæ opposita erat: Vide Stephanum Robert.

Recta tunica: Vide Festum.

Recta via narrare, narrare rem ut est, nihil mentiri.

Recta via transit dominium rei legatæ in legatarium, *l. à Titio, ff. de furt.*

Recte verbum ad justitiam causæ referri, sicut rite ad ritum, id est, solennitatem indicat Alciatus, *gloss. & Bald. ad l. non putavit, §. non quævis, ff. de bonorum possess. contr. tab.* Bart. *gl. ad l. 2. verb. recte, ff. de inoff. testam.* Gœdd. ad *l. 73. n. 3. de verb. sign.* Sed tamen videtur Recte generalius accipi Priscia. Rite pro recte: quia nihil traditur ritibus, aliud quod recte esse credatur. Donatus: Recte dicitur, quod nullo vitio verborum dicitur. Vere ad rei seu sententiæ veritatem refertur. Hinc Terent. in *Adelph. recte & vere dicis.* Spieg. Prat.

Recte alias & idonee, utiliter, & ut oportet, *l. 2. ff. usufru. quemadmodum caus. l. 20. §. ult. ff. de serv. urban. l. 24. ff. de serv. rustic.* Item legitime & secundum juris ordinem, *l. 2. §. 1. ff. ad Vellejan. l. 27. §. recte, ff. de liber. caus. l. 31. ff. de minorib. l. 2. ff. de inoff. testamen. l. 6. in fin. ff. de jure patron. l. 3. in princ. ff. de liber. & posthum.* Briss.

Recte etiam est sine vitio, id est, non vi, non clam, non precario, *l. penultima, ff. de itinere actuque.* His enim modis recte rem non geri, Donat. in Eunuchum Terentii notat. *Briss.*

Recte verbum non solum justitiam & æquitatem, sed & legitimum causæ ordinem & sapientiam significat, *l. 2. §. 1. ad Senatusconf. Velleian. l. 1. §. 1. vers. recte atq; ordine, ff. de lib. caus. l. 2. ff. de inoff. testam. l. si mulier, 31 ff. de minor. l. l. 3 ff. de lib. & posth. l. pen. ff. de itiner. actuq; priv.* Sic & quod rite fit, recte factum dicetur: juxta illud Varronis, quo asserit, rite à ritu, sicuti recte à recto, quod curvum non est, dictum esse: nam quod secundum ritus fit, id ratum & rectum perhibetur. Itaque inter hæc duo vocabula rite & recte, nulla est differentia, nisi quod recte generalius, rite specialius sit, licet dissentiat Brechæus ad *l. 73. ff. de verbor. signif.* secutus Bart. & *gloss. in l. non putavit, §. non quævis, ff. de bon. possess. cont. tab. & in l. 2. ff. de inoff. testamen.* Quinimo expresse per *d. l. 2. conjunctam cum d. l. non putavit, §. non quævis,* refutatur: cum in *d. l. 2.* Recte pro eo, quod in *d. l. non putavit. §. non quævis,* Rite appellatur, accipiatur, hoc est, pro ritu solenni, legitimo & justo. Nec resistit Ritu à ritu dictum esse & sacra rite non recte peragi dici, item ritus patrios, cum ostensum sit, rite recti speciem esse: nec quicquam tradatur ritibus, nisi rectum credatur, autore Sichardo. In multis quoq; locis Livianis, & ab aliis auctoribus hæc conjunguntur, recte riteque sacra fieri, neque obscurum est, id etiam recte fieri, quod juxta ritus, i. e. mores patriæ factum est: cum mores & consuetudines patriæ pars juris civilis sint, ut *l. quibus, cum sequentibus, ff. de legibus*, ut si negligantur, efficiant vitium, quia idoneum & justum non est, quod contra ritus factum est. Nam & id, quod idoneum non est, neque utile rectum vocari nequit, quia vitiosum est, *arg. l. 2. ff. de usufruct. quemadmodum cau. l. 6. ff. qui satisd. cog. l. servitutes 20. §. fin. ff. de serv. urb. præd.* Sic qui juste possidet, recte possidere, *l. recte, ff. de acquir. possess.* at juste non possidet, nisi qui rite, hoc est, sine vitio, non clam, non precario possidet: nam ita possidere ritus & mores patriæ non permittunt: itaque qui rite possidet, recte etiam possidet, *l. pen. ff. de itin. actuque priv.* Sic nuptiæ rite contractæ dicuntur, quæ justæ sunt, & recte fiunt, cum ex legum tum morum ordine: & ritus nuptiarum, non solum sunt solennia, sed & ipsum jus, & rectum, *tit. Inst. de nup. toto tit. ff. de ritu nupt.* Gœdd. in *com. ad l. hac verba 63. nu. 34. ff. de verb. sign.*

Recte atque ordine, id est, recte ac sapienter, quippe ex sapientia consideratio, ordo autem ex consideratione nascitur: In edicto Vellejan. *l. 2. ff. ad Senatusconsul. Vellejan.* Arbitrari Senatum, recte atque ordine facturos ad quos de ea re in jure aditum erit. Cic. in Anton. 3. Recte atq; ordine, æque Rep. fecisse & facere Ulp. *divi,*

27.

27. §. 1. *ff. de liber. cauf.* Recte atque ordine judices puto facturos, si hanc formam fuerint consecuti. *Hot. Prat.*

Recte in stipulationibus tantundem valet, ut Arbitratu boni viri: inquit Ulp *l. hac verba*, 72. *de verbor. fig* Hinc, recte defendere, arbitratu boni viri defendere: apud eundem in *l. jam tamen*, 5. §. 3. *ff. judic. solvi* Hinc illa formula apud Paulum in *l. lecta*, 40. *ff. si cert. petat.* Et hæc quindecim proba recte dari Kalendis futuris, stipulatus est Mævius. Cato de re *rustic. cap.* 144. Oleam cogi recte, satisdato arbitratu L. Manlii, Idem cap. 146. Recte hæc dari, fierique, satisque dari domino promitto. Varro *lib. de re rustic.* 2. *c.* 4. Illasce sues sanas esse, habereque recte licere, spondesne? Scævola *l. qui Romæ*, §. 15. *ff. de verb. obligat.* Easque si recte dari fieri promisit Callimachus. Ulpianus *l. aliud est*, 71. *de verb. sign.* His rebus recte præstari. *Hot. Prat.*

Recte defendi, hoc est, judicium accipere, vel per se, vel per alium, sed cum satisfactione: nec ille videtur recte defendi, qui quod judicatum est, non solvit, *l.* 5. §. *fin. ff. ex quibus caus. in poss. eat. l. recte* 63. *ff. de judic. & l.* 10. *ff de admin. tut.* Prat.

Recte pecunia data intelligitur, quando loco & tempore congruo datur, *l. lecta, ff. si cert. petat.* Spieg.

Rector proprie dicitur, qui provinciam, sive Præfecti Præt. titulo, sive Comitis, sive Proconsulis, sive Legati, sive Cæsaris, sive Correctoris nomine regit. Vide Bart. in *l.* 1. *Cod. de excus. mun lib.* 11. & Alciat. in *l. principalibus*, *ff. si certum petat.* Cæterum Rectorem scholasticorum nomine contineri, ut & Episcopum, qui studiorum causa in Academia sit, Bald. docuit in proœm. Decretal. Sic appellatione militum, imperator, *Der oberste Feldthauptmann*, *l.* 1. *de milit. testam.* appellatione populi Senatus continebitur, *§. plebs, Inst. de jur. nat.* Qua ratione cum curiam dicimus, etiam de Cardinalibus: cum monachos, de Abbate: cum Capitulum, de Decano quoque intelligemus, *c. quia*, §. 1. *conceſſ. preb. in* 6. Spieg. Prat.

Rectores civitatum & municipiorum, cur hodie exerceant, quæ sint meri mixtique imperii Bart. docet in *l.* 1. *ff. de damn. infect.* Spieg.

Rectum, honesti species, dividitur in justitiam, fortitudinem, prudentiam & temperantiam.

Rectum feudum, idem quod justum, id est, quod recto jure, justo ac legitimo modo constitutum, justaque investitura quæsitum est, *lib. Feud.* 2. *tit.* 2. §. 8. *& tit* 5. § *primo, & tit.* 20. *& tit.* 46. Obert. 2 *tit.* 8. § 2. pro recto feudo dixit, Rem per beneficium recte investitam. *Prat.*

Rectum judicium, id est, directum & principale, *l.* 18 *ff. commod.*

Rectum jus dixit Justin. § 1. *Instit. de fideicommiss. hered.* Imprimis, ait, sciendum est, opus esse, ut aliquis recto jure testamento hæres instituatur: Id est, secundum juris civilis præscripta & regulas, atque adeo verbis directis ac solennibus *Prat.*

Recuperare id dicimus, quod amissum in nostram potestatem redigimus. Connan. *lib.* 4. *c.* 17. *num.* 8.

Recuperatio est, ut ait Gallus Ælius, quâ inter populum & regem, nationesque & civitates peregrinas lex convenit, quo modo per recuperatores reddantur res, recuperenturque, ac res privatas inter se persequantur. *Hot. ex Festo.*

Recuperatores, judices qui à Prætore in privatis controversiis quacunque de re ageretur, dabantur, quos à recuperando dictos apparet, quod per eos suum quisque jus recuperare posset, Hot. Corras. *Miscell. lib.* 3. *cap.* 11. *nu.* 6. Recuperatores appellatos scribit, quod de bonorum inique ablatorum recuperatione, æstimandisque injuriis cognoscerent. Idque ex accusationis tertio in Verrem intelligi existimat. Hot. §. *sic itaque discretis Instit. de action.* ubi late de eorum officio: & Vult. in *comment. Instit. eod. tit. ad* §. 1. *num.* 45.

Recuperatorium judicium, quod per judices datos exercebatur, apud Cic. *lib.* 2. *de invent.* & apud Suet. in *Vespasian.* & in *l.* Manilia ad fin. & Plin. *Epist. pen. lib* 3. Briss. Differunt autem judicium & interdictum recuperatorium. Qui enim vi dejectus erat, interdicto recuperatorio à Prætore impetrato, convocabat amicos suos, & cum iis in fundum recuperandæ possessionis gratia deductus, præsente adversario surculum defringebat, solennibus verbis cedere adversarium, vacuamque relinquere possessionem jubens defractoque surculo, rursus ex fundo per eosdem amicos dumum deducebatur: de quo more visus est sentire Aggenus Urbicus, cum ita scriberet: De loco si possessio petenti firma est, etiam intercidere licet, dum cætera ex interdicto diligenter agantur. Magna enim alea est litem ad interdictum deducere, cujus est executio perplexissima. Nec sane aliud quicquam continebat interdictum, quam supplicem quandam decreti formulam, qua fieri quid, aut non fieri sic à Prætore jubebatur, ut ei parere necessum statim foret, sine aliqua causæ indagatione, ac proinde nullam sententiæ pronunciationem, nullamque rei judicatæ vim aut effectum sortiri aliquod interdictum solet, *l.* 35 *de act. emp. & ven.* Aliud est si neglecto interdicto maluerit judicio recuperatorio is qui dejectus est in possessionem restitui. Tunc enim non recuperari duntaxat possessio solet, sed tanti etiam adversarius condemnabatur, quanti ea res esset. h. e. in duplum *l.* 21. *in fin. de hered vel act. vend.* habita etiam ejus, quod interest, ratione Idque illud est, quod edicti quadam perpetui antiqua clausula, sic apud Valerium Probum notis expressum invenio: Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ judicium recuperatorium dabo, testibusque publice duntaxat decem denunciandi potestatem faciam. Per testes eos intelligit Prætor cives Romanos, qui per vim dejectionem fieri viderant.

Recuperatorium judicium, inquit Corras. 3. *Miscel. num.* 8. dicitur, quod de æstimandis injuriis cum recuperatione habebatur: quo judicio Tranquil. refert Flaviam Domicillam, quam Vespasian. pater uxorem duxit, ingenuam, & civem Romanam asserente patre pronunciatam esse.

Recusare dicitur, qui non vult adire hæreditatem, *l. recusare, ff. ad SC. Trebellian.*

Recusare fideicommissum, i.e. nolle præstare, *l.* 22. *ff de legat.*

Recusare in judicio pro inficiari & denegare, *l.* 48. *ff. mandati.*

Recusare, pro accusationem depellere, apud Ciceron. Budæus observavit. Recusamus re ipsa: & tacite, *l. recusare, ff. de acquirenda hereditate; l. recusare.* Ad Trebelli num. Item recusat, hoc est, refutat, rejicit improprie, quod sibi delatum non est, *l. filia, ff. de aur. & argent. legat.* Præterea recusat, qui debite requisitus, absque causa protendit executionem ut

ut notat in Authent. *de exact. instrument. dot.* §. *illud adstipulatur lex. tutor, qui repertorium,* §. *si deponi, ff. de administrat. tut.* Observandum, executorem recusari non posse suspecti nomine, nec ab eo appellari, nisi in exequendo modum excedat secundum *gloss. in l. apertissimi, C. de Jud.* Old. Prat.

RECUSARE & Repudiare hæreditatem differunt. Recusare non modo hæres potest, verum etiam fideicommissarius, *l. cogi*, 16. §. 3. & §. *si servo, ff. ad Trebell.* Repudiare autem solus hæres potest: quippe cum alii nulli hæreditas defertur. Rursus, Repudiatio in jure tantum fieri potest, *l.* 3. & 4. *Cod. de repud. hered.* Recusatio vero quovis loco & modo recte fit. Itaque recusare, inquit Ulp. non tantum præsentes, sed etiam absentes, vel per Epistolam possunt, *l. recusare* 6. *ff. ad Trebell.* & *l. recusari* 95. *ff. de acquir. hered.* Recusari hæreditas, non tantum verbis, sed etiam re potest, & alio quovis judicio voluntatis. *Hot. Prat.*

RECUSATIO est Jurisdictionis vel audientiæ, suspicionis causa proposita declinatio, *l. apertissimi, C. de Jud. Specul. tit. de recus.* Id autem fiebat aut his verbis, hunc nolo: ut scribit Plinius in Panegyrico: Sors, inquit, & urna, judicem assignat, licet rejicere, licet exclamare. Hunc dolo, timidus est vel interposito jurejurando, his verbis, Ejero, iniquus est (ut Asconius Pædianus docet) alio nullo allato suspicionis argumento. Judex autem ante litem contestatam recusandus est, *d. l. apertissimi.* Si lite contestata emergat legitima recusandi causa, recusari quoque post litem contestatam poterit, *gloss. in leg. penult. C. de Consort. ejusdem lit. gloss. in cap. cum speciali de appellat. in antiqu.* Recusandi Judicis causa recenset Angel. in §. *præterea, num.* 9. *Instit. de except.* Alciat. *respons.* 369. *num.* 13. Vide autem, Cujac. 9. *observ.* 23. Prat.

RECUSATIO, exceptio. Cic. *de inven. lib.* 1. Judiciale est, quod positum in Judicio, habet in se accusationem & defensionem, aut petitionem & recusationem. Hinc illud Celsi in *l.* 48, *ff. mandat.* Si quis sub usuris creditam pecuniam fidejussisset, & reus in Judicio conventus cum recusare vellet sub usuris creditam esse pecuniam, fidejussor. solvendo usuras, potestatem recusandi eas res sustulisset, eam pecuniam à reo non petiturum Hot. Prat. At Conn. *lib.* 7. *c.* 14. *n.* 8. Recusationem in d. l. 48. accipit pro defensione. Recusare enim quandoq; significat defendere. Idcirco Tullius accusationi recusationem opponit, quo verbo nimirum defensionem significat. At defendere tum prohibere & propulsare est: tum conservare & tueri, ut defendere injuriam. Sic dict. l. 48. debitor recusat pecuniam sub usuris esse creditam, quod hæc esset creditoris petitio & intentio, pecuniam non fuisse creditam sub usuris, idque defendebat & rejiciebat inficiatione. Connan. l. 7. *Hot.*

REDACTA pecunia, Ulp. interpretans. verba SC. quid relatum est in *l. item veniunt, ff. de pet. hered.* Redactam, inquit, sic accipiemus non solum jam exactam, verum etsi exigi potuit, nec exacta est. *Spieg.*

REDACTA res in Patrimonium dicitur, quæ in rem patris versa vel relata est, *l.* 2. *ff. quod cum eo qui in al. pot.*

REDACTUS, pro perductus. Ulp. *de in jus vocan.* Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pomponius eum amisisse honorem. Est autem redigere proprie, vi quidam, vel industria ducere ad aliquid. Sic redigit præter permercdatum, Quod *leg. l.* 1. *Servi in dominium nostrum rediguntur, l. & servorum, ff. de statu hom.* Spieg.

REDACTUS, tus, tui, pecunia ex frugibus venditis redacta: Scævol. *l.* 58. §. 1. *ff. de usufruct.* Sempronio do, lego, ex redactu fructuum holeris, & porrinæ partem sextam. *Prat.*

REDADOPTARE, iterum, denuo optare, apud Modest. *in l. si pater filium, de adopt.*

REDDERE quamvis proprie significet retrodare, & quod acceperis restitueris, *l.* 3. §. *si quis servum,* & *l.* 39. §. *si hæres, ff. de statu libert.* tamen habet & per se dandi significationem, *l.* 94. ubi Gœdd. *ff. de verb. sign.* quæ ex *l.* 21. *ff. de leg. lib.* 2. id est, ex *l.* 20. *ff. Celsi* sumpta est. Itaq; Reddere jussum simul & dare jussum Cascellius & Labeo probant. *l.* 98. *ff. de leg.* 3. Et ideo si quis alicui pecuniam reddi jusserit, & si debitam non appareat, ex fideicommisso tamen ea recte petetur, *l.* 91. §. 1. *ff. de l.* 3. Briss. Prat.

REDDERE & restituere sæpe à nostris conjunguntur, *l. Cajus Sejus, ff. solut. matrim.* Briss.

REDDERE æque bonum, pro eo quod æque acceptum est, *l. cum quid. in fine, ff. si certum petat.* quemadmodum in mutuo res æquè bona reddenda est, sicuti fuit mutuo accepta. *Spieg.*

REDDERE jus dicitur magistratus, cum aliquid decernit, quasi quod ei à populo commissum fuit, unicuique distribuens, *l. pen. ff. de just. & jur.* Prat.

REDDERE pro dare aliquando accipitur. Sic apud Cic. reddere literas, pro tradere & dare literas. Quintil. si (inquit) verum est post vetusta secula & innumerabiles annos reddi rursus aliis corporibus animas, fortassis in me renatus sit aliquis ex illis. Reddi animas pro dari intellexit teste Laurentio Valla, lib. 2. Reddere exta dixit Virgil. Sed Sacerdotum verbo, ait Servius, Reddi enim dicebantur exta, cum probata & elixa aræ superponebantur. Virgil. *lib.* 1. *Georg.*

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

At vero apud Celsum in *l. cum quidam uxori, ff. de legatis* 2. Cum vir dotem uxori suæ reddidisset, & quadraginta ei legare voluisset, & quanquam sciret dotem ei redditam, hoc tamen prætextu ac colore verborum usus esset, Jubeo quadraginta reddi uxori, quasi dotis reddendæ nomine eam summam legasset, quadraginta legati non dotis nomine deberi constat. Brec. in *l. plus est, in verbo Restitutionis, ff. de verb. & rer. sign.*

REDDERE rationes: vide Rationes reddere.

REDDERE, rem pro re dare. Seneca *lib. de benef.* 6. Cum dicimus, Beneficium illi reddidi, non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidisse: sed aliud pro illo reddere. Est enim rem pro re dare. Quidni? cum omnis solutio non idem reddat, sed tantundem: nam & pecuniam dicimur reddidisse, quamvis numeravimus pro argento aureos, quamvis non intervenerint numi, sed delegatione & verbis perfecta solutio fit. Item *lib.* 7. Reddere, est id quod debeas volenti dare. Hotom. & ante eum Duar. *lib.* 1. *disp. anniverf. c.* 14. Prat. Porro inter verba Reddere & Edi rationes multum interest, nec is, qui hoc edere jussus sit, reliquum reddere debet: nam & argentarius edere rationem jubetur, etiamsi quod reliquum sit apud eum non solvat, Pompon. *de verb. sign.* Maffæus.

REDDERE in *l.* 4. *C. ne fiscus vel Respublica precur.* id est, solvere.

Reddi actiones dicuntur à prætore, id est, dari; *l. 11. ff. de præscr. verb. 52. ff. de rei vind. §. rei persequendæ, in fin. Instit. de act. l. 35. ff. de oblig. & act. l. 9. §. 1. ff. quod falso tutor. l. ult. in fin. ff. si ventr. nom. l. 23. in fin. ff. commun. divid.* Briss. Prat.

Reddi interdictum, id est, interdictio agendi potestatem permitti, *lib. 4. ff. de vi & vi arm. l. 1. §. est igitur. & l. ultima, ff. uti possid. l. 1. §. hoc interdicto, & §. præter, ff. de itiner. actuque, l. 1. ff. de Salvian. interd. l. 14. §. is qui precario, ff. de furtis l. 1. §. quæ autem, ff. quor. legator. l. unic. penul. ff. ne quid in flum. publ. l. 1. §. 1. ff. de fonte, l. 5. in fin. ff. quibus ex causis in poss. & apud Paul. lib. 4. sentent. tit.* Briss. Prat.

Reddi Judicium, id est constitui Judicium, *l. 12. ff. de præscript. verb. l. 4. ff. de aqu. cott. l. penult. ff. quod cujusque univers. l. 3. ff. de bon. eorum, qui ante sentent.* Briss. Prat.

Reddi pœnæ dicuntur qui ad pœnam suam, quam evaserant, vel ad metallum aliamve aliquam revocantur. Plin. lib. 10. Epist. Trajanum consulens de servis, qui ex damnatione in servorum publicorum numerum irrepserant: Nam reddere, ait, pœnæ post longum tempus plerosque jam senes, & quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viventes nimis severum arbitrabar. Cui Trajanus sic scribit: Qui intra hos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit operæ suæ reddi. Apul. *lib. 7. de Asin. aur.* Quoad renascenti die sequenti de luctus ad magistratus, ut ajebant, pœnæ redderetur, *Briss. Part.*

Reddi præjudicium, *l. fin. si lib. ingen. esse dic.* Prat.

Reddita res non intelligitur, quæ deterior redditur, *l. 3. §. 1. ff. commod.*

Redditæ usuræ, *l. 17. ff. de usur.* Briss.

Redditi agri, ut Hygenus in lib. de Limitibus, & alii id genus auctores scribunt, olim dicebantur, qui veteribus possessoribus redditi erant. *Briss. Prat.*

Redditi apostoli, *l. 9. ff. de jure fisc.*

Reddituri, vetuste pro Redditum iri. Proculus *l. 48 in fine.* Sed qui petent, cavere debebunt, si hæreditas evicta fuerit, quod legatorum nomine datum sit, reddituri. Julianus *l. 27. ff. ad Senatusc. Treb.* Et cavit, quod amplius per legem Falcidiam liceret, cepisset, reddituri. *Hot. Prat.*

Redempti ab hostibus quasi species quædam servorum sint, dicuntur, qui precio pro se soluto ita nobis serviunt, ut tamen pignoris tantum vinculo, donec satisfecerint teneantur, ut apparet ex *l. 43. ad fin. ff. de legat. 1. & l. 2. ff de testam. l. 15. ff. de captiv. l. 2. & toto prope tit.* Br.

Redemtionis quantitatem offerre *l. 15. de captivis.*

Redemptor dicitur, qui certo precio opus aliquod faciendum suo periculo conduxit *l. 51. §. fin. l. 60. §. lege dicta, ff. locat. l. 17. §. pen. de usur. 40. ff. de rei vind. l. 23. §. 1. ff. de rebus aut. Jud. l. 1. in quibus causis pign. l. 33. §. qui ædem, ff. de locat. l. 38. in fin. ff. de verborum obligationibus*, & qui locat, vetuste Venditor: opus vero ipsum, Redemptoris bona: Hot. & Connan. *lib. 7. c. 11.* Briss.

Redemptor causarum dicitur, qui alienas lites mercatur pecunia: alias Quadruplator dictus: Vide Alex. ab Alex. *lib. 4. c. 15.*

Redemptor litis dicitur, qui certa mercede pacta litis periculum in se recepit, ejusque periculum præstat. Ulpianus. *l. 6. §. 6. ff. mandat.* Videbatur autem mihi Judicatum solvi fidejussisse, & quasi redemptor litis extitisset, vellet à Daphnide mandata Judicio consequi, quod erat condemnatus. Prius autem dixerat Ex eventu litis caverat sibi certam quantitatem dari. Item leg. se juenti, An eventum litium majoris pecuniæ præmio redemerit: Vide Cujac. 8. *observ.* 31. Quintilian. *lib. 12. cap. 7.* in fine, de patronis eorumq; honorario disputans. Paciscendi quidem ille piraticus mos, & imponentium periculis pretia, procul abominanda negotiatio, etiam à mediocriter improbis aberit. Imp. *l. 1. C. de procur.* Litem te redemisse contra bonos mores precibus manifeste professus es. S c. *l. 22. C de mandat. l. 9. §. 1. ff. de offic. procons.* Hot. & ante eum Corras. Miscell. *lib. 1. c. 4. n.* 2 Prat.

Redemptor, in *l. 15 ff. de publ.* est qui Cretæ cotorias redemerat.

Redemptor operum dicitur, qui opera facienda conduxit, *l. 2. §. conductore. l fin. ff. de admin. rer. ad civ. pert. l. 2. ff. de oper. publ.* Briss.

Redemptor pontis dicitur, qui pontem sartum tectum pecunia quæ pro mercium exportatione solvatur, tuendum conduxit. Labeo *l. 60. § 8. ff. locat.* Vehiculum conduxisti, ut quum ponte transires, redemptor ejus pontis portorium ab eo exigebat. *Hot. Prat.*

Redemptor sylvæ, qui sylvam conduxerat, *l. 29. ff. locat.* Briss.

Redemptor vectigalium emptor. in *l. Cæsar. in princ. ff. de publ.* & alibi. Dicitur & is, qui certo pretio conducit universum aliquod opus faciendũ, à redimendo. Sed quare? Quid enim redimit operarius? Huc. Oldend. respondente, deservit, nempe quod veteres promiscue omnem contractum appellarint emptionem. Quis prisca similitudine fit, ut redimere pro conducere dicamus in parandis operibus: emit quippe sibi, & totum in se suscipit operarius id, quod parare seu facere debet, *l. item si precio. §. secundo ff locat. l. ea lege, §. 1. eod. tit. l. in lege locationis. ibid* Spieg.

Redemptores, inquit Festus, proprie atque antiqua consuetudine dicebantur qui cum ad faciendum aut præbendum quid conduxerant tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus Emere pro accipere ponebant. At nunc dicuntur Redemptores, qui quid conduxere præbendum, utendumque. Hodie redemptores publicorum vel privatorum operum dicuntur, qui opus aliquod faciendum à publico aut privato suscipiunt, *l. cuicunque, §. Labeo. de Instit. act. l. redemptores, de rei vend. l. si ventri, §. 1. de privil. credit. l. cum in plures §. lege locat. l. 1. in quibus caus. pig. hypothec.* Græci τοὺς ἐργολάβους. Nam proprie, inquit Bud. ἐργολαβεῖν est redempturas facere, ut mancipes & conductores solent, quod & μισθοῦσθαι ἢ ἐκλαβεῖν dicitur. Brechæus *l. eum qui, ff. de verb. sign. n. 9.*

Redemptores rerum alienarum videri eos esse, qui cessiones aliis competentium actionum in semetipsos exponi properant, inquit Imperator Anastasius in *l. 22. C. mandati.* Et alienas pecuniis præstitis habent actiones, in *l. 22. C. mand.*

Redemptos dixit Justinian. in *l. 14. C. de testibus*, testes precio corruptos & subornatos. *Briss.*

Redemptura, redemptio, conductio publicorum. Ulp. *l. 5. ff. de inst. act.* Si quis pecuniis fœnerandis, agris colendis, mercaturis, redempturisque faciendis præposuerit, &c. Livius *lib. 3. bell. Punic.* Exhortandus qui redempturis auxissent patrimonia, ut Reipub. ex qua crevissent, ad tempus commodarent *Hot. Prat.*

Redemptus, id est, rursus emptus, *l. quoties, §. servus, ff. de hæred. instit.*

REDHIBERE dicitur venditor, qui rem venditam sibi ab emptore redditam recipit. Plautus Mercatore, C. quid si igitur reddatur illi unde empta est; D. minime gentium. C. Dixit se redhibere, si non placeat: nam (ut ait Festus) Redhibitum proprie dicitur, quod redditum est, improbatumque, & qui dedit, idem rursus coactus est habere id, quod ante habuit. *Hot. Prat.*

REDHIBERE est facere, ut rursus habeat venditor, quod habuerat, & quia id fiebat reddendo, idcirco redhibitio dicta est, quasi redditio. Ulp. in *l.* 21. *ff. de adil. edict. l.* 8. *& l.* 9 *eod l.* 19. *ff. de usucap. l.* 7. *§. qui bona fide, ff. de emptor. l.* 13. *§. praterea. ff. de acquir. poss.*

REDHIBITIO est venditionis resolutio. *l. Pompon. § praterea, ff de acquir. possess. l.* 11. *§. redhibitionem, cum §. seq ff. de act. empt. l. 6. in fin. ff. de divers. & temp.* Quintil. *lib.* 8. *c.* 3. An non pudeat certam pecuniam creditam periodis postulare, aut circa stillicidia affici, aut mancipii redhibitionem suadere. Hanc à Græcis ἀναγωγὴν vocari Hesychius ostendit. Sic enim ... ἀναγωγὴ ἡ τῶν θύτων ἀνδραπόδων ἔχειν αἴτιαν τινά. Briss.

REDHIBITIO est quædam in integrum restitutio, *l. cum autem redhibitio, §. jubent, de adil. edict* Spieg.

REDHIBITORES *l.* 25. *§. ff. de execut. rei jud.*

REDHIBITORIA actio vocatur, qua experimur contra venditorem, ut cogatur restituere precium, & retro quod tradiderat accipere, ut constat per tot. tit. de ædil. edict.

REDIGERE, est industria reducere ad aliquid, *Widerumbbringen.* Papin. in *l.* 2. *ff. qui potior. in pign. habeant.* Quamvis inquit, ex cæteris pecuniam suam redigere possit. *Old. Prat.*

REDIGERE fructus, cogere significat, *l.* 5. *§. qui legatorem, ff. ut in possess. legat. seu fideicomm. servan.*

REDIGERE quoque accipitur pro conferre. *Br.*

REDIGERE pro referre & computare. *Briss.*

REDIGERE pro compellere, seu rursum adigere. Si in conditionem deteriorem fuerit redactus, *l.* 1. *ff. de pæn.*

REDIGERE instrumenta in possessionem suam, id est, possessionis, in quam quis missus est, beneficio etiam instrumenta retinere, seu in possessione rerum computare, *l.* 5. *§. maxime, ff. de Carbon. edicto.*

REDIGERE in ordinem, id est, ut vulgo loquimur, suo statu contentum esse, cogendum. Spieg. Elegantius autem id interpretatur Conn. *lib.* 2. *com. c.* 1. *n.* 3. Redigere in ordinem esse imminuere dignitatem alicujus, & in gregarios eum & plebeios rejicere. Unde Plin. *epist. lib.* 2. dicit gulam esse reprimendam, & in ordinem redigendam.

REDIGERE in potestatem, vel in servitutem, est sibi subditum servum facere.

REDIMERE, multis modis in jure nostro solet accipi. I. Emere, licitari. Cicer. Qui merces, inquit, redimunt, ut statim vendant. II. Redimere, quasi reemere quum res vendita eodem precio recipitur. Ita quotidie utimur in contractibus annuorum redituum quibus pactum redimendi solet adjici. III. Pro liberare vel recuperare illos, qui capti sunt. Terentius. Ut redimas te captum, quam queas minimo: IV. Redimere accipitur, pro certo pretio aliquid faciendum suscipere, ut totum perficiat suo sumptu, quod & conducere dicimus. Celsus in *l. redemptore, ff. de rei vendic.* Cicer. Et redemptor, inquit, qui columnam illam de Torquato conduxerat faciendam. Old.

REDIMERE publica: vide Festum. *Briss.*

REDIMERE se, id est, pecunia data vel promissa se liberare, *l. idemque. ff. de condic. ob turp. caus.* Sic Redimere usumfructum proprietarius & contra fructuarius proprietatem dicitur in *l.* 4. *§. suis, ff. de manumiss* Briss.

REDIMERE dicuntur, qui quid à fisco, vel privato conduxerunt. Cicero in Bruto: Libri societatis ejus, quæ picarias de P. Cornelio & L. Mummio censoribus redimisset. Briss.

REDIMERE differt ab emere: & quamvis differentia sit trivialis ac obvia cuique, tamen ex hoc uno Ciceronis pro Sestio loco maxime fiet plana. Quis rex, inquit, erat, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat, aut redimendum quod habebat arbitraretur? Sic proprie dicimus captivos redimere ab hostibus, cum eos liberamus servitute, & vitam nostram & sanguinem redimere à prædonibus, ut sit redimere rem aliquam ab injusto domino recuperare, aut aliqua servitute vel pignoris jure liberare. Hot. ex Connan.

REDIMERE litem, futuri emolumenti litis societatem pacisci est *l.* 7. *ff. mandat. l.* 30. *C. mandati, l.* 1. *§. si cui cautum, ff. de ext. cog l.* 5. *C. de procuratoribus l.* 53 *ff. de pact.* Briss. Prat.

REDIMERE præterea, pecunia adversarium corrumpere, & precio dato se ab accusatore liberare significat, *l.* 29. *l.* 34. *ff. de jur. fisc.* Br. Pr.

REDIMERE sententiam, Redimere judices. Macer. l. 34. eod. Tu qui defensione omissa redimere sententiam maluisti. Item, ad defensiones causæ bona fide veniant: non adversarios aut judices redimere tentent. *Hot. Prat.*

REDIMICULUM dicitur id, quo innexi implexique tenentur crines mulierum. Hinc Plautus redimiculum pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus tenetur Babyloniensis miles, id est, miles Græcus, qui Babylone stipendia meruerat, jucunda suavique translatione dixit, ut de eo testatur Turneb. *advers. lib.* 24. *cap.* 17.

REDINTEGRARI matrimonium dicitur, quotiens post repudium missum iterum coeunt & conveniunt ac reconciliantur conjuges *l.* 23. *& l. ultima, ff. rer. amotar. l.* 64. *ff. de jur. dot. l.* 19. *ff. solut. matrim.* Matrimonium eodem sensu instaurari dicitur *l.* 62. §. 1. *ff. de donat. inter virum* Sic & Redintegrari dos in *l.* 6. *ff. de jur. dot.* Et redintegrari servitus, quæ confusa restituitur *l.* 7. *ff de fund. dot.* Redintegrari etiam matrimonium dicitur quod captivitate ab hostibus diffutum quodam modo erat, *l.* 14. *in fin ff. de captivis.* Redintegratur & stipulatio, quæ accepta facta restituitur, & ex integro interponitur *l.* 10. *ff. quod met. caus.* Quo sensu Restaurari obligatio dicitur *l.* 9. *ff. de præscript. verb.* Briss. Pr.

REDINTEGRATUR quoque legatum, quod ademptum fuerat, *l.* 4. *ff. de adimend. leg.* Item, Redintegrari locatio seu renovari dicitur in *l.* 14. *ff. locati,* & redintegrari petitio, *l.* 16. *C. de fidejussor.* ac precarium, *l.* 5. *C. de precario.* Hoc sensu Redintegrari obligatio dicitur, quæ pacto invalido erat remissa, *l.* 10 *ff. quod met. caus.* Item, non Redintegrari vires testamenti dicuntur, quod antea ruptum fuisse constitit, *l.* 36. *§. ult. ff. de mil. testament.* denique. & Redintegratur etiam actio, quæ extincta fuerat, *l.* 5. *ff. ad Senatusconsult. Trebell.*

REDIRE & reverti ad proprietatem referuntur. *l. fin. ff. de usufruct. ear. rer. quæ usu consum.* Alh.

REDISSE in potestatem domini res tunc dicenda est, cum possessionem ejus nactus sit, ut juste avelli

avelli non possit, *l. sequitur, ff. de usuc.* Conn. *lib. 3. cap.* 15.

REDIRE hæreditas dicitur, quæ lege & ab intestato obvenit. Papin. in *l. 69. in fin. princip. ff. de legat.* 2. Peto pro hæreditate quam tibi reliqui, quæque ad fratrem meum jure legitimo rediret, contentus sis centum aureis. Postpon. in *l. 3. ff. si quis omissa caus. test.* Si ipse quoque prætermiserit, & quod lege ad se rediret, possidebit hæreditatem. Terentius *Andria Actu 2. scen.* 6. Ejus morte ea ad me lege redierunt bona. Idem Hecyra Act. 1. scen. 2.

Interea in imbro moritur cognatus senex:
Horum ad hos redibat lege hæreditas. Brisson. Prat.

REDITUS nomen generale est, sicuti proventus, seu obventiones. Comprehendit autem omnia jura, seu utilitates, quæ percipi possunt. Ex Alc. qui citat Card. Clem. 1. *de excess. prel.* Spieg.

REDITUS dicitur, quicquid ex re aliqua obvenit, & redit, *l. 5. §. non passim, ff. de rebus eor.* Sic reditus prædii, id est, proventus, qui quotannis redit, *l. pen. ff. de usufr. leg. l. si reditus, ff. de fund. instr. l. Titia. ff. de solv. l. æquissimum, §. 1. ff. de usufruct.* ut apud Ovid. Eleg. 3.

At reditus nam quisque suos amat, & sibi quid sit
Utile sollicitu computat articulis.

REDITUS annui inter immobilia computantur, Novel. 7. *l. jubemus 2. Cod. de sacrosanc. Eccles.* Reditus prædii legatur, cum vindemia vel messes legantur, *l. 6. ff. de usufruct. quemad. cau. l. 7. & 17.* etsi forte, *ff. de usufruct.* Multum autem legatum reditus prædii ab usufructus legato differt. Nam cui ususfructus legatus est, prædium ipsum, quo utatur fruatur liberum relinqui debet. Et vero, cui reditus legatur, satis est offerri annuam quantitatem, quam fundus largiatur, nec ad habitationem præstandam hæres obstringitur, *leg. 38. ff. de usufr. legat.* Hæreditatem autem exceptis reditibus restituere rogatus, partus ancillarum non retinebit, nec fœtus pecorum, qui submissi, & in locum demortuorum capitum substituti gregem retinent. *l. 38. §. hæreditatem, ff. ad Trebel.* Prat.

REDITUS & fructus, seu ususfructus, differunt, eorumque differentiam eleganter tractant Jurisconss. in *l. patrimonii, & in l. fundi Trebatiani, ff. de usu & usufruct. leg.* In vulgata significatione pro reversione, extat in *l. si tali, Cod. de sent. pass* ubi Imp. Constantinus de patria potestate sentiens. Quæ nisi, ait, patribus bonis detur, luctuosus erit filiis reditus, quam discessus. *Spieg.*

REDITUS à Græcis πρόσοδος, παρὰ τὸ προσοδεύομαι, quod proventus percipere significat: καρποῦμαι, ait Budæus, est obventio, vectigal, & quæstus πόρος, λῆμμα, πόρος potestque scribi duplici dd. cum videlicet, à reddo derivatur. Reddere enim censetur ager quasi depositum semen, & operam culturæ impensam. Qui enim fructus ex terra redduntur domino in annos singulos, redditus recte appellantur. Quæ vero obventiones fructusque adventitii ex re quacunque quotannis redeunt, à redeundo, reditus dicuntur. Brechæus in *l. frugem, ff. de verb. rer. sign. Conn. lib. 4. c. 3. num. 5.* tradit, quod quamvis fructus & reditus nomina ut plurimum eadem significatione appellentur, tamen reditus vocabulum proprium esse in agro, qui nummo locatus est: Fructus autem in eo, qui naturalibus emolumentis insistit. Adde Curtium *lib. 2. c. 32. part. 1.* & Peckium *l. 1. §. exercitorem, nu. 2. in tit. de exercitoria act.*

REDITUS appellatione contineri omnes proventus existimavit Card. in Clem. *unic. de excess. prelat.* Spieg.

REDITUS fructuum, & ususfructus, distant. *l. defuncta, §. Sempronio, ff. de usufructu.* Alber.

REDITUS pecuniæ, usura est, *l. 6. ff. de præscript. verb. l. 20. ff. de adim. leg. l. 87. §. ult. ff. ad leg. Falc.* Sic & in inscriptione Spoletana una & Reatina altera verbum ex reditu summæ accipiemus. *Briss.*

REDIVIVA saxa in *l. 19. de oper. publ. in C. Theod.* sic appellantur à Latinis, quæ ex vetere in novum ædificium translata de integro poliuntur, & quasi invitam nova adsumpta forma denuo revocantur. *Briss. Prat.*

REDUCERE est in formam pristinam instaurare. Ulp. in *l. 3. de itin. actuq; priv. §. fin.* Internum est referre ad arbitrium alicujus. Unde apud Jurisperitos non infrequens disputatio, an qui petit reductionem, ad arbitrium boni viri probare debeat iniquitatem, Panorm. cons. 2 Prat.

REDUCERE uxorem *l. 40. § ult. ff. de adulter. l. 9. C. ad leg. Jul. de adult.* id est, provocare in matrimonium, ut loquitur, *l. 17. C. de edend.*

REDUCES dicuntur à periculo imminenti servati. *Spieg.*

REDUCI dicitur, quæ repudiata erat, *l. 13. §. ult. ff. ad l. Jul de adult.*

REDUNDARE proprie usus Ulpian. in *l. 1. §. 1. de aqu. pluv. arcen.* Interdum relative pro refundere usurpatur, ut, Hoc facinus in tuum redundabit caput. *Spieg.*

REFECTA pecunia, redacta ex re quapiam, *leg. prima, §. si frater, ff. de collation. bonorum, l. 5. §. ult. ff. de usufr.* Prat.

REFECTIO dicitur etiam ciborum. Celsus: Si in refectione quoque manserit tussis, intermittere oportebit. Sic apud Imper. Barbarossam, *§. de pac. tenen. in usib. feud.* Spieg.

REFECTUS, reditus, proventus. Scævola *l. 78. §. 10. ff. ad Senatusconsul. Trebell.* Interim ex refectu paupertatis, qui ad vos pervenerit, ablatis cum usuris pro quantitate numorum redactis: id est ex reditu patris tertiæ hæreditatis. Nam paupertatem appellat exiguæ hæreditatis partem tertiam. Verbum fructibus agrorum & proventibus accommodatum. Cic. in Parat. Nunquam eris dives, antequam tibi ex tuis possessionibus tantum reficiatur, ut ex eo tueri sex legiones possis. *Hot. Prat.*

REVELLERE testes, testimonia, & tabulas, dicebant veteres, quod contradicere & reprobare nos dicimus. Elevare vero testimonia, & ipsa aspernari. Quod & refutare est, & reprehendere. Sublevare autem testimonio dici debet, quod deonerare vulgo appellamus. Cui contrarium est, premere testimonio. Bud. in *l. posteriore, de orig. jur.* Spieg.

REFERENDARII in *const. Justin. Nov.* 10. 113. 124. *& l. 2. C. de offic. ejus qui vic. alic. jud.* ii erant, qui recitabant principi supplicum desideria, & mandata principis judicibus insinuabant. Cassiodor. *lib. var.* 6. ex eorum formula demonstrat eos causarum ordines principi exposuisse, interpellantium vota cognovisse, & iis responsa reddidisse. Nonnunquam etiam, ut Sigebertus scribit in Chronico, publicas conscriptiones anulo seu sigillo regis confirmabant. Quidam magistros requestarum hodie dici putant. Nominat autem eos ipse Justinianus spectabiles, qui mox suum post illustres obtinebant locum, vide Auth. de *referend. sacr. palat.* Alciat. *lib. dispunct. 3. & Bart. in l. eos, C. de excus. mun lib.* 10. ῥεφερενδάριος, inquit Suidas, ἀξίωμα ῥωμαϊκὸν ἤγουν

ἦγεν ὁ ἀναφορεὺς. Ex horum numero sunt qui referendarii dicuntur majoris Ecclesiæ. Novel. 6. qui specialiter destinaverant ad majoris Ecclesiæ negocia principi referenda. At ii qui referendi Curiæ nominantur à Cassiodor. *lib. 3. var.* iidem non sunt, qui referendarii, ut ejusdem Cassiodori formula de referendis in senatu docet. Coclæus hanc vocem in barbararum dictionum classem rejecit. *Prat.*

Referre crimen, est accusatori crimen objicere, unde Relatio criminum *l. 3. ff. de public. jud.* de qua paulo post in verbo Relatio. *Prat.*

Referre de re aliqua, pro eo, quod est, proponere rem agitandam. *Prat.*

Referre in commentarium, id quod vulgo dicunt, Registrare: monuit Bud. in *annot. prior.* ut Alciat. in 10. *parerg.* Dicimus autem, ait, Referre ad Senatum, ferre ad populum; cujus locutionis plena sunt, eodem teste, Salustii, Livii, cæterorumque antiquorum volumina. *Spieg.*

Referre in numeros *l. ex eo, ff. de mil. test. l. unic. ff. de bon. poss. ex test. mil.* Corrasius *lib. 5. cap. 23. nu. 4.* interpretatus pro eo, quod est in ordines pervenire.

Referre in reos, Ulp. *l. 15. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult.* Legis Juliæ de adulteriis c. 7 ita cavetur, ne quis inter reos referat eum, qui tum sine detractione Reip. causa aberit: neque enim æquum visum est absentem Reipubl. causa inter reos referri, dum Reip. operatur. Hotom. Prat. Vide Reum facere.

Referri inter statutos Justiniano in *l. 7. C. de prox. sac. scrin.* est referri in numerum eorum, qui in statu militiæ collati erant, & actu (ut dicunt) militiam exercebant. Ultra enim numerum destinatum unicuique militiæ erant præterea nonnulli extraordinarii, nondum quidem illi milites, sed designati, ut in locum demortuorum suo ordine substituerentur. Connan. *lib. 4. cap. 15. num. 13.*

Referre jusjurandum est delatam ab adversario jusjurandi conditionem in eum transferre, *l. 25. l. 38. ff. de jurejur.* Briss.

Referre jusjurandum potest is, cui defertur: quod nisi fecerit, aut jurare cogitur, *l. jusjurandum aut ad pecunias, §. prætor ait, ff. de jurejur. l. manifestæ turpitudinis, eod. tit.*

Referre jusjurandum, est delatum sibi ab adversario jusjurandum in eum transferre, Paulus *l. 38. ff. de jurejur.* Manifestæ, inquit, turpitudinis & confessionis est, nolle, nec jurare, nec jusjurandum referre. Et sæpe in *l. jusjurandum, 34.* eod. *Hotom. Prat.*

Referre rem judicatam, retractare, Cic. pro Dom. sua. Si decemviri sacramentum in libertatem injustum judicassent, tamen quotiescunque vellet quis, hoc in genere se rem judicatam referre posse voluerunt. Sic referre mysteria dixit *lib. De Orat.* 3. pro Iterare: & Ter. in procl. Hec. Referre comœdiam pro denuo agere, *Hot. Prat.*

Reficere, in interdicto, de via reficienda est ad pristinam formam & modum, iter, & actum reducere, sic ut ne dilatet quis vel producat, aut deprimat, aut exageret. Reficit viam & qui aperit & qui purgat, & omnes omnino qui in pristinum statum reducunt, ut Ulp. in *l. 1. in prin. & §. 1. ff de via pub.* scribit. Et sic refecti nomen accipimus in *l. 4. §. si quis mihi itineres, ff. si serv. vind.* Similiter in interdicto, de rivis, reficere est quod corruptum est in pristinum statum instaurare. Itaque tegere, substruere, farcire, ædificare, advehere, adportareque, quæ ad eam rem utilia sunt, reficiendi verbo continentur *leg. 1. in prin. & §. reficere, ff. de rivis l. 11. ff. comm. præd.* Briss. Prat.

Reficiat etiam, redigere est & colligere. *l. 81. ad leg. Falc.* unde refectam pecuniam pro redacta Jurisconsulti dicunt *l. 1. §. si frater, ff. de collat. bonor. l. 3. §. ult. ff. de usuris.* Briss.

Reficiat quis an faciat, permultum interest, ut colligitur ex *l. quid tam. §. 1. & §. plane, ff. quibus mod. ususfruct. amitt.* Briss.

Refictio pro refectione, *l. 1. §. deinde.* Briss.

Refigere tribunos, & alios magistratus, pro recreare & iterum creare: Vide Steph. Robertum.

Refigere, quod fixum est labefactare, atque convellere. Venulejus, *ff. quod vi aut clam.* si vitem. Si fixeris, inquit, & ego refixero. Paul. *tit. de verb oblig. l. inter.* Tabulæ, inquit, refixæ sunt. Venul. *tit. ad leg. Jul. pecul. l. qui tabulam.* Qui tabulam, ait, eum refixerit. Nebriss. Ulp. de usufru. Sed & si quid, ait, inædificaverit, postea eum neque tollere hoc, neque refigere posse, plane refixa posse eum vindicare. *Spieg.*

Reformare, pro denuo constituere, teste Budæo apud Hermogenem, in *l. vectigalia, de public.* Sic etiam reformari, pro denuo constitui, seu revocari, apud Ulpianum legimus, in *l. jurisgentium, §. adeo autem, de pact.* Spieg. Cæterum aliis reformare idem est quod in aliam formam redigere, *l. præcipua. ff de aedil. edict. l. 1. ff. de appell.* Ac iis reformatur contractus cum de rei substantia partes fecus, quam fecerint conveniunt: quod est cum præcedentis contractus forma sublata nova componitur, eodem contractu permanente, *l. jurisgentium, §. adeo, ff. de pactis.* Corras. Miscell. *l. 3. c. 10. nu. 6*

Reformare contractum: Vid. sup. Informare contractum.

Reformare pactum *l. interpositas, Cod. de transact.* id est, rescindere. Si vera sunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. *Prat.*

Reformidare, *Schrwein.* Alfenus: Sed si quia mulæ aliquid reformidassent, muliones timore permoti, &c. *l. si plagis servus, ff. ad leg. Aquil.* Spieg.

Refractarius, Senecæ significat contumacem, & fibus in sua sententia tenacem. *Spieg.*

Refragari obsequiis, est ea præstare non velle, apud Impp. in *l. fin. C. de obseq. pat. præstand.* & apud eosdem repugnare, in *l. si compensardi, C. de har. inst.* Spieg.

Refrenare, hoc est, cohibere multitudinem testium in *l. 1. ff. de test b.* Spieg.

Refrenari jusjurandum taxatione apud Paul. in *l. arbitrio, ff. de dolo.*

Refrigerata res, causa, accusatio quæ integra non est: hoc est, qua aliquid tacitum est, quod alioqui exprimendum erat, Bud. ex Quintil. *lib. 5. cap. de testib.* Spieg.

Refugæ dicuntur, qui metallo vel alii cui operi & pœnæ, cui addicti erant, fuga se subducunt, & subtrahunt, *l. §. 8. inter eos, ff de pœnis.* Refugæ operis metalli. *l. penult. in fin. ff. de extra ord. cog.* Refuga custodiæ, *l. 13. §. pen. ff. de re milit.* Tertull. in lib. de cultu fœminarum de auro agens, quod per damnatos & noxios effusum in honorem ornamentorum venit. Et de pœna, ait in honorem metalli refuga mutatur. Eadem forma defugas & confugas in C. Theod. legimus. *Briss. Prat.*

Refugia abscessus sunt ædium, & interiora loca, *l. 13. §. sed si adium, ff. de usuf.* Sed neq; diætas,

diætas, inquit, JC. transformare vel conjungere, aut separare ei permittitur, vel aditus posticasve vertere, vel refugia aperire, vel atrium mutare. Sic *l.* 11. *§. quod autem, de serv. corr.* Ulpianus alio loco κρύπτας vocat. *Prat.*

Refundere in *l.* 3. *Cod. de fund. patrimon.* est reddere, ut apud Senecam: Id erat non tam accipere beneficium, quam refundere. Et Plinius. Quod hesterna crapula ingurgitaverat, palam refundit, Connan. *comment. jur. civil. lib.* 7. *c.* 12. *n.* 7.

Refutare. renunciare, cedere: ut refutare feudum vasallus dicitur, cum aut patrono id cedit, quasi usufructuarius domino usumfructum, *lib.* 2. *tit.* 9. *§.* 1. *& tit.* 38. Aut agnato proximiori, sive id de jam quæsito feudo fiat, ut *lib.* 2. *tit.* 26. *§.* 27. *& tit.* 49. sive de sperato tantum, ut *lib.* 2. *tit.* 46. De refutatione Papatus extat insignis historia in Chronic. Alberti Argent. *Prat.*

Refutare judicem, idem quod rejicere, recusare & removere, *Prat.*

Refutatoriæ preces, *l.* 1. *C. de relat. l.* 18. *C. de appel.* Judex, inquit, Imp. à quo provocatum erat, opinionis suæ exemplum litigatoribus dare debebat, & acta edere. Quod si cui minus plena vel contraria viderentur, is refutatorias preces offerebat, quæ simul mittebantur, *d. l.* 18. Symmach. *lib.* 1. *epist.* 31. Cujus meritum perennitas vestra lectis gestis ac refutatoriis cohærentibus æstimabit. *Briss. Prat.*

Refutatorii apostoli: vide Apostoli.

Refutatorii libelli, *l.* 37. *§.* 1. *C. de appell. l.* 8. *C. Th. eod. tit.*

Refutatum feudum à patre & filio, retinet appellationem feudi paterni, *l. unica, in fine, de vas. decrep. ætat.* Spieg. Prat.

Regalia, nomen est multiplex: nam eo plerunque feuda omnia Regis beneficio concessa intelliguntur: Interdum Ecclesiastico duntaxat majora & primaria, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatiæ, quæ solius Regis concessu & munere conferebantur. Interdum jus ipsum atque auctoritas regalia feuda & beneficia conferendi: cæteraque jura fiscalia. Interdum insignia honoris, quæ vasallis regalibus solenni more tribuuntur. *Prat.*

Regalia pro feudis regalibus, qualia sunt ducatus, comitatus, marchiæ, ut *lib. feud.* 1. *tit.* 14. *§.* 1. *& lib.* 2. *titul.* 34. *§. Radevicus lib.* 2. *cap.* 5. ubi Frederico Imperat. pro Tribunali in Ronchaliis sedente loquitur: Deinde, inquit, super justitia regni, & de regalibus, quæ longo jam tempore seu temeritate pervadentium seu neglectu regum imperio deperierant, studiose disserens, cum nulla possent invenire defensionem excusationis, tam Episcopi, quam primates & civitates, uno ore, uno assensu, in manum Principis regalia reddidêre, primique resignantium Mediolanenses extitêre: Requisitique de hoc ipso jure quid esset, adjudicaverunt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, pontes, omnemque utilitatem ex decursu fluminum provenientem, nec de terra tantum, verum etiam de suis propriis capitibus census annui redditionem. Hisque omnibus in fiscum adnumeratis, tanta circa pristinos possessores usus est liberalitate, ut quicunque donatione Regum aliquid horum se possidere instrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc imperiali beneficio & regni nomine idipsum perpetuo possideret, &c. His tamen quo nullo jure, sed sola præsumptione de regalibus se intromiserant 30. millia talentorum, plus minusve reditibus publicis per singulos annos accessere. *Prat.*

Regalia pro majoribus & opulentis sacerdotiis: cujus rei exempla multa exponit Hot. *c. disp. feud.* 8. Radevicus *lib.* 2. *c.* 15. Cum Hadrianus Papa audisset, quod regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quam à civitatibus & proceribus recognita fuere, literas super hoc negotio dirigit. Et in Epistol. Imp. Friderici ad illum Papam apud Nauclerum: Ab Episcopis, qui regalia nostra tenent, cur hominagium & regalia sacramenta non exigamus; Aut igitur regalia nostra nobis dimittant, aut quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari persolvant. *Prat.*

Regalia pro jure & potestate conferendi feuda & beneficia regalia: quod per sceptrum fiebat. Otto Frising. *lib. Chron.* 7. *c.* 14. Occasio autem sceleris hujus hæc fuit, quod rege Romam tendente, inter ipsum & Papam conventio facta, ab obsidibus firmata narratur, ut scilicet regalia eorum resignaret. Itaque dum Romam venisset, ac à Pontifice promissa solvi sibi exegisset, Papa, eo quod clamantibus Episcopis, ea quæ petebantur, adimplere non posset, tanquam nocens custodiæ mancipatur. Et mox: Ad postremum pacem facere coactus est: Episcoporum sc. investituras per anulum & baculum Imperatori concedere. Quibus ex locis apparet, investituram per anulum & virgam, sive baculum fieri solere, cum regalia per sceptrum dari mos esset. Otto Frising. *lib. Frid. c.* 6. Tradit enim curia, & ab Ecclesia eo tempore, quo sub Henrico Quinto de investitura Episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controversia, sibi concessum autumat, quod obeuntibus Episcopis, si forte in eligendo partes fiant, Principis arbitrii esse, Episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quam ab ipsius manu regalia per sceptrum suscipiat. Atque hinc factum est, ut gallica consuetudine regaliarum nomine passim apud pragmaticos intelligantur jura regis Galliæ in majoribus sacerdotiis conferendis, aut eorum fructus parte aliqua sibi retinenda; & definiuntur jus & facultas Regibus concessa, fructus & proventus vacantis Episcopatus (cujus electio ad Regem pertinent) percipiendi & beneficia ac præbendas curæ animarum expertes, interim conferendi: conflatur autem jus Regaliæ: Si latius sumat ex quatuor juribus, videlicet: eligendi, investiendi, beneficia vacantia conferendi, percipiendique fructus ac proventus temporales. Cœlest. Sfondrati in Gallia vindicata. *ad §.* 1. *pag.* 11. *&* 12. Qua de re extat libellus Ægidii Magistri Prætoris Parisiensis ad ejusdem jus Regis asserendum accommodatissimus. Licet a. Regalia uno nomine generali appellentur, habet tamen unumquodque Regale diversam originem, & causam ab uno. Quod ex actibus regularibus clare perspicitur: qui non omnes ad unam causam vel speciem respiciunt, sed origine, causa & specie separantur: immo & regalia in ipso genere, à diverso fonte procedunt, quia aliqua à suprema principis potestate procedunt, ut creare tabelliones, legitimare spurios: Mineræ, &c. Quæ Paris à Puteo mere regalia nominat. Alia procedunt ab universali dominio Imperatoris, ut flumina, viæ publicæ, vectigalia, &c. Pro quo Andr. Iseruia ponderat, *§. sed quod principi, Inst. de jur. nat.* Prat.

* Regalia. Germanis *herrlichkeiten* (Regia seu

seu Imperialia jura) in *genere* sunt jura summæ in quavis Republica potestatis civilis, seu Majestatis propria. In strictiore autem significatu. 2. *F.* 56. Fiser jura, seu Imperiales reditus, *Keyserliche guter und Cammergefälle*, Regalium nomine veniunt.

* Quoad Imperium nostrum Regalia distingui possunt in *universalia*, seu Imperialia, quæ Imperator habet & per totum Imperium exercet; quibus etiam reservata, *die Keyserlichen hoheiten und* Reservaten accensentur; & *particularia*, quæ Principes, & Status in suis territoriis habent & exercent; indeque *jura territorialia* vel jura superioritatis appellantur.

* Distinguuntur porrò Regalia in *majora* & *minora*. Majora (quæ & Majestatis jura vocant) sunt jura Regia, quæ in universâ Reipublicæ administratione consistunt, quo referuntur Jus belli & pacis, fœderum, Legationum, Jus Sacrorum seu Religionis, Jus Legum condendarum, Privilegiorum concedendorum, Magistratuum constituendorum, judiciorum ordinandorum, jus Postarum, monetandi, & id genus alia.

* Ad minora Regalia (quæ à nonnullis, Regalia Fisci *nutz bare regalien*, dicuntur) vulgo vectigalium, tributorum, fluminum, viarum publicarum, angariarum, metalli fodinarum, venationum, mulctarum compendia &c. referuntur.

* Jura Regalia vi superioritatis territorialis Principibus ac Statibus Imperii competunt. Præter hos etiam Nobiles immediati, *die freye Reichs-Ritterschafft* Regalibus gaudent. Quin & Civitates Municipales, territorio carentes, ac Nobiles mediati atque alii privati homines, quorundam Regalium, attamen absque dignitate Regali ac superioritate territoriali capaces sunt; quamvis jura hæc non ut Regalia, sed ut *privilegia*, vel etiam ut usum solum & administrationem Regalium habeant, investiturâ feudali vel alio titulo iis conceduntur.

* Adquiruntur Regalia. 1. vi superioritatis territorialis, mediante investitura Cæsarea, 2. Privilegio, 3. consuetudine, 4. præscriptione, &c.

* Amittuntur iis modis, quibus privilegia amitti solent.

*(Vid. Sixtin. Bocer, Camman, Pruckm. Nob. Dn. ab *Einsiedel* Tr. de Regalibus. Jacobus Burckhardus J. C. *in Disput. de Regalibus* Resp. Euthasio Matthæo Lupin. Carpz. Graff. & alii Scriptores de *Regalibus*. Andreas Knichen *de jure territ.* & *Tr. de Saxon. non provocand. jure.* D. Struve *Syntag. feud. cap. 6. §. 13. & seqq.* D. Tabor *de metat.* Mer. *de levam. inop. debitorum cap. c.* 6. 2. D. Hugo *Diss. de Statu Region. German.* D. Eyben *Elect. feud. cap.* 10. §. 9. & *seqq.* D. Boecler. *Notit. Imperii Roman.*)

Regalia an venditione includantur tradit Roma. *consil.* 271, *incip.* vis tota præsentis.

Regalia, pro insignibus & ornamentis regiæ inaugurationis Luitprand. Ticinensis *lib.* 2. *c.* 7. Chunradus Imperator coronam, sceptrum & cuncta, quæ regalia sunt indumenta, in medium venire præcepit, & hæc verba effudit: Hæredem, regiæque dignitatis vicarium regalibus meis ornamentis Henricum constituo. Et mox. Ipso mortuo, Principes coronam cunctaq; regalia indumenta Henrico duci contulerunt. Witichin. lib. 2. Super altare regalia insignia posita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, Baculus cum sceptro ac diademate: Video etiam imperialia eadem dici: ut apud Abbat. Ursperg. in Chronic. anni 1106. Ipsa patris utriusque consiliis annuens, regalia vel imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filii potestati tradidit. Otto Frising. lib. 7. c. 40. Reversi ad filium optimates, imperialia deferunt, eumque regem creant. Idem in Chron. anni 1153. Volebat enim tenere imperium, cum in potestate sua haberet insignia imperialia, ut pote coronam & crucem & alia quæ attinebant. Otto Frising. *lib.* 7. *cap.* 23. Itaque Chunradus Rex curiam in prædicta civitate maximo conventu Principum habuit: ubi omnes Saxones ultro se suæ ditioni subdidere. Solus ex Principibus Dux Henricus regalia servans abierat, ad quæ reddenda dies ei præfigitur. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit sed tamen ea minime consecutus (id est, recuperans) infecto pacis negotio, sine gratia ejus discessit: tamen ducatus ei adjudicatur. Quibus ipsis totidem verbis Abbas Ursperg. utitur in *Chron. anni* 1138. *Prat.*

Regem Feudistæ plerumque pro Imperatore nominant: unde regalia pro Imperatoris jura: ex quo quantum à Romana consuetudine abhorreant, intelligi potest, Liv. lib. 27. circumfusa inde multitudo Hispanorum & ante deditorum, & pridie captorum, Regem cum ingenti consensum appellavit. Tum Scipio silentio per præconem facto, sibi maximum nomen Imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent: Regium nomen alibi magnum, Romæ intolerandum esse: regalem animum in se esse: si id in hominis ingenio amplissimum ducerent, tacite judicarent: vocis usurpatione abstinerent. Interdum tamen Regis nomine Longobardis Rex intelligitur, nam Italiæ Regum nomen Longobardi usurparunt. Illud autem prætermittendum non videtur, cum invisum Romæ regis nomen esset, qui eversa Republica dominatum arripuerunt, Imperatoris aut Principis nomen sibi sumpsisse. De Imperatore Tranquil. auctor est; itemque Dio libr 43 de Principe, Tacitus lib. 1. Lepidi, inquit, atque Antonii arma Augustum cessere qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine Principis sub Imperium accepit. Et aliquanto post. Non regno tamen, neque dictatura, se Principis nomine constitutam Rempublicam. Sed ubi de re convenit, minus de verbo laborandum est: cum vere proprieque omnes Reges & sint & appellentur: sive dictatores, ut Cæsar: sive Principes, ut Augustus: sive Imperatores, ut ipsius successores: sive Pontifices, sive etiam Tribuni nominentur: cujus nominis ac potestatis suavis ad ridendum historia exstat apud Naucler. Generat. 45. sub anno 1346. de Nicolao quodam cive Romano, qui Papa autore totius orbis dominatum sibi arrogavit, proque eo jure Regibus & Imperatoribus omnibus diem dixit: cujus rei formulam ex ejusdem Naucleri commentariis cognosces. *Prat.*

Regentes, id est, gubernantes, administrantes, apud Ulp. in *l. illicitas, ff. de offic. præsid.*

Regere est gubernare, dirigere, quasi rem agere. Inde metaphorice regi dicuntur fines: quia non uno modo de finibus judicatur, sed aut discernuntur qui jam sunt, aut statuuntur, ubi non apparent, adjudicatione, condemnatione. *Old.*

Regerendarii dicuntur ii, qui erant à regestis, sive libellis, de quibus Cassiod. lib. 11. Var. apud quem tamen corrupte regendarii legitur pro regerendarii. *Prat.*

Rege-

Regerere pro iterum injicere, *l.* 24. *ad p. ff. quibus modis usufruct.* Sumitur & pro perscribere, id est, in tabulas referre apud Quintil. *lib.* 2. 12. *& lib.* 3. *c.* 8. Prat. Hinc.

Reges Principio quomodo assumpti sint, post Alciat. in comment. ad *l. bona civitatis de verb. sign.* vide Justin. lib. 1. Cæterum, Regis filium, tametsi regnum non habeat, Regem vocari posse, censuit Scholiastes in *c. ult.* 24. *quæst.* 1. An vero appellandus Rex sit, natus patre nondum Rege salutato, Doctor. tractant: Mirum est, in dubium revocari, quod à Jureconsul. apertissime decisum est, *l. Senatoris*, 1. *de Senat.* Spieg. Prat.

Regesta, quæ corrupto vocabulo Registra, quasi regittaria dicunt, sunt acta tabulæ publicæ, quæ ὑπομνήματα & ὑπομνηματισμοὺς vocant. Illo tamen corrupto vocabulo usus est Vopisc. in Probo: Usus inquit, etiam ex registris scribarum porticus porphyreticæ, *Prat.*

Regi fines dicuntur, interprete Boetio, quotiens propriis quisque ager finibus terminatur. Inde quod ad terminos constituendos inter eos, qui confines agros possident, datur, judicium finium regundorum dicitur, & de finibus regundis, ut *ff. & C. fin. regund.* Cic. Topic. Si in urbe de finibus controversia est, quia fines agrorum magis esse videntur, quam urbis, finibus regundis arbitrum adigere non possis. Et alias. Si in urbe fines non reguntur, nec in urbe atque arceantur. Idem *lib.* 1. *de legibus*: nec Manilia lege singuli, sed ex 12. tres arbitri fines regemus. Idem in Orat. pro Mure. Imperatoris & Jureconsulti differentias recensens. Ille exercitatus est in propagandis finibus ut in regendis. Bri. Porro regundorum dicitur pro Regendorum imitatione vetustatis in *tit. ff. finium regundorum.* Nec inconcinne dicitur finalis quæstio in *l. si constiterit, C. fin. regund.* Et limitis actio in *c. inter memoratos* 16. *qu.* 3. Prat.

Regia lex lata olim à populo de rege præcipuè: plura tamen capita continebat. Marcellus enim in *l. Negat. de mort. infer.* negat, inquit lex regia mulierem, quæ prægnans sit, humari antequam partus excidatur. Vetustissima autem fuit ea lex à primis initiis urbis, regio per eam constituto dominatu: deinde renovata, ut significat Tranquillus in Caligula: Ferretus in notis ad *Inst. de jure nat. gent. & civil.* Quin & leges curiatas ex quibus jus Papyriacum constitutum est à Sexto Papyrio quandoque leges regias nominatas, quod eas Romanorum reges tulerunt, tradit Connan. *lib.* 2. *c.* 11. *num.* 1.

Regia manu gubernata omnia priscis seculis fuisse, id est, nulla lege, nullo certo jure, vulgo dicitur. Franciscus Hotom.

Regifugii dies. Regifugium diem, quo exactus est Tarquinius, illum in posterum Romani vocarunt. Quis autem dies is fuerit, variant auctores, apud quos plura & diversa refugia leguntur, prout late explicat Onuphrius Panvinius in comment. lib. 1 Fast.

Regimentum apud Arr. Arcadium, de *offic. præfect. prætor. leg. unica*, pro regimine & administratione, Regimentis ait, Reipublicæ ad Imperatores perpetuo translatis, *Spieg.*

* Regimentum Imperii *Reichs Regiment* fuit Consilium, vel Senatus viginti personarum, quæ dicebantur *die Regiments-Ræteh*, quibus cura & gubernatio totius Imperii, atque ut prospicerent omnibus modis, ne hoc quidpiam detrimenti caperet, speciali lege commissum ac demandatum fuit. *Vid ordnung des Regiments de anno* 1500. *&* 1521. Causa institutionis fuit, *fried und recht im Heil. Reich zu erhalten R. J. de anno* 1519. *Weiters aber.*

* Id verò Consilium tempore Caroli V. anno 1530. primùm mortificari & labefactari cœpit: postea, quod Status illud suis sumptibus ampliùs sustentare noluerint. *R. J. de anno* 1530. §. *Weiter nachdem* 74. *& O. C.* 1531. §. *Item als wol*, planè evanuit.

* Regimento Imperii à nonnullis Conventus Deputatorum, quos in ejus locum successisse volunt, æquiparantur.

(Vid. Wehner. V. *Regierer*, Paurm. *de jurisdict. L.* 2. *c.* 2. *n.* 114. Limn. *ad Capitul. Caes. p.* 140. Autor *Dissert. de rat. Status Imper*)

Regina, regis uxor. An vero id nominis retineat viro defuncto, vide *c. ex parte, extr. de foro compet. &* 24. *qu.* 1. *cos.* Sp. Prat.

Regio dicta est a rego, quod initio regiones sub regibus erant, & ab his regebantur: donec in Provincias redigerentur sub Imperio Romano. Erant & Provinciæ singulæ in regiones certas distributæ easque regiones *lib. de condit. agrorum*, ad hunc modum definivit Siculus Flaccus. Regiones autem dicimus, intra quarum fines singularum coloniarum aut municipiorum magistratibus jus dicendi, coercendique est libera potestas. Hujusmodi regionum fines interdum latissimi fuerunt, adeo quidem ut expressè scripserit Plin. *lib.* 4 *cap* 5. *in Achaia*, Regionem Mellenam duodeviginti montium. Nec ad alias quam has Regiones Ulpianum respexisse in leg. semper in stipulationibus, *ff. de reg jur.* existimat Rævardus, ibidem. Romani urbem suam in 14 regiones distinguebant, *l.* 3. *ff. de offic. præfect. vig ex Tacito lib.* 14. & vide Tranquil in *Aug cap.* 30. ndè postea Regionis plurali numero, cœperunt dici fines seu termini, ut Cic. pro A chia dicit: vitæ spatium exiguis regionibus circumscriptum esse. Et regionibus agros dividere, hoc est, certis finibus & limitibus perpetuis distinguere, ut quisque partem semper habeat, *l* 7. *ff commun. divid. & l.* 3. *C eod.* Prat.

Regione (verbo) utimur loco adverbii, ut è Regione, quasi ex adverso, rectis lineis. *Prat.*

Regiones etiam in fundis statuuntur, fundique Regionibus dividuntur *l.* 7. *comm divid. l.* 3 *C. eadem tit. l.* 2. *ff. fin. regund.* *C. eodem l.* 6. *quemadm. servit. amitt. l.* 31. *ff. de usufr. leg. l.* 8. *ff. de rei vind. l.* 31. §. *Idem Celsus*, *ff. de act. empt. l.* 64. *ff. de evictionibus*, §. *ult. Instit. de offic. jud.* Briff.

Regiones ergo fundorum partes certis mensuris dispartitæ *l.* 8. *& l.* 29. *ff. de acqu. rer. dom.* Briff.

Regis filius, dicitur etiam natus post mortem Regis, *argument. leg. emancipatum, ff. de Senatoribus.* Spieg. Prat.

Regis officium qualenam sit, vide *c. regum officium* 22. *q.* 5. Pr.

Regnum, est Monarchia, seu unius Principatus administrantis Remp. ad utilitatem communem. Inde factæ sunt constitutiones, decreta seu placita Principum, quæ sunt in *C. in lib. Novel.* Hæc politia cum degenerat, hoc est, cum ad propriam utilitatem tendit, tunc convertitur in tyrannidem. Tales aliquando Deus orbi dedit, ut interim reipsa agnoscerentur boni principes. Quid enim animadvertissent Romani, & quid posteritas recordaretur, Octavium Augustum fuisse optimum moderatorem, nisi Neronem quoque pessimum experti fuissent? Igi-

tur regnum, est jus quoddam consistens in dignitate & honore, praeeminentia, potestate, consilio, administratione reipubl. ut hi qui de regno & Principatu scribunt Latine, exposuere: à quibus longe arcentur foeminae, de jure communi, cum plerunque etiam adversus commoda propria, earum consilium laboret, ut *l.* 4. *C. de spons.* Extat *c. l. Salica*, quo foeminis regno interdicitur, Argumenta contra hanc legem adducta, scite diluit Pyrrhus singulari tractatu, quem de lege Salica & regni successione inscripsit. Regnum etiam dicitur, quicquid à quoquam possidetur. Quinetiam vulgo jactatur adagium, suae quemque domi regem esse: quod tamen ab ipsa usque antiquitate manasse,Rotero. ex Homero comprobat. *Spi.*

Regressum habere. Ulp. nisi emptores regressum ad bonae fidei possessorem habeut,*l. sed & etsi* §. *item si res,ff.de pet.her.* Spi.

Regressus ad aliam actionem, *l.* 9. §.1.*ff. de tributor.* Brill.

Regula, instrumentum apparet, quo in olei factura utebantur, ut ex Columella colligitur. Ulp. in *l. sed addes*, §. *illud nobis*, Quod si regulis olea prematur, & prelum, & suculam, & regulas, tympanum & trochleas, quibus relevatur prelum, dominum praestare oportere. Ubi interpres regulas pro tabulis, & suculam pro torculari accipit: Vide Budaeum in hunc locum,Spieg, Adde Forcat. in penu juris civilis cap, 11.

Regula, κανὼν γνώμων, proprie dicitur norma,iqua lineae diriguntur: quasi regens mensuram, Per translationem autem accipitur pro brevi juris praeceptione, generaliter concepta ut in *tit. ff. de divis. reg.jur. antiq.* Old.

Regula, est conjunctio causae, id est, directio quaedam generalis ad veritatem rationis exacta. Cum enim universa causae disputatio, quae varias habet species & circumstantias, conjicitur in compendiosam juris thesin, tunc fit regula breviter rem enarrans. Idem enim in effectu significant, regula, Thesis, definitio: quicquid plerique rixentur. Old.Joannes & Placentinus veteres glossematarii pro conjectione legunt conjunctio, quam lectionem probasse videtur C. Harmeno libr. 6, κανών ἐστιν συντομὸς τῦ πράγματος ἀφήγησις ᾗ συνάθροισις. Hanc regulam declarant P. Decius,& Petrus Faber in d.l. 1. *Prat.*

Regula in jure nostro intelligitur, quod compendio refertur, jus antea speciatim & fusius expositum. Unde non fecus regula, atque è tripode respondemus. Nam jam ex jure constituto mutuata est, nec ipsa juri initium facit, ut pulchre explicat Idem Ferrarius, interpretans Pauli verba *l.* 1. *de reg. jur.* Quamvis regula quaevis, pro varietate circumstantiarum in aliquo vitiatur, atque perdit officium suum, *Spieg.*

Regula est, inquit Paulus, quae rem quae est breviter enarrat: non ut ex regula jus sumatur, sed ex jure quod est, regula fiat, per regulam igitur brevis rerum narratio traditur. & ut ait Sabinus, quasi causae conjectio est, quae simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum, *l.* 1.*ff. de reg. jur.* Hot.

Regula est sententia quaedam generalis, quae ex plurium legum mente à Jureconsultis notata atque animadversa, paucis verbis summa earum confensionem & tanquam harmoniam complectitur. Differt autem lex à regula: quod illa dicitur, quam populus certo & cognito omnibus jure constituit: regula vero, quam Jurisconsulti ex pluribus legum capitibus notatis interseque comparatis elicuerunt: ut non omnino incommode dicere possimus, leges esse tanquam voces, & sonos singulos: regulam vero esse tanquam harmoniam & concentum. Vide plura apud Hot. *lib. Observ.* 11. *c.* 1111.

Regula Catoniana quid sit, disces ex tit. de regul. Cato. Haec ad haereditates, neque ad legata, quorum dies non mortis tempore, sed post haereditatem cedit, neque ad conditionales institutiones, *l. caetera*, §. *tractari*, *ff. de legatis* 1. *l.* 1. *ff. de reg.* Cat. neque ad novas leges pertinet, *l. antepen. pen. & ult. ff. eod.* Eam autem sic definisse scribit Celsus, *l.* 1. *ff. eod.* Quod si testamenti facti tempore decessisset testator, inutile foret id legatum quandocunque decesserit, non valere: vide ibidem interpretes. Haec juris regula dicebatur, *l. cum legato*, *ff. quando dies leg. ced.* Prat. & Connan. *libr.* 10, *c.* 5. *n.* 13.

Regulae formam Paulus eleganter in *l.* 1. *ff. de regul. jur. antiq.* tradidit his verbis. Quasi causae conjectio: scilicet, cum latior rerum tractatio concinnam brevitatem redigitur, inspecta generali & primaria juris ratione. Commentatores autem verba tantum, non rem ipsam observant: videlicet putantes regulam esse, cum signo universali adfirmativo, vel negativo, vel indefinite, allegantes impertinenter, *l.* 1. §. *initio*, *ff. de offic. praefect. urb.* *l.* 1. §. *generaliter*, *ff. de legat. praest.* Siquidem lex politica ipsis rebus, & non verbis imponitur, *l.*3. *c. commun. de leg*, *fin.C. de furt.* Oldend.

Regulae juris sunt notitiae quaedam semper firmae & immutabiles: ut quae non solum lapideis olim tabulis, sed etiam cordibus hominum indelebili charactere à Deo ipso sunt insculptae, veram vivendi honestatem exprimentes. Unde quicquid in hominum commerciis, hujusmodi axiomatibus conveniens est, id censetur ab arbitratu boni viri, à constante atque perpetua voluntate, denique ab ipsa justitia dependere, Inst. *de jur. nat. gentium & civil.* §. *sed naturalia*, *l. Mavia*, *ff. de annu. lega*, *l.*1 *in Prin. ff. de just. & jur.* Old. Prat.

Regulae officium est exhibere nobis generaliter definitionibus juris, quod alioquin per singulas negotiorum circumstantias latissime patet. Qua in re plurimum commodatur humanae fragilitati: quae in numerosa legum multitudine, quasi in Labyrintho quodam periclitari solet, nisi summas earum sententias, & primaria (ut sic dicam) consilia prae oculis habeat. *Old. Prat.*

Regulare, sed ut putant, non sic à Latinis usurpata est interpretibus, & ampliare, & restringere legis dictum secundum rationem *leg. qui quadraginta. Ad Senatusc. Trebell.* Spieg.

Regulariter, & quod pro regula, & quod secundum regulam est, Ulp. in *leg. regulariter ff.de petit. hered.* Regulariter ait definiendum est, eum demum teneri. *Spieg.*

Regularum juris antiqui duplex est usus. Alter, quod universam legum conditionem, & penitissima earum consilia, brevi quadam & veluti in fascem contracta praeceptione nobis ob oculos ponunt. Alter, ut in variis quotidie occurrentibus cum publicis tum privatis negociis ac consultationibus, hisce regulis utamur ad separandum aequum ab iniquo. Quae salutaris ars, sine notitia hujusmodi praeceptionum exerceri non magis potest, quam fabrilis sine norma. *Old. Prat.*

Regulus, quasi parvus rex: non quod parvae staturae sit rex,sed quod alicujus urbis, aut oppidi dominus sit. Cujusmodi apud nos sunt, quos vocamus, *Herren*, item, *Frey oder Banherren*, à Ban-

Banno, vocabulo patrio, & non à Vexillo. Quamvis proprie reguli sint filii, aut nepotes regum. Old. Conn. *lib.* 2. *c.* 9. Regulos apud Cæsarem dici tradit, eos qui magni alicujus territorii domini erant cum summa in suos potestate.

Regum nomen, alibi quoque quam Romæ Sanctum fuisse, eorumque afflictæ fortunæ ab aliis succurri solitum, Cicero scribit in suasione legis Maniliæ. Hoc tamen post ejectos Tarquinios Romæ odiosum fuit: cum scilicet civium aliquis rex fieri Romæ affectabat. Aliorum vero regum, qui pop. Rom. nec socii, nec amici erant, nomen Romæ Sanctum fuit, sociorum vero & amicorum, sanctissimum. Vide Zas. in *l.* 2. *§. exactis deinde regibus, ff. de orig. jur.* Spieg.

Regundorum pro regendorum, imitatione vetustatis, dicitur in *tit. ff. Finium regund.* Ubi regere accipitur, pro discernere vel constituere: quoniam actio finium regundorum propter fines quorum contentio incidere solet, discernendos introducta fuit. Ideoque non inconcinne dicitur finalis quæstio, in *leg. si constiterit, C. finium regundorum.* Et limitis actio, in *c. inter memoratos*, 16 *qu.* 3. Old.

Rei appellatio generalis est. Continet enim omnia, quæ vel in Patrimonio sunt, vel extra Patrimonium, & ad omnem contractum causasque & jura pertinet, *l.* 5. *& l.* 23. *ff. de verb. sign.* Sunt autem tres præcipue hujus vocabuli significationes, hoc Ausonii versu comprehensæ:

Imperium, litem, venerem cur una notet res?

Ut de duabus, quæ nihil ad jus pertinent, taceam, Res polite accipitur in *l.* 8. *§. si qui post rem. cum §. seq. ff. de inoffic. test.* Et olim summe dubitatum inter formularios fuisse, Cicer. in Murena ostendit, Rem an litem dici oportet. Unde in actionum civilium solennibus verba sub disjunctione hac in Varrone in *lib.* 6. *de ling. Lat.* teste efferebantur, Quem rem sive litem dicere oportet. Conjunctim vero protulit Imper. in *l.* 9. *C. de suis & legit.* ut & in solenni formula rerum à fœciali repetundarum, quæ à Liv. ponitur. Quarum rerum, litium, causarum, condixit pater patratus. Inde rem amittere litem amittere est, *l.* 8. *ff. de restit. in integr. l.* 21. *§. pen. ff. ratam rem hab.* Rem servare pro debitum suum ab aliquo consequi, &, ut alias dicitur, ad suum pervenire, *l.* 2. *& l.* 4. *ff. de dolo l.* 19. *ff. ad Vellei.* 2. *§. si Titius, ff. de her. vend. l.* 11. *in fin. & l.* 12. *ff. ad munic. l.* 2. *ff. de institor. l.* 35. *§. fin. locati, l.* 4. *in fin. ff. de admin. rer. ad civit. leg. fin. ff. rem pupill. l.* 38. *ff. de excus. l.* 10. *ff. de doli except.*

Rei servandæ causa in possessionem mitti dicuntur creditores, *l.* 1. *& l.* 7. *ff. quibus ex caus. in possess. l.* 35. *§. fin. de acquir. poss. l.* 13. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 51. *§.* 1. *ff. de re jud. l.* 5. *§. si plures & §. postquam, ff. ut in poss. legator. l.* 3. *§. creditores, ff. uti possid. l.* 5. *§. Julianus, ff. ad exhib. l.* 26. *ff. ad munic. l.* 30. *ff. de pecu. l. pen. §. item danda, ff. de divers. temp. l.* 2. *ff. de servis, l.* 6. *ff. de rei vin.* Etiam rei servandæ in possessionem bonorum tutoris, qui ne alimenta decernantur, latitat, pupillus mittitur, *l.* 7. *§. præterea, ff. de suspect. tut.* Sed & rei servandæ gratia, fideicommissi servandi gratia significat in *l.* 9. *ff. de ann. legat.* quanquam alias hæ duæ missionum in possessionem causæ, ut diversæ, separentur, *l.* 1. *ff. ex quibus caus. in possess.*

Rei autem servandæ causa non possidet, qui suo jure ut pignus tenet, *l.* 13. *ff. quæ in fraud. cred.* Briss.

Rei persecutionem continent actiones, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest, *l.* 35. *de obligat. & act. & §. rei persequendæ, Instit. de action.* Sic rei persecutionem continet actio *l.* 11. *§.* 11 *ff. de rebus auth. Jud. possid.* Briss.

Rei persecutio, & pœna vindictæ, opponuntur, *l.* 20. *§.* 1. *ff. de adquir. vel omit.*

Rei appellatione & tota res & pars ejus continentur, *l.* 7. *ff. de jurejur. l.* 4. *§.* 1. *ff. de damn. infect. l.* 3. *§.* 1. *ff. de fund. dot.* Eademque res peti intelligitur, etiam si pars petatur ejus quod totum petitum est, *l.* 7. *ff. de except. rei jud.* Ex re fructuarii item bonæ fidei possessoris esse videtur, quod hi servo donaverint, vel concesserint, vel administratione rerum, quæ eos pertinet, compendii fecerint *l.* 38. *ff. de usufruct.* Sed si bona fide possessori vel fructuario servus accept. roget, ut paciscatur, ne ab iis petatur ex re eorum acquirere videntur, cum eos liberent. *l.* 63. *ff. de solut. l.* 11. *ff. de acceptil.* Sed & si hæreditatem possessorum fructuariorumve intuitu & contemplatione sibi relictam jussu eorum adeant, non opera sua, sed ex re eorum acquisisse intelligerentur, *l.* 45. *in fi. ff. de acquirend. her. l.* 31. *ff. de liber. caus.* Atque hæc interpretatio pertinet ad id, quod dicitur fructuario bonæve fidei possessori, servum quod ex operis suis vel ex re eorum stipulatur, aut per traditionem accipit, acquirere. *Briss.*

Rei dicuntur omnes, quorum res aguntur, autore Tullio. Itaque qui stipulatur, reus stipulandi dicitur, qui promittit, reus promittendi habetur, *l.* 2. *ff. de duob. reis.* Frequentius tamen est, magisque usitatum, ut debitores nomine Reorum significemus, quemadmodum in publicis judiciis eos qui accusantur, & Virgilius: Constituam ante aras voti reus: id est, debitor & promissor. *Hot.*

Rei nomen pecuniam continet, sed non è contrario pecunia rem significat. Qua ratione, rei nomen generalius est, quam pecuniæ *l.* 1. *ad fin. ff. si cert. pet.* Sed forsan objicies: quare igitur dixerit Ulpianus, pecuniæ appellatione rem significare? Ego quidem respondebo, pecuniæ verbum rem significare, sicut species significat suum genus: dicimus n. hominem esse animal: sed generalius est animalis nomen quam hominis, ut quia & ratione prædita ϰ̀ ἄλογα seu ratione carentia animalia simul contineat: homo tantum de pluribus numero differentibus & individuis prædicari solet. Sic quia rei appellatio pecuniam inter cætera, & alia multa etiam continet, dicemus pecuniam rem significare. Ut si quis dixerit, rem meam Martino meo delego, pecuniam quoque cum reliqua patrimonii substantia legasse censebitur. Si vero pecuniam legaverit, pecuniam numeratam, & æs signatum forma publica tantum legasse dicetur. Re enim in genere legata, testator censetur reliquisse, non solum substantiam quæ in patrimonio fit, ut vasa aurea, argentea, & ænea, sed & signatam pecuniam. Brech. in *l. rei appellatio, ff. de verb. & rer. sign.*

Rei appellatione (inquit Vult. in *prin. Instit. de rer. divis. nu.* 4.) intelligimus rem quamvis, præter personam, non quatenus vulgari modo Physicus res accipit, sed quatenus Jurisconsultus & divisio rei proponitur à Jurisconsulto, ut rerum differentia indicetur, & ex differentia cognita cognoscatur ipsarum qualitas.

Rei appellatio non genus, sed speciem significat. Octavenus ita definit: quod infectæ quidem materiæ pondus, signatæ vero numerum, factæ autem speciem dici oportet. Vide l. si in rem, ff. de rei vindic. Est autem rei appellatio latissima, & corporalia & incorporalia complectitur, & ad

& ad omnem obligationem, contractumque pertinet. Hinc æquitatem, necessitatemve aliquando significat: quandoque & veritatem: plerumque & administrationem: sed & pro judicio, controversia, sententia accipitur: habet enim negotii significatum: pro rei quoque ipsius æstimatione nunc accipitur, nunc pro eo quod interest: homines quoq; rerum appellatione contineri, dubiū non est *l. omnia, in fi. de leg. 2.* sicut & delicti, cæteraque quæ in facto consistunt. Sed & officia, res appellantur. Restringitur autem ex subjecta materia. Hæc Alc. *in comm. ad tit. de verb sig.* Idem in Parerg. indicat, & rem pro atrocitate facti dici. *Spieg.*

Rei mortuæ meminit Ulp. in *l. 7. §. 1. de donat. inter virum & uxorem.* Quia non fit locupletior, quæ tantumdem in re mortua impenderit. Accursius rem mortuam interpretatur, qua mulier locupletior non est: Connanus eam, quæ periit, & jam non extat, ut Cic. Ad Atticum: Cæsar cum venisset mortuo plausu, id est, refrigerato & extincto, Hot. ex Connano.

Rei capitalis damnatus, quis dicatur, vide *ff. si quis caut. l. sed & si quis, §. 1. l. edicto, §. 1. de præscipt. ver. l. rei capitalis. de Pœnis.* Spieg.

Rei vindicatio est actio realis, contra possessorem rei corporalis, data ei, qui se ejus dominum esse affirmat: eoque modo accipitur, *ff. & C. de rei vindic.* Licet enim etiam rei Incorporalis sit quædam Vindicatio, illa tamen specialiter dicitur confessoria & negatoria. Rei corporeæ vero specialiter Rei vindicatio. Ex supra data definitione duo hujus actionis extrema, seu, ut loquuntur, requisita adeo necessaria colliguntur, ut si alterutrum omittatur, actio nulla sit: quæ requisita in libello deduci, & ab actore probari debent: unum est ex parte agentis, velut dominium, directum, vel utile, ut afferat se ejus rei quam petit, esse dominum: alterum ex parte rei, videlicet possessio, ut is rei petitæ sit possessor, vide Vult. *ad §. 1. nu. 57. Inst. de actio.*

Rei uxoriæ actio appellabatur, quæ soluto matrimonio dotis repetendæ causæ dabatur, *l. unic. C. de rei uxor. act. §. fuerat. Inst. de act.* Ejus meminere Cic. 3. *offic.* Quintil. *lib.* 8. *cap.* 3. & Gell. *lib.* 4. *c.* 4. Ejusque in ff. nunquam fit mentio, quia à Just. in actionem ex stipulatu translata & transfusa est. *Briss.*

Rejectaneum dicitur quod ab omnibus rejicitur.

Rejectio judicum quid sit, Asconius sic exponit: Moris erat celebrata judicum rejectione, & haberi in officio Prætoris, & in arca reponi nomina selectorum judicum: Rejectio autem idcirco dicitur, quia cum multi judices in consilio cum prætore suo judicaturi essent, qui Quæsitores fuissent in causa publica, verbi gratia, repetundarum, ambitus, majestatis, necesse fuerat eos primum de decuria Senatoria conscribi, cum Senatus judicaret: deinde in urnam sortito mitti, ut de pluribus necessarius numerus confici posset: tertio, id est, post urnam permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero rejiciant, quos putaverint sibi aut iniquos, aut ex aliqua re incommodos fore. Rejectione celebrata in eorum locum qui rejecti fuerant, subsortiebatur præter alios, quibus ille judicum legitimus numerus compleretur: prima enim sortitio dicebatur, his perfectis jurabant in leges judices, ut obstricti religione judicarent. *Hot. Prat.*

Rejicere verbum erat juris, quod significabat recusare, seu repudiare Judices. Sic etiam miles rejici militia dicitur, *l. 6. §. qui, ff. de re milit.* & rejici castris, *l. 29. ff. de lib. causa* Briss.

Rejicere calcem, id est, retro jacere, in *l. fin. ff. si quadrup. paup.*

Rejicere causam ad regem pro referre ad regem: quod vulgus dicit remittere, *Prat.*

Relatio est cum ad principem refertur: apud Symmach. *lib.* 1. *epist.* 41. & 44. Relationes in *l. 14. C. de accusat.* interpretor elogia, quæ ab Irenachis efficialibusque ad præsides referebantur. Nam referendi verbo in hac re utitur Martian. in *l. 6. ff. de custod. reor.* Verbum etiam referre, in ratiociniis usurpatur, *l. 82. ff. de cond. & demonst.* Vide in verbo, Rationes. *Briss.*

Relatio criminis est, cum ideo jure factum dicitur, quod alius ante injuria lacessierit. Cic. de invent. Aliter in tit. C. de relationibus. Quando super causa superior consulitur, dicitur. Significat & apud idoneos autores propositionem criminis & rei. Aliter usurpavit, & quidem eleganter, Paul. in *fin. l. pen. de just. & jur.* quum ait, relatione scilicet facta, non ad id quod prætor ita fecit, sed ad illud quod prætorem facere convenit. Verior tamen est ratio, ut quoties judex princip: vel majori magistratui causam aliquam refert, ut instruatur, quemadmodum jus dicere debeat. *l. eum quem. §. judicibus, ff. de judic.* in *Auth. de judicibus, ult.* vel rem ipsi majori judici finiendam relinquat, quod quibusdam casibus permittitur, in auth. ut judices non ex pecu. ubi notat *Spieg.*

Relationis natura, sicut & demonstrationis, est natura veritatis ex conjunctione scripturarum parens, & ideo ea quæ veniunt per modum relationis, vere & proprie inesse dicuntur, ita sing. consuluit Bald. in consil. 212. ea quæ veniunt, in ult. li. ubi per hoc inficit, quod fidejussor vere & proprie promittit eandem summam quam reus principalis, licet non specificet in instrumento fidejussionis; nisi relative ad instrumentum principalis. Et hanc decisionem Bald. pro sing. refert Jason. ubi tamen arguit in contrarium, in *l. ubi autem non apparet., §. illud, in 1. not. ff. de verb. oblig.* quod bene nota, ad statuta, quæ proprie intelligenda sunt juribus vulgaribus: & adde etiam ad ea quæ late tradunt, Modest. in *l. certum est, ff. si cert. pet.* Et in proposito bene facit notab. dictum Angel. in *l. prætor ait, §. 1. ad finem, ff. de oper. nov. nunc.* cum his quæ ibi late congerunt Modest. & D. Felin. in *cap.. translato, in 3. col. post med. de constit. & in c. cum dilecta, in 19. col. vers. pro istis etiam facit, de rescript.* post Alex. *consil.* 80. *viso col.* 4. *lib.* 1.

Secundo facit sing. dictum Bald. in *l. 3. per gl. ibi C. de nupt.* de quo infra opportunius faciam mentionem in dictione Secundum, & ideo dicitur, quod relatio refert tempus & qualitatem. Dec. *consil. 90. col. pen. & consil. 325. col. ult. & ibi sæpe.* Cotta.

Relativa, vel potius relativa dicuntur, quæ secundum hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Ut servus, domini dicitur servus: & dominus, servi dominus: sic pater, filii pater dicitur: & filius, patris filius. Scotus ut refert Agricola *l. 1. de inventione*, existimavit, in parte qui multos haberet filios, multa proinde nomina respectusque esse patris: quemadmodum & jurisperiti, patri suam in quemque filium ascriberent patriam potestatem, & domino in quemque servum proprium discretumque jus mancipii. *Spieg.*

Relativa

Relativa redditiva, ut ei eorum, referri debet ad omnia superiora: nisi sententiæ contrariæ præcessissent. Tunc enim ad proxima referrentur. Gloss. docet, & ibidem Doct. in fin, *l. si idem, ff. de jurisd omn. jud.* Spieg.

Relativum est, quod ad aliud refertur, qua ratione à Græcis πρός τι, hoc est, ad aliquid appellatur, ut libertas. Refertur enim ad servitutem, ingenuitas ad libertinitatem. Et in summa, quicquid in universa rerum natura non est vel substantia, vel quantitas, vel qualitas, in hunc ordinem cogitur. Imo quantitates pariter, & qualitates, si quando conferantur invicem. Dividuntur autem relativa juxta numerum priorum trium prædicamentorum, substanriæ, quantitatis, qualitatis. Vide Apellium *c. 1. de defnit.* Spieg.

Relegare dotem maritus dicitur, qui quam accepit, præsenti die reddi ac restitui jubet, quo casu recepisse magis quam accepisse dotem mulier dicitur, ut ait Ulp. in *l. 2. in fin. ff. de dot. praleg.* quoniam reddi potius quam dari dos videtur, ait Papin. *l. cum pater*, 77. §. *fidei* 12. *ff. de legat.* 2. Sic *l. 8. ff de fund. dot. l. 41*, §. *fin. l. 48. ff. de legat.* 2. Hinc relegatio dotis, *l. 95. ff. de legat.* 3. ex qua & hæc formula colligitur: Quanta pecunia dotis nomine ad me pervenit, tantum hæres meus dato. *Prat.*

Relegare, significat in exilium mittere, & separare ab aliis. Quare Martianus triplex exilium distinguit, in *l. exilium, ff. de interdict. & releg.* Old. Prat.

Relegari ususfructus à Mauritio dicitur in *l. 23. ff. de usufruct. legat.* Prat. Briff.

Relegatio dicitur, exterminatio, cum quis exire fines patriæ jubetur, quod Cicero sedibus expellere dicit: deportatio vero, cum ei qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ pendendæ locus. Bud. in *l. capitalium, §. in exulib. de pœnis*, & Feckius *l. 4. §. Divus, tit. de incend. ruin. naufra.* Alii inter deportationem & relegationem hanc differentiam statuunt, quod illa perpetuum, hæc temporarium exilium contineat, sed & in perpetuum sit relegatio, *l. 4. l. 28. in princ. l. 38. §. si quis instrumentum, ff. de pœnis, l. 2. C. qui pet. tutor.* & apud Plinium *lib. 3. Epist. ad Minutian.* Alii in quibus est Isidor. *lib. 5. c. 27.* inter relegatum & deportatum hanc differentiam statuunt, quod relegatum bona sequantur, deportatum bona non sequantur. Sed hæc differentia perpetua non est. Nam & ademptis bonis aut parte aliqua eorum relegatos legimus, *l. 1. ff. si penden. appellat. l. 11. §. cum quidam, ff. ad leg. Falcid. l. 38. §. qui abortionis, & §. si quis instrumentum, ff. de pœnis.* Quod in his duntaxat, qui in perpetuum relegantur jure licito factum, & Paul. & Ulp. testes sunt, tametsi aliter plerumque servatur. *l. 5. l. 7. §. ad tempus, ff. de interdict.* Illa certissima differentia, quod sive in perpetuum, sive ad tempus quis relegaretur non aliter atque cum deportabatur, & civitatem Romanam, & patriam in liberos potestatem, & testamenti factionem, & omnia omnino jura sua, & bona, præterquam si qua ei adempta erant, retinebat. Tantum insula ei egredi non licebat, cujus vinculo quodammodo continebatur *leg. 4. & l. 7. §. hac est differentia cum seq. ff. de interdict. & relegat.* Eaque ex ipsis condemnationis verbis diversitas intelligebatur. Relegatis autem excedendi à præsidibus dabatur. Moris enim erat ita pronunciari, Provincia illa insulisque illis relego: excedereque debebit intra illum diem, *dict. l. 7. §. hi qui.* Brissonius. Pratejus. Notandum autem hic est aliam servorum, aliam liberorum hominum relegationem fuisse. Servi enim in agros, homines vero liberi in provincias solebant relegari. Idque Apologia David capite 14. testatur evidenter Ambrosius: quem allegat Rævardus in *l. id ea, ff. de regul. juris.*

Relegatio pro deportatione videtur accipi in *l. 11. ff. de testam. tut. l. 27. §. de Decurionibus, ff. de pœnis*, Briff.

Relegatorum duo esse genera Ulp. scribit. Quidam enim in insulam relegantur *l. 4. l. 28. in princ. & §. in exulibus, §. grassatores. l. 30. ff. de pœnis.* Sunt qui simpliciter relegantur, ut provinciis iis interdicatur, non etiam insula adsignetur, *l. 7. ff. de interdict.* Unde relegatos Ælius Gallus apud Festum definit, quib. ignominiæ aut pœnæ causa necesse est ab urbe Roma aliove quo loco abesse, lege, Senatusque consulto, aut edicto magistratuum, *Briff. Prat.*

Relevari, *l. 13. ff. de custod. reorum. l. 4. §. 1. ff. de pœnis*, Relevari debiti quantitas dicitur in *l. 1. ff. de pign.* Briff.

Relevata jugera dicuntur, quæ cum essent palustria, facta sunt terrena, *l. 1. de fund. patrimon. l. 11* Alber.

Relevium dicitur honorarium, quod novus vasallus patrono introitus causa largitur quasi morte alterius vasalli, vel alio quo casu feudum ceciderit, quod jam à novo sublevetur, Leo Nov. 13. ἀνάληψιν nominat. Veteres introitum appellant, ut in *l. penult. §. alumno, ff. de legat. 2. Plin. lib. Epist. 10. ad Trajan.* De hoc relevio fit mentio in *Const. Neapol. lib. 3. tit. 25.* Recepto veruntamen aliquo relevio, ut est moris, quod quantitatem decem unciarum auri non excedat, pro assignanda possessione terræ concessa. Sic in emphyteusi, cum fundus alienatus est, domino quinquagesima pretii pars erogatur, *l. 3. C. de jure emphyteut.* Sed acerbiora relevia illa sunt, quibus Scoti veterum Regum institutis olim utebantur. Nam cum ab uno Rege feuda omnia recognoscerent, vasallo mortuo, prædiorum fructus omnes usquedum filius unum & vicesimum impleret annum, Regibus relevii causa tribuebant. Hector Boeth. libr. 11. Et quicquid per id tempus ex eo agro emolumenti proveniret, Wardiam cum usumfructum nostri vocant, unius que inde anni ejusdem agri census quem Releviam vulgo, aut Relevatum dicunt universa cum hæredis dote, si nullam ejus desponsationem vivens pater fecerit, cum in hæreditatem admitteretur, fisco penderetur regio. *Prat.*

Relicti nomine, mortis causa donatio continetur, *leg. sed & si quid donetur, ff. de usufruct. leg.* Marcellus de legat. 1. Si quid relictum sit civitatibus, omne valet, sive in distributione relinquatur, sive in alimenta, sive in eruditionem puerorum, sive quid aliud. *Spieg.*

Relictum dicitur, quod testamento datum legatumve est. *Pra.*

Relictum cuilibet ex familia, de his accipiendum, qui intra decimum gradum sunt. Alciat. refert Paulum Castrensem sic respondisse. *Spieg.*

Religio quid sit, vide Ciceronem *lib. 2. de invent. pag.* 322.

Religio à relegendo, auctore Cicerone in libr. de natura deorum deducitur, quod religiosi omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, retractarent, & tanquam relegerent. Sed in hac Etymologia ridetur Tullius à Lactantio, qui religionem arbitratur dictam esse, quod ejus vinculo obstricti & religati simus *lbr. 4. de vera sapientia, cap. 28.* Cum Lactantio etiam tacit Ambro-

ἦγων ὁ ἀναφορεύς. Ex horum numero sunt qui referendarii dicuntur majoris Ecclesiæ, Novel. 6. qui specialiter destinaverant ad majoris Ecclesiæ negocia principi referenda. At ii qui referendi Curiæ nominantur à Cassiodor. *lib.* 3. *var.* iidem non sunt, qui referendarii, ut ejusdem Cassiodori formula de referendis in senatu docet. Coclæus hanc vocem in barbararum dictionum classem rejecit. *Prat.*

Referre crimen, est accusatori crimen objicere, unde Relatio criminum *l.* 3. *ff. de public. jud.* de qua paulo post in verbo Relatio. *Prat.*

Referre de re aliqua, pro eo, quod est, proponere rem agitandam. *Prat.*

Referre in commentarium, id quod vulgo dicunt, Registrare: monuit Bud. in *annot. prior.* ut Alciat. in 10. *parerg.* Dicimus autem, ait, Referre ad Senatum, ferre ad populum: cujus locutionis plena sunt, eodem teste, Salustii, Livii, cæterorumque antiquorum volumina. *Spieg.*

Referre in numeros *l. ex eo, ff. de mil. test. l. unic. ff. de bon. poss. ex test. mil.* Corrasius *lib.* 5. *cap.* 23. *nu.* 4. interpretatus pro eo, quod est in ordines pervenire.

Referre in reos, Ulp. *l.* 15. *§.* 1. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Legis Juliæ de adulteriis c. 7 ita cavetur, ne quis inter reos referat eum, qui tum sine detractione Reip. causa aberit: neque enim æquum visum est absentem Reipubl. causa inter reos referri, dum Reip. operatur. Hotom. Prat. Vide Reum facere.

Referri inter statutos Justiniano in *l.* 7. *C. de prox. sac. scrin.* est referri in numerum eorum, qui in statu militiæ collati erant, & actu (ut dicunt) militiam exercebant. Ultra enim numerum destinatum unicuique militiæ erant præterea nonnulli extraordinarii, nondum quidem illi milites, sed designati, ut in locum demortuorum suo ordine substituerentur. Connan. *lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 13.

Referre jusjurandum est delatam ab adversario jusjurandi conditionem in eum transferre, *l.* 25. *l.* 38. *ff. de jurejur.* Briss.

Referre jusjurandum potest is, cui defertur: quod nisi fecerit, aut jurare cogitur, *l. jusjurandum aut ad pecunias, §. prætor ait, ff. de jurejur. l. manifestæ turpitudinis, eod. tit.*

Referre jusjurandum, est delatum sibi ab adversario jusjurandum in eum transferre, Paulus *l.* 38. *ff. de jurejur.* Manifestæ, inquit, turpitudinis & confessionis est, nolle, nec jurare, nec jusjurandum referre. Et sæpe in *l. jusjurandum,* 34. eod. *Hotom. Prat.*

Referre rem judicatam, retractare, Cic. pro Dom. sua. Si decemviri sacramentum in libertatem injustum judicassent, tamen quotiescunque vellet quis, hoc in genere se rem judicatam referre posse voluerunt. Sic referre mysteria dixit *lib. De Orat.* 3. pro Iterare: & Ter. in procl. Hec. Referre comœdiam pro denuo agere, *Hot. Prat.*

Reficere, in interdicto, de via reficienda est ad pristinam formam & modum, iter, & actum reducere, sic ut ne dilatet quis vel producat, aut deprimat, aut exageret. Reficit viam & qui aperit & qui purgat, & omnes omnino qui in pristinum statum reducunt, ut Ulp. in *l.* 1. *in prin. & §.* 1. *ff de via pub.* scribit. Et sic refecti nomen accipimus in *l.* 4. *§. si quis mihi itineris, ff. si serv. vind.* Similiter in interdicto, de rivis, reficere est quod corruptum est in pristinum statum instaurare. Itaque tegere, substruere, farcire, ædificare, advehere, adportareque, quæ ad eam rem utilia sunt, reficiendi verbo continentur *leg.* 1. *in prin. & §. reficere, ff. de rivis l.* 11. *ff. comm. præd.* Briss. Prat.

Reficiat etiam, redigere est & colligere, *l.* 81. *ad leg. Falc.* unde refectam pecuniam pro redacta Jurisconsulti dicunt *l.* 1. *§. si frater, ff. de collat. bonor. l.* 3. *§. ult. ff. de usuris.* Briss.

Reficiat quis an faciat, permultum interest, ut colligitur ex *l. quid tum, §.* 1. *& §. plane, ff. quibus mod. ususfruct. amitt.* Briss.

Refictio pro refectione, *l.* 1. *§. deinde.* Briss.

Refigere tribunos, & alios magistratus, pro recreare & iterum creare: Vide Steph. Robertum.

Refigere, quod fixum est labefactare, atque convellere. Venulejus, *ff. quod vi aut clam.* si vitem. Si fixeris, inquit, & ego refixero. Paul. *tit. de verb. oblig. l. inter.* Tabulæ, inquit, refixæ sunt. Venul. *tit. ad leg. Jul. pecul. l. qui tabulam.* Qui tabulam, ait, enim refixerit. Nebriss. Ulp. de usufru. Sed & si quid, ait, inædificaverit, postea eum neque tollere hoc, neque refigere posse, plane refixa posse eum vindicare. *Spieg.*

Reformare, pro denuo constituere, teste Budæo apud Hermogenem, in *l. vectigalia, de public.* Sic ea in reformari, pro denuo constitui, seu revocari, apud Ulpianum legimus, in *l. jurisgentium, §. adeo autem, de pact.* Spieg. Cæterum alias reformare idem est quod in aliam formam redigere, *l. præcipua. ff. de aedil. edict. l.* 1. *ff. de appell.* Ac iis reformatur contractus cum de rei substantia partes secus, quam fecerint conveniunt: quod est cum præcedentis contractus forma sublata nova componitur. eodem contractu permanente, *l. jurisgentium, §. adeo, ff. de pactis.* Corras. Miscell. *l.* 3. *c.* 10. *nu.* 6

Reformare contractum: Vid. sup. Informare contractum.

Reformare pactum *l. interpositas, Cod. de transact.* id est, rescindere. Si vera sunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. *Prat.*

Reformidare, *Schewein.* Alfenus: Sed si quia mulæ aliquid reformidassent, muliones timore permoti, &c. *l. si plagis servus, ff. ad leg. Aquil.* Spieg.

Refractarius, Senecæ significat contumacem, & filius in sua sententia tenacem. *Spieg.*

Refragari obsequiis, est ea præstare non velle, apud Impp. in *l. fin. C. de obseq. pat. præstand.* & apud eosdem repugnare, in *l. si compensandi, C. de bar. inst.* Spieg.

Refrenare, hoc est, cohibere multitudinem testium in *l.* 1. *ff. de test b.* Spieg.

Refrenari jusjurandum taxatione apud Paul. in *l. arbitrio, ff. de dolo.*

Refrigerata res, causa, accusatio quæ integra non est: hoc est, qua aliquid tacitum est, quod alioqui exprimendum erat, Bud. ex Quintil. *lib.* 5. *cap. de testib.* Spieg.

Refugæ dicuntur, qui metallo vel alii cui operi & pœnæ, cui addicti erant, fuga se subducunt, & subtrahunt, *l. §.* 8. *inter eos, ff de pœnis.* Refugæ operis metalli. *l. penult. in fin. ff. de extra ord. cog.* Refuga custodiæ, *l.* 13. *§. pen. ff. de re milit.* Tertull. in lib. de cultu fœminarum de auro agens, quod per damnatos & noxios effossum in honorem ornamentorum venit. Et de pœna, ait in honorem metalli refuga mutatur. Eadem forma defugas & confugas in C. Theod. legimus. *Briss. Prat.*

Refugia abscessus sunt ædium, & interiora loca, *l.* 13. *§. sed si adium, ff. de usuf.* Sed neq; diætas,

diætas, inquit, JC. transformare vel conjungere, aut separare ei permittitur, vel aditus posticasve vertere, vel refugia aperire, vel atrium mutare. Sic *l.* 11. *§. quod autem, de serv. corr.* Ulpianus alio loco κρύπτας vocat. *Prat.*

REFUNDERE in *l.* 3. *Cod. de fund. patrimon.* est reddere, ut apud Senecam: Id erat non tam accipere beneficium, quam refundere. Et Plinius. Quod hesterna crapula ingurgitaverat, palam refundit, Connan. *comment. jur. civil. lib.* 7. *c.* 12. *n.* 7.

REFUTARE, renunciare, cedere: ut refutare feudum vasallus dicitur, cum aut patrono id cedit, quasi usufructuarius domino usumfructum, *lib.* 2. *tit.* 9. *§.* 1. *& tit.* 38. Aut agnato proximiori, sive id de jam quæsito feudo fiat, ut *lib.* 2. *tit.* 26. *§.* 27. *& tit.* 49. sive de sperato tantum, ut *lib.* 2. *tit.* 46. De refutatione Papatus extat insignis historia in Chronic. Alberti Argent. *Prat.*

REFUTARE judicem, idem quod rejicere, recusare & removere, *Prat.*

REFUTATORIÆ preces, *l.* 1. *C. de relat. l.* 18. *C. de appel.* Judex, inquit, Imp. à quo provocatum erat, opinionis suæ exemplum litigatoribus dare debebat, & acta edere. Quod si cui minus plena vel contraria viderentur, is refutatorias preces offerebat, quæ simul mittebantur, *d. l.* 18. Symmach. *lib.* 1. *epist.* 31. Cujus meritum perennitas vestra lectis gestis ac refutatoriis cohærentibus æstimabit. *Briss. Prat.*

REFUTATORII apostoli: vide Apostoli.

REFUTATORII libelli, *l.* 37. *§.* 1. *C. de appell. l.* 8. *C. Th. eod. tit.*

REFUTATUM feudum à patre & filio, retinet appellationem feudi paterni, *l. unica, in fine, de vel. decrep. ætat.* Spieg. Prat.

REGALIA, nomen est multiplex: nam eo plerunque feuda omnia Regis beneficio concessa intelliguntur: Interdum Ecclesiastico duntaxat majora & primaria, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatiæ, quæ solius Regis concessu & munere conferebantur. Interdum jus ipsum atque auctoritas regalia feuda & beneficia conferendi: cæteraque jura fiscalia. Interdum insignia honoris, quæ vasallis regalibus solenni more tribuuntur. *Prat.*

REGALIA pro feudis regalibus, qualia sunt ducatus, comitatus, marchiæ, ut *lib. feud.* 1. *tit.* 14. *§.* 1. *& lib.* 2. *titul.* 34. *§. Radevicus lib.* 2. *cap.* 5. ubi Frederico Imperat. pro Tribunali in Ronchaliis sedente loquitur: Deinde, inquit, super justitia regni, & de regalibus, quæ longo jam tempore seu temeritate pervadentium seu neglectu regum imperio deperierant, studiose differens, cum nulla possent invenire defensionem excusationis, tam Episcopi, quam primates & civitates, uno ore, uno assensu, in manum Principis regalia reddidere, primique resignantium Mediolanenses extitêre: Requisitique de hoc ipso jure quid esset, adjudicaverunt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, pontes, omnemque utilitatem ex decursu fluminum provenientem, nec de terra tantum, verum etiam de suis propriis capitibus census annui redditionem. Hisque omnibus in fiscum adnumeratis, tanta circa pristinos possessores usus est liberalitate, ut quicunque donatione Regum aliquid horum se possidere instrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc imperiali beneficio & regni nomine idipsum perpetuo possideret, &c. His tamen quo nullo jure, sed sola præsumptione de regalibus se intromiserant 30. millia talentorum, plus minusve reditibus publicis per singulos annos accessere. *Prat.*

REGALIA pro majoribus & opulentis sacerdotiis: cujus rei exempla multa exponit Hot. *c. disp. feud.* 8. Radevicus *lib.* 2. *c.* 15. Cum Hadrianus Papa audisset, quod regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quam à civitatibus & proceribus recognita fuere, literas super hoc negotio dirigit. Et in Epistol. Imp. Friderici ad illum Papam apud Nauclerum: Ab Episcopis, qui regalia nostra tenent, cur hominium & regalia sacramenta non exigamus; Aut igitur regalia nostra nobis dimittant, aut quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari persolvant. *Prat.*

REGALIA pro jure & potestate conferendi feuda & beneficia regalia: quod per sceptrum fiebat. Otto Frising. *lib. Chron.* 7. *c.* 14. Occasio autem sceleris hujus hæc fuit, quod rege Romam tendente, inter ipsum & Papam conventio facta, ab obsidibus firmata narratur, ut scilicet regalia eorum resignaret. Itaque dum Romam venisset, ac à Pontifice promissa solvi sibi exegisset, Papa, eo quod clamantibus Episcopis, ea quæ petebantur, adimplere non posset, tanquam nocens custodiæ mancipatur. Et mox: Ad postremum pacem facere coactus est: Episcoporum sc. investituras per anulum & baculum Imperatori concedere. Quibus ex locis apparet, investituram per anulum & virgam, sive baculum fieri solere, cum regalia per sceptrum dari mos esset. Otto Frising. *lib. Frid. c.* 6. Tradit enim curia, & ab Ecclesia eo tempore, quo sub Henrico Quinto de investitura Episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controversia, sibi concessum autumat, quod obeuntibus Episcopis, si forte in eligendo partes fiant, Principis arbitrii esse, Episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quam ab ipsius manu regalia per sceptrum suscipiat. Atque hinc factum est, ut gallica consuetudine regaliarum nomine passim apud pragmaticos intelligantur jura regis Galliæ in majoribus sacerdotiis conferendis, aut eorum fructus parte aliqua sibi retinenda; & definiuntur jus & facultas Regibus concessa, fructus & proventus vacantis Episcopatus (cujus electio ad Regem pertineat) percipiendi & beneficia ac præbendas curæ animarum expertes, interim conferendi: conflatur autem jus Regaliæ: Si latius sumat ex quatuor juribus, videlicet: eligendi, investiendi, beneficia vacantia conferendi, percipiendique fructus ac proventus temporales. Cœlest. Sfondrati in Gallia vindicata. *ad §.* 1. *pag.* 11. *&* 12. Qua de re extat libellus Ægidii Magistri Prætoris Parisiensis ad ejusdem jus Regis asserendum accommodatissimus. Licet a. Regalia uno nomine generali appellentur, habet tamen unumquodque Regale diversam originem, & causam ab uno. Quod ex scitibus regularibus clare perspicitur: qui non omnes ad unam causam vel speciem respiciunt, sed origine, causa & specie separantur: immo & regalia in ipso genere, à diverso fonte procedunt, quia aliqua à suprema principis potestate procedunt, ut creare tabelliones, legitimare spurios: Mineræ, &c. Quæ Paris à Puteo mere regalia nominat. Alia procedunt ab universali dominio Imperatoris, ut flumina, viæ publicæ, vectigalia, &c. Pro quo Andr. Iserniis ponderat, *§. sed quod principi, Inst. de jur. nat.* Prat.

* REGALIA. Germanis *herrlichkeiten* (Regia seu

Regerere pro iterum injicere, *l. 24. ad fi. ff. quibus modis ususfruct.* Sumitur & pro perscribere, id est, in tabulas referre apud Quintil. *lib. 2. 12. & lib. 3. c. 8.* Prat. Hinc.

Reges Principio quomodo assumpti sint, post Alciat. in comment. ad *l. bona civitatis de verb. sign.* vide Justin. lib. 1. Cæterum, Regis filium, tametsi regnum non habeat, Regem vocari posse, censuit Scholiastes in *c. ult. 24. quæst.* 1. An vero appellandus Rex sit, natus patre nondum Rege salutato, Doctor. tractant: Mirum est, in dubium revocari, quod à Jureconsul. apertissime decisum est, *l. Senatoris*, 1. *de Senat.* Spieg. Prat.

Regesta, quæ corrupto vocabulo Registra, quasi registraria dicunt, sunt acta tabulæ publicæ, qua ὑπομνήματα & ὑπομνηματισμοὺς vocant. Illo tamen corrupto vocabulo usus est Vopisc. in Probo: Usus inquit, etiam ex registris scribarum porticus porphyreticæ, *Prat.*

Regi fines dicuntur, interprete Boetio, quotiens propriis quisque ager finibus terminatur. Inde quod ad terminos constituendos inter eos, qui confines agros possident, datur, judicium finium regundorum dicitur, & de finibus regundis, ut *ff & C. fin. regund.* Cic. Topic. Si in urbe de finibus controversia est, quia fines agrorum magis esse videntur, quam urbis, finibus regundis arbitrum adigere non possis. Et alias. Si in urbe fines non reguntur, nec in urbe atque arceantur. Idem *lib. 1. de legibus*: nec Manilia lege simuli, sed ex 12. tres arbitri fines regemus. Idem in Orat. pro Muræ. Imperatoris & Jureconsulti differentias recensens. Ille exercitatus est in propagandis finibus ut in regendis. Bri. Porro regundorum dicitur pro Regendorum imitatione vetustatis in *tit. ff. finium regundorum.* Nec inconcinne dicitur finalis quæstio in *l. si constiterit*, *C. fin. regund.* Et limitis actio in *c. inter memoratos 16. qu. 3.* Prat.

Regia lex lata olim à populo de rege præcipuè: plura tamen capita continebat. Marcellus enim in *l. Negat. de mort. infer.* negat, inquit lex regia mulierem, quæ prægnans sit, humari antequam partus excidatur. Vetustissima autem fuit ea lex à primis initiis urbis, regio per eam constituto dominatu: deinde renovata, ut significat Tranquillus in Caligula: Ferretus in notis ad *Inst. de jure nat. gent. & civil.* Quin & leges curiatas ex quibus jus Papyriacum constitutum est à Sexto Papyrio quandoque leges regias nominatas, quod eas Romanorum reges tulerunt, tradit Connan. *lib. 2. c. 11. num. 1.*

Regia manu gubernata omnia priscis seculis fuisse, id est, nulla lege, nullo certo jure, vulgo dicitur, Franciscus H tom.

Regifugii dies. Regifugium diem, quo exactus est Tarquinius, illum in posterum Romani vocarunt. Quis autem dies is fuerit, variant auctores, apud quos plura & diversa refugia leguntur, prout late explicat Onuphrius Panvinius in comment. lib. 1 Fast.

Regimentum apud Arr. Arcadium, de *offic. præfect. prætor. leg. unica*, pro regimine & administratione. Regimentis ait, Reipublicæ ad Imperatores perpetuo translatis, *Spieg.*

* Regimentum Imperii *Reichs Regiment* fuit Consilium, vel Senatus viginti personarum, quæ dicebantur *die Regiments-Rateh*, quibus cura & gubernatio totius Imperii, atque ut prospicerent omnibus modis, ne hoc quidpiam detrimenti caperet, speciali lege commissum ac demandatum fuit. *Vid ordnung des Regiments de anno* 1500. *&* 1521. Causa institutionis fuit, *fried und recht im Heil. Reich zu erhalten R.J. de anno* 1519. *Weiters aber.*

* Id verò Consilium tempore Caroli V. anno 1530. primùm modificari & labefactari cœpit: postea, quod Status illud suis sumptibus ampliùs sustentare noluerint. *R. J. de anno* 1530. §. *Weiter nachdem* 74. *&* *O. C.* 1531. §. *item als wol*, planè evanuit.

* Regimento Imperii a nonnullis Conventus Deputatorum, quos in ejus locum successisse volunt, æquiparantur.

(Vid. Wehner. V. *Regierer*, Paurm. *de jurisdict. L. 2. c. 2. n.* 114. Limn. *ad Capitul. Cas. p.* 140. Autor *Differt. de rat. Status Imper*)

Regina, regis uxor. An vero id nominis retineat viro defuncto, vide *c. ex parte, extr. de foro compet. & 24. qu. 1. cos.* Sp. Prat.

Regio dicta est a rego, quod initio regiones sub regibus erant, & ab his regebantur: donec in Provincias redigerentur sub Imperio Romano. Erant & Provinciæ singulæ in regiones certas distributæ easque regiones *lib. de condit. agrorum*, ad hunc modum definivit Siculus Flaccus. Regiones autem dicimus, intra quarum fines singularum coloniarum aut municipiorum magistratibus jus dicendi, coercendique est libera potestas. Hujusmodi regionum fines interdum latissimi fuerunt, adeo quidem ut expressè scripserit Plin. *lib. 4 cap 5. in Achaia*, Regionem Mellenam duodeviginti montium. Nec ad alias quam has Regione. Ulpianum respexisse in leg. semper in stipulationibus, *ff. de reg jur.* existimat Rævardus, ibidem. Romani urbem suam in 14 regiones distinguebant, *l. 3. ff. de offic. præfect. vig ex Tacito lib.* 14. & vide Tranquil in *Aug cap.* 30. ndè postea Regionis plurali numero, cœperunt dici fines seu termini, ut Cic. pro A chia dicit: vitæ spatium exiguis regionibus circumscriptum esse. Et regionibus agros dividere, hoc est, certis finibus & limitibus perpetuis distinguere. ut quisque partem semper habeat, *l 7. ff commun. divid. & l. 3. C eod.* Prat.

Regione (verbo) utimur loco adverbii, ut è Regione, quasi ex adverso, rectis lineis. *Prat.*

Regiones etiam in fundis statuuntur, fundique Regionibus dividuntur *l. 7. comm divid. l. 3 C. eadem tit. l. 2. ff. fin. regund. C. eodem l. 6. quemadm. servit. amitt. l. 31. ff. de usufr. leg. l. 8. ff. de rei vind. l. 31. §. Idem Celsus, ff. de act. empt. l. 64. ff. de evictionibus, §. ult. Instit. de offic. jud.* Briss.

Regiones ergo fundorum partes certis mensuris dispartitæ *l. 8. & l. 29. ff. de acqu. rer. dom.* Briss.

Regis filius, dicitur etiam natus post mortem Regis, *argument. leg. emancipatum, ff. de Senatoribus.* Spieg. Prat.

Regis officium qualenam sit, vide *c. regum officium 22. q. 5.* Pr.

Regnum, est Monarchia, seu unius Principatus administrantis Remp. ad utilitatem communem. Inde factæ sunt constitutiones, decreta seu placita Principum, quæ sunt in *C. in lib. Novel.* Hæc politia cum degenerat, hoc est, cum ad propriam utilitatem tendit, tunc convertitur in tyrannidem. Tales aliquando Deus orbi dedit, ut interim reipsa agnoscerentur boni principes. Quid enim animadvertissent Romani, & quid posteritas recordaretur, Octavium Augustum fuisse optimum moderatorem, nisi Neronem quoque pessimum experti fuissent? Igitur

tur regnum, eſt jus quoddam conſiſtens in dignitate & honore, præeminentia, poteſtate, conſilio, adminiſtratione reipubl. ut hi qui de regno & Principatu ſcribunt Latine, expoluere: à quibus longe arceantur fœminæ, de jure communi, cum plerunque etiam adverſus commoda propria, earum conſilium laboret. ut *l.* 4. *C. de ſponſ.* Extat *c. l. Salica*, quo fœminis regno interdicitur. Argumenta contra hanc legem adducta, ſcite diluit Pyrrhus ſingulari tractatu, quem de lege Salica & regni ſucceſſione inſcripſit. Regnum etiam dicitur, quicquid à quoquam poſſidetur. Quinetiam vulgo jactatur adagium, ſuæ quemque domi regem eſſe: quod tamen ab ipſa uſque antiquitate manaſſe, Rotero. ex Homero comprobat. *Spi.*

Regressum habere. Ulp. niſi emptores regreſſum ad bonæ fidei poſſeſſorem habeant, *l. ſed & etſi §. item ſi res, ff. de pet. hær.* Spi.

Regressus ad aliam actionem, *l.* 9. §. 1. *ff. de tributor.* Briſſ.

Regula, inſtrumentum apparet, quo in olei factura utebantur, ut ex Columella colligitur. Ulp. in *l. ſed addes, §. illud nobis.* Quod ſi regulis olea prematur, & prelum, & ſucculam, & regulas, tympanum & trochleas, quibus relevatur prelum, dominum præſtare oportere. Ubi interpres regulas pro tabulis, & ſucculam pro torculari accipit: Vide Budæum in hunc locum, Spieg. Adde Forcat. in penu juris civilis cap. 11.

Regula, κανὼν γνώμων, proprie dicitur norma, qua lineæ diriguntur: quaſi regens menſuram, Per tranſlationem autem accipitur pro brevi juris præceptione, generaliter concepta ut in *tit. ff. de divij. reg. jur. antiq.* Old.

Regula, eſt conjunctio cauſæ, id eſt, directio quædam generalis ad veritatem rationis exacta. Cum enim univerſa cauſæ diſputatio, quæ varias habet ſpecies & circumſtantias, conjicitur in compendioſam juris theſin, tunc fit regula breviter rem enarrans. Idem enim in effectu ſignificant, regula, Theſis, definitio: quicquid plerique rixentur. Old. Joannes & Placentinus veteres gloſſematarii pro conjectione legunt conjunctio, quam lectionem probaſſe videtur C. Harmeno libr. 6. κανὼν ἐστὶν συνάρμῳ τῷ πράγματι ἀρμονίας καὶ συνθέσεως. Hanc regulam declarant P. Decius, & Petrus Faber in d. l. 1. *Prat.*

Regula in jure noſtro intelligitur, quod compendio refertur, jus antea ſpeciatim & fuſius expoſitum. Unde non ſecus regula, atque è tripode reſpondemus. Nam jam ex jure conſtituto mutuata eſt, nec ipſa juri initium facit, ut pulchre explicat Idem Ferrarius, interpretans Pauli verba *l.* 1. *de reg. jur.* Quamvis regula quævis, pro varietate circumſtantiarum in aliquo vitiatur, atque perdit officium ſuum, *Spieg.*

Regula eſt, inquit Paulus, quæ rem quæ eſt breviter enarrat: non ut ex regula jus ſumatur, ſed ex jure quod eſt, regula fiat, per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, & ut ait Sabinus, quaſi cauſæ conjectio eſt, quæ ſimul cum in aliquo vitiata eſt, perdit officium ſuum, *l.* 1. *ff. de reg. jur.* Hot.

Regula eſt ſententia quædam generalis, quæ ex plurium legum mente à Jureconſultis notata atque animadverſa, paucis verbis ſumma earum conſenſionem & tanquam harmoniam complectitur. Differt autem lex à regula: quod illa dicitur, quam populus certo & cognito omnibus jure conſtituit: regula vero, quam Juriſconſulti ex pluribus legum capitibus notatis interſeque comparatis elicuerunt: ut non omnino incommode dicere poſſimus, leges eſſe tanquam voces, & ſonos ſingulos: regulam vero eſſe tanquam harmoniam & concentum. Vide plura apud Hot. *lib. Obſerv.* 11. *c.* 1111.

Regula Catoniana quid ſit, diſces ex tit. de regul. Cato. Hæc ad hæreditates, neque ad legata, quorum dies non mortis tempore, ſed poſt hæreditatem cedit, neque ad conditionales inſtitutiones, *l. cætera*, §. *tractari*, *ff. de legatis* 1. *l.* 1. *ff. de reg.* Cat. neque ad novas leges pertinet, *l. antepen. pen. & ult. ff. eod.* Eam autem ſic definiſſe ſcribit Celſus, *l.* 1. *ff. eod.* Quod ſi teſtamenti facti tempore deceſſiſſet teſtator, inutile foret id legatum quandocunque deceſſerit, non valere: vide ibidem interpretes. Hæc juris regula dicebatur, *l. cum legato*, *ff. quando dies leg. ced.* Prat. & Connan. *libr.* 10. *c.* 5. *n.* 13.

Regulæ formam Paulus eleganter in *l.* 1. *ff. de regul. jur. antiq.* tradidit his verbis. Quaſi cauſæ conjectio: ſcilicet, cum latior rerum tractatio concinnam brevitatem redigitur, inſpecta generali & primaria juris ratione. Commentatores autem verba tantum, non rem ipſam obſervant: videlicet putantes regulam eſſe, cum ſigno univerſali affirmativo, vel negativo, vel indefinite, allegantes impertinenter, *l.* 1. *§. initio*, *ff. de offic. præfect. urb. l.* 1. §. *generaliter*, *ff. de legat. præſt.* Siquidem lex politica ipſis rebus, & non verbis imponitur, *l.* 3. *c. commun. de leg. fin. C. de furt.* Oldend.

Regulæ juris ſunt notitiæ quædam ſemper firmæ & immutabiles: ut quæ non ſolum lapideis olim tabulis, ſed etiam cordibus hominum indelebili charactere à Deo ipſo ſunt inſculptæ, veram vivendi honeſtatem exprimentes. Unde quicquid in hominum commerciis, hujuſmodi axiomatibus conveniens eſt, id cenſetur ab arbitratu boni viri, à conſtante atque perpetua voluntate, denique ab ipſa juſtitia dependere, Inſt. *de jur. nat. gentium & civil.* §. *ſed naturalia*, *l. Mævia*, *ff. de annu. lega. l.* 1. *in Prin. ff. de juſt. & jur.* Old. Prat.

Regulæ officium eſt exhibere nobis generaliter definitionibus juris, quod alioquin per ſingulas negotiorum circumſtantias latiſſime patet. Qua in re plurimum commodatur humanæ fragilitati: quæ in numeroſa legum multitudine, quaſi in Labyrintho quodam periclitari ſolet, niſi ſummas earum ſententias, & primaria (ut ſic dicam) conſilia præ oculis habeat. *Old. Prat.*

Regulare, ſed ut putant, non ſic à Latinis uſurpata eſt interpretibus, & ampliare, & reſtringere legis dictum ſecundum rationem *leg. qui quadraginta. Ad Senatuſc. Trebell.* Spieg.

Regulariter, & quod pro regula, & quod ſecundum regulam eſt, Ulp. in *leg. regulariter ff. de petit. hæred.* Regulariter ait definiendum eſt, eum demum teneri. *Spieg.*

Regularum juris antiqui duplex eſt uſus. Alter, quod univerſam legum conditionem, & penitiſſima earum conſilia, brevi quadam & veluti in faſcem contracta præceptione nobis ob oculos ponunt. Alter, ut in variis quotidie occurrentibus cum publicis tum privatis negociis ac conſultationibus, hiſce regulis utamur ad ſeparandum æquum ab iniquo. Quæ ſalutaris ars, ſine notitia hujuſmodi præceptionum exerceri non magis poteſt, quam fabrilis ſine norma. *Old. Prat.*

Regulus, quaſi parvus rex: non quod parvæ ſtaturæ ſit rex, ſed quod alicujus urbis, aut oppidi dominus ſit. Cujuſmodi apud nos ſunt, quos vocamus, *Herren*, item, *Frey oder Banherren*, à Ban-

Banno, vocabulo patrio, & non à Vexillo. Quamvis proprie reguli sint filii, aut nepotes regum. Old. Conn. *lib.* 2. *c.* 9. Regulos apud Cæsarem dici tradit, eos qui magni alicujus territorii domini erant cum summa in suos potestate.

Regum nomen, alibi quoque quam Romæ Sanctum fuisse, eorumque afflictæ fortunæ ab aliis succurri solitum, Cicero scribit in suasione legis Maniliæ. Hoc tamen post ejectos Tarquinios Romæ odiosum fuit: cum scilicet civium aliquis rex fieri Romæ affectabat. Aliorum vero regum, qui pop. Rom. nec socii, nec amici erant, nomen Romæ Sanctum fuit, sociorum vero & amicorum, sanctissimum. Vide Zas. in *l.* 2. *§. exactis deinde regibus, ff. de orig. jur.* Spieg.

Regundorum pro regendorum, imitatione vetustatis, dicitur in *tit. ff. Finium regund.* Ubi regere accipitur, pro discernere vel constituere: quoniam actio finium regundorum propter fines quorum contentio incidere solet, discernendos introducta fuit. Ideoque non inconcinne dicitur finalis quæstio, in *leg. si constiterit, C. finium regundorum.* Et limitis actio, in *c. inter memoratos*, 16 *qu.* 3. Old.

Rei appellatio generalis est. Continet enim omnia, quæ vel in Patrimonio sunt, vel extra Patrimonium, & ad omnem contractum causasque & jura pertinet, *l.* 5. *& l.* 23. *ff. de verb. sign.* Sunt autem tres præcipue hujus vocabuli significationes, hoc Ausonii versu comprehensæ:

Imperium, litem, venerem cur una notet res?

Ut de duabus, quæ nihil ad jus pertinent, taceam, Res polite accipitur in *l.* 8. *§. si qui post rem. cum §. seq. ff. de inoffic. test.* Et olim summe dubitatum inter formularios fuisse, Cicer. in Murena ostendit, Rem an litem dici oportet. Unde in actionum civilium solennibus verba sub disjunctione hac in Varrone in *lib.* 6. *de ling. Lat.* teste efferebantur, Quem rem sive litem dicere oportet. Conjunctim vero protulit Imper. in *l.* 9. *C. de suis & legit.* ut & in solenni formula rerum à fœciali repetundarum, quæ à Liv. ponitur. Quarum rerum, litium, causarum, conduxit pater patratus. Inde rem amittere litem amittere est, *l.* 8. *ff. de restit. in integr. l.* 21. *§. pen. ff. ratam rem hab.* Rem servare pro debitum suum ab aliquo consequi, &, ut alias dicitur, ad suum pervenire, *l.* 2. *& l.* 4. *ff. de dolo l.* 19. *ff. ad Vellei.* 2. *§. si Titius, ff. de her. vend. l.* 11. *in fin. & l.* 12. *ff. ad munic. l.* 2. *ff. de institor. l.* 35. *§. fin. locati, l.* 4. *in fin. ff. de admin. rer. ad civit. leg. fin. ff. rem pupill. l.* 38. *ff. de excus. l.* 10. *ff. de doli except.*

Rei servandæ causa in possessionem mitti dicuntur creditores, *l.* 1. *& l.* 7. *ff. quibus ex caus. in possess. l.* 35. §. *fin. de acquir. poss. l.* 13. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 51. § 1. *ff. de re jud. l.* 5. *§. si plures & §. postquam, ff. ut in poss. legator. l.* 3. *§. creditores, ff. uti possid. l.* 5. *§. Julianus, ff. ad exhib. l.* 26. *ff. ad munic. l.* 30. *ff. de pecu. l. pen. §. item danda, ff. de divers. temp. l.* 2. *ff. de feriis, l.* 6. *ff. de rei vin.* Etiam rei servandæ in possessionem bonorum tutoris, qui ne alimenta decernantur, latitat, pupillus mittitur, *l.* 7. *§. præterea, ff. de suspect. tut.* Sed & rei servandæ gratia, fideicommissi servandi gratia significat in *l.* 9. *ff. de ann. legat.* quanquam alias hæ duæ missionum in possessionem causæ, ut diversæ, separentur, *l.* 1. *ff. ex quibus caus. in possess.*

Rei autem servandæ causa non possidet, qui suo jure ut pignus tenet, *l.* 13. *ff. quæ in fraud. cred.* Briss.

Rei persecutionem continent actiones, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest, *l.* 35. *de obligat. & act. & §. res persequenda, Instit. de action.* Sic rei persecutionem continet actio *l.* 11. *§.* 1 *ff. de rebus auth. Jud. possid.* Briss.

Rei persecutio, & pœna vindictæ, opponuntur, *l.* 20. §. 1. *ff. de adquir. vel omit.*

Rei appellatione & tota res & pars ejus continentur, *l.* 7. *ff. de jurejur. l.* 4. §. 1. *ff. de damn. infect. l.* 3. *§.* 1. *ff. de fund. dot.* Eademque res peti intelligitur, etiam si pars petatur ejus quod totum petitum est, *l.* 7. *ff. de except. rei jud.* Ex re fructuarii item bonæ fidei possessoris esse videtur, quod hi servo donaverint, vel concesserint, vel administratione rerum, quæ eos pertinet, compendii fecerint *l.* 38. *ff. de usufruct.* Sed si bona fide possessori vel fructuario servus accept. roget, ut paciscatur, ne ab iis petatur ex re eorum acquirere videntur, cum eos liberent. *l.* 63. *ff. de solut. l.* 11. *ff. de acceptil.* Sed & si hæreditatem possessorum fructuariorumve intuitu & contemplatione sibi relictam jussu eorum adeant, non opera sua, sed ex re eorum acquisisse intelligerentur, *l.* 45. *in fi. ff. de acquirend. har. l.* 31. *ff. de liber. caus.* Atque hæc interpretatio pertinet ad id, quod dicitur fructuario bonæve fidei possessori, servum quod ex operis suis vel ex re eorum stipulatur, aut per traditionem accipit, acquirere. *Briss.*

Rei dicuntur omnes, quorum res aguntur, autore Tullio. Itaque qui stipulatur, reus stipulandi dicitur, qui promittit, reus promittendi habetur, *l.* 2. *ff. de duob. reis.* Frequentius tamen est, magisque usitatum, ut debitores nomine Reorum significemus, quemadmodum in publicis judiciis eos qui accusantur, & Virgilius: Constituam ante aras voti reus: id est, debitor & promissor. *Hot.*

Rei nomen pecuniam continet, sed non è contrario pecunia rem significat. Qua ratione, rei nomen generalius est, quam pecuniæ *l.* 1. *ad fin. ff. si cert. pet.* Sed forsan objicies: quare igitur dixerit Ulpianus, pecuniæ appellatione rem significare? Ego quidem respondebo, pecuniæ verbum rem significare, sicut species significat suum genus: dicimus n. hominem esse animal: sed generalius est animalis nomen quam hominis, ut quia & ratione prædita ϰ ἄλογα seu ratione carentia animalia simul contineat: homo tantum de pluribus numero differentibus & individuis prædicari solet. Sic quia rei appellatio pecuniam inter cætera, & alia multa etiam continet, dicemus pecuniam rem significare. Ut si quis dixerit, rem meam Martino meo delego, pecuniam quoque cum reliqua patrimonii substantia legasse censebitur. Si vero pecuniam legaverit, pecuniam numeratam, & æs signatum forma publica tantum legasse dicetur. Re enim in genere legata, testator censetur reliquisse, non solum substantiam quæ in patrimonio sit, ut vasa aurea, argentea, & æuea, sed & signatam pecuniam. Brech. in *l. rei appellatio, ff. de verb. & rer. sign.*

Rei appellatione (inquit Vult. in *prin. Instit. de rer. divis. nu.* 4.) intelligimus rem quamvis, præter personam, non quatenus vulgari modo Physicus res accipit, sed quatenus Jurisconsultus & divisio rei proponitur à Jurisconsulto, ut rerum differentia indicetur, & ex differentia cognita cognoscatur ipsarum qualitas.

Rei appellatio non genus, sed speciem significat. Octavenus ita definit: quod infectæ quidem materiæ pondus, signatæ vero numerum, factæ autem speciem dici oportet. Vide l. si in rem, ff. de rei vindic. Est autem rei appellatio latissima, & corporalia & incorporalia complectitur, & ad

& ad omnem obligationem, contractumque pertinet. Hinc æquitatem, necessitatemve aliquando significat: quandoque & veritatem: plerumque & administrationem: sed & pro judicio, controversia, sententia accipitur: habet enim negotii significatum: pro rei quoque ipsius æstimatione nunc accipitur, nunc pro eo quod interest: homines quoq; rerum appellatione contineri, dubiū non est *l. omnia, in fi. de leg.* 2. sicut & delicti, cæteraque quæ in facto consistunt. Sed & officia, res appellantur. Restringitur autem ex subjecta materia. Hæc Alc. *in comm. ad tit. de verb. sig.* Idem in Parerg. indicat, & rem pro atrocitate facti dici. *Spieg.*

Rei mortuæ meminit Ulp. in *l.* 7. §. 1. *de donat. inter virum & uxorem.* Quia non fit locupletior, quæ tantumdem in re mortua impenderit. Accursius rem mortuam interpretatur, qua mulier locupletior non est: Connanus eam, quæ perit, & jam non extat, ut Cic. Ad Atticum: Cæsar cum venisset mortuo plausu, id est, refrigerato & extincto, Hot. ex Connano.

Rei capitalis damnatus, quis dicatur, vide *ff. si quis caut. l. sed & si quis*, §. 1. *l. edicto*, §. 1. *de praescipt. ver. l. rei capitalis. de Pœnis.* Spieg.

Rei vindicatio est actio realis, contra possessorem rei corporalis, data ei, qui se ejus dominum esse affirmat: eoque modo accipitur, *ff. & C. de rei vindic.* Licet enim etiam rei Incorporalis sit quædam Vindicatio, illa tamen specialiter dicitur confessoria & negatoria. Rei corporeæ vero specialiter Rei vindicatio. Ex supra data definitione duo hujus actionis extrema, seu, ut loquuntur, requisita adeo necessaria colliguntur, ut si alterutrum omittatur, actio nulla sit: quæ requisita in libello deduci, & ab actore probari debent: unum est ex parte agentis, velut dominium, directum, vel utile, ut asserat se ejus rei quam petit, esse dominum: alterum ex parte rei, videlicet possessio, ut is rei petitæ sit possessor, vide Vult. *ad* §. 1. *nu.* 57. *Inst. de actio.*

Rei uxoriæ actio appellabatur, quæ soluto matrimonio dotis repetendæ causæ dabatur, *l. unic. C. de rei uxor. act.* §. *fuerat. Inst. de act.* Ejus meminere Cic. 3. *offic.* Quintil. *lib.* 8. *cap.* 3. & Gell. *lib.* 4. *c.* 4. Ejusque in ff. nunquam fit mentio, quia à Just. in actionem ex stipulatu translata & transfusa est. *Briss.*

Rejectaneum dicitur quod ab omnibus rejicitur.

Rejectio judicum quid sit, Asconius sic exponit: Moris erat celebrata judicum rejectione, & haberi in officio Prætoris, & in arca reponi nomina selectorum judicum: Rejectio autem idcirco dicitur, quia cum multi judices in consilio cum prætore suo judicaturi essent, qui Quæsitores fuissent in causa publica, verbi gratia, repetundarum, ambitus, majestatis, necesse fuerat eos primum de decuria Senatoria conscribi, cum Senatus judicaret: deinde in urnam sortito mitti, ut de pluribus necessarius numerus confici posset: tertio, id est, post urnam permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero rejiciant, quos putaverint sibi aut iniquos, aut ex aliqua re incommodos fore. Rejectione celebrata in eorum locum qui rejecti fuerant, subsortiebatur præter alios, quibus ille judicum legitimus numerus compleretur: prima enim sortitio dicebatur, his perfectis jurabant in leges judices, ut obstricti religione judicarent. *Hot. Prat.*

Rejicere verbum erat juris, quod significabat recusare, seu repudiare Judices. Sic etiam miles rejici militia dicitur, *l.* 6. §. *quin, ff. de re milit.* & rejici castris, *l.* 29. *ff. de lib. causa* Briss.

Rejicere calcem, id est, retro jacere, in *l. fin. ff. si quadrup. paup.*

Rejicere causam ad regem pro referre ad regem: quod vulgus dicit remittere, *Prat.*

Relatio est cum ad principem refertur: apud Symmach. *lib.* 1. *epist.* 41. & 44. Relationes in *l.* 14. *C. de accusat.* interpretor elogia, quæ ab Irenachis efficialibusque ad præsides rescrebantur. Nam referendi verbo in hac re utitur Martian. in *l.* 6. *ff. de custod. reor.* Verbum etiam referre, in ratiocinis usurpatur, *l.* 82. *ff. de cond. & demonst.* Vide in verbo, Rationes. *Briss.*

Relatio criminis est, cum ideo jure factum dicitur, quod alius ante injuria lacesserit. Cic. de invent. Aliter in tit. C. de relationibus. Quando super causa superior consulitur, dicitur. Significat & apud idoneos autores propositionem criminis & rei. Aliter usurpavit, & quidem eleganter, Paul. in *fin. l. pen. de justit. & jur.* quum ait, relatione scilicet facta, non ad id quod prætor ita fecit, sed ad illud quod prætorem facere convenit. Verior tamen est ratio, ut quoties judex principi vel majori magistratui causam aliquam refert, ut instruatur, quemadmodum jus dicere debeat. *l. cum quem.* §. *judicibus, ff. de judic.* in *Auth. de judicibus, ult.* vel rem ipsi majori judici finiendam relinquat, quod quibusdam casibus permittitur, in auth. ut judices non ex pecu. ubi notat *Spieg.*

Relationis natura, sicut & demonstrationis, est natura veritatis ex conjunctione scripturarum parens, & ideo ea quæ veniunt per modum relationis, vere & proprie inesse dicuntur, ita sing. consuluit Bald. in consil. 212. ea quæ veniunt, in ult. li. ubi per hoc infert, quod fidejussor vere & proprie promittit eandem summam quam reus principalis, licet non specificet in instrumento fidejussionis; nisi relative ad instrumentum principalis. Et hanc decisionem Bald. pro sing. refert Jason. ubi tamen arguit in contrarium, in *l. ubi autem non apparet.*, *§. illud, in* 1. *not. ff. de verb. oblig.* quod bene nota, ad statuta, quæ proprie intelligenda sunt juribus vulgaribus: & adde etiam ad ea quæ late tradunt, Modest. in *l. certum est, ff. si cert. pet.* Et in proposito bene facit notab. dictum Angel. in *l. prætor ait*, §. 1. *ad finem*, *ff. de oper. nov. nunc.* cum his quæ ibi late congerunt Modest. & D. Felin. in *cap. translato*, *in* 3. *col. post med. de constit. & in c. cum dilecta*, *in* 19. *col. vers. pro istis etiam facit*, *de rescript.* post Alex. *consil.* 80. *viso col.* 4. *lib.* 1.

Secundo facit sing. dictum Bald. in *l.* 3. *per gl. ibi C. de nupt.* de quo infra opportunius faciam mentionem in dictione Secundum, & ideo dicitur, quod relatio refert tempus & qualitatem. Dec. *consil.* 90. *col. pen. & consil.* 325. *col. ult. & ibi sæpe.* Cotta.

Relativa, vel potius relativa dicuntur, quæ secundum hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Ut servus, domini dicitur servus: & dominus, servi dominus: sic pater, filii pater dicitur: & filius, patris filius. Scotus ut refert Agricola *l.* 1. *de inventione*, existimavit, in parte qui multos haberet filios, multa proinde nomina respectusque esse patris: quemadmodum & jurisperiti, patri suam in quemque filium ascriberent patriam potestatem, & domino in quemque servum proprium discretumque jus mancipii. *Spieg.*

Relativa redditiva, ut ei eorum, referri debet ad omnia superiora: nisi sententiæ contrariæ præcessissent. Tunc enim ad proxima referrentur. Gloss. docet, & ibidem Doct. in fin. *l. si idem, ff. de jurisd. omn. jud.* Spieg.

Relativum est, quod ad aliud refertur, qua ratione à Græcis πρός τι, hoc est, ad aliquid appellatur, ut libertas. Refertur enim ad servitutem, ingenuitas ad libertinitatem. Et in summa, quicquid in universa rerum natura non est vel substantia, vel quantitas, vel qualitas, in hunc ordinem cogitur. Imo quantitates pariter, & qualitates, si quando conferantur invicem. Dividuntur autem relativa juxta numerum priorum trium prædicamentorum, substantiæ, quantitatis, qualitatis. Vide Apellium *c. 1. de definit.* Spieg.

Relegare dotem maritus dicitur, qui quam accepit, præsenti die reddi ac restitui jubet, quo casu recepisse magis quam accepisse dotem mulier dicitur, ut ait Ulp. in *l. 2. in fin. ff. de dot. præleg.* quoniam reddi potius quam dari dos videtur, ait Papin. *l. cum pater, 77. §. fidei 12. ff. de legat.* 2. Sic *l. 8. ff. de fund. dot. l. 41. §. fin. l. 48. ff. de legat.* 2. Hinc relegatio dotis, *l. 95. ff. de legat.* 3. ex qua & hæc formula colligitur: Quanta pecunia dotis nomine ad me pervenit, tantum hæres meus dato. *Prat.*

Relegare, significat in exilium mittere, & separare ab aliis. Quare Marcianus triplex exilium distinguit, in *l. exilium, ff. de interdict. & releg.* Old. Prat.

Relegari ususfructus à Mauritio dicitur in *l. 23. ff. de usufruct. legat.* Prat. Briss.

Relegatio dicitur, exterminatio, cum quis exire fines patriæ jubetur, quod Cicero sedibus expellere dicit: deportatio vero, cum ei qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ pendendæ locus. Bud. in *l. capitalium, §. in exulib. de pœnis,* & Peckius *l. 4. §. Divus, tit. de incend. ruin. naufra.* Alii inter deportationem & relegationem hanc differentiam statuunt, quod illa perpetuum, hæc temporarium exilium contineat, sed & in perpetuum fit relegatio, *l. 4. l. 28. in princ. l. 38. §. si quis instrumentum, ff. de pœnis, l. 2. C. qui pet. tutor.* & apud Plinium *lib. 3. Epist. ad Minutian.* Alii in quibus est Isidor. *lib. 5. c. 27.* inter relegatum & deportatum hanc differentiam statuunt, quod relegatum bona sequantur, deportatum bona non sequantur. Sed hæc differentia perpetua non est. Nam & ademptis bonis aut parte aliqua eorum relegatos legimus, *l. 1. ff. si penden. appellat. l. 11. §. cum quidam, ff. ad leg. Falcid. l. 38. §. qui abortionis, & §. si quis instrumentum, ff. de pœnis.* Quod in his duntaxat, qui in perpetuum relegantur jure licito factum, & Paul. & Ulp. testes sunt, tametsi aliter plerumque servatur. *l. 5. l. 7. §. ad tempus, ff. de interdict.* Illa certissima differentia, quod sive in perpetuum, sive ad tempus quis relegaretur non aliter atque cum deportabatur, & civitatem Romanam, & patriam in liberos potestatem, & testamenti factionem, & omnia omnino jura sua, & bona, præterquam si qua ei adempta erant, retinebat. Tantum insula ei egredi non licebat, cujus vinculo quodammodo continebatur *leg. 4. & l. 7. §. hac est differentia cum seq. ff. de interdict. & relegat.* Eaque ex ipsis condemnationis verbis diversitas intelligebatur. Relegatis autem excedendi à præsidibus dabatur. Moris enim erat ita pronunciari. Provincia illa insulisque illis relego: excedereque debebit intra illum diem, *dict. l. 7. §. hi qui.* Brissonius. Pratejus. Notandum autem hic est aliam servorum, aliam liberorum hominum relegationem fuisse. Servi enim in agros, homines vero liberi in provincias solebant relegari. Idque Apologia David capite 14. testatur evidenter Ambrosius: quem allegat Rævardus in *l. sed ea, ff. de regul. juris.*

Relegatio pro deportatione videtur accipi in *l. 11. ff. de testam. tut. l. 27. §. de Decurionibus, ff. de pœnis.* Briss.

Relegatorum duo esse genera Ulp. scribit. Quidam enim in insulam relegantur *l. 4. l. 28. in princ. & §. in exulibus, §. grassatores. l. 30. ff. de pœnis.* Sunt qui simpliciter relegantur, ut provinciis iis interdicatur, non etiam insula adsignetur, *l. 7. ff. de interdict.* Unde relegatos Ælius Gallus apud Festum definit, quib. ignominiæ aut pœnæ causa necesse est ab urbe Roma aliove quo loco abesse, lege, Senatusque consulto, aut edicto magistratuum, *Briss. Prat.*

Relevari, *l. 13. ff. de custod. reorum. l. 4. §. 1. ff. de pœnis,* Relevari debiti quantitas dicitur in *l. 1. ff. de pign.* Briss.

Relevata jugera dicuntur, quæ cum essent palustria, facta sunt terrena, *l. 1. de fund. patrimon. l. 11.* Alber.

Relevium dicitur honorarium, quod novus vasallus patrono introitus causa largitur quasi morte alterius vasalli, vel alio quo casu feudum ceciderit, quod jam à novo sublevetur, Leo Nov. 13. ἀνάληψιν nominat. Veteres in rotum appellant, ut in *l. penult. §. alumno, ff. de legat. 2. Plin. lib. Epist. 10. ad Trajan.* De hoc relevio fit mentio in *Const. Neapol. lib. 3. tit. 25.* Recepto veruntamen aliquo relevio, ut est moris, quod quantitatem decem unciarum auri non excedat, pro assignanda possessione terræ concessa. Sic in emphyteusi, cum fundus alienatus est, domino quinquagesima pretii pars erogatur, *l. 3. C. de jure emphyteut.* Sed acerbiora relevia illa sunt, quibus Scoti veterum Regum institutis olim utebantur. Nam cum ab uno Rege feuda omnia recognoscerent, vasallo mortuo, prædiorum fructus omnes usquedum filius unum & vicesimum impleret annum, Regibus relevii causa tribuebant. Hector Boeth. libr. 11. Et quicquid per id tempus ex eo agro emolumenti proveniret, Wardiam cum ususfructum nostri vocant, unusquisque inde auri ejusdem agri census quem Releviam vulgo, aut Relevatum dicunt universa cum hæredis dote, si nullam ejus desponsationem vivens pater fecerit, cum in hæreditatem admittitur, fisco penderetur regio. *Prat.*

Relicti nomine, mortis causa donatio continetur, *leg. sed & si quid donetur, ff. de usufruct. leg.* Marcellus de legat. 1. Si quid relictum sit civitatibus, omne valet, sive in distributione relinquatur, sive in alimenta, sive in eruditionem puerorum, sive quid aliud. *Spieg.*

Relictum dicitur, quod testamento datum legatumve est. *Pra.*

Relictum cuilibet ex familia, de his accipiendum, qui intra decimum gradum sunt. Alciat. refert Paulum Castrensem sic respondisse. *Spieg.*

Religio quid sit, vide Ciceronem *lib. 2. de invent. pag.* 322.

Religio à relegendo, auctore Cicerone in libr. de natura deorum deducitur, quod religiosi omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, retractarent, & tanquam relegerent. Sed in hac Etymologia ridetur Tullius à Lactantio, qui religionem arbitratur dictam esse, quod ejus vinculo obstricti & religati simus *l. br. 4. de vera sapientia, cap. 28.* Cum Lactantio etiam facit Ambro-

Ambrosius in lib. de virginibus, ubi virgines Deo nuptas, quasi religatas ostendit. Manifestius Lactantio astipulatur Hier. in *Amos c. 9.* dictam nimirum esse religionem, quod quasi in fascem domini vincti & religati simus. Verum Augustinus nonnihil variat ad Ciceronis expositionem accedens. Nam in libro de civitate Dei 10. c. 4. dictam eam quidem putat à religendo allusione nominis (ut Vives putat) ad manum ex occasione capta. Verba ipsius sunt: Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potius religentes (amiseramus enim negligentes), hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus ut perveniendo quiescamus: ideo beati quia illo fine perfecti. Augustini derivationem affirmare videtur Nigidianus ille apud Agellium versiculus: Religentem esse oportet, religiosum minime. Massurius Sabinus (ut est apud eundem *Gell. lib. 4. cap. 9.*) religiosi vocabulum à relinquendo deducit: sicut cærimoniæ à carendo, &c. Transfertur autem hoc religionis vocabulum ad aliaquæque, quæ summa animi integritate peraguntur, ad excessum usque. Religio autem Lactantio *lib. 4. c. 28.* est veri cultus: Connan. vero *lib. 1, cap. 5.* Religionem vocat tacitam eam cogitationem, qua in animo suo Deum quisque colit & veneratur. Quia vero religio in metu, & ex metu magna ex parte consistit, ideo ea interdum significamus non quod licet, sed quod vetitum est, & quod non sine metu læsi numinis committatur: ut muros transilire religiosum fuit Romanis, id est, non concessum: & in illo Terentii. Nam nihil esse mihi religio est dicere, id est, inquit Calphurnius, metus & sollicitudo. Connan. dicto loco.

Religio, id est, jusjurandum, in *l. fin. C de rebus cred. l. fin. circ. med. C. de fideicomm. Auth. quod obtinet C. de prob.*

Religio & superstitio quid differant, ostendit Lactantius allegato *lib. 4. c. 28.* & Connan. *lib. 3. cap. 1. num. 3.*

Religio, veneratio, fides, recta conscientia, metus. Jurisconf. Maximum remedium, inquit, expediendarum litium in usum venit, jurisjurandi religio *l. 1. ff. de jurejur.* Credendum autem est, homines qui aliquid frontis habent, divini numinis testimonium non falso invocaturos. Quanquam hoc seculo, ut omnia corrupta, luxataque videmus, sicut juramenta temere deferuntur in causis, ut Old. eleganter ait, obularibus ac nullius momenti: ita pene non habetur ulla solennitatis ratio, quæ utique malorum hominum læsam conscientiam terrere possent à perjuriis subeundis. Cæterum Religionis verbo significantissime antiquitatem usam esse, Budæus indicat: & etiam obstringere religione, & obligare dixisse, pro eo quod dicimus, conscientiæ metum incutere: exolvere autem religione esse hujusmodi scrupulum eximere. His adde, quæ Vives scripsit in *c. 4. lib. 10. Augustini, de Civitate Dei.* Spieg.

Religio apud omnes ab origine mundi gentes, primum æquitatis ordinem sibi vindicavit: ut quoties de negotio incidente plures concurrerent sententiæ, semper præferretur illa, quæ religioni propius accederet, hoc est, pietati & justæ erga Deum functioni pro nostro munere. Si enim religio à reeligendo, quasi debitum officium dicitur, Cic. *lib. offic. 1.* In ipsa autem communitate, ait, sunt gradus officiorum, ex quibus quid cuique præstet, intelligi potest: ut prima Diis immortalibus, secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Idem sentit Augustin. Pompo. in *l. 2. ff. de justit. & jure.* Religio erga Deum est Martianus in *l. 4 ff ad legem Julian. petul. Pap. in l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. fun.* Itaque non multo magis ubique Christianæ religionis oportet observantissimos esse, cum de censura æquitatis tractatur in judicio, vel extra judicium. Siquidem divinitus educti sumus, quo lex velut pædagogus nos ducat, nempe ad Christum, Galat. 3. admonemur item Deo magis quam hominibus obediendum esse, Actorum 5. Et quotidie oramus: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra, *Luc. 11.*

Religio si publice reprobata est, nefas censetur privatis illam admittere, ut si Christiano deferatur, ut per Mahumetem impostorem illum, vel per Apollonium magnum, juret, vel per Dianam: quia exsibilatæ sunt id genus religiones *l. nemo, C. de pagan.* Fuerunt tempora Neronis nimirum & Domitiani, quibus per Christum jurare Romano piaculum erat. Tum Ulpianus suspirans: identidem fuerunt, inquam, à me miserum, qui veritatem tantam nunquam attigi, & Christianos homines tam male accepi, eo solum imputandum, quod Imperatori Alexandro fuerim à consiliis, qui à Christianismo non multum abhorrebat, & Christum habebat præcipuum. Tunc Hermogenianus, imo vero, Ulpiane, ista calamitas temporum nostrorum infelicitati magis imputanda est, Forcat. in Necyom. *dial. 12. num. 3.*

Religio proprie erga Deum est, *l. 2 ff de justit. & jure, l. 30. fam erciscund. l. 14. §. 1. ff. de servit. l. 21. ff de usufructu.* Religio etiam sepulchri est, *l. 3. ff. fam. ercisc.* Prat.

Religio tenuis quæ sit, vide capit. si quæstiones, extra de Sim.

Religio jurisjurandi *l. ult ff de liberali causa l. 21. ff. de dolo. l. 1. l. 5. ff. de jurejur.* Sic dicta quoniam divini numinis testationem habet, *l. 1. ff eod. l. 2. C. de reb. cred.*

Religionis acceptationes varias recenset Bart. in *l 1. oppo 4. de sum. Trinit.*

Religionis seu pietatis causæ, quanquam inepte tractentur, ad tria tamen capita omnes pertinent: videlicet, ad divinum verbum: ad bonas literas: & ad paupertatem. In his consistit universa pietatis exercitatio, quæ firmum in bonis fidei argumentum est. Unde in externis actionibus evitanda sunt, quæ religioni obstant. Sunt enim semper iniqua. Old. *Prat.*

* Religionis & Sacrorum Jus.

Religio est veneratio divini Numinis certis legibus ac ceremoniis devincta.

* Religionis institutio (quam internam vocant) ad potestatem Legislatoriam spectat, quæ solius Dei est; à quâ homini vel addendo, vel detrahendo recedere fas non est.

* Civilis autem potestas in custodiâ & administratione Religionis versatur.

* Administratio duplex est, alia in sacra functione, (quam potestatem spiritualem & ordinis vocant) consistit, quæ Sacerdotum est: alia in imperio & regimine circa sacra quæ summorum Principum est, occupatur.

* Consistunt scilicet res Religionis vel in ipsis fidei præceptis, iisque vel instituendis vel conservandis in constitutione externi cultus & ordinatione ministerii, vel in ipso verbi ministerio obeundo.

* Fidei præcepta tradere non est politici Imperii, quoniam verò Religio nomen civilis felicitatis

citatis consummat & Rempub. stabilit, non tantum ejus conservatio, sed & cultus exterioris institutio, politicæ potestati subjicitur, ut ex fine Reipubl. liquet.

* Potestas autem Principis circa Religionem verbo divino adstricta est, adeoque in judicando & statuendo de Religione & Causis Ecclesiasticis, non suo solum arbitrio, sed Theologorum consilio uti debet.

* Cæterum summa potestas circa Religionem antiquis temporibus penès universum Imperium fuit, & emendatio Status Ecclesiastici, si qua opus fuit, non singulorum Ordinum, sed universi Imperii auctoritate facta est. Successu autem temporum, occasione Reformationis Lutheri, Zwinglii, Œcolampadii, Calvini &c. potestas ea scissa est, & per Pacem Religiosam Ordinibus Imperii concessa, vel potius, quam ante jure exercuerat, vel exercere potuerant, confirmata est.

* Innititur itaque hodie jus Religionis velut Regale aliquod, Superioritate territoriali. *Instr. pac. German Artic. V.* unde vulgatum illud: *Cujus est Regio, ejus est Religio*, quod tamen non ita crudè & absolutè, sed juxta determinationem Pacificationis Religiosæ, & cum primis Instrumentis Pacis novissimæ accipiendum. Præcipua autem juris Sacrorum pars (de reliquis vide supra v. *Episcopale jus*) est *jus Reformandi* exercitium Religionis, quod Statibus Imperii cum jure territorii & Superioritatis competit. Quatenus igitur quilibet Status est Dominus territorii, eatenus in eo jus reformandi quoad suos subditos habet, (nisi pacta & transactiones inter Imperii Status & Subditos inita obstent) sive isti sint Comites, Barones, Nobiles, Vasalli, Civitates, Monasteria, Commendæ, Communitates, sive alii Privati, salvo tamen iisdem à Religione suorum Dominorum dissentientibus emigrandi beneficio. *Inst. Pacis artic. 5. §. quantum deinde* 29. quod tamen juxta observantiam aliqua *Ann.* 1624. parte usitatam intelligi debet. Hæc namque observantia instar regulæ tam in publico, quam privato Religionis exercitio instituendo, permittendo & conservando obtinet, *d. artic. V. §. pacta autem* 32. Si igitur subditi cujuscunque generis, diversæ à Domino Religionis exercitium sive publicum sive privatum, *anno* 1624. habuêre, illud etiam in posterum, cum annexis juribus, aut turbari in possessionem, qualis dicto anno fuit, restitui debent. *d. artic. §. hoc tamen* 30. *& seq.*

* Sola igitur jurisdictio criminalis, solumque jus gladii, patronatus, filialitatis, neque conjunctim neque diversim jus reformandi tribuunt. 3. *d. artic. §. sola criminalis* 43.

* (Vid. Lampad *de Repub Germ. p.* 3. *c.* 11. *& seqq.* Alex. Justinus *de jure Regni c.* 6. *& seqq.* D. Tabor *de Regimine Imperantium circa Sacra.* Sinold. *de SRR. V.* 2. *D.* 14. Conring. *de potestate civili in Sacra.* D. Hugo Diss. *de Statu Region. German.* D. Myler. *de Princip. imper. c.* 82. *& seqq.* Burgold *Notit. rer. Imp. p.*1. *&* 2. Ahasw. Fritsch. in *Elect. jur. publ. p.* 1, *cap. de Axiomate illo cujus est Regio &c.*

Religiosa in *rubr ff. de religios. & sumpt. fun.* censentur, quæ religiosis adhærent *l. qui religiosis, ff. de rei vindic.* Religiosum testem, & religiose, pro fideliter testimonium dicere, ut & pro fideli, religionem, pro fide; Bud. apud Cic. observavit *Spiegel.*

Religiosæ domus, ut extr. de religios. domibus. Sunt monasteria, templa, hospitalia, cap. de Xenodochiis, & oratoria quælibet, ac illa quoque quæ quis sibi autore Episcopo construit *cap. oratorium*, 42. *distinct.* Prat.

Religiosi, nostris proprie dicuntur, qui paupertatem, obedientiam, castitatem perpetuam Deo voverunt. Sed & ampliore significatu hi accipiuntur, qui aliquid ex illis votis observant, ut hospitalarii & templarii: ut religiosi intelligantur qui Græcis dicuntur ἱεροδουλοι, de quibus Strabo lib. 12. Per summum vero abusum, quilibet Christianus dicitur religiosus, & ita sentiunt Canonistæ in *rubr. de regul.* Vide Alciat. in *l. inter claras, Cod. de summ. Trin.* Religiosi quoque dicuntur, qui vitam regularem professi sunt, generali verbo qui religiose in suis domibus vivunt, quamvis non sint professi, vide *cap. non dicatis* 12. *Quæst.* 1. Prat.

Religiosi dies Gellio *lib.* 4. *cap.* 19. dicuntur, tristi homine infames, impeditique, in quibus & res divinas facere, & rem quampiam novam exordiri temperandum est. Vide de hisce & Livium lib. 6.

Religiosum est id facere, pro eo, ut vulgus dicit, faciendà est conscientia.

Religiosum Gellius ex Massurio dicit esse, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est. *Hot.*

Religiosus locus, opponitur puro. *Inst. de rer. divis. §. religiosum, & l* 2. §. *Prætor ait, ff. de relig.* Et sacro profanus. *Briss.*

Religiosus locus non consecratione & verbis solennibus, sed illatione mortuorum efficiebantur *l* 6 *ff. de rer. divis. & l.* 2. *§.* 2. *ff. de relig.* ubi Celsus ait, non totum locum, qui sepulturæ destinatus est, religiosum fieri, sed quatenus corpus humatum est. Patet autem ex Ciceronis 2. De legibus, ea loca, in quæ mortuus illatus fuerat, neque arari, neque coli jus fuisse, unde religio à relinquendo dicta putatur à Serv. Sulpitio & Mass. Sabino, nam in arando locus ille sepulturæ relinquebatur. Itaque si Pontifices purum esse locum aliquem decernebant, exarari jubebant, Cic. De legibus, sed cum multa in eo loco Sepulchra fuissent, exarata sunt. Statuit enim collegium, locum publicum non potuisse privata religione obligari. Sic Ælius Gallus apud Festum ait, Religiosum Sepulchrum dici, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit. *Hot. Prat.*

Relinquatum, juxta Noric. text. pro reliquatorum apud Paul. quum ait, Legatarius præferebat: manus patrisfamilias relinquatum, tam suo quam colonorum nomine. Hæc est germana lectio expediri sensus, quem obscuravit vulgata hactenus, hoc est, ante Holoandrum prodita editio. Accursianum item scholium indicat fuisse variam in *l. Ofidius, in Princ. de leg.* 3. Spiegel.

Relinquendi verbum proprie ad ultimas voluntates pertinet, *l.* 1. *§. fin. ff. à tabul. exhib.* Inde in *l.* 2. *Cod. de nat. lib.* Largiendi & Relinquendi verba separantur, ut hoc ad testatoris legata, illud ad donationes inter vivos referatur.

Relinquere domi pecuniam, pecuniam domi inveniri. Oppo. Pecuniam domi non relinquere, nec usquam invenir, Paul. in *leg. hæredes ejus, §. fin ff. famil. ercisc.* Prat.

Relinquere item est, aliquid pro suo alicui legare, *d. l. hæredes ejus*, Prat.

Relinquere per præceptionem, id est, ante captionem apud Paulum ad *fin. l. hæredes*, & Cajum in *l. rem pignori, ff. fam. ercisc.* Spieg. Prat.

Relinquere etiam est omittere & repudiare, §. *ex extraneis Instit. de hæred. qualit.* &c.

Relinquo, verbum ad ultimas voluntates pertinet, *l. 1. §. fin. ff. de tab. exhib.* Itaque adjectum universitati bonorum, denotat institutionem *l. divus Trajan. ff. de milit. testament.* cum dicit: Ego te hæredem facio, aut tibi bona mea relinquo. Modo tamen hoc fiat in testamento solenni, nam si in Codicillis, aut in alia dispositione, in qua directa institutio fieri non posset, importaret fideicommissum, Bald. in leg. & in Epistola ad finem, *Cod. de fideicommiss.* Si vero certæ rei vel quantitati adjiciatur illud verbum, legatum significat. Novell. ut cum de *Appellat. cognosc. §. aliud quoque.* De hujus vocabuli effectu vide latius Bart. in *l. illa Instit. ff. de heredit. Inst.* Bald. & Salic. *l. final. Cod. famil. ercisc.* Jason in *Auth. Novissima, C. de inoffic. testamen.* Faber in *§. planè Instit. de milit. testam.* Canonistæ in cap. Raynutius, ubi Bened. in verbo Reliquit, de testam. *Spieg. Prat.*

Reliqua; sunt quæ rationibus subductis acceptisque & expensis computatis debita remanent & supersunt, Græci τὰ ἐλλείμματα dicunt *leg 32. l. eo. & l. 81. & 110 ff. de cond. & demonstr. l. 41. §. Titius, cum §. sequentib. ff. de statulib. l. 29. §. Sticho & l. ult. §. inter, ff. de liber. legat. & in l. 3. C. de susceptor.bus, lib. 10.* in qua verbum Annis, in contextum ex A curtiano glossemate irrepsit, vitium creavit. Absolute enim Reliquis legendum est, ut ex *lib 10. eodem tit. in C. Theod.* patet, in quo novi ac recentes, non ut in Justinianeo Codice, ad crescentes legitur. Reliqua etiam sunt debitæ præteriti temporis pensiones, quas arreragia vocant Galli. Sic reliqua colonorum, sunt pensiones à colonis debitæ in *lib 79. §. peto, & lib. 97. & l. 101. in fin. ff. de legat. 3. l. 32. §. ult. ff. de usufruct leg. l. 20. & l. 27. § ad finem, de instr. vel instr.* & apud Plin. *lib. 3. Epist. ad Calvisium.* Reliquis autem actorum vel colonorum legatis, ea legata videntur, quæ de reditu prædiorum in eadem causa manserunt, non etiam quæ in aliam causam versa sunt. *l. 91. de legat. 3* Sic & reliqua conductionis accipe in *l. 10. C. ad Vellejan.* & reliqua vectigalis in *l. 47. ff. de jur. fisc.* Et reliqua pro reliquis censuum debitorum in rub. sine censu vel reliquis. Reliqua collegarum in *l. 21. ff. ad munic.* Briss.

Reliquari is dicitur, apud quem supersunt pecuniæ, unis subductisque acceptis & expensi rationibus: quique æs alienum ex reliquis rationem contrahit: sic accipe in *l. 24. ff. ad munic. l. 6 § sed eos demum, ff. de muner. & honor. l. 20 §. idem, ff. famil. erciscun. l. 40. ff. de statulib.* Sic in *l. 46. ff. de admin. tut.* Debitum quod ex conductione reliquatus est, & in *l. 23. ff de pec. leg.* Summas quibus reliquatus erat: & in *l. 20. §. liber. ff. de instru. vel instr.* Reliquatus est amplam summam, i. mansit amplæ summæ reliquator ac debitor, & in *l. 9 de lib. lega.* non impeditur reliquas exigere, quas quis se reliquaverit. Quod & reliqua contrahere vel trahere dicitur, in *l. 4. §. ff. de admin. rer. ad civit. l. 46. ff. de admin. tut. l. 34. §. 1. ff. de statu. lib. 1. ff. de conven. fisc. deb. lib. 10. C. Briss.* & ante eum Corras. *Miscell. lib. 2. c. 14.*

Reliquatio, reliquorum debitio. Paulus *l. 44. ff. de admin. tut.* Si pupillus post pubertatem, rationibus à tutore acceptis, reliquationem ejus securus usuras acceptaverit, &c. Sic in *l. 53. ff. de manum. testam.* Hot. Prat.

Reliquatores à Græcis λειπάδες dicuntur, qui quod alicui debent ex asse, ex integro non persolvunt: sed alicujus partis debitores adhuc remanent. Vide Pet. Crinitum, *lib. 15. de hon. discipl.* & Ulpia. in *l. rescripto, §. sed eos; ff. de muner. & hon.* itemque *l. 102. §. Valer. ff. de solut. l. 9. §. reliquatores, ff. de publican.* Brech. in *l. potest reliquorum, ff de verb. & rer. sign.* Gothofr. ad *d. l. 9. §. reliquatores.*

Reliqui, de tribus etiam dici colligitur in *auth. ut determ. sit. num. cler. in Prin.* Sed & de duob. accipi traditum est, *c. fin. §. 1. extr. de ff. deleg.* Quamvis reliquorum appellatione, etiam omnes interdum accipi Ulp. docet, *de verb. sign.* Vide *leg. cum optio, ff. de opt. legat.* Spieg. Prat.

Reliquiæ pro Cineribus defunctorum, sicut in autographo Florentinarum pandectarum scribitur in *l. 42. & l. 44. in fin. ff. de religios.* quæ Græci λείψανα vocant *l. 52. si hæres de legat lib. 1.* Quæ tamen scriptura immutata est ab his, qui Pandectas excuderunt in *l. 27. ff. de cond. instit. l. 30. ff. famil. ercisc.* Briss. Pr. Goth. ad *l. 12 C. de religios.*

Reliquor, verbum deponens. Est enim Reliquari, æs alienum ex reliquis rationum contrahere, ut paulo ante dictum est.

Reliquorum appellatio potest & universos significare. Marcellus de *verb. signif. l. 9.* sicut in eo contingit, qui unius servi optionem alicui, reliquos alii legat, illo non optante omnes huic debebuntur, quod in verbo cæterorum eodem titulo Ulp. respondit *l. 160.* Connan. *lib. 6. cap. 7. nu. 4.* Adde Brech. in *l. potest, tit. de verb. & rer. sign.*

Reliquum dicitur quod superest, majore summa detracta, leg. rescriptum. D. De iis quibus ut indign. Reliquum quandoque totum admittit, *l. 1. C. de hered. instit.* Cicer. Reliquum est, ut certemus officiis. Hinc reliquum facere eleganter dicitur promittere ut supersit. *Prat.*

Relocare, est opus ad diem constitutum, non perfectum, alii artifici denuo idem opus faciendum locare, *l. item quæritur, §. si in l. ff. locati.* Spieg. Prat.

Remancipare pro mancipatum reum reddere, & rursum mancipare, hoc est, redhibere, Lege Boet. in *1 b. Comment. in Top. Cic. 4.* Spieg. Prat.

Remancipatam Ælius Gallus esse ait apud Festum, quæ mancipata sit ab eo, cui in manum convenerit. *Prat.*

Remanere, verbi efficaciam indicat Bart. in *l. tale pactum, §. fin. de pactis, & in l. prætor, ff. de collat. bonor.*

Remanere in conditione, in familia, in potestate, in obligatione, in possessione, Briss. ex *ff. & Cod.*

Remanere venditionem pro non facta interpretantur, in *l. cum autem, §. fin. ff. de ædil. edict.* Prat.

Remansor, pro Emansor. Arrius *l. 4. §. 13. ff. de re mil.* Edicta faciebant, quid diu absuisset, ut his inter remansores haberetur. Et *l. 5. §. 6.* Si remansor, aut negligens suorum, aut segnis, aut extra contubernium agens, non credetur ei. *Hot.*

Remedii loco monstrari, in *l. 2. §. idem Servius probat, ff. de statulib.*

Remedium non solum de morbis, sed de rebus etiam omnibus, quas cum cura operaque nostra explicamus, dicitur, Cajus *l. 1. de jurejur.* Maximum, ait, remedium expediendarum litium in usum venit jurisjurandi religio. *Spieg.*

Remedium nuptiale in *l. 20. in Prin. C. de nup.* id est, donatio antenuptialis.

Remedium imponere, pro adhibere apud *Justinian. Instit. quib. alien. licet,* vel non paulo post

post princ. *Prat.*

REMIGES sunt, qui remos agunt, & cessante vento, navem remigando propellunt, ac scalmis hærent, id est, ipsi labro navis, ubi remi adnexi sunt: à quo interscalmis, spacia inter remiges dicta sunt. Accursius in *l.1.§.2. ff. naut.caup. stab.* ridicule interpretatur remigem, id est, qui scit melius navigare. Porro veteres non voluntariis semper remigibus usos, sed etiam compeditis ostendit Brodæus Miscel. *lib. 2.c.30.*

REM, dictionem & verbum dialectici, ac Fortunacianus tradit, sic distinguunt: ut verbum sit, quod ex se, & materialiter, ut vulgo loquuntur, prolatum est. Dictio verbi ipsius sensum habet, qui in proferentis animo cum latuisset, per verbi expressionem exiit: sic verbum cum sensu dictio est. Res est quæ exprimitur, & ex verbo dictioneque declaratur. Ut si interrogem: verbum, si quis, quid comprehendit? Si quis, quatenus nudam pronunciationem propter se respicit, verbum est: quatenus sensum habet, quem ego ante animo concepi dictio, est: masculi vero & fœminæ ex eo verbo significatæ, res sunt. *Spieg.*

RE contrahi dicitur obligatio, quæ re demum intercedente contrahitur, *l. 1. & l. 52. ff. de oblig. & act. l. 1. in fin. & l. 17. ff. de pact. l. 8. §. 1. ff. de fidejussoribus, l.1. ff. de novationibus, l.2.§.ult. ff. ad Vellejan. l.13. §. si fidejussori. ff. de acceptil. l.12. C. si cert. pet.* ut fit mutui datione, commodato, depositione, pignoris traditione, In *tit. quibus mod. re contrah. obl.* Ita re factum contractum, id est, numeratione, dixit Ulpian. in *l. 9. §. quoniam, D. si certum petat.* Societas vero re contrahi, id est, communicatione bonorum dicitur in *l.4. ff. pro soc.* quanquam in ea nudo consensu, obligatio constituatur, *Briss.*

RE exclusus non videtur, quem Prætor se in integrum restituturum pollicetur, *l.5. ff. de restit. in integ.* Briss.

RE & verbis opponuntur, *l. 1. §. injuriam ff. de injuriis.* Ubi injuriam re fieri Labeo definit, quoties manus inferuntur. Sic reipsa & verbo opponuntur, in *leg. 37. §. per nuncium, ff. ad SC. Trebell.* Briss.

REM in bonis esse, ut distet ab ex bonis, vel de bonis, colligi potest, in *l. rem in bonis, ff. de acq. rer. dom.* Alber. Spieg.

REM gerere, pro pugnare, & apud Jurisconſ. & alios obvium est. *Spiegel.*

In REM suam fidejubet, obligaturque, qui pro suo negotio & in suam utilitatem fidejubet obligari: veluti pro suo procuratore, aut si ad eum pecunia pervenerit, & ipse reum dederit vice sua, pro eoque fidejusserit, *l. 13. l. 22. ff. ad Vellejan. l.8. §.1. ff. qui satisd. cog. l.25. ff. de pact. l.5. ff. de liber. leg.* in Rem suam procurator datus dicitur, qui mandatas sibi actiones lucro & commodo suo exercet. *Briss.*

REM integram variis dici modis, Azo in summa ostendit, Cod. quando licet ad empt. reced. Proprie tamen intelligimus, donec quid geri cœptum est, *l.1. §. cœpisse. ff. de Polli.* Spieg.

REM ipsam habere videtur, qui actionem ad eam recuperandam habet, *l.15. ff. de divers. reg. l.143. ff. de verb. sign.* Briss.

REM habere, successionem obtinere est, *l.12. ff. de injusto rupto, l.4. in fine, ff. de fideicommiss. libert. l.83. ff. de acqu. hared.* Unde bonorum possessio quædam esse cum re dicitur, nimirum cum is, qui accepit bona, ea cum effectu retinet. Quædam sinere cum alius evincere jure civili hæreditatem potest, veluti si suus hæres ab intestato sit *l. 8. §. 1. ff. de inoffic. testamen. l.25. Cod. eod.* Et apud Ulpian. *in Instit. tit.* 28. Briss.

REM judicatam, nunc vulgo dicimus Sententiam definitivam. Sp.

REM non esse, & non apparere, paria sunt, *l. in lege. l. Rutilia Polla, ff. de contrah. empt. l. quoties, Qui satisd. cog. cum vulg.* Sp.

REM non novam aggredi, initium *l. sub tit. de judic. in C. Cur.* id ut versum in proverbialem locum, de his qui uxores vetulas ducunt Gloss. indicat, & Alc. *lib.4. de verb. sing.* Spieg.

REM pupilli salvam fore cautio prætoria, quam Theoph. *Inst. de satisd. tut. & de divisio. stip.* sic explicat, ὁ πραίτωρ τὸν καθιστάμενον ἐπίτροπον ἐγγύας δοῦναι κελεύει, ὅτι σῶα καὶ ἀκέραια τὰ τῶν κηδεμονευομένων φυλαχθήσονται πράγματα. Briss.

REM pupilli salvam fore vel adolescentis. Hic loquendi modus stipulationem potissimum prætoriam prætendit, qua cum consulitur pupillo, vel adolescenti, si impetrante prætore interponatur. Huc pertinet *tit. in Inst. de satisd. tut. vel cur.* est enim ea satisdatio, de qua loquimur. Et requiritur satisdatio, id est, Fidejussoris datio *l. 1. q. satisd. cogn.* Videndum est, quæ sit ratio hujus stipulationis interponendæ. In l. 2. 3. 4. 6. hæc quæstio tractatur. Adhibebitur servus Reip. vel Municipium, ut hoc casu utilitatis causa stipuletur pupillo, quamvis is servus pupilli non sit sed Reipub. & hoc fit propterea, quod quasi publica sit causa tutelaris in *l. 1. de M... conven.* dicitur etiam Magistratum ipsum, si publicus servus desit, stipulari posse pupillo, quod singulari jure receptum est. Nam alias per liberam personam alteri non adquiritur, in l. 6. dicitur eum qui fac. possit, pupillum stipulari hoc casu posse, quod accipiendum est de eo, qui septem est annorum, *l. 1. §. 1. tit. de admin. tutor. l. si infanti, Cod. de jure delib.* Hæc satisdatio exigitur à tutore nisi datus sit ex inquisitione prætoris, aut testamentarius sit 7. & 8. *tit. rem pupil salv. fore, vel adol.* Vide etiam *tit. de satisd. tutor. in Instit* SEILERUS ex Lecturis Duareni nondum impressis *in d. tit. Rem pupill. salvam fore vel adolescent.*

REM ratam haberi, hoc est, comprobare, agnoscereque quod dictum est a falso procuratore, ait Ulpian. in *l.12. §.1. ff. rat. rem hab.* Hotom.

REM tanti valere, quanti vendi potest, intelligendum est de communi & publica æstimatione, non de cujusque propria & privata: quia precia rerum ex communi æstimatione finguntur, *l. si servum meum, ff. ad leg. Aquil.* ubi Bald. *precia, ad legem Falcid.*. Spieg.

REM, vel causam ad exemplum pertinentem dicebant, quam nunc materiam consequentiæ, importantiæque dicunt. Bald. in *l. poster. de orig. jur.*

REM suam esse, & rem suam fieri, implicat contradictionem. Vult. in *comm. Inst. ad tit. de inut. stip.* Item nemo rem suam.

REMISSE, contrarium Vehementer.

REMISSI homines dicuntur, qui tristes, & servi non sunt: qui aliorum facta, aut dicta, sine ulla offensione tolerant.

REMISSIO, refutatio, & renuntiatio quo distent, Spec. tradit in *tit. de pact. & transact.* Quibus vero modis in contractibus fiat, Bart. docet in *l. hæres absens, ff. de Judic.* Idem tractat. in *l. 1. de operis nov. nunc.* De remissione, quæ versatur circa ejusmodi nunciationem, idem Spec. in tit. de Remissionibus tam judicantibus, quam aliis, abunde differit. Spieg. Et est quidem Remissio, cum ab uno Judice ad alterius Jurisdictionis judicem juris prærogativam prætendentem facinorosus

rosus remittitur. Nos loquimur cum ab inferiore ad superiorem. Porro hodierno die usu moribusque receptum est, quod à multis seculis, Veteres Consulti defendere voluerunt, præventione remissionem impediri in c. proposuisti, de foro competen. Qua ratione, tum maxime, cum ad personalem comprehensionem pervenitur, is qui cœpit sine evocationis metu indicare & ad executionem procedere poterit. Peckius in *l.* 7. *in tit. de incen. ruin.* naufrag.

Remissio est nuntiationis remissio, quæ scilicet in hoc fit auctoritate magistratus, ut vicinus cui nunciatum est, nunciationem negligat, & opus institutum exequatur. Hæc vis enim est nunciationis, ut non ante possit vicinus facere novum opus quam remissionem à magistratu impetraverit. Tunc vero est utilis remissio, cum nunciatio non tenet, id est, cum is nunciavit, qui jus nunciandi non habuit: contra, ubi nunciatio tenet, est inutilis remissio, & hoc proponitur in Principio, *l. ff. de remission.* & *l.* 1. *in Princ.* & *l. de pupillo,* §. *si is cui* & § *qui procuratorio l. prætor, l. non solum,* §. *sciendum ,ff. de operis novi nunc.* Est de opere restituendo satisdatio remissionis loco. Igitur qui ædificare vult, contra quam ei denunciatum sit, vel remissionem impetrare debet, vel satisdare de opere demoliendo, si judicatum fuerit justam nunciationem esse: quo casu etsi remissio quoque possit fieri, non tamen est necessaria, ut ait *l.* 1. §. *ff.* 1. *de remiss. id est, supervacua est remissio,* Cujac. 1. *observ.* 16.

Remissio aliquando pensionis mercedisve relaxationem, exonerationem, seu relevationem significat, ut in *l.* 16. §. *fin.* & *l.* 17. *in Princ.* & §. *fin. ff. locat.* Suet. *in Julio cap.* 20. Publicanos remissionem petentes, tertia mercedum parte relevavit. Plin. *lib.* 10. *Epist.*

Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum nisi præsens rationem inire non possum. Idem *lib.* 9. *ad Paulinum*: Cum me necessitas prædiorum Tuscanorum retineat: nam priore lustro quanquam post magnas remissiones reliqua creverunt. Columel. *lib.* 1. *c.* 7. Si sedulo colitur ager, plerunque compendium nunquam nisi cœli major vis aut prædonis incessit, detrimentum adfert: eoque remissionem petere colonus non audet. *Briss. Prat.*

Remissio in *tit. de pœnit.* & *remissionibus* significat indulgentiam Prat.

Remissio pignoris dicitur cum pignus conventione contraria, quam qua constitutum est, solvitur. Connan. *lib.* 4. *c.* 19. *n.* 1.

Remissus constitui, id est, laxius, minusque *l.* 4. §. 1. *ff. de incend.* Sic etiam dicitur remissius puniri, *l.* 27. *ff. de leg. Cornel. de falsis,* id est, negligentius, *l.* 61. *cura ,ff. de furt.* Briss.

Remissus non videtur, qui evasit & profugit, *l.* 25. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Cujac. 6. obs. 15.

Remittere dicitur creditor, non qui antapocha testatur, sibi numeratam pecuniam, sed qui nulla solutione ultro sua beneficentia nomen expungit. Cujusmodi sit contractus, si quis quid remittit, declarat Bart. in *l. si quis delegaverit, ff. de don.* Spieg.

Remittere, interdum dare dicitur *leg. similiter ,ff. de cond. ob turp. caus. cum simil.* Bart. in *peculium, ff. de pecul.* Interdum donare *l.* 1. *quibus modis pign.* solvitur, & aliis locis quæ indicat Albericus. Interdum condonare, Sic remitti culpa pacta *l.* 9. §. 11. *ff. de cond. & demonstrat.* Ita quoque Remittere injuriam, multam, crimen, pœnam, fustium castigationem, &c. B. ex ff. An autem remittere species sit donationis tradit Bart. in *l. si quis delegaverit, ff. de don.* Ulp. in *l.* 3. *in fin. de crim. stellio.* remittenda, pro minuenda usurpare videtur, ubi dicit: In iis autem, qui sunt in aliquo honore positi, ad tempus relegatio aut ab ordine motio remittenda est. Sic apud Cicer. Remittere de supplicio, id est, minuere supplicium. *Spieg.*

Remittere actionem. Lege, actionem retinere.

Remittere annum, prorogare, concedere, ut annus prorogetur.

Remittere & dimittere differunt: Remittit enim, qui ad alium judicem litigandi causa mittit: dimittit qui omnino absolvit. *Prat.*

Remittere jusjurandum censetur, qui deferente se cum paratus esset jurare, adversarius gratiam ei fecit, sive præsenti, sive absenti & ignoranti, adeoque per epistolam: ut si amplissima occasio remittendi juramenti, *l. remittit, l. Labeo, ff. de jurejuran.* Sic Remissum jusjurandum accipe, in *l.* 9. §. 1. & *l.* 4. *C. eod. tit.*

Remittere litem. *Impp. in l. si lis ad l. Corn. de fals.* non satis apte dixerunt pro eo, quod eo causam deferre ad judices: aptius tamen quam si remittere litem alicui dicamus pro eo, quod est donare & actionem cedere. Conn. *lib.* 5. *c.* 4. *n* 8.

Remittere nunciationem, est solvere operis novi nunciationem, hoc est, prohibitionem, & cedere, ut quid novi fiat operis. Quibus autem modis id fiat, Jurisconsulti luculenter ostendunt, *Tit. ff. de Remission.* Spieg.

Remittere nuncium, id est, discedere à marito, facere divortium cum viro.

Remittere opinionem, pro discedere ab ea.

Remittere quandoque concedere est *l. Marcellus, ff. de verbor. sign.*

Remittere munera, id est, gratiam munerum gerendorum facere, *l.* 5. §. *demonstrator ,ff. de jure immun.* Briss.

Remitti dicitur uxor, quæ repudiatur, ac in domum parentum suorum mittitur. Reduci dicitur missa, vel quasi matrimonio novo contracto, vel quasi eodem durante *l.* 13. §. *fin. ff. ad leg. Jul. de adult.* Terent. Vosmet vide remissane opus sit, vobis an reducta domum, Vide *Cujac.* 6. *obser.* 15.

Remitto tibi quicquid gessisti, vel gerere debuisti, per hæc verba, quæ poni solent in tutorum liberationibus, dolus, culpave minime remissus, intelligendus est. Secus si dictum sit, Remitto quicquid possum per actionem tutelæ. Qua de re vide Jureconsl. in Tractatu de Remissio. per totum. *Spieg.*

Remorari activam habet significationem: unde Remora piscis, quod naves remoretur.

Remoto appellationis obstaculo quid sit, vide *c. ex conquestione de restit. spol.*

Remotum à jure, magis accipiendum ab eo alienum, quam quod illi contrarium sonat. Remotus ac motus Senatu, eleganter Jurisconsl. pro dimisso à Senatu, Marcellus & Modestinus de Senatoribus usurpant. Observandum autem, quod ibidem dicitur, ob turpitudinem, motum, ceu infamem, *Der Ehren entsetz*: nec judicare, nec testimonium dicere posse, nisi per principem sit restitutus *l.* 1. *c. de sent. pass.* & *l.* 1. §. *de qua ff. de postul.* Spieg.

Remotus pro à tutela remotus *l.* 14. §. 1. *ff. de solut.*

Remotus pro exhæredato, *l.* 3. §. *ante ff. de lib. & posth.* Briss.

Removere judicem idem est quod recusare, rejicere, & refutare. *Prat.*

Re-

Remulco trahere Latinum esse probat Baysius in libro de re navali. Et latius de hac loquendi forma disputat Franciscus Florid. *Sub. lib.* 1. *sua fin. lect. cap.* 3. Remulco trahi naves affirmans, quæ plus æquo gravatæ, vel fractæ, vel mutilæ parvis navibus remigum plenis alligatæ ducuntur, ut quo simpliciter à nautis duci non possunt, aliorum navigiorum adminiculo perveniant: utitur hac dicendi forma Livius *lib.* 37.

Remunculus nonnulli legunt in *l.* 29. *§.* 2. *ad leg. Aqui.* ubi alii Lenunculum: alii ferraculum: alii ferriculum: alii servaculum: alii gubernaculum: VideGothofr. ad dictum §. 2.

Remunerare, mutuam gratiam referre, hoc est, munere aliquo munus aliud compensare, beneficioque beneficium reddere, & quod vulgo est, ad antidora obligari. Bart. in *l. sed si lege. §. consuluit. ff. de petit. hered.* & in *l. hoc jure, de just. & jur.* pulchre differit, an naturæ lege ad remunerandum astringamur. Ulp. in *l. si mensor falsum modum dixerit*: Ideo autem inquit, hanc actionem (præter) proposuit, quia non crediderunt veteres, inter tales personas locationem esse, sed magis operam beneficii loco præberi: & id quod datur, ei ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. *Ergetzung Verehrung.* Spieg.

Remuneratio, proprie muneris alicujus munere alio compensatio *l.* 1. *§.* 1. *tit. jam citato.* Vide Bart. & in *d. l. sed si lege, §. consuluit*, & Spec. in *tit. depos.* Spieg. Cæterum remuneratio non solum vocatur, quod quis aliquo beneficio provocatus alicui donat, sed etiam quod ejus gratia donat, non alia de causa, quam quod ei bene vult, seu voluit simpliciter donare, seu fidejussoris, seu rei commodo, seu utriusque cederet, *l. Idemque, ff. mandat.* Conn. *lib.* 14. *c.* 14. *n.* 14.

Reniti, contradicere, *l. renitentem Cod. de injur.* Sic Reniti matrimonio, *l.* 16. *C. de nuptiis.*

Renovare, notæ significationis. Scatent hujus verbi, cum apud Jurisconſ. tum apud alios auctores, innumera exempla *l.* 4. *in princ. de damn. infect. l. si unus, § pactus, de pact.* Renovatur totus grex, *l. grege de pignor.* Alberic. Renovatur autem quod finitum est: Protelatur, quod adhuc durat *l. dies de damno infect. & l. sed & si manente, de preca. l. si cum dies. de arbit.* Spieg.

Renovare contractum: *l. jurisgentium, §. adeo, de pact.* quod qualiter ac quibus ex causis fiat, docet Specul. *titul. de instru. edict. §.* 4. *vers. breviter.* Prat.

Renovata dos instrumentis non revocatis interpretanda est, ut Ulp. censuit in *l. divus Severus, de jure dot.*

Renumerare proprie est, reddere quod ante nobis numeratum fuerat: ut aurum, dotem, &c.

Renunciare, hoc est, cedere licere omnibus his, quæ pro se introducta sunt. Hæc regula, ut Justinian. ait, antiqui juris perpetua non est, de qua fusius Alc. in *Comment. ad l. si quis in conscribendo, C. de pact.* Nos vocamus *Verzieg thun.* Verum renunciari posse omne jus, seu sola spe, seu re competat, accipiendum est. Hinc renunciatio etiam dicitur id, quod cessionem vocamus. *Spieg.*

Renunciare, repudiare, remittere ad finem habent significationem: pertinent enim ad cessionem ab aliquo ultro factam, *l. si quis in conscribendo, Cod. de pact.* differunt tamen aliquo modo. Nam renunciari solet plerunque Juri quæsito, *tit. de renunc.* At repudiatio ad jus pertinet nondum acquisitum, ut *tit. de repud. her.* Remissio quoque est juris acquisiti ut in *C. de remiss. pign.* Old. de exceptione renunciatæ litis.

Renunciare, & arcanum deferre significat, teste Budæo. Unde apud Paulum in *l. si quis aliquid*, de pœnis Renunciatores consiliorum, quos lex aut vivos exurit, aut furca suspendit. *Spieg.*

Renunciare conductionem, est irritam nunciare, inquit Ausonius. Hot.

Renunciare dicebantur magistratus, qui voce præconis in campo declarabantur suffragio populi designati, ut Cicer. 7. *in Verr. & 2. in Rullum, & pro Milo.* & Gell. *libro* 12. *capit.* 8. ostendunt. Sed & ipse Consul successorem suum populo renunciabat, ut Cicero pro Murena, & libro 7. Epistol. indicat. *Briss. Prat.*

Renunciare quilibet favori & juri pro se introducto potest, *l. pen. ff. ad SC. Vellejan.*

Renunciare hospitium dicitur is, quem contracti hospitii pœnitet, ne hospitii jus violaret.

Renunciare legationem, pro referre nunciare, quid sit in legatione effectum, vulgo *Relation thun.* Spieg.

Renunciare nuptiis, & renunciare conditionem, pro Sponsalia repudiare, *l.* 17. *§. ult. ff. de reb. auct. jud. l.* 1. *C. de Sponsalib.* Sic renunciatam affinitatem sponsalibus contractam accipimus in *l.* 38. *in princ. ff. de usuris* Briss. Prat.

Renunciare quoque modum mensores dicuntur, *l.* 1 *in princ.* & *l.* 7. § 1. & § *item Pompon.* & *l.* 8. *§. si mens. fals. mod.* Hygen. *lib.* 2. *de limitibus constit.* Longitudinem autem quotiens egeram, ego ita renunciabam. Jugera, tot, vel versus tot. Et mox. Sicut vid bitur, ita renunciabimus jugera tot, versus tot, &c. *Briss. Prat.*

Renunciare redemptionem, pro testari se non esse redemptorem.

Renunciare aliquem idoneum esse, id est, referre post explorationem facultatum locupletem esse, *l.* 41. *ff. mandati.*

Renunciatio, inquit Asconius, dicitur recusatio ejus rei in pactum & promissionem venerat. Hinc renunciatio sponsaliorum & nuptiarum, cum sponsalia, nuptiave diminuuntur, *l.* 2. *ff. de divor. l.* 1. *C. de sponsal. l. quæsitum* 17. §. *fin. ff. de reb. auth. jud. poss.* Prat.

Renunciatio est juris proprii legitima refutatio, Alcdin. in *rub. de censibus lib.* 6. Prat.

Renunciatio generalis ad ea restringitur, de quibus solum intelligitur cogitatum, *l. jubemus, C. ad Senatusc. Vell.* Prat.

Renunciatio, ut admonuit Bud. testimonii genus, quod edere solent architecti, & magistri uniuscujusque officii, cum opus est: qui propterea publico sacramento adiguntur. Nobis est, *Ein Weisung thun.* Item dicitur renunciatio, quod nunc processum verbalem dicunt: qualis est viatorum, & eorum qui edicta, aut sententias exequuntur. *Spieg.*

Renunciatio pro nuntiatione novi operis, *l.* 16. *ff. de operis novi nunc.*

Renunciatur Consul, Tribunus, aliusve magistratus, id est declaratur.

Reos Cicero *libr.* 2. *de Orat.* omnes quorum de re disceptatur, appellat. Ælius etiam Gallus lib. de significatione verborum ad jus pertinentium Reum definit, qui cum altero litem contestatam habet, sive is agat, sive cum eo agitur. Quibus consequens est, utrumque ex litigatoribus reum dici: vulgo tamen qui petit & agit, actor: qui convenitur, reus appellatur. Veteres eum unde petitur vocabant. Cic. *lib.* 1. *de Orat.* Nonne nobis in Tribunali Qu. Pompeii sedentibus postulabam, ut illi unde peteretur, vetus atque usitata exceptio daretur, cujus pecuniæ dies fuisset. Idem *lib.* 7. *Epist. ad Trebat.* Ego omnibus unde petitur hoc consilii dederim, à singu-

ſingulis interregibus binas advocationes poſtulent. Sed & in *l. Mamitia* : Et ſi is unde ea pecunia petita erit, condemnatus erit, eam pecuniam ab eo vel à bonis ejus primo quoque die exigito. Uterque etiam ex contrahentibus reus appellatur, *l. 5. §. conventionales, ff. de verbor. oblig.* Sed differentiæ cauſa, qui ſtipulatur, reus ſtipulandi : qui ſpondet, reus promittendi dicitur, *l. 1. & toto tit. ff. de duobus reis, l. 134. §. pen. ff. de diverſ. reg. l. 50. §. ult. l. 32. §. duo,* & paſſim in tit. de fidejuſſoribus, ff. ſicuti qui credit, reus credendi : qui accipit, reus debendi : qui ſatiſdat, reus ſatiſdandi : qui ſatis accipit, reus ſatis accipiendi appellatur, *l. 34. § quidam, ff. de ſolutio.* Briſſ. & Govean. *l. 62. ff. ad leg. Falcid.*

Repagula, Objectamenta, obices, obſtacula. Ovidius in 2. Metamorphoſeon, pedibuſque repagula pulſant, à repangendo ſive repingendo, hoc eſt, retropingendo & retrudendo repagula vocata. A ſimili deductione pages, Compages & antipagmenta Johann. Baptiſta in comment. Epiſt. Apollinaris ad Conſtantinum lib. 3.

Reparare quod amiſeris, pro recuperare gravius eſt, quam in ſtatum priſtinum redigere : quaſi rurſus parare, ut in *Auth. ut jud. ſine quoquo ſuffr. §, oportet, l. ſi C. de pact. pign.* Spieg.

Reparare merces, Scævolæ in *l. 122. §. Callimachus, ff. de verborum obligat.* dicitur is, qui earum loco, quas in aliquem locum importatas vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat : quaſi iterum parare ſeu comparare. Duar. *lib. 1. diſp. ann. cap. 10.* qui & Horatii locum Carm. *lib. 1. Od. 31.* eodem accipit ſenſu.

Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna vitem : dives & aureis
Mercator exſiccet culullis.
Vina Sina reparata merce.

Alfenus *l. 16. ff de in rem verſ.* Quidam fundum colendum ſervo ſuo locaverat, & boves ei dederat. Cum hi boves non eſſent idonei, juſſerat eos venire, & de his nummis, qui recepti eſſent, alios reparari. Sicque Ulp. in *l. 48. ff. de pact.* Prima actio ſublata eſt, & poſterius pactum, ad actionem reparandum inefficax eſt. Seneca ad *Lucill. Epiſt. 64. lib. 8.* Satius eſt amicum reparare quam flere. Sic fere ſumitur *conſtitut. 2. Pand. propoſita. §. omnibus, minimo pretio magna prudentia reparanda.* Itaque Parare pro emere ſumitur apud Ciceronem, cum alibi, tum in orat. pro Flacc. Si tam te Craſſi agri delectabant, hic alicubi Cruſtrumio, aut in Capenati paraviſſes & Hor. Satyr. 5. lib. 2.

——*Servoſne tuos are pararis.* Prat.

Reparari libertatem non poſſe, Ulp. dicit in *l. 9 §. illud, ff. de ſtatulib.* Briſſ.

Reparari vires obligationis Gordian. in *l. 4. Cod. de ſolut.* id eſt, ſuſcitari & reſtitui. Sicut Octavius Minutia, lib. 8. Arnobii. Ergo homo novus naſcitur, non prior ille reparatur. *Briſſ. Prat.*

Reparari etiam appellationum tempora, id eſt, reſtitui dicuntur. Sic & actio reparari dicitur in *l. 27. ſed ſi pactum, ff. de pactis* Pro reſumptione Inſtantiæ intermiſſæ, vel ut vulgo loquimur, reſtitutione Inſtantiæ, quæ legitimis tranſactis temporibus perit. *Briſſ.*

Reparatio appellationis dicitur, cum poſt legitimi temporis lapſum jus peragendæ appellationis reſtituitur. Eſt igitur inſtauratio ſeu redintegratio temporis lapſi ſeu litis, ſub rubr. C. *de temp. & repar. appell. Cod. Theodoſ.* Sicque ſumitur apud Symmach. *lib. 1. Epiſt 37. & 38.* Græci ἀνανέωσιν & ἀνανεώσιν vocant. Quomodo autem ſeu jure veteri, ſeu novo impetraretur, vide apud Cujac. *obſ. lib. 12. cap. 4. & tract. de diverſ. præſcrips. cap. 16.* Prat.

Repariassare, de his dicebatur, quos pœniteret inſtituti, quique à conventis diſcederent. Vide *Colliad. Eraſm.*

Repedare, pro reverti. Cic. *de legib. 3.* Domum cum laude repedandum. Leo Imp. *l. ſi quis ex grege, Cod. de cohort. lib. 12.* Aut ſi, inquit, ad priſtina ſacramenta maluerit repedare. Sic Rucilius lib. 26. Rediſſe ac repedaſſe, ut Roma viret gladiatorib. *Prat.*

Repellere, pro propulſare. Ut convicium convicio repellitur, juxta *l. qua omnia, de procur.* Hoc verbum non eſt ubique accipiendum, de vi ſemper pernicioſa publicæ tranquillitati (quoniam non additur ſubinde, Vim vi repellere licet) ſed magis ad juris intellectum referri ſuadet æquitas : ut ſit repellere videlicet per legitimum remedium, Vide Old. *Actio 2. Claſſ. 3.* Spieg. Prat.

Repellere legatum pro repudiare, *l. 81. §. 1. & 86 §. cum ſervus ff de leg. 1, & l. 5. ff. de leg. 2.*

Repellere pro excludere. Sic exceptio perpetui pacti repellit reſidui petitionem. *l. 5. C. de pact.* Sic etiam repellit agentem exceptio. *l. 3. §. ſi mecum, ff. ad exhibend.* Briſſ.

Repente fit, quod ſecunda die fit, *no. per Compoſt. l. c quam ſit, de elect.* Prat.

Repentinum & mediatum, contraria : pro ſubito & feſtino ponitur, teſte *Alberic. in l. 1. C. de paſc. publ.* Repentina mors, hoc eſt à nemine prævisa, apud Cic. de *Divin lib 2. & in auth. de conſang. & uter frat. §. ſi igitur.* Repentino, ſive repente fieri etiam dici, quod altera die fiat, Compoſtel. exiſtimavit. *Spieg.*

Reperire Feſto lib. 16. quod amiſſum eſt recipere. Reperio autem à re, & pario, ut repertum ſit quaſi repartum, & in lucem proditum, *Prat.*

Reperire cauſam, invenire rationem quapropter aliquid fieri, aut minus fieri debeat.

Repertum crimen, adulterium, falſum, pro eo quod palam, & compertum eſt.

Repertorium quid ſit, declarat Ulp. in *l. tutor. de admin. tut.* Tutor, inquiens, qui repertorium non fecit, quod vulgo inventarium appellatur, dolo feciſſe videtur.

Repetentes morbi, qui poſt curam renovati.

Repetere, pro memoria repetere. *l. 10. ff. de pact. l. 14. ff. de jur. codicil.* Prat. Briſſ.

Repetere, proprie reſtituendum petere. Interdum iterare, Interdum recordari, *l. quidam, ff. de jure codicil.*

Repetere, pro recordari. Quod & Alber. indicat, in *l. quidam, ff. de jur. codicil. & l. reſcriptum, de pœnis.* Sic Suet. Plin. Junior, tum alii utuntur. *Spieg.*

Repetere crimen, eſt crimen indulgentia abolitum ex integro iterum perſequi, *l. 7. ff. ad Turpil.* Briſſ.

Repetere actionem inchoatam, eſt deſertam ante actionem denuo inſtituere, *l. 21. ff. de inoff. teſtam.* Briſſ.

Repetere reum eſt, iterato reum facere, abolitioneque exemptum reum denuo poſtulare, *l. 10. §. 1. l. 12. l. 15. §. ult. & l. 17. ff. ad Turpill. l. 3. §. 1. & l. 12. §. ult. ff. de accuſ. l. 14. §. ff. de bonor. liber.* Suet. in Auguſto c. 32. Diuturnorum reorum, & ex quorum ſordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit, conditione propoſita, ut ſi quem repetere vellet, per periculum pœnæ ſubiret. Idem in Domitian.

cap. 9.

cap. 9. Reos qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, universos discrimine liberavit, nec repeti, nisi intra annum permisit. *Prat. B ff.*

REPETI in quæstionem est, in quæstionem iterum peti. *l. 18. §. 1. ff. de quæstionib.* Repeti quæstio, id est, iterari dicitur in *l. 16. ff. de quæstionib.* Briss. Prat.

REPETI dicitur ususfruct. qui qualicunque ratione amissus iterum legatur, & fructuario conservatur. *l. 2. §. si non mors, l. 3. in princ. & §. 1. l. 5. ff. quibus mod. ususfruct. amitt. l. 3. §. 1. ff. usufr. quemadm. cav.* ut in spec.e *l. 8. ff. de ann. leg.* Briss. Prat.

REPETI etiam dicuntur legata, quæ ab instituto data, a substituto iterum relinquuntur, vel ab uno ex prim s hæredibus relicto, à cohærede ejus rursum leganturin hunc modum, Quæ à filio meo legavi, quæque eum dare jussi, hæres meus iisdem diebus dato, *l. 32. & l. 54 ff. de legat. 1. l. 75. ff. de legat. 3. l. 80. de verb. sign.* Briss. Prat.

REPETI satisdatio dicitur, in *l. 1. princ. ut legat. serv.* causa non quæ iterum datur, sed quæ condicitur.

REPETITA consuetudo, & institutum dicitur, hoc est. longo intervallo relata, ac, ut Bud. ait, à longissimis retrorsum temporibus petita. Assi pulatu. *l. 1. C. de Erogat. annon. milit. lib. 12.* Spieg.

REPETITA die, Antelata seu prælata die, i. e. die, quæ præterierat falso revocata, *l. 3. ff. de fide instru.* Repetita quidem die cautionem interponi non debuisse, sed falsi crimen contractum non videri: id est, die, quæ jam præterierat falso pro præsenti nominata: vulgo Antedata dicitur. Sic in *l. 9. §. 5. ff. ad exhib.* Proinde si post litem contestatam usucaptum exhibeat, non videtur exhibuisse: cum petitor intentionem suam perdiderit. Et ideo absolvi eum non oportet, nisi paratus sit, repetita die intentionem suscipere ita ut fructus secundum legem æstimentur. Idem de *dam. infect. l. si finita sit dies*, §. Item videmus, si cautio ei offeratur, posteaquam missus est in possessionem: an non prius decedere debeat, quam si ei caveatur etiam de eo damno quod contigerit, posteaquam missus est in possessionem: quod quidem magis probatur. Repetita igitur die repromittendum erit, i. e. referenda retrorsus cautio, & in præteritum. Eodem modo accipe in *l. 5. §. si quis ipsi. ff. de nov. oper. nunc. l. 1. §. præterea, & §. si tibi, ff. de itiner. actuque priv.* Vide Budæum in *annot. prior. ad dictam leg. 9. §. 5.* & Curt. *lib. εἰκαςῶν 3. cap. 32. Tomo 1.*

REPETITIO est iteratio ejus quod relictum est, sive quid addatur, sive adimatur, sive transferatur, *l. si sic 13. l. si pure. 54. l. in repetundis 63. l. cum in substitutione 77. de leg. 3. l. avia 77. l. libertis omnibus 108 ff. de condit. & demonstr. l. legata 19. l. licet 74 l. si quis à filio 32. l servo 113. §. 1. de legat. 1. l. sub co ditione 13. ff. de hæred. instit. l. cum servus. ff de cond. just.* Fit autem dupliciter, aut generalibus verbis, aut specialibus. Generaliter fit, quoties repetuntur præcedentia legata, vel institutionis gradus per verba generalia, puta per verbum Amplius, ut *d. l. legata, 18. ff. de leg. 1 d. l. si p re, 54. ff. de legat. 3. d. l. avia 77. d. l. libertis 18. ff. de cond. & demon.* vel quisquis. *l. 3. § filius. §. seq ff. de liber. & posth. leg.* quæ conditio 39. *ff. de cond. & demonst.* vel simili verborum genere. *d. l. licet, d l in repetundis, l. cum servus ff. de cond. & demonst.* Specialiter si vel res legatæ aut personæ nominatim repetantur, aut nostis repetitæ demonstrentur: ut si dicat: quas pecunias legavi, quibus dies appositus non est, annua, bima, trima die hæres meus dare damnas esto, *d. l. legata 18. ff. de leg. 1.* vel Quod Titio legavi, pure legatum volo: quod Seio legavi, ita legatum volo, si decem hæredi dederit, &c. Gœdd. ad *l. in generali 80. n. 2. ff. de verb. signif*

REPETITIONEM in legatis consulti appellant, hanc scripturam, hoc amplius ei hæres meus dato, vel item dare damnas esto, *leg. 19. ff. de legat. 1. leg. 61. ff. de legat. 3.*

Item: Quæ à filio meo legavi, hæres meus dato, *l. si quis 32. ff. eodem.* Item, Quotiescunque fructuarius capite minutus erit, vel Quoties ususfructus amissus erit, ei lego, *l. 3. ff. quib. mod. ususfr.* Prat.

REPETUNDARUM, vel de repetundis accusatur quis, vel damnatur, qui in administratione magistratus pecunias accepit, unde accipere non debuit. Tit. est ad *leg. Jul.* Repetundarum, de qua Martian. sic scribit: Lex Julia repetundarum, pertinet ad eas pecunias, quas quis in Magistratu, potestativse curatione legationeve acceperit. Nebrissensis. De pecuniis repetundis primus legem tulit Lucius Piso, Lucii Pisonis prætoris in Hispania filius, quam postea repetiit Jul. Cæsar, unde & Juliæ nomen habent. Repetundæ à repetendo dictæ, quod judicio repetundarum socii pop. Rom. pecunias sibi ereptas repetebant. ut constat ex Verrina septima. Vult. in *comm. Instit. de publ. jud. §. fi. n. 8. 9. &c.* Porro, Repetundarum, Repetundis hos duos tantum casus habet: & Valla teste, dubitari potest, participiumne sit, sive nomen, an gerundium. Quum dicitur Repetundarum, subintelligendum, pecuniarum: quo nomine pecunias, & omnia quibus divitiæ constant, contineri dicimus. Causam vero repetundarum multiplicem esse, Quintilianus tradit, ea enim multa crimina continet, quæ causæ propria sint, ut videre est d. tit. Accusare quempiam Repetundarum. Plut. ita effert: κρίνειν τινὰ κακώσεως ἐπαρχίας. Et ἀλῶναι δίδωσι repetundarum pecuniarum judic. subjicit. At εὐθύνας ὀφλεῖν ἐφαρχίαις, est damnatum esse pecuniarum repetundarum. *Prat.*

REPETUNDARUM nomine agi potest civiliter & criminaliter, civiliter in quadruplum, de qua actione est lex prima, C. eod. criminaliter ad pœnam, quæ est plerumque exilii: sed repetundarum rei quandoque durius puniuntur pro admissi criminis qualitate, *l. 7. §. fi. ff. eod.* Vult. *sup. d. loco n. 10*

REPETUNDARUM judicium inde dictum est, quod eo judicio socii pecunias sibi contra leges ereptas repetebant, quas ex condemnatorum litibus æstimatis domum reportarent, secundum Vallam & Pedianum. Cic. Verr. 7. Itaque res suas negligunt: pecunias, quo nomine judicium hoc appellatur, non repetunt, & paulo post, Non ex litibus æstimatis tuis pecuniam, domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filii sui solatium vult aliquod reportare. Intelligendum est autem hoc judicium olim in eos solos magistratus qui in provincias mitterentur institutum fuisse: quemadmodum Cicero in *Divinat.* demonstrat: post vero generaliter eo teneri cœperunt, quicunque in magistratu, potestate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, ministeriove publico pecuniam ob judicandum accepisset, quive magistratus urbani à sorde se non abstinuissent. *l. 1. & post. ff. ad leg. Jul. repetund.* Hot. Vult. *sup. d. loco* addam

addam & ex Corn. Tacito *lib.* 11. Constitianum & annos aliquos perfidos advocatos fuisse repetundarum reos, eo quod pecunia accepta à Suilio accusatore, prævaricati essent: inibique refert sancitum, ut qui advocati ob causam orandam denum Sestertium modum egrederentur, repetundarum tenerentur. Prat. & Vult. ad §. *fi. n.* 9. & *seq.* Inst. *de publ. jud.*

Repignerare est, luere & liberare pignus, adversaturque verbo pignerare, *leg.* 5. *§. rem tibi dedi. ff. commod.* Festus *lib.* 16. Reluere, solvere, repignerare. Cæcilius in carmine, ut aurum & vestem quod matris fuit, reluat, quod viva ipsi opposuit, pigneri. Ut Replumbare. Et aliis quoque satis multis in verbis articulus contrariam simplici verbo tribuit significationem, alias vero iterationem, & geminationem significat, ut Retrectare interdum est, Festo quoque teste, iterum tractare *l.* 31. *in fi. ff. de jurejur. l.* 10. *§.* 1. *ff. ad Turpil.* §. *eum quidam, ff. de recept. qui arbit. l.* 29. *ff. de jur. fisc. leg.* 4. *C. de epis. aud. l.* 3. *C. de Cano. largit. tit.* Cic. *lib.* 4. *de Nat. Deor.* Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegerent, hi dicti sunt Religiosi. Idem ad Atticum libro 8. Augemus crimen, dolorem retractando. Sic Tertull. in Apologetico. Causas quæ hoc exegerint, retractemus, & alibi sæpe. *Briss.*

Replicare, *l.* 35. *ff. de pactis, l.* 3. *ff. de pignorat. act.* est resolvere jus exceptionis institutæ.

Replicatio vocatur ex eo, quod per eam replicatur, atque resolvitur jus exceptionis: ait Imp. *tit. De replicat. in princ.* Ait ἀντιπαραλογή à Græcis nominatur. Ejusque forma erit aut si quemadmodum intelligitur ex *l.* 48. *ff. de proc. Julia l.* 7. *§.* 1. *de curat. furios.* Si heredes dementis easdem res vindicent quas curator alienavit, & exceptio opponetur, si non curator vendiderit: replicatio dari debet, aut si satisdatione interposita secundum decretum vendiderit. Jul. *l.* 24. *ff. de except. rei judic.* Adversus exceptionem, Si non ejus sit res, explicatione hac adjuvabatur, Aut si res judicata non sit. Cajus *l.* 48. *ff. de procur.* Tunc excipiente eo cum quo agitur, si non mihi mandatum sit, ut à debitoribus peterem: actorem ita debere replicare, Aut si mihi mandatum est, ut à te peterem. Hor. Prat. Itaque

Replicatio dicta videtur, vel quod implicatam & quasi tectam exceptionis iniquitatem replicet ac patefaciat: vel potius quod æquitatem actionis ab excipiente reo tectam & quasi complicatam explicat atque aperiat. *Hot. Prat.*

Græci ἀντιπαραγραφὴν appellant. Rhetores vocare interdum videntur firmamentum, & continens. Sicuti Græci συνέχον quod jus actoris contineat, firmiter ac tueatur. Baldum. in *tit. comment. super Instit.* Justin. *lib.* 4. *tit.* 14. *de Replicat.*

Replicationes, ait Ulpian. nihil aliud sunt quam exceptiones, & à parte actoris veniunt: quæ quidem ideo necessariæ sunt, ut exceptiones excludant, semper enim Replicatio idcirco objicitur, ut exceptionem oppugnet, *l.* 2. §. *ff. de except.* Prat. Hot.

Replumbare, est ad plumbata dissolvere, vel plumbum auferre de argen. Ulp. *de aur. & arg. leg. l. cum aurum.* An replumbari debeant, ut sic appendantur? *Nebriss. Prat.*

Reponere alicui, pro vicissim objicere, quasi replicare, recriminari, *Begegnen.* Prat.

Reponere, pro reficere, *l. omnino, de impens. in reb. dot. fac. leg. in summa,* §. *item* Varus ait. de qua pluvia arcend. *Bud.*

Reponere se in obligationem, *l. illud, in princ ff. quod met. caussa.*

Reposcimus quod nobis debetur, vel quod à nobis acceptum est. Proinde reposcendi rem suam non reddens, furti tenetur, *l. Pompon. sub fin de acquir. rer. dom.* Spieg. Prat.

Repositum frumentum, id est, reconditum, *l.* 18. *§. item cum inst. vel instrum. leg.* Sic & reposita in horreis, & repositi fructus. Briss. ex ff.

Repotia appellamus ea, quæ ad conviviorum classem pertinent, de quibus Horat. licebit ille repotia, natales, aliosve dierum festos albatus celebret. Festus quoque Pompeius, repotia postridie nuptias interpretatur, cum apud novum maritum cœnatur, quia quasi reficitur potatio: affertque exemplum Pacuvii, Ab hoc depulsum mamma pædagogandum accipit repotialis liber. Et interpretantur Grammaticorum tribules, septimum à nuptiis diem, quo iterum epulabantur: alii secundum, quo virgo in muliebrem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari solita liberis natis; cum maritis nova quotannis prope soboles nascatur, ut renovanda sit epulatio, idcirco ea convivia repotia appellata: cui interpretationi Pacuvii exemplum non repugnat: nec verò Avidieni personæ convenit nuptiale convivium: ea nisi me fallit augurium dicere voluit Acro Grammaticus παιδοτρόφια Græce vocari, velut sublatis & susceptis liberis & parentibus eos alere decernentibus. Nam in Græcorum potestate erat liberos exponere, nec alere. Ut autem ita repotia interpreter, mihi persuadet Ausonius sic scribens.

Conjugioque dapes & sacra repotia patrum.

Hæc Turneb. *adversar. lib.* 3. *c.* 6. vide & Cujac. 16. *obser.* 39.

Repræsentare, est ante diem solvere. Ulpian. in *l.* 8. *§.* 3. *ff. de transact.* loquens de iis qui de pecunia alimentorum nomine legata transigunt. Eam, inquit, transactionem Oratio improbat, quæ idcirco fit, ut quis repræsentatam pecuniam consumat: id est, antequam debeatur solutam. Cicer. ad *Attic. lib.* 12. Reliquæ pecuniæ vel usuram Silio pendemus, dum à Faberio vel aliquo qui Faberio debet, repræsentabimus. Idem Philip 2. Ego corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas civitatis posset, id est, accelerari. Seneca *lib. epist.* 15. *Ep.* 1. Petis à me, ut id quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, scribam tibi, an hæc pars philosophiæ, &c. Hoc quoque ex Marcelli verbis aperte intelligitur in *l.* 36. §. 1. *ff de cond. & demon.* ubi jusserat testatrix, ut prædia, si filius sedecim annos non impleret, alteri redderentur. Quæro, inquit, quum Seia decesserit, deinde filius quintum decimum annum agens, defunctus sit, an repræsentetur fideicommissum quintodecimo anno impleto: id est, ante tempus, quo decimum sextum implere potuisset, præstandum sit. Item, Contra voluntatem testatoris repræsentationem fideicom. desiderari. Sic *leg.* 24. *§. quoties, ff. solut. matrimon. l.* 1. *l.* 2. *ff. de dot. prælég.* Hot. Prat. & Curtius εἰκασῶν, *lib.* 2. *cap.* 33. *tom.* 1.

Repræsentare, pro locum alterius ac numerum obtinere, vel tantumdem valere. Ulpian. *l.* 1. *§.* 1. *ff. si is qui testa.* Culpa dolo proxima dolum repræsentat. *Hot. Prat.*

Repræsentare jus præses provinciæ dicitur in provincia, qui in eadem judicis & juris vicem tenet, *l.* 1. *C. ubi causa stat.*

Re-

Repræsentare, est exhibere vi quadam juris præsentiam ejus, quod revera præsens non est. Si filius fratris succedendo cum patruis repræsentat patrem suum. *Novell. Quæ jura agna. & cognatio, §. restat ut & tertium Constitut.* 118. Eodem modo pecunia repræsentatur, qui in computationem vel solutionem perinde admittitur, atque si statim deberetur, quum tamen in diem sit debita. Ulp. in *l. cum hi, ff. de transact.* Old. Prat.

Repræsentare, alias significat statim ostendere: ut in *leg. 1. §. non autem si his quæ test. lib. ess.* Old.

Repræsentare dicitur, ait Goth. in *not. ad l. 1. §. 2. ff. de dot. preleg.* qui ante diem solvit, qui efficit, ut res sit præsens, utque quasi ad manum præsens detur.

Repræsentare aliquando compositionem suam à Re & Præsento, proprie exprimit, hoc est, denuo præsentem exhibere eum, qui semel præsens fuit: ut si quis promiserit aliquem in judicio repræsentare. Nam liberatur simulatque reum denuo judici præsentaverit, *Widerumb gegenwertig machen.* Et in hoc distat talis promissor ab eo, qui judicio sisti promisit. Is enim usque ad sententiam sistere tenetur, *leg. fin. ff. si quis in jus vocand. non ierit.* Old Prat.

Repræsentare se, est præsentiam sui facere, *l. 15. §. 1. ad Leg. Jul. de adult.* Sic & repræsentare sese in *l. 8. C. quomodo & quando.* Briss.

Repræsentari cognitio dicitur, *l. 3. §. causæ cognitio. ff. de Carbon. ed. & l. 3. §. Julian. de lib. exhib.* quæ non expectato pubertatis tempore statim suscipitur, & mature judicatur. *Briss. Prat.*

Repræsentari condemnationem, est sic condemnari, ut, in præsentiarum sit solvendum id, quod præteriti aut futuri temporis est debitum, *l. si constante, §. quoties, ff. soluto matrimon.* Tunc deducto, inquit Ulp. commodo temporis, condemnatio residui repræsentatur. Sic idem Ulp. appellat repræsentatam pecuniam, quæ cum annuo debeatur, statim una summa, quasi omnes anni præsentes essent aut præteriti, persolvitur, *l. cum hi, §. eam transactionem, ff. de transact.* Old.

Repræsentationis Jus, quib. in casibus obtineat, vide Vult. in *Comment. Instit. tit. de succ. ess. cognatorum, n. 3.*

Repræstare in duobus locis in Pand. Flor. invenitur, *l. 47. de act. empt. l. 22 §. 1. ff. ad Treb.* pro quo rem præstare. *l. 6. ff. quod cum eo.* ut Plauto & Catoni & JCtis resolvere est, quod alter rem solvere. Prat. Vide Cujac. *observat.* 15.

Reprehendi dicuntur fugitivi, i. e. à fuga retrahi. Cæsar. *lib. 1. de bell. civili.* Reducitur ad eum reprehensus ex itinere Cn. Magius Cremona. Unde Reprehensores, qui fugitivos reducebant, vide Bud. in *l. si apud ff. de prascript. verb.* Prat.

Reprehensa, emendata, correcta, *l. illicitas, ff. de offic. præsid.* Prat.

Repressalia, potestas est impignerandi contra quemlibet de terra debitoris, data creditori pro injuriis & damnis, *l. si pignerationes, de injur. & damn. dat. libro 6.* Zasius repressaliarum usum non vult consuetudine nova sia receptum, quod Bartolus sensit, sed à vetustissimis Romanis legibus radicem sumpsisse. Vide eum in §. & ita leges quasdam, *l. 2. de orig. juris.* Nec negat vocabulum fœdum esse, & barbarum, sed nunc apud Juristas usurpatum. Itaque repressalias capi, est aliquem ob alterius delictum damno gravari. De Repressaliis fusius vide Petrum Gregorium, 58. *syntagm.* 8. Gail. in *tract. de pign. c. 1. n. 5. 6. 7.* & Bart. in *tract. de Repressal.* Goth. fr. in *epigraphe. Nov.* 52.

Repressaliæ multum à pignorationibus differunt. Nam repressaliæ ob denegatam justitiam antiquitus publica auctoritate & Principis superioris consensu concedebantur, per *text. in c. dominus noster 23. qu. 2.* Bart. & Jacob. à Canibus late in suis tractatibus de repressaliis: sed pignorationes ob turbatam jurisdictionem vel possessionem fiunt, idque privato arbitrio. Gail. *d. loc.*

* Repressaliæ, seu Jus Repressaliarum (Germanice, *Rechtliche Hemmung, Auffhaltung, Kummer, Fehde, oder Pfandung der Guther und Personen, als da einer für den anderen und eines Guth für des anderen Gut gefangen und verhafftet wird*) est jus quoddam extraordinarium, detinendi pro alterius debito alterius loci civem vel bona, ob protractam denegatamve ab illius Principe vel Magistratu justitiam, à Superiore concessam.

* Dividuntur repressaliæ in *personales, reales & mixtas*: item in *generales* ac *speciales.*

* Repressaliæ eatenus justæ & licitæ censentur, quatenus bella, quorum species sunt, justa ac licita. Neque enim promiscuè repressaliæ probantur, sed sub certis conditionibus, sc. ut concedantur. 1. à Principe, 2. ut impetrans civis noster sit, 3. ut ei denegata sit justitia, ab iis quibus alter subjectus, 4. ut aliquem Superiorem non reperiat, apud quem de injuria queri possit.

Repressaliorum concessio est Summi Imperii, utpote quæ belli speciem præ se ferunt.

* In Imperio nostro earum concessio, si nomine Imperii contra exteros decernendæ, dependet à consilio & consensu Imperatoris ac Procerum Imperii, quamvis ab Imperatore solo indicantur:

* Eodem jure concedendi repressalias gaudent Principes ac Status Imperii, si ipsis vel eorum subditis ab Extero quodam Principe vel Republicâ damnum & injuria inferatur, cujus justæ reparationis vel satisfactionis spes nulla superest. Nec consensu atque auctoritate Imperatoris vel Cameræ Imperialis hîc opus est, cùm defensio sit omni jure licita & armorum Jus Statibus ab antiquo competat, inprimis, ubi periculum in morâ est

* Inter ipsos autem Imperii cives, tam *mediatos* quàm *immediatos,* Repressaliæ *de jure* locum non habent, cùm judicia in Imperio sint constituta, ubi de injuriis ac damnis queri liceat. *Ordinat. Cameræ, part. 2. tit. 26.* Ideò Camerà Imperii arresto gravatis mandatis pœnalibus sine clausula subvenit, eaque contra denegantes justitiam decernit. *R. J. de anno* 1570. *§. wann auch die arresta* 85. add. *Instrument. Pacis German. artic. 22. §. veruntamen*, ubi cautum, *nulli Statuum Imperii licitum esse, jus suum vi vel armis persequi, sed quemque sub pœna fractæ pacis jure experiri debere.* Neque in Ducatu Brabantino hactenus vigore Bullæ Brabantinæ, contra Civitates Imperii usurpatæ repressaliæ probantur, *d. Inst. Pacis artic. 9. v rs. abusus Bullæ Brabantinæ, indeque natæ repressaliæ & arresta penitus tollantur.*

* (Vid. Joh. Jac. à Canibus Barthol. Laudens *Tr. de Repressaliis.* Peschw iz *simili Tract. Arum. de I. P. vol. 2. discurs* 8. Grot. *de J. B.* &

& Pac. lib. 3. c. 2. & ad eum Commentatores *Part. 1. var. exerc. jur. publ. 13.*

Reprobare testes, est eorum fidem imminuere, & refellere *c. præsentium, de testib. in 6.* Ex quib. autem caussis refellantur docent Spec. in *tit. de test.* & Nepos Montalbanensis in *tractatu rei fugient.* quo in genere commonet ctum te velim jure civili & Pontificio testes reprobatorios (ut cum vulgo loquar) pro reprobatorium, vel (ut Latinius rem exprimam) refutatorios refutatoriorum admittendos ex sententia Justin. Imper. scribit Angelus Aretinus *§. si vero dicatur, de testib. Novellæ constit. 90.* verba ejus constitutionis hæc sunt, καὶ ἄγειν μὲν τετάρτης μαρτύρων συνδρομῆς ἄδειαν εἶναι ταῖς μαρτυρίαις χρῆσθ. Quod ad quartam testium refutationem, rejectionemque produxit Angelus, Refutatorios etiam refutatoriorum testium admittendos decreverunt Pontifices maximi cap. licet dilectus, ubi gloss. & interpretes, de testib. in *antiq. &c. præsentium, eod. tit. in 6.* In ea quoque sententia est Speculator *tit. de testibus §. sæpe. versicul. item actor.* Eandem sententiam tenet Bald. *l. si quis testib. Cod. de testib. versicul. quæro, quot.* quæ sententia habet æquitatem, quod constitutum est, ut veritas elucescat. Quo fit, ut satis mirari non possim pragmaticos quosdam Gallos diversum jus admisisse. Nam hac via fallandi ansa præbetur. Nam si refutatorii refutatoriorum non admittuntur, qui refutatorios profert, instructos testes, fideque indignos, falsaque testimonia proferet, nisi Quæstor veritatem negotii acutissime extorqueat, quo in genere,

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Nam quæstores (*Enquesteurs* vocant) designantur utplurimum, qui Astræam virginem, ne à limine quidem salutarunt. Gallica Corinthus satis suo periculo novit. Nam quæ ad negotium pertinent, & (ut cum vulgo loquar) circumstantias rei, qui excutiet ἀναλφάβητος? Bone Deus, quousque tandem belluis relictus locus erit? Refutatorii refutatoriorum an admittendi sint fusius disputavit Prat. *lib. 2. Rerum Quotid. cap. 12.*

Reprobare contractum *l. 10. C. quod cum eo: tutorem, l. 2. C. de testam. tut. medicum, l. 11. ff. de muneribus & honorib.* Reprobari item testimonium dicitur in *l. 21. ff. de his qui not. infam.* Briss.

Reprobata in cap. post electionem, de *concess. preb.* id est, non adversa.

Reprobos nummos in *l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pignor. act.* accipi putem non tantum adulterinos, sed & quos Princeps improbat. *Prat.*

Repromittere, est ei qui nobis stipulantibus antea promisit, nunc jam vicissim à nobis stipulanti promittere. Cicero pro Comœdo, Repromittis tu abhinc triennium Roscio. Quod à Flavio abstulero, partem dimidiam inde Roscio me soluturum spondeo. Item, Repromisisse Fannium Roscio, si quid à Flavio exegisset, ejus partem dimidiam, sed omnino exegisse nihil. Quid? tu non exitum exactionis, sed initium repromissionis spectare debes. Roscius Fannio stipulanti pecuniam certam spopondit, pro opera & labore quem in communi judicio persequendo sumpserat: sed vicissim Roscius stipulatus ab eo est, dimidiam ejus quod exigeret partem.

Promissor igitur fuit Roscius priore loco: repromissor Fannius, posteriore: sicuti stipulator priore loco Fannius, restipulator posteriore Roscius. Hotom. ex Connan. *lib. 6. cap. 1. n. 2.* Prat.

Repromittere est, nuda pollicitatione cautioneque promittere; non satisdato, *l. 5. §. si is cui, ff. de novi operis nunciat. l. 9. §. quæsitum, l. 13. in princ. §. 1. l. 30. §. item, ff. de damn. infect. l. 3. & l. 5. §. quod si fugit, ff. de cond. caus. dat. l. 10. ff. de his quæ ut ind g.* Proinde repromissio & satisdatio opponuntur, *l. ult. §. si legatarius, ff. quod legator, l. 1. §. stipulationem, ff. de prat. stipu. l. 6 ff. ut legato. nom. cau. l. 23 ff. de usuf. leg.* Briss.

Repudiare est, jus nobis delatum repellere. Repudiantur enim ea tantum quæ jam delata sunt, *l. 1. §. decretalis, ff. de successor. edicto.* Nec repudiare quis id potest, quod si velit, habiturus non est, *l. 135. ff. de divers. reg.* Siquidem repudiare est rejicere à se, recusare. Unde JCti hæreditatem repudiare dixerunt. Et Terentius in Andr. repudiare consilium. Quintil. *l. 1. c. 10.* Repudiata verba dixit, id est, rejecta & minus probata. Et repudiationem dixit Cicer. *l. 12. Epist. ad Atticum.* Sic repudiare uxorem dicimus, pro dimittere & remittere, rejicere, veniam abeundi dare, quod Græcis ἀπολύειν dicitur & ἀπολῦσαι ut in *Evang. Matth. cap. 19.* εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν. Quo loco Erasm. Roterod. ἀπολῦσαι pro repudiare sive abjicere censet positum: quod alioqui etiam dimittere dicunt: & hoc verbum à Tranquillo in Tiberio Cæsare pro repudiare positum. &c. Brechæus *l. inter divortium, sub tit. de verb. & rer. sig.*

Repudiare est hæredis aliení, abstinere necessarii *§. 6. Inst. de hæred. qual. & differ.*

Repudiare proprie quærendorum est, non partorum, *l. 1. §. decretalis, de success. edict.*

Repudiatio nomine alienationis non venit, ut tradunt Bart. & Bald. in *l. pupillorum, C. de repud.*

Repudiatus, is, cui repudium missum est, *l. 38. ff. sol. mat. l. 4 ff. de divort.*

Repudium generale nomen est, nec nuptiarum tantum diremptionem, renunciationemve, sed & sponsaliorum significat, *l. 2 ff. de divort.* Nam inter divertere & repudiare hoc interesse Paulus scribit, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest, non recte autem sponsa divertere dicitur, *l. 191. de verb. sig.* Prat.

Repudium renunciare apud Plautum in Aulular. & Terent. *Phormion. act. 4 Scen. 4* Et repudium mittere *l. 38. ff. soluto matr. l. 3. 4. & 8. ff. de divort* Prat.

Repudium proprie est, cum sponsus à sponsa dirimitur: Divortium vero ubi vir & uxor matrimonio solvuntur. Repudium ergo sponsæ mittitur, Divortium vero in conjugibus duntaxat est. Vide Cantiunculam in locum, Ab antecedentibus, ubi quædam à fontibus pulchre repetit de repudiis divortiisque. Spiegelius ex Alciato de verborum significationibus. Ideoque dulcis & elegans Jurisconsultis nostris tropus est, quando Paulus in *l. 3. ff. de divort.* Ideoque per calorem misso repudio, si brevi reversa est, nec divertisse videtur Ulpian. in *l. si qua mihi, 12. ff. de ritu nuptiarum.* Si qua mihi uxor fuit, deinde à me repudiata nupsit Sejo. &c. Papinianus in *l. viro atque uxore 39. ff. soluto matrimon.* Dioclet. & Maxim. *l. 3. C. de repud.* Theod. & Valent. *l. Consensu 8. C. eod.* repudium ad uxorem referunt. Est enim Synecdoche generis pro specie, cum Repudium generalius sit, etiam apud alios latinæ linguæ auctores, teste Brech. ad *l. inter divortium 191. ff. de verb. sign.* quamplurimis in eam rem testimoniis citatis.

citatis. At si divortium pro repudio sponsi sponsæque ponatur, ut in *l. Quod Servius ff. de cond. caus. data.*&c. id durius videtur, cum non sit speciei pro genere, neque generis pro specie synecdoche, sed speciei pro specie κατάχρησις & transpositio: Ideoque rara & insolueta. Goedd. ad *l.* 101. *de verb. sign. n.* 1.

Porro REPUDIUM, ut notat Fest. ex venio hinc dictum est, quod fit ob rem pudendam. Conn. *lib.* 8. *c.* 12. Proprium hujus vocabulum domicilium esse existimat in matrimoniis, quæ vix possunt sine aliquo pudore renunciari, quum veniunt in memoriam ea quæ tam peramanter & familiariter inter se & dixerunt, & fecerunt, atque hinc natum, ad alia omnia, quæ recusantur aut rejiciuntur, translatum esse: Adde Brechæum leg. inter divortium, *tit. de verb. & rer. sig.* Et Forca. in suo *Cupidine Jurisperito c.* 15. *n.* 3.

REPULSA, rejectio ab honore, vel magistratu.

REPURGIUM, pro emundatione, apud Imp. Constantinum in *l C. de aqua duct. lib.* 11. Prat.

REPUTARE est in computatione ineunda aliquid imputare. *l.* 36. *ff. de neg. gest. l.* 40. *in fin. ff. de minor, l.* 1. §. *prate ea. ff de tut. & rat distr, l.* 21. *ff. solut. matrimon. l* 5 *C. de judic. l.* 90. §. *testator. ff. de leg.* 2. Prat.

REPUTATIONES sub *Rubr. C. de reput.* dicuntur compensationes. quæ contra minores in integrum restitutos emptori fiunt, ut n. illis adversus venditionem restitutis, fundus cum fructibus restituuntur, sic illæ pretium cum usuris reddunt, *l minor* 40. §. 1. *l. tutor.* 48. §. *ult. ff. de minorib.* Sic n. sumitur hoc verbum idemque, §. *idem Labeo, ff mand.* Reputationes enim eo in loco exponit Ulp. cum fructus rei restituendæ reputantur cum sumptu facto in fructibus recipiendis. Similis compensatio restituto minore adversus solutionem, *d. l.* 40. § *fin. adversus emptionem l. patri.* §. *prædium ff eod.* hoc nomine etiam continentur ἐμπονήματα, i. e. meliorationes prædii, *arg. l. si prædium, C. de præd. minor.* Ulp. *l.* 2. *ubi pupill. educ. deb.* Officio judicis, qui tutelæ cognoscit, congruit reputationes tutoris non improbas admittere. *Prat.*

REQUIRENDUS pro exquirendus apud Martian. in *l.* 1. *ff. de requir. reis.*

REQUIRERE pro desiderare, ut cum requirimus in teste quod esse debet, & non est. *Spieg. Prat.*

RERUM vocabula sunt immutabilia, hominum mutabilia, lege 3 *ff. de leg.* 1. Prat.

RERUM Italicarum, vel provincialium significatione, quæ res accipiendæ sint explicat Ulp. in *l. ex facto,* §. *rerum autem de hæred. inst.* Spieg.

RERUM summa divisio in duos articulos deducitur: nam aliæ sunt divini juris, aliæ humani. Divini juris sunt, veluti res sacræ, & etiam religiosæ: sanctæ quoque res veluti muri & portæ quodammodo divini juris sunt. Quod autem divini juris est, id in nullius bonis est: id vero quod humani juris est, plerumque in alicujus bonis est: potest autem & nullius bonis esse: Nam res hæreditariæ antequam aliquis hæres existat, nullius in bonis sunt. Hæ autem res, quæ humani juris sunt, aut publicæ sunt aut privatæ: quæ publicæ sunt, nullius in bonis esse creduntur, ipsius enim universitatis esse creduntur: privatæ autem sunt, quæ singulorum sunt. Quædam præterea res corporales sunt, quædam incorporales: Corporales hæ sunt, quæ sui natura tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, & denique aliæ res innumerabiles. Incorporales sunt, quæ tangi non possunt, quales sunt ea, quæ in jure consistunt: sicut hæreditas, usus, ususfructus, obligationes quoquo modo contractæ, nec ad rem pertinet, quod in hæreditate res corporales continentur. Nam & fructus, qui ex fundo percipiuntur corporales sunt, & id quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerunque corporale est. Veluti fundus, homo, pecuniæ. Nam ipsum jus successionis, & ipsum jus utendi fruendi, & ipsum jus obligationis incorporale est. Eodem numero sunt & jura prædiorum urbanorum & rusticorum, quæ etiam servitutes vocantur. Paul. *de rer. divis.* Maff.

RERUM quædam naturali jure communia sunt omnium, quædam universitatis, quædam nullius, pleraque singulorum, quæ variis ex caussis cuique acquiruntur. Et quidem naturali jure communia sunt omnium illa, aër & aqua profluens, & mare, & per hoc littora maris, lapilli & gemmæ, & cætera quæ invenimus in littore, naturali jure statim nostra fiunt. Nemo igitur ad littus maris accedere prohibetur piscandi caussa, dum tamen villis, & ædificiis, & monumentis abstineat, quia non sunt juris gentium; sicut id Divus Pius piscatoribus Formianis & Capenatis rescripsit. Sed & flumina pene omnia, & portus publica sunt. Riparum quoque usus publicus est jure gentium, sicut ipsius fluminis: itaque navem ad eas applicare, funes arboribus ibi natis religare, retia siccare, & ex mari deducere, & aliquod onus in his reponere, cuilibet liberum est, sicuti ipsum flumen navigare: sed proprietas eorum est, quorum prædiis adhærent, quales casæ arbores quoque in eisdem natæ eorundem sunt. In mari piscantibus liberum est casam in littore ponere, in qua se recipiant. Universitatis sunt, non singulorum, veluti quæ in civitatibus sunt, theatra, & stadia & his similia, & si quæ alia sunt communia civitatum. Sacræ autem res, & religiosæ & sanctæ, nullius in bonis sunt. Martianus tit de rer. divis. M. ff. Est etiam Rei nomen generalius quam pecunia. Nam rei nomen pecuniam continet, sed non è contrario, pecunia rem significat, & ideo rei nomen generalius est seu latius patet quam pecuniæ *l.* 1. *ad fin. ff. si cert. pet.*

RES dictio varias jure habet significationes. Nonnunquam significat negotium, materiam, quæstionem: ut apud Paulum in *l. si quis aliquid,* §. *qui abortionis, ff. de pœnis*: Interdum æquum & bonum, ut in *l.* 1. §. *divus, ff. ad leg. Cornel. de sicariis.* Aliquando conditionem, ut in *tit. de rei uxor. action.* Quandoque pro bonis ponitur, ut in *l. ex facto.* §. *rerum autem, ff. de hæred. instit.* Sæpius pro hæreditate, ut cum dicimus, bonorum possessionem aliam esse cum re, si is qui accepit cum effectu bona retineat: sine re cum alius jure civili evincere hæreditatem potest: veluti si suus hæres intestato sit, ut ait Ulp. *cap. Instit.* 23 & 28 & sic accipienda lex prima §. *pen. ff si tab. testam. nul. leg. posthum.* 12. *ff. de injust. testam.* Ita rem habere, successionem obtinere est, *l.* 15 & 16 *ff. de leg. præstand. l.* 12 *ff. de injust. rupt. l.* 2 §. *sed si sint sui. ff. ad Tertul l.* 5. *ff. de secund. tab. l.* 1. §. *pen. ff. si tabul. testam l* 4. *in fin. ff. de fideicom. lib* 183. *ff. de acquir. hæredit l. pen. ff. unde l b* Res quoque sæpius ponitur pro lite, ut cum dicimus Res comperendinata, id est, inquit Festus, judicium in tertium diem constitutum. Unde illud Ciceronis contra JCtos in orat. Murænianа: Tot homines tam ingeniosos statuere non potuisse, utrum rem an litem dici oporteat. Et

Et in formulis, ut Varro in 6. de lingua scribit: Quam rem sive litem dici oporteret. Hinc illud Ulpiani in *leg.* 8. *§.* 1. *ff. de inoff. testament.* Si quis post rem inofficiosi ordinatam litem dereliquerit, postea non audietur. Conjunctim autem protulit Imperat. in *l.* 9. *C. de suis & legit.* ut & in solemni formula rerum a feciali repetendarum quæ à Livio lib. 1. ponitur: Quarum rerum, litium, causarum, condixit pater patratus. Hanc rem amittere, litem amittere est, *l.* 8. *ff. de restit. in integr. l.* 22. *§. pen ff. ratam rem hab.* Res quandoque significat substantiam, *leg. pecunia, de verborum significat.* nonnunquam proprietatem, *l. si in rem, ff. de rei vindic.* aliquando dominium *l. rem in bonis, ff. de acquir. rer. dom.* interdum contractum, *l.* 1. *ff. de reb. cred.* Rarius mancipia, *l. omnia in fin. ff. de leg.* 2. Rarius item statum & disciplinam, ut in *rubr. C. de re milit. & in l. unic. Cod. de jure Resp.* Nonnunquam significat crimen, *l. edicto, §. qui rei capitalis. ff. de bonorum possess.* Nonnunquam pœnam, *l. rei capitalis, ff. de pœn.* Nonnunquam veritatem, in *l.* 1. *ff. ad leg. Cornel. de fals. in §. qui in ratio nibus*: Sæpius utilitatem & emolumentum: unde actio de in rem verso, *libr.* 15. *ff. tit.* 3. Item in rem suam procurator qui alienas actiones suo commodo exercet. *l.* 41. *ff. de re judic.* Item in rem suam fidejussor, ad quem emolumentum negocii perventurum est, *l* 8. §. 1. *ff. qui satisd. cog.* Sic in rem suam obligatur, qui pro suo negocio & in suam utilitatem id facit, *l.* 13. *&* 22. *ff. ad Velles. l.* 25. *ff. de pact. l.* 5. *ff. de libr. leg.* Vide Taboetium in *suo Topico militiæ for. & legal. discipl.* Brechæum in *l. rei appellatio ff. de verb. sign.* Bass. Prat.

Res apud Paulum in *tit. de rer. divis.* significat non solum ea, quæ in nostro sunt patrimonio, veluti pecunias, actiones, exceptiones, mobilia ac immobilia bona, sed & ea quæ sunt extra patrimonium: ut res sacras, religiosas, quæ nullius in bonis sunt, nec fiunt occupantis, liberos homines, jacentem hæreditatem, bona caduca & vacantia, servitutes urbanas, prædiales & rusticas, quæ neque in bonis sunt, neque extra bona esse censentur. Res in *titu. de verb. & rer. significat.* dicitur id quod non est dictio, neque verbum, sed aliud à verbo separatum. Res apud Cajum in *l. mulieris, ff. jam d. tit.* tria designat, formam, materiam & actionem. Res apud Cajum dicitur omne id quod distinguitur à personis & actionibus, quia jus omne versatur circa personas, res & actiones, ut in *l.* 1. *ff. de statu homin.* Taboet. *d. loc.*

Res apud historicos dicitur acies, agmen & exercitus. Liv. *lib.* 2 *de bello Punic.* Hannibal æquitatu prævalebat, sed res Romana peditatu superior erat.

Res apud Oratores vocatur eventus rei, & occasio, ut apud Cic. E re nata sumuntur argumenta.

Res apud Rhetores denotat facta hominum, ut oratio consistit in rebus & verbis: Res ad inventionem spectant: verba dispositionem, elocutionem, memoriam & pronunciationem suppeditant. Taboet. *d. loco.*

Rei abesse dicuntur, quarum corpus manet, forma mutata & transfigurata. Vide leg. mulieris de verborum significationibus. Esse vero dicitur, ubi perpetuo esse debet, non ubi est ad tempus. Vide Bart. in *l. ex facto ff. de hered. inst.* Spieg.

Res absolute nominata, tota venit, *l. si defensor.* §. *qui interrogatus, ff. de interrog. act.* Spieg.

Res ad futurum, caussa ad præteritum refertur, *l.* 1. *& ibi gloss ff. de cond. ob turp. caus.* Spieg.

Res & bona, quibus differunt, indicant *text. & gloss.* singulares juxta Bart. in *l. fi. ff. de usufruct.*

Res certo sciri dicitur ea, de qua habetur vehemens opinio in rebus, in quib. vera scientia difficilis est, per glossam eleganter in *l. Pannonius avitus,* §. *res perduellionis, de acquir. hæred.* Spieg.

Res civiles sunt quæ ad remp. vel civitatem pertinent, veluti opera publica, *l. si aliquando, C. de oper. publ.* Secundum quam est apud Cassiodorum *lib.* 7. *formula de competitor.* Cujac. ad *l.* 2. *C. de petit. bonorum sublat.*

Res controversa dicitur, quam nos contentiosam vocamus, teste Bud. Et qua de re agitur pro eo quod nunc dicimus, hoc de quo nunc quæstio est id est, quod maximè judicandum est. Græce, τὸ κρινόμενον Vide eundem in annotatio. priorib. ad *l.* 2. *de orig. jur.* Spieg.

Res corporalis naturaliter per se inspecta, certe nihil aliud præstat, quam quod tangit, & exteriore sensu ordinari possit: ut fundus, aurum, & cæteræ. Si vero exigatur ad rationem politicam animi cogitatione, tunc formulæ juris concipiuntur: ut per quas res corporales sic ordinantur ad usum humanum, ut nemini fiat injuria. Et tales formulæ dicuntur res incorporales, quia substantiam non à corpore, sed ab animo ducunt. Oldend. adfert similitudinem ab homine, qui par. us est mundus. Quid valet, inquit, corpus, quod tangi potest, nisi animi ratione ad honesta officia trahatur? Eleganter, ergo, inquit, sicut homo corpus habet & animam, ita totum jus nostrum censetur circa duas res versari, videlicet corporales & incorporales. Quam necessariam considerationem Accursius cum suis nunquam intellexit. Spieg. Adde Conna. *lib.* 3. *cap.* 2. *n* 9.

Res creditæ quæ sint, vide *tit. ff. de reb. cred.* & Paul. *lib.* 2. *recep. sent. tit.* 1.

Res datur, cum transfertur dominium: sed traditur puro facto, ut cum equo traditur sella, quod purum factum est. Restituitur autem res commodata, deposita, impignorata, &c. Vide Zas. *l. fi. de actio. §. sic itaque discretis* Prat.

Res domesticæ, id est, privatæ principis, quæ eodem muniuntur privilegio quo res fiscales & ærarii, *C. ne rei domestica dom. vel templ. vend.* &c. Conn. *lib.* 3. *c. ult. n.* 9.

Res exigua, quæ accipienda sit, exponit glossa magna in *l. fin. C. si cert. petat.*

Res extare dicitur, penes quemcumque extet, licet non penes reum. *l. si æstimatis, ff. sol. matr.*

Res fiscales, quasi propriæ & privatæ Principis sunt, *l. Prætor ait, ff. ne quid in loc.* Prat.

Res geri dicitur lite jam contestata, quum judex rejici non potest, *l. nemo. C. de jurisd. omn. jud. in l. Julianus & qu a, eod. tit.* Antequam inquit, res geri cœperit. *Spieg. Prat.*

Res integra variè dicitur, ut annotat & observat Azo in summa, *C. quando liceat ab empt. discedere*, & vide Barbatium *consil.* 47. & Alexand. *consil.* 118. *volum.* 1. Proprie tamen intelligimus, donec quid geri cœptum est, *l.* 1. *§. cœpisse. ff. de pollicitat.* Re Integra Joanni Andr. *C. ubi majus de elect. in* 6. Alberic. in *l. mandatum. C. de mandat.* & alibi quando lis non est contestata: quandoque etiam ad sententiam definitivam usque, *l. errore C. de jur. & fact. ignor.* aliquando reb. in eod. statu manentibus, *leg. quod si minor. ff. de minorib.* quandoque re nondum tradita vel pretio nondum soluto, *§ fin. Instit. quib. mod. tollitur oblig.* quandoque electione celebrata,

ta, *c. ubi periculum de elect. lib. 6.* Res integra est donec in negocio aliquid est cœptum, *leg. 1. ff. de pollicit.* Prat. Vide Connan. *comment. jur. civil. lib. 7. cap. 14. num. 11.* & Cujac. *lib. 2. cap. 31.*

RES in navem receptæ quæ intelligendæ explicat Ulp. in *l. 3. in princ. ff. de naut. caup.*

RES in nullius bonis dicitur multipliciter. Primo per naturam, ut feræ sylvestres, *§. feræ Inst. de rerum divis.* Item facto hominis, ut res pro derelicto habita, *§. pen. Instit. eodem.* Item propter reverentiam, ut res sacræ, *§. nullius instit. eodem tit.* Item casu, hoc est eventu, ut hæreditas jacens, *l. vacantium, Cod. de bonis vacant. lib. 10.* Item tempore, vel temporis diuturnitate, thesauri qui invenienti conceduntur: cum suo tamen modo, de quo in *§. thesauros. Institut. d. titul. de rerum division.* Prat. Vide Vultejum in comment. *Inst. ad §. nullius Inst. jam dict. tit.*

RES integra, ait Vult. ad *princ. Inst. de empt. & vend.* adhuc esse dicitur, si neque pretium sit solutum, neque res sit tradita. Horum enim alterutrum si quod factum fuerit, res integra amplius non est, Vultejus jam *d. loc. num. 72. 73.*

RES judicati, ait Modestin. in *l. 1. ff. de re judic.* dicitur, quæ finem controversiarum pronunciatione judicis accepit: quod vel condemnatione vel absolutione contingit. Differt autem res judicata à sententia, quod sententia per modum agentis vel instrumenti; Res judicata per modum patientis se habet, Gothofred. in *not. ad jam d. l. 1.* Porro res judicata pro veritate habetur, Cujacius *lib. 16. obs. 31.* Resque inter alios judicata, aliis nocere non potest, idem Cujac. *17. observ. 8.*

RES judicata, ait Cujac. in *parat. ff. de re jud.* lis est de qua judex sententiam dixit, vel lis finita sententia judicis competentis.

RES judicata aliquando ipso jure actionem perimit, ut tradit Cujac. *lib. 12. obs. c. 15.*

RES judicata statim ad finem perducitur captis & distractis pignoribus autoritate magistratus, vel etiam si judicatus non defendatur misso creditore in possessionem bonorum omnium judicati servandi causa *l. 2 & 3. C. qui pot. in pig.* Cujac. in *parat. ff. de re judic.*

RES mea proprie est, cujus actionem habeo, *l. qui actionem de reg. jur. l. 1. §. biduum, vers. in propria, ff. quand. appell. sit.* Rem enim habere videtur qui actionem ad eam recuperandam habet, *l. 143. ff. de verb. sign.* Briss.

RES mea quæ est mea amplius effici non potest, *l. non ut ex plurib. ff de reg. jur.* Vult. ad *§. sed si rem, 12. Inst. de leg. n. 1.*

RES militaris, teste Valturio cap. 2. est civilis quædam pars, facultasque honoratissima, ad reliquas civilis potentiæ partes, tuendo continendas, secundum naturam maxime necessaria, legitimeque ad hoc ipsum variis diversorum temporum exemplis, electione ac sacramento adacta. Extat. *tit. ff de re militar. lib. 49.* Oldendorp. noster in *Restaurat. Politiæ cap. 2.* recte admonuit apud Pompon. in *§. populo deinde aucto. leg. 2. de orig. jur.* animadvertendum esse quanta olim sollicitudine sib ipso statim initio imperii res militaris fuerit ordinata. Primum, quam magna deliberatione suscipiendum bellum esset, tantum illud quod naturali defensione posset justificari adversus finitimorum atrocem injuriam: deinde ne à quibusvis temere conscriberetur miles, essentque ad hæc designati magistratus, qui ordinaria potestate atque diligentia rem tantam ex animi judicio recte conficerent: postremo, ut unusquisque intelligeret nemini concessam esse belli gerendi potestatem sine autoritate publica, quæ nihil aliud, quam totius imperii salutem respicere debet. *Old.*

RES matris, pro hæreditate, in *l. 77. §. alia. ff. de lega. 2.* Briss.

RES mulieris, dos intelligitur, *l. quod dicitur, §. fin. de jumpt. in res dot. fact.* Spieg.

RES nobis cedi dicitur, quando nobis obligatio ad rem oritur, *l. cedere diem, ff de ver. sig.*

RES peribit, id est, obligatio solvetur, in *l. 91. ff. de solut.*

RES pro vi & effectu, in *l. pen. ff. de statulib.*

RES pro derelicto habitæ sunt illæ, quas dominus ea mente abjecit ut eas amplius suas esse nolit, Vultej. ad *§. item ea quæ, ex hostib. 11. n. 5. Inst. de divis. rer.*

RESPUBLICA, quasi populica. Jus enim imperii Romani ad populum pertinebat, donec per legem Regiam populus in Augustum Cæsarem jus omne transtulit: *l. 1. de man. princip.* Alc. *de verborum sign.* Nunc autem dicitur etiam cujuscunque municipii, per *text. & glo. in l. procuratores C. de decur. lib. 10.* Spieg.

RES reddita, in jure non proprie non dicitur, quæ redditur deterior *l. 3. §. 1. ff. mand. l. Labeo. ff. de verb. sign.* Vult. ad *§. item is cui 1. n. 16. Instit. quib. mod. re contrah. oblig.*

RES Romana, id est, imperium dicitur Justiniano, *§. juris præcepta, Instit. de justit. & jure.* Sicut & Virg. dixit: postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem: & ibidem, rem Argis ... v ... arma ... *Adobrand.*

RES sacras appellamus eas quæ non temere, nec per quoslibet nec quibuslibet, sed rectis verbis, autoritate publica, & ritu quodam singulari adhibito olim per gentiles illorum aberratis Reipublicæ deorum Pontifices, aut etiam per principem ipsum pontificatu maximo decoratum, nunc autem per tempora nostra ... res Deo consecratæ sunt. *l. authen. ut null. fabric. orat. dom. col. 5. & in Authent. ut eccl. tit. §. si quis autem voluerit, & § si quis causa ... nem, col. 9.* Hujus generis ædes sacræ, aut alia loca sunt, quæ sive in agro, sive in civitate, publice DEO dedicata sunt, *l. sacra ff. de rerum divis.* In hoc etiam genere computantur, & anathemata, sacra donaria, vasa, vestes, quæ suis etiam cæremoniis plerumque magnis, arcanisque, divinæ sunt religionis ministerio deputata: atque ut uno verbo dicamus, quicquid olim fuit, quod deorum habebatur: hodie quicquid rite Deo optimo maxim. dedicatum est, id omne divini juris esse, in tantum existimatur; ut una vel altera duntaxat excepta caussa, nec alienari, imo nec obligari ea, vel in pignus aut hypothecam trahi concessum sit. Ex Cantiuncula. Spieg. Vult. in *comm. Instit. ad pr. nu. 10. de rer. divis.*

RES sanctæ, adfines sunt sacris religiosisque rebus, nam & hæ quodammodo divini juris sunt, proindeque in nullius patrimonio esse judicantur. Cujus generis sunt muri, & portæ, non solum urbis Romæ, sed etiam reliquarum civitatum ac municipiorum, *l sanctum, § ult. & l. sacra, §. muros. l. ult. ff. de rer. divis & l. mortuorum. C. de relig. & sumpt. fun.* Hæc quoque pertinent, quæ infra in dictione Sanctum, annotavimus. *Spieg.* Vide & Vult. ad *§. sanctæ quoque, 8. Inst. de divis. rer.*

RES suo marte decurrere, hoc est, suo ordine peragi

peragi debere, *l.* 1. *C. ne lic. potent.* Spieg.

Res tempore si peritura sit, hoc est, si dilatio actionem sit peremptura. Ulp. in *l.* 1. *ff. de feriis*, Spieg.

Res tradita retradatur, *l. metum autem, §. ex hoc edicto ff. quod met. caus.* Spieg.

Res tradita dicitur, quae retineri potest, *l. concubinae. §. si heres. ff. de leg.* 3. Spieg.

Res vacantes sunt, quae ipso jure sine ulla hominis voluntate dominum & possessorem habere desierunt, vacantes nimirum à domino, & vacantes à possessore. Hæ rursus aut sunt vacantes reipsa, id est, de quibus certo constat, quod vere sint vacantes, vel præsumptione juris, quod ex lapsu temporis præsumit res esse vacantes quæ dominum & possessorem revera quidem habent, sed quis ille sit ignoratur, atque adeo habentur pro rebus dominum & possessorem non habentibus, Vult. ad *§. item ea quæ ex hostibus* 11. *n.* 34. *Instit. de divis. rer.*

Res usu consumi dicuntur, quarum nullus usus esse potest, nisi omnino absumantur & pereant, ut ea quæ edendo sunt, & item pecunia numerata. Nam hæc cum expenditur, pro consumpta habetur, quantum ad eos quorum erat, ut iis occidisse, & prorsus periisse, nec jam in rerum natura existere dicatur, Connanus *lib.* 7. *c.* 3. *n.* 4.

Res uxoria dicitur quæ uxoris est, ut dos: quæ quemadmodum scribit Imp. in *l. penult. C. de jur. dot.* & ab initio uxoris fuit, & naturaliter in ejus dominio permanet, non enim quod legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas delata vel confusa est, *Hotom.*

Resarcire restituere est, ut Resarcire damnum in *l* 23 *C. de admin tut. vel cur.* & Resarcire detrimentum in *l.* 15. *C. de judic.*

Rescindere, per translationem, pro abrogare. N... tit. de rescind. vend. & nota actio rescissoria, de qua in *l. honorariis, §. sed cum rescissa. ff. de act. & oblig.* Spieg.

Rescindi superius judicium dicitur, cum in subsidium creditor peculiaris servi adversus venditorem admittitur, quatenus servare ab emptore non potuit, *l. quoties. §. si creditor, ff. de pecul.*

Rescissio, præcipue pro Rescissio matrimonii, quum scilicet Prætor matrimonium in danda possessione pro nihilo ducens, tacite illud rescindit, & quantum ad jus impetrandæ possessionis pertinet, extinguit. Ulp. *l.* 3. §. 5. *de bonorum possess. contr.* Si emancipatus filius uxore non ex voluntate patris ducta filium fuerit sortitus, dein nepos patre jam mortuo ad bonorum possessionem avi velit venire, admittendus est ad eam, non enim per rescissionem is qui filius justus est, efficietur non filius: quum rescissio, quo magis admittatur, non quo minus adhibeatur. Sensus est, non si filius à patre exheredari potuit, idcirco nepos adversus avi tabulas petere bonorum possessionem non potest. Nam Prætor caussam propter quam exhæredari filius potuit, nimirum turpe illud matrimonium, rescindit, & quantum in se est, extinguit: nec enim minus in hoc nepote merita nepotis, quam patris ejus delicta perpendit, uti continuo Ulpianus subjecit. Hæc Hotom. Alii tamen locum illum Ulpiani aliter intelligi volunt, & rescissionem emancipationis exponunt. Præterenim, inquiunt, ut emancipatos, qui jure civili dejiciuntur, propterea quod per capitis deminutionem jus legitimum amiserint ad successionem cum cæteris liberis qui in potestate manserunt, admittat, eorum emancipationem rescindit, *l.* 6. *§.* 1. *ff. de bonor. possess.* Accursius hæc non videns valde se torsit in interpretatione *d. § si emancipatus.* Hi etiam sic accipienda volunt illa, *l.* 9. *de bonorum proscript. in C. Theod. verba:* Qui ab intestato successuri defuncto, vel ex 12. tabul. vel per rescissionem capitis prætorio vocabuntur edicto. vide Alciat. *lib.* 3. *parerg. c.* 22. Prat.

Rescissionis judicium est, quod prætor adversus stricti juris regulas quadam ex æquitate concedit: ut cum usucapionem rescindit. *§. rursus, Inst. de action.* ut cum rei traditionem in fraudem creditorum factam pro irrita habet, §. *item si quis in fraudem. eod tit.* Spieg. Prat.

Rescissoria actio: vide Actio rescissoria:

Rescissum Judicium, id est, finitum & consumptum *l. quoties*, §. *si creditor. ff. de Peculio.* Sic

Rescindere rem Judicatam in *l.* 10. *C. de Procur.* & Rescindere quæ pronuntiaverunt, *l.* 27. *ff. de pœnis* Item Rescindere testamentum. *l.* 36. *ff. de statuliberis*. Briss.

Rescribere dicebantur debitores, cum pecuniam reddebant: Scribere aut Dictare creditores, cum credebant. Horat. Serm. lib 2.

Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis,

& ibidem:

Scribe decem Nerio. non est satis, adde Cicuta,

Moris fuit ut creditores in argentariorum, apud quos suas pecunias collocarant, tabulis expensum alieni ferrent, & argentario id nomen dictarent. Debitores autem cum eam per unam reddidissent, eidem argentario, ut nomen expungeret. & pecuniam in acceptum referret, dictabant. Donatus in Phormion. Rescribi, inquit, est reddi, seu per mensæ scripturam dari. Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura, Rescribere dicebant, pro Renumerare. Per scripturam, id est, de mensæ scriptura dari. Unde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua: vel, Ex mensæ scriptura. Vide Transcribi: & Servii locum in septimum *Æneid.*

Rescribere dicitur Princeps ad epistolas, ut subscribere libellis: sed tamen etiam ad libellos rescribere dicunt Jurisconsulti. *l.* 32. *ff. de usufruct. legat. l.* 4. *ff. de appel. recip.* Quinetiam ipsi Jurisconsulti rescripsisse dicuntur, quod consulentibus responderint, *l.* 73. *ff. de contrahend empt.* Sic *l. ex contractu* 44. *ff. de re jud.* Rescripsit pro respondit. & §. *sacra res, Instit. de rer. divis.* Papin. rescripsit: illo enim verbo significatur liber responsorum. Hinc

Rescripta principum dicuntur, quibus illi vel ad libellos præsentium, vel ad magistratuum absentium consultationes, quid sibi ea de re fieri placeret responderent, ut *l.* 19. *§.* 9. *ff. locat. l. divi fratres,* 17 *ff. de jure patr. cum & passim in libris*, *ff. & l. rescripta. C. de prec. Imp. off. & Pont. Max. tot. tit. de rescript. in antiq. & lib.* 6. Dicitur & rescriptio, *§. si autem. Inst. de eo cui libert. caus. bon. add. & l. sæpe, & l. generaliter. ff. de offi. præf.* Prat.

Rescripti forma longe pulcherrima & paucis admodum verbis multa complectens Pii Imp. est apud Ulp. in *l.* 2 *ff. de his qui sunt sui vel alien. jur.*

Rescriptorum Pontificiorum quædam sunt contentiosa & ad lites: de his accipiendus est textus *c. statutum de rescrip. c.* 6. Quædam sunt quæ sacerdotiorum, id est, ut vocant beneficiorum nomine Pont. Max. dat: & hæc memorantur in *c. postulasti, de rescr. in antiq.* & horum genera quatuor sunt: Quædam enim sunt

justitiæ:

justitiæ: quia diœcesanum obstringit justitia, ut cleris sacerdotium primum vacaturum conferat, *c. non liceat, de prabend. in antiq.* Ratio, ne clerici mendicare cogantur, neve divagentur. Quædam sunt in forma pauperum, de quibus in *d. c. postulasti*, ubi vide interpp. & text. in *c. si pauper. de prab lib. 6.* Quædam sunt in forma & conceptione, *c. cum secundum de prab.* Nam qui altari servit, de altari vivere debet, *d. c. cum secundum*: quod ante Paulus Apost. constituerat. 1. *Corinth. 9.* Quædam sunt in forma communi concepta, quod jus commune gravet diœcesanos clericis providere, *d. c. non liceat.* Porro rescriptorum omnium & civilium & Pontificiorum prima communisque lex est: Si preces veritate nitantur: quæ conditio, etsi non adjiciatur, subaudiendam tamen jubet Rom. Pont. in *c. 2. de rescript. in antiq.* Sed & eam adjiciendam, alioquin rescriptum respuendum Zeno Imp. constituit, in *l. fin de divers. rescr.* Nisi autem preces veritate nitantur, illis parendum non est. Hæc observa, quia sunt quotidiana. *Prat.*

Reserare signum, Paul. *lib. 5. sent. tit. 25.*

Resero & claudo sunt contraria, Accurs. l. *testamentum ff. de test. m.* Prat.

Residere in Ecclesia, est in ea deservire, ejusque curam habere, *c. conquerente, de cler. non resid.*

Residuæ pecuniæ dicebantur, quæ apud eum, qui publicam pecuniam administrabat, supererant, cum vel in usum publicum erogari, vel in ærarium referri deberent. Paul. in *l. 22. ff. ad leg. Jul. pecul.* Lege Julia de residuis tenetur, qui publicam pecuniam delegatam in usum aliquem retinuit, neque in eum consumpsit. Id est, Residuorum crimen, est pecuniæ publicæ retentio, quæ apud aliquem ex administratione resedit, in publicum non relata. Et *l. 4. §. 1. eod* Lege Julia de residuis tenetur is, apud quem ex locatione, emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam accepit, aliave qua causa pecunia publica resedit. Ea vero pecunia, quam quis cum provincia abiret, apud se esse ad ærarium professus retinuit, ante annum residua non est: quia eam privatus fisco debeat, *l. 9. §. fin. ff. eod.* Sic apud Livium accipi debet *lib. 3. belli Macedon.* Omnibus, ait, residuis pecuniis exactis tributo privatis remisso. Sic apud M. Cicer. *orat. 2. de leg. Agrar.* Quid relatum, quid residuum sit. Idem pro Cluentio Avito nuper apud G. Orchinium, collegam meum, locus a judicibus Fausto Syllæ de pecuniis residuis non est constitutus. *Prat.*

Residua hæreditas, de qua nulla fuit institutio, sed quæ accedit post scriptos hæredes, quæ accrescit pro partibus hæreditariis, *l. interdum, ff de hared. instit.* Prat.

Residuum aliquando totum significat, Anton. in *l. 2. C. de hared. instit.* Pater tuus si ex residua parte institutus est, quam alter hæres scriptus capere non poterat, isque ad nullam partem hæreditatis per conditionem suam admitti potuit, ex asse hæres extitit: nam residui commemoratio etiam totum admittit. *Prat.*

Resignare in *§. sed & si quis Instit. de milit. testam.* est sigilla aperire, ut ibidem ait Accursius, vel signatum aperire, ut *l. 6. ff. quemadm. testam. aper. l. 23. ff. qui testam. fac. poss. l. 20 ff. vulg. & pupill. l. 16. in fin. ff. ad l. Corn. de fals.* Prat.

Resiliri à contractu, *l. 9. ff. de in diem addictione*

Resipiscere est ex furore temporario ad pristinum sensum redire. Livius lib. 24. Si quis resipiscat, & antequam sanitatem recipiat, *l. ex facto, ff. de vulg. & papil.* Nebriss.

Resistentes tribuni *l. 12. C. de erog. milit. annon.* id est, in præsenti constituti. Septem dierum, inquiunt Imperatores, per quos resistentes tribuni emolumenti gratia solenniter stellaturæ nomine consequuntur species, &c. *Prat.*

Resistitur est verbum impersonale, pro remedium adfertur, contravenitur, occurritur, ut judici juste procedenti, quare Panormit. in *capit. causam quæ extr. de offic. deleg.* Regulariter definitum an Bart. *l. prohibitum C. de jure fisc. lib. 10.* non licere magistratibus, judicibus, eorumve officialib. resistere, obsistereve. Plane si injuste exequantur, contra erit, *d. l. prohibitum.* Sed & si pendente appellatione exequantur, Bald. in *l. addictos. C. de appellat.* Non procedit, quando extra suum territorium exequuntur, per *l. fin. ff. de jurisd. omn. jud.* Fallit, quando exequuntur ultra formam jurisdictione, *l. quemadmodum, ff. ad l. Aquil.* Fallit, quando apparitores non habent signum suum, puta baculum, vel armillam. Salic. in *l. factum, ff. de divers. reg. jur.* Fallit, si non habent literas suæ commissionis *l. missi opinatores. C. de exact. tribut. lib. 10.* Prat.

Resolvere id quod actum, *l. 58. ff. de pactis.* Sic etiam dicitur Resolvi donatio. *l. 2. C. de condi. ob caussam, l. 10. C. de prad. minorum.* Briss.

Resolvere pecuniam dixit Cato pro eo, quod est refundere, in libro de re Rustica. *pag. 61. c. 63. & 64.*

Resolvi quoque verba verbis recte dicimus *l. 24 ff. de accep.*

Resoluto mantello, & vulgari sermone dixit Accurs. in *l. Papin, §. sed neque impuberis ff. de inoff. testam.* cum contrariis exceptionibus quis adversus diversos utitur: ab his ducta metaphora qui ut scenæ serviant, mutant pallium. Alc. *lib 4. de verb. sign.*

Resolutum testamentum, *l. cum duobus, ff. de inoffic testam.*

Respectu dignitatis agi, id est contemplatione & intuitu. *l. 38. §. omne, ff. de pœnis*, sic respectu mariti, id est, ejus contemplatione, *l. 19. §. potest esse. ff. de pecul.*

Respectus apud Canonistas frequens pro ratione, qua ad aliquid agendum movemur. *Prat.*

Respicere pro pertinere ad aliquem *Briss.*

Respicere successorem, *l. 25. C. famil. herciscund.* pro repudiare.

Respondere ad tempus, vel ad diem dicitur, qui in mora non est: Et respondere ad nomina, quod vulgo dicitur in jure comparere. Non respondere, est, ut nunc loquuntur in jure, deficere. Bud. Qui ad interrogata non respondet, nec respondisse censetur. *l. 1. de verb. oblig. & l. de atate, §. qui tacuit. de interrog. act. & ibi* Bart. Prat.

Respondere etiam est sponsione pro alio intervenire *Briss.*

Respondere creditoribus, id est, parere, & satisfacere tenentur illi, adversus quos actio moveri potest, *l. 1. C. de hared. vel action.*

Respondere ad electum quid sit, vide Duar. *1. disp. anniv. c. 4.*

Respondere etiam dicitur debitor, cum solvit, ut appellari, cum flagitatur, ut solvat. Cic. *lib. 16. ad Attic. epist.* 2, Tamen fit sæpe, ut ii qui debent, non respondeant ad tempus. *Prat.*

Responsa prudentum interpretationes juris sunt: Et qui eo funguntur officio, Jureconsulti vocantur, ut fuere Capito, Labeo, Massurius, Nerva, & alii plures, Aymar. *lib. 5. Instit. jur. civ.* Vide supra verbum Edicta. *Spieg.*

Respon-

Reſponsales, iidem qui ad reſponſum dicuntur & Συνηγοριάζεσθαι Prat.

Responsalis in *c. cum olim propter, de privil. in antiq.* ſignificat procuratorem, vel eum, qui abſentem excuſat. *Prat.*

Respublica, ut graviter aſſerit Solon, duabus potiſſimum rebus conſtat, præmio & pœna. Præmium virtuti debetur: pœna autem malis, quos nulla honeſtatis ratio ad recte vivendum movet. Noſtri hodie pœnas habent, ac varia tormentorum genera adverſus malos: ſed præmiorum apud pleroſque adeo nulla eſt ratio, ut mercem viliſſimam pluris æſtiment, quam omnes bonarum literarum uniones. Quid hoc, rogo, eſt aliud, quam alteram Reipublic. partem utrunque curare, alteram eamque maximam prorſus negligere? *Prat.*

Restagnare, redundare, aquam non continere. *l. 1. §. ſed apud Servii auditores, ff. de aq. & aq. Pluv.* Colum. *lib. 2. c.* 17. Itaque ſi qua palus in aliqua parte ſubſidens reſtagnat, ſulcis derivanda eſt. *Prat.*

Restaurare accuſationem, id eſt, ex integro inſtituere *l 4. §. 1 ff ad l. Jul de adult.*

Restaurari quæſtio, id eſt ex integro agi dicitur, in *l. ult. ff. ad SC. Turpill.* Briſſ.

Restaurari totam debere litem apud Modeſtin. *l. etiam, §. 1. de minor. Erſtatten.* Eſt & labeſcentia feliciter reparare, priſtinæque tum puritati, tum vigori reſtituere. Noſter Oldend. minime ad ſomnia nugamentaque ſcribenda natus, imo, ut res ipſa manifeſtat, à Deo miſſus, ut quod magnus ille Eraſmus pro Theologico ſtudio repurgando præſtitit, ipſe quoque Oldend. in noſtra juriſprudentia recte tradenda efficeret: cujus ſtudium quantum aliquot ab annis corruptum ſit, vel ex Hiſpanorum doctiſſimo Joan. Ludov. Vive cognoſcere licet. Si quis id negat, niſi non ſit communi ſenſu præditus, inter perditiſſimos nebulones eſt habendus. Profecto qui nunc temporis conſultant de reſtauranda religione in Imperio Germanico, his ſimul etiam monitore fideliſſimo Old. cogitandum eſt de reſtaurando juris ſtudio, hoc eſt, de introducenda vera & ſimplici juris profeſſione, per quam juventus ad publicas functiones quandoque in foro ſuſcipiendas conſtanter erudiatur, abolitis commentatorum opinionibus barbariæ, periſſologiæ, formularum, atque aliis id genus impoſturis. *Spieg.*

Resticulus, parvus reſtis. Ulp. 5. §. *ult. ff. de his qui dejec. vel effud.* Si ampliora ex reſticulo ſuſpenſa decidiſſet. Legitur tamen Reticulo. *Hoto. Prat.*

Restipulari, eſt ab eo cui quid ante à nobis ſtipulanti promiſimus, viciſſim aliquid ſtipulari. Cic. pro Comœd. Cur igitur decidit, & non reſtipulatur neminem amplius petiturum? Loquitur de Flavio, à quo Roſcius tranſactionis nomine fundum ſtipulatus erat, quærit igitur ſi totius ſocietatis nomine fundum Roſcius ſtipulatus eſt, quid ita Flavius reſtipulatus non eſt, amplius eo nomine neminem petiturum? Item. Recita iſtam reſtipulationem clarius, quid enim ſtipulatio clamat? Quid hic porro nunc reſtipulatur, quod jam pridem ipſe exegit? Loquitur de Roſcio, qui ſtipulatur jam à Fannio partem exactionis futuræ dimidiam, cum antea eidem ſtipulanti certam pecuniæ ſummam pro ſuſcepta in Flavio perſequendo moleſtia & opera, ſpopondiſſet. Stipulatus igitur antea fuerat Fannius, reſtipulator poſtea Roſcius: quemadmodum promiſſor antea Roſcius, nunc promiſſor Fannius, ut facile appareat aliud à Cicerone Repromiſſionem, aliud Reſtipulationem appellari, quod vix aſcribendum huic operi putaſſem, niſi Franc. Conn. *lib. 6. c. 1.* mutam in ea re hallucinationem animadvertiſſem, cum tamen in *l. damni 43. §. 1 ff. de damn. infect.* Alfenus apertiſſime Reſtipulandi verbo & in re ſit uſus. Hotom. Alii viri docti tradunt, ſtipulari verbum proprium eſſe ejus qui pecuniam collocat, reſtipulari vero ejus qui accipit. Alii è contrario reſtipulari idem eſſe quod repromittere Connan. d. loco.

Restituere non ſolum ſignificat rem exhibere ſive præbere, ſed ut cum univerſa ſua etiam uſucapiendi cauſa, acceſſione, fructu, uſura, intereſſe, & omni commodo ac emolumento tam occaſione rei, quam ex ipſa re proveniente reddatur ac præſtetur, *l. 22. l. reſtituere 35. l. fin. in fin. ff. de verb. ſign. l. qui reſtituere, l. præterea, l. ex diverſo, ff. de rei vind. l. 2. l. videamus, §. in tantum, ff. de uſur.* Reſtituere ſiquidem quaſi retro ſtatuere, ſive conſtituere, & dare, & reddere dicitur Varroni. Quare in ea cauſa, forma, acceſſione, & qualitate reddi debet, quod reſtitui oportet, in qua fuiſſet ſi nihil adverſus id, cujus gratia reſtitutio deſideratur, factum eſſet, *dict. l. videamus, §. in Faviana. l. non enim. ff. ad Trebell. dict. l. præterea, d. l. ex diverſo, d. l. reſtituere 75. de verbor. ſignific.* Itaque ſi res reddita, uſurpata & uſucapta non fuiſſet, ſi non æque apud petitorem, uti reum periiſſet, ſi reſtituta prius, per eam petitori quid acquiri potuiſſet, in omne reſtitui debet, hoc eſt, uſucapionis commodum reſcindetur, rem nec pignori datam eſſe (quia id etiam rei emolumentum & fructuarius eſt, *l. fructus 72. ff. de reg. in. l. fin. ff. de uſur.*) cavebitur, *l. ſi poſt acceptum, ff. de rei vendic.* æſtimatio rei cum intereſſe & acceſſione, etiamſi bona fide ad judicium reus provocarit, præſtabitur, *l. illud. ff. de petit. hered. l. ſi in Aſia, § fin. l. ſi plures depoſ. Dd. ad l. qui fine 63. & l. contrahius, §. fin. ff. de regul. jur.* Et hæreditates & legata ſervo reſtituendo relicta, & ſi quid ex operis ejus haberi licuiſſet, hac præſtatione continebitur, *dict. l. præterea, ff. de rei vindic.* Et illud eſt quod Gajus in *d. l. præterea vovit:* Nec enim, inquit, ſufficit, corpus ipſum reſtitui, ſed opus eſt, ut & cauſa rei reſtituatur, id eſt, ut omne habeat petitor, quod habiturus foret, ſi eo tempore, quo judicium accipiebatur, reſtitutus homo fuiſſet. Si ex edicto, quod metus cauſa, ita fiet reſtitutio, ut res tradatur cum omni fructu & occaſione, nec non cautione interpoſita, rem deteriorem non eſſe factam: & in obligationes, ſi quæ cohærebant acceptilatione ſublatæ aut ſervitutes amiſſæ in priſtinum ſtatum reſtituantur, *l. metum 9. §. ex edicto, ff. quod met. cauſ.* Nam & jura in reſtitutionem veniunt, *l. reſtituere, & l. fin. de verborum ſignificat. dict. l. præterea, l. quod ſi 24. §. reſtitutio, ff. de minor. l. videamus 19. l. qui ſcit 25. dict. l. videamus 38. ff. de uſur.* Hinc eſt ut ex edicto prætoris de majoribus concepto reſtituantur petitiones, aliæque petitiones & jura, *l. Julianus 17. ff. ex quibus cauſ. major. in integr.* Huc pertinet *tot. tit. Inſtit. de offic. jud. l. 4. C. depoſit. l. Neſennius. cum ibi notat. ff. de re jud.* & ſimilia. Nam hæc adeo vera ſunt, ut ſi hæc omnia ita dolo & contumacia rei non præſtentur, quoties noſtrum nobis quid reſtitui debet, locus ſit juramento in litem noſtrum nobis quid reſtitui debet, locus ſit juramento in litem, quo in infinitum juratur, ut arbitratu judicis ſequatur condemnatio, *l. qui reſtituere, ff. de rei vindi-*

vindicat. l. 4 *l.* 5. *& ibi* Duar. *ff. de in litem jurand.* Goedd. in *comm. ad l.* 22. *n.* 11. *& seqq. ff. de verb. sig.*

Restituere is intelligitur, qui simul rem & causam actori reddit, quamvis habiturus esset, si statim judicii accepti tempore res ei reddita fuisset, id est, usucapionis causam, & fructuum, & quodcunque aliud quod habiturus esset actor, si controversia ei facta non esset *l.* 35 *l.* 75. *de verb. sig. l.* 20. *ff. de rei vind* Briss. Prat.

Restituere tutelam curationemq; pro tutelæ & curationis gestæ administrationis rationes reddere. *l.* 32. *ff. de minorib. l.* 21. §. *ult ff. de alim. leg.* Briss. Prat.

Restituere in integrum, est in priorem statum reponere lapsos, captos, fraudatosque, vel per imbecillitatem ætatis, vel per absentiam vel per metum aut dolum calliditatemve adversarii, vel per status mutationem, *l.* 1. *ff. de in integr. restit.* vel etiam justum errorem, ut scribit Paul. *lib. sent.* 1. *tit.* 7. & de eo exemplum est in §. *si quis agens. Inst. de act.* Hinc Restitutorium pro judicio restitutorio & cognitione prætoria de restitutione facienda. *l.* 7. *ff. quod fals. tutor. l.* 39. *ff. de evict.* Prat. & Briss.

Restituiri, vel, quod verius est, Restituiri, vetuste pro Restitutum iri, apud Julian. in *l.* 23. *ff. de act. empt.* Et præterea cavere debet, inquit, quicquid ex hæreditate liberti ad eum pervenerit, restituiri. Sic & accipe apud Paul. in *l.* 52 *in fin ff. de pecu.* & apud Ulp. in *l.* 5 § 1. *ff. de cond. caus. dat.* Prat. ex Hotom.

Restituti dicuntur, qui in bona, dignitates, & civitatem restituuntur; velut deportati, aut alias damnati. Rub. *de sent. pass & restit. C. l.* 59. *& l.* 104. *ff. de condit. & demonstr. l.* 1. §. *deinde adjicit. ff. de postul. l.* 6. §. *pen. ff. de injust. rup.* Briss.

Restituti in integrum dicuntur causæ de quibus ex integro cognoscitur. *l.* 3. §. *divus. & l.* 7. *ff. de jure fisc. l.* 33. *& l.* 35. *ff. de re jud.* Briss. Prat.

Restituti in integrum dicuntur etiam damnati. *l. Lucius. ff. ad Trebell.* Briss.

Restituit non qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemq; reddita causa præstat, & tota restitutio juris interpretatio est. *l. ult.* §. *ult. ff. de verb. sig.* Quosit, ut longe plus sit in restitutione quam in exhibitione *l.* 22. *ff. de verb. sig.* Proinde hæc verba stipulationis, Eam rem recte restitui, fructus continere minime ambiguum est, *l.* 73. *ff. de verb. sig.* Corras. 3. *Misc.* 9. *n.* 1. Et qui rem restitui jubet, etiam de fructibus condemnationem facere debet. *l.* 36. §. 1. *ff. de rei vind.* Sed & cum verbum, Restituas, in *l. invenitur*, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam sunt restituendi. *l.* 134. §. 1. *ff. de divers. reg.* Ex quo efficit Ulp. in l. Paulianam actionem fructus venire, propterea quod verbum, Restituas, quo Prætor in eam rem usus, plenam habet significationem, ut etiam fructus restituantur. *l.* 38. §. *in Fabiniana. ff. de usur. l.* 1. *ff. quæ in fraud. credit.* Inde adeo cum Prætor jubet uti opus factum restituatur, etiam damnum datum actor consequi debet cum verbo restitutionis omnis utilitas actoris contineatur, *l.* 81. *ff. de verb. sig.* Simili modo cum dejectum ab usufructu in eandem causam prætor restitui jubet sic interpretamur, in qua futurus esset si dejectus non esset, ut si tempore interim finitus ususfructus fuerit, nihilominus cogatur restituere, id est, usumfructum iterum constituere, *l.* 9. §. *ult. ff. de vi & vi armat.* Aut si postquam dejectus est, capite minutus vel mortuus fructuarius fuerit, præterita causa, præteritumque damnum sarciatur. *l.* 3. §. *ult. ff. eod. tit.* Enimvero in interdicto, Ne quid in loco publ. quo Prætor jubet, quod in loco publico factum erit restitui, restituere in pristinum statum reducere est, quod fit, sive quis tollat quod factum, sive reponat id quod sublatum est, *l.* 2. §. *prætor ait. &* §. *restituas, ff. ne quid in loc. publ.* Briss. & Prat.

Restitutio in integrum datur contra contractum vi vel dolo initum. Vult. in *comm. Inst. l.* 3. *t.* 14. §. *fin. n.* 20.

Restitutio nihil aliud est quam repositio in pristinum statum ut unusquisque jus suum recipiat. Itaque si in vendendo fundo circumscriptus restituetur, jubebit [illegible] prætor fundum cum fructibus reddere [illegible] pretium recipere, *l. quod si minor. ff de minor.* 25. *ann.* Prat

Restitutio integri, ut Paul. 1. *sent.* 7. definit, est redintegrandæ rei vel causæ actio: id est, ut exponit Isid. *l.* 5. *Etymol.* cum res redintegratur, quæ vi ablata atque extorta est: causa vero, quæ expleta non est, quod est, Restitutione in integrum non tantum rem perfectam, ut pote datam redintegrari, sed etiam imperfectam, id est, causam, ut si promissa sit res, non data, *l.* 9. §. *sed quod prætor, ff. quod met. caus.* Vel sic: Restitutio integri est actio restitutoria, sive rescissoria, qua res nobis certa, vel jus vel quælibet alia causa redintegratur. Integri autem restitutio (ut idem Paulus ait) plus quam semel decernenda non est, ideoque causa cognita, & præsente adversario decernitur. Hæc item in rem competit, aut in personam. In rem actio competit, ut res ipsa, qua de agitur, revocetur: in personam, aut quadrupli pœna intra annum, vel simpli post annum peti potest. *Prat.*

Restitutionem facere id est restituere. *l.* 1. §. *fuit quæsitum. l. recusare.* §. *si fisco l. servo invito.* §. *ult.* & in aliquem restitutionem facere, *l. facto,* 63. *ff. ad Trebell.*

Restitutionis effectus, ratione rei, causæ, modi accessionum & similium, major est quam exhibitionis: & plenior est restitutio in integrum quam ad exhibendum actio, *l. fin. de verb. sign.* Nam exhibere est præsentiam corporis præbere, hoc est, inspiciendi tangendique copiam facere: Restituere vero est etiam possessorem facere, non solum videndi, tangendique, verum etiam adducendi, habendi & possidendi facultatem præstare, *l. restituere* 35. *l. restituere,* 75. *de verb. sig.* fructusque, id est; omne emolumentum & commodum, quod ex re restituenda superest, *l. sed & partus* 12. *l. item si* 14. §. *quadruplatur, ff. quod met. caus. reddere, l. quod si minor* 24. §. *restitutio. ff. de minor. l. ait prætor.* 23. §. *item. l. ei. l. nec non* 28. §. *fin. ff. ex quib. caus. major. l.* 3. §. *ex quib. & seq. ff. de alien. jud. mutand. l. Julianus.* 17. §. 1. *l. præterea* 20. *l. fructus* 33. *ff. de rei vind.* Pleraque alia quoque restitutionis verbo continentur, puta, ut caveatur rem deteriorem factam non esse, *l. merum.* 9. §. *ex hoc edicto. ff quod met. caus.* dolum malum abesse, *l. si post acceptum.* 18. *l. seq. l. si homo* 45. *ff. de rei vind.* ut lucrum ex re vel occasione rei acceptum una restituatur *l. cum autem* 52. *ff. de rei vindic.* ut usucapiendi causa reddatur, *d. l. si post*

si post acceptum. l. restituere. 37. *l. restituere.* 75. *ff. de verb. sign. item interesse*, *l.* 4. *in fin. ff. de alien. jud. mut. caus.* Ut deterioratio resarciatur, *l. non solum* 13. *ff. de rei vind. l.* 3 §. 1. *ff. commod. omnisque causa redd itur.* Ita interpretandum censeo *l.* 22. *de verb. sign.* Nam quod Brech. ibid. exponit, quasi dixisset JCtus restituere, significare etiam reddere, & reddere esse veluti similem efficere, & restituere domum pro reficere & reparare: & natalibus & pristinæ integritati restituere: Hæc Brechæi interpretatio mihi displicet, cum à scopo JCti sit plane aliena. Non enim quid in universum pro diversa re possit significare verbum restituere statuebat JCtus in *d. l.* 22. sed quomodo differret ab exhibitione: ut constaret, quam multa alia reddi ab eo opporteret, qui restitui condemnatus esset, quam qui tantum exhiberi, Gœdd. ad *d. l.*22.

Restitutio natalium, *Nov.* 78. Vide Natalibus restituere.

Restitutio Principis, quæ & ab exilio dicitur, duplex est: generalis & specialis. Hæc cum in infinitum concepta est, veluti, in integrum te restituo, plenissima & latissima est, id est, jura omnia complectitur, *l* 1. *& l. fin §. fin. C de sent. pass. l.* 1. *ff. eod.* & ideo patriam potestatem, jus agnationis, aliaque generis ejusdem restituit. Cum autem finita est, id est, jura quædam nominatim continet, ultra non valet, ut in specie *l.* 2. *in Insulam C. eod. l.* 2. *ff. eod* Generalis vero restitutio dicitur, quæ veniam duntaxat & reditum in patriam indulget: itaque neque bona confiscata restituit, *l* 4. *C. de bon. damn.* neque ullas actiones, sive pro illo, sive contra illum conceptæ sint *l.* 4. *&* 5. *C. de sent. pass.* Restitutio autem Principis velut postliminium est, *l.* 2. *C Theod. de repud.* Est autem aliqua differentia: nam patre captivo, filius testamentum facere non potest, propter suspensi juris constitutionem: patre deportato de rebus postea quæsitis testamentum filius facere potest: nec restituto patre, licet filius in ejus potestatem revertatur irritum testamentum fit. *l fin. C. de sent. pass.* nam sine capitis minutione ipso jure in potestatem revertitur: spes postliminii omnia suspendit: spes restitutionis nihil suspendit, Jurisgentium sive postliminii spes certior est quam juris civilis: Et idcirco receptum etiam est, ut captivus partem faciat, deportatus, non item, *l.* 1. *§ si ex tribus. & §. fin. ff. de bon. poss. contra tab. l. si necem. §. si patronus ff. de bon. libert.* Prat.

Restitutionem facere, id est restituere *l.* 1. § *fuit quæsitum. l. recusare. §. si fisco. l. servo invito. §. ult.* & in aliquem restitutionem facere. *l. facto.* 63. *ff. ad Trebell.*

Restitutoria actio, quæ in veterem debitorem restituitur, mulier quæ pro eo obligationem susceperat, nexu obligationis liberata. *l.* 8. *§. Marcellus, & §. si mulieri. ff. ad Velleja. l.* 8. *C. eo. tit.* Briss. Prat.

Restitutoria interdicte appellatur, quibus Prætor restitui aliquid jubet. *l.* 1. *§ interdictum. & l.* 2. *ff. de interdict.* §. *restitutoria Inst. eod. l.* 1. *ff. de aqua cottid.* Qualia sunt, Quorum bonorum, Quod legatorum, Unde vi. *l.* 1. §. 1. *ff quor. bonor. l.* 1. *ff. quod legator.* & illud, quod de via publica proponitur in *l.* 2. *§ ait prætor, & §. hoc interdictum ff. ne quid in loco publ.* Et quod precario. *l.* 2. *§.* 1. *ff. de precar.* Et posterius interdictum de cloacis. *l* 1. *§.* 1. *& §. ult. ff. de cloac.* Item, illud quod proponitur, in *l. unic.* §. *deinde cum* §. *sequ. ff. de fluminibus.* Briss.

Restitutorium pro judicio restitutorio, & cognitione prætoria de restitutione facienda. *l.* 7. *ff. quod falso tut. l.* 39. *ff. de evictionib.*

Resuscitari dicitur legatum quod alicui periit *l.* 27. *ff. de adim. legat.* sic & Resuscitari dicuntur obligationes, i. restitui. *l.* 29. §. *ult. ff. de jure fisci.*

Retaliare. Vide: Talio: Erat autem Retaliare Gelliana dictio, significans talione hominem repercutere, & inimico reponere. Epigrammaticus poeta jocose dixit: Corrumpit sine talione cœlebs. Joan. Bapt. in *comment. Epist. ad Sid. Apollinarem. lib.* 5.

Retare flumina pro purgare, nam Retæ arbores sunt, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alvis eorum extant: à retib. dictæ, quod prætereuntes naves impediant, quasique irretiant. Hinc edictum vetus: Qui flumina retanda publice redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Hæc ex Gellio *lib.* 11. *c.* 17. Prat. ex Hot.

Retentio, adsimilatur traditioni. *l. quædam mulier.* 2. *respons. l. ejus rei. de rei vend. cum sim.* quæ fideliter citat Apelius in Methodo, c. 3. Porro materiam retentionis tractat Bartol. communiter probatus, in *l. indebitum. §. si centum. ff. de condict. indebit.* & in *l. si non inducta, C. quibus caus pign. tacit. contrah.* Spieg. Prat. Vide Vult. ad §. *sunt præterea* 32. *& §. seqq. n.* 26. *Instit. de act. & ad §. sequens illa divisio.* 16. *num.* 44. *Instit. eod.*

Retiarius dici potest ille, qui jacit rete ad pisces capiendos: ut patet in *l. si jactum. ff. de act. empt.* & ideo sunt qui apud Paul. in *l. qui ratiario. tit. de pignor. act.* putent ratiarium & rete ubique legendum. Sic etiam Retiarius dictus est alter ex gladiatoribus qui fugientem, vel fugam simulantem sequeretur ut rete immitteret, quod pugnæ genus primum à Pittaco Mitylenæo, uno ex septem sapientibus institutum est, de quo Valer. Max. in 1. & Festus: Retiario (inquiens) pugnanti adversus Mirmillonem cantatur: non te peto, piscem peto, quid me fugis Galle? Mihi tamen magis placet antiqua lectio; neque est quod reformidemus, à rate ratiarium deducere: quia eodem modo à navi navicularius formatur, ut apud Jureconsult. in *l.* 1. *ff. quod cujusque univers. nomine*, & in *l. semper, in plurib. locis. ff. de jure immu.* non tamen ut de opifice intelligamus, prout sensit glossator, sed de negotiatore. Possemus etiam mutato solum verbo Retiario, cætera retinere, hoc modo: Qui retiario credidit cum ad diem pecunia non solveretur, ratem in flumine, & reliqua & sensus Jureconsult. optime istud permittit. Piscatores enim communiter ratem habent: quod etiam innui. Scævola in *l. periculi pretium. ff. de naut. fœnor.* Cotta.

Reticula in *l.* 25. §. *ornamentorum. ff. de auro, argent.* quæ vulgo scofia dicimus, quæ in formam retis facta ad Capillos continendos capiti aptantur. Reticulum Lexicon. B. Germani vertit γύργαθον κρυκίφαντον. Et plane crocufantia reticulis junguntur in d. §. ornamentorum γύργαθον vero πλέγμα esse Pollux *lib.* 7. *c. ult.* & *lib.* 10. *c.* 35. docet Isidor. *lib.*20. *Etym. c.* 30. Reticulum, ait, est quod colligit comas: dictum ab eo quod retinet crines ne effundantur. Lamprid. in Alex. Matronas autem regias contentas esse debere uno reticulo atque in auribus. Utitur & hoc verbo in hunc sensum Capitoli-

pitolaius, in Maximinis. Reticuli circa columnas in *l.* 17. §. *quæ tabulæ.* *ff. de act. empt.* Reticulatum opus aud Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. Plin. *lib.* 36. *c.* 22. Briss. Prat.

Reticuli, cancelli ex funiculis tenuibus, aut è nervis, quibus bestiæ à loci alicujus aditu arcentur. Ulp. in *l.* 17. § 2 *de act. empt.* Reticuli circa columnas, plutei circa parietes, item cilicia vele ædium non sunt. Varro lib. *de re rust.* 3. *cap.* 5. Inter columnas exteriores pro pariete reticuli è nervis sunt, ut perspici sylva possit, & quæ ibi sunt, neque avis eas transire. In *l* 41. §. 7. *de leg.* 1. simpliciter cancelli appellantur. *Prat.* ex *Hot.*

Reticulum in *l* 5. §. *ult. ff. de his qui deject. vel effud.* ubi amphoram ex reticulo suspensam narrat. Plin. *lib.* 31. *c.* 6. Item demissæ reticulis in mari concavæ è cera pilæ: Alii in *d.* §. *ult.* Resticulo legunt. *Briss.*

Retinere hæreditatem dicuntur sui, qui non abstinent. *l. l.* 6. *ff. de rebus auct. jud. possid.* sic retinere impensas, id est, servare per retentionem *l.* 50. *ff. de hered. per.*

Retinere possessionem animo possumus, adipisci non possumus Paul. in *l. qui universas.* §. *quod per colonum. de acqui. poss.*

Retinere in potestatem *l. qui filium. ff. de de legat. præstand.* sed frequentius Retinere in potestate, *l. ult. ff de legat. præstand.*

Retinere solum, i. uti retentione. *l.* 22. *ff. de damn. inf.*

Retineri hoc est, detineri & renovari non debent homines liberi inviti *l.* 3. *ff de liber. hom. exhib.*

Retorquere crimina, *l.* 14. §. *si libertis. ff. de bon. libert.*

Retractare est, quod omiseris repetere, & mutare, renovare, & recognoscere, *l.* 1 §. *ff. ne de stat. defun. leg.* 2. *de collus. dereg. l.* 1. *C. de senten. advers. fisc. lib.* 10. Item pro revocare, ut apud Ulp. in §. *fi. l. non solum. ff. de proc.* Interdum est iterum tractare. ut in *l.* 31. *in fin. ff. de jurejur. l.* 10. §. 1. *ff. ad Turpill. l.* 29. *ff. de jure fisc. l.* 4. *C. de episc.* apud. *Cic. lib.* 4. *de natur. Deor.* qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegerent, hi dicti sunt religiosi. Idem ad *Attic. lib.* 8. Augemus crimen dolorem retractando, Sic Tertull. in Apologet. Causas, quæ hoc exegerint, retractemus. Alias etiam Retractare sumitur pro ratum non habere, quod ab aliquo gestum fuerit, ut *l. fin. C. de bonis quæ liber.* nullo modo licentia concedenda filiis eaidem venditiones vel hypothecas retractare: ideoque & Retractatio opponitur ratihabitioni, *Hinc.*

Retractatio, *l. fin. C. de fid. instr. & l. fin. C. de temp. appell.* Græce ἀναψηλάφησις dicta Nov. 82 cum causæ apud successorem præf. Præt. retractabantur ex rescripto principis. *l.* 1. *C. de sent. præf. præt.* quod erat appellationis loco remedium. Et hoc locum etiam habuit in iis causis quæ à senatu judicabantur, ut non apud eundem senatum, sed apud alios παλινδικία seu retractatio induceretur: qua de re Plin. *epist. ad Ursum lib* 6. Prat.

Retractus, usitata vox in scholis, pro redemptione prædiorum, lege aut pacto contrahentium introducta. Ut autem à contrahendo contractum, a distrahendo distractum JCti declinarunt: sic à retrahendo Retractum accipere possumus. Duplex autem est retractus: Legitimus quem Gentilitium appellare possumus, & conventionalis. Legitimus sive Gentilitius est, qui propinquis conceditur, ut alienata à propinquis prædia, oblato intra legitimum tempus pretio, recuperare possint; qua de causa jus προτιμήσεως à Græcis appellatum est: unde quandam quasi prædiorum gentilitatem nasci apparet qualem se Cicero negabat vidisse. At hanc autem προτίμησιν absurdum est referre *l. dudum. C. de contrah. empt.* ut doctissime demonstrat. Hot. Conventionalis autem retractus est, cum in venditione prædii pactum est, ut venditori quandoque liceat illud restituto pretio redimere ac recuperare: sive dies ei redemptioni præstituta sit, sive non sit: cujusmodi conventiones in jure usitatæ sunt, ut *l.* 2. *& simil. C. de pact. int. empt. & vend.* Prat. & vide Corr. *lib.* 3. *Miscell. c.* 3. *per tot.*

Retrahere apud Ulp. in *l. Imperatores* 9. §. 1. *ff. de admin. rer. ad civ. pert.* sumitur pro recuperare prædia alienata. Item rescripserunt, agros Reip. retrahere curatorem civitatis debere, licet à bona fide emptoribus possideantur, cum possint ad auctores suos recurrere. *Prat.*

Retro, pro rursus, vel ex diverso. *l.* 4 *ff. de oper. servor. l.* 67 *ff de sol. l.* 40. §. *servum ff. de acquir. poss. l.* 9. § *fin. ff. de except* Briss. Prat.

Retro sumitur pro ante, in §. *alia autem. Instit. de donat.* Et cum retro principum constitutiones, id est, eorum qui ante nos fuerunt: sicque sumitur initio primæ epistolæ libris Digestorum præpositæ. *Prat.*

Retro verbum à Jureconsultis nostris, etiam ad tempus jam exactum & præteritum trahitur, *l. si fundus. ff de pign. l. quærebatur ff. de pecul. cast. l. retro. ff. de capt. l. servum* §. 1 *ff. de leg.* 1, §. Curt. *lib* εἰκαςῶν 3 *c.* 32. *tom.* 1.

Retro agere, corroborare, confirmare.

Retro duci. Paul. in *l. servitutes.* §. *stillicidium. ff. de servi. urb. præd* Ea de causa, inquit, retro quoque duci potest stillicidium, quia in nostro magis incipiet cadere, produci non potest. *ff. de servit. urb.*

Retro juris ordine, pro eo qui hactenus obtinuit. *l. omnes judices. C. de delatorib.*

Retro obtinuit consuetudo, id est, corroborata est. apud Ulp. in *l. si in aliquam. de offic proconf.* Spieg. Prat.

Retro principes. *C. de Novo C. compon. ad initium.*

Retro subaudiri, & supprimi per ellipsin scribit Albericus in *l. servus servum. ff. ad l. Aquil.* Prat.

Retrorsum Ulp. *l. si duob* § 1. *de divers. & temp. præs.* Quia inquit, retrorsum quanti plurimi fuit, inspicitur.

Retrovendendi pactum, inter cætera pacta vulgatissimum est: Velut cum venditori ex conventione conceditur ab emptore: quod si ipse vel hæres ejus, voluerit quandocunque, aut intra certum tempus restituere pretium, ut tum rem suam quam vendidit, quasi redemptam accipiat, Quo pacto in emptione & venditione redituum quotidie utimur. *l.* 2. *C. de pactis inter empt. & vend.* Hot. Prat.

Revehere est, quod ante vectum fuit, iterum vehere, *l. univers. C. de vectig. & commiss.* Prat.

Revelare, id quod ante tectum fuit, retegere, aperire, palam fieri: cujus tamen nullum exemplum reperiri quidam putant in *l. universi. C. de vectig. & commiss.* Corrupte legitur in quibusdam codicibus, Revelant, pro revehunt. Pro retecto & palam facto, extat in *l. unica. C. de his qui se defer. lib.* 10. Spieg.

Revendere operas *l. 22. §. 1. ff. de oper. libert.*

Revenire fundum *i. revendi l. 15. ff. de lege commiss.*

Revenire solent apes ex *l. Dei tit. 12.* quod alibi dicitur reverti vel revolare.

Revera conjunctim vice adverbii est. Aliis duae dictiones sunt Re vera, quod vulgus de facto dicit. *Spieg.*

Reverendi (ut utuntur vulgata voce) hoc est, quibus reverentia & honor debetur, in jus sine venia vocari non possunt. Vide Zasium in *l. generaliter. ff. de in jus voc.* Debetur autem reverentia maxime patribus & patronis, tam superstitibus, quam defunctis, *l. apud Celsum, §. adversus, ff. de dol. except.* Spieg.

Reverentia, honor quem tam verbis, quam factis alicui exhibemus *l. parentes, ff. de in jus voc.* quidam adjiciunt haec verba, cum pudore, *c. 2. de offic. de leg. in 6. Archi. c. decet. de immun. Eccles.* Quibus exhibenda sit vivis & mortuis vide *l. apud Celsum, §. adversus, ff. de dol. except.* Prat.

Reverti emptor ad venditorem non potest, i. e. regressum non habet, *l. 6. §. si aeum. & l. 7. ff. de act. empt.* Brisl.

* Revisio est remedium extraordinarium, quo in Camera Imperiali laesis, ex quadam benignitate juris per Commissarios Imperatoris & Statuum Imperii ad id deputatos, revidendo Acta succurritur.

* Peti potest, depositâ certae pecuniae Summa, à Revisoribus pro qualitate causae constitutâ, in omnibus causis, in quibus sententia in Camerâ lata est. Lim. 1. in casibus, ubi de jure communi appellatio prohibita 2. si summa Revisionis sit infra 2000. Imperiales sortis absque usuris 3. in causis, de quibus a judice inferiore ad Cameram appellari nequit, sed per viam simplicis querelae eo devolutis. *R. I. de anno 1654. §. 125. & seq.*

* Revisio apud Electorem Moguntinum tanquam Imperii Cancellarium interponenda, & quidem hodiè sub poena desertionis intra 4. menses à die latae sententiae proximos. *d. Rec. §. in Fallen* 125. sin verò Moguntinus in suis causis revisionem petere velit, aut pars adversa eam petat; Trevirensis vices ejus gerit.

* Productâ Revisione, juramentum revisorium à Procuratore in animam Principalis & Advocati praestandum. De in intra 4. menses gravamina revisoria exhiberi vel emitti possunt.

* Porrò Moguntinus Revisionem ipsi denunciatam 3. menses ante Calendas Maii Imperatori ac Statibus ad annuam visitationem deputatis, significat cum requisitione, ut Consiliarios suos ad hanc Revisionem mittant.

Processus judicii Revisorii hic est. Gravamina per sententiam laesi adversarios communicantur, qui suas exceptiones in unico scriptae eis opponit. Revisores jurati cum Assessoribus, qui sententiam tulêre, Acta revident & Assessores rationes sententiae latae apperiunt, deinceps Revisores soli desuper cognoscunt.

* Quodsi Revisores sententiam justam deprehendant, eam confirmant, si non reformant, & hoc casu depositâ pecuniâ restituitur, atque cum exemtione in Camerâ proceditur. *Vid. Ord. Cam. p. 3. tit. 53.*

Quod Revisionis petitae effectum attinet, illa hodiè executionem sententiae non suspendit, sed tantummodo devolutivum effectum habet, modo cautio praestetur. *Rec. Imp. de anno 1164. §. nach Berathschlagung* 124. exceptis tamen causis Religionis & spiritualibus.

(* Vid. Gylman. *voc. Revisio.* Besold. *Thes. Pract. V. Revisio.* Snold. *V. 2. D. 2. th. 7. tit. d.* Blum. *de Proc. Camer. tit. ult.* Roding. *Pandect. Cameral. nov ff. lib. 3. tit. 61.* Bender. *Tr. de Revision* Zepper *simil. Tract.*

Revocare domum significat id quod vulgo dicimus petere se remitti domum, *l. 2. §. legatis, ff. de jud. l. 28. §. si cum in Provincia, ff. quibus ex caus. major.* & vide *c. fin. de for. comp. ubi Pontificii.* Sic & jus revocandi forum, *l. 7. ff. de jud.* Et revocare in Provinciam, *l. 7. § pen. ff. de accus.* Prat.

Revocare testes, quod Galli teste Bud. recolere dicunt, apud Martianum in *l. Divus, de custod. & exhib. reor.* Spieg.

Revocari actio, i. resuscitari, *l. 65. §. 1. de leg. 2.*

Revocari quaestio, id est, retractari, *l. 7. §. generaliter, ff. de except. rei jud.* Brisl.

Revocari quando possit sententia, ponunt Canonistae *c. qualiter & quando, de accus.* Prat.

Revocatoria actio dividitur in Paulianam, Favianam & Calvisianam, de quibus fusius Jason. in *§. item si quis in fraudem. Instit. de action.*

Revocatoria, diploma Principis significat, quo absentem ad se revocat *l. ult C. de dignitatib. l. 11. l. 3. C. de silentia. lib. 12.* Justin. Novell. 8. ἰδὲ γὰρ δίδομεν αὐτοῖς ἀδιαιρέτως τὸ προμεμηνυμένον τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν πληρωθεισῶν χρόνον, τῶν ἐπαρχιῶν, ὧν ἦρξαν μὴ ἀναχωρεῖν, ἠμεῖψαντι. Revocatio in ἐπὶ μεταχλήσει. Brisl.

Revocatur quod translatum fuit, ut colligitur ex *gl. l. In hac in factum, ff. quae in fraud. & tot. tit. C. de revoc. don.* Prat.

Reum facere in publicis judiciis, est ejus nomen ad magistratum cujus de ea re notio est, deferre, ut ei dies audiendae accusationi dicatur, *l. 3. ff. de accus.* Hinc Asconius: Quid est inquit, reum fieri, nisi apud praetorem legibus interrogari? Quum enim in jus ventum esset, dicebat accusator apud Praetorem reo, Aio te Siculos spoliasse, si tacuisset, lis ei aestimabatur ut victo: sinegasset, petebatur à Magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio. Haec ille. Interea autem ejus nomen in reorum album referebatur, ut causa ex ordine ageretur: dicebaturque in reos receptus vel relatus. Libellorum autem conceptio qualis fuerit, Paul. in *d. l. 3. ff. de accus. demonstrat.* Agi etiam reus eodem sensu dicitur, qui accusatur. Valer. *lib. 6. c. 8.* M. Antonius avorum nostrorum temporibus clarissimus orator incesti reus agebatur. Et *lib. 8. c. 1.* Q. Flavius à C. Valerio Aedile apud populum reus actus. Recipi vero vel referri inter reos dicitur quis, postquam delatum est nomen ejus. Et contra eximi ex reis, absolutione vel abolitione secuta. Eorum autem status & conditio, qui inter reos recepti sunt. Reatus vocatur. Et quandiu accusatio pendet, in reatu esse dicuntur, *l. fin. ff. de publ. jud. l. 25. ff de poen. l. 3. §. quod pater. ff. de muner. & honor l. 46. §. in reatu, ff. de jur. fisc.* Prat.

Reum dat servus domino, id est, expromissorem, pecuniam pro libertate pactus *l. cum servus, ff. de verb. oblig.*

Reus in sacris vocabatur qui se numinibus suscepta voto obligaret. Damnatus vero, qui promisso voto non solvebat, ut Macrob. *lib. 3. Saturnal. cap. 2.* Virgil. *Aeneid. 5.* Vobis laetus ego can-

candentem in littore taurum constituam ante aras voti Reus.

Reus antiquis dictus est à re, id est, lite. Itaque Cic. in 2. *de orat.* Reos, inquit, appello non eos modo, qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur: sic enim olim loquebantur. Et Gallus Ælius apud Fest. Reus est, inquit, qui cum altero litem contestatam habet, sive is egit, sive cum eo actum est. Quibus ex verbis apparet, reos antiquis eosdem fuisse, qui nunc litigatores appellantur. Postea vero distinguendarum appellationum causa, & ne nomina confunderentur, rei dici cœpti sunt (ut Festus inquit) à re quam promiserunt, ac debent: hoc est, ii, unde quid judicio petitur. Reus, inquit, Festus, nunc dicitur qui causam dicit, & item qui quid promisit, ac debet. Veteres autem reum inde petitur vocabant, Cic. *lib.* 1. *de orat.* Nonne nobis in tribunali, Q. Pompeii sedentibus postulabam, ut illi unde peteretur, vetus atque usitata exceptio daretur, cujus pecuniæ dies fuisset. Idem *l.* 7. *Epist. ad Trebat.* Ego omnibus unde petitur hoc consilii dederim, ut à singulis interregibus binas advocationes postulent. Sed & in *l. Manil.* Et si is unde ea pecunia petita erit, condemnatus erat, eam pecuniam ab eo vel à bonis ejus primo quoque die exigito Marcell. *l.* 38. *ff. de fidejuss.* Nec reus est pro quo debeat, nec res ulla quæ possit deberi. Uterque etiam ex contrahentibus Reus appellatur, *l.* 5. §. *conventionales*, *ff. de verb. oblig.* Sed differentiæ causa, qui stipulatur, reus stipulandi: qui spondet, reus promittendi dicitur *l.* 1. *& tot. tit. ff. de duob. reis*, *l.* 134. *§. pen. ff. de divers. reg. jur. l.* 50. *§. si l.* 52. *§. duo, & passim, ff. de fidejussor.* sicuti qui credit, reus credendi: qui accipit, reus debendi: qui satisdat, reus satisdandi: qui satis accipit, reus satis accipiendi appellatur. *l.* 34. *§. quidam, ff. de solut.* Prat.

Reus agitur, qui accusatur: Reus peragitur, qui damnatur. Jurisconf. Peregisse reum non alias qui videtur, nisi condemnaverit. *Spieg.*

Reus constitutus dicitur qui se obligavit, *l.* 14. *§. Labeo. ff quod met. caus.* Et ejusdem pecuniæ Rei qui eandem pecuniam promiserunt, *l.* 22 *§. cum tu, ff. de fidejussoribus. l.* 84. *§. qui Carum, ff de leg.* 1. Duos autem reos promittendi facimus, si utrumque interrogemus, & uterque respondeat ejusdem pecuniæ nomine. *l.* 3. *& l.* 6. *ff. de duob. reis*, & *Instit. eo tit.* Nec tantum stipulatione, sed & aliis contractibus duo rei fieri possunt: veluti si apud duos eadem res deponatur, duobusve eadem res locetur, commodetur. *Prat.*

Reus interdum expromissorem significat id est, cum qui alienam in se obligationem vel novatione vel delegatione susceperit. *l.* 1. *ff. ad Vellejan. l.* 1. *§. exceptionem, ff. quar. rer. act. non dat. l.* 104 *& l.* 112. *ff de verb. oblig. l.* 9. *§ omnis, ff de pignor. act. l* 7 *§. servus pactionibus, ff. de dolo. l.* 22. *§. si mulier. ff solut. matrim. l.* 24 *in fi. ff de fi. tut'h. l.* 11. *ff. de novatio. leg. ultim. in fin. ff. si cert. pet. leg.* 13. *§. præterea, de actio empt.* Briss Prat.

Reus extraordinarius. Vide extraord. reus.

Reus facti, qui aliquod factum commisit.

Reus stipulandi, & reus credendi, cui debetur res, non quod ei res credatur, sed quia res credat, vel perinde sit, ac si crederet, Reus vero promittendi est reus debendi, id est, qui rem sibi creditam debet, eamque promittit solvere. Et nota, quod reus active, est reus stipulandi, sed passive, est reus debendi, seu promittendi. *Anch.*

Reus satisdandi, ab Ulp. dicitur, qui satisdato obligatus est, id est, fidejussore dato: Reus verò satis accipiendi qui fidejussores accepit ob debitum, in *l. qui hominem*, §. *quidem, de solut.* Dici potest, quoties reus satisdandi, reus satis accipiendi hæres extiterit, fidejussores liberari. *Spieg.*

Reus stipulandi is dicitur, qui stipulatur, id est, interrogat: & reus promittendi, is qui promittit. Plures vero habere reos, nostra interest. & quomodo tractat Bart. in *l. liberationem*, *ff. de liber. leg.*

Rex nomen generis: Imperator officii, Reges enim nascuntur, Imperatores creantur. Joan. Bapt. Castellion. Regem Boemiæ improprie, dici existimat, quod competendi provincia careat. *c. sciote, quæst.* 3. Attamen abundare eum refert, & vere quidem, strenuis militibus, sed ubique præstare plerisque regibus qui pluribus civitatibus dominentur Cuat. Hostiens. in *c. constitutus* 2. *de testib.* Rem Boemicam Carolus IV. mirum in modum auxit, sed exemplo maxime improbando, ut ait Egnatius, Rex autem sive Cæsar Romanorum, ut quidam cordatus è nostris dixit, est magni nominis umbra: nimirum sentiens, illi Romanæ urbis imperium, nomine solo, at Pont. Max. fructum esse relictum, Tertull. nomen regum etiam Cæsaribus accommodat: & D. Hieron. eum secutus, Annotavit Rhenanus noster. Tyrannus autem eo differt à rege: quod hic ad subcum populi, ille ad proprium commodum, rem curat & administrat, Ita Arist. & qui ejus doctrinam secuti sunt Theologi decreverunt. Quamvis antiquitus nonnulli pro tyranno regem intelligebant: quorum exempla. Virg. cecinit:

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Lege & Provincialeg in fin. *Spieg.*

Rex sacrificulus erat Romanis qui sacrorum Rex dictus, sine imperio, solo nomine Rex, sacra quæ penes Reges erant, obiret, ac ceremoniis præesset: quem creatum, aut in locum decedentis suffectum, sicut reliquos sacerdotes inaugurari oportebat. Alex. de Alex. *Gen. dier. lib* 3. *c.* 27. De quo vide Liv. *lib.* 3. & Dion. mitto *lib* 5. Primum autem Regem sacrificulum M. Papirium & patritiis creatum scribit Dion. Regis porro uxor appellabatur Regina, quæ & ipsa aliquot sacra facere solebat. De qua Macr. in *lib. Saturn.* Creabatur autem Rex sacrorum comitiis Centuriatis quemadmodum apud Gell. *lib.* 15. *c.* 27. refert Lælius Fœlix.

Rex Romanorum (*Römischer König*) est Princeps. ab Electoribus vivo Imperatore electus, ut absente vel impedito Imperatore, Imperium regat, ac moderetur, mortuoque eo ipso, sine ulteriore electione in numero, dignitatem ac potestatem Imperatoris succedat.

* Quamvis autem etiam mortuo, vel Imperium resignante Imperatore, Rex Rom. ab Electoribus eligi soleat, is tamen verè Imperator est. Sanè ex mente Aureæ Bullæ *tit.* 1. *§. cum autem* Rex Rom. dicitur ille, qui Imperio vacante eligitur, solumque in eô de *ordinario* eligendi casu agitur; Electio autem, quæ nonnunquam in solatium Imperii ex justâ causa, vivente adhuc Imperatore suscipi solet, *extraordinaria* est, de quâ primum actum, cùm inter fratres Rudolphum II. & Matthiam de successione lis esset. *vid. Capitul. Matthia artic.* 34.

* Cæterùm de Electione Romanorum Regum in Comitiis universalibus communi Statuum consensu agi & Statui debere, cautum est, in Instrum. Pac. Germ. *artic.* 8. *§. habeantur.* De quâ tamen re gravissimâ, quando & quibus de causis eligi debeat Rex Rom. inter Electores & Principes nondum convenit.

* Rex Romanorum legitimè electus. 1. perpetuus est Imperii Vicarius. 2. vacante Imperio Imperatoris successor. 3. Caput Imperii Vicarium, vel secundarium, Majestatem habens, quæ tamen cum Imperatoriâ non eadem. 4. absente vel impedito Imperatore jura Imperialia exercet non Cæsaris tantùm, sed etiam suo nomine. 5. Et & licet nobilium dignitatum titulos conferre: Accademias confirmare; in Bannum reos declarare. Potestatem autem hanc atque aliam nec unquam nec aliter exercet, nisi tunc, quando & quomodo illi ab Imperatore permissa. Vid. *Capitulat. ul. Ferdin. III. art.* 49.

* Cæterum Rex Romanorum in insignis suis tantum simplici Aquilâ utitur, & Imperatorem, reverentiæ intuitu, Dominum suum appellat.

(Vid. Limn. *de J. P. lib.* 2. *c.* 15. *& ad Capitulat. Imperat.* Sinold. *de SRR. vol.* 1. *D.* 5. *th.* 1. *& seq.* Strauch. *Exercit. exoter.* 10. Autor. *Dissert. de ration. Status. p.* 2. *c.* 6. *Sect.* 3. Burgold. *Notitia rer. Imp. part.* 3. *disc.* 4.) D. Dieterich *ad A. B. tit.* 6.

R H.

RHACHITÆ nuncupantur à Græcis malefica vi insignes, quos leges, Principumque constitutiones persequuntur.

RHADAMANTHEUM judicium, proverbio de incorrupte judicantibus dictum. Rhadamanthus enim manium judex, neque muneribus neque gratia deflectitur, quominus severe judicet, cætera vide apud Erasm. in Chiliad. *Spieg.*

RHADAMANTHI jusjurandum dicebatur, quod verissimum quidem esse, cæterum nullum Deum ascisceret. Socrates per canem & anserem jurare consuevit, ne quem Deorum citaret sive quod non crederet ullos esse Deos, sive quod non arbitraretur esse boni viri, Deos suorum negotiorum testes accersere, ut ait Erasm. in hujus adagii explanatione. *Spieg.*

RHADUCHUS. Vide, Liturgus.

RHAPISMATA in *l. ult. C. de emancip. lib.*

RHAPSODIA verbum pro partes hodie reponendum in *l. libro*, 52. *§.* 2. *de leg.* 3. Olim numerabantur inter aromata, h. e. festivas & jucundas narrationes. Apud veteres post Homericas sic dictos, quod per successionem ab Homero genus ducentes. Homerica canebant: non jam ad Homerum genus suum referentes, Rhapsodi, hoc est ejusdem carminis decantatoris scriptores vocati sunt: quorum diversum est etymon apud autores. Vide picum, in hymnum primum. Rhapsodiarum nomine appellantur singuli Homeri libri ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν τὴν ᾠδὴν ut annotavit. Ant. August. *lib. emend.* 4. *c.* 2.

RHEDA genus leviculi currus, in quo gestabantur nobiliores in villas suas. Vocabulum Gallicum Quintiliano, longa tamen usurpatione Latinum factum. Eo Jabolen. *l. cum in plures, ff. locat.* utitur. An etiam, inquit, pro ipsa sola rheda portorium daturus fuerit? Spieg. Corras. autem *lib.* 3. *Miscell. c.* 20. Rhedam definit certum leviculum que passim usi fuerint omnes etiam abjectissimi autoritate. Cic. 2. *Philip.* Vehebatur, inquit Cicero, in essedo Tribunus plebis lictores laureati antecedebant, inter quos aperta lectica mimæ portabantur, sequebatur rheda cum lenonibus comites nequissimi: quales itaque rheda vectarentur, solus ornatus ostendebat. Porrho rheda mulo simul commode vehebantur, dummodo mularum (quibus, non equis, advehiculo veteres uteb. ntur) juga oneri suffectura adhiberentur. Publice autem Romæ institutum fuit, ut ad portas urbis, & per vias consulares ab urbe Roma undique in quascunque urbis Romanorumve Provincias ducentes, rhedæ essent, quas indigentes declarato pretio in promptu & paratas haberent, Corras. *d. loc. n.* 10. 11.

RHEDÆ meritoriæ sunt mercenariæ, quas cuique danti mercedem habere licuit, Corras. *ibi. n.* 12.

RHEDARIUS mulus dicitur, qui rhedam ducit: ac ipsius rhedæ rector. Rhedarius vocatur.

RHEGIUM oppidum Italiæ ad mare contra Siciliam: hujus meminit Jurisconsultus apud Zenodotum, Sophronis, qui de mensibus scripsit, filius in gratiam Dionysii tyranni, taxavit Rheginenses, ut ignavos in rebus bellicis, animique pavidi, quemadmodum testantur (ut refert Erasmus noster) Græcorum adagiorum collectanea. Est & alterum ejus nominis oppidum, quod absque aspiratione scribitur, dictum Lepidi Khegium, triumviratus tempore ad eo conditum: non cujus meminit Frontinus & Volaterranus in Gallia togata. *Spieg.* Adde Brech. *l. notionem*, *§. continentes*, *tit. de verb. & rer. sign.*

RHEMNIA lex pœnam calumniatoribus irrogabat, *l.* 1. *ff. ad SCtum Turpill.*

RHENI nostri, cujus ortus est in monte Aduls, qui hodie vulgo vocatur *Vogel*, Paul. tit. de evict. his verbis meminit, L. Titius in Germania trans Rhenum prædia emit, & partem pretii intulit, cum in residuam quantitatem hæres emptoris conveniretur, quæstionem retulit, dicens has possessiones ac præcepto principali partim distractas, partim veteranis in præmia assignatas. *Spieg.*

RHENONES, dicuntur pelles ferinæ ad usum humanum redactæ. Et Rhenones appellatæ, quod Rhenani populi hisce peculiariter utebantur. Joan. Baptist. in *comm. Epist. Apoll. ad Aprum lib.*

RHODIÆ leges, inquit Gratianus in decretis Pontific. navalium commerciorum à civitate Rhodo cognominatæ sunt. Erat enim civitas Rhodiensis olim & insulæ opportunitate (ut Gellius *lib.* 7. *c.* 3. *noct. Attic.*) & operum nobilitate & navigandi solertia, navalibusque victoriis celebrata: atque omnibus ornamentis tantopere cæteras civitates superabat, ut nulla legum præstantia æqualis putaretur, & navalis rei peritia adeo valuit, ut annis multis maris imperio potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit, quod latissime Strabo demonstrat, *lib.* 12. *c.* 14. Cum itaque mercatorum mari se exercentium in ea insula numerus esset frequentissimus, & de re navali in dies lites & jurgia exoriebantur: Rhodiæ leges latæ sunt, quibus altercationibus de rebus nauticis exortis, & præcipue si exonerandæ naves essent, provideretur, *c. fin. di. stinct.* 1.

RHODIÆ naves, quarum frequens mentio apud scriptores, nomen à patria sortitæ: sicut Ægyptiæ, Asiaticæ, Liburnicæ, atque Achaicæ & ejusmodi. Vide Bayfium, de re navali. Nota conditio apud JCtos, *Si navis ex Asia venerit*. *Spieg.*

RHODINI serici, ab insula Rhodo advecti, seu laudatissimi, Impp. meminere in *l. 3. C. de vest. olob. lib. 11.* Accurs. locum intellexit: Rhodinum substantive, pro pisce interpretans. Quod & in *annot. Alc. judicavit*. Spieg.

RHODUS, & urbs & insula maris mediterranei clarissima est, sæpe damnum dedit Turcæ, quam ann. 1522. Turcarum Impp. occupavit. *Prat.*

RHOMBUS piscis est latissimus. Martial.

Quamvis lata gerat patella rhombum,
Rhombus latior tamen patella.

Hic venit Accursio in Proverb. dicit enim. Quid ad rhombum pro eo, quod est ad scopum, in *Auth. licet. Cod. de nat. lib.* ut ait Alc. *libr. 4. de verb. sign.* an vero piscem cogitaverit Accurs. viderit ipsius: at Jurisconf. in *l. de ætate, §. quod autem, ff. de interd. act.* dicit, non videri respondisse illum qui non respondit πρὸς ἔπος, id est, ad carmen: idque ex vulgato proverbio, de quo magnus Erasmus citans illud Luciani in Philopseude: οὐδὲν πρὸς ἔπος ταῦτα, φασίν. οὐδὲ ἀνέρομαι αὐτῶν, id est: Nihil ad carmen ista, ut ajunt, neque de iis interrogabam: meminit Alciat. *lib. dispunct. 2. c. 10.* Furcat. in *penu jur. civil. c. 20.*

RHYTHMUS à metro hoc distat Vivi, quod metrum sequitur numerum pedum, Rhythmus tempora: ideoque alterum sine altero esse potest. Rhythmum quicquid sub aurium mensuram cadit, quidam putant, etsi versus absit. Tu vide M. Ciceronem, Rhythmico carmine usos Hebræos refert Helias:

אשירה שיר בכבודי
כאך חשבובל תיו ות

R I.

RICA Paulo apud Festum, vestimentum quadratum fimbriatum. *Prat.*

RICINUM, ut Nonius ait, erat palliolum fœmineum breve, quod sua ætate mavortium dicebatur: cujus formam appingit ipse etiam Varro *lib. 4. de ling. Lat.* Apulej. *lib. 1. de Asino aur.* Majorag. *Miscell. lib. 3. c. 14.* & Fr. Bald. in *l. 12. lib. c. 31.*

RIDICA, pedamentum vitium, Ulpian. *l. 11. §. 3. ff. quod vi aut clam*. Si quis in vineas meas venerit, & inde ridicas abstulerit, hoc interdicto tenebitur. Varr. de *re rust. lib. 1. cap. 8.* Pedamentum item fere quatuor generum: unum robustum, quod optimum solet ferri in vineam è quercu ac junipero, & vocatur Ridica, Hot. & ante eum Corras. *lib. 1. c. 19. n. 5.* & Furcat. in *penu. jur. civil. c. 7.* Prat.

RIGOR à recto nomine dicitur, & est cursus aquæ, rectum profluentis tenorem significans *leg. 1. §. quod autem, ff. ne quid in flumine publ. leg. 1. §. ripa, de flumin.* Sic rigor fluendi rectius ejus fluxus est, *l. ult. de servit. urban.* Ac Paulus, *lib. 8. Epist. ad Roman.* Rigorem aquæ pro frigiditate posuit. Sunt & rigores in agris, cujus verbi, quia à Lexicis abest, non alienum erit interpretatione subjicere. Id autem Boetius *lib. 1. Geometr.* ita explicat. Rigor est quidquid inter duo signa veluti in modum lineæ directum prospicitur. Flexuosum vero est, quidquid secundum naturam locorum curvatur. Nam quod in agro à mensore operis causa ad finem directum fuerit, Rigor appellatur: quidquid ad horum imitationem in forma scribitur, linea appellatur. Bini vero rigores sunt, quando singulis spatiis intervenientibus tendunt, ut itinera plerumque peragunt. Aggenus Urbicus, Rigor, ait, luæ rectitudinis naturalis nomen accepit. Sicul. Flacc. in *lib. de condition. agror.* in aliquibus regionibus, ait, ita fines inter possessores ordinati sunt, ut rigores durent per longum tractum incedentesque in viis aut rivis aut substructionibus, aut regionibus aliisque finitionum generibus deficient supradicti rigores, Budl. Prat. & vide Duaren. *lib. 1. disp. anniv. c. 32.* & Cujac. *lib. 10. observ. c. 2. in med.*

RIGOR per translationem dicitur Rigor juris *l. 19. de appellat.* ubi Rigor tenorem significat, *l. si expressim, ff. de appellation.* Budl.

RIGOR juris, non est jus, sed excessus juris, & austeritas quædam facti ad terrorem, 50 *d. ff. ut constitueretur gl. in l. fin. §. Luxus ff. de servit. urb. præd.* Spieg.

RIGOR juris quandoque ponitur pro solemnitate & ordine juris, habita ratione ad Pontificis maximi rescriptum, ei super litteris de rescript. Rigorem æquitati præferendus sit, fusissime tradunt. Dd. in *l. placuit C. de judic.*

RIGOR possessionum in Frontino pro limite naturali & immobili, ut flumen, montes, & similia; Connan. *lib. 4. cap. 10.* circa finem.

RIGUUM, quod aquis irrigatur: cui opponitur, Siccaneum.

RIMÆ proprie dicuntur exiguæ distantiæ tabularum in junctura s. Unde tractum est, ut omnes fissuræ dicantur.

RIMAM invenire, in tergiversatores dicitur, qui nulla in causa tot fidei vinculis astringi possunt, quin aliquid inveniat, quo elabantur. *Eras.*

RIMARI, hoc est, diligenter quærere, scrutari, proprie ad judicantis officium spectat, Juxta vulgatum illud, Oportet judicem cuncta rimari, 30. quæst. 3. c. judicantem.

RINGERE, Hirrire est, quod genus vocis est canis rabiosæ. Ut obiter emaculemus Pompeii Sexti codicem, ubi pro ringere, garrire, adulterina vox & adventitia subtrita fuerat. Ringere porro latrare est & barbari Plaut. in Amphitruone; In enucleatis tamen Archetypis, hanc vocem sic posuit. Turbas uxori ciet Amphitruo, atque invicem ringuntur pro mœchis, i. latrant, conviciantur, inclamant, vociferantur: J. Bapt. in *eo ment Ep. ft Sidon. Appollinar. ad Papam Mige tem lib. 7.*

RIPA fluminis per se res est naturalis, usus sive publicus ripæ, est hominum omnium: ripa igitur res est publica jure gentium, dominium autem, seu proprietas ejus, illorum est, quorum prædiis ripa adhæret § *riparum, tit. de divis. rer. & quali.* Vide *d. princ. h. tit n. 14.*

RIPAM fluminum dici, ut litus maris, Grammaticis notum est, Ripam autem fluminis Ulp. definit esse id est, quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui tenens, *l. ff. de flumin bus*, Paul. vero in *l. pen. ff. eod. tit.* ripam ait eam dici, quæ plenissimum flumen continet. Majorag. *Miscell libro 4. c. 2.* ubi ostendit ripam à prælio se arari.

RIPAM munire est aggeribus factis & oppositis aquam coercere, ne excrescens flumen agrum recipiet. *l. 1. § sunt autem, ff ne quid in flum publ. l. utrea ff de ripa. muniend.*

RIPARENSES milites erant, qui in Imperii limitibus excubabant pro Republ. adversus barbaros,

puta in ripis Danubii, ad tuendas Pannonias adversus Sarmatas: & in ripis Euphratis, adversus Parthos. Herod. lib. 6. Nunciarum est, Germanos Rhenum Danubiumque transgressos, in fines Romanos hostiliter intrasse oppugnareque exercitum ripis insidentem, Alciat, in *l. contra. C. de re militari, lib.* 12. Horum quoque meminit Vopiscus in Aurel.

Riparensia castra in *l.* 14. *C. de re milit.* 12. dicuntur in ripis statuta & locata. *Briss.*

Riparii, qui in ripis habitant: ut Plinio, ripariæ volucres. Sic addita quinta vocali, in nostrorum annalibus ripuariorum nomine comprehenduntur ii, qui in Treveris ad Mosellæ habitarunt ripam, nec non inter Mosellam, Rhenum ac Mosam: à Francis Ripuaria vocata est Neustria, &c. Austrasia, Meminere horum è nostris Regino, Otho Frisingensis, Ligurinus, & alii, Vide Bilibaldum & Althamar. Sp. Vide Cujac. *lib.* 1. *obs.* 25.

Riscum in *l.* 24. *ff. de aur, arg.* est arcula vestiaria. Tradit Pollux *lib.* 7. *Onom. c.* 19 *& lib.* 10. *c.* 31. κιβώτια ἐν οἷς ἂν τίθωνται αἱ ἐσθῆτες ῥίσκον ... τοῖς νεωτέροις λέγεται. Donatus in Eunuch. Teren. nomen id esse Phrygium scribit, eoque significati cistam pelle contectam. At in lexico, B. Germani Riscus κιβωτὸς μεγάλη, definitur. Briss. Hotom. Riscum exponit capsulam, in qua linteola munda mulieres reponunt, quibus lotam corporis partem abstergunt: quod riscus cum lavatione jungatur in eo loco. *Prat.*

Rite actiones intendere. Ulp. *l. Procuratore, ff. de Procur.*

Rite & recte hoc differunt, quod rite significet causæ ordinationem & justa solemnia. (Nam rite à ritu dictum volunt Latini auctores: hinc dicimus sacra rite peragi, non recte, & ritus patrios, id est, mores) Recte vero causæ, vel rei alicujus rationem atque æquitatem. Bart. & gloss. in *l. non putavit.* §. *non quamvis. ff. de contr tab.* Idem Bart. cum gl. *in l.* 2. in verbo Recte, *ff. de inoffic. testam.* & in *l. juste possidet. ff. de acqu. possess.* recte enim à recto derivatur. Brech. in *l. hac verba, ff. de verb. & rer. sign.* Vide supra Recte verbum: Gœdd. ad *d. l. hac verba.* 63. *n.* 4. Vult. *ad §. plane.* 1, *n.* 3. *Instit. de milit. testam.*

Rituales libri apud Hetruscos, in quibus præscriptum erat quo ritu conderentur urbes, aræ, ædesque sacrarentur, qua sanctitate muri, quo jure portæ, quomodo tribus, curiæ, centuriæ distribuendæ essent, exercitus constituerentur, ordinarentur, cæteraque ejusmodi ad bellum & pacem pertinentia. Majoragius *Miscell. lib.* 3. *c.* 14. *ex lib.* 16. *Pompeii.*

Ritus, mos est comprobatus in administrandis sacrificiis: & generaliter ritus, mos & approbata consuetudo est, quam omnes ratam habent. Unde tit. de ritu nupt. In eo traditur, quo more, quove instituto nuptiæ perficiendæ sint, *Spieg.*

Rivales dicuntur qui eundem rivum communem habent. Pomponius de aqua quotidiana, *l. hoc jure.* Dum ne fundum, inquit domino, aut aquarium rivalibus deterius faciat, Nebriss. In re rustica rivales dicuntur ii, quorum agros rivus quis determinat, qui incertitudine, & mutatione crebra cursus, lites sæpe inter eos suscitat. Unde & Ulp. *l.* 1. *de aqua quotidiana*, Rivales, ait, qui per eundem rivum aquam ducunt, inter quos sæpe contentio est de aquæ usu. Sic Acron. in artem Poet. Horatii Rivales, ait, dicebantur, qui in agris rivum haberent communem, & propter eum sæpe discrepabant. Gellius *libro* 14. *c.* 1. Quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus contentio esset. *Prat. Briss.*

Rivum Festus libro 16. dici ait, non tantum naturali suo impetu fluentem tenuem aquæ fluxum: quo modo Rivum fluminis dixit Cajus in *l.* 7. §. *insula. ff. de acquir. rer. domin.* sed & manu factum, sive super terram in fossa, sive super specu à Græco verbo ῥεῖν. Hoc posteriore significatio Rivus definitur ab Ulpiano esse locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat. *l.* 1 *ff* 1. *ff. de rivis.* Atque ita accipitur in *l.* 2. *ff. de extraord. cognit. l.* 12. *& l.* 16. *ff. quemadmod. servit. amitt. l.* 3. §. *penult. & ult. l.* 5. *in fin. ff. de aqua quotid. l.* 13. *l.* 21. *§.* 1. *ff. de servit. rust. l.* 52. *§ si in communem, ff. pro soc.* Vitruv. *lib* 8. *c.* 7. Ductus autem aquæ fiunt generibus tribus, Rivis per Canales structiles, & fistulis plumbeis, aut tubis fictilibus. Nam in rivo collocabantur, fistulæ, vel canales quibus aqua deducebatur, *l.* 3. §. *si quis in rivo. ff. de rivis.* Inde deprimere vel allevare rivum in *l.* 12, *ff. comm. præd.* Et ducere rivum, *l.* 9. *ff. de serv.* Rivi prout convenerat terreni, signini cementitii, lapideive fiebant, ut adparet ex *l.* 1. *§. ult. & l.* 3. §. 1. *ff. de rivis*, Item Rivi quidam erant aperti, quidam tecti & operti *l.* 1. §. *ult. l.* 3. *ff. de rivis l.* 1. *§. si quis, ff. ne quid in flum. publ.* Hos subterraneos. Frontin. sæpius appellat. in *lib. de aqua duct.* Briss. Prat.

Rixa, etsi proprie verbosa contentio est, ad factum tamen etiam refertur, *l. si ex plagis, §.* 1. *ad l. Aqu.* Ulp. in *l.* 4. *vi bon. rapt.* Et rectissime Labeo inquit, inter turbam & rixam multum interesse. Namque turbam multitudinis hominum esse turbationem, & cœtum: ait rixam duorum. Paulus *de Sicar l. fin.* Si in rixa homo percussus perierit, ictus uniuscujusque in hoc collectorum contemplari oportet. Receptum est, inferiùs rixæ notionem fieri posse. *Spieg. Prat.*

R O.

Roboreum, quod est ex materia roboris: roburneum, quod ex robora nascitur *Schard.*

Robur, omnium rerum firmitas. Clausula in robore suo duratura frequenter in diplomatis. Principalibus nullum robur sumi tradidit Ang. in *l. eos, vers. suo robore. C. de præscript.* 30. *an Citat. l. scripturas. C. qui pot. in pign. hab. & Auth. Quas actiones, C. de Sacr. Eccl.* Spieg. Prat.

Robusta ætas, pro militari, apud idoneos autores accipitur. Huic nostri tribuunt initium ab excessu anni 25. Ulp. in *l. si in actuis*, 2. *de Adult.* §. *lex Julia.* Nec enim visus est, inquit, idoneus accusator, qui nondum robustæ ætatis sit, & paulo post: Majorem vigintiquinque annis, & eum accipimus, qui annum vigesimum quintum ætatis agit. Dicitur & robustus ætate. *Spieg. Prat.*

Robustum, quod est multi valoris.

Robustus animus, quo quis adversus pericula & difficultates firmiter obnititur. *Schard.*

Rofredus JCtus nobilis, Beneventanus jus civile publice Bononiæ, deinde Aretii professus est, circiter annum 1200.

Rogare inspicienda vasa, id est, commodato petere, ut tantum inspicere liceat. *Bud.*

Rogare, utendum accipere. Cic. in Verr. Profecto hinc natum est; Malo emere, quam rogare. *Ensleben.* Spieg.

Rogari lex tum dicitur, cum de ferenda ea populus, vel plebs consulitur. Siquidem Quirites vel à consulibus, vel à tribunis rogabantur, vellent, juberent ne quid fieri. Qui si scivissent, id est,

est, confirmassent lata sancitaque lex erat, quæ non nisi per populi rogationem fieri poterat. Hodie vero rescripto opus est, *l.* 1. *ex mandat. Princ.* Vide Bud. *in priorib. Annot. ad posterior. l. de orig. jur.* Ulp. in *l.* 1. *ad Leg. Aquil.* Certe lex Aquilia plebiscitum est, cum eam Aquilius tribunus plebis à plebe rogaverit. *Spieg. Prat.*

ROGARE simpliciter intelligitur, qui neque hunc, neque illum rogat, sed quid fieri omnino velit, ostendit, itaque omnes rogare videtur Govean. ad *l. Eam quam, C. de fideicomm. lib.* 1. *c.* 1 *Var. lectionum*

ROGATARIUS, tabellio qui rogat quod quisque stipulatur, hoc est, promittit. Vide *Spont.*

ROGATI testes intelliguntur interrogati an velint abesse necne. Si ergo testes detenti fuerint invitati, putavit Ulpianus non valere testamentum *l. Qui testamento. ff. Qui test. fac. poss.*

ROGATIO est, cum populus consulitur de rebus decernendis. Zasius in *l.* 2. *ff. de Orig. jur.* Lege, Agere cum populo.

ROGATIO, lex est, sic appellata, quod cum promulgaretur, populus rogatur velit ne, & jubeat legem sanciri. Nebriss. Differentiam inter rogationem & promulgationem quidam tradunt, quod promulgatio fiebat binis nundinis, rogatio in tertiis nundinis. Promulgationi item intercedere licebat, rogationi nullo modo. Inde rogatio pro lege accipitur. Cicer. *Philip.* 1. Hodie vocem hanc Promulgare, tenemus quidem, quanquam non satis intellectam: rei vero ipsius nec umbram quidem sequimur. Igitur rogationes proprie sunt quotquot rogantur leges: sive ex populo id fiat, uti leges sunt: sive ex plebe, ut plebiscita. Rogationis enim nomine continentur lex, plebiscitum, & privilegium: est enim quasi caput & fons totius juris populi eius. Nempe rogare populum, est agere cum populo. In qua re hæc erant verba solennia: Velitisne jubeatisne, Quirites, ut hoc vel illud fiat? At pro litaniis parum Latine usurpantur: rectius supplicationes appellantur, vel (ut magis placet Insulano) sacrificia precaria, seu propitiatoria. Præterea Idem monet: Schedulæ, quos indocti supplicationes vocant, sunt supplices libelli dicendi, de quibus & superius. Nota item, esse legem accipere, ut rationem perferre, pro legem perferre. *Sp.*

ROGATOR in comitiis is erat, qui cum comitia haberentur, cistam deferebat colligendis tribus suffragiis. Ex multis vero locis apertum est cistam deferre solitum eum ipsum, qui habebat tributa comitia, prout ostendit Grouchius *lib.* 2. *de comitiis Rom.* In cistas autem populus tabellas suffragii inserebat per pontes transiens. Vide Turneb. *lib. advers.* 13. *c.* 13.

ROGATUR, pro interrogatur apud Cajum, in *leg.* 2. *de adopt.*

ROGO, ne alterius servitium experiatur servus meus: Per hæc verba, data videtur fideicommiss. libertas *leg. rogo. ff. de Fideicommiss. libert.*

ROMA communis patria nostra est, ait Modestin. in *l.* 33. *ff. ad municip.* & ut scire Athenæus scribit, τὴν οἰκουμένης δῆμον. Accursius autem enarrans verba Modestini in *d. l.* 33. Romam ideo communem patriam nostram dici existimat, quod quilibet Romæ conveniri possit. Cujus sententiam non tantum juris Pontificii interpretes probant, sed etiam (ut dicit Alciat.) nullus fere est ex juris civilis doctoribus, cui hæc interpretatio non applaudat. Sed ipse contendit eam verbis Modest. repugnare, *c.* 21. *Dispunct. lib.* 2 Spieg. Ideo eam sic dictam existimans quod omnes, qui Imperio Romano subditi essent, jus civitatis Romanæ haberent juxta illud Pauli. *ff. de stat. hom.* In orbe Romano qui sunt, cives Romani ex constitutione divi Antonini effecti sunt. Verum etsi germana hæc videtur sententia, nihilominus cum ante constitutionem Antonini Roma sic nuncupata sit: Majoragio Miscel. *lib.* 4. *cap.* 5. ea etiam de causa communis patria esse videtur, quod totius quasi habitatæ orbis terræ compendium, in qua omnes plane habitarent nationes. Quod verum esse ex *lib.* 1. *c.* 15. Dipnosoph. Athenæi cognoscere licet.

ROMA duplex statuitur in constitutionibus: una vetus scilicet quam Romulus condidit, altera nova, videlicet Constantinopolis, quam veteris & antiquæ Romæ prærogativa lætari Impp. voluerunt. *l.* 6. *C. de sacros. Eccles. l.* 40. *C. de Episcop. & clericis, l.* 4. *C. de operibus public. l. ult. C. in quibus caus. pig.* Zonaras etiam non semel hanc νέαν ῥώμην vocat. Quin etiam Chalcedonensis Concilii c. 28. ita scriptum est. καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι ῥώμῃ. Briss. Pr. Goth. Briss. ad *l.* 6. *C. de sacros. Ec.*

ROMA, sacræ urbis nomine accipienda est verius Alciato teste, quam Hierosolyma, ut Baldus existimavit lege secunda, Codice de Nautico fœnore. Sic etiam cum æternam legimus, potius intelligenda est ut in *l.* 1. *C. de Suariis.* Inepte facere indicat Vives, qui Romam aspirant, quia Græci aspirant quæ incipiunt in r. Roma, & urbs, per Antonomasiam Idem significare videntur: prior tamen latius patet, posterior arctioribus finibus clauditur. Cum urbis appellatio, muris: Romæ vero continentibus ædificiis finitur, atque complectitur suburbium *l.* 1. & Alph. *de verb. sign.* Spieg.

ROMÆ appellatio continentibus ædificiis finitur *l.* 2. *ff. de verb. signific.* Itaque ædificia Romæ fieri ea videntur, quæ in continentibus ædificiis sunt *l.* 139. *ff. de verbor. signif.* & ideo quæ Romæ sit legata, non ea tantum quæ intra murum, sed & quæ intra continentia sit, debetur *l.* 4. §. 1. *si ita, ff. de penu. leg.* Briss.

ROMÆ natus dicitur, ut tradit in *l.* 147. *de verbor. signific.* Terent. Clemens, qui natus est in urbis continentibus, id est, suburbiis. Qui vero in vico aliquo natus est, qui urbi Romanæ respondet, licet is patriam Romam habeat, non tamen Romæ natus intelligitur *leg. qui ex vico. ff. ad Municip.* Spieg.

ROMÆ dati tutores quinam dicerentur, explicat Tryphoninus *l.* 45. §. *Romæ. ff. de excusat.*

ROMANENSES, qui alibi ortus est, sed in Roma versatur: Hinc Romanense, sal non quod Romæ factum est, sed quod Romæ venditur, vide *not. in l. cum antea, Cod. de agric. & censit. lib* 11. Sp.

ROMANIOLA, sive Romandiola, quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ est, quæ Ariminum usque producta, olim Flaminia: & ab Arimino ad Ravennam & Bononiam Æmilia vocitata est: quondam Gallia togata: posterioribus temporibus Ravennæ, Exarchatus. Otto Frising. *lib. Frid.* 2. *c.* 7. Ex quo contingit, ut circa Exarchatum Ravennatensem ætatis antiquis ejusdem Provinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antiquis Æmilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutivum à Roma

tractum noscitur) vulgo usque hodie dici soleat. Flav. Blondus *lib.* 1, Decad. Cum Longobardorum gentem, tam multis Italiae populis, affinitatibus ac sanguinitate conjunctam, nec ejicere, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatorque constituerunt, ubi sedem diu & status sui fundamenta habuerant, genti Longobardae nomen & solum patrium conservare: utque propinquior conjunctiorque nominis Romani memoria fines illi faceret certiores, haberentque illi probatae erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus esset cura aut motus eorum compescendi, aut magistratus renunciandi, quicquid, Exarchatus Ravennatis fines complecteretur, Romandiolam placuit appellare. Item in lib. de Italia illustrata: quam longitudinem & nunc habet Ravennatis Ecclesiae, Exarchatus Provincia, cujus tota id Romandiolae nomen olim obtinuit: quod quidem nomen ostendimus in historiis Carolum Magnum Pipinum Adriano Pontifici Romano post oppressos dominioque privatos Longobardos, ea maxime ex causa indidisse, quod toto Longobardorum tempore Ravenna cum propinquis aliquot civitatibus & oppidis Romano populo fidem constantissime servavit. Scitum est autem quod de Romandiola scribit Antonius Florent. *part. histor.* 3. *tit.* 20. *c.* 3. Rodolphus, inquit, electus Imperator obligavit se intra certum tempus venire, Mediolanum, sub poena excommunicationis: quod tamen non implevit, in partibus, Alemaniae guerris sibi suscitatis: Unde nec coronam, nec benedictionem Imperialem ab Ecclesia suscepit: Excommunicatus propter hoc, processu temporis, reconciliationem recepit ab Ecclesia, & in satisfactionem Ecclesiae ipsi concessit comitatum Romandiolae. Joannes Naucleruu Generat. 27. Itaque Pontifex Imperatorque statuerunt, ut ibi sedem ducentos & amplius annos, ac status sui fundamenta habuissent, Papae Mediolani & in quibusdam locis aliis trans Padum, genti Longobardae nomen & solum patrium maneret: & ut propinquior conjunctiorque nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, quicquid Exarchatus Ravennatis fines complectitur, Romandiolam placuit appellari. Haec ille. Cum autem Pipinus partem hanc Italiae Longobardis ereptam Papae Romano attribuisset, aliquanto post Pontifex ne ingratus videretur, regnum Galliae Regi Childerico anili superstitione stolido ademptum, illi adjudicavit. Ex quo vetus verbum comprobatum est, Aut Regem aut Asinum nasci oportere. *Prat.*

ROMANUM Imperium ad mille ac ducentos perseveraturum Vectius augurio praestans conjectavit, quod & verum & comparuit. Siquidem cum Imperarent Caesares Constantii, Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium translata, irruentibus in Italiam Hunnis, Vandalisque ac Gothis. *Spieg.*

ROMANUM Imperium an sit justum, aut violentum, Abericus disserit in *l.* 1. *C. de summ. trinit.* Spieg.

ROMANUM, vel Caesareum jus, Idem est quod vulgo jus commune dicimus, & recte: quia teste Old. supremum & eminentissimum est, plenum certe humanitatis, aequitatisque, tot jam annis unanimi omnium consensu (autore Deo) receptum. Idque est, quod Justinianus in §. sed jus quidem civile. *Instit. de Jur. nat. gent. & civil.* Sed quoties, inquit, non addimus nomen, cujus sit civitatis, nostrum jus significamus. *Spieg. Prat.*

ROMANUS orbis, vide *l.* 17 *ff. de statu hom. l.* 5. *in auth. in C.* Theod. Cassiod. *lib.* 3. *Variar. Epist. penult.* Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris divisus censuque descriptus est. Salvius Massil. *lib.* 7. *de vero Dei jud. c.* Sed ubi apud nos emendatur, aut quae pars Romani orbis corrigitur? Et Alias. Sed haec omnia praetermittantur, quae & in toto ferme aguntur orbe Romano. *Briss. Prat.*

ROMPHAEA gladii genus est, Thraciae nationis: de quo Ennius 14 *annal. apud* Gell. 10. *c.* 25. & Valer. Flacc. Argon. 6.

Aequaque nec ferro brevior, nec rhomphea ligno.

Et licet Valer. Flacc. medium corripiat, Claudianus tamen produxit hoc carmine:

Sic sternat Geticas ultrix rumphea sagittas.

Alii frameam seu teli longioris genus interpretantur. Et propterea Ulp. Jureconf. inter arma connumeravit in *l.* 3 *§. armis,* 2. *ubi vid* Gothofred. in *not. ff de vi & vi arma.* licet apud eum sciolus quidam romboeae reposuerit. De romphaea mentio habetur etiam in Apocalypsi beati Joannis, *c* 2. *vers.* 12. Haec (inquiens) dicit, qui habet rumphaeam utraque parte acutam. Cor. Utitur hac voce & Liv. *lib.* 31.

RONCALIA de qua in libris feudorum multis locis fit mentio, *lib.* 2 *tit.* 52. *§.* 3. his exponitur verbis ab Othon. Frising. *lib* Frider. 2. 12. Inde castra movens in campo Roncaliae super Padum non longe à Placentia mense Novembri resedit. Est autem consuetudinis Regum Francorum, quae & Theutonicorum, ut quotiescunque ad sumendam Imperii Romani coronam militem ad transalpisandam coegerint, in praedicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, scutum suspenditur, universorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiae praeconem exposcitur: quod sectantes, qui in ejus comitatu fuerunt, singuli singulos beneficiatos suos per praecones exposcunt. At sequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuisse deprehensus fuerit, denuo ad praesentiam Regis aliorumque Principum vel virorum illustrium evocatur. Sicque omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnantur. Hunc morem Principe secuto, non solum laicorum feuda, sed & quorundam Episcoporum, id est, Hartulci Bremensis & Ultici Hamberstatensis regalia personis tantum, quia nec personis, sed Ecclesiis perpetualiter à Principibus tradita sunt, adjudicata fuere. Itemque à Gunthero *lib.* 2.

- - Tum demum signa revellens,
Roncalia properat rapidis attingere castris.
Est locus Italia medicum sejunctus ab urbe:
Cui quia pulchra situ placet, inde Placentia nomē
Planus & Eridani placito junctissimus amni,
Effundit latos spatioso limite campos.
Hic quoties claram regnator tendit ad urbem
Theutonus, Ausonium sumpturus rite coronam,
Ponere castra solet: ligno suspenditur alto
Erecto clypeus: tunc praeco regius omnes
Convocat à dominis feudalia jura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte vetustorum debent ex more parentum:
At quicunque domi, domino nolente, relictus
De fuerit, feudo privari curia censet, &c.

Lotharius Imperator *lib. Feud.* 2. *tit.* 52. *§.* 1. Dum apud Roncaliam secundum antiquorum Imperatorum consuetudinem pro justitia ac pace regal com-

componenda consideremus. Et tit. 53. Dum ex prædecessorum nostrorum more universalis curiæ Roncaliæ pro Tribunali sederemus, à Principib. Italicis non modicas accepimus querelas, &c. Abbas Ursperg. in Frid. Pro reparando itaque justitiæ vigore, omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, ubi mos Lombardorum est justitiam suam requirere, & ab Imperatoribus recipere diem certam & curiam publicam ad præsentiam Principum, qui tunc aderant, eis designavit: edictumque est ab Imperatore, ut de singulis Italiæ urbibus viri idonei Roncaliam convenirent, & Barones & alii qui causas haberent. *Prat.*

ROBARII milites, & qui Ferentarii, Vide Festum.

ROSAM, Pompon. in *l.* 21. §. 1. *ff. de aur. & arg.* numerat inter ea unguenta, quæ valetudinis causa sunt parata. Ergo rosam pro oleo rosaceo posuit: ut Cels. *lib.* 8. *c.* 4. Quod membrana per inflammationem intumuerit, infundenda erit rosa tepida. *Hotom. Prat.*

ROSARA, autore Livio, dictum est templum seu forum ante curiam Hostiliam, in quo erat pulpitum ornatum ex rostris navium Antiatium, insigni quadam victoria ereptarum, *die Schnebel, oder Spitzen der Schiffe*: ut aliud nihil sit pro rostris, quam in loco rostrorum, seu ante curiam Hostiliam, quæ Senatorum erat, *vor dem Rathhaus*, ex quo loco concionari solebant, ut apud Pompon. in *l.* 2. §. *exactis deinde Regibus*, *ff. de orig. jur.* ubi ait: Placuit publica autoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis civitatibus, & civitas fundaretur legibus, quas in tabulas eboreas perscriptas pro Rostris composuerunt, ut possint apertius percipi, vide supra Pro rostris. Rostra naulum, ut putat Bayfius de re nau. Latinis sunt quæ Græcis dicuntur Acrostolia. Sunt autem Acrostolia navis partes extremæ, quæ facile evellebantur cum collibitum fuerat, ut Bayfius idem ex Diodoro aliisque autoribus tradit.

ROTA à rotunditate, vel à ruendo dicta est. Paul. in *l. qui fundum*, *§. fin. ff. de contrah. empt.* Rota inquit, per quam aqua traheretur, nihilominus ædificii est, quam Situla. *Speg.*

ROTA pœnalis supplicium à Francisco Rege in grassatores institutum, ut fractis membris semianimes in altum elatis rotis supini imponantur, diversissimum est, à rota illa veterum cui homines alligati crudeliter torquebantur ac distendebantur, Nicephorus enim D. Panteelemonem rotam qua membra comminuuntur, sine damno perpetulisse scribit *lib.* 7. *c.* 4. In epistola quadam Luciani ad Stesichorum sic legitur: πολλοὶ δὲ ἀκρωτηριάσθησαν, καὶ κατὰ τροχὸν ἐλυγίσθησαν. Suidas sic scribit: τροχισθεῖσα βασανισθεῖσα ἀπὸ τοῦ τροχοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὄργανον βασανιστικὸν καὶ διατεῖνον τὰ σώματα. Et paulo post ξύλινόν τι ἦν ὁ τροχός, ἐν ᾧ δεσμευμένοι οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο. D. .. ft. 3 in Aphob. θῶμεν γὰρ δὴ τὸν μάρτυρα ἐπὶ τοῦ τροχοῦ στρεβλῶσαι, M. quoque Tullius *libro* 5. *Tusc.* 5. rotam genus quoddam tormenti apud Græcos esse testatur. Apul. *lib.* 3. Nec mora, cum ritu Græciensi ignis & rota, tum omne flagrorum genus inferuntur. Et libro decimo. Nec rota vel eculeus more Græcorum tormentis ejus apparata jam deerant. *Prat.* ex Cujac. *lib.* 3. *obser. cap.* 28. *in fin.*

ROTÆ aquariæ apud Paul. *lib.* 4. *Sent. tit.* 6. sunt, per quas extollitur vel extrahitur aqua, de quibus in *l.* 2. *ff. comm. præd. & l.* 40. §. *ult. ff. de contrah. empt.* & apud Cato. de *re rust. c.* 11. fit mentio. Lamp. in Heliog. Parasitos ad rotam aquariam & cum vertigine sub aquas mittebat, rursusque in summum revolvebat. Tertullian. Rotas aquilegas vocat in lib. de Anima. A Vitruvio etiam inter ea organa quibus aqua hauritur Rota ponitur *lib.* 10. *c.* 9. & alias sæpe Isidor. *lib. ult. c.* 10. Dicta, ait, est Rota quasi ruat. Est enim machina, qua ex flumine aqua extrahitur. Lucret. in *lib.* 15. In fluvio versare rotas atque haustra videmus. Ubi haustra sunt rotarum cadi ab hauriendo, quæ Græce ἄντλια vocantur, ut & à Nonio notatur. Rivus vero ille quo per totam educta aqua in hortum effunditur ἄμαρα Græcis vocatur, ut in Etym. traditur. *Briss.*

ROTARIUM supplicium etiam veteribus cognitam fuisse, ostendit Adrianus Junius animadversionum *lib.* 3. *c.* 12. ex Ammiano Marcellino, & Julio Firmico. Suidas quoque Rotam exponit pro fidiculis, eculeove quo sontes extensi in quæstione habebantur, &c. Diversum tamen rotæ supplicium hodierno die usitatum ab eo, quod Græci τρόχον appellant, post Junium admonet & Brod. *lib* 2. *Miscel. c.* 16.

ROTATUS sermo. Turneb. *advers. lib.* 3. *c.* 17. in fin. rotatum sermonem putat esse orationem conversione conclusam atque comprehensam ambitu: quod genus dicendi à Cicerone versum, ab Aristotele κατεστραμμένην appellatur: quo genere loquendi contorta oratio est, ideoque brevior, quam sponte natura fusa.

* ROTHWILANUM Judicium seu Rothvvilense Dicasterium est Collegium Judicum, quo loco Imperatores in districtu Rothvvilano, jurisdictionem exercent, à Conrado IV. Rege Rom. institutum.

* Hoc judicium non est totius Imperii, nec ultra quatuor Circulos, Franconicum sc. Rhenanum, Suevicum & Austriacum, & quidem quorumdam horum partem se extendit.

Ab eo appellatur ad Cameram. *R. J. de anno* 1570. *§. und nachdem. Ordinat. Rothwil. part.* 3. *tit.* 13.

* Solus Imperator de hujus judicii ordine & forma constituit. Assessores ejus sunt 12. equestris ordinis, aut si haberi non possint, totidem cives. Præses olim erat Comes Sulzensis, hodie Princeps *Schwartzenberg*; quod officium feudi nomine dicto Præsides ab Imperatore recognoscunt.

* Hujus judicii abrogationem ursêre Status Evangelici in Conventu Pacis Osnabrugensi, sed res gravioris momenti visa fuit, & ad Comitia futura remissa. *Instr. Pac. Germ. artic. V. §. visitatio consilii* 55.

* (Vid. Paurm. *de jurisd. l.* 2. *c.* 6. Limn. *de J. P. lib.* 9. *c.* 3. Speidel. *v. Rothweil Hoffgericht.* Blum. *de Proc. Camer. tit.* 45 *§.* 15. *& seqq.* Burgold. *Not. rer. Imp. p.* 2 *disc.* 20. *§.* 20 D. Mauritii, *Differ. de Judicio Rothwilano* (*p.* 2. var. exerc. juris publ. 6.)

ROTUNDÆ clausulæ, apud Quintil. *lib.* 8. intelligendæ, intra quas sententiæ clauduntur, cum sequentibus non hærentibus ait Bud. cui & Rotunde, est eleganter, & composite, sive explicate. *Sp.*

RU.

RUBEUS, & rufus, generalia nomina sunt, ad omnia, quæ quomodo libet rubent. Vide Gell. *lib.* 2. *Hermol. in annot. ad Plin.* negat Robeum esse Latinam vocem? cum tamen Thylesio Cosentino teste, apud autores non malos, ex unis nigris fieri vinum forte, ex rubeis autem suave legatur. Insulanus existimat ea vina, quæ medio fere colore sunt inter alba & rubea qualia in ægrorum diæta medicis reliquis vinis an-

ante ponunt, & quæ à calore ignis non admodum differunt, rubella dicenda: citatque Horat. in Serm. & Martial. *Spieg.*

Rubiginis descriptionem vide apud Plin. *lib.* 18. *c.* 17.

Rubigo, scabra, lapilli, margaritæ, gemmæ. *l.* 25. *Ovid. lib.* 1. *Fastorum. &* 5. *ult. ff. de aur. arg.* Varro *lib.* 5. *de ling. lat. p.* 49.

Rubrianum SCtum temporibus Trajani factum est, Rubrio Gallo & Cælio Pisone Coss. Cujus sententia exponitur in *l.* 26. *§. subventum l.* 28. *l.* 33. *§.* 1. *ff. de fideicommiss. libert. l.* 3. *ff. de legit. tut.* Prat.

Rubrianum SC. *l. si cum servum, ff. de fideicommiss. libert.* Briss.

Rubrum colorem cum Rufo, Alc. *lib.* 2. *Parerg.* confundit, deceptus ut Brod. Miscell. *lib.* 1. *c.* 8. existimat, Vernaculo idiomate, siquidem Itali tam rubrum quam rufum, rossum vocant promiscue. At ille ad hunc modum eos colores distinguendos existimat, ut rubrum natura sanguinem esse dicat: rufum vero Saxonem aut Britannum: rufos capillos: ruffam barbam Germanos quosdā habere non rubrā

Rubor, pro pudore, qui plerumque mali est. Seneca tamen ruborem quoque gravissimis viris offundi, autor est, pum. E, ist. *lib.* 1. *Papin. in l.* 3. *§. fin. de usur.* Quod si forte ideo reliquit, ut his vasis uteretur, non sine rubore desiderabuntur. *Sp.*

Rubrica, terra rubra, de qua vide Dioscoridem *lib.* 5. *c.* 71. *& Mart. comment.* Hæc veteres interdum, interdum etiam minio librorum indices, id est, titulos notabant: quo factum etiam est, ut & pro titulis ipsis capiantur. Unde Paul. in *l.* 2. §. *recup ff. de interd.* Recuperandæ, inquit, possessionis causa interdicta proponuntur sub rubrica Unde vi. Hinc illud Juv. Sat. 14.

——— *perlege rubras.*

Majorum leges. ———

Et illud Persii Satyr. 5.

Excepto si quid Masuri rubrica vetavit.

Hinc Fab. *lib.* 12. *c.* 3. Alii se ab album & rubricas transtulerunt, & formularii vel leguleii esse maluerunt. Ovid. *lib.* 1. *trist.*

Nec titulus minio nec cedro charta notetur.

Turneb. *lib. advers.* 4. *c.* 5. Rubricas scribit veteres tantum posuisse in publico legitimoque jure, ut majestas legibus accresceret, capitibusque earum sinopide insignitis & sanguineum quiddam & cruentum fortasse etiam minantibus nec ad Prætoris album pertinuisse: tum etiam JCtorum libros rubrica notari non solitos. Hæc parum mihi cum superiorum autorum autoritate convenire videntur: nec probabile est aliis omnibus eum librorum ornatum: solis JCtis exceptis concessum fuisse. Notat idem Turnebus, Democritum physicum gravissimum, ea quæ expertus erat, consignasse rubra cera anulo impressa, & postea commentariis commisisse. Vitruv. Admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, & ejus commentarium, quod inscribitur χειροτμητῶν, in quo etiam utebatur anulo, signans cera ex milto, quæ esset expertus. Advertendum autem quod rubricæ sui natura ad subsequentem textum referendæ sunt, à quo vel restringuntur, vel declarantur, *l. asse. ff. de hered. instit.* Si quidem de particulæ natura, materia subsequentis demonstrativa est. *l. idem Pompon. ff. de arbitr.* Cæterum si quæ rubricæ disponere videntur, id non ex propria natura, sed ex aliqua extrinsecus accedente ratione fit: veluti quoties contextus integer non extat: ut in plerisque Codicis titulis, quibus subjecerat leges Græcas Justinianus, quæ hodie beneficio τῶν βασιλικῶν extant fere omnes. Cum enim verisimile sit, concordasse rubricam cum textu, probabiliter ex rubrica conjicimus, quid in textu olim fuerit. Verum rubrica, cujus extat textus, non minus atque ille allegari potest, ut *rubr. l.* 1. *C. ne fidejuss. dent.* licet ex contextu potius agatur, quia ille principalior. Sin autem rubrica clarior, textum subsequentem ambiguum declarat. Sicut enim una pars legis aliam declarat, *l.* sed & posteriores. *ff. de leg.* & ex præcedentibus subsequentia explicantur, *l. si servus plurium* §. *fin. ff. de leg.* 1. ita ex titulex ipsa interpretationem potest capere: attamen quam rubrica specialis, generalitas textus prior habenda est: quod voluit probata Glossa in Authent. *de incest. nupt. in verb.* illicitas. Prat.

Ructare, Horat. Ducentos sæpe dies versus ructabat, stans pede in uno. In Catulli emaculatioribus exemplaribus legitur *Inde pede stans fixo carmine ructat hyans.* (hic versiculus.

Eructare quoque pro eo quod est efferre & egerere de inanimis leges. Jo. Bapt. in *comment. Epist. Sido. Apollin. lib.* 12.

Rudis ædificium, in *l.* 1. *sub fin. ff. de impens. in reb. dot. fac.* juxta vulgata exemplaria. Verum Haloander legit, ædificium ruens, sane clariore sensu. *Prat.*

Ruder, ruderis, vide Rudus, ruderis.

Ruderare exponit Budæus referente Turneb. *advers. lib.* 2. *c.* 3. statumini superinducere cum calce & arena, ut rudere novo redivivo, id est, ex vetere ædificio sumpto, non nuper effosso, & quod constat è cemento. Vitruv. *lib.* 7. Tunc insuper statuminetur minore non saxo, quam quod possit manum implere: statuminibus inductis ruderetur, & mox. Insuper ex testa nucleus inducatur. Statumina autem vocat lapides & cementa libralia & manalia, sine calce & arena. *Prat.*

Ruderatus ager, qui veterum ædificiorum materia scatet.

Rudes illi dicuntur per translationem, qui adhuc animum non expolivere disciplinis & doctrina, rerumque usu. Notum, quod quoscunque à munere quovis in otium restitutos, vel ob ætatem, vel ob imbecillitatem rudem accepisse, veteres dixerunt. *Spieg.*

Rudes lapilli vel gemmæ, *l.* 25. *§. fin. ff. eod. tit.* nondum ornati, aptati. *Prat.*

Rudes parietes, *l.* 44. *ff. de usufruct.* nullo dum tectorio opere inducti. *Prat.*

Rudetum locum rudere completum Cato vocat, Ruderarium cribrum Vilius & furfurarium Apuleius dixit. Qui ruderarium cribrum facit & rudiora lineamina, rudarius ille vocitatur. Bapt. in *comment. Epist. Apollin. ad Aunaflum lib.* 5.

Rudis animus Justiniano in *§. his igitur. Inst. de just. & jur.* dicitur nondum firmus, nec ulla doctrina imbutus: sicut & *l.* 2. *§. sed cum perspeximus. C. de vetere jure enucl.* Ald. h. *§. his igitur.* Similiter & Cicero de Natur. deor, rudem vocat nondum cultum, sed ignarum.

Rudis massa, impolita, *§. si quis ex aliena. Instit. de rer. divisio.*

Rudis materia non facta, neque in opera conjecta, *l.* 19. §. *infecti, ff. de aur. & arg.* Prat.

Rudis servus *tit. de adil. edict.* est, non qui diu non servivit, sed qui semper est habitus à venaliciario, ut nulli ministerio præponeretur. Hugo Donel. de ædil. edicto.

Ru-

Ruditas, pro imperitis. Budæus Rudem pro Rustico apud Juvenalem observavit.

Rudus, eris, quod & raudus, proprie rem asperam & imperfectam significat. Dicitur autem novum & vetus rudus, sed dictam significatu. Novum rudus, materia pavimenti est: ubi saxa de novo contusa, seu testæ confractæ, cum calce, ad pavimentum faciendum. Vide Vitruv. *lib.* 7. Vetus rudus est materia pavimentorum, quæ lapidibus & testis confractus, calceque arenæ commista constat. Ulp. in *l. 3. de servit. prad. rust.* jus esse ei, inquit, terram, rudus, saxa in fundum tuum jacere. &c. *Spieg. Prat.*

Ruduscułum non modo pro ære infecto vulgus usurpat; sed etiam pro signato: ut quum dicitur in mancipando, Rudusculo libram ferito: id est, asse tangito libram, *Fest. Hot. Prat.*

Ruere, quod ad stipulationem damni infecti attinet, in qua hæc verba, si quid ibi ruerit, poni solebant *l.* 18. *ff. rem. rat. hab.* non videtur quod aut vento, aut omnino aliqua vi extrinsecus admota cadat, sed quod ipsum per se concidit, *l.* 43. *ff. de dam. inf.* Briss. Prat.

Rufuli appellati sunt Tribuni militum, non à populo, sed à Consule facti, quod de eorum jure Rutilius Rufus legem tulerit. Hi postea mutatione unius literæ, Rutuli sunt appellati, Festus. Tribunorum autem militum, ut docet actione secunda in Verrem Pædianus, duo genera erant. Primum eorum qui Rufuli vocantur, hi in exercitu creari solebant. Alii fuerunt comitati, qui Romæ Comitiis designabantur. Pater itaque non omnes Tribunos militum populi suffragio creatos, & qui creabantur primum creare cœpisse, Qu. Servilio II. & L. Genucio II. consulib. De iisdem meminit Livius *lib.* 9.

Ruina proprie casum significat alicujus rei quæ concidit, unde ruinam minari apud Jurisconf. in *l.* 1. *§.* 1. *de Cloac.* Nam & cœlum pestilens, & ruinam minatur immunditie cloacarum. Est autem Cloaca non Latrina, ut vulgo loquitur, sed ut ipse Jurisc. definit, locus cavus, per quem colluvies quædam clavi fluat. Vide supra Cloaca. Plinius pro morte usurpat, ubi ait, prodigium in nostro ævo Neronis Principis ruina factum.

Rumor, modo pro nominis existimatione, modo pro fama, hoc est, disperso, populari que sermone ponitur: Utraque vox in bonam & malam partem capitur. Spec. ostendit rumorum vanum, cui nec obesse nec prodesse debere tit. de instr. edit. Vide & eundem in tit. de Notor. crimin. Sane quantum famæ vel rumori præstandum sit fidei, plurimum in arbitrio judicis versatur, plerumque enim ut Alciat. ait. reperiuntur remusculi vero abesse. Recte autem interpretes rumorem separant à fama. Fama enim est communis quædam vox & opinio hominum multo tempore prædurans, alias in bonum alias in malum à fando scilicet appellata *c.* 3. *loco de præsump.* 35. *q.* 6. *c. Si duo viri.* Rumor vero est particularis sermo in populo recens natus. unde solet sæpe contra veritatem spargi *l. fin. ff. de hered. instit.* Old. in *Topic. legibus in loco à forma.*

Rumpendi verbo utebatur lex Aquileia. *l. qui tabulas.* 27. *ff. de furt. l. furtum.* 7. *§* 2. *ff. arbor. furtim Cæsar.*

Rumpere flagris servum in *l.* 9. *§ pen. ff. de injur.*

Rumpere mulas onere, *l.* 30. *§. qui mulas. ff. locat.* Briss.

Rumpere, id est, frangere, sic Rumpere denuntiationem, *l.* 23. *§. ult. ff. de appellationib.* & Rumpere fidem. vide *lib.* 6. Briss. item rumpere pacem dixit Silius Italicus, *lib.* 1. *sub initium.* Briss.

Rumpi pedamenta vitium dativæ, sunt ejus generis, ubi ex arboribus in arbores traductis vitibus vinea fit, quos traduces, quidam Rumpos appellant. Brec. in *l. pali & pertica ff. de verb. & rer. sig.* vide supra. Ridica. Ubi pedamentorum genera indicantur.

Rumpi testamentum dicitur, cum permanente suo in statu testatore casu aliquo evertitur, vel ipsius jus vitiatur, *l.* 3. *§.* 2. *ff. de injust. rupt.* & Instit. *in pr. tit. quib. mod. test.* Veluti adgnatione posthumi, adoptione vel arrogatione filii filiæve, alterius testamenti factione, dummodo hæres ex eo esse potuerit. Isid. *lib* 5. *Etym. c.* 24. Ruptum testamentum inde dictum ait, quod nascente posthumo, neque exhæredato nominatim, neque instituto rumpitur. *Prat.*

Rupexit in leg. Aquilia, corruperit significat *l.* 27. *§. inquit lex ff. ad leg. Aquil* 7 *§. si quis radicitus, ff. arbor. furt. Cæs l.* 32. *in fin ff. de oblig. & act. l.* 70. *§.* 1. *ff. ad Trebell.* Et is eo qui vestimenta sciderit, & qui inquinaverit, & qui navem perforaverit, & qui vulneraverit, & qui virgis, loris, pugnis ceciderit, vel telo, aut quo alio sciderit corpus, rupisse intelligitur *d. l.* 27. *§. si quis testam. §. si navem. §* rupisse. *eod.* Briss. Adde Bald. *comment. super Instit. tit. de lege Aquilia.*

Rupisse eum quoque videri debet Ulp. in *d. l.* 27. *ff. ad leg. Aqu.* qui olivam immaturam decerpsit, vel segetem desecuit immaturam decerpsit, vel segetem desecuit immaturam, vel vineas crudas, aut pratum immaturum, aut sylvam cæduam immutatam cæciderit, Gœd. ad *l. pratum est* 31. *n.* 1. *ff. de verb. sign.*

Rupisse item videtur, qui corrupit Ulp. *l. prætor. Vi bon. rapt* Alphenus *l qui insulam. Loc.* Qui mulas ad certum pondus oneris locat, si cum majore onere conducere eas rupisset. Idem de injur. Offerendus est servus præsidi, qui eum flagris rumpat. Idem: Si magistratus municipalis servum meum loris ruperit, ex *Bud. Spieg.*

Rupitias in 12. tab. significat damnum dederis: ait Festus. Hoc

Ruptum testamentum. Tria sunt vitia, quibus omnibus testamenta infirmatur. Vitium scilicet injusti, rupti & irriti. Quamvis autem possimus, & quod irritum est, & ruptum vocare, & quod ruptum est, irritum, & quod injustum est, aut rutum, aut irritum, atque iis nominibus plerumque sine differentia utamur; commodius tamen visum est, singulas causas singulis appellationibus distingui: ideo quædam non jure facta dicuntur, quædam jure facta rumpi, vel irrita fieri *§. alio. qui. mo. test. infir. Instit.* Quid injustum, quidve irritum sit testamentum suis locis diximus, Cæterum, ruptum illud est testamentum, quod, cum jure factum esset, eodem in statu manente testatore, tribus maxime modis redditur inutile: Primo, adgnatione sui hæredis *l* 1. *ff. de injusto, rupto & irrito testamen.* si enim patri, post testamentum factum, filius in potestate futurus nascatur, ejus nativitate procul dubio rumpitur testamentum. Secundo, postea ore testamento jure perfecto prius rumpitur, sive ex eo adeatur hæreditas, sive non *§.* posteriore. Inst. eod. tit. sufficit enim quod ex eo existere hæres potuerit, d. l. eodem. Tertio, si quis post factum testamentum adoptaverit sibi filium, testamentum ejus rumpitur, non minus quam adgnatione filii, *§.* 1. *eodem tit. Instit.* Anch.

Ruptum intelligitur, quod quoque modo corruptum est ait *Imper. §* 8. *ad l. Aquil.*

Rura veteres incultos agros dicebant, id est, sylvas

sylvas & pascua: Ex libro varior. auctor. de limitibus: Nec dicuntur, ut vult Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* quod rursus ex iis percipiantur fructus, sed à Græco ἀγρὸς, prima litera abjecta. *Prat.*

Rurestre, quod est ruris, vel eorum propri um, qui ruri degunt, Rurestre opus, *l. milites, C. Locati.* Spieg.

Rursus pro contra interdum usurpari servius notat in illud Virgil. *lib.* 3. Georg.

Rursus cura patrum cadere & succedere matrum Incipit. ——

Sic accipitur in *l.* 11. *§. si filio. & l.* 88. *ff. ad l. Falcid. l.* 56. *in fin. ff. de jur. dot. l.* 1. *ff quando appell. sit, l.* 31. *ff. ad Trebell. §. rursus, Inst. de act.* uti rursus ex diverso bis κατ' ἀυτὸ. Justin. dixit. Sic & apud Quin. *lib.* 4. *c. ult.* & alias sæpe hæc vox accipienda est *Briss. Prat.*

Rursus, pro denuo: de bina etiam vice intelligendum est *l.* 1. *§. si cui ff.* Ut leg. nom. caveat. Bart. in *l. fideicommiss ff* §. *si quis decem de leg.* 3 Spieg. Prat.

Rus, est omnis locus extra urbem, ubi agri sunt & villæ Inde Rust cari *l.* 1. *Cod. Si curial. relict. civit. rus habit.* Rus non esse præferendum civitati, observatum est. In civitatibus enim legibus ex æquo vivitur, in agris licentius agitur. *Spieg.*

Rustica mancipia ab urbanis non loco, sed genere usus cognoscuntur, *l. urbana,* 1. *ff de verb. sig. l. servis urbanis & l. cum quæreretur, de leg.* 3. *l. quemadmodum, ff. de supel. leg. l. si prædium C. de præd. minor.* Sic etiam urbana prædia à rusticis non loco sed qualitate, usu, materiaque discernuntur, *l. urbana* 2. *ff. de verb. sig.* Neratius tamen ea loca distinguit, *l.* 2. *ff. de serv. rust. præd. l. eo jure, ff. in quibus caus. pign.* Prat.

Rustica tribus: vide infra, Tribus.

Rusticarium quod ad rusticum pertinet.

Rusticæ servitutes, id est, prædiorum rusticorum, *l.* 1. *ff. de itiner. actu. privat.*

Rustici nuncupantur generaliter omnes, qui sine nobilitatis jure agriculturam exercent, sive sint sui juris, sive alieni. Sed unde est, dices, quod rusticum nomen ad injuriam sæpe proferamus? Ut apud Virg. Eclog. 2.

Rusticus es Corydon.

Respondeo: Cum vita cultior à rudi in universum esset aliquo hominum exemplo declaranda, altera nuncupata est urbana, quia ex virorum doctorum conversatione, moribus & lingua solet in urbe formari: altera vero rustica, quandoquidem ruri nulla est educationis, nulla loquendi peritia. Inde dicimus urbanitatem, quæ opponitur rusticitati: & rustice loqui eum, qui barbare loquitur, aut inculte. Cæterum per hæc nihil detrahitur dignitati agriculturæ, quam nobilissimi Romani exercuerunt, & nostri quoque nobiles exercent per alios, honestissimo lucro. *Prat.*

Rusticitas est simplicitas animi, sine fraude & dolo, ut in *l.* 1. *ff. de interrog. act. & in l.* 2. *§.* 1 *ff si quis in jus vocat. non jur.* Ubi Paulus JCtus parcendum censet rusticitati hominis.

Rusticus quis dicatur docet Bart. in *l. consiciuntur ff. jur. de eod.*

Ruta cæsa sine copula à veteribus pronuntiabantur. sicut & alia multa *l.* 5. §. *Idem, Jul. ff. ad exhiben l.* 38. *§. fin. ff. de act. empt.* Ea autem dicuntur, quæ venditor possessionis sui usus gratia, concidit, tuendaque extraxit. Et ruta quidem quæ eruta sunt, ut arena, creta, & similia: cæsa, ea quæ cæsa, ut arbores cæsas, & carbones, & his similia esse vult. Ulp. *l.* 17. §. *si ruta. ff. de act. empt.* Granaria item quæ ex tabulis fieri solent si eorum stipites supra terram sunt, & ut regulas, quæ nondum ædificiis imposita sunt, rutis & cæsis cedere, dicit Javolen. 18. *ff. eod.* Qu. Mutius Ruta cæsa definit, quæ neque ædium, neque fundi sunt: & in rutis cæsis ea demum statuebat, quæ terra non tenerentur, quæque opere structili, tectoriove non continerentur, *l.* 66 *in fin. ff. de contrah. empt. l.* 241. *de verb. sign.* Cicer. 2. de Orat. Te, cum ædes venderes, ne in rutis quidem & cæsis solium tibi paternum recepisse. Ea solita fuisse in venditionibus excipi Idem in Topicis scribit. His opponuntur fixa junctaque d *l.* 38. secundum vulgarem scripturam, quam Florentinæ præfert, *l. Cujac. vel infixa ædificataque, l. cum fundus, ff. de instr. vel instrum. leg. quib.* Liv. lib. 39. adjicit immollita: quo nomine quæque circa ædificii formam molita significantur, ut in legibus limitum; Ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quid eis immolitum, neve quid ibi positum habeto. *Prat.*

Rutabulum est quo rustici in proruendo igne panis coquendi gratia utuntur, esto *lib.* 16. Prat.

Rutilans sanguine rubescens, *l. milites, C. de testam. milit.*

Rutilius, Maximus JCtus, librum singularem, id est, μονόβιβλον, scripsit ad legem Falcidiam, ex quo tantum superest nobis *l. si hæres, ff. de leg.* 1. Est autem is Rutilis ex JCtis novis. Is qui citatur in *l. si habitatio, §. utrum de usu & hab. & l.* 1. *de arb. cæd. & l.* 3. §. *ligna de penult. leg.* est ex veteribus nempe P. Rutilius Rufus P. Mucii discipulus, qui Romæ consul, fuit cum M. Manilio, & Asiæ proconsul, ut est in *l.* 2. *ff. de orig. jur.* vel si Asconio credimus in Divin. Asiæ proconsulis quæstor, aut legatus, ut scribit Liv. 70. Hic etiam Rutilius rerum Romanorum historiam scripsit, autore Athenæo in *lib.* 6. δειπνοσοφιστῶν, *cap. ult.* & Vellejo Paterculo in *lib.* 2. Scripsit & de vita sua libros aliquot, quorum autoritate sæpe utitur Charisius & orationes complures, Cujac. 2. *observ.* 27.

Rutrum, autore Festo *lib.* 16. quo arena eruitur. A ruendo quidam deduci volunt. Nonius à radendo. Lucilius: Frumentarius est, modium hic secum atque rutellam una adfert. proinde quasi instrumentum sit histtorium ad æquandam mensuram & radendam: cum tamen significare possit instrumentum, quo fruges corruuntur in modium, id est, conjiciuntur. *Prat.*

S.

S F. S. Sine fraude sua, ut in lege Julia de adulteriis. Retinere adulterum horas viginti sine fraude suâ jure liceat, ut ait Ulp. in *l. c.* 5. *ff. de adult.* Valerius Probus inter notas refert. *Hot. Prat.*

Σάβανα. Sabana, vox in Basilicis usitata, lintea significat, quibus in balneis loti siccarentur. Marcellus Exmagister officiorum *lib. de medicament.* Caput laves; & crassa sabano diligenter siccabis, spongiis demersis, & linteo vel sabano intorto utrinque expressis. Radices betæ lavabis, & expressis sabano siccabis. Prat. vide Cujac. 9. *obser.* 1.

Sabbatarii, qui sabbatum observant: quod faciunt etiam nunc Judæi.

Sabbatum, Σάββατον Hebræis quietem significat

cat. Greg. Nazianzenus, εἰς τὴν καινὴν κυριακήν, ἡ πρώτη κτίσις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κυριακῆς λαμβάνει. δηλοῖ, ὅτι ἡ γὰρ πάντες ἑβδόμας τὸ σάββατον γίνεται κατάπαυσις ἔσω τῶν ἔργων. Sabbatum ab Heb. tomade Sedis Dei dictum aut Tertullianus lib. adversus Valentinianos, Sabbatum diem commemorant Impp. l. 12. C. de Judaeis, Prat.

SABBATUM Judaeis significabat totum tempus septem dierum: quod & Hebdomadas dicitur. Unde Hebraei Septimanam numerabant, veluti primum diem sabbati, secundum, tertium diem Sabbati: sicut Gentes ab elementis Solisque, diem Lunae, diem Martis, Mercurii, & caeteros dicebant. Hos dies sanctificationibus destinatos, Ferias in jure dicunt: quo & cautum est, ne Sabbato Judaei conveniantur l. die sabbato. C. de Judaeis, nec ipsi Christianos cum ob aequitatem in Judaeis servandam, tum quod ipsi itidem non servarent ferias suas, convenire possunt. Absurdum sane, quod plerique doct. tradunt, Judaeos non posse renuntiare huic favori seu publico. Nam, ille in Judaeis locum non habet, qui servi sunt: & quicquid eis permittitur, à sola humanitate proficiscitur: unde nihil per hoc juris favoris publici acquirunt per bonum, ut Zas. ait, text. in l. Judaeos, l. fin. §. illud, Cod. de Judaeis, Vide ipsam in l. nulla juris ratio. ff. de leg. Observandum autem, quod hactenus parum vulgo cognitum, Judaeis esse tria sabbatorum genera, Primum est vulgarium sabbatorum, quae septimo quoque die recurrunt. Secundum est magnorum Festorum, ut prima dies Septembris, Festum propitiationis, primus dies festi Tabernaculorum, prima dies festi azymorum. Tertium genus est sabbatum, quod ea festa quae pluribus dies aguntur, concludit. Cujusmodi est septima dies azymorum, & octava dies festi Tabernaculorum. Et hoc genus. Sabbata recte dicuntur δευτερόπρωτα, id est, secundo primi, quasi dicas, prima secundario repetita. Porro ejusmodi δευτερόπρωτα, in nullo festo, praeterquam azymorum & Tabernaculorum, observantur. Unde apparet spicas, quas Lucas ait sabbato secundo primo fuisse evulsas, septimo die azymorum fuisse decerptas idque fortassis eo in itinere, quo Christus à festo Paschatis cujus Joannes meminit, ex Judaea in Galilaeam rediit. Non secundo primo festi Tabernaculorum sabbato, nulla spica nullaque seges in ullo Judeae agro reperiri potest. Igitur, quod nunc clare intelligimus apud Lucam capit. 6. teste Erasmo quid sit sabbatum secundo primum (qui locus hactenus plerosque magnae famae viros torsit) colligitur. Porro magno mysterio accipienda sunt in Divinis tabulis scripta haec verba, diem sabbati sanctifices. Nam complectimur verbi praedicationem, & omnes ceremonias probatas ad cultum & honorem Dei nos perducentes. ut eas diligenter conservemus, totumque sabbatismum non nisi in laude & sanctificatione Divini nominis transigamus, sepositis operibus civilibus. Vide Old. in Divin. tab. praecept. 5. Sp. Adde Turneb. Adversariorum lib. 15. c. 19.

SABINIANI & Proculeiani sectae & familiae erant juris consultorum inter se pugnantium, cum prius tam varium, tamque controversum jus esset, ut quod uni placeret, alteri non placeret JCto, quod Cic. multis locis suo tempore fieri conqueritur. Horum fit mentio in §. cum ex aliena Inst. de rer. divis. Brissonius.

SABINUS notas scripserat, ut apparet ex l. 45. ff. de lega. 3. & Sabinus & Cassius conjunguntur. l. 3. §. ult. ff. de liber. exhiben. Dissentit Proculus à Sabino in l. si duo, in fi. ff. de solut. Briss.

SACCARIUS, bajulus, qui sacco defert, transfertque merces, aut quid aliud, vel qui saccis gestandis quaestum facit. Et saccaria negociatio, quae circa saccos versatur, Paul. in l. qui fundum. §. venit autem. ff. de contrah. empt. Non magis, ait, quam si quid ex sacco saccarii excidisset. Prat.

SACCONES apud Cic. lib. 7. ad Attic. epistol. 13. a saccis pecuniae vocabulum deductum: ut enim à bucca bucco, à pera pero, à Drusis Druso, sic à saccis sacco ducitur. Prat.

SACCULARII in l. saccularii 7. ff. de extraord. crim. dicuntur qui vetitas in sacculis artes exercentes, partes subducunt, partem subtrahunt. Id est, qui magica arte credebantur sacculos, in quibus homines pecuniam gerunt, incantare & subducere. Veteres enim magnam vim magiae esse putabant, ut, & ejus vi messes alio traduci posse crederent, excantatis segetibus. Diximus, subducunt vel subtrahunt: quia incertum est arte hoc fiat an manu. Subducimus enim arte, ut si carminibus vel qua alia ratione: Subtrahimus manu. Ejusmodi praestigias describit Synesius in epist. Euthalij cujusdam, quem & βαλαντιοτόμον vocat, id est saccularium, qui cum in mulcta solvenda unum sacculum ostentasset, in quo erant aurei nummi & huic simillimum alium occultaret. in quo erant aerei, numerata & appensa pecunia aurea, & suo reddita sacculo, mox clam alterum pro altero supposuit & tradidit. Iidem etiam Sacellarij dicuntur, & Sacellus βαλάντιον glossis. Marcellus de medicamentis. In sacello lineo ad frontem suspendes. Saccularius autem eadem forma dicitur quae Manticularius apud Tertull. in Apologet. cap. 43. Prat vide Cujac. 10. obs. 27. Turneb. lib. 9. advers. c. 27. Gothof. ad d. l. Saccularii. 7.

SACCUM & sacculum pro marsupio, loculis, crumena, repositorio, & reconditorio nummorum dicunt Jureconsulti in l. 105 ff. de solut. l. 1. §. si pecunia, l. 26. §. si. l ittus, & l. 29. ff. depositi. l. ult. ff. de leg. commiss. l. 30 § quid ergo, ff. de usufr. l. 3. §. si plusquam, ff. de statu liber l. 21. §. 1. l. 77. ff. de furt. Horatius libro 2. Serm. Sat. 3.

Mensam poni jubet atque
Effundi saccos nummorum.

Martial. lib. 5. Epigr.

Excussi loculosque sacculumque.

Juvenal. Sat. 14.

Interea pleno cum turget sacculus ore.
Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Festus lib. 4. Diruitum ait aes inde dictum, quod diruebatur in fiscum non in militis sacculum. August. lib. 2. de moribus Manichaeor. Cum & de proprio sacculo diligenter occultato pecunia copiosa suppeteret. Nonius Marcel. Marsupium saccum interpretatur. Suidas, σακκίον, βαλάντιον, μαρσύπιον, καὶ ὃ καὶ κόλλαξ. Briss. Paul. de solut. Quod dicimus haeredes debere statim solvere, cum aliquo temperamento intelligendum est. nec enim cum sacco adire debet. Quae Pauli verba licet fere proverbialiter dicta videantur, frequentiore calculo accipi de eo, qui petit rem absque mora sibi praestari, & ideo cum sacco debitorem adeat, tanquam mox recepturus, Alc. tamen magis placet, si ad ipsum haeredem referamus. Est autem & saccus Hebraei sermonis dictio, Latinis quoque cum Graecis communis. Quas voces enim origine Hebraeas Latini habent, easdem & Graecas esse, Alciat. tradit cap. 8. lib. Parerg. 2. Spieg. Denotat

notat autem illis plerumque vilem contemptum, sordidum & quasi lugubrem vestitum. Solebant enim illæ gentes in omni majore dolore animi & luctu se tali vestitu vestire, humi cubare, cinere aut pulvere conspergere, & tenuiter parco ac vili cibo victitare.

In SACCULO ponere, & numerare opponuntur in *l. 3. §. si plus quam. ff. de statu lib.* Briss.

SACELLUM vulgus Capellam vocat. Censorum erat curare, ut sacella non in domo cujusquam essent. Quod obtinet nunc jure Pont. Varro de sacellis librum edidit, temporis injuria amissum penitus. De eo libro vide divum Augustinum *cap. 3. sext. de Civitate Dei.* Non approbat A. Gellius omnia quæ de Sacelli nomine à C. Trebatio 2. de religionibus libro tradita sunt. Fest. Pomp. *de Veter. verb. signif. libr.* 17. Sacella, inquit, dicuntur loca diis sacrata sine tecto. Hinc consequens est, teste Camerte nostro, ut non idem sit sacellum & ædicula, quam vulgo Capellam vocitamus, quod non sit de hujus ædiculæ ratione forma sine tecto esse. Vide, Capella. Spieg.

SACER cognitor in *l. 3. C. ubi Senator. l. 5. C. quo appell. non recip.* cui audientiam causæ vice sua Princeps mandavit. Qui & sacri auditorii cognitor in *C. Theod.* vocatur. Et judex sacrarum cognitionum in quadam inscriptione Italica, ex qua alia Romana inscriptio ex Thermis Constantini descripta emendanda est, in qua judex sacrarum constitutionum pro cognitionum legitur. *Briss. Prat.*

SACER locus, qui rite per Pontifices consecratus est. Gloss. *l. 1. ff. Ne quid in loco sacro. Instit. de rer. divis. §. nullius.* Spieg.

SACERDOS dignitatis & honoris nomen Panorm. in *ca. si sacerdos. de off. ordin.* Prat.

SACERDOS vox Latina significat ministrum sacrorum, hoc est, hominem Deo dicatum, consecratumque ad faciendum sacra, Derivatur enim vox à sacris. Sacra vero sunt, quæcunque veniunt sub nomine religionis & justitiæ considerandæ, sacræ, in primis leges. Hinc & Sacerdotes juris appellantur: quod sanctissima res sit civilis sapientia. Vide Bud. in *l. 1. de Just. & Jur.* Spieg.

SACERDOTES curatores sacrorum, quos majestate Dei, & sacris vacare oportet. Paulus in *l. Non distinguimus, §. Sacerdotio, ff. de recept.* Old.

SACERDOTIUM, & Sacerdotis dignitatem, & proventus significat. Nam constat, apud gentiles Sacerdotium quoque dignitatem fuisse *1. ff. ad leg. Jul. de Amb. l. non distinguemus, in pr. de Arbitr.* Curabant etiam ludos quos in honorem Deorum populus faciebat. Unde Syriarchæi, Lyciarchiæ, Phœniciarchiæ nomen, à Provinciis quibus præerant *l. 1. C. de Nat. lib. l. 1. C. de Off. Com. Orient.* Hinc & Sacerdotiæ munus, quod patrimoniale fuisse traditum est, *l. antepen. C. de Muner. Patrim. lib.* 10. Præterea fuerunt apud illos ea sacerdotia, qualia apud Christianos Beneficia vocantur *Spieg.*

SACERDOTIUM non tantum honori personarum, sed & majestati DEI indulgetur, cujus sacris vacare sacerdotes oportet, autor Paulus *l. non distinguemus, ff. de Recept. arb.* Spieg.

SACERDOTIUM in *l. 57. ff. sacerdotio, ff. de pactis.* Sacerdotium etiam in Provinciis & municipiis *l. 1. ff. ad l. Jul. de ambitu l 17. de muner. & honorib. l. 8. ff. de vacatio. muner. l. 8. ff. de excus. tutor. l. 1. C. de natur. lib. l. un. de peric. success. lib. 10. C Quod Patrimonii munus esse ait l. 8. d. munerib. Patrimon. lib. 10. Jul. Fir. lib. 4. Mathes. c.* 15. Faciet quoque nobili potestate pro climatis genituræ mensura gymnasiarchas Provinciarum Sacerdotes. Versabatur autem Sacerdotium munus in adparatu, editione & exhibitione ludorum, ut ostendit *l. ult. de expens. ludor. in C. Th.* Inde Sacerdotiorum editiones. in *l. 1. de spectacul. in C. Th.* Briss. Prat.

SACERDOTUM duo genera erant apud Romanos: Alterum, quod ad placandos DEOS constituebatur, ut sacris præesset solemnibus, Alterum quod prædicta vatum seu responsa, in quibus arcanum aliquid semper putabant latere, interpretabatur iis, quorum scire interest. Sic autem Dii, vel revera dæmonas, stupidis gentibus multifariam imponebant. Quandoquidem ipse Satanas (inquit Paulus, *2. Corint.* 11. transfiguratur in Angelum lucis. Olden. Prat.

SACRA alia Cœlius *li. 9. cap.* 23. annotat, Thebis fuisse ἱερὸν λόχον, id est, Sacram cohortem, quam Gorgidas instituerit primus ex electissimis viris, hoc est, amatoribus amatisque, ut voluere nonnulli, quando hic est ad robur nexus potens.

SACRA Ancora dicitur, cujus ejiciendæ cura, soli magistro, imminente tempestate, utpote in re nautica magis versato, attribuitur. Vertitur enim in clavo & ancora totius navis salus, & sine his, vix est ut periculum evadere quis possit. Et hæc de sacra ancora potissimum intelligi debent. Duplicem enim ancoram plurimum bene institutæ naves habent, quarum maximam validissimam ancoram sacram vocant, eamque tum demum mittunt cum extremo laborant discrimine. Hinc Lucianus in Drapetis inquit, Visum est igitur re perpensa extremam ancoram, quam nautæ sacram, nominant dimittere. Vide Eras. in adag. Sacram ancoram solvere. Altera, vero, etiam sereno cœlo, & ubi ob recessum maris fluctuumque dimisso velo quiescendum est, utuntur Peckius *l. 1. ad edictum, §. Magistrum navis n. 2. tit. de exercitor. action.*

SACRA à sanctis & religiosis separantur, *l. 1. ff. de rer. divis. l. 24. §. 1. ff. de rei vind. l. 14. in fin Digest. de servit. l. 83. §. sacrum, ff. de verb. obligatio l. 17 ff. de verb. significat* Nam ut Fest *lib.* 16. scribit, sacrum est, quod Deo consecratum est. Sanctum, ut murus, qui circa oppidum est. Religiosum ut sepulchrum, ubi corpus humatum est. *Briss.*

SACRA certamina sunt, quæ Diis dedicata sunt *l. 4. ff. de his qui not. infam.* qualia erant Jovis Capitolini, Appollinares ludi, Romani ludi & magnæ Deum matris. Quintil. *lib. 3. c. 7.* An laudes Capitolini Jovis perpetuæ sacri certaminis materia, vel dubiæ sunt, vel in oratorio genere tractantur. Inde Firmic. *lib. 3. Mathes. c.* 12. Sacris quoque faciet certaminibus præpositos, Idem *lib. 6. c.* 31. Athletam faciet ipsa genitura, & qui in sacris certaminibus victor gloriosa & digna reportet præmia coronarum. Fuerunt autem sacra certamina in antiqua Græcia quatuor longe antiquissima: Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, quæ singula gravissimos autores suos habuere, Forc. in suo cupid. Jurisp. c. 20. n. 4. Sic etiam sacras coronas in *l. 40. ff. de re Jud.* accipio, quæ in sacris certaminibus partæ sunt. Briss.

SACRA rea sunt, quæ publicæ, id est, à Principe, vel ab eo cui Princeps dedicandi potestatem dedit, consecratæ sunt, non privatæ, si quis ergo privatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed prophanum. *l 6. §. 2. ff. de divis. rer. l. fin. ff. ut in poss. legat.* Hot. Prat. Briss.

SACRA

Sacræ res sunt, quæ rite per Pontifices Deo consecratæ sunt, veluti ædes sacræ, & Donaria quæ rite ad ministerium Dei dedicata sunt: ait *Imp. §. 6. de rer. divis.* Sic Trebatius, Sacrum est, inquit, quicquid est quod Deorum habetur apud Macrop. *Satur. l. 3. c. 3.* Et Gallus Ælius apud Festum: sacrum est, inquit, quodcunque modo & instituto civitatis consecratum sit, sive ædes, sive ara, sive lignum, sive locus, sive pecunia, sive quid aliud, quod iis dedicatum & consecratum sit. *Hotoman. Prat.*

In Sacra & familiam transire dicebantur, qui per adoptionem in jus alienum transierant. Valer. Et *lib. 7. c. 7.* Et aliquantulùm adjuvabat hæredes, quod M. Annejus in Suffenatis familiam ac sacra transierat. Habebant enim veteres propria sua familiaria sacra, ut & Cic. *lib. 2. de legibus* perspicue ostendit. *Briss.*

Sacra evocare, in *l. 9. §. 1. de rer. divisio.* Solebant autem Romani ante omnia in oppugnationibus, Deum cujus in tutela oppidum esset evocare certis carminibus quæ à Livio *libr. 5.* & Macrob. *lib. 5. Saturn. cap. 8.* referuntur. Quod & Plin, *lib. 28. c. 2.* & Servius *2. Ænei.* notat ad illum versum, Excessere omnes adytis, arisque relictis, *Briss.*

Sacra loca ea sunt quæ publice dedicata sunt, sive in agro, sive in civitate. Publice vero dedicari debent, quia privati alicujus causa nihil potest esse sacrum: sed si quis ædiculam domi suæ sibi ædificatam procurat sacrari, jam desinit ejus esse usu & proprietate, incipietque esse publica usu, proprietate autem nullius. Ulp. *l. 9. ff. de divis. rer.*

Sacra mens, hoc est bene instituta, valens ratione, solido judicio, recte & sane statuens de rebus. *Spieg.*

Sacra privata gentis cujusque fuisse quæ diis penatib. paterfamilias faceret, constat ex Ciceronis *lib. de legib. 2.* Emancipati autem liberi arbitratu suo sacra sibi constituebant. Hinc filiifamilias in sacris paternis esse dicuntur *l. 2. C. de bon. quæ lib.* In sacris manere *l. filiæ, 12. C. de collat. l. pen. C. de adopt.* In sacris parentum constituti *l. ult. C. de inoff. testa. l. ultim. C. ad Tertul. l. ult. C. de cur. fur.* In sacris positi *l. in conjunctione, 20. C. de nupt.* In sacris retineri *l. 3. C. de bon. mater.* Hinc adoptati qui in alterius gentem transibant, in ejus gentis sacra transire dicebantur: ut apud Val. Max. *lib. 7. c. 7.* Et qui per emancipationem de familia demigrabant, à sacris paternis dimitti, & absolvi *l. quidam, 31. C. de fideic. l. 1. C. de annal. except. l. de emancipatis, 13. C. de legit. hær.* Hot. Prat.

Sacra via, cur id nominis obtinuerit, indicant Varro & Pompon. situm ejus recitat Bar. Marlian. *c. 26. lib. 3. Antiqu. Ro,* In ea Pomponio teste *l. 2. de Orig. jur. §. fuit autem in primus.* Scipioni Nasicæ data publica domus in Sacra via, quo facilius consuli posset. *Spieg.*

Sacramentales à Sacramento id est juramento dicebantur ii, qui quamvis rei, de qua ambigebatur testes non fuissent, tamen ex ejus, cujus res agebatur, animi sententia, in eadem, quæ illi verba jurabant, ipsius scilicet probitate & innocentia confisi. Nam tum demum adhibebantur, cum testi nulli extabant, *lib. Feud. 1. tit. 4. §. 3. & tit. 10. & 26.* Vasallus autem in Sacramentalium suorum numero minimum sex cognatos adhibebat, dominus partim cognatis, partim Vasallis, partim extraneis uti poterat, *lib. Feud. 2. tit. 33.* Plura cognosce ex legibus Langobard. *tit. 41. De Wadiis de sacramento fugientibus.* Sic apud Gregorium Turonensem, Apud Parisios pater quidam pro filiæ pudicitia jurabat. Tandem inquit, ne crimen consurgat ulterius, innocentem eam faciam sacramento: elevatisque manibus super altari, juravit filiam non esse culpabilem. Forma autem hujus jurisjurandi sic exponitur in legib. Aleman. titulo sexto, de juratoribus. Ista vero sacramenta ita debeat fieri, ut illi conjuratores manus suas supra causam ponant, & ille solus, cui causa requiritur, verba tantum dicat, & super omnium manus manum suam ponat, ut sic Deus eum adjuvet vel illæ reliquiæ, & illas manus quas comprehensas habet, ut de illa causa, unde interpellatus est, culpabilis non sit. In Lombardia autem plerunque juratores vocantur, ut *lib. 1. tit. 19. l. si quis ex levi* Si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim juratoribus per sacramentum affirmet, &c. Et in *l. ne homicidiu.* Si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim juratoribus legitimis per sacramentum affirmet. Video etiam hoc nomen apud Senecam in initio ludi Claudiani. Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit, quis unquam ab historico juratores exegit; Ubi juratores pro testibus poni vul. Hotom. alii veritatem legunt propter illud Ciceron. de leg. 1. Faciunt imperite qui in isto periculo non ut à pœta, sed ut à teste, veritatem exigant. Quo ipso loco vocem Delectationem abesse existimat hoc modo. Non ut a pœta delectationem, sed ut à teste veritatem exigant. Nam statim ita sequitur: Quippe cum illa ad veritatem referantur: in hoc ad delectationem pleraque, *Prat.*

Sacramento dicere, sermo antiquorum prout annotat Budæus in annotationibus reliquis ad Pandectas existimans dicere in Livio *lib. 4.* & aliis similibus pro destinare & dicare accipi. Vide ibid.

Sacramento rogari, id est, jurejurando adacti & jurati. *Spiegelius.*

Sacramentum veteres appellabant jusjurandum, aut religiosam obligationem: opinor, ait Eras. quod hoc arcanis quibusdam ceremoniis perageretur.

Sacramentum dicitur ea pecunia, quæ in judicium venit in ritibus, sacramentum à sacro dicitur. Qui petebat, & qui inficiebatur, de aliis rebus utrique quingentos æris apud Pontificem deponebant, de aliis rebus item certo alio numero assium: qui judicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat, victi ad ærarium redibat. Varro *lib. de ling. Lat. 4.* At, ut Festus inquit, sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur, sive in rem agitur, sive contenditur. Id in aliis rebus quinquaginta assium est, in aliis rebus quingentorum inter eos qui judicio inter se contenderent. Quod lege Papin. Tribuni plebis sancitum est his verbis, Quicunque Prætor post hac factus erit, qui inter cives jus dicet, Tres viros capitales populum rogato, iique Tres viri quicunque ciere sacramenta exigunto, judicantoque: eodem jure sunto, ut quosvis ex legibus plebisve scitis exigere, judicareve oportet. Sacramenti autem nomine id æs dici cæptum est, quod & propter ærarii rationem, & sacrorum publicorum multitudinem consumebatur in rebus Divinis. Sic enim optimi scriptoris divulsos inter se locos reconciliare conatur Hot. Pedianus autem Vert. 3. Comperendinario, inquit, est ab utrisque litigatoribus invicem

sibi denunciaris in perendinum diem, nam quo cum in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebant judicem, &c. Quib. ex Varronis, Pompeij, Asconii locis, quantum inter sacramentum & sponsionem interiit, ita demonstrari posse idem Hotom. arbitratur, Ut sacramentum sit certa & legitima pecuniæ summa, quæ ab actore & reo deponebatur in sacro, ut qui victus vel damnatus esset, is pecunia sua mulctaretur, qui vicisset, suam recuperaret. Sponsio autem dicebatur mutua litigatorum promissio, cum alter ab altero certam summam stipulabatur, ni bonam causam haberet. In hac igitur stipulatio adhibebatur, & alter alterius fidem sequebatur, neuter deponebat in illo: neuter alterius fidem sequebatur, neuter stipulabatur, sed uterque deponebat. In hac victor actionem ex sponsio habebat, id est, certi condictionem, ut sibi eam pecuniam exigere & habere liceret. In illo victi pecunia sacro committebatur & in res Divinas consumebatur. Isidorus autem *lib. Etym.* 5. Sacramentum, est, inquit, pignus sponsionis: quia violare, quod quisque promittit, perfidiæ est. Quod quàm ineptum sit, id est, plane Isidoricum, nemo non videt. Nam sacramentum pignus quidem est, sed non sponsionis: verum bonæ fidei litigatoris. In sponsione namque pignus non datur, Sacramentum autem in rerum capitalium judiciis usurpari solitum putare plane absurdum est: idque superior ille Pediani locus attente consideratus, satis ostendet. Hinc vero explicari potest, quod ait Tullius pro Roscio Comœdo; legitimæ parti sponsionem factam. Nam sacramenti quantitas lege definita erit. Huc pertinet elegans Ciceron. epistolæ ad Volumnium locus, in qua ita est: Pugna, si me amas, nisi ridiculum περὶ γελοίων, nisi cætera, quæ sunt à me in secundo de oratore, per Antonii personam disputata de εὐτραπελίᾳ & arguta apparebunt, ut sacramento contendas mea non esse: Aude & illas ex Valerii Prob. libello notas, S. N. S. Q. quæ hæc significabant, si negat, sacramentum quærito. Item Q. N. T. S. Q. P. id est, Quando negat, te sacramento quinquagenario provoco. Quæ fuisse solennia sponsionis sacramenti verba verisimile est. *Prat. Briss.*

SACRAMENTUM etiam dicitur militare jusjurandum, in quod milites, qui nomina dabant, adigebantur: Græci ὁρκωμοσίαν στρατιωτικὴν appellant. hujus autem sacramenti fit mentio in *l.* 8. *C. de leg. l.* 3. *C. Th. de immun. conceß.* Quo qui liberabantur, sacramento solvi dicebantur, *l.* 2. *§. miles ff. de his qui not. infam. l.* 14. *ff. de his quib. ut indign. l. fin. ff. de re milit.* Prat.

SACRAMENTI vocem, ideo forte Theologi veteres usurparunt, quia per sacramenta nos Christo offerimus ac sacramus, penitusque addicimus. Nec illa quoque ratio nominis inepta videtur, quod Latini olim, teste Festo, dixerunt sacramentum, quicquid jusjurandi interposita sacratione geritur. Nam in nostris sacramentis duplex juramentum est. Alterum ex parte Dei, juramento sese nobis in filio, & propter filium obligantis, quod non velit mortem peccatoris, sed sit nobis propitius futurus propter filium suum. *Ezech.* 18. *Hebræor.* 6. & 7. Alterum vero juramentum est ex parte nostri, qui certo pollicemur, nos solum hunc Deum culturos, eaque ratione quam ille nobis præscribit, ab eoque salutem temporariam ac æternam per & propter filium suum exspectaturos & petituros, ac denique Satanæ & mundo inimicitias denunciaturos. Tertia itidem apta conveniensque ratio Etymologiæ illa esse posset, quod sicut olim milites se juramento astringebant suo duci, quod illi Sacramentum vocaverunt, ita nos quoque in Baptismo, & altera sacra cæremonia, nos Christo duci nostro plane ad Spiritualem militiam contra Satanam, mundum, & omnem impietatem addicimus & obligamus. Quæ ratio appellationis tanto sit verisimilior, quod & hoc vitæ genus passim in Sacris literis militiæ nomine insignitur, ubi nobis etiam varia spiritualia arma producuntur ac induuntur, & aliæ quoque quædam voces, nostræ professionis à re militari desumptæ sunt, ut est Symbolum, & aliæ.

SACRAMENTUM militare, quod milites jurare solent, de quo apud Vegetium *lib.* 2. *de Re milit. minimus. l. fin. C. de Veteran. li.* 12. Huic adde *Connan lib* 9. *c.* 5. *n.* 8.

SACRARE *Liv. lib.* 2. ut annot. *Bud.* in posterioribus annotationibus ad Pandect. est devovere, & detestabile decernere, & ita morti addicere, ut impune occidi & violari possit. Sic sacri homines detestandi & execrabiles dicuntur, quos Græci ἐξαγεῖς, ἐναγεῖς, μιαρούς, ἐπαράτους, φαρμακούς, καθάρματα, appellant. Erant enim Catharmata, homines qui peste expedienda, aliove quo morbo immolabantur diis. Vide Baldum in *commen. super Instit. l.* 1. *tit.* 1.

SACRARIUM & sacer locus differunt: Nam sacer locus est locus consecratus: sacrarium est locus, in quo sacra reponuntur: quod etiam in ædificio privato esse potest, *l.* 9. *ff. de divis. rer. l.* 1. *ff. ne quid in loc. sac.* Sacrarium quoque appellatur illa pars, in qua sunt clerici ad celebrandum, propter sacramenta quæ ibi conficiuntur, & quia in altari majori, cum soleat esse sacrarium, includuntur reliquiæ extra, de *consec. Eccles. vel alt. Old.* Est &

SACRARIUM Principis in *l. ultim. §. legati. ff. de muneribus & honor. l.* 8. *de legat. & decret. legatio. in C. Theod.* Briss.

SACRARUM cognitionum judex & Sacrarium principis. *l. si legati ff. de muner. & honor. l.* 8. *C. Th. de lega. & decr. leg.*

SACRAS res vocant Impp. ad se pertinentes. Sic sacras domos, sacras largitiones, sacra scrinia, sacrum stabulum, sacram monetam, sacrum comitatum in constitutionibus accipimus. Sic & principales constitutiones sacræ dicuntur *l.* 5 *§. si tutor. ff. de admin. tut. l.* 5. *§. ff. de manumißionib. l.* 27. *ff. de re judicata. l.* 43. *ff. de action. empt. l.* 18. *in prin. & §.* 1. *ff de jure fisc. l.* 1. *§. item ff qua sentent. sine appella. resc. l.* 4. *& l.* 6 *ff. de appella. recip.* Prat. Briss.

SACRATA lex apud Livium *lib.* 2. dicitur, quod in sacro monte lata sit. Utrum autem una tantum lex, an plures in sacro monte latæ sint, non satis constat. Livius & Dyonisius ubi rem ipsam narrant, unam nominant. Sed Livius alibi non semel sacratas leges dixit, ut *d lib.* 2. sicut & Cicero de provinciis consularibus, & in oratione pro C. Cornelio, ut annotavit Manutius de legib. Romanor Budæus autem in posterioribus annotat. leges sacratas dictas, quib. factum jubetur esse alicui Deorum, quicquid adversus eas fecerit, sicut familia pecuniaque. Sacrabantur vero leges, aut consecratione & obtestatione, aut pœnarum sanctione, Cicero pro Cornelio Balbo. Deinde sanctiones sacrandæ sunt, aut genere ipso, ut obtestatione & consecratione legis, aut pœna, cum caput ejus qui contra facit, consecratur. De hac eadem materia vide etiam Connan. in *comm. Juris civ. l.* 1. *c.* 13. *n.* 3.

SACRA-

Sacratissimæ leges in *l. leges C. de legi.* sive sacratæ, quibus sanctum est, ut qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui deorum sit. Sunt qui eas sacratas dicunt, quas plebs jurata in monte sacro sciverit. De sacramento Varro *lib. 4. ling. Lat.* Prat.

Sacri afflatus *l. sacri C. de div. rescr.* id est Principis rescriptum. Eodem sensu sacrum oraculum, sacra adnotatio, sacræ literæ, sacri vultus passim in constit. Imper. legimus: similiter & sacra forma. *Prat.*

Sacri commissi ex Pontificum legibus apud Romanos arguebatur, qui ob delictum nullo pacto aut tempore expiari posset: Impie autem committere qui purgari posset. Crinitus *lib. 14. de honesta discipl. c. 2.*

Sacrificium visibile invisibile est sacramentum id est, sacrum signum *c. sacrificium, de consecr. dist. 2.* Id Beroa F ymol.

Sacrilegi sunt, qui publica sacra compilaverunt *l. 9. ff. ad l. jul. pecul.* Servius in 9 Eclog. Virgil. Sacrilegere aut furari est: unde & sacrilegus dicitur, qui sacra legit, id est, furatur. *Brisson.*

Sacrilegium Imp. appellant suarum constitutionum violationem crimine *l. un. C de cri. sacril. l. 6 accepte l. vio. in C. Th.* Sacrilegii crimen irrogant his, qui præcepta sua neglexerint, vel secta violarint *l. 1 C. ut digni. ordo ser. lib. 12. l. 13. C. de erog. milit. anno lib. 12.* & apud Cassiod. in libris Variar. aliquoties. De hoc vide Connanum in suis comment. super jus civile *lib. 3. cap. 1. nu. 2.* Briss. Prat. vide & Cujac. 13. *obs.* 19.

In Sacris paternis constituti manereve dicuntur, qui in patris potestate sunt *l. ult. C. de inoff. testam.* Et a Sacris paternis absolvi, remitive, pro potestate paterna liberari, *l. 1. §. ult. de ann. recep.* Hæc autem locutio inde fluxit, quod filiifam eorundem cum patribus, quorum potestate continebantur, Sacrorum participes erant. Inde & qui per adoptionem in jus alienum transierant, in familiam & Sacra transire dicebantur. *Briss.*

Sacrista sive thesaurarius is est, ad cujus curam spectat custodia vasorum ecclesiæ, vestimentorum, thesauri, quæque ad luminaria lampadum spectant, sive in cera, sive in oleo. Sic dictus sacrista, quasi sacris rebus præfectus, vel assistens. Atque hoc modo accipitur sacrista. *ff. in tit. De offic. sacrista.* Et de hac materia differitur 25. *dist. plectis, in fine.* Anch.

Sacrosanctæ possessiones, pro intactis & ab omni injuria tutis, apud Cic. in Catilinam. Ita sacrosanctæ ecclesiæ in *2. tit. li. 1. Codicis.* Quære, Sanctum *Spieg.*

Sacrosanctos Magistratus esse, quod sine capitali piaculo attingi non poterant, ut Livius li. 9. testatur. Tum Posthumus interea, Dedite, inquit, prophanos nos, quæ salva religione potestis, dedetis deinde istos sacrosanctos, cum Magistratu abierint. Hinc sacrosancti & Livio lib. 19. pro Tribunitia, & sacrosanctæ Ecclesiæ à Justiniano dictæ, in quibus est jus Asyli. Vide Budæus in priorib. aunotat. ad Pandectas.

Sacrosanctum Festo lib. 18. dicebatur, quod jurejurando interposito erat institutum, ut si quis violasset id, morte pœnas penderet. Sic sacrosancta Ecclesia in *rubr. C. de sacros. Eccles.* Inde sacrosancta potestas pro Tribunitia apud Livium Cice. pro Balbo negat, quicquam sacrosanctum esse, nisi quod populus plebesve sanxisset. Vide sex. Pomp.

Sacrosanctum id quoque significat, quod sine inexpiabili scelere violare nemini prorsus licet. Atque hoc sensu muri civitatis sacrosancti dicuntur, ut qui eos violaret, morte pœnas penderet. Pomponius in *l. fin. ff. de divisio. rer.* Si quis, inquit, violaverit muros, capite punitur. Oldend.

Sacrum, substantive, dicitur omne quod deorum habetur. Vide Aggenum ad finem *Comment. in Jul. Front.* & supra Sacerdos.

Sacrum pro templo. Paulus: Sunt autem, inquit, sacrilegi, qui publica sacra compilarunt. At qui privata sacra, vel ædiculas incustoditas tentaverint, amplius quam fures, minus quam sacrilegi merentur. *Spieg.*

Sacrum cubiculum. Vide, A cubiculo.

Sacrum cubiculum est duplex, Augusti & Augustæ, Cujac. in *l. proœm. tit. de præpositis sacri cubiculi. lib. 12.*

Sacrum patrimonium vocatur vulgo dominium Regis, ut notavit Duarenus in methodo juris.

Sacrum quandoque plenius accipitur, ut & sanctum, continet, *l. 2 ff ne quid in l. c. sac.* Prat.

Sacrum & profanum opponuntur in *l. 6 §. sacra aut ff de rer. div.*

Sævera interloquendo, pro aspera increpatione, apud *l. 1 tit. 5 de Off. praef. vigil.*

Sæverissimam diceret sententiam, Ulpianus in *l. 1. § nam & in eo de Postul* Spieg.

Sæveritatis, hoc est, crudelitatis, vel clementiæ gloria non est *ff* & inde *l respiciendum ff. de Pœnis.* Severitas hoc est animadversio legis, congruentem à se pœnam *C. si serv. aut l. ad dicur.* asperave *l. 1 tit. lib. 10* Spieg.

Sævire, crudeliter in aliquem agere *§. sed hoc tempore Inst. de iis qui sunt sui, vel al. ju.* Prat.

Sævit a ... nimia castigatione Paul. *ad Legem Aq.* Præceptoris enim nimia sævitia culpæ adsignatur. Quia levis duntaxat castigatio concessa est docenti, ut tradit Ulp. Sp. *Prat.*

Σάκκον, est æqui...ndum, hoc est quod in libra ... ad ... librum faciendum.

Saga in *l. 12.* C. de ... , instrata equorum. Interprete *Βασιλικῶν τὰ καλλιμα* verterunt, vide Brysium in *no. ac re vestiar. c. 15* & Cujac. ad *d. l. 12.* Porro Sagum militare ac bellicum gestamen fuisse, cum ex Nonio, tum ex Suetonii verbis in Augusto intelligitur, quod tamen inter familiaria adscribitur ab Ulpian in *l. procura. eris ff de trib. act.* Refert Turnebus *lib. 2 adversar. c.* 27. Sagum Gallorum gestamen esse. Nam quemadmodum palliatos Græcos, & togatos Romanos intelligimus, cum constet pallium Græcorum & togam Romanorum habitum fuisse, sic idem Turnebus sagatos pro Gallis posuit è vestitu gentem significans.

Sagaria dicitur quædam negociatio, vocabulo à sagis inclinato, sicut ab argento, argentaria, & sagarius, qui saga vendit: ut quando saga, & alia id genus vestimenta emimus, & distrahimus lucri faciendi gratia, quod etiam innuit Ulpia. *in l. cum duobus § quidam ff pro socio* & ibi glossator. noster, qui exponit sagariam, id est salis vel salè, vel saccorum, vel vilium vestium attritarum. Sagum autem erat chlamys militaris quadra, de qua Juvenalis,

An saga vendenti nubat caupone relicto.

Marcus Tullius in Antonianis actor est, sago sumi solere in bello atque tumultu, & quando in sagis tota civitas erat, consulares viri togati esse solebant, & propterea Jureconsult in *l. vestis. §. vestimenta, de aur. & arg. leg.* inter vestimenta virilia enumeravit saga, dicitur autem sagaria simpliciter, & significatur hujusce-modi

pud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa sal ad Sabinos tari consueverat. Salarium etiam annuas mercedes stipendiaque, quæ ob liberalem artem vel medicinam præstantur, significat. *l.* 16. *§.* 1. *de alim. leg.* 4. *ff. decret. ab ordi. fac. l.* 51. *§. item Papin. ff. pro soc. l.* 7. *§.* 1. 56. *§. salarium, ff. mandat. l.* 1. *& l.* 18. *C. eod. l.* 4. *ff. §. de off. adses. l.* 20. *§. ult. ff. loc.* Salarium quoque prædii Jurisconsulti dicunt in *l.* 40. *§. hæres de lega.* 1. *l.* 8. *ff. de usufr.* & Salarium pro lapidibus cædendis in *l.* 14. *in fin ff. commun. præd.* Briss.

Salarius apud Ulp. in *l.* 10 §. 8. *ff. manda.* dicitur qui salarium solvitur, vel qui salario fruitur. Eadem forma dictus qua fideicommissarius, legatarius, depositarius. *Prat.*

Sales apud Paulum in *l. cotem. ff. de public.* pro condimentis ponuntur: Nonnunquam pro facete dictis cum lepore & hilaritate usurpamus. Imperator in *l. si quis C. de vectigal.* pro alimento utitur, vide Forcat in *penu parte civ. c.* 19. adde Quintilian. *lib.* 6. *c.* 3. Briss. lex. in 6. *Misc.* 12.

Salgama appellantur herbæ, quæ conditæ sale ad victum in vasis adservantur, veluti enula, brassica, beta, etiam nunc apud Turcas. Sed hujus nominis obtentu exigebant etiam transeuntes milites culcitras, ligna, oleum quod tollitur *lib.* 11. *C. tit. de Salgamo hospit. non præstand.* Ne quis, inquit Imp. Comitum vel Tribunorum, Salgami nomine, culcitram lignum, oleum: a suis extorqueat hospitibus. Annotavit tamen Alciatus, quod & Salgami appellatione, veniat sal, oleum, butyrum & hujusmodi esculenta ad condiendum, atque etiam alia indies necessaria, veluti ligna, Ausonius in quodam epigrammate ad Eunum.

Salgama non hoc sunt quod balsama, cedite odores.
Nec male olere mihi, nec bene olere placet. Prat.

Salica lege uxorem ducere dicitur, qui ea lege accipit, ut ei mane diei nuptiarum sponsalitium offerat: quod munus *Morgengabe* vel *Morgarst*. ea dicitur, *lib. feud.* 2. *tit.* 30. Est autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti sunt, à Sala flumine Salii denominati, de quo flumine & Salis Francis Strabo *lib.* 7. & Paul. Æmil. *lib.* 2. Eguinarthus in Carolo Magno. Ac Salam fluvium qui Thuringos ac Sorabos dividit, postea à Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur. Item alio loco: luranci duas habent leges, plurimis in locis valde diversas. Significat autem eas, quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salicâ & Francica, quarum ipsa Francorum occidentalium propria est. Tamen Hermannus Comes in lib. de orig. Franc. Ripuariam non Francicam nominat. Duas, inquit, Francos habuisse leges, ipsorum autores testantur, Salicam atque Ripuariam: quibus nullius Regnum ante Carolum Magnum adjicere quicquam tentavit. Est autem Ripuaria regio, quæ Rheno, Mosela, & Mosa quasi triangulari forma concluditur, & Neustria, vel Austrasia vocatur. Gulielmus de Oangis sub anno 420. Franci cœperunt legibus uti, & legem Salicam dictaverunt per quatuor gentis suæ proceres electos de pluribus, cui, sicut lex Salica declarat, judicaverunt. Ex quibus intelligi potest, quam verum sit, quod nonnulli Claudii Seyselli auctoritate addicti disputant, Salicam legem mendose dici pro Gallicam. Alii autem Salicam legem dictam volunt, quasi Saliquam, à duobus verbis, Si aliqua, à quibus hæc lex incipit, ut refert Rebuff. in comment. in *l.* 1. *ff. de verb. sign.* Prat.

Salictum, salicetum, locus ubi salices consitæ sunt, apud Ulp. in *l. quæsitum ff. de fund. instr.* & in *l. si fundus ff. de usufruct.*

Salientes fontes tubulis, fistulisve aquam fundentes: nomine ab eo deducto, quod aqua ex tubuli capite in labrum fluens salire videatur *l.* 1. *ff. de act. empt.* Atque id proprie de lapidibus, aut pertusis, ex quibus aquæ saliunt intelligi debet Basilicis [illegible] dicuntur, veteribus S[illegible] qui Gonemata [illegible] interpretati, S[illegible] exponunt, [illegible] id est, [illegible] ut exponit [illegible] Tullios alii dixerant e[illegible] Silanus. Cor[illegible] Celsus lib. 3. Confert etiam aliquid ad hoc nomen Silanum juxta cadens Lucretius 6

Corpo a silanos ad aquarum strata jacebant.

Itaque *l.* 17. *§. fin. eod. tit.* [illegible] ex [illegible] aqua salire solet, id est, Silanos aut Tullios: alii Sylvanus dici volunt, ed illud magis probatur Prat. ex *Cujac.* 11. *obs.* 2.

Saligneus, a, um, dicitur, quod est ex materia salicis arboris natæ. Ulpian. in *l.* [illegible] *ff. de aur. arg. leg.* [illegible] S[illegible] [illegible] fluendi tantum causa defixerit. Ovidius 8 Metamorph.

—— *Lecto non indignanda saligno.*

Sic Cato de re rustic. S[illegible] pertica saligneis.

Salii, ut tradit Conrad. 1. *Miscell.* 10. *n.* 10. dicti sunt a continuo motu, saltuque solemni: Sunt enim omnes saltatores, & saltatores armatorum Deorum, quorum solemnitas mense Martio sumptu publico agebatur per multos dies quibus choreas per urbem ducebant. Ii datum est, supra tunicam insigne æneum, pectori tegmen, cælestiaque arma: quæ vocantur Ancylia, portare ac per urbem canentes carmina cum tripudiis solenni passu incedere [illegible] in fine omnium [illegible] Mamurium appellarent. Hæc Conrad. Connanus *lib.* 1. *comm. jur. civ. cap.* 6. *n.* 4. *in fin.* tradit. S[illegible] Gallos subintelligi: vide paulo ante Salica lege.

Sal[illegible] locus ubi sal fit, apud Caium *l.* 1. *ff.* [illegible] Primus auctor est; Ancum Martium R[illegible] sex millia in congiario populo [illegible] instituisse. Earum autem vectigal, exploso Regibus sublatum, tamen [illegible] Censor M. Livius [illegible] ob id ipsum Sal[illegible] appellatus. A[illegible] autem refert lib. 3 [illegible] a Lysimacho jam [illegible] sal [illegible] & [illegible] exaruisse salinas, ac [illegible] pro. diffe. Prat. ex *Cujac.* 3. *observ.* 31.

Salinæ [illegible] & Principis propriæ; ut fere [illegible] in Gallia, ex quibus adeo amplum Principi [illegible] vectigal pa[illegible] cuique regioni [illegible] ut certo pretio sal [illegible] cogerentur, quod [illegible] R[illegible] confirmare velit, in [illegible] est *l. inter publica, ff. de verb. sig. l. si quis se. C. de vect. & comm. & l. liber homo §.* 1. *ff. de* [illegible] & in libris feud. tum inter regalia salinarum quoque redditus computantur, *tit.* Quæ sint regaliæ. Sed eadem tamen privatis quoque Romano jure salinas possidere licuisse, *l. si ma §. salina. ff. de censibus l.* 5. *ff. de verb. sig.* [illegible] *l. generali §. usuri & § seq. ff. de usufr. leg.* Nec omittendum, proconsulum olim fœminarum fuisse pœnam, ut in opus salinarum damnarentur, ut in-

 dicat

Inde saltus pascuus *l.* 19. *§.* 1. *ff. loc.* Et saltus pastionesque in *l.* 8. *ff de instru. vel instru.* Et per greges pastionesque fructus ex saltibus percipi dicitur l. 32. *ff. de usufr. l.* 9. *ff. de instru. vel instru.* In saltibus etiam venari dixit Tryphon. in *l.* 62. *ff. de usfruct.* Virgil. 1. Georgic.

Et magnos canibus circundare saltus. Briss.

SALTUS alii æstivi, alii hyberni erant *l.* 67. *ff. de legat.* 3. *l.* 3. *§. saltus. l.* 44. *§. ult. ff. de adqu. poss.* Æstivos definit Ulp. quibus interdum etiam hyeme, plerumque autem æstate utimur *l.* 1. *§. æstiva, ff. de aqu. cotti.* Briss.

SALTUOSUS locus, saltibus plenus.

SALVA dignitate mea: verba Proculi, quomodo accipienda sint, declarat Alciat. in *l. Nepos Procul. de verb. sign.* Spieg.

SALVA meliori sententia *l. Claudius. ff. qui pot. in pig. hab.* Spieg.

SALVA ratione recti sermonis *l. Plautius, ff. de aur. & argent. legat.* Spiegelius.

SALVATOR. Quum servator (ut ait Erasm.) idem significet quod salvator, servare idem quod salvare: quoniam servator est apud idoneos autores, salvator non idem: docti maluerunt servatorem, quam salvatorem. Servator enim proprie Latinis dicitur, qui in discrimine confert salutem. Sic olim Principibus, qui liberassent provinciam aut patriam ab exitio, erecta statua, aut posita columna, honorabantur apud Græcos titulo σωτὴρ, apud Latinos servatoris. Inde & servorum vocabulum, quod in bello servati essent, quum jure potuerint occidi. Invenitur Servatoris vocabulum apud orthodoxos scriptores, & poetas Christianos vetustos. *Spieg.*

SALUBRIS finis dicitur, qui præbet salutem, ut in *Clem. dudum de sepult.* Jo Bello. Etym.

SALUBRITAS fundi consistit in segetum, graminum aliorumque fructuum salubri proventu, Gœdd. in *comm. ad l. quid aliud* 86. *nu.* 3. *de verb. sign.*

SALUBRITAS prædiorum est in terræ fertilitate & qualitate. Quis enim nescit agros lapidosos & montosos tantæ bonitatis non esse quantæ sunt, qui in planicie solo læto & puro? Gœdd. in *comm. ad l. quid aliud* 86. *num.* 3. *de verb. sign.*

SALVIANUM interdictum à Salvio Juliano profectum est, de quo tractatur *lib.* 43. *Pandect.* & hoc datur ad prosequenda pignora, dictumque est aliis à salvando, quia salvat jus creditorum & dominorum, ut scribit Zas. *Institution. de action. §.* Item Serviana.

SALVIANUM interdictum, ait Brisson. adipiscendæ possessionis est, quo utitur dominus fundi, de rebus coloni, quas is pro mercedibus fundi pignori futuras pepigit, *§. interdictum quoque Instit. de interd. l.* 1. *&* 2. *ff. de Salv. interd. l.* 1. *C. eod. l.* 2. *§. adipiscendæ, ff. de interdict.*

SALVIS verbis legis fieri quid dicitur, quod fit absque offensa verborum *l. contra legem* 29. *ff. de legibus.* Briss.

SALVO jure meo, verba sunt magnæ efficaciæ: ut colligitur ex *l. si debitor §.* 1. Quibus modis pignus vel hypothec. sol. cum aliis per Albericum citatis. *Spieg.*

SALVO officio quem absolvere apud African. in *l. pen. C. de Con.*

SALUS, incolumitas, remedium. Paul. *de offic. præfect. vigil. l.* 3. Nam salutem Reipub. tueri nulli magis credidit convenire, nec alium sufficere ei rei, quam Cæsarem. *Spieg.*

SALUS communis, *l.* 2. *C. de exact. tribut. lib.* 10. Spieg.

SALUS agitur, melius quam, agitur de salute.

SALUSTIANI horti fuerunt Romæ, quorum Plinius *lib.* 7. meminit. In conditorio, inquit, Salustianorum hortorum adservabant. Aphri. de *leg.* 1. *l. idem Julianus* S. Salustianos, inquit, hortos, qui sunt Augusti. *Nebriss.*

SALVUM fore qui recipit, *Zuverwaren* non solum à furto, sed etiam à damno recipere videtur, ut ait Cajus *l. nauta. ff. naut. caup.* Spiegel.

SAMARIA civitas regalis, in Israël, caputque & sedes regni domus Israël, à quo tota regio decem tribuum dicta est Samaria. Postea Sebaste dicta est, ab Augusti nomine, dicitur quoque Sichar, & Sichem, & Sichema. Ea est Palestinæ inter Judæam & Galilæam sita (referente A. Calepino) ædificataque est à Samarite filio Chanaam, unde Samaritani seu Samaritæ, qui Samariam incolunt. Et ipsi homines erant, qui sejuncti à Judæis diversa ab eis sentiebant, ut indicat Suidas in collectaneis Græc. Vide & D. Hieronymum ad Algadiam. Cæterum, legitur quod, postquam divisum fuit regnum ipsum Israël, sub Roboam, filio Salomonis, (vide in 3. Reg. cap. 12.) superbe ædificata fuit, & nobilissima ædificia fuerunt in ea: nunc autem Dei judicio conversa est in hortos olerum, ut vix jam aliqua sit ibi habitatio.

SAMIA in genere dicuntur figlina, à luto ejus insulæ fictilibus convenientissimo: Unde apud Ausonium legitur, Agathoclem Regem, cùm fictiles lances intelligi voluisset, abacum onerasse Samio luto: Ex animadversion. Hadrian. Jun. *lib.* 2. *c.* 10

SAMIATA ferramenta in Aureliani Augusti epistola de *off. tribun. mil.* veteres pro his acceperunt, quæ in spiculum mucronata atque acuminata forent. Quod & Nonius Marcellus probavit. Samium enim pro acuto acceptum est, ac Samiare pro acuere. Quoniam in Samo hoc artis genus præcipue claruit. Pet. Crin. de *honest. discip. lib.* 22. *c.* 10.

SANA mens, hoc est, bene instituta, valens ratione, solido judicio, recte & sane statuens de rebus. Sic sana mente facere testamentum, apud Imp. in *l.* 9. *C. qui testam. fac. poss.* Et sanæ mentis esse, in *l.* 1. *C. eod. tit.*

SANATES dicti sunt, qui supra infraque Romam habitaverunt, quod nomen iis fuit, quia quum defecissent à Romanis, brevi post redierе in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in 12. Tabul. cautum est, ut idem juris esset Sanatibus quod fortibus, id est bonis, & qui nunquam defecerant à popul. Roman. *Festus. Hot. Prat.*

SANCIRE proprie est, si Servio credimus, sanctum aliquid, id est, consecratum facere, fuso sanguine hostiæ. Usurpatur autem pro decernere, constituere. Cicer. in Legibus: Populariter interdum loqui necesse est, & appellare eam legem, quæ scripto sancit quod vult, aut jubendo, aut vetando. *Spieg.*

SANCTA proprie sunt, quæ neque sacra, neque religiosa, neque profana sunt, sed sanctione quadam confirmata: Hinc leges sanctæ dicuntur, quia sanctione quadam subnixæ sunt. Quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, etsi non sit Deo consecratum, *l.* 9. *§. proprie, ff. de rer. divis.* A sanciendo sanctum dictum est, quasi incorruptum & inviolatum, ut. Agge. Urbic. in *Comment. ad Frontin.* scribit *Briss.*

SANCTÆ crucis imago eleganter ab Honorio & Theodosio pientissimus Imperatoribus fidei nostræ signum dicitur in *l. Judæis C. de Jud.* Spieg.

SANCTÆ

SANCTÆ res sunt, ut in civitatibus & oppidis muri & portæ. *l. 1. & l. 8. in fin. ff. de rer. divis. l. 2. ff. ne quid in loc. sac.* Zonar. 10. 2. τάγυτα γὰρ ... Sed enim quoad portas attinet à Jureconsultis dissentire Plutar. videtur, qui ἐν ... muros ἱερὸν esse portas non item, scribit: quod per portas cadavera efferantur, aliæ item res immundæ & minime puræ per eas transmittantur, inveniantur, evehantur. Verum diversa potius quam contraria aut pugnantia dicit. Merito enim negat portas religionis quicquam habere aliter atque muros quia aratro circumduci atque ambiri certis adhibitis sacris in designanda urbe solebant: cum eo loci, in quo portæ struendæ erant, sisti aratrum, & sustolli consuevisset. Verum est tamen nec portis muris nec quicquam conjungi vel apponi licuisse, nec aliquid omnino in eas sine nefario scelere committi potuisse quo violari viderentur. Eaque propter in sanctis consulti eorum utrunque recte numerant, *leg. 1. & ultim. ff. ne quid in loco sac.* Cajus *lib. 2. Instit. tit. 1.* Sanctæ quoque leges dicuntur propter sanctiones, quibus leges se ipsas olim muniebant, *l. nona, §. proprie. ff. de rerum division.* Briss. Prat.

SANCTIMONIALES appellant Impp. virgines Deo devotas, dicatas, & consecratas *rubr. de rapt. virgin.* Prat. ex Briss. Vide & Goth. ad *Nov. 59. c. 2. in verb. Ascetria.* Porro sanctimoniali vitæ opponitur conversatio secularis in *l. Deo nobis 59. §. 2. C. de Episcop. & cler.* ubi vide Gothofr. in not.

SANCTIO legum triplex est: summa media & infirma. Summa est, quæ id quod adversùs legem commissum est, ipsa per se ac vi sua, id est, sine magistratus opera rescindit: veluti Sanctio legis Æliæ Sentiæ quæ libertatem ejus qui in fraudem creditoris manumissus est, irritam esse jubet. *§. 2. qui & quib. ex caus.* Media est, quæ non per se, sed magistratus opera quod commissum est rescindit: veluti si res vendita non valet dimidium pretii, vel pretium non valet dimidium rei *l. 2. C. de resc. vend.* Item cum ea quæ in fraudem minorum aut creditorum facta sunt, restituuntur. Infirma est cum quod commissum est non rescinditur sed is qui commisit multatur, veluti in lege Furia testamentaria, quæ plus mille assium legatum, mortisve causa capere vetat, adversus eum qui plus ceperit quadrupli pœnam constituit Prat. Hot.

SANCTIONES Pragmaticæ in rubr. *C. de divers. rescrip.* dicuntur, in quibus Princeps adhibito consilio & tractatu fusius, respondet ad preces, relationem, vel suggestionem judicum, vel aliorum & aliis quidem rescriptis preces inferuntur non pragmaticis. Aug. in collatione tertiæ diei cum Donatist. vide Cujac. & Gothof. ad *d. rub. C. de divers. rescript.*

SANCTIONES vocamus eas legum partes, quibus pœnas constituimus adversus eos qui contra leges fecerint: ait *Imp. §. 8. de rer. divis.* Papinian. *l. 41. ff. de pœn.* Sanctio legum quæ novissime certam pœnam irrogat iis, qui præceptis legis non obtemperaverint, ad eas species pertinere non videtur quibus ipsa lege pœna specialiter addita est. Ejus sanctionis exemplum pulcherrimum libet ex reliquiis legis Regiæ propter summam elegantiam & vetustatem adscribere Si quis hujusce legis ergo adversus leges rogationes, plebisve scita senatusve consulta fecit, fecerit sive quod cum ex lege, rogatione, plebisve scito s. VE. C. facere oportebit non fecerit, hujus legis ergo id ei ne fraudi esto, neve quid ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio, neve judicatio esto: neve quis de ea re apud * ei finito. Cicer. *ad Attic. libr. 3. Epist. 23.* Scis enim Clodium sanxisse, ut vix aut omnino non posset nec per Senatum, nec per populum infirmari sua lex sed vides nunquam esse observatas sanctiones earum legum quæ abrogarentur, nam si id esset, nulla fere abrogari posset, neque enim ulla est, quæ non ipsa se sepiat difficultate abrogationis, Idem Verrina 6. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem, nisi legum sanctionem pœnamque recitassem, tabularum mihi potestas facta non esset. Hot. Prat.

SANCTIUS ærarium ab antiquis dicebatur, quod prorsus intactum erat, ex quo nihil promi licebat ob annuas necessitates, *Prateju.*

SANCTORUM nomine olim Christiani accipiebantur, ut ex priscis constat scriptoribus. Unde sanctissimi dicti Episcopi, ut in Const. princ. Quem titulum ex antiquitate retinuit Pont. Rom. Quin. & beatissimi titulo honestatur. De quo supra suo loco Notum, quod D. Paul. symmystas suos vocat sanctos. Judæi vocabant sancta omnia, quorum usus ipsis concessus erat. Et quidem erant sancta, quia erant ordinata verbo Dei E contra profana & prohibita nominant communia, id est, non sancta, non separata ad usum populi sancti, sed quibus gentes utebantur. Judæi autem vocabantur populus Dei, & sanctus, id est, separatus à gentibus ad cultum Dei. *Spieg.*

SANCTUARIUM principis libros atque commentarios, in quos agrorum formæ referebantur, aut, quod magis est, locum ipsum & tabularium, in quo hujusmodi libri reponebantur, significat. Sicul. Flacc. in libro de condit. agror. Quod si quis contradicat, sanctuarium Cæsaris respici solet, omnium enim agrorum & divisorum, & adsignatorum formas, sed & divisionem commentarios & principatus in sanctuario habet. Qualescunque enim formæ fuerint, si ambigatur de eorum fide, ad sanctuarium Principis revertendum erit. Hygen. in lib. de limitib. constit. Omnes significationes & formas æris tabulis inscribemus, libros æris & typum totius perticæ linteis descriptum, secundum suas determinationes descriptis adiin b. tabulario Cæsaris inferemus. Et si qua beneficia, aut concessa, aut adsignata coloniæ fuerunt, sive in proximo, sive inter alias civitates, in libro beneficiorum adscribemus. Et quidquid aliud ad instrumentum mensorum pertinebit, non solum colonia, sed & tabularium Cæsaris manu conditoris subscriptum habere debet. Ita & Sanctuarium Mithridatis pro secreto ejus tabulario dixit Plin. *lib. 32. c. 8.* Briss. Prat.

SANCTUM est, ait Trebatius interdum idem quod sacrum, idemque quod religiosum: interdum aliud, id est, nec sacrum, nec religiosum: nimirum incorruptum & inviolatum. Hæc Macrob. *lib. 3. c. 3.* Fest. autem *l. 16.* Inter sacrum & sanctum & religiosum differentias Ælius Gallus bellissime refert, sacrum ædificium consecratum Deo sanctum, murum qui sit circa oppidum, religiosum, sepulchrum ubi mortuus sepultus, aut humatus sit. Sed illa portione quadam & temporib. eadem videri posse. Siquidem quod sacrum est, id lege aut instituto majorum sanctum esse putant, quod violari id sine pœna non possit idem religiosum quoque

quoque esse. quod jam sit aliquid, quod ibi homini facere non liceat, & quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro aut sepulchro debere observari ut eadem & sacra & sancta religiosa fiant. Hæc Festus. Proprie autem sancta dicuntur, quæ ab injuria hominum defensa atque munita sunt: inquit Martian. *lib.* 8. *ff. de rer. divis.* Munita autem propter pænam propositam significat. Nam sancire est sanguine fuso confirmare: ut Servius Grammaticus testatur, neque Martiano assentimur, ut Hotomannus, qui (Martianus) à sagminibus hoc verbum eo loco deducit, quin Festo potius & Aggeno Urbico in comment. ad Frontinum adstipulamur, qui sagmina à sanciendo, i. confirmando deducit. A sanguine autem confictum esse, vel ex consuetudine sacrorum solennium, quam Salustius in Catilinaria commemorat, intelligi potest. Fuere, inquit, qui dicerent, Catilinam cum ad jusjurandum populares sceleris sui adigeret (sic enim legendum, non Addiceret) humani corporis sanguinem vino permistum in pateris circumtulisse. Inde cum post execrationem omnes degustassent, sicuti in communibus sacri fieri consuevit, aperuisse consilium suum, &c. Sancta ergo prima ea sunt, quæ cæsa victima, & execratione interposita, confirmata sunt. Et sacrosancta, ut vult Hotomanus, illa eadem proprie, quasi quæ sacro facto, sancita sunt. Sed Livius lib. 3. quum idem prope sibi videri significasset, ICtis tamen aliud placere ostendit: cum inviolatos Tribunos plebis, inquit, religione, tum lege etiam fecerunt, sanciendo, ut qui eis nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset, familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. Hac lege juris interpretes negant quenquam sacrosanctum esse, sed caput ejus qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum esse, id sanciri. Hæc Livius. Eamque, ICtorum Etymologiam Fest. *lib.* 17. secutus, Sacrosancti, inquit, dicuntur, qui sanciuntur ut sint sacri, si sacrum violent. Itaque sacrosancta duobus modis fiunt: Religione, sive jurejurando: & Lege quorum utrunque Livius eodem loco significat, his verbis. Et cum religione inviolatos eos, tum lege etiam fecerunt. Paulo autem post religionem jusjurandum interpretatur. Dionysius autem *lib.* 6. Jurarunt, inquit, per sacra omnia, se posterosque suos hanc perpetuo legem observaturos: addita execratione, ut qui legi parerent, ita Deos superos atque inferos propitios haberent: qui non parerent, infestos. Hunc utrumque modum exponit Cicer. in ea pro Corn. Balbo. Quid fuit in ea rogatione, quod sacrosanctum videretur? Primum enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populusve plebsve sanxisset. Deinde sanctiones sacrandæ sint aut genere ipso, aut obstentatione & consecratione legis aut pœnæ: cum caput ejus, qui contra facit, consecratur. Sic autem hunc locum emendari vult Hotom. Aut genere ipso, ut obtestatione & consecratione Legis: aut pœna, cum caput ejus, &c. Duos enim tantam hos fuisse modos, locus insequens, ubi ex enumeratione partium argumentatur, perspicue ostendit. Quid habes igitur dicere, inquit, de fœdere ejusmodi? Utrum capitis consecratione, an obstentatione Legis sacrosanctum esse confirmas? Ex quibus copiose disputatis est perspicuum, hoc inter Sanctum & Sacrosanctum interesse, quod inter genus & speciem. Sacrosancta enim dicuntur ea, quæ sub capitis pœna sancita sunt. ut inviolata & incorrupta essent. Quæcunque vero pœnam aliquam continent paulo graviorum, Sancta nominantur. Planum est præterea & sancta & sacrosancta ea plurimum dici, quæ inviolata sunt. Hinc Cicero in ea pro domo sua, de cujusque domo verba faciens: Hoc inquit, perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit. Hinc sacrosanctæ Ecclesiæ dicuntur à Justiniano, quæ asylum præbent. Hinc illud Ciceronis in Catilin. Quid enim expectas? bellum? quid ergo; in vastitate omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas? Hinc sacrosancta fœdera semper appellantur, quia gentibus omnibus moris fuit, ut ea sanguine sancirent. Cujus rei exemplum insigne teneri non possum, quin hoc loco ex Corn. Tacit *l.* 12. subscriptam. Mos est, inquit, Regibus (de Armenia loquitur) quoties in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque perstringere. Mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Hotom. Prat.

SANDAPILARII, Pollinctores & Libitinarii dicebantur, penes quos funerandi cura versabatur. Hi à Græcis νεκροφόροι ἢ νεκροθάπται, teste Ulpiano dicuntur qui ii [illegible] feri, qui Sandapilarii, & Vespillones dicuntur, non multum dissimiles his vulturiis conodophoris, id est, tintinabula gestantibus, quos Anteambulones atratos Latine appellare possumus, & ferales præcones, auctore magno Budæo, à Græcis etiam [illegible], &c. Brech. in *l. cum in testamento: ff. de verb. & rer. sign.* quem hac de re vide plenius. Sandapilæ sunt pharetræ & defunctorum capuli, Juvenal. Epigram. & cæteri Joann. Bapt. in comment. *Epist.* Sidon. *lib.* 11.

SANDALARIUM ea fori pars sive locus esse dicitur, ubi venire solebant sandalia & calceamenta, ubi & librarias tabernas fuisse ex Gell. *lib.* 18. *c.* 4. & ex Macrobio quam idem Gellius loco allegat, conjicere licet.

SANGUINE contingere. *l. vel si sanguine de manu. v. d. S. eg.*

SANGUINEAS (non sagmineas) virgas legi putat. Prat. apud Modest. in *l. fin. ff. de leg. b.* easque sic interpretatur. Sanguineæ, inquit virgæ è sanguineis fructibus erant, quibus cædi jubentur parricidæ, ut aut terrori essent in cruento eorum dolore, ut ad horrorem, ut volunt quidam cruentebantur: ut de Bellona scribit Maro.

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

De iis scribit Plin. *lib.* 19. *c.* 10. & *lib.* 24. *c.* 11. Hinc sanguineæ hastæ, quæ quia coloris erant cruenti ideo & iis ad bellum indicendum feciales utebantur: has volunt quidam sanguine cruentatas quo atrox & cruentum bellum minarentur. Prat.

SANGUINOLENTUS *l. 2. C. de patr. qui fil. suos distr.* sanguine materni uteri adhuc perfusus, id est, recens natus, ut *l. 1. C. Th. de expos.* Si quis, inquit Constantinus, propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentus vendiderit: ita enim legendum est eo in loco, ut in *tit. de infant. expos.* & de his qui sang. nutr. acc. Hos Juvenalis rubentes appellat. Sat. 7.

——*Modo primos incipientes*
Edere vagitus & adhuc à matre rubentes.

Græcis ἀρτιγενεῖς καὶ ἀρτιβλαστεῖς vocant Prat. Briss.

SANGUIS

SANGUIS filii, sanguis patris est, autor Ictus in *l. 4. ff. de inoffic. testam.*

SANGUIS in jure longe aliud est quam consanguinitas. Sanguis cognatio est naturalis, *l. 2. ff. und. cognat. l. vel si sanguine ff. de manu. vind. l. qui in adoptionem ff. de adopt. l. si adulterium §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. l. dotem §. fi. de castr. pec. l. 8. ff. de reg. juris l. 49. C. Th. de his qui super rel. cont.* Consanguinitas vero species est agnationis, id est, fraternitas, §. *vulgo Inst. de success. cog.* Neque vero soli auctores nostri, sed etiam alii cum Græci tum Latini hanc verbi proprietatem observant, Sophocles in Ajace, τὸ μανιέντος ξύναιμον, id est, Ajacis furiosi fratrem Teucrum. Et Virgilius Statiusque consanguineum lethi soporem, quem Homerus κασίγνητον], Anneus Seneca & Valerius Flaccus, fratrem: Frater duræ languide mortis somne fratri simillime letho. Idem Statius 11. stat. consanguineum campo scelus unius ingens Bellum uteri. Cujac. *observ. lib. 11. c. 26. & ad l. Vacantia 4. C. de bonis vacantib.*

SANGUIS naturalem conjunctionem significat. Sic sanguinis caritas *l. 5. §. 1. ff. de agnosc. & alim* Briss.

SANITAS apud Ciceronem fere semper animorum dicitur, nec unquam nisi semel aut iterum pro corporis valetudine usurpavit, teste Connan. in suis comm. *l b. 9. c. 4. n.* 10.

SANOS, ait Cicero *lib. 3. Tuscul quæst.* intelligimus eos quorum mens motu, quasi morbo perturbata nullo sit. Item sanum mente, accipe in *l. sanum. Cod. de donat.* Briss.

SANUS non est, cui lingua abscissa est. *l. si cui lingua. ff. de adil.* & Spieg. Prat Vide & D. Gœdd. ad *l. inter stuprum* 101. *§. 2. n. 4. ff. de verb. sign.*

SANUS qui non longe videt. Sic puerpera & prægnans Ictis sana est, cum id proprium sit mulierum officium *l. quæritur 14. ff. de ædil. edict.* Gœdd. id comm. ad *l. 101. num. 4. de verb. & rer. signif.* §. 2.

SAPA mustum dicitur, usque ad tertiam partem vel (ut quidam volunt) ad dimidiam decoctum: & à sapidiate nomen accepit. De hoc Martial.

Et Lalitana nigra lagena sapa.

Græce ἕψημα dicitur, ab ἕψειν, quod est decoquere, ejus meminit Ulp. in *l. quæsitum est. §. si qua parte. tit. de fund. instrum.* Vas (inquiens) æneum, in quo sapa coqueretur, & defrutum fiat. quamvis apud eum quidam reposuerint, Vas æneum in quo sapa coqueretur, ut ferveat. Nonius: Sapa (inquit) quod nunc metallacium mustum, ad mediam partem decoctum: defrutum, si ex duabus partibus ad tertiam redigatur.

SAPIENS à populo primus Publius Attilius appellatus est, ut Pomp. scribit in *l. 2. §. deinde Sextus ff. de orig. jur.* quem tamen Cic. lib. de amicitia Acilium vocat. Hinc & sapientes pro jurisperitis, ut apud Romanos, prudentes, *l. Feud. 1. tit. 25.* Super negocio isto tale est sapientum nostræ civitatis consilium, videlicet Oberti & Gerardi. Radevicus *lib. 1. c. 27.* At sapientes & legum periti persuadent Mediolanenses, licet improbos & infames, judicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse: hoc est, judicis edictum unum, mox alterum & tertium, seu unum pro omnibus, quod peremptorium non finatur. Ex eodem numero quatuor illi Principes Justinianei juris interpretes fuere, quorum glossis Accursium magnopere adjutum fuisse constat, de quibus idem Radevicus lib. 2. *c. 5.* Habens, inquit (de Friderico. I. Imp. loquitur), videlicet Bulgarum, Martinum, Jacobum, Hugonem, viros disertos & in l. doctissimos legumque in civitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorum præceptores, &c. *Prat.*

SAPIENTIA terrestris vocatur humana: de qua loquitur Paul. Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Sic lib. Sapientiæ c. 81. Sapientia juris suos cultores locupletat, & eorum thesauros replet. Loquitur Paul. ad *Corint. c. 3. Nemo se decipiat Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo. stultus fiat ut sit sapiens.* Loquitur Aust. in *c. qui sine 16. q. 3. Qui sine Deo sapientiam quærit, non sanus, sed æger: non prudens sed stultus assidue laborans ægritudine.* Talis sapientia vocatur à Græcis φρόνησις rerum bonarum & malarum scientia: quam Jureconsulti in Pandectis & Pontifices Romani in Decretalibus epistolis inseruerunt, ut annotavit Taboetius in topico militiæ for. & legal. discip.

SAPIENTIAM pro Philosophia dixit Pomp. in *l. 2. §. post hinc maxime ff. de orig. jur.* & sapientiam civilem Ulp. pro Juris Civilis scientia in *l. 1. §. proinde ff. de extraordin. cogn.* hinc sapientiæ studiosi apud Quintil. *lib. 1. & lib. 7.* Br. ss.

SARACALTÆ Sacerdotes apud Ægiptios in foraminibus petrarum habitantes, induti porcorum & boum pellibus, cincti funibus palmarum, spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas: de quibus plura Crinitus *lib. 3. de honest. discip. c. 15. ex Augustino & Hieronymo*

SARACENUS. Extat in jure Pontificio tit. de Judæis & Saracenis. ubi juris utrisque titulorum expositor, Saraceni (inquit) dicuntur à Sara uxore Abrahæ, quum potius Agarem dici deberent, ab Agar, ancilla Abrahæ, & matre Ismaëlis, ex quo Saraceni descenderunt. De quibus scribit Joan. Carion. *lib. 3. Cur.* Saracenum regnum dictum est primo regnum Mahometis. Nam etsi Agarenus erat natione, tamen non sine magna causa mutavit hoc nomen, quod promissio in scripturis ad Abrahæ filios ex Sara prognatos pertinebat, & non ad Agar. Erant autem Agareni & Agar. Cæterum, cùm prætexeret Mahometes suum populum Deo gratum esse, atque adeo ad quem pertineret benedictionis promissio, ut dominaretur in toto orbe (carnaliter interpretabatur omnes promissiones scripturarum) mutato vocabulo de industria, populum suum Saracenos appellavit, tanquam Saræ filios, & non Agarenos. Sunt autem hi Saraceni potentes, non in Asia solum, sed in Africa quoque facti. Inde & in Hispaniam profecti ejus quoque magnam partem diu tenuerunt. Italiam etiam sæpe per incursionem ingressi sunt. *Anchar.*

SARCINA, est proprie utensilium simul compositorum. Paul. in *l. 2. §. 1. ad l. Rod.* ad merces transtulit. Sarcinæ. inquit Cujac. 3. *obs.* 2. in med. sunt quæ onerant navem. Ab hac voce sarcinator dicitur, non à farciendo. Vide Erasmum explicantem parœmiam, sarcinator summum centonem. *Nebriss.*

SARCINATOR, sarcinatrix, qui quæ sarciendo vestimenta accipit, *l. 25. §. ult. ff. loca l. 1. §. 1. ff. de tribut. l. 5 ff. nautæ cum po. l. 27. ff. de pecu. l. 5. §. 1. ff. de instito. l. 82. ff. de furt.* Non Marcel. Sarcinatorem sutorem interpretatur addito Lucilii versu. sarcinatorem esse summum fuere centonem optime. *Prat. Briss.*

SARCIRE

Sarcire in 12. Tab. satisfacere significabat, auctore Festo. Inde sarcire novam, id est, damnum præstare. *l.* 1. §. *cum arietes, ff. si quadrup. paup. l.* 14. *ff. de incend. ruin.* Et sarcire damnum in *l.* 32. *in fin. de dam. infect.* Sicque apud Festum Servius Sulpitius, sarcito in 12. *Tabul.* exponit damnum solvito,præstato. Sarcire est etiam integrum facere. Sarcire ædificia in *l.* 7. *ff.* §. *ult. de jure deliber.* est corrupta restituere. Ob eam causam opera publica, quæ locantur sarta tecta locantur, v. idem Fest. *l. lib.* 16. *scribit.* Ita sarta tecta accipimus in *l.* 7. *ff. de offi. proconf. l.* 7. §. *de usufruct. & l.* 7. *C. eod. tit.* 12. §. *illud, ff. ad l. Jul. repetund. l.* 18. §. *de usu & habit. l.* 2. *C. de cond. in publ. horr. lib.* 10. Flavius Vopisc. in Aurel. De proprio possessiones quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitolii deputavit. *Prat. Briss.*

Sarcofagus sepulchrum & capulum significat, quod ex sarcofago lapide fissili corpora celerrime consumente, qui in Troade plurimus nascebatur, fieret: ut Isidor. *lib.* 16. *c.* 4. scribit ἀπὸ τοῦ σαρκοφαγεῖν, quod carnes excedat. Invenitur verbum hoc in *l.* 39. *de relig. & sumpt. l.* 18. §. *ult. de alim. leg. l.* 6. *de sepulc. viol. in C. Th.* Et in libell. varior. auct. de limitibus. Orcas in fine invenies. Sarcofago in fine invenies. Et in Epigram. *Antiq.*

Et Lesbaoque jaces condita Sarcofago.

Et in alia inscriptione.

Corpora eorum fictili sarcofago commendaverim.

Briss. Prat.

Sarculus, vel sarculum, instrumentum, quo sarta sartiuntur, id est, herbis internascentibus purgantur. Ulp. *de fun. instr. l. instrumenta.* Ligones. inquit, sarculi, falces putatoriæ, bidentes. *Nebriss.*

Sardiani Græcis, Latinis sunt Sardi. Caput Lydiæ quoniam fuere Sardes, ante Hidæ, dictæ, ad Caystrum amnem, haud ita procul Tmolo monte. Quas, quia Crœsi regia erat, cinctas obsidione, & expugnatas fuisse à Cyro, *lib.* 1. scripsit Herodotus. Romani & conventum sardibus tribuerunt, qui sardianus dictus est Plinio. Magnam vero urbem, & celebrem fuisse, Strabo indicat. Unde Marcellus recte appellavit Rempub. Sardianorum, in *l. antepen. ff. de aux. leg.* Hic sunt sardes, teste Vadiano nostro, homine doctissimo, quarum ecclesiam inter septem illas Asiæ præcipuas Joan. Apoc. 2. censuit. *Spieg.*

Sardicensis synodos, non à Sardibus, sed Sardica illiri civitate dicta, de qua post Epiphanium *l.* 2. *tom.* 2. Vide & Vadianum in illyria, *hist. tripart. lib.* 4. *cap.* 21. Theod. *lib.* 1. *c.* 4. Spieg.

Sardi venales. Tantum captivorum Gracchus adduxisse scribitur, auctore Plinio de viris illustribus, ut longa venditione res in proverbium veniret. Sardi venales: Cujus proverbii rationem Plutarch. in Romanorum Problematibus aliam tamen adfert. Nimirum olim inolevisse morem apud Romanos solemnem, ut qui ludos in capitolio ederent, Sardos venales pronunciarent, prodiretque puer quispiam, per ludibrium monili ductus, quam bullam vocant, cumque morem hinc ortum putat, quod Venatea olim diu cum Romanis bellum gessissent, quodque urbem horum postremum Romulus expugnasset. Unde & Regem ipsum & multos captivos Romam deductos, venales pronunciavit. Porro cum Lidi ab initio fuerint Hetrusci. Lydorum autem caput erat Sardis, inde factum, ut Hetruscos Sardorum nomine pronunciarit venales. Hujus autem proverbii meminit Cic. *quoque lib.* 7. *Epist. fam.* & explicat Eras. in *Chil.*

Sardonyx, gemma. Plin. 37. *c.* 6. nomen compositum scribit ex sarda, lapide in Sardinia reperto coloris rubri: & Onix, quæ gemma est ad unguis humani similitudinem accedens. Ulp. Sardonyca numerat inter gemmas magni pretii, *l.* 6. *de con. dam.* ubi tamen sardonichica legitur. *Hot. Prat.*

Sardonyx est gemma ex duorum nominum societate sic vocata. Est enim ex Onychis candore & sardi rubore mixta auctore, Isidoro *lib.* 16. *Etymol. c.* 8. Brisf.

Sargonalia in *l. ult.* §. *species. ff. de publ.* ea videtur esse, quæ ab aliis auctoribus sarcocolla vocatur, sicut ibidem Saffirinus vocatur qui à Plin. *lib.* 37. *c.* 9. & Isid. 16. *c.* 9. Sapphyrus appellatur. Est autem sarcocolla lacryma arboris in Perside nascentis turi similis, ut Dioscor. *lib.* 3. & Plin. *lib.* 13. *c.* 11. & *lib.* 24. *c.* 14. scribunt. Nomen ab eo habet, quod dissolutam & hiantem vulnere carnem adstringat & adglutinet. Briss. Prat. & Goth. ad *d. l. ult.* §. *species.*

Sarmatæ, sive Sauromatæ, nam utroque modo appellantur, populi sunt Septentrionales, alteri in Asia, alteri in Europa. Nam duplex est Sarmatia. Luca 3. Et in juncto Sarmata velox Pannonio & ibidem. Affinis Sarmata Moscho, *De aur. & arg. leg. l. arg.* Sunt inquit, nationes quædam, quæ pellibus utuntur, veluti Sarmantarum. *Nebriss.*

Sarmenta, sapere antiqui pro purgare ponebant, unde & virgulæ abscissæ, sarmenta dicuntur, *l. ligni appellatione. ff. de leg.* 3. Spieg. Prat.

Sarracum vehiculum est, inquit Festus, quo ornamenta portantur scenicorum, frequentius tamen ponitur pro vehiculi genere, quo ligna & lapides devehi consueverunt. Corras. 2. *Misc.* 20. *d. n.* 4.

Sarta tecta Festus sic interpretatur: sarte ponebant pro integre, ob quam causam opera publica, quæ locantur, ut integre tecta præstantur, sarta tecta vocantur. Etenim sarcire est integrum facere. Hæc festus. Sed videamus ne non de tectis locutio intelligatur: verum hoc conjunctum pronuncietur, item ut alia complura, in quibus & conjunctio subauditur: ut ire agere, uti frui & quæ sunt generis ejusdem, ut sit sarcta & tecta quidam c. litteram interponendam putant, quod à sarcio declinatum sit, non à sartio, Charisius *lib.* 2. Sarcte. inquit, pro integre Sarcire enim in integrum facere. Hinc sarta tecta, uti sunt opera publica publice locantur Ulp. *l.* 7. *ff. de offic. proconf.* Ædes sacras & opera publica circumire inspiciendi gratia an sarta tecta quæ sint, vel an aliqua refectione indigeant: Idem *l.* 7. §. 2. *ff. de usufr.* Hactenus tamen ut sarta tecta habeant. Item, Unde Celsus de modo sarta tecta habendi quærit, si que vetustate corruerunt, reficere cogitur. Item apud Marcum in *l.* 7. §. 1. *ff. de l. Jul. repetund.* Hot. Prat.

Sarta tecta eo modo locari, exique solebant, ut redemptores suo lapide. sua calce, ac sua materia ædes sartas tectas præberent, certo pretio in singulos anno addicto. Quod fieri solebat Romæ minimo licitantibus. Bud. in *annot. prior. in Pandectas.*

Sartor dicitur, qui vestes facit, vel resarcit.

Sas. pro satis, ante Ciceronis ætatem dictum sæpius esse, quam Cicerone ætate, & postea ab eruditis observatum est. *Spieg.*

SATIUS pro eligibilius atque melius, adverbium est comparandi ab eo quod est satis. Juven.

Hoc satius quam si dicas sub judice vidi
Quod non vidisti --.

Ulp. *de fideicomm. liber. l. si debitor.* Satius est eum, qui agnovit legatum, onerari. *Nebriss.*

SATAGERE, est vehementer, sed frustra moliri. Hujus verbi usum ignorant Canonistæ.

SATI fructus, *ff. de usuri. l. qui scit. §. 1.*

SATIO est species quarta accessionis industrialis. Vult. *in comment. Instit. de rer divis.* §. 21. *n.* 1.

SATIS pro valde in *l.* 4. *ff. de in integ. rest.* quemadmodum Florentinæ legitur, & in *l.* 7. §. *bellissime. ff. quod vi aut clam. l.* 16. *l.* 45. *§. pen. ff. de fideic. l.* 2. §. *post hos quoque ff. de orig. jur.* Ubi satis superlativo jungitur, sic satis inhumanum, satis incivile, Satis impium, in *l.* 6. *in fin. pr. ff. de pignor. act. l.* 20. *ff. de adeq. hæred. l.* 37. *ff. de l.* 3. *l.* 16. *ff. procul. l.* 66. *in fin. ff. de ritu nupt. l.* 1. *C. de comm. rer. aliena. l.* 33. *C. de inoff. testam.* & in aliis Justin. Constitutionib. sæpe. Particula autem, satis his verbis, dare, facere, præstare, accipere, petere, offerre, eleganter conjungitur.

SATIS, dictio, interdum à verbis suis disjungitur. Ita dari satis, & satis pro aliquo dare, & satis pro lite accipere, legimus in *l.* 1. §. *merito ff. de rep. mun. l.* 13. *ff. de fidejuss. l.* 2. §. *sed & si dubitetur ff. de jud. l.* 25. §. *fin. ff. de minor. l.* 13. § *Neratius, ff. de act. empt. l.* 3. *C. de postl. revers.* Et satis à possessore cavendum *in l.* 10. *ad fin. ff. de usufr.* Et satis definit esse cautum in *l.* 5. §. 1. *ff. de legit. tut.* Briss.

SATIS, dictio, his verbis, dare, facere, præstare, accipere, petere, offerre, eleganter conjungitur.

SATIS acceptio, inquit Pompon. in *l.* 5. §. 2. *de verb. oblig.* est stipulatio quæ ita obligat promissorem, ut ad promissores quoque ab eo accipiantur, id est, quidem promittant. *Briss.*

SATIS accipere, dictum est eodem modo quo satisfacere, nam quia id. quo quis contentus erat, ei præstabatur, satisfieri dictum est, *d. l.* §. 2. Satis accipere autem dicitur creditor, Legatarius aut alius quilibet, cui cautio præstatur, *l.* 8. *ff. de usufr. ear. rer. l.* 37. *ff. de testam. tut. l.* 7. *de incend. ruin. l.* 30. *de usufr. leg. l. fin. §. fin. quor. legat. l.* 30. § *fin. de stat. lib.* Sic satis de evictione accipere *l.* 48. *de evict.* Legati fideicommissive satis accipere *l.* 38. *in fin. ff. de cond. indeb. l. fin. C. ut in poss. legat.* Subauditur autem per Græcismum in ea locutione verbum nomine & integra oratione offertur in *l.* 1. *§. si Titio. ff. ut in poss. leg.* Prat. ex Briss.

SATISAGERE pro satagere, curare, apud Ulp. in *l. hac conditio* 10. *ff. de cond. & demonstr.*

SATISDARE proprie est ei sponsores dare, qui sibi à debitore cavet: nam satisdamus alteri, cavemus nobis. Cavere enim qui satis accipit. *Cic.* in Bruto. At vero tibi ego Brute non solvam, nisi prius à re caveto, amplius eo nomine neminem petiturum. Sed JCti cavere postea dixerunt pro cautionem dare, & Cavere sic distingunt à Satisdare, ut qui sponsorem, id est, fidejussorum det, Satisdare dicatur: qui vero chirographum duntaxat, Cavere. *Hot. Prat.*

SATISDARE proprie est fidejussores dare: satisfacere latius patet. Verum satisdationis nomine interdum satisfactio significatur *l. satisdationis ff. de verb. sign. ut in l.* 2. *pro hæred. l. promissor. §. ult. de constit pec.* atque ita satisdationis verbum in *l. solutam, de solut.* accipi debet. Cujac. in *tit. quibus mod. toll. oblig. Inst. lib.* 3. *super verb. Solutione.*

SATISDARE damni infecti est, cavere datis fidejussoribus, se damnum, si quod accidet, ei cujus intererit, præstaturum. *Hot. Prat.*

SATISDATIO in *tit. ff. qui satisd. cog.* & in omnibus prætoriis stipulationibus, quibus satisdari jubetur, fidejussorum dationem significat. Nam nec pignoribus quidem invicem satisdationis quis defungi potest. *l.* 7. *ff. de prætor. stip. lib.* 1. & *l.* 3. §. 1. *ff.* si cui plusquam per *l. Falcid.* Nec vero qui satisdare promisit, fidem implesse aliter intelligitur, quam si cum dederit accessionis loco qui utiliter obligetur. Nam si minorem 25. annis, vel mulierem, vel servum det, non videtur satisfecisse obligationi aliter atque si non idoneum dederit. *l.* 3. *ff. de fidejussorib. l.* 8 *§.* 1. *ff. qui satisd. cog.* Non enim videtur satisdatum, si vitiose satisdatum est *l.* 6. *ff. eod. tit.* Briss. Prat.

SATISDARE tutores vel curatores dicuntur tunc, cum dant fidejussores qui ipsorum nomine promittunt rem pupilli vel adolescentis salvam fore, id est, personis pupilli vel adolescentis rectis prospectum, & bona non diminutum iri, vide Vult. *in comm. ad pr. n.* 5. *Inst. de satisdat. tutor.*

SATISDARE etiam satis præstare dicitur, *l.* 8. *ff. de usufru.* earum rerum quæ usu consumuntur Martial. *lib.* 2. *Epigr.*

Si de servitio gravi queramur.
Adsertor venias, satisque præstes. Briss.

SATISDARE certæ pecuniæ in *l.* 6. *in fin. ff. quib. mod. pign.* Fideicommissi sat s petere *l.* 71 §. 2. *ff. de conditionib. & demonstrat. l.* 1. *§. si quis fit l.* 7. *ff. ut legat. nomin. caveat.* & pignori accipere legati. *l.* 18. *ff. de pignor.* & Interpellari trajectitiæ pecuniæ, in *l.* 2. *de naut. fœnore,* & Totius dotis satisfieri in *l.* 30. *ff. de usur. leg.* Briss.

SATISDATIO cautio est fidejussoria, vel etiam jurator, si fidejussoriam quis dare nequeat, Nudæ autem cautioni repromissionique semper opponitur *l.* 1. *§. stipulationem, ff. de prætor. stip.* Briss.

SATISDATIO eodem modo appellata est quo satisfactio tam ut satisfacere dicimur ei cujus desiderium implemus alia satisdare dicimur adversario nostro, qui pro eo quod à nobis petiit, ita cavit, ut eum hoc nomine securum faciamus datis fidejussoribus *l.* 1. *ff. qui satisdat. cog.* Hot. Prat.

SATISDATIO nihil aliud est, quam cautio pro eo, quod inter partes est, ut de eo reddantur in eventum securiores, ita definit Vult. in *comm. Inst. de satisd. n.* 4. Differt autem satisdatio à satisfactione, quod hæc illa latius pateat, ut *il.* 63. *de verb. sign. l.* 2. *pro hæred. l.* 21. *§. fin. de const. pecun. l.* 49. *ff. de solut.* Hæc plures sub se continet species, repromissionem, pignora, juratoriam cautionem, acceptilationem, novationem, constitutum, & si quæ sunt alia: satisdatio vero est satisfactio, quæ fit datis fidejussoribus: Vide omnino Vult. in *comm. Inst. ad pr. n.* 4. *tit. de satisdat. tutor.* & Gœdd. in *comm. ad l.* 61. *n.* 2. *ff. de verb. sign.*

SATISDATIO judicatum solvi, est cum quis stipulanti ut solveretur sibi quod fuisset judicatum datis fidejussoribus promittit, ait Imp. *tit. de satisd. in pr.* nam judicatum solvi, antiquè dictum est, pro solutum iri: & satisdare judicatum solvi, dare fidejussores locupletes qui stipulanti actiori promittant, quantum judicio facto solvi oporteret, si reus damnaretur, tantum suo periculo solutum iri, *l.* 3. & *pass. ff. judic. solvi.* Hot. Prat. *vide fuse* Cujac. 10. *obs.* 29.

SA-

Satisdatio necessaria est, cum judice imminente secundum qualitatem causæ ab initio exigitur. Hæc si non possit à reo ibi præstari, ubi convenitur: potest audiri, si in alia ejusdem provinciæ civitate præstare paratus sit. *Spieg.*

Satisdatio nudæ cautioni repromissionique semper opponitur *l. 1. §. stipulationem ff. de prætor. stip. & in tit. de d. ... inf. sæpe l. 51. ff. de pet. hared. l. 45. ff. de procur. l. 56. in pr. ff. de evictionib.* Briss. Prat.

Satisdatio rem ratam dominum habiturum, est quum quis stipulatur à procuratore alterius ut dominus ejus procurationem ratam habeat, datis fidejussoribus promittit, uti docet Imp. *tit. de satisd. in pr. & l. 1. & pass. ff. rem rat. hab.* Hotom. Prat.

Satisdatio voluntaria, quam partes ex conventione sibi præstant, & possent evitare, *l. interdum ff. rem rat. habet.* Unde non in alium locum remittetur. *l. si fidejussor. §. si necessaria. l. de die §. juvetur, & § ult. ff. qui satisd. cog.* Spieg.

Satisdatione revelare, *l. si procuratorem, ff. de procurat.* Spieg.

Satisdationes secundum mancipium *Paulus Manutius* scribit eas esse, quæ de rebus mancipio emptis, pretio nondum soluto fiant: nam etsi interea venditor possidet, ab emptore data: quia tamen ea fieri possunt deteriora, ut deinde ejusmodi non inveniantur, qualia emptor promiserit: satisdationem secundum mancipium venditor quæris, ut sibi de mancipiis caveatur. *Cic.* ad *Attic.* 5. De satisdando vero te rogo, quoad eris Romæ, tu ut satisdes. & satisdationes secundum mancipium, in his & Memmianorum. *Hot.* & *Cujac.* 11. *obs.* 4. *in fin.*

Satisdato adverbialiter, ut Testato dicitur. Inde satisdato cavere, promittere, id est, fidejussoribus datis, *l. 4. §. qua itum. ff. si quis cautio. l. 4. §. adjici. ff. de fide comm. libert. l. 7. ff. de accus. l. 56. ff. de evictionibus, l. 28. in fin. ff. de cabr. pec. l. 16. ff. de offic. præsid. l. 31. ff. ad l. Falcid. l. §. 3. ff. si cui plus quam per l. Falc.* Briss.

Satisdato debere, est datis sponsoribus sive fidejussoribus debere. Cic. *lib. 16. epist. ad Att.* Possumus enim, ut sponsores appellentur, procuratorem introducere: neque enim illi litem contestabuntur: quo facto non sum nescius sponsores liberari; sed & illi turpe arbitror, eo nomine quod satisdato debeat, procuratores eos non dissolvere: & nostræ gravitatis jus nostrum sine summa illius ignominia persequi. *Hot. Prat.*

Satisdatum verbum dicitur idoneam cautionem desiderare, *l. 1. §. pen. ff. quod legat.* satisdationis tamen appellatione interdum quoque repromissio continetur, qua conventus fuerit is, cui satisdatio debebatur, *l. 61. ff. de verb. sign.* Cujus rei exemplum est in *l. ult. §. si legatarius, ff. quod legat.* Briss. Prat.

Satis est, pro sufficit, *l. C. de his quib. ut indig.*

Satis exigere, *l. 203. ff. de cond. & demonst. l. 9. §. ult. l. 53. ff. de admin. tut. l. 1. §. usque adeo. ff. de tutel. & ration. distr. l. 1. §. si præses, ff. de magist. conveniendis, l. 19. §. ult. de legat.* 3. id est, satisdationem, exigere, ut in *d. 3. §. si curatores, de magi. conven.* Briss. Prat.

Satisfacere dicimur ei, cujus desiderium implemus, inquit Uld. *l. 1. ff. qui satisd.* Et quocunque modo ab obligatione recessum est, dicitur satisfactum esse, ut exempla sunt in *l. si rem alienam. §. omnis, ff. de pign. act. l. solvitur* 5. §. *ult. l. si deferente 13. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. l. quod venditur, ff. de act. empt. l. promissor. 21. §. 2. ff. de constit. pec. l. 4. §. 1. ff. de jusic.* satisfactionem etiam solutionis verbo accipiendam quandoque placet, *l. solutionis, 176. ff. de verbor. signific. l. satisfactio. 51. l. solutionis 84. ff. de solut.* Vult. in *comm. Inst. ad §. fin. n. 6. de perpet. temporal. action.*

Satisfacere & solvere tanquam differentia separantur: ut apud Pompon. *l. quod vendendi, 19. ff. de contrah. empt.* Quod vendidi non aliter fit accipientis, quam si aut pretium nobis solutum sit, aut satis eo nomine factum; sic in *l. Stichum. 39. §. 1. ff. de statu. lib. si ita 41. §. 1. ff. de manumiss. test. l. Paul. 38. §. 3. ff. de lib. caus.* Solvit enim proprie qui pretium numerat: satisfacit, qui pignus vel expromissorem, vel fidejussorem præbet. *l. solutiones, ff. de verb. sign. l. 4. §. 1. ff. de re jud. l. 6. ff. quibus modis pign. vel hypoth. l. promissor. 21. §. de const. pecun.* Hot. Prat.

Satisfacere, est tantum facere, quantum satis sit irato ad vindictam: inquit *Ascon.* in illum 3. Verrinæ locum: Vide enim, & ex iis quæ legi & audivi intelligo, in qua civitate legatus populi Rom. aliqua ex parte violatus sit, nisi publice satisfactum sit: ei civitati bellum induci atque inferri solet. *Hot. Prat.*

Satisfacit, qui idoneum expromissorem volenti dat. *l. 4. §. ait prætor. ff. de re jud.* in eo itaque quod dicitur pignus soluta, pecunia, vel si eo nomine satisfactum sit liberari. Satisfactum accipimus, quemadmodum voluit creditor, licet non sit solutum. Sive enim aliis pignoribus sibi caveri voluit, ut ab hoc recedat sive fidejussoribus, sive reo dato, sive pretio aliquo, sive nuda conventione, sive alias quocunque modo recesserit, vel si convenerit, ut pro hypotheca fidejussor detur, datumque licet non idoneum creditor admiserit, vel si deferente creditore juraverit debitor non esse rem pignori obligatam, satisfactum intelligitur. *l. 9. §. omnis ff. de pign. act. l. 5. §. ult. l. 13. 14. ff. quib. mod. pign. l. 3. ff. de fidejussoribus.* Sed & si accepto latum sit, id propter quod hypotheca erat obligata, satisfactionem nomen proficiet. *l. 49. ff. de solut.* & alias quoque satisfactum videtur expromissore, vel pignore dato *l. 53. ff. de contrah. empt. §. venditæ, Inst. de rer. divis.* Briss. Prat.

Satisfactio est pignoris vel fidejussoris exhibitio. *l. 52. ff. de solut. l. 19. ff. de contrah. empt.* Quod vocabulum: licet late pateat, tamen in rescripto Antonini expositio in *l. 5. ff. ut in possess. leg.* ad exolvendum legatum refertur. *Briss. Prat.*

Satisfactio est pars pœnitentiæ: Nam partes tres, Contritio, Confessio & Satisfactio. Et in tribus consistit Satisfactio, in Oratione, jejunio, & eleemosyna. *Briss.*

Satisfactio & satisdatio differunt. Nam etsi satisdatio eodem modo appellatur, quod satisfactio: constat tamen satisdationem satisfactionis speciem esse. *l. 1. ff. qui satisd. cog.* Satisfactio plures sub se retinet species, repromissionem, pignora, juratoriam cautionem, acceptilationem, novationem, constitutum, & si qua sunt alia. *l. si rem. §. omnis ff. de pign. act.* At satisdatio est satisfactio, quæ fit datis fidejussoribus, *d. l. 1.* Gœdd. *in comm. ad l. 61. n. 2. de verb. & rer. sign.*

Satis tibi facio, satis tibi fecit fiet tibi satis à me, &

& ab hoc, & illo: satis tibi fiet à me, aut ab hoc, aut illo. Horum verborum sensum aperit Inp. *in Nov.* ut cum de appel. cognoscit, *§. fin.* Spieg.

Satisfieri voluntati defuncti videtur, si ex fructibus, vel aliunde fiat, *l. is à quo: ff. ut in poss. legat.* Spieg. Briss.

Satisfieri verberibus de servo dicitur in *l. 17. §. cum servus, cum §. sequenti ff. de injur. l. pen. ff. si. ex nox. cav. agat.*

Satis offerre dicitur debitor in *l. 1. §. ult. ff. de requir. vel absentibus l. 5. ff. de suspect. tut. l. 6. C. de testam. man.* Briss.

Satis petere & satis desiderare dicitur is, qui caveri sibi postulat. *l. 14. ff. de administ. tut. l. ult. §. 1. ff. quod legatorum. l. 8. Digest. de praetoris. stipulat. l. 7. ff. rem pupilli salvam fore.* Inde illud in *l. 52. in fi. ff. de jud.* Si petatur fideicommisso satis. Et satis legatorum desideret in *l. 1. §. non exigimus, l. 3. §. ff. ut in poss. leg.* Briss. Prat.

Satrapia, ditio, neque Romana est, neque Graeca, sed Persica, Hinc *Herodotus* 3. refert, Darium divisisse regnum suum in 20, Satrapias, & *lib.* 1. ἀρχὴν Babylonis σατραπείην vocati tradit. Et Suidas *lib.* 11. scribit, Satrapam Armeniae quotannis 20000. pullorum misisse ad regiam Persarum. Hujus ditionis fit mentio in *Nov. constit.* 31. *c.* 1. §. 3. ubi Gothofred. in *not.*

Satriani fundi meminit Scaevola in *leg. patronus* 35. *§. 2. de leg. 3.*

Satricum, urbs fuit antiquissima Italiae, de hac Florus *de bello Latino*: Sarricum, *inquit*, atque Corniculum quis credat? tunc provinciae fuerunt: Liv. *lib.* 28. Satrici matris maturae de coelo tactam aedem. *Nebriss.*

Satura, ut Fest. *lib.* 17. scribit, erat cibi genus ex variis rebus conditum: vel secundum aliorum interpretationem, genus carminis, in quo multis de rebus conjunctim & confuse disputabatur. Ex quo Statura lex, quae multis aliis conferta legibus olim dicebantur: vel νόμος πολλὰ ὑπέχων, id est, lex, quae de pluribus rebus loquitur dicta à copia rerum, quasi à saturitate. Isid. *lib.* 5. *Etym.* Unde in sanctione legum adjiciebatur? Neve per saturam abrogato. *C. Lalius* in oratione quam pro se dixit. Postera die, quasi per saturam exquisitis sententiis in debitorem accipitur. Justinianus Imp. in *l. 1. in pr. C. de Latin. lib. toll.* Latinorum, *inquit*, libertas quasi per saturam inducta remanet: Idem in *constit. ad antecessores:* Opus quasi per saturam collectum. Autor Panegyrici Flaviensium Constantino dicati. Neque enim quasi per satyram confundenda sunt beneficia tua. *Lucil.* 1. satur per saturam aedilem factam, *Varro* in veteri tabula aenea apud Appianum. Extra quam si quid in satura foret. *Festus* quoque in Satyra: Imperium per saturam dare, sententiam per satyram exquirere, abrogare & derogare: adde Diomedem 3. *c.* 6. Erasm. *Chiliad.* 4. *cent.* 8. Briss. Prat. & Goth. *add. l. 1. in pr. C. de Latin. libert. toll.*

Saxum Tarpeium mirae altitudinis erat, à quo Lex duodecim tabularum vult dejici eum, qui falsum dixerit testimonium, Sed hodie non potest quis sic damnari, ut de saxo praecipitetur, autore Modest. in *l. si diutino, ff. de poen.* Est autem aliis poenis utendum pro qualitate admissi Mart. in *l. 1. in princ.* Ulpian. in *l. lege Corn. ff. ad l. Corn. de fals. l. Damus licentiam C. eod. tit.* Old. Prat.

SC.

Scabini *Schoeffel.* Nihil vetat omnino, quin judices vulgo scabinos, inquit Insulanus, aut ejusmodi homines vocemus juratos: quo nomine etiam scimus in plerisque orbis terrarum partibus à plebe recenseri. Profert exemplum è Ciceronis *de Invent. lib.* 1. Religiosum est, quod jurati legibus adjudicaverunt. Extat vocabulum in *c. 1. §. 1. de immun. eccl. lib. 6. & c. 2. de alien. jud. mut. caus. fac.* Spieg.

Scabiosi, qui scabie, hoc est, cutis infectione, laborant, de qua *libro* 5. Celsus: Non dubium est, quin Jurisconsult. *l. 3. de adil. edict.* de his senserit, quibus asperior est scabies, pruritque magis, quaeque difficilius tollitur: & à Graecis ἀγρία id est, ferae *Spieg.*

Scabro dicitur, qui dentes aut gingivas illuvie scabras aut spurcas habet. Ulpian. in *l. 12. §. fin. ff. de adil. edict.* Trebatius, *ait*, non esse morbosum os alicui olere, veluti hircosum, scabronem. Sic enim legi vult. Cuja. *obs. libr.* 11. *cap.* 10. non Strabonem, cum hic oculorum, non oris vitio laboret. Hoc autem vitium veteribus est Scabrea, & Scapres, novis Scabrities. Pacuvius Teucro. Quae desiderio alumnum, poenitudine, squale, scapere atque inculta vastitudine. Varro Manio. Ager derelinqueretur, ac periret squale, scabre, atque illuvie & vastitudine. Conjungit scabrem illuviei, ut Trebatius. dum ait hircosi & scabronis vitium & illuvie oris accidere. Quidam Raponem legi volunt: sed rapo, reptor est, non lurco: & fit quod in lurcone vitium oris, hoc ex anima interiore, δυσοσμία non δυσωδία dicitur. Budaeus autem plane hic caecutit, pace tanti viri dixerim. Vide Scaligerum in Varr. Prat. Gothof. ad *leg.* 12. *§. fin.*

Scaena, vide *Scena.*

Scaeva, dicitur qui manu sinistra sic utitur, ut alii homines dextra: & vicissim dextra pro sinistra: nam si imbecillitate dextrae, validius sinistra uteretur. non saeva, sed mancus diceretur, uti docet Ulp. 12. §. 1. *de adil. edict.* Livius *libro* 1. scribit, Mutio apud Romanos inditum fuisse nomen Scaevolae, propter exustam dextram. *Prat.* ex *Hot. Briss.*

Scaevum dogma, pro perverso & improbato dicunt Impp. in *l. hi qui scaevi*, C. Th. de his qui super relig. contend. ut scaevitatem morum pro perversitate, in *l. 17. de poen. in eod. C.* Ita scaevas libidines Tertul. in *Apologet. c.* 11. dixit, & scaevam rem pro mala usurpatam Festus *nota, lib.* 16. Prat. ex *Briss.*

Scalae, *l. 17. C. de aquaduct. lib.* 11. trajectus erant maritimi Constantinopoli in mare protensi, trajiciendi causa usque ad navigia. Ad reparationem aquaeductus hujus almae urbis inquiunt Impp. omnia vectigalia, quae colligi possunt ex universis scalis hujus inclytae urbis, &c. ad refectionem ejusdem aquaeductus procedere. Antea legebatur, ex universis calculis, contra veterem scripturam, & Graecorum metaphrasim, quae sic habet εἰς ἀνανέωσιν τοῦ ἀγωγοῦ τὰ παρεχόμενα εἰς τὰς σκάλας ἀναλίσκεσθαι. Talis in regione sexta scala Syraena. quae περάματα. Justinianarum dicitur *Novell.* 69. Graece autem hae scalae σκάλαι dicebantur. *Prat.* & *Cujac.* ad *l. 17. C. de aquaduct. libro* 11. Porro scalam à scalis distinguunt quidam, ut scala sit, quae huc atque illuc transferri potest, Cajus: vel scalam sciens accommodaverit ad ascendendum: scalae vero latiores habeant gradus, & immobiles permaneant, sed hanc confundi differentiam ostendit Pomponius. in *l. fi. ff. de divers. rer.* apud Ulp. in *l. quaesitum, §. carnales. ff. de fund. instruct. scala*, quae ad

ad lacunaria admoventur, domus instrumenta sunt. *Spieg.*

SCALAE Gemoniae carceris quoddam genus fuit apud Romanos, ut testatur Goth. ad *l.* 8. *§. solent.* 9. *ff. de poen.*

SCALPRUM *Corn. Celsus* inter instrumenta chirurgica numerat: licet eo diversi quoque artifices utantur. Nonnulli scalpra vocant ferramenta sutoria, priore parte curva, & à flexu procurrentia acie recta, quibus corium secant, Graeci σμίλας vocant: sed à similitudine in falce vinitoria pars illa, quae sic acie est recta post sinum curvum scalprum vocatur à *Columella*: quae (inquit) à flexu procurrit, scalprum, nomen adeptum est à scalpendo, eo enim commodius sic post flexum procurrente quam directo scalpi potest, ut annotavit. Adria. Turneb. *adver. lib.* 7. *c.* 20

SCANDALUM deducunt à Graeco σκάζω, quod claudico significat, aut etiam ab Hebraeo נכשל, quod cadere, aut ruere significat. Declarat autem proprie aliquid in via positum, in quod ambulans impingat & corruat. Idem etiam est offendiculum. Porro per metaphoram duo potissimum significata habet, nempe notat tum damnum, incommodum aut calamitatem quamvis, qui ejus vocis usus plerumque in veteri Testamento reperitur: tum etiam occasionem spiritualis lapsus, aut ruinae.

SCANDIANUM species quaedam pomi est, ut refert Gothof. ad *l.* 205. *de ver. sig.*

SCANDULAE sunt quasi scindulae tabellae, non sertae, sed bipenni productae trunco delecto, veluti Plancae, quibus ad plurima utimur. Unde rectum scandulare Apuleio: nisi potius à scandendo, ut putat Marius Grabedus *lib.* 2. *de part. adium:* Cùm tamen Isidor. *lib.* 9. *Etym. c.* 19. scandulas à scindendo dictas credat: & verius uter senserit, videto. Sunt igitur scandulae tabellae vitem regularum praestantes, quernis & ligneis assulis, seu sectilibus asserculis confectae, &c. Scandulis contectam fuisse Romam annis quadringentis & septuaginta testatur Plin. *lib.* 16. *cap.* 10. Brech. in *l. Tabernae ff de ver. & rer. sig.*

SCANDULARIUS, faber est lignarius, qui scandulas facit. Scandulariorum meminit JCtus in *l. quibusdam de jur. immun.*

SCAPHA (quae vulgo βάλκα & κοντίλας dicitur Harmen. *tit.* 11) navicula est, unico ligno cavata, à σκάπτω, fodio. Paul. *tit. de fund inst. l. fi.* Scapha, inquit, navis, non est instrumentum navis: etenim mediocritate, non genere à navi differt. Instrumentum autem cujusque rei necesse est alterius generis esse. Sic accipe hoc verbum apud Alfenum in *l. scapham,* 44. *ff. de evict.* Callistr in *l. navis* 4. *in pr.* ubi Peckius *ff. ad l. Rhod. de jact.* Ulp. in *l.* 3. §. 1. *ff. de rei vind.* vide Bayfium *de re naval.* Goth. *add. l.* 44. *de evict.*

SCAPHISMUS erat supplicii genus apud Persas. Cujus meminit Eunapius *de vitis Philosophorum in Aedesio*, idque fiebat hoc modo: Scaphis duabus, quae committuntur ac coagmentantur ita includitur homo totus, ut promineat foris caput cum manibus pedibusque, dein jubetur edere, aut si nolit, ut allatum cibum capere compellitur, compunctis etiam oculis: infundunt quoque lac melle mistum, radiisque solis adversis objiciunt, ubi facies prius illita muscis apibusque oppletur: interim ab excrementis cum vesicae, tum alui intera scaphas verminantibus corpus misere absumitur.

SCAPHIUM, vas est, in quod ventris sordes excipiuntur: est autem Graecum verbum σκάφιον & à Polluce *lib. Onomast.* 10. *c.* 1. inter ea, quae εἰς ἀμίδα ... mulierib. usui ponitur, *Marti,*

--- *Qui Mentora frangis*

In scaphium scaphum moecha Sardonapale tua.

Et *Juvenal.*

Et vide scaphium positis cum sumitur armis.

Ulp. in *tit. de aur. arg. leg. l. Quintus Martius:* Argento legato, inquit, non puto veneris causa habita scaphia contineri, quia argenti numero non habentur. Accurs. Scapium genus cinguli esse didicit, & ventris causa exponit, quia carrigia est pro ventre sustentando, quasi non ex auro etiam scaphia fieri consueverint, dicente *Martial.*

Ventris onus misero nec te pudet, excipi. auro.

Nebriss. *Prat.*

De Scaphio vide ulterius quid annotarit Turn. *adver. lib.* 2. *c.* 30. *& lib.* 4. *c.* 1.

SCATEBRA, ebullitio aquae surgentis.

SCELERATUM, in quo scelus est constitutum; vel commissum: ut scelerata sacrificia apud Imp. in *l. unic. Cod de thesaur. lib.* 10. Et sceleratissimum consilium in *l. post divi.* 8. *in princ. C. ad Jul. majest.*

SCELERITAS Martiano in *l.* 3. *ff. de bonis cor. qui ant. sent. mor.* eadem forma dictum qua bonitas, & malitas pro malitia in *l.* 5. *ff. quod met. caus.* Sceleritas igitur facti eo in loco ingens depravatio est, & foeditas turpicati animi ejus, qui sibi manus infert. *Prat. & Goth.* ad *d l.*

SCELEROSUS proprie dicitur, ut ait Doat. autor sceleris. Imp. in *l.* 18. *C. de poen.* In sceleratos, *inquit*, & noxios, proferri debet sententia.

SCELESTA factio aqud Imp. in *l.* 3. *in. pr. Cod. ad l. Jul. majest.* & apud Paul. 5. *sent.* 29. *§.* 2.

SCELESTUM contubernium, vide *l.* 10. *C. de incest. & inutil. nup.*

SCELESTUS contractus, quo scelus committitur. *l. qui contractibus. C de jur. fisc.*

SCELUS est. contra jus improbe admissum facinus.

SCENA est, quae ludorum faciendorum causa, quolibet loco ubi quis consistat, moveaturque spectaculum sui praebiturus, posita sit, in publico, privatoque, vel in vico: quo tamen loco passim homines spectaculi causa admittantur. *l.* 2. §. 4. *ff. de his qui not.* Aliam refert, hujus vocis etymologiam Cassiod. *lib.* 4. *var. epist. ul.* Frons enim theatri, inquit, scena dicitur, ab umbra luci densissima, ubi à pastoribus inchoante verno diversis sonis carmina cantabantur. Notum autem est à Graeco σκηνὴ deduci, & scena scribendum, non scaena, licet Pandect. Florent. scriptura repugnet. *Prat.*

SCENICI, sunt ludiones seu ludii, qui in scena ludos agunt: alias histriones dicti: ut sunt omnes qui quaestus causa in scenam prodeunt notabiles, veluti mimi histriones, autore Ulp. in *d. l.* 2. *§. fi. vide tit. C. de spect. scen. & len.* Graeci thymelicos vocant. Sic scenica vestimenta dicuntur, quibus in scena utimur. *l.* 27. *de ver. sin. l.* 13. *§. & fi. de usufr.* Prat. Briss.

SCEPTRUM aliquando, & virga in eodem sensu accepta, est symbolum Regni, sicut & corona: quia Reges sceptra gestare solebant, sive ad judicandum rectitudinem, quae in regimine inesse deberet: sive etiam severitatem: quandoquidem sceptrum rectum simul est etiam instrumentum, quo percutere aliquem possit, sicut Ulysses Tersitem percutit sceptro. Ad utrumque scripturae dicta alludunt. *Psal.* 45. & *Hebr.* 1. Virga rectitudinis, virga Regni tui, id est, regimen tuum longe justissimum, utpote quod in sola verae justitiae propagatione consistat. Severitatem vero per sceps

sceptrum denotari ostendit. *Ps.* 2. inquiens; sceptro ferreo, quasi vas figuli confringes eos, & *Ps.* 110. Virgam potentiæ tuæ emittet Dominus de Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

SCHEDA folium chartæ, sive papyri nondum compactæ & ligatæ *Spieg.* Dicitur autem Scheda, in quam tabelliones primum contractus referre extra ordinem solent ἀπὸ τοῦ σχίζειν, vel à scindendo, ut qui sine aspiratione etiam scribunt sentiunt. *Cujac.* in exposit ad *Nov.* 44. & Goth. in notad. *l.* 17. *verb.* vel à sceda conscripta. *C. de fide instr.*

SCHEDA in *l. contractus. C. de fide instr.* significat primam scripturam contractus, negligentius & minus pure scriptam, quæ postea in mundum redigitur: vulgo vocamus minutam originalem. *Briss.*

SCHEDIA, id est ratis *ein Flotz.* Ulp. in *l.* 1. *de exercit. act.* vocis ejus meminit: tametsi vulgati codices, etiam recentioris editionis pro ea synedriam retineant, refragante Not. text. Bud. interpretatur schediam, navigium temere factum, & inconditum ut trabes connexæ & sine fabrica compactæ, quæ navigii vicem præbent. Ponitur & pro ponte, & pro loco flumini quoquo modo juncto. Suida autore Festus: Schedia, inquit, genus navigii inconditum, id est, tabulis tantum inter se nexis factum unde mala poëmata, Schedia appellantur. Schedion dicitur à Græcis extemporaneum, id est, quicquid inelaboratum, quicquid temere factum est, nec satis confectum. vide Bud. in *annot. prior.* Spieg. Jo. Bapt. vero in suis comm. epist. Sid. Apol. *lib.* 8. ad Leonem. Schedia poëmata mala appellari negat, sed dicit schedia esse talia volumina, quæ primo rudatu & opificio, sint deformata, non adhuc levigata, æquata expolita, atque ad unguem cælata, seu ad ultimam consummationem redacta. Inde σχεδιάζω verbum Græcum est, quod utique significat rem ruditer incipio, auspicor delinere, deformare, & partes rudiores abradere.

SCHEMA, vox quæ subinde obvia est in Auth. Latine forma dicitur, figura, sive cultus ornatusve Justin. *Nov. de sanctis. epis.* per schema inquit, si Cochlæo credimus, ordinem, habitum, gradum, & omne id quod ad monachatum pertinet, & (ut vocant) professionem. Inde verbum ἀποσχηματίζειν quod vulgus, degradere dicit quando aliquis ex ordine eximitur: id quod maleficis factitiam religionem professus, & per episc. fieri solet, ut memorabili exemplo, nostra memoria apud Bernates. *Spieg.*

SCHEMATA cognationum, non Stemmata legendum esse apud Paul. in *l. pen. de grad.* Alc. ostendit, *c.* 30. *secundi Parerg.* vocem utramque inibi explicans, Lege tamen στέμματα ut in *Paul. Flor. Old.*

Σχιλιάρχος inquit Ulp. Græce dicitur dux mille hominum. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de test. milit.* Hot.

Σκηνὴ non solum scenam sed tentorium quoque, & tabernaculum & tabernam significat, unde Justin. in *Nov. Const.* ἰδίας ἐπὶ σκηνῶν πανύρας; mulieres appellat eas, quæ in tabernis pudorem suum quæstui habent. *Conn* in comm. suis super jus civil. *lib.* 8. *c.* 6. *n.* 4.

Σκοπελισμὸς est crimen in Arabia, de quo Ulpianus late explicat & diligenter. *l.* 9. *de extraord. cogn.* Briss.

SCHISMATICUS, Græce dicitur à σχίζω quod Latine significat scindo: & inde schisma, scissio vel scissura vocatur. Et ita appellatur schismaticus, qui fidei, fideliumve scindit unitatem, ac separat. Qualis fuit *Novatus* presbiter, qui Romæ contra S. Cornelium Rom. episc. propriam sibi consistens Ecclesiam docuit: lapsis forte post acceptum Baptisma, vel ob intollerabilia tormenta persecutorum ad horam negantibus, deinceps nullam unquam vel dandam, vel sperandam veni. Ideoque se suosque teste Eusebio *Ecclesiast. histor. lib.* 6. *c.* 33. Græco sed superbo nomine καθαρὺς vocabat, hoc est, puros & sanctos: quales hodieque retinctores aliquot sese jactant meri Novatiani. Quia vesto Novatus Ecclesiam discidit & opinionem dogmatis alienissimi tenuit, quæ non modo contra fidem, sed etiam Deo & hominibus sit abominabilis: idcirco venit, quod in hunc diem omnes, seu haretici, seu schismatici uno nomine Germanis vocemur καθαροί quod tamen longa die primum *Ketzer*, postea *Ketzer*, pronuntiarunt. Quo nomine vocat etiam eos, qui contra naturam, Venere abutuntur, ceu prava opinione adfectos, & à communi hominum usu discissos, *Spieg.*

SCHOLA dicta est à Græco verbo σχολάζω id est, vaco: quia aliis rebus omissis vacare liberalibus artibus discipuli debent, vel à voce σχολὴ id est, à vacatione & laxamento, quod interdum illis datur *Jo. Bell.* Etym.

SCHOLAS in libris C. sunt corpora sive ordines officialium: hoc est, eorum, qui munere officio aliquo, quod ad Principis ministerium pertinet, fungebantur. Eas Justinianus in *l. fin. C. de locat.* undecim fuisse testatur: cum notitia decem tantum Omnes autem sub magistri officiorum imperio fuisse constat ex *l.* 1. *& passim C. de offic.* Memorantur igitur hæ.

SCHOLA agentium in rebus *l. pen. C. de offic. milit. jud. l.* 1. *de agentib. in reb. lib.* 12. *C.* 1. *C. de offic. magistri offi. l.* 12. *C. de proxim. sacr. in scrin. l.* 1. *C. de prepos. agent. in reb. l.* 7. *C. de princip. agent.* Briss.

SCHOLA domesticorum, *l.* 3. *C. ubi Senator.* & apud Marcellin. *lib.* 26. Briss.

SCHOLA equitum & peditum in *l. Cod.* 6. *de advoc. divers. judic.* Briss.

SCHOLA gentilium apud Marcellin. *lib.* 27. & in Notitia cum de Magistro Officiorum tractatur. *Briss.*

SCHOLAS militum undecim fuisse Justin. *l. ult. Cod. de locat. & cond. signific.* Est autem hoc verbum corruptum in *l.* 7. *C. de aqua ductu.* in qua vulgo calculis pro scholis legitur. *Briss.*

SCHOLA palatina. *l.* 11. *§. fin autem*, *& §. illo proculdubio. C. de jud.* Briss.

Et SCHOLA scutariorum & clibanariorum in *l.* 6. *de anno, civ.* in C. Th. & in Notitia Imperii Rom. & apud Marcell. *lib.* 22. qui eorundem primam & secundam scholam memorat *lib.* 26. Briss.

SCHOLA silentiariorum, *l.* 4. *C. de silentiar. lib.* 12.

Et SCHOLA societatis sacrarum largitionum in 13. *Cod. de palat. sac. lat. lib.* 12. Briss. plura de variis scholis vide in *l.* 1. *à §.* 10. *ad finem usque C. de offic. præf. præt. Afric.*

SCHOLARES militantes sunt in sacro Palatio. Nam & scholæ militum sunt, *Vegetio, Severo Sulpitio* in vita *Martini*, & cæteris: sicut schola literarum, à Græco σχολὴ id est, ab ocio. Alc. in *tit. Cod. privil. schol. lib.* 12.

SCHOLARIUM sit mentio in *l. un. C. Th. qui à prab. tyron. l.* 3. *C. de offic. magistr. offic. l. C. de*

de decan. l. 3. C. de privil. schol. l. 5. C. qui milit. poss. l. 14. C. de erog. milit. annon.

SCHOLARIS, continuis literarum studiis, hoc venerando nomine, teste *Old.* dignum sese demonstrans, gaudet jure singulari: quod Fridericus Imperator ejus nominis primus in gratiam studiorum promulgavit celebri constitutione habita. *C. de fil. pro pat.* Non gaudent eo pseudo illi scholares, & vagabundi, quorum in Academiis fere omnibus (ut idem nimis verè dicit) bona pars est, quibus literæ in patinis quam in paginis plus sapiunt. Quanquam ejusmodi insignia quoque nomina, sed vana, ad patriam reportant: quod ut Vives recte monuit, nec unquam iis ducentis annis rejectis numeratur, qui versatus præterito tempore in scholis, certam illam pecuniam dependerit, quacumque ætate, conditione, ingenio, peritia, moribus: contra mentem gloss. in *l. 1. C. de Tyron. lib. 12. & l. nec cui super verb. locanda. C. locati.* Prædictum autem privilegium sola studendi frequentia, non autem, quod sis in albo & matricula studentium, descriptus meretur, quemadmodum de notariis & apparitoribus in simili dicitur, in *l. scriniarios C. de testam. mil.* & ibi per Bart. Observandum autem, ejusmodi privilegium, cujus capita tria pulchre prosequitur *Old.* non nisi scholis summorum Principum autoritate constitutis, longaque consuetudine receptis competere; ut sentit Bart. in *§. hæc autem tria in proœm. Pand.*

SCHOLARIS militia, *l. 38. decurio.* in C Th. ubi legendum existimat. *Briss.* Scholari etiam quidam nomen dederant militiæ.

SCHOLASTER, vel scholiarchus recte dicitur, qui in collegiis sacerdotum Scholasticus barbare vocatur, Vide *Eras.* in de Pronunciatione: quo loco commemorat, quanta olim sollicitudine tum publicæ, tum privatæ scholæ institutæ sint. *Spieg.*

SCHOLASTICI in *l. 2. C. de lucr. advoc.* pro advocatis. *Nov. 10.* συνηγοροι vocantur, ita enim Julianus hoc voc b lum vertit; De his lex est in *C. Th.* in hæc verba: non latet scholasticos ultra modum acceptis honorariis in defensione causarum annonas & sumptus accipere consuesse. Et ita Sardicensis Concilii c. 10. Scholasticus ex foro, id est, Zonara interprete, ὁ ἀπὸ λόγων σχολάζων. Et Carthag. Concilii c. 99. ἐκδίκους σχολαστικούς. Et in passione Dorotheæ virginis, Theophilus quidam advocatus præsidis, Scholasticus appellatur. Scholastici autem nomine, inquit Tacitus *libr. de orat.* primum nuncupati sunt Rhetores & declamatores litium fictarum: deinde à fictis litibus transiit ad veras. Plin. *2. epist.* Adhuc scholasticus tantum est, *Prat.*

SCIENS est, qui alicujus judicio rem cognoscit. Vide *l. ait prætor ff. quæ in fraud. cred.* Spieg.

SCIENTE, in edicto fraudatario significat, conscio & fraudem participante *l. 10. §. quod ait, ff. quæ in fraud. creditor.* Briss.

SCIENTIA, est alicujus rei cognitio, *l. 1. §. scientiam, ff. de tribut. actio.* Hinc autem, quod observandum est, scientiam, vel permissum domini accipimus: nam qui habet voluntatem, sed patientiam. Adde Connan. super *Jur Civil. lib. 1. c. 1.*

SCIENTIA, ut vult Herillus philosophus, teste Laertio, est habitus fantasiarum acceptione, non verbis explicatis.

SCIENTIA, id est, notitia artis, ab exercitatione & professione separatur, in *l. Dei. tit. 15.*

SCIENTIA interdum solam notitiam desiderat, interdum & voluntatem, veluti in *l. Aquil.* qua dominus teneri dicitur quo sciente servus damnum dedit, sic scientiam pro patientia accipimus, ut qui prohibere potuit, teneatur, si non prohibuerit, *l. 45. l. 46 ff. ad l. Aquil.* Similiterque in omnibus noxalibus actionibus, ubi scientia domini arguitur, scientia sic accipienda est, si cum prohibere posset, non prohibuit. Nam quod sciente quidem, invito tamen domino committetur, eum non obligat *l. 3. & l. 4. ff. de noxal.* Cum hujusmodi scientia Culpa vacet. *l. 37. ff. de d ver. reg.* In edicto quoque, si familia furtum fecisse dicetur, sciente domino à familia furtum factum accipimus, si scivit, & prohibere potuit. *l. 1. §. scientiam ff. si fam. furt. fecisse.* In edicto de Tributoria, scientiam accipimus, quæ habet & patientiam, non etiam voluntatem. Non enim velle debet dominus, sed non velle. Si igitur scivit, & non protestatus sit, nec contradixerit, tributoria tenebitur tanquam eo sciente negotio gesto. *l. 1. §. scientiam, ff. de tribut.* In edicto. Quæ in fraudem creditorum. hæc verba, Sciente te, sic accipimus, conscia & fraudem participante, non enim scire solum, sed & fraudis participem esse oportet. *l. 10. in pr. & §. quod ait Prætor. ff. quæ in fraudem cred.* In eo quod dicitur dies bonorum possessionis pete dæ scientibus cedere, scientiam accipimus non quæ juris prudentibus insit, sed eam, quam quis aut per se habeat, aut consulendo peritiores adsequi possit. *l. 2. §. ult. ff. quis ordo in bonor. possess.* Briss. Prat.

SCIENTIA juris est non ignorare, quicque legibus scriptum, moribus receptum, prudentumve autoritate digestum est, ait Salom. in *tit. de just. & jur.* Spieg.

SCINDERE hæreditatem, id est dividere in *l. 2. C. ad SCtum Orfician.*

SCINDITUR actio, id est, dividitur *l. 1. & 2. C. si unus ex plurib.*

SCIOLUM non debet se quis fingere. *ff. de minor, l. fin. gl. & de adult. l. miles. § quidam* Alber.

SCIRE dicimur, quod ab aliis audimus. *l. si arbiter. ff. de probat.* Spieg. Prat.

SCIRE, est item per causas cognoscere Aristoteli, facit, *c. occidit 24. qu. 8.* & naturæ auxiliis est. Unde recte colligit *Olden.* eum nescire actiones, qui causas earum ignorat. Qui autem nescit actionem, non intelligit jus, quod perlequi vult in judicio. *Spieg. Prat.*

SCIRE, & scire debere, idem est, *l. 2. C. de in jus voc. l. 8. ff. de jur. fact. ignor.* Hieron. Franc. ad *l. qui cum alio 19. n. 34. ff. de reg. jur.* Godd. ad *l. 6. n. 10. ff de ver. sig.*

SCIRE, juris posse, facti est *l. penult. ff de juris & fact. ignor.* Item paria censentur, vel quod quis sciat; vel quod scire debeat. *Bald.* est doctrina, quem vide in *Auth. ad hæc, C. de usur.* Sicut & idem judicatur, quod quis aliquam rem habeat, vel habere debeat, *l. pen. §. cum ita*, ubi Bartolus *de aur. & arg. legat.* Albericus allegat *l. penult. ff. ad Maced.* cum multis aliis simul. *Spieg.*

SCIRE leges non est verba earum tenere, sed vim & potestatem, Celsus in *l. scire ff. de legib. Senatusque consultis.* Old. Prat.

SCIRE qui præsumitur illud, quod tenetur inquirere, *arg. l. regula. ff. de reg. jur.* Old. Prat.

SCIRE verbum generaliter sumitur c. hoc videtur 22. q. 5. Scire explicite & implicite quid sit, docet Panorm in *glu. rubr. de summa Trinit.*

SCIRPUM pro scrupo legi tradit Crin. *lib. 9. c. ult.* Scrupus vero pro ænigmate, & ambiguitate a veterib. acceptus est, quod in eo anxietas quædam

sceptrum denotari ostendit. *Ps.* 2. inquiens; sceptro ferreo, quasi vas figuli confringes eos, & *Ps.* 110. Virgam potentiæ tuæ emittet Dominus de Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

SCHEDA folium chartæ, sive papyri nondum compactæ & ligatæ *Spieg.* Dicitur autem Scheda, in quam tabelliones primum contractus referre extra ordinem solent ἀπὸ τοῦ σχίζειν, vel à scindendo, ut qui sine aspiratione i etiam scribunt sentiunt. *Cujac.* in exposit ad *Nov.* 44. & Goth. in notad. *l.* 17. *verb.* vel à sceda conscripta. *C. de fide instr.*

SCHEDA in *l. contractus. C. de fide instr.* significat primam scripturam contractus, negligentius & minus pure scriptam, quæ postea in mundum redigitur: vulgo vocamus minutam originalem. *Briss.*

SCHEDIA, id est ratis *ein Flotz.* Ulp. in *l.* 1. *de exercit. act.* vocis ejus meminit: tametsi vulgati codices, etiam recentioris editionis pro ea synedriam retineant, refragante Not. text. Bud. interpretatur schediam, navigium temere factum, & inconditum ut trabes connexæ & sine fabrica compactæ, quæ navigii vicem præbent. Ponitur & pro ponte, & pro loco flumini quoquo modo juncto. Suida autore Festus: Schedia, inquit, genus navigii inconditum, id est, tabulis tantum inter se nexis factum unde mala poëmata, Schedia appellantur. Schedion dicitur à Græcis extemporaneum, id est, quicquid inelaboratum, quicquid temere factum est, nec satis confectum, vide Bud. in *annot. prior.* Spieg. Jo. Bapt. vero in suis comm. epist. Sid. Apol. *lib.* 8. ad Leonem. Schedia poëmata mala appellari negat, sed dicit schedia esse talia volumina, quæ primo rudatu & opificio, sint deformata, non adhuc levigata, æquata expolita, atque ad unguem cælata, seu ad ultimam consummationem redacta. Inde σχεδιάζω verbum Græcum est, quod utique significat rem ruditer incipio, auspicor delineare, deformare, & partes rudiores abradere.

SCHEMA, vox quæ subinde obvia est in Auth. Latine forma dicitur, figura, sive cultus ornatusve Justin. *Nov. de sanctis. epis.* per schema inquit, si Cochlæo credimus, ordinem, habitum, gradum, & omne id quod ad monachatum pertinet, & (ut vocant) professionem. Inde verbum ἀποσχηματίζειν quod vulgus, degradere dicit quando aliquis ex ordine eximitur: id quod maleficis factitiam religionem professus, & per episc. fieri solet, ut memorabili exemplo, nostra memoria apud Bernates. *Spieg.*

SCHEMATA cognationum, non Stemmata legendum esse apud Paul. in *l. pen. de grad.* Alc. ostendit, *c.* 30. *secundi Parerg.* vocem utramque inibi explicans, Lege tamen σχήματα ut in *Paul. Flort. Old.*

Σχιλιάρχος inquit Ulp. Græce dicitur dux mille hominum, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de test. milit.* Hot.

Σκηνὴ non solum scenam sed tentorium quoque, & tabernaculum & tabernam significat. unde Justin. in *Nov. Const.* 1. *τὰς ἐπὶ σκηνῶν γυναῖκας:* mulieres appellat eas, quæ in tabernis pudorem suum quæstui habent. *Connan.* in comm. suis super jus civil. *lib.* 8. *c.* 6. *n.* 4.

Σκοπελισμὸς est crimen in Arabia, de quo Ulpianus late explicat & diligenter. *l.* 9. *de extraord. cogn.* Briss.

SCHISMATICUS, Græce dicitur à σχίζω quod Latine significat scindo: & inde schisma, scissio vel scissura vocatur. Et ita appellatur schismaticus, qui fidei, fideliumve scindit unitatem, ac separat. Qualis fuit *Novatus* presbiter, qui Romæ contra S. Cornelium Rom. episc. propriam sibi consilians Ecclesiam docuit: lapsis forte post acceptum Baptisma, vel ob intollerabilia tormenta persecutorum ad horam negantibus, deinceps nullam unquam vel dandam, vel sperandam veniam. Ideoque se suosque teste Eusebio *Eccl. hist. lib.* 6. *c.* 33. Græco sed superbo nomine καθαρὺς vocabat, hoc est, puros & sanctos: quales hodieque remotiores aliquot sese jactant meri Novatiani. Quia vero Novatus Ecclesiam discidit & opinionem dogmatis alienissimi tenuit, quæ non modo contra fidem, sed etiam Deo & hominibus sit abominabilis: idcirco venit, quod in hunc diem omnes, seu hæretici, seu schismatici uno nomine Germanis vocentur καθαροὶ quod tamen longa die primum *Ketzer*, postea *Ketzer*, pronuntiarunt. Quo nomine vocat etiam eos, qui contra naturam. Venere abutuntur, ceu prava opinione adfectos, & à communi hominum usu discissos. *Spieg.*

SCHOLA dicta est à Græco verbo σχολάζω id est, vaco: quia aliis rebus omissis vacare liberalibus artibus discipuli debent, vel à voce σχολὴ id est, à vacatione & laxamento, quod interdum illis datur *Jo. Bell.* Etym.

SCHOLAS in libris C. fuere corpora sive ordines officialium: hoc est, eorum, qui munere officio aliquo, quod ad Principis ministerium pertinet, fungebantur. Eas Justinianus in *l. fin. C. de locat.* undecim fuisse testatur: cum notitia decem tantum Omnes autem sub magistri officiorum imperio fuisse constat ex *l.* 1. *& passim C. de offic.* Memorantur igitur hæ,

SCHOLA agentium in rebus *l. pen. C. de offic. milit. jud. l.* 1. *de agent. in reb. lib.* 12. *C.* 1. *C. de offic. magistri offi. l.* 12. *C. de proxim. sacr. in scrin. l.* 1. *C. de prepos. agent. in reb. l.* 7. *C. de princip. agent.* Briss.

SCHOLA domesticorum, *l.* 3. *C. ubi Senator.* & apud Marcellin. *lib.* 26. Briss.

SCHOLA equitum & peditum in *l. Cod.* 6. *de advoc. divers. judic.* Briss.

SCHOLA gentilium apud Marcellin. *lib.* 27. & in Notitia cum de Magistro Officiorum tractatur. *Briss.*

SCHOLAS militum undecim fuisse Justin. *l. ult. Cod. de locat. & cond. signific.* Est autem hoc verbum corruptum in *l.* 7. *C. de aqua ductu.* in qua vulgo calculis pro scholis legitur. *Briss.*

SCHOLA palatina. *l.* 11. *§. fin autem*, *& §. illo proculdubio. C. de jud.* Briss.

Et SCHOLA scutariorum & clibanariorum in *l.* 6. *de anno, civ.* in C. Th. & in Notitia Imperii Rom. & apud Marcell. *lib.* 22. qui eorundem primam & secundam scholam memorat *lib.* 26. Briss.

SCHOLA silentiariorum, *l.* 4. *C. de silentiar. lib.* 12.

Et SCHOLA societatis sacrarum largitionum in 13. *Cod. de palat. sac. lat. lib.* 12. Briss. plura de variis scholis vide in *l.* 1. *à §.* 10. *ad finem usque C. de offic. præf. præt. Afric.*

SCHOLARES militantes sunt in sacro Palatio. Nam & scholæ militum sunt, *Vegetio, Severo Sulpitio* in vita *Martini*, & cæteris: sicut schola literarum, à Græco σχολὴ id est, ab ocio. Alc. in *tit. Cod. privil. schol. lib.* 12.

SCHOLARIUM fit mentio in *l. un. C. Th. qui à prab. tyron. l.* 3. *C. de offic. magistr. offic. l. C. de*

de decur. l. 3. C. de privil. schol. l. 5. C. qui milit. poss. l. 14. C. de erog. milit. annon.

SCHOLARIS, continuis literarum studiis, hoc venerando nomine, teste *Old.* dignum sese demonstrans, gaudet jure singulari: quod Fridericus Imperator ejus nominis primus in gratiam studiorum promulgavit celebri constitutione habita. *C. de fil. pro pat.* Non gaudent eo pseudo illi scholares, & vagabundi, quorum in Academiis fere omnibus (ut idem nimis verè dicit) bona pars est, quibus literæ in patinis quam in paginis plus sapiunt. Quanquam ejusmodi insignia quoque nomina, sed vana, ad patriam reportant: quod ut Vives recte monuit, nec unquam iis ducentis annis rejectis numeratur, qui versatus præterito tempore in scholis, certam illam pecuniam dependerit, quacumque ætate, conditione, ingenio, peritia, moribus: contra mentem gloss. in *l. 1. C. de Tyron. lib. 12. & l. nec cui super verb. locanda. C. locati.* Prædictum autem privilegium sola studendi frequentia, non autem, quod sis in albo & matricula studentium, descriptus meretur, quemadmodum de notariis & apparitoribus in simili dicitur, in *l. scriniarios C. de testam. mil* & ibi per Bart. Observandum autem, ejusmodi privilegium, cujus capita tria pulchre prosequuntur *Old.* non nisi scholis summorum Principum autoritate constitutis, longaque consuetudine receptis competere; ut sentit Bart. in *§. hac autem tria in proœm. Pand.*

SCHOLARIS militia. *l. 38. decurio.* in C. Th. ubi legendum existimat. *Briss.* Scholari etiam quidam nomen dederunt militiæ.

SCHOLASTER, vel scholiarchus recte dicitur, qui in collegiis sacerdotum Scholasticus barbare vocatur, Vide *Eras.* in de Pronunciatione: quo loco commemorat, quanta olim sollicitudine tum publicæ, tum privatæ scholæ institutæ sint. *Spieg.*

SCHOLASTICI in *l. 2. C. de. lucr. advoc.* pro advocatis. *Nov. 10.* σχολαστικοὶ vocantur, ita enim Julianus hoc vocabulum vertit; De his lex est in *C. Th.* in hæc verba: non latet scholasticos ultra modum acceptis honorariis in defensione causarum annonas & sumptus accipere consuesse. Et ita Sardicensis Concilii c. 10. Scholasticus ex foro, id est, Zonara interprete, ὁ ἀπὸ λέγεις σχολάζων. Et Carthag. Concilii c. 99. ἐκδίκων σχολαστικῶν. Et in passione Dorotheæ virginis, Theophilus quidam advocatus præsidis, Scholasticus appellatur. Scholastici autem nomine, inquit Tacitus *libr. de orat.* primum nuncupati sunt Rhetores & declamatores litium fictarum: deinde à fictis litibus transiit ad veras. Plin. *2. epist.* Adhuc scholasticus tantum est, *Prat.*

SCIENS est, qui alicujus judicio rem cognoscit. Vide *l. ait prætor ff. qua in fraud. cred.* Spieg.

SCIENTE, in edicto fraudatario significat, conscio & fraudem participante *l. 10. §. quod ait, ff. quæ in fraud. creditor.* Briss.

SCIENTIA, est alicujus rei cognitio. *l. 1. §. scientiam, ff. de tribut. actio.* Hinc autem, quod observandam est, scientiam, vel permissum domini accipimus: nam qui habet voluntatem, sed patientiam. Adde Connan. super *Jur Civil. lib. 1. c. 1.*

SCIENTIA, ut vult Herillus philosophus, teste Laertio, est habitus fantasiarum acceptione, non verbis explicatis.

SCIENTIA, id est, notitia artis, ab exercitatione & professione separatur. in *l. Dei. tit. 15.*

SCIENTIA interdum solam notitiam desiderat, interdum & voluntatem, veluti in *l. Aquil.* qua dominus teneri dicitur quo sciente servus damnum dedit, sic scientiam pro patientia accipimus, ut qui prohibere potuit, teneatur, si non prohibuerit, *l. 45. l. 46 ff. ad l. Aquil.* Similiterque in omnibus noxalibus actionibus, ubi scientia domini arguitur, scientia sic accipienda est, si cum prohibere posset, non prohibuit. Nam quod sciente quidem, invito tamen domino committetur, eum non obligat *l. 3. & l. 4. ff. de noxal.* Cum hujusmodi scientia Culpa vacet, *l. 37. ff. de d. ver. reg.* In edicto quoque, si familia furtum fecisse dicetur, sciente domino à familia furtumfactum accipimus, si scivit, & prohibere potuit. *l. 1. §. scientiam ff. si fam. furt. fecisse.* In edicto de Tributoria, scientiam accipimus, quæ habet & patientiam, non etiam voluntatem. Non enim velle debet dominus, sed non velle. Si igitur scivit, & non protestatus sit, nec contradixerit, tributoria tenebitur tanquam eo sciente negotio gesto. *l. 1. §. scientiam. ff. de tribut.* In edicto. Quæ in fraudem creditorum. hæc verba, Sciente te, sic accipimus, conscia & fraudem participante, non enim scire solum, sed & fraudis participem esse oportet. *l. 10. in pr. & §. quod ait Prætor. ff. quæ in fraudem cred.* In eo quod dicitur dies honorum possessionis petendæ scientibus cedere, scientiam accipimus non quæ juris prudentibus insit, sed eam, quam quis aut per se habeat, aut consulendo peritiores adsequi possit. *l. 2. §. ult. ff. quis ordo in bonor. possess.* Briss. Prat.

SCIENTIA juris est non ignorare, quicque legibus scriptum, moribus receptum, prudentumve autoritate digestum est, aut Salom. *in tit. de just. & jur.* Spieg.

SCINDERE hæreditatem, id est dividere in *l. 2. C. ad SCtum Orfician.*

SCINDITUR actio, id est, dividitur *l. 1. & 2. C. si unus ex plurib.*

SCIOLUM non debet se quis fingere. *ff. de minor. l. fin. gl. & de adult. l. miles. § quidam* Alber.

SCIRE dicimur, quod ab aliis audimus. *l. si arbiter. ff. de probat.* Spieg. Prat.

SCIRE, est item per causas cognoscere Aristoteli, facit, *c. occidit 24. qu. 8.* & naturæ axioma est. Unde recte colligit *Olden.* eum nescire actiones, qui causas earum ignorat. Qui autem nescit actionem, non intelligit jus, quod persequi vult in judicio. *Spieg. Prat.*

SCIRE, & scire debere, idem est, *l. 2. C. de in. jus voc. l. 8. ff. de jur. fact. ignor.* Hieron. Franc. ad *l. qui cum alio 19. n. 34. ff. de reg. jur.* Godd. ad *l. 6. n. 10. ff de ver. sig.*

SCIRE, juris posse, facti est *l. penult. ff de juris & fact. ignor.* Item paria censentur, vel quod quis sciat; vel quod scire debeat. *Bald.* est doctrina, quem vide in *Auth. ad hæc, C. de usur.* Sicut & idem judicatur, quod quis aliquam rem habeat, vel habere debeat, *l. pen. §. cum ita*, ubi Bartolus *de aur. & arg. legat.* Albericus allegat *l. penult. ff. ad Maced.* cum multis aliis simul. *Spieg.*

SCIRE leges non est verba earum tenere, sed vim & potestatem, Celsus in *l. scire ff. de legib. Senatusque consultis.* Old. Prat.

SCIRE qui præsumitur illud, quod tenetur inquirere, *arg. l. regula. ff. de reg. jur.* Old. Prat.

SCIRE verbum generaliter sumitur c. hoc videtur 22. q. 5. Scire explicite & implicite quid sit, docet Panorm. in *glo. rubr. de summa Trinit.*

SCIRPUM pro scrupo legi tradit Crin. *lib. 9. c. ult.* Scrupus vero pro ænigmate, & ambiguitate a veterib. acceptus est, quod in eo anxietas quædam

dam & asperitas intelligatur. Scrupos enim aliquoties veteres pro asperis saxis accipere. Hinc rem scrupulosam dicimus, quæ aliquid in se asperitatis continet. Crinitus *de honesta discip. dict. loco.* Cujus sententiæ accedit & Cælius *lib.* 12. Cæterum utrumque labi ostendit Brodæus *lib.* 2. *Miscell. c.* 25.

SCISCERE & jubere quid differant, ex oratione *Ciceronis* pro *L. Flacco* colligi potest. Sciscere autem, & jubere, sunt suffragio aliquid probare aut improbare. Sed scifcit plebs (unde appellata sunt plebiscita) populus vero jubet: quamvis etiam plebs jubere dicantur. *Cic.* pro *Cornelio Balbo*: Si tum fit fundus, cum scita & justa nostra sua sententia comprobat. Sciscere legem, i. fere de lege suffragium. Vide *Budæum*. Hoc verbum quod est legis 12. Tab. citat *Paul.* in *l. qui res suas in fi. de solut.* Quo loco *Accursus* nimirum verbi ignorans significatum, pro nescit, separatim legit, si scit. Ex *Alc.* in *l. tigni. de ver. sig.* Vide Plebiscitum *Spieg.* His adde Connan. *comm super jus civil. lib.* 1. *c.* 13. *n.* 6. & Cuit. *einasdem l. c.* 34. *tom.* 1.

SCITA plebeia appellantur ea, quæ plebs suo suffragio sine patribus jussit, plebeio magistratu interrogante. *Festus.* vide *Plebiscita.* Prat.

SCITUM, scitu, quod justum, decretum, sancitum est: a sciscendo.

SCOLIUM apud Græcos convivale carmen erat, & inter pocula concini solitum, cujus etymon tradit *Orus* Grammaticus inde derivatum, quod à temulentis quibus sensuum organa turbata sunt, & oblique se quodammodo habent, cantari solcat. *Suidas* aliique à contrario sensu ita dictum annotant, quod simplex ac facile sit, minimeque ambiguosum aut obscurum. quam rationem ut falsum rejicit *Aristophanis* interpres. Aliter *Hesychius*, pereruditò & neutiquam vulgari, quodque non à quibusvis, sed à doctis tantum cernetur, exponit quod & attingit *Plutarchus* in Symposia cis. Plura de hoc Hadrian. Jun. *animadversionum* l. 3. c. 7.

SCOPARIUS minister, cujus ministerium est, ut devertat pavimenta sordentia. Ulp. *ne fund. instr.* Si villa cultior sit, accedere instrumento fundi atrienses & scoparios. *Spieg.*

Σκοπελισμὸς criminis genus in Arabia, cujus rei fiebant ii, qui inimici agrum σκοπέλους id est, lapides posuissent, indicio futuros, quod si quis eum agrum coluisset, malo letho periturus esset insidiis eorum, qui eos posuissent: quo fiebat ut nemo ad eum agrum accedere auderet crudelitatem timens eorum, qui scopelismum fecerant: hujus meminit *Ulp.* in *l. sunt quædam, ff. de extraor. etiam.* Hinc Σκοπελίζειν, id est, lapides seu scopulos illos ponere, in d. l. *sunt quædam.* Prat.

SCOPUS causæ in jure civili, est initium, quod causa sententium fuerit, veiut principalis pars negotii. Nam cujusque rei potissima pars principium est, *l.* 1. *ff. de origin. jur.* Spieg.

SCORIA purgamentum argenti est, & per metaphoram tum falsam doctrinam corruptamque religionem significat, tam & hypocritas, & præsertim degenerantes Christianos. *Esaia* 1. Argentum tuum versum est in scorias, id est, religio ac homines degenerarunt, corruptique sunt, ibi Expurgabo ad purum scorias tuas: id est, variis poenis plerosque illos degeneres perdam, aliquos etiam ad sanitatem revocabo.

SCORPIUS, vel ut alii legunt, Scorpus, servus est, apud *Papin.* in *l. uxori,* 24. §. 1. *ff. de usu & usufru. leg.*

SCORTEUM dicitur omne id, quod ex pellibus factum est. *Festus.* Dicuntur enim scorta proprie pelles, animantium: quodque iis meretrices incubarent, ea scorta dicta fuere.

SCORTI nomine appellantur omnes mulieres, quæ alterius quam mariti consuetudine utuntur, ut testatur *Conn.* in suis *comm superius civil. lib.* 8. *c.* 13 *n.* 1. Diogeni vero scorta dicebantur esse Regum Reginæ, quod peterent, quodcunque eis videretur. *Laërtius* in Diogene.

SCORTATIO donationis genus in Dacia usurpatum, de quo *c. de consuet.*

SCORTATIO omnem coitum illicitum significat, sive adulterium sit, sive stuprum, sive incestus sive Sodomia, sive fornicatio. *Vult.* in comm. *Inst. de publicis. ind.* §. 4. *n.* 2.

SCOTRA sive Scrota apud Paul. *lib.* 3. *sent. tit.* 6. sunt τὰ ῥαθέα τῶν ὑποδημάτων, id est, calcei detriti. Scotra, inquit, & sutor instrumento continebuntur. *Prat.*

SCRIBA, Vide *rub. C. de tab.* Apud Romanos scribarum ordo honestus erat, nam hominum erat sanctissimorum & innocentissimorum quorum fidei leges & tabulæ publicæ committebantur, ut est apud Cic. *act. in C. Verr.* 5. Imperatores superatis hostibus, optime reipubl. gesta, scribas suos annulis aureis in concione sæpe donarunt. *Spieg.*

SCRIBÆ dicuntur scriptores. Notarii, qui circa Principem vel alios magistros Judices, actis gestisque conficiendis deputati sunt. Alias scribæ dicuntur, qui scribunt nominatos ad munera & honores, & tributa soluta, secundum *gl.* in *d. rub. C. de tab. scrib. lib.* 10. Jo. Bell, *Etymol.*

SCRIBA clarissimus, de quo *Nov.* 94. & in Constantini Novell. quæ ejus officium aperte definit, erat in provinciis quasi prætor tutelaris quidam. *Prat.*

SCRIBÆ veteribus & librarios, & poëtas significabant. Nunc vero scribæ sunt librarii, qui rationes publicas scribunt tabulis: esse accipi debent in *rub. & l.* 1. *C. de tabul. scribis.* Horum officium qualis fuerit, docet *M. Cicero* in 5 Verrie. *Prat.*

SCRIBAM, non tantum scribendi agilitas, verum etiam solertia eruditio & fides commendat. Erat apud Græcos honorificentissimum munus. Unde *Eumenes* Philippi Regis & post Alexandri Magni scriba dicere solebat: Se vitam potius positurum esse, quam fidem. Romani autem scribarum officia velut mercenaria, non honorabant, teste *Probo Æmilio.* Old.

SCRIBARUM officium apud populum Romanum quale fuerit, *Cic.* in Verrina 5. his docet verbis: Quæ pars operæ aut opportunitatis in scriba est, cur ei non modo merces tanta detur, sed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? Ordo est honestus, quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est vero honestus? quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ particulaque magistratuum committuntur. Distributi erant in aliquot decurias, quarum in aliqua locum sibi emere consueverant, qui scribæ fieri volebant. Idem *in Oratione pro domo sua*: Scribæ qui nobiscum in rationibus, monimentisque publicis versantur, non obscurum de meis in Rempub. beneficiis suum judicium decretumque voluerunt. *Æmilius Probus* in vita Eumenis ait, scribæ munus multo esse apud Graios honorificentius, quam apud Romanos: nam apud nos, inquit, revera, sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur, at apud illos contra nemo ad officium admittitur, nisi honesto loco, & fide & industria cognita: quia necesse est

est omnium consiliorum eum esse participem. *Hot.* His adde Turneb. *advers. lib.* 11. *c.* 10.

Scribere, cum plures habet singulares, & summe notandas significationes. Scribere enim est scripto promittere Scævol. in *l. ult. ff. de doli except.* Homo rusticanus genero scripsit quasi usuras præteritas. *Paul. Asin.* Nunc satagit, adducit domum etiam ultro, & scribit nummos. Servius in 7. *Æn.* Transcribi ait, est tradi. Sermo autem hic sumptus est de pecunia. Nam scribi est dari. *Briss.*

Scribere etiam proprium Jureconsultorum muneris verbum fuit, quemadmodum & cavere. Pompon. in *l.* 2. *circa fi. ff. de origin. jur.* de Jureconsultis agens. Sed aut judicibus, ait, ipsi scribebant, aut testabantur, qui illos consuluerant. In quo verbo scire lusit *Cic.* Trebatium Jureconsultum negligentiæ arguens ambiguo sumpto ex scribendi varia significatione. Valde, ait, ille *libr.* 7. *epist.* jam lautus es, qui graveris ad nos literas dare homini præsertim prope domestico. Quod si scribere oblitus es, minus multi jam te advocato causa cadent. Ubi scribere à vulgari sua significatione ad hanc quam trado translatum, jocum facit. Scribere formulam dicebatur, qui in judicio alterum provocabat. Quintilianus *lib.* 6. *c.* 4. Colaphum tibi ducam & formulam scribam quod caput durum habeas. Sed & quod Græci dicunt δίκην γράφειν, hoc Latini verbum verbo reddentes, Dicam scribere dicunt. Quam locutionem à comicis primum, latinitate donatam, cum Græcas comœdias Latinas facerent, verisimile est. Utitur autem ea *Plaut.* Aulularia, Terent. Phormion. & *Cicer.* 4. *in Verr.* Prætor quoque scribere dicitur actionem, qui edicto & albo proponit. *lib.* 1. *ff. de eo qui pro tu.* Unde in rem scriptæ actiones exceptionesque appellantur, quæ generaliter in rem proponuntur, & adversus possessorem dantur, quanquam ex certæ personæ facto oriantur *l.* 9. §. *ult. ff. quod met. caus.* l. §. *ult. ff. de interd.* *l.* 4. §. *metus caus. ff. de doli except.* Pret. Briss.

Scribere testamento dari relinquereque significat. Inde scribere libertatem alicui, est ei testamento dare. *l.* 70. *ff. de adq. hered.* Quintil. *declam.* 380. Æger à servo cui libertatem scripserat, venenum petit: nolenti dare crucem scripsit. *Briss Prat.*

Scribere hæredem tam tritum est quam quod tritissimum minus vulgatum est, scribere tutorem, quo tamen non JCti tantum utuntur. in *l.* 20. *ff. qui testam. fac. poss.* Sed & *Cicer.* pro Cluent. Nemo illum, ait, ex tam multis cognatis & affinibus tutorem unquam liberis scripsit. Ut autem hæres scribi qui instituit, ita & exhæres scribi dicitur, qui exhæredaretur. *l.* 4. *ff. unde li. l.* §. *Pomp. ff. de Carbon. edict.* Briss Prat.

Scribere apud Horatium *lib.* 2. *satyr.* 3. dicitur debitor, qui mutuum sumit, cum vel ipse, vel argentarius ejus nomine ferebat creditori acceptum.

Scribe decem à Nerio (inquit) *non est satis: adde Cicuta*
Nodosi tabulas centum.

Alii tamen hoc verbum ad creditores referunt, quibus moris fuerit, ut in argentariorum, apud quos suas pecunias collocarant, tabulis expensum alicui ferrent, & argentario id nomen dictarent. Malim tamen de debitore dici. Idem enim Rescribere dicebatur, cum æs alienum dissolvebat, id est, pecuniam mutuam reddebat, vel per se vel per argentarii scripturam, qui in codicem suum referebat, æs alienum à debitore creditori esse dissolutum. *Donatus* in hæc *Terentii* verba ex Phorm. *act.* 5. *scen.* 7.

Argentum jube rursum rescribi Phormio.

Rescribi, inquit, est reddi, seu per mensæ scripturam dari. Quoniam adnumerationem pecuniæ antecedit scriptura, Rescribere dicebant pro numerare. Sic *Horatius* ubi supra:

Russidius multo cerebrum est mihi crede Perilli
Dictantis quod tu nunquam rescribere possis

Ubi Dictare creditoris verbum est, cum jubet scribere, sibique acceptum ferre debitorem: vel cum dictat argentario nomen suum, ut perscribat illi in codice suo nomina creditoris & debitoris. Perscribere vero apud *Terent.* Ubi supra est multis per scripturam reddere. Vide *perscribere* Prat.

Scribere quoque, notam inurere significat. *l.* 7. *C. de pœn.* Ulp. in *Instit. l.* 1. Dedititiorum numero sunt, qui pœnæ causa vincti sunt à domino, quibus vestigia scripta fuerunt. Quint. *lib.* 7. *c.* 4. Si quis fugitivo stigma scripserit, Vegetius *lib.* 2. *c.* 5. Nam pictoris in cute punctis milites scripti & matriculis inserti jurare solent. Inde inscriptos vultus, id est, stigmate notatos dixi. Plin. *lib.* 8. *c.* 3. Briss.

Scribere sibi legatum videtur non solum qui sua manu id facit, sed & qui per servum suum vel filium quem in potestate habet, dictante testatore legato honoratur. *l.* 15. §. 1. *ff. ad leg. Cor. de fals.* Briss. Pret.

Sic Scribere sibi, est testamento sibi aliquod legatum, aliudve quid emolumento futurum adscribere. *l.* 3. *C.* de his qui sibi adscribunt *Briss. Prat.*

Scribere sua manu, non autem propria manu. Id enim negant apud bonos authores reperiri. Proprie autem eorum est qui aliquod condunt opus, Sic scribere leges pro condere interdum accipimus. Scribere etiam, sive subscribere significat accusare & denunciare. Paul. *l. de accus.* Ubi præbet ordinem libellorum inscribendorum. Subscribere, inquit, debebit is qui dat libellos se professum esse, vel alius pro eo, si literas nesciat, Ulp. *ibid. l. si cui crimen objicitur*, præcedere debet in crimine subscriptio. Et *de furt. l. ult.* Et eum qui agit in crimine subscribere. Idem *de priva. delict. l. fi.* Si extra ordinem ejus rei pœnam exercere velit, tunc subscribere crimen oportebit. Seneca *lib.* 2. *de beneficio*, manifeste subscriptionem pro accusatione posuit, teste *Catanae.* Apud *Horat.* invenies scribere pro restituere. Nam qui mutuo accipiunt, chirographum solent creditori scribere: qui recipiunt creditam pecuniam, subscribere. *Sueton.* pro subnotare usus est, *Marcell.* in *l. non aliter & adopt.* pro consentire. In quem sensum frequenter & *Ulp.* usurpat. *Columell.* pro favere *lib.* 1. Quod si voto, inquit, fortuna subscribit, agrum habebimus salubri cœlo. *Spieg.*

Scribere milites, scribere supplementum exercitui, pro conscribere, comparare, & colligere crebro legimus. Duos *Salustii* locos subjecisse contentus ero. Sic autem ille in bello Jugurthino, igitur diffidens, inquit, cætero exercitui milites eligere, scribere, præsidia undique accersere. Et alio loco. Et tamen exercitui supplementum scribere ab sociis & nomine Latino auxilia accersere. *Briss. Prat.*

Scribitus in *l.* 1. *ff. de muner. & honor.* in editione Florent. inter munera personalia recenset *Hermogen.* quod ut corruptum verbum quidam notarunt, quo fit ut, vel ut patrimonium scribatur, videnda eo loci τὰ βασιλικὰ censeo,

feo, & confulo; quæ quidam putator Tolofas fubticet non fine magno Reipubl. incommodo. *Schard.*

Scrinia in libris. C. dicuntur capfæ & loculi in quibus Principis acta, quæ ad jus pertinent, affervantur: qua de caufa in *l. omnium 19. C. de teftam.* totum jus in fcriniis Principis conftitutum dicitur. Eorum genera hæc quatuor numerantur, in *l. fi. C. de decur. l. 1. C. de prox. facrfcrin.* Scrinium memoriæ, in quo annotationes Principis aftervantur, *l. fi. Cod. de diverf. refcrip.* Scrinium epiftolarum, in quo civitatum poftulata & legationes recondebantur. Scrinium libellorum, qui Principi fupplices oblati erant. Scrinium difpofitionum, in quo cognitiones & decreta Principis confervari folebant. Sunt & fcrinia facrarum largitionum, videlicet exceptorum, *l. 5. C. de can. facr. larg. l. 10. C. de murileg. Tabulariorum*, *l. fi. C. de murileg. Tabulariorum*, *l. fi. C. de veftib. holob.* numerorum five numerationum. mittendariorum, aureæ maffæ auri ad refponfum à militarenfibus, veftiari facri, ab argento, à pecuniis. Officiorum autem in eis fcriniis dignitates & gradus quibus ftrenæ debentur, veftes, & annonæ: hi primicerii, ducenarii & centenarii, epiftolares vel epiftolarii, ut *C. Th.* & *Salvianus 5. de provident.* Veniunt plerumque novi nuntii, novi epiftolarii, à fummis poteftatibus miffi: ubi vulgo male novarum epiftolarum. Sunt alii gradus, qui dicuntur formæ primæ, fecundæ, tertiæ, & ut inter minifteriales, *l. 2. C. de Caftrenf. vide l. 7. C. de palat. facr. larg.* Rerum autem privatarum fcrinia quatuor funt, beneficiorum, rationum, fecuritatum, largitionum privatarum: quod non tantum notitia Imperii Romani comprobat, fed & *l. fi. C. Th. eod. tit.* in qua ita eft: Tam primicerius officii privatorum, quam alii quatuor relinquarum primiceri fcriniorum. Sunt & fcrinia fabricarum & barbaricariorum, *l. 1. C. de prepof. agent. in reb.* Porro Bud. in *l. nec quicquam, ff. de offic. proconf.* de fcriniis loquens ea fic definit: Scrinia funt plutei & armaria, quibus commentarii & libelli literariaque monumenta concludi folent. Eaque, ut idem tradit, duorum funt generum; quædam enim funt ftataria, quædam viatoria. Stataria funt in regia vel alibi condita in quibus monumenta antiqua ad imperium, regnumve pertinentia, & (ut ita dicam) inftrumentum imperii, regnive affervantur, qualia funt Parifiis in receffu editione facelli: Palatini thefaurus chartarum vulgo appellatur. Cræcè chartophylaicon, & Latinè fcriniarium dici poteft. Unde qui thefaurarius chartarum nunc dicitur, rectè appellabitur chartophylax, feu præfectus fcriniorum. Altera funt fcrinia viatoria, quæ in comitatu principali circumferuntur, in quibus libelli fupplices principipali circumferuntur, in quibus libelli fupplices Principibus poftulantibus porrecti conduntur, quoad fubfcribantur, i. e. quoad Principi vacet libellis & poftulantibus operam dare, libellifque refponfitare. Statariorum fcriniorum exemplum eft apud *Plin.* in *epift. ad Trajan.* his verbis, recitabatur apud me edictum, quod dicebatur D. Augufti ad Anniam pertinens; recitatæ & epiftolæ D. Vefpafiani ad Lacedomonios, & Divi Titi ad eofdem, & Achæos, & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brochum proconfules, quæ ideo tibi non mifi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in fcriniis tuis effe credebam. Viatoriorum autem fcriniorum exemplum eft apud *Lamprid.* in Alex. Poftmeridianis horis (ait) fubfcriptioni & lectioni epiftolarum femper operam dedit, ita ut ab epiftolis, à libellis & à memoria femper affifterent, relegentibus cuncta librariis, & iis, qui fcrinium gerebant, ita ut Alexander fua manu adderet, fi quid effet addendum, fed ex ejus fententia qui difertior habebatur. Hæc ille.

Scrinium aut ad Refponfum, *l. 7. C. de palat. facr. larg.* Cujus & in notitia cum Comite largitionum agitur, fit mentio. Ex hoc accipienda funt hæc *Juftin.* verba in Nov. de Prætore Pifidiæ. ἑξῆς τὸν ἐπ᾽ αὐτοῖς σεκρητόταις ϗ. Ad refponfum. Et in Nov. de Prat. Lycaoniæ ϗ ἐχέτω γε μὴν ϗ. Ad refponfum. ἤτοι ἀποκρισιαρίους πρὸς τὴν σεκρητικὴν εὐκοσμίαν. Et in Novel. de prætore Thraciæ. ϗ πάρεστι, ait. μὴν αὐτῷ ϗ. Ad refponfum. διὰ τὰς ἐκεῖσε δυνάμεις. In Novel. ex Moderatore Helenoponti, ἀπαιτείτω δὲ αὐτῷ ϗ τὸ σεκρητικὸν τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἱδρυμένον. ἐχέτω δὲ ϗ. Ad refponfum. Ex quibus locis apparet militaribus ufibus hoc fcriptum defervuiffe. Eoque ad milites perlata exercitus rectorum mandata invetuftis quibufdam ad Julian. Patr. legi. Meminit etiam officii ad refponfum in re militari *l. 19. §. 1. C. de re milit. lib. 12.* Porro in Notitia cum officium Comitum facrarum largitionum recenfetur, ad fuperiora fcriniorum genera hæc quoque adduntur Veftiani facri, Aureæ maffæ, argenti, Annularenie, à pecuniis, a militarenfibus in noftris etiam libris fcrinii ad limitem & ab argentariis, & operum, & Orientalis fcrinii, & Afiani, & Thracii, & Macedoniæ, & Daciæ fit mentio, *l. 7. C. de palat. facr. larg. l. 18. & l. ult. Cod. de num. lib. 12.* Briff. Prat.

Scriniarii, in *l. ult. C. de Caftr. pecul. lib. 12. l. 8. & l. 10. Cod. de n. lib. 12. l. ult de apparitoribus praf. prat.* Suidas σκρινιάριος ὁ χαρτουλάριος τοῦ ἐπάρχου, ὁ αἴρων τὸ σκρίνιον ἤτοι τὸ κιβώτιον. Scriniis autem magiftri præponebantur. Et ita *Alex.* Ulp. magiftrum fcrinii fuiffe *Lamprid.* auctor eft. Nec Principibus tantum, fed & magifteriis poteftatibus fui fcrinarii erant, *l. ult. C. de teft. milit.* Briff. Prat. Forcat. 12. *aviar.* 2. fcrinarius hodie comparari poffe putat fecretarios, & fcribas Ducum & Tribunorum. Habuerunt autem olim fcrinarios præfecti prætorio, magiftri militum, comites utriufque ærarii, proconful Afiæ & caftrenfis facri palatii, item duces, *Gothof.* ad *l. 16. C. de teftam. milit.*

Scriptæ rationes pro fubfcriptis & fubfignatis *l. Thais. 41. §. fi ff. de fideic. lib. & l. fi ita ftip. §. Chryfogonus, ff. de ver. obl.* Pro non fcriptis haberi & caduca fieri legata longè differunt *l. unic. §. & cum triplici C. de caduc. tollen.* Ubi traditur ea quæ his relinquebantur, qui in rerum natura tunc temporis non effent, cum teftamentum fieret, pro non fcriptis habita. Quod etiam confirmat *l. 2. & l. 6. in fin. ff. de jure codicil. l. pen. ff. de his qua pro non fcript. hab. l. 26. §. pro non fcript. ff. de fideicom.* liber pro non fcriptis etiam habebantur, quæ fervis pœnæ relinquebantur, *l. 3. ff. de his qua pro non fcrip. l. 25. §. fi quis plane ff. de acquir. hered.* Item turpia legata, quæ legatarii magis notandi, quam demerendi caufa fcribuntur, *l. 57. de leg. 1.* Itemque deportatis & peregrinis relinquuntur. *l. 2. C. de hered. inftit.* In eadem caufa funt & captatoriæ inftitutiones captatoriaque legata, eaque quæ fibi quis manu fua teftamento adfcripfit. *l. 1. & l. ultim. ff. de his qua pro non fcrip. hab. l. 15. §. 2. ff. ad leg. Cornel. de falfis l. 4. & l. 5. Cod. de his qui fibi adfcribunt.* Et generaliter quæcunque illicite & contra leges in teftamento fcribuntur, pro non fcriptis habentur, & apud hæredem re-

remanent, *l.* 14 *§. sequens quæstio.* & §. *ult. ff. ad l. Corn. de fals. l. ult. ff. de his qua ut indig. l.* 20. *in fin. de hæred. inst.* Brill. Prat.

SCRIPTI hæredes qui testamento instituti sunt, & opponuntur legitimis *l. controversia. ff. de transactio.* Scriptus hæres non intelligitur, cujus nomen consulto testator induxit. *l.* 2. §. *si consulto. ff. de secund. tab. bonor. possess.*

SCRIPTORUM nomine accipimus scripturas, quarum editiones requiri solent. Tria sunt autem genera: Primum, in quibus continetur formula actionis, quam quis intendit adversus alium in judicio: & ideo appellantur libelli judiciales, de quibus loquitur Ulp. in *l.* 1. *in princ. de eden.* Huc pertinent acta judiciorum, hoc est, scripturæ continentes ea, quæ apud Judicem de causa cognoscentem aguntur, *l. ex apud quem, C. eo. tit.* Secundum genus scriptorum, quæ in hoc parantur publica fide, vel privata subscriptione, seu consignatione, ut res gestæ per ea facilius constent ac probentur: ut sunt instrumenta tabellionum, chirographa, literæ sigillatæ: de quibus tractatur, in *d. l.* 1. *§. editiones.* Tertium genus scriptorum, complectitur rationem negotiationis inter duos pluresve, & hoc genus directo pertinet ad actionem edicti de edendo. Addi potest & quartum scripti genus, in quo ultimæ voluntates continentur: vel testamentum codicillus *Old. Prat.*

SCRIPTURARIUS ager, apud *Fest.* publicus appellatur, in quo ut pecora, nascantur, certum æs tribuitur: quia publicanus scribendo conficit rationem cum Pastore. *Prat.*

SCRIPTUM facere, pro scribæ munus exercere. Livius *lib.* 9. *ad fide C.* Flavio qui scriba fuit. Juveni in quibusdam annalibus, cum appareat Ædilibus, fierique se pro Tribuno Ædilem videre, neque ejus nomen recipi, quod scriptum faceret, tabulam, posuisse & jurasse nunquam scriptum factorum. Quem aliquanto antea desisse scriptum facere arguit *Macer. Lipsius.* S. c Gell. de eodem agens *lib.* 6. *c.* 9. locutus est. *Prat. Briss.*

SCRIPTUM Jus. Vera est disputatio, verum magis expediat, Regi, civitates arbitriis gubernatorum, an scripto jure. Consensus prudentem testatus melius esse, uti scripto jure. Atque ita pronunciat *Aristoteles*, sic enim ait: Qui legem vult dominari, vult præesse Deum & leges: qui autem hominis arbitrio vult Regi civitatem, sævissimam belluam addit. Nam cupiditates & ita gubernatores depravant, etiamsi fuerint optimi viri: quare lex est mens sine cupiditate *Old.*

SCRIPTURA & pictura hoc differunt inter se, quod pictura magis ad rerum verarum naturalium que similitudinem accommodatur, ut eas oculis tanquam præsentes offerat, Scriptura verò satis habet, si animi alterius cogitata nobis declaret, & nobiscum tanquam vivo sermone colloquatur. *Conn.* comm. de jur. civil. *lib.* 3. *c.* 6. *n.* 6. Goeddæus ad *l.* 14. *n.* 12. *de verb. sign.* Secundo differunt quoque in hoc, quod scriptura, chartis seu membranæ cedat, licet aureæ sint literæ. Pictura autem non tabulæ, sed tabula picturæ cedat. *§. litera. quoque cum seq. Instit. de acquir. rer. domin.*

SCRIPTURA vectigal dicitur, quod è pecore colligebatur: unde illud *Plauti.* Nam adversum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit. A. Fere idem quod tu facis, faciunt rem male gerentes: ubi non est scripturam unde dent, incusant publicanos. Sic *Cicer.* in *orat. pro leg. Manilia.* Nam (inquit) cum hostium copiæ non longe absunt, etiamsi irruptio nulla facta sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit. Ita neque ex portu, neque ex decimis, neque ex scriptura vectigal conservari potest. *Brechaus* in *leg. inter publica, ff. de verb. & rer. sign.* vide & *Cicer.* orat. pro Flac. *Prat.*

SCRUPULI in *l.* 1. & *l.* 5. *C. de metallar. lib.* 11. *l.* 1. *de ponderatoribus* in C. Theod. *l.* 12. *de metallar.* in eo. *C. l. ult. de auri. civic.* Latinis Scripulum idem valet quod Græcis γραμμα estque vicesimaquarta pars unciæ auctore Volusio Metiano. *Briss. Prat.*

SCRUPULOSA inquisitio, dubia, anxia *l. si servus vetitus. de leg.* 1.

SCRUPULOSUM dicitur, quod difficile est cognitu. Ulp. *de injustis testamentis, lege posthumus.* Licet juris scrupulositate, nimiaque subtilitate testamentum ruptum videatur. *Nebr.* Vide supra in dictione *Scriptum.* & *Crinitum* de honesta discipl. *lib.* 9. *c. ult.*

SCRUPULI, sunt minuti lapilli, qui inter ambulandum insiliunt in calceos hominibus, ac pedem torquent. Inde injicere scrupulum dicitur, qui sollicitudinem injicit animo cujuspiam. Et scrupulum eximit, qui sollicitudinem eximit. Imp. Alex. in *l. cum proponas. C. de inoff. matrim.* Ut autem, inquit, omnis scrupulus auferatur, insistere pater tuus debet. *Spieg.*

SCRUPULUS, Lege, Ponderum ratio.

SCRUTA. Hoc verbo *Calius* putat veteramenta omnivaria significari, quæ cum usu jam detrita sint, pretio item diminuta censentur. Qui hæc venalia habent, ab antiquis scrutatores sunt appellati. vilissimi proxenetæ. *Spieg.* Erasm. in annotationibus ad epistolas *Hieronymi* scruta interpretatur vestem pelliciam, hinc scrutarius: qua voce utitur *Horatius.* Vilia vendentem tunicato scruta popello *Sch.* De scrutis vide etiam quid annotarit *Adrianus Turnebus* adversarior. *lib.* 5. *c.* 14.

SCRUTARI, hoc est, inquirere, *l. veteratores. C. de commer. & mercat.* apud Ulp. in *l. divus Pius ff. de fugit.* § *sed & divus Marcus.* Sic scrutari cubilia, *l.* 3. *ff. de fugitivis*, & scrutari super conscientia aliena *l. ult. C. de accus.* Briss.

SCRUTINIUM dicitur examen. Cujusmodi duplex est: unum ante ordinationem, cujus forma habetur 23. *d. distinct. qui episc. secundum*, quando fit post determinationem. De hoc in *tit. de scrutinio in ordine faciendo*, & 23. *d. distinct. episcop.* & *cap. seq.* 24. *distinct. per totum.* Neque scrutinium vox alioquin multum barbara, illatinaque (ut audio) mihi est, utpote qua usus sit, vel in hac significatione propemodum, Apulejus *lib.* 9 pro investigatione. Postremum (inquit) magistratibus placuit obstinare denegantem scrutinio detegere. *Anchor.*

SCULATIS in *l.* 11. *de Scenicis* in C. Theo. forte pro scutulatis cum vitio legitur, ut significentur vestes scutulis divisæ, quarum meminit Plin. *lib.* 8 *c.* 48. B. Hieronymus in *Ezech. c.* 27. Hujusmodi homines negotiatores Tyri sunt, qui polymita, purpuram & scutulata mercantur. *Briss. Prat.*

SCULINÆ & Seculnæ olim erant tales, quales hodie apud nos sunt Sequestres. Sculna enim dicebatur is, apud quem plures eandem rem, de qua controversia erat, deponebant: dictus ab eo, quod occurrenti, & quasi sequenti eos qui contendunt, committitur, ut tradit Modest. *lib.* 110. *de verb. sign.* Ex quo vocantur à *Ciceron.* in-

interpres ſimiles fere. Proxeneta, quod ſe iis interponunt medios, quibus aliquid eſt inter ſe negocii controverſi, qui enim promittebant, iidem apud ſe eſſe pecuniam affirmabant, quanquam propriè Seculnæ ſeu ſequeſtres ſunt, apud quos pecunia deponitur inter plures per quos inducitur pactio, ut notat *Aſco.* vide *Goth.* in not. ad *rub. C. de prohib. ſequeſtr. pecu.* Atque inde factum, ut dicerentur etiam Sculnæ ſeu ſequeſtres, quibus res poſſidenda traditur interim dum de ejus poſſeſſione diſceptatur apud judicem, ideoque olim Sculnæ & Seculnæ nominati, ut refert *Gell.* ex *Lavinio.* Utrumque vocabulum à ſequendo dictum inquit, quod ejus qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur, primam ut verbi originem ſecutus videatur *Modeſt.* & recte poſteriorem rei uſum *Gill. Conn.* in ſuis *comm. ſuper jus civil. lib.* 7. c. 4. *n.* 6.

Sculpere, cudendo imaginem aliquam effingere. *C. Nem. lic. fig. falv. Chr.* Marmore ſculpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta inſula. autor Plin. *c.* 4 *lib.* 36. *in pr.* Spieg.

Sculptores in *l.* 2. *C. de excuſ. artif.* Græcis γλυπται, quo nomine Græco & ſculptores lignorum ſignificantur, & qui ſigna faciunt, ſive ſignarii, & alii quilibet ſculptores cælatoreſque. *Prat.* ex *Cujac.* ad *l.* 1.

Scurræ videntur priſcis fuiſſe, non tantum qui jocularia & ſcurrilia loquerentur, ſed homines etiam urbani, non ruſtici, ſed elegantiores, *Plautus* Moſtel.

Tu urbanus vero ſcurra, delitiæ populi
Rus mihi tu objectas? Epidico.
T. Scurra es. E. Scio te eſſe quidem hominem militarem.
- - neque perjurius.
Quam urbani aſſidui cives, quos ſcurras vocant.

Videntur autem ſic appellati fuiſſe, qui aſſidue in urbe eſſent, nunquam in agris, quod ſine cura fortaſſe & opere omni eſſent. *Turnebus* adverſar. *lib.* 19. *c.* 13.

Scurrilitas eſt vitium urbanitati oppoſitum. *Spieg.*

Scutum ἀπὸ τ σκύτυς à pelle, quod non ſine pellibus fit. *Droſaus* in meth. jur.

Scyphus vas potorium ab inventoribus ſuis Scythis, ut *Cælio Rhodig.* antiq. lect. *lib.* 27 *c.* 27. & pleriſque aliis videtur, appellatum, Herculi proprie attributum, ſicut Baccho cantharus, *Macrob. lib.* 5. *Saturn. c.* 21. Eſt ergo ſcyphus potorium quoddam vas ſingularis alicujus magnitudinis & elegantiæ maxime in conviviis uſitatum, & ad inebriandum hoſpites adhibitum, cum Herculeos inde hauſtus depromere oporteat, non piſitando bibere. Unde *Cicero* illudere inter ſcyphos dixit, pro eo quod eſt inter potandum. Et *Virgil.* 8. *Æneid.*

Et facer implevit dextram ſcyphus ocyus omnes.
In menſam læti libant, divoſque precantur.

Ejuſmodi fuit poculum quod Dido ponebat Æneæ *lib.* 1. *Æneid.* & quod deſcribit Plin. *lib.* 33. *natur. hiſt.* in quo Oreſtis judicium cælatum erat. Et fortaſſe tale poculum deſcribit Virgil. *Eclog.* 3. quod ait Divini opus Alcimedontis eſſe:

In cujus medio duo ſigna, Conon & quis fuit alter?

Hujus verbi fit mentio in *l. Labeo* 14. ubi *Gæddæus* in comment. *n.* 4. *ff. de verb. ſig.*

Scyphus ſexta pars ſextarii, interprete Horatio *Briſſ.*

Scyrpi dicuntur junci, nodi, & viroſa vimina. Crates ſeſtercenarias vimine contextas, Cato in re ruſtica Scyrpeas appellat. *Libro* 1. *de agricolatione,* Varro. Vineaticas & ſcyrpiculas falces appellat, accommodas ad Scyrpos ſecundos: ſcyrpiculus Virgeus calathiſcus *Columellæ* & *Propertio* quoque, De ſcyrpo pro Junco *Columella* non tacuit. Inde ſcyrpariæ falces, & ſcyrpare dixerunt, pro eo, quod eſt implicare & innectere ſcyrpis. In ſcyrpo nodum quæris inolitum adagium in eos, qui, ubi minime opus, ſcrupuloſiores videbantur, & in re facili difficultatem indagabant. *Plautus* in Menæchmis Ennianum id circumfertur. Quærunt in ſcyrpo ſoliti quod dicere nodum. *Hieronymus* ad Pammachium contra Joannem qui inimicus eſt, etiam in ſcyrpo nodum quærit: ſunt falces & ſcyrpiculæ lunariæ humectis, hoc eſt uliginoſis locis, & ſenticoſis emundandis, & extirpandis. Scyrphea ſimulachra virorum,

Tunc quoque priſcorum virgo ſimulachra virorum,
Mittere roboreo ſcyrpea ponte ſolet.

Falces ſcyrpiculæ vocatæ à ſcyrpando, i. aballigando: ſic ſcyrpicea dolia quaſſa. Scyrpos etiam appellamus lingua Latina nodoſa & ambigioſa poemata, innexa, implicata inſtar viminum capreolatim & nodatim, ſcyrpata, hoc eſt, nodata, implicita & in ſe conjuncta, ut enodari non poſſint. Gellius *lib.* 11. quæ Græci ænigmata, Latini ſcyrpos appellarunt, tales Græcis itidem griphi vocitantur non griphi, ut in omnibus fere codicibus mendi indoles inolevit. *Joan Baptiſt*: in comm. *Sidon. Appoll.* lib. 1. Epiſt. ad Herenium.

S E.

Sebasta, civitas, cujus meminit Strabo *lib.* 16. quo loco Judææ extrema occidentalia deſcribit, Auguſti nomini dedicata.

Sebastani, ſive Sebaſtiani populi ſunt Sebaſtæ urbis incolæ, quo nomine duas urbes legimus, alteram Cappadociæ, & alteram Samariæ in Palæſtina Judæa, quæ in honorem Auguſti Cæſaris, qui Græce Sebaſtos, Sebaſta eſt cognominata, de utraque tamen illarum in *tit. de ann. leg. l. liberto.* Nebriſſ.

Secare proprie quis ſertis dicitur, ut cædere ictibus. Cujac. *obſerv.* 12. *lib,* §. Hinc apud Paulum *l.* 5. *ff. de arb. furt. caſ.*

Secare propriè eſt ſubſecuiſſe, non enim poterat cecidiſſe intelligi, qui ſerta ſecuiſſet: Alii ſubſecare legunt, ſed illa lectio verbor. *Prat.* & *Cujac.* 9. *obſ.* 11.

Secare, ut ex probatis conſtat authoribus, proprie etiam ſignificat præcidere, excidere amputare, ſuccidere. *Gædd.* ad *l.* 31. *ff. de verb. ſign.*

Secessus, rus amœnum & ſuburbanum, quo animi relaxandi cauſſa ſecedimus. Ulp. *l.* 21. §. 9. *de recep. qui arb.* Quid tamen (de arbitrio loquitur) ſi in eo loco qui ſit circa urbem, adeſſe juſſerit? *Pegaſius* admittit valere juſſum. Quod puto ita verum eſſe, ſi & ejus ſit auctoritatis arbiter, ut in ſeceſſibus ſoleat agere, & litigatores facile eo loci venire poſſint. Idem *l.* 16. *ff. mandati*, ut in hortis quos Ravennæ habebat, in quos omnibus annis ſecedere ſolebat, ſphæriſterium faceret. Plin. *lib.* 2. *epiſt.* 17. Juſtiſne de cauſis eum tibi video incolere, inhabitare, diligere, ſeceſſum, quem tu nimis urbanus es, niſi concupiſcis. *Hot. Prat.*

Secessus & ſeceſſio differunt. Seceſſus enim locum ſignificat, ad quem laxandi animi gratia declinamus, aut ipſam talem declinationem. Seceſſio autem intelligitur fieri ob ferias aliquas cauſas tractandas: & ita fere in malam partem accipitur. *Budæus* ſeſſionem verbum criminoſum eſſe dicit. Id enim eſt in bello ſeceſſio quod de-

defectionem vocamus. Porro duas plebis secessiones fuisse, docet historia. Pom. attigit in *l. posterior de orig. jur. in §. exactis deinde regibus* item §. *cum placuisset*. Priorem §. Accursius historiæ ignarus non est assecutus. Post *Zisium* & *Antonium Garronem*, vide *Old.* in Restauratione politiæ, qui adfert lucem Pomponio. *Spieg.*

Secessus causa habere, & vestem propter secessum ibi depositam. Vide Ulp. in *l. quæsitum ff. de fund. inst.* Spieg.

Secreta nobis communicata, divulganda non sunt. *Ulp.* Ego arbitror, inquit, & injuriarum agi posse, si hoc animo recitatum est testamentum quibusdam præsentibus, ut judicia secreta ejus, qui testatus est, divulgarentur, *l. 3. §. si quis tabulas Depositi:* Simpliciter etiam secreta dicimus, *Spieg.*

Secretarium locus est, in quo judices causas audiunt. Est enim Secretarium Judicum, ut Consistorium Principum. Zeno in *l. fi. C. ubi Senat. vel clariss.* Sedendi quoque in aliqua secretarii parte, quæ judicibus inferior, altercantibus vero superior esse videatur. Et paulo post: Sedendi cum celebratur cognitio, in secretariis judicantium jus consequantur. Sic in *l. fi. C. de offi. divers. jud. l. 12. C. de prox. sacr. scrin.* Prat.

Secreta loca per quæ commeari vulgo non solet apud Ulpia. leges 1. de his qui dejec. *Spieg.*

Secreto fieri etiam intelligitur, quod intervenientibus amicis confit. *l. pen. in pr. C. qui pot. in pig. hab.* Alb. Prat.

Secreto pronunciare, id est, apud se Gothofr. ad *Nov. 137. c. 6. in princ.*

Secretum, pro sigillo minuto, à barbaricis in cancellariam Principum irrepsit. Hæc vox substantive posita idoneis est autoribus res secreta, i. e. nulla communicanda, apudque nos tacite servanda. *Spieg.*

Secretum petere, quærere, est mecum secreta colloqui.

Secta Græcis *αἵρεσις* ab eligendo, nunc in pessimam partem accipitur de falsa doctrina ac religione ejusque sectatoribus. At olim vox utraque generale nomen fuit, tam ad malas, quàm ad bonas sectas. Ita & sectæ diversæ Jureconsultorum fuerunt *l. 1. §. hi duo. ff. de orig. jur.* ut & studiorum, *l. 8. §. Philosophus. ff. de vacat, & excusat,* Brist. Dicta autem est Latina vox à secando, eo, quod ea factio sit ab aliis resecta, aut separata: *Diogenes Laërtius* in proœmio libri primi de sectis disserens, eam sectam, ex aliorum sententia dici ait, quæ rationem aliquam juxta id quod apparet, & in promptu est, sequitur, aut sequi videtur. *Schard.*

Secta pro ratione videtur sumi. §. *ult. Inst. de legat.* Hujusmodi autem testatorum voluntates valere, secta meorum temporum non patitur, id est ut exponit Theoph. *ἀκόλουθον ἐστὶ τῶν τοῦ αἰῶνι ἐμοῦ χρόνων τῆ βασιλείας* Sic Alex. in *l. 2. Cod. ad leg. Jul. majest.* & Gordian. *l. 2. C. de delat.* Prat.

Sectatores, in lege Fabia de ambitu dicebantur, qui Candidatos sectabantur, quorum tres partes facit Q. Cicero *lib. de petitione consulatus.* Prat.

Sectio Latine dicitur, quæ postea confiscatio appellari cœpta est: quum alicujus bona publicantur, derivata ex ea appellatione, quod prædam ex hostibus captam milites inter se secabant ac dividebant. Cæsar *li. belli Gall. 7.* Postridie ejus diei refractis portis quem jam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris sectionem ejus oppidi universam Cæsar, vendidit. *Corn. Tacitus,* Reliquas sectionum Neronianarum nondum in fiscum conversas revocans ab exilio concessit. Cic. *de Invent. 2.* Hoc commode reprehenditur, si dici possit ex hostibus reus esse captus, cujus prædæ sectione venerit. Alias sectio, ut inquit *Festus,* persecutio juris est. *Prat. Hot.*

Sectatores dicti sunt, inquit *Asconius,* qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proque iis pecunias pensitabant singulis: ac postea pro compendio suo singulas quasque res pecunia populo venditabant. Hæc ille. Quibus ex verbis sectatores à sequendo dictos conjicimus, arbitror ab antiquo verbo seco, secas: quod idem significat ut sequor, unde sector, sectaris & secta, sectæ: nam & accusatores & judicia sectabantur, quoniam damnatorum bona ipsi æstimare, & certam summam promittere solebant. *Hotom.* Adde & *Brechaum. l. jud. casse. tit. de verb. & rer. sign.*

Sector est, inquit *Hot.* æstimator ac redemptor bonorum damnati, atque proscripti, qui spem spectans lucri sui, i. secutus spem æstimationis suæ, bona omnia auctione vendit, & semel infert pecuniam vel ærario, vel sociis veterib. Glossis *βιώτης* dicitur, est, ut exponunt *Hesych.* & *Suidas* *τὰ δημόσια ἀγοράζων.*

Seculum, Hebraice עולם, Olam conveniens sono, & pene etiam significatione, cum Latino Olim, quod diversis Latinis vocabulis expresserunt, jam æternam, jam perpetuum, jam seculum ponentes. Significat autem perpetuitatem, tum longam durationem, tum debitam rei durationem: aliquando etiam ipsum mundum denotat: aliaque significata habet. Latinis quidem vox. Seculum plerumque spatium centum annorum significat: unde apud Rom. Ludi seculares. Usitatissime verò longum tempus declarat, vel præteritum, hac locutione, A seculo: vel in genitivo positum, Dies seculi: vel etiam futurum, quæ significat Latinis istis ferme æquivalent. Plura de hoc vide apud *Connan.* com. jur. civil. *lib. 1. c. 10. n. 6. in fi.*

Secum potestatem agendi facere. Lege, Venire ad judicium.

Secundæ tabulæ dicuntur, quib. pupillaris substitutio scripta est sic dictæ, quod post paternas in secunda parte tabularum, & in ima cera fiebant, *l. 2. §. interdum l. 12. ff. de vulg. subst. l. ult. ff. ad Treb. l. pen. ff. test. quemad. aper.* vel etiam quia substitutio hæc paterni testamenti quædam appendicula & sequela est, *l. qui plures, in fi. ff. de pupil. subst.* & (ut ait Justin.) in inferiorib. partibus scribebatur, eaque pars proprio lino, propriaque cera consignabatur; & in priore parte testamenti cavebatur, ne inferiores tabulæ vivo filio, & adhuc impubere aperirentur, § *Sin autem 4. Instit. de pupil. subst.* Hot. Prat.

Secundæ, arum, tantum pluraliter membrana illa, qua partus obvolutus utero prodit: quæ & secundina vocatur; Dictæ secundæ, quod nascentem infantem sequantur. Occurrit frequens apud Plinium. *Spieg.*

Secundarum nuptiarum nomine veniunt & tertiæ, atque ulteriores, secundum *Azo.* in summa. *C. de secund. nupt.* Attingit ibi & *Bart.* *Spieg.* Prat.

Secundarius, Lege primicerius.

Secundi fructus, uberes, copiosi, Paul. in *l. 63. in fi ff. ad leg. Falcid.* Prat. Hot.

Secundo loco scriptum, hæredis substitutum significat, Cajus *lib. 7. Inst. tit. 4. l. 4. ff. de SCto Syllan.* ad differentiam Institutorum, qui priore gradu

gradu & loco instituuntur, qui ideo primo loco scripti hæredes appellantur. *Briss.*

SECUNDOCERIUS in *l.* 7. *C. de palatin. sacr. largit. lib.* 12. *& rubr. de primice. & secundocer. & l. vit. C. de domestic. & protectoribus*, ubi secundoceru locum, non ut vulgo legitur, secundi primicerii, vetus codex habet. Est & hoc verbum frequens in Notitia Imperii Rom. Eadem autem figura qua primicerius, ita & secundocerius qui secundum in ordine suo locum gradumque obtinet, appellatur. *Briss. Prat.*

SECUNDUM, pro, Pro:nt secundum te litem do, i.e. pro te. *Ulp.* Et post edictum, secundum præsentem judicabitur. *Cic.* & pro A. Cecinna: Jã recuperatores, nulla dubitatio est. sive rem, sive verba spectare vultis; qui secundum non judiceris. *Spieg.*

SECUNDUM dictio non facit conditionem, *tex. est vulg. in l. pen.* & ib. l. *Bald.* in secundo not. *C. de instit. & substit. &c. abbate sancti Sylvani*, *extra de verb. sig.* Et ideo sing. decidit *Bald.* in *l.* 1. *per. gl. ib. Cod. de nuptiis*, quod si accusant Titium de aliquo crimine, & peto condemnari secundum statutum, & consuetudinem, si de statuto & consuetudine aliter non constat, punitur extra ordinem. *Cotta.*

¶ SECUNDUM bonos mores fit, quod recte atque ordine, more majorum fit, teste *Budæo* in annot. poster. *Spieg.*

SECUNDUM præsentem pronunciare *l. Papinianus, §. meminisse, vers. caterum ff. de inoff. testam.*

SECUNDUM ripam in *l.* 29. *ff. de acquir. doli.* prope ripam, ut in *l.* 7. §. *insula eo. tit.* Sic secundum agrum, secundum viam, secundum parietem *l.* 30. §. 1 *l.* 38. *ff. de acq. rer. dom. l.* 13. *ff. de servit. urb.* Briss. Prat.

SECUNDUM stylum, quod vulgo dicunt, *Ciceroni* ex formula est.

SECUNDUM hæredem scribere, est scripto hæredi alium substituere, in *l.* 8. *C. de instit. l.* 56. *ff. de fideicomm. libertat.* Briss.

SECUNDUS, quamvis sequitur primum, & tam numerum, quam ordinem denotat, id tamen apud nostros perpetuum non est, ut patet per *l.* 1. §. 1. *ff. de grad. l. si primo.* §. *penult. qui pot. in pig hab.* Sic nec primus aliquando dicitur respectu secundi extra *de verb. sig. c. Joseph. & vide C. de sec. nup.* Alber.

SECUNDUS hæres dicitur qui secundo gradu institutus est, ut primus qui primo. *leg.* 8. *ff. de lib. & posthum l. si is qui* 25. *de testam.* vel, ut ait Boerius *lib. commen. in Topic. Cic.* 2. qui hæredi instituto substituitur, veluti si quis filium instituat hæredem scribatque: Si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem vel quemlibet alium hæredem esse oportere. Cajus *lib.* 6. *Inst. tit.* 4. *& l.* 4. *ff. ad Sylla.* Is vulgo substitutus appellatur. Cicer. *Verrin.* 3. Appellat *L. Annium* qui erat institutus secundum filium. Et aliquando post. Nam est ejusmodi edictum, ut quamvis intelligat non populo esse scriptum, sed P. Annii secundis hæredibus. *Salust. in bello Jugurth.* Erat præterea in exercitu nostro Numida quidam Masinissæ nepos, quem Micipsa testamento secundum hæredem inscripserat. *Suet. in Jul. c.* 8. Plure percussorum in tutoribus si quis sibi filius nasceretur nominavit Brutum etiam in secundis hæredibus. *Pr. Br.*

SECURITAS in *l. si quando* 35. §. 2. *C. de inoff. testam.* id est, apocha vel quitantia.

SECURITATIS nomen quod usurpatur ab Ulp. *l.* 1. *ad leg. Jul. majest.* non accipitur pro eo, quod nostri salvum conductum vocant: (*Ulp.* enim Latini sermonis diligens observatur, dixisset potius contra fidem publicam aliquid esse commissum: formula loquendi probatis auctoribus usitata) sed ἀντὶ τῆς ἀδείας ἢ ἀσφαλείας ἢ ἀμεριμνίας, cum scilicet status Reipub.na compositus est: ut nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi, aut intestini. *Bude. Prat.*

SECURITATIS publicæ tessera dicitur, quæ præstatur iter facientib. *Geleydt.* Barbari salvum conductum vocant. *Old.*

SECURUM testamentum, firmum, & de quo nihil est dubitandum. Secure testari, in *l. Papin. ff. de inoff. testam.* Spieg.

SECURUS, est dissolutus, & sine ulla cura quem supinum Jurisc. vocare solent, hoc est sordidem & desidem. Bud. in *l. plurimum, de Jur. & facti ignor.* & Duaren. *lib.* 2. *disp. an.* iv. *cap.* 22 Spieg.

SECURUM esse, id est liberari *l.* 7. *ff. de minor l.* 17 *ff. de testam. tut. &* 47. *ff. ad Senatuscons. Trebell.* Briss.

SECUS, adverbium aliter significat, præsertim quando particulæ negativæ sequuntur, *l.* 1. *C. de temp. appell.* Spieg.

SECUS, male. *l. filiis matrem. C. de inoffic. testam.* aliquando contra, *l. si res C. de ordin. cognit.* Prat.

SED, particula interdum ponitur adjunctive, ut in *l. qui se debere ff. de Cond. caus. dat. caus. non secur. in versi. quoniam in l.* 2. *in princ. vers.* sed Servius quidem, & ibi Gloss. *ff. ad leg. Rhod. de jactu.* Est & frequenter particula adversativa. Vide *Alber.*

SED, pro tamen, *l. rescriptum.* §. *si pacto. ff. de Pactis. l.* 2. §. *quanquam. ff. de acq. & acq. plu. arc. l. Pompo. ff. de acquir. rer. dom.* Brisson.

SED, pro sed &, sæpe in libris nostris poni docet Ant. August *lib Emendat. c.* 1. Prat.

SECUTORES, vide infra post verbum sequella.

SED & si. Vide Bart. in *l. sed & si. ff. de petit. hered. in l. patris, de vulg. & pupil. substit. in l. pupilli de Negot. gest.*

SED, dictio juncta copulæ &, adversatur in facto, sed identitatem juris significat, *l. sed & si lege, ff. de petit. hæred.* Jo. Bello. *Etymolog.* Adde *Conn.* comment. jur. civil. *lib.* 6 *n.* 6. *c.* 1.

SEDENTARII qui dicantur, vide *Gothof.* in not. ad *Nov.* 90. *c.* 1. *in princ.*

SEDEO, sedes, vulgarem habet significationem: cui contraria est illa verbi sto. Sed præterea significat sedet, impersonaliter idem quod, videtur, vel, placet. Ulp. *l. si fidejussor.* 7. §. *ult.* Si satisdatum pro re mobili non fit & persona suspecta fit, ex qua satisdatio desideratur, apud officium deponi debebit. si hoc judici sederit, donec vel satisdetur, vel lis finem accipiat. Sederit, id est si judici visum fuerit, si ita arbitratus sit. *Hot. Prat.*

SEDERE pro placere. Ulpia. in *fi. l. si fidejussor. ff. Qui satisdat. cog.* Si hoc, ait, judici sederit.

SEDERE dicitur Prætor, cum pro tribunali juris dicendi causa sedet. *l.* 2. §. *confestim. ff. ad Tertyl. l.* 7. *ff. de in integ. rest.* Unde dies quibus Prætor jus dixit, sessionum, appellantur, in *l.* 51. §. *satisfactionis. ff. ut in poss. legat.* vide infra in verbo sessionum. *Br.*

SEDERE judices dicuntur. *Cicero* pro *Rabir. Post.* Modo vos iisdem in A. Gabinum judices sedistis. Plin. *libro* 6. Ad Roman. Sedebant judices centum & octaginta, tot enim quatuor consiliis colliguntur, ingens utrinque advocatio. *Briss.*

SEDES ordinaria in *l.* 4. *C. de jurisdict. omn. jud.* id est, forum ordinarium.

SEDES

SEDES in §. *illis autem*, *Instit. de milit. testam. l. ult. Cod. de restit. mil. l. fi. C. quib. non obst. long. temp. praescript.* & apud Veget. *lib.* 3. *c.* 4. *&c.* ubi pro castris & loco in quo milites otiosi commorantur. *Prat.* Unde *Cujac.* veluti opposita facit esse in expeditione, & esse in sedibus.

SEDETA in *l.* 18. *C. epis. audient*, erant fossata sive stativa, teste *Suida.* Cujac. *consult.* 49. *not.* cum qui in expeditione fuerit militem in castris, in fossato, in hyberno, in stativis jure militari testari posse, *Goth.* in not. ad *l.* 17.

SEDITIO, est quietis publicae perturbatio, *l.* 1. *C. de seditios.* Modest. in *l. constitutiones, de Appell. & relat.* ait, damnatos statim puniri publice interest, ut sunt insignes latrones, vel seditionum concitatores, vel duces factionum. Bart. in *l. capitalium, §. famosos, ff. de Furt.* qui seditiosi dicantur, ostendit. Cicero *lib. de Republ.* 6. scribit seditionem dictam esse à dissensione omnium, quod seorsum eunt alii in aliud. *Spieg.*

SEDULARIA in *l.* 4. *ff de supell. leg.* in sedilibus numerantur: ut cathedraria in cathedris: suntque ea quae in rheda sedenti subjiciuntur: uel potius sedes in quibus gestamur. *Prat.* vide *Seliquastra.*

SEGES, proprie fruges eorum seminum, ex quibus conficitur panis, nondum demessa, ut ait *Valla.* Hanc corrumpi & ramis, & herbis, Jurisconsf. est autor, in *l. ex conducto, §. si vis tempestatis,* Locati. De segetum calamitatibus vide quae observavit. Cujac. 15. *obs.* 26.

SEGMENTA pro margaritis & mutenulis, hoc est torquibus orbicularuer, invexarum gemmarum capiuntur. *Servius* credit gemmatum à Satyro cubile describi, cum inquit:

Et segmentatis dormisset parvula cunis.

SEGMENTA quandoque significant purpuream vestem, lanceolis, maeandris, limis & orbiculis varie intextam. *Ovid.* libro 3. *de arte amandi.*

Quid de veste loquar? non jam segmenta requiro,
Nec quae de Tyrio murice lana rubes.

Circulos coeli climataque ut ita dicam, *Plinius* segmenta dicit. *Joan. Baptist.* in comment. *Sidon. Apollinar.* lib. 8 Epist. ad Namantium. Adde *Turnebum* adversar. libro 4. cap. 13. *Cujac.* libro 12. obs. 34.

SEGNITIA, tarditas ac negligentia ad agendum, inquit Donatus. *Gloss. in l. si nulla, ff. de pigno. act.* sentit segnitiem sive negligentiam esse in omittendo, culpam in faciendo. *Spieg,* unde segnitia fraudi opponitur, in *l.* 52. *§.* 1. *ff. de fidejussorib.* Briss.

Σεισάχθειαν interpretatur Budaeus χρεωκοπίαν, novas tabulas & aeris alieni decisionem, quod testatur *Plutarchus* in Solone his verbis. Cùm infima plebs, inquit, opprimeretur à divitibus aeris alieni magnitudine, cogerenturque alii aut certa fructuum parte agros illorum colere, alii sese illis ad imperatum quodvis faciendum offerre ut aut servirent ipsis creditoribus aut ab eis venirent extraneis, alii filiorum suorum servitute se libertatemque suam redimerent. Solon σεισάχθειαν induxit cavitque ut nemo posthac corpore addiceretur creditori. Siquidem autem eam legem οἱ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, id est, qui oppignoratis corporibus mutuabantur addicebantur creditoribus. *Conna.* Dicta vero est σεισάχθεια ἀπὸ τοῦ ἀποσείσασθαι τὰ βάρη τοῦ δανείου, ab eo quod sublevarentur, ac excuterent aeris alieni intolerabilem sarcinam *Laërtius* in vita Solonis.

Σεισάχθεια in legibus, Solonis tabularum omnium abolitio legis verba haec sunt: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιῆσαι, καὶ ἐν τοῖς σώμασι μὴ δανείζειν, καὶ τὰς νόμους, σεισάχθειαν καλεῖσθαι Hanc legem explicui *libro* 2. *uter. Jurisp. l.* 1. Prat.

SELINIS nomen est duarum civitatum, altera namque est Ciliciae de qua *Lucanus* lib. 9. Quo portu mittitque rates recipitque Selinis. Altera Siciliae: de qua *Virgil.* 3. Georg. Palmosa Selinis. De hac Jurisc. *in tit. de censib.* Nebriss.

SELIQUASTRA, genus est sedilium antiqui generis, ait *Festus*, d. litera in l. conversa. *Paul.* in l. 4. *de supell. leg.* Instrumenti significatione rhedae & seliquastra in supellectili adnumerari solent. Sedularia legisse videtur *Turneb.* 8. advers. 9. quae in sedibus: sicut cathedraria, quae in cathedris de quibus *l.* 5. jam *d. tit.* Et idem *Turneb.* 16. advers. 23. ut rosaria rosae: sedularia tanquam sedilaria *Goth.* ad l. 4.

SELLA, à sedendo, quasi seda dicitur, qua magistratus olim Romani aediles & praetores per urbem gestabantur sedentes: unde Gestatoria sella nuncupabatur. *Paulus* de Servit. rustic. praed. Qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur. Ubi monente *Old.* sellae aut lecticae significationem *Accursius* non est adsecutus, quod & à *Nebriss.* notatum est. Vide Lectica. *Spieg.*

SELLA balnearis, vide apud *Paul.* lib. 3. sent. tit. 6. *Briss.*

SELLAE curules, ait Isidor. *lib.* 20. *Etym. c.* 1. erant in quibus magistratus sedentes jura reddebant. Dictae antem curules, quia apud veteres Praetores & Coss. propter itineris longinquitatem curru in forum provehebantur. Sellae autem quae post eos vehebantur, quibus se exte jura dicebant à curru curules sunt appellatae. *Briss.*

SELLA gestatoria quae sit, vide *l.* 49. *ff. de leg.* 3 *l.* 7. *de servit. rustic.* Suet. in *Neron. c.* 26. Briss. *lib.* 1. *Antiquit.*

SELLAE praetoriae fit mentio in *l.* 5. *§. casum, ff. de postul.* Qua de re vide quae *lib.* 3. *Antiquit.* dixit *Briss.*

SELLULARII, dicti operarii, qui in opere faciendo sedent. Hinc ars sellularia appellata, quam sedentariam appellat, teste *Sylvio*, Aristotelis interpres in libro Moralium magnorum secundo. *Spieg.*

SEMEL, de uno intelligendum, nam quod semel fit, nullam recipit divisionem, *l. si ita fuerit, ff de manumiss. testam.* Spieg.

SEMEL pro simul positum videtur, *l. si libertus* 16. §. *si quis plane ff. de jure patronat.* Si quis plane non semel alienaverit, sed quasdam res ante, quasdam postea, &c. *Briss.*

SEMIS, semissis, pro solido, hoc est assis dimidio, ut si quis ex semisse relictus sit haeres, intelligendum est, dimidium haereditatis illi debere cedere. Hac voce raro extra compositionem utimur, in qua dimidium significat ejus cui adjungitur. Labeo *tit. de Vulg. substit. l. si pater* Ut unus, inquit, semis apud te maneat Et ibid. l. & si per bonorum possessionem semis ei sit ablatus, Vide Sextans. *Spieg.*

SEMESTRES libri dicebantur, qui sex mensium gesta, & administrata explicabant. *not. §. Item divus, de excus. tut. in Instit.* Jo. Bello. *Etymol.*

SEMESTRIA Divi Marci in libris nostris saepius citantur, ut *leg.* 46. *ff. de pact. l. fin. ff. de serv.* ex-

port. leg. 12. *ff. de acquir. hared.* §. *item divus. Instit. de excus. tut.* Sic autem forte appellata sunt, quæ in semestribus consiliis constituta ab eo, & rescripta erant. Semestria enim consilia Principum dicebantur, in quibus cum aliquot senatoribus à semestre tempus advocatis, de iis quæ ad Senatum referendi erant, deliberabant: inde opinor, ducto homine, quod hybernis æstivisque mensibus sibi consiliarios mutabant. Suet. Augusto. sibique instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis ad frequentem Senatum referendis ante tractaret. Et in *Claudio.* Rerum actum divisum antea in hybernos æstivosque menses, conjunxit. *Xphilinus* ab *Augusto* tradit Senatores quindecim forte dictos esse, cum quibus judicabat. & πεντεκαίδεκα, inquit, τῶν βουλευτῶν, τοὺς κλήρῳ λαχόντας συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανε καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ἐδίκαζε μετ' αὐτῶν. Advocabat quindecim Senatores sorte dictos, qui sibi ad sex menses in consilio essent, interdumque cum iis jus dicebat. *Zonaras* etiam *lib.* 2 ita scribit: καὶ τοὺς ὑπάτους, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἕνα παρ' ἑκάστων, καὶ ἐκ τῆς βουλῆς τῶν πλήθους πεντεκαίδεκα συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ πάσι κοινοῦσθαι τὰ βουλευόμενα ἐστὶ δ' ὅτε καὶ ἐδίκαζεν μετ' αὐτῶν, i. e. Consules etiam ex aliis item magistratibus singulos & ex senatorum copia consiliarios quindecim ad sex menses ascivit: ut eorum opera cum universo Senatu ea quæ deliberanda essent communicaret: nonnunquam etiam jus unà cum ipsis dicebat. Observatus est etiam idem locus apud *Dionem* libro 55. *Hot. Prat.*

Semi-arii, hæretici qui sint, vide *Epiphan.* 3. tom. 1. hæres. 73.

Semicinctium vestis quædam præparatoria est, ut refert ex *Augustino* Cujac. 11. *obs.* 18. Goth. ad *leg.* 23. §. 1. *ff. de aur. & argent. leg.*

Semimitra inter ornamenta muliebria ponitur ab Ulpiano in *l. argumento, §. ornamentorum. ff. de auro & arg. leg.* Vide *Mitra.* Adde *Tiraquel.* in l. 3. l. connub. gl. 1. partis. 3.

Seminarium appellant fructus sementis causa repositos. Sic seminarium conferendi agri causa paratum in *leg.* 9. §. *seminarium, ff. de usufr.* Et seminaria numero multitudinis in *l.* 3. *ff. de impens. in res dot.* Briss. De hac dictione vide latius *Conn.* Commen. super jus civil. *lib.* 4. *c.* 1. *n.* 9. *in princ.*

Seminarium locus est subactus, in quo semina, aut virium, aut arborum panguntur, conservantur, atque adolescunt, ut alio postea, quasi ex nutriculæ gremio, transferantur. Græce φυτώριον dicitur. *Prat. & Goth.* ad *l.* 9 §. *seminarii* 6. *ff. de usuf. & ad l.* 3. §. 4. *ff. arbor furtim cæsar.*

Seminarium. est locus ille quem vulgus vivarium vocat. & de eo meminit Ulp. in *l.* 3. §. *quod si quis ff. arborum furtim cæsarum*, & Columell. *lib.* 3. Qui vineam vel arbustum constituere volet, seminaria prius facere debebit: sic enim sciet. cujus generis vitem positurus sit, & paulo post: Optimum est (inquit) eodem agro quo vitem positurus est, vel saltem vicino facere seminarium & de eo meminit etiam Celsus in *l. item si fundi.* §. *seminarios, ff. de usuf.* licet interpretes ibi aliter, & male intellexerint, & Ulp. in *l.* 3. *de impensis in reb. dot. fact.* Cor.

Seminarium appellant fructus sementis causa repositos, sic seminarium conferendi agri causa paratum in *l.* 9. §. *seminarium ff. de usuf.* & seminaria numero multitudinis in *l.* 3. *ff. de impensis in res dotal.* Briss.

Seminecis lingua, id est mortua, ut in l. quoniam indignum *C. de testam.* Jo. Bello. *Lexicol.*

Semiplena probatio. Lege, *Probatio* semiplena.

Semipullati, dicuntur ii, qui pullis & anthracinis vestibus sunt induti. Pullum nigrum *Servius* interpretatur. Quinimo & *Maro* non secus intelligit *Georgicon. lib.* 3.

Nigra subest una tantum cui lingua palato.
Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis.

Pulliceis etiam *Columelle* nigredo dicitur. *Jean. Bapt.* in Comment. Epist. *Sidon. Apoll.* libr. ad Vicentium.

Semis sex uncias continet, ut notum est. Ex semisse hæres scriptus dicitur, qui ex media parte institutus est, qui Semissarius appellatur in *l.* 116. §. 1. *ff. de legat.* 1. Briss. Prat.

Semissales usuræ pro semisses, id est, cum seni aurei quotannis in centenos penduntur. Modest. *l.* 10. *ff. de pollicit.* Ita pollicita est, uti sors apud eam remaneat, & ipsa usuras semissales ad præmia certantium persolvat. *Prat.*

Semissarius hæres, hæres ex semisse: Florentinus *l.* 116. *ff. de leg. & fideic.* 3. A cohærede vero semissario, duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte. *Hot. Prat.*

Semissales usuræ sunt, quarum menstrua quantitas ducentesima pars est sortis. In usurarum enim ratione centesima assis locum obtinet, ad eamque omnes usurarum species redeguntur: itaque semisses usuræ sunt, si pro centum aureis singulis annis sex præstentur. *Briss.*

Semisses usuræ quæ dicantur ostendit *Hermolaus Barbarus* in secunda editione castigationum Plinianarum libro 14. in illud *Usura multiplicata semissibus*: ex auctoritate *Columella*, atque ipsa ratione & æquitate, quæ omni auctoritate præstantior est, manifeste demonstrat, usuras semisses eas esse, quæ ex centenis nummis redduntur quotannis, habita ratione non ad centum, sed ad duodecim uncias, quæ assem constituunt. Trientarias verò usuras quæ ex centenis reddunt quaternos nummos. Quadrantarias, quaternos. De semissibus usuris dixit *Plinius*: Usura multiplicata semissibus, quæ civilis ac modica est. Quod si leges tantum quotannis quinquaginta redderentur, esset profecto incivilis & iniqua: tanto minores quæ trientes & quadrantes appellantur. De trientaria usura *Capitolinus* in *Alexandro* scripsit, exercuisse illum trientarium fœnus ut æquissimum & levissimum ad usum Reipub. De hac quoque scribit *Paulus* in tit. *ad l. Falcidiam l. si hæres*: sic etiam intelligendum est, quod Scævola *de usuris l.* qui semisses scribit: Qui semisses, inquit usuras promisit per annos singulos, & minores præstitit, hæres creditoris semisses petit, &c. sed ut liquido ante oculos ponamus, quid per usuras semisses intelligendum sit, libuit ad verbum transferre, quod scribit Columel. *lib.* 4. *de re rust.* Vinitor, inquit, licet sit emptus sex, vel potius octo millibus sestertiis, tum ipsum solum octo jugerum totidem millibus nummorum partem, vineasque cum sua dote, id est, cum pedamentis & viminibus binis millibus in singula jugera ponas duco. Fit tum in assem consummatum pretium sestertiorum 29. millium. Huc accedunt semisses usurarum sestertia tria millia, & quadringenti octaginta nummi biennii temporis, quo veluti infantia, vinearum cessat à fructu fit in assem summa sortis & usurarum triginta duorum millium quadringentorum octoginta nummum. Quod quasi nomen, si ut fœnerator cum

cum debitore, ita rusticus cum vineis fecerit, ejus summæ ut in perpetuum prædictam usuram semissium dominus constituat, percipere debet in in annos singulos mille nongentos quinquaginta sestertios nummos. Ex his *Columella* verbis evidentissime colligitur ex usuris semissus non quinquagenos de centenis, sed senos duntaxat in annum redire creditoribus, sicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus. *Nebriss.*

Semisses isti homines à veteribus sunt nuncupati, qui breviculi atque minutiores extarent, quasi ad mensuram dimidii assis ut semodios & semuncias dicimus. Unde *Valerius* ad *Ciceronem*. Simius (inquit) non semissis homo contra me arma tulit. sed & pagani Romani, ut à *Tertulliano* proditum est Christianos ridiculo nomine Semissios & Sarmentarios, non alia ratione vocarunt, quam quod ad stipitem dimidii assis revincti, sarmentis addictis concremarentur. *Crinitus* de honesta disciplina *lib.* 1. *cap.* 13.

Semitam Græci ἀτραπὸν vocant, unde Gallos attrapare deduxisse putatur, quod significat fugientem capere & assequi, quia fugitivi solent non recta, neque regia, sed obliquis & latentibus semitis evadere. *Connan.*

Semita, diversa à plaustrorum via, quam regiam vocant. *l. si ex plagis §. tabernarius ff. ad leg. Aquil.* Spieg.

Semita dicta est quasi semis via & angustius spacium, quam ut iter confici possit. Ejus vias quidem plurimi habent, ut quædam secreta per eas portent atque reportent: ideoque semita sæpe pro devia vel callida via accipitur: unde *Catullus* dixit: omnes pusilli & seminarii (hoc est, qui semitas vias quærunt) mœchi. Male igitur *gl. in l. paries* 158. *ff. de verb. sign.* sentit, semitam esse viam ex cæmento constructam: iter vero quod sine cæmentis: quoniam neque ipsis vocabulis, neque aliis autorum locis respondet: Goed. ad *d. l.* 158. *num.* 9. *de verb. sign.* vide *Cujac.* lib 14. obs. 11.

Semper, id est, sive præfinitione temporis *l. in cognitione* 13. *ff. de SCto Silan. l. ult. ff. ad leg. Pompeiam de Parricid.* ideòque omne tempus, omnem casum respicit *l. semper. de jur. immun.* De quo *Bart.* in l. 1. ff. solut. mat. *Spieg. Prat.*

Sempiternum, lege, Æternus paries.

Semuncia, unciæ pars dimidia. ut apud Scævolam. *l.* 21. *§.* 2. *ff. de annuis leg.* ubi ex asse hæreditatis uxor prius quadrantem, deinde ex fideicommisso dodrantem, detracto quadrante Falcidiæ, i. unciis duabus ex sicilico consecuta, defendebat partem hæreditatis dimidiam, quam adulto privigno restituere jussa erat, ex illo quadrante Falcidiæ in assem revocato computandum esse: quod *Scævola* comprobavit. *Hot. Prat.*

Semuncias *Turnebus* adversariorum *lib.* 7. *c.* 23. interpretatur sirpeas minores, & tanquam semisirpeas: ut sirpea loco unciæ sit.

Senaculum, statio Senatorum, unde in curiam ire solitos legimus *Lampridius* in *Heliogabalo* pro mulierum senatu ponit, qui *Erasmo* senatulus est. *Spieg.*

Senator vir est consularis, dictus à senio, vel à senectute, solis enim senibus cura Reipublicæ demandabatur, *l. semper de jur. immun.* facit *l. ad Rempubl. de muner. & honor.* Etiam *Cicero* ait apud Lacedæmonios senes appellari eos qui summum quendam magistratum gerunt. Cæterum, ut inter cæteros author est *Pomponius Latus*, in libello de magistratibus Roman. *Romulus* olim elegerat centum Senatores, qui multitudinis patroni, id est, defensores essent. Et hos appellabant peregrini principes in civitate. Post cujusmodi Senatores centum *Tullus Hostilius* (populo Albano Romam traducto) lex ejus patricius ordine senatorium supplevit. Postea *Tarquinius Priscus* senatus majestatem centum viris ampliavit. Ast *Tarquinius* ille superbus clariorem patrem senatus morte & exilio perdidit. Mox, exactis Regibus Senatus cælibus Regis diminuens, à *Bruto* primo Consule restauratus est. Primoribus enim equestris gradus, ejectis ad trecentorum summam, patrum numerum explevit. Hi igitur à *Bruto* additi, & ita senatus adscripti patres conscripti appellati sunt. Unde in senatum vocabantur, qui partres quique conscripti erant, ut apud *Livium*, & alios authores legimus. *Cæsar* longe post senatum supplevit, & multos tum cives, tum externos præter electum, sed magis per gratiam senatoria dignitate donavit, ut scribit *Rivallius* lib. 2. *histor. jur. civil.* Unde peregrinis & Gallis, & aliis in senatum allectis libellus propositus est, suadens ne quis senatori novo curiam monstrare vellet post necem quoque Cæsaris tot in senatum per gratiam & præmium allecti sunt, ut super mille senatores essent. Sed ad modum pristinum & splendorem eos *Augustus* tandem redegit. Senatores autem triplicis ordinis fuisse *Fenestella* author est: de magistratibus Rom. alii enim patricii, alii pedarii, nonnulli vero conscripti appellabantur. Patricii sunt ii maxime, qui centum illis patribus à Romulo lectis geniti sunt. Conscripti verò senatores hi, qui Regum, consulum, censorumve decreto in senatum lecti sunt. Pedarios autem senatores, variis etiam rationibus appellatos esse invenio. Alii enim, quod hi non haberent sententiæ dictionem in senatu, sed in aliorum sententias pedibus irent, dictos pedarios putant: alii quod essent plerique, qui magistratus curules adepti sella curuli in senatum veherentur, qui una pedibus iter facerent, pedarii nominabantur. Ut autem *Pædianus* ait Senatoris prima administratio erat quæstionem fieri provinciæ, curam gerere pecuniæ publicæ, in diverso: usus erogandæ. Cæterum de senatoribus & senatu multa copiose & late admodum *Gulielmus Budæus* explicat, in *l. final.* sub titul. *de senatoribus.* quæ juvenes perdiscere, ac veluti ungues digitosque nosse velim ante, quam de senatorum privilegiis, cæterisque ad eos, & eorum filios pertinentibus tractare quicquam incipiant. Nam ut fere in reliquis partibus juris, ita sub titulo. De senatoribus nihil ad historiam cognitionem pertinens positum est. Videtur enim Imperator credidisse eos, qui ad jus civile tractandum accederent, totius rei Romanæ peritos fore. Ideo pauca quædam in ipso Digestorum limine seorsim atque in universum admonuisse contentus fuit, *l.* 2. *ff. de orig. jur.* Anch.

Senatores pedarii dicebantur, quod pedibus non curru in senatum veniebant: quia nullum curulem magistratum vel dignitatem hactenus gessissent, pedibus in sententiam ibant, Goedd. *ad l.* 101. *n.* 2. *de ver. sig.*

Senatores præteriti apud *Festum* dicuntur neglecti à censoribus, quod erat ignominiosum, Goth. in *not. ad l.* 2. *Cod. de bonor. possess. contra tab.*

Senatores Alexandriæ civitatis pro curialibus seu Decurionibus, in *l.* 59. *C. Theod. de peritis & ult.* datur Briss.

SENATORUM tria funt genera: Alii enim senatores funt clariffimi, alii fpectabiles, alii illuftres. Cujac. in *l.* 2. *de dignitatibus C. lib.* 12. & *l.* 15. *ff. de excuf.* ubi addit, quod olim etiam plures fuerint ordines fenatorum, ut patricii, confcripti, Pedarii, fed prædicta tria genera hodie tantum effe in ufu.

SENATORUM liberos (inquit *Up.* in tit. de Senatoribus) accipere debemus, non tantum fenatorum filios, verum etiam omnes qui progeniti ex ipfis, vel ex liberis eorum dicuntur, five naturales, five adoptivi fint liberi fenatorum, ex quibus nati dicuntur, fed etfi ex filia fenatoria natus fit, fpectare debemus patris ejus conditionem, tefte *Caffio Longino*, qui propter turpitudinem amotus eft fenatu: nec reftitutus judicare non poteft: non tamen, tefte *Modeftino*, capite minuitur, fed morari poteft Romæ, tefte *Ulpiano*. Senatoris filius non folum cenfetur naturalis, fed adoptivus: nec refert quomodo, vel à quo adoptaverit, an in Senatoria dignitate conftitutus an ante Senatoriam dignitatem. Sed quamdiu in adoptione manet & familia fenatoris eft filius, emancipatus autem non eft fenatoris filius tefte Paulo: quo in tefte datus à Senatore patre, filius in adoptionem viro inferioris dignitatis, tamen eft filius Senatoris, ficut confulis filius eft confularis: nam dignitas Senatoria, vel confularis. non amittit adoptione fuum jus. Tefte *Upiano*, emancipatus à Senatore patre filius, quafi filium Senatoris haberi placet: cum, tefte *Labeone*, natus poft mortem patris Senatoris, quafi filius Senatoris habendus fit. Secus eft de eo, qui natus eft poft patrem de Senatu emotum. Si quis autem conceptus fit ex Senatore patre, & natus poft motum à Senatu patrem, Filium fenatoris cenferi placuit, fpectantibus tempus conceptionis. Si quis habuit avum & patrem Senatorem, fenatoris nepos & filius intelligitur. Sed fi pater ante conceptionem filii amifit dignitatem, cenfetur ille nepos Senatoris propter avum: non autem filius. Eodem tefte fœminæ clariffimæ dicuntur, nuptæ clariffimis viris: at filiæ Senatorum nuptæ viris clariffimis, clariffimæ non cenfentur: viri enim uxoribus tribuunt dignitatem. *Maffaus.*

SENATUM confulere, Turnebus *lib.* 14. *c.* 11. arbitratur de Republ. referre, effe Senatum confulere, quomodo Reipubl. in annum adminiftranda fit: qui in provincias mittendi, qui revocandi qui exercitus confcribendi, qui dimittendi, qui domi militiæque agendum.

SENATUM Romanorum hodie repræfentant in noftra Germania, Septemviri Principes electores, *Old.*

SENATUM cogere, eft confules & fenatores in Confilium convocare vel vocare. Nam cogebantur captis pignoribus vel multa. *Old.*

SENATU movere, Ex fenatu rejicere, De fenatu movere, Amittere dignitatem fenatoriam. Ulp. in *l. emancipatum, ff. de fenatoribus.* In quo titulo *Tribonianus* nihil fcitu dignum, fed quafdam inanes & ambitiofas de præferendis fenatorum mulieribus altercationes confarcinavit. *Old.*

SENATUS, locum in quo ipfi fenatores conveniunt, & fenatores ipfos fignificat. De Romanis fenatus (cujus frequens eft mentio apud Jureconfultos) inftitutione, Principeque ejus, & cenfu, lectione item, & de convocatione, de conftione, de loco & tempore, de numero legitimo de autoritate & poteftate, officio, majeftate, de dimiffione, lege *Budaus* in annot. *ad l. ult. de fenatorib.* Quamvis hæc non latuerunt doctiffimum Alexandrum Neapolitanum, qui pleraque aut copiofius aut dilucidius tractat.

SENATUS alius maximus, alius minor appellatur. Maximus dicitur antiquæ Romæ, & Conftantinopolitanæ Romæ, in *l. fi. C. de decur* ubi de jure ejus, qui tres filios habet agitur, ut fi unum ex iis qui decurio effet, fenatui maximo fociaffet, ei curiæ liberationem pateret. Minor dicitur aliarum civitatum curiæ & qui in eum confcripti funt, confilii publici caufa, proprie curiales, feu decuriones funt. Caffiod. *lib.* 9. non inaniter appellavit minorem fenatum, nervos quoque vocitans ac vifcera civitatum. Hinc Imp. in *l. omnes judices* 33. *C. de decur.* Quod fi quis forte judicum audeat decurionem, & fuæ curiæ (fi fic dici oportet) fenatorem tormentis fubdere, &c. *Prat.*

SENATUS eft duplex, antiquæ Romæ & Conftantinopolitanæ Romæ. qui dicitur maximus, *l. ult. de decurionib. & filiis eor. C. lib.* 10. Cujac. in *proœm. d. tit. de decur. & fil. eor.*

SENATUSCONSULTI forma duplex erat: Altera ut finguli fenatores per confulem interrogati, dicerent Sententias, quod femper de rebus graviffimis (fi modo tempus ferret) fieri folebat. Altera, ut cùm primus dixiffet, difcedens mox in aliquam partem, cæteri tum, qui ejufdem fententiæ effent, eodem irent. Quod per difceffionem appellabatur. Et, in fententiam ire vel pedibus in fententiam ire. Item in eandem fententiam concurrere. *Old. Prat. & Gœddaus* in comment. ad l. 101. n. 2. *de ver. fig.*

SENATUSCONSULTO intercedere, hoc eft opponere fefe Tribuni poterant. Cæterum, intrare curiam Tribunis non licebat. Ante valuas autem pofitis fubfelliis decreta patruum attentiffime cura examinabant, ut fi qua ex iis improbaffent, rata effe non finerent. Itaque veterib. Senatufconfultis T. litera fubfcribi folebat, eaque notâ fignificabatur, illa Tribunos quoque cenfuiffe. *Vales.* l. 2. c. 1. *Old. Prat.*

SENATUSCONSULTUM vocatur, quod fenatus fine plebis arbitrio facit jubet. Nam cùm populus difficile congregaretur, cura Reipubl. ad fenatum deducta eft, qui fe interponere cœpit, atque rerum fatagere. Id quoque jus vocatum fenatufconfultum. Et frequenter ab Confulis interrogatis nomine ipfa fenatus decreta dicebantur: ut fenatufconfultum Trebellianum, à *Trebellio* rogante Confule, &c. Quod ut fiebat, *Gellius* docet. In rebus momentofis, aut ad exemplum pertinentibus, fenatores non minus centum fenatufconfultum facere poterant, ut ex *Livii* lib. 9. *de bello Macedon.* colligitur. Ex *Capitolino* in *Maximino* conftat, quod duo fenatufconfulta uno die non fiebant. *Spieg.* Adde *Connan.* comm. jur. civil. *lib.* 1. *c.* 14. *n.* 56.

SENATUSCONSULTUM. Quia ad Reipublicæ gubernationem legum fanctio fupra alias res pernecceffariam videbatur, jus, quo ampliatæ funt leges prius latæ & interdum abrogatæ, fenatus conftituere cœpit. Idque jus. quod ad fenatus fieret confultationem, fenatufconfultũ fuit appellatũ, ut fcribit *A. Rivallius* lib. 3. *hift. jur. civil.* Eft itaque fenatufconfultum (ut Jureconfulti definiunt) quod fenatus rogante confule jubet atque conftituit. Et frequenter ab confulis interrogantis nomine ipfa fenatufconfulta dicebantur. Hinc à *Claudio Libonio*, *Orficio*, *Pegafo*, *Sylla*, *Tertyllio*, *Trebellio*, *Turpilio* & *Vellejo*, fenatufconfultum Claudianum, Libonianum, Orficianum, Pegafianum, Syllanianum,

Ter-

Tertyllianum Trebellianum, Turpillianum & Vellejanum, & hujusmodi, Senatusconsultum tamen Macedonianum *Ulpianus* lib. 14. Digestorum appellat à *Macedone* iniquo fœneratore, de quo diximus supra. *Auct.* Qui fuerint auctores SC. Orficiani, vide apud *Cujac.* super Rubr. *de S. C. Orficiano. Instit. lib.* 3.

SENATUS edictus vel indictus erat, qui ob negocia incidentia, repente indicebantur. *Old.*

SENATUS haberi seu convocari non potuit, nisi per dictatorem Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum urbi. Nec alio in loco senatus conveniebat, quam auguraio, quæ Templa appellabant. Quare primum curia Hostilia, deinde Pompeia, postremo Julia, cum prophana essent loca, per augures ad hoc sunt templa constituta, ut in iis justa senatusconsulta, more majorum, fieri possent. Hæc ex *Gell.* lib. 14. c. 7. *Old.* Adde *Connan*, comm. jur. civil. *lib.* 1. *c.* 14. *n.* 1. *in princ.*

SENATUS mitti vel dimitti dicitur, cum datur facultas senatoribus abeundi domum. *Old.*

SENATUS paulo post in duas velut factiones, & ex centenario ducenarius est factus. Inde majorum, minorumque gentium senatores nuncupari cœperunt. Majorum gentium senatores dicebantur, qui ordinarie, & ex patriciis duntaxat senatui addicebantur. Minorum gentium, qui extraordinarie in senatum ex plebe iis quoque allecti fuerunt, & ascripti. Patres conscriptos id collegium appelant: quod nomen dignitatis, plurimum, & invidiæ minimum præ se fert: sed ab initio tantum Patres dicti: postea adscriptis in eum ordinem pluribus patres scripti vocati sunt. *Old.*

SENATUS Romanus, qui velut supremum imperii caput, aliis potestatem dabat, non solebat appellari simpliciter magistratus. Prætoria tamen authoritas ad concedendi juris fastigium tandem conscendit, ut ex *Pomponio* constat. *l. poster. de orig. jur.* & Old.

SENECTUS sexta hominum ætas dicitur. Ætas enim prima est τῶν νέων, id est juvenum, quorum qui primum septennium ἐν τῇ γενέσει, atque ipsi quidem nativitati proximum, excessit, grandior dicitur: ab Hippocrate παιδίσκος, Hoc autem toto primi septennii tempore, παιδίον, id est, parvulus, vocatur ipsi Hippocrati: cùm vero statim natus est, βρέφος, quem nos infantem dicimus. Quando autem ætatis progressu puer decimum annum attigit, ab ipsis Græcis μειράκιον vocatur. Tota siquidem impuberum ætas, ἀντηβεία dicitur, à nobis pueritia usque ad decimum quartum annum. Quo toto tempore pueri sunt ἄνηβοι καὶ ἄνευ τριχῶν. Exacta autem puerili ætate, pubertas à decimo quarto anno ad vigesimum quintum extenditur, & definit: quod probat ex Hippocrate *Galenus* in lib. 5. *Aphorism.* Et hæc quidem secunda ætas. Tertia vero, est τῶν μειρακίων, id est, adolescentulorum, quæ decimo quarto incipit, & in vegesimum quintum protrahitur. Quæ autem ab hinc usque ad trigesimum quintum, Juniorum νεανίσκων & hæc ætas quæ quarto loco numerari solet. Juventa dicitur ipsi *Galen.* in lib. 5. *Aphorism. Hippoc.* Quinta ætas inter juventutem & senectutem est posita à *Cicerone* in lib. de senectute vocatur constans & media. à Græcis, maxime ab *Hippocrate* & *Galeno* καθεστηκυῖα dicta. Unde qui ætatem constantem, id est, declinantem à trigesimo quinto anno ad quinquagesimum habent, *Hippocrati* dicuntur, οἱ καθεστηκότες ἢ τῇ ἐπὶ ἐν τῇ ἀκμῇ ὄντες *Philotheo* teste. Nam qui florente ætate vigent cujusmodi diximus esse juvenes, ἀκμάζοντες nominantur. *Thucydides* appellat τοὺς ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ætate vigentes. Ea est ἀνδρεία, virilis ætas, quæ ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῶν ἡλικιῶν in ætatem medio est constituta. At cum declinans sit ὠμογέρων vocatur. Ultima ætatum γερόντων, id est, senum: qui quod honore & præmiis adfici debeant, à Græcis ipsis γέροντες παρὰ τὸ γεραίρειν dicuntur. Hanc quidem tripartito dividit *Gal.* lib. 5. *de tuend. sanit* Primam autem dicit eorum esse qui ὠμογέροντες dicuntur, viridi senectute præditi: ob idque civilia negocia obire potentes, quique consilio valent. Hæc senectutis prima pars ab anno quinquagesimo ad sexagesimum perducitur. Secunda exordium facit à sexagesimo & in septuagesimum extenditur. Tertia, quod reliquum ætatis conficit, atque eorum est qui πέμπελοι dicuntur, παρὰ τὸ ἐκπέμπεσθαι τὴν εἰς ᾅδου ἀπελθεῖν πομπήν quasi eorum funebris pompa jam Orco dimittenda sit.

SENES qui dicantur, vide Bart. *l.* 2. *ff. de excus. tut.* Panormit. in *c. quoniam frequenter, vers.* 3. *principaliter quæro, extr. ut lit. non contest.* Prat.

SENESCANTEM hyemem *Cic.* lib. 2. *de natur. deorum* vocat solstitium circumscribens. Sic *Amman.* lib. 21. Autumno jam senescente profectus, pro quo & profectum dicere non inepte poterimus. *Hadr.* Jun. anim. lib. 1. c. 19.

SENESCHALLUS vetus dictio est, luxata interim pronunciatione à Gallis Senonibus origo est, quos Gallorum fortissimos Roma aliquando experta est. utpote quam expugnarunt, & Hetruscos pepulerunt ab Arimino ad Anconam, unde & Senogallia dicta est, quæ deinde Gallia togata, ut scribit M. Cato in fragmento Originum: à qua quidem in Galliam Cisalpinam innumerabilia fere vocabula scripserunt, ut Feudum. Soldata, Vasallus, & barbara plurima, de quibus in usib. feudorum Ergo Seneschallus quasi Senogallus vocetur, vel quasi σεμνόγαλλος, id est, severus, vel venerandus Gallus, ut annotavit *Forcat.* in Necyom. *dial.* 61. *n.* 2.

SENIOR passim in libris Feudor. pro patrono, qui feudo dato vasallum sibi quæsivit. Docet autem Hot. *disp. c.* 3. vocem esse barbaricam. *Signor*, quæ Dominum significat, ut in *c. Caroli Magni, cap.* 5. *art.* 3. Ut nullus compareret caballum, bovem & jumentum, vel alia, nisi illum hominem cognosceret, qui cum vendidit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est ejus senior. *Albertus Krantz.* lib. Dan. 8. c. 5. Octoginta numero seniorum secum duxit obsides. Et *Nortman.* lib. 2. c. 41. Quis, ait ille, vester est Princeps aut senior: Nullus, respondent illi: nam æquo per omnia jure imperamus. Et *cap. ult.* Nam senior noster, ut vidisti, claudus non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de *Arnulpho*, Flandriæ comite: Sic Britanni Armorici in libris consinet. Britann. *Juigne ne* dicunt pro juniore fratre. Neque vero prætermittendum videtur quod apud *Ant. Florentin.* legitur *histor. part.* 2. *tit.* 17. *c.* 9. §. In provincia Tyrensi est quidam populus, castella decem habens, cum suburbanis suis. Estque numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Si non hæreditaria possessione, sed meritorum prærogativa magistrum sibi solent præficere, quem spretis aliarum dignitatum nominibus, Senem vocant: cui tanto obedientiæ & subjectionis vinculo solent se obligare, ut nihil sit tam durum, tam difficile, tam periculosum, quod ad magistri imperium non aggrediantur implere. *Pra.*

Sensum est, impersonaliter, pro cogitatum est; sententia fterit, placuit: Ulp. *l. 8. ff. de accepti.* An inutilis acceptilatio utile habeat pactum, quæritur: & nisi in hoc quoque contra sensum est, habet pactum. Id est nisi qui accepto tulit, contra sensit, sive mentem ac voluntatem contrariam habuit. Nam plus est contra sentire, quam non consentire. Et imprudens non consentit, at non contra sentit. Locum autem sic legendum, ea quæ consequuntur, ostendunt. *Prat.* ex *Hoto n.*

Sensus pro ratione apud JCtum in *l. 1. §. 1. ff. quadrup. pauper. fecis ff.* ubi animal sensu carere, id est, ratione ut apud Justinianum, eo tit. *in prin.* Alioquin falsum esset quoque *Up.* ait. Nam ut *Cic.* lib. 1. *Officior.* scribit, bellua quantum sensu movetur, ad id solum, quod adest, quoque præsens est, se accommodat. Sic nullum sensum infantis esse dixit Paul. in *l. 32. §. infans. ff. de adqu. poss.* .e. nullum judicium. Sic furore detentum sensum non habere, ait Ulp. in *l. 22. §. si maritus, ff. sol. matr.* Et alia sentire non posse *l. 8. §. unius ff. de optio leg.* Briss. Prat.

Sensus pro voluntate testatoris in *l. 15. ff. de vino trit. l. 3. §. conditio. ff. de adim. leg* Briss. Prat.

Sensus communis. *Cicero* pro Domo sua, communem sensum naturæ appellat, quod is sensus à natura datus omnibus sit. *Spieg.*

Sententia est firma & indubitata responsio, *not. gl. in verbo. Sententia, §. responsa, Inst. de jur. nat. gent. & civil.*

Sententia, alias accipitur pro eo, quod verba sonant: ut cùm dicimus Ulpianum respondisse in hanc sententiam. Alias pro lumine orationis, hoc est, pro clausa, quæ breviter insigne aliquid ostendat: ut Obsequium in amicos, veritas odium parit. Alias pro animi credulitate, quam quis opinione sua concipit, Ut, *M. Portius Cato* rogatus olim sententiam, oratione longa occupavit tempus. Alias denique sententia, judicialis pronunciatio appellatur, cum ex Lege, vel ex æquo & bono judicatur. Tum enim Judex sancit, declarat, quid jus velit, adimi quædam censura, secundum facti qualitatem. Quo pertinet, quod Paulus, *ff. de arbitr.* Sententiam, inquit, dicere æstimatur is, quis ea mente id pronunciat; ut secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controversia velit. *Old. Prat.*

Sententia aliquando verbis & scripturæ opponitur, sicut in *l. Divus. §. quatenus ff. de Falsis.* Sententiam magis SCti, sequendam quam scripturam, & in *l. Impuberum, §. qui liberti, ff. eod.* non verbis, sed sententia. Sic etiam non ex verbis, sed ex sententia SCti, accusator quandoque tenetur *l. 1. §. incidit, ff. ad Turpillianum.*

Sententia à re judicata differt: sententia enim per modum agentis vel instrumenti: res judicata per modum patientis se habet. Goth. in *not. ad rub. C. de re judic.*

Sententia autem judicialis duplex est: videlicet diffinitiva & interlocutoria: sententia diffinitiva, sive res judicata, est, quæ finem controversiarum pronunciatione judicis accipit: quod vel condemnatione, vel absolutione contingit: autore Modestino in *l. 1. ff. de jud.* adde *l. qualem 19. §. 1. ff. de recept. arbit. l. 3. C. de sent. & inter locut.* Old. Prat.

Sententia interlocutoria est, quæ non de summa controversia, sed de reb. ad eam definiendam pertinentibus pronunciatur, *l. post sententiam 9. C. de sent. & interloc. d. l. qualem, §. unde,* Veluti de cognitione differenda, de testibus producendis l. 2. de appell. De quæstionibus seu tormentis, *l. à divo Pio 15. in venditione, de jud. l. 1. §. huic consequenter de appel. 1. §. quæro, 3 ff. ad Turpil. in testamento 38. ff. de fideicomm. libert. l. 9. §. sed ex facto ff. quod met. caus.* Differentiæ inter sententiam diffinitivam interlocutoriam hæ fere sunt: illa non nisi à judice sedente, & ex libello (quod periculum appellatur) recitante pronunciatur, *l. 1. & passim, ff. de sent. ex peric. recit.* Hæc & à stante & à pronunciante judice etiam sine scripto proferri potest, *l. 4. Cod. de dilat.* Ab illa semper appellari licet exceptis iis de quibus sub rubr. à quibus appell. non lic. Ab hac aut nunquam *l. præscriptiones 65. C. Th. de appell.* aut rarissime: cum scilicet vim definitivæ habet velut in *l. 2. ff. de app. recip. l. ait prætor, §. permittitur, ff. de minor.* Illa non nisi causa cognita pronunciatur: hæc vero etiam extra causæ cognitionem *l. quid ergo, 13. §. 4. ff. de his qui not. infam.* Prat.

Sententia pro judicato, hoc est, cum ex lege, ex æquo & bono sententia dicitur. *Speg.*

Sententia falsa dicitur sine ulla injuria judicis, quæ ex falsis & non veris allegationibus, vel instrumentis dicta fuerit, quæ ne nomen quidem sententiæ meretur, ac sine ulla restitutione confutanda est, detecta falsitate, *l. qui agnitis, ff. de except.* Prat.

Sententiam dicere existimatur is, qui ea mente quid pronunciat, ut secundum id discedere eos à tota controversia velit, *l. qualem, 19. §. 1. de arbit.* Prat.

Sententiam dare, dicere, ferre, pronunciare JCti pro eodem sæpe dicunt. In eo tamen differunt sententiam dicere & ferre, quod judex fert, senator dicit, *Spieg.*

Sententiam dividere est singulis de rebus separatim referre.

Sententiam clam ferre, est notam in urnam mittere: palam vero est ore pronunciare: vide *Cicer.* lib. 3. *de legibus*, ubi de his duorum judiciorum generibus disserit. *Spieg.*

Separatio jure nostro est bonorum hæreditariorum ab his quæ hæredis sunt autoritate Prætoris vel judicis facta discretio. Vel bonorum, & creditorum aliorum ab aliis seorsum habita ratio. Separatio autem proprie pertinet ad commissa, *l. cum aurum de aur. & arg. leg. 1. §. sed si quis de sep. bon.* Porro sicut separatio bonorum æquissima est, ita maximam utilitatem habet, litasque anteverterit. Quibus autem modis permitti soleat tractatur *clas. 5. actione 25. in fi.* Old.

Separatio bonorum, vel creditorum gratia fit, qui separari ab hæredis bonis desiderant, quæ alioquin hæredis bonis juncta propter hæredis creditores suffectura non essent *tit. de separ. bonorum leg. penult. C. de hered. vend* Vel servorum gratia fit, qui à domino, qui non solendo erat, cum libertate necessarii hæredes scripti separari à bonis ejus, peculium suum postulant, *l. 1. §. ult. ff. de separat. l. 6. §. pen. ff. de minor.* Vel etiam aliis de caussis, de quibus d. tit. de separat. *Prat. Briss.*

Separationem etiam bonorum Prætor ei concedit, qui patri ac postea fratri ex secundis tabulis hæres extitit, si hæreditatem patris rejecta fraterna retinere velit *l. 12. ff. de vulg. & pup.* Briss.

Sepelire, in sepulchrum inferre, humo conjecta contegere, *Cic.* de Legibus. Mortuum in urbe ne sepelito, neve urito Ibidem. Non qui uritur, sepelitur, sed qui humatur. *Plin.* lib. 7. *cap. de sepul-*

sepultura. Sepultus, ait, intelligitur, quoque modo conditus: Humatus vero, humo contectus. *Spieg.*

SEPOSITO eo, id est, remoto eo, vel etiam si id non esset: Interdum quoque significat excepto eo, ut in *l. si finita, §. §. illud quaeritur. in fin. ff. de damno infect.*. Briss.

SEPS aut sepes est, quae objecta introitum prohibet in agrum, aut hortum. Lex duodecim Tabul. Si qui sepem, vel maceriem juxta alterius regionem effoderint, terminum ne excedunto, & *Columella* l. 10. Talis humus vel parietibus, vel sepibus hirtis claudatur. *Prat.*

SEPTA sunt, ait *Ulp.* quae ad incile opponuntur aquae derivandae compellendaeve ex flumine causa: sive ea lignea sint, sive lapidea, sive qualibet alia materia sint, ad continendam transmittendamve aquam excogitata, *l. 1. ff. de rivis.* Hot. Prat.

SEPTA etiam est oppidum Aphricae Mauritaniae, ex adverso Mellariae positum, quae nunc est Tarifa, illud septa vulgo dicitur. *In C. tit. de off. Praetores Aphricae l. in nomine Domini* Jubemus, inquit, in trajectu, qui est circa Hispaniam, qui septa dicitur. *Nebriss.*

SEPTUM, quod est à sepiendo dictum: complura significat, nam septa dicuntur quae sunt munita, sive lapidibus, sive fornaceis parietibus, h.e. terra pavita, sive ex lignis, sive etiam ex vepribus & spinis. Hinc dicta Romae septa in campo Martio. *Nebr.*

SEPTUM transversum, Medicis dicitur quod Graeci διάφραγμα ἄνω κοιλίας ϗ διάζωμα nominant: de quo praeter alios *Brodaeus* Miscell. *lib. 5. c. 4.*

SEPTEMVIRALE judicium, quod à septemviris, qui è centum virorum erant ordine, exercebantur. Hinc *Pauli* liber singularis de septemviralibus judiciis notatus in *tit. legis & leg. 28. & leg. 31. ff. de inoffic. testam.* Hotom. Vide Cujac. *3. observ. 33.* & supra in verbo *Centumviri.*

SEPTEMVIRI erant, qui sacris epulis praeerant, coenarumque Pontificum, quae Adjiciales dictae sunt, curam agebant: Epulones appellati: qui si qua justa & solemnia sacris deessent ad Pontifices referebant. *Alex. de Alex.* Genial. dier. *lib. 3. cap. 16.* Spieg. Prat.

SEPTIMO mense nasci perfectum partum jam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hipocratis, & ideo credendum est eum, qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum filium esse. *Paulus* de statu hominum, *Massaus.*

SEPTUAGENARIUS *l. 5. §. hoc circa ff. de jure immunitatis.*

SEPTUNX, id est, septem unciae. *not. §. hereditas Instit. de hared. instit.* Joan. Bello *Etymolog.* Septuncis quoque fit mentio in *l. 50. § 2. ff. de hered. instit.* Septunx, inquit *Volusius Matianus*, sunt septem duodecimae, *Prat.*

SEPULCRA familiaria dicuntur, quae quis sibi familiaeque suae constituit *l. 5. ff. de relig.* Hot. Prat.

SEPULCRA haereditaria sunt, quae quis sibi haeredibusque suis constituit, vel quae pater fam. jure haereditario acquisivit, *l. 5. & 6. ff. eod.* Hot. Prat.

SEPULCHRUM locus est, in quo corpus ossaque hominis sepulta sunt, *l. 2. §. purus autem, D. de relig. & sumpt. funer.* Et breviter, sepulchri appellatione omnis sepulturae locus continetur, *l. praetor ait, §. sepulchri autem, ff. de sepulc. viol.* facit lex fin. *§. si qui projectum, D. quod vi aut clam.* Dictum sepulchrum à sepeliendo, sicut simulachrum à simulando. Non autem à seorsim & pulchro, propter recordationem doloris: neque à semis, quia pulchrum superficie, intus offibus plenum est: neque quod fine re pulchra sit, aut quod ibi fine pulsu fiat, id est, mortui: neque porro à separando, quod illic animae à vivis separentur. Quod autem ita scriptum sit in leg. XII. Tabul. Homini mortuo ne ossa legito, apparet jura circa defunctos sancta esse debere, & homines retinere debere pietatem erga morientes. Unde praetoris edicto adversus dolo malo sepulchra violantes actio in factum datur, ut ei ad quem pertineat negotium, quanti ob eam rem aequum esse videbitur condemnantis, eique, ad quem non pertineat centum aureorum actio detur. Quod si sepulchrorum violatores ipsa corpora extraxerint, ossave eruerint, humiliores quidem *Pauli* sententia summo afficiuntur supplicio, honestiores autem in insulam deportantur aut relegantur, aut in metallum damnantur. Etiam quod sepulchris extrahere ossa nefas sit, *Dido* apud *Virgilium* his verbis ostendit,

Non ego cum Danais Trojanum excindere gentem
Aulide juravi, classemve ad Pergama misi,
Nec patris Anchisae cineres, manesve revelli
Cur meo dicto negat duras dimittere in aures?

De sepulchris etiam, eorumque violatione nonnihil *Calius* lib. 9. c. 4. *Anch.*

SEPULCHRUM Graecè τάφος, παρὰ τὸ θάπτω, quod defodio significat & sepelio, mutato π in φ, & θ in τ, ut ait Etymon auctor, à θάπτω fit τάφος, quod verbum significat funerum, sepulchrum, coenam in exequiis θάμβος i. e. pavorem. Dicitur etiam τάφος παρὰ τὸ θήπω, i. e. stupere, vel παρὰ τὸ πλήττομαι, percutior, secundum eundem Etymolog. Qua ratione significat etiam τάφος πλῆξιν. Brechaeus in *l. cum in testamento, ff. de verb. & rer. sign.* His adde *Connan.* comm. jur. civ. *l. 3. c. 1. n. 4.*

SEQUELA, pro accessione. Scaevola *l. 93. D. de solut.* Et quasi generale quid retinendum est, ut ubi ei obligationi quae sequellae locum obtinet principalis accedit. *Prat.* ex *Hotom.*

* SEQUELA Jus. (*Folge*, *Reise*) generale nomen est, variasque species sub se comprehendit. Alia enim sequela dicitur, *die Landes-Folge*, *Heers-Folge*: alia *die Gerichts-Folge*, *die Ambts-Folge*, *Geleits Folge &c.* Est autem *sequela militaris* Regale jus, quo superior necessitate exigente, subditos suos ad arma evocare potest, quique ad mandatum comparere eumque armis sequi tenetur.

Distinguitur in *Universalem*, quam subditi universaliter Dominum sequi tenentur, & *Particularem*, quando ad certum tantum tempus, vel locum eam praestare constricti sunt. 2. In *superiorem*, *die hohe und Landes-Folge*, & *Inferiorem die Nieder-Folge.*

* Jus sequelae vigore superioritatis territorialis Principibus ac Statibus Imperii competit. in subditos tam mediatos, quam immediatos, Nobiles ac Plebeios.

Ab onere autem sequelae immunes sunt Clerici Doctores, Advocati, Scholarum Magistri, specialiter privilegiati & exempti.

* Te-

* Tenentur subditi requisiti in personâ Dominum sequi, eique propriis sumptibus armati servire, ni consuetudo sit in contrarium; etiam extra territorium, si necessitas exigat, & quidem tamdiu, quamdiu ipsorum auxilio opus est, cumprimis autem in præstatione sequelæ ad pacta, privilegia, consuetudines ac necessitates respici debet.

* (Vid. Klock. *vol.* 1. *cons.* 10. & *Tr. de Contribut. c.* 3. *n.* 311. Wehner & Speidel. *v. Folge.* Knichen. de *sublimi territor. jure. c.* 3. *n.* 357. & *seq.* Balthasar *de operis subditorum. c.* 3. *c.* 16. D. Mylter. *de Princip. Imper. c.* 75. Ahasv. Fritschi. *in Tract. de jure instrat. & sequela*)

Secutores apud *Cicer.* lib. 7. ad Attic. *epist.* 14. Gladiatores videntur esse à sequendo dicti. De iisdem enim gladiatoribus scribens *Cæsar* de bello civili *lib.* 1. Gladiatoresque, inquit, quos ibi Cæsar in ludo habebat, ad forum productos, Lentulus libertati confirmat, atque iis equos attribuit, & se sequi jussit, &c. *Artemidorus* lib. de somniis 2. *cap.* Μονομαχίας, varia gladiatorum genera nominans, horum meminit, ὁ δὲ σεκούτωρ, εὔμορφον μὲν λήψεται (loquitur autem de nuptiis & uxore ducenda) γυναῖκα καὶ πλουσίαν, μεγάλα δὲ φρονοῦσαν ἐπὶ τῷ πλούτῳ, καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦσαν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ κακῶν πολλῶν αἰτίαν ἐσομένην, ἀεὶ γὰρ διώκει. Prat.

Sequens curator *in l.* 7. *§. cum dementis D. de Curat. furios.* qui in alterius, remoti ab administratione locum substitutus est. Eodem modo dicitur sequens fidejussor, sequens Judex, emptor magistratus, &c. *Brisson.* ex D. Cod.

Sequenti loco positum ædificium dicitur in *l.* 20. §. *si sublato, D. de servit. urb.* quod alterius sublati loco positum est, sequentes actiones, i. e. sequenti loco propositæ & post alias. *l.* 12. *§. idem Neratius D. de act. empt. l.* 37. *D. de noxalib.* Sequens curator. in *l.* 7. *§. cum dementis D. de cur. fur.* qui in alterius remoti ab administratione locum substitutus est. Sequens testamentum pro postremo & novissimo. in *l.* 3. *§. item si ipse. D. si cui plus quam per l. Fal.* 28. §. *test. D. de lib. leg.* Marcian. in *l.* 29. *D. ad Treb.* secundo loco factum dixit: Sequentem etiam Prætorem in *l.* 26. *§. actio. D. ex quib. caus. majo.* Ulp. voc. eum, qui sequente anno erat Prætor. *Briss. Prat.*

Sequentia verba, pro posteriore clausula orationis accipienda, *in l. ult. §. Titius, D. de vulg. & pupill.* ex Oldend. Spieg.

Sequester (pro quo veteres Sculnam quasi seculnam posuisse, testatur *Gell.* in historico M. Varronis) dicitur, apud quem plures rem, de qua controversia est, deponunt *l.* 109. *D. de verb. signif. l.* 5. §. 1. *l.* 6. *l.* 7. *D. depos. l.* 18. *D. de præscr. ver. l.* 5. *versic. sed si nec ipsi. D. ut in poss. leg.* 21. *in fin. D. de appellationibus l.* 5. *C. quor. appel. non recip.* Tertull. in *lib. de Resurrect. carn.* Hic sequester Dei atque hominum appellatus ex utriusque partis deposito commisso sibi. Idem in lib. *de Patientia.* Adeo satis idoneus patientiæ sequester est Deus, si injuriam deposueris penes eum, ultor est. Invenitur & hoc verbum apud *Plautum* Mercatore *Act.* 4. *scen.* 3. & apud *Quintil.* lib. 12. cap. 8. Ab eo autem sequester dictus, quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur, aut quod ejus fidem qui deponunt sequantur, ut *Gell.* lib. 20. c. 1. scribit, quæ etymologia *Alciato* subdura videtur, ut refert *Corras.* 5. Misc. 2. n. 3. *Isidorus* lib. 10. Etym. Sequester, ait, est, qui certantibus medius intervenit, qui apud Græcos ὁ μέσος dicitur, apud quem pignora deponi solent, a sequendo dictus, quod fidem utraque pars sequatur. *Briss. Prat.* Adde *Connan* comment. de jur. civil. *lib.* 7. *n.* 6. *c.* 4. Porro sequester si rem sequestratam perdat vel deteriorem faciat, tenetur & eo nomine conveniri potest, *l. post quam §. Imperator, ff. ut legat. nom. l. si is cui, §. qui servandarum, ff. ut in poss. legat.* Prat. Vide *Goed.* in eleganti tractatu *de sequestr.* & ad leg. *sequestre.* 120. *de verb. sign.*

Sequester, Græcis μεσεγγυος hoc est, intervenior: μεσεγγυᾶσθαι verbum, ut annotavit *Budæus* in comment. significat apud sequestrem pecuniam deponendam stipulor & commendo. Idipsum vero depositum μεσεγγύημα: quod sequestro positum, per adverbium dicitur, teste *Aul. Gellio* libro 20. *Noct. Attic.* Sequestres vero ἐγγυολάβοι; dicuntur sycophantæ, qui ex alienis calamitatibus & dispendiis sua capiunt commoda, &c. *Brechæus* in l. Sequester. dicitur, *ff de verb. & rer. signific.* Adde *Curt.* lib. 1. εἰκασῶ. c. 5. tom. 1.

Sequestrare verbum à sequestro dicitur: ejus fit mentio in *l.* 22. §. *si vero, ff. solut. matrim.*

Sequestraria actio, quæ adversus sequestrem datur, *leg.* 12. *§. cum sequestria, ff. depos. l.* 9. *§. Labeo, ff. de dol.* Briss.

Sequestralia convenire, *l. si quis*, §. *Labeo, ff. Quod met. caus.* Spieg.

Sequestratio, est rei, de qua agitur, controversa, vel separatio, vel compositio, vel possessionis interdictio. Est autem duplex. Quædam est voluntaria, quando partium consensu deponitur res litigiosa, & hæc semper potest fieri ante judicium, vel pendente judicio *l.* 1. *in prin. ff. Depos. l. si soluturus, ff. de solut.* Quædam vero est contentiosa, seu (ut nonnulli vocant) Necessaria sequestratio, quæ per judicem decernitur causa cognita, etiam invitis utrisque litigatoribus, vel altero eorum petente. *Spieg. Prat.*

Sequestratio, ait *Vult.* in comm. *Inst. de action. in pr. n.* 67. est translatio possessionis rei litigiosæ in tertiam personam facta consensu partium vel autoritate judicis, ea conditione, ut ei qui vicerit, restituatur & reddatur. Differtque à deposito. Primo namque, Deponuntur res duntaxat mobiles, non immobiles: Sequestrantur autem non res tantùm mobiles, sed & immobiles: imo etiam jura. Secundo: Sequestratio, fit ut plurimum tribus aut quatuor personis concurrentibus. Depositum autem tam uno quàm pluribus. Tertio: Rei depositæ proprietas, itemque possessio manent apud deponentem: At si res litigiosa sit sequestrata, jam apud neutrum litigantium manet possessio, sed illa transit ad sequestrem. Etiam si nihil de possessione conventum sit. Vult. *ad* §. *præterea,* 3. *n.* 11. 12. *Instit. quibus mod. re. contrah. oblig.* A quo tamen dissentire videtur. Goedd. *ad l.* 110. *de verb. signif. n.* 4. *fin.* Existimans sequestrum, nisi hac conventione agatur, non possidere.

Sequestratio regulariter prohibetur in tit. *Cod. de Prohib. sequestrat.* Attamen in quibusdam casibus est optimum, & fere unicum remedium, quod opponatur futuris litigantium rixis armorum insultibus, juxta legem æquissimum in *princ. ff. de usufruct.* Spieg.

Sequestratio personæ quoque nonnunquam fieri potest, de qua tractatur in *l.* 3. §. *is vero qui patrem, &* §. *in hoc interdicto. ff. de liber. exhi. l. pen. ff. ubi pupil. educ. vel morar. deb.* Spieg.

Se-

SEQUESTRATIONIS tutissimum & præsentissimum est remedium in re dubia, & spectante ad periculosam discordiam: si judex utatur eo sobriè, & causa cognita. Ex diverso, magnum gravamen est, si quis tali prætextu sua possessione destituatur: vel usu rei. *Old.*

SEQUESTRE deponere *l. penult. ff. depositi.* Briss.

SEQUESTRO positum apud Caton. ut citat *Gell.* lib. 20. cap. pen. pro apud sequestrum depositum. Per Deos immortales, inquit, nolite vos sequestro ponere. *Prat.*

SEQUESTROPOSITUM à deposito hoc differt, quod rei depositæ proprietas apud deponentem manet? sed & possessio, at sequestro positæ possessio ad sequestrem transit, id enim agitur ea depositione, ut neutrius possessioni id tempus procedat *l. 17. §. 1. ff. depos.* Interest tamen qua mente apud sequestrem deponatur. Nam & omittendæ possessionis causa interdum deponitur, interdum verò custodiæ duntaxat causa *l. interesse, 39. de acquir. poss.* Hot. Prat.

SEQUESTRUM, Depositi species est. Nam *Paul.* tit. deposit. Propriè, inquit, in sequestro est depositum, quod à pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumque traditur. *l. vi.* Sumitur etiam vulgo pro scripto illo, quod de sequestratione conficitur.

SEQUI nomen alicujus. vel sequi personam, est approbare, vel agnoscere & admittere, & fidem sequi *l. 71. ff. de jur. dot. l. 10. C. ad Vellejan. l. 4. C. si tutor. vel cura l. 1. ff. nautæ, caupo. l. 1. de reb. cred. l. 24. §. in bonis, ff. de reb. auct. jud. l. §. quæsitum est, ff. de separation. l. 10. §. si quid in fraudem, ff. quæ in fraud. cred.* Briss. Prat.

SEQUI Iter. id est accedere, *l. 2. §. recte, ff. si servit. vind.* Briss.

SEQUI nuptias pro contrahere *l. 34. §. ult. ff. de ritu nupt. l. 15. C. ex quibus caus. inf. irrog.* Briss. Prat.

SEQUI causam, id est consequi vel venire, *lib. 5. Cod. de rer. permut.* Briss.

SEQUIOREM vitam frugi *Ulpian.* eleganter opposuit in *l. cum hi, de transactionibus §.* Sed & personarum contemplatio habenda est, hoc est, cujus vitæ sint hi, quibus alimenta relicta sunt: utrum frugi vitæ, & qui aliàs sufficere sibi possint: an sequioris qui de alimentis pendeant. Sequioris, id est, deterioris: Et ita veteres glossæ: sequitur χεῖρον. Tranquil. in Titio. Sed non decrant, qui sequius interpretarentur. *Amm. Marcell.* lib. 28. Si fortuna sequior ingruisset. *Prat.*

Σὴρ apud Seres gentem Indicam, vermiculus quidam, quæ Sericum inde procreat. Subsericum vero est cujus substamen ex serico est: cujusmodi fortasse videtur id quod superioris Germaniæ *Brugischen Attlass* vulgo dicit. Vide *c. de re vest.* Bayf. Spieg.

SERA & clavis inter domus partes connumerantur leg. quæsitum, & ibi *Bartol.* de fund. instruct. *Spieg. Prat.*

SERA Prece desiderare, *l. 1. C. de juris & facti ignorant.* Sera querela, *l. 2. C. in quibus causis.* Sera repudiatio *l. 1. §. decretales ff. de success. edict.* & sera patientia. *Briss.*

SERENISSIMO Principi supplicare, apud Justinian. in *l. imperialis, C. de nups.*

SERERE idem est quod spargere & fundere, teste *Connan.* in commen. jur. civil. *lib. 4. c. 4. n. 2.*

SERIÆ (inquit *Budæus* lib. 5. *de Asse*) erant grandia vasa, ut dolia, unde vinum ad vetustatem servandam, in vasa minora diffundebatur. Vas etiam seria erat variæ capacitatis, ad multos usus accommodatum, eodem Budæo teste. *Columel.* lib. 12. *rei rusticæ*, c. 18. Dolia quoque (ait) & seriæ cæteraque vasa ante 40. vindemiæ diem picanda sunt. Sunt qui putent esse feriam vas fictile, *Persius* Satyra 2. ad principium: *& o si*

Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Herculè.

SERIA vas fictile, de limo, ob longum, inquit *Donat.* in Terent. Heauton.

Relevi dolia omnia, omnes serias.

SERIARUM, quæ vinaria vasa sunt, meminit Ulpian. *l. 15. §. proprietatis ff. de usufruc.* Julianus *in l. vinaria vasa* 206. ubi Brechæus *de ve b. sign.* vide *Forcat.* in pen. jur. civ. 25.

SERICOBAPTÆ, id est, serici tinctores, βάπτω enim significat tingo. Inde baptæ apud Juven. dicti, quod faciem fuco illinerent, μέταξα Græcis, nobis sericum dicitur: cujus tinctores baphii ἀπὸ βάπτειν, quod est tingere. Hic de bapto sericum pallium. Vide Alciat. *in l. balluca, C. de Metall. lib* 11. Spieg.

SERICUM, lanæ genus, quod apud feras Indos ex arboribus depectitur, non illud quod vulgo creditur. Ulpian. *de aur. & arg. leg. l. vestis.* Vestimentorum, inquit, sunt omnia lanea, linea, vel serica vel bombycina. *Nebriss.*

SERICA veteres dixere βόμβυξ ut nunc Galli *velours.* Cujac. ad legem tempcrent universi, de vestibus holoveris & auratis. *C. lib* 11.

SERICUM nema in *l. ultim. §. species, ff. de publican.* Serica vestimenta in *l. 25. ff. de auro arg.* Ubi serica à bombycinis separantur, ut apud *Paul. lib. 3. sentent. tit. 6.* quæ tamen imperite confundit, Isidor. *lib. 19. c. 27.* Ac bombycina quidem ex vermiculis fiebant, ut supra ostendimus Serica vox ex genere quodam lanicii quod Indiæ populi feres, ex arboribus depectebant: quemadmodum erudite *And. Tiraq.* notavit in libro De legibus connubialibus. Id quod subjecti auctorum loci comprobant. *Virg.* 1. Georg.

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres:

Seneca in Hippolyto.

Quæ fila ramis ultimi Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Quæ Phœbais subditus Euris.

Legit Eois hac arboribus.

Plinius quoque *lib. 6. c. 17.* Seres, inquit, lanicio silvarum nobiles perfusam aqua depectentes frondium caniciem. *Ammianus* quoque *Marcell.* lib. 23. apud feras sylvas esse sublucidas refert, à quibus arborum fœtus aquarum aspergentibus crebris velut quædam vellera mollientes ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque sub tegmina conficiunt sericum. Idem & *Solinus* in Polyhistore *c. 51.* scribit Porro, quo tempore texendi serici artificium in Occidentis partes invectum sit declarasse videtur *Otto* Frising. *lib. 1. de gestis Friderici, cap. 33.* dum ait, *Rogerium* Siculum Corintho, Thebis, Athenis expugnatis, opifices qui sericos pannos texere solebant ob Imperatoris ignominiam captivos deduxisse: quos in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi suos edocere præcepit. Exindeque ars illa prius à Græcis solis inter Christianos habita, Romanis patere cœpit ingeniis, *Briss. Prat.* Adde & *Brodæum* lib. Miscel. 2. *cap.* 22. ubi similiter Serica à bombycinis separat. Quorum opinionem confirmat *Arrianus*

rianus in Periplo maris rubri Serum lanificium νῆμα σηρικὸν vocans Dion. lib. μγ. σηρικὸν ὕφασμα χλιδῆς βαρβάρων ἔργον Strabo lib. ιε. Τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ σηρικὰ ἔκ τινων φλοιῶν (non è vermiculis ξαινομένης βύσσου. Pausanias ab his recedens seres populos a sere vermiculo denominatos putat *Servius*, apud seres vermiculos esse prodit, qui bombyces dicuntur, sericum facientes. Idem perperam sentiunt *Suidas* ac alii complures, quibus suffragatur *Cardanus*, quoniam ex Judicis navigationibus nullum præter hoc serici genus aliud esse patuerit. *Brodaus* d. loco. Adde *Forcat.* in suo Cupidine Jurisperito *c.* 22. *n.* 6.

SERO. Hujus vocis propria significatio est, vespere, quod est, post occasum, ut ait *Valla.* Pro post tempus ponitur in *l.* 2. *C. de bered. vel act. vend.* Idem pro tarde *l. civitas Rhodiorum, C. de offic. prat.* & *l. si vero, sub fin. ff. de adult.* Alberic.

SERILIA vetus poëta *Pacuvius* funes appellavit. Veroloquium & notationem verbi Græci secutus. Nam σειραὶ Græce ducuntur à serendo: unde & serilia, quod cannibi linoque fierent. quamvis de sparteis illud dixerit. Nec ulla subscus cohibet compagem alvei, sed suta lino & spartea serilibus: Ut annotavit *Turneb.* adversf. *lib.* 17. *c.* 7.

SERMO, pro clausula in legatis, *leg.* 20. *§. de usuris*: sermo autem pro scriptura testamenti, *l.* 12. §. *ultim ff de leg.* 1. *St. & leg.* 98. *ff de leg.* 1. *l.* 7. *ff. de annuis legat. l.* 29. *ff. de haredibus instit.* Briss.

SERMO superior pro tractatu superiore vel superiore parte edicti *l.* 2. *ff. de conjung. cum emancip.* Briss.

SERMONE pangere idem est quod verbis paciscì. *Connan.* in comment. juris civil. *lib.* 5. *c.* 1. *n.* 8.

SERPENS generale nomen est, ad omnia quæ serpunt citra usum pedum. Alb. in scholastica histor. proditum refert, serpentem timere sibi cum nudum hominem viderit: contra vero, in vestitum insilire. *Speg.*

SERPERASTRA Varro latina voce appellat ea instrumenta, quibus adhuc infantes anniculi adgressum subriguntur, & ambulando facilius pergunt ne intorta crura sint, vel inæquali gradu inambulent. *Crinitus* lib. 17. c. 5. *de honesta disciplina.*

SERRACULUM (alii servaculum) πηδάλιον est veteribus glossis gubernaculum & clavus. Hinc serraculum ducere in *l.* 39. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* si navis tua, ait *Up.* impacta in meam scapham damnum mihi dedit, quæsitum est quæ actio mihi competeret. Et ait *Procul.* si in potestate nautarum fuit, ne id accideret, & culpa eorum factum sit, lege Aquilia cum nautis agendum: quia parvi refert, navem immittendo, aut serraculum ad navem ducendo, an tua manu damnum dederis. Interpretes *Βασιλικῶν* lib. 53. serraculum interpretantur κώπην hunc locum sic vertentes, ὥσπερ ἡ χεὶρ, ἢ κοντῷ ζημιώσας, ut testatur *Cujac.* 9 observ. 10. Et sane *Suidas* κοντοῦ [illegible] meminit: οἱ δὲ ἱμαῖοι, inquit, κοντοὺς ἔπηξαν ὑποδυομένους, ὡς τὰ σκάφη τῶν βαρβάρων [illegible]. Alii servaculum ἀντὶ δὲ [illegible] [illegible] pro anchora sumunt, quod non q[illegible] videtur. *Prat.*

SERRAM ducere cum aliquo est altercari, *Tertullian.* de coron. Quamdiu per hanc lineam serram reciprocabimus. *Varro* de re rustic. l. 3. c. 6. De pavone, inquit, libere licet dicas, quia discessit *Fircellius*, qui secus si qui diceret de iis, gentilitatis causa fortassis an tecum serram, duceret. Quidam locum explicant de serra militari, *Festi* & *Vegetii* autoritate fieri serra, ni pugnari dicitur, cum subinde acceditur ad hostem & receditur. *Vegetius*: Item, inquit, serra dicitur, quae ab strenuis directa ante frontem opponitur hostibus, ut turb. acies reparetur. *Turneb.* adversf. *lib.* 8. *c.* 7. serram ducere, illo *Varronis* loco, exponit, strepitum & odiosum esse non aliter quam stridentem & obstrepentem serram, cujus argutia auribus molesta est: *Josephus Scaliger* serram ducere, non serram legit, & seiram τὸ σχοινίον restim & funiculum interpretatur, *Paulanus* quidem *Martio*: suspendendi grossi ex caprifico lines serta pertusi: nec enim lino velut serta ut habent vulg. eod. eod legendum est. Item alibi: Cum serta, qua appensa sunt auferantur. Igitur seiram ducere, inquit *Scaliger*, idem quo Terentio restim ductare, salanes enim alii [illegible] χιεῖς, ut apud Poëtas Græcos, se tenebant altas restim tenentes hærebant. Horat.

Tortum digna sequi potius, quam ducere funem

Erat enim similis ludus puerorum, qui ducebant sparteam restem, & tandiu trahebant, donec aut rumperent, aut alteruter, omissa funis prehensione in nares caderet, cujus ludi meminit *Aristoteles* sophista: & ad hunc alludit *Plautus* Pœnulo,

-- *Jam tenetis, si tederis, ducite*
Cum dirumpatis.

Itaque verba illa fortassis, an tecum serram duceret, exponit *Scaliger*, tecum particeps laboris esset: ut proverbialia sint, quotiescumque conventionem intercedere cum aliquo denotamus, *Prat.*

SERVA id est, ancilla, *l. stuprum, ff. de injuriis l. inter liberos, ff. ad leg. Jul. de adult.* De serva fit etiam mentio in *l.* 1. *ff. de servo corrupto*, *l.* 29. *ff. de jure dotium*, *l.* 1. *§.* 7. *ff. de suis & legit.* sic de serva natus, *l. ult. ff. pro derelicto.* Briss.

SERVARE interdum pro tueri, custodire accipitur, ut in *l. jurisgentium*, §. *prator ait, ff. de pact*, Interdum significat præstare privatim: ut servare fidem. servare denique accipitur pro recuperare: ut eleganter in *l. si mandato meo, ff. de fidejussor. & mandator.* Prat. ex Oldend.

SERVARE pro custodire, sic servare ventrem *l.* 3. *ff. de ventr. inspiciendo.* Quo sensu etiam dicuntur dari possessiones dotis servandæ causa, *l.* 26. *ff. ad municip.* ut & rei servandæ causa *l.* 8. *C. de bonis auth. jud. l.* 7. *§. praterea. ff. de susp. tut. servand. legati causa, l.* 3. *C. ut possess. &c.* Briss.

SERVARI ab aliquo posse dicitur? quod ex ejus bonis redigi potest, *l. fin. ff. de admin. tut. l. fin. ff. si vent. nom.* sic rem servari dicimus. Et servari indemnitatem *l.* 38. *§. fin. ff. de act. empt.* servari etiam per actionem dicunt JCti, quod abest, vel quod damni datum est, *l.* 17. *in fi. ff. si serv. vind.* & alibi sæpe, sic servare pœnam à socio, *l.* 6. *in fi. ff. com. divid.* Quod mater servari filiæ suæ testamento jussit, eo tempore præstare voluisse intelligitur, quo sui Juris erit, *l.* 26. *ff. de aur. & arg.* Prat. ex Briss.

SERVARI pro reservari sic. Quod mater filiæ suæ servari testamento jussit, eo tempore præstare voluisse intelligitur, quo sui Juris ea sit *l.* 28. *ff. de auro & arg.*

SERVARUM seu ancillarum quarum potissimum in

in jure nostro fit mentio; hæc sunt nomina: Thetis in *l. ult. ff. pro derelict.* Agathea, *l.* 28. *in fin. ff. de cond. & demonstr.* Glauce. Tyche, Elpis, *l.* 37. §. 1. *ff. de leg.* 3. Feliciſſima *l.* 41. Feliciſſimo eod. *tit.* Concordia, *l.* 40. *ff. de fideicomm. libert.* Victorina in *l.* 44. §. *hæred. ff. eod.* tit. Eutychia in *l.* 59. *ff. de manum. testam.* Briſſ.

Serviana actio in rem Prætoria, quæ de rebus in prædium urbanum invectis illatis, quæ tacito pignoris jure locatori pro penſione obligantur, proponitur, §. *item Serviana. Inſt. de act. l. ult. ff. de Salvian. interdict.* Quæ vero ejus exemplo de cæteris rebus pignori oppoſitis datur actio, ea quaſi Serviana, ſive hypothecaria appellatur, *l.* 13. §. 1. *ff. ad Vellejan.* vel utilis Serviana, *l.* 1. §. *cum prædium, ff. de pignoribus*, nec ſolum de iis, quæ pignori oppoſita ſunt, ſed & de legatis & fideicom. *l.* 1. *C. commun. de leg.* Inde Serviana vel hypothecaria in *l.* 9. *ff. fam. erciſ. l.* 4. §. *ſi quis autem, ff. de doli except.* Confunditur tamen plerumque hæc differentia, & cujuslibet pignoris perſecutioni Servianæ nomen accommodatur, ut *l.* 3. *l.* 10. 11. 21. *ff. de pign. l.* 42. §. *ſed & dominium ff. de procur. leg.* 28. *ff. de pignor. actio. l.* 4. *ff. quibus mod. pign. l.* 30. *ff. de noxalib. actio. l.* 34. & *l.* 35. & *l.* 66. *ff. de eviction. l.* 3. §. *eſt autem, ff. ad exhib.* Prat. ex Briſſ. De act. *Serv.* vide *Vult.* ad §. item Serv. 6. *per tot. Inſt. de actionib.*

Serviana actio & interdictum Salvianum inter ſe differre videntur. Eſt enim Actio Serviana à *Servio Sulpitio* dicta ut nomine ipſo apparet quem veriſimile eſt formulam hujus actionis primum conſtituiſſe. Nam quamvis *Servius*, non gentis aut familiæ appellationem habeat, ſed hominis tantum ſit nomen quod veteres prænomen vocant: tamen quia id peculiare fuit Sulpitiæ genti, ut *Appius* Claudiæ: vix ut gens alia eo uteretur: factum eſt, ut ſæpe id prænomen loco nominis uſurparetur. Interdictum vero Salvianum à *Salvio* quodam, ni fallor, prætore. Id enim magis crediderim quam *Juliano* aut alio quovis Juriſconſulto ex familia Salvia. Ut enim Juriſconſultorum erat formulas cautionesque actionum, contractuumque componere. Ita, prætorum proponere interdicta. Cæterum ut actiones ad ipſarum rerum perſecutionem, ita interdicta plerumque ad poſſeſſionem pertinent, eadem eſt igitur aut certe ſimilis inter hæc differentia. Interdictum itaque etiamſi in rem conceptum ſit, tamen in perſonam reddi videtur, ejus nimirum apprehendendi gratia, qui pignoris cauſa jam ante invectum aut illatum, ex conducta domo aut fundo amotum & avectum eſt: directum quidem in colonum inquilinumve, qui amovit: utile vero in extraneum, qui vel ipſe movit, vel apud ſe habet rem amotam, *l.* 1. *ff. de interd. Salv.* Eſt autem veluti reſtitutorium: nec exigi in eo conſtitit, ex patrimonio inquilini res ea fuerit, nec ne, quæ pignori in conductam domum illata eſt, ſed hoc unum, ut pignoris cauſa inducta ſit. Quippe nec niſi ad nudam temporis poſſeſſionem pertinet. Quare, ſi in rei perſecutione verſetur, tamen proprius eſt, ut adverſus extraneum poſt annum non reddatur. Quia exacto ad Servianum judicium, quod quamvis & ipſum poſſeſſionem avocet, tamen & in rem datur, & quaſi proprietatis cauſam continet: locatori deſcendendum eſt *leg.* 2. *ff. eodem*, planum facturo in bonis inquilini rem eo tempore, quo pignus contrahebatur, fuiſſe *leg. ſi cum venditor, ff. de pignoribus*, aut ſi quis aliud tale. Cæterum poſſeſſione locatori ex interdicto dimiſſa, ordinario jure petitionem ſuam inſtituere debebit; qui pignus vindicaturus aut aliter perſecuturus. Quia proprietatis ejus aut prioris obligationis integram eſſe & ſalvam diſceptationem opinor. Eo nimirum qui poſſeſſionem incumbit ſuperaturo, ſi petitor intentionem ſuam probare non poſſit. *Cujac.* lib. ὁμαστῶν cap. 39. tom. 1.

Servi dicuntur, quibus libertas arbitrio ſuo vivendi adempta eſt, itaque liberis opponuntur, & ex eo appellati ſunt, quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere ſolent, §. 1. *de jur. perſon. l.* 4. *de ſtat. hom. l.* 219. *de verb. ſignif.*

Servi etiam Corpora à Græcis dicti, cujus rationem: vide ſupra in voce *Corpora*, & Majorag. *lib.* 1. *c.* 10.

Servorum autem & addictorum differentia hoc loco notanda, quam Quintil. *lib.* 7. *c.* 3. declarat: ut cùm quæritur, an addictus quem lex ſervire donec ſolverit jubet, ſervus ſit: altera pars finitur: Servus eſt qui eſt jure in ſervitute: altera, qui in ſervitute eſt eo jure, quo ſervus, aut, ut antiqui dixerunt, qui ſervitutem ſervit: & poſtea, Servus cum manumittitur, ſit libertinus: addictus recepta libertate eſt ingenuus: ſervus invito domino libertatem non conſequitur: addictus ſolvenda citra voluntatem domini conſequitur. Ad ſervum nulla lex pertinet: addictus legem habet. *Connanus* in ſuis Comment. ſuper Juris Civilis *lib.* 4. *c.* 14. *n.* 9.

Servi ad manum apud Cic. *lib.* 3. *de orat.* dicuntur, qui præſto ſunt, in promptu & parati. Quem ſervum, inquit, ſibi habuit ille ad manum. Ammanuenſes autem ſunt à manu ſervi, ut exciperent ſcilicet & ſcribant. *Heſychius* ſervum. Ad manum exponit hoc modo, πρὸς χεῖρα καὶ εἰς πολὺ ἕτοιμος εἰ... Prat.

Servi adſcriptitii, coloni ſunt, qui glebæ vel terræ alicui perpetuo colendæ, in lib. cenſuali, vel publico judicio ſunt adſcripti & addicti dominis ſuis. *Ferrar.* inſtit. de jur. perſon. §. *ſervitus autem.* Spieg. Connanus *in ſuis comment. ſuper jus civile lib.* 2. *c.* 30. *n.* 2. Servos adſcriptitios multi in reb. à reliquo ſervorum genere diſtingui, dicit, imo revera liberos fuiſſe, ſed certis conditionibus multa ſervitutis ſimulachra libertinorum inſtar retinuiſſe, affirmat, ea tamen longe majora & expreſſiora. Atque inde eos ſervos conditionales appellatos fuiſſe à Juſtiniano, *l. defenſiones, de jure fiſc.*

Servi agricolæ duorum generum fuerunt: nam alii vere ſervi erant in dominorum mancipio uſquequaque poſiti: *l.* 3. *Cod. de agric. & cenſ.* alii autem liberi quidem erant, ſed tamen ita addicti, ut quaſi ſervi numerarentur: quorum de conditione diximus ſub voce *Cenſui*: & patet in *l.* 27. & 29. *C. illo tit.*

Servi atrienſes dicuntur, qui ſupellectilem emundant ædium aut villæ, & diſponunt in atrio, ſimulque atrium omni ex parte mundum & nitidum ut ſit, accurant. In atrio enim patresfamilias ſupellectilem ſuam expoſitam habebant, veluti eſcaria & potoria vaſa. *Columella* 12. Tum inſiſtere atrienſibus, ut ſupellectilem exponant, & ferramenta deterſa nitidentur atque rubigine liberentur. Atrienſes igitur ſunt non in urbe tantum, ſed etiam in villis & recte in *l.* 8. *ff. de*

de instru. leg. quam de cultione villa agitur, atriensibus jungantur scoparii, atque *Plauti* Asinaria atriensis scoparium, in quem atriensi erat imperium sic alloquitur recte:

Jussin' sceleste, ab janua hoc stercus hinc auferri:
Jussin' columnis dejicier operas aranearum?
Jussin' in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Dormitis interea domi, atque herus in hora
haud aedibus habitat

Iidem vero videtur esse atrienses & diaetarii, *Cujac.* obser. lib. 11. cap. 34.

Servi insularii proprie non dicuntur ii homines qui deportati aut relegati sunt in insulam, & jam insulares facti, & servi poenae, sed ii aut domini aedium, aut inquilini sunt. Etenim insula proprie domus, quae vicinorum parietibus communibus non conjungitur, ut ait *Festus*, quarum magna fuit Romae multitudo, ut tutiores essent, ab incendio, atque ita à similitudine insularum quae circumquaque aliquo amne ambiuntur, insulae appellatae tum ipsae, tum vero etiam reliquae omnes domus quamvis inter se conjunctae essent. Ideo ipse Pompon. in *l. urbana, ff. de verb. signific.* insularium servum urbanis servis adscribit, quod huic nihil rustici operis mandaretur, sed domus custodia, *Conna.* comm. jur. civ. *lib. 2. c. 2 n. 5.*

Servi Literati olim sic dicti, quod in corporibus ipsorum imprimerentur signa cujusque domini. Nam Graecis notatum esse inscriptum, insigne olim fuit servitutis. Ex quo proverbium Samius nemo literatior, quod hi bello victi quondam ab Atheniensibus & in servitutem redacti puncti in fronte notati sunt, literarum similitudinem referentibus, aut ut Aristoteles in Rheth. scribit, quod à tyranno olim afflicti atque oppressi, cum civium laborarent inopia, servos omnes donarunt civitate. Postea venit ea res in consuetudinem Romanorum, ut servos inscriberent, qui ipsi multos à Graecis habebant, jam notatos & compunctos à dominis. Quod ipsum solitum erat, fieri, ut nosset quisque suos, *Connan.* comment. *lib. 2. cap. 6. n 4.*

Servi poenae dicebantur, qui summo supplicio sic addicebantur, ut si liberi essent, libertatem: sin servi, domini familiam quasi abalienati amitterent; adeo ut ne à poena quidem liberati in illius domini potestatem redirent; uti constat ex *l. 8. §. 3. & §. 10. & l. 29. ff. de pen. l. 8. C. de sent. pass. leg. 24. §. 5. ff. de fid. libert.* quod enim nullius nisi poenae servi esset, ita dicebantur, Marcianus, *l. 7. ff. de poen.* Briss. Servi autem poenae in omni jure vere ac semper simile sunt mortuis. *Cujac.* Observ. *lib. 3. cap.* 10. circa finem. *Prat.*

Servi poenae fiunt, qui metallo vel operi addicuntur, vel qua alia poena damnantur, quae ministerium corporisque laborem & servitutem irrogat, veluti qui in metallicorum ministerium, ad ludum, ad bestias, in opus publicum damnantur, *l. 6. §. irrit. ff. de injusto rup. l. 6. ff. de statu lib. 25. §. si quis plane, ff. de adqu. hered 8. § in ministerium, & §. quicunque & §. ultim. leg. 42. leg. 17. leg. 36. ff. de poen. l. ff. de his qui sunt sui vel alien. §. poenae.* Instit. *quib. mod. jus pat. pot. leg. 1. in fi. & l. 2. ff. de contra tab.* Hi enim omnes, poenae magis quam Caesaris fisci servi sunt *l. 3. ff. de his qua pro non scr. haben.* Briss. Adde *Connan.* commen. super Jus civil. *lib. 2. c. 2. n. 6.*

Servitiam etiam poenae mulierem factam legimus, *l. 6. ff. de statu. lib. l. 2. §. 1. ff. ad Tertullian.* quod accidebat, cum vel in opus salivarum, vel in ministerium metallicorum damnabantur. *l. 8. §. in ministerium ff. de pon. lex sexta, ff. de cap. & postlim.* Nam hujusmodi poenis servitutem irrogantibus adsici mulieres consueverant. *Just.* Novell. 12. εἰ γὰρ τις ἢ ἀνὴρ ἢ γυνὴ εἰς μέταλλον δοθῇ ως κατακριθεὶς, δουλεία μὲν ... ποινῆς ἐπιφερομένη. Quam ille servitutis poenam (sic enim appellatur in *l. 1. ff. de sent. pass.*) abrogans eadem constitutione, ... Briss.

Servi Topiarii dicuntur, non qui ornant & ordinant saltus fundi, ut male Accurs. in *l. instrumenta, §. ff. de fund. instruct.* sed qui artem Topiarii operis exercerent, arbusculi ductilibus diversas rerum figuras solerti ingenio effingentes, ut constat ex *l. cum quaeretur. §. fin. ff. de leg. 3. d. §. fin. l. quaesitum, §. ostiarii, ff. de fun. instr.* Plinius jun. *lib. 3. epist.* à Calvisio Ruffo. Inest, inquit, huic computationi sumptus supellectilis, summus Atriensium. Topiariorum Fabrorum, &c. Vide *Alex. ab Alex.* Gen. dier. 3. *Corras.* 3. Misc. 21. n. 3.

Servi appellatio etiam ad ancillam refertur *leg. 40. §. ff. de verb. signific.* Proinde servis legatis, etiam ancillae debentur l. 101. in fin. ff. de verb. signific. cum quasi comment. nomen utrumque sexum contineat. autor *Modest.* in l. servis legatis ff. de leg. 3. *Prat. Briss.*

Servilia nomina haec in libris nostris referuntur. Pamphilus, Stichus, quae vulgatissima sunt. Item. Damas, Eros, *leg. 105. ff. de verb. oblig. leg. 162. §. ult. ff. de verb. sign.* Lucrio, *l. 37. §. pater, de l. 3.* Felicissimus 41. *§. Felicissimo, d. l. 3.* Philargyrus *l. 28. §. ult. de condit. & demon.* Diphilus *l. ult. ff. de fideicom. liber.* Parthenius, *l. 41. ff. de hered. instit.* Trophimus, Cupitus, Spendoforus, December, Severus, *l. 37. l. 40. §. libertatem, leg. 41. §. pen. de fideicomm. libert.* Antiochus, *leg. 97. de legat. lib. 3.* Andronicus & Caienus *l. 21. l. 29. §. 1. ff. de statuliber.* Aithales *l. 24. ff. ad l. Cornel. de fals.* Philonicus in *l. ult. ff. de rebus dub.* Stephanus in *l. 52. ff. eod. tit.* Philocrates apud Valer. *lib. 6. c. 8.* Philippus, in *l. 2 ff. de off. praetor.* & apud *Cicer.* in oratio. pro Rege *Dejor* Clemens apud *Suet.* in Tiber. *c.* 25. Briss.

Servi publici dicebantur & in urbe & in provinciis homines libertini generis, quorum ministerio & opera magistratus utebantur. *Varr.* lib. de ling. Latin. 7. significare videtur, moris fuisse, ut servi quidam a populo manumitterentur, eorumque vel magistratuum Romanorum, vel municipiorum nomina haberent, a quibus libertate donati essent *Ulp.* c. 20. Inst. Servus publicus parte dimidia testamenti faciendi habet jus. De urbanis, qui Censoribus operam dabant. *Livius* lib. 43. Censores, inquit, ex templo in atrium libertatis ascenderunt, & ibi signati, tabellis (obsignatis tabulis legit *Hotom.*) publicis, clausoque tabulario, & dimissis servis publicis, negarunt se prius quicquam negotii publici gesturos, quam judicium populi de se factum esset. *Gellius* lib. 12. c. 3. Licio transverso, inquit, qui magistratibus praeministrabant, cincti erant. *Cicer.* Verrin. 5. Cur hoc auctore non Romae servi publici ad vectigalia accedant. Idem Philipp. 13. Quos Antonius delitiarū causa locis in convivio caedi jubebat à servis publicis, *Tacitus* lib. annal. 2. Mancipari singulos actori publico jubet, scilicet, ut in Libonem ex servis salvo SCto quaereretur. Hinc etiam servus publicus in municipiis dicebatur, quem civitas publice emerat, hoc est, pecunia

pecunia de publico ſumpta : ut ejus miniſterio u teretur : quemadmodum intelligitur ex *l.* 6. *ff. de rer. diviſ. l.* 1. *§. ſervum, ff. de q. l* 3. *§* 3. *ff. de ſuis & legit.* Etiam libertus Reip. dicitur, in *l. ſed ſi hoc* 10. §. 3. *ff. de in jus vocand.* qui à corpore aliquo vel collegio vel civitate manumiſſus eſt, ut in *d. l.* 3. §. 3 *& l.* 1. *ff. de libert. univerſ.* Servi autem illi publici olim quidem tabulis publicis præficiebantur : unde ſervi civitatis appellantur, in l. ult. ff. quod cujuſque univerſ. Publici quoque ſervi tabulariam olim adminiſtrabat, ut patet ex *l.* 18 *ff. de adopt. l.* 2 *C. eod. l.* 1. *§. exigere. ff. de magiſtrat conven. l.* 3. *C de poſtlim reverſ l.* 4 *C. de arbitr l. ult C. de ſerv. Reip.* Poſt vero ab Arcadio Imp. in *l. generale C. de tabul.* conſtitutum eſt ut publicis tabulis non amplius ſervi ſed liberi præficerentur. *Prat. Br. §* V. de & *Vult.* in commen. Inſt. *de adopt. in prin. n.* 6.

Servitium munus obſequiis clientelaris, *lib. Feud.* 2. *tit.* 5. *§.* 8. Similiter poteſt feudum dari ad certum ſervitium. *Alber. Krantz.* libr. Dan. 7. 35. Marchio remittere homagiale ſervitium, quod habebat in quibuſdam terris. Proprie ſervitium officium eſt ſervile, *Saluſt.* Animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. Itaque feudale officium vel obſequium libentius appellavimus. Nam ſæpe ſervitii nomine officium affectionis ſignificatur : ut illud quod imperii vaſalli Imperatori ſ o debent. *Krantz.* lib. Dan. 6. c. 17. Ut deinceps Rex Danus Romano Imperio junctus haberetur, non in cœtum vocatus ut ederet aut in exercitib. ordines ductitaret, Principum aliorum more, ſed magis ſpecie, quam re imperio ſocietas haberetur. *Prat.*

Servilis neceſſitas opponitur liberæ voluntati, & qui natura. *§. ſi libero homini, ff. de neg. geſt.* Sp.

Servire feudum dicitur, qui ejuſmodi eſt, ut miles ſive ſervitium feudi nomine debitum præbere domino, ac navare poſſit, veluti qui miles eſt, *lib.* 2. *tit* 34. *§.* 1. At mutus, ſurdus, cæcus claudus ſervire feudum non poſſunt, *lib* 2. *tit.* 36 Prat.

Servire ſervitutem *Jabolenus* dicit in *l.* 34. *ff. de ſtip. ſervor.*

Servire nobis intelliguntur & hi, quos curamus ægros, qui cupientes nobis ſervire, propter adverſam valetudinem impediuntur, *l.* 4. *§. Stichus. ff de ſtatu liber.* Briſſ.

Servitutis nomen in jure varium, multiplex, atque æquivocum eſt, Servitutum enim aliis à ſervando, alia à ſerviendo denominationem accipit Servitus, prout à ſervando dicitur, eſt conſtitutio juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubjicitur *§.* 1. *de jure perſon. Inſt. l. libertas, §. ſervitus. de ſtat. hom. ff.* Servitutem hanc juris gentium conſtitutionem eſſe diximus, atque etiam contra naturam : quia ex hoc jure bello orta ſunt, & captivitates ſequutæ, & ſervitutes, quæ ſunt naturali juri contrariæ. Jure enim naturali omnes homines liberi ab initio naſcebantur. *§. jus autem gentium, de jur. nat. gent. & ci. Inſtit.* Hæc ſervitus non à ſerviendo, ſed à ſervando denominatur ſervi enim non ex eo quod ſerviant, licet id revera faciant, ſed ex eo appellari ſunt, quod Impp. captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere ſolent, *§. ſervi autem de jur. perſon. Inſt.* 1. *l. libertas, §. ſervi, de ſtat. hom. ff. l. pupillus, §.* 1. *de verb. ſign. ff.* Itaque ſervi erant, in quo jus belli exercere victores voluerunt : ſic dicti, quòd ſervarentur, nec occiderentur. Solebant autem hos, capta civitate, ſub haſta vendere, quod jus in autho. exercuit in Gallia I. Cæſar. in Saliſſis Alpinis conſulis Auguſtus. Vide *Vult.* in comm. Inſtit. *de ſervitutib. in princ. num.* 1.

Servorum cùm una ſit conditio, & *l. ſervorum de ſtat. hom ff.* in eorum conditione nulla eſt differentia, *§. fi. de jur. perſon. Inſtit* 1. Illud ſciendum ſervos aut fieri, aut naſci: naſcuntur ex ancillis noſtris, fiunt aut jure gentium, id eſt, ex captivitate, aut jure civili, cum liber homo major viginti annis ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus eſt, *d. § fin. & d. l & ſervorum.* Itaque ſervus quadrupedi æquiparatur, in *pr. l.* 2. *ff. ad leg. Aquil.* adeo ut olim dominis in ſervos vitæ, neciſque poteſtas eſſet, nunc verò prædura illa ſervitus vitæ, & necis, quæ à b utrorum conditione nihil diſtabat. aboliſa eſt optima ratione. Sunt autem exempla in libris Pandectarum de inhumaniſſima ſervitutis forma. Sed hoc tempore nullis hominibus licet, ſine cauſa legibus cognita, in ſervos ſuos ſupra modum ſævire, nam ex conſtitutione Imperatoris Antonini nimis dominorum aſperitas in ſervos coercetur. Etiam certè ratio naturalis & jus divinum præcipiunt relinquere ſervis victum, ſicut ait Eccleſ. 32. Aſino onus, pabulum, & virgam : ita ſervo laborem, victum & diſciplinam, expedit enim Reipublicæ, ne quis ſua re male utatur, *§. in poteſtate, de iis qui ſunt ſui vel alie. jur. Inſtit. lib.* 1. *§. igitur, & l. ſeq. de iis, qui ſunt ſui vel alie jur.* Sed & illud non omittendum, quodcunque per ſervum acquiritur, id domino acquiri. *d. § in poteſtate. & d § igitur it 2.* ut ne momento quidem penes ſervum ſubſiſtat : *l placet, de acq. her. ff* ſervus enim cum in poteſtate alterius ſit, nihil ſuum habere poteſt, *§. item nobis.* per quas perſonas cuique acquiritur. *Inſt.* 2 quod adeo verum eſt ut dominis nolentibus, vel etiam invitis per ſervos acquiratur, *d. § item nobis.* Anchar.

Servitutis quæ à ſerviendo dicitur, duo ſunt genera : aut enim perſonarum ſunt, aut rerum *l.* 1. *de ſervit. ff* Perſonales ſervitutes ſunt, ut uſus, uſusfructus, & habitatio, addunt poſt *gl. in d. l* 1. Doctores ſervorum operas. Realis ſervitus, quæ & prædiorum appellatur, nihil aliud eſt, quam jus prædiis inhærens, unius utilitatem adaugens, alterius verò diminuens. Realem ſervitutem non qualitatem, ut Bartolus, licet id non malè, ſed jus eſſe, ex Juſtin. diximus in *§. unico, ſub fi. de reb. corp. & incorpor. Inſtit.* 2 Servitutes enim prædiorum & ſi corporibus accedunt, incorporales tamen ſunt, *l. ſervitutes, de ſervitute ff* Addidimus (prædiis inhærens) quoniam ſine prædiis conſtitui ſervitus realis non poteſt: nemo enim poteſt ſervitutem acquirere urbani vel ruſtici prædii, niſi qui habet prædium : nec quiſquam debere, niſi qui prædium habet, *§. ideo de ſervit. Inſtit.* Adjunximus (unius utilitatem adaugens) ejus ſcil. cui ſervitus debetur, alterius vero, ejus ſcil. qui ſervit diminuens. Hæc rurum ſervitus rurſus duplex eſt : alia enim urbanorum, alia ruſticorum prædiorum eſt. Prædiorum urbanorum ſervitutes ſunt hæ, quæ ædificiis inhærent : ideo prædiorum urbanorum dictæ, quoniam ædificia omnia, urbana prædia appellamus, & ſi in villa ædificata ſunt. Ruſticorum ergo prædiorum ſervitutes ſunt, quæ ædificiis non inhærent, quæque ſine ædificiis ſunt. Earum ſervitutum quæ ſint jura : abundè docet Imperator, d. tit. de ſervit. Inſtit. Ex iis apparet, quam temere, atque etiam quam pravo exemplo ſit ab interpretibus noſtris reprehenſus, & cum improprietatis, tum inſufficientiæ damnatus

Martian, in *dict. l.* 1. *de servit. ff.* Insufficientiæ quidem, quod servitutis generale & genericum nomen in omnes suas species non distribuerit ac diviserit. Improprietatis vero accusatur, quod eas servitutes personales vocet, quas ipsi mixtas rectiùs & proprius dici asserunt & contendunt. Volunt ergo interpretes nostri servitutis in genere tres esse species, ut alia scilicet sit personalis, alia mixta, alia realis. Et personalis quidem servitus (si ipsis credere dignum est) ea est, in qua persona servi personæ, puta servus domino. Quanquam enim prædura illa & toleratu nimis difficilis vitæ servitus, & necis, abolita est, quemadmodum diximus ante, ipsa tamen servitus personalis moderato non discessit ab usu, & ne potest quidem judicio oppido sano. Mixta, in qua res servit personæ: ut in usu, usufructu, & habitatione. Realis vero servitus ea dicitur, in qua res servit rei, ut in servitutibus rusticorum & etiam urbanorum prædiorum, *Ancharan.*

Servitus est jus, quo adimitur aliquid libertati, quam dominus in se sua habet: ac conceditur personæ vel rei alienæ. Duplici autem modo colligi potest. Altero, cùm persona servit personæ, quam ideo personalem vocant. Altero, cum ad imitationem personarum in rebus constituitur servitus: idque dupliciter. Nam aut res immediate servit personæ, unde etiam personalis appellatur, ut usus & ususfructus: aut rebus directo commodum adfert, & dicitur realis. Doctores recedentes à phrasi Romanorum, aiunt, servitutes alias esse personales, alias reales, alias mixtas, ut dicetur in verbo servitutem, Doctores. *Spieg.*

Servitus tum de hominibus dicitur, tum de rebus. Quæ de hominibus dicitur, est conditio eorum qui in servitute sunt: sive Constitutio juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subjicitur *l.* 4. *ff. de statu hom.* Quæ de rebus dicitur, est jus quod quis vel in re, vel ex re sua alteri constituit, eaque est duplex, una Personalis, veluti Ususfructus, Usus, Habitatio: altera Realis, ut servitutes prædiorum urbanorum & rusticorum, *l.* 1. *ff. de serv.* h. e. jus in alieno prædio aliquid agendi, quod alteri agere non licet, ab ipsius domino permissum, l. 1. *Hot. Prat.*

Servitus ædificii non deprimendi, vel ædificii non destruendi. Eam vicinus vicino dare potest, ne sol in ædes suas depressus resolvatur, Zas. §. *aquæ. Instit. de. action.*

Servitus confunditur Jabolenus in *l. si cum servitus, ff. quemadmod. ser. amit.* Quia, inquit, toties confunditur servitus, quoties uti ea is, ad quem pertinet, non potest. *Spieg.*

Servitus continua dicitur, quæ causam habet continuam, ut aquæductus. Contrà, quæ causam per intervalla habet, non continua dicitur, qualis via, actus, iter, quæ non nisi post hominum memoriam usucapitur, cum continua decem annis acquiri possit. l. servitutes de servit. *Spieg.*

Servitus in quarto Præcepto divinarum Tabularum probatur, quam Aristoteles in Politicis gravissimis rationibus defendit ex natura causam trahere, reprehendens eos qui contrarium adfirmarunt. Quanquam, ait Philippus, quorsum opus est tam subtili disputatione? illa vox: Honora patrem & matrem, subjicit omnes homines servituti. Non loquor de effectibus illis, contra omnem humanitatis rationem corrupta natura introductis; Ut sic facile conciliare possis Ulpiani sententiam in *l. manumiss. ff. de just. & jur.* cum tabulis Divinis: Intelligendum enim jus est gentium pro jure humano, ut Livius appellare solet: & servitus, pro dura forma, & effectu intolerabili. *Old. Prat.*

Servitus invasit, pro incœpit. ut apud Virg.

Aut aliquidjam dudum invadere magnum.

Ulpian. in vulgata lege: Sed postea quam, inquit, Jure gentium servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis. Nostris dicitur servitus *Eygenmannschafft.* Quære, Genitus in servitio. *Spieg.*

Servitus luminis. Vide supra, Luminis autem habere, Vide Cujac. 1. *obs.* 4. & 17 *obs.* 35.

Servitus perpetua respicit finalem causam, naturalis materialem, continua & discontinua formalem. A dominis vero prædiorum, quo scilicet animo constituatur servitus, efficiens causa: atque etiam finalis consideratur. *Spieg.*

Servitus personalis est, quando personæ conceditur habita solius personæ ratione, *l. Mela, §. quidam, ff. de alim. & cib. legat. leg. pecoris, ff. de servit. rust. præd.* Hæc servitus finitur morte ejus cui debetur: Realis autem continua est ac perpetua *l. foramen. ff. de serv. urb.* Prat.

Servitus projiciendi protegendive urbana est, videlicet cùm ex ædificio vel mœnium, vel tectum extenditur, cum quod prospectui, & interdum luminibus officitur, *l.* 2. *ff. de serv. urb. præd.* tum quod cœlum, quod supra cujusque solum intercedit, liberum esse debet, teste Paulo in *l. ult. de servi.* Rectissime autem erroris arguit eos *Oldend.* inter quos est & *Zasius* noster, & ego hactenus eum securus, qui putarunt Imperatorem & Jureconsultos loqui de servitute projiciendæ aquam vel stercora: quod neque verba patiuntur, neque subjectæ convenit materiæ, quoniam de ædificiis loquitur. *Spieg.*

Servitus prospiciendi jus urbanum, id est, habere prospectum aliquando latius, non solum ut cœlum videatur, sed ut procul spectemus etiam alia ædificia. Est autem plus in prospectu quam in luminib. *l.* 3. *l. lumen, l. si arborem ff. de serv. urb. præd.* Spieg.

Servitus realis est, quando habetur respectus prædii dominantis & prædio imponitur, *l.* 1. *ff. de serv. tit. gener.* vide paulo ante servitutis quæ à serviendo. *Prat.*

Servitus rustica, dicitur jus eundi per fundum nudum vicini vel aquam per fundum ducendi, in quo non est ædificium. Cæterum si in fundo dominandi, i. e. in prædio, cui debetur servitus, sit ædificium, tunc ista dicetur servitus urbana. Zas. §. *sup. cit.*

Servitus rustica quomodo differat ab urbana: vide *Cujac.* 14 *obser.* 18. Et quomodo differat servitus rusticorum prædiorum à servitute urbanorum prædiorum, vide eundem i 1. *obs.* 28.

Servitutem, Doctores dividunt in personalem, realem, mixtam. *Accursius* adjicit quartum genus, ut quod testator in ultima voluntate constituit, allegans *l. Titium*, § *Titio centum*, *ff. de conditio & demonstr.* Et *l. Mævia decedens, ff. de manumiss. test.* Veritas sic habet. Servitur duplici modo consideratur: Altero ut pertinet ad justitiam distributivam: quæ status & conditionem personarum constituit, distribuere unicuique suum officium, quo alius præsit, alius subsit. Ista consideratione servitus est jus, quo juri alieno quis moderare subjicitur, sicut in *prima part. ff. & Instit. de jure person.* Altero autem modo ser-

servitus refertur ad justitiam commutativam: quæ vitæ hujus gratia, inter personas communicat omnes res æqualitate quadam. Hac ratione procedit divisio *Marciani*, in *l. 1. ff. de servit.* Nam aut res immediate deservit personæ, unde etiam personalis appellatur: ut usus & ususfructus: Aut servit rebus, quibus adfert directo commodum, & dicitur realis. *Old.*

Servitutem constituere *Ulp.* Quia per sententiam non debet servitus constitui, sed quæ est, declarari. *Spieg.*

Servitutes prædiorum aliæ in solo, aliæ in superficie consistunt. *Paul. in l. servitutes eod. tit.* Old.

Servitutes etiam appellantur prædiorum jura *l. 1. in fi. ff. de rer. div. l. 50. §. 1. in fi. ff. de alien. jud. mut. l. quid aliud. de ver. sig. l. 1. ff. de servit. rustic. præd.* Corras. 5. *Miscell.* 25. *n.* 3. quib. fundi personis vel personæ fundis subjiciuntur. A quibus & servum prædium, & servum fundum, quod servit, dicimus, liberoque opponimus, *l.* 8. *ff. de act. empt. l.* 20 *§. 1. ff de adqu. rer. dom.* Cic. *de leg. Agr.* Optimo enim jure ea sunt profecto prædia; quæ optima conditione sunt: libera meliore jure sunt, quam serva. Capite hoc omnia quæ serviebant, non servient. Quarum aliæ personarum esse dicuntur, ut usus fructus & usus aliarum rerum: eæque rursus vel urbanorum, vel rusticorum prædiorum *l. 1. ff. de servitutib.* cum proximis & conjunctis titulis, *l. 39. ff. de usufr.* In rem vel in personam servitutes dixit *Paul.* in *l. 12. ff. de annu. leg.* Has etiam servitutes dixit, *Paul.* in *l. 12. ff. de annu leg.* Has etiam servitutes personales vocant, *l. 8. §. tale legatum ff. de liber. legat. l. 37. ff. de ser. rust.* Et hominum servitutes in *l. 15. ff. de servit. l. 20. in fin. ff. de servit. rust.* Quoniam hominibus debentur & cum his pereunt. *Briss.*

Servitutes personales propterea dicuntur, quia & hominibus debentur, & cum iis pereunt atque extinguntur, *l. 8. §. tale. ff. de servit. l. 15. ff. de serv. l. 20. in fi. de rust.* Dicuntur quoque personales servitutes, cum res personæ reales vero cum res rei servit. *Prat.*

Servitutes prædiorum dividi non possunt, *l. stipulationes, de verb. oblig.* cujus rei eam esse rationem constat ex *Pomponii* Jurisconsulti fragmentis. Nam harum usus ita connexus est, ut qui eum partiatur, naturam ejus corrumpat, *Bart.* & Dd. in *d. l. stipulationis.* Prat.

Servitutes reales dicuntur, quæ prædiorum sunt, ideo quod sine prædiis constitui non possunt. Nemo enim potest servitutem acquirere urbani vel rustici prædii nisi qui habet prædium: nec quisquam debere, nisi qui prædium habet, *§. 3. Inst. de servi. l. 1. ff. commun. præd. l. quoties, 15. de servit.* Servitutes rerum non ideo dicuntur reales, quod transeant in successorem: sed quod rerum sint corporibus inseparabiliter inhærentes, Corras. 1. *Misc.* 22. *n.* 6.

Servitutes rusticorum prædiorum dicuntur, quarum usus est in rebus rusticis duntaxat: veluti iter, actus via, aquæductus, haustus aquæ pecoris ad aquam appulsus pecoris pascendi, cretæ eximendæ, calcis coquendæ, *l. 1. & seq. ff. de ser. rust.* Prat.

Servitutes urbanorum prædiorum dicuntur prædia ejusmodi qualitatibus affecta, quæ ea subjiciant prædiis alienis: harum tamen usus est tantum in ædibus sive illæ in urbe, sive in agro sint, *l. 1. ff. comm. præd.* veluti altius tollendi & officiendi luminibus vicini, aut non extollendi: item stillicidium avertendi in tectum vel aream vicini, aut non avertendi, *l. 2. ff. de servit. urban. præd.* Prat.

Servitutes, quæ causam discontinuam habent, dicuntur incertæ: & ideo non admittunt usucapionem.

Servitutes regulariter habere causam perpetuam, hoc est, ad eum finem constitui dicuntur, ut sibi & hæredibus suis perpetuo competant. *Spieg.*

Servitutis species est, non posse de loco discedere, *l. 2. ff. de lib. hom. exh.*

Servitutum prædiorum rusticorum & urbanorum natura hæc est, ut non possint cedi, nisi quando serviunt prædio dominanti *l. ergo. ff. de servit. rustic.* ideoque prædiis, non personæ debentur *l. unus ex sociis ff. eod.* Prat.

Servorum natura est eadem *l. & servorum ff. de statu hominum, §. si Inst. de jure personarum*, varia autem eorum artificia aut exercitia sive ministeria: ideoque sunt servi Topiarii, Diætarii, Aquarii, Supellectilarii, Hortarii, Dispensatores, Actores, Ordinarii & Atrienses, Balneatores, Fornicatores, Muliones, Venatores, Vestigatores, Monitores, Nomenclatores, Calculatores, Ministratores, Cubicularii, Fartores, Coci, Obsonatores, Textores, Cellarii, Villici, Tonsores, Notarii, Cursores, Lecticarii Tabellarii, Villici, Scoparii, Saltuarii, Permulta sunt præterea servorum & officia & nomina, quæ passim occurrunt legentibus Digestorum libros, quamvis ergo officio, & cura, & tempore interdum differunt, tamen omnes æque servi erant, *Ferret.* in *comment. Instit. Justin. de jure person, 3. lib. 1.* Prat. Inter servorum species fuerunt & saltuarii, hoc est sylvarum seu saltuum (sylvæ quippe densæ & inviæ, saltus dictæ sunt) quod ibidem arbores saliant custodes, fructuumque sylvæ, aut finium conservandorum gratia parati, *l. quæsitum*, §. *salutarium*, *ff. de fund. instr.* Corras. *lib.* 5. *c.* 21. *n.* 4.

Servorum porro est dominorum imperio obsequi eosque inde nomen accepisse *Cyprianus* expresse contendit. Sic enim in libro *de singularitate clericorum* scribit: Alioquin nec nos servi adscriberemur, nec ipse dominus haberetur, si secundum voluntatem nostram permitteremur impendere servitutem. Et quamvis hæc ita sint, interdum tamen fieri quædam per servos suos patiebantur domini, sine aliquo imperio speciali, idque tunc accidere solet, cum servus alicui negociationi præpositus est, Tunc enim suo arbitrio negotium domini gerit servus, donec illud gerere à domino prohibeatur. Eaque prohibitio, libello proposito hac fieri solenni formula plerumque solet, Cum Januario servo meo geri negotium veto, ut est apud Paul. *c.* 47. *in prin. de pecul.*

Servum cicatricib. deformare. *Ulp.* in *l. locum ff de usufr.* Spieg.

Servus actor, idem opinor qui dispensator: id est, cui pecuniæ domini curatio mandata est. Papin. *l. 24. ff. depositi.* Centum nummos quos hac die commendasti mihi, adnumerante servo Sticho actore, &c. *Hot. Prat.*

Servus artifex. Paul. *l. ult. de oper. servor.* Cum inquit, de operis servi artificis agitur.

Servus dispensator, apud *Alpenum* in *l. pen. ff. de serv. corrup.*

Servus fundus, qui servitutem debet: liber, qui ab ea est immunis, *Ulp. l. 20. §. 1. ff. de acqu. rer. dom.* Si servus fuit fundus, cum servitutibus transit: si liber, uti fuit. Item si quis igitur fundum dixerit liberum, quum traderet eum qui servus sit: nihil juris servituti fundi detrahit, *Cic.* pro leg. Agra Optimo jure ea sunt profecto præ-

prædia quæ optima conditione sunt, libera meliore sunt, quam serva. *Hot. Prat.*

Servus fructuarius cogi potest ut operetur, *l. sed & sicuti, ff. de usufruct.*

Servus fugitivus proprie non dicitur, qui fugam tantum cogitavit, itaque idipsum facere velle jactaverit: sed qui reipsa à domino suo aufugerit: & qui hujusmodi servum vendiderit, ædilitii pœna teneri non debet. Tum enim vitium animi dicendum erit, quando effectu aliquo parere cœperit. Quis autem fugitivus dicatur, amplissime tradit. *Ulp.* in *l. quis sit. ff. de ædil. edict.* Brech. in *l. fugitivus, ff. de verb. & rer. sig.*

Servus hæreditarius. *Quære* Hæreditarius servus.

Servus integræ opinionis, qui custodiendus non est, teste Paulo, *l. si à bona princ. ff. de rei vind.*

Servus mediastinus dicitur is, qui ad percipiendum laborem est idoneus. Hujusmodi enim servis infima tantum ministeria & obviæ quæque rerum domesticarum functiones attribuuntur, ita ut ratio virium & corporis in eis habeatur potius, quam ingenii aut industriæ. De hoc vide fusius *Connan.* com. *lib.* 2. *c.* 2. *n.* 4.

Servus ordinarius est, qui dominum agnoscit, & provinciæ alicui præficitur: in cujus labores si alius fuerit suffectus atque subrogatus, is servus vicarius appellatur. *Ferrar. Spieg.* Existimat autem Conn. *lib.* 2. *c.* 1. inde ordinarios servos dictos esse, quod ordinem suum & locum tenebant, in re familiari domini non item vicarii, qui in peculio erant ordinariorum, ut ordinarium Jus vocamus ab eo differens, quod extra ordinem datur. Vicariorum vero nulla erat certa destinataque ministerii functio, sed omnium etiam ordinariorum mandatis obsequi, & parere cogebantur. Peckius *l.* 1. *§. in potestate n.* 2. *ff. de exerc. act.*

Servus originarius. *Vide* Originarii servi.

Servus peculiaris; pro Vicario, Scævola *l.* 21. *ff. de pecul. leg.* Si Sticho manumissio peculium legatum sit, & Titio servus peculiaris: quantum peculio detractum erit ob id quod domino debetur, tantum ei accedere cui vicarius legatus est, Julia. ait. *Hotoman.* Erant enim peculiares servi, qui peculio filiorum annumerantur. Apud *Suetonium* servi peculiares pro iis ponuntur qui proprii sunt alicujus. Servorum enim Julii Cæsaris peculiarium meminit, ubi ait, Cæsarem proposuisse cor monetæ publicisque vectigalibus, *Prat.*

Servus pileatus is veteribus dicebatur, qui pileo tectus demonstrabat se vænum dari expositum quidem, sed cujus nomine emptori venditor nihil præstaret. Qui vero servi sub corona vænibant, jure belli captivi erant, coronis insigniti, ad discrimen eorum pileatorum, qui sine coronis vænibant. *Bud.* in *annot. prior.* Spieg. Prat.

Servus pœnæ efficitur, qui in metallum damnatur, & qui bestiis subjicitur. *§. pœna. Instit. quibus mod. jus pot.* Vide paulò ante servi pœnæ.

Servus publicus, id est, tabellarius, apud *Ulp.* in *l. non aliter, ff. de auctionibus, in l. si pupillus, ff. rem pup. sal. for.* Spieg.

Servus publicus dicebatur quem civitas tabulis publicis præficiebat, unde servus civitatis appellatur in *l. ult. ff. Quod cujusque univers.* vide paulo ante servi publici.

Servus publicus lictor, apparitor. *Cicer.* Philip. 13. Quos Antonius delitiarum causa loris in convivio cædi jubebat à servis publicis. Idem *Verrina.* 5. Cur hoc auctore non Romæ servi publici ad vectigalia accedant? Loquitur *Cicero* de Veneriis Siculis apparitoribus. *Hotom.*

Servus receptitius etiam dicitur, qui uxoris proprius est: ut quem pecunia receperat, neque dixerat doti, sed sibi retinuerat. Legitem. Recipere ea mulier dicitur. *Spieg.*

Servus urbanus is censetur, qui ex urbanorum servorum familia natus est, etiamsi dimissus fuerit in villam, ut ibidem nutriretur. *Brechaus* in *l. is qui natus, tit. de verb. sign.* vide *l. servis Urbanis ff. de leg.* 3.

Sescuncia, est uncia cum dimidia. Ulpian. *de leg. præstan. l. filium.* Ut patris, inquit, dimidiæ quartam, id est dimidium totius assis sescunciam retineat. Idem in *l. Papin. §. quoniam autem.* Proinde, inquit, etsi sint ex duobus filiis nepotes, ex uno tres puta, pluresve, ex uno unus: unicum sescuncia, unum ex illis semiuncia querela excludit. *Spieg.*

Sesqui vocabulum, sive in appositione, sive in compositione inventum fuerit, dimidio majus significat: ut sesqui altera pars, id est, pars altera dimidio major, quam prior. *Spieg.*

Sesquiplus id significat, quod tantum cum dimidio vulgares dicunt.

Sessimonium est templum & sedes apud Vitruv. *lib.* 7. deduciturque à sessu vel sede sessimonium, ut à merce mercimonium. Ita enim scribit: suspectos habent in deorum sessimonio, id est, in deorum ædificandis templis, & sedibus statuendis, ac sessimonium dici videtur, ut ἕδος Græci *Turneb.* advers. *lib.* 2. *c.* 3.

Sessio, vocabulum est allusionem habens ad concilia hujus ætatis, speciosiora scilicet, quàm religiosiora.

Sessionum dies dicuntur quibus prætor sui copiam facit: quippe cum iis diebus, non de plano & æquo loco jus dicat: sed de loco edito, & in curuli sella sedens, decreta sua interponat, apud Ulp. in *l.* 2. §. *dies, ff. quis ordo in possess.* Dies bonorum possessionis utiles esse palam est, sed non sessionum numerabuntur si modo ea sit bonorum possessio, quæ de plano peti potuit. Est & alius Ulpiani locus nimir. in *l.* 5. *ff. ut in poss. leg.* ubi hoc verbum legitur, si credimus vetusto exemplari, quod à Janario profertur: sex mensium, inquit, puto continuum tempus, non sessionum computandum. *Duarenus* veteris exemplaris lectionem probat disput. anniv. *lib.* 2. *c.* 16. Pandectæ Florentinæ tamen possessionem legunt, non sessionem. *Prat.*

Sessire Galli continuare possessionem dicunt, deducto verbo à sessitando, hoc est, sæpius sedendo continuoque insistendo. vide *Alc.* in *l. in lege censoria, ff. de verb. sign.* Cyn. in *l. ea leg. C. de cond.* ob Corras. 6. *Miscel.* 13. *n.* 1.

Sestertius nummus, duos asses cum semisse valebat: hinc dictus, quasi semisse dempto de trib. De asse, & ejus variatione vide *Bud.* & *Nebr.* in disestertius nummus. Adde *Connan.* comm. *lib.* 2. *c.* 9. *n.* 2. & *lib.* 12. *n.* 10.

Sestertius, & nummus, idem apud veteres fuit. Denarius quatuor nummos valuit, seu mavis, quatuor sestertios. At mille nummi, sestertium unum, neutri generis erat. Lege Alc. *lib.* 3. *dispunct. cap.* 2. sestertium autem nomine aurum non continetur. *Spieg.*

Sestertius apud Romanos nummus erat, qui duos asses & semissem initio continebat, poteratque æstimari decem Gallicis denariolis, quos appellant Turonenses. Postea vero sestertius æstimatus fuit quatuor assibus, sestertia autem numero plurali & in genere neutro enunciata continebant millenos sestertios. Itaque nihil intererat inter centum sestertia,

stertia, & centum millia sestertium utraque autem summa, si primam æstimationem sestertiorum expendas, complectebatur bis mille & quingentos aureos coronatos, vel certe quotuor millia coronatorum, si eam intueatis sestertii numi æstimationem, que à dictatura Qu. Fabii Maximi receptam, verisimile est in usu fuisse temporibus legis Papiæ. Porro ut à nummis sestertiis, ad sestertia transeundo, numerus millies multiplicatur: ita cùm ad eam locutionem ventum est, quæ per adverbia numeralia enunciatur, crescunt sestertia singula conduplicata, ut si centum sestertia dicam, intelligis centum millia sestertium, si ubi centies sestertium, dicitur, intelligendum est centies, centena sestertia, sive centies centena millia sestertium, ut annotavi *Balduin.* in *comm. Inst. de success. liberto.* Vide & Cujac. *l.* 10. *obs.* 37.

Seu, dictio est augmentativa, *tex. est singula. in l. si quis ita legat versu, ff. de aur. & arg leg.* quem pro sing. commendat Ludov. *sing.* 561. lego Titio, & repetit Franciscus Crem. *not.* 56. lago digestum, & Dec. *consi.* 69. visis duobus consiliis, in 4. col. post Bal. *consil.* 442. verba ita dicunt. in 1. *lib. & cons.* 218. statuto civitatis, in 1. *lib. & consil.* 466. quidam instituit. in *l.* 3. *lib.* & *Alex. de Alex.* Genial. *lib.* 2. *c.* 3. Cotta.

Seu, dictio in dubio de proprietate sermonis disjungit verba: sed non sensum, ita concludit Corn. *cons.* 18. in præsenti consultatione, in 3. *col. in* 3. *lib. & in consi.* 198. in proposita in *ult. colu. eod. lib.* post *Bart.* in *d. l. si quis ita.*

Seu, particula disjunctiva, qua jungimus ea, quorum alterum, non utrumque affirmamus. De qua *Bar.* in *l. si quis ita, ff. de aur. & arg. leg.* Alc. in *enarrat. l. sæpe ita compertum. de verb. sign.* ubi demonstrat. seu, vim quoque ampliandi habere. *Spieg.*

Severissima sententia *l.* 1. *§. origo*, severissimam vindictam exigere, *l.* 1. *C. de precib.* severissimam vindicare, *l. ult. Cod. de crim. stellionat. & puniri. l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi privat.*

Severitas juris, *l.* 6. *C. de hæred. instituend. sententia, l.* 4. *C. ex quib. caus. infam.* Briss.

Severior sententia & mitior opponuntur, *l.* 3. *C. ex quib. caus. infam.*

Severiter, idem quod severè, Gord. Imp. in *l. severiter. C. de excus. tut.* severiter, inquit, præses provinciæ exequetur. *Prat.*

Severus, Augustus optimus maximusque, Princeps appellatur in *l. qui sol'dum, §. cum post, ff. de legat.* 2. & sanctissimus Imperator in *l. Titia, §. Lucius, ff. eod. tit.*

Severus plerumque Septimum Severum apud nostros designat. Nonnunquam etiam Alexandrum, ut constat ex *l. vere, §.* 1. *de minor. juncta l.* 1. *de noxal. act.* Briss.

Severus Valerius *l.* 1. *§. quæsitum, ff. de aqua quotidiana.*

Seviri hi erant, qui præerant equitum decuriis, quæ sex erant, Rhamnenses scilicet, Tatienses, Luceres, primi secundique. Erant enim primi Luceres, & secund, ac sic quoque Tatienses & Rhamnenses geminati erant. Hinc in inscriptionibus antiquis sevirum æquitum Rom. se recepisse testatur *Turneb.* Adversa. *lib.* 11. *c.* 9. ut in hac Trib. mil. *l.* 7. *gem. felic.* 6. *viro equi. Rom. turm.* Prat.

Sexagenarios exactores quosdam appellatos, qui à collatoribus species annonarias suscipiebant, tributaque exigebant, constat ex *l.* 1. *C. de exactorib. tribut.* in C. Th. & *l.* 2. *de annot. & tribut.* in C. Theod. *Briss. Prat.*

Sexagenarius potens est, & virginem puellamve ducere potest, *Gœdd.* ad *l.* 128. *n.* 2. *de verb. sign.*

Sexies dies sine usuris credere, pro creditæ pecuniæ pecuniam, ut Glareanus exponit, solvere sine usuris, per sex partes, sive solutiones, eleganter dixit *Cas.* Comment. *lib.* 3. Spieg.

Sextans quæ totius assis partes sunt, hæc est quæ unciæ nonnulli sestans scribunt, vide *Alexand.* Genial. dier. *primo c.* 1.

Sextarias *Quære*, Medimnus.

Sext. Pompon. genus Pomponiæ clarissimus fuit Jurisconsultus, qui scripsit *l.* 2. *ff. de orig. jur.* quam legem commentatus est post *Antonium Garronem Zasius* & Old. Hic *Pomponius* magno in honore fuit, ac floruit sub imperio Alexandri optimi Principis.

Sextus Cæcilius, *l.* 2. *ff. de donat. int. vir, & uxor.* Briss.

Sextus Pedius, *l.* 6. *ff. de reb. credit.* Briss.

Sexus virilis liberos & masculos liberos, sive masculini sexus nihil inter se differunt. Id vero verius est, ait Salomonius, nullo modo verbis virilis sexus fœminas posse comprehendi: veluti ex contrario venire non posse ut mares appellatione fœminini sexus. Nam ut dicit Pompon. in *l. si ita scriptum sit, de leg.* 2. exemplo pessimum est, fœminino vocabulo etiam masculos contineri. *Spieg.*

Sexus masculinus semper fœmininum continet, autor Julian. in *l. qui quos, de leg.* 3.

S I.

Si dictione uti solent Jurisconsulti in denotandis actionibus, exceptionibus & replicationibus: ut in *l.* 1. *ff. de condit. inst. l.* 2. *§. illud. l. fundi, leg. exceptiones*, 20. *l. exceptio. l.* 22. *ff. de excep.* Cic. *pro Rosc.* si paret eum dare facere oportere: si pactum non sit solutum: si transactum non sit: si ob metum non sit nata obligatio, si præjudicium fundo patrive ejus non fiat; si suus non sit, &c. *l.* 2. *l.* 9. *in fin. ff. de except. rei jud. d. l. fundi. l.* 4. *§. item quæritur si, §. Labeo eisi, §. si à Titio, §. metus causa, ff. de dol. mal except.* Cujac. *observ.* 34. *lib.* 5. Gœdd. in *comment. ad leg. primam, n.* 19 *ff. de verb. sign.*

Si verbum actui necessario eventuro adjectum conditionem efficit, sæpe tamen pro re subjecta causalis fit, sive confirmative ponitur, veluti in *l. videamus*, 4. *in princ. ff. de in lit. jur.* Ubi si pro quia positum invenitur, cum *Ulp.* dicit: Et quidem ipse pupillus, si impubes est, non potest: Similis est locus in *l. Titium & Mævium* 47. *§. à matre datus, versic*, si manent res pupilli, vindicari, *de administ. tut.* item in *l.* 3. *ff. de leg.* 1. *l. qui Romæ* 122. *§. Aggerius*, ubi Lonel. *de verb oblig.* Verum cum ea significatio propria non est, ut nec illa, quando si pro quamvis & etiam accipitur, ut late Bart. in *l.* 1. *n.* 2 4. 5. 6. *de cond. demonstr.* & Gœdd. *d. loc. n.* 17. Est quoque ubi hoc verbum pro non ponitur, *leg* legato generaliter, in *fi. ff. de leg.* 1. *si res, ff. de minor.* Aliquando pro sicut *l. qua ratione, §.* 1. *ff. de acqu. rer. dom.* Quandoque pro an, *l.* 3. §. 1. *ff. de collat. bon. l.* 9. §. 1. *ff. de edend. l.* 3. *§. idem Julianus, ff. de lib. leg. l.* 11. *C. de usufruct. leg. l.* 3. *C. commun. de leg. l.* 10. *C. de adopt.* & alias sæpe. Vide Cujac. 3. *observ.* 37. in med. Quandoque admonitionis nota est *l. muto, §. sub conditione* & eo loci Albericus, *ff. de tutel.* Regulariter Conditionem facit rubr. & *l. à testatore, ff. de cond. &*

demonstr. & toto fere tit. ex causa diversum, *l. aliquando ff. eodem.* Prat.

Si, pro etiam si, vel quamvis, *leg. ita demum, de recept. arbitr.* Briss.

Sibi facere videtur, qui non operas ejus locavit; sed quod opus conduxit expedit. *Connan.* commen. *lib.* 4. *c.* 5. *n.* 10.

Si certum petatur, Notum omnibus esse non puto, quid certum *in hoc tit. C.* significet Certum hic mutuum est, quod peti, id est, repeti dicitur, nam à debitore mutuum repetimus, pro quo nobis datur conditio, id est, repetitio certi, hoc est, mutui, ut scribit *Hegendorph.* in Exegesi. *Anch.*

Si cœlum digito non tetigeris. Conditionem hanc impossibilem negativam nostri doctores appellant, *l. illa de verb. oblig.* cum teste *Alciato* rectius necessariam conditionem dicerent, quæ pro pura habetur. Nisi forte de eo cœlo intelligant, de quo apud poetam oxymorum ridiculumque ænigma.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spacium non amplius ulnas.

Vide 18. *cap. lib.* 1. *Parerg.* Spieg. Gœdd. in *comment. ad l.* 1. *n.* 17. *ff. de ver. sig.*

Si diis placet, sermoni infertur, propter rei indignitatem, sive temeritatem, teste *Donato* Spieg.

Si eis pro quo Teren. in Adelph. sis d xii. Donatus in eum locum Fac sis Sostrata. Sis honorifice additur verbo, ne quod imperativo modo pronuntiatur, superbum sit. Deductus est autem à Senatusconsulti formula: ubi enim aliquid Senatus Consulib. injungit, addit, si ei videatur. Hæc *Donatus, Plot. Part.*

Si ex testamento ad libertatem perveneris, pro eo, si hæres te manumiserit *l. servo manumisso, ff. de cond. indeb.* Spieg.

Si fecerit, si dederit, in conditionibus testamentariis plerumque hanc significationem habent, Si per eum non stet, quominus det aut faciat, *l.* 23. *ff. de cond. inst.* In stipulationibus quoque hæc conditio. Si Pamphilum non dederis sic plerumque exauditur, si per te steterit quominus Pamphilum dares *l.* 115. *ff. de ver. obl.* Similique modo hæc conditio. Si Capitolium ascenderit, sic accipitur, si cum primum potuerit, Capitolium ascenderit, *l.* 28. *de cond. & demonstr.* Et ex diverso, Si Capitolium non ascenderit, hanc recipit interpretationem, si, cum primum potuerit, Capitolium non ascenderit, *l.* 17. *§.* 1. *ff. de manum. testa.* Pari ratione talis conditio, Stichus, si eum hæres non manumiserit liber esto, hunc sensum habet, si cum primum potuerit sine magno incommodo suo manumittere, non manumiserit. *l.* 20. *in fi. ff. de statulib.* Briss.

Si pateret. Verba erant olim judicii recuperatorii.

Si quid acciderit, absolute prolatum, mortem significat.

Si quis; tam masculos quàm fœminas complectitur, ut videre est in *l. prætor. §. hæc verba ff. de negot. gest. l.* 1. *§. ait prætor. ff. de const. pecu.* Et apud Plaut. in Vidularia: Dic mihi (inquit) si audes, quis ea est, quam vis ducere uxorem? Et apud Terent. in Eunucho: Hunc oculis suis nostrorum nunquam vidit Phædaia. Quæ quidem antiqua locutio est, & ἀρχαισμὸς teste Donato & Ovidio:

Si quis in hoc artem populo non novit amandi,
Me legat & lecto carmine, doctus amet.

Brech. in *l. verbum, sub tit. de ver. & rer. sign.*

Si quid in testamento, quod ante hoc tempus feci, legavi, cui dare volui, peto ab his, uti tertiam partem pecuniæ filiæ meæ reddant, *l. libertis, §. posthumus, ff. de alimen. leg.* Spieg.

Si sciens fallo: Formula jurisjurandi, quam Festus sic exponit: Lapidem silicem tenebant juraturi per Jovem, hæc verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter salva urbe arceque bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem. Ad hunc morem allusit Paulus in *l.* 26. *ff. de jurejur.* Qui jurasse dicitur, nihil refert, cujus sexus ætatisve sit: omni enim modo custodiri debet jusjurandum adversus eum, qui contentus eo, cum deferret, fuit, quamvis pupillus non videatur pejerare, quia sciens fallere non videtur. Hujus eisdem formulæ Polyb. *lib.* 2. mentionem facit: sed & Cic. ad Treb. Quemodo autem tibi placebit Jovem lapidem jurare, quum scias. Jovem iratum esse nemini posse? *Hotom. Prat.*

Sic, pro non alio modo. Est enim particula demonstrativa formæ & qualitatis: ut in *l. Gallus, in princ.* juncta gl. super verb. *Si fieri volunt.*

Sica significat ferreum cultrum. Proprie vero dicebatur brevior gladius, eratque latronibus apta, doloni, non dissimilis, ut refert. Balduin. Inst. de publ. judi. Hujus appellatione telorum genus comprehenditur. Cicero pro Milone: Extorta est, inquit, confitenti sica de manibus. *Hinc.*

Sicarius, qui telum quocunque animo occidendi hominem gerit. *act.* 21. Eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum. Horum pœna ex lege Cornelia fuit aquæ & ignis interdictio, cui postea deportatio, & bonorum ademptio subrogata est, qua etiam hodie afficiuntur, qui gradus sunt sublimioris: sequentis gradus qui erant, capite puniebantur, id est, morte, humiliores vero etiam bestiis objiciebantur, vide Vult. ad §. *item lex Cornelia de sicariis*, 5. *n.* 7. *Inst. public. jud.*

Sicarii. Suidas, *σικάριοι λῃσταί· ξίφος σικὰς δ' ἐπικάμπη ξίφη ῥωμαῖοι καλῶσι.* *Cujac.* in Notis suis *ad lib.* 4. *Inst. tit. ult.* circa medium.

Siccare retia *l.* 5. *ff. de divers. rerum.*

Σίκλωσις, solatio Satyrica est. Bud. in *l.* 2. *de his qui not. in fam.*

Sicilices, apud *Ennium*, sunt hastæ habentes spicula lata: Incedit, inquit *Festus* ex *Ennio*, miles vulgo sicilibus latis. vide *Turneb.* 19. advers.

Sicilicus, in *l.* 22. §. 2. *ff. de annu. leg.* est unciæ pars quarta, interprete *Volusio Mætiano* in lib. *de asse*: vide & *Bud.* lib. 1. de asse. *Gotb.* ad. *§.* 2.

Siclus, שקל, nomen ponderis, quasi dicas liberator: erat enim modus & regula omnium ponderum. Est autem prima divisione, Siclus aureus & argenteus. Et hic habebat viginti obolos: & secundum Græcorum ponderationem, ponderabat tetradrachmum id est, quatuor drachmas: & secundum nostram monetam majorem valebat dimidiato Joachimico. Et hic quoque erat duplex vulgarius; seu prophanus, & sacer, seu sanctuarii, qui aliquando erat justior & gravior. Porro, quod ad Sicli dum moneta est, figuram attinet, in una facie habebat aram, cum circumscriptione שקל ושראל: in altera facie virgam Aaron, cum circumscriptione קדש ורושלים: Jerusalem sancta. Voluerunt autem duabus illis picturis, ara & virga, tanquam symbolo significare sacerdotium & regnum.

Sicubi, pro si alicubi, *l. fin. §. siubi. C. de his qui ad eccles. confug.* Spieg.

Sicut, sicuti, similitudinis adverbia: tametsi interdum non res similes, sed diversas, & plane contrarias denotant: & particula. Ita, in secundo membro ponitur, ut apud probatos autores. Quin & interpretes observarunt, ea haud omnimodam similitudinem perpetuo denotare: ut not. in

in *l. si eum exoipit*, §. *quatenus*, ver. *sicut in interdicto ff. quo met. caus. l. custodiam de peric. & com. rei vend.* Spieg.

SICUT instructus est fundus. Quid hæc sibi verba velint, exponitur in *l.* 2. *C. de ver. sig.*

SIGILLARE, & sigillum alicui rei opponere,& claudere significat, ut apud Varron. Contra inquit, sex minus impia est, ne filii, parentibus luce sigillent oculos.

SIGILLA in ædificiis fuisse legimus, *l.* 13. §. *sed si axium, ff. de usufr. l.* 41. §. *pe. de leg.* 1.*l*,12. §. Papin. *ff. de instruct. vel instrum. l.* 17. *§. castella ff. de act. empt.* l. 10. *§. idem Celsus, ff. de aur. & arg.* Et apud Plin. *lib.*36. *c.*25. Pediculis argenteis adjuncta sigilla, in *l.* 32. *ff. de aur. & argen.* Sigillum candelabro adjectum, in *l.* 23. §. *si quis res sua, ff. de rei vindic.* Et Patellæ adjecta sigilla, apud Cic. 6. *in Verr.* Arnob. *lib.* 6. Briss. Prat.

SIGILLARIA, pro sigillis deorum, & ἀνδριαντίσκοι etiam sigilliola Arnob. *lib.* 6. Abstineatis, ait, à risu, cum pro diis immortalibus, sigilliolis hominum formis supplicatis humanis, quinimo deos esse sigillaria ipsa creditis, Tertul. in *lib. de Orat.* Cum perinde faciant nationes adoratis sigillarib. suis ridendo. *Briss.*

SIGILLARII, ut antiquæ gl. testantur, sunt, νευροσπάσται, i. circulatores, qui imagunculas quasdam venundant, quæ nervis quibusdam & fidiculis moventur, perinde ac si viverent. Et hoc sensu sumpsit *Tertull.* lib. de anima: Velut sigillario, inquit, motus superficiem intus agitante. Item adversus Valentinianos duobus locis. De his sic *Aristot.* lib. de mundo: ὁμοίως δὲ καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα τοῦ ζώου καὶ ὦμον καὶ ὀφθαλμόν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη μετά τινος εὐρυθμίας Prat. & vide Cujac. *lib.* 11. *c.* 30.

SIGILLARIA, vicus Romæ, in quo non sigilla tantum, sed & libri, & lances, & aliæ id Genus venales res exponebantur: unde in *l. penult.* §. *paterfam. ff. de leg.* 3. Sigillaribus emptæ lances. Et apud Gell. *lib.* 2. *cap.* In sigillariis emptus liber, qui etiam libros eo loci expositos aperte significat, *lib.* 5. *cap.* 4 Meminit & Suetou. in Neron. *cap.* 38. Unde etiam sigillariorum celebritas quædam instar nundinarum Saturnaliorum diebus addita, quæ sigilla deorum fictilia venalia proponi, & pueris emi, sed & invicem pro munere missitari solebant, quemadmodum Macrob. *lib.* 1. *cap.* 10. *& c.* 11. ostendit Spartian. in Caracalla, quæ à parentibus gratia sigillariorum acceperat, & vel clientibus vel magistris sponte donarunt. Idem in Hadrian. Saturnalia & sigillaria frequenter amicis inopinantibus misit, & ipse ab his libenter accepit. Sicque hoc verbum usurpavit *Sueton.* De his ita *Auson.* Ædiles plebii etiam, ædilesque curules sacra sigillorum nomine dicta colunt: *Alexander* Neapolitan. *lib.* 3. *Genial. dierum, cap.* 4. Cujac. 11. *observ.* 30. Brod. *Miscell. lib.* 3. *c.* 12. Briss. Prat.

SIGILLATIM, id est, per singulos exemplum in c. quia propter extr. de elect. ubi dicitur: assumantur tres de collegio: qui vota cunctorum secrete & sigillatim diligenter exquirant. *Jo. Bellon.* Etym.

SIGILLUM, parva statua, *Ulp.* de Pund. instit. *l. quæsitum.* Sigilla, inquit, & statuæ affixæ non continentur. *Nebr.* dicitur & quo quid consignamus, vel obsignamus, & notamus *ein Bitschad oder Handzeichen.* Si petam te decem tenore chirographi tui sigillo confirmati. Tu negas scripsisse te, vel inficiaris sigillum: recte petam, ut edas sigillum tuum, vel ut aliquid manu tua scribas, quod conferatur cum chirographo. *Spieg.*

SIGILLUM etiam publicum sine subscriptione fidem non facit. *Molin.* in consuet. Paris. *Rubr. de feudis*, §. 5. *n.* 13. cum nihil per se loquatur, mutumque testimonium (quod nullum est) sine subscriptione, vel æquipollente habeatur. Goedd. ad *leg.* 39. *n.* 3. *de ver. sign.*

SIGLA vel singlæ notæ sunt, quibus uti librarii in scribendo solebant. *Justin.* de compos. Eandem autem pœnam falsitatis constituimus, & adversus eos, qui in posterum leges nostras per singulorum obscuritates ausi fuerint conscribere. Omnia enim, i. & omnis prudentium, & titulos, & librorum numeros per consequentias literarum volumus non per sigla manifestari. Item in Græca const. αὐτὰς ταύτας ἐπικειμένας ... ποινὰς καὶ τοῖς σημείοις ποτὲ ἐν τῇ γραφῇ χρωμένοις, ἀντὶ σίγλας καλοῦσι. id est, Eandem etiam pœnam iis statuimus, qui certis notis quas singlas vocant, in scribendo utuntur. Hot. Gott. ad *l.* 1. § *in schola exceptorum* 12. *C. de offic. præfect. prat.* Afric.

SIGMA apud Lampridium in Heliogabalo mensæ genus est, quæ lunæ similitudinem haberet, formamque præferret Σ literæ Græcæ: Gronius *lib.* 19. *c.* 10. Idem affirmat Jo. Bapt. in *comm. Epist.* Sidon. Apollin. ad Sagarium, *lib.* 2 hisce verbis: Mensula ea potissimum figura adfabre lævigata & exculta, uti sex caperet, majori ex parte convivas, in similitudinem elementi Græcanici implicationibus spiris incurva, non absimili fortasse figura ab eo, quam Lucian. in Lexiphane *Delphinidem* appellat. Sigma Vates Epigr. itidem numerat *in* 4 *&* 10.

Accipe lunata scriptum testudine sigma,
Octo capit, veniat quisquis amicus erit

Lampridius in Heliogabalo: Recensent sigma juvenibus esse statum. Sigma vocitatum a literæ Græcæ similitudine, quemadmodum zeta sive zetecula à z literæ figura, & si sint, qui ζῆν & ζῶ hoc est, vivere deflectant.

SIGNA sigilla, & signacula idem valent, *l.* 1. *§. si pecunia, ff. depositi. l.* 12. §. *penultim, ff locat. l.* 1. *in fin. l* 2. §. *si dubitetur, l.*4. *ff. de testam. quemadmodum aper.* Brisl.

SIGNA autem anulis χαράγματα habent bus impressa accipimus in re testamentaria. *l.* 22. § *signum autem, ff. qui test. fac. l.* 11 *ff. de injust rupt. §.* 1. *Inst. de testam.* Sunt & signa, in *Auth. fine. C. testa.* σύμβολα τῶν ψήφων: nam inde *Bulgarus* & alii hanc dictionem a libertorum nomina retulit: nisi dicamus, per signa eum sigla intellexisse ea in re: & rursus σύμβολα, ubi de numeris loquitur. *Prat.*

SIGNACULUM, in *l. hac consultissima. Cod. de testam.* significat signum ad notam impressam, potest tamen aliquid esse signum, quod non sit signaculum: ut statua signum est, at anuli affixum syngraphæ, signaculum Græcis σφραγίς. Spieg.

SIGNA luctus hæc ponuntur in *l.* 11. §. *hac autem ff. de injur.* Ut si lugubri & squalida veste utatur, & eo habitu sequatur nos assidue ut apud Senecam proponitur 39. *controv lib.* 6. vel si publice lugeat conditionem nostram, qui rei judicio delati simus. Idem si demittat barbam, submittatve capillos, id est, si non tondeat, quod etiam luctus & mœroris fuisse signum, idem *Seneca* eodem declarat loco. Barba, inquit, de missa sordidatus ad vos veni. vide Cujac. *lib.* 6. *obser.* 5.

SIGNARE quid est, nisi proprium aliquid poneret. Hoc est enim signare, imponere aliquid, quod non confundatur cum cæteris. Signare, est signum rei ponere. Cuicunque rei ponis signum ideo ponis

ponis signum, ne confusa cum aliis, à te non possit agnosci: author D. August. *tractat.* 25. *in Joan.* Spieg.

Signare, est sigillo obfirmare. Ulpian. in *l. videamus §. qui vinum, ff. locati.* Qui vinum (inquit) de Campania transportandum conduxisset, deinde mora a quodam controversia, signatum suo & alterius sigillo, in apothecam deposuisset, ex locato tenetur, ut locatori possessionem vini sine controvorsia reddat: nisi culpa conductor careret. Sed & *Salustius* in Catilin. signa pro sigillis usurpavit. Igitur inquit perlectis literis, quam prius omnes sua cognovissent, senatus decrevit: uti abdicato magistratu Lentulus, itemque cæteri in liberis custodia haberentur. Signa sua sigilla intellexit: unde obsignare. (quod Græci ἐπισφραγίζειν, & ἀποσφραγίσματα sigilla) est impresso aliquo occludere. Martianus in *l. divus Adrianus, ff. de custod. & exhib. reor.* Brech. in *l. subsignatum, ff. de verb. & rer. signific.*

Signare & subscribere differunt: Illud anulo, hoc calamo perficitur. Gothof. ad *l. 21. in princ. C. de testamentis.*

Signatæ tabulæ testamenti in edicto prætoris accipiuntur, quæ septem testium signis signatæ sunt: *l. ult. ff. de secund. tab.* Nec signatæ videntur si earum linum, quod ligatæ erant à testatore ipso incisum est, *l. 1. §. pen. eod. tit.* Harum obsignandi morem sic expressit Paul. *lib. 5. sent. titul. ad testam.* Amplissimus ordo decrevit eas tabulas, quæ publici vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summam marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino constringantur, atque impositum supra linum ceræ signa imprimantur ut exteriores scripturæ fidem interiori servent. Sic & in *l. 12. ff. de injusto rupt.* signatum testamentum accipimus. Signata cista in *l. 1. §. si cista. ff. de leg. commiss.* testium signis obsignata. Sic & signata domus, in *l. 1. §. pen. ff. de vent. in poss. mitt. l. 20. ff. de injur.* Briss. Prat.

Signa præterea vexilla militaria sunt, *leg. 2. §. initium, ff. de ord. jur. l. penult. ff. ex quibus caus. major. l. 3. §. ultim. ff. de testibus.* Briss. Prat.

Signa Romani, auctore *Vegetio* lib. 2. *de re militari* tria habebant. Aquilam, Dracones & Vexilla. Aquila totius legionis signum est, quam portat æqualiter. Dracones sunt singularium cohortium. Legio enim in decem cohortes dividitur, quos, qui ferunt, Draconarii dicuntur. Cohortes verò in centurias dividebatur, singulis centuriis suum erat Vexillum, in singulis vexilis, notatum erat, ex quota cohorte, quota centuria esset, ne qui milites à signo aberrarent. quod & Dion. *lib.* 41. declarat.

Signatores, testes ad testamenti, nuptiarum, vel cujuscunque alterius negotii tabulas anulis suis obsignandas adhibiti, appellantur, *l. 22. ff. de testibus l. 3. §. hoc interdictum. ff. de tabul. exhib. l. 32. in fi. ff. de furt.* Curent magistratus cujusque loci testari volentibus, & seipsos & alios testes, vel signatores præbere: quo facillus negotia explicentur, & probatio rerum salva sit, sic in *l. 32. in fi. ff. ad l. Aquil. l. 4. l. 6. l. 7. de test. quemadmod. aper.* Salust. in Conjurat. Catilin. Ex illis testes signatoresque falsos commendare. Suet. in Augusto, *cap.* 33. Et eum de falso testamento ageretur, omnesque signatores lege Cornelia tenerentur, &c. Valer. *lib. 7. c. 7.* In eo Tullianus Pompei magni familiaris ipso Pompeio signatore hæres scriptus sic apud Tacitum: Adhibitis, inquit, qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causa convenisse. *Prat.*

Signatores etiam appellantur in *l. ult. ff. de leg. commissoria*, qui sacculum pecuniæ signis suis obsignatum. *Briss.*

Signatorius anulus *Vopisco* dicitur sigillaticus, ut refert Cujac. 14. *obser.* 11. *circa fi.*

Signatorio anulo testamenta claudebantur, *l. ad testamentum, D. de testam.* Eo utimur, ut signum imprimamus *l. ad testum §. pen eo. tit.* proprie à nostris appellatus. *Ein Bitschad*, quasi à damno præservatio. Ornamenti autem nomine eum contineri, *Paul.* negat: vide *Gœdd* in comm. *ad l. signatorius 74. n. 2. 3. D. de ver. sig. gl. sub fin. c. unic.* Clem. de jurejurando refert, quod sigillum, ut ait, magnum à bulla aurea distet. *Spieg*

Signatum aurum. vide Aurum signatum.

Signatus Ulp. *l. ad testam. de reb. eorum qui sub tut.* signatas tabulas accipi oportet. & si lineo, quo tabulæ involutæ sunt signa impressa sunt signatum pro insigni, apud veteres legitur, ut, signata virgo. vide Nov.

Significare. pro signific. Martian. in *l. 66. §. 3. D. ad SC. Treb.* N[illegible] si auditus capaces sint, vel interrogari nutu possint significare, velle se periculo suo hæreditatem adire. *Prat.* ex *Hot.*

Significare, id est, quod rei ipsius essentiam, veluti picta quadam in tabella ἀκριβῶς exprimit & ponit ob oculos: hoc Græci σημαίνειν, & προσσημαίνειν. & προσσημαντικὸν significat vum, ῥῆμα ἐστὶ μέρος λόγου χρόνων διάφορων προσσημαντικὸν significativum, ut ῥῆμα ἐστὶ μέρος λόγου χρόνων διαφόρως προσσημαντικὸν, i. e. verbum est pars orationis cum actione etiam temporum significativa; significare igitur est rem, de qua quæstio est, repræsentare, Sed id quidem variis modis. Nam modo strictius, modo latius. nunc proprie, nunc autem improprie, & κατὰ χρησικῶς res ipsa significatur, ac secundum subjectam materiam: ut in *l. si cert. per* Felin. *cap. 1. de summa Trin.* Jam vero quandocunque de verbi significatione inter Jureconsultos agitur, de propria solet intelligi, nisi aliud testatorem sensisse deprehendamus. Ut si Titius vestem legaverit, de veste nondum texta sensisse, non putandum est, nisi quoque non textam nuncupatis, & expressis verbis adjecerit, &c. Est etiam significare, aliquando indicare & prædicare aliquid venturum, ut cum dicimus de signis pluviam, vel Ventos, vel quid aliud significantibus. Cic. in Orat. pro Sext. Rosc. Amer. Anseribus (inquit) cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significent, si fures venerint, & si fures internoscere non possunt, significant tamen, &c. Brechæ. in *l. cum omnes jus D. de verbor. & rerum significat.*

Significatio. in *rubr. D. de verb. sig.* nihil aliud est, quam certa sensus demonstratio, qua quælibet res dictionis: attributione ab intellectu sumpta ἀκριβῶς exprimitur: vel brevius: Significatio, est proprius & verus verborum rerumque intellectus, quo quælibet res tanquam in picta tabella oculis quasi subjicitur & declaratur, pro ea, quæ not. Bald. ad *rub. C. de verbor. sign. & sing.* Roger. in *tract.* de jur. interpr. *q. 2. in princ. n. 1.* vide Gœdd. in *comment. ad rubr. ff. de verb. sign. n. 9.*

Significatio. Marcellus: non aliter, inquit, à significatione verborum recedi oportet, quam cum manifestum est, aliud sensisse testatorem. Vide *Alc.* tam super rub. *de verb. sign.* quam

quam quos eadem de re libros plane aureos scripsit. *Spieg.*

SIGNINUM rivum lapideum interpretatur Ulp. in *l.* 1. §. *ult. ff. de rivis.* Plin. *lib.* 35. *c.* 12. signium ex testis tusis fieri calce addita scribit. *Vitr.* vero *lib.* 8. *cap. ult.* signina opera ita fieri tradit: Primum harenam purissimam asperrimamque parari, cementum de silice frangi, calcem quoque quam vehementissime mortario misceri, ita ut quinque partes harenæ ad duas calcis respondeant, mortarioque cementum addit. Front. *lib. de aquaductib.* Concipiuntur ergo via Collatia ad milliarium octavum palustribus locis signino circumjecto, continendarum scaturiginum causa. Ex quibus apparet, signinum rivum testaceum & cementitium potius quam lapideum interpretandum esse. Ideoque *Brissonius* superiorem interpretationem à *Triboniano*, non ab *Ulpiano* venire suspicatur, sunt tamen, qui in illo *Ulpiani* loco legendum siliceum contendant, pro signinum ad evitandam antinomiam, quæ oriri posset ex leg. *servi. §.* 1. *ff. eo.*

SIGNINAM fabricam etiam *Boethius* in Top. Cic. dixit. Et signinum alveum aquæductus *Cassiod.* lib. 5. *Var. Epist.* ad universos possessores. *Brisf. Prat.* Goth. ad *l.* 1. *§.* 10. *ff. de rivis.*

SIGNINUS, Signina Campaniæ urbs, nota vini austeritate. Unde vinum *Signinum* Martiali.

SIGNUM, quo quid fidei causa obsignamus, quod sigillum certum esse volumus. Dicitur & apud JC. in *l.* 3. §. *hoc interdictum, de tab. exhib.* Spieg. Vel.

SIGNUM est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid objiciens ex se in cognitionem venire, *c. signum, de consecrat. distinct.* 2. Et signare, est signum imprimere, ut supra exemplum est in §. *possunt. Inst. de testam. ordin.* Ubi dicitur: Possunt omnes testes uno annulo signare testamentum, & signatorius annulus est, qui signat, seu quo ad signum utimur: ut in *l. signatorius annulus, ff. de verb. sig.* & significatio rerum dicitur demonstratio, ut in *tit. prædict.* Jo. Bellon. *Etymol.*

SILANI, vel sylvani: vide sup. salientes.

SILENTIARII, qui audientiam faciunt, murmur voce compescunt & cohibent, quorum schola in aula Constantinopolitana erat, ut ex *Niceph.* lib. 16. c. 24. apparet. De his silentiariis sacri palatii viris spectabilibus meminit *l. ult. C. de excus. tut. l.* 30. §. *ult. ff. de inoffic. testam.* Constant. de administr. Imper. διὰ τῶν βήλων ἤτοι τῶν σιλεντιαρίων συνεστῶν. Hos intellexit *Caudianus*, dum ait: *sacroque adhibere silentia somno.* Ambr. in orat. *de morte Valent.* Vesperi profectus est silentiarius, tertio de mane quærebat, jam ne removisset. At apud *Salvian.* Massi. *lib.* 4. de vere Dei judicio, cum ait, Paverit quippe actores, paverit silentiarios, paverit procuratores, silentiarii accipiuntur, qui in familia cæterorum servorum murmur cohibebant, ut *Seneca* quadam Epistola probat, sed & *Procop.* lib. 2. *de bello Persico*: Imperatorum ad ea, quæ sunt quietis, ministros silentiarios vocari scribit. Erant autem silentiarii sub decurionibus: ut videre est *l.* 3. *in fin. C de silent.* qui alias sacri consistorii decuriones dicuntur, ut *C. Theod. l.* 2. 6. & *ult. jam d. tit.* & alias sacri palatii, ut *l.* 1. *C. eod.* Prat.

SILENTIARII (ut inquit *Procop.*) ministri sunt ad ea, quæ silentii, quietisque sunt interiores in principis domo, arcanorum principis conscii, quique silendis, & arcanis principis consiliis interesse solent. Quidam eos auricularios appellant. Et horum prærogativas recenset potissimum *l.* 3. *C. de silentiar. & decur. lib.* 12.

SILENTIO convenisse videtur, i. e. tacito consensu, qui ex silentio præsumitur, ubi quis contradicendo actum impedire potest: *l.* 51 *ff. locati*, sic silentio comprobare. Paulus *lib.* 1. *sent. tit.* Brisf.

SILENTIUM, id est, præteritio, in *l.* 10. *C. de testam. milit.*

SILENTIUM longum, in *l.* 3. *C. si major. fact. alien. rat.* interpretatur ibi *Gothofr.* quinquennium.

SILENTIUM, pro taciturnitate, *l.* 27. §. *famil. ercisc.*

SILENTIUM, pro interdictione advocationis *l.* 8. *de postulando.*

SILICERNIUM Latini dicebant, quod Græci περίδειπνον καὶ τάφον: dicitur que silicernium, cum post parentationes circumpotationes fiebant, seu funebre convivium. Brech. in *l. cum in testamento, ff. de verb. & rer. sign.* Et silicernii quidem veriverbium hoc videtur liber glossatorum antiquus adferre, quod in ea nullo homine recenso silenti tantum umbræ cernantur, his verbis: Silicernium, περίδειπνον λέγεται τὸ δεῖπνον ἐν τάφῳ ἢ θέρμ. Cuja. obs. lib. 1. c. 21 Gothofr. ad *l. funeris,* 37 *ff. de relig. & sump. fun.*

SILICARII, Lege, Zetarii.

SILIGINARIUS, custos siliginis, dispensator ac distributor. Ulp. *de furt. l. si quis uxori,* si siliginario, mojuit, quis dixerit, ut qui nomine ejus siliginem petisset *Nerviss.* Adde *Fortat.* in penu juris civ. c. 6. *Prat. Hot.*

SILIGO, frumenti genus optimi, de quo *Plin.* lib. 18. c. 8. *Julian. l.* 30. *ff.* de neg. gest. Quendam asi siliginem emendam decreto ordinis curatorem constitutum. *Prat.* ex *Hot.*

SILIQUA erat primum & minimum pondus apud Romanos: De siliquis fit mentio in Auth. *sed hodie, C. de episc. & cleric.* Jo. Bell. *Etym.* Vide fuse *Cujac.* 16. obs. 23.

SILIQUATICUM, est mercatorum onus, quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam, ut testatur *Cassiod.* lib. 4. Idem *lib.* 2. Qui ita, inquit, commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolii, nec siliquatici, nec avaritiæ aliquid pensionis impendant, Græci κερατισμὸν appellant. Prat. Cujac. *super Rubr. de lustralis auri collatione, C. lib.* 11.

SILLANIANUM Senatusconsultum ad quæstionem familiæ pertinebat. Quibus temporibus factum sit, ex *P. Fabro* docuit *Cujacius* lib. 1. obs. c. 18.

SILVANI qui sint, vide supra in verbo *Salientes.*

Σημάντωρ, signator, significator, à σημαίνω signo: significo, quod est tertium principis vocabulum, ex quibus principis proprietates colliguntur. Supremus est, ad quem ut omnia referuntur, ita subditorum curam omittere minime quidem debet: Rex est, qui regere & erratæ corrigere debet: Signator vero & significator est: legibus ergo suis significare debet, quid agendum, & à quo abstinendum, quod ubi fiet, beata erit Respublica. *Pralans* in Meth. d. jur.

SIMILIA dicuntur, si spectatur Etymologia, quasi simul ea, vel eadem. Similitudo à Græcis vocatur ὁμοιότης, convenientia.

SIMILIA dicuntur quadrifariam. Primo, quo ad speciem, habitudines, dispositiones corporeas: ut duæ mulieres forma, habitu, & nota pulchritudinis similes, vel homines duo: quales scripsit *Valer.* lib. 9. tit. *de similitud. formæ.*

formæ. Secundo. Similia quædam dicuntur, quo ad naturales potentias: ut quando duo vel plures habent eandem vim loquendi, ambulandi, videndi, docendi, & agendi ferii nonnihil operis: Tertio, Similia quædam dicuntur, quo ad staturam, fortunam, conditionis eventum, quo ad corporis effigiem, & lineamenta. Quarto denique Similia quædam dicuntur, quoad passionem, ut ligna diversæ speciei, quando comburuntur quercus & laurus, similes emittunt flammas, & carbones relinquunt, duo latrones, quando suspendio finiunt vitam, dicuntur simili plexi supplicio. *Tabost.* in topico militiæ for. & legal. discipl.

SIMILIA existimanda sunt: cum utrinque eadem est æquitatis ratio (quod variis constitutionibus docebimur) ex quo argumentum à simili duci debet: cujus rei nomine varii Topica legalia scripsere. Argumento autem a simili quando locus sit, docet JCtus in *l. non possunt omnes, ff. de legib.* nec ullum frequentius habent Jurisperiti argumento à simili. Similium, parium, & comparatorum tractationem sibi conscribere debet juris studiosissimus quisque. *Prat.*

SIMILIA non sunt eadem, *l. quod Nerva, ff. depos.* sed quorum qualitas est una: at quorum eadem est substantia, eadem dicuntur. juxta Bald. *in l. neque leges ff. de leg bus, l. e. quæ. C. de condict. indeb.* Quæ origine sunt diversa, eadem non sunt. ait Salomon. *l. Gallus, ff. de lib. & posthum.* Prat.

SIMILIA in diversis personis, causis vel rebus censentur, illa, quæ habent unam & quasi eandem personam. Bald. in *comm. ad l. de quibus, col.* 13. *vers. viso de causis, ff. de legib.*

SIMILIA non sunt, si plures inveniuntur differentiæ, quam consonantiæ, Bald. in *l.* 1. *in* 2. *notab.* & ibi Jas. in 3. *col. C. de jur. emphyt.* Feli. *in c. capitulum, col.* 2. ibi, nullum simile. *extr. de rescr.*

SIMILA, cujus meminit divus Hieron. in *c. gloria.* 11. *q.* 2. confici hoc modo, tradit *Cotta*: Frumentum factum, ait, in frusta, vel mollitum grosse in aqua, in diversas substantias dividitur, per cribra extrahitur furfur, & farina subtilissima, quæ pollina dicitur: postea remanet simila, quæ dividitur in grossam, subtilem. & mediocrem: de pollina fit panis papalis, de subtiliori simila fit etiam panis, de residuis duabus fiunt pultes, & alia cibaria. *Plin.* lib. 18. scribit, Africum triticum præstantissimum fuisse: ex cujus farina primum similago, quæ & simila dicitur. Cribro tenuissimo & polline, cernebatur, ita ut ex polline restante secundariam veluti similam elicerent, & crassiorem rursus pollinem à furfuribus laxiorem in cerniculo succernerent. *Celsus* lib. 2. c. 17. Et tritico, inquit, firmissima siligo, deinde simila, &c. In Genesi quoque legitur: Accelera, tria sata simile commisce, & fac subcinericios panes. *Cotta.*

SIMILI modo, pro similiter, *l.* 6. *§. simul. & §. seq. ff. quæ in fraud. credit.*

SIMILITUDO *Aristoteli* est unitas qualitatum, quod teste *Salom.* aperte liquet in *l. qui liberos ff. de vulg. & pup.* Joan. Andr. in *c. non potest. de preb. in* 6. similitudo est rerum inter se differentium comparatio.

SIMILITUDO autem duplex est. Aut enim ex pluribus rebus similitudo colligitur: ut tutor fidem præstare debet, si socius, si mandatarius, debet etiam procurator. Aut una res uni rei comparatur. *Cic.* ad Trebat. si ædes exesæ corruunt, vitiumve faciunt, quarum ususfructus legatus est: hæres restituere non debet, nec reficere. Non magis, quam servum restituere, si is cujus ususfructus legatus esset, deperisset. *l. qui usumfructum, §. contra, & l. balineus ff. de usufr. l. reperi. §. pen. & l. si ager. ff. quib. mod. ususfr. amit.* Vide etiam *l. amplius, ff. de damno infect.* Oldend. Prat.

SIMILITUDO non procedit, si forte monstrari possit, illud, quod confertur, diversum esse genere, natura, vi, magnitudine, loco, tempore, persona, opinione, aut aliis rationibus, tum enim frigidum statim & enerve fit argumentum. Quapropter ad probandum non ita crebro, ad explanandum illustrandumque frequenter adhibenda est similium collatio. Quia mirum in modum instruit & quandam rei imaginem subjicit animo. Est igitur probatio à simili, quoties Jurisconsulti, vel nostræ ætatis interpretes utuntur, his verbis Argumento *l.* 1. *facit, l.* 2. *accedit l.* 3. *aut bis similibus.* sic Africa, *in l. servum filii, §. cum qui chirographum ff. de l.* 1. Argumento est, inquit, venditio *Schard.* ex *Prat.*

SIMONIA (quam Latini ambitum vocant, siquidem simonia Latinum non est) dicitur, quando quis vult dare aut accipere dona Dei, data aut accepta pecunia. Cujuice rei pulcherrimum habemus exemplum in Actis Apostolorum de *Simone* mago Samaritano, homine nefario, à quo vulgares simoniam ipsam vocant. Hinc tit. *lib.* 5. *Decret.* est de simonia; simonia an jure civili sit licita, disserit Bartolus in *l.* 1. *ff. ad legem Jul. de ambitu, & l. iste autem ff. de hered. inst.* Prat.

SIMONIAM definit *Goffredus* in summa, ut sit studiosa cupiditas emendi, vendendi spiritualia, vel his annexa, *tot. tit. de simon. in antiq. & 6. extra.* vel & generalius, est crimen ecclesiasticum, quod sapit hæresin. *c. altare* 1. *q.* 3. Prat. Porro simonia pœna ex iure canonum varia est. Primum enim is, qui dedit deponitur, & sacerdotii honore privatur. *c. qui alium c. sicut, insinuatum, de simon.* Eademque est pœna ejus, qui accipit. c. de hoc autem, *c. ea quæ cod.* Interdum accipiens ad tempus excommunicatur, vel alia pœna pro arbitrio judicis punitur, *c. quidquid.* 1. *q.* 1. sed & is, cui jus aliquod propter simoniam remittitur, ad tempus punitur, *c. si quis ordinaverit, de simon.* item feritur anathemate, *c. reperiuntur,* 1. *q.* 1. Item interdum damnatur, *c. si qui. neque,* 1. *qu.* 1. & monachus simoniacus de uno monasterio transfertur in aliud, *c. de regularibus, c. dilectus, c. quoniam, de simon.* Item restituere cogitur, quod accepit, *c. si quis dator.* 1. *q.* 1. & interdum ejus duplum, *c. audivimus, de simon.* sed ex eo tempore, quo in civilibus magistratus & honores, & in Ecclesiasticis officia atque alia venalia esse cœperunt, summo Reipub. incommodo, de ambitu & simonia quæstiones aut nullæ sunt, aut rariores, ut quæ sunt crimina jure, ex usu pro criminibus non habeantur, quam bene viderint, illi, quorum est disciplinam constituere, honestatem tueri, & abusu sublato usum rerum restituere, Vult. *ad §. final. n.* 7. Instit. de publicis judiciis.

SIMPLA & simplum idem sunt, nam simpla promitti, & de simpla caveri dicebantur, cum ob evictionem simplum rei pretium promittebatur, *l.* 5. *§. fin.* 56. *l.* 60. *ff. de evict. l.* 17. *ff. de instit.* Varro *lib.* 2 *de re rust. c.* 10. Cavere debet de evictione simplici quanti ea res sit. Inde quæ cautio simplæ dicitur, in *l.* 36. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* eadem stipulatio simplæ vocatur in *l.* 1. *in fin. l.* 27. *ff. de evict.* Actio autem de evictione interdum simpli, interdum dupli erat: simpli erat, cum dictum non erat, quantum ob eam rem præstare emptorem oportet, vel cum

ea

ea, quæ empto fundo accesserant, evincebantur, *l. 16. & l. 60. ff. de evictionibus.* Duplici vero erat rebus pretiosis vel mancipiis venditis. *Briss. Prat.* Hinc

SIMPLAM & duplam à Jurec. dicitur genere fœminino, *l. 5. ff. de jure fisc.* sed triplum & quadruplum duntaxat neutro genere. *Brisson.*

SIMPLARIÆ venditiones (ut in *l. si tamen* §. *ult. ff. de ædil. edic.*) sunt, ex quibus actio simpli ob evictionem datur, vel pro quibus necesse venditor non habet, de dupla emptori repromittere, quarum meminit. Ulp. in *l. emptori ff. de evictionibus.* Ita enim simplariæ venditiones à Pomponio dicuntur, sicut, simplariæ actiones, & duplariæ, & quadruplariæ dicebantur, quæ in simplum, duplum, quadruplum dabantur. Itidem simplariæ res dictæ sunt ab antiquis, quæ nullius prope pretii essent, pro quibus scilicet in simplum tantum venditori cautio deberetur.

SIMPLARIÆ res idem significant, quod res potulentæ & esculentæ, lentæ, ut ex libello *Fulgentii* de prisco sermone suspicari licet. In eo enim sic scriptum est. Simplones dicuntur convivæ, nam & amicus sponsi, qui cum eo per convivia ambulat, simplator dicitur. Hæc *Fulgentius*, tam simplaria, quam simplatores à simplonibus posse derivari, non obscure demonstrant. *Revardus* in suo comment. *ad tit. Pand. de diversis reg. jur. l. 145.*

SIMPLEX, alias est nomen numerale, ut simplex, duplex, triplex, quadruplex. Unde simplum, duplum, triplum, quadruplum *Old. Prat.* Alias sumitur pro puro minimeque composito. Inde dicimus simpliciter aliquid fieri, ad differentiam ejus, quod si solemniter, *Old.* Alias denique dicitur pro vero, syncero, aperto quod nullis constat affectatis plicis. Cic. *Acad. q. lib* 4. Cum simplici homine simpliciter agerem. Hoc sensu dicitur, Veritatis amica simplicitas, *l. Gallus,* §. *quidam recte, ff. de liber. & postum. l. 1. in prin. ff. de vulg. & pupil. subslit l. 1. C. ut se ab hared. abstin. c. 1. de summa Trinit. c. pastoribus, de judiciis c. veritatis, de jurejurando, 4. q. 9. pura.* Ex diverso, duplex pro fallaci, quod ex fraude & dolo complicatum fit. Inde duplices homines dicimus Versipelles. *Old. Prat.*

SIMPLEX donatio, pro mera, in *leg.* 20. §. *si pater, ff. famil. ercisc.* Briss. Prat.

SIMPLEX actio, quæ in simplum datur, *l. 3. C. vi bonorum rapt.*

SIMPLEX mors est dicitur à Justino *lib.* 44. & Quintil. in *declam.* 6. corporis projecti, quæ alibi sua mors & naturalis dicitur. *Briss.*

SIMPLEX jussio, quæ fit sine causæ cognitione, *l. ult.* §. *ult. ff. quod met. caus.* Briss. Prat.

SIMPLEX postulatio, *l. 1. C. de lit. contestat.* & substitutio, quæ in unum duntaxat casum concipitur, *leg. 1. ff. de vulgar. & pupil.* Briss. Prat.

SIMPLEX exemplum est, quod vulgo copia dicitur, & nonnunquam sufficit, *l. exempla, ff. de edend.* Spieg.

SIMPLICES anni, primi, & qui simplici numero efferuntur, nempe usque ad decimum.

SIMPLICES fugitivi, qui nondum pro liberis se gesserunt, *l. 2. ff. de fugitiv.* Briss. Prat.

SIMPLICIA interdicta, in quibus alter actor, alter reus est, §. *tertia divisio. Inst. de interdict.* Qualia sunt interdicta exhibitoria, & omnia prohibitoria de arboribus cædendis, & de itinere actumque, *l. 2. ff. de interdict.* Prat. ex Briss.

SIMPLICIORES homines, pro imperitis, rusticulis, quos Græci *ἁπλοῦς* appellant, Ulp. 14. *ff.* 4. *ff. de relig.* Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi: nec quid aliud hujusmodi, quod homines simpliciores faciunt, id est, superstitiosi & creduli. *Hot. Prat.*

SIMPLICITAS opponitur calliditati, sagacitati, versutiæ. Dicitur & rusticitas, quæ excusationem patitur, *l. 2. §. si quis in jus vocat. non ierit,* juncta *l. contumacia, ff. de rejud.* Vide Bald. in *l. scriptura, C. de fid. instrum.* Ang. Nov. *de test.* §. *& licet* Spieg. Prat.

SIMPLICITAS, in *l. 1. C. de jur. & fact. ignor.* est ignorantia. *Bald.* & *Goth.* in d. l. 1.

SIMPLICITAS legum, significat æquitatem, & opponitur difficultati, vel subtilitati juris, teste Justiniano in §. *sed quia stipulationes*, Instit. *de fideicommiss. hared. & in §. final. eod tit.* Idem in §. *& hæc quidem,* Instit. *de legit. agnat. success.* commendat simplicitatem legis XII. Tab. Damnat mediam jurisprudentiam propter subtilitatem: simplicitas enim statim aperit veritatem, non differt negotium. At contra subtilitas simulat aliud quam est, protrahit in longum, afficitque damno litigantes, *Spieg. Prat.*

SIMPLICITER illud fieri dicitur, quod sine fraude doloque malo fit *c. penult. 39. distinct. & 16. q. 1. si cap. f.* Ulp. in *l. aut prætor. §. si quis particeps, ff. quæ in fraud. cred.* Prat.

SIMPLICITER: pro generaliter, & ut Græci dicunt *ἁπλῶς l. 66. §. duorum, ff. de leg. 2. l. 3. §. qui liberis, ff. ad Trebel. l. 9. §. ult. ff. de ad tut. l. 29. in prin. ff. de lib. & posth. l. 71. ff. de l. 1.* Briss. Prat.

SIMPLICITER desistere, id est, sine abolitione, *l. 16. C. ad l. Jul. de adulter.*

SIMPLICITER dare servum, id est, inæstimatum, *l. 12. §. 1. ff. de jure dotium.*

SIMPLICITER, id est, nondum partibus constitutis *l. 38. §. ult. ff. de ædil. edict.*

SIMPLICITER relegari, id est, sine loci aut insulæ adsignatione, *l. 31. ff. de interdict.*

SIMPLICITER concepta stipulatio, id est, impersonaliter, *l. 18. §. de stipulat. serv.*

SIMPLICITER acceptus fidejussor, id est nulla addita stipulatione, vel cautione, *l. 51. §. creditor. ff. de fidejussoribus.*

SIMPLICITER denuntiasse, & ad judicem opponuntur, *l. 17. ff. ad leg. Juliam. de adulteriis;* plura vide apud *Briss.*

SIMPLICITER & simplicius, in *l. 26. ff. de servi. rust. l. 9. ff. de servit.* id est, non designata parte fundi, quæ serviat. *Briss. Prat.*

SIMPLICIUS, apertius, *l. in lege, ff. locati*, cum simil. locis ab *Alber.* indicatis, *Spieg. Prat.*

SIMPULARIÆ priscis erant res minutæ, nulliusque pretii. Vide *Erasm.* explicantem proœmium. In simplo, *Spieg.* & *Corras.* 2. Misc. 24. n. 5. & seqq.

SIMPULUM vas quoddam exiguum est, & minutum fundens, cyatho non dissimile, quo P. Rom. diis immortalibus sacrificabat. Nam & *M. Varro* apud Non. Marcellum ait, Deos ipsos vili simpulo invitari. Unde mulieres divinis rebus deditæ simpulatrices, ut *Festus* scribit, vocantur. Inde quoque & illud diverbium manavit: Excitare fluctus in simpulo, quo Cic. 3. *de legibus* utitur, est. Dicebant autem in simpulo fieri, quod vel clanculum, vel in re minuta atque humili fieret, allegoria, sumpta à puerorum lusu, quo in simpulum per angustam fistulam inflantes, quasi fluctus quosdam excitare solent. *Corras.* d. loc.

SIMUL ac, quamprimum. *Inst. de rer. divis. §. si quis,* Spieg.

SIMUL atque, pro statim, sive postquam Justin. *§ fere, de rerum divis. & de empt. vend. in prin* Spieg.

SIMUL fieri quæ dicantur, refert Bart. *in l. operis ff. locati & in l. fundus, §. si duo, de procur. gl. d. l. operis*, sentit. simul signasse testes, tametsi successive signarint. *Alb.*

SIMUL in sacculo solvere. Vide *Ulp. in l. sed si quis, §. quod tamen ff. de usufr.* Spieg.

SIMULARE nihil aliud est, juxta *Pontanum*, quam sub veritatis specie velle decipere. Unde & simulatio pro deceptione & circumventione ponitur. Nostri tradunt, fictionem seu simulationem regulariter non præsumi, donec probetur, *l. cum precibus, C. de probat.* Spieg.

SIMULATE, ficte *C. plus val. quod ag. quam quod sim. conc. in l. cum ea. de transact.* quæ simulate geruntur pro infect. habitis. *Spieg.*

SIMULATRICES, scribit *Festus* esse mulieres sagas, & expiatrices, vel sacerdotes, quæ expiare sunt solitæ, quod verbum putem ex eo natum, quod in sacris multa simulentur, & simulata pro veris haberentur, ut apud *Maronem:*

Sparserat & latices simulatos fontis averni

Aliqui mulieres rebus divinis deditæ simulatrices dicebantur, sed & simpulatrices: ut annot. *Turneb. adver. lib. 16. c. 22.*

SIMULATUM dicitur, cum tacite aliquid agimus, expressim aliud simulamus: ut cum fœneratore contractum mutui colore venditionis obscurat, quo casu venditio ipso jure nulla est, cum consensum non habeat. Hinc vulgatum illud: Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l. si ex pretio. C. si cert. petat.* Simulationem autem qui allegat, is ejus formam probare debet. Qua de re videndus est *Paulus Castrensis* in *l. Juris gentium, §. dolo, ff. de pact.* Breviter, hæc ex judiciis & conjecturis, quemadmodum & dolus, præsumitur. *l. dolo, ff. ad leg. Falc. l. si procuratorem, § si ignorans, ff. mandati.* Nam in simulatione sufficiunt conjecturæ, ut docet *Bald.* in *l. emptio C. plus val. quod ag.* Spieg.

SIMULATUS contractus proprie dicitur, quum in specie aliquid agimus, causamque justam prætendimus, cum tacite aliquid illicitum agatur: ut cum fœnerator, quod pignoris causa acceptum est, emisse videri vult. *l. 3. C. plus val. quod agitur*, & vide *B. Cæpoll.* in *tract. de simulat. contract.* Prat. Spieg.

SIN autem, pro sin minus: Scævola *l. 38. §. 2. de aur. arg. leg.* si mihi per conditionem humanam contigerit, ipsa faciam sin autem, ab hæredibus meis fieri volo *Hot. Prat.*

SINE offensa esse, pro nihil egisse, quod dici possit ostendisse, *l. servos, l. testamento centurio ff. de manumiss. testament.*

SINE, vox privat, negat, excludit: quandoque tamen includit, *c. ad ejus 5. distinct.* Vide nota. in *c. 1. prater. ff. de pignor. act.* Prat.

SINE sacris hæreditas. Ubi qua commoditas de improviso præter sumptum objecta esset, veteres sine sacris hæreditatem vocabant. Et omnino quicquid citra nostram operam alicunde obtigisset lucri, quasi proverbialiter hæreditatem appellabant: propterea quod ea, quæ sic obveniunt gratis, quasique dorentidus, à fortuna donari videntur, ut sentit *Eras.* à quo minimum dissentit Alcia. *lib. 1. prætermiss.* Cic. *de legib. lib. 2.* ex *Q. Mutii* autoritate ostendit, quinque modis adstringi sacris hæreditatem: quod & *Alc.* loco jam citato tractavit. Horum autem sacrorum alia erant totius gentis communia, quæ gentilitia appellari possint: alia quæ sibi paterfamil. constituerit. In jure autem nostro, quoniam ad pagnismum pertinent. haud quaquam est horum mentio, nisi quod supersunt adhuc tenues hujus rei conjecturæ apud Modest. *l. 1. ff. de nupt.* cum in diffinitione nuptiarum: Divini inquit, & humani juris sunt communicatio. *Spieg.*

SINENDI modo relicta legata dicebantur, quæ ita dabantur Hæres mi illum rem illam sibi habere sinito, permittito, §. 1. *Inst. de testament. l. 1. C. comm. de lega.* Cajus *lib. 2. Inst. tit. 5* In lege locationis: qua scriptum erat, redemptor silvam ne cædito, neve quam cædere sinito: verbum sinendi hanc habere significationem *Ulp.* scribit, ut tantum redemptor, si quem casu cædentem viderit, prohibeat, sed uti curet, & det operam, ne quis cædat. *l. 30. ff. locari.* At in edictis hoc verbum quam vim habeat, vide Alex, ab Alex *lib. 1. c. 4.* Briss. Prat.

SINGULÆ notæ sunt, quibus in scribendo librarii uti solebant: vide *Sigla.*

SINGULARE jus, quod contra tenorem rationis, propter aliquam utilitatem auctoritate constituentium introductum est, *l. 16. ff. de legib. l. 44. §. 1 ff. de adquir. poss. l. 44. §. nondum ff. de usucapionibus*, Conn. *com. lib. 1. c. 15. n. 5.* Briss. adde Rævard. *commen. ad tit. Pand. de divers. regulis juris l. Cajus, l. 10.*

SINGULARI numero sæpe etiam pro plurali utimur: sicut contra sæpe plurali pro singulari, *l. non est 148 ff. de verb. sig.*

SINGULARIA quædam id est, contra regulas juris communis, in *l. 15. ff. de reb. cred.* Briss.

SINGULARII, qui singulis scribunt in not. *l. 1. C. de off. præf. prat. Afr.* & in Notit. Rom. Imperii, & in formulis *Cassiodori*: sicut Notarii, qui in notis scribunt, *Pr.* ex *Cujac. 12. obs 40. in fi.*

SINGULARITER scriptum edictum, quod unitatis numero scriptum est, *l. 1. §. item hoc edictum, ff. quod fals. tut.* Sic singularem personam pro unica dixit *Ulp.* in *l. 9 §. animadvertendum, ff. quod met. causa.* Et singulares tunicas, *l. 38. ff. de aur. arg. leg. pro singulis.* Briss. Prat.

SINGULARI milites quidam olim appellati, ut ex Cassiodoro *lib. 11. variarum*, & ex Notitia Imperii Rom. pater Briss.

SINGULA, sunt singulariæ litteræ, ut *Gell.* loquitur *lib. 17.* sine coagmentis syllabarum, & ita literas à notis, separat *Manilius* illo loco. cui litera verbum est, Quique notis linguam superet. *Justin.* in orat. ad Antecessores scripta inhibet, districte ne librarii in describendis Institutionibus *ff.* vel *C. dice.* ullis siglis utantur, sigla vocans, vel singula ἐν συγκτῷ ut vincla & secla ut vigilias sive excubias posteriores dixere viglas. Multum autem singulæ distant à notis. Notæ, n. non sunt literæ, *1. § ult. ff. de bo. poss.* Vide *Cujac. 12. obs. 40.* qui exempla quædam profert.

SINUS proprie dicitur illa pars corporis, quæ est intra pecto brachiorumque complexum. Per translationem autem sinus littora vocantur, quæ curva sunt, ad similitudinem sinus, & quasi, brachiis mare amplectentia. Sinus igitur Justinianus appellat partes libros, ac titulos, qui veluti receptacula quædam rerum omnium civilium, ex omnibus juris antiqui partibus electas definitiones continent, *Drosæus* in methodo Juris.

In SINU meo habui, in *l. 27. ff. de probat. significat, in occulto*, *Lamprid.* in Commodo: Prædam omnem in sinum contulit. Alio loco: Qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicetur, id est privatas rationes. Tertull. in lib. *de fuga in persecutio.* Paciscens cum delatore, vel

vel milite, vel ministro aliquo præsidiis sub tunica & sinu, quod aiunt. Sinus autem in his Tranquilli verbis in Cæsare: Toga caput obvolvit, simul sinistra manu suum ad ima crura deduxit: videtur pars quædam vestimenti latior fuisse, & tanquam excurrens in dextra lacinia vestis, ut cum corpus toga amictum, involutumque esset, à dextra in sinistrum humerum rejiceretur, & è sinistro humero in brachium plerumque descenderet, aut statim principio brachio sinistro exciperetur, aut ipsum involveret: tunc enim sic sibi togam injiciebant, ut & in humerum sinistrum sibi sinum rejicerent: quem Cæsar, eum moriendum videret, ne quid corpore renudaretur inhoneste, deduxit ad crura sinistra manu, qua eum tum to[ga]le gerebat. Quin. libro 10. Illud verò reff[er]endum, quod quidam rejecta in humerum toga, cum dextra sinum usque ad lumbos reduxerunt. Iterum Nam veteribus nulli sinus, perquam breves post illos fuerunt. Et *Macrob.* de Hortensio loquens, & ejus mollitie: & sinus ex composito defluens, modum lateris ambiret. Et alius malus locis, qui à *Turneb.* 2. *adverf.* c. 26. explicantur. *Prat.* & *Goth.* ad *l.* 6. §. 2. *ff. ad leg. Jul.* Prat.

Siphones canales seu tubi dicuntur, à sono vocis, si, si, si, quibus aquam vel aquam in incendiis injiciunt. He[sych.] σίφων, in quit ὄργανον εἰς ... ὕδατος ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς, Utitur hoc verbo Ulp. in *l.* quæsitum *ff.* [de] *fund. instru.* ubi, Acetum: in quit, quod incendii extinguendi causa paratur. Item Centones. Siphones, Perticas quoque, &c. quamvis in vulgatis pro Siphones, scopæ supponantur, quæ nullius omnino sunt usus arcendis ignibus. *Plin.* ad Trajan. nullus usquam in publico sipho, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda. Alexand. Neapol. Siphones intelligit fistulas follib. junctas, seu machinas hydraulicas, quibus agitans, ad superiora ædium exhauriunt aquam. *Prat.*

Sisto plerumque significat stare facio. Itaque cum promittimus aut nos, aut alios in judicio permansuros, recte dicitur appellatione cautio judicio sisti, Jurisconsulti enim promiscue dicunt judicio sisti, tam de ipso reo, quam de fidejussore ejus. Ulp. in *l.* 4 *ff.* *si quis caution.* si quis, inquit, judicio se sisti promisit. Et infra: se sistere non potuit. Idem in *l. si quis quempiam*, *ff. ea tit.* In eadem, inquit, causa eum debet sistere, loquens de fidejussore: sisto præteritum habet stiti, non steti, quod à verbo sto est, participali verbo caret: nisi à sto mutuetur, authore *Priscia.* Ulp. in *leg. sed & si quis*, §. *illud sciendum est*, *ff. si qui. cautionibus*: Eum inquit, qui idcirco non stitit. Et paulo post: Ac per hoc judicium non stitit: *Notat.* in *l. penult.* eo si procurator inquit, ita stipulatus, ut sistat duntaxat eum, quem stipularetur: non etiam pœnam, si status non esset, stipuletur. Ibidem illud, status à sto mutuatus est. *Prat.*

Sistere eum in judicio dicimus, quem exhibemus & repræsentamus. *l.* 1. *si quis in jus voc. & l.* 3. *eo. l.* 1. *& 4. ff. de jus voc. l.* 2. *C. de accusat.*

Sistere reum, & exhibere reum *l. si cum judicio, ff. si quis caut.* ad fidejussorem pertinent: [i]d venire ad judicium, ut in *d. l. si cum judicio in fin.* secum agendi potestatem facere, ut in *l. & si post tres, ff eo.* Item, Ire in jus, vel (sicut nunc loquimur) comparere in judicio: stare in ... & cætera id genus, ad reum referuntur Utrumque autem complectitur cautio, judicio sisti, ut jam diximus: sive quis pro se, sive pro alio promittat. Cujus oppositum est promissionem deserere. *Up.* in *l. sed & si quis, §. quæsitum est, ff. si quis caut.* Nos nunc dicimus, cautionem de stando juri. *Prat.*

Sista, cibaria etiam præter frumenta quibus scil. vescimus, quo nomine etiam oleum significatur. Homer. σῖτα & οἶνον τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή. Et Bacchus vires & robur edulia præbent. *Pr.*

Siticines aut Sicinnistæ à Roman. vocati, qui Græcis τυμβαυλαὶ dicebantur, & ad nænias accersebantur. Ut enim funus ad tubam aut tubiam deduceretur, antiqua fuit consuetudo. *Persius.*

Huic tubi, candela, tandemque beatulus alto,
Compositus lecto.

Vide B[r]o[d]æum *Miscell. lib.* 4. *c.* 30.

Sitocomia nomen est magistratus, qui frumenta & annonam curabat, ἀπὸ τοῦ σίτου id est, frumento, & κομεῖν, id est, curare. Cujusmodi cum & officium videtur fuisse cerealibus olim ædilibus. Ex his itaque patet error *Accursii*, qui mentionem nullam de Sitocomis haberi tradit in legis unicæ contextu, C. ut nemini liceat in emptione specierum se excusare. Vide *Alciatum* ad tres posteriores, C. Justiniani libros. *Anchar.*

Σιτῶναι, Sitones, curator frumento comparando, Arcad. *l. ult. ff. de muner. & honor.* Cura quoque emendi frumenti, olei: nam horum specierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris est, ut ait apud Papinium, *l. ult.* §. 2. *ff. admin. rer. ad civ* Hoc Dicti autem sunt, ἐκ τοῦ τὸν σῖτον ὠνεῖσθαι, id est, ab emendo frumento. De his Polluc. *l.* ... *magistrat. Athen. c.* 17. Hinc.

Sitonia, curatio frumento coemendo. Ulp. *l.* 2 *ff. de vacat. & immun.* sextum decimum ætatis annum agentem ad munus sitoniæ vocari non oportet, si in *rubr. C. de muner.* Sitoniæ *lib.* 10 Cujac. 3. *obs.* 35. pro Sitoniæ. Sitonici reponendum censes, itaque in veterib. libris legi testatur, Curam σιτωνικὴν vocat *Instit. Novell* 30. Et de curat. Sitonicas ipsis Greg. *lib.* 10. *Epist.* 39. Prat. vide Cujac. ad *rub. C. ut nemini liceat in coempt.* & ad *l.* 3. *C. eod. tit.*

Sitostasius erat, qui vendendo frumento præerat: σῖτος frumentum significat, στάσις stationem. *Alc.* in *l. quicquid decreto C. de frument.* Alex. *lib.* 11.

Sitella, & cistam, qua populi suffragia in creandis magistratibus, legibusque ferendis colligebantur: & urnam significat, ad hauriendum è puteo aquam accommodam: ut apud Jurisconf. *ff. de contrah. empt. in l. qui fundum vendebat*, *§. fin.* Alias sitella dicitur, qua, qui legem ferebat, sortiebatur tribus, ut eas in suffragium mitteret. *Cic.* in Orat. pro Corn. Dum sitella defertur: Item in *lib.* 1. *de natu. deor*, Sitellæ in sortiendo mentio fit in vetusto legis fragmento quod citatur à *Turnebo* adverf. *lib.* & c. 13 his verbis: Ad sitellam sorti veniet is in eam sitellam manum demittito, & apud Plautum in Casina. *Prat.*

Situm in nostra potestate dicitur, quod aliqua ex parte fortuitum est, dum id sit ejusmodi, ut facile possit præstari, si nihil accidat extrinsecus: ut si ascenderit Capitolium filius qui Romæ agit. Fieri enim potest, ut repentino morbo correptus, decedat, antequam id ei licuerit facere, sed inopinatus ille casus non attenditur, qui à testatore non potuit tanto ante prævideri; secus esset dicendum, si filius erat Alexandriæ; quia non ignoravit testator, imo vero ipsa rerum natura facit multa posse accidere, quæ impediant conditionis implementum. Et igitur in nostra facultate esse dicatur conditio, quæ facta per se facilis

lis eſt, cum vero multis non voluntariis, ſed fortuitis caſibus evenire poteſt, ut non contingat, tum dicitur eſſe extra poteſtatem noſtram, reſcripſit. Alex. Imper. *l.* 4. *de Inſtit. & ſubſtit.* quod cujuſque animo comprehendit potius, quam verbis poteſt explicari, ut non ſit neceſſe fuſius, Id. & magis ſpeciatim tradere, *Connan.* comment. *lib.* 10. *c.* 2. *n.* 5.

SITUS, ſqualor, ſive incultura cujuſque rei à deſinendo dictus: quod negligentia terantur res, & reddantur incultæ. Ulp. *de bon. poſſ. ſecund. tab. l.* 1. Veſtuſtate, inquit, vel ſitu putrefactum *Nebriſſ. Prat.*

SIVE, dictio utrum conjungat an disjungat, ponit *Bart.* in *l.* 1. *ff. de public. & leg. ſi eum, §. qui injuri trum, ff. ſi quis caut.* Bald. in *l. cum quodam, ff. de verb. ſign.* Prat.

S. M.

SMARAGDUS gemma eſt, qua oculorum acies recreatur, qua nihil viridius. Cujus meminit *Suidas* author Græcus, Σμάραγδος, (inquit) θηλυκῶς λέγεται ἐπὶ δὲ εἴδους λίθου πολυτίμου, id eſt, Smaragdus fœminine dicitur: eſt enim lapidis genus pretioſi. Hujus meminit JC. 21. *ff. de aur. & arg. & in l. fi. §. ſpecies ff. de publ.* Iſid. *l.* 16. *c.* 7. Smaragdum à nimia viriditate dictum, ait, habereque principatum omnium gemmarum virentum. *Prat.*

SMYRNA à Græcis appellatur, quam nos myrrham odoratam dicimus, Lucret. *lib.* 2. Contentus oder Smyrnæ melliſque ſapores, Apud *Galenum* quoque interpres ſemper Smyrnam verbum Græcum pro myrrha reliquit. Apud Marcianum *tit. de publ. l. interdum, §. Species*, ſmma pro Smyrna, vel myrrha legitur.

S. O.

SOBOLES, pro propagine. apud *Pomp.* in *l.* 1. *ff. ſol. matr.* Item pro liberis, *l.* 2. *C. de infant. expoſ.* Spieg.

SOBRIE vivere, pro frugaliter Ulp. *l. bis qui de tut. & cur dat.* Quamvis quaſi in decorum ſit, patrem à filio regi: attamen, D. Pius, item divi fratres reſcripſerunt, etiam filium, ſi ſobrie vivat, patri curatorem dandum magis, quàm extraneum. *Spieg.*

SOBRINI, ſunt conſobrinorum filii: autor Menand. Aliis, de ſororibus nati, quaſi ſororini. Uſurpatur tamen pro quocunque cognato. *Haloander* ſecutus ſidem Pandectarum Florentinarum ſuppoſuit in *tit. de grad. & affinit.* propius ſobrino: non propior ſobrinus, item in *l. Oſidius, de leg.* 3, autore *Feſto Pompeio*, qui ita ſcribit: Propius ſobrino mihi eſt conſobrini mei filius, & conſobrinæ meæ filia, & patris mei conſobrinus, & matris meæ conſobrinus. Inde haud dubie dictus, quod ſobrinum gradu præcedat: quod ſignificantius diceretur præpoſito articulo, ſi ejus uſus eſſet apud Latinos. *Spieg.*

SOBRINI Græcis dicuntur δισεξάδελφοι καὶ δεύτεροι ἐξάδελφοι Conſobrini ἐξάδελφοι & πρωτεξάδελφοι. Sobrinorum filii τρισεξάδελφοι vide Cujac. 4. *ſen.* Paul. 11. *§.* 5. Gothofred. ad *l.* 10. §. 17. *ff. de gradibus.*

SOBRINI qui ſunt, Cajus in *l* 3. *ff. de grad. & adfin.* ſic demonſtrat: Item patri magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ, nepos, neptis: qui ex fratribus patruelibus, aut conſobrinis, aut amitinis undique propagantur, qui propriè Sobrini vocantur, ſic enim emendandum ac legendum eſſe locum, qui uſque adhuc fœdiſſime corruptus jacuit, vel hinc licet intelligatur, cum quod alioquin *Cajus* bis eoſdem numeraret: (neque enim alius eſt nepos magni patrui, ac ſobrinus) tum quod hic ipſe ordo eſt, quem idem *Cajus* in cognatorum gradibus recenſendi perpetuo ſervat: quemadmodum in obſervationibus planius exponit idem *Hot.* Legeretur tamen paulo concinnius undique propagati proprie ſobrini vocantur. Itaque Paul. in *l.* 10. *§.* 10. *ff. de gradib.* quum patrui magni nepotes & neptes enumeraſſet: Is, inquit, de cujus cognitione quæritur, his ſobrinus eſt: & invicem huic illi ſobrini. *Hot.*

SOBRINO natus ſobrini mei filius, Paulus *l.* 10. *ad fin. ff. de gradibus.* His perſonis (id eſt, patrui & amitæ majoris nepotibus) avus avia ejus, de cujus cognatione quæritur, propius ſobrinis ſunt, pater, mater, ſobrinus, ſobrina. Is, de cujus cognatione quæritur, ſobrino natus eſt, hic proximo nomine definitur parentis ſui ſobrini, ut Trebatius ait: rationem quoque nominis hanc reddit, quod ultimi cognationum gradus ſobrinorum fiunt: itaque Sobrini filius rectè proximum nomen ab eo ipſo hujus ſobrini dicetur: & ideo eos, qui ex ſobrinis nati ſunt, inter ſe proximum nomen appellare: hos enim nullum proprium habere nomen quo inter ſe vocentur, ſic emendas hunc locum *Hot.* in ſuis obſervationibus *Prat.*

SOBRINUS eſt, ut ait *Ælius Gallus*, patris mei conſobrini filius, & matris meæ conſobrinæ filius. Fœmina iiſdem de cauſis appellat fratrem, & fratrem patruelem, conſobrinum, & propius conſobrino, & ſobrinam: iidem gradus in ſobrina quoque ſunt. *Feſt. Hot. Prat.*

SOCER locum parentis obtinet. *Pomp.* ait, *l. qui.* 2. *ff. ſol. matri.* Vide item *l. cum pater ad l. Pomp. de Patrici, l. ſoceri, de verb. ſig. cum ſim.* ab *Alber.* citatis. Igitur eadem quæ parenti reverentia pleriſque in reb. illi debetur, maxime durante affinitate. *Spieg. Prat.*

SOCERI nomine, & viri, & uxoris pater communiter demonſtratur. Mater vero eorum ſocrus appellatur, cum apud Græcos proprie viri pater ἑκυρὸς mater ἑκυρὰ vocitetur: uxoris autem pater πενθερὸς mater πενθερὰ *l.* 4. *§. gradus, ff. de gradibus & adf.* Soceri autem & ſocrus appellatio etiam ſponſalib. adquiritur. *l.* 8. *ff. de gradib. & adg.* ſed & uxoris vel mariti avus, avia, proavus, proavia & ulteriores, & ſoceri & ſocrus appellatione continentur, *l.* 146. *ff. de verb. ſig. l.* 3. *§.* 1. *ff. de poſtul.* Quanquam vir uxoris ſuæ avum, magnum ſocerum dicat, aviam, magnam ſocrum: proavum vere majorem ſocerum, proaviam majorem ſocrum appellet: ut i Feſt. *lib.* 11. & Modeſt. in *d. §. gradus*, ſcribunt. Quos etiam proſoceri abſocerique nomine appellatione demonſtramus, ut in *l.* 15. §. 1. *ff. rer. amot.* Et apud Capitol. in Gordianis, Originem maternam & ex Trajani Imper. genere habuit avo, proavo Coſſ. ſocero, pro ſocero, & item alio pro ſocero, & duobus abſoceris conſulibus. *Briſſ* & *Prat.* ἑκυρὸς ut tradit Etymol. aut παρὰ τὸ εἰς ἑαυτὸν κῦρος ἄγειν, ἢ παρὰ τὸ κύρω: τὸ ἐπιτυγχάνω, quod ratum facere, comprobare & decernere ſignificat: alterum, frui, potiri, & conſequi, *Budæo* teſte Brech. in *l. ſoceri ff. de verb. & rer. ſign.*

SOCIA divinæ atque humanæ domus, vocatur uxor, & *l.* 4. *C. de crim. expil. hæred.* unde & conſortium illud, Societatis vitæ inter vir. & ux. dicitur, *l.* 52. *ff. de re judicata, l.* 1. *ff. de act. rerum amot. l.* 52. *ff. de judiciis, ut l.* 1. *ff. de ritu nupt.* Briſſ.

So-

Sociare pro adjuvare dixit *Just.* in 1. *epist. ff. praepofita.* Et jussimus, quos probaveris, ad sociandum laborem eligere. *Prat.*

Societatis est contractus bonae fidei, de alicujus vel rei vel negotiationis communione sic institutus, ut ejus quaestus & damnum ad unumquenque communiter pertineat. Ejus autem duo genera sunt: Aut.n.partes definitae sunt, aut indefinitae: & rursus si definitae sunt, aut bonorum omnium societas contracta est, aut certae unius, vel rei, vel negotiationis, *l.* 2. 3. *& seq. pro soc.* Prat.

Societas, inquit Vult. *in com. Inst. de societ. in pr.n.*1. est contractus ex consensu honeste initus, de fortunis & operis ad uberiorem quaestum usumque commodiorem inter se communicandis.

Societatis duplex consideratio; altera publica, altera privata: Societatem publicam natura constituit inter omnia nomina, quae nihil est aliud, quam naturalis omnium hominum cognitio, cujus meminit *l.* 3. *ff. de just. & jure.* Hanc eleganter tractat. *Cicero in offic.* Ex hac societate publica, veluti fonte ostendendum esset studiosis, quomodo propter communicationem rerum introducti sint omnes contractus, omnia commercia, omnes actiones. Quomodo item ad coercendos malos exerceantur accusationes, & publica judicia: totius denique juris sanctio non spectet alio, quam ad conservandam inter homines naturae societatem. Sed vix eam adgnoscimus, adeo sequimur corruptos nostros affectus in explicando jure.

Societas vero privata, est, quae civili hominum autoritate in quandam contractus formulam producta est: imitatione publicae societatis: ut, cum duo pluresve contrahunt, quod lucrum & damnum inter eos commune sit, de una re vel negotiatione, aut de omnibus notis praesentibus & futuris. *Prat.* Porro generali societatis significatione nihil vetat socios appellari omnes, qui rem habent quomodocunque inter se communem. Sic *Justinia.* legatarium appellat socium cui res in testamento communiter cum alio relicta est. *Ulp.* negotium populi sive tutoris auctoritate gestum, vocat societatem quae tamen nulla est, in *l. ut in conductionibus. ff. pro socio.* Et saepe *in titu. ff. comm. divi.* Spieg.

Societas conventionalis, Graecis κοινοπραξία vel certae unius rei atque negotiationis est, vel omnium, totorum seu universorum bonorum. *Briss.*

Societas leonina dicitur, cum alter sociorum lucrum alter damnum sentit, *l. si non fuerit, ff. pro socio:* vide Corras. 3. *Misc. c.* 10. *n.* 3. Conn. *comment. lib.* 7. *c.* 13. *n.* 4. Tullius hanc societatem leoninam, captiosam vocat & indignam, quasi quae pro dignitate cujusque non sit constitura. *Conn.* d. loc.

Societas etiam inter absentes contrahitur, vel per nuntium qui dicitur epistola viva, vel per epistolam, quae dicitur esse, nuntius tacitus. *Vult.* ad princ. *tom.* 26. *de societate, n.* 6.

Societas solvitur ac finitur respectu personarum, rerum voluntatis & actionis: Personarum respectu dissolvitur societas nimirum si personae sociae moriantur, sive mors illa sit naturalis sive civilis. Ratione rerum dissolvitur, si res, quarum contemplatione societas est inita esse desinunt, hoc est, cum vel omnia in natura rerum esse desierunt, vel in sua quidem substantia non desierunt socii tamen eas amplius non habent, ac proinde quod ad ipsos attinet, esse desierunt, vel etiam si res pristinam suam conditionem mutaverint: voluntate solvitur societas, cum non manet omnium consensus integer, *l. tandiu. C. pro socio.* Hoc autem fit vel omnium sociorum dissensu, vel unius illorum renunciatione, *l. actione,* 65. *§. diximus, ff. pro socio.* Actione denique societas distrahitur, si mutata causa sit societatis, *dict. l. actione. princip.* Id est, sive novetur actio, sive dictetur tantum: fusius haec explicantem vide *Vultejum* in *§.* 4. *cum seq. l. Instit. de societate.*

Societas coiri, contrahi, & inchoari dicitur. *Briss.*

Societas vitae, pro communione victus, quae inter virum & uxorem est *l.* 1. *ff. rer. amot. l.* 52. *ff. de judic.* Ex qua uxor rei humanae atque divinae socia dicitur, *l.* 4. *C de crim. expi. her.* Briss Prat.

Societate vitae uxor quodammodo domina habetur. *l.* 1. *ff. rer. amot.*

Societas voluntaria dicitur, quae consensu, tractatuque inter socios habito contrahitur: vocaturque proprie societas: hujus meminit *Ulp.* in *l. verum §. in haeredem, ff. pro socio,* ubi societas voluntaria separatur à privata & publicorum societate, ut haeres socii, licet socius non sit, lucrum & damnum participet omne; quodcunque vivo socio aut post mortem ejus contigerit, sed non similiter obversari ait in voluntaria societate. Vide fusius Cujac. 10. *obser.* 25. *post princ.*

Societates etiam collegia & corpora vocantur, in *l.* 1. *ff. quod cujusque univers. l.* 31. *ff. de furt. l.* 3 §. *à municipibus, ff de bon. poss.* Quibus qui praeerant, magistri societatum vocabantur. *l.* 14 *ff. de pact.* Briss. Prat.

Societates vectigalium, Tac. *lib.* 13. vocat, ubi male *Rhenanus* emendavit, Necessitates. Coire enim solebant publicani in societatem conductionis vectigalium, permissumque his erat corpus habere, ut in *d. l.* 1. *ff. quod cujusque univer sit.* Cajus scribit. Inde societas vectigalium causa coita, in *l.* 65. *§. in pen. ff pro soc.* & socii vectigalium in *l.* 9. *§. socii ff de publica.* Briss. Prat.

Societatis conuentio inter omnes hominum functiones ad naturalem illam charitatem proxime accedit. Ea enim exprimit typum cognationis inter nos quam Deus constituit, ut res nostras alter alteri gratis communicemus nihilque proprium existimemus: sed esse κοινὰ τῶν φίλων πάντα. Prat.

Socii dicuntur, tàm qui tractatu habito societatem coierunt, quam qui in communionem inciderunt & generaliter qui aliquid communiter possident. Ita communium praediorum dominos socios appellat *lex* 19. *& lex* 34. *ff. de serv. rust.* Briss. Prat.

Socii criminis quando testes esse possint, vide *Cor.* 5. *Misc.* 20. *n.* 4.

Socii navales dicebantur ii, qui propter census exiguitatem non ad terrestria bella legionesque centuriabantur, sed in classe bellobus navali militabant. Polybius. πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τιμωμένων. τούτους δὲ παρίασι πάντας εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. *Turnebus* adversariorum *lib.* 11. *c.* 19.

Pro Socio actio est, quae nascitur ex contractu societatis. Estque ultro ac citro directa: non ex una parte directa, & ex altera contraria: quia ut ait Cujac. in *paratit. ff. pro soc.* res communis est omnium aequo ac pari jure, nec potior unius socii ratio est, quam alterius. Ita directa est vel ex formula, quae concipiebatur, vel ex materia, quod plerumque detur de eo, quod impenditur, & gessit

gessit socius pro socio, & communiter, *l. actione 65. §. post. ff. pro soc.* & dicitur actio esse generalis, *l. 38. eod.* quia totius societatis, quamdiu consistit, rationes exigit, licet quandoque etiam detur in rem sive speciem aliquam certam, puta ut communicetur aliquid ex societate, quod repetit unus ex sociis agatur actione pro socio, ut referatur id in societatem. Intentatur hæc actio aliquando ad societatem contractam complendam, scilicet ut fiat cessio nominum & collectio rerum in communi, secundum conventionem societatis *l. 3. in prin. pro soc.* Quandoque datur ad præstationes personales, ut ad impensas & fructus & cætera danda: puta, si feci impensas in re communi, ago pro socio, ut condemneris ad refundendum impensas pro tua parte. *d. l. 38. §. fin. l. 3. C. pro soc.* Quandoque datur pro dirimenda societate, & habenda ratione lucri & damni, eaque inter socios dividenda, *l. 63. § si cum causa, l. 65. §. item qui, ff. eo & notatur in l. tandiu. Cod. eo.* cum autem hæc actio fit generalis, quæ societatis totius, quamdiu consistit, ratio ex exigit, actiones vero generales non dentur, nisi finitis contractibus, inde etiam actio pro socio non datur, nisi societate finita, idque verum est regulariter. Quandoque enim etiam datur ea nondum finita. Loquor autem de societate voluntaria. Est enim quædam & necessaria, quam adfert fortuna, ut si duo hæredes conjunctim instituuntur, pro qua non datur actio pro socio, quia eos socios non voluntas congregavit, sed fortuna. Neque competit negotiorum gestorum actio, quia alter ad negotiorum gestionem accedit propter suam partem, & negotiorum gestorum actio non est de re sua, aut communi, sed aliena, *l. 35 §. non tantum, ff. fam. ercisc.* sed competit actio famil. ercisc. si cohæredes sint; sed quid si sint collegatarii, & non cohæredes sint? Et actio commun. dividundo competit. *l. 34. ff. pro soc.* Actio communi divid. est inter socios, sive socii sint voluntate sive fortuna, ideoque semper concurrit cum actione pro socio: ut cui competat actio pro socio, competere etiam possit actio communi dividundo: quamvis non contra, qui habet actionem communi dividundo, habet actionem pro socio, *l. 2 ff. comm. divid.* Actio autem pro socio tantum ex societate voluntaria. Illa mixta est tam in rem quam in personam: hæc in personam tantum: in hac habetur ratio nominum, non in illa *l. 43 ff pro soc.* Utraque tam habet multa communia, puta, quod utraque bonæ fidei est, utraque est de re communi, utraque datur finito negotio. Communio tamen esse potest sine societate, societas sine communione nunquam. Ideoque si renuntietur societate, & non fiat rerum communium divisio, societas quidem solvitur, communio tamen manet. Certum etiam est, in societate necessaria præstari dolum & culpam, quia eum socium non eligimus, sed in eum incidimus. *dict. l. 35. §. non tantum.* At de societate voluntaria dubitatum fuit, an à socio quis possit exigere dolum & culpam. Et prævaluit sententia æstimantium etiam in actione pro socio venire culpam & dolum, *§. fina. Institut. de societ. l. 52. §. 1. l. 72. pro socio.* Non tamen omnis culpa, sicut in mandato & commodato, sed culpa lata & levis tantum: non etiam levissima. Nam in re, quæ ex parte mea est, non omnis negligentia culpave præstanda est: In re quidem mea in solidum omnino negligens esse possum, in re, quæ ex parte mea est aliquatenus negligens esse possum. Præstatur igitur ex natura hujus negotii dolus, culpa lata & levis, non levissima, multo minus casus fortuitus, nisi ex conventione. Requiritur autem in hac actione, Primum socii rem esse contractam. Secundo societatem esse finitam, vel si agatur ad rem aliquam certam, aliquid abesse societati, quod tamen ad societatem pertineat. Tertio quæ ex societate communia sunt aut debentur, non esse omnia, vel non eo modo, ut oportebat, communicata & diversa. Ex Vulteio ad *§. sequens illa divisio. 16. n. 92. & seqq. Instit. de actionibus.*

Socius socii mei, meus socius non est, quod nihil cum illo contraxi quod mei gratia socius non sit quod conventio illa personalis a persona ad personam non extendatur. Gœd. ad *l. 105. n. de ver. sign.*

Socordia, *l. 1. ff. de furt.*

Socrus appellatione non tantum uxoris meæ mater, sed & avia & pro avia intelligitur, Conna. 8. *commen. 5. n. 7.* Vulterius *ad §. socrum 9 n. 1. Instit. ne nupt.* vide paulo ante, *Socer.*

Sodales dicuntur: qui ejusdem sunt collegii: Græci *ἑταιρείαν* vocant, *l. fi ff. de colleg.* Hinc Sondalitia, in *l. 1. eod. tit* de quibus legem quandam Licinniam latam refert Cic, *pro Planc.* Tertull. *lib. 2. ad uxor.* Discumbit cum marito in sodalitiis, sæpe in popinis. Appellat & Sodalitia idem Cic. *in Cato. major* aliisque locis. *Briss. Prat.*

Sodalitas, verbum est ambiguum: tam in malam enim quam in bonam partem sumitur.

Sodalitium interpretat Ulpia. in *l. 2. §. si quis, ff. ne quid in loc. publ. vectigal* hoc, quod imponitur ei pendendum, qui in solo publico ædificat. ponitur & pro gnomone quo ad solem denotantur, in *l. si arie em,* ub. Bud. *ff. de servit. urb præd.*

Sol ab Ægyptiis ἄρ© dictus ἀπὸ τῆ τῶν ὡρῶν κρατεῖν, cujus motu horarum temporumque distinguntur intervalla, ut qui non modo temporum, sed terrarum etiam ac syderum, cœlique totius rector sit ac moderator: quem ideo adorabant Ægyptii ut annotavit Brecb. in *l. urbis, §. cujusque dici, ff de verb. sig.*

Solacium pro mercede & quasi pretio lapidum in alieno fundo pro loci consuetudine excisorum. Nam consuetudo quæ jus id omnibus permisit, fundi domino quasi pro solatio aliquid nummorum solvi jubebat. Ulp. in *l. 13. §. ff. comm. præd & in l. 33. in fi. ff. de adm. tut. & l. 22. §. fin. autem in levissimo in fi. ff. solut. matr.* Atque adeo commoda & salaria munerum ac militiarum solacia Impp. appellant *l. 15. C. de advocat. divers. judicior. l. 3. l. 5. l. 6 C. de advocat. divers. judicum, l pen. C. de præd. decur. lib 10. l 3. C. de agentib. in reb. lib. 11. l. ult. C. de silentiar. lib. 12.* Inde solacia annorum in *l. un. C. de annon. & ca. l 17. de erogat. milit. annon. lib. 12. C.* eadem est in Nov. Justiniani vis verbi ἀναψυχῆς. Secundum hæc, in *l. 4. C. de navicular. lib. 11.* ubi vulgo salariis pro mercedula præstitis legitur veteres scripti codices & impressus Theodosii Codex in *l. 82. eo. tit.* solatiis scriptum habent, *Briss Prat.*

Solarium apricus locus in summa ædium parte, solis calori fruendo accommodatus. Ulp. *l. 17. ff. de serv. urb. præd.* Sin vero heliocamino, vel solario dicendum erit, quia umbram facit in loco, cui soli fuit necessarius contra servitutem impositam fieri, Paul. *in milite,* Nam certe neque solarium apud nos est; neque hortus ullus, neque fenestra, neque clatrata. Macrob. *lib. 2. c. 4.* de Augusto, cum de Tyriæ purpuræ quam emi jusserat, obscurare quereretur, dicente venditore, Erige altius

altius ac fuscipe, his usus est talibus: Quid ego, ne me populus Ro. dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum? Veteres, n. hyberno tempori valetudinis gratia in sole apricari, & ut *Seneca* ait, in sole percoqui solebant: habebantque in ædibus ad eum usum loca accommodata Quæ,teste Isidor. *lib.* 15.*c.*3.solariorum in le nomen acceperunt. Quod & Imperator Leo Conft.t ult. his verbis tradit, [Greek text] Briss. Prat.

SOLARIUM etiam instrumentum id significat, quo horæ solis umbra declarantur, ut in illis festivis *Plauti* versibus, quos Gel. *lib.* 3. *c.* 3. citat. Ut illum Dii perdant, primus qui horas repperit, Quique adeo primus statuit hic solarium. Cic. *lib.* 2. *de natura deorum:* aut cui solarium descriptum, aut ex aqua contemplere intelligere declarari horas arte non casu. *Briss. Prat.*

SOLARIUM etiam dicitur id, quod pro solo penditur, cum quis in publico ædificavit, Ulp. *l.* 2. § 11. *ff. ne quid in l. publ.* & *in l* 38. §. 4. *ff. de leg.* 1. Hæres inquit, cogitur legati prædii solvere vectigal præteritum vel tributum, vel solarium, vel cloacarium. *Prat.* & *Baldum. Inst. de interdict.*

SOLDALA dicitur, quia plerumque in solidorum donatione consistit, quandoque autem in vino & annona consistit. *Joan. Bel.* Etymol.

SOLDARIA est præstatio quædam annua gratuita, quæ a neutra parte transit in hæredem: morte enim dantis vel accipientis interveniente finitur, §. *soldata in tit. quis dicat dux Marchio. com. in usib feud* Joan.Bello. *Etym.*

SOLDATA, vox corrupta ex antiquitatis usu profluxit, ut supra dictum est. Quare Feudum soldatæ, *Old.* à solidato existimat acceptum esse, vulgare, *ein Soldner*, pro stipendiato: *Soldi*, pro stipendio. *Spieg.*

SOLDURII. De soldurіis Cæsar *lib.* 3. *de bello Gallico*, quorum hæc fuit conditio, ut omnibus in vita commodis una cum hic fruantur, quorum amicitiæ se dederint. Si quid iis per vim accidat, aut eundem casum unà cum illis ferant, aut sibi mortem consciscant. Hoc genus amicitiæ Græci [Greek]. De hac dictione vide latius Conna. *comm. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 6.

SOLEA vulgo cognita, ita dicta, ut ait *Festus Pompeius*, quod solo pedis subjiciatur. Cicero *de Arusp.* responsis: *Clodius* à crocata, à mitra, à mulieribus, soleis, &c. Itali planelias vocant: Hinc soleatus, soleis calceatus. Cicer. *in Verrem, Act.* & *in oratio. in Pisonem.* Et solearius, solearium confector *Plaut.* in Aulul.

SOLITAURILIA veteres appellabant sacra quædam ab immolatione suum, ovium, boum, sic nominata: hoc genus sacrificii *Maronem* putem significasse, cum scripsit:

... cedit quinas de more bidentes,

Totque sues, totidem nigrantes terga juvencos.

Ut annotavit *Turnebus* adversariorum, *li.* 14. *c* 4.

SOLEMNE significat Anniversarium, legitimum, ordinarium. *Briss.*

SOLEMNE jus pro civili & legitimo *l.*29. *ff. de divers. reg. ju.*Briss.

SOLEMNE spacium, in *l.* 1. *ff. pro dote*, quod lege 12.tab.ad usucapionem præstitutum est. *Briss. Pr.*

SOLEMNES actiones certis formulis conclusæ, *l.* 2.§ *deinde ex his leg bus ff. de orig. jur.* Briss.Prat.

SOLEMNES feriæ, statæ & certæ, & quotannis recurrentes, *l.* 2. 6. §. *si ferox*, *ff. ex quibus causis major.* Briss. Prat.

SOLEMNIA accusationis, in *l.* 11. §. *quidam de adulter. l.* 7. *C. de calumniatorib. l.* 3. & *l.* 6. *C. ad exhib.* quæ perstringuntur in *l.* 1. *C. ad Turpil. l.* 3. *ff. de accusat.* Briss. Prat. vide omnino *Cujac.* 13. *obs.* 35.

SOLEMNIA judiciorum, quæ certis legum institutis observantur. *l.* 7. *ff de integ. restit.* Unde ordinatis solemnibus, in *l.* 11. & *l.* 15. *C. de liber. caus.* Briss.Prat.

SOLEMNIA munera. id est, annua, quod singulis annis præstanda sint, *l. tutor secundum dignitatem*, §. *in solvendis*, *ff. de adm.nist. tut.* Spieg.

SOLEMNIA patrimonium onera, in *l.* 2. *ff. de veter.*

SOLEMNIA provocationis, in *l.* 11. *C. de adminis. tut. l.* 20. *in fin ff. de appel. l.* 5. *ff eod. tit. in C.* 7 *h.* de quibus *lib.* 2 *antiquus* dixit *Briss. Prat.*

SOLEMNIA tempora, in *l. ult. Cod de excus. veter.* quinquaginta dies sunt, D. Marci constitutione ad allegandas excusationes præfiniti: *l.* 6. & *l.* 18. *C. de excus. tut.* Briss.

SOLEMNIA testamenti, *l.*20. §. & *pen. ult. ff. qui testam. fac. l.* 2. *C. de testam.* Prat.

SOLEMNIA verba, in *l.* 23. *ff. de manumiss. test.* quæ in manumissione facienda pronunciari solebant, quæ vel à domino ipso manumittente, ut *Fest. Pomp.* indicat, vel à lictore virgam capiti servi imponente, ut *Boet. in Topic.* testatur, proferri consueverant. *Briss. Prat.*

SOLEMNIS emancipatio, in *l. ff. de adopt. l.* 3. *C. de emanc.* li Briss. Prat.

SOLEMNIS numerus testium, pro septem testium numero, qui testamentis faciendis adhiberi debet, ut lege præscriptus & ordinarius, *l.* 1. *ff. qui test. fac. poss.* Briss. Prat.

SOLEMNITAS dicitur certa observatio verborum, personarum, vel temporis: inde nuncupat, quod sola servatur, sine qualibet addita mutatione. Lege, materia & forma causæ. *Spieg.*

SOLEMNITAS etiam acceptilationib & verborum obligationib. tribuitur, *l. ult. C. de bon. auct. jud. possid. l.* 7. *Com. utriusque jud.. l.* 21. & *l* 14. *C. si cert. pet. l.* 1. *C. de acceptilat. l.* 10. *C. de contr. stipul. l.* 1. *C. de usur. l.* 5 *l.* 5. *in fi. C de dolo.* Ita solemniter liberationem præstare accipe. *l.* 17. *C. de fidejc.* Briss Prat.

SOLEMNITAS adoptionis, *l.* 25. *in fi. ff de adopt. l.* 13. *l.* 14. *Cod. d. probat, l.* 5. *C. de suis & legit.* id est, legitimus adoptandi ritus. Unde adoptio solenni juris ordine explicari solere dicitur, *l.* 4. *C. de adopt.* Prat.

SOLEMNITATEM necessitas ex ipsa rerum experientia deprehenditur. *Novel. de donat. propter nup.* §. *Verum enimvero quia*, *constit.* 119. Old.

SOLEMNITER cavere, est satisdatione ordinaria & usitata cavere. *l* 28. *ff. de admin. tut. l.* 47. *ff. de procurato.* Quanquam hoc *Tribonianum* jureconsultis adscripsisse facile crediderim, ex §. *fin autem per procuratorem. Instit. de satisdat.* Briss. Prat,

Obsignatio solemniter facta *l.* 9 *C. de solut.*

SOLEMNIUM pensitationum fructuumque fit mentio in *l.* 4, *C. quor. appel. non recip.* & *l.* 27. *C. de jur. dot.* & *l.* 25. *C. de rei. vin.* Briss.

SOLERS inerti contrarius.

SOLERTIA non contemptum, sed in omni re prudentiam & industriam perspicacitatem, & ingeniorum acumen significare in bonamque, & in malam partem accipitur. Extat in *l.* 1. *C. si major. fac. rat. hab.* Spieg.

SOLET pro consuevit, *l. palam, ff. de ritu nupt.*

Solida legata, id est. integra. in *l.* 14. §.1. *ad leg. Falcidiam*, Briss. Prat.

Solida proprietas dicitur, in quo ususfructus inest, *l. Sempronius* 29. §. 1. *ff. de usufr. lega.l. à liberto*, 35, *ff. de bon. liber.* Hot. Prat.

Solida mensa argento coopertæ opponitur *l.* 41. *§. ultim. ff. de contrah. emp.*

Solida pars. & pars, quæ deducto ususfructu est. opponuntur, *l.* 34. *ff. de bon.liber.*

Solida res, i. integra, *l.* 15. *§. ult. ff. de pignoribus.*

Solidam veniam petere, i. tutam, *l.* 14. *ff. de servitutibus.*

Solida legata. *l.*23.*ff.de dolo*,id est integra, *in l.* 14. *§.*1.*ff.ad legem Falcidiam*, & non diminut. *l.* 20. *§. legata.ff. de bon. poss. contr. tab.*

Solidorum adulter. in *l.*2. *Cod.de fals. monet.* est falsus monetarius.

Solidum capere non posse dicuntur,qui totum, quod ei relinquitur, capere & alibi adquirere non possunt, *l.* 6. *D. de vulgari de pupil. l.* 37. *D. de hared. instit. l.* 6. *§.* 1. *D. de condit. & demonstration. l.* 7. *De condition Inst.l.* 67. *D. ad l. Falcid. l.* 16. §. *si qui. D.ad Trebel.* Tertullian. ad *uxorem*. Tu modo ut solidum capere possis admonitionis nostræ fidei commissum. *Briss.Prat.*

Solidum non solvitur non minus quantitate, quam die *l.* 85. *D. de solut.* Briss. Prat.

Solidum & aureum idem valere, dictum est in verb. Aureus. Et ita in *l.* §. *hoc autem. D. de fugitiv. l.* 41. *C. de ædil. edict. l.* 34. *D. de jur.fisc. l.* 25. *D. de episc. & cleric.* accipiendum est solidorum nomen. *Briss.*

Solidus est septuagesima secunda pars libræ auri, *l. quotiescunque C. de suscepter.* continetque 24. siliquas. Item solidus auri 20. libris æris æstimatur, *l. unic. C.de collat. ær. lib.* 10. *C. in Novel.* Majorani de Curialibus solidi Gallici fit mentio, cujus aurum munere æstimatione taxatur. In legibus autem Longobardorum solidus 40. denariis æstimatur. *l.* 1. *de quantitat. solid.* in legib, Longobardorum. Et ita in lege Salica, solidus accipiendus est,ut ex eo patet, quod 600. denarii in iis legibus 15. solidos facere dicuntur, & 120. denarii solidos tres, sed in ea lege compluribus in locis in notis numerorum mendum est, quod emendatu facile erit si ad eam quantitatem denariorum, quam dixi, solidorum ratio æstimatioque redigatur. *Briss* vide Gœdd. in *comm. ad princ. & §§.seq. Inst. de Atiliano tutor.*

Solidus, ut ait *Volusius Matianus*, proprie idem est quod libra, quæ & As vocatur. Cum autem centenarius numerus fere in pecuniarum ratione As esset, atque haberetur, ut in usuris,quæ Centesimæ dicuntur, intelligitur, consuetudo tulit, ut Aureus qui centum continet valetque sestertios (ut suo loco demonstravi) frequenter solidus appellaretur. Idem. n. utrumque esse patet ex locis innumeris: veluti ex *l.* 5. 8. *prætor. ff. de his qui dejec. vel effud.* comparata cum §. *item is qui Inst. de obliga.* quæ quasi ex delict. *l.* 47. *ff. de manumiss. test. l.* 8. *&* 9. *ff. de inoff. test.* Prat, Adde etiam Ferret. *comm. Instit. Just. lib.* 4. *tit.* 33.

Solidus substantive pro aureo sumitur : *Alciato* videtur, aureum, quo hodie utimur, ex generali omnium populorum consuetudine esse veteri illi subrogatum : & ideo quæ de solido in jure civili cauta sunt, ad nostrum hunc, quamvis levioris sit ponderis referenda. Præterea in *Parerg.* adnotavit. esse solidum in jure, numerum aureum, quem ὁλοκὴν aliqui Græci, & ὁλοκὸν dicunt, ejus ponderis, cujus Latinis ex sextula vel stagium, i. e. octo oboli : ut latius ab eo declaratur in opusculo quod ed dit de ponderibus & mensuris, *Bud.* ex verbis *Lampridi*, de Alexandro Pom. principe loquentis, colligit, solidos primum dictos esse aureos nummos, certi cujusdam, suique ponderis, quasi integros. *Spieg.*

Solis dies, in *l.* 3. *C. de feriis, l.* 10. *& l.* 13. *de exactionib. in C. Th.* is est, qui hodie à Christianis dominicus vocatur, *l.* 2. *& l. ult. C. de feriis*, ad quas pertinentem *Leonis* constitutionem Niceph. *li.* 15. *hist. eccl.* 25. memorat Greg.Turon. *lib.* 3. *hist. c.* 13. Ecce enim, ait, dies solis adest, sic n. barbaries diem dominicum vocitare consueta est. Quæ verba *Aymonus* monachus in eadem historia referenda transcripsit *lib.* 2.*de gest. Franc. c.* 11. Diebus porro nomen à planetis antiquas indidit. *Auson.* in Eidyll.

Nomina quæ septem vertentibus apta diebus
Annus habet, totidem errantes fecere Planetæ.
Primum supremùmque diem radiatus habet sol.
Proxima fraterna succedit luna corona, &c.

Hanc vero institutionem ab Ægyptiis ad reliquas gentes manasse, Dio *lib.* 57. scribit. *Briss. Prat.*

Solitaurili legendum est apud *Valer. Maxim.* 4. *c.*1. pro solito fieri : quod nondum quisquam animadvertit : veteres membranæ habent, solita viri : vide *Cujac.* 24. *obs.* 7.

Solitaurilia veteres appellabant sacra quædam ab immolatione suum, ovium, boum, sic nominata : hoc genus sacrificii Maronem putem significasse, cum scripsit : cædit binas de more bidentes, totque sues, totidem nigrantes terga juvencos : annotavit *Turneb.* advers. *lib.* 14. *c.* 4.

Solitum varie accipi, docet text. & illic Bart. in *l. Mela*, §. *sed si alimenta, ff. de aliment. & cibar. leg. & in l.* 1. *C. quomodo quando judices.* Spieg.

Sollicitare est instare & velut allicere, vel spem ostendendo vel metum, & secundum Vallam, *lib.* 5. Alias. solicitare est pro se vel pro alio negotium curare, instigare, ut verbum Gallicum *solliciter*, indicat, sic qui servum ad delinquendum impellit sollicitare, & sollicitator dicitur, *l.* 11. §. *quamvis, l.* 14. *§. æstimatio, ff. de serv. corrup.* Inde si quis solicitaverit milites adversus Rempubl. vel Principem, læsæ majestatis tenetur, *l.* 1.*in fin. ff.ad l. Jul. majest.* Qui etiam se solicitari ab alio passus est, ut se à militia subtraheret, veniam non meretur, *l. qui cum uno*, §. *filium. ff de re milit.*

Sollicitare, ait Fest. *lib.*17.est solo citare, loco movere, sollicitare etiam est angere, contristare, curam injicere, *l.* 1. *ff. de extraord. crim.* Prat.

Sollicitator, qui pro alio instat, & negotium ejus curat, item instigat alium *l. si servo §. idem Pompo. ff. de furt.* ibi furti actione conveniri sollicitatorem rerum nomine. Et sollicitator causa repellitur à testimonio, *c. cum à nobis, de testib.*

Sollicitator, qui servum ad delinquendum impellit, *l.* 11. §. *quamvis, l.* 14. *§. æstimatio, ff. de serv. corrup.* Prat. ex Briss.

Sollicitatores alienarum nuptiarum (quos sollicitatores alieni effectus, Cass. *lib.* 5. *var. vocat.*) itemque matrimoniorum interpellatores, qui instant, & velut alliciunt sponsas matronasve ad alienum concubitum. Hi tametsi effectu sceleris potiri non possint, tamen propter voluntatem perniciosam libidinis extra ordinem

dinem puniuntur, *l. ff. de extraor. cri. l. Neratius, §. pen. & l. tantam, ff. de serv. corrupt. sollicitatores, de pœnit. dist.* 1, Coras. *li. Misc.* 1. *n.* 9.

SOLLICITUS, pro anxio, molesto. *l. Jul.* 2. ibi de damno sollicito, *ff. de rei vind.* & solicitum de viri hæreditate dicit. Ulp. in *l.* 2. §. 1. *ff. de vulgat.*

SOLLICITUDO, inquietudo, vel cura rei vel personæ: Inde personale munus Juris, dicit esse illud, quod cum corporibus, cum labore & sollicitudine animi, ac vigilantia principaliter extitit, *l.* 1. §. *illud. ff. de munerib. & honorib. l. fin. §. qui annonam.* ibi muneris sollicitudinem sustinent, *ff. eod. & ibid.* Et si qui receperit arbitrium ad curam sollicitudinem suam hanc rem Prætor pertinere putat, *l.* 1. *ff de arbitris.*

SOLLICITUDO tutelæ non excusat à muneribus publicis, *l. tutela, C. de exc. muner. lib.* 10. ubi *Luc. de Penn.* ait: sollicitudinem singularem adscribi tutoribus: sed & in omni officio diligentia necessaria est. alias negligens, quasi in mala fide censetur, *l. Labeo, ff. de stat. h.* Rebuff. Spieg. Briff.

SOLO cohærent ædificia. acervus autem solo non cohæret, in *l.* 10. *ff. quod vi aut clam.*

SOLOECISTA, qui vitiose loquitur, quod vulgo vocant incongruum, à verbo σολοικίζειν. *Spieg.*

SOLONA, sive Solonæ, pluraliter, ut Cæsari & Servio dicitur, à *Ptolemæo* in Dalmatia ponitur. Meminit ejus Cæsar *lib.* 3. *bel. civil.* nobis olim Romanorum colonia. Hæc Diocletianum Cæs. genuit, cujus leges non paucæ extant in C. Justiniani sparsim insertæ, summa æquitatis ratione latæ. Omnibus ille bonis principibus erat æquandus, si à Christianorum sanguine abstinuisset, quos crudeli & exitiali animo persecutus est. Quippe qui præter innumera suppliciorum genera, per quæ suam in nostros carnificinam exercuit, in libros etiam & scripturas sævit. Patriam & hanc illam Justinianus noster jam princeps, Justinianæam primam appellavit. Quod & ea glo. observare licet, 7. *q.* 1. *c.* scripsit. Ut vehementer peccent (quod ab *Haloandr.* singulariter annotatum est) qui Justinianum per contumeliam Thracem appellant, in Constit. quam ipse edidit, *de Eccles. tit.* (ut vulgo allegatur) vel potius, *de Ecclesiast. & C[illegible] & privileg. quæ sacrosanct. respic. Ecclesias,* ut significantius vertit. *Haloand.* Archiepiscopum Justinianeæ suæ sub se habere voluit Episcopos provinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, item Triballiæ, ac Dardaniæ, & M[illegible] superioris, & Pannoniæ, Justinianeæ secundam appellavit. Charthaginem Aphricanam, ex quo & Deus hanc restituit Ipse author est in prin. dictæ constit. *Spieg.*

SOLONS & Draconis legislatorum, quorum apud Græcos maxima semper fuit authoritas, fit mentio in *l. quod lex. in pr. ff. ad leg. Jul. adult.*

SOLVENDO est qui solidum solvere potest, *l.* 114. *ff. de verb. sign.* qui rei petitæ instar ab actore consequi potest, *l.* 28. *solut.* non is, cujus bona venduntur, *l.* 55. *in fin. ff. de administr. tuto.* Gothofr. ad *l nemo,* 95. *de reg. jur.*

SOLVENDO esse, id est satisfacere, pro quo obligatus sum sive pecunia, sive remuneratione. *Valla* scripsit, huic locutioni non posse substantivum addi; quod ambigitur, dativus sit, an ablativus: cum *Livius* scribat; si Respub. solvendo æri alieno esset, & quæ restinguendo igni forent: & alii authores iidem usi sunt, ut *Tusanus* adnotavit, solvendo etiam dicitur, qui in nominibus æs suum habet, *l. facere,* ubi *Alex.* solut. matr. quod intelligendum, si debitores idonei sunt, & bonam fidem agnoscant, *l. à divo, §. fi. de re jud.* Vide *Alciat.* in solvendo esse de verb. sign. *Spieg.*

SOLVERE verbum variam habet significationem: aliquando ad rem, quæ debetur: refertur. Et is dicitur solvere, qui numerat creditori pecuniam creditam, sive pro se sive pro alio, *l. solut. tit. de solutionib. & liberationibus.* Huc pertinet *l. qui mandat.* Eodem pertinet. *l. qui sic solvit.* Quod diximus pecuniam solvi debere, id exempli causa à nobis dictum est. Aliquando hoc verbum refertur ad personam aut obligationem non ad rem, ut dicitur solutus quis, i. liberatur obligatione, sic accipitur in *d. l. solutionis*: quia solutum esse obligatum esse contraria sunt & repugnantia, sic accipitur etiam in *l. prout quicquam,* 1. Ex his apparet, solutionem differre à satisfactione, quod satisfactionis verbum latius patet, *l.* 1. *tit. qui satisd. cog.* Licet satisfactio pro solutione sit, ut dicitur in *l. satisfactio.* quamvis solutio non sit. SEILERUS ex lectionis Duareni *tit. de solut. & liberat.* nondum impressis.

SOLVENDO esse non videtur, nisi qui solidum potest solvere, *l.* 114. ubi Gœdd. *in comm. ff. de verb. sign.* Quæ interpretatio facienda est, quotiescunque legimus, quod quis solvendo non sit, alium teneri, *l.* 1. *§. si magistratus, ff. de magistrat. l.* 5. §. *ult. ff. de solution.* cum aliis infinitis: solvendo videtur is, qui defenditur, *l.* 96. *ff. de divers. reg.* Briff.

SOLVENDO est hæreditas, quæ hæredem invenit, quandoquidem additione hæres creditoribus etiam ultra vires hæreditatis obligatur, *l.* 36 *ff. de bon. liber. l.* 33 *ff. solut. matrim.* Briff. Prat.

SOLVERE, est eum qui alligatus sit, liberum facere, *Ledig zehlen.* Inde qui præstitit quod debet, solvisse dicitur: quo fit, ut propne solutionis verbum, liberationisque, ejusdem sit significationis, *l. solutionis, ff. de solut.* Vide Alciat. in *l. liberationis, de verb. sign.* Spieg

SOLVERE dicitur, ait Ulp. qui facit, quod facere promisit, *l.* 167. *ff de verb. sign.*

SOLVERE idem est quod liberare λύειν. Unde Virgil. *li.* 4 *Æneid.* de Didone loquens.

Accipite hanc animam, meque his exolvite curis.

Id est, hoc me amoris vinculo liberare. Item dicimus navem portu solvere, i. eximere. Quo fit, ut qui obligationis nexu districtus, pecuniam quam debet, solvit creditori, tollatur ei obligationis vinculum, & dissolvatur: ac ideo liberetur debitor nexu. *Inst. quib. mod. tollitur oblig. ad princip.* Paulus in *l. solutionis ff. de solution. & liber.* Solutionis (inquit) verbum ad omnem liberationem quoquo modo factam, magisque ad substantiam obligationis refertur, quam ad nummorum solutionem. Nam etiam acceptilatione potest fieri solutio & liberatio debiti, ut si quis dicat, ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα, ἔχω λαβών. Tot acceptos denarios habes? Acceptos habeo *d. tit. quibus modis tol. oblig. §. item per acceptilationem.* Proprie siquidem debitoris est pecuniam solvere, creditoris autem liberare debitorem. Qua ratione existimo, Jureconsultum longe melius dixisse, solutionem & liberatorem correlativa esse, quàm eadem. Sed qualiter debitorem liberabit creditor solutione facta? Certe confessione accepti debiti, aut si creditor reddat debitori obligationis instrumentum. Quid si creditor perdidit præscrip-

scriptionem nexus? An poterit compelli debitor ut solvat, nisi reddito primum sibi instrumento per creditorem, ut quia debitor velit sibi instrumentum exhiberi, ut videat, numquid verum sit, an vero falsum? Vide Bartolum in *l. hujusmod. §. si ita, de lega.* 1. Brechæus in *l. liberationis verbum ff. de verb. & rer. sign.*

SOLVERE, latissime patet: nam omnem debiti redditionem, & obligationis dissolutionem complectitur. *Spieg.*

SOLVERE paratus non videtur, qui satisdare paratus est, *l. 4. § solvisse ff de re jud.* Alberic.

SOLVERE precarium *l. 1 ff. de precario;* id est, renovare.

SOLVERE unionem, apud Marcellum. *l. Seia, 6. ff. de aur. arg.* non præstare significat ut *Accurs.* putavit: sed de linea detrahere & eximere; nam quum initio sic locutus esset, Postea unionem solvit: neque ullum mortis tempore inter ornamenta sua unionem reliquit: in fine legis sic inquit, Ut interim omittam, quod etiam dissolutione ac permutatione talis voluntas quoque videatur mutata. Hinc tamen locutionem Macrob *lib. 3. c. 7.* pro liquefacere usurpavit: ubi de Cleopatra loquitur, quæ aceto unionem imposuit, itaque liquefactum absorbuit, *Hot. Prat.*

SOLVI legibus dicebantur, quibus contra leges facere permittebatur: ut cum Scipio ille Africanus, antequam per leges liceret, Ædilis & Consul factus est: legibus est solutus. Inde Imperatores, qui legibus teneri noluerunt, legibus soluti ab *Ulpian.* appellantur, in *l. 31. ff de legib.* Asconius in Cornelianæ argumento, Cornelius legem promulgavit, qua auctoritatem senatus minuebat, ne quis nisi per populum legibus solveretur: quod antiquo quoque jure erat cautum. Itaque in omnibus SC. quibus tum aliquem legibus solvi placebat, adjici erat solitum, ut de ea re ad populum ferretur, *Hot. Prat.*

SOLVI matrimonium, & esse dotem, sunt duo pugnantia, circa quæ se involvunt Doct. præsertim neoteric. Tu vide *Zas.* super *tit. solut. matr.* Spieg.

SOLVERE sacramento, i. obstrictus, quo obstrictus quis erat, non amplius teneri: sicut solvere legibus & canonibus. De qua loquendi formula Brechæus in *annot. ad Pandectas.*

SOLVISSE in tractat. de re judic. accipere debemus, inquit *Ulpian.* non tantum eum qui solvit: verum omnem omnino, qui ex obligatione liberatus est, quæ ex causa judicati descendit, *l. 4. §. 5. ff. de re judic.* Hot. Prat.

SOLUM proprie terra, ut ait Festus in *l. qui tabernas. ff. de contrah. empt.* dicitur etiam omne, quod sustinet, & unicuique rei subjacet. Cedit autem solum publicum ædificio, *l. 1. §. si quis, &* ibi Bart. *ff. ne quid in loco publ.* Spieg.

SOLUM appellant Jureconsulti aream, cui ædificium superponitur *l. 21. ff. de pignor. actio. l. 2. Cod. de rei vindic.* quod & ideo partem esse ædium liceat, *l. 49. ff. de rei vindic.* Briss. & Gotof. *ad l. eum qui. 23. in princ. ff. de usurp. & usuc.* Adde Brechæum in *l. locus, sub tit. de verb. & rer. sig.* Prat.

In solo fieri operæ dicuntur, quæ solo conjunctæ sunt: veluti si quis ædificium ponat in solo: quod si quis messem faciat, vineas putet, arbores succidat, opus tamen in solo facere non censetur. Et hoc ita in operis novi nunciatione obtinet, *l. 2 § hoc autem, ff. de novi oper nunciatio.* Cæterum in interdicto. Quod vi aut clam, quod ad ea solum ... quæ in solo fiunt pertinet, etiam in solo fieri videtur, quod circa arbores fit, non etiam quod circa fructum arborum. Itaque si vineas quis, vel arundinem, vel salictum succiderit, hoc interdicto tenebitur, *l. 1. §. hoc interdictum, l. 7. §. notavimus, ff. quod vi aut clam.* Prat. & Briss.

In solo consistere dicuntur servitutes, quæ solo imponuntur. & solo debentur, quales sunt iter, actus, via, *l. 3. ff. de servitutib.* Briss. Prat.

SOLI res dicuntur ædes, agri, fundi, & ceteræ res immobiles solo conjunctæ, *l. 1. ff. de rei vendic. l. 1 ff. de condi. tut. l. 7. ff. de usufruct. l. 1. §. si fundus. & l. 3. § pertinet, ff de vi & arma. l. 7. §. in peculio. ff de pecul. l. 1 ff de adil. edict. l. 55. ff. de dona. inter vir. l. 1. ff. utrubi. l. 30. §. quid ergo. ff. de usucap. l 1. ff. usufr. quemadmodum caveat. l. 12. §. cellarum, ff. de instru. l. 24. ff.* quæ in fraudem creditor. Quæ & solo cohærere, & solo contineri dicuntur, *l. 10. ff. quod vi aut clam. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de vi & vi armat.* Quod verbum ut Jureconsultus proprium *Seneca* notat. Sic enim *lib. 11. Natur. Quæstion.* Tertia pars de agris, terris, satis, arbustis quærit: &, ut Jureconsultorum verbo utar, de omnibus, quæ solo continentur. Plin. *l. 6. epist.* Eosdem patrimonii tertiam partem conferre jussit in ea quæ solo continerentur. *Briss. Prat.*

SOLI pignora, in *l. 15 §. si pignora. ff de re jud. & obligatio soli: in l. 20. §. legatum. ff. de lib. leg.* Briss. Prat.

SOLVI morte, accusatio dicitur, id est, extingui, *l 15. §. idem. ff. ad SC. Turpil.*

SOLVI contractus i. dissolvi, *l. 97. ff. de solutionibus.*

SOLUM porro Servius in 5. Æneid. esse scribit, quod unicuique rei subjacet. Unde navium solum mare, aer avium, stellarum cœlum, Ex quo ab ovidio dictum sit, Astra tenent cœleste solum *Briss. Prat.*

SOLUM etiam Tuscarum lingua significat totum & solidum. Hinc Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem signant, Tauri, arietis, verris, quod omnes integri solidique Corporis sint. Hæc *Festus.*

SOLUS dictio licet taxativa, tamen non operatur correctionem juris, & ideo singul. not. Angel. in *l. 1. per illum textum,* juncta *gloss. in verbo solus. Cod. ubi & apud quem,* quod si statuto cautum sit, quod de adulterio & furto omnes judices civitatis possint cognoscere, deinde alio novo statuto disponatur, quod de adulterio cognoscat solus capitaneus, per hoc verbum Solus, non videtur adempta jurisdictio aliis, quod est nota dignum, secundum *Angel.* & pro singul. citat Jas. in *l. quod in rerum. §. si quis post, ante finem, ff. de legat.* 1. ubi dicit, quod est solemnis decisio, si est vera, eam etiam approbat Decius *consil.* 3. diligenter pro tenui, *colum.* 5. *versic.* superest respondere & potest confirmari ex alia simili & sing. decisione Bartol in *l. 3. §. cum Titio, in bonis lectoris, ff. de adm. leg.* Tamen animadvertendum est, quia hoc modo secundum statutum nihil prodest, se superfluo membranas occuparet, quod non est concedendum, per ea, quæ scripsi supra in verbo. *Quæcunque,* & quæ tradit Corn. *consil.* 77. licet multum urgeant *column.* 1. *lib* 2. item cum sit speciale, videtur, quod per eum sit à primo generali recessum, ut in simili quæstione concludit Alexandr. in *l. si ab hostib. in 1. not. ff sol. matrim.* & eleganter decidit etiam Bald. in *l executorem, in 6. col. vers. or. redeo ad naturam. C. de exec. rei judic.* quem late refero infra in verbo, *Statuta contraria.* Proinde hoc dictum *Angel.* apud me dubium

dubium est, & potest reprobari ex eisdem fundamentis quibus reprobatur opinio *Bart.* præallegata, prout scripsi infra in verbo. *Tantum*; sed tamen propter *Ang.* auctoritatem, adde ad notata per *Bart.* & scrib. in *l. si constante, in prin. in nona quæstione* 1. *partis*, *ff. de solut. matrim.* Et ulterius, licet alii non referant, addo, quod idem videtur esse de mente Bald. in *cons.* 351. Joannes & Federicus fratres, in *ultim. colum in ult. lib.* ubi eleganter concludit, quod ubi dictio taxativa ponitur supra id, quod alias à jure depositum, nihil debet operari. Sunt tamen qui *Angelum* referant loqui affirmative, & sic quod dictio Solus posita in lege nova, corrigat antiquam, & ita *Angel* refert Felin. in *c. pastoralis, in pr. colum.* 2. *versic. limita tertio, extr de offic. ordin.* ubi eum sequitur, & ita dicit per Anna & Doct. Perusinos fuisse consultum, in favorem ecclesiæ majoris Ferrariensis: ita etiam citat Angelum Dec. in *dict. l. cons.* 3. *in* 1. *col.* Cotta.

SOLUTA actio id est, finita, *l.* 21. *ff. de acceptil.*

SOLUTA margarita, in *l.* 25, *ad fi ff ff. de aur. & arg.* & solutas uniones, in *l.* 6. *ff. eo. tit.* quomodo accipi oporteat, vide Briff. *lib.* 2. *Antiq.*

SOLUTA prædia, Cicero in *orat. de lege Agraria*, nulli obligata vocat. His, n. obligata opponit his verbis: Soluta meliore in causa sunt, quam obligata. Sicul. Falc. in *lib. de cond. agr.* Solutos ait, à quibusdam appellatos occupatorios agros, solutos vero non esse, quorum fines demonstrari possint & finiri. *Briss & Prat.*

SOLUTÆ stipulationes, i. sublatæ, *l.* 6. *de acceptilat.*

SOLUTI rei, id est liberati à vinculis vel custodia, *l.* 10 *ff. de custodia.*

SOLUTIO id genere est quivis actus quo debitor liberatur ab obligatione, qua devinctus est creditori, Et hinc est, ut *Paul.* dixerit, verbum liberationis eandem habere vim, quam verbum solutionis, *l.* 47. *de verb. sig. l.* 54. *de solut.* adeo ut etiam verbo solutionis omnis satisfactio accipiatur, *leg.* 177. *de verb sign. l.* 52. *de solut* & solutio non per numerationem tantum, sed etiam per novationem fieri dicitur, in *l.* 21. *§. Lucius, in fin. de annu. legat.* Solutio ita in genere accepta est vel naturalis, jure tamen civili approbata, vel est civilis tantum. Naturalis solutionis modi sunt duo, nimirum solutio in specie accepta. & consensus contrarius. Solutio civilis fit vel ipso jure, vel opem exceptionis. Ipso jure multis, sed tamen certis modis, de quibus duos potissimos *Justinianus* proponit: *Institut. titul. quibus mod. obligatio toll.* Acceptilationem nimirum & novationem. Reliquos recenset Bodinus *in method. jur.* Vultejus 1. *Jurisprud. Rom.* Ope exceptionis obligatio tollitur modis innumeris, cum ipsa quidem obligatio revera manet, sed exceptioni opposita nullius fit effectus, ita ut potius effectus obligationis, quam ipsa obligatio tolli dicatur: quos eodem modo *Bodinus* vel *Vultejus* dd. locis addidere: vide eundem Vultejum *Instit. quib. mod. toll. oblig. in pr. num.* 4. 5. 6.

SOLUTIO & acceptilatio differunt, eo quod solutio est naturalis, acceptilatio est civilis: illa fit re, facto nimirum interveniente, hæc fit verbis. In hoc autem conveniunt, quod tam hac quam illa debitor liberetur à creditore. Cui enim solvitur, is vere rem sibi debitam, aut illius vice aliam accipit: qui acceptum fert, is non vere accipit, sed dicitur duntaxat rem accipere, & fingitur in jure, quod acceperit, cum tamen revera non acceperit. Vult. ad *§.* 1. *n.* 3. *Inst. quib. mod. toll. oblig.*

SOLUTIONIS appellatione omnis liberatio quo quo modo facta, & satisfactio, qua creditor contentus fuerit, continetur, *l.* 47. *l.* 176. *de verb. sign. l.* 52. *l.* 54. *D. de solutionib.* quod quemadmodum se habebat, *lib.* 1. *de solutionibus*, abunde exposuit. *Briss.* Adde Cujac. *super rubr. de solut. & liberat. deb. civitat. C. lib.* 11. qui dicit, quod liberationis verbum ad obligationem, vel referatur, Solutionis vero ad obligationem, ad nummos. Si ad obligationem, æque patet ac liberationis, *l. solutionis, D. de solut.* cui ex inscriptione conjungenda est *l. liberationis. D. de verb. sign.*

SOLUTIUS, pro facilius, expeditius, apud Ulp. in *l. at si quis, §. idem Labeo.* Sed solutius, ait, æquitatem sequi, cum hoc ei & actionis natura indulget. *Spieg. Prat.*

SOLUTO matrimonio dotem reddi, his verbis id actum videtur, ut nullo casu dos apud maritum remaneat, sive divortio, sive morte matrimonium solvatur, *l.* 240. *ff. de verb. sign.* Prat. Briff.

SOLUTUM proprie dicitur, cùm naturaliter, id est, vere ac re ipsa pecunia numerata est: satisfactum autem, cùm civiliter id est, non pecuniæ numeratione, sed verbis creditoris animus est contentus, ut docet Martianus *l.* 49. *de solut.* Prat. ex *Hotoman.*

SOLUTUM, ait *Cajus*, non intelligimus eum, qui licet vinculis levatus sit, manibus tamen tenetur: ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis servatur, *l.* 48. *de verb. sign.* Briff,

In solutum & pro soluto dari dicitur, quod ut in liberationem debiti cedat, in creditorem transfertur, *l.* 40. *§. fin. D. de minor. l.* 46. *D. de solut. l.* 19. *§. ult. D. de reb. credit. l.* 24. *D. de pignor. act.* & alias sæpe. *Prat.* ex *Briss.*

SOLUTUM refertur non solum ad dandum, sed etiam ad faciendum, *l. cum rem, & ibi not. ff. rem pupil. sal. for.*

SOLUTUM, pro revocato accipitur, vide in *l.* 35. *§ ff de mil. testam.*

SOLUTUM nihil aliud est, quam quod liberatum est à nexu, seu cujus effectus est liberatio; ut si ea nondum plena sequuta sit, nec solutum dicatur, sive nexus ille sit vinculi, sive carceris, custodiæve, sive etiam obligationis nodus. Gœdd. ad *l.* 48. *n.* 3. *de verb. sign.*

SOLUTUS is dicitur, cui recedendi est libera facultas, *l.* 2. *de lib. hom. exhi.* Cujus in *l. qui neque, de verb. sign.* Ac ne eum quidem, inquit, intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis servatur, *Spieg.*

SONTES proprie dicuntur. quorum culpa jam sonat, hoc est, qui erroris convicti sunt, *l.* 1. *§. fin. ff. de ædilit. edict.* Spieg.

SONTIRE significat aliqua in re obesse, & graviter nocere: Unde sonticus morbus, qui rebus agendis, & negotiis conficiendis obest, nocetque. Ælius Stilo, ut scribit P. Crinit. *lib.* 25. *de honest. disciplin.* sonticum existimavit pro noxio dictum: unde sontes homines, pro noxiis & deperditis. Hanc tamen vocem, sontire, propter nimiam antiquitatem & insolentiam magis intelligendam esse, quàm usurpandam. Quoties, inquit, *Venulejus*. morbus sonticus nominatur, eum significari. *Cassius* ait qui nocent: nocere autem intelligi, qui perpetuus est, non qui tempore finiatur. Sed morbum sonticum eum videri, qui inciderit in hominem, postquam senatus sit. Sontes enim nocentes, dicuntur, &c. Brech. in *l. Morb. sonticus, ff. de verb. & rer. signific.*

SONTICUS existimandus est, ait Jul. in *l.* 60.

ff.

rem pupilli negligit. *l. 3. §. nunc videamus, ff. de ſuſpect. tutor.* Spieg. Prat.

Soritæ dicuntur Elenchi, ſeu argumentorum congeries, quibus ex Stoicorum familia Chryſippus certando plurimum utebatur, cum per multiplicata conſequentia ratiocinationes duxerat, ex his tandem omnibus aliquid velut neceſſario concludens, inducebat: & his quidem diſputationem laqueis, id eſt, Soritis, implicatum atque irretitum adverſarium tenebat. Quod *Cicero* videtur intellexiſſe *lib. 1. de Orat. ad Q. Fratrem*, his verbis, Stoici verò noſtri diſputationum ſuarum atque interrogationum laqueis te irretitum tenerent. Et *Perſius* in ultimo verſu, *Satyr. 6.*

Inventus Chryſippe tui finitor acervi.

Jam vero qui & ſophiſma, σοφιστικὴν & σωρείτην legunt, hi non multum aberrant à ſcopo noſtri JCti, Brechæus in *l. natura in tit. de verb. & rer. ſign.*

Non omnis Sorites eſt cavillatio, ſed is tandem, qui aut æquivocationem generum non diſtinguens, paralogiſmum parit, aut in accidenti vel attributo peccat. Gœdd. ad *l. 177. n. 5. de verb. ſign.*

Σωρείτης Ulp. 177. ubi Gœddæus in *comm. ff. de verb. ſign.* Natura cavillationis, quam Græci σωρείτην appellaverunt, hæc eſt, ut ab evidenter veris per breviſſimas mutationes diſputatio ad ea, quæ evidenter falſa ſunt, perducatur. Sic in *l. 65. ff. de regul. jur.* Hot. Prat.

Soror, teſte Labeone, appellata, quod quaſi ſeorſum naſcitur, ſeparaturque ab ea domo, in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur. Cui dicto aſtipulantur *text. in l. mulieres, Co. de incol. lib. 10. & in l. mulieres. C. de dignit. li. 12. text. in l. cum in adoptivis. C. de adoptio.* Bart. in *l. fin. C. de privileg. ſchola, lib. 12.* quæ jura probant, mulierem mutatione mariti priorem dignitatem, conditionem, forumque mutare. Vide Gell. *Noct. Attic. lib. 15. c. 10.* & Cantiunc. in *Topic.* loco ab Adjunctis. *Spieg.*

Soror pro amica, ſive ſcorto nonnunquam à clericis flagitioſis appellabatur: rem turpiſſimam honeſtiſſimo nomine regentib. Impp. *l. eum qui 19. C. de epiſc. & cleric.* Eum qui probabilem ſeculo diſciplinam agit, decolorari conſortio ſororiæ appellationis non decet. Sorores igitur appellabant, quas hodie ſcurræ Commatres vocant. *Hotom. Prat.* Vide & *Cujac. 2. obſ. 92.*

Sororum aliæ conſanguineæ, aliæ uterinæ ſunt. *l. pen. & ult. C. de legit. hæred.* quæ verba ſuis locis à nobis exponuntur. *Schard.* ex *Briſſ.*

Sororius, cui ſoror mea nupſit, Sororius ſimiliter dicitur frater & ſororis filius. *Prat.*

Sororiare, apud *Plautum*, perinde eſt atque augeri & procreſcere, unde mammam ſororiantes vocantur in puellis, ut a *Sexto Pompeio* traditur cum exuberantes intumeſcunt, quod illis evenit ex compreſſo lacte, Crinitus *de honeſta diſcipl. lib. 11. c. 12.*

Sors ſignum eſt ſortitionis, quod urnæ immittitur, ſive fuerit calculus, ſive concha, ſive aſcia, ſive anuli nota, ſive etiam ceſpes vivus, juxta *Sophoclem*, vel ſimile quid, ſive teſſellæ, & taleolæ ligneæ. Græcis πάλος dicitur, ἀπὸ τοῦ πάλλειν, à movendo: alio nomine κλῆρος, ab eventu, quo educta ſorte, ad muneris alicujus adminiſtrationem quis vocatur à καλῶ, quod eſt voco: aut potius à κᾶλον, id eſt, lignum, quod lignorum uſus fuerit potiſſimus ad ſortes faciendas, in quibus ſymbolum ſuum teſſeramve incidebant: quomodo Homerus *Iliad. 7.* ea voce uſus eſt, ibi, οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος ἐν δ᾽ ἔβαλον κυνέῃ. Notandum autem ſortitionem omnem Mercurio fuiſſe attributam, ut in *Iliad. 7.* annotat *Euſtath.* Hinc Mercurii ſors apud veteres, quæ fuit oleæ folium, quod in urnam conjiciebant primumque educebant in honorem ejus Dei cujus conſuetudinis meminit in *Æolo Euripides.* Atque olim in eo Reipub. ſtatu qui penes populum erat, δημοκρατίαν nominant, magiſtratus ſorte electos fuiſſe: tum & judices principio conſcriptos de curia ſenatoria, deinceps in urnam ſortito miſſos, ut è pluribus neceſſarius numerus confici poſſet, auctor eſt *Padianus*: ita ut primo delecti mox ſortirentur: quod ex oration. *Cic.* ſæpe diſcere eſt. Ea ratione apud *Virgilium 6. Æneidos.*

Quæſitor Minos urnam movet:

Et apud Statium.

Arbiter hos dura verſat Gortynius urna.

Servius in eum Vergilii locum negat auditas fuiſſe cauſas, per ſortem ordinatas. Ordo autem ex ſorte dierum petebatur, quo poſt triceſimum diem cauſſas ſuas exequi poterant.

Judicum autem nomina tabellis inſculpta inque urnam jacta per ſortem promebantur. Præterea Conſules, Proconſules, & Prætores, provincias ſortiebantur: vetabatque lex curia à provinciam extra ſortem cuipiam cedere, hoc eſt, ne alter alterius provinciam invaderet, ſed miſſis ſortibus eas ducerent, præcipiebat. *Cic.* in familiar. Epiſt. Appius, inquit, dixit ſeſe, ſi licitum eſſet, legem curiatam ferre, ſortiturum cum collega eſſe provinciam. Inſuper ducendis legationibus utinam & ſortem veteri exemplo poſitas fuiſſe, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret, contendit *Marcellus Eprius* apud *Tacitum* lib 20. In plurimis aliis rebus veteres ſorte utebantur, quæ noſtri non ſunt inſtituti. Sciendum tamen ſortes in plurali proprie dici ipſa ſortis inſtrumenta. Sors vero ipſa ſortitio eſt. Hinc *Cicer.* Et ſortes ipſas & cætera quæ ad ſortem erant parata, diſturbavit. *Prat.*

Sors, ſumma eſt, ſive capitale, h. e. prima pecunia, quæ confertur in ſocietatem, ut inde lucrum fiat, Obſervandum, quod maximum diſcrimen eſt inter ſortem, quæ controverſias tollit, alens concordiam præſentiſſima definitione, in quam partes conſentiunt libere (de hac intelligendæ ſunt *l. ult. in pr. C. commun. de leg. l. ſi qua cautiones, ff. famil. ercisc. l. ſi cum ambo. ff. de judic. & §. optionis legatum Inſtit. de legat.*) Et ſortem quæ aufert bona, parit rixas, homicidia, & omne malum, quæ item Euentuum rerum omnia, vel alias ſuperſtitiones complectitur. Hujus auctor Satan eſt: priorem autem ſortem Deus moderatur, ad conciliationem diſſidentium animorum. *Spieg.*

Sors à ſerie, pro dubio rei eventu qui cum Dei voluntate ſemper ſit deſtinatus, varias producit ſignificationes. Unde ſortior, verbum, in uſu loquendi frequens, pro adquirere aliquid. Sortiri judicem ſortiri provinciam, ſortiri forum; *Uverkommen.* Novel. ut *omn. obed. judic. provinc. §. arripiat.* Old. Prat.

Sors, aleæ, vel alterius rei, quæ inſtar ſit aleæ, judicium, declarans in dubio, ſc. honeſto, voluntatem Dei, *Ein glunckfall.* Unde ſolebant olim, & jam nunc ſolent vel inter conjunctiſſimos, incidentes controverſiæ per ſortem dirimi, *durch im Loss. l. ſi qua ſunt cautiones. ff. fam. ercisc.* Auguſtin. graviter in Pſal. Sors eſt, inquit; res in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem. Nam & ſortes miſerunt Apo-

scribendi ratio. Etsi vero quidam arbitrantur eos demum spadones esse, quibus extracti sunt κεσμασῆρες, vel adempta virilia: quia tamen σπάω non solum pro evello, sed etiam pro detorqueo & contorqueo à Græcis accipitur: unde σπασμός, morbus Medicis ἀπὸ τοῦ σπᾶν, à contradictione & contortu: ex eo recte Ulpian. in *l.* 128. *de verb. sig.* spadonum appellationem, generalem esse dixit, ut & in *l. si serva.* §. *ult. ff. de jur. dot. l.* 4. §. *item divus. ff. ad l. Cornel. de sicc ar.* §. *sed illud. Instit. de adopt.* & ibi Theophilus, & Harmenopt. *libro* 2. *tit.* 8. *in princ. Epitom.* Comprehendit enim non solum qui natura spadones sunt, hoc est, quibus natura vasa seminaria, & virilia sunt distorta, vel excisa, aut inutilia, item qui sunt thlibiæ, thlasiæ: sed & si quod aliud genus spadonum est, puta si sint castrati, vel quibus excisi, collisi, contusi: aqua calente, aut herbarum succis eunuchi facti: De herbis eunuchos facientibus, Paul. Ægin. Marcell. *de medicam.* Plin. *lib.* 19. *c.*8. consulendi sunt Thlibiæ ἀπὸ τοῦ θλίβειν, ab atterendo dicti sunt: sicuti thlasiæ à θλάω, hoc est, frango, quibus testes fracti sunt: Mynf. in *d.* §. *sed & illud.* Quibus igitur contortus est meatus seminis, ii proprie ἀπὸ τοῦ σπᾶν, spadones dicuntur *Julius Scaliger exer.* 277. *sect.*4. *ad Cardan.* At usu generalior ejus significatio facta est, & significantur hac voce omnes, qui natura, arte, morbo vel alio eventu tales sunt, ut in complexu venereo ad procreandos liberos munia virilia recte obire nequeant. Et in summa comprehendit eos, qui nascuntur sine testibus: secundo quibus omnino oblata est virilitas: tertio quibus exacti sunt testes: quarto quibus attriti vel contusi sunt testiculi: quinto qui integris & & incorruptis membris propter vitium quoddam (puta quod distortus sit seminis meatus, ut semen non recte egrediatur, Diocles apud Plutarchum *libro* 5. *de placitis Philosophorum*) procreare liberos non possunt, tametsi rem veneream gnaviter exerceant. Primi, secundi & tertii generis spadones proprie castrati appellantur. Itemque eunuchi, quod τὴν εὐνὴν, hoc est, lectum virgineum custodiebant: quia nomen ἀπὸ τῆς εὐνῆς ἔχειν, acceperunt, Scaliger *d. exercit.* 277. *sect.* 4. quod ad observandum mulierum pudicitiam adhibebantur, quasi lecti custodes: quod reliqui lectum vix virgineum aut pudicum permitterent, licet nihil generarent, *Gæddæus* in comment. *ad l. spadonium* 118. *n.* 3. 4. *ff. de verb. sign.* vide & Cujac. *libro* 17. *obs.* 27. *Vultejum* in comment. ad §. *sed illud* 7. *Instit. de adoptionibus*

Spado in specie is dicitur, qui aliquo corporis vitio impeditus generare non potest, eo remoto potest, *l.* 2. §. 1. *arrogato* 40. *in fin. ff. de manu. in ff. vind.* Hi sunt Thlasiæ, qui fractos habent testiculos, & Thlibiæ, qui attritos. Hi adoptare possunt. Nam & matrimonio jungi, & posthumum in testamento hæredem scribere possunt. *Vlt.* in comment. ad §. *sed illud* 7. *Instit. de adoptionibus.*

Sparta dictio Græca est, Latine sata dicitur. Origo enim hujus vocabuli sumpta est à verbo σπείρω, quod sero significat, unde nomen verbale σπάρτος, quod satus vel sativus appellatur. Unde Homerus *lib.* 9. *c.* 1. in neutro genere plurativo numero σπάρτα, dixit, ut annotavit. Pet. Mosell. in *Gellium, lib.* 17. *c.* 3.

Spartacus famosissimus gladiator traditur, de quo secundum aliquos intellexit Paul. Jurecons. in *l.* 3. §. *si servus*, *ff. de acquirend. possess.* ubi tamen Dd. secuti vulgarem lectionem reposuere Spartanum, sed male. Extat enim historia de Spartaco famosissimo gladiatore, qui ex Thracia oriundus fuit, robore animi & corporis præstans. Is se in libertatem vindicavit: de quo talis fertur historia. Cum Lentulus ludum gladiatorium adornaret Capuæ, capta occasione Spartacus, Chrysus, & Ænomaus se inde proripuerunt, ergastulos servos armant, eoque proposito pileo convocant ad libertatem: manuque servorum hoc modo congregata, quasi justo exercitu, bellum ingens excitavit: adversus illorum impetus comprimendos missos aliquot duces oppresserunt: & consulares exercitus. Tandem demandata est talis Provincia Crasso, qui illos extremo bello profligavit: ex quo incessit per urbem ovans, laurea corona insignitus: more ovationis præpostero. Consueverant enim ovantes myrtheam coronam gestare. Reliquias Spartaci conjunxerunt se cum Catellianis, quæ paulo post ab Octavio patre Augusti deletæ fuerunt: extra sortem demandato negotio, ut obiter tendens in Macedoniam comprimeret fugitivos. A frugalitate Spartacum Plin. laudat, ut pote qui auro interdixerit exercitui suo. Idem laudatur à fortitudine, ut qui acriter pugnans ceciderit: de quo ita cecinit Cordubensis poëta *Lucanus:*

Ut similia causa caderes qua Spartacus hostis.

Et de isto sensit *Paul.* licet omnes ad Spartanum, quem ignorant maluerint referre. Historia Spartaci nota est ex *lib.* 95. 96. & 97. Epitomam, *Livii Cot.*

Spatha. Vegetius gladios majores, spathas vocari docet: minores vero, semispathas. Extat in *auth. de armis*, §. *pen.* Spieg.

Speciale delictum videtur, quod Dd. nostri inhominatum dicunt, ut cum quis, in jus vocatus non paret, *l.* 2. *C. de Episc. aud.* cum temere appellat, cum jus dicentem contemnit, cum in munere sibi imposito per desidiam quis cessat, *l.* 2. *C. de Sport.* Ejusmodi enim facta pluribus verbis specialiter designantur, non uno generali. Ex *Alciat Spieg. Prat.*

Specialia judicia in *l.* 38 *ff. locat.* sunt, quibus de una certa re agitur, qualia sunt commodati, locati, depositi. *Prat.* ex *Briss.*

Specialia judicia, generalibus opponuntur, *l.* 38. *ff. pro soc.*

Specialis judex, datus, delegatus, pedaneus, *l. fin. de off. prat. l. fin. C. de Jud.* Prat. ex Briss.

Speciales actiones censentur, quibus id persequimur, quod natura sua, & quantum ad juris interpretationem pertinet, speciale est, etiam si accessoria quædam habeat, ut equus, vestis, domus, fundus, & cæteræ id genus res, in quibus singularum petitio est, *l.* 1. *l.* 28. *de rei vindic.* Itaque actionibus de universitate speciales opponuntur. *l.* 3. *Cod. de præsc.* 30. *annor.* Prat.

Specialiter, idem quod speciatim diserte, *mit ausgetruckten Worten.* Ulp. in *l.* 2. *si quis caut.* Nisi, inquit, contrarium specialiter partib. placuerit. Vocabulum jurecons. familiare *l. defuncta l. arbores, ff. de usufr.* & aliis multis locis. *Spieg.*

Specialiter & generaliter apponuntur, *l.* 1. *ff. quod jussu*, sic specialiter & generaliter pignori accipere & obligare, *l.* 2. & *l.* 17. *C. de pignoribus.*

Specialiter prælegare. Claudius in *l. alimenta. ff. de alim. legat.* Quia, inquit, destinaverat alimentis, ejus usuras pecuniæ, quas specialiter ei prælegaverat. *Spieg.*

Species communi contineri dicuntur, quæ in genere suo functionem recipiunt, *l. 29. ff. de solutio.* Prat.

Species in *l. quæst. de verb. sign.* pro parte usurpant. *Vult.* enim dicere, agrum partem esse fundi, non speciem, *arg. l. fundi. eod. tit.* Sic Ulp. in *l. 1. de Agnosc. lib.* ubi SCti Plautiani duas esse species dicit, cum partes debuerit dicere, teste Appello. *Spieg.*

Species est vox, quæ de pluries differentibus numero, seu individuis dicitur, ut apud *Appellum* tutela testamentaria, aditio hæreditatis, dominium, directum, emptio, furtum, obligatio civilis, actio personalis, possessio naturalis. Quanquam nonnullis visum est, ut attestatur Cantiunc. speciem individuis comparatam, hoc nomine parum aptè notari. Speciei namque nomen sola comparatione ad genus videtur inditum: dictamque speciem esse, quod confusum & informe genus expoliret, & speciendum (sic enim veteres loquebantur) nobis exhiberet. Ob id Cic. in *Topic.* mavult formam (dum à forma generis locum ducit) appellare. Siquidem species individuis comparata non jam speciei retinet, sed generis potius accipit faciem. *Ciceronis* adstipulatur *Gloss. ult. in l. proponebatur, ff. de Judic.* Rei species, inquit, id est, forma. Juris Civilis interpretes speciem passim appellant genus, & individuum speciem: ut hominem, equum, bovem, genera: Titium Bucephalum, & hunc bovem, species. Sic loquitur, Apello indicante, *l. 2. in princ. & §. 1. l si certum pet. leg.* non videtur in judicem, *de Judic. l. fin. de cond. ob caus. leg. ostentum, de verborum signific. l. cum certum, & aur. & argen. leg. l. qui uxori, l. species eodem titul. & princip. Instit. de donationibus, & jurisconsf.* passim, in tractatione legatorum. *Spieg.* Adde *Taboetium* in Topico *militar. for. & legal. disciplina.*

Species Jurisconsulti appellant, quas veteres Latini Fruges, id est, vinum, oleum, frumentum, legumina. Arc. *l ult ff. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei: nam harum specierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant creari moris est. Imp. *l. 26. C. de usur.* In trajectitiis autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus. *Hot. Prat.*

Species apud JCtos singula corpora significat, *l. 54. ff. de verb. obli. l. 30. ff. de leg. 1.* Separaturque interdum à quantitate, i. ab his, quæ pondere, numero & mensura constant *l. 6. ff. si cert. pet. l. 6. ff. de rei vindic. l. 34. sed si pondus, ff. de leg. 1.* Quæ tamen ipsa etiam certæ speciei loco sunt, cum certo loco circumscribuntur ac definiuntur: veluti si vinum quod in apothecis est, pecunia, quæ in arca est legetur vel promittatur *l. 30. in fin. l. 34. §. sed si non corpus, de leg. 1.* Schard. *ex* Briss.

Species nulla effici potest sine materia. *l. 7. §. cum quis. ff. de adquir. rer. domin.*

Species & corpus pro eodem in *l. plane, §. sed sive corpus. ff. de legat. 1.*

Species pro fama, qua corpus id esse agnoscitur quod est, *l. 7. ff. de suppellect. leg. 76. ff. de Judic.* Briss. Prat.

Species adæratæ, quarum fit mentio in *l. septem. C. de erog. milit. annon. lib. 12.* Vide supra, *Aderare*, quod opinor, nobis esse, *dis Waar an gelt schlagen.*

Species adærandæ, in *l. speciebus, C. de Cohortalib. lib. 12.*

Species pro annotariis corporibus seu quantitatibus in *l. 10. & 11. C. de sacros. Eccles. l. 1. l. 2. & l. ult. C. de condit. in publ. horr. lib. 10. lib. 1.* de quibus muneribus vel præstatio. *lib. 10. l. 7. C. de annon. & tribut. lib. 10. l. unic. C. de Salgamo hosp. non præst.* & aliis infinitis, Codicis locis.

Sic Species annonariæ in *l. fin. C. de collat. fund. fisc. lib. 11.* Vegetius *lib. 3. c. 3.* Solers debet esse tractatus, ut pabula frumentum, cæteræque annonariæ species quas à provincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur. *Briss. Prat.*

Species, pro controversia. Ex eo deducta locutione quod finitam quæstionem, Græci hypothesin vocant. Ulp. *l. 18. ff. de minor.* Divus Severus & Imp. Antoninus non audiverunt incolate restitui desiderantem adversus fratrem post speciem in adjutorio eorum finitam. Sic *l. Latinus Largus 83. ff. de leg. 3.* Latinus Largus, proxime ex facto incidit species talis. Recentiores videntur legis, Casum vocasse. *Quintil.* autem thema, quasi facti positionem, vel eventus. Sic specie una pro una quadam causa, in *leg. soles. Prætor. & l. seq. ff. de juris.* Hotom. Prat.

Species in plurali, pro aromatibus aliquando sumitur, sed obsoletum, Macrob. *lib. ult. Saturnal.* species & acres & calidæ super faciem cum apponuntur, exulcerant. Martian. in *l. fin. ff. de Publican.* Species, ait, pertinentes ad vectigal. Ex Thesauro. *Steph. Rob. Spieg.*

Species resistentes, in eadem leg. pro restantes intelligit *Buda.* quæ reliquamenti caussa debentur, id est, quæ ex præterito debentur vulgo, *rest ausstendig.* Spieg.

Species semper generi derogat. Paul. *de leg. 3. in fin. l. servis urbanis,* Quando ergo in aliquo casu species præcedit, & genus sequitur, tunc subintelligitur dictio, alius, seu copula intercesserit, seu disjunctiva. *l. hac stipulatio. ff. ut leg. seu fideic.* ibi, hæreditas, sive jus, i. sive aliud jus, quia hæreditas jus est *l. pecuniæ, §. 1. ff. de verb. sign.* facit *l. Antistius, §. fin. de acq. hæred.* ibi per servum, vel eum quem in potestate habet, & *l. 1. §. si pecunias ff. depositi,* ibi, coram prætore vel honestis personis, *Fercat,* Necyomantiæ *dial. 21. num. 2.*

Specificatio est, quando ex materia sive eadem sive diversa, atque illa vel mea & aliena, vel aliena tantum nova quædam species, seu corpus constituitur, puta, si ex auro, vel ex auro & argento fiat poculum, si ex uvis exprimatur vinum: talem speciem si quis constituat, vel constitui curet, is speciei illius dicitur fieri dominus specificatione, non tamen simpliciter, sed cum quadam distinctione, *Vult.* in commun. ad *§. cum ex aliena, 16. n. 1. de divisione rer.*

Specificatione mutatur forma, quando ex aliena materia vel specie, arte & industria humana aliud opus seu species conficitur, priore forma mutata vel sublata, eaque duplex: una Principalis, altera necessaria. Principalis specificatio plane novam fingens formam, novam producit speciem, ut si ex auri vel argenti massa fiat vas, vel annullus, aut contra ex poculo vel aureo annulo fiat massa: ex vino & melle mulsum, &c. *§. cum ex aliena. Inst. de rer. divis.* Specificatio igitur illa efficit, ut nova hæc species effecta cedat, non materiæ, sed formæ domino, qui prioris formæ domino præter materiæ æstimationem nihil refundere tenebitur, *d. §. cum ex aliena, l. in rem, 23. §. quæcunque. ff. de rei vendic. leg. quicquid, 27. §. ff. de acquir. rer. dom.* modo ad pristinam materiam sive, materiæ formam re-

reduci non possit. Nam si reduci possit; agetur ad exhibendum, ut reducatur prius, & deinde restituatur, *d. §. cum ex aliena leg. quaesitum,* 38. §. 4. *ff. de legat.* 1. *l.* 5. §. 1 *ff. de rei vend c. l. gemina, in pr. l. seq. versic. sed si totam, & seq. D. ad exhiben.* Et hoc omnino verum est, si specificatio illa bona fide facta esset. Secus autem, si mala fide. Etsi enim revera propter mutatam formam res prior non existat, tamen dolus & mala fides specificatoris hoc efficit, ut neque priorem speciem desiisse possidere videatur, *l. quod si* 22. *leg. sin autem,* 27. *sed & si, ff. de rei vend.* neque res in aliam formam transiisse existimetur: & ideo in solidum tenebitur, ac si specificatio nulla accessisset, *l. de eo, §. si quis exuvis, §. denique, ff. ad exhibend. d. l. sin autem,* 27 §. *sed & si, de rei vend.* Accessoria est, quando quid alterius rei augendae & ornandae causa, ita adjectum est, ut prioris speciei formam amittat, & ejus, cui accessit, pars formalis, vel tota forma esse incipiat, ut si purpura aliena intexta sit chlamydi alterius, §. *si tamen alienam. Instit. de rer. divis. l. in rem, §. si quis rei, item quacunque, ff de rei vendit.* vel tabula aliena, meis coloribus picta, §. *si quis in alien. Inst. de rer. divis. amittit,* haec purpura, hic color, priorem suam rudem formam, & ita jungitur, ut excludi non possit neque simpliciter jungitur, sed ita jungitur, ut purpura pars chlamydis formalis, & color totius tabulae vera forma non existat. Quare multum haec accessoria specificatio (utpote caussa formalis, per quam res id esse incipit quod est vestimentum nempe pictum, pictura, sive imago) differt à nuda accessione, adjuncti vice fungente, ut si adplumbatum (secus enim in ferruminatione, quae & ipsa specificatio accessoria est, ob materiarum coadunationem & quasi mixtionem, *l. in rem* 23. §. *item quacunque, ff. de rei vend.*) quid fuerit, l. in rem, *§. non idem, ff. de rei vend.*) vel litera etiam aurea, chartae inscripta, *§. literae quoque, Instit. de rer. divis.* Goeddae ad *l.* 14. *n.* 11. *de verb. sign.*

Specimen proprie est, id quod re venali ostenditur venditori, ut inde possit caeteras merces aestimare: ut particulae panni, aut parum frumenti, vel vini gustus. *Spieg.*

Speciosas personas accipere debemus, inquit *Ulp.* charissimas personas utriusque sexus item eorum, quae ornamentis senatoris utuntur *l.* 100. ubi Goeddd. *in commen. ff. de verb sign.* Hot. Prat.

Spectabilis, titulus est dignitatis, quo ornantur praefecti Augustales, Comes orientis, Proconsules, & vicarii, ut ex *l. un. C de ratiocin. oper. publ. l. un. C. ut omnes jud. l.* 32. *C. de appellatio. l.* 3. §. *illud, l. ult. C. de can. largitio. tit. lib.* 10. *C. l.* 57. *& l.* 59. *ff. de decur. lib.* 10. & ex Notitia constat. Ornantur & eo Duces *l.* 36. *C. de appella. l.* 3. *C. de offic. mili. jud. l. ult. de off. praef. praet.* Ornantur & eo Tribuni & notarii, magistri scriniorum, Comites sacri consistorii, Comites domorum, Comites schorum, Comites militares, item Castrensis, Tribunus notariorum, & Silentiarii *leg. ult. C. ubi causa fisc. l.* 37. *§. de appellatio. l. ult. de decurion. lib.* 10. *C. l,* 30. §. *ult. C. de inoff. l.* 4. *C. de advo. divers. jud.* teste eadem Notitia. Et ita. Spectabiles judices accipe in *l.* 32. *C. de app l. ult. C. de modo mul. l. un. de annon. & cap. l.* 4. *C. de jurisdict. omn. jud. l.* 11. *in fi. l.* 13. *de advocat. divers. judic.* Briss, Prat. Est autem Spectabilis dignitas media inter Senatorias: nam supra spectabiles sunt illustres: infrà clarissimi, Gothof. *in Epilog, Nov.* 7.

Spectabilitas inferior erat illustri dignitate. Eamque, militiae sudore detersis antiquitatem tribu ille Cassiodor. *lib.* 2. *Variar. Epistola. ad Steph.* scribit. *Briss Prat.*

Spectabitur litis contestatae tempore, apud Ulp. in *l. quantum. ff. Quod metus causa.*

Spectacula, loca sunt extructa, ut ex iis ludi spectentur. Theatra vulgo appellant, ut Graeca vox, teste Sylvio, quam Latina vulgo usitatior sit. Notus tit. Spectat. & Scenic. & Lenon. *lib.* 11. C. Spieg.

Spectaculum celebrare, apud Modestinum. *D. de Usu & usuf. l. legatum.*

Spectare pro expectare in *l.* 5 §. *Praetor. D. de his qui dejecer. vel effud. l.* 6. *D. quod falso tut. l.* 29. *in fin. D. pro soc. l.* 53. §. *jactum. verb. adeo. D. de verb. oblig.* ut ex initio illius *§. deprehenditur.* Briss. Prat.

Spectare pro pertinere & tangere. *Briss.*

Spectatio apud Cic. *Verrin.* 5. videtur esse pecuniae probatio. Ex omni pecunia, inquit, quam aratoribus solvere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione & collybo. Hinc spectatores, quos Graeci ἀργυρογνώμονας. Prat.

Specularia appellabantur, quibus Lumen in coenacula inferebatur, & sol admittebatur in aedes, ut hodie per vitrea mina & chartacea fit: sic dicta, quod è speculari lapide fiebant, qui (ut testatur Plin. *lib.* 36. *c.* 22. *& lib.* 7 *c.* 5.) vitri modo perlucidus, facillime in quamlibet tenues Crustas finditur. Ulp. in *l.* 12 *§.* 12. *de instr. vel instr. leg* Pegasus ait instrumentum domus id esse, quod tempestatis arcenda aut incendii causa paratur, non quod vel lucis gratia: itaque neque specularia, neque vela &c. Idem, *l.* 15. §. 4. *de usufr.* Idem & in specularibus si domus ususfructus legetur. Sic Martial. *lib.* 8. *Epigramm.*

Hibernis objecta notis specularia puros
Admittunt soles & sine sole diem.

Seneca *lib.* 3. *Epist.* Quantae nunc aliquis rusticitatis damnet Scipionem, quod non in caldarium suum latis specularibus diem admitterat. Idem *lib.* 14. *Epist.* Quaedam nostra demum memoria prodiisse scimus, ut specularium usum perlucente testa clarum transmittentium lumen. Muniebantur etiam his specularibus hyeme cenationes & diaetae adversus ventorum imbriumque vim: atque ita venti his excludebantur, ut tamen lumen habitantibus transfunderent. Plin, *epist.* 2. Egregium adversus tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur, Senec. de div. provid. Quem specularia semper à flatu vindicarunt. *Prat.* & vide Cujac. 13. *obs.* 33.

Specularii apud Tarruntenum *in l. fin. D. de jur. immun.* Sunt inquit *Alciatus*, qui fenestris specularia componunt *Prat.*

Speculator Jurisconsultum nobilis nomen habuit *Gulielmi Durandi*: sed cum anno 1271. volumen illud de jure scripsisset, quod *speculum juris* inscripsit, speculator vocatus est. Vita functus traditur florente adhuc aetate, cum vix annum trigesimum excessisset. *Prat.*

Speculatores, veter. Gloss. κατάσκοποι, milites a speculis sic dicti: quorum munus erat de rebus hostium ad suos referre quid percepissent, sive ex spectacula, sive in ipsis hostium castris, quod Virgil. *lib.* 4. *Georgicon* videtur pulcher expressisse, ubi loqui. *lib.* 4. veteris Jurisp. 51.

---quibus ad portas cecidit custodia sorti.
Indeque vicem speculantur aquas & nubila cœli.
Sunt tamen qui militum quoddam genus esse volunt qui præter gladium lanceas gestasse videntur, ex Suet. *in Claudio.* Neque convivia inire ausus est, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent. Et *in Galba:* Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lancea prope vulneravit. Speculatores itaque legendum non spiculatores, in *l. divus C. de bon.dam.* sicut & *in lib. Flor.* scribitur, & *l.7.C. de cohor. in prin. cer.* & in sacrosancto Evangelio, ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, & à Corn. Tacito *lib.* 17. secundum veterem scripturam Cocceio Proculo speculatori: Et paulo post Barbium Proculum tesserarium speculatorem. Hos posterior ætas sculatores appellavit quasi auscultatores, quo fit ut nocturnarum excubiarum tesseras tractent, ex eo ordine, qui tesserarii dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine, quæ in capitis Reos lege agant, ut Evangelii locus aperte demonstrat, & ad *d. l. divus* τῶν βασιλικῶν interpretatio. τὴν τολμῶν ὃ φονολομέν, ἵν ἐν τῇ συμπεφθῆναι ἐπιβεβλημ, ἤτι ὁ ἄρχων κορδαίνει, ἤτι ὁ ἀπὸ πμνων, ἤτι ὁ ὑπομνηματογράφος. Et Julius Firmicus *lib.* 8. *c.* 25. Speculatores, inquit, facit, qui nudato gladio hominum amputant cervices. *Prat.* ex *Cujac.* 6. *observ.* 33. adde Goth. *ad d.l. divus* 6. *ff. de bonis damnatorum.*

SPECUS locus est, ex quo despicitur, unde & spectacula *dict. l.* 1. § *specus ff. de rivis.* Sic accipitur in *l.* 11. *ff. de aqua & aqu. plu.* & *l.* 3. *ff. de rivis,* ex quibus apparet per specum plerumque aquam veteres duxisse, quod tum necesse erat fieri, ut ex Vitruv. *lib.* 8. *c.*7. constat. cum medii montes erant inter mœnia & caput Fontis, Itaque non male *Ulp.* à despiciendo specum dictum putat, quod specus locus esset undique apertus & in profunditatem demersus. *Briss.*

SPECUS à cuniculo quid distet, vide *Cujac.* 36. *obs.* 17.

SPEM futuræ perceptionis deteriorem constituere licet, *l. pactum inter heredem, ff. de pact.* Spieg. Prat.

SPEM pretio emere est lucrum incertum & in eventu situm, certo affectare damno. Exemplum habes apud Pomp. in *l. nec emptio de contrah. empt.* citatur ab Erasmo *Cent.* 4. *Chil.* 2. *Spieg.*

SPENDOPHORUS servus *l.* 41. *§. spendophorus. D. de fideic. lib.*

SPERARE pro expectare apud *Ulp.* accipitur in *l. qui bona* 13. *in fin. D. de damno infecto.*

SPERARE, pro timere in *l.* 3. *§. si legatarius, D. si cui plus,* quam per *l. Falcid.* ut in illo noto *Verg.* versu.

At sperate deos memores fandi atque nefandi. Pr. & Briss.

SPES aliqua durat. Vide Jurifcon. in *l. si ususfr.* 2. *in pr. D. de ususfruct. quemadmodum cau.* Spieg.

SPES, opinio futurorum: referturque tam ad bona quàm ad mala. Vide Bar. in *l. Gallus, §. videndum. sub fi. & in l. posthumus, de li. & posthu.* Interpretes faciunt differentiam inter spem certam & indubitatam, de qua in *l. pen. ff. quibus ad libertat. provoc.* & spem revocabilem ut in *§. quid à is, in eadem l. Gallus,* Quod tamen *Salomon* sibi non liquere fatetur, ibid. *Spieg.*

SPES præmiorum pignerari non potest. *l. spem premiorum, C. quæ res pig. poss.* Alber. Prat.

SPHÆRISTERIUM à sphæra, id est, rotunditate: locus in balneis rotunda forma pilæ ludo accommodatus Ulp. *l.* 16. *D. manda.* Cum Aurelius Quietus hospitii suo medico mandasse diceretur, ut in hortis ejus Sphæristerium & hypocausta, & quædam ipsius valetudini apta, sua impensa faceret. Sic Plin. *in epist. ad Apollina em.* Apodyterio superpositum est (inquit) sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. *Suet.* in vita Vespas. Valetudine prosperrima usus est, quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces, cæteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret. Sphæristerio etiam antiqui usi sunt ad pilæ exercitium, quam Græci σφαῖραν appellant. & ideo *Lamprid.* in Alexandro tradit, eum post lectionem operam palæstræ, aut spæristerio, aut cursui dedisse, unde etiam *Seneca*, Sphæromachiam pilæ lusoriæ certamen appellavit.

SPICA illecta est, quæ de messorum manu excidit, non autem, ut quidam existimant, Culmus, qui radicibus segete adempta tenetur, & solo cohæret, & pendet, nec est dejectus in messe, quam vocamus calamum: unde manavit *Chaume,* & inde *Chaumer.* Adferiari quod dicitur *Chaumer,* ab alio fonte fluit, nec enim feriatis diebus calamus ille colligitur. Ergo stipulam illectam colligere, non est, quod vulgo dicitur *Chaumer*, sed quod vulgo dicitur *Glanner.* Briss.

SPICA nardi quæ spica quoque clissa vocatur: Græce dicitur *Stachys nardi.* De qua inter cætera Jurisconsultus meminit, *in tit. de publ. l. interdum.* Nardi stachys inquit, id est, spica nardi Nebriss.

SPICILEGIUM, illectæ spicæ collectio dicitur Varroni *libro* 5. *de ling. Lat. & lib* 1. *de re rust. c.* 54. vide utique septuaginta interpretes; *Deut. c.* 32. *&* 24. nam Deus advenis spicas illectas relinqui jubebat; quod humanitatis gratia factum docet Aug. *lib.* 4. *de civit. Dei, c.* 8. Briss.

SPECULATORES, pro apparitoribus apud Callistr. in *l. divus, de pœn. damn.* vide paulo ante speculatores.

SPINOSUM aliquid in prato, proverbialiter dixisse videtur Imp. *in const. de concep. dig.* §. 6. quasi diceret in re pulcherrima & venustissima turpe quiddam immixtum esse, quod illam dignitatem ac speciem imminuat, ut in prato viridissimo & amœnissimo spinæ & vepretulæ inessent, qui inambulantium pedes offenderent. Et hoc tamen perraro, inquit, ne ex continuatione ejusmodi lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. Loquitur de legibus inculcatis, in quo tamen ei mos gestus esse non videtur. *Hot. Prat.*

SPIRITU uno contineri dicuntur, quæ Græci ἡνωμένα & συμμενῆ vocant: homo, lignum lapis, *l. rerum mixtura, ff. de usucap.* Sed & quæ ex cohærentibus partibus, & una eademque compagine constant. veluti statua, *l. in rem actio* 23. *§. item quæcunque, ff. de rei vind. vid.* Briss.

SPIRITUS vitalis est veluti flammula quædam ex sanguine enata calorem vitalem reliquis membris ministrans: cujus vehiculum sunt Arteriæ. Est namque ex Etymologia Græci sermonis à servando aëre seu spiritu dicta arteria ἀρτηρία παρὰ τὸ ἀέρα τηρεῖν, τὸ ἐστι πνεῦμα τηρεῖν, Brech. in *l. qui mortuus, tit. de verb. & rer. sign.*

SPIRITUM emittere, pro mori, apud Marcian. in *l. sed & ille quæritur, ff. de reb. dub.* Spieg.

SPITHAMA Græco vocabulo dicitur palmus major, qui duodecim digitis constat. Bud. in *l. si. ff. si mens. fals. mod. dix.*

Spo-

Spolia appellabantur pannicularia ea, quib.induius erat quis. cùm ad supplicium deducebatur, *l. pen. ff. de bonis damnat.* Unde locum illum in quo exui solebant, spoliarium appellatum esse credo. Vide paulo post spoliarium. *Prat.* ex *Briss.* & *Gudd.* in comm. *ad l. 3. §. 1. n. 13. ff. de verb. sing.*

Spolia etiam, quæ cui latro abstulit, vocantur in *l. 31. §. 1. D. depos.* Briss. Prat.

Spoliare, pro exuere bonis, in *l. 1. D. donat. inter virum & uxorem.* Transfertur ad omnia alia, ut spoliare auxiliis, provincia, fama, vita, &c. Quod Imp. §. *fin. Instit. de action.* dicit Expoliatum bonis Jurisc. in *l. fi. ff. de his quæ in fraud. dicis*, Exutum bonis: ut paria sint, exui bonis & expoliari bonis, id est, jacturam bonorum pati Vide Zas. in *d. §. fi.*

Spoliare item pupillum dicitur tutor, qui male administrat, *l. qui fundum*, *§. tutor pro emptor.* Spieg. Prat.

Spoliarium, locus ubi reservantur spolia, eadem forma qua dicimus armarium. *Lampridius* in vita Commodi pro loco ubi noxii necarentur usurpavit. Gladiatoris, inquit, cadaver trahatur: gladiatoris cadaver in spoliario ponatur, sic Seneca *epist. 94. ad finem*: Nunquid (inquit) aliquem esse tam cupidum vitæ putas, ut jugulari in spoliario quam arena malit. *Catanæus* in Plinii in Panegyr. interpres sive spoliarium, ait, appellatum, quod vita privarentur, sive quod ibi spoliati laniarentur. *Spieg.*

Spondere, inquit Varro *libro 5. de ling. Latin.* ex dicere Spondeo à sponte, nam id valet, voluntate. Ab eadem sponte, declinatum spondei.

Spondet enim, qui dicit sua sponte, spondeo, spondet etiam sponsor, qui ut idem faciat, obligatur & filia quæ nuptiarum caussa appellabatur & quæ desponsa erat, sponsa, quæ pecunia (patroni) sponsum inter se contra rogata erat, sponsio: cui desponsata erat, sponsus: quo hodie sponsum erat sponsalis: qui spoponderat filiam, Despondisse dicebatur, quod de sponte, ejus, id est, voluntate exierat. Non enim si nolebat (subaudi filia) dabat: sed dabat quod sponsu erat alligatus (nimirum sponsionem) nam in comœdiis vides dici, spondens tuam gnatam filio uxorem meo; quod tum & prætorium jus ad legem, & Censorium judicium ad æquum æstimabatur, sic Despondisse animum quoque dicitur: ut despondisse filiam: quod suæ spontis statuerat finem. Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non respondet, ut non spondet ille statim, qui dixit spondeo, si jocandi caussa dixit: neque agi potest cum eo sponsu. Ita quisquis dicit in Tragœdia: meministine te despondere mihi gnatam tuam; quod sine sponte sua dixit, cum eo agi non potest ex sponsa. Hactenus *Varro*: *Hot. Prat.* Adde *Brechaeum* in l. sponsio: *sub tit. de verb. & rer. sign.*

Spondere in incertum, est non in certam nummorum summam, sed quantumcunque quis debeat fide sua jubere: quæ periculosissima sponsio erat. *Seneca.* Sed non sibi sponderi in incertum jubebis, si sisci obligabis. *Prat.*

Spongiæ, quibus columnæ, pavimenta, podia exterguntur instrumenti sunt domus, *l. quæsitum*, *§. canales, de fund. instru.* Prat. Cujac. 13. *obser.* 13.

Sponsalia sunt promissio & repromissio futurarum nuptiarum, *l. prima, ff. de sponsalibus*, dicta sponsalia à spondeo. Moris enim fuit veteribus stipulari, sibique futuras uxores spondere, *l. 2. ff. eodem.* Unde sponsi sponsæque appellatio nata est, *l. 3. ff. eod.* Etenim ut ex S. Sulpitio Neratioque Aulus Gellius refert, qui uxorem ducturus erat, non ab ipsa, sed ab eo, ducturus erat, puta patre, vel fratre stipulabatur eam in matrimonium ductum iri. In sponsalibus autem constituendis parvi refert, per se & coram, an per nuntium, vel per epistolam, an per alium hoc factum sit, *l. fi. ff. eodem*, constat enim & absenti absentem desponsari posse, & hoc quotidie fieri, *l. sufficit ff. eodem.*

Verum in sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, ut in matrimoniis. Quapropter, à primordio ætatis sponsalia effici possunt, si modo id fieri ab utraque persona intelligitur, id est, si non sint minores, quam septem annorum, *l. in sponsalibus la seconde, ff. eodem.* Cæterum, sponsalia nova significatione quandoque accipi videntur pro muneribus, quæ sponsæ dantur, *l. 1. C. si Imp.* Anchar.

Sponsalia, inquit *Modestinus*, sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum, *l. prima, ff. de sponsal.* quo in loco Mentionem Latire dixit *Modestinus*, ut apud Græcos dicitur μνῆστις vel μνηστεία. Definiri etiam sponsalia hoc modo possunt, ut sint mutua repromissio futurarum nuptiarum recte atque ordine inter eos quibus jure civili licet facta. Dixi mutua repromissio: quia tam virum mulieri, quàm mulierem viro repromittere oportet, unde spondere olim puellæ pater dicebatur, adolescentis autem Despondere Dixi recte atque ordine: quia consensum non modo partium, verum etiam eorum quorum in potestate sunt adhiberi oporet, *l. 7. ff. eodem*, deinde quia licet neque stipulatio, neque scriptura necessaria sit testatione tamen opus est: tametsi etiam inter absentes, per epistolam aut nuncium contrahi possunt, *l. 4. eodem* Dixi, inter eos quibus Jure civili licet: quia sponsalia inter eos demum contrahi possunt, inter quos etiam nuptiæ possunt, *l. si quis tutor, §. quamvis, de tit. nupt.* ætate tamen excepta, *l. 14. ff. de sponsal. l. 4. de rit. nupt.* ubi traditur sponsalia inter impuberes recte contrahi, dummodo septem annis minores non sint. *Hot. Prat.*

Sponsalia, non minus inter impuberes, quam inter puberes contrahi possunt *Vult.* in comm. *Inst. tit. 10. in pr. n. 6.*

Sponsalia requiruntur ad nuptias, hodie quidem ob eam causam, ut si impedimentum aliquod, quod matrimonio obstet, subsit, id amoveatur, aut si amoveri nequeat, nuptiæ inhibeantur, olim vero, quod hoc ita pro solemnitate esset constitutum. Vult. *d. tit. 10. in pr. 9.* Servius autem Sulpitius.

Sponsalia sic exponit. Qui uxorem, inquit, ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, idem spondebat. Is contractus stipulationum sponsionumque, dicebatur sponsalia. Tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui spoponderat ducturum, sponsus. Sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur ex sponso agebat, judices cognoscebant. Judex quamobrem data, acceptave non esset uxor, quærebat. Si nihil justæ caussæ videbatur, litem pecunia æstimabat, quantique interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc jus sponsaliorum observatum dicit *Servius* ad id tempus, quo civitas universo

Latio lege Julia data est. Hæc eadem *Neratius* scripsit *in lib.* quem *de nuptiis* composuit. Gell. *libro* 4. *cap.* 4. sponsaliorum autem formulam *Plautus* hanc profert in Pœnulo:

Agorast. Audi tu patrue dico, ne dictum neges
Tuam mihi majorem filiam despondeas.
P. Pactam rem habeto.
A. Spondesne igitur?
P. Spondeo.
A. Mi patrue salve. nam nunc es plane meus.
Item in Trinum.
---*Lysimach.* sponden'ergo
Tuam gnatam uxorem mihi?
Char. spondeo, & mi le auri Philippum dotis.
Lysimach. Illac lege filiam tuam sponden'mihi.
Uxorem dari? *Char.* spondeo *Lysimach.* Et
ego spondeo idem hoc. *Hot. Prat.*

SPONSALITIA largitas, hoc est, donatio propter nuptias, specialis est contractus, de quo *in Auth. ut sponsalit. larg.* 127. & in *Auth. ex decursum*, ubi Gotn. *in not. C de don. ante nupt.*

SPONSA patris, noverca filii dicitur.

SPONSARE, sponsalia contrahere, stipulari sibi uxorem dari. *Paul. l.* 38. *ff. de ritu nupt.* Si quis officium in aliqua provincia administrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem sponsare nec prohibetur. *Hot. Prat.*

SPONSIO dicta ab eo, quod sponte fit vel dicitur, vel etiam spondere quasi sponte dicere, dare ac promittere. Gœd. *l.* 7. *n.* 16. *de verb. sign.*

SPONSIO apud antiquos genus erat stipulationis, qua plerumque uti solebant post interdicta, cum his quædam appendicula incidisset, aut etiam si alio modo inter duos controverteretur. Fiebat autem sponsio, interposita stipulatione certæ pecuniæ, quam perderet qui sponsione vinceretur. Actor enim primum spondebat: sponte atque ultro sponsionem deferebat adversario, quem ideo sponsione lacessere & provocare dicebatur: ab eo namque postea summam eandem stipulabatur, hic autem aut fateri cogebatur, aut si inficiaretur, restipulari, tum actor iterum stipulanti adversario spondebat. Græcis erat decima pars rei controversæ, in causis privatis: in publicis quinta.

SPONSIO appellatur, inquit Paulus, non solum quæ per sponsus interrogationem fit, sed omnis stipulatio, promissioque, *l.* 19. *§. dictum ff. de adil. edict. l.* 7. *ff. de verb. sig.* Alii libri, sponsi: corrupte. nam sponsus dicimus unde actio ex sponsu: Hinc illud Servii Sulpitii apud Gell. *lib.* & *c.* 4. si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur, ex sponsu agebat, judices cognoscebant. *Hot. Prat.*

SPONSIO, pro certatione pignorum ni ita se res habeat, ut qui deponit affirmat. Ulp. *l.* 17. *§.* 5. *ff. de prascri. verb.* Si quis sponsionis caussa annulos acceperit, nec reddidit victori, &c. Item apud Marcianum *l.* 3. *ff. de aleator.* Hotom.

SPONSIO etiam in interdictis erat actio quando non proprietatis, sed possessionis tantum erat controversia. Cujus sponsionis exemplum est apud *Cicer.* in Orat. pro *Aulo Cecinna.* Et Quintil. *lib.* 7. Aliquando enim sponsio erat interdicti appendicula & accessio. Ut cum judex edixit de possessione dilectam in primis restituendum, & reus quidem contendat, se omnia quæ oportuit, adimplesse, actor vero inficietur plane se restitutum, liticula quæ lam suboritur, quæ sponsio dicebatur. Qui ea actione experiri volebat, ex sponso agere dicebatur: & veluti περιπλανῆς διαιτηκὴν Brech. *in l. sponsio appellatur, ff. de verb. & rer. sig.*

SPONSIO à Sacramento sic differt (ut in Quintianam. *Hot.* exponit) quod in Sacramentis deponebantur in sacro pecuniæ: & qui causa cadebat, ejus pecuniæ referebantur in ærarium, at in sponsionibus non deponebantur: sed tantum interposita stipulatione promittebantur. Aliis omnibus in rebus simillima, erat utriusque ratio, quemadmodum ex iis locis cognoscimus, in quibus Sacramentum & in possessionis, & in proprietatis controversiis impositum dicitur: ut in *libro de Orat. prim.* & *in oratio. pro Mil.* & apud *Ascon. Verr.* tertia, ubi de ampliatione loquitur. *Hot. Prat.*

SPONSIONEM facere in *l. pen. ff. de alea lusu* significat, stipulatione pignoreve deposito contendere, ut qui ex certamine superior discedat, pecuniam in stipulatum deductum pignorive depositam ferat. Macrob. *lib.* 3. *c.* 17. Nec moratus sponsione contendit, pignus custodiente Munatio Planco. Sic & sponsionis caussa anulos depositos accipe in *l.* 19. §. *ul. ff. de prascript. verb.* qui in hoc ex conventione depositi erant, ut à victore auferrentur. Nam in sponsionibus anulorum pignoribus olim certatum Plin. *lib. c.* 1. docet.

Quinetiam litigatores olim sponsionem facere certæ pecuniæ solebant, quæ ejus lucro cederet, qui judicio vicisset. Cujus rei causa vice mutua stipulationes interponi solebant. Testimoniis, quoniam à *Bud.* satis multa congesta sunt, utendum non putavi. Papin. legem definit communem Reipublicæ sponsionem, *l.* 5 *ff. de legib.* exprimere meo quidem judicio volens vim verborum Græcorum πόλεως, συνθήκη κοινὴ, quibus Demostenes in legis definitione, ut est in *l.* 2. *eod. tit.* relatum, Arist. in eadem re *lib.* 3. *polit.* usi sint, *Schard.* ex *Briss.*

SPONSIO ludicra olim erat, ea quæ scil. absque interrogatione fiebat, sed depositis pignoribus: sicuti docet *Bud.* in annot. ad *l. ae orig. jur.* De hoc sponsionis genere habetur in *l. si rem tibi, §. si quis sponsionis causa. ff. de prasc. verb.* & *in fact. act.*

SPONSOR est, ut recte *Accursius* existimavit, qui sponte & non rogatus, pro alio promittit, gloss. *§. primi, in auth. de fidejussor.* Quod & ex Verrio *Festus* tradit. Hinc sponsores dicebantur, qui pro candidatis promittebant, ne illi ambitus rei essent. *Alciat.* in Parerg. probat, autoritate Ciceronis. & Plinii Jun. *Spieg.*

SPONSORES sunt quicunque spondent, maxime pro aliis, sive rogati, sive non rogati. sive solemni stipulatione, sive nuda receptione intercedant. Gœdd. in *comm. de ver. sig. ad l.* 7 *n.* 17.

SPONSORES dicebantur, quos nostri fidejussores postea nominarunt, i. quibus spondentibus pecuniæ cuipiam creditur, aut aliquid denique promittitur. Cicero pro Quintio, Cur cæteri sponsores & creditores non convenerint: item ad Attic. *lib.* 1. Tulliona, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me ut sponsorem appellat, mihi autem abjurare satius est, quam dependere. *Hot. Prat.*

SPONSUM, actio erat ex sponsione quæ ab adversariis in privatis controversiis fiebat, nata. Cic. pro Quinto, Sponsionem facere maluit, fecit. Te judicem C. Aquilii sumpsit, ex sponso egit. *Hot. Prat.*

SPON-

Sponsus, hoc est, qui nondum maritus est, *l.* 1. *ff. de dot. l.* 1. *§.* 1. *ff. pro suo.*

Sponsus. *Servius* in illud Æneid. 10. Gremis abducere pactas, 1. sponsas, inquit, nam ante usum tabularum matrimonii cautiones sibi invicem emittebant, in quibus spondebant se consentire in jura matrimonii, & fidejussores dabant, unde & admissum est, ut dicamus virum à spondendo sponsum.

Cæterum proprie sponderi puellæ est, ergo sponsus non quia promittitur, sed quia spondet,& sponsores dat. *Hot. Prat.*

Sponsus, sui idem quod sponsio, vide paulo-ante Sponsio appellatur.

Sponte, adverbialiter positum in Rubric. *C. de his qui sponte publ. mun.* sub sua sponte, significat voluntate propria & suapte natura, sine hominis labore. *Spieg.*

Sponte & coactus opponuntur. *l.* 9. *ff. ad senat. Trebell. l.* 45.

Sponte venisse, aliud est, quam adfuisse, *l. si quis ex consensu. C. de episc. aud.* Spieg.

Sportula, erat apud Roman. quod in dies clientibus suis sub limine portæ exhibebant ad vite usum: cujus loco quandoque pecunia dabatur. Hinc cum contestanda lis esset, actor & reus pecuniam contribuebant, deponebantque: is autem qui in caussa succubuisset omnia pendebat. Atque ea pecunia sportula dicebatur, à sporta, seu sportella, receptaculo majoris summæ pecuniarum, autor *Alciat.* in Dispunct. Sportulæ Judiciales vocantur τὰ δικαστικὰ, hoc est judicantium mercedes. Vide & Oldendorpium *actio*, 13. *Class.* 1. Spieg.

Sportula, id est, capsa pecuniæ condendæ caussa parata, sed consuetudo tulit, ut pro ipsa pecunia usurpetur. Et quoniam in sportulis obsonia & pecunia & cœnæ ferebantur, hinc factum, ut sportulæ pro iis cibis & ea stipe & pecunia acciperentur, quæ à magnatibus iis quotidie dabantur, qui ipsos officii gratia essent comitati, aut domi salutavissent togati. Opponebantur autem rectæ cœnæ, quæ erat cum clientem laute excipiebant & pascebant. Tranquill. in Domitiano. Sportulas publicas sustulit, revocata cœnarum rectarum consuetudine Erogationes quoque illæ, quæ in ordinem decurionem fiebant, sportulæ appellabantur *l.* 5. *§. ult. ff. don. inter vir. l.* 6. *§.* 1. *ff. de decurionib.* ut ex Plinii Epist. ad Trajan. *lib.* 10. apparet. Sed & pecuniæ illæ, quæ judicibus vel viatoribus, id est, executoribus litium ac negotiorum pro salario dabantur, Sportulæ sunt appellatæ Rubr. *de sportul. jud. l.* 31. *§. executoreb ff de episcop. & cleric. §. tripli. Inst. de actionib. l.* 4. *C. de Castr. lib.* 12. *l.* 12. *C. de proxim. sacr. scr. l. ult. C. de praeposit. agen. in rebus, l. ult. §. ut autem, C. de re milit. lib.* 12.

De quibus vide *Alc.* lib. *Disp.* 3. *c.* 17. aliter enim his in locis hoc verbum accipiendum censet: itemque Novel. 82. *Briss. Prat.*

Sportulæ pro salariis annuis in *l.* 120. *ff. de leg.* 1. nisi cui magis placeat municipales erogationes interpretari. Quo sensu in antiquis inscriptionibus hoc verbum aliquotiens accipitur. *Briss Prat.*

Sportæ autem calathi sunt de vimine texti, *l.* 3. *§. ul. de penu. leg.* in quibus etiam pecuniæ condi solebant, ut Ascon. in Verrin. scribit. *Briss.* Solebant autem sportulis & canistris etiam cænas ac prandia inferre, unde apud Arrian. in Epicteto σπυρίδας ἐκπέμπειν, Brod. *Miscell. lib.* 6. *c.* 17.

Σπουδάζειν in *l.* 1. *C. de vet. jur. enucl,* id est, studio, amore, curamque dignum. *Prat.*

Spurcare, fœderare, corrumpere, impurum reddere. Paul. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de extraord. crim.* Fit injuria contra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, aquas spurcaverit. Ubi tamen Correpto legendum suspicor, Ulp. *l.* 27. *§.* 11. *ff. ad leg. Aquil.* Cum eo plane qui vinum spurcavit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiavit. *Budæus* interpretatur, aquæ infusa diluit: ut sit antique positum, sed videamus ne id subtilius dicatur, quam verius. *Hot.*

At vinum spurcatum dilutum, & vitiatum aqua infusa recte dici testatur *Festus*, & ita veteres locuti sunt. Et notum est illud Athenæi ἀπώλεσας τὸν οἶνον ἐπιχέας τὸ ὕδωρ. Balduin. ad *tit. de l. Aquil.* De Spurco vide etiam quid annotarit *Forcat.* in suo penu juris civilis *cap.* 9. ubi similiter affirmat, Spurcum vinum explicasse Grammaticos aqua mistum; & spurcare, aquæ diluere, & ita quidem *Budeum* secutum esse autoritatem *Festi Pompeii.* Addit, præterea, quod non abs re dici posset, gravius esse spurci significatum, quam ut aqua reddi possit, & magis agi Aquilia in aquam infundentem in vini meri dolium, ex illa generali clausula. Vel alio modo vitiavit, quam ut spurcasse videri: nec temere *Festum* dixisse, spurcum esse vinum aqua mistum, seu id tantum in sacrificiis, Spurcum vinum igitur dicitur, quod sacris adhiberi non licet, ut ait *Labeo Antistius* lib. 10. commentarii Juris Pontificii, cui aqua admista est, defrutumve aut tactum, mustumve antequam defervescat, ergo non esset alioquin spurcum vinum dilutum, nisi sacrificiis adhiberetur argumento est, quod defrutum dulcissima potio, *l. fin.* §. *fin. ff. de trit. vino & ol.* Spurcum à *Labeone* vocatur utique sacris destinatum igitur spurcari vinum propriè dicitur, cœno lutove vel simili illuvie: & ita aqua ipsa spurcatur *l.* 1. *ff. de extraord. crim.* 1. immunda fit sordibus, sed sacrorum caussa augetur immunditia religioni contraveniens & spurcicia dicitur, ita Imperator in *l. mortuorum, D. de relig.* dixit sanctum municipiorum jus pollui, si reliquæ intra civitatem condantur. quod mirum est pollutionem, dici ex eo quod religiosum locum alioquin faceret. *§. religiosum. Instit. de rer. divis.* sed in sacris & religiosis omnia ex formula servanda sunt, Sed & aquæ dicuntur spurcari, cum corrumpuntur aliqua re, quæ illis vitier, injecta, Paulus *de extraord. crim. l.* 1. Si aquas, inquit spurcaverit. *Nebriss.*

Spurium esse an probrum sit, dubium videri potest propter illa, quæ *Hartm. Pistor.* lib. 1. q. juris q. 30. *Mynst.* observ. 31. cent. 4. disput. sed magis est esse, nisi mors regionis & populi istius aliud ferat. *Gad.* in comm. de ver. sig. ad *l.* 42. *n.* 12.

Spurius generale nomen est, quod iis omnibus convenit, qui sine patre justo nati sunt: qui etiam vulgo quæsiti appellantur. *l. vulgo. ff. de stat. hom.* Patet id quoque collatione *l.* 2. *&* 4. *ff. unde cogn.* appellantur etiam liberi naturales passim sub rubr. *C. de nat. liber.* Spuriorum autem quinque sunt species: nam alii ex concubinatu nascuntur, alii ex scortatione, alii ex stupro, alii ex adulterio, alii ex incestu. De natis ex concubina: testimonium est in *l. cum tabulis* 16. §. 1. *ff. de his quib. ut indign.* De natis ex meretrice in *l. palam* 43. *ff. de tit. nupt.* De natis ex virgine vel vidua honestæ existimationis in *l. si qua illustris* 5. *C. ad Senatusconsultum Orphit. l. privignus* 7. *de grad.* De natis ex adultera, *l. Imperatores de prob.* De incesta

STALLUS in choro est dilectus, de præben. discea ex Canonistis, putem eum locum ubi sedere Canonicis in fratrem receptis licet. *Prat.*

STAMEN quicquid in colo ad nendum ponitur. Alias, ut scribit Sipontinus, stamina dicuntur fila recta, in opere textorio & stabilia, per pectinem transmissa, quibus alia, quæ subtemina vocantur, intertexuntur. Hinc apud Ulp. *l. 70. in pri. ff. de leg. 3.*

STAMEN & subtemen sumuntur pro filo staminis & subteminis causa parato. Apud *Paul.* in sent. Sumitur utrumque in Sipontini significatu. Dicendum vero sub e nen non subtegmen. Subtemen enim id est quod subest stamini: & ita Glossæ. Subtemen κρόκη ἐσδατὶ. Et Lucilius apud Nonium (ut in manuscriptis legimus) Foris subteminis pannus est. *Prat.* & vide *Cujac.* 11. obser. 6.

STANTES fructus, id est, pendentes, *l. 7. §. interdum, ff. s. lo. matrim. l. 27. ff. de usufr.*

STAPHAS Itali vocant lora illa quibus in equo sedentium pedes utrinque innituntur ac sustinentur. Sunt qui ephip, ita ab antiquis nominata putent. Sed hi tota aberrant via. Fuerunt enim hæc priscis incognita, ut ex equestribus statuis, tum ex ære fusis, tum è lapide factis colligere licet, in quibus nihil tale visitur. *Bred.* Miscell. *lib. 4. c. 16.*

* STAPULÆ Jus. (*Stapelgerechtigkeit, Staffel- oder Stapel Recht, freye Niederlage*) est Jus in usum & commodum incolarum autoritate Principis concessum, quo invectas merces in suo foro sistere ac retrahere licet.

* Dividitur in *plenum & minus plenum*, illud; quod habet adnexam vendendi necessitatem: hoc quod saltim exonerandi mensurandique necessitatem, importat. quod propriè *jus Germani* dicitur.

* Differt 1. à Jure Emporii, quod pinguius, & *propriè* jus est cum exteris & peregrinis quibusvis summo Principe protegente libere maritima commercia exercendi: Stapularium autem Jus est *potestas sistendi in flumine publico commercia, mediante expositione & venditione mercium:* Potest, tamen jus stapulæ esse etiam in locis, ubi nulla sunt flumina, Emporii autem non nisi in locis maritimis, vel prope ostia fluminum, Differt 2. à jure nundinarum, quo Principes mercatoribus permittit merces suas in certum locum privilegiatum secure deferendi easque in publico loco vendendi, vel non vendendi. Termini tamen *Staffel, Niederlage, Messe,* quandoque promiscuè accipiuntur, quemadmodum ipsa stapularum privilegia sunt diversa; & eorum qualitas ex tenore concessionis vel consuetudinis dijudicari debet.

Distincta etiam sunt *Staffel Güter und Mess-Güter, so nicht staffelbar seyn. Der staffelbahren Güter halber muss man sich der Stadt Staffel Freyheiten gemäss verhalten, und Staffel Recht haben: mit den Mess Güteren aber, so man berechtiget, mag man unausgeladen vorüber schiffen.* (Stapularia bona & nundinalia bona quæ stapulæ juri non subsunt. Quoad stapularia bona oportet se juxta civitatis stapularis libertates gerere, & stapulæ jus habere. Quoad nundinalia verò bona quæ jure acquiruntur, possunt non exposita transvehi.)

In Imperio nostro nemo nisi Imperator, stapulas concedere potest; cùm verò per eas non parum commerciorum liber usus restringatur, non facile eas concedere solet. Vid. *Capitulat. Leopoldina.* In Germaniâ nostrâ jus Stapulæ gaudent Civitates Spira; Moguntia: Ratisbona; Ingolstadium & Passavium ad Danubium, Magdeburgum & Hamburgum in Albi: Brema. in Visurgi.

(Vid. Lehman. *Chron. Spir. lib. 4. c. 22.* Boxhorn. *in Theatro Hollandiæ p.* 100. Loccen. *de jure marit. lib. 1. c. 10.* Stypman. *Suirl. Tract. lib. 3. c. de Jure Stapulæ.* Marquard *de jure commerc. lib. 2. c. 6.* Leuber disquisit. *de Stapulâ Magdeb.* D. Schonel *de juribus Singul. Germ. c. 26.* D. Strauch. *de Imperio Maris. c. 7.* D. Ziegler. *Dissert. de jure commerc.* (*p. 3. var. exerc.* jur. pub. 4. in Append.) Ahasv. Fritschius *in Tract. de jure nundin. c.* 10.)

STARE, pro manere & firmum est. *leg. sancimus C. de testam.*

STARE, de inanimatis etiam dicitur, ut navis; flumen, currus.

STARE cum aliquo, pro partes ejus sequi, & ei favere.

STARE decreto pro obedire, & non provocare. *Dem urtheil statt geben.*

STARE per me, per te, illum, quo minus id fiat, cum nos vel aliqui alii caussa sumus ne quid fiat. Vide *l. 1. §. non exigitur. l. ult. §. fin. ff. quod leg. l. si per te non stat. C. de usur.* Spieg.

STARE sententiæ arbitri nihil aliud est, quam id agere quantum in se fit, ut arbitri sententiæ pareatur, *l. 28. §. ult. ff. de recept. qui arbit.* Briss. Prat.

STATANUM sive Statinam Deum vel Deam pueritiæ præsidem facit *Varro* lib. *de lib. educ.* Nomen inde traxit, quod (ut idem *Varro* scribit 11. de vita pop. Rom.) natus puer simul ac sublatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse. Ad quam moram forsitan referenda sunt hæc verba *l. 3. C de post hær. inst.* Illico postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis. Certe sic poetæ loqui solent. *Papinius* 1. Sylvarum: *Excepi fovique sinu. tellure cadentem,* Et *libr.* 5. meus ille Natum protinus; atque humanum per ipsam. Primo murmure vagientem. Blando Calliope sinu recepit. *Cujacius* observat, *lib. 11. c. 30.*

STATERA, judicii æqualitas *c. 1, de re jud. lib. 6.* Prat.

STATER, & siclus eadem sunt. *Ant. Aug.* ad Modest. Siclus pendit semunciam. *Prat.*

STATHMUS, id est, mansio milliaria habet sesquinovem & viginti. *Neun und zwantzigsthalb welsche Meil, eine Postreise.* Cujus fit mentio Nov. ut *omn. provinc. mag. obtemp.* Const. 68. *Prat.*

STATIM, cum temperamento temporis accipiendum in certis juris nostri locis. *Alber.* ostendit; Est ubi pro illico ponitur, ut in *l. fin. C. de bon. quæ libet.* Vide *Bart.* in leg. *qui pignori obligari §. fin. ff. de author. tut.* Spieg. Prat.

STATIM aliquando idem significat quod perpetuo & perseveranter, sine intermissione, sine laxamento. Sic enim accipi sæpè in aliis auctoribus duo celebres Grammatici notarunt, Nonius & Donatius. *Cujacius* observat, & emendat. *lib. 5. c. 12. & lib. 13. c. 31.* Prat.

STATIM atque Ulpian. *l. si maritus, de adult.* Et primum inquit, Pomponius putat, admitti accusationem extraneam posse statim atque negaverit; cui assentiendum puto. *Spieg.*

STATINA Dea, apud *Tertull.* lib de anima. Prima etiam constitutio infantis super terram statim Statinæ (non Ædeæ) Deæ sacrum est. Hanc *Varro* lib. *de educ. liberor.* Statanum Deum facit pueritiæ præsidem. Sed sive Deus, sive Dea, sive utrumque, secundum eos, qui numina dicunt hermas

leguntur, sed pro superiore significatu, non alio. Stator etiam is est, quem princeps varia necessitate mittit ad provincias, ut nuntiet, aliquid, cui teneantur provinciales subinde mutare equos quo celerius eat. Vulgus vernacula lingua equitantem principis famulum vocat. Quo sensu accipiendus est. *C. in tit. de Stratoribus lib.* 12. testimonio *Alciati*, illic scribentis & *Bud.* in Græcæ linguæ Comment. Et censent ii, judicantque: pro stratoribus reponendum esse statoribus, quod ex *l. unica* ejusdem tituli fieri debere manifestissime colligitur.

STATORES quoque sunt carcerum, aut ædilium custodes. Nam Stare verbum est ejus rei *Manil.* lib. 5.

---- Inimitis veniet, pœnæque minister
Carceris & duri custos, quo stante superba
Prostrata jaceant miserorum in limine matres:

In Priapeia:

Jam primam stator hic libidinosus
Alter qui ineundi, & exeundo
Porta te faciet potentiorem

Hi posterioribus temporibus commentarienses dicebantur, alias circitores dicuntur, ut in Priapeia.

Quid mecum tibi circitor moleste?
An me quid prohibes venire furum?

STATORES etiam videntur dici servi aut liberi, qui prope herum aut patronum stant, & ei præsto sunt & si quem quærat. arcessunt, sistuntque. *Petronius*: Quædam n. fœminæ sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut servos viderint, aut statores altius cinctos, pro quo discinctos legi vult *Turn.* adver. *lib.* 4. *c.* 19. Alias etiam statores, sunt ministri magistratus, i. præsidum aut proconsulum: ita dicti, quod semper magistratui præsto sint: ut apparitores ab apparendo. Ulp. in *l.* 10. *ff. qu b. ex cauſ. major.* In eadem causa sunt & qui à militibus, statoribusque vel à municipalibus ministeris asservantur. Cic. *ep.* 10. *lib.* 2. *fam.* Existimavi esse faciundum ut ad testatores meos & lictores cum literis mitterem. *Prat.*

STATUA dicitur opus sculptile & fusile in *tit. C. de stat. & imag.* Erant autem statuæ Principum, his qui ad eas confugissent tutissimum asylum, ut docet Briss. *lib.* 4. *antiq.* Inde ad statuam confugere, 1, ad statuam Cæsaris, legimus, *l.* 2 *ff. de his qui sunt sui vel alien. l. in princ. ff. de offic. præf. urbi. l.* 17. *§. apud Labeonem ff. de ædil. edict. leg.* 28. §. *ad statuas, ff. de pæn. l.* 5 *ff. de extraord. crimin. l unic. Cod. de his qui ad stat. confug.* §. *sed & major. Institut. de his qui sunt sui vel alien.* Sueton. in Tiber. *c.* 53. Novissime calumniatus: modo ad statuam Augusti, modo ad exercitum confugere velle: Pandatariam relegavit *Plin.* lib. 10. *Epistol. ad Trajan.* Miles qui est in statione Nicomediensi scripsit mihi Callidromum quendam homine cum detineretur à pistoribus, quibus operas suas locaverat, ad tuam statuam confugisse. *Sid. Apol.* lib. Epist. ad *Montium.* Ac principe post diem viso, in forum ex more descendo: quod ubi visum est, illico expavit, ut ait ille, nihil fortiter ausa seditio: alii tamen mihi plus quam deceret, ad genua provolvi: alii ne salutarent, fugere post statuas, alii post columnas, & cæt. Constat autem forum Romanum statuis & columnis refertum fuisse: ideo etiam, qui circa statuas & columnas in foro se occultarent, ut occursum creditorum effugerent videri latitare, probat *l. Fulcinius: §. illud sciendum. ff. qu. b. ex caus. in possess. eat.* quanquam in omnibus exemplaribus legitur stationes non statuas. Vide Cujac. 1 *observ.* 13. P... statuit Imp. in tit. *Cod. de statuis & imagin.* ne judices vel statuas imagines (quæ virtutum præmia merentibus olim fuere, ut apparet ex *l. ul. Cod. d. tit.*) sine principis consensu erigant: & statuit ut si quando principi statua erigatur, judex adsit nec vult subditos in statua principi facienda ulla pecuniarum collatione gravari debere. Extat etiam in tit. *lib.* 1. *C. de iis, qui ad statuas confugiunt.* Ubi Imperator statuit puniendos esse eos, qui sine justa causa, sed duntaxat animo creandi invidiam inimicis, ad statuas principis confugerint. Qui vero sui defensionis gratia, aut alia justa causa, eos esse jure & legibus vindicandos. Quæ constitutio continetur in *l. capitalium.* §. *sed & statuas, ff. de pœnis.* Ubi Callistratus, ad statuas, inquit, confugere, vel imagines principum in injuriam alterius, prohibitum est. Comm. leges omnibus hominibus æqualiter securitatem tribuant, merito visum est in injuriam potius alterius, quam sui defensionis gratia ad statuas, vel imagines principium confugere, nisi si quis ex vinculis, vel custodia detentus à potentioribus ad hujusmodi præsidium confugerit. His enim venia tribuenda est. Ne autem ad statuas, vel imagines quis confugiat, senatus censuit, eumque qui imaginem Cæsaris in invidiam alterius prætulisset, in vincula publica coerceri. divus Pius rescripsit, *Anch.*

STATUÆ affixæ basibus structilibus: aut tabulæ ligatæ catenis: aut erga parietem affixæ, aut si similiter cohærent lignis, non sunt ædium, ornatus enim causa parantur, non quo ædes perficiantur. Idem *Labeo* ait: Prothyrum, qui in ædib. iterum fieri solet, ædium est. *Pompon.* de verb. sign. *Maffeus.*

STATUAS: & imagines quidem hoc inter se differre putant: quod statuæ sint æreæ, eboreæ, lapideæ, imagines ceræ, & pictæ, vide *l. unicam. C. de his qui ad stat. Princ. confug.* Spieg.

STATUAS olim veteres, cum nomen alicujus de Republica benemeriti in mortalitate apud posteros donatum cuperent, solenniter decernere consueverunt, quarum aspectu constare: perpetuo rei gestæ memoria. Quo in genere observantionum honesta vori ratio, haud dubie multos ad virtutis imitationem invitans, certe non potest improbari. Verum hoc seculo, prælucente divino verbo, palam videre licet, quanto felicius id bonis literis, quam ulla possit statua præstari, siquidem nullum externæ rei monumentum humana arte sic potest apparari, quod non invidia, vel neglectus posteritatis, aut etiam temporum vicissitudo facile subvertat. Literarum vero divinitus inditam majestatem, nulla unquam vis, aut incuria hominum poterit. *Old.*

STATUARII, *l.* 1. *C de excus. artif.* Græcis *ἀνδριαντοποιοὺς* id est, simulachrorum fictores. *Prat.*

STATUERE nihil aliud significat, quam deliberata voluntate judicare, dicere, constituere, decernere. *Gœdd.* in comment. de verb. sign. *l.* 46. *n.* 3.

STATUERE generalius est, quam pronunciare, Nam pronunciatio saltem fit voce seu prolatione vocis: statutum etiam sola animi deliberatione & facto, ut ita quodlibet placitum significare possit. *Gœdd.* d. l. 46. *n.* 3.

STATUERE non dicitur, qui magistratum potestatemve habet, nisi rem perfecerit, ac jus statuendi habuerit, 1. *ff. quod quisque jur.* Prat. ex Hot.

STATUERE & statuta proprie ad prætorum & jus dicentem pertinent ferendum sententiam edicti *l.* 2. *ff. quod quisque jur. l.* 4. *si quis, vers. sed si quidem, ff. de re jud.* Briss.

STATUIT verbum, rem perfectam significat & consumatam, non cœptam in postulationem edicti. Quod quisque juris teste Ulp. in *l.* 1. *eod. tit.* Spieg. Ideo hæc verba, Quod statuerit, qui jurisdictioni præest, cum effectu accipimus, non verbo tenus: nam si cum vellet statuere prohibitus sit, neque effectum decretum habuerit, cessat edictum. *Ulp.* quod quisque; juris. *Maff.*

STATULIBER appellatur, qui sub conditione testamento liber esse jussus est, ut Ulp. *Inst.* tit. 2. scribit. Sic vet. Gloss. Statulib. ἐλεύθερος χρόνῳ καὶ ἀπὸ ἡμέρας ἀφεθείς. ubi tamen pro χρόνῳ videtur ὅρῳ legendum, ut & voluit *Joseph. Scal* intell. Pr. Aliud autem est statuliber & statuliber. Statuliberi non statim liberi, sed ex die aut conditione, *Cujac.* & *Goth.* ad l. 3. *qui & à quib. manu.*

STATULIBER, est qui statutam & destinatam in tempus, vel in conditionem habet libertatem, *l.* 1. *de statuliber.* Spieg.

STATULIBER, est qui testamento certa conditione proposita jubetur esse liber, & si per hæredem est, quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet, nihilominus liber esse videtur. *Festus.* Hinc statuliberum exponunt veteres glossæ ἐπικαμμένην τὴν ἐλευθερίαν, cum nondum statuliberorum recta sit libertas, sed inflexa quodammodo, donec extiterit conditio, vide *Connan.* comment. *lib.* 2 *c.* 4. *n.* 10. Hot. Prat.

STATUMINA. *Lege* Pedamentum.

STATUM, participium, à verbo sisto, quod est præsento, & quasi præsentiam corporis exhibeo. Ulp. in *l.* 3. *si quis in jus vocat.* Cum quis inquit, judicio sisti promiserit, neque adjecerit pœnam si non statum esset. Idem si ex *nox. caus. l.* 1. Non videri, ait, in eadem causa statum. *Spieg. Prat.*

STATUM iri, apud *Ulpian.* repromissio, inquit, plane exigenda est, voluntati defuncti statum iri, *l. si quando, ff. ut legat. seu fideicommiss. servan. caus. caveat.* Spieg.

STATUM obligationis, pro conditione & natura dicimus *l.* 9. *§.* 1. *ff. de duobus reis. l.* 108. *in fin. ff. de verb. oblig.* & *l.* 124. *ff. eod. tit.* conjuncta *l.* 22. §. *pen. ff. de solutionibus.* Briss. Prat.

STATUM quoque ætatis dicimus, *l. penult. C. quando dies legat. ced.* Et inde verba hæc, CUM AD STATUM SUUM PERVENERIT, sic accipimus, cum vicesimum quintum annum attigerit. *l.* 77. *§. curatoris, ff. de legat. lib.* 2.

STATUR, verbum rem perfectam significat, & sententiam diffinitivam, *c. in iis extra de verb. sign.* Joan. Bellon. *Etym.*

STATUS duplex est, alius publicus, alius privatus publicus est dignitatis, & honorum, *l. cognitionem.* 5. *ff. de extraordinariis* cognitio, privatus status est hominis conditio privatim ipsum concernens, & hic status spectatur in tribus, nimirum in libertate, in civitate, & in familia *l. fin. de c. dim.* eamque ob causam si quis statum mutare dicitur, is mutat jus illud, quod habet in isto casu. *Vult.* in comm. Inst. *de tit. de c. dimi.* §. *minor.*

STATUS, alias significat caput causæ seu principalis quæstionis Juris vel facti, ad quam reliqua sunt referenda. *Prat.*

STATUS, aliàs accipitur, pro conditione, in qua vivunt homines, alius alio jure ac ordine: Ut in tit. *ff. de statu hominum.* Old.

STATUS, pro stata & firmata ætate, nimirum annorum 25. Paul. *leg. cum pater,* 77. *§. curatoris,* 14. *ff. de leg.* & *fid.* 2. Quanquam igitur testamento cautum esset, ut cum ad statum suum frater pervenisset, ei demum solveretur, &c. *Hot.* Hæc ætas Græce ἀκμὴ vocatur, & ideo status dicitur, quia scilicet sit crescendi finis, quamobrem & perfecta, plena, integra ætas in libris nostris appellatur, quæ sequitur ætas παρακμὴ nominatur. Et auctore *Galeno* etiam ipse *Hippocrates* sensit, hanc ætatem 25. annorum esse pubertatis finem, dum lib. 5. ἀφορισμῶν, ait comitiales morbos accidentes ante pubertatem ætatis mutatione sanari, accidentes anno 25. non item *Cujac.* super Rubric. *tit. ff. de minorib.* 25. *annis,* & 20. *de præscript.* Gothofr. ad *l.* 5. *C. quando legati.*

STATUS causæ pro liberalibus judiciis, quibus ex libertate in servitutem, vel ex ingenuitate in libertinitatem quis petitur, *l.* 8. §. *si quis, ff. rem ratam hab. l.* 1. *Cod. de offi. prætor. l.* 39. §. *si status, ff. de procur. l.* §. *sed & si de statu. ff. de tab. exhib. l.* 6. *C. de fide instrum. l.* 3. *C. de ord. cogn.* & alias sæpe. Servi porro statum non habent. Ideoque in libertatem perducti mutare statum non videntur, *l.* 3. §. *ult.* & *l.* 4. *de cap. minut.* Statum autem mutant liberi omnes, qui vel civitatem, vel libertatem, vel familiæ amittunt *l.* 2. *ff. de in integr. rest. l.* 1. *ff. de cap. minut. l.* 9. *§. Papin. ff. de minorib.* Briss. Prat.

STATUS dies cum hoste vocatur, qui judicii causa constitutus cum peregrino. Ejus enim generis ab antiquis Hostes appellabantur, quod erant pari jure cum populo Rom. atque Hosti reponebatur pro Æquare. Plaut. in Curcul. si status condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundem quo imperant, ingratis. *Festus. Hot. Prat.*

STATUS instrumenta quæ sint in *l.* 8. §. 1. *ff. quod met. caus.* vide *Gothofr.* in notis ad *l.* 25. *C. ne liber. Caus.*

STATUS hominum dicitur conditio, qualitasve personarum, qua quis plurimum potest. Appellatur autem in Institutionibus jus personarum.

STATUS personarum conditionem significat. Secundum quam alii ingenui sunt, alii libertini, alii servi, *tit. de statu homin. tit. ne de statu defunct.* Unde instrumenta status, quibus manumissio vel ingenuitas probari potest, *l.* 8. *ff. quod met. caus.* Briss. Prat.

STATUS Romani mutatio prima, à regibus ad Consules: cujus non alia fuit causa, quam tyrannis, hoc est, sævum ac violentum imperium, quod rex ultimus tandem exercere cœpit. *l.* 2. *§. exactis deinde, ff. de orig. jur.* secunda mutatio, à consulibus ad Decemviros quæ propter Leges ferendas contigit. Et est origo duodecim Tabularum, quæ cœpit anno ab urbe condita 303. Abjectis vero regibus 60. *d. l.* 2. §. Postea ne diutius. Tertia mutatio à Decem viris rursus ad consules. ibidem. *§. deinde* quia difficile. Quarta & ultima Romani status mutatio, à consulibus ad unum principem. Quæ monarchia ad nos pervenit *§. novissime sicut.* Old. Prat.

* STATUS Imperii (*ein Stand des Reichs*) est immediatus Imperii Civis, qui jus Sessionis ac suffragii in Comitiis Imperii habet, *der Stimm und Stand in Reichs-Versamlungen hat*, *arg. Rec. Imp. de anno* 1548. *§. wann auch ein Ausgezogener.* 56. *Capitul. Leopoldi.* §. 41. & 44.

* Unicum igitur essentiale requisitum, & genuina qualitas Civis vel Status Imperii est jus Sessionis ac voti in conventionibus Imperii universalibus; non verò, 1, ut sit in matriculam receptus, quippe quæ adhuc imperfecta est; ut collectas Imperio immediatè solvat: hæc duo namque saltim præsumptivè jus Status probant; 3. ut in

in certum Imperii circulum sit relatus, 4. ut territorium ac Regalia immediatè ab Imperio possideat; cùm Status Imperii esse non *qualitas sit patrimonii*, sed *personæ dignitas*; Fatendum tamen est, jus standi in Comitiis Imperii, hodie territorio *quodammodo* connexum esse, cùm juxta Recessum Imper. *de anno* 1654. §. *über die Reg haben*, nemo in Senatum Principum cooptari debeat, nisi sufficienti bonorum ab Imperio immediate dependentium quantitate sit instructus, licet unus vel alter, qui jure suffragii in Comitiis gaudet, parum vel nihil bonorum ab Imperio habet, tenebitur tamen juxta leges Imperii ejusmodi bona sibi comparare. Vid. Capitulatio Leopoldi *art.* 44. ibi: *das niemand von den erhöheten Fürsten in dem Fürstlichem Collegio ad votum & Sessionem angenommen werden solle, er habe sich dann darzu mit Fürstenmässigen Reichsgütern vorher genugsamqualificiert, und zu einer Standes würdigen steuer in einem gewissen Creys eingelassen.* (quòd nullus elatus Princeps in Principum Collegio ad votum & Sessionem admitti debeat nisi prius se cum Principe dignis bonis satis superque qualificaverit & ad donum conveniens dignitati in circulo certo adducatur) Immedietas autem personæ consequens vel concomitans est juris Status ut multa alia jura.

Differunt autem *immediatè* Imperio esse subjectum, & esse *Statum Imperii*. *R. J. de anno* 1564. §. *und wollen wir.* Quilibet Status Imperio quidem immediatè subest, non tamen contra omnes immediatè Imperio subjectus confestim est Status Imperii.

* Hic dicitur qui Sessionem ac votum in Comitiis Imperialibus habet ille qui præter Cæsarem nullum Superiorem recognoscit, uti sunt Nobiles immediati; *die Reichs Ritterschafft*; quidam Comites & Barones immediati per *Capitul. Leopoldi. art.* 40. & §. 44.

* Probatur etiam a nonnullis hæc Propositio: *Quicunque in subscriptionibus Recessuum Imperii invenitur, ille est Status Imperii*; quandoquidem nemo hodiè ad hujusmodi subscriptiones admittitur, qui in Comitiis in aliquo Collegio suffragii jus non habet. Contra tamen non sequitur: illa in subscriptione hujus vel illius Recessus non invenitur. Ergo non est Status Imperii, quamvis talis esse non præsumatur, si planè in nullis reperiatur.

† Ad efficiendum Imperii Statum Cæsaris ac Procerum Imperii contentus & adprobatio requiritur. *R. J. de anno* 1548. §. *nach dem* 76. *R. J. de anno* 1654. §. 197. *Capitul. Leopold. art.* 44.

Quod Ordines Statuum Imperii attinet, in Comitiis Universalibus primo loco sunt Electores; altero Principes Ecclesiastici & seculares, quibus Prælati, Comites & Barones accensentur: tertio sunt Civitates Imperiales. Alias quoad conditionem & gradum dignitatis in 7. classes dividuntur. In 1. Classe sunt Electores. In 2. Archiepiscopi. in 3. Episcopi, quibus ex Principibus Ecclesiasticis quidam adjunguntur. In 4. Principes Politici. In 5. Prælati & Abbatissæ. In 6. Comites & Barones. In 7. Civitates Imperiales.

* Sunt autem Principes ac Status Imperii, etiam personæ nomine, Imperio & Imperatori obligati, nec tam bonorum quam personarum intuitu, subditi Imperii, unde in fidelitatis juramento se obligant, *wie einem gehorsamen Fürsten des Reichs und getreuen Lehnmann gebühret.* Iidem obligati sunt, velut Consiliarii Imperii & Imperatoris, negotia Imperii summâ cum diligentiâ perpendere. *R. J. de anno* 1535. §. *wann dann ibi sie sich schuldig erkennen des Heil. Romischen Reichs fürfallende Sachen mit Fleiss zu berathschlagen.* (se obstrictos agnoscunt de Sac. Rom. Imp. propositis rebus cum studio deliberare.)

* Dicuntur vulgò Status Imperii in suis territoriis *tantum posse*, *quantum Imperator in universo Imperio.*

Quanquam enim in administratione ditionum suarum non planè liberam & summam potestatem sed jure ac legibus Imperii adstrictam habeant, nihilominus tamen eorum potestas adeo universalis & ampla est, ut trahere aliquid è summa potestate videatur vide *Jup. verb. superioritas territorialis.*

* Jura autem Principum ac Statuum Imperii confirmata & aucta sunt in Instrumento Pacis Germaniæ. *Arti. VIII.*

(Vid. Limn. *de jure publ. L.* 1. *c.* 7. Carpz. *de L. Regia. c.* 3. *Sect.* 12. Lampad. *de Rep. German. cap.* 3. D. Conring. *Dissert. de Imper. Germ. civibus* D. Hugo *de Statu region. Germ. c.* 4. §. 12. D. Maurit. *de Matricula Imper.* §. 14. & *seq.* (*part.* 2. *var. exerc. jur. publ.* 7. & *part.* 3. *exerc.* 4. 9) Sprenger. *Jurispr. publ. p.* 185 D. Myler. *de Princip. Imp. c.* 10. 11. & 14. Ahas. Fritschius *in Elect. jur. pub. c.* 12.)

STATUTI, ut scribit *Balsamo.* Nemocanonis 8. *c.* 13. certus erat advocatorum numerus in foro præfecturæ pretorianæ & urbicariæ, qui statuti dicebantur, sicut in quaq e militia & collegio certi statuti sunt. ut videre est. *l.* 7 *C. de proxim. sacr. scri.* & *l. ult. C. de jurisd. omn jud.* qui fuit sub primiceriis: ex quibus duo fisci patroni quotannis prodibant: qua ex re curiali & cohortali fortuna liberantur cum libertis omnibus quandocunque suscepi s. *Cujac.* ad leg. *curialibus conjortiis. C. de decurionibus & filiis eorum,* &c. *lib.* 10.

STATUTA libertas dicitur, quæ in diem vel conditionem destinatur, *l.* 1. & *l.* 6. *ff. de statul b. l.* 81. §. *pen. ff. de leg. lib.* 1 *l.* 15. & *l.* 6. *ff. de noxalib. l.* 27. §. *de eo quoque, ff. ad l. Jul. de adul. l.* 9. *in fin. ff. de optio. leg. l.* 25. §. 1. *ff. de lib. caus.* Briss. Prat.

STATUTUM pretium in *leg. contractus* 17. *C. de fide instrum.* interpretatur ibi *Gothofredus* conventum.

STATUTUM, idem quod lex civilis vel municipalis. Et hoc recipere interpretationem, *Salomonius* affirmat, & *Zasius* astipulatur. Quod est contra eos qui contendunt, non aliter statuta, quam verbotenus intelligenda. Sciendum autem, quod Roman. Jus ab initio non aliud fuit, quam municipale: nec duodecim Tabularum Leges aliud tum erant, quam id quod nostri nunc statuta vocant. Post propagatum vero Imperium, cœpisse Jus esse commune inter omnes Imperii Romani populos: quod ceu positivum, Jurecoss. secundum voluntatem, ex bono & æquo semper fuit interpretatum, ut in ipsis Pandect. libris licet inspicere. Quia vero nihil est inæqualius locorum circumstantia, non potest Jus Romanum æqualiter observari ubique: idcirco receptum est, scribi statuta non solum ut aliquid addatur aut detrahatur Legi generali, verum etiam contra Legem generalem Romanorum, *l. omnes populi* & §. *jus autem civile Instit de jur. natur.* vide Bart. in *l. omnes populi, ff. de just.* & *jur.* Spieg. Prat.

Statutum tempus pro constituto seu præfinito ad petendam in integrum restitutionem, *l.* 20. *&* *l.* 21. *ff. de minor. l.* 6. *de in integrum restit.*

Στηγονομία in Nevella: cœnacula, quæ pensiones sunt ædium, vide Cujac. 6. *obs.* 6. Prat.

Stelæ, στῆλαι, sunt proprie lapideæ pilæ surrectæ, in quibus fœdera scribi solebant, ut omnibus innotescerent, & in quibus etiam homines proscribi solebant. Utitur hoc verbo Plin. *lib.* 6. *c.* 28. Ulp. *l. sicuti. ff. si serv. vin.* Stelas columnas structiles vocat. A columnis enim quæ Græcis κίονες dicuntur, hoc differunt quod hæ uno scapo constent id est, lapide oblongo perpetuo, illæ structura, aut lapidea, aut cæmentitia, aut lateritia, Bud. in *l. venditor, ff. comm. præd.* Prat.

Stellam divinam eleganter vocavit Catullus Luciferum, ut hesperum noctiferum: Inde, inquit, usque ad diurnam stellam crastinam perpotabimus. Turneb. *adverf. lib.* 18. *c.* 14.

Stellatura in *l.* 12 *C. de erog. mil. anno*, muneris species. forsitan ἀπὸ τοῦ στέλλω, id est, mittendo, deducto vocabulo. Septem dierum, inquiunt Impp. per quos resistentes tribuni emolumenti gratia solenniter stellaturæ nomine consequuntur species, non aliter adærentur, nisi ut in foro rerum venalium distrahuntur. Consistebant autem stellaturæ in annonis dierum septem, aut earum pretio. Valde autem ad *dict. l.* 12. pertinet hic Lambr. *in Alex.* locus: Tribunos, qui per stellaturas in militibus aliquid tulissent, capitali pœna adfecit. Idem hic Spart. *in Pescennio* Nigro. Nam & Imperatorum tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus jussit. *Prat.*

Stellio, animal est versutissimum, quod ut ait Plin. *lib* 30. *c.* 10. lacertæ sim le est, nullumque fraudulentius homini invidet: ob idque stellionum nomen in maledictum translatum. A similitudine stellarum sic dictus, ut volunt quidam, quia ejus corium varium est, ut existi navit *Verrius*, quod Virus stillet cibo. *Text. de cibis Judæor.* Quis stellionem (comedit?) sed maculas execratur prædam de aliena morte quærentes. Per parietem autem stellio repit: & Græcis ἀσκαλαβώτης dictus est. Stellionem suum veluti fenium more cæterorum serpentium temporibus statutis exuere *Apul.* Apol. 1. scribit. Meminit, & Columella *lib.* 7. *c.* 7. Prat. Hinc.

Stellionatum Jureconsulti appellant, fraudem omnem atque imposturam quæ propriam significationem non habet, & proprium delicti nomen non cadit, *l.* 7. *§.* 1. *ff. ad Turpill.* veluti, si quis rem alienam sciens obliget, vel alii jam pignera, tam alii denuo obliget, vel pignore dando pro auro æs subjecerit, stellionatus crimen committit, *l.* 1. *ff. de stellionatus, l.* 16. *§.* 1. *l.* 36. *ff. de pign., act.* Similiter qui sciens statuliberum dissimulata ejus conditione vendit, vel creditor numeratam jam sibi pecuniam iterum accipiens, stellionatus crimine plectitur *leg.* 29. *§. pen ff. manda l.* 9. *§.* 1. *ff. de statu liber.* Brisl. Vide Cujac. 10 *observ.* 26. *circa fin &* 11. *observ.* 40.

Στέμματα cognationum Paulus appellat picturam & descriptionem graduum cognationis, in *l.* 9. *ff. de grad. & affin.* nam στέμματα proprie de imaginibus dicuntur, quæ in atrio servabantur. Martial.

Atria Pisonum stabant cum stemmate toto.

Hotom. Prat.

Et deducitur quidem vocabulum Stemma à verbe στέφω id est, corono quia sueverant Romani, qui splendorem sanguinis ostentabant, in atriis majorum suorum imagines cereas plerumque disponere in speciem coronæ, lineis quibusdam cognationum gradus significantibus. Juvenal.

Stemmata quid faciunt? quid prodest, Pontice longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? - - -

Ab eodem verbo στέφω, descendit Στέφανος id est, corona Alc. *de more*, literam invertit, *l. pen. de grad. cogn.* nec stemmata, sed schemata, legi oportere ait. *lib. Parerg.* 2. *c.* 30. eo quod schemma imago & figura est. Vitruv. *lib.* 9. *c.* 1. figuram pictam exemplumque subjecturus oculis lectorum, schema appellavit utitur Justin. *§. natura, & §. si quis ergo, quib. mod.*

Stercolinium quod & sterculinium, est receptaculum stercoris. Ulp. in *l. fundi. de actio. empt.* In stercolinio, inquit, distinctio Trebatii probanda est: ut si quidem stercorandi causa comparatum sit, emptorem sequatur: si vendendi, venditorem: Alii sterquilinium scribunt, ut apud Alfenum in *leg. si quando ff. si serv. vend.* Secundum cujus ait parietem vicinus sterquilinium fecerat. *Spieg.*

Stercorandi agri. *Inst. de usu & habit. §. sed si pecoris.* Est autem stercorare, pinguefacere: quod fit, fimum agris inspergendo, *l.* 5. *§. stipulatio. ff. de verb. obl.* Spieg.

Stergethrum dicitur ἀπὸ τοῦ στέργω. quod amare significat. Quo nomine scribit Dioscorides *lib.* 4. *c.* 93. Umbilicum Veneris fuisse appellatum: qua herba, inquit utuntur & ad amatoria. Tiraq. in 14 *l connub. glos.* 1. *part.* 14.

Sterilis pecunia, quæ usuras non parit, quæ & otiosa dicitur *l.* 3. §. *usuras ff. de contrar. & ut.* Sic & steriles nummi in *l.* 7. *ff. de usur* Et sterilis dos, sine commodo aliquo in *l.* 4. *in fin. ff. de. pactis dotalibus Briss. Prat.*

Sterilitas, opponitur Ubertati. *Papin* respondit: si uno anno remissionem quis colono dederit ob sterilitatem, deinde sequentibus annis contingat ubertas: nihil obesse domino emissionem, sed integram, pensionem, etiam ejus anni, quo remiserit exigendam, autor Ulp. in *lex conducto Locati.* Spieg.

Sternere viam silice. Vide Ulp. in *l. loci, ff. si servit. vind.* Spieg.

Stibium id dicitur, quod officinæ hodie Antimonium vocant, quo mulieres ad curam formæ & decoris, præsertim oculorum utebantur, ut tradit Galenus *lib.* 6. *de sanitate tuenda* & Plin. *lib.* 33. *c.* 6. Hincque γυναικεῖον Dioscoridi dictum est, ut tradit Tiraq. in 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 1.

Stigmata *l.* 3. *C. de fab.* notæ erant publicæ, quibus compungebantur brachia fabricensium ad imitationem tyronum. Æl. Amidenus *lib.* 8. *c.* 12. στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα, ἐπὶ τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί. Prat.

Στιγματίαι servi dicebantur ob crimina in facie notati. Nam veteres servorum suorum faciem, si quid gravius deliquissent, pœnæ nomine, aut literis, aut aliis quibusdam notis per ignominiam inurebant: Plautus *in Casina*, his literarum notis insignem literarum vocat: Plin. *lib.* 18. *c.* 3. Brod. *Miscell. lib.* 4. *c.* 24. De hoc vide etiam Conn. *comment. lib.* 2. *c.* 6. *n.* 4.

Stillicidium dicitur à stilla, quod est diminutivum à stiria ut scribi Serv. in 3. *Georg.* Est autem inquit Varr. *lib.* 4. *de lin. Lat.* dictum, quod aqua stillatim cadat, ubi è tectis guttæ fiunt: flumini opponitur quod privatim accipiendum est pro cursu vel fluxu aquæ, quicquid *Accurs.* commi-

nifcas

ſtiſcatur. Nam tene *Oldendorpio*, utrumque tam ſtillicidium quam flumen pro re privata accipitur, ut in *l. ult. de ſervi* Sed immittendi, inquit *Paulus*, protegendi, projiciendi, idem fluminum & ſtillicidiorum ſervitutem impedit, ibi certe flumen privatæ aquæ accipi oportet. Nam publici non est ſervitus, *l. 3. in fi. ff. de ſervit. ruſt. prædiorum.* Spieg.

Itaque alia eſt ſervitus ſtillicidii, alia fluminis recipiendi, lege ſervitutes. 20. *§.* 1. *ff. de ſervit. urban.* nam ſtillicidium eſt cum ex tectis: flumina, cum ex canalibus & alveis, plumbeis puta, vel igneis aqua pluvia labitur. Itaque ſtillicidii recipiendi ſervitus dicitur, qua vicinus pati cogitur ut aqua pluvia ex tecto meo in ſuas ædes labatur: Fluminis vero: qua ferre cogitur, ut aqua eadem in alveum canalemve recepta, in ſuas ædes cum impetu feratur. d. l. ſervitutes, ubi etiam hoc *Paulus* adjecit: Si ſtillicidium inferius demittatur, pro ſtillicidio flumen fieri. Inter ſtillicidium & flumen. ut Varro *l b. 4. de ling. Latin.* ſcribit, hoc intereſt. quod ſtillicidium ſtillatim cadat. flumen continuò fluat. Ad hæc cum ſtillicidii ſervitus ex ſuperiore loco ſit flumen non niſi ex inferiore & imo loco eſſe poteſt, *l.* 20 *§. ſtillicidium, l.* 28. *ff de ſervit. urb.* Servius *in* 3. *Geo g.* una cum *Feſto* ſtillant diminutivum eſſe à Stiria credunt, unde ſtillicidium ſit deductum. Ita ſtillicidium ſiriliæ dixit *Tertull.* in lib. *adverſ. Gnoſtic.* Briſſ. Prat.

Stillicidia immittere. *l. §. item ſciendum ff. de aq. & aq. plu. l.* 28. *in fin. ff. de ſervit. urb. l.* 16. *ff. ſi ſerv. vind & projicere l.*20. *ff. de ſervit. verb.* Is vero in cujus aream ſtillicidium cadit, recipere & excipere & ſuſcipere dicitur, *l.* 17. §. *ult. l.* 29. *in fin. ff. de ſervit. urb. l.* 9. §. 1. *ſi ſervit. vind.* Briſſ. Prat. Addè Connan. *comment. lib.* 4. *c.* 10. *n.* 16. *& c.* 9. *n.* 3.

Stimulos naturales, eleganter Paulus in *l. amiciſſimos. de excuſat tut.* pro inſtinctu, ſeu motu naturali, ut vulgo dicitur accipit. *Spieg.*

Stipulatores, qui Latrones dicebantur *οἱ σωματοφύλακες*, qui tutelæ gratia ſuorum dominorum lateribus aſſident: ſeu mercede conducti milites. Nam moris erat, ut hos Imperator, & circa ſe haberet, & primos mitteret ad omne diſcrimen. Latrones, ait *Varro* in lib. *de lingua. Latina*, dicti ab latera, qui circum latere erant Regi, atque ad latera habebant ferrum; quos poſtea à ſtipatione, Stipatores appellarunt: & qui conducebantur. Ea enim merces dicitur Græcè *κέρδος* Brech. in *leg. hoſtes hi ſunt, ff. de verb. & rer. ſignific.*

Stipatus dicitur quaſi vallatus munitus, not. in clemen. paſtoralis, *in verſ notorium. de ſent. & jud.* Jo. Bell. *Etym.*

Stipem conferre Martian *de colleg. & corp. l. Sed tenuioribus* permittitur ſtipem menſtruam conferre, dum tantum ſemel in menſe coeant. *Spieg.*

Stipem ſpargere apud Romanos ſolebant, qui in theatro ludos darent. Vide Bud. *Miſcell. lib.* 3. *c.* 12.

Stipendium æs militare eſt. ut inquit *Varro* à Stipe dictum, quod & ſcripſit Ulpian. in *l.* 27. *ff. de verb. ſig.* Stipendium, inquit, à Stipe appellatum eſt, quod per ſtipes, id eſt, per modica æra colligatur. Ideo hoc etiam Tributum appellari. Pompon. ait, De quo vide quæ not. in *l. neque, ff. de impenſ. in reb dot. fact.* Stipendium etiam merces militum dicitur: ſicut & ſalarium. Ea erat denarius in ſingulos dies qui unciæ argenti octava pars eſt. Tacito *lib* 1. ut citatur ab *Alc.* in enarratione. *l. ager; de verb.* ſign. Idem indicat ibi, ſtipendiarias omnes provincias popul. Rom. fuiſſe excepta Italia, & ſi quæ urbes jus Italicum haberent, vel fœderatæ eſſent. Porro inter ſtipendium & tributum, quoad propriam ſignificationem & uſus originem nulla eſt differentia. per *text. in l.* 27. *ff. de verb. ſig.* Nam ex *Cic. Livio, Gellio, Plinio* ac pluribus aliis notiſſimum redditur, ſtipendium & tributum olim indifferenter id appellatum fuiſſe, quicquid in publicum colligebatur, ut ex ea miles Reipub. ſuſtentaretur. Itaque ſtipendia & tributa initio fuerunt non rerum non perſonarum onera, ſed libera erant, quæ quis in publicum faciebat ac contribuebat, ut eo melius moles bellorum ſuſtineri poſſet. Initium apud Romanos habuit, ut domi manentes contribuerint in alimentum eorum, qui militiæ cauſſa aberant: poſt ultro multi Reip. conferebant: denique in dicto tributo: cujus meminit Liv. *lib.* 4. ab urb. cond. ubi: Poſtremo indicto, inquit, jam tributo, edixerant etiam Tribuni auxilio ſe futuros, ſi quis in militare ſtipendium tributum non retuliſſet, partes bene cœptam rem perſeveranter tueri: Et quia nondum argentum ſignatum erat: æs grave plauſtris quidem ad ærarium convehentes, ſpecioſam collationem etiam faciebant: Cum Senatus ſumma fide ex conſenſu contuliſſet: primores plebis nobilium amici ex compoſito conferre incipiunt, quos cum & à patribus collaudari, & à militari ætate tanquam bonos cives conſpici vulgus hominum vidit. repente ſpreto tribunitio auxilio, certamen conferendi eſt ortum. Aucta & dilatata Rep. ejuſmodi tributum & ſtipendium colonis ac agris imponi cœpit, ut ex Liv. *lib.* 7. *de ſecundo bell. Punic.* elicitur Atque ita initio nulla differentia inter ſtipendium & tributum erat, quia quicquid tribuebatur, in ſtipendium cedebat & parva pecunia ſive ſtipes, quæ viritim colligebatur ac conferebant, erat. Cæterum cum jam agris imponi hoc onus cœpiſſet, & quidam hac conditione in publicum venirent, ut quamdiu ſtipem emptores conferrent, poſſiderent: quidam vero per cenſores locarentur, ut de Campanorum agris ex Liv. *lib.* 7. *de ſecund. bell. Punic.* demonſtratum eſt, & ex Cic. in 5. *actio. Verr.* patet aliqua tributi & ſtipendii differentia haberi cæpit, de qua vide Gœdd. in *d l* 27. *n.* 13. 14. 15. *de verb ſign.* confer. Turb. *adverſ. lib* 11 *c.* 27 Cujac. 7. *obſerv.* 3.

Stipendia decem, decem militiæ intelliguntur. Nam ſtipendium non ſemeſtre ſolum, ſed annuum militum ſalarium dicebatur, autor *Varro.* Incipiebant autem apud veteres facere ſtipendia juvenes anno ætat. 17. C. Gracc. & Legem tulit, de minoribus annis ſeptem & decem ad militiam non cogendis. *Spieg.*

Stipendia merere dicuntur, qui militant. *l.* 18. *ff. de re jud.* Impleviſſe vero ſtipendia dicuntur, qui legitima militiæ tempora impleverunt, & pleno ſtipendiorum numero functi ſunt. *Rubri. de his, qui non implev. ſtipend. lib.* 10. *C. l.* 8. *ff. de re milit.* ſtipendia porro non militiæ tantum, ſed & legationis dicimus. *l.* 6. *in fin. ff. de legationibus.* Briſſ. Prat.

Stipendiaria & tributaria prædia dicebantur, quibus Italiæ jus conceſſum non erat, ſed ſtipendia & tributa pendebant. Imp. §. 35 *de rer. div.* Vocantur autem ſtipendiaria & tributaria prædia, quæ in provinciis ſunt: inter quos nec non & Italica prædia ex noſtra conſtitutione nulla eſt differentia. *Hot. Prat.*

Stipendiariæ civitates Cæſar. comment. 1.

Reliquasque civitates stipendiarias haberent, id est tributarias.

Stipendiarii erant, qui stipendia militibus nomine Romano dabant, teste *B. Latomo.* Vulgus indocte stipendiarios appellat eos, qui stipendia accipiunt. *Spieg.*

Stipendiarii populi, hi qui hac stipem pendebant. *Ennius.* Pœni stipendia pendunt.

Stipendiarios milites vulgus vocat, qui stipendia faciunt: cum potius mercenarii, sive ærarii milites sint nuncupandi: *Vegetius* stipendiosos vocat: quamvis & stipendiosi dicantur qui pleni sunt stipendiis, id est, qui plurima fecerunt stipendia *Cott.*

Stipendiarii reditus dicebantur proventus earum rerum, quæ ad pop. Rom. pertinebant. Brec. in *l. inter publica, ff. de verb. & rer. signific.*

Stipes modica æra appellabantur: unde stipendia dicta *Ulp.* scribit *l.* 27. §. 1. *ff. de verb. sign. l.* 1. *ff. de colleg. & corp.* Vide stipendium æs militare. *Briss.*

Stips, stipis, veteribus æs dicebantur, inquit *Varro* lib. *de ling. Lat.* à stipando deducto vocabulo: Nam quod asses libræ pondo erant, qui acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, sed in aliqua sella stipabant, i. e. componebant, quo minus loci occuparet. Stipare ἀπὸ τῦ στοιβεῖν fortasse Græco vocabulo. Id apparet, quod ut alias, institutum etiam nunc Diis eum thesauris asses dant, stipem dicunt, Simile fere dictum est in vita *Licurgi* apud *Plutarchum* & *Porphirium*: ἀεὶ ἀπὸ χοὸς ἐπιδόχων, ὥστε δεκαμνᾶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης μεγάλης δεῖσθαι. Hanc pecuniam sic repositam in cella Dei, *Festus* ait. Impensam vocatam fuisse, quod nondum esse pensa, sed tantum stipata. De stipe quam è thesauris dabant, sic Seneg. *in Epist.* Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentoque suspenso nec in thesauro stipe infusa, sed pia & recta voluntate: Et Ovid.

Dic, inquam parva, cur stirpe quærat opes
Contulit as populus de quo delubra Metellus.
Fecit, ait. dandæ mos stipis inde manet.

Sic stips pro pecunia, *l.* 1. *ff. de colleg. & corp.* Prat.

Stipes ἔρανον sive collationem significat, auctore *Theophilo* in §. *tradita. Inst. de rer. divis.* & argenti aliarumque rerum collectionem. ὅτι στίπις ἐστὶν ὁ ἔρανος, ὁ μὲν μικρὸν γινομένη τοῦ ἀργύρου, καὶ τῶν ἄλλων συλλογή. *Brech.* in *l. inter publica ff. de verb. & rer. signifi.* Adde Connan. *comment. lib.* 6. *c.* 1. *n.* 1. 2. & 3.

Stipula cujus meminit JCtus in *l. si usufr. quib. mod. usufruct. amit.* dicitur culmus cum spica, non collectus, sed in merendo derelictus: quem, cum ocium adest, rustici deinde metunt autor *Alciat.* in comment. *de verb. sig.*

Stipulam porro à stipa dici credunt, quod instar stipæ, hoc est, stupæ uri in agris soleat. Est autem stipa herba cujus folia ac radices cum fructu cremabant antiqui eaque exhalatione ac fumo diis litabant. Quare ab ea, quam facerent exhalatione quam θυμιᾶν. Græci dicunt, Thisia derivata est. Meminit stipulæ Virgil. 1. *Georg.* Sæpe etiam steriles incercedere profuit agros, Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis, *Gædd.* & *Brech.* in *l. sylva.* §. *stipul. illecta sub tit. de verb. & rer. sign.*

Stipulari, est promittenti assentire. Dictum à stipe, hoc est, pecunia: quoniam qui pecuniam obligat, stipulari dicitur.

Stipulari verbum commune est, ut & Priscian. *lib.* 5. notat. & *Suetoni* auctoritate ex *lib.* 8. Prætorum. confirmat. Stipulari itaque dicitur non is tantum, qui interrogat, sed etiam qui spondet & promittit, ut in *l.* 7. *ff. quod cert. loco l.* 26. §. *qui decem, ff. de cond. indeb. l.* 5. *Imperat. ff. de solution b.* §. *pen. Instit. quib. mod. toll. oblig. l.* 39. *ff. de contrah. emp. l.* 12. *Cod. de contrah. stip.* Isid. *lib.* 10. *Etymol.* Stipulator promissor. stipulari enim promittere est. Idem *libro* 5. *Etym. c.* 24. Stipulatio est promissio vel sponsio. *Briss. Prat.*

Stipulari de aliquo pro ab aliquo Jurisconsulti dicunt, *l.* 54. §. *inter. ff. locat. l.* 19. *ff. ad Vellejan. l.* 110. *ff. de verb. oblig. l.* 13. §. 1. *ff. de recept. qui arbit.* Briss. Prat.

Stipulari stipulationem pro interponere, *l.* 3. §. 1. *ff. judic. solu. l.* 42. §. *vir. ff. solut. matrim.* Qui autem ab eo cui spopondit & promisit vice mutua, stipulavit, Restipulari dicitur, *l.* 43. §. 1. *de damn. infect.* Briss. Prat.

Stipulatio definitur contractus nominatus verbis initus, interrogatione præcedente, & congrua interrogationem subsequente responsione, quo respondens interrogationem subsequente responsione, quo respondes interroganti obligatur ad dandum vel faciendum, id quod se daturum vel facturum promittit. *Vult.* in comment. *Inst. tit. de verb. oblig. in prin. n.* 24.

Stipulatio, inquit, *Pompon.* est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se, quod interrogatus est, responderit. *l.* 5. §. 1. *ff. de verb. oblig.* vel sic: Stipulatio est conventio solennibus verbis ex interrogatione & responsione confecta, ubi verbis quod fiat, annotandum, satis ex eo patere non fieri eam, nisi inter præsentes. Stipulationem autem inde dictam Tribonianus tradit, quod stipulum apud veteres firmum appellabatur, forte a stipite descendens, *tit. de verb. oblig. I. st. in princ.* quod Græcus interpres vertit: ἀπὸ τοῦ στελίχους. Et stipitem quidem antiqui vocabant fustem terræ defixam, ut retinentur certo loco, & arbusculis ne nocerent, qua similitudine fortassis stipulationem existimavit dictam esse: de qua & hunc versiculum, verisimile est factum esse.

Verba ligant homines taurorum cornua funes.

Aliis hoc videtur absurdum & legunt, forte vel ἀπὸ τοῦ στύφω descendens στύφω enim adstringo & alligo significat. Stipulationem enim dictam ait *Paulus*, quasi firmum adstringendæ obligationis vinculum *lib.* 5. *sent. tit.* 7. Varroni tamen aliud videtur, qui stipulationis vocabulum à stipe deductum censet: Et stipulari, eum dici & restipulari qui pecuniam alligat, id est, (ut exponit *Connanus*) qui aliquem sibi alligat pecuniæ promissæ. *Festus* autem, stipem esse nummum significatum, inquit, testimonio est id & quod datur in stipendium militi, & cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur.

Sed cum stipulatio non pecuniæ modo, sed rerum omnium esse possit, quæ veniunt in hominum commercium, *Tribonianus* fortasse eam maluit à stipite deducere quam à stipe: vide Alcia. *lib.* 1. *Parerg. c.* 39. Forcat. *Necyom. dial.* 72. *num.* 4. Corras. 1. *Misc. ult. n.* 7. 8. 9. & novissime *Vultejum* in com. *Inst. de oblig. in princ.* ubi fuse & eleganter.

Stipulatio est inventa à jure civili, vide *Vult.* in comment. *Inst. de verb. oblig. in prin. n.* 5.

Stipulatio in jure nostro dicitur committi duobus modis, Uno quando conditio sub qua stipulatio facta est, existit, ita ut id, quod ante sub conditione illa incertum sit & suspensum, nunc con-

conditione existente certum sit & præsens, atque adeo quod ante conditionem existentem non debebatur nec peti poterat, id nunc conditione existente debeatur, & peti possit. Altero modo stipulatio in nostro dicitur committi, sed quid ante stipulationem factum sit. *l. Stichum*, 95. *ff. de sol.* quasi dicatur in stipulationem committi, sicut in legem committi dicitur, cum adversus legis voluntatem aliquid fit, *l. non dubium. de legib.* Vult. *in comm. Inst. §. sub conditione* 3. *n.* 1.

Stipulatio cur introducta sit, tractatum reperitur diligentissime apud *Castrens. Alex*, & posteriores in *l.* 1. *de verb. oblig.* ubi docent, ob utilitatem & necessitatem eam inventam, Hic siquidem contractus omnium firmissimus est & solidissimus, *Cyn.* in *l. si ex pretio. C. si cert. pet.* Ut qui contractibus innominatis, ne pœnitentiæ locus sit, efficiat: utque condictio ob causam, ad repetendum esset, *l. cum precibus C. de rer. permut.* Bald. *l. quamvis C. de transact.* omnes nudas conventiones vestit. *l. sine apud acta. C. de transact. l. ex placito C. de rer. permut.* facibusque cæteris novationem faciat, *Bart.* in *l. singularia.* 6. *special. ff. de reb. cred.* merito ergo juris autores stipulationem adinvenerunt, ne contrahentium fides violaretur. sed esset inter homines fidei & promissi firmitas. *Bald.* in *c.* 1. *ad pr. de pact.* Propter necessitatem inventam esse stipulationem argumento sunt hi contractus, qui sine stipulatione non consisterent, ut obligationes fidejussoriæ, quæ nisi interposita stipulatione, inutiliter fiunt, *l.* 5. *§. satis acceptio. de verb. obligat. l. blandus C. de fidejuss.* Præterquam si pro dote fidejussor intercedat: quo casu ex nudo pacto, aut etiam pollicitatione obligatur, *l. si, C. ad Vellejan.* Promissione denique judiciarias constat. si non interveniat stipulatio, effectum non habere. *l. omnes, §. in hac* 2. *C. de episc. & cleric.* nisi ad judicium coadjuvandum factæ sint, ut de judicio sisti, aut judicato solvendo, *l. cum pro quo, ff. de in jus vocan. l. generaliter. C. de episc. & cler.* & ubique *Accurs.* Fuit denique inventa stipulatio propter obligationes juris gentium contractas novandas, quæ transfundi in aliam obligationem non poterant, nisi prius in stipulationem deductæ, *l. an inutilis, §. fi. l. & anno,* §. 1. *ff. de accep. §.* 1. *quib. mod. tol. obl.* Costa *d. le. n.* 1. 2. 4.

Stipulatio hodie si verbis quibuslibet intelligibilibus, ore prolatis, inter præsentes, quivis lingua, contextu unico interrogatione præcedente, & abeam congrua responsione subsequente. *Vult.* & in comm. *Inst. de verb. obl. in pr.* 56.

Stipulatio omnis inquit Imper. aut pure aut in diem, aut sub conditione fit. Pure, veluti, Quinque aureos dare spondes, idque confestim peti potest. In diem, cum adjecto die. quo pecuniæ solvatur, stipulatio fit: veluti, Decem aureos primis Kalendis dare spondes; idque statim quidem debetur, sed peti priusquam dies venerit non potest, ita tamen, ut totus is dies arbitrio solventis tribui debeat. Sub conditione stipulatio fit, cum in aliquem casum differtur obligatio, ut si aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur stipulatio, veluti si Titius Consul, fuerit factus, quinque aureos dare spondes, *§. omnis de verb. oblig.* Prat.

Stipulatio semper in personam est, *Gædd.* in comment. *in verb. sign. l.* 70. *§.* 1. *n.* 5.

Stipulatio aut certa est, aut incerta. Ex certa datur certi condictio, ex incerta actio ex stipulatu, *Cujac.* ad *l.* 68. *ff. de verb. oblig.*

Stipulatio est species efficacissimi contractus, unde ad imbecillem innominatorum naturam dirigenda non est: quod ideo inventa sit, ut uberius ex ea nobis, quam ex illis consulatur. Quod copiose *Jason.* ostendit in *l. quum mora. C. de trans.* Spieg.

Stipulatio duplex est, legatorum & pactorum Legatorum una est, quia in ea singulæ res vel singula legata non exprimuntur, nec usquam inveniunt expressa à contrahentibus. Stipulatio vero pactorum est multiplex, quia licet in ea singulæ res non exprimantur à contrahentibus, fuere tamen ab iisdem in pactis expressæ quorum astringendorum causa facta est stipulatio *Cujac.* ad *l.* 29. *ff. de verb. oblig.* circa medium.

Stipulatio, ait *Cuja.* ad *l.* 2. *in prin. de ver. obl.* duplex est: Vulgaris, quæ fit simpliciter, veluti rem dari, ut recte *Thalaus* scribit 29. βασιλικῶν ad *l.* 1. *Cod. de rei uxor. act.* Hanc de jure muliter stipulamur. Est & alia specialis, quæ fit adject. causa. Quod actione rei uxoriæ dare facere oportet, dari: vel, quod ex causa condictionis dare facere oportet. *Pr.* ex *Cujac.* d. loc.

Stipulatio cui deficit forma, nihil omnino valet, nec ut pactum quidem, *l.* 1, §. *si quis ita, ff. de verb. oblig. l.* 1. *§. cum qui, ff. de const. pecu.* ratio est, quia magis favent: jura reis excipientibus, quam iis qui agunt, *l. Arrianus, ff. de act. l. favorabiliores, ff. de regul. jur.* Forca. in *Necyom. dial.* 5. *n.* 4.

Stipulatio Aquiliana, stipulatio est à C. Aquilio Gallo prodita, per quam omnium rerum obligatio in stipulatum deducitur, & ea per acceptilationem tollitur, cujus formulam cognosce ex *l.* 18. *ff. de accept. til.* Hot. Prat.

Stipulatio alternata est, quoties disjunctivo modo duæ res promittuntur, quoniam non utrumque, sed duorum alterum dari oportet, ut puta, Stichus aut decem. Disjunctio ipsa διαζεύξις. Alteratio, ἐναμφοτερισμὸς dicuntur *Cujac.* in commen. suis ad *leg. si unus* §. *sed si stipulatus, ff. de pactis.* Prat.

Stipulatio judicatum solvi, tres clausulas in unum collectas habet: de re judicata, de re defendenda, de dolo malo, autore. *Ulp.* in *l. judicatum solvi, ff. de judic. sol.* Quæ verba ipse explicat in *l. jam tamen fidejussor. eod. tit.*

Stipulatio, juris est: pactum facti, per *l. si unus* §. *pacti.s, ff. de pact.* quod ut accipiendum est. *Bart.* declarat. ibid. *Prat.*

Stipulatio mortis causa eximatur fieri, ut ait Antistius Labeo, quæ ita fit, ut morte promissoris confirmetur: aut, ut quidam dixerunt, cujus stipulationem mors fuit causa. *Fest. Hot.*

Stipulatio præpostera est, quoties stipulamur nobis dari ante eventum conditionis, aut diei. *Goth fr.* ad *l.* 25. *C. de test.*

Stipulatio Tribunitia est, quæ ex jurisdictione Tribunorum venit: id est: quæ pro collegio Tribunorum, Tribunis ipsis auctoribus interponitur. Ejus meminit. Ulp. *tit.* 7. Si maritus, inquit, pro muliere se obligaverit, vel in rem impenderit, divortio facto eo nomine cavere sibi solet stipulatione Tribunitia, *Hot. Prat.* Est autem stipulatio tribunitia honoraria, quia ut suprà dictum ex jurisdictione tribunorum venit. ut prætoria, ex jurisdictione prætoris, vel Ædilitia, ex jurisdictione ædilium. *Cujac.* in notis suis ad *tit.* 7. Ulp. *de jur. dotat. inter vi. & ux.*

STIPULATIONUM quædam in dando, quædam in faciendo consistunt, *l. 2. in pr. ff. de verb. oblig.* sumitur hæc divisio à causa materiali. Quoniam nihil expectare possumus à proximo ad utilitatem nostram, quod in stipulationem deducamus, quam aut dationem rerum, aut præstationem factorum. Nihil igitur est aliud circa quod versetur stipulatio velut materiam præter hæc duo: idque nos docet universa naturæ conditio, quam nemo potest inficiari. *Old. Prat.* Vide Corras. 1. *Misc.* 23. *n.* 6.

STIPULATOR fere in leg. dici solet is, qui interrogat velut creditur obligans alium. Promissor verò accipitur, qui respondens obligatur. Quanquam *Ulp.* stipulatum appellet promittentem in *l. si non sortem. §. si decem, ff. de cond. indeb.* Old. Prat.

STIPULATUS pro stipulatio in *l.* 8. *de re jud. l.* 73. *de cond. & demon. l.* 17. *de reb. autor. jud. l.* 10. *§. patrum, ff. quæ in fraud. cred. l.* 28. *§. igitur, de jurejur.* Imp. *l.* 13. *C. de inutil. stip.* super stipulatu tuo adi præsidem provinciæ. Papin. *l. pecu.* 9. *de usur.* Pecuniæ funebris intra diem certum debito non soluto dupli stipulatum in altero tanto respondi non tenere. Scævol *uxor.* 33. *ff. de l.* 3. Quicquid ad eum investipulatum ejus concessit. *Prat.*

STIPULOR, verbum juris est postulare, sibi promitti aliquid solennibus verbis, Cic. *pro Rusc.* Comœd. stipulatus es; ubi quo die? quo tempore? quo præsente? qui spopondisse me dicit? nemo. *Spieg.*

STIPULUM apud veteres firmum appellabant, forte à stipite descendens, ita inquit *Justin.* Instit. *de verb. oblig. in princ.* Paul. *lib.* 5. *sent.* & Isidor. *lib.* 10 *Etym.* Vide Corras. 1. *Misc.* 2. *n.* 3. 7. 8. 9.

STIRPES, sunt ferulæ, seu virgulta, quæ de radicibus nascuntur: ea & germina dicuntur *l. divortio, §. pusio. solut. matrim.* Hinc & germinalis arbor. *Accurs.* quæ stirpes sunt, pedamenta esse arbitratur. contra *M. Varronis. & Columella*, cæterorumque antiquorum autoritatem. *Spieg.*

STIRPES, si Grammaticis credimus, de homine fœmininum est: de arboribus masculinum, succedere in stirpes, & in capita, id est, pro virilibus portionibus, in *l* 2. *C de suis & legit. hared.* Vide supra. Et stirpe excidere, pro radicibus, apud Ulp. *l.* 1. *de arbor. cadend.* Spieg.

STITI, præteritum à verbo sisto, supino caret, quod tamen à verbo sto mutuatur, autore *Prisciano.* Vide *Ulp.* in *l. sed & si quis §. illud sciendum est. ff. si quis cautionibus*, & *Neratium* in *l. pen. eod. tit.* Ibi *Old.* annotante illud (status) à sto mutatus est. *Spieg.*

STIVA vocitatur manica aratri qua regitur & capulas teres & oblongulus. Cic. *in Scauriana.* Ab ipsa stiva homines mecum loquebantur Maro, *Georg.* lib. 1.

Stivaque qua currus à tergo torqueat imos.

Joan. Bapt. in *com. Epist. Sidon. Apoll. ad Hieron.*

STOICÆ sapientiæ summum philosophum *Chrysippum*, Marcianus in *l.* 2. *de leg.* ideo appellare videtur, quod Stoici dicebant, sapientem infra se omnia habere, ex seseque ipsum non aliunde pendere: usque adeo, ut *Horatius* eorum verbis dicat. Ad summum sapiens uno minor est Jove, *Spieg.*

STOICIS in investigandis vocabulorum principiis fuit perquam familiare, ut illa non tam ex verbis aliis, quam ex rebus ipsis repeterent: ad naturam nimirum proprius accedentes Stoicorum autem disciplinæ JCti illi antiquiores sese confirmarunt ut plurimum. Vult. in *comm. in prin. Instit. de Just. & jure n.* 5.

STOLA vestis erat ad talos demissa, matronarum insigne, Ulp. *de aur. & argen. leg. l. vestis*, Muliebria, inquit, sunt veluti stolæ, pallia, tunicæ, ideoque eam quidem ἀπάνθρωπον vocavit, etsi ex Caligula & Heliogabalus usi sunt. *Prat.*

STOLAM veteres dixerunt omne quod corpus tegeret autor *Nonius.* Ex autoribus à *Nonio* citatis, probari potest, stolam quoque virorum fuisse, de qua Bayf. *de re vest. c.* 17. Spieg.

STOLA dicitur ἀπὸ τοῦ στέλλεσθαι quod operire & induere significat. *Brech.* in *l. Tugurii. ff. de verb. & rer. signif.* & idem in *l. vestis appellatione. eod. tit.*

STOLO pro stolido usurpatur in quadam Ausonii *epist.* & à stolone stolidi nomen ortum esse videtur, ultro etiam originem profitetur suam, sed jam non potes ò Stolo doceri: nisi si quis pro ueteri & antiquo & sene positum putet, adjuncta tamen etiam significatione stoliditatis & stultitiæ. Turneb. *adver. lib.* 2. *c.* 23.

STRABO nonnulli legunt in *l. qui clavum §. is qui os olcat. ff. de adil. edict*, ubi tamen alii Strabo, vide supra *Scabro.*

STRAGULA, non pro lecti operimento tantùm, sed generaliter pro omni veste quæ insternitur, accipitur στρώματα Græci, omne id est quod insternitur: Alciat. *de verb. sign.* Spieg. Videtur *Up.* intelligere stragulam vestē, omne vestimentum hominis quod injiciat: quale est Græcorum pallium, ut enim Romani togati a toga, sic Græci a pallio palliati vocantur: & palliatæ comœdiæ, quæ scriptæ sunt secundum ritus & habitus palliorum Græcorum, ut scribit *Donatus* & *Diomedes* Gramatici, *Laurentius Valla* in lib. suo *Elegantiarum*, dicit, quod non meminit reperisse stragulam vestem in hunc sensum: sed in opertorium lectorum potius, ubi etiam dormiebant & discumbebant, quod Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* testatur. de culcitra loquens: Ac quicquid insternebant (ait) à sternendo stragulum appellabant: & equorum similiùmque, quorum operimentum etiam instratum vocatur. De stragula veste meminit *Ulp.* in *l. quæsitum est, §. sed si fundus, ff. de fundo instru. l.* 23. *§. virilia, & l.* 25. *ff. de aur. & arg.* & Verg. *Æneid.* 4. de Didone loquens: Stratisque relictis incubat Titul. Nam neque tunc plumæ, nec stragula picta soporem Pap. *Sylva.* 1. de Venere.

Fessa jacet stratis ubi quondam conscia culpæ,
Lemnia repserunt depresso vincula lecto.

Idem *Sylvarum* 2.

Qui matutinos abrumpes murmure somnos,
Impositus stratis? - - -

STRAGULA etiam vestis accipitur pro tapetis & aulæis: quod indicant præcedentes auctoritates, & maxime Tibulli, dum inquit. Stragula picta & innuit Martial. *Epigram.* ult.

Stragula purpureis lucent villosa tapetis.

Et paulo post:

Nudo stragula ne toro paterent.

Divus tamen *Hieronymus* stragulam muliebrem vestem appellat, cui inquit, Stragulatam vestem fecit sibi, byssus & purpura indumentum ejus, & sic secundum JCtum nostrum, & D. *Hieron.* stragula etiam significare potest hominis vestimentum. quod innuere videtur Livius *lib.* 4. *delic.* Opia differens. Et cum tibi, inquit, viro liceat purpura in veste stragula uti, matremfamil. tuam purpureum amiculum habere non sines. Idem affirmat Isidor. *lib.* 19. *Etym. cap.* 29. ubi enumerat quasdam instrati sive straguli species, puta cervicalia, fulcra, tapetia, mantilia, mappas, toralia, aulæas, cortinas quibus ad-

ϰρίσεως ἄϰρος. Quæ & stricta judicia, & stricti judicii actiones vocantur, l. 3. § in hac, ff. commod. l. 5. ff. de in lit. jur. Briss. Prat. Coras. 2. Misc. 8 n. 13.

Strictum jus nostri appellant, quod veteres summum dicebant: id est, quod restricte ad verborum præscriptum dirigitur, & tanquam ad vivum resecatur, quod merum & subtile jus alias dicitur, & passim æquitati opponitur, l. 86 ff de acquir. hæred. l. pen. ff de constit. pecun. l penult. C. ad exhib. l. pen. §. 1. ff. de jure dot. l. 50. in fi. ff de petitio. hæred. l. 28. ff. de statulib. l. 8. C. de judic. Briss. Prat. Corras. d. loc. n. 12.

Striga l. fi. Lang. de hom. sec. l. 3. qual. mund. alien. per l. 2. de injur. mul. Festo est malefica, quæ hominis intestina corpore paulatim diffluente perdere fingitur: Glossis vet. Striga λαιστρυγὼν, qui etiam humanis corporibus vesci credebatur: ἢ γυνὴ φαρμακὶς Langobardis Masca, hodie Magsz. Prat.

Strigare est in strigam equos vel mulos junctos agere & recta dirigere, ne diversi abeant, hi in hanc, illi in aliam partem. Eo verbo usus est, qui parodiam venustissimam epigrammatis Catulliani lusit in Ventidium mulionem.

Et inde tot per orbitosa millia,
Jugum tulisse lava sive dextera,
Strigare mulas, sive utrumque cœperat.

De hoc Adrian. Turneb. advers. lib. 8. c. 2.

Strobyli, teste Dioscor. ac Galeno, proprie arbores sunt nucleos pineos ferentes & ipsi quoque nuclei strobyli dicuntur, quos etiam κοκκαλέμας Græci appellant, & Carduus is qui manditur, fere jam ubique σκόλυμος Græce dictus, in Latino (ut ait Dioscor) strobulus vocatur: ex hac similitudine, quia nucis pineæ speciem præsentet: ut etiam refert Hermol. Barbarus, & de his, sensit Ulp. in l. ligni appellatio, in fin. de leg. 3. apud quem stroboli mendose legitur. Meminit etiam Plin. natur. hist. lib. 16. c. 11. secundùm Hermolai castigationem Cott. & Cœld. ad l. carbonum, 167. n. 2. & 8. ff. de ver. sig.

Strophia excusationem dolosam significat, teste Catanæo, com 1. Hac dictione usus interdum Martialis, & Prudentius noster, qui quum, sicut & cæteri veteres poetæ nostræ pietatis Prosper, Paulinus, Sedullius, Juvencus & Arator habeant res altissimas, & humano generi salutares, non sunt omnino in verbis rudes aut contemnendi. Multa habent, teste Vive (cujus judicio cedat omnis Ciceronianam semichristiana cohors) quibus elegantia & venustate carminis certent cùm antiquis nonnulla, quibus etiam eos vincant. Itaque non nisi olidum olet, quod nuper Erasmomatrix ille pronunciavit (sed parum competens judex) unicum Actii Synceri ad summum Pontificem epigramma, pluris esse faciendum, quam innumeras Prudentiorum, Aratorum ac Juvencorum myriades. Spieg.

Strophium fascia est pectoralis, quæ virginalem tumorem cohibet papillarum. Mart. in Apophoretis:

Fascia crescentes dominæ compesce papillas:
Ut sit quod capiat nostra tegatque manus.

Turpillius: Me miseram quod inter vias epistola excidit mihi Infelix, inter tuniculam ac strophium collocatam. Catull.

Non tereti strophio lactentis vincta papillas

Strophia etiam tenuiores coronæ à veteribus dictæ (ut in 21. natur. hist. docet. Plin.) ab insigni quod imponebatur capitibus sacerdotum pro corona, quod ἀπὸ τοῦ στρέφειν, hoc est, à vertendo, strophus vocabatur. De his Plin. in præalleg. lib. Tenuioribus (inquit) utebantur antiquis coronis strophia appellantes. Hinc nota sunt strophiola, quibus in sacris utebantur. Cor. & Brodæus. Miscell. lib. 4. c. 11.

Structile dicitur quod manu constructum est, & fabrica constat. Structilis rivus in l. 3. §. 1. ff. de rivis, Structiles bases in l. pen. ff. de ver. sig. Structiles canales apud Vitruv. lib. 8. c. 7. Structilis forma apud Pallad. lib. 9. c. 11. Briss.

Structile opus dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis calceque constructum est, cujusmodi sunt columnæ, pavimenta sepes, JCtus in l. 241. ff. de verb. sign. In rutis cæsis, inquit, eæ sunt, quæ terra non tenentur, quæque opere structili tectoriove continguntur. Gœdd. in l. 241. n. 1. Sic structilis & terrenus opponuntur in l. 3. §. 1. ff. de rivis.

Structiles columnæ, quæ non uno saxo perpetuo constant: sed ex cæsis lapidibus aut coctilibus laterculis constructæ sunt Ulp. l. 8. ff. si servit. vind. Superque eum parietem columnas structiles imponere, quæ tectum porticus ambulatoriæ sustineant. Columnas ex eo dictas quod columen, id est, summum fastigii percurrens tignum sustineant, Vitruv. auctor est, lib. 4. cap. 2. Hot. Prat.

Structilis lapis non ille quadratus atque ad normam cæsus sed rudis & informis, quod vel reticulata structura, vel ordinaria fit. Ulpian. l. 6. §. 4. ff. si serv. vind. Forte ut reficiat lapide quadrato, vel lapide structili, vel quovis alio opere, quod in servitute dictum est. De reticulata & ordinaria structura lege Vitruv. lib. 2. c. 8. Hot. Prat.

Structores, interpretantur ipsi Impp. id est, ædificatores, in l. priore. de excus. artif. C. lib. 10. Structores etiam vocari posse eos, qui ad principium mensis minutatim, suo more, esculenta conscindunt. Insulan. recte putat. Spieg.

Structores bucularum in l. ult. ff. de jure immunit. secundùm Floren. lect. Alii enim codices habent bucculari, structores: Halo. bractearii structores. Turn. 9. advers. 16. legit. bucculatios, quos interpretatur galearum structores. Vide Gothofr. in d. l. ult. Et structores quidem Tribonianus ædificatores interpretatur in l. 1. de excusat. artif. lib. 10. C. Veget. etiam lib. 2. cap. 11. In exercitu structores ponit. Sic enim illic ex vetustis codicibus legendum est, non ut passim scriptum est, Instructores. Similiterque in ministeriis militibus structores poni videmus in Epist. quæ à Vopisc. in Aurelia, refertur. Briss Prat.

Structuræ nomine intelligitur opus factum è cæmentis seu laterculis Brechæus in l. Carbonum ff. de verb. & rer. sign.

Structum in l. 3. §. ut de illud, ff. de minor. significat machinatum, & excogitatum. Sed totum hoc structum, inquit JC. ut majore ex facto liberaretur. Prat.

Struma exuberantia quædam in tergo sicut in pectore gibb. habetur.

Stuba. vel Stupha. vocabulum pluribus non videtur Latinum. Sed quibus hoc videtur, nec habent stubas, inquit Vossius: qu. & adnotavit, ductum vocabulum à Stypo, quod & Græci dicunt στῦφω: quod ea loca ob calorem servandum stypentur. Nam u in u. & p in b. ut mutetur, non adeo infrequens est. Spieg.

Studia liberalia, quod homine libero digna sunt. Ulp. l. 2. de var. & extraord. cog. Liberales artes appellat Rhetoricam, Grammaticam, Geometriam Medicinam, Jurisperitiam. Vide Locatione C. de prof. ff. & stud. liberal. urb. Roman. Seneca solam philosophiam sentit esse liberalem disciplinam

plissam, quod liberum facit hominem, hoc est, sapientem, sublimem, fortem, magnanimum cætera pusilla, ac puerilia esse. *Spieg.*

STUDIORUM causa alibi agere, *l.* 5. *C. ad Senat. Maced.* Studiorum causa aliquo loco morari, *l.* 2. *C. de incol.*

STUDIOSE pro data opera, arte, proposito, *sponte* in *l.* 1. *ff. de abig.* Sic studio, id est, arte, in *l.* 13. & *l.* 53. *ff. de fideic. libert.* Prat.

STUDIOSI juris olim his nominibus appellabantur: Primo anno Dupondii & Dupondio numo duobus assibus æstimato, quasi nullius adhuc in civili disciplina æstimationis, scilicet initiati tantum studiis: sicut respectu Christianismi infantes, parvuli dicuntur. Postea vocati sunt *Justinianei. Constit. ff.* 2. *§. & primo quidem ann.* Secundo anno dicebantur *Edictabiles*, ab edicto quod eis proponebatur. *Ibid. §. secundo autem.* Tertio anno *Papinianistæ* vocabantur, ab autore *Papin* cujus libros legebant. *Ibid. §. tertii denique ni.* Quarto anno λύτας nuncupabant, hoc est, solutos, ut qui jam à certa illa & præscripta studiorum ratione essent liberati. *Ibid. §. sed quia solitum.* Quinto anno προλύται appellabantur, hoc est, qui λύτας eruditione præstarent. *Ibid. §. avibus si bene.* Post quinquennium itaque consummato juris studio. dicebantur, Oratores maximi, justitiæ satellites, judiciorum athletæ gubernatoresque. Hoc seculo & ordinem docendi, & titulorum nomina corruperunt insulsi commentatores. Cœperunt enim appellare Baccalaureos, Licentiatores, Doctores, juris Civilis, juris Canonici decretorum, & (si Diis placet) utriusque Juris. Mirum cur non etiam Prætorii juris Doctores designaverint, ne ullum genus Doctorum in barbaro regno desideraretur. *Old. Prat.*

STUDIOSI juris, pro juris peritis, *l.* 1. *ff. de offic. adsess. l.* 9. *§.* 1. *ff. de pæn. l.* 4. *ff. de extraord. cognitio.* Et apud Sueton. *in Neron.* Gellius *lib.* 12. *c.* 13. Cur hoc me potius, ait, rogas quam ex istis aliquem peritis, studiosisque juris, quos adhibere in consilium judicaturi soleris? Sic enim legare malo quam ut vulgo studiosisque viris. Nam juris periti in consilium adhiberi non quilibet studiosi solebant. Quanquam & consulti absolutè studiosi videntur appellari in *l.* 2. *§. post hunc maxime ff. de orig. jur.* Briss. Studiosos juris ait Cujac. 7. *obser.* 25. constat pro juris professoribus & adsessoribus comitibusve judicum accipi *l.* 1. *ff. de offic. adsess. l. mortis §. solet ff. de pœnis.* Est enim hæc appellatio communis tam præceptorum quàm discipulorum & auditorum juris. *Cujac.* d. loc.

STUDIOSUM, pro expetendum, apud Justinianum *Constit. ff.* 1. *in princ.* cum dixit Nihil tam studiosum in omnibus rebus invenitur, quam legum autoritas, quæ & divinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit. *Spieg.*

STUDIOSUS in loco ubi literis incumbit, neque pro cive neque pro incola haberi debet, nempe quoad munera & forum: nisi decem annis transactis eo loco sedem sibi constituerit, vel hoc dixerit, *l.* 2. *C. de incol.* & ubi quis, &c. *lib.* 10. Horat. Lucius *de privileg. schola. privileg.* 9. Gœdd. ad *l.* 190. *n.* 5. *de verb. sign.*

STULTA est opinio tua *l. Domit. ff. de test.*

STULTITIA, est inconstantia sanitate vacans, ut tradit Connan. 9. *comm.* 4. *n.* 10. Referturque tam ad juris imprudentiam quam ad facti errorem *l. si per imprudentiam, ff. de evictión.* Alberic.

STULTUS, imprudens. Nam & multi non insipientes, aliquando stulte aliquid vel agunt; vel loquuntur. Quemadmodum stultus est JCtus qui emit hæreditatem non solvendo *l.* 3. *ad leg. Falcid.* & stultiss. Imperator, pro bono eligens malum, §. *cæterum. Instit. quod cum eo.* Spieg. Prat.

STULTUS imperitum significat, in *l.* 9. §. *si quis jus, ff. de jur. & fact. ignor. l.* 4. *ff. quod vi aut clam.* Prat.

STUPRATUS. Ulpian. *l.* 1. *§. removet, de postul.* Si quis tamen, inquit, vi prædonum, vel hostium stupratus est, non debet notari. *Spiegel.*

STUPRUM dictum videtur quasi turpis stupor, cum stupidus bruto similis sit qui in Venerem ruit & turpitudinem longe detestabiliorem, quam bruta tractat, qui deflorationem virginitatis pudicitiæque non sine ingenti stupiditate morum ingeniique appetit. Nihil profecto in vita mortalium turpius fœdiusque est, quando hæc nobis res cum belluis communis est, & hac una tantum humanæ vitæ internoscitur infirmitas. *Alexander Magnus*, ut testatur *Plutarchus*, se duabus potissimum rebus mortalitatem intelligere aiebat, sopore & coitu: quas sola naturæ infirmitas pareret. *Pythagoras* rogatus quando concumbendum esset: tunc inquit, cum re ipsa infirmior fieri vis, Diogen. *lib.* 8. Fortasse, haud inepte etiam dixeris stuprum a stupore pudoris, quæ læditur deductum videri. Est autem stuprum in genere coitus lege prohibitus pudorem corrumpens: sed in specie duplex est aliud contra naturæ ordinem: aliud naturæ ordine concurrente: hoc definitur vitium honestæ personæ, tum virgini tum cuique alii innuptæ per coitum illicitum illatum, *l.* 6. §. 1. *l. stuprum. ff. ad legem Jul. de adult. l.* 18. *C. eod. tit.* Vide Gœdd. *in comm. ad l. inter stuprum.* 101. *n.* 6. 7. 9. *de verb. sign.*

STUPRUM in masculum quoque committitur *l.* 2. *ff. de ser. corrupt. l.* 1. *§. removet. ff. de postul. l.* 8. *ff. quod met. caus. l. ult. ff. de offic. præsid.* Briss.

STUPRUM committit, qui liberam mulierem cupidinis causa non matrimonii comprimit: excepta videlicet concubina, ait Modestin. in *l. stuprum, ff. ad leg. Jul. de adult.* Old.

STUPRUM, inquit Marcell. *de rit. nupt.* intelligitur in his quoque mulieribus esse, quæ turpiter viverent, vulgoque quæstum facerent, etiamsi non palam, & si qua se in concubinatu alterius quam patroni tradidisset, matrisfamil. honestatem non habuisse eam dico. *Mess.*

STUPRUM generaliter coitus est lege vetitus, isque duplex: alter cum nupta, quem dicimus adulterium: vel cum cognatis, vel sacris virginibus; alter cum qualibet persona, cui vis infertur, etiamsi ancilla sit. Inter stuprum autem & adulterium hoc interesse quidam putant, ait *Modestin.* quod adulterium in nuptam, stuprum in viduam committitur, sed *lex Julia de adulteriis* hoc verbo indifferenter utitur *l.* 104. *ff. de verb. sign. l.* 6. *ff. de adult. l.* 41. *ff. de rit. nupt.* Denique stuprum cum qualibet muliere committitur, quæ neque uxoris neque concubinæ loco habetur. *l.* 3. *ff. de concubin. l stuprum* 34. *ff. de adult.* Prat. Vide & Vult. ad §. *item lex Julia de adulteriis, Inst de pub. jur.*

STUPRI crimen committunt liberi qui parentum uxores concubinas ducunt, *l.* 4. *C. de nupt.*

STYLUS, instrumentum ferreum, non absimile calamo, anterius acutum, retro vero quasi planitiem habens, fuit, quod olim in ceratis tabulis scribere, & alterius extremitatis obtusitate delere solebant.

STY-

STYLUS, graphium quo scribitur significat: unde usus obtinuit, ut pro scriptura dicendiq; modo accipiatur. Imper. Constant. *l. 1. C. de sacros. eccl.* Postquam jam aliud velle non possunt, liber sit stylus: & licitum, quod iterum non redit arbitrium. Complectitur autem Styli vocabulum plurimas res, teste Roterod. sermonis habitum, & dictionis quasi filum, figuras, consilium, judicium, argumentationis genus, inventionem, tractationem affectus: & ἤθη, quæ Græci vocant, atque in singulis horum mille discrimina, nempe non pauciora quam sunt ingeniorum quorum profecto totidem differentiæ sunt, quot ipsi sunt homines. Alius jucundior est, alius exactior. Alius simplicior, alius picturatior. Alius levior, alius acrior. Hic severior est, ille festivior. Hic eruditior, ille sanctior. Hic copiosior, ille nervosior. Denique ne rem, inquit, infinitam prosequar, totius animi simulacrum semel exhibet oratio. *Spig.*

STYLUM proscriptionis incurrere, in *l. fin. Cod. quæ res ven. non poss. l. 3. de bon. vac. li. 10. l. si quis posthac, de bon. proscriptione.* Alberic.

Στυπτηρία, alumen, à στύφω, astringo. Ulp. *de reb. eor. qui sub tutel. l. 3.* Si lapidicinas, inquit, vel quæ alia metalla pupillus habuerit, stypteriæ, vel cujuslibet alterius materiæ, vel si cretæ argenti fodinas, vel quid aliud huic simile. Nec novum nostris videri debet (quod Alciat. *in Parerg.* adnotavit) appellatione metalli etiam alumen contineri, cum hæc vox omnia comprehendat, quæ sub terram effodiendo reperiuntur. Sic dicto, quia ἄλλο μετ᾽ ἄλλο, id est, aliud post aliud invenitur. Unde apparet, in metallum censeri damnatos *l. aut. damnum, de pœn.* quoscunque: non solum qui argenti, ferrive fodinis opus faciunt, sed etiam qui alumen, cretamve effodiunt, & si qua similia. *Spieg.*

S U.

SUA mala mente ad hoc procedere, apud *Ulpian.* in fin. *l. quid ergo de legat.* 1. Spieg.

SUADERE, suavibus verbis aliquem hortari ad id quod intendimus, *l. 1. §. persuadere. de servo corrupt.* Ratio & æquitas suadent. *l. 87. §. Imper. de leg. 2. suadetur pretorii. l. 3 ff. de jur. deli.*

SUÆ ætatis esse, id est, septem annos implevisse, *l. 28. § 4. C. de jure deliberand.*

SUÆ potestatis esse, id est, sui juris esse, Ulp. *l. 17. ff. de his qui not.* Ea notatur quæ quum suæ potestatis hoc facit. *Hotom.*

SUARII, id est, suum & porcorum venditores. Alias suarii dicuntur porcinarii, sive porcarii, custodientes porcos civium in pascuis. Quomodo accipitur *C. in tit. de suariis. l. 1. Anch.*

SUAVIUM dicitur lascivus oris motus ad amorem alliciens, & ad basium vocans, cum scilicet figuratur labris promissis aut lingua prolata, ut cum mulieres suaviantur amatores. Unde & Plautus *in Asinaria* scripsit:

—— Ne sic tussiat
Ut cuiquam linguam in tussiendo proferat.

Iterum:

Tu labellum abstergas
Potius quam cuiquam suavium faciat palam.

Id est, quam sic os comparet & formet ut ad basiandum aliquem invitet, quod tamen, ut *Petronius* scribit, esse videtur potius signum innuentis, & invitatiunculam amoris significantis, quam ad basia vocantis. Turn. *advers. lib. 1. c. 19.*

SUB pro post, *l. 1. ff. de interd. & releg.* aliquando pro coram *l. generaliter. §. fin. de jurejur.* Reliqua vide in not. ad *l. Mathematicos, C. de episc. audient.* Prat.

SUB conditione, pro ea lege, hoc pacto.

SUB corona venire, id est, in servitutem redigi antiquitus enim mancipia jure belli capta coronis induta veniebant, & idcirco dicebantur sub corona venire. Nam corona signum erat captivorum venalium, sic ut pileus impositus demonstrabat ejusmodi servos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Bud. *in priorib. annotat. in Pandectas.*

SUB pellibus durare, ideo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerentur. Unde & sub pellibus esse dicebantur. Livius *lib. 37.* Aut sub pellibus milites habendos fore. Huc spectat Celsus *de supellectile ff. loquens* Labeo inquit, originem fuisse supellectilis putat, quod olim iis qui in legionem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus usui forent. Cælius *lib. 27. c. 14. lect. antiq.* Vide supra, *Pelles.*

SUB tempus venditionis, *Ulp.* interpretatur, hoc est, biduo ante venditionem, *l. ædiles. 2. § vendendi. de ædilit. edict.* Fere autem jungitur sub accusativo, cum tempus significetur: Itaque sub tempus, cum *Haloand.* & non sub tempore, ut in vulgatis, legendum. Servius exponit, sub tempus, & sub idem tempus, hoc est, circa. *Spieg. Prat.*

SUB titulo exequi, pro pertractare, apud *Ulp.* in *l. 1. § hoc edicto ff. de postulan.* Spieg. Prat.

SUBADIUVÆ in *l. 4. 5. & ult. C. de argentib. in reb. li. 12.* sunt Adjutorum adjutores, quemadmodum Synesius in *Epist. ad Herculianum* indicat his verbis: ἀποχρεωπίων τίς ἐστι τῶν ἠσχηλευμένων δορυφόρων ταξιάρχων τοῦ βασιλέως, ἡ γὰρ σουβαδιοῦα λέξις τοῦτο ἑρμηνεύειν ἐπίσταται. Est plane insigne in hoc verbo mendum apud Suidam, apud quem ita sub litera ρ, scriptum est: ῥουβαδοῦβας ῥωμαϊκὸς ὁ τοῦ βοηθοῦ βοηθός. Nam procul dubio in ordinem dictionem à litera σ incipientium vox illa transferenda est, & pro ῥουβαδοῦβας σουβαδιοῦβα scribendum. Invenitur autem hoc verbum aliquotiens in notitia imperii Roman. Atq; adeo ubi officium magistri officiorum recensetur, Subadjuvæ adjutores duo pro Subadjuvæ adjutoris legitur. *Briss. Prat.* Habuit magister officiorum adjutorem ex schola agentium in rebus, ut dicitur in *l. 12. C. de præpositis laborum. lib. 12.* & subadjuvas adjutoris duos habuit & subadjuvas fabricarum, quas constat fuisse sub dispositione magistri officiorum, & subadjuvas barbariorum, id est, officinarum barbaricariorum. Et horum subadjuvantium meminit *Marianus Scotus*; & *l. agentes in rebus. C. de agentibus in rebus, lib. 12.* in qua vulgo male subadjubarum, pro subadjuvarum legitur. De his & in *l. 3. C. Th. de agent. in reb.* Periculum, inquit, se & adjutor & subadjuvæ subituros esse cognoscant, si hujusmodi sanctionis normam in sequentib. magistris defierint intimare. Iidem, ut opinor, chartularii dicuntur, in *l. 5. & 9. d. tit. de agentibus in rebus. C. lib. 11.* Cujac. ad *l. ex eo quo sæpe jam alleg. tit. C. de agen. in reb. li. 12.*

SUBARRATIO fit anuli datione, & aliis modis, *not. cap. si quis uxor. 27. q. 7. & c. si. de spons. impub.* Prat.

SUBAUDITIO, tropus, Grammaticis notissimus est, & apud ICtos. Nam sæpe vel taxativa vel augmentativa dictio subintelligitur. In taxativa exemplum est apud Venul. *l. fin. ff. de ædilit. edict.* eum morbum sonticum dixit, qui perpetuum noceret, non qui tempore finiretur: subauditur tantum. *Cod. de postulan.* Vide Anton. Augustin. *lib. 2. emend. cap. 1.* & Thom. Linacrum.

crum. Quæ dictiones subaudiantur, indicat *Alberic.* in Lexico. *Prat.*

SUBCURATOR, adjutor curatori cum minore tamen potestate datus Julian. *l.* 30. *de negot. gest.* Quendam ad siliginem emendam curatorem decreto ordinis constitutum esse: eidem autem subcuratorem constitutum siliginem miscendo corrupisse, &c. *Hot. Prat.*

SUBDERE se sententiæ. in princ. *l.* 3. *ff. de jud. solvi.*

SUBDIACONUS, qui subjacet præceptis & officiis Levitarum. *ca. cleros.* 21. *dist.* Eorum officium ponitur in *c. perlectis.* 25. *dist.* Erant Subdiaconi B. *Ignat.* tempore, ut ex ejus *ad Antiochen. Epistola* liquet, ἀσπάζομαι τοὺς ὑποδιακόνους ἀγαπητούς. Prat.

SUBDIALIA comitia apud Athenienses erant, quibus publica judicia ultro citroque caussis agitatis tractabantur à mille, aut mille quingentis primæ notæ civibus: Vide Postell. *de magistrat. Atheniens. c.* 12. Græcis dicebantur ἡλιαία.

SUBDISJUNCTIVA conjunctio à Grammaticis sic definitur, quæ voce disjunctiva utrumque adesse significat, vel simul, vel discrete ut Alexander sive Paris: Nam qui prius vocabatur Alexander Priami filius, postea cognominatus est Paris, dormit vel disputat, nam potest neutrum facere, sed de particula subdisjunctiva quanquam ad Grammaticum pertineat disserere, copiosissimè disputavit *Proculus* Jurisconsultus in *tit. de verb. sig.* hæc verba, ubi Gadd. *in comment.* Nebriss.

SUBDISJUNCTIVORUM duo sunt genera. *l. hæc verba* 124 *ff. de verb. signif.* Subdisjunctiva diversa dividit, &c. *d. l. hæc verba*, Prat.

SUBDITUM testamentum dicitur, cum vero testamento occultato, aliud clam fuit appositum, pro subrogato, seu successore *Paul.* usurpat, de Judicum ait: Mortuo judice. *Prat.*

SUBDITUS, sicut superiores non debent nimia familiaritate contemptos se reddere *l. observandum. ff. de off. præs.* Ita subditi non teneantur ultra modum obsequi *c. Admonendi.* 2. *q.* 7. & 11. *q.* 3. *c. Quid ergo. & c. seq. Levit.* 19. *Gal.* 1. Old. Prat.

SUBDITUS judex interprete Festo *lib.* 17. dicebatur qui loco mortui dabatur his qui cum judicem habuerant, in aliqua re vel lite, sic in *l.* 60. *ff. de jud.* subditus judex in demortui locum suffectus dicitur. *Briss. Prat.*

SUBDITUS ratione domicilii, *gl. in clem. un. in verb. subd. tot. ff. foro compet.* Prat. Subdoctor ab *Auson.* dicitur, qui Græcis ὑποδιδάσκαλος ordinarii doctoris vicarius, *Goth.* ad *l.* 1. 3. 8. *Cod. de off. præf. prat.* Afr.

SUBDOLE, caute, fraudulenter *l. quisquis. C. de postul.*

SUBDOLUS, occulte decipiens.

SUBDUCERE se judex, *l.* 1. §. *dies. ff. quando appell. sit.* Cic. *oratione pro domo sua.* Quis in meum locum judicem subdidit.

SUBDUCTIONES, *Cic.* vocat. *lib.* 2. *de Orat.* inanes & sophisticas philosophorum argutias & disputationes: qualibus & nunc utuntur, *Old.* teste, in dijudicandis caussis & tractando jure, magno studiosorum incommodo. *Spieg.*

SUBDUCTUS reus, *l. si pendent appell.* & subductus morte reus. *l.* 3. *C. si reus vel accus.*

SUBESSE causa dicitur *l.* 7. *sed cum nulla. ff. de pa*[illegible].

SUBFEUDATIO, nominant vulgò Afterleben. Zas. *de feud. alien.*

SUBGRUNDATIO, prominentium tectorum constructio, de qua Vitruv. *lib.* 4. Spieg.

SUBGRUNDIA, sunt tegulæ propendentes extra tectum domus ad parietū defensionē, ne imbribus corrumpantur. Jabol. *de verborum significat. l. malum navis.* Qualia, inquit, mœniana & subgrundia essent, id est, tecti partes impendentes ad parietum munitionem. *Nebriss.* Dicuntur & Subgrundæ, ut *Budæus* ostendit autoritate *Varr.* & prætoris edictum probat quod *Ulpian.* interpretatur, *in l. si vero plures* §. *prætor ait de his qui deje.* Spieg. *Plin.* tamen subgrundas accipit pro tegulis inferioribus. Nam in tectorum structura duo sunt ordines tegularum: alter supernarum, alter infernarum, scribens namque *lib.* 25. *de duobus.* Sed generibus, hoc est, majori & minorem appellari hypoślegon. & subdit caussam cur sic appelletur, quoniam in subgrundis ferè nascitur, hoc est, in tegulis inferioribus: id quod vulgò videmus in tectis nasci. *Nebriss.*

SUBHASTARE est sub hasta mittere, id est, per incantum publicum vendere hasta vero erat virga quæ dabatur cum alicui potestas daretur de aliqua merce. Ioan. Bellon. *Etym.*

SUB hasta venire dicuntur ea, quæ jure hastæ fiscalis, id est, auctionis, quæ fit à fisco de bonis caducis, vel commissis, vel obligatis, cujus signum est hasta in foro posita veluti sub corona captivi, quod eorum venalium signum esset corona capiti imposita. *Festus.* Hastæ subjiciebantur ea quæ publice vendebant, quia signum præcipuum est hasta. Tertullia. *in Apol.* sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstionis divinitas adducta conducitur. Adjectiones autem sunt licitationes sive promissiones offerentium majus pretium, ut in *l.* 1. *C. de vend. reb. civit. lib.* 11. *l.* 2 *de locat. præd. civil. l. gen. de omni agr. des. C. eo lib.* Addictiones sunt penes eos qui pluris licitati sunt rerum subjectarum voci præconis, collocationes, has προσεχυρώσεις, illas ὑπερπρατήσεις vocant Cuja. *super rubr. de fide & jure hastæ fisc. ulis. C. lib.* 10.

SUBJACERE voci præconis dicebatur, cum ad lapides, ad quos præco ascendebat, in foro cujuspiam venalia bona subjiciebantur. Vide Sylvium *pro Publio Quintio.*

SUBJECTA sibi personæ. *Ulp.* sive per subjectas sibi personas usu adquisierint. *l. item ait prætor. ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

SUBJECTUS partus, pro subdito, supposito *l.* 1. *C. de falf.* quemadmodum subjicere testamenta, hoc est, pro veris falsa supponere. *Spieg.*

SUBJICERE, pro loco alterius ponere, apud *Paul.* in *l. & qui natura,* §. *cum mode neg. gest.* Spieg.

SUBJICERE delatorem vel accusatorem, summittere & supponere est *l.* 50. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 15. *ff. ad Turpill. l.* 14. §. *is demum videtur. ff. de bon. libert.* Briss. Prat.

SUBJICERE testamentum est pro vero falsum supponere, in *l.* 2. *ff. ad l. Corn. de falf.* & apud Paul. *lib.* 3. *sent. tit.* 7. & *lib.* 5. *tit.* 24. Quint. *lib.* 9. *ca.* 2. Ream tueb*r, quæ subjecisse dicebatur marito testamentum: *Briss.* sic subjecta testamenta, & subjector testamentorum, apud *Cic.* sæpe. Prat.

SUBJICI etiam partus, id est, supponi dicitur *l.* 1. §. *sed & si servus ff. de vent. inspic. l.* 1. §. *ult. l.* 3. §. *si mater. ff. de Carbon. edi. l.* 1. §. 1. *ff. de quæst. l.* 16 *ff. de his quæ ut indi. suppositum partum dicit l.* 46. *ff. de jur. fisc. l.* 9 *ff. de Carb. edi.* Prat. Briss.

SUBJICI, bestiis, pro objici in *l. ult. C. ad l. Fab. de plagia, l.* 3. *gen. ff. ad l. Corn. de sicar. l.* 12. *C. de pæn.* Prat. Briss.

SUBJICI quæstioni *l.* 11. *C. de quæstionib.* Pr. Br.

SUBJICI

Subjici fustib. *l.* 28. *§. & ut generaliter. ff. de pœnis.* Pr. Br.

Subjici pœnis *l.* 1. *ff. ad Turpil.* Prat. Briff.

Subjici vectigalium præstationi dicuntur ea pro quibus vectigal præstatur & penditur *l.* 9. §. *pen. ff. de publican. Vectigalib.* etiam subjectos agros Hygen. *lib.* 2. *de limit. constit.* dicit: qui sub vectigali locantur. *Prat. Briff.*

Subjici usuris dicuntur, quibus usuræ applicantur *l.* 38 *ff. de neg. gest. l.* 54. *ff. de administrat. tut.* Briff.

Subinde, pro frequenter, à ICtis interdum usurpatur: in quem sensum *Livium Columellam*, *Martialem* plerumque usos, sed in primis *Tranquillum*, *Cataneus* annotavit. *Sp.* Subinde agere & subinde damnum dare *l.* 18. *ff. ratam rem haberi.*

Subintroducta mulier quid sit in Decretis pontificiis *distin.* 32. *c. Interdicit per omnia.* & rursus eadem distin. Nullus missam audit presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem (quia Glossematarii prorsus silentio prætereunt) latè explicat *Rhenanus* adjecto, scholio Eusebianæ *histor. Eccles.* Spieg. Prat.

Subinvestitus est vasallus vasalli. Old. *de actio. ben. fic. ivis*: annotavit Feudistarum loquendi formulas, ab usu Latinorum abhorrentes, quas adscribam. Nostri, inquit, Dare feudum, Concedere feudum vasallo, nunc dicunt: Romani dare mancipio fundum. In fidem suam accipere clientem. Nostri, Auferre feudum, Aperire feudum: Romani, Injicere manus prædio clientelario. Nostri, subftituere aliquem in locum suum, subinvestire; Romani, Emancipare prædium, A clientela sese eximere in gratiam alterius. Nostri feudum accipere, Investiri de feudo, Romani mancipio accipere, Fidem patroni sequi, In fidem se conferre. Unde autem est, quod vulgo dici solet in epistolis; Joannes mancipium tuum. Non enim ad bellicam captivitatem, aut servitutis conditionem pertinet, in quo multi falluntur. Nostri, servire, servitutem facere domino: Romani, Clientelam exhibere, Obsequium vel clientelam exuere alienato prædio. Nostri, Vasallus non vult servire, Derelinquit dominum, Romani, Cliens non vult dominum agnoscere, Inficiatur clientelam. Facit sui controversiam. Nostri, Feudum paternum, Feudum antiquum. Romani, Jus gentilium, quasi ad gentiles agnatosque transiens. Exemplum citat à 5. Cic. *actio in Ver.* Nostri, Investituram facere, Juramentum fidelitatis recipere: Romani, Osculo in fidem accipere, verba præire. Jurejurando discinctum clientum adigere. Nostri, Investituram petere. Jurare fidelitatem: Romani, Dare manus supplices Osculum obsequiose porrigere, In verba jurare, sacramento adigi. Nostri. Breve testatum. Instrumentum feudale: Romani, Apocham admissæ clientelæ, Antapocham clientelæ exhibitæ: quasi testificationem ultro citroque dati & agniti beneficii. Nostri, salvo jure cujuscunque, clausulam appellans in brevi testato solennem: Romani, Quod sine fraude, sua, aliorumque fiat, exemplum ex primo *Livii* citat. Nostri, Feloniam contra dominium committere, pro confiscari. Ut in *titul. de publ. & vectig. & com miss.* Paul. *de neg. gest.* sic periculum, inquit, erat, ne prædia in publicum committerentur. Nostri, Culpam remittere, Feloniam non persequi: Romani, Manum injectam tollere. Manus injectionem remittere. Nostri, Feudum improprium vocant & Feudum temporale, quod ad annum, vel quinquennium conceditur: Romani. Precarium clientel re dixerunt. *Oldendor. Prat.*

Subire defensionem, pro suscipere defendendum. *Spieg.* subire pro sustinere sic litem subire. *l.* 7 *ff. de dote præleg.*

Subire instructionem est cœptum opus instituere, adornare, ac perficere. Ut refert *Connan.* in comment. *lib.* 5. *c.* 8. *n.* 5.

Subire judicium. in *l. fi. C. de desert.* sic Cic. dixit *pro Flacco.*

Subita servitus *l.* 6. *§. irritum. ff. de injusto rupto. & subita vit. l.* 30. *l.* § *ult ff. ad l. Aqu l.*

Subitarios milites, veteres repentina auxilia appellasse, Livius autor est.

Subito pro improviso, circa propositum, apud *Tryphon.* in eleganti §. *quod si servus. l. si is qui de acq. rer dom* Spieg. Prat.

Subjugalium nomine, quorum fit mentio in *Nov.* 30. *c* 7 *§.* 2. intelliguntur jumenta. Goth. *in not. ad a.* § 2.

Subjugare gravamini restitutionis dicitur in *l.* 30. *C. de fideicomm.* sicut & subjugati competentibus actibus in *l.* 12. *C. de acq. poss.*

Subjugata bona, corrupte legitur in vulgatis, apud Papin. in *l. cum in rem verso de usur.* Reponendum publicata, pro subjugata *Spieg. Prat.*

Subjugum mitti. Quandoque milites sub jugum missi sunt, nullibi melius leges, quam apud Livium *l b* 10. *& lib.* 1. *Decad.* 1. Ubi *Horatius* sub tigillum mittitur, hoc est, sub jugum, hac forma ut duo recta tigilla defixa starent, tertiumque superne duobus illis transversum imponeretur.

Sublatum habere dicimur quod altius extulimus *l.* 7. *ff si servit. vindic.* & sublatis altius ædificiis *l.* 21. *ff. de servit. præd. urb.* sublata superficie, i. ablata. *l.* 71. *ff. de usufr.*

Sublegere est in locum mortui substituere: sicut allegere in cœtum adjungere. Tranquillus *in Tiber. c.* 51. Instanti sæpius, ut civitate donatum in decurias allegeret, negavit se allecturum subiecti ὑπαναθήσεσθαι, allecti propter inopiam senatorum ἀπογεγραμμένος. Gothof. *in not. ad l.* 6. *in princ. ff. de muner. & honor.*

Sublevare testimonio aliquem, dici debet, quod exonerare vulgò dicimus, inquit *Budæus. Spieg.*

Sublissimi judices sunt præfecti prætorio, Quæstores, Magistri officiorum *l.* 37. §. *penult. & l. penult. Cod. de appel.* Inde sedes prætoriana sublimissima appellatur in *l.* 14. *Cod. de judic.* Briff. Prat.

Sublimitas tua, pro altitudine, voce Hispanis familiari, *Altezza*: quæ nobis sonat, *Hocheit.* in *l. post C. de indict. lib.* 10. *Authen. de Lenon. §. fin. Spieg.*

Sublucare arbores, in 12. tab. est ramos supputare. *Prat.*

Subministrare. *l.* 50. *ff. fam. ercisc.* subministrare alimenta. *l.* 27 *§. per. ff. de in ffi.*

Submissa vox, concinnatæ opponitur, quam Canonistæ, & suppressam vocant *c. si cum. extr. de ver. sig. c. alma §. adjicimus. de sent. excom. lib.* 6. submisse, vel (ut quidem scribunt) summisse, id significat, quod barbaris est humiliter: & submittere, quod illis ipsis est humiliare: quod verbum, teste Insulano dictis non placet. *Spieg.*

Submmitere, est propagandæ sobolis gratiæ matricib. supponere, atque alendos præbere fœtus. De voce summittere vide paulo post summittere.

Submittere pretia, pro minuere, *Plin.* Neque enim pudor, sed æ muli pretia submittunt. *Bud.* ait.

Submovere à magistratu, officio, dignitate, est quod vulgus deponere dicit.

Submovere clam. five fubtus, vel à longe movere. *Inft.§.autem. Qu b. alien. lic. l.2. ff. de compenfat.* Spieg.

Submoveri exceptione. Quod notat Ulp. *in fi. l.quid ergo ff de ufufr.* fubmittere, autem facti eft: & Julianus proprie dicit difpertire, & dividere, & divifionem quandam facere, quod dominium fubmifforum erit proprietarii. *Spieg.* De verbo fubmovere vide paulo poft fummovere.

Subnixi privilegio, i. fulciti, quod eft vulgo muniti, apud Aur. Arcad. *in l.unica, fub fin ff.de off. prat* Spieg.

Subnotare dicimur, cum quafi inventarium conficimus: & fubnotatio, fubfcriptio. *l. un. C. de emend. Juftin.* Prat.

Suboles pro fobole fæpe in Pand. Flor. de quo verbo ejufque notatione Feftus *lib.* 17. Prat.

Subornare, falfum inftruere aliquem, femotis arbitris: & *Cataneo* tefte, femper in malum ufurpatur. Exemplum habes apud Paulum *in l. alsi propter de accufat.* tum alibi *Spieg.*

Subornare delatorem, & fubmittere pro eodem *l.1.& l Divus ff. de jure patronat.* ita fubornatus accufator, i. fummiffus, *l. 1. §. incidit, ff. ad Turpil.*

Subornatio eft latens feductio, ut in *Clem. teft b.* Jo.Bell. *Etym.*

Subrigere, corrigere, emendare pœnis propofitis. Hinc in libris *de off. proconf.* qui Ulpiani exiftimantur, ad fubringenda, veteres gloffæ exponuntur εἰ ἐπανόρθωσιν ἐπιτιμίας. Prat.

Subripere, noftris ufurpatur, pro eo quod eft per mendacem narrationem aliquid extorquere, & quafi furari. Hinc furreptio pro impetratione quæ fit à principe, per falfam rei narrationem. Et furreptitia diplomata ac literæ. quæ ad falfam alicujus fuggeftionem conceffæ funt, ut fi quis pro apoftata fictatione fe fimpliciter profanum apud principem mentiretur. Hi namque ab omni juris beneficio, mite omnium orthodoxorum Jurifperitorum excluduntur. *Spieg. Cujac.* in commentariis fuis ad *l. 4. fuper eo. rem mihi, ff. de ufurpat. & ufucap.* dicit, furripere effe idem, quod loco movere *l. 3. §. fi rem. ff. de acq. vel amitt. poff.* Furtum autem emendare effe loco reponere. Per fubreptionem aliquid impetrare dicitur, qui falfum petitioni inferit, *l. ult. in fin. C. fi nuptia ex refcr.* Got. *in not. ad l.29. ff. de leg. Corn. falf.*

Subrogandus, pro fubftituendus, in *l. un. Cod. de colleg. lib.*11. Nihil autem debet fubrogari, fubftitui, fubordinari, fuggeri, nifi cum illis qualitatibus, cum ifto jure, cum ifta conditione, qua fuit res cui fubrogatur, *Gloff.* & Bart. in *l. 1. C. de mancip. & colon. patr. lib.* 12. Sic fubfiftet regula; Subrogatum fapit naturam ejus, cui fubrogatur *l. quod debitori.* & ibi Dynus. *ff. de bon. cauf. mort.* Spieg. Prat.

Subrogationes dicuntur, quam aliquis alii cedit officium fuum, ea tamen lege, ut fibi quoque illud retineat quamdiu vixerit, & altero mortuo, five is fuerit qui ceffit, five is cui ceffum eft, alteri falvum fit & integrum officium: quod raro folet concedi à principe, propter ea quod duplicatur ifto modo numerus magiftratuum, ut fit jus honorum privilegiorumque utriufque, exercitium vero unius aut exercitium quidem utriufque, fic ut altero abfente alter exequatur. *Conna.* comment *lib.4.n.15.& 16.*

Subscribere, eft querelam una experiri; interdum judicium dictare, vel actionem, ut apud Paul. *in l. actione. ff. pro focro* Dicitur & edere judicium, ab Ulp. *tit. rem rat. hab.* Hinc fubfcriptores, *Pedianus* ait, eos appellatos caufidicos, qui adjuvare accufatorem poterant fubmiffius. Et fubfcribere caufæ dici poteft id, quod adjungere caufæ non dicunt. *Der Sachen, oder dem Handtanhengig.* Quod & in caufam, defcendere dicebatur. Vide *Budæum* in pr. *annot. pofter.* & fupra, *Scribere.* Spieg. Differunt autem fubfcribere & fignare; hoc annulo: illud calamo perficitur, Goth. *in not ad l.21 C.de teftam.*

Subscribere, pro confentire *l. non alter. ff. de adopt.* Subfcribere in crimen *l ult. ff. de furt. l. 24. ff. de falf. ult. ff. de privat. del.* Subfcribere autem accufator libellis quos dabat, debebat fe profeffum effe *l. 3. §. item fcribere. ff. de accufat.* Prat. Briff.

Subscribere rationibus *l. 40. §. fervus teftamento. ff. de ftatu lib.* & Subfcribere rationes *l.82. ff. de cond. & demonft l.12. ff de liber. legat.* Inde fubfcriptæ rationes *l. 41. §. libertatem. ff. de ftatuliber. l. 13. in fi. ff. de diverf. & temporalib.* Briff. Prat.

Subscribendarii, actuarii & optiones aderant divifioni annonarum, tefte Cujac. *in l. excellentia tua. Cod. de erogat. milit. anno.* Optio enim eft erogator militaris annonæ. Optioni jungitur actuarius, ut Non. Martiani *de indeb. deb. & d. l. excellentia. & l. ult. Cod. de erog. milit. anno. qui fubfcribendarius in l. 1. C. Th. eod. tit.* Et annotatio *in l. 3. Cod. Th. de numerat.* Zonaras *in Apoftolorum c.* 83. differentiam facit inter σιτηρέσιον στρατιωτικῶν διανέμειν, & τροφῶν στρατιώταις ἀφωρισμένων ὑποδοχὴν & στρατολογίαν. Idem Cuja. ad *l. 3. C. de apochis publ lib.* 10.

Subscriptio, eft exempli ab alio fcripti notarii manus fignis facta munitio. *l. divus §. item fenatus de Falcid.* ubi *Bar.* paremque vim habet, quam Holographa fcriptura, *l. empt. §. 1.* ubi Bart. *ff de pact.*

Subscriptio interdum appellatur quod à Principe vel præfide, libello oblato fubfcribitur, *l. 1. ff. de conftit.* princ. fubfcriptio cenforia. Cic. *pro Cluent.* Ad fubfcriptionem accufator compellitur. Plin. *epift.1 lib* 5. poft hoc ille cum cæteris fubfcripfit centumvirale judicium. Et paulo poft, fcis te non fubfcripfiffe mecum.

Subscriptiones, quarum mentio fit in *Nov.* 126. *c.3.* non erant nudæ nominis appofitiones: fed hi qui fubfcribebant, adnotabant cui rei fubfcriberent, Goth. *in not. ad d.c.3.*

Subscriptio in crimen pro infcriptione *l. 7. ff. de accufat omn. l. 29. ff. ad l. Corn de falf. l. 3. ff ad l. Fab. de plag. l. 13. Cod. de accufat.* Quintil. *declam.*15. Nunquid inique judices, in tanti fceleris fubfcriptione depofco, ne nominibus reos æftimare velitis. Sumitur & Subfcriptio autore Charifio *lib. 2. pro præfcriptione.* Hinc *lib.*51. Βασιλικῶν *tit.* 15. ἐ ὑπογραφῆς ἰξιδόσιμον Briff. Prat.

Subscriptiones principum dicebantur eorum conftitutiones, quibus refpondebant præfentibus fefe per libellos confulentibus. nam quum abfentibus refpondebant, Epiftolæ dicebantur. Ulp. *l. 1. ff. de conftit. princ.* Quodcunque igitur Imperator per epiftolam & fubfcriptionem ftatuit, vel cognofcens decrevit, &c. Hujus autem libelli & fubfcriptionis exemplum eft apud *Ulp. l. 10. §. 9 ff. locati.* Hot. Prat.

Subscriptores dicebantur, qui fe accufationi, qui rei nomen detulerat, fubfcribebant. plura cognofces ex comment. Hot *in divinat.* Prat.

Subscriptores (ait *Pedianus*) non folum chartarum caufa, neque juvandi accufatoris adhiberi folent, fed etiam ut non facile corrumpantur. Pragmatici hodie vulgari lingua Celtico

tica. Adjunctos appellant: & Subscriptiones, Adjunctiones, *Brecch. in l. subsignatum. ff. de verb. & rer. sign.*

Subseciva sunt proprie, ait Isidor. *lib. 15. Etym. c. 13.* quæ sutor de materia præcidens quasi supervacua abjicit. Indeque subsecivos agros dictos, quos in Pertica divisos recusant quasi steriles, vel palustres. Itemque Subseciva, quæ in divisione agri non efficiunt centuriam, id est, jugera ducenta quæ à subsecante linea ita appellata esse Frontin. *in l.b. [de Agrorum qualit.* scribit. A quo sicut & ab ejus interprete Aggeno Urbico Subsecivorum, duo genera constituuntur. Unum, quod in extremo assignatorum finium centuria expleri non potuit. Aliud, quod in mediis assignationibus & integris centuriis intervenit quiquid enim inter 4. limites minus, quam interclusum est, fuerit assignatum, in hac remanet appellatione, ideo quod is modus, qui assignationi superest, linea eludatur & subsecetur. Et generaliter Subsecivum appellatum est, quod inter mensuralem lineam & centuriæ extremitatem minus, quam ut centuriam expletet, supererat. Ex quibus illucescet hic *Tertulliani* ex *lib. 1. adverf. Marcion.* locus, In quo ita est: Et videndum, ne qua adhuc illa vacant subseciva, in quibus & tertius aliquis stipare se Deus possit. Sic enim illic verbum hoc scribi debet. Similiter Apulejus *lib. 8, de Asin. Aur.* Ac me rei ctum solum & subsecivum cum fastidio plerique præteribant Suet. *in D mitia. c. 9.* Subseciva quæ divisis per veteranos agris carptim superfuerant, veteribus possessoribus ut usucapta concessit. Quod etiam Aggen. Urbic. in commentariis Frontini his verbis refert: Nam Domitianus per totam Italiam subsecina possidentibus donavit, dictoque hoc universis notum fecit. *Briss. Prat.*

Subsedisse pars soli dicitur, quæ depressa est *l. 14 §. 1. ff de aq. & aqu plu* Cic. *lib 1. de Divin.* verbo Desi ere non semel in eo significato usus est. *Briss. Prat.*

Sub se habere præses provinciæ dicitur, quæ pertinert ad provinciam quam administrat. *l. 1. §. 1 ff. de interd. & relig.*

Subsellia, sunt tribunorum, triumvirorum, quæstorum, & hujusmodi minora judicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subsellis considebant. Erant & subsellia judicum, id est eorum qui publicis judiciis disceptandis operam dabant. Bud. *in annot. priorib. ad l. 1. de judic,* vide Crinitum *lib. 2. c. 3.* Prat.

Subsequi legis voluntatem *l. 10. §. ult. ff. de capitu.*

Subsidiarii actio ea vocatur, quæ pupillo in subsidium datur adversus magistratus qui tutores dederunt, *l. 1. in pr. §. non tantum. ff. de magistr. conven. §. vn. Inst. de satisdat. tutor.* Inde autem appellationem habet, quod in extremum subsidium pupillo excussis tutoribus fidejussoribusque eorum datur, *l. 5. Cod. de magistr. conven.* Prat. Briss.

Subsidiariæ literæ, quæ à paribus ad pares vel superiores scribuntur, petendo exhiberi transferrique in authenticam formam quoddam scriptum publicum vel privatum. *Spieg Prat.*

Subsidium bonorum possessionis inquit Imp. *si aut nullam. C. de legit. hæred.* Prat.

Subsidium vitæ, id est alimenta, in *l. 5. C. de patr. potest.*

Subsignare res in *leg. 28 §. 3. Cod. de administr. tut.*, id est, obligare.

Suasignare prædia, legi operis faciendi adscribere qui prædes quæque prædia pro redemptore oppignerarentur. ut in lapide antiquo. Qui redemerit prædes dato, prædiaque subsignato Duumvirum arbitratu Et in extremo: Dies pecu. pars dimidia dabitur, ubi præsidia satis subsignata erunt: altera pars dimidia solvetur opere effecto probatoque. *Hot. Prat.*

Subsignata, fisco facultates conductorum vectigalium fisci dicuntur, *l pen. §. conductores. de jure immunita*, quæ subscriptione obligatæ sunt. Quo sensu & subsignare res dixit Just n. in *l. ult. §. defensionem. Cod. de adm nist. tut.* Subsignata etiam apud ærarium & Censorem prædia. quæ in censum deferebantur, Cic. *pro Flacco* significat, *Briss.*

Subsignatum dicitur, quod ab aliquo subscriptum est. Nam veteres subsignationis verbo pro subscriptione uti solebant. Paul. in *l. 39.* ubi Gœdd. *in comm. n. 2. ff. de verb. sign.* scribit, & Fest. *lib. 16.* confirmat, Resignare, inquiens, antiqui pro rescribere, ponebant, ut adhuc subsignare dicimus, pro subscribere. *Briss Prat.*

Subsistere pro hærere & dubitare ponitur à nostris autorib quando à præcipiti & temeraria adfirmatione abstinere volunt ICti in *l. 33. ff. de procuratorib.* Quantum, inquit, ad filium-familias, verum est: in servo subsistimus. Sic *l. pen. §. conductores, ff. de jur. immunit.* Unde subsist potest an prohibendi sint à præside, vel procuratore. Sic & *l. 32 ff. de reb. cred.* Prat. & Briss.

Subsistere in *l. 81. §. 2. C. jur. deliber.* id est vivere.

Subsisti juris ratione sententia, id est valet & consistit, *l. 14. C. de procur* Sic & subsistere jure testamentum dicitur *l. 11. C de testa. manumissione.*

Subsortitio in rejectione suspecti judicis quomodo fiebat, pulchre declarat *Batt. Latomus* item in Orat. pro *Cn. Plancio* Spieg.

Substantia, pro patrimonio *l. fi. C. de verb. sign.* Spieg Prat.

Substantia generaliter definitur, quæ ad rei essentiam necessario requiritur: atque hæc materiam, formam solennitatemque comprehendit. Ex *Alciat. Spieg.*

Substantia pro bonis & facultatib. *l. 51. ff. de pet. hær. l. 3. §. usuras, ff. de contrar. tut. & util. act. l. 14. §. patris ff. de bon. libert. l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tuto. l. 4. C. qui bon. ced. poss & aliis locis* Prat. sic

Substantia hæreditatis *l 58. § pen. ff. de adminis tut.* substantia pro *ousia* in *l. 9. §. inde quæritur. ff. de contrah. empt.* Et ideo materiam ipsam quos corpus constat, sign ficat in *l. 4 §. si ex lana, ff. de usucap. l. 9. §. si quis rerum, ff ad exhib.* sed & pro corpore ipso ponitur in *l. 20. ff de contrab. empt.* Prat.

Substantia & res opinioni & existimationi opponuntur in *l. 2. §. si sub conditione, & §. si à pupillo. ff. pro empto.* Briss Prat.

Substantia pro sustentamento, *c. si episcopus, 12. q. 3.* Prat.

Substantia inanimata dividitur in fungibilem, ut est vinum, zinziber, pecunia: non fungibilem, ut est ager flumen. arbor.

Substantialia contractus ea dicimus, quæ dant esse contractui, suntque velut forma essentialis, qua sublata contractum ipsum extingui necessum est, *l. Julianus, §. si quis rem. ff. ad exhib.* Corras. *Misc. 10 n. 1.*

Substituendi verbum ea comprehendit, quæ subordinantur, quemadmodum instituí dicuntur, quæ principaliter ordinata sunt, & statuta. Pateique late utriusque verbi significatio. Nam & vita institui dicitur, dum componitur. Et leges

leges instituere dicimur, dum ordinamus, statuimus, sic substituuntur procuratores, substituuntur iudices, dum ordinantur. Item & arbores substituit usufructuarius in locum de mortuarum & si quae similia, fac. l. pen ff. judic. solvi. & l. agri de Usufr. Caeterum in materia ultimarum voluntatum verba instituendi & substituendi ex communiter accidentibus universalem successionem respiciunt. Qui enim haeres generaliter ordinatur, institui: & is qui sequente loco subordinatur, substitui dicitur. In singulari successione quamvis verbo substitutionis, ut paulo ante dictum est, ad legata & donationes causa mortis accomodatur: non tamen invenitur, quod institutionis verbo testatores in legatis & donationibus usi sint, quanquam ex verbi significatione legatarios & donatarios institutos dici, etiam *Polus* tradit. *Spieg.*

Substituere proprie est in ejus qui jam certum locum obtinet, alterum supponere, sic substituere arbores *l. 18. ff. de usufr. l. 45. §. pen. ff de jure fisc.* in locum mortuarum vel infructuosarum alias reponere, *l. 14. ff. de impens. in re. dot.* substituere pecora *l. 69 ff. de usufr.* Hoc exemplo.

Substituti dicuntur heredes, qui eorum in locum sufficiuntur, qui prius erant, & secundo vel tertio gradu instituuntur *l. 1. ff. de vulg. & pup.* Nec vero haeredibus modo, sed & legatariis quoque substituitur, & his quibus mortis causa quid donatur *l. 50. ff. de legat. 2 l. 32. de leg. 3. l. 10 ff. de mort. caus. don.* Alias tamen inter substitutum & institutum hoc interest, non quod hic primo, ille secundo gradu scriptus sit: sed quod institutus paratus & designatus est ad locum obtinendum, substitutus autem jam eum occupavit, ut omnis institutus, cum haereditatem adit, substitutus proprie dicendus sit, & institutus, qui testamento nuncupatus aut scriptus est: substitutus, qui successit, ita institutus in spe, substitutus in re ac possessione est. Ut cum, si Titius haeres non erit, haeredem institutuo mihi eum non Titio substituo: & si substitutus dicendus est, meum in locum substitutus dicendus est, non autem in illum Titii. *Prat. Briss.*

Substitutio dari, id est quod substitutione facta relictum est, dari dicitur in *l. si patroni §. ideo Senatus ff. ad Treb.* eadem ratione qua donatio pro re donata *Briss.*

Substitutio est, quae post institutionem à testatore fieri solet, id est, secundi haeredis appellatio: estque duplex. Vulgaris illa. Haeres mihi esto (sive hoc filio sive extraneo dicatur) quod si haereditatem meam adire nolueris, illum substituo, ad quem haereditas mea debeat pertinere. Pupillaris substitutio filiis tantum impuberibus dari potest, quae ita fit: Ille filius meus, si intra pubertatem decesserit, illum ei substituo. Haec Cajus *lib. Instit. 2. tit. 4.* Vel sic;

Substitutio est secundi haeredis in locum prioris deficientis institutio. Ea autem duplex est: una Pupillaris, quae pupillari tantum aetati fit; hoc modo, Filius meus haeres esto: si haeres non erit, & antequam in suam tutelam venerit, i. pubes factus sit, moriatur, Titius ei heres esto. Altera vulgaris, quae omni aetati fit: hoc modo. Titius haeres esto: si non erit. Maevius esto: Illa solis filiisfamilias, haec cuivis fieri solet, sive filius sit, sive extraneus illa heredem filio designat, haec testatori: illa proprie substitutio, haec proprie institutio est, ut ex voce Instituere cognosces. *l. 5. & passim. de vulg & pupil.* Prat.

Substitutio, inquit, Zasius, nihil aliud est, quam sequenti loco facta subordinatio. Fumaeus sic eam definit: substitutio est in locum cujuscunque instituti haeredis deficientis suppositio. Et recte quidem, cum fiat etiam substitutio in legatis, & donationibus causa mortis, *text. in l. Ut haeredibus, ff. de leg. 2.* & haeredis deficientia verbum, uti generale, comprehendat omnes substitutionum species, sive deficiat haeres in institutione, quia noluerit adire, vel non potuerit, propter aetatis vel sensus defectum, aut alio quovis modo deficiat, sunt autem communi calculo receptae substitutionum quinque species: Vulgaris, Pupillaris, Exemplaris, Breviloqua, seu Reciproca, & Compendiosa: quae tamen Jure communi non est substitutio, sed propter militum multum favorem valet jure substitutionis. Jure autem communi non valet, sed potest fieri loco illius fideicommissum, *text. in §. fin. Inst. de pupil.* Unde qui fideicommissariam substitutionem vocant, ut & recte monuit Fumaeus, terminos confundunt. Aliud est enim Fideicommissum, aliud substitutio, substitutio nempe, ut ipse dixit, est in locum deficientis suppositio. In fideicommisso vero rogamus heredem, ut ab haereditate adita deficiat, & deinde refluat, sic ut necesse sit illum adire, qui rogatur restituere *l. Cogi. ff. ad Trebell.* Deinde in substitutione substitutus alteri directe capit haereditatem ex testamento per manus haeredis instituti. *Old. Prat.*

Substitutio Compendiosa, sic dicta, quod sub compendio plures substitutiones complectatur, cum substituitur directe, cuicunque instituto, quocunque tempore, certo vel incerto defecerit ultra pupillarem 14. annorum. Quod de homine sano intelligendum. Nam si furioso, vel dementi illo modo substituatur, tum eam exemplarem vocabimus. Exemplum incerti temporis erit, si testator dicat: Instituo A. & quandocunque morietur, F. haeres esto. Certi vero temporis species erit; si testator dicat de suo haerede: si intra 25. annum suae aetatis decesserit, F. haeres esto, de qua in *l. Precibus, §. fin. C. de impub.* sed observandum, vel habeat nomen compendiosae verum, oportebit eum, cui substituitur, excessisse 14. annum: intra enim illud tempus semper vocatur pupillaris, in pupilla, *ff. de vulg* Fit autem compendiosa nonnunquam per verba directa, vel obliqua, vel etiam per communia, id est, ea quae ut directa, & ut obliqua, salva recti sermonis proprietate, interpretantur. *Old. Prat.* Vide fusius Gui. Benedictum in *cap. Raynutius, extr. de testa.* Vult. ad §. *fin. numero 1. Inst. de pupill. substit.*

Substitutio, directe facta tunc dicitur, quando per verba substitutionis nulla fides, nullum ministerium & nullus actus alterius cujuscunque requiruntur. *text. in l. Ordine verbum, C. Com. de leg.* Old. Prat.

Substitutio exemplaris est illa, quae ad exemplum pupillaris fit cuivis personae non valenti jure testari, veluti si fiat furioso perpetuo, mulco prodigo, cui bonis interdictum est. Dicta exemplaris, quia est exemplar & imitatio pupillaris substitutionis. Ex eo certe, quia sicut fit pupillaris, impuberi, non valenti testari, quam diu impubes est, sic fiat de furioso, ut ei donec resipuerit, possit substitui: quoniam interim prohibetur testari dum furit. Atque sicut pupillaris substitutio cessat, cessante causa, scilicet defectus aetatis, sic & haec finitur furioso resipiscente. Hoc autem nomen exemplaris finxerunt nostri doctores propter leges quasdam, quae voluerunt posse substitui illis miserabilibus personis;

personis: cujus rei tres tantum locos in jure civili Fumæus annotavit. *Old Prat.* Vide Vult. *in commen. Inst. de vulg. substit. in pr. n.* 8.

SUBSTITUTIO pupillaris, est ordinatio hæredis à patre in testamento filio impuberi in potestate constituto, facta sub ea conditione, si impubes decesserit. Ita Fumæo erit exemplum, Titius filius meus hæres mihi esto: & si Titius filius meus intra 14. annum morietur, Sejus hæres esto, à pupillo, cui fit nominata. *Old. Prat.* vide & Goedd. *in comm. ad l.* 126. *in prin. ff. de verb. sig.* Cujac. 10 *obs. ult. circ. fin.* Vult. *in comm. Inst. de pupill. substit. in prin. n.* 1.

SUBSTITUTIO pupillaris dividitur in generalem, expressam, tacitam, & in aliam quandam partim expressam, & partim tacitam *Old. Prat.*

SUBSTITUTIO pupillaris generalis est illa quam sub reciproca contineri Lex declaratur in *l. Jam hoc jure ff. de vulg.* eadem certe ratione, quæ satis infra in vulgari explicabitur. Expressa erit illa: Titius filius meus, hæres mihi esto: & si filius meus intra 14. annum morietur, Sejus hæres esto. in §. 1. *Instit. de Pupill.* Tacita sub expressa vulgari comprehenditur, quia tacita à lege subauditur, *l. si quis. C. de impub.* Quarta, quæ duplex est, composita ex expressa & tacita, cujus exemplum assumitur ex specie *l. fin. C. de inst. & substit. sub condit.* fac. tametsi omnes Accursiani hoc non sentiant, contra quos Fumæus illum casum recte constituit. *Old. Prat.*

SUBSTITUTIO pupillaris opponitur vulgari, cum qua etsi nonnulla habeat communia, in plerisque tamen discrepat. Illa enim introducta est lege 12. hæc moribus *l.* 2. *ff. de pupillar. substit.* seu jure Patriæ potestatis moribus introducto, *l.* 8. *ff. de qui sui vel. alien.* Illa fit à quocunque, hæc à parentibus, neque tamen iis promiscue omnibus, sed iis duntaxat, qui institutum in potestate habent: Illa fit hæredi cuivis, hæc impuberi tantum. Illa hæreditatis adquisitione expirat, hæc pubertate ejus, cui substitutum est. Nam in illa de unius nempe testatoris agitur hæreditate, in hac de hæreditate duorum nimirum & testatoris & impuberis instituti. *Vult.* ad *d. tit. de pupil. subst. n.* 2.

SUBSTITUTIO reciproca. seu breviloqua, nova, & alia substituendi forma brevis est ob id reciproca dicta, quod duobus fiat reciproce, veluti si quis duobus institutis hæredibus dicat, Vos invicem substituo, & tametsi duas aut tres possit continere species substitutionum, non propter eam mixturam fiet tertia, seu distincta species, non magis, quam si quis dixerit. Hominum quidam albi: hæc enim accidentia sunt, non species. Dicitur autem reciproca, quasi retroducta, repetita, reflexa: quia sicut fluctus reciprocantur in angusto mari, id est, sese repercutiunt refluendo, ita ista substitutio de uno in alterum retroducitur, reflectitur, & repetitur. Quin & substitutionum species, quæ sub reciproca continentur, salvæ manent, nec usquam mutatur eorum natura, & semper est vel vulgaris, vel pupillaris: bene quidem alteratur, quia non tantam vim exprimunt, ac si specialiter expressæ essent. Itaque Dd. magistrali nomine, ut Zasiano verbo loquar, vocarunt breviloquam, propter *l. cum in testa. §. His verbis. ff. de hæred. instit.* ubi hæc substitutio dicitur breviter fieri *Old Pr.* Adde Forcat. *in Necyom. dial.* 26. *n.* 1.

SUBSTITUTIO vulgaris est, quæ a quocunque, & in quemcunque casum concipi potest, nihil speciale habens. Salom. in *l. Gallus* Vigl. *Inst. de vulgar. substit.* Fumæus Vulgaris substitutio est, inquit, altera hæredis institutio directa in locum non adventus prioris instituti. Intelligit autem alteram hæredis substitutionem, sive 2 sive 3 aut 4. & deinceps, quod voluerit testator. Nam plures gradus institutionis facere potest: & ille omnis dicetur substitutus, qui habet ante se institutum, sive sit primus institutus, aut secundus primo substitutus, *text. in §. primo. Inst. de vulg.* Directa vero ideo dicitur, quod per seipsum, & non per manus alterius capit hereditatem: quo à Fideicommisso differt. Exemplum hujus substitutionis sumit ex Mod. *l.* 1. *de vulg.* Lucius hæres esto, si mihi Lucius hæres non erit. tunc Sejus mihi hæres esto. sufficiet autem, si sit expressa vel tacita hæredis institutio. Qualis est illa: Si mihi legitimus hæres non erit, Titius hæres esto. ut in *l. si quis ita. & in l. Cum in test. ff. de hær. Inst.* Vulgaris autem substitutio 1. dividitur in simplicem: cujus exemplum jam dictum est; & duplicem, veluti Titius hæres esto: & si Titius hæres non erit. vel hæres erit, & intra pubertatem decesserit, Sempronius sit hæres. Vocatur autem duplex, quia in 1. cap. habet vulgarem satis expressam, & pupillarem in 2. cap. Si intra pubertatem decesserit. Ita dividebat Mod. in *l.* 1 *de vulg.* Est autem præter hanc & alia simplicis vulgaris subdivisio: vulgaris generalis, vulgaris expressa, & vulgaris tacita, seu à lege subaudita *Old. Prat.* vide & Goedd. in *l. in vulgari* 162. *in pr. & §.* 1. *ff. de verb. sig.* ac omnino Vult. *in comm. Inst. de vulg. substit. in pr. n.* 5.

SUBSTITUTIO vulgaris generalis, est *Fumæo*, quæ fit verbis generalibus, cujusmodi est Reciproca substitutio, quam aliqui vocant Breviloquam. duobus hæredibus institutis, si dicat testator: Vos hæredes meos invicem substituo. nihil enim est præter generale nomen Substitutionis: cujus species sunt vulgaris, pupillaris, & aliæ jam denominatæ & tamen sub illo genere continetur hæc species, vulgaris scilicet substitutio: tanquam fuisset specialiter & nominatim expressa. *text. in l. jam hoc jure, §. Quod ait. ff. de vulg.* quam tum expressam non dixit Jurisconf. neque ita proprie possumus appellare, quicquid nostro *Bart.* placuerit. Placuit enim, Expressum id recte dici quod generaliter veniret in quo ipsum lapsum, *Fumæus* scite demonstrat: ut in eo quod putavit, generalem hanc substitutionem comprehendi sub compendiosa. *Oldendorp. Prat.*

SUBSTITUTIO vulgaris expressa, quæ fit his verbis: Titius hæres esto. Si Titius hæres non erit, Sejus hæres esto. Dixit *Bart.* si diis placet, prudentior adhuc expressiorem hac invenire, veluti si quis ita substituat: Sempronium hæredem instituo. quod si Sempronius hæres esse nollet, Titius sit hæres. Singularis enim casus ille exprimitur, quo nollet esse hæres. Recte vero *Fumæus* ait, quantum ad illum casum, expressiorem se non videre, quippe cum idem sit dicere, si hæres non erit. cum enim tenuit esse hæres evenit conditio *text. in l. Cum proponas. C. de her. Inst.* Old. Prat.

SUBSTITUTIO vulgaris tacita, quæ non exprimitur verbis, seu ordinatione aperta testatoris, sed ex interpretatione, declaratione, vel ampliatione Legis, subauditur, qualis est ea, quæ ex compendiosa concipitur. de qua in *Centurio. ff. de vulg. in l. Precib. C. de impub.* & aliis sub- ... *Gloss. ult. in l. Lucius ff. de vulg.* hanc nullo modo expressam, evicit *Fumæus* contra *Bart.* Old. Prat.

SUBSTITUTIO pupillaris & vulgaris quomodo discernantur, declaratum est in verbo substitutio pupillaris opponitur: quibus differentiis adde, quod illa sit in eventum adquisitæ hæreditatis & mortis, aut in eventum mortis duntaxat, illa in eventum non adquisitæ hæreditatis. Item substitutio vulgaris plerunque æstimatur ex ratione successionis, Pupillaris vero ex ratione scripturæ æstimatur, non successionis, proinde in ea ordo scripturæ observatur. Cujac. *in Notis suis ad tit. Ulp. 23. quemad. test. rump.*

SUBSTITUTIONES ideo adinventas fuisse tradit Cort. 1. *Misc. 2. n. 3.* ne testantium judicia irrita, caducaque fiant: neve testator sine hærede decedat *l. un. ad pr. C. de caduc. tollen.*

SUBSTITUTIONUM, ratione successionis duo tantum sunt genera. Ratione personarum tria, vulgaris, pupillaris, Justinianea. Ratione scripturæ quatuor; nam vel primus casus exprimitur, vel secundus, vel uterque, vel neuter. Idem Cujac. *in Notis suis ad lib. 2. Inst. sub tit. de pupil. subst.*

SUBSTITUTIO & fideicommissum differunt, quod fideicommisso non continentur propria bona filii, substitutione continentur *l. cohæredi §. quod si hæredem. ff. de vulg. & pupil.* Cujac. *l. 11. observ. 25.*

SUBSTRUCTIO, est fabrica, quæ in fundamentis fit. Fundamenta autem fossæ, in quibus substruitur. *Glar.*

SUBSTRUERE ergo, est ædificium à fundamentis deficiens fulcire Hinc substructio dicta parietis fultura. Vitru *lib. 1.* Non solum in muro, sed etiam in substructionib. Colu. *lib. 1.* Pro fultura, inquit, & substructione fungetur. Ulp. *lib. 43. tit. de rivis. l. 1. Nebr.*

SUBTEGMEN *l. si cui. ff. de leg. 3.* Silius Italicus *lib. 15. pag. 181.*

Conspicus sicuti Tyrius sub terminis arte.

SUBTEGMEN vide supra in dictione *Stamen.*

SUBTILE aut à telo aut à tela deductum videtur, & præpositione sub, quæ in compositione vim aut localem aut diminutivam habet. Si à tela, tectum aliquid & latens, quod non nisi à peritis videri potest, significat: quemadmodum in tela filum tenue crassiori suppositum est; si à telo, aliquid acutum & non obtusum notat, quod in omnia facile ut telum penetrare possit, ut annotavit Drosæus *in methodo juris.*

SUBTILE ingenium in *l. 2. C. de commerc. & mercat.* fallax & deceptiosum exponere videtur Pontifex *in Cle. abusionibus, de pœnit. & remiss.* Prat.

SUBTILITAS judicialis. Ejus fit mentio in *l. si fuerit. in fin. ff. de Reb. dubiis.* Observandum, summariam cognitionem carere subtilitate *l. 1. C. ut in possessio. leg. Non debet* (ait *Antonius Pius*) is qui juri dicundo præest, subtiliter cognoscere. Observandum vero, verbum subtilitatis anceps esse, & in jure nostro in malam etiam partem accipi, nempe pro captione, pro maligna adinventione, pro fallacia, ut in *l. sicut. §. pen. ff: Quibus mod. pign. vel hypo. sol. ca. dilectt. de Judic. Clem. 2. eo tit. & ibi Glo. l. Sancimus. Cod. ad Treb. cum mult. simil.* Vide Zas. *in Apol. ad Eckium.* Spieg.

SUBTILITAS benignitati opponitur, tanquam summum jus æquitati, *l. si tibi 20. de reb. cred. l. si tibi. ff de don.* Prat.

SUBTILITAS juris, æquo & bono dicitur obsistere *l. filio præterito. ff. de injust. testam.* Et subtilis ratio. *l. per fundum. ff. de servit rustic. præd.*

SUBTILITAS juris, quia tendit ad læsionem alterius omnino reprobatur, & est opposita simplicitati, quæ solet dici amica legum *l. Si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. l. Gallus, §. Quidam recte, ff. de lib. & posth.* Simpliciter enim fieri dicitur id, quod sine fraudis conscientia fit *l. Ait prætor. §. si quis particeps. ff. de his quæ in frau. credito.* Alia subtilitas est ad investigandam uniuscujusque negotii justitiam ex circumstantiis, secundum artem boni & æqui *l. 1. in pr. ff. de just. & jur.* Ea non opponitur simplicitati, sed maximum adfert robur. Unde judiciaria subtilitas appellatur in *l. si fuerit. §. sin autem ff. de reb. dub.* Et hujus subtilitatis frequentissima est mentio in legib. *Old. Prat.*

SUBTILITER, id est, summatim, in *l. 1. C. ut in poss. legator.*

SUBTRAHERE furto, i. furari; in *l. 9. C. de furt.*

SUBTRAHERE pecora, *l. 1. §. 1. ff. de abig. rem l. 40. ff. de noxa lib.* pro surripere & invito domino contrectare. *l. 225. ff. de ver. sig.* subtrahere reum mors dicitur vel alia pœna, *l. 19. ff. ad l. Jul. de adult.* Briss.

SUBVASSALLUS *ain affter Lehenmann*, qui ab alio sit quasi substituendo factus Vassallus, ut dicit *Old.*

SUBVENIRE dicitur prætor, *l. 7. §. prætori ff. de injur.*

SUBVERTERE libertatem, *l. 1. §. ult. ff. de legit. tut.*

SUBVERBUSTÆ, sunt stigmatiæ, quasi verubus ustæ, ceu subverustæ. *Festus, Plaut.* Tertul. *de pallio*: Libertinos, inquit, in equestribus subverbustos, in liberalibus, &c. Goth. ad *l. 1. §. 8. de fugitiv.*

SUBULO, ut inquit *Festus Pompeius*, Hetrusca dictio est, qua significatur Tibicen. quod ipsum & Q. Enni. Poeta in hoc versu posuit:

Subulo quondam marinas propter astabat.
——aquas.

Ut M. *Varro* notavit in libro *de verbis poeticis.* Hujus, inquit, verbi radices haud quidem in Latio, verum in Hetruria petendæ sunt. Sed illud inprimis servandum est; hanc vocem & in cœnis, Macrobianis haberi, quo loco de jocis ac dicteriis disserit, quæ in cœnis & compotationibus ad urbanitatem & gratiam merita exiguntur. Neque illa, inquit, præferenda sunt, quæ planipedes aut Subulones solent. De subulis etiam notum est omnibus acceptas esse pro mucronatis spiculis, quorum sit usus in lanificiis ad pectenda vellera. Hinc illud ab *Anneo Seneca* dicitur: Indignum esse pro diis hominibusque in aciem, suscepta subula, armatum descendere. *Plinius* in cervorum cornibus subulas nuncupat, quo à Græcis παττάλιαι appellantur. Crinit. *lib. 18. c. 13.*

SUBURBANA possessio. *l. 41. §. legaverat. ff. de leg. 3.* suburbana regio Italiæ. Colum. *lib. 11. pag. 381.* item suburbana villa. *l. 1. §. dies ff. quand. app.* sit alias suburbanum prædium. *l. 38. §. Julius. ff. ord. & §. Lucius. & l. 93. ff. de leg. 3.*

SUBURBICARIÆ regiones, & suburbicariæ partes, quæ ab Italiæ regionib. separantur in *l. 9. de anno. & tribu.* in C. Th. *l. 12. de extraor. mun. in eo. C. l. 12. de indul. deb. eo.* & in notitia Imperii Rom. ubi de Comite rerum privatarum per occidentem tractatur. suburbicariæ autem regiones dicuntur etiam urbicariæ, in *lib. 1. C. Th. si per. obrep. fuer. impet. l. 14. C. de ind. deb. l. 3. C. Th. quib. eq. us. 9. C. Th. de extra. mun.* & apud Cajum. & Theodos. autores limitum, Tuscia urbicaria & annonaria, ut Picenum aliud sub urbicarium, aliud annonarium. *d. l. 12. C. Th. de ind. deb.* & in Notitia Imp. Roma Hinc & suburbicariæ Ecclesiæ apud *Rufinum* Aquileiensem in canone sexto Niceni Concilii. *Prat.*

SUCCEDA-

Succedanea hostia olim dicebatur, quæ in alterius locum sacrificiis adhibebatur, ut Gell. lib. 4. c. 6 & Servius in 8. Æneid. tementt. A mi. l. 8. de asino aur. sed postquam non cervam pro virgine sed asinum pro homine succedaneum videre Pr.

Succedaneus culpæ, quæ in culpam succedit l. 4. ff. de mag. conven. succedaneus damni l. 10. C. qui da tu. succedaneus functionis, l. 27 C. de decurion. succedaneus solutionis, l. 3. Cod. de fund. rei privat. Prat.

Succedaneus alicui periculi, dicitur in quem incommodum periculi alieni, hoc est cujus culpam alter s ssinet, redundat Ulpia. l. 3 in fine, ff. de administ. tut. Plane si non contenti sint tutores Prætori, sed velint omnes gerere quia fidem non habeant electo, nec patiuntur succedanei esse alieni periculi. Plaut. Epid.

Men piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam?

Ut meum tergum stultitiæ tuæ subdas succedaneum?

Nam stultitiæ tuæ dix t pro Tergo suo, cui periculum à stultitia imminet. Ulpia. l. 4 ff. de magist. conven. Nam magistratus quidem in omne periculum succedit, hæres ipsius dolo proximæ culpæ succedaneus est. Hot. Prat.

Successio dicitur, cum priore subducto de potestate suo hærede, ulterior in proximum locum succedit l. 28. §. l. ff. de liber. & post. Et succedere, pro in sui hæredis locum succedere sublato de medio vel morte, vel pœna, vel captivitate, vel emancipatione eo qui præcedebat l. 29. §. quaerendum. & § ille casus. ff. de liber. & post. l. 2. ff de vulg. & sup. l. 6. §. 1. & l. 13. ff. de injusto rupt. Pl ne quod in l. 1. s. inte dum. ff de suis & legit. dicitur, in suis successionem non esse, hunc sensum habet, ut eo qui primum locum mortis tempore tenebat mortuo. sequens suus hæres non admittatur haer atque si ante cum alii delata hæredis non esset. Quomodo & in hæreditate legitima successionem non esse, cum Paulo lib. 4. Senten. titul 8. scribit Justin. in §. placebat. Institut. de legit. adgnat. success. Bell. & Prat.

Successio generalissime accepta, significat quamvis in locum alterius concessionem. Quomodocunque enim quis in locum alterius concesserit, is semper recte dicetur successisse. Illa concessio ita fit interdum in locum alterius viventis, interdum in locum alterius defuncti: atque utriusque illius sive viventis sive defuncti locum, nempe officii seu dignitatis vel rei. sed illa quæ fit in locum officii seu dignitatis, nullum tribuit dominium: Hæc autem quæ fit in locum alterius, contemplatione rei, ita ut res, quæ alterius illius fuit, in ipsius successorem transferatur, hæc demum illa est, quæ confert dominium, modo fiat legitime. Est & successio quædam rerum singulatium, eaque non est universalis sed singularis. quod tot juris nostri locis comprobatur, quot locis successio in jus universum & successio in rem inter se sibi invicem opponuntur, ut fit in l. si. in fin. ff. de except. rei vend l. 7. in fin. & l. seq. de jurejur. l. 24. §. aadicitur. de dam. inf. l. 1. §. illud tenendum. ff. quod legat. & passim, quibus locis successio in jus sive per universitatem, sive in bona universi distinguitur a successione quæ fit in rem. Ita successio universalis una est, alia singularis, illa proprie est juris, hæc rei: non quod per illam non etiam acquirantur res, aut per hanc non etiam acquiratur jus, utrobique enim (nisi circumstantiæ diversum suadeant) pleno jure res acquiritur, ita ut & res, ipsa habeatur, atque omne ipsius jus. sed quod sit titulus sive modus ejusmodi, in quo non spectatur, utrum res aliquæ sint in quas succedi possit (quoniam & ei, qui nihil omnino in bonis habuit, succedi potest, non quidem proprie in rem, quippe quæ nulla exstat, sed in jus, hoc est, in facultatem sive potestatem omni illo jure utendi, quod defunctus habuit (hæc vero titulus sive modus sit ejusmodi, ut nisi res aliqua sit, in qua succedi possit, successio etiam nulla sit, atque ne fingi quidem possit. Ita in successione universali semper est jus, non etiam semper res, in quo succedatur, in successione singulari, si rem tollas, successionem etiam sustuleris: & rursus in successione universali principaliter jus acquirimus, & quia est jus, per consequens etiam rem ipsam, aut certæ rei persequendæ facultatem, si modo res ulla sit, in hac vero principaliter acquirimus rem, & per hanc per consequens etiam jus: atque adeo ibi jus prius est re, hic res prior est jure: & rursus ibi jus dominatur, hic dominatur factam, ibi sæpe fictio juris est, hic nunquam sed semper veritas. Hinc successio universalis est, quæ fit in locum alterius titulo universali, cujusmodi titulus est hæreditatis. singularis est, quæ fit in locum alterius titulo singulari, cujusmodi titulus est legati, idem titulus donationis, l. si tibi 17. §. pactum ff. de pact. Utraque hæc successio est ex lege sive jure, ita tamen, ut lex sive jus in sui societatem asciscat voluntatem hominis: semper in successione singulari, non semper in successione universali, quam interdum jus solum sine hominis voluntate contingit. Cæterum omnis illa successio, in qua cum lege concurrit etiam dispositio hominis, dicitur fieri ex hominis dispositione, eaque dispositio est vel inter vivos, vel mortis causa. Dispositio inter vivos fit per conventiones, sive illæ sint contractus, sive nudum pactum. Cæterum in quæstione de successione, primum omnium dispiciendum est, an is de cujus successione quæritur, ultimam suam voluntatem ante mortem suam declaraverit nec ne. Quamdiu enim ultima voluntas aliqua ei, eaque de jure subsistit, tamdiu ad successionem, quæ dicitur fieri ab intestato, id est, quæ est ex sola lege, pervenir non potest: l. jam dudum 89 ff. de reg. jur. l. quamdiu 39 ff. de acquir. vel omit. hered. l. antequam. C. comm. de success. 2. C. unde libert. Vuit. in comm. l. si. au tu. de testamen. ordinandis. 4. 5. & seq.

Successio quædam est, de gradu in gradum, ut post filium succedat nepos, qui est in secundo gradus & post nepotem pronepos, qui est in tertio: & quædam est de capite in caput, hoc explico: agnatorum est unum caput, cognatorum aliud, unde vir & uxor est aliud exclusis agnatis vocantur cognati: exclusis cognatis vocantur vir & uxor. not glos. in rub. de success. edict. Jo. B. R. Etym.

Successio graduum dicitur, cum primo eorum graduum qui in ordine aliquo sunt, omittente insequens admittitur, plures enim in ordine sive in quoque reperiuntur gradus, l. prima. ff. de successorio edict. §. cum igitur. 7. Inst. de bonor. possess. Hotto.

Successio naturalis est ex parte matris: Legitima, id est, qua secundum leges datur, ex parte patris, gloss. l. Cod. unde vir & uxor Prat.

Successio ordinum, est cum ordo personarum universitus cui per dimmum possessio deferebatur aliam ornenti: velut liberorum, aut legitimorum, aut cognatorum l. 1. ff. si quis ord. in bon poss. eademque successio de capite in caput appellatur l. 5. C. qui admitt. ad bon. poss. Hot. Prat.

Succes-

Successio personarum, est cum priore gradu vacuo, is qui interiorem tenebat ejus in locum ascendit *l. 1. §. si filius, ff. de suis & legit. l. 3. C. eo.* Hot. Prat.

Successio rerum, est cum persona non tam personæ, quam rebus succedit, ea autem duplex est, nam aut in jus universum est: qualis est hæredum, & eorum qui bonorum possessores sunt, aut in res singulares *l. 1. §. in locum. ff. quod legat. l. 7. & 8. ff. de jurejur. l. ult ff. de except. rei ven.* Hot. Prat.

Successionum gradus tres, liberorum, legitimorum & cognatorum explicat Alc. *in Parad lib. 4. c. 4.* Spieg.

Successor universitatis jure civili est, aut qui directo hæres ex testamento, vel ab intestato, legis, SCti, edicti, constitutionumque beneficio. *l. 1. 2. 3. 4. ff. de pet hered.* aut oblique per fideicommissum succedit, *§ final. Inst. per quas person. nob. acq tit. Inst. de fideic her.* Sed & in hoc jure universitatis successor est, qui per arrogationem acquirit. *tit. Inst. de acquis. per arrogat.* & cui libertatis conservandæ causa bona addicuntur, *Instit. de eo cui libert. caus. bon.* addit. Gœdd. ad *l. 70. §. 1 n. 2. de verb. sig.*

Successorem dare, vel mittere, est magistratum abrogare: quod nunc officium auferre vulgo dicimus, inquit *Bud.* unde apud Ulp. in *l. 2. ad l. Jul. Majest.* dicentem: Quive de provincia, cum ei successum esset, non discessit, pro abrogatum ei imperium esse, accipiendum est. *Spieg.*

Successores alii in universum, alii in rem succedunt. *l. ult. ff de except. rei vend. l. 19. §. deinde. ff. de ædil. edict. l. 7. in fin. & l. 8. ff. de jurejurand.* Ita successio per donationem in *l. 17. § pactum ff. de pact.* successorum itaque verbo non solum qui in universa bona, sed & qui in rei dominium successerint in stipulatione damni infecti continentur *l. 34. §. adjicitur. ff. de damn. infect.* In locumque successisse accipimus sive per universitatem, sive in rem successerint *l. 1. §. in locum. ff. quod legator.* Et ideo cum hæredem significare volumus juris successorem dicimus *l. 9. §. 1. de eden. §. legatariis. Inst. de testam. ordin.* & in locum hæreditario jure succedentem *l. ult. ff. pro suo.* quos in locum & in jus succedere ait *Paul* in *d. l. 9. §. 1. & l. 42. & l. 177. ff. de divers. reg.* Qui autem per universitatem succedunt, vel civili, vel honorario jure succedunt *l. 1. in fin. ff. de muner. & honor.* Unde quidam honorarii sunt successores, veluti bon. possess. & quib. ex Treb. SCto hæreditas restituta est *l. 24. ff. fam. ercisc. l. 9. §. illud. ff. de interrog. in jur fac. l. 7. in fin. ff. de cond. furt.* Briss. Prat.

Successorium, edictum & successorium caput dicitur, quo inter bonorum possessores successionis gradus definiti sunt, & uno repudiante vel omittente, vel tempore excluso sequentes in locum ejus admittantur *l. 1. ff. de success. ed. l. ult. Cod. eo. tit. l. 1. §. pen. ff. de jur. & fact. ign.* Ulp. *in Inst. tit.* 28. Brissonius. Vel ut *Prat.* Successorium edictum est id, quo prætor successionem permisit: id est, jus inter, eos quibus bonorum possessiones deferuntur, ut in locum eorum qui postulationem omiserint, sequentes succedere subireque possint *l. 1. ff. de success. edict.*

Successores hæredum Modest. *in l. annuum. de An. leg.* successores, ait, hæredum negant se debere.

Successor simpliciter pro eo qui succedit in magistratum, *l. 17. §. nominati. ff. ad municip.*

Succida lana, à succidendo: quod talis sit, qualis succisa est hoc est plena sordib. *Varro* à sudore derivat. 5. *de Re rustic.* Spieg.

Succidere arbores. *l. 1. §. hoc autem ff. de oper. nov. nunt.* Briss.

Succidium, Quære, *Laridum.*

Succinum gemma est ex gummi arboris glossariæ congelata, quam diximus à Græcis o appellari electrum. *Juvenal.* In cujus manib. ceu pinguia succina tritas Cernis ephemeridas. *Mart.* Inclusit tenuem succina gemma feram. Plin. *de succino,* deque medicamentis ex eo multa *lib. 37.* Nebr.

Succinctus pro homine armato, & militiæ studioso capitur, atque adeo pro omni, est alicujus virtutis & industriæ, contra qui est mollis, ignavus, & militiæ inhabilis, discinctus nominatur. Persius

Non pudet ad mortem discincti vivere: *Nacca.* Et Livius *lib. 7. belli Punici*: Districtus gladius discinctos destituit. At Horatius.

Altius at nos præcinctis unum.

Et Plin. *lib. 7. Epist.* sicut in castris, sic in literis nostris plures cultui pagano quos cinctos & armatos reperias, id est, quos plebeios & rudes literarum existimes, qui tamen sunt pereruditi & magnæ industriæ. Conn. *comm. l. 9. c. 5. n. 8.*

Succisivis operis fieri dicitur, quod horis quibusdam quasi furtivis agitur, ubi jam ordinariis ac legitimis officiis perfuncti sumus. Metaphora traducta à mercenariis, aut servis, qui præter pactas operas quas debent, extra justas illas horas nonnihil etiam operantur sibi, quod cedat in peculium. Ex *Eras. Spieg.*

Succumbere, non obtinere, paria sunt, *l Pola. C. de his quibus ut indig.* succumbere necessitati *l. 45. §. ult. ff. de excus.*

Succurrere dicitur prætor *l. 20. §. si libr. ff. de bonis lib.* succurri reo aut exceptione aut interpretatione, *l. 17 ff. de pecu. const.* succurrendum ei erat, *l. 4. §. ult ff. de doli mali except.* succursum est, *l. 3. C. de fideicomm. liber.* Briss.

Sucula (inquit *Budæus*) machina est tractoria quæ vectibus versatur, vide Vitruv. *lib. 10. c. 4. & 5.* Constat enim tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus trajecto, utrinque æqua extantibus longitudine, hæc dum versatur, funis qui ductarius dicitur, circa eam obvolvitur. *Ulp.* in *l. sed addes. §. illud nobis. ff. locati.* Quod si ait, regulis olea premitur: & prelum, & suculam, & regulas, & tympanum, & trochleas, quibus relevetur prelum, dominum præstare oportere. *Spieg. Prat.*

Sudorem aquæ in legibus vocari Seneca *lib. 3. c. 15. Natu.* Quæstio. scribit, qua guttæ quædam vel pressura loci eliduntur, vel æstu evocantur. Quod *Briss.* ad interpretationem *l. 1. §. caput, aquæ ff de aq. cottid.* trahit, in qua ita est. Plane si aqua sudoribus manando in aliquem locum effluere atque ibi apparere incipit. Vitruv. *lib. 8. c. 1.* In terra autem nigra sudores & stillæ inveniuntur exiles, quæ ex hibernis tempestatibus, collectæ in spissis & solidis locis subsidunt. Quod ipsum Pallad. *l. b 9. c. 8 tradens*, Nigra sit, terra humores & stillicidia non magna ex hibernis imbribus & liquore collecta & mox: sequenti die aperto loco si in eodem vase sudores intrinsecus inveniantur, aut stillæ, aquas ibi esse non dubites. Vide *Gotho,* ad *d. l. 1. §. caput aqua 8. ff. de aqua quotid.* Briss. Prat.

Sues pecorum appellatione continentur, quia & hi gregatim pascuntur, quod *Homeri* autoritate probat *Martian.* in *l. legatis servis. §. pecoribus. de legat. 3.* Spieg Prat.

Suffectus Consul ait Isidor. *l. 10.* est, qui pro alio substituitur. sic enim appellabatur, qui in demortui Consulis locum sufficiebatur *l. 2. §. Labeo. ff. de orig. jur.* Lamprid. in Alex. Consules quoscunque, vel ordinarios vel suffectos creavit,

crevit, ex Senatus sententia nominavit. Spartian. *in Caracalla*, Helium, Pertinacem suffectum Consulem ob hoc solum quod filius esset Imperatoris occidi jussit. Suet. *in Julio cap.* 80. Q. Maximo suffecto trimestrique consuli. Idem *in Augusto c.* 26. Die Kalendarum Januar cum mane pro æde Capitolini Jovis paululum curulli sella præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Ab ordinariis autem Consulibus non etiam à suffectis annis computabatur. Et idcirco minor eos honor, minor laus sequebatur. *Auson.* in Græcia action. sed consulatus ille cujusmodi? Ordinario suffectus, bimestri spacio interpositus, in sexta anni parte consumptus, quærendum ut reliquerit tantus Orator, quibus Consulibus gesserit consulatum *Briss.*

Sufferre litis æstimationem. *l. sed si unius. §. cum servus. ff de injuria* sufferre autem litis æstimationem victus dicitur, qui pretium homini dat. *l.* 21. *ff de evictionibus* sufferre condemnationem dicitur in *l.* 2. *C. de noxal. act.* & sufferre multam *l. ult. ff. de termino moto.*

Sufficere, pro satis esse, dativo, ut apud Pomponium *l.* 2. *de Origin. juv* 3. *Post deinde*, pro administrare & maculare, accusativo jungitur, Item sufficere consulem, est in locum ejus, qui ambitus damnatus sit, vel mortuus, alium facere. Nam particula sub, in compositione significat in locum aliorum inde supplere & supplementum, & subortiri dicta sunt. *Spieg.*

Sufficere operi, administrationi, negociis. *l.* 13. *ff. de tutel. leg. pen. §. ult. de excus. tut. l.* 5. *§. sed si filius ff. de liber. adgnat.* Prat. Briss.

Sufficere dicuntur fructus quando competenter sufficiunt, licet non extensive, *c. cum M. Ferra de Constit.* Prat.

Sufficiens portio quæ sit, vide cap. extirpandæ. de præbend. *Prat.*

Sufficiens substantia, ex qua quis sustentari potest, teste Papin. *l. her. ff. de petit hær.* Spieg.

Sufficit maritum inde non præliari, non etiam lucrum sentire. *l. quotiens. in fin. de jur. dot.* sufficit patrono si nihil de suo in necem ejus libertus alienavit, non si non acquisivit. *l g.* 1. *§. utrum autem versi. in cæteris ff. si quis in fraud. patr.*

Sufficit, hoc verbum denotat, quod fieri potest, non quod debet.

Sufficiunt tibi vineæ, vel fundus: fideicommissum, est quoniam & illud fideicommissum esse arbitramur. Contentus esto illa re autor Ulpian. *in Legat.* 3. *l. fideicommissa. §. si quis ita.* Spieg.

Sufficienter, clare & evidenter, *c. præsentium, de testibus in* 6. *c. in nostris, de concess. præb.* Prat.

Sufflamen litis: *Juvenal.* Nec res atteritur longo sufflamine litis. *Prat.*

Suffodere *l.* 11. *ff. de aq. & aq pluvia.*

Suffragia pro vocibus & scitis, quibus vel in magistratu mandando, vel reo judicando, vel lege, aut rogatione sciscenda, aliave qua re statuenda voluntatem suam quisque indicat. *leg.* 32. *ff. de legib. l g* 1. *de offic. quæstor. l.* 5. *ff. quod cujusque universit. l.* 6. *§.* 1. *ff. de decurion l.* 8. *ff. de muneribus & honorib. l.* 5. *ff famil. ercis. l. ult. ff. de prad. decurion.* Briss.

* Suffragia etiam appellantur Orationes quæ pro defunctis dicuntur apud Pontificios, quod pro iis Sanctorum *Suffragia* invocentur. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis M. S. *cap.* 13. *Inclinant ad chorum donec suffragia finiantur, Solus Sacerdos inter Suffragia erectus stabit contra altare.* &c.

Superficium dicitur vox illa, quam nusquisque suam declarat voluntatem, de aliquo ad magistratum eligendo: Pomponius in *l.* 2. *§. iisdem temporibus ff. de orig. jur.* Dicti sunt (ait) tribuni, quod olim in tres partes populus divisus erat, & ex singulis singuli creabantur, vel quia triquum suffragio creabantur. Juven. *Satyr* 8.

Libera si dentur populo suffragia, quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni;

Aliquando tamen suffragium pro auxilio accipitur, ut in *tit. Cod. de suffragiis.* Nam quod in Novellis legitur, ut Judices sive quoquo suffragio fiant, insulsissime versum est è Græco Justiniani C. sed à *Gregorio Haloandro*. homine (teste *Old.* 12. Tab.) doctissimo, & de repub. optime semper merito, sic restitutum est, ut præsides absque ulla datione pecuniæ ad officia mittantur. Cæterum, suffragia ab initio palam & voce ferebantur, postea legibus latis, per tabellam dari cœperunt, ut nimia suffragandi libido in non bonis causis eriperetur potentissimis. Primam enim tabellariam legem Gabinius tulit, qua per suffragia in tabella deferipta magistratus mandarentur. Biennio post lex Cassia tabellaria secuta est, quam Lucius Cassius nobilis homo tulit, ut per tabellam, nisi in perduellionis crimine, populus judicaret. Tertia lex tabellaria Carbonis seditiosi, atque improbi civis, fuit, qua cautum est, ut per tabellam juberentur, ferrenturque leges, ac etiam vetarentur. Extat etiam lex 12 Tab. hujusmodi. Creatio magistratuum, & judicia, populi jussa, vetita, cum senatus suffragio quam sciscentur, optimatibus nota, plebi libera sunto. Hac vero lege libertatis species datur, bonorum autoritas retinetur, & contentionis causa tollitur. Cæsar poltmodum libera populo suffragia abstulit. Unde *Alod.* dicit *legem Juliam de ambitu* in urbe suis cessasse temporibus: quia tunc ad principis curam non populi favorem, magistratuum creatis pertinebat. *Ancbo.*

Suffragium, etiam in constitutionibus significat impetrationem beneficii, quod quis alteri, à quo rogatus erat, à Principe, apud quem gratia valebat, est eblanditus: sed auxilium & patrocinium honorum, adipiscendorum causa latum ac præstitum, *l. un. Cod. de suffrag. l.* 1 *si cert. petat. de suffrag. in C. Th. l.* 7. *Cod. de advo. divers. jud l.* 36. *l.* 44. *de decurionib. in C. Th. Nov. Constit.* 6. Lamprid. in *Alexan.* Quod cum factum esset, & Thurinus suffragium promisisset, dixissetque se quædam Imperatori dixisse cum nihil dixisset, &c. *Briss.* Ex *Livii* verbis *li.* 1. triplicem fuisse ferendorum suffragiorum rationem intelligimus: primam eam, quam Romulus instituit, alteram eam, cujus *Servius Tullius* auctor fuit & inventor, ut gradus essent ii, quos *Livius* dicto *libro* 1. exposuit, tertiam quam sua ætate ab superioribus diversam esse affirmat. Qua autem instituta à *Servio* ratione, nisi variaretur sententiis inter equites, & primæ classis pedites infra non descenderetur, *Livius* non exponit sed nos ex *Dionysio* jam ostendimus, nimirum hoc idcirco fieri solitum, quod illi universi reliquas tribus centuriis superarent. Id quod tamen Joachino Petronio *libro* 3. *de magistratibus Romanis* non longe è principio falsum videtur. Nam cum secundæ classis viginti essent centuriæ, tertiæ 50. quartæ 25. quintæ 20. efficitur profecto majorem harum numerum esse quam equitum & primæ classis, quæ ex

ex ipsius *Dionisii* sententia decem & octo centurias explebant. Itaque magis adducitur ut credat, hunc honorem equitibus, & primæ classis peditibus tributum esse, ut si in ferendis suffragiis unum idemque sentirent, eorum valeret sententia. non diffitetur tamen *Dionisii* rationem sententiæ ejus de numero centuriarum convenire. Equites enim facit explentes decem & octo centurias, primam classem octoginta, secundam duas & viginti adjunctis fabris, tertiam viginti, quartam duas & viginti, quintam 30. &c.

Suffragia emendicata dicit Imp. Gord. in *l. singuli. C. de accusat.* quæ scilicet precibus & munusculis extorta & obtenta sunt. *Prat.*

Suffragium quoque, teste *Cujacio*, pecunia est, quæ suffragatoribus aulicis datur promittiturve honoris adipiscendi causa, quo nomine erat actio, si certum peteretur de suffragio: nec in honoribus, qui à principe deferuntur, locus legi *Julia de ambitu*. Et eodem suffragii titulo principes etiam ipsi, qui honorem deferebant, pecunias accipiebant, quæ suffragia *διωνητικὰ* vocantur in formula jurisjurandi Novellæ Justiniani octavæ de præsidibus subjecta, sed hoc omne suffragiorum genus sustulit *Justinianus* eadem Novella, imitatus Novellam *Theodosii*, quem extat *l. ult. C. ad l. Jul. rep.* & *Tiberius* Novel. 161. generaliter vetans suffragii nomine quidquam vel suffragatoribus dari, vel publicis rationibus inferri. *Cujac.* in expositione *ad d. Nov. Justin. 8. de præsidib.*

Suffagium, locus ad evitandum imbrem, vel tempestatem, aut calorem, vel aliud discrimen, superficies. *Spieg.*

Suffultura species est accessionis, de qua vide *Vult* ad §. *si tamen* 17 *Inst. de divis. rer.*

Suggerere & requirere opponuntur ita, hoc magis suggerentis est quam requirentis. *leg.* 1. §. *qui quæstionem. D. de quæstionibus.* item suggere, id est allegare. *l.* 8. *Cod. ad leg. Falcid.* Briss.

Suggestum est. Paul. *de leg.* 3. *in fi. l. Ofidius* quidam sit à parte legatarii suggestum est, quædam à colonis post mortem patrisfamilias exacta, hoc est, pro legatario, vel in gratiam & favorem legatarii, sic usurpatur à Cicerone *in Bruto*, quum ait: Ut nemo contra civium perditorum popularem turbulentamque clementiam à Senatu & à bonorum causa steterit constantius: hoc est, senatui studuerit & faverit eumque tutatus fuerit. Videtur autem Jurisconsf. suggestum est, posuisse pro relatum est, narratum, sive judicatum, *Furget ragen, angezeigt.* Proprie enim suggerere, idem est quod subministrare, *c. priv.* ubi Archid. 70. *distin.* Spieg.

Suggillare, proprie est livido colore inquinare: ut cum ictu fustis percussa cutis sanie sese suffundente nigrescit. sic enim suggillata in facie dicuntur, ut vibices in corpore, *ὑπώπια* Græce, quod sub oculis maxime appareant. Et per metaphoram suggillare, pro deridere, & reprehendere ponitur. *Bud.* in *l. sed si hac lege* §. 1. *de in jus vocand.* Atque ideo suggillare, deridere est, quod qui ex contusione livores contraxerunt, derideri solent. Ulpian. *de injur. l. item apud Labeonem*, si quis, inquit, non ad suggillationem domini servo injuriam facit. Idem in *l.* 10. §. 8. *ff. de in jus voc.* Permissurus enim est, si far ose actio non sit, vel pudorem non suggillat. *Acbriss. Prat.*

Suggrunda, vel suggruenda (varie enim in Pandectis Florentinis hoc verbum scribitur) sunt projecta ex ædibus quæ ita provehuntur & protenduntur, ut nusquam requiescant, vel pars recti ultra structuram ædium projecta & prominens; qua stillicidia à parietibus arceantur, qualia fere sunt Lugdunensia recta, vide *l.* 242. §. *inter. ff. de verbor. signif. leg.* 5. *in fin. ff. de his qui dejecer. vel effud. Aubr. de damn. infect.* & suggrundis & projectis, apud Vitruv. *libro* 2. *cap.* 9. subgrunda vocantur. Unde subgrundationem idem dixit *l.* 4. *c.* 2. *subgrundas* etiam Varro *lib.* 3. *de re rustica* dicit. Græci *γλωσσόκομα* appellantur: Sic enim Moschopul. in libris περὶ χεδῶν γλωσσοκόματα αἱ προβολαὶ τῶν ...ων αἱ ὑπὲρ τῶν κάτω τοίχων πρόκειται, γεισίποδες & τὰ φέροντα ... ξύλα. Brisl. vide Bud. *in annot. prior. ad Pandect.* Corras. 3. *Miscell. c. ult. n.* 12.

Suggrundia reliqua sunt projecta, quæ vel in tecto vel qualibet alia ædium parte sunt, non solum prospiciendi, sed & stillicidii, avertendi caussa: dicta à suggrediendo, quod quasi latenter & pedetentim progrediantur è parietibus & tectis. Vide Gœdd. ad *l.* 242. §. *inter projectum* 1. *n.* 2.

Sui hæredes defuncto esse, apud Cajum, *l.* 3. *ff. de petit. hæred.* Spieg.

Sui hæredes etiam agnati dicuntur *leg. filius*, *de suis & legit. hæred. l. prima Cod.* §. 1. *de grad. affin l. de bonis.* §. *hunc autem*, *de Carb. edict.* sed differentiæ causa separantur sui ab agnatis. In ordine suorum non servatur gradus prærogativa, quod secus est in ordine agnatorum. Hi dividunt hæreditatem in capita, illi in stirpes. In his habetur discretio sexus, in illis non item. Hi fiunt hæredes in aditione, illi existunt. His capite diminutis non datur bonorum possessio unde legitimi, illis tunc etiam datur bonorum possessio unde liberi. Agnati & sui dicuntur etiam legitimi. Cujac. *in notis ad tit. Inst. de legit agnato. success.* Vide & eundem Cujac. 14. *observ.* 11. *circ. med.*

Sui quoque hæredes ab extraneis distant hoc modo. Extraneus impleta conditione potestativa integrum est repudiare vel adire. eo enim res tantum conditioni parendo deducitur, ut institutio pro pura habeatur *l. si pupillus*, *de const. inst. l.* 1. *de cond. caus. da.* sui autem impleta conditione potestativa statim ipso jure hæredes existunt, *l.* 5. *de cond. & demonstr.* nec abstinendi beneficium habent, cum sua se sponte in hæreditatem conjecerint; Id verbo beneficium eis tantum detur, qui non sua sponte hæredes extiterunt. Nec huic differentiæ quicquam obstat *l. cum bonis*, *de acq. hæred.* Hoc enim ex ea lege tantum colligitur. Qua ea re extraneos pro hærede gessisse non videtur, nec suum se miscuisse videri, quod & in hoc tractatu procedit, nam conditioni potestativæ parendo suus se miscere non videtur, hæres tamen existit statim, nec potest abstinendi beneficium impetrare. Idem *Cujac.* ad *l.* 86. *ff. de hæred. instit.*

Sui hæredes appellantur, quia domestici hæredes sunt. §. *sui autem. Inst. de hær. qualit. & diff.* Jo. Bello *Etym.*

Sui hæredes non fiunt sed existunt hæredes, quemadmodum ipse demonstravi in *tit. de hær. qual. & diff.* nec adquirere bona dicuntur, sed retinere: ideoque suorum conditio talis est, ut retro paterna bona obtinuisse videantur. *Cujac.* ad *l.* 2. *ff. pro hæred. vel poss.*

Suitas apud Dd. nostros est sui hæredis qualitas. sunt autem qui cum apud veteres probatosque autores hanc vocem non legerint, ut

ut insolentem & parum Latinam refugiant. Sed cum *Cicero* Appietatem & Lentulitatem dixerit, *Pollioque Titum Livium* Patavinitatem quandam sonare scripserit: nosterque Domitius *Ulpia.* peregrinitatem, *l. sed si hac*, §. *liberos ff. de jus vocat*, ego etiam Suitatem libere dixerim (ait Corr. 3. *Misc.* 16. *num.* 9.) nec in his quæ paulatim usu recepta sunt, ad docendum tamen apta. Grammaticorum regulis tam superstitiose juris professores obstringi, nec tam anxie solicitos esse oportet: hæc *Corras.*

SUITAS est jus quoddam intellectuale & directum propter patriam potestatem, & quandam domesticitatem domini bonorum ascendentium, continuationem ad successores proximos post mortem immediate indu ens, *l. posthumorum. ff. de injusto rupto.* & *§. 1. Instit. de hared. qua ab intest.* vide omnino Corras. *Miscell.* 2. *num.* 1. 2. 3. & *seq.*

SULCI aquarii, qui Grecè ὑδραύλακες appellantur. Ulp. *l. de aqu.* Sp eg. Adde Forcat. *in penu juris civilis c.* 5.

SULPHURARIA, sulphuris fodinam significat, *l.* 8. §. *in calca iam ff. de pœn. l.* 13. §. *inde est auæsitum ff. de usufr. l.* 52. §. *si sulphuraria de furt.* Briss. Prat.

SULPHURATA sunt fomenta ad ignem suscipiendum sulphure in summo ob lita. *Ulp.* in *l. Carbonum.* 167. *de ver. sig.* sulphurata inquit, de ligno eandem habebant definitionem. Idem in *l. ligni appellatio.* 55. *§.* 8. *de leg.* 3. Martial.

Hoc quod ira Stygerinus ambulator
Qui pallentia sulphurata fractis
Permutat vitreis.

Venduntur enim in fasciculos collecta, & quasi gregatim permutantur Franciscus Marius Grapaldus *de partib. adium l.* 2. *c.* 4. & Gœd. *in comm. add. l.* 167 *n.* 1. *de ver.* sig.

SULPHURATA de ligno, id est, ligna sulphure illicita in l. 55. *§ ult. ff. de leg.* 3. *l.* 167. *ff. de verb. sig.* Plin. *lib.* 36. *natur. histo. c.* 19. Cujusmodi sunt quas allumetas vocamus. *Briss.*

SUME (teste Servio 5. *Æneid.*) verbum est Jurisconsultorum, quo utuntur, quoties legatum non ab hærede datur, sed est in accipientis arbitrio. Atque ita sumitur *l. si sic stipula es* 93. *de verb. oblig.* Si sic stipulatus fuero, Per te non fieri, quominus hominem ex his quos habes, sumam? electio mea erit. *Cuja.* ad *lib.* 9. *ff. de verb. oblig.*

SUMI dicitur judex arbiterve, & capi, qui ex conventione litigatorum aditur. *l.* 4. *C. de dote releg.* Sic sumptus ex interdicto judex *l.* 21. *ff. quod vi aut clam.* Sumptus ex compromisso in *l.* 50. *ff. de recep. qui arbitr. l b. pen. de jud.* Cic. *pro Flacco.* Q. Naso Judex sumitur. Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 2. *de C. Matio.* Nam cum C. Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem, quam impudicam de industria duxerat eo crimine repudiatam dote spoliare conaretur, sumptus inter eos Judex in conspectu habita quæstione subdi ctum Ticinium monuit, ut incepto desisteret. Dicitur & adsumi qui aliis additur. *lib.* 17. *§. si in duos, ff. de recept. qui arb.* Briss. Prat.

SUMITO verbum usitatum in legatis.

SUMMA generaliter accipitur pro collectione omnium rerum, quæ ub de valore fuerit quæsitum, in summam solent redigi pecuniariam. Quippe cum is sit usus pecuniæ, ut omnium plane rerum corporalium & incorporalium pretia & æstimationem repræsentet. *l. si in duabus actionibus. ff de reg. jur.* Alioquin autem specialiter summa, de quantitate pecuniarum certa ... *l. quærebatur, ff. qui potior. in pig. hab l b diligenter.* §. *servo quoque ff. mandat.* Alissque locis fere infinitis. *Old. Prat.*

SUMMA condemnationis *l.* 3. *§. pen. ff. uti poss.* Briss.

SUMMA dies, novissima *lib.* 7. *§. Papinianus. ff. sol. matr.*

SUMMA divisio primam & præcipuam ac generaliorem divisionem significat *l.* 3. *ff. de statu hom. l.* 1. *ff. de rer. divis. §.* 1. *Instit. de act.* Briss. Prat.

SUMMA pecuniæ quantitatem significat. *leg.* 29. *ff. de verb. oblig. lib.* 45. *§. fiscal bus ff. de jure fisc. l.* 22. *l.* 38. *ff. de re jud.* & alias sæpe. *Briss. Prat.*

SUMMA pecuniæ, non de quantis summis tantum, sed etiam de una sola quantitate intelligenda est. *l. quærebatur. ff qui por. in pig. hab. l. diligenter. §. servo quoque mandati.* Vide supra, Quanta summa. *Spieg.*

SUMMA pignoris id significat quanti pignus valet, ut summa debiti, pecuniæ debitæ, in quam pignus obligatum est, summam. *l.* 87. *ff. de furt.* Briss. Prat.

SUMMA possessionis *l.* 3. §. *at ex contrario. ff. de acq. poss.* Briss.

SUMMA providentia, pro naturali ratione, in *l.* 1. *ff. de legit. tut.* interpretantur; an recte, subsisto. Cic. *de Invent* Providentia est, ait, per quam futurum aliquid videtur antequam eveniat, quod prudentiæ proprium est: cujus species providentia est. *Spieg.*

SUMMA quæstionis *l.* 52. *§. pen. de oblig. & act.* Briss.

SUMMA Reip. Locutio est idem significans, quod status & firmamentum Reip. Ulp. *l.* 1. §. 10. *de exercit. act.* Ideo autem ex voluntate in solum tenentur, qui habent in potestate exercitorem, quia ad summam Reip. navium, exercitio pertinet, hoc est, ea re sublata Reip. status evertitur, stare Resp. non potest. Florentini tamen libri, summam Remp. quod ego abjudico. Paul. *Sent* 5. *c.* 23. Qui salute Principis, vel de summa Reip. vaticinatores consulit, cum eo qui responderit, capite punitur. *Hot. Prat.*

SUMMA summarum apud Plaut in *Truculent.* est cum in rationibus multa nomina & capita in unam summam rediguntur ac si multis summis factis omnia tandem in unam consummantur. Nam ut capita in summam, sic summæ in summam summarum rediguntur. In *Lucretio* autem summa summarum immensitatem ipsam universi significat. *Prat.*

SUMMAM esse rationem, quæ pro religione sit facit. *Papinian.* a t, in *fi. leg. sunt personæ ff. de relig.* & Ulp. *seq. tit. l.* 1. Quia religionis interest, ait, monumenta extrui, & exornari. *Spieg.*

SUMMARII dicuntur qui faciendæ rationis summarum quarumcunque periti sunt. Nam & summis tributorum faciendis adhibentur *Nov.* 30 Cujac. *in exposit. ad Nov. Justin.* 64. *de hortulanis.* Numerantur autem summarii inter officia Comitiana. Idem Cuja. *in exposit ad dict. Novell. Justinian.* 30. *de Proconsule Cappadocia*, vide & Goth. *in notis ad d. Nov.* 30. & 64. *cap.* 1.

SUMMARIE. Vide sup. *de plano.*

SUMMARIUM, non aliud est, quam brevis enarratio omnium quæ deciduntur. Ab eo quod summatim, breviter & enucleate, omniaque explicat Salom. *in l. Gallus* §. & *quid si?* Alcia. ait summaria nobis, quæ Iustin. ἐπιτίτλα vocat. *Spieg.*

SUMMARUM scripta *Ulp.* ad *fin. l si servius plurium:* Sed & mens a t, patris familias, & legatarii dignitas, & charitas & necessitudo: item earum quæ præcedunt, vel quæ sequuntur, summarum

marum scripta sunt spectanda, *Spieg.*

SUMMATES, qui & optimates & primates appellantur. *l. quinque ff. de decur. lib.* 10. Prat.

SUMMATIM cognoscere Prætor Judexve dicitur in *l.* 15. *§. si super ff. de jud. l.* 1. in fi. *ff. de prætor. stipul. l.* 3. *§. sciendum. ff. ad exhib. l.* 3. *§. causa cognitio ff. de Carbo. ed. l.* 3. *§.* 1. *ff. ut in possess. legat. l.* 9. §. *illud quæritur. ff. de interrogationib. in jure facien. li.* 1. *§. si ea quæ ff. de ventr. in poss. mitten. lib.* 7. *vers. plane ff. de petit. hæred. lib.* 40. *ff. ad lib. Aquil.* Briss. Prat.

SUMMATIM existimandum judici *lib. si quis.* §. *plane. ff. de petit. hæred.*

SUMMINISTRARE, *lib.* 3. *§. nec non ff. de in rem verso.*

SUMMITTERE delatorem, est accusatorem subjicere & suppon... *§. ult. ff. ad l. Cornel. de fals. lib.* 5. *ff.* ... *patron. lib.* 2. *§. incidit. juncta lib.* 15. *ff. ad Turp.* Quintil. *Declama.* 281. Quinetiam si permittitur ista defensio, & ille potest dicere non occidisse, qui percussorem summiserit. Nam ita emendandum est, ubi vulgo, suum miserit, perperam legitur. Sed & apud eundem auctorem *Declama.* 355. in hoc verbo aliud mendum est. Invenisse illos rationem, qua mutuo dolore distraherentur, summisséque qui dicerent male tractatas à tutore rationes ubi, summisséque legendum est. *Briss. Prat.*

SUMMITTERE vim in *lib.* 9. §. *animadvertendum ff. quod met. caus.* Et summittere qui vociferentur interpretare in *lib.* 15. §. *convitium. ff. de injur.* Briss. Prat.

SUMMITTERE fasces. Hinc elegans prorepsit adagium, ut cum damus, & herbam quodammodo porrigimus, vincique nos plane fatemur, summittere fasces dicamur, astipulante Cicerone *in Bruto.* Porro fascos summittere Cælius *lib.* 12. *lectionum antiq. c.* 7. intrepretatur, non surrectos tenere, ut solebant prius lictores, ut visendos eos præberent, ostentarentque ad terrores increscentis audaciæ, sed deprimere, & ante pedes quodammodo dejicere.

SUMMITI dicuntur pecora, cum propagandæ sobolis gratia matribus supponuntur, atque alenda præbentur: vel cum in locum demortuorum capitum substituuntur, ut modo grex suppleatur *lib.* 96. *lib.* 70. *ff. de usufr. lib.* 58. *§. hæreditatem. ff. ad Treb. lib.* 19. *§. servi. ff. de jure dot.* Briss. Prat.

SUMMO jure agere, est non ex æquo & bono, sed inquirere quodam præfracto jure. Summum enim antiqui jus, summam putabant crucem, annotavit Bud. in *l.* 1. *de justit. & jur.* Observandum autem, summum jus & æquitatem, differentia quidem esse, sed non diversi generis. Nam æquitas jus est, est, non illud quidem Lege scripta compræhensum, sed præstantius meliusque. Nec enim in scriptum redigi æquitas potest, cujus ratio ex sola deliberatione animi, secundum negotiorum circumstantias dependet. Quanquam jus aliquod, de casu speciali ad æquitatem redactum, possit scripto comprehendi. Vide, Juris stricti vocabulum. *Spieg.*

SUMMO jure agere, tum dicimur, cum quam maxime possumus duriter & præfracte cum adversario contendimus, eumque quam asperrimo & vehementissimo judicio possumus, persequimur. *Prat.*

SUMMOVERE dicebantur magistratus, quum quempiam extrudi juberent. Consules quidem & prætores per lictorem, Tribuni autem per viatorem, at illi quidèm submovebant, ut qui non pareret præhendi juberent, hi vero non pro imperio, sed comiter verbis summovebant, Si vobis videtur, discedite Quirities. Cicero *pro Quintio*, Aut satisdare, aut sponsionem jubet facere. & interea recusantes nostros advocatos acerrime summoveri. De Dolabella Prætore loquitur. Inde deductum ad nostros vocabulum est, ut summoveri dicantur actores per exceptionem, quos ita rei perpulit exceptio, ut à Tribunali quodammodo summoti videantur. *Hot. Prat.*

SUMMOVERI actio dicitur præscriptione pro excludi. *l.* 21. *C. de evictionib.*

Summoveri pro repelli. *l.* 3. *C. de repud. vel abstin. hæred.*

SUMMUM pro præcipuo potioreque, à quo nullum sit superius, usurpatur. Sic Imp. *Inst. de act. in princ.* Summa, inquit, divisio in duo genera diducitur, utpote à generalissimo capite producta, quantum ad materiam attinet. *Spieg.*

SUMMUM digitum, apud Justinianum *sub finem Instit.* Accursius indicem digitum intelligit. Rectius *Alciatus* putat, posse de tabula, seu, ut Græci dicunt, elencho, accipi. Proverbialiter autem dicimus, Extremis attingere digitis, pro eo quod est leviter attingere. Unde & Imperator proverbialiter locutus videtur *Spieg. Prat.*

SUMMUM jus, summa injuria, *Eng recht, weit unrecht.* Item, *Also scharff wuurd schertzig. Darumb muss man zu beyden seyten ein schlagen, und die billigkeit lassen alles rechtens meysterin seyn.* Vide Mart. *de Usura* Spieg.

SUMMUM supplicium mortem significat. *lib.* 38. §. *qui abortionis. ff. de pæn. lib. pen. ff. de condit. causa dat. lib. ult. ff. de sepulc. viol. &* apud Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 21. Callist. in *lib.* 28. *ff. de pæn.* Summum supplicium esse videtur ad furcam damnatio, item vivi crematio & capitis amputatio. Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 17. Summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio. Ad bestias etiam damnatio ex hoc genere est *l.* 26. *ff. de pæn.* ut Paul. *lib.* 5. *sent tit.* 23. ostendit. *Briss. Prat.*

SUORUM appellatione venit singulis amicus, ita sing. Bal. *in l.* 1. *col.* 11. *vers. quid de singulari amico. C. qui accus. non poss. cum similib.* late traditis per Alexan. *in repet. l. sæpe. col.* 50. *vers.* 2. *potest salvari, &c. ff. de re jud.* & cum his quæ late retuli supra in verbo *Amor.* Ultra ea adde, quod Bald. *fin. in repet. c. si pater. in* 29. *col. versic.* quid si testator dicat, si decesserit sine suis, &c. *de testa lib.* 9. decidit quod appellatione suorum continentur omnes illi, qui possunt persequi injuriam illatam attinentibus suis, quod pro mirabili citat Aud. Sicul. *in commento leg. cum acutissimi. col.* 42. *vers.* 5. istud summarium. *C. de fideicommiss.* & latius utrunque dictum reassumit idem in 51. *co. vers.* quid si testator dicat, ubi examinat, qui veniant appellatione suorum & ultra cum in pulchra quæst. consuluit Bald. *Consilio* 78. *descendentib. in* 4. *lib.* & tangit Fel. in *c. nulli.* *§.* 1. *col. pen. vers. generaliter autem, extra de rescript.* & Alex. in *l. ex facto.* §. *si quis rogatus l.* 1. *in* 28. *col. ff. ad Trebel.* & quod fœminæ non comprehendantur, consuluit Aretin. *cons.* 39. in facto dicitur, per totum. & nota quod verbum suus est prossessivum, & propterea non comprehendit jura, neque actiones per sign. dictum. Bal. *in lib.* 1. *in prin. de statu hominum.* Corts.

SUORUM appellatione, Accur. *in lib. S. fœmina.* C. ad Turpi eos intelligit, pro quibus testimonium dici non potest qui sunt usque ad septimum

mum gradum, *l. lege Julia. ff. de testib.* Corras. 4. *Miscel.* 10. *num.* 7.

Suos hæredes accipere debemus filios, filiasve, sive naturales sive adoptivos, ut ait Ulp. *de suis & legit. hered.* Mass.

SUMPTIBUS inanibus vexare. l. 1. ff. de inoff. test.

SUMPTUS, impensa. Hinc sumptuaria Lex, quæ de moderandis sumptibus lata est. Haloan. in l. pen. ff. de via pub. à se in Latinum versa. Quod si qui, ait, in conductis ædibus habitant, quod ædium dominus eas non reparet, ipsi reparaverint, eum sumptum in pensionem reputabunt. Paul. de rei vindicat. Sed sumptibus, ait, petitoris, qui extra cibaria in iter vel navigationem faciendi sunt. l. si res mobilis Spieg.

SUPELLECTICARIUS quis sit, vide Celsum *in l. quæsitum §. Celsus quoque ff. de instruct. vel instrum.*

SUPPELLECTILEM Pompon. definit esse domesticum patris famil. instrumentum, quod neque argento, auróve facto vel vesti adnumeretur. *l. 1. ff. de supel. leg.* quod tamen de reb. moventibus; non animantibus intelligendum est ex *l. 2. ibid.* de quo definitione vide Alex. ab Alex. *Gen. dies, l. 1. c. 19.* Alfenus suppellictilis eas res esse scribit quæ ad usum communem patrisfam. paratæ, nomen sui generis separatum non habent. *l. 6. ff. eo tit.* Tubero supellectilem esse dicebat instrumentum patrisfam. rerum ad quotidianum usum paratarum, quod in aliam speciem non caderet: ut verbi gratia peaum, argentum, vestem, ornamenta, instrumenta, agri, aut domus *l. 7. eo tit.* Supellectilis ergo appellatione vestis non continuetur, quoniam proprio generi adscribitur. *leg. 4. ff. de legatis, l. 1.* Briss. vide & Goedd. *in com. ad lib. 93. n. 1. de verb. sign.*

SUPPELLECTILI legata secundum Paul. in *lib. 3. in prin. de sup. lib.* hæc continentur: Mensæ, trapezephora, & delphica. Sunt tamen qui in hoc loco Jureconf. aliter legendum putent, hoc modo: Mensæ, trapezæ, amphora delphica.

SUPPELLECTILIS originem fuisse tradit Labeo in *l. 7. ff. de suppell. l. quod olim* his, qui in legationem proficisceretur, locari solerent, quæ sub pellibus usui forent, qua de re vide Alc. *lib. 1. dispun. c. 5.*

SUPELLECTILIS, ait Papin. *tit. de supell. leg.* Mensas esse cujuscunque generis, scilicet, vel argenteas, vel argento inclusas placet, nam & argenteos lectos, item argentea candelabra supellectili cedere, posterior ætas recepit. & Ulyssem ex auro & argento lectum inventis arboris truncis ædificatum ornasse, quem Penelope recognoscendi viri accepit, ut voluit *Homer. Massaus.*

SUPELLECTILIS (ait Jabol. *eod. titul.*) non esse vasa ænea salientis aquæ posita, Item si quid aliud magis deliciarum, quam usus causa paratum esset, non esse supellectilis, Labeo & Trepatius putant, Myrrhina autem vasa: & vitrea quæ ad usum edendi, & bibendi causa parata essent, in supellectili dicunt esse. *Massaus.*

SUPELLEX licet videatur tantum dici de strag[illegible]la, sive lodice, ab eo quod super lectum imponatur, ad alia tamen domus utensilia ejus significatio se extendit, imo & ad alias res, quæ sunt aut possunt alicui ornamento esse: sed ad vestes non extenditur, *l. qui vestem. ff. de supellectili leg.*

SUPRAQUATIO [illegible] eam legitur in vulgaris codicibus [illegible] *si quis des[illegible]. C. de omni agro deserti. l.* 11. Legendum enim est, sub prærquationis jure perceperit. *Old. Prat.*

SUPERAMENTA materiarum apud Ulp. in *l. ligni appellatio* 55. §. 2. *ff. de leg.* 3. dicuntur, quæ in paranda materia justam magnitudinem aut longitudinem excedentia, resecantur cujusmodi sunt vitium stirpes, & radices infrugiferæ, *Old. Prat.*

SUPERCILIA, inquit *Hygenus*, sunt loca ex plano in brevio clivo devexo intra pedes latitudinis 30. alioquin jam collis est, Cujac. 10. *obs.* 2.

SUPERDICERE est præter id quod dictum est, subjungere dictis, apud Cic. 2. *de legib.*

SUPERDICI pro prædicari per præconem: id est, ejus voce & (ut cum *Apuleio* loquar, boatu pronunciari & proclamari. *Ulpian.* in *l. si duo.* 13. *in fin. ff. de jurejur.* Fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superdici, προπετῶς μὴ ὄμνυε, hoc est, temerarie ne petulanter jures. Sic in *fust b. C. ex quib. cau. inf.* Fustib. cæsum cui per præconem ita dictum ἰουκοφάντει. Sunt tamen qui superiore *Ulp.* loco pro superdici superindici legant, hæcque illius verba referendo existiment ad veterum morem, qui cum de damnato homine supplicium sumebant in loco supplicii conspicuo ἐπίγραφὴν, seu, ut vocant, titulum affigebant, quo breviter admonitus populus, pœnæ à Reo expetitæ causam intelligeret, eoque exemplo à simili facinore perpetrando cæteri avocarentur. Prat. Vide & Cujs. 13. *obser.* 5.

SUPERDUCERE novercam dicitur pater, qui filio novercam inducit, *l. fin. C. Th. de bon. matern.* Quintil. *declam.* [illegible] 381. Quidam filio superinduxit novercam, & ex ea alteram filiam suscepit. Plin. *lib. 6. Ep[illegible] ad Rom.* inducere novercam eod. modo dixit. *Briss.*

SUPERESSE rebus suis, pro sufficere earum administrationi, negotia sua gerere & aliis consulere, providere & [illegible] esse [illegible]: dicunt enim illi [illegible] Paulus *l. 2. de curator. furios.* Sed & alias (inquit) dabit Proconsul curatores, qui rebus suis superesse non possunt. Sic *l. 1. ff. de procurator*, *l. 60. in fin. ff. de re jud. l. 12. ff. de tutoribus & curatorib. dat. l. 10. ff. ex quib. caus. major. l. pen. ff. de vacat. mun.* Gell. *lib. 1. c. 22. de* cujus verbi significatione disputans, eos ridet, qui superesse se his quibus advocationem præbebant, dicebant, pro adesse. Quo tamen in significatu Sueto. *in Augusto* hoc verbo usus est. *Prat. & Hot.*

SUPEREXACTORES dicuntur, qui ultra quam debetur nomine tributi à provincialib. exigunt: & tales tenentur in duplum, sed etsi perseveraverint, capite plectuntur, *l. 1. C. de superexactio. lib.* 10. quod tamen mutavit Leo *Novel.* 16. debetque id quod injuste exactum est, protinus domino restitui *Prat.*

SUPEREXCURRERE apud Ictum Ulpia. in *l. 1. ff. de arborib. caedend.* Si arbor (inquit) ædibus alienis impendeat, utrum totam arborem jubeat Prætor adimi an vero id solum quod superexcurrat quæritur. *Prat.*

SUPERFICIARIA prædia, quæ in conducto solo certa pensione annua habentes *l. 10. ff. fam. ercisc. l. 49. ff. de mort. [illegible] l. 16. in fi. ff. de pignor. act.* Sic & superficiaria insula in *l. 12. §. 1. ff. de Publicia. lib. 1. §. & generaliter ff. de vi & vi arm. lib. 9. §. quæsitum. lib. 36. § damni ff. de damn. infect.* Et superficiarius fundus *lib. 1. ff. quibus modus usus amitt.* Briss.

SUPERFICIARIAS ædes appellamus, inquit *Cajus*, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas & civili & naturali jure ejus est, cujus & solum. *lib. poster. de superf.* Spieg. Adde Connan. *comment. lib.* 4. *cap.* 11. *numer.* 6.

SUPERFICIARIUM interpretatur *Paulus* qui in alieno solo superficiem ita habet, ut certam pensionem præstet. *l.* 74. *ff. de rei vind.* Alias hac periphrasi significatur, qui in conducto solo superficiem imposuit. *l.* 15. §. *& qui in conducto. ff. de dam. infe.* Seneca. *l.* 13. *Epist.* Mathematica, ut ita dicam, superficiaria est, in alieno ædificat, aliena accipit. Proinde superficiarii domini non sunt, sed quasi inquillini, cum in alieno habitent. *lib.* 3. *§. pen. ff. de novi oper. nunciat.* Aliquod tamen jus in re habent. *lib.* 19. *ff. de dam. infect.* Et ideo superficiaria bonis adnumerantur. *l.* 49. *ff. de verb. sign.* superficiarios denique Prætor loco dominorum habet, & utilibus in rem actionibus tuetur, *l.* 1. §. *fin. ff. de superfi.* 18. §. *et qui ff. de dam. inf. lib.* 74. *& seq. de rei vind. l.* 16. *in fin. de pig. act.* Briss.

SUPERFICIARIUS, ait Vulte, ad §. *adeo num.* 6. *Instit. de locat*, dicitur, qui conduxit solum ut in eo ædificaret, & pro recognitione dominii nomine soli illius quotannis penderet salarium, per *l.* 1. *ff. de superf.* Hic ab emphyteuta eo differt, quod nimirum jus tantum habeat in superficie, emphyteuticarius non in superficie tantum, sed in prædio universo: ille hoc jus sibi acquiric. respectu superficiei positæ in solo alieno suis sumptibus, hic acquirit sibi jus emphyteuseos respectu meliorationum quæ Græcis dicuntur ἐμπονήματα, respectu, inquam, meliorationum, quas jam fecit vel adhuc facturus est. *Vultei.* jam d. loc.

SUPERFICIES quod super soli faciem est, veluti si quid satum aut ædificatum est: itaque vites, arbores, plantæ, segetes, superficies appellantur. Vitis quidem appellatur superficies vineæ, in *l. certo* 13. *de serv. rust.* Domus autem superficies soli *l. cum qui.* 13. *ff. de usurpat.* ubi ædes dicuntur ex duabus rebus constare ex solo & superficie, Superficies autem usque eo soli pars est, eique natura cohæret, ut non illud sine hac tradi, neque hæc sine, illo usucapi possit, *l. obligation.* 44. *de oblig. & act. l. nunquam* 26. *de usurpat.* Denique superficies solo cedere dicitur, *l. qui domum* 50. *ff. ad leg. Aquil. l. qui res suas* 98. *in fin. ff. de solv. &* arborum quæ fundo continentur, non est separatum corpus à fundo, inquit Pompo, *l. Quintus* 20. *ff. de act. empt.*

SUPERFICIUM pro superficie legitur in Pand. Florent. *tit. de superf. ut l. si arca. de leg.* 2. *lib.* 32. *ff. de jure dot.* & in autographo Pisano *in lib.* 1. *ff. de superficieb.* ut & apud Cajum *lib.* 2. *Instit.* 1. Briss. Adde Cujac. *ad l. nunquam ff. de usurpat. & usucap.* Prat.

SUPERFICIO, supero, redundo, superfluo. Ulp. *l.* 1. §. 10. *ff. de aq. & aq. plu.* Iidem aiunt, aquam pluviam in suo retinere, vel superficientem ex vicini in suum derivare omnibus jus esse. Haud scio tamen an verius vulgatis in libris legatur superfluentem. *Hot. Prat.*

SUPERFLUA dicuntur, quæ minime sunt necessaria, *Gothofr.* in not. ad *l.* 28. *in pr. C. de testam.*

SUPERFLUI, id est, supernumerarii, in *l.* 3. *in pr. C. de advoc. diver. judicum.*

SUPERFLUUM pretii id est, quod deest justo pretio. in *l.* 1. *C. si major factus alienat.*

SUPERFLUUM *Ulpian.* sed & hunc in casum puto, si dos (quia permodica fuit) in funus non sufficit: & in superfluum, in patrem debere actionem.

SUPERFLUUS sumptus restituendus. Vide Pap. in *l. sumptus. ff. de rei vin.*

SUPERFOETATIO, secundarius conceptus est prægnantis; quam Super impregnationem vulgus appellat. Lege *Budæum* in annotat. prior. ad *leg. antiqui. si pars hæred. pet.* Spieg. Prat.

* SUPERILLUSTRES, senatores, consules, dictatores, not. in *l.* 1. *ff. de off. ejus cui mand.*

SUPERINDICTUM extraordinarium munus ultra solitam & canonicam collationem indictum significat, id est, augmentum indictionis. *l.* 1. *C. de indictionib. l.* 10. *l.* 1. *C. de superindicti. lib.* 3. *C. de excus. muner. eo, l.* 3. *C. de silentiar. lib.* 2. Appellatur & superindictio in *l.* 1. *de privil. dom. August. lib.* 11. Unde superindictitii tituli in *l. ult. eod. tit. quemadmodum* ex scriptorum librorum auctoritate emendandum est. *Brissonius. Cujac.* tamen discrimen facit inter superindictionem & superindictum, & dicit superindictionem pro indictione illa canonica haberi, ideoque ab ea neminem excusari, ut ipse refert ad *d. lib.* 1. *C. de indictionib. lib.* 10. Superindictum vero esse augmentum indictionis, & esse minus extraordinarium, à quo excusentur plerique allegat ad hoc *l.* 3. *C. T. de col. fun. pa.* ubi dicitur: Augmenti & superindictitii, Marcellin. 27. Indictionale augmentum, Athalaricus Rex 9. quod à nobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum comitem patrimonii nostri nunc jussimus removere & alio loco, Quicquid consuetudinariam functionem petebatur augmenti nomine. Idem *Cujac.* ad *l. unic. de superindicto. C. alleg. lib.* 10. Prat.

SUPERINDICTUM, in *tit. C. de superindicto*; superindictum est accessio ultra indictionem facta, ubi recte interpretatus est *Hegendorph.* illic. Quid autem sit indictio, si quis scire desideravit, diximus ante suo loco. *Anchar.*

SUPERIOR cognitio parentum est, *Inst. de grad. affin.* superior, proximus, *c. quanquam de elect. in* 6. *superior, prima. lib. si dare. ff. de verb. oblig.*

SUPERIORES, positive, intelliguntur ii, qui sunt supra gradum cognationis, vel affinitatis: sicut inferiores, qui sunt infra ipsum gradum *Prat.*

* SUPERIORITAS Territorialis vel Jurisdictio territorialis (*die Landesfürstliche Obrigkeit, Landes Hoheit und Herrlichkeit*) est Imperium quoddam universale, summa potestate aliquanto inferius, statibus Imperii in suis territoriis competens, omnia ea, quæ ad civile regimen pertinent complectens: sive est jus ac potestas summi Imperii ac Regalium, post Imperatorem statibus Imperii in res ac personas in suis territoriis existentes competens.

Imperium scilicet nostrum, in generali complexit consideratum, spectatâ partium relatione ad totum, magna quædam est Civitas, & una Respublica; civis verò singulæ partes, separatim considerata peculiares ac plures quodammodo censentur esse Respublicæ, quæ à Principibus ac statibus Imperii, quibus ab Imperatore & Imperio per investituram concessæ sunt, quodam ἀρχηγετικῶς & Majestatis analogo territorii jure reguntur.

Differunt autem *Superioritas territorialis & Regalia*, secundum nonnullos ceu *caussa* & effectus; secundum alios, ceu *maius & minus*, aut *totum & partes* Superioritas scil. est universitas quædam, seu universale quoddam *potestativum*: Regalia autem seu jura superioritatis, sunt rerum *singula*, ex quarum, seu partium aggregatione universitas

versitas quædam seu, universale quoddam *potestativum*: Regalia autem seu jura superioritatis, sunt rerum *singula*, ex quarum, ceu partium aggregatione universitas ista, ceu totum quoddam consistit. Nec tamen Regalia etiam collectim sumta idem quod *superioritas* esse videntur. Dignitas autem Regalis Principum Imperii nec cum superioritate territoriali nec cum juribus Regalibus eadem est, vel necessario conjuncta, sed hæc diversa sunt, ut *dignitas* & *potestas*.

Non igitur qui Regalia habet, statim etiam superioritatem territorialem habet, nec qui hâc gaudet, Regali dignitate præditus est, ut cernere licet in Civitatibus Imperii & Nobilibus immediatis. Qui sic superioritatem habet, juribus quidem Regalibus non carent, possunt tamen quædam jura territorialia v. g. jus vectigalium, jus conducendi &c, salvâ tamen superioritate, ad alium v. g. vi præscriptionis immemorialis, aut privative pertinere.

* SUPERIORITAS igitur territorialis est affectio propria, & essentiale consecutivum Civis, seu Status Imperii ità ut regulariter in Imperii subditis, positâ vel negatâ qualitate Status, ponatur vel negetur jus territoriale & vice versa. Adquiritur 1. investiturâ Imperiali 2, præscriptione immemoriali, 3. spontanea subjectione.

Ejus effectus generalis consistit in *universali jurisdictione* radicatâ in territorio, & *universali subjectione* omnium de territorio.

Jura superioritatis territorialis multa ac varia sunt, ut jus belli, pacis, fœderũ jurisdictio, jus statuta cõcedẽdi, jus sacrorum, jus collectandi, vectigalium, fodinarum, fluminum, viarum publicarum, jus monetandi, venandi &c. (Vid. Andr. Knichen. *de sublimi territ. jure* Mingius *Dissert. de superioritat. territ*, Kloch. *vol*. 1. *&* 2. *Consil. passim* Knipschild. *de jure civitat. Imp. lib*. 2. *c*. 5. D. Strauch. *exerc. Exoter*. 4. §. 22. D. Struv. *Syntag. feud. cap*. 5. D. Myler. *Tr. de Princip. Imperii c*. 36. & seq. D. Hugo *de statu regionis Germ. c*. 2. *&* 3. (*p*. 3. *var. exerc. jur. publ*,) D. Eben. *Elect. feudal*, *c*. 10, §. 9. Schulemburg. *de potestate Princip. Imper*.

SUPERLATA nomina, superlata verba, quæ augendi causa in oratione proferuntur. Vide Cic. *in partit*. Spieg.

SUPERNUMERARII, *l*. 7. *C. de prox. sac. scrin*. qui in sacris scriniis ultra numerum statutorum militant. Quod si quis, inquiunt Impp. de supernumerariis qui statuti locum subire debuerat, ne pecuniam offerat, statuti etiam gradum recusare voluerit. Vide *Suidam* in voce ὑπεράριθμος. *Prat*.

SUPERSEDERIT pro omiserit, apud Papin, *in prin. l, si cum venditor. de evict. leg*. Lucius iidem *in princip. ad leg. municip*. sic apud Imp. in *l*. 15. *C. de non n. pec. l*. 12. *C. depositi*, *l*. 3. *circ. fin. C. de jur. emphyteut. l*. 2. *C. de sponsal. l*. 20. *C. de don. ante nupt. l*. 8. §. 4. *in pr. C. de bonis qua liberis*, *l*. 7. *C. qua accus. non poss*.

SUPER somnum. *Budæo* est apud *Curt*. servus à cubili. *Spieg*.

SUPERSTES, duo, ut opinor, significat, video enim & pro teste & pro præsente usurpari. Festus *lib*. 17. superstites, inquit, testes præsentes significat, cujus rei testimonio est, quod superstitibus præsentibus leges inter quos controversia est, vindicias subere jubent. *Plautus* in Artemone, Nunc mihi licet quidvis loqui, nemo hic adest superstes. *Servius* autem *libr*. *Æneid*, 3. superstes, inquit, præsentem significat, ut Cicero *in Muræna* suis utrisque superstitibus, id est, præsentibus. Quod tamen postremum verbum apud *Cic*. è glossa in contextum irrepsit. *Hot*. *Prat*.

SUPERSTITIONEM inducit, qui novas vel usu vel ratione incognitas religiones affert ex quibus animi hominum moveantur, Paul. 5. *sent*. 21. §. 2. superstitioni impietas contraria. Est autem religio veri cultus superstitio, falsi 4. *Lactantius* 28. superstitio minimis etiam in rebus Deos inserit. Liv. *l*. 27. Eorum, inquit, vafricie augetur, quibus quæstui sunt capti superstitione animi. vid: Goth. *in not. ad leg*. 30. *ff. de pœnis*.

SUPERSTITIOSUS; vano & inani metu Dei affectus: id est, qui metuit ibi Deum offendere, ubi non offenditur, nam à superstes deductum nomen est, & haud scio an iis proprie attributum, qui nimium in fanis consistebant, quasi apud Deos suos superstites, quos vernacula lingua Bigotos appellamus, quod in vitio *Ulp*. posuit *l*. 1. §. 5. *ff. de adi. edi*. ubi superstitiosos inter eos numerat, qui animi vitio laborant, *Cicero* tamen *lib. de natura Deorum secundo* sic scribit: Non enim philosophi solum verum etiam majores nostri superstitionem à religione separaverunt, nam qui totos dies præcabantur, & immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit Hos Græci δεισιδαίμονας vocant de quibus vide *Plutarch. in lib*. περὶ δεισιδαιμονίας, *Plautus* autem *in Rudente* hoc verbum in eo posuit, qui vaticinaretur.

Qui si ista aut superstitiosa, aut boriala, atque omnia

Quicquid insit, vera dicet?

His adde Connan. *comment. l*. 3. *c*... *n*. 3. Hot. Prat.

SUPERSTITIOSAM, h. e. erroneam inanem gerere solicitudinem *l. nec maritus. sub fi. C. sol. mat. l. si tutores* 11, *C. de compensat. l, quandiu. C. qui admitti ad bonor. poss*. sic superstitiosa appellatio in *l*. 6. *C. quando provoc. non est necess*.

SUPERVACUAS impensas facere. *l. utiles autem. in fi. ff. de petit, hæred*.

SUPERVIVERE est superstitem alicui vivere interdum etiam salvum evadere Cujac. *in Notis ad l*. 2. *Instit*. *Dn. Inst. sub tit. de donat*.

SUPINA ignorantia, pro stulta & hebeti, quæ Crassa vulgo dicitur. *l. nec supina. ff. de jur. & fact. ign*. Spieg.

SUPINA vero Stoicis dicuntur quæ cum particula passiva construuntur, ut est audior, videor, ut recta quæ construuntur cum aliquô ex casib. obliquis ad prædicati generationem, ut est audit, videt, loquitur. Laert. *l*. 7. *in vita Zenonis Cittici*.

SUPINUS, dissolutus, negligens, alicui negotio indormiens, Paulus *l*. 15. §. 1. *ff. de contrah. empt*. Ignorantia emptori prodest, quæ non in supinum hominem cadit. *Prat* ex *Hot*.

SUPPARA non tam vela fuisse videntur, quam velorum quædam supplementa, & summæ partes, quæ supra ipsa vela & antemnam expandebantur: quod ut opinor, sensim pararentur. *Lucanus*.

—— Summaque pandens

Suppara velorum perituras colligit auras,

Papin.

—— Vos summis annectite suppara velis.

SUPPARA autem in alto mari & pelago pandebant aliæ naves, cum terram legebant, colligebant, & substringebant: Alexandrinæ naves supparis passis in portum pervehebantur. *Seneca*, solis enim licet supparum intendere quod in alto omnes habent naves. nulla enim res, æque adjuvat cursum, quam summa pars veli; illinc maxime navis urgetur. Itaque quoties ventus increbuit, majorque est quam expedit antenna summittitur

mittitur: minus habet virium flatus ex humili. Cum intravere Capreas & promontorium, ex quo Alta procelloso speculatur vertice Pallas, cæteræ velo jubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne indicium est. Turneb. *advers. lib.* 21. *c.* 4.

SUPPETERE præter tritas significationes est subjecta sua persona, pro alio petere, *l.* 52. §. 5. *ff. de furt.* pro quo quidam ibi legunt, sic petet, ut *Haloander*, qui hoc verbum eo significatu non intellexit. *Prat. Briss.*

SUPPLENTES omnes defectus tam juris quam facti. Clausula quæ quotidie apponi solet in diplomatib. Rom. Pont. & Impp. respicit tantum defectus juris positivi, non autem naturalis, ut est *tex. in Clem. pastoralis.* §. *cæterum defectus de re judi.* Spieg. Est inter supplere & interpretari differentia quædam supplemus specialia. interpretamur generalia, *l. Gallus.* §. *quid si qui filium*, & §. *seq. de liber. & posth.* supplere est extendere & quasi emendare. §. 1. *Instit. de bon. poss.* Interpretari neque extendere est, neque emendare, supplere non possumus sine lege, interpretari possumus sine lege. Cuja *ad leg. commodissime. ff. de lib. & posth.*

SUPPLERE gregem, id est in locum capitum defunctorum summittere, *l.* 69. & 70. *ff. de usufr.*

SUPPLERE de jure vel de facto, quando possit index, vide *tit. C. ut quæ desunt advoc. part. & specu. at. de off. omn. jud. part.* 1. §. 6. Prat.

SUPPLERE judex dicitur ea quæ desunt advocatis partium. *Briss.*

SUPPLERI etiac dicitur portio non ea cui quid deficiebat, sed cui aliquid additur, in *l. quod bonis.* §. *ult. ff. ad leg. Falc.* Briss.

SUPPLETIO quam ponit Papa in rescriptis, ad quid referatur docet Panorm. in *c. illa. de elect.*

SUPPLETUR quod deest, *cap.* 1. *in pr. de sacr. unct. l. oratio ff. de sponsalib.* Prat.

SUPPLETUR unum jus per aliud, Panor. *in cap. super quæst. de elect.* Prat.

SUPPLICARE, proprie est paulo demissius orare, obsecraréque: ducto more à miseris, qui plicatis manibus fere rogant: non autem sicut aliquando, non tamen absque erroris duce, putavi à genibus poplitibusque plicatis. *Spieg.* Cæterum, de supplicandi modis varie apud diversas gentes observatis, vide Hadria. Jun. *animad. l.* 2. *c.* 11.

SUPPLICATIO, est veniæ petitio prioris erroris: item remedium judicialis gravaminis, quod Canonistæ vocant Revisionem sententiæ. *c. ex literis. de in integ. restit.* Ea utimur adversus sententiam eorum, à quibus appellare non licet propter eminentiam. *l.* 1. *ff. de off. præf. præt. l.* 1. *C. de sent. præfect. præt. l. si quis adversus & Auth. Qua supplicatio. C. de precib. Imp. offerend. præterea.* Vel est quædam benignitatis ipsius superioris imploratio. Quam etiam ad alias expeditiones utimur diversimode. Vide explicatio, *Spieg. Prat.*

SUPPLICATIONES etiam erant, cum aut ex collatione, aut certe de bonis damnatorum sacrificaretur. Unde & supplicia dicuntur, *Isid.* in 6. & meminit *Festus*: Supplicationes quæ sunt de bonis passorum supplicia. *Salustius*: In suppliciis deorum magnifici. Isid. *lib.* 5. Supplicium, inquit, proprie dicitur, non qui quoquo modo punitur, sed ita damnatur, ut bona ejus consecrentur, & in publicum redigantur. Nam supplicia dicebantur, supplicamenta. Et supplicium dicitur, de cujus damnatione deliberatur aliquid Deo, unde & supplicare

SUPPLICIORUM alia summa sunt, àlia mediocria, alia minima. Summa sunt, crux, crematio, decollatio: Mediocria metallum ludus, deportatio. Minima, relegatio, opus publicum, vincula. Hæc Paulus *lib. sent.* 5. *c.* 17. Ho. Prat.

SUPPLICIUM Quintil. *in Declamat.* ait, esse publicæ animadversionis crimen. *Briss.*

SUPPLICIUM. nostris pro pœna familiare est. Unde sumere supplicium, *leg. in magistratib. ff de jurisdictio.* Item summum supplicium, de quo in *l. capital um ff. de pœn. & ult. suppl. in leg. ult. eod.*

SUPPLICIUM ultimum ait *Celsus*, esse mortem solam interpretamur *l.* 21. *ff. de pœnis.* Hot. Prat.

SUPPONERE testamentum, id est Falsum testamentum supposita persona obsignare: vel potius falsum testamentum loco veri subjicere & producere, autore Cicerone *in de Legib. Paradox. & pro Cluent.* Sic suppositi partus hoc est, falsi & adulterini, in l. cum suppositi. *C. ad leg. Corn. de fals.* Spieg. Prat.

SUPPONERE pro subjicere *l.* 91. *ff. de solutionibus* hoc etiam sensu appellantur suppositi filii. *Briss.*

SUPPONERE hypotecam pro pignorare. Hinc & *tit. D. de reb. eor. qui sub tutel. vel cura. sunt*, sine decreto non alienandis, vel supponendis. Est enim hic supponendis, pignori obligandis. *Cornut.* in illum locum. Me tibi supposui: tanquam aliquod pignus, inquit. *Prat.*

SUPPOSITA persona. Hermogen. *de jure fisc. in leg. aufertur.* Quod inquit, à præside, seu procuratore, vel quolibet alio in ea provincia, in qua administrat (licet per suppositam personam) comparatum est, infirmato contractu viodicatur. Idem in princip. ejusdem leg. qui cum, ait, hæres institutus esset, ut filius post mortem ejus, qui pater dicebatur, suppositus declaratus est. *Spieg.*

SUPPOSITIONES, sunt positiones, esse aut non esse significantes. Eæ significant esse, quæ sunt propositiones affirmativæ: non esse vero, quæ sunt negativæ. Drosæus *in methodo juris.*

SUPPOSITUS actor pro falso & subornato, *lib.* 2. §. & *cum placuisset. ff. de orig. jur.*

SUPPOSITUS jurisdictioni. *Ulp.* auctor est in *lib.* 1. *si quis in jus voc. non jur.* Non suppositum jurisdictioni illius, ad quem vocatus est pro non daro fidejussorem haberi. *Spieg.*

SUPPOSITUS filius in prin. jam citatæ *lib. aufertur.*

SUPPRAEDES dicuntur secundi & tertii fidejussores, quos Galli in causa fisci & publica Contraplegios dicuntur, ut annotavit Conn. *l.* 6. *c.* 7. *circa finem.*

SUPPRIMERE testamentum *in lege Corn. testamentaria* intelligitur: qui sciens prudensque tabulas testamenti in fraudem hæredum legatariorum, fideicommissariorum, aut libertorum non profert, & qui habeat, & proferre possit, proferre eas non curat, Paul. *lib.* 4. *sent. tit.* 7. ubi *Cujac.* tradit, quos is qui taliter supprimit testamentum, teneatur lege Cornelia testamentaria, & interdicto de tab. exhi. *Isid.* ex *Paulo.* mutuatus suppressum testamentum *lib.* 5. *Etym. c.* 24. definit, quod in fraudem legatariorum seu libertorum non est palam prolatum. Quod e si non latet, si tamen personis supradictis non proferatur, supprimi videtur. Suprime ergo celare est, quod crimen in testamentis ad *l. Corn. de falsis pertinet. l.* 2. *ff. ad l. Corn. de falsis.* Et ita suppressos accipe *l.* 10. *in fi. D. quemad. testa aperiant. l.* 33. *D. de jud. l.* 3. *si quis dolo. D. de tab. exhib. l.* 9. *D. de dolo. l.* 7. D.

D. de fals. Sueto *in Caligula c.* 16. Legata ex testamento Tiberii quanquam abolito, sed & Liviæ Augustæ quod Tiberius suppresserat, cum fide ac sine calumnia repræsentata persolvit. Supprimere etiam mancipia dicimus. *l.* 82. *§. pen. D. de furt.* Unde suppressores mancipiorum plagiarii, qui alienis servis suadent, ut à dominis fugiant, eosque invito vel insciente domino celant *l. pen. D. de leg. Fab.* Et suppressi mancipii crimen in *l.* 3. *ff. eo ti.* Supprimere etiam naufragium. *l.* 3. *§. item is cujus ff. ad l. Cor. de fic.* & naufragos suppressos dicunt ICti. *l.* 3. *§. ult. D. de incend. rui.* Supprimere merces *l.* 30. *in fi. ff. de stellionat.* Briss.

Supprimere & intercipere dicitur, qui domino reposcenti non reddit, ait Pompo. *l.* 44. *in fi. ff. de acq. rer. domin.*

Supra, id est, præter, *l. ex conducto ff. locat,* supra excludit, *l. fi. ff. de jurisdict.* vide Bart. *l. cum ita. ff. de dote præleg.* Prat.

Supra jurisdictionem suam jus dicere, est quod vulgo dicitur, Judicem excedere limites suos. Exempla pete ex *l. ult. de jurisd. omn. jud.* Spieg.

Suprascripta, omnia quæ antea dicta sunt sive præcesserunt, complectitur, nisi intercedens absurditas ad proxima tantum referenda cogat, de quo latius Bart. in *l.* 1. §. *hoc edicto ff. de postul.* Spieg. Prat.

Suprascriptis aliis, item supradictis personis, in *l. ab hostibus in prin. & leg. item ait Prætor, ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

Suprema dies pro novissima *in l.* 7. *§. Papinia. ff. solut. matrim.* Sic suprema hora. *l.* 1. *§. dies ff. quando appellan. sit l.* 2. *ff. de verb. sig.* Et in 12. tab. Solis occasus suprema tempestas esto. *Briss.* Adde *Brechaum* in *l.* 2. *§. cujusque diei ff. de verb. sign.*

Suprema numero multitudinis absolute pro novissimis judiciis, & ult. voluntate seu testamento. in *l.* 25. §. 1. *ff. de liber. & posth. l.* 3. §. *ult. ff. de muneribus & honorib. l. un. D. de bonor. possess. ex testam. mil. l.* 39. *D. de pigno. act. l.* 36. *§. miles in supremis. D. de milit. testam.* Corn. Tacit. *lib.* 1. Nihil eo die senatus agi, nisi de supremis Augusti, cujus testamentum inlatum est per virgines Vestales. Quintil. *Declamat.* 1. Neque ego gravissimum patrem sua juveni jactasse crediderim. At quod idem auctor, *Declam.* 8. ait. Vidimus igitur frequenter ad vitam post conclamata suprema redeuntes, sic accipiendum est, post conclamata novissima verba: In quibus fuisse verbum, Ilicet, Donat. *in Vergil.* & *Servius* notant *Briss. Prat.*

Suprema judicia dicunt nonnunquam *l.* 5. *D. quemadm. testa. aperian. l.* 32. *§. pœnitentiam. D. de don. inter vir.* Quintil. *lib.* 6. *c. de risu.* Consulens eum, an primipilaris ei testamento suaderet ordinare suprema judicia. *Briss. Prat.*

Suprema sua ordinare, testamentum facere, supremam voluntatem exponere, Modestin. *l.* 39. *D. de pig. act.* Creditor quum suprema sua ordinaret, testamento cavit. *Hot. Prat.*

Supremam dicere, ut annotat *Donat.* dicebatur præco, cum dimittebatur judicum consessus, Hinc *Plautus*: Mater supremam mihi tua dixit, domum ire jussit. Id est, mater supremam dixit tempestatem, & ilicet pronuntiavit, domumque ire jussit. Turneb. *advers. li.* 3. *c.* 12. Prat.

Supremam voluntatem, mortuorum dispositionem dicimus. *l.* 78 *D. de hæred. instit.* & aliis vulgatis locis. *Briss. Prat.*

Supremas etiam tabulas pro testamento Latini auctores dicunt. Martial. *l.* 5. *Epigr.*

Supremas tibi tricies in anno
—— Signandi tabulas Idem eod.
Quadrantem Crispus tabulis Faustine, supremis
Non dedit uxori. Briss. Prat.

Supremus non is demum, qui post aliquem, sed etiam post quem nemo sit, & quem nemo sequatur, intelligitur. *l.* 34. *D. de vulgar. & pupil. l.* 92. *D. de verb. sign. & l. qui duos* 9. *D. de rebus dub.* quod tamen sic accipiendum est, ut non restricta Latini sermonis consuetudo, sed æquitatis ratio servata videatur. Sic supremas tabulas secundum quas se Prætor bonorum possessionem daturum pollicetur, accipimus novissimas, post quas aliæ nullæ factæ sunt. *l.* 1. §. 1. *l. pen. §. plane, D. de secund. tabul.* Sed & illæ supremæ habentur tabulæ quæ solæ sunt *l.* 161. *D. de verbor. sign.* In vulgari quoque substitutione, qua ei, qui supremus morietur, hæres substituitur, recte hæres substitutus etiam unico intelligitur. *l.* 163. *ff. de verbor. signific. l.* 9 *ff. de rebus dub.* Cum vero plures sunt, ei qui novissimus decesserit, ex his verbis substitutus succedet. *d. l.* 9. *& l.* 14. *in fin. D. ad leg. Falcid.* Briss. Prat. Adde Brech. *d. lib.* 163. *D. de verb. & rer. sign.* Vide & Goedd. *in comment. ad lib. proximus.* 92. *D. de verb. sign.*

Surda testimonia dicuntur quæ feruntur per tabulas, propterea quod hæ rogatæ nihil respondent. Unde Rot. explicante, surdis agere testimoniis proverbio dicuntur, qui vel procul absentes, vel ita defunctos modo citant, ne queant deprehendi. *Spieg.*

Surdaster, hoc est, minus audiens, tutor esse potest. *l. pen. & ult. C. de leg. tut.* Prat.

Surdus quomodo probetur, declarat *Bar.* in *l.* 1. *D. de bon. poss.* Pratejus.

Surrentem, item Surrentinum vinum. Lege, Urnalia.

Surrepere & Obrepere, *Nicol. Perrottus, Budæo* annotante, ab obripiendo & surripiendo dicta existimat. Obrepere quid sit, paucis indicatum est. cujus vim verbi haud recte intellectam. idem explicat in posterior. Annotat. ad *leg. si quis obrepserit, ad leg. Corn. de fals.* Accurs. existimavit, Obrepserit, eodem admonente *Bud.* ab obripio esse: ut preces obreptitias & subreptitias. Qua de re non inutiliter Doctores nostri, in *l. & si legibus, C. si cont. jus vel util. publ.* & inter Pont. jur. Interpretes, Felin. *in rub. c. dilectus* 1. *c.* postulasti, de rescrip. tum alii aliis locis disserunt. Quod huc proprie pertinet, & satis è verbis *Ulpiani* colligitur. Obrepimus, cum tacendo aliquid impetramus, quod exprimere necesse erat, expressumque Principem à concessione ab alienasset: Surrepimus vero, cum à Principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus. Puta Rescriptum, Privilegium, Beneficium, Feudum, &c. *Spieg. Prat.*

Suscepti sunt clientes qui se & bona sua omnia tuenda & defendenda potentioribus addicunt fraudandorum publicorum tributorum causa, qua specie potentiores vicanorum & rusticorum bona sibi vindicabant vel relinquebant susceptis sub patrocinii mercede certa. quod damnatur titu. *C. ut nemo ad suum patroc. suscip. vicos vel rusticanos eor. & tit. de pact vic. C T. & Justin. Novell.* 17 & Tiberii de divinis domibus, Salvianus 5. *de providentia Dei:* ut vim, inquit, exactionis evadant, tradunt se ad tuendum protegendumque majoribus, dedititios se divitum faciunt, & quasi in jus eorum ditionemque transcendunt. Nec tamen grave hoc esset, si potentes patrocinia ista non venderent, hac lege tueri pauperes videntur ut spolient. Omnes enim ii, qui defendi videntur, defensoribus suis omnem fere substantiam suam

addicunt. Nihil susceptis tribuunt, sed fit novum genus venditionis & emptionis. venditor nihil tradit & totum accipit. Emptor nihil accipit, & totum penitus amittit. Vocat igitur susceptos, ut Servius *libro 6. Aeneidos*, id est, clientes, & Augustinus *in quaestio. mistis*: Nunquid si male vitae sit Advocatus, contra susceptum ejus pronunciabitur? hoc est officium advocati, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret. Nunquid poterit vita ejus, si turpis est, obesse causae suscepti? Palaemon Grammaticus V. R. in glossis: Assecla, cliens, sive susceptus Sic susceptum accipe *l. 1. C. de princip. agent. in reb.* Neve sub unius persona suscepti fraude quadam aliena negocia inferenda esse pertentent. *Prat.* Adde *Cujac.* ad *l. 1. C. ut nemo ad suum patro. suscip.* &c.

Susceptores, ut tradit *Postellus* in *lib. de magistrat. Atheniens. c. 13.* sunt, qui Gallice receptores auxiliorum dicuntur, qui aliquando cogunt res fisci majori mensura aut pondere nominis regio persolvi, non quidem ut regi reive publicae prosint, sed ut sub regii nominis terrore rem maxime augeant: *Brissonius* eos esse dicit, qui solutionem auri & specierum accipiebant, & modum jugationis possessorum & species singulas describebant, per *l. 9. C. defens. civit. l. 5. C. ad leg. Jul. repet. l. 5. C. de exactor. tributor. l. pen. §. illud. C. de canon. larg. tit. l. 23. C. de decurio l. 1. 2. & tot. tit. C. de susceptor.* Cujac. in *rub. C. jam d. tit.* eos hoc modo definit; Susceptores, inquit, sunt, qui annonis & tributis utriusque aerarii recipiendis, praepositi sunt *l. cum possessor in fi. D. de censib.* Horum munus annuum erat, *l. 4. C. de suscept.* nisi more civitatis soleant fieri in biennium, vel nisi raritas hominum (sic enim legendum, non auctoritas Graece *εὐπορία*) eos in biennium creari cogat, ut est *l. 22. C. Theod. eod. tit.* Jubebantur autem hi praesentibus defensoribus, civitatum, qui quasi quidam Tribuni plebis erant, perscribere modum jugationis cujusque, & species singulas, quos fisco inferri oportebat, vel earum quantitatem. Sunt & alii vini susceptores, Graecis *κάπηλοι* dicti, de quibus *lib. 11. C. tit. de susr. & suscept. uni*, in quo de illis nulla fit mentio, Hi vero suscipiebant vina fiscalia & populo vendebant. Populo enim Romano oleum, panis, porcina, gratuita praebebantur, vinum non nisi perraro, ut *Vopiscus* scribit *in Aureliano*. Prat.

Susceptores, qui solutionem auri & specierum accipiebant, & modum jugationis possessorum & species singulas describebant. *l. 9. C. de defensoribus civit. l. 5. C. ad legem Jul. repet. l. 5. de exactoribus tribut lib. 10. C. l. pen. §. illud de cano. largit. tit. eod. l. 23. de decurion lib. 10. C. l. 1. & 2. & tit. de susceptoribus eo.* Briss. Postellus in *l. de magist. Ath. c. 13.* putat per susceptores intelligi, qui Gallice receptores auxiliorum dicuntur, qui aliquando cogunt res fisci majori mensura aut pondere nomine regio persolvi, non quidem ut regi reive publicae prosint, sed ut sub regii nominis terrore rem maxime augeant. Cuja. *super Rub. C. de susceptor. praepos. &c. lib.* 10. definit: susceptores esse, qui annonis & tributis utriusque aerarii recipiendis praepositi sunt, *l. cum possessor in fin. D. censib.* Praepositos vero esse, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur *l. 2. hoc tit.* vel pagis, de quibus dixi in *lib. 9. supra lib. eod. de jur. fisc.* Cujac. *in supra d. loco.* Susceptorum autem munus annuum est. Idem *Cujac.* ad *l. 3. d. tit. C. de susceptoribus lib. praallegato.*

Susceptores qui lusores recipiunt, *l. 1. §. idem notandum, D. de alea lusu.* Briss.

Susceptus pro Cliente. Ammia. Marcel. *lib. 30.*

Suscipere pro celare. Sic suscipere furem. *l. 48. §. qui ex D. de furt.* item pro recipere sic suscipere in fidem *l. 8. C. quod cum. eo.* Interdum tamen idem valet quod concipere *l. ex facto. 17. D. ad Treb.* inde susceptus pro editus & natus. Sic susceptus filius. *l. 25. D. de ritu nupt.* Briss.

Suscipere aliquem *l. 132. ff. de verbor. oblig.* id est in fidem & clientelam accipere. Quidam, inquit, cum filium alienum susciperet. *Prat.*

Suscipere aes alienum, id est constituere se debitorem, alterius nomine *l. 19. §. ult. ff. de jurejur.* Briss.

Suscipere cognitionem in *l. 8. & l. 9. ff. de offic. praesid.* Plinius *libro 6. Epist. ad Cornel.* Haeredes cum Caesar esset in Dacia, communiter epistola scripta petierant, ut susciperet cognitionem. *Briss.*

Suscipere haereditatem: fideicommissum: advocationem: administrationem. *Briss.*

Suscipere delationes, i. e. onus denunciandi & deferendi, *l. 2. in princ. ff. de jure fisci.* Briss.

Suscipere judicium seu excipere reus dicitur, *l. 7. ff. de petit. hered. l. 7. §. ult. l. 9. §. ei tutori. ff. de tut. & rat. distr.* & suscipere litem *l. 64. ff. de procuratoribus.* Sed & judex qui judicandi in se necessitatem recipit, suscipere judicium dicitur, *l. pen. ff. de vocatio, muner.* Schard. ex *Briss.*

Suscipere obligationem, *l. 45. ff. mand.* Briss.

Suscipere in se periculum, non est teneri de casu fortuito, *l. opus, ff. locat. l. sed & si quis. §. quaesitum, ff. si quis caut.* Spieg.

Suscipere pro accipere: sic suscipere ancillam temporarii ministerii causa, *l. 2. C. commodati* Briss.

Suspectae vitae pater, *l. filius familias, §. sed & filia familias, ff. de procur.* Spieg.

Suspecti crimen, id est, criminatio & accusatio suspecti. Ulp. in *l. 1. §. 1. de suspect. tutor.* Sciendum est suspecti crimen ex *l. 12.* Tab. descendere. *Prat.*

Suspecto decedere dicitur, quem non sua morte, sed violentia decessisse suspicamur, *l. portiones, 21. ff. de iis quae ut indig.* Briss.

Suspectus tutor, de quo est suspicio, quod non ex fide administret & qui moribus talis est, ut sit suspectus, *§. suspectus & §. si Inst. de suspect. tut. l. suspectus, & l. scire oportet, ff. de tut. & curat. dat. ab his.* Item qui operam suam ei invitum ingerit, *l. quae omnia. ff. de procur.* Spieg.

Suspectus tutor, est, qui non ex fide tutelam gerit, licet solvendo sit, *§. suspectum. Instit. de suspect. tut.* Nam qui fraudulenter tutelam administravit, etiam si satis offerat, ut suspectus removetur. Tutorem enim non facultates, sed fraudulenta administratio, & callida conversatio suspectum faciunt, *l. 31. ff. de reb. auct. jud.* Itaque si in tutela grassatus est, aut sordide egit vel perniciose pupillo, vel aliquid intercepit ex reb. pupillaribus, jam ut suspectus removetur, *l. 3. §. nunc videamus ff. de suspect. tutoribus.* Apparet itaque ex fide & diligentia & malevolo proposito magis, quam ex facultatibus suspectum tutorem argui. Quod in haerede quem ut suspectum Praetor deminuere, vetuit: contra est qui ex solis facultatibus suspectus existimatur d. *lib. 31. & lib. 7. §. qui sciens, ff. pro empto.* Dicunt autem promiscue Jureconsulti pro eodem

eodem suspectum facere, & suspectum postulare *l.* 1. §. *consequens*, *l.* 3. *l.* 7. *ff. de suspect. tut. l.* 6. *ff. rem rat. hab. l.* 39. *ad fin. ff. de procur. l.* 14. *§.* 1. *D. de solutio. l.* 8. *§. pen. D. de admin. tut. l. ult. D. qui per tut.* Unde suspect. postulatio & accusatio, *l.* 3. §. *si quis affuturus D. de susp. tut. l.* 2. *§. suspect. D. ad Turpil. l.* 5. §. *gessisse. D. de admin. tut.* Briss. Prat.

Suspectus tutor vel curator est (quantum ad crimen, quod ex *lege* 12. *tabul.* descendit, attinet) qui tutor vel curator fraudulenter & negligenter in rebus pupulli vel adolescentis versatur. Vult. *in Comment. Inst. de suspectis tutoribus vel curatoribus in pr. num.* 1.

Suspendere pro differre. Sic dicitur suspendi actus *l. ultim. ff. commun. prad.* sic quoque dicitur suspendi stipulatio, cognitio, &c. *Briss.*

Suspendiosus, qui suspensus est cui vita suspendio adempta est, Ulpia. *lib.* 11. *§.* 1. *ff. de his qui not. infam.* Non solent autem legeri hostes, vel perduellionis damnati, nec suspendiosi, nec qui manus sibi intulerunt Plin. *lib.* 28. *c.* 2. Laqueum suspendiosi, circumdatum temporibus capitis dolorem sedare. Recte autem idem *Plin.* ejusdem *libri c.* 4. Pœnam laquei præposteram esse ait, ex eo, quod includatur spiritus, cui exitus quærendus est. *Prat.*

Suspensa bona dixit *Seneca*, quæ venalia pendent in tabula proscripta. Et suspensis amici bonis, inquit, libellum dejicio, creditoribus ejus me obligaturus. Sic *Tranquillus*, Lege prædiatoria in vacuum pependerit *Prat.*

Suspensio dicitur dispositio, ut in *c. quarenti, de verb. sign.* & suspensus depositus dicitur. Jo. Bello. *Etym.*

Suspensio pœna genus apud Pontificios *c. veritatis, de dol. & contum.* Jo. Andr. Clem. *ff. de pœnis.* Prat.

Suspensio est duplex: una corporalis, spiritualis altera. Corporalis qua quis in furcas tollitur *c. si non licet* 23. *q.* 5. *& c. fin. ead. caus. & quæstione.* Prat.

Suspensio spiritualis canonica, vel ecclesiastica, quæ contingit in officio, vel beneficio vel utroque, *cap. eos, qui* 23. *distin.* Prat.

Suspensum dicitur id, quod excedit domos, vel ultra eas extenditur, quod si ceciderit & alicui nocuerit, vel damnum intulerit in via publica eunti tenebitur dominus domus illius, de qua damnum illatum est, ut *ff. de his qui dejec. vel effud. pertot. Old. Prat.*

Suspicio à suspicor, suspicari quod significat cum timore quodam ea adspicere, quib. dubitatur: est ipse suspicandi actus. Quare junctum cum Venio, semper accipitur passive, ut Venit in suspicionem, suspiciosus, active & passive *Old. Prat.*

Suspicionem itaque sic definiemus. Est actus per quem in dubitationem trahimur, timentes de aliquo, ne læsionem adferat, privatim, aut publice *Prat.*

Suspicio autem est triplex, *l. Cum debitores* nostros alieno æri obnoxios, suspicamur abitionem meditari, ne carceri mancipentur, quoniam solvendo non sunt, vel quod incipiunt dilapidare & distrahere omnia fere bona. Hæc nuncupantur suspicio fugæ. Quæ solet privatum, nec adeo magnum adferre detrimentum in Repub. ideoque non censetur crimen. Ulpia. *ff. de Privileg. creditor.* Vide *l. ait prator §. si debitorem. ff. qua in fraud. cred. leg. fin. C. de feri* Et utrobique Bartol. II. Est quædam suspicio adversus judicem non solum delegatum, verum etiam ordinarium. Nam cum magistratus sæpe religionis suæ obliti, perniciosissime judicando noceant; rectissime concessum est, omnes ex suspicionis causa recusari. De judice delegato tractatur in *l. apertissimi. & l. ult. C. de judic.* De ordinario autem extat *Novell.* ut præsides, qui interpellan. §. *quod si invenias, Const.* 76. III. Est quædam denique suspicionis species ex eo nata, quod tendit ad lædendum publice aut privatim, quæ pertinent ad actionem de postulatione suspecti. *Old. Prat.*

Sustentare se, i. alere. *l.* 5. *ff. de ventre in possess.*

Sustinere, pro differre, reservare rejicere Calistrat. *l.* 36. *ff. de jud.* Ex justis causis, & ex certis personis sustinendæ sunt cognitiones. Humanum est in similibus causis cognitionem ad aliquem modum sustinere. *Hot. Prat.*

Sustinere actiones differre, suspendere Pomp. *l.* 35. *ff. de jur. fisc.* Utrum jus fisci ante executiendum sit, & sustinendæ actiones cæterorum. &c. Ulp. *l.t.* §. 3. *ff. si fam. fuit fec.* Tandiu aliorum nomine actio sustineri debebit, quandiu priore judicio potest actor consequi. sic pœnam sustinere. Idem *l. si quis* 6. *§. quid tamen*, 7. *ff. de injust. rupt.* Pœna tamen sustinenda est quoad princeps rescripserit ad literas Præsidis, *Hot. Prat.*

Sustinere partes actoris & petitoris, i. gerere. *l.* 7. *§. ult. ff. de lib. causs.* Briss.

Sustinere capitis diminutionem. i. pati *l.* 2. *C. de legit. tut.*

Sustinere etiam significat, ut sustinere onera, item repræsentare personam; item pro exhibere, alere, sustentare sumitur. *Briss.*

Sustinere controversiam frustra, id est injuste conveniri *lib.* 1. *C. de N. fil. pro pat.* Briss.

Sustineri, differri & inhiberi ad tempus significat. sic sustineri judicium, præstatio dicitur. *l.* 4. *§. ult. ff. de lib. cau. l.* 5. *§. ult. l.* 7. *§.* 1. *ff. de pet. her.* Briss.

Susum versus antiquum esse puto: sim modo non fallit, qua tamen alia emendatior hactenus non est, *Haloandri* editio, pro sursum versum in vulgatis legitur. *Spieg.*

Susurro, qui occulte maledicendo odium in aliquem, aut dissensionem molitur.

Suum verbo, dominium significari & ea tantum quæ vindicari à nobis possunt, non etiam quæ in nominibus sunt suorum appellatione contineri traditur in *l.* 27. *§. argento & l.* 34. *ff. de auro arg.* Gœd. in *comm. ad l.* 239. *n.* 9. *de ver. sig.* Sed nec quæ pignori tenentur, suorum appellatione veniunt. *l.* 9. *§. ult. ff. de supell. leg. l.* 74. *de legat.* 3. Ambiguum vero esse cum quis suum dicit, utrum de toto an de parte significet, *Pompo*, in *l.* 239. §. *ult. ff. de verb. sign.* scribit; quoniam & id nostrum est, quod nobis cum alio commune est. Cum quis suos servos dicit, hi designari videntur, quos paterfam. suorum numero habuit & qui pleno jure ejus fuerunt. In his vero fructuarii servi non continebantur, nec venales habiti servi. servi plane cum alio communes & & bona fide possessi, & quorum ususfructus alienus sit, continebuntur. *l.* 71. *l.* 73. *l.* 74. *ff. de leg.* 3. Briss. Prat. Vide & supra in verbo *Meorum*, & *Gœddaum in lib. meorum* 91. *de verb. sign.*

Suum consequi & recipere crediteres pro eo, quod sibi debetur, consequi, Jureconsulti eleganter dicunt. Unde Ulpia. in *lib.* 7. §. *apud Labeonem. ff. qua in fraud. cred.* cum ait qui suum recipiat, nullam videri facere injuriam, hoc est, cum qui quod sibi debetur receperit sic & in *lib.* 15. *§.* quod si

res

res ff. de re jud. l. 96. §. 1. ff. de solut. l. 44. ff. de cond. indeb. l. 4. §. idem Julianus ff. de doli except. l. 12. ff. de novatio l. 37. ff. de jur. fisc. l. 7. de cessio. bon. In eam denique sententiam ad suum pervenire dicunt, l. 1. ff. quod certo loc. l. 1. §. illud verum. ff. si quis test.am. lib. Briss. Prat.

SUÆ ætatis esse dicuntur qui minorem ætatem excesserunt. l. 27. ff. de neg. gest. l. 5. §. item ipse tutor ff. de auctor. tut. si tamen testator alcui ita legaverit, cum suæ ætatis e͛it factus, facti quæstionem esse Ulpia. scribit, utrum de pubertata, an de 25. annis sensum sit. l. 50. in fin. ff. de leg. 3. Hoc exemplo credo Tribonianum in Alexandri rescripto verba hæc, Suæ ætatis factus sit, interpretatum l. si pupillarem ætatem excesserit. l. 3. C. de testatur. Furiosus suus non esse dicitur, id est, apud se non esse l. 7. §. adeo. ff. quibus ex caus. in possess. Prat. Briss.

SUÆ potestatis fieri dicuntur servi manumissione. l. ult. ff. de liber. cau. In eundem sensum suæ auctoritatis dixit Spartian. in Hadr. Decoctores, ait, bonorum si suæ auctoritatis essent catami diari, in amphitheatro & dimitti jussit. Briss. Prat.

SUA morte decedere dicuntur, qui naturali morte & natura sua obeunt. l. ultim. §. 1. ff. de bon. damnat. Cujus §. verba repetita sunt, licet diverso auctoris titulo prælato in leg. 28. ff. de bonis libert. Sueto. in Julio cap. ult. Percussorum autem fere neque triennio quisquam amplius supervixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit. Significat enim omnes biothanatos fuisse, ut cum Firmico loquar. Trebellius Pollio in Herennia tyranno. Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte sua esse consumptos. Briss. Prat.

Sic sua naturarem intercidere accipimus in l. 14. §. ult. ff. depos. Briss.

SUI juris esse dicuntur, qui nullius potestati subjacent, sed propriæ sunt potestatis & proprii arbitrii titul. de his qui sunt sui vel alien. jur. Qui & suæ potestatis esse dicuntur, l. 4. D. de his qui sunt sui. l. 17. D. de his qui not. infam. l. 43. D. de obligat. & actio. l. ult. D. de lib. caus. & sui arbitrii. l. 22. D. de ritu nupt. Briss. Prat.

SUI & necessarii hæredes sunt liberi qui in potestate parentis fuerint, quos nemo antecedit. Sui autem ideo appellantur, quia domestici hæredes sunt: & vivo quoque patre quodammodo domini existimantur. Necessarii vero ideo dicuntur, quia omnino sive velint, sive nolint tam ab intestato, quam ex testamento ex lege 12. tab. hæredes fiunt, ait Imp. §. 2. de her. qualit. Vel sic.

SUI & necessarii hæredes dicuntur, qui in morientis familia proximum ab eo gradum obtinent: veluti filii, aut iis de familia sublatis, nepotes, & qui deinceps item uxor, qui in manum convenit: item nurus, quæ in manu filii est, quem in potestate habemus. Ulpia tit. 4. Sui autem idcirco appellabantur, quoniam patresfam. mortuo non tam alienarum, quam suarum quodammodo rerum plenum integrumque dominium adipiscuntur: quarum etiam illo vivo hæredes (quo verbo veteres dominium intelligebant) lege 12. Tabularum designati erant. Necessarii autem dicuntur, quoniam eadem lege cogebantur hæreditatem retinere. l. 1. D. de lib. & posthu. l. 57. de acqu. her. Hot. Prat.

SUI pro Nostri Paul. lib. 20. ff. de novat. Novare possumus, aut, ipsi si sui juris sumus: aut per alios qui voluntate nostra stipulantur. Hot. Prat.

Sui jus, vide Jus sui. Atque inde est quod

SUI dupliciter dicuntur, quod quidam sui sunt in primo gradu ut filii, quidam ulterioris gradus ut nepotes: qui non quidem sui sunt, sed esse possunt, filiis scilicet mortuis, Connan. lib. 10. c. 5. n. 4.

SUI posthumi dicuntur, qui tempore testamenti nati sunt habentur in suis hæredibus: ut posthumus ut mortuo filio posthumus: nepos. Conn. l. 10. c. 4. n. 10.

SUITATEM vulgus vocat sui hæredis qualitatem Græcis autem γνησιότητα, in qua definienda valde nonnulli laborant, in l. qui se patris. C. unde liberi cum ex conjugato vocabulo, hoc est, sui satis ejus significatio liqueat. Quanquam suitatem nusquam apud veteres reperias, sed tamē in his quæ usu paulatim recepta, & ad docendum apta sunt, non nimis superstitiose Grammaticorum canonibus obstricti esse debemus: Alciat. Suitatis voce, quam à dictione Sui, interpretes deduxerunt, non raro uti solet, eamque sic recte finit: Suitas, est hæredum qualitas, qui primum in potestate paterna locum obtinent, continuationem dominii, necessitatemque, successionis inducens §. Sui autem. Inst. de hæred. qual. Videntur autem u hæredes quodam modo sibi ipsis succedere, cum vivente quoque patre domini censeantur, l. in suis D. de lib. & posthu. & ideo sui appellantur. Spieg. Prat. v. & Corras. 1. Misc. 2 num. 1 2. 3. & seq. & Misc. 16. n. 9 Vult e. in comm. Inst. ad tit. de exhæredat. liber. in pr. n. 9.

SUA Marte. Lege Marte suo.

SUO nomine agere l. 5. §. D. de doli mali except. Suo quoque nomine pater vel dominus conveniri dicuntur, quando in solidum, non de peculio vel in rem versos in eos actio intenditur, l. 6. §. pen. D. quæ in fraud. cred.

Σωρίτης cavillationis genus, qua ab evidenter veris ad evidenter falsa gradatim & per brevissimas mutationes deducimur. lib. 177. D. de verb. sign. Ab aliis acervus vocatur. Inventum à Chrysippo. Diogen. Laert. scribit. Briss.

SUORUM, vel meorum appellatione, non solum. intelligenda ea sunt, quæ nostra sunt: sed etiam ea in quibus jus aliquod habemus, gl. & Bald. in l. 2. ad princ. de orig. jur. gl. in l. fin. & me & Titium, si cert. pet. in l. 1. sub fin.

SUORUM duo sunt genera, nam alii natura sui sunt, nimirum filii, filiæve alii successione, nimirum nepotes aut posteriores; qui in filiorum non etiam filiarum locum vacuum & destitutum subeunt: veluti si uno filio mortuo (nam ex filiabus prognati sui esse non possunt) nepotes ex illo ejus in gradum succedant. Lex enim eis patria sui juris sic attribuit, ut illi patrem suum repræsentent, tametsi non idem omnino jus eis concesserit, lib. 3. C. de suis & legit. l. 1. §. si filius. D. eod. l. 2. & l. 3. C. de legit. libert. l. Gallus, §. seq. D. de liber. posthu. Hot. Prat.

SUOS in lib. 8. 12. & 19. Cod. qui accusar. non poss. accipimus parentes liberos, patronos, patronas, eorumque filios filias, nepotes neptes, consobrinos & propinquos. l. 1. D. de accus. Prat. Briss.

SUOS in legatis præcipue servos, vel ancillas, eos accipimus, autore Ulpia. qui sunt pleno jure testantis, inter quos fructuarii non continentur, sed qui bona fide testatori serviunt, l. suos autem, ff. de leg. 3 Prat.

SUOS hæredes liberos in potestate positos vocamus, qui primum, potestatis locum obtinent, quasi domestico, & familiares hæredes, cum vivo quoque patre quodammodo domum habere existimentur, nec tam in novum dominum succedere quam vetus continuare videatur, magisque

que ad propria aut debita quam ad aliena bona vocentur, *§. sed sui. Instit. de hæredum qualitate & differentia*, *l. ff. de liber. posth. lib.* 12 *ff. qui test. fac. poss.* Et apud Plin. *Panegy.* Qua de causa sui hæredes illico apparent & existunt, & ipso jure hæredes deprehenduntur, nec aditione egent, *l. pen. §. si si patronus, ff. de bon. libert. lib.* 14. *ff. de suis & legit* Suos hæredes ait *Ulpia.* in *l.* 1. *§. suos. ff. de suis & legit.* accipere debemus filios, filias sive naturales sive adoptivos. *Callist.* in *lib.* 220. *ff. de ver. sign.* Liberorum ait, appellatione nepotes & pronepotes, cæterique qui ex his descendunt, continentur, Hos enim omnes suorum appellatione *lex* 12. *Tabul.* comprehendit. Cajus *lib.* 2. *Instit. tit.* 8. hæredes sunt filius, filia, nepos vel neptis, pronepos, proneptis ex nepote, & omnes per virilem sexum descendentes. Similiter & posthumi, qui si vivo patre nati fuissent, in potestate futuri erant: sui hæredes sunt. Priscia *lib.* 17. Suus Ciceronis filius hæres est patris constitutus. Suus enim dicitur ad discretionem illius, qui secundum leges suus non est, id est, sub potestate patris naturalis, constitutus. Sic & suum hæredem accipe in *lib. ult. ff. de collat. bonorum*, Briss. Prat.

Suum, esse, & jus suitatis habere inter se differunt. Omnis enim qui suus est, jus habet suitatis, non item omnis is, qui habet suitatis. suus est, Vulte. *in comm. Instit. ad* §. *cater. n.* 3. *Instit. de hæred. qualit. & differ.*

Suum esse & inter suos, vocati differunt. Nam qui vocantur inter suos, revera non sunt, sed suorum duntaxat loco habentur, eo quod idem jus in successione consecuti sunt, quod habent illi, qui revera sui sunt, ide. Vulte *ad §. fin.* 4. *Inst. de hæred. quæ ab intestat.*

Suus & sui dicuntur proximiores ex agnatis *lib. ult. ff. de gradib.*

Suus hæres is dicitur, qui quasi proprius & dominatus, nec aliunde accitus est, quasique sui ipsius hæres. Hinc *Justin.* esse existimat filium, filiam, nepotem, neptemve ex filio, & deinceps cæteros liberos, qui in potestate morientis fuerunt, & primum locum obtinent. Et quia hi vivo patre quodammodo domini bonorum existimantur, & post mortem patris liberam bonorum administrationem consequuntur, sui hæredes appellantur. dicuntur etiam à Jurisconsultis necessarii, eo quod ab intestato, & ex testamento inviti hæredes fiunt ex hujusmodi *lege* 12. *Tabul.* Intestatorum hæreditates primo suorum hæredum velint, nolintve sunto. His deficientibus adgnatus proximus familiam habeto: Prætor tamen secundum *Cajum*, & alios legum latores, potestatem facit liberis, puberibus sive impuberibus se abstinendi ab hæreditate, ut quamvis jure civili creditoribus hæreditariis teneantur, tamen in eos (si velint relinquere hæreditatem) actio non detur. Ut autem *Dioclet.* & *Maxim.* scribunt, *lex ipsa* 12. *Tabul.* in posthum. suo obtinet, Unde si quis posthum. & agnatum relinquat; posthumus ab intestato præfertur. Quinimo si filius, & ex altero filio, qui mortuus sit, nepos existat, evidenter *lege* 12. *Tabul.* caveri, prædicti Imperatores *Frontini* rescripserunt, ut pariter intestato defuncto succedant. Apostolus quoque dixit: Si filius est, ergo hæres, Quod si suus hæres non existat, adgnatus proximus, hoc est, quotquot sunt in eodem gradu (sic enim præclare *Justin.* interpretatus est, sive alius adgnatorum, gradus existat, sive non existat. Nam Proximus adgnatus in ipsa *lege* 12. *Tab.* etiam solus habetur. ut *Pompo.* enarrat. *lib. ultim. Pandect.*) hæreditatem capiunt. Quemadmodum igitur testandi causa ex voluntate relinquentis bona sua dependet, ita successio ab intestato gradus habet, ne nota cognatio simul irruat in bona. Ne igitur de iis plura scribamus, jam apparet abunde quis dicatur suus hæres De cujus vocis significatione à Socino *Angelus Politianus* interrogatus obmutuit, cum tamen gloriatus esset in *gl. jur. civili*, se vel *Accursium* superasse posse, quemadmodum refert Alc. *in fin. lib.* 4. *de verb. sig.* Cæterum, de hujus vocis usu multa eleganter videre est apud Bud. *in Græc. ling. Comment.*

Suus hæres est, qui in potestate patris testatoris existens, proximum ab eo gradum obtinet hæreditatis tempore, puta filius. filia, atque his remotis, nepos neptis, & in summa per virilem sexum descendentes omnes, qui in potestate defuncti, mortis tempore proximi fuerunt. Vult. *in Comment. Initit. de hæred. qualit.* §, 2. *num.* 1.

Suus, suæ potestatis, ut Meus apud Persium.

Vindicta postquam meus à Prætore recessi.

Justin. *§.* 2. *ad SC. Tertyll.* sed & filiæ suæ mortuæ filius vel filia præponitur id est, quæ sui juris est, suæque potestatis. Sic Plaut. *in Persa*, ubi lenonem inducit, qui ancillam manumiserat: Ita ancilla mea quæ fuit hodie nunc est sua; Et apud Cic. *lib. de repub.* 3. Est enim genus injustæ servitutis, cum ii sunt alterius, qui sui possunt esse, *Hot. Prat.*

Suus dicitur, quod sit domesticus in propriis quodammodo existens, ex quo dicitur Suitas, quæ est hæredis sui qualitas, dominii continuationem, necessitatemque successionis ipso jure inducens, Vult. *in Comm. Inst. de exhæred. libero in pr. num.* 9.

Suus etiam, pro eo qui in sua potestate est, alio modo dicitur vetuste: id. est, sanæ mentis. Ulp. *l. Fulcinius*, 7. §. *adeo*, *ff. quib. ex caus. in poss.* Furiosus hanc venditionem pati non potest, quia non se occultat, qui suus non est Cic. *Tuscul.* 13. Itaque nihil melius, quam quod est in consuetudine sermonis Latini, cum exisse è potestate dicimus eos qui effrenati feruntur: aut libidine, aut iracundia: qui igitur exisse ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum est. *Hot. Pat.*

S Y

Sycaminon, morus Ægyptia, qua vi solent in aggeribus Nili, per quos incrementa ejus dispensantur, & coercentur: ait Ulp. *lib.* 10. *ff. de extraord. crim.* Hot. Prat.

Sycomorus ficus Ægypti, fatua & sterilis. Jurisc. *de extraord. crim. l. sacularii*, Si quis, inquit, arborem sycomorum exciderit, *Nebr.*

Sycophanta, litis levissimæ etiam accusator. Cum enim apud Athenienses fisci essent in pretio, indicebantur his, qui eas aufferrent; unde qui aliquem accusaret hujus criminis sycophanta dicebatur: σῦκον, ficus est. Hinc cœptum est trahi ad calumniatores, & viros nihili *l. verbum C. ex quibus caus. in irrog.* ἡ συκοφάντησις h. e. calumniatus est. Alc. *libro* 3. *disput. c.* 26. Unde Sycophantica seu Sophistica, est fluxum captionum calumniarum in doctrina, artibus, negotiis, judiciis. Hæ sunt præcipuæ pestes Ecclesiæ, & Rerum publicarum. *Spieg.* Adde, Gell. *l.* 4. *c.* 14.

Syllaba, Lide *lib. qui habet*, *ff. de manumiss. testam.*

Syllogismus cornutus apud commentatores satis illorum est vocabulum, pro eo quod Græcis dilemma

lemma est, & Latinis complexio hoc est Bicorne argumentum.

SYLVA cædua, quæ in hoc habetur, vel quæ excisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur, *l. sylva cadua, ff. de verb. sign.* Porro test. Paulo, *l. si absente ff. de usur.* Sylvam cæduam, etiamsi intempestive cædua sit, in fructu esse constat: sicut oliva immutare lecta, item ferrum immutare cæsum, in fructu est. *Spieg.* Adde Conn. *lib. 4. c. n. 4.*

SYLVA cædua, *Gæddæo* ea est quæ in hocha betur, ut cædatur, & succisa ex stirpidus radicibusque repullulet, ac renascatur, ad *l. 30. n. 4. de verb. & rer. sig.*

SYLVAM quasi solivam dici quidam existimat. Sed ego puto melius ἀπὸ τῆς ὕλης, quæ quidem dictio præter id, quod materiam rudem & informem significat accipitur etiam ἀντὶ ῷ δρυμῶ, significatque ευωδίνδρον τόπον, ut est apud Etymolog. Itaque Græca imitatione Hyle à nostris sylva dicitur. Unde arborea quæ in materiam, vel vites quæ in sarmenta eluxuriant, à Græcis dicuntur ὑλομανεῖν, quod Sylvescere Latinis dicitur, autore Gaya: quemadmodum ἐξυβρίζειν cum segetes luxuriant. & nimia pabuli vibertate lasciviunt. *Budæo* test. Sed & Sylva, verbum Sylvescere generaliter & ad arbores pertinet, & ad herbas Virg. *lib. 1. Georg.*

—— Subit aspera sylva
Lappæque tribulique nitentia culta,
Infœlix lolium, & steriles dominantur avenæ.

Et Ovid. *lib. 12. Metamorph.*

—— Sylvisque palustribus exit.

Et idem *lib. 3. Metamorph.*

Nam duo magnorum viridi cœuntia sylva,
Corpora serpentum.

Quibus locis sylva herbam virentem significat & luxuriantem. Huc jam d. sententiæ adstipulatur etiam Cujac. *observ. lib. 10. cap. 15.* ubi allegat etiam exemplum ex *Cicerone* ut ibi apud eum est videre. Sylvas etiam de virib. dixisse *Virgilium*, testis est *Servius* eo loco, ubi ait ipse *Virg.*

Sylvarumque alia pressos propaganis arcus.

Propria tamen significatione de arborum consitione dicitur. Virgil. *lib. 1. Georg.*

Concussaque famem sylvis solabere quercu.

Quamvis autem generalis sylvæ sit appellatio, id tamen discriminis ponitur inter sylvam, lucum, nemus, & saltum, quod Sylva cædua sit, quæ excisa scilicet, repullulat. Lucus vero cæduus non est, quin potius manu consitus religiosusque atque alicui Deo, vel hominis alicujus cineribus consecratus. Ouid. *lib. 2. Fastor.*

—— Multisque incæduus annis,
Junonis magna nomine lucus erat

Nemus (quo etiam à Græcis νέμος ἀπὸ τῶ νέμω dicitur quod in eo greges armentaque pasci soleant (est locus amœnitatis ac voluptatis plenus Virg. *lib. 4. Æneid.*

In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus.
Extulerit Titan radiisque retexerit orbem.

Martal. *lib. 10. Epigram.*

Et delicata laureum nemus Flora.

Et iterum *lib. 9.*

Tu colis elysios memorisque habitator amœni.

Saltus autem est sylva, in via nec per via transeuntibus, ubi pasci atque æstimare pecudes solent: aut si locus aërque patiatur hyemare. Sic ferme Laur. Vallen. *l. 4. Æneid.*

Dum trepidant alæ, saltusque in dagine cingunt.

Et alibi: *—— Saltusque peragrat.*

Dictæs; hæret lateri letalis arundo.

Brechæus & Gædd. in *l. sylva cædua est, ff. de ver. & rer. sign.*

SYLVA palaris, quæ palos profert, apud *Ulp.* in *l. si fundi. §. fin. ff. usufr.* Spieg.

SYLVA pascua dicitur, quæ pascuis pecudum puta suum, ovium, destinata est, *l. sylva, ff. de verb. sig.* Gœdd.

Σύμβολα in testamentis sunt æs, & libra. Cuja ad *rubr. ff. de verb. oblig.* Prat.

SYMBOLA quoque dicuntur ea quæ in omni actu legitimo fere interveniunt, ut in emancipatione alapa: in mancipationes æs & libra: in cretione digitorum crepitus. vide Cuja. & Gothof.. *ad Nov. 18. in præfat.*

SYMBOLA vulgo commessalia dicuntur *C. non oportet. 2. 44. distin.*

Σύμβολα apud Justinianum *in Novel. Const. 81.* dicuntur Codicilli. Sunt autem diplomata, quæ continent testimonium collati à Principe publici muneris, utiturque hac voce in eadem significatione noster *Hermogenianus.* Et apud Suetonium *in Claudio* legimus Codicillos datorum officiorum. Balduinus *Comment. Inst. quib. mod. jus patria pot. solv.*

SYMPHONIA, chorus symphoniatorum, id est, eorum qui concentum efficiebant. Cicer. *Verrin. 9.* Cum in eis conviviis symphonia canere, maximisque poculis ministraretur. *Prat.*

SYMPHONIACI servi erant hi, quibus antiqui utebantur, ut in classe classicum pugnantibus caverent, ut docuit *Ascon.* referens, cani remigibus celeuma per symphoniacos servos solitum olim esse. Ulp. *l. sed etsi quid §. 1. ff. de usuf.* ubi adfert abusionis exempla, vel de symphoniaco, inquit atriensem *Paul.* in *l. 22. §. ff. ad leg. Aquil.* Veluti si quis inquit, ex Comœdiis aut symphoniacis. aut gemellis, aut quadriga, aut pari mularum unum vel unam occiderit. Cicer. *in lib. de Divinatione.* Ab hoc, inquit; muliere præfectus Antonii quidam symphoniacos servos abducebat per injuriam quibus se in classe uti velle dicebat. *Briss.* vide *Budæum* in *lib. 1. ff. naut. caup. stabul.*

SYNAGOGA, à congregando dicta, usitatissime dicitur locus aut domus in quo Judæi, docendæ ac discendæ religionis gratia præsertim extra Jerosolymam, congregabantur. Nam Jerosolymæ id in ipso templo factitabant: in quo solo offerre, ac sacrificare eis licebat. In hac significatione vox hæc valde crebro in Evangelistis & Actis legitur. Raro pro cœtu ipso ponitur, ut *Actor 13.* Soluta autem synagoga seu congregatione secuti sunt multi Judæi *Paulum* orantes, &c. Hinc fit vox ἀποσυνάγωγος, alienus à synagoga, quæ excommunicatum significat: quod vulgata inepte vertit. *Joan. 9.* ut qui confitetur eum, extra synagogam fieret. Et multo ineptius ac obscurius *Jo. 16.* Absque synagogis facient vos: cum sensus proprie sit: Excludent vos ex cœtu ac populo Dei: habebunt vos pro Ethnicis ac publicanis. Hinc porro obtinuit, ut apud Theologos synagoga cœtus Judæorum & etiam aliorum impiorum vocetur: sicut Ecclesia, populus Dei. Synagogas tantum loca conventuum Judaicorum, & Synedria Græcorum aut gentilium quidam volunt vocari, sed falso. Nam synedrii crebra fit mentio in novo Testamento, ut *Matth. 5. 10. 26. Marc. 13.* & alias. Scimus autem *Mosem* cum oneri non sufficeret, 70. sibi ascivisse judices, qui populum una cum ipso regerent: *Exod. 18.* Jam vero Judæi à Babylonico exilio reversi, synedrion habuerunt quod corrupte Sanhedrin vocarunt, ex 70. judicibus. Ut autem fieri solet in talibus numeris, cum Synedrio sermo erat, tantum dicebant 70. judices: ac eos ex posteris Davidis

Davidis electos fuisse, testis est *Philo* ut potestas aliqua maneret in Regia stirpe. Videtur tamen aliquando appellative accipi, pro quovis judicio, aut consensu judicum, vel Senatorum, ut *Matth.* 10. Tradent vos in Synedria. Sic *Marc.* 13. Tradent vos in Synedria & Synagogas.

Συνάλλαγμα dicitur à σὺν, quod est simul, & διαλλάσσω vicissim, & verbo ἀλλάσσω descendit, quod mutare vulgo significat: quasi contra seu vicissim actum, id est, mutuum factum obligatorium. Est ergo Synallagma, cum ultra verba contractus aliquid utrinque agitur; quoties scilicet ex utriusque parte aliquid fit. quo uterque obligatus est: ut Do tibi Stichum, ut Pamphilum manumittas, Ulp. *l.* 7. *ff. de pact.* Ded. tibi rem ut mihi aliam dares: dedi ut aliquid facias συνάλλαγμα esse, & hinc nasci civilem obligationem: & paulo post. Esse enim contractum, quod Aristo συνάλλαγμα dici, unde haec nascitura actio. Alc. *de verb. sig.* Adde Conn. *lib.* 5. *cap.* 2. *n.* 2.

Συνάλλαγμα Graecis negotium gestum & ultro citroque obligationem significat, *l.* 7. *ff. de pact.* Briss.

Συναρπαγὴ in *Novel.* 152. *obreptio.* Prat.

Συνείσακτοι mulieres vocabantur, quae apud Episcopos, diaconos, presbyteros, & caeteros religionis nostrae antistites vel ministros, vitam omnem suam manebant: non illae aut matrimonii aut turpis alicujus libidinis & voluptatis, ut dicebant. causa, at ne obsequii quidem ullius domestici, sed ut illis tanquam suae pudicitiae custodibus ac observatoribus rerumque suarum omnium tutoribus & consiliariis uterentur. *Corn* vide Hierony. *in lib. ad Rusticum monachum de vivendi forma*, & in libro *de vitando suspecto contubernio*, & in eodem sermone Joa. Chrysost. & An...rum Concil. *cap.* 18. Goth. in *not. ad l.* 19. *C. de episc. & cler.*

Syncera existimatio pro veritate habenda est, maxime ut si finis litium *l. ult. ff. pro suo.* Spieg.

Syndicatus Judices olim functi officio suo tenebantur in eadem provincia, vel civitate, cui praefuissent, quinquaginta diebus. Palam commorari, ut de culpa fraudibusque, si quas admisissent, convenirentur, ac rationem redderent, id quod vulgo subire syndicatum, Latine autem causam dicere, & causae faciendae obnoxium esse, nuncupamus, *l.* 1. *Cod. ut omn. jud. tam civil. & milit.* Non. ut praesid. absque ull. pec. *§. necessitatem.* Idem observabatur de assessoribus & consiliariis Judicium *l.* 3. *de assessoribus.* Spieg. Prat.

Syndici sunt auctores universitatum, collegiorum, societatum, aliorum corporum, per quos tanquam in Republica quod communiter agi fieri oportet, agitur & fit, *leg.* 1. *§. quibus autem ff. quod cujusque universit.* Defensores quoque civitatum & qui ad earum causas vel agendas vel defendendas eliguntur, Syndici appellantur, *leg.* 1. *§. defensores, ff. de muneribus & honor.* Briss.

Syndicus σύνδικος, defensor, qui ab aliquo collegio, municipio, universitate, vel civitate ad causam ipsius agendam delectus, Arcadius in *l. munerum. §. defensores, ff de muneribus & honorib.* Sic Ἔκδικοι Graecis dicebantur qui in Republica agebant domi ac foris pleniore aliquanto potestate, quam legati, Cic. *ad Thermum lib. Epist.* 13. Legatos (inquit) audio missos esse: sed malo Ecdicos, ut aliquid confici possit. Crassus tamen Cajus in *l.* 1. *§. quib. autem & §. ult. ff. quod cujusque universit* nomi. syndicum non videtur distinguere ab actore. Et *Paulus* in *l. item eorum. §. actor universitatis, ff. ibidem.* Sed tamen in hoc semper observatur differentia, Primum, quod officium actoris est generalius, cum à privato quoque constituatur. Deinde, quod momentaneum sit, pro re nata habens locum Syndici vero non aeque, ut ostendit *tit. in Novell. de defensorib. civit.* Ubi defensor Latine nihil aliud significat, quam Syndicus Graece. Vide *c. quia in causis*, &c. Petitio vestra, de procuratoribus. Certe merentur laudem civitates, quae habeat à Consiliis Jurisperitos, vulgo Syndicos vocant, quorum studio praecipue utuntur in postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis, & cognitionibus causarum graviorum. *Old.* vide & Corras. 3. *Misc.* 6. *num.* 10. 11. 12.

Syndicus etiam est civium advocatus jurisque publici defensor quasi in causam publicam communiter incumbens, seu singulorum causam dicens *gloss. in leg.* 2. *ex verb. syndicum, ff. quod cujusque univers.* Hinc Arcard. *sing. lib. de muner. civil.* Defensores quoque (inquit) quos Graeci ἐκδίκους appellant, laborem personalis muneris aggrediuntur. Itaque nos jure in (ait *Alc. lib.* 1. *Parerg. cap.* 5. (Arcadium sequimur, ut syndicus sit reipublicae vel universitatis alicujus defensor. Hinc *tit. est, De defensoribus civitatum lib.* 1. *Cod.* Et ii quondam dicebantur viri, non ex decurionibus, sed ex aliis delecti, tres num. quorum partes erant prospicere, ne tenuiores, & infirmae sortis homines, à nobilibus (uti fit) premerentur. Quomodo autem constituantur defensores civitatis, quae munia sint, quibus causis se admiscere debeant, ostenditur in *d. tit. defensoribus civitat.* hoc nomine vocari possunt, quos hodie deputatos nostri appellant, scribit Bud. *in annot. ad leg. ult. §. defensores, de mun. & honor.* Nam pro hoc videtur facere *text. in tit. de syndico. lib.* 1. *Debet*, Ubi *Gregorius*. Sicuti studii nostri (inquit) esse debet à litigiis forensibus monachos submovere, ita necesse est nostra provisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant. ordinare pro qua re tibi praecipimus quatenus cum *Fausto* loqui debeas, cui (si voluerit constituere ei salario,) monasterii generaliter debeas negotia commendare. *Anch.*

Synedria in quadam *C. constitut.* sunt cautiones & collegia. vide Cujac. *lib.* 7. *obs. cap.* 30. Bud. συνέδριον concessum vertit. *in post. adn.*

Synedria consessus senatorum, judicum concilium, extat. in *l. pen. C. de jud.* Spieg.

Συνημμένον in *l. rerum mistura, ff. de usuc.* interpretatur *Gell.* adjunctum, connexum. *libro* 16. *cap.* 8. Vitruv. *libro* 5. *cap. conjunctum.* Seneca *lib.* 17. *epist.* compositum. Paul. *l. in rem. ff. de rei vind.* & Pompon. in *d. l. rerum, mistura cohaerens.* Prat. & Cujac. ad jam *d. l. rerum mistura.*

Syngrapha dicitur scriptura sive schedula, quae manu eorum qui paciscebantur, in alicujus rei fidem fit, ut *Bud.* docet. Cujusmodi est. quae schedula appellatur. Ex syngrapha agere cum aliquo est, litigare, de quo is syngrapham conscripserit. Corras. 1. *Miscel.* 18. *n.* 9.

Syngrapha Latinis sonat conscriptione, quod utriusque manu conscripta, utrisque partibus tradi soleat. Et in hoc syngrapha differunt à Tabulis: quod tabulae ab una parte tantum servari consueverunt. A chirographo, tabulis, codicillis differt syngrapha: quod in illis non scribantur nisi acta, in hac etiam contra fidem actionis pa-

ctio venit, & non numerata pecunia, aut non integre numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solet. *Plaut.* in captiv. Sequere me, viaticum ut dem à Trapezita tibi: eadem opera à prætore sumas syngraphum, Tyiyd. quem syngragum? Ægr. quem hic ferat secum ad legionem. Vide Gothofr. in *not. ad l.* 27. §. 3. *ff. de l.* Corn. *de fals.*

Synonetum publica comparatio specierum, quæ in commune fiebat, dicitur ab Impp. *l.* 1. *C. Th. de publ. comp.* à σὺν & ὠνεῖσθαι. Quam conceptionem appellari in *l.* 2. *C. de frum. urb.* Constant. & in *rub. ut nem. lic. in coemp. spec. se excus.* docuit Jac. Cujac. *lib.* 1. *obs. c.* 35. *Accurs.* hanc coemptionem sic accipit, ut provinciales à fisco res annotarias emere cogantur: Alii (in quibus & *Cujac.* est) ut eas fisco vendere forensibus pretiis compellatur quibus favere videtur *l.* 2. *C. Th. de publ. compa. l.* 1. & 3. *C. de quib mun. vel præst. ne lic. se excus.* & quod *Suid.* scribit in hunc modum de onere syноneti, sive συνωνῆς. συνωνὴ ἡ τοῦ ἄχθους, ὅτι ἐστὶ ἰησινιανὴ ἡ τοῦ σίτου φόρου ἐπινεῖζε, &c. Τόνδε σῖτον οἴκοθεν τῷ δημοσίῳ χωρίζεσθαι, καὶ τίμημα ὑπὲρ αὐτοῦ καταπεθῆναι· ὅ τ' ἐστὶ τὸ ἄχθος ὅπερ συνωνὴν καλεῖν νενομίκασι. Et Cassiod. *lib.* 12. *var.* Lardi, inquit, atque tritici species nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari. His adde Græcum ex Tiberii constit. locum, in quo ita est: οἱ καθ' ἡμετέραν κέλευσιν, εὐπορίας ἕνεκα τῆς ἐνδόξης ταύτης πόλεως, οἱ δὲ ἑτέρων πεφράσεων χάριν συνωνὴν ἴσως εἰδῶν, γίνεσθαι συμβαίνει, τούτοις ἅπασιν οὐ μόνον τοὺς ἄλλους ὑποτελεῖς ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ τὰς τῶν βασιλικῶν οἴκων κτήσεις καὶ οἰκήσεις ὑποκεῖσθαι βουλόμεθα. Prat.

Synopsis, *l. magis puto, in primis, ff. de reb. eor.* est compendium. seu brevis bonorum descriptio, quod inventarum aut repertorium alio loco *Ulpian.* appellat, alio ἀναγραφὴν, *l. tutor qui repertorium, ff. de administr. tut. l. cum plures, ff. de rebus aut iud. possid.* Pro synopsis autem superiore loco, perperam si opus sit, legebatur. Dicitur autem σύνοψις à σὺν præpositione, id est, cum, & ὄψις visio, quod quæ late patebant, in unum omnia contracta facile conspiciebantur. *Prat.* Vide & Cujac. 8. *observ.* 1.

Συνθήματα in Pandectis Græcis sunt duplomata, quæ dabantur iis, qui cursu publico utebantur. *Prat.*

Synthesis Hoc est congestio, seu acervus, Scævola in *l.* 38. *ff. de aur. & arg. lega.* Quæro, inquit Scævola, an ex universa veste, id est, an ex synthesi tunicas singulas & palliola Sempronia eligere possit. Turn. 25. *adver.* 18. Synthesin, interpretari mavult elegantiorem vestem, qua certis diebus festis populo Rom. quasi extra ordinem uti liceret. Sic audio, inquit idem *Turn.* Venetos senatores certo quodam togæ genere perpetuo uti in publico, domi eosdem sericatos esse: qua veste domestica si foris uterentur capitis diminutionem subituros esse & nobilitatem amissuros eam vestem synthesin appellabant, quod cum eo rato uterentur, domi compositam habebant in arcis aut prælis. *Martia.*

De Palatinis domina quod serica prælis.

Porro etiam septenas aut octonas in singulis arcis aut prælis habebant, quæ septenæ aut octonæ vestes syntheses proprie dicebantur: sed &, ut *Scævola* scribit, universa etiam vestis, quod, ut opinor, composito in vestiario esset. Per translationem septenaria synthesis Sagunti à *Martiale* dicitur, cum septem vasa Saguntina fictilia intelligat & à *Papinio.*

Aut unam dare synthesin, quid horres?
Alborum calicum atque caccabum.

Hæc Turn. *advers. lib.* 13. *cap.* 8. cujus expositionem improbat *Hot.* & censet synthesin, conservationem esse vestium, non vestis genus: & in eam conservationem non cujusvis generis vestes adhiberi solitas, sed eas duntaxat, quibus pop. Rom. extra ordinem uti, certis & paucis diebus licebat: putatque Scævolæ verba satis plane & perspicue ostendere, Synthesin de omnibus vestimentorum generibus quæ acervatim conservabantur, usurpatam fuisse. Alc. *lib.* 2. *parerg. cap.* 21. aliter hanc dictionem exponit? Vide & Brod. *Misc. lib.* 6.

Synthesyn Jurisconsulti videntur accipere pro universa velut serie, ac compositione quadam vestium in *l.* 38. *§.* 1. *ff. de aur. & argent.* vulgo autem dicitur vestis cubicularis & cænatoria. *Briss.*

Σύντεκνον alii sororem, alii concubinam, alii è sacro fonte susceptam interpretantur. Balsamo accipit pro matre susceptæ in synodi Trullo habitæ *cap.* 53. *Prat.* vide & Cujac, 9. *observ.* 9. *circa med.*

Syri dicuntur servi lecticarii, statuosi, corpulenti abdomini nati non psalmos, non cœlestes meditantes cantilenas, animo eorum velut athletarum (ut autor est *Hippoc.* & repetitum est *Hieronymo*) nihil superum divinum ingenuatum cogitante. Cum cantus res divina sit, & harmonicus concentus, super qua re multa Boëtius *in Musica*, Gellius, Censorinus, ut annotavit Jo. Bapt, *in comm. Epist. Sido. Apol. ad Candian, lib.* 1.

Syriarchia, sacerdotii genus in Syria. *l.* 1. *Cod. de natur. lib.* 1. *un. C. de off. comit. orient. l.* 103. *de decur, C. Th. Nov.* 89. unde Syriarchæ in *l. ult. de expens. ludor. in C. Th.* qui id sacerdotii muneris gerebant. Syrias autem multitudinis numero nominari in *l.* 7. §. *interdicere, ff. de interdict. & in l.* 3. *ff. de cens. b.* nemini mirum esse debet. Duæ enim memorantur in *l.* 1. *ff. de censib.* una, quæ Cœle, altera quæ Phœnice diceretur. In notitia quoque Imperii Rom. Syria salutaris ponitur, sed & Syria nomen istissime patuisse *Guliel.* Tyrensis Pontifex tradit *lib.* 13. *de bello sac. c.* 2. Briss. Prat. Vide & Cujac. 2. *obs.* 13.

Syrma vestis est fluxa & prolixa humumque vertens, qualis erat tibicinum & fidicinum, ut apud *Flaccum*, traxitque vagus per pulpita vestem. Eandem & *Orpheo* tribuit *Maro,*

Nec Threicius longo cum veste Sacerdos.

Eam etiam vestem *Tibullus* significasse videtur cum cecinit:

Ima videbatur talis illudere palla.

Ut annotavit Adrian, Turn. *advers. lib.* 18. *c.* 15.

Syrtes non tantum mare breve & vadosum, arenisque & aggeribus infestum navibus significant, ut in africa: sed etiam squalentes & arenosos solitudinis tractus: quod similitudine quadam credit factum *Turn.* cum & Syres in Africa arenosæ essent, & arenosam late longeque desertamque oram porrigerent, Prud. *in Helia.*

Sprevisse tradunt criminum frequentiam
Casto faventem syrtium silentio.

Adrian. Turn. *advers. lib.* 17. *c.* 10.

Syrtes (ait *Prat.*) apud Harmenop. in his, quæ ex Juliano architecto retulit, sunt vela, quibus sedes

ædes muniuntur, adversus conspectum aliarum: sic dictæ, quod trahi, obduci & reduci soleant, quibus etiam cancellos jungit. & ita *l. cetera §. sed si cancelli, ff. de l.* 1. *cancellis*, *jungitur vela*. Prat. Cujac. 13. *obs.* 30. *circ. fin.*

SYSSITOS, Latine sodalis. Sodales sunt qui ejusdem collegii sunt. Græci συσσίτους vocant, autor Cajus *l. ult. ff. de collegii. & corp.* Spieg.

Συσσίματα, mansus, mansio. Clem. *in Petro* περιοδεύειν κατὰ δύο συσσίματα, *Prat. Cujac.* tamen ad *l.* 8. *inst. nemo possessorum, C. de annon. & tributis* in hoc dissentit. Nam mansiones dicit vocari proprie σταθμοὺς sive diversoria, in quæ se recipiunt milites expeditionis tempore, vel etiam sacer comitatus. Posteriores dixere mansus, utrumque à manendo, & inde manentes in historia Helmodii, & Gallis *Maisons*. Villas vero posse appellari συσσίματα, allegat ejusdem Clem *in Petro* locum supra scriptum, sed pro περιοδεύειν περιδεύειν legendum censet. Separantur autem villæ seu συσσίματα à civitatibus & oppidis in *l* 9. *C. eod. tit. l.* 2 *de condit. in pub. hor. l. medios, de susceptor. C. lib.* 10. *l.* 2 *de lucrad voc. lib.* 12. & Claudiopolis *C. Th. de decur.* Eæ annonis & pabulis instruuntur ex collatione vicinorum, non ex collatione eorum, qui procul disjuncti sunt.

Σωματοφύλακες milites prætoriani Herodiano in 5. Prat.

Σωρείτης Cavillationis genus. Vide sup. *Sorites.*

T.

T Literam Veteribus SCtis scribi solitam, Vale. Max. *l.* 2. his testatur verbis, Illud quoque memoria repetendum est, quod tribunis plebis intrare curiam non licebat, ante valvas autem positis subselliis, decreta patrum attentissima cura examinabant, ut si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque veteribus SCtis T. litera subscribi solebat: eaque nota significabatur, illi tribunos quoque censuisse, qui quamvis pro commodis plebis excubabant, inque imperiis compescendis occupati erant, instrui tamen ea argenteis vasis, & annulis aureis publice præbitis patiebantur, quo talium rerum usu auctoritas magistratuum esset ornatior. *Hot. Prat.*

T, & D. literas cognatas scribit M. Fabius *lib.* 1. *cap.* 2. quod sæpe in *Pand. Flor.* videre licet, ut adquin, pro atquin. *l.* 19. *ff. de neg. gest.* Schad. ex *Prat.*

TABARDUM vocant Pontifices epithogium, vestimenti genus in *clem unic. de vit. & honest. cler.* Prat.

TABE consumi in 1. *C. de custod. re.* non est putredine consumi, ut *Alber.* autumat, sed colliquatione, & extenuatione corporis ex curæ diuturnitate, ut apud Virg. *lib.* 9. *Æneid.*

Hic quos durus amor crudeli tabe peredit

Et Ovid. *lib.* 9. *Metamorph.*

Ambustaque sonant nervi, cacaque medullis,
Tabe labefactis. Prat.

TABELLÆ tres olim judicibus dari solebant, in quarum una A. litera inscripta erat. Absolutionem significans, in altera C condemnationem denotans, in tertia N. L. id est, non liquere, quo Ampliatio judicabatur. *Prat.* vide sup. in litera A. in litera. C. & in litera N.

TABELLÆ appellatio in *l. fin. C. de pred. de. lib.* 11. eo sensu accipi debet, quo periculum in *Rub. C. de sent. ex peric. recit.* id est, pro scriptura brevi concepta. Nec ex tabella, inquit, Imp. decretum recitari, sed curialium vel majoris partis curiæ relatione currente. *Prat.* Accursius pro functione delegati judicis accipit, sed perperam, ut ostendit Bodicus *in postler. autor.*

TABELLARIÆ leges quatuor latæ fuerunt, quibus sanciebatur, ut pop. Rom. non voce, ut antea, sed tabella suffragium in comitiis ferret, ut ita omnino liberum judicium suum in magistratibus creandis haberet. De his ex habita Cic. *in l Lamiana* loquitur: Frontes, inquit, aperit hominum, mentes tegit eamque dat libertatem, ut quod velint faciant, promittant autem quod rogantur. *Prat.*

TABELLARIS sententia, *Bud.* annotat, quod olim fuit modus genuinus ferendi suffragii in conciliis & sententiæ, deinde in judiciis: interdum enim voce, interdum tabellæ eo munere fungebantur. *Spieg.*

TABELLARIUS servus, *l. pen. ff. de acquir. rer. domin* literarum gerulus, ut loquitur *Cassiodorus.*

TABELLIONES sunt publici contractuum scriptores, *l.* 1. *ut nemo ad suum patr. C. lib.* 11 *l.* 2. *C. de eunuchis, l. contractus, de fide instrum C lib.* 10 Vel testamentorum *l. ambiguitates, C. de test.* Cujac. ad *l. universos. C. de decur. lib.* 10. & Gothofr. ad *l.* 2 *C. de eunuchis, & ad Novell.* 44. *in epigraphe.* Vel, ut vult Briss. dicuntur, qui instrumenta formant, conficiunt & conscribunt, *l.* 6 *§. & nonnunquam, ff. de pœn l* 14. *§. his tabellionibus, C. de sacrosanct. eccles. l* 29 *l.* 31. *§.* 1. *l.* 49 *Cod de episc. & cleric. Novel* 73. Suid. [illegible] γράφων συμβόλαια, ὁ περὶ [illegible] πολλαῖς ... [illegible] γραμματεῖα, ... γράμματι. Briss. Porro instrumenta a tabellionibus (quos nunc Notarios publicos vocamus) confecta sive conscripta ἀγοραῖα dicuntur, *d. Novell.* 73. 52. 46. 117. 142 *& edicto* 7. Forensia sive publica *l contrariis ... de fide instr. C. lib.* 10. De eis specialis est *Nov.* 44. περὶ συμβόλαια γράφων, ex qua intelligitur habere eos stationes suas, ... & gradus & scamma Græci vocant, & ministros sive discipulos, itemque adjutorem sive substitutum confirmatum ... ... magistri censu? Et Leonis Novel. περὶ ... διαλάξεων, ex qua intelligitur fuisse certum tabellionum corpus sub primicerio, à quo ex collegii sententia tabelliones quoque creabantur, non nisi homines fidei probæ & scribendi loquendique periti ... nec non & jurisperiti, qui generent libros LX. Βασιλικῶν, & haberet ... ..., ut ait, XL. titulos Enchiridii. *Cujac.* in sub *d. l. universos, de decurionibus l b.* 10.

TABELLIONES etiam dicuntur, qui instrumenta formant, conficiunt, & conscribunt. *l.* 9. *§. & nonnunquam, ff. de pœn.*

TABELLIONES, inquit *Vultejus*, hodie sunt Protonotarii, Notarii, *Verwalitern.* Lectores, Registratores, Secretarii & Scribæ, qui etiam dicuntur ab actis: Eorum officium est ad tribunal judicis producta, partium litigantium nomine vel excipere, vel describere addicta, vel processus expedire & judicia ordinare. Vult. *in comm. Instit. de action. inprin. n.* 32.

TABERNA dicitur, quod tabulis clauditur. Donat. dictam existimat tabernam, quasi tabernam à validioribus trabibus, quibus superiora suspensa sunt. Brech. in *leg. taberna, ff. de verb. & rer. sign.*

TABERNÆ appellatio omne utile ad habitandum ædificium demonstrat, ex eo quod tabulis clauditur, Unde tabernacula & contubernales appellantur *l.* 183 *cum l seq. ff. de verb. sig* Donatus *lib.* 3. Secunda species te gatarum ... quæ tabernariæ dicuntur, humilitate personarum & argumentorum simi-

similitudine Comœdiis pares, in quibus non magistratus regesque, sed humiles & privatæ domus inducuntur: quæ quod olim tabulis tegerentur communiter Tabernariæ vocabantur. Isidor. *lib.* 15. *Etymol.* c. 2. Tabernæ olim vocabantur ædiculæ parvæ & simplices in vicis, axibus & tabulis clausæ. Unde & Tabernariæ quod soleant considere. Dictæ autem tabernæ, quod ex tabulis lignisque erant constructæ, quæ nunc etsi non speciem nomen retinent. *Briss. Prat.* Vide & *Gud.* jud. *l.* 183. *n.* 1. *& seq. de ver. sign.*

Taberna laniona est, in qua venduntur carnes laniatorum pecorum, eum etiam lanionem à laniandis pecoribus dictum tradant Latini doctores; & *Zas.* in *l.* 2. *ff. de orig. jur.* idem asserat, eumque esse lanionem, quem vulgo Marcellarium vocant. Adde Beckium *l.* 1. §. *caupones, in naut. caup. stab.*

Tabernas quoque pro œnopolis accipimus, & cellis vinariis, ubi vinum & servari, & vendi solet, quas *Xenoph.* οἰνῶνας appellat. Vitruv. *lib.* 6. Apothechas, quo etiam loco docet in vestibus ædificiorum, eorum maxime qui rusticis rebus serviunt, tabernas, stabula esse facienda, quæ ad fructus servandos magis quam ad elegantiæ decorem possunt esse. In summa tabernæ nomen significat omnem illum locum ædificio tectum tabularum, quo & merces vendi, & opera quæcunque fabricari solent, sicut in officina. Brech. in *l. taberna ff. de verbor. & rerum signific.*

Tabernæ argentariorum erant, quæ circum forum erant. Harum meminit Livius *lib.* 29. & Dionys. *lib.* 3. qui eas à Tarquinio rege in foro positas ait. Et *l.* 23. *ff. de contrah. empt.*

Taberna cauponia. Hujus instrumento legato quæ veniant. *Paul.* refert in *l. taberna cauponia, ff. de fund. instr.*

Taberna casearia in *l. taberna cauponia, ff. de fund. instr.*

Taberna ferraria, apud Scævol. in *l. pen. de legat.* 2.

Taberna instructa, Ulpian, est, quæ & rebus & hominibus ad negotiationem parata constat, quod tum verum est, cum tabernam pro universitate virium ipsius negotiationis, non autem pro loco simpliciter accipimus. *Prat.* Adde *Brech.* in *l. instructam, suo tit. de verb. & rer. sign. num.* 3.

Taberna meritoria, stabulum, sive diversorium est Perotto. Variæ autem sunt species tabernarum meritoriarum, de quibus vide *Gudd.* d. loc. *n.* 3.

Tabernaculum est casa, tabulis, vel corio, vel etiam arborum ramis seu stamentis facta tectaque, ac quæ loco moveri possit, & huc aut illuc transferri: & eo in castris Imperatores utuntur adversus ambientia aeris καὶ πελέχοντ☉ ac cœli injurias, Plin. *lib.* 2. *nat. hist. cap.* 55. ideo pavidi altiores specus tutissimos putant; aut tabernacula à pellibus belluarum, quas vitulos marinos appellant, &c. Et quoniam in prætorio Imp. locari solebat tabernaculum, Augustale appellabatur. Tradit Xenoph. *lib.* 8. *Pædia Cyri*, tabernaculum ipsius Cyri semper tum hyeme, tum vero æstate Orientem versus situm fuisse. De tabernaculorum Castrensium fabrica varia, apud diversas gentes, scribit eleganter Alex. ab Alex. *lib.* 1. *Genial. dier. c.* 12. Jam vero tabernaculum, quod à Græcis σκηνή, id est, scena Latinis, est fons theatri, seu medium theatri hostium, ut scriptum est à Cassiod. in *epist. ad Symmach.* ubi de theatri origine tractat *Brech.* in *l. taberna*, 183. & *Gudd.* inde tabernacula, 184. *ff. de verb. & rer. sign.*

Tabernam negotiatoriam, & cauponiam & purpurariam dicimus *l.* 43. *ff. de rit. nupt. l.* 2. *ff. de institor. l.* 91. §. *pater, de leg.* 3. Tabernas quoque *Suid.* καπηλεῖα καὶ πανδοχεῖα interpretatur, Tabernæ etiam argentariæ in *l.* 32. *ff. de contra. empt.* fit mentio. Tabernam autem qui pignori dat merces, quæ in ea sunt obligasse videtur *l.* 34. *ff. de pignor.* Tabernæ instrumento legato loci duntaxat non etiam totius negotiationis instrumentum legatum videtur. Proinde institores legato non continebantur. Aliter atque instructa taberna legetur *l.* 185. *ff. de ver. sign. l.* 13. *ff. de instru. vel instrum.* Inde Tabernarius in *l.* 25. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* Prat. Briss.

Tabes in agris, apud Ulp. in *l. ex conducto*, §. *ff. locati*, quid sit, declarat Plin. *hist. nat. lib.* 17. de vitiis, & morbis arborum differens, dum refert quasdam locorum seu temporum causas esse, quæ proprie morbi appellantur, quoniam protinus necant: sicut tabes cum invaserit arborem, aut uredo, vel flatus alicujus regionis proprius: ut est in Apuleia Atrabalus, & in Eubœa Olympius. Hic enim si flaverit circa brumam, exurit frigore arefaciens: ut nullis postea solibus recreari possint & hæc *Plin.* verb transcribit Theoph. in 3. *de plantis.* Declinatur tabes tabis. *Verg.* Et terram tabe maculant, licet *Servius* ibi dicat, esse septimi casus, ut Sponte. Non omitto, quod in libris impressis apud JC. in loco præalleg. labes legitur, non tabes, quæ tamen lectio non convenit sequentibus, quia postea de terræ motu subdit, *Ulp. Cotta.*

Tablinum Latine est quod grammatophilacium à Græcis vocatur, qua voce JC. usus est in *l. mortis, de pœn.* Vide Grammatophlacium, & Bud. *in annot. poster.* Spieg.

ταβλίζειν, tabulis ludere, Gothof. ad *l.* 34. §. 1. *de episc. audient. in Auth. interdicimus. C. de episc. & cler.*

ταβλοδόχ☉, aleatorum susceptor, Cujac. & Gothofr. *ad Nov.* 125. *c.* 10. & Gothofr. *ad d. l.* 34. §. 1. *C. de episc. audient.*

Tabula gypsata, pro albo prætoris: nisi quod in ea solum judices notari, prætorumque jura scribi solebant; sed etiam singulorum annorum acta literis mandabantur. Annales hodie vocantur. *Spieg.*

Tabulæ proprie testamentum significant *l.* 1. §. *hoc interdum ff. de tabul. exh b.* & *l.* 1. §. 1. *quemad. test. aper.* Unde bonorum possessiones secundum tabulas, & contra tabulas dictæ. Tabulæ etiam dicuntur folia testamenti. Quare, *Budæo* teste, primæ & secundæ tabulæ, intelligi possunt prima & secunda charta testamenti, quæ etiam primæ & secundæ ceræ dicuntur, de quibus supra in dictione Cera prima. aliquanto fusius, antiquissimus autem mos scribendi fuit in ceratis tabulis, quæ & codicilli & pugillares vocantur. Tria quippe hæc, *Viglio* teste, vocabula plurali fere numero proferri solent. *Spieg. Prat.*

Tabulæ non testamenti duntaxat, sed & contractuum & alterius cujuscunque negotii dicuntur ab eo quod in tabulas ligneas cera illitas ea referri solerent. Unde Ceratæ a Plauto *in Asinaria* appellantur. Ex indeque bonorum possessio contra tabulas. Contra lignum dari vulgo dicebantur, *l.* 19. *ff. de cont. tab.* Sic tabulæ Nuptiales in *l.* 31. *ff. de donat.* dotis, sive dotales, in *l.* 11. *ff. de dot. præleg.* contractuum obligationis &c. *Briss.*

Tabula, libellus proscriptionis, Ulpian, *l.* 13. §. 5. *ff. de act. empt.* Cum venditor sciret fundum, pluribus

pluribus municipiis legata debere, in tabula quidem conscripserit, uni municipio deberi. Cic. *in Quint.* perpetuo libellos appellat. *Prat.* ex *Hot.*

TABULÆ accepti & expensi. Moris enim erat ut patres fam. quæcunque per singulos dies aut acciperent, aut expenderent, ea primum propere ac festinanter in codicem memoriæ causa paratum, referrent, quæ adversaria dicebantur: deinde per otium in aliis tabulis ordine & accurate perscriberent, eas tabulas accepti & expensi nominabant de quibus Cic. *in Cluen.* sic scribi, Confecit tabulas diligentissime, hæc autem res habet hoc certe, ut nihil possit neque additum, deque detractum de re familiari latere. *Hot. Prat.*

TABULÆ actiones apud Ambros. *lib.* 2. *epist.* Tabulæ contractus *l.* 4. *C. si quis al. vel sibi.* Prat. Briss.

TABULÆ divinæ, Decem præcepta, in quibus misericors. Deus viva voce notitiam naturalem, propter originis vitium in hominibus obscuratam, revocari voluit: Ut certum extaret testimonium, his esse naturæ leges verbo Dei confirmatas, quas in animis hominum quoque insculpsisset. Futurum enim providebat, ut imbecillitate quadam in errorem facilem lapsuri essent homines, nisi certum extrinsecus adjiceretur præscriptum, ad quod hæsitantes confugerent. Enim vero utcunque hoc sit factum videmus tamen gentes falsa persuasione à naturali judicio aliquando esse abductas: quid igitur credamus futurum fuisse, si nulla extarent literarum monumenta divina bonitate nobis de jure naturali data? perpendendæ igitur diligenter hæ tabulæ, ceu fontes humanarum 12. tabularum, & totius Juris, Gentium & Civilis. *Schard.* ex *Prat.*

TABULÆ dotis *l. pen. ff. de dotat. inter vir.* Seu tabulæ dotales in *l.* 12. *ff. de dote releg.* Prat. Briss.

TABULÆ inanes dicuntur, quoties solutum debitum, *l.* 18. *ff. ad exhib.* Gothof. ad *l.* 27. *in prin. ff. de furr.*

TABULÆ instrumentorum Reip. *l.* 31. 32. *d. de furt.* Tabulæ pro quibus pecunia promissa erat, *l.* 104. *§.* 1. *ff. de leg.* 1. Prat. Briss.

TABULÆ novæ appellantur, quando creditores debitas pecunias cum usuris persolvere non coguntur ipsis creditoribus & abolitis prioribus debitis, novæ tabulæ conficiuntur. *Spieg.* Vide Cœlium *lib.* 2. *c.* 20. *lect. antiq.*

TABULÆ nuptiales in *l.* 31. *ff de donat. & leg.* 9. *Cod. de nuptiis,* & apud Tertull. *in lib. de pudicitia* & apud *Apolog.* 2. & Augustin. *lib.* 2. *de morib. Manichaor.* Quas tabulas, Matrimoniales vocat Jul Firmic. *lib.* 7. *Mathes. cap.* 7. Tabulæ rem salvam fore cautionis *l.* 5. *ff. de susp. tutor.* Prat. Briss.

TABULÆ pictæ, i. e. statuæ & picturæ Romani quippe expugnantis oppidis quicquid ornamentorum invenissent, triumphantes, maximo apparatu ferebant, atque urbem novis statuis, picturis & tabulis ab hostibus translatis magnifice ornabant. Qua de re copiose Alex. ab Alex. *lib.* 6. *c.* 6. De tabulis autem à Flavio Romam translatis Plin. *libro* 35. *c.* 7. Porro tabulæ pictæ an cedant ædibus vinduis, Vide *Godd.* in *l. flamma,* 245. *n.* 1. 2. *de verb. sign.*

TABULÆ venditionis *l* 2. *C. si mancip. ita venier.* & apud Senec. *lib.* 4. *controvers.* Et tabulæ emptionum in *l* 1. *de his qui vent. at. impetr in C. Th.* Briss.

TABULÆ supremæ quæ dicantur, vide sup. *Supremus.*

TABULAM figere & refigere quid si apud Venulejum in *fin. l. ff. quod vi aut clam.* non satis explicatum est ab interpp. quod ut & in multis aliis, quæ fuerit veterum consuetudo. ignorarunt. Videtur autem ea fuisse *Alc.* teste ut cum debitor abesset. priusquam ex edicto bonorum ejus possessionem ceu contumacis & in fraudem latitantis, prætor concederet, ad ejus domum cum testibus creditor accederet, & eo non invento, ejus ædibus tabulam præfigeret, forte ne quid interim asportaretur, eamque rem in testationem redigeret. *Spieg.*

TABULÆ etiam apud architecturæ professores sunt asseres sectiles authore *Festo,* à quibus etiam & assamenta & assulæ dicuntur. A tabulis tabulationem & tabulata accipiunt. Joan. Bapt. Albertus *lib.* 7. Rei ædificatoriæ, *cap.* 9. ut annotavit *Brech.* in Tabernæ, *sub tit. de verb. & rer. sign.*

TABULARII, qui & tabelliones sunt, qui instrumenta publica testationesque conscribunt *leg.* 11. *C. qui potio. in pign. l. ult. §. hi quoque ff. de muner. & honor. l.* 3. *§. si tabula. ff. de tabul. exhib. l. ult. ff. de jure emphyt. l.* 8. *Cod. de testam. tut. l. ult. §. qui autem dubium, C. de jur. fisc. l.* 9. *C. de defensorib. civit. l. un. §. sancimus itaque C. de Lat. lib. l. un. C. de annals except. l.* 1. *de exactorib. tribut. l.* 10. *C. rub. de tabul. lib.* 10. *C. & l.* 2. *de jur. fisc cod. l.* 2. *de convenend. fisc. deb. l.* 1. *de his qui ex publ. ratiocin. eo lib. l.* 1. *de immun. nem. conced. lib.* 11. Tabularius etiam pro calculatore, quem Græcis ψηφιστὴν vocant, qui in tabula calculandi & computandi artem pueros docet, vel alias eam artem tenet *l.* 1. *§. ludi. l. ult. ff. si mens. fal. mod.* ostendit. *Briss. Prat.* Corras. 3. *Miscel.* 11. *n.* 2. Vide *tabelliones.*

TABULARIOS definit *Cujac.* hoc modo: Tabularii inquit, dicunt, qui civitatum aut provinciarum chartas & rationes tractant ac supputant, qui præsunt tabulario civitatum, in quo pleraque publica & privatorum reconduntur, veluti debitorum obsignatæ pecuniæ. Et de chartis liquet ex *l. pen. Cod. de tabular, l. fin. hi quoque, ff. de mun. & honor, l.* 3. *§.* 2. *ff. de tab. exhib. De rationib. vero ex l.* 1. *& l. missi. Cod. de exact. tribut. l.* 2. *C. de nume. l.* 1. *C. de immu. nem. conced. l.* 1. *C. de censib.* In rebus tamen privatorum plerumque adhibebantur, vel pro imperitis literarum scriberent aut subscriberent. vel ut pro stipulari nequentibus stipularentur, quasi personæ publicæ, ut ex multis locis patet. Hæc *Cujac.* ad *l. universos decuriones, C. de decur.* Porro fuerunt primum servi publici, quod servient personis contrahentibus, *l. non aliter, ff. de adopt. l. fin. Cod. de serv. reip. man. Capitol.* In Gordianis, Non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent. Servos publicos tabularios vocat. Postea vero *Arcadii* & *Honorii* constitutione sancitum, ut nulli deinceps, ad id officium pararet aditus, qui obnoxius esset servituti. Hi autem conditionales erant id est, huic conditioni addicti & mancipati, adeo, ut non possent. aspirare ad aliam militiam vel dignitatem. uti patet ex *l. scriptura, C. qui potior. in pign. l.* 3. 5. 7. 8. *C. Theod. de num. act.* Prat.

TABULARIUM pro archivo, id est, loco, in quo instrumenta, literæ tabulæque publicæ recondebantur, in quibus omnia pascua. prædia, vectigalia portoria, civitates redemptionesque publicanorum præscripta erant. Cicer. *de natura Deorum libro* 3. Sed exeamus è theatro, veniamus in forum: sessum ire precor. quid? ut judicetur,

qui tabularium incenderit. Virgil. *Georg. lib.* 2. *Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.* Ubi *Servius*, Tabularium in æde Saturni, & ærario fuisse scribit : cum tam Livius *lib.* 43. ita scribat. Censores ex templo in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis clausoque tabulario & dimissis servis publicis negarunt se, &c. Sumitur autem tabular. *l.* 92. *ff. de leg.* 3. pro loco in quo privata cujusque patrisfam. instrumenta, emptiones, seu nomina debitorum servantur. In fundo autem uno (inquit *Paul.*) ex his qui prælegati sunt tabularium est, in quo sunt & complurium mancipiorum emptiones, sed & fundorum & variorum contractuum instrumenta, præterea & nomina debitorum. *Pr.* adde Corras. 3. *Misc.* 11. 5. 6.

TABULARUM opus quid sit, vide *l.* 21. *C. de operib. publ.*

TABULAS testamenti in prætoris edicto quo secundum tabulas bonorum possessio defertur, & in interdicto de tabulis exhibendis, accipimus omnem materiæ figuram. Sive igitur tabulæ sint ligneæ, sive cujuscunque alterius materiæ sive chartæ sive membranæ, sive corium animalis alicujus tabularum appellatione continebantur *l.* 1. *ff. de sec. tab.* Paul. *lib* 4. *sent. tit.* 7. Tabulæ plane testamenti non intelliguntur in quibus hæres scriptus non est, magisque codicilli, quam testamentum intelliguntur *l. ult. de jur. codicil.* Briss. Et nota, quod tabularii, ut supra etiam dictum, olim servi publici dicti fuerint, ut refert Capitoli in Gordianis, dum inquit : Non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent. Servos publicos tabularios vocat. Inde *leg. ult. C. de serv. Reipub. man.* tabularii actus argumentum est servitutis. Vide Cujac. *l.* 3. *de tabul. scrib* ι, *C. lib.* 10.

TABULIS obsignatis agere cum pactio in tabul. relata esset. Cic. 1. *de Orat.* Tu mihi cum in circulo decipiare adversarii stipulatiuncula, & cum obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum quo ille capiatur : ego tibi ullam causam majorem committendam putem? item *Tusc.* 5. Tu quidem obsignatis tabellis agis mecum, & testificaris quod dixerim aliquando, aut scripserim. Nam detestationibus locus hic ex Quintiana documento est : Nævius pueros circum amicos dimittit. Ipse necessarios corrogat, veniunt frequentes testificantur isti P. Quintium non stetisse : & se stitisse, tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Idem in Pisoniana : Iste claudus quomodo aiunt pilam retinere: quod acceperat, testificari : tabulas obsignare velle. *Hot. Prat.*

TACENS, an & quando videatur consentire declarat *Bart.* in *l. in adoptionibus, ff. de adopt.*

TACERE est medium inter consentire & reprobare. Car. *in clem. sæpe, §. si tamen, de verb. sig.* Spieg. Prat.

Ταχυδρόμοι Basilicon interp. ad *l.* 8. *C. de cursu publ.* appellantur equi publici censuales, veredi. Cujac. *ad Rubr. C. de cursu publico, angariis, & parangariis C. de lib.* 12. Gothofr. ad *l.* 18. *§.* 21. *ff. de muner. & honor.*

TACITA fideicommissa sunt, quæ quis non capienti tacite rogatus est restituere, *leg.* 18. *in princ. & §. ult. ff. de his, quæ ut indign. l.* 13. *ff. ad l. Falc. l.* 1. *C. ad l. Falc.* 17 §. *in tanto. ff. de usur. l.* 3 *ff de probat. l.* 1. *de dilat. libro* 10. C. Quint. *lib.* 9. *cap.* 2. Ream tuebat quæ subjecisse marito testamentum dicebatur & chirographum marito expirante hæredibus dedisse, & verum erat, Nam quia per leges institui uxor non poterat hæres, id fuerat actum, ut ad eam bona per hoc tacitum fideicommissum pervenirent. Scripserat & *Paul.* librum singularem *de tacitis fideicommissis.* Porro non eo minus tacitum fideicommissum est, quod palam testator reliquerit, si personam cui restitui vellet, non significaverit, *l.* 23. *§. ult. ff. de leg. lib.* 1. Cujus rei præclarum exemplum est in Quint. *declam.* 325. in qua dives fingitur decessisse hærede institutio bonorum paupere, cum elogio tali, peto ut hanc hæreditatem tanquam fideicommissam. Ex quibus verbis tacita fides suscepta arguitur. Difficile, ait, est quidem natura probare tacitum fideicommissum. Quo modo tamen probamus? elogium scriptum est, palam certe & manifeste electus hic est ad transitum hæreditatis : silentium & fides est, inquam, de restituenda hæreditate, &c. *Schard.* ex *Prat.* & *Briss.*

TACITA fides est. cum quis non palam rogatus in fraudem legis promittit, sed id, quod sibi relinquitur restiturum personæ, quæ legibus ex testamento capere prohibetur, sive chirographum eo nomine dederit sive nuda pollicitatione repromiserit, *l. in fraudem,* 10. *ff. de his quibus ut indign. l.* 3. *&* 40. *ff de jur. fisc.* Tacite igitur relictum videtur, cum neque testamento, neque codicillis palam datum est, sed chirographo cavit is, cujus fides eligitur, quod ad se ex bonis defuncti pervenerit, id ei qui alioquin capiendi jus non habeat, restituturum, *d. l.* 1. *dict.* 3. *in pr. l.* 40. *§.* 1. *& l.* 42 *ff. de jur. fisc. l.* 12. *in fin. ff. de fideic. libert. l.* 21. *ff. de inoff. testa. l.* 83. *ff. de acq. hered.* Quo bello alludit Synesius *epist.* 1. quæ quatenus ex hac metaphora tacitorum fideicommissorum pendet, vulgo obscura habetur. Agit autem in ea de libris suis Rhetoricis, quos pro vulgo quæsitis liberis habet. Et tamen perinde atque justos & legitimos eos complecti scribit, ut pro justorum loco eos ac lubens sit habiturus, nisi leges, quæ acres sunt ingenuitatis patronæ repugnarent. Itaque eos demum ex bonis suis laturos scribit, quod clam & tacite in eos sit collaturus. Verba ejus, quibus hanc postremam rationem exprimit, hæc sunt ; *ἔχει δὲ κέρδους, ὃ τὸ ἂν αὐτοῖς καθέξω χαρίσομαι.* *Prat.* ex *Briss.*

TACITAM fidem contra leges accommodare intelligitur, qui vel id, quod relinquitur, ut aliud tacite, id est clam, videlicet, domestica cautione, & chirographo, vel nuda pollicitatione, promittit se restituturum personæ, quæ legibus ex Testamento capere prohibetur, *l.* 10. *& l.* 11. *ff. de his quæ ut indign.* Briss.

Per TACITAM fidem translata prædia, in *l.* 15. *§. pen. ff. ad munic.* quæ in fraudem munerum civilium in alium nomine tenus translata sunt ita ut reipsa maneant in prioris possessoris dominio. *Prat.* ex *Briss.*

TACITA judicia erant, cum senatus decernebat, ut in candidatos ob eorum contentionem disciplinæ & institutis patriis legumque jussis repugnantem populique tribus & centurias corrumpentem, judicium tacitum fieret, quo vel ante damnaretur ambitus vel eorum comitiis ratio non haberetur, quod more majorum perisse non viderentur. De hoc genere judicii sic ad Attic. loquitur *Cicer.* Senatus decrevit, ut tacitum judicium ante omnia fieret, ab iis consiliis, quæ erant omnibus sortita in singulos candidatos, magnus timor candidatorum. Hinc & illud ejusdem 3. *off.* Quamvis etiam demersæ sint leges alicujus opibus, quamvis tremefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut judiciis tacitis, aut occultis de honore suffragiis. *Prat.*

TACITA

TACITA pactio *leg. pen.* §. 1. *ff. de bon. libert.* accipitur pro ea pactione quæ clam. in fraudem alicujus facta est. *Briss.*

TACITA pecunia, *l. emptor. ff. de pactis*, ea est, quæ non continetur publica scriptura mensæ, vel alio publico testimonio; quomodo si qua inesse credito turpitudo videatur, dari pecuniæ solent. Sic in veteri quondam testamento Sempronii Tucidani militis. Aurelius Tucidanus tacitam pecuniam si via Lat. Oss. meis, re. monumentum suo sumptu ædificaverit. habeto, & apud Gell. *lib.* & ea 12. Ap. Sylla qui tum reus erat, mutua, H. S. 20. tacita accepit. Sit enim veteres habent libri, non tacite, ut testatur *Cujac.* in d. *l. emptor.*

TACITA pensatio, id est compensatio, appellatur ea quæ licet verbis expressa non sit, jure tamen competit, *l. unum ex familia* 67. *ff. de leg.* 2.

TACITA SCta quæ olim appellarentur explicat Capitolinus in *lib. de reb. gest. Gordianor.* Prat. ex Briss.

TACITA veritate & falsitate suggesta, quomodo intelligendum sit, vide Innoc. *c. super literis*, 3. *extra de rescripsit.*

TACITA plurifariam aliqua insunt. Aut directo, id est, immediate. Aut ex obliquo, id est, propter aliud. Quæ insunt tacite, directo, insunt aut per modum conditionis aut pure: & tunc aut ex legis dispositione, aut ex rerum natura, aut ex consuetudine, aut necessitate, aut ex dependentia, quia tacite dependent ex expresso. Quando vero tacitum non venit simpliciter: sed ex adjuncto. ex obliquo, ex vi relatoria, tunc, taciti & expressi non eadem operatio, quia quæ expresse fieri non possunt ex adjuncto, ex relatione, ex obliquo tacite recipiuntur Exempla proponit *Zas.* in *leg. cum quid. ff. si cert. pert.* Spieg. Prat.

TACITE fit, quod fit domi, vel nuda pollicitatione, vel cautione vel chirographo, Goth. *in not. ad l.* 103. *ff. de legat.* 1.

TACITE relictum videtur cum neque testamento, neque codicillis palam datum est, sed chirographo cavit is, is cujus fides eligitur, quod ad se ex bonis defuncti pervenerit, id ei, qui alioquin capiendi jus non habeat, restituturum, *l.* 13. *i. l. n, pr. ff. de jur. Fisc.* Briss.

TACITI & expressi diversa ratio: quia tacitum non annulat, expressum annullat: facit pulcher, ut *Zas.* ait in *l. nonnunquam, ff. de conds & demonstratio*, cum dicitur: Nonnunquam expressa nocent, quæ non expressa non nocent. Vide *Ferr.* in Reg. *l. expressa nocent ff. de reg. jur.* Spieg.

TACITO actum (intellige, intentione contrahentium) pro cauto, id est, pro expresso, habetur, ut traditur in *l. cum quid. ff. si cer. pet.* Spieg.

TACITO jure transire, apud *Ulp.* in *l. si paterfa. de adopt.* Spieg.

TACITUM & expressum, si utriusque par si potentia, æqui parantur: secundum *Bald.* in *l. de quibus. ff. de* Spieg. Prat.

TACITUM tempus, id est, dilatio, quæ ex re ipsa inest promissioni, hoc modo dicitur tacite id obligatione tempus contineri, quæ per rerum naturam præstari non potest *l.* 73. *ff. de fidejuss.* Briss.

TACITURNITAS in *leg.* 2. *§ pen. ff. ad mun. l. honores, ult. de decur.* pro voluntate accipitur. & consensu, Prat. & Cujac. 13. *observ.* 34.

TACITURNITAS, observantiæ genus in silentio constitutæ. Hæc præcipua virtus est eorum qui summorum principum res notis scribunt Zifræ vocantur in aula. *Spieg.*

TACITURNUS, qui natura facile tacet. Quanquam hujus nullum exemplum reperitur apud idoneum autorem. *Spieg.*

TACITUS active, qui tacet. & quod secretum est, optime novit tenere & tacere. Contrario sub quo tacetur, ut tacita fides per quam tacetur, quod illicite vel præstatur, vel contrahitur apud *Paul.* in *l. ordine, §. pen. ad leg. municip. & l. pen. C. de rescind. vend.*

TACITUS, tacita, tacitum, opponuntur aperto, expresso, sic tacitus consensus, *l.* 16. *C. de locato & conduct.* Briss.

TÆDIO vitæ sibi manus inferre. *Ulpian.* in *leg.* 1. *ad Syll. §. si sibi, item l fin.* § *quis autem, ff. de bon. eor. qui mor. sibi consc.* Si quis, inquit in jam *d. §. si quis, tadio vita*, vel impatientia doloris alicujus vitam finierit. Hujusmodi tædium vitæ *Seneca* fastidium vitæ vocavit. *epist.* 24. 29.

TÆNIA, vox est Græca, significat fimbriam seu vittam.

TAGAX à tagendo, quo veteres usi sunt, id est, furunculus, ut *Festus* interpretatur Cicer. 6 *ad Attic.* Quæstorem nemo dignum putat etenim est enim libidinosus, tagax vulgo male fagax sive rapax. *Prat.*

ταγμα in *l.* 1. *ff. de mil. test.* mille hominum multitudinem interpretatur *Ulp.*

TALE, sui natura comprehendit genus, non speciem, ut colligi potest *C. de verb. sign. l.* 1. *in princ. ibi, talem habere, & vers.* 1 *ibi nulla speciali.* Alberic. Aliud autem esse talem, aliud haberi pro tali *l. mercis.* & ibi interpres, *de verb sign* Bart. in *l. si maritus.* 2. *§ legis Julia, ff de adult.* Spieg. Prat.

TALEA pro exactione barbarum prorsus vocabulum, natum schola imperitorum Latinitatis, cui multa id genus similia debemus: Taleæ, ut & collectæ in ea sunt exactionum specie, quæ non habet certam & perpetuam præstationem, interque personalia munera referuntur: ut Alc. *super* verbo, extraordinarium, in *l. placet. Cod. de sacros. eccles.* & *Jason.* aliquando copiosus ibidem collectarum materiam tradidit Latinis talea est frustum ligni præcisum ex utraque parte. ut in terra inferatur. *Spiegel.* hoc verbo usus est. *Specul. tit. de cler. conjuga.* per totum, eoque utuntur pontifices, ac eorum interpretes sæpissime. *Prat.*

TALENTUM Euboicum quid sit, docet *Fest.* his verbis: Euboicum talentum numero Græco septem millium & quingentorum cistophorum est, nostro quatuor millium denariorum, de quo plura Bud. *libro* 2. *de Asse*, ubi annotat. dictum Festi minime convenire cum ratione Liviana, quæ talenta sex millium denarium facit.

TALI seu taxilli, qui in *leg.* 16. *§.* 8. *ff. de pen.* ἀστράγαλοι vocantur, ex officulis carne nudatis fiunt: diversis à tesseris quæ κύβοι Talus enim quatuor: Cubus sex lateribus constat. Gothof. in *not. ad d. §.* 8.

TALIO jus est, quo delinquenti par pœna infligitur: maxime probatum à Pytagoricis, sic dicere solitis. Jus tectum fuerit, facta si perferat æqua. Hebræi quoque sunt usi jure talionis. Deo autore. *Aristoteles* vero tale jus elevat in delictis, in commerciis admittit per analogiam, hoc est per similitudinem seu proportionem, non per æqualitatem. Talio *ein gleiche Widergeltung, des gethanen Schadens, als Aug umb Aug, Hands umb Hands.* Old.

TALIO ait Isidor. *lib.* 5. *c.* 21. est similitudo vindictæ, ut aliter patiatur quis ut fecit. *Briss.*

TALIO pœnæ genus est, ex 12. *tab.* quod damnum illatum simili damno pensatur: veluti si oculos eruatur ei, qui oculum excusserit alteri. Unde realiare dicimus, cum par pari refertur. Adi *Ferat.* enarrantem, *§. pœna autem injuriarum*

Zz 4 *Instit.*

Instit. de injur. & vide infra in scholiis ad easdem Tab. *Spieg.*

Talio in *l.* 12. *tab.* similem sive reciprocam perpessionem significat. Imp. dixere reciprocam pœnam in *l.* 3. *Th. de exh. re is l. hi quos, C. Th. de accus. Verba l.* 12. *tab.* hæc sunt: si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio esto. Sic enim ex lex cum in Gellio, tum in *Sex. Pompeio* restituenda est, Lex ait pacit, ab antiquo verbo paco, quod est paciscor. Cujac. *not. ad lib.* 4. *Instit. tit. de Injuriis.*

Talionis pœna à quo instituta, de qua ejus tatione dubitatum fuit superioribus diebus propterea paucula hæc adjicere, inconveniens visum non est. Talionis itaque pœna 12. *tabulis* constituta erat, sed postea prætorii juris clementia revocata est: ut in 19. *Noxium Att.* testatur *A. Gell.* ubi assignat duas causas: legis scilicet incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id est retaliendæ difficultatem. De hac pœna meminit D. *Aug.* in *c. pen.* 14. *qu.* 2. Et licet de jure civili talis pœna constituta esset, ut patet in *l. libellorum*, *§. item subscribere*, & in *l. si cui in pr. de accusat. in l.* 3. *ubi doctores, C. de accusat. non poss.* & in *pulchra quast.* Bald. in *l.* 2. *C. de fid. instit. in ult. quast* & etiam est de jure divino, cum legamus *Exodi* 21. & *Deut.* 19. de pœna sycophantiæ & calumniæ: non misereberis ejus. sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exiges tamen consuetudo hodie contrarium observat, ut firmat. *Bart.* in *d. l. si cui. in pr. cum suis concord.* Et talis consuetudo valet, ut per D. *Fel.* late in *cap super bis, colum.* 4. *de accus.* ne propter antiquorum rigorem accusatores retrahantur, & sic delicta remaneant impunita contra *l. ita vulneratus: §. pen. ff. ad l. Aquil. cum vulg.* Cott.

Tam, ait Festus *lib.* 18. significationem habet præpositivam quandam cui subjungimus. Quam pro sic: ita aliquando ex contrario subjungimus. Quam: ut tam bonus *Homerus* quam Cherylus malus poëta est. Pr ore significatu pro ita vel sic, apud *Ulp.* non solum, *ff. de injur.* Tam etiam pro Tamen accipitur apud veteres, ut & apud JCtos in Pand. Flor. *Prat.* Vid. & de hac dictione *Gœd.* in *l. verbum oportebit*, 8. *n.* 1, *de verb. sign.*

Tam & quam inter se diverse facta æquant. *Ulp.* in *l. non solum de injur.* Si inquit, mandato meo facta sit alicui injuria, plerique aiunt, tam me qui mandavi, quam eum qui suscepit, injuriarum teneri. *Spieg.*

Tamdiu, quamdiu, apud *Ulp.* conjunctim in *l. si filia*, §. *si filiusfam. ff. fam. ercisc.* Sed filio datum. tamdiu quamdiu peculium patitur. Item apud Julian. *l.* 2, *de precat.* sed divisum: ut apud Cic. in *Verrin.* Ignominia autem gravis tamdiu in illo homine fuit, quamdiu iste in provincia mansit, & apud *Ulpia.* in *l. is autem. Ex quibus caus. major.* cum ait. Tamdiu igitur in servitute esse videbitur quamdiu non est ejusmodi lis cœpta. *Spieg.*

Tamdiu Reip. causa abesse quis videbitur, quamdiu officio alicui præest: quod si finitum fuerit officium, jam desinit abesse Reip. causa. Ulp. *l. si cui, ff. ex quibus causis major.* Spieg. Prat.

Tamdiu pro donec, *c. ex literis, ff. de offic. deleg.* Prat.

Tamen, pro nihilominus præsertim apud *Neratium* in *l. ex hæreditate, fam. ercisc.* accipiendum; reclamant enim particulæ præcedentes, quia etiamsi, tamen pro quia ut vulgo receptum est. Ejus vis à facto plerumque jus discernit ut docet *Bart.* in *l.* 1. *ff. si quis jus dicenti non obtemp.* Spieg.

Tametsi pro. Quamvis usurpatur, ut à M. Tullio *in epist. ad. Planc.* Sed tamen etsi antea scripsi, quæ existimavi scribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, Cujac. *obs. lib.* 1. *c.* 14. *in princ.*

Tamenne? particula est orationis urgens cum interrogatione *Ciceroni* frequens, ut *Tusan.* per exempla commonstrat. *Spieg.*

Tam jure legeque. Vetus locutio, qua lege actum aliquid fuisse significabant, quam rogari jus fuisset. *Procul. si is qui*, 44. *ff. de adopt.* Sed sic adoptavit, ut tam jure legeque nepos suus esset, quam si ex Lucio puta filio suo natus esset. Alludit autem ad arrogationis formulam, quam Gell. *lib.* 5. *cap.* 19. exponit, velitis, jubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam jure legeque filius siet, quam si ex eo patre matreque familias ejus natus esset. Hinc *Cic.* locus *in orat. pro domo* emendandus est, Fueris sane Tribunus pleb. tam jure, quam lege, quam fuit hic ipse Rullus Legendum enim apparet, tam jure ac lege, vel tam jure lege, *Hot. Prat.*

Ταμεῖον cellarium. Nov. Marciani *de indig. relig.* Hinc.

Tamiaca præsidia *rubr. C. de prad. tamiac.* possessiones erant in Cappadocis & domus propriæ patrimonii Principis, & in eis coloni æque & inquilini & servi equitia ejusdem juris, conditionis, nominis, homines puta tamaci, possessionesque tamiacæ, qui quæve omnes erant sub jurisdictione Comitis duorum. *l. ult. C. ubi fisc. caus. Nov.* 10, quod mutatur *Nov.* 50. & transfunditur in Proconsulem Cappadociæ. Hæ autem possessiones dicuntur tamiacæ, quod harum redditus deputati esset cubiculo & cellario sacro, quod proprie, ut diximus, ταμεῖον est. Hæc Cujac. *Nov.* 50. Alc. arbitratur fundos tamiacos esse qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo imperatoria dispensabat nam ταμίας dispensatorem significat. *Prat.*

Tangere aliquid, pro describere & mentionem facere notum est minus fore: quod & circumvenire significat, & intelligere, *Cic.* Postquam autem consilia ejus omnia tetigi. *Spieg.*

Tanquam, pro quasi, similitudinis magis est, quam veritatis *c. dudum*, *i. extra de elect.* quandoque veritatem significat, *§. sacra in pœnam*, *decret. c. cum pro causa. de sent. excom vide* Bernar. *c. solita, de major. & obed.* Prat.

Tanti, id est, tam multi, 65, *ff. de leg.* 1. Quod si minus sunt, in tantos quanti inveniantur, id est, in tot quot inveniantur. Justin. *l.* 23. *C. de legat.* Nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle unum, tantas autem alterum habere. *Prat.* ex *Hot.*

Tanti condemnetur, quanti actor in litem juraverit. *Paul.* in *l. harum ff. Si servit. vindic.* Spieg.

Tantisper quod significat per tantum spacium, sive per tantum tempus, ut inquit *Valla*, semper fere desiderat jungi huic particulæ Dum, pro donec. Terent. *in Heaut.* Ego te meum esse dici tantisper volo, dum quod te dignum est facias. Gell. *lib.* 6. loco Dum æquivalens posuit, Quoad: tantisper, inquit, quoad fieret permutatio. Ulp. *tit. de tutel.* 1. Qui tutorem, Dum magis ætati, quam dementi tantisper sit consulendum. *Nebr.*

Tantulum tantum parvum intelligitur, & tantulum adverbium, tam parum Jabolen. *d. leg.* 3. *l. qui concubinam*, §. *cum ita legatum esset.* Titia uxor mea tantulum partem habet, quantulum unus hæres. *Spieg.*

Tantum dictio taxativo, positiva in *l. vera, non*

est sufficient ad inducendum correctionem alterius l. ita sing. concludit *Bart.* in *l. 3. §. cum Titio, ff. de admin. leg.* ubi hoc sing. decidit, quod si statutum pro aliquo maleficio imponat pœnam centum, & alio statuto cavetur pro eodem delicto pœna in quinquaginta tantum: certe primum statutum servabitur: quia per dictionem tantum, non inducitur ll. correctio, allegat leg. ob æs juncta *gloss. C. de præd. minorum*, & alia, de quibus ibi per eum, licet lecturæ *Bart.* impressæ, communiter in hoc defectivæ circumferantur, & ejus decisionem simpliciter sequitur D. *Alex.* in *leg. si constante in pr. in 7. col. ff. sol. matr.* & Dec. *consil.* 110. vere ut puto, in 2. *col.* post Aret. *consi.* 26. proponitur ex facto, in *ult. col.* & pro sing. citat *Jas.* ubi tamen eam reprobat. in *l. 1. in pr. in* 10. *col. vers.* 2. *conclusio, ff. de off. ejus qui mand. est jurisd. & in l. 1. in 2. col. ff. si quis jus dic. non obtemp. & in d. l. si constante, in pr. super gloss. magna. in ult. qu. vers.* 4. adde, ubi dicit, quod putat eam falsam: quamvis durum esset in practica obtinere contra *Bartol.* quia cum sequitur *Imol.* in *l. si vero. §. de viro ff. sol. matr. circa.* 6. *colu.* & Pet. de Anchor. in *c. 1. in* 8 *col. in* 14. *quæst. de constit.* & D. Alex. in *l. 1. col. C. de bon. post contr. tab.* Et ultra eos potest confirmari, quia quando dictio Tantum taxativa opponitur circa id quod alias in jure dispositum reperitur, nunc nihil operatur, ita eleganter in qu t *Bald* in *cons.* 351. Joan. & Feder. in *ult. col. in* 5. *lib.* Secundo confirmo ex alia singul. *decis. Aug. in l. 1. Cod.* ubi & apud quem prout negative loquitur: tamen illa decisio laborat eodem morbo. quo hæc *Barto.* ideo apud me dubia est. ut scripsi supra in verbo, Solve, & contrarium firmat Corn. *consil.* 20. videtur in præsenti casu in 2. *col. ad fi. in* 3. *lib.* Cotta.

Tantum, dictio non tollit ea quæ de consuetudine nobis competunt: propterea sing. decidit *Bart.* in *l. viros, per illum text. C. de divis. offic. lib.* 12. quod si fieret statutum quod Episcopus tantum cognoscat inter scholares, non per hoc impeditur rectoris jurisdictio, quæ sibi consuetudine competit; secus si à lege sibi daretur allegat not. in *c. 1. de const. lib.* 9. & hanc decisionem commendat *Jas.* in *leg. si mora, in quarto not. & in l. si constante in pr. ad fi. gl. magna, ff. sol. matr.* & de ea meminit in *l. 1. in* 10. *col. vers.* 2. *concl. ff. de offic. ejus, & in l. 1. in 3. col. ff. si quis jus dic. obtemp.* Sequitur etiam *Felin.* in *c. pastoralis, in prin. in 2. col. in 3. lim. extra de offic. ordin.* & consuluit Dec. *cons.* 3. diligenter pro tenui in 1. *col.*

Tantum quandoque adjective ponitur, quandoque substantive. Aliquando excludit *ff. de servi. l. si is, l. solutum, §. si in sortem, ff. de pign. act.* Quandoque includit *l. cum testamento, ff. de verb. sign.* interdum restringit, & limitat. *l. properandum*, §. *C. de judic.* plerumque temporis qualitatem significat *l. fi. C. de edict. divi Hadr. toll.* Aliquando excludit quosdam casus, sed non omnes *l. licet, ff. de usufr. legat.* quandoque subauditur *l. cum sperfas. ff. de publica, l non enim, ff. ad SC, Trebell.* quod & Ant. August. *lib.* 2 *emend. c. 1. indicat.* Quandoque ponitur pro adeo, *l. fi. C. de episc. & cler.* Plerumque negationis inclusa vox est *c. cum ecclesia Sutrina. de caus. poss. & prop. l. solemus ff. de judiciis*, Prat.

Tantum, quantitatis est, quasi tam multum, vel tam magnum. Tanti & quanti, quanticunque similiter totidem, plures, minoris, junguntur verbis pretium significantibus, qualia frequenter in jure nostro occurrunt, emo, vendo, veneo, mercor, comparo æstimo, constat, conduco, loco, fœneror, Paciscor, pango, pepigi, condemno, postulo, & si quæ sunt similia. *Julianus* tantum accepisse intelligendum etsi quanti is homo venire potuisset in *l. mortis causa capimus, ff. de bon. caus. mort.* Cæterum notum est, tantum, adverbium, solum significat, *§. 1. in fi. Inst. de stip. serv.* Nihil tanti esse, pro nihil tanti æstimari. Ex *Bud. Spieg.*

Tantum quod pro nisi interdum usurpatur. Cic. *in Verr.* Tantum quod hominem non nominat, id est, nisi quod hominem non nominat, ut refert Turneb. *advers. lib.* 5. *c.* 28.

In Tantum, ut pro adeo, *l.* 55. *ff. de ritu. nupt.*

Tantummodo restringit *l. 2. C. de patrib qui fil. distraxer.* An autem omnem excludat adjectionem. Doctores variis in locis attingitur. quo allegat. *Alber. Spieg.*

Tantundem atque tantum significat. Ulp. *l. 1. de don.* S tantundem filius patri debuit, quantum promisit, valere donatio intelligitur. *Spieg.*

Tantulo venire in primitivo dicitur tanti venire.

Tapeta, id est, aulæa, quibus subsellia & cathedra insterni solent, venire suppellectilis vocabulo: illa autem quibus insternuntur vehiculo, potius instrumenti viatorii esse, *Paul.* censet *l. 5. de Supel. leg.* Vocantur etiam tapetes, & tapetia. Vide Jo. Petrum Vallam in *Pænul. Plauti* Bud. in *poster. adnot.* Spieg.

Tapinomata, Humilitates seu cætus per humum dicuntur: inde figura ταπείνωσις sive quod Euphrates, est Astrologi nomen honorifici, seu quod orientis fluvium genethliacos magos gymnosophistas, cæterosque philosophos intelligi xit Jo. Bapt. in *comment. epist. Sidon. Apol. ad Claudianum lib.* 4.

Τὰ πρῶτα prima Pandectarum pars nuncupatur, hoc est, primaria, qua nihil est anterius. Continet enim principia Juris, quod à Justitia hominum divinitus insita Virtute descendit: ostendens omnium magistratuum & prudentium circa tractandas leges officia, utque his recte imperantibus obtemperetur. *Old. Prat.*

Taraxopolides à *Philone* adversus *Flaccum* dicuntur, qui plebem contra Remp. audent colligere. Goth. in *not. ad rubr. C de seditiosis.*

Tardia nomina Romani eos vocabant, qui jam in mora erant. Vide Bud. in *comment. ling. Græca.* Spieg. Prat.

Tardos menses Maro Junium & Julium appellavit: eo quod horæ tunc sunt longissimæ. Hinc in Evangelio habetur, Nonne duodecim sunt horæ diei? Ex *Alc.* in *l. 2. de verb sig.* Spieg.

Ταρσὸς Remus interprete Budæo in *lib. de re Nava.*

Ταρσοὺς κωπῶν palmulas remorum appellat C. Pollux *lib. 1. c. 9. περὶ πρυμνίων* Prat.

Tascodrugitæ, hæretici sunt, vide Epiphan. 2. *tom. 1. hæres.* 48. & *Gothof.* ad *l. 5. in princ. C. de hæret.*

Taurilia ludi sic appellati ab immolatione taurorum ut docet Turneb. *lib. advers.* 13. *c.* 4.

Taurus pars est obscœna, ut apud Festum in solitaurilibus atque harum hostiarum omnium immolati sunt tauri, quæ pars in castratione cæditur: inde castrati dicti, idem Turneb. *adv. lib.* 17.

Taxare pro pretio æstimare apud *Plinium*, Hinc taxatio dicitur, *Festo* teste, quæ fit certæ summæ: quam judex etiam post principale negotium definitum facere potest, leg. terminatio. *C. de fruct. & lit. expens.* Spieg. Prat. & Ræ var. ad *l.* 24. *ff. de reg. jur.*

Ta-

Taxata quantitas in *l.* 1. *C. de mut. stipulat.* id certa.

Taxatio sumitur, ut *Justinianus* autor est in *Nov.* 63. & *Nov.* 82. ἀντὶ τ̃ ῥητῆς ποσότητ© ὁριζομένης παρὰ τ̃ δικάζοντ© : id est, pro summa quadam (pecuniæ) ab eo qui judicio præest, definita quod plerumque fit jurisjurandi in litem refrenandi causa, *l. videamus*, §. *pen. ff. de in lit. jur. lib.* 3. §. *praterea*, *ff. ad exhib. l. arbitrio.* §. *ff. de dolo l. qui restituere*, *ff. de rei vind.* Vel, auctore *Sext. Pompejo* cum arbitrio præscribitur usque ad quam summam jus ei statuendi sit. Taxationes etiam dicuntur in testamentis & contractibus præscriptiones quædam verborum quibus oratio aut coercetur aut dilatatur : nam plerumque taxationes efficiunt, ut minus quam dictum sit, debeatur : ut ecce si quis vendat pondo olei quod natum erit, sunt hæc verba, Quod natum erit, loco taxationis : & ideo 10. pondo ampliori, nisi nata sint, non debebuntur : & si quinque duntaxat nata sint hæc sola debebuntur, *l. si debitor*, §. *verisimile. ff. de contr. empt.* cui, ut & inscriptionum similitudo suadet, optime *l. cum certus*, *ff. de tri. vin. & ol. legat.* conjungetur. Nonnunquam ut plus debeatur quam dictum fuerit : quemadmodum si quis vendat 18. jugera fundi, & quod ejus admensum esset, ad singula pretium constituat, sunt hæc verba : Quod ejus admensum esset, loco taxationis, & ideo 20. inventis pro 20. pretium debebitur, *l. qui fundum*, §. *qui agrum*, *ff. de contrah. empt.* Sic alibi traditur hæc verba: Quidquid ad te pervenit, haberi loco taxationis, & nihil ex eo quod pervenit, prorsus deduci, dissimiliter atque si vir uxori dotem relegasset, *leg. Maevio*, §. *ult. ff. de leg.* 2. Illud etiam quod veteres in vino Diis offerendo soliti erant dicere, Macte vino inferior esto, taxationis vim habuit : ac ita censuisse *Trebatium* scribit Arnobius *l b* 7. *adversus gentes.* Inferio, inquit *Trebatius*, verbum, ea causa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur sumptum est, esse sacrum incipiat, & ex usibus eripiatur humanis. Addito igitur hoc verbo solum erit, quod infertur, sacrum *Prat. Briss.* ex Cujac. 2. *observ.* 12. & *Gothof.* in not. ad *l.* 39. §. 1. *ff. de contrah. emp.*

Taxativa dictio, non raro subauditur in jure nostro. Hoc *Alciatus* exemplis probat, in *leg. anniculus*, *de verb. sign.* Hujus autem est proprie, quod minus est, excludere, ut patet ex *Alpheni* responso *l. cum testamento*, eod. *Alciatus* tamen illud in ea quidem specie propter avaritiam quorundam sacerdotum, hodie minus observandum existimat per text. taxans hic quædam inducta constitutionibus Pontificum. *Spieg.*

Taxator, pro ut vulgo Cancellariis accipitur, nullum habere exemplum idoneum putant. Taxatores (*Festus* inquit) à scenicis dicuntur, qui alterum maledictis tangunt. *Spieg.*

TE.

Teka Græci appellant, quos Latini propriè natos dicunt. Et habet utrumque nomen eadem originem, quod illud à τίκτω, id est, pario, hoc autem à nascor verbo Latino ducitur, ut sine causa reprehendat eum, quisquis fuit, qui legem hanc Modil. 140. *de verb. sign.* est interpretatus ἡ τῶν τέκνων προσηγορία ἢ ἐπὶ τοὺς ἐκγόνους ἐκ τείνεται. Natorum appellatio & ad nepotes extenditur. *Conn. comment. lib.* 10. *c.* 1. *n.* 1.

Tecta farta, vide *Sarta tecta.*

Tecte, adverbium contrarium est Aperte. Τέκτων Græci vocant fabrum lignarium, seu materiarum tantum : cujus vocis meminit Papin. *l. pen. de via publica*, dum licitum esse tectioni tradi trochos, id est, rotas extra ergasterium præponere. *Spieg.*

Τέκτονα Græci, Latini fabrum appellant, ἀπὸ τ̃ τεύχω quod *Suidas* docet vocabulum ad lapidarios simul, & ad lignarios pertinere. Aliquando τέκτονα architectum etiam vertunt. *Brech. in leg. ferri proprie dicimus*, §. *fabros ff. de verb. & rer. sign.*

Tecto qui fuerunt sub eodem, quomodo accipiatur, eleganter explicat *Ulp.* in *l.* 1. *ad SC. Sylanian.* §. *hoc autem*, Spieg.

Tectores sunt dealbatores, qui κονιᾶται Græcis dicuntur, id est qui opere tectorio parietes inducunt : alias albini, seu albarii, dicti, sicque usurpatur hoc verbum, *l.* 5. §. *sed interdum*. *Cod. commodat. l.* 27. *in fin. ad leg. Aquil.* ubi tamen pro tectori, *Budæus* legendum censet vectori, contra βασιλικῶν expositionem. quæ κονιατὴ habet. Sic etiam usurpatur hoc verbum *l.* 1. *C. de excusf. artif. lib.* 10. Horum opificium ita *Tertull.* in *lib. de Idololatr.* explicat. Scit albaria tectoria inducere, & cisternam lineare, & cymatia distendere, & multa alia ornamenta, præter simulachra parietibus incrispare. *Prat. Briss* & *Cujac.* 10. *observ.* 9.

Tectoria, Incrustationes splendorem transmittentes quæ ex gypso & calce vel ex marmore tuso compositæ parietibus inducebantur & illinebantur, ut Vitruv. *lib.* 2. *c.* 4. & *lib.* 7. *c.* 2. & *Plin.* docent. Invenitur hoc verbum in *l.* 7. *in fi. ff. de usufr. l.* 38. *in fin. ff. de re vind. l.* 3. §. *si vicinus*, *ff. uti possides*, *leg.* 3. §. *sed si mutua*, *ff. de in rem. ver. l.* 17. §. *quæ tabula*, *ff. de act. empt. l.* 40. *ff. de damn. infect.* Sic vulgaria tectoria in *l.* 1. *in fin. ff. de servi. urba.* quæ *Seneca* gregalia vocare videtur *lib.* 13. *Epist.* ubi balnea gregalia jectorio inducta dicit. *Briss.* & Corr. 1. *Miscel.* 16. *n.* 10. 11 & 12.

Tectorium opus in *l.* 241. *ff. de verb. sign.* tectorium autem imponere parietibus pro inducere dixit *Nerat.* in *l.* 44. *ff. de usufr. Schard.* ex *Briss.* Vide & *Gœdd.* in d. *l.* 241. *n.* 1.

Tegulæ, à tegendo, quæ affixæ ædificii pars censentur *l. nam etsi ramos*, *ff. quod vi aut clam*, *l. granaria*, §. *tegulæ*, *de actio. empt.* Spieg. Prat.

Telam ordiri, pro rem aliquam aggredi. Notum proverbium, Alter orsus est, alter perfecit. Ad *Chiliad.* Erasm.

Telonium, sive teloneum locus ubi vectigal colligitur. Telones, is qui colligit. Telos enim Græcè, vectigal est. *Spieg. Hinc.*

Telonarii in *l.* 3. *de indulg. debit. in C. Th.* Moschopul in libro σχεδῶν πλωτῆς, ait, ὁ τὰ πλωτικὰ τελῶν, ἐν ἀκτῇ τὰ τ̃ θαλάττης, καὶ τὰ τ̃ ἀγωγὰς διαγωγῆς φόρ. Canonem talone apud Cassiodorum *lib.* 5. *epist. ad Ampel.* legimus, Gotthorumque regibus pensitarum suisse inde intelligimus. Et plane Telonea inter regalia ponuntur in constitutione Friderici Imperatoris quædam finem *lib.* 2. *de feudis*, *tit.* 56. posita est. Ad quam pertinet quod Radevicus *lib.* 4. *de gestis illius Imperatoris c.* 5. ita scribit ? Tam episcopi quam primates, uno ore, uno adsensu in manum principis regalia reddere Primique resignantium Mediolanenses extitere requirentique de hoc ipso jure quid esset, adjudicaverunt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, monetas telonea, fodium, vectigalia, portus, pedadarica, molendina, piscarias, portus, omnemque utilitatem ex decursu fluminum, provenientem. *Briss. Prat.*

Tela;

Tela, Festus *lib.* 1. ab armis proprietate significationis hos distare scribit, quod tela sint ea, quibus procul præliamur: Arma vero ab humeris dependentia. *Prat.*

Telum, inquit *Cajus* in *l. si caluitur de verb. sign.* vulgo quidem appellatur, quod ab arcu mittitur, sed nunc omne significatur quod manu mittitur. Itaque sequitur, ut & lapis, & lignum, & ferrum, hoc nomine contineatur. Idem argumento ab etymologia sumpto, siquidem telum dicitur ἀπὸ τοῦ τηλοῦ quod longe significat: Et hanc significationem invenire possumus & in Græco nomine: nam quod telum appellamus, illi βέλος appellant; eoque nomine vulgo quidem id significatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur, quod manumittitur ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est, à jaciendo. Quamvis quod arcu mittitur, proprie ab his τόξευμα dicitur τόξον enim arcum significat. Unde & toxicum: quoniam eo sagittæ intingebantur, ut *Plinius* ait. *Cajus* id *Xenophontis* autoritate probat, cujus verba restituta insigniter, docto *Alciato* debemus: qui suspicatur ejusmodi verba scripta fuisse à Triboniano in Institutionibus sub *Rubric. de publ. judic.* ubi Epigramma in Xerolopho scriptum allegatur, & *Xenophontis* facti fit mentio, qui ita scribit: Τὰ βέλη ὁμῶς εἶχον λόγχαι, τοξεύματα σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ λίθοι Hujusmodi, inquit, tela ab eis habeantur, lanceæ, spicula, fundæ, plurimis autem & sagittæ. Ita teli verbum accipe in *l.* 1. *§. occisorum, ff. ad Syllan. in l. Corn. de sicariis. & in §. item lex Cornelia. Inst. de publ. judic.* Prat. & Gœd. in *d. l. si caluitur. §.* 2.

Telum pro ense & gladio usurpatur *Virgil.* his verbis.

At non hoc telum, mea quod vi dextera versat
Effugiens neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait & sublatum alte consurgit in ensem.

Quem locum *Servius* explicans, in hæc verba scribit: Telum hoc loco gladium dixit à longitudine. Unde & Mustela dicitur, quasi mus longus. Telum autem pro gladio posuisse illud significat, quod infert paulo post, Consurgit in ensem. Brech. *l. si calumnietur,* §. *telum, ff. de verb. sign.*

Telum, ait *Bart.* in *l.* 1. *& fin. de vi public.* proprie significat ea, quæ alterius lædendi causa habentur.

Telum pro consilio ac ratione & via gerendi posuit *Liv. lib.* 10. Et *Erasmus* admonuit in proverbio, Ingens telum necessitas.

Temerare, violare sacra (inquit *Festus*) & contaminare. *Liv.* Sepulchra majorum vulsa, temerata ac violata. *Spieg.*

Temerarius dicitur, non qui plus audet; quam oportet: sed qui facile, nullo adhibito consilio, credit. *Papin.* temeritatem felicitatis veniam continere, & inconsultum calorem calumniæ vitio carere, & ob in hunc nullam pœnam subire oportere, autor Martian. *l.* 1. *ad SC. Turpillianum.* Spieg.

Temerarius litigator intelligitur, qui neque intentionem suam probat, neque allegationum caussam habet. Notus est tit. apud Imp. 4. *Institut. de Pœna temere id est absque causa, litigantium,* Spieg. Prat.

Temerator pro falsario, in *l. si quis obrepserit. ad leg. Cornel. de fals.* Spieg.

Temere, id est inconsulta facilitate aliquid facere. *l.* 41. *ff. de recept.* sic temere ædificare, *l.* 7. §. *ex diverso. ff. de acqu. rer. dom.*

Temere, non est, pro non ab re. *Sueton.* pro fere posuit. In quem sensum pariter *Plinius* senior frequentius usurpavit. *Spieg.*

Temere auditorium recipere, apud Callistratum *l. cum lege, ff. de recept.* Spieg.

Temere valet vulgo passim, alio loco fortuito, negligenter. Fabius *in Flacco,* cur non sub alno vel platano, vel hac pinu jacentes sic temere? temere est sine arte. *Livius.* Itaque ingens vis coacta navium est, lintriumque temere ad vicinalem usum pariarum. Turneb. *lib.* 11. *c.* 28.

Temere litigare controversiamque movere dicebatur actor qui per calumniam quid petit, aut sine justa causa experitur, quique nullum litigii titulum, sive justam causam proferre poterat. B. Et erant quidem olim causæ justæ expensi latio, mensæ ratio, chirographi exhibitio, tabularum obsignatio, testium intercessio, ex quibus si nulla repetitam pecuniam deberi probaretur dimitti reum oportebat, actoremque de calumnia in decimam litis partem condemnari, auctore Gellio; *lib.* 14. *c.* 2. & Justin. *§. hac autem Institut. de pœn. temer. litig.* sic accipe *l.* 29. *§.* 1. *ff. de liber. caus. l.* 79. *ff de judic.* vide *Revard.* in *l.* 42. *§. hac ita de reg. jur.*

Temeritas est, cum quid facimus propria voluntate, & circa superius auctoritatem. Gemina in *c. cum, qui §. insuper. de prabend.* & quando fit actus prohibitus, ut idem ibidem scribit. & vide *Bart.* in *l.* 1. *ff. ad Turpillia.* Prat.

Temeritas accusatorum, tribus modis detegitur, & tribus pœnis subjicitur. Aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. Calumniari, est falsa crimina intendere. Prævaricari vero, est vera crimina abscondere, tergiversari in universum ab accusatione desistere. *Martian.* autor *in prin. l.* 1. *ad SC. Turpillianum.* Spieg. Prat.

Temeritatis vocabulo *Buda* pro fortuitis casibus eleganter utitur. *Spieg.*

Temonaria functio, *l.* 14. *Cod. Th. de extraord. mun.* ex qua & probari potest capitulariam functionem eandem esse. Sic temonaria onera, *l.* 1. *C. de palat. sacr. largit, lib.* 12. *& l C. de dignit.* i. præstatio tyronum, equorum, auri tyronici. Temonarii enim dicuntur, qui aurum tyronicum, tyrones, equos exigebant, *l.* 2. *C. de privil. cor. qui in sacr. pal.* in qua tamen vulgo male turmariorum legitur, aut, ut emendant alii, teloniariorum, quod vitium satis perspicue ex eo deprehenditur, quod eo in loco Capitularios eos vocari Imperatores ajunt, & ex Symmacho *lib.* 2. *epist.* ubi capitularios taxationem tyronis postulasse legimus. Hos protostasiæ sive prototypæ onere fungi indicat *l.* 2. *C. Th. de desert.* Si temonarius, inquit, prodiderit desertorem, protostasiæ onere biennio relevetur. *Prat.*

Temonarium. i. ut ait *Synesius* in *epist.* ἀπαιτήσεις τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου τυρωνικοῦ. Impp. Valent. & Valens in *l.* 7. *C. Th. de tyron.* Si aurum, inquiunt, fuerit pro tyronibus inferendum, unumquemque pro modo capitationis suæ debitum redhibere oportet, & ne aliquod dubium relinquatur, solidorum numerum, qui temonario inferendus est designamus. *Prat.* & *Cujac.* ad *d. l.* 4. *Cod. de dignitatibus.*

Temones inter præstationes sordidas & munera referuntur in *l. maximarum. C. excus. mun. & l.* 4 *C. de dignit. l.* 4. *C. de prox. sacr. scrin.* Prat. & temonarii qui hoc tributi genus exigunt in *l.* 2. *C. de privil. cor. qui in sacr. palat.*

Temperamentum idem est quod temperatio, seu moderatio. Arcadius in *l. de minore de Quæst.* tormenta, inquit, habenda sunt non quanta accusator postulat: sed ut moderatæ rationis temperamenta desiderant. Canonica decreta,

decreta, in pœnis irrogandis jubent, ex lenitate & feritate fieri quoddam temperamentum. 47. *Distinct. c. de disciplina.* Sic Imp. Constantius in *l. si quis in ea culpa. C. de custod. reor.* vult. adhibendam judicibus, immodice sævientibus, freni temperiem, hoc est coercionem. *Spieg.*

TEMPERARE dativis junctum, abstinere significat. *Ulp.* in *l.* 1. *§. quod autem, de offic. Praef.* ubi. Sic temperare legato *l.* 41. *ff. de bon. libert.* Briff. Præterea curare debebit Præfectus urbi, ut nummularii probe se gerant circa omne negotium: & temperent his, quæ sunt prohibita. Rem vero suo ordine ac mensura administrare potissimum cum accusativo jungitur, denotat, ut apud Impp. in *l.* 1. *de Praepos. sacr. scrin. C. lib.* 12. Ut inter eos, aiunt, merito dignitatis habentur, qui præfecti diœceses sibi creditas temperarunt. Sic temperatio reipub. id est, moderatio, apud Cic. *in legib.* Spieg. Prat.

TEMPERARE vectigalia, pro minuere, apud Plin. *in Paneg.* Prat.

TEMPERATURA, vocatur argilla ad maceriæ structuram temperata, paleis, aut culmis, pilis, & similibus, quo tenacius adhereat, *Spieg.*

TEMPESTATIS appellatione, continentur nives immoderatæ, frumenta corrumpunt. *l. fistulas, §. fi. de contr. empt.* estque cœlestis injuria, sive terram, sive mare conturbet. *l.* 2. *§. quod diximus, ff. Si quis caut. & l.* 2. *ad leg. Rhod. de jactu.* Unde. Calamitosa tempestas, apud Jurisc. in *l. ex conducto, §. si vis tempestatis, ff. locati.* Apud *Ciceronem* tamen pro die videtur sumi hoc versu.

Tertia te Phthia tempestas lata vocabit.

cum versus Homericus, quem expressit sic habeat:

Ηματικεν τελάτω φθίλω ἰερίβωλον ἵκοιο. Prat.

TEMPLARII, inter militares ordines: unde & præcipuum hoc nomen sortiti sunt, & simul initium habuere, Volaterran. *lib.* 21. *Anthropol.* indicat. Eorum & *Alberic.* in hæc verba meminit, templarii, inquit, erant magnus Ordo in Ecclesia, & erant milites strenui beatæ Mariæ: & destructus fuit ille ordo, tempore *Clementis* Papæ V. ad procuratorem Regis Franciæ. Et sicut audivi ab uno, qui fuit examinator causæ & testium, destructus fuit contra justitiam. Et mihi dixit, quod ipse *Clemens* protulit hoc: Et si non per viam justitiæ potest destrui, destruatur tamen per viam expedientiæ ne scandalizetur charus filius noster Rex Franciæ. Attamen dictus *Volaterr.* scribit, templariorum ordinem justis de causis destructum, eorum bonis Rhodiis militibus concessis. *Sp.*

TEMPLA Augusta, augurio condita dixit Ovid. *lib.* 1. *Fasto.*

Sancta vocant Augusta patres: Augusta vocantur
Templa sacerdotum rite dicata manu

Corras. 3. *Miscell.* 22. *n.* 7.

TEMPLUM una & altera significatione dicitur. Etenim à *Paulo* Apostolo, corpus nostrum templum Spiritus S. appellatur. An (inquit) nescitis, quod templum Dei estis? Et beatus *Hieron.* in quadam *epistola ad Paulinum de vita crimitica.* Verum Christi templum, anima credentis est: illam exorna, illam vesti, illi offer donaria, in illam Christum suscipe. Templum etiam ipse Christus suum corpus appellavit. Λύσατε (ait) τὸν ναὸν τοῦτον & ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτὸν At ille, ut testatur D. *Johannes*, dicebat de templo corporis sui. Quod si varias, & multiplices templi significationes persequi liceat, templum rursus dicitur locus in terra, augurii, aut auspicii causa quibusdam conceptis verbis finitus & consecratus. Et apud Romanos nullo alio in loco, quam in templo, licebat cum populo agere. Nam Comitium forum, Campus Martius, erant templa, id est, consecrata loca. Cœlum etiam dicitur templum, quod omnium undique pateat aspectui, ut ex *Ciceronis* verbis in *somnium Scipionis* videre est. Ubi templum cœlum appellavit, & vacuum illud omne, quod undique circumspicitur & patet, in medio cujus tanquam in media mundi sede, globum terræ locavit. Est enim templum à tuendo: ut *M. Varroni* placet, aut à contemplando dictum. Quoties augures ex arce, augurium petunt, lituum tenent sine nodo aduncum, quo cœli regiones & certa spacia, quibus videnda ad se pertinere, volebant, tuebantur: quæ templa dicta sunt. Quapropter templum tribus modis dicebatur, teste *Varrone*: ab natura, ab auspicio, ab similitudine: ab natura, in cœlo: ab auspiciis in terra: ab similitudine, sub terra. Templum etiam tigillum significat, quod in ædificio transversum ponitur supra Canterios prominenteis ad extremam suggrundationem, auctor Vitruvius *lib.* 5. Verum interim à nobis templum accipitur vulgo pro æde sacra & domo, ubi Deus adoratur. Idem etiam à Græcis usurpatur, ut scribit *Hesych.* optimus linguæ Græcæ auctor ναὸς (inquit) οἶκος τοῦ θεοῦ, περιχωρίτας. Et divinus Psaltes, Adorabo ad templum sanctum tuum. Similiter etiam in Evangelio. Et erat ibi orans in templo. *Brech.* in *l. Taberna, ff. de ver. & rer. sig.*

TEMPLUM, secundum *Isidorum* dictum est quasi tectum amplum, vide *Alciat.* in *l. malum navis, ff. de ver. sig.*

TEMPLUM justitiæ *l.* 1. *§. cum hac, C. de vet. jur. enucl.* Prat.

TEMPORA proprie pro sua vel sibi constituta. Paul. *l.* 2. *ff. quib. mod. usufr.* Quoniam per propria quisque tempora non concurrente altero, fructus integ es habuit.

TEMPORA media non nocere, solemus dicere. Ut puta civis Roman. scriptus hæres, vivo testatore factus est peregrinus: mox ad civitatem Romanam pervenit: media tempora non nocent, *l. si ejusmodi, ff. de hæred. instit.* Old. Prat.

TEMPORALES actiones dicuntur quæ certo temporis spacio terminantur, & perpetuis opponuntur. *Inst. de perpet. & temp. action.* & hoc nomine hodie ea demonstrantur quæ minore ac breviore 20. & 30. annorum spatio finiuntur. *Briss.* Imperatorum tamen constitutionibus in personam actiones annis triginta, in rem verò decem & viginti annorum spatio circumscriptæ sunt, *l.* 3. *C. de praescript.* 30. *annorum & sub tit. de praescr.* 10. *vel* 25. Porro antiquitus omnes actiones, sive ex *l.* 12. *Tabul.* Plebiscitis, legibus, Senatusconsultis, sive ex Principum Constitutionibus proficiscerentur, perpetuæ erant: hoc est, in centesimum usque annum, & fore ultra, competebant, ut Cl. innuit in *l.* 1. *C. de praescr.* 30. *vel* 40. *ann.* Sed quia jus vigilantibus scriptum esse *Scaevola* scribit, *l. pupillus in fi. ff. quae in fraud. cred.* constituentibus divis principibus factum est, ut actiones certos fines habeant, ultra quos non vivunt: & sic perpetuitas illa vetus ad 30. juges annos vulgo est restricta & coarctata, ut quam longissimi temporis. Et sic perpetua communiter vocamus in *l.* 3. *de praescript.* 30. *annorum*, ad similitudinem perpetuæ illius & antiquæ actionis; quæ supra hominis vitam olim extendebatur. Quare omnes actiones quæ antiquitus perpetuæ fuerant nunc temporales sunt, & ad certum tempus per Constitutiones coarctatæ. *Spieg. Prat.*

Prat. Vide Dd. in comm. *Inst. de perpet. & tempor. act.*

TEMPORALES exceptiones, atque dilatoriæ sunt, quæ non semper locum habent, sed eviti possunt: qualis est pacti conventi temporalis. *Cujas* in *l. Exceptiones, ff. de except. præscript. & præjud.* Old. Prat. Hot.

TEMPORALI actione teneri, in *l. ult. ff. de minorib.* Spieg.

TEMPORALIS, pro temporario, hoc est non perpetuo, sed ad tempus durante, apud *Paulum* in *l. fi. tibi filius de Adopt.* Et *Labeo* putat, nunquam esse actionem. Nec enim moribus nostris convenire, filium temporalem habere. *Spieg.*

TEMPORARIA coercitio, quæ descendit ex sententia, pœnæ est abolitio, *l. fratres, ff. de pœnis.* Hot.

TEMPORARIA res, quæ ad tempus durat, & non in perpetuum. Paulus, *Quib. ex causa l. ad cognitionem.* Ex illo, inquit temporario. Papin. *de Pœnis. l. servus,* cum servus per errorem in opus temporarium fuisset datus, expleto tempore domino servum esse reddendum. *Nib. iff.*

TEMPORARIUS tutor, id est, datus ad certum ac finitum tempus *l. 2. ff. de tut. & cur. dat.* apud *Albericum* temporaneus est: sed reclamante sensu. Est enim temporaneum, quod ad tempus pertinet, sive quod subito & in tempore fit. *Spieg. Prat.*

TEMPORE eodem fieri intelliguntur, quandoque etiam, si non simul, aut subito, eodem que puncto, sed successive fiant. *l. antiqui eff. si pars hæred. per l. Aresculi. de stat. hom.* Spieg. Prat.

TEMPORE, figurare, hoc est pro tempore Jurisconsulti interdum utur *l. verbum erit. de ver. sig.* de quo *Bart.* in *l. 1. C. de leg. l. qui Romæ, §. Augerius, de verb. obl. l. fi. C. Quæ res pign oblig. poss.* Spieg.

TEMPORE etiam fraudem fieri, autores sunt Jurisconsulti [illegible] *Prætor, §. si cum in d em. l omnes, §. fi. Quæ in frau. cred. glo. in l. fraus, ff. de leg.* Albericus.

TEMPORE fit injuria, si in ludis & in conspectu Prætoris, *l. Prætore dixit, ff. de injur. & famos. lib.* Hot. Prat.

TEMPORE liberari dicuntur, qui temporali actione tenebantur cujus dies exiit, *l. ult. in fi. ff. rem rat. hab. l. 1 §. item si periculum ff de vent. in poss. mitt. l. 5. §. quotiescunque. ff. de Carbon. ed. l. 45. ff. de adm. tut. l. 24 ff. de mort. cau. don. l. 3. ff. quæ in frau. cred.* Briss. Prat.

TEMPORE perritura res dicitur, cum dilatio actionem peremptura est *l. 2. ff. de feriis, l. 12. ff. de procuratorib.* Briss. Prat.

TEMPORIS habere rationem, in omnibus rebus bene feliciterque constituendis, plurimum referre, natura satis manifestum est. Attamen plerique quum id non credant, coguntur experiri, atque stultorum magistro, exitu, tandem bellissima docentur. Nemo enim commodum voti sui successum sperabit: qui tempestivitatem aut ignorat, aut contemnit. Quis non videt agriculturam, sationes, messes, vindemias, insitiones propagationes in tempore utiliter exerceri: at contra, neglecta opportunitate, omnia ista, aut calore, aut gelatione prorsus interire? Quorum existimabis sine periculo navigaturum, nullo temporis discrimine observato? An non palam constat, usum optimarum herbarum, adde etiam quotidiani cibi, præter illos nihil prodesse nobis, aut etiam nocere, nisi in tempore sumamus? Quis item principes [illegible] adjuverit extra tempestivitatem? Sicut *Horatius,* [illegible] olim. *Augusto Cæsari* liberum, diligenter monebat portitorem: ut tempestiviter adiret, ac mollissima fandi tempora observaret. Quo fere pertinet, quod Imperatores in *l. Civitas, C. de offic. recto. provinc.* Civitas (inquiunt) Rhodiorum injuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est. In summa, omnis humana actio suam exposcit tempestivam occasionem, quam nisi mordicus retineamus, res ipsa unumquemque docebit, quam verum sit, quod dici solet: Nosce tempus, Post festum venire, miserrimum est. Alioqui videbimus, quam sæpe nobis ex lucro damnum, ex voluptate molestiam, ex amicitia simultatem adferet neglecta tempestivitas: ut mihi insanire videantur? qui nihil referre putant in rebus publicis ac privatis, quid quoque tempore fiat. *Old. Prat.*

TEMPORIS præsentis vel præteriti verba, an trahantur ad futurum *Bart.* differit, in *l. talis scriptura. ff. de leg. 1.* Spieg.

TEMPORUM disciplina, pro bonis moribus & eorum observatione accipiendum est. *C. de patt. l. ult. in fi.* Spieg. Prat.

TEMPTAT, pro tentat dicere & adfirmare nititur, in *l. 160. ff. de verb. sign. l. 3. ff. quib. mo. usu fr. amitt. l. 11. §. quod ait prætor. ff. quod vi aut clam l. 2. §. & Afr. a. ut ff. ad Tertyll. l. 10. ff. de acquir. poss.* Briss. Prat.

TEMPUS, est ex cœli solisque vertigine deductum spacium, quo rerum omnium agitionem vicissitudinemque metimur. Quo respiciens Christus ple, mutationem rerum nobis ob oculos posuit quum diceret: Unius diei, scilicet breviusculi temporis 12. horas esse, quæ hominem sæpe in aliam sententiam pertrahunt. Nulla est qualitas, quæ in rebus humanis majorem vim habeat, quam temporis vicissitudo. Tempus enim dat tollit, & mutat omnia: cujus qui rationem non habet, is plane nihil potest in jure secundum æquitatem diffinire. *Old. Prat.*

TEMPUS, absolute, decennium intelligitur. Vide *Albericum* & inferius *Vetustas.*

TEMPUS continuum dicitur, quod continuo currit, & in quo subducuntur tam dies festi, quam operarii: tam dies absentiæ quam præsentiæ. Tempus vero utile, quod utiliter præterfluit, in quo dies festi non subducuntur, & in quo actor, vel per se, vel per procuratorem agere potest. In quo item habetur respectus, an quis judicis copiam habere quiverit. Vide *Hegend.* in *tit. Cod. de temp. in integ. restit. l. intra utile, ff. de minoribus* Spieg. Prat.

TEMPUS diuturnum dicitur quod decem annorum est. Conn, *lib. comm.* 1. *c.* 10. *n.* 4.

TEMPUS æstimationis dupliciter consideratur. Nempe, tempus a quo, & tempus ad quod. Tempus à quo, id est, quando incipiat ratio haberi æstimationis, à quo tempore. Sed tempus ad quod, id est, quando finiatur consideratio æstimationis, usque ad quod tempus duret æstimatio. Et sic tempus a quo respicit initium: sed tempus ad quod, finem *Zas.* in *l. omnium, ff. si cert. pet.* Spieg. Prat.

TEMPUS legitimum quod dicatur, vide *l. 32. ff. de jud.*

TEMPUS modicum, quandoque trium aut quinque dierum est. *l. si post tres, ff. Si quis caut. cum simul.* Quandoque de eo, de rebus accipitur, ut in *l. promissor. Si, ubi de constit. pecu.* quod & *Eustath.* in *lib. de var. obser. temp.* annotat, περὶ ἡμερῶν Interdum dies 30. signat. *l. 1. § 2. de itin. actuque priv.* Interdum duorum mensium spacium *l. sancimus. C. de fidejuss. cum simul.* idque

Eustath. observavit *eod. lib.* περὶ ξ. ἡμερῶν. Quandoque trium, *l. de operis, C. de edif. priv.* Est & aliquando quadrimestre, *l. si debitori. ff. de jud. cum simil.* Quandoque 10. mensium, *l. 2. C. de nupt.* Quandoque quinquennium, *l. 1. §. quod dictum, de separat.* Praeterea, judicis arbitrio relinquitur diffiniendum, *l. ab hostibus*, §. *fin. Ex quib. caus. major.* Spieg. Prat. De hoc vide fusius Conn. *lib. comm. 7. c. 12. n. 4.* Gothofr. ad *l. 1. §. 9. ff si is qui test. liber esse jussus erit.*

TEMPUS motae litis, tempus Contestationis accipitur, *not. ext. de ver. sig. ex parte, 2. &c. ex parte, de restit. spoliat.* Spieg. Prat.

TEMPUS quinquennale, vocatur Lustrum in quot annos olim praedia locari solebant. Lustrum enim a luendo, hoc est solvendo dictum esse. *Varro* autor est: quoniam quinto quoque anno vectigalia tributaque exigebantur. *Spieg.*

TEMPUS quod excedit hominum memoriam, species est usucapiendi omnium efficacissima: post tantum enim seculum nullo probationis genere homine possibile est, aut defendere, aut impugnare fidem possidentis. Quomodo autem probari debeat, memoriam non extare, nemo melius, quam *Paulus* ipse tradit, in *l. pen. de Probat. & in l. 2. §. idem Labeo, de aqu. plu. arc.* Spieg. Prat.

TEMPUS statutum in *l. 1. C. si quis ignorans rem minor. esse*, id est quinquennium, Gothofr. *in d. l. 1.*

TEMPUS 30. dierum dicitur plenissimum, ad deliberandum super quocunque negotio, *per text. & gloss. in auth. de appell. §. 1. Coll. quarta*, Spieg. Prat.

TEMULENTIA, pro vinolentia. Impp. in *l. unica, C. Si quis Imper. maled.* ac temulentia turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit. Temetum existimat interpres genus optimi vini, quum pro vino quocunque accipiatur, dictum quod tenet, hoc est, labefactet mentem. Vide Donatum *in Terentium.* Spieg. Prat.

TENAX sui juris dicitur, qui tam arcte jus suum servet, ut de eo demere aut auferre sibi ab aliquo, ne tantillum quidem patiatur. Quod avarorum est dominorum proprium in suos colonos. *Colum.* Sed nec dominus in unaquaque re, qui colonum obsignaverit, tenax esse juris sui debet, sicut in diebus pecuniarum, &c. *Spieg. Prat.*

TENDERE ad noxam, pro spectat vel vergit. *Spieg.*

TENDERE in re militari tentoria figere, seu papiliones erigere significat. Virgil. *lib. 1.* Hic Dolopum manus, his saevus tendebat. *Achilles.*

TENDIT pro spectat, vel vergit, *c. statutum de rescript. in 6.* Prat.

TENERA aetas, puerilis & pupillaris, etiam nostris, *l. fin. C. de testam. milit.* Alberic.

TENERE merum factum significat, & ad possessionem corporalem refertur. Tenet enim qui corpore possessioni insistit, licet non possideat. *l. 9. in fin. ff. de rei vindic.* Itaque tenere & possidere separantur, *l. 18. ff. de acceptilationibus.* Quinetiam in quos jus possidendi non cadit, quales sunt servi, hi tenere recte dicuntur. *l. 38. §. hac quoque Stichus, ff. de verb. obl. l. 49. §. 1. ff. de acquir. possessio. l. 4. §. item si eam rem. ff. de usucap.* Schard. ex *Briss.* & *Prat.*

TENERE interdum significat, quod obtinere & judicio vincere: *Paulus* in *l. ult. ff. de excep. rei jud.* Qui in rem egisset nec tenuisset. Imp. Ant. in *l. 1 Cod. ad l. Fabiam de plagiar.* Si vero in causa tenueris, etiam *l. Fabia crimen persequi poterit Philippus, & in l. 6. C. ad l. Corn. de fals.* secundum scriptorum Codicum lectionem, Qui falsas tabulas dixerit nec tenuerit, quod nonnullorum inscitia immutatum est. Similiter in *l. 12. C. de inoffic. test.* Eum, ait *Gordianus*, qui in officiosi causam delatam non tenuit, à falsi accusatione non submoveri placuit. Cic. *in orat. pro Cecin.* Et hoc loco dixisti *Scaevolam* causam apud centumviros non tenuisse. Suet. in *Domit. c. 9.* Nec repeti nisi intra annum, eaque conditione permisit, ut accusatori qui causam non teneret, exilium poena esset. *Briss. Prat.*

TENERE est proprium naturalis possessionis. Habere & possidere civilis, & ita habere & possidere ita plerumque junguntur, sibi habere & possidere, *l. peter. §. quindecim. de legat. 3. & in l. Gajus, §. Titius, de legat. 2.* Habuit & possedit pro eo. Interdum tenere accipitur pro possidere, ut in *l. justo ff. ult. ff. de usur. & usucap.* & habere vel possidere pro tenere. *Cujac.* ad *l. 38. §. Si quis ita. ff. de verb. oblig.*

TENERE f cti est: possidere juris, ait Gothofr. *in not. ad Instit. tit. quibus modis toll. oblig. per l. 38. in princip. de verb. oblig.* vide eundem *Gothofred.* in notis ad *l. 3 C. ne rei dominic. vel templor.*

TENERE pro observare. Sic illud tenendum est in *l. 12. ff. si quis caut.*

TENERE decretum aliquem, dicitur id est astringere & obligare. Sic tenuit eum decretum in *l. 13. ff. de excusat.* Sic eodem sensu dicitur quaestio tenere unum ex haeredib. *l. 26. ff. de except. rei jud.* Briss.

TENERE, pro valere, consistere. Sic, tenebit actio, id est, valebit, *l. 49. ad SC. Trebell.* Briss.

TENERE gratiam, pro esse in gratia.

TENERE haereditatem. *Cicero*: Tenuit permagnam Sextilius haereditatem, *de Finib. lib. 2.*

TENERE partes, sententiae alicujus esse.

TENERE in potestate, pro in potestate habere, & moderari.

TENERE jus dicitur; qui calleat leges & jura.

TENERE legem, Legi subjici.

TENERE personam, translate, pro status alicujus esse.

TENERE promissum, id est, praestare.

TENERI argumentis & testibus, est coargui & convinci.

TENERI, pro obligari. Hinc teneri Lege aut interdicto quis dicitur, cum per Legem, vel praetoris edictum, interdictumve obstrictus est ad aliquid faciendum, vel non faciendum. Sic Teneri quem promisso, pro obligatum esse, accipiendum est. *Spieg. Prat. Briss.*

TENERI poena, pro obnoxium esse. *Spieg.*

TENERI & de vulnerato, & de occiso: duo enim sunt delicta, ut ait *Cajus* in fin. *l. illud quasitum, ad Aquil.* Spieg. Prat.

TENERI, reputari, censeri, *c. illis 80. distinct.*

TENERE pro retinere, *l. haeredi. 15. ff. de iis quae ut indign.*

TENERI in administratione, i. e. detineri, *l. 10. C. de excus. tutor.*

TENET pro occupat & regit. in *l. 7. §. insula. ff. de acq. rer. dom* Sed & terra teneri dicuntur quae terrae cohaerent. *Briss. Prat.*

TENOR, quod attenditur. *Fel.* in *c. quum venit. 1. extr. de testa.* Erasmus ait, Tenorem rei progressum vocant. Unde quae sui similia, sibique veluti perpetua quadam succedunt serie, horum esse tenorem dicimus *Spieg.*

TENOR actorum, *l. 23. C. de fid. instrum.* Tenor aetatis, *l. 28. §. pen ff. de liber. & posth.* Tenor instrumenti, *l. 8. ff. de stat. hom.* Tenor jurisdictionis *l. 8.*

l. 8. *C. quod met. cauſ.* Tenor legis *l. pen. C.ad l. Aquil.* Tenor rationis, *l.*16. *ff. de legib.* Briff. Prat.

Tenor pro pactione contra communem feudi naturam ac rationem in contractu interpoſita *lib. feud.* 2. *tit.* 1. *§.* 3. Prat.

Tentare, à Tendo deductum, eſt rem incertam aggredi, & diligenter inquirere: quaſi manum tendat, vel aliam corpori partem, & experiatur Cic. *in Paradoxis*: Tentare volui, poſſent ita dici, ut probarentur. *Ulpia.* in *l. his conſequenter, §. ſed tum, ff. famil. hercijc.* ex *Prat.*

Tentari jus dicitur, quum non intellectum ac incertum aggreditur, hoc eſt, experitur. Autor Tullius *in orat. pro C. Rabirio Poſtumo.* Old. Prat.

Tentat pro tentat dicere, & affirmare nititur, vide Tentat. *Prat.*

Tentores dicebantur ii, qui vel equos vel repagula in circuitu tenebant, antequam ad curſum emitterentur: hi à Græcis ἀφέται appellabantur, ut annotavit Adrian. Turneb. *adverſ. lib.* 18. *c.* 38.

Tenues homines, non viles, ut Interpres exiſtimat, §. *ne tenuis, l. illicitas, ff. de offi. præſid.* ſed potius intelligendi, qui vel humili loco nati, vel quibus tenues facultates, aut nullæ ſunt. Teniores, id eſt, pauperiores, ut apud *Ciceronem*, recte interpretatus eſt. Unde tenuitas patrimonii, pro exiguitate & modicitate, in *l.* 1. *C. de peric.tut.* Old. Prat.

Tenuis intellectus, non pro brevi, ſed parvo & exiguo, apud Juriſconſ. accipiendus eſt, *l. fin. ff. de divort.* Prat.

Tenuit damnatio, pro accepta eſt & probata, in *l.* 2. *ff. de pœnis.* ut apud *Plinium*, Sententia tenuit, in Epiſtola, ut ait: Sic ex tribus ſententiis quæ factæ ſunt, tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa. *Old.*

Tenus pro eo quod dicimus. Uſque ad ſequitur dictionem (ut adverſus) cui inſeruit. Paul. Creditoris, cui pignus ſurreptum eſt non credito tenus intereſt, ſed omnimodo furti agere poteſt. *Spieg.*

Tenuta, verbum è doctoribus derivatum, pro ſimplici ſaiſina, quæ poſſeſſorem non facit, ſed in poſſeſſione eſſe *l. poſſideri, §. fin. ff. de acquir. poſſ.* Hujus meminere *Bart.* in *leg. Falcinius, §. ſi quis, ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* Alexand. *conſil* 47. *vol.* 2.

Tepidabium eſt ahenum, ex quo tepida exit: ut Caldarium, ex quo aqua calida hauritur: & Frigidarium ex quo frigida. Vide *Sipont.* Spieg.

Tepidarium, & balineum *Paulus* pro eodem poſuit in *l.* 19. *ff. de ſervi. urb.* Non poſſe, inquit, prohiberi vicinum, quod minus balineum habeat ſecundum parietem communem, ſed ſi talis ſit uſus tepidarii, ut adſiduum humorem habeat, poſſe prohiberi. Similiter Vitruv. *lib.* 5. *c.* 10. ubi de balnearum diſpoſitionibus loquitur, principio Tepidarium pro ipſa balnei cella poſuit: mox, pro vaſe alieno in quo aqua calefit. *Hot. Prat.*

Ter enixa mulier dicitur, quæ uno partu tergeminos, hoc eſt, tres edidit, ut ait *Paulus* in *l. terrenixa, de verb. ſin, SC. Tertulliano* cautum erat, ut quæ mulier ingenua Romana tres: Libertinæ vero, vel Latinæ conditionis, quatuor liberos enixa eſſet, filio defuncto ſuccederet, *§.* 1. *Inſtit. ad SC. Tertul.* Unde *Pauli* ſententia, mulier quæ tergeminos peperit SC. Tertulliani gaudebat beneficio. Hodie tamen & Honorii & Juſtinian. *Conſt. l.* 1. & 2. *C. de jur. lib.* extincta hujuſmodi privilegia ſunt. Quod *Procopius* admodum improbat, cauſamque everſionis Rom. Imperii inde ortam arbitratur. *Spieg.*

Ter factum intelligi *Albericus* adnotavit, quod eodem momento fit. Proinde mulier ſic inſtituta, ſi ter pepetit. hæreditatem capiet uno partu, tergeminos enixa, *l. ter enixa d. tit. de verb.* Spieg.

Tergeminum Honorem Turneb. *adverſar. lib.* 3. *c.* 20. pro maximo & ampliſſimo interpretatur. veluti eum populus ingentem tollat plauſum, aliquem honorans. Sæpe etiam in hac notione hoc verbum à poetis tritum animadverti. *Martial.*

Tergeminum mugiat ore ſophos

Id eſt maxima voce ſucclamet ſophos. Item *Tibullus*,

Illud tergemina nantem confinia mortis.

Id eſt, ingentis & multiplicis. Hinc adeo id factum ſuſpicor, quod quæ tergemina ſunt eadem ampla & magna ſunt, *Schar.* ex Turneb. *lib. & cap. eod.*

Tergiversari, inquit *Marcianus*, eſt in univerſum ab accuſatione deſiſtere, in *l* 1. *ff. ad SCtum Turpill.* Vide ſupra. Temeritas accuſatorum. Non. Marcello eſt fallere. & dicta mutare & eſt quaſi tergum vetere. *Spieg.* Adde Con . *lib.* 5. *c.* 7.

Termes, hoc eſt, ramus ex arbore decerptus cum fructu, nec foliis repletus, nec nimis glaber, ut *Feſtus* ait, in diviſione agrorum, antequam metæ ponerentur, figi ſolebat: termino nomen dedit. Deus apud antiquos creditus in cujus tutela fines, agrorum eſſe exiſtimabantur. Cajus Cæſ. tulit legem agrariam, adverſus eos qui terminos ſtatutos extra ſuum gradum ſineſve moverunt dolo malo. *Calliſtrat* autor. *l fin. de Term. mot.* Tulit & aliam divus Nerva, cujus idem meminit ibid. *Spieg.*

Terminales arbores apud Paul. *lib.* 5. *ſent. tit.* 22. de quibus vide *Sicul. Flaccum, Hygenum*, & alios auctores de limitibus *Briſſ. Prat.*

Terminales lapides qui terminos conſtituunt, apud Ammia. Marc. *lib.* 18, qui & finales in libello variorum auctorum de limitibus, *Briſſ. Prat.*

Terminales ſententia, id eſt, definitiva, *l.ult. C. de jur. dot.*

Terminare, pro limites conſtituere, & apud Ciceronem *primo offic.* cum ait: Illorum fines, ſicut ipſi dixerant, terminativi in medio relictum quod erat, populo Romano adjudicavit. *Spieg.*

Terminata. *Paul.* in *l. ut ſunt, ff. de verb. ſign.* Ut ſunt inquit judicio terminata, tranſactione compoſita, longioris temporis ſilentio finita. *Old. Prat.*

Termini appellatione quid veniat, docet Bart. *l.* 3. *de ann. legat.* Prat.

Termini, limites agrorum, & fines poſſeſſionum ſignificat, *l.* 3. *ff. de adquir. poſſeſſ.* Hinc fines, agrorum termini, quod hæ partes propter limitare iter maxime teruntur. *Briſſ.*

Terminus à terendo dicitur, ut vult Varro *lib.* 4. *de ling. Lat.* ſed inepte, cum τέρμα Græce dicatur. Et eſt ſignum quod agrum ab agro, id eſt, limites agrorum fineſque poſſeſſionis dividit *ein Marckſtein.* Modeſt. *tit. de term. moto.* Terminorum, ait avulſorum non mulcta pecuniaria eſt, ſed pro conditione admittentium coercione tranſigendum eſt, Coercio *ein Leibſtraff oder Buſs* Paul. in *l. ſed & lo. ff. fin. regund.* Si dicantur, inquit, termini dejecti, vel exarati, judex qui de crimine cognoſcit, etiam de finibus cog-

cognoscere potest. Sic *l.* 3. *ff. de acqu. poss. l.* 12. *ff. fi regund.* Terminos ergò, finium causa positos lapides, arboresve accipimus, *l.* 1. 2. 3. *de term. mot.* Prat.

Terminus juris ad dandum apostolos, ut vulgo dicunt, est tempus 30. dierum, intra quod judex tenetur dare apostolos, hoc est, literas dimissorias. Vide *Marcellum* dictorum verborum significat. eleganter tractantem, in *l.* 1. *ff. de libell. dimis.* Spieg. Prat.

Terminus litium, pro fine instantiæ vel sententia deffinitiva. *§. sed hodie. Instit. de satisdat.* Is autem in criminalibus biennium, sicut triennium in civilibus causis, *l.* 1. *C. ut in cert. pet. temp.* Et ideo, ut ait *Alc.* bis errant vulgares latrunculatores (*Blutrichter*) qui si reum convincere nequeunt, eum rebus sic stantibus absolvunt. ut quandocunque vel minima conjectura ducti, rursus in carcerem trudant. Nam elapso biennio, inquietari amplius non potest: & cum accusatori statutus est terminus probationum recipiendarum causa, si probatum non sit, deffinitive reus est absolvendus: non autem ea forma, quam concussores & ἀμαθεῖς judices repererunt. *Spieg. Prat.*

Terminus pro numero præciso, in *l.* 1. *ff. de decr. ab ord. facien.*

Terminus simpliciter datus intelligitur peremptorius, *c.* 1. *de dolo & contum. in* 6. Prat.

Terminus peremptorius quædam interlocutoria est. Alber. Archidiac. *c.* 1. *de excepi. in* 6.

Terra conditum corpus videtur, etsi in arcula conditum hoc animo sit, ut non alio transferatur, autor *Modestin.* in *l. divi fratres de relig.* Plane usurpat arculam pro loculo, quo cum mortui conduntur in terra. *Spieg.*

Terra integra apud *Cajum* in *l. sylva cædua, de verb. sign.* intelligenda, quæ nondum depasta est: licet ibidem, ut adnotavit, *Alciat.* pascendi verbum, pinguefaciendi, contra rationem sermonis *Accurs.* intellexerit, *l. de Glande leg.* Spieg.

Terra proscissa dicitur, quæ primum aratrum experta est grandioribus glebis relictis: *Catoni*, & cæteris. *Spieg.*

Terra Salica. *Quære.* Salicam Legem.

Terram pro terra, Provarbiali figura, in hominem exulem. erronem. & incertis vagantem sedibus. *Erasm.*

Terram territorium aliquando significare. & provinciam, seu regionem etiam. apud *Cicer.* tum alios probatos autores, observarunt Grammatici. *Bart.* in *li* 1. *ff. de via publica.* Spieg.

Terram video Qui modesti, teste *Erasmo*, prolixique laboris finem adesse significat, dicere solet γῆν ὁρῶ id est, terram video *Spieg.*

Terrena via, Sabulosæ opponitur, Ulp. *l.* 1. *de via pub. §. si quis.* Neque humiliorem, inquit, viam sub nomine refectionis, is qui interdicit potest facere, vel in viam terrenam glaream injicere aut sternere viam lapide, quæ terrena, sit: vel è contrario de strata terrenam facere. *Spieg. Prat.*

Terrere. & terrorem incutere. Unde apud *Ulp.* potest Proconsul de plano comminari etiam, & terrere filium à patre oblatum, qui non, ut oporter, conservari dicatur, *l. nec quicquam de off. proconf.* Sed submovere significat: ut exponit *Caius* in fin. *l. pupillus est, de verb. sign.* Terror armorum, satis arguit quem esse dejectum, *l. idem est, ff. de vi & vi arm.* Spieg.

Terribilis judex, item terribiles Leges dicuntur, quod terrorem injiciant delinquentibus, quemadmodum & divina eloquia, *l. unica, C. si rect. provinc. Authent. de mand. princ. §. talem. Aut. Constitutio qua adscript. §. penult.* Spieg.

Territorium & glebs sæpe pro eodem sumuntur, ut *l.* 11. *C. de oper. publ. l.* 3. *de nat. lib. l. nulli, C. de episc. & cler.* Sicut & municeps & curialis pro eodem *l.* 5. *C. de omni agro deserto.* God. *lib.* 2. *l.* 1. *de fug. colo. C. lib.* 2. *cod. l.* 41. *C. Theod. de oper. publ.* Cujac. ad *l jubemus, C. lib.* 11. *d. tit. de omni agro deserto*, vide etiam in *l. pupillus, versic. territorium, ff. de verb. sig.*

Territorium, inquit *Pompon.* in *l.* 239. *§.* 8. *ff de verb. sign.* est universitas agrorum, intra fines cujusque civitatis, quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus ejus loci intra eos fines terrendi, i. submovendi, jus habet. *Briss.* Varro autem Etymologiam territorii hanc constituit. Terra dicta ab eo (ut *Ælius* scribit) quod teritur. Itaque Terra in Augurum libris scripta cum Rūno. Ab eo colonis locus communis, qui prope oppidum relinquitur, Territorium quod maxime teritur. At *Siculus Flaccus* aliunde hujus appellationis originem deducit. Sic enim in *lib. de conditio agror.* scribit. Ab his populis, qui sedes in aliqua regione constituerant, eorumque agros occupaverant, præ mensum quod universalis suffectuum videbitur solum terrris fugatisque inde civibus territoria dixere. Et alia. Bellis enim gestis victores populi terras omnes, ex quibus victos ejecerunt, publice atque universaliter territorium dixere, intra quos fines jus ducendi esset: ubi mslim, juris dicendi jus esset. Huic consentit, *Front.* in lib. *de agror. qualit.* his verbis: Quidquid enim ad coloniæ municipiive privilegium pertinet, territorii juris appellant. Sed si rationem appellationis hujus nis hujus tractemus, territorium est quidquid hostis terrendi causa constitutum est. At *Isidor.* in alia penitus sententia est Territorium enim vocatum ait, quasi Tauritorium, id est, tritum bobus & aratro ab eo quod antiqui sulco ducto & possessionem & territorium limites designabant. *Briss.* Cujac. ad *l. duum virum de decu. C. lib.* 10. territorium à terra mavult deducere quam à terrendo. Nam & pro fundo sæpe accipitur, *l.* 3. *C. de nat. lib. l. nulli, C. de episcopis & clericis.*

Territorium oppidorum & civitatum, *l.* 3. *§. non perpetua ff. de sepul. viol. l.* 41. *§. si quis ad opus. ff. de leg.* 1. Territorium judicis. *l. fin. ff. de jurisd.* Prat.

Terror armorum dicitur, & solo armorum adventu licet armis usi non sint *l.* 3. *§. qui armati; ff de vi & vi arma.* Prat.

Tertiare, verbum rusticum, ad culturæ agri tertiam manum, vel tertiam operam spectans: quemadmodum Iterare ad secundam. *Spieg.*

Tertiocerius eadem forma. quæ primicerius & secundocerius dicitur, qui in ordine suo tertium locum obtinet, *l.* 1. *C. de præposit. agen. in reb. lib.* 12. *l.* 7. *C. de palat. sacr. larg. lib.* 11. ibi & quartocerius eadem figura effertur: Invenitur & tertiocerii nomen aliquoties in notitia Imperii Rom. *Briss Prat.*

Tertium edictum. pro tertio capite, *l.* 1. *§. deinde adjicit. ff de postulando.*

Tertulliano Senatusconsulto matres ad legitimam filiorum hæreditatem admittuntur, *tit. ad SCtum Tertyll. l.* 34. *ff. ad Trebell.* Briss.

Teruncius, nummus à tribus unciis dictus: cujus utilitas in Proverbium abiit. Vide Erasm. *in Chiliad.* & Bud. *in Asse.*

Tessa-

Tessares caidecacidæ in *l. 5. C. de heret. & Manich.* hæreticorum genus ab eo nuncupatum, quod 14. Luna pascha cum Judæis observare contendunt, auctore Isid. *lib. 8. Etymol. c. 5.* Briss. Prat.

Tessera symbolum est bellicum, quod in aciem prodeuntibus dabatur, ne confusione distraheretur, & ut inter se ab hostibus cognoscerentur. Vel ut ait Veget. *lib. 2. c. 7.* Tessera dicitur præceptum ducis, quo vel ad aliquod opus, vel ad bellum movetur exercitus. *Polybius* de tessera militari scribens πλατεῖον appellat, quod taleola esset, vel tabella lata inscripta, sed & ξυλήφιο ab eodem vocari videtur. Est & tessera frumentaria signum scilicet frumentarium, quod qui exhibebat, frumentum pro portione Romæ à principe accipiebat, ut hodie quibusdam in locis nummi plumbei, vel ærei, vel quid simile, quod pro symbolo fit. Ulp. *l. 52. §. 1. ff. de judic.* Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit, quamvis major pars hæreditatis emi voluerit, &c. Paulus *l. 49. ff. de leg. 2. §.* Si Titio frumentaria tessera legata sit, & is decesserit: Juvenalis *Satyra 7.*

Summula ne pereat qua vilis tessera venit
Frumenti.

Turneb. *adverf. lib. 16. cap. 29.* has tesseras frumentarias existimat dictas à Græco πίνακος & fuisse frustilla lignea quadrata, certa insignia & notata forma, quæ dabantur iis quibus jus erat petendi fruenti publici, quanquam & rotunda etiam fuerint cum à Dione σφαῖρια dicantur, id est globuli & pilulæ Itaque in 1 ttio sic scribit: σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν εἰς τὸ πλῆθος ἔῤῥιπτε, σύμβολον ἔχοντα τῶν μὲν ἐδωδίμων, &c. Idem autem *Turnebus* scribit ex *Suetonio*, certum fuisse civium numerum Romanæ, quibus frumentum dabatur de publico. Hæc enim sunt *Tranquilli* verba *in Julio Cæsare*: Atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum à publica ad centum quinquaginta retraxit, A Græcis tessera frumentaria etiam σιτηρέσια dicuntur, id est τὰ διδόμενα πτῶ εἰς τροφὴν, quæ Pollux *lib. 8.* inter honores publicos enumerat. *Briss* Non admodum autem dissimiles erant tesseris frumentariis, quæ apud Athenienses σιτήσεις dicebantur, id est annonæ quæ bene de Rep. meritis debebantur, & jus epulandi publice in Prytaneo Hospitib. etiam tessera olim dabatur, ut hospes agnosceretur. Hinc qui jus hospitii violasset tesseram confregisse dicebatur. Plautus *in Pœnulo.*

Deum hospitalem, & tesseram mecum fero.
Idem in Cistel.
Abi quære ubi jurejurando tuo satis sit subsidii.
Hic apud nos jam Alcesimarche confregisti tesseram.

Alias tesseræ taxilli sunt lusorii. *Prat.*

Tessera publicæ securitatis dicitur, quæ præstatur iter facientibus: Barbari suum conductum vocant. *Prat.*

Tesserarii, inquit Vegetius *lib. 2. c. 7.* sunt qui tesseram per contubernia, m litum, aut prætorianorum nunciant, *Plutarchus* videtur eos vocare διαγγέλλους ver. *Glossa* γραμματεῖς Hi à numero speculatorum fuerunt, ut diximus in verbo Speculatores, Cor. Tacit. *lib. 17.* Sed tum à libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum tesserarium speculatorem & Vurium optionem eodem perductos, &c. ita enim legendum *Plutarchus* & lib. veteres testantur. *Prat.*

Testabilis dicitur cui testimonii dicendi jus est, id que verbum lex Horatia usurpat, quæ de Caia Tauraria facta est. Contrarium est *in 12. Tab.* scriptum. Improbus intestabilisque esto. Hæc. Gell. *lib. 6. c. 7.* Hot. Prat.

Testaceum opus Plinio *lib. 10. epist. de aquæduct.* Nicomedens. Aliqua pars, ait, ut mihi videtur, testaceo opere agenda erit, id enim & facilius & utilius. *Prat.*

Testari generaliter apud Jureconsultos dicitur, qui aut testes rogat, aut coram iis voluntatem suam exponit, etiam si inter vivos id fiat, ut annotavit Baldui. *in sua Catechesi jus civ. c. 3.*

Testari non modo testamentum facere, *l. 8. §. 1. ff. de transa.* sed & testibus adhibitis quidlibit declarare, denunciare, notumve facere significat, *l. 20. ff de acquir. hær.* Briss.

Testari, inter alia significat etiam sententiam suam exprimere. Unde Testimonium & Testamentum deducuntur. Et Intestabilis, qui nec testimonium dicere, nec testamentum facere ex testamentove aliquid consequi potest. Hinc & Intestatus. Alciat. *de verb. sig.* Adde Conna. *lib. comm. 9. c. 1. n. 2.*

Testari pro eo, quod vulgo dicitur protestari. Sic testari dominum, id est, protestari, seu testato denunciare, *l. 3. §. cum inquil. ff. uti possid.*

Testari is dicitur libera voluntate posse, qui in bonis certis, hæredem quem vult, instituere potest, ut *Bald.* & alii tradunt in *l fin. C. de pact.* Spieg.

Testari, pro jurare & precari, usurpari cœptum: ab eo quod testes per numen aliquod solebant affirmare verba sua, quo major fides adhiberetur. Unde usitatius, Detestor, idem est, quod deprecor, & abominor. *Spieg.*

Testari, est testificandi alicujus negocii causa tabulas obsignare. Venul. *lib. 22. ff. de testib.* Curent magistratus cujusque loci testari volentibus & seipsos & alios, testes vel signatores præbere: quo facilius negotia explicentur, & probatio rerum salva sit. *Hot.*

Testari apud præfectum est testibus productis maleficium admissum ostendere, *l. c. 5. infra ad l. Juliam. de adul.* Peckius *comment. l. 7. n. 6. ff. de incend. ruin. naufrag.*

Testamentaria appellata est, *Cornelia lex de falsis*, quod de his, qui testamenta subjecissent, resignassent, celassent, suppressissent, falsave signassent, recitassent, scripta esset: Latius vero testamentariæ leges quæcunque ad causam testamentorum pertinent. accipiuntur in *l. 1. §. lex Falci. ff. ad leg. Falcid.* Briss. Prat.

Testamentarius, id est, qui testamento datus est tutor, excludi legitimum, & dativum. Legitimus si est, dativum excludit, cum, ubi legitimus sit datus à judice tutor, ipso jure nullus sit *l. si forveris tua. C. qui dat. tut. poss.* Dativi tam demum ad tutelam vocantur, si nullo in testamento datus sit, nec legitimus quispiam qui tutelam suscipiat, ex agnatis supersit. *Old.* monuit, distinguere doctores multas executorum species: & quidem subtiliter magis, quam cum utilitate fori, rixantes de nominibus & negligentes rem ipsam. Porro Testamentarius adjective, quod ad testamentum pertinet.

Testamentarius vulgo accipitur pro executore testamenti, pessimo errore. Alias enim ponitur adjective: tunc significat quicquid ad testamentum pertinet. ut testamentarius executor. Testamentaria lex, Testamentarius scriba, sicut in *leg. 1. ff. si quis aliquem testam. prohib.* Alias substantive legitur pro eo, qui testamenta falsa conficit & supponit. Quocirca nostrates solent etiam ignorantes significationem rei declarare, hoc

hoc modo: Testamentarius, *Taste zu was da ist* Cic. *lib. Offic.* 3. Neque enim de sicariis, veneficis, testamentariis, furibus, peculatoribus hoc loco disserendum est. Eodem modo apud Callistratum est intelligendum, in *l. divus*, §. *si quis duobus, ff. ad leg. Cor. de fals.* & apud *Paul.* in *l. impuberem*; §. *si testamentarius*, ibid. *Old.*

TESTAMENTARIUS testamenti scriptorem significat, qui dictante testatore id excipit, *l. 6. §. 1. ff. de hered. inst.* Briss.

TESTAMENTI ordo hic erat apud veteres: ut primo capite hæredis fiat institutio, sive unus, sive plures sint, in universum bona ex defuncti voluntate capiant. Sequenti capite & in imacera, secundi hæredes legata, & reliqua testatoris voluntas & dispositio ponuntur: sive aliquos onere gravare: aut si quibus dari fierique oportere, testator pro sua voluntate arbitratus est: qui non hæredes, sed Legatarii sunt dicti, Alex. de Alex. *Genial. dier. lib. 5. c. 1.* Certe qui hodie observatur ordo in ult. voluntatibus conscribendis, excepta clausula generali (quæ postremum locum sortita est, ab Accursianis, & mere formulariis introducta, tum usu in insulsorum recepta notariorum) improbandus non est: videlicet, ut primo loco præfatio, secundo legata, tertio institutio, quarto substitutiones, quinto cæteræ testatoris dispositiones, inter quas exhæredationes referri solent, ponantur. *Spieg.*

TESTAMENTI facti est jus testamenti faciendi, aut ex eo capiendi aliquid: illa activa, hæc passiva testamenti factio dicitur. Omnes autem qui activam, Testamenti factionem habent, habent etiam Testamenti factionem passivam, non vicissim omnes qui passivam, etiam habent activam. Vultej. *in comm. Inst. quib. non est permiss. test am. in pr.* 3.

TESTAMENTI factionem habere dicitur non is solum, qui testamentum facere potest, sed & is, qui ex alterius testamento capere, & sibi vel aliis adquirere potest, *l. 16. ff. qui testam. fac. l. ult. ff. pro herede. l. 11. l. 49. & l. seq. ff. de hered. instit.* Brisl. *Hotm.* hanc veterem locutionem esse vult, & à 12. Tab manasse, in quibus tamen scriptum fuisse opinatur: De iis, quibuscum testamenti factio haberetur, non qui testamenti factionem haberent, *arg. l. ult. ff. pro hared. l. 31. & 49. ff. de hered. instit.*

TESTAMENTI itaque factio cum his esse dicitur, quibus vel hæreditas vel legatum relinqui potest, *l. 7. ff. pro lega. l. 21. ff. de testam. tut. l. 5. ff. servi leg. §. servus autem. Inst. de hered. instit.* §. *testes. Instit. de testam. l. 82. §. ult. ff. de l. 2.* Briss.

TESTAMENTORUM, hoc est verborum, quibus testamenta condita sunt, interpretatio latior est, quam rei stipulatoriæ, *l. quicquid astringendæ, ff. de verbor. oblig. fac. l. veterib. ff. de pact.* Nam recepta pridem sententia, & pium, & publice utile est defunctorum elogia interpretatione juvare, *l. mulier. l. si mater & l. si ita esset ff. quand. dies leg. ced.* Spieg.

TESTAMENTORUM subjector, idem qui Testamentarius. Vide Cic. *lib. de offic.* 3. Spieg.

TESTAMENTO dari tutores videntur, qui codicillis testamento confirmatis dati sunt, *l. 3. ff. de testam. tut.* Prat.

TESTAMENTUM, inquit Imp. Justinianus *in prin. Instit. de testam. ordinand.* ex eo appellatur, quod testatio mentis sit: secutus nimirum magnum illum JCtum *Servium Sulpitium*, qui *lib. 2. de testam. ordinand.* id totidem verbis scripserat, ut testatur Gellius *lib. 6. noct. Attic. c. 12.* Quod axioma ibidem *Gellio* improbatur, & post eum Laurentio Vallæ *l. 6. elegantiar. c. 36.* Cujus utriusque autoritas apud nonnullos etiam Dd. juris in *l. 1. ff. de acquir. vel amittend. post & in leg. 2. §. appellatur, ff. de reb. cred.* tantum ponderis habuit, ut *Justinianum* Imperatorem in hoc reprehenderint: plerisque tamen JCtis probatur & nonnullis adeo, ut testamentum his verbis à *Justiniano* definiri etiam existimaverunt. Dubium sane non est, quin testamentum sit testatio mentis: non facile tamen concesserim: testamentum eo modo esse definiendum. Alienus non sum ab his, qui hanc testamenti etymologiam esse arbitrantur. Est enim hæc notatio nominis à forma testamenti desumpta, non tamen omni sed quadam ejus parte: quasi dicat *Justinianus*, testamentum appellari ab eo, quod quis testibus adhibitis in eo mentem suam declaret. Sed obstat ex veteribus *Gellius*, ex recentioribus *Laurentius Valla.* Hic enim supra dict. loco scribit: Cur a mente potius dicatur testamentum, quam à mento vel menta? Quia nihil ad hanc significationem mentum mentave facit, inquies: Quid ego meus ad armentum, ad fallamentum, ac condimentum, & ad hujusmodi infinita; Non est ergo vera hæc etymologia, neque à mente neque à mento, neque à menta, sed potius hæc nomina assumunt *Tum* syllabam, cum exirent antea in *Men*, ut vestimen, calceamen, regimen, quibus adjecta syllaba, *Tum*, fit vestimentum, calceamentum, regimentum: ita *testamen*, adjecta syllaba *Tum* facit testamentum. Hactenus *Valla.* Verum enim vero in scholis Grammaticorum hæc ita disputantur argute: sed habent JCtorum notationes ab illis rationem longe diversam. Grammatici enim de verbis agunt, ac notationes suas ex iisdem deducunt JCti non tam ex verbis quam ex rebus ipsis de quibus agitur, ut ex verbi notatione non intelligatur verbi proprietas, sed natura rei. Hoc JCtis admodum est familiare, nec mirum, siquidem in plerisque Philosophos Stoicos, qui rerum maxime, non verborum studiosi fuerunt, imitati sunt. Ita enim jus à justitia appellatum dicit *Ulp.* in *l. 1. ff. de just. & jur.* cum tamen Grammatici ea de re interrogati responsuri sint, vocabulum juris esse simplex, à quo justitia, non à justitia jus appellaretur. Ita *Paulus* in *l. 2. §. appellata, ff. de rebus cred.* mutui dationem, vel ut *Justin.* loquitur in fine principii *Instit. quib. mod. re contrah.* mutuum appellatum esse scribit, quod de meo tuum fiat, cujusmodi notatio Grammatico ne in mentem quidem venerit. Ita donationem idem *Paulus* in *l. 33. §. 1. ff. de don. mortis causa* dictam esse scribit à dono, quasi doni dationem, &c. Si igitur quæras cur hæ notationes ita fiant, rationem afferre possumus ex Conn. *comment. lib. 9. c. 1.* ubi ait: Quia unius verbi imagine totius rei informatio fieri non poterat, additum alterum est, quod ad proprietatem ejus nominis, de quo ageretur declarandam facere videbatur. Eadem ratione de testamento dicemus, quod testamentum dictum sit quasi testatio mentis, quæ notatio non est grammatica, ex verbi etymo sed ex ipsa Jurisprudentia desumpta. Recte igitur *Justin.* testamentum ita appellatum esse dicit, si in schola JCtorum versemur: recte quoque *Gell.* & *Valla* si in Grammaticorum schola agamus. Et quemadmodum *Justiniano* nulla fuisset reprehendendi ratio, si notationem testamenti Grammaticam reprehendisset, ita *Gellio* & *Valla* nulla fuit *Justinianum* reprehendi ratio, cum testamenti no-

notationem juridicam attulit. Artes enim singulæ suis limitibus sunt coercendæ, extra quos, si quis evagetur, is in messem alienam falcem immittit. Sit igitur nobis, qui in scholis JCtorum versamur, illud certo positum, testamentum appellatum quasi testatio mentis, & *Gellio* ac *Valla* argutias suas grammaticas relinquamus: ex Vultejo *in comm. Inst. ad prin. de testam. ordinand. n.* 12. 13.

TESTAMENTUM varii varie definiunt: Receptior est definitio *Modestini* in *l.* 1 *ff. qui testam. fac. poss.* quam cum accuratius tractet *Vultejus* jam *d. loco num.* 14. *& seq.* adscribemus. Testamentum, inquit *Modest.* est voluntatis nostræ justa sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri velit. *Accursius* glossator legum alioquin studiosissimus definitionem hanc, ut non sat perfectam, improbat, cui contradicit *Bartol.* scribens eam esse perfectissimam. & Cujacius *in paratit. ff.* cui definitio illa videtur esse perfecta. Sane à textibus juris recedere, mihi semper est religio, nec quicquā est, quod in Interprete magis improbem quam si vel ad emendandum, vel ad impugnandum textum: modo probabilis ejus defendendi ratio adferri possit, nimis sit facilis. Sed in veris rerum definitionibus investigandis tantum abest, ut quis contra juris principia sive textus quid faciat, ut ea multo magis confirmet atque illustret, quemadmodum is, qui in vera hominis definitione eruenda laborat, hominem ejusve naturam non destruit, sed quis sit, ostendit. Est igitur in definitionem istam *Modestini* quam vocant, inquirendum acuratius. Verissimum est testamentum esse nostræ voluntatis justam sententiam de eo quod quis post mortem suam fieri velit. Quæritur, an testamentum ita etiam vere definiatur: id vulgo existimant: ego definitionem esse nego. Utque id negem facit definitionis natura. Docent Logici quod omnis definitio: quæ definito suo vel latior vel angustior est, vitiosa sit. Hanc definitionem, si definitio est, dico utroque illo vitio laborare. Propositio argumenti hujus certissima est ex Logicorum scholis repetita. Assumptionis partes duæ sunt, prior est, quod hæc definitio sit latior: posterior quod sit angustior, quod utrumque vitium absurdum non est in eadem definitione diverso respectu concurrere. Quod latior sit, ita ostendo: Latior est illa definitio, quæ alii etiam, quam definito competere potest: quod idem est Logicorum axioma: at definitio illa etiam alii, quam testamento convenire potest, quod sic probatur: Si codicillus, si mortis causa donatio, si quævis alia ult. voluntas est justa sententia voluntatis nostræ, de eo quod post mortem nostram fieri velimus, definitio illa etiam alii quam testamento convenire potest. At prius est: & posterius igitur. Propositionis consequentia per se ipse patet. Assumptio probatur inde, quod quælibet ult. voluntas est justa sententia voluntatis nostræ. At codicillus, mortis causa donatio, &c. sunt ult. voluntates. Hic nec propositio nec assumptio negari potest. Verumtamen Interpretes ne hoc quod in disceptatione positum erat, contra se ipsos concedere viderentur, refugium quærunt in vocabulo Justa. Cætera, n. *Modestini* verba, cum nimis sint manifesta, nec negari possit, quin cæteris etiam ultimarum voluntatum speciebus accommodentur, in hoc solo omnem testamenti vim positam esse existimant, ut testamentum à cæteris ult. voluntatis speciebus distinguatur Verum si hoc ita est, cæteras omnes voluntatis species injustas esse necesse fuerit, injustum enim opponitur justo, nec Logicorum regula aliter fieri potest, quam ut ejus, quo res à re distinguitur, contrarium sit in illa, à qua distinguitur. At vero nisi cæteræ ultimarum volunt. species justæ sint, juris effectum non habent: cum autem æque suum habeant effectum atque testamentum, etsi non omnino eundem, negari non potest, quin & ipsæ justam habeant sententiam, Hunc nodum cum Interpretes viderent, vocabulum *Justa* interpretantur *perfecta*, alii malunt *solennis* idque autoritate Ulpian. *in fragm. tit.* 10. ubi ait: Testamentum esse mentis nostræ justam contestationem, in id solenniter factam, ut post mortem nostram valeat. Sed ut hæc Modestini sententia fuerit, debuit certe in definitione ejusmodi verbis uti, quæ essent propria & perspicua, quæ interpretatione ejusmodi non indigerent, præsertim cum Modestino tam facile fuisset dicere *perfecta*, aut, ut alii malunt, *solennis* quam dicebat *justa*. Cur enim *Modest.* non dixisset *perfecta*, aut cur non dixisset *solennes*? Sed sit sane ita, admittamus interpretationem, & tamen ne sic quidem res expedita fuerit. Nam codicillos cæterasque ult. voluntatis species eandem in suo genere habere perfectionem, quam in suo genere habent testamenta, nullus JCtus unquam negaverit, ut jam pridem demostratum est à Vigilio Zuichemo in *prin. Instit. de testam. ordinan. n.* 24. Quod si vero justam sententiam interpretemur solennem, videamus, ne dum testamentum à cæteris ult. voluntatis speciebus distinguere volumus, nimis angustè testamentum definiamus, excludentes testamentum militis, quod ut maxime solenne non sit testamentum tamen est, aut, ut dum testamentum à cæteris ult voluntatis speciebus distinguere volumus, genus distinguamus à specie. Sed species à specie distinguitur, non à genere, quod illi inest. Testamentum, n. militare æque testamentum est, & æque est justum atque paganum, tamen si non sit solenne: solennitas speciei est, hoc est, testamenti pagani, justitia est generis omni testamento Romano conveniens. Quid igitur est quod *Modestinus* dicit justa? Hoc nimirum ut testamentum debeat esse naturali æquitati & civili conveniens, & quoque in suo genere secundum regulas & præscriptum juris factum, quorum prius ad materiam testamenti pertinet, posterius ad formam. Nemo enim facere potest, quominus leges in suo testamento locum habeant, *l. nemo* 55. *l. si quis* 112. *in fin. ff. de leg.* 1. Ostensum est hanc definitionem definito suo esse latiorem: esse vero & angustiorem nimirum quod ad testamenta ipsa attinet, ostendit *Vultejus* hoc modo. Sunt testamenta quædam injusta, cujusmodi sunt testamenta peregrinorum, hoc est, eorum qui non sunt cives Romani, quorum meminit Ulp. in *fragmen. tit.* 20. §. *Latinus* Hæc testamenta non sunt nulla, sed suam etiam vim & robur habent, veruntamen quoniam non facta sunt secundum præscriptum legum Romanarum, justa non sunt, sunt quidem illa testamenta, sed quoniam a civibus Romanis facta non sunt, injusta, atque hoc qualitatem testamenti significat: illud autem quatenus quæritur an testamentum sit, denotat substantiam. Sicut igitur distincta est substantia rei a qualitate ejus, ita distinguitur quæstio illa an sit testamentum, ab ea, qua quæritur, quale sit testamentum, quod propterea addo, ne quis forte putet, conciliari hanc rem posse, si dicatur, testamenta illa injusta esse, Sed quoniam *Modestino*

propositum erat docere duntaxat de testamentis civium Romanorum, angustia hæc excusatur, latitudo definitionis excusationem non habet, multo vero minus interpretes. Non est igitur illa testamenti definitio. Duas testamenti definitiones quæ afferuntur, jam profligavimus: profliganda etiam nobis nunc est tertia ex Græcorum interpretum commentariis desumpta: dicebant illi, testamentum nihil esse aliud, nisi hæreditatis dationem. Hæc definitio si vera est, necesse est, ut ubicunque est testamentum, ibi etiam detur hæreditas, & vicissim ubi datur hæreditas, ibi esse testamentum. Sed hoc utrumque falsum est, Falsitas prioris ex eo patet: quod si quis testamentum faciat, atque in eo hæredem instituat sui hæredis jura habentem, instituto hæreditas non datur. Dare enim est dominium transferre, *§. sic itaque, Instit. de act.* at vivo patre filii rerum paternarum quodammodo domini esse censentur, *§. sui Instit. de hered. qual. & different. l. in suis* 11. *ff. de liber. & posthum.* adeo ut pater si in alium hæreditatem transferre velit, necesse habeat, eam prius filio adimere, quod fit exhæredatione. Exhæredatio enim est hæreditatis ademptio. Si igitur filio per exhæredationem hæreditas adimitur, necesse est ut filius eam prius habuerit. Quod enim non habetur, adimi non potest: Si vero habetur, dari etiam amplius non potest, ex ipso quod jam habetur: at ex testamento hæreditatem filius non habebat, quia filius non erat institutus hæres. E contrario, dari etiam nonnunquam hæreditatem, ubi testamentum non est, ex eo constat, quod hæreditas dari potest etiam in codicillis per fideicommissum, *§. directo. Inst. de Codicill. l.* 1. §. *fin, ff. de jur. codicill.* Si dicas hoc fieri oblique, illud vero in testamento fieri directe: respondebo primum, esse hanc quæstionem de obliqua & directa hæreditatis datione, ab ea, quæ nobis est proposita alism: Nostra. n. quæstio substantiæ est. hæc qualitatis: quærimus enim simpliciter, an alia, etiam ult. voluntate, quam testamento, hæreditas adiri possit: directe, an oblique non quærimus, nec locum habet quæstio illa posterior, nisi prior illa sit expedita: ad subvertendam enim Græcorum definitionem satis est, hoc obtinere, etiam codicillis hæreditatem dari, quomodocunque etiam detur. Respondebo secundo, quod miles in codicillis, qui tamen testamentum non sunt hæredem directo instituere possit. *l. militis* 36. *ff. de testam mil.* Quid igitur? Probabam aliquando. ait *Vultejus*, ut definitio testamenti, repeteretur ex *l. quærebatur* 19. *ff. de testam. mili.* & testamentum definiretur hæredis institutio: confirmabat me in eo etiam, quod omnis vis ac potestas testamenti in hæredis institutione esset posita, *§. ante heredis Inst. de legat. l. quod per manus* 10. *ff. de jur. codicil.* Ulpian. *in fragm. tit.* 24. præsertim cum viderem etiam Impp. ita argumentari, ex eo quod quis hæredem instituisset, non codicillum, sed testamentum eum facere voluisse, eamque ad rem autorem habebam magnum illum *Accursium* qui in glossa ad *Modestinum*, ut definitio perficeretur, addidit. cum hæredis institutione. Sed animadverto non esse nulla, quæ & hinc definitioni obstent. Nam in codicillis etiam, etiamsi non semper, interdum tamen hæres instituitur, & vero etiam in codicillis militis interdum directa est hæredis institutio. Sed quoniam ex natura codicillorum hoc non est, ut in iis directo hæres instituatur, videor mihi testamentum ita absolute definiri posse, si dicam: Testamentum est ultima voluntas directa, ex sui natura institutionem hæredis continens: Hæc Vult. *d. loc. n.* 15. 16. *& seq.*

Testamenti summa distributio hæc est quod aliud est justum, aliud injustum, quæ præterquam quod per se ipsa satis patet, comprobatur ex *rubr. ff. de injust. irrito, & leg.* 2. *§. primo, ff. quemadmod. testam. aperiant,* Testamentum justum est testamentum factum à cive Romano: injustum contra factum non à cive Romano sed à peregrino. (Accipimus autem peregrinum, non qui à patria sua peregre abest, sed qui civis Romanus non est, siquidem peregrinari sive peregre abesse quis possit qui tamen civis Romanus sit, & maneat) cur justum & injustum testamentum ex cive Rom. & peregrino, non autem regulis circa testamentum ordinandum a jure præscriptis, metiar, causa hæc est, quod fieri possit, ut quis peregrinus omnes condendi testamenti solennitates à jure requisitas observet, qui tamen testamentum justum non condat, eo quod civis Rom. non sit: civis Romanus autem è contrario si vel minimam solennitatem à jure in testamento faciendo requisitam non observaverit, propterea tamen testamentum injustum non facit, eo quod civis Romanus est. Nam si solennitates in suo genere non observaverit, omnino nullum est. Testamentum autem nullum cum testamento injusto idem non est, quod declarari potest exemplo uxoris injustæ & uxoris nullius. Uxorem enim injustam dicimus esse uxorem. uxor nulla ne uxor quidem est; quod patet ab effectu, cum illa accusari adulterii possit, hæc non item, *l. si uxor* 13. §. 2. *ff. ad leg. Jul. de adulter.* Et vero testamentum nullum ne ullo quidem modo unquam justum esse possit: at testamentum injustum; justum esse possit. Nam ab alio, quam à cive Roman. testamentum secundum suæ civitatis leges factum, tametsi in Republica Romana injustum sit & habeatur, in ea tamen Republica seu civitate, cujus ipse civis est justum fuerit. Unde non temere à Cajo *libro secundo Instit.* scriptum, & à compilatoribus in *l.* 4. *ff. qui testamen. facer. poss.* relatum est, quod si quæramus, an valeat testamentum, in primis animadvertere debeamus, an is qui testamentum fecit, habuerit testamenti factionem: deinde si habuerit, requiremus, an secundum regulas juris civilis testatus sit: cum *Cajus* ad quæstionem illam decidendam simpliciter respondere etiam potuisset, id testamentum valere, quod secundum regulas juris civilis factum sit, sed quod fieri potest, ut quis secundum regulas juris civilis testetur, is autem civis Romanus non sit, studiose ad duo illa *Cajus* attendendum monet. Ita testamentum nullum tantum fit in Rep. Romana, non extra illam: & semper testamentum quod fit extra Rempubl. Rom. injustum est, sive in sua Repub. valeat, sive non valeat. Sed quoniam testamentum injustum ad aliam quam ad Rempub. Romanam spectat, de eo testamento, quod justum esse diximus videndum est. Dixi testamentum justum esse testamentum factum à cive Romano: sed cum multi sint cives Romani, qui testamenti faciendi potestatem non habent, aut ut habeant, non tamen ea recte utantur, definitio hæc ita supplenda est, ut dicamus, testamentum justum esse testamentum factum secundum regulas juris civilis; à cive Romano, testamenti factionem habente. Hoc iterum simplex est vel mixtum: quæ distributio ex principali causa testamentorum efficiente desumpta est, hoc est, ex jure. Simplex est, quod una juris parte constitutum est, & hoc rursus est civile vel prætorium. Civile est testamentum quavis alia juris parte, quam edicto prætoris constitutum

ſtitutum : atque hoc iterum facio duplex, nimirum legitimum, vel imperatorium. Legitimum eſt quod lege aliqua, à populo Romano lata, conſtitutum vel approbatum eſt. Quod iterum eſt vel vetus vel novum. Vetus duplex eſt : unum quod fiebat tempore pacis, & alterum quod fiebat tempore belli. Id quod tempore pacis fiebat, dicebatur fieri comitiis calatis quæ quolibet anno bis celebrabantur per præconem, univerſo pop. Rom. convocato, unde etiam celata dicta ſunt ἀπὸ τοῦ καλεῖν à vocando, coram populo ita convocato is, qui teſtamentum facturus erat voluntatem ſuam voce, ut puto, declerabat, ſine ulla alia ſolennitate ulteriori: quippe præſentia & autoritate populi omnem ſolennitatem, ſi quæ deſidararetur, ſuplente. Hoc teſtamenti genus ſimilitudinem quandam cum eo habet quod nunc paganum dicimus : non tamen cum eo eſt idem. Hoc enim fiebat coram toto populo : paganum fit nimirum coram ſeptem teſtibus : hoc a maribus tantum fiebat : illud a maribus & à fœminis : hoc bis duntaxat in anno fiebat : illud (paganum) quotieſcunque teſtatori liberet : hoc ſine ſolennitatibus expediebatur : illud ſolenniter : hoc abolitum eſt : pagano etiamnum utimur. Teſta. tempore belli dicebatur fieri in procinctu, cum milites armis accincti & ad pugnam comparati jamjam illam inituri ſtarent, quo tempore tantum abeſt, ut ſolennia deſiderata fuerint, ut ob militum imperitiam & ob periculum inſtans de illis ne cogitari quidem potuerit. Hoc cum eo quod militare nunc appellamus, aliquid habet commune, ſed cum eo idem non eſt quippe quod illud ſit multo antiquius etiam ante legem 12. Tabul. receptum, cum militare ſed imperatoribus demum cœperit : Fiebat autem teſtamentum paganum à paganis tantum, militare tantum à militibus. Pagani à pagis (pagus autem dictus eſt a voce Græca πηγὴ id eſt fons, eo quod conderetur in iſtiuſmodi loco, ubi aqua ſuppeteret) olim erant ruſtici ſicut & hodie ex vulgato loquendi uſu, qui agriculturæ duntaxat operam dabant, & à militia arcebantur, ne armis aſſueti contra civitates inſurgerent : ſed poſtea ex uſu juris factum eſt, ut appellatio illa extenderetur ad omnes, qui militiæ ſacramento adſtricti non erant ubicunque etiam habitarent, ſive in urbibus, ſive extra eas, iiſque opponerentur milites. ut fit in *l.* 1. *§. ff. de ſervis fugit in l.* 7. *§. fi. ff. de dona. l.* 38. *in fi. de teſtam. mil. l. fin. ff. ad legem Falcid. l.* 14. *ff. de pæn.* Militum autem appellatione etſi generaliter contineantur omnes illi, qui in negociis ad Reipub. utilitatem pertinentibus occupati ſunt. ex quo milites quidam armati, quidam togati ab officiis ſuis vel foris vel domi præſtandis dicti ſunt. In doctrina tamen de teſtam. illos ſolos milites accipimus, qui in armis militant neque tamen eos omnes, ſed hos duntaxat, qui ipſo actu militant, ac in expeditione degunt. Sed cum hæc duo teſtamentorum genera ita eſſent comparata, ut cives Romani omnes ad teſtandum alioquin etiam habiles iis uti non poſſent : ſiquidem fœminæ comitiorum & bellorum nullum omnino habebant commercium, non vero omnes etiam mares, ob id quod comitia in anno duntaxat bis haberentur, atque adeo morte ſæpe prævenirentur, aut alios etiam teſtandi curam non haberent, utrumque illud teſtamenti genus paulatim in deſuetudinem abiit, ex quo tamen hoc remanſit, ut hodie etiam teſtamentum aliud dicatur paganum, aliud militare : ſimile tamen teſtamento, quod fiebat calatis comitiis, etiamnum eſt illud quod fit coram Principe, aut factum Principi offertur, idque propter poteſtatem, eam omnem à ſe populus in Imperatorem ſeu Principem tranſtulit cujus mentio fit in *l. omnium. Cod. qui teſtam. fac. poſſ.* Succeſſit itaque novum teſtandi genus omni perſonæ omnique tempori conveniens, quod dicebatur fieri per æs & libram, id eſt, per emancipationem. Mancipatio autem eſt venditio. Per venditionem igitur. Hoc occaſione antiqui illius moris Romani introductum eſt, quo omnes diſpoſitiones inter vivos fiebant per venditionem, accommodato eo etiam ad diſpoſitiones, quæ fiunt mortis cauſa : Quoniam vero antiquis Romanis æs non fuit ſignatum ſed rude, nummus ille appendebatur libra. Unde hoc negocium ita per æs agebatur, ut neceſſe eſſet accedere etiam libram, quo æs illud appenderetur, atque hinc phraſis illa, per æs & libram. Perſonæ, per quas hoc negocium ageretur, erant tres : Una quæ tenebat libram quæ inde libripens dicebatur : altera vendebat familiam ſive bona ſua, quæ teſtator erat : & tertia emebat, quæ emptor familiæ dicebatur. Adhibebantur autem neceſſario teſtes minimum quinque cives Romani, ſive Latini Juniani puberes ob fidem rei geſtæ. Quomodo autem hæc res peragеretur, docet Ulp. in *fragm. tit.* 20. §. *teſtamento.* Verum cum fictiones & imaginationes illæ plerumque multas & magnas ambages habentes, tandem etiam Romanis diſplicerent, præſertim etiam, quod alius emeret, alius hæres eſſet, atque ille nihil niſi hæredis nomen haberet, hic bona hæreditaria : hæc enim teſtandi forma Romanis tandem diſplicuit, & partium in uſu eſſe deſiit. Hæc de teſtamento civili legitimo : Sequitur teſtamentum civile Imperatorium, quod eſt teſtamentum Imperatorum conſtitutionibus introductum. Atque hoc teſtamentum eſt militis, quod & militare dicitur. Teſtamentum militare eſt teſtamentum juſtum, non ſolenne, ſed ut libet, hoc eſt, quoquomodo milites voluerunt, & quoquomodo potuerint teſtarit, *leg.* 1. *ff. de teſtamen. milit. l. milites. Cod. eod.* Atque hoc iterum eſt militare vere vel quaſi Vere militare teſtamentum eſt factum à militibus armatis. Dubium vero non eſt, quin milites etiam ante Imperatorum tempora teſtari potuerint. Supra enim dictum eſt teſtamentum, quod fiebat in procinctu, à ſolis militibus fieri ſolitum. Sed cum in deſuetudinem illud abiiſſet, atque tanta etiam, ut puto, libertas, in teſtando non concederetur, quanta poſtea introducta eſt, primus *Julius Cæſar* liberam, hoc eſt ſolennitatibus in paganorum teſtamentis adhiberi ſolitis non adſtrictam teſtamenti factionem conceſſit, non tamen infinitam, quam Imperatores poſtea ſequentes promiſerunt, ut conſtat ex *d. l.* 1. *ff. de teſtam. milit.* Conſtitutum enim eſt. ut, quocunque modo militis voluntas appareret, ita cuſtodiretur, *l. prima. Cod. eod. l. licet inter. Cod. de pact.* Singulares vero & privilegio quodam militibus hoc ab Imperatoribus conceſſum eſt, partim propter ipſorum imperitiam, *l. quanquam. C. eodem, l. & armatæ militiæ ſimplicitatem, l. prima. C. de fact. & jur. ignoran.* partim ob favorem quem milites habent propter periculum cui pro Re publ. commodo ſunt expoſiti, dum hoſtem à finibus arcent, *l. prima ff. eodem* : Unde valde eleganter *Petrus Faber.* ad *l* 7. *ff. de reg. jur.* Semper, inquit. voluntas militis inſpicitur. pagani plerumque non voluntas, ſed ſcriptura. Olim ante *Juſtinianum* hoc privilegium commune erat militibus omnibus ſive in expeditione, ſive

extra

extra eam essent, sed *Justinian.* restrinxisse illud videtur ad milites eos, qui in expeditione degerent, *l. penult. Cod. de testam. milit.* cujus ipse etiam *Justin.* mentionem facit in *princ. Inst. eod. tit.* Non igitur existimandum est, si testamentum est militis testamentum illud esse militare. Nam sive jus, quod ante *Justinianum* fuit, sive jus, quod *Justinianus* postea introduxit, spectes milites non sunt adstricti ad id, ut testamentum faciant militare, sed in ipsorum est arbitrio, ut testentur jure vel militari, vel communi: ideoque recte *Justinianus* in d. pr. ait diligentem illam observationem esse remissam. Deinde si jus novum *Justiniani* spectes, multi sunt milites, qui tamen non militant, aut in expeditione degunt. Testamentum militare quasi, quod etiam exemplare dici potest, eo quod ad exemplum testamenti militaris, de quo modo dictum est, comparatum est, est testamentum factum ab aliquo tempore pestis in loco illo, ubi testamentum fit, grassantis. Tempus enim pestis comparatur tempori belli, quoniam tum censetur bellum esse inter Deum & homines, ut notat Bart. in *l. naturaliter num.* 25. *de usucap.* quem refert Gell. 2. *observ. pract.* 108. *num.* 108. Hoc iterum duplex est. Fit enim vel ab eo qui peste jam est correptus, vel ab eo qui peste correptus nondum est. Porro legitimis illis testamentis ab usu remotis successit testamentum prætorium, id est testamentum, cujus faciendi forma à prætore introducta est, sublato nimirum isto mancipationis ritu, aliisque solennitatibus, earumque loco adhibitis testibus, non ut ibi quinque, sed septem, eorundemque testium signis. Cum autem paulatim, inquit Imper. *in §. sed cum paulatim. Instit. de testam. ordin.* tam ex usu hominum, quam ex constitutionum emendationibus cœpit in unam consonantiam jus civile & prætorium jungi, introductum est testamentum aliud, quod *Vulteius* ex junctione utriusque illius juris appellat testamentum mixtum, id vero est testamentum, cujus condendi forma ex pluribus juris partibus conflata est. Quod iterum est vel commune vel peculiare. Commune est testamentum factum secundum præscriptum juris civilis, prætorii & constitutionum: & jus quidem civile præscripsit, ut adhiberentur testes, & testamentum unico contextu in testium illorum præsentia fieret jus vero prætorium, numerum testium, eorundemque obsignationem: jus denique constitutionum testatoris testiumque subscriptionem, cui *Justinianus* addidit, ut per manus testatoris vel testium nomen hæredis exprimeretur, *l. jubemus. C. de testam.* quam tamen necessitatem postea idem Justinianus *Novel.* 119. *§. quia vero,* ex quo desumpta est. Authentica. Et non observato *C. de testam.* remisit, atque voluntati testatoris liberæ subjecit. Peculiare testamentum id voco, in quo singulariter aliquid receptum est, & quidem vel minus vel amplius, quam in testamento communi. Minus ratione solennitatum receptum est in testamento facto ad pias causas, in testamento facto inter liberos, *l. hac consultissima* 21. *§. ex imperfecto. C. de testam.* in testamento facto à rustico, *l. fin. C. eod.* in testamento facto ex oblatis principi precibus. *l. omnium. Cod. eod.* Amplius aliquid, quam in testamento facto communi desideratur in testamento facto à cæco *l. hac consultissima.* 8. *C. qui testam. fac. poss.* Item in testamento facto à surdo & muto, *l. discretis. C. eod.* Ex his omnibus apparet antiquissimis temporibus testamenta voce potissimum nuncupari solita, temporibus posterioribus in scriptis magis celebrari: tametsi & in his & illis in arbitrio testatoris fuerit, testamentum suum vel voce nuncupare, vel scriptis consignare. Unde ab hac forma accidentali testamentum distribuitur in Scriptum & Nuncupatum, *§. fi. Inst. de test. ordin.* quod utrumque ita distinguitur non ex scriptura, sed ex voluntate testatoris Neque enim existimandum est, si testamentum in scripturam redactum est, id testamentum esse scriptum, siquidem id quod voce nuncupatur, & scripto testamento opponitur, non minus ac testamentum scriptum in scriptura, redigi potest. Sed scriptura illa in testamento scripto de ipsius est substantia, in testamento nuncupato, scriptura in eum dumtaxat finem fit ut rei gestæ veritas probari possit. Prout igitur testator voluerit, ita vel scriptum vel nuncupatum habebit testamentum, nuncupatum tamen semper est, si de testamento quidem facto constet, sed nulla scriptura proferatur, neque illam factam esse probari possit. Hinc testatum scriptum est testamentum in scripturam redactam eo voluntate testatoris ex animo, ut testamentum esse scriptum. Testamentum nuncupatum, est testamentum viva voce à testatore factum, quod si in scripturam redigatur, nuncupatum nihilominus maneat scriptura rem gestam comprobante. His consequens est testamentum mixtum & testamentum prætorium non nisi in scriptis fieri posse, eo quod utrumque illud à testibus suis signaculis sive sigillis obsignandum est, quod fierit non potest nisi in charta, membrana, aliave materia scripturam recipiente. Testamentum igitur nuncupatum est ex solo jure civili, quod expresse per §. *fin. Institut. de testam. ordin.* probatur, atque juri prætorio est incognitum, nisi quoad utilem bonorum possessionem secundum vel contra tabulas dandam, *l. 2. C. de bon. poss. secund. tab. l. 1. C. de bon. poss. con. tab. l. fin. Cod. de codicill.* & deinde numerus septem testium jure prætorio introductus non minus in testamento nuncupato, atque scripto regulariter custodiendus est, ut si cui hanc rem subtiliter examinare placeat, videri possit, testamentum nuncupatum esse quasi intermedium inter simplex testamentum & mixtum, atque participare aliquid de testamento civili, legitimo, & aliquid de testamento civili prætorio. Hæc *Vulteius* ad *d. pr. n.* 21. 22. *& seq. Instit. de testam. ordin.*

Testamentum autem illud proprie dicitur quod jure perfectum est: sed abusive Testamenta quoque appellamus, quæ injusta, irrita, rupta, vel imperfecta sunt. Nam horum quoque inspectionem prætor permittit *l.* 2. *§. ff. de testam. quem. aper.* Briss.

Testamentum holographum, inquit Isidor. & Valentianus *Novell. de testam.* est manu auctoris totum conscriptum atque subscriptum. Unde & nomen accepit. In hoc non exigitur subscriptio testatoris ex constitution. Justi, *l. cum antiquitas. §. fi, C. de testam.* Non exiguntur testes ex Novella Valentiniani quæ tamen non obtinuit. *Prat.*

Testamentum imperfectum est, quod non obsignatum est septem testium signis, quod *Africanus* in tertio tractatu evidenter demonstrat, dum testamentum perfectum opponit non signato, & *l. hac consultissima. §. non subscriptum. C. de test.* si modo ut in veteribus & C. Th. in eo ita legatur: Non subscriptum à testibus ac non signatum testamentum pro imperfecto haberi conve-

convenit. Perfectum ergo testamentum est, quod signitum est non minus quam septem testium signis, Cujac. *in tertio tractatu Africain. pag. pen.*

TESTAMENTUM improbum est contra leges: inofficiosum contra merita: inhumanum contra pietatem. *Ascon. Hot. Prat.*

TESTAMENTA ingrata generaliter sunt ea, in quibus de nobis bene meritis nihil relinquimus, sive liberi sint, sive extranei. non tamen omnibus de ingrato testamento queri licet, Cujac. 3. *obs.* 18. *in fin.*

TESTAMENTUM injustum atque irritum *Ulpianus* affirmat esse id, si bonorum possessio data fuerit ei, qui rem ab intestato auferre possit, Conn. 10. *comm.* C. 4. Irrita vero fiunt testamenta, veluti capitis deminutione, ut si quis testamento facto postea se dederit ad rogandum. Ferret. in *comment. Inst. tit. de hæred. quæ ab intest. defer.*

TESTAMENTUM inofficiosum est, quod certis personis immerito exhæredatis non ex officio pietatis factum videtur, *l.* 1. *ff. de inoff. test.* Paul. 4. *sent.* 5. Non enim dicendum est inofficiosum, si tantum de eo controversia sit, & adhuc agatur, sed si sententia judicis declaretur inofficiosum esse, & contra pietatis officium exhæredationem factam, Vultejus in *comm. Inst. ad tit. de inoff. test. in pr. n.* 2.

TESTAMENTUM pupilare est pars & sequela testamenti paterni. Vult. *in comm. Inst. de pupill. subst. in princ. n.* 9.

TESTARI non modo testamentum facere, sed & testibus adhibitis quidlibet declarare, denunciare, notumve facere significat, *l.* 20. *in pr. de acquir. hered.* Et ideo solent testari liberi, qui necessarii existunt, non animo hæredis se gerere, quæ gerunt. Est & de quocunque negotio tabulas, quæ ad probationem valeant conficere, quod & Testificari dicitur. *Tranquillus*: Cum quid per totum testandi gratia signarent. Cicero *pro Quintio.* Testificantur isti P. Quintium non stetisse, & se stetisse: tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. *Prat.*

TESTATIO & Testificatio actus ille testandi consignandique Cic. *Verr.* 7. Ipse in tabellas refert, ob signat signis amicorum providens homo: ut contra hoc crimen, si quando opus esset, hoc videl. significatione uteretur. Ulpian. *l.* 9. §. 1. *ff. de pæn.* Solet & ita interdici, ne instrumenta omnino forment, neve libellos concipiant, vel testationes consignent. Sic in *l.* 3. *ff. de contub. l.* 7. *ff. de sponsa. l.* 2. *ff. de naut. fæn. l. ultim. ff. de custo. reor.* Cic. *in Quint.* Ipse suos necessarios ab atriis Licinus, & a faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint, hora secunda postridie: veniunt frequentes, testificatur iste P. Quintium non stitisse, & se stitisse, tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Morem hunc Ovid. *lib. de Ponto* 4. his signif. verbis:

Confiteor, testare licet signare Quirites
Nil opus est legum viribus, ipse loquor.

TESTATIO pro conventione & denunciatione testibus adhibitis facta, *l.* 5. §. *ult. ff. de adm tut. l.* 1. *sed & si quis contra, ff. quod vi aut clam.* Testatio pro testi im depositione, ut loquimur, in *l.* 21. *ff. de his qui not. infa.* Briss. Prat.

TESTATIO scripturam testibus communitam significat. *l.* 7. *ff. de sponsalib. l. ult. ff. de custod. reor. l.* 3. *ff. de contubin. l.* 22 *ff ex quib caus. major. l.* 20. *ff. de optio. leg. l.* 7. *ff. de assig. libe. l.* 2. *ff. de naut. fæn. l.* 8. §. 1. *ff. de novi oper. nunt. l.* 39 §. *ult. ff. de leg.* 3. ubi testatione complecti, in testationem redigere, in testationem referre, pro eodem dicuntur: In testatum etiam redigere ait, Ulp. *in l.* §. *recte autem, ff. usufruct. quemadmod. cau.* Briss. Prat.

TESTATIO privata seu adnotatio, *l.* 5. *Cod. de probatio.* Testatio, habita, *l.* 4. *ff. de fide instrum. l.* 13. *C eod. tit.* Briss. Prat.

TESTATIO vacuæ possessionis, *l.* 12. *C. de contrah. emp.* Briss Prat.

TESTATIO, Testamentum dicitur: & e contrario. Ubi enim non est testatio, ibi non est testamentum. Vigil. *Inst. de testam. ord.* Requirere. Protestatio.

TESTATIONE probare, apud *Paul.* in *l. sin autem. in prin ff. de rei vind.* Spieg.

TESTATIONEM, hoc est, ut vulgus ait, dicta testium recitare, & fidem non habere testationi, apud *Paul.* in *l. Luc. Titius, ff. de his qui not. infam.* Spieg.

TESTATIONES vocabant testimonia per tabulas dicta cum consensu signatorum, & testes jurejurando niti, ait *Quint. Briss*

TESTATIONES consignare, *l.* 9. §. *nonnunquam, ff. de pœn.*

TESTATIONIBUS convenire arbitrum, ne sententiam diceret, hoc est, apud arbitrum adhibitis testibus protestari: vulgo appellant, cum notario & testibus requirere. *Paulus* in *l. non distinguemus,* 23. §. *cum quidam* 14. *ff. de arbit.* Cum quidam, inquit, arbiter ex aliis causis inimicus manifeste apparuisset, testationibus etiam conventus, ne sententiam diceret. *Spieg. Prat.*

TESTATO conventus dicitur qui coram testibus conventus est, *l. ult. ff. pro derelic. l.* 5. *ff. ult. ff. de admin. tut. l.* 122. §. *coheredes, ff de verb. obl. l. ult ff. de leg. commiss l.* 8 § *ign... ward leg.* 10 §. *si quis. ff. quæ in fraud. cred* Briss.

TESTATO denunciare, *leg.* 1. §. *licet. ff. de peric. & commo.* Testato jubere, *l.* 1. *ff. quod jussu quod & contestato dicitur. l.* 2. §. *Julian. ff. de agnosc. liber.* Prat.

TESTATO etiam testamento facto significat, in *l.* 45. §. 1 *ff de jure fisc. l.* 7. *ff. de divers. & tempor. jur.* ut intestato sine testamento. *Briss. Prat.*

TESTATOR & Legatarius Pomp. *de legat. & fideicom* Si ex toto fundo legato, inquit, testator partem alienasset, reliquam duntaxat partem deberi placet: quia etiamsi adjecisset ei fundo, augmentum legatario accederet.

TESTATORES suis testamentis testes adhibere debent, eosque testabiles: nam si contra fieret, testamenta irrita essent. Hinc ait Harmenop. *lib.* 1. *cap.* 1 ὁ καταδικασθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ, οὐ μαρτυρεῖ ἐν διαθήκῃ. Condemnatum igitur non oportuit: alioqui testabilis erit, testimoniumque recte dicet: quod indicat Callistratus *leg.* 3. §. *lege Julia ff. de testibus* à contrario sensu idque in quocunque fere criminum genere, etsi publica sint, *d.* §. *lege,* id quod non solum in testamentis sed & in judiciis, aliisve actibus recipiendum est? idque Speculator censui *in tit. de test.* §. *sæpe in forma excipienda advertus testes.* Prat.

TESTATUM substantive proprie dicitur scriptura, quæ coram testibus facta est. Unde & testato convenire, testato admonere dicimus, *l.* 1. *ff. de usufruct. quemadm.* Spieg.

TESTATUM breve, lege, *Breve testatum.*

TESTATUM relinquere apud aliquem, hoc est, rem certam facere, & testimoniis comprobare. Hinc testata res, pro testibus confirmata & approbata. *Spieg.*

TESTATUS & intestatus contraria. Tritũ enim est illud.

illud. Nemo potest testatus & intestatus decedere. *Spieg.*

TESTEM excitare, quod vulgo dicunt, facere fugere. Vide *Sylvium.*

TESTEM interrogare, refellere, dare. *Briss.*

TESTEM à testando, i. e. sententiam nostram exponendo, dicti, quod ea quæ de rei gestæ veritate sentiunt in judicium proferant. *Callistratus* testium fidem, conditionem, vitam anteactam, fortunam, æstimationem atque dignitatem diligenter exquirendam esse præcipit, *l. 3. in pr. de testib.* Idem *in §. lege Jul. d. l.* ostendit non omnibus testimonii dictionem esse. In causa propria, præter legatarium, & fideicommissarium, testis idoneus nullus esse potest, *l. nullus ff. eod. l. fi. C. de fideicom.* Spieg.

TESTES proprie dicuntur, qui de rebus & negociis hominum fidem faciunt, cum dubitatur, & veritati patrocinantur. Inde appellari, quod tueantur statum causæ, in *Auth. de testibus in pr.* Prat.

TESTIBUS honos habetur, quum vera dicere creduntur. His enim fides non abrogatur, nec de eorum religione dubitatur. Idem convicii loco *Ciceroni* Clodius objecit, quod ejus contra se testimonio judices non credidissent. Vide Tullinum *in orat. pro M. Fonteio.* Spieg.

TESTIBUS præsentibus aliquid facere: cui contrarium est, clam & furtim aliquid facere.

TESTIFICARI, & testimonium dicere, & testibus firmare, significat *Kundschafft geben, Kundtschafften darthun.* Vox infrequens non est apud *Ciceronem* Adi Sylvium in *orat. pro A. Cluentio.* Spieg.

TESTIMONIUM à verbo testari, ut paulo post supra dictum est, deducitur. à nostris pro ipsius asseveratione: in Scriptura nonnunquam pro lege & doctrina Dei accipitur. Pro testimonio dicere, olim dictum, quod nunc dicimus Deponere, *Bud.* annotavit in *l. 2. de orig. jur.* ut testimonia confusa dici, quæ turmatim testificantur: quas Latine turmas vocamus. Item refellere testimonia, quod nunc contradicere, & elevare testimonia, hoc est, vilia leviaque verbis demonstrare. Sublevare autem testimonia pro eo quod vulgo exonerare dicitur. Huic contrarium est, Premere testimonio. testimonium denunciare. Lege, Denunciare. Observa testimonium dicere, dare non ferre, à *Cicer.* dici solitum, Opus non esset ut admoneremus, nisi ferre testimonium, ut vulgo, ita indocte dici solitum, cognosceremus ait Sylvius *in oratione pro L. Flacco.* Quamvis id dixerit *Callistrat. in tit. de testibus.* An ei inimicus, sit, adversus quem testimonium fert? Idem *Sylvius* annotavit *in oratio. pro L. Cornel. Balbo.* Græcorum morem fuisse, ut prius diceret testimonium, postea jurarent: a nostris contra fieri solere. *Spieg.*

TESTIMONIUM denunciare, dicere, perhibere: Item falsum testimonium præbere *l. 27. ff. de leg. Cornel. de fals.* Briss.

TESTIMONIA surda, Lege, *Surda testim.*

TESTIMONIA absentium testium dicta & testationes scriptis comprehensas significant: & à testibus separantur, *l. 3. §. idem divus, ff. de testib. l. 1. ff. de fide instrum.* Briss. Prat.

TESTIMONIORUM modus duplex: manifestus & cæcus. Manifestus est, qui certos testes, & præsentes habet. Cæcus in quos multitudinem aut civitatem dicimus scire. *Cicero*, Testis, ait. est Sicilia tota. *Prat.*

TESTIMONIALES in *l. pen. C. Th. de veter. & titul. de testim. exhib.* sunt missionis honestæ epistolæ. Veget, *lib. 11.* Contubernalibus, completis stipendiis per testimoniales ex more dimissis. Et hæc sunt instrumenta, de quibus in *l. si solennibus, C. de fid. instrum.* Sunt & aliæ literæ *cap. fin. de temp. ord.* Adde *Cujac.* ad *l. ult. de professorib. & medicis. C. lib. 10.*

TESTIMONIUM legitimum est, quod duorum fide comprobatur, etiamsi mulieres sint, aut peregrini & non rogati. Conn. *lib. 9. comment. c. 6. n. 1. in fin.*

TESTIS à testando, id est, sententiam exponendo, quod ea, quæ de re gesta sentiunt; in judicio dicunt & proferunt. Vide Isid. *lib. 5. Etym. c. 23.*

TESTIS appellatio apud veteres latius patuit, siquidem, ut in Pater. *Alciat.* attestatur, qui nunc testis est, olim superstes & antistes est dictus, *c. ferus ext. de verb. sign.* quia super ea re, de qua agebatur, stabat Plaut. *Asin.* Nunc mihi licet quodvis loqui: nemo adest superstes. Idem simpliciter pro re præsente accepit. Superstitem utrumque moniti, ne injussi abeant. Eadem ratione dictus est Antistes, & Antestatus, & Antestor verbum, & Antistitor, pro testificatore. Cajus *Instit. quibus mod. filii ex. de pat. pot.* quæ emancipatio, seu manumissio solebat ante Præsidem fieri modo ante Curiam facienda est: ubi quinque testes cives Romani in præsentia erunt, pro illo qui libripens appellatur, id est stateram tenens: & pro eo qui Antestatus appellatur, alii duo: ut 7. testium numerus impleatur. Exempla adducit in *c. 20. lib. 2. Pater.* Lex quoque 12 tab. testes, superstites appellavit: Superstitibus præsentibus vindiciæ sumuntur. *Spieg.*

TESTIS corruptus, non tantum pecunia, sed qui etiam prece, vel pretio, falsum dixisse præsumitur, accipiendus est, per apertum *tex. in l. divus Adrian. ff. de re jud.* Spieg.

TESTIS domesticus, Lege, *Domesticus testis.*

TESTIS incertus, id est, qui audivit. Nam qui rem vidit, certus testis est: qui audivit, incertus. Itaque autore *Plauto*, Pluris est testis oculatus unus, quam auriti decem.

TESTIS inimicus. *Callistratus* ut ad dicendum testimonium negat admittendum eum, qui lucri causa dicturum sit: ita etiam testem eum, qui inimicus sit, & adversus quem dicturus sit testimonium, negat admittendum. Vide elegantem legem *3. ff. de testib.* Spieg.

TESTES jurati, qui jurarunt. Nam jurejurando testes à judicibus astringuntur, se nihil contra quod verum esse sciant dicturos. *Paulo* aliter hoc, *Tissino* teste, Græci faciebant: quibus mos fuit quum testimonium dixissent, jurandi causa ad aras accedere: nimirum quod prius testimonium dicerent, postea jurarent. Huc illud etiam spectat, quod juratus est mihi, pro juravit, passive Plautus *in Persa.* Spieg.

TESTIS locuples, Multos fieri falsos testes, egestas coegit. Itaque fideles testes à *Cicerone* sæpe appellantur locupletes.

TESTES Classici dicebantur ii, qui signandis testamentis olim adhiberentur. Solebant autem locupletissimi quique adhiberi testes, quod ii majoris esse fidei censerentur, nec propter egestatem in ipsa testamenta fasi quicquam committi. Ideo apud Latinos testes Classici, locupletes & assidui dicuntur, qui sunt integræ opinionis & fidei. Nam qui erant primatum classium, ditissimi erant omnium. Conn. *lib. 9. comm. c. 3. n. 1.*

TESTES mercenarii, Vide *Merc. testes.*

TESTES

TESTES omni exceptione majores, qui nulla penitus exceptione submoveri possunt *l. optionem Cod. de contrah. & committ. stipul. sub fi.* Vide gl. *in §. item verborum Inst. de inut. stip.* Joan. Tislinus, quæ in testibus consideranda sint, hoc eleganti disticho complexus est. Conditio, fortuna, fides, discretio, sexus, Fama ætasque bonis testibus esse volunt. Alii hæc his comprehendunt: vita, dignitate, & moribus.

TESTIS quot capitulis dicatur inhabilis, vide Bart. *in l. filiusfamil. ff. de dolo.* Prat.

TESTES reprobatorii vocantur, quibus cum res aliter ostenduntur, necesse est reprobari priores testes. Quod sicut ab adversario convento excipiendo, ita rursus ab actore replicando fieri potest: & tunc vulgo dicuntur reprobatorii reprobatoriorum. *Spieg.*

TESTIUM usus naturali ratione à Deo Opt. Max. quoque probatus, huc solum spectat, ut publice prosit omnibus ad tuendam veritatem adversus mendacia malorum *Prat.*

TESTIUM officio fungi dicuntur in testamentis, qui sigilla imponunt Goth. *in not. ad l. 9. C. de testam.*

TESTUDINEM (de qua & Livius *Lib.* 20.) Turneb. *lib. 9. adverf. cap.* 8. intelligit eam, quam faciebat exercitus se tegumentis scutorum undique operiens, ut testudo suo obducta est putamine, eaque specie referebat tectum ædiæciorum. Sic autem se operiebat crate perpetua clypeorum adversus sagittas hostium & adversus omnia missilia superne cadentia, cum urbem oppugnabant: Hinc *Maro* scribit,

—— Obsessúmque acta testudine limen.

TESTUDINES legatis, lecti quoque testudinei pedibus inargentati debentur, *l. centesima, in fin. ff. de leg.* 1. Ex quo apparet veteres supellectili ex testudine usus, quod & Celsus *l. 7. ff. de supel. leg.* tradit. Primus autem: ut Plinius *libro* 33. *c.* 11. autor est, Carvilius Pollio testudines secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire instituit. *Briss. Prat.*

Τετραετηρικὸν est, quod quarto quoque anno instauratur, agon tetraetericus dicitur eodem modo, ut trietericus à Virgilio *pro triennali*, Goth. *in not. ad l. 10. ff. de pollicitation.*

TETRARCHÆ Regna aliqua in partes quatuor divisa erant; eorum quartæ parti qui præerant, Tetrarcæ dicebantur,

TETRUM, quod tum ad mentem, tum ad cæteros sensus pertinet malum, fœdum & pollutum, & insuave significat, *leg. 1. Cod. de emend. serv.* Spieg.

TEXTRINUM, locus in quo texitur, *lib. qui textrinum, C. de mun. leg. lib.* 11. Alber. Spieg.

TH

THALAMUS oculi est cavitas ossibus constans: atque ex eo tunicam appellant consolidativam & conjunctivam. Venas secum deportat in oculum ex fronte & temporibus; per quos defluit sanguis, unde generatur Ophthalmia. Brech. *in l. inter stuprum §. verum est morbum, ff. de verb. & rer. sign.*

THALASSUS dicitur Hymenæus nuptiarum Deus nuncupatus à flamine seu à Thalasio, cujus nomine Sabina exportata fuit in Pauperioris domum felicem eventum sortito conjugio. Authores *Plutarchus, Livius*; cæteri. Hymea & hymenæum Græci dicunt, cum sit Hymen autore *Donato* ea pellicula, quæ primo coitu disrumpitur. Joann. Bapt. *in comment. Epist. Sid. Apol. ad Hieronimum lib.* 1.

THAMIACA prædia vide *Tamiaca.*

THARES, pater fuit *Abraha*, qui primus monetam fabricavit, ut opinatur Alber. *in dictionario*, & Corras. 3. *Miscellan.* 13. *numero* 2.

THEATRA & Amphitheatra, tum opera illa omnium in urbibus maxima: quæ non temporaria mora, verum etiam æternitatis destinatione fieri solent, adeo sunt universitatis, ac non singulorum: ut si quid universitati debetur, singulis non debeatur: & contra quod debet universitas, singuli non debeant, *l. sicut, §. si quid ff. quod cujusque univers. nomine.* Vide Cantiunc. *in §. universitatis Inst. de rer. divis.* Quære supra Spectacula. *Sp.* Sunt autem diversa Theatrum, & Amphiteatrum, *l. 7. ff. de divis. rer. leg. 3. de ope. pub.* quid alterum ab altero distet, exponit Cassiod. *lib. 4. Var. epist.* & *lib. 5. epist. ad Maxim.* ubi theatrum visorium interpretatur. *Prat. & Briss.*

THEATRA dicuntur spectacula, visoria, *in §. universitatis. Inst. de rer. divis.* Jo. Bello. *Etym.*

THECA vocitantur Choritus pharetræ, eo quod sit conditorium sagittarum, *Maro*:

Coritique leves humeris & lethifer arcus.

Etiamsi *Marcellus* apud *Vergilium* Chorici legat, censens Choricum esse leve missile in modum sagittarum Statius *pro pharetra Thebaid lib* 9. usurpavit: Cælestibus implet Choryton telis. *Papin.* interpres hæc super choryto: Chorytos theca arcus folius dicitur, dicitur sicut pharetra sagittarum, Jo. Bapt. *in comment. Epist. Sidon. Apoll. ad Agricol. lib.* 1.

THEMATIUM, forma diminutiva propositionem, factum, casum; speciem significans, nam his omnibus, teste doctiss. Haloandro. utuntur veteres consulti hujus verbi loco. Inde Ulp. *add. Aquil.* dixit speciem proponere, id quod *Cajus* referre casum *de condict. indeb.* Spieg. Prat.

THEMIS, Græcis, juris æquique dea credita est, quæ suaderet hominibus id petere quos fas esset: eandemque esse lapsam, atque fas existimabant. Unde Themistes, oracula & consilia consultaque & Lege sancitæ dicuntur, *Eustathio* teste. Alii Themin. jus & justitiam esse putant. Budæus *in annot. prior.* Spieg. Prat.

THENSÆ sacra vehicula erant auctoribus Servio & Festo Tranquillus *in Cæsare*: Ampliora etiam humano fastigio sibi decerni passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali thensam & Ferculum Circensi pompa, Bud. *in prior. ad Pandect.* Thensæ autem cur sic dicerentur, tractat August. *in 2. de civit. Dei.* Asconius sic dictas putat, quod ante eas loca tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tangere qui eas deducunt; quem satis juverit locus ille Virgilii *in 2. Æneid.* de equo ligneo:

—— Funemque manu contingere gaudent.

Corras. 3. *Miscel.* 20. *n.* 3.

THEODORAM uxorem, *Justinia.* ob insignem ratamque ejus prudentiam, ad consilia Reipublicæ adhibuit, *in Auth. Jurisjurandum quod præst. arg. §. hac autem in Auth. Ut jud. sive quoque suffrag. fac. bene* à Zenone *C. de quadrien. præscri.* Verisimi. e. est quoque, hujus affectu datam celeberrimam illam. Const. Justin. cui caput est Maximum. *C. deli. prater.* qua antiquo jure emendato, mulieribus succurrit. Quamvis hæc tribus mod. sæpissime ad verus jus relabi videbatur: pactis statutis & privilegiis. Vide Vigl *in §. sed hac quidem. Inst. de exhered. lib.* Spieg. Prat.

THEOLOGUS hinc dicitur, quod de Deo loquitur;

quitur, itaque Theologi non sunt, qui nihil crepant nisi philosophos & sophismata. *Erasm.* inquit, Theologus est vir pius, da divinis loquendi peritus, & Theologia est pietas cum ratione de divinis rebus loquendi conjuncta. *Spieg.*

THEOPHRASTUS citatur in *l.* 3. *ff. de legibus* quæ excerpta est ex *l.* 3. *ff. si pars hær. pet.* Briss.

THERIA, id est, animalia. Verum nonnunquam ea voce usi sunt veteres, præterquam in bestiis, & venanatis iis, quæ ictu morsuve venenum relinquunt, & in quo exiguo corpore maxima nocendi vis regnat. *Spieg.*

THERIACHA θηριακὰ medicamentum adversus omnium animantium venena institutum, de quo cognosces ex Plinio *l.* 20. *c.* 14. Ulp. *l.* 12. *§.* 21. *de instr. vel instrum.* Theriacam quoque, inquit: & cætera medicamenta, quæ secessus causa dominus ibi habuisset. Quamvis veram hodie non habent omnes officinæ, consensu omnium eruditorum, ut pulchre super ea re *Leonicenus* & *Manardus.* Interim tamen tam stupidus est mundus, ut prorsus decipiat ubique. Ex Onomastico Brunfelsiano *Spiegelius.* Est autem Thariaca antidotum notissimum contra venena, de cujus compositione duo extant *Galeni* opera, alterum ad Cæsarem, alterum ad Pamphilium, dicta theriaca à thar, quo est fara, hoc est vipera. Plinius *lib.* 29. Fiunt, inquit, ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur à Græcis. Hieronimus *in Jovianum lib.* 2. Viperæ inquit, carnes unde theriaca conficitur, quantis rebus aptæ sunt, norunt medici. *Neb. Hot.*

THERMA est vocabulum Græcum, quod neque Latinum nomen, neque significationem unica dictiona recipere potast, θερμὸν calidum tantum significat. Nos vero loca quæ calentibus aquis aut sine ipsis sola fornace calefacta, lavandi & sudandi usibus de putata sunt eodem nomine, quo Græci thermas appellamus, Donsæus *in method. jur.*

THERMA Achilleæ nuncupabantur Romæ in *l. omnis de aquaduct.* 12. *C. de Achille* quem Thetis mater aqua stygia abluisse memoratur pæter talum, annotavit Forcat. *in cupid. jurisper. c.* 10.

THESAURUS est, ut inquit *Paulus*, vetus quædam dispositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat. *Brissonius.* Sic enim fit ejus qui invenerit, quod non alterius fit, *l. nunquam nuda, ff. de acquir. rer. dom.* sicque sumitur, *l.* 67 *de rei vind. l.* 3. *§. mercatoris, l.* 44. *ff. de acquir. poss. l.* 1. *l.* 3. *§. pen. & leg. ult. ff. de jur. fisc. leg.* 39. §. 1. *ff. de aur. & arg. leg.* Græci thesaurum dicunt pecuniam, quam quis in numerato & ad casus rapentitos repositam habet. Vide Alciatum *libro* 4. *de verb. signif.* & Ferrar. *in §. thesaur. Institut. de rerum divis.* Spiegelius. In Pandect. Florent. perpetuo legitur Thesaurus: quod tamen non probat *Caper* Grammaticus, ut neque *Donatus*: nam Thesaurum, inquit veteres secundum Græcos. sive N. litera proferebant *Prat.*

THESAURUS non est quælibet pecunia recondita, sed ut *Paulus* Jureconsultus eum describit, est verus quædam pecuniæ depositio, cujus memoria non extat, ut jam nec dominum nec possessorem haberet censeatur. Vult. *in Comm. Instit. de rer. divis. §.* 25. *n.* 2.

THESAURUM Cassiodorus *l.* 6. definit, depositivam pecuniam quæ longa vetustate competentes dominos amisit.

THESAURIENSES classis, quorum fit mentio inter officiales sacrarum epistolarum, *l. fin. Cod. de divers. offic.* idem videntur fuisse, qui vicarii Macedoniæ, quorum & ibi fit mentio. *Prat.*

THESAURORUM præpositos habebant, Imperatores Constantinopolitani & Comites, *l. pen. C. de murilegul. lib.* 11. *l. ult. C. ut dignior. ser. l.* 2. *C. de palat. sacr. largit. lib.* 12. Et Thesaurarios, custodiæ thesaurorum suorum præpositos, *lib.* 1. *de cano. largitio, tit. lib.* 10. *C.* Briss.

THESAURENSIS, Imp. in *l. nullus thesaurensis, de palat. sacrar. largitio. C. lib.* 12. thesaurensem vocare videtur officialem comitis sacrarum largitionum, qui & comes thesaurorum dicitur, quem Græci vocant ἀγραφισικὸν Meminit & Ammia. Marcel. *in lib.* 22. Cujac. *d. l. nullus thesaurensis, C. de palat. sacrat. largit.*

THESAURUM invenire, Imp. *Leo* recte beneficium Dei appellat, interpretaturque thesaurum mobilia (alii monilia) condita ab ignotis dominis tempore vetustiore, *l. unic. de thesaur. C. lib.* 10. Triphoninus autem donum fortunæ, in *l. si is qui in aliena, ff. de adquir. rer. dom.* Rafertur elegans *Scævola* responsum *tit. de rei vind.* quod haud gravate adscripsi. A tutora inquit, pupilli domum mercatus, ad ejus refectionam fabrum induxit: is pecuniam invenit, quæritur, ad quem pertineat? Respondit: Si non thesauri fuerunt, sed pecunia forte perdita, vel per errorem ab eo ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus jus eam esse, cujus fuerat. *Spieg.* Adde Forcar. *in Necyom. dial.* 57. *n.* 4. *& seq.*

THESIS ait *Alciat.* est generalis & indeterminata assertio, quæstionis modum complectens, quales apud nos sunt ragulæ Juris. Hypothesis vero determinata est, sicut apud nos casus vel species facti. Apud Dialecticos, ut inquit *Arist.* Thesis est conclusio, præter communem sententiam proposita. *Aristophani* vero *in Nubibus*, significat sportularum depositum, unde judicum honoraria pendantur. *Spieg.*

THESMOPHYLACES legum & institutorum sunt custodes, Budæ *in annot. prior. l.* 1. *de just. & jur.* Prat.

Θεσμὸς vocatur lex scripta. Unde Thesmotetæ dicuntur ii qui scriptas leges emendababt, Conn. 1. *comm.* 8. *in princ.*

Θεώρητρα apud Harmen. sunt munera, quæ sponsæ dabantur ante nuptias, cum se visendam præberet, deposito flammeo. Consuetudo enim erat olim, ut & quarundam gentium etiam nunc est, ut virgines vultum velo tegerent ὀπτήρια *Philostrato* etiam dicuntur, & ἀνακαλυπτήρια. Unde ille Antipatri locus, qui cum deformem dixisset uxorem, rogaraturque quando daturus esset ἀνακαλυπτήρια. Quin potius quæritis, inquit, quando ἐγκαλυπτήρια *Prat.*

Θεωρία in *l. fin.* (quæ Græca est) *de veter. jur. enucl.* Latine visio. *Prat.*

THLASIÆ, sive Thlibiæ, Latine dicti sunt qui habent testiculos attritos à θλάω sive θλίβω, quod est frango: quod fotu aquæ calidæ fiebat, & manuum attritione, ut hoc pacto pretiosiores essent & in principium deliciis. Hi propter hoc vitium liberos gignere non possunt, sed vitio sublato possent, ideoque adoptare his permissum est & matrimonium contrahere, quia sanitatis spem habent: *l. si servas. §. si spadoni, ff. de jure dot.* Ulp. *de verb. sign. l. spadonum.* Thlibiæ, inquit, & thlasiæ, sed & si quod & aliud genus spadonum est Item *Paul.* ad *l. Cornel. de sicar. lib.* *biquoque* Hi, inquit qui thlibias faciunt,

ex

ex constitutione D. *Hadriani*, in ea sunt causa, qua hi qui castrant. *Nebriss.* Vide *Spadonum genera*.

THYMELICÆ saltationes apud *Just. nov. de consulib. §. ac primus quidem.* Vide Tragœd. *Spieg.*

THYMELICI que Thumelici οἱ ἐν ὑποκρίσει τὴν τέχνην ἐπιδεικνύμενοι, inquit *Suidas* id est, qui personati artem ostendant, est enim θυμέλη locus editior, ubi actores saltabant. *Jul. Pollux* l. 4. καὶ σκηνὴ μὲν ὑποκριτῶν ἴδιον ἡ δὲ ὀρχήστρα, τοῦ χοροῦ, ἐν ᾗ καὶ ἡ θυμέλη, βῆμά τι οὖσα, ἢ βωμός. Scena inquit, propria est histrionum orchestra vero chori: in qua est & θυμέλη, quæ vel tribunal est, vel ara: id est. locus editior, ut dixi. Vitruvius *lib. de arc. lit.* 5. *cap.* 8. Apud Græcos, inquit, tragici & comici actores in scena peragunt: reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones: itaque ex eo scenici & thymelici Græce separatim nominantur. Ex his apparet, thymelicorum nomine intelligi ludios, minos, citharœdos, tibicines, citharistas, lytistas: & qui sunt in eodem genere. Specialiter autem videntur dici thymelici, cantatores, qui modos faciebant, & saltationes: de quibus etiam intellexit Ulp. *l.* 4. *ff. de his qui not. infam.* Et generaliter, inquit, ita omnes opinantur, & utile videtur, ut neque thymelici neque xistici, neque agitatores, nec qui aquam equis spargunt, cæteraque eorum ministeria, qui certaminibus sacris deserviunt, ignominiosi habeantur. Græci enim ad *d. l.* 4. *ita vertunt*: οὐκ ἔστι δὲ παιδικὴ τέχνη, οὐδὲ ἀτιμοποιὸς ἡ τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ σεβάσμια, καὶ τῶν ἐν ξυστῷ ἀγωνιζομένων. Isidorus quoque *lib.* 13. *cap.* 47 Thymelicos musicos scenicos interpretatur, qui organis & lyris & cytharis præcinebant: sic dictos quod olim in orchestra stantes cantabant super pulpitum, quod θυμέλη vocabatur *Phrynicus* etiam ἐν ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων θυμέλην ait dictam τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ ἀφ' οὗ αὐληταὶ καὶ κιθαρῳδοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγωνίζοντο. De thymelicis etiam fit mentio in *l.* 10 *ff. de pollicitat. & l pen. C. Thom. de spectac.* Briss. Prat. Hotom. & Corras. 4. *Miscell.* 24. *numer.* 19. & 15.

THYMELITÆ, *l.* 21. *C. Th. de pistoribus l.* 5. *eo. C. de Scenic.* Prat.

THYNNI pisces prægrandes traduntur cervice & abdomine in precio apud antiquos, atque jugulo tantum recenti: cætera pars plena pulpamentis, sale asservatur, quæ Melandria appellatur, cæsis assulis quertis similis, & ideo *Lucilius* in 1. *lib. Satyr.* Abdomina (inquit) thynna venientibus priva dabo, cephaleamque carnem, hi nimia pinguedine dehiscunt, neque plusquam biennio possunt vivere. Causam tradit Aristoteles *de nat. anim. lib.* 9. *c.* 17. ubi etiam de eorum coitu, partu & adolescentia. Carne tantum pascuntur, pariunt in Ponto, nec usquam alibi. Arist. *lib. c.* 5. 10. Gregales sunt, & amici inter se, ut 9. tradit Arist. *c.* 2. Agitantur asilo, exoriente cane: & omnium maxime piscium, gaudeat tempore, ab his Thynnoscopi dicti homines, qui ex superioris littoris parte thynnos speculari consueverunt. Latine thynnarii, vel thunnarii vocitantur, *y* in *v* conversa ut moris est, prout etiam verit Latine Græceque doctiss. *Theodorus Gaza*, in libro Aristot. 4. *de Animal. cap.* 10. Et sæpe (inquiens) thunnarii circumeriunt thunnos dormientes, & in aliis locis Arist. st. superius relatis. De thynnis meminit etiam Strabo *lib.* 3. addens, thynnos plurimum glande gaudere, cujus cibo eximie pinguescant. & secundum ista debet castigari locus apum *Ult.* in *l. venditor in pr. ff. com. mun. prædio.* apud quem mendose tignara legitur: *Cotta* Adde Forcat. *in penu. jur. civil. c.* 20. Vide Plin. *lib.* 6. *cap.* 15.

TI

Τῇ δυνάμει ut ipsa non directo, non disertis verbis, sed iisdem valentibus. in *l.* 29. *ff. de arbitr.* Qui ab arbitro damnato non à reo, sed ab ejus fidejussore petit, τῇ δυνάμει, à reo petit: id est, verbo quidem à fidejussore petit: re ipsa à reo. Sic enim *Cic.* frequentissime hanc offert locutionem. *Prat.* ex *Hot.*

Τήβεννοι trabeæ ornamenta Consulum, *Novel.* 105. & apud *Appianum*, *Artemidorum*, *Suidam* & *Moschopulum*. Add. *Cuja.* ad *l.* 1. *C. publicæ lætitia vel consulum nunciatores*. &c. *lib.* 12. Prat.

TIBERIS, albula prius, colore non à Tiberio Nerone, in eo, ut *Alberic.* ait, submerio, sed à Tiberi regi Albano, ibi præcipitato cognominatus est. Ex *Suetonio* constat, crudelissimæ belluæ corpus publicè crematum: tametsi Tiberium in Tiberim, pars, populi clamitarent. *Spieg.*

TIBI & à te, nec ad rem, nec ad dignitatem, sed personam duntaxat referuntur: ut tradunt Interpretes Pont. juris *c. mandata, extr. de præsumpt. & c. tibi. & c. si pro te, de rescript. lib.* 6. Spieg. Prat.

TIBIALE, velamen tibiarum: quin etiam arma, quibus crura muniuntur. Tibialia vocantur, *Paulus* in *l. qui commeatus, ff. de re milit.* Si tibiale, vel humerale miles alienavit, castigari verberibus debet. *Spieg.*

TIBICINES, in ædificiis appellantur columellæ, quibus rustici tecta sua fulcire solent.

TIBUR, sive Tiburtum, urbs, ad decimum sextum lapidem ab urbe distans. Hanc vocem apud veteres Jurisconsf. scriptam per *i*, Latinum, non per *y*, observat editio *Haloandrina*. Pierius in castigationibus in poëtam accedit. Servius *lib.* 7. autor est, tres fratres venisse ad Italiam: Catyllum, Coracem, Tiburtum. Hi simul omnes unam fecere civitatem, & eam de fratris majoris nomine, Tibur, appellavere, licet & alias fecerint singuli. Huc enim plebs Romana secessit. *Spieg.*

TIBURTIBUS municipibus meis amantissimis, quod scitis, balneum Julianum junctum domui meæ, ita ut publice sumptu hæredum meorum, & diligentia decem mensibus totius anni præbeatur gratis, Vide *Scævol.* in *l. patronus*, §. *codicillis, de l.* 3. Spieg.

TICILIUM quid sit. Vide sub jugum mitti, &c.

TIGNA, solent trabes appellari, quibus summa domus contegitur. A tegendo sic dicta. Hinc tignarii, mutarii omnes, materiarii albariique significantur. Hinc & contignationes, Alciat. *de verb. sign.* Vide Corras. 3. *Miscellan.* 25. *n.* 1. 2. 3. & fusius Gœddæum *in comment. ad l. tigni* 29. *n.* 3. 4. & *seqq. ff. de verb. sign.*

TIGNARIUS faber, non solum is qui dolat, sed etiam qui solaria lignea, hoc est, qui trabes cæteraque ad tabulata domus utilia & omnis qui ædificat, intelligitur *l. ferri de verborum significat.* Spieg. Adde Cujac. ad *leg. primam, in fin. C. de excusat. artif. lib.* 10. qui dicit, Græcos generali vocabulo τέκτονες uti.

TIGNI appellatione in lege XII. Tabul. omne genus materiæ, ex qua ædificia constant secundum *Caji*, *Ulpiani* & *Justiniani* opinionem,

venit *l. tigni appellatione ; ff. de verb. & rer. sign.* Briss. Unde quidam aiunt tegulam quoque & lapidem, & cæmenta cæteraque, si quæ ædificiis sunt utilia (tigna enim à tegendo dicta sunt) hoc amplius, & calcem arenam tignorum, appellatione contineri. Sed & in vineis tigni appellatione omnia vineis necessaria continentur, ut puta, perticæ, pedamenta *lib. 1. ff. de tign. injuncto, lib. tigni ff. ad exhibend.* Prat. & Hotom.

Tignum proprie est cui tectum superponitur Vitruvius *lib.* 4. Trabes (inquit) supra columnas & parastatas & antas ponuntur, in contignationibus tigna & axes, &c. Nam contignatio habet trabes, tigna, asses, regulas. Albertus *de re ædificata. lib.* 7. In trabibus sunt tigna, quorum resecta ad perpendiculum capita extrorsus apparent ex modulli dimidia, Tignorum latitudo æquabit crassitudinem trabis, &c. Hæc ille. Item Vitruvius *lib.* 10. Supra capreolos tignum collocatum conjungebat capreolorum compactiones. Brechæus *in l. tigni appellatione ff. de verb. & rer. signific.* Et tignum quidem à tegendo dicitur eaque proprie ædificii pars est, quæ tegit: & tegit quidem non continuatione perpetua ædificii, ut in operis cæso lapide concameratis & tectis, sed lignorum contignatione, & appositione ut fere sunt omnium ædium tecta. Tignum enim proprie ligneum fuit significavitque quamcunque trabem tegendi causa impositam. Connam *libr.* 3. *comment. lib.* 6. *numer.* 8.

Tigula foramina, quibus fumus exit. *Prat.*

Tilia arbor, cujus ex cortice interiore membranulæ sumuntur: in quibus veteres scribebant. *l.* 52. *ff. de leg.* 3. Spieg. Prat.

Timeo, inter ea numeratur verba, quæ idem possunt addita, vel non addita negatione. Vide Alcia. *in l. duabus negativis, de verb. sign.* Spieg. Prat.

Timidi, qui semper, & præter, modum timent. De his exempto actionem admittit Prætor, teste Ulp. *in lib.* 1. *sub finem. de ædil. edict.* Spieg.

Timidiores sunt servi. *Auth. de non alien.* §. *nunc autem. versic. Oeconomus.*

Timiditas, ex rebus, non ex vocabulis oritur, ut *Cic.* oppido scire dixit, *lib.* 4. *de finib.* Ulp. *in* §. *apparet l. cum vero* [illegible] *judicomm. liber.* censuit obesse libertati non debere, quæ vel servis petitur vel in totum non petitur per ignaviam, vel timiditatem. &c. *Spieg. Prat.*

Timor, ait *Cicero*, metus mali appropinquantis. *Tuscu.* 4. Metum autem accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem: sed majoris mali, & qui in hominem constantissimum cadat. *l.* 5. & 6. *Quod metus caus.* Vide metus *Spieg. Prat.*

Timor infamiæ, timor vexationis, *l. nec timorem, ff. quod met. caus.*

Τίφη, Græcis commune est nomen vermis, coloris & frumenti. Cujac. *ad l.* 64. *ff. de verb. oblig.*

Tirones sunt puberes, 18. annorum, sumpta virili toga, quod & Plin. *l.* 8. testatur his verbis. Tanaquil. quæ eadem Caja Cæcilia dicitur, prima texuit rectam tunicam, quæ simul cum toga pura tirones induuntur, novæque nuptæ. Sunt & Tirones qui nondum in numeros relati, lecti tamen ut militent, publicis expensis iter faciunt, & sub campi doctore exercentur, *l.* 42. *ff. de testam. milit. l. ult. ff. de munerib. & honor. l.* 4. *in fin. ff. de re mili. l. ult. ff. de custod. reor.* Hos notis compungi in brachiis solitos ostendit *lib.* 3. *ff. de fabricensib.* tit. *Cod.* Et Veget. *lib.* 1. *cap.* 8. Tironum autem præstatio & præbitio olim in munerib. publicis fuit *lib.* 4. *C. de prox. sacr. scrin. l.* 11. *l.* 2. *B. de privil. eor. qui in sacr. pal. l.* 10. *C. de palat. sacr. lib.* 12. *lib.* 2. *C. de silentiar. eod. tit.* Qui à præbitio. tiro. in C. Th. Marcell. *lib.* 21. Parique studio supplementa legionib. scripta sunt indictis per provincias tirociniis *Briss. Prat.*

Tithasus. Hoc nomine Græci mansuetum appellant, quo idem *Pompo.* utitur *in l. ita relictum, ff. de legat.* 2. Cujac. *ad lib.* 67. *ff. de her. instit.*

Titiones & carbones differunt, quod Titio lignum sit aliqua sui parte exustum & extinctum, vel torris extinctus. Torris enim dicitur lignum aliquod teres igne ardens. Carbones siquidem ligno semiambusto, atque igne torrefacto conficiuntur. Brech. & Gœdd. *in l. Carbonum. ff. de verb. & rer. sign.*

Titius & Accius vetera nomina quibus exempli causa uti mos erat. Vario in Testamento, Quod si quis undecimo mense natus est, Accio idem quod Titio jus esto apud me. Per hoc vetus proverbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idem Accii, quod Titii: ita pari eodemque jure esse in 10. mensibus natos & in 11. Hæc Gel. *l.* 3. *c.* 16. Prat.

Titubare, non est, ut imperitum Latinitatis ait vulgus, defectuose loqui, vel insciènter, sed vacillare. hoc est, ægre pedibus insistere. Hinc nonnisi translate testis titubare dicitur, cujus dictum vel ægre discernitur, vel ut inconstans ac varium exploditur. Sic *Justinian.* vocat titubantem mentem. *l. fin. Cod. de cond. indeb.* quæ hæret, in ancipitique est, atque dubia. *Spiegelius, Pratejus.*

Titulum Rogerius, vetus interpres, in titulum de diversis præscriptionis definit, causam acquirendi dominium, id est, ex qua nostrum fiat, quod non nostrum. *Briss.*

Titulus à tuendo, hoc est indicando dicitur; quia tuetur & indicat id cui superscribitur, ne incidat ambiguitas. Unde solent omnibus propemodum rerum generibus inscribi quidam velut indices, qui ostenendant autorem, vel materiam, vel aliam operis qualitatem. Et quo magis id facerent, egregie, solebant olim titulos rubris literis scribere. Juvenal. *Satyr.* 14.

Causas age perlege rubras Majorum leges.

Inde tituli alias appellantur jam nunc rubricæ, *in l.* 1. *ff. de cert. pet. & in l.* 2. *ff. pend. ff. de interdict.* Prat.

Titulus causam possessionis significat. *l.* 1. *ff. de pro soluto.* Significat & causam transferendi dominii *l.* 24. *C. de rei vind.*

Titulus pro colore. *l. Sulpitius ff. de dona int. vir. & ux.* pro nomine, & forma. Sic titulus actionis, *l.* 69. *ff. de fidejussorib.* pro edicti capite. *l.* 1. *ff. de bon. relat.* etiam pro inscriptione, quæ suplicii, quod de reo fumebatur, causam indicabat, usurpatur à Suetonio *in Domitiano cap.* 24. Briss.

Titulus est justa, & æquitati naturali consentanea possessionis causa: Veluti, Pro emptore Pro donato, *l.* 1. *ff. pro soluto, l.* 3. §. *fin. de acquir. poss.*

Tituli distinguuntur in nominatos & innominatos, lucrativos & onerosos, universales & particulares, veros & putativos De quibus late Old. *in pr. classis tertia.*

Tituli in prædiis dicebantur, ut opinatur *Hot.* tabulæ, in quibus dominorum nomina inscripta erant, ut ex iis, cujus prædia essent, cognoisceretur.

cognosceretur. Hinc *rub. lib. C.* 11. ut nemo privatos titulos prædiis suis vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. Item. de his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt vel eorum nomina in litem prætendunt. Appelantur & signa in *rub. in seq.* Moris autem fuit cum prædium aliquod caducum id est, fisco commissum esset, ut comes privatarum rerum ei Principis titulos testato, publicis personis adhibitis solemniter affigeret. Valent. *l.* 3. *C. de bon. vacant.* Tituli vero, quorū adjectione prædia nostris sunt consecranda substantiis, non nisi publica testificatione proponentur. Quantum autem ex *Nov.* 30. *De Praecons.* Cappa existimare licet tabulæ titulorum erant ligneæ. Cum enim ita scripsisse: Σανίδας δὲ ἀναπηδᾶν προσηγορίαν τῶν ἐχόντων καλεῖ. mox infert Τὰς μὲν τοὺς τίτλους ἐσὶ ὅσποτε τολμήσαιεν ἀναθεῖναι καθόλου, εὐθὺς ἀφαιρεῖ τοῖς τὸν ἀναθέντων κεφαλαῖς. *Prat.*

Tituli primum erant certæ sedes clericis attributæ, in quibus suum munus exercent. Postea ea inomine prædia iis ad victum cultumque assignata, *lib. feud.* 1. *tit.* 9. §. 1. Si Episcopus vel Abbas vel Abbatissa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ iis subjectæ sunt, & tituli vocantur. In Chalcedon. Concil. Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν ἐκκλησιαστικῷ τάγματι εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ἢ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο, &c. Quæ verba Canonistæ transtulerunt *in cap. neminem distinct.* 70. ubi tamen, Possessiones pro Pagi vitiore legitur. *Idem cap.* 3. Sanctorum Canonum statutis consona sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua Ecclesia quilibet intitulatus est, in ea perpetuo perseveret. *Prat.*

Tituli vocabulo Imp. *in l. cogl. Cod. depet. har.* bifariam utuntur. Primo pro vero titulo, quales sunt: Pro emptore, pro donato, pro legato, pro derelicto & similes. Deinde vero, pro quadam modificatione, juxta *Azonis* interpretationem: qualem etiam habet prædo & raptor. *l. pro herede in fin. eo tit.* Bart. sentit, & quidem recte, titulum re ipsa nihil aliud esse quam causam contractus, & (ut alii dicunt) initium possidendi. *in l. per diversos C. mandat* Spieg. Tranquillus *in Domitiano*, titulum pro causa animadversionis & supplicii de nocente sumpti usurpat. ut mirum videri nec debeat, quod Matthæus *in Evangelio* dixit αἰτίαν, id Latina voce ad aliis τίτλον vocatum esse Sic enim & *Plutarch.* & alii pro Catulo κάτλον, pro Bibulo Βίβλον pro Lentulo λένλον dixere Hinc factum etiam ut nostri in tractatu possessionum, quod veteres causam dixerunt, hi titulum vocent. Quem *Theophilus* non in eleganter *lib. Instit* 4. describit. Qua quidem significatione & Domitius Ulpianus *l.* 1. *ff pro dote.* Titulus est (inquit) usucapionis, & quidem justissimus qui appellatur pro dote. Et Marcellus in Epist. ad Sulpitium: Si color vel titulus, ut sic dixerim, donationi quæsitus nihil est valebit traditio. *l. Sunt itens, de donat. inter virum.* Cuitius *lib.* 2. εἰκασῶν *cap.* 42. *tomo.* 1.

Titulus, quod alicui rei, ut libro operit vel statuæ superscribitur, ad ejus cognitionem, unde in statuis, sive picturis titulum dicimus, literas, quæ vel artifices, vel ejus cujus statuæ sive imago est, nomen denuntiat, vel tempus quod factum est opus, declarat. Habet & alias tituius significationes, quas glossæ indicant, *in l. non ambiguum Cod. famil. herc. in Novel. de mandat. princ.* §. *titulos.*

Calvini Lexicon Juridic. Tom. II.

Titulus, pro Causa juxta. quod vulgo loquimur, Corruptus titulus pro non titulo habetur. Item, titulus, malus non relevat: ut in fore, prædone, raptore, tyranno & similibus, ubi nulla causa saltam justa adduci potest. *per text. valde elegantem in l. qui interrogatus, cum l. seque. ff. de pet. hared.* Bart. *in l. si ager de rei vendic.* facit differentiam inter titulum universalem, & titulum singularem. Sed rectius, indicante Appello, distinxisset inter contractum & modum acquirendi dominii. Vide causam apud eundem, c. 3. *Oldend.* hanc culpam condonat non abs re *Bartolo.* Vide enim *in Introductorio class.* 3. Spieg. Vide Rævardum *de auctoritate prudentum c.* 7. Ambrosium *in sermone* 30. Asconium in oratione Ciceronis *pro Milone*: Manumiserat eos, inquit, quod caput suum ulti essent, &c.

Titulus falsus. Quemadmodum per rerum naturam, ubi post titulum nihil sequitur materiæ vel operis, aut ubi materia seu opus non respondet titulo, ibi vanus & falsus dicitur titulus: ita qui verbis duntaxat possidendi causam & prætexium allegat, quem revera non habet, is nihil facit aliud, quam quod fumos vendit & titulum mentitur suæ possessionis. *Spieg.*

Tituli etiam fiscales & largitionales, *lib.* 5. *de susceptoribus lib.* 10. *Cod. rub. de canon. largit. tito.* Symmach. *lib.* 2. *Epist.* Et. quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promeruerit. *Briss.*

Titulus hæreditarius *l.* 1. *C. si quis ig. rem minor. fin. decret. compar.* & titulos honorarius, ibid. *Alberic.*

Titulus lucrativus est, cum res ad aliquem pervenit sine onere sine gravamine dandi, ex mera liberalitate. Hos titulos, vel causas lucrativas eleganter recenset Imp. *in l. unic. C. de impon. luc. descrip. lib.* 10. Vide supra *Lucr tiva causa.* Titulus autem onerosus est, quando res ad aliquem pervenit cum onere aliquid dandi aut faciendi: cum is qui rem recipit, oneratus & gravatus est aliquid vicissim dare, aut facere: sicut est in omni contractu. *Spieg. Prat.*

Titulos magistratuum dicimus, per quos eorum gradus, dignitates & imperia designantur. *ein Wirdigkeit.* Hi autem mirum dictu est, quam variis modis per seculorum vicissitudines immutati sint. *Novel. de mandat. princ.* §. *titulos Const.* 17. Sic titulus *Justiniani* Imperatoris describitur, *Inst. & C. in princ.* Item tituli Ecclesiarum & beneficiorum dici solent Quomodo etiam accipiendi sint. *C. ut nemo privat. tit. præd. suis, vel aliis impo.* Hac ratione dici cœperunt tituli, pro causis seu formulis justificandæ possessionis, h. e. quib. defenderetur uniuscujusque possessio ab impugnatione alterius. *Anzeigung einer rechmessigen Ankunfft.* Ut ecce, si quis dubitet, utrum juste possideam: ego illi causam allegem meæ possessionis: puta, quod emerim, vel dono acceperim, tunc causa hujusmodi seu formula jure probata est mihi titulus, tueturque rem meam *Old. Prat.*

Tituli nominati ad instar contractuum, quia tituli ex contractibus proficiscuntur tractantur hi *l. Pandect.* 4. Innominati tituli sunt ex jure naturali, apud omnes gentes æque recepti, absque certa & solemni formula, quales declarat. *Oldendorp.*

Titulus pro suo. Vide supra. pro suo Titulus ludi est, lucrativus, Quære. *Turpe lucrum.*

Titulus verus dicitur qui nobis significat vere competere causam. Putativus autem titulus, quum putamus nos habere justo quodam errore

alieni facti cum revera non habeamus possidendi causam. Quare recte monuit *Old.* titulos putativos potius dicendos titulos bonae fidei, juxta phrasim ICtorum. Hi enim vocant bonam fidem, quicquid illaesa conscientia credimus esse, cum non sit, scilicet toleranda errore lapsi. Sic bonae fidei emptor dicitur is, qui à non domino emit. Vide & bonae fidei possessor. *Spieg. Prat.*

* Titulatura Principum Imperii. Titulos dignitatum Regalium vel Nobilium tribuendi jus ad Reservata Imperialia spectat. Sic Titulus, Wohlgebohren, Comitibus de S. & G. ab Imperatoribus per speciale privilegium concessus fuit.

Variat autem Titulatura pro varietate temporum, & hodie in tantum ea excrevit, ut reformatione & restrictione opus habere videatur.

* Titulus Imperatoris est: *Allerdurchleuchtigst*: Principum & Ducum, *Durchleuchtig*; hodie ferè omnium *Durchleuchtigst*: Comitum & Baronum *Wollgebohren*, hodiè *Hochgebohren*, licet non promiscuè. Sic Principes non amplius, *Fürstl. Gnaden*, sed *Fürstliche Durchleuchtigkeit* appellari volunt.

Utuntur etiam Principes Imperii, tam Ecclesiastici, quam Politici & nonnulli Comites Imperii, Titulo *von Gottes Gnaden*, tùm ex longissimâ observantiâ tùm propter autocraticae potestatis & Majestatis aemulam eminentiam, quâ in territoriis suis gaudent.

Est autem Titulatura, praeeminentia & dignitatis sequela vel inclicina, adeoque res magni momenti censetur, quae etiam non tarò magnas difficultates parere solet: singulari etiam prudentia in adsignatione ejus opus est, ac non tantum ad rationem, sed etiam ut in materia praecedentiae, ad consuetudinem comprimis respici oportet, cui rei sedula Actorum publicorum lectio inservit.

(Vid. Besold. & Speidel. *V. Titul.* Limn. *de J. P. L.* 4. *c.* 6. D. Myler. *de Princip. Imper. cap.* 30. Sprenger. *Fontes jur. publ. c.* 20.)

Titulotenus, quod modo verbo nititur quod probati non potest. *Ulpian.* Ne tamen titulotenus tutores aere alieno allegato, pecunia abutantur, *in §. illud quaeri potest. l. magis puto. de rebus eor. qui sub tut.* Idem est, si quis titulum quidem facti allegare possit. sed jure invalidum, ut quia emerit à furioso sciens: vel quia maritus uxori, aut uxori marito donaverit. Is enim titulotenus pro possessore possidet, Quoniam reprobatus, vel invalidus titulus habetur pro non titulo *Spieg.*

T O

Toga à tegendo dicta est, ut vult Pomp. *in l.* 180. *de verb. sign.* Hanc tradit Septimus Florens à Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos venisse. Graeci quemdam Tebennum Arcadem (ut refert Turneb. 7. *adverf.* 20. togae Romanae inventorem praedicant, qui primus id genus vestis gesserit, & sinum Jovicum navi ingressus in Italiam veniret. & vestimentum propagarit, unde & togam τήβεννον fuisse appellatam scribunt de inventoris nomine. Quintilian. *lib.* 11. *cap.* 3. ejus formam ac figuram his designat verbis Veteribus nulli sinus; per quam breves post illos fuerunt. Ipsam togam rotundam esse, & apte caesam velim; aliter enim multis modis fiet enormis, Pars ejus prior mediis cruribus optime terminatur, posterior eadem portione altius quam cinctura: sinus decentissimus, si aliquando supra imam togam fuerit: nunquam certe si inferior. Cornutus autem in Persii *satira* 5. Toga, inquit, dicta est, quod velamento suo corpus tegat atque operiat. Est autem purum pallium forma rotunda & fusiore, atque inundante sinu & sub dextro veniens, super humerum sinistrum ponitur: mensura togae justae senas ulnas habebat. Toga autem civium Romanorum fuit propria: itaque & ubique cum gestare jubebantur, neque peregrinis ea uti licebat. *l. sed si accepto* 32. *ff. de jure fisci.* Unde illud Plinii *libro Epist.* 3. Idem cum Graeco pallio amictus intrasset (carent enim togae jure quibus igni & aqua interdictum est) posquam se composuit, Latine, inquit declamaturus sum. Tranquil. *in Claud.* Peregrinitatis reum orta inter advocatos levi contentione, togatumve an palliatum dicere causam oporteret, quasi aequitatem integram ostentans, mutare habitum pro ut accusaretur, defendereturve jussit. *Hoto.* Proinde etiam jus datum togae Carthaginensibus apparet tum à Statilio Tauro deducta Colonia est muro cinctu Aelio Saturnino vel aure vel Pontifice eam Coloniam inaugurante & solemne carmen effante non enim jus erat cuivis ejus togae usurpandae proinde scribit, cum concordia juvat, toga oblata est, cum dixiset Carthaginenses tunicam cinctu arbitrante suspendisse, & pallium tabulata cogregatione fulcisse: subjicit, si quid vel dignitas, vel temporalitas vestit, ubit libenter Vertit, criberem, quod haud, paulo ad sententiam esset accomodatius. Vide Turneb. *adverf. lib.* 7. *c.* 20.

Togarum varia antiquis Romanis erant genera: ut Toga praetexta, qua utebantur pueri usque ad annum decimum octavum, dicta, quod vesti purpura intexebantur. Postea sumebant togam virilem: quae & Libera dicebatur. Ulp. *de Aur. & arg. leg. l. vestis.* Puerilia ante & sunt veluti togae praetextae, aliculae, chlamydes, & pallia: quae filiis nostris comparamus, sic legit. *Nebriss.* Expungendae sunt autem dictiones. Aliculae, & Pallia: substituendaeque Alicubi & Alia. Sic enim habet Not. text. Astipulatur *Baysius.* Item toga virilis, toga picta, toga regia, quae erat auro & purpura intexta, qua reges utebantur, quae à *Livio* inter insignia triumphantis numeratur. Toga pura, quam tyrunculi forenses assumebant tyrocinii die. Toga candida, quam petitores magistratuum induebant: unde candidati dicebantur. Neque vero in professione satis erat togam candidam induere, sed etiam solemni ad populum nominatione, quae in concione ab aliquo magistratu data fieret Nam si praesens Q. Fulvius Flaccus professus est, se petere praet. non absque toga candida, quia praetextam ferre eum aedilem oportebat, relinquitur profiteri aliud fuisse, quam toga candida petere magistr. de quo Gruch. *C. de comitiis Rom. lib.* 1. Candida ergo toga petitionis signum erat, ut à populo dignoscerentur, qui ambirent magistratus. magistratus. Quamdiu enim retinebatur tota candida, tamdiu perstare in petitione, ea deposita, & petendi voluntatem deposuisse candidati censebantur. Erat & Toga libera, id est, virilis, qua sumpta excedebant à magisterio paedagogorum, & tutoris autoritate & suae permittebantur libertati. Hinc *Propertius.*

Matris & ante Deos libera sumpta toga est.

At

At eam etiam Liberabilibus indere solebant pueri in Liberi honorem vel Liberæ vitæ significationem : atque eo die prodibant cultu tironum sumpta pura toga , id est , virili, de qua *Ovid.*

Restat ut inveniam quare toga libera detur,
Lucifer pueris candide Bacche tua. &c.

Prat.

TOGA vitrea ideo sic appellata , quod ritu vitri translucerer. Varro medio , Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clavos , Turneb. 14. *adverf. c.* 19.

TOGATI in Impp. constitutionibus pro Advocatis & patronis ponuntur , quos Græci συνηγόρους vocant , *l.* 11. §. *procul dubio C. de judic. l. fin. C. de sportul.* Et passim in *tit. Cod. de advocat. diverf. jud.* Brisson. Prat. adde Cujac. ad *lib.* 5. *de metat. & epidem.*

TOGATI Togatos dicimus eosdem quos advocatos & patronos causarum : qui in forensibus negotiis præmunientes , litigatoribus suum præbent patrocinium. quorum patrocinia substantivo nomine dicuntur honoraria. Togatus ordo advocatorum apud *Sidon, Apoll.* Sic togatorum professionem accipe apud Cassiod. *epist.* 33. *l.* 3. & qui togati dicuntur *in epist. de confirm. C. Justin.* idem patroni causarum *in epist. de confirma. digestorum.* Sic toga pro veste forensi advocatorum in *l. iisdem, C. de advoc. diverf. Judic.* Briss.

TOLERABILIA tributum, pro moderato , nec difficili.

TOLERABILIA esse , quæ vetus consuetudo comprobat , rescripserunt Impp. Verus Antonius autor Papyrius *in lib. Imperatores, de Politic.* Spieg.

TOLERARE pro sustentare nove dixi , Alph. *in l. censoria* , ubi Alciat. Bud. *in annot, posterior.* Sic & *Tacitus* tolerare vitam.

TOLLENO quid sit Glareanus antea exposuit:est vero κηλώνειον , ut ait Turne. *lib.* 6. *adverf. c.* 18. quod sursum deorsum hinc inde tollitur , more Olcilli , alternis hinc & inde suspicit , & despicit. Vide etiam Petr. Crinit *de honest. discip. lib.* 19. *cap.* 2.

TOLLERE judicium tollere , disturbare , rescindere judicium aut rem judicatam in eadem re dicimus , pro eo quod vulgo dicunt quassare , & annihilare sententiam judicis. Ex *Sylvio Spieg.*

TOLLERE pro suscipere. Sic tollere libros, in *l.* 9. *quamvis , ff. de jure patron.*

TOLLERE & præstare opponuntur , *l.* 14. *quod re. ff. de adilit. edicto.*

TOLLERE pro auferre, in *l.* 19. §. *si inquilinus , ff. locati.*

TOLLERE verbi usus & elegans , & varius est apud Jurisconsultos : præsertim *Ulpianum* qui fuit Romani sermonis observantissimus. Ut jus vicino non esse, altius ædes tollere. Et interdum dici potest eum quoque, qui tollit ædificium , vel deprimit , luminibus officere , hoc est , demoliri , diruere , elevare , sursum erigere *l. si arborem , §. per contrarium ,ff. de Servitut. urban. prad.* Sp.

TOLLI id est dissolvi & finiri , *l.* 33. *de diver. reg.* Altera actio alteram non tollit, *l.* 2. *§. utraque, ff. de tut, & rationibus.*

TOLLI usu,id est consumi *l.* 2. *ff. de usuf. ear. rer.*

TOLLISSE, pro sustulisse : apud Ulpia. *in l.* 13. *§.* 4. *ff de acceptil.* Hotoman.

TOMENTUM Circense hoc vocabatur , quod fortasse initio Circensibus spectaculis sibi substernere solerent. *Strabo de* hoc tormento sic scribit, Τύφη τις ἐκ πάπυρος αἰτήλη τε πελλὴ κατακομίζεται μεταξεὺς εἰς τὴν ῥώμλω. Schard. lex. Turneb. *lib.* 9. *c.* 14.

TOMENTUM Circense , vocatur triviale commune pauperibus : & est , quicquid pulvillo infarcitur , sive illud sit de lana , pluma, strumento, caticibus vel inviçis. A τομή incisione : concidebantur enim quæ pulvillis infarciebantur Ulp. *in l. si cui lana , §. lana appellatione , quinta ff. de Leg.* 3. Lanæ , inquit , appellatione , tomentum non continebitur. *Nebriss.*

TONSOR radebat vide Ulp. *in pr. l. idem* Mela scribit , *ff. ad l. Aquil.*

TONSURA OVIUM *l. legata in fin. ff. de leg.* 3.

TOPIARII servi in *l.* 60. *§. ult de legat. lib.* 3. *l.* 12. §. *idem. respondit & l.* 17. *in fin. ff. de instr. vel instrum.* Et apud Pli. *l.* 3. *Epist. ad Calvil.* Sunt qui edera gestationis convestiunt, formas ex plantis, fruticibus , arboribus , faciunt , variasque ex his subtiliter compositis & plicatis figuras exprimunt & reddunt. Unde quidam Typiarios eos efferendos contendunt à typis, id est, formis ac figuris quas exprimunt. His elegantet hoc verborum ambitu Julius Firmicus *lib.* 8. *Mathes. c.* 10. *de signat.* Vel qui , ait , buxeas arbores tondens in belluas fingat aut virides porticus in circulum flexis viribus faciat ab opera topiario quod ipsi facere sciunt , dicti. Topiarium vero opus è topiis , quæ à funiculis nomen obtinuerunt , quibus frutices & arbusculæ tonsiles in animalium species aut rerum historias luculenta varietate assimilatæ sunt , & religatæ hinc inde destinentur flectanturque ad effigenda quæ luduntur rerum & animalium argumenta. *Briss. Prat.* Vide Forcat. *in suo Cupid. Jurisperitor. c.* 5. *num.* 8. Turneb. 16. *adverf.* 23. *& lib.* 24. *cap.* 11 Corras. *lib.* 5. *Miscell. cap.* 21. *numer.* 2. 3.

TOPIARIUM opus nomen habere videtur. ἀπὸ τῶν τοπείων, id est, funiculis,ut vult *Hot.* Nam funiculis in eo opere opus est , ut lentæ sequacesque hederæ & virgæ victæ loco se teneant , nec resiliant : Alii ἀπὸ τῶν τόπων *Prat.* & *Corras.* jam d. loc.

Τοποτηρηταὶ in Nov. περὶ τοποτηρητῶν qui mittuntur à præfectis Prætorio vel comitibus , vel præsidibus, juris dicendi causa A. Juliano. Antecessores dicuntur vicarii, à Paulo Monacho *lib.* 6. *histor. Longobard.* loci servatores *in l. C. de exhib. reis* loci judices Vide Cujac. 3. *observ.* 14. Prat.

Τοποτηρηταὶ tamen non sunt confundendi cum his , quibus præsides jurisdictionem suam mandant. Nam hi plerunque sequuntur præsides ipsos , ut legati proconsules τοποτηρηταὶ in singulis municipiis absentium vicem sustinent. Quib. mandatur jurisdictio,eos non sequuntur illa , quæ præsidibus lege data sunt , *l.* 1. *ff. de off. ejus cui mand.* Vicarii sive τοποτηρηταὶ constituuntur, ut & ea, quæ lege præsidibus specialiter data sunt , exequantur , *l.* 2. *Cod. de offi. ejus qui vic. al. jud. obt.* excepto jure gladii, *Nov.* 118. Cujac. *in expos. Nov.* 8.

Τοποτηρητὴς Suidæ εἶδος ἀξιώματος. Prat.

TORALIA Imperia apud Paul. *l.* 3. *ff. de supell. leg.* corrupte dici *Hotom.* existimat pro Totalia impervia,i. densa, & non rata, *Josephus Scaliger* in suis *in Varo de re rust. conjectaneis* veterem lectionem tuetur,toraliaque imperia vocari à *Paulo* censet , veterum more , a in e mutato , imparia , quæ & paterfamilias sibi servat præter ea quæ sunt quotidiani usus : eadem forma qua trapetes impares esse oportere præcipit Cato. h. e. præter illos,quorū quotidie usus esset:ut si in illis quotidianis aliquid fractum sit,aut aliquid reficiendum sit,ea præsto sint,quæ in illorū locū sufficiātur. Trapetes, inquit,bonos privatos impares esse oportet. Id est,

oportet esse unos trapetes præter illos quotidianos in singulis torcularibus Paris. n. vocari debent, quæ habeantur quotidianæ visioni: imparia ergo, quæ præter illa adhibentur. Ideoque, idem Cato tit. 12. quæ supra imparia, dixit supervacanea Præla. inquit, temperata quinque, supervacanea tris. Idem ibidem Suculas quinque supervacaneam unam. Addidit igitur ICtis imparia, ne tantum ea, quæ in usum quotidianum insternerentur, comprehenderet, sed & ea quoque intelligere, quæ aliquando ad eosdem usus depromi possent. *Prat.*

Toralium duo fuisse genera *Paulus* significat *in l. 5. ff. de supell. leg.* unum quod straguli nomine contineretur, alterum quod non contineretur. Hoc autem plagam appellatum Nonius testatur grande scilicet linteum tegmen: ob eam (ut conjicit *Hot.* caussam ita dictum, quod plagis, id est, foraminibus pervium ac pellucidum esset. *Prat. Hot.*

Torcular, quod & torculum, tam olearium, quam vinarium apud antiquos legitur, quod & *Bud.* admonuit. *Spieg.*

Torcularia, sunt machinæ premendis uvis aptæ. Præla enim dicuntur trabes in torculari, quibus uva calcata premitur. Ulpia. *in l. fundi de Action. empt.* censuit torcularia instrumenti magis esse, quam ædificii, etiam si ædificio cohærent. Sic *Haloander* habet, & sensus ipse requirit, ut sine negatione legatur. *Spieg.* Adde Forcat. *in Penu juris civilis c. 7.*

Torcularius, a, um, quod ad torcular pertinet.

Toreumata dicuntur Opera argentea, lineatione opificioque circumcæsili & undique secus munditie ambiente polita, cælata, sculpta, baccata, pro vasis utique pretiosis Epigrammatico Poëtæ accipitur hæc dictio, & impressis & anaglyphis. In hanc pene significationem Toreuma Lucius accipit in primo Floridorum, deflexum à τορεύω verbo Græco quod significat Sculpo & elaboro, inde τορεία. Hellanicos sculpturam dicimus. Præbe puer calices, rapidique toreumata Nili, cecinit epigrammatographus Poëta. Joan. Bapt. *in comm. Epist. Sidon. Apollin. ad Agricolam lib. 1.*

Tormenta fidicularum quæ dicantur, vide *l. 4. C. ad l. Juliam Majest.*

Tormanta servorum, *l. 1. & l. 4 ff. de quæstionibus.*

Tormentum, & cruciatum qui infligitur alieni ad pernoscendam veritatem, significat: & pro his etiam ponitur, qui cruciatum inferunt, ut apud Ciceronem *pro Cluentio.* Est quoque generale vocabulum omnium machinarum, saxa, tela & id genus alia torquentium, atque immittentium. Vulgo Bombardæ, & Canones appellantur. De priori significentia vide *l. divus Pius, ff. de Quæstio.* & Bartol. *in l. 1. eod. tit.* pulchre differentiem quibus modis, & contra quos tormenta sint adhibenda. *Quintilian.* quoque *in lib. 10.* scribit, qua ratione tractari debeant tormenta & quæstiones. Sunt autem probationes inartificiales. *Spieg.*

Torneamenta vulgo dicuntur quædam nundinæ, vel feriæ, in quibus milites ex condicto covenire solent, & ad ostensionem virium suarum, & audaciæ temere congredi & aggredi *cap. 1. ext. de torneamen.* Et hæc prohibentur fieri, quod hinc periculum animarum, morsque hominum proveniat, ut ibi notatur. Sed quod mortuo in eis ecclesiastica denegetur sepultura, rationem adfert capitulum de torneamentis nullam, neque ullam esse idoneam existimo, cum hoc crudelitatem potius quam humanitatem sapiat. *Auch.*

Torquati milites, quibus torques virtutis præmium fuit, *c. jus militare in princ. Decret.* Torquatos puto recte appellaveris, qui ab Imperatoribus virtute meruerunt jus militare. Germani tales, *Ritter*, Itali equites auratos appellant: forte quod olim equites splendidi epitheto insignivit *Hircius*, nimirum ab auri fulgore & virtutibus. Cecidere, inquit eo prælio splendidi ac illustres viri nonnulli Equites Romani. Quem secutus in historiis *Tacitus*, illustres Equites pariter appellavit, teste *Cataneo*. Cæterum torques, colli induvias & ornamenta, tam masculino, quam fæminino, idoneos quosdam & quæ cæteris illustres Latinæ linguæ autores protulisse, *l. 10.* Valturius ostendit.

Torquati etiam hodie vocari possunt Proceres sive Equites auri velleris, qui vulgo, *Die herren von der Fluet.* dicuntur. *Spieg.*

Torquere, tormentum inferre, caussis investigandi veri. *Donatus.* Torquemus hominem, extorquemus veritatem. Interpretes Torturam vocant: ab eaque docent non esse incipiendam, Barr. *in l. 1. de quæst.* Spieg. Prat.

Torqueri dicuntur de quibus quæstio habetur. Paul. *lib. 5. sentent. tit. 6. l. ult. ff. de decurionibus.*

Torquere jus per translationem pro avertere, aut pervertere. Cic. *pro Cæcinna*: Juris retinere sententiam, & æquitatem plurimum valere oportere, an verbo, ac litera jus omne torquere, vos statuite judices, utri æquiores esse videantur. *Spieg. Prat.*

Torrens fluvius qui non de fonte, neque de viva aqua, sed à pluviis, vel de montibus in valles descendit, æstate autem siccatur, aquis vero hyemalibus inundatur & currit. Vide *l. 1. & 2. de Flum. & l. in summa §. pen. de Aqu. plu. arc.* Spieg. Torrens ait Festus *lib. 27.* significat fluvium subitis imbribus concitatum, qui alioquin siccitatibus exarescit. *Horatius* flumen hibernum vocavit. *Prat.*

Torrere, jam usurpatur pro igne urere. Proculus (si vulgati codices carent menda) *in l. quidam liberius, de servit. urban. præd.* De tubulis, inquit eo amplius hoc juris est: qui per eos flamma torretur paries, alias inflammaretur, ut apud *Haloandrum Spieg.*

Tortor, ex usu dicitur is, qui torquet in equuleo, magis quam qui extremo supplicio afficit, ut tradit *Sylv.* Hinc tortura, supplicium. *Spieg.*

Ad torturam inferendam quæ exigantur, vide *l. 3. & ibi Cyn. C. de quæst.* & Hippol. de Marsil. *tract. quæst.*

Tortura potest quandoque fieri in domo, non in judicio quando tabulæ testamentis patris eorum filiorum, quia familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de servis haberetur apertæ & recitatæ sunt, ut in *l. Si ea quæst. C. de his, quib. ut indi. & ibi not. doct. circa glos. 2.* Old. Vide Parid. Puteum in *tract. de tort.* Prat.

Tota decem Julian. *l. si tibi ff. de usuf. ear. rer. quæ usu consum.* Fient quidem att, tria tota decem, sed mihi quinque numerari debebunt. *Spieg.*

Tota statua uno spiritu continetur. Paul. *in fi. §. item quæcunque, l. in rem actio ff. de rei vend. Spieg.*

Tota vita totum vitæ tempus.

Totum, figurare, pro singulis suis partibus ponitur, ut, Quo anno: pro, qua anni parte: Quo tempore, id est, pro quacunque temporis parte. Sic & eodem

eodem die dicimus; pro ejus diei quacunque parte, *l. quæ de tota, ff. de rei vend.* Sp. Adde Forcat. *in suo cupid. Jurisperito*, *num. 6. c. 9.*

TOTUM fundum nostrum recte dicimus, cum esse etiam, cujus ususfructus alienus est: quia ususfructus non dominii pars, sed servitutis sit: ut via, & iter, nec falso dictum est, meum esse hoc: & *Julianus* ait: & est verus quod Quintus Mutius ait, partis appellatione rem pro indiviso significari, ait Paulus *in l. recte dicimus 25.* ubi Gœdd. *in comm. ff. de verb. sign.*

TOTUM integrale, nihil aliud est, quam integrum quoddam, ex pluribus inter sese cohærentibus constans: quod quidem artificiale dicitur ut ædificium, navis, fundus, prædium *l. rerum mixtura, ff. de Usucapion.* Hoc alienari prohibito, & pars alienari prohibita videtur lege dotale. *§. prædii, ff. de Fund. dot.* Ubi Ulp. ait: Proinde sive totum prædium in dotem sit datum, sive pars prædii, alienari non poterit, & hoc jure utimur. Differt autem ab altero corporum genere in *d. l. rerum mixt.* Pomponius Naturale nuncupavit, quod scilicet uno spiritu continetur: ut homo, lapis, lignum. Vide Plutar. *in de Præcept. conjugalib.* Claud. *in Topic. Legal.* & supra corpore Spieg. Gœdd. *d. loc. numero 5. & 6.*

TOTUM in modo, à Logicis ideo nominatur, quia determinatio adjecta dictioni, limitat eam, & facit velut partem. Unde dictio simpliciter sumpta, si referatur ad eandem dictionem cum determinatione, tunc quæ simplex est, dicitur Totum in modo: quæ determinationem habet, pars in modo. Homo enim, si referas ad hominem album, totum est, & totum in modo, quandoquidem ista determinatio (albus) quia adjicitur eidem dictioni, partem facit: rejecta à dictione relinquit totum. Atque adeo similes determinationes, eandem dictionem, &c. ejus significatum à seipso diversificant: ut ubi non adjicitur, totum fit: ubi adjicitur, pars. Unde dicitur. Totum in modo, & pars in modo: quia modus utramque facit paginam. Nisi enim modum adjicias, dictio quæ in toto est, pars non efficietur. Est autem. *Cantiunc.* teste, non infrequens apud ICtos argumentationis genus, de toto in modo: tametsi in vulgatis Dd. Commentariis de hac re nihil explicatum reperias. Vide eum sub finem, ubi hunc locum, à toto, tract. *Spieg.*

TOTUM numerale quod constat numeris, sicut sunt summæ in quantitate discreta: qua quærimus, quod res fit. *Spieg.*

TOTUM numeri dicitur, & partes ejus dicimus, quotas, vel latinius, partes universi. Ut si decem consideres, partes totius scilicet dem, sunt prima, secunda, tertia. Totum generis, quod in suas species dividitur, ut animal in hominem & brutum apud Dialecticos. Brechæus *in l. recte dicimus, ff. de verb. & rer. sign.*

TOTUM & omne sic differunt, quod totum dicimus unius corporis plenitudinem: omne de universis *Prat.*

TOTUM perfectum. dicitur id, quod omnibus partibus suis cohæret. *lib. 1. ff. de Orig. jur.* Spieg.

Τόξευμα apud Græcos quidem proprio nomine vocatur, id quod ab arcu mittitur: apud nos autem communi nomine & telum appellatur, *lib. si calvitur, ff. de verb. sign.* Prat. ex H...

Τοξικαὶ fenestræ apud C. Harmenopulum in his quæ ex Juliano architecto retulit, sunt obliquæ & angustiores fenestræ, veluti quibus etiam hodie tela emitti solent adversus hostes: sicque exponit Symmachus *in Ezechielem*, ut refert Cujac. 13. *obser.* 30. qui etiam addit, se putare has in constitutione *Zenonis* de ædificiis privatis & in *Novel.* 165. significari, dum vetat, vicino auferri usum fenestræ apertæ, maris prospiciendi caussa, etiamsi ea sit obliqua & coarcta. *Virgilius*, inquit, idem, obliqua luce dicit, & in certas fenestras *lib. 3. Æneid*, ubi tamen Turneb. *advers. lib. 4. cap. 22.* insertas legi mavult, id est, quæ ædibus insertæ, & interpositæ erant, ut apud Lucretium.

Insertis fundunt radii per opaca domorum. Prat.

T R

TRABEAM & Consulum fuisse, non solum constat ex *Ausonio* & *Ammiano*, quos citat Baysius *lib. 1. de re vestiar. c. 11.* sed & ex *l. ubi* Cujac. *C. de cons.* Varia autem trabearum sunt genera, ut scribit *Suet.* unum quod diis sacratur, & est totum purpureum: quod est regum, quod etiam pupureum est, sed albo infectum: tertium est augulare, purpura & cocco mixtis infectum.

TRABES proprie, *Festus* ait sunt duo tigna ædificii gratia simul compacta. Nam cum simplicia sunt, non trabes, sed tigna dicuntur. Paul. *lib. quod si neque de peric. & comm. rei vend.* Videri autem trabes habitas, quas emptor signasset. *Spieg. Prat.*

TRABEM alienam tollere, *l. 50. §. ult. ff. ad l. Aquil.*

TRACTA vocantur à trahendo & tractando. Tractam dici fœminino genere *Plin.* 10. ad speciem tractæ subigunt uvæ passæ succo, ex eo placentam vulgo ttatam trajecta litera tanquam tractam appellamus. Tracta lanæ etiam invenitur. Igitur in Catone scribendum est farinæ siligineæ, *l. 11.* Unde solum facias in tracta farinæ *l. 4.* Eodem modo aliquot interpunctionibus, postea eodem capite sic delinquitur, ubi arebunt, inquit, componito, pariter, sic enim lego, id est, facies ut ante feceras cum in qualo poneres, tum in singula tracta, id est, singula tracta tractabis, & depses & finges ut oportet. Itaque mox requiritur, ubi deposueris, sequitur ubi tracta erunt, id est, ubi erunt ficta, ut oportet: locum calfacito & testum, id est, clibanum. Mox præcipit ut è libris duabus farinæ fiat solum tenue: subscribit ibi balteum ponito. Balteum autem vocat id quod cingitur placenta & ambitur: Est autem solum vel soli pars. Nam cum fingitur placenta positis tractis ita, ut in summo cingula sint solum quod imo latum erat, replicatum in metam sursum versus colligitur, unde scribi postea, solum contrahito: totoque tracta cingit, & tractarum condimenta complectitur. Hæc annotavit Turneb. *advers. lib. 23. c. 9.*

TRACTARE pecuniam, pro administrare etiam usurpatur. Cic. *in Vert.* 1. Eras tu Quæstor, pecuniam publicam tractabas. S. Hieron. periculosam innuit. Quæstoriam functionem: existimans, circa rem piceam assiduo versantem, ab ea vix non posse non coinquinari. Proinde magna laude vehendi sunt, qui privati commodi obliti, publicam pecuniam, bona fide procurant.

TRACTARE pro excipere & habere. Sic atrocissime tractare ancillas, *l. 2. ff. de his qui sui.*

TRACTARE pro discutere, agere, deliberare, seu disserere. Sic tractare jus *l. 11. §. ult. ff. ad l. Jul. de adult.* Ad tractandum, id est agendum seu colloquendum de adulterio, *l. 9, ff. ad l. Jul. de adult.*

TRACTATORES *in l. 3. C. de can. larg. tit. l. null. C. de numerar, l. ult. C. de excu. Nov.* 28. 40. 128. 129.

129. 147. eosdem censet *Cujac.* quos chartularios, qui scilicet tabulas vel chartas fiscalium debitorum tractant, agunt administrant. Testatur Briss. se in lexico B. Germani tractatores invenisse versos ἀσηκομιστάς.

Tractoria, diplomata literas evectionis publicæ præbitionisque significant. id est, quæ dantur missis vel evocatis à Principe cursu publico utentibus, adscriptis etiam stativis, id est, diversoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico. nam quis evocabant aut mittebant, eis non tantum equorum publicorum copiam dabant, sed viatica. Hinc *Rubr. de tractoriis & stativ. lib. 12. Cod.* Sic enim eam Rubricam emendandam censeo eodemque collyrio etiam *l. 2. C. de desertoribus, lib. 12. & l. pen. de cursu pub. eod. lib.* medebimur, in quibus Tratactoriæ, pro Tractoriis perperam ac mendose vulgo legitur. Sed & in *l. 1. C. de tractor. & stat.* ubi impressi codices Tractores cum stativis, rectius & Rubricæ convenientius scriptorum codicum auctoritate freti legimus Tractoriæ cum stativis. Hujus nostræ scripturæ veritatem præter veteres libros, etiam impressi B. *Augustini* codices comprobant: in quibus, *Epist.* 15. ita scriptum est, Tractoria ad me denuo Idib. Novemb. venit. Quæ & mox tractoria epistola ibidem appellatur. Et in *lib. post collatio. contra Donatist. cap.* 24. A primatu suo per tractoriam sunt evocati. Formulam tractoriæ legatorum ex antiquo libro scripto sumptam hanc refert. *Briss.*

Ille Rex omnibus agentibus (locus) Nos in Dei nomine Apostolico viro. N. nec non & illustri viro N. partibus illis legationis caussa diximus. Ideo jubemus, ut locis convenientibus eisdem à vobis evectio simul & humanitas ministretur: Hoc est veredos sive paraveredos tot, panes nitidos tot, vini modios tot, cervisiæ modum tantum, lardi libras tot, porcos tot, porcellos tot, vervices tot, agnellos tot, phasianos tot, pullos tot, ova tot, olei libras tot, gari libras tot, mel tantum, aceti tantum, piper tot, grani mastiches tot, dactylas tantas, pestasias tantas, amygdala tot, cereos tot, salis tot, olera, legumen, carta tanta, faculas tot. Idemque victu ad caballos eorum fœni carra tot. Hæc omnia tam eundo quam redeundo eisdem ministrari in locis solitis & impleri sine mora procurare. Et ita Tractoriam sive tractorias accipi etiam oportet in *l. pen. C. de curs. publ. arg. & parang. lib. 12. Cod. Th. de dom. protect. in l. 3. Langobardorum ti. 6. & ti. 2. c. 37. & in consti.* Caroli Magni. Si quis literas nostras despexerit, l. tractoriam quæ propter missos recipiendos dirigitur. Et alio loco: Ut missi nostri accipiant secundum quod sua tractoria continetur. *Eusthatius* ita definivit. *lib. de temporib.* Τρακτωρίαι ἐλέγοντο αἱ κελεύσεις αἱ περὶ τῶν ἐπάρχων προσφέρειν ζώων δημοσιῶν φερόμεναι, αἷς ἡ καμβίνας ἡ αὐτῇ γλώσσῃ καλεῖ ῥωμαίων ἔστ' ἴσι σταθμήματα. *Prat.* ex. *Briss.* adde Corras. 1. *Misc.* 11. *numero* 5.

Tractatus pro quæstio. & articulo in *l.* 5. *in pr. & §. pen. ff. de præscript. verb. l. ult. ff. si pars her. pet. l. 32. §. offic. ff. de arbitr.* Sic tractatu habito in *l. 9. ff. de gradib. & adfi.* At in *l. 23. ff. pro soc.* tractatu habito est conventione habita *Briss.* *Prat.*

Tractatus dicitur proprie locus communis & longe & late patens, ut si quæratur, quæ actio competat ex caussa ob rem dari: quæ quidem quæstio minores amplectitur multas, vel si quæratur de facto, aut de æquitate nam & harum quæstionum varia, longa, difficilis definitio est. *Cujac.* in 1. *tract. ad Africanum post princ.* Prat.

Tractatus apud Dialecticos dicitur quidquid constituimus verum esse, & falsum reperitur: verbi gratia: Qui quadringenta habebat, trecenta legavit, deinde fundum tibi dignum C. aureis sub hac conditione legavit. Si lege Falcidiæ in testamento suo locus non esset, quæritur quod juris? dixi hanc quæstionem esse, quæ tractatus apud Dialecticos dicitur. Namque si legatum tibi datum valere dicamus, Legi Falcidiæ locus erit: Ideoque deficiente conditione non debebitur. Rursus si qua conditio deficiat, legatum valiturum non sit, Falcidiæ locus non erit. Porro si locus legi non sit existente conditione, legatum tibi debebitur. Cum autem voluntate testatoris eam fuisse appareat, ut propter tuum legatum cæterorum legata minui nollet, & magis est, ut statuere debeamus tui legati conditionem defecisse: Aphricanus ad *l. Falc. Maffæus.*

Tractus pro amplo spatio terræ, quam regionem appellamus.

Tractus temporis *l. 12. l. 43. §. ult. ff. de procuratorib. l. 30. ff. de divers. reg. jur.* Tractus pro plaga, & regione, *l. 4. C. de summa trinit. l. 2. C. de offic. præf. pret.* Vall. *l. 7. c.* 1. Mauritaniæ & Numidiæ cæterarumque illius tractus gentium Front. *l. 1. de Aquaduct.* Ea namque est, quam omnes tractus ejus per vicem in modulos certos dispensarum accipiunt. *Briss. Prat.*

Tradere, non est dare proprie, sed tantum porrigere. Sic tradit deponens, commodans & venditor, qui non est mercis ipsius dominus. Sic tradimus ministris nostris pecuniam, ut nobis aliquid emant & sic itaque *disc. Inst. de Act.* Spieg.

Tradere verbum. non significat proprietatem dare, sed possessionem transferre *l. si non trad. ff. de verbor. obliga.* Joan. Bello. Etymol.

Tradere proprie de facto intelligitur non de jure. *Sic l. si rem tradi ff. de ver. obl. & l. si rem trad. ff. de act. emp.* Pro dare tamen nonnunquam usurpatur, *l.* 1. §. 1. Tradere autem dicitur quasi trans dare: & ita in legibus scriptum prodidit *Festus* Transquedator & Accius apud Nonium veteri lectione: Remisque nixi prope iter navem in fugam transeunt. *Prat.*

Tradita res videtur, si cum apud me esset ex aliqua caussa, post emptionem apud me remanserit, *l. 11. §. si quis rem, ff. de publ. l. 62. ff. de evict. l. 9. §. interdum, ff. de acq. rer. dom.* Non videtur traditus servus, quem donec pretium solveret, à venditore emptor conductum rogavit, cum ejus possessio per locationem à venditore retineatur, *l. 16. ff. de peric. & commod.* Si quis fundum per Epistolam donet ei, qui eo fundo sit, sufficiat hoc ad traditam possessionem. Idem est & si à fundo absit, si tamen qui donat, ab eo conducat, vel usumfru retineat, vel si ejus nomine constituat, possidere, *l. 77. ff. de rei vindic.* 35. *§. Sed si quidem, ff. de don.* Briss.

Traditæ videntur trabes quas emptor signaverit, *l. 14. in fin. ff. de peric. & commod.*

Tradita quoque videntur vina cum claves cellæ vinariæ emptori adjectæ sunt *l. 1. §. si jusserim, ff. de acq. poss.* ubi etiam adjicitur eas res quæ propter magnitudinem ponderis moveri non possunt pro traditis haberi, si in re præsenti consentiant.

Traditio rerum corporalium est. Incorporales enim traditionem non recipiunt, l. 43. §. 1. *ff. de acq. rer. dom.* Sed in his usus juris pro traditione

tione possessionis cedit *l.* 20. *ff. de servit.* Eoque modo traditio servitutum accipienda est in *l.* 1. *in fi. ff. de serv. rust.* & traditio usufr. in *l.* 13. *§.* 1. *ff. de publ.* Briss.

TRADITIONIS nomine ICti omnes acquisitionum species complectuntur, ut stipulationis verbo obligationes omnes. Ideoque sæpe stipulari & per traditionem accipere conjungunt, cum omnem obligationem & dominii acquisitionem significare volunt, ut in *l.* 12. *§. de illo*, *ff. de usur. l.* 27. *§.* 1. *ff. de capt. & postli. l.* 14. & 15. *§. si servus*, *de castr. pec. l.* 14. *ff. de usu & habit. l.* 25. §. *licet*, *ff. de libr. caus. l.* 33. & 39. *in fin. ff. de acq. rer. dom. l.* 86. *§. cum servus de leg.* 1. *l.* 12. *ff. de aur. tut.* Ex contrario in *l.* 6. *ff. de ver. obl.* nec tradere nec promittendo obligari hoc continet, nec alienare, nec ex aliquo contractu obligari. *Briss.*

TRADITIO Theophilo nostro est translatio χεῖρας εἰς χεῖρα μετάθεσις de manu in manum, sed de ea traditione videtur tantum intellexisse, quæ ex una tantum parte fit, veluti de manu mea in manum tuam, non de reciproca. Quæ tamen definitio vim traditionis perfecte non explicat. Fieri enim potest, ut res cujus tu possessor non es, de manu tua in manum eam transeat, me etiam mox forsan redditur eandem ipsam rem, aut derelicturo, nec tamen fit traditio. Verior ut vult Cujac. 11. *obser.* 19. hæc definitio est: Traditio est datio possessionis, *l.* 3. *ff. de act. empt. l. si rem tradi. de verbor. oblig.* ubi cl. πολλακί elegans, dum ait, cum qui tradi stipulatur, tantum tradi stipulari, id est, possessionem dari, non proprietatem: etsi tradere nonnunquam pro dare usurpatur: nam in usu est, sicut ait dict. *l. in rem*, ut intelligatur factum tradendi verbo non jus. Porro si quis tradendo rem numeret pretium, statim, ut *Charondas* & *Plato* fieri jubent, μηδ᾽ ἐπὶ ἀναβολῇ, id est, absque dilatione, vel etiam si eadem ratione rerum permutatio hat dante vel accipiente simul uno atque altero. Hæc est Aristoteli ἀγοραῖα διὰ τὸν χείρισμόν φιλία ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα, in qua beneficientiæ nulla laus inest. Thessalus: ὁ τὸ ... χεῖρα ... καὶ ... τοῖς ... ἐκ χειρὸς ... ἅπαξ ...

TRADITIO, est modus res singulas jure gentium acquirendi, cum causa subest: id est titulus, veluti cum venditionis, permutationis, legati, donationisve caussa aliquid traditur, *l. qua ratione*, 9. *§.* 3. *ff. de acquir. rer. dom.* olim autem Traditio proprie erat alienatio rerum nec mancipii uti scribit Ulp. *c. Inst.* XIX. ubi etiam adscribit. Nec mancipii rerum dominia ipsa traditione apprehendi: scilicet si ex justa caussa tradita sint nobis. Est autem traditio modus acquirendi dominium jure naturali inter cæteros omnes potissimus, adeo ut cum jure gentium dominium transferri dicitur, id dicatur fieri traditionibus, cæteris nimirum modis per synecdochen sub hoc occultatis sicut jure civili dominia transferri dicuntur usucapionibus, *l. traditionib. C. de pactis.* Vult. ad §. *per traditionem*, 29. *n.* 1. *Inst. de divis. rer.*

TRADITIONEM corporalium, quasi traditionem incorporalium esse, docet Spec. *tit. de emp. & vend. §.* 1. *super verbo*, Tradere, & versi. sed & si plures. Dividitur in dationem, & traditionem, *§. sic itaque discretis Inst. de action.*

TRADITIONIS verbo in *l. traditionib. Cod. de pact. Imp.* utitur improprie: nempe pro datione. Vicissim in *l. si ut certo §. nunc videndum*, sumitur verbum dare, pro tradere. *Spieg.*

TRADITIO ex legitima caussa, seu titulo, producit possessionem, & rursus possessio producit usucapionem, & dominium: quæ sic cohærent, ut intellectu juris separari non possint, si constare debeat usucapio *l. traditio in fi. ff. de Acquir. rer. dom.* Falsum est enim *Accursii* commentum, quod verba per hanc non referentur ad possessionem. Unde fit, quod alias dicitur titulus possessionis, alias titulus usucapionis Ulpian. *in l.* 1. *pr.* Pro suo. Ex *Old Spieg Prat.* Adde Fr. Balduin. Cathesiin. *super. Jus Civile*, *c.* 3.

TRADITIO alia vera est, alia quasi. Vera consistit in facto: traditio quasi consistit ut plurimum in patientia, qua nimirum permittimus aliquid fieri in rebus corporalibus, in quibus res illæ incorporales sunt constitutæ: & hæc patientia succedit in locum facti, quod ita fieri in servitutib. textus sunt expressi *in l. omnium*, 3. *ff. de usufru. l. fin. de servit. l.* 5. *§.* 1. *si servit.* vindicet Vult. *d. loc. n.* 5.

TRADITIONES humanæ. Vide, Humanæ traditiones.

TRADITIO nuda dicitur, cujus nulla est caussa. *Spieg.*

TRADITURI, vetuste pro Traditum iri. Paul. *l.* 47. *ff. de rei vind.* Non alter litem æstimari à judice, quam si caverit actor quod per se non fiat possessionem ejus rei non tradituri. Julian. *l.* 47. §. 3. *De fid. l.* Quum sub conditione legato servo libertas datur, non aliter fideicommissario tradi debet, quam ut caveatur existente conditione tradituri *Hot.*

TRADO tibi, præsto tibi, & similia verba propius vero est, ut inter Latine loquentes, dominium translatum non censeatur: quia verba id non inferunt, autor. *Alciat.* citans. *leg. si fundum certum de verb. oblig.* Spieg.

TRADUCARE, & pro infamia afficere, & ut vulgo loquuntur, diffamare, & velut in exemplum proponere deridendum per vicos, & theatra, quod Catamidiare Græce dicitur, autoribus *Eras.* & *Bud. Spieg.*

TRADUCERE vites Jurisconf. & agricolationis gnaris est, vites in arborem proximam transmittere ut ibi fulciantur & sustententur *l. si duo*, §. *item videamus*, *ff. uti poss. si actor*, inquit, vicini tui ex fundo non vites traduxit in suas arbores, Traducitur & vitis, cum deprimitur, & porrigitur ad alium locum, ut *l. si vitem. ff. quod vi aut clam.* Traduces enim in vitib. dicuntur. qui aliunde tracti ac propagati sunt. Adde Brechæum *in l. pali, sub tit. de verb. & rer. sig.*

Τραγηματα Græci, quæ dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellaverunt, Vina quoque dulciora, est invenire in Comœdias antiquioribus, hoc nomine appellata dictaque esse ea Liberi bellaria, ut annotavit Petr. Mosell. *in Aul. Gell. lib.* 13. *c.* 11.

TRAGOEDI, actores tragœdiæ. Justin. *in Novel. de Consulib.* Ac primus quidem quum ait, ubi & his qui in scena risum concitant locus est, & tragœdis pariter ac thymelicis saltationibus juxta *Haloand.*

TRAGOEDI servi, *l.* 12. *ff. de fideicommiss. liber.* & tragica vestis *tit. de usufruct.*

TRAGULA dicitur tanquam trabula, ut tradit Turneb. *lib.* 22. *advers. cap.* 13. Erant vero tragulæ duplicis generis: quædam enim tormentis mittebantur, quædam vero manu, ut idem Turneb. *l.* 7. *cap.* 12. tradit. Illæ atrociter sauciabant, ac plerunque scutum aut corpus transverberabant. Unde & tragularii dicti, qui eas à tormentis jaciunt: Vide etiam proverbium, tragulam injicere.

TRAHERE, id est, protrahere & differre. Sic trahere executionem sententiæ, *l. tutor.* 41. *in princ. de usufr.* Trahendum decretum, id est, protrahendum, *l.* 22. *ff. ad SC. Trebell.*

TRAHERE reliqua dicitur, qui reliquatus est, *l. servus*, 34. *§. Imperator*, & *§. quid ego*, *ff. de statul ber.*

TRAHERE, id est, deducere, sic traxit nomen, in *l.* 1. *§. ult. ff. de testam. milit.* Trahere pro rapere, sic trahi ad pœnam, in *l.* 7. *§.* 1. *ff. ad l. Jul. majest.*

TRAHERE pro adducere non trahere damnum, id est, evitare, *l.* 57. & 58. *ff. de rei vendic.*

TRAHIMUR inviti: Ducimur volentes, vide Bart. in *l.* 1. *C. de Agric. & censit. lib.* 11. & ibidem: Trahitur qui in jure trahitur, Sic in *Auth. Ne fil. pro parte.* Spieg.

TRAJECTITIA, ait *Modestinus*, ea pecunia est, quæ trans mare creditoris periculo vehitur: sive illa ipsa exponetur, sive etiam merces ex ea comparatæ reponētur: modo creditoris periculo utræque navigent. Cæterum si eodem modo consumatur, non erit trajectitia, *l.* 1. *ff. de naut. fæn.* Sic in *l.* 3. *§. si servus ff. de pec.* & in *l.* 1. & *l. ult. C. de naut. fæn.* & in *l.* 19. *C. de usur.* & *l.* 2. *§. ult. ff. quod cert. loco* & in *l.* 32. *ff. de obl g. & action.* Paul. *lib.* 2. *Sent. tit.* 14. & *Nov. Const.* 110. Appellatur nautica pecunia in *l.* 1. *§. ult. ff. nauta caup. l.* 3. *ff. de naut. fæn.* Prat. Briss.

TRAJICERE armenta *l.* 12. *ff. de servit. rust.* Briss.

TRAJICERE aquæductum *l.* 11. *§.* 1. *ff. de publicia.* Briss.

TRAJICI vectores dicuntur, qui in ulteriorem ripam vel litus exponuntur *l.* 3. *ff. nauta, caup.* Briss. Prat.

TRAJICI etiam pecunia, quæ trans mare exportatur *l.* 39. *§. patruus*, *ff. de adminisl. tut. leg.* 9. *§.* 1. *ff. ad leg. Jul. pecul.* Briss. Prat.

TRANQUILLITAS seculi, *l. ult. C. ne fiscus*, & nostra tranquillitas *l.* 1. *C. quando libellus.*

TRANSACTA finitaque in SCto Tertylliano sic accipimus, judicio terminata, transactione composita, longiorisque temporis silentio finita *l.* 1. *§. ult. ff. ad SCtum Tert. l.* 229. & 230. ubi Gœdd. *in comm. ff. de verb. sign.* quæ ipsa inscriptione suadente eo referenda est. *Paulus* vero libro singulari *de tacitis fideicommissis* transacta finitave intelligenda scribit non solum de quibus controversia fuit, sed etiam quæ sine controversia sint possessa *l.* 219. *ff. de verb. sign.* Briss. Prat. Hotom. Corras. 1. *Miscel.* 2. *num.* 2.

TRANSACTIO, à transigendo, hoc est finem imponendo, habet duplicem significationem: Alteram ut transacta dicamus etiam ea, quæ nunquam in controversia fuerunt, habent tamen certum finem. Et sic loquitur *lex Transacta, ff. de verb. sign.* Altera, ut transactionem accipiamus tantum de iis quæ in controversia sunt, & à lite futura aut pendente, ad certam compositionem reducuntur, dando aliquid vel accipiendo. Ita *tit. ff. de transactio*, accipitur *Old.* Adde *Conn.* latius hæc explicantem *lib.* 5. *comment. c.* 6. *n.* 1.

TRANSACTIO an sit contractus nominatus, vide Corras. *lib.* 1. *Miscel.* 23. *n.* 1. quem refellit Gœd. *in Comment. ad l. ut, si cui ex impto, duodecima, in princ. n.* 6. & *seq. ff. de verb. sign.*

TRANSACTIO, est de re dubia, & lite ancipiti, nec dum ad finem ducta non gratuita pactio *l.* 1. *de Trans.* Dividitur in jusjurandum, sententiam & transactionem *l.* 1. *ubi Gl.* & *l.* 2. *de jurejur.* Spieg.

TRANSACTIO propriè appellatur, quam aliquo dato vel recepto, timore præsentis, vel futuri judicii, in re dubia conventum decisumque est, *l.* 1. *ff. de Transact.* Generaliter autem accipitur pro quocunque actu, quo concordia inducitur, vel ab obligatione receditur *l.* 1. *ff. de Pact.* vel ad finem aliquid deducitur. Unde transigere æstatem *Plinius* dixit. Sic & transigere ævum, transigere diem dicimus. Et quo latissima tentandæ transactionis occasio præberetur controvertentibus, erat olim posterior Feriarum pars, hoc est, post divinum cultum reliqua, ad componendas lites destinata, vide *l. ult. Cod. de Fer.* & Alciatum in *leg. Transact. de verborum significat.* Spiegel. Prat. Corras. 1. *Miscell.* 23. *n.* 6. & Gœdd. dict. loc. & eundem Goddeum *in comment. ad leg.* ut sunt judicio, 230. *de verborum sign.*

TRANSACTIO specialiter conventionem significat qua a lite jam mota vel movenda, aliquo dato, retento, promisso, receditur *tot. tit. de Transact. Cod.* & *ff.* Et à pacto hoc distat, quod qui transigit de re dubia, & liti incerta neque finita, non gratuito decedit: qui vero paciscitur donationis caussa, rem certam & indubitatam liberatate remittit, vide *Harmenop.* pag. 36. Vetus Glossarium, Transactio est cum aliquo aut dato aut retento, aut promisso, ab actione & controversia litigantes recedunt. *Briss.*

TRANSACTORES, vel compositores controversiarum *guilicke unterhandler*, nihil arbitrantur: sed agunt omnia ictu partium, & voluntate: tandemque pronuntiant, id, quod æquum videtur, ut tractatur *in l.* 1. *de recept. arb.* Spieg.

TRANSACTUM autem dicitur sive Aquiliana stipulatione, sive pacto sit transactum *l.* 2. *ff. de transaction.* utroque enim modo transactiones fiunt *l.* 15. *C. eod. tit.* Briss. Prat.

TRANSCENDERE muros, *l. ult. ff. de divis. rer.*

TRANSCRIBERE, jus suum in alterum transferre: derivata locutione ex eo, quod veteres (ut scribit *Donat.*) in foro & de mensæ scriptura, magis quam ex arca domoque pecunias numerabant, nam quod argentarius Titio acceptum tulerat, id si Titii voluntate Mævio acceptum ferret, Titiique nomen expungeret, Transcribere dicebatur. Procul. *l.* 12. *de præscr. pt. verb.* Convenisse inter eos ut eos fundos, si ipse vellet, eodem precio mulier transscriberet. Cajus *in leg.* 13. *ff. ad SC. Vell.* Aut si hæreditatem emerit, & æs alienum hæreditarium in se transcribat. Impp. *l. jubemus*, 14. *C. de sacr. eccles.* Possessionem ecclesiasticam tanquam nullo jure transcriptam, in jure ipsius atque dominio permanere. Ulpian. *l.* 41. *§.* 9. *de leg. & fid. lib.* 32. Agri plagam quæ est in regione illa Mævius transcribi volo, precio facto viri boni arbitratu. Sic accipe Transcripta prædia, in *l. fin. Cod. de præd. navic.* Ambros. *lib.* 6. *Epist.* Denique transcriptis in aliorum jura prædiis virum sequitur. Symmach. *lib.* 2. *Epist.* Cum ad soliditatem transcriptæ in novum Dominium possessionis cuncta ex more celebrata sint. Sic æs alienum in se transcribere, id est transferre, *l.* 13. *ad Velleian.* Servius in illud *Æneid.* 7.

Et tua Dardanii transcribi sceptra colonis.

TRANSCRIBI, inquit, id est tradi. Sermo autem hic tractus est de pecunia, nam Scribi est dari. Horat.

Scribe decem Nerio, non est satis, adde cicuta.

Rescribi, reddi Horat.

Distantis quod tu nunquam rescribere possis:

Hotom. Prat.

Vide & Bud. *in annot. Prior. ad d. l.* 12. *ff. de de præscript verb.*

TRANSDUCI dicitur grex *l.* 4. *§.* 1. *ff. de servis* &

& transduci vires in arbores ; *l.* 3. *§. item si ff. uti possid.* & alias transducere aquæductum. Transductus ad alium usum, *l.* 6. *ff. de leg.* 3.

TRANSDUCTA linea, *l.* 29 *ff. de acquir. rer. dom.*

TRANSENNA *Nonio Marcello* fenestra est, cujus verba quibus transennam apud *Cicer.* & *Sallust.* explicat, subscribam, Transenna non, ut quidam putant, transitus, sed fenestra est, *Cicer.* nunc pete à Crasso, ut illam copiam ornamentorum suorum, quam constructam uno in loco, quasi per transennam prætereuntes strictim aspeximus. Sallust. *hist. lib.* 2. transenna demissum victoriæ simulachrum cum machinato strepitu coronam capiti imponebat. A *Nonio* autem *Servius* dissentit, qui hoc in *Sallust.* loco transennam extentum funem interpretatur, cum explicat lib. 5. Æneid.

---- & volucrem trajecto in fune columbam.

Ac veriorem equidem esse *Servii* sententiam arbitror. Nam *Valerius* eadem de re loquens scribit, demissas esse lacunaribus coronas aureas, quod profecto factum esse funibus existimandum est. Idque adeo magis intelliget, qui totum *Sallustii* locum a *Macrobio* præscriptum perleget. Sed & *Plutarchus* nullum nobis relinquit dubitandi locum, qui *Sallustii* interpres scribit in Sertorio de Metello, ϗ νίκας πεποιημένας δι' ὀργάνων ἐπιδεχομένων χρύσεα τρόπαια ϗ στεφάνους διαφιγουρας κατηγόντων. Nam epidromum funem esse constat, & in venatione sic eum appellant, qui est summus & imus in retibus, quoque intendunt, *Plinius*, ut annullum hominis cum epidromis transirent. Favet & *Servii* interpretationi *Isidorus*, qui transennam scribit extentum esse funem. Nunc quispiam putaret, ut in *Sallustio* sic & in *Cicer.* per transennam præterire eos qui machina quadam ut assolet in ludis fieri, celerrime transeunt per funem tensum in theatro, id est, per funem feruntur ; & prætereunt theatri spacium. Itaque cum scribit Horatius :

Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta.

Esse potest transenna, id est, extensus funis, quem veluti perambulet funambulo poëta rerum miraculo persimilis. Videtur tamen in *Ciceronis* exemplo esse transenna transitus quasi transienna : transitum autem intelligo per vium spacium inter conclavia cubicula, aut cœnationes. Si enim per transennam præteriens, in vestiario per fores ejus videres vestem pulcherrimam constructam & compositam : non acquiesceres in tam brevi aspectu, sic usurpat transennam Paulinus, *in epist. ad Sever.* Hæc, inquit, basilica, in basilica memorati confessoris, aperitur trinis arcubus paribus, perlucente transenna, per quam vicissim sibi tecta ac spacia basilicæ utriusque junguntur. Iterum : Intra ipsam vero transennam, qua breve illud, quod propinquas sibi basilicas potius discludebat, intervallum continuatur. Est etiam transenna funis, ut in *Sallustii* exemplo. Itaque cum ad illaqueandum aves intenduntur funes,

Nunc à transenna hic turdus lumbricum petit,

Plautus dixit, nam in avium pedicis funiculus est: ἀναρτήριον vocari dixit *Pollux* eum funiculum : atque adeo pedicam totam *Plautus* transennam vocavit. Est ut ait *Isidorus* in trajectu fluviorum, qua pontones sunt, trajectus funis. quem ait transennam vocari, quomodo apud Marcellinum *lib* 25. accipi videtur, cum ait, tanquam è transenna simul emissi, spe citius ripas occupavere : melius tamen sit intelligere. velut pedicis & laqueis emissos. Nam eis aves liberatæ celerrimè avolant & feruntur ocyssime, *Schard.* ex Turneb, *lib.* 3. *c.* 6.

TRANSFERRE in jure aliquando retinet propriam significandi vim, ut sit ferre aliquid de loco ad locum, vel de persona ad personam : vel de tempore ad tempus. Inde dicimur transferre domicilium, transferre legatum, hoc est, in alterum conferre. *ff. de adimendis vel transferend. legat.* Transferre alias significat ita transfundere, ut quod prius erat, prorsus permittatur, ut transfundere obligationem, *l.* 1. *princ. ff. de novat.* Transferre alias dicitur id quoque, quod non omnino recedit à transferente, ut in *l. si is cujus nomine, ff de interrogat. leg.* 1. *§. qui mandatam & l. seq. ff. de offic. ejus cui.* Prat.

TRANSFERRI etiam dicitur conditio in alium Senatum, *l.* 37. *ff. de condict. furt.* Transfertur domicilium re & facto, *l.* 30. *ff. ad municip.*

TRANSFIGURATUM apud Ulp. *leg. quid tamen, ff. quib. mod. usu fruct.* Proinde & ornamentum, aut dissolutum aut transfiguratum extinguit usumfructum. Notum transfigurare, esse in aliam figuram vertere. Verbum *Plinianum*, quod & apud *Suetonium* legitur. Interpres divi Matthæi *cap.* 17. usus quoque est eo, pro quo *Erasmus* maluit Transformatus adicere, nimirum divum *Hieronymum* secutus, cujus Scholium sic habet : Quod autem dicit, Transfiguratus est ante eos: nemo putet pristinam eum formam & faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, & adsumpsisse corpus, vel spirituale vel aëreum : sed quomodo transformatus sit, Evangelista demonstrat, dicens : Et resplenduit facies ejus. *Spieg.*

TRANSFORMARE. *Ulp.* Sed neque diætas transformare, vel conjungere, easve separare ei permittitur *l. si cujus* §. *sed si adium, ff. de usufruct.* Vide Transfiguratum, *Spiegel.* Et transformare quidem aliud nihil est, quam in aliam formam reducere, quod Jurisconsf. in *l. mulieris. ff. de verb. sign.* transfigurare. Sic apud Virgilium 7. *Æneid.* Alecto.

---- Furalia membra
Exuit in vultus sese transformat aniles.

TRANSFUGA non is solum accipiendus est, qui aut ad hostes, aut in bello transfugit, sed & qui per induciarum tempus aut ad eos quibus cum nulla amicitia est, fide suscepta transfugit, maloque consilio, & proditoris animo patriam relinquit *l.* 19. *§. transfuga, ff. de captiv. & postl.* Festus *lib.* 14. Gallum Ælium perfugam, qui & transfuga dicitur, definisse scribit, qui liber aut servus aut hostis sui voluntate ad hostes transierit. Sic in *l.* 14 *ff. ex quib. caus. major. & l.* 38. §. 1. *ff. de pæn. l* 3. *in fin ff ad l. Corn. de sicar.* Briss. Hinc *Cujac.* transfugam definit, quod sit proditor, qui fide mutata ad hostes transit, leg. transfuga, *ff. de capti. & postli.* qui idem dicitur & perfuga, ut ex Ælio Gallo Sex. Pompejus refert. Cujac. *obser. lib.* 4. *c.* 9. *& lib.* 6. *c.* 36. Vide etiam Alex. ab Alex *lib.* 4. *c.* 7. & Blondum *lib.* 7. Romæ triumphantis.

TRANSFUGA metalli, qui ex metallo refugit in *l.* 12 *§. si depor tam ff. de captiv. & postlim.* qui alias refuga dicitur *Briss. Prat.*

TRANSFUSIONEM à Translatione hoc distare ; *gl. in l.* 1 *ff. de novatio.* putat. ut si quid novatur in eadem persona, transfusio fit : in altera vero translatio vocetur : cum tamen transfundere proprie sit ab uno ad alterum transferre. Itaque videntur Jurisconsulti pro eodem accepisse: quod satis sequentia verba, si perpendantur, innuere etiam videntur. *Old. Prat.*

Transgredientem, pro prætereuntem, aut prætervehentem, elegantem usurpat Martian. in *l. fi. §. divi de Publica.* Spieg.

Transgredi personam, §. *plane, Inst. de jure naturali.*

Transigere, proprie actor dicitur, id est ab actione transire. Metaphorice tamen simplicius accipitur pro decidere: & translacta res, quoquo modo finita. *Albommen ablenen.* Sicut agere dicitur, qui petit quod sibi debetur, §. 1. *Insti. de act.* Ita Transigere, qui præter formulam actionis suæ, aliquid accipiendo litem sopivit. *Abtaginen.* Quamvis & reus transigere, sed improprie, dicitur per *Gloss. & Dd. in l. 2. C. de Transaction.*

Transigere, ait Goth. *ad rub. C. de transact.* est causam seu litem *l. 16. ff. eod. rem, l. 1. ff. eo. controversiam, l. 14. ff. eo.* Vel futuram, *l. 2. Cod. eod. vel* pendentem aut motam, *l. ult. C. eod.* dubiam tamen, *l. 12. Cod. eod.* incertam, nondum finitam, *d. l. 1. consensu l. 13. l. 41. Cod eod. l. 37. C. eo. l. 65. l. certa conditione, l. 25. C. eod. certa lege, l. 14. ff. eod. id est, aliquo dato, l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. retento, l. 37. Cod. de transact. vel accepto l. 24. C. eod. vel promissis, l. 2. l. 37. & 38. C. eod. finire, l. 10. 16. & 29. C. eod. l. 1. ff. eod. decidere, l. 8. l. 17. C eod.*

Transigere verbum & generaliter usurpatur, & specialiter: Generaliter usurpatur, & specialiter: Generaliter pro quavis conventione, ut quocunque modo ad finem perducatur aliquod negocium, transigi dicatur: idque bifariam, primum ubi nulla est controversia, sed sponte negocium aliquod contrahitur, veluti in *l. 1. §. de pact.* Conventionis verbum generale est ad omnia pertinens, de quibus negocii contrahendi transigendique causa consentiunt &c. Hinc illud Cic. *in Orat pro Cluent.* Manilius rem cum Oppianico transigit, pecuniam ab eo accipit. Deinde cum orta controversia deciditur, ut *l. 1. ff. testam. quemadm. aper. l. 6. ff. de transact.* itaque transigere & Decidere *Cicero* pro eodem usurpat, veluti *Verr. 4.* Quod unquam hujusmodi monstrum audivimus, qui cum reo transigat, post eum accusatore decidat; Sic in ea pro Comœdo. Criminatio tua quæ est; Roscium cum Flavio pro societate decidisse. Defensio mea quæ est? Roscium pro sua parte cum Flavio transegisse. Sic jurejurando transigi negocium dicitur, in *l. 2. & l. admonendi, 31. ff. de jurejur. & sententia transigi, l. pœna 13. §. gravior, ff. de his qui not. infam. l. 1. §. sicut, ff. ad Turpil. l. 5. ff. de decur. l. 15. ff ad munic.* Sic Paulus *l. 46. ff. de rei vindic.* Transegisse, inquit, cum eo, & decidisse videor, eo precio quod ipse constituit, *Hot. Prat.*

Transigendi verbum generale est, & ad omnes species pertinet quibus controversiæ deciduntur atque finiuntur. *Briss.*

Transigere vero speciatim & peculiariter sub tit. De Transact. accipitur, pro de lite jam mota vel movenda aliquo dato, vel retento, vel promissio decidere. *leg. transactio. C. illo tit.* denique in hac significatione transigi gratis non potest. *Prat. Hot.*

Transigere & pacisci hoc differunt, quod is qui transigit, quasi de re dubia & lite incerta neque finita transigit: qui vero paciscitur, donationis causa rem certam & indubitatam liberalitate remittit. *l. 1. ff. de transact.* Hot. Prat.

Transigere vel pacisci de crimine an liceat, vide Cujac. *6. observ.* 11. Et an transigens super crimine pro confesso & conjecto habendus sit, tractat Vult. in *comment. Instit. de pœn. temer. litigant. in princ. n. 29.*

Transigere ab agendi verbo ducitur, quod cum generale sit, judiciorum jam pene factum est proprium. Hinc actiones forenses & actum quod judicatum est. Donat. *ad Terent.* Actum agam, id est, nihil agam, quod enim in jure semel judicatum fuerit rescindi & iterum agi non potest, Inde transactum quod omnino peractum est, & perfectum. & judicati auctoritatem assumit. Connan. *lib. 5. c. 6. n.* 1. Hot.

Transigi negotia accipimus *l. 2. ff. si quis cautio, & l. 1. §. 1. ff. de pactis,* & velut pacto transegisse videtur de credito, qui contentus fuit pignora possidere *l. 15. § pignora. ff. de re jud.* Briss. Pr.

Transire actio dicitur, *l. 43. ff. ad l. Aquil.* Transire etiam acceptio à persona in personam dicitur *l. 9. §. ult. ff. de exceptione rei judic.* item transire conditio ad emptorem dicitur in *l. 54. §. ult. ff. de evict.* ut scilicet in ejus persona pareri conditioni possit.

Transire pro præterire. Sic transire dicitur dies, *l. 39. ff. de minoribus annuis, l. 5. §. 1. C. de temporib. in integr. rest. & tempus, l. 5. §. quod si. ff. de præfect. urbi.*

Transire ad hæredem *Plinius*: Margaritæ gemmæque ad hæreditatem transierunt: vestes prolongant tempus, unguenta silico expirant, & suis moriuntur horis. *Spieg.*

Transire legem pro non curare, & negligere.

Transire vitam, pro vivere, & quod vitam transigere etiam dicitur. *Seneca*: Semper vero esse felicem, & sine morsu velle transigere vitam, ignorare est rerum naturæ alteram partem. *Sp.*

Transitum facere dicunt Imperator, in *l. 4. C. si quis ignorans rem minor esse.*

Transjungi jumenta dicuntur, quæ in quadrigis loco mutantur & in diversam partem, ut à dextra in lævam, aut contra junguntur. Ulp. *l. 38. § 5. ff. de adil. edict.* Quæsitum est, si mula talis sit, ut transjungi non possit, an sana sit, & ait Pompon. sanam esse, plerasque denique carthucarias tales esse, ut non possint transjungi. Idem ait, si nata sit eo ingenio aut corpore, ut alterum jugum non patiatur, sanam non esse. *Hot. Prat.*

Translatio, Rhetorum vox à SCtis, Marcello, in *l. sicut. § supervacuum. Quib. mod. pign.* Ulp. in *l. sed & si unius, de injur.* & ab *Alciato* explicatur *c. 10. lib. 1. Parerg.* Spieg.

Translatio legati est, cum testator id quod alicui legarat, aut à persona in personam transfert, aut ab eo qui dare jussus est, transfert ut alius det: aut cum rem pro re dari jubet, aut quod pure datum est, sub conditione transfert, *leg. 5. ff. de adim. & transf. leg.* De hac translatione agit. *l. fi. ff. de his qui pén. nom. & Inst. de adempt. legat.* Briss. Pr.

Translatio litis vel judicii est, cum judicium ab aliquo susceptum transfertur in alium, *l. 25. & ff. 27. de procu. l. 17. § sed etsi. ff. de injur.* Prat.

Translatitia, inquit *Asconius*, veteres dixerunt non nova, nec nuper inventa, sed aliunde translata, *Prat.*

Translatitia edicta dicebantur, quæ ex veteri & recepto jure, eoque quod antea obtinebat componebantur, Cic. *3. in Verr.* In re tam usitata satis est ostendere omnes antea ita jus dixisse, & hoc vetus edictum translatitiumque esse. Idem *lib. 3. Epist. ad Attic.* Alterum caput est translatitium, de impunitate, si quid contra alias leges ejus legis ergo factum sit. Gell. *lib. 3. c. penul.* Hoc significabat edictum, quo Consules servandæ, consuetudinis causa translatitio utuntur. *Briss.*

Trans-

Translatitie, negligenter, defunctorie: translata locutione ab edictis translatitiis, quae nullam diligentiam requirebant. Marcianus *l. 1. §. 6. ff. ad SC. Turpill.* Praevaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum reo, translatione munere accusandi defungitur. Ulp. *l. 1. ff. de jur. patr.* Patronorum querelas adversus libertos Praesides audire, & non translatitie exequi debent. Item Papin. *l. 55. §. 1. ad SC.Trebell.* Sed nec illud translatitie omittendum est, id est, praetereundum est. *Hoto. Prat.* & *Gotth.* ad d. *l. 1. §. 6. ff. ad SCtum Turpill.*

Translativa constitutio à Quintil. *lib.* 3. dicitur cum causa ex eo pendet, quod non is agere videtur, quem oportet: aut non cum eo qui cum oportet: aut non apud quos, quo tempore, qua lege, quo crimine, qua poena oportet: vel etiam translativa constitutio est, in qua tum peremptoriae, tum etiam dilatoriae exceptiones, hodie proponuntur. Quod & ante inceptum judicium, & aliquando post ipsam litis contestationem fieri solet, & non in personalibus actionibus tantum sed etiam in realibus Brech. *in leg. Litis nomen, ff. de verb. & rer. sign.*

Translatum verbum dicitur, cum à propria significatione in aliam convertitur. *Cicero* maxime probat translationem verborum: quae & apud Jurisconsultos frequens est. Vide Alciatum *in proœmio. Comment. de verb. sign.* Spieg.

Trans mare Reipub. causa abesse, apud Ulp. *l. verum. § ex facto. ff. de Minor.* Spieg.

Transmigrare ad alia loca. *l. 1. ff. de decur.*

Transmigrare, est in longinquioris loci domicilium, hab tationemve migrare. *Valla.*

Transmissa res in *l. 6. §. 1. C. de appellat. & consult.* id est, omissa Transmissa haereditas in *l. 4. C. si omissa sit caus. testa.* Transmissum tempus in *l. 7. C. de acquir. possess.*

Transmittere haereditatem, pro transferre, relegare. Observandum tamen, quod haereditas non adita, regulariter ad alios non transmittitur *l. quoniam sororem. C. de Jure de lib. l. 1. §. in novissimo, C. de caduc. tollend.* vide Bald. in *l. unic. Cod. de iis qui ante apert. tab.* Jas. in *l. si infanti. C. jur. delib.* Prat.

Transnominare nomen commutare, invertere vel immutare. Nihil autem mali est ferendi nominis causa institutum, honesti hominis nomen assumere, Cujus in *l. facta, §. si in danda, ff. de SCtum. Trebellian.* Spieg.

Transportari vinum, *l. 11. §. qui vinum, ff. locati*; & transportandum vinum vel tignum, & transportandam coloniam deducere, *l. 25. §. qui coloniam, ff. locati.*

Transsumere, ex alio sumere. Unde quae ex primis tabulis (vulgus originalia vocat) transcripta sunt, solennitate juris adhibita, dicunt transumpta. *Spieg.*

Transvectio, πομπὴ à Plutarch. *in Pompejo* vocatur, qua ad sedentes in foro censores, unumquemque equitem equum suum adduxisse scribit, & de stipendiis legitimis confectis interrogatos, rationem iis reddidisse. πορείαν τῶν ἐχόντων δημόσιον ἵππον vocat *Dionysius.* Transvectionem hodie monstram vocamus, cum equites solenniter recensentur *Prat.*

Transvectionis autem verbo intelliguntur angariae, parangariae, paraveridi, *l. 12. de excus. mu. C. lib. 10* Cujac. ad *leg. 1. de quib. mu. vel. praest. C. eo. lib.* vid. & Cui. 1. *Misc.* 11. 2. *C. eo. lib.*

Transvehimur sive id ratibus in mari, aut curru per terram fiat. Apud JCtum vero in *l. 2. ff. de in jus voc.* cum ait. Sed nec eum, qui equo publico in causa publica transvehatur ad transversionem equitum referri debet, à Fabio Maximo institutam. Liv. *lib. 9. in fin.* Ab eodem Fabio institutum dicit, ut equites Idib. *Quint.* transveherentur, quod iisdem verbis tradit Val. Max. *lib. 2. c. de instit. antiquis*, tum hoc addit: Equestris vero ordinis juventus omnibus annis bis urbem spectaculo sui sub magnis autoribus celebrabat, die Lupercalium & equitum probatione. Equitum probationem ejusmodi, transvectionem appellans: à Graecis ἐξέτασις διὰ τῆς ἀγορᾶς explicatur illud transvehi: nam similem legem fuisse apud Athenienses testis est Demosth. *in orat.* κατὰ *Μειδίου.* *Cujacius* autem in illo *Ulpia.* loco pro in causa publica in capitolium legi vult, ut *Plinius*: vel in Castoris Pollucis, ut Dionysius, *Prat.*

Transversales, qui ex transverso, sive à latere conjuncti sunt: ut fratres, & sorores, eorumque liberi. Inst. de gradibus. cognat. *Spieg.*

Transversarium in *l. habitatores, ff. locat.* videtur sumptum, pro adversarium. *Prat.*

Transversus agit, qui vi & impetu quodam ab instituto deflectitur. *Erasm.*

Trapes, etis, masc. gen. mola olearia, à τρέπω volvo seu verto. Trapetus, idem, sed antique. Utraque vox extat apud Catonem *de re rustic.*

Trapetum in *l. 19. § illud, ff. loca* mola est quae in altum sublata deprimebatur qua oleae confringebantur: vide Isid. *lib. ult. Etim. c.* 14. *in Lexico* B. Germani Trapetum ἐλαίων μύλος, & ἐλαιοτριβεῖον redditur. Plin. *lib. 15. c. 6.* de oleis agens, Postea, ait, inventum, ut lavarentur utique fervent aqua, protinus praelo subjiceretur solidae (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractae premerentur. Columel. *lib. 12. c. 50.* Oleo autem conficiendo, inquit, molae utiliores sunt trapetum, Trapeti concinnandi & aedificandi rationem, vide apud Catonem *de re rust. tit. 20. & 22.* Prat. Briss. In alia tamen significatione accipiatur, secundum aliquos, apud Paul. in *l. de trapetis. ff de supel. l. sed ibi*, judicio meo, castigandum est Trapetis. de quib. Martial. *Epigr. ult.* Stragula purpureis lucent villosa tapetis. *Certa.*

Trapezitas, id est mensarios, gemmariumque & argentii, & vestium distractores, mercatores omnesque apothecarios. & quibuscunque ergasteriis adhaerentes, à dignitatibus, & militia Lex submovet *C. de Cohort. lib.* 12.

Trapezophora in *l. 3. ff. de supel. leg.* Pollux *lib. 10. onom. c. 19.* τραπέζαν ἐφ' ἧς τὰ ἐκπώματα κατέκειτο, i. e. mensam, in qua vasa potoria collocabant, τραπεζόφορον recenti significatione dictam scribit, apud *Paul.* tamen *in d. l. 3.* Trapezophoram intelligere malim columellas sive pedes quibus impositae sustinentur mensae: idque verbi Etymologiae magis convenit τράπεζα enim mensa est, & φέρω, fero. *Prat.* vide *Alex.* Neap. *Gen. die. lib. 1. c.* 19.

Τραυλίζειν, id est, balbutire, est vitium linguae, non vocis. Arist. *in Problem. segmento* 11. tria genera hujusmodi vitiorum ponit: Traubeteo, id est blaesitatem, cum literam aliquam exprimere non possumus: eamque non quamlibet, sed certam Psellotes, id est balbutiem, quae ex literam elidere vel syllabam, id est, pronunciando eximere & praetermittere. Hischephoniam. i. e. haesitantiam: quae est syllabam syllabae jungere non posse. Haec tria vitia expressit Ulp. *de adil. edict. in l. idem Offilius. § quaesitum est*, in quem vide quae annotavit *Budaeus.*

Trebatius fuit jurisperitus clarus temporibus *Ciceronis*: ad quem cum scriberet *Topica*, omnia exempla ex Jure Civili sumpsit: ut haberet ratio-

rationem ejus, ad quem scribebat. *Spieg.*

TREBELLIANICA est quarta omnium, quæ ex judicio testatoria quocunque fit, capiuntur, Dd. *l. in quartam in 4 not.*

TREBELLIANICÆ & Fallicidiæ appellatio sæpe usurpatur promiscue *l. cohæredi, 21. §. cum filia, ff. de vulg. & pupill. substit. l. Titia testamento, 86. ff. ad l. Falcid. & Falcidiæ beneficium, in l. cogi 16. §. idem Marianus, ff. ad SCtum Trebell.* item Falcidiæ legis commodum in *l. ita tamen, 27. §. Trebell. & in l. si legatus, 30. ff. ad SCtum Trebell.* nihil est aliud quam Trebellianica sive commodum Senatusconsulti. Volt. in *comm. ad §. restituta, 3. n. 8. Inst. de fideicommiss. hæreditatib.*

TREBELLIANUM SCtum Anneo Seneca & Trebellio Maximo, Coss. factum de fideicommissariis hæreditatibus hoc continebat: ut restituta hæreditate fideicommissario, & in fideicommissarium actiones hæreditariæ transirent. Ulp. in *Inst. tit. 22. §. restituta. Inst. de fideic. hæred.* Sed *Justinianus* in hoc SCtum etiam Pegasianum quod de quarta detractione scriptum erat transtulit: Hodie igitur ex Trebellianico non tantum transire actiones sed & quartam detrahi dicimus. *Briss.*

TREBELLIANUS fideicommissarius, *l. 15. §. 1. ff. ut legator*, id est, is cui ex Trebelliano Senatusconsulto restituta est hæreditas.

TRECENTUM pro trecentorum, *l. 89. §. 2. ff. de solut.*

TREMERE, proprie corporum solidorum est: cum propter frequentem commotionem ita concutiuntur, ut stare loco nesciant. Hinc fit, ut Tremor pro rigore accipiatur. *Auth. Jusjur. quod præstit. ab his. §. 1.* Spieg.

TREMIS uti semis, apud Imp. *Anastas.* in *l. videmus. C. de erog. mil. annon. lib. 12.*

TREMISSES *l. pen. in prin. C. de excoctio. & translatio. milit. an. lib. 12. l. 3. Cod. de milit. vest. eod. libr.* Aureorum sive solidorum tertiam partem valentes numi Quos posteriorum Imperatorum tempore siliquas octo pependisse non dubium est, quandoquidem ex eorum constitutione quos & septuaginta solidos ex libra conflatos constat. *Briss. Prat.*

TREMISSES genus monetæ erat, quæ constabat ex tertia parte solidi, vel aurei: de quibus meminit Lampridius *in Alex.* Tumque primum semisses, inquit. aureorum formati sunt, tunc etiam cum ad tertiam partem aureis vectigal decidisset tremisses, & paulo post: Sed cum non potuisset per publicas necessitates, conflati non jussit, & tremisses tantum solidosque formari. De tremissibus meminit etiam Imperator in *l. per hanc divinam, circa princ. C. de erog. milit. ann. lib. 22.* qui secundum prædicta debet intelligi & his convenit vulgata parœmia, Homo tressis de contemptissimis. *Cotta.*

TREPIDATIO. Charisius *lib. singulari de testib.* Plurimum, ait, in excutienda veritate, etiam vox ipsa, & cognationis subtilis diligentia adfert. Nam & sermone, & ex eo, qua quis constantia, qua trepiditatione quid diceret, vel cujus existimationis quisque in civitate sua est, quædam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt. *Spieg.*

TRES facere collegium existimat *Neratius Priscus.* & hoc magis sequendum est Marcellus *de verb. sign.* Maff.

TRESSIS sunt tres aurei l. Cujac. *lib. observat. 7. c. 33.* Prat. & Gothofr. *in not. ad Nov. 59. c. 5.*

TREUGA, pro induciis, securitas est præstita personis, & reb. ad tempus aliquod, bello nondum finito, ut dicit gloss. in *cap. 1. de treug. & pac.* Interpretes aiunt, induciæ sunt ad modicum tempus; treuga in longum extenditur, *l. postliminium §. induciæ. ff. de cap. & postlim. revers. & vers. ff. de redi.* Est autem treuga barbarum vocabulum à leguleiis tamen receptum.

TRIA sunt, quæ habemus: libertatem, civitatem; familiam. Vide *l. ult. ff. de capit. minut.* Spieg.

TRIARII milites qui tribus vexillis constarent Livio *lib. 8.* Aug. ad Modestinum *de excus. tut.* Prat.

TRIBONIANUS, notatione Pamphilus. Imp. *Justiniani* Paredrus fuit: quem Magistratum Romani. Quæstorem, Latinum JCtum vocant, vir fuit moribus & artium omnium disciplina nulli secundus. Justum sectabatur lucrum: singulis diebus leges aliquas aut antiquabat, aut condebat, ut ex usu videbat. Ingenio ita miti & mansueto fuit, ut nihil à quoquam in gratiis sit passus. Iisque moribus ac doctrina singulari unicum avaritiæ morbum obscurabat. Hæc Procop. *lib. de libello. Pers. 1.* Prat.

TRIBUARIUM à tribu, ut tributarium à tributo. *Spieg*

TRIBUERE, id est, dare, sic tribuere actiones, *l. 2. §. pervenisse ff. de hær. vend.*

TRIBUI, tum accipiendum est. cum ex causa à judice, quod alias non competeret, conceditur, *arg. leg. 1. § 1. C. de pet. bon. subla. Zas. in l. ex diverso ff. soluto matrim. intellect.* Spieg.

TRIBULES, id est, de mea tribu. Tribules meos, tuos suos nostros, & vestros, dicimus, non contribules vide *Sylvium.*

TRIBULI, vel ut Græce τρίβολοι machinulæ sunt ferreæ, dolosæ, trigona, aut tetragona forma, quæ in quamcumque partem incuberint, unum aut plures aculeos infestos protendunt. *Plutarch.* in Apoph. Καταστρώσαι τριβόλους, σιδηροῦς, ὅπως μὴ δυνηθῶσιν οἱ πολέμιοι προσμάχεσθαι τοῖς χώμασιν. Id est, Spargere tribulos ferreos ne hostes aggeribus insistentes pugnam illinc ciere possent. Hoc autem verbum perperam legitur in *l. quidam liberius, ff. de serv. urb. præd.* pro Tubuli. De tribulis etiam fit mentio apud *Veget.* & *Front.* Tribuli in quibusdam regionibus, ut Ferrariæ. Venetiisque vocitantur bestiolæ quædam, formam habentes tribulis ferreis similem, quæ colliguntur juxta ripas fluminum. vel maris, vel in paludibus. Tribuli præterea herbæ quædam, inter frugum vitia enumerantur à Verg. *Georg. 1.* Subit asperrima sylva, Lappæque, tribulique, & à Plin. *lib. 18.* Lolium & tribulum & carduum lappamque non minus quam rubum, inter frugum morbos, quam inter ipsius terræ pestes numeraverim. Et hoc voluit significare Ulp. in *l. ex conducto. §. 1. ff. locati*, cum refert: damno colono esse; si herbis segetes corruptæ sint. Tribulis etiam pro vehiculi genere, quo excutiantur in area fruges maturæ, usi sunt scriptores. Plin. *in prædlegato lib.* 8. dum inquit: Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equorum gressibus exteritur, alibi perticis flagellavit. Virg. *Georg. 1.*

Tribulaque trabeaque & iniquo pondere rastri. Cotta.

TRIBUNAL, quorum apud Priscos Romanos fuerit judicum, *Asconius* docet. Formam ejus Vitruv. *lib. 5.* scribit. Hoc hodie ordinariis judicibus tribuunt Interpretes, ut Romanis principibus, hoc est, Pont. Max. & Imperatoris Consistorium, *§. illud, Aut. de Appell.* & inter quæ temp. Bart. in *l. 1. C. de Confess.* indicat: quæ judici pro tribunali, & quæ non expienda sunt, aperitque quo sensu id quod vulgo receptum est, Loco majori debet judex sedere.

TRI-

Tribunal; ut *Isid.* definit, locus sublimis & editus in quo considentes magistratus jus dicunt, *l. pen. ff. de justit. & jur.* Pro Tribunali enim soli magistratus sedebant. Unde jus dicentem hac periphrasi nonnunquam Jureconsulti demonstrant, Qui tribunali præest, qui pro tribunali cognoscit, *l. 1. §. penul. ff. de judic. l. 2. ff. de re jud.* Briss.

Tribunali præerant magistratus, curules duntaxat. quibus curulis sellæ jus erat: veluti Consules, Prætores, Ædiles: & in provinciis Præsides ac Proconsules. Minores autem magistratus ex subsellis, ut scribit *Asconius*, jus dicebant, veluti Tribuni, Quæstores, Triumviri. Vitruv. *lib. 5. cap. 1.* de basilica Julia loquens. Item tribunal est in ea æde hemicycli schematis minoris curvatura formatum, ejus autem hemicycli in fronte est intervallum, pedum 46. introrsus curatura pedum 15. uti eos qui apud magistratus starent, negociantes in basilica ne impedirent. De tribunali consulis R. qui Macedonibus terrori erat, Liv. *lib. 45.* sic loquitur. Assuetis regio Imperio formam terribilem præbuit tribunal: summotor aditus, præco, ascensus, insueta omnia, &c. *Prat.* Pro tribunali, & de plano opponuntur in *l. 1. §. abolitio, ff. ad Turpill.*

Tribu movere, erat ex una tribu in aliam notæ causa transferre ut patet ex *Livio.* Negavit, inquit, *Claudius* censor, suffragii latronem injussu populi censorem cuiquam homini, nedum universo ordini adimere posse, neque enim si tribu movere posset, quod nihil sit aliud, quam jubere mutare tribum, ideo omnibus quinque & triginta tribubus movere posse. Ex quibus verbis manifestum sit, movere tribu esse, ex honestiore tribu in minus honestam transferre, ut ex rustica in urbanam aut ex rustica in rusticam. Unde *Plinius* dixit in urbanas tribus transferri ignominiosum fuisse. *Prat.*

Tribuni ærarii dicebantur, inquit Varro *lib. 4. ling. Lat.* quibus attributa erat pecunia, ut militi redderent. Et Pedianus *Verrina 3.* Pecunia attributa est, quæ in stipendium militum de ærario à tribunis ærariis adnumerari. Quæstori solet. Hi magistratus quidem non erant: sed qui procurationem publicam habebant, idcirco in hunc ordinem relati sunt, eo magis quod Cic. *lib. de legibus 3.* ubi de magistratibus leges dare profitetur, hunc quoque adscribit, & minorem magistratum appellare videtur, his verbis: minores magistratus periti juris plures in plera sunto. Militiæ quibus jus, si erunt imperanto. Ærariique tribuni sunto. Domi publicam pecuniam custodiunto. Quam lectionem manuscriptorum librorum autoritate confirmari, mihi magnopere placuit. Ordinis autem nomen hoc fuisse, magnumque illorum numerum extitisse, vel ex eo intelligi potest, quod in *l. Aurelia* latum erat, ut judicia quæ penes solos Senatores erant, cum equitibus & tribunis ærariis communicarentur. Quod si quis differentiam inter tribunos ærarii & Quæstores ærarii requirat, hanc me respondeo fuisse arbitrari, quod Tribuni pecuniam in urbe signatam custodirent. Quæstorea ex vectigalibus quæsitam, illi tribuebant atque adnumerabant. Quæstoribus in provincias abeuntibus; hi pecunias ærarii sum acceptas, tum expensas in tabulas publicas referebant. *Hot. Prat.*

Tribunus Celerum à Romulo primum creatus est, ut Livius *libro 1.* testatur, ut scribit, illum trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, non in bello solum, sed etiam in pace habuisse: Festus *lib. 3.* Celeres, inquit, antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, à Celere interfectore Remi, qui initio à Romulo iis propositus fuit, qui primitus electi fuerunt ex singulis decuriis deni, ideoque omnino trecenti fuêre. Idem etiam Dionys. *lib. 2.* scribit, & hoc amplius, Celerum alios equites, alios pedites fuisse eorum Tribunos trea subjectos centuriones fuisse, rursusque his alios omnesque per urbem hastatos Regem comitatos esse, ejusque mandata obiisse. In militia vero antesignatos fuisse, primos pugnam iniisse, postremos discessisse: equites quidem in planitie, pedites vero in asperis & inæqualibus locis pugnasse. Paulo aliter, tamen Pomponius in *l. 2. ff. de orig. jur.* Regum temporibus inquit, Tribunum Celerum fuisse, constat, is autem erat, qui equitibus præerat, & velut secundum locum à Regibus obtinebat: quos in numero fuit *Junius Brutus*, qui autor fuit Regis ejiciendi. Et paulo post ait, Magistros equitum ita Dictatorib. esse junctos, ut Regbus tribunos Celerum. Ovid. *lib. Fastor. 4.*

Hoc celer urget opus quem Romulus ipse vocarat.
Sintque Celer cura dixerat ista sua.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam.
Transeat, audentem talia dede neci. Prat.

Tribuni militum terni Consulari potestate creati sunt anno urbis 310. cum orta inter patres & plebem dissensio esset, propter. C. Canuleji Tribuni pleb. legem, qua de Consule altero de plebe creando agebatur. Placuit igitur, ut pro Consulibus Tribuni militum ex patritiis terni totidemque ex plebe crearentur: qui Consulari ac summo imperio Reipub. summam administrarent. Verum terni tantum, iique patritii creati sunt: plebs eo contenta fuit. quod sui ratio in comitiis habita fuisset. Liv. *lib. 4.* & Dionys. *libro 2. Pompon. l. 2. §. 14 de orig. jure.* Deinde cum post aliquot annos plebs cum patribus contenderet, & vellet ex suo quoque corpore Consules creare, & patres recusarent: factum est, ut Tribuni militum crearentur partim ex plebe, partim ex patribus, consulari potestate. hique constituti sint vario numero: interdum enim viginti fuerunt, interdum plures nonnunquam pauciores. *Prat.*

Tribuni militum in legionibus, inquit *Varro*, quod terni ex tribus tribubus, Rammum, Lucerum, Tatiensium, olim ad exercitum mittebantur. Pedianus autem *Verrin. 2.* Tribunorum inquit, militarium duo sunt genera: primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent: alii sunt Comitiati, qui Romæ Comitiis designantur. *Zonaras* autem *lib. 2. scribit* eos sic appellatos, qui imperium in mille viros obtinerent, Cic. *lib. de legib.* munus eorum his complectitur verbis: Militiæ quibus jussi erant, imperanto. Polyb. in *6. de Rep.* Designatis consulibus postea tribunos militum creant, & quatuordecim quidem ex iis faciunt Tribunos, qui habent annua quinque stipendia, his deinde adjiciunt decem, quos creant ex iis, qui supra quinque usque ad decem habent annua stipendia. Equites quidem qui decem omnino habent stipendia, pedites, autem, qui sex, & eo amplius habent annua stipendia. Liv. *lib 7.* Et cum eo anno primum placuisset Tribunos militum ad legiones suffragio fieri (nam & antea sicut nunc, quos Rutulos vocant, Imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locia tenuit. Idem *lib. 9.* Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraque ad rem militarem pertinentia: unum, ut Tribuni militum seniden in quatuor legiones à populo crearentur: quæ

quæ ante per quam paucis suffragio populi relictis locis Dictatorum & consulum ferme fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni plebis L. Attilius C. Daptius. Idem *lib.* 42. In Tribunis militum novatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Consules ex SCto ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur. Sed consulum Prætorumque in iis faciendis judicium arbitriumque esset. Hinc illud apud Sueton. *in Cæsare* : Tribunum militum cui primum Romam reverso per suffragia populi honor obtigit autoris restituendæ Tribunitiæ potestatis enixissime juvit. Idem apud Plutarchum *in Catone Uticensi:* In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adesse vetabat, solus *Cato* servavit, per se ipsum appellans populum. *Plin.* autem *lib.*31. *c.* 7. *& lib.* 34. *c.* 3. scribit, eorum stipendium, Salarium dictum fuisse, à salis nomine, quod honoribus, inquit, militiæque interponitur, salariis inde dictis magna apud antiquos autoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ: quoniam illa sal in Sabinos portari consueverat. Macer. *in leg. officium* 12. *ff. de re mili.* Officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitui præsunt, milites in castris continere, ad exercitationem producere, claves portarum suscipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum inter esse, frumentum probare mensorum fraudem coercere, delicta secundum suæ autoritatis modum castigare, principiis frequenter interesse, querelas commilitonum audire valetudinarios inspicere. *Prat.*

TRIBUNI militaris fit mentio, in *leg.* 12. §. *fin. de re milit. l.* 11. 13. *eod. tit. lib.* 12. *C, l. unic. C. de salgamo, lib.* 12. *l.* 1. *C. de commear. eod lib.* Tribuni prætoriani, in *l. ult. C. de numerat. lib.* 12. *lib. C. de appar. magist. milit.* Bissi.

TRIBUNI plebis primum ita creati sunt: anno 260. cum plebs ex urbe ad Æquorum bellum educta, propter nobilium fœneratorum impotentiam, Consulibus relictis, trans Anienem amnem collem occupavit, neque eo anno in urbem revocari potuit usque dum Senatus ei per decem legatos promisit, jus ipsi forè, magistratum è suo corpore contra Patriciorum potentiam creare. Primum autem duo vel, ut tradunt alii, quinque creati sunt: sed anno 296. Horatio, Minutio, Coss. decem effecti Livius *libr.* 3. & Dionysius *lib.* 6. *&* 10. In eandem sententiam Pompon. in *l.* 2. §. *de orig. jur.* Iisdem temporibus, inquit, cum plebs à patribus secessisse, anno fere decimo septimo post reges exactos, Tribunos sibi in monte sacro creavit, qui essent plebeii magistratus. Dicti tribuni quod, olim in tres partes populus divisus erat, & ex singulis singuli creabantur: vel quia tribuum suffragio creabantur : Sic Varro *lib. de lingua Latin.* 4. Tribuni plebeii, qui ex tribunis militum primum Tribuni plebeii facti, qui plebem defenderunt, in secessione Crustermerina. Cicero *libro de legib.* 3. potestatem eorum his declaravit verbis. Plebs quos pro se contra vim auxilii ergo decem creassit, Tribuni ejus sunto, quodque ii prohibissent, quodque plebem rogassent, ratum esto: sanctique sunto: neve plebem orbam Tribunis relinquunto. Erat enim hic magistratus sacrosanctus. Livius *lib.* 3. ipsis quoque Tribunis, ut sacrosancti viderentur, cujus rei proprie jam memoria aboleverat, relatis quibusdam ex magno intervallo ceremoniis, renovarunt, & tum religione inviolatos eos, tum legem etiam fecerunt sanciendo, ut qui Tribunis plebis, Ædilibus, judicibus, Decemviris nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent. Idemque tradit Dionysius *libr.* 6. Ii viatorem quidem & prehensionem habebant, vocationem vero nequaquam : nam (ut ait *Gellius*) antiquitus creati videntur, non juri dicundo : nec causis, querelisque de absentibus noscendis, seu intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent, ut injuria quæ coram fieret, arceretur, ac propterea jus ad vocandi ademptum : quoniam ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum, & præsentium oculis opus erat, hæc Gelli *lib.* 13. *c.* 13. Scribit etiam in hanc sententiam *libri* 15. *c.* 27. his verbis. Tribuni neque advocant patritios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferrent accepta : *Plutarchus* autem *in Catone Utic.* Jus, inquit, Tribunitiæ potestatis magis ad impediendum quam ad agendum : quippe cæteris omnibus collegiis volentibus, unus, qui nolit & intercedat, plus potest. Idem in problemat. Cur Tribunus plebis purpura non utitur, cum cæteri magistratus utantur ? an quod magistratus non est ? nam nec in sella jus dicunt, nec ineunte anno item ut reliqui, magistratum ineunt, nec Dictatore creato se abdicant : imo quasi magistratus non sint, delato ad Dictatorem imperio suam ipsi potestatem retinent. Cujus rei testimonium apud Liv. *lib.* 7. videmus de tribunis plebis, qui L. Manlium Dictatorem magistratu abire coëgerunt. Idem etiam lib. 6. intercedendi formulam, & solenne verbum fuisse hoc VETO significat his verbis: Eaxo, ne juvet vox ista VETO, qua nunc continentes collegas nostros tam læti auditis. Reperio etiam apud eundem lib. 4. Consules à Tribunis plebis duci in vincula potuisse & libro nono, Censorem Appium a P. Sempronio Tribuno pleb. prehendi, & in vincula duci jussum esse, & *lib.* 5. Tribunos plebis minitari se jussuros esse in vincula Tribunos militum duci. Apud Dionem autem *libro* 37. Metellum Consulum à L. Flavio Tribuno pleb. in carcerem ductum esse Plutarchus in Problem. autor est, moribus Romanorum constitutum esse, ut domus Tribunorum noctu ne clauderetur (quod & Macrobius *Saturn.* 1. confirmat) sed interdiu noctuque indigenti cuique eorum auxilio parerent, quasi portus quidem, & præsidium periclitantium. Majores enim communem Tribunum esse voluerunt, & tanquam aram omnibus accessibilem, proinde honore quidem Sacrosanctos eos esse voluerunt, nec sine inexpiabili scelere violabiles. Idem in vita *Catonis* Uticensis tradit, Tribunos plebis in basilica Portica χρηματίζειν εἰωθέναι, quod ego non jus dicere, sed conventum agere & pro collegio decreta sua interponere interpretandum puto. *Prat.* ex *Hotom.*

TRIBUNI scholarum sub *rub. C. de comit. & tribut. schol.* dicuntur, qui solis agentium in rebus, hoc est, ordinibus eorum, qui Remp. administrabant, præfecti erant. Hi comitum honore & nomine dignabantur, Imperatoris epulis adhibebantur, & adorandæ ipsius purpuræ jus habebant, *l.* 1. *C.* Quam porro altus honoris gladius hic esset, licebit ex his Hieronymi verbis cognoscere, qui adversus *Johannem* Hierosolymitanum ad *Pammachium* scribens : Finge inquit, aliquem tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum, per singula militiæ equestris officia

ficia ad tyronis vocabulum devolutum, nunquid ex tribuno statim fiet tyro? non sed ante primicerius, deinceps senator, ducenarius, biarchus, circiter, eques, deinde tyro, & quanquam tribunus quondam, miles gregarius fit, tamen ex tribuno non tyro, sed primicerius factus est, *Prat.*

TRIBUNI vigilum, in *l.pen.C.de apparitor.magist.mil.lib.*12.

TRIBUNI voluptatum, apud Cassiod. *in lib. Variar.*

TRIBUNO & sacrosancto resistere fas non erat. Exemplum apud Plin. *lib.* 7. *c.* 44. Et adversus vim Tribunitiam sola collegarum intercessio remedio erat.

TRIBUS à tributo dictum Liv. *lib.* 1. non sine causa adjicit. Nam *Varronis* sententia, verbum tribus, à tribus est nominatum, quod ager Romanus in tres partes divisus esset, Tatienses, Rhamnenses, Lucerenses, quam etiam *Plutarchus* & *Dionysius* secuti, sunt, tribum à numero dictam putantes, sicut ab Atheniensibus, τριτὺς & appellata ἀπὸ τῶν τριῶν i. e. à tribus, eamque veriorem existimat. Petron. *lib.*2. *de magist. Rom.* Ut vero *Livius* in hoc à Varrone dissentit, sic nec quos Varro tribus vocat, eodem nomine appellat *Livius*, sed centurias, easque equitum. Tribus vero à centuriis differre, *Livii* locus supra citatus, luculenter testatur, dum primum duplicatum fuisse numerum tribuum, quas tempore suo 35. fuisse scribit Quod si duplicatæ fuerunt, ut ipse vult, & curiæ eædem sunt, quæ tribus, certe cum dicat curias à Romulo 30. fuisse, non solum essent quinque & triginta tribus, sed sexaginta duplicatæ. Deinde tribus à tributo appellatas confirmat, cujus conferendi Servius rationem injerit. Quod si quatuor tantum erant tribus à Servio institutæ. Curiæ autem triginta, quas *Romulus*, ut vult, instituerit, certe aliud tribuum, aliud curiarum nomine intelligi convenit. *Livio* suffragatur *Dionys.* Halicarnas. *lib.* 2. *antiq. Rom.* & Plutarch. *in vita Romul.*

TRIBUS aliquando pro familia accipitur quemadmodum familia in sacris literis συμμιγῶς ἢ διαφόρως pro tribu, gente, & stirpe accipi solet ab interpretibus: quod apud Græcos nomen πατριᾶς idem si quod φυλαὶ Brech. in *l. pronuntiatio §. familiæ appellatio, de verb. sign.*

TRIBUS apud Romanos tres à Romulo institutæ successu temporis & increscente civium numero ad numerum 35. perductæ sunt, in quas cives Romani erant divisi: quarum nomina jam ascribemus: & scriptores aliquot, qui harum meminerunt, ex Manutio apponemus, ut quicquid de his in authoribus repetitur, facilius intelligi possit, ac certior unicuique harum cognitio sit,

ÆMILIA. Cic. *ad Att. lib.* 2. Liv. 38. antiquæ inscription.

ARNIENSIS Cic. *pro Plancio* Liv. *lib.* 10. antiquæ inscriptiones.

ARNIENSIS Cic. *in Agrar.* 2. *in Rullum*, Liv. *lib.* 6. & 29. ubi corrupte legi putamus Narniensis Nam lapis antiquus quem Vulsiniis in templi parietibus. vide *Pratejus*, expressam Arniensis mentionem continet.

CLAUDIA. Liv. *lib.* 2. Virg. *lib.* 7. Dionysius Halicarn. *lib.* 5. antiquæ inscriptiones.

CLUSTUMINA. Cicero *pro Plancio*, *pro Balbo*, antiquæ inscriptiones.

COLLINA. Varro *lib.* 4. *de ling. Lat.* Plin. *l.* 18. *c.* 3. Festus antiquæ inscriptiones.

CORNELIA. Liv. *lib.* 38. antiquæ scriptiones.

ESQUILINA. Varro *lib. de ling. Lat.* Plin. 18. *c.* 3. Fest. antiquæ inscripsion. Est in ædibus Gentilis Delphinii Romani fragmentum antiqui lapidis cum has tribu.

FABIA Horatius *epist.*6.*lib.*1. Sueto *in August.* antiquæ inscriptiones.

FALERINA. Liv. *lib.* 9. Neapoli, ut refert. *Prat.* antiquus lapis est ita inscriptus: C. Pistorio C. F. FAL. FIRMO ÆDIL. II. VIRI.

CURATORI. OPER. PUBLICOR. item Josephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαικῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ. κεφαλ. ιξ.

GALERIA Liv. *lib* 7 Plin. *lib.* 7. *cap.* 49. etsi pro Galeria legitur Galerius, sed corrigendus locus est ex antiquo libro *Francisci Asulani*, & antiqua inscriptione.

HORATIA. Scriptum in libris de hac tribu nihil est: in lapidibus tamen novies nominantur: deductam satis constat à veteri familia patricia, ut alias non paucas.

LEMONIA Cic. *pro Planc.* Phil. 9. *Festus*, antiquæ inscript.

MÆCIA, hanc in lapidib. duob. invenit. Prat. COCIAVIO, C. F. MAEC. VERO C. HERRACIO MAEC. Romano, ejus meminit Tull. *lib.* 4. *ad Attic. epist.* 14. Liv. *lib.* 8. & 29. Valer. Max. *lib.*2.*c.*4. & Festus.

MENTINA. Cic. *lib.*13.*epist.fam.* Josephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαικῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ. κεφαλῇ ιζ. cum quib. lapides tres consentiunt. C. VALERIO, C. F. MEN. DOLUTIO, MARCIANO AMUNIO, A. F. MEN. EVARISIO. C. CATIO, C. F MEN. BALBO. C. CATIUS, C. F. MEN. Gallus: & *epist.* 9 *li.* 13. Cic. *epist. fam.* puto tamen hanc tribum fuisse Menenam potius quam Mentinam, & corruptum esse *Josephi* locum; deducetur enim ab antiqua familia, patricia, ut aliæ octo Æmilia, Glaudia, Cornelia, Fabia, Horatia, Papiria, Sergia, Veturia, nam Publilia nomen accepit à plebeia gente.

OUFENTIMA *Lib.* 9. Festus, antiquæ inscript.

PALATINA. Cic. *in Verrem.* Pedianus. Varro *lib.*4. *de ling. Latin.* Plin. *lib.*18.*c.*3. Liv. *lib.* 20. Festus antiquæ, inscriptiones.

PAPIRA. Livius *lib.* 8. Festus, antiquæ inscript.

POPLILIA, quæ deinde Publilia scripta est, sicuti, ex Poblius Publius factus est, reperitur in lapidibus & PUB. & PUBL. & PUBLII. & POB. Liv. *lib* 7. antiquæ in script. Puto hanc esse quam Festus Popiliam nominat, de qua valer. *lib.*9.*c.* 10. & antiquæ scriptiones.

POLLIA Liv. *lib.*29. Valer. Max. *lib.* 2.*c.*4. & *lib.*9.*cap.*10. antiquæ inscriptiones.

POMPTINA. Cicer. *ad Attic.lib.*4. Liv. *lib.* 7. Festus antiquæ inscriptiones.

PUPINIA. Cic. *ad Quint. fratr. lib.* 3. Liv. *lib.* 26. Festus, duo antiquorum lapidum exempla extant, alterum Capuæ, D. VIBI. DI. D. F. PUB. NIGRI, alterum Patavii CLEUSIO C. F. PUB.

QUIRINA. Cic. *pro Quint.* Ascon. Fest. antiq. inscript.

ROMILIA. Cic. *in Verrem.* idemque *in Agrar.* 1. Ascon. Varro *lib.* 4. *de ling. Latin.* Festus, Servius in comm. 3. Æneid. antiquæ inscriptiones, est etiam Ferrariæ semifractus lapis, intimis summi templi Parietibus instratus, in quo ita scriptum vidit. *Prat.* ICTIO T. F. ROM.

SABATINA. Liv. *lib.* 6. Festus, lapis antiquus Romæ in ædibus Cardinalis Carpiensis, CN. CORNELIO, CN. F. SAB. MUSAEO, MANCIPI. VIÆ. APPIÆ.

Scaptia, Liv. *lib.* 8. Sueton. *in Augusto*, Festus, Lapidis antiqui exemplum Romæ extat in regione Pantheonis: C. AURELIUS, C. F. SCA. SEVERUS & item aliud, C. CRANTANIUS SCAPTIA. MACER.

Sargia. *Asconius*, antiq. inscript.

Stellatina. Liv. *l b.* 6. antiquæ inscript.

Suburbana. Varro *lib.* 4. *de lingu. Latin.* Cicero etiam *Arat.* 2. quo in loco videtur corrupte legi ab Ocriculana: cum in libris quinque antiquis legatur ab usura, nam inde mihi orta conjectura est legi posse, A suburbana mutatione fere nulla. Plinius *lib.* 18. *c.* 3. Festus antiquæ inscript. & alibi.

Terentina. Cic. *pro Planc.* Liv. *lib.* 10. antiquæ inscriptiones.

Tormentina, Festus. *Livius* etiam *lib.* 6. scripsit, Tormentina ut opinor, non, ut impressum est, promentina, antiquæ inscriptiones.

Velentina Pro Plancio.

Velana. Cic. *ad Atticum lib.* 4. *& in Bruto*, Horat. *epist.* 6. *lib.* 1. Persius, antiquæ inscriptiones.

Veturia hoc lapide notata C. Caisius C. F. VIT. & hoc sex. Apusius, Sex. F. VER. & hoc Ser. Calpurnius Sex. F. VETURIA.

Voltinia. Cicer. *pro Plancio*, antiquæ inscriptiones & in antiquo lapide, qui est Veneris in turri S. Vitalis CN. NUMERIUS CN. F. VOL. FRONTO.

Ex hoc numero quatuor tantum urbanæ fuerunt, Palatina, Esquilina, Collina, Subviana, in quas, ut inquit Plin. transferri ignominiæ esset, dictæ, à partibus urbis, in quibus habitabant. Reliquæ omnes rusticæ laudatissimæ, eorum, qui rura haberent: quæ propriæ ingenuorum erant, cum urbanæ libertinorum essent: ut in Asconio, & in epitome Liviana *lib.* 20. Asconius autem ubi illud in Verrem exponit quinque & triginta tribus, cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum, cum à Sabinis non tribus sed curiæ nomina acceperint, ut inquit Liv. *lib.* 1. & *Festus.* Hæc ex *Prat.*

Tribus emi comparari dicitur, *l.* 35. *de leg.* sicut militia autem fiebat, cum quis in tribum vel militiam aliquo dato cooptabatur, *l.* 11. *& fin. C. de prox. sacr. scrin. & const. Nov.* 57. & 97. vide Alciat. *lib.* 1. *parerg. c.* 16.

Tributarium, quod solvendo tributo obnoxium est. Justin. *rer. divi.* §. *per traditionem.* Itaque stipendaria quoque, & tributaria prædia eodem modo alienantur. *Spieg.*

Tributarii servi ideo sic dicuntur, quod tributum domino pendunt. Census etiam iste qui quotannis ab eis solvitur tributarium emolumentum vocatur à Val. Imp. ut annotavit Conn. *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 3.

Tributorum dominus vocatur is, qui tributis exigendis præerat, Conn. *lib.* 7. *c.* 2. *n.* 8.

Tributum idem quod stipendium appellari, Pomponius ait: & sane appellatur à contributione tributum: vel ex eo, quod militibus tribuatur. Hæc Ulp. *de verb. sign.* Maff. Hodie tamen ut tradit Cujac. 7. *obser.* 3. nulla tributi & stipendii differentia est.

Tributum initio pecunia ea, quæ populo imperabatur appellata est, sive quod tributum à singulis proportione census exigeretur, ut Varro *lib.* 4. *de ling. Lat.* scribit, sive ab intributione, aut militibus tribueretur, ut Ulp. in *l.* 27. *in fin.* & Fest. *lib.* 17. probant. *Briss.*

Tributum in exercitoria actione intelligitur id, quod inter creditores servi & negotiantis & dominum cui idem servus debet tribuitur, hoc est, distribuitur pro rata ejus, quod cuique debetur. In tributum igitur vocari, aliud hic est nihil quam ad virilem partem admitti. Quod ut plenius intelligi possit, per exemplum, cujus maximam in docendo vim esse, apud Platonem testatur Socrates in *lib. de regno, col.* 9. *circa fi.* arduumque esse absque exemplis res magnas lucide ostendere, indicabimus, Filiusfam. in merce peculiari sciente patienteque patre negotiatur, cui ergo ad certum contracta conventione, magnam mercium quantitatem vendidi. Is & cum aliis in merce peculiari eadem ratione contractum iniit. Convenio patrem, summam filio creditam exigo, Sane quamvis regulariter in peculio receptum sit, ut parentes quod sibi debetur, in primis deducere possint l. depositi, infra de pec. *l. si cum dotem*, *§. ult. inf. solu. matr.* hoc tamen casu communis regula locum non habet. Insolidum igitur id medium delato & exhibito creditoribus peculio: nihil deducet pater, quo sciente patienteque contractum est: sed diviso inter omnes creditores quoad virilem portionem, i. pro rata ejus, quod ei à filio debetur, admittendus erit. Quæ hic in filio dicta sunt, eadem in servo locum habent. Peckius *comment. l.* 1. §. *si is, n.* 7. *ff. de exercit. act.*

Tributum quid sit, & quomodo stipendio differat, vide Gœd. ad *l.* 27. *n.* 15. *verb. sign.*

Tributa quædam erant personarum sive capitis: quædam vero pro prædiis, aut moventibus reddebantur, *l.* 3. *ff. de censib. l.* 42. *ff. de pact. l.* 32. *in fin. ff. de usufruct. l.* 14. § *idem Jul. ff. de act. emp.* Unde tributoria causa, *l.* 26. *§. ut debitoribus, ff. de jur. fisc.* Briss. Hinc.

Tributa in corporibus consistunt, veluti aur. arg. ære, equis vestibus & quæ intributiones & contributiones dicuntur. Annonæ vero in speciebus veluti frumento, vino, oleo, pane, carne, sale. Sunt autem duplicia tributa, soli & capitis, *l. ult. ff. de censib.* Capitis sunt qui stipendia vocent. Tertull. *in Apolog.* Si agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliore. Conferunt autem & annonam & tributa possessores, i. domini prædiorum provincialium quotannis, vel ipsi prædiorum conductores: *l. sine herede, §. Lucius. ff. de admin. tut.* causam tuendi exercitus *l.* 2. *de exact. trib. Cod. lib.* 10. *C. ad rub. tit. de annonis & tributis, C. d. lib.* 10.

Tributa, postquam Augustus cum populo provincias partitus est appellari cœpta sunt, quæ bello victæ provinciæ populo quot annis pendebant: quæ vero Cæsaris provinciæ ad belli subsidia inferebant, stipendia sunt vocata. Ea causa est, cur tributa à stipendiis, tributariaque prædia à stipendiariis separentur: *l.* 3. *ff. de impens. in rebus dotal. fact.* 46. qui compensationem, *ff. de jur. fisc.* §. *per traditionem* ubi Theophil. *Instit. de rer. divis.* Briss. Prat.

Tributoria actio est actio personalis prætoria, data ex contractu servi vel filiifamilias adversus dominum vel patrem de mercede peculiari in qua servus vel filiusfamilias sciente & patiente domino vel patre negotiatus est pro rata debiti inter dominum patremve & creditores æque dividenda, Unde etiam tributoria dicta est quasi distributoria, Hic enim hujus actionis est scopus, ut divisio à patre dominove inique facta emendatur. Nam hæc actio præsupponit divisionem factam, & cum divisio illa sit iniqua actor ad æqualitatem Geometricam eam reduci cupit, ut probatur ex *§. introduxit*, 2. *Instit. quod cum*

cum eo contract. est, & l. fin. ff. de tribut. Datur autem hæc actio tantum ex contractu filiorumfamilias, & servorum nostrorum, vel proprietate, vel usu, vel fructu: quin etiam hominum liberorum & servorum alienorum, si bona fide nobis serviant, & contractu de merce publicari celebrato, sciente vel patiente domino patre. Et de merce omni, si omnis merc is intuitu contractus celebratus sit, vel tantum parte ejus, quatenus negotiatus fuerit. leg. aliquando, ff. quod cum eo qui in alien. § is quoque instit. eod. titul. Non datur hæc actio in solidum, sed quantum rationibus peculii subductis cuique creditori pro portione rata debitum fuerit, l. procuratoris, 5. §. fi. ff. eo. In hanc actionem non deducitur id, quod domino patrive ex peculio debetur, sed omnes eodem sunt loco: Vultejus ad d. §. introduxit.

TRIBUTUM stipendium est, quod appellatur ab intributione, vel ex eo quod militibus tribuatur, ut ait Ulp. in l. ager. ff. de verb. sig. Varro lib. 4. à tribubus dictum vult. quod ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributum à singulis pro portione census exigebatur, vide Festum lib. 17. Tributorum autem duo erant genera, unum personarum sive capitis, alterum rei, sive soli, id est, agris impositum, ut notatur l. 3. & l. fin. ff. de censib. Neque eorum sententia improbanda, qui personale, proprie stipendium appellandum putant, cum scilicet aurum, argentum æs penderetur. Reale vero sive prædiale, cum ... qui, vestes, cæteraque ex eodem genere præstabantur. Hinc illud Tertul. in Apologet. Si Agri tributo, onusti, viliores; hominum capita stipendio censa, ignobiliora. Prat.

TRICENNIUM est tempus 30. annorum. Inde tricennalis præscri. ut in cap. Vigilanti de præscript. Prat.

TRICLINIUM, locus, tribus constratum lectis, ad discumbendum, l. foramen, ff. de servit. urban. præd. Hinc triclinaria vestimenta, quibus in triclinitis utimur: quæ & Recidipna vocantur. Paulus in l. apud Labeonem. de opt. leg. cum ita legatum est: Vestimenta quæ volet triclinaria, sumito. Spieg. Adde Forc. in pen. juris civilis cap. 26. num. 1. & Corras. 6. Miscell. 10. num. 4. 5.

TRICLINIUS l. 19. & l. 28. ff. de servit. præd. urb.

TRICONES intelliguntur ii homines, qui Gerrones à veteribus seu rixatores dicuntur: quales ii sunt, qui contentiones ac rixas avidius consectantur. Id ex Satyris poetæ Lucilii assumptum est, qui primus (ut puto) ab intricando hanc vocem deflexit. Carmen. Lucilii, id est Ganærium.

Cotta senex Grassi pater hujus Panati
Magnus fuit triconum saem manus so vere nulli.
Lenius: ----

Quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus & ad quanquam rixam paratis. Pet. Crinitus lib. 24. de honest. discip. cap. 15.

TRIDUO pro intra triduum, usurpatur. Vulgatus dicit, antequam fiant tres dies. De hac voce vide Cujac. cap. de præscr.

TRIENS tertia pars assis est, quatuor continet uncias, l. servum meum §. ... d. har. inst. sic sumitur in Nov. 18. §. ... Vide Volus. Martian. in distribut. assis. Prat.

TRIENTES usuræ, quæ intra tertiam partem centesimæ concluduntur: quo modo & trientarium fœnus apud Capitolinum in Antonio: & trientes pensiones apud Lampridium in Alex. Br. Prat. Sic trientes & semisses in usufructu constituuntur l. 26. §. ult. ff. de usu & usufr.

TRIERARCHUS, interpretatur navis princeps. Trieris enim navis est triplici ordine remorum instructa. Ad Treb. l. ejus fiduciarium, inquit, reliquit hæredem trierarchum. Item de bon. poss. l. 1. Navarchos ait, & trierarchos classium & apud M. Cic. in Verr. & Tacit. lib. 18. qui triremibus præest. Prat.

TRIERETICUM in l. Sepricia, ff. de pollicit. falso legitur pro τριετηρικὸν, ut in Pand. Florent. quadriennale certamen significat. Prat.

TRIFARIAM, in tres partes, l. 1. §. si fi. ff. de mun. & hon. Prat.

TRIFINIUM, locus in quem tres possessores attingebant, id est, in quem tres diversæ possessiones terminabant. Sicul. Flacc. in lib. de cond. agr. Prat.

TRIFUR, plus quam fur, vel maximus fur.

TRIGA, trigæ, τρίιππος, quasi triaga, à tribus equis junctis. Currus dicitur qui trib. equis trahitur. Ulp. in l. ædiles, ff. de ædil. edict. etsi triga venierit, redhibenda erit tota, sed etsi quadrigæ redhibeatur. Hinc.

TRIGARIUM, τρίιππον, curule certamen. Plin. lib. 37. c. 13. Ne equos quidem in trigarus inferri ullos vernaculis animadverto. Apud Martianum quoque Capellam lib. 9. qui de Musica inscribitur: Trigarium, inquit, supplicantis semper germanitatis adveniat: hoc est, trigemina, inquit, illa mulier, sive tres in unius nominis vocabulum conspirantes. Prat.

TRIGARIUS, trigarii πλευσηλάτης, trigarum agitator. Plin. lib. 28. cap decimo sexto. Feruntque & Neronem & principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario approbare vellet. Prat.

TRIGEMINI, tres uno partu editi, quales fuere Horatii temporibus Tulli Hostilii Rom. Regis. l. 7. ff. de reb. dub l. 3. ff. si pars hæred pet. l. 137. de ver. sig. Briss. Prat.

TRIMODIUM quod tres modios continet.

TRINEPOS, abnepotis filius: quod sic post tres à nepote.

TRINI, æ, a, nomen est distributivum, quale illud bini & quini, & deni, significatque cuilibet competere tria. Jungiturque ut alia ejusmodi nomina, nominibus pluraliter declinatis. Martialis:

Transierint bina forsan trinave Calenda.

Sillius l b. 15. Punicorum:

Qui sua nunc trinis deducunt agmina castris.

Martian. lib. 50. de legat. l. sciend... Præcipitur, inquit. edicto Vespasiani omnibus civitatibus ne plures quam trinos legatos mittant. Accursius in erroribus pertinax est; nam quia binos exposuit pro quatuor, quinos pro decem, denos pro viginti. hoc in loco trinos pro sex exponit, cum exponendum fuerit trinos, id est, quælibet civitas tres. Sed quæro jam, non ab illo sed ab illius amatoribus, an recte dictum sit, quod omnes civitates non amplius mittere debeant, quam sex legatos? significaretur namque, quod omnes civitates simul sumptæ non amplius essent missuræ quam sex legatos, quod est perquam ridiculum. Neb.

TRINUM edictum, id est, trina citatio: quæ & Peremptoria nominatur. De cujus effectibus abunde satis Doctores. Sed post omnes, & concisius & dilucidius Zasius tractat, in l. contumacia, ff. de re jud. Spieg. Prat.

TRINUNDINUM. Si quid suffragiis pop. Rom. ferendum erat, id per tertias nundinas recitabatur: & id tempus Trinundinum, duobus vocabulis trium

trium nundinum dicitur, *Spieg.* Vide Gothofr. *ad l.* 10. *C. de public. judic.*

Tripartita liber Ælii, *l.* 2. *§. deinde, ff. de orig. jur.*

Tripartita divisio, *l.* 60. *de cond. & demonst.*

Tripartitum, jus, *§.* 1. *Inst. testam. ordinand.*

Tripartitæ nomine cur *Sext. Ælii* Jurisc. liber inscriptus sit indicat Pompon. in *§. deinde* Q. Fabius vers. post hoc fuit Tiber. Coruncanus *l.* 2. *de orig. jur.* Vide Rutilium in vita hujus Sexti, paulo ante finem, *Spieg.*

Tripartitum, quod in tres partes divisum est. *Inst. §. sed cum paulatim, de testam.* Alb.

Triphus quid significet apud Ulpia. in *l. idem Offilius* 10. *§.* 5. *ff. de adil. edict.* sæpe dubitatum est. Sunt qui referant se in Pandect. Flor. Atypus legisse: tamen ingenue fatentur, quid morbi sit, non invenire, neque inventuros se sperare. Sed ab etymologia vocabuli putant eos esse Atypos, qui non satis expedito plectro linguæ uterentur. Nonnulli Aphthiphum corrigendum asserunt. Aphthæ enim sunt, quas non aliter fere Plin. quam oris ulcera infantibus nuncupat. Sunt & alia oris ulcera sed minus utique sæva, atque in adultis maxime, & ideo Aphthiphum Jureconsultus vocat, eum qui aphthis, hoc est ulceribus laboret. Ego, existimo eam lectionem quæ circumfertur, non improbandam esse, potuit enim Jureconsultus Triphum eum appellare, qui Græcis Triphonius dicatur: hoc est, eum qui ob linguæ celeritatem ita confuse loquitur, ut uno tempore tres simul voces videatur emittere, & idcirco intelligi non possit: quales quotidie vidimus. φωνὴ enim Græcis vox est. Sane Triphonius etiam nomen Jureconf. fuit, cui forsitan à prædicta causa nomen inditum est. Aliqui sunt qui legant Typhum, hoc est cæcum; quam lectionem is qui placuerit, probet; mihi quem non applaudit *Cuj.* & Goth. *ad d. l.* 10. *§.* 5.

Triphonini fit mentio *in ult. ff. de jure fisci.*

Triplicatio, est secunda actoris defensio, contra rei publicationem opposita, §. 1. *Instit. de replicat.* quasi enim Replicatio conduplicatio & geminatio fuisset: sic quod tertio post actionem loco referretur, atque in judicium objiceretur, Triplicationis nomine significatum est. At in *l.* 2. *ff. de except.* Triplicatio rei tribuitur, quasi Replicationi opponatur, ubi, ut vere dicam, mendum subesse arbitror: & ex Imperatoris verbis corrigendum. *Hot. Prat.*

Tripondium, pondus trium assium *Instit. de hered. inst. §. & si plures.* Vel tripondium est quod in triginta sex uncias dividitur.

Tripudium augurium accipiebatur ex pullis gallinaceis quos in cavea inclusos asservabant pullarii, quibus eductis objiciebatur pastus, tumque ex pascendi ratione augurium capiebat pullarius, idque ad magistratum deferebat eùm à quo jussus erat captare, augurium. Si enim pascerentur, malum.

Triremis, à Græcis τριήρης dicitur τριηράρχης, navis princeps, sive, ut hodie vocatur, Patronus: quo vocabulo, ut & navarchi ceu Latinitate donato, usi sunt Jurisconf. Lege Bayfium *de re naval.* Spieg. Vide *Trierarchus.* Porro ad Triremes pœna, frequentissimum his temporibus genus est supplicii, cujus meminit Valerius *lib. &c. ult.* scribens, quendam jussu Augusti quid se Octaviæ sororis utero genitum simularet, remo publicæ triremis affixum *Suidas* hujus etiam meminit: εἰς μὲν τοι, μετοικιον μὴ ηδὲ τι, μέτοικοι ἀπάγοντα πρὸς τὰς πόλεις & οἱ ἀλλαχόθεν, ἐπιπροσθέντα, ἐπιβιβάζον ἢ & εἰς τὰς ναῦς τὰς μετοικικὰς. Et Josephus. *lib.* 17. Prat.

Triste auxilium, *Martian.* ait, est, appellare. *l. servi. de appell.* Sed hoc ob statum servi dictum puto: quum appellandi usus sit & frequens, & necessarius, ut dicit Ulp. *l.* 1. *eodem.* Spieg.

Tristem literam Cicer. appellat Θ, salutem τ, quod hac absolveretur reus, illa damnaretur. de quo Erasmus *in Proverb.* Theta præfigere. *Spieg.*

Tristis sententia apud Ovid. *lib.* 15. *Metam.* Tristiores casus *l.* 3. §. *si in ff. de munerib. & honorib.*

Tristeca, trium contignationum ædificia, sive tres contignationes.

Tritavus est patris, & matris atavus, avi vel aviæ abavus, proavi vel proaviæ proavus, abavi vel abaviæ avus, atavi vel ataviæ pater, dictus quasi tertius avus, *l.* 3. *l. ult.* §. 6. *de gradibus & adf.* Scribitur autem *in d. l.* 3. Triavus, Triavia in P. Florent. *Briss. Prat.*

Triticaria condictio (tametsi nullo in loco reperiatur, unde dicta sit, teste *Accursio*) dici tamen potest assumpsisse nomen à Titio authore, ut & Publiciana à Publicio *Instit. de donat. §. sed quia sane.* Hæc vero locum habet pro omni re, excepta pecunia numerata, sive certum, sive incertum, sive dominium, sive possessio petatur, 1. & ibi Bart. *de cond. triticar. ff.* Anchor.

Triticum in jure civili videtur quam sæpissime pro toto frumenti genere usurpatum, *l. triticum, ff. de verb. oblig.* ubi *Accurs.* generale nomen esse dicit omnium quæ in arca teruntur: quod satis ostendit Jurisconsultus, sic inquiens: Triticum dari oportere stipulatus est aliquis, facti quæstio est non juris. Igitur si de aliquo tritico cogitaverit, id est, certi generis & quantitatis, id habebitur pro expresso: alioquin si cum destinare genus & modum vellet, non fecerit, nihil stipulatus videtur, nec unum quidem modum. Si igitur tritici plura genera sunt, ergo triticum pro frumento in genere capitur, quod rursus in genera quas species vocamus dividitur, *l.* 2. *ff. si cer. petat.* Cæterum nihil prohibet triticum speciem frumenti esse in *d. l. triticum*, *ut l. si quis vinum*, *ff. de tritic. vi & oleo*, & mox plura esse tritici genera. Columella *lib.* 2. *c.* 6. Prima, inquit, & utilissima sunt hominibus frumenta, triticum, & semen adoreum. Tritici autem genera complura cognovimus, verum ex his maxime ferendum est, quod robus dicitur. Secundum est siliginis, tertium est trimestre, quod & genus est siliginis, reliquæ species supervacuæ sunt. Hæc ille. Cornelius Celsus, *lib.* 2. *de re medica.* Firmius est triticum, quam milium, idipsum quam hordeum: ex tritico firmissima siligo. Quapropter potest non verum esse, quod vult. *gloss. in d. l. triticum*, pro toto genere frumenti triticum legi: quia ipsum in alia genera subdividitur. Idem dici potest in *l. fidejussorem, ff. man.* Atqui *in rubr. ff. de tri. vi. & ole. leg.* expressum est triticum tantum, & *l. prima, & rubr. de tricaria actione*, propter excellentiam frumenti, quod est optimi alimenti, & commune ubique, præterea miræ fertilitatis. Forcatulus in *penu Juris Civilis, cap.* 6. *in prin.*

Triticum quod in horreo est, *l.* 75. §. *illud*, *ff. de verb. oblig.* & Triticum Africum, *l.* 74. & *l.* 75. *ff. de verb. oblig.*

Tetr-

Τειτὺς, Tribus est pars tertia Hinc Pollus *lib.* 8. Ὅτι μὲν ᾗ ἦσαν πᾶσαι αἱ φυλαὶ, εἰς τρία μὲν ἑκάστη διῄρητο, ᾗ τὸ μέρος ἐκαλεῖτο τριττὺς, ἐ ἔθνος, ᾗ φρατρία. unde τριττύαρχος dicebatur, ὁ τῆς τριττύος ἄρχων. Prat.

TRIUMPHALIS currus forma neque bellico currui quo Heroicis temporib. Trojani & Thebani belli, homines usi sunt, ut barbari Britanni & Belgæ Covino: neque currui Circensi, quo Romæ ludis equestri, quadrigariis utebantur & agitatores Olympiæ: sed rotundæ turri assimilis erat, ut *Zonaras* scribit his verbis: τὸ δὲ δὴ ἅρμα ὑπὲ ἀγωνιστικῷ ὑπὲ πολεμιστηρίῳ ἦν ἐοικὸς, ἀλλ' εἰς πύργου περιφερῶς τρόπον ἐξείργαστο. Prat.

TRIUMPHANDI modus talis erat: Victores corona primum laurea, deinde aurea redimiti, curru inaurato, quem quatuor equi albi trahebant, Romam invehebantur. Præcedebat senatus sequebatur populus: post hunc ordo militaris. Ante currum victoris ibant Duces victi, catenam ferream collo gestantes. Et primum omnium ad templum Jovis Capitolini, deinde per urbem atque domum reducebantur. Cicer. *in Pisonem*: Quid tandem (inquit) habet iste currus? Quid victi ante currum Duces? Quid simulachra Oppidorum? Quid aurum? Quid argentum? Quid Legati in equis & Tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa pompa? Quid vehi per urbem? Unde sunt, qui triumphum à tribus ordinibus Senatus, populi & militum dici existimant. M. tamen Varro *lib.* 5. *de ling. Lati.* Triumphum dictum vult, quod cum Imperatore milites redeuntes clamitant per urbem in Capitolium eunti: Jo. triumphe, io idque inquit, à τριάμβῳ Græco libri patris cognomento potest dictum esse. *Prat.*

TRIUMVIRI capitales, seu Treviri, vel Tresviri (inquit *Pomponius*) creati sunt, qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret, id interventu eorum fieret. Sallust. *in Catilin.* in eum locum postquam demissus est Lentulus, judices rerum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo gulam fregere. Hi octo lictores habebant, qui eorum jussu in damnatum animadvertebant. Plautus *Amphit.* Quid faciam nunc, si Tresviri me in carcerem compegerint? Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagrum. Nec quicquam sit qui non me omnes esse dignum deputent. Ita quasi incudem miserum hominem octo validi cædent. Et *in Asinaria*: ubi sæpe causam dixeris pendens adversus octo. Astutos audaces viros, valentes virgatores. Et paulo post, ubi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores ulmeis affectos lentis virgis Et in eadem: Ibo ergo ad Tresviros, vestraque ibi nomina faxo erunt capitis. Verum illi de vilibus, & abjectæ tantum conditionis hominibus jus dicebant: ut furibus, servis nequam, & apud columnam Mæviam causas cognoscebant autor Cicero *in divinat.* Et *Asconius* in eodem: Memorabile autem est, quod Valerius Max. *lib.* 5. *c.* 3. commemorat de muliere quadam, quam Prætor damnatam Triumviro in carcere necandam tradiderat: quam receptam is qui custodiæ præerat, non protinus strangulavit: aditum autem ad eam filiæ dedit: quam post animadvertit: exerto ubere famem matris lenientem. Itaque res ab ipso ad Triumvirum, à Triumviro, ad Prætorem, à Prætore ad Consulum judicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetravit. Idem etiam *lib.* 8. *c.* 4. de L. Calpurnio Triumviro mentionem facit, à quo servus quidam in crucem est actus. Apud *Festum* autem sub verbo, Sacramentum, lex Papiria legitur de Triumviris capitalibus. Sed suspicor de mendo, & Monetalibus legendum putem. *Prat.*

TRIUMVIRI Epulones. De his Triumviris Cic. *lib.* 3. *de orator.* ita scribit: Sed ut Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi à Numa, ut etiam illud ludorum exulare sacrificium facerent instituti. Ac posterioribus temporibus Septemviros epulones fuisse, intelligi potest ex Gellii *lib.* 1. *c.* 12. Meminit etiam Septemvirorum epulonum. Plinius *lib.* 2. *epist. ad Arrianum.* Et Lucan. *lib.* 1. canit: Septemvirque apulii Festus, Titiique sodales.

TRIUMVIRI monetale, qui & Treviri, auro, argento, ære flando feriundo constituti sunt: ut scribit Pompon. in *l.* 2. *§.* 16. *ff. de orig. jur.* Itaque hoc sic inscribebant: A. A. A. F. F. Horum igitur munus erat, numismata probi auri & argenti, justique ponderis examinare. Hinc illud Ciceronis *lib. de legib.* 3. Æs, argentum, aurum, publice signato. Idem ad Trebatium de Treviris Gallis locans, Trevivos vires censeo: audio capitales esse, mallem auro, ære, argento essent, de illis enim, Galliæ populis loquitur, qui cum capitales bellicosique essent, ludit cum in Trevirorum, tum in capitalium verbo. Idem enim est, ac si diceret: Mallem hos Treviros pecuniosos esse, quam bellicosos: ut Cæsare eos vincente, tu ditesceres. Apud *Sext. Pomp.* sub voce *Sacramentum*, lex Papiria refertur de Triumviris capitalibus, quam potius ad monetales pertinuisse arbitrarer. *Prat.*

TRIUMVIRI nocturni incendiis arcendis profuisse dicuntur apud vetustiores, à Paulo in *l.* 1. *ff. de offic. præf. vigil.* & ab eo, quod excubias agerent, nocturnos dictos esse: intervenisse etiam nonnunquam & Ædiles & Tribunos plebis, fuisseque familiam publicam, circa portam & muros dispositam, unde si opus esset, evocabatur. Dio vero *lib.* 55 ita scribit: οἱ δὲ δὴ στενωποὶ ἐπιμελοῦ τῶν ἐκ τοῦ δήμου εἰς ᾗ στενωπάρχας καλοῦμεν ᾗ ἐφιεῖ ᾗ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἀρχικῇ καὶ ῥαβδούχοις δύο ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις ὧν ἐν ἄρχωσι. ἡμέραις τισὶ χρῆσθαι ἐδόθη, ἥ τε δουλεία ἡ τοῖς ἀγορανόμοις τοῦ ἐμπιπρεμένων ἕνεκα συνετάχθη ἐπετράπη ᾗ τοῖς ἐκείνων ἐ τοῖ ᾗ στρατηγῶν πᾶσαν τὴν πόλιν εἰς δεκατέσσαρα μέρη νεμηθεῖσαν. κλήρῳ προσταχθέντων. ὁ ᾗ νῦν ὄνομα ᾗ, στενωπάρχας. Dio vocat, qui vicorum magistri dicebantur, quos non semper prætexta usos, sed eo tantum tempore. quo ludos compitalitios faciebant. Cic. in *orat. Pison.* & *Asconius* in eandem significat, tametsi ad Augustum hæc potius referenda sunt, de quo *Suetonius* ita scribit: Spatium urbis in regiones, vicosque divisit, instituitque ut illas annui magistratus sortita tuerentur, hos magistri è plebe cujusque viciniæ lecti. Valerius autem Maximus *lib.* 8. *c.* 1. de M. Mulio. Cn. Lolio, L. Sextilio Triumviris commemorat, qui quod ad incendium in sacra via exortum, extinguendum tardis venerant, à Tribuno plebis die dicta ad populum damnati sunt. Idem de P. Bilio Triumviro nocturno, qui à P. Aquilio Tribuno pleb. accusatus, judicio concidit, quia vigilias negligentius circumierat. *Prat.*

TRIUNCIUM, quod trium unciarum est, *Auth. de trient. & semiss.* Spieg.

TROCHLEA apud JCtum Ulpianum in *l. sed addes* 19. *§. illud nobis* 2. *ff. locati* varie describitur: quoniam & ipsa non unius generis est: vide *Budæ.* in annot. prior. Adstriff. fentii, trochleam instrumentum esse cum orbiculis ad elevanda &

& deprimenda onera. Tympanum, inquit, & trochleas, quibus elevatur prelum. vide Catonem *capit.* 136. *de rustic.* Prat.

Tropheum, monumentum dicere, nunc marmoreum, modo æneum, cum inscriptione & titulis ævo perpetuo duraturis. Interdum, si materia non suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, vel insignem arborem excisis ramis, ibique hostium spolia statuendo, in memoriam posternatis, bonis. & fortibus viris pro trophæis erigebant. Alex. de Alex. *Gen. al. dier. lib.* 1. *c.* 22.

Trophima, merces nutricum est, τρόφειν significare alere τροφὴ ἡ τρόφημα nutricationem, seu nutricium Alciat. *lib.* 1. *dispunc. c.* 18. Extat in vulgatis exemplaribus in *l. Publia Maria.* § *fin. ff. deposit.* Sed *Haloander* hoc in loco eam non agnoscit. *Spieg.*

Tropus, secundum *Scaurum, Quintilianum* & *Diomedem* est, cum sermo à principali & naturali significatione transfertur ad aliquam similitudinem: vel à propria significatione, ad non propriam: propter ornatum, necessitatem aut asseverationem: quæ & *Emphrasis* dicitur. Hinc emergunt allegoriæ, quæ potius theologiæ, & oratoriæ, quam juri conferunt, quod & *Zas.* indicavit. Quamvis, ipso teste, puritas Latini sermonis in jure nostro civili, quoad ejus fieri poterit, asserenda est: *arg. l. Plautius, ff. de auro & arg. leg.*

Troxima vua, quæ matura & comestibilis, inepta vino, τρώξιμος maturus, comestibilis. Jurisconf. *de verb. sign. l. qui fundum* Et quæ ejusdem generis essent, quas non vini causa haberemus: quas Græci Troximas appellant. *Nebr. Prat.*

Trulla, vas est, quo è culina in lavatrinam aquam fundunt, atque ad alie ejusmodi ministeria comparatum. Pomp. *de aur. & arg. leg. l. & fi.* Veluti paropsidas inquit, tabulas, trullas, Paul. *de fund. instr. l. taberna.* Trullæ, ait, quæ circa cœnam solent trajici *Nebr.* Alexandro Neapolitano trulla est poculi genus: sicut scyphus, *Herculis*: Cantharus, *Liberi*, modiolus, & phiala, *lib.* 3. *Gen. dier. cap.* 10 Quidam hoc vocabulum ā transvolando deducunt, quod per eam aqua transvolet: tamen falluntur qui eam vas tantum aquarium putarunt. Cicer. *Verrin.* 6. Erat enim vas vinarium ex una gemma prægrandi, trulla excavata cum manobrio aureo, & *Juvenal.* Satyr. 3. vide *Cujac.* 11. obs. 7. *Gothof.* in d. l. tabernæ.

Truphatores, Rhodig. *in fin. cap* 8. *lib* 11. adnotavit dignum scitu: Passim plebeja utuntur multi voce, impostores derisoresque dici triumphatores: indicans id ex media Græcia verbum esse. *Spieg.*

Trutina, Græcæ τρυτάνη id liberæ genus, quo vel minutissimum ponderis momentum sentitur. Latini quoque exactam æqualitatem, Æquilibrium appellant. Unde & æqua lance fieri dicitur, quo pari jure fit, circa personarum respectum. Ita Modest. *de re jud. l. non tantum*, sub finem. Quod & in personam mulieris, æqua lance servari, æquitatis suggerit ratio. Item *Inst. C. de nat. lib.* Quapropter sancimus, in hujusmodi casibus omnes liberos, sive ante dotalia instrumenta editi sint, sive postea, una eademque lance trutinati, *l. cum quis à muliere*, ad finem. Unde Erasm. *in Adag.* Eadem pensari trutina.

Trutina justius Alciat. *libr.* 4. *de ver. sign.* & supra *Æqua lance.*

Trutinare, translate, pro pensiculare ex animo *Bey sich erwegen*, ut apud Imp. in *l. generaliter, C. de reb. cred.* Spieg.

Trutinari una eademque lance, pro pari jure esse *Justin.* proverbii figura, dixit in *l. cum quis* 10. *C. de nat. lib. in l. fi. C. de judic.* est cognoscere. *Prat.*

τρυφὴ Theophilo in §. *interdum. Inst. de obli. quæ ex delict. pro lascivia.* Prat.

Tryphus, declinatur, nam τρυφὴ delicias, & τρυφάω delicior significat. Ulpian. *de ædil. edict. l idem Offilius.* Balbus, inquit, & blæsus, & tryphus isque qui tardius loquitur. Ubi tryphum pro blæso, & qui quodam modo ex deliciis sic loquitur. *Nebr.* qui corruptum non animadvertit hunc locum, quem *Bud.* eum esset Florentiæ in Pisanis Pandectis, ut ipse ait, ita legit. An balbus, & blæsus & atypus, isque qui tardius loquitur & verus & varius sanus sit? Not. text. subscribit. Hic autem Jurisconf. tria linguæ vitia blæsitatem, balbutiem hæsitantiamque expressit: & quartum, quod atypi nomine vocavit: existimat Budæus ab etymologia vocabuli eos esse Atyphos dictos, qui non satis expedito plectro linguæ uterentur, quasi aërem non ferientes, vel quasi non satis verba exprimentes, conformantesve. *Spieg.*

T U.

Tua non interest, Exceptio exclusoria. Siquidem actio non datur, nisi agentis intersit. *Spieg.*

Tua pecunia pro tibi debita, *l. si pecuniam. C. neg. gest.* Alberic.

Tuas res tibi habeto, tuas res tibi agito. His verbis, ut Cajus *l.* 2. *de divort.* ostendit, divortium apud veteres agebatur: quorum altero reddit dotem, altero abdicit à se tutoris munus in rebus uxoriis. Hæc autem forma verborum perscripta est, ut Erasmus noster in Chiliad. indicat, ne vel non ratum esset divortium, si nullis solennibus verbis perageretur, vel in auspicatum & odiosum, si verbis incivilibus. Itidem, eodem autore Cajo, *d. l. in discutiendis sponsalibus*, visum est uti his verbis, Conditione tua non utar. Hæc vero quomodo gratiam proverbii habebant, *Erasmus* pulchre demonstrat. *Spieg.*

Tubi, & per diminutionem tubuli, sunt canales fictiles, per quos fumus ultra parietem conducitur. De quibus meminit Jureconsult. *in l. quidam* Hyberus, in *princ. ff. de serv. urb. præd.* dum refert, non licere tubulos habere admotos ad parietem communem. Ita enim scribendum est, non tribulos ut in vulgatis codicibus, & refert *Senec.* 14. an Lucil. antiquos perietibus tubos immisisse, per quos circumfunderetur calor, quo ima simul & summa æqualiter fomentum caperent. De tubulis fictilibus meminit *Vitruvius* in 8. Ductus (inquiens) aquæ fiunt generibus tribus, rivis per canales structiles, aut fistulis plumbeis, seu tubulis fictilibus, eos etiam ad alios usus parari consuetos invenimus, ut illi qui stillicidiis ponuntur, imbrium colligendorum gratia, ut cisternas simul ducantur, de quibus *Plin.* Pinus, piceæ, & alvi, ad aquarum ductus in tubos cavantur. *Attic.* apud *Cic.* in secundo *de legibus.*

Tubularius apud Marcell. in *princ. lib.* 28. Patre tubulario Præsidialis officii, *Prat.* Vide *Turneb.* 9. adverf. 16. *Gothofr.* ad l. 6. ibi *tubarii*, *ff. de jure immun.*

Tubuli, machinulæ sunt ferreæ, dolosæ tetragonia formula, quæ in quamcunque partem in-

incubuerint, unum aut plures aculeos infestos protrudunt. *Bud.* in annot. ad *l. quidem* Iberius, *eod. tit.* Spieg.

Tubus, sive sit fictilis, sive ex alia materia, fistula est, per quam aqua deducitur. Ulpian. *de Cloac. l.* 1. Cloacæ appellatione, & tubus, & fistulæ continentur. Hinc tubulus per diminutionem, eodem significatu. *Paulus* alicubi pro cuniculo subterraneo posuit: Hi colores, inquit, in eisdem tubulis inveniuntur. Adde *Forcat.* in Aujario jur. civil. cap. 12. *Prat.*

Tueri servitutes pro conservare apud Ulpian. *l.* 1. *ff. de itin. actuque priv.*

Tueri se pro eo quod est sustentare, tolerare, exhibere se, & alere in *l. pen. & l. ult. ff. de in rem verso. l.* 1. *§. sed non solos ff. de tutel. & rat. distr.* Notandum est autem hoc verbum etiam passiva significatione contra grammaticorum regulas usurpari a Jureconsultis non semel, ut in *l.* 7. *ff. de curatorib. fur.* Consilio, inquit Jurisconsultus, & opera curatoris tueri debet non solum patrimonium sed & corpus ac salus furiosi. Sic *l.* 17. *ff. de injusto rupt. l.* 30. *ff. de liber. caus. l.* 5. §. *ad eam autem. l. ult. in fin. ff. de leg. praest. l.* 17. *in fin. ff. de noxalib. l.* 3. *C. de servit. l.* 153. *de decurionib. in C. Th.* Sic & Varro. *lib.* 3. *de re rust. c.* 1. Et in pace à Rusticis Rom. alebantur, & in bello ab his tuebantur. *Vitruvius* lib. 8. Res omnes non ali sine elementorum potestate, neque crescere, nec tueri *Briss. Prat.* Adde Cujac. ad *l. fi. de injust. rupt. & irrit. fact. testa.*

Tugurium est omne ædificium, quod rusticæ magis custodiæ convenit, quam urbanis ædibus, à tecto, auctore *Offilio*, tanquam tegularium dictum eadem plane ratione, qua toga quod ea tegamur: ait Jurisconſ. in *l.* 180. *de ver. sig.* hoc est: Tugurium est: casa seu domuncula rustica, viminiis aut ligneis cratibus ædificata, intextis stramentis aut arundinibus tegulis culmisve temere congestis tecta, non ut ibi habitet paterfamilias, aut rustica familia, vel mancipia, aut fructus instrumentave recondantur custodiæ causa, sed solummodo, ut quæ ibi sunt, ab imbrib, ac pluviis, vel nimia solis impressione defendantur. Ejusmodi sunt casæ opilionum: & quæ in fundo pascuo, aut ubi jus aquandi habemus, habentur pecoris recipiendi gratia, si aut nimius æstus molestus sit, aut hyems vehementer premat, *l.* 6 *in fin ff. de serv. rust. præd.* quo sensu etiam apud *Virgil.* 1. Eclog. Melibœus:

Et nunquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Ejusmodi sunt & casæ piscatoriæ, & ejus generis aliæ quas in littore ponere licet, *l.* 5. *de rerum divis.* nisi quod casarum nomen generalius: quia & urbanæ esse possunt: tuguria autem sola sint rusticæ, rustico usui inservientia. Est igitur tugurium species casæ, atque ita species ædificii rustici, non omne ædificium rusticum. Nonne hæc cum Pomponio, qui dicit, tugurii appellatione omne ædificium rusticum significari, pugnant, Hoc *Alciatus* in d. l. 180. arbitratur, Sane inquit, Jurisconsultus videtur turgurium accipere pro quacunque domo rustica: quod ita simpliciter verum non est: quæ enim parietibus & tegulis lateritiis (ordine dispositis scilicet) constat, tugurium non est: sed fallitur. Non enim hæc erat mens Pomponii: verba enim illa omne ædificium statim restringit, & ad formam tugurii revocat his verbis, quæ rusticæ magis, & quasi dicat tugurium est omne ædificium rusticum, quod rusticæ, quam custodiæ urbanæ conveniit, seu quod nullam ædificii urbani formam habet. Urbani ædificii proprium est, ut urbano usui inserviat; forma igitur ejus est, quæ magis ad usum urbanum habitandi & custodiendi à furibus, raptoribus, aliisque similibus, sit apta, quam ut solummodo ab aëris injuriâ defendat: At rustica custodia sola defensione à pluviis æstu & gelu contenta est: fusius vide *Gœddæum* in comm. ad *d. l.* 180. *n.* 4. 5. *de ver. sig.*

Tuitus vocabulum raro inventu. *Paulus* tamen *de vac. mun. l. legato.* Qui publicum, inquit, negotium tuitus sit. Cæteri Jurisconsulti frequenter dixere Tuitionem. *Spieg.*

Tullianus locus carcer quidam fuit apud Romanos, ut refert Goth. in *not. ad l.* 8. 9. *ff. de pœn.*

Tulli Hostilli Romani regis (quem quidem fumine cum tota domo conflagrasse scribunt, alii incensam ejus domum ab Anco Martio, qui postea regnavit affirmant) Ulpian. *de offic. quæst.* meminit his verbis: Sed sicut dubium est, an à Romulo & Numa regnantibus. Quæstor fuerit: ita à Tullo Hostilio rege Quæstores fuisse, certum est. Et sane crebrior apud veteres opinio est. Tullum Hostilium primum in Rempublicam induxisse Quæstores, & à genere quærendi Quæstores initio dictos & *Junius*, *Trebatius*, & *Fenestella* scribunt.

Tullii cognomento *Ciceronis* oratoris omnium Latinorum facile principis, de Republica quos sex scripsit libros, à quibus S. Augustinus nonnulla in suam Civitatem transtulerit, non extare noster *Alberic.* in dictione Tullii, singulariter indicavit. Vives non dubitat, quin opus fuerit admirabile, faciens ex his fragmentis, quæ vidit, conjecturam. Sed Tullii, unde Tullii sunt, significati veteri lingua, nescio quid quasi eruptioni rivorumque aquæ tradunt. Cancrarius ait: Ciceronum quidem cognomentum, à legumine, factum apparet: ut Fabiorum, Pisonum, Lentulorum. Non desunt qui scribant, verrucam, quæ in ore ut cicercula extitisset, cognomen tum hoc addidisse ei, qui primus ex hac familia ita fuerit appellatus. *Tryphon.* Tullium citat in tractatu *de pœn. leg.* Cic.

Tumere negotia dicuntur, cum erumpunt seditiones & bella, ut ait Interpres Ciceronis Epistolarum ad Atticum, *Spieg.*

Tumpana: vide Tympana.

Tumultuosus, qui turbas excitare solitus est. Callist. *l. fi. de offic. procur.* Cæs. loquens: Si tamen, inquit, quasi tumultuosum, vel injuriosum adversus colonos prohibuerint in prædia Cæsariana accidere, abstinere debebit.

Tumulus vocabulum, in *l.* 1. §. *ff. depositi*, quomodo intelligendum sit, ab *Accursio*, & qui eum sequuntur: parum animadversum esse, *Budæus* putavit, quem vide ibidem. Accipitur autem pro omni motu periculoso, præcipue populari, & rapide facto. *Empoerung.* Hinc evitando quandoque conceditur, quod alioqui negatum esset, *l. pen. ff. ad legem Corn. de sicar.* Majestatis criminis reus qui adversus Rempublicam seditionis, tumultusve auctor est, *l.* 1. *in fi ad leg. Jul. Majest.* Tumultum autem sedare rem esse necessariam, Imp. pronunciat, in *Auth. de Mand. princ.* Spieg.

Tumulus honorarius Græcis κενοτάφιον dicitur, id est, inane sepulchrum, ut not. *Bud.* ex Sueton. in Claudio: Exercitus honorarium Druso tumultum excitavit, circa quem deinceps stato die miles decurreret, Galliarumque civitates supplicarent.

Quoniam tamen antiquis magna semper fuit etiam horum honorariorum tumulorum veneratio, ut videmus ex *Sueton.* Equitum decursione, civitatumque annua supplicatione honorarium publice Drusi tumultum, vix aliter credi potest, quam eos quoque religiosos fuisse habitos, ut testatur Martianus l. in tantum, κενοτάφιον quoque magis placet esse locum religiosum, sicut testis in ea re est *Virg.* lib. 3. Æneid.

Libabat cineri Andromacha manesque vocabat,
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lachrymis, sacraverat aras.

Sed Divi fratres contra rescripserunt, ut ait *Ulpian.* Hos scilicet honoris causa positos tumulos non esse religiosos, quia revera nullum in eis sit corpus hominis sepultum. Connan. *lib.* 3. *c. de reb. divi.* 1. *n.* 4.

TUNC particula, præcedit & taxat extremitatem temporis, *l. si iis sub fi. de cond. & demon. cum concord. in gl.* Adde his quæ de hac voce notat Bart. in *l. substitutione, ff. de vulg. & pupil. substi. & in l. illa, ff. de verb. obl. & in l. tutoribus ff. de test. tut. & in l. lecta, ff. si cert, pet.* Spieg.

TUNC in edicti. Unde vi his verbis. Quæque ibi tunc habuit sic accipimus, tunc cum dejiceretur, *l.* 1. §. *rectissime, ff. de vi & vi arm.* In hac oratione, Si in quinquennio filius Titio nascatur, tunc hæres dato, Articulus *Tunc* extremi quinquennii tempus significat, *l.* 4. *in fi. ff. de cond. & demonst.* Tunc ex hac die in *l.* 126. *in prin. ff. de verb. obl.* quod vulgo dicimus, Ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc. *Briss. Prat.*

TUNC temporis, idem quod tum, *c.* 1. *de major. & obed. lib.* 6. referturque ad omne tempus. Tunc demum, pro tunc tandem Ulp. *in fin. l.* 2. *de don. mort. causa.* Sed tunc demum, cum mors fuerit insecuta. *Spieg.*

TUNICA proprie dicitur, quam subuculam, vel indusium vocamus: Pallium, quo illam tegimus: quamvis sæpe alia pro aliis dicantur. Lege post Bud. in *l. ult. de Sen.* Bays. *de re vest.* Spieg.

TUNICA vestis brevior, & interior: ei enim toga superimposita, crura & tibias contegebat. Paul. *l.* 1. *ff. de contrab. empt.* Sed an sine numis venditio dici hodieque possit, dubitatur: veluti si ego totam dedi, ut tunicam acciperem. Hæc *Paulus.* Plutar. autem in vita Coriolani & in Prolem. Catonem tradit scriptum reliquisse, fuisse in more ut canditati sine tunica venirent ad supplicandum populo, sola toga candida, eaque recincta induti. *Asconius* autem in Orat. pro Scauro, & *Val. Max.* lib. 3. c. 6. ajunt Catonem Prætorem judicium *Scauri*, quin æstate agebatur, sine tunica exercuisse campestri sub toga cinctum: in forum quoque sic descendisse jusque dixisse, idque reperisse ex vetere consuetudine, secundum quam & Romuli ætatis statuæ in capitolio, & in Rostris Camilli fuerunt togatæ sine tunicis. *Hot. Prat.*

TUNICAM palmatam *Perionius* unà cum *Budæo* dici existimat à palma in ea intexta. At *Festus* palmatam dici tradidit, à latitudine clavorum, qui fere palmæ orbem æquarant. Est enim tunica palmata, & latus clavus idem. Græci tunicam hanc palmatam sive latum clavum *Platysemon* appellabant, quasi latis signis aut clavis signatam, &c. Vide *Latus clavus, &c.*

TURBA multitudo est: turbæ in plurali, molestiæ, contentiones, Ulp. in *l.* 4. *de turba.* Turbam autem, inquit appellatam *Labeo* ait, ex genere tumultus: idque verbum ex Græco tractum, τύρβη. Si duo rixam commiserint, utique non accipimus in turba id factum: quia duo, turba non proprie dicuntur. Si vero fuerint decem aut quindecim homines, turba dicetur. Vide *Alcia.* paulo ante fin, *lib.* 4. *de verb. sig.* Spieg.

TURBA & rixa multum differunt: ait *Ulpianus* que turba multitudinis hominum est turbatio & cœtus. Rixa etiam duorum, *l.* 4. §. 1. *ff. vis bon. raptor.* ubi turbam appellatam *Labeo* ait ex genere tumultus: idque verbum ex Græco tractum. ἀπὸ τοῦ θορυβεῖν. *Hot. Prat.* Ita in edicto à Prætore de damno quod in turba datum est proposito, in turba factum accipimus, quod decem aut quindecim hominibus coactis factum est, *l.* 4. *in princ. & §.* 1. *ff. vi bon. rapt.* Briss.

TURBARE possessionem alienam quid sit, explanat *glo. in l. vim facit, ff. de vi & vi armata.* Spieg.

TURBARE signa est confundere & permiscere, sic ut adgnosci jam non possint *l.* 22. §. *si signa, ff. qui test. fac.* Quint. *lib.* 12. *c.* 8. Denique linum ruptum aut turbata cera, aut sine adgnitione signa frequenter invenies. *Prat. Briss.*

TURBARE rationem sibi commissam est conturbare *l.* 1. *in fin. ff. de serv. corrupt.* Briss.

TURBARI dicitur civitas, quando ratione alicujus casus homines relinquunt artes, & ministeria sua, ita, eleganter Bald. in l. observare, §. *antequam, ff. de off. procon. & l.* inferens ad quæstiones ... Florentini, ut per eum, quod putat notandum. *Cott.*

TURBASSIT, verbum XII. Tabularum, antiquum, pro turbaverit. Ast qui turbassit in agendo, fraus autoris esto. *Spieg. Prat.*

TURBATO ordine mortalitatis, *l. nam etsi, ff. de inoff. test.* Spieg.

TURBO, qui & Prester vocatur ab Arist. *lib.* 2. *Meteor.* inter violentos ponitur ventos: à Jureconsf. sub nomine, Vis divinæ, atque majoris etiam, quæ non debet conductori damnosa esse, de qua vide *l. si merces, §. vis major, ff. locati.* Bud. in *l. ex conducto, §. sed & si labes.* Hoc eodem in tit. Turbinis meminit Justin, in §. *aut arboribus, Inst. de empt. & vend.* Spieg.

TURBO quoque nomen viri est, apud Paulinum in *l.* 19. *ff. qui potior. in pign.* Turbo, inquit, apud alium judicem victus appellaverat: quærebantur, utrum tertius creditor etiam Turbonem superare deberet, & alibi in eadem leg.

TURBULENTUS pro irato, commoto *l.* 1. *si quis Imp. maledix.*

TURDETANI, eadem quæ & Betica, nunc Granata, de cujus opulentia Strabo *l.b.* 3. mirand.

TURMA quasi terma 30 equites, hoc est 3. Decurias recipit, qui honore præstant, & ordine. Sed turma proprie ex equitibus: Centuria vero fit ex peditib. Alex. de Alex. *Genial. dier. lib.* 1. *c.* 5. Has quoque tribus veteres nuncuparant: & qui his præessent, Tribunos dixere. *Spieg. Prat.*

TURMARII *l.* 2. *C de privil. cor. qui fac. pal. mil.* qui turmas tyronum cogebant. *Prat.*

TURPE, contrarium pulchro, ad corpus & ad animum refertur, Pro inhonesto apud nostros doct. crebrum est, ut turpis quæstus turpiter in feudum conceditur. Itaque recte existimat *Zas.* neutiquam ferendum esse, quod quidam Prælati Feudum constituerunt ex quæstu lusorio, vulgo *choldor, Einsigel*: cui nec admodum probatus videtur reditus ille, qui provenit ex Episcopalium sigillorum quæstu. De quo vide cum *tit. quæ res res in feud. dari poss.* Spieg.

TURPE lucrum dicitur, quicquid illicitis modis acquiritur, adeo ut ab hærede quoque extorqueatur. *Spieg.*

TUR-

TURPIA quoque lucra sunt ob falsum testimonium, ob gratiosam sententiam, aut alias turpiter & sceleste quæsita, *l. 5. ff. de calumniat. l. 19. §. ult. ff. quod met. caus.* Prat. Briss.

TURPES conditiones, quæ inhonestæ & contra bonos mores sunt, *l. 63. §. si sub conditione, ff. ad Trebell. l. 112. §. penult. ff. de leg. lib. 1.* Briss. Prat.

TURPES personæ sunt famosæ & inhonestæ personæ, veluti lenones, meretrices, vispiliones, harenarii, histriones, pantomimi, *l. 3. ff. si quis à paren. 72. §. pen. ff. de solution. l. 27. C. de inoff. testam l. 7. & l. 63. §. si sub conditione, & §. si vero nominis. ff ad Trebell. l. 22 §. necnon illud, ff. solut. matr. l. 12. de scenic. in C. Th. & item in l. 17. ff. de testam. tut. l. 12. ff. de sponsalib. l. 3. §. Julianus, in fi. ff. de lib. exhib.* Sed & alias turpe plerumque significat famosum & quod infamiam irrogat. Sic Turpes actiones, Turpiaque judicia, appellantur, quæ damnatis infamiam inferunt, αἱ ἠτιμωμέναι ἀγωγαὶ vocat Theophilus in §. ex quibusdam. Instit. *de pæn. tem. litig.* Quales sunt injuriarum, vi bonorum raptorum, servi corrupti, rerum amotarum, tutelæ, fiduciæ, mandati, pro socio, depositi, *l. 56. ff. pro soc. l. 2. ff. de rer. amot. l. 1. ff. de his qui not. infa.* Ita Turpe tutelæ judicium dixit Cicer. *lib. 1. de orat.* Et pro Cecinna, Turpia judicium dari adversus eum, qui tutelam fraudasset. Idemque Turpia Mandati, pro socio, depositi, judicia appellat in oratio. pro Roscio Com. Sic turpi judicio damnatos apud eundem in oratio. pro Cluen. interpretare, qui eo judicio damnati sunt, quod infamiæ notam inurit. *Briss. Prat.*

TURPIA legata dicuntur, quæ denotandi magis legatarii causa scribuntur, *l. 54. ff. de legat. 1.* Prat. Briss.

TURPIS institutio *l. 9. ff. de liber. & Posthum.* Pr.

TURPIS pactio, *l. 7 ff. de his qui not. infam.* Prat.

TURPIS arbiter, id est, pecunia corruptus, *l. sed & si servum, §. sunt & alii, ff. de arb.* Spieg. Prat.

TURPISSIMA vita paupertatis obtentu non excusanda, *l. palam ff. de ritu nupt.* Spieg. Prat.

TURPITER datur quod meretrici datur: Item quod datur, ut male judicetur, *l. 3. l. 4. §. sed quod meretrici, ff. de condict. ob turp. caus.* Prat. Briss.

TURPITER accipitur quod in hoc accipitur, ut res deposita, vel commodata reddatur, *l. 5. ff. de tut. & ration. distrah. l. ult. ff. de cond. ob turp.* Brisson. Prat.

TURPITER fecisse dicitur, qui in dando auro subjicit æs, *l. 36. ff de pign. act.*

TURPITUDO significat deformitatem, sed animi fere tantum, Græcis paulo latius patet vocabulum αἶσχος, & de corpore quoque dicitur. Proinde, ut maxima nostris est. Turpitudinem suam hoc est, quod turpiter, inhoneste, indecoreque fecit, nemini licet allegare, leg. palam, ff. de ritu nupt. l. transactione finita, *C. de transact. cum simil.* Qua de re latius commentantur Bart. & Dd. in *l. 1. de cond. ob turpem caus.* & in *l. tutela, Cod. de integ. rest.* sed copiosius in *leg. jusjurandum quod convenit. §. procurator.* Haud tamen perpetua est, nam in quibusdam casib. fallit, quos recitat. Felin. *in cap. lator. in pri. de re jud.* Spieg.

TURRIS Stratonis, Ptolemæo quis dicatur, vide Goth. in *not. ad l. 8. §. 7. de censib.*

TUS à tuendo, sine aspiratione, dicitur. Sosipater *lib. 1. pag. 73.* Julius Modestinus τὸν τῦ θύειν, tractum dicit. Ita *Thus* scribendum esse. [illegible]

TUSCIÆ, Italiæ regionis celebris meminit *Alhiric.* quo loco indicat se in tit. Livii, tum aliorum id genus autorum libris esse versatum. Scævola in *l. uxorem. §. Codicillis, de leg. 3.* Spieg.

TUSCULANUS fundus, *l. 74. & l. 75. §. u. ff. de verb. oblig.*

TUTELA, pro conservatione. Florentinus *leg. ut vim. de just. & jur.* quod quisque ob tutelam zu *Errettung*, corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur. Hoc jurisconf. dictum pulchre explanat. *Salomonius* in Comment. ad hanc leg. tametsi quædam à vulgo traditis discrepent: sed quæ veterum Jurisconsultorum responsis confirmantur. Translate positum pro sustentatione, refectione, reperies apud Papinianum in *l. divortio, §. fin. solut. matrim.* Continetur & tutelæ appellatione Cura. *l. cum pater, ff. de cond. & demonst.* Sic Tutor, qui dicitur quasi tutor, id est, defensor, *l. 1. & Instit. de tutel.* Pro curatore interdum ponitur, *leg. cum quidam, ff. de tutor. & curat. dat.* ab his. Alber. false dicit. Sed hodie communiter magis dici possunt Tollitores, quam tutores, qui communiter tollunt, & furentur bona pupillorum.

TUTELA est jus tuendi impuberis pupilli. *Vult.* in comm. Instit *§. est autem tutela, 1. n. 1.*

TUTELA est duplex, alia à lege ipsa data: alia permissa dari. Data à lege ipsa, per eminentiam dicitur legitima tutela: permissa dari dicitur dativa: & rursus permittitur illa dari, vel à privato in testamento, vel à magistratu. *l. 1. ff. de testam. tutela, l. 1. ff. de tutor. vel curat.* datis. Unde dativæ tutelæ rursus duæ sunt species, una quæ dicitur testamentaria & altera quæ dicitur honoraria. Vult. in *d. §. autem tutela, 1. n. 7.*

TUTELA est personarum, quæ sese tueri non possunt. Cura est personarum, quæ se quidem tueri possunt sed non bona sua *l. cum plures, 12. §. cum tutor, ff. de administ. & peric. tutor. l. propter, 31. §. licet, ff. de excusat. l. consilio, 7. de curat. furiosi.*

TUTELA est jus atque potestas in capite libero constituta, ad tuendum eum, qui propter ætatem (quæ secundum Jurisconsultos est usque ad pubertatem, id est, ad 14. annum: nam inde usque ad 25. dantur curatores, qui etiam furiosis & mente captis dari solent) sponte se defendere nequit, jure civili data, atque permissa. Unde tutores dicuntur, qui eam vim atque potestatem habent. Est autem tutela duplex: testamentaria, & legitima, quarum meminit, præter nostros Jurisconsultos, ex hujusmodi XII. Tabul. Tutores liberis in potestate testamento parentes danto. Si non sint dati, adgnati, qui successionem sperant, sunto Testamentaria tutela est, quæ testamento, sive codicillis dat tutores. Pro hoc facit bonus textus *in l. 3. ff. de testam. tut.* Legitima autem tutela, quæ ab intestato ex lege XII. tabul. agnatos efficit tutores, dicta legitima, quod agnati ipsi vocentur legitimi, *§. 1 Inst. de legit. agnat. tutel.* V. de Cujac. *1. observ. 26.* Hæc vero tutela (sicut *Ulpianus* ait) adgnatis, qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt, & patronis, summa prudentia leg. XII. Tabul. delata est, ut, qui successionem sperarent, bona tuerentur. Adgnatis quidem specialiter & nominatim, sed patronis per interpretationem & consequentias hæreditatum delata est, ut eleganter dicti *Justinianus* & *Ulpianus* ostendunt. Potest itaque pater filio tutorem, & substitutum eidem tutorem dare, ut è verbis *Pauli* Jurisconsulti sub titulo de excus. tut. interpretes juris Civilis colligunt. Si tamen aliqua sit suspicio, ne successuri pupillo insidientur, tunc

juxta mentem hujusmodi leg. XII. Tab. Suspect. tutores removeantur, *Anchar.*

TUTELÆ actio est actio quæ datur tutela finita, quia absurdum videtur rationes administrationis desiderari ab eo, qui adhuc administrat, *l. nisi finita, l. si tutor.* §. *absurdum*, *ff. de tutel. & rat. distrab.* quod hodie secus est: siquidem durante tutela singulis annis tutor rationem reddere compelli potest, sicut quis cleric. ægrot. *in* 6. quod idem statuit Carolus V. in Comitiis libet administrator alius, per *Clem.* 1. *de Relig. domib. & c.* 1. *de Augustanis* anno 1548. *in der Polyceyordnung.* repetita postea à Rodolpho II. anno 1577. Francofurti. Et datur hæc actio inter eos qui fuerunt tutores, & pupilli, & in Codice vocatur arbitrium tutelæ, quæ & ipsa ex una parte directa est, altera contraria: Directa datur pupillo adversus tutorem ad reddendam administrationis suæ rationem, & solvendum, quicquid reliquorum nomine debet, *l. tutorem, C. arbitr. tutel.* & quod dolo aut culpa ejus lata vel levi amissum est, non acquisitum, *l.* 1. *ff. de tut. & rat. distrab.* In quo venit, ut rationes actus sui conficiat, & pupillo reddat, ut si non fecit, aut factas non exhibet, eo nomine tutelæ judicio teneatur. Contraria datur tutori adversus pupillum ejus rei nomine: quod ipsi ex tutela ejusque administratione abest, de qua videt. *titul. ff. de tut. & rat. distrab. & lib.* 5. *C. à tit.* 51. usque ad *tit.* 59. Quare si tutor bona fide litem movit, & sumptus fecit, aut si quid aliud gessit pro utilitate populi, hoc judicio contrario indemnitatem consequetur, atque adeo de omnibus aliis, quæ ei propter tutelam absunt. Ita tamen repetuntur sumptus si expediat pupillo ita tutelam administrari. Sufficit autem bene & diligenter negocia gessisse, etiamsi eventum adversum habuit, quod gestum est, *l.* 1. *l. quid ergo, ff. de contr. tutel.* Act. Ult. ad §. *actionum* 25. *n.* 32. *& seq. Inst. de act.*

TUTELÆ & curæ differentia hæc est: Tutela est personarum, cura vero bonorum. Cujac. *Not. ad lib.* 1. *Inst. titu. de excu. tut. & curat.* §. *pupillorum tutela.*

TUTELÆ affectatæ illæ videntur semper, quæ modicæ rei sunt sine ullo aut sane exiguo cum onere. Cujac. ad *l.* 2. *de excusat.*

TUTELAM reddere, tutelæ rationes reddere Jureconsultis significat, *l.* 2. §. *ei quoque, ff. de jud. l.* 21. *ff. de tutel. & rat. dist. l. nic. in fin. ff. si penden. appell.* Dicunt & eodem sensu, restituere tutelam, *l.* 7. §. *ult. l.* 28. *in fin. ff. de adm. tut. l.* 1. §. *ult. ff. de usur. l.* 21. *in fi. ff. de annu. leg. l.* 1. §. *ex illa. ff. ad leg. Corn. de fals. l.* 10. *ff. rem. pup. sal. fo. l. pen. C. de susp. tutor.* Sic tutelam exigere & tutelam reposcere pro tutelæ rationes reposcere, in *l.* 13. *ff. de tut. & rat. distl l.* 30. *de adm. tut.* Et recipere tutelam *Suet.* in Claudio *cap.* 2. Diu etiam atque post tutelam receptam alieni juris & sine pædagogo fuit, id est, post pubertatem. In suam tutelam venire, & suæ tutelæ effici, est ad pubertatem pervenire, *l.* 7. §. 1. *ff. de admin. tut. l.* 8. §. 1. *ff. de secund. tab. l.* 39. *ff. de vulg. & pup. l.* 54. *in fi. de hered. inst. l. ult. ff. de jure delib. l.* 32. *ff. de leg.* 1. Sic in edicto prætoris de missione in possessionem verba hæc, Si pupillus in suam tutelam venerit accipienda sunt, *l.* 5. §. *ait Prætor, ff. quib. ex caus. in poss. eat.* Proinde si filiæfam. ita legatum sit, cum in tutelam suam pervenerit, tunc debebitur, cum viripotens facta fuerit *l.* 51. *ff. de leg. lib.* 3. Nec vero Ictis tantum, sed & aliis Latinis auctor, hujusmodi locutio placuit. *Cicero* quidem cum alias sæpius, tum in lib. de orato. ita locutus est. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam venisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse, qui secundum posthumum & natum & mortuum esset, hæres institutus. Idem *lib.* 2. *de Invent.* Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem ante mortuus est, quam in suam tutelam veniret. Porro interdum ea verba significant, Cum in suam tutelam & potestatem pervenerit. Quod ex conjecturis erit æstimandum. Interdum etiam 25. annum hæc verba demonstrant, si ea mens fuerit loquentis testatoris, *l.* 56. *in fin. ff. de legatis tertio.* In qua *Ulpianus* ex voluntate testantis aliam atque aliam hæc verba recipere interpretationem docet. *Briss. Prat.*

TUTELA mulieris multum differt à pupillari, & idcirco simul atque viripotens esse cœperat filiafamilias, & per hoc tutela pupillari liberari, tunc ea quodammodo in suam pervenire tutelam dicebatur. Idque ad Sabinum *lib.* 4. sibi videtur *Paulus* voluisse *cap.* 51. *de leg.* 3. Nec id adeo mirum: Nam mulierum tutores non gessisse negotia, sed auctoritatem duntaxat interposuisse, auctor est in fragmentis Ulp. *tit.* 11. Testatur etiam pro Muræna Cicero, genus quoddam fuisse tutorem, quod potestate mulierum continebatur: satis per hoc indicans quodammodo in suam tutelam mulieres viripotentes perveniret. Ridet enim Jurisconsultos Cicero, qui cum auctores fuerint muliebris tutelæ, illud efficere non potuerunt, ut mulieres in tutorum potestate essent, siquidem in mulierum potestate tutores potius videmur fuisse, quam fuerint in tutorum potestate mulieres Rævard. *l.* 17. *ad tit. Pand. de divers. reg. juris.*

* TUTELA Electorum & Principum Imperii.

* TUTELA Electoris est legis publicæ munus, proximo tantum Agnato, filium Electoris defuncti primogenitum impuberem tuendi, competens.

* TUTELA scilicet hæc in Aureâ Bulla *Tit. VII.* certam formam ac modum præscriptum habet, quòd scilicet ea ad proximum Electoralis filii impuberis Agnatum pertinere debeat, excluso Testamentario extraneo, quem forte pater defunctus filio constituit, quippe quod testator publico huic juri *speciali* quo Electoralis Tutela *legitima* innititur, derogare nequeat.

Debet autem Tutor Electoralis esse justæ ætatis 25. annis major, ita ut si proximior agnatus adhuc minor sit, locus sit remotiori, qui ætatis perfectæ, nisi familia aliqua privilegio veniæ ætatis gaudeat.

Extenditur hæc tutela non tantum ad Electoratos ipsos, sed etiam ad reliquas hereditarias provincias ab Electoratu diversas.

Durat tutela hæc usque ad annum ætatis pupilli decimum octavum completum, quo lapso novus Elector vocem, jus & potestatem Electoriam cum plenaria administratione terrarum consequitur.

Hæc duo singularia ratione tutelæ legitimæ ejusque termini, cessant in reliquorum Principum Imperii tutelis; quæ regulariter secundum jus commune æstimantur, nisi ubi pacta familiæ, privilegia Cæsarea, vel consuetudines novum quid introduxere.

Tutelæ illustrium personarum confirmatio, vel ab ipsâ Cæs. Majestate, vel à Camerâ Imperiali petenda, ubi necessaria est juramenti præstatio sub cautione omnium bonorum.

Regimini tutelari nonnunquam adjunguntur certi

certi quidam Consiliarii tutelares jurati *Regiments-* *oder Vormundschaffts Räthe*, ex Ordine Nobilium vel consiliariorum aulicorum, quibus gubernatio provinciæ committitur, ne tamen in causis arduis quid decidant.

Tutela autem illustrium non in omnibus cum tutelis privatorum conveniunt.

1. Raro conficitur inventarium. 2. cùm tutores Principum, non ipsimet tutelæ administrationem omnium rerum in se suscipiant, sed à testatore aut Judice, vel à tutoribus ipsis certi consiliarii ordinentur, quibus gubernatio provinciæ & cura bonorum committit, finitâ tutelâ, Tutores illustres pupillum jam majorennem ad illos remittunt, quibus administratio illa demandata fuit, quandoque tamen in subsidium contra eos, ob intermissam sc. debitam inspectionem, vel in Aulico Judicio, vel in Camerâ Imperiali agi potest. 3. *Hat ein solcher Administrator seine Lieferung, und Fürstl. oder Gräfl. Stand von des* (habet talis Administrator suam demissionem & Princip. & Comit. Statum de pupilli bonis. 4. Quandoque tutelâ feliciter finita, honorarium aliquot millium Imperialium, pro conditione pupilli, Tutori datur.

* (Vid. Besold. *Thes. pract. V. Vormünder* & *Tr. de tutel.* Zechlin. *Tr. de tutel. Electoral. legitim.* Freher. & Godofredus *simil. Tract.* Unrath. *Differt. de tutel. Elect. Testam.* p. 1. Rumelin. Limn. Dieter. *ad A. B. Tit. VII.* D. Eiben. *Differtat. de Tutelâ maternâ* Puhel. de Tutel. Elect. & Princip.)

Tutelaris causa, lis est quam tutor pupilli nomine intendit. Ulpianus *l. 4. ff. de in lit. jur.* Videamus in tutelari causa quis jurare, & adversus quem possit. *Hotom. Prat.*

In Tuto esse dicitur, cum in stipulationibus res de qua agitur eo modo accipitur, qui non est juri communi repugnans, alioqui subverteretur stipulatio, quod autem everti potest, non est in tuto: Sic Cicero ad Heren. Tute vivit, qui honeste vivit. Connan. *lib. 6. cap. de stipul. cer. & incert. & fact. 3. n. 5.*

Tutor, defensor pupilli, qui ante omnia personæ attribuitur pupillari, ut eum alat. *l. dum plures, §. cum tutor, ff. de admin. tut.* & tit. *C. de alimen. pupill. præstan.* Deinde ne res pupillares neglectæ pessum eant, aut vitientur, ad tutoris officium pertinet, *l. propter litem, §. licet datus. de excus. tut.* E diverso Curator in primis constituitur, ut rebus minoris sedulo prospiciat: deinde, ut personis opera sua adsit, juxta *l. Divus Marcus, ff. de offic. præsi.* cum simillib. Unde fit, quod appellatione tutoris aliquando contineatur curator, ut in *l. 2. ff. de tut. & curat. dat. ab his.* Et in *l. pater, §. conditionum verba, ff. de condition. & demonstr.* nihilominus etiam tutorem eum appellamus. qui magis negligit, quam pupillum tuetur. Vide *Alciat.* in comm. *ad leg. inde tabernacula, verborum sign.* Spieg.

Tutor dari potest non solum præsens præsenti; sed etiam absens præsenti, & contra *l. 5. de tut. & curat. dat. ab his*, modo is, qui datur, ejusdem si provinciæ vel municipii, *l. 1. l. 3. eod.* Præsenti & absenti, modo intra centesimum lapidem hæreat. Tutori dato quinquaginta dies ad excusandum se conceduntur: ultra vero centesimum lapidem absenti adhuc connumerantur in singula viginti millia passuum singuli dies, eoque amplius triginta. *Godd.* in comm. de verb. sign. *l. 73. §. 1. n. 1.*

Tutor & curator quomodo differant, exponit *Modest. 7.* differentiarum. Primo namque ventri curator datur ex edicto Prætoris non tutor: quia nec prætor tutorem facere potuit: Secundo tutorem habenti tutor non datur. Curatorem autem habenti curator dari potest: cujus differentiæ rationem tradit Cujac. *lib. 5. C. tit. 36.* vide eundem Cujac. 17. *obs. 7.* ubi plures differentias tradit.

Tutores sunt qui vim ac potestatem in pupillos habent: exque re ipsa nomen ceperunt, itaque appellantur Tutores, quasi Tuitores atque defensores: sicut *Æditui* dicuntur, qui ædes tuentur, *l. 1. ff. de tutelis:* Eorum autem tria sunt genera. nam alii dicuntur Testamentarii, alii Legitimi, alii moribus inducti.

Testamentarii sunt, quos paterfam. impuberi filio itemque nepoti, quem tamen non patris, sed suæ potestati relicturus est, in suo testamento constituit, *l. 1 & pass. ff. de test. tut.* Legitimi sunt (ut apud *Ulpian.* in Inst. (qui ex lege aliqua descendunt, per eminentiam autem Legitimi dicuntur, qui ex lege XII. Tabul. introducuntur, seu propalam quales sunt agnati: seu per consequentiam quales sunt patroni. *l. 1. & pass. ff. de legit. tut.* Moribus inducti: vide, Tutor Prætorianus. *Hotom. Prat.* Differentia autem tutorem hæc est, quod tutores testamentarii & dativi dentur, & legitimi verò non dentur. *l. 5. ff. de leg. tut.* Cujac. ad *l. 13. de excus.*

Tutores Attiliani dicuntur, qui ex Attilia dati sunt: quæ jubet mulieribus, pupillisve non habentibus tutores dari à prætore & majori parte Tribunorum plebis. Ulp. *tit. 2.* Hoto.

Tutor Cessicus appellatur is, cui in jure tutela cessa est, qui sive mortuus fuerit, sive alii tutela cesserit, redit ad legitimum tutorem tutela: sed & si legitimus decesserit, aut capite minutus fuerit. Cessitia quoque tutela extinguitur. Ulp. *cap. Instit.* 11. Hot. Prat.

Tutores dativi appellantur, qui testamento nominatim dati sunt: hos enim *lex* 12. confirmat, ut ait Ulpian. *c. Inst.* 11. Dativum tamen pro Atiliano aut Juliano *Modest.* posuit in *l. 7. ff. rem pup. sal. for* ubi Testamentarii, qui proprie Dativi sunt à Dativis distinguuntur, & Justin. in *l. 40. C. de Episc. & Cleric.* ubi Testamentarias tutelas à Dativis separat. *Hotom. Prat.*

Tutor falsus est, qui vel tutorem habenti datus est, vel si furiosus datus est & ob eam rem autoritatem præstare non possit, vel si ad aliam regionem sit datus. Ejusmodi tutor perinde habetur ac si tutor non esset. ut traditum est ab Ulpiano in *l. 1. ff. de quo fals. tuto. autor. gest.* esse dicc. *Brebaus* in l. Paulus respondit: *ff. de verb. sign.* & Gœddæus *in eadem lege.*

Tutor fiduciarius dicitur, qui liberum caput mancipatum sibi, vel à parente, vel à coemptore manumisit: idque per similitudinem patroni, Ulpian. *cap. Inst.* 11. vel sic. *Hotom. Prat.*

Tutor fiduciarius, proprie est pater fiduciarius, cui pater naturalis filium emancipavit, ea lege ut manumitteret: vel pater naturalis, qui in emancipatione manumissor extitit contracta fiducia, quod nomen transmittit in liberos suos fratres impuberis emancipati, & permanet in eis etiam hodie. non in emancipatore, qui cœpit haberi pro legitimo tutore, quasi patronus. Cujac. ad Africanum *tract. 4. fol. 40.*

Tutor fiduciarius is proprie dicitur, qui cum pater esset fiduciarius filium sibi mancipatum manumisit,

numisit, nec remancipavit, hæc *Ulpianus* in Instit. Ponamus ergo contractam fuisse fiduciam, id est, ultro citroque factam emancipationem, patremque fiduciarium vero patri filium remancipasse. Pater verus, quoniam alter fidem similiter ejus sequutus est, fiduciarius eodem modo dici deberet, at quoniam verus est pater suam retinet meliorem appellationem. Præterea tutor etiam fiduciarius, item ut alter, dici deberet, sed quoniam qui legitimi sunt hæredes, ii tutores sunt legitimi, pater quem lex ad manumissi filii hæreditatem vocat, suum hoc à lege nomen retinebit, diceturque Legitimus. At quoniam emancipati frater hæres non est legitimus, quemadmodum docet Cajus in Instit. & Ulp. in *l.* 1. *ff. si patre quis manum su.* Tutor legitimus ut patroni filius, appellari non potest. Patroni enim filius ut hæres est legitimus, sic tutor legitimus appellatur. Quod igitur agnatus ille proximus filii manumissi frater, cum ad tutelam vocabitur, nomen habebit; Pater suum nomen fiduciarii tutoris, quo usus non est, in illum transferet, diceturque Tutor fiduciarius. *Hot. Prat.*

TUTOR honorarius dicitur, qui non administrationis & oneris, sed honoris tantum causa datur, *l.* 3. §. 1. *ff. de admin. tut.* ubi *Ulpianus* ait, eos non idcirco extra periculum esse, si pupillos negligant. Nam potius quidem excussis ejus qui gesserit facultatibus conveniri oportere. *Hot. Prat.* Honoris causa datus tutor non videtur, quem pater à cæteris tutoribus, rationes accipere voluit, *l.* 26. §. 1. *de legitim. tut.* Briss.

TUTORES Juliani dicuntur, qui ex lege Julia & Titia dati sunt, quæ jubet mulieribus pupillisve non habentibus tutores dari in provinciis à præsidibus earum. Ulp. *cap. Inst.* 11. Hot. Prat.

TUTORES legitimi qui dicantur, vide Tutores sunt qui vim.

TUTOR Prætorianus, Ulpian. *ap. Instit.* 11. Moribus tutor datur mulieri, pupillove, qui cum tutore suo lege aut legitimo judicio agere vult, ut auctore eo agat (ipse enim tutor in rem suam auctor fieri non potest) qui Prætorianus tutor dicitur, quia à Prætore urbis dari consuevit. *Hot. Prat.*

TUTOR suspectus dicitur (quantum ad crimen quod ex *l.* 12. *tab.* descendit, attinet) qui fraudulenter & negligenter in reb. pupilli vel adolescentis versatur, *l.* 31. *ff. de rebus auctor. jud. poss.* Vultejus *ad prin. n.* 1. *Inst. de suspect. tut.*

TUTOR & Protutor inter se differunt. Tutor enim non tantum bonorum, sed etiam personæ custodiam habet, cujus etiamnum officio incumbit conditionem pupilli sui quærere: & omni in re parum abest patris potestate & reverentia. At in Protutore nihil hujusmodi est qui bonorum gestioni præest: in eoque operam suam ultro accommodat. Connan. *lib.* 8. *c. de inutil. nupt.* 6. *n.* 7.

TUTORE autore factum, ut accipiendum est. Jurisconsf. exponit in *l.* 3. *de autor. tut.* & Just. in §. *penul. eod.* Spieg. Porro aliud est tutore, autore, longe aliud per tutorem aliquid fieri: Tutore quippe autore, id est, ipso pupillo adeunte, ac solennia peragente. Per tutorem, id est, adeunte, tutore, atque agente solennia: Vide Cujac. 1. *observ.* 34.

TUTOREM esse alicui, eleganter dicitur, pro præscribere, atque imperare: juxta Persianum illud, Ne sis mihi tutor. *Spieg.*

TUTORIS officium. Vide Curatoris officium. Notitiæ vero causa tutores dari olim liberti solebant, quod in familia versati cognitas ac perspectas pupilli facultates haberent, & ideo tutores earum notitia instruere poterant, *l.* 1. §. *si pupillus, ff. de tutel. & rat. distr. l.* 32. §. 2. *de testa. tut. l.* 1. *C. de peric. tut.* Briss.

TUTUS locus, in quo secure versari, aut quidpiam agere possumus. Cajus in *l. plerique, de in jus voc.* quia domus tutissimum, hoc est maxime securum cuique desugium, atque receptaculum sit. Huic sententiæ non absimilis est sententia illa, quæ apud Græcos circumfertur, οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος: id est, Domus amica, domus optima. Vide *Hegendorfinum* in eandem l. *Spieg.*

TUUM est quod vendicare potes: vel cujus dominium ad te spectat, *l. quintus.* §. *argento.* §. *cum aurum,* & §. *si cui de aur. & arg. leg.* Tuum non est, quod tibi casu auferri potest, §. 1. *l. actiones. de reg. jur.* Spieg.

TUUM quoque non est, quod tibi debetur, Spec. *tit. de decim.* tuum, id est, tuæ jurisdictioni subjectum, c. de iis quæ fiunt à majori part. capit. *cap.* 1. *de auctor. & usu pall.* Prat. vide & hac dictione Goddæum in *l. morum* 92. *de verb. sign.*

TY.

TYBERIUS Cæsar, Livii Drusi ex Livia Drusilla filius Augusti. Deinde privignus. Ab illo ea lege est adoptatus, ut ipse Germanicum Drusi Neronis fratris sui filium adoptaret. ex Suetonio in vita Augusti, Tyberii, & Caji Cæsarum. Justinian. *lib.* 1. *Instit. tit. de adoptio.* Nebriss. hic valde reprehendit *Accursium*, quem vide, &c.

TYBERIS fluvius Italiæ est, è media fere longitudine Apennini Aretinorum finibus defluens. Sic dictus à Rege Tuscorum hujus nominis, qui piraticam exercens, juxta eum in bello periit. Quod, præter *Virgilium*, sensisse videtur *Ovid.* lib. 2. Fastor.

Albula, quem Tyberinus mersus in undis.
Reddidit, hybernis forte tumebat aquis.

Sunt alii qui aliunde hoc nomen trahant. Sed ne in minutiis ab instituto nostro alienis immoremur, à Tyberi, seu in poëmate Tyberis, sit Tyberinus, na, num: ut piscis Tyberinus, & nauta Tyberinus, hoc est, in Tyberi versans. Quomodo accipitur *C. in tit. de nautis Tyberinis, lib* 11. Anch.

Τύμβος funus dicitur, cum jam incensum est cadaver, & ardet. Exequiæ dum funus ipsum effertur. Cum vero jam crematum est, reliquiæ & bustum, quasi ustum, quod à Græcis Cicero appellari putat τύμβον, Τύμβος ἢ λέγεται παρὰ τὸ τυφῶς, quod uri significat. Brechæus in *l. cum in testamento, ff. de verb. & rer. sig.* Gothofr. *in not. ad l. si ex re* 28. §. 4. *ff. de stipulation. serv.*

TYMPANUM, tota majoris ambitus, quæ ab hominibus orbem ejus introrsum calcantibus versatur. Ulpian. *l.* 19. §. 1. *ff. locat.* Quod si regulis olea prematur, & prælum, & suculam, & regulas, & tympanum, & trochleas, quibus relevatur prælum, &c. *Lucret.* lib. 4.

Multaque per trochleas & tympana pondere magno
Commovit atque levi sustollit machina nisu.

Hot. Prat. & Forcat. in penu. jur. civ. *c.* 11.

TYMPANA margaritæ: de quibus *Plin.* lib. 9. cap. 35. Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhærescunt, nec iis avelli queunt, nisi lima: quibus una tantum est facies, & ab ea rotunditas: aversis planicies, ob id Tympana nominantur Paul. *l.* 32. §. *ult. ff. de aur. & arg.* Cum quædam ornamentum mammillarum ex tym-

tympanis margaritis triginta quatuor legasset. *Prat. Hot.*

TYMPANUM etiam pro quodam torturæ genere interdum capitur. Nam in tympano apud Græcos homines torquebantur. Et hinc is qui sæpe in eo per tormenta cruciatus est, à Plauto apud Pristianum tympanotribam vocari, creditur: verba sunt Plauti in Truculento.

Tympano tribam amas hominem non nauci.

At videtur à τυμπανίτεν formari, ut fictum est, οἰκίτευ. Vel tympanotribam vocare videtur eum qui tympanum pulsabat ut in sacris Rheæ: & in multis initiationibus & sacris tympana gerebantur, ut è Lysistrata Aristophania constat. Tympanum autem illis in sacris gerere parum virile videbatur, censebaturque muliebre, atque hanc interpretationem meliorem esse putat *Turneb.* advers. *lib.* 17. *c.* 22.

TYNNARIA piscatio, *l. venditor, ff. comm. præd.* quæ piscantur Tynni pisces prægrandes *Budæo* in d. l. venditor. *Plin.* lib. 9, c. 15. *Prat.*

Τύπος, forma, figura, adumbratio est. Imperialis Cancellaria Romana, venustius olim typum aureum appellabat, quæ hodie dicitur, Bulla aurea, sive Sigillum majestatis: Τῦφος aspirato, inflationem significat & superbiam. Inde videtur *Voltio* deduci Typhon ventus, de quo *action.* 27, qui, teste *Plinio*, præcipua navigantium pestis est, *Sturmwind.* Hoc ideo adscripsi, quod non raro scriptum reperitur, pro typhus, sine aspiratione typhus. *Spieg.*

TYPUM pragmaticum, cum prochartula, seu indice, quod fieri debeat, accipiunt in *Auth.* In medio litis non fier. sacr. form. si *Haloandri* versionem legerint, quam ab Justiniani sensu recessemt, deprehendent. *Spieg.*

TYRANNI vocabulum, de communi loquendi usu, qui etiam proprietate potentior est, *l. annicu-lus, l. in usu, de verb. sign.* de malo principe intelligitur: cum olim sui natura qualemcunque significaret. Ulp. in *l. Fulcinius, Quib. ex caus. in poss. eatur,* explicans, quid sit Latitare. Potest, inquit, quis Latitare non turpi de causa, veluti qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones, *Plato*, & *Aristot.* appellant tyrannos, eos qui Remp. ad suam, non ad eorum qui ipsis commissi sunt, utilitatem administrant. Latini vero appellant eos, qui in libera civitate dominationem per vim occupaverunt. Cum hujusmodi tyrannis fœdera, aut bella fiebant. Tyranni qui dicantur, vide Bart. in *l.* 16. *C. de sacros. Eccles.*

TYRANNIS, sævus, violentus ac atrox dominatus. De hac singulari libro, quem de Tyrannia inscripsit *Bart.* pluribus differit *Melanchton*, liceatne privatis interficere tyrannos, libro Philosophiæ Moralis 2. non inutiliter attingit. *Zasius* noster censuit tyrannidem tyrannide illudendam, tyrannumque tyranno opponendum. *Spieg.*

TYRANNIDEM, quæ neque diuturna est, neque felicem habet exitum, rejicit lex 12. Tabularum: Justa imparia sunto. Et quamvis olim inter tyrannidem & justum imperium nihil interesset, cum tyranni dicerentur domini & Reges, qui plenam haberent in subditos potestatem, quales erant plerumque viri spectatæ virtutis. ut apud *Virgil.*

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Tamen cum postea crescente hominum malitia, vi quadam & ex animi libidine, non vero Jure & Legibus, plerique regnare cœpissent, ad eos tantum Tyranni nomen restrictum est: & quo magis patella dignum haberet operculum, quale fuit Imperium, talis erat subditorum amor & obedientia. Exempla scatent omnes historiæ. *Old. Prat.* De tyrannide Basilisci, vide *l. fin. Cod. de incest.* De tyrannide Odenati, vide *l.* 4. *C. de ingen. manum.* de Avidii Cassii, *l.* 7. *Cod. ad l. Jul. majest.* his adde *Bartoli* tractatum de tyrannis, & vide *Cujac.* lib. 3. obser. 19.

TYRANNICIDA, tyranni percussor, accepto consilio Reipub. liberandæ.

TYRANNOCTONUS, Ciceroni est vindex & oppressor tyrannidis. *Spieg.*

TYBER, vox apud Jurisconf. in *l. prætor ait* 12. *vi bonor. rapt.* Græcis est, quod nobis tumultus: unde turba facta, est, ut ex Sylla, Sulla: & Xustico, Xysticus, & alia permulta, *y* in *u* nostrum verterunt, autor *Bud.* in annot. poster. *Spieg. Prat.*

TYRONES, id est, novitii, opponuntur veteranis militibus: hi erant juniores, qui publicis stipendiis in militari disciplina instituebantur, & militiæ designati, ad pugnam exercebantur: qui deinde, ubi satis videbantur instructi, in numeros referebantur, nec antea privilegia militiæ habebant, ut plane constat de milit. testamen. ex *Ulpiani* responso, ubi ait: Ex eo tempore quis jure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est, non ante & quæ sequuntur. Cæterum, ut tyro ad omnem artem refertur, ita tyrocinium pro prima actione, in quacunque arte accipiendum est: quod & tyrocinium facere, & ponere rudimentum dicitur. Siquidem Tyro, extra militiam, rudem, & inexercitum significat. Observandum autem, quod *Venulejus* Tyrocinium animi pro simplicitate, & rudimento; posuit eleganter, in *l. ult. de edil. edict.* ibi Novitium autem, non tyrocinio animi, sed conditione servitutis intelligi. *Spieg.*

TYRO & gregarius miles pro eodem dicitur, & juniores sæpe in *C. Th, qui & caligari.* Cujac. ad *l. ult. de militari veste, C. lib.* 12.

TYRUS, *Sor.* Hebraice. *Sur* vulgo, uti ut *Munster.* patria Ulp. *lib.* 1. *de censib.* metropolis in Syria Phœnice. *l. un. de metrop.* Berytio. *C. lib.* 11. Splendidissima quondam populi Romani colonia. ejus in libro Josue mentionem facit Scriptura, & Isai. 23. & Ezech. 26. de ea multa dicuntur, quod olim regia floruerit dignitate, ut facile inde vetustatem æstimare liceat. Verus item historia Tyrum, ut multarum urbium parentem celebrat. Josephus 240. annis ante templum Hierosolymitanum conditam putat. Hodie nec obscura est, nec infrequens, *Vadiano* teste: sed ante omnia clara sepulchro Friderici Suevorum ducis & Imperat. Romanorum, quem Itali *Barbarossam* cognominant. *Spieg.*

T Z.

TZANCARUM, vel Tzangarum (est enim quædam in scriptura varietas) fit mentio in *l.* 3. *& l. ult.* Quo quemque habitu esse *op. in C. Th.* Et ita forte apud *Vopisc.* in Claudio verbum hoc pro zanchis, quæ inter vestimenta numerantur, substitui debet. Genus autem quoddam calceamentorum id fuisse, adductus libelli Græci de officiis aulæ 6. Polioritæ verbis, suspicor, quæ ita habent, ἐςὶ καὶ ἕτερον εἶδος ὑποδημάτων ... τζάγγια, ἔχον ἐκ πλαγίων ... [illegible] ... τζαγκάριος, ὡς ... Sed & Moschopul. in lib. περὶ σχεδῶν, τζαγκάριοι vulgo

 appella-

appellari scribit, quem Attici σκυτοτόμον, i. e. cerdonem coriatium vocant. Plane Imperatorum calceamenta purpurea & φοινικοχρόα fuisse *Zonar.* Tom. 2. Annal. in *Michaelis* Theophili filii imperio indicat. Εἶδε, ait, αὐτὴ τὰ φοινικόχροα πέδιλα ἢ περιεπτὸν ὑποδήματα ἢ βασίλεια ἐν ὄψει. Eaque mox τῆς βασιλείας παράσημα vocat. Idem in *Basilio* Porphyrogeneto, καταπνεύσας ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς ποδὰς αὐτοῦ ὑποδεδημένους ὑποδήματι φοινικοῖς, τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς βασιλείας γνωρίσματα ὁ σκληρὸς ἀπεδίδου, τὰ δὲ γε πέδιλα οὐκ ἀπέδετο & quæ sequuntur *Guliel.* Tyrius *lib.* 15. *de bello sac. c.* 23. Exhibita, ait, sibi in patris præsentia, & eo mandante imperiali reverentia, ocreis, ut mos est, in illo Imperio, insignitus purpureis ab universis legionib. certatim Augustus est appellatus. Idem etiam *Nicetas* in Annal. confirmat, ἐν ᾧ τῷ, ait, ἐποχείνας καταλειπεῖν τὴν βασιλείας διάδοχον ἐρυθρῷ τινὶ πέδιλα μεταδίδωσι ἐν βασίλεια ἰδιώτῃ ἀναγορεύεσθαι. Et alias, τῷ μὲν περιήκειν τῷ Ἀλέξιος τόδε τὸ ὄνομα, πορφυρίδος μετέδωκε καὶ πεδίλοις ἐρυθροῖς ὑποδήσας διαφέρει καὶ στολὴν φορεῖν οἱ παρεῖχεν, ὁπηνίκα ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἀνηγορεύετο. Bri. Prat.

TZANI quorum mentio fit in præfatione *Novell.* 1. *in pr.* Sunt populi in Armenia Persameriam versus, primum *Macrones*, postea *Tzani* nuncupati. Hos *Arrianus* auctor est ante Adriani Imp. tempora fuisse Romanis tributarios, sed postea ob incultam nimis, barbaramque vitæ rationem defecisse, donec iterum à Justiniano primum per Sittam, deinde per Theodorum devicti fuerint, sed magno eorum bono. Hac enim ratione relictis ferinis illis suis moribus Christianam religionem amplexi sunt. Id quod pluribus verbis scribit *Procopius* lib. 3. περὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων. Horum meminit Justin. in *Nov.* 28. jactans suo principatu primum Tzanorum gentem Romani Imperii majestatem agnovisse, & in *Novel.* 1. statim principio, & apertius Agathias *lib.* 5. qui describens victoriam Justiniani adversus Tzanos, primæ Novellæ constitutionis meminit, palamque asserit in ea fieri mentionem Tzanorum *Balduinus.*

TZETZES dictio tria significat, ἱδέξον, ἀρπηχήτλωτι, τὸν ἱερέα ἐν τύπῳ. Goth. in *Not. ad Novell.* 32. in epigraphe.

V A.

VACARE dicitur, quod nec jure, nec facto detinetur ab aliquo, *l. ult. C. de bon. vacant. lib.* 10. Vide Bart. *in l. si bona, ff. de acquir. possess.* Spieg. Prat.

VACARE domus dicitur, quæ à nullo inhabitatur, *l. pen.* §. 1. *ff. de usu & habit.* & vacare possessio, quæ à nullo detinetur, *l.* 37. *ff. de usura.* Vacare servus qui nullum ministerium præstat, *l.* 11. *ff. ad exhib.* Et Vacare hæreditas, in *l.* 30. *ff. de vulgar. & pup.* quæ ab hæredibus scriptis adita non est. Vacare quoque portio dicitur, quæ testamento nulli data est, *l. ult. ff. de secund. tab.* §. *videamus. Just. de hered. instit.* Quomodo & vacuam partem intellige in *l.* 19. & *l.* 59. §. 1. *ff. de hared. inst.* Et vacuum sextantem, in *l.* 8. *ff. de secund. tab.* Briss. Prat.

VACARE, id est, feriari, sic rustici stipulas illectas cum vacaverint, colligunt, *l.* 30. §. *ff. de verb. sign.*

VACARE fructus dicitur, qui non colligitur, *l.* 2. §. *ult. ff. qu bus mod. ususfruct.*

VACARE à legatione, id est immunem esse, *l.* 6. *ff. de legat.* sic vacare culpa, id est, carere, *l.* 3. *ff. de magist. conven.*

VACARE liberis alendis, id est, operam dare, *l.* 5. §. *demonstrat. & de jur. immunit.*

VACARE dicitur pecunia, quæ non occupatur, neque nominibus vel in emptionem prædiorum collocatur, *l.* 12. *in fin. ff. de admin. tut.*

VACARE operam dare, *l. non distinguemus*, §. *sacerdotio, ff. de arbitr.* Vacare, deficere, *l.* 1. *ff. de vacat. mun.* Vacare, id est, cessare. *Prat.*

VACARE populo, procul. esse *Budaus* citat Cic. in Tuscul.

VACARE postulationibus, teste *Bud.* dicitur pro eo, quod Galli expedire requestas: nos *Supplicatzen erledigen* dicimus. Affert è Plinianis epistolis testimonium, in annotat. Prior. *Spieg.* Hinc

VACANS, participium, qui otiatur.

VACANTEM mulierem pro vidua posuit Martian. in *l.* 5. §. 2. *ff. de vi. publ.* Qui vacantem, inquit, mulierem rapuit. Et Quint. declam. Sive enim, judices, malignitas est persuasionis humanæ, fœminam vacantem vocare meretricem. *Prat.*

VACANTES in *l.* 2. *C. ut dignitat. ordo serv. & C. Th. de comitib.* vocantibus sunt, quos Græci ζωσὶς vocant, qui scilicet nulla jam dignitate funguntur; sive munere excesserint, sive nunquam gesserint, id est, honores imaginarios gesserint. Hi enim dicuntur adscriptitii & adlecti & opponuntur honorariis Lamprid. in Alexand. Ne quem adscriptum id est, vacantium, haberet. Vacantes etiam Tribunos apud Marcellin. *lib.* 31. & Veget. *lib.* 3. *c.* 17. legimus. *Prat. Briss.* & fusius Cujac. ad *l.* 1. *Cod. de primicer.*

VACANTIA bona dicuntur eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt. cujus hæres nullus est, *l.* 1. *C. de bon. vacant.* Hæc olim quidem publicabantur, teste *Ulp. c.* 18. *Instit.* nunc vero lege Julia confiscantur, & quadriennium iis nunciandis præscribitur, *l.* 10. §. *intra de diut. & temp. prescr. leg.* 96. §. 1. *l.* 114. §. *qua intestato de l.* 1. *l.* 50. *ff. de manum. testa.* *l.* 6. §. *est fisco, ff. ad Trebell. l.* 6. §. *certe, ff. si quis omissa causa test. l.* 1. §. 1. *l. ult. ff. de success. ed. l.* 1. §. *divus, l.* 41. *ff. de jur. fisc. l.* 18. *ff. de usucap. l.* 19. *ff. de divers. temp. l.* 10. *C. de inoff. l.* 22. *C. de appell. l.* 1. *C. de quadr. prescr. l.* 1. *Cod. de donat. int. vir. l. pen. & l. ult. de vacatio. lib.* 10. Codice. Vacantia autem dici quæ & caduca patet ex *l. fin. Cod. Theod. de bon. vacant. l.* 2. cum aliis pluribus titul. seq. Strabo ἀδέσποτα vocat *lib.* 17. *Geograph.* quod dominum, id est hæredem non habeant. Constantinus vero ἀκληρονόμητα. Sic vacantem hæreditatem accipe in *leg.* 13. §. *item si quis à fisco, ff. de pet. hared.* Et vacare bona in *leg.* 2. *in fin. ff. ad Tertyl. & in leg.* 38. *ff. de jure fisc.* quorum neque hæres, neque possessor extat, ab eo quod domino vacua jacent. Vacantes areæ quæ nullum usum civitatibus ornatumque præbent, *l.* 41. *C. de operib. publ.* Briss. Prat.

VACAT causæ probatio, id est superflua est, apud Modest. in *l. si consentiente, de manum.* Spieg.

VACATIO, præcipue pro immunitate, exemptione ponitur, item & solutione ac cessatione. *Steph.* in Thesauro citat testimonia qu bus accipi vult vacationes militiæ, quas barbari treugas vocant significare. *Spieg.*

VACATIO, munerum publicorum excusationem significat *leg.* 5. §. *ult. in fin. ff. de muneribus & honor. tit. de vacat. & excus. muner.* Suet. in Claud. *c.* 55. Cum decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata vacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum judicandi dimisit *Plin.* lib. 10. Epist. Cum

Cum citarem judices conventum inchoaturus. Archippus vacationem petere cœpit, ut Philosophus. *Briss. Prat.*

VACATIO muneris publici non præstat, ut ne magistratus quis creetur, *l.* 12. *ff. de muner. & honoribus.* Ea verò omnia, quæ extra ordinem ad tempus inducuntur, ab his qui vocationem meruerunt, exigenda non sunt. *Briss. Prat.* Est autem inter vacationem & excusationem differentia aliqua. Excusatio enim causam habet & legitima est. Vacatio nuda est, nec legem nec causam aliam habet quam indulgentiam Principis, quæ etiam ab extraordinariis tantum muneribus liberat, non ab ordinariis & legitimis. Prat.& Gothofr. *ad rubr. ff. de vacat. & excus. mun.*

VACATIO ex lege Julia Papia dari dicebatur his personis quæ necessitate matrimonii contrahendi ad tempus liberabantur, & interim nihilominus ex aliorum testamentis perinde atque nuptiis devinctæ capere poterant. Ulp. in *Instit.tit.* 14. Fœminis, ait, lex Julia à morte viri anni tribuit vacationem, a divortio sex mensium, &c. *Suet.* in Augusto c. 34. de lege Julia, de maritandis ordinibus. Hanc, inquit, cum aliquanto severius, quam cæteras emendasset, præ tumultu recusantium ferre non potuit, nisi adempta demum lenitate parte pœnarum & vacatione triennii data. *Briss. Prat.*

VACATIONEM accipere. Vide *C. de his qui à princ. vacant. acce. lib.* 10.

VACATIONEM dare. Item vacationem habere, vide *Doletum.*

VACATIO Legis pro solutione Legis, *Budæo* attestante.

VACILLANS testis, qui inconstantia & diversa testimonia dicit, vide *text. & gl.* super verbo *Vacillat. l.* 2. *ff. de testib.* & Vallam. *lib.* 5. *Elegant.* Spieg.

VACUAM domum habitare dicuntur, qui speciem rei magnificam ostentant, quum ipsi bono vacui sint. Sententiam vulgo jactatam *Erasmus* indicat ad finem *Cent.* 6. *Chiliad.* Spieg.

VACUAM mulierem Cornelius Tacitus *lib.* 15. appellat viduam eodem sensu quo vocantem mulierem paulo ante in *l.* 5. *§.* 1. *ff. ad l. Jul. de vi publ.* nominati diximus. *Prat.*

VACUA pars. *l.* 19. *& l.* 59. *§.* 1. *ff. de hered. instit.* quæ testamento nulli data est.

VACUA pecunia, id est otiosa, inutilis, infructuosa, quæ in arca sterilis & otiosa mansit, *l.* 28. *ff. deposit.* Quibus ut primum prospicuam, ne vacua tibi sint, id est, ut usuras eorum accipias, curæ habebo, *l.* 24. *ff. de præscr. verb. l.* 12. *in fin. ff. de administ. tut.* Prat.

In VACUAM possessionem mitti introduci dicitur, quia in fundi possessionem liberam, & à nemine occupatam introducitur, *l.* 3. *§* 1. *ff. de act. empt. l.* 3 *ff. de usur. l.* 31. *§. arbitri, ff.de recept. qui arbi. l.* 18. §. *si venditorem, l.* 33. *l.* 34. *ff. de adqu. poss.* Vacua autem possessio emptori tradita non intelligitur, si alius vel ventris, vel legatorum nomine in ea sit, vel creditores bona possideant, *l.* 2. *§. ult. ff. de act. empt.* Quanquam hi non possideant, sed magis custodiendi & observandi causa in possessione sint. *Briss. Prat.*

VACUA traditio, pro vacuæ possessionis traditio in *l.* 20. *ff. de serv.* Briss. Prat.

VACUI agri, sive vacant agri, qui nihil proferunt, vel non excoluntur *agetten.* Sic vacua prædia, pro nihil continentibus accipimus. *Spieg.*

VACUI nummi, Scævolæ, qui sunt sine usuris, *l. Quintus Cæcilius,* Depositi, *Spieg.*

VACUUM proprie inane significat. Ita vacuus locus, vacuus uterus pleno opponitur, *l.* 30. *§. pen. l.* 83. *ff. de adq. hered. l.* 2. *§.* 1. *ff. de decur.* Ita vacuæ tabulæ, i. nihil scriptum habentes *l.* 11 *ff. de injust. rup.* Briss.

VACUUM ministerium dicitur ejus, qui certam procurationem habet nullam, sed primum quodque sibi impositum munus obire cogitur. *Ulp.* de mediastino loquens, *l.* 27 *§.* 2. *de usufruct.* Si servi ususfructus legatus est, cujus testator quasi ministerio vacuo utebatur, si eum disciplinis vel arte instituerit usufructuarius, arte ejus vel peritia utetur. *Hot. Prat.*

VACUUS fundus, qui à nemine detinetur & occupatur, *l.* 33. *ff. locat. Cornific.* 4. Rhet. ad Herenn. Necesse est cum contteri illum fundum nostrum esse ostendas te aut vacuum possedisse, aut usu tuum fecisse. Eodemque modo vacua possessio, quæ à nemine detinetur, *l.* 18. *in fin l.* 68. *in fin. ff. de contrah. empt. l.* 52. *in fin. l.* 75. *§. qui id quod. ff. de verb. oblig. l.* 3. *§. hoc interdictum, ff. de itin. actuque, l. pen. in fin. ff. de adqu. poss. l.* 3. *C. eod. tit. l.* 4. §. *si tu me ri, ff. de usucap. l.* 19. *ff. de vi & vi arm.* Cicer. *lib.* 3. *de orat.* Nostra est, inquam, omnis isti prudentiæ doctrinæque possessio, in quam homines quasi caducam atque vacuam abundantes otio nobis occupatis involaverunt. *Quintil.* declam. 11. Undecunque effulsit lucrum, sine respectu salus publica addicitur, & in vacuam possessionem fames venit *Briss. Prat.*

VACUUS ad agendum, ad narrandum, hoc est, cui vacat narrare aut agere. *Steph. Rob.*

VACUUS sextans, vide *l.* 8. *ff. de secund. tab.* Prat.

VADARI, pro vadimonio obstringere, sive diem judicii ex compacto constituere, & in jus vocare, proprie tamen est sub certa pœna se judicio statutum promittere: quod qui multæ fidei possessor non erat, vadem, id est, fidejussorem dare tenebatur, unde Vallam *lib.* 6. *Elegan. c.* 1. Spieg.

VADARI dicebatur is, & cui vadatio denunciabatur, & is qui eam denunciabat. Cic in Orat. pro Quintio: vadari vis? promittit, in jus vocas? sequitur. *Horat.* Satyr. 1. lib. 1.

Ventum est ad Vestæ quarta jam parte diei
Præterita. & casu tunc respondere vadato
Debebat.

Ergo qui litem intendere alicui volebant, à Prætore postulabant, ut cum vadari liceret. Plaut. *in Aulul.*

Pulmentum pridem ei eripuit milvius:
Homo ad Prætorem plorabundus devenit,
Infit tibi postulare, plorans ejulans,
Ut liceret milvium vadarier.

De Euclione loquitur. Est autem vadari, vades postulare, id est, locupletes fidejussores, qui aliquem certæ pecuniæ sponsione vadimonium obiturum præstabant. Hinc Liv. *lib.* 3. Tot vadibus accusator vadatus est reum. *Prat.*

VADATIO denuntiatio erat illa, quæ fiebat, ut jam dictum est. *Prat.*

VADERE vulgo usurpatur pro ire: Alii tamen in re violenta aut difficili teste *Sylvio,* usurpare solent. *Spieg.*

VADES proprie dicebantur, ut Ascon. in *Monosyl ab.* & Festus *lib. ult.* ostendunt, qui reum capitis sistendum spondebant, qualis fuit ille Damon, de quo Cic. *lib.* 3. *Offic.* meminit. Sed tamen quicunque pro altero vadimonium etiam in civili causa promittebat, vas appellabatur. Porphyrion: vades, inquit, sponsores dici notum est: quod

quod qui eos dederit vadere, id eſt, diſcedere interim liceat. Quæ quanquam propter diſſimilem ſyllabarum quantitatem, dubitationis aliquid habeant, illud tamen demonſtrant, morem hunc veteribus fuiſſe, ut qui litem vellet intendere, adverſario denuntiaret, ut in jus veniret: ſi nollet, vel eum cogeret, vel ſponſorem acciperet, fore, ut conſtituto ſe die ſiſteret. Illa autem denuntiatio, Vadatio dicebatur. Nam & qui denunciabat, & qui denunciabatur. Vadari dicebatur Cicer. *in Quintiana*: Vadari vis? promittit, in jus vocas? ſequitur. Horat. *ſerm.* 1. *ſatyra* 9.

Ventum eſt ad Veſtæ quarta jam parte diei
Præterita. & caſu tunc reſpondere vadato
Debebat.

Ergo qui litem alicui intendere volebant, à Prætore poſtulabantur ut eum vadari liceret Plaut. *in Aulul.*

Pulmentum pridem ei eripuit milvius,
Homo ad Prætorem plorabundus devenit:
Inſtitit ibi poſtulare, plorans, ejulans,
Ut liceret milvium vadarier.

De Euclione loquitur. Eſt autem vadari, vades poſtulare, id eſt locupletes fidejuſſores, qui aliquem certæ pecuniæ ſponſione vadimonium obiturum præſtabant. Hinc apud *Livium* Tot. vadibus accuſator vadatus eſt reum. *Horat.*

Ille datis vadibus, qui rure extractus in urbem eſt,
Solos felices viventes clamat in urbe.

Quod ſi quis vades dare nollet, & vadimonium promitteret, qui vadabatur, aliquem eorum qui aderant, accepta ejus auricula, interrogabat, Licetne anteſtari? Si ille reſponderet, Licet: injecta manu adverſarium ad prætorem trahebant. Vide paulo poſt in verbo Vas: & *Hotoman.* in ratione pro Quintio.

Vadimonium, eſt ſponſio ſtandi in judicio. Inde vadari verbum, pro vadimonio obſtringere. Sunt autem vadimonio obſtricti, qui ob crimina in judicium vocati, ab judicibus impetraverunt, ut aut ſua, aut ſponſorum fide dimittantur, ea lege, ut in certum diem ad judicium ſiſtant. Budæus *in annotationib. ad l. poſter. de orig. jur.* Porro venire ad vadimonium obire vadimonium, & ſiſtere vadimonium in eadem ferme re dicuntur. *Spieg.*

Vadimonium non ſponſionem modo alterius ſiſtendi, ſed & conſtitutum diem ſignificat, quo quis ſe judicio ſiſtere debebat, ad quam diem, qui judicio adſunt, vadimonium obire & ad vadimonium occurrere, quo dicendi genere uſi ſunt Marcus Cicero *pro Quintio*, Plin. *lib.* 8. *epiſtolar.* Suetonius *in Caligul. c.* 39. & vadimonio ſiſtere apud Apul. *lib* 9. *Aſini aur.* Vadimonium promittere Varroni *lib.* 5. *ling. Lat.* Bud. Etſi forte non male etiam de citatione perſonali intelligi poſſet. Vadari namque pro citare perſonaliter affuturum uſurpari docet Bud. *in annot. prior. ad Pand.*

Vadimonium Cujacius ad *l. ait prætor*, §. *item & in eremodiciis, ff. de minor. vigintiquinque ann.* definit eſſe ſatisdationem judicio ſiſtendi cauſa: ubi ſubjicit differentias quaſdam eremodicii & vadimonii. Ex eremodicio, inquit, lis amittitur. Ex deſerto vadimonio lis non amittitur. Deſerit vadimonium reus non actor. Contrahit eremodicium non reus tantum, ſed etiam actor. Eremodicii reſtitutio præſtatur omnis ætatis hominibus, ſi ex juſta cauſa ſe abfuiſſe doceant. Deſerti vadimonii reſtitutio non præſtatur, ſed exceptio tantum reo ex certis cauſis datur, ſi deſertionis pœna petatur ſtipulatione comprehenſa. Vide *Cujac.* ſupra allegato loco, &c.

Vadimonium promittere, *Verſprechen in das Recht zuſtellen.* Vadimonium obire, *Sich auf den beſtimpten Rechtſtag ſtellen.* Contra Vadimonium deſerere, *Den Rechtſtag nicht verſtehen.* Non venire ad vadimonium: idem quod Græce Eremodicium dicitur. Vadimonium differre, judicium erat non niſi ex magna cauſa, utpote luctus vel judicii publici. Præs & Vas ſic diſcernuntur: Præs eſt, qui populo ſe obligat, interrogatus à magiſtratu, proprie in cauſis pecuniariis. Vas qui pro alio promittit in judicio pœnali. *Old.*

Vadimonii deſertio, eſt deſertio promiſſionis judicio ſiſtendi cauſa factæ. Longe aliud eſt deſertio litis conteſtatæ, graviorque ex hac cauſa, quam ex illa pœna. Nam hæc damno litis coërcetur, quia deſertori non licet appellare, vel ex integro cauſam agere, illa non item. Et olim quidem, qui litem inchoatam deſerebat, evocabatur edictis tribus & peremptorio, non etiam is, qui non parebat, promiſſioni judicio ſiſti. Male igitur. *Haloander* vadimonium & litem conteſtatam confundit, Cujacius *in expoſit. Novel. Juſtinian.* 69. ut omnes obediant præſidibus.

Vadimonium miſſum facere, eſt vadimonii obligationem remittere *Budæo* indicante.

Vadis primum, deinde per ſyncopen Vas, fidejuſſor dicitur judicio ſiſtendi in cauſa, quam non licet deſerere. *Ein Burg.*

Vador, vadaris, vadari, commune, fidejubere pro alio, *verbürgen, oder verbürgt werden.* Active & paſſive.

Vado tranſire, pro vadare, in *l. ultim. ff. de ſervit. ruſtic. præd.* Eſt vadum cujuſcunque aquæ fundus, per quem via datur, *ein Furt*, in quo quiſquis conſtiterit, jam effugit periculum, ne mergatur. Unde proverbium, Res eſt in vado, id eſt, in tuto. Nam ut in profundo periculum conſiſtit, ita in vado ſecuritas. *Spieg.*

Vadoſus amnis, qui frequentia habet vada, quæ tranſiri pedibus poſſunt.

Væ particula, quæ in aliis atque aliis vocabulis, variatim per has duas literas cum a, litera media immiſſa dicitur, duplicem ſignificatum, eundemque inter ſe diverſum, capit. Nam & augendæ rei & minuendæ valet, ſicut aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus particula iſta præponitur, ambigua ſint, & utroque verſum dicantur, væſcum, væhemens, & vægrande: de quibus vide Gellium *lib.* 5. *cap.* 12.

Vafer, quaſi valde Afer: mira enim ſemper fuit Afrorum calliditas: ut eſt hodie Hiſpanorum.

Vagabundus, crebro vagans: qualem dominum fiduciarius cliens, hoc eſt, vaſallus, ſequi minime tenetur magno conſenſu interpretum Placitor. *Feud. gloſſ. l.* 4. *§. prætor. ff. de damno infecto.* Vagabundum intelligit, cui nec certum domicilium, nec conſtans habitatio eſt. Quod & *Bartolus* probat in *l.* 1. *C. ubi de crim. agi opor. & in l. quiſquis, C. de agric. cenſ. & colon. lib.* 11. Spieg. Prat.

Vagari, pro errare. Ulp. *de injur. in l. prætor edixit*, quia qui famoſam actionem intendit, non debet vagari cum diſcrimine alienæ exiſtimationis. Sic *Cicer.* vagam & errantem ſententiam certæ ſtabilique oppoſuit. *Spieg.*

Vagari ſive cauſa, hoc eſt, inutiliter huc atque illuc ferri, apud Juriſconſult. in *l. ſi quis ſit fugitivus, §. errorem, de ædil. edict.* Spieg.

Vaga ſententia, cui certa opponitur.

Vagatus, *l. deſertores, §.* 1. *ff. de re milit.*

Vagulatio, in *l. duodecim tabularum*, ut ait *Feſt.*

Fest. significat quaestionem cum convitio, id est, cum testes quaeruntur magna voce & boatu: verba legis haec sunt, cui testimonium defuerit. Is tertiis diebus ob portum vagulationem ito. Sic enim legi vult *Turnebus*, & videtur eam lectionem agnoscere *Festus* Vagulatio autem à vagulo deducitur, ut hoc a vagio, itaque vagulatio conquerentis & plorantis est, nec à vagor deducitur, ut volunt quidam. Sensus vero legis hic est: si testis ei defuerit, qui litem habuit, ei licere comperendinationis die, id est, die tertio, ante ejus aedes (portus enim pro domo, ut vult *Festus* & *Donatus*) libere conqueri, & implorare testimonium, convitiumque recusanti facere. Ob vagulationem autem dictum antiquo more, pro ad vagulationem. Alii ad haec Plauti *in Aulularia* referunt.

Ita me bene amet Laverna tu jam nisi reddi
Mihi vasa jubes populo hic differam te ante aedes.

Id est, convitio à pipatu pullorum, quod eodem videtur recidere. Sunt tamen, qui Obvagulatum malint legi, Ob interpretantes Circum. *Prat.* Vide Cujac. 7. *obs.* 15.

Vagus vir ad militiam non accedat. *l.* 1. *C. de Tyronibus, lib.* 12. Sic scholaris vagus, ut ibi commodum refertur, non fiat magister. Observavit & *Albericus.*

Valere, pro vires habere. Vulgato dicto Si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum. Refertur & ad pretium. Unde valor & valitura, pro pretio. *C. nem lic. in compar. spe. l.* 1. *lib.* 10. *C. quae sit long. consuet. l.* 2. *de liber. leg. l.* 3. Sed evidentiora haec sunt, quam ut hic proferantur exempla. Vide Alciatum *Spieg.*

Valeat, verbum ad effectum refertur, cum affirmative ponitur *l. universa. C. de precib. Imper. offer.* Spieg Prat.

Valere testamentum dicitur, quam diu ex eo adiri haereditas potest, nec ab intestato defertur haereditas, h. e. legitimus admittitur: quamdiu valere possit testamentum, *c.* 39. *de acquir. haer.* Est & illud certum de inofficioso testamento, aliisque haereditariis causis centumviros cognovisse, *c.* 13. & 17. *de inoffic. testam. c. fin. C. de pet. hared.*

Valere ut legem, Cic. *de legib.* 3. Tamen erant in more eorum qui tum ut lex valebat.

Valesii apud antiquiores dicebantur qui postea s litera (ut in plerisque aliis) in r literam mutata, Valerii sunt appellati. Fuit autem Valeriorum familia Romae dicta à Valerio viro praeclaro, nec minus locuplete, in gente Sabina, qui postea Manius Valerius Terentius cognominatus est, a Terentio, loco quondam Diti patri sacro, Romae in campo Martio, in quo aram illi dicatam ab antiquis primus omnium monstravit. Quintil. *lib.* 1. ut Valesii, inquit, & Fusii, in Valerius & Furios venerunt, ita arbos aetatis fuit. Idem quoque *Festus Pompeius* scribit in dictione, Aurelia familia. Pomponius *in titulo de origine juris, l. necessarium*, auctor est, *Appium Claudium* caecum fuisse auctorem, ut in illis nominibus s litera in r transiret, &c. Nebrissensis.

Valetudinarium, locus, in quem aegroti valetudinis curandae causa divertunt: hinc Columella *lib.* 2. *c.* 1. Sive alter languidior est, in valetudinarium confestim deducat, & convenientem ei caeteram curationem adhiberi jubeat: & *lib.* 2. *c.* 3. Valetudinaria quoque vel si vacent ab imbecillis, identidem aperire & immundiciis liberare, &c. *Het. Prat.*

Valetudinarius, qui frequenter aegrotat. Martian. *de re milit.* Officium, inquit, tribuni est, delicta militum secundum suae autoritatis modum castigare, principiisque frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere. Attamen in *l. ad personas, ff. de jurejur.* Valetudinarii sunt intelligendi, qui gravi modo laborant, nec possunt sine periculo domum egredi: ut elegantem definitionem ponit Marcellus in *l. quaesitum, ff. de re jud.* Spieg. Prat. Vide Panormit. in *cap. quoniam, versi. quarto quaero, ut lit. non contest.* Cujac. *ad leg.* 8. 9. 10. 11. & 12. *ff. de excus.* Valetudinarios definit eos, qui perpetua & pertinaci valetudine adficiuntur, *l. prima. Cod. qui mor. se excus.*

Valetudinarius medicus qui valetudine affectos curat: vel potius, qui in valetudinario ministerio medici fungitur, *Spital-Artzet.* Arcadius *l. fina. de jur. immunit.* Et quibusdam, ait, aliquam vacationem munerum graviorum conditio tribuit: ut sint mensores, optiones, valetudinarii, medici, capsarii, & artifices, & qui fossam faciunt: & qui sequuntur. *Spieg. Prat.*

Valetudine impediri, *l.* 2. *§. si vero, ff. si quis caut.*

Valetudine perpetua teneri, *l. un. C. qui morb. se excus.*

Valetudo est τῶν μέσων nam aut est integra, aut adversa, *l. ult. ff. de in just. rupt.* Briss.

Valetudinis impendia, *l.* 45. *ff. usufruct. seu impensa, l.* 18. *§.* 2. *ff. commod.* vocantur etiam valetudinis sumptus, id est ad salutem & sanitatem facti, *l.* 27. *§. rupisse ff. ad l. Aquil.*

Valetudo pro morbo sumitur, & mala dispositione, *l. quaeritur,* 14. *ff. de aedil. edict.* Puerperam quoque, inquit *Ulp.* sanam esse, si modo nihil extrinsecus accidat, quod corpus ejus in valetudinem aliquam immitteret. *Prat.*

Vallis quae dicatur. *Bartol.* ostendit in tractatu Tyberiadis, *lib.* 1. Spieg.

Vallum fidei. *l. si quanquam Cod. de episc. & cleric.* est propria castrorum munitio. *l. adsessores, §. in bello, ff. de re milit.* Per metaphoram, pro summa totius negotii, & omni momento, praesidioque non ineleganter usurpatur, ut ab *Erasm.* adversus *Aristot.* sententiam, recte traditum est in explicatione proverbii, Prora & puppis. *Spieg. Prat.*

Valor, pro pretio notum. Quomodo ille eliciatur ex re, hoc est ut res aestimanda sit. *Bartol.* indicat in *l. si servum, ff. ad l. Aquil.* Quo vero modo probetur valor rei, idem docet in *l. pretia, rerum, ff. ad l. Falc.* Spieg.

Valvae pluraliter tantum dictae, quod intus revolvantur, suntque portae geminas partes habentes. Ab his Feudistae Valvasores dictos putant, quasi ad valvas stantes: quos & Barones, *Baldus* nominat in *c.* 1. *qui feud. dare poss.* Spieg.

Valvasores verbum à vasallo deductum: horum autem alii majores sive Regii sunt, qui secundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis regni feuda receperunt, qui & vassi dominici appellantur. Alii minores, qui ab eis feuda receperunt: alii minimi, quibus ab his tradita feuda sunt, *lib. primo, tit. primo* §. *primo,* & 5. 4. & *titulo* 15. & *libro* 2. *titul.* 10. *§.* 1. Fidericus primus apud Radevicum *lib.* 2. *c.* 3. Nos in praesentis & testimonio omnium Teutonicorum & Langobardorum, & Episcoporum & Laicorum Principum, & Baronum, & Valvasorum omnem justitiam ac consilium obtulimus, &c. Eorum in Gallia qualis sit conditio Butelerius *in summa Aurali* his exponit verbis: Valvasor dicitur nobilis, qui summae coërcitionis, non etiam nundinarum & mercatus jus habet: estque Barone inferior, atque

atque ab eo feudum suum obtinet. *Prat.* adde Baro à Tautenberg. *titul. feud.* quis dicatur dux. Et Zas. *part. 2. in compend. feud.*

Valvasini, diminutivo vocabulo dicuntur modo minores modo etiam minimi valvasores, *lib. 2. tit. 10. §. 1. & lib. 1. tit. 15.* Prat.

Vandali, veteris Germaniæ populi, omnium ferocissimi, Honorii principatu in Hispaniam penetrarunt juxta fluvium Hispalim: Beticæ tractum occupant, qui ab ipsis olim Vandalia, ab Hispanis vulgo Vandalusia appellatur: teste *Rhenano* sub finem *libri primi rerum Germanarum*. De his *Justinianus* triumphavit, cum Aphricam annis jam centum & quinque occupassent, juxta *l. 1. Cod. de offic. præfect. prætor.* Alphr. per Ducem Belizarium superatis. Vandali autem, ut *Alibamerus* ait, Germanorum ultimi, versus Gothos & Gepidas, Sarmitis confines fuere, & Vandali fluvii accolæ, cui vistola ab authoribus appellatur *Bilibaldus* gravis autor, vult Vandalos ex Gothorum ortos esse gente: quemadmodum & Sciros, Gepidas, Alanos, ac reliquos Gothicæ nationis populos: inter quos nihil, præter solam interfuit nomenclaturam. Eisdem enim institutis, eademque utebantur lingua Germanica nempe. Sed ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania superest, exceptis Sciris: qui & nunc quoque Stirii, vel Stirenses appellantur: & Turcilingi, qui & Turingi. *Spieg.*

Vanum dicitur, quod nec possibile, nec verisimile est, autore *Donato*. Huic *Justinianus* scite suffragatur in *l. unica, Cod. de dedit liber tollen.* Nos, inquiens, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse legibus, quæ re ipsa obtinent. *Spieg.*

Vanum & pro cancellato habere, apud Scævol. *in l. emptor. ff. de pact.* Spieg.

Vapula Papyria, subaudiendum, Lege: ut sit, comminantis pœnam legis Papyriæ Sisionius Capitol, proverbio dici solitum, autor est, si quando volebant significare se negligere minas aliquorum. Vide *Chiliad.* Erasmi. *Prat. Spieg. & Oldend.* De proverbiali dictione, vide ulterius quid annotavit Turn. *adv. lib. 15. c. 15.*

Varius, qui modo unum, modo aliud dicit Card. Zabarella in *cap. præterea. de testib.* &c. cum ecclesia Sutrina. *de caus. poss. & propr.* & ibi interpretes Pontificii.

Variare, & vacillare quis dicatur, explicant Doctores in *l. qui falso, vel varie, ff. de test.* Spieg.

Varie ex personis caussisque constituere. V. de Celsum in *l. in fundo, ff. de rei vindic.* Spieg.

Varietas humanorum negotiorum non finit constantem semper manere civilem sanctionem. *Nevel. de restit. in princ. Constit.* 39. & de reis qui ingrediuntur ad exped. app. *in pr. Consti.* 1. Spieg.

Vari, vide infra, *Varus*.

Varicare, atque etiam divaricare est à recto deflectere: idque proprie, cum quis rectis pedibus stare nequit, sed diductis & varie discretis: unde divaricata tigna architecturæ professores dicunt, id est, rarefacta. Sic qui litigantium utramvis in partem inclinant, & cum adversariis colludunt, prævaricatores nominantur. Vide *Prævaricator.* Brech. in *l. prævaricatores, ff. de ver. & rer. sign.* Hinc,

Varices, qui ab Hippocr. *κιρσοι* vocantur, sunt venæ in cruribus & coxis tumidiores & laxiores, teste Galeno *in lib. 6.* Aphorismorum Hippocratis, quod ex crasso humore & melancholico contrahi solet. Id genus morbo adfecti pedibus introrsum distortis coguntur incedere: ejusmodi autem vari dicuntur, quos tamen Ulp. in *l. idem* Offilius ait, *§. quæsitum, ff. de adil. edict.* inter sanos connumerat. Huc vergit etiam satyrographi illud hemistichion, varicosus fiet aruspex Ania scoptica & cavillatori hinc objecta est Vatinio, qui *Ciceroni* jactitabundo sese humeris populi Romani deportatum esse, h. e. ab auxilio facetose dixit: unde ergo tibi varices? Mirum varices correpta prima proferri, cum varus, à quo trahunt originem, primam longam intendat. Jo. Bapt. in *comm. Sidon. Apollinar. epist. ad Sigerium lib. 5.* Vide Gœddæum in *comm. ad l. prævaricatores, 212. n. 4. ff. de ver. sign.*

Varicosus, quem Julianus *de adil. edict.* sanum non esse dicit, *Accursius* stultum interpretatur, sed haud recte, qui modo huc, modo illuc vadit: & varicem, tibiarum ægritudinem, non multo rectius exponit. Nam varices non tantum, quamvis potissimum in cruribus, sed etiam in temporibus, ventre, testibus, inguine intumescunt. Unde Varicosus, qui habet hujusmodi varices, id est, venas plus æquo intumescentes atque obtortas. *Spieg. & Old.*

Varietas proprie in disparibus coloribus dicitur, cum transfertur in multa disparia, ait Cic. *lib. 2. de finib.* sic post multas varietates obtinuit, &c. *Briss.*

Varii dicuntur, qui dolos nectunt. Contra hos, *Zas.* teste, inventus est *tit. de dolo malo.* Cic. laudat. Sextilium, quod in causis non fuit varius. *Spieg. Prat.*

Varius, qui modo unum, modo aliud dicit. Card. Zabarella in *c. præterea, de testib.* &c. cum ecclesia Sutrina, *de caus. poss. & propr.* & ibi Canonistæ.

Varius color est, qui & versicolor dicitur *Propertio.*

Varus dicitur, qui cruribus est introrsum obtortis, Varius, qui extrorsum. Ulpian. *l. 10. in fin. ff. de adil. edict.* Quæsitum est, an varus & varius sanus sit, & opinor eos sanos esse. *Ovid.* 9. Metamorph.

tenuique à pectore varas,
Inflatione manus.

Vari, à Græcis *ῥαιϐοὶ* dicuntur: ut varii *βλαισοί*. Prat.

Vas, vadis, primo dictus est, qui aliquem in judicio privato sistendum spondebat. Hinc Varro *lib. 5. de ling. Latin.* Vas appellatus, qui pro altero vadimonium dedit. Consuetudo erat, cum reus parum esset idoneus, inceptis rebus, ut pro se alterum daret. Livius *lib. 3. de Cæsone* loquens: Vades dare placuit, unum vadem trium millium æris obligarunt. Et paulo post: Tot vadibus accusator vadatus est reum: hic primus vades publicos dedit. Postea vero & is dictus est, qui sponso erat sistendi aliquem in judicio, publico ut ex superiore *Livii* loco licet colligere. Acron. in *lib. 1. Satyr. 1.* ubi hunc versum interpretantur.

Ille datis vadibus qui rure extractus in urbem est,

Vadibus, inquit, id est, sponsoribus à vadimonio: quod promittit is, qui ad judicium provocatur, certo die affuturum. Vades ideo dicti, quod qui eos dederit, Vadendi habet potestatem. Ideo censuit *Porphyrio*, quod tamen à quantitatis ratione discrepat: prior enim in Vado producitur. Quidam in pactis conventis & mancipiis hoc nominis prius usurpatum volunt, hincque in *l. venditionis cautum*, ne venditor vadem daret, ne emptor vadem posceret, si quan-

quando res evinceretur: Vas tamen interdum videtur simpliciter pro sponsore usurpari. M. Cicer. *epist. ad Brutum.* Maximo autem, cum hæc scribebam, afficiebat dolore, quod cum me pro adolescentulo ac pene puero Resp. accepisset vadem, vix videbat, quod promiseram, præstare posse. *Prat.* Vide supra in verb. *Vades proprie.*

Vasa vinaria proprie vasa torcularia esse placet, ait *Julianus* in *l. vinaria*, 206. *ff. de verb. sign.* in qua l. Alciatus varia vasorum genera explanat. Scævola *de legat.* 3. *in l. Lucius Titius*, *§. collegio* exponit Vasa vinaria, id est, cuppæ & dolia quæ in cella defixa sunt.

Vasa concinnatoria. Vide supra *Continnare.*

Vasa crustata dicuntur, quæ vitreis crustis intecta sunt, Corras. 4. *Miscell.* 16. *n.* 9.

Vasa si cui legata sunt, non solum ea continentur, quæ aliquid in se recipiant edendi bibendique causa paratum, sed etiam quæ aliquid sustineant, & ideo scutellas vel promulsidaria contineri. Repositoria quoque continebuntur: nam vasorum appellatio generalis est. Dicimus vasa vinaria & navalia. Pompon. *de aur. & arg. leg.* Maffæus.

Vasallagium Italicum vocabulum, id est, quod homagium Gallicum. Vide Specul. *de feud. §. 2. quid autem, & seq.*

Vasalli dicuntur soldarii apud Gallos, quorum olim, hæc erat conditio, ut omnibus in vita commodis una cum iis fruerentur, quorum se amicitiæ dedidissent: quod si quis iis per vim accidisset, aut eundem casum ferrent ipsi, aut mortem sibi consciscerent. Conn. *libro* 2. *cap. de bonis libertorum.* 9. *num.* 6.

Vasalli ambigui dicuntur, de quorum feudo controversia est. *Zas.*

Vasallum, vel Fidelem (ut nunc vocamus) olim clientem dicebant quasi colentem dominum, ut ab eo defenderetur, & qui vicissim dignitatem domini tutaretur propter beneficium. Ex. *Old.* qui & monuit, Clientelam esse obsequium ipsum, quod homagium vocant, & servitium pro beneficio præstandum, subscribens *Budæo*, cujus verba in dictione Cliens, retulimus. Sed & *Alciat.* scribit, Clientum hodie instar obtinere, quos barbara voce vasallos vocamus in *l. patroni de verb. sign.* Sp.

Vasallum esse, non est status personæ, ut docet *Zas.* in *l. sunt qui ff. de re jud.* Spieg.

Vasallorum varia esse genera constat. Alii enim fidem & dominium debent, alii servitium, alii pacem, alii plivium, ut loquuntur, id est, ut domino capto ab hostibus pro eo obsides dentur, alii sunt lidi, alii non lidi, sive plani. Cujac. *obs. lib.* 8. *c.* 14.

Vasarium *Alciat.* elucidans *l. inter donum*, *ff. de verb. sign.* exponit esse præmium, quod reducibus magistratibus propter gestum apud exteros honorem, impenditur. Reperio in Thesauro *Roberti Stephani* Vasarium, ut vestiarium, calcearium dici hoc est, vasorum suppellectilem. *Sp. & Old.*

Vasis legatis non solum ea continentur, quæ aliquid in se recipiant, edendi bibendique causa paratum, sed & quæ aliquid sustineant. Et ideo scutellas vel promulsidaria repositoria quoque continebuntur, *l.* 19. *§. argento ff. de aur. arg.* Vasorum enim generalis appellatio est Dicimus vasa vinaria, vasa navalia, *Briss. Prat. Hinc.*

Vascularius, qui vasa argentea & aurea facit. Sunt enim inter artifices vascularii, cælatores, inauratores, & bractearii, *in l. apud Lab. de prescrips. verb.* Si cum emere argentum velles, vascularius ad te detulerit. Sic *l. pen. ff. de aur. & argen. l. ult. ff. de oblig. & act.* Spieg.

Vasorum appellatio generalis est: dicimus enim vasa vinaria & navalia, *l. cum aurum*, §. *argentum*, *ff. de aur. & arg. leg.* Spieg.

Vassus generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem suam autori beneficii obligavit: cujus vocabuli origo Germanica est, pro quo vulgatum illud beneficiatus *Pratejus.*

Vassus Regius, qui datum à Rege beneficium obtinet Aymonius *lib.* 5. *cap.* 56. Abbates etiam, & regni primores, ac Vassi Regii se illi commendaverunt, & sacramento, secundum morem, fidelitatem promiserunt. Item in legibus Bajoar. *tit.* 3. Sive Regis Vassus, sive Ducis, omnes ad placitum veniant. *Prat. Hinc.*

Vasallus ὑποκοριστικῶς diminutivo nomine inferioris ordinis cliens, id est, qui in Vassi fide & clientela est. Sunt, qui à Germanico *Gesell*, deducant; quo nomine socius, comes, commilito significatur. Fortasse tamen in primitivis, potius quàm in derivativis etymologia quærenda est: qua de re copiose in *disput. feud.* exponit *Hot.* Deinde Joannes Aventinus *lib. histor.* 7. Gesalos Germanice nominat, quos Latine verberones interpretatur genus hominum novæ superstitionis, qui ad umbilicum nudati flagris & verberibus sese in publico pro templis ac aris cruentabant. Nauclerus *Gener.* 45. Flagellabant, inquit, se bis in die, & semel quilibet clam in nocte: & de licentia uxoris suæ: & depositis vestimentis habentes in modum branchæ camisias à femore ad talos protensas. Tanta erat multitudo, quod nemo poterat numerare. *Prat.*

Vasallus per sacramentum, qui propriè vasallus est: & domino per jusjurandum suam fidem adstrinxit, *lib. feudor.* 2. *tit.* 27. Dici potest Vasallus juratus: ut ei, qui injuratus est opponatur, qui neque fidelitatem neque servitium debet, de quo *lib.* 2. *tit* 24. *§.* Sunt enim (ait) quædam feuda ita data, ut pro his fidelitas non sit præstanda. Item *lib.* 2. *tit.* 3. *§.* 4. Prat.

Vasallagium, vasalli obsequium. Itaque homagium & vasallagium pro synonymis usurpantur: ut Neapol. *const. l.* 2. *tit.* 36. Si quando aliquis fuerit ab aliquo de homagio imperitus, &c. Et in extremo: Quæ omnia in militibus & baronibus de vasallagio conventis volumus observari. Et apud Petrum de Vineis *lib. epist.* 6. *cap.* 9. Absolventes eos ab omni fidelitate vasallagii seu homagii juramento. Dicitur & vassaticum, ut in fragmentis *Theodulphi.* Pipinus rex tenuit placitum suum in compendio, ibique venit Thassilo Dux Bajoariorum in vassatico se commendans, & per manus sacramenta juravit, & fidelitatem promisit Regi Pipino, & filius ejus, quod recta mente, & firma devotione, sicut vassus dominis suis esse deberet. *Prat.*

Vascularius, qui vasa conficit, *leg.* 20. §. *ultim. ff. de praescript. verb.* Briss.

Vassallitium, clientela vasalli Regine *lib. Chron.* 2. *ann.* 852. Berengarius cum filio suo Adelberto Regiæ se per omnia in vassallitium dedit donationi. *Prat.*

Vastatio, à vasto quod est, quasi vacuum reddo in usibus *feud. de pace tenend. §. ult. & in Auth. de Leonib. in princ.* Spieg.

Vatii sunt, qui pedes extrorsus obtortos habent: iidem, ut arbitratur *Budæus*, qui valgi: Meminit JCtus in *l. item Offilius*, §. *quæsitum est*, *ff. de ædil. edict.* Varro. *lib.* 2. *de re rustic.* de canibus loquens: Sint cruribus rectis, ac potius varis, quam variis: id est, in se potius & introrsus intortis quam extrorsus. Valgos, inquit *Festus*, Aurelius

Aurelius intelligi voluit, qui diversas suras habent, sicut è contrario vari dicuntur incurva crura habentes. *Prat.*

U B.

UBERES proventus, pro copiosis. *Ulp.* in *l. annonam attentare. ff. de extraord. cri.* Quidam, & major pars, hodie sine aspiratione scribit. *Spieg.*

UBERIUS opponitur arctiori. Jabolen. *de verb. sig.* Inter illam, ait, conditionem cum fari potuerit, & postquam fari potuerit, multum interest: nam posteriorem scripturam uberiorem esse constat: cum fari potuerit, arctiorem. *Spieg.*

UBERTAS sterilitati opponitur, *l. 8. ff. locati. & l. 15. §. si Papinianus, ff. eod.* Briss.

UBI & continuare, & adversari, & pro apud quem, sumi, *Alberic.* indicat. *Spieg.*

UBI adverbium loci, significat, in quo loco. Interrogative aliquando pronunciatur, Relative nonnunquam, & infinite aliquando. *Spieg.*

UBI, in proprio significatu nullam parit conditionem, teste *Alberic.* qui allegat *l. si ita scriptum, §. fin. ff. de legat.* 2. Prat.

UBI instrumentum dotale conscriptum est, *l. exigere, ff. de Judiciis.*

UBI primum. Romanis est, quod incontinenti Barbaris.

UBI, pro postquam, *l. postliminium, in principio, & §. primo, de captivis & postliminio reversis*, indicarunt Interpretes. *Albericus.*

UBI, pro quando, *l. si quis in legatione, ff. de judiciis.* Alberic.

UBI primum potuit, *leg. 2. §. confestim..* ad Senatusconf. Tertull. *l. nepos Proculo. de verb. sign.* Albericus.

UBI tu Cajus, ego Caja. Vide supr. *Cajus.*

UBI voluerit. Hæc locutio varie recipit temperamentum ex antecedentibus, ex subsequentibus, ex adjunctis, ex circonstantiis, ut ex Doctorum responsis, vulgo consilia vocat, constat. *Spieg.*

UBI voluerit, mater morietur. Hæc verba Jurisc. interpretatur in *lib. quintus, de ann. legat.*

UBICUNQUE æquitas judicem moverit, potest interrogare, *l. ubicunque, ff. de interrog. act.*

UBICUNQUE essent lapidicinæ, si excipiantur hæ, præsentes tantum denotant, *l. in lege ff. de contrah. empt.*

UBIQUE, generica vox restringitur à subjecta materia. *lex Cornelia, §. si tamen ff. de injur.* Spieg.

UBIQUE, pro ubicunque, Javolen. *leg. 77. ff. de contrahen. empt.* In lege fundi vendundi lapidicinæ in eo fundo, ubique essent, exceptæ erant. Paulus *l. quod nisi 20. in fin. ff. de oper. libert.*

Non esse injungendam necessitatem liberto ubique eum sequi. Sic *l. urbana 166. ff. de ver. sig.* Veluti is qui rusticarum rerum actiones dispensat, ubique habitet: non multum abest à villico. Sic enim eo in loco legendum videtur, non ibique, ut in vulgat. *C. habetur*, alioqui sibi ipsi contrarius videtur Jurisconsultus. *Prat.*

V E.

VE disjunctiva conjunctio est, id significans quod, aut Geminata eleganter postponitur negativæ, *l. 3. ad l. Jul. peculat.*

VE, particula quandoque privata est. *Labeo*, ut à *Javoleno* allegatur, *l. malum §. viduam, de verb. sig.* quasi vecors, vesanus qui sine corde, aut sine sanitate esset. Vide Gell. *lib. 5. c. 2.* Regulariter disjungit, id significans quod, aut Congerit. Exempla. *Alberic. Spieg.*

VECTES, inquit *Budeus*, baculi sunt validi, per mediam machinam trajecti, quibus manuductis, machina dum versatur, funem ductarium advolvit. Ab his vectibus. Vectiarii dicti sunt, torcularia premunt vectibus, *Trotter.* Spieg. Prat.

VECTIGALIS nomen, ait *Gœdd.* ad *leg. 17. num. 13. de verbor. signific.* generale est, & significat, quidquid emolumenti ac compendii ex quacunque re ad publicum usum capitur, & exigitur in tantum, ut etiam quadragesimam litis Cujac. *observ. 28. lib. 6.* vicesimam hæreditatis. & similia, teste Dione *lib. 55.* in actis anni 759, cujus etiam meminit *Pompon.* in *l. 2. §. ex his, ff. de orig. jur.* & *Justin.* in *l. fin. Cod. de edict. divi Hadrian. tollend.* significet. De vectigalibus vide fusius Gœd. *in d. l. 17.*

VECTIGAL est, quod pro rebus civitati invectis vel evectis publico solvitur: Publicum autem vectigal ipsum est. Vide *Alciatum in comment. ad leg. inter publica ff. de verbor. signific.* Vectigalium vero diversa olim erat conditio. Neque enim semper pecuniariæ solutionis, sed etiam si quid alicui specialiter concederetur, unde sentiret publica auctoritate lucrum. Sic intelligendus est, ut & *Old.* docet, *Ulp.* in *d. lib. inter publica.* Spieg.

VECTIGALIUM tria erant genera: Decumarum, quæ ex frumento vino, oleo, & frugibus minutis exigebantur: Scripturæ, quæ ex pascuis: Portorii, quod ex mercibus exportandis vel importandis recipiebatur. Ulp. *l. 17. ff. de verb. signific.* Prat.

* VECTIGALIUM Jus. Vectigal *Zoll, gelaid* proprie dicitur reditus, qui Principi vel Reip. pro avectione & invectione mercium in compensationem præstiti salvi conductus, ac reparationem viarum ac pontium, in certo loco penditur.

Jus instituendi telonia, vel imponendi mercibus vectigalia *die Zoll gerechtigkeit* ad Regalia & jura Majestatis pertinet. 2. *Feud.* 56. in Imperio nostro ad reservata Imperatoris refertur. *R. I. de anno* 1570. §. *Weiter seind & §. 11. seq.* ita ut absque Imperatoris concessione nemo telonia instituere possit. Capitulationibus autem Imperialibus cautum est, quod Imperator non debeat vectigalia augere, nec nova instituere, vel absque unanimi & collegiali Electorum consensu concedere, quin & vicinorum, at eorum, quorum inter est statuum sententia consideranda est, *Capitulat. Leopoldi art. 21. & seq.*

Ab Imperatore jus VECTIGALIUM Electoribus concessum. *Aur. Bulla tit. 9.* hodie tamen etiam aliis statibus Imperii, vi superioritatis territorialis aut specialis Privilegii competit, nova tamen vectigalia imponere ipsis non licet, sed cujusque circuli Directores in eam rem inquirere jubentur. *R. J. de anno* 1576. *§. Weiters seind Wir.* Adde *Pacif. Osnabrug. art. 9.* ubi ita cavetur: *Quia publicè interest, ut facta pace commercia vicissim reflorescant, ideo conventum est, ut qui eorum præjudicio, & contra utilitatem publicam hinc inde per Imperium belli occasione noviter, propria auctoritate, contra jura, privilegia, & sine consensu Imperatoris atque Electorum Imperii invecta sunt vectigalia & telonia, penitus tollantur.*

Cùm verò status nonnulli VECTIGALIUM auctionem

tionem (prætextu *des Weg-gelds , brucken gelds* &c. instituant , capitulatione Ferdin. IV. *artic.* 20. cavetur , *das einem jeden stand erlaubt sein soll sich und die seinige solcher beschwerden ; so gut er kan, zu erledigen und zu befreyen* (quòd unicuique statui permitti oporteat ut se suosque à similibus oneribus, quoad potest, eximat & liberet) Add. Edictum Imperatoris Leopoldi , Superioribus annis publicatum , quò nova vectigalia penitus prohibentur.

Præstatur vectigal de rebus, quæ negotiandi causâ invehuntur & evehuntur ; immunes autem Romano jure censentur,quæ ad usum proprium & familiæ deferuntur, quod tamen hodiè , non obtinet , ideoque in hâc re , & ratione quantitatis vectigalis cujusque loci consuetudines respiciendæ.

Immunes etiam ab oneribus vectigalium sunt 1. Principes & Status Imperii, res ad proprium usum advehi curantes , 2. Eorum consiliarii & officiales , *R. l. de anno* 1521. *§. Item soll, auch.* 3. Legati Principum. *Vide Edictum Leopoldinum super immunitate Legatorum nuperrimè in Imperio publicatum* 4. Professores , Doctores , Studiosi , *arg. Auth. habita C ne fil, pro patre.* 5. Clerici & personæ Ecclesiasticæ. In quibusdam tamen locis Imperii & harum personarum immunitas *de facto* non attenditur.

Qui ad vectigalium præstationem tenentur , profiteri debent apud Publicanum merces, *mussen sich bey dem Zoll angeben*, ac debitam quantitatem , *nach der alten Zoll tafel*, solvere, alioquin ob defraudationem vectigalis merces in commissum cadunt , *seind verwurket und verfallen.* Qui verò immunes sunt , producere tenentur in loco telonii schedulam immunitatis *Pass oder frey Zettel.*

(Vid. Henric. Klock. *Dissert. de jure Vectigal.* Golaiz *tract. de Regal, Vectigal. jure* Knichen *de jur. territor. & it. de Saxon. non prov. jure* Carpz. *de L. Regia c. 9. sect. 2. & seq.* Limn. *ad capitul. Cæsar.* Dd. *in Commentar. ad Aur. Bull. tit. 9.* D. Myler *de Princip. Imper. c.* 64. Ahasv. Fritsch. in *tract. de Regali viarum publ. jure cap.* 8. Knipschild *de jure Civ. Imper. L.* 2. *c.* 15 Burgold *not. rer. Imper. p. 3. disc.* 12.

VECTIGAL. stipendiarum. Scribit Appianus Alexan. *lib. 1. bell. civilium*, sub principium li. Roman. colonis dedisse colendos agros , quos bello sibi quæsierant eosque grassantis belli injuria incultos relictos : ex quibus quidem agris vectigalia annua publice pendebant coloni : partem scilicet decimam seminum : fructuum vero omnium , quos ex arboribus percepissent, quintam. Pecorum vectigalium rationem quandam etiam præscripserant. Hoc autem vectigal stipendiarium dicebatur,id est , certum ut autor ex Cicero *actio c. in Verrem.* Brechæus in *l. inter publica ff. de ver. & rer. sig.*

Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit : quale est vectigal portus vel venalium rerum , item salinarum & metallorum, & picariarum. Sic in *l. sed & hi. 13. &c. ff. de public. l. 103. ff. de verb. signific.* Hot. Prat. Adde Cujac. ad *l. unic. de Alex. primatibus Cod. lib.* 11. Proprie autem & speciatim.

VECTIGAL dicitur, quod fisco vel reip. portorii nomine penditur id est , pro mercibus, quæ vel invehuntur , vel evehuntur quod : ἐξαγώγιον Justinianus vocat in edicto de Alexandrinis , & Strabo *lib.* 17. in Alexandria vectigalia alias ἐξαγωγικὰ , alia εἰσαγωγικὰ facit. Veteres autem etiam in privatorum proventibus hoc verbo utebantur. Paul. *l. 59. ff. de usufruct.* Cæsæ harundinis vel pali compendium , si in eo quoque fundi vectigal esse consuevit, ad fructuarium pertinet. Sic apud Ciceronem *in Paradox.* Et meo tenui vectigal (id est , agrorum mercedib. sive reditibus) detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. *Hot. Prat.*

VECTIGALE , quod tributum pendit : & Vectigales , ii , qui tributa persolvunt.

VECTIGALES agri civitatum , seu municipiorum alii dicuntur, alii non vectigales vocantur , qui manente apud municipes dominio in perpetuum locantur , id est , hac lege , ut tamdiu pro his vectigal pendatur , quamdiu neque ipsis, qui conduxerunt, neque his , qui in locum eorum successerunt , auferri eos liceat , & sic semper in jure intelligi debent : alias emphyteuticarii dicuntur. Non vectigales sunt, qui ita colendi dantur , ut privatim agros nostros dare solemus. *l. 1. ff. si ag. vectigal. l. 1. §. 1. ff. de publican. l.* 71. *§. ult. ff. de leg. lib.* 1. Briss. Adde Connan. *lib. 7. c. de jure emphyt.* 11. *n.* 2. Pr.

VECTIGALES quoque agros populi Romani appellabant , qui ex hoste capti , vectigalibus subjiciebantur,mancipibusque vel in singula lustra, vel in annos centenos locabantur , ut *Hygen.* in *lib. de limitib. const.* docet. *Briss. Prat.*

VECTIGALIS actio, quæ de vectigali fundo possessorius proposita est , *l. 15. § si de vectigal. ff. de dam. infect. l. 66 ff. de evict.* proprias enim prætor his in rem proposuit actiones , loco domini eos habens , licet domini non sint, *l. 1. ff. si arg. vectig. l. 5. in fin. ff. de arb. furt. cæs.* Prat.

VECTIGALIS fundus municipum potest & ipsis municipibus & aliis etiam legari , ut tradit Ulpia. *in fin. l. si domus de legat* 1. vectigalis fundi & vectigalis prædii fit mentio. in *leg. 1. ff de condict. tritic. leg. 16. in fin. ff. de ; igner. action l. 16. de servit. l. 4. §. finium , ff. fin. regund. l. 1. quibus modis usu fruct. amit. leg. 7. ff commun. divid. l. 23. §. 1. ff. aqu. & aqua pluvia. leg. 5. §. bonorum ff. uti in poss. bon. legat.* Prat. vide Goedd. ad *leg. 27. n. 19. de verb. sign.*

VECTIGALIS pecunia, quæ ex vecturæ redditibus provenit.

VECTIGALIA nova sicut nec novas exactione , nisi consulto Imperatore , nullus Princeps imponere potest. Si quisquam vero superiorem neminem agnoscit , ex causa hoc potest ; dum tamen meminerit , si ob prodigalitatem suum pecunia indigeat, vel justitiam subditis non ministret, posse etiam sibi tributa denegari , & de facto resisti. Lucas à Penna *l. 1, Cod. de Superind. libro* 30.

VECTIGALIA , quæ τέλη dicuntur , proprie sunt prætoria , quæ in itinere præstari solent , *l. si quis pro uxore, ff. de don. inter vir. & uxo.* quæ fructuum onera non esse constat. Phavorinus : φόρος κυρίως ὁ ἀπὸ τῆς ἰδίας εἰσφερόμενος γῆς τέλος δὲ ἀπὸ τῆς ἐμπορίας συντελούμενα. Sunt tamen & alia vectigalium , loco veluti vicesimæ hæreditatum & manumissorum centesima , ducentesima, quinquagesima rerum venalium , quadragesima litium , quæ onera prædiorum non sunt. Item reditus ex metallis , salinis picariis , cretæfodinis cotoriis, *l. inter , ff. de verb. sign.* quæ etiam onera prædiorum dici non possunt , cum sint in jure populi. Romani aut Principis , nemini autem res sua debet onera. At sane vectigalia prædiorum emphyteuticorum,onera prædiorum esse videntur, quia in eis prædiis jus , eorumque vindicationem emphyteuticarius habet.

Item scripturæ & decumarum vectigalia,onera fructuum sine prædiorum sunt. Sed hæc publicanis

canis locantur, & prædia emphyteutica emphyteuticariis dantur. Cujac. *Obser. lib.* 7. *cap.* 4. *post princ.*

VECTIGALIARII, qui & publicani & telonæ dicuntur, proprie ii sunt, qui vectigalia P. R. aut Principis veluti portoria conducta habent, non tributa, *l.* 12. *§. ultim. ff. de public. & vect. l. eum qui, ff. de verbor. significat.* qua de causa Cæsar dum vult levare Asiam publicanis, apud *Dionem* 41. quod redigebatur ex vectigalibus, qui in tributi collationem transformat. Verum ii etiam, qui salinas, cotorias, picarias, cretæfodinas, metalla conducta habent, & qui civitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt, *l.* 13. *ff. de public. & vect.* & si qui quandoque tributa vel stipendia conducant *l. prima*, *§ primo.* eod. *Livius* 39. Vectigalia summis pretiis, ultra tributa infimis locaverunt, quas locationes Senatus precibus & lachrymis publicanorum victus induci jussit. Est & similis locus *libro* 43. Emphyteuticarios non ausim publicanos appellare, quia jus in prædiis habent, quod publicani non habent Sed neque eos, quibus privati homines fructus, quæstus, reditus suos locant, qui & vectigalia dicuntur, quia publica conducta non habent. Cujac. *dict. observ. lib.* 7. *cap.* 4. prope finem.

VECTIONES Paul. *de fund. instru.* Sed videndum, ait, inter instrumentum tabernæ, & instrumentum cauponiæ sit discrimen: ut taberna non nisi loci instrumenta sint, vel doliaria, vasa, vectiones ancones, &c. *Rhodiginus*, Vectiones (inqu t) apud JCtos legimus: eas, sunt qui vegetes intelligant, à vehendo nuncupatas.

VECTOR, & is, qui in aliena navi, vel equo, vel plaustro vehitur pretio: & is, qui vehit, dicitur, *leg.* 1. *de exercit. leg.* 2. *de jactu. leg.* 1. & 3. *Naut. caup. stabular.* Valla auctor est *lib.* 1. *in Barpt. Facium.* Vectorias naves aut non inveniri, aut inusitatum esse. *Spieg.*

VECTURA merces est, quæ vectoribus solvitur, *l.* 62. *ff. de rei vindic.* Briss.

VECTURA tam jumentorum, quam camelorum, & navigium est, *l.* 26. *ff. de petit. hered. l.* 62. *ff. de rei vindicat. l.* 15. *§. item*, cum quidam, *ff. locat. l. ult. ff. de leg. Rhod. l.* 52. §. *si quis ex sociis ff. pro soc. l.* 39. *§.* 1. *ff. de leg.* 1. *l.* 13. *§. si fructus, ff. de act. empt.* Prat.

VECTURAM facere apud Jurisconsultos dicuntur, qui vecturis victum quæritabant. Vide Alex. *l.* 3. *c.* 14.

VEGETARI pro recreari, sive sanum tueri, apud Imp. Constantinum *l.* 1. *de custod. reor.* Nec vero, inquit, sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed usurpata luce vegetari. *Spieg. Prat.*

VEHICULA, carruchas interpretantur Imp. *l. unic. C. de hono. vehicul. lib.* 11. eo verbo usus est auctor *feudor. cap. unico, §. mercator. de pace tenen. usib. feud.* Prat.

VEHICULORUM autem, curruumque diversa fuisse genera, non una facie apud auctores legimus. Nam & Essedum & Petoritum, Cisium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arcera, Plaustrum, Rheda, & Sarracum, Epiredium, quod barbarum est, Carri, Covinum & Arcirma, Licet diversi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuere. Petoritum enim Gallicum fuit, rotarum quatuor. Covinum Britannorum, Esseda Belgarum, Carrucæ Germanorum & Gallorum Arcera infirmorum. Erat enim plaustrum rectum undique. Eas quidē Carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus. Quippe Nero Cæsar nunquam minus mille carrucis iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum incedente. Pilentum Veneti coloris erat, quo matronæ vectabantur castæ, quas postea Basternas dixere. Peckius *l.* 3. *num.* 5. *ff. de incend. rui. naufra.*

VEL, ait Fest. *lib.* 19. colligatio est disjunctiva, sc. earum rerum, quæ natura disjunctæ sunt: in quibus Aut, conjunctione rectius utimur, ut aut dies aut nox: sed earum quæ non sunt contrariæ, quæ eligatur, nihil interest. *Prat.*

VEL, particula disjunctiva inter conditiones negativas posita solvitur in conjunctivam Et, *Gothofred.* ad *l.* 6. *C. de Instit. & substitut.*

VEL, particula non disjungit semper, sed determinat interdum, ut teste *Zasio* in *fi. l. si familia, ff. de jurisdict.* judicata, quomodo ponatur. indicat *Alber.* & *Bart.* in *l. supra iter. §. officium, ff. de aqua plu. arcend. & in l. generali, C. de sacros. Eccles.*

VEL, polysimum est, quandoque enim emendationis nota est *l. bona fide. ff. de noxalib.* aliquoties pro Et, *l. sæpe ff. de verb. sign. l. cum quidam, ff. eod. tit.* aliquando alternativa vox est, *c. inter cæteras, extr. de rescript.* Interdum pro saltem ponitur, *l. multum, ff. de hered. vel act. vend.* plerunque ponitur pro etiam, *l. quod si Ephesi. ff. de eo quod cert. loc & §. per occasionem, de nupt. const.* 22. & cum dicimus. Vel illius testimonio, id est, illo teste. Aliquando negandi vim habet; *l. si de tua. C. de don. int. vir. & ux.* Sæpissimè etiam ponitur pro quando *l.* 2. *C. de jure dot. l.* 1. §. *imbre. ff. de aqu. & aqua plu.*
Quandoque etiam ponitur pro veluti, & similitudinis nota est, *l. pen. ff. de fidejuss.* Quandoque quantitatis significativa est, *l. plane*, §. 1. *ff. de legat* 1. Quanto autem disjungat, an non, discutit Bart. *l. supra iter. ff. de aqu. & aqua pluvia arcend.* Prat.

VEL cæteris, formula in feudi concessione quid sonet, docent Interpretes in *rubr. de eo qui sibi vel hered. suis in usib. feud.* Pratejus.

VEL cæteris, quos secum habet, formula, in *l. qui jurisdictioni, ff. de jurisd. conjung.* ut ex lectione ejus legis constat, & vide *c.* 1. *extr. ut lit. non contest. & cap.* 2. *de dolo & contu.* Prat.

VELA appellabantur, quæ in ædibus vel umbræ gratia, vel arcendi frigoris, ventique excludendi causa obtendebantur, *l.* 17. *§. qua picta, ff. de actio. empt. l.* 41. §. *item hoc prohibetur, ff. de leg. l.* 1. *l.* 12. *§. si domus, ff. de instruct. vel instr.* ubi etiam vela cilicia ideo parari scribitur, ne ædificia vento vel pluvia laborent. Martial. *lib.* 14. *Epigrammat.*

Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

Seneca *lib.* 4. *Natur. quæstio.* Itaque quamvis cœnationem velis ac specularibus muniant, & igne multo doment hyemen. Sueton. *in Caligul. c.* 26. Reductis interdum flagrantissimo sole velis emitti quenquam vetarent. Tertullian. *in lib. de habitu muliebri*, de Parthis & Medis loquens: sed & parietes Tyriis & hyacinthynis, & illis regiis velis, quæ vos operose resoluta transfiguratis pro pictura abutuntur. Sic velum in mœniano immissum, in *l.* 2. §. *cum quidam, ff ne quid in loc. publ.* & cubicula obductis velis opaca, apud Plinium *lib.* 7. *epist. ad Cornutum.*
Foribus etiam obtendebantur vela. Suet. *in Claud.* Prorepsit ad solarium proximum: interque prætenta foribus vela se abdidit. Lamprid. *in Heliogab.* Qui subito militum strepitu exterritus in angulum se condidit: objectuque veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi se texit. Sic *l.* 5. *C. de naufrag.* levato velo, i. parente velo, aperta fore. *Br. Prat.*

VELA

Vela cilicia, dicta, quod ex hircorum vel capellarum pilis fiebant. Ulp. *de fund. instr. l. quæsitum.* Vela autem, inquit, cilicia, instrumenti esse, *Cassius* ait: quæ ideo parentur, ne ædificia vento & pluvia laborant. *Spieg.*

Vela regia appellantur insignia Cæsarum, quæ domib. & prædiis principis imponebantur. Alciat. *Parer lib. 5. c. 1. Ancha.*

Vela quoque navis instrumenta sunt, quæ in legibus Rhodiis Græco verbo ἄρμενα vocantur, in *fin. l. 2.* quam utpote cuivis studiosissimo obviam non refero, *Prat.*

Vela multiplicia esse ait *glo. §. velamen.* 20. q. 1.

Velabrum, locus, in quo vela obtendebantur, sub quibus olearii vendere solebant: Velabra, ventilabra esse ait Adrian. Turnebus *lib. 3. advers. c. 5.* idque imminuto vocabulo extrita syllaba. *P.*

Velamentum, *l. 1. C. de repud. hæred.*

Velamentum pro prætextu, vel colore quæsito posuit constitutio principalis *l. velamento, C. de postul.* Velamento absentiæ patroni causæ, rursus ad finitas quæstiones quis frustra redire conatur, Sic *l. 1. C. de quibus mun. vel præsta.* Prat.

Velamentum in *l. cum duobus 52. §. si in coeunda, ff. pro socio*, quod velat & supplet. Si in coeunda, inquit *Ulp.* ex *Celso*, societate, artem operamve pollicitus est alter, veluti cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus, nimirum sibi etiam culpa præstanda est: pretium enim operæ artis est velamentum: id est, ut exponit *Duar.* pecunia quam accipit is, qui operam confert supplet, & velat, quod in arte vel opera deest: ideoque pecuniam conferenti de culpa tenetur, qui operam confert.

Velo (ut *Hotomann.* vult.) pretium, quod artifex accipit velat ac abscondit ipsius artem, facitque ut, nulla ejus ratio ducatur: sicque ille, qui pecuniam contulit, non minus quam hic societatem juvet, ac ejus pecunia loco operæ sit, *Cujac.* Levamentum legis, & illud pretium operæ artis, κατ' ἀντίφρασιν dictum à *Celso* putat: ut sit sensus. In ea etiam societate, quam quis ita contraxit, ut ipse pecuniam alter operâ artemve conferret, ab ipso culpâ præstari, quod æstimatio sive pretiū artis, vel operæ ei sit levamentum non mediocre, atque ideo, ut ita contracta societas ipsius quoque utilitatem respiciat. Et ita videtur intellexisse Justinianus §. *de illa sane. Instit. de sociét.* Prat. *Vide* Levamentum.

Velaria, dicta, vela, quibus theatra tegūtur. *Sp.*

Velata mulier, *c. ult. 24. distinct.* & Velata spons. ibid. ubi vide *Archid. Prat.*

Velitares hastæ erant jaculatoriæ, id est, quibus eminus jaculabantur, proinde aliis leviores: De his *Ovidius*: Utque petit primo plenum flaventis arenæ, Nondum calfacti velitis hasta solum. Hastam velitarem *Polyb.* videtur γρόσφον appellare. Ut enim de velitibus scribit Livius *lib. 38.* eos tripedalem, parmam habere: & in dextra hastas, quibus eminus utuntur, in *Polybio* hasta velitaris τῶν γροσφομάχων βέλος, longitudine est duorum cubitorum, crassitudine digitali, ferro dodrantali, ita in tenuitatem & gracilitatem ducto, ut primo statim jactu necessario inflectatur. A velitari & manipulari hasta differebat, amentata, quæ gravior erit & major, & ut majore impetu torqueretur, habens. Vel amento media vinciebatur, cui digitus inserebatur ad conatum jactus adjuvandum. Turnebus *l. 54. advers. c. 11.*

Velle & nolle medium habent, non nolle, *l. 3. ff. de reg. jur.* ubi Franc. Duaren. Franc. Petr. Fabr. Cujac. Jac. *obs. 23. lib. 15.* Joh. Robert. *c. 3. lib. animadvers.*

Velle, à non nolle differre vult *Ulp.* quod excutit Valla *c. 12. l. 1. Dialectic. disputationum* Sp.

Velle aliquando significat verbis expressis voluntatem suam declarare, idque tunc maxime accidere solet, cum ei opponitur non nolle. Est enim non nolle, pati & nihil contradicere. Eoque sensu non nolle visus est accepisse Cicero *ad Atticum* scribens, *lib. 13.* Proximis tuis litteris primum re id non nolle cognovi, h. e. cognovi, h. e. pati & non contradicere. Jurisconsulti non nolle & velle, sic etiam interpretati sunt, ut velle eos dicant qui voluntatem suam declarant, sive quid vetent, sive quid fieri jubeant: non nolle, qui quid scientes dissimulant, hoc est, non declarant se vel nolle, vel quod fit, fieri velle, idque ex *Ulpiano* evidentissime constat. Cum enim peculiarem mercem, etiamsi nihil esse in peculio dominum tributoria obligare, si modo sciente domino servus negotiaretur, contenderat *Ulpian.* hæc verba subjecit: Scientiam hic accipimus, quæ habet & voluntatem, sed ut *Ravardus* putat, non voluntatem sed patientiam. Non enim velle debet dominus, sed non nolle, *l. 1. §. 7. & 2. de tribut. act.* Quo in loco eum, qui sciens non protestatur, aut non contradicit non nolle: eumque qui quid fieri vetat vel jubet, velle interpretatur *Ulpia.* Ejus igitur est non nolle, qui potest velle, hoc est, is dicendus est dissimulare vel pati, qui potest voluntatem suam declarare. Ideoque si mercem servi peculiarem apud *Ulpianum* dominus ignorasset, quia voluisse propter ignorantiam intelligi non poterat, justam profecto defensionem habuisset, & tributoria conveniri nequaquam potuisset. Nec sane alia ratione dominus, cum patitur colonum in fundo esse ex integro locare intelligitur, quam quod voluntatem suam potuerit declarare, *l. 14 locati.* Simili modo Colonus reconduxisse videtur utriusque partis taciturnitate, *l. 13 §. 10. & 11.* Græci interpretes cum non satis intelligerent, quid significaret, non nolle in hac regula juris, cujus tenor sonat, ejus est nolle, qui potest velle, negationem rejecerunt, & sic legendam eam posteris reliquerunt. Ejus est nolle, qui potest velle. Florentina Pandectarum editio, quam ego Græcorum auctoritati longe præferendam censeo, expresse scriptum continet, Ejus est non nolle. Rævard. *in comment. l. 3. ad tit. Pand. de divers. reg. jur.*

Velle non creditur infans, pupillus furiosus, prodigus: item is, qui imperio patris vel domini obsequitur, *l. 4. l. 40 & l. 189. ff. de divers. reg. jur.* Itaque in *l. Papia*, fit impubes fit patronus, voluntate ejus non videtur liberta, nupta, si tutoris auctoritas non accesserit, *l. 13. in fi. de oper. [illegible]*. Briss.

Velleiano Senatusconsulto, quod M. Silano & Velleio Tutore Coss. factum est, fœminis alienam in se obligationem suscipientibus subvenitur. Appellatur Senatusconsultum de intercessionibus, *l. 9. l. 10. l. 19. C. eod. tit.* Briss.

Velleiano Senatusconsulto renunciari potest. Vult. *in com. Instit.* §. *quæ diximus, 5. n. 15.*

Velo levato procedere, nihil aliud significat, quam summarie, breviter, & imperfecta deductione, si opus sit, examinare, ut nec ad plenissimas judiciorum formulas recurrere oporteat, sed succincte, de plano, sine strepitu judiciorum, & solenni figura. Peckius *l. 5. de nauf. C. lib. 11.*

Velut improprietas vel fictionis nota est. Sic velut hæredes dicuntur bonorum possessores, & cæteri honorarii successores, quoniam hæredes sola lex vel constitutio principis facere potest, *l. 1. ff. de possess. hæredit.* §. *quos autem. Instit. de bonorum*

norum possession. Peculium veluti patrimonium esse dicitur, *l.* 32. *§.* 1. *l.* 39. *ff. de pecul.* quoniam patrimonium subjectæ alieno juri personæ non habent. *Briss. Prat.*

VELUT Mutiana cautio in *l.* 71. *ff. de condition. & demonst.* quæ ad exemplum Mutianæ comparata & introducta est. *Briss. Prat.*

VELUT pacto transegisse dicitur qui contentus fuit pignora in creditum possidere, *l.* 13. *§. si pignor. ff. de re jud.* Briss. Prat.

VELUTI plerunque verum exprimit, *l. precib. C. de impub.* Similitudinis etiam nota est, *l.* 2. §. *hæc verba, ff. de inserd. §. sicut Inst. de satis, tut.* Exempli quoque significativa est, *leg. qui restituere, ff. de rei vindic.* Prat.

VELUTI possessor juris dicitur, *l.* 16. §. *pen. l.* 18. *§. si qui, ff. de petit. hæred.* quoniam juris possessio proprie nulla est. Pari ratione & interdicti veluti possessoria de juribus prædiorum constituta dicuntur, *l.* 10. *ff. de servitutib.* Prat. Briss.

Et VELUT longa possessio, quæ usu nititur, qui in rebus incorporalibus possessionis vicem repræsentat, *l.* 5. §. *pen. ff. de itiner. actuque, lib.* 20. *ff. de servitutibus.* Briss. Prat.

VELUT uti possidetis interdictum pro utili indicto, in *l.* 1. *§. proponitur, ff. de superficiebus* Briss. Pr.

VENÆ aquarum, *l.* 1. §. *pen. ff. de fonte l.* 21. *ff. de aqua & aqua pluv.* id est, meatus subterranei. *Briss. Prat.*

VENÆ fontis in *l.* 34. *in fi. ff. de servitut. rust.* Briss.

VENÆ putei in *l.* 24. §. *ult. ff. de damn. infect.* Briss.

VENÆ metallorum & lapidicinarum in *l.* 13. §. *inde est quæsitum, ff. de usufr.* ut venæ saxorum in *l.* 2. *l.* 10. *de metallor. in Cod. Th.* Prat. Briss.

VENA ferri in *l.* 1. *de fabricensib. l.* 2. *C.* ubi tamen vulgo mendose venerabilis provenæ nobilis legitur, quemadmodum arguitur ex *l.* 2. *eod. tit. in C. Th.* & ex *Cassiodoro*: Seculis suis producit nobis vena primarios. *Prat. Briss.*

VENAS tenere, translate, pro pernoscere naturam & ingenium hominis, quod non est nisi cautorum, hoc est, eorum qui in promptu degustant mentes, sensusque eorum, quibuscum agunt.

VENALEM formam exhibet mulier formosa, quæ corporis sui copiam facit, seseque prostituit, quales multæ visuntur in Corintho nova. *Prat.*

VENALES, si nihil addas, servi novitii intelliguntur, qui ad vendendum sunt expositi, Ex Thesauro *Stephani Roberti.* Sp.

VENALES novicii. Pomp. [illegible] *negotia ff. neg. gest.* Veluti, inquit venales [illegible]os coemendo. *Spieg.*

VENALICIARIAM exercere *Ulp.* in *l.* 73. *§. ult. ff. delegatis* 3. Eum, inquit, qui venaliciariam exerceat, puto suorum facile contineri velle ejusmodi mancipia: nisi evidens voluntas fuerit etiam de his sententiis. Nam quos quis ideo comparavit illico distraheret, mercis magis loco, quam suorum habuisse credendum est. *Spieg.*

VENALIS possessio in *l.* 1. *C. de rer. permut.* quæ vendenda proponitur *Prat.*

VENALIS sententia quæ præcio fertur, *l. venales, Cod. quando provo. non est necess.* Sic eodem sensu.

VENALITATEM dixit Leo Imperat. *l. unica in fine. Cod. de monop.* Prat.

VENALITIARII dicebantur mangones, hoc est, venditores hominum, quos ad alliciẽdos emptores miris imposturis ornabant. Erant enim mittendi coloris periti, *l.* 207. *de verb. sign. l.* 1. §. 1. *de tributo l.* 57. *ff. mandat. l. justissimè, §.* 1. *ff. de ædil. edict.* Old. Adde Conn. *l.* 7. *c.* 14. *num.* 1. hi à Græcis dicti ἀνδραποδοκάπηλοι ut refert *Brechaus* in *l. Mercis in tit. de verb. & rer. signif.*

VENALITII, dicuntur negotiatores, a vendendo, *Plinio* & *Ciceroni* & *Nonio*, præsertim servorum. Inde servi quoque ipsi Venalitii dicuntur. Et Venalitium munus in *l. jubemus venalitium, C. de proxim. sacr. scrin. lib.* 12. quando quis cogitur negotiari: quod viro nobili indignum reputatur. *Nebriss.* & *Cujac.* 10. *obs.* 6.

VENALITIUM corpus ipsum, vel venditio, vel locus ubi novitii venduntur. Venulejus: Nam quicunque inquit, ex venalitio novitiorum emptus, alicui ministerio præpositus sit, statim eum à veteratorum numero esse, *l. ult. ff. de ædil. edict.* Spieg.

VENALITIUM videtur esse vectigal rerum publice venalium de quo & *l.* 1. *de verb. C. l.* 12. Cujac. ad *l.* 4. *de prox. sacr. scrinio. C. lib.* 12.

VENALITIUS, adjectivum, venditum corpus. *Pomp.* Jurisconf. Quod si familiam domesticam uxoris, aut venalitiam paravit. Sic *Plinius* alicubi venalitios greges pro venditis servis usurpa. *Spieg.* Adde Conna. *l.* 2. *c.* 2. *n.* 1.

VENALIUM nomen, quemadmodum Quintil. *l.* 8. *c.* 1. scribit, cum commune sit omnibus rebus quæ mercis numero habentur, tamen peculiariter servis novitiis tribuitur, *l.* 11. *ff. de neg.* Seneca *l.* 4. *de Benefic. c.* 12. Mercator urbibus prodest, medicus ægrotis, mango venalibus. Idem *l.* 11. Detrahis vestimenta venalibus, ne quæ vitia corporis lateant. Plin. *l.* 35. *c.* 17. Est & vilissima, qua circum perducere ad victoriæ notam, pedesque venalium trans mare advectorum denotare instituerunt majores. Et sic *Cicero*, quod in oratione post reditum dixit de grege venalium in oratione Pisoniana diserte de grege novitiorum dixit. Quintilian. *Declamat.* 336. Cum forte videret puerum venalibus interpositum, & cognovit, & agnitus est. *Sueton.* in *lib. de clar. Rhetoribus.* Venalitii cum Brundusii gregem venalium navi educerent. formoso & pretioso puero, quod portitores verebantur, bullā imposuere. *Pratejus Br.*

VENALITIA familia, apud *Ulp.* in *l.* 11. §. *ult. ff. de dona. int. vir.* quæ venalis habetur. *Suet. in August. c.* 42. Magna vero quondam sterilitate, ac difficili remedio, cum venalitias & Lanistarum familias urbe expulisset. Et Venalitia multitudinis numero in *l.* 5 *§ ult. ff. de jur. delib.* Br. Pr.

VENARI, hoc est, feras indagare potest usufructuarius, *l. usufru. ff. de usufruct.* Spieg.

VENARI puellas, in *Auth. de lenon. §.* 1. translate pro inescare, seu captare blandis vel verbis, vel munusculis. *Spieg.*

VENATIO est occupatio animalium, quæ natura sua sunt fera cujus species sunt tres: Venatio proprie ita dicta, quæ est bestiarum: piscium, quæ dicitur piscatio: & avium, quæ est aucupium, Vultejus *in comment. Instit. §. fera igitur bestia*, 10. *n.* 5.

VENATIO edi dicebatur, cum in harena populo bestiarum venatio exhibebatur, *l.* 122. *ff. de legat.* 1. Briss.

VENATIO alia est. de qua in *l. venationem.* 26. *ff. de usur. & fruct.* quæ privata est, & quandoque fructuum appellatione venit. *Briss.*

VENATIONES dicebantur ludi, in quibus feræ magno discrimine ab iis, qui depugnabant, conficiebantur, *l.* 1. *§. bestias, ff. de postulan. l. civitatibus*, 122. *ff. de lega.* 1. Hinc venatorius ludus, genus illud pœnæ, apud Ulpia. *l. aut damnum* §. *fin. ff. de pœn.* Prat.

VENATIONEM

VENATIONEM reditui connumerat Ulp. *l.* 9. §. 4. *ff. de usufr.*

VENATIO etiam Metaphoricos ad alia transfertur: nam pro adulatione sumitur, *c. ne quid*, 11. *q.* 3. Hinc venari auram popularem dicimus, id est captare, Prat.

VENATIO & ipsum venandi actum, & ipsas feras captas significat: nostri frustum vocant, de quo in *l. venationem*, *ff. de usu.* Spieg.

VENATIO seu venandi jus *Jagt gerechtigkeit* est peculiare Regale, quod Principes, vel speciali eorum concessione Vasalli, vel alii in suis ac subditorum sylvis vel agris ferarum occupatione exercent.

Quamvis autem facultas occupandi feras cuilibet olim permissa fuerit, jure tamen naturæ non est constituta, sed Gentium jure cuilibet tamdiu concessa, quamdiu Princeps vel superior ob utilitatem Reip. tam non restringat aut tollat: Sunt tamen adhuc hodiè nonnulla loca, quæ *Freye bursche* dicuntur, quibus cuilibet venari concessum.

Dividitur ex usu communi venatio ratione objectis in *majorem die hohe Jagt, hohe Wildbann* quâ majores feras, *das hohe schwartze Widpret* V. G. *schweine, hirsche* &c. capere licet: & *minorem die ni derjagt* quâ minores feras V G. lepores, vulpes, capreolas sylvestres &c. venari licet. Et etiam cohæret aucupium, *Vogelweide*, sub distinctione tamen avium.

Sub concessione autem generali *der Jagten*, non intelligitur venatio major, sed hæc vel expressè conceditur, vel præscriptione adquiritur. Neque etiam sub concessione omnimodæ jurisdictionis ac pertinentiarum venandi jus comprehenditur, propterea, quod sub generali concessione non veniant ea, quæ quispiam verisimiliter in specie non fuisset concessurus.

Solent etiam Principes ac status nonnunquam, venationem precariam, *ein gnaden-jagen auff einen Reners*, Vasallis vel ministris cōcedere ad tempus.

Cuivis venandi in sylva competit, illi etiam fructus sylvæ venatoriæ quibus feræ pascuntur, v. g. *die eichel mëst*, competunt, ut & frondium incisio, ut retia expandi, & opercula confici queant, *Stalun zu baven*. Præterea non potest usum sylvæ habens officere venationi, ligna immediatè cedendo, aut sylvam extirpando.

Est & species quædam venationis quæ dicitur *convenatio*, seu simultanea venatio, *Kuppel-Jage*, quâ in alieno fundo, cum ipso domino vel tertio quodam simul venari licet, & hoc jus convenandi Dominis territorii in Vasallorum ageris competere volunt quamvis in hac re mores ac statuta locorum varient.

(Vid. Meurer. Tr. *von Jagt und Forst-recht*. Khraiser. Moser. Medices. Fesch. de jure venandi Jacobus Burckhardus in Disput. de jure venandi aucupandi & Piscandi Alias verus Fritselrius *in Discurs. de convenatione*. Et Corpus juris Venatorio-Forestalis *ab eodem editum*.

VENATORES servi, & venatorium instrumentum *l.* 12. §. *si in agro. ff. de instruct. vel instrum.* Et apud Paul. *lib.* 3. *sentent. tit.* 6. Et Venatio ludiaria apud Trebellium Pollio *in Gallienis*. Briss.

VENATORES & aucupes utrum in urbanis atque in rusticis (servis) contineantur, potest dubitari. Sed dicendum est, *Paulo* trahente, ubi paterfam. morabatur & hos alebat, ibi eos numerari, *l. servis urbanis* 99. *ff. de legat.* 3. Prat. Old.

VENDAX, qui facile vendit. Notum illud Catonis: Patrem famil. vendacem & non amacem esse oportet. *Spieg. Prat.*

VENDERE verbum ad omnem alienationem pertinet: sed proprie ea est, quæ pretio & re inter se commutatis fit. Unde magna differentia est inter vendere, & rem vendendam dare. Nam si lancem tibi dedi, vel massam auri, ut eam venderes, & nummis utereris, neque venditio est, neque mutuum, sed mutuum convalescit, postquam nummi ex venditione redacti sunt *l. rogasti* 11. *ff. de reb. cred.* periculum autem rei interim eum spectat, cujus causa res ad vendendum data est. Nam qui rem vendendam accipit, ut pretio uteretur, periculo suo rem habet, *lib.* 4. *in pr. ff. reb. cred.* maxime si sine usuris credita est, & dominus alias rem vendendi propositum non habuerit. *Briss.*

VENDERE cum affectu accipi debet, §. *vendita. Instit. de rer. divis.* Si quidem sine traditione venditio omnino perfecta non est. Et vendere damnatus intelligitur justo pretio. *Spieg.*

VENDERE ad assem, idem quod reducere ad æstimationem assis esse dicitur. Vide Conn. *lib.* 4. *c. fin. n.* 6.

VENDERE creditoris jure, est suo jure vendere, non communi lege pignoris, ut ait *lib. & si is ff. de distract. pig.* Cujac. *lib.* 1. *observ.* 14.

VENDERE damnatus intelligitur justo pretio.

VENDERE pro emere posuit Julianus *l.* 7. §. *qui bona, ff. pro empt.* & è contrario emere pro vendere posuêre Imperatores *l. unica, Cod. si servus extero emi*, unde & merito dixerit Gajus *l.* 19. *ff. de action. empt.* veteres ait, in emptione venditioneque appellationibus promiscue utebantur, id est, & in locatione, & conductione, ut est legendum in *l. sequent.* Nec enim inquit Cujac. 9. *observ.* 15. emptionem pro venditione, vel emptorem pro venditore, nec è contrario ut acciperent, ita locuti sunt: sed locationem venditionem appellarunt sæpe & conductorem emptorem, sive redemptorem ut mercedem sive pensionem pretium quia locatio & conductio prima est emptioni & venditioni, eisdemque regulis constat. Hygen. 2. *de limitibus const.* Mancipibus ementibus, id est, conducentibus in annos singulos. *Festus*: venditiones olim dicebantur Censorum locationes. *Prat.* Vide & Alciat. 3. *parerg.* 22.

VENDENDI verbum ad omnem alienationem in *l.* 12. *tab.* pertinere docuit Prat. *lib.* 4. *veter. Jurispr. l.* 3. verba legis hæc sunt: Parentib. liberos ter vendendi jus ac potestas esto, quod quando parentibus liceat, docuit idem *Prat.* ex *lib. fin. Cod. de part. qui fil. distrax.*

VENDIBILE & quod facile vendi potest, & quod vulgare, vulgoque gratum est, *Sp. & Pr.*

VENDICARE non potest nisi dominus: nam ut scribit *Paul.* in *l. in rem actio de rei vind.* Vindicatio competit ei, qui aut jure gentium, aut jure civili dominium acquisivit, condictio autem in rem furtiva similiter competit soli domino, *l.* 1. *de condict. furti.* Ferret. *com. Inst, Just. l.* 4. *tit. de empt. & vendit.*

VENDICARE, vulgo est appropriare, hoc est, sibi proprium facere & assumere. Rei moventis vendicatio quomodo fiebat olim, *Alc.* in *l. pecunia verbum, de verb. sig.* ostendit.

VENDICATIO est cum vendico rem, id est dico rem meam esse *Briss.*

VENDICATIO rei singularis, id est, in rem actio, quæ & designanda est, & utrum tota, an pars & & quota petatur, expressim dicendū est, ut *l. si in r* ...

ff. de rei vindic. Old. Adde Conn. *l.* 5. *c. de revoc. donat.* 7. *n.* 2.

VENDIDIT verbum appositum in instrumento, impropriatur, & ad locationem refertur, quando solutio pretii est divisa per plures annos vel menses; & de tali contractu judicatur, ut de locatione, ita sing. concludit *Ang.* in *consil.* 2. certum est, in 2. colum. quod pro sing. & nota digno approbat *Alex.* in *l. cotem ferro*, *§. qui maximos, in apostillis, ff. de publ.* quamvis contrarium tenuerint *Imol.* & *Lud. Roman.* quos refert *Alex.* in *consil.* 2. *viso instrumento in* 2. *colum. lib.* 1. ubi tamen non audet eorum opinionem approbare, propter auctoritatem *Bart.* qui videtur tenere contrarium, ut ibi per eum. Et hoc bene nota, pro limitatione ejus quod dicitur, quod ubi fit mentio pretii, censetur venditio: de quo late ponit *Jas.* in *l.* 1. *in* 6. *colum. post med. C. de jure emphyt. & in l.* 2. *ad fin. princ. ff. si cert. pet. & in l. ult.* 1. *not. ff. de cond. ob causam*, post *Alexan.* late in *l. si quis ante in ultim. notab. ff. de acquir. poss.* & Corn. *cons.* 28. quamvis in præsenti, in 1. *col. in* 2. *li.* & ad prædicta quod verbum Vendidit exponatur, i. e. locavit ratione subjectæ materiæ: vide *Jas.* in *l. si tibi pecuniam in* 1. *col. ff. si cer. pet.* ubi etiam dicit, quod exponitur id est, permutavit: cum tamen venditionis appellatione non veniat permutatio, ut not. singul. *Bald.* in *l. dedi.* per illum tex. ubi *Alexan.* & *Jas.* in 3. *not. ff. de condit. ob causam*, & scribit Corn. *cons.* 73. quamvis videatur *in* 1. *colum. in ult. lib.* Cott.

VENDITARE sententiam *lib.* 15. §. *idem*, *ff. de injuriis*, id est, venalem habere. *Briss.*

VENDITARE sese alicui, est per assentationem operam suam ultro spondere quasique venalem ostentare. *Bud.*

VENDITIONE & emptione, veteres in appellationibus promiscue utebantur. Cajus, *ff. de act. empt.* Origo autem emendi vendendique à permutationibus cœpit. *Paul.* in *l.* 1. *ff. de contrah. empt.* Old.

VENDITIO pro re vendita accipitur in *l. eum qui de in diem addic.* Sic & emptio & donatio & furtum accipitur. *Briss.*

VENDITIO donationis causa fieri videtur, si uno numero res vendita sit, *l.* 46. *ff. loca. l.* 10. *in fi. ff. de acquir. poss.* item si viliori pretio, *lib.* 17. *ad Velleian. vel minoris*, *lib.* 5. *§.* 5. *ff. de don. int. vir. & ux. lib.* 8. §. 1. *ad Jul. majest.* Gotho. in *not. ad l.* 6. *ff. pro dona.*

VENDITIO imaginaria est, cui nomen venditionis, conductionis & similium adscribitur, *lib.* 3. *C. de contrah. empt. lib.* 46. *ff. locat. lib.* 66. *in fin. ff. de jur. do.* Paul. 2. *sent.* 23. *§.* 4. Goth. *in not. ad l.* 25. *C. de donat.*

VENDITIO omnem contractum, quo rei dominium transferri possit, late complectitur, ut tradit *Bald.* in *l. sciendum*, *§. emptorem*, *ff. de edil. edict.* per *l. statu liberis è cæteris*, *§. Quintus*, *ff. de statu liberis.* Bart. in l. sicut, §. venditionis, ff. *quibus mod. pig. vel hypoth. sol.* Sed hoc ex impropria & latissima significatione, ac κατα χρησικῶς. Non enim in statutis, quæ strictioris atque exactioris sunt interpretationis, permutatio, venditionis jure censebitur. Et quidem venditionis verbum modo strictiorem, modo latiorem habet significationem: ut annotavit *glo. in d. l. statuliberis*, §. *Quintus*, *sub finem:* Brech. *in l. alienatum*, *sub titul. de verb. & rer. sign.* Adde *Bald.* in *comm. super Instit. Just. lib.* 3. in ἀποδιαίρει *tit.* 23. *de empt. & vend.*

VENDITIONES simpularia vocantur rerum humilium, minutarum & vilium, quæ in nullo ferme sunt pretio, Corr. 2. *Misc.* 24. *n.* 8.

VENDITIONIS verbum, complectitur omnem alienationem. Itaque si cui ne vendat quid, prohibitum est, is nec donare, nec permutare poterit *l. statuliberi*, *§. fin. ff. de statulib.* Bart. *in l. jancimus. C. de rebus Ecclesiast. non alien.* Old.

VENDITIONIS verbum τῷ ἔργῳ, & cum effectu est accipiendum, ut videlicet res vendita traditur emptori pretio persoluto. *argument. cap. Imperialem*, *§. callidis*, *de prohib. feud. alin.* per Feder. *cap. relatum*, *de cleric. non resid. l.* 1. *quod quisque jur.* Item.

VENDITIONIS verbo omnis alienatio comprehenditur. Ergo permutatio, quæ etiam alienatio est, venditio censebitur, cum in ea permutatione dominii translatio requiratur. Atqui venditio omnem quidem contractum, quo rei dominium transferri possit, late complectitur. Et quidem venditionis verbum, modo strictiorem, modo latiorem habet significationem: ut annotavit *gloss. in l. statuliberis*, *§. Quintus*, *sub finem.* Brech. *in l. alienatum*, *ff. de verb. & rer. sign.*

VENDITIO in assem, apud *Mod.* in *Titius*, *Quib. mod. pign. vel hypot.* intelligitur, ut *Alc.* sentit. cum quis tanti rem pignoraverit, quanti vendi poterat, *c.* 33. *lib.* 2. *parerg.* Old. Prat.

VENDITIO perfecta dicitur, quam secuta est traditio, §. *vendita. Instit. de rer. divis. prein.* ut pro non facta censeatur, ab ea recedi potest nudo consensu *l. ab emptione*, *ff. de pactis*, *l.* 1. *ff. de peric. & commod. rei vend.* Old. Prat.

VENDITOR, quandoque ponitur pro emptore, & vice versa *l. veteres*, *C. de actionib. empt.* Ut vendito pro empto *l. sed hoc nomine. ff. de evict.* Alber. annotat. secutus *Accursium*, qui putabat quod olim doctissimi legislatores confuderint significationem Emptoris & Venditoris: quod non est verum. Vide Oldend. *class* 4. *act.* 1. Old.

VENDITOR liberalis. Tullius *in fin. Topic. ad Trebutium*, venditores liberales eos dici affirmat, qui cum ædes fundumve vendunt, rutis cæsis receptis, aliquid tamen emptori concedunt, quod ornandi causa apte & suo loco positum videtur. Conn. *lib.* 7. *c.* 7. *n.* 7.

VENDITUM recte dicitur etiam quod in domino venditoris manet, non autem alienatum, *l.* 67. *ff. de verb. sign.* falsum igitur est, quod quidam aiunt, vendere est justo pretio rem dare. Nam dare est dominium transferre, §. *sic itaque. Inst. de action.* Prat.

VENEFICUS, venenarius & maleficus est. Callistratus de *panis l. capitalium*, Venenarii, inquit, capite puniendi sunt. *Nebriss.* Venenarios hoc loco legit *Accurs.* quod *Bapt. Pius* in *poster. annotat.* probat. *c.* 10. Mea quidem, inquiens, sententia, Doctissime *Accursius* venenarios exponit eos qui planetas colunt. *Old.*

VENEFICUS, qui venena conficit, & qui incantationibus cæterisque malis artibus utitur. Cic. *in Catilin.* Quis tota Italia veneficus. Hinc veneficium ipse actus venenandi, cujus certe conscii capite puniendi sunt *l. capitalium de pœnis.* Etiam veneficii in Persis pœna hujusmodi legibus vindicatur: Ampla est petra, in qua capita eorum imposita alia petra feriunt, quoad faciem & caput infregerint. Hoc martyrii genere Gyges interiit, teste Plutarcho *in vita Artaxer.* Anch. Vide Vulte. *ad* §. *Item lex Corn. de sicar.* 5. *Instit. de publ. jud.*

VENENUM dicitur, quod cito intra venas eat; Unde poëtæ frequenter accipiunt venenum pro amore. *Virgil.* lib. 4. Æneid. vulnus alit venis, & cæco carpitur igni. Et lib. *Occultum inspirans*

rans ignem fallitque veneno. Brech. & Gœdd. *in lib. qui venenum , ff. de verb. & rer. sign.*

Venenum τ͂ μέσων ἐςι, ut secundum *Ulp.* in *l.* 1. §. *persuadere , ff. de servo corrupt.* loquar. id est, medium nomen est , quemadmodum φάρμακον apud Græcos , ideoque qui venenum dicit , adjicere debet , utrum bonum, an malum : Nam & medicamenta venena sunt , eoque nomine continetur omne , quod adhibitum ejus rei naturam, cui adhibitum est , mutat sive id ad sanandum , sive ad occidendum paratum est *l.* 236. *ff. de verb. sign. l.* 3. §. *ad leg. Cornel. de sicar.* Unde apud Cic. *lib. offic.* ubi vulgo. Qui vinum fugiens vendit sciens, in vetustis codicibus , rectius secundum *Brissonium* venenum fugiens , legitur , id est, medicamentum, *Nonius Marcellus*, Medicinam, ait , & venenum dicimus tractum à Græcis, qui venenum φάρμακον appellant. Quod antiquorum exemplis comprobat. Similiter Servius *in* 1. *Georgic.* ad illa verba ille malum virus. Bene , ait, addidit malum, ad discreptionem. Nam virus & bonum & malum est, sicut venenum quod idem est. Venit autem à Græco. Nam illi φάρμακον medium habent , id est, bonum & malum. Inde adeo ejus veneni quod nocet , mali adjectione distinctio fit *l.* 9. *ff. ad leg. Aquil. l.* 35. *§. veneni mali , ff. de contrah. empt. l.* 7. *ff. de lege Pomp. de parricid. l.* 4. *§.* 1. *ff. fami. ercisc.* Et hujusmodi venenum Quintil. *declam.* 350. interpretatur potionem mortis causa datam. Inter venena autem chantaridas Tertull. *l.* 1. *adversus Marcio.* ponit : Nec dissentit Marcian. in *l.* 3. §. *alio SCto, ff. ad l. Cornel. de sicar.* Briss. Prat.

Venenum est vel bonum vel malum. Bona venena sunt, quæ nunquam sua natura sunt mala: Mala sunt duplicia : aut enim nullo temperamento adhibito salubria effici possunt , cujusmodi est serpentum virus, aut possunt , ut est aconitum, cicuta, mandragora, Gœdd. *ad l.* 236. *num.* 2. *de verb. sign.*

Venenarii introxicatores , & qui venena miscent , *l.* 29 *§. venenarii, ff. de pœn.* Tertullia , *in Apologet. cap.* 43. Nam si qui forte vere de sterilitate Christianorum conqueri possunt primi erunt lenones, perductores , aquarioli , tum sicarii venenarii, magi. Idem *in lib. de pudicitia :* Tragœdias omittam , sciunt hodie venenarii. sciunt magi. Suetōn. *in Neron. cap.* 33. Britannicum veneno aggressus est , quod acceptum à quadam Locusta venenariorum indice , cum opinione tardius cederet , ventre modo Britannici moto, mulierem sua manu verberavit. Quod idem Cornel. Tacit. *lib.* 11. *refert.* Utitur etiam hoc verbo Jul. Firmic. *lib.* 6. *cap.* 19. Hæc eo pluribus exemplis confirmo , quod in hujus verbi interpretatione lapsum Baptistam Pium *in posterior. annot.* video *Briss. Prat.*

Venerabiles domos locosque in constitutionibus recentiorum Impp. exaudire oportet, Ecclesias, xenones , prochotrophia , nosocomia, brephotrophia , orphanotrophia , & alia id genus *l.* 18. 19. *C. de sacr. eccl. l.* 33. *& l.* 37. *C. de episc. & cler.* Quorum verborum interpretationem ex *Juliano Patricio* hic adscribam : Xenodochium, ait ille, est locus venerabilis in quo peregrini suscipiuntur. Appellant enim Xenonem. Prochotrophium est locus venerabilis , in quo parentibus orbati pueri pascuntur. Gerontocomium est locus venerabilis in quo pauperes & propter senectutem solam infirmi homines curantur. Brephotrophium est locus venerabilis, in quo infantes aluntur , ut orphanotrophium interprete *Mosch.* in libro τῶν χειδῶν ἔνθα οἱ ὀρφανοὶ τρέφονται. *Briss. Prat.*

Veneranda domus , pro sacra æde. *Auth. constit. quæ ex ascript.*

Venerandæ leges *l.* 1, *C. de bon. quæ liberis.*

Veneranda Respub. *lib. quo reip. ff. de injur.*

Veneranda senectus , cultu & veneratione digna *l. semper. ff. de jur. immun.* Spieg.

Venerari verbum compositum ex venia & orando, ait Festus *l.* 19. Prat.

Venerari oportet patrem & matrem *l.* 1. *ff. de obsequ. pat. præst.*

Venia ætatis , beneficium, indulgentia , permissio , *Cod. de his , qui veniam ætat. impetr.* per totum. Hæc aufert aliud beneficium , nempe Restitutionis in integrum per *Bart.* ibid. Venia tamen in actione edicti , de in jus vocando , non est intelligenda generalis ille permissus magistratus , cum postulanti justitiam, decernit citationem, ut adversarius in jus vocetur. Nam venia est solemniter impetranda adversus personas reverendas, hoc est, primùm designanda est qualitas personæ , quænam reverentia illi debeatur. Deinde summa controversiæ est exponenda quare velit talem personam convenire in judicio. Tum si Judex causa summatim cognita , permittat reum vocari in jus : dicitur impetrata venia id fieri : & in Actis describendum est. *Old. Prat.* Vide Gœdd. *in commen. ad l.* 21. *n.* 19. 20. *ff. de verb. sign.*

* Veniæ ætatis concessio est privilegium, quo Princeps minori jus legitimæ ætatis tribuit , ut tanquam major sine Curatore agere & bona sua administrare possit.

Jus autem ac potestas veniam ætatis concedendi majoribus Regalibus accensetur. In Imperio est de Reservatis Imperialibus , cum primis quoad concessionem veniæ qua fit Principibus vel Comitibus ad capiendam administrationem Ducatuum vel Comitatuum. Idem tamen jus in territoriis suis ratione subjectorum , Principibus ac Statibus Imperii competit. Solet etiam Comitibus Palatinis potestas illa concedi.

Quamvis autem de Jure Romano minores veniam ætatis impetrare volentes , masculi viginti, fœminæ verò octodecim annis non majores debeant esse. *l.* 2. *C. de his qui veniam ætat. impetr.* id tamen hodiè tam præcisè non servatur, cùm sit juris positivi , ac sufficit si de minoris providâ rerum agendarum dexteritate constiterit.

Distinguitur concessio veniæ ætatis in *plenam & minus plenam.* Illa dicitur quæ ad omnia universum negotia civilia peragenda minorem legitimat: hæc quæ non ad omnem patrimonii administrationem eum habilem reddit.

Si simpliciter venia ætatis concessa fuerit, minor non potest prædia absque decreto Magistratus alienare. *l.* 3. *C. de his qui veni. ætat.*

(Limnæus *de vir. pub. l.* 1. *c.* 9. *n.* 150. *&* 151. Stam. *de Reservatis §.* 58. *n.* 11. D. Myler *Ætiologia.* Finckelth Dissertat. *de venia ætatis* (*p.* 3. *p.* 7.)

Venia pro permissu in *tit. de in jus vocand.* Briss.

Veniam in antesctum dare, apud Ulp. *in l.* 1. *ff. de fugit.* Spieg.

Venientanæ gemmæ meminit *l.* 19. §. *pen. ff. de auro. argen.* eaque numeratur inter lapillos non pellucidos. Eam *Plinius & Isidorus* Italicam gemmam esse à Venientibus , repertam , nigram facie , albis intermicantibus notis , scribunt. *Briss. Prat.*

Venire

Venire verbum JCtis frequentissimum est. Sic venire dolum dicunt cum dolus ab aliquo præstandus est, *l.* 45. *ff. fam. ercisc.* Sic & fructus venire dicuntur in actionem qui cum ex vi & natura actionis peti possint, *l.* 56. *ff. famil. ercisc.* Sic venire in estimationem, in culpam *Briss.* ex ff.

Venire pro ire & ingredi. Sic venire in possessionem, *l.* 33. *§. ult. ff. de acquir. possess.* item pro adire & accedere, pro pervenire. *Briss.*

Venire pro portari, deferri, nostris familiare est. Sic per metonymiam venire commeatus, qui afferantur, dicimus: vide Quintil. *lib.* 10. *c.* 6. Spieg.

Venire, in crimen, pro accusari.

Venire diem distat à cedere diem, ut supra indicavi in verbo Diem addictionis cedere *Spieg.*

Venire ad judicium, ut in *l. si cum judicio, in fi. ff. si quis cautio.* Item secum potestatem agendi facere, ut in *l. etsi post tres, ff. eod. tit.* Item, Ire in jus, vel sicut nunc loquimur, comparere in judicio: Stare juri, & cætera id genus, ad reum referuntur. Sed exhibere reum, *d. l. si cum judicio*; *in princip.* Item sistere reum, ad fidejussorem pertinet, utrumque autem complectitur Cautio judicio sisti, sive quis pro se, sive pro alio promittat. Cujus oppositum est, promissionem deserere. Nos nunc dicimus, Cautionem de stando juri. Quæ omnia incautum fallere possent, sicut *Accursius* erravit. *Old. Prat.*

Venit in mentem, & pro succurrit, quod notum est, & forte pro cui est, vel fert animus, accipi posse videtur apud Marcel. *in l. maximèque, de administr. tut.* ubi dicit: nam periniquum est, eum forte, cui post vicesimum annum, vel amplius in mentem venit, tutelam reposcere. *Sp.*

Venisse, pro pervenisse, apud Pomponium *de verbor. signific.* Spieg.

Venisse ad hæredem, inquit Pompon. *de verb. sign.* nihil intelligitur, nisi deducto ære alieno *Mass.*

Venter pro muliere prægnante, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de ventr. in poss. mit.* Hinc ventrem mittere in possessionem hæreditatis, id est, mulierem prægnantem, quæ hæredem se parituram adserit, *l.* 1. *in prin. de vent. in poss. mitt.* Itaque ventrem in *l. ventre*, 84. *ff. de acqu. her.* interpretatur *Alc.* ibid. in summa legis pro posthumo. *Prat.*

Vento vivere, dicuntur proverbio vulgatissimo, qui nullo vivunt impendio. Hinc usus est *Alex.* Imp. ad *fin l. poster. C. de alim. pupil. præst.* Spieg.

Ventosum & plenum vento significat, & inane. Ulp. *ad leg. Aquil.* Siquidem die ventoso id fecit, culpæ reus est. Nam & qui occasionem damni præstat, damnum fecisse videtur, *l. qui occidit*, §. *pen.* Spieg.

Ventilari causa dicitur, *l.* 6. *C. pro socio* cum de ea dubitatur, tractatur & agitatur. Alio sensu servi dicuntur mortui domini cadaver ventilare, *l. unic.* §. *sed & qui Cod. de lat. lib. toll.* id est, thure, ut exponit *Irnerius.* Prat.

Ventrale videtur sacculi genus fuisse, pecuniæ ad usum quotidianum necessariæ gestandæ accommodatum, & sub ventrem appensum. Ulpian. *l.* 6. *ff. de bon. damnat.* Zonam a Ventrali sic distinguit: Nec si zonam circa, se habuerit, protinus aliquis sibi vindicare debebat: sed vestem qua is fuerit indutus, aut numulos in ventralem quos victus sui causa in promptu habuerit. Legitur tamen vetralem. *Hotom.* Palæmo & Paulus in Glossis, ventrale, fascia, quod ventrem operiat, & aliæ glossæ, ventrale κοιλιόδεσμος, φοῦνδα. Alii tegumentum ventris exponunt, in quo res leviores poni solent. Et ita ab Adriano Imper. *l. divus Cod. de bon. damnat.* pro funda, id est, crumena, ventralis accipitur. Nummulos, inquit, in vetralem, legendum ventralem. Plin. *lib.* 8. *cap.* 48. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra sicut villosa etiam ventralia. Idem *libro* 27. *cap.* 7. de absynthio loquens, Arcet inguinum tumorem in ventrali habitum. Eodem sensu Latini fundum & profundum dixerunt. Macrobius. Demissa in fundum (sic habent, teste *Cujacio*, libri veteres) paupere manu, paucos denarios protulit. Caper Grammaticus: In profundum nummi vel in arcam conduntur. *Prat.* vide & *Cujac.* 10. *observ.* 26.

Ventrem facere dicitur paries qui intumescit, qui procumbit qui projectus est. Alfenus *in l.* 17. *ff. si servi. vendic.* Si quando ait, inter ædes binas paries esset, qui ita ventrem faceret, ut in vicini domo semipedem aut amplius procumberet: agi oportet jus non esse, illum parietem ita projectum in suum esse invito se. *Spieg.*

Ventrem appellant JCti uterum quem mulier gestat, vel animal quod in utero est. *l. non est ambiguum, ff. de bon. poss.* Ita quoque venter dicitur mitti, exheredari vel præteriri *l. ventre* 84. *ff. de acquir. hered.* Inde ventrem in possessionem mitti & ventriculatorem dari dicunt & vacuum ventrem *l.* 7. *§. adeo ff. quibus ex caus. in poss.* Briss.

Ventrem ferre, id est prægnans esse potest mulier totos decem menses, & duos dies, per glossam *not. in Novell. Constit. de Restitut. §. mulier. & in l. intestato*, §. *fin. ff. de Suis & legit. hered.* Spieg.

Venuleius Saturninus, JCtus, is est qui Quintus Saturninus vocatur in *l.* 13. *§. Marcellus ff. de Senatorib.* Briss.

Ver sacrum pro religioso (ut inquit *Nonius Marcellus*) a Sisenna acceptum est, cum alii pro vitali, atque execrando intellexerint. Relatum de Lacædemoniis est, quod ii quidem ver sacrum destinaverunt, quo tempore urbem Heracliam condiderunt. *Sex.* autem *Pompeius* ob eam rationem dictum existimavit, quod in magnis periculis vovendi mos fuit, se cuncta animalia immolaturos, quæ vere proximo nascerentur. Quæ res, (inquit) cum paulo crudelior atque acrior videretur, pueros, puellasque innocentes interimere, in adultam ætatem perductos velabant atque extra fines exigebant. Hinc appellati sunt Sacrani ex oppido Reate orti, quod in sacro vere nati haberentur. De his sacris & in commentariis Græcorum mentio habetur, qui majore diligentia atque studio Romanos ritus ac institutiones perquirunt. Per Crinitus *lib.* 24. *de honest. discip.* c. 8.

Verbum, est pars orationis significans incompositum prædicatum ut *Diogenes*, vel sicut quidam volunt, elementum orationis sine casu, significans aliquid constructum de aliquo vel aliquibus ut lego, scribo, ita Laërtius *l.* 7. *de vita Diogenis.*

Verba, id est, vocabula absolute posita, proprie & non abusive accipi debent, per *l. ea lege, ff. de testam. l. non aliter, de leg.* 3. *l. nepos Proculo, de verb. signif.* nisi non ita voluisse autorem præsumamus, tunc enim ex conjectura restringuntur: quæ assumuntur modo ex persona, amicitia, item affinitate, odio, paupertate, tum ex negotii qualitate, ut late, indicat Alciat. *in princ. comment. de verb. sig.* Spieg.

Verba, sunt notæ passionum animi & voluntatis *l. Labeo de supel. leg. l. ille aut ille*, §. *cum verbis, l. non aliter ff. de lega.* 3. Bar. *in l. contra legem. ff. de l. geb. cum simul.* Spieg. Prat.

Verba sunt notæ rerum. Vultei. *in comment. Instit. de lega. §.* 27. *num.* 2.

Verba cum effectu sunt accipienda, *l. pen. ff.* ####

ne quis eum l. 1. §. hac verba, ff. quod quisque jur. quod de iis accipiendum est, ubi lex effectum exigit, idque potissimum in iis, ob quæ pœna irrogatur. *Prat.*

Verba absolute posita intelliguntur cum limitatione: ut cum dicitur, à femetipso inutiliter legati, hoc non est verum absolute: sed tunc verum est, postquam adita est hæreditas, ut scite declarat Zasius *in l. qui filiabus, ff. de leg. 1. Spieg.*

Verba absolute posita proprie & non κατα-χρηστικῶς accipienda sunt, *l. ea lege ff. de testibus, l. nepos Proculo. ff. de verb. sign.* & vide Alc. *in comment. de verb. sign.*

Verba abusiva, regulariter apud JCtos non recipi. Vide *Abusionis* nomen.

Verba clara qui interpretari velit, ferendus non est *Jason.* post Doct. in *l. quicquid adstringenda, ff. de verb. oblig.* citat commodum *tex. in l. ille aut ille, §. in verbis de lega.* 3. *& l. non aliter, ff. eod. l. si mihi & Titio, §. fin. l. continuus, §. cum, ff. de ver. oblig.* Old. Prat.

Verba civilia. Hæc falso censuit *Bartolus* esse verbum, Instituo, vel hæres esto, tanquam hæc non juris gentium, sed civilis verba sint. Itaque *Alciati* verior sententia amplectenda, arbitrantis verba civilia dici simpliciter verba, quibus pupillaris substitutio confici potest. Siquidem Vulgaris dicta est, quod vulgo omnibus competat: at Pupillaris, non nisi civibus Romanis, qui filios in potestate habeant, quod jus patriæ potestatis proprium civium est: & idquidem moribus civitatis inductum est, id est, jure non scripto, sed prudentum interpretatione, ideoque proprie civili: quod *Pompon.* docuit *l. 2. §. iis legibus de orig. jur.* Unde merito *Papinian.* verba civilia ea omnia appellavit, quibus hæc substitutio est inducta: In tractatu de vulg. & pupil. Verbis civilibus inquiens, substitutionem post quartum decimum annum ætatis, frustra fieri convenit. Alciatus *cap. 1. decimi libri parerg.* Spieg. Cæterum Connano *lib. 10. cap. 8. num. 9.* probabilius esse videtur verba Civilia dict *Papiniano*, quæ etiam directa vocantur & legitima, quod vim legis pene habeant, nec factum hominis acquirant.

Verba dubia in rescriptis, privilegiis, contractibus, judiciis, & voluntatibus ultimis, qui accipienda sint, vide textum in *l. si quis intentione ff. de jud. & l. veterib. ff. de pact. l. in ambiguis de divers. reg. jur.* & ibi vide interpretes. *Prat.*

Verba, durante vita, habent vim conditionis, *l. si ego, §. 1. de jur. dot.* Bart. *in l. 1. §. 7. ff. de cond. & demon.*

Verba geminata & exuperantia restringenda sunt pro re, & subjecta materia, *l. si stipulatus ff. de usur.* Alciat. *respons.* 203. *n.* 28. Prat.

Verba germinata & repetita voluntatem enixam & constantem indicant. Baldus *in l. fructus, C. de act. emp.* cum multis simil. per plerosque omnes Doct. ex Zasio *Old. Prat.*

Verba generatim concepta, ad illa quæ postmodum de novo recenter emergunt, non sunt porrigenda *l. qui cum tutoribus in fin. ff. de transact.* Idque obtinet etiam si illa generalis forma verborum jurejurando esset roborata. Baro Tautenbergius citat *in Viridar. c. c. cum inter P. & ibi Gloss. & Doct. de renun.* Spieg. Old. Prat.

Verba imperativa sunt verba directa *l. quoniam Cod. de testam.* Cujac. *ad tit. 24. ff. lega. in princ. in verbo Imperative*

Verba in differenti materia per prius, non per posterius intelligenda sunt. *Glo. in l. de unoquoque ff. de re jud.* Bald. *l. 1. Cod. de success. edict. Spieg.*

Verba intelligenda sunt in casu possibili, ut rectè annotavit Accursius *in §. 1. Inst. de oblig. tit. general.*

Verba mere æquivoca, si per communem usum loquendi in intellectu certo sumuntur, talis intellectus præferendus est. Hoc *Felini* dictum ceu elegans, citat Zas. *l. 1. respons.* Spieg. Prat.

Verba nihil operari melius est quam absurdè. Dictum est Baldi *l. terminato, ad finem, C. de fruct. & lit. expens. fac.* Old.

Verba non tam intuenda, quam causa & natura rei, ut mens contrahentium ex eis potius, quam ex verbis appareat. *Bald.* citat *l. si in venditione, ff. comm. præd.* Adde *l. capitalium, §. divus, ff. de pœn. cum similib.* Old. Prat.

Verba obscurè prolata, eo sunt intelligenda sensu, quem solent rectè intelligentibus generare, *c. ex literis. 1. de spons. & matrim.* Vide Baronem à Tautenberg. *tom. 1. à Viridiarii conclus. jurisdict.* Spieg. Old. & Prat.

Verba offendi possunt, imo ab eis recedere licet, ut verba ad sanum intellectum reducantur, *gloss. in l. alterum, ff. de re jud. & in l. non dubium, C. de legibus.* Hanc doctrinam post *Bart.* teste Zas. *Bald.* eleganter tractat, in jam allegata leg. Vide item Dinum, *c. fin. de reg. jur. lib. 6.* Spieg. Prat.

Verba ordinationis quando verificari possunt in sua vera significatione, trahi ad extraneum intellectum non debet, *l. non aliter, ff. de leg. 3. l. nepos Proculo, ff. de verb. sig. l. 1. §. si is qui ff. de exercit. act. argum. in l. si filio quem pater, ff. de lib. & posthum.* Spieg.

Verba precaria hæc sunt, peto, rogo, volo, mando, *§. ult. de singul. reb. per fid. rel. l. 2. C. com. de legat.* Item deprecor, cupio, injungo, desidero *l. etiam hoc modo l. & eo modo, ff. de leg. lib. 1.* Addit *Paulus* impetro, lego, impero, cum *Alciato.* Et tamen non adsentior, dum minus esse precarium *jubeo* putat quam *impetro.* Nam & jubeo precarium est, *l. Aurelius, §. ultim. ff. de lib. leg.* & utrumque significat *volo* sive *cupio.* Hæc verba & inflexa dicuntur & ἐπαγγελτικά, & fideicommissaria, nusquam obliqua. *Commendo* non est verbum precarium, ut si dixerit, illum tibi commendo *l. ex verbo. C. de fideicommiss. liber. l. fideicommissa, §. si ita quis, D. de legat. lib. 3.* nisi ut Thalelæus notat forsitan probetur fideicommittere eo verbo testatorem voluisse. Nam ex novissimis constitutionibus omne verbum ad fideicommittendum utile atque validum est. At *relinquo* videtur esse precarium *l. Lucius §. filiam, D. ad Senatusc. Trebell.* sed *Paulus* negat. *Cujac.* ad *lib. 4. Jul. Paul. sent. tit. 1. de fideicommissis, §. fideicommittere his* verbis.

Verba plenitudinis potestatis & certæ scientiæ exprimi in privilegio opus non est, si adsunt æquivalentia. Vide Bal. *in l. lapil. ff. de rer. divis.* & *Felin.* post Abb. *in c. nonnulli, de rescript.* Spieg. Prat.

Verba pro re, & subjecta materia accipi debent *l. damni infecti quidem ff. de damni infect.* Bald. *l. 2. C. comm. idem in rubric. C. de contrah. empt. quæst. 9.* Prat.

Verba quantumvis generalia, ad aptitudinem restringuntur, etiamsi nullam aliam patiantur restrictionem, per *text. in l. ult. gradatim, §. 1. ff. de muner. & hon. & gloss. ab omnibus,* Zasio attestante approbatam, *in l. qui autem, §. si. ff. de Constit.*

Constit. pec. & *l. sed si compromissum, ff. de arbitr.* Spieg. Prat.

VERBA quæ aliquid operari possunt non debent esse superflua *l. si stipulatus, ff. de usur. si quando de leg.* 1. Spieg. Prat.

VERBA quæ præclara sunt, de eis disceptandum non est vide supra Verba clara & manifesta.

VERBA quibus substitutiones concipiuntur aliqua directa, aliqua obliqua, aliqua communia nominantur. Directa sunt, per quæ substitutus directo, & per se, non per mediam personam ad hæreditatem pervenire potest, ejusmodi sunt indubitata, ut *Zasius* ait, Hæres esto. Item hæredem instituo, non quidem de sui natura, sed additum qualitati hæreditariæ, ut Hæredem instituo, qui & Polito subscribens, non recipit distinctionem *Bartoli,* de verbis civiliter & directo directis, utpote commentitiam. Vocantur etiam hæc directa verba, civilia, ut cum Ulpian. *titul.* 25. dixit fideicommissum non relinquis verbis civilibus filio puberi substitutionem in secundum casum frustra & inutiliter fieri, *l. verbis, ff. de vulg. substitut.* Civilia autem vocantur, quoniam talia sunt, qualia legum civilium verba, ut puta hæres esto, Damnas esto, Damnas sunto, Dato, Facito, Præcipito, Capito, Sumito, Habeto, id est, imperativa. Cicero *pro Balbo*, explicans illa fœderum verba Imperium majestatemque populi Romani comiter conservato: quæ ita præscripsit Liv. *libro* 38. Verbi, inquit, genus hoc conservato, quo magis in legibus quam in fœderibus uti solemus, imperantis est non precantis. Et *Porphyrio* ad hæc *Horatii* verba scribentis ad Trebatium, Transnanto, habento. Directis, inquit, verbis utitur propter Jurisperitos. Obliqua autem sua inflexa, cum testator jubet, rogat, mandat, injungit hæredi, ut restituantur bona Titio. Unde verbum Restitui verè obliquum est, sicut & alia verba distribuendi: ut cum testator dicit: Bona mea distribuantur, reddantur, dividantur, partiantur, & similia: quæ per discursum juris inveniri possunt: & maxime ista verba. Rogo, volo, mando: quibus verbis fideicommissaria substitutio conficitur, quam & præcariam dominat Jurisconsultus in *l. quærebatur.* 3. *Resp. ff. de testamento militari* Verbum jubeo interdum precarium est, optantis & adulantis significatum habens, & idem quod volo, ut cum dicimus, jubeo solvere, & in *l. Aurelius, §. fin. ff. de lib. leg.* Reddi jubeo, fideicommissum est. Communia, quæ utrique significationi conveniunt, hæc est, quæ esse directa, aliquando possunt esse & obliqua, nam si universitati bonorum adjiciantur, directa sunt: si rem certam respiciant, obliqua, juxta doctrinam *Bald.* tametsi *Zas.* demonstrat eam non esse perfectam. *Bartolus* complura numerat verba communia, in notissima *l. Centurio de vulgar.* Quanquam & alia adnumerantur inter Communia: videlicet, pertineat, remaneat, redeat, revertatur, devolvatur, deferatur, habeat, consequitur. Item verbum, Deputo, relinquo, competat, maneat, & multa id genus, quæ apud utriusque juris interpretes annotare licet: inter quos super verbo. Succedat, nondum conveniat. De verbo Lego constat: quod quamvis ex latissima significatione etiam ad hæreditatem possit accommodari. *argum. l. verbis legis ff. de verbor. signific.* est tamen hodie coangustatum ad res singulares legatas, per jam *d. l. in fin.* Solebant etiam nonnunquam testatores directis simul ac precariis verbis idem relinquere, ut si jure legari valere nequiret, saltem valeret jure fideicommissi ut *l. Publius l. non ad ea, ff. de cond. & demonst. l. quisquis, ff. de leg.* 3. *l. Aurelius. § Titius, ff. de lib. leg. l. si quis servo, ff. de manu test.* & his plerunque verbis, Do, lego, darique volo, priora enim sunt directa: posteriora precaria. *Prat. Old.* & vide Forcat. *in Necyom. dialog.* 24. *numer.* 3.

VERBA secundum materiam subjectam intelligi nemo est qui nesciat *l. damni infecti quidem, ff. de damn. infect.* Bald. *l. 2. C. commod. & idem rub. 9. quæst. C. de contrah. empt. cum simil.* Spieg.

VERBA simpliciter posita debent intelligi in potiori & pleno significato *l. 1. §. 3. ff. si ager. vectig.* Nam non est audiendus monitore *Zasio*, nec ferendus aliquo modo, qui verbum simpliciter positum, à toto ad certam qualitatem restringit, arctat, & perpetuat *Spieg. Prat.*

VERBA strictæ significationis ad latam extendi possunt, si subsit ratio. Vide post *gl. Ang. in Auth. ut hi qui oblig. post pr. in verbo.* Ad curationem *Spieg. Prat.*

VERBA testamenti, faciant, disponant libere, causam dominii habent. *Auth. de restitutionib. §. si vero ibi.* & licentiam habere, &c. *Spieg.*

VERBA testamenti generalia, generaliter sunt intelligenda *l. 1. §. generaliter de leg. præstand. cum vulg.*

VERBA à magistrato allata, vel parente, emendationis, non injuriæ gratia data creduntur, *l. 16. §. 1. ff. de pœn.*

VERBI appellatione venit tota clausula *l. si quando, Cod. de inoff.* & *Deuter. capit.* 4. Bartol. *in §. ait prætor. l. item apud. ff. de injur.* Terentius, verbum hoc hercle verum est, Sine Cerere & Baccho friget Venus. & alibi Thais Phædriæ amanti dicit: veruntamen potius quam te inimicum habeam, faciam, ut jusseris. Tum Phædria utinam istud verbum ex animo ac vere diceres, potius quam te inimicum habeam syncere dici, quidvis possem perpeti. Denique Parmeno sic loquitur, Labascit uno verbo victus quam cito. Forcatul. *in Necyomantia dialog.* 34.

VERBI gratia, & verbi causa, quod exempli gratia dicitur, in eandem significationem *in fin. §. pen. l. verum, ff. de minoribus l. 2. ff. locati. l. 2.* Ut dignitatis ordo servetur, Cod. *lib.* 12. *ad l. Rhodiam de Jactu. l. navis, §. fin. instit. de except. in pr. ff. de supellectil. l. Labeo. & de peric. & comm. rei vend. l. si per peremptorem.* Spieg.

VERBENACA. Vidê *Sagmina.*

VERBERA servilia, *l. 12. ff de jur. fisc.* interpretetur Briss. *lib. 3. c. 9. antiquit.* flagra flagella, lora, quibus servos rumpi solitos constat. *l. sed est quæstionis, §. pen. & le. item apud, §. adjicitur ff. de injur.* & ex veteribus comœdiis. *Prat.*

VERBERARE & Pulsare in *l. Cornelia, de injuriis* hoc differunt, quod verberare est cum dolore cædere, Pulsare sine dolore *l. 5. in pr. & §. inter pulsationem, ff. de injur. l. 22. §. ult. ff. rem rat. hab.* Confunduntur tamen ut plurimum *lib.* 4. *§. si cum servum ff. vi bon. rapt.* Briss.

VERBERARI dicitur abusive & quis pugnis ceciderit. Ulp. *in l. item apud Labeonem, ff. de injur.* Pret.

VERBERATIO vinculorum *lib. 7. ff. de pœn.*

VERBERO. Imp. Constantinus, *Cod. de mulierib.* quæ se propriis servis junxerunt. Si qua inquit, cum servo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententia subjugetur, tradendo ignibus verberone.

VERBIS obligamur cum præcedit interrogatio, &

& sequitur congrua responsio Mod. in *l. obligamur, ff. de act. & oblig.* Prat.

VERBIS contrahi obligatio dicitur, quæ per stipulationem concipitur: quia non quibusvis verbis contrahebatur, sed solennibus dumtaxat, & certis: quorum formulæ à JCtis conscribebantur, itaque ut interrogatio concepta erat, ita subsequi responsionem oportebat, *l. obligantur.* 52 *ff. de oblig. & act.* Paul. *lib. sent.* 5. *cap.* 8. Obligationum firmandarum gratia stipulationes inductæ sunt, quæ quadam verborum solennitate concipiuntur. Verborum autem obligationis tres sunt species: Stipulatio, *l. cum patrem C. de jure dot.* & de qua jam diximus. Dictio dotis, quæ verbis quoque solennibus fiebat. nulla interrogatione præcedente, nam Cajus 2. *instit.* scribit dictione dotis sine interrogatione tres tantum personas obligari: mulierem quæ nuptura est, debitorem mulieris, parentem mulieris virilis sexus. Tertia species est, Jusjurandum liberti jurantis se domum, munus, operas patrono daturum, nam, ut ibidem *Cajus* scribit, libertus sive interrogatione promittens verbis obligatur. Alii duas tantum constituunt: unam quæ expressis verbis fit utroque loquente, seseque exaudiente, *l.* 1. *ff. de verb. oblig.* Aliam tacitam, quam lex fingit, *l. unic. Cod. de rei ux.* Act. Prat. Adde Cujac. ad *l. si unus, §. si acceptil. ff. de pact.*

VERBORUM subtilitatem Julianus accipit pro summo jure, in *l. si tibi pecuniam, ff. si cer. pet. condict.* Sed hæc (inquit) intelligenda sunt propter subtilitatem verborum. Benignius tamen est, utrumque valere. Adde *l. si fundus, §. si pluris, ff. de pign. & hypot.* Schard. ex Prat.

VERBORUM superficiem tenere, non satis esse ad investigationem Juris, meminisse oportet, sed interius respicienda est mens legislatoris, qua ratione motus fuerit ad statuendum aliquid. Scire leges (inquit *Celsus*) non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem in *l. scire leges ff. de legibus.* Non quod voluerit *Celsus* negligi prorsus verba, quorum primam oportet esse cognitionem, & sine quibus mens proferentis percipi non potest, ut ipse tractat eleganter in *l. Labeo ait, §. ult. ff. de suppellectil. legat.* Imo sensit potius utrumque conjungendum esse.

VERBORUM, hoc est, loquacem, Accursius in *leg. & ex causa in prin. ff. de postulando* rectè existimat, hominem plus æquo verbosum prohibendum esse pro alio postulare. Imperator quoque verbosas assertiones detestatur, *in leg. ampliorem, §. in refutatoriis. Cod. de appellat.* Cajus *in l. prima, de origin.* juris dixit, verbosos commentarios pro prolixis, ac verbis abundantibus: ut Satyricus. Verbosa & grandis epistola venit A Capreis. Quibus verbis, Erasmo exponente, significatur prolixum diploma: qualia principes de magnis rebus solent mittere. Et *Marcus Tullius* cum ait. Habe epistolam verbosiorem fortasse quam velles. Verbosiorem dixit longiorem, sequitur enim: Quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. *Prat.*

VERBO tenus, quod intra verba manet nullo sequente effectu, accipimus, per *l.* 1. *ff. quod quisque jur.* Spieg.

VERBUM, pro oratione, sive (ut alii loquuntur) pro clausula Modest. *l.* 4. *§.* 1. *ff. de vulg. & pup.* Sed si alter pubes, alter impubes, hoc communi verbo, Eosque invicem sibi substitui, sibi fuerint substituti. Paul. *l.* 15. *ff. rem rat. hab.* Amplius non peto verbum Labeo ita accipiebat si judicio petitum esset, *Terent.* Verum hercle hac verbum est, quod vulgo dici solet. *Prat.*

VERBUM, à veritate deducit *Varro*: quod verum nos loqui oporteat. Vide Bart. in *l. Gallus, §. idem credendum ff. de liberis & posth.* Old. Prat.

VERBUM Christi: neque in Ecclesia prædicari, neque in Republica retineri politica ordinario sive scholastica institutione potest. Sicut hoc seculo nos stultorum magister, hoc est, pœnitendus rerum exitus tardem docuit. Ergo necessarium quoque olim consuerunt & Cæsar Fridericus, & omnes Imperii ordines, ut præcipua quædam securitatis præmia clementer scholasticis donata, multos invitarent ad præclara literarum studia *Constit. Habita. C. Ne filius pro patr.* Maximum enim ad virtutes incitamentum Solon censuit esse in præmiis, quasi alterem, adeoque maximam administrandæ Reipubl. partem. *Old.*

VERBUM Dei, *Oldend.* in Restaurat. politiæ: In civitate, & ubivis locorum, inquit, necessario requiritur in primis verbum Dei: deinde magistratus qui administret Rempublicam. Id quod gentes quoque, quamvis Christum Jesum Servatorem nostrum ignorent, lumine tamen naturali aliquo modo cognoverunt. Ideoque inter exempla juris publici referuntur sacerdotes & magistratus in *l. prima, §.* 1. *ff. de justit. & jur.* Spieg.

VERBUM futuri temporis annullativum nunquam intelligitur ipso jure tollere, sed requiritur sententia, gloss. est ordinaria in *l. in criminali, C. de jur. omn. jud.* Fallit sing. nisi lex geminare loqueretur. ut sing. *Bald.* per illum *text in tit. de pace Constant §. privilegia omnia.* in verbo, & in irritum reducantur, de quo scripsi supra in verbo Geminatio verborum. Secundo fallit, quando profertur à testatore Verbi gratia: si hæres molestaverit uxorem meam, privetur hæreditate, ita eleganter Bal. in *l.* 1. *circa colum.* 7 *C. de his quæ pœna nom.* quem ita citat Francisc. Crem. *not.* 7. tu scis quod verb. m, & *Felin.* approbat in *c. Rodolph. in* 19. *col. ver. amittat de rescrip.* ubi tamen subdit, quod licet *Crem.* citat *Bald.* ad hoc, tamen *Bald.* ibi hoc non dicit *Cotta.*

VERE, adverbium, quod dicitur in rei veritate.

VERE datum est, id est, bona fide: item vere distraxisti, & donationis causa, opponuntur, *l.* 8. *ff. de contrah.* Briss.

VERECUNDIA, & pudorem recti & honesti, & modestiam significat. Vide Ulp. in *eleganti l.* 4. *de alien. jud. mut.* Spieg.

VERECUNDIA reverentiam significat *l. libertus qui. ff. de oper. libert.*

VEREDI sunt publici equi cursuales, qui à Græcis ταχυδρόμοι ad *l.* 8. *de cursu publico angar. & perangar. C. lib.* 12. Procopius 11. *de bello Persico.* ὁ δὲ ἵππους τοὺς δημοσίους ἐχόμενος, οὓς δὴ βεϐέδους καλεῖν νενομίκασιν & Justinia *Novel:* 130. qui, τῶν δημοσίων ἵππων δρόμοι, interpretatur veredorum cursum. Inde qui jussu principum huc atque illuc cursu publico mittuntur, veredarii ab Hieronymo *in historia Esther*, quos *Josephus* 11. ἀρχαιολογίας angares, & ad Eusebium, clericos vagos veredarios vel is. Procop. *de bello Vand.* τῶν ἵππων ἐκείνων οὓς δημοσίους ἀεὶ τελλεμένους ἐς δὴ βεϐεδαρίους καλοῦσι. Prima origo nominis veredorum, quod vehant, sive ducant redas, auctore *Festo*, quæ & ipsi cursuales dicuntur *l.* 9. *Cod. Th. de legatis, & dec. leg.*

Isidorus aliam affert notationem, quod scilicet vias publicas currerent, per quas & rhedas ire solitum erat. Qui scribunt reda verecundos scribunt. Qui rheda verhedos, ut in Pandect. Flor. *l. ul. ff. de mun. & hon.* Sed cœpere etiam veredi appellari sine reda. Utebantur etiam ad cursum publicum bobus *l. 1. Cod. Th. eod. tit.* & mulis atque asinis, quod sustulisse Julianum Socrates scribit *lib. 3. c. 1.* Carolum magnum iter fecisse carpento junctis bobus & bubulco, rustico more agente *Eginhardus* scribit. Parsveredi videntur esse majores equi agminales, quos posteriore parafredos vocarunt, ut in lege Bajuvariorum: parefredos donent aut ipsi vadant ubi eis injunctum fuerit, est quæ ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italorum, Hispanorum communis. Cujac. *ad Rubr. C. de cursu public. angar. & perangar. lib. 12.* De hoc vide etiam Turn. *adverf. lib. 18. c. 8.* Prat.Corras. 1. *Misc. 11. n. 4.*

VERENDA neut. gene.plur.num. dicuntur corporis partes, quæ non nisi cum verecundia nominantur. Lege *epist.* Plin. 14. *lib.* 3. qua exemplo Macedonis manet, non debere dominos erga servos truces esse. *Spieg.*

VERERI, dubitare, *l. 2. ff. de damn. infect. l. potior. ff. qui pot. in pign.* Prat.

VERILOQUIUM idem quod Etymologia est, quod à Cicerone *in Topicis* Notario, & ab *Aristotele* σύμβολον appellatur, quod Latine, eodem *Cicerone* teste, est Nota velut quibusdam aliis placet signum, judicium est, quando ad veram verbi interpretationem, vocem traducimus. Ipse *Cicero* scribit argumenta duci à notione, cum ex vi nominis argumentum elicitur: eamque esse notationem, quam Græcis ἐτυμολογίαν vocant, id est (inquit) verbum ex verbo, veriloquium. Brechæus in *l. Tugurii, ff. de verb. sign.*

VERISIMILE, idem quod simile vero.

VERISIMILE non est, quod est à vero dissimile, ut dicit Bal. in *l. ea quidem. C. de accus.* Unde quod non est verisimile, non debet attendi: quia non verisimilia falsitatis habent imaginem, ut idem *Bald.* dicit in *l. 1. C. de furt. & ser. cor.* Spieg.

VERITAS est, per quam immutata ea quæ sunt aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur, autor Cicero *de Inven.* Joan. Lud. Vives *lib. 2. de anima* scribit, nullas duas res tam esse inter se amicas & concordes, quam virtutem & veritatem: nempe germanas a Deo genitas, & humanis mentibus sicut utilissimas, ita etiam integris jucundissimas. Versatur autem veritas primo circa artes & doctrinas. Secundo circa pacta & contractus, judicia testimonia. Tertio erga alios: videlicet esse candidum, non struere insidias, ingenue dicere cum opus est quod sentiat. Recte igitur definit eam Phil. *lib. secund. Philos. Moral.* esse habitum voluntatis, videlicet amorem veritatis & simplicitatis in omnibus dictis aut factis, in omni consuetudine vitæ: & odium acre simulationis, fucorum, sophistices, calumniarum, stropharum, & quicquid est hujusmodi artificiorum: In summa, Veritas & sermonis integritas, & vera ratio accipienda est, cui semper locum fore asserit Jurisconsultus *l. fin. de probat.* Spieg.

IN VERITATE, id est revera. *Briss.*

VERITAS humana est notitia rei *in Auth. de instr. caut. & fid. in princ.* Veritas quandoque appellatur substantia. *l. 2. §. si sub conditione, ff. pro emp.* Veritas an prævaleat opinioni, docet *Bart.* & Aret. *in l. is qui putat, ff. de acq. her.* Prat.

VERIUS puto, pro æquius & justus interdum usurpatur à JCtis, ut apud Ulp. *l. 2. de fundo dot.* & aliis locis. Hoc etiam *Budæus* monuit. *Spieg.*

VERMINA dicuntur dolores corporis cum quodam minuto motu, quasi à vermibus scindatur, his dolor Græcis στρόφος, dicitur. *Prat.*

VERNA, servius domi nostræ natus ex ancilla nostra, aut servo Græcis οἰκογενής *l. servus §. fin. de legat. 3. l. cum semper vernis. C. de rei vindic.* Paul. in *l. servis urbanis.* Si vernæ alii, inquit, alii cursores legati sint, si quidam & cursores & vernæ sunt, cursoribus cedent, ut ait Fest. *libro* 19. qui in villis vere nati sunt: quod tempus duce natura, futuræ est, & tunc rem divinam instituerit Marti. Numa Pompilius, pacis concordiæve obtinendæ gratia inter Sabinos Romanosque, ut vernæ vincerent. Romanos enim vernas appellabant, id est, ibidem natos: quam vincere perniciosum arbitrium, Sabinis, qui conjuncti erant cum populo Rom. Hæc *Festus.* Vernas veteres appellasse *Non. Marcellus* scribit qui vere sacro fuerent nati: & habitum fuisse hoc nomen pro vitabili & maledicto. *Prat. Briss.*

VERNA *l. 15. ff. de aur. & argen.* sumitur pro liberto, non servo. In hac enim lege testator vernis suis legat: quod si de servis intelligeremus, inutiliter fieret. Libertos autem vernas etiam antiquæ inscriptores nobis referunt, ut hæc, Fortunatus Augusti libertus verna. At vero significantur ea appellatione, qui in ædibus nostris nati sunt: ut vernarum aprorum, & luporum Martiali, qui in vivariis & piscinis nostris. *Marcus* 1. τ εἰς ἑαυτὸν Latinam cum Græca appellatione conjunxit, hoc modo: οἰκογενὴς ἢ θρεπτός, nam ut servum & servulum, ita vernam & vernaculum dicimus: quo nomine & Tribunorum plebis ministros quosdam, aut servos publicos *Suidas* appellat, eundem quem Cedrenus de Februario & Camillo, sive historiam sive fabulam narrans. *Prat.*

VERNACTUM, quod vere aratum est. Dictum à temporis argumento. Interdum pro eodem accipiuntur, vernactum, & novale. *Budæus* tamen Novalem tum dici sentit, & Novale, cum ager post messem totus quiescit: tum autem vernactum, cum vere terra procissa est Græce νεατός, & νεός, & νέωμα Latine etiam interdum Seges dicitur, cum iterata & exculta est ad sementem. *Spieg.*

VERNACULUM, omne quod domi nostræ nascitur, vel in nostra patria: ut, vernaculum vinum, aurum, unde vernacula verna dicitur, vel servitiis vel plebeia, qua tanquam communi ac naturali, omnes vulgo loquuntur Linguam maternam hodie vocamus. *Spieg.*

VERO, discretiva conjunctio, variis modis sumitur, ut *Albericus* ostendit. Juncta pronomini ego, non tam discretionem interim significat, quam (ut *Hermolao* placet) confirmationem, pro quinetiam, vel etiam. Cætera tequire à *Stephano Roberto.*

VERO verius, proverbiali tropo dicimus, quod prorsus indubitatum haberi volumus. *Ulpianus* haud dissimili forma dixit, Certo certius: quamquam nihil prohibet aliud alio certius esset, *testamento datos tutores, 2. de testam. tut.* Spieg.

VERONA, civitas Venetiæ, à Brenno duce, Brennona prima, deinde mutatis literis, Verona dicta est ut Justinus refert *lib.* 20. Albe nescio quæ secutus Chronica, Veroniam dicendam tradidit,

didit, quod ut ait, consecrata fuit (forte constructa legendum) à Romanis expulsis contra Romam & ibi sunt multa ædificia similia Romæ scilicet Arena, & alia.

Veris sacri mentio fit apud Livium *lib.* 22. & *lib.* 34. ubi scribitur: ver sacrum videri pecus: quod natum esset inter Calend. Mart, & pridie Calend. Maias. verum *Fest.* id sic explicat: ver sacrum vovendi mos fuit Italis. Magnis enim periculis adducti vocabant, quæcunque vere proximo nata essent apud se animalia, immolaturos. Sed cum crudele videretur pueros ac puellas innocentes interficere, perductos ic adultam ætatem velabant, atque ita extra fines suos exigebant. Idem Sextus Pomponius *in Mamertino*, ut si vellent (inquit) eo malo liberari, ver sacrum voverent, id, quæcunque vere proximo nata essent immolaturos. Plura de hoc Pitæus *adverf. subs. lib.* 2. *c.* 6.

Versari male in tutela, pro non recte fungi munere tutorio *l.* 1. *§.* 1. *ff. de off. praef. urb.* Spieg. Prat.

Versari in munere suo, suo munere fungi. Est autem versari, in aliqua re assiduum esse *l.* 3. *§.* 1. *ff. de offic. praef. urb.* Spieg. Adde Conn. *lib.* 7. *c.* 2. *n* 3.

Versari in rem, pro verti, *l.* 27. *ff. ad Senat. Vellejan.*

Versari in lucto, id esse, *l.* 3. *ff. de vi & vi arm.*

Versari delictum in actione, i. e. venire & praestari in actione quod dolo vel delicto corruptum est *l.* 49. *C. de oblig. & act.*

Versatur utilitas absentium, id est agitur de utilitate absentium *l.* 1. *ff. de neg. gest.*

Versari pro consistere. Sic versatur res in causæ cognitione *l.* 17. §. *quod autem, ff. de in injuriis.* Briss.

Versa vice *l.* 1. *ff. de lib. caus.* tum aliis locis, pro vicissim, vice versa, separatim his duobus verbis positis. *Spieg.*

Versicolores, Ulpian. *l. si cui §.* 1. *de leg.* 3. appellat lanas, quæ nativum colorem mutarunt, sive purpura, sive coco, sive alio colore infectæ sint. ut etiam in dictione. Varius color relatus est. Valla ex variis autoribus ostendit versicolorem, aliquam rem dici, quæ variorum colorum sit. Sed *Ulpiani* locum à *Valla* non intellectum, *Alciatus* non temere contendit. *Spieg.*

Versicolorium appellatione ea continentur, quæ tincta sunt & neta, neque detexta, neque contexta: veluti purpura, crocum & alia id genus. Quæ vero nativo colore vel alba, vel nigra sunt versicoloribus non adnumerantur *l.* 79. §. *versicoloribus l.* 28. §. *coccum. ff. de legat. lib.* 3. *l.* 32. §. *Labeo. ff. de aur. arg.* Briss. Prat.

Versicoloria vestis in *d. l.* 32. *Titia*: & versicolor ea lana apud Paul. *lib* 3. *sent. tit.* Br. Prat.

Versiculus. Interpretes nonnunquam hoc nomine citant è pandectis verba Jurecons. nec absurde. Nam versus, & versiculus quamvis vulgo habentur pro metris: tamen etiam quicunque tractus literarum, vulgo linea dici posset versus autoritate Cic. in 1. *epist.* 5. *ad Attic.* tum alibi. *Spieg.*

Versura fieri proprie dicitur, quum creditoris conversio quædam & mutatio fit: id est, quum quis alii ut solvat, ab alio pecuniam mutuatur nonnunquam tamen versuram facere simpliciter significat æs alienum contrahere. Cicero *pro Cælio*, Tabulas qui in patris potestate est, nulla conficit: versuram nunquam omnino fecit ullam. Donat. *in Phormio.* Versuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno solvit. Dicitur etiam Versuram facere, cum minore fœnore acceptam quis pecuniam majore occupat. *Old. Prat. Hotom.*

Versuram facere mutuam pecuniam sumere: ex eo dictum, quod initio qui mutuabantur ab aliis, non ut domum ferrent, sed ut aliis solverent, vel ut verterent creditorem. *Fest, Hot. Prat.*

Versum, nisi, duret, non dicitur l. si vero pro patre, *§. sed si non sint*, ver versum autem. *ff. de in rem verso*, versum vero accipimus sive directo, sive per obliquum, sive in turpem, sive honestam causam, *l.* 1. *eod.* Non autem quod ob debitum est acceptum. *l. servus tuus, ff. de dolo.* Oid.

Versum in rem dicitur, quod in patrimonium redactum est *l.* 2. *ff. quod cum eo l.* 21. *ff. de dolo, l.* 3. *§. contractum, ff. quibus ex caus. in poss. eat. l.* 1. §. *item si quid, ff. de separat.* Briss. Prat.

Versum autem in rem quod ad actionem de in rem verso attinet, videtur, quodcunque patris vel domini facultates aliqua ex parte amplificavit, dummodo necessarius sumtus ille fuerit: puta agrum colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando, vel creditori solvendo, vel quid tale faciendo, ut Paul. *lib.* 2. *sent. tit.* 9. scribit, *Ulp.* autem in rem versum videri ait sive id ipsum quod servus accipit in rem domini converit, veluti si triticum acceperit, & id ipsum in familiam domini cibariorum nomine consumpserit, aut si pecuniam à creditore acceptam dominico creditori solverit, & generaliter toties de in rem verso esse actionem, quibus casibus procurator mandati, vel qui negotia gessit negotiorum gestorum haberet actionem, quotiesque aliquid consumpsit servus, ut aut meliorem dominus haberet, aut non deteriorem *l.* 3. §. 1. *& seq. ff. de in rem verso.* Briss.

Verti, id est agi, agitari, versari. Sic in eo vertitur cognitio, vertitur jus potestatis, id est agitur de jure potestatis. *Briss.*

Vertisse in usus pupillarem pecuniam, ut usuris maximis subjiciatur tutor videtur, qui sibi sumpsit ex administratione nummos, vel clam, vel quasi sua pecunia licenter abusus est. Nec enim utique qui non fœneravit, vel non deposuit, vel qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipse sibi non solvit, vel qui nec pecuniam pupillarem suo nomine fœneravit, in usus suos vertisse intelligitur *l.* 7. *§. pecuniam cum §. seq. l.* 46. *l.* 54. *ff. de admin. tutor. l.* 38. *ff. de neg. gest.* Quod si tutor in usus suos pecuniam converterit, inde aliquid in rem pupillarum impenderit, quantum impenderit, vertisse definit *l.* 3. *§. plane, ff. de contrar. & ut act.* Briss Prat.

Vertagos veteres appellabant Canes ultro in venationem exeuntes. Bal. *in comment. Instit. Justin. lib.* 2. *tit.* 5. *§. quidquid autem, de rer. divis.* De hac dictione vide latius Turneb. *adverf. lib.* 18. *c.* 2.

Verton, vel Ferton, habetur in *Decret. Pontif.* 12. *q.* 1. *pluribus capitib.* quod quatuor in partes res Ecclesiasticæ dividundæ sint: quarum quarta cedat Episcopo. Hanc hodieque sacriculi redimunt aliquot nummis, vocantque verronem. Quanquam videntur tantum sua redimere, quæ vel officio vel hæreditate sunt adepti: eum interim res Ecclesiæ indignæ corripiantur. Verton. autem, vel *Ferding*, est vetus Germanorum vocabulum, quod nunc *Viertheil*, vel *Vierzahl* nominatur. Ita subinde legitur in vestu-

vetustis libris Germana lingua scriptis, *ein Verson, oder Verding vvachs.* Oldend.

VERVEX dicitur ab inversis testiculis, est enim mas inter oves, cui inversi sive adempti sunt testiculi Juven. *Satyr.* 3.

Sutor & dixi vervecis labra comedit

Meminit etiam apud nos Ulpian. in *l.* 1. *tit. de abigeis*, cujus verba ita castigari debent: licet eo loco quidam Berbicem reposuerint, quos secutus est Maffeus Vegius, *in libello suo de verb. sign.* quem non parum demiror, ille autem qui ad generandam sobolem integer tenetur, dicitur Aries & ideo vervex sectarius, qui gregem agnorum præcedens, ducit, inde fit vervecinus adjectivum, penultima producta. *Plin.* Et hircinus, & vervecinus adeps, ei utilis est. Hoc itaque differt vervex ab ariete, quod canterius ab equo, & caper ab hirco. Est enim proprie caper, mas inter capras, castratus. Martial.

Dum jugulat, hircum factus es ipse caper.

Nam *Virgilius* poëtica licentia captum pro hirco posuit dum inquit:

Vir gregis ipse caper.

Sicut etiam improprie brutum animal, virum appellavit. Dicitur autem caper à capiendis virgultis, rodit enim hoc animal omne virgultum, & imprimis vites, & propterea (teste *Servio*) Baccho immolari caper solebat. *Ovid.*

Rode caper vitem, tamen hic cum stabis ad aram
In tua quod spargi cornua possit, erit. Gott.

VERVINAM Turn. *lib. advers.* 24. *c.* 11. putat esse dictionem quatuor syllabarum & obeliscum significare, id est, parvum veru & tanquam vericulum: De quo Plaut. *in Bachid.*

Si tibi machara est nobis vervina est domi,
Qua quidem te faciam si tu irritaveris,
Confossiorem soricina namta.

Sunt tamen etiam qui pro vervina urbinam legunt, pro telo rusticario retorto instar urbi, à qua aratri partes urbes & urbare, ut annotavit Sidon. Apol. *in epist. ad Papinian. lib.* 6.

VERUM est, quod est divus ait. August.

VERUM, pro sed, mutat jus & factum, *l.* 1. *C. qui & adv. quos in integ. rest. per. l.* 1. §. *ex his apparet, ff. de lib. agn.* Alb. Verum & Falsum contraria, *l. si quis legatum, ff. ad leg. Corn. de fals.* Cicero *in Acad.* Interesse oportet, ut inter rectum & pravum. *Schlecht und krumb.* Sic inter verum & falsum. Aliquando verum non est nomen, sed adverbium confirmantis, teste Donato *in Adelph.* Spieg. Prat.

VERUM, pro justum, *l. sed vir, ff. de donat. inter vir. & ux.*

VERUS pro æquo & justo, non tantum *Cicero*, sed etiam Jurisconsulti usurpant *l omnes de in integ. rest. l. si fidejuss. in fin. de leg.* 3. *Instit. Ex quib. caus. major. non lic.* §. *semel.* Spieg. Prat, Briss. Sic verum filium, pro justo & legitimo dixit JCtus Labeo. *l. ult. ff. de jur. libert.*

VERUS procurator quis dicatur, vide *l. vero. ff. ff. de solut.*

VERUTUM teli genus, simile veru, à quo nomen ei adhæsit. Meminit ejus Lucretius *lib.* 3. Vix etiam cursus quingentos sæpe Veruti, & Salustius *lib.* 3. *historiarum* manebant in modum Veruti militaris.

VESANUS & vecors. Javoleno *l. malum.* 242. §. 3. *ff. de verb. sign.* qui sive corde aut sanitate est, quo loco *Alciatus* adnotat, ve, vocem esse privativam, ut στερητικῶν μορίον. Gell. *lib.* 5. *c.* 12. Prat.

VESICA vitiosa, *l. quæritur. ff. de ædil. edict.* Caper proferri censet per n. vensica, quod non sit sine vento. *Spieg.*

VESPERTILIO, *l. si ita quis, ff. de evict. & l. qui decem, ff. de solut.* ut legit *Bud.* est qui interdiu exiliter videt, & vesperi justam aciem habet, μυωψ Græcis, & Latine luscitiosus. ab avium vespertilionum, similitudine, Alii pro eo sumunt, qui interdiu more vespertilionis latitet, noctu prodeat, quod fugitivos quosdam vel debitores olim fecisse non est dubium, ne in dominum, vel in notos, vel in crediditores inciderent. Alii tamen bispellio legunt, alii Vespillo, alii Versipellis, de quibus vide suis locis. *Prat.*

VESPILLO in antiquo Lexico sepulchrorum violator dicitur, Græce θυμβωρύχος, quo tamen per antiphrasin intelligi debet quasi non sepeliat, sed nudet, cum vespillo funerare solet. Alias vocatur Sandapilarius. His annumerari vult *Budæus* nostros κωδωνοφόρους, quos anteambulones atrates Latine vocare possumus. Quibusdam vespillo idem esse videtur quod vispellio: vide Vispellio. *Prat.*

VESTA, quasi focus urbis, Dea reputabatur, cui colendæ virgines præerant, ut vigilaretur diligenter ad custodiam ignis, autore *Cicer.* inde enim virgines Vestales dictæ sunt, quibus magnus habebatur honor præcedentibus etiam facibus cum prodirent: adeo ut damnatum ad mortem, forte fortuna obvium liberarent à pœna. Triginta autem annis virginitatem servabant, exinde ad quamcunque vitæ conditionem liberæ. *Old. Prat.*

VESTÆ enim ignis perpetuus dicatus erat, à sacris virginibus custoditus. Eam autem terram esse quidam credunt, alii vero vestem nihil aliud esse, quam purum ignem arbitrantur. Alii porro eandem, quæ & Opis, & Cybele omnium Deorum mater dicitur, esse opinati sunt. Cujus sacra vigilem scilicet ignem, cum virginibus, penatibus, & Palladio, Æneas ex Troja in Latium tulit, & condito Lavinio, Vestæ ædem sacravit, in qua etiam hæc sacra condidit. De quo vide plura apud *Onuphrium* in civitate Romana, *sub cap. de virginibus Vestalibus.*

VESTEM, quæ ejus causa empta, parata est, Jabol. *declarat. in l. qui concubinam, in princ. ff. de leg.* 3. Spieg.

VESTEM quæ mea erit. Hunc sermonem in mortis tempus collatum sine dubio pro conditione recipiendum esse, Pompon. putat. *l. nup. ff. de leg.* 3. Spieg. Prat.

VESTEM quoque victus habere vicem Labeo ait, inquit Ulpian. *l.* 43. *ff. de verb. sign.*

VESTEM mutare. Veteri siquidem more, non rei duntaxat, sed etiam cognati affines, liberti eorum & familiares vestem mutare, capillumque submittere consueverunt, ut præter *Livium* testatur Plin. *epist.* 7. Et huc respexit Venul. *l.* 39. *ff. de injur*, Ubi ait: Vestem sordidam rei nomine in publico habere, capillumque submittere nulli licet, nisi ita convictus sit affinitate, ut invictus in reum testimonium dicere cogi non possit, de quo vide Jac. Ræward. *varior. lib.* 3. *c.* 7.

VESTES paragandes indumenta sunt ex lino virilia. vestibus aliis subjici consueta, ut annotavit Drosæus *in methodo juris.*

VESTIARII in *l.* 5. *ff. de instit.* Vestiarius negotiator in *l.* 45. *ff. de oper. libert.* & Vestiaria pro vestitu in *l.* 38. *ff. de cond. & de mon. & l.* 3. §. *quamvis, ff. si cui plus,* quam per *l. Flac. l.* 4. *leg.* 8. *l.* 12. *leg.* 13. §. *leg.* 18. *cum suis* §. *ff. de alimen. leg. l.* 8. *ff. de transact.* Briss. Prat.

VE-

Vestiarium in postremis libris Codicis, & in libro Notitiæ Imperii Rom. accipe, in quo vestes principis conduntur, & reponuntur. *Moschopul.* in lib. cui tit. est, συλλογὴ Ἀττικῶν ὀνομάτων, βεστιαρίτης ὁ ἱμάτια, βεστία γὰρ παρὰ ἡμῖν τὰ ἱμάτια, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον λέγεται, ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάττονται. Guliel. Tyrius *lib.* 2. *de bello sacr. cap.* 15. Quo facto ex Imperialibus vestiarii ablata sunt prædicto viro munera in auro, vestibus, vasis & pretiosis lapidibus. Huic vestiario comes præponebatur. Erat & vestiarii sacri scrinium. *Briss. Prat.*

Vestiarium, quantum satis est vestium, pro cujusque personæ conditione. Ulp. *leg.* 21. *ff. de cib. & aliment.* Diariis vel cibariis relictis, neque habitationem: neque vestiarium, neque calciarium deberi palam est.

Vestibulum Gell. *lib.* 16. *c.* 5. verbis Cæcilii Galli, dicit non in ipsis ædibus nec partem ædium fuisse, sed locum ante januam domus vacuum, per quem à via aditus accessusque ad ædes est: cum dextra sinistraque inter januam, tectaque quæ sunt viæ juncta spatium relinquitur, atque ipsa janua procul à via est, area vacanti intersita. Vel locus est medius inter viam publicam & fores domus, in quo statio esset salutatorum. *Prat.*

Vestibulum, quod Græci πρόθυρον vocant, tametsi extra januam domus sit, ædibus tamen adscribi. & ceu earum, membrum existimari, Alciat. *l. final. de verb. sign.* Quid sentiat *Bart.* vide *in l. inter quos ff. de damn. infect.*

Vestibulum, pro aditu sepulchri, apud *Ulp.* Vide *Schol. in* 12. *Tab.* Spieg.

Vestibus legatis, an quæ festis diebus paratæ essent debeantur, quo in genere consulendum censeo Bartolum, *l. fin. ff de aur. & argent. leg.* alentem deberi per eam legem, quod & *Alexan. Imolans* in adnota, ad eundem probat ex *Baldo. Prat.*

Vesticeps, pubes à Gellio appellatur: *lib.* 5. *cap.* 19. Sed arrogari, inquit, non potest, nisi jam vesticeps. Cui verbo Investis apud *Tertullianum* respondet in *libr. de virginibus velend.* Si vero mulier non est, nec vir investis esto. Si non operitur virgo, quia mulier non si operiatur investis, quia vir non sit. Et aliquando post: Materfamiliæ vocatur, licet virgo: & Paterfamiliæ, licet investis: *Festus*: Vesticeps puer, qui jam vestitus est pubertate: contra, Investiceps, qui nondum pubertate vestitus *Non. Marcell.* virgines non solum fœminæ, verum etiam pueri investes. *Hot. & Prat.*

Vesticatores. Ulp. in l. quæsitum, de Fund. inst. Si in agro venationes sint puto venatores quoque & vestigatores, & canes, &c. Autor est Varro de ling. Lat. Vestigatorem, hoc est venatorem, à vestigiis ferarum quas indagat. *Spieg. Prat. Briss.*

Vestigium translatè indicium est, *l. quidam*, §. 1. *Cod. de necess. serv. l. ubi. C. de fals.*

Vestimenta communia sunt, quibus promiscue utitur mulier cum viro: veluti si ejusmodi penula palliumve est, & reliqua ejusmodi, quibus sine reprehensione, vel vir vel uxor utatur.

Vestimenta familiaria sunt, quæ ad familiam vestiendam parata sunt: Sicuti saga, tunicæ, penulæ, lintea, vestimenta, stragula, & consimilia *leg.* 23. §. *vestimenta, ff. de aur. & arg.* Paul. *lib.* 3. *sent. tit.* 6.

Vestimenta Janthina etiamnum sunt violacea purpura infecta. Ios enim Latini violam dicunt. Vide Plinium *libro* 21. & Bayf. *c.* 3. *de Re vestiaria.* Spieg.

Vestimenta puerilia sunt, quæ ad nullum alium usum pertinent, nisi puerilem, veluti togæ prætextæ, alieulæ, chlamydes, pallia, quæ filiis nostris comparamus, ad *l.* 23. *§. vestimenta.*

Vestimentorum esse *Ulp.* ait omnia lanea, linea que, vel serica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi, injiciendi, accumbendi causa parata sunt, *d. l.* 23. *§.* 1. Vestimentumque id accipitur, quod de textum est, & si defectum non sit, id est, consummatum sit, non etiamsi nondum pertextum vel detextum in tela adhuc sit *l.* 22. *ff. eodem. titul.* Briss.

Vestimentorum autem quædam virilia sunt, quæ scilicet ipsius patrisfam. causa parata sunt, & quæ ad usum virilem salvo pudore attinent. Muliebria vero, quæ ad usum matrisfam. spectant, quibus vis. non facile uti potest sine vituperatione: veluti stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, *leg.* 23. *§. vestimenta, ff. de aur. & arg* Paul. *libro* 3. *sentent. tit.* 6. Et Varro *lib. de ling. Lat.* ut Tunicam virilem & muliebrem dicimus, non eam, quam habet vir aut mulier, sed eam quam habere ex instituto debet. Potest enim muliebrem vir virilem mulier habere, & in scena ab actoribus haberi videmus: sed eam muliebrem, quæ ab eo genere est, quo indutæ mulieres, ut uterentur, est institutum. Mentem tamen legantis in hac re inspiciendam esse Pomponius, in *leg.* 33. *ff. de aur. arg.* scribit, ut si restator solitus fuerit uti quadam veste, quæ etiam mulieribus conveniens est, ea virilis appellatione contineatur. Testis plane absoluta appellationem tam virilis quam muliebris, etiamsi tragica aut citharœdica sit continetur, *l.* 127. *ff. de verb. sign. l.* 15. §. *& si vestimentorum, ff. de u. usfrucl.* Briss.

Vestis vestimento hoc differt, quod genus à specie. quod subjecta Festi verba indicant: Vestis, ait, generaliter dicitur, ut stragula forensis, muliebris: Vestimentum pars aliqua, ut pallium, tunica penula. Vestes tamen an vestimenta legentur nihil referre *Ulpian.* scribit, *l. vestis* 23. *ff de aur. & arg. legat.* quod & *Pomponius* probat, *l. inter* 33. *eod.* Prat. Briss.

Vestis. Quod Latini vestem à vestiendo appellant, hoc ipsum Græci τὴν ἐσθῆτα ἢ ἔσθησιν, ὅ ἐστι τὸ ἱμάτιον, παρὰ τὸ ἕω ἢ τὸ ἐνδύομαι, quod induere significat: a verbi futuro ἐσθήσω, γὰρ τὸ ἔσθησις. Jam vero vestis appellatio generalis est, & late patet: Significat enim & virilem, & muliebrem, quam ἱμάτια γυναικεῖα Lysias appellat Brechæus in *l. vestis appellatione, ff. de verb. & rer. signific.*

Vestis militaris, qua juxta Specul. indui debent milites mensibus April. & Septemb. In *titul. de proc.* §. 1. *vers. item quod à milite.* Qua de re disserit & Bart. in *leg.* 1. *Cod. de milit. veste, lib.* 12.

Vestisplica, ancilla vestium custos & inspectrix, ut ait *Nonius* quo verbo usus est in Trinummo *Plautus*: & Paul. *ad fin. l. cum de Laniomis, ff. de instru.* Cum in diem mortis inquit, ibi libros & vitreamina, & vestispicam habuerat. *Aldus* pro hac voce legit, vestisplici: & vulgati codices habent, sed corrupte. Vesticulam. Quid autem sit vesticula in Florentinis Libris non dispicio. *Paulum* autem de mancipio loqui testamenti verba declarant. Norica quoque editio, ut & interpretes *Plauti* Nonianam comprobant lectionem. *Spieg.*

Vestitus Christianorum, cujusmodi olim, Vide *Palla.*

VETARE, contrarium jubere, hoc est, ne aliquid fiat, imperare, ut in edicto Prætoris vim fieri veto. Tametsi etiam vetare videtur, qui non consentit, *l. qui vas.* §. *vetare, ff. de furt.* Spieg. Prat.

VETATURUS, participium futuri temporis non vetiturus. *Valla.*

VETERANA mancipia vocat Martianus, ad differentiam novitiorum, quæ anno continuo in urbe, non agro serviunt in *l. interdum* §. *quoties, ff. de publican.* Vocantur & veteranos. *Prat.* & vide Cujac. 14. *obs.* 3.

VETERANI sunt qui militia honeste dimissi & sacramento soluti sunt Cujac. ad *leg.* 8. 9. 10. 11. & 12. *de excusat. in princ.* Adde Connan. *lib.* 6. *c.* 6. *n.* 2.

VETERANI milites sunt qui per viginti annos in legione vel vexillatione militaverunt. Hi omnium onerum, seu munerum personalium vocationem habent: *l. veteranis, C. quan. provoc. non est necess.* Præterea nec ipsi, nec eorum liberi primi gradus, hoc est filii, pœna metalli, vel operis publici afficiuntur: nec fustibus cæduntur, sed ubi atrocitas criminis ita exegerit, relegandi sunt *leg.* 1. & *l.* 3. *ff. de privil. veter.* Ratio hujus privilegii sumitur ex honore, qui veteranis militibus habetur, *l. honor. C. de pæn.* Veteranus etiam *Modestino* autore, esse creditur, non solum legionarius, sed omnis qui qualiter cunque militaverit, honeste est ipse absolutus. *Spieg.*

VETERANUS dicitur, qui justam missionem legitimis impletis stipendiis consecutus est. *Briss.*

VETERATOR, à Græcis παλίμβολος, dicitur, id est, παλίμπρατος qui diuturna ac multiplici, & sæpe commutata servitute, astutus & vafer evasit. Inde veteratorium. pro subdolo & impostorio ponitur, Bud. in *l. ult. de ædil. edict.* Idem ait Veterator advocatus hodie dici potest, qui diu ac multum id foro versatus, omnes litium trahendarum anfractus, omnes ambagiosas fugitandi ludificationes, prehensiones, nexusque lubrici litium certaminis tenet: qui ancipiti forensium salebrarum Marte, bellissime insidias disponere, atque etiam prouidere novit: sed is proprie (ut uno verbo absolvam) qui etiam se artem scire atque exercere profitetur, quo arte causa inferior, superior evadere vel reclamante æquo bonoque possit. Sed an hujusmodi ambagibus uti advocatum deceat, attingit Alciat. in *leg. natura cavillationis, de verb. sig.* Certe gravi viro convenit nunquam uti: nec enim debet quis de victoria magis quam de veritate esse sollicitus, 23. *quæst.* 2. *dominus.* Spieg.

VETERATORES servi in Ædilitio edicto non spatio serviendi, sed genera & causa æstimantur, Nam quicunque ex novitiis venalitiorum alicui ministerio præpositus sit, veteranorum numero erat. In vectigalium tamen causa veterana mancipia intelliguntur, quæ anno continuo in urbe servierint. *Briss.*

VETERES decimæ in *cap.* 2. *de decim. lib.* 6. *in princ.* & §. *statuimus*, decimis novalium opponi videntur, vide Joan. Andreæ *in dict. c.* 2. Prat.

VETERINARII, veterinorum medici sunt autem Veterina animalia quorum operam in vehendo consumitur. Ut apud Festum *lib.* 10. ait, Cato. Tarruntenus *l. ult. ff. de jur. immun.* Veterinarii architectus, gubernatores, Columell. *lib.* 6. *c.* 8. Solent etiam fastidia cibo afferre vitiosa incrementa linguæ, quos Ranas Veterinarii vocant. *Hotom. Prat.*

VETERNOSUS, gravi somno oppressus, Catoni. *Prat.*

VETITOR in *l.* 15. *ff. de re judic.* positum pro debitor, non emptor aut venditor, contendit, Cujac. 12. *obs.* 23.

VETITAS rationes reddere: non hoc consequitur, ut nec apud earum sit, & reddat & lucri faciat: sed ne scrupulosa inquisitio fiat, hoc est, ut negligentiæ ratio non habeatur, sed tantum fraudum, autor. Mart. *l. si servus vetitus, ff. de l.* Ol. Prat.

VETITORUM obligatio major esse semper solet, quam jussorum: quia magis derelinquit ille qui prohibitum facit aliquid, quam qui jussis non obtemperat mandatis. Huic enim vel error, vel ignorantia, vel socordia, ad summum negligentia imputari potest: ille facto suo tanquam manum affert legibus. Connan. *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 7.

VETUS, inquit, *Sulpitius Apollinaris* apud *lib.* 16. *c.* 5. ab ætatis magnitudine compositum elisumque est. Ve enim in dictione hac intendit, & altera dictionis pars est: ætas alia.

VETUS fossa quæ dicatur, vide *l.* 2. §. 1. *ff. de aq. pluv. arc.* Spieg.

VETUS dici solet, id, quod à nostra memoria remotum est, Connan. *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 6.

VETUS jus in libris nostris varie accipitur. Interdum enim hoc nomine *lex* 12. *tab.* significatur, quæ alias lex antiqua appellatur, *l.* 1. *ff. de petit. hered. l.* 2. §. 1. *ff. de noxalibus.* Interdum vero jus intelligitur quodcunque ante novam aliquam legem, constitutionem obtinuit, ut in *l.* 2. §. *si mater hæreditatem, ff. ad Tertyll.* & *l.* 2. *C. eod. tit.* Jus vetus est, quod ante Senatusc. Tertyllianum servabatur. Similique modo in *l.* 32. §. *si divortium, ff. de donat. in vir.* Vetus jus est, quod ante Orationem Antonini in usu erat, in *l.* 8. § *sed si curator, ff. de reb. eor.* Vetus jus intelligendum est, quod Orationem Severi antecessit, quæ prædia eorum, qui sub tutela curave essent, sine decreto alienari obligarive prohibuit, *Briss. Prat.*

VETUS opus novo opponitur, *l.* 1. §. *si quis, ff. de oper. novi nunciat.* Briss.

VETUS vinum ex usu testatoris æstimatur, i. quo annorum vino pro vetere utebatur. Si id non appareat, vetus accipietur, quod non est novum, id est, anni prioris vinum *l.* 10. *l.* 11, *ff. de tritico, vino vel oleo*, Briss.

VETUSTA pro 10. annis, *l.* 1. §. *fin.* & *l.* 2. *in princ. ff. de aqua & aq. pluv. arcend.* ex Alberic. *Prat.*

VETUSTAS in libris nostris infinitum tempus, id est, quod hominum memoriam excedit, significat, *leg.* 1. §. *ultim. ff. de aqua & aqua pluv.*

VETUSTAS vicem legis tenet: autoribus Ulp. in *leg.* 1. §. *ult. de aq. pluv. arcend.* & *Paulo* ibidem in *l.* 2. §. *Idem Labeo.* Quæ Jurisconsultorum responsa diligenter conferas, videbis quantum vim habeat tempus in vicitudine rerum mortalium. Est enim vice legis, vice constituti, est loco consensus. Breviter, nihil non potest mutare, ut desinant quidam mirari, quomodo directum dominum tribuunt. *Oldend.*

VETUSTAS in *l.* 7. *C. de fund. rei privati, libro* 11. pro 40. annis: quandoque id tempus significat, quid memoriam hominum excedit, *l.* §. *fin.* & *l.* 2.

& l. 2. & fin. ff. de aqu. & aq. plu. l. 4. C. de aqua duct. Prat.

Vetusta fidelissima, l. Testamenta omnia, C. de testam.

Vetustate jam deterius factum relinquere. Vide Pomponium in fin. l. cum fructuarius, ff. de usufruct. Spieg.

Vexari in l. 11, §. de vac. mun. leg. 1. ff. de testib. l. annonam, ff. de extraord. crim. l. 1. ff. ad leg. Jul. repetund. est ferri, raptari, huc & illuc distrahi, de quo vide Gel. lib. 2. c. 6. Prat.

Vexillationes equitum alas dici Veget. lib. 2. cap. 11. scribit ab eo quod velis, id est, flammulis utantur. Quo postremo verbo Leo Imper. in libr. de re militari non semel utitur. Ita accipe vexillationes in l. 2. Cod. de hared. decur. l. 9. Cod. quando provoc. non est nec l. 8. de erog. milit. ann. lib. 12. C. l. 1. de bon. milit. in C. Th. & in Notitia Imperii Rom. Apul. libro 7. de Asino aur. Tota denique factione militarium vexillationum indagatu contecta, Briss.

VI.

Vi possidere cum definiendum est, qui expulso vetere possessore adquisitam per vim possessionem tenet. Ulp. in l. 1. ff. de vi & vi armata.

Via cum adsit, semitam quaerere, Conveniet, inquit, Erasm. adagium intergiversatores: qui quo praesens negotium suffugiant diverticula captant. Sentia enim diversa est à via plaustrorum, quam regiam vocant. Vide supra, Iter, & Servium in 4. Æneid.. comment. dissentientem à Jurisconsul. leg. 2. ne quid in loc. publ. Alciat. in leg. quantum ad jus pertinet, ff. de verb. significat. Cum de via loquuntur, inquit, quatenus servitutis species est. Instit. de servit. in princip. ab itinere, actuque distat. Quum vere de servitute non accipitur, aliter viam intelligimus, continetque non solum iter, sed etiam semitam. Hoc autem distat iter à semita, quod ita latius est, semita angustior, & quidam quasi callis Spieg.

Via, inquit, Paulus, constitui vel latior octo pedibus, vel angustior potest, ut tamen eam latitudinem habeat, qua vehiculum ire potest, alioqui iter sit. Fisspfad, non via. Attamen via interdum discendarum rerum rationem significat, Graecae μέθοδος. Unde Methodici dicti, qui rationem artis, & discendi compendia sequuntur, & Amethodi, hoc est à via & ratione docendi discendique abhorrentes, quasique avii Autore Bud. in annot. ad l. poster. de orig. juris. Sunt autem Ulpiano illae trium generum. Quaedam publicae, quaedam privatae, quaedam vicinales dictae. Paulus & militares vias memorat. in leg. via vicinales, de loc. & iter. publ. Abusive autem via pro omni loco, per quem habere iter omnibus licet. Et in leg. 2. de orig. jur. Pomponius usurpat, pro vera atque justo ordine constante docendi ratione, quae Graecis vocatur Methodus, ut paulo ante diximus Spieg.

Via a vehendo dicta est, quasi veha. Varro 1. De re rust. Villicus agri colendi causa constitutus, atque appellatus à villa quod ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur: à quo rustici etiam nunc quoque, Viam Veam appellant, propter vecturas: & Vellam, non villam, quo vehunt. Haec Varro. Proprie igitur, Via, cum de servitute loquitur, est jus vehiculi ducendi per praedium alienum. Ejus latitudo lege 12. tab. definita est, in porrectum pedes octo, in anfractum sedecim, l. 8. ff. de servit. rustic. Hotom. & omnino Vultej. Inst. de servitut. in princ. num. 23.

Via interdum jus eundi, agendi & ambulandi significat. Nam iter & actum in se via continet, l. 1. §. via l. 7. ff. de servit. rust. l. 14. §. si viam, ff. de acceptilatio. Dicitur autem via quasi, vehi a quod vehendo teratur ut Varro lib. 4. de ling. Lat. Via. n. ut Isidor. lib. 15. cap. ult. scribit, est qua ire vehiculum potest, Briss. & Baldum. Inst. de servitut.

Via, pro ratione. Paul. Si coactus haereditatem repudiem, duplici via praetor mihi succurrit. in fin. §. leg. si mulier. ff. quod met. caus. Spieg.

Via agraria est, per quam exitur de consulari via ad agros, l. 2. §. viarum, ff. ne quid in loc. public. l. fin. de loc. & itiner. public. Goedd. ad l. 157. n. 7. ff. de verb. sign.

Via clivosa, mollis, aspera, angustior, latior, palustris, sicca, longior, altior, humilior. Briss.

Via deterior fieri intelligitur, si usus ejus ad commeandum corrumpatur: hoc est, ad eundem ut cum plana fuerit clivosa fiat, vel ex molli aspera: aut angustior ex latiore, aut palustris è sicca l. 2. §. deteriorem, ff. ne quid in loco publico.

Via immunita, quando ita facta est, ut per eam nemo transire possit.

Via, iter, & actus, non forma tantum, sed etiam spatio, in quo exercentur, distinguntur. Vultej. in Comment. dict. Inst. de servitut. in pr. n. 21.

Via lignica apud Aggen. Urbicum Com. de limitib. agro. Prat.

Via prima, Latinis est, quod Barbari dicunt, primo ictu, hoc est statim, prima ipso congressu.

Viae alias itinera significant, quibus publice commeatus est. Viarum autem quaedam publicae sunt, quaedam privatae l. 2. §. viarum. ff. ne quid in loc. publ. 38. ff. de acquir. rer. dom. Publicas vias Isidor. lib. 35. c. ult. definit, quae in solo publico sunt per quas iter populo patet, quae vel ad mare vel ad oppida pertinent, hae & praeparatoriae dicuntur & consulares, & βασιλικά & militares. d. §. viarum & l. si. ff. de itin. publ. Sicul. Flacc. in lib. de conditi. agror. Viarum, ait, non omnium una eademque est conditio. Nam sunt viae publicae regales, quae publicae muniuntur, & auctorum nomina obtinent. Nam & curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur Hygen. in lib. de limit. constit. Quibusdam ait. colonis ff. M. ita constituerunt, uti viam consularem transeuntem per coloniam contineret. Privatae viae, quae agrariae dicuntur, dupliciter accipiuntur, vel eae quae sunt in agris quibus est imposita servitus, ut ad agrum alterius ducant, vel eae, quae ad agros ducunt, per quos omnibus commeare licet, in quas exitur de via consulari, d. §. viarum. Sunt & vicinales viae, quae vel id vicis sunt, vel in vicos ducunt: quae si non ex collatione privatorum fiant, publicarum loco habentur. Sed inter eas & caeteras vias & publicas, quae etiam militares dicuntur, hoc interest, quod militares exitum ad mare, aut in urbes, aut in flumina publica, aut ad aliam viam militarem habent. Vicinalium vero pars in militares exitum habent, pars sine exitu intermoriuntur, l. ultim. ff. de locis & itineribus publ. Et ita vicinales vias accipe apud Senecam lib. 5. de benef. cap. penult. & apud Frontil. lib. 2. de aquaeductibus & in §. item si putator. Institut. de lege Aquil. ubi Theophil. publica μὲν ἐστὶν ὁδὸς, ait ἧς καὶ μιλιόθεια λέγε ται, ἢ ὡς ... βασιλικὴ, ἢ πάντες ἄνθρωποι κέ-

χρῶνται ἐπὶ διαφόρους ἀπιόντες τόπους. Vicinalis δ᾽ ἐπὶ κώμας ἄγουσα, vicus γδ, ἡ κώμη, διὰ ταύτης γδ βαδίζειν πᾶς ἐπὶ τὸν χώρον ἄγων. Sicul. Flacc. *in lib. de condit. agror.* Vicinales autem viæ, quæ de publicis divertuntur in agros, & sæpe ad alteras publicas perveniunt, aliter muniuntur per pagos, id est, per magistros pagorum, qui operas à possessoribus ad eas tuendas exigere, soliti sunt, aut, ut comperimus, unique possessori per singulos agros certa spatia adsignantur, quæ suis impensis tueantur. *Briss. Prat.*

Via recta hæc quoque dicitur, quæ per obliquum ducit, non tantum illa, quæ recta, & quasi linea ducta & admussim, Gœdd. *in comm. ad l. 3. n. 15. de verb. sig.*

Via sacra multis rationibus dicebatur. Primum quod augures per eam proficisci: deinde, quod omnia Romanorum pseudosacra per eam vehi: denique quod triumphi omnes hac agi solerent, *Varrone* teste *Old.*

* Viarum publicarum Jus.

Via publica est soli publici certum spacium latitudinis definitæ, tam indirectum, quàm inflexum ab eo, qui jus publicandi habet, ad hoc constitutum ut in eâ publicè eatur & commeetur.

* Dicuntur viæ publicæ sive Regiæ Imperii, *freye Keyserliche Heer-und Landstrassen*, item *des Heil. Rom. Reichs Strassen und Baanen.*

* Referuntur inter Regalia seu jura Principum, cùm ratione *protectionis* & *jurisdictionis*, seu supremi cujusdam Dominii, tum ratione *dispositionis*, ut sua iter facientibus constet securitas.

* In Imperio nostro jus viarum publicarum Principibus ac Statibus Imperii vigore superioritatis territorialis, sive Imperii, quo provincias suas regunt, competit, & regulariter quidem quousque territorium se extendit, quamvis nonnunquam idem jus, ut cætera Regalia, in alieno etiam territorio adquiri possit.

* Usus viarum publicarum cumprimis in publico, libero, commodo, tuto & innoxio, commeatu consistit. Et securitas viæ publicæ nil aliud est, quam immunitatis ab offensione, damno, vel quacunque aliâ injuria, tam in persona quàm in rebus metuendâ, justum rectumque præsidium, vulgò salvus conductus, *sicher Geleit.*

* Sanctâ viæ regalis securitate gaudent non tantùm cives, sed & peregrini etiam secundum jus gentium pagani & infideles, Judæi, hæretici: quæ tamen securitas, vel viæ publicæ usus legibus civilibus restringi ac limitari ac certis ex causis interdici potest.

* Securitate autem commeatus publici non gaudent hostes, proditores, transfugæ, banniti, prædones, latrones, Cingari, atque similis farinæ homines, qui in civili societate tollerandi non sunt.

* Quamvis libertas transeundi per vias publicas omnibus pateat, justè tamen certis limitibus à civili Imperio pro utilitate Reipublicæ ac subditorum, includi & pro libero transitu certum quid exigi potest.

* Cum verò publicæ ad Principem spectent, illius officio maximè incumbit earum securitatem propriis sumptibus lucri, & ejus violatores severè animadvertere. *Recess. Imp. de anno* 1551. §. *Nachdem Rec. Imp. de anno* 1555. *§.nachdem aber.*

* Iisdem incumbit, vias, quarum usus vetustate temporis, vel aliis casibus deterioratus ac difficilis redditus reparare, & quidem suis sumptibus nisi ubi lex vel consuetudo onus hoc subditis imponit. Tenebitur autem vicinus viam publicam amissam de suo fundo præstare, factâ tamen repensatione an pretii ejus refusione. Juri viarum annexum est jus conducendi, jus postarum, jus vectigalium; *de quibus supra.*

(Vid. Manl. *de jure conduct. tit.* 3. Becht. *de securit. public.* Graeff. *de Regal. c.* 34. Ahasv. Fritsch. *in Tract. de Regali viar. publ. jure.*)

Viam aperire ait Ulpian. in *l.* 1. *ff. de via public.* est ad veterem altitudinem latitudinemque restituere. Sed & purgare refectionis portio est. Purgare autem proprie dicitur ad librамentum proprium redigere, sublato eo quod superest. Reficit enim & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino, qui in pristinum statum deducunt.

Viam reficere sic accipimus, ad pristinam formam inter & actum reducere: hoc est, ne quis dilatet, aut producat, aut deprimat, aut exaggeret, aliud enim est reficere, longe aliud facere *l. tertia*, §. *reficere, ff. de itin. act.* Reficere autem dicitur, instaurare in pristinum statum quod corruptum est. Et sub verbo reficiendi, tegere, substituere, sarcire, ædificare, item advehere, apportareque ea quæ ad eam rem opus essent, continentur, *l.* 1. §. *deinde, ff. de rivis.*

Viam determinare Jabol. *de servit. præd. rust. l. certo, §.* 1. Igitur arbiter, ait, dandus qui utroque casu viam determinare debet. *Spieg.*

Viam facere est locum, ubi non erat via, aperire. Exigere viam dicuntur magistratus, cum viciniam cogunt munire se cum sumptu diligentissime facto. *Asconius* in *Prat.*

Viam mihi præstare debes, *l.* 1. §. 1. *si usufruct. amitt.*

Viam munire. Livius *lib.* 10. viam munivit, id est, lapidibus stravit: ut Plin. *c.* 34. loquitur. Dicta vero est hæc via Appia: Et, ut Lætus ait à Constantini via incipiens, inter Tusculum & Albam ad Algidum tendit, & inde porro ad Cassilinum progressa, unde viginti stadii à Capua Latinæ viæ jungitur, vide Pomponium Lætum *titul.* 79. *de Antiquitatibus urbis.* Volaterranum *libro* 6. *c. urb. comment.* Alexand. ab Alexand. *libro* 3. *c.* 33. Hæc via à Caracalla postmodum munita, novæ deinceps nomen accepit:

Viaticari *Plauto* est viaticum parata, Gothofr. in *not. ad l.* 36. *ff. ad municipal.*

Viaticum sumptus itineris significat. Græce ἐφόδιον dicitur, auctore Gellio *lib.* 17. *cap.* 7. *l.* 1. §. *si pupillis*, *ff. de tutel. & rat. distr. l.* 52. *si quis ex sociis. ff. pro soc.* Impendia ad iter explicandum necessaria vocantur in *leg.* 7. *ff. ad Trebell.* Ad sumptum etiam destinatam quamcumque pecuniam viaticum vocant, *l.* 17. *ff. de reb. credit.* Briss. Prat. Goth. *ad d. l.* 36. *in pr.*

Viaticulum ὑποκοριστικῶς quod ad sumptum pater filiæ destinaverat dixit Ulp. in *l.* 18. *in fin. ff. de jud.* Briss. Prat. Sic. Apuleius, *lib.* 7. *de asin.* viaticulum mihi corrasi.

Viatica cœna, quæ datur abituro. Goth. *d. loc.*

Viatorem nonnunquam nominatim vice arbitri dare, *l. ult. ff. de judiciis.* Spieg.

Viator proprie is est, qui suis pedibus iter facit, & distinguitur ab eo qui equo transvehitur, & ab eo qui πλέων id est, navi prætervehitur. Cujac. *obser. lib.* 10, *c.* 13, *circa fi.* & Prat.

Viator pro apparitore, *l. ult. ff. de judic.* Briss.

Viatores olim dicti sunt, qui à villa in curiam Senatores accersebant: ut Cicero *in Cat. ma.* & Colum. *libro* 1. *c.* 1. testantur hinc consuetudine sermonis translatum ad eos est hoc verbum, qui magistratus jussu reos in jus vocarent: Gell. *lib.* 13. Ac deinde narrat quid Labeo per viatorem à tribu. plebis vocatus, responderit, cum à muliere quadam tribuni plebis adversus eum aditi, Gellianum ad eum misissent, ut veniret & mulieri responderet: jussit eum qui missus erat, redire, & tribunis dicere. Jus eos non habere, neque se: neque alium quemquam vocandi: cum moribus majorum Tribuni plebis præhensionem haberent, vocationem non haberent. Postremo eo verbo cum apparitores, tum Executores litium plerumque appellantur, ut Imp. docet in §. 22. *de action.* Tripli, inquit, agimus, quum quidam majorem vera æstimatione quantitatem in libello conventionis inserunt, ut ex hac causa viatores, id est, executores litium, ampliorem summam sportularum nomine exigerent. Nam de apparitoribus sentire *Justin.* constat etiam ex *leg.* 31. §. 5. *Cod. de episc. & cler.* Ulp. *leg.* 5. §. 21. *ff. ut in poss. lega.* Missus in possessionem si non admittatur, habet interdictum propositum: aut per viatorem, aut per officialem præfecti, aut per magistratum introducendus est. Plin. *libro* 18. *cap.* 3. Aranti quatuor sua jugera Cincinato, Viator attulit Dictaturam, & quidem nudo plenoque pulveris etiamnum ore. Cui Viator. Vela corpus, inquit, ut proferam Senatus populique Romani mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipsum nomen inditum est, subinde & ex agris senatum ducesque accersentibus *Hotoman. Prattjus. Festus* autem sic.

Viatores appellantur, qui magistratibus apparent: eo quia initio omnium tributum quum agri in propinquo erant urbis, atque assidue homines rusticabantur, crebrior opera eorum erat in via, quam urbe: quod ex agris plerumque homines vocabantur à magistratibus & frequens eorum erat ab agris ad urbem via. Hac de re vide Columellam *in præfatione libri* 1. Ciceronem *de senectute*, & Alex. ab Alexand. *lib.* 1. *c.* 27. Hot. Prat. & Cujac. *in not. ad tit. Inst. de act.* in verbo *Viatores* & Vult. *in comment. Inst. eod. tit. in princ. n.* 33. *& ad §. omnes autem actiones* 19. *cum seq. n.* 17.

Viatorium vas, quod per viam deferebatur, & cubilia viatoria.

Viatorium varia fuisse nomina constat ex variis juris articulis: Aliquando enim ministeria vocantur, *leg.* 3. §. *tutor. ff. de suspect. tut.* Aliquando apparitio, *l. fin. ff. quod met. caus.* sæpissime apparitores, *l. si pignora, ff. de evict.* Interdum officia, *l. illicitum* §. *ne tenuis ff. de offic. præsi.* nonnunquam officiales: *rubr. & l.* 1. *C. de filiis official. &c. nullus* 4. *q.* 3. sæpe in Novellis vocantur τάξεις, ταξεῶται, interdum executores, *l.* 2. *Cod. de sport.* aliquando missi, *cap.* 1. *de immun. Eccles. & ibi gl.* Erant etiam viatores, ut testatur *Turneb.* ex priscis titulis, in quibus ad factiones circi, & ludos circenses nomina pertinentia plurima reperiuntur, qui ministri cursitabant huc illuc, ultro citro jussu agitatorum, si qua forte re egerent, ac illis præsto semper erant. *Prat.*

Viatores judiciorum Justin. in §. *tripli*, de actionibus appellat executores litium, nunc vocamus nuncios vel cursores, *Gerichtsbotten*, qui ut Cujac. in *d.* §. *tripli*, ad verbum viatores, definit, in jus vocant, qui judicata exigunt, quibus imminendi litibus sollicitudo injuncta est, quibus accedunt omnium infimi, qui pedelli vocantur. Vul. *in comment. Instit. de actionibus in prin. n.* 33.

Vicanalia vulgo appellantur, quæ ad pagum aliquem in universum pertinent. *Prat.*

Vicanos in *rub. ut nullus ex vican.* interpretantur quidam ex vico natos. Hinc etiam Cicero *lib.* 1. *de divinat.* Astrologos vicanos vocat, qui in vicis & pagis aruspicinam exercebant, qui vanissimi & mendacissimi erant. *Prat.*

Vicarius à vice vulgo dicitur, estque is, qui vicem alterius obtinet, & in locum ejus succedit, quod & ad res alias refertur. *Cicero.* Vicaria solutio rerum creditarum, id est, vicem reddens creditori. Hinc & *Quintilianus* vicariam operam vocat. *Sic l. ult. C. de feriis.* Subeat animos vicaria pœnitudo. *Prat.*

Vicarius interprete Theophilo *in §. cum autem Institut.* quod cum eo appellantur ὁ ἐ οἰκέτου οἰκέτης. Sic in *l.* 25. *ff. com. divid. l.* 5. §. 1. *ff. de tribut. l.* 19. §. *ult. ff. de noxalib. l.* 11. §. *fin. cum l. seq. ff. de pecul. l.* 4. *in fin. l.* 7. §. *in peculio. ff. de pecul. leg.* 17. §. 1. *ff. de in rem, vers. l.* 31. *ff. de contrah. emp. l.* 18. *§. item ait lex, l.* 44. *ff. de edil. edict. leg.* 71. *in fin. ff. de leg.* 3. *l.* 12. §. *Celsus, ff. de instr. vel instrum. leg. l.* 4. 6. *§. si vicario. l. pen. ff. de pecul. legat. l.* 10. *ff. de man. test.* Briss.

* Vicariatus Imperii (*Reichs Vürmundschafft.*) est Regale munus, quod vacante Imperio, vel absente Imperatore juxta Auream Bullam Palatinus & Saxo Electores, pro Salute Imperii, sustinent.

* Vicarii Imperii (dicti *des Reichs Vürmünder*, item *Verweser und Verpfleger des Reichs*, *A. B. t.* 5.) sunt Provisores lege constituti, qui vacantem Rempubl. Germanicam Imperatoris vicem sustinentes universaliter pro diviso administrant.

* Eorum sunt duo: *Palatinus* & *Saxo* Electores, quorum Vicariatus in Aurea Bulla *tit.* V. confirmati eâ antiquior eis Sunt.

* An verò dignitas Vicariatus Palatinis competat *ratione Palatinatus Rheni* hoc est, vi ac jure Præfecturæ Palatii Veteris, *an verò ratione Ducatus Bavariæ*; & an per Instrumentum Pacis Germ. jus illud cum dignitate Electorali ad Bavarum transmissum fuerit, adhuc sub judice lis est.

* Est autem juxta Legem Carolinam Palatinus Imperii Vicarius in partibus Rheni & Sueviæ, quæ Bavariam & Austriam complectitur, & in jure Franconico *in Franckischem Gebiet*, Saxo autem in iis Provinciis ubi Saxonicum intra limites Imperii viget, vel olim viguit. Complectebatur autem olim Saxonicum jus Saxoniam ad mare Balthicum usque & Sarmatiam quod tamen hodie restrictum est. Ratio autem, quod hi duo Vicarii Imperii fuerint constituti esse videtur, quod olim Teutonicum Imperium duplici jure, *Franconico* & *Saxonico* (quod comprehenditur *in Sachsen und Schwaben-Spiegel*) tectum fuerit.

* Potestas Vicariorum Imperii generalis est, adeoque etiam non expressa in Aurea Bullâ, modo specialiter non fuerint excepta, quæ sunt, collatio feudorum Regalium, & bonorum Imperii alienatio, comprehendit. *Aur. Bull. tit.* 5.

Finitur autem Vicariatus vel electione Regis Romanorum, vel reditu Imperatoris, qui acta

acta Vicariorum confirmare tenetur.

* Sunt & *Vicarii* Italiae *speciales*, ab his diversi, Dux *Sabaudiæ* & *Mutinensis*, qui ob id ordinati, ut essent qui tam latè extensi generalis Vicariatus onera levarunt, unde vacante Imperio Vicariis generalibus Palatino & Saxoni subsunt. Jus autem Vicariatus Italiae perpetuum non sine turbis, Imperator Ferdinandus III. Superioribus annis Duci *Mantuæ* excluso Mutinensi attribuit.

(Vid. Freher. *de origine Palatin.* & ad *P. de Andlo. lib. 2. c. 5. & 10.* Limn. *de I. P. lib. 3. c. 12.* Dd. *in commentar ad Tit. V. Aur. Bull.* Carpzov. *in Disp. Feud. q. 1. ad Tit. 5. A. B.* Sinold. *Disp. de Vicariis Imperii & de S. R. R. vol. 1. D. 5.* Sprenger. *Font. jur. public. c. 10.* Burgold. *notit. rer. Imp. p. 1. disc. 19. & dis. 26.* Burgundus Gevvoldus *de Vicariatu Bavar.* Autor anonymus de Vicariatu Palatini.)

VICARIUS servus ille dicitur, qui in familia atriensi servo, id est majori servit: id est, interprete Theophilo ὁ τοῦ οἰκέτου οἰκέτης. Ulpianus *l. servus 73. ff. de legat. 3.* Vicarios autem servorum suorum numero non contineri Pomponius *libro 5.* scribit. Paulus *l. si in re 19. ff. de noxal. act.* Si servus tuus navem exercuerit, ejusque vicarius & idem natura in eadem nave damnum dederit. Vicarius & ordinarius nomina servorum inter se conferunt: nam ille in hujus, quasi domini, peculio servus est. Ulpian. *l. 17. ff. de pecul.* Si servus meus ordinarius vicarius habeat, id quod vicarii mihi debent, an deducam ex peculio servi ordinarii? Martialis:

Esse sat est servum, jam nolo vicarius esse.

Sed & latius hoc nomen sumitur: nam vicarii interdum dicuntur, qui invicem aliorum exitio pestique devoventur, ut in eorum caput expetant ea mala, quae aliis erant eventura, ut in carmine devotionis, Eosque ego vicarios pro me fide magistratuque meo & pro populo Romano exercitibus legionibusque nostris do, devoveo. *Prat.*

VICARIUS sub titulo *C. de offic. vicar.* erat vir spectabilis praefecti praetorio vicarius, qui ex mandato principis in dioecesem aliquam, sive tractum mittebatur, multas habentem provincias, *l. 4. C. de anno & trib. l. 1. C. de proxim. sacr. scrin. l. C. ut omnes judices, leg. 1. à praefecto, ff. de leg. 3.* propriam igitur jurisdictionem habebat, non a praefecto mandatam, quod & legatis proconsulum affirmatur. Quo autem fuerint vicarii, tum in Oriente, tum in Occidente, notitia Romani Imperii his verbis indicat: in praefectura praetoriana Orientis tres erant vicarii, quorum fit mentio in *leg. ultim. Cod. de diversf. offic. lib. 12.* Unus dioeceseos Asianae, qui provincias octo administrabat. Pamphyliam, Lydiam, Cariam, Lyciam, Lycaoniam, Pisidiam, Phrygiam, Pacatianam, Phrygiam salutarem. Alter erat vicarius dioeceseos Ponticae, sub cujus dispositione erant provinciae 11. Bithynia, Galatia, Paphlagonia, Honorias, Galatia salutaris, Cappadocia utraque Helenopontus, Pontus Polemoniacus, Armenia prima, & secunda. Tertius erat vicarius dioeceseos Thraciarum, cui suberant Thracia, Heminomontus, Rhodopo. Moesia secunda, Scythia. Impartibus vero Occidentis vicarius unus erat urbis Romae, cujus fit mentio *lib. 4. Variar.* Cassiod. *Epist. ad Joannem Archiarum.* Cui suberant Consulares & correctores Italiae & Praesides Sardinae, Corsicae, Valeriae. Alter vero erat ante Justiniani tempora vicarius Africae, cui suberant consulares Byzacii & Numidae: & Praesides quoque Tripolitanae & Mauritaniae utriusque. Tertius erat vicarius Hispaniarum, cujus fit mentio in inscriptione, *l. ult. Cod. quot. honor. & l. 16. C. de donat. ante nupt.* & apud Sulpit. Sever. *lib. 2. Sac. hist.* Huic suberant consulares Beticae Lusitaniae, Galliciae: Praesides Tarracensis, Carthaginensis, Tiriganiae, insularum Balearium. Et haec ita ante Justin. obtinere. Caeterum *Justin.* vicarios Asianae & ponticae dioeceseos abrogavit, & utrumque in unicae provinciae, nempe Galatiae Pacatianae, administrationem commutavit. *Novel. 6.* & *Novel. 20.* Idem vicarium Africae in propriam praefecturam praetorianam transmutavit. *Briss. Prat.*

VICARIUS alieni juris. Cicero *pro Cacin.* Qui legitime procurator dicitur omnium rerum ejus, qui in Italia non sit absit vereip. causa, quasi quidam pene dominus, hoc est alieni juris vicarius. *Spieg.*

VICARIUS à Suffecto, quo differt, Alb. docet in *l. 2. C. de off. ejus qui vic. alt. jud. obtin.*

VICARIUS Proconsulis, Proconsulatum obtinere censetur: tametsi Proconsulis nomine abstineat.

VICARIOS aliter sumi jure civili aliter jure canonico, satis arguunt TT. C. & extra *de off. vicar. per tot.* Spieg.

VICARIA fides. *Cicero* de mandati judicio loquens, *pro Rosc. Amer.* Propterea, inquit, quod quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operae nostrae vicaria fides amicorum supponitur. *Spieg.*

VICE, Pro loco accipitur: ut vice mea, vice tua, pro tuo & meo loco. Alia vice, usitatius, pro alio tempore, *l. pen. ff. de praesc. verb. l. 2. & ibi not. C. de adopt. & l. palam, ff. de ritu nupt.* Spieg.

VICECOMES de offic. vicar. dicitur, cui dominus temporalis committit executionem jurisdictionis suae in aliquibus castris. & sic ejusmodi vicarium appellant Longobard. *Prat.*

VICEDOMINATUS, jus patronatus, *c. quia de jur. patr.*

VICEDOMINUS qui vice domini res ipsius administrat, eique vicariam operam praestat. Apud Canonistas, vicedominus OEconomus, qui è clericorum numero Episcopatum administrat, *c. volumus*, &c. Diaconum &c. *seq. 89. dist.* Proprie tamen Oeconomus, qui res canonicorum administrat: Vicedominus qui Episcopi, *c. consulere extr. de Simon.* Prat,

VICE mutua, pro vicissim: locutio est nostris familiarissima: ut, *l. pen, ff. de praescr. verb. l. 6. ff. si cert. pet. l. qui non militabat. 78. ff. hared. insti. l. filius quem 24. C. fam. ercis.* Hot. Prat.

VICEM judicis supplere loco judicis esse.

VICEM nostram dolere, est propter incommoda privata dolere. Vicem autem publicam, est, quod vulgo dicunt, zelo reipubl. Est autem teste Prisciano, figurata locutio. *Spieg.*

VICEM tenentes, sive gerentes, iidem qui vicarii qui alterius judicis vicem gerunt. De his vide Bartolum in *l. filius. ff. de legatis, & in l. suggerente, Cod. de offi. ejus, qui vic. alt. ger. & in leg. 2. ff. de tutor. & curat. dat. ab his.* Item *Zasium* nostrum in *leg. more, de jurisdict. omn. jud c.* ubi eleganter tradit, eos esse in triplici differentia. *Spieg.*

Vi-

Vicena auri pondo fisco dependere, *l. 1. in fin. C. de canon. largit. tit. C. lib.* 10.

Vicena millia passuum, *l. 1. si quis caut.* Vide gloss. *Spieg.*

Vicenus, idem quod vicesimus.

Vicesima hæreditatum quæ & lex vicesima vocatur, & lex Julia de vicesima, vectigal. fuit ab Augusto: locupletandi ærarii causa institutum: quod extraneis hæredibus non inopibus imperaretur, auctor Dio *lib.* 55. ejus mentio fit in *l. 2. C. de transact. & in l. ult. C. de edict. div. Hadr. toll.* Paul. 4. *Sent. cap.* 6. & Plin. *in Paneg.* & ita *lib.* 7. *Epist. ad Coreliam* vicesima accipienda est, ut ex alia ejusdem libri epistola ad Fabatum constat, non de vicesima rerum venalium, ut volunt. Est & ejus mentio & in aliquot inscript. unde constat Æmilium Macrum duos de ea libros scripsisse. Fuisse & alia.

Vicesima, de qua *Pompon.* scribit A. Offilium primum scripsisse, *leg. 2. §. ex his, ff. de orig. jur.* sed (ut opinor) illa fuit de qua Livius *lib* 7. ita scribit: Cn. Manlius Consul legem de vicesima eorum qui manumitteretur, tulit. Patres qui ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. *Hot. Prat. Briss.*

Vicesimæ variæ hinc inde ab auctoribus memorantur. Erat enim vicesima rerum venditarum quæ ad fiscum pertinebat, de qua Plin. *lib.* 7. *Epist.* & Jac. Rævard. *lib.* 3. *varior. c.* 16. Fuit & vicesima eorum qui manumitterentur introducta ex *l. Manlia*, de qua Livius *lib.* 7. Hujus meminit & Cic. *ad Attic. lib.* 2. quamvis Blondus in sua Roma triumphante, ubi de vectigalibus disputat, nescio cujus auctoritate fretus, Ciceronem in eo loco de vicesima quadam loqui scribat, quam ex re frumentaria Latini Romanis præstiterint. Fuit & vicesima hæreditatum introducta lege Julia vel Papia, qua centum erat, ut qui hæres extraneus institutus fuisset, is priusquam hæreditatem adiret, vicesimam ejus partem fisco daret, qua lege filii & proximiores hæredes non tenebantur. De qua Alciatus *lib. dispunctionum* 3. *cap.* 6. Zasius *in catalogo legum antiquarum, de lege Julia Papia de maritandis ordinibus.* Hanc Gratianus Imperator, ut tradit in gratiarum actione Asconius penitus sustulit.

Vicesimarii exactores, à vicesima parte: ut octavarii ab octava. *Prat.*

Vicesimarium aurum, quod ex vicesima colligebatur. Erat autem vectigal, quemadmodum Decima. *Spieg.*

Vici appellare incipiunt Festo *lib.* 19. ex agris, qui ibi villas non habent ex Vicis partim habent rempublic. & jus dicitur, partim nihil eorum, & tamen ibi magistri vici. Altero cum id genus ædificii quæ continentia sunt iis, oppidisque, itineribus, regionibusque distributa distant, nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita, quod & probat Varro *libro quarto Ling. Lat.* aiens vicum ex domibus constare. Tertio cum id genus ædificiorum definitur quæ in oppido privo in suo quisque loco proprie ita ædificat, ut in eo ædificio pervium sit quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum, qui non dicuntur vicarii (alias ibi est vicavi nec inepte, sed rectius) sicuti ii, qui aut in oppido vias, aut qui in agris sunt, vicani appellantur.

Vici pro pagis in *l. 2. §. ult. ff. de vacat. muner. l. 30. ff. ad municip. l. 198. ff. de verb. sign.* unde Vicanei. qui ex eodem vico & pago sunt *leg. 4. ff. de censibus.* Et Vicinales viæ, quæ vel ex vicis vel in vicos ducunt, de quibus supra in verbo via diximus. *Briss. Prat.*

Viciare vinum, *Ulpian.* Cum eo plane, ait, qui vinum spurcavit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo viciavit (hoc est corrupit) agi posse *leg. Aquilia* Celsus ait: quia & effusum, vel acetum factum corrupti appellatione continetur, nec negat factum & vestum contineri corrupti appellatione *l. servus servum. ff. ad l. Aquil.* Sp.

Vicini sunt, quorum prædia non linea, sed paries communis disterminat. nam in urbanis prædiis, Vicini in rusticis, Confines appellantur. Paulus *leg. 4. §. ultim. ff. fin. regund.* Hoc judicium locum habet in confinio prædiorum rusticorum, urbanorum displicuit: neque enim confines hi, sed magis vicini dicuntur: & ea communibus parietibus plerumque determinantur. *Hot. Prat.*

Vicini, ait Bart. *in l. si tertius. ff. de aq. pluv.* dicuntur quousque vox hominis acclamantis exaudiri potest, *leg. 1. §. eodem, fi. ad Tertyll.* quod de voce communi accipiendum est, non nimis gracili, nec (ut ait) tubali, aut tantina. *Prat.*

Vicinia, locus vicinus seu ipsa vicinitas. De qua vide Bart. in *l. 1. §. hoc judicium, ff fin. regum.* Inter quæ dicitur, in *l si tertius, in princ. ff. de aqua plu. arcendi* Spieg.

Vicinia & confinium differunt, vicinia enim est urbanorum prædiorum, confinium est rusticorum. Vultei. in *Comment. Inst. de actionibus* 18. *n.* 23.

Vicinum, proximum significat & adfine. Sic vicina dicitur esse emptioni permutatio in *l. ult. ff. de rer. permut.* Sic vicinus tractatus, *l. 9. 3. hinc vicinus, ff. de usufruct.* Viciniæ scripturæ in *l. 20. §. primo. ff. qui testam. fac.* Briss. Prat.

Vicinum malum habere, vel non, multum interest, *ff. de contrah. empt. leg. quod sæpe, §. & de leg. 2. l. si cui fundus.* Solut matrimon. *leg. 1. Resp. 2. Cod. de agric. & mancip. dom. & fiscalibus leg. ult. lib.* 11. Proinde scitum est illud Themistoclis apud *Plutarchum*: qui cum prædium quoddam venderet, hoc quoque præconem addere jussit. ὅτι ϰαὶ ἀγαθὸς ἔχει γείτονας, id est, quod etiam vicinos haberet bonos. Adi *Chiliades* Erasmi. *Spieg.*

Vicinus pro consorte, *l. si de meo. ff. comm. divid. l. vicinus, ff. de aq. pluv. arcend.* & aliquando pro socio, *l. damni §. cum parietem, ff. de damn. infect.* Prat.

Vicinus fundus, & confinis, quomodo differant tradit Paul. in *§. fi. l. sed & loci. fin. reg.* Spieg.

Vicinus locus eatenus accipitur, quatenus clamantis vox audiri potest. Bart. *in l. si tertius, in princ. ff. de aq. pluv. arc.* Spieg.

Vicis legata perinde licere capere, atque civitatibus, ut ait Cajus, rescripto Imperatoris nostri significatur. Vicus platea vocatur, quæ fit ex multiplicatis domibus ex pluribus vicis fit urbs. Et est duplex: urbanus, qui angiportum continet, quasi angustiorem plateam sine exitu: & vicus paganus, dum plures rusticanæ domus conjunctæ sunt extra muros. *Spieg.*

Vicissim per vices, hoc est, vicissitudinem, sive alternationem, *l. Papin. ff. de sentent.*

Vicissitudo, alteratio, mutatio ex alio in aliud, inquit Cic. *l. jubemus nulli, C. de sacros. eccles.*

Vi-

VICOMAGISTRI in descriptione urbis Constantinopolitanæ, quibus per noctem tuendæ urbis cura mandata est: quos Dio συνοάρχας vocat, *lib.* 55. Prat.

VICTALICIA, *Leibdingen*, vocabulum barbarum.

VICTIMA omne animal, quod diis immolabatur, dictum est, Hostia ab hostiendo, id est, feriendo: Ovidius.

Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur:
Hostibus à domitis nomen habet.

VICTIMAM Ælius apud Festum *lib.* 19. ait esse vitulum, ob ejus vigorem. Alii autem quæ vincta adducatur ad altare, aut quæ ad hostes victos immoletur. *Prat.*

VICTIMARIUS, & qui victimas vendebat, & victimariorum minister erat, de quo Valerius *lib.* 1. *c.* 1. Extat vocabulum in ult. *ff. de jur. immun.* Spieg.

VICTORIOSUS vir, nisi autore inventoreque Catone recipitur, *Aulo Gellio* annotante. Præter ea putant, Industrius, non Industriosus dicendum. Fatetur, Insulanus illud quidem verum si personam designes. *Valerius Max.* autem, certam actionem dixit industriosam. *Spieg.*

VICTRICES literæ victoriam denunciantes.

VICTUS verbo continentur quæ esui, potui, cultuique corporis, quæque ad vivendum homini necessaria sunt, vestimenta quoque & cætera, quibus regendi curandive corporis causa utimur eadem appellatione continentur. Verbum itaque vivere, non ad solum cibum pertinet, sed & vestimenta & stramenta eo continentur, cum sine his vivere nemo possit. *Briss.*

VICTUS verbum, cum à voce vivere deductum sit, ejus appellatione comprehenditur, quicquid ad tuendum conservandumque hominis vitam necessarium est: Itaque non solum cibus potusque victus dicitur, verum etiam vestimentum, stramentum tegumentum, habitatio ministerium, famularum ac servorum, & si quæ sunt ejus generis alia, *l.* 43. *& l. sequ. l. in lege,* 203. *l. quas nos hostes* 234. *§. verbum vivere, ff. de verb. sign. l. fin. ff. de adim. & cibar. l. hi qui. ff. de transact. l. suo victu, ff. de oper. libert. l. solent, §. fin. ff. de offic. procons. l. fi. §. irenarcha, ff. de mun. & hon. l. rescripto eod.* Cajus quoque, JCtus victus appellationem extendit etiam ad ea, quæ non solum tuendi, verum curandi etiam corporis gratia adhibentur, cujusmodi sunt pharmaca tam evacuantia, quam confortantia, Brech. & Forner. *in l. & cætera* 44. *de ver. sign. facit l. in rebus,* §. *possunt, ff. commod. l. ficus, ff. de usufr. l. si cum dotem,* §. *si autem, ff. solut. matrim.* Nec resistit si quis dicat, φάρμακα καθαίροντα, id est, purgantia, detrahere ac nocere: etsi non nihil corpus debilitent & detrahant ut tamen vita à noxiis humoribus defendatur maxime prosunt. Recte quoque Zas. ad *l. si victum, ff. de re judic.* notat, victus appellatione contineri etiam amictum, sicuti & species à suo genere, cum multo etiam plura, veluti tectum, habitationem, & similia comprehendat. Quin barbarum putat, si quis hæc contingat, victum & amictum, cum bis idem dixerit. Quanquam ambiguitatis tollendæ gratia utrumque optima ratione conjungi simulque exprimi utile existimaverim, *argu. l. non solent* 94. *de reg. jur.* victus quoque & alimenti significationem per omnia exæquatam esse testatur Paul. in *l. fin. ff. de alim. & cib. legat.* vide Gœdd. *ad l. cætera* 44. *de verb. sig.*

VICTUS cultusque appellatione veniunt quoque omnis generis ministratores, puta dispensatores, insularii, villici, atrienses tectores, operarii, rustici, coci victores, cubicularii, sarcinatores, agasones, muliones, *l. cum quæreretur* 60. *§.* 1. *ff. de leg.* 3. Hi enim ea curant conficiuntve, quæ ad victum & cultum corporis spectant: aut ipsius corporis dominici curam habent, puta medici, & unctores & balneatores, Gœdd. ad *l.* 203. *n.* 3. *de verb. sign.*

VICUS, pars urbis est, quæ ex multiplicatis domibus fit, & ex pluribus vicis urbis constat. Dividitur enim urbis in vicos quasi in membra minora. Vicus ruri, sive rusticus dicitur, cum plures simul villæ, quæ Pagi dicuntur, hoc est, plures rusticanæ domus conjunctæ sunt, & aliquo spacio remotæ ab urbe, dummodo non sint clausæ mœnibus. Vide quæ *not. C. de Episc. & cle. l. si in Ecclesiis, ff. de leg.* 3. *l. si hæres, §. vicis.* Spieg.

VIDELICET, verbum, quamvis regulariter ponitur declarative, ut per multa jura constat, tamen in *l. tempus, ff. de re Jud.* ponitur limitative, & significat temperamentum, pulchra loquendi figura. *Old. Prat.*

VIDERI, fictionis verbum est interdum, ut in *l.* 1. *§. fin. ff. ad Turpil.* vide Bart. *in l. si duo ff. de acqu. hær.* & *in l.* 3. §. Idem scribit, *ff. de pecul.* Vide & Bud. *in poster. & annot.* Alicubi veritatis est, ut in *l. Titio, §. Titio genero, ff. de cond. & demonst. l. tale, de hæred. Inst. & in simil.* Hoc verbum Jurisconf. esse *Cicero* attestatur ad *Trebat. lib. Epist.* 7. Hoc quemadmodum inquit, vos scribere soletis in vestris libris, Idem, Q. Cornelio videbatur, Sentit autem, Jurisc. affirmare sententias suas, aliorum autoritate, *Old. Prat.*

VIDETUR verbum improprietatem significat, ut not. per Dd. in *l.* 1. §. *dejecisse, ff. de vi & vi arma.* Bart. & alios in *l. si is qui pro emptore, ff. de usucap. & probatio. text. in l. si quis fundum, ff. de contrah. empt.* Tiraquell. in tract. *le mort. saisit le vif.* declar. 52. part. n. 13.

VIDERI verbum, & esse diversa sunt nam nomina scriniariorum videntur esse in matriculis militaribus, non sunt tamen: id est, videntur milites, non sunt tamen vere. Gothofr. in *not. ad l.* 16. *C. de testam. milit.*

VIDERI fecisse formula qua veteres in sententiis utebantur. Cicer. *lib. Acade. quæst.* 2. quam rationem, inquit, majorum etiam comprobat diligentia, qui primum jurare, &c. Quæque jurati judices cognovissent, ut ea non esse facta, sed ut videri pronunciarent. Idem *Verrina* 4. Vix ille hoc dixerat, quum iste pronunciat. Silenium literas publicas corrupisse videri. Item alibi, Fecisse videri pronunciant. Idem *lib. de finibus* 1. Reque ex utraque parte audita, pronunciaret eum non talem videri fuisse in Imperio, quales ejus majores fuissent, Sex. Pompei. *lib.* 14. Parum cavisse videri pronunciat magistratus, quum de consilii sententia capitis quem condemnaturus est. *Hot. Prat.*

VIDIMUS. Lege, Originale.

VIDUÆ notatio varia à Grammaticis tradita est, Quidam ab antiquo verbo iduare, hoc est, dividere, ducunt, ut solam eam mulierem significet, quæ a marito suo divisa sit morte aut divortio: quod placet Alc. in *l.* 242. *§ viduam de verb. sign.* Contra JCti Antistium Labeonem secuti tradiderunt, viduam à duitate per privationem dici. Ea enim natura est conjunctionis encliticæve, ut privet, sicut litera apud Græcos: quanquam interdum videatur augere. ut A. Gell. *lib.* 5. *noct. Attic. c.* 12. docuit. Deinde arguit hoc

hoc usus verbi viduare; quod nihil aliud est quam privare, & divellere, separare, sejungere, ad unitatem reducere. Sic Manilius, viduata, inquit, volant pennis: Et *Suet.* urbe civibus viduata. *Horat.* Et foliis viduantur orni, & *Virg.* 8. Æneid,

Funera, tam multis viduasset civibus urbem

Deinde usus ipsius nominis viduæ. Nam non solum ad fœminam, quæ aliquando nupta fuit, sed & ad virginem, & ad eam quæ quidem nupta est, verum mariti usu caret, ac si divortium intercessisset, aut nunquam virum habuisset. Quo Plautus *in Sticho.* Credo ego miseram fuisse Penelopen soror, Quæ tandiu vidua viro suo caruit Et apud *Ovidium*, Dejanira.

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadam.

Et *Seneca* in Agamemnone:

Decem per annos vidua respiciam virum.

VIDUAM igitur quasi sine duitate dictam esse tradit *Labeo*: à ve & duitate, sicut vecor à ve & cor: Vesanus à ve & sanus: quasi dicat sine corde, sine sanitate. Cum enim matrimonium fit neque plurium neque pauciorum quam duorum, *l.* 1. *ff. de rit. nupt.* §. 2. *Inst. de patr.* potest, consequens est ut quæ sine ea duitate est, vidua habeatur. Contra hanc *Labeonis* sententiam nititur Alciatus, quatuor potissimum argumentis fretus: Primo quia prior in vidua syllaba corripitur: in vecors & vesanus primam producimus. Secundo argumentum ab etymologia tantum negative, non autem affirmative procedit. Eberhard. à Middelburg. *loc.* 4. *ab etymol. n.* 9. at hæc notationis ratio affirmative procederet. Tertio movetur autoritate §. *item lex Julia de adulteriis Instit. de publ. jud.* ubi vidua per disjunctivam particulam conjungitur cum virgine. Quarto movetur autoritate *c. vidua* 34. *dist.* vidua inquit *ff. Hieron.* est cujus maritus mortuus est. Adde Isidor. *lib.* 9. *etymol. c.* 8. Vidua, inquit, vocata, quod cum viro uno fuerit, nec circa consortium, alterius viri post mortem conjugis primi adhæserit. Nam quæ alteri post mortem prioris viri nupserint, viduæ non dicuntur Adde quod Gellius *d. cap.* 12. *lib.* 5. scripsit, particulam ve & augendæ rei minuendæ valere, sicuti aliæ particulæ plurimæ: Unde consequens fuerit hanc etymologiæ rationem falsam, incertam & dubiam esse. Sed nihil movent. Nam cum enclitica hæc conjunctio natura sua corripiatur, mirum non est, eam quoque (ut regulariter fit) in vidua corripi, licet in vecors & vesanus producatur. Regula quidem est, ut derivatæ primitivorum quantitatem retineant: sed hæc regula multas habet exceptiones. Multa sunt vocabula, quorum primitiva in principio vel alia syllabis sunt longa, derivata autem corripiuntur, vel vice versa: admonente Gellio *lib.* 12. *c.* 3. Cujac. *observ.* 10. *lib.* 5. licet in exemplis uterque lapsus sit. Sic laterna à lateo nomen habet: at prima in laterna producitur, quæ in lateo brevis est: Sic sedes à sedendo dicta est, primamque producit, etiamsi sedeo primam habeat brevem, de qua re plura apud Murmulium & alios Grammaticos. Quo facile prima objectio diluitur. Ad secundum respondetur negandam esse propositionem. Nam non solum negative sed & affirmative à vera notatione procedit argumentum, ut nec invitus fatetur *Eberhard. à Middelb.* Et plenius docetur à Ramo in *Scholiis Dial.* & ejus interpretib. Deinde aliud est notationem tradere, aliud argumentum à notatione sumere. Ad tertium respondetur rarum non esse, ut ambiguitatis tollendæ gratia specie permissa, subjiciatur genus vel idem pluribus verbis exprimatur, ut fuse tradit Gœdd. in *comm. ad l.* 1. *de verb. sign.* Quantum ab autoritate sumptum ideo non admodum urget, quod D. *Hieronym.* non etymologiam sed usum vocis vulgarem, non artificialem tradiderat. Idem respondetur ad *Isidori* autoritatem: idque eò magis, quod in eodem *c.* 8 *lib.* 9. subjicit: Item vidua, inquit, dicta est, quod sola sit, nec circa consortium alterius viri conjugalia jura custodiat. Hæc etymologiæ ratio æque in virgines cadit: ut in eas, quæ aliquando nuptæ fuerunt. Postremum eodem modo tollitur, quo ad primum argumentum responsum est: neque ex eo, quod pro diversa re subjecta una eademque vox diversas admittit significationes, derivatorum inde descendentium originem reddit incertam: cum sæpe derivata etiam à primitivorum significatione augendo minuendove recedant, Gœd. ad *l.* 242. §. *viduam, ff. de verb. sign.*

VIDUALITER vivere dicitur etiam ea, quæ religionem ingressa est: & ideo legatum factum uxori donec caste & honeste vixerit, & vidualem vitam servaverit, pertinet etiam ad eam quæ religionem ingreditur, ita sing. Bald. in *l. Deo nobis, in* 3. *colu. vers. juxta prædicta, C. de Episc. & Cler.* & pro sing. commendat, Crem. *not.* 142. *maritus*, & sequitur Alexand. in *l. mulier*, §. *cum proponeretur col.* 7. *ff. ad Trebell.* quibus adde quæ in simili scripsi supra in verb. *Conditio adjecta*: Nunquid autem legatum factum mulieri, si vidua remanserit, requirat perpetuam viduitatem, consuluit eleg. Bald. *consil.* 42. præmittendum est, *in* 5. *lib.* Cotta.

VIENNA civitas est Allobrogum in Gallia Narbonensi, cujus meminit Jurisconsultus *tit. de censi.*

VIETORES qui virilibus, id est, flexibilibus quos vulgo circulos nominabant, vasa vinciunt, circum ligant pro sententia Donati in *Terent.* Nam viere significant flexum esse, aut posse facile flecti, testibus, Marcello, Varrone: nos cupparios, *Kieffer* vocamus, ut à *Zas.* præceptore nostro accipimus, quum elucidaret aliquot *tit. Pa. dect.* Ulp. in *fin.* §. *si servus servum, ff. ad leg. Aquil.* Item, ait, si vietori locaveris lacum vino plenum curandum, *Spieg.*

VIGESIMARII exactore, è vigesima parte: sicut Octavarii, ab octava dicti. Lege Alc. in *l. eum qui vectig. de verb sign.* Old.

VIGILANTIA, diligentia. Hermogenianus: Personale munus est, quod eum corporibus, tum labore, ac solicitudine animi ac vigilantia existit, *l.* 1. *ff. de mun. & hon.* Old, Prat,

VIGILANTISSIMI, Judices, pro maxime providis & intentis, *l.* 3. *c. de offic. Rector, Provinc.* Spieg.

VIGILARE, vigilanter providere, inquit, *Servius*, sive studium & diligentiam adhibere. Hinc quod frequens in ore causidicorum est. Vigilantibus jura subvenire solent. *Spieg.*

VIGILARE sibi dicuntur creditores, qui de suo consequendo solliciti sunt, & in eo exigendo aliis diligentiores. Sic vigilantibus jus scriptum esse dicitur, *Briss.*

VIGILAX, pro vigilans, industrius, solicitus, Cajus, *l.* 18. *ff. de adil. edict.* Si constantem, aut laboriosum, aut curacem, vigilacem esse, aut frugalitate sua peculum acquirentem adfirmaverit. *Hot. Prat.*

VIGILES nocturni excubitores vocabantur, qui noctu incendiorum arcendorum causa vigilias agebant

agebant ex Augusti instituto; qui per singulas verbis regiones eos dispoſuit, præfecto, eis ex equestri ordine viro spectabili, qui præfectus vigilum est appellatus, *l.* 1. 2. *&* 3. *ff. de offic. praf. vigil. l. ult. ff. de condict. causa. l.* 2. *§.* 1. *ff. de fugit. l.* 58. *ff. de furt.* Prat. Briff. Huic *Cujacius* dicit *in Notis suis ad tit.* 2. Ulp. *de Latinis*, §. *militia*, quod septem vigilum cohortes, C. Augustus constituerit ita, ut binas regiones urbis unaquæque cohors tueretur. Constant. enim 14. fuisse regiones urbis *l.* 3. *de offic. praf. vigil.* inter eos, qui Latinis sex annis militasset, ex lege Visellia jus Quiritum consequebatur.

VIGILIA & frequentius vigiliæ, numero multitudinis, Excubiæ dicuntur, Sed tamen hoc inter se differunt, quod vigiliæ sunt tantum nocturnæ: Excubiæ autem, tam nocturnæ, quam diurnæ. Dividebantur aut in quaterna horarum spatia, ita ut prima, secunda, tertia, & quarta vigilia diceretur. Interdum & vigiliarum nomine ipsos custodes, qui vigilant, accepimus. Adi Thes. *Steph. Robert.* qui indicat & apud *Plautum* reperiri vigiliam, pro eo die, qui festum diem præcedit. Decreta Pont. non laudant vigilias immodicas, quibus sensus integritas corrumpatur, *de consecr. dist.* 5. *c. non mediocriter.* Spieg.

VIGINTI aureos pro libertate retinenda dependere, *l. si mulier, ff. de minor.*

VIGINTI millia passuum, quomodo accipienda, declarat Alc. *in comment. de verb. sign. in leg.* in itinere faciendo, *Spieg.*

VIGINTIQUATUOR horæ. Paul. *in leg. more Romano, ff. de feriis*: Quicquid, ait, in iis viginti quatuor horis, id est, quibus dimidiatis noctibus & luce media actum est: perinde est, quasi qualibet hora lucis actum esset. *Spieg. Prat.*

VIGINTIVIRATUS causis dijudicandis fuit: quod munus magnæ indolis juvenibus conferri solebat. Illinc enim gradum ad reliquos honores auspicabantur viri exculti ingenio & doctrina. Et centum viri, amplissimum Judicium, qui populo jura aliquamdiu dixere: à quibus nulla erat provocatio: quorum judicia centum viralia dicebantur. Alex. Neap. *Gen. dier. lib.* 3. *c.* 16.

VIGINTIVIRI erant Trium viri capitales, Triumviri monetales & Quatuor viri curatores viarum urbis, & Decemviri, qui hastam centum viralem cogebant. Dio. *lib.* 53. Prat.

VIGOR, Impp. in leg. prohibitum est, de jure fisci, *C. lib.* 10. *ad fi.* Cum literis nostris cognoverit, non ex arbitrio suo, Cæsarianos ad capiendas easdem venisse facultates, sed justitiæ vigorem id fieri statuisse. Interpres vigorem, id est, Principem exponit, quod sit vigor justitiæ, & animata Lex. Sed apparet, effrenatæ officialium cupiditati oppositam ab Imp. perpetuam, & constantem justitiæ voluntatem, unicuique sua tribuentem, Siquidem quod firmum & integrum est, recte vigere nuncupatur. *Spieg. Prat.*

VIGOR censuræ nostræ absumat, in *l. justissimos. C. de offic. rect. provinc.*

VIGORIS vestium in *l.* 4. *C. qui testam. fac. poss.* appellare videtur Diocletian. habitum, Gothof. in *not. adil.* 3. *quand. tutor. vel curatores.*

VILE dicitur, quod parvo pretio emitur. Nostri rem vilem dicunt, quæ non excedit valorem 5. aureorum, *l. si oleum. ff. de dolo, l. divus. ff. de bon. damn.* Veruntamen vilis alicui res dicitur, quam pro nihilo habet, & nihili facit. *Spieg.*

VILES personas *Alc.* recitat, in *comm. ad l. mercis appellatione, de verb. sign.*

VILITAS, opponitur caritati, *l.* 2. *de jur. hast. fisc. C. lib.* 12.

VILIPENDIUM, & hoc in barbarie vocabulum *ff. natum est*,

VILLA, à vehendo quasi vehilla dicitur, quod in eam ruri fructus convehantur ex agris, sicut domus proprie in urbe est. *Ein Meyerhoff.*

Cajus Villam appellat Casam *l. riparum, §. ult. ff. de rer. divis.* Theophilus κώμην Theocritus καλύβαν ut refert Balduin. *in comment. Instit. lib.* 2. *tit.* 1.

VILLA significat ædificium fundi, *l. si fundum, ff. de legat.* 1.

VILLA, fundi accessio est: proinde diruta ea, ususfructus non extinguitur, autor Ulp. *l. fundi usufr. ff. quib. mod. ususfruct. amit.* Pompon. in *l. si ita. ff. de instr. vel instr. leg.* villa, inquit, pars fundi sine ulla dubitatione habetur. *Prat. Spieg.*

VILLA fundi, non agri, pars inquit Gœdd. ad *l.* 27. *n.* 8.

VILLA etiam est secessus & secretum, & ita *l. ego cum in villa, ff. de man. vind.* in villa dum dicitur recte manumissionem fieri apud prætorem sine lictore, inter parietes & secreto eam fieri posse significatur, nec publicam contestationem requiri, Cujac. *obs. lib.* 6. *c.* 20. prope finem.

VILLA dividitur in urbanam, *l. plenum, ff. de usu & habit. rust. l. videamus.* Locati, & Fructuariam, in quam fructus devehuntur: unde & à vehendo villa dicta Columellæ, quasi vihilla *Spieg.*

VILLA dicitur quod in eam, & ab ea convehantur fructus, & evehantur cum veneunt. A quo rustici etiam nunc quoque viam veham appellant propter vecturas: & vellam, non villam, quo vehunt, & unde vehunt. Brech. in *leg. urbana, ff. de verb. & rer. sign.* Adde Connan. *lib.* 4. *c.* 10. *n.* 5.

VILLA fructuaria dicitur, quæ fructibus condendis parabatur, *Prat.*

VILLA rustica, est ea pars villæ, quam villicus, colonus, vel vinitor, vel arborator habitandam sibi obtinet, & familiæ villaticæ, atque instrumento omni rustico condendo aut continendo. Ulp. in *l. si cujus, ff. de usufruct.* Ita fundi, ait, ususfructus legatus est: non debet neque arbores frugiferas excidere, neque villam diruere, vide Bud. *in leg. videamus.*

VILLA urbana, quæ eodem teste, & Prætorium dicitur, ea para est, quam dominus sibi recipit: quæ quia elegantius amœniusque ædificari solet, & instrui, ideo urbana vocatur, quasi urbani nitoris & elegantiæ plus habens, quam rusticæ. *Spieg.*

VILLAM urbanam Vitruv. *lib.* 6. *c.* 8. Pseudourbanam videtur appellare, quod ea instar ædificiorum urbis, domos haberet, & urbis domos veluti ementiretur, &c. Brech. in *leg. urbana prædia, ff. de verb. & rer. sign.*

VILLANI, inquit *Budæus*, dicuntur, quod villæ (unde Villici dicti) ascripti, & colonariæ conditioni addicti, aut ipsi sunt, aut eorum majores fuerint quarum rerum vestigia non obscura multis in locis extant: quod tamen nomen loquentium inscitia in contumeliam jam vertit. Villanum enim, & vilem, vernacula simplicitas confundit. Vide cum in *prior. annotat. & not. in leg. non patimur, C. de curs. publ. lib.* 12. Spieg.

VILLICA, uxor villici. Collumella: Nec tamen instituendo villicam, domesticaram rerum villico

villico remittimus curam, sed tentummodo laborem ejus,adjutrice data levamus. *Spieg.*

Villicus ait Varro *lib.* 1. *de rust.* agri colendi causa constitutus,atque appellatur a villa: quod ab ea in eam convehuntur fructus, & evehuntur, cum veneunt. *Horat.*

Villice sylvarum. & mihi me reddentis agelli.

Juvenal. *in* 3. *Satyr.*

Vive bidentis amans, & culti villicus horti.

Colum. *lib.* 12. Villicus semper caveat, ne improvidus ab opere vincatur: res est agrestis, insidiosissima cunctanti. De villico etiam meminit Alph. *in l. censoria, ff. de verb. sig.* & Ulp. *de villica, in l. quæsitum est, §. item fabrum ff. de fund. instr.* Cott.

Villicus est is, qui præpositus est rationibus rusticis, fructibus percipiendis, universoque operi rustico, *l. e. ff. de instr. leg. l. filio,ff. de adim. leg. si cum villico, c.* 16. ubi Gothof. *in notis,ff. de inst. act.* Sed poëtæ hanc solent appellationem transferre ad præfectos quoslibet, ut *Juvenalis* ad præfectum urbi scribens de Pegaso Jurisconsulto:

Pegasus attonitæ positus modo villicus urbi.

Et ad præfectum ærarii Patavina inscriptio:

Villicus ærarii quondam, nunc cultor agelli.

Cujac. *obser. lib.* 11. *c.* 37. *in princ.* Prat.& omnino Gœd.ad *l.* 166. *in princ. n.*5.*ff. de ve. sig.*

Vinacia, grana uvæ compressæ, Julian. *l.* 14. *in fi. ff. de cond. furt.* Idem Juris est uvis subreptis: nam & mustum & vinacia jure condici possunt. Ulpian. *l.* 52. *§.* 8. *ff. de furt.* Idem est & in uvis,& in musto, & in vinaceis, nam & uvarum, & musti, & vinaceorum nomine furti agere potest. *Hot. Prat.*

Vinalia, feriæ 9. Cal. Maji, degustandis vinis institutæ, teste *Plin.* Et altera vinalia, quæ aguntur ad 13. Cal. Septemb.

Vinaria vasa, inquit *Julian.* proprie vasa torcularia esse placet. Dolia autem & serias, tamdiu in ea causa esse, quamdiu vinum haberent: quum sine vino esse desinerent, in eo numero non esse: quoniam ad alium usum transferri possent, veluti si frumentum in his addatur. Eandem causam amphorarum esse: ut quum vinum habeant, tum in vasis vinariis quum inanes sint, tum extra numerum vinariorum sint: quia aliud in his addi possit, *l.* 206. *ff. de ver. sig.* Hot. Prat.

Vinariam navem Ulp. in *l.* 21. *§.*5. *ff. de furt.* eam interpretatur, in quam vinum effunditur, & unde postea hauritur. *Briss. Prat.*

Vinarius, pro vinoso & ebrioso. Ulp. in *l. ob quæ. de ædil. edict.* Item, aleatores & vinarios non contineri edicto, quosdam respondisse, *Pomp.* ait. Ibidem in *l. ædiles* reputa si imitatione conservorum apud emptorem talis factus est, aleator forte, vel vinarius vel erroneus fit. Est etiam vinarius vini venditor. Unde *Lamp.* scribit, Imp.Alexandrum constituisse corpora vinariorum, & caligariorum, & omnino omnium artium.*Spieg.*

Vincere, pro obtinere. Paul. *de publica.* Locatio vectigalium (sic enim legendum) quæ calori licitantis ultra modum solitæ conductionis inflatur, ita demum admittenda est, si fidejussores idoneos, & cautiones, is qui licitatione vicerit, offerre paratus sit. *Spieg.*

Vinctus pro servo & compedito. In compedibus enim vincti servi ad agriculturam destinabantur. Porro, vinctum esse, hoc est constrictum, & in vinculis esse, differe. *Alb.* annotavit, per *leg. si tamen §. ei qui servum ff. de ædil. edict.* Spieg. Prat.

Vinctus, quod ad *l. Æliam Sentiam* attinet, non videtur fuisse servus, licet carcere clausus fuerit, si vincula corpori ejus non sint addita, *l.* 216. ubi Gœd. in *comm. ff. de verr. sig.* Et apud Ulp. *in Inst. tit.* 1. Brisf. Prat.

Vincula appellat Jurisc. custodiam, compedes, latumias, atque omnem denique corporis coercionem, *l. succurritur, quibus ex caus. major.* Quid sit è vinculis causam dicere, supradictum est in dictione Caus. *Spieg.*

Vincula & custodia, tanquam genus & species differunt: vincula utrumque vinculi genus continent, & privatum & publicum: at custodia publica tantum vincula sive publicam custodiam, Gœdd. ad *l.* 224. *n.* 1. *de ver. sig.*

Vinculorum genera sunt, compedes,pedicæ, manicæ, & catenæ. Sunt & Boiæ damnatorum torques, quasi jugum boum. Item collaria, quibus in publico blasphemi & lenæ etiamnum alligantur, ut derisui viatoribus sint. Est & Numella, ligneum instrumentum, quo quis incurvus & quadrupes caput & pedes exerit. Alc. *comment. de ver. sig.* Spieg.

Vinculorum autem appellatione vel publice vel privata vincula significantur, *l.* 224. *ff. de ver. sig.* Et ideo in edicto prætoris de in integrum restitutione majorum verba hæc: sive in vinculis esset, non ad eum tantum pertinent, qui publica custodia coercentur, sed ad eum quoque, qui à latronibus aut prædonib. vel potentioribus vi oppressus vinculis tenetur: Sed & inclusi latum iis vinctorum numero habentur: quatenus nihil interest patientibus qui s, an compedibus teneatur. In vinculis quoque esse accipimus eos, qui ita alligati sunt, ut in publico parere sine decore non possunt, *l.* 9. *& l.* 10. *ff. ex quib.cau. major.* Custodiæ autem appellatione sola publica intelligitur. Et ideo in vinculis custodiave separantur in *l.* 3. *§. l. Jul. ff. de testibus.* Et apud Ulp. *in Inst. tit.* 1. Brisf. Prat.

Vinculum & obligationis dicimus, *l.* 67. *ff. de procurat. & æquitatis l.* 95. *§. naturalis ff. de solutionibus.* Vinculum pignoris in *l.* 39. *§. curatores, ff. de adm. tut. l.* 15. *sed si emptor. ff. de re jud. l.* 6. *C. de locat. l.* 2. *C. de cur. fur.* Et ita vinculum restituendæ rei quæ pignori nexa erat, dicitur in *l.* 9. *in fi ff. de fusel. leg.* Sic & vinculum in *l.* 20. *ff. qui test. fac.poss.* pro vinculo pignoris,quo ab hostib. redempti redemptoribus obstringuntur, *l.* 21. *ff. de captiv. & postl. l.* 8. *& l.* 11. *C. eod. tit. l.* 43. *§. ult. ff. de leg.lib.* 1.Quo vinculo resolvi intelligitur si libertas iis detur, *l.* 70. *ff. de acquir. har.* Briss.

Vinculum juris *Inst. de obli. in princ. C. de test. mil. l. quanquam.* Cicero dixit memorabiliter *pro Cæcin.* Qui jus civile contemnendum putat, is vincula revellit non modo judiciorum, sed etiam utilitatis, vitæque communis. Et in de fin. paulo ante fi. *lib.* 3. *ver.* Quemadmodum igitur membris utimur. Et quo modo, inquit, hominum inter homines juris esse vincula putant. si homini nihil juris esset cum bestiis? *Spieg.*

Vinculum stipulationis, *l.* 6. *C. si cer. pet. l.* 6. *C. de usur.*

Vinculum cautionis, *l.* 40. *ff. de vulg. & pupil. l.* 13. *§.* 1. *de tut. & curat.* ut vinculum fidejussionis apud Cassiod. *lib.* 12. *variar. epist. ad Fratrem.*

Vinculum locationis, *l.* 52. §. *pen. ff. de fidejussorib.*

Vinculum familiæ, *l.* 87. *ff. de adq. har.*

Vinculum necessitudinis & adfinitatis, *l. 9. ff. de suspect. tutor. l. ult. C. de codicill.*

Vinculum religionis, *l. 1. C. de in lit. jur.* id est, juramentum.

Vinculum pœnæ *l. 134. ff. de ver. oblig.*

Vinculum insulæ, *l. 5. ff. de interd. & relig.*

Vincula censualia, *l. 4. §. si quis inquilinum, ff. de censib.* Briss.

Vindemia, inter eas refertur dictiones, quæ in numero singulari plus, quam in plurali significant. Papin. in *l. divortio, solut. matr.* utroque numero protulit, collectis vindemiis, vindemiæ fructus percepta vindemia, & ante vindemiam. *Julian.* eleganter collectæ pendentem vindemiam opponit. *de act. empt. leg.* qui pendentem *Spieg.* vindemia facta *l. 1. §. idem ait, ff. de vent. in poss. mitt.* vindemia coacta *l. 13. ff. quibus mod. ususf.* vindemia legata *l. 6. ff. ususfructuarius quemadm.* cave Briss.

Vindicare est, suum repetere. Exempla sunt apud *Cic.* quamvis mutilata, teste Philippo *in orat. pro L. Murena*, quo loco idem scribit: vindicare est asserere fiduciariam possessionem rei de qua litigatur: quoad lis finiatur, vindicare est etiam animadvertere in malos. Item vindicatur majestas publica, cum à sontibus supplicium sumitur. *Spieg.*

Vindicare, ait Vult. *ad §. 1. n. 27. Inst. de action.* est vel dominium rei, vel jus quod quis habet in re, sibi asserere, & ita non tantum proprietatem rei, sed aliud etiam jus, quod quis in re habere potest.

Vindicare, pro petere per hypothecariam actionem, in leg. *Paul.* respondit. in *prin. de pign.*

Vindicare hæreditatem, pro petere hæreditatem *l. si superatus, in prin. ff. de pign.*

Vindicare in hypothecis, est per hypothecariam actionem petere, *l. fidejussor. §. Lucius Titius ff. de reb. dub.*

Vindicare in servitutem, *l. 3. ff. de liber. caus.* Nec vero res corporales tantum, sed & jura vindicari dicuntur, veluti hæreditas, usufructus, servitus, *l. 1. §. 1. ff. de pet. her. l. un. §. penult. ff. de remiss.* Briss. Prat.

Vindicare etiam injuriam sibi factam exequi & crimen persequi significat *l. 2. §. sed & si agant, ff. de jud. l. 18. §. 1. ff. de jure fisc.* Briss. Prat.

Vindicatio est per quam vis & injuria omnino omne quod obfuturum est, defendendo aut ulciscendo propulsatur, autor Cic. *de Invent.* 2. Spieg. Adde Balduin. *comment. Inst. Justinia. lib. 4. tit. 3. de lege Aquil.* & Connan. *lib. 1. c. 6. n.* 8.

Vindicatio videtur ex antiquis vindiciis originem duxisse, nam Cicero *in Milon.* cum actiones calumniosas significaret: ita scribit. Eum denique, qui non calumniis litium, non injustis vindiciis ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat. Sed tamen longe aliud vindiciæ olim fuerunt, aliud hodie vindicatio est, quod ex *Asconii* verbis *in Verrin.* 3. intelligetur. *Hot. Prat.*

Vindicatio triplex est proprietatis, servitutis, & pignoris, *l. 5. §. est autem, §. Pompon. ff. ad exhiben.* Proprietatis vindicatio etiam si ea utiliter experiamur, respectu cæterarum directa est, ideoque eam Harmenopulus conferens cum hypothecaria, quæ uxori in cæteris mariti bonis competit, non male directam appellavit. Hæc enim proprie vindicatio est cæteræ quasi vindicationes. Cujac. *obser. & emend. lib. 5. c. 29. circa med.* & Gœd. *l. 131. n. 22. & seq. ff. de ver. sig.*

Vindicatio omnis in rem actio appellatur, *l. 25. ff. de oblig. & act. §. appellamus. Inst. de actionibus.* Itaque non eæ tantum actiones, quibus rem nostram esse, sed & quibus pignori obligatam nobis esse intendimus, vindicationes appellantur. Unde hypothecaria actio vindicatio pignoris appellatur in *l. 16. §. in vindicatione, ff. de pignorib.* A vindicando autem vindicatio dicitur. Est autem vindicare vel dominium veluti jus aliquod sibi adserere. Inde vindicare suum esse pro eo quod alias suum esse petere dicitur *l. 27. §. cui legatum, ff. de aur. & arg. l. 66. ff. de rer. vind. l. 6. §. sed & si fundum, ff. de confess. §. nam cui Inst. de actio. l. 21. §. 1. in fi. ff. de except. rei jud.* Et vindicare dominium in *l. 40. ff. de pignor. act.* Et vindicare per in rem actionem jus non esse alicui reficiendi, *l. 5. §. pen. ff. de rivis.* Et vindicare pignus creditor dicitur, qui in rem sibi pignori obligatam à possessore petat. *l. ult. ff. de pign. act. l. 16. §. creditor, ff. de pign. l. 7. C. de oblig. & act.* Briss. Prat.

Vindicem in 12. Tab. appellatum: qui alterius causam suscipiebat vindicandam, quem nunc procuratorem dicimus, Boet. *in Top.* scribit. Videtur tamen ita potius appellatus, qui judicio sisti, judicatumque solvi satis pro alio dabat. Id est, qui vindicabat, quo minus is, qui prehensus esset, ab aliquo teneretur, ut cum cuipiam injecta esset manus, ut ad prætorem judicemve duceretur, qui etiam eum, qui judicatus à creditore ducebatur, liberabat. Hæc autem sunt legis verba. Assiduo vindex assiduus esto: Proletario civi, quivis volet, vindex esto. Hujus meminit Cic. *in Top.* & Gell. *lib. 16. c. 10.* Prat. & Brisson. adde Gœdd. *ad l. quos nos hostes. 234. §. 1. de ver. sign.* Briss.

Vindices: Scio in *l. 1. C. Theod. si quacumque predit. potest.* civitatum defensores sive ἐκδίκους civitatem vindices appellari. At vindices illi quorum Justinianus *in Nov.* περὶ τῶν δημοσίων ἀπόρων, & *in Nov.* περὶ πακτωτῶν meminit, an sint civitatum defensores addubito. Nam hi potius vindices à *Justiniano* appellari videntur, qui exigendis tributis, quorum ad curiales antea exactio pertinebat, ab *Anastasio* Imperatore in singulis civitatibus constituti sunt, ut auctor est Nicephorus *lib. 16. cap. 44.* è quibus verisimile est *Justiniani* tempore adhuc in quibusdam civitatibus nonnullos superfuisse. Defensores autem civitatum sive locorum antiquiores longe sunt, & similes Tribunis plebis atque ideo defensores plebis appellantur in *l. 1. C. de offic. jurid.* Alex. Rursus ad eis diversi sunt πακτωταὶ ex *Nov.* περὶ πακτωτῶν facile intelligi potest, qui mittuntur à præfectis prætorio, vel comitibus vel præsidibus juris dicendi caussa, & à *Paulo Monacho* loci servatores appellantur *l. 6. hist. Longo.* & in *l. 77. de furt. in l. Longob.* & loci judices in *l. 2. C. de exhib. reis.* à Juliano antecessore, vicarii. Meminit Anna in *Alexia de* 3. Adameteni πακτωτῆς. Heracleæ & Paphlagoniæ circa pontum. Suidas πακτωτής ἀξίωμα. Cæterum vindicibus Anastasianis pares sunt, qui Canonicarii dicuntur in Nov. περὶ τῶν δημοσίων ἀπόρων, & Nov. περὶ ... , in libris Variarum *Cassiodori* sæpissime. Hi ab exigendis Canonibus canonicarii: illi, quod ab *Anastasio* decurionum iniquis exactionibus oppositi fuerint, appellati sunt vindices. Cujac. *observ. lib. 3. c. 14.*

Vindiciæ Vet. gloss. Τὰ ἀμφισβητούμενα πράγματα, corrupte enim vindigestæ. Quib. adstipulatur Festus *lib. 19.* vindiciæ, inquit appellantur

res

res eæ, de quibus controversia est: aut potius vindiciæ dicuntur inter eos qui contendunt. *Servius* tamen in singulari extulit, vindiciam esse dicens rem, de qua controversia erat ab eo quod vindicabatur. Atque hinc patet vindicias olim aliud nihil fuisse, quam possessionem rei controversæ alicui magistratus decreto usque ad finem judicii attributam. *Liv. lib.* 3. de Virginii filia loquens ab App. Claudio decem viro adamata: Marco Claudio clienti negotium dedit. ut virginem in servitutem assereret, neque cederet secundum libertatem postulantibus vindicias. Item paulo post: Postulant (advocati puellæ) ut rem integram in patris adventum differat, lege ab ipso lata vindicias det secundum libertatem Item: Hoc tantum sciat, sibi, si hujus vindiciis cesserit conditionem filiæ quærendam esse. Idem Pomp. *l.* 2. *de orig. jur.* de eod. Appio loquens. Et secundum eum, qui in servitutem ab eo suppositus petierat (vindicias) dixisse. Postulare autem vindicias secundum libertatem, est postulare ut interim quis libertate potiretur: nam dare vindicias secundum libertatem, vel à servitute, est decernere, ut interim dum quæstio agitatur in possessione ipsa sui ac libertatis quis esset: cujus contrarium est dare vindicias à libertate, vel secundum servitutem, qua phrasi etiam paulo inferius utitur idem *Liv.* De lite autem vindiciarum sic Pædian. *in Verrin.* 3. Lis vindiciarum est, dum litigatur de ea re apud Prætorem, cujus incertum est, quis debeat esse possessor. Ideoque qui eam tenet satisdat pro præde litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciatis, nihil se deterius in possessione facturum de qua jurgium esset. Rursus sponsione ipsa provocatur ab adversario, certæ pecuniæ aut æstimationis quam amittat, nisi sua sit hæreditas; de qua contendit. Prædes autem vocat satisdatores locupletes. Hanc recredantiam vocari vult *Budæus.* vindiciæ item dicebantur, quæ ex fundo in jus afferebantur vindicandi causa: Atque harum vindiciarum seu rei vindicationis hæc à *Cicerone* refertur formula *in orat. pro Muræn.* Fundus qui est in agro qui Sabinus vocatur: eum ego ex jure meum esse aio: inde ibi ego te ex jure manu consertum voco. Is autem, unde petebatur hæc respondebat: unde tu me ex jure manu consertum vocasti, inde ibi ego te revoco vindiciæ item manus corruptionem significant: χαρπισμὸς à Clemente vocatur, à Charisio χαρπισία dicitur, Gell. vindiciæ correptione manus in re atque loco præsenti apud Prætorem fiebant. Vindiciæ autem verbum à vindico videtur deductum, vel teste *Livio*, ubi supra; Appius, inquit, cum virginem non defendi ab Icilio. Sed inquietum hominem locum seditionis quærere diceret non præbiturum se illi eo die materiam, &c. Et paulo post: A Marco Claudio periturum ut decederem jure suo vindicarique puellam in posterum diem pateretur: vindicari enim puellam dixit, pro vindicias puellæ secundum libertatem dari, h. e. asseri interim in libertatem, & in possessione libertatis esse Vindiciam ferre dicebatur, qui rem decreto sententiaque obtinebat: dicere vero vindicias, judex. Sed si vindiciam ille tulerat, qui non debuerat, tribus arbitris datis, duplione damnum luebat. Lex enim erat: Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis arbitros tres dato, eorum arbitriis fructus duplione damnum decidito, *Prat.* Ascon. *in contra Verrem Oratio.* Vindiciarum, ait, lis est cum litigatur de ea re apud prætorem, cujus incertum est quis debeat esse possessor. Et ideo qui eam tenet, satisdat pro præde litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum esse qua jurgium esset. *Briss.*

Vindiciarum nomine nihil aliud intelligi, quam assertionem, Cæl. *lib.* 17. *c.* 29. *lect. antiq.* tradit, quæ à servitute ad libertatem foret: vindiciæ secundum libertatem dicebantur. Si vero à libertate in servitutem, Vindiciæ secundum servitutem pronuntiabantur. A quibus minime dissimilia vide apud Alexand. ab Alex. *lib.* 6. *c.* 10. Præcipue autem vide notata à Turneb. *lib.* 15. *advers. c.* 23. Ubi varias hujus dictionis significationes esse ostendit. Cæterum quia Fr. Hoto. *lib.* 1. *obs.* 32. Hermagoreo artificio locum *Liv. lib.* 3. valde obscurum, insigniter explicuit. ideo ejus explicationem adscribere non pœnitebit. Puella virginea, quæ in potestate patris absentis erat in servitutem petebatur. Cum assertores vindicias secundum libertatem postularent; adversarii contradicerent. causa ita est constituta. Intentio: Vindiciæ secundum libertatem decernendæ sunt. Depulsio: Non sunt. Q. An sint; Quia nemo idoneus auctor existit; cui addicantur. Nam si sui juris puella esset, & tutores adessent, iis decernerentur, darentur etiam patri, si adesset atque defenderet. At nemo pro ea quæ patris manu sit, justus est auctor præter patrem, F. At lex indefinite scripta est, neque inter filiamfamilias aut matremfamilias distinguit. ff. An lex ita demum vindicias secundum libertatem decerni jubeat, si quis idoneus auctor existat, cui addicantur. Hoc enim *Appii* verba satis alioqui obscura, significare videtur. In his, inquit, quæ asserantur in libertatem, quia quivis lege agere possit, id juris esse, in ea, quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat. Quasi diceret, filiæfamilias non asseruntur in libertatem, sed petuntur filiæ, *l.* 1. *ff. de rei vindic.* Præterea non quivis potest lege agere, pro filiafamil. sed solus pater. Is autem abest, quare nemo existit, cui vindiciæ secundum libertatem attribuantur, quod ne cui absurdius videatur: *Ulpiani* locum adscriba..., ex *leg. Pompo.* 40. *ff. de procur.* ubi sic ait: *Pomponius* scribit, non omnes actiones per procuratores, quem posse instituere. Denique ut liberi qui in potestate absentis dicuntur. ducantur, interdictum non posse desiderare ait, nisi, ut Julianus ait, causa cognita, id est, si & nominatim ei mandatum sit, pater valetudine, vel alia justa causa impediatur. His adde Turneb. *advers. lib.* 13. *c.* 27.

Vindico concretum esse verbum volunt, à vim & dico, ut judico, quod Varro *lib.* 4. *de Ling. Lat.* à jus & dico derivat. nam in vindicationibus manus conseri, & vim quandam adhiberi solitam, quam Festucariam Gellius, Quotidianam Cicero appellat, ut ostendit Horum. *in orat. pro Cæc.* Prat.

Vindico, Diomedes *lib.* 1. usurpat hoc verbum non pro defendo, sed pro animadverto de pœna: ut apud *Salustium*, vindicatum fuit in noxios. Sic quoque vindicare delictum judex dicitur in *l.* 1. *ff. de obseq. parent.* Briss.

Vindicta, pro ultione apud Paul. *de injuriis in l. quod respublica venerande*, ut habet vulgata lectio: sive vindicandæ, ut *Bud.* legendum existimat. Quia tamen, inquit, non ea mente magistratus facit, ut injuriam faciat, sed ad vindictam majestatis publicæ respiciat, actione injuriarum non tenetur. *Spieg.*

Vindicta, inquit Boëtius *in Topico* Ciceronis, est virgula quædam, quam lictor manumit-

tendi servi capiti impones, eundem servum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba solennia atque ideo illa virgula Vindicta vocabatur. *Plutarchus* de iis qui tardius à Deo puniuntur: ῥαβδίον ὡς ἂν εἰς ἐλευθερίαν ἀφαιρῶνται, κάρφος αὐτῶν λεπτὸν ἐπιβάλλουσι τοῖς σώμασι. Romani, inquit, corporibus quos in libertatem afferunt: tenuem festucam imponunt. Festuca igitur vindicta nominatur à Vindice, ut scribit Liv. *lib.* 2. qui servus cum adolescentem nobilium conjurationem patefecisset, libertate & civitate donatus est. Quare vindicta idem est ut festuca: nec alio sensu dixit Persius.

vindicta postquam meus à pratore recessi.

quem alio loco.

Non in festuca lictor quam festat inani. Hot.

VINDICTAM imponere in *l. pen.* §. *pater. ff. de castr. pecul. l.* 14. *in fin. ff. de manumissi.* & *l.*12. §. *potest. ff. de liber. caus. l.* 5. *ff. de manu. vind. l.* 2. *C. si advers.* Briss. Prat.

VINDICTA libertatem imponere *l.* 10. *Cod. qui test. fac.* Et, vindicta manumittere *leg.* 33. *ff. de dolo tit. de manumiss. vindict.* Briss. Prat.

VINDICTA liberare *l.* 122. §. *Flavius, ff. de verbor. oblig. l.* 15. *ff. de manumissionibus, l.* 5. *ff. de manum. vind. l. ult. ff. pro derelict.* Briss. Prat.

VINDICTAM facere, est cedentem fugientemve insequi, ait Salomon. Paulus in *l. quod reipub, ff. de injur.* pro animadversione & delicto sumit. *Spieg.*

VINDIUS *l.* 7. §. 18. *ff. de pact.*

VINEA, locus est, vitibus consitus. Cajus de in jus vocant. Sed etiam à vinea ait, & balneo & theatro nemo dubitatim jus vocare licere. Vide Bart. in *l. certo generi. ff. de servit. rust. prad.* & simul *Gloss.* quam *Albericus* commendat. *Spieg.*

VINETUM in §. *manifestus Inst. oblig. qua ex delict.*

VINI appellatione quæ veniant, docent Jurisconsul. *l.* 1. & 3. §. 1. & *l. si quis vinum, ff. de Trit. vino & oleo leg.* A vi deductum volunt nonnulli, quod vim inferat menti. Notum ex *Plinio* in proverbium cessisse. Sapientiam vino obumbrari. Unde nostri *Wein hinein, Witz heraus.* In proverbiis item Ecclesiasticis duo referuntur, quæ Sapientem etiam dementent, vinum & mulieres. Vide Alber. *in l.* 1. *C. si quis Imp. maledix.* Spieg.

VINI vitia celebrata duo in primis sunt, acor & mucor, de quibus in *l. si quis vina, ff. de peric.* & *cum rei vend.* Bud. in *l. in venditionibus, ff. de contrab. empt.* Forcat. *in penu. jur. civ. c.* 9.

VINI genera quædam enumerantur, in *l.* 9. *ff. de trit. vino legat* Scutarum autem: cadorum, cupparum, culleorum, in quibus vinum diffundi solebat, fit mentio in *l.* 15. §. *proprietatis. ff. de usuf. l.* 93. §. *pen. ff. de le. lib.* 3. *l.* 3. §. 1. *l.*16. *l.* 14. *ff. de trit. vino.* Briss.

VINITOR, rusticus vinearum cultor appellatur, & de eo loquitur Ulp. in *l. instrumenta fundi, ff. de fund. instru.* (nam ita scribendum est, ex antiquis exemplaribus: non monitor, ut in impressis codicibus legitur) & ideo Col. *lib.*1. refert, quod separandi sunt aratores à vinitoribus & in 4. Is, inquit, vinitor, licet sit emptus sex vel potius octo milibus sextertiis, *Vergil.* Georg. 2.

Jam canit extremos effætus vinitor antes.

Sedulius poëta Christianus.

Sordidus impressas calcabit vinitor uvas.

Cotta.

VINO legato, ea demum vasa sequuntur, quæ ita diffusa sunt, ut non ad perpetuum usum vasa reservarentur: veluti amphoræ, & cadi verba sunt Jureconsult. in *l. vino. ff. de tritic. vino oleoque leg.* in quo loco amphora pro vase vinario parvo habetur, utpote continens heminas nonaginta sex. Hemina autem mensarum est unciarum 12. ita quod amphora medietatem unius metretæ. Mediol. non ascendit: Cadus autem ex congiis decem constat: Congius heminas duodecim continet, & sic inter amphoram & cadum non multum interest. Simile responsum habetur per Ulp. in *l.* 3. *eod. tit.* tamen cum ex facto incidisset in promissione facta de duabus ampullis vini, quotannis præstandis Episcopo Torrelano, consuluit Fulg. *cons.* 231. in quodam instrumento, Ampullas non deberi, arg. *l. veteribus, ff. de pact.* Largior enim fit interpretatio in ultimis voluntatibus, quam in contractib. Prohibet sacra scriptura vinum regibus dari: quia nullum ibi arcanum inveniatur, ubi regnet ebrietas, unde in proverbium abiit. In vino veritas, de quo Erasmus in proverbiis. *Cotta.*

VINO legato id omne. quod ex vinea natum, vinum permansit, & acetum quoque, quod vini numero paterfam. habuerit, continentur. Mulsum vero, & defrutum, & zythum, & cervisia, nisi de his quoque testator senserit, non continentur, *l.* 1. & *l.* 9. *ff. de tritico, vino, l.* 2. *in fin. ff. de optio. leg.* Vini autem genera quædam enumerantur in *d. l.* 9. & vinum Falernum, Campanum, Asiaticum, diffusum. Vini veteris seu vetusti fit mentio in *l. cum quid, ff. si cert. pet.*

VINUM cum vasis legatum, Proculus *l. pen. de trit. & vin. leg.* Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffusa servamus, legatos esse. *Old. Prat.*

VINUM Aminæum est præstantissimum, de quo *l. fin. ff. de trit. & vino & oleo.* quod Falernum appellatur, *l. legatum, fin. ff. de annu. legat.* à loco ut recte suspicatur *Accurs.* à Falerno enim Campaniæ agro seu monte dictum est. Martialis. Nec in Falerno monte major autumnus. Forcat. in *suo penu. jur. civ. c.* 7.

VINUM doliare omnes fere apud Ulpianum in *l.* 1. *ff. de peric. & commod. rei vend.* exponunt, quod in dolio conditum est, ad vini pendentis discrimen; præsertim cum vinum pendens, ipsas uvas significet, & vindemiam nondum collectam. Nam Vinum pro uvis dici locus ille *Plauti* clarissime indicat: Tum vinum priusque coactum pendet putidum. Sed Turneb. *adversariorum lib.* 1. *c.* 1. vinum doliare potius, putat dici ad discrimen vini diffusi, cujus rei testem citat Proculum Jurisconsultum. Is quidem, ego (inquit) etsi dolia in vasis vinariis non sunt, non tamen non concederem Trebatio, quod in doliis esset, id est, quod in vasis esset legatum: Illud verum esse puto, cui vinum legatum cum vasis erit, ei amphoras & cados in quibus vina diffusa servamus, legatos esse. Vinum autem doliare vinum est novum, quod quia vetustatem non habet, quæ diffuso quæritur, & vino maturitatem & suavitatem affert, ideo minoris erat preti, Vinum de dolio, appellat *Cicero*, ut in *Bruto.* Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? Appellat & vinum de cupa, ut in Pisonem Panis & vinum à propola & cupa. Itidem & *Plutarchus* vinum de dolio novum esse ostendit, cujus verba sunt, τὸν δ' ἀνθοσμίαν ἀπωσάμενοι τοῦτον καὶ μειλίχιον, αὐγεμίτερον πινόμεθα ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιαδόμενον: id est, isto veteri & miti vino rejecto durum & immite de dolio bibimus, culicum turba perstrepens, vide Cato *c.* 148. Conn. *lib.* 7. *c.* 10. *n.* 2.

Vinum diffusum est, quod in amphoras & cados apothecarum ad asservandum fusum est. Plinius apothecas fuisse & diffundi solita vina, anno 1533. urbis apparet indubitato Opiniani vini argumento de diffuso vino ita scribit. *Horat.*

vina bibes iterum Tauro diffusa

Et Juvenalis:

Ipse capillato diffusum consule potat.

Defundere autem vinum est de dolio in craterem aut de cratere in pateram fundere. In *Horatio* igitur recte conjicit vir doctissimus *Lambinus* scribendum.

Et nisi mutatum pareis defundere vinum.

Id enim est in pateram vel trullam fundere & bibere. Et *lib.* 2. *de finibus*: Quibus vinum defusum sit è pleno Oenophoro, idest, deorsum in pateram aut poculum fusum. Et apud Maron.

Hac ait, & liquidum Ambrosia defudit honorem.

Schard. ex Turneb. *adversarior. lib.* 1. *c.* 1.

Vinea & vites differunt, quod vinea est ager ipse, vites vero quæ fructus ferunt: denique inter vineam & vites hoc interest, quod inter arva & segetes. Javel. *l. certo, ff. de servit. rust.* Certo generi agrorum acquiri servitus potest, veluti vineis: quod ea ad solum magis, quam ad superficiem pertinet: ideo sublatis vineis, servitus manebit. Quibus verbis ostendit vineam solum ipsum esse. vitem vero superficiem. Sic *l.* 4. *ff. de censib.* vinea quod vites habeat, olivæ quod arbores. *Prat.*

Vinum diffusum. Vide *Dolium.*

Vinum paternum *l. si quis vinum, §. vino autem. ff. de trit. vin. & ol. leg.*

Vini Falerni, quod domi nasceretur, quotannis in annos singulos binos culleos hæres meus Attio dato. Etiam pro anno, quo nihil vini natum esset, deberi duos culleos, si modo ex vindemia cæterorum annorum dari possunt. *Jabolenus* respondit *l. legatum ita est, de annu. legat.* Spieg.

Vinum si quis legaverit, omne continetur, quod ex vinea natum vinum permansit: sit sed multum factum fit, vini appellatione non continebitur proprie: nisi forte paterfamil. etiam de hoc sensit. Certe Zythum, quod in quibusdam provinciis ex tritico vel hordeo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo, nec camum, nec cerevisia continebitur: nec hydromeli quidem conditum, nec hoc puto, nisi alia mens testantis fuit. Oenomeli plane, id est, dulcissimum vinum & passum, nisi contraria sit mens, continebitur: Defrutum non continebitur, quod potius conditurae loco fuit. Alcinaticium plane vino continetur. Cidoneum, & si quæ alia sunt, quæ non ex vinea fuerint, vini appellatione non continebuntur. Item acetum vini appellatione non continebitur: Hæc omnia ita demum vini nomine non continebuntur, si modo vini numero à testatore non sint habita. Alioquin *Sabinus* scribit, omnia vini appellatione contineri, quæ vini numero paterfamil. habuit: Igitur & acetum, quod vini numero paterfamil. habuit, Zythum & camum, & cætera quæque pro hominum affectione atque usu vini numero habebuntur: Hæc Ulp. *de tritico, vino oleoque leg.* Maffæus. Adde Forcat. *in penu. suo jur. civ. c.* 8, *in princ.*

Vinum fæcatum dicitur vinum ex fæce factum. Nam cum è doliis non multo post vindemiam in alia vasa transfertur vinum, residet in doliorum fundo fæx qua in fiscinas fæcarias conjecta, torquendo vinum fæcatum exprimitur.

Vinum nardinum est, quod vel nardo, vel unguento nardino conditum est, veteres enim, ut *Theophrastus* auctor est, unguentum miscebant vino, idque nonnulli in comparatione ipsa subito faciebant: alii autem jam ante medicatum & curatum habebant. Turneb. *lib.* 2. *c.* 29.

Vinum Surrentinum, Lege, Vinalia.

Vinum spurcare. Quære *Spurcare vinum.*

Vinum vetus, dicitur anno lapso. Si enim mustum, ait, *Alciat.* à Calendis Novembribus, quo tempore defæcatum esse incipit, novum vinum dicitur *l. jubemus, C. de erog. mil. lib.* 12. Apparet non prius vetus appellari, quam aliud novum collectum sit, *l. Vetus, de trit vin. & ol. leg.* Vult, tamen hac in re ad consuetudinem regionis esse attendendum. Adi & Bartol. in *l. cum quid, ff. si cert. pet. & in d. l. jubemus.* Old. Prat. & Corrat. 3. *Miscell.* 12. *n.* 3. *& seq.*

Vinum vetustum. Ejus meminit Scævola *de leg.* 3. Columella *lib.* 3. *de re rustica*, paulo ante finem: Neque enim, ait, post annos quindecim, vel paulo plures deprehendi potest ignobilitas in gustu, quoniam fere omne vinum in tempus eam qualitatem sortitur vetustas acquirat bonitatem. *Old.*

Viocuri magistratus 26. numero, quorum erant quatuor in urbe & duo extra urbem, de quibus Dio *lib.* 54. Hi curatores erant viarum. *Prat.*

Violare, proprie de virgine dicitur: transfertur tamen ad alia, ut violare jus legationis, violare sacra, muros, & loca religiosa, parentes, fœdus, legem. Unde violatæ legis reus habeatur *l.* 1. *C. de pet. bon. sublat. lib.* 10. Spieg. Prat.

Violati pudoris macula adspergi, apud Impp. in *l. divo Marco. C. de pæn.* Spieg.

Violavit, qui oppressit, *c. si quis sponsam* 27. *q.* 2.

Violatum, id est, violandum, *c. veniens, extr. qui clar. vel vovent.*

Violatus pudor. *l.* 11. *C. de quæstionib.*

Violator pacis, id est, raptor, puniendus, per *text. §. si vero pacis, de pace tenen. in usibus feud. l. fin. ff. de re milit.*

Violenter, à violens adverbium, ut vult *Acron.* Nostris est frequens, pro eo quod vi actum, factum, gestumve esse intelligi volunt. Terent. *in Phorm.* Violenter tolerare, pro ægre & invito usurpavit. *Spieg.*

Violenter abripere *l.* 2. *C. vi bonor.*

Violentes, pro violenti, in aut, *ut im. obed. jud. prov. §. arrip.* ut violenti pro violento, apud *Horat.* teste *Budæo. Spieg.*

Violentia in malam partem sumitur, *cap. conquestus de for. compet.* Violentia quot modis inferatur, tradit Bart. *l.* 1. *C. de navic.* Quotuplex sit, notatur in *l. in iis, ff. quod met. caus.* & in *l. si quis in tantum, C. unde vi.* Quando dicitur fieri violentia, & quæ actio propter eam detur, *not. in l.* 1. *ff. de vi publ.* Prat.

Violentia, Sub uno violentiæ nomine multa facinora continentur, teste Imp. Constantino, *l. quoniam, Cod. de mulier qua se propr. ser. junx.* Spieg.

Violentus possessor, qui expulso veteri possessore adquisitam per vim rerum possessionem obtinet: aut qui in hoc ipsum aptus & præparatus venit, ut contra bonos mores auxilio, cui resisti non possit, fretus ingrediens in possessionem vim faciat, definitore, *Old. Spieg. Prat.*

Vir à Latinis dicitur, quod major in eo vis est, quam in fœmina, ut testis est Lactantius in *lib. de*

Opificio Dei, & hinc virtus nomen accepit. Nam plus roboris maribus attributum est, ait ipse Lactantius *c.* 12. quo facilius ad patientiam jugi maritalis fœminæ cogerentur. Sic à Græcis dicitur ἀνὴρ quod vir à Latinis, ἀπὸ τὸ ἄνω τὸ ἀνύω ἀνὴρ, & per Syncopem ἀνήρ. Brech. in *leg. hominis, ff. de verb. & rer. sign.*

Vir, pro marito, in *l.* 1. *§. quæstio. ff. pro dote.* Aliquando respectum ætatis dicit, ut apud *Plin.* cum ait: Quod non modo in puero, sive adolescente, sed etiam in viro admiratione dignum videretur. Aliquando respectum sexus habet, ut apud eundem: Viros avidiores Veneris hyeme, fœminas æstate. *Hesiod.* prodidit, vide Bart. *in leg. cum quis decedens, §. codicillis, in fin. & in leg. servis, de leg.* 3. Spieg.

Vir bonus, qui juri naturali obtemperat, & voluntatem suam illi conformem facit, eamque sequitur. Item, Vir bonus dicitur, qui facit alteri, quod sibi vult fieri, *l.* 1. *circa medium, ff. de solut.* Indicavit & Alb. *in Jure Civili* judex est: & nomen Viri, est sæpe dignitatis refertur enim ad virtutem, vimque animi & corporis, *l.* 1. *Cod. de digni. lib.* 12. Spieg. Prat. Vide omnino Corras. 4. *Miscell. c.* 22. *n.* 1. *& seq. per tot.*

Vir appellatio domestica & familiaris. Cum vero prodit foras & aliquo se communi hominum commercio implicat, civis potius quam viri munere defungitur, ut annotavit *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 1.

Vires, pro potestate, sive facultate patrimonii, Ulp. in *fin. l.* 1. *de legat.* 2. velut certam quantitatem, exprimit pro viribus scilicet patrimonii, *Spieg. Prat.*

Viri boni arbitrium, quod omnibus fere stipulationibus olim comprehendebatur, idoneæ & integræ existimationis diligentisque circumspecti, & considerati patrif. arbitrium significabat, *l.* 20. *§. ult. §. ff. de oper. libert. l.* 21. *§. sive autem, ff. de novi oper. l.* 9. *in pr. §. & sed si lapidicinas, l.* 13. *in fin. l.* 15. *§. & si vestimentorum, l.* 65. *ff. de usufruct. l.* 18. *§. & cujus, ff. de dam. infect. l.* 47. *§. fin. Sticho, ff. de fideic. libert. l.* 12. *ff. de annu. leg.* 1. *ff. de legat. lib.* 2 *l.* 17. *l.* 18. *ff. judic. sol. l.* 50. *ff. solut. matr.* & aliis infinitis locis. Qua de re etiam super in verbo *Arbitrium*, & in verbo *Bonus* non nihil dixi. *Briss. Prat.*

Viribus praturæ compelli, hoc est, potestate: ut tunc vulgo dicimus, ex officio judicis *l.* 2. *in pr. de Jud.* Spieg. Prat.

Virgatores, Jorarii, carnifices, qui virgis cædunt. Apud Romanos morti addictus virgis cædebatur: deinde necabatur. Interim cum facinus non erat grave, satis habebant, virgis cædere. Tum etiam qui creditoribus addicebantur, multa turpia & miseranda patiebantur, nexi apud creditores, multasque servili more in tergo plagas. Huic modo subvenere Leges Porcia & Sempronia: quæ liberum corpus Romani civis, virgis, aut aliis verberibus cædi vetant. *Spieg.*

Virgilii testimonium, appellat Martianus in *leg. in tantum. ad fin. de divis. rer.* Vives credit cum Julio Cæsari nec cognitum nec visum, neque item *Ciceroni*: & recte mea quidem sententia. Sunt ex recentioribus, qui *Virgilium* non *Vergilium* scribi debere autument. De hoc vide *Castigationes* Pierii *in Virgilium*, Spieg.

Virgo, à virtute videtur originem vocabuli trahere ut ex ipso nomine semper se admoneri cognoscat, ut *Fulgentius* refert *Epist.* 3. *ad Probam.* Ulp. Quod si ego me virginem emere poteram, cum esset mulier, emptio non valebit. Cæterum per virginem, intelligimus puerum, sive masculus, sive fœmella is fuerit, qui adhuc incorruptus est; Veneris usum non expertus. Dicitur autem & de aliis rebus illibatis intactis & incorruptis. Unde Martis chartam nondum contrectatam in vulgatamque vocat virginem. Et *Plin.* terram dixit synceram & intactam, neque à metallis refossam, aut attaminatam. *Spieg.*

Virile, quod est viri: ut virile officium, munus, *l.* 1. *quam mul. tut. offi. fun. pot. l. pen. ff. de edend. fœmina, ff. de reg. jur.* Spieg.

Virilis portiones æquales, *Paul.* interpretatur in *lib.* 3. *sent. tit.* 2. quæ scilicet pro numero personarum & in capita constituuntur, ut tot, fiant, quot sunt & personæ, *l.* 1. *§. & si quidem omnes* 11. *ff. de tut. & rat. distr. l.* 7. *ff. de fidejussorib. tut. l.* 43. *ff. de re Jud. l.* 54. *§ ult. de leg.* 1. *l.* 67. *§. si duos, ff. de legat.* Briss. Prat.

Virilis portio in legatis conservandis post petitam contra tabulas bonorum possessionem quomodo accipienda sit, vide *l.* 8. *ff. de legat. præstand.* Briss.

Virilis appellatione in *l. Papia*, etiam interdum tota hæreditas continetur *l.* 125. *de verb. sign.* Briss.

Virilia pluraliter tantum, verenda, pudenda, *Plinio*, & Canonistis, *tit. de corpore vitiatis, c.* 3. *& seq.*

Virilis significatio quidem varia est, & ad officia vel munera *l. fœmina. de edend. l.* 2. *de reg. jur. l.* 2. *C. quando mulier tut. offic.* relata, id designat quod viri propriè committitur. Vide Gœdd. *ad l.* 145. *n.* 1. *&* 2. *de verb. sign.*

Virilis, Una atque altera significatione hæc dictio, virilis, accipitur, cum à linguæ Latinæ auctoribus, tum etiam à nostris Jureconsultis. Nam quod dicimus aliquando pro virili parte quicquam facere; id pro viribus, pro potestate, & quatenus in facultate nostra est, positum, intelligimus, Cic. *act.* 5. *in Verr.* Quæris, (inquit,) cui ei sim inimicus, cui Po. Romanus infestus sit; qui præsertim plus etiam, quam pars virilis postulat, pro voluntate Po. Romani, oneris ac muneris suscipere debeam. Virilis etiam dicitur, quod ad virum pertinet, & virum decet summa virtute præditum (est enim à viro virtus dicta: ut testis est Cicer. *lib.* 2. *Tusc.* quæst.) ut virilis animus, id est, fortis, & μακρόθυμος. Dicebatur etiam virilis togavirorum vestimentum à Romanis. Solebant enim prætextam pueri ad virilem usque ætatem deferre. Deposita vero & dimissa prætexta post pubertatem, decimo videlicet & septimo ætatis anno, togam sumebant: quæ ideo virilis dicta est. Præterea, virile pro virili usurpavit Callistratus *in leg. fœmine, ff. de edendo.* Quod loco dixit, fœminas remotas videri ab officio argentariæ, cum ea opera virilis sit, id est, virile negotium & civile, ut visum est Francisci. Conn. *lib.* 6. *comment. juris civilis.* Alioqui virilis appellatio ad singulas & æquales partes refertur pro numero personarum, *l. unicus, §. sin autem legatarii, Cod. de caduc. tollen.* Ut cum dicimus, hæredes pro virili teneri. Idem de pluribus una eademque obligatione comprehensis, cum pro virili, τοῦτ' ἔστι κατὰ μέρος ἐν ᾗ μέρει ἢ ποιὸν μέρος, non in solidum teneatur. Sed *Ulpianus* loco virilis nomen, totum ac reliquum quandoque significare scripsit. Ut cum duo in partes æquales instituti fuerit, altero eorum mortuo, vel qui ejuravit hæreditatem, totum accrescit alteri. Sed virilis appellatio ad totum reducitur, Brech. in *l. virilis, ff. de verb, & rer. sign.*

Vi-

Virilis toga appellabatur toga pura. Sic enim scribit ad Attic. Cic. *lib.* 9. Volo *Ciceroni* meo togam puram dare. Dicebaturque toga pura, quod ei nulla purpura esset prætexta. Ræyar. *in comm. l.* 2. §. *item impubes ad tit. pand. de divers. reg. jur.*

Virilis vigor completur post tempus annorum viginitquinque *l.* 1. *ff. de minor.* Spieg. Prat.

Virilitas pro testiculis, *l.* 5. *in fi. ff. ad l. Corn. de sicar.* Martial. *lib.* 9. *Epigr.*

Non puer avari sectus arte mangonis
Virilitatis damna mæret erepta.

Plin. *lib.* 35. *c.* 12. Galli Samia testa virilitatem sibi amputant. Quint. *Dec.* 340. Mango iratus, ait, illi fortasse pretium excisa virilitate producet. Et in *Instit. ora. lib.* 5. *cap.* 13. Non alio medius fidius modo docentium, quam quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum excisa virilitate lenocinantur. Apul. *lib.* 8. *de asino aur.* Fuga det flabilem illum exactorem virilitatis meæ relinquentem, *Briss. Prat.*

Virili appellatione interdum etiam tota hæreditas continetur, ait, Ulp. in *l. virilis* 145. *ff. de verb. sign.*

Viriliter, Cic. *in Offic.* Quod viriliter, animoque magno fit, id dignum viro, & decorum videtur. Id est fortiter. Viri namque animus fortis esse debet.

Viriolæ inter ornamenta mulierum enumerantur ab Ulp. *in leg. argumento*, § *muliebri*, *ff. de aur. & arg. leg.* & à Scævola *in l. ult.* §. *ult. eod. tit.* & puro diminutivum esse à vitiis, minoresque annulos significare, quos vulgus corrupto vocabulo vergetas nuncupat, & de his meminit, Plin. *Nat. hist. lib.* 33. *c.* 3. ubi etiam de armillis mentio est, de quibus etiam Jureconf. in loco supra allegato, & divus *Hieron.* Adde Tiraquel. *in l.* 3. *connub. gl.* 1. *part.* 3. *n.* 27. in Esaia: Illa, inquiens, aufert Dominus, ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torquens, & monilia, & armillas. Dicuntur etiam ornamenta ea, quæ militares viri ab Imperatoribus donati, in sinistris brachiis gerere consueverunt, quæ Prisc. brachialia vocitavit, & de armillis militarib. Livius, Cæsar, & cæteri, proinde eleganter Jureconsult. viriolas & armillas simul enumerant. *Cotta.*

Viriola ornamenti genus ex gemmis *l.* 14. *ff. de contr. empt.* Diminutivum autem est à verbo viria; quo utuntur Tertull. *in lib. de Pallio* & Plin. *lib.* 33. *c* 3. Briss.

Viriolæ armillæ erant ex geminis, margaritisque auro cælatis, quibus utebantur Celtiæ, i. Galli. Dicebantur item Vitiæ: atque iis utebantur Celtiberi, i. Hispani. Ulp. *de aur. & arg. leg. l. argumento.* Armillæ, inquit, viriolæ, annulli, præter signatorios. Et infra *l. medico.* Lineas duas ex margaritis & viriolas ex smaragdis, Paul. *de opt. leg. l. si tibi.* Si ex quatuor, inquit, viriolis duæ. *Nebriss.* & ibi *Bart.* vide Alciat. *lib.* 4, *pareg. c.* 18. Plin. *lib.* 33. *c.* 3.

Viris legatis & pueros deberi censuit JCtus in *l. servis legatis*, §. *mulieribus*, *ff. de leg.* 3. Prat.

Viripotens virgo dicitur matura & nubilis virgo, quæ jam virum pati potest. *l.* 13. *ff. de verb. sign. l.* 101. *ff. de cond. & demonstrat.* Briss. Prat.

Viripotentes vocantur fœminæ, ut masculi puberes, *Instit. de nupt. in princ.* & apud Ulpian. *tit.* 5. *Reg.* & de curationibus, ut masculi impuberes fœminæ vero nondum viripotentes *l.* 1. §. *impuberes, ff. de SC. Silan.* Fœminas tamen tam impuberes quam puberes dixit Idem Ulp. *tit.* 2. *Regul.* Briss.

Virgo nonnunquam etiam pro muliere accipitur, ut videre est apud Terent. *in Adelphis*, qui virginem pro muliere, ἀρχαιρμῷ, dixit *Donato* teste. Virgo (inquit) est cum matre. Et idem paulo post *act.* 4. *Scen.* 7. Virginem vocavit; quæ etiam cum viro fuit. Illic (ait) huc transfertur virgo, hic virginem (ut author est *Donatus*) pro muliere corrupta posuit: ut apud *Virgil.* Ah virgo infelix. Sic Athenis Erechthæi Regis filias Cic. *lib.* 5. *de finib. bonorum & malorum* per quandam ἰέχλω παρθένος hoc est, virgines appellatas fuisse scribit, quæ pro patriæ salute mortem feruntur contempsisse. Hi, inquam, virgines Hyacinthides cognominabantur, quæ quidem quanquam virgines appellatæ sint, non abstinuere tamen virorum concubitu. Brechæus in *l. mulieris, in tit. de ver. & rer. sig.*

Virgines Dei, & virgines hominum quæ appellantur, annotavit apud *Tertullianum* Rhenanus *in argumento libri de Virginibus velandis.* Spieg.

Virgines Vestales, vide Old. *in c.* 5. *tit.* 1. *l.* 12. *Tabul.*

Virgines in *leg. licet, Cod. de nupt.* accipe, quæ non sunt factæ puerperæ, quæ nullos liberos susceperunt. Sic loquitur *Marcellinus* comes & *Paulus Diaconus*, de Honorii nuptiis agentes. Virginis appellationem non una aufert. Quintil. *declam. pag.* 175. Unde *Cicero* apud *Macro.* Cras mulier fiet. *Briss.*

Virginitas est in carne corruptibili perpetua incorruptionis evitatio. B. Aug. *lib. de nupt. & concupisc.* B. Ambr. sic definit, est expers contagionis integritas. *Prat.*

Virginari, hoc est, virgines agere, vocabulum apud *Tertull.* depravatum restituit Rhenanus. *Prat.*

Viridaria, loca significant virentibus herbis graminibusque & arbustis consita. *l* 26. *ff. de instrum.* Et apud Ulp. *in Instit. tit.* 6. & Suet. *in Tiber. c.* 60. Et Lamprid. in *Heliogabalo*, & Veget. *lib.* 4. *c.* Appellantur & Viridaria pro ut in Pand. Flor. scriptum est in *l.* 13. §. *si ustuarius, & §. si ad um, ff. de usufruct. in l.* 8. *in fin. ff. de instr. vel instr.* Et viridia. *in l.* 79. *in fin. ff. de verb. sign. l* 15. *ff. de servit. l.* 12. *ff. de servit. urb.* Et apud Vitruv. *lib.* 6. *c.* 6. *& lib.* 5. *c.* 9. & Senec. *Epist.* 15. *lib.* 14. Et sic cisternam viridibus subditam apud eundem accipe *lib.* 13. *Epist.* Et Ambulationes pressis ac tonsis viridibus umbrosis apud Plin. *lib.* 15. *Epist ad Apolinarem*, Macrob. *lib.* 1. *Saturn. cap.* 4. viridia cum *avri lusitra* accipiuntur, genitivum in jam faciunt, ut viridia prata, viridium pratorum. Cum vero ipsam loci viriditatem significare volumus. viridiorum dicimus: ut cum dicitur, Formosa facies viridiorum. Apparet autem ex d. *l.* 26. etiam in doliis defodi viridiaria consuevisse aggesta terra. Quin & in fenestris amœnitatis gratia interdum habebantur, ut ex Martiale, & ex Plin. *l.* 19. *c.* 4. intelligimus. Supra ædificia quoque viridiaria habuisse Rom. ostendit, *l.* 12. *ff de servit. urb. prad.* Briss. Prat.

Viridiarii servi dicuntur *Ulpiano*, qui viridiariorum curam habent. Sunt autem Jaboleno viridaria, arboribus virentibus loca consita, quæ viridaria item dicimus. *Spieg.*

Viridi observantia, valere, pro semper in suo vigore permanere, *l. Arriani, C. de har.*

Viriæ, inquit, *Isidor.* sunt virorum armillæ; dicuntur tamen etiam de mulieribus, Septimus Florens *lib. de pallio*: utique sicut vestigia cæstuum viria occupavit: ita & endromidis solocem,

cem, &c. *Ambrosius* i. de Abraham: Inaures habebat, quæ non gravarent aurem, sed demulcerent: viris, quæ manus non materiali auro onerent, sed spiritali actu levarent. *Prat. Hinc.*

VIRTUS vis illa qua res cujus est virtus, perfecta redditur. Cicer. *de Finibus*: Atque in sensibus est sua cuique virtus. *Spieg.*

VIRTUTIS definitionem Aristotelicam Philippus & commendat & explanat, *lib.* 1. *Philosoph. Moral.* Ipse breviter, sed exacte definit, virtutem esse habitum, qui inclinat voluntatem ad obediendum rectæ rationi. *Spieg.*

VIRTUTEM esse justitiam quandam, *Plato* disserit: quia sit concordia virium hominis inter sese, hoc est, obedientis appetitionum ad rationem. Et contra vitium, seu injustitiam definit esse harum virium discordiam & seditionem, Vide Philippum *lib.* 1. *de Philosoph. Moral.* Spieg.

VIRTUTEM omnem in se complectitur justitia. Vide Erasm. *in Chiliad*, & Melancht. *Epit. Philosoph. Moral. in princ. lib.* 2. & *in comment. ad Ethic. Aristot.* ubi agit *de udiversal. Instit.* Spieg.

VIS verbum est anceps: quod etiam accipi bonam in partem potest: ut quam Magistratus recte infert, scilicet jure licito & jure honoris quem sustinet, *l.* 3. *quod met. caus.* vis est tunc quoties quis id quod deberi sibi putat, non per judicem reposcit, *l.* 12. *ff. eod.*

VIS, inquit, Paulus *lib. sentent.* 1. *tit.* 7. est major rei impetus, qui repelli non potest. Græci autem sic vertunt, *μεγάλη πράγματος ἐπέλευσις, ἣν οὐ δυνάταί τις ἀποθῆσαι ἤγουν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποδιώκειν καὶ ἀποστρέψαι.* In illa ita *Pauli* definitione pro major majoris legendum censuerim, quod & probat *l.* 2. *ff. quod met. caus.* vis inquit, est necessitas imposita contraria voluntati, majorisque rei impetus, qui repelli non potest, *Prat.*

VIS dicitur, quicquid nullo jure fit, contra liberam alicujus voluntatem. De qua elegantissime tractat, Cicer. *in Orat. pro Cæcinna*, Cum de jure (inquiens) & legitimis hominum controversiis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. Unde in hac significatione, Vis & Jus opponuntur. Callistr. in *l. Extat*, §. 1, *ff. Quod met. caus.* Atque per hæc duo contraria, distingui humanam vitam longo intervallo à belluina. Cic. *in orat. pro P. Sestio* pulchre docet. *Old. Prat.*

VIS accipitur pro virtute quadam efficaci, hoc est, quæ potens est producere effectum. Quo sensu *Cicero* dixit *de finibus*? Atque in sensibus est & sua cuique virtus. Sic in *tit. ff. de leg.* Modestinus, Legis virtus, inquit, est, imperare, vetare, permittere, punire, Et *Celsus*, Scire leges, ait, non est verba earum tenere, sed vim & potestatem. Et in *l. Qui decem*, §. *Stichum, ff. de solutionibus*, Hæc phrasi promiscue dicere solemus, Vi concessionis aut virtute concessionis. Item, in virtute obedientiæ, pro vi obedientiæ. Eodem modo intelligenda est definitio tutelæ, *Instit. de tutel.* §. 1. *in l.* 1. *ff. eo. tit.* Old. Prat.

VIS apud nostrates, ait, *Alc.* jus ipsum significat. Unde tutela definitur, vis atque potestas in capite libero. Cujus ratio est quoniam jure gentium ex viribus jura metiebantur.. Unde accipitur & quandoque pro effectu temporali. Paulus *l.* 1. *de Statu lib.* Fiunt, inquit, statu liberi, vel conditione expressa, vel vi ipsa ut cum creditoris fraudandi causa manumittuntur, &c. Aliquando pro vero effectu, ut apud Marcellum, *l. qui decem*, §. *Stichum, ff. de solut.* Et qui hominem stipulatus est, promissor cum dando, qui tunc illi servierat, liberatur ut ipsa. Dicitur autem vis à Græco *βίη*, cujus contrarium & τὸ *ἀντίστιχον* est jus, Unde ad different jam ejus, quod ipso jure fit, dicimus aliquid in effectu, vel vi ipsa factum, Solet autem vis variis modis deduci in judicium, Alia est enim.

VIS ablativa, cum quis ab invito aufert: unde actio vi bon. rapt. prodita est, & publici judicii *lex Julia de vi.* Est & quæ vocat.

VIS atrox, & armata. Ulpian. in *l. ff. Quod met. caus.* Vis enim inquit, fiebat mentio propter necessitatem impositam contrariam voluntati. Compulsiva vis est, cum quis invitus compellitur ut alii consentiat. Adversus hanc multa introducuntur remedia, I. Constitutio divi Marci. in *leg. extat, ff. quod metus causa.* Et totus ille titulus II. *leg. pern ff. de vi privat.* Quæd. *l. Extat*, crassius exponit. III. Si qui in tantam. *C. unde vi*, IV. *leg. Miles*, §. *Judicat. ff. de re Judicat.* V. Constitutio Maximiliani, anno 1495. Wormatiæ, VI. Constitutio Caroli V. anno 1521. Wormatiæ, VII. Constitutio Friderici. *tit. de statut. & consuetud. contra libert. Ecclesia.* VIII. *leg. Hi qui ades alienas, ff. ad legem, Juliam de vi public.* In C. Theodosiano, eod. titul. est elegans constitutio adversus illatam vim. *Old. Prat.*

VIS divina dicitur, quæ fato accidit supra omnem hominum custodiam. Et propterea nuncupatur vis major in *leg. ex conducto, l. si merces*, §. *vis major, ff. locat. l. fluminum*, §. *Servius quoque, ff. de dam. infect.* Old.

VIS expulsa, quæ, si cum telo fiat, etiam vis armata antiquis dicitur: qua fundo dejectum possessorem interdicto unde vi. Prætor absque exceptione, quod alter ab altero, vi clam vel precario possideat, restituit. Alia est.

VIS exturbativa, cum uterque litigantium possidere se affirmat, aut alium expellere nititur. Cui malo ut obviam eat Prætor, Uti possidetis, ita possideatis, interdicit, dum tamen nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possideat *l.* 1. *uti possid.*

VIS fluminis etiam sine tempestate accipienda est, ait *Ulp.* Item, vim fluminis, inquit, intelligimus: & si magnitudo ejus impedimento sit, sive pons solutus, vel navigium non stet. *l.* 2. §. *quod diximus, ff. Si quis caut.* Spieg.

VIS est inquitativa, ut cum in meo ædificas: unde Prætor, quod vi aut clam factum est, restitui jubet. Alia est.

VIS imminens, non ipsa tantum percussio, sed armorum terror, signaque, ac actus manifestæ voluntatis nocendi, accipienda est. *Baldus* existimavit, licere adversarium præveniendo cædere, quando videt præparamenta ad offendendum. *Accursii Baldi & Angeli Aretini* sententia est: Ubicunque periculosa est cunctatio, prævenire, semper justæ defensionis esse. Cujus *ad leg. Aquil.* Si servum tuum latronem mihi insidiantem occidero, securus ero. Nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere. *Spieg.*

VIS major est, inquit *Gajus*, quam Græci *θεοῦ βίαν* appellant, *l.* 25. §. 5. *ff. locat.* id est, ea quæ consilio humano, neque provideri neque vitari potest, & est animadversio Dei in homines, cujus evitandæ ipse facultatem ademit: veluti fulgura, grandines, Cic. Ii. *De inven.* Defensoris, inquit, conquestio calamitatis ejus, quæ non culpa, sed vi majore quadam acciderit, &c. Plinius *lib.* 18. *cap.* 28. *in fin.* Ante omnia autem duo genera esse cœlestis

cœlestis injuriæ meminisse debemus. Unum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ cæteraque similia intelliguntur: quæ quum acciderint, vis major appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeunt, veluti Arcturo, Orione, Hœdis. Alia sunt illa quæ silente cœlo, serenisque noctibus fiunt nullo sentiente nisi quum facta sunt. Publica hæc & magnæ differentiæ à prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero sterilitatem. Columell. *lib.* 1, *c.* 7. Nam ubi sedulo colitur ager, plerumque compendium, nunquam (nisi cœli major vis, aut prædonis incessit) detrimentum affert. Seneca *lib.* 4. *de benef. c. pen.* Appellatur & vis magna, *leg.* 2. *in fin. ff. de peric. & com. rei vend.* Similiter. Vis divina dicitur, quæ non ab hominibus sed à mirabili quadam Dei potentia infertur. Ulp. *l.* 24. *§.* 3. *ff. de damn. inf.* Ita eum teneri, si ædificii vitio id acciderit, non si violentia ventorum, vel qua alia ratione quæ vim habet divinam, quod enim tam firmum ædificium est, ut fluminis, aut maris, aut tempestatis, aut ruinæ, incendii, aut terræ motus vim sustinere possit? *Hot.*

Vis non dicitur, quæ verbis fit, sed facto, qui enim aliter quam facto cogitur, aut propria voluntate, vim non patitur. Quod in interdicto, vim fieri vero, maxime dicendum argumento verbi fieri. *l. pen. §. fi. Si usufr. pet.*

Vis publica dicitur quæ armis infertur, §. *item lex Julia. Instit. de public. judic.* quia armorum usus publicus est non privatus *l.* 1. *ff. ad leg. Juliam de vi publica & privata.* Ut armorum usus inscio principe. *Novella Justiniani de armis.* Exempla hujus vis publicæ hæc referuntur à Juris autoribus. Qui servos aut liberos homines in armis habuerunt. Qui pubes cum telo in publico fuerit. Qui in incendio cum gladio aut telo rapiendi causa fuerit. Qui armatis hominibus possessorem domo agrove suo vel navi sua dejecerit, ex *l.* 3. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* Item qui cum imperium potestatemve haberet, civem Romanum adversus provocationem necaverit, verberaverit, &c. Nam quia publice id factum, & magistratu populi Rom. ea vis publica non male dicitur, quamvis arma adhibita non sint. Eadem est causa ejus, qui legatos sive oratores aut eorum Comites pulsat. *l.* 7. *eod.* Hi enim in tutela & fide publica sunt. Idem dicendum est de eo, qui nova vectigalia exercet, *l. ult. ff. eod.* cum solius principis sit ea instituere, *tit. C. nova vectig. instit.* Similis ratio est ejus, qui reum vinctum detinet ne Romæ ad Judicum adsit *l.* 8. *ff. ad l. Jul. de vi publ.* Item si vis aliqua atrocio: & quæ Rempublicam magnopere turbet, admittatur, veluti si quis ex incendio aliquid rapuerit præter materiam. *l.* 3. *eod.* Qui stuprum alicui per vim intulit, *leg.* 35. *&* 6. *eo.* Nec solum punitur is qui stupri causa vim intulit molieri, sed etiam qui matrimonii causa, eam quamvis volentem parentibus invitis abduxit & eripuit *tit. C. de raptu virginum:* idque *Justiniani* constitutione cui Jure pontificio derogatum est *cap. cum causa, de raptor.* Item tenetur hac lege qui meta seditione incendium fecit. Qui hominem dolo malo inclusit, quive fecit quo minus sepeliatur, &c. *l.* 5. *eod.* Hac lege etiam tenetur qui convocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur & pulsetur, &c. *l.* 10. *eo.* Dusren. *in com. & ff. ad leg. Jul. de vi publ. & privat. c.* 1.

Vis privata dicitur, quæ coactis hominib. sine armis fit: veluti si quis sine armis aliquem dejecerit de agro suo, *l.* 5. *ff. ad leg. Jul. de vi privat.* Si quis cœtum aliquem & concursum fecerit quo minus quis in jus producatur ab eo qui jus vocat *l.* 4. *eo.* Si quis convocatis hominibus vim fecerit quo quis verberetur, &c. *l.* 2. *ff. eo. tit.* Ex quo apparet eadem admissa utraque lege vindicari, quod novum, non est, Verum non ideo utraque lege accusare quem licet. electio enim accusatoris est. Dusren. in *comm. ad tit. ff. ad leg. Jul. de vi publ. & privat. cap.* 2. De pœna vis publicæ & privatæ, vide Vultejum *ad §. item lex Julia de vi* 8. *Inst. de public.* Gœdd. ad *l.* 41. *n.* 2. 3. *&* 4. *de verb. sign.*

Vis, quæ ad interdictum nexis fiat ei, qui in possessionem missus est, pertinet, accipienda est pro qualibet privata temeritate, ne quis ad decretam possessionem perveniat, vel ne ademptam quiete retineat. *Old.*

Vis turbativa dicitur, cum uterque possessionem asserens, ab alterutro deturbatur. Quo pertinet *tit. ff. uti possidet.* Cicer. eleganter appellat vim quotidianam, quod possessores in dies solent utrinque possessionem vindicare. *Prat.* vide Vis exturbativa.

Vi ipsa, i. e. non revera, & actu ipso, ut vulgo loquimur: sed facultate, τῇ δυνάμει ut alibi loquuntur; veluti quum quid nominatim dictum non est, sed aut verborum, aut ipsius negotii vis hæc est. Marcellus *leg.* 72. *ff. de solut.* Vi quidem ipsa & his ex his dari stipulatus est, qui ejus non erant, id est, quamvis id non expresserit, se stipulari hominem ex iis qui sui non sunt, tamen ex vi negocii satis intelligitur: neminem scilicet quod suum est stipulari: nam erant pro erat legendum opinor. *Hot.*

Vi factum id videtur esse, ait *Mutius*, qua de re quis, quum prohiberetur, fecit: clam, quod quisque quum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit, *l.* 37. §. 2. *ff. de jur.* Hot.

Vi facit, qui prohibitus facit, sive à domino, sive ab alio ipsius nomine prohibeatur: uti constat ex *l.* 3. *ff. Quod vi aut clam.* Hot.

Vi possidere in interdictis prætoriis dicitur, qui expulso veteri possessore sive jure is, sive mala fide possidebat, adquisitam per vim possessionem obtinet: aut qui in hoc ipsum aptatus & præparatus venit, ut contra bonos mores auxilio, ne prohiberi possit ingrediens in possessionem, facit. Sed qui per vim possessionem suam retinuerit, aut etiam ereptam sibi, in ipso congressu recuperaverit, vi possidere non intelligitur, *l.* 1. §. *vi possidere, ff. de vi & vi arm. l.* 41. §. *si tu me vi, ff. de usuc.* Ut possidet & ille, qui absente domino ingressus possessionem venientem deinde non admisit, *l.* 6. *in fi. ff. de acq. poss.* At qui vacuam possessionem occupaverit, quanquam deinde venientem dominum prohibuerit, vi non possideret, *l.* 4. §. *pen. ff. de usucap.* Vi porro possidere à me videtur & qui ab auctore meo vi possidet, *l.* 3. § *si quis ab auctore, ff. de itin.* actuque, vimque facit, qui sinit possidentem eo quod possideat, uti arbitrio suo, sive in serendo, sive in fodiendo, sive ædificando, sive quid omnino faciendo, quod liberam possessionem adversarii non relinquit, *l.* 11. *ff. de vi & vi arm.* Briss. Prat.

Vi factum in interdicto, Quod vi aut clam, videtur, finitore Mucio Scævola quod quis cum prohiberetur fecit, *l.* 74. §. *vi factum, ff. de divers. reg. jur. leg.* 1. *§. hoc interdictum, ff. quod vi aut clam.* Sed qui vel minimi lapilli jactu prohibitus

tus facere perseveraverit, vel contra testationem denuntiationemque fecerit, aut cum sciret prohibendum, per vim molitus est ne prohiberi posset, & quominus prohiberetur, consecutus est periculum denunciando adversario aut janua præclusa *l.* 1. §. *hoc interdictum, & l.* 19. *ff. quod vi aut clam.* Briss. Prat.

Vim facere videtur quominus reficiatur, qui necessaria refectioni asportari non patitur, *leg.* 4. *ff. de in intin. actuque priv.* Non videtur vim facere; qui jure suo utitur, & ordinaria actione experitur, *l.* 197. §. 1. *ff. de diverf. regu. jur.* Alia causa est ejus, qui quod sibi deberi putat non per judicem reposcit, *leg.* 8. *ff. quod met. cauf. l. pen. ff. ad l. Jul. de vi privat.* Cæterum omne omnino quod per vim fit aut in vis publicæ aut privatæ crimen cadit, *l.* 195. *ff. de diverf. reg.* Briss. Prat.

Vim facere moribus, *Cicero* dicit in *orat. pro Cæcinna* persæpe. Moris enim erat ut quum de agro quopiam controversia institueretur, quia propter commoda possessionis magna jurgia & pugnæ interdum ac cædes oriebantur, litigatores amicorum sententia diem inter se sumerent, qua die in rem præsentem i. e. in agrum illum una venirent, & in eo agro vim aliquam alter alteri judicis causa faceret: id est, non veram & solidam, sed fictam & simulatam: quam *Cicer.* in illa Oratione, vim quotidianam appellat: & Gellius *lib.* 20. *cap.* 9. civilem ac festucariam. *Hot. Prat.*

Vim accipimus atrocem, & eam, quæ adversus bonos mores fiat non etiam eam, quam magistratus recte intulit, scilicet jure licito & honoris, quem substinet. Cæterum si per injuriam quid fecerit magistratus, vel provinciæ præses, *Pomp.* scribit hoc edictum locum habere, si forte, inquit: mortis, aut verberum terrore pecuniam alicui extorsit. Ulp. *de verb. sign.* Maffæus.

Vim nullam feci, cum Martianus diceret: Cæsar dixit: tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur: Vis est enim & tunc, quotiens quis id, quod deberi sibi putat, non per judicem reposcit: quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris, vel pecuniam debitam non ab ipso sibi datam sine ullo judice temere possidere, vel accepisse, isque sibi jus in eam rem dixisse, jus crediti non habebit. Callistrat. *de verb. sign.* Maffæus.

Vim, hoc est, violentiam atque injuriam propulsare, non aliud est, quam instantem, imminentemve vim, aut injuriam expellere. *Spieg.*

Vim vi repellere *Cicero* Sestio: Non verebar, ne quis aut vim vi repulsam reprehenderet. De quo Salomonius latius atque præclare differit in *l.* 7. *de Inst. & Jur.* Spieg.

Vim vi repellere licet, perinde est, ac si dixerit: Vim, hoc est, violentiam, licet pellere viribus, ut Jurisconf. bifariam usus sit voce Vi. Quod Appellus ex Laur. Vallæ *Dialect.* indicat *Spieg.*

Viscellia lex adversus libertinos ingenuitatis jura & munia usurpantes & sibi vindicantes scripta fuit. *tit. C. ad leg. Visceliam, l. un. C. victum civilit. criminal. ag.* Prat.

Viscera hominis ex se movere *l.* 3. *C. de Quæst.* Servius tradit. Viscera non tantum intestina significare: sed quidquid sub corio est: i. e. carnem quæ est inter ossa & cutem. *Spieg.*

Viscera: pars viscerum matris, ait Quint. *Declam.* 335. Seneca *in Octavia*, Ovid. *in metamorph.* Uteri pars hæc est septima nostri. Sic viscerum portio, partus antequam edatur, *l.* 1, §. *ex hoc ff. de inspic. ventre.* Visceribus vim inferre, *l. si mulierem, ff. ad leg. Corn. de sicariis.*

Visceratio, largitio carnis, quæ publicis epulis fiebat. Pomponius *l.* 54. *De leg. & fid. lib.* 32. L. Titius plebis quin a millia dedit, hoc amplius Sejus viscerationem. Cic. *lib. de offic.* 2. Prodigi qui epulis & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt. Paulus in *l.* 22. *De legib. lib.* 30. viscerationem intelligere videtur quum ait quod ad divisionem singulorum civium relictum videtur. *Hot. Prat.* vide Blond. *lib.* 2. *Roma triumph.* Meminit obiter, Cic. 2. *lib. offic. tit. De duplici liberalitatis genere.* Alex. quoque ab Alex. 5. *c.* 7. *& lib.* 3. *c.* 8.

Visio, consideratio, quæstio, prudens cogitatio, *Imp. de compos. digest.* Et in his partibus in quibus perfectissime visiones expositæ veterum fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc separare penitus erat incivile. In Græca constitutione θεωρία nominatur ἡ ἐν τῷ καθόλου, φυλαχθῆναι ... τῆς ὅλης θεωρίας συνεχὲς, &c. sive, quod ita plerumque observari totius visionis continuationem oportebat, &c. Ulp. *lib.* 25. §. 10. *ff. de hered. pet.* Sed in proposita quæstione tribus visionibus relatis, una prima deinde alia posse, dici totū quod superest restituere eum debere. Idem in *l.* 8. §. 2. *ff. ad S. C. Velleian.* Proinde secundum hanc suam distinctionem in prima visione ubi quasi debitrix delegata est, exceptionem ei Senatusconsulti Marcellus non daret, item apud eundem in *l.* 29. §. 4. *ff. mand. & l.* 25. §. 1. *ff. de probat.* Hot.

Visiones, ut *Anton. August.* animadvertit, Jureconsulti appellant quod Græci θεωρήματα & θεωρία *l.* 23. §. *adeo ff. de petit. hered.* Inspectionem etiam dicunt Jureconsulti nonnunquam in eandem sententiam, *l.* 1. *ff. depos.*

Visitatio, ait *Prat.* est exploratio vitiorum animarum, quarum cura Episcopo concredita est, *c. si Episcopus, ff. de offic. ordin.* Hinc visitatores, ejusmodi exploratores, *cap. procuration. de censib.*

Visitatio est quæ à Græcis φάσις vocatur, quod in luminibus lunæ verbum frequentissime usurpatur à Græcis, Vitruv. *lib.* 9. Visitationem, inquit, facit tenuem extremæ rotundationis, i. tenuiter & exiliter ejus extremitas cernitur. Ut annotavit Turneb. *adverf. lib.* 22. *c.* 28.

* Visitatio, Cameræ seu Cameralis est defectum. Vitiorumque tum personarum Cameralium, tùm Processus Judiciarii investigatio & correctio.

* Dividitur in *ordinariam & extraordinariam.* Illa est, quæ ab illis Statibus peragitur, quos ordo inter se communi consensu, receptus, juxta modum in Constitutione Imperii præscriptum, tangit; hæc, quam perficiunt illi Status, quos alias ordo ille non tangit.

* Modus visitandi in Ordin. Camer. præscriptus hic est. Cæsar Calendis Maii annuus suos Commissarios, atque Elector Moguntinus, tanquam Archi-Cancellarius Imperii, suos Consiliarios: reliqui verò Electores vicissim Consiliarium; item bini Principes alter sacri, alter prophani ordinis, in personâ (si velint. *R. I. de an.* 1654. §. 128.) compareant, aut per Consiliarios suos: similiter Prælati unum, Comites unum, ac Civitates Imperiales unum Consiliarium a Moguntino requisiti ad locum judicii Cameralis, & ad visitandum suis sumptibus mittant. *O. C. P.* 1. *tit.* 64.

* Hi visitatores ex Catholicis, Aug. Conf. ad-

dictis & Reformatis electi, primum omnium, quæ de personis Cameralibus compererint arcana, nulli præterquam Imperatori ac Dominis suis, à quibus de legati, revelare debent. 2. Imperatoris ac statuum nomine omnes Camerales visitandi, corruptelas cognoscendi ac corrigendi, Processum judiciarium aliaque reformandi potestatem habent, 3. Personas inobedientes & inidoneas removere & remotarum loco alias, juxta ordinationem nominari, à quibus oportet, exigere possunt. 4. Dispositionem de Visitatione sub fide juramenti Dominis suis præstiti strictè observare debent. 5. Juxta veterem formulam juramenti Judicem & Assessores, Advocatos verò & Procuratores juxta novam jurare curent. 6. Querelas denegatorum Processuum ad ipsos delatas, petentes vel repellendo vel admittendo, dirimant. 7. Statuum de Camera querelas sub Cal. Martias ad Commissarios Cæsaris delatas, hi cum reliquis Visitatoribus decidant. 8. In qualibet sequenti visitatione specialiter inquirant utrum Recessus aut Memorialia Visitationum quovis præcedente anno publicata, Judex Assessoribus prælegi, illisque à singulis debitam obedientiam præstari, aut inobedientibus pœnam infligi curaverit.

Cameralium pœna est vel remotio vel mulcta pecuniaria.

(Vid. Ordin. Cameræ. *tit.* 64. & ad eam Cisnerus & Magenhorst *Recess. Imp. de anno* 1654. §. 128. *& seq.* Denaisius *in jure Camerali.* Wehner & Speidel. *Verb. Visitations Tâge.* Blum. *Process. Camer. tit.* 24.

* VISITATIO Ecclesiastica (*Geistliche Visitation*) est Ecclesiarum juxta ac Scholarum per Deputatos peragratio, ut quid ibi agatur videatur, & quod malum est aut deficit corrigatur & reficiatur.

Dividitur 1. in *generalem & specialem.* Illa dicitur, quæ Magistratus auctoritate, in omnibus Ecclesiis ac Scholis totius Provinciæ instituitur, *eine General haupt und land Visitation.* Hæc, ubi Episcopi seu Antistites Ecclesiarum visitandi munere in certo districto aut Diœcesi funguntur. II. in *ordinariam & extraordinariam.* Illa est, quæ statis anni temporibus semel atque iterum instituitur: hæc quæ extra ordinem certis ex causis fieri solet.

* VISITANDI jus adnexum est jurisdictioni Ecclesiasticæ, seu juri sacrorum, quod in Imperio nostro vigore Pacificationis Religiosæ, Principibus ac Statibus Imperii, qui in territoriis suis supremâ jurisdictione in Ecclesiasticis & Politicis gaudet, competit, adeoque tessera & sequela est superioritatis territorialis, eique adnexi juris Episcopalis, ut vocant, in specie vero Visitatio *Legis Diœcesanæ* pars esse censetur.

Personæ visitandæ sunt Ecclesiæ Ministri, æditui, Parochiani, Præceptores, Discipuli, aliique quibus ministerium verbi divini, aut Scholarum cura commissa est.

Munus visitandi in terris Aug. Confess. addictorum Statuum non *merè* Ecclesiasticum sed *mixtum* censetur adeoque Ecclesiasticis ac Politicis personis committi solet.

* VISITATORUM munus est, juxta tenorem Instructionis vel Mandati, in ministrorum Ecclesiæ & auditorum doctrinam, vitam & mores inquirere, ut corrigenda corrigantur. Item, inquirere in administrationem bonorum Ecclesiasticorum, & ministrorum salaria & alimentationem.

Modus ac forma visitandi pro locorum varietate variat, ac ab arbitrio superioris seu Domini territorialis dependet.

(Vid. Chr. Weber *de jure. Consistor c.*38. *sect.* 6. Reinck. *de reg. sec. & Eccles. l.* 3. *c.* 7. Ahasv. Fritschi. *in Tract. de jure visitandi* Ecclesiastico.)

VISPELLIO vilium & ignobilium cadaverum elatorem signif. Et ita hoc verbum in Pandectis Florent. scribitur in *l.* 31. *ff. de evictionibus l. ff. ad Treb. l.* 73. *§ pen. ff. de solutionibus*, Ubi bispellionem usitata literarum B. & V. inter se commutatione scriptum est. Quod tamen in fœdum errorem quosdam induxit. Sic & in lexico B. Germani vespelliones νεκροτάφοι κοπιαταί, In aliorum auctorum codicibus vispillones & vespillones appellantur, ut apud Tertull. *in lib. de Pallio*, & Martial. *lib.* 1. *Epigr.* semel atque iterum, in *libello* Fulgentii *obscurarum vocum*, & apud *Ammia Marcel.* 29. & Sidon Apollin. *lib.* 1. *Epist. ult. & lib.* 2. *Epist. ad Desideratum*, ubi vespelliones & Sandapilarios conjungit: in codicibus tamen *Suetonii* & *Eutropii*, qui Venetiis anno 1490. impressi sunt, apud illum in Domitia, *c.* 17. & apud hunc *lib.* 7. cum de Domitiani funere agit, vispilliones scriptum est. *Briss. Cujac.* vero ad *l. non impossibile*, *ff. de pact.* vispellionem, ex *Fulgentio*, cadaverum nudatorem interpretatur, de quo vicissendo agitur in *l.* 3. *§. adversus*, *ff. de sep. viol. v. sup. Vespillo.* Sunt tamen qui inter vispellionem & vespilionem hoc discriminis ponant, ut ille funerator sit, hic cadavera portet. *Prat.*

VISUM fuerit æquum & justum, quomodo intelligatur, vide in *Auth. jusjur. quod præst. sol. ab his qui offic. suscip.* & Bart. *in l. fin. C. de Fideicomm.*

VISUS appellatione venire etiam cæteros hominis sensus, *Albericus* annotavit.

VITA, Ambros. *in lib. de bon. mort.* est spiraminis fruitio, morti opponitur, adimitur supplicio ultimo. Vita pro substantia ponitur in *Nov. de referendar. post med.* Prat.

VITA, est conservatio eorum instrumentorum, quibus anima utitur in corpore, Hæc lege adimitur *l. aut damnum*, *ff. de Pœnis.* Spieg.

VITA functus, Lege, Fungi.

VITA perpetua, pro anteacta.

VITA longævi hominis centum anni sunt. Conna. *l.* 4. *n.* 5.

VITALITIA apud Autores, Barbaticos sunt dotalitia & doaria, Latinis munera nuptialia, Græcis ὑποβολον quasi quæ utenda fruenda mulieri in omne vitæ suæ tempus attribuuntur. *Prat.*

VITARE, cavere est, imo plus quam cavere & à vi dicitur, quasi vi avertere, à quo vitium dictum.

VITELLIUS Jurisconsultus. *l.* 34. *ff. de adq. poss.*

VITEM tenere, pro pœne vitis subjici, apud Jurisconsultos in milites. *ff. de Re mili.* Si quidem vitibus tantus accessit honos, ut etiam in delictis pœnam honorarent, quoniam veteri de suppliciis, Lege Romana sancitum, ut cives non virgis everberarentur, sed vitibus, testibus, *Luc. Floro*, ac *Tit. Livio* Hujus supplicii meminit in Galba *Plutarchus. Macrobius* item appelat Centurialem. Juvenal. *satyr.* 8. Nodosam post hæc frangebat vertice vitem. Si lentus pigra muniret castra dolabra. Plin. *lib.* 14. 1. Centurionum in manu vitis optimo præmio tardos ordines ad lentas producit aquilas. vide Apulejum 9. *de Asino*, Silium 3. *Punicor.* Lucan. 5. & omnino Goth. *in not. ad d. lib. milites*, 13. *num.* 4 *ff. de re mil.*

VITES transducere in arbores, *l.* 3. *n. item videamus*, *ff. uti possid.* quia arboribus olim, & maxime ulmis, maritabantur. *Briss.*

VITILIGATOR Lege, Concinnare.

VITIUM generalius nomen esse definivit Sabin. *l.* 1. §. *sed sciendum*, *de adil. dict.* quod etiam ad animum refertur. Modest. *in l. inter stuprum*, vitium, ait, perpetuum esse impedimentum corporis. *Ulpian.* vitium & morbum, pro eodem accipit, vid. Gellium 2. *lib. cap.* 4. Sed pro corruptione, ad res ipsa pertinet. Sic ædificia vitium facere dicuntur, dum corruunt, & damnum patiuntur. *Spieg.*

VITIUM & morbus *Ulpiano* non differunt, vide Gœdd. *ad l.* 101. *§.* 2. *num.* 3. *&* 4.

VITIUM à morbo Ædilium edicto separatur: Easque inter hæc verba differentia statuitur, quod morbus, temporalis est corporis imbecilitas: vitium vero perpetuum corporis impedimentum, veluti si luscus quis scit. *l.* 1. *in pr. &* §. *sciendum*, *ff. de ædil. edict. l.* 101. *§. verum est. ff. de verb. sign.* In stipulatione autem damni infecti, qua de vitio loci operisve cavetur, vitium id esse definitur quod accidens extrinsecus vitiosas ædes facit *l.* 15. §. *notandum cum seq. l.* 18. *§.* 1. *& cum cujus l.* 24. *vitium. ff. de dam. inf.* Palustris itaque locus & harenosus vitiosus non existimabitur, quia naturale id vitium est. Quod si arbores vetustate deciderint, vitio earum casus factus intelligetur *d. l.* 24. §. *apud Vivianum*, *ff. eod.* Quo referenda sunt illa Cic. *in Top.* verba: Non enim ejus vitio, qui demolitus est damnum factum est, sed ejus operis vitio, quod ita ædificatum est, ut suspendi non possit *Spieg. Prat.*

VITIUM ædium & loci esse *Labeo* ait, quod accidens intrinsecus infirmiores eas facit, *l.* 24. *§. de damn. infect.* Prat.

VITIUM etiam pro culpa ponitur. Sic vitio suo quem causa decidisse, vitiove ejus quod accidisse, id est, culpa dicimus *l.* 23. *in fi. ff. de neg. lib.* 95. *§. pen ff. de solution. l.* 71. *in fin. ff de conditionib. & demonst. l.* 63. *in fin. ff. de evictio. l.* 12. §. *pen. ff. de inoff. de testam.* Briss. Prat.

VITIUM facere dicuntur parietes, qui ruinam minantur. Cujus in *l. qui insulam* 30. *ff. loc.* Dominus insulæ, quia ædificia vitium facere diceret demolierat eam: paulo post, vitiatum ædificium appellat. Idem *l.* 23. *ff. de dam. infect.* Si ædibus meis proximæ sint ædes meæ & tuæ, quæritur, an si hæ vitium mihi faciant, cavere mihi debeas. Item. Nam etsi una ædes communes tecum habui, eæque vitium faciant. Cicero *in Topic* Si ædes ex esse corruerunt, vitiumve fecerunt, *Pr. Hot.*

VITIA detestanda sunt tria: Ludus, ebrietas, ocium, Ulp. *in lib. Ædiles etiam*, *§. Pedius ait*, *ff. de adil. edict.* Hoc autem, (inquit) quod deterior servus factus sit, non solum ad corpus, sed etiam ad animi vitia referendum est, ut puta si imitatione conservorum apud emptorem talis factus sit: aleator forte vel vinarius, vel erroneus. *Old.* De naturali vitio adi. *Gl. in l. servus servum* §. *si fornicarius. ff. de adil. edict.* Spieg.

VITIA personalia realia, & quasi realia, vide *l. vitia C. de acquir. poss. & l. apud Celsum*, *ff. de Doli except.*

VITIA possessionum alia sunt ex re, veluti quod res fisci sit, vel furtiva, vel vi possessa, vel contra leg. Juliam repetundarum accepta: Alia ex persona, veluti si mala fide, si clam, si precario, quis possessionem sit ingressus *l.* 11. *Cod. de acquir. possess. l.* 13. *§.* 1. *ff. eodem tit. l.* 14. *ff. de usucap. l.* 13. *§. partus*, *ff. de publicia.* vitiosum itaque initium possessionis est, si quis rei alienæ sciens possessionem adprehendat *lib.* 15. §. *pen. ff. de usucapionibus*, Briss. Pratejus.

VITIUM, stuprum. Unde offerre vitium virgini, pro vitiare virginem, dixit Terent. *in Hecyra.* Cicero pro culpa. 4. *Acad.* usurpat, ut dare vitio pro culpare, 1. *Offic.*

VITIUM, sive suspicio impressionis, cum administratores in officio publico concutiunt subditos ad contrahendum *l.* non licet, & *l. officii. ff. de contrah. empt. l. si per impressionem*, *Cod. de his qui vi metusve causa leg.* 1. *Codic. de Contract. indic.* Spieg. Hinc igitur.

VITIUM temporale appellat *Ulpianus*, non quod tempore tollitur, sed quod tempus ipsum, id est senectus attullit, quod æternum est, & in dies augescit magis ac magis, ut annotavit Conn. *l.* 10. *c.* 3. *n.* 3.

VITIARE obligationem *l.* 1. §. 1. *ff. de verb. oblig.*

VITIARE pro destruere, & efficere ut nullius sit momenti. Sic vitiare matrimonium, *l.* 3. *Cod. de interd. matrim.* vitiare fundamenta, i. corrumpere *l.* 24. *n. Item Servius damn. infect.*

VITIO vini factum, hoc est, ob vinum, præ ebrietate.

VITIOSA nuce non emere, pro eo quod est. ne minimo quidem.

VITIOSE cautum, vel satisfactum, non videtur cautum. Ideo rursus est recte cavendum, *lib. quoties de die*, *§. mulieres*, *& si servus, ff. qui satisd. cog.* Prat.

VITIOSEQUE cœpisse possidere intelligitur qui vi, clam, vel precario, vel mala fide cœpit possidere *leg.* 2. §. *Celsus*, *ff. pro empto l.* 13. *§. ult. l. ult. de acq. possess. leg.* 3. §. *si quis ab auctore*, *l. pen. ff. de itin. actuque l.* 1. *§. Aristo. ff. de aqua quotid. l.* 15. *§. penult. ff. de usucap.* Ex contrario sine vitio tradita possessio in *leg.* 24. *ff. de donat. int. vir. leg.* 1. *§. ultim. ff. de except. rei vend.* Briss. Prat.

VITIOSE se habere membrum est vitio affectum esse.

VITIOSI magistratus, dicuntur vitio creari, id est, corrupto suffragio. *Spieg.*

VITIOSUM & nullum æquiparantur Nam quod vitiose fit habetur pro non facto *l. quoties*, *ff. Qui satisd. cog.* vitiose, accipe inutiliter *Spieg. Prat.*

VITIOSUM mancipium, vel jumentum, id est, morbosum, sive morbo infectum.

VITREAMINA vascula vitrea quæ ornatus causa parantur. Paulus *l.* 18. §. 8. *ff. de inst. vel inst.* Quum in diem mortis ibi libros, & vitreamina & vesticulam habuerit, an eadem &c. *Hot. Prat.*

VITRIARIUS in *l.* 1. *C. Th. de excus. artif. & l.* 1. *C. Justin. eod. qui vitra facit*, Græce ὑαλουργός.

VITRICUS matris meæ maritus. Modest. in *l.* 4. *§.* 4.

VITTA est genus quoddam ornamentorum muliebrium, ut videre est in *l. argumento. ff ornamentorum*, *ff. de aur. & arg. l. qu.b* sc licet mulieres capillos colligant: ut satis ostendit illud Ovidii 1. *Metamor.*

Vitta coercebat positos sine lege capillos. Et lib. 2.

Vitta coercebat neglectos alba capillos.

Erantque olim propriæ honestatum matronarum; virginum & Vestalium Tibullus, *l.b.* 1. *Eleg* 6.

Sit modo casta doce, quamvis non vitta ligatos

Impediat crines, nec stola longa pedes.

Hæ

Hæ alio nomine Tæniæ appellantur,ut placet *D. Hyeronym.* in Esaiam 3. cap. quemadmodum & supra diximus in dictione Tæniæ,vittæ fit mentio in e, *fæmina* 30. *quæst.* 5. vittam crinalem memorat *Martianus Capella* lib. 1. Sed & vittas viriles fuisse ostendit illud *Virg.* 3. Æneid.

Rex Anius, rex idem hominum; Phœbique sacerdos.

Vittis & sacra redimitus tempora lauro,

Occurrit.

Hæc annotavit Tiraquellus *in* 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 3.

VITULUS, non tantum de bove juniore, sed etiam de aliis quadrupedibus majorib. accipiendus est. Quin etiam ad pisces refertur *l. si quis fundum.* §. *Imperat. ver. si quis vitulos, ff. Locati.* Old. Prat.

VIVA nonnunquam dicuntur, quæ nativa sunt, non factitia, ut flumina viva & argentum vivum. Inest autem rebus nativis nescio quid gratiæ (inquit *Erasm.* genuinæ, quod ars nulla queat imitatione consequi. Contra mortua dicuntur, quæ torpent, languentque *Spieg.*

VIVA aqua dicitur vulgo illa, quæ fonte exit. Illa enim quæ colligitur de pluvia in lacunas aut cisternas viva non dicitur, Et si de fonte manaverit & in loco aliquo collecta steterit, nec ad se illud, manabat admiserit. Sed interrupto meatu tanquam è fontis tramite separata fuerit, non dicitur aqua viva. Sed illa aqua viva dicitur, quæ manans excipitur. autor ff. August. in c. 4. Evang. secundum Joannem. Meminit aquæ vivæ Jurisconsultus *l. unica de Fonte.* Spieg.

VIVA sepes, quæ rubis non præcisis, sed in eo loco natis contexitur *Spieg.*

VIVA vox. *Infra* Vox viva.

VIVARIA loco septa sunt, quibus inclusæ feræ custodiuntur & asservantur, vel ut ait Columella *lib.* 8. *cap.* 1. cubilia pecudum sylvestrium, in quibus nemoribus clausis custodiuntur. Triphon. *l.* 62. §. *primo, ff. de usufruct.* Si vivariis inclusæ feræ in ea possessione custodiebantur. Sic *l.* 3. §. *item feras, ff. de adquiren. possess.* ubi vivaria à piscinis Paul. separat, & quod initio, Vivariis, postea, Silvis circumseptis dicit. Sic & apud Plinium *l.* 8. *c.* 52. ubi vivaria primum togati generis invenisse Fulvium quendam scribit, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit. *Ammian. Marcellin.* c. 32. Ita hic quoque intra septa quæ appellat Vivaria sagittarum pulsibus crebris demitas considens bestias incidentia multa parvi ducebat. *Briss. Prateius.*

VIVARIA etiam piscium dixit Seneca *lib.* 14. Epistol. Et Vivaria munerarum, ostrearum, cochlearum idem Plinius *l.* 9. *cap.* 54. 55. 56. Br.

VIVERE verbum, inquit Cajus, quidam putant ad cibum pertinere: sed Offilius ad Atticum ait, his verbis & vestimenta & stramenta contineri, sine his enim vivere neminem posse, *l.* 234. §. 2. *de ver. sign.*

VIVERE dicitur actio, *Inst. de perp. & tempor. act. lib.* 1. *C. de annal. except.* Cujac. 18. *observ.* 37. Goth. *ad lib.* 3. *C. de prescr.* 30. *vel* 40. *ann.* & *ad lib.* 3. *C. de temp. & repar. appell.*

VIVUM sulphur, ut Turneb. *lib.* 1. *advers. c.* 39. explicat, auctore Plinio, quod ignem non est expertum ἄπυρον Græcis vocatum, nam reliqua genera coctione parantur hoc glebosum gelidumque effoditur, avidissimeque flammam corripit.

VIX pro raro; *lib. alienationis, ff. de verb. sign.*

VIX vocula, duo atque eadem quidem ex diametro pugnantia significat. Uno namque modo ponitur pro eo, quod est, etiam *l. vix certis, de judic.* Alio modo, pro eo quod est, nullo modo *l. tutor. in pr. l. fin in princ. ad SC. Vellejan.* Vide Bart. *in l.* 1. *ff. de tutel.* Spieg. Prat.

U L.

ULCISCI, vindicare est, & injuriam impunitam relinquere *l. scientiam §. cum aliter ad leg. Aquil.* Et dicimus. Ulciscor te etiam, pro Ulciscor me. *Spieg.*

ULCUS, sanies concreta, intra cutem latitans *l. ob quæ vitia, §. fin. ff. de Ædil. edict.*

ULCUS tangere est movere dolorem: ejusque rei facere mentionem, quæ nos magnopere urat: vide Prov. *Erasm.* nostri annotarunt vicus dici innatum, vulnus illatum. A nonnullis ulcus scribitur cum h, quod Græce ἕλκος dicatur *Spieg.*

ULIGINOSUS ager semper est humidus,humidus enim dicitur, qui aliquando siccatur *Hot.*

ULIGO, terræ naturalis humor. ex ea nunquam recedens autor *Servius.*

ULLUS aliquis, quasi unus aliquis. Nunquam autem affirmative ponitur: sed ponitur, vel negative vel interrogative, vel subjunctive. Exempla pete ex *Alberico.* Prat.

ULNA, vide Mensurarum nomina.

ULNAM, veteres, & quidem melius, *Alciato* teste, utramque manum simpliciter extensam appellant: quo fit, ut idem quod cubitus, aut duæ spithamæ. *Spieg.*

ULPIANO adsidente, Prætorem interlocutum esse *l. meum autem, §. sed ex facto; ff. quod met. caus.* Spieg.

ULTERIOR familiaritas, pro nimia ac modum progrediente, apud Callistrat. *l. observandum, de offic. præsid.* Spieg. Prat.

ULTIMUM supplicium esse mortem solam interpretamur, ait *l.* 21. *de pæn. l. pen. C. Th. de offic. rect. pro l.* 28. *de pæn.* ubi Callist. sic scribit. Summum supplicium esse videtur ad furcam damnatio, vivi crematio, capitis amputatio: Sic ultimam pœnam Plinius *l.* 2. *Epist. ad Arria.* dixit, & Suet. in Julio *c.* 19. Prat.

ULTIMUM testamentum, *Quintilian.* interpretatur primum post quod tamen aliud factum erat, quod jure non valebat: hocque ex voluntate Legis esse autumat, licet non ex verbis. *Spieg.*

ULTIMUS quis censetur, qui post se neminem habet,etiamsi à nemine quoque præcedatur: quod latius exponit *Alciatus* in comm. de ver. sig. *Spieg.*

ULTIO, doloris confessio est Seneca, ultio & talio inhumana vocabula sunt. Idem ultio quid præstet, ostendit *c.* 22. *l.* 1. *de Clement.* vide Bart. *in l. devotum, C. de Metat. & Epidemet. l.* 12. *tit.* 41. Spieg.

ULTIO, ulciscendi actus, de quo vide Bart. *in l. de Metat. & Epidem. C. lib.* 12. Spieg.

ULTIS Tyberim, pro ultra, apud Pomponium, *de orig. jur. in l.* 2. *§. & quia magistratus.*

ULTORE gladio puniri, locum supra indicavimus.

ULTRA, præpositio, præter & trans significat. Sine casu adverbium est, vide Bart. *in l Celsus, ff. de usucap.* & in *l. cum ita, ff. de dot. releg.* & Alc. *in l. si quis dixerit, ff. de ver. sig.* Spieg.

Ultra quandoque temporis nota est, *c. si Paulus* 32 *quaest.* 5 *l. cum duobus*, *§. idem respondit ff. pro socio*: aliquando medium tempus significat, *c. littera de dilat.* Quandoque inclusionem significat, *l. cum ultra. C. de non num. pec. l. eos*, *C. de usur.* Aliquando praefinit, & ut vulgo loquimur, taxat, *lib. properandum in pr. C. de jud.* Prat.

Ultra in testamentis quid significet, docet *l. Celsus ff. de usucap.* Prat.

Ultra dimidium, (ut dicunt) justi pretii deceptus dicitur venditor qui nec dimidiam partem veri pretii acceperit: ut si res valeat ducentis, quam vendidit nonaginta & quinque. In emptore vero alia ratio est. Nam is non potest decipi ultra dimidium justi pretii, praeterquam, si plus duplo emat: puta, si rem centum aureorum justi valoris, emat ducentis, & aliquanto pluris, vide Old. *in act.* 1. *class.* 4. Spieg. Prat.

Ultro dictio varias in jure sortitur significationes. Interdum significat ultra, ut annotavit Donatus *in Terent. Adelph. act.* 4. *Scen.* 5. *&* Serv. in librum secundum *Aeneid.* Interdum significat ex una parte, Unde, ultro citroque valet, Hinc inde, Ex utraque parte, Ex utroque latere. Sic *Cicero* pro Quintio, Tunc appellat ultro Naevium, ut quoniam suspicaretur sibi aliquid deberi, &c. *Cornel. Tacit.* libro 11. Deinde metu ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt. Idem *lib.* 5. Consultusque Caesar, an sepeliri sineret, non crubuit permittere, ultroque incusare casus, qui reum abstulissent. Idem eod. lib. ultroque damnatur, atque urbe exigitur. Et postea: Non despectum id apud Barbaros ultroque potentiam habet, Plin. *l.* 35. *c.* 6. Qui adulterant vero judicio stercora columbina vel annulariam ultro inficiunt Idem *l.* 5. *c.* 9. Causas hujus incrementi varias prodidere, sed maxime probabiles etsi earum eo tempore ex adverso flantium repercussum, ultro in ora acto mari. Idem *libro* 29. *cap. primo.* Quinimo transit convitium & intemperantia culpatur, utroque qui patiere arguuntur. Accius Phoenissis incusat ultro à fortuna opibusque omnibus desertum *Sueton.* in Tiberio *c.* 11. Sed neque impetravit, ultroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum Apul. *Apolog.* 3. Sed nec quidquam tentata ejus gravitate, ultro levitatis & inconstantiae increpitus reportat. August. *in lib. de Gest. cum Emerito.* Ab eo imperatore, ad cujus examen criminationes suas ultro accusando miserunt. *Briss.*

Ultro, proprius. Paulus *l. si in emptione*, 34. *§. item si* 3. *ff. de cont. empt.* Nec tamen ex vendito, quicquam consequitur, nisi ultro quod convenerit praestet. Africanus *l. si priusquam* 15. *ff. de op. no. nunc.* cavere juberet non prius se aedificaturum quam ultro egisset jus sibi esse altius tollere. Nam ultro abundat hoc loco: ut *l.* 1. *§. interdictum, ff. uti poss.* Actio nunquam ultro possessori datur, quippe quum sufficiat ei, quod possidet. Sic apud Papinianum *l.* 1. *in fin. ff. de usur.* Tutor ultro convenit pupillum, eique pecuniam offert, id est, prius quam à pupillo conveniatur. Hot. Adde Cujac. *obs. lib.* 3. *cap.* 2. *circa medium.* Prat.

Ultro, pro ipso jure, & sine aliquo facto adventitio. Paul. *leg.* 2. *ff. de lege Rhod.* Imo etsi non retineat merces magister, ultro ex locato habiturus est actionem, id est etiam sine retentione. vox tamen non in libris Flor. *de est.* Ulp. *leg.* 3. *ff. de cond. caus. dari.* Quinimo etsi nihil tibi dedi ut manumitteres, placuerat tamen ut darem ultro tibi competere actionem, quae ex hoc contractu, nascitur. *Hot. Prat.*

Ultro, sua sponte. Scaevol. *l. cum quis*, 37. *§. nuptura*, 4 *ff. de leg. & fid. lib.* 3. An maritus doli mali exceptione se tueri possit & an ultro ex causa fideicommissi actio ei competat, id est, sua sponte id ab illo possit petere, quod per exceptionem retineret. Papinianus *leg.* 1. *in fin. ff. de usur.* Plane si tutelae judicio nolentem experiri tutor ultro convenerit, & pecuniam obtulerit, &c. Item apud Paulum *l. Ergo*, 22. *ff. ex quib. caus. major.* Hot. Prat.

Ultro citroque: Haec verba ut apud alios authores peculiarem habent significationem, ut pote, Hinc inde, & utraque parte, ex utroque latere, &c. Ita in hac juris nostri arte à communi sensu plane remotam hanc habent ut ultroque citroque idem sit ac si diceres, negotium sive causam habent *l.* 7. *ff. de pactis l. servus*, 19. *ff. mandati*, §. 2. *Inst. de oblig. quae quasi ex cont. nasc. leg.* 19. *ff. de verb. sig.* Hinc est ut quod ita fit & agitur, ultro citroque fieri dicatur, & negotium vocetur. Goed. *ad leg.* 19. *ff. de verb. sig. num.* 18. *&* 19.

Ultronea voluntas, nostris oblata dicitur, sive non requisita, *l. fi. C. de crim. sacrileg.*

U M.

Umbra, pro corpore. Quoties aliquis magnum quiddam videbitur assecutus, cum nihil tandem auferat praeter titulum aut spes meras. *Erasm.*

Umbra & imago, cui opponitur solida & expressa effigies.

Umbra veritatis, species quaedam, & quod verisimile dicitur.

Umbrae, proverbiali loco dicebantur olim ii, qui venirent olim ad convivium, non ipsi quidem vocati, sed comites eorum, qui vocati fuerant, sic illos sequentes, velut umbra corpus ultro sequitur. A. Adi *Chiliad.* Eras.

Umbrata quies apud *Alber.* inumbrata, legendum, ut habent sinceri codices l. si quod meo nomine, *§. furioso*, *ff. de acqu. possess.* Spieg.

Umbratilis mora, quae in umbra fit.

Umbratilis suffragiorum pactio, apud Justin. *in l. universi. C. de legat.*

Umbria regio Italiae, incipit ab Appennino & ultra, usque ad sinum Adriaticum extenditur, multis praeclara vetustissimis oppidis. Rationem nominis pete à Plin. *lib.* 3. *cap.* 14. Scaevola, Umbria est regio in Piceno *l. uxorem*, *§. codicillis*, *de legat.* 3. Spieg.

Umbilici, interprete Porphyrione, ornamenta quaedam ossea aut lignea concave, umbilici nostri formam imitantia, quae voluminibus jam absolutis addebantur. Hinc proverbialis figura, Ad umbilicum ducere: quod significat, librum finire atque absolvere. *Erasm.*

Umbilicus, significat quicquid in aliqua re est medium.

U N.

Una, adverbium, acuitur, significatque simul, *l. imo ff. de usu & habit.* cum sim quas *Alber.* indicat. *Holoander* in jam citata *l. pro hoc*, utiquae cum vir una sit, legit. Cum viro juncta sit. *Spieg.*

Unam domum in duas dividere, pariete medio aedificato, apud Ulp. *l. si quis duas. ff. commun. praed.*

Una res censetur, fundus, & fructus ejus, sive maturi sint, sive non, *lege fin.* *§. pen. ff. Quae in fraud. cred.* Spieg.

Unare

Unare, simplex verbum Tertullianus usurpat: Unde nos Adunare dicimus, & Coadunare Rhen. *Prat.*

Unanime, quod unius est animi, & ejusdem sententiæ cum altero Canonistæ quod unanimi consensu factum est, unanimiter factum, voce parum Latina dicunt. Quorum nonnulli id etiam intelligunt, reclamantibus quibusdam, modo pars major consentiat. Abbas dissentit, quod verbi unanimiter vis, haud ullum discrepantem exigat, per tex. *c. bonæ memoriæ. 2. de Postul. Prælat. &c.* unanimiter. eod. tit. *Spieg.*

Uncia est totius sive assis pars duodecima: unciæ duæ: sextans, quasi sexta pars assis. Unciæ tres; quasi pars assis 4. Unciæ quatuor: triens, qui est assis pars tertia. Unciæ quinque, quincunx Unciæ sex: semis, qui est totius assis pars dimidia. Septem septunx. Octo, bes. Novem, dodrans. Decem, dextans. Undecim, deunx. Et tandem duodecim unciæ simul & in universum collectæ, totum Assem constituunt. Uncia autem in minores quoque partes diducitur, puta in semunciam, cujus mentio fit in *l. Papinianus* 8. §. *quoniam, ff. de inoffic. testam. l. idem quod Sabinus* 17. §. 1. *ff. de hæred. insti.* & semunciam rursus dividi in tres sextulas, & rursus una sextula cum dimidia dicebatur siciliens, cujus mentio fit in *l. liberto* 21. *§. filium. ff. de ann. legat,* & apud Festum *lib.* 17. *vide* Vult. *in comm. Inst. ad §. hæredes is plerumque 2. num. 4. Inst. de hæred. instituend.*

Uncia auri, aurei sex A. Augusti. *l.* 2. *c.* 9. *& eod. lib. c. ult.* declarat Unciam pedis. *Prat.*

Unciaria stips, duodecima assis pars, omnium minima moneta:

Unciariæ vites, quod inter quamlibet vitem unius jugeri uncia intervallum æquale faceret *Spieg.*

Unciariæ usuræ *l.* 47. §. *præfectus, ff. de admi tuto,* qua singulos nummos à centenis quotannis efficiunt. *Budæo* intereprete apud A. August. *l.* 2. *Emend. c.* 10. *Prat.*

Unciarium fœnus, omnium minimum quod ex centum, unciam tantum in aurum reddebat. Tacit *l.* 5. fœnus unciarium duodecim tabularum legibus constitutum fuisse tradit. Decennio autem post hanc de unciario fœno latam legem Semiunciarium tantum ex unciario factum tribunitiis, ut inquit, *Tacitus,* rogationibus. Sed cum ne sic quidem fœnus tolerari posset. C. Genutius ac plebem tulit, ne fœnerare liceret. Verum cum constricta esset hisce legibus avaritia, aperteque grassari metu legem non auderet, ad fraudes se convertit. Via fraudis hæc fuit, ut nomina in socios, qui hisce legibus non tenebantur, transcriberent, atque ita libero fœnore debitores obruebantur. Deprehensa autem hac fraude, M. Sempronius Tribunus plebis ex auctoritate patrum legem rogavit, plebsque scivit, ut cum sociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ idem jus esset, quod cum civibus Romanis. Unciarum vero fœnus dicitur ratione maximæ usuræ, quæ in assis partes dividi potest: æs enim, qui duodecim uncias continet, pro toto & integro usurpari solet, ut tradidit Zasius *in Catalogo Legum antiquarum.* A quo nec *Sigonius* dissentire videtur, dum *de jure civium Romanorum libro secundo, cap.* 11. scribit. Veteres unciariam usuram dixisse, respicientes centesimam, quam maximam usuram existimarunt, quæ est, cum pars sortis centesima singulis mensibus penditur, id est cum quotannis duodeni pro singulis usuræ nomine numerantur. Hanc vero quasi usurarum assem quendam esse voluerunt. Unde aliæ minores usuræ, quasi assis partes, aut particulæ defluxerunt: Semis, cum dimidia pars centesimæ in menses singulos solvitur, quadrans cum quarta, unciaria cum duodecima, semiunciaria cum vicesima quarta. Adde Fr. Balduin *comm. in* 12. *tab. c.* 23.

Unciarius hæres, ex uncia scriptus, *leg.* 34. *§. inde dicitur ff. de leg.* 1.

Unctores, ἀλείπται servi sunt, qui in balneis dominum ungebant, atque illi muneri destinati erant. Consuetudo enim erat veterum singulis diebus antequam cibum caperent, in balneo se lavandi, & postea ungendi. Cic. *in Epist. ad fam. lib.* 7. 24. Ille autem, ait, qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, iratior. Testatur Victor. *variar lect. l.* 37. *c.* 1. spectari Romæ in antiquo lapide unctorem dextra manu guttum tenentem, nec longe ab ea forma strigilem incisam *Prat*

Unctores veteribus usitatissimi, initio tantum necessario & utili corporis cultui adhibebantur. Post in voluptatem res transit, ac distingui cœpit inter unctores atque unguentarios: illi valetudini, hi voluptati inserviebant, plerisque civitatibus ejiciebantur. Gœdd. *ad l.* 203. *ff. de verb. sig. n.* 4.

Unctuarium, locus ubi servabatur oleum unctui opportunum.

Unda, ponitur pro aqua, ut pars pro toto. Cicero *pro Plancio* per translationem, undæ comitiorum dixit, pro varia sententiarum multitudine, quibus veluti undis mare, ita etiam comitia fervere videntur.

Unde particula generica est, varieque accipitur, de qua latius Bart *in l.* 1. *in princ. ff. de vi & vi arm.* Spieg.

Undones cilicii quidem dicti sunt ab undis de quibus meminit divus Hieronym. & Martial. *in Apophoris.*

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti.
Cyniphio poterit planta latere sinu.

Inde undulata vestis. Varro *de vita patrum:* à quibusdam (inquit) dicitur esse Fortunæ virginis, ab eo quod duabus undulatis togis est opertum. Plinius *lib.* 8. *c.* 48. Factamque ab ea togam regiam undulatam, in æde Fortunæ, qua Servius Tullus fuerat usus. Undones igitur sunt, quales modo videmus in his textis, quæ tanquam ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν. Symballota appellamus, prout etiam docuit nos Hermol. Barbarus *in Plinianis castigationibus, cap.* 48. *supra citato.* Fit autem undulata vestis ex hircorum & caprarum pilis, potius quam laneis, ut *Martialis* testimonio jam docuimus, quæ ad undarum similitudinem picta est: sicuti & vestis Cymatilis à fluctu dicitur, ut est apud *Plautum* & *Ovidium.* De undulata veste meminit etiam *Nonius Marcell.* Alii symballota dicta autumant, ab origine, & ab illo vestium genere, de quibus *Plinius* ita scripsit. Lanæ & Persæ coactæ vestem faciunt: erit ergo Symballoton, quasi σύμβλητον, hoc est coactum implexu potius quam textu conditum, & secundum ista castigabis verba Ulp. *in l. argumento in princ. ff. de aur. & arg. leg.* dum dicit, Alia causa est odonum, scribe undonum & de his vestibus undulatis dictum puta.

Ungere malo veneno, apud Ulp. *l. item si obstetrix, ff. ad l. Aquil.* Spieg.

Unguenta coactis odoribus fieri ait *lex* 27. §. 1. *ff. de acquiren. rer. dom.*

Unguentum, quod est ungentum dicitur non est medicamentum, ut vulgus existimat, & tenax illa compositio, qua chirurgi utuntur ad volnera curanda: sed commistio diversorum odorum, addito oleo

oleo, aut balsamo, aut aliquo pingui, ad ungenda corpora deliciarum & luxuriæ causa, inventa. Pomponius tamen in *l. argumento*, *de Aur. arg. leg.* de mundo muliebri loquens, scribit unguenta esse, quæ valetudinis causa comparantur. Sed hæc magis medicamenta dicuntur. *Spieg.*

UNGUENTIS legatis non tantum ea legata videntur, quibus ungimur voluptatis causa sed & valetudinis, *l. 21. §. 1. l. 25. in fi. ff. de aur. & arg. leg.* Prat.

UNGUENTARIUS, qui unguenta conficit ac vendit, à Græcis Miropola dicitur. Viles autem habiti sunt unguentarii. Nec mirum, *Catanaeus* inquit, cum unguentum sit materia luxus maxime supervacui. Unde scribit *Plinius*, Lacinium, Crassum & Julium Cæsarem censores edixisse ne quis venderet unguenta exotica (sic enim peregrina appellavere) & Augusto à M. Antonio exprobratum legimus proavum habuisse, qui modo unguentariam tabernam, modo pistrinum exercuisset. *Seneca* etiam *libro quarto Naturalium quæstionum*, tradit unguentarios à Lacedæmoniis expulsos, & propere cedere finibus jussos, quia oleum disperderent. Atheneus *Aristotelem* pharmacopolam notat. *Spieg.*

UNGUENTARIA, & ars ipsa conficiendorum unguentorum. Unde unguentariam facere, & quæ unguenta conficit, & vendit *Spieg.*

UNICA filia, duos parare generos dicitur, ubi quis idem beneficium duobus simul pollicetur. Vide Erasm. *in Adag.* Prat.

UNICUS singularis, solus, vel unus tantum inter alias species.

UNICUS filius *l. 2. ff. de Liber. & posthum.* & Cicero *pro Rosc.* Amer. Et quæramus. inquit, quæ tanta vitia fuerint in unico filio *Spieg.*

UNI testi etiam sublimis dignitatis, regulariter in nulla facile causa creditur, *l. Jurisjurandi C. de testibus l. 1. §. Idem Cornelio, & l. §. ult. ff. de quæst.* Quanquam semiplenam probationem faciat, modo si legitimam causam dicto & testimonio suo, etiam non interrogatus à judice, adjiciat *l. Admonendi ff. de jurejur. in bonæ fidei. C. de rebus credit.* Baldus *in c. 1. de cont. inter do. & fidel. de investit.* Old.

UNIGENITUS, filius qui unicus est, quasi solus genitus, nec fratrem ullum habuit, aut sororem. D vus *Hieronymus* eleganter eludit Helvidium volentem differentiam esse inter unigenitum & primogenitum. *Spieg.*

UNIO margaritum est ex concha, quæ apud Rubrum mare & crescit & coalescit. *l. 6. l. 19. §. penult. ff. de auro, argen. leg.* Plin. *lib. 12. cap. 1.* Unio in maris Rubri profundo, *Smaragdus* in ima tellure quæritur. *Apertius* hoc demonstrat idem autor *lib. 9. c. 35.* Scribit autem Isido. *lib. 16. Etymolog. c. 10.* inde uniones dictos quod tantum unus, nunquam duo vel plures simul reperiantur. *Briss.*

UNITAS, ab unus. Unitatis separatio impetrari non debet *l. 1. §. sciendum ff. de Separat.*

UNIVERSALES actiones appellantur, quibus persequimur corpus aliquod juris, continens multas res cum augmento & diminutione, ut sunt hæreditas, peculium, dos, jurisdictio *Old. Prat.*

UNIVERSALE, quod ad universos pertinet. Quæ autem universorum sint, vide *Inst. de Rer. divis. §. quæ ratione.*

UNIVERSALI orationi in Legibus, quod harum natura sit, ut de universis constituantur, indefinita æquipollet. Vide *Alciat.* enarrantem *l. in usu juris, de ver. sig.* Spieg.

UNIVERSARUM fortunarum societas, *ff. pro socio, l. societatem cum seq.*

UNIVERSI interpretatio, fit pro singulis ejus portionibus qua ratione & quandoque genus pro singulis suis partibus accipimus, & pro tempore exponimus, pro quaibet temporis parte. *Gl. cap. generali, §. illos, de Elect. in Sexto.* Spieg.

UNIVERSITAS quæ sit dicenda, & utrum eo nomine veniat homines de universitate, differit Bart. *in l. aut facta, §. fi. ff. de pœnis.* Spieg. Prat.

UNIVERSITAS etiam pro universitate bonorum, ut hæreditate ut castrensi peculio *leg. 1. ff quor. bonor. l. 10. §. ait Senatus, ff. de pet. hæred. l. 1. ff. de rei vindic. l. 1. §. quæ sunt alicujus, ff. de interdict.* Cujus *lib. 2. institut.* Per universitatem ait, id est, omnia simul bona adquirimus hæreditate, adoptione. Sic in *§. videamus. Instit. per quas personas nobis adquir. & Instit. de adquisition. per abrogatio in princ. & in l. 1. de actionibus certo tem. finien. in Cod. Theodos.* verbum hoc accipiendum est. *Briss. Prat.*

UNIVERSITAS quoque vocatur grex, peculium, armentum, equitium *l. 70. ff. de usufr.* Briss. Prat.

UNIVERSITATEM per unum conservari, *tex. est in lege sicut, §. universitas, ff.* Quod cujusque universit. non Vide Bart. *in cap. leg.* Spieg.

UNIVERSITATES appellatur collegia & corpora, curiæ societates, titulo, Quod cujusque universit. & tit. de manumissionibus quæ servis ad universitat. pertinentibus. Durat vero & manet universitatis nomen etiam si ad unam personam reciderit *l. 7. §. ult. ff. quod cujusque universit.* Briss. Prat.

UNIVERSITATES res sunt, quæ in civitatibus sunt theatra, stadia, & si qua alia sunt communia civitatum *l. 6. §. 1. ff. de rer. divis. §. universitatis, Instit. eod.* Briss. Prat.

UNIVERSITATUM alia personarum, ut *ff. Quod cujusque universalia rerum*, Et hæc duplex: Juris, ut hæreditas peculium. *ff. de petit hæred. l. Item, §. non solum. Facti, l. 1. per hanc de rei ven.* Bart. *in l. 1. in princ. ff. de damn. infect.* Old. Prat.

UNIVERSITATUM nomina, quæ & collectiva, non membris solum, sed & capite constant: ideo illud quoque comprehendere debent. Sic appellatione militum, Imperator: appellatione populi, Senatus continebitur *l. 1. de Milit. test. §. plebs. Instit. de jur. Nat.* Vide Bald. *in Proœmio Decretalium.* Spiegelius.

UNIVERSUS, quasi omnis ad unum versus; i. sine aliqua exceptione. Et in singulari quidem idem est quod totus: ut Universus ager, in plurali significat omnes conjunctim. Nam si dicimus, Omnes sibi domicilium constituerunt: intelligitur domicilium sibi unumquemque constituisse. Si vero dicimus, Universi sibi domicilium constituerunt: significatur omnes simul unum sibi pro omnib. domicilium fecisse. *Vide l. quoties, in fin. ff. fam. ercisc. l. talis scriptura, §. fi. de lega. 1,* Spieg.

UNIUS sepultura, sepulchra plura efficere potest teste *Paulo*: cui videtur, illum esse religiosum locum, ubi quod principale est, conditur, i. caput, unde qualis cujusque imago sit, cognoscitur *l. eum in diversis, ff. de Religios. & sumpt. fun.* Spieg.

UNO contextu fieri dicitur, quod fit continuata actione, sine intermissione, sine interruptione actus,

actus, *l. harede palam*, *ff. de Testam. §. sed cum paulatim Inst. eod.* Prat.

UNO impetu, id est, nixu, partu, Triphonius: Nec enim, inquit, natura permisit, simul uno impetu duos infantes de uno utero matris excedere *l. Arescusa*, *ff. de stat. hom.* Spieg.

UNO loco, pro eadem provincia *l. fin. C. de Praescript. long. temp.* Alberic.

UNO ore damnari, *C. de Episc. & cler. lib. quoniam venerabilis*, pro summo consensu passim apud autores obvium est. Vide *Chiliad.* Eras. *Spieg.*

UNO spiritu, vide de rei vind. *l. si rem, §. at in his corporibus.*

UNO tempore: pro eodem.

UNO tenore, vide supra, tenor.

UNUM dicitur, quod finaliter unum est, ait Goth. *ad l. si illud*, 27. *ff. de leg.* 2.

UNUM instrumentum dicitur, quod simul absolvitur, licet obligatione plures complectatur. Goth. ibi. *ad l. cum plures* 27. *ff. de evict.*

UNUS & alter, pro duobus *l. nonnunquam*, *ff. de Jud.* Alber.

UNUS homo. *Paulus*: Difficile est, ut unus homo duorum vicem sustineat, *l. si plures sint*, *ff. de pact s.* Spieg.

UNUSQUISQUE vectorum res suas servet. *l. ult. ff. Naut. caup. stab.*

UNUM jus semper idem, nunquam mutatum.

UNUM pretium, pro una summa, etiamsi ex singulorum pretio collecta sit exponitur teste Alberico, *in l. Ædiles aiunt*, *§. si forte*, *ff. de adil. edict.* Spieg. Prat.

V O.

VOCABULA, usu quodam corrupto, pro Latinis recepta, referuntur in dictione Blada. *Spieg.*

VOCABULA aliquot Jureconsultis propria annotat Alciat. *l. 4. de verb. sign.* & inibi aliquot vocabula Jureconsultis propria *Spieg.*

VOCABULA juri subjiciuntur explicanda, non juri vocabulis, *l. omne* verbum, *C. commun. de legat.*

VOCABULUM, est id quo res singulae nominantur & vocantur, aut voce efferuntur. *Bart.* docet *in l. 1. §. ex qua*, *ff. de Tut.* Vocabulum haud raro trahere propriam significationem à dispositione. Sumitur autem nonnunquam pro significato vocabuli, monstrat. *Alber. Spieg.*

VOCABULA nova reb. novis imponanda, vide Cicer *lib. 3. de Finib. in princ.* Spieg.

VOCALITAS, consonantia, quam Graeci Euphoniam vocant.

VOCARE pro nomen imponere.

VOCARE in crimen, est accusare aliquem criminis.

VOCARE in jus proprie est ad Praetorem, vel alium qui Jurisdictioni praeest vocare, *l. 2. ff. si quis in jus voc.* Eodem sensu dicimus, in Judicium vocare, *l. 1. l tutor pro pupillo*, *ff. de admin. tut. l. ff. de eo, per quem fact. l. 2. §. praetor. qui satisd. cog.* Porro is, qui in jus vocatus est, sequi debet, & quidem statim ex 12. tab. *Si in jus vocat. atque eat.* Quia enim actione convenietur, cognoscit antequam vocetur: nam editio actionis atque instrumentorum litis in jus vocationem praecedit. Quid ergo aliud restat, quam ut vocantem sequatur? Hodie utrumque fit, simul ex continenti, editio nempe & vocatio: & ideo nec sequitur statim qui vocatus est, aut manu injecta invitus duci, rapi, trahi, nisi scilicet Vadimonium promittat, id est, nisi satisdet Judicio sisti, *l. 5. §. ult. qui satisd. cog.* & inde *tit. in jus vocati ut eant, aut satisdent*: Fusius vide Cujac. *lib.* 10. *obs.* 10. & 11. Duaren. *lib. 1. disp. c.* 1. Hermannum Vult. *lib. 1. discept. c.* 1. Gædd. *ad l. 9. d. 1. 6. 7. de verb. sign.*

VOCARE ad libertatem servos, Idem quod Manumittere.

VOCARE in partem juris verbum, pro participem facere, & partiarium admittere. Cicer. *pro Caecin.* Mulieres in partem vocatae sunt. Sic Vergil. *lib. 3. Æneid.* Ipsumque vocamus in praedam partemque Jovem. *Prat.*

VOCARI, quod distet ab Evocari, vide, *§. fin. in lib. cum servum, de fideicommiss. libert.* Spieg.

VOCARI ad judicium, *l. 1. §. sufficit. & l.* 51. *ff. de admin. & peric.*

VOCATORES dicti sunt, quibus datum est invitandi negotium sive qui ipsi vocant ad coenas Spieg.

VOCE non emissa ab hac luce subtrahi. *in l. 1. C. de Posth. har. instit.* Alberic.

VOCES praedicabiles quinque sunt: Genus, species, differentia, proprium, accidens. Inter quas tanta cognatio & affinitas esse videtur, ut quamvis synonymae non sint differantque ratione & vocabulis: cohaerent tamen inter se vicissim, ut mutuo quod habet altera, tribuat & communicet alteri, genus utique communicat speciei: ut in primo sui nominis occursu diffinitur: quia nulla sine generis interventu species explicari potest. Species etiam communicat generi, ut per eam speciosius inspiciatur & venustius, atque certius, Speciei quippe beneficio, depellitur generalitas prius incerta, informis, & confusa. Taboetius *in Topico.*

VOCIFERATIO Modestinus. *§. fin. l. 3. de milit.* Qui seditionem atrocem militum concitavit, capite punitur si intra vociferationem, aut levem querelam seditio mota est, tunc gradu militiae dejicitur. Est autem Vociferari, tradente Valla, voce effraenata, non modo dolorem, sed etiam indignationem (quanquam indignatio doloris genus est) ostendere. Interdum sine affectu, sed tamen vehementius exclamare. Hinc vociferatio, verbale, ipse vociferandi actus Solet autem ingens fieri inter litigandum & disputandum vociferatio. *Spieg. Prat.*

VOCONIA lex de mulierum haereditatibus *Inst. de leg. Falc.* & apud Paul. *l. 4. senten.* Quam Q. Vocon. Saxa Trib. pleb. à pleb. rogavit, ut Cic. *pro Cornel. Balbo*, & Flor. *in Epito. Livian.* & August. *l. 2. de civitat. Dei* scribunt. Cavebatur autem ea, ne quis census mulierem ultra quadrantem haereditas relinqueret haeredem. *Briss.*

VOLÆ Manus & pedum interiores partes: hinc fit Involare, quod significat intra volam recipere, unde & volema declinatur in tantum grandescens pomum uti volam impleat. Jo. Bap. *in comm. Epist. Sidon. Appollina. ad Claudianum. lib.* 4.

VOLENS intelligitur, qui consentit expresse, vel tacite nihil opponit. Huic quo nihil vulgatius est non fit injuria *l. cum donationis. C. de transact.* Porro, Volens nolente animo dicendum ubi quis fingit se nolle, quod cupit: aut contra etiam in Hebraeorum Proverbiis, Pigrum velle, & non velle. Vide Erasm. *in Chiliad.* Spieg.

VOLENTI injuria non fit, *l. 1. §. usque adeo. ff. de injur.* Goeddae. *ad l. satisdationis* 61. *n.* 3. *ff. de verb. sign.* Vult. *in comm. Inst. tit. de usuc. in*

pr. & §§. seq. n. 43. Corraf. 3. Miscell. 1. n. 11.

VOLGO concipere, l. 44. §. non obest. ff. de ritu nupt.

VOLO verbum, de se indicat solam voluntatis declarationem, qua propter qui dicit se velle eligere, non eligit: & qui dicit se velle hæreditatem adire, non idcirco adit: sicut & qui dicit idcirco velle Stichum dare, non dat. leg. Clodius, de Acq. hæred. Licet & ex illis verbis censeatur facta electio: non enim quisquam vult dare, nisi prius elegit: & hac proprietate verbi defenduntur. Alioquin mens proferentis quandoque aliud suadet: ut eleganter docet Alc. explicans l. 1. C. de Summ. trinit. Igitur & qui rogatus est restituere. Quibus volet etiam indignos præferre poterit. at si is, quos dignos putaverit, vel arbitratus fuerit, restituere rogatus esset, tunc non alias quam ex viri boni arbitratu restitutio facienda est, l. 1. & 24. ff. de leg. 2. Prat.

VOLO verbum prolatum ab eo qui potestatem habet disponendi & imperandi, imponit necessitatem, l. 1. infin. mandat, l. 1. ubi Dd. C. de summ. Trin. Dd. in l. servi electione in pr. ff. de leg. 1. Corraf. 4. Misc. 7. n. 6.

VOLONES appellati servi sua sponte militantes. Etsi enim servis post inductam servitudinem militia indictum idque semper constantissime, observatum tamen cum ingenti alique clade accepta, publicæ calamitatis necessitas horum etiam operam desideraret, ut bello Punico cum se ultro obtulissent militiæ, nomina eorum libentibus civium animis accepta sunt, & volones appellati quod sponte sua id fecissent, cum legibus non tenereatur. Idem post Cannensem pugnam & sæpe alias factum est. Neque tamen ii simul ac in numeros relati essent, libertate & civitate donabantur, sed militiæ tantummodo jus habebant: testamenti & cæterorum privilegiorum non habebant. Hac ostendi potest ex Livio lib. 4. Decad. 3.

VOLUCRIS nomine, omne id quod volat, non solum aves: sed apes quoque vespæ, tabani, & reliqua hujusmodi significantur, teste Steph. Rob. Spieg.

VOLUIT transferre in l. non vult. 6. ff. de divers. reg. jur. cum effectu accipi posse, id est, transtulit re ipsa, docet Decius ibidem num. 3. Sic in l. fin. ff. rer. divis. qui sensus ferri possit, necne, ipse dispice. Vide tamen Bart. in d. d. lib. fin. ad multos effectus, & vide Accurs. in l. 1. ff. de leg. 2. Prat.

VOLAM verbum extensivum sive parataticum est in futurum, volebam in præteritum voluero non item, voluero significat semel, volam identidem. Hoc voluntatis mutationem admittit; illud non item. Cujac. ad lib. 17. & l. 112. ff. de verbor. obligationibus.

VOLUMEN, Vide supra, Librum.

VOLUMUS verbum, in Constitutione Principis significat quod mandamus & præcipimus: quia quum dependeat id sola voluntate Principis, id verbum actus perfectionem inducit. Vide Alc. in lib. cunctos populos. C. de Sum. trin. Spieg.

VOLUNTAS, est facultas seu vis animi, qua bonum expetimus, malum aversamur, duce ratione, nam mutæ animantes duce natura, quæ sensus extimulat. Papinianus: Voluntatem, inquit, potius quam verba spectari placuit in conventionibus contrahentium. Spieg.

VOLUNTAS est ejus, qui consentit legitime, & ut oportet, l. 4. C. de fideic. lib. Quint. declam. 340.

VOLUNTAS duplex est, remissa nempe & integra. Remissa in his est, quæ vi vel metu fiunt; integra, hæc non est. Hæc vero ibi demum est, ubi quid ultro atque sponte volumus. Cujac. ad Rub. ff. quod metus causa gestum erit, circa finem.

VOLUNTAS & propositum facientis, distingunt masculа lib. qui injuria, cum concord in Gloss. ff. de Furt. leg. Divus, de sicar. Spieg. Prat.

VOLUNTAS interdum ex scientia, & patientia inducitur l. 7. §. interdum, ff. de S. C. Macedonia. Briss. Prat.

VOLUNTAS ambulatoria usque in momentum mortis dicitur, propter incertum voluntatis ait, Zas. Nam facile variat, quicquid ex voluntate conficitur l. 4. in fin. ff. de adimen. leg. ubi dicitur, voluntatem esse ambulatoriam, inconstantem, Spieg. Prat.

VOLUNTAS captatoria est ea, quæ pendet ex aliena voluntate l. captatorius, ff. de hæred. Instit. Spieg.

VOLUNTAS coacta. Vide coacta voluntas.

VOLUNTAS constans & perpetua apud Ciceronem appellatur animi affectio atque habitus, apud Aristotelem, προαίρεσις, quæ certe & sanum rectumque Judicium & firmam voluntatem continet. Balduinus in Catechesi juris civilis cap. 1. in princ. Errantis voluntas nulla est, l. 20. ff. de aqu. & aqu. plu. nec furiosi, l. 47 ff. de adquir. hær. l. 40. ff. de divers. regul. jur. Proinde eorum voluntate factum nihil videtur. Cæterum cum voluntas alicujus in aliquo actu desideratur, ea vel subsequi recte potest. lib. 10. ff. de aqu. pluv. Briss. Prat.

VOLUNTAS & propositum distingunt maleficia, leg. qui injuria 53. de furt. l. quod Reip. 33. de injuriis, voluntate, eaque vel spontanea, vel non spontanea. Vide Vult. in comm. Instit. in pr. t. de oblig. quæ ex delict. nasc. num. 10.

VOLUNTAS expressa, quæ ex præfationibus, vel præcedenti tractatu constat, l. Titia lib. ita stipulatus sum. ff. de verb. oblig. Tacita, ut quia natura contractus qualitas rei, personæ, contrahentium consuetudo, ejus quod actum est, conjecturam inducant. l. semper in stipul. de reg. jur. Vide Alc. in l. conventionibus de verb. sign. Spieg. Prat.

VOLUNTAS præsumpta, Lege præsumta voluntas.

VOLUNTATES ultimæ fiunt quinque modis. Auth. de hæred. & Falcid. §. quia vero. Porro apud Ulp. legimus defunctorum voluntates non stricte esse interpretandas, l. plenum, §. 1. ff. de usu & habuit. Old. Prat.

VOLUNTARIUS procurator est qui se alienis negotiis offert sine mandato, qui voluntarius amicus in oratione pro Cæcinna, voluntarius procurator in Bruto, procurator simpliciter in Pandectis sæpe, cum tamen proprie simplex appellatio ei tantum conveniat, qui mandatum habet. Is cavere de rato omnino debet. Vetus procurator, de quo non dubitatur, an procurator sit, cavere non debet. Cujac. observ. lib. 7. cap. 26. circa medium.

VOLUNTARIA jurisdictio est, quæ servatur in volentes, not. l. 2. ff. de off. proconf. & leg. Old. Prat.

VOLUNTARIA societas, in M. Tullii, Quinctiana opponitur societati hæreditariæ, id est, communioni quæ intercedit cum hærede defuncti socii. Hæc etiam voluntaria non est, quia re non consensu consistit. Voluntaria autem est, quæ consensu, contrahitur,

contrahitur; tractatuque habito inter socios. Et hanc propriè dicimus societatem, illam vero rerum communionem, *l.* 23. *ff. de reg.* vel communiter gestum, *l.* 31. 32. *cum seq. leg. actiones*, *§. si post, ff. pro socio*, & societatem impropriè. Voluntariam societatem dixit Alp. *in l. verum*, *§. in hæredem*, *ff. eod.* separans eam à societate vectigalium, cæterorumque publicorum, atque etiam à societate privata, observat. *lib.* 16. *cap.* 25.

VOLUNTARIUM exilium, *l.* 16. §. *eventu*, *ff. de pœnis*, & jusjurandum, rubrica de jurejurando, id est, quod ex conventione extra judicium defertur, *l.* 17. *ff. de jurejur.*

VOLUNTARIUM est, quod neque per vim, neque per ignorantiam fit. Observandum autem, quod non volens quis peccare potest. Et quod juxta Salomonium stupidus est qui non volens peccat, interdum pœnæ fit obnoxius, & ideo ait *Demosthenes*, Lex est voluntariorum & involuntariorum peccatorum coercio. *Spieg.*

VOLUNTARIUS contractus, *l.* 4. *Cod de usufr. hæres*, *l.* 13. *ff. de opt. leg. qui necessario opponitur*, *l.* 13. *ff. de opt. leg.* Briss.

VOLUNTATE fieri non videtur, quod ignoratur, *l. non videtur*, *ff. de lib. caus.* Prat.

VOLUNTATE mea utaris. Quomodo hæc verba, tum iis similia intelligantur, vide in *l. Lucius*, *junct. gl. ff. de donat.*

VOLUNTATE nostra possidere servi intelliguntur, quod eis peculium habere permisimus, *l.* 1. *§. item adquirimus*, *ff. de adq. poss.* Prat.

VOLUNTATE domini in libertate est, qui volente & consentiente domino jus libertatis usurpat, vel aliquid pro libero gerit *l.* 4. *Cod. de fideicomm. liber.* & apud Quintilian, *Declam.* 340. Briss. Prat.

VOLUNTATIS ultimæ appellationem generalem esse, ac sub se quasdam continere species, ipsa vox per se satis arguit, & probatur per *Nov.* 1. *in fin.* Est autem nominata, vel innominata. Nominata esse, quæ certum in jure nomen expressum habet, cujusmodi sunt testamentum, codicillus, mortis causa donatio, & Epistola. Præter has species si quæ sunt aliæ, dicuntur innominatæ, nimirum si quocunque alio modo, quam vel Testamento, vel codicillo, vel mortis causa donatione, vel Epistola alicui aliquid relinquatur, aut post mortem demum præstandum detur. Inter has ultimæ voluntatis species potissima est illa, quæ dicitur Testamentum, cujus ut usus est frequentissimus, doctrina in jure patens latissimè, adeò ut totam partem Digestorum quintam occupaverit, & *lib.* 6. Cod. 34. *in Institutionibus majori libri secundi parte titulis nimir.* 16. descripta & exposita est. Est autem ultima voluntas haud aliter servanda quam lex, *lib. in conditionibus* 19. *ff. de cond. & demonst. d. Nov. in pr. Nov.* 22. *§. disponat*, ultima voluntas 13. *quæst.* 1. & voluntatem testatoris non servare impium esse & iniquum scribitur in *l. consulta Cod. de Testam.* quoniam publicè interest, suprema hominem judicia suum sortiri effectum, *leg. vel negare*, 5. *ff. de Testam. quem aper. lib.* 1. *Cod. de sacros. Eccles.* Vult. *in comment. Inst. de Testam. ordin. in Princ. num.* 10. 11.

VOLUNTATEM filiæ cum pater agit de dote, non sic accipimus ut consentiat filia, sed ut ne contradicat, *l.* 2. *§. voluntatem*, *ff. solut. matr.* voluntate itaque filiæ pater dotem recepisse videtur si causas contradicendi ei filia non habuerit, *l.* 37. *ff. eod. tit.* Briss. Prat.

VOLUNTATEM testatoris sequi dicitur in *lib. fin. C. ad l. Falc.* qui ejus præcepto patet, & quod jubet, facit. Sic eodem sensu plenam fidem testatori exhibere *d. l. fin. in pr.* Prat.

VOLVERO & volam hoc differunt: quod & si utrunque verbum futurum tempus significet, illud tamen præcise momento ipso temporis, quoquis voluntatem suam semel elocutus est, includitur: hoc longius funditur & temporis tractum habet, *l.* 12. *ff. de verb. obligat. l.* 6. *ff. ad S. C. Tertul.* Hot. Vide paulò ante Volam. verbum.

VOLUPTAS, est elata præter modum lætitia, opinione præsentis alicujus boni, Huic verbo *Cic.* inquit, omnes qui ubique sunt qui Latinè sciunt, duas res subjiciunt lætitiam in animo, commotionem suavem jucunditatis in corpore, *lib.* 2. *de finibus*, Spiegel. Laërtius *libro* 7. *in vita Diogenis* definit quod voluptas sit irrationabilis ejus rei appetitus, quæ videatur appetenda.

VOLUPTARIÆ impensæ sunt, quæ ad voluptatem fiunt, quæque speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: ut sunt viridaria, aquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ, *l.* 1. *in princ. l.* 7. 9. *l.* 11. *ff. de impens. in res dot. l.* 79. *ff. de verb. sig.* & apud Ulp. *in Inst. tit. de dotib.* Voluptuosæ etiam appellantur *l.* 14. *ff. de impens. in res do.* Voluptati deservientia prætoria in *l.* 198. *ff. de verb. sign.* quale describitur in *l.* 13. § *fructuarius ff. de usufr.* Voluptatis artifex in *l.* 7. *§. dabitur. ff. de oper. libert.* Briss. Prat.

VOPISCUS dicitur, qui ex duobus conceptis, uno abortu excluso, ad partum legitimum ducitur. Old. Prat.

VORARE, est cibum non confectum dentibus deglutire.

VORAGO, barathrum dicitur, quo in eam cadentia non emergunt, sed quasi absorbentur. Voraginem usurarum Canonistæ usurpant, de qua, si lubet, vide *c.* 1. *de usur. lib.* 6. Spieg.

VORAX & fraudulentum propositum, *l.* 1. *Cod. de numer. actuar. & chartular. lib.* 12.

VORSURAM solvere, *Erasm* indicat proverbialiter usurpari de eo, qui sic è præsentibus malis extricat sese, ut aliis gravioribus impediatur. Nam Donato vorsuram facere, est æs alienum, alieno ære solvere, aut minore fœnore majorem acceptam pecuniam occupare. Hinc ducta voce, ut author est *Festus Pompejus*, quod vertant creditorem *Spieg.*

VOSSISSATORES lepide vocat *Erasmus* noster, qui barbaros secuti unum multitudinis numero compellant præter veterum consuetudinem. Qua de re fuse disserit in de Conscribend. Epist.

VOTUM est alicujus faciendi, vel non faciendi, versus Deum deliberata & justa promissio, ὁμολογία Unde *Cicero* eleganter dixit votum sponsionem, quâ eo obligamur. Nobis præcipuum votum est, quod in baptismate fecimus. De quo illud est, 6. *Psalm.* vota redde Deo Jacob, De votis extat *tit. De voto & voti redemptione.* Solebant autem veteres quàm plurima vota pro Principe nuncupare, ut vota anniversaria ob diem imperii, cum scilicet ad Imperium Princeps sumptus esset: quorum & in jure mentio habetur, *leg. omnes*, *Cod. de feriis.* Item vota concepta ad salutem Principis, à Sacerdotibus, consulibus, idque post tertium diem Cal. Jan. authore Gajo, *in leg. si caluitur*, 233. *§.* 1. ubi omnino vide. D. Johan. Goedd. *ff. de verb. sign.*

VOTUM captandæ mortis in jure nostro dicitur, ardens illud desiderium quo flagrant iniqui homines ex alterius morte lucrum sperantes, ut illius vitæ

vitæ insidias parent, *l. de fideic. C. de transact.* Corras. *lib.* 5. *Miscel. c.* 12. *n.* 1.

Vota quinquennalia, decennalia, vicennalia dicuntur, quæ (teste Alciato in veteribus numismatis notabantur hoc modo; vot. 10. vot. 20. vot. 30. vide Ciceronem *de legibus*. Pro voluntate ac desiderio nonnunquam votum accipitur, quod ea valde desideramus, quæ voto à Deo poscimus. Unde voti compotem esse dicimus eum, qui desiderium suum assecutus est Et pro voto succedere, quod Græci dicunt κατὰ γνώμην προχωρεῖν, de hoc quidem Bartol. in *l. si quis, ad fin. ff. de pollicit.* Vota etiam μεταφορικῶς dicuntur matrimonium, sive nuptiæ, quod in nuptiis contrahendis fiant ultro citroque promissiones. Unde dicimus ad secunda vota migrare, quemadmodum extat tit. in Author. Ut exactione instante dotis primæ & secundæ viro ad secunda vota migranti proponatur uxor una, vel ex prioris matrimonii filiis: votum tanta apud gentiles homines res erat, ut verbis duntaxat enunciatis nullum induci voluerit, ut censet Bartol. *in l. si quis ad fin. ff. de pollicitat.* Porro in filiosfamilias non habebat locum, hoc est, eo non obligabatur filiusfamilias, *l. si quis rem*, §. *voto, ff. eodem.* Ejus rei refert bonam rationem D. *Alciatus* & quidem efficaciorem, *cap.* 9. 1. *Parerg.* ut & Gœdd. *ad d. leg. si calvitur*: 233. §. 1. *de verb. sign.* Inter votum autem & pollicitationem hoc discriminis esse ostendit *Alciatus*, quod pollicitatio reipublicæ, vel privato alicui fiat, votum verò Principi, vel Deo, ex causa Principis, vel Imperii, aut ob fortunam Regis. Cæsaris, & si qui casus similes.

Voti reus dicitur, qui diis in eventum conditionis promittit, aut ubi conditio evenit, tum etiam damnatus est voti, vide Alciatum *in l. nominis & rei, de verb. sign.*

Votum aliud est munificum, aliud honestum, aliud turpe, Munificum est, veluti votis esse liberalem, ac divitem: quod multo facilius est quam ex demum, juxta Ovidianum illud.

Pollicitus dives quilibet esse potest.

De hoc videndus est, Eras. *in Adag.* Honestum votum est, quod fit super re honesta, veluti quod in ipsis licitis nuptiis legitimè celebratis fit. Turpe verò est, quod fit super re turpi, ut illud est, si quis voveret si nunquam nuptias contracturum. Et hoc quidem, etiam juramento firmatum, non esse servandum rectè tradit *Zasius* adversus Andream Esernitanum, *l. generaliter, ff. de verb. oblig.*

Votivus, va, vum penult. producta dicitur, quod ex voto dari promittitur. *Horat.*

Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

Aliquando votivum significat, quod voto desideratum est. Apulejus *libro* 6. Tota civitas ad votivum conspectum effunditur. Etiam votiva verba dicimus, quibus in faciendis votis utimur & votivas preces quibus aliquid cum voto poscimus. Item & votiva legatio, pro eo, quod barbare dicitur, ad beneplacitum, hoc est, quæ pro voto ac voluntate, vel voluntariè suscipitur. Hujusmodi autem locutionem exempla apud *Ciceronem*, *Plinium*, & reliquos classicos authores multa reperire facillimum est, ideoque hic minus adferenda. *Anchor.*

Votum pro claritate, & indulgentia paterna, *l. scripto.* 7. *ff. si lib. test.* Liberos naturæ, simul & parentum commune votum, ad hæreditatem parentum admittit. Sic *in l.* 15. *ff. de inoffic. test.* Propter votum paternum, & naturalem erga liberos charitatem *Prat.*

Votum pro consensu, *c.* 2. *de elect. in* 6.

Votum id est oratio, *l. denunciamus. C. de iis qui ad Eccles. confug.* Prat.

Vox, ut Archelaus primus definivit est aëris percussus Laërtius *in vita Archelai.* Dividitur autem in duo, est enim animata alia, alia inanimata. Animata quidem animantium. Inanimata vero sonorum atque crepituum: idem Laërtius *lib.* 3. *circa finem in Vita Platonis.* Alii vocem definientes dicunt eam sonum esse ex significandi proposito editum. Interdum tamen vocis verbo sermo significatur: ut cum *Martial.* ad Cæsarem dicebat.

Vox diversa sonat populorum, est vox tamen una,

Cum verus patriæ diceris esse pater.

Vide Corras. 1. *Miscell.* 8. *n.* 5. 6.

Vox patris, vox filii, quia pater & filius una censentur personis *l. fin. C. de impub. & al. subst.* §. *& qui juri* 4. ubi Vult. *Inst. de mutil. stip.* idem Vult. *ad princ. Inst. de stipul. servor. n.* 2. & *ad* §. *fin. n.* 15. *Inst. de oblig.*

Vox viva. Martian. honorarium, quasi viva vox est juris Civilis, *l. nam & ipsum ff. de inst. & jur.* Spieg.

Vox validior & exiguior, *l.* 1. §. *hoc autem ff. ad SC. Silan.* Briss.

Vocem rapere *l.* 7. *C. de quæst.* Briss.

Voce appellare *l.* 5. §. *ult. ff. de appel.*

Voce tenus, *l.* 1. §. *accusationem ff. ad SC. Turpill.* Briss.

Vox eadem ex diversa re, cui adhibetur, diversas habere potest significationes. Gœdd. *in commen. de verb. sign. ad l.* 215. *n.* 6.

U P

Upilio pastor ovium, opilio qui vulgo dicitur. Alfenus. *l.* 60. *in fin. de leg. & fid. lib.* 32. Item oves quæ stercorandi fundi causa pararentur, item Upilionem, si ejus generis oves curaret. Virgil.

Venit & Upilio tardi venere bubulci Hor. Part.

U R

Urbana ancilla. Paul. *de leg.* 3. Eum qui natus est (inquit) ex ancilla urbana, & missus in villam nutriendus: interim in neutris esse (puta in urbanis & rusticis) quidam putant, videamus, ne in vrbanis esse intelligatur, quod magis placet. *l. servis urbanis.* §. *cum qui* Spieg. Prat.

Urbana familia à rustica non loco, sed genere usus distinguitur, potest enim dispensator non esse urbanorum servorum numero, si rusticatum rerum rationem dispenset. *lib.* 166. *ff. de verb. sign. lib.* 12. *ff. de supell. leg.* Qua in re usus præcipuè testantis spectari debet, videndumque est quo quemque servum loco ac numero is habuerit. Et certe quos circa se habet paterfam. & sui usus ministeriique urbani causa, non possunt non in eo numero esse. Quod plenius exponitur *l.* 99. *ff. de leg.* 3. *l.* 12. §. *idem respondit. ff. de instrum. vel instr. l.* 4. §. *pen. ff. de pe.* leg. Atque ita urbanorum vel rusticorum prædiorum servitutes, pro genere & qualitate prædiorum quibus debentur æstimamus. Nam & aquæductus, qui per urbanum prædium transit, iter quoque per urbanum prædium, urbanæ servitutes sunt. *l.* 11. §. 1. *ff. de publicia l.* 44. *ff. de comm. præd.* Briss. Prat.

Urbana mancipia quæ sint, explicat Jurisconsf. *in l. servis urbanis de leg.* 3. *l. is qui notus de supell. leg.* Spieg.

Urbana

Urbana prædia appellari ædificia etiamsi in villa sint, Rustica vero fundos *Ulpia* scribit in *l. 1. ff. comm. præd. & in fragmentis Instit. tit.* 19 Briss. Prat.

Urbana prædia à Rusticis non loco, sed materia & qualitate discernuntur. Urbana siquidem accipimus ædificia omnia, non solum ea, quæ sint in oppidis, sed & si forte stabula sunt in continentib. ædificiis, vel alia meritoria in villis & in vicis, vel si prætoria voluptati tantum deservientia, horti quoque qui amœnitatis gratia non reditus habentur, *l. 98. ff. de verb. sing. l. 16. C. de præd minor. l. 54. in fin ff. de pet. hær. l. 59. ff. de contrab. empt. l. 13. §. si in locatis, ff. de action. empt. tit. de serv. urban. præd. l. 4. ff. de naut.* Briss. Prat.

Urbana penus & supellex, ad usum urbanum, non ad locum urbanum, aut peregrinum dirigenda est, inquit Jabol. *l. quemadmodum de sup. leg.* Prat.

Urbanæ Cohortes Dio *l.* 58. *σπεῖραμα πολιτικὸν* vocat.

Urbanas tribus appellabant, ut ait Festus *lib. ult.* in quas urbs erat distributa à Ser. Tull. rege, id est, Saburana, Palatina, Esquilina, Collina. *Prat.*

Urbanus, qui in urbe habitat, cui Rusticus opponitur. Vide apud Eras. *proverb.* Urbanus nihil æqui cogitat. *Spieg.*

Urbanus Prætor. Vide, *§. deinde cum placuisset in l. 2. ff. de orig. jur.* & supra in verbo *prætor urbanus.*

Urbanum, etsi ab urbe derivatum sit: non tamen ad locum, ut urbis significatio, sed ad usum ac finem cujusque rei refertur ut annotat Gœdd. *ad l. 2. in pr. ff. de verb. sign.* ac patet ex l. 4. §. *si ita legetur: ff. de penu. leg. l. 99 de legat. 3. l. 1. comm. præd. l. 12. de supell. leg.* Nam cum eorum qui in urbe versantur mores sint longe elegantiores, & majore suavitate præditi, quam qui semper ruri vixerunt, & alius cultus, aliudque vitæ genus sit urbicorum, quam agrestium: inde factum est, ut illud urbanum proprie diceretur, quod magis ad civilem & humaniorem vitam aptum videretur, quod vero magis agrestibus, ipsisque agris ac fructuum curæ conveniret, rusticorum haberetur. Hinc *Labeo* acutus verborum interpres: Quemadmodum, inquit, urbanus, servus & rusticus distinguitur non loco, sed genere usus (hoc est a fine & usu) ita urbana penus & suppellex ad urbanum usum, non ad locum urbanum aut peregrinum dirigenda est, multumque interest, penus & suppellex ea, quæ in urbe sit, an urbana legetur vel promittatur, *dict. l. 12. de legat.* 4. §. *si ita legetur.* Neratius *in l. eo jure ff. in quib. caus. pign.* Ulpian. *in l. urbana 198. ff. de verbor. significat.* & Paul. *in l. servus urbanus 99. de leg.* 3. vide Gœdd. *ad l. 166. num. 2. ff. de verb. sign.*

Urbanicani milites, vel (ut vulgatis in libris legimus) Urbanici, dicuntur, qui in præsidio urbis locati sunt, *l. 25. §. 1. ff. ex quib. caus. major.* Et Urbaniciani officiales in *l. 1. C. Theod. de cord. in publ. hor.* Prat. & Hot.

Urbem ab urbo appellatam, *Pomp.* tradidit in *l. 239. §. urbs, ff. de verbor. sign.* Quod & Servius in 1. *Æneid.* & Isidor. *lib.* 15. scribunt *Briss.*

Urbem simpliciter cum legimus, Romam *κατ' ἐξοχὴν* intelligimus, quæ olim inter alias tantum caput extulit urbes, ut ait *Virgil.* in Bucolic. *Quantum lenta solent inter viburna cupressi* Et ita in *l. 1. ff. de senatorib. l. 1. ff. ad l. Jul. de amb. l. pen. §. negotiatores, ff. de munerib. & honorib. l. 7. §. constitutum ff. de interd. & releg. l. 1. ff. de offic. præf. urb.* urbis tamen appellatio proprietate sermonis angustior est, quam Romæ: urbs enim muris, Roma vero continentibus demum ædificiis finitur, *l. 2. ff. de verbor. signif.* Eadem à Constantino in *l. 1. Cod. de suariis, lib.* 11. appellatur urbs æterna, ut à Symmacho *l. 1. Epist.* sæpe numero, & *Ammia Marcellino.* Et ita in *l. 4. C. de operib. public.* Impp. Valentinia. & Valens, intra urbem æternam scripserant. Cujus loco intra urbem Romam veterem & novam supposuit. Tribonianus ejusque collegæ, ut & alia in libris *ff. & C. Justiniani*, ut ex eorum & veterum collatione liquet, immutarunt *Briss. Prat.*

Urbem regiam in Constitutionibus Constantinopolin accipere debemus. *l. ult. ff. C. de assertorib. l. 12. C. de jud.* 14 *in fine C. de sacros. eccl. l. 25. C. de nupt. l. 25. C. de testam. l. 5. C. de bis quis ad eccl. conf. l. 31. n. in hac C. de episc. & cler. §. ult. Inst. de satisdatio.* Eadem & inclyta & florentissima urbs appellatur *l. un. C. de contractibus jud. l. 11 C de assertoribus l. ult. C. de ædific. priva.* in Epist. Pandectis præposita *§. illud vero.* Et urbs magnifica in *l. 31. §. executorib. C. de episc. & cler.* Et nova Roma. *Zonaras* etiam *τὴν ῥώμην καὶ βασιλίδα πόλιν*, Imperatorum exemplo vocat. *Briss.*

Urbicum, id est, urbanum inscrit. *l. 9. ff. de oper. nov. nunciat.* Briss.

Urbica tutela l. 8. *§. sed si ignomin. ff. de accusat.* Briss.

Urbica procuratio Ulp. *in l. 11. §. 2. de major.* dicitur ea, quæ propter certam civitatis controversiam mandata esset. Hic, ait cum curam administrasset, & beneficio principis urbicam procurationem esset adeptus. *Spieg. Prat.*

Urbicariæ regiones *l. un. C. Th. si per obrep. fuer. imp. l. 3. C. Th. Trib.* in ipsis specieb. & alibi *Prat.*

Urbis & civitatis differentiam facile cognosces ex his verbis Ciceronis *in orat. pro P. Sestio*: Cum conventicula hominum, quas postea civitates nominaverunt: tum domicilia conjuncte quas urbes dicimus, hac igitur ratione possit dici civitas, quæcunque universitas populorum, communi lege ac ritu viventium: vulgo Communitas, vel commune Insulanus.

Urbs pro ipso loco tantum mœnibus concluso accipitur, quando rei in urbe designatæ qualitas extra porrigi non patitur. Si enim dixerit Titius. Urbanam meam omnem supellectilem do, lego: censebitur sensisse de omni ea supellectile, quam in civitate, & suburbiis, usque ad centisimum lapidem habet. *Text. est in l. prima, §. cum urbem, ff. de offic. præf. urba.* Nam qualitas supellectilis ea est, ut ruri, & in civitate haberi possit. Quod si bona, quæ urbis habitationi tantum commoda & destinata sunt, quis legaverit, non ad ea quidem, quæ extra urbis mœnia sunt, protrahentur: cum id qualitas rei legatæ non patiatur, quæ rem ipsam veluti umbra corpus, quocunque ingrediatur loco sequitur, *not. gloss in l. frater à fratre. de condict. indeb. & argumen. lib. Julianus §. sed & si quis*, & quæ ibi *not. ad exhibendum* cum similibus Brechæus *in lib. urbis appellati, ff. de verborib. & rer. sign.*

sign. Adde Connan. *lib.* 1. *c. de jure Civil.* 7. *num.* 1.

URBUM sive urvum, est curvatura aratri, urbare sive urvare est arare aratroque definire, *l. pupillus*, *§. urbs ff. de verbor. sign.* in condendis enim urbibus olim aratro utebantur, quo futuræ urbis magnitudinem proportionem, situmque muro cingendum definiebant. Cæl. Rhodig. *lib.* 14. *cap.* 5. Forner. *ad l.* 2. *de verb. sig.* ex M. Manilio: iisdemque destruendis inductum eodem modo aratrum adhibebant, ut eodem, quo definitæ essent urbes, modo rursus delerent, expungerent, everterent, destruerent, juxta *l. nihil tam ff. de reg. jur.* vide Gœdd. *ad l.* 2. *in prin. num.* 16. *ff. de verb. sign.*

URCEOLI, vascula parandæ potioni accommodata, apud Pompon *l.* 21. *ff. de aur. arg.*

URCEUS vas erat ansam habens lateri applumbatam, ex ære, ut alienum fiebat, ut Varro ait, sed & ex quavis alia materia, nam *Martialis* fictilem ponit, hunc angusto & gracili collo, in patulum desinente ore pingit vir doctissimus *Lazarus Baysius*, quem *Forcatulus* improbans in hoc non sequitur, cum urceos picatos ponat *l.* 12. *Columell.* in quibus sorba condiantur, Eodem, inquit, tempore sorba manu lecta curiose in urceolos picatos adjicito, & opercula picata imponito. Sane *Columella* vasis conditivis hanc formam paulo ante dederat, ut usque ad imum æqualia essent, ne ventrem facerent, ut exemptis, inquit, ad usum salgamis, quicquid superest, æquali pondere usque ad fundum deprimatur. Urceis præterea aqua in ahenum infunditur, *l. cum de lanionis*, §. *asinam*, *ff. de fun. instru.* cui rei æquabilitas necessaria est, angusto. & gracilescente collo, mora fit hauriendo. Adde quod & fructus urceis componuntur, *l. quæsitum*, *§. conservandi*, *ff. de fund. instru.* Cato in torculario urceum unum ponit, quod capit quadrantalia quinque, id est, amphoras, nam quadrantal & amphoram idem fuisse Festus ait. sed *Budæus* dubitari posse scribit. *Pet. Lentulus Spinter* urceum habuit ex Onyche marmore, cadi magnitudine, igitur urceus certam formam, non certam mensuram habebat. Forcat. *in penu Juris civil. c.* 25.

UREDO qua herbæ, frutices, arboresque perculsæ arescunt, quam ἐκπλῆξιν τῶν δένδρων vocat *Theophrastus*, Ulp. *l. ex conducto*, 15. *§.* 1. *ff. locati*. Sed si uredo fructum oleæ corruperit, aut solis fervore non assueto id acciderit. Plin. *l.* 18. *c.* 28. uredinis causam negat esse rorem inustum sole acri, omnemque uredinem frigore tantum constare sole innoxio, quod his probat rationibus. Hoc enim nisi noctibus & ante solis ardorem evenire deprehenditur, totumque lunari ratione constat, quoniam talis injuria non fit nisi interlunio, plenáve luna, hoc est, prævalente: utroque enim habitu plena est, ut sæpe aliis in locis observavit idem *Plinius*. Sed interlunio omne lumen, quod à sole accepit, cœlo regerit. Differentia utriusque habitus magna, sed manifesta; namque interlunio æstate calidissima est, hyeme gelida: E diverso in plenilunio æstate facit gelidas noctes, hyeme tepidas, Causa evidens est: Æstate enim interlunio necesse est, cum sole nobis proximo circulo currat, igne ejus cominus recepto candens: eademque interlunio absit hyeme, quando abscedit & sol. Item plenilunio æstivo procul abeat adversa soli: hyeme autem ad nos per estivum circulum accedat. Ita per se roscida quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Igitur hoc genus cœlestis injuriæ, silente cœlo, serenisque noctibus fit, nullo sentiente, nisi cum facta sunt, ut idem scribit. *Prat*, adde Cujac. 15. *observ.* 18. *in fin.* Gothof. *ad d. l. ex conducto*, 15. §. 1. ibi aut solis fervore. *ff. locati*. Cott. *in memoral. in ver.* uredo.

UREPHOTROPHIUM dictio Græca, locum significans ad infantes nutriendos paratum βρέφος enim Græci infantem dicunt, Hujus meminit Imp. in *l. illud*, §. 1. licet codices ibi mendosi sint. *C. de sacros. eccles.* Cotta.

URGERE jus Cic. *lib. offic.* 3. Jus Crassus urgebat: quod vitium venditor non dixisset sciens, id oportere præstari *Spieg.*

URGERE etiam bona fides dicitur, *l.* 2. *C. de commod.* Briss.

URGET etiam æs alienum *l.* 5. §. *si as ff. de reb. eorum. l.* 7. §. *plane*, *ff. quib. ex caus. in poss.* Briss.

URGENS necessitas, *l.* 1. *C. Nem. licet in comparat. spec. l.* 10.

URINAM facere, pro meiere, *Ulp.* Item de eo qui urinam facit, quæritur, subaudi, an morbosus sit, *l. quæritur*, ubi *Pedii* sententiam probat: non quia urinam in lecto facit, sed quia vitiosam vesicam habet, redhiberi posse, *Prat.*

URINATORES in *l.* 4. *§.* 1. *ff. de l. Rhod.* dicuntur, qui in caput merguntur, & sub aqua natant, ab urinare, id est, mergi in aquam. Quo verbo utitur Firmicus *l.* 8. *c.* 15. illorum ministerium egregie his versibus describit *Manilius* l. 5. Astronomic.

Illis in Ponto jucundum est quærere pontum
Corpora qui mergunt undis ipsumque sub antris
Nerea & æquoreas conantur visere Nymphas,
Exportantque maris prædas & rapta profundo
Naufragia atque imas avidi scrutantur harenas.

Nam per urinatores naufragio mersæ, & in mare navis levandæ causa jactæ res extrahi solebant. Inde urinandi artifex apud Symmach. *l.* 1. *epist.* 25. Briss. Id genus hominum *Varro* natatores interpretatur, non quidem superficiales tantum illos qui abluendi corporis gratia natant, sed qui se flumini marive committentes, ex fundo quantum fieri potest, injecta extrahunt oraque ne fluctus intrent communiunt & merularum in morem ad aquarias inquisitiones longe oculatissimi sunt. Hinc & *Plinius* Phocas ranasque sub aqua diu urinari dixit *c.* 57. *l.* 1. Horum alii aliis longe perspicaciores sunt, & diutius sub flumine latent, & bello navali admodum necessarii sunt, ut qui hostilem classem pro fodiendo multum diminuere possent. Ex iis autem omnibus qui hac in re plurimum valuerunt, præcipuus fuisse traditur homo quidam (ut eleganter *Alexander ab Alexandro* scribit) cui nomen *Colan* inditum fuerunt cognomento piscis, singulari fato seu fortuna genitus, qui plus in aquis degere quam in terris victitare solebat, cumque diebus singulis mare, & aquas petere necessum haberet, itaque inter marinas belluas complures dies versabatur, & convivebat illæsus, haud aliter, quam si ex eis una fuisset. Penetrabat maris intima & remotissima, revertebatur sæpe ad littus, & nautas de futuris tempestatibus præmonebat, ut apud *Volaterranum* quoque latissime describitur. Sane illi hoc an fato an sidere evenerit, ambiguo plerique omnes reliquere. Nam tantum eum nando profecisse astruitur ut maxima pelagi intervalla spaciaque immensa CCCCC & ultra stadiorum fæda tempestate & reluctantibus aquis excellenti vi & velocitate natatu peragraret. idque non semel facere consuesse. Donec (inquit *Alexander*) festo annuo solennique die in Siculo freto effusa multitudine ad spectaculum. in portu Messanæ experiri credo volens quantum præ cæteris urinando valeret: dum pateram

ram auream munus natantibus tunc à Rege in mare dejectum, ab imo eripere conatur, cum se in mare emersisset, dum illius studio profunda exquirit vada, diu expectatus ab imo maris fundo, in quod se dejecerat, nunquam emersit, neque postea inventus apparuit. Creditur in concavas illius pelagi cavernas, quibus totus ille sinus refertus est, incidisse: ipsumque in imas voragines vorticibus rapidis semel delapsum, cum se recipere vellet & ad superiora niti, reverti nequisse: cumque diutius reluctatus, respirare nequiret, inter occursantes scopulos, undique inundantibus aquis oppressum, vitam interisse. Pet. Peckius *in suis commen. l. 4. §. sed si navis, n. 1. tit. ad l. Rhodiam.*

URNA, mensuræ genus quatuor capiens congios. Hujus hæc nota quis fuit, sic autem dicta est, inquit Varro *l. 4. ling. Lat.* ab urinando, quod urinant in aqua haurienda *Prat.*

URNALES urcei urinam continentes, hæc est mensura sextariorum viginti quatuor. Vide Alciatum *in l. urinaria vasa, de verb. sign.* Spieg. Prat.

URNALIA Proculus *in l. fi. de trit. & vin. leg.* Qui vinum, ait, Surrentinum in urnalibus habebat diffusum, Surrentum oppidum fuit Campaniæ, Sinum quondam ses. Hinc Surrentinum vinum, quod, quum quintum supra vigesimum excesserit annum, potui esse incipit. nam cum minime pingue ac tenue fit, vix maturescit: & quum ad vetustatem pervenerit ferme solum perpetuo utentibus gratum. *Spieg.* Vide de hac voce Ant. August. *lib. 2. Emend. c. 1.*

URNARIUM mensa quadrata, super qua urnæ aqua plenæ, in culina reponuntur.

URSUS, bestia est, nec numero pecudum continetur, author Cajus *in l. 2. in fin. ff. ad l. Aquil.* Spieg. Prat.

URVUM, sive urbum, est curvatura aratri; & urvare, sive urbare, est arare, aratroque definire, Gœdd. *in comm. de verb. sign. ad prin. lib. 2.*

U S.

USIA, Græca vox pro substantia, apud Ulp. *in venditionibus de contrah. empt.* Vide Bud. *in priorib. Annot.*

USIO, idem quod usus apud veteres, autore Nonio. Alfen. *in l. 60. §. 2. ff. de leg. 3.* Et Ulp. *l. 27. §. 4. ff. de aur. & arg.* Sive, inquit *Ulpian.* in suæ, sive alterius usionis causa paratum esset. *Pratejus.*

USITATUM absolute, quod in usu est, *Aphricanus.* Nam & usitatum fere est; sic legare. *§. sit ita scriptum.* Item Venulejus *§. pen. l. continuus, de verb. oblig.* & usitatius & elegantius esse *Labeo* ait, *de legat.* 1. Et alibi Cic. *in Ver.* Non est usitatum, non senatorium. Dicimus etiam adjective, usitatus mos, usitatum tempus, usitata consuetudo, judicium usitatum, usitata nomina, *l. 2. de Præscipt.* verb. pro vulgaria recepta & communia *Spieg.*

USQUE, præpositio, quasi ad unum vel locum, vel tempus, vel aliud hujusce modi. De hac particula plura annotavit Alber. & Bart. *in l. patronus §. Sempronio ff. de leg. 3. in l. semper in stipul. de reg. jur. tum alibi.* Spieg.

USQUE nunc pro hactenus, vel hucusque in *l. omni innovatione. C. de sacros. l. eccles. 1. C. de sum. trin.* Spieg.

USQUE ad tertiam generationem, idem interpretatur in præcitata *l. patronus.* Spieg.

USQUE inclusionis nota *l. fin. ff. de senat. l. 2. ff. de his qui not. infam. l. 11. ff. de dolo, l. 1. ff. an. per alium causa appell. l. si ff. de discuss.* & *c. 1. de ord. ab episc. qui renunc,* aliquando exclusionis, *c. cum dilectis, de fid. instr.* Adde Brechæum *l. hac adjectio.* sub tit. *de verb. & rer. sign.* Significativa quoque est termini ad quem, sicut dictio A. vel Ab. *Prat.*

USQUEQUAQUE pro semper, apud Macellum, in *l. ab adgnato, de curat furios.* aliquando significat simpliciter, in *l. in ratione, §. videre, ff. ad legem Falcidiam.* Pratejus.

USUALIS, & hoc usuale, Idem significat, quod usuarius Jurisc. in *l. interdum, ff. de public.* Quoties quis, ait, mancipia invecta professus non fuerit, sive venalia, sive usualia, in pœna commissi est. *Spieg.* & *Prat.*

USUARIUS, qui usum habet, ut fructuarius qui fructum, *l. 13. §. de preteritis, ff. de usufr. l. 52. ff. de stipul. servor.* Usuarius tamen servus in quo usum habemus, vocatur in *l. 14. ff. de usu & habit. l. 2. ff. de pecul. l. 7. §. si servum, l. 12. §. quare, ff. de dolo l. 54. ff. de acq. rer. dom.* Prat.

USUARIUS & usufructuarium significat. *l. si cum duorum, 32. de stipul. servor.* Brill.

USUCAPERE, usu acquirere, & possessione suum facere significat, quemadmodum ICti loquuntur, *l. 1. 19. & 21. ff ex quibus causa major. l. 82. §. 1. de leg. 1. l. 33. in pr. ff. de usucap. l. 22. §. sed & si cui, ff. ad Trebell.* Prat.

USUCAPIO est acquisitio dominii per possessionem prolixam & justam, vel acquisitio per usum, *l. 1. §. ult. ff. ex quibus causa major.* Hanc autem sic definit ICtus. Usucapio est adeptio dominii (sic enim in *l. 3. ff. de usucap.* non adjectio legendum *Ulp.* suadet in *Epitom. tit. 19.*) per continuationem possessionis temporis lege definiti. Verba hæc Temporis lege definiti supposuerunt Tribonianus & collegæ Nam *Ulpianus* pro his dixerat, anni vel biennii: rerum mobilium anni, immobilium biennii Nam usucapionum tempora produxit Justinianus, *l. unic. C. de usucap. transform.* Duxit autem *Modestin.* illam definitionem ab officio usucapionis, cujus exitum & proprium est, ut per eam acquiratur dominium, quod alioqui in rebus bona fide traditis nunquam certo constare posset, quia propter infinitam rerum varietatem incertum est plerunque, utrum tradens sit dominus, an non sit. Hæc autem adquisitio plenum jus tribuit, leg. 17. in fin ff. de rei vindic. ex 12. tabul. ideoque verissimum jus esse dicitur bonæ fidei possessoris, *l. in bello, §. si quis servum, ff. de capt. & postlim.* & ulus nonnunquam *l. deducta, §. ante, ff. ad SCtum Trebell.* & possessio ut *l. cum miles & l. denique, ff. ex quibus causa major.* Prat.

USUCAPIO sic dicitur, ut mortis causa capio. Capio est acquisitio: Capere est in suum dominium capere *l. aliud l. cepisse, ff. de verb. sign. l. prætoris, ff. de damn. infect.* Usus autem est possessio, quæ opinione domini possidetur, & ex diverso possessio est usus *l. quæstio. ff. de verb. sign.* & ita possessionem ab Ælio Gallo definiri *Sext. Pompejus* scribit. Ergo usucapere est possessionem acquirere, quod & possessione capere dicunt. *l. emptor fundi, l. qui funeum. §. servus, ff. pro empt. l. non solum, §. si dominus, l quamvis. ff. de usurpa, & usuc.* Et interdum usucapio ipsa usus simpliciter seu possessio dicitur *l. denique & l. seq cum miles l. ait prætor. ff ex quibus causa major. l. deducta, §. ante diem, in fin ff. ad SC. Treb.* ex quo apparet usucapio scribi oportere: nec enim sic dicitur usucapio, ut pignoris capio, licet *Cato* apud *Gellium* contra sentiat. Att Modest. Cujac. *ad l. 3. ff. de usurp. & usucap.*

Usucapio interrumpitur vel naturaliter vel civiliter. Naturaliter quidem, cum quis vel sua sponte ipse possessionem rei illius à se dimittit, vel ab alio de possessione rei dicitur. Hæc interruptio est facti, & in veritate consistit, proprie dicitur usurpatio, At illa, quæ civilis dicitur, magis est juris, & fictione potius, quam veritate sustinetur, ita ut jus ratione effectus fingat possessionem interruptam, &, ut ita dicam, discontinuatam esse, cum tamen, si factum ipsum spectemus & veritatem, possessio illa adhuc sit continua & integra. Vult. *in comm. Inst. tit. de usucap. n.* 48.

Usucapio inde dicta est, quod per usum aliquid capit & aufert. Usus enim per lapsum temporis adimit res corporales priori domino, & transfert in alium. Sic pignori capionem olim dicebant, quam nunc captionem & ablationem pignorum nuncupamus. Gell. *lib.* 7. existimat. Usucapionem & Pignoricapionem, duplicatis ex integro vocabulis, dici oportere. Interdum tamen extra compositionem, interjecta qualibet voce, profertur, ut est apud Paul. *in l. nunquam §. ult. de usuc.* Si defunctus, inquit, emit: hæres autem putat eum ex donationis causa possedisse, usu eum capturum *Julianus* ait. Interpretes usucapionem & præscriptionem in significatione confundunt, in qua utique discrimen est: rursus in re ipsa sæpe differentiam constituunt, cum nulla sit, Primum enim utrumque verbum jungunt accusativo, ut usucapio domum, præscribo domum, vastem, fundum: non animadvertentes, quod præscribendi significatio magis ad exceptionem pertineat, etiamsi effectus retinendi dominii plerunque sequatur. Deinde usucapionem trahunt ad res mobiles, præscriptionem ad res immobiles, per legem secundam. *C. in quibus causis cess. long. temp. præscript. §. in servorum*, cum tamen Impp. ibi, Præscriptionem, seu exceptionem longi temporis appellant tractantes solum de proprietate servorum, & sic rerum mobilium. Unde recte colligit *Old.* præscriptionem non pertinere duntaxat ad res immobiles, sicut nec usucapionem semper ad res mobiles, per *l. furtum, quare, l. nunquam in usucapionibus, in prin. ff. de usucap.* Itaque usucapio refertur genuina significationis vi ad acquisitionem rerum mobilium & immobilium quod vel indica *Rubrica* 3. *lib.* = qui tractat *de acquir. rer. dom.* Præscriptio autem ad jus excipiendi principaliter pertinet. Unde *tit. de diverf. & tempor. Præscr. lib.* 6. post reliquas exceptionum species, generaliter subjungitur. *Spieg.*

Usucapio, & Præscriptio, sunt modi adquirendi dominii, Quapropter is qui usucapit, vel præscribit, priusquam complet usucapionem, vel præscriptionem, non est dominus, sed quasi dominus. *Spieg.*

Usucapio currere & procedere, item impleri dicitur, *l.* 15. *l.* 18. *ff. de usucap. l.* 2. *ff. pro donat.* Briss.

Usufructuarius, alias accipitur substantive pro eo qui habet usumfructum regulariter: alias adjective, pro re in qua est ususfructus, *l. arborib. §. fin. ff. de usufr. Usufructuarius* autem re aliena boni viri arbitratu uti fuit debet *l. item si fundi* 9. *ff. de usuf. l.* 1. *ff. usufr. quemadmod. cau.* id est: uti frui debet re quamadmodum bonus paterfamillias ea usurus esset, nimirum ne quid rei incommodetur. Non enim est dominus rei, sed tantum habet jus in re, enim juris beneficio in re illa plus facere non potest, quam ipsi sit concessum. Sed quidnam concessum est usufructuario; Hoc nimirum, ut re utatur, fruatur, non ut abutatur, & ipsum male utendo perdat, *l. sed & si quid* 15. *ff. de usufr.* vel ad alium usum, quam in quem res est comparata convertat, *leg.* 19. *&* 34. *§.* 1. *ff. de usufr.* Male autem utitur usufructuarius si substantiam & formam rei immutet, aut alias rem deteriorem fieri patiatur. Immutatur, autem forma etiam tum, cum per immutationem illam res fit melior, *l. usufructuarius* 24. *ff. de usufr. l. fin. ff. de usu & habitat.* Nam quod usufructuarius meliorem causam propietatis facere posse dicitur, in *l. si cujus* 13. *§. fructuarius, ff. de usufr.* id intelligendum est non de substantia seu forma rei, sed de qualitate sive adjuncto, quo mutato vel de novo introducto rei ipsius substantia sine forma non quam primum immutata esse intelligitur. Quod si ergo substantia rei mutari vel minui non debet, multo minus prorsus debet tolli, Vult. in *comm. Inst. de usufr. in pr. n.* 16. *& seq.*

Usura, fortis accessio est, quæ propter mutuo datæ pecuniæ usum vel etiam moram exigitur. Cur hæc in mutuo Jure divino prohibita sit, attingunt Doct. receptumque est, quod dicitur. Jure veteri de usuris, hodie ad id quod interest produci qua de re latius Alciat. *in comm. de verb. sign. & in de rebus cred.* itemque Corras. 3. *Misc.* 21. *num.* 7. *& seq.* Sumitur etiam pro reditu & fructu, qui percipitur ex usu aliarum quoque rerum. Catanæus citat Papin. & Vlp. *Comm.* 6. Spieg.

Usura ab utendo dicitur, & ad alias quoq; res accommodatur, quibus ad tempus utimur: aliud autem sonat usura, quum vetamur dare proximo ad usuram. Ea Græcis dicitur Τόκος id est, partus: quod pecunia mutuo data, pariat lucrum ei qui dedit. Arist. censuit præter naturam esse, ut pecunia pariat pecuniam: tamen si veterum leges moderatione probarunt usuras ultra vetuerant. Judæis permissum erat alienis ad usuram dare mutuum, suis popularibus nequaquam. At Christianæ leges damnant usuras, h. e. quicquid in fœnore forti accedit. An vero exercere fœnus, pugnet cum jure naturæ, ut quidem eruditi rationibus contendunt, eleganter excutit, & dilucide, ut plerunque solet, quæ tractanda suscipit Philipp. *l. Epit. Philos. moral. l.* 2. *ibid.* utiliter admonens, Usuras immoderatas esse vituperandas quia injuste exhauriunt al enas facultates. Adde Curt. *lib.* 1. ἑκαςῶν *c.* 21. *tom.* 1.

Usura apud antiquos duplex fuit, terrestris & nautica Terrestris, id est, ἔγγεως menstrua erat. Nautica iterum duplex fuit: una, quæ in alteram tantum navigationem statuebatur, à Græcis Heteroplus dicta altera ita contrahebatur, ut non aliter deberetur, nec ipsa nec sors ejus, quam si navis sospes cum mercibus domum rediisset. *Hanc.* Amphoteroplum dicunt, quasi in commeatum remeatumque taxatam. Cujus quoque meminit Modest. *in leg.* 1. *ff. de nautico fænor.* Merces (inquit) si periculo creditoris navigent, trajectitiæ pecuniæ erunt loco. Hoc etiam annotavit Budeus *li.* 1. *de Asse*, eo loco, ubi docet ex Demosthene περὶ Φορμίωνος, usurem nauticam, non menstruam fuisse: sed una in omne tempus navigationis & negotiationis constitutione taxatam. At vero terrestres, usuræ omnes menstruæ erant, & in singulas Calendas cadebat earum dies. Hoc est, tricesimo & ultimo die mensis, qui ab Atticis ἔνη καὶ νέα dicitur. quod confinium sit deficientis Lunæ & renascentis: hoc est, veteris & novæ: quo die cedebat fœnorum petitio, hoc est quæ *νουμηνία* etiam dicitur à Græcis *Budæo teste. Brech. in l.*

in l. usura; *ff. de verb. & rer. sign.*

Usura, proprie usus: sed postea loquendi consuetudine usuræ merces, Usura nominata est. Cic. *Ver.* 5. Quis hoc fieri posse judicavit, ut quum Senatus publicanos usura sæpe juvisset magistratus à publicanis pecuniam pro usuris auderet auferre? & *lib. Tuscul.* 1. Natura dedit usuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die: quid est igitur quod querere, si repetit quum vult? *Prat.* Ergo.

Usura est (ut consuetudo loquendo tulit) merces vel æstimatio usus pecuniæ, ea vero duplex est: nam altera in generis sui nomine consistit: altera fœnus vocatur, *Prat.* Sic & *Cujac.* Duplex inquit est usura. Alia propter quæstum infligitur, quæ fœnus appellatur, & cedit statim ex die interpositæ stipulationis. Alia propter moram, quæ pœna dicitur, & cedit ex tempore tardæ solutionis *l. lecta*, *ff. de rebus cred.* Utraque est menstrua, utraque currit lite contestata, id est, non cessat. Rursus pœna alia est, quæ semel duntaxat infertur ob moram, hæc non est usura. Cujac. *ad l.* 90. *ff. de ver. obl.* Hot. Speciatim autem.

Usura, est compensatio ejus quod creditoris interest usu caruisse suæ pecuniæ dum ea debitor uteretur, non usuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non solventium infliguntur, *l. cum quidam*, *§. si pupillo*, *ff. de usur.* Prat.

Usurarum species ex Assis partibus denominantur, quod ut intelligatur, illud scire oportet, sortem omnem ad centenarium numerum revocari: summam autem usuram esse, cum pars sortis centesima singulis mensibus persolvitur. Et quoniam ista ratione summa hæc usura duodecim aureos annuos in centenos efficit, duodenarius numerus Jurisconsultos movit, ut Assem hunc usurarium appellarent. Quemadmodum autem hic As non ex menstrua, sua ex annua pensione æstimandus est: similiter omnes ejus partes ex anni ratione intelligendæ sunt, ut si unus in centenos annuatim pendatur. Unciaria usura: si bini: Sextans, si terni, Quadrans: si quaterni, Triens; si quini, Quincunx: si seni, Semis: si septeni, Septunx: si octoni, Bes, si novem, Dodrans: si deni, Dextans si undeni Deunx: si duodeni, As *Prat.*

Usura bessis, cum in singulos centenos quotannis octoni solvuntur, l. *pen C. de usur.* Prat.

Usura centesima (qui est As usurarius) dicitur, quum pars sortis centesima singulis mensibus, id est singulis annis duodecies penditur, vide Cujac. *in Pandect. & Nov.* 130. & Anton. Augustin. *lib.* 2. *c.* 10. penditur. Romani enim Græcorum morem imitati, qui facilioris & commodioris doctrinæ causa quamvis summam sortis ad Minam, quæ centum drachmas valebat, perpetuo redegerunt quamtumcunque sortem similiter ad numerum centenarium revocarunt. Itaque usura centesima, ex parte soris centesima, sicuti apud Græcos Drachmalis à drachma, quæ pars est sortis ad minam redactæ centesima, nomen invenit. qua propter eam *Plutarch.* in Lucullo ἑκατοστὴν appellat. Ejus exemplum apud *Paulum* extat in *l.* 40. *ff. de reb. cred.* Tunc eo amplius quo post solvam, pœnæ nomine in dies triginta, inque denarios centenos denarios singulos dari stipulatus est *P. Maujus.* vide *l.* 4. §. *ul. ff. de naut. fœn. l. c. C. si certum pet.* *l. ul. C. de jur. dot. l. un. §. cum autem C. de rei uxor act. l.* 1. *&* 2. *C. de usur. rei jud.* Constant. *lib.* 3. *Epito. tit.* 7. ἑκατοστιαῖον τόκος ἐστὶν τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν νομίσμασι ιβ´ ὑπὲρ ὅλου διδόναι ἐνιαυτοῦ διὰ τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καθ' ἑκάστην μῆνα διδόναι ἕν: Et hæc quidem fuit usuræ centesimæ vetus definitio. Alia enim fuit Imperatoris Constantini temporibus definitio, ut videre est ex verbis Ammiani *l.* 2. *C. Theo. de usur.* qui usuram centesimam esse ait, cum tres siliquæ annuæ in singulos solidos præstantur, nam cum viginti quatuor siliquæ solidum efficiant, in singula centena duodecim solidi, & duodecim siliquæ præstari debebunt, & sic usura centesima duodecim solidorum erit, & semis, cujus etiam fit mentio in *Nov.* 130. Successit & huic novæ definitioni alia amplior, quæ in centenos solidos reddit 16. semis & quatuor siliquas, h. e. in libram auri, quæ est 72. solidorum duodenos. Autor. *Harmenop.* 3. Epit, & *Zonar.* Nicenæ synodi 117. Ut nunc libræ inquit, sunt solidorum 72. ita olim centenariæ erant & 100. solidor. usura erat 12. quæ & ob id dicitur centesima, quod de sorte 100. exigatur. Cujac. *in exposit. Novel. Justin.* 32. de his qui pecuniam credunt agricolis. Est autem usura centesima legitima, & ideo cuilibet permissum est eandem stipulari & hoc ostendit *l. si pro mutua. Cod. si cert petat*, Item *l. lecta ff. de reb. cred.* Et ita constitutum est in *C. Theod sub tit. de usuris.* Igitur si supra centesimam solutæ sunt usuræ non repetentur quidem, sed in sortem imputabuntur: & si sortem expleverint, repetentur, quasi indebitæ *l. si non sortem*, §. 1. *ff. de condict. indeb.* Cujac. ad *l. Jul. Paul. recept. sent. li.* 2. *tit.* 14. *de usuris* §. *usura supra.*

Usura quadrans est, quum pars centesimæ quarta quotannis solvitur hoc est, ex centenis, quaterni: apud Scævolam *l.* 11. *§.* 4. *ff. de ann. leg.* Hot. Prat.

Usuræ quincunces, quum pars centesimæ quinta quotannis penditur: hoc est, ex centenis quini: quarum fit mentio in l. 17. *ff. de usur. & leg.* 15. 16. *§.* 2. *ff. de alim. & cibar l.* 7. *ff. de adm. tut.* Persius *Sat.* 15.

Quid petis ut numi quos hic quincunce modeste
Nutrieras peragant avidos sudare decunces

Hot. Prat.

Usura maritima, vide Fœnus nauticum, *Hot.*

Usura maxima & gravissima, intelligitur centesima in *l.* 7. *§.* 8. *& l.* 54. *ff. de admin. tut. & l.* 38 *ff. de neg. gest.* Hot. Prat.

Usuræ majore semissibus privatis non debentur ex constitutione *Justiniani*, quæ edita est ipso 11. Cos. Sed neque fisco ex hac constitutione, Semisses Justiniano & civiles & moderatæ visæ sunt. Ex hac constitutione semisses forsitam *Tribonianus* subscripsit in *l.* 1. *C. de iis quib. ut indig. & l. cum quidam §. si debitores ff. de usur.* Cujac. *ad l.* 3. *de fisc. usur lib.* 10.

Usura etiam pœnam complectitur, & id quod interest, *l. ult. ff. de eo quod certo loco.* At cum usuræ, ait Alciat. *in l. lecta*, Si certum petatur, hodie de Christiana repub. ejectæ sint, non tam ad vocum significationes attendendum est, quam ne fraus legi fiat, sub nomine pœnæ. Etenim qui centum accipit ea conditione & lege, ut nisi eadem centum intra Calend. Martias persolvat, decem præstare nomine pœnæ teneatur, si intra eum diem Calendarum partem debiti totius exolverit, cesset integra pœnæ præstatio, quavis summo jure agi possit, ut tota pœna debeatur. *c. suam extr. de pœnis*, &c. Brech. *in l. usura*, *ff. de ver. & rer. sig.* Cujac. tamen *ad l.* 1. *de fiscalibus usur. C. li.* 10. negat pœnarum usuras deberi ex *l. ult. ff. de mag. cos.* Usura enim, inquit, pœna veluti quædam est.

est. Iniquum autem est pœnæ pœnam adjici, quo fit ut & usuræ usura non sit. At multæ deberi possunt usuræ, videlicet si intra tempora judicati non solvatur.

Usuræ nauticæ pro magnis abiere in proverbium. Adi *Chil.* Erasmi, & vide supra, Nauticæ usuræ *Spieg.*

Usura enim nautica est infinita: est enim pensatio suscepti periculi. Hodie ex constitutione *Justiniani* est centesima. Vulgaris autem usura est semis. Significat tamen *Papinianus* usuram nauticam esse centesimam in *l. nihil*, *ff. de naut. fæn.* sed id *Tribo* ex *Justiniani* constitutione addidisse puto. *Cujac.* Jul. Paul *recept. sent. lib.* 2. *tit.* 14. §. *trajectitia.*

Usuræ pupillares vel quicunces sunt vel trientes, vel aliæ leniores pro more regionis. *l. tutor. qui repertorium*, §. *quæ sint autem*, *ff. de adm. tut.* nisi in certis causis, quas *lib.* 3. *select. Antiq.* exponit Briss. *c.* 1. *&* explicantur *d. l. qui tutor.* Prat.

Usura rei judicatæ olim fuit duplex centesima, hodie una est centesima. Est aut hæc usura sortis, non etiam usurarum, quæ in condemnationem deductæ sunt *l.* 3. *C. de usur. rei jud.* nam usurarum usuræ non debentur etiamsi usuræ ipsæ in sortem redigantur, hoc est, etiamsi fiat anatocismus Cujac. *obser. lib.* 3 *cap.* 39. Semisses usuræ quasi dimidiæ centesimæ sunt, nempe cum pro 100. aureis sex quotannis penduntur, ita ut usura menstrua ducentesima sit pars sortis, *l.* 30. *ff. de adim. leg. l.* 3. *ff. quod jussu*, *l.* 24. *ff. de præsc. verb*, *l.* 1. *Cod. de his quæ ut indig.* Et apud Plin. *lib.* 14. *c.* 4. Cujusmodi olim usuras à debitoribus suis fiscus accipiebat *l.* 17. §. *si debitores*, *ff. de usur.* Ex qua usuras fiscales in *l.* 6. *ff. de jure fisc.* semisses interpretabimur. Appellantur & Semissales in *l. decimæ*, *ff de pollicitationibus*, Briss.

Septunces vero quotiens septem aurei. *Briss.* Solemnes usuræ civitatum semissales erant, ut recte in *l. servicia*, *ff. de pollicit.* τὸν ἐξέτικον usuram semissem *Modestin* interpretatur, quanti à Reipub. pecuniæ mutuari solebant. Cujac. *in exposit. Nov. Justin.* 7. *circa medium.*

Usuræ trientes quæ sint apud Paul. in l. 3. §. *ult. ff. ad l. Falcid.* inter Dd. vix convenit. *Accurs.* quem communiter alii sequuti sunt, putabat trientes usuras eas esse, quibus tertiam sortis partem in singulos annos lucrifacere contingeret, ita declaravit Accurs. *in l. eos* §. *primo*, *Cod. de usuris*, *&* *in l.* 2. *in fin. C. de his quib. ut indign.* ubi Imperator fecit mentionem de usuris semissib. de quibus etiam Paul. meminit in *l. cum quidam*, *in prin. & in* §. *si debitores & in* §. *ult. ff. de usuris*, & Julian. *in l. tutor. qui repertorium*, §. *ex cæteris*, *ff. de admin. tutor.* Usuras (inquiens) quicunces, aut trientes, aut si quæ leviores in provincia frequentantur, & in l. alimenta, §. *Basilica*, *ff. de alim. & cib. lega. & in l. qui semisses*, *ff. de usuris* & Imp. *in l. ult. Cod. de fisc. usur. lib.* 10. qui text. clare probat communem opinionem, dum dicit tertiam partem centesimæ ad idem *tex. in authen. de alienat. & emph.* §. *locationes* vero, ibi, non autem majoribus quam quartam partem centesimæ, & sic 25. pro centenario, & in §. *autem super ipsis*, quam in usuris, inquit, non amplius quarta parte centesimæ, & *gloss.* ibi in dictione Centesimæ, declarat hanc usuram fieri, quando pro singulo mense solvimus quinque denarios pro libra, & similis *tex. in l. hac edictali*, §. *his illud.* ibi centesimæ partem tertiam *C. de secund. nup. & in auth.* hoc jus porrectum, 10. qu. 2. & utrobique glossator. & hæ autoritates (judicio meo) moverunt. *Accurs.* & Doct. quorum opinio etiam firmatur auctoritate *Livij*, qui *li.* 1. *de bello Maced.* scribit, Triuncium agrum appellatum, qui pro tertia parte pecuniæ datus fuerat creditoribus populi Rom. Potuerunt etiam duci ratione, qui a semis, triens quadrans, bes, & aliæ partes in divisione hæreditatis hanc interpretationem in asse accipiunt, ut in *li. de ling.* Lat. docuit *Varro*, & apud nos Ulpia. *in l. servum meum*, §. *ult. ff. de hered. instit.* & Justin. *in* §. *hæreditas plerunque. Inst. de hæred. instit.* & retulimus in prioribus memorabilib. in verbo *Hæreditas.* Expositionem hanc multis sæculis receptam, quia nemo refragabatur, dicit *Hermol. Barb.* in castigationibus Plinian. in posterioribus scriptis, se tam diu sequutum esse, quandiu contrarium invenire non licuit. Nunc *L. Collumella duce li.* 4. usuras semisses interpretetur, quotiens de centum nummis (quæ verbi gratia sit sors) non quinquagenos, ut alii putaverint, sed senos tantum nummos usuræ nomine percipimus, & ob id civiles & modicæ à *Plin.* vocatæ sunt tanto mitiores, quæ trientes & quadrantes appellantur. Capito. *in Alex.* trientarium ait fœnus eum, ut æquissimum & lenissimum exercuisse, ad usum reip. idem in *An. Pio.* Fœnus inquit trientarium, hoc est minimis usuris exercuit. Sed verba *Columella* pertexamus: Is inquit, vinitor licet sit emptus sex, vel potius octo millibus sestertiis, cum ipsum solum octo jugerum totidem millibus nummorum partum, vineasque cum sua dote, id est, cum pedamentis & viminibus, binis millibus in singula jugera positas duco: fit tum in assem consummatum pretium, sestertiorum 29. millium, (inquit) accedunt semisses usurarum, sestertia tria millia & quadringenti octuaginta nummi biennii temporis, quo velut infantia vinearum cessat a fructu fit in assem summa sortis, & usurarum 32. millium quadringentorum octuaginta nummorum, quod quasi nomen, sicut fœnerator cum debitore, ita rusticus cum vineis fecerit: ejus summæ ut in perpetuum prædictam usuram semissium dominus constituat percipere debet in annos singulos mille nongentos quinquaginta sestertios nummos. Ex his verbis *Columella* in 4. *lib.* evidentissime colligitur, ex usuris semissibus non quinquagenos de centenis, sed senos duntaxat in annum redire creditoribus sicuti quaternos ex trientibus, & hoc etiam apertius convincitur ex verbis *Paul.* in Præallegata *leg.* 3. quæ superius retulimus cujus l. sensus his qui Latine loqui didicissent, secundum *Hermol.* erat & expeditus, & facilis: licet scrib. pedem efferre nequiverint. Si reip. legati essent in annos singulos sestertii, sive aurei (vlg.) quaterni tantundem legatum videri ab hærede, ac si centenos semel reputare jussus fuisset: quia de centum nummis quaterni colliguntur, usuræ trientis nomine in annos singulos. Quod si ut nostri interpretes existimant, usura triens esset: non quatuor ad centum, sed 33. sequeretur hoc incommodum, secundum eum, quod si hæreditas 100. nummorum foret, & ex ea reip. in annos singulos 25. nummi legarentur, detractioni legis Falcidiæ locus non esset: quoniam 25. in annos singulos tantundem esse viderentur quantum 75. semel, quæ summa dodrantem non excederet, *auth.* Cotta.

Usuræ trientes sunt, quæ non plus quam sin.
gulas siliquas quot annis in solidos singulos, &
non plus quam solidos quatuor & siliquas qua-
tuor in centenos. Hæc enim est definitio usuræ
trientis, ut constat ex Leone *No.* 83. & Amano
l. 2. *C. Th. de usu.*

Unciæ Usuræ in centenos aureos unum annum
reddunt, *l.* 37. *profectus*, *ff. de adm tut.* Hæc enim
duodecimam partem centesimæ velut assis uncia
explent. *Briss.* Adde Brech. *in l. usura in tit. de
verb. & rer.* sig.

Usuram pro pœna pœnam pro usura poni indi-
cat *Alb.* Porro usuræ verbum non est fœdum, tes-
te *Olden.* sed non habere usuræ modum, & ho-
nestam rationem, est turpissimum. Est autem usu-
ra proprie lucrum supra sortem exactum, tantum
propter officium mutuationis. Nam cum aliquid
accedit ad sortem, cum debitore efficacem cau-
sam damni dedit illa accessio non est usuraria,
aut illicita, de qua paciscimur propter officium
mutuationis. & cum debitor non dedit effica-
cem damni alicujus causam. *Spieg.*

Usurarum & sortis ratio inter cætera *l. in
eo diversa est*, quod propter sortem chirogra-
phariam pignus retineri potest, perceptionem do
li, ut est constitutum, in *tit. etiam ob chirog. pec.*
pig. Propter usuras chirographarias non item, *l.*
4. *C. de usur.* Tunc vero usuræ sunt chirogra-
phariæ, cum pignus contractum est in sortem
duntaxat. Vid. Cujac. 5. *obs.* 28.

Usuraria pecunia est, quæ sub usuris debe-
tur. Ulpia. *leg.* 11. *ff. de compens.* Quum alter
alteri pecuniam sine usuris, alter usurariam debet,
concurrentis apud utrumque quantitatis usuræ
præstandæ non sunt, & *l.* 12. Sed si invicem sit
usuraria pecunia, &c. *Hot. Prat.*

Usuraria uxor, pro usuaria: id est, qua quis
pro uxore utitur. *Plaut.* Amph.

Volo deludi illum, dum cum hac usuraria.
Uxore nunc mihi morigero.

Jupiter sic loquitur de Alcmena, Amphitrio-
nis uxore propria ipsius usuraria. *Hot. Prat.*

Usurarium debitum, cujus usuræ debentur
Julia *l.* 6. *in fi. ff. de neg. gest.* Etsi forte non fue-
rit usurarium debitum, incipit esse usurarium,
Hot. Prat.

Usurarium negotium, *l. si pupilli in fi de neg.
gest.*

Usurarius debitor, qui sub usuris pecuniam
debet, *leg.* 7. *ff. de usur.* Prat.

Usurarius dies, quo usura ob creditam pe-
cuniam solvenda est. *Spieg.*

Usura permittitur leges. *tit. ff. & C. de usur.*
Canones vero prohibent, *cap.* 3. *eod. tit.* Utimur
re ipsa hoc tempore non minus, quam olim:
nominis autem (nescio qua ratione) nos putet.
Oldend. Prat.

Usuras lex divina prohibet. Odiosum autem
usurarum nomen est, quo fit, ut usurarum nomen
in interesse mutatum sit. Unde Clemens Maro
in Satyr.

L'on ne preste plus à usure.
Mais à interest tant q'on veut.

Hujusmodi commenta judicium conniventia
fiunt non sine magno Reip. incommodo. Feren-
di tamen non sunt, qui fœnus illud improbum
exercent. Prat. & Corr. 3. *Misc.* 21. *n.* 15.

Usuris Christum contractum mutui contami-
nari vetuit. *Luc.* 6. *Exod.* 22. *c.* Consuluit de
usuris. Per hoc autem non improbantur modera-
tæ usuræ & consuetæ, si sub forma emptionis &
venditionis exerceantur, sicut consuetum est.
Tunc enim & creditor agit ingenue, & debitor
intelligit negotium, quod agitur. Longe enim
differunt, concipere specialem contractum ad
usuras, vel (ut nunc vulgo dicunt) Rentas, quod
licet & accipere usuras contra mutui contractus
naturam, quod illicitum est. Certe verbum Usu-
ra non est fœdum: sed non habere usuræ mo-
dum & honestam rationem, est turpissimum. Quod
commentatores aut non intelligunt, aut calum-
niose dissimulant. *Old. Pratejus.*

Usurpare Jurisconsultis est, ut & *Alc.* indi-
cat, usucapere, & eisdem interdum præter jus
uti. Vallæ vero est, in frequenti usu habere,
sive uti, tum verbis, tum factis. *Spieg.*

Usurpare oratoribus est frequenter uti: Ju-
risconsultis usurpare est interrumpere possessio-
nem, quod utique fit etiamsi quis frequenter non
utatur: etsi ex agro tantum surculum defringat,
ut M. Tull. *in* 3. *orat.* Cujac. *ad l.* 2. *ff. de usurp.
& usuc. in fin.*

Usurpare & usucapere, verba sunt inter se
contraria relata: nam usucapere, est utendo ac-
quirere: Usurpare vero, utendo retinere Paul.
l. 2. *ff. de usur. & usuc.* Usurpatio, inquit, est
usurpationis interruptio. Oratores autem usurpa-
tionem frequentem usum vocant. Hæc fit amissa
possessione ante tempus complendæ usucapioni
finitum, vel interpellatione. aut usu domini à
Græcis definitur ῥῆξις ἢ χρόνου ἀγὴν, τομὴ ἢ διακοπή
ICti etiam veterem consuetudinem retinuerunt, in
naturaliter, 5. *ff. eod. & alibi* persæpe. Magno-
pere autem notatu dignum est, quod Cic. *lib. de
oratore*, significat mors fuisse in possessione usur-
panda, ut surculus defringeretur. Et jam inquit,
hac instituendo divisione utuntur: sed ita, non
ut jure, aut judicio, ut denique recuperare amis-
sam possessionem, sed ut ex jure civili surculo
defringendo usurpare videantur. Quo tamen in
loco (ut hoc obiter admoveam) vocem *Rhetores*
omnino desiderari arbitror: ut sic legatur, Rhe-
tores etiam hac instituendo, &c. Locum autem
sic aperiam, Peripatetici & Academici omnem
civilem quæstionem aut finitam aut infinitam esse
dicunt Rhetores etiam qui soli res ista olim tracta-
re consueverant, nunc vero à philosophis de pos-
sessione depulsi sunt, dum suos instituunt, hac
quidem divisione utuntur. doceatque quæstio-
nem illam finitam, aliam infinitam esse. Sed ita
tamen docent, ut non tanquam in disputatione ar-
tis suæ propria quasi suo jure versentur, & aper-
te profiteantur philosophos nullum in ea jus ha-
bere: litemque iis intendant, quod in alienam
possessionem irruerent: verum quemadmodum so-
lent ii, qui suos agros ab aliis possideri sciunt ac
vident, sic isti Rhetores, ne longo tempore res
suæ usucapiantur, possessionem interrumpunt, &
quod in illa re usitatum est, surculum defungunt.
Nam finitam quidem quæstionem obtinent: ve-
rum lacinia, id est parva aliqua ex parte. Philo-
sophi enim Academici, qui nunc apud Philonem
se exercent, præcipue has causas tractant. Infi-
nitatem autem iidem dicendi magistri nominant
tantum, & tanquam primoribus digitis leviter at-
tingunt. *De usurpationib.* librum scripserat *Appius
Claudius*, teste Pompo. *in l. de orig. jur.*

Usurpare honorem, uti honore Martian. *l.* 7.
de mun. & hon. Eum contra quem propter hono-
res appellatum est, si pendente apellatione hono-
rum usurpaverit, coercetur. *Hotoman.*

Usurpare jus pro eo quod vulgo dicitur ca-
pere possessionem *Bud.* Item monuit. Usurpare
civitatem, id est dicere se civem & agere. *Spieg.*

Usurpari etiam servitus dicitur, quæ utendo
retinetur, *leg.* 6. §. 1. *l.* 8. *in fi. l.* 9. & 16. *si ser. vind.*

Usurpata mulier apud Gell. *lib.* 3. *c.* 2. & Macrob. *li.* 1. *c.* 1. & Macrob. *lib.* 1. *c.* 3. quid explicat *Murius* ICtus. *Prat.*

Usurpatum etiam pro usu adquisituum in *l.* 40. *ff. ex quib. cauf. mai.* Sic usurpatum jus, id est, usu retentum *l.* 16. *ff. quemadmodum, servit amit.*

Usurpata lex *l.* 2. *§.* 1. *ff. de am. rer.*

Ustum. Lege, Vitiare vinum.

Usus dicitur, quando jus utendi alicui datur, quod uti possit prædio vel domo ad necessitatem. Ususfructus vero plenior est: quia datur in eo jus & facultas utendi & fruendi prædio vel domo. Habitatio autem, servitus est, seu jus habitandi in ædibus alicujus, simile usu Zas. *in §. aque. Inst. de act.*

Usus significat jus utendi re aliena salva rerum substantia, & ab usufructu differt. Nam cui usus relictus est uti potest, frui vero non potest, *l. secundo, ff. de usu & hab.* minusque est usum legari, quam fructum. Quandoquidem fructui & usus inest, usui fructus deest, *l.* 10. & *l.* 14. §. 1. *ff. de usu & habit.* Et usus quidem necessitate personæ circumscribitur ac definitur, fructus non item. Nam qui usumfructum habet, non tantum ad usum suum uti potest, sed & ad quæstum & compendium. Omnis enim rei utilitas ei concessa est. Interdum tamen usu legato etiam ususfructus datus intelligitur, veluti si pecuniæ usus legetur, usus appellatione etiam fructus continetur, quoniam idem continet usus pecuniæ, quod fructus, *leg.* 5. *in fin. l.* 10. *ff. de usuf. ear. re.* Briss.

Usum Græce χρῆσιν appellari *Ulp.* significat in *leg.* 10. §. *ff. de usu & hab.* Quanquam apud Cic. *lib.* 6. 7 *Ep. ft.* χρῆσιν pro fructu Curius accipit. *Prat.* & *Briss.*

Usus appellatione veniatne proprietas, disserit Bart. *in l. donationes ff. de donat.*

Usus servitutis genus pro munere, Servius *ad lib.* 2. *Æneid.*

Limen erat cacaque fores & pervius usus,
Tectorum Priami.

Usus, inquit, verbum juris. Via, actus, usus. Videtur dictum pro consuetudine eundi. *Prat.*

Usus puellæ res relictæ proprietatem arguunt. Vide Alber. *in l. donationes, §. species, ff. de donat.* Prat.

Usus & ususfructus licet multa inter se habeant communia nec ullus sit ususfructus, cui usus non insit. Sunt tamen non pauca, quibus inter se differant. Primum enim in usufructu non est simplex usus rei, sed ejusmodi, quo usufructuarius omnes omnino rei commoditates, quoscunque etiam fructus, sive naturales illi sint, sive civiles, hoc est, sive ex ipsius rei corpore, sive ipsius occasione proveniant, percipit. Usus autem tam late se non extendit, ideoque fructus usus inesse usui fructus deesse dicitur *leg. si habitatio* 10. *l. per servum* 14. §. 1. *ff. de usu & hab.* Secundo usus tantum est necessitatis, ususfructus præter necessitatem etiam est voluptatis. Nam jure usus usuarius ex re usum debente plus percipere non potest, quam ipsi ad se, suam que familiam sustentandam satis sit, pro vitæ suæ conditione & dignitate, ita ut ipsi nec desit quid nec etiam abundet; jure autem ususfructus usufructuarius fructus rei percipit, etiamsi fructibus opus non habeat, non tantum ad naturam (vel necessitatem) sed etiam ad lucrum. Tertio usus prior est, sive spectes naturam usus, sive utentis animum: ususfructus autem usu est posterior. Hinc quarto loco fit, usufructuarius jus suum possit transferre in alium puta locatione, venditione, donatione, &c. Usuarius etsi posset, id, quod percepit jure usus, si genium suum fraudare velit, transferre in alium, jus tamen utendi in alium transferre non potest *l. plenum* 11. *§. si usus, ff. de usu & hab.* Quinto Usus ejusdem rei pluribus competere, & quidem solidus potest, si nimirum illa res omnium usui sufficiat. Usumfructuum autem duo habere integrum non possunt, divisum possunt, Connan *lib.* 1. *cap.* 5. Sexto usufructuarius moriens fructus perceptos ac collectos transmittit ad hæredes; & debentur præterea fructus hæredi fructuarii pro rata temporis ejus anni quo ususfructus *constit. l.* 5. *§. si ff. si ususfr. per l.* 32. *§. pen. ff. de usufr. leg.* Usuarius autem non transmittit, sed quidquid superest fructuum sive perceptorum sive percipiendorum id redit ad dominum proprietatis, Connan. *d. cap.* 5. Vult *in comm. Inst. tit. de usu & habit in* 1. 2. *& seq.*

Usus etiam possessionem significat, ut Javol. *in l.* 115. *ff. de verb. signific.* scribit. Et ita *Ælius Gallus* possessionem usum definit apud Fest. Pomp. *lib.* 14. Sicque in 12. tab. sumitur in his verbis: usus & autoritas fundi biennium esto: cæterum rerum annuus usus esto. Sic & Horat. *in Sermonib.* Quædam, ait, si credis consultis mancipat usus *Briss. Prat.*

Usus & Absumptio, sunt contraria. Unde reperire est Abusus, pro consumptione. Quære. *Abusus*

Usus domus item ususfundi, quæ contineat, tradunt Jurisconf. tit de usu & hab t.

Usus e juris in *l. plenum, §. sed si bonum eod. tit.*

Ususfructus est jus alienis rebus utendi fruendi, salva rerum substantia, *l.* 1. *ff. de usufr.* Hot.

Ususfructus est jus ex servitute quæsitum, *l. uti frui,* 5. *ff. si servit vind.* atque intelligendum est, quod dicitur, ususfructus est jus: nam revera ususfructus est servitus, sed jus & servitus relativa sunt. Cum igitur ususfructus servitus rei sit, jus vero personæ: relinquitur usumfructum esse jus in servitute quæsitum: alio qui colonus & commodatarius jus haberent utendi fruendi rebus alienis, salva earum substantia: non minus quam usufructuarius. Verum inter illos & hunc ea differentia est, quod neque ager colono, neque equus commodatario servitutem debet, fructuario vero debet. Unde intelligitur, usum ab usufructu in hoc differre, quod ille ad necessitatem hic, etiam ad utilitatem ac voluptatem refertur, nam cui usus, eidem omnium generum fructus, duntaxat quantum ad ipsius necessitatem satis erit, debebuntur, veluti ex silva, quantum ad coquendum & calefaciendum opus est: ex frumento, vino, & baccis arborum, quantum ad ipsius familiam alendam: ex oleo, fœno, & stramentis, quantum similiter alias ad res opus erit debebitur, qua ex re intelligitur quod *Ulp.* significat, in *l. per servum.* 14. *§.* 1. *ff. eod.* nimirum usum ab usufructu hoc differre quo pars a toto. Deinde usus est jus utendi re quapiam quatenus ei cui conceditur necesse est. Ususfructus, jus utendi fruendi aliena re, quantum ejus salva substantia ferre poterit, Ulp. *leg. per servum,* 14. *§.* 1. *de usu & habit.* Ususfructus in fructus legetur, nihil interest, nam fructui & usus inest, usui fructus deest & fructus quidem sine usu non esse potest: usus sine fructu potest: denique si tibi fructus sine usu legatus sit, inutile esse legatum *Pompon.* scribit, sed si fructus sine usu, videri constitutum qui & ab initio constitui potest. *Hot.* De differentiis usus fructus & usus vide paulo ante Ususfructus.

Usus-

Ususfructus à reliquis servitutibus differt. Nam in servitutib. prædialibus non utimur, nec fruimur re, sed utimur duntaxat servitute, quæ rei inhæret, quod minus est, quam uti re ipsa, quia res, quæ debet servitutem prædialem, nobis non traditur, sicuti fit in ususfructu. Præterea solus ususfructus est dividuus. reliquæ servitutes omnes sunt dividuæ, *leg. 5. ff. de ususfruct. l. etsi 6. §. 3. ff. si servit. vind. l. 1 §. si ususfructus, l.lege 7. l. sed ususfructus, 81. D. ad leg. Falcid.* Ratio differentiæ hæc est, quia ususfructus consistit in favendo, *l. 1, D. quando dies legator.* Frui autem est fructus, percipere, quæ res est facti, ac proinde divisionem recipit, sicut fructus fundi pro parte possum capere, pro parte possum repudiare. At reliquæ servitutes non consistunt in fruendo, sed tantum in utendo. Vult. *in comm. Instit. tit. de ususfruct. in prin. n. 12. 14.*

Ususfructus in multis casibus est pars dominii, non quod dominium ex ejusmodi partibus constet, in quibus etiam sit ususfructus, sed propter rei usufructuariæ commoditates, quas omnes usufructuarius sibi vindicando, domino rei perpersimilis est & re illa utitur, jure ususfructus, haud aliter atque si rei ipsius, esset dominus: idque, ut Jurisconsultus Paul. *in l. 4. ff. de usufr.* ait, fit in multis casibus, non autem in omnibus, quod eleganter explicavit *gloss. in jam dicta l. ususfructus*, id est, juris sibi constituti usufructuarius revera est, dominus, ac proinde ut illius dominii, si uti frui impediatur, usumfructum vindicat, *l. 5. ff. si usufr. petat.* Est igitur ususfructus pars dominii, videlicet, illius, qui habet usumfructum, & vicissim non est pars domini sed servitus, sicut *Paulus* loquitur in *l. 25. ff. de verb. sign.* respectu nimirum ejus: cujus fundus usumfructum debet, atque ita servitutem Vul. *d. loc. n.* 8.

Usufructuarius & usuarius differunt: Illi, quicquid ex agro emolumenti percipi poterit, debitor. Huic, usuario, duntaxat quantum ad ipsius victum cultumque necesse est. Hinc illud Ciceronis in *primo de officiis*: Expetuntur autem divitiæ tum ad usus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates. Altera differentia est, quod Usuarius jus suum transferre in alium non potest; at Fructuarius potest, *l. utique eod. 11. & l. plenum 12. §. operas ff. eod.* Cum enim usus ex personæ certæ conditione atque qualitate metiendus sit, ob eamque causam & crescere & decrescere possit: transferri in alteram personam non potest: quippe cujus quantitas incerta sit: nam usuario plus debebitur si uxorem ducat, aut liberos habeat, quam cum celebs erat: & vicissim minus, si viduus sit, liberisque careat, quam cum & maritus & pater erat. Tertia differentia est, quod usuarius fundi per se colendi jus non habet: id enim sibi proprietarius retinet: ac fructuarius habet, *l. si habitatio, 10. in fin. cum l. seq. ff. eod.* Justin. autem in *institutionibus* etiam hanc differentiam commemorat, quod usuario fundi fructus naturales tantum, non etiam elaborati debentur: usufructuario vero utrique debentur, id est, non tantum ii, quos terra sua sponte profert, verum etiam ii, quia arte & industria culturaque adhibita nascuntur: veluti poma, cæteræque arborum baccæ: item fœnum, ligna, & cætera, quæ sunt generis ejusdem, usuario pro modo & ratione suæ necessitatis debentur: at frumentum, oleum, vinum non debentur. In quo licet Triboniani negligentiam, admirari, qui pueris, quorum disciplinam suscepit, Nervæ sententiam inculcat, quam à *Sabino*, *Cassio*, *Labeone*, *Proculo*, *Ulpiano* & *Paulo* repudiatam atque explosam in Pandectis, testatur *l. plenum, 12. §. 1, & l. fundi. 15. D. de eod.* ubi *Paulus* scribit, fundi usu legato, licere usuario & ex penu, quod in annuum duntaxat sufficiat, capere: quamvis mediocris prædii eo modo fructus consumatur, ex quibus intelligitur, ei cui agri usus legatus est, fructus etiam elaboratos deberi: quod tamen sic accipiendum est, dum modo usuarius partem impendii proprietario restituat: quamvis enim frumentum, & vinum, & oleum in fructu magis, quam in usu numeremur: fœnum tamen & lignum, & arborum baccæ, itemque stramenta, non minus, fructus, quam usus dici possint. Quarta igitur differentia hæc est, quod usus gregis in solo stercore, ususfructus vero etiam in fœtu reliquisque omnibus continetur, *leg. plenum 12. §. sed si pecoris. D. eodem*, ubi *Ulpianus* ait, modico tamen late usuarium uti posse: neque ita stricte defunctorum voluntates interpretandas esse. Dicet aliquis, Qui ita gregis fructus, item ut agri, pro usuarii necessitate non conceditur? nam in stercore solo exiguus est usus. Respondetur, quoniam alioqui non alius pecoris fructus, alius usus esset, deinde quia plerumque in agro superest aliquid proprietario, in grege vero nequaquam. Hot. *Prat.*

Ususfructus est duplex, nudus qui servitus est in personam, & alter, qui proprietati, cohæret, *l. 126. §. 1. ff. de verbor. oblig. l. si cum testamento, §. pen. ff. de execut. rei judic.* Cujac. *ad l. 58. ff. de verb. oblig.*

Ususfructus ab utifrui derivatur, res quæ nostra non est, seu perinde ex ea fructum atque utilitatem capimus, ac si nostra esset. Recidit tamen interdum in Dominii nomen, sicut quælibet alia servitus, *l. 3. ff. si ususfruct. pet. adstipulatur l. sed & si possessori. §. item si jura vero, de jurejurand.* Ususfructus quoque nomine, sicut & usus appellatione interdum proprietas continetur, *l. fi. ff. de ususfru. earum rerum, l. species, ff. de ann. & arg. cum simil.* Quasi ususfructus in iis censetur, quæ usu consumuntur, *l. 1. cum. seq. de tit. de usufr. ear. rerum.*

Usumfructum Dd. partiuntur ut alius causalis sit proprietatis perpetuus comes, quem in rebus propriis habemus *l. cum testamento, §. si fundum, ff. de except. rei judic.* Alius formalis, sic dictus, quod ejus forma à proprietate sejuncta sit, eo quippe apud unum, proprietate verò apud alterum existente, *leg. permisceri in prin. ff. de acq. poss.* & ita hunc in rebus alienis esse constat, *l. 1. ff. de usufru. l. utifrui in prin. ff. si ususfr. pet. §. 1.* ubi Accurs. *Instit. de usufr.* Quam divisionem omnes fere interpretes recepêrunt, cum tamen ea tota commentitia sit ac ab ICtorum traditionibus aliena, qui usumfructum definientes, dicunt, jus esse alienis rebus utendi: quæ verba diligenter perpendenda sunt. Nam cum definitionem rei definitæ substantiam continere oporteat, eademque cum definitio converti, evidens sit, unum esse usumfructum, qui in usu & rerum alienarum fructu consistit: & quod si alius detur, nempe consistens in jure utendi rebus propriis, accusari merito potuerunt inscitiæ & ineptiæ legislatores: Illa verba, alienis rebus, contra rei veritatem, diffinitioni ususfructus, infarcientes: cum & ususfructus in rebus propriis resideat. Sed qui Dd. commenta potius quam JCtum Paulum tueri maluerit, eum vix sanæ mentis existimat. *Corras.* Quapropter usumfructum cum Jurisconsulto unum facio, & cum in rebus alienis. Quod & apertissimè differit

Tripho. *l. cum in fundo, in princ. ff. de jure dotium* Cum in fundo mariti, mulier habens usumfructum, dotis causa marito cum dedit, quamvis ab ea usufructus discesserit. maritus tamen usumfructum non habet, sed suo fundo quasi dominus utitur. Exprimit idem Ulp. *in l. utifrui, in prin. ff. si usufruct. pet.* dum tradit, eum solum, jus sibi esse utifrui intendere posse, qui habet usumfructum: quare dominus non poterit, cum usumfructum non habet: quid quod: cum usufructus servitus sit, *l. 1. ff. de servitut.* nec res propria cuiquam servire possit, *d. l. utilitate comment, ff. de serv. urban. præd.* dici non potest usumfructum esse in rebus propriis. Corras. 5. *Miscell.* 3. *n.* 1. & 1.

Ususfructus bifariam sumitur. Primum pro fructuum perceptione: deinde pro jure percipiendi: ut colligitur. *Alberico* judicante, ex *l. quod si pendente, ff. de peric. & comm. rei vend. & l. si usufr. de jure dot.* Spieg.

Ususfructus fungibilium rerum propriè non est, sed quasi ususfructus, *ff. de usuf.* earum rer. quæ usu consum. Jurisc. tamen *in l. sed & si possessori de jurejur appellat.* Usumfructum etiam quasi usumfructum, nempe rerum fungibilium. *Sp.*

Ususfructus ex fruendo consistit, id est facto, aliquo ejus qui fruitur & utitur, ait Vulp. *in princ. l. unica. quando dies usufr. leg.* Spieg.

Ususfructus & fructus re ipsa non differunt nisi quod compositum istud verbum usum quoque in fructibus, complectitur. Differentiæ tamen causa sic distinguuntur: Ususfructus magis est facti, quam juris, cùm in perceptione consistat, nec ante fructus acquiratur fructuario, quam ipse eum perceperit. *l. 1. quando dies legat. ced. §. is verò instit. de rer. divis.* Usus vero magis est juris quam facti: & ob id etiam usus individuus ususfructus dividuus est Cujac. *tractat. 5. ad Afric. fol. 75. in fin.* Porro legare usumfructum, & legare fructum, nihil distant: quemadmodum si simplici verbo dicas, alimenta, victum: aut duplici, necessaria vitæ ad alendum. Vide Old. *act. 2. class. 3.* Spieg.

Ususfructus, & usus pecuniæ, idem sunt, *hoc Senatus, §. fin. l. si usus, de usufr. ear. rer.* Sp.

Usus lagatus quid contineat, docet Jurisconf. *l. per servum, §. 1. cum seq. eod. tit.* Spieg.

Usus pecuniæ amitti non potest, quam duobus modis morte sc. aut capitis diminutione, *l. in l. stipulatione, cum seq. ff. de usufr. ear. re.* quæ usu consum. *l. si usufr. nomine, §. cum usufr. de ff. de usufr. ucl. quemadm. caveat.* Spieg.

Usus reciprocus, qui frequentissimus est inter rusticos: ut commodo tibi boves meos ad arandum terram tuam, cereos dies ut tu vicissim commodes tuos, cùm ego aravero: non cadit sub actionem commodati, sed præscriptis verbis. *text. in. l. si tibi rem inspiciendam, §. 1. ff. de præscri. verb.* Ex Zas. *Spieg.* Prat.

Usus servi. *l. plenum*, §. *si usus* & §. *seq.*

Usus sui causa, & usu suo duci ea demum mancipia videntur, quæ ad patrisfam. corpus tuenum, atque ipsius cultum destinantur, veluti cubicularii, coci, ministratores, obsonatores & alii ejusmodi usus causa parati, *l. 203. ff. de verb. sign.* quæ usualia mancipia vocantur, *in leg. ult. §. quotiens, ff. de publica.* Si quis argentum, quod usus sui causa paratum esset, legaverit, id duntaxat debebitur, quod victus vi causa ad quotidianum usum paraverit, non etiam quod commodare ad ludos & cæteras apparitiones solebant, *l. 28. D. de aur. arg. leg.* Legatis uxori servis qui usus ejus causa parati sunt, ad eam non pertinent hi servi qui non proprii ipsius, sed communis usus causa parati sunt, *l. 53. ff. leg. 2.* his vero verbis ea, que post testamentum factum usibus ejus comparaverunt, continebantur, *l. 33. §. 1. de leg. 3.* Briss. Prat.

Usus suus, quid & hoc sit, itidam explicatur a IC. in *l. cum in testamento. de aur. & arg. legat.* Quid usus domus, in *l. 2. & 3. de usu & habit.* Quid fundi usus, *l. si habitatio, §. si usus fundi, eod.* Quid peccoris, *l. plenum, §. sed si bonum*, sicut & servi usus quid equitis usus sit. *§. sed si bonum*, sicut &; servi usus, *§. si usus, & seq.*

Usus vulgatus loquendi, accipiendus ille est, qui passim receptus sit ab omnibus. Absurdum namque foret, si ex abusivo loquendi, aut intelligendi modo, rudis tantummodo vulgi introduci, diceremus communem usum loquendi secundum Bal. *in. l. 1. C. de success. edict.* Spieg.

Usus etiam pro consuetudine ponitur. Sic in usu, id est, in vulgari & quotidiano fermone, in communi vita, & ut dicimus, in *l. 45. & l. 52. § quod tamen, ff. de legat. 3. & l. 3. ff. ex quibus caus. major. l. 1 §. impuberi ff. de Senatusc. Silan. l. 75. §. sed si lagata ff. ad leg. Falc. l. 7. §. cum hoc edictum, ff. ex quib. caus. in poss. l. 48. in fin. de ædil. edict. l. 158. l. 211. ff. de verb. sign.* Briss. Ex usu pro utile est, *l. 99. in fin. ff. de solut.* Prat.

U T.

Ut, hujus particulæ proprium est, finalem dicere causam, usumque varium alber. per exempla demonstrat.

Ut, modi notam esse, adnotat Bart. *l. 1. ff. de cond. & demonst. C. de cond. quæ sub mod.* quandoque significat conditionem, *l. cum tale, ff de cond. & demonstr*, quandoque significat secundum *l. 1. C. de iis qui derent. vel lib. occid.* plerunque causative & ἀπολύτως ponitur Causative quidem in *cap. sicut 47. l. si quis temere, ff. de legat. 1.* Ἀπολύτως vero & consuetudine, *l. in ecclesiis de episc. & cler. l. 1 ff. de servit. &c.* cum liqueat, 1, *quæst. 1.* quandoque significat quam, *c loois. 63. distin.* quandoque adversative pro sed, *l. cum post. C. de appell.* Aliquando pro tanquam, *l. leges ut generales C. de legib.* Quandoque veritatis significativa est, *l. cum aliis. C. de secun. nupt.* Quandoque pro quamvis, *l. sed an ultro, ff. de neg. gest.* Prat. Adde Curt. *lib. 2. sinatus c. 27. tom. 1.*

Ut, pro quando *l. si cum dies. § si arbiter. ff. de arbitris* Plerumque superest, *l. ff. de parricid.* interdum ordinis nota est. *Prat.*

Ut, alias significat causam, alias similitudinem, pro sicut. Ulpianus *in l. si cum dotem, §. 1. & §. fin. autem, ff. solut. matrim.* Old. Prat.

Ut, alias, pro quod accipitur Marcell. *in l. postulante, in pr. ff ad SC. Treb.* Potest tamen, inquit, evenire, ut restitutionem distulerit hæres. *Old. Prat.*

Utut, significat utrumque, sive quomodo. *Pauli* utut hereditatis petitione contineatur, *l. non tantum, ff. de pe it. hered* Spieg.

Ut habeant unde se pascant, *Aburnio* exponente *l. pen. de alim. legat.* hæc adjectio magis ad causam prælegandi, quam ad usumfructum constituendum pertinet. *Spieg.*

Ut instructa est cum omni jure suo. Vide Jurisc. *in l. quæsitum de fund. instru.* Spieg.

Ut est instructus fundus exponitur à Scævola *in leg. prædia, de instru. vel instrum. leg.*

Ut sic dixerim, Si quid (tradit *Quintil.*) periculosius finxisse videbimur, quibusdam remediis præmuniendum est: Ut ita dicam. Si liceret dicere, Quodammodo permitte mihi si. Quod idme

idem etiam iis quæ licentius translata erunt, proderit, quæ non tutò dici possunt. In quo non falli judicium nostrum, sollicitudine ipse manifestum erit. Legitur hæc clausula commodè repetita à Marcello, *in l. postulante, ad Trebell.* Annotavit *Erasm.* in explicatione Parœmiæ. Tenuiter dicis. Frequens & illud Græcis auctoribus ὡς ἐν τύπῳ ἅπαν εἰπεῖν, id est, ut ita loquar: quum sentiunt se rem, non ut est, exactè proloqui, sed qualibuscunque verbis significare, ac notare verius, quam eloqui *Spieg.*

Ut visum fuerit æquum & justum, quomodo accipiendum sit, explanat Bart. *in l. fin. C. de fidei.* Spieg.

Utendi generalis est appellatio.

Utendum dare proprie est Commodare. *Plaut.* in Trinummo.

Nam beneficium homini proprium quod datum, proprium erit.

Quod autem utendum est, id repetendi copia est, cum velis.

Sumitur autem etiam pro dare mutuum: ut in l. ff de calum. Si gratuita pecunia utenda data sit, &c. *Labeo vero in l. 1. ff. commod.* Utendum dare, genus faciebat: & mobilibus æque atque immobilibus rebus attribuebat: Commodare vero speciem: & mobilium duntaxat propriam. Sed, ut apparet, inquit *Ulp.* etiam res soli commodari dicitur. Sic. *l.* 19. *& l.* 21. *§.* 1. *ff. ide tit.* Q. Scævol. *lib. de jure civil.* 16. Quod cui servandum datum est, sive quod utendum acceperit, si aliam rem atque accepit usus est; furti se obligavit. Hoc est Gell. *lib.* 7. *c.* 15. unde utendum rogare, pro commodato rogare, *l.* 15. *ff. depositi Plaut. Aulul.* Cultrum, securim mortarium, quæ utenda vasa semper vicini rogant *Hot. & Prat.*

Utensilia sunt Columellæ, quibus aut alitur hominum genus aut etiam excolitur. Unde *gl. in l. eos qui utensilia, ff. decurionib.* non rectè de iis tantum accipit, quæ ad esum potumque pertinent. Sunt autem excipienda secundum communem cum loquendi, cum testatoris usum, *leg. si certus numerus, de leg.* 3. *cum simil.* quæ *Alber.* allegat. *Spieg.* & *Prat.*

Uter: qui unus ex duobus: ponitur que interrogative, & aliquando infinite *l.* 1. *ff. de rer. permutat. & l. uter ex fratribus, de condit. instit. & l. in Falcidia ad l. Falc.* Vide Bart. *in l. creditor.* §. *Lucius, ff. mandati.* Spieg.

Uter ab utro eversus sit apud Paul. *in l. scientiam, ff. ad l. Aq.* Spieg.

Uter prior judex judicaret. apud Alfenum *l. is à quo ff. de rei vend.* Spieg.

Uter, utris, pellis qua vinum aut oleum deferri solet *l.* 3. *ff. de trit. vin. & ol. leg.* Prat.

Uterus, *l.* 3. *ff de condict. indeb. l.* 3. *§. est autem. ff. de suis & leg tutm. & l. qui in utero, ff. de stat. homin. &* in utero gestare *l.* 4. *ff. de Senatusc. Silan.* In utero habere, *l.* 30. §. 6. *ff. de adqu.*

Uno utero tres edere, *l.* 3. *§. item Julianus ff. de statulib* id est, uno fœtu, ut loquitur *lex septim s, ff. de rebus dubiis.*

Utero gravi, *l. qui gravi, ff. de jure codic.* Brisl.

Uterinus, qui ex eodem utero prodit. Justin. *Inst. de bon. poss.* Frater, sororve consanguinei, vel uterini, l. consanguinei. Spi.

Uterlibet alter ex duobus, hoc est, uter quem tibi capere libet. *l. arbor §. de vestibulo, ff. commun. divid l. qu duos, ff. de procur.* Spieg.

Uterque vox plerumque conjungit, *l. si qui, duob. ff. de leg.* 2. quandocunque dividit, *Pompon. ff. de rei vind.* Prat.

Uterque, significat ambos: differunt tamen, quod cum utrumque aliquid fecisse dicimus, & ab hoc, & ab illo separatim factum intelligimus: cum vero ambos dicimus fecisse, ab utroque conjunctim id factum ostendimus. De tribus etiam dicit, sentit *gl. in §. non solum 2. Inst. per quas person. nob. obli. acq. l.* 3. *in pr. ff. rer. amot.* Bud. *annotat.* Utrique de pluribus etiam dici, sed duo facientibus genera. Cic. *in Catil.* Quos ergo utrosque in eodem genere prædatorum, direptorumque pono, id est, quæ duo genera civium. *Spieg.*

Uterque sexus *Ulp.* Sed & utrunque sexum prætor complexus est, *l. si quis de jurisd. omn. jud.* Plaut. neutro genere protulit in Rudente.

Uti, dictio, ad aliud relativa est, non ex se dispositiva, *leg.* 1. *Uti possidet.* ex Alc. *in l. si cum fundum, ff. de verb. sign.* Spieg.

Uti sæpe ponitur pro quocunque modo. Nam *lex* 12. *tabul.* ait: Uti legassit super pecunia tutelave suæ rei. Uti, id est quocunque modo salvis legibus. Cujac. *ad l. ff. de excus.*

Uti à me possessa. Uti possedi, ut accipienda, IC. ostendunt, *l. Seia, §. fin. de fund. instr. l. quæsitum §. prædia. cum seq l qui habebat, §. peto.* Item, Uti à me possessa sunt, & quæcunque ibi erunt cum morier. *l. Lucius Titius, §. quidam de leg.* 3. Spieg.

Uti optimus maximusque est, quomodo accipiendum sit, supra indicatum est in dictione, Optimum trudere. De quo & Alc. *in l. si cum fundum de verb. sign.* Spieg.

Uti verbum, pro utilitatem capere, de omnib. rebus dicitur, exceptis amicis & familiaribus, de quibus pro conservari accipimus. Cæterum, municipes utuntur foro, basilica & similibus, non possident, *l.* 1. *§. fin. ff. de acq. poss.* Spieg.

Uti, inquit valla, est alterius rei gratia, frui, nullius sed ut sic dicam propter se: in illo iter est, in hoc meta: hoc alterius finis, ad quem illud tendit: qui hoc habet, quiescit, & contentus est: qui illud, semper ulterius tendit. Ideoque reprehensus est Hannibal, qui cum posset uti Cannensi victoria, frui maluit. Ita enim interpretamur Asdrubalis dictum, Vincere scis Hannibal, victoria nescis uti, Dicimus, inquit, tamen nonnunquam utimur, pro fruimur, verecundiæ causa, ut utor pane, utor palmulis, & quasi vivendi potius causa edamus, quam edendi vivamus: denique frui est delectationem capere ex utendo *Hot.*

Uti, non usque ad compendium, sed ad usum non abusum vide *Ulp.* plenum, §. 1. *ff. de usu & hab.* Spieg.

Uti frui, hæc compositio verbi omnem utilitatem rei significat sed cum moderamine, quippe salva rerum substantia. Vide Olden. declarantem obiter definitionem ususfructus *in act.* 6. *class.* 3. Spieg.

Uti & abuti sic differunt. Utimur, inquit *Boëtius*, iis rebus quæ nobis utentibus permanent: iis autem abutimur, quæ nobis utentibus pereunt. Cic. *in Topic.* Non debet ea mulier, cui vir usumfructum bonorum suorum legavit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. Usus enim non abusus relictus est, itaque quarum rerum usus separari ab eorum corporib. non potest, earum usus constitui non potest, *l.* 2. *ff. de usufruct ear. rer.* quæ ut veluti vini, frumenti, olei, pecuniæ. &c. Donat, *in Andr.* Utimur, inquit, fructibus rei, quæ ab amantibus salvo usu nobis subministrantur. Abutimur, quando deperdimus & rem & fructum nam usui est ager, dominus: abusui vinum, oleum & cetera hujusmodi. *Hot. Prat.*

Uti

Uti rem, pro uti re veteres dicebant. Qu. Scævol. *lib. de jur. civ. lib.* 16. Quod cui servandum datum est, sive quod utendum acceperit, si ad aliam rem, atque accepit, usus est, furti se obligavit: *Hot.* ex Gell. *l.* 7. *c.* 15.

Uti via populi, *Cic.* dixit, pro populi more cujuslibet sententiæ, sine ullo judicio assentiri: & numero vocum potius, quam veritati operam dare.

Uti pro vivere à Latinis usurpatur. Terent. *in Adel.* Si quidem porro Mitio, Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu dederis, unde utatur: reddet tibi ciro, &c. Dixit. *Terent.* Unde utatur, pro unde vivat, sicut Donat. hunc locum interpretatur. Brech: *in l. lege Censoria ff. de verb. & rer. sig.*

Utile, quo utimur, quod nobis confert.

Utile, quod rem meliorem facit, & deteriorem esse non finit, *l. quod dicitur*, §. *fin ff. de impens. in res dotal. fact. cum seq. l. pensa, de verb. sign*, Spieg.

Utile est, rem justo pretio habere posse, *l. si cui fundus, de leg.* 2.

Utile, nisi & honnestum sit, non appellandum, *per text. & gl.* ab *Alberico indicatam.*

Utile est, perpetua phrasis est JCtorum, quod ubi volunt significare aliquid bonum & æquum esse, atque jure scripto procedere: ibi utuntur appellatione utilitatis longe pulcherrima, sc. respicientes ad id, quod est in *l.* 1. §. 1. *ff. de just. & jur.* Nam jus nihil aliud est, quam honesta, utilitas, deserviens humanæ societati ad transigendam hanc vitam. Pomponius *in l. si rem meam, ff. verb. oblig.* Si rem meam, inquit, sub conditione stipuler, utilis stipulatio est, si conditionis existentis tempore mea non sit. *Prat.*

Utile per inutile non vitiatur, quando talia sunt quæ natura, lege, aut consensu separari commode possunt, *l. sancimus, C. de don. c. utile, de reg. jur. in 6. l.* 1. §. *sed etsi mihi, ff. de ver. obl.* In iis vero, quæ separabilia non sunt, quia vel repugnat natura. vel legis authoritas, vel contrahentium voluntas: utile corrumpitur per inutile, *l.* 1. §. *Trebatius, ff. de aqua quotid.* Ratio hujus differentiæ est, quia priore casu nemo læditur: posteriore vero semper sequeretur læsio alterius, si totum negotium non corrueret, incidente vitio. Et hæret fere in hac sententia *Bart.* quicquid alii rixentur, in *l. Græce*, §. *illud, ff. de fidejus,* Prat.

Utile esse, vel utilius esse, id est, magis ex usu esse, pro ratione decidendi legimus *l.* 3. §. *hoc interdicto. ff. ne quid in loco public. l.* 5. *in fin ff. si pars hæred. per. l.* 89. *in fin. de solut.* Prat. Bris.

Utile tempus & continuum opponuntur, l. 31. *ad l. Jul. de adul. l.* 1. §. *si mulier. ff. de lib. agnosc.* Prat.

Utiles actiones dicuntur, quæ non ex lege ipsa, sed interpretatione contra juris stricti rationem, utilitatis, id est æquitatis causa conceduntur: indeque nomen invenerunt, *l. quia actionum, ff. de præscr. verb. l. servitutes* §. *si sublatum. ff. si deservit urban. præd. l. si longius, in fin. ff. de judic.* Veluti Actio à Prætore constituta est adversus eos, qui servum alienum corruperint, in duplum quanti ea res erit: quærebatur, an si quis filium filiamve famil. corruperit, ea actio dari possit. Respondetur, utilem dandam esse: in qua officio judicis æstimabatur, quanti nostra intersit, *l. ut tantum*, 14. *ff. de serv. corrup.* Hinc Pompon. *l. quia actionum*, 11, *de præscript. verb.* Supplet Prætor in *l. Aquil.* quod ei deest, reddendo actiones in factum accomodatas legi Aquili: idque utilitas ejus legis exigit. Hinc utilitas stricto juri opponitur à Paulo. *l. servitutes* 20. *ff. de servit. urb.* & ab Ulp. *l. si longius*, 19. *in fin ff. de jud.* Sic etiam utiles actiones directis opponuntur, quæ recta ex legis verbis descendunt, cum utiles tanquam ex obliquo veniant: quare etiam à Theophilo πλαγιασιϰ vocantur. His autem verbis demonstrantur plerunque. Quasi veluti ad exemplum, exemplo ad similitudinem *Hot.* & *Prat.*

Utilis actio autem multis modis accipitur. Primo, utilis actio appellatur directa, quæ defectu nominatæ actionis ex bono & æquo datur, Cujusmodi est actio præscript. verbis, i. cùm mota, *C. de transact. l. quoties, l. quia, ff. de præsc. verb.* Unde ex utilitate aliquid concessum dicimus, id est, ex æquitate, rigore juris non observato, l. *justo*, §. *pen ff. de usucap. l. peregr.* §. *quæsitum, ff. de acquir. poss.* Secundo, actio utius respectu directæ ad diversa competentis vocatur, secundum Bart. *in l.* 1. *de actio.* talis est in rem actio competens emphyteutæ ratione utilis domini, *l.* 1. *in fin. ff. si ager. vect.* nam dominus directam in rem habet pro directo dominio: mallem dixisse *Bart.* hanc utilem ad eandem rem competere respectu diversi juris: si modo actio concessa emphyteutæ utilis dicenda est. Tertio utilis, datur ex mente legis: directa vero ex verbis ipsis, & sic differunt, ut *[illegible]* *l. fraus, ff. de legibus facit l. penult. ff. [illegible] paup. fec. l. fin. C. ad leg. Aqu. l. cur [illegible]. C. de negot. gest.* Enim vero rejicienda esse videtur Bartoli & sequacium opinio, qui utilem quandoque contra verba & mentem legis invenerunt, *in leg. quoties, Cod de donation. quæ sub mod.* ubi donavit Ælius Seio centum, ut post annum Titio restitueret, si hoc non est stipulatus Titius, nulla ei stricto jure parata est actio: sed donatori condictio ob causam repetendum donata, quasi causa non sequuta. Sed tamen benigni juris interpretatione Titio utilis actio permittitur, juxta Ælii donatoris voluntatem. Forcatulus dicit nusquam his videre utilem actionem adversus legis sententiam, cum magis benigni juris interpretatione concedatur, qui legem interpretatur quod intus est in lege excutit, & relicto cortice verborum scientiam accipit, ut *d. l. fraus, ff. de legib.* Forcat. *in Necyom. dialog.* 65. *in prin.*

Utiles dies dicuntur, quibus experiundi, & judicis adeundi potestas est, *l.* 3. *in fi. ff. de accus. l.* 6. *ff. quæ in fraud. credit. l.* 10. *ff. ad Turpill. l.* 55. *de ædil. edict.* Utiles autem dies interdum (quod in his, quæ decretam exigunt servatur) sessionum accipiuntur: quibus scilicet Prætor pro tribunali sederit, & postulationibus dederit responsum. In his vero, quæ de plano expediri possunt, utiles sunt, quicunque dies, quibus Prætor sui copiam publico, vel adeuntibus se fecerit, *l.* 2. *ff. quis ordo in bon. possess.* §. *ult. Inst. de bon. poss.* Prat. Briss. Sic.

Utilem annum accipimus ex diebus utilibus, id est, quibus experiundi potestas fuerit, constantem, *l.* 1. §. 1. *ff. quando act. de pecul.* 1. *ff. de in rem vers. l.* 3. §. 1. *hæc actio, ff. vi bonorum raptor. l.* 28. §. *si quis ff. de lib. & posth l.* 14. *ff. de acq. & aqua plu. l.* 1. *& l.* 6. *in fin. ff. quæ in fraud. credit. l.* 1. *ff. uti possidetis.* Experiundi autem potestas est, si agendi facultas est, nec enim satis est reum potestatem secum agendi facere, vel habere eum, qui se idonee defendat: sed hoc amplius exigitur, ut actor nulla idonea causa impediatur experiri. Nam si vel Reipublicæ causa absit, vel ab hostibus detineatur, aut in vinculis sit, aut sic tempestate in aliquo loco detineatur, ut mandare non possit, experiendi potestatem non habet, *l.* 1. *ff. de divers, tempor.* Cæterum

terum experiundi potestatem; quod ad redhibitoriæ tempus attinet, habuisse non videtur, quo vitium latens fugitivi ignoravit, *l. 55. ff. de ædil. edict.* Dies ad appellandum constituti ad aliquid utiles sunt: si forte ejus, à quo provocatur, copia non fuerit, ut ei libelli dentur. Nam is dies servatur, quo primo adeundi facultas erit: id est, quo in publico sui copiam fecerit. *l. 1. §. dies, ff. quando appell. sit.* Briss. Prat.

Utilia quædam sunt publicè, quædam privatim, *l. 1. §. 1. ff. de justit. & jure* Publice utilia sunt, quæ in commune utilia sunt, sive quæ ad utilitates omnium in commune pertinent, *leg. 3. §. is quoque, ff. de SC. Silaniano, l. 6. §. ne quid. de offic. præsid.* Hujus exempla videre est in verbo, Interest. *Briss.* Publica utilitas duplex statuitur: una, quæ eadem communis dicitur in *l. 51. in fi ff. ad leg. Aquil.* Altera privata. Publicæ utilitatis causa propositum dicitur interdictum, de loco publico fruendo. Tuetur enim vestigalia publica nervos totius civitatis, *l. 1. §. 1. ff. de loco publ. fruend.* pro publica utilitate exercetur actio injuriarum, quoniam ad compescendam audaciam, cohibendamque petulantiam injuriosorum hominum pertinet, *l. 42. §. 1. ff. de procuratorib.* Publica utilitas est edictorum Prætoris, quæ juris veteris supplendi, corrigendi, emendandi, causa comparata sunt *leg. 7. ff. de just. & jure.* Nuptiarum quoque publica est utilitas, *l. 12. §. modo ff. de captiv.* Et apup Paul. *lib. 2. sent. tit. 20.* Præterea si quod tumultus, vel incendii, vel naufragii causa depositum est, non redditur, crescit perfidiæ crimen, & publica utilitas cœrcenda est vindicandæ Reipu. causa *l. 1. §. hæc autem separatio, ff. de depos.* sic utilitate publica aliquid receptum dicimus, *l. 8. ff. depos.* Et utilitatis causa, *l. 1. §. si de impubere, ff. pro emp. l. 59. §, usum fructum. ff. de solut. l. 1. ff. qui & à quibus, l. 32. §. pen. ff. de acqu. poss. l. 1. Cod. eod. tit. l. 5. §. 1. de legit. tutorib.* Et propter utilitatem, *l. 19. ff. de præscr. verb. l. 16. ff. de legib. l. 1. §. magistratum, in fi. ff. de exercitor. l. 6. ff. rem pupil. salu. for. l. 40. §. 1. ff. de acquir. poss. l. 1. §. ff. quod legator.* Vel utilitate suadente, *l. 1. §. sunt qui putent. ff. ne quid in flum. publ.* Et utilitate suadente receptum, quemadmodum legendum videtur, *l. 44. §. cum qui ff. de usucap.* Et utilitate etiam edicta commendantur, *l. 1 ff. de negot. gest. l. 1. ff. de restit. in integ. l. 1. ff de exerc. l. 1. ff. naut. caupo.* Atque hæc utilitas jus facit & constituit. Jura enim salubriter pro utilitate hominum introducta sunt. Quamobrem & Horatius, utilitate, justi & æqui matrem dixit. Estque legis latoris, omnia ad utilitatem civium referre, ut *Cic.* ad Q. Fratrem scribit, & Arist. *in lib. de moribus* monet. Unde idem Cic. *in Topic.* Jus civile definit, quod pluribus in quaque civitate utile est. Solent & sæpe Jurisconsultis sic ratiocinari: Par utilitas ergo idem jus, *l. 5. §. constituitur. ff. ut in poss. legat. l. 2. §. procuratorem. ff. pro empt. l. fin. ff. de cloac.* Nam quoties lege, aliquid unum vel alterum introductum est, bona occasio est, cætera, quæ ad eandam utilitatem tendunt, interpretatione, vel certe jurisdictione suppleri, *l. 12. ff. de leg.* Briss. & Prat.

Utilitas sæpe etiam affectionis est, & communem æstimationem longe excedit. Gœd. *in comm. de verb. & rer. sig. l. 179. n. 3.*

Utilitas etiam omne compendium, & id, quod nostra inter est, id est. damna & lucra complectitur, *l. 4. §. in eum, ff. de dam. infect. l. 11. §. ult. ff. de act. emp. l. 81. §. ult. ff. de verb. oblig. l. penul. §. si quis cautio. 1. §. hæc verba. ff. ne vis fiat ei qui in pos.* Ita accipe quod dicitur, utilitatem deberi, utilitatem venire in judicium & in æstimationem, *l. 9. §. præterea. ff. ad exib. l. 22. cum sequ. ad leg. Aquil. l. 21. §. cum per venditorem, ff. de act. empt.* Briss. Prat.

Utilitatis verbo id, quod interest, continetur, *l. 2. in pr. & §. fi. ff. de eo quod cert. loco l. si procurator. ff. si quis caut. d. l. 21. §. cum per venditorem, ff. de act. empt.* Corras. 6. *Miscel. 2. n. 2.*

Utique, pro Tantum, in *l. 21. ff. mandati, l. 31. §. culpam, ff. de ædil. edict. l. 17. §. si cum mihi, de præscript. verb.* Briss.

Utique Latinis idem sonat quod omnino. *Cic.* Faba Pythagorei utique abstinuerunt.

Utique certe, *l. utique, ff. de rei vindic.* continuationis nota, *l. utique, ff. de dam. infect.* aliquando pro ita demum, *l. divortio. §. sicut, de negot. gest.* Aliquando pro sicut, *l. sicut, ff. de act. empt.* Briss.

Non Utique, id est non tantum, *l. quod si non lit. §. culpam, ff. de ædil. edict. l. si gratuitam at. l. si rem tibi, §. si cum mihi, ff. de præscr. l. cum mandato, §. 1. ff. mandati* Briss.

Utrarii dicebantur, qui utribus, & aliis ejus generis pellibus aquam in castra deferre solebant *Sch.*

Utres vasa vinaria non sunt, non enim condendo sed defendendo vino parati sunt. Cujac. *lib. 2. obs. 36.*

Utrubi (Sic enim recte in Pandect. Flor. & apud Theophil. *Institut. de interdict.* scriptum est) retinendæ possessionis, quod re mobili majore parte anni possessa datur, *l. 1. ff. de utrubi. l. 9. de re vindic.* Theophilus interpretatur. τοῦ ὁποτέρου Sic autem à primis verbis, quibus concipiebantur, hoc interdictum nominatum est. Nævius *in Varestilla.* Utrubi, cœnaturi estis, hiccine an triclino. Vide interdictum, utribi, *Briss. & Prat.*

Utpote, pro quia, causativa est, ut quippe, quemadmo. ostendit Valla in *Elegantiis, C. de sacr. eccl. Auth. ingressi.* Nec ergo de histestantur. utpote, nec domini rerum *Spieg.*

Utputa. Hac voce Jureconss. utuntur, certe confirmativa, vid. *Alp.*

Utraque lingua, Græca & Latina.

Ex Utraque parte cavere id est, ultro citroque *l. 2. ff. de æd. edi.*

Utraque ripa, *l. ult. ff. de flum.* Briss.

Utrisque luminibus orbatus, *l. 1. §. casum. ff. de Postul.*

Utriusque possessionis reditus confusi. Protulit ejus exemplum. Paul. *in l. prædiis, §. Titio. de legat. 3.* Spieg.

Utro, Adverbium, versus quam partem.

Utrobi, vero in loco, sicut Utrobique *Haloand.* rectius Utrubi ut sit compositum ex utrum, & ubi: quasi apud quem ex duobus de re controvertentibus. Quod & *Accurs.* recte sentit. *in l. unica, ff. Utrubi.* Spieg.

Utrum, interrogandi adverbium, idem quod Num significans & sequentem fere semper habet particulam, An. quamvis etiam sine ea particula interrogat. *Inst. de satisd. tut. §. si ex te. de rer. divis. §. fera igitur, & §. si ex aliena planta; l. si stipulatius fuero, ff. de verb. obl.* cum simil. per Alber indicaris, qui in *l. si is qui ducenta, §. utrum, ff. de reb. dub.* annotavit dubitantis esse vocem quomodo reperitur apud

Plaut

Plaut. Terent. & *Cicer.*

U V.

UVA vitis fructus, inter dulcia recensetur, *l. ult. ff. de tritic. & vin. leg.* Prat.

UVA in homine appellatur, tumor quidam & glandula carnea, id est, pellicula, quae uvae instar in extremo palato dependet; cujus meminit. Ulp. in *l.* 14. §. 2. *ff. de adil. edict*, Vide Celsum *lib.* 6. *c.* 13. & *lib.* 7. *c.* 12. Plin. *lib.* 10. *c.* 17. Tonsillis quoque & uvis medetur, & capitis doloribus. *Prat. Hotom.*

UVAE crudae, Ulpian. *ad l. Aquil. leg. si servus servum.* §. *si olivam*, Crudas uvas nondum maturas vocat, Cic. *de Senect.* Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur: si matura & cocta, decidunt. *Spieg.*

UVAE duracinae sunt, quae propter acinorum duritiem tutae sunt à frigore, ita ut vel suspendi, vel alio modo elui reservari possint hyemali tempore secundum Hadr. Junium c. *de mensis secundis & fructibus.* Inde etiam Suet. *in epist. August. c.* 76. dixit: Dum lectica ex regia redo, panis unicam cum paucis acinis uvae duracinae comedit, Goed. *ad l. qui fundum*, 205. *num.* 2. *de verb. sign.*

UVAS purpureas interpretatur Acianus uvas ante perfectam maturitatem decerptas, cum adhuc rubescunt, in ollis reponendas. *Geddaeus* jam dicto loco. Quod tamen rectius de uvis passis dici potest quae dum purpurascunt, decerpuntur, ac quasi mortificantur ad solem: unde passae dicuntur, secundum Plinium. Ejusdem generis sunt uvae unciariae, uvae Corinthiacae. *Goedd.* ibid.

UVADIUM pignus. Guntherus *lib.* 8. Si quis habens feudum pro, rio, seu vendere totum, seu dare seu uvadio supponere cogitur. Quod erat *imper. constit. lib. feud.* 1. *titul.* 55. vel vendere, vel pignerare, *Capitulat. Carol. artic.* 20. Et si non habet praetium in vuadio, per servum semetipsum donet, usque dum ipsos bannos solvat. *Prat.*

UVARUM ista sunt genera, Aminea, asinusca, atrusca, albujerus, albena, apiana, apicia, bummammia, aut, ut Graeci dicunt, βίμαμμα, duracina, lubrusca, melampsithia, meronia, mareotia, numentana, praecia, prannia, psithia, pilliolata, thodia, stephanitis venuncula, variola, lagea. Macrob. 13. *Saturnal. ult.* & Gothof. *ad l. qui fundum*, 205. *ff. verb. sign.*

UVAS, quas non vini causa habemus, sed ejus (quae Graecis τρώξιμα hoc est, escariae, comestibiles) poma dici posse. *Paulus* auctor est in *jam d. l.* 205.

* WESTPHALICUM Judicium *das westphalische gericht* item *das freye und heimliche gericht* olim fuit in Westphalia constitutum, omnino extra ordinem & veluti planè legibus solutum.

Successu autem temporum, cùm ad illud judicium non solùm idonei & imperiti Judices & Scabini adhiberentur, sed etiam multae causae, eò non pertinentes ad istud traherentur, multae etiam querelae, contra illud exortae fuerint, abolitum est.

Vid. Marq. Freher. *Tr. de secretis iudiciis in Westphalia aliisque Germaniae partibus usitatis, postea abolitis*, Gryphiander *Tr. de Weichbild's cap.* 54. *& seq.* Wehner & Speidl. V. *Westphalisch gericht.* Blum *de Proc. cam tit.* 30. *§.* 37. *& seq.* D. Schottel. *singular. juribus German. antiquis cap. ult.*

VULGARE interdum significat usitatum, commune, solenne, ordinarium, civile, legitimum, ut vulgares actiones appellantur actiones legibus proditae, usitatae, & ordinariae, *l.* 1. *ff. de praesc. verb. l.* 46. *in fin. ff. de her. inst.* Briss. Prat.

VULGARE pactum, vulgo & communiter contractibus adscribi solitum, *l.* 30. *ff. de pact. dotal. juncta leg.* 5. *ff. de divort. l.* 3. *Cod. de pign. act. juncta l.* 1. *C. de pact. pign.* & *l.* 4. *ff. de pign. act.* Br. Pr.

VULGARE praemium propositum delatoribus praemium significat. *l.* 13. *§. extat. de jur. fisc.* Briss. Prat.

VULGARES artes, quae vulgo Mechanicae dicuntur.

VULGARIA opponuntur his, quae in praetio sunt, *l.* 3. *ff. de supell. leg.* ut vulgaria tentoria, quidam, *§. parietem, ff. de servit. rust. praed.* Spieg.

VULGARIA nomina pro usitatis, *l.* 2. *ff. de praescr. verb.*

VULGARIA tectoria, pro gregalibus tectoriis, ut cum *Seneca* loquar, in *l.* 13. *in fin. ff. de servit. urb. praed.* Briss.

VULGARIA vasa, IC. definit, quae non sunt proprio loco attributa *l. supellectili, de supell. leg* Spieg. Et vulgaria verba, ordinaria & cautione de raro habendo comprehendi solita, in *l.* 3, *ff. rem rat. hab.* Et vulgaris cautio legatorum, quae legatorum in diem vel sub conditione relictorum nomine vulgo interponi solet, in *l.* 13. *§. idem principes, ff. de leg.* 1. *tit. ut lega. seu fideic. non. cau.* Briss.

Sic vulgari modo legatorum dies proferri dicitur, in *l.* 4. *ff. de dote praeleg.* qui ea clausula prorogatur, quae refertur in *leg.* 30 *ff. de leg.* 1. Briss. Prat.

VULGARI modo legari uxori dicitur, quod usitato modo legatur, in *l.* 108. *de legat. lib.* 1. Briss.

VULGARIS amicitia, quae ex levi notitia contingit, & inter improbos quoque plerumque est: ut colligitur ex Paul. *in l. lata culpa de verb. sign.* Est & alia amicitia, quam *Paulus* in d. describit: de qua proditum est leges accipiendas esse, quae causa amicitiae aliquid indulgent, vel vetant, *l. sciendum*, §. *si alicujus ff. de legat.* Spieg.

VULGARIS exceptio rei judicatae, *l.* 3. *ff. de pularib. act.* Briss.

VULGARIS formula, in *l.* 44. *ff. de furt.* pro actione usitata de peculio, cujus formula est cum adjectione noxae. *Prat.*

VULGARIS persona, levis: ea honestae personae ab *Ulp.* opponitur. *in l. legitimos, de legit. tut.*

VULGARIS quot modis in jure sumatur. exponit Bart. *in leg.* 1. *ff. de vulg. & pupill.*

VULGARIS substitutio potest videri dicta, quae ex *leg.* 12. *tabul.* descendit, nisi cui magis placeat, inde dicta, quod à quolibet testatore, & cuicunque haeredi scripto fieri possit. Nam & in vulgarem casum factam substitutionem dixit Mod. *in l.* 4. §. 1. *ff. de vulg. & pup.* Briss. Prat.

VULGARIS uxor *Budaeo* plebeja est, quae matrisfamilias nomen obtinet. Ulp. *in l. si uxor.* 13. *§.* 1. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Sed & inquit, in ea uxore potest maritus adulterium vindicare, quae vulgaris fuerit, quamvis si vidua esset, impune in ea stuprum committeretur. Non enim relativum QUAE, ad uxorem, sed ad verbum mulierem, quod subauditur referendum est, ut sit sensus, Si quis vulgarem mulierem, id est, quae vulgo corpore quaestum facit, uxorem duxerit, potest in ea vindicare adulterium: si tamen eo mortuo rursus ad ingenium redeat, impune, ut in vulgari ac publica meretrice libido versabitur. Sicque *Duar.* & *Hot.* exponunt, aliter Alc. *lib.* 2. *parerg. c.* 40. Prat.

Vulgo quæsiti cognatos habent, non agnatos, *leg.* 4. *ff. unde cognati.*

Vulgo quæsiti: sive vulgo concepti dicuntur, qui passim & ἀπορείαν, & incerto parte concepti sunt, qui & spurii vocantur, 19. *ff. de statu hom. l.* 4. *in fin. ff. de in jus voc. l.* 18. *ff. de bon. libert. l.* 5. §. 1. *ff. de liber. agnosc. l.* 16 §. *penul. ff. de his quæ ut indig. l.* 1. §. *sed & vulgo, ff. ad Tertyll. l.* 1. *ff. ad munic.* Cajus *lib.* 1. *Instit. tit.* 5. Modest. autem vulgo conceptos definit, qui patrem demonstrare non possunt: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, *l.* 13. *ff. de statu hom.* Briss.

Vulgo autem quæsiti, ex justis nuptiis quæsitis opponuntur, *l* 2 *ff. ad Tertyllian. l.* 18 *ff. de bonis libertor. d. leg.* 5. Nam hi parentem suum demonstrare & ciere possunt, ut Tzetzes *lib hist chiliad* 5. *c.* 17. significat his verbis: Νομοθετεῖ δὲ γυναιξὶ τὰς γαμὰς νομίμας ἐξ ὧν παῖδας ἐγνώκεσαν τὰς διαφυτευσαμένους, τὸ περὶ μόνον γινώσκοντας ὡς ἴσαν τὴν μητέρα.

Vulgus, multitudo ignobilior. *Inst. de rer. divis.* hoc amplius.

Vulnus est hians patensque apertura, corporis ictu aliquo inflicta. Vide Bart. in *l. si servus* §. *si factum, ff. ad l. ad l. Aquil. & in l. lex Cornelia,* §. 1. *de injur.* Spieg.

Vulnus lethale præsumitur, si vulneratus intra triduum mortuus fuerit. *Bart.* cum aliis probat in *l. ult. in fin. ff. de sicar.* Prat.

Vulnus mortiferum infligere. *Julianus*: Igitur si quis servo mortiferum vulnus inflixerit, eundemque alius ex intervallo ita percusserit, ut maturius interficeretur, quam ex priore vulnere moriturus fuerat: statuendum est, utrumque eorum *lege Aquilia* teneri. *Spieg.*

Vulnusculum, *l.* 1. § *proinde, ff. de ædil. ed.* Hinc.

Vulnere vita excedere, apud Julianum in *l. si ita vulneratus. ff ad l. Aquil.* Item.

Vulnerarius, substantive, qui Vulnera sanat & curat. Item

Vulneratio, ipse vulnerandi actus, num prius accipienda, quamvis repellatur, interpretes controvertunt. Sunt, qui fuga potius, quam vim propellendo, salutem esse petendam confirment, vide Salomonium *in l. ut. vim.* ubi non vulgaria tractat, ultra Doctorum traditiones *Spieg.*

Vult, an significet liberam voluntatem, differit Bart. *in Luc. Titius, ff. de fideic.*

Vultuosi dicuntur Tristibundi, Indignabundi, corrugata fronte Apul. *lib.* 3. *Metamorph.* Fotis mea dominæ suæ cubitu procurato, sui longe dissimilis advenit, non ex læta facie, nec sermone dicaculo, sed vultuoso, frontem rugis insurgentibus adsævera bat. Joan. Bapt. *in comm. epist. Sidon. Apollinar. ad Montium, lib.* 1.

Vultus, à mente fingitur, ut ait Cic. *lib. Tusc.* q. 3. estque vultus, ut idem in *Pisonem* ait, sermo quidem mentis tacitus. Extat apud *Spec. tit. de advoc.* §. 5. vulgatus versiculus: Vultus talis erit, qualis mente gerit.

Vultus nullo in animante esse, præter hominem, potest: cujus vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Author Cic. *de leg. l b.* 1. Vide *Spec. tit. de Advoc.* §. 5. & 1. *part. tit. de Teste n.* 7. Spieg.

Vultu recto, *l. sacrileg. C. de diversf. rescript.*

Vultus sacri C. Publ. lætit. *l.* 1. *lib.* 52.

Vultures, metaphora vulgata, appellantur captores testamentorum, & heredipetæ.

Vulva, latinis non est obscœna vox, non magis quam matrix qua concipitur fœtus: quæ cum destituitur uti attrahendi ac retinendi semen, sterilescit mulier. Nec est, ut indoctum vulgus accipit, pudendum muliebre. Ulp. *de ædil. edict.* Quæritur, inquit, de ea muliere, quæ semper mortuos parit, an morbosa sit. Sabinus: si vulvæ vitio hoc contingat, morbosam esse ait, vide Roterod. *in annot. ad cap.* 4. *in Rom.* Spieg.

U X.

Uxor ab unguendo sic dicta, quæ in matrimonium convenit. Convenit autem duobus modis: aut coemptione aut usu: nam confarreationem, quæ propria Pontificum erat, omitto. Coemptione, cum vir & fœmina se invicem emebant: ut *Servius* scribit in illud Virgilii: *Teque sibi generum Thetys emat omnibus undis.* Veteri autem Romanorum lege, ut *Varro* scriptum reliquit, nubentes mulieres tres ad virum asses ferre solebant: atque unum quidem, quem in manu tenebant, tanquam emendi causa marito dare: alium, quem in pede habebant, in foro larium familiarum ponere: tertium in saccipetio cum condidissent, compito vicinali solebant resignare. Hinc eveniebat, ut mulier quidem in manu mancipioque mariti esset, aut ejus, cujus in manu mancipioque maritus erat, suaque illi hæres fieret: quemadmodum Boët. in *Top.* & *Ulp. insti.* multis locis tradunt: vir autem non in manum, id est, potestatem uxoris erat: eo quod coemptus erat, id ei sui hæredis jus tribuebat: Quod Gell. *lib.* 3. *c.* 2. & *lib.* 18. *c.* 6. & Boëtius in *Topicis* testantur: itemque *Dion.* hac de re scribens *l b. antiqu.* 2. Moris autem erat, ut vir mulierem interrogaret, an sibi materfamilias esse vellet, vicissimque hæc virum, an sibi materfamilias esse vellet: nam si uterque respondebat, velle, mulier materfamilias vocabatur: quoniam (ut ait *Gell.*) non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui, ut diximus, hæredis locum venerat. Cic. *in Top.* Cum mulier viro in manum convenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. *Serv.* etiam in *lib. Ænei.* 7. Per conceptionem, inquit, facto matrimonio, sibi invicem succedebant: Testari tamen arbitratu suo poterant: nam à tutoris potestate liberabatur, quæ mater familias fiebat: tametsi quibusdam etiam in rebus tutorum potestas, sed multo levior, permaneat, quod Cic. *in Murenianæ* exagitat. Usu vero fieri matrimonium dicebatur, cum tutoribus auctoribus mulier in matrimonium alicui conveniebat quocum ea consuescebat, quasi cum justo perfectoque marito, adeo ut si usus illi intra annum non interrumperetur, pro usucapta jam haberetur: ei tamen intra annum usurpare, id est usum infringere ex *lege* 12. *tabul.* liceret quod ni faceret, quoad in eo matrimonio manere, matrona, inquit *Gell.* dicebatur, & si sibi liberi nati non forent, à matris scilicet nomine, non adepto jam sed cum spe, & omine mox adipiscendi. Hæc neque in manu mancipioque mariti neque sui juris erat, sed semper in tutorum potestate permanebat, quod si intestata moreretur, agnatus proximus familiam habebat. Hæc ex Cic. *Topic. oratio pro Flacco,* Boëtio *in Topic.* Gell. *lib.* 3. *c.* 2. & *lib.* 18. *c.* 6. Quæ si vera sunt, videamus, ne in illa *oratione pro Flacco* mendum subsit, his verbis, quæ subjiciam, In manum, inquit convenerat, nunc audio, sed quæro, utrum usu, an coemptione. Legendum enim videtur, In matrimonium convenerat: de quo tamen doctiorum hominum sententiam expectabo. Illud minime prætermittendum est, tametsi Jurisconsultorum nostrorum tempore, quorum ex scriptis Pandectarum libri coagmentati sunt, Materfamil. & Matrona plerumque pro eadem usurparentur, quemadmodum superius à nobis demonstratum est: tamen constat, eodem ipso tempore

Plaut. Terent. & *Cicer.*

U V.

Uva vitis fructus, inter dulcia recensetur, *l. ult. ff. de tritic. & vin. leg.* Prat.

Uva in homine appellatur, tumor quidam & glandula carnea, id est, pellicula, quae uvae instar in extremo palato dependet; cujus meminit. Ulp. in *l.* 14. §. 2. *ff. de adil. edict*, Vide Celsum *lib.* 6. *c.* 13. & *lib.* 7. *c.* 12. Plin. *lib.* 10. *c.* 17. Tonsillis quoque & uvis medetur, & capitis doloribus. *Prat. Hotom.*

Uvæ crudæ, Ulpian. *ad l. Aquil. leg. si servus servum*, §. *si olivam*, Crudas uvas nondum maturas vocat, Cic. *de Senect.* Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur: si matura & cocta, decidunt. *Spieg.*

Uvæ duracinæ sunt, quæ propter acinorum duritiem tutæ sunt à frigore, ita ut vel suspendi, vel alio modo elui reservari possint hyemali tempore secundum Hadr. Junium c. *de mensis secundis & fructibus.* Inde etiam Suet. *in epist. August. c.* 76. dixit: Dum lectica ex regia redo, panis unicam cum paucis acinis uvæ duracinæ comedit, Gœd. *ad l. qui fundum*, 205. *num.* 2. *de verb. sign.*

Uvas purpureas interpretatur *Alciatus* uvas ante perfectam maturitatem decerptas, cum adhuc rubescunt, in ollis reponendas. *Gœddæus* jam dicto loco. Quod tamen rectius de uvis passis dici potest quæ dum purpurascunt, decerpuntur, ac quasi mortificantur ad solem: unde passæ dicuntur, secundum Plinium. Ejusdem generis sunt uvæ unciariæ, uvæ Corinthiacæ. *Gœdd.* ibid.

Uvadium pignus. Guntherus *lib.* 8. Si quis habens feudum pro, rio, seu vendere totum, seu dare seu uvadio supponere cogitur. Quod erat *imper. constit. lib. feud.* 1. *titul.* 55. vel vendere, vel pignerare, *Capitulat. Carol. artic.* 20. Et si non habet prætium in vuadio, per servum semetipsum donet, usque dum ipsos bannos solvat. *Prat.*

Uvarum ista sunt genera, Aminea, asinusca, atrusca, albujerus, albena, apiana, apicia, bummammia, aut, ut Græci dicunt, βούμαστος, duracina, lubrusca, melampsithia, meronia, mareotis, numentana, præcia, prannia, psithia, pilliolata, thodia, stephanitis venuncula, variola, lagea. Macrob. 13. *Saturnal. ult.* & Gothof. *ad l. qui fundum*, 205. *ff. verb. sign.*

Uvas, quas non vini causa habemus, sed ejus (quæ Græcis τρώξιμα hoc est, escariæ, comestibiles) poma dici posse. *Paulus* auctor est in *jam d. l.* 205.

* Westphalicum Judicium *das westphalische gericht* item *das freye und heimliche gericht* olim fuit in Westphalia constitutum, omnino extra ordinem & veluti planè legibus solutum.

Successu autem temporum, cùm ad illud iudicium non solùm idonei & imperiti Judices & Scabini adhiberentur, sed etiam multæ causæ, eò non pertinentes ad istud traherentur, multæ etiam querelæ, contra illud exortæ fuerint, abolitum est.

Vid. Marq. Freher. *Tr. de secretis iudiciis in Westphalia aliisque Germaniæ partibus usitatis, postea abolitis*, Gryphiander *Tr. de Weichbild's cap.* 54. *& seq.* Wehner & Speidl. V. *Westphalisch gericht.* Blum *de Proc. cam tit.* 30. §. 37. *& seq.* D. Schottel. *singular. juribus German. antiquis cap. ult.*

Vulgare interdum significat usitatum, commune, solenne, ordinarium, civile, legitimum, ut vulgares actiones appellantur actiones legibus proditæ, usitatæ, & ordinariæ, *l.* 1. *ff. de præsc. verb. l.* 46. *in fin. ff. de her. inst.* Briss. Prat.

Vulgare pactum, vulgo & communiter contractibus adscribi solitum, *l.* 30. *ff. de pact. dotal. juncta leg.* 5. *ff. de divort. l.* 3. *Cod. de pign. act. juncta l.* 1. *C. de pact. pign. & l.* 4. *ff. de pign. act.* Br. Pr.

Vulgare præmium propositum delatoribus præmium significat. *l.* 13. §. *extat. de jur. fisc.* Briss. Prat.

Vulgares artes, quæ vulgo Mechanicæ dicuntur.

Vulgaria opponuntur his, quæ in prætio sunt, *l.* 3. *ff. de supell. leg.* ut vulgaria tentoria, quidam, §. *parietem, ff. de servit. rust. præd.* Spieg.

Vulgaria nomina pro usitatis, *l.* 2. *ff. de præscr. verb.*

Vulgaria tectoria, pro gregalibus tectoriis, ut cum *Seneca* loquar, in *l.* 13. *in fin. ff. de servit. urb. præd.* Briss.

Vulgaria vasa, IC. definit, quæ non sunt proprio loco attributa *l. supellectili, de supell. leg* Spieg. Et vulgaria verba, ordinaria & cautione de rato habendo comprehendi solita, in *l.* 3. *ff. rem rat. hab.* Et vulgaris cautio legatorum, quæ legatorum in diem vel sub conditione relictorum nomine vulgo interponi solet, in *l.* 13. §. *iidem principes, ff. de leg.* 1. *tit. ut lega. seu fideic. non. cau.* Briss.

Sic vulgari modo legatorum dies proferri dicitur, in *l.* 4. *ff. de dote prælег.* qui ea clausula prorogatur, quæ refertur in *leg.* 30 *ff. de leg.* 1. Briss. Prat.

Vulgari modo legari uxori dicitur, quod usitato modo legatur, in *l.* 108. *de legat. lib.* 1. Briss.

Vulgaris amicitia, quæ ex levi notitia contingit, & inter improbos quoque plerumque est: ut colligitur ex Paul. *in l. lata culpa de verb. sign.* Est & alia amicitia, quam *Paulus* in d. describit: de qua proditum est leges accipiendas esse, quæ causa amicitiæ aliquid indulgent, vel vetant, *l. sciendum*, §. *si alicujus ff. de legat.* Spieg.

Vulgaris exceptio rei judicatæ, *l.* 3. *ff. de pularib. act.* Briss.

Vulgaris formula, in *l.* 44. *ff. de furt.* pro actione usitata de peculio, cujus formula est cum adjectione noxæ. *Prat.*

Vulgaris persona, levis: ea honestæ personæ ab *Ulp.* opponitur. *in l. legitimos, de legit. tut.*

Vulgaris quot modis in jure sumatur. exponit Bart. *in leg.* 1. *ff. de vulg. & pupill.*

Vulgaris substitutio potest videri dicta, quæ ex *leg.* 12. *tabul.* descendit, nisi cui magis placeat, inde dicta, quod à quolibet testatore, & cuicunque hæredi scripto fieri possit. Nam & in vulgarem casum factam substitutionem dixit Mod. *in l.* 4. §. 1. *ff. de vulg. & pup.* Briss. Prat.

Vulgaris uxor *Budæo* plebeja est, quæ matrisfamilias nomen obtinet. Ulp. *in l. si uxor.* 13. §. 1. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Sed & inquit, in ea uxore potest maritus adulterium vindicare, quæ vulgatis fuerit, quamvis si vidua esset, impune in ea stuprum committeretur. Non enim relativum Quæ, ad uxorem, sed ad verbum mulierem, quod subauditur referendum est, ut sit sensus, Si quis vulgarem mulierem, id est, quæ vulgo corpore quæstum facit, uxorem duxerit, potest in ea vindicare adulterium: si tamen eo mortuo rursus ad ingenium redeat, impune, ut in vulgari ac publica meretrice libido versabitur. Sicque *Duar.* & *Hot.* exponunt, aliter Alc. *lib.* 2. *parerg. c.* 40. Prat.

Vulg

VULGO quæsiti cognatos habent, non agnatos, *leg.* 4. *ff. unde cognati.*

VULGO quæsiti: sive vulgo concepti dicuntur, qui passim & ἀπροσδιορίστως, & incerto parte concepti sunt, qui & spurii vocantur, 19. *ff. de statu hom. l.* 4. *in fin. ff. de in jus voc. l.* 18. *ff. de bon. libert. l.* 5. §. 1. *ff. de liber. agnosc. l.* 16 *§. penul. ff. de his quæ ut indig. l.* 1. *§. sed & vulgo, ff. ad Tertyll. l.* 1. *ff. ad munic.* Cujus *lib.* 1. *Instit. tit.* 5. Modest. autem vulgo conceptos definit, qui patrem demonstrare non possunt: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, *l.* 13. *ff. de statu hom.* Briss.

VULGO autem quæsiti, ex justis nuptiis quæsitis opponuntur, *l* 2 *ff. ad Tertyllian. l.* 18 *ff. de bonis libertor. d. leg.* 5. Nam hi parentem suum demonstrare & ciere possunt, ut Tzetzes *lib hist chiliad* 5. *c.* 17. significat his verbis: νομαθετεῖ ϡ γυναιξὶ τὰς γαμους νομίμως ἐξ ὧν παῖδες ἐγγίνονται τὰς διαφυνασὶ... [illegible]

VULGUS, multitudo ignobilior. *Inst. de rer. divis.* hoc amplius.

VULNUS est hians patensque apertura, corporis ictu aliquo inflicta. V de Bart. in *l. si servus* §. *si factum, ff. ad l. ad l. Aquil. & in l. lex Cornelia, §.* 1. *de injur.* Spieg.

VULNUS lethale præsumitur, si vulneratus intra triduum mortuus fuerit. *Bart.* cum aliis probat in *l. ult. in fin. ff. de sicar.* Prat.

VULNUS mortiferum infligere. *Julianus*: Igitur si quis servo mortiferum vulnus inflixerit, eundemque alius ex intervallo ita percusserit, ut maturius interficeretur, quam ex priore vulnere moriturus fuerat: statuendum est, utrumque eorum *lege Aquilia* teneri. *Spieg.*

VULNUSCULUM, *l.* 1. *§ proinde, ff. de ædil. ed.* Hinc.

VULNERE vita excedere, apud Julianum in *l. si ita vulneratus, ff ad l. Aquil.* Item.

VULNERARIUS, substantive, qui Vulnera sanat & curat. Item

VULNERATIO, ipse vulnerandi actus, num prius accipienda, quamvis repellatur, interpretes controvertunt. Sunt, qui fuga potius, quam vim propellendo, salutem esse petendam confirment, vide Salomonium *in l. ut. vim.* ubi non vulgaria tractat, ultra Doctorum traditiones *Spieg.*

VULT, an significet liberam voluntatem, differit Bart. *in Luc. Titius, ff. de fideic.*

VULTUOSI dicuntur Tristibundi, Indignabundi, corrugata fronte Apul. *lib.* 3. *Metamorph.* Fotis mea dominæ suæ cubitu procurato, sui longe dissimilis advenit, non ex læta facie, nec sermone dicaculo, sed vultuoso, frontem rugis insurgentibus adsæverabat. Joan. Bapt. *in comm. epist. Sidon. Apollinar. ad Montium, lib.* 1.

VULTUS, à mente fingitur, ut ait Cic. *lib. Tusc. q.* 3. estque vultus, ut idem in *Pisonem* ait, sermo quidem mentis tacitus. Extat apud *Spec. tit. de advoc.* §. 5. vulgatus versiculus: Vultus talis erit, qualis mente gerit.

VULTUS nullo in animante esse, præter hominem, potest: cujus vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Author Cic. *de leg. l b.* 1. Vide *Spec. tit. de Advoc. §.* 5. *&* 1. *part. tit. de Teste n.* 7. Spieg.

VULTU recto, *l. sacrileg. C. de divers. rescript.*

VULTUS sacri C. Publ. lætit. *l.* 1. *lib.* 52.

VULTURES, metaphora vulgata, appellantur captores testamentorum, & heredipetæ.

VULVA, latinis non est obscœna vox, non magis quam matrix qua concipitur foetus: quæ cum destituitur uti attrahendi ac retinendi semen, sterilescit mulier. Nec est, ut indoctum vulgus accipit, pudendum muliebre. Ulp. *de ædil. edict.* Quæritur, inquit, de ea muliere, quæ semper mortuos parit, an morbosa sit. Sabinus: si vulvæ vitio hoc contingat, morbosam esse ait, vide Roterod. *in annot. ad cap.* 4. *in Rom.* Spieg.

U X.

UXOR ab unguendo sic dicta, quæ in matrimonium convenit. Convenit autem duobus modis: aut coemptione aut usu: nam confarreationem, quæ propria Pontificum erat, omitto. Coemptione, cum vir & fœmina se invicem emebant: ut *Servius* scribit in illud Virgilii: *Teque sibi generum Thetys emat omnibus undis.* Veteri autem Romanorum lege, ut *Varro* scriptum reliquit, nubentes mulieres tres ad virum asses ferre solebant: atque unum quidem, quem in manu tenebant, tanquam emendi causa marito dare: alium, quem in pede habebant, in foro larium familiarum ponere: tertium in saccipetio cum condidissent, compito vicinali solebant resignare. Hinc eveniebat, ut mulier quidem in manu mancipioque mariti esset, aut ejus, cujus in manu mancipioque maritus erat, suaque illi hæres fieret: quemadmodum Boët. in *Top.* & *Ulp. insti.* multis locis tradunt: vir autem non in manum, id est, potestatem uxoris erat: eo quod coemptus erat, id ei sui hæredis jus tribuebat: Quod Gell. *lib.* 3. *c.* 2. *& lib.* 18. *c.* 6. & Boëtius in *Topicis* testantur: itemque *Dion.* hac de re scribens *l b. antiqu.* 2. Moris autem erat, ut vir mulierem interrogaret, an sibi materfamilias esse vellet, vicissimque hæc virum, an sibi materfamilias esse vellet: nam si uterque respondebat, velle, mulier materfamilias vocabatur: quoniam (ut ait *Gell.*) non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui, ut diximus, hæredis locum venerat. Cic. *in Top.* Cum mulier viro *in* manum convenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. *Serv.* etiam in *lib. Æneid.* 7. Per conceptionem, inquit, facto matrimonio, sibi invicem succedebant: Testati tamen arbitratu suo poterant: nam à tutoris potestate liberabatur, quæ mater familias fiebat: tametsi quibusdam etiam in rebus tutorum potestas, sed multo levior, permaneat, quod *Cic in Muraniana* exagitat. Usu vero fieri matrimonium dicebatur, cum tutoribus auctoribus mulier in matrimonium alicui conveniebat quocum ea consuescebat, quasi cum justo perfectoque marito, adeo ut si usus illi intra annum non interrumperetur, pro usucapta jam haberetur: ei tamen intra annum usurpare, id est usum infringere ex *lege* 12. *tabul.* liceret quod ni faceret, quoad in eo matrimonio manere, matrona, inquit *Gell.* dicebatur, & si sibi liberi nati non forent, à matris scilicet nomine, non adepto jam sed cum spe, & omine mox adipiscendi. Hæc neque in manu mancipioque mariti neque sui juris erat, sed semper in tutorum potestate permanebat, quod si intestata moreretur, agnatus proximus familiam habebat. Hæc ex Cic. *Topic. oratio pro Flacco*, Boëtio *in Topic.* Gell. *lib.* 3. *c.* 2. *& lib.* 18. *c.* 6. Quæ si vera sunt, videamus, ne in illa *oratione pro Flacco* mendum subsit, his verbis, quæ subjiciam, In manum, inquit convenerat, nunc audio, sed quæro, utrum usu, an coemptione. Legendum enim videtur, In matrimonium convenerat: de quo tamen doctiorum hominum sententiam expectabo, Illud minime prætermittendum est, tametsi Jurisconsultorum nostrorum tempore, quorum ex scriptis Pandectarum libri coagmentati sunt, Materfamil. & Matrona plerumque pro eadem usurparentur, quemadmodum superius à nobis demonstratum est: tamen constat, eodem ipso tempore

pore Conventionem in manum usurpari solitam fuisse, Matremque familias proprie appellatam esse, quæ in viri manum convenerat: id quod ex Ulpia. *Instit. c.* 22. intelligitur, ubi inter suos hæredes numerat uxorem, quæ in manu est, & nurum, quæ in manu est filii, quem in potestate habemus: quod etiam *cap.* 29. perspicuè inculcatur: ut mihi dubium non sit, verba hæc *Festi*, quæ subscribam, eodem pertinuisse: esseque, si tempus illud spectemus, non absurda, ut quidam existimavit, sed & certissima & verissima. Materfamilias, inquit, non ante dicebatur, quam vir ejus paterfamilias dictus esset: nec possunt hoc nomine plures in una familia præter unam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filiis est appellari potest. Quem locum sic intelligo, ut quæ filiofamilias nupta sit, non ante eo nomine utatur, quam is sui juris effectus sit: neque consentaneum sit, ut si socrus vivat, quæ materfamil. appelletur, nurus eandem nominis dignitatem obtineat: & cum illud nomen ex mariti familia, in quam (ut ait *Gellius*) ascita est, consecuta sit: profecto quæ vidua est, materfam. proprie dici non potest. Utrum autem ante liberos susceptos non ita diceretur, equidem affirmare non ausim: cum *Boet.* ad stipulationem coemptionis illud verbum, adscribat: nisi forte dicamus, stipulationem ad omen, non ad veritatem referri oportere: atque adeo contracto matrimonio etiam ante liberos susceptos eodem modo matremfam. esse dictam quemadmodum Matronam dici superius docuimus. *Hot.* & *Prat.* adde Conn. *lib.* 5. *c.* 3. *n.* 2.

Uxor justa dicitur, quæ vere uxor, & perquam solenniter ducta est, non quæ simplici sponsione uxor est, tametsi legitima sit. Alc. in *Parod. lib.* 4. *c.* 7.

Uxor duobus modis olim habebatur, usu nimirum, & in manum conventione. Quæ in manum veniebat, hæc transibat in familiam & potestatem mariti sui. Hæc uxor marito suo defuncto intestato succedebat tanquam suus hæres, & fiebat liberis suis instar sororis consanguineæ, quoniam cum liberis suis in ejusdem erat potestate. Vult. *in com. Instit. in princ. titu. de SCto Tertyl. n.* 4. *&* 5.

Uxorem appellat maritus dominam, apud Scævolam *in l. uxorem, de legat.* 3. ejusmodi, *Alberico* teste, sunt multi, qui non modo eas dominas vocant, sed pro dominabus observantes, eis etiam serviunt. Quod certe vitio dandum est, Id uxorii nomen indicat. Quamvis possessivo epitheto ab uxore, mundus dicatur uxorius, dos uxoria, monile uxorium, & imperium uxorium: ubi maritus nihil facit, nisi quod uxor jubet, Quum tamen uxor in familia viri esse videatur, qui habet dominium, id est, quandam præeminentiam in illam, *l. pronuntiatio.* §. *fam. appellat. de verbor. sign. l. quicunque, C. de remiss.* Spieg.

Uxor alia justa dicitur ab *Ulpiano*, alia injusta, in *l. si uxor* 13. §. 1. *ff. de adult.* Patet autem, justam dici eam, cum qua matrimonium legibus contractum est, ut in *l.* 31. *ff. de ritu nupt.* Si senatori, inquit, indulgentia principis potest justa uxor esse. Quod cum ita sit, sequitur, ut injusta ea uxor dicatur, cum qua matrimonium non secundum leges contractum est: veluti si tutor pupillam, aut si sine principis indulgentia senator libertinam, aut sine patris jussu filiusfamilias uxorem duxerit. Itaque Ulp. in *d. l. si uxor.* §. 1. cum injustam uxorem nominasset, mox qualecunque matrimonium id appellat. Et Macer. *in l. marito,* 24. *in fin. ff. eod.* Uxorem contra leges nuptam hanc nominat. Sed non propterea putandum est, *Ulpianum* novam uxorem divisionem tradere, & ita earum species partiri, ut aliæ dicantur justæ aliæ injustæ: nam quæ injusta sunt perinde ac si non essent, habentur. Itaque (ut ait Ulp. in *l.* 2. *ff. testam. quemadm. aper.*) cum injustum, aut falsum, aut irritum testamentum dicimus, abusive & non proprie loquimur, ut eum iniquum aut falsum modium nominamus, inquit, Paul. *in l.* 221. *de verbor. sign.* aut quodvis aliud falsum instrumentum, in *l. si quis,* 6. *ff. de fals.* Quare absurdum esset existimare, divisionem uxorum, quam Cic. *in Topic.* tradidit, ut aliæ matresfamilias dicantur, aliæ tantummodo uxores habeantur, ad illam justæ & injustæ uxoris partitionem abusivam pertinere. Et rectissime verissimeque à *Boetio* declaratum est generale uxorem nomen iis speciatim attribui, quæ nondum matresfamilias sunt, sed intra annum usucapionis habentur: quæ tamen interea justæ uxores sunt quia legibus ductæ sunt: tametsi nondum plena uxorum jura consecutæ sunt quæ post usucapionem absolutam sunt adepturæ. Quod igitur *Ulpian.* de justa & injusta uxore dixit, non divisioni: sed abusioni potius tribuendum est: quasi addidisset, ut ita loquar, vel verbi gratia, vel tale quippiam. Livius *lib.* 39. Campani petierunt, ut sibi cives Romanos ducere uxores liceret: & si qui prius duxissent, ut habere eas & ante diem nati, ut justi liberi hæredesque essent. *Prat.*

Uxores esse in potestate maritorum, & sine horum auctoritate non posse testari aut contrahere, optima sane ratione mihi videtur receptum esse. Nam & Mosaica lex olim per matrimonium exemit filias à parentum potestate, transferens eas in maritos, *Levit.* 22. *& Num.* 30. *Apost. Rom.* 7. *&* 1. *Cor.* 7. Mulier, inquit, quanto tempore vivit vir ejus, alligata est legi ipsius. Etenim mulier vere composita existimare debet, mores viri esse legem vitæ suæ impositam sibi à Deo. Unde Imp. vocat maritum dominum in *l. pen. C. de inoff. donat.* Adde *l. ea quæ in pr. ff. de don. int. vir. & uxor.* Et *l. Lucius,* §. *quæ marito, ff. de leg.* 1. *Ephes.* 5. Mulieres viris suis subditæ sint. Et *Coloss.* 3. Item 2. *Cor.* 11. Vir est caput mulieris. Sic Sara illa sancta mulier de Abrahamo viro suo loquens: Dominus, inquit, meus vetulus est, *Gen.* 18. Quod repetit D. *Petrus* in sua 1. *epist. c.* 3. Denique Deus ipse mulierem alloquens, *Gen.* 3. dicit; Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi. *Olden.*

Uxores impropriæ, id est, contubernales, *l. quæsitum,* §. *uxore, ff. de fund. instruct.* Prat.

Uxoriæ rei actio est, quoties post divortium de dote contentio est, inquit Boët. *in Topic.* Cic. ubi *Cicer.* hujus in actionis formula verba illa solennia fuisse ait, quantum æquius melius, quod idem in 3. *Offic.* commemorat, ejusque rei vestigia sunt *in fin. l. pen. ff. sol. matr. l. si cum Corn.* 82. *ff. de solut.* Prat.

Uxoris nomen in clericis & sacerdotibus honestissimum appellatur, in *l. cum qui* 19. *C. de episc. & cler.* Neque enim, inquit, clericis competenter adjunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros sua conversatione fecerunt. *Hot. Prat.*

Uxoris appellatione an contineatur sponsa quæsitum est: quidam, aiunt: contineri per *l. Labeo* 6. *ff. de gradib. & l. Servius* Vide Bart. *l. sive, Cod. de bon. quæ liber.* & an sponsa de futuro.

futuro. Vide Panorm. in c. 1. de cleric. conjung. & an sponsa de præsenti possit dici uxor, ut lucretur dimidium lucri constante matrimonio. Vide Panorm. c. ex publico, de convers. conjug. Barbat. in rubr. & c. 1. de sponsal. Prat.

X.

X. Litera illa ceu vastior, sequente consonante in S. à veteribus mutata est: ut ex emendatione Haloanari deprehendere licet. Spieg.

Χαραῖται qui monetam cudunt Græcis, in l. 1. C. de murileg. lib. 11. Prat. Cujac. ad l. 1. C. de murileg. lib. 10. ait Χαραῖτας dici falsos monetarios.

Xelorópho pro Xenophonte falso legitur, in §. item lex Cornelia, Inst. de public. judic. Prat.

Xenagi, dicuntur præfecti mercede stipendia facientibus.

Xenagogus, est peregrini mercenariique militis dux.

Xenia vocabantur munuscula, quæ à provincialibus rectoribus provinciarum eorumque comitibus offerebantur, l. 6. ff. de offi. procons. l. uni. ne damna provincialibus infligant in Cod. Theod. Brisl.

Xenium proprie munus, quod hospitibus datur: ξένος enim hospes dicitur. Ulp. de offic. procons. l. solent. Non, inquit, in totum xeniis abstinere debet proconsul. Et paulo post: Quantum ad xenia pertinet, vetus proverbium est. Nebriss. Hoto. Xenia autem non sunt debita. Plin. lib. 5. epist. ad Valer. Quam me juvat, quod in causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinui: utitur idem hoc verbo lib. 6. epist. ad Cornelian. Brisl. & Prat.

Xenium capere, est locum in quem divertas, à magistratibus impetrare, ubi diversoria minus suppetant.

Xenodochium, dictio Græca est: de qua meminit Imp. in l. omnia privileg. & in l. omnes §. privileg. C. de episc. & cler. & in l. illud, §. si quis vero, C. de sacros. eccles. & significat locum, in quo peregrini (hospites, vel potius pauperes) recipiuntur: ut etiam sensit gl. ibi dictum ἀπὸ τοῦ δέχομαι ἢ ξένος. Xenodochii quoque fit mentio in c. de xenodochiis extr. de religios. dom. c. non est putanda. 1. qu. c. per literas de præbend. & apud Specul. tit. de instrum. edit. §. nunc vero aliqua versic. 62. Alio nomine Xenon appellatur: de quo in l. si quis ad declinandum, §. ubi autem, & §. si autem ampliores, C. de episc. & cleric. & in l. pen. in prin. C. de sacros. eccl. & in auth. de alien. & emphyt. §. emphyteosis vero.

Xenodochus, in rubr. C. de episc. & cler. is est, qui advenas, ægrotos, inopes, debiles, invalidos, necessarium sibi victum parare nequeuntes, hospitio excipit, Gothofr. ad l. si quis ad declinandam 49. §. 3. jam d. tit.

Xenoparochus, id est, qui publice munera hospitibus contribuit: ξένος hospes πάροχος dator est, seu tributor. Arcad. tit. de muner. l. munerum. Tabularii, inquit, vel xenoparochi, ut in quibusdam civitatibus. Nebriss. Xenoporochi, qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant: idem fere qui parochi, qui præbent ligna salemque, ut ait Horat. libr. sermo 1. Hot. Prat.

Xerolophum locus Constantinopoli celebris, Justin. 4. Inst. tit. de publ. jud. Admonet nos, inquit, epigramma in xerolopho scriptum. Nebriss. Sed hoc vocabulum, quod Alciat. putat adulterinum apud Justinianum loco jam citato, pro tumulo à Suida ponitur, ex congestis lapidibus facto. Tripodes in eo fuisse, in quibus epigrammata scribi solerent, Priscianus author est lib. 1. sub tit. de accidentibus literæ, fol. 7. Spieg.

Ξηρόλοφος aridus tumulus, ὑπὸ τοῦ ξηροῦ καὶ λόφου. De hac dictione vide etiam Apellum in membro de actionibus. & Baldum. in comment. super Instit. Just. lib. 4.

Χρῆσις, id est, usus. Ulp. Sed si χρῆσις, ait, sit relicta, an usus sit, videndum, l. si habitatio, §. 1. ff. de usu & habit. Spieg.

Χρυσολόγος appellatur, qui in Alexandria frumento suscipiendo, & excutiendo præfectus est, & qualem apud Opuntios fuisse Plutarch. refert in Hellenicis, Cujac. ad l. 1. de frument. Alexandria C. lib. 11.

Χρύσαμμος est Balluca ut Tribon. exposuit, quæ nuper effossa est è terra. Sic & ad 2. Græci 56. Βασιλικῶν tit. 2. ὁ σωτίλλα τὴν χρύσαμμον δίδεσθω. Pollux: τὴν χρυσῖτιν ψάμμον vocat Cujac. ad l. 1. de metallariis & metall. C. d. lib. 11.

X Y.

Ξύλον lignum, l. ligni. §. lignorum, ff. de leg. 3.

Ξυληγοὶ naves lignorum vectrices, ibid.

Ξύλα καύσιμα, ligna coctilia, interprete L. Bayfio libel. de re vestiar. c. 21. Prat.

Xylocinnamomi de quo in l. ult. §. species, ff. de publ. fit mentio. Diosc. lib. 1. diversam facit speciem à cinnamomo: esseque ligneosum cinnamomum tradit, quod sarmenta longa, robustaque ferat, & odore sit longe cinnamomo inferiori. Meminit & Plin. lib. 12. c. 19. Brisl.

Xystarches, qui xysto præerat. vide paulò post Xysticos.

Xystus autem & Xystum cum apud Græcos idem significent, apud Latinos tamen nonnihil habere discriminis, docuit Gulielm. Philander in Anno. in Vitruvium. Nam Xystos, inquit, Latini vocant porticus tectas: ubi athletæ per hyemen exercebantur: Xysta autem subdiales ambulationes, ubi sudo cœlo suis exercebant palæstras. Vide Vitruv. lib. 5. c. 11. & lib. 6. c. 10. Hot. & Prat.

Xysticos pugiles dictos patet, vel ex eo quod in xystis & longis porticibus exercebantur: vel quod hastis decernerent, à Græco, verbo, ξυστὸν, quod hastam significat: quare Xysticos; ludiones. quod hastis depugnarent, velut gladiatores: & xystarchas, qui gymnasio præessent, nuncuparunt apud Ulp. in l. athletas in princ. ff. de his qui not. infam. xystici & thymelici inter eos athletas connumerantur, qui in theatrum prodibant, ad edendas in scenas operas, & quia virtutis gratia hoc faciebant, inter ignominiosos non sunt habiti, de quibus plura scripsit. Alex. Genialium, lib. 3. c. 9. ubi etiam de pancratiastis. & aliis luctatoribus tradit: & de pancretio etiam Ulp. in l. qua actione. §. si quis, ff ad leg. Aquil. Cotta. Xysticorum meminit & Sueton in Galba. in c. 15. Tertull. in lib. de spectaculis. Etenim ipsi actores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, harenarios illos amentissimos. Prat.

Y.

Ὑπερθέσις, dilatio Græcis interpretibus; l. sciendum, ff. de verb. oblig. Prat.

Τυπηρεσία ἰθνική l. 6. ff. de excus. tut. provinciale munus. Anton. August. interprete. Adde Cujac. ad l. 6. §. Grammatici, ff. de excus.

Ὑπόβολον est incrementum dotis, vel quod mortuo marito uxori superstiti redditur supra dotem, ἀπὸ τῆς ὑποβάλλειν, quod est majori rei vel summæ minorem adjicere. Græci alias reddidere dimidiam, alias tertiam, nisi aliud conventum fuisset. Moribus Tolosanorum redditur hodie dimidia, ut si 100. sint in dote, 150. Est apud Harmenop. *lib.* 4. definitio hypoboli valde depravata, verba ejus hæc sunt: ὑπόβολον καλεῖται, τὸ ἐπὶ τῇ προίκι τῆς γυναικὸς ὅταν ἀπὸ θανάτου τῆς γυναικὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, ταύτῃ ὑποβαλλόμενον ἤγουν ὑποτιθέμενον. Sed legendum ὅταν ἀπὸ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται παρὰ τῆς γυναικός. Nam ut quæ in Harmenopulo sub eod. tit. περὶ ὑποβόλου sequuntur, aperte demonstrant, non mortua uxore, sed mortuo marito, hypobolo locus est. Quod & iis verbis adnotatum reperiri in Harmenopulo Bibliot. Regiæ, ἀλλὰ γὰρ τὸ προσκείμενον οὕτως εἰκάζω ἐσφαλμένον ἐστὶν ὀφείλει γὰρ γράφειν ἀπὸ θανάτου τοῦ ἀνδρός. Confirmetur iis, quæ de hypobolo scripsit *Georg. Phobenus* hoc modo. τὸ ὑπόβολον ὃ καὶ προγαμιαῖα καλεῖται δωρεὰ ἰδία τις συμφωνία ἐστὶν ὥσπερ καρπὸς τῆς προικὸς συμφωνούμενος ἀπαιτεῖσθαι. διὸ καὶ ὑπόβολον λέγεται. ἔχει δὲ τὴν προνόμιαν. θανόντος γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ἀπαιτεῖται μετὰ τὴν τῆς προικὸς ποσότητα, καὶ εἰμὲν συμφωνηθῇ ἴσον μέχρι τοῦ τρίτου τῆς προικὸς, δίδοται τὸ ἰσάζον, εἰ δὲ μὴ συμφωνηθῇ, τὸ ἥμισυ τῆς εἰρημένης προικὸς δίδοται, καλεῖται δὲ τοῦτο καὶ πρὸ γάμου δωρεὰ, διότι καὶ πρὸ τοῦ γάμου συμφωνεῖται. Et demetr. Cartophylax Archiep. Bulgariæ, quem librum habet Pet. *Faber* vir nunquam satis laudatus, qu. 55. τὴν γε μὴν ἀπαίτησιν τοῦ ὑποβόλου τὴν χώραν ἔχειν ἡνίκα προτελευτήσει τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ. Cujac. *obser. & emendat. lib.* 5. *c.* 4. *prope finem.*

Ὑποβολιμαῖος dicitur puer tam supposititius quam spurius & adulterio natus. Conn. *lib.* 1. *c.* 12. *n.* 1.

Ὕβρις verbum est polysemum. Proprie autem significat insolentem quandam & confidentem contumeliam. Apud Æschinem ὑβρίζειν est stupro contaminare. Apud Aristophanem *in Ranis* ὕβρις significat, quod idem autor alio loco ait, πολλὴν τρυφὴν, delicias nimias, quibus scilicet insolescimus & efferamur ad inferendam injuriam contumeliamque, Bald. in *comm. super Inst. Just. lib.* 4. *tit.* 4. *de injuriis.*

Ὑποκοριστικῶς, id est, diminutiva forma aliquid proferre, ἀπὸ τοῦ ὑποκορίζω, quod significat nonnunquam per diminutionem loqui, Ulpian. in *l. cogi* 16. *in princ. ff. ad Trebel.* Et si substantiam meam, & si peculium meum testator dixerit, quia plerique ὑποκοριστικῶς patrimonium suum, peculium dicunt, cogendus erit, scilicet adire. *Prat.*

Ὑποθήκη, vide supra. *Hypotheca.*

Ὑπομνηματοφύλαξ à Græcis appellatur, qui Actuarii numeri totius rationes tractat. Cujac. ad *l.* 5. *de erogatione militaris annonæ, C. lib.* 12.

Ὑπομνηματογράφος à *Strabone* inter magistratus civitatis Alexandrinæ numeratur *lib.* 17. qui Latine dici potest Commentariensis. Cujac. ad *l.* 59. *de decur. C. lib.* 10.

Z.

ZALEUCI lex, de edicto, mandatoque plus satis rigido, parumque humano dicebatur: quales feruntur & Draconis fuisse leges apud Athen. vide Val. Max. *lib.* 6. *c.* 5. & Cœl. Rhodig. *lib.* 10. *c.* 19. *& lib. seq. c.* 78. adde Corras. *n. Misc.* 25. *n.* 2. Prat.

ZANI, vel potius Tzani populi, ut *Viglius* legendum esse annotavit, quod & *Alc.* probat, à veteribus Sanni vocati sunt prius tamen & Macrones dicti: primum sub imperio *Justiniani* victi, in formam provinciæ sunt redacti, ut scribit Agath. *lib.* 5. Fit eorum mentio in *Nov.* 1. *constit. de hæred. & Falcid.* Sp. Prat.

ZEA genus frumenti, Longobardico vocabulo ab *Accursio* sæpe appellatur spelta vide *l. triticum, ff. de verb. oblig.* Spieg. Adde *Cujac.* ibid. *Prat.*

ZELOTYPIA definitur à Chrysippo ægritudo animi, ex eo proveniens, quod timeas, ne adsit alteri, quod cum nemine velis habere commune. Zelotypiæ spiritu vexatus vir, cum suspectam uxorem de adulterio habet, quo modo agere possit, docet Moses *in Numeris*, & Imp. *Novell.* 117. Spieg. Prat.

ZELI nomine significatur & æmulatio, quæ est secundum *Ciceronem*, ægritudo, si eo, quod concupierit, alius potiatur, ipse careat: In sacris vero literis affectus ille ita nominatur, qui oritur ex commixtione indignationis, quæ est de bono indigni: & misericordia, quæ est de malo indigni. Tametsi zeli nomine, quidam rapiantur zelo imperito, & imprudenti: cujus ad Rom. meminit divus *Paulus.* Vide *Lud.* Vivem *de anima, lib.* 3. *tit. de indignatione.* Spieg. Fuit autem olim & factio quædam Judæorum, quæ sibi imposuit Zelotarum nomen, tanquam acerrimis assertoribus & defensoribus legitimarum observationum. *Joach. Camerar.*

Ζῆλος dictio Græca est, ardorem quendam animi & contentionem mentis ostendens ἀπὸ τοῦ ζεῖν, ut videtur, i. à fervendo: estque τῶν μέσων non minus laudatæ & justæ affectionis significativa, quam pravæ & improbæ æmulationis. Sed pauci è Latinis apud veteres ea (quod sciam) utuntur. Curt. *lib.* 3. εἰκασῶν, c. 3.

ZELUS proprie nostris est, viri amor in uxorem. 2. *q.* 1. *c. si peccaverit, in fin.* Dicitur & Zelus, affectus ille. *Old.*

ZETA, locus erat unius cubiculi capax, solem hybernum spectans: ita constructum, ut per heliocaminum vaporem acciperet. Alex. Neapol. *Genial. dier. lib.* 5. *c.* 5. Super hac dictione quid competerit *Catanæus* refert pluribus *in comm. ad* 2. *lib Plin. epist.* Old.

ZETARII apud Paulinum *lib.* 3. *senten. tit.* 6. iidem qui Diætarii dicuntur *l. quæsitum, §. idem respondit, ff. de instr. vel instr. leg.* ex quo apparet zetam, & diætam idem valere: sicut zabolum & diabolum: zacynthum & diacynthum, zaconum & diaconum. *Prat.*

ZEUGMATIS genus est, quando adversus res præcedentes, neutro adjectivo omnes terminamus, ut cum dicimus, uxori vestem, ornamenta, mundum, aurum, argentum, quod ejus causa paratum esset, omne lego: intelligitur legata etiam vestis, ejus causa non parata *l. hæres, §. uxori, de leg.* 3. Spieg.

Ζεῖα Latine Fax dicitur Connan, *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 2.

ZEUXIPPI porticus in *l.* 18. *C. de operib. pub.* In descriptione urbis Constantinopolitanæ, cujus incertus est auctor. Thermæ Zeuxippi in secunda regione ponuntur Zonaras *Tom.* 3. in Justiniano, Καὶ τὸ ζεύξιππ λουτρὸν τὸ λεγόμενον ζεύξιππον. Et in Philippico: Καὶ ἐν τῷ τοῦ ζευξίππου τῷ δημοσίῳ λουτρῷ. Br. Pr.

Ζημία in legib. *Solonis* apud *Demosth.* & *Plutarch.* pœna & ad mortem, & ad aliud pœnæ genus pertinet. *Prat.*

Περὶ ζημιῶν ἀερικῶν, i. e. de mulctis aëriis, titulus est apud *Harmenop.* quem Cujac. 10. *observ.* 7. referendum putat ad illud genus vectigalis pro aëre exacti, de quo *Cedrenus* in Michaël. Paphlago, meminit his verbis ...

ὁ ἰσχὺν αὐτῷ. Et huc pertinet illud *Pescenni* Nigri apud *Spartianum.* Vos terras vestras levari censitione vultis, ego vero etiam aërem vestrum censere vellem. Et sane Plin. *lib.* 12. *c.* 1. refert, quosdam populos pro umbra platani vectigal pendisse. *Prat.*

Ζημιῶν ζημιοῦν, in legib. *Solonis* apud *Demost.* & *Plut.* Pœnam infligere. & irrogare mulctam. *Prat. Cujac.* tamen *observ. lib.* 6. *cap.* 25. negat ζημιῶν Idem esse quod pœnam seu mortem infligere, sed tantum mulctam infligere significare ostendit, idque probat autoritate *Gellii*, qui similiter mulctare non necare dixit.

ZINGIBERI *in ult.* §. *species, ff. de public.* imitatione Græcæ scripturæ. Nam Græcis ζιγγίβερ dicitur, estque interprete Suida εἶδος ἀρώματος. De quo videndus est Diosc. *lib.* 12. & Plin. *lib.* 17. *c.* 7. Briss. Prat.

ZIZANIA in extravag. super cathedram, *§. ab olim, de sepultur.* μεταφορικῶς primam Adæ declinationem significat, ut ibidem dici glossematar. qui eam pro scandalo accipi scribit. *Prat.* vide infra *Zizania.*

ZONA. cingulum duplex, pecuniæ quam aliquandiu conservare volumus, gestandæ idoneum, Ulp. *l.* 6. *ff. de bon. damnat.* Nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis vindicare debebit Gracchus apud Gell. *lib.* 15. *c.* 12. Itaque Quirites, quum Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. *Hot.* Cæterum zonæ appellatione quid intelligatur veteribus relatum à Rhod. *lib. lect. antiq.* 22. *c.* 19. Spieg. & Old.

ZONAM solvere dicitur maritus in lecto, cum nuptam virginem devirginat, *Catullus.* Nec quærendum aliud foret nervosius illud, *Quod zonam posset solvere virginea.* Ovid. in epist. Phyll. ad Demoph. *Cui mea virginitas avib. libata sinistris, Castraque fallaci zona revincta manu.* Prat.

Ζωόφυτα dicuntur, quæ mediam naturam inter sensibilia & vegetabilia habent ut ostrea, spongiæ, & similia inter animalia. Nos forte, inquit *Budæus*, Plantanimes dicere possumus, vel Plantanimalia.

Ζωωτὰ, petia dicuntur, animalium figuris intexta.

ZOXENI operarii qui in diem vivunt, ἀπὸ τοῦ ζῆν ἐν ξενίζειν, quod vivere significat in hospitiis: ipsi autem operarii, qui in aquæductibus laborabant, Silicarii dicuntur. Alc. *in l. ad reparationem, C. de aquæductib. lib.* 11. Old. Prat.

ZUGOCEPHALA, significant jumentorum capita jugo illigata. Justin. in Nov. juxta editionem Haloandrinam *de offic. præsid. constitut.* 17. §. *compelles etiam*, usurpavit hoc vocabulum, pro, quod juncti boves uno die exarare possunt, ut Jugerum appellatio apud Varronem, & alios. *Oldend.*

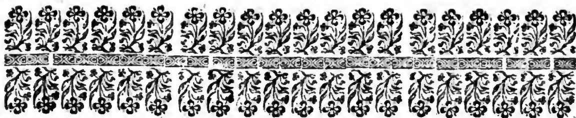
ZYGOSTATÆ, libripendes, qui examini ponderum præfecti sunt, vel quorum judicio nummi probari debent, ita signa ponderum nummis imprimi. Horum judicio, *Paul. Castr.* censuit, eatenus liberari debitum, quatenus deliquato ære, reliquum argenti superfuerit creditori, *l. fi. C. de Pond. lib.* 10. Qua de re latius disserit Alc. in *l.* 2. *ff. si cert. pet.* Old. Hinc Zygostaticam fidem *Alciatus* appellavit fidem plenariam & examinatam, ideo, quod Zygostatica libra sit publice in civitatibus suspensa. Hinc ζυγοστάται lib. 38. *Basilikῶν*. ut testatur Cujac. *l.* 6. § *Grammatici, ff. de excus.* dicuntur ponderatores & libripendes.

ZYTHUM, potus est, quem è frugibus excogitavit Ægyptus. Ulp. *tit. de trit. & vin. leg.* si quis zythum, inquit, & cætera pro hominum affectatione, *Anton. Nebriss. Olden.* Fit ex hordeo in aqua resoluto, maxime in Ægypto. Dioscor. *lib.* 2. Hotom.

ZYTHUS vini appellatione non continetur, secundum Ulp. in *l. si quis vinum ff. de vin. trit. oleoque leg.* & ex frugibus præparatur apud Ægyptios, ut ait *Colum.* vel ex hordeo, secundum *Suidam*, vel ex tritico aut pane, *l.* 9. ibidem in Hispania vero Cerea appellatur de qua, secundum aliquos sensit etiam Ulpia. *in l. si quis vinum, quibus non assensio.* Cotta.

ZYZANIA, adulterina semina, quæ frugibus sæpe miscentur. In sacris literis quidam zizania interpretantur sectas & hæreses: atque inde colligunt. non esse potestatis civilis, hæreticos suppliciis adficere. *Spieg.* Vide supra *Zizania.*

FINIS.



COMPLEMENTUM LEXICI PERFECTI.

Coronidis vice, ne quid omnino deesse videatur, adjectum: in quo continentur sequentia.

I. *Liber singularis, De vocibus & Orthographia, Syntaxi, & formulis quibusdam ut jure civili Romano plene singularibus, aut omnino inusitatis, ex* Briss. *& aliis: cum Indice Alphabetico.*

II. *Formulæ Antiquæ, seu solemnia & hodie inusitata Populi Rom. verba.*

III. *De variis tum Verborum tum vero & Rerum formulis & antiquitatibus, quæ in Regiis ac Decemviralibus, aliisque priscis Romanorum Legibus, Senatusconsultis, & Magistratuum creationibus officiis ac differentiis, continentur: ex* Lipsio, Paul. Manut. Hotom. *& aliis.*
Leges Regiæ & Leges Decemvirales.
Legum Romanarum accommodata ad litterarum ordinem enumeratio.
De Senatoribus, Senatu, & Senatusconsultis.
De Magistratibus Romanis.

IV. *De verbis feudalibus, præcipue notabilibus, aut alias minus usitatis: ex* Hotom. Cujac. Vultejo, Rosenthal. *& aliis.*

Eaque studio JOHAN. CALVINI aliàs *Khal.* &c. collecta & adjecta: Editione Sexta nunc recognita & aucta.

ΠΑΡΕΡΓΩΝ

LIBER SINGULARIS

DE VOCIBUS, ORTHOGRAPHIA, SYNTAXI, & FORMULIS

Quibusdam plane singularibus, aut omnino inusitatis, ex *Brisso.* & aliis: quarum Indicem Alphabeticum vide mox infra in fine horum *παρέργων.*



Uæ in Pandectis Pisanis aliter atque in tritis & vulgatis codicibus scripta occurrant, & quid eam varietatem, aut potius receptæ passim scripturæ labem creaverit: paucis primum demonstremus: Ita nimirum, ut ne in alienas possessiones temere irruamus, & vastissimum de Orthographia Latina dicendi campum apertum, quibus oportet, relinquamus. Et hic ea tantum, quæ propositis rebus necessaria sunt, ita persequemur ut nobis res, non nos rebus subjiciamus; reliqua ad eos, quorum ea de re propria notio est, remittamus. Invenio igitur quod *Sterquilinum* vulgo dicitur, *Sterculinum* in Pandectis Florentinis scribi in *l.* 17. *§. ff. si servitus vindicet, & in l.* 17. *§. fundo, ff. de actio. empt.* Quam scripturam veteres M. Catonis de re rustica, & *Terentii* Comœdiarum libri adjuvant, in quibus stercilinum constanter legi jam pridem *Pet. Victorius*, & *Georgius Fabricius* prodiderunt. Confirmat hoc idem B. Germani Latino græcum Lexicon, in quo ita est, Sterculinum κοπροδοχεῖον, κοπρεῖα. Idque & verbi ipsius origo suadet, ex qua stercurii quoque Dei, quem à veteribus stercorandorum agrorum causa cultum Isidor. *lib.* 17. *Etymol. c.* 1. tradit, efficta & formata appellatio est. Ac facile in hoc verbo C. in Q. ut in aliis multis dictionibus propter affinitatem mutatum est, nam & quod Quippe dicimus, id in Pisanis Pande-

1 2

ctis

2 ctis Cœppe in *l.* 19. §. *de acq. poss.* & alias Qoeppe scribitur in *l.* 8. §. *ult ff. de contra tab.*

3 Præterea quod vulgo *sursum versum*, in Pandectis Florentinis, *susum versum* recte meo quidem judicio non semel scriptum est, *l.* 28. *in fi. ff. de probationib. l.* 9. *ff. de divort. l ult.* §. *sunt ex lateribus, &* §. *nunc singulos, ff. de gradibus & affinibus*, Probabiliorem autem mihi eam lectionem facit quod à sus, ductum Situm mihi per-
4 suadeo. Etiam *Cis* & *ultis* eædem Pandectæ habent in *l.* 2. §. *capta deinde, ff. de orig. jur.* non
5 ut alii codices *Uls.* Sed & quod *Tegmen* & *Subtegmen* passim, Temen & Subtemen Florentinæ dicitur *l.* 70. *in prin. &* §. *ult. ff. de leg. lib.* 3. *l.* 22. *in fin. ff. de auri & argen.* Quam
6 scripturam Lexicon B. Germani comprobat, uti Subtemen κρόκη ὑφάνη vertitur. Hoc amplius Florentini libri *Culcitas*, non ut alii *Culcitras* efferunt, *l.* 3. *ff. de suppellect. leg. l.* 25. §. *Culcita. ff. de aur. argen.* Eamque scripturam in Lexicon B. Germani in quo Culcita τύλη redditur. Apud Isidorum etiam *lib.* 19. *Etymolog. cap.* 27. ita scriptum est, Culcitæ vocatæ quod calcentur, id est, farciantur pluma sive
7 tomento, quo molliores calidioresque fiant. *Coercitionem* quoque Florentinæ Pandectæ, non, ut
8 vulgus loquitur, *Coertionem* semper enunciant. Jam vero Favia lex & Faviana actio recte in iisdem Pandectis & Pauli *sententiar. libris* in Codice Theodosii Fabia & Fabiana dicitur. Eum autem errorem, qui diutina possessione cum vitio Codices omnes occupavit, ex ea quæ inter literas B. & U. olim extitit, cognatione ortum certo certius est. Nam cum in pronunciando & scribendo promiscue atque indifferenter his literis uterentur, eo factum est, ut una in aliam multis in dictionibus degenerarit. Quæ res non paucos errores in auctorum libros invexit, quorum ne longe exempla petantur, quam multi Codices Velle quæri, pro belle quæri ante hac scriptum habuerunt, in *l.* 2. §. *ultim. ff. de suis, & legit.* Quin etiam ex hac promiscua literarum mutatione *Celsi* nomen corruptum fuit. Is enim non in legum modo libris, sed & in Plinii Epistolis Jubentius appellatur, qui Juventius dici debet, quemadmodum recte Pandectæ Florentinæ ediderunt in *leg.* 20 §. *præter, ff. de petit. hæred. l.* 7. *&* 1. *ff. de jure patron.* & antiquum illud vetusti libelli à me *libro* 3. *Select. Antiquit.* relati monumentum testatur, cujus Juventius Celsus subscripsisse traditur. Cujusmodi nominis præfectus quidam urbi à Symmacho *lib.* 1. *Epist.* 29. memoratur. Nec absimili errore *Javolenus* in *Jabolenum* transiit, & *Havitus* in *Habitum*: unde vitiata splendidæ orationis Ciceronianæ inscriptio fuit, quam pro Cluentio Avito dictam earundam Pandectarum scriptura patefecit, sicuti *Jacob. Cujac.* de nostra scientia optime meritus, aliis quoque ejusdem generis mendis directis admonuit: quibus addatur licet emendatio. *l.* 2. *Cod. de censitorib. & peræquator. l.* 11. ubi Fœtus *vetaverit*, pro *Hebetaverit* scriptum est: quemadmodum patet ex *leg.* 1. *eodem titul. in Cod. Theod.* ex qua amplius, ut hoc obiter admoneam, patet Tribonianum capitale supplicium à Gratian. & Valentinian. irrogatum, incompetentem indignationem transformasse. Atque ex hac literarum mutatione creatam illam lectionis varietatem existimo, quæ inter *Justinianeum & Theodosianum* Codicem intercedit in *leg.* 11. *Cod. de suscepior. lib.* 10. Ubi Vini susceptoribus legitur cum in *leg.* 26. *eodem titu. in Cod. Theod.* binis susceptoribus scriptum sit. In quo Codice etiam innumeralibus prope in locis 9
voces hæ: *Connivere & Conniventia* depravatæ sunt, in earumque locum *conhibere & cohibentia* irrepserunt, ut in *l. g.* 71. *& leg.* 77. *de decurionib. de mur. leg. l.* 2. *quorum appell. non recip. leg.* 39. *de episc. & cleric.* Inde quoque manavit error ille, qui apud Cassio. *lib.* 5. *variar. Epist. ad universos possessor.* cernitur: in quo *Signini albei*, pro *Signini alvei* cum vitio legitur, ut & apud Cicer. *orat.* 7. *in Verrem* circa finem Lege de judiciis *judicibusque nobis* promulgata, pro *Judic. busque novis.* Sed de his satis: ad instituta pergamus. Quod vulgo *sulphur*, in Pandectis Pisanis sulpur scribitur *l.* 13. §. *inde est quæsitum, ff. de usufruct.* Quomodo & in vetustis 10
Catonis codicibus verbum hoc scriptum offendisse se *Victorius* testatur. Inde sulphurata in *l.* 55. *ff. de lega. lib.* 3. *l.* 147. *ff. de verb. sign.* & Sulpuratæ pro sulpuris fordinis in *l.* 52. §. *si sulpuraria, ff. de furt.* Eodemque modo & *Calpur-* 11
nius in iisdem Pandectis scribitur in *l.* 10. *ff. de offic. pro cons.* qui in aliis libris *Calphurnius.* Sed & Ballistrarios eædem Pandectæ nuncupant, quos alii Ballistrarios *l. ul. ff. de jur. immun.* Quam scripturam etiam Lexicon Latinogræcum B. Germani sequitur, in quo ita est, Ballistra, σφενδόνη, μάγγανον. Quo postremo verbo, ut hoc in transcursu admoneam, in hoc significato Leo Imper. *in lib. de Bellico apparatu* non semel utitur. Enimvero multa quæ reliqui codices per o efferunt, vocabula, Florentini per u scribunt. Con- 12
stanter enim ac perpetuo *Epistulam* habent, *Epistolam* nunquam: etsi Græca, unde Latina ducta est appellatio, ita pronunciandum suadeat. Me tamen in admirationem trahit quod & in vetustorum auctorum manu exaratis libris Epistulam scribi alii ante me monuerunt. Et ita quoque in inscriptione quadam Romana scriptum est:

M. AUR. ALEXAND. AUG. LIB.
AB EPISTULIS.

Subolem etiam non *Sobolem* iidem libri edunt, *l.* 10. §. *si servi, ff. de jur. dot. l.* 22. §. *sin autem tantus, ff. sol. matr. l.* 64. *ff. de condit. & demonstr.* Quemadmodum & in *Cod. Theo.* qui *Jo. Tilii* beneficio Lutetiæ excusus est, ubique hoc verbum scribitur *l.* 1. *de mulieribus, quæ se servis junxer, l.* 4. *de decur. & aliis infinitis locis.* Ut & in Lexico jam sæpius citato. Suboles ἐπιγονή. Quod rectum videtur, ut à Subolescendo, id est, subcrescendo, vox hæc derivata sit. Eam enim apud veteres verbum olescere significationem habuisse. *Festus* notavit, Adolescentum quoque ibidem semper leges, Adolescentem nusquam. Et Utrubi *l.* 1. *& Rubr. ff. utrubi. l.* 9. *ff. de re iud.* Utrubique, non Utrobique *leg.* 4. *ff. de pact. dotalib. leg.* 85. *ff. de legat. lib.* 3. *leg.* 25. *ff. quando dies leg. ced. leg.* 19. *in fin. ff. de jud. leg.* 11. §. *officium, ff. de aq. & aq. pluv. leg.* 36. §. *pen. de legat. lib.* 1. Varietatem autem hanc scripturæ, qua inter se codices dissident ex antiqua literarum O & V quam in sermone recipiebant, functione fluxi esse credo, ex qua *Vulgo & Volgo* indifferenter scribi in veterum libris scimus. Inde adeo qui passim *Opilio*, Florentinæ *Upilio* dicitur in *l.* 60. *in fi. ff. de leg.* 3. quanquam ovium custodes, Oviliones appellentur in *l.* 25. *in fin. ff. de instr. vel instrum.* Sic etiam *Hoc*, pro *Huc*, (quod veteribus

ribus iu usu fuisse Serv. 8. *Æneid.* notat.) legimus in *l. 6. ff. de usu & habit.* Latinum porro V. Græcum ὑψιλὸν repræsentare, ejusque loco in referendis dictionibus. Græcis antiquitus suffici solitam non est ignotum. Hinc illa *Musia*, pro *Mysia* in *leg.* 16 §, *ult. ff. de pœn.* & *Tum-*
13*panum* in *l.* 19. §. *illud, ff. locati*, pro *Tympanum*, *Assurius* sermo, pro *Assyrius* in *l.* 1. §. *ul. ff. de vet. obl. Sulla*, pro *Sylla* in *l.* 2. §. *deinde Cornelius, ff. de orig. jur.* Et *Purrhus*, pro *Pyrrhus* in *l.* 1. §. 2. *ff. de postul.* Et *Polupolus*, pro *Polypolus* in *l.* 12. *ff. de adil. edic.* Contra *Cenyrio* pro *Centurio* in *l.* 26. *convenit, ff. de pactis dotal. l.* 40. *ff. de adm. tut. l.* 15. *ff. de vulg. & pupill.* Ut *Lysitania*, pro *Lusitania* in *l. ult. ff. de censib.* Fuit etiam olim Latino I, magna & ad commutationem proclivis cum vocali V, cognatio. Inde adeo quod hodie *Recuperare* antiqui-
14tus *Reciperare* dictum, non ex Pisanis Pand. tantum, sed ex aliis vetustis omnibus codicibus intelligimus. Ex diverso *Duploma* pro *Diploma*, *Adsimulatur*, pro eo quod vulgo *Assimulatur* in iisdem Pandectis legimus; Et Plane *Adsimulare* dixisse antiquos *Diomedes* ait, *Ciceronisque* & *Virgilii* testimoniis confirmat: licet eam scripturam veterum codices in hunc diem non retinuerunt. *Arcessiris* etiam amicis Florentinæ scribitur in *l.* 39.
15§. *propositum, ff. de leg.* 3. ubi alii Codices *Accersitis* habent. Atque ita, quantum memoria repeto, in manuscriptis veterum auctorum codicibus quos quidem mihi, videre ante hac contigit, *Arcessere*, pro *Evocare* scriptum ubicunque id occurrit, reperi, licet Grammaticorum distinctioni hanc scripturam repugnare non ignorem, qui Accersere in ea significatione dicendum contendunt. Unde in *l.* 7. *C. ubi causa fiscal.* quo loci typis impressi libri Accersendis, veteres mei Arcessandis scriptum habent. Itdemque apud Cicer. *pro A. Cluent.* primi qui ex Venetorum officina prodiere Codices, *Arcessit* sine causa puerum, non ut recentiores, *Accersit*, ediderunt.
16*Defrudetur* vero, quod est in *l.* 45. *in fin. ff. sol. matri.* cujus loco hodie *Defraudetur* scribimus, germanam antiquitatem olet. *Defrudo* enim non *Defraudo* veteres dixisse, ut reliquos omnes taceam, *Nonius Marcell.* notat. & hoc Plaut. *in Asin.* versu comprobat.

Ten' defrudem cui ipsi nihil est in manu?

Subdit & Terentianum ex *Phormione Act.* 1. *scen.* 1. versum:

Meum defraudans genium comparsi miser.

Constitit certe, pro *consistit sæpenumero* in Pande. Pisanis scribitur, *l.* 68. *l.* 68. *in fin. ff. de so-*
17*lut. l.* 34. *ff. de negot. gestis.* Et *Constitere-*
18*mus*, pro *Consisteremus* in *l.* 26. *ff. de judic. Juvenalem* etiam facilitatem, non ut alii libri *Juvenilem* eædem Pandectæ scribunt in *l.* 15. §. *lex Julia, ff. ad l. Juliam de adult. & Sucamio-*
19*rum arborem* in *l. penult. ff. de extraord. crim.* ubi alii *Sycomorum*. Et Perfocat. in *l.* 4. *de lib.*
20*adgn.* ubi alii *Præfocat*, scribunt, & eædem Pan-
21dectæ ut plurimum, *Ar quin* non *Atqui l.* 78. §. *pen. ff. de leg.* 3. *l.* 19. *ff. de negot. gest. l.* 59. *ff. ad Trebell. l. ult. de fideicomm. libert. l.* 15. *ff. ad*
22*l. Jul. adulter. Refictionem* itidem, pro *Refectionem* aliquoties scribunt, *l.* 1. §. *cloaca. ff. de cloac. l.* 3. §. *ult. & l. ult. ff. de rivis.* At *Urguere*, & *Tin-*
23*guere*, addito, V. in cæteris temporibus constanter scribunt, *l. ult. ff. de judic. l.* 22. *ff. de neg. gest. l.* 73. *ff. de leg.* 3. & aliis innumerabilibus locis. Quæ verbi *Tinguo* scriptura *Capro* Grammatico probatur: & in hunc quoque modum Urgunt in Lexico B. Germani scribitur, & vertitur ἐπείγει, κατασπεύδει, ἐπικεῖται. Placet etiam Probo artis suæ peritissimo, ita scribendum Unguo. Plane meram antiquitatem sapit, 24
quod Prægnas prægnatis, reliquosque deinceps casus simili forma eædem Pandectæ efferunt. Cui dictioni ut posteritas literam N. inservit, ita de quibusdam aliis vocibus detraxit, quibus cuphoniæ gratia olim ea interjici & interponi consueverat. *Nanctus* enim & *Thensaurus*, *Quo-*25
tiens, *Quotiensçumque. Vicensimus*, *Quadragensimus*, *Centensimus*, & alia id genus hodie sine N. pronunciantur. Quibus haud satis scio an adnumerari debeant quæ in iisdem Pandectis observari, Relinquerit, Relinquisset, *l.* 79. *ff. ad l. Falcid. l.* 2. §. *si ex emancipato, ff. de collatio. bonor. l.* 41. §. *Lucius de fideicomm. libert. l.* 122. *ff. de verb. oblig.* & aliis infinitis locis. Idem *contingerunt* in *l.* 41. §. *Titius, ff. de fideicom. libert.* Obtingerunt in *l.* 15. *ff. de muneribus & honoribus.* Confunderent in *l.* 31. *ff. locat.* Rescinderat. in *l.* 1. §. *quod ait Prætor. in fin. ff. de cloac.* Nam nec absimili specie *Rumperit, Rump-*26
tum & *Corrumpit*, pro *Ruperit, Ruptum, Corrupit* ibid. legimus in *l.* 22. *ff. de furt. l. ult. ff. locati. Rubr. de ini. rupt. & irr. l. ult. ff. locati.* Et quædam alia præterea verborum tempora contra Grammaticorum regulas formam habent. *Velu* 27
ti Accederat, pro *Accesserat* in *l. ult. ff. de aeq.* 28
ber. Decederit, pro *Decesserit*, in *leg.* 27 §. 1. *ff. de leg.* 3. *Adjuvaverit*, pro *Adjuverit* in *leg.* 15 29
§. *ff. de manum. testam. Adquæsierit* in *leg.* 1. §. 30
Trebatius, ff. de aqua quotid. Et *Tollisse*, pro 31
Tulisse in *l.* 13. § *si quis hominem. ff. de acceptilationibus.* Et *obtinuerit* in *l.* 1. §. 1. *ff. de ex-*32
traor. etiam. Sed ut nudæ antiquitatis reliqua in Pandectis impressa vestigia persequar, non omittendum est, quod *Uxorei*, pro, *Uxori* legimus in *l.* 31. *ff. de usufruct. leg. Ipseis*, pro *Ipsis* in *l.* 1. *ff. de feriis*, & *Benevolentia*, pro, *Benivolentia* in *l.* 62. *ff. de hæred. instit.* Cujus generis in vetustis saxis monumentisque exempla sunt frequentia. Plostrum item & Clodium illic scribi observabis, quæ nunc per au efferuntur. Item 33
Neglegere, Intellegere, Dejudicare, Delenimentum, Deverticulum, Destricte. Desperite, Deminutum, 34
quæ nunc per re nunciantur. Cui mutationi facile ipsa literarum affinitas locum dedit, quæ antiquis temporibus sine ullo discrimine inter se commutabantur, quemadmodum Fab. *lib.* 1. *cap.* 12. & Gell. *lib.* 10. *cap.* 24. & Donat. *in Phorm.* Terentii admonent. Maxime vero ea in dictionum fine licentia utebantur. Unde 35
Noxale, pro *Noxali*, in *l.* 27. *in princ. ff. de evict. Defensione*, pro *Defensioni* in *l.* 36. §. 1. *ff. de noxalib. Exceptione* pro *Exceptioni* in *d. l.* 39. §. *pen.* Rursus *Petitioni*, pro, *Petitione* in *l.* 8. *ff. de rei vend. cat.* Et *Ferrum nationi*, pro *Ferruminatione* in *l.* 23. §. *item quæcunque ff. eod. tit. Adfinitati*, pro *l. Adfinitate* in *l.* 39. *ff. de injur.* Cujusmodi infinita exempla in eorum librorum lectione versantibus occurrent, quæ hinc admonitus sibi quisque suo studio observabit. Est & ex 36
antiquo loquendi more repetenda quorundam 37
verborum a vulgari forma dissidens scriptura. 38
Apisci enim, pro *Adipisci*, & *Cludo*, pro *Claudo*, non raro in illis Pandectis leges. *Nubsit* etiam & *scribsit*, quæ passim per P, scribuntur aliquoties invenies in *titul. De condition. & demonstratio.* At ex contrario *Optinere*, *Optulit*, *Suptile*, *Suptilitas* in iisdem libris

bris, ut plurimum per P, non ut in aliis per B,
scribuntur. Sed & multa per C, illic scripta a-
nimadverti, quæ per T, ubique alias concipiun-
39tur, veluti condicio, adilicius, adilicia, ad-
venticium, muciana, venaliciaria, convicium,
solacium, trajecticia, pigneraticus, pigneraticia,
quæ duo postrema etiamnum in codic. Justiniani
corrupta sunt. Retinent & illi libri fere semper
40in compositis verbis integras utrinque voces. Ita-
que extat, exspectat, exsolvere, exsequi, ex-
struere, exspirat tam crebro legimus, ut nimiæ sit
& putidæ diligentiæ loca proferre. Eadem for-
41ma transducere habent, non traducere, in leg.
13. §. 1. ff. de publicia l. 61. ff. de leg. lib. 3.
l. 31. ff. panis. Et transcribere, in l. 92. ff. de
42div. reg. jur. In lacrymari in l. 19. ff. de offic.
præsid. Inrogare. l. 1. in fin. ff. de servis exp.
Et circumire in l. 7. §. 1. ff. de offic. proconf.
Nonnulla quoque contra receptam scribendi con-
suetudinem in illis libris vocabula aspirantur.
43Nimirum harena, harenaris, quibus in verbis
aspirationum Phocas Grammaticus desiderat. Item
Holus l. 12 ff. de usu & habit. Verhedi in l. ult.
ff. demun. & bon. At harundo & harundinetum,
non abscisse, sed varie, & modo addita, modo
dempta aspiratione. Sicut & Trahianus quan-
doque l. 4. in fin. ff. peculatus. l. 3. in fin. ff. de
abig. l. 5. §. ult. ff. de his quæ ut indign. & Tra-
hianopulis l. 1. ff. de cenb. Per contrarium quæ-
dam in illis libris citra spiritum, aliter atque vulgo
44scribuntur. Qualia sunt hæc, carus. caritas, pro
benevolentia, posthumus. Quæ quia in Pandectis ob-
via sunt, idcirco locorum testimonio supersedeo.
Tantum confirmandæ hujus scripturæ causa Le-
xicon. B. Germani citabo, in quo Postumus sine
aspiratione scribitur, definiturque ὁ ζῶντος μὲν τȣ̃
πατρὸς συλλαβόμενος, ἀποθανόντος δὲ τεχθείς. Si-
militer citra aspirationem verbum tus scribitur,
non modo in l. 3. §. pen. ff. de penu. leg. verum
etiam in eod. ædis B. Germani Lexico. Quam
scripturam rectam esse Isidorus libr. 16. Etym.
c. 8. à tundendo hujus verbi originem deducens,
docet. Item Partos Pandecto efferunt non Par-
thos, l. 10. ff. de condit. & demonst. Ederam in
l. 3. ff. arbor. furt. cæs. & umorem l. 57. ff. loca-
ti, l. 18. ff. de servit. urb. Et umerale in leg. 14.
§. ult. ff. de re milit. Et Redam l. 60. §. pen. ff.
l. ut Trocleas, l. 19. §. illud ff. eod. tit. Renum in
l. 11. ff. de evict. Ænum. in l. 12. ff. de instr. vel
45instrum. Cæterum in loco P. H. aspirari in mul-
tis, prætertimque peregrinis dictionibus F. Poni-
tur, sic Fœnices, Elefantus, Filippos, Orfitianum,
Chirografa, Sifones. Efesum in Florentinis libris
legimus, l. 1. & l. ult. ff. de censib. l. 2. in fi. ad
l. Aquil. l. 6. ff de acqu. hered. l. 11. §. 1. ff. de
servo corr. l. 12. ff. de inst. vel instrum. l. 137. §.
cum ita, ff. de verb. obl. Insuper quædam unicis
literis concepta vocabula in illis libris occurrunt
quæ nos geminatis ac repetitis scribimus, in Conu-
46bium: quam eandem scripturam Lexicon B. Ger-
mani sequitur ut supra lib. 3. de verb. sign. do-
cui. Item conexa l. 17. ff. de neg. gest. l. 59. ff.
de rei vend. l. 1. §. pen. ff. de suis & legit. Litus
& litora l. 3. ff. de rer. divis. & alibi sæpe cener-
tiora in l. 38. §. 1. ff. de aur. argen. quæ vulgo
coopertiora. Illico, vilicus. vilica l. 146. l. 205.
ff. de verb. signif. & alii infinitis locis. Pedisequa
l. 65. ff. de leg. lib. 2. Britanica. 46. ff. ad Treb.
Postremo anulum, ædiles, curules, oportune,
sine literarum geminatione in illis libris vel indi-
ligens lector offendet. Vice versa geminantur
in aliquot dictionibus literæ, quarum repetitionem
communis trita scribendi ratio repudiat. Nam & 47
querellam, sequellam, & sollemnem, litteram,
immo, quinimmo, communis, repperit, mercen-
narius perpetuo invenies. Et certe in Lexico
B. Germani eodem modo querella scribitur, &
redditur μίμψις. bracchium etiam iidem libri
scribunt l. 23. §. item quæcunque, ff. de rei vendi-
catio, l. 12. ff. de æd. edict. Et sollertiam l. 24.
ff. ex quib. caus. major. & Massurium l. 2. §.
his etiam, ff. de orig. jur. l. 105. ff. de vers. obli.
l. 144. ff. de verb. sign. Et Caullinam l. 8. ff. ad
l. Jul. majest. Reccidere l. 10. l. 40. ff. de adop-
tio. l. 7. in fi. ff. quod cujusque univ. l. 6. ff. de
captiv. l. 13. ff. de optio. leg. Summissit etiam &
promissit, invenies in l. 15. §. convicium, ff.
de injur. & l. 49. ff. famil. ercisc. & rep-
pulerit in l. 89. §. 1. ff. de leg. 1. At su-
primum, cuppa, cullei, varie & interdum uni-
cis ac simplicibus, interdum repetitis literis scri-
buntur.

Enimvero puris vocabulis scribi solita quædam
vocabula quibus nunc diphthongos addimus ex
constanti eorum librorum scriptura observavi. 48
Cujusmodi sunt hæc, hereditas, ceterum, Edere,
femina, fetus, veneo. Rursus cum diphthongis
quædam scripta observavi, quæ ab iis vulgo va- 49
cant. Veluti pæne, sicut & in epigrammate ve-
teri Romanor. Docta erodita pœne Musarum
manu. Item pœnula l. 7. de suppel. leg. Pœnu-
ria l. 25. in fin. ff. de pigner. act. Obedire in l.
8. in fin ff. de pollicit. Amænitas in l. 3. ff. de aq.
quotid. Scœna in leg. 1. & l. 4. §. ultimo, ff.
de his qui notan. infam. l. 24. ff. ad leg. Jul. de
adult. quemadmodum in Epigrammate quo-
que marmoris Romani scriptum ferunt, in hoc
versu:

Et Græca in scæna prima populo apparui.

Unde scænica in l. 15. §. et si vestimentorum de
usufr. l. 127. ff. de verb. sign. Et proscænium in
l. 8. ff. de pollicita. Deprehendere & compre-
hendere non sine varietate aliqua diphthongis
augentur. Porro alias plerumque à receptis,
diphtongos verbis quibusdam Pandectæ tribu-
unt. Etenim cænum & fænum, cætus, pæni- 50
tentia, cælum quæ vulgo per æ, illic per
æ, eduntur l. 26. ff. de acquir. rer. domin. l. 93.
§. pen. ff. de leg. lib. 3. l. 1. de pestul. 28. ff de serv.
urb. Et quod mihi magis mirum accidit, fænus u-
bique illic scribitur, ut & in Lexico B. Germani
fænerator: quanquam à fætu pecuniæ ea nomina
tracta Grammaticis placet.

Nec vero ipsæ sibi usquequaque Pandectæ 51
constant. Nam sugrunda, & sugruenda dicunt
l. 5. in fi. ff. de his qui dejec. Rubr. de damn. in-
fect. & sugr. In Lexico autem B. Germani su-
grunda scribitur & exponitur ἐνθετίς. Fulctrum
item lecti, & fulcrum dici invenio, l. 52. §. ult. ff. de
leg. lib. 3. l. 36. ff. de acquir. rer. dom. Sed enim am-
bigui generis dubiæque conjugationis nomina ac
verba in his non pauca recipere est: veluti concor- 52
dia & concordium neutro genere l. 27. ff. de pact.
dota. Alimonia alimoniæ in l. 1. §. pen. ff. de extr.
cognit. & alimonia alimoniorum in l. 73. ff. de jure
dotis, l. 4. ff. de liber. agnosc. ut & apud Varro. lib. 1.
de re rustic. c. 8. In partu & alimonio. Et lib. 3.
c. 16. mellis alimonio Lectus item & lectum in l.
19. §. item Celsus, ff. de aur. & arg. Papyrus &
papyrum in l. 52. §. chartis ff. de leg. lib. 3. De-
narii & denaria l. 13. §. 1. ff. de verb. oblig. Te-
gulæ & tegula tegulorum in l. 30. §. Labeo, ff.
de usuca. l. 8. ff. quod vi aut clam. Castella &
castelli in l. 41. §. item hoc prohibetur, ff. de leg.
lib. 1.

lib. 1. Consortium & consortio consortionis in l.
96. §. cum eod. ff. de solut. Quod verbum Vel-
lejus quoque Parerc. libr. posteriori usurpat, ut
& Tribuniciæ potestatis consortionem Neroni
constitueret. Alia etiam ex Lucilio 19. & ex
M. Tullio lib. 3. Offic. & ex Livio deprompta
testimonia Nonius Marcell. suppeditat. Præter-
ea lupanar & lupanarium legimus, l. 43. ff. de
ritu nupt. l. 21. §. sed si in aliquem ff. de re-
cept. qui arbitr. l. 27. ff. de petitio. heredit. exem-
plar & exemplarium l. 47. ff. de leg. lib. 2. l. 10.
ff. si quis omiss. caus. test. l 18. De de testam.
quemadm. aper. l. 1. §. si quis in duob. ff. de bon.
possess. sec. tabul. miliare & Miliarium l. 42. ff.
de excus. tut. l. 1. §. initio. ff. de officio præf. urbi,
53 l. 4. §. 1. ff. de her. instit. Ac quemadmodum
Gellius vulgarem & vulgarium ac vulgariam di-
cit, ita nostri, peculiares res & peculiarias, pecu-
liarem causam & peculiariam efferunt l. 54. §. ult.
ff. de doli exc. l. 4. §. pen. ff. de pecul. Temporalem
denique & temporariam actionem, versicolorem
vestrum & versicoloriam, angularem locum & an-
gularium apud eos legimus, l. 9. si is qui tem-
poraria. ff. de jurejur. d. l. 55. § ult. ff. ad Tre-
bell. l. 1. §. ult. ff. de aq quotid. l. 70. ff. de leg.
54 lib. 3. l. 69. ff. de contrah. emp. Item ductum a-
quæ Ductionem. l. 10. in fin. ff. de aq. & aqu.
plu. Incestus etiam & incestum apud eos inveni-
tur, l. 56. ff. de ritu nup. l. 39. §. ult. & l. ult.
ff. ad le. Jul. de adulter. l. 4. & l. 5. ff. de quæst.
Conjunctio & conjunctus l. 91. §. ult. ff. de leg.
lib. 3. Mandatum & mandatus in l. 41. §. pater,
ff. de legat. 3. l. ult. in fi. ff. pro empt. l. 2. ff. de
litig. l. 42. ff. de neg. gest. l. ult. ff. de solu. l. 22.
& l. 26. ff. de minor. l. 14. §. pen. ff. de relig. 25.
§. ult. ff. de exc. rei jud. Jussus & jussum, in l. 25.
§. jussum, l. 39. ff. de acq. her. Eandem in qui-
busdam verbis conjugationum varietatem atque
inconstantiam notare licet. Nam ædifacere &
55 ædificare auctores nostri dicunt, l. 60. §. man-
davi, ff. locati, l. 10. §. ult. ff. solut. mat. Signi-
ficare & signifacere in leg. 65. §. 1. ff. ad Tre-
bell. eadem figura, qui lucrifacere. Magnifacie-
56 bat leges in l. 1. §. pen. ff. quod vi aut clam. Sed
& demoliri ac demolire usurpant. l. 30. D. locati.
l. 12. D. de usufru. leg. l. 37. & l. 43. §. 1. ff.
de damn. infect. l. 50. ff. ad leg. Aquiliam. Cujus
varietatis novitatem mihi Diomedes leniit, qui
demolire antiquos dixisse, prolatis in eam rem
Varronis ex libris Poeticis, & Epistolicarum quæ-
stionum & Navii in Corollaria locis, compro-
bat. Illud etiam quando in hujus verbi mentio-
nem incidimus, notandum est, Demolior non
tantum activa, sed & passiva significatione à Ju-
risconsultis usurpari. Ita demolita domus est, dixit
Javolen. in l. 23. ff. de usucap. Et demolitis æ-
dibus Ulp. in l. 10. §. 1. ff. quibus mod. ususfr.
amitt. Sic & alia multa, quæ activam duntaxat
habere significationem vulgo creduntur, passive
accepta in libris nostris observavi. Veluti tueri
& stipulari, de quibus libr. 17. & lib. 18.
de verb. quæ ad jus pert. signifi. diximus. I-
tem polliceri in l. 1. n. est autem ff. de exer-
citor. ubi Ulpia. Actio, pollicetur, ait, i. e.
promittitur: Nec non oblivisci. Paul. in l.
60. §. pen. ff. de ritu nupt. Per adoptionem
in totum adoptivæ familiæ obliviscuntur. Mo-
rari. Papin. in l. 5. §. 1. ff. ut legat. nomi.
cau. Si petitionis dies moraretur, pro retar-
daretur, & differretur. Paul. in l. 85. §. ult.
ff. de diverf. reg. jur. Quoties æquitate de-
siderii naturalis ratio aut dubitatio juris mora-
tur. Exsequi Paul. in l. 118. ff. de jurisd. omn.
jud. Quæsitum est, an sententia exsequi possit.
Ulp. in l. 2. ff. de re jud. Sed perraro intra sta-
tutum tempus sententiæ exsequentur. Populitari.
Papirius Justus in l. 21. in fi. ff. de appell. Cum
fructus populitarentur ab adversario. Et apud
Liv. crebro populari παθητικῶς ponitur. In-
terpretari, Julian. in l. 3. in fi. D. de reb. dub.
Sed proclivior est sententia testatoris sic esse in-
terpretanda. Paul. in l. 12. ff. de div. reg. jur.
in testamentis plenius voluntates testantium in-
terpretantur. Sic & apud Sueton. in Neron. c.
13. Dein precanti tiara deducta diadema impo-
suit: verba supplicis interpretata prætorio viro
multitudini pronunciante. Mentiri. Modest. in 57
l. 28. D. ad l. Cornel. de falf. Si à debitore præ-
lato die pignoris obligatio mentiatur. Adme-
tiatur etiam passiva significatione ponitur in l.
35. §. pen. ff. de contrah. emptio. & l. 36. ff. lo-
cati. Sed & actio moderatur, pro modus actione
præscribitur, in l. 15. in fin. ff de neg. gest. in-
venies. Et nomen quod confitetur, pro quod in
confesso est in l. 15. ff. sic quoque ff. de re judi-
cata. Quinetiam Arbitretur, pro Arbitrium fe-
ratur & sententia dicatur, παθητικῶς bis usurpa-
tur in l. 27. §. si quis litigatorum. ff. de recept.
qui arbitr. Et alias Sumptus, ait Ulp. arbitrantur
pro facultatibus & dignitate defuncti, l. 1. 2. §.
sumptus. ff. de relig. id est. arbitrio boni viri defi-
niuntur & æstimantur. Idemque Ulpian. ver-
bo patitur sic usus est in l. 11. §. ult. ff. de act.
empt. Bonæ fidei, inquiens, contractus hac con-
ventione non patitur, id est, non patitur ne-
que admittit hanc conventionem. Funerari e-
tiam passive accipitur, & sepeliri significat in l.
17. ff. de reb. auct. jud. possid. & in l. 8. ff. de
sepul. viol. & apud Paul. lib. 5. sen. tit. 26. jun-
cta l. 5. ff. ad l. Jul. de vi publ. Contestatur lis,
passive in l. 1. in fi. ff. de feriis, l. 3. §. pen. ff. de
sepul. viol. l. 7. vers. ita demum, ff. de peti. hered.
Complectitur quoque, pro comprehenditur. Scæ-
vola in l. 133. de verbor. obl. Nam sicut & ip-
sius hæredis caput, ita ipsius vi vel sæpius facta
complectitur. Ulp. in l. 3. §. sed illud, ff. de ap-
pell. Et quorundam, ait, nomina libellis sint
complexa. Sic in l. 30. §. in furiosi, ff. de fideic.
libert. Decretum interponetur, quod ad ipsum
complectatur, id est, contineatur & comprehenda-
tur. Postremo & fœnerari pecuniam ab ali- 58
quo, pro mutuam accipere Paul. dixit in l. 35.
ff. de solut.

Item, ut ad nomina veniam, eorum in numero
multitudinis genitivos complures à communi ser-
mone pronunciatione neque abhorrentes, in nostris
libris vel minus attentus lector deprehendet. Nam 59
mensum semper, non item mensium scriptum in-
veniet, l. 40. ff. si cert. pet. l. 7. §. ex contra-
rio, ff. sol. matr. l. 2. ff. quan. act. de pecul. l. 60.
ff. de leg. lib. 3. l. 5. §. satisfactionis, ff. ut in
poss. legat. l. 7. §. usura ff. de adm. tut. l. 101. ff.
de diverf. reg. jur. Quo etiam modo in C.
Theod. idem genitivus scribitur ubicunque is oc-
currit, ut l. 10. de appellatio. & l. 4. C. de repa-
rationibus appellatio probant. Deinde nominum 60
horum. Civitates, hæreditates, quantitates, fa-
cultates, æstates, servitutes, parentes, hi semper
genitivi eduntur Civitatium, l. ult. §. episc. ff. de
mun. & honor. l. 23. §. ult. ff. de oper. libert.
Hæreditatium l. 3. ff. de legit. tutoribus & in in-
scriptione l. 68. ff. ad l. Falcid. aliarumque simi-
lium, Quantitatium in leg. ultim. in fin. ff. quod
met. caus. Facultatium in l. 78. §. 1. ff.
de leg. 3. Æstatium l. 1. §. æstatem, ff. de acq. quoti.
Ser-

Servitutium in *l.* 6. §. *etiam, ff. si serv. vindic.* & *l.* 72. *ff. de verb. oblig.* Parentum in *l.* 34. *§. pen. ff. de ritu nupt. l. pen. ff. de sponsalib.* Bubum etiam dicunt JCti pro *boum*, & *Deum* pro *Deorum*. &
61 *Edulium* pro *Eduliorum*, *l.* 55. *ff. de legat.* 3. *l.* 7. §. *usura, ff. de adm. tut. l.* 6. *in fin. de offic. procons.*

Sunt etiam in iisdem Pand. quædam contra tritum morem literarum incremento producta vo-
62 cabula. *Nomenclator* enim illic dicitur qui alius in libris *Nomenclator*, ut supra *lib.* 12. probavi. *Uberitas* item pro *ubertas* in *l.* 15. *§. Papinianus, ff. locati.* Facultas item pro Facultas *l.* 3 *in fin. ff. de appel.* Figulinæ pro figlinis, in *l.* 6. *ff. de servit. rustic.* Sectutio, pro Sectio, in *l.* 85 *ff de verb. oblig.* Dictum, pro Dictum. in *l.* 1, *ff. de test. milit.* Valide, pro valde, in *l.* 27. *ff. qui testam. fac. poss.* ubi valide stultam *Celsus* dixit, sicut valde sapientem Ulp. *in l.* 4. §. *idem Pomponius, ff. de ædil. edict.* Contra Lamna, pro Lamina. in *l.* 127. *in fi. ff de aur. arg.* Domna, pro. Domina, in *l* 49. §. *Lucius. ff. de legat lib.* 2. Calda, pro, Calida in *l.* 19. *§. illud. nobis, ff legati.*

Porro casus plerumque à receptis Grammati-
63 corum regulis alienos verbis & adverbiis ICti adnectunt. Sic verbum *contineo* dativo jungunt, qui ablativo secundum Grammaticorum traditiones sociari deberet, Ita promissioni continentur, legimus in *l.* 57. *ff. de jure dot.* Et alias conditioni continentur *l.* 41. §. *Sticus, ff. de fideic. lib.* ut & alias. Omnes casus qui huic stipulationi continentur *l.* 3. *ff. usufr. quemad. cau.* Similiter in *l.* 2. *ff. ex quib cau. major.* Hoc edictum. quod ad eos, qui ei continentur. Et in *l.* 3. *ligna, ff. de penu. leg.* penori legato contineantur. Verbum etiam contentus dativo copulant. Unde, uni contentus esse debet, ajunt in *l.* 8. *§.* 1. *ff. de legat. lib.* 2. Et contentam esse doti in *l.* 61. *ff. de hered. instit.*
64 At in *l.* 37. *§. nuptura, ff. de leg.* 3. Popularius dicunt Contentus partis dimidiæ dotis. *Fungor* etiam dativo ab iis jungitur. Itaque magistratui funguntur invenies in *l. ult. in fi. ff. ad municip.* Et muneri defungi in *l.* 1. §. *prævaricatorem, ff.*
65 *ad Turpil.* nisi *muneri* pro *munere*, ille ex literarum familiari mutatione, de qua ante egimus, scriptum dicamus. Sic & pecuniam conditioni comprehensam dicunt in *l.* 94. *ff. de cond. & demonst.* ut Orbi terrarum comprehensos Cic. *li.* 4. *de Re p.*
66 Nonio referente. Verbo quoque *Antecedere* dativum nostri auctores tribuunt in *l.* 92. *ff. de verb. sig.* ut & verbo insequi. Hinc insequentes sibi adgnatos dixit Ulp. in *l.* 3. *§. utique ff. de suis & legit.* Nec non verbo pœnitere eundem casum adplicant. Nam prioris voluntatis sibi pœnituisse
67 dicunt in *l.* 22. *ff. de leg.* 3. Quin etiam uti exceptionem dixit Paul. in *l.* 7. *§. procuratori ff. pro empto* Quod minus novum mihi Diomedes fecit, qui antiquos dativo junxisse verbum utor *lib.* 1. tradit. Simili que modo Abuti dotem in *l.* 22. §. *sin autem, ff. sol matr.* ut Abuti operam in prolo-
68 go Andriæ. Item, *agere hypothecariam*, pro,
69 *hypothecaria* legimus in *l.* 57. *ff. de leg.* 1. Et subsequi actione in *l.* 39 *ff. de nexalib.* & habitatione conducat in *l.* 11. §. *qui legatorum. ff. ut in poss. legat.* Atque ad particulas & voces reliquas descendam, multos eis Grammaticorum præceptis re-
70 pugnantes casus tribui videas. Nam satis tempus habeat, dicunt in *l.* 49. *ff. de oper. libert.* Amplius sui debiti in *l.* 61. *in fin. ff de condictio. indeb.* & Amplius legi concessæ portionis in *l.* 62. *§.* 1. *ff. de*
71 *cond & demonst* Sub conditionem datus sextans in *l.* 76. *ff. de aqu. hered.* Sub conditionem datum
72 legatum in *l.* 7. *in fi. ff. de leg. l.* 3. Sub conditionem manumissum *l.* 79. *ff. de cond. & demonst.* Sub conditionem reddendarum rationum liber esse jussus in *l.* 3. *eo. tit.* Articulum quoque, In sine ulla motus significatione sæpenumero accusativo jungunt. In prætoris edicto ita scriptum erat, ventrem cum liberis in possessionem esse jubeo. *l.* 121. *ff. de leg. lib.* 1. *l.* 13. *in fin. ff. de man. test.* Quo loquendi genere ipsi JCti Prætorum verba subsequentes utuntur in *l.* 1. *§.* 1 *ff. de Carbo. & l.* 3. §. *pen. ff. de jure, l.* 7. *cum Rubr. §.* 1. *ff. de act. empt.* Eadem figura, & in possessionem remanere dicunt in *l.* 31. *§. si maritus, ff. de donat. int. vir. & ux. & in l.* 21. *§. facti, ff. de captiv.* Item in servitutem remanere *l.* 14. *ff. de fideic. libert.* In fugam esse in *l.* 14. *§. pro eo autem, ff quod met. caus.* In moram esse in *l.* 8. *ff. de novat.* In relegationem esse in *l.* 13. *ff. de bon. possess.* In fructum esse *l.* 40. *§. cum fundum. ff. de contrah. empt.* In potestatem esse. *l.* 1. *ff. quis ordo in bon. possess.* & apud Ulp. *in Inst, tit.* 28. Cujus locationis exempla ex antiquis auctoribus prompta *Gellius* suppeditabit. Sic & in servitutem factum delictum in *l.* 11. *ff. de minorib.* In hæreditatem deprehendi in *l.* 18. *§. servus ff. de stip. servor.* Et ut breviter absolvam ejusmodi aliud exempla occurrunt in *l.* 35. *in fin. ff. de ædil. edict.* 40. *ff. de adopt. l.* 55. *ff. ad Aquil. l.* 6. *ff. de serv. corr. l. pen. ff. de fugit. l.* 29. *ff ad Trebel. l.* 41. *ff. pro socio. l.* 2. *ff. de l. Rhod. l.* 32. §. *si maritus ff. de dona. int. vir. l.* 11. §. *pen. l.* 27. *l.* 31. *ff. locat. l.* 78. §. *cum vir. ff. de leg. lib.* 3. *l.* 34. *ff. de neg. gest.* Nonnunquam etiam cum motu, sexto casui 73
vox *In*, ab iisdem jungitur, veluti in possessione mitti, in hostium potestate pervenire, in carcere recipi, Committere in actione, & his similia *l.* 13. *ff. ut in poss. leg. l.* 12. *ff. qui testam. fac. l.* 6. *§. ejus qui. ff. de injust. rup. l.* 65. §. *Labeo. ff pro soc. l.* 34. *§. Cajus. ff. de leg. lib* 2. *l.* 85 *ff. de legat. lib.* 3. *l.* 32. *ff. de liter. cau l.* 8 *ff. de pollicit.* His adjungam & alias in eandem classem revocandas phrases. Quales sunt hæ, pridie æ- 74
quinoctium *l.* 1. §. *æstatem, ff. de aqu. quotid.* Pridie vindemias *l.* 7. *ff. sol. mat. matr.* Plus quartæ *l.* 11. *§. quod vulgo. in fi. ff. ad l. Falcid.* Et plus debiti *l.* 2 *C. ex quibus caus. infa. irrog.* secundum librorum scriptorum lectionem. Plus pretium solvat in *l.* 25. §. 1. *ff. de usufr.* Multo minus fructum percipiat in *l.* 14. *ff. de usufr.* nisi fructum illic concise pro fructuum positum 75
magis placeat, ut & in *l.* 58. *§. pen. ff. ad Treb.* Item abunde patrimonium reliquit, in *l. ult.* §. 1. *ff. de leg. lib.* 2. Pauciores centum dierum non sunt dandi. *l.* 2. *ff. de jure de liber.* Parvum vini in *l.* 21. *ff. de furt.* Et parvum inter hanc speciem interest in *l.* 117. *de leg. lib.* 1. Et non rarum admodum, pro, raro, in *l.* 2. *ff. si pars hered. pet.*

Verum quoniam de articulis dicere cæpi, satius fuerit, quæ de iis notatu digna collegi, absolvere, ut ad alia gradum deinceps faciamus. Inve- 76
nio autem, *ad*, pro, *apud*, positum in *l.* 62. §. 1. *ff. de cond. & dem. & l.* 1. *in fi. ff.* apud cum à quo appellat. *l.* 41. §. *Seræ. ff. de leg.* 3. Quam significationem *Servius* in artem Grammaticam *Donati* notat, & hac auctoritate comprobat. Decem fiscos ad Senatorem illos pectos. Sic & Cic. *Epist. ad Brutum*, Messalam laudem præsertim ad Brutum, qui nihil minus virtus illius quam mihi nota est. Idem ad *Attic. lib.* 10. Commodum ad me dederam literas de pluribus rebus cum ad me bene mane Dionysius fuit. Livius. *lib.* 10. Minus cladis, cæterum non plus armorum ad hostes erat. Atque alias idem auctor

ctor hoc in sensu vocem illam usurpavit. Ut & Plin. *lib.* 7. *Epist.* cum ait: *Ego quoque ad me habes decretum provincia.*

Contra *Apud*, pro, *Ad*, accipitur in *l.* 11. *ff. de*
77 *offic. proc.* & in *l.* 27. *ff. de stat. lib.* Non est etiam prætereunda vocis, *Ad*, ex mente loquentis expressa significatio in *l.* 18. *§. ff. de manum. test.* in qua *Ad manum* idem accipitur quod *Post annum.*

Alibi, pro, *Alibi*, ponitur in *l.* 64. *ff. de cond. & dem. l.* 2. *ff. de cadav.* ponitur. Quo in significatio eadem voce utuntur Varro *lib.* 1. *de re Rustic. c.* 44. & Tertull. *lib. De spectat.*

78 *Autem*, pro, *Enim* in *l.* 10. *§. ult. ff. de divers. tempor. præsc.* pro igitur in *l.* 63. §. *pecor. ff. de leg.* 3. Elegantiam vero & ornatum habet hæc particula subdita voci *Et*, ut in *l.* 16. §. 1. *ff. ad Trebell.* Et generaliter autem In *l.* 5. *§. tutela, ff. de oblig. & act.* Et hoc autem casu. Cui non absimile est illud Senec. *Ep.* 59. *lib.* 8. Et hæc autem quæ non sunt rerum natura complectitur:

79 Proinde valet, Perinde in *l.* 134. *in fin. & l.* 137. *§. cum quis, ff. de verb. oblig. l.* 49. *ff. de evict. l.* 205. *ff. de div. reg. jur.* Fuit enim vox nec veteribus similitudinis nota. Atque eo sensu à Terent. *Heauton. scen.* 1. *& in Phormio.* & à *Varro*, apud *Non Marcel.* in verbo *Undulatum* particulam hanc usurpatam reperies, ut & apud Quintil. *Declam.* 13. cum ait, An viminis modo texti pretium formula taxassem, & proinde agerem quasi inanes perdidissem.

80 *Cum*, pro *Quia* in *l.* 41. §. *testamento, vers. quæsitum, ff. de leg.* 3. *l.* 62 *ff. sol. matr. l.* 27, *ff. de cond. & dem. l.* 5. §. *quæri ff. ut poss. leg. l.* 29. *§. ult. ff. de adult.*

81 *Dum*, pro, *Verum*. in *l.* 1. *§. item quæsitum, in fi. ff. de aq. quot.*

Sic, pro deinde *l.* 15. *ff. de præscr. verb. leg.* 1. *§. in bestiis, ff. si quadrup. paup. l.* 6. §. 1. *ff. de donat. int. l.* 34. *§. cui jusjurandum ff. de jurejur. l.* 25. *§. ult. ff. de ædil. edict.* ubi ex abundanti. Sic deinde, legimus.

Si pro quamvis. *l.* 71. §. *prædium, ff. de leg.* 2. *l.* 124. *in fi. ff. de verb. oblig.* Super, id est, præter, & ultra, in *l. pen. ff. de peri. & commod.*

82 In pubertatem, pro, Intra pubertatem in *l.* 2. *ad*
83 *fi. ff. de vulg. & pupil.* In annos, pro Post annos in *l.* 41. *§. hærede, ff. de fideicomm. liber.*

In tempus pro, Post tempus, in *l.* 56. §. 1. *juncto.* §. *sequ. ff. ad Trebell.*

Quasi, pro, Veluti in *l.* 21. *ff. quando dies leg. ced.* secundum Florentinam utique scripturam.

Quam, novo sensu positum invenies in *l.* 13. *ff. de liber. & post & l. pen. ff. de leg.* 3.

Tam, pro, valde in *l.* 23. *§. non semper. ff. de minorib.* Cujus significationis aliud quoque mihi testimonium P. Faber meus protulit ex *l.* 1. *in fin. ff. de cur. Furio.* Ubi Florent. est, Si tam probus sit, id est, si sobrie vivat, ut in *l.* 11. *ff. de tutoribus dat.* Addidit & *Plin.* eod. sensu hoc verbum usurpasse, *lib.* 7. *c.* 49. Oratores quidem ambo sed tam dispari eventu. Et *Vell. Paterculum* libro posteriore. Nam dictaturam, quam ei pertinaciter deferebat populus, tam constanter repulit. Et alias, Nec minora consequi potuit: sed non tam concupivit.

Verum, pro, Tamen in *l.* 9. §. *licet. ff. quod*
84 *met. cau. l.* 2. *ff. his quæ in test. del.*

Vel, pro, Vel in *l.* 177. *ff. de divers. reg. jur.* in qua ita est. *Qui in jus domin. vel alterius.*

Tametsi, pro, *Quamvis* ponitur, in *l.* 56. *ff. de judic. l.* 7. §. *interdum, ff. ad SC. Maced.* qui duo loci ad eum, quem Jac. Cujac. *lib* 1. *obser.* notavit commodissime addentur. Ac mihi vox hæc *Tamen* si mutata videtur in *l.* 18. §. *ult. ff. de injuriis*, ubi longe aptius quam uti vulgo legitur, legeretur. Quod si scisset filium esse, tamen etsi nescisset cujus filius esset, dicerem, inquit, patrem suo nomine injuriarum agere posse.

Quanquam etsi in *l.* 1. *§. ult. ff. si leg. nom. cau.* Quia enim in *l.* 23. *ff. de exc. rei jud.* Enimvero repetuntur plerumque per pleonasmum sine aliqua sensus necessitate voces multæ, ut in *l.* 16. *in fi. ff. qui test. fac. poss.* Nam etiam Compotibus mentis personales actiones etiam ignorantibus acquiruntur. Et in *l.* 3. *ff. si pars hær. pet.* Ideo, 85
ait *Paulus*, quia scire non potuerunt quod nasci possent: Ideo tam multa de hujusmodi re tam varia & incredibilia tradiderunt, &c. Eademque modo, vox, An, παρέλκει in *l.* 52 *ff. de pecul.* & *in l.* 40. *ff. de acquir. hæred.* Quæsitum est, ait *Ulpian.* licet quis paternæ hæreditatis nihil attingat, aliquid tamen propter patris voluntatem habeat vel faciat, an creditoribus paternis cogitur respondere. Pompo. in *l.* 77. *ff. eo. tit.* Illud dubitari potest, an si cum testamento hæres institutus essem ab eo, qui etiam si intestatus decessisset, legitima hæreditas ejus ad me pertineret, an simul utramque hæreditatem repudiare possim. Scævola in *l.* 78. *Mævia. l.* 2. *ff. ad SC. Treb.* Quæsitum est, An Septicio filio defuncto intra vicesimus annum sine liberis, hoc fideicommissum utrum pro portionib. hæreditatis ad fratrem & sororem ejus pertineat. Idem Pomp. in *l.* 3. *ff. de verb. oblig.* An etiam si me non prohibeas, uxorem autem meam prohiberes, vel contra uxorem mea stipulata, me prohibeas, an committatur stipulatio? His accedent ex *Petr. Fabri* beneficio & alia particularum παρέλκοντα exempla, quæ subjeci. Tryphon. in *l. pen. ff. de vi & vi arm.* Quanquam ego moram fecero, quo minus interdicto te convenirem, subtractis tamen mortalitate servis, aut pecoribus aliisve rebus intercidentibus, tuum tamen onus nihilominus in his restituendis esse Paul. in *l.* 38. *§. in Faviana ff. de usur.* in Faviana quoque actione & Pauliana, per quam quæ in fraude creditorum alienata sunt revocantur, fructus quoque restituuntur, Ulp. in *l.* 1. *ff. de extraord. cogn.* Si imprecatus est, si ut vulgari verbo impostorum utar, exorcizavit. Paul. in *l.* 45. §. *ejus bona. ff. de jure fisc.* Ejus bona qui sibi mortem conscivit non ante ad fiscum coguntur, quam prius constiterit. &c. Adde & *Ulpiani* verba quæ sunt in *l.* 1. §. *Labeo ff. de aqua quotid.* ne quid in illo fundo faciat, quare ex ea re aqua inquinetur.

Sed jam satis superque in singulis vocabulis hæsitamus, ad dicendi genera inventu rara vel à communibus Grammaticorum regulis abhorrentia quæ in Digestis reperiuntur, transeamus. Initio autem *Antiptoses* quasdam à me observatas adscri- 86
bam. Cujusmodi est, quod in *l.* 27. §. *si quis servum, ff. ad Aquil.* scribitur. Si quis mulionem conductum ad regendum mulum, commendaverit ei mulum. Pompo. in *l.* 8. *ff. de liberatio. leg.* Non solum nostrum debitorem, sed & hæredis nostri, ut liberetur, legare possumus. Simile huic est Terentianum illud Adelphis. Illum ut vivat optant. Insolens quoque est hæc locutio. Nec transferri personæ putationem ex persona filiorum ad eos potest. quam Paul. usurpat, in *l.* 18. §. *si imperia. ff. de injuriis.* Nec minus data plerisque videbuntur hæc, Jubere eum

eum debebit Proconsul, ut idonee caveat. *l.* 41. *ff. de petit. hered.* Æstimationem ejus quod interfit ad id tempus referendum, *l.* 12. *ff. si quis om. cau test.* Et Denegandum est adversus eum exceptionem, *l.* 19 *ff. de novat.* Item Sed *Julianı* sententiam sequendum est, *lib* 12. *§. facti, ff. de captiv. & postli.* A capite rationem reddendum in *l.* 19. *§.* 1 *ff. de neg. gest.* petebam res æstimatas, quarum pretium in dotem erant *l.* 78. *§. pen. ff. de leg.* 3 cuiq; periculosum esse fidem suam *l.* 1. *ff. ab Treb.* Pro non scripto ea conditio est *lib.* 22. §. 1 *ff quando dies leg.* id est, ut alias, pro non scripta *l.* 20. *ff. de cond. instit.* Grammaticorum etiam traditionibus
87 spretis *Papinianus*, Cum Asiam venisset, dixit in *l.* 73. *in fi. ff. de cond. & demonst.* Et magis faciliores voluntates in *l.* 67. *§. si rem*, *ff. de leg.* 2. quemadmodum *Palladius*, longior magis quam latior *lib.* 1. *c.* 17. dixit majornatu quam 25. annor. *l.* 14. *ff. de bonis libertor.* Minor quam 25. annis natu. *l.* 11. *ff de minorib. l.* 102. *ff. de leg lib.* 1. *l* 8. *ff. si quid in fr patro.* Minor quam viri potens *l pen. ff. quando dies leg ced.* Huc pertinet & illud mori magis quam damnari maluerunt, *l.* 6. *§. ejus qui vers.* Nam eorum *ff de injust. rup.* Et melius est sensum magis amplecti quam verba *l.* 3. *§. conditio ff. de adim. leg.* Et melius est possidere potius, quam in personam experiri, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de superficiebus.* Longe magis
88 Grammaticos turbabit quod in *l.* 156. *§. cumquis* 1. *ff. de diver reg. jur* scriptum offendent, alii in locum successerunt Et in *l.* 1. *in fi ff. de secund. tab.*
89 pars uni, pro unius. Et in *l. in fi. ff. de in rem verso* Domus sui. Et in *l* 80 *ff. pro soc.* Et duo millesimis partib Ad quod in *l. ult ff. de reb. dub.* legitur. Cum quisque eorum ad trigesimum ætatis annum pervenissent, similib. aliorum auctorum locis confirmatum, minus novitatis habebit. Nam & apud *Plautum* legere me memini, ubi quisque vident, eunt obviam. Et apud *Ovidium* Vestras quisque redite domos, Et alias. Fugiuntque penates quisque suos. Apul. *lib.* 8. *de Asin. aur* Sarcinulis quisque sumptis suis viam capessunt. Hic ergo
90 quæ è Græco dicendi genere efficta expressaque in ff inveniuntur subjicerem, nisi hic locus uberrime ab Anton. August. *lib.* 2. *Emend.* tractactus esset, ad cujus copiam, etsi vix aliquid addi posse videatur, cumuli tamen loco paucula quædam adjiciam. Ad eas igitur phrases, in quibus verbum *Causa*, vel *Nomine*, vel *Gratia*, Græco more recitetur, has insuper addemus, rei servandæ possidere in *l.* 5. *§. postquam. ff. ut in poss. legat* fideicommissi non teneri *l.* 77. *§. qui dotale ff. de lega.* 2. Si quis evitandi criminis id egit, ut Reipub. causa abesset *l.* 15. *§.* 1. *ad l. Jul. de adult.* Damni non amplius parte sua consecuturum *l.* 11. *§. officium, in fi. ff. de aqu. pluv.* Damni infecti missus in possessionem *l.* 15. *§. si quis damni, ff. de dam. infect.* Et Damni infecti cavere, satisdareque *l* 11. *& alias sæpe ff. eod. tit.* satisdare legatorum *l.* 4. *& l.* 10. *ff. ut legat. nom. cau.* legati satispetere, *l.* 7. *eod. tit.*

91 Reliquis Græcismis sunt & hi jungendi, Inhabiles tueri, in *l.* 11. *ff. de decurionib.* Jus non habet intercedere. *l. §. si filius de muneribus & honor.* Cum quidam repeteret mercedem, quam acceperat, *l.* 6. *§. item cum quidam ff. locati.* Non dissimulato se libertum esse, *l.* 15. *ff. de jus vocand.* id est, cum non dissimulasset. Comperto matrem suam intestato decessisse, i. cum comperisset, *l.* 86. *§. ult. ff. de acquir. hared.* Nihilminus, pro, Nihilominus. Græcorum exemplo, qui οὐδὲν ἧττον dicunt, invenies in *lib.* 37. §. *pater in fin. ff. de leg.* 2. Ex eodem forte crediderim & hæc quæ sequuntur, hausta. Ex eo tempore quidquid æstimatur quod novissime solvi potuit, *l.* 11. *ff. de re judic.* ubi *quod* pro, *quo* dictum est, imitatione Græcorum, qui plerunque & subaudiunt. Simili modo in *l.* 9. *ff. de liber. & post hered. instit.* Ad id tempus referuntur, quod testamentum destituitur, non quod moritur Et in *l.* 12. *§. ult. ff. ut in poss. legat. vel fi.* In eum sc. casum, quod fideicommissi conditio extitit. Et in *l.* 15. *§. non autem statim ff. de damn. infect.* Ergo intervallum aliquod debebit intercedere, quod aut pro derelicto ædes longo silentio videatur habuisse.

Certum temporis *Ulp.* dixit in *l.* 8. *§. unde si quis, ff. de inoff. testa.* ut multum temporis in 92 *l.* 22. *§. si heres, ff. ad Treb. l.* 5. *§. à barbaris ff. de re milit.* Certo loci in *l.* 19. *§.* 1. *ff. de judiciis* aliquo loci in *l.* 1. *ff. de servis exportandis.* Eo loci in *l.* 32. *in fin. ff. de judiciis.*

Ceterum pura puta Latina sunt isthæc, nihil 93 acti erit *l.* 1. 37. *§.* 1. *ff. de verb. oblig.* Quid acti sit. *leg* 21. *l.* 26. *ff. de reb. dub. lib.* 41. *ff. de verb. oblig* Quod acti sit, *l.* 57. *ff. de oblig. & act.* Aliquid jus *l.* 19. *ff. de damn. inf. lib.* 20. *ff. de noxalib.* Aliquid mancipium *l.* 36. *ff. de bon. liber.* Impendium aliquid *l* 63. *si sub conditione, ff. ad Trebel.* Aliquid emolumentum, *lib.* 12. *§. funus autem ff. de relig. & sumptib.* Si quid Sacerdotium nacti, *l. pen. ff. de vacatione munerum.* Quo pro, quod, in quibusdam locis positum observari, ut in *lib.* 35. *ff. de neg. gest* Non esse imputandum quo non solverit. Et in *l.* 24. *§. Servius. ff. de damn. inf.* Rationem adjicit quo si hoc non admittatur, iniquum erit. Quo enim tam firmum ædificium est ut fluminis, &c. Et in *l.* 40. *ff de contrah. emp.* Quo post diem trigesimum renunciasset nihil ei profuturum.

Notandæ sunt & hæ phrases, Abundat man- 94 dati quantitatem *l.* 35. *ff. mandati.* Pignoris obligatio etiam inter absentes recte ex contractu obligatur, *l.* 23. *ff. de pignorib.* Qui navis navigandæ causa in navi sunt, *l* 1 *§* 1. *ff. naut. caup. l. §.* 1. *de exercitor.* Sicuti & agi actio dicitur in *lib.* 13. *ff. de prescr. verb.* Et quoniam nullum hic ordinem tenere propter varietatem locutionum institui, superioribus accedant & quæ sequuntur. Annum in fuga fecerat, pro comsumpserat, *lib.* 24. *§ ult ff. de statu liber.* Non invitum hujus solutionis fore in *l.* 2 *ff. depositi.* Sponte stipulatoris *l.* 29. *ff. de evict.* Sponte tutorem *l.* 3. *§. item quæri ff. de reb. eor.* Largiter esse, pro interesse in *l.* 95 81. *ff. pro socio.* Verbum autem ipsum *Interesse*, novo genere constructionis usurpatum à *Paulo* observavi, in *l.* 21. *in fin ff. quand dies leg. ced* Nec multum, ait, interesse tale legatum ab hoc, si heres erit, dato. Idem verbum scite disjunxit & disparavit Modest. *in l.* 6. *ff. de publica.* Inter criminis, ait reos & fraudis participes multum statuerunt, 11. multum interesse: Cujus generis alias disjunctiones, quando in hunc sermonem ipsa nos deduxit oratio, referre placet. Ulp *in l.* 12. *§.* 1. *ff. de jure dotium.* Si mulier circum in hoc venta est, i. in hoc circumventa est. Idem in *lib.* 29. *ff. de relig.* Lucri dotem faciat. Satisdare autem satisfacere & satispetere sæpenumero eo modo disjungi, adnotavi. Nec absimili modo *satis egerit*, 96 pro *sategerit* idem *Ulp.* dixit in *l.* 10. *ff. de cond. & demon.* secutus veterum morem, qui *satisagere* pro, *satagere* dicebant auctore Charisio Sosipatro *l.* 1. *Instit. Gammatica*, à quo Catonis ex *lib.* Die-

Dirum dictarum de consulatu suo verba hæc citantur. Jam nostri apud vallum satis agebant. Citantur & ex *Pacuvii* Atalanta & *Plauti* Bacchidibus idem comprobantes versus. Quibus ego *Apuleio* adjungam *lib.* 8. *de Asino aureo* ita loquentem: Coloni multitudinem nostram latrones rati, satis agentes rerum suarum eximieque trepidi. Sed reliquas dicendi species notatu non in-
97 dignas exequamur. *Majus* delinquit, pro, *Magis*, legimus in *l.* 5. *§.* 1. *ff. de servo corr.* Crimen quod delinquitur in *l.* 38. *§.* 1. *versic. fratres denique*, *ff. ad l. Jul. de adult.* Cum erit annis 25. *in l.* 78. *§. heredum*, *& §. rogatus*, *ff. ad Trebell.* Periculose esse ex persona rei hoc metiri, *l.* 61 *ff.*
98 *de judic.* Distat aliquid doli exceptione *lib.* 4. *§. pen. ff. de doli except.* Pœnam dignam suæ personæ pati, *leg.* 18. *§. Item eos. in fin. ff. jure de fisc.* Cujus locutionis si quem insolentia offendet, sciat is & ita Balbum *in Epist. ad Ciceronem* locutum esse. Obsecro te, ait *Cicero*, suscipe curam & cognitionem dignissimam tuæ virtutis. Damnatus in crimine capitali, *l.* 13. *§. ult. ff. qui test. fac. poss.* A marito puellæ juratus, pro jurejurando ad actus in *l.* 14. *ff. de dote praleg.* Constare ratio & constare rationibus *in l. pen. ff. de serv.*
99 *cor.* Nuptum collocare & nuptui, *l.* 59. *& l.* 62. *ff. de ritu nup. lib.* 41. *§. testamento*, *ff. de leg.* 3. *lib.* 5. *C. de interdict. matri.* Concessisse venditioni, pro, consensisse & acquievisse in *l.* 14. *in fi. ff. de diversis temporalibus præscr.* Ex defuncto interpositus contractus *lib.* 73. *ff. ad Trebell.* Peto de te *l.* 57. §. *ult. ff. eo. tit. l.* 5. *§. si de me petis-*
100 *ses*, *ff. commodati* Non tantum ad sola furta pertinet, pro, non ad sola tantum furta *l.* 1. §. *praterea ff. si quis testam. liber esse.* Illo deprehensam ubi. &c. *l.* 23. *§.* 1. *ff. ad l. Jul. de adult.* Eo morari ubi *l.* 7. *circa fi. ff. de annu leg.* Erga parietem adfixæ statuæ *l.* 245 *D. de verb. sig.* Ambedit agrum flumen *lib.* 38 *de acq. rer dom.* & deletus ager vi fluminis *l* 11 *§. ult. D de acq. & aqua*
101 *pluv. arc.* Ad infitias ire *l.* 44. *§. qui familia D. fam. ercisc* A quibus instructus sit fundus, pro. Quib. instructus in *leg.* 18. *ff. quan. dies leg. ced.* Evaluit servii sententia *in lib.* 6. *§. etiam*, *ff. si servit. vindicet.* Dando se in adrogandum *l. pe. ff. de secund. tab.* Data ab hoc opera, pro de
102 industria, *leg.* 53. *§. pe. ff. ad leg. Aqui* Latitans patronum *l.* 8. *ff. de cond & dem.* Factus in possessionem, pro actus, & missus *lib.* 11. *ff. ut in poss leg. vel fideic.* Multam adversus aliquem dicere in *l.* 32. *§. si is faciat*, *ff de recep. qui arbit.* In nomen suum prædia emere *l.* 2. *ff. quando ex facto tutor.* Occupavit conditio institutionem pro eo, quod est, committet, & ei faciet locum, *lib.* 17. *ff. de cond. inst.* Pertinet ad animum
103 meum Sempronia *lib.* 60. *§.* 1 *ff. mandati.* Perrepserat rumor *l.* 2. *ff. quis ordo in bon. poss. serv.* Parere æri alieno, pro æs alienum exsolvere *leg.* 5. *§. non passim in fi. ff. de reb. eo.* Sicut parere
104 pensionibus, satisfacere est, *in leg.* 54. *§.* 1 *ff. locati.* Aditus posticasve vertere *lib.* 13. *§. sed si adium*, *ff. de usufr.* Propagationes facere *in leg.* 24. *§. si domus. D. locati.* Pulsatus esset, pro expulsus *in leg.* 54. *§.* 1. *ff. e. t.* Pensi in societetem sumptus, i. Expensi *leg.* 52. §. *si quis ex sociis ff. pro socio.* Projicere pecuniam, i. Profundere, perdere & dissipare *leg.* 25. *ff. de probationib.* Projicere rem vili pretio *in leg.* 50. *ff. de evict.* i. addicere, & adjudicare, &, ut vulgo loqui-
105 mur, *abandonner.* Retineo, me dixisse, pro, Memini *in leg.* 92. *ff de cond & demon* Facere procuratorem, pro, dare *in l.* 8. *§ si quis mandaverit*, *ff. mandati*, *leg* 4. *§. ult. ff. de appell.* Stare sententia & sententiæ promiscue dicunt Jcti *in tit de recept. qui arbit. recept.* Respondere messes dicit Pau *in leg.* 8. *in fi. ff. sol. marr.* Sicut & Virg. *lib. Geor.* Illa seges demum votis respondet ava- 106
ri agricolæ. Ratam fecerit solutionem *l.* 7. *ff. de dote praleg.* Subserere vites *leg.* 13. *§.* de præteritis *ff. de usufr.* Supplicium sumere à servo *leg.* 12. *ff. de jurisd. om. jud.* Subdici pœna, pro subjici pœnæ *leg.* 1 *§. indicit ff. ad Turpil.* Stipulam quæ in messe jacet *l.* 13. *ff. quib. mod. usufr. amitt.* Quod superaverit, i. quod supererit *leg.* 6. *ff. de reb. auctor. judic. possid.* unde superamenta materiarum *in leg.* 55. *§. lignis. D. de leg.* 3. Superare vita *in l.* 78. *§. heredum*, *ff. ad Treb.* Transire cæteros. *in leg.* 13. *ff. locati.* Vestem quam vestitus est *l.* 14. *non solum ff. de furt.* Nec prætereunda est familiaris JCtis locutio: Cum in eo esset, ut, qua utuntur *in l.* 24. *in fi. ff. qua in fraud. cred. l.* 44. *ff. de pactis, & l.* 7. *§. sunt & alia ff. de lib. caus.* Nec hæc quidem omittenda. In 107
re agenda, quam illi usurpant, *in l.* 27. *de rei vindic. l.* 2. *ff. de solutionib.* Disciplinæ traditus & in disciplinam, i. magistro erudiendus atque instituendus datus, *l.* 16. *de adil. edict. leg.* 78. *ff. de leg.* 3. Carendum habeat *leg.* 38. *ff. de rei vindic.* Adposita auctoritate, pro, interposita & accommodata *l.* 189. *ff. de diversis reg. juris.* Imminente judice pro interveniente, & partes suas 108
interponente *in lib.* 85. *§. ult. ff. de leg.* 1. Adplicitus morbo *in leg. ff. ad Treb.* Adplicari ad munera *leg.* 2. *ff. de jur. immunit.* Si navis qui exarmaverit *leg.* 3. *§. si conservatis ff de l. Rhod.* Celsum dant mulæ *l.* 43. *ff. de adil. edict.* Exi- 109
tum intestati facere, ad causam intestati redigi, valet *in lib.* 3. *ff. de his qua in testam. del.* Sine exitu res futura est, i. sine fine *leg.* 17. *§. principaliter ff. de recep. qui arbit. recep.* Cogere radices, pro concipere *in leg.* 3. *ff. arb. furt cas.* Calumniari jus civile *leg. pen. ff. ad exhib.* insula injusta domui *leg.* 19. *§. ult. ff. de leg. lib.* 3. Ar- 110
ea injuncta domui *l.* 57. *D. locati.* Jungere inter se litem *leg.* 1. *ff. de litigios.* Fabricam docere, i. fabrilem artem *in leg.* 26. *§. ult. ff. mandati.* Intricare peculium *l.* 1. *§. ult. ff. de ser. corr. l.* 21 *ff. de pecul.* Inconditum est, pro, durum & incivile *in l.* 95. *§. additio D. de solutionib.* Du- 111
rare animum in tormenta *leg.* 18. *§.* 1. *ff. de quast.* Annum agere ætatis vicensimum *leg.* 1. *ff. de manum. lib.* 15. *§. minorem ff. ad leg. Jul. de adult.* Reliquorum nomine desolutum est. pro, exsolutum *in leg.* 41. *§ item quaro ff. de fideicom. libert.* Usuras resolvat, i. exsolvat *in l.* 10. *ff. de pollicit.* Nimium est licere *in l.* 23. *§. nimium ff. de adm. tut.* Nimia circa maritum *l.* 23. *§ eo* 112
autem D. solut. matr Palmarii nomine, i. victoriæ *l.* 1. *§. si cui cautum ff. de extraord. cogn.* Rursum retradatur, *l.* 58. *D. solut. matrim.* Sic retro reddat *in lib.* 67. *ff de solut.* Retro restituere *l.* 6. *ff. de fideic. libert. l. ult. §. ult. ff. de public.* Retro recurrere *l.* 16. *§.* 1. *ff de pignor.* Operas à mane dare *l.* 1. *D. de annu. legat.*

Nunc silvam quandam minus usitatorum verborum subjiciam, additisque JCtorum testimoniis comprobabo, ut quib. commodum fuerit his uti, habeant quorum se auctoritate tueantur. Hujusmodi, n. ducibus freti non pauca à delicatis quibusdam & fastidiosis judicibus ex albo puræ Latinitatis temere erasi vocabula docebimus, quæ puritatis studiosissimis auctoribus in usu sunt. Initium au- 113
tem faciam à verbo *Certiorare* quod à JCtis crebris sermonib. usurpatur *leg.* 3. *§. etsi hares ff. de*

de mino. l. 1. §. quid ergo ff. ſi quis omiſ. cauſ. teſta l.
22. §. petitam. ff. de petit. hæred. l. 21. §. in teſ-
tamentis D. qui teſt. fac. poſſ. leg. 3. §. is qui neſ-
cit. D. de liber. hom. exhib. leg. 5. §. ſi ſervum ff.
de cond. cauſ. dat. l. 1. in fi. ff. de action. empt. leg.
4. ff. de interrog. injur. fac. l. 34 ff. de jurejur. Ob-
viare etiam reperies in lib. 20. ff. de donat. Spon-
ſare pro ſponſalia contrahere in leg. 38. §. de
ritu nupt. Meliorare in l. 13. §. inde eſt quæſitum
114 ff. de uſufr. Cui contrarium Pejorare apud Pau-
lum lib. 2. Sent. tit. 28. Simile eſt minorare &
minorari in l. ult. ff. de ſerv. export. ut & depre-
tiari, de quo verbo lib. 4. ver. ſig. dixi, fal-
ſare in l. pe. ff. de falſis. Moleſtari in l. 20. ff. de
libe. leg. Duplari & Quadruplari, leg. 27. ff. de
furt, & aliàs ſæpe. Inſinuare pro notum facere
in leg. 11. §. ſi quis ita ff. de leg. 3. Quod alias
notificare in leg. 5. §. demonſtratur ff. de jure
immunit. Inaugeri in leg. 27. in fin. ff. de liber. cau-
ſa. Inarare in leg. 8. §. ult. ff. quod vi aut clam.
Infeſtari in leg. 3. §. Labeo ff. de incend. rui. nauf.
115 Expenſare, pro, expendere, leg. 41. §. liber-
tatem, ff. de fideic. libert. Exinanire in l. 87. §.
Imperator. ff. de leg. 2. ubi exinaniſſe patrimo-
nium, i. exhauſiſſe. Integrare in leg. 8. ff. de tu-
tel. & rationibus diſtrah. leg. 21. §. pen. ff. de SC.
Silan. & apud Paul. lib. 2. Sent. tit. 15. Redado-
ptare in leg 41. ff. de adopt. Advixerit in leg. 30.
ff. de adim. leg. Æquiperant in leg. 101. ff. de di-
ver. reg. jur. Coæſtimabitur in leg. 67. §. 1. ff.
de furtis. Conſanaverit, neutraliter, ut Gramma-
tici loquuntur, ut in leg. 10. ff. de adi. edic. Lu-
criſit in l. 3. §. aqu. ff. de aqua quotid. Revinci, in
116 leg. 3. §. tutor. ff. de ſuſpect. tutor Quod verbum
& apud Apul. lib. 8. de Aſin. aur. inveni. Quod
ait, ſimulanter revicta charide ſuſcipit. Reficere
teſtamentum pro iterum condere in leg. 9. ff. de
117 milit. teſt. Complanare in l. 3. §. ſi vitius ff. de
aqu. & aqu. pluv. Coanguſtare in l. 19. §. ſi inqui-
linus, ff. locati l. 102. ff. de ver ſig. Caſſitare in l. 20.
§. ſi autea ff. de ſervitutibus urban.
Comparere in l. 7. ff. de ſecund. tab.
Præoccupare in leg. 29. ff. de pœnis. Ponamus,
pro, fingamus, ò ut vulgus barbarorum lo-
quitur, ponamus caſum leg. 7. ff. de inof. teſt.
leg. 17. ff. de leg. 1. l. 1. §. inter ipſum, & l. 3. ff.
de conjung. cum emancip. lib. leg. 1. §. ſunt qui pu-
118 tent, ff. ne quid in flumin. public. Prætermittendi,
& præmiſſorum verbo in eundem cum interpre-
tibus ſenſum utuntur auctores in leg. 1. ff. de jur.
& fact. ignor. leg. 9. ff. de caſtr. pecul. Prægravo
in l. 5. §. 1. ff. de ſolut. Participare furtum, lu-
crum, conſilium fraudis. leg. 1. in pr. ff. ſi famil.
furt. feciſſe dica. leg. 96. ff. de ſolut. Manifeſtare
in l. 16. §. 1. ff. de ali. leg. l. ult. §. ſi quidem ff.
ad Turpil. leg. 5. §. ex his verbis, ff. de his qui de-
jecer. vel effud. leg. 1. §. 1. de tabul. exhib. l. ult.
§. Titius, verſi. ſecundum, ff. de vulg. & pupil. l.
10. in fin. ff. de reb. dub. Sternere triclinium in l.
119 5. ſi de me D. commodati. Transfiguratum orna-
mentum in leg. 10. §. ſi maſſa ff. quib. mod. uſu-
fr. amitt. Veniri, pro, venire, & venundari in
l. 3. ff. de obſeq. à liber. & libert. Concidere teſta-
mentum l. 1. §. 1. ff. de his quæ in teſtam. delen.
Incidere tabulas l. pen. in fi. ff. de bon. poſſ. ſec. tab.
& Incidere linum, leg. 1. §. ul. eod. tit. Abeo,
pro habeo.
120 Amicalis affectio in l. 10. §. ſi quis ea ff. man-
dati, & in Epiſtola Pandectis præpoſita. Adjec-
tamentum in leg. 242. ff. de ver. ſign. Additamen-
tum in leg. 70. §. 1. ff. de leg. 2. l. 58. §. pen. ff. ad
Treb. l. 91. §. ult. ff. de leg. 3. l. 28. §. cum inter
ff. de pactis dotalib. l. 70. §. 1. ff. de leg. 2. Ædi-
culæ ἐνοικοῦσαι in l. 9. ff. ad l. Jul. pecula. ut Ædicula
Caſulæ in l. 92. ff. de legat. 3. Domuncula in l. 3. §. caſu-
ult. ff. ſepulchr. viol. Dominulus in l. 41. §. teſta la.
mento ff. de legatis 3. Minutula ſumma l. 192. ff. de Do-
ver. ſig. muncula,
Concameratio ædium in leg. 31. ff. de leg. 3. In con- Do-
cubatu, pro Concubinatu in leg. 3. ff. de concubin. mi-
Curax in l. 18. ff de ædil. edict. ut vigilax eo- nulus,
dem loco. Conjectio, pro conjectura, in leg. num.
21 ff. qui teſt. fac. poſſunt. Centiſium, pro, cen- 120
teſimo in leg. 42. ff de excuſ. tut Comeſor in 121
leg. 18. ff. de ædil. edict. In cætera parte, l. 19. ff.
de liberis & poſthum. lib 2. ff. de his quæ in teſt del.
Cætera cognitionis in leg. 40. ff de mino. Cætera
venditionis in l. 5. §. ſi pupillus, in fin. ff de reb.
eor. Calcitroſus equus in leg. 1. §. 1. ff ſi quadru-
pes pauperi Capiſtrum equi in l. 1. § quæ depo-
ſitis ff depoſiti. Capſellæ in quibus fructus com-
ponuntur in leg. 12. §. conſervandi, ff. de inſtruct.
vel inſtrum. leg. Crudæ vineæ, pro immaturis
leg. 27. §. ſi olivam ff ad l. Aquil. Cavillatio pro
captioſa ratiocinatione in leg. 65 ff de div. regu.
jur. 85. ff de cond. & dem Cannabum in leg. 1.
§ ſed & ſi ut certis ff. de inſtitor actio Commilitium
in leg. 18. ff. de caſtr. pecul. Quo verbo etiam
Vell. paterculus & Ovidius & Tacitus utuntur.
Durioſitas in leg 6. ff. de jur. & fact ign. Cæ-
teroquin in leg. 35. §. rerum ff. de hæred. inſtit. l.
29. ff. de jure fiſc.
Certe tamen in lib. 28. in fi. ff. de noxalib.
actio.
Defectus conditionis in leg. 27. in fin. ff. de con- 122
dit inſt. l. 5 ff. de injuſt. rupt. Determinatio in leg.
15 in fi. ff de teſtam. milit. Dividitas in l. 80. in
fi. ff. ad leg. Falcid Dulcitudo in leg. 10. § ſi quid
in fraudem, ff quæ in frau. credit ut pinguitudo
in leg. 1 § ultim. de aqu. & aqua pluv. Licet ſer-
vius in 3. Georg Virgil. id nomen Latinum eſſe
neget. Duplatio in leg. 3. ff. de noxalib. Dubio
procul. in leg. 21. §. ult. ff. ad Treb. ut adhuc
nondum in l. 9. ff. de lib. cauſ. De legatu, pro,
de legatione in leg. 4. §. quæ in tutore, ff. de doli
excep. ſicut reſponſu, pro, reſponſione in leg.
1. §. verbis ff. de oblig. & act. Domu vero in ſex-
to caſu & domi in ſecundo, perſæpe dicunt,
leg 28. ff locati leg. 42 ff. de neg. geſt. l. 36. ff.
de evict l. 22. ff. quib. mod. uſufr. amit. leg 41.
§. ſed ſi ad opus, leg. 65. §. ult lib. 91 §. ult.
ff. de leg. 1. l. 63. ff. de procu. l. pen. §. Lucius de
leg 2. Ero, pro hero.
Exter & extrarius pro extraneo in l 69. §. 123
prædium, ff. de legat. 2 l. 15. §. Servius, ff. de
caſtrenſ. pecul. leg. 55. ff ad Trebel. lib. 17. ff. de
quæſtionib. Extremo adverbialiter in leg. 83 ff. de
leg lib. 3 ut hiberno in leg. ult. § pen ff. quæ in
fraud creditor. Suſpecto in l. 21. ff. de his quæ ut
indign.
Fœdus, pro, fœditate in leg. 47. ff de ritu
nupt frugi vita in l 8 §. ſed & perſonatum, ff. de 124
tranſactionib Fere plerunque in lib. ult. ff. de ſpon-
ſalibus ut benè beate in leg. ult. ff. de nundinis, &
bene mane apud Ciceronem.
Gibberoſi in leg. 3. ff de ædil. edict. Gutturoſi
in l. 12. § 1. ff. eod tit. Generatim in l 55. ff. 125
ad Trebel. ut minutatim in l. 3. ff de alim. leg.
l. 55. §. idem lib. 2. ff. de leg. 3. Gallicana lin-
gua in l. 11. ff. de leg. 3. Gallicana res in l. 4. in fi.
ff. de leg. 1.
Herones in l. 31. ff. locati. Hircoſus in leg. 12. 126
§. 1. ff. de ædil. edict. Impetiginoſus in l. 6. §. de
ædil. edict.

Idonior *in leg. 18. fi. de testam.tutel. l. 2. ff. de popul. act.* Indubitanter *in leg. 2. §. si consulto, ff. de sec. tabul.* Immutabiliter *in l. 99. ff. de verb. oblig.* In præsentia & in præsentiarum *l. 1. §. penult. ff. quod vi aut clam. leg. 137. §. ff. de verb. oblig. l. 11. §. ex causa, ff. de interro. in jur. fac. leg. 1. §. exigere, ff. de magistrat. conven. leg. 1. §. 1. ff. de tabell. exhiben.* In totum pro, omnino, *in leg. 1. §. 1. ff. de suis & legitim. leg. 77. ff. de diver. reg. jur. lib. 60. §. penult. ff. de ritu nupt.* Incaute, pro, inconsulto, *leg. 1. ff. de his quæ in testam. delen.* Incolorare, *in leg. 18. ff. de minorib.* In recenti, pro, recens, *l. 25. ff. de pœnis* Instar quoddam operis, *in leg. 21. §. opus autem, ff. de operis no. nunciatio.* Indiligentia, *leg. 9. §. earum rer. ff. de public.* Indevotio *in leg. 1. in fi. ff. de penu. lega.* quod tamen verbum Triboniani esse facile crediderim. Intertritura *in leg. ult. §. ult. ff. de pign. act* Intercapedo *in leg. 55. in fin. ff. de admin. tutor.* Imminutum, pro, non minuto, *in leg. 44. ff. de bon. liber.* Sicut inscriptum pecus, pro, non scripto, & quod quis apud publicanos non est professus, *Varro* dixit *lib. 2. de re Rusti.. c. 1.* Invinctus pro valde vincto *in leg. pen. ff de l. Fabia.* Impræstationes *in l. 22. §. ult. ff. familiæ ercisc unda.*

127 Lavipiendia *in leg. 31. ff. de don. inter vir.* Litigium *in l. 49. ff. de recept. qui arbit. recep.* Loricationes *in leg. 79. in fi. ff. de verb. sig.* Longe æquum *in leg. 4. §. Labeo, ff. de doli except.* longe utile *leg. 1. §. 1. ff. de superficiebus.* Leguli *in leg. 13. §. si tamen ff. de usufruct.* Lunaticus *in leg. 43. §. aliquando ff. de ædil. edict.* Lucrosa bona in *leg. 8 ff. qui test. fac. poss.* Levamentum *in l. 3. §. ult. ff. si quis testament. lib.*

128 Malitas *in leg 5. ff. quod metus causa*, pro Malitia. Medietas *in leg. 3. ff. si pars hæred. pet.* quo in sensu alias Mediocritas dicitur, *l. 7. ff. ut legat. nomin. cau.* Missa, pro, missione *in leg. 39. §. nupt. ff. de adult.* Metipsæ *in leg. 62. §. 1. ff. de usufr.* ubi Florentinæ legitur vel sibimetipsæ inciderint, pro, si ibimet ipsæ inciderint. Morio *in leg. 4. §. idem Pompo. ff. de ædil. edict.* Mortalitas *in l. pen. ff. de vi & vi arm. leg. 6. §. sicut medico ff. de offic. præsid. l. 2. ff. de pact. dotal. leg. 22. ver.* decrevisse *ff ad Treb. lib. 24. ff. quæ in frau. cred. l. 15. ff. de inof. test. leg. 16. ff. de fideic. libert. l. 209 ff. de diu. reg. jur.*

129 Mortifere vulneratus *leg. is §. 1. l. 21. ff. ad l. Aquil. lib 3 ff de condic. tritic.* Momentaria cura *in l. 8 ff de alim. legat.* Mercaturis faciendis *l. 5. ff. de institor.* Minutula summa, *sup nu. 110.*

Nundinas, id est, epulas *in l. 69. ff. pro soc.*

Nutriria, pro, nutricum mercedibus *in leg. § pen. ff. de extraor. cogn.* Non dubie *in leg. 90. ff de legat. 1. l. 71. § à Titio, l 91. ff. de cond. & demonst. l. 34 §. 1. ff. mandati.* Necessarie, pro necessario *in lib. 51. ff. de pet. her.*

Ominis, pro hominis.

Opitulatio *in l. 1. ff. de minor.* Ossuaria *in l. 2. ff. de sepu. viol.* in qua sc. mortui ossa jacent.

Postumus pro posthumus.

130 Procervitas *in leg. 1. ff. si is qui testam. lib.* Pigmentarii *in l. 13. § adjectio. ff. de sicariis.* Phasianarii *in leg. 66. ff. de leg. 3.* Parum est ut, *lib. 202 ff. de diversf. regul. jur.* Par mulatum *leg. 22. ff ad l. Aquil.* Poculorum paria duo *leg. 3. ff. de leg. 3.* Porticationes *in l. 37. in fin. ff. de religios.* Pruriginosi *in leg. 3. ff. de ædil. edict.* Plaustrarius *in leg. 27. §. pen. ff. ad leg. Aquil.* ut pistrinarius *in l. 1. §. si quis servum ff. de poss.* Plurifariam *in leg. 1. ff. de minorib. l. pen. §. pen. ff. de jure immunit.* quo verbo & *Apul. leg. 8.* usus, &, ut *Erasmus* quoque adnotavit, *Tranquillus* non semel. Peregre esse *in leg. 23. §. ult. ff. de her. instit.* Pergula *in leg. 18. §. proinde, ff. de jurdic. l. 5. §. ult. ff. de his qui dejecer.* Pugillares *in leg. 6. ff. de supell. l. 17. §. sicut ff. commodati leg. 148. ff. de verb. sign.* Porca *in l. 1. §. 1. ff. de abigeis.* Polia *in leg. 38. in fin. ff. de ædil. edict.* Pervicaciter *in l. 3. §. qui pecuniam ff. de suspec. tutor.* Punica lingua *in leg. 11. ff. de leg. 3.* Pœnus sermo *in leg. 1. §. ult. ff. de verb. oblig.* Prærogativa *in leg. 9. in fin. ff. de jurejur. l. 1. ff. de veter. l. 5. §. si quis ff. de itin.* actuque Prævalentia *in leg. 23. §. sed & id quod ff. de rei vindic.* Perfundi oculus *in leg. 5. in fi. ff. ad l. Aquil.* & effundi dicitur *in l. 13. §. item Julianus ff. locati*, pro erui. Putatio personæ *in leg. 18. §. si injuria. ff. de injur.* Præstaturus, exstaturus, obstaturus semper in Pandectis scribitur licet Grammatici obstiturus & extiturus & præstiturus dicendum tradant. Quæ quia singulis pene in paginis Pandectarum deprehendi possunt, idcirco à me exemplis non confirmatur.

Quingenas, pro, *quingentas* singulis dixit Ul- 131
pia. *l. 15. in fin. ff. de oper. libert.* Sicut quinis empti servi *in leg. 47. ff. de evictionibus* qui singuli quinque empti sunt. Et quina solvissent, i. singuli quinque *in l. 25. ff. de cond. indeb.* & Dena, i. decem singuli *in leg. 10. ff. de cond. indeb. Et in leg. 29. ff de leg. 1. l. ult. ff. de tribut.* At in *leg. 3. ff. de annu. leg. & in l. 126. ff. de verb. oblig.* dena decem significant. Quadriginta, pro quadringenta *leg. 33. ff. ad Trebell.* Quin minus interrogative *in leg. 78. §. coctum, ff. de legat. 3.* Quadrifariter, *in leg. ult. §. tertio gradu ff. de grad. & affinit.* Quadruplatur *in l. 14. §. 1 ff. quod met. caus.*

Resupinus, pro negligenti & dissoluto *in leg.* 132
23, ff. de probat. Resupina existimatio, *in l. 4. ff. quod vi aut. clam.* quæ alias crassa & supina & dissoluta vocatur *in leg. 6. ff. de jur. & facti ign.* Rusticanus homo *in leg. ult. ff. de doli except.* Rurestre opus *l. 99. ff. de leg. 3.* Raucis segetes corruptæ *l. 15. §. 1. ff. locati.* Rudus *in l. 3. ff. de servit. rustic.*

Rationabile *in l. 122. in fi. ff. de ver. sig.*

Servaculum, pro, serraculum navis *in leg. 29.* 133
§. si navis, ff. ad leg. Aquil. Scutellæ *in leg. 19.* 134
§. argento ff. de aur. arg. Siliginarius *in leg. 52. §. apud ff. de furt.* Segnitior. *in l. 17. §. quod autem ff. de injur.* Sales in *leg. 11. §. salinæ, & l. 13. ff. de publican.* Strobyli de pinu *in leg. 55. in fi. ff. de leg. 3. l. 167. ff. de ver. sig.* Suasus nomen *in l. 9. §. 1. ff. de serv. corrupt.* Salictum & salicterum *in leg. 7. §. notavimus, ff. quod vi aut clam. leg. 3. ff. arbor furt. cæs. l. 9. §. ult. ff. de usufru.* Sligneæ virgæ *in d. leg. 3.* Syriaticæ res *in l. 15. ff. de testam tutor.* Stirpitus *in leg. 3. §. 1. ff. arbor. furt. cæs.* Siccida lana, *l. 70. ff. de leg. 3.* Scopæ quibus columnæ, & pavimenta exterguntur *in leg. 12. §. Acetum ff. de instr. vel instrum.* Unde scoparii *in leg. 8. in fi. eo. tit.* Stypteriæ metalla *l. 3. in fine, ff. de reb. cor.*

Tantisper quam, *in leg. pen. ff. de vacat. muner.* 135
Temerator in *l. 29. ff. ad leg. Corn. de fals.* Transversarium *in leg. 17. ff. locati.* Tormentum tormentationis causa paratum *in l. 70. ff. de leg. 3.* Truellæ *in leg. 36. ff. de aur. arg.* quæ Tryllæ *in leg. 19. §. argento, eod. tit.* vocantur.

Vina.

136 Vinarius, pro vinoso in *leg.* 4. *§.* 1. *&* *l.* 25. *§. Pedius ff. de adil. edict.* Vitreamina *in leg.* 18. *ff. de instruct. vel instrum.* Unis tabulis *in leg.* 1. *§. si quis in duob. ff. de secund. tabul.* Uredo fructus corrumpens *in l.* 15. *§.* 1. *ff. locati.*

Vrbanis pro humanis.

Vulnusculum *in leg.* 1. *§. sed sciendum, ff. de adil. edict.* Varus & Varius *in leg.* 10. *§. ult. eod. tit. visceratio in leg.* 54. *ff. de legatione lib.* 3. Ut quid interrogative *in leg. ult. §. penul. ff. quis ordo in bon. poss.* Atque hæc fere omnia nobis in Pandectarum Florent. lectio suppeditavit, quam in hoc opere, quoad ejus
137 fieri potuit, sum secutus. Nec tamen ex omni parte integros Florentinos libros præstare velim. Quippe compertum habeo, multa eis vitia vel transcriptione commissa, vel ex prima origine transmissa, insidere, quorum aliqua sensus nostros specie recti facillime fallunt, aliqua labem suam manifeste produnt. Nemo certe dubitabit, quin *in leg.* 50. *ff. de petit. hered.* ubi illic, Ratione doli exceptione legitur, legi debeat, Ratione doli exceptionis. Sic enim ejus responsi auctor *Papin.* & alias loqui consuevit, *leg.* 67. *§. sed si uno, & leg.* 69. *§. ult. ff. de leg.* 2. Sed & Nominatim, pro, Nominatum *in leg.* 6. *in fin. ff. de interd. & releg.* illic legitur. Et hominibus, pro, nominibus *in leg.* 2. *in fi. ff. de custod. reor.* Et solvendum, pro solidum, *in leg. ult. ff. de distr. pign.* Et Præceptorem, pro Prætorem *in leg.* 14. *ff ad Treb.* Plane nonnulla antiquæ scripturæ rationem minime tenentibus mendosa videri possint, quæ mendo vacant. Veluti idonei, pro, idonee ei legitur *in leg.* 11. *§. si hæres, ff. de leg.* 3. Verum hoc ad priscum scribendi morem redigendum ac revocandum est, quo coalescentibus in unum extremis dictionum antecedentium & primis sequentium syllabis unum plerunque verbum duorum vice fungebatur. Quemadmodum 138
Ejus, pro, Ei jus scriptum est *in leg.* 6. *in fin. ff. arb. furt. cæs.* & Cujus, pro, Cui jus *in leg.* 63. *ff. de diu reg. jur.* Alterius, pro, Alterius jus *in l.* 9. *ff. de liber. caus.* nisi in generandi casu Alteri veteres usurparunt, sicut & alii & uni eodem in casu eos dixisse ex iis ipsis Pandectis intelligimus. Sed hæc hactenus, quæ licet levioris operæ, atque adeo professione nostra indigna morosis quibusdam videbuntur, cum tamen doctrina præstantes olim viros in id genus quæstionibus versatos cogitem, non est cur ego, qui præclare mecum agi existimo, si per eorum repere liceat, hanc tractationem mihi parum decoram putem.

INDEX ALPHABETICUS VOCUM AC FORMULARUM in his παρέργοις præcipuarum.

A.

B.

C.

Temen pro tegmen. 5.
Temporalis pro temporarius. 53.
Thensaurus pro Thesaurus. 25.
Tinguere. 23.
Tollisse pro tulisse. 30.
Trahianopolis pro Trajanopolis. 43.
Trahianus pro Trajanus. 43.
Transduce pro traducere. 41.
Transfiguratum ornamentum. 119.
Trocleas pro Throcleas. 41.
Tueri passive. 36.
Tumpanum pro Tympanum. 14.
Tus pro thus. 44.

V.

Valide pro valde. 62.
Uberitas pro ubertas. 61.
Vel pro velin. 84.
Veneo pro væneo. 48.
Veniri pro venire & venumdari. 119.
Verhedi pro veredi. 43.
Versicculor & versicolorius. 53.
Vertere insolenter usurpatur. 104.
Verum pro tamen. 84.
Vetaverit pro hebetaverit. 8.
Vicensimus pro vicesimus. 25.
Vigilax. 121.
Vilica pro villica. 46.
Vilicus pro villicus. 46.
Uls & ultis pro ultra. 4.
Umanis, pro humanis.
Umerale pro humerale. 44.
Umorem pro humorem. 44.
Unguo pro ungo. 23.
Uni pro unius. 88. & 138.
Volgo pro vulgo. 12.
Upilio pro Opilio. 12.
Urguere pro urgere. 23.
Utrubi pro utrobi. 12.
Utrubique pro utrobique. 12.
Vulgarius pro vulgaria. 53.
Uxorei pro uxori. 12.

Reliquas voces vide numero 120.& sequentibus secundum ordinem Alphabeticum.

FINIS.

FORMULÆ ANTIQUÆ, SEU *solemnia & hodie insitata populi Romani verba, ex veterum monumentis collecta.*



ORMULÆ antiquæ, quæ & Actiones dicebantur erant solennium quondam verborum conceptiones, quibus eadem in re populus Roman. uti consueverat. Vulgus hodie stylum, formulariumve appellat. Earum autem ICtos principes & tanquam Architectos fuisse, nemo nescit. Has ex diuturna veterum scriptorum observatione colligere licet. Sunt autem potissimum tales, quales sequuntur.

Abdicationis L. Manlii.

CUM SILANUM filium meum pecunias à sociis accepisse mihi probatum sit, & Repub. & domo mea indignum judico, protinusque è conspectu meo abire jubeo. Ex Valer. Max. *lib.* 5. *c.*8.

Acceptilationis Aquilianæ.

Quicquid te mihi ex quacunque caussa dare facere oportet, vel oportebit, præsens, in diemve, aut sub conditione: quarumque rerum mihi tecum actio, quæve adversus te petitio vel adversus te persecutio est, eritve: quidve tu mecum habes, tenes, possides, quanti quæque earum rerum res erit, tantum pecuniam dari stipulatus est A. Agerius: spopondit Numerius Negidius. Quod Numerius Negidius. A. Agerio promisit, spopondit ve, id haberetne à se acceptum, Numerius Negidius A. Agerium rogavit: A. Augerius Numerio Negidio acceptum fecit. Ex *Institutio.* Justinia. *lib.* 3. *tit. quibus modis tol. oblig.* Ex *D. lib.* 46. *de acceptilationibus.*

Actionis in personam.

Aio te mihi dare facere opportere. Val. Probus & Justi *ß. sic itaque* De Actionibus.

Actionis furti adjuti.

Ope, consilio tuo furtum esse aio. Cicero *De natura deor. lib.* 3. 4. *Instit.*

Actionis in rem

Petitor.

Fundus qui est in agro, qui Sabinus vocatur, meus est: eum ego ex jure Quiritum meum esse aio. inde ibi ego te ex jure manu consertum voco. *Is unde petitur.*

Unde tu me ex jure consertum vocasti, inde ibi ego te revoco.

Prætor.

Utrisque superstitibus istam viam dico: Inite viam: & redite viam. *Petitor.*

Quando te in jure conspicio, postulo ante si es auctor. *Is unde petitur.*

Auctor, sed anne tu dicis, qua causa vindicaveris. Hæc ex *Oratione pro Murana, pro Cacinna* & Valerio Probo. *Actionis.*

Quam rem, sive litem dicere oportet. Varro *lib. de ling.* 6. Et pro Muræ.

Actionis id diem.

Ille fundus centum esto tibi emptus, nisi quis intra Calendas Januarias proximas meliorem conditionem fecerit, quo res à Domino abeat. *l.* 1. *ff. de in diem addict.*

Anuli aurei in concione donandi.

Quandoquidem tu prælio, in libello, in re militari mihi nunquam defuisti omnibusque in periculis mecum versatus es, ob hasce res hoc anulo aureo te dono. Hæc fere ex *Verri. Orat.*5. *Antestandi.*

Olim qui antestabantur, auriculam testium contingebant, hisque verbis loquebantur: LICET ANTESTARI? si ille responderet licet: injectione manus adversarium suum in jus trahebat. *Horatius* Sermone primo, Satyra nona, & in eundem Acron cum Porphyrio. *Arbitrii fiduciæ.*

Ut inter bonos bene agere oportet, & sine fraudatione.Cic.*in Topic.in Offic.* 3.

Arrogationis.

Velitis, jubeatis Quirities, uti L. Valerius Titio tam jure legeque filius sit, quam si ex eo patre matreque familias ejus natus esset: utique ei vitæ necisque in eum potestas fiet, uti pariendo filio est: hoc ita,ut dixit,ita vos Quirites rogo. ex Gellii *lib.*5.*c.*19. Suspicor autem legendum pro Pariendo, Patriendo: ut sit, Endo, pro, In vetuste, quam opinionem locus hic Orat. pro domo perspicue confirmat: Credo enim, quanquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum, auctorne esses, ut in te P. Fontejus vitæ necisque potestatem haberet, ut in filio.

Asserendi in libertatem.

Hunc ego hominem ex jure Quiritium liberali assero

asero causa manu. *Terent.* Adelph. *Plautus* Pœnulo, & Curcul. Donat. in Ter. vide, Liberali causa.

Belli ind centi.

Legatus ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen est) AUDI JUPITER, inquit, audite fines (cujuscunque gentis sunt, nominat) audiat fas. ego sum publicus nuncius populi R. juste pieque legatus venio: verbisque meis fides sit. Peragit deinde postulata, inde Jovem testem facit: SI EGO injuste, impieque illos homines; illasque res, dedier populo Rom. mihi que exposco, tum patriæ compotem me nunquam sinas esse: Hæc, cum fines supra scandia, hæc quicunque ei primus vir obvius fuerit, hæc portam ingrediens, hæc forum ingressus, paucis verbis carminis, concipiendique jurisjurandi mutatis, peragit. si non deduntur quos exposcit, diebus tribus & triginta (tot enim solemnes sunt) peractis, bellum ita inducit, AUDI JUPITER, & tu Juno: Quirine, diique omnes cœlestes, vosque terrestres, vosque inferni audite. Ego vos testor populum illum (quicunque est, nominat) injustum esse, neque jus persolvere, sed de istis rebus in patria majores natu consulemus, quo pacto jus nostrum adipiscamur. Cum is nuncius Romam ad consulendum redit, confestim res his ferme verbis partes consulebat: Quarum rerum, litium caussarum condixit Pater patratus populi Rom Quiritum, Patri patrato priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt, nec solverunt nec fecerunt, quas res dari fieri; solvi oportuit: dic (inquit ei, quem primus sententiam rogabat)quid censes? Tum ille: Puro pioque duello quærendas censeo, itaque consentio, consciscoque. Inde ordine alii rogabantur: quandoque pars major eorum qui aderant, in eandem sententiam ibat, bellum erat consensu fieri solitum: ut fecialis hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret, & non minus tribus puberibus præsentibus diceret, QUOD POPULI priscorum Latinorum, hominesque prisci Latini adversus populum Rom. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod populus Ro. Quiritium bellum cum priscis Latinis jussit esse; Senatusque populi Ro. Quiritium censuit, consensit, conscivit, ut bellum cum priscis Latinis fieret: ob eam rem ego, populusque Ro. populis priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis bellum indico, facioque. Id ubi dixisset hastam in fines eorum emittebat. Ex Livii *lib.* 1.

Belli indicendi.

Quod populus Hermundulus, hominesque populi Hermunduli, adversus populum Rom. bellum facere deliquereque: quodque populus Romanus populo Hermundulo, hominibusque Hermundulis bellum indico facioque Ex Gell. *l.* 16. *c.* 4.

Cautionis de dolo malo.

Uti ne propter te fidem tuam captus, fraudatusve sim. Cicer. 3. Offic.

Cessionis in jure.

In jure concessio fit hoc modo: Apud magistratum populi Ro. vel apud Prætorem, vel apud præsidem provinciæ, iis cui res in jure ceditur, rem tenens ita vindicat: HUNC EGO EX JURE QUIRITUM HOMINEM MEUM ESSE AIO. Deinde posteaquam hic vindicaverit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contra vindicet: quo negante aut tacente, tunc ei qui vindicaverit, eum addicit, idque legis actio vocabatur. *Boëtius* in Topic. *Cic.* ex comment. Caji.

Cinguli à Trajano Imp. præfecto prat. dati.

Accipito hunc ensem, ut siquidem recte atque è Rep. imperavero, pro me, sin secus, contra me utaris.

Coemptionis in matrimonio.

Vir in coemptione sic stipulabatur: Visne mulier mihi materfamilias esse: illa respondebat volo: item mulier interrogabat, *Visne* vir mihi paterfamilias esse? ille respondedat volo, itaque mulier viro conveniebat in manum: & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Hæc *Boëtius* in Topic. Ex *Ulp.* Inst.

Contestandæ litis.

Contestari litem dicuntur duo, aut plures adversarii: quod ordinato judicio utraque pars dicere solet, TESTES ESTOTE. Festus *lib.* 3.

Cretionis in hæreditatibus.

Cretio est certorum dierum spatium, quod datur instituto hæredi ad deliberandum, utrum expediat ei adire hæreditatem, necne: velut, Titius hæres esto, cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris, poterisque: nisi ita creveris, exhæres esto. Cernere est verba cretionis dicere ad hunc modum: Cum me Mævius hæredem instituerit, eam hæreditatem adeo, cernoque. Ex Ulpiani *instit. c.* 22.

Decreti Trib. pl.

Quod P. Scipio Africanus postulavit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges contraque morem majorum Trib. plebis hominibus accitis per vim inauspicato sententiam de eo tulerit, mulctamque nullo exemplo irrogaverit, prædesque eam ob causam reum dare cogat: aut si non det, in vincula duci jubeat, ut eum à collegæ vi prohibeamus, & quod contra collega postulavit, ne sibi intercedamus, quo minus suapte potestate uti liceat: de ea re nostrum sententia omnium data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, collegæ arbitratu prædes dabit collegæ, ne eum in vincula ducat, intercedemus: si quis arbitratu prædes non dabit, quo minus collega sua potestate utatur, non intercedemus.

Item.

Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem conjectaverit, alienum videtur esse à dignitate Reipub. in eum locum imperatorem pop. Rom. duci, in quem locum ab eo conjecti sunt duces hostium. Itaque L Cornelium Scipionem Asiaticum a collegæ vi prohibeo. Ex Gell. *lib.* 7. *c.* 19.

Dedicationis spoliorum & templi qua Romulus Sabinorum Rege interfecto est usus.

Jupiter Feretri, inquit, hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, templumque iis regionibus quas modo animo metatus sum, dedico, sedem opimis spoliis, quæ regibus ducibusque hostium cæsis, me auctorem sequentes posteri ferent. Ex Liv. *li.* 1.

Deditionis à fecialibus.

Quandoquidem hice homines, injussu populi Rom. Quiritium fœdus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxam noceverunt: ob eam rem quo populus Rom. quo scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo. Ex Livii *lib.* 9.

Deditionis.

Rex irrogavit: ESTISNE vos legati Cratoresque missi à populo Collatino, ut vos populum Collatinum dederitis? Sumus. Estne populus Collatinus sua potestate? Est. Deditisne vos populum Collatinum, urbem agros, aquam, termi-

terminos, delubra, utensilia divina humanaque omnia in meam populique Rom. ditionem? Dedimus. At ego recipio. Ex Livii *lib.* 1.

Deferendi nominis.

Cum in jus ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo. AIO TE SICULOS SPOLIASSE, si tacuisset, lis ei æstimabatur, ut victo: si negabatur, petebatur à magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio. *Ascon.* in Ven. 2.

Deferendi nominis.

Consul & dies apud illum Prætorem vel proconsulem L. Titius professus est, se Mæviam *lege Julia de adulteriis* ream deferre, quod dicat eam cum C. Seio in civitate illa domo illius, mense illo consulib. illis, adulterium commisisse, Paul. 3. *ff. de accusat.*

Devotionis urbium & exercituum per impia nomina Deorum Ethnicorum.

Dis pater, sive Jovis, manes, sive quo alio nomine fas est, nominare, ut omnes illam urbem Carthaginem exercitumque quem me sentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis, quique adversus legiones, exercitumque nostrum arma telaque feret, uti vos eos exercitus, eos hostes, eosque homines, urbes, agrosque eorum, & qui in his locis, regionibusque, agris urbibusque habitant, abducatis lumine supero princeps, exercitumque hostium, urbes agrosque eorum, quos me sentio dicere. Uti vos eas urbes, agrosque, capita, ætatesque eorum devotas, consecratasque habeatis, illis legibus, quibus quandoque sunt maxime hostes devoti, eosque ego, vicarios pro me fide, magistratuque meo, & pro pop. Rom. exercitibus legionibusque nostris do, devoveo ut me meamque fidem, imperiumque legiones, exercitumque nostrum qui in his rebus gerundis sunt, bene salvos sinatis esse. Si hæc ita faxitis, ut ego sciam, sentiam, intelligam: Tunc quisquis votum hoc faxit, recte factum est, quibus atris tribus, Tellus mater, teque Jupiter obtestor. Ex Macrobii *lib.* 3. *c.* 9.

Devotionis qua Decius est usus more Ethnicorum, vi supra.

Jane, Jupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, divi Novensiles, dii indigites, divi, quorum est potestas nostrorum, hostiumque, diique manes, vos, precor, veneror, veniam peto, feroque, uti populo Rom. Quiritium vim victoriamque prosperetis: hostesque populi Rom. Quiritium terrore, formidine, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupavi, ita pro Rep. Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis popu. Rom. Quiritum, legiones, auxiliaque, hostium mecum diis manibus, Tellurique devoveo. Ex Livii *lib.* 8.

Dimittendæ concionis à Trib. pleb.

Si vobis videtur discedite Quirites, Livius *lib.* 2.

Dimittendi funeris.

Corona populi tandiu stabat, respondens fletibus præficæ, id est, principi planctuum, quandiu consumpto cadavere, & collectis cineribus, diceretur novissimum verbum ILICET; quod ire licet significat, unde est.

—— *Dixitque novissima verba.*

Servius *lib.* *Æneid.* 6.

Dimittendi. judicii.

Actum est, ilicet. Donatus *in Phormion.* Sic judices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum præco pronunciasset, ACTUM EST, ILICET: id est, ire licet.

Dimittendi judicii

Miris fuit veterum, cum satis visum esset fluxisse verborum, hanc sibi necessitatem finiendæ Orationis imponere, ut dicerent ad ultimum, Dixi: quod etiam ab utraque parte Oratione consumpta, ut in consilium dimitterentur, Prætor soleret pronunciare, DIXERUNT, Asconius *in* 2. *Verr.* Cic. tamen *Verr.* 4. Præco, inquit, dixisse pronunciat.

Dimittendi Senatus.

Nihil vos moramur P. C. Jul. Capitol. in Ant. Philosop.

Dimittendorum manium.

Dicebatur VALE, post tumuli peracta solemnia. Servius *Æne.* 6. Idem *in lib* 3. Mortuis etiam dicitur: ut,

—— *Salve maxime Palla,*
Æternumque vale. Item in eod.
—— *animamque sepulchro*
Condimus, & magna supremum voce ciemus.

Hoc est, inquit, Servius, Dicimus more solemni. VALE.

Divortii.

Tuos res tibi habeto. Tuas res tibi agito. Ex *lib.* 2 *ff. de divortiis.*

Donationis causa mortis.

In donationibus quæ mortis causa fiunt, hæc verborum solemnitas custoditur, Illum agrum, aut illam domum me malo habere, quam te: te, quam hæredem meum. Hæc Arrianus Pauli Sent. interpres, *lib. Sent.* 11. *c.* 3.

Dotis dicendæ.

Decem doti tibi erunt quod mihi debes, doti tibi erit, *l.* 44. 46. 59. *l.* 59. *de jur. dot.*

Dotis legatæ.

Quæ instrumento dotali conscripta sunt, do lego Brederod. *ex ill. ff. & C.*

Duum virorum qui de perduellione judicent faciendorum.

Duum viri perduellionem judicent: si à Duumviris provocarit, provocatione certato: si vincent, caput obnubito: infelici arbori reste suspendito. verberato vel intra pomœrium, vel extra pomœrium. Ex Livii *lib.* 1.

Edicti ædilitii, vide in *leg.* 38. *ff. de ædil. edict.* & apud Gell. *lib.* 4. *cap.* 2.

Edicti Censorum de coercendis Rhetoribus.

RENUNCIATUM est nobis esse homines, qui novum genus disciplinæ instituerunt, ad quos juventus in ludum conveniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetores, ibi homines adolescentulos dies totos decere. Majores nostros qui liberos suos discere. & quos in ludos iterare vellent, instituerunt. Hæc nova quæ præter consuetudinem ac morem majorum fiunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter & iis qui eos ludos habent, & iis qui eo venire consueverunt, visum est faciundum, ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. Ex Gellii *lib.* 15. *c.* 11.

Edicti Prætorii exempla passim in Pandectis extant.

Emancipationis.

Est autem emancipatio, imaginaria quædam venditio, quod ipsum jus proprium Romanorum est. Eaque res ita agitur adhibitis non minus quam quinque testib. civib. Romanis, puberib. & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur Libripens. Is qui mancipium accipit æs tenens ita dicit. Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio. Isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra. Deinde ære percutit libram, idque æs dat ei, à quo mancipium accipit, quasi pretii loco. Ex Caji *lib. Instit.* 1.

Emptionis.

Emptionis.

Fundus Sempronianus, quicquid Sempronii juris fuit, erit tibi emptus tot nummis: Brederod. *ex ff.lib.19.t.1.l.48.*

Evocationis Deorum.

Si Deus si Dea es, cujus populus, civitatisque Carthaginensis est in tutela, teque maxime ille, qui urbis hujus, populique tutelam recepisti, precor, veneror que, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginensium deseratis, loca, templa, sacra, eorumque urbem relinquatis, absque his abeatis: eique populo, civitatique metum formidinem, oblivionem injiciatis: proditibus Romam ad me, meosque veniatis: nostraque urbis loca, populoque Rom. militibusque meis præpositis sitis, ut sciamus intelligamusque, si ita feceritis, voveo bis templa ludosque facturum. Ex Macrobii *lib.3 c.9.*

Exceptionis.

Extraquam si quid ita factum sit, uti lege fieri licuit, *l. 2. §. Labeo. de flu.* Extra quam in reum capitis prejudicium fiat, *lib. 2. De invent.* Si non vi, non clam, non precario feceris, *l. si vitem. ff. quod vi aut.* Si in ea re de qua agitur præjudicium hæreditati non fiat, *l. 1. ff. fam. ercisc.* Si in ea re nihil metus causa factum est, *l. 4. §.ult. De dol. excep.* Si non voluntate creditoris fundus venit, *l. sicut. ff. quib. mod.* pig. Si non mihi mandatum sit, ut à debitoribus peterem *l. itaque 48. de procre. act.*

Exercitus evocandi.

Si esset tumultus, qui fuerat ducturus exercitum, ibat ad Capitolium, & exinde proferens duo vexilla, unum roseum, quo pedites evocabat, alterum cæruleum, quo equites, dicebat: Qui vult salvam Remp. me sequatur. Servius *Æneid. lib. 8.* Cicero pro reditum in Senatu: Quid magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, quam quod illo petente vos decrevistis, ut cuncti ex omni Italia qui Rem. salvam vellent, ad me unum hominem fractum & prope dissipatum restituendum & defendendum venirent? ut qua voce ter omnino post Romam conditam Consul usus esset pro universa Repub. apud eos solum qui ejus vocem exaudire possent. Idem pro C. Rubitio. Fit SC. ut C. Marius L. Val. Coss. operam darent, ut imperium populi R. majestasque conservaretur, qui Remp. salvam esse vellent, arma capere, & se sequi jubent.

Fidejubendi.

CENTUM QUÆ mihi Cajus debet, eadem mihi dare spondes? spondeo. Stichum aut decem fide tua jubes? jubeo. Quantam pecuniam credidero, fide tuà esse jubes? jubeo, Mille modios tritici fide tua esse jubes? jubeo. Si reus quadraginta non solverit, fide tua esse jubes? jubeo. Ex *tract. de fidejuss.* in Pandectis.

Fiducia.

Ut inter bonos bene agier oportet, & sine fraudatione. Cic. *offic. 3. Epist.fam.7.epist.12.*

Fœderis peragendi.

Fecialis regem Tullum ita rogavit, Jubesne me rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? Jubente rege, Sagmina, inquit, te rex posco. Rex ait: Pura tollito. Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogavit. Rex, facisne me regium nuncium populi Romani Quiritium? Vasa comitesque meos? Rex respondit, Quod sine fraude mea, & populi Romani Quiritium fiat, facio. Dein fecialis patrem patratum facit qui legib. fœderis recitatis, AUDI, inquit, Jupiter, audi pater patrate populi Albani, Audi tu populus Albanus: ut illa palàm prima postrema ex illis tabulis cerave recitata sunt sine dolo malo, utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt illis legibus populus Romanus prior non deficiet, prior defecerit, publico consilio, dolo malo, tum Diespiter populum R. sic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Quod ubi dixit, porcum saxo silice percussit. Ex Livii *lib. 1.*

Fœderis cum Antiocho rege.

Amicitia regi Antiocho cum populo Romano his legib. & conditionibus esto. Ne quem exercitum qui cum populo Romano sociisque bellum gesturus erit, Rex fines regni sui eorumve qui sub ditione ejus erunt, transire sinito: neu commeatu, ne qua alia ope juvato. Idem Romani sociique Antiocho, & iis qui sub imperio ejus erunt, præstent. Belli gerendi jus Antiocho ne esto, cum iis qui insulas colunt, neve in Europam transeundi. Excedito urbibus, agris, vicis, castellis eis Taurinum montem usque ad Tanaim amnem, & à valle Tauri, usque ad juga qua in Lycaoniam vergit, ne qua arma efferto ex iis oppidis, agris, castellisque in quibus excedat, si qua extulit, quæ quoque oportebit, recte restituito, ne militem, ne quem alium ex regno Eumenis recipito. Si qui earum urbium cives, quæ regno abscedunt, cum rege Antiocho, intraque fines ejus regni sunt, Apameam omnes ante diem certam redeant. Qui ex regno Antiochi apud Romanos, sociosque sunt, iis jus abeundi manendique esto, Servos seu fugitivos, seu bello captos, seu quilibet captus aut transfuga erit, reddito Romanis sociisque Elephantos tradito omnes, neque alios parato. Tradito & naves longas, armamentaque earum: neve plures quam decem naves actuarias, nulla quarum plus quam XXX. remis agatur, habeto: neve minorem ex belli causa, quod ipse illaturus erit: neve navigato circa Calycandrum neve Sarpedontem promontoria: extra quam si qua navis pecuniam stipendium aut legatos; aut obsides portabit. Milites mercede conducendi ex iis gentib. quæ sub ditione populi Romani sunt, Antiocho regi jus ne esto: ne voluntarios quidem recipiendi. Rhodiorum sociorumve quæ edes ædificiaque intra fines regni Antiochi sunt, quo jure ante bellum fuerunt, eo Rhodiorum sociorumve sunto. Si quæ pecuniæ debentur, earum exactio esto. Si quid ablatum est, id conquirendi, cognoscendi, repetendique jus item esto. Si quas urbes, quas tradi oportet, ii tenent, quib. Antiochus dedit ex iis præsidia deducito: utique recte tradantur, curato. Argenti probi Attica talenta XII. millia dato intra XII. annos pensionib. æquis, talentum ne minus pondo LXXX. Romanis ponderibus pendat: & tritici DLX. millia modium. Eumeni regi talenta CCCL. intra quinquennium dato, & pro frumento, quod æstimatione fiat, talenta CXXVII. Obsides Ro. XX. dato, & triennio mutato, neve minores octonum denum annorum, neu minores quinum quadragenum. Si qui sociorum populi Romani, ultro bellum inferent Antiocho; vim vi arcendi jus esto: dum ne quam urbem, aut belli jure teneat, aut in amicitiam accipiat: controversias inter se jure ac judicio disceptent aut si utrisque placebit, bello. Ex Livii *lib. 38.*

Hart-

Hæredis instituendi.

Hæres recte institui potest his verbis, Titius hæres sit, Titium hæredem esse jubeo. Illa autem institutio, Hæredem instituo, Hæredem facio, plerisque improbata est. Ex Ulpia. *Inst.c.21.*

Hæredis instituendi ad substituendi.

Hæredes scripti sunt, velut, Titius hæres esto cernitoque in diebus proximis centum, quibus scieris poterisque: nisi ita creveris, exhæres esto: tunc Mævius hæres esto, cernitoque in diebus, & reliqua. Similiter & deinceps substitui potest. Ex Ulp. *Inst. c.* 22. Sive vivo me, sive mortuo natus fuerit, hæres esto. Titius hæreditatis meæ Dominus esto. Excepto fundo, excepto usufructu, hæres esto. Quem hæredem codicillis fecero, hæres esto. Titius ex parte dimidia hæres esto. Sejus ex parte dimidia, ex qua parte Sejum institui, ex eadem parte Sempronius hæres esto. Publius, Marcus, Gajus, invicem substituti hæredes mihi sunto. Quos ex disparibus partibus hæredes institui, æque hæredes sunto, Brederod. *ex ll. ff.*

Institutionis captatoria.

Qua ex parte Titius me hæredem instituerit, ex ea parte Mævius hæres esto. Quanta ex parte me à Titio hæredem institutum, recitassem, ex ea parte Sempronius mihi hæres esto, Brederod. *ex ll. ff.*

Indicendi compitalia.

Die Noni post Kal. Jan. Quirib. compitalia erunt. Ex Macrobii *lib.* 1.*c.*4. & Gell. *lib.*10.*c.*24.

Judicii vocandi

Quod bonum, fortunatum, felixque salutareque sit populo R. Quiritium reique publicæ populi R. Quiritium, mihique collegæque meo, fidei, magistratuique nostro, omnes Quirites, pedites, armatos, privatosque curatores omnium tribuum, si quis pro se, sive altero dari rationem volet, voca julicium huc ad me. Ex Varr. *lib. de ling. lat.* Liv. *lib.* 40.

Intercessionis Tribunitia.

eto, Liv. *lib.* 1.

Interdicti de bonis prodigi.

Quando tu bona paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico. Ex Paul. *sent. lib.* 3. *tit.* 5. Locum avtem sic correximus, cum antea legeretur, HABITA QUÆ. Nostræ correctionis testes sunt ante biennium clarissimi viri *Bonifacius Amerbachius*, *Paulus Manutius*: ad quos de communibus studiis, ut fit, scribens, ea de re mentionem injeci. Interfuit etiam correctioni *Jacob. Colonius*, adolescens eruditiss. mihique amicissimus. Post eadem ICto doctissimo *Jac. Cujacio* in mentem venit, hoc tamen testari nunc operæ pretium putavi, & simul considerandum, an pro EARE, legendum potius esset ÆRE, COMMERCIOQUE, ut intelligatur, ei omni negotio quod per æs & libram gerebatur, interdictum esse. Aliorum Interdictorum Prætoris exempla in Pandectis obvia sunt omnibus. lib. Pandectis. XLIII.

Interrogationis, qua Censores in solemni jurejurando de uxoribus utebantur.

Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Ex Gellii *lib.*4.*c.*20.& *lib.* : e *Orat.*2.

Judicandi.

Vide posterius sub forma sententiæ ferendæ.

Judicis dandi.

L. Octavius judex esto. Si apparet fundum Capenatem quo agitur ex jure Quiritium, P. Servilii esse, neque is fundus restituantur. Ex *Verr.* 4.

Judicii recuperatorii.

Si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse. Cic. *in Divinat.* Si pateret jugera ejusmodi fundi esse plura, quam colonus esset professus, tum Xeno damnaretur. Si pateret adversus edictum fecisse. Ex *Verrina.* 5.

Si pateret H. SIↃↃↃ dari oportere. Ex Orat. pro Q. Roscio.

Si apparet eum dare oporter *sic itaque de actionibus.* e. Ex §.

Judicii T. Manlii in filium.

Quandoquidem Tu, M. Manli, neque Imperium consulare, neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum, extra ordinem in hostem pugnadi, & quantum in te fuit, disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvisti: neque in eam necessitatem adduxisti, ut aut Reip. mihi aut mei, meorumque obliviscendum sit, nos potius nostro delicto plectemur, quam Respub. tanto suo damno nostra peccata luat. triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus, me quidem cum ingenita caritas liberum, tum specimen istud virtutis, deceptæ vana imagine decoris, in te movet: sed cum aut morte tua saucienda sint Consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda: nec te quidem, si quid in te nostri sanguinis est, recusare censeam, quin disciplinam militarem, culpa tua prolapsam, pœna restituas. I lictor, deliga ad palum, Ex *Livii li.* 8.

Judiciorum bona fidei.

Quantum ex bona fide illum dare facere oportet. Cicer. *offic.lib.*2. in Topic.

Jurisjurandi.

Majorum diligentia hæc fuit. Primum jurare ex animi sui sententia, quenque voluerunt: deinde ita teneri, Si sciens falleret: quod inscitia multa versaretur in vita. Cic. *lib. A ad.* 11. Idem *de offi.* 3. Non enim falsum jurare, pejerare est: sed quod ex animi sententia juraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere perjurium est. Liv. *lib.* 32. Ex animi sententia juro, ut ego Remp. non deseram, neque alium civem deserere patiar. Idem *lib.* 43. Ex tui animi sententia ex edicto C. Claudii, Ti. Sempronii Censorum in provinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?

Jurisjurandi à P. Scipione concepta.

Ex mei animi sententia juro, ut ego Remp. non deseram, neque alium civem Romanum deserere patiar. si sciens fallo, tum me Jupiter Opt. Max. domum, familiam, remque meam pessimo letho afficias. Ex *Livii* lib. 22.

Jurisjurandi à L. Bruto ob Lucretiam præstiti.

Per hunc castissimum ante regiam injuriam sanguinem juro, vosque dii testes facio me L. Tarquinium superbum cum scelerata conjuge & omni liberorum stirpe; ferro, igni, quacunque dehinc vi possim, exacturum, nec illos, nec alium quinque regnare Romæ passurum. Ex *Livii* lib. 1.

Jurisjurandi per Jovem lapidem.

Si sciens fallo, tum me Diespiter salva urbe, arceque bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem, Festus *lib.* 10. Plaut. Aulul. Cic. *Ep. fam.* 7. *Plutarchus in Syllan.* Polybius *lib. Histor.* 3. item si explicat: Ῥωμαῖοι δὲ Δία λίθον ὀμνύειν κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος, ἐπὶ δὲ τούτῳ τὸν Ἄρην καὶ τὸν Ἐνυάλιον. ἔστι δὲ τὸ Δία λίθον, τοιοῦτο. λαβὼν εἰς τὴν χεῖρα λίθον ὁ ποιούμενος τὰ ὅρκια περὶ τῶν συνθηκῶν, ἐπειδὰν ὀμόσῃ δημοσίᾳ πίστει, λέγει τάδε· εὐορκοῦντι μὲν ποιεῖν τ' ἀγαθά, εἰ δ' ἄλλως διανοηθείην ἢ πράξαιμι, πάντων τῶν ἄλλων σωζομένων ἐν ταῖς ἰδίοις πατρίσιν.

τριτη, ἐν τοῖς ἰδίοις νόμοις ἐπὶ τῶν ἰδίων βίων ἱερῶν τάφων, ἐγω μόνος ἐκπίπτειμι οὕτως ὡς ὅδε λίθος νῦν καὶ ταῦτα εἰπων ῥίπτει τὸν λίθον ἐκ τῆς χειρός.

Jurisjurandi militari.

In magistratu C. Lælii C. F. Cos. L. ve Cornelii P. F. Cos. in exercitu, decemque millia passuum prope furtum non facies dolo malo, solus neque cum pluribus pluris nummi argentei in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inveneris sustulerisve, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit: uti tu, ad C. Lælium, C. F. Cos. L. ve Corne P. F. Cos. sive ad quem eorum jusserit, proferas, aut profirebere in triduo proximo, quicquid inveneris, sustuleritve dolo malo, aut domino suo, cujum id censebis esse, reddes, uti quod recte factum esse voles. Deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi harumce aliqua causa erit: Funus familiare: feriæ vindemiales: calendæque quæ non ejus rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo hodie minus ibi esset: morbus sonticus, auspiciumve anniversarium, quod recte fieri non posset, nisi ipsius eo die ibi sit, jus, hostisve, status condictusve dies cum hoste, si cui eorum harunce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit eo die venturum, aditurumque eum, qui eum pagum, vicum oppidumve delegerit. Ex *Gellii* lib. 16. c. 4.

Legis ferendæ.

Velitis jubeatis Quirites, &c. Ex *Cicer.* Orat. pro Domo.

Quicunque post hanc legem. Ex Oratione pro Posthumo & *l.* 1. *ff. ad leg. Falcid.*

Consul (vel Prætor, vel qui populum rogarat) populum jure rogavit, populusque jure scivit.

Si quid jus non fuit rogari, ejus ea lege nihilum rogatum, Ex Philipp. 1. Valerio Probo, Festo Pomp. Orat. pro Domo, pro Cæcinna, *l. Epist. ad Attic.* 3.

Si quid contra alias leges, hujus legis ergo latum sit, & qui in hanc legem rogassit, impune esto. Cic. *l.* 3. *ad Attic.*

Legis jubendæ & antiquandæ.

Uti rogas: vel antiquo, moris erat ut populo in comitiis legum duæ tabellæ darentur, quarum in altera V. R. in altera A. scriptum erat, patet ex Cic. *lib. de leg.* 2. *Epist. ad Attic.* 1. Liv. & aliis.

Legis sanciendæ.

Ne per Saturam abrogari, derogative jus esto. *Festus.*

Jussu mandatuque legis militaris. *P. R.*

Cos. Imp. Trib. Miles Tiro, commilito armare, quisquis es, manipularive Centurio, turmave Legionarie hic sistito, vexillum finito arma deponito, ne citra hunc amnem Rubiconem signa ductum exercitum commeatumque traducito. Si quis hujusce jussionis ergo adversus præcepta ierit feceritve, adjudicatus esto hostis P. R. ac si contra patriam arma tulerit, penatesque è sacris penetralibus asportaverit. S. P. Q. R.

Sanctio plebescíti, S. ve Consulti ultra hos fines arma ac signa proferre liceat nemini. Ex Epigr. Rom.

Legati testamentarii.

Legamus quatuor modis: per vindicationem, per damnationem, sinendi modo, per præceptionem. Per vindicationem, his verbis legamus: Do, lego, Capito, sumito, sive habeto. Per damnationem his verbis: Hæres meus damnas esto dare, dato, facto, heredem meum dare jubeo. Sinendi modo ita: Heres meus damnas esto sinere, Lucium Titium sumere illam rem, sibique habere. Per præceptionem sic: L. Titius illam rem præcipito. Ex *Ulpiani* Instit. cap. 24.

Libandi diis vini.

Mactus hoc vino inferio esto. Arnob. *lib. cont. gent.* 7. infra vide Sacrificii porcæ.

Literarum ab Impp. ad Senatum incolumi exercitu mittendarum.

Si vero & liberi vestri valetis, bene est: ego & exercitus valemus. Dio Cass. *in Adriano*, & Cic. *in Epist.* persæpe, aliique complures.

Lustrandi agri.

Mars pater te precor, quæsoque, uti sies volens propitius mihi, domo, familiæque nostræ, quo jus rei ergo agrum, terram, fundumque meum suo vitaurilia circumagi jussi, uti tu morbos visos invisosque, viduertatem, vastitudinemque, calamitates, intemperiasque prohibessis, defendas: averruncesque, utique tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, beneque evenire sinas, pastores, pecuaque salva servassis, dicisque bonam salutem valetudinemque mihi, domo, familiæque nostræ. Harunce rerum ergo fundi terræ agrique mei lustrandi, lustrique faciendi ergo sicuti dixi, macte hisce suo vitaurilib. lactentib. immolandis esto. Mars pater ejusdem rei ergo, macte hisce suo vitaurilib. lactentib. esto. Item cultro facito struem, & ferrum uti adsiet. Indeo obmoveto. Ubi porcum immolabis, agnum vitulumque, sic oportet. Ejusque rei ergo macte hisce suo vitaurilib. immolandis esto, nominare vetat Martem neque agnum, vitulumque. Si minus in omnes litabit, sic verba concipito: Mars pater, si quid tibi in illisce suo vitaurilibus lactentibus neque satisfactum est, te hisce suo vitaurilib. piaculo. Si uno duobusque dubitaverit, sic verba concipito: Mars pater, quod tibi illud porco neque satisfactum est, te hoc porco piaculo. Ex Catone *De re rustica.*

Mancipii faciendi.

Vide nexus faciendi formulam.

Manumittendi servi.

Manumitti servus dicebatur, cum dominus aut caput ejus servi, aut aliud membrum tenens dicebat: Hunc hominem liberum esse volo: & emitebat eum è manu. Ex *Festi* l. 11. Extat etiam in Bibliotheca regia fragmentum indicis Latino græci, in quo scriptum ita est: Βινδικτα ἡ ῥάβδος μεθ' ἧς ὁ ἄρχων ἢ ὁ πραίτωρ τὴν τῶν ἐλευθερουμένων κεφαλὴν ἐπαιεν, φάσκοντες: φαμὶν τὸν παρόντα ἄνθρωπον εἶναι ἐλεύθερον, καὶ πολίτην ῥωμαῖον.

Matrimonii testificandi.

Cos Aug. Pob. Claud. Quæst. ær. Antoninam Volumniam virginem, volent, auspi. è. parent. suis coemit. e. IV. fac. in do. dux. id est, Consule Augusto, P. Claudius Quæstor ærarii Antoninam Volumniam virginem volentem auspicato è parentibus suis coemit, & quatuor facibus in domum duxit. Ex lapide Patavino.

Missionis ignominiosæ.

C. Aviene, quod in Italia milites populi Rom. contra Remp. instigasti, rapinasque per municipia fecisti quodque mihi & Reip. inutilis fuisti, & pro militibus tuam familiam. jumentaque in naves imposuisti, tuaque opera militibusque tempore necessario

cessario Resp. caret, ob eas res ignominiæ causa ab exercitu meo te removeo: hodieque ex Asia abesse, & quantum potes, proficisci, jubeo, itemque te A. Fontei, quod Tribunus militum seditiosus, malusque civis fuisti, ab exercitu dimitto. T. Alliene, M. Tiro, C. Clausiane, cum ordines in meo exercitu, beneficio non virtute consecuti ita vos gesseritis, ut neque bello fortes neque pace boni aut utiles fueritis, & magis seditione concitandisque militibus, adversariorum nostrorum Imperatoris, quam pudoris modestiæque fueritis studiosores, indignos vos esse arbitror, qui in meo exercitu ordines ducatis: missosque facio, & quantum potestis, abesse ex Africa jubeo Ex *Hirtio*.

Mulctæ in judicio.

M. Terentio quando citatus neque respondit, neque excusatus est ego ei unam ovem mulctam dico Gell. *l.* 11. *c.* 1.

Nexus faciendi.

Mancipatio est imaginaria quædam venditio, quæ sic agitur: adhibitis non minus quam quinque testibus, judicibus Roma. puberibus & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam tenebat, qui appellabatur Libripens, is qui mancipium accipit æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, iisque mihi emptus est hoc ære, æneaque libra. Deinde ære percutit libram, idque æs dat ei, à quo mancipium accipit, quasi pretii loco. Boëtius *in Topic. ex lib.* 1. *Instit.* Caii.

Ominis nuptialis.

Talasio Livius *lib* 1. Unam longe ante alias specie insignem à globo Talasii cujusdam raptam fuerunt: multisque sciscitantibus cuinam eam ferrent, identidem, ne quis violaret, Talasio ferri clamitatum; inde nuptialem hanc vocem factam. Idem Servius *in l. Æneid.* 1.

Oraculi Delphici.

Romane, aquam Albanam cave lacu contineri, cave in mare manare suo flumine finas. emissam agros rigabis, dissipatumque rivis extingues, tum insiste audax hostium muris, memor, quam per tot annos obsides urbem, ex ea tibi his quæ nunc panduntur; fatis victoriam datam, bello perfecto donum amplum victor ad mea templa portato: sacrique patria, quorum omissa cura est, instaurata ut assolet, facito. Ex Livii *l.* 5.

Pactionis ob pacem cum Ætolis.

Imperium majestatemque populi Romani gens Ætolorum conservato sine dolo malo, ne quem exercitum, qui adversus socios, amicosque eorum ducetur, per fines suos transire finito neve ulla ope juvato, hostes eosdem habeto quos populus Rom. armaque in eos ferto, bellumque pariter gerito. perfugas, fugitivos, captivosque reddito Romanis, sociisque: præterquam si qui capti, cum domos redissent, iterum capti sunt: aut si qui eo tempore ex iis capti, sunt, qui tum hostes erant Romanis, cum inter præsidia Romana Ætoli essent. aliorum: qui comparebunt, intra dies centum Corcyræorum magistratibus sine dolo malo tradantur: qui non comparebunt, quando quisque eorum primum inventus fuerit reddatur. Obsides XL. arbitratu Consulis Romani dato, ne minores XII. annorum, neu majores XL. Obses ne esto Prætor, Præfectus equitum, scriba publicus, neve quis qui ante Obses fuerit apud Romanos. Cephalenia extra pacis leges esto. Ex Livii *lib.* 38.

Precationis ob bellum Macedonicum.

Quam rem Senatus populusque Romanus de Repub. deque ineundo novo bello in animo haberet, ea res uti populo Rom. sociisque ac nomini Latino bene ac feliciter eveniret: secundum rem divinam, precationemque, ut de Repub. deque provinciis senatum consulerent. Ex Livii *lib.* 31.

Precationis P. Scipionis.

Divi, Divæque, inquit, qui maria terrasque colitis, vos precor quæsoque, quæ in meo imperio gesta sunt, geruntur, postque gerentur, ea mihi populo, plebique Romanæ, sociis, nominique Latino, qui populi Romani, quique meam sectam. imperium, auspiciumque terra, amnibusque sequuntur, bene vertant: eaque vos omnia bene juvetis: bonis auctibus auxitis: salvos incolumesque victis perduellibus, victores spoliis decoratos, triumphantesque meum domos reduces sistatis: inimicorum hostiumque ulciscendorum copiam faxitis: quæque populus Carthaginensis in civitatem nostram facere molitus est, ea ut mihi populoque Romano in civitatem Carthaginensium exempla edendi facultatem detis. Ex Liv. *l.* 20.

Precationis quæ in principio pompa Romani Imperatores triumphantes, in Vaticano utebantur.

Di, Nutu, & imperio quorum nata & aucta est res Romana, eandem placati, propiciatique servate.

In fine vero in Capitolium ascendentes hæc.

Gratias tibi Jupiter Optume Maxume, tibique Junoni Reginæ, & cæteris hujus custodibus, habitatoribusque arcis Dis lubens lætusque ago, te Romana in hanc diem & horam per manus, quod voluistis, meas servata, bene gestaque eandem & servate, ut facitis, fovete, protegite, propitiate, supplex oro. Ex Macrob. *Saturnaliorum lib.* 1.

Precationis Hersiliæ.

Neria Martis. te obsecro pacem dare, ut liceat nuptiis propriis & prosperis uti, quod de tui conjugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi & suis posteris patriæ pararent. Ex Gel. *lib.* 13. *c.* 21.

Precationis Consularis, in Consule renunciando.

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit mihi magistratuique meo, populo, plebique Romanæ L. Licinium Cos. renuncio. Cic. *pro Murana.*

Præconii in sacrificiis.

Hoc Age. Plutarchus in Numa, & Coroliano, Favete linguis Cic. 1. & 2. *de Divinat.* Plin. *lib.* 28. *c.* 2.

Præfandi omnibus in rebus.

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit, Cic. *lib. de divinat.* 1.

Posthumos nepotes instituendi.

Filius Meus hæres esto, si filius meus me vivo moriatur, tunc quis mihi ex eo nepos, sive quæ neptis post mortem meam in decem mensibus proximis, quibus filius meus moreretur, natus nata erit, hæredes sunto. Scævola *ex C. Aquilio l. Gallus* 29. *De liber & posthum.*

Regis ab interrege rogandi.

Quod bonum, felixque sit, Quirites regem creato, ita patribus visum est, patres deinde, si dignum, qui secundus ab Romulo numeretur, crearitis, auctores fierent. Ex Livii *lib.* 1.

Regis inaugurandi.

Jupiter Pater, si est fas hunc Numam Pompilium, cujus ego caput teneo, regem Romæ esse, uti tua signa nobis certa acclarassint inter eos fines,

fines; quos feci. Ex Livii *lib.* I.

Relegandi.

ILLUM PROVINCIA illa, insulisque eis relego: excedere debebit intra illum diem. Ex Ulp. *in l.* 7. *ff. his qui. de interd. & releg.*

Renunciandi Consulis designati ab ipso Cos.

QUOD bonum faustum, felix, fortunatumque sit, mihi magistratuique meo, populo, plebique Romanæ, N. N. Consulem renuntio. Ex Cicerone *in Orat. pro Murana.*

Replicationis.

AUT si mihi mandatum est, ut à te peterem, *lib. itaque*, 41. *De procurat.*

AUT si res judicata non sit, *l.* 24. *De except. rei jud.*

AUT Si damnatione interposita secundum decretum vendiderit, *lib. consilio.* 7. *De curat. fur.*

Repudii.

CONDITIONE tua non utor, ex *l.* 11. *ff. de divo & reg.*

Rogandi judicis.

Itaque præclarum à majoribus accepimus morem rogandi judicii, si cum teneremus: QUA SALVA FIDE facere possit. Hæc rogatio ad ea pertinet, &c. Cic. *lib. de Offic.* 3.

Rogationis Attiliæ.

OMNES Campani, Atelani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemque populi Romani Fulvio Proconsuli quæque una secum dediderunt, agrum, urbemque, divina humanaque, utensiliaque, sive quid aliud dediderunt, de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs sic jussit: Quod Senatus maxima pars censeat, qui assidetis, id volumus jubemusque. Ex Livii *lib.* 26.

Rogationis de Tribunitio magistratu.

SI TRIBUNOS pleb. decem rogabo, si quos minus hodie decem tribunos plebis fecerint: hi tum, quos sibi collegas cooptassint, ita illi legitimi eadem lege. Tribuni plebei sint, ut illi, quos hodie Tribuni plebei feceritis: Ex Livii *lib.* 3.

Salutationis matutinæ.

Ave. *Vespertinæ.*

Salve. *Dio Cassius* in Adriano.

Salutationis patris patriæ.

QUOD bonum, faustumque sit tibi, domuique tuæ Cæsar Auguste, Senatus te consentiens cum pop. Rom. consalutat patriæ patrem. Ea Valerius Messala usus traditur à Suet. *in Augusto.*

Salutationis in Epistolis.

Seneca *lib. Epist.* 2. *Epist.* 15. Mos antiqua fuit, usque ad meam Senatus ætatem, primis Epistolæ verbis adjicere, si vales, bene est, ego valeo. Recte & nos dicimus, Si philosophatis, bene est, &c.

Salutationis in Epistolis Impp. re bene gesta.

Si vos liberique vestri valetis, bene est. Ego quidem & exercitus, valemus. *Xiphilinus* in Adriano, & in epist. *Cicer.* passim.

Sacrificii porcæ præcidaneæ ante messem.

Priusquam messem facies, porcam præcidaneam hoc modo fieri oportet. Cæteri porca præcidanea, porcam fœminam, priusquam hasce fruges condantur, far, triticum, ordeum, fabam, semen rapicium, thure, vino, Jano, Jovi, Junoni præfato. Priusquam porcam fœminam immolabis. Jano struem commoveto sic: JANE PATER, te hac strue commovenda bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi liberisque meis, domo familiæque meæ mactus hoc ferto. Fertum Jovi moveto, & mactato sic: Jupiter te hoc ferto ob movendo bonas precor preces, bene precatus sum; ejusdem rei ergo macte vino inferio esto, postea Jovi sit: JUPITER MACTE ferto esto, macte vino inferio esto. Postea porcam præcidaneam immolato. Ubi exta projecta erunt, ita Jano struem commoveto, mactatoque item uti prius feceris. Jovi fertum obmoveto: mactatoque, uti prius feceras, Item Jano vinum dato, & Jovi vinum dato, ita uti prius datum fuit, ob struem obmovendam, & fertum libandum, postea Cereri exta & vinum dato. Ex Catone *de re rust. c.* 134. apud quem tamen mactus perpetuo legendum, locus ille ex libro Arnobii contra gentes 7. significare videtur. Operæ precium est, verba ipsa depromere, quibus cum vinum datur, uti ac supplicare consuetudo est. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio inquit Trebatius, verbum ea causa est additum, eaque ratione profertur: ne vinum omne omnino quod in cellis atque apothecis est conditum ex quibus illud quod effunditur promptum est, esse sacrum incipiat & ex usibus eripiatur humanis.

SConsultorum à Plebe comprobandorum.

Quod Senatus maxima pars jubeat, qui assidetis, id volumus jubemusque. Ex Livii *lib.* 26.

SC quo quid Consulibus mandatur.

DONATUS in Adelph. Terent. Fac sis Sostrata; Sis, inquit, honorifice additur verbo, ne quod imperativo modo pronunciatur, superbum sit: deductum est autem à Senatusconsulti formula ubi enim aliquid Senatus Consulib. injungit, addit: Si EIS VIDEATUR. Hæc ille. Et est hoc observatum à Cicerone in illis SC. quæ in Philippic. legimus, ut Philipp. 9. Utique C. Pansa, A. Hircius Coss. alter, ambove, si eis videbitur, Quæstoribus urbani Imperent, &c.

Senatusconf. scribendi.

Quid de ea fieri placeret, de ea re ita censuerunt. Cælius *in Epist. tom.* 7. & alibi persæpe.

Senatusconsulti summi.

VIDEANT Consules, ne quid Resp. detrimenti accipiat. Sallust. *Catil.* Cic. *in Catil.* Livius *l.* 3. Tantumque terrorem incussere patribus, ut (quæ forma Senatusconsulti ultimæ semper necessitatis habita est) Posthumio alteri consulum negotium daretur: Videret, ne quid Resp. detrimenti caperet.

Sententiæ in perduellionis damnatum ferendæ.

LICTOR, colliga manus, caput obnubito, infelici arbori reste suspendito Cic. *pro C. Rarbirio*, Liv. *lib.* Gell. *l.* 12. *c.* 13.

Sententiæ in damnatos pronuncianda.

In causis majoribus judices in cistam tabellas conjiciebant suas, easque insculptas literas habentes, A. absolutionis, C. condemnationis: cum de alicujus capite agebatur, N. L. ampliationis, his enim litteris significabant non liquere. Pedian. in divinat. De formula N. L. Cicero *in Cluent.*

Sententiæ in privatis litibus pronunciandæ.

CICERO *l. de Finib.* II. Privatarum litium judices sumus. nihil enim possumus judicare, nisi quod est nostri judicii, in quo frustra judices solent, cum sententias pronuntiant, addere: Si quid mei judicii est. Si enim non fuit eorum judicii, nihilo magis, hoc non audito, illud est judicatum, &c.

Sententiæ pronunciandæ.

CUM constet Titium Seio ex illa specie quinquaginta. item ex illa specie viginti quinque debere iccirco L. Titium Seio centum condemno. Ex *l.* 1. *ff. qua sent. sine appel.* Item, Non liquet: si quando

quando obscura causa videbatur, privati judices id jurabant. Gel. *lib.* 14. *c.* 2. *& l. Pomponius. ff. de re jud.*

Sententia pronuncianda.

Fecisse Videri, Cic. *pro Cæcinna, Verrina* 3. *de fin.b.* 2. & aliis locis innumeris, itemque alii complures.

Sponsionis.

Quod à Flavio abstulero, partem dimidiam inde Roscio me soluturum spondeo. Ex Cicer. *Oratione pro Qu. Roscio.*

Sponsionis in judicio.

Ni Te Apronius in Decumis socium esse dicat, ex *Verrina* 5.

Sponsionis in arbitrio.

Ni vir bonus sit. Cic. *lib.* 3. *Offic.*

Stipulationis in emptione suum.

Illasce sues sanas esse, habereque recte licere, noxisque præstare, neque de pecore morboso esse, spondesne; Varr. *lib.* 2. *c.* 4.

Stipulandi.

Spondes? spondeo, promittis? promitto. fidejubes? fidejubeo. dabis? dabo. facies? faciam. Justinianus *ff.* 1. *de ver. obl.*

Stipulationis in caprarum emptione.

Illas capras hodie recte esse, & bibere posse, habereque recte licere, hæc spondesne? Ex Varr. *lib. De re rustic.* 2. *c.* 3.

Stipulationis in ovium emptione.

Cum emptor dixit: Tantis sunt miti empta? & ille respondit, Sunt, & expromisit nummos: emptor stipulatur prisca formula sic, Illasce oves, qua de re agitur, sanas recte esse, uti pecus ovillum, quod recte sanum est extra luscam, surdam, minam, id est, ventre glabro: neque de pecore morboso esse, habere recte licere, hæc sic recte fieri spondes? Ex Varrone *lib. de re rust.* 2. *c.* 2.

Stipulationum in boum aut juvencorum emptione.

Eos cum eminus domitos, stipulamur sic: Illosce boves sanos esse noxisque præstari? Cum emimus indomitos, sic: Illosce juvencos sane recte, deque pecore sano esse, noxisque præstari spondesne? Varr. *lib.* 2. *c.* 5.

Testimonii nuncupati.

Tabulas testamenti testator tenens ita dicit: Hæc uti in his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor. Itaque vos Quirites testimonium præbitote. Ex Ulpiani *Instit. c.* 20.

Testimonii dicendi.

Majorum hæc fuit diligentia. Voluerunt, ut qui testimonium diceret, Arbitrari se diceret, etiam quod ipse vidisset, Cic. *Academ.* 2. Idem *pro Fonteio*: Primum illud verbum consideratissimum nostræ consuetudinis Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cum ea dicimus jurati, quæ comperta habemus, quæ ipsi vidimus, ex toto testimonio sustulit.

Templi concipiendi.

Varro *lib. de ling. lat.* 6. Concipitur templum templum verbum, non iisdem usquequaque. In arce ita: Testaque meta sunto, quoad ego eas relinquam nuncupavero. Olla ver arbor, quicquid est, quam me sentio dixisse, templum, tectumque: ferto in sinistrum. Olla ver arbor, quicquid est, quod me sentio dixisse, templum tectumque: ferto in dextrum. Interea concretione, conspicione, cortumione, utique ea rectissime sensi.

Vaticinii Martiani.

Ammem Trojugena Cannam Romæ fuge, ve te alienigenæ cogant in campo Diomedis conserere manus. Sed neque credes tu mihi, donec compleris sanguine campum: multaque millia occisa tua deferat amnis in pontum magnum ex terra frugifera, piscibus, avibus, ferisque quæ incolunt terras: iis fiat esca caro tua: nam mihi Jupiter ita fatus est. Hostes Romani si expellere vultis, vomicamque quæ gentium venit longe, Apollini vovendos censeo ludos: qui quotannis comiter Apollini fiant, cum populus dederit ex publico partem privati uti conferat pro se suisque. His ludis faciendis præerit Prætor, hic qui jus populo plebique dabit summum. Decemviri Græco ritu hostiis sacra faciant, hæc si recte faxitis, gaudebitis semper, fietque res vestra melior: nam is dius extinguet per duelles vestros, qui vestros campos pascit placide. Ex Livii *l.* 25.

Vestalis à Pontif. Maxim. capiunda.

Sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ jus fiet sacerdotem Vestalem facere, pro populo Rom. Quiritibus, uti quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Ex Gellii *l.* 1. *c.* 12.

Voti ob bellum cum Rege Antiocho.

Si duellum, quod cum Antiocho Rege sumi populus jussit, id ex sententia Senatus populique Romani confectum erit, tum tibi Jupiter populus R. ludos magnos, dies decem continuos faciet: donaque ad omnia pulvinaria debuntur de pecunia, quantam Senatus decrevit, quisque magistratus eos ludos, quando ubique faxit, hi ludi recte dati sunto. Ex Liv. *l.* 36.

Voti concipiendi.

Tuo ductu, Pythice Apollo, tuoque numine instinctus pergo ad delendam urbem Veios: tibique hanc decimam partem prædæ voveo, te simul Juno Regina, quæ nunc Veios colis, precor, ut nos victores in nostram, tuamque mox futuram urbem sequare: ubi te dignum amplitudine tua templum accipiat. Ex Liv. *l.* 5.

Voti de vere sacro concipiendi.

Velitis jubeatisne hoc sic geri? si res populi Rom. Quiritium ad quinquennium proximum, sicut velim eam, salva servata erit hisce duellis, datum donum duit populus R. m. Quiritium, quod duellum populo Roman. cum Carthaginensi est, quæque duella cum Gallis sunt, qui cis Alpes sunt: quod ver attulerit ex suillo, ovillo, caprino, bovillo grege, quæque prophana erunt, Jovi fieri, ex qua die Senatus populusque jusserit, qui faciet, quando volet, quaque lege volet, facito quo modo faxit, probe factum esto: Si id moritur, quod fieri oportebit, prophanum esto, neque scelus esto, si quis rumpet, occidetve insciens, ne fraus esto, Si quis clepset, ne populo scelus esto, neve cui cleptum erit, si atro die faxit insciens, probe factum esto, si nocte sive luce, sive servus sive liber faxit, probe factum esto. Si ante id ea Senatus populusque jusserit fieri, ac faxit, eo populus solutus liber esto. Ejusdem rei causa ludi magni voti æris 333. millibus. trieate: præterea bubus Jovi 300. multis aliis divis bubus albis, atque cæteris hostiis. Ex Livii *l.* 22.

Voti Pontificum.

Pontificum votis annuant Dii Romanæ Reipublic. arcanaque morbis præsidia Apollinis jussu summa veneratione ex hoc Palladis scypho sacramenta libarunt, annuant, quorum ritu Romano imperio regna cessere. Ex *Antiquit. Rom. c.* 3.

DE VA-



DE VARIIS VERBORUM

AC RERUM FORMULIS & ANTIQUITATIBUS.

Quæ in Regiis ac Decemviralibus, aliisque priscis Romanorum Legibus, Senatusconsultis, & Magistratuum creatoribus, officiis ac differentiis continentur.

LEGES REGIÆ & LEGES X. VIRALES.

JUSTI LIPSII operâ collecta.

DE REGIIS LEGIBUS, ET QUI REGES QUAS TULERINT.

IUs omne Publicum aut Privatum est. Publicum, Divinum, aut Humanum. Divinum quod ad sacra & sacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magistratus & publicam administrationem. Ex his Romulus Rex humanum præcipue: Numa Divinum constituit. Et publico quidem juri pauca aut Reges cæteri, aut X. viri addiderunt. Supererat Privatum; quod in Naturale, Gentium, & Civile tribuitur. Naturæ jus Romuli fere leges præferunt: Numa Gentium addidit. Romulus de educatione liberorum de matrimoniis, de parentum jure sanxit: Numa de homicidiis, de bonæ fidei contractibus, de sepultura quædam tulit. Juris civilis præcipuus auctor est *Servius Tullius*, qui auctore *Dyonysio* de Contractibus & Injuriis 50. leges rogavit: item de fœnore, de nexis, ære alieno & alia, quæ compluria in suas tabulas X. viri transtulerunt. Non aliena ab hac origine juris *Aristotelis* divisio est Justitiæ particularis in διανεμητικὴν sive distributivam. & διορθωτικὴν sive Commutativam. Priorem illam justitiam Romulus maximè, & ex parte Numa: posteriorem cæteri spectarunt. Romuli leges, quarum verba ipsa perierunt, sententiæ ex antiquis præcipue *Dionysio* colliguntur sic concipi possunt.

I. Deos patrios colunto: externas fabulas in superstitiones ne admiscento.

II. Ne quid inauspicato publice gerunto.

III. Nocturna sacrificia, privilegiaque amoventor.

IV. Rex sacrorum præses, legum custos esto: judicia exerceto: belli imperium habeto.

V. Patres sacerdotia & magistratus capiunto: plebeiis patroni sunto.

VI. Populi suffragia sunto: magistratus creanto: leges scisciunto: pacem bellumque jubento.

VII. Mœnia sancta existimantor.

VIII. Uxor Ferreatione viro juncta in sacra & bona ejus venito jus devortendi ne esto.

IX. Si stuprum commisit, aliudve quid peccassit, maritus judex & vindex esto: deque eo cum cognatis cognoscito.

X. Temetum mulier ne bibito.

XI. Quod natum erit, parentes tollunto: monstrosos tamen partus se fraudi exponi fas esto.

XII. In liberos suprema patrum auctoritas esto, venumdare, occidere liceto.

Verba ipsarum legum.

XIII. Si pater filium ter venumduit, filius à patre liber esto.

XIV. Sed puer parenteis verberit, ast oloe plorassint, puer diveis parentum sacer esto. Sei nurus, sacra diveis parentum esto.

XV. Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto.

XVI. Duum viri perduellionem judicent: si à duum viris provocavit provocatione certato. Si vincent caput obnubito, arbori infelici suspendito: verberato vel intra pomœrium, vel extra pomœrium.

Numæ Pompilii leges.

Numa ait Dionysius, Romuli leges firmavit, novas ipse de retibus & ministris sacrorum adjunxit: Curiones, Flamines, Augures, Festales, Salios, Feriales, Pontifices instituit. Legum aliquot verba reperiuntur.

I. Dis ex imputata vite ne libanto.

II. Vino rogum ne respergito.

III. Pisceis qui squamosi non sunt nei polluceto: squamosos omneis præter sacrum polluceto.

IV. Quovis auspicio, classe procincta, opeima spolia capiuntur. Jovi Feretrio bovem cædito, quei

quei cepit, æris ducenda darier oporteto.

Secunda spolia in Martis aram in campo soli taurilia utra voluerit cædito.

Tertia spolia Jano Quirino agnum marem cædito, gentum qui ceperit ære dato.

V. Qui terminum exarassit, ipsus & boves sacri sunto.

VI. Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, paricida esto: si imprudens, ium in concione pro capite occisi & natis ejus arietem offerto.

VII. Pellex aram Junonis ne tagito. Si tagit, Junoni crinibus demissis agnum fœminam cædito.

VIII. Si hominem flumini Jovis occisit, ne supra genua tollito;

Homo si flumine occisus esit, ei justa nulla fieri oporteto.

Sensa legum ista.

IX. Deis fruge & mola salsa supplicanto.

X. In contractibus fides servator: Fidei numen omnes metuunto.

XI. Si filiusfam. uxorem duxit, patri vendundi ejus ne ultra jus esto.

XII. Mulierem si prægnans mortua fuit, nisi exciso partu, ne humato: qui secus faxit, quasi spem animantis peremerit ita esto.

Tulli Hostilii.

Nati trigemini, donicum puberes esunt, de publico aluntor.

De X. virorum legibus quando & quomodo scriptæ.

Regiae leges partim scriptæ, partim inscriptæ adusque Tarquinii superbi tempora voluerunt. Primus ille & Servii leges omnes abrogavit, & priorum Regum plerasque contempsit, ad vim omnia referens, & libidinem dominandi. Tarquinio verò pulso, à Bruto & Valerio Coss. revocatas iterum Servianas aliasque leges Dyonisius adfirmat. Quasdam & ipsi Coss. postea Tribuni addiderunt tuendæ libertatis, ut sunt Valeriæ, Sacratiæ, Iciliæ leges. Sed hæ omnes jus publicum spectabant: & privato juri nulla facta accessio ante leges x. virales. A. U. C. CCXCII. promulgata à Tribunis lex Terentia est de Quinqueviris, ut Livius, vel Decemviris, ut Dionysius, Legum Scrib. creandis: Easque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum Coss. jus dicebant: Consules autem ex Patribus erant. Itaque in dissensu ordinum, cum Patres occasione juris præcipue vterentur: ad premendam plebem, nec plebeio contra patricium jus ullum æquum esset: omnibus concionibus jactata & flagitata lex Terentia est. Restitere tamen 7. annos ipsos, Patres. Fracti demum concessere, missique legati in Græciam ad Solonis inclitas leges, aliarumque civitatum instituta moresque noscendos addidit Dionysius etiam in Græcanicas Italiæ civitates. Biennium plus minus legati absfuerunt. Reversi sunt A. V. CCCI. Statimque plebs pervicit ut scribendarum legum initium fieret Patres tenuerunt, ut x. viri è Patriciis tantum crearentur, Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Julius, A. Manlius, Ser. Sulpitius, P. Curatius, T. Romulus, Sp. Posthumius, omnes Consulares. Inierunt magistratum sine provocatione A. V. CCCII. fineque anni propositæ decem tabulæ. Duæ reliquæ sequenti anno additæ. In Græcis interpretandis usi opera sunt Hermodori Ephesii Philosophi. Tabulas vocare placuit exemplo Atheniensium, qui Solonis leges dixerunt Ἄξονας tabulis ligneis incisas, quamvis istas æreas fuisse, constet, dissentiente Pompon. Perlatæ sunt sunt comitiis centuriatiis, fixæ in foro ad curiam Hostiliam, manseruntque quamvis post varia incendia urbis, ultra Septimii Severi Imper. tempora. De divisione tabularum ex fragmentis difficile judicium, Modo tamen & ordine scriptas fuisse non est dubium. Leges Regiæ & Solonis, decem primas tabulas occupasse videntur: duæ postremæ de sacris fuerunt, easque à Faliscis petitas Servius est auctor. Certæ leges regiæ ex I. II. & III. tabula à Festo citantur. Lex Romuli de vendendis filiis à Dionysio in quarta ponitur Fragmenta quæ supersunt, hæc sunt.

I. Jussus populi & suffragia sunto. Quodcumque postremum populus jussit, id jus ratumque esto.

II. Privilegia ne irroganto.

III. De capite civis nisi per maximum comitatum ne ferunto.

IV. Forti sanatique idem jus esto.

V. Qui hostem concitaverit, quive civem hosti tradiderit quive cœtus nocturnos agitaverit, capital esto.

VI. Soldalitates & collegia sunto: & ne in leges publicas commodave peccanto.

VII. Qui fruges excantassit, Cereri sacer esto.

VIII. Qui frugem aratro quæsitam pavit secuitve pubes Cereri sacrator. Impubes prætoris arbitratu verberator, noxamve duplionem præstato.

IX. Si in alieno pecus paverit, actio esto.

X. Qui injuria alienas arbores cæciderit, in singulas xxv. æris luito.

XI. Arboris impendentis ramos xv. pedes à terra circumcidere jus esto.

XII. Paterfamilias uti legassit super pecunia tutelave suæ rei, ita jus esto.

XIII. Si intestatus moritur, cui heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto: si agnatus nec escit, gentiles familiam herciscunto.

XIV. Si furiosus esse incipit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus potestas esto.

XV. Hominem mortuum in urbe ne sepelito: neve urito.

XVI. Hoc plus ne facito: rogum ascia ne polito.

XVII. Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.

XVIII. Homini mortuo ossa ne legito, quo post funus facias, nisi peregreve mortuo.

XIX. Qui coronam parit, ipse pecuniamve ejus virtutes causa arduitor.

XX. Neve aurum addito.

XXI Quoi auro dentes vincti esunt, æstim cum ollo sepelire & urere se fraude esto.

XXII. Servilis unctura tollitor, omnisque circumpotatio.

XXIII. Rogum bustumve novum, propius LX. pedes, alienas ædes ne adjicito.

XXIV. Forum bustumve ne usu capito.

XXV. Si in jus vocet, atque eat.

XXVI. Si morbus ævitasve vitium escit, qui in jus vocassit: jumentum dato: si volet arceram, ne sternito.

XXVII. Si quid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffeius esto.

XXVIII. Si vis vocationi fuat, testamini: igitur em capito.

XXIX. Si calvitur pedem struit, manum endojacito.

XXX. Si quei in jure manum conserunt, utrique superstitibus vindicias sumunto.

XXXI. Si vindiciam falsam tulit, rei si velit is arbitros tres doto, eorum arbitriis fructus duplione damnum decidito.

XXXII. Rem urbi pagunt, oranto, nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjiciunto, post meridiem præsente ambobus litem addicito. Sol occasus suprema tempestas esto.

XXXIII. Æris confessi, rebusque jure judicatis triginta dies justi sunto: postidea manus endolectio esto: in jus ducito, nei judicatum facit, aut quips endo jure em vendicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet, majore vincito. Si volet suo vivito, ni suo vivit, qui em vinctum habebit libras farris endo dies dato. Si volet plus dato.

XXXIV. Tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerint, se fraude esto.

XXXV. Assiduo vindex assiduus esto: proletario quivis volet vindex esto.

XXXVI. Qui se sierit testarier, libri pensue fuerit, in testimonium fariatur, improbus intestabilisque esto.

XXXVII. Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus, ob portum obvagulatum ito.

XXXVIII. Qui falsum testimonium dixerit, saxo Tarpeio dejicitor.

XXXIX. Si judex arbiterve ob rem judicandam pecuniam acceperit, capital esto.

XL. Qui malum carmen incantassit, Cereri sacer esto.

XLI. Qui injuriam alteri faxit, XXV. æris pœnæ sunto.

XLII. Si quis carmen occentassit, actitassit, condidissit, quod alteri flagitium faxit, capital esto.

XLIII. Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.

XLIV. Si nox furtum faxit, etiam aliquips occisit, jure cæsus esto.

XLV. Interdiu si se telo defenderit, jure cæsus esto.

XLVI. Si adorat furto quod nec manifestum erit, duplionem luito.

XLVII. Furta per lancem liciumque concepta: quasi manifesta vindicator.

XLVIII. De furto pacisci liceto.

XLIX. Tignum junctum ædibus, vineæque concapesne solvito.

L. Furtivæ rei æterna auctoritas esto.

LI. Usus auctoritas fundi, Biennium esto.

LII. Adversus hostem æterna auctoritas esto.

LIII. Qui nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita jus esto.

LIV. Vindiciæ secundum libertatem dantor.

LV. Ne quis unciario fœnore plus exerceto.

LVI. Patricii cum plebeis connubia ne jungunto.

LVII. Via in porrectum VIII. P. in anfractum X. P. lata esto.

LVIII. In finibus intra v. pedes usucapio ne esto.



DE LEGIBUS ROMANIS,
Ex Paul. Manut. *Lib. 6. Antiquitatum Romanarum* & aliis.

OPTIMA omnium, atque æquissima naturæ lex est, quæ tum nihil cuiquam deesse, tum ea, quæ quisque habet, æterna jubet esse: nam quemadmodum illæ, quæ cœlestibus corporibus præsunt, beatæ mentes justissimæ sunt, & suum quæque copus justissime regit: sic ipsa natura, quæ de superioribus illis mentibus derivata, & in unum collecta, vis est, æquissimum in agendo ordinem servavit: eaque quæ egit, patere omnibus, nec unquam non esse vult: itaque & eam partem æris, quæ sublimior, eoque purior est oculis trajicientes, adspectu cœli jucundissimo omnes fruimur: & inferiorem mixtam spiritu haurimus: & sustinemur, atque alimur terra, & aqua ad ea, quæ cuique commoda, ac necessaria sunt, utimur: nam etsi horum singula uni animantium generi tributa ad usum ac victum præcipue videntur: tamen ita uni generi proprium unumquodque est, ut diversis generis animantibus nihil denegetur; alitibus aër, mare piscibus, quadrupedibus terra, terra cuique animanti sedes ac naturale domicilium est: omnia tamen omnibus communia sunt, neque alieni alimenti usu animal ullum perpetuo caret. Hæc sua lege natura, communis omnium mater, ita constituit ac sanxit: cujus ad similitudinem quo propius accedunt humanæ leges, eo certior ac laudabilior ea vitæ ratio est, quam hominum generi præscribunt, neque ad aliud exemplum spectarunt homines illi, quos antiqui scriptores divinis laudibus extollunt, qui suas civitates optimis institutis, ac saluberrimis legibus temperarunt. Celebrantur præter cæteras Lacedæmoniorum leges à *Licurgo* latæ: Atheniensium à *Solone* commemorantur & illæ, quas Locrensibus *Zaleucus*, Thuriis *Carondas*, Getis *Samolxis*, *Pythagora* discipulus dedit. Laudat etiam Cretensium leges *Plato*, Carthaginensium *Isocrates*; Romanis vero *Polybius* anteponere omnibus non dubitat. Hæc cum ab iis, qui cæteris hominibus ingenio ac sapientia præstiterunt, summopere laudatæ prædicatæ sint: quid aliud, nisi præclaras fuisse credendum est? at dissimiles inter se, & si dissimiles, quomodo omnes præclaræ? quia nimirum ad eundem finem eandemque, quasi metam non eadem tamen via, omnes tendunt. Jus naturæ, in quo nihil inæquale deprehenditur, primi conditores legum ante oculos habuerunt: ejus imaginem in suas quisque leges, quantum imitatione licuit, transtulerunt: qui cum ad justitiam pariter intenderent, eandem tamen in tradendo jure rationem in eo secuti non sunt, qui non ejusdem loci non ejusdem cœli, non ejusdem hominibus ingenii leges ferebant: hæc illi cum animo circumspicerent, atque cogitarent, modo perficere possent quod agebant: qua ratione perficerent, laborandum non esse judicarunt. Neque enim ipsarum legum vitio factum est, ut aut Athenienses minus diu, quam Lacedæmonii: aut Lacedæmonii minus quam Romani floruerint: sed quod Athenæ citius, quam Sparta, & Sparta citius quam Roma de recta majorum consuetudine deflectens, legum Imperium majestatemque neglexit. Quare prudenter judicat *Polybius*, quod duabus potentissimis civitatibus, Carthagine &

Roma, multorum annorum bello de imperio decertantibus, ad extremum succubuisse Carthaginem, & victam conditiones accepisse, ob eam maxime causam putat, quod quo tempore inter eas incidit contentio, tum & Cartagine multo quam antea negligentius: & Romæ multo quam unquam diligentius leges colebantur: nihil enim sine jure perpetuum est. Jus autem ipsum nihil aliud est quam bene vivendi norma, legibus tradita atque præscripta, quam qui tenet, soli duas maximas res maximeque optabiles adipiscuntur: primum ipsi quotidie magis in sua civitate cari sunt, atque honorati, inter cognatos clari, inter ter homines viri, inter viros heroes: deinde id quod velle bonitatis est, perficere virtutis, facile consequuntur, ut eorum patria civibus frequens, pace tuta, opibus beata sit, ex hoc genere fuisse legimus Thebis *Epaminondam*. Spartæ *Agesilaum*, Athenis *Aristidem*, Romæ *Camillum*, *Fabios*, *Decios*, *Scipiones*, *Catones*, innumerabiles alios: nulla enim ex omnium seculorum memoria magis ad omnem laudem civitas excelluit. Et paulo post: Jus igitur omne aut à natura est, aut à consuetudine, aut à legibus. Jus naturæ ipsum per se, sine consuetudine & legibus, ad optimam vitæ conditionem satis erat: satis enim beatæ viveremus, si naturam ducem sequeremur, sed quia quod justum & laudabile est, multi, vel quia sunt hebetes, non intelligunt; vel sunt improbi, dissimulant: idcirco, ne peccantibus daretur excusandi locus, scripta lex est, quæ quid agendum, fugiendumve esset, perpetuis literarum notis testatum atque expressum ante oculos poneret: Is enim, qui legem fert, si modo suam voluntatem civitatis commodo metitur, tria spectat, ut pœnam factis dignam perditi homines luant: ut cæteri, exemplo admoniti, pœnaque deterriti, meliores efficiantur: ut viri boni, sublatis improbis, tutiorem ac tranquilliorem vitam agant. Est igitur lex tanquam præco, quæ suggerente natura, Justitiam civibus denuntiant: cujus vocem qui volentes auribus percipiunt, eamque fideliter animo custodiunt, ita vivunt, ut virtutem à vitio facile distinguant, & ab altero tanquam à pestifero angue, refugiant: alteram amplexentur, & amabilem præ cæteris rebus existiment. Verum qui publica res cum ita privata cohæret, ut altera alterius commodo nitatur, nec fere, nisi utrique recte sit, diu vigere & stare civitas ulla possit: propterea quæ utrique consulerent leges, aliæ pro statu Reipublicæ, aliæ pro singulorum utilitate, diversis temporibus latæ sunt: fuit igitur & jus publicum, & jus privatum. Rursus, quia publica sunt infirma, si separarentur à divinis, publici juris facta divisio est, vi altera pars ad religionem, altera ad res humanas pertineret. Jus privatum ne ipsum quidem simplex est, sed leges quidem omnes de rebus humanis, alias tamen de jure civili, alias de criminibus continet. Primum igitur nobis agendum est, de jure publico, deinceps de privato: & primum de publico divino, deinde de humano: item de privato: primum de eo, quod ad jus Civile pertinet; secundo loco de eo, quod crimina persequitur. Romanæ leges aut à regibus latæ sunt, aut ab iis magistratibus, quos, regno sublato, alios aliis temporibus creatos, civitas habuit. Illas leges magna ex parte aliunde desumptas facile crediderim, non enim dubitandum est, quin cum ea tempestate in Italia & Albani & Sabini, & præter cæteros Etrusci floruerint, cumque Albæ Romulus, in Sabinis Numa, Priscus etiam matre Etrusca, parte in Græcia nato, in Etruria educato genitus esset, ad suam quisque patriam respexerit, & ea, quæ in iis populis probabiliora videbantur instituta, delegerit, Romæque legibus sanxerit. A Lacedæmoniis etiam nonnulla, ab Atheniensibus multa ad jus constituendum video derivata: nam fere quæcunque in duodecim Tabulis Decemviri scripserunt, de Solonis legibus translata sunt: & earum Tabularum supplementa Romanos à Faliscis collegisse, apud Servium Honoratum scriptum est, cujus in Commentario à Cretensibus etiam aliquid sumptum, animadvertimus. Majores, inquit, nostri sedentes epulabantur: quem morem habuerunt à Laconibus & Cretensibus, ut *Varro* docet in libris de gente populi Romani, in quibus docet 3. quid à quaque traxerit gente per imitationem. Nec vero ab ingenio pauca atque à prudentia esse deprompta, credendum est, præsertim in Repub. cum in magnis opibus imperii, pro vario rerum eventu, nova jura temporum necessitas exigeret. Regum ætate non multas in urbe leges fuisse, existimaverim: non solum, quia Regum jussa pro legibus erant, ad eos gravissima quæque deferebantur: eorum omnes dicto annuere, imperio parere cogebantur: Verum etiam, quia civitas, neque dum populo satis frequens, neque opibus locuples, legum multitudinem non desiderabat. Inter paucos, & assiduis bellis exercitos, nondum licentia, nondum plane vis emerserat: non luxuries, non illa, quæ fere opes consequitur, malarum artium lues in urbem invaserat, regibus exactis, simul cum publicis opibus & nata nova vitia sunt, & ea quæ fuerant, aucta: tunc, ut ad varios morbos diversa medicamenta investigata inventaque sunt, sic ad ea mala, quæ manere cœperant in civitate, comprimenda atque sananda, varia legum genera peperit necessitas. Neque tamen reges ipsi leges neglexerunt: poterant omnino, quicquid vellent, sed voluit nemo, nisi quod liceret: quin, ut ait *Livius*, ab ipso statim urbis primordio Romulus, divinis rebus rite perpetratis, vocata ad concionem multitudine, quæ coalescere in populi unius corpus nulla re, præterquam legibus poterat, jura dedit: quem Numa subsecutus, multo etiam magis civitatem legibus excoluit, & ab armis ad religionem, bonosque mores totam traduxit. Omnesque deinceps, præter Superbum, ita regnarunt, ut quod idem Livius alio loco tradit, Brutus idem, qui tantum gloriæ, Superbo exacto, meruit malo publico vel maximo id facturus fuerit, si libertatis immaturæ cupidine priorum regum alicui regnum extorsisset, quare cum ipsos moderati ingenii, optimique exempli fuisse constat, tum leges habuisse, quarum ad præscriptum universos cives vivere voluerunt.

Legis definitio.

Et longo post intervallo: Legem *Atejus Capito* definiebat his verbis: Lex est generale jussum populi, aut plebis, rogante magistratu. Lex igitur fuit, non modo quæ comitiis Centuriatis, in Campo Martio, ferente suffragium universo populo, i. e. patriciis & plebeiis, in centuriatis distributis, rogante majore magistratu, ferebatur: Verum etiam, quæ tributis Comitiis in foro, ferente suffragium plebe, sine patriciis, in tribus distributa, rogante minore magistratu, id est, Tribuno plebis. Nam solus tribunis comitiis legem tulit, solus autem inter minores magistratus: quia Consules, etiam tributis comitiis, legem tulisse constat. In iis verbis non videtur Capito plebiscitum à lege distinxisse, at Lælius Felix apud *Gellium*: Tribuni, inquit, neque advocant patricios, deque ad eos referre de ulla re possunt: ita ne

ne leges, quidem proprie, sed Plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferentibus accepta sunt: quibus rogationibus ante Patritii non tenebantur, donec Qu. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo jure quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. A quo ego tempo e Plebiscita Leges appellari cœpta, quandoquidem legum vim Hortensia lege jam obtinerent, facile crediderim: nam antea quæ tributis comitiis ferebantur, plebiscita constat esse nominata. *Varro* quidem, quo nemo diligentius antiquitatis usum retinuit, Legem tamen vocat quam Tribunus pleb. M. Prætorius tulerat: quod appellari plebiscitum, multis post annis Censorinus maluit. Sed de plebiscitis, quæ *Lelius*, eadem fere *Festus*. Scita plebei appellantur, inquit: ea quæ pleb. suo suffragio sine patribus jussit, plebeio magistratu rogante. Verum & *Lelius* & *Festus* proprie loquuntur, ad prisca illa tempora spectantes: nam postea paulatim obtinuit consuetudo, ut legis nomen de plebiscitis etiam usurparetur. Eodemque modo contra definitionem Capitonis: qui generale jussum legem appellavit, quæ de uno cive populus jussit, Leges dictæ: licet privilegia verius, ut essent, sic etiam appellari possent: cujus generis exempla, de imperio Cn. Pompeii, de reditu Ciceronis, de cæde Clodii quæstio, *Gellius* commemorat: in quo illud animadvertendum est, cum in XII. Tab. esset scriptum, ne de singulis, nisi centuriatis Comitiis, ferri posset, quod in lege de reditu Ciceronis observatum est: de Imperio tamen Pompeii, tributis Comitiis, rogante Manlio Tribuno pleb. actum esse. Sed, sive populi scitum, sive plebiscitum esset: quorum alterum magistratu patricio, alterum plebeio rogante factum esse: ex *Festo* cognoscitur: sive ad plures homines, pluresve res, aut ad omnes homines, omnesve res aut ad unum hominem, unamve rem pertineret: prorsus omnia populi plebisve jussa, tum legis tum etiam rogationis nomine, quia populus plebsve magistratu rogaretur, appellari solita, veterum monumentorum observatio declarat: quod *Gellius* quoque notavit. Nam, quod Ælius Gallus, ut apud *Festum* scriptum est, aiebat inter Legem & Rogationem hoc interesse, quod Rogatio esset genus Legis, quæ autem Lex non continuo Rogatio: quod ita Festus exponit: Rogatio est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de una pluribusve rebus, de quibus non omnibus sanciatur: id mihi (pace utriusque dixerim) falsum videtur, nomen enim ipsum Rogationis ostendit, omnes sive ad unum, pluresve homines, sive ad unam pluresve res pertineant, uno Rogationis vocabulo appellari posse: nam, ut *Gellius* animadvertit, nullum populi plebisve jussum fieri potest, nisi populus aut plebs rogetur, quod dum fit, ea fere rogatio est, & dicitur: idque etiam post lata suffragia nomen mansit, quanquam frequentius omnino, de quocunque populi plebisve jussu in antiquorum scriptis Legis nomen invenitur.

Leges à quibus & ubi ferantur.

Leges autem nec nisi à magistratibus: nec nisi Comitiis ferebantur: idque probandum exemplis non existimo, nec, quæ ipsa per se satis aperta res est, in ea demonstranda supervacaneam operam suscipiam: sed quia nec unus magistratus, nec una Comitia erant: utrum ab uno, an ab omnibus magistratibus, & utrum unis, an omnibus comitiis ferrentur, aperiendum videtur. Ferebantur leges à magistratibus majoribus quatuor, uno minore à majoribus Prætore & Consule, qui ordinarii magistratus erant: item à dictatore & interrege, qui majores quidem, ordinarii tamen non erant: neque populi comitiis creabantur: censor autem, etsi erat major magistratus, jus tamen ferendæ Legis, aut habendorum comitiorum non habebat. Ideo dixit Plinius *l.* 35. *cap.* 17. Lex Metilia extat, Fullonibus dicta, quam censores dedere ad populum ferendam: minor magistratus, qui Leges ferret. Tribunus plebis erat: nam ædiles cur. quæstores, ædiles plebis, III. Viri capitales. III Viri monetæ cudendæ tribuni militum tam Rufuli, quam Comitiati, etsi magistratus erant, leges tamen non ferebant; iique neque viatorem ut tribunus plebis, neque lictorem, ut Consul, & Prætor, habebant: propterea tum vocandi, ac prehendendi jure, quod Consul & Prætor habebant: tum etiam prehendendi, quod unum tribuni plebis erat, omnino carebant? qui vero potestatem neque vocationis haberent, neque prehensionis, eos magistratibus à privato quoque in jus vocari potuisse, & M. Lævinum ædilem cur. à privato in jus eductum esse, tradidit Varr. lib. 25. rerum humanarum. Verum quæ doctrinæ causa à me traduntur, veterum testimonio singula confirmare, & exemplorum multitudine librum infercire, minime necessarium existimo: non solum quod historiæ, librique, unde ipsi hæc hausimus, omnibus patent, sed etiam quod exemplis referta narratio dignitatem non habet, putidæ potius cujusdam diligentiæ, & ambitionis ineptæ speciem quandam præfert. Legislatores aut tributis Comitiis, aut Centuriatis, aut etiam ut in imperio mandato, & in adoptionibus, curiatis Legem ferebant: si tributis, aut Senatuscon. aut sine: si Centuriatis è Senatuscons. semper: plus omnino dignitatis atque auctoritatis in Centuriatis, sed potestatis non minus erat in tributis, æque enim populus universus tenebatur iis legibus, quæ tributis, Comitiis ferebantur, atque iis, quæ Centuriatis. Idque sancitum esse Lege à Qu. Hortensio dictatore lata, cum ante jure eo, quod statuisset plebs, patritii non tenerentur, *Lelii* testimonio jam probavimus. Hortensius, quæ rogata plebs sanxisset, ideo pertinere ad omnes Quirites voluit, vel, ut jura plebis augeret, cum plebeius ipse esset, vel utili Reipub. consilio, quod in libera civitate dissimilem civium conditionem, discordiæve semina putaret. In quo dissidentes veterum opiniones licet agnoscere: nam, quod Hortensio dictatori à *Lelio* tribuit *Gellius*, id ad Qu. Publ. Philonem dictatorem *Livius* refert, qui multis annis ante Hortensium dictator fuit. Rursus neque ab Hortensio, neque à Philone, sed multo ante à L. Valerio Potitio, & M. Horatio Barbaro Coss. eam legem esse latam, *Dionysius* tradit, quia in varietate rerum internoscere difficile sit: nisi si, quod res est, non tanquam novam legem esse latam, sed quasi veterem à duobus Dictatoribus. Philone & Hortensio, renovatam intelligas. Scripsit etiam idem *Lelius*, cum Tribunus ple. populum adesse juberet, non comitia, sed consilium edicere debuisse, cum non universum populum, sed plebem tantum quæ pars populi est, advocare Tribunus posset. Verum hoc, quod à *Lelio* scriptum in *Gellio* legimus, observatum sit, nec ne, haud sane mihi certum est: quin quo me inclinat conjectura, eo me dare si velim: comitia, quæ tribunus plc. haberet, dicta crediderim, non solum post Legem Hortensiam, quæ discrimine sublato, tribunitiis rogationibus ejus omnes pari jure subjecit: sed antea quoque cum plebiscitis patritii non parerent: quid enim?

enim? nonne tributa comitia dicebantur, quæ designandis minoribus magistratibus haberentur? à tributa comitia non à Tribuno ple. habebantur? An igitur est, qui, cum Tribuni pl. essent designandi, ejus rei causa consilium à Tribuno edictum legerit? quod si quis, ut omnino *Lælii* distinctio confirmetur, non de eo populo, qui ad designandos magistratus, sed de eo, qui ad sciscendam legem advocaretur, accipi velit: ne hoc quidem ad sensum: cum aliter esse, ipso *Cicerone* magistro, didicerim. Vocat enim hic noster *libro 2. de Divinatione*, comitia, & in legum jure & judiciis populi, & in creandis magistratibus. Præterea *in Orat. pro Sextio:* Unio, inquit ad comitia, sive magistratuum sive legum. Et Livius *libro* 31. Rogatio, inquit, de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme centuriis antiquata est, & ibidem: Pro se quoque Consulem hortari, ut de integro comitia rogationi ferendæ ediceret, *l.* 45. Macedonicus exercitus Imperatori erat negligenter affaturus comitiis ferendæ legis. Jam vero & de reo judicando comitia dicta, quæ Tribunus plebis haberet, exempla testantur, ut in 3. *de legibus*, 2. *de divinat.* & apud *Livium* quatuor libris 3. 26. 40. 43. Quanquam si quis ipsa *Lælii* verba paulo attentius consideret, intelligeret, nec ab ipso traditum id, quod nos, quasi traditum, exemplis redarguimus: ait enim, qui non universum populum, sed partem aliquam populi adesse juberet, cum non comitia, sed consilium edicere debere. Quibus verbis, non quid fieret, sed quid fieri deberet significat. Notat igitur, & quodammodo reprehendit depravatam consuetudinem: sicut eodem loco, cum infert: Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscito appellantur quæ Tribunis pleb. ferentibus accepta sunt? quo in loco appellantur, accepit pro, appellari debent: quod enim tradidit, observatum non esse quæque Tribunis rogantibus plebs jussit, ea tum plebiscita, tum Leges, & à *Livio* & ab aliis dici, sæpe licet animadvertere: sicuti & consilium plebis, & comitia de reo Posthumio apud eundem Liv. *lib.* 25.

In ferenda lege quid observatum sit.

Legum autem laturus magistratus scribebat eam domi & cum peritis consultabat: ne quid contra populi rem, aut voluntatem sanciret, ne forte pugnantia capita simul ferret neve quid, quod vetus aliqua Lex, si ferretur, mane infirmumque juberet esse; etsi quæ postea ferretur Lex, superiores omnes, præter Sacratas, abrogabat ne curationem, potestatem, commodumve aliquod ipse sibi sua Lege aut collegis, cognatis, affinibus mandaret; quod Leges duæ, Licinia & Æbutia, fieri vetuerunt. Contra quas Leges fecit P. Clodius: tulit enim, quod in oratione pro domo traditum est, ut sibi *Ciceronis* ædes liceret possidere. Etiam illud in scribenda Lege cavebatur; ne pluribus de rebus, quæ non ejusdem generis viderentur, una rogatione ferretur; quod fieri eum Lex Cæcilia & Didia vetabat, itaque à Clodio factum accusat *Cicero* pro domo sua, tum faciendum non esse, indicat idem in suarum Legum *libro* 3. his verbis: Qui agent non plus quam de singulis rebus consulunto: nam, consulunto, est populum roganto. Consulitur enim populus, cũ Lex rogatur: itaque *in Or. pro Mil.* Nihil, inquit, de ejus morte populus cõsultus, nulla quæstio decreta à Senatu est: & pro domo sua: si populus de ista re consultus esset, & Festus, Rogatio est, cum populus consulitur, etiam in Senatu, Consulere, est rogare sententia. *Ad Atticum lib.* 12. Hic me laudat, inquit, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus sim, quod denique, antequam consulerem, ipse judicaverim. Addebatur illa exceptio, ut, si quid jus non esset rogari, ne esset rogatum: quod *in Orat. pro domo* notavimus. Item, si quid contra alias Leges ejus Legis ergo latum esset, ut ei, qui eam Legem rogasset, impune esset: quod fuisse translatitium, hoc est scribi solitum in omnibus Legibus, tradit Cicero *lib.* 3. *Epist. ad Attic.* Hæc igitur, quæ proposui, quasi legitima à bonis viris inferenda Lege omnia cavebantur. Sed ubi rationem vicit libido, spreta bonorum consuetudine, nihil præter suam potentiam & utilitatem in Lege spectarunt. Ideo sæpe Leges Clodii, aut Vatinii, alienas à more majorum, acerbe reprehensas à *Tullio* videmus. Scripta Lege, Legislator bene de Republica sentiens, antequam eam promulgaret, referebat ad Senatum, ut quo plus ponderis, majoremque vim Lex haberet, de Senatus ea sententiam ferret: popularis vero, ac seditiosus magistratus, ut Vatinius Tribunus plebis: Cæsare Consule, non modo prætermissi Senatus auctoritate, sed interdum etiam contra Senatus auctoritatem Legem rogabat. Promulgabatur deinde Lex, id est, in publico ponebatur: est enim promulgare: ut ait *Festus*, quasi provulgare id autem eo fiebat, ut inspiceret, qui vellet, inspectam consideraret: non solum ut intercedi posset, antequam ferretur, verum etiam ut aliquanto ante statuere; cuivis liceret, utrum cum ferretur, antiquanda suffragiis, an accipienda Lex esset: addo etiam illud, ut quivis monere Legislatorem posset, ut de corrigenda, vel omnino de non ferenda Lege.

Spatium promulgationis.

Spatium autem promulgationis, ut ex *Macrobio, Dionysio, Cicerone, Quintil.* & aliis patet, quacunque de re ferretur Lex erit trinundinum, id est, per trinas nundinas. Cum enim nundinarum causa ex agris in urbem cives convenirent, per trinundinum Leges ut à rustica plebe ter legi cognoscique possent, patere voluerunt: quod cum M. Antonius non servasset, invehitur in eum Cicero *Philip.* 5. his verbis: ubi Lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? Et idem pro domo sua. Hora forte sexta diei questum sum in judicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de Republica, quæ mihi visa sunt, ad illius miseri causam pertinere: hæc homines improbi ad quosdam viros fortes longe aliter, atque à me dicta sunt, detulerunt: hora nona illo ipso die tu es adoptatus: si quod in cæteris legibus trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo: sin eadem observanda sunt, ut decrevit Senatus, M. Drusi Legibus, quæ contra Legem Cæciliam & Didiam latæ essent, populum non teneri: jam intelligis omni genere juris, quod in sacris, quod in auspiciis, quod in Legibus sit, te Tribunum plebis non fuisse. Et ut aliud ex alio, trinundinum non solum in lege ferenda, sed & in magistratu designando video esse servatum, ob eam scilicet causam, ut consuleretur candidatis pariter & populo: illis ad magis conciliandos sibi plebis animos, huic, ne aliquem imprudenter repente crearet, quem creatum postea nollet. Locum autem & in Lege & in magistratu fuisse trinundino, minime miror: qui videam

videam à Cicerone, *Orat. 2. in Rullum*, appellari legem ea comitia, quibus majores magistratus crearentur? nam si comitia lex sunt, sequitur, ut quod in lege, idem in comitiis observetur & quod rationi consentaneum videtur, id exempla clarius ostendunt. Decemviris creandis inquit Livius *lib. 3.* in trinundinum comitia indicta sunt, & *in Epist. ad Tironem* Cicero: Ad consulatus petitionem se se venturum, neque jam velle absentis rationem haberi sui: se præsentem trinundinum petiturum. Quod tamen non nisi tranquilla Repub. servatum existimo. Nam Punico bello secundo Qu. Fabius Max. Consul, tertiam Romam comitiorum causa proficiscens, in eum, quem primum diem comitialem habuit, comitia edixit. Idemque fecit anno proximo C. Claudius Cento, dictator comitiorum consularium causa creatus. Sed nimirum, quod dici solet, sileat leges inter arma: & ad Remp. cujus causa latæ leges ipsæ sunt, omnia referenda. Servabatur præterea in judicio populi trinundinum, cum scilicet à populo reus judicaretur. Unde illud pro domo: Cum tam moderata judicia populi sint à majoribus constituta: primum ut ne pœna capitis cum pecunia conjungatur: deinde, ne, nisi pro dicta die, quis accusetur: tertio, ut ante magistratus accusei intermissa die, quàm mulctam irroget, aut judicet: quarto, sit accusatio trinundinum. Constat igitur, in omnibus plane comitiis, de legibus, de magistratibus, de reis trinundini rationem esse ductâ. Neque vero trinundinum ita interpretor, ut, ipso tertiarum nundinarum die, vel latas esse leges, vel designatum magistratum, vel reum à populo judicatum, existimem: cum & Macrob. *lib. 1.* comitia nundinis haberi non licuisse, veterum testimonio probet, & *Festus*, nundinas non solum inter ferias, sed etiam inter nefastos dies apud antiquos fuisse dicat: inter ferias, ne cum populo agi liceret: inter nefastos dies, ne lege nundinas, inquit, feriatum diem esse voluerunt antiqui, quo rustici mercandi vendendique causa in urbem convenirent, eumque nefastum, ne, si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores. Aliud autem erat cum populo agere: aliud, lege agere. Cum populo, populum est ad consilium, aut comitia vocare, ut ait *Festus*: vel, ut *Gellius*, rogare populum, quod suffragiis suis aut jubeat, aut vetet, quod tamen idem est: lege autem agere, jus experiri, in judicio contendere. *Libro* etiam 4. *Epist. ad Attic.* per duos nundinarum dies nihil de comitiis tentatum, his verbis *Cicero* declarat. Ante decem Kalend. nundinæ, concio biduo nulla.

Trinundinum in promulganda lege.

Trinundinum igitur in eam sententiam dictum accipio, ut inter eum diem, quo promulgata lex erat, & eum, quo deinde ferretur, trinæ nundinæ intercederent: quo & sæpius, & à pluribus urbem mercandi vendendique causa visitantibus, promulgata lex cognosci posset. Post tertias nundinas, magistratus in eum locum, ubi legem laturus erat, sive in forum, sive campum Martium, populum convocabat. Ibi cum legem præco, subjiciente scriba, recitasset, tum primum quidem is, qui legem promulgarat, populo suadebat, ut rogationem acciperet, sed post eum alii, non privati modo, quibus ab aliquo magistratu concio daretur, (nam alioqui concionandi potestas privatis non erat) verum etiam quandoque magistratus, pro suo quisque sensu, vel suadebant, vel dissuadebant. Suasorem rogationis eum, qui rogabat, fuisse, ita verisimile est, ut exemplis, quæ multa suppetunt, mihi esse utendum in re minime dubia, non existimem. Quod autem minus verisimile est, ut aliquis ejus rogationis, quam ferret, ipse dissuasor fuerit: id nisi testimoniis probem, credibile non erit atque hoc tum fiebat, cum magistratus non è sua, sed è senatus sententia rogationem ferebat, neque enim prohibebatur dissuadere ad populum, quod non probaverat in Senatu. Pisonis Consulis exemplum habemus in Epistola, Vereor, ad Atticum lib. 1. Piso inquit Consul, lator rogationis, idem erat dissuasor: quod Attico, ut novum & iniquum, scripsit *Cicero*, suadere reliqui suas rogationes solerent. Unde illud Attici apud Cicer. *lib. 2. de legib.* Suade igitur, sic placet. istam ipsam legem ut ego, uti rogas, possim edicere: loquitur enim Atticus cum Cicerone, uti cum magistratu legem rogante: & quemadmodum in eo libro personam *Cicero* sustinet Magistratus, legem rogantis, quod superiora proxima verba declarant. Si quæ forte leges à me hodie rogabuntur, quæ non sint in nostra Republica, nec fuerint, tamen erant fere in more majorum, qui tum ut lex valebat: sic Atticus civem agit, de ipsa lege suffragium ferentem, quod indicat illud: uti ego, uti rogas, possim edicere: refert enim morem illum tabularum, quibus sciscebatur lex: quæ his duabus erant literis signatæ, V. R. id est uti rogas: cum eæ, quibus lex rejiciebatur, una litera A, essent inscriptæ: quæ valebat: Antiquo, hoc est, nihil novari volo, antiqua probo, &. ut explanat *Festus*, in morem pristinum reduco. Vereor autem (ut à re proposita paululum digrediar) ne mendum lateat in verbo, Edicere: cui quantum ex antiqua Latina loquendi consuetudine conjicere, ac meminisse possum, in hac sententia locus non est. Sed ad rem. Privatus *legem Cinciam de donis & muneribus*, Qu. Fabius Max. suasit, *Ogulniam de sacerdotiis*, Publ. Decius Mus: *Voconiam de hereditatibus*, Marcus Cato ille Censorius: *Corneliam de reditu Ciceronis* Cn. Pompejus. Nec vero qui privati item legem dissuaserint, invenire non facile est: exemplum habemus in *oratione pro lege Manilia*. Qu. Hortensii. *in libro de Amicitia*, C. Lælii, & minoris *Aphricani* Maniliam legem, *de bello Mithridatico*, Cn. Pompejo extra ordinem mandato, dissuasit Hortensius: *Papiriam de Tribunis plebis reficiendis*, Lælius & Africanus. Atque hanc ipsam consuetudinem, ut privati legem suaderent, aut dissuaderent, indicat Livius *lib. 45.* his verbis: Ita traditum erat, ne quis prius intercederet legi, quam privatis suadendi, dissuadendique potestas facta esset: quo melius aut commoda legis aperirentur, aut vitia. Quo persæpe venit, ut aut ii, qui ad intercedendum venerant, desisterent: aut intercederent, qui non professi essent se intercessuros: & eodem libro infra: cum in Capitolio rogationem eam Tiberius Sempronius ferre vellet, & privatis lege dicendi locus esset, neque ad suadendum, ut in re minime dubia quisquam procederet: Servius Galba repente processit, Item Cic. *in orat. pro Corn.* cujus extant reliquiæ quædam, cum Asconii commentariis editæ: Est, inquit, jus vexandi, dum privati dicunt, dum stella defertur, dum æquantur sordes, dum sortitio fit: quibus in locis cum & *Livius* & *Cicero* de solis privatis mentionem fecerint, non tamen eam potestatem solis privatis fuisse, debemus existimare

umare: partem enim pro toto posuerunt, quia privati & sæpius & plures, quam magistratus aut pro lege, aut contra legem, dicere solerent. Magistratuum porro, vel suadentium vel dissuadentium legem exempla habemus hæc: M. Portius Cato, ille major Consul rogationem de abrogandа lege Oppia C. *Lælius* ille sapiens, prætor Licinium de cooptatione sacerdotum ad populum transferenda dissuaserunt: legem Maniliam prætor Cicero luculenta quæ extat, Oratione suasit; Agrariam Rulli ii, quæ extant. Orationibus Consul idem dissuasit. Verum hæc, quæ paulo longius, ut illustriora fierent, produximus, paucis admodum verbis *lib. de leg.* 3. Cicero comprehendit: Populum, inquit docento, doceri à Magistratibus privatisque patiuntor; in quo significatur, ut & ipsi magistratus, qui legem ferrent, doceant, hoc est, de ipsa lege dicant, & dicere alios quoque tum magistratus, tum privatos patiantur. Infra vero, libro eod. cum dixit, De promulgatione, de singulis rebus, de privatis, magistratibus audiendis: privatos posuit ante magistratus, cum supra primum magistratus, deinde privatos nominasset quod si ad veritatem ordo referatur, prius nominari privatos, deinde magistratus oportuit: prior enim privatis locus in suadenda dissuadendave lege ideo datus est, ne, si eos, qui magistratum gerebant, ante audissent, ab iis dissentire non auderent, Idque Dio *historiæ suæ lib.* 39. scriptum reliquit: quos autem suadere aut dissuadere leges solitos fuisse diximus, eos in ea pro Flacco legis auctores *Cicero* appellat: cum auctores intelligat vel accipiendæ legis, vel antiquandæ. Hæc de suadentibus, dissuadentibusque legem.

Locus, in quo suadebatur lex, aut dissuadebatur.

Nunc de loco unde suaderent, aut dissuaderent, addendū quiddam est, nemo ad populum, nisi de loco superiore concionabatur, sive is privatus esset, sive magistratum administraret. Id autem ob eam caussam, quo longius à stantibus concione tum exaudiri vox, tum intelligi verba possent. Concionabantur igitur, si in foro, de Rostris quæ ad Comitium fuisse, prope juncta curiæ, *Pedianus* ait: si in campo Martio, vel alibi, de suggestu, aut editiore aliquo loco, Concionari autem magistratibus pro ea quam habebant, potestate, omnibus licebat: privatis, quod jam diximus, nisi concionem, id est, concionandi potestatem, à magistratu aliquo acciperent, non licebat, & quia sæpius in foro; ubi Rostra fuisse diximus, quam in campo lege ferebantur: ideo sæpius de Rostris, quam in campo, conciones habebantur: multo enim plures tributis comitiis, quæ legum quidem causa in foro, interdum & in Capitolio habebantur, quam Centuriatis, quæ in campo, latas esse constat, cum Tribuni ple. qui comitia tributa, non centuriata habebant, facillime ad leges rogandas adducerentur, quippe qui leges non ferrent ex Senatus auctoritate, quod necesse erat de legibus centuriatis. Dixi, privatos non nisi potestate à magistratu accepta concionari potuisse, magistratus autem cunctos suo jure potuisse: quod cum ita esse nunc etiam confirmem, tamen illud addo, summum in eo jus, summamque potestatem tribunorum plebis fuisse, qui, si vellent, non privatos modo, verum & magistratus ipsos, atque etiam Consulem, qui summus erat magistratus, prohibere concione poterant. Itaque *Ciceronem* Consulem extrema magistratus die Qu. Metellus Nepos, Tribunus ple. concionis habendæ potestate privavit: & Qu. Metellum, Celerem Consulem à L. Flavio Tribuno plebis in carcerem deductum, annoque proxime consecuto M. Bibulum, item Consulem à Publ. Vatinio Tribuno ple. historiæ narrant: non enim de Rostris modo concionantem, atque etiam de curru triumphantem detrahere Tribuno ple. licebat. Verum, & quoquo vellet, deducere, vel ad supplicium, si liberet, propterea quod, cui vellet, manus injicere, vetusto Sacratarum legum jure poterat: ipsi, cum Sacrosanctus esset, nemo poterat. Verum Tribuni ple. potestatem suo loco, id est, libro de Magistratibus reservemus interim, quod in manibus est, ipsum agamus. Cum suaserant, dissuaserantve legem primo loco magistratus, qui legem ferebat, secundo privati, tertio reliqui magistratus: tum præsentibus sacerdotibus, ut *Dionysius* scribit, & divina exponentibus, sitella vel urna (sitella *Cicero*, urnam *Lucanus* vocat) deferebatur: in quam sive tribuum, sive tributis comitiis lex ferretur, sive centuriarum, sive centuriatis, nomina conjiciebantur; deinde sortibus æquatis, hoc est, ita agitata sitella, ne qua sors subsultaret, atque exiliret, sed pariter omnes æquatæ jacerent, sortitio fiebat, quæque prima vel tribus, vel centuria, quæ secunda, quæ tertia sitella exisset, eundem, quem sors dederat, in suffragio ferendo locum atque ordinem obtinebat: hæc dum agerentur, quis Tribunus pl. legi vellet intercedere, locus erat, nunquam autem ante suasionem dissuasionemque legis intercessionem fuisse, declarant illa proxime recitata. quæ Livius *lib.* 45. Cicero *in Oratione pro C. Cornel.* tradiderunt. Et, quoniam de intercessione, quæ legem impediebat, mentionem facimus: (neque enim lege tantum, verum & SCtis, & Prætorum decretis, aut judiciis intercessum esse animadvertimus (omnibus de causis quæ quo minus promulgata lex proferri posset, impedimento fuerunt, nobis dicendum est.

Intercessionis modi quatuor.

Hæ quatuor traduntur: prima intercessio, cum Tribuni plebis, quorum proprie intercedendi jus erat, edita voce illa, Veto, de qua mentionem facit *Livius*, intercedebant: cujus generis exempla non desunt. Altera, cum is, qui promulgarat, vel amicorum precibus adductus, vel senatus auctoritate commotus, vel ipse sua sponte consilium mutabat: quod C. Manilius, & L. Cæcilius, uterque Tribunus pl. diversis temporibus fecerunt, ille in lege de libertinorum suffragiis, hic in ea, quam de minuenda ambitus pœna promulgavit. Tertia ratio fuit, cum neque intercedente Tribuno, neque eo, qui promulgaverat, consilium mutante, comitiales dies, *i. e.* eos, quibus agi cum populo licebat Consul eximebat, vel supplicationibus decernendis, vel feriis indicendis, non solum iis, quæ Latinæ dicebantur, quas indicere soli Consules poterant, sed etiam iis, quæ imperativæ, quas non modo Consulibus, verum etiam Prætoribus ipsorum arbitratu licebat imperare: quo genere usum esse Cn. Cornelium Lentulum Marcellinum Consulem, ut C. Catonis Tribuni pl. legib. obsisteret, videmus in Epistola, Placiturum, *l.* 2. *ad Qu. fratrem.* Quartam caussam, quæ & ipsis comitiis quacunque de re haberentur; impedimento esset, auspicia invenimus: quorum

quorum duo genera reperio: Unum, quo magistratu tantum utebantur, quæ Spectio dicebantur, vel de cœlo servare: quo de genere testes locupletes habemus Tulium *in* 2. *Philip.* & *Varronem* apud *Nonnium*: alterum genus ad augures pertinebat, cum ex avium signis. i. volatu, cantu, & tripudio sollistimo, auspicium faciebant. nam si quid adversi viderant aut audierant, id nuntiantes, comitiria impediebant: quod Cic. *li.* 2. *de legib.* ut alia omittantur exempla, significat. Illo autem priore genere, vel si adversi nihil esset, ipsa tamen per se spectionem impediebat: quod à Dione *li.* 38 traditum animadverti. Obnuntiatio autem, quæ augurum erat duarum rerum observatione fiebat, vel cum de cœlo fulsisset, aut tonaisset: (erant. n. augurum disciplina, vel Jove fulgente, tonantur, comitia dimitterentur) quo genere impedimenti Pompejus Magnus in secundo consulatu, cum Prætorem creari, virum omnium integerrimum M. Catonem videret, ipse autem hominem flagiriosissimum P. Vatinium, Cæsaris gratia, vellet: comitia dissolvit: vel cum aves adversa portenderent. Avium autem tria genera: alites, quæ volatu: oscines, quæ cantu, pulli, qui tripudio dabant signa rerum futuram. Nec omnium erat eadem significatio, cum quædam à dextra, quædam à sinistra volantes, aut canentes prosperos eventus ostenderent: hinc illud *li.* 1. *de Divinat* Jupiter ne cornicem à læva, corvum à dextra jussisset. Et Plaut. *in Asin.* Picus, & Cornix est ab læva, corvus porro à dextra. Et in epist. ad Cæcinam. Non igitur ex alitis volatu, non ex cantu sinistro oscinis, nec ex tripudiis, sollistimis tibi auguror. Aves autem utriusque generis, id est, alites & oscines. persequitur *Festus* 13.241 Ex quanquam sinistra Romanis læta, ut Græcis dextra: iisdem tamen, ut *l.* 1 *de Divinat.* cognovimus, sinistrum fulmen triste omne fuit ad comitia, cum ad cæteras res esset optimum: & si bubo volaret ad sinistram: præclare *Lucanus* hoc genere *l.* 3. cum neglectam veterem comitiorum rationem significare, illa pronuntiat:

—fingit sollemnia campus.
Nec cœlum servare licet tonat augure surdo.
Et læta jurantur aves bubone sinistre.

Redeo ad institutum: Sortitione tribuum, aut centuriarum facta, dicebat is. qui legem ferebat: Si vobis videtur, discedite Quirites: de quo Pediani verba subscribam: Cum, inquit, id solum superest, ut populus sententiam ferat jubet unumquenque is, qui fert legem discedere: quod verbum non hoc significat, quod in communi consuetidine est, de eo loco, ubi ex fertur sed in suam quisque tribum discedat, in qua est suffragium laturus: populus enim confusus, ut semper alias, ita & in concione *Livi.* autem *lib.* 2. ubi de lege Lætoria loquitur Consul. inquit, Appius negare jus esse tribuno in quempiam, nisi in plebejum: non enim populi, sed plebis eum magistratum esse, nec ullum ipsum summovere pro imperio posse more majorum, quia ita dicatur: Si vobis videtur, discedite Quirites, ubi Discedite, dictum apparet, ad suffragia ferenda, *lib.* 3. ubi de Terentia lege: ait, idem significat, cum ait: Quemadmodum se tribuni gessissent in prohibendo delectu, sic patres in lege, quæ per omnes comitiales dies ferebatur, impedienda gerebant: initium erat rixæ, cum discedere populum jussissent tribuni, quod patres se summoveri haud sinebant. Cum igitur de concione jussi discedere, in suam quisque tribum, aut centuriam abiisset, privatos homines invenio, qui de lege laborarent, ipsos, ne quid fallaciæ committeretur, aut tabellas distribuisse, aut distribuentibus præfuisse: idque Diribere proprio vocabulo dicebatur: quod muneris, quia fere obiri curarique ab iis soleret, qui neque ætate graves, neque gestis honoribus insignes admodum essent, id sibi & à senibus, & à dignitate præstantibus præcipue contigisse, gloriose commemorat: Cicero *in Pisonem.* Hoc, inquit, certe video, quod indicant: tabulæ publicæ, vos rogatores, vos diribitores, vos custodes fuisse tabellarum: & quod in honoribus vestrorum propinquorum non facitis, vel ætatis excusatione, vel honoris: in salute mea, nullo rogante, vos vestra sponte fecistis. Eodemque verbo eadem de re usus est in ea post reditum in Senatu cum ait: Quando tantam frequentiam in campo tantum splendorem Italiæ totius, ordinumque omnium, quando illa dignitate tot rogatores, diribitores, custodesque vidistis; Nec dubito, quin legendum sit, Diribeantur, non Diripiatur, in ea in Piso, in eo loco: An expecta, dum te 75. tabellæ diripiantur; pro distrabuantur, ut de re judicium fiat. Sic & *Plin.* manifeste accepit *lib.* 36. *cap.* 15. Hic est, inquit, ille domitor orbis populus, qui gentes & regna diribet. Cistis autem suffragiorum custodiendis certos homines in comitiis præfuisse, qui Nongenti sint appellati: idem *Plin.* 33. c. 2. scriptum reliquit.

Suffragia quomodo ferrentur.

Objicitur hic quæstio perdifficilis, quomodo suffragia ferrentur: quod in tanta rerum antiquarum obscuritate suffragandi usu non solum intermisso: verum etiam penitus amisso, post tot secula manifestum non esse, quis miretur; itaque nec, opinor, totam rem explicare quisquam possit: nec tamen ignorabit omnia, qui veterum libros diligenter examinarit. Primum igitur illud, multorum testimonio, constat, cistas cum suffragiorum tabellis pontibus quibusdam: quo tutius custodirentur, impositas esse: ex quibus tabulæ populo ministrarentur: quem morem Cicero *in epist. quadam ad Atticum li.* 1. declarat. his verbis: Operæ Clodianæ pontes occuparant, tabellæ ministrabantur, ita, ut nulla daretur. Ut rogas. Et *li.* 3. *de legibus* Pontes lex Maria fecit angustos: quam legem *Plutarch.* etiam in Mario significat. *Libro* autem 1. *Rhetoric. ad Herennium* Cœpio, ut Saturninum contra SC. regem de Semissibus & trientibus adversus Remp. ferre vidit: cum viris bonis impetum facit, pontes disturbat, cistas dejicit, impedimento, quo secius feratur lex. Deinde cum à *Festo* scriptum videam, suffragia per pontem comitiis ferri solita, adducor in eam sententiam, ut existimem, tabellas in eorum pontium capite ministratas esse, & in extremis pontibus alias cistas fuisse, in quibus tabellas quisque suas deponeret: quod erat suffragium ferre: quod etsi ex duobus locis *Ciceronis*, & ex *lib. Rhet. ad Heren.* satis licet intelligere: tamen, quo res pateat illustrius *Festi* verba recitabimus: Quo tempore, inquit, primum per pontem cœperunt comitiis suffragium ferre, juniores conclamaverunt, ut de ponte dejicerentur sexagenarii, qui jam nullo publico munere fungerentur, ut ipsi potius sibi, quam illi deligerent Imperatorem. Vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmavit Afranius, Ex idem alio loco: Depon-

pontani senes appellabantur, qui sexagenarii de ponte dejiciebantur. Quo spectasse *Macrobius* videtur, cum ait *Sat. li.* 1. His ne tam doctis viris, quorum *M. Cicero* & *Varro* imitatores se gloriantur, adimere vis in verborum comitiis jus suffragandi, & tanquam sexagenarios de ponte dejicies? Transibant igitur per eos pontes ad lationem suffragii, tabellis acceptis in prima pontis parte, quas in extrema redderent. Erant autem, quot tribus, aut quos centuriæ, tot pontes: ut per suum singulæ pontem suffragium ferrent: alioqui negotium longi temporis nec sine perturbatione aliqua fuisset, si ponte unico tribus omnes, aut centuriæ transire cogerentur, &, cum ait *Cic.* Opere Clodianæ pontes occuparant: &, Pontes lex Maria fecit angustos: & ille qui scripsit ad Herennium. Pontes disturbat, cistas dejicit: pontium multitudinem perspicue declarant. Nec de duabus tabellis cuique datis quisquam dubitat, cum hac litera, A. quæ, legis antiquationem significat, altera sic inscripta, V. R. id est, Uti rogas: quæ legem accipiebat, uti magistratus rogaverat. Pontes autem dicti, quod extructæ ad tempus mensæ satis angustæ, præsertim post legem Mariam pontium similitudinem haberent: quæ, si tributim populus in forum vocaretur, 35. pro numero tribuum fuere, si centuriatim in campum, totidem procenturiæ id est, 193.

Ordo in ferendis suffragiis

Nunc de ordine in ferendis suffragiis agamus. Primo loco ea tribus, cave centuria, quæ omnium tribuum, aut centuriarum nominibus in sortem conjectis, prima de sitella, de qua jam diximus, sorte exierat, suffragium ferebat: ea quæ prærogativa dicebatur, quia prima rogaretur à magistratu, qui comitia habebat: at in prima tribu, aut centuria quis primus? videlicet is, quem magistratus legem ferens deligebat: deligebat autem quem & dignitate præstare, & rogationi suæ præter cæteros facere judicabat. Utrunque cognoscitur *in Orat. pro Plancio*, in qua ita scriptum est: Nam quod primus scivit legem de publicanis, tum vir amplissimus Consul id illi ordini per populum dedit, quod per Senatum, si licuisset, dedisset, si in eo crimen est, quia suffragium tulit, quis non tulit publicanus? si, quia primus scivit, utrum id fortis esse vis, an ejus, qui illam legem ferebat? si fortis nullum crimen est in casu, si consulis: splendor etiam Plancii, hunc à summo viro principem ordinis judicatum, quo constat, ideo primum Plancium ad suffragium ferendum à Cæsare consule lectum esse, quia primus ordinis equestris judicaretur: quod ipsum confirmant illa pro domo sua: Consulari homini P. Clodius, eversa Republica, civitatem adimere, consilio advocato, conductis operis non solum legentium, sed etiam servorum, Sedulio principe? dixit enim Sedulio principe, pro primo omnium suffragium ferente quod apertius proxime ostendit, cum ait: Sin autem is primus scivit, erat enim quodammodo legis ornamentum, cum is eam sciscebat primus, cujus in civitate non levis esset auctoritas, quod etsi satis clare indicant ea, quæ ex *Orat. pro Plancio* recitavimus, tamen in hac ipsa pro domo sua idem sit illustrius: subjungit enim postea, quæ proxime ad exemplum attuli, non magno intervallo: Tu hujus, ut acta tui præclari tribunatus hominis dignitate honestes, auctoritatem amplecteris: quasi Clodius Sedulii, tanquam clari hominis, nomen publicis in tabulis ad legem honestandam scripsisset, aut fortasse etiam in æs simul cum ipsa lege incidisset, num, ut dicam, quod sentio, suspicor de mendo, ubi Seduli mentio fit in ea pro domo sua: quod enim legitur: Quid te audacius, qui in ejus nomen inciderit; id non placet: non enim cum audacia casus congruit: nam Incidere verbum est in casu positum: audacia vero voluntatis est, non enim qui incidit audax, sed impudens & inscius: qui vero audax, is non incidit, sed incurrit & irruit: quare aliter suspicor à *Cicerone* scriptum esse, & forte sic: Quid te audacius, qui in æs nomen ejus incideris leges enim in æs incidi solitas, paulo post docebimus. Cum igitur ab eo, quem magistratus ipse primum delegisset, deincepsque ab aliis ejusdem tribus, aut centuriæ perlata suffragia erant: tum suffragiis in utramque sententiam dinumeratis, & eorum numeris puncto notato, ejus tribus, aut centuriæ voluntas cognoscebatur, eaque à præcone renunciabatur: &, eadem in reliquis tribubus aut centuriis ratione servata, ex majore tribuum, centuriarum numero, vel antiquabatur, vel sciscebatur lex: hoc autem, Dirimere suffragia, & Diremptio suffragiorum dicebatur. Itaque vetera habent examplaria Varronis *de re rust. lib.* 3. Dum dirimuntur suffragia, vis potius villæ publicæ utamur umbra, quam privati candidati tabella? quod aperte declarat *Lucanus*, quem locum depravari, &, ut aliis in locis Diribet, pro Dirimit, reponere, facile non fuit, in illo versu *libri* 5. Et non admissæ, dirimit suffragia plebis, & ad *Q. Frat. lib.* 3. *Epist.* 4. lego, Diremptis tabellis, non, ut vulgo legitur, &, ut habent libri quoque veteres, Diruptis, Item, *in orat. pro Planc.* Diremptio, non Direptio, Diremptis, igitur suffragiis, vel de antiquata lege vel de accepta cognoscebatur: ac de antiquata, id est, suffragiis improbata (*Festus* enim Antiquare, ex lanat, in morem pristinum reducere) nihil est dicendum.

Jurejurando confirmabatur lex.

Scitam autem atque acceptam, omnium civium jurejurando confirmari solitam legimus, Itaque Q. Metellus, ille Numicidius, ne in legem Saturni per vim latam juraret, in exilium ire maluit, sibique potius de patria, quam de sententia, decedendum putavit: quem annno post 43. imitatus non est. M. Cato, is, quem Uticensem historici nominant: qui cum leges P. Clodii nullo neque jure, neque more rogatas putaret, in eas tamen juravit, consilio usus optimo ut *Cicero* ait in ea *pro Sextio*: nam ab eo, quod omnino ne fiat, fieri non potest, cum periculo dissentire, temeritatis videtur esse.

Leges quando in æs incidebantur.

Post jusjurandum in æs lex incidebatur: quod indicat Liv. lib. 3. his verbis: Priusquam urbem Consules egrederentur, leges decem virales, quibus tabul. 12. est nomen, in æs incisas in publico proposuerunt, atque hoc *lib.* 10. Dionys. confirmat: Cicer. *in Orat.* 3. *in Catil.* Memoria, inquit, tenetis Cotta, & Torquato Coss.

com-

omplures in Capitolio turres, de cælo esse percussas: cum & simulacra, Deorum immortalium depulsa sunt: & statuæ veterum hominum dejectæ, & legum æra liquefacta: quod ipsum versibus deinde persecutus est in secundo de Consulatu suo, *lib.* 1. *&* 2. *de divinatione* patet: eandem consuetudinem, probant illa, quæ *in* 1. *Philipp.* scripta sunt: Eorum scpietur, omnes claudenter aditus: armati in præsidiis multis in locis collocabuntur: quid tum: quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi jubebitis; quod etiam non multo ante dixerat: quæ ille æs incidit, in quo populi jussa perpetuasque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur: exemplis non egemus; sed unum *Suetonii*, quod in C. Cæsaris vita legimus, quod apertam rem multo etiam illustrius ostendit, apponemus. Marcus, inquit, Claudius Marcellus Consul, edicto præfatus de summa se Reip. acturum, retulit ad Senatum, ut ei succederetur ante tempus, quoniam, bello confecto, par esset, ac dimitti deberet victor exercitus; & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito, Pompejus postea abrogasset; acciderat autem, ut is, legem de jure magistratuum ferens, ex capite, quo à petitione honorum absentes summovebat, ne Cæsarem quidem exciperet per oblivionem; ac mox lege jam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Hic illud occurrit: Si tum denique in æs leges incidebantur, cum perlatæ essent; quod proxima Suetonii verba ostendunt; Cur *in Orat. pro Mil.* cum de legibus non dum latis, sed quas, Clodius ferre cogitarat, mentionem facit? Incidebantur, inquit, jam domi leges, quæ nos nostris servis addicerent? cur non scribebantur potius, quam incidebantur, an incideret. Clodius leges nondum latas, dicamus, quod misit Pedianus interpres, qui in arte *Ciceronis* indicanda parcus nimis est, sicut in exponenda historia satis liberalis, notat *Cicero* confidentiam Clodii, hominis audacissimi, qui domi suæ leges non modo scriberet, sed etiam quasi latas incideret, quas quo jure, quave injuria, cum suis operis & servis omnino perferre constituerat. Et est Oratoris artificium, ad odium concitandum, ea de inimico dicere, quæ etiamsi fortasse facta non sunt, fieri tamen potuisse ejus, in quem dicitur, anteacta vita declarat, nihil erat, quod in Clodium, quamvis atrociter excogitatum, non verisimiliter videretur, ideo incidebantur potius, quam scribebantur, dixit, vel vere, quod magis puto, ὑπερβολικῶς & tamen verisimiliter, ut de Publio Clodio, quem omnium audacissimum esse constabat. Nec illud quidem prætermittam, non in tabulis modo æneis, sed etiam in columnis incises esse leges; de tabulis dubium non est, quas etiam aliquot in hunc usque diem servatas, ipsi vidimus de columnis autem Cicero *pro Balbo* sic, Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Cassio. Posthumo Geminio Coss. qui ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post Rostra incisum & perscriptum fuisse, qua ipsa de re Livius *lib.* 2. sic, tantum sua laude obstitit famæ Consulis Marcius, ut nisi fœdus cum Latinis, columna ænea insculptum, momento esse, ab Sp. Cassio uno, quia Collega abfuerat, ictum, Posthumum bellum gessisse cum Volscis memoria cessisset, & *Varro* ut apud *Macrobium* legimus, antiquissimam legem in columna ænea scripsit incisam fuisse, cui mentio intercalaris adscriberetur, nec deest Dionis in historia testimonium, qui *libro* 41. columnas, quibus incisæ leges legerentur, de cœlo tactas, memoriæ prodidit. Scripta jam lege, promulgata, perlata, in æs incisa (his enim quasi gradibus ad id, quod in l. ultimum ac summum est, pervenimus) unum restat, ut, ubi custodienda reponeretur, ostendamus. Scire igitur oportet, non eandem legum omnium fuisse rationem, sed aliquot, maximeque tabulis æneis incisas in publico proponi solitæ, ut oculis civium paterent, quod exempla demonstrat, quæ vero æneas in tabulas essent incisæ, eas ad ærarium deleras, quo sc. & SCta, ita cum publicis pecuniis, omniumque publicarum rationum libris conditæ asservabantur. Erat autem Ærarium, tum aliorum, tum maxime *Festi*, *Macrobii*, & *Plutarchi* in problematibus testimonio, in Saturni Opisque templo templum autem in vico Jugario, ad Capitolii radices, Unde septies millies H. S. à Cæsare dictatore depositum post illius interitum M. Antonius Consul. abstulit. Etsi tantum Opis in Philippica 1. & 2. ubi de hac re Cicero loquitur, mentio fit, puto quod duabus cellis simulacra Opis & Saturni separatim dedicata colerentur, & ad Opis cellam propiùs, quam ad Saturni, eam pecuniam Cæsar locasset, primis enim Reipublicæ temporibus, legem Iciliam in templo Dianæ quod in Aventino monte fuit, repositam esse legimus in historia Dionysii. Quæ ad rationem perferendæ legis attinerent, quæ fere ponderis alicujus esse viderentur, omnia, ut arbitramur persecuti sumus, nam in quo differrent legum ferendarum comitia, à cæteris comitiis, ut de magistratu creando, de reo judicando, quia convenire magis in librum de Comitiis hæc tractatio videtur, qui post hunc de hi exhibit, hic omittimus.

Locus ferendæ legis.

Locum ferendæ legis interdũ Prata Flaminia, qui postea Circus Flaminius dictus est, interdum etiam Lucum Petilinum, quandoque Capitolium, sed plerumque forum, aut Campum Martium fuisse legimus. De Pratis Flaminiis, Loco Petilino Capitolio, Livius testis: de Foro declarant illa pro C. Rabirio Posthumo: si lex ferretur, convolaretis ad Rostra: erant enim Rostra in foro, dixit autem convolaretis ad Rostra, cum hoc intelligeret, ut inde legem dissuaderetis. Et aperte in *Orat.* 1. *in Anton.* & V. & pro domo, & ubi non, de Campo, inde constat, quod, cum leges centuriaris comitiis sæpe latæ sint, centuriata porro comitia in Campo esse habita, omnes historiæ narrent, manifeste sequitur ut leges centuriatis comitiis latæ, in campo latæ sint. Hic oritur, alia consideratio, loco ne sacro an profano ferretur, Sacro potius, quam profano crediderim, primum, quod in Rostris, qui locus erat auguratus, Templumque dicebatur, sæpè à magistratu ferretur. Itaque pro Sextio, Princeps, inquit, rogationis, Qu. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupavit, occuparat enim, ut legem ferret quod illa verba pro Milone declarant. Potuit ne Fabricio, viro optimo, cum de ritu meo legem ferret pulso occuparat autem Rostra non templum alicui Deo sacrum, quod ipse *Cicero* declarat inf. in ead. *pro Sextio*, subjungens Tribunos pleb. à ferro à Rostris à Clodio pulses, Fabricium intelligens, sed clarissime in Vatinium his verbis, Cum Lucium Vettium judicem in Rostris, in illo, inquam, augurato templo à loco collocaris.

locaris. Et Liv *lib.* 8. Naves, inquit. Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, Rostrisque earum suggestum in foro exstructum adornari placuit, Rostraque id templum appellatum. Altera est ratio, quod leges à P. Clodio Tribuno pleb. in templo Castoris latas invenio, quod indicat illud in Pison. Eodem in templo, eodem & loci vestigio, & temporis. arbitraria non mei solum sed patriæ funeris abstulisti. Sic enim interpretor illud. Eodem in templo quo in templo legem de mea pernicie tulerat Clodius, eodem in templo de Macedonia tibi tradenda statim legem tulit, quam tu provinciam ad arbitrium tuum pro meo funere, quod Idem funus patriæ fuit ipse pactus eras. Itaque provinciam lege traditam, quasi præmium a Clodio debitum abstulisti, & apertius in oratione pro domo sua, Cum arma, inquit, in ædem Castoris comportabas, nihil aliud, nisi uti ne quid per vim agi posset, machinabare. In libris autem de Invent. Flaminium inquit, eum, qui Consul. Remp. male gessit bello Punico secundo, legem Agrariam per seditionem ad populum ferentem, pater suus de templo deduxit, accersitur majestatis, & apud Livium, antequam Rostra in foro extructa essent, de Tribunis pleb. legum rogandarum causa in templum coeuntibus non semel mentionem fieri videmus. Ferebat ergo magistratus legem in templo, ferebat suffragia de lege populus circa templum, locum enim tantæ multitudini ullo in templo fuisse, credibile non est, cum vero lex à magistratu ferretur, eodem in templo alios quoque magistratus affuisse, eos nimirum, qui cum magistratu legem ferente consentirent, legimus *in Orat. ad Vattin.* Quæ quidem leges, inquit, anno post sedentibus in templo duobus non Consulibus, sed proditoribus hujus civitatis, ac pestibus, una cum auspiciis, eum intercessionibus; cum omni jure publico conflagraverunt. Ostendi latam in templo legem, cum in foro ferebatur, hoc est, tributis comitiis: quid cum in campo centuriatis, tum in templis Deorum non existimo, quæ in campo nulla fuisse legimus, quo tamen in loco à magistratu ferretur, cum locum ante auguratum fuisse crediderim. Nam, si tributis comitiis semper in templo, aut centuriatis, quæ majorum rerum causa habebantur, profano in loco lex ferretur? sed fortasse videri possit infirma conjectura, addamus exemplum, ut dubia res testimonio probetur. *Livius* igitur *lib* 3. Tribunit, inquit, ut impediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere, eo magis, quod & augures jussos adesse ad lacum Regillum, fama exierat, locumque innaugurari, ubi auspicato cum populo agi posset, ut quicquid vi tribunitia Romæ rogatum esset, id comitiis ibi abrogaretur. Inter leges autem quæ in foro, & eas quæ in campo ferrentur dixi jam hoc interfuisse, quod in foro tributis comitiis ferrentur, in campo comitiis centuriatis.

Leges centuriatis comitiis latæ

Nunc adjungo primum illud, centuriatis comitiis eas esse latas, quæ è SC. ferebantur, deinde illud, quæ centuriatis comitiis ferrentur, eas si à SC. non ferrentur, patrib. quidem auctoribus semper esse latas, quod non à primis Reipublic. temporibus sed tantum post P Philonis dictaturam observatum est, hunc enim dictatorem legem tulisse ut legem, quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante latum suffragium patres auctores fierent, scribit Liv. *lib.* 8. quo significatur, non omnes antea leges, quæ centuriatis comitiis ferrentur, è SC. aut patribus auctoribus esse latas: quod si factum nunquam antea non erat, consuetudine servata, quæ tu Numa Rege creando est inducta, ut scilicet, antequam populus suffragium iniret, partes in incertum comitiorum eventum auctores fierent: Publius in plebem propensus, quia plebeiæ gentis erat, quod Senatui liberum erat, id necessarium fecit quodque more factum erat, id ut lege fieret, sua lege sanxit. Neque vero, quod ait *Liv.* patres auctores fierent, ex plano patres Senatusconsultum probarent: fiebant enim de re & relata & disputata SC. quid porro referri & disputari opus erat id, quod omnino probari à Senatu Publilia lex juberet: nam de quo fit SC id ejusmodi est, ut improbari & abjici potuerit: est autem probatum & acceptum quia major pars Senatus ita senserit, at in hoc non, utrum vis licere, neque plurium Senatorum, voluntatem spectari, Publilius voluit, sed quasi ab universo Senatu probatum esset, ita, vellent nollent, patres auctores esse. Ergo sic existimare debemus, quæ leges centuriatis comitiis ferrentur, eas post legem Publiliam aut è Senatusc. aut certe patribus auctoribus esse latas, quæ vero ante legem Publiliam centuriatis comitiis latæ erant, alias è Senatusf. alias sine SC. patribus auctoribus, alia neque è SC. neque patribus auctoribus. Nihilne igitur interfuit, dicet aliquis inter leges, quæ patribus auctoribus, & eas quæ è SC. ferrentur, nihil, mea sententia, ante legem Publiliam: nam sive è SC. sive patribus auctoribus ferrentur, è Senatus voluntate ferebantur. Post legem autem Publiliam multum inter hujusmodi leges interfuit, atque adeo tantum, quantum inter secundam & adversam voluntatem interest. Nam secunda senatus voluntate ferebantur eæ leges, quæ SC. probatæ jam erant, adversa vero, nonnunquam eæ; quarum patres auctores fiebant. Probabant enim inviti, lege coacti. Itaque honorificentius habebatur id, quuod SC. centuriatis comitiis latum esset, quam id, quod iisdem comitiis patribus auctoribus, sed extremis Reipubl. temporibus nullam legem centuriatis comitiis sine SC. patribus auctoribus latum invenio, permultas autem è SC. iisdem comitiis sive quod abrogata sit Publilia lex, sive, quod cum Idem Publius eodem tempore, posteaquam Q. Hortensius dictator legem tulisset, ut eo jure, quod plebs statuisset, omnes, Quirites tenerentur, nihil attinuit patres auctores de eo fieri, quo, vel si auctores ipsi non fierent, tamen cives æque tenerentur, itaque magistratus aut è SC. centuriatis comitiis, aut si Senatus dissentiret, tributis leges tulerunt, (quantum & leges multæ tributis comitiis ex SC. latæ sunt) cum duabus legibus, Publilia & Hortensia, eandem vim haberent leges tributis comitiis latæ, quam habuerunt antea leges eæ, quæ centuriatis comitiis, patribus auctoribus, latæ erant, non enim quod ait Cic. *Philip.* 10 Legem Pansa comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est, eo sensu dictum existimo, quod eam legem patribus auctoribus, Pansa laturus esset, sed, & auctoritate nostra, ex plano, à SC. loquitur, n. de Cæsaris actis, quæ lege confirmari & sanciri Senat. cupiebat, cum porro cuperet, nimirum SC. potius quam alia quavis ratione declararet, quod si cui, auctoritate Senatus pro SC. usurpari, novum est, nihil

nihil errabit, si ut de recte Latine consuetudine loquendi judicare possit, Ciceronis libros diligenter evolverit.

Leges quas Senatus ferri cupiebat, an de SC. ferrentur.

Hic fortasse quæretur, ante Publiliam legem omnesne leges, quas Senatus, sive centuriatis: sive tributis comitiis, ferri cuperet, ferrentur è SC. an vero aliæ è SC. aliæ vero sine SC. tantum patribus auctoribus. Utrumque factum est, nam neque omnes è SC. neque omnes patribus auctoribus latæ sunt: de latis è SC. testimonium res non desiderat: exemplorum enim plena sunt omnia: patribus autem auctoribus minus quidem multa, sed aliqui tamen latæ sunt, ut Petilia de ambitu, à Tribuno pleb. tributis comitiis lata, de qua Liv. *lib.* 7. Quæretur (pergam enim dubitando, quo non solum veterum librorum observatio, sed ipsa me conjectura ducit) ut tum centuriatis comitiis leges à majore tantum magistratu, an etiam à minore ferrentur: faciamus quod Oratores solent, qui cum testibus rem probare non possunt, argumentantur à simili, & hoc genere sæpe fidem faciunt, item nos, cum centuriatis comitiis à minore magistratu leges latæ sint, nec ne, affirmare non possimus, quia neutrum ab antiquis traditum est, similitudinem sequimur,& quod in creandis magistratib. fieri solitum est, Idem in ferendis legibus observatum esse dicemus: nam si creandis magistratibus centuriata comitia nunquam, nisi à majore magistratu habita sunt: itidem ferendis legibus nunquam, nisi à majore, esse habita, consentaneum est: Illud autem est: Esse igitur & hoc dicemus, Neque enim cur non sit, aut ratio suadet, aut exempla demonstrant.

Leges quibus temporibus, diebus, horis ferrentur.

De legum tempore, quæ notavimus,hæc sunt, neque omnibus diebus licuisse legem ferri, neque quibus liceret per omnes horas, licebat fastis tantum diebus, ne fastis non licebat, nec fastis vero omnibus, sed comitialibus duntaxat. Comitialibus autem ita licebat, si nemo de cœlo servaret, quæ duabus legibus, Ælia & Fusia, sancita erant; id annis prope centum ante Ciceronis ætatem, ut scripsit ipse in Orat. Pisonem institutum, ad extrema fere mansit Reip. tempora. Pisone autem & Gabinio Coss. P. Clodius Tribunus pleb. Ciceronis ac bonarum partium inimicus,ut armaret immoderata licentia tribuniciam potestatem, dierum discrimen, & auspiciorum impedimenta sustulit, neque enim tantum, ut omnibus plane fastis ferri lex posset, verum etiam,ne quis per eos dies quibus cum populo liceret agi, de cœlo servaret, rogationem tulit, idque postea servatum esse, videntur illa significare, quæ scripta sunt *in Orat. de prov.* Aut statuendum vobis est legem Æliam manere, legem Fusiam non esse abrogatam, non omnibus fastis legem ferri licere,cum lex feratur, de cœlo servari,obnuntiari,intercedi licere. Ergo ante l. Clodiam non omnibus sed fastis,non omnibus fastis,sed comitialibus,nec comitialibus si quis de cœlo servaret, jus ferendæ legis, erat, post legem Clodiam non omnibus quidem diebus, sed omnibus tamen fastis, quod ante non licuerat, etiamsi de cœlo servaretur, ferri lex potuit. Opinor etiam qui dies Religiosi vocabantur, quorum in nu. Atri erant, iis non potuisse legem ferri, de quibus hæc legimus in *Festo*. Dies religiosi, quib. nisi quod necesse est nefas haberetur facere, quales sunt sex & triginta, Atri, qui appellantur, & Allienses, atque ii, quibus mundus patet. Alliensem autem diem, quam Festus non nominat, XV. Kal. Sext. fuisse, *Liv.* docet *lib. 6.* idemque subjungit, religiosum diem fuisse postridie etiam Idus Quint. cui Gell. *lib. 5. c. 17.* Macrob. *lib. 1. Saturn.* assentiuntur: ex quibus & id cognoscitur, quod Varro quoque *lib. 5.* & *Festus* docent, *Liviusque* significat, dies postridie omnes, Kalendas, Nonas, Idus atros esse habitos, ut neque præliares, neque comitiales essent: itaque quod ad Kalendas attinet, legitur illud Afranii apud Nonium: Septembris heri Kalendæ hodie ater dies, quod si dies atri comitiales non sunt: ergo diebus atris ferre legem non licuit, dies autem, quibus mundus patebat, alio loco Festus nominat, & ait fuisse, postridie Volcanalia, tertio Nonas Octobris, Sexto Idus Novembris: & postridie Volcanalia fuit nono kalendas Septembris, ut apparet, in kalendario Romano. His adduntur dies, quibus penus patebat: de quo sic *Festus*, Penus vocatur locus intimus in æde Vestæ, tegetibus septus, (sic enim fortasse legendum) qui certis diebus circa Vestalia aperitur: ii dies religiosi habentur. Vitatos etiam à plerisque ut omnis adversi, 4. Kalend. Nonas, Idus, Gellius & Macrobius tradidere Quanquam unius Gellii mihi quidem sufficit auctoritas: à quo Macrobium, & in hoc loco alibi totidem verbis eadem sumpsisse constat. Diebus autem religiosis exercitum conscribere, legiones educere, manus cum hoste conserere sponsalia inire, pergere proficisci, denique publicæ, vel privatæ rei quidquam moliri non licuit, quod his diebus adversus rerum exitus consecutus esset. De diebus hæc horæ vero, quibus agi cum populo posset, omnes erant intra ortum solis, & occasum, reliquis non licebat: ante primam enim horam nihil agi licuisse cum populo, cum ait *Dio* in extremo *lib.* 39. non ex plano, ante primam horam Romani diei, cujus initium à media nocte sumebatur, sed ante lucem, ante auroram. quod ipse quoque *Dio* sic interpretatur, his verbis ὁ Γάλβας, ὁ Σέργιος χρόνῳ. ἢ ὕστερον ἐν στρατηγίᾳ τῇ ψήφῳ τινι ἰδίᾳ ἢ παρ' ἐξὸν ἐκ τῶν νόμων πρὶν πρώτην ὥραν μέλλειν ἐν τῷ δήμῳ χρηματισθῆναι, quod si non ante primam, sequitur ut nec post extremam, i. e. eam, quæ diem claudit, agi cum populo licuerit, siquidem neque vespertina SC. rata fuisse, neque Prætori urb. jus dicere post solis occasum licuisse, traditum est à Cicerone *in Philipp.* 2. & a Censorino de die natali, sicut igitur non omnibus diebus ferre legem licebat, ita nec omnibus horis: quibus autem horis, iis ita licebat, neque fulgeret Jupiter, neque tonaret.

Causæ ferendarum legum

Nunc de causis agamus, quæ ipsa quoque promissi nostri pars est. A corruptis moribus manasse leges, nemini dubium est, nam continenter & sobrie vivitur, ubi colitur pietas, ubi Justitiæ locus est, quorsum ibi lex feratur? nec sanis corporibus quæsita medicina est: nec qui leniter & sedato cursu omnes fluerent, sed incitatis, extraque rippas diffluentibus aggeres objecti. Vetustissimi mortalium, prorsus omnem vim, atque omnem luxum ignorantes, tranquillam vitam, ipsa natura duce; vivebant: post erupit injuria, & quod quisque potuit, id quisque velle, neglecta ratione cœpit:

cœpit: tunc necessario leges latæ, & injecta licentiæ quasi frena, quæ, si quis recte agere sua sponte nollet, cum pœnæ metu in officio continerent. Itaque conservandæ augendæque civitatis causa, & ut esset bene vivendi norma, legem inventam, manifesto cognoscitur. Neque minus ad hunc finem spectarunt, quæ de religione, quam quæ de bello leges latæ sunt: quæ sita pietas in Deo videtur, quæsita populo voluptas, ut in ludis, omnia tamen ad publicam utilitatem referebantur. Cujus autem legis vitiosa ac turpis origo sit, ea lex nominanda non est. Nam legis causa Justitia, & lex ipsa justa ac sancta debet esse. Inde enim publicum exoritur commodum, publicum dico & quo munitur Imperium adversus hostilem vim, & quo privati cives, sua quisque bona, suum quisque jus adversus privatorum injurias tueantur: quod si hoc in omni bene constituta civitate, multo magis agnoscitur in Republica R. quæ, dum optimis legibus paret, malas autem vel abrogat suffragiis populi, vel tollit Senatusconf. orbem terrarum pene universum Imperio comprehendit: quæque civitates aut malas leges habuerunt, aut bonis non recte sunt usæ: aliæ vi externa aliæ domestica seditione conciderunt: quod & apud veteres sæpe accidisse legimus, & nostra non semel tempestate vidimus.

Legis potestas.

Superest de potestate legis: ea quæritur primum, utrum maxima, deinde, si maxima, utrum perpetua: quod pro nostra consuetudine breviter ostendemus. Erat in lege summa vis, non solum, quia, quod erat lege sancitum, Quirites omnes tenebantur, quod tribus legibus, una consulari, Valeria, Horatia, duabus dictatoriis, Publilia & Hortensia, sancitum supra diximus (paucas tamen excipio, quibus non omnes plane cives obstringebantur, quod de genere fuisse legem de repetundis, jam ostendimus: lata enim est post illas tres, consularem unam, dictatorias duas, à nobis proxime nominatas, & quodcunque postremum populus jussit, id jus ratumque XII. Tab. lege sancitum est) verum etiam quia non, ut prætoris edictum, item lex annuo spatio terminabatur, sed vigebat usque dum alia lege abrogaretur: abrogari vero omnes licuit, prærer Sacratas: quæ violaræ sæpe, abrogatæ nunquam sunt, ab roganti vero non eadem, quæ violanti legem pœna sancitur: cæteræ leges & abrogari omnes potuerunt, & abrogatæ multæ sunt: tametsi nulla lata lex est, quæ ipsa se contra abrogationem quasi sanctionis sepimento non munierit, gravi pœna mulctave ei, qui abrogasset irrogata, at multi multas obrogarunt neque tamen ullam propterea subiere pœnam. Dixi jam, plus fuisse potestatis in eo, quod postremum populus jussisset, quam in eo, quod antea jusserat, id lege XII. Tab. sancitum: jussum autem populi & suffragia fuerunt, quibus abrogabantur leges. Itaque non quid antea populo placuisset, sed quid ei postremum placeret, spectari solebat: sensit autem in hoc genere populus non semper è Republ. nam quemadmodum sæpe malas leges bonus populus, sic interdum bonas malus abrogavit: à Senatu vero nunquam ulla lex, nisi Reip. causa sublata est, ut, cum Apuleiæ, Mario Consule referente, SC. damnatæ sunt, quod ab hoste Reip. L. Appuleio Saturnino rogatæ essent, aut, cum Liviæ consilio Philippi Consulis sublatæ, quia contra auspicia, quæ servari lex Ælia jubebat, à M. Livio Druso latæ judicarentur, erant enim quatuor omnino genera (ut ipsa fere Ciceronis verba usurpem quæ sunt in Orat. pro C. Corn.) quibus per Senatum more majorum statueretur aliquid de legibus, unum ejusmodi, placere legem abrogari, ut Qu. Cæcilio, M. Junio Coss. duæ leges rem militarem impedirent, ut abrogarentur, atque hoc genere non abrogabat legem Senatus (nam abrogare proprie populus dicebatur) sed, ut abrogaretur, statuebat. Alterum genus erat, quæ lex lata esse diceretur, ea non videri populus teneri, ut L. Marcio, Sext. Julio Coss. de legibus Liviis, quæ, ut uno SC. tollerentur, Philippus Consul, Livii inimicus, obtinuit à Senatu, ideo autem hujusmodi legibus non videri populum teneri, Senatus decernebat, quia, contra auspicia latas esse, augures monuissent. Tanta Romæ fuit in auguribus auctoritas, de quibus *lib.* 2. *de legib.* hæc à *Cicerone* scripta legimus Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi jus aut dare, aut non dare? quid, leges non jure rogatas, tollere? nihil domi, nihil militiæ per magistratus gestum, sine augurum auctoritate posse cuiquam probari? quæ ipsa & alia in libro de Religione tractabimus. Tertium de legum derogationibus, quo de genere per sæpe SC. fiunt, ut de lege Calpurnia de ambitu, quæ derogaretur. Quartum genus, quod ea *Ciceronis* oratio mutila admodum est neque in ipsa, neque in Pediano interprete, ac ne alibi quidem quod sciam, invenitur, me tamen in eam partem conjectura ducit, ut existimem, cum aliquem Senatus hostem judicaret, simul, ut ejus quoque leges, quæ quidem adversus Rempub. essent, tollerentur: eodem SC. aut alio, proxime facto, judicasse, quorum enim maxime legum causa perniciosus patriæ civis damnatus sit, & à Rep. remotus: eas ipsas leges in Rep. gessisse; sed abjectas illico esse, etiamsi ab historia non prodatur, veri tamen similium est; quale fuit quod de legib. Saturnini proxime, & de legibus M. Antonii, in. l. hujus libri parte diximus. Recte igitur semper & justissime Senatus. A populo vero, aut ab iis qui mercede conducti speciem quandam populi præse ferebant, temeritate potius; aut fraude, quam consilio aut ratione, salutares civitati leges nonnunquam abrogatæ sunt, ut rogante P. Clodio Tribuno pleb. Ælia de auspiciis, Fusia de diebus comitialibus. Postremum illud est, cum verbo quidem, neque à Senatu, neque à populo, tacito autem omnium consensu per desuetudinem leges abrogabantur id quod & Julianus ICtus notavit. Erat igitur in lege vis non solum maxima, quod Cic. *in Philipp.* 2. satis plane narrat, cum ait: in publicis actis nihil est lege gravius: verum etiam perpetua. Siquidem vetustateque tollebatur lex, ut edictum: neque debilitabatur, ut SC. nisi leges essent ejusmodi, ut Reip. minimum consulere videretur: nam has contrario usu non solum debilitatas, verum etiam plane extinctas, neque damnatum esse quenquam, quia fecisset adversus eam legem: quæ jam exerceri eam desiisset, satis constare video. Leges autem multæ, quamdiu Resp. stetit, perpetuo jure valuerunt, cum ipso libertatis initio, à primis Consulibus, ac jam ante primis Regibus latæ essent: quib. ego de legib. loquor, cum perpetuam vim legi tribuo: nam perniciosas leges; nec jure rogatas, non perpetuo jure esse, sed tolli quamprimum utile est: cujusmodi multæ SC. sublatæ sunt: populus autem quem sæpe Reipul. commodo malas rationes averterent, rectam dijudicandis legibus normam non agnovit, sed utiles sæpe abrogavit,

gavit, sæpe scivit inutiles, illud tamen, quia pertinet ab abrogandi rationem, quod in *Festo Pompeio* notavi, non omittam: in sanctione legum adscribi solitum, ne per Saturam abrogari derogative liceret. Erat enim Statuta lege aliis multis conferta legibus accepto nomine à genere cibi, ex variis rebus conditio quod apud *Diomedem* Grammaticum scriptum est: id autem eò placuit in sanctione adscribi, quia in lege, multis legibus permixta & confusa, subesse fraus, quæ populum falleret, facile poterat: at in simplici lege, si de abrogando, derogandove populus rogabatur, non difficile erat, id, quod derogabatur, qualis esset, intelligere. Addam & illud, fractam esse legis vim, non modo cum alia lege nominatim abrogaretur, sed etiam, cum non omnino tota, sed ejus pars lege posterius lata tolleretur; quod, derogare dicebatur: aut, cum nulla superioris legis mentione facta, aliquid ei contrarium posteriore lege rogaretur, quod erat, Obrogare: atque hoc quidem de genere apud Liv. *lib.* 9. Sempronius Tribun. Plebis adversus Ap. Claudium censorem in concione ita disputat: Ideo Æmiliæ potius legi potuerunt, quam illi antiquiæ, quia hac postremum populus jusserat, & quia, ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquam abrogat nova. Est enim in 2. *de Invent.* scriptum. In duabus contrariis legibus, utra posterius lata sit, considerare oportet: nam postrema quæque gravissima est. Omino quod legis vim maximam fuisse dixi, eo dixi, non solum, quia nihil esset lege gravius, & in publicis actis nihil observaretur magis, verum etiam, quia legis sententia pertineret ad omnes cives, & omnibus æqua jura describeret: præsertim à quo tempore Qu. Hortensius dictator rogationem tulit, de qua jam mentionem fecimus, ut quod plebs sanxisset eo, Quirites omnes tenerentur. Verumtamen duo genera legum accipio: alterum, quod non omnes cives, alterum, quod omnes quidem, sed dispari jure comprehenderet, primum enim illud apud Cic. *lib.* 3. *ad Attic.* observavi, quam legem aliquis Tribunus pleb. ferret. ea lege collegas ejus obstrictos minime fuisse, deinde, ut omittam leges alias, quibus, Senatores tenebantur, cæteri autem erant ordines liberati: quam legem, nequis Judicio circumveniretur. C. Gracchus tulit, eam pro plebe, non in plebem esse latam, declaratur *in Orat. pro Cluent.* posteaque L. Sylla Felix, cum ejus rei quæstionem sua lege constitueret, populum Roman. quem ab hoc genere liberum acceperat, alligare novo quæstionis genere ausus non est. Ergo hac lege, quæ primum Sempronia fuit, de Gracchi laroris nomine, deinde Cornelia, postea quam L. Sylla. lege lata, quæstionem & ipse ejusdem rei constituit: qua deinde potius, quam Sempronia, ejus generis Judicia sunt administrata, hac, inquam, lege, ut est in *Orat. pro Cluent.* Senatores, & ii, qui magistratum gesserant, soli tenebantur, ut, quemadmodum recta agentibus plura præmia, sic plura peccantibus judiciorum pericula proposita essent. Lege etiam Julia de pecuniis repetundis, equestrem ordinem non fuisse alligatum, legimus in *Oratione pro Rabirio Posthumo*: in *Orat.* vero *pro Cluent.* quæ lex item de pecuniis repetundis nominatur, qua & ipsa præter ordinem Senatorium nemo tenebatur. Julia non fuit, ut ex temporum examinatione quæ me sæpe magnis erroribus impedivit, facile conjecit: nam cum Juliam de repetundis latam esse à C. Cæsare in primo consulatu notum sit vel ex historia, vel è *Ciceronis* Orationibus atque Epistolis: Orationem autem pro Cluentio annis aliquot ante Cæsaris consulatum Cicero prætor habuerit, sequitur, ut omnino, quod ad nomen attinet, diversæ leges fuerint. Quænam igitur fuit, dicet aliquis? Cornelia L. Syllæ: ex qua multa in suam legem postea Cæsar transtulit: de qua sic in ea Posthumo: Si est hoc novum in lege Julia, sicuti multa sunt severius scripta, quam in antiquis lib. & sanctius Judicata: sane etiam consuetudo hujus generis Judiciorum nova: sin hoc totidem verbis translatum caput est, quod fuit non modo in Cornelia, sed etiam ante in lege Servilia: per Deos immortales, quid agimus, judices, aut quem hunc morem novorum Judiciorum in Rempublicam inducimus? Reliquum est, ut de lege agamus, quæ omnes quidem cives dissimili tamen conditione adstringeret: at hoc quidem, cum multis exemplis probare possim, uno contentus ero. Fuit igitur hujus generis Tullia de ambitu: qua lege aliam plebi. aliam Senatoribus irrogatam esse pœnam, constat ex *Orat. pro Murena.*

LEGUM ROMANARUM

Accommodata ad literarum ordinem enumeratio.

Quid autem in hoc legum syntagmate hac postrema editione præstiterimus, docebit te epistola ad Lectorem, Præfationi adjuncta.

A.

ACILIA Minutia, de pace Carthaginensium, Tulere M. Acilius, & Qu. Minutius Tribuni pl. Cornelio Ælio Coss. anno ab urbe condita DLII. Vellentne juberentne Senatum decernere, ut cum Carthaginensibus pax fieret? & quem eam pacem dare, quemque ex Africa exercitus deportare juberent? De pace, uti rogas, omnes tribus jusserunt pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare, Liv. *lib.* 30.

Acilia, DE COLONIIS DEDUCENDIS Tulit C. Acilius Tribunus plebis, Cornelio, Minutio Coss. Anno ab V. C. DLVI. ut quinque Coloniæ in oram maritimam deducerentur: quæ ad ostia fluminum Vulturni, Liternique una Puteolos, una ad Castrum Salerni. his Buxentum adjectum: tricenæ familiæ in singulas colonias jubebantur mitti. Liv. *lib.* 32.

Acilia REPETUNDARUM. Tulit eam M. Acilius Glabrio: pater ejus, qui Verris in causa prætor fuit, & cum C. Calphurnio Pisone post biennium consulatum gessit: quæ ab eo in tribunatu plebis lata est, ut vult Manutius. Ut repetundarum causa una actione absolveretur: id est, ut neque reum comperendinari, neque causam ampliari liceret. Item, ut qui accusatores constituti essent, potestatem haberent, literas & publicas & privatas conquirendi, adsignandi, deportandi, Cic. *Verrin.* 2. & 3. & *in secundam* Asconius.

ÆBUTIA DE LEGIBUS. Tulit Æbutius Tribun. pleb. Ut 12. Tab. capita, quæ Reip. propter antiquitatem, obsoletasque res inutilia essent, abrogarentur: solæ legis actiones Centum viralium causarum manerent. Gellius *lib.* 16. *c.* 10. Ludovicus Charondas de lege in fragmento quodam Romanæ antiquitatis sic reperi ait: L. Æbutius T. ib. pleb. vir popularis, legem tulit ad populum, ut 12. Tab. capita, quæ inutilia essent Reip. tollerentur. Quæ lex multis contradicentibus tandem rogata est.

Æbutia, LICINIA. Vide Licinia Æbutia.

Ælia, DE COLONIIS DEDUCENDIS. Tulit Qu. Ælius Tubero Trib. pleb. Cornelio, Sempronio Coss. Anno DLVIII. ut Latius duæ coloniæ, una in Brutios, altera in Thurinum agrum deducerentur. Liv. *lib.* 34.

Ælia, DE COL. DED. Tulit Idem, Ut in agrum Latinum Thurinum coloniæ deducerentur. Liv. *lib.* 35.

Ælia, De comitiis. Tulit Qu. Ælius Coss. cum M. Junio, Anno DCXXVI. ut vulg. Hot. à Tribuno tamen pleb. latam contendit Manutius, ut & Fusiam, tum & ex Æliæ gente neminem unquam consulatum gessisse. Et sane testatur *Sigonius*, eo Anno Consules fuisse A. Manlium, cum Qu. Cassio. Nec vero post interfectos, Gracchos, ut vult. *Zasius*, & ante Punicum bellum tertium lata est hæc lex. Tiberius enim Gracchus, Scævola & Pisone Coss. post eversam Carthaginem occisus est. Et Cicer. *Orat. in Vatinium*, scribit, leges Æliam & Fusiam in Gracchorum ferocitate vixisse. Hujus autem Æliæ legis sunt capita: Ut quoties cum populo ageretur, augures de cœlo servarent, magistratus & obnuntiandi, id est, denuntiandi agi per Jovem non dicere, & legislationi intercedendi potestatem haberent. Nam cum lex ferretur, augures de cœlo servabant: magistratus, si quid observatum erat, quo impediri comitia possent, nuntiabant. Cic. *in Pison.* ubi centum ante Pisonis & Gabinii consulatum annis latam hanc fuisse legem scribit, oratorie, & suo more. Mentio est apud omnes frequentissima.

ÆLIA SANCTIA, quæ nominatur *in Top.* Cic. inducenda est auctoribus antiquis libris, scientiaque ipsa & historiæ veritate postulant: idque jam pridem interpretum nonnulli docuerunt.

ÆLIA SENTIA, de Testamentis. Tulere Sex. Ælius, & C. Sentius Coss. Anno DCCLVI. Augusti temporibus. Ut qui servi pœnæ causa vincti à domino, quibusve justæ notæ fuerant, quive propter noxam torti, nocentesve inventi, quive traditi, ut, ferro aut cum bestiis depugnarent, quive in custodia fuissent, ii si manumitterentur, non cives Rom. sed deditiorum numero essent: id est, ut ne connubium, neque commercium, neque testamenti factionem haberent. Ut minorum 30. annorum servum vindicta aut Testamento, nisi causa apud consilium probata manumittere non liceret. Nec dominus annis 20. minor, servum, nisi causa apud consilium probata manumitteret. Ut servus ab eo domino, qui solvendo non est, Testamento liber esse jussus, & hæres institutus, si minor sit triginta annis, vel in ea causa, ut dedititius fieri debet, civis Rom. & hæres sit. Quod si duo pluresve liberi hæredesve esse jussi sunt, primo loco scriptus liber & hæres sit. Ut si patronus libertum inopem non aluerit, primum libertatis causa impositis, tam ipse, quam is, ad quem ea res pertinebit, mulctetur: dein ipsius hæreditate, tum ipse, tum ipsius, liberi priventur, nisi hæres, institutus sit: postremo à bonorum possessione removeatur, præterquam secundum tabulas. Ne dominus in manumittendo servo, servare

servare legem ei de contrahendo matrimonio, quæ civis Rom. libertatem imminuat, imponat: si secus faxit, ad ejus legitimam hæreditatem non admittatur. Ulpian. *tit.* 1. *Instit.* & Justin. *Instit. quibus ex caus. manum. non lic.* Item *Jul. l. qui solvend.* 42. Paulus *l. si u qui* 55. *l.* 57. *l. qui solvendo.* 60. *l. si non lex* 83. *ff. de hered. Institut. l. sciendum* 70. *ff. de verbor. signific. l. prima. Cod. qui manum. non poss. l.* 3. *§.* 2. *ff. de suis & legit. l. si patronus*, 31. *ff. de bon. liber.* Refertur & hoc hujus legis caput, Ut, si esset donatio facta inter virum & uxorem, maritusque re nondum tradita vita excessisset, ne mulier rei vindicationem post obitum mariti habeat, sed tantummodo exceptionem, si non possideret contra petitores, ut habetur in *Auth. Constit.* 161. ubi etiam addit Imperator, Rempub. hanc legem à corpore legum suarum ablegasse.

Ælia, de Statilio. Tulit, C. Ælius Tribun. pleb. qua damnatus est Stennius Statilius Lucanus, quod Thurinos, infestasset. Plin. *lib.* 34. *cap.* 6.

Æmilia Cibaria, Tulit M. Æmilius Lepidus Consul cum Qu. Luctatio Catulo, Anno 675. Hac non sumptus cœnarum, sed ciborum genus & modus præfinitus est. Gell. *lib.* 2. *c.* 24. Macrob. *Saturn. lib.* 3. *c.* 16. Plin. 8. *c.* 57. Sorices & ipsos hyeme condi, auctor est Nigidius, sicut glires, quos Censoriæ leges princepsque Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademere, quam conchylia, aut ex alio orbe advectas aves.

Æmilia, De Censura. Tulit. M. Æmilius Dictator, Anno 320. Ne censura, quæ usque eo quinquennalis fuerat, plus quam annua ac semestris esset. Liv. *lib.* 4. *&* 9. Hujus etiam meminit Fenestella *cap.* 17. *de Censoribus*, latamque scribit Julio Virgilio, M. Appio consulibus corrupte tamen, si Livii chronologiam exacte consideres.

Allia, De Terminis. Tulit. Ejus caput legitur in lib. de agrorum conditiones valde corruptum, sed ex Roscia. quam suo loco describemus, sic castigat eam Hot. Quæ colonia hac lege deducta, quodve muncipium constitutum erit, qui limites decumani, quæcunque fossæ in eo agro erunt, qui ager hac lege, datus, assignatus erit, ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quod in eis immolitum, neve quid ibi positum habeto, neve eos arato, neve eas fossas obturato, neve quis sepito, quo minus itinere aqua ire fluere possit. Si quis adversus ea quid fecerit, in res singulas, quotiescunque fecerit. III. IIII. colonis, municipibusve iis, in quorum agro id factum erit, dare damnas esto: pecuniæ qui volet petitio hæc lege esto.

Ampia Labiena, de Cn. Pompejo. Tulere T. Ampius, T. Labienus Tribu. pleb. Metello, Afranio, Coss. Anno 693. Ut Cn. Pompejus victor ex Asia ludis circensibus corona aurea, & omni cultu triumphantium uteretur, scenis autem prætexta, coronaque aurea, Vellejus *lib.* 2.

Annaria, Lex dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magistratus capiendi. *Festus*, vide villia.

Antia Sumptuaria. Tulit Antius Restio. De sumptu in convivia. &, ut qui magistratus esset, magistratumve capturus esset, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas itaret. Gell. *lib.* 2. *c.* 24. Macrob. *lib.* 3. *c.* 17.

Antistia. De Satricanibs. Tulit M. Antistius Tribu. pleb. Fossio (ut opinatur Hotom.) Plautio Coss. Anno 635. Uti Senatui de Satricanis civibus, Rom. sententiæ ferendæ jus esset. Liv. *lib.* 26.

Antonia Judiciaria. Tulit. M. Antonius Coss. cum C. Julio Anno 709. Ut tertia judicum decuria è centurionibus antesignanis, alaudis, manipularib. fieret. Cic. *Phil.* 1. & 5. Sue. *in August.* ex quo etiam intelligi potest, hanc non fuisse abrogatam, cum ille hostis Judicatus est, ut vult *Zas.* sic etiam scribit: Ad tres Judicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quæ ducenariorum vocaretur, judicarentque de levioribus summis.

Antonia, De Dictatura. Tulit idem Triumvir R. P. C Ne quo ullam ob causam de Dictatore creando referret, neve Dictaturam oblatam accipere: qui secus faxit, eum ut necare jus fasque esset. Appian. *Emphylion*, *lib.* 3.

Antonia Majestatis. Tulit idem Triumvir, quæ damnatis de Majestate, ut refert Manutius, provocationem ad populum dabat, quod antea in uno perduellione, omnium de majestate criminum gravissimo, licebat.

Antonia De Nomine Mensis Julii. Tulit idem, ut qui mensis antea Quintilis vocabatur, quod à Martio, qui priscis temporibus primus fuerat, quintus esset: is à C. Julii Cæsaris nomine Julius deinceps diceretur: quod hoc mense ad 4. Idus Quintil. Julius natus esset. Macrob. *lib. Saturn.* 2. *c.* 12.

Antonia, De Suffragiis pop. Tulit. L. Antonius: qua cum Cajo Cæsare magistratus, partitus est. Cic. *Philip.* 7.

Antonia, De Sacerdotiis Tulit idem. Ut jus cooptandorum Sacerdotum à populo ad illorum collegium iterum transferretur. Dio. *lib.* 37.

Appuleja, De coloniis. Tulit Appulejus Saturnius Trib. pl. C. Mario. VI. L. Valerio Coss. anno 653. Ut in singulas colonias ternos cives Ro. C. Marius facere posset. Cic. *pro Balbo.*

Appuleja Agraria. Tulit idem eodem anno. Ut quem agrum. C. Marius Conf. in Gallia pulsis Cimbris, in ditionem pop. R. redegisset, is populo R. divideretur, & si ita lex scivisset, intra diem 5. à singulis Senatorib. in eam juraretur: qui non jurasset, ei mulcta pœna esset. Appia. *lib. de bell. civil.* 1.

Apuleja Majestatis. Tulit idem. Meminit Cic. *lib. de Orat.* 2. ubi de causa Norbani loquitur, quem defendit Antonius majestatis Appuleja lege postulatum: quod scilicet, seditione populi concitata quod ad majestatem pertinuit. Qu. Servilium Cæpionem innocentem damnasset.

Apuleja, De Metello. Tulit idem, Uti Q. Metello Numidico Consuli, quod legi ipsius Agrariæ, quæ intra quintum diem jurari in eam jubebat, non paruisset, aqua & igni interdiceretur, Appia. *lib. de bell. civ.* 1. Cic. *pro Sextio, & pro domo.*

Aquilia, De Damno injuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus Tribun. pleb. uti scribit Ulp. *l.* 1. *ff. ad l. Aquil.* ex quo plebiscitum verius appellatur. Ejus tria capita fuere, quorum primum & tertium hic extat verbis: Qui servum servamve, alienum alienamve, quadrupedemve pecudem injuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas esto. Cæterarum rerum præter hominem & pecudem occisos, si quis alteri damnum faxit, quod usserit, fregerit, ruperit

ruperit injuria: quanti ea res in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas esto: Adversus inficiantem in duplum actio esto. Hanc autem putat Hotomannus esse legem. de qua Cic. *in Bruto* sic loquitur: Atque eodem tempore accusator de plebe L. Cæsidenus fuit, quem ego audivi jam senem, cum ab L. Sabelio mulctam l. Aquilia de justitia petivisset. Vult enim legi Damni Iniuria: & mulctam intelligi, quanti plurimi æstimationem. Secundum caput, quod in desuetudinem abiit, videtur fuisse Cujacio, de quavis alia ratione damni dati etiamsi non fuerit læsa res nostra sed intercepta nobis forte utilitas quædam. Ut adversus piscatorem socium à *Plinio* proditum est *lib.* 9. *c.* 59. qui Anthiam conciliatorem capturæ & ducem ceperat, cum is in macello agnitus esset à socio, cujus injuria erat, damni dati editam formulam, condemnatumque æstimata lite 10. libris. Constat enim, socium pro socio teneri *l. Aquil. l.* 47. *ff. pro socio.*

Ateria Tarpeia. De Mulcta. Tulere Sp. Tarpejus Montanus Capitolinus, A. Aterius Coss. Anno 298. Ut omnib. magistratibus mulctæ dicendæ jus esset; cum antea solis Consulib. id liceret: ita tamen, ne vel duos boves, vel triginta oves excederet. Ut cum mulcta pecoris armentique à magistratibus diceretur, bos centussis, ovis decussis æstimaretur. Dionysius *li.* 10. Gell *li.* 11. *c.* 1. & Fest. *li.* 14. in voce, *Peculatus.* Notandum autem, legem hanc sæpe Tarpejam tantum vocari, ut apud Festum loco præcitato: alias enim ateriam, ut apud Gell. ubi tamen corrupte aterina legitur. Ad hujus autem primum caput respexisse videtur Ulp. *l. un. ff. si quis jus dic. non obtemp.* dum ait: Omnibus magistratibus secundum jus potestatis suæ concessum est Jurisdictione pœnali judicio defendere.

Atia, De Sacerdotiis. Tulit T. Atius Labienus Trib pleb. L. Julio, C. Marcio Coss. Anno 699. Ut populus sacerdotia (quemadmodum olim l. Domitia) mandaret, cum antea sacerdotes l. Cornelia à Pontificum collegio crearentur. Dio *lib.* 37.

Atilia, De Dedititiis. Tulit L. Atilius Trib. pleb Claudio, Valerio Coss Ann. 543. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemque pop. Romani, Fulvio Proconsuli, quæque una secum dediderunt, agrum urbemque, divina humanaque, utensiliaque, sive quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo, Quirites. Plebs sic jussit: Quod Senatus maxima pars censeat, quis assidetis, id volumus jubemusque. Hæc Liv. *lib.* 26.

Attilia Martia, De Tribunis militum. Tulere L. Ælius, C. Martius Trib. pleb. Junio Æmilio Coss. Anno 642. Ut Tribuni militum seni deni in quatuor legiones à populo crearentur. Quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis: Dictatorum & Consulum ferme fuerant beneficia. Liv. *lib.* 9.

Atilia, De Tutelis Tulit. Ut mulieribus pupillisve tutores non habentibus, a Prætore & majore Tribunorum plebis parte darentur. Ulpianus capite Institutio. 12. Imperator, D. Atiliano tutore Livius *li.* 39. Hæc tamen postea a Claudio Imperatore abrogata fuisse videtur, cum scribat Suetonius, sanxisse Claudium, ut Consules pupillis utriusque sexus tutores darent: quod vicissim ab Antonio Philosopho sublatum refert Capitolinus, ab eoque Prætorem tutelarum institutum, Hæc autem, ut volunt quidam, Romæ tantum locum habebat.

Atinia, De Usucapionibus. Tulit, ut quod surreptum esset, ejus rei æterna auctoritas esset, nisi, si in ejus, cui surreptum esset potestatem revertisset. Gell. *lib.* 17. *cap.* 7. Paul. *l.* 4. *§. ff. de usurpat.* Julianus *l.* 31. *ejusdem tit. §. furtiva. Instit. usucap.* Cic. *Verrin.* 3.

Atinia, De Trib. Pleb. Tulit. Ut qui Tribun. pleb. esset, idem Senator esset, dicendæque in senatu sententiæ jus haberet, Gell. *lib.* 14. *c. ult.*

Aurelia, De Trib. Pleb. Tulit C. Aurelius Corta Coss. cum L. Octavio. Anno 678. Ut Tribun. plebis liceret postea alios magistratus capere, quod lege Syllæ iis erat ademptum. Pædianus *in Cornelia in Verr.* 1. Livius *lib.* 97. Vellejus *lib.* 1.

Aurelia Judiciaria. Tulit C. Aurelius Cotta prætor, M. Crasso, Cn. Pompeio primum Coss. Anno 683. Ut judicia, quæ penes solos Senatores erant, inter Senatores & equestrem ordinem & Tribunos ærarios communicarentur. Cic. *in Verrinis* sæpe, Asconius *in easdem, in Orat. pro Cornelio & in Pisonem.* Florus vero *Epitome* 97. Velleius *lib.* 2. ubi tamen Tribunos ærarios non nominat.

B.

Bæbia, De Prætoribus. Tulit. Ut alternis annis quaterni Prætores crearentur. Livius *lib.* 40. Festus nominat *lib.* 16. in voce, *Rogat.*

C.

Caducaria. Vide infra *Julia Caducaria.*

Cæcilia. De Fullonibus. Tulit Cæcilius Metellus, C. Flaminius. L. Æmilius Cens. dedere ad populum ferendam, cum illis non liceret. Plinius *lib.* 35. *c.* 17.

Cæcilia Didia. De Legibus. Tulerunt Qu. Cæcilius Metellus, T. Didius Coss. Anno 655. Ne multis de rebus conjunctim una rogatione ad populum ferretur, ne populo necesse esset in conjunctis rebus complurib. aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, ut in legib. promulgandis trinundinum servaretur. Cic. *Philip.* 5 *pro Domo sua, & ad Atticum Epist.* 1. Manutius autem Cæciliam Didiam non unam legem esse contendit, sed duas diversa sententia latas: ut primum quidem caput ad priorem, posterius ad illam referatur.

Cæcilia, De Censoribus. Tulit. Qu. Cæcilius, Qu. Fu. Metellus Pius, Scipio Cos. cum Pompeio. An. 701. Ut Censoria potestas, quam P. Clodius Trib. pleb. imminuerat, restitueretur. Dio *lib.* 40.

Cæcilia repetundarum. Tulit Qu. Cæcilius Tribun. pleb. Nominatur à Valerio Max. *li.* 6. *c.* 11. hacque L. Lentulum, qui postea censor fuit damnatum refert. Lata est, ut censet Manutius L. Marcio, L. Manilio Coss. Anno 601. quo anno lex Calpurnia lata est, vel certe Sp. Posthumio L. Calpurnio.

Cæcilia De Jure Italiæ, & tributis tollendis. Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos, Prætor, L. Afranio, Q. Metello Celere coss. Anno 603. Ut Italia a vectigalibus immunis esset. Dio *li.* 37. Cic. *lib.* 2. *Epist. ad Atticum*: Portoriis Italiæ sublatis, agro campano diviso, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam.

Cæcilia,

Cæcilia, de suffragiis. Tulit Cæcilius Trib. plebis. Q. Cæcilio T. Flaminio Coss. Anno 630. Ut etiam in perduellionis judicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat populus non voce, sed tabella sententiam ferret. Cic. *lib. de leg.* 3.

Callidia, De Metello revocando. Tulit Qu. Callidius Trib. ple. Ut Qu. Metellus, qui quod in Saturnini legem jurare noluerat, exilio damnatus erat, in civitatem revocaretur. Valer. Max. *lib.* 5. *cap.* 3. Cicero *pro Plancio.*

Calpurnia repetundarum. Tulit. *L.* Calpurnius Piso, Tri. pleb. L. Marcio, L. Manilio coss. Anno 604. nulla antea cum fuisset. Ut quibus in provinciis magistratus populi R. eorumve comites pecunias contra leges cepissent, earum provinciarum homines judicio Romæ constituto suas pecunias peterent. Cic. *De offic.* 2. *in Bruto & Verrina* 5.

Calpurnia, De ambitu. Tulit C. Calpurnius Piso cos. cum M. Glabrione Anno 686. *Sigonius* 683. Ut ambitus damnati omni honoris petitione prohiberentur, certaque pecunia mulctarentur. Dio *lib.* 26. Cic. *pro Murana, pro Cornel.* & in eam *Ascon.* Hac lege accusatoribus præmium fuisse refert Manutius, ut si ipsi damnati essent, aliorumque eodem in genere culpam demonstrassent, in integrum restituerentur, ex *Orat. pro Cluentio*, quam post Calpurniam legem habitam idem censet.

Calpurnia, De civitate Cisenna *histo.* 4. Milites ut lex Calpurnia concesserat, virtutis ergo civitate donati. Hæc *Nonius* refert in voce, *Ergo.*

Canuleia, de patrum connubiis. Tulit G. Canuleius, Tribu. pleb. M. Genutio, & C. Curtio Coss. Anno 309. adversus leg. XII. Tabu. qua cautum erat: Ne liceret Patriciis conjungi connubio cum plebeis. Hujus hæc referuntur capita, ut plebi cum patribus connubiorum jus esset. Ut tribuni militum consulari potestate promiscue ex patribus ac plebe crearentur, Augustinus *lib. De civitate Dei*, 3. *cap.* 17. Livius *lib.* 4.

Cassia agraria. Tulit. Sp. Cassius Consul. cum Virginio Anno 267. Uti ex agro Hernicis, quibus cum fœdus ictum erat adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi divideretur. Lex tamen non tenuit. Liv. *lib.* 2. Valer. 5. *c.* 8.

Cassia, De Senatu. Hanc tulit. L. Cassius. L. F. Longinus, Tribunus pleb. C. Mario, C. Flavio, Coss. Anno 646. Ut quem populus damnasset, cujus Imperium abrogasset, in Senatu ne esset Ascon. in Corn. Tulit autem eam Cassius maxime propter simultates, cum Q. Servilio Cæpione, qui ante biennium Consul fuerat. & cui populus Imperium abrogaverat, ob male gestum bellum.

Cassia, De suffragiis. Tulit L. Cassius, Tribunus pleb. Lepido & Mancino Coss. Anno 616. Ut Judices sententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent, in his etiam populus ipse, duntaxat cum de mulctis judicaret, non de capite, nimirum in perduellionis judicio, Cic. *in Lælio*, ubi hanc legem biennio post Gabiniam latam scribit, item *in Bruto*, & *lib. de legib.* 3. Item Ascon. *in Cornelianam & Verrinam* 11.

Cassia, De Pauli triumpho. Tulit Qu. Cassius Prætor, Ælio, Junio Coss. Anno 586. Ut Paulo, Anicio, & Octavio, ex bello Macedonico victoria redeuntibus, quo die verbum triumphantes inveherentur, Imperium esset. Liv. *lib.* 45.

Cassia, de Senatu supplendo. Tulit C. Cassius Prætor. Dictatore Julio Cæsare. Ut in numerum Patriciorum, qui Senatui deessent, alii sublegerentur. Tacitus lib. 11. Suet. autem Julio Cæsare scribit, eum Senatum supplevisse, patricios allegisse, Prætorum. Ædilium, Quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliasse. Utrum autem illa Cassia lege an alia, incertum est.

Cincia, De donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus, pl. Cornelio, Sempronio Coss. Anno 549. Ut ne plus ducentis aureis donare liceret, extra quam si conjunctis personis donaretur, quod ea amplius donatum esset, ratum non esset, argum. *l. sancimus*, *C. de donatio.* Ulp. *c. Inst.* 1. *lege* 4. *&* 5. *C. Th. de donat.* Ut in donatione quibuscunque personis facta mancipatio traditione adhiberetur, exceptis liberorum & parentum personis quibus cum donatum, hæc solemnitas non est necessaria, *d. l.* 4. *&* 5. Ne quis ob causam orandam donum munusve caperet. Livius *lib.* 34. Tacit. *lib.* 13. Cic. *in Catone, ad Atticum* 1. *& de Ora.* Festus hanc muneralem à *Plauto* vocari scribit.

Neque muneralem legem, neque lenoniam.
Rogata fuerit nec ne flocci æstimo.

Quod autem hac cautum scribit, Ne cui liceret munus accipere, non de omnibus generatim, sed de patronis tantum accipiendum est. Idem lege Titia cautum fuit, de qua suo loco, Sed primus omnium ob defensum negotium, ut ait Ammianus lib. 30. pecuniam accepit Antipho Rhamnusius. Postea Claudius Imperator usque ad XH. S capi permisit, quod & Nero confirmavit, ut refert *Suetonius*, cui adstipulatur Tacitus *li.* 11. Et Plin *in* 6. *Epist. ad Rufum.* ICtis permissum videtur capere usque ad 100. aureos *l.* 1. *§. si cui cautum*, *D. de var. & ext. cogn.*

Claudia, De liberali causa. Tulit Ap. Claudius Decem vir, cum collegis, Anno 302. Ut cum quis in servitutem assereretur vindiciæ secundum libertatem darentur. Livius *lib.* 3. Dionys. *lib.* 10. Videtur autem hæc lex desumpta è Solonis lege quadam, in qua sic scriptum est. Σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ ἀφαιρούμενον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸ φυλάττοντα κύριον εἶναι μέχρι δίκης.

Claudia. De Senatorum quæst. Tulit Qu. Claudius Tribun. pl. P. Cornel. T. Sempronio Coss. Anno 535. adjuvante uno patrum C. Flamin. Ne quis Senator, quive Senatoris pater fuisset, maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos: quæstus omnis patrib. indecorus visus est. Li. *l.* 21. & Ci. *Verrin.* 7. Videndum etiam, nunquid ad hanc Claudiam pertineat, quod Pædianus scribit in Cornelianam, his verbis: Antonius redempta habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licet per legem. Hanc autem legem postea in Juliam de repetundis Cæsar Dictator transtulit: nam ex lege Julia repetundarum Senatoribus habere naves non licuit, inquit Scævola, *in l. is qui naves, de vacat. mu.*

Claudia, De Scribarum negociatione Videtur, inquit, *Ho.* proximæ Claudiæ pars fuisse. Suet. in Domitiano, Scribas quæstorios negociantes ex consuetudine, sed contra Claudiam legem

legem, venia in præteritum donavit. Aliud ea de lege nihil reperitur.

Claudia, De Sociis Ac Nominis Latini. Tulit C. Claudius Cos. cum T. Sempronio, Ann. 576. Qui socii ac nominis Latini censi essent, ut omnes in suam quisque civitatem ante Kalen. Novembr. redirent. Ut Dictator, Consul, Interrex, Censor, Prætor, qui nunc esset apud forum, darent operam, ut qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur, jusjurandum daret, qui cum manumitteret, civitatis mutandæ causa manu non mittere, qui id non juraret, cum manumittendum non censuerunt: Liv. *lib.* 41.

Claudia, De comitiis. Tulit M. Claudius Marcellus Coss. cum Serv. Sulpitio, Anno 609. Ne in magistratuum comitiis absensentium ratio haberetur. Suetonius *in Cæsare.*

Claudia De Colonia Novicomi. Tulit Idem M. Marcellus, ut colonis, quos rogatione Vatinia Novumcomum Cæsar deduxisset, civitas adimeretur: quod per ambitionem, & ultra præscriptum data esset. Sueton, *in Cæsare.*

Claudia, de fœnore. Tulit Claudius Cæsar, ne creditores in mortem parentum pecunias filiisfam. fœnori darent. Tacitus *lib.* 11. ubi aperte legem latam affirmat.

Claudia, de re nummarie. Tulit, ut victoriatus nummus, qui ex Illyrico adjectus mercis loco habebatur, Romæ percuteretur, & eadem victoriæ nota obsignaretur. Plin. *lib.* 33. *c.* 3.

Claudia, De tutelis. Tulit, ut ne agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. Ulp. *tit.* 11. & Imp. *l.* 3. *C. de legit. tit.*

Claudia Frumentaria, seu de annon. Tulit. P. Clodius, Tribum. plebis, Pisone, Gabinio Cos. Anno 695. Ut frumentum populo, quod antea senis æris, ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur, & Sext. Claudio frumentaria procuratio mandaretur. Ascon. in Pisonianam, Cicero *pro Sestio & in Pisonem, & pro Domo.*

Clodia, De Comitiis. Tulit Idem. Ne quis per eos dies, quib. cum populo agi liceret, de cœlo servaret. Ut omnib. fastis legem fieri liceret, qua de causa legem Æliam & Fusiam, propugnacula & muros tranquillitatis à Clodio sublatam toties *Cicero* queritur, *in Sextiana, Pisoniana,* & in hanc *Asconius*, & Dio *lib.* 38.

Clodia, De Injuriis Publicis. Tulit Idem, sed de ea nihil me legisse puto, præter hæc Ciceronis *in ea pro Domo.* At tu etiam legem de injuriis publicis tulisti, An agnino nescio cui Menullæ per gratiam, qui tibi ob eam legem statuam in meis ædibus posuit, ut locus ipse in tua tanta injuria legem & inscriptionem referretur.

Clodia, De VI. Tulit Idem. Ut de iis, qui cives Rom. fine Judicio populi, indictaque causa necassent, quæstio haberetur. Tulit autem ob *Ciceronem*, & alios, à quibus necati erant Catilinarii, quamvis nominatim & Cicerone nullam faceret mentionem. Vellejus *lib.* 2. Dio 38. Cic. *ad Atticum III.*

Clodia, De M. Tullio. Tulit Idem. Ut M. Tullio Cicer. quod falsum Sc. retulisset, quod cives Rom. indemnatos necassent, aqua & igne interdictum esset, neve ei intra quingenta passuum millia liceret esse, ne quis de ipsius reditu ad Senatum referret, ne quis sententiam diceret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret sententiam, ne scribendo adesset. Cic. *pro Domo sua*, post reditum in Sen. & *lib. ad Attic. III.* & Dio *lib.* 38.

Clodia, De Provinciis. Tulit Idem. Ut Gabinio Syria Babylon. Persæ, Pisoni Macedonia, Achaia, Thessalia, Græcia, omnisque Boëtia pro consulari Imperio mandarerur, iisque cum exercitu in eas provincias ituris, pecunia ex ærario attribueretur. Cicero *pro Domo, & in Sextiana.*

Clodia, De intercessione. Tulit Idem Clodius, ut libera & soluta in ferendis legibus Tribunorum plebis potestas esset, neque intercessione impediretur. Cic. *in Sextiana.* Novem *enim* Tribunis unus obsistere poterat. Dio *lib.* 38.

Clodia, De Collegiis. Tulit Idem. Ut collegia, id est, conventus artificum à Numa instituti, & magna ex parte partim legib. partim Sc. sublati, restituerentur, multique alii constituerentur Cicero. *in Sextiana, Pisoniana, pro domo* sua, Pedianus *in Corne.* & Dio *lib.* 38. Plutar. autem de Collegiis à Numa institutis hæc refert, ex plerisque, inquit, ejus institutis, distributio multitudinis per artificia maxime admiratione digna habetur, nam cum civitas ex Sabinis & Rom. constaret, essentque inter eos crebræ contentiones, statuit eos Numa in plures partes secare ut magnas illas duas factiones in plures & minutas partes disjectas, penitus tolleret. Fuit autem hæc distributio ex ratione artificiorum facta, ut pote tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, cerdonum, coriariorum, fabrorum, figulorum, eademque ratione reliquorum artificum, atque iis, cum certos conventus, tum etiam deos quos colerent, pro dignitate cujusque attribuit. Tum primum factiones illæ ex urbe sublatæ sunt, ut alii Sabini, alii Romani, alii Tatii, alii Romuli cives invidiosis nominibus dicerentur.

Clodia, De Regno Cypri. Tulit Idem, ut Cyprus insula in provinciæ formam redigeretur, ut Ptolemæus rex Cypri sedens cum purpura & sceptro & illis insignibus, regiis præconi publico subjiceretur, & cum bonis omnibus publicaretur. Ut M. Cato Quæstor cum jure prætorio, adjuncto etiam Quæstore mitteretur in Insulam Cyprum & regiæ Gagæ vendendæ & pecuniæ deportandæ præficeretur. Ut qui Bizantii rerum capitalium damnati exularent, pop. Ro. nomine in eam civitatem reducerentur. Cic. *pro Domo sua pro Sex.* De prov. cons. Vellejus *lib.* 2. Plutar. *in Vitis*

Clodia, De Pessinuntio Sacerdotio. Tulit idem, ut Pessinuntius Matris magnæ sacerdos, suo sacerdotio spoliaretur, fanumque illud Brogitaro Gallo græco attribueretur. Cic. *pro Sextio, de aruspic. resp.*

Clodia, De censoribus. Tulit idem. Ne quem Censores in legendo præterirent, neve qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & utriusque Censoris sententia damnatus esset. Asco *in Pisonianam* Cice. *in eadem, in Miloniana & Sextiana.* Hac autem lege Censoriæ potestatis jus imminutum est quod quadringentis annis in Rep. ut inquit *in Pisonem* Cicero, retentum fuerat. Antea enim censoribus notam apponere licuit etiam non accusatis, & quod unus statuisset, nisi alter diserte intercessisset, aut notarum liberasset, tantundem erat, ac si utriusque judicio esset damnatus.

Cornelia, de patriciis. Tulit cum collegiis Sext. Cornelius Tribu. milit. Anno 370. Ne quis patricius in arce aut capitolio habitaret. Livius *libro* 6. Dionys. *lib.* 4.

Corne-

Cornelia, de bello Antiochi. Tulit. P. Cornelius Consul cum M. Acilio, Ann. 562. Vellent juberent ne cum Antiocho rege quique sectam ejus secuti essent, Bellum iniri. Livius *lib.* 36.

Cornelia BÆBIA, de ambitu. Tulere P. Cornelius M. Bebius Coss. Ann. 572. Livius *lib.* 40. Florus præterea *Epit.* 47. legem de ambitu latam testatur.

Cornelia, de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna Cos. cum Cn. Octavio, Ann. 666. ut C. Marius qui à L. Sylla oppressus profugerat, in urbem reciperetur. Vellejus *lib.* 2. App.

Cornelia judiciaria. Tulit L. Cornelius Sylla dictator & Coss. cum Qu. Metello An. 673. Ut judicia equestri ordini adempta in solum ordinem Senatorium transferrentur. Ita quadrat annorum ratio ab Asconio tradita, cum ait: Equites à lege Sempronia ad hanc legem annos, quadraginta judicasse. cum Cicero oratorio more dicat prope quadraginta. Flor. *Epit.* 89. Asco. *in Divin* & Cice. *in eadem.* Hujus ejusdem fuisse pars videtur caput illud quod Cic. *Verr.* 4. commemorat, Nec cui extraordinem Senatorium rejiciendi amplius quam trium judicum potestas esset.

Cornelia REPETUNDARUM. Tulit idem. Ut in repetundarum judicio reus omnino comperendinaretur, nec una actione ea causa absolveretur. Ut certi dies provincialibus magistratibus quibus successum esset, decedendi causa præstituti essent. Ut legatis sumptus præscriberetur. Ut accusatori liceret omnibus testimonium denunciare, præterquam defensori: item omnia clausa rei obsignare, & literas omnes, tum publicas, tum privatas, quibus instrui posset accusatio præter literas publicanorum, Romam deportare liceret. Cic. *Verr.* & in eam *Asconius.*

Cornelia AGRARIA, Tulit idem. Ut proscriptorum agri publici essent: quod maxime de iis agris intelligendum est, qui in Thuscia circa Volaterras ac Fesulas erant: quos militibus suis Sylla divisit. Cicero *contra Rullum.* Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, ne cuiquam assignati, neque venditi qui à paucis hominibus impudentissime possidentur. Idem *pro Roscio Amerino, contra Rullum.* Sallustius *in Catilin.*

Cornelia SUMPTUARIA. Tulit idem. Ut Calendis, Idibus, Non is, diebus ludorum, & feriis quibusdam solemnibus H. S. tricenos in cœnam insumere, jus potestasque esset: cæteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. sunt minora pretia rebus imposita. Gell. *lib.* 2. *c.* 24. Macrob. *lib. Satur.* 3. *c.* 7. & Plut. *in Sylla,*

Cornelia, DE MUNICIPIIS. Tulit idem. Ut municipiis omnibus jus civitatis agrique adimeretur. Cic. *pro domo sua: pro Cæcina,* Appianus *belli civilis lib.* 2.

Cornelia, DE MAGISTRATIBUS, Tulit, ut opinatur *Hot.* idem Ut qui cum imperio in provinciam profectus esset, tandiu illud imperium retineret, quoad in urbem reversus esset: cum antea certo ac præfinito tempore imperium illud terminaretur: & si successor non mitteretur nova rogatione ad Imperium prorogandum opus esset. Item ut triginta tantum dies, postquam successor missus esset, magistratui ad decedendum concederentur, Cic. *epist.* 9. *ad Lentulum & lib.* 3. *ad App. epist.* 6.

Cornelia DE SUMPTIBUS FUNERUM. Tulit idem *Plutar.* in vita ejus.

Cornelia, DE TRIBUNIS PLEBIS. Tulit idem. Ne tribunis pleb. ferendarum legum, concionandive jus esset, neve ad eos provocatio esset, ut ne iis interdicere liceret: neve iis qui Tribuni plebis fuissent, alios postea magistratus capere liceret. Cicer. *de legib.* 3. Cæsar *comment. Gal. lib.* 1. Plutarchus *in ejus vita* Florus *in Epi.* Appia *de bello civili.* 1. Ascon. *in* 3. *Verrin.*

Cornelia, DE PROVINCIIS. Tulit idem, Ne quis plus anno provinciæ præesset. Cic. *ad Appium, lib. fam.* 5. Item ut Senatus quasdam provinciis decerneret.

Cornelia, DE MAGISTRATIBUS. Tulit idem: ut iis, qui suas partes in civili bello secuti essent, honores ante tempus capere jus esset: Ut si quis magistratuum peteret, quem ante in visset, nisi decennium interjectum esset, ejus ratio non haberetur. Appia. de bel. civil. Ut proscriptorum liberi bonorum petendorum potestate privarentur, Plin. *libro* 7. Quinti. *libro* 11. *cap.* 1. Cicero *in Piso.* Dio *libro* 41.

Cornelia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem, ut jus creandorum sacerdotum à populo (cujus hæc lege Domitia potestas erat) ad collegia sacerdotum transferretur: isque ex veteri more tributis comitiis cooptarentur. Dio. *lib.* 47. Et Ascon. *in Divinat.*

Cornelia, DE QUÆSTORIBUS. Tulit idem. Ut viginti Quæstores supplendo senatui crearentur, cui judicia tradiderat, Taci. *lib.* 2.

Cornelia, DE PROSCRIPTIS. Vide Valeria.

Cornelia MAJESTATIS. Tulit idem. Ne qui cum imperio provincias obtinerent, populi Senatusve injussu exercitum de provincia deportarent; bellumve sua sponte gererent. Cic. *in Pison.* Alia capta fuerunt, quæ Pedianus in *Cornelia* significat. Fuit & illud, ut à quæstionibus vel cruentis nullius dignitas exciperetur, Ammiam Marcel. *lib.* 19.

Cornelia, DE SICARIIS ET VENEFICIS. Tulit idem. Ut qui hominem occiderit, vel venenum pararit, habuerit, vendiderit, cujusque dolo malo incendium factum erit, quive hominis occidendi furtive faciendi causa cum telo ambulaverit judicio publico damnetur. Marcia *lib. ff. ad l. Cor. de sica.* quo sub titulo multa hujus legis capita enumerantur. Ea lege excepti erant, qui proscriptione Syllana ob relata civium. R. capita pecunias ex ærario, acceperant, *Suet.* Cæsare. Ejusdem etiam hoc fuit, ut cum in consilium iri oporteret. Quæstor à reo quæreret, clam an palam de se sententiam ferri vellet. Cic. *in Cluentia.* Item, ut, quis domi suæ necatus erit, ei qui servos, qui ante quæstionem fugerint, pervestigarit, & indicarit, in singulos servos quos ejus cædis convicerit, quinos aureos ex bonis occisi, aut si inde redigi ea quantitas non possit, ex publico accipiat. Ut de his qui ante quæstionem habitam fugerint, si aperto testamento libri scripti inveniantur, judicium inter sicarios: ita ut ex vinculis causam dicant, & convicti perinde ac servi puniantur: & ei qui convicerit, deni aurei præmii nomine dentur ex bonis damnati. Cajus *l.* 25. *ff. ad SC. Syll.* Hujus legis meminit Seneca *lib.* 1. *de Providentia, & lib. Declam.* 3. item in ludo, quem de morte Claudii Cæsaris composuit.

Cornelia, DE INJURIIS. Tulit idem, ut *Venulejus* testatur. *in l. Lex accusare* 12. *in fi. ff. de ac. us.* Ut in eos, qui quempiam pulsassent, verberassent, domumve alienam vi introissent. judicium daretur. Ut qui in eo judicio non esset, qui ei qui ageret, gener, socer, vitricus, privignus, sobrinusve esset, propriusve eorum quemquam ea cog-

cognatione affinitateve attingeret, quive eorum cujus, parentisve eorum cujus patronus esset. Ut si filiusfam. ex omni causa injuriarum agat, ut actori jusjurandum deferre liceat reo an injuriam fecerit. Si quis librum ad infamiam alicujus pertinentem scripserit, composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret: etiam si alterius nomine ediderit, vel sine nomine: uti de ea re agere liceret: & si condemnatus sit, qui id fecit. intestabilis ex *l. esse jubetur* Ulp. *l.* 5. *ff. de inju.* & *§. sed & lex. Instit. de jur.*

Cornelia, De falso. Tulit idem. De omni falsitatum genere, quæ in nummis, testamentis, partibus, judiciis, tabulis publicis, aliisque rebus commissæ, publici judicii pœnam mererentur: de quibus JCti copiose sub *tit. ad l. Corn. de fals.* Crimina enim fere sunt innumerata, quibus quod pœna esset constituta nulla, hujus legis pœna, partim SCtis. partim Principum rescriptis, partim etiam JCtorum responsis attributa est. Meminit Cic. *Verr.* 3. *De nat. Deor.* 2. & Suet. *in Augusto.* Pomp. *l.* 2. *De orig. jur.* Paul. *sent.* 4. *c.* 7. & *lib.* 5. *c.* 24. Neque verisimile esse, quod *Zas.* putat, id solum falsum hac lege coerceri, quod in testamentis commissum esset ex *l.* 9. *patet. ff. de falsis.* ubi lege Cornelia caveri ait ut qui in aurum vitii quid addiderit, qui argenteos nummos adulterinos flaverit, falsi crimine teneatur, &c.

Cornelia De testamentis. Tulit idem. Ut eorum testamenta, qui in hostium potestate essent perinde rata essent, ac si hi, qui ea fecissent, in hostium potestatem non pervenissent: & hæreditas ex his eodem modo ad unumquemque pertineret. Julia. *l.* 12 *ff. qui test. fac. poss.* Ulp. *c. Inst.* 23. Javol. *in l.* 15. *De injust. rup.* & Justin. *§. ult. quib. non est permiss. fac. test.* Atque ex hac lege inducta fictio est Ut qui captus apud hostes decederet, mortuus eodem momento quo captus esset, putaretur. Ejusdem legis caput opinatur illud fuisse *Hotom.* quod in edicto Verris significatur, apud Ciceronem *lib.* Accus. 1. Non minus multis signis, quam è lege oporteat, cautumque de numero testium, quos in testamentis adhiberi oporteret, fuisse.

Cornelia, De lusu. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, sponsionemve ejus rei ergo faceret. nisi qui corporis exercendi causa susceptus esset, faceret. Veluti si certaretur disce, hasta pilove jaciendo. currendo, saliendo, luctando, pugnando, quæ virtutis causa fiebant. Utrum autem hæc lex Reipub. aut Imperatorum temporibus lata sit, vix sciri potest. Hujus Marcia. *l.* 3. *de aleator* mentionem facit.

Cornelia, de iis qui legibus solvuntur. Tulit. C. Cornelius Trib. ple. quem *Cicero* defendit. C. Pisone, M. Glabrione coss. Ann. 686. Ne quis in Senatu legibus solveretur, nisi co. affuissent: neve quis cum solutus esset, intercederet, cum de ea re ad populum ferretur. Asconius in Cornelianam quod eo pertinebat, ut esset, quidem in Senatus potestate, dare extra ordinem imperia, legibusque solvere, sed ita ut post ad populum veteri more de ea referretur. Dio. *lib.* 36.

Cornelia de jurisdictione prætorum, Hanc idem, etsi nemo repugnare ausus est: multis tamen invitis tulit, ut eodem loco scribi Ascon. Ut Prætores ex edictis suis perpetuis jus dicerent: quæ res tum gratiam ambitiosis Prætoribus, qui varie jus dicere assueverant, sustulit. Solebant enim antea Prætores neglectis dictis suis perpetuis, ut quisque avaritia aut ambitione ducebatur, varie jus dicere: hacque ratione fiebat, ut singulis annis nova edicto proponerentur, ipsumque jus Prætorium ob edictorum varietatem turbaretur. Dio *lib.* 26.

Cornelia, de natali urbis Tulit P. Cornelius Dolabella Cass. statim post Cæsaris necem, ut deinceps is dies natalis verbis haberetur. Appianus *lib. De bello. civili secundo.*

Cornelia. De M. Tullio Cicerone. Tulit Centuriatis comitiis P. Cornelius Lentulus, Consul. Qu. Metello, Anno 717 & cum omnibus magistratibus, præter unum prætorem App. Claudium, P. Clodii fratrem, & duos Trib. pleb. Sex. Attilium Serranum, & Numerium Quintium, pridie Non Sextiles ut M. Tullio Cicer. redire in civitatem, venireque in Sen. um liceret. Cicero pro domo, pro Sext. in Pi o in Epist. fa. & alibi.

Cornelia, De limitibus. Tulit. Ut per actuarios limites populo sicut per viam publicam iteneris faciendi jus esset. Hyginus in libello de limitibus constit.

Curia, de patrum auctoritate. Tulit M. Curius Dentatus Trib. pleb. M. Fulvio Pæto, T. Manlio cos. an. 654. Ut ante comitia magistratuum, patres auctores fierent, hoc est, ut probare sese dicerent eos magistratus, quos populus creasset. Hanc legem Cic. in li. de claris Oratoribus Appio Claudio Cæco interrege comitia habente: *Livius* autem *l.* 10. P. Sulpitio latam esse tradunt, de quo hoc tantum dicam, ab eo qui primus interrex esset proditus, comitia non haberi solita esse. Quare si duo interreges proditi sunt, à posteriore habita esse comitia necesse est Priorem esse proditum Appium *Livius* asserit *Cicero* Sulpitium videtur existimasse. Hujus legis etiam meminit Probus De viris illust. idem in lege Publicia cautum de comitiis legum fuit.

Curiata lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis, i. e. universi populi suffragiis curiatim in sotum convenientis, de eorum imperio ferebatur, qui in provincias mittebantur: vide l. quid cuique imperii, atque ornamenti attribui placeret. Postea vero non ab universo populi, sed à 30. lictoribus ad speciem atque usurpationem vetustatis, h. e. ad triginta veteres curias repræsentandas constitutis, jubebatur, Liv. *lib.* 9. Cic. 2. *Agraria in Rullum.* Ferri autem solitam à Consulib. hanc legem idem Cicero in eadem Oratione significat his verbis: Consulib. legem Curiatam ferentibus à Trib. pleb. sæpe est intercessum. idemque confirmant illa verba *in epist. ad Lentulum* Legem Curiatam Consuli ferri opus esse, necesse non est. Nam quod in sua Lege Rullus posuerat, ut à Prætore ferretur, extraordinarium fuit: quia videbat adduci Consules minime posse, ut eam ferrent. utpote qui nullum x. viris imperium dare vellent. itaque *Ciceronis* extant Orationes adversus Legem Rulli de Decemviris.

D.

Decemvirales, de 12. tab. Tulit App. Claudius decemvir, cum collegis, Anno 302. Ut leges 12. tabularum ratæ essent, eisque populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt, Dionys. *lib.* 10. & Livius *lib.* 2.

Decia, de duum viris navalibus. Tulit. M. Decius Trib. ple. Junio Æmilio cos. ann. 643. Ut duumviros navales classis ornandæ reficiendæque causa populus juberet. Livius *lib* 9.

Didia sumptuaria. Tulit Didius Trib. pleb. ut opinatur *Zasius*, Appio Claudio Pulchro, Q. Metello Macedonico Cos. Anno 610. Ut universa

versa Italia, non sola urbs, lege Fannia sumptuaria teneretur (Italis existimantibus Fanniam legem non in se, sed in solos urbanos cives esse conscriptam.) Ut non soli qui prandia cœnasve majore sumptu fecissent, sed etiam, qui ad eas vocati essent, atque omnino interfuissent, pœnis legis tenerentur. Macrob. *lib.* 3. *c.* 17.

DOMITIA de sacerdotiis. Tulit C. Domitius Ænobarbus Trib. pleb. Neronis Imp. atavus, pontificibus offensior, quod alium quam se sui patris in locum cooptassent, C. Mario 3. L. Aurelio cos. An. 601. Ut non sacerdotum collegia ut antea quem vellent cooptarent, sed populi id beneficium esset. Cum autem populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, rogavit ut minor pars populi id est, tribus septemdecim vocarentur: ab ea parte qui esset factus, is à Collegia cooptaretur. Suet. *Nerone*. Vellejus, *lib.* 2. Cic. *in Agra.* 2. *Epi.* 5. *ad Brutum*, *& pro Corn.* & Ascon. *in eandem* Dio. *lib.* 27. Adde etiam, ut censet *Manutius* hac lege permissum ut absentes quoque possent petere sacerdotia de ea hunc locum *Ciceronis* ad Brutum exponens: Ciceronem nostrum, inquit, in vestrum collegium adoptari volo, existimo omnino absentium rationem haberi sacerdotum comitiis posse nam etiam factum est antea. C. n. Marius, cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur. nec quo minus id postea liceret, lex ulla sanxit. Sed & *Paterculus* autor est. C. Cæsarem, cum in Asia esset, Romæ poquli suffragiis pontificem creatum. Hanc autem legem postea L. Sylla rerum potitus abrogavit. ut testatur *Asco.* spoliavitque populum arbitrio, creandorum sacerdotum: cujus tamen legem aliquot post annis T. Arius Labienus Trib. pleb. abrogavit. Dominitiamque restituit.

DUILIA, de magistratibus Tulit D. Duilius Trib. pleb. Valerio, Horatio cos. Anno 304. Ut qui plebem sine Trib. pleb. reliquisset, quique magistratum sine provocatione creasset, tergo & capite puniretur. Livius *lib.* 3. Dionys. *lib.* 10.

DUILIA MÆNIA, de coitionibus. Tulere de Collegii sententia M. Duilius, L. Mænius Trib. pleb. Martio, Manlio cos. An. 396. Ne quis postea populum sevocaret, qui hoc facit, capitale esset. Livius *lib* 7.

DUILIA MÆNIA, DE FENORE. Tulere iidem, Ut fenus ne majus unciario exerceretur. Livius *lib.* 7. Tacitus tamen *lib.* 7. Fenus unciarum 12. tab. legibus constitutum fuisse tradit.

F.

FABIA, de ambitu. Tulit. Ut certus numerus sectatorum esset, i. eorum qui candidatos in campum deducerent. Cic. *in Mur.*

FABIA, de plagiariis. Q. Fabio Leone, & M. Claudio Marcello cos. An. 571. lata est, ut quibusdam placet, Ut qui hominem ingenuum vel libertinum invitum celaverit, vinctum habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in earum qua re socius erit, quique servo alieno, servæve persuaserit. ut à domino dominave fugiat vel eum, eamve invito vel insciente domino dominave celaverit, vinctum habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in ea re socius erit, judicio pœnaque pecuniaria damnetur, *l. pen. & ult. ff. ad Fab.* Item ne servus, qui plagium admisit. pro quo Dominus pœnam intulit intra decem annos manumittatur, l. 12. ff. de manumiss. Cic. pro C. Rabirio, An de servis alienis contra legem Fabiam in retentis, plura dicenda sunt? Et JCti in Pand. item Paul. *sent. lib.* 5. *c.* 7.

FABIA LEX, pro formula dicitur, apud Paulum *lib. sent.* 3. *c.* 3. improprie, cum ea lex non fuerit: sed actionis formula. Similiter autem *Cicero* Manilianas venalium vendendorum leges dixit in *lib. Orat.* 1. pro Cautiones.

FABIA de terminis. Ea igitur in *lib. De agrorum conditionib.* his fere verbis, quæ paucis quibusdam locis castigavit. *Hot.* Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam, forum, conciliabulum constituerit, in eo agro, qui ager intra fines coloniæ ejus, municipii, fori, conciliabuli præfecturæ erit, limites decumanis ut fiant, terminique statuantur, curato: quique fines ita statuerit, hi fines eorum sunt, dum ne extra agrum colonicum, territorium fines ducat: quique termini hac lege statuti erunt, ne quis quam eorum ejicito, neve commoveto, sciens dolo malo, si quis adversus ea fecerit, in terminos singulos quos ejecerit, locove moverit sciens dolo malo III. in publicum eorum, quorum intra fines is ager erit, dare damnas esto: deque ea re curatoris, qui hac lege erit, jurisdictio, reciperatorumque datio, addictio est. Si curator hac lege non erit, tunc quicunque magistratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo juri dicundo præerit, magistratus de ea re jurisdictio, judicisque datio addictio esto: inque eam rem is qui hac lege judicium dederit, testibus publice duntaxat in res singulas 10. denunciandi potestatem facito, ita ut è Rep. fideque sua videbitur. Et si is unde ea pecunia petita erit, condemnatus erit, eam pecuniam ab eo, deve bonis ejus, primo quoque die exigito, ejusque quod receptum erit partem dimidiam ejus cujus unius opera maxime is condemnatus erit, partem dimidiam in publicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, si quis in eum locum terminum restituere volet, sine sua fraude licet facere: neve quid cuius ob eam rem hac lege damnas esto.

FALCIDIA, de testamentis. Tulit P Falcid. Trib. pleb. Domitio, Asinio cos. An. 714. Ejus hæc quatuor capita memorantur: Qui cives R. sunt, qui eorum post hanc legem rogatam testamentum facere volet, ei quam pecuniam quasque res, quibusque dare legare volet, jus potestasque esto, ut hac lege licebit. Quicunque civis R. post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi R. pecuniam jure publico dare legare volet, jus potestasque esto, dum ita detur legetur, ut ne minus quam quartam partem hæreditatis ex eo testamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam sine fraude sua capere liceto: isque hæres qui eam pecuniam debeto dare, quam damnatus est. Si quis aliter quam hac lege liceat, pecuniam dederit, legaverit, hæredi quartam partem ejus pecuniæ quæ data legata erit, ex eo testamento retinere liceto. Paul. *l.* 1. *ff. ad leg. Falc.* Hieronymus in Eusebii Chronicis, qui tamen latam ita fuisse scribit, ut quarta pars tum hæredibus superesset, si quatuor aut minus essent: si autem plus quatuor, medietas: quod in JCtorum libris nusquam reperias, tum & hujus hæc verba refert Dio. *lib.* 48. Ut hæres quartam partem bonorum sibi relictorum, si graviter oneratus sit legatis, accipiat: cætera legatariis relinquat.

FANNIA sumptuaria. Tulit C. Fannius Cos. cum M. Messala. An. 589. Ut ludis Romanis, plebeis, Saturnalibus, & aliis quibusdam diebus centenos æris in singulos dies impendere liceret: decemque aliis diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos. Ne quid volucrum poneretur, præter unam gallinã, quæ non

non esset altiis. Plin. *lib.* 10. *c.* 50. Gell. *lib.* 2. *c.* 24. Macrob. *lib.* 3. *c.* 17. Athenæus autem libri sexti extremo, legem sic exponit: ἐκέλευε δὲ ὁ νόμος. τελῶν μὲν πλείονας τῶν ἴσων τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι, κατὰ ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε, ὃ τοῦ δὲ τρεῖς, τοῦ μηνὸς ἐγχωρεῖν. ἀψωνεῖν δὲ πλεῖον τῶν δυοῖν δραχμῶν καὶ ἡμίσους οὐκ ἐπέτρεπε. κρέως δὲ καπνιστοῦ δεκαπέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὴν ἐνιαυτὸν ὑποχωρεῖ, καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὄσπρεια ἑψήματα. Hanc Lucilius his expressit verbis: Fannii centussisque misellos: quod scilicet sumptibus centum assibus modum fecerit. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert. Lex Fannia, Sanctissimi Augusti, ingenti omnium ordinum consensu pervenit ad populum, neque eam Prætores aut tribuni, aut plerasque alias, sed ex omni bonorum consilio & sententia ipsi consules pertulere: cum Resp. ex luxuria conviviorum majora quam credi potest, detrimenta pateretur, si quidem eo res redierit, ut gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam & liberalitatem suam venditarent: plerique ex plebe Romana vino madidi in Comitium venirent, & ebrii de Reip. salute consulerent.

Favia, de terminis. Vide Fabia.

Flaminia agraria. Tulit C. Flaminius Trib. pleb. M. Lepido, M. Publicio Coss. An. 503. alii. Q. Fabio Verrucosso, Sp. Carvilio Cos. decem annis ante secundum bellum Punicum: ut ea regio Galliæ, quæ Picenum vocatur, unde Senones expulsi fuerant militibus Romanis divideretur, *Polyb.* 2.

Flavia de Tusculanis. Tulit. M. Flavius. Trib. pleb. Sulpitio Æmilio Cos. Anno 430. Ut in Tusculanos animadverteretur, quorum ope ac consilio Veliterni, Privernatesque populo R. bellum fecissent. Livius *lib.* 8. Antiquata, ibid. Flavia Plotia, vide Plotia Flavia.

Flavia Agraria, à Tribuno ple. promulgata est, Q. Metello Celere, L. Afranio Cos. cur. autem perlata sit, nihil habeo. Hujus meminit Cic. *lib.* 1. *ad Atticum Epist.* 17.

Flavia, de Ædilibus ex patribus creandis. Tulit M. Furius Camillus Dict. Ann. 425. Ut duo Ædiles ex patribus crearentur. Livius *lib.* 6. *in fin.*

Furia de jure Campanorum. Dedit campanis L. Furius Prætor, Fossio & Plautio coss. An. 425. cum primum Capua in deditionem recepta præfecti eo missi sunt. Liv. *lib.* 9.

Furia Attilia, de Mancino. Tulere L. Furius & Sex. Attilius Tribuni pleb. Ut C. Mancinus, quod sine Senatus auctoritate pacem cum Numantinis fecisset, iis dederetur. Cic. *lib.* 3. *Offic.* *Epitome* 56.

Furia, de testamentis. Tulit C. Trib. pl. Ne cui, nisi manumissoris cognato, certisque aliis personis supra mille asses legare, mortisve causa donare liceret: quod si quis majorem summam sibi legatam accepisset, quadruplum ejus quo plus quam licebat, accepisset, redderet. Theoph. *Inst. de leg. Falc.* de hac scribit in hæc verba: καὶ ἐπειδὴ κατὰ ταῦτα ὁ νόμος ὁ Φούριος, ὅστις εἶπε μὴ ἐξεῖναι ἐπὶ ληγατευομένῳ πλειοτέρων χιλίων νομισμάτων, εἰ δὲ τις πλείονα ποσότητα καταληφθεῖσαν καταδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τοῦ ὑπὲρ πλεῖον ὄντος ἀναδίδου. Lata est autem (ut ait Justin.) legis 12. tabularum coercendæ causa: qua uti quisque legasset suæ rei, ita jus erat: Cicero *pro Balbo*, *&* *Verr.* 3. Justinia. *de leg. Falc.* Ulp. *c. Inst. c.* 1. *&* 28. ubi minus quam perfectam eam esse dicit, quod vetet aliquid fieri & si factum sit, non rescindi. Ad hanc etiam videtur respexisse Pompe. *l.* 120. *de ver. sig.*

Furia Caninia, de manumissione. Tulere, ut opinatur Hot. P. Furius Camillus, C. Caninius Gall. Cos. An. 752. Ut in testamento ex tribus servis non plures quam duos manumittere liceat, usque ad decem, dimidiam partem: à decimo usque ad triginta, tertiam partem, ut tamen adhuc quinque manumittere liceat æque ut ex priori numero: à 30. usque ad 100. quartam partam æque ut decem ex priori numero liberari possint, à 100. usque ad 500, partem quintam similiter, ut ex antecedenti n. 25. possint fieri liberi, eademque præcipit, ne plures omnino quam centum ex cujusquam testamento liberi fiant. Eadem lex cavet, ut libertates servis testamento nominatim dentur. Hæc ex *Inst.* Ulp. tit. Paulo *sent.* 4. Caji *inst.* quæ lex sublata est à *Justiniano* speciali tit. *qui habetur lib.* 7. *C.*

Fusia, de Comitiis. Tulit Furius sive Fusius consul cum Sexto Attilio, An. 617. ut vult. Hoto. Ut certis diebus qui tamen fasti essent, agi cum populo non liceret. Cic. *in Sextiana in Orat. post red. de provinc. consul.* & alibi frequentissime. Latam illo tempore Cic. in Piso testatur: qui centum annis dixit; pro circiter 100. annos, ut idem censet. Vide Ælia de comitiis.

Fusia, de Comitiis. Tulit Q. Fufius Calen. Prætor, C. Cæsare, M. Bibulo cos. an. 694. Cum in tributis comitiis omnium simul suffragia confunderentur, itaque fieret, ut singula genera de suffragiorum eventu sic inter se contenderent, ut quod recte futurum esset: id suo suffragio factum dicerent: quod secus, in alios rejicerent, Tulit, ut singula genera suffragiorum seorsim fierent, quo sententiæ internosci possent. Hoc modo singulorum generum suffragia seorsim renunciabantur, Dio. *lib.* 38.

G.

Gabinia, de nocturnis cœtibus. Tulit. Ut qui conciones ullas clandestinas in urbe conflavisset, more majorum capitali supplicio mulctaretur. Ex *declamat.* Porc. Latronis in *Catil.* Idem autem prius lege 12. Tab. cautum erat, ut idem testatur.

Gabinia, de suffragiis. Tulit. A. Gabinius Trib. pl. Pisone, Popilio cos. 613. Ut comitiis quibus magistratus crearentur, populus non voce, sed per tabellam suffragium ferret. Et quo id liberius esset, cautum est, ne quis inspiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret, ita ab omni parte liberum judicium suum in magistratibus creandis populus haberet, Cic. *de leg. lib.* 3. *in l. de Amic.* idem *pro Plancio*, de tabella populo data Frontes aperit hominum, inquit, mentes detegit, eamque libertatem dat, ut quod velint, faciant, promittant autem quod rogantur.

Gabinia, de piratis persequendis. Tulit A. Gabinius Trib. ple. Metello, Marcio cos. Anno 685. Est autem is Gabinius, qui consul cum Pisone fuit atque consulatu Syriam adeptus regem Ptolemæum in regnum restituit, pulso Archelao Cappadoce, notissimus etiam *Ciceronis* inimicitiis, & Pompeii singulari favore. Hujus hæc fuet capita, Ut bellum adversus piratas Cn. Pompeio in triennium ita mandaretur, ut toto mari, quod est intra columnas Herculis, & in maritimis provinciis usque ad quadringentesimum à mari stadium potestatem haberet imperandi regibus præsidibus civitatibus, ut se rebus omnibus ad ejus belli administrationem necessariis juvarent. Pædia, in Corn. Vell. *lib.* 2. Dio *lib.* 38. Plut. *in Pompeio*, & Cic. *de lege Manilia*, *& in Orat. post redit. in Senat.* Appia. *in Mithridat.*

Gabi-

Gabinia; de senatu habendo. Tulit. ut ex cal. Febr. ad cal. Martias quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur, Cic. *in Epist. ad Q. Frat. lib.* 1. *Epist.* 11.

Gabinia, de usuris. Tulit. Ne jus diceretur de iis pecuniis, quæ usura facta essent sumptæ, ne scilicet provinciales homines à Romanis exhaurirentur: ne gravior usura quam centesima exigeretur, sed & præter amissam sortem certam pœnam sanciebat. Cic. *lib.* 1. *Epist. ad Attic.* 6.

Gellia & Cornelia, de civitate. Tulere L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus coss. Ann. 681. uti cives Rom. sint ii, quos Cn. Pompejus de consilii sententia singulatim civitate donaverit. Cic. *pro Balbo*.

Genutia Æmilia, de clavo pangendo. Tulere ex SC. Cn. Genutius, L. Æmilius coss. Anno 390. Uti qui Prætor maximus sit. Ibid. Septemb. clavum pangat. Liv. *lib.* 7. ubi addit, Legem ætate sua priscis literis verbisque scriptam, clavumque quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuisse, eoque Minervæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerva inventus sit.

Genutia, de fœnore. Tulit L. Genutius Trib. ple. C. Martio 4. Qu. Servilio coss. An. 411. Ne fenerare liceret. Liv. *lib.* 7.

Genutia, de magistratibus. Tulit idem, Martio, Servilio coss. An. 411. Ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, neu duo magistratus uno anno gereret, utique liceret, consules ambos Plebejos creari. Liv. *lib.* 7.

Glicia, de ratione inducendæ querelæ inofficiosi testamenti. Tulit M. Claudius Glicia dictator, ut Hortensiam & Corneliam Hortensius & Cornelius dictatores. Illius fit mentio apud Suet. *in Tiberio cap.* 2. & Florum *in Epito.* Livii *lib.* 9. & in Fastis Capitolinis his verbis: M. Claudius C. F. Glicia, qui scriba fuerat, dictator, coactus abdicare sine Mag. equitum. Scripsit autem Cajus librum singularem ad legem Gliciam, ex quo una tantum nobis superest sententia in *l.* 4. *ff. de inoff. test.* quæ rationem inducendæ querelæ seu ferendæ legis Gliciæ continet, sic. n. ejus l. 4. inscriptio edita in Florentinis, & ita legendum censet Ja. Cujac. *obs. lib.* 2. *c.* 21. *& lib.* 3. *c.* 14. Appellata autem hæc lex est à cognomine, quemadmodum & lex Norbana, Peducæa, & Poppæa: hæc, n. Norbanus, Peducæus, Poppæus, cognominibus adscribuntur. Si quis tamen inusitatum id esse dicat, poterit & à nomine ducere, nam Glicii Gallici apud Tacitum *lib.* 15. fit mentio, & Augustæ Taurin. in hoc tit. antiquo. Q. Glicio P. F. Atilio Agricolæ coss. vir. Epulonum legato pro prætore Imp. Nervæ Cæs. Provinciæ Beticæ *leg. l.* 6. Ferrat. citerioris Hisp. Prætori Ædilii Cur. Jul. Vespasiani Tribunicolæ X. viro Alitib. jud. Prætorem autem etiam leges ad populum tulisse, populumque rogasse *Livius* indicat *lib.* 27. Sed videtur potius à dictatore appellata. Vide *Cujac.* in locis prænotat.

H.

Hieronica frumentaria. Tulit *Hier.* Tyrannus. Hujus meminit Cic. *Verr. quarta*, qua inter aratores & decumanos judicia facta dicit. Hac, n. fuit constitutum, ut refert Zasius, quantum frumenti, aut quo pretio, quove tempore arator frumentum decumano i. publicano, qui decimas redemerat, daret. Quod ita diligenter & cautè scriptum erat, ut nec arator decumanum fraudare, nec decumanus plus decima ab aratore auferre posset. Atque ob hanc legis æquitatem Romani Sicilia potiri, nihil mutaverant. Memorabile hoc etiam in lege fuit, quod numerus aratorum quotannis apud magistratus publice subscribebatur.

Hircia, de Pompejanis. Tulit A. Hircius, qui postea in pugna ad Mutinam cecidit: Ut Pompejani ad dignitates non admitterentur. Ex *epist.* Anto. Philip. 13.

Horatia Valeria: de plebiscitis. Tulere L. Valerius M. Horatius cons. Anno 304. Ut quod tributim plebs jussisset, populus teneret. Liv. *lib.* 13. Dion. 2. Quod postea lege Hortensia & Publia confirmatum est.

Horatia de provocatione. Vide Valeria, de provocatione.

Horatia, de magistratibus sacrosanctis. Tulit idem. Ut qui Trib. pleb. Ædilibus, judicibus nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset: familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. Liv. *lib.* 3. Dionys. *lib.* 5.

Horatia, de Caja Tarratia, virgine Vestali. Tulit. Ut certi honores eis tribuantur, in his ut testabilis esset. Ut si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere voluisset, jus ei potestasque exaugurandi atque nubendi esset munificentiæ & beneficii gratia quod campum & Tiberinum, sive Martium popule. Rom. condonasset. Gell. *lib.* 6. *c.* 7. Plutarchus *in Publicola*, ubi eam Tarquiniam appellat.

Hortensia, de nundinis. Tulit. Ut nundinæ quæ prius erant feriæ, fastæ essent: uti rustici, qui nundinandi causa in urbem veniebant, lites componerent. Macro. *in Satur. lib.* 1. *c.* 16.

Hortensia, de plebiscitis. Tulit Q. Hortensius Dictator seditionis sedandæ causa creatus, Anno 467. Ut eo jure quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur: cum antea Patres non tenerentur. Gell. *l.* 15. *c.* 27. Florus *epit.* 11. Plin. *lib.* 16. *c.* 10. Justin. *in §. plebiscitum de jure nat. gent. & civili.* Pomp. *l.* 2. *de orig. jur. §. deinde cum esset in civitate.* August. *lib.* 3. *De civitate Dei*, *c.* 17. quod antea lege Horatia sancitum erat, & postea lege Publicia confirmatum est.

Hostilia, de furtis. Tulit A. Hostilius Consul cum A. Atilio, Anno 83. Ut furti agere liceret eorum nomine, qui apud hostes essent, aut Reipubl. causa abessent, quive in eorum, cujus tutela essent. Justinianus *de iis per quos ag. pos.* Hinc illæ Hostilianæ actiones, hoc est formulæ apud Cic. *lib. de Orat.* 1. ubi de militis testamento agitur.

I.

Icilia, de Aventino. Tulit L. Icilius Trib. pleb. M. Valerio. Sp. Virginio Coss. Anno 297. Ut Aventinus mons plebi ad ædificia concederetur, ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον ἐκ δικαίου κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν, ὅσα δὲ βιασάμενοί τινες ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδομήκασι, κομισαμένους τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι, τῷ δήμῳ παραδιδόναι· τὰ δ' ἄλλα ὅσα ἦν δημόσια, χωρὶς ὠνῆς τὸν δῆμον παραλαβόντα διελέσθαι. Id est; Quæ privati quidam jure quæsita possidebant, ea pro domino possiderent: quæ vero vel vi, vel clam accepta ædificiis occuparant, ea recuperata impensis quas arbitri statuissent, populo redderent, cætera vero, quæ publica essent, ea populum sine pretio reciperet, & inter se dividere. Dionys. *lib.* 10. & Liv. *lib.* 3.

Icilia, de Tribun. pleb. Tulit Spurius Icilius Trib. pleb. T. Gegsnio, P. Minutio Coss. Ann. 261. Δημάρχου γνώμην ἀγορεύοντος ἐν δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω, μηδὲ ἐναντίον, μηδὲ μεσολαβείτω τὸν λό-

γον. Ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς, ἀποτίσειν εἰς ἔκτισιν, ἧς ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι, ζημίας, ὁ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν θανάτῳ ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν ἀμφισβητούντων πρὸς ταύτας τὰς ζημίας αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ δήμου, i. Tribuno ad populum concionanti, ne qui contradicito, neve eum interpellato. Qui contra faxit, prædes Tribunis dato se mulctam quam ipsi irrogabunt soluturum: qui prædes non dederit, capital esto, familiaque ejus sacra esto. Si quid erit in mulctis controversiæ, populi judicium esto. Dionys. *lib.* 7.

JULIA ANNALIS. Vide VILLIA ANNALIS.

JULIA, De civitate. Tulit Sext. Julius Cæsar Cos. cum L. Martio. Ann. 662. Ut civitas sociis & Latinis omnibus qui arma deponerent daretur, nam Italici belli restinguendi causa lata est. Vel sic: Ut is qui bello Italico exorto, in fide manserant (manserant autem omnes Latini) & iis qui in amicitiam postea rediisset, civitas daretur. Additur in *Orat. pro Balbo*. Qui fundi facti essent. Gell. *lib.* 4. *c.* 4. Appiam de bello civil. 1. Eutropius. Hujus autem legis beneficio coloniarum omnium & municipiorum, quæ in Italia fuerunt, æquata jura sunt, non ut legibus Rom. æque uterentur (nam coloniarum duntaxat Romanarum hoc fuit: municipia suis legibus atque institutis vivebant) sed ut æque jus illud civium Rom. ferendi scil. suffragii: & adipiscendorum magistratuum obtinerent: quod antea municipiis, & Romanis coloniis licuerat, Latinis vero coloniis, & Latino populo non item postea sublatam hanc legem licet opinari, cum dicat *Suet.* homini Latino jus Quiritium à Claudio Imperatore propositum, nisi si hoc intelligas, omnibus id propositum qui tantum Latii jus haberent: cujusmodi erant omnes extra Italiam Latinæ coloniæ omniaque municipia quæ jus Latii habebant, jus autem Quiritium nondum essent assecuti. Hujus enim legis beneficium intra terminos Italiæ continebatur. *Manutius* hanc legem latam refert à L. Cæsare Consule P. Rutilii collega: Juliam aut dictam quod solus eam Cæsar; cum ejus collega Rutilius in prælio esset occisus, ex SC. tulit.

JULIA de provinciis, & magistratibus in provincias missis Tulit C. Jul. Cæsar consul cum Bibulo. An. 611. Ut Achaia, Thessalia, cuncta Græcia liberæ essent, neque in iis magistratibus pop. Rom. jus dicere liceret. Cic. *pro Domo sua in Pison. & de prov. cons.* Item ut magistratibus transeuntibus eorumque comitibus fœnum aliaque ab oppidis & vicis submmistrarentur. *Ad Attic. lib.* 5. *& in Pison,* Item duabus in civitatibus provinciæ suæ Magistratibus decedentes rationes suas relinquerent, easdemque totidem verbis, ad ærarium referrent, Cic. *Epist. Fa. lib.* 5. *Epist.* 20. *in Piso.* Item, Ne coronatium aurum iis qui provincias obtinerent, vel decerni, vel ab iis accipi liceret, nisi decreto triumpho. Cic. *in Piso.* Ne qui cum imperio esset, injussu populi, aut Senatus de provincia exirent, exercitus educerent, aut bellum sua sponte injussu pop. aut Senatus gereret, in regnum alienum accederent. Cic. *in Pisonem, pro Posthumo.*

JULIA AGRARIA. Tulit idem eodem tempore, suasore C. Pompejo. Ut ager Stellas, majoribus consecratus, item Campanus ad subsidia Reip. vestigalis relictus, plebi dividerentur. Divisit extra sortem 20. milib. civium, quibus terni pluresque liberi essent. Vellei. *lib.* 2. Plu. *in Pompejo, & in Cæsar, & in Cat. Utic.* Dio. 38. Hanc vocat Campanam Cic. *lib.* 2. *ad Atticum*: Habet, inquit, etiam Campana lex execrationem candidatorum in concione, si mentionem fecerint, quo aliter ager possideatur, atque ut ex legib. Juliis non dubitant jurare cæteri. Aliam præterea *Callistratus* commemorat in *l.* 3. *ff. de term. mot,* Ut qui terminos statutos extra suum gradum sciensve dolo malo moverint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur: ejusque rei actio petitio ei qui volet detur.

Julia DE VI. Tulit idem. Ut ei qui de vi damnatus esset aqua & igni interdiceretur. Cic. *Philip.* 1.

JULIA majestatis. Tulit idem. Ut ei, qui majestatis damnatus esset, aqua & igni interdiceretur. Cic. *Phil.* 1.

Julia JUDICIARIA, Tulit idem. Ut judicia ad duo genera judicum redigerentur, equestris ordinis & senatorii: Tribuni vero ærarii, quod erat tertium, tollerentur. Sueton. in Cæsare. Meminit Gell. *lib.* 14. *c.* 2. Dio *lib.* 45. Multa præterea hujus legis capita fuerunt, de ipsorum judicum ætate, dignitate & conditione, de forma & consuetudine judiciorum publicorum & privatorum. Quæ omnia in antiquis Jurisconsultorum libris comprehensa, opera Triboniani abolita sunt.

Julia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem. Ut in cooptandis sacerdotibus etiam absentium ratio haberetur. Patet ex *lib.* 1. *epist. ad Brutum.*

Julia REPETUNDARUM. Tulit idem. Ut ex Vatiniana & Sextiana intelligitur. Ne cui, qui in provincia cum potestate, imperiove esset, pecuniam capere, conciliare liceret: extra quam si ad templum monumentumque capiat. Cic. *ep.* 1. *ad Q. Frat. & epi.* 1. *lib.* 6. *ad Attic.* Ut ab iis exigeretur pecunia ad quos ea quam is ceperit qui damnatus sit, pervenerit. Ut magistratus cum de provincia decederent, rationes in provinciæ duabus civitatibus quæ ipsis maximè viderentur, delinquerent, & totidem verbis ad ærarium referrent. Ne qui cum imperio essent, injussu populi aut Senatus de provincia exirent, exercitum educerent, bellum sua sponte gererent, in regnum alienum accederent. Cic. *pro Posth. In Ep. lib.* 5. *ep.* 20. *& in Piso.* Item nequis in magistratu, potestate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, ministeriove publico, quive ex cohorte cujus eorum est, pecuniam ob judicandum decernendumve, accipiat, vel quo magis aut minus quid ex offic. suo faciat: ne quis ob militem legendum, mittendumve, æs accipiat: neve quis ob sententiam in senatu consiliove publico dicendam pecuniam accipiat: vel ob accusandum, vel non accusandum: utque urbani magistratus ab omni sorde se abstineant, ne plus doni muneris ve in anno accipiant, quam quod sit aureorum centum: ne quis ob judicem, arbitrumve dandum, mutandum, jubendumve ut judicet: neve ob non dandum, non mutandum, non jubendum ut judicet: neve hominem in vincula publica conjiciendum, vinciendum, vincirive jubendum, exve vinculis dimittendum, neve quis ob hominem condemnandum absolvendumve: neve ob litem æstimandam judiciumve capitis pecuniæ faciendum, vel non faciendum aliquid accipiat, neve in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publice dandum præbendum, approbandum (alias appendendum) sarta tecta tuenda, antequam perfecta probata, præstita lege erunt, ut venditiones locationes ejus rei causa pluris minorisve factæ, irritæ sint, neve usucapi ea res possit, hæredesve ejus veniant. Hæc ex *Pandect. ti. de l. Jul. repetum.* Adde & ex Tacito *lib.* 11. Ut advocati ob causam orandam denum sestertium modum egressi essent, repetundarum tenerentur. L. autem Piso legem de pecuniis repetundis tulit, nulla antea cum fuisset, scribit, Cic. *lib.* 2. *offic.*

Ju-

Julia De Provinciis. Tulit idem dictator, Ne provinciæ prætoriæ plus quam annum, non plus quam biennium Consulares obtinerentur. Cic. *Philip.* 1. & 3. & 4. item Dio. *lib.* 43.

Julia, De Legibus Cæsaris. Tulit idem. Ut ei qui in suas leges non jurasset, capitale esset. Appianus *de bello civili.* 2.

Julia, De fenore. Tulit idem. Ut disjecta novarum tabularum expectatione, quæ crebro movebatur, debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum, quantiquasque ante civile bellum comparassent deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum aut perscriptum fuisset: qua conditione quarta ferè crediti deperibat. Suet. *in Cæsare.* Cæsar. *lib.* 3. *de bello civ.* Atque hæc fortassis ex Solonis legibus in quibus sic legitur. τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιῆσαι, καὶ λύτρωσιν, ἐπὶ σώμασι, μὴ δανείζειν, καὶ οὗτος ὁ νόμος Σεισάχθεια καλεῖσθαι, Eadem etiam de malo credendi possidendique intra Italiam cavebatur. Tacit. *l.* 5.

Julia De Colonis. Tulit idem. Ut ager Campanus viginti millibus civium extra sortem divideretur, eoque colonia deduceretur. Suet. in *Julio & Augusto.*

Julia De Vi Publica & Privata. Tulit C. Jul. Octav. Aug. Ut qui aliqua potestate præditus civem Romanum antea ad populum, nunc ad Imp. appellantem necarit, necarive jusserit, torserit, verberaverit, condemnaverit, in publica vincula duci jusserit, humilior si sit, pœna capitis, honestior vero insulæ deportatione coerceatur. Paul. *lib.* 5. *Sent. tit.* 26. *l.* 7. *ff. ad l. Jul. de vi publ.* Et ita *l.* 8. *ff. ad l. Jul. de vi publ.* accipienda quoque est de magistratu, qui reum provocantem vinciat, impediatve quo minus Romæ intra constitutum tempus adsit. Lege autem *Jul. de vi privata* tenetur, qui quem armatis hominibus possessione, domo, agro, villa dejecerit, expugnaverit, obsederit, incluserit, vel ut id fieret homines commodaverit, qui cætu, concursu incendium fecerit, qui funus diripuerit, distraxerit, sepeliri prohibuerit, qui cum telo in foro, concione, comitiis fuerit, qui templa portasve urbis armatus obsederit, tenuerit, occupaverit. *Paul.* ubi sup. Sed alii pœnam Juliæ de vi publica statuunt, ut *l.* 3. *l.* 4. *l.* 10. *ff. ad l. Jul. de vi pub.* & generaliter vim armatam vim publicam definiunt ut vim sine armis, vim privatam. Alii vero hæc si distinguunt, ut *legem Juliam de vi publica* similem omnino fuisse. Valerius dicant & (ut Paul. *tit.* 26. *in prin.* scribit) pœnam sanxisse tantum adversus publicarum personarum, i.e. magistratuum in cives Rom. immoderatam vim *Lege autem Julia de vi privata* pœnam esse sancitam adversus privatorum vim. Et sane sicut eodem interdicto vis facta convocatis armatisque hominibus comprehenditur, ut videre est apud Paulum *lib.* 5. *sentit. tit.* 6. cur sicut vis facta convocatis hominibus *legi Juliæ de vi privata* non subjicitur, *l.* 2. *l.* 4. *l.* 5. *ff. de vi privata,* non subjicietur etiam ea quæ armatis hominibus infertur? Verum fuit sæpe vel constitutionibus vel SCC. legibus Juliis derogatum, obrogatum, subrogatum: nec ulla fere lex publicorum judiciorum syncera remansit: sed retento solo lege nomine, ei aptata sunt, quæcunque postea aliæ vel ll. vel constitutiones invexerant. Sic factum est, ut omnis vis armata ad pœnam legis Juliæ de vi publica redigeretur, consequens vero est, ut ea quoque ad legem Juliam de vi publica redigatur, quæ fit convocatis hominibus sine armis: quandoquidem hæc quasi paria conjungi solent, convocatis armatisve hominibus. Si quis igitur vim fecerit convocatis hominibus ei utriusque legis crimen objici potest: quod fieri quandoque ex eodem facto ostendit lex, si præses *ff. de pæ.* Atque ideo in Pand. hæc verba. Hac lege tenetur, qui convocatis hominibus vim fecerit, quis verberetur, pulsetur, neque homo occisus tam sub tit. de vi publica, quam sub eo qui est de vi privata reperiuntur. Pœna autem legis Juliæ de vi publ. erat aquæ & ignis interdictio. Hinc notandum quod scribit Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 26. *lege Julia* eum etiam teneri qui eum, cui aqua & igni interdictum est, receperit, celaverit, tenuerit, interdicitur enim & aqua simul, & igni & tecto. Cicero *pro domo sua:* Id non ademptione, inquit, civitatis, sed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebant. Unde Florum *Epitom.* 120. Suet. *in ejus vita.* Has leges Juliam publicorum, & Juliam privatorum appellat, Ulp. in *l. si præses,* 32. *ff. de pæn.* & *l.* 1. *ff. unde vi.* Eadem præterea lege cavebatur, ne rem vi possessam usucapere liceret, *l.* 33. *§.* 2. *ff. de usurpat.*

Julia **Maiestatis**, Tulit idem. Qua teneretur is, cujus opera dolo malo consilium initum erit, qua obsides injussu principis intercciderent, qua armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint conveniantve adversus Rempublicam, locave occupentur vel templa, quave cœtus, conventusve fiat, homines ad seditionem convocentur, cujusve opera, consilio, dolo malo consilium initum erit, quo quis magistratus populi Rom. quive Imperium potestatemve habet, occidatur, quave quis contra Remp. arma ferat, qui hostibus populi Rom. nuntium literasve miserit, signumve dederit feceritve dolo malo, quo hostes populi Rom. consilio juventur adversus Remp. quive milites sollicitaverit, concitaveritve, quo seditio, tumultusve adversus Remp. fiat. Quive de provincia cum ei successum esset, non discessit, aut qui exercitum deseruit, vel privatus ad hostes perfugit, quive sciens falsum conscripsit, vel recitaverit in tabulis publicis: nam & hæc capite primo lege majestatis enumerantur. Quive in bellis cesserit, aut arcem tenuerit, aut castra concesserit: quive injussu principis bellum gesserit delectumve habuerit, exercitum comparaverit, qui ve cum ei provincia successum esset, exercitum successori, non tradiderit, quive imperium exercitumve pop. Rom. deseruerit, quive privatus pro potestate magistratu ne quid sciens dolo malo gesserit, quidve quid eorum quæ supra scripta sunt, facere curaverit. Cujusque dolo malo jurejurando quis adactus est, quo adversus Remp. faciat, cujusve dolo malo exercitus populi Rom. insidiis deductus, hostibusve proditus erit: factumve malo cujus dicitur, quominus hostes in potestatem populi Rom. commeatu annis, telis, pecunia malo hostes populi Rom. commeatu annis, telis, equis, pecunia, aliave qua re adjuti erunt, utve ex amicis hostes pop. Rom. fiant, cujusve dolo malo factum erit, quo res exteræ nationis populo R. minus obtemperet, cujusve opera dolo malo factum erit, quo magis obsides pecunia, jumenta hostibus populi Rom. dantur adversus Rempublic. Item qui confessum in judicio reum, & propter hoc in vincula conjunctum emiserit. Ulp. & 2. *ff. ad leg. Jul. majest. l.* 3. *eod. Scævola l.* 4. *eod.*

Julia **de ambitu** Tulit idem, ut qui petiturus magistratum, vel provinciam, vel sacerdotium turbam suffragiorum causa conduxerit, servos advocaverit, aliamve quam multitudinem conduxerit, convictus ut vis publicæ reus in insulam deportetur. Suet. *in Aug.* Paul. *sent.* 5. *c.* 32. & Jurisconf. in Pand. Diversum tamen *Dio* tradit *lib.* 59.

Ut qui magistratum ambissent, quinquennium à magistratibus arcerentur, quod ipsum Zonaras *lib.* 11. secutus est. Hanc autem legem ideo Octavius Augustus tulit, quod per trium virorum tempora jus creandorum magistratuum à populo ablatum fuisset, ipsique Triumviri magistratus Reip. darent. Postea tamen creatione magistratuum ad curam Principis delata, cessavit Romæ hæc lex, ut ait Modestinus *ff. eod.* Hinc Quinti. *de ambitu* loquens, *lib.* 6. Hoc genus, inquit, nostris temporibus totum pene sublatum est, cum omnia tutelæ, curæque unius innixa periclitari nullo judicii exitu possint, quod & notat Ammianus *lib.* 14.

Julia, DE MARITANDIS ORDINIBUS, Tulit idem; Ne cælibes, nisi qui genere essent proximi, quicquam ex testamento civis Rom. caperent, neve orbi plusquam dimidium eorum quæ relict. essent. Hæc ex *Eusebio, Nicephoro, Sozomeno*, & *l.* 1. *C. de infir. pæn. celib.* Ne conjux conjugis testamento n si decimam relictorum partem caperet: fiscus reliquas novem. Ulp. *e. Inst.* 15. *l.* 1. *C. de his qui se def. lib.* 10. *l.* 2. *C. de infir. pæ. cælib.* Feminis inquit *Ulp.* lex Julia à morte vir, anni vocationem: à divortio; lex mensium. Lex autem Papia, à morte viri, triennii: à repudio, anni & sex mensium. Ulp. *c.* 14. Suet. *in August.* Ut in priori ex consulibus fasces sumendi potestas sit, qui plures liberos quam collegi aut in sua potestate habet, aut bello amisit: sed si par utrique numerus liberorum esset, maritus aut qui in numero maritorum est, præferatur: si vero ambo & mariti & patres totidem liberorum sunt, ille pristinus honos instauretur, & qui major natu est prior fasces sumat. Gell. *lib.* 2. *c.* 19. Ut si liberta ab invito patrono diverteret, alii nubere invito patrono non posset. Ut jusjurandum quod liberto impositum est, ne uxorem ducat, ei remittatur, *l.* 6. §. 3. *De jure pat. l.* 1. *ff. unde vir & uxor.* Ne senatores eorumve liberi, libertinas, & quæ ipsæ, quarumve pater materve artem ludicram fecerit, item ex numero corpore quæstum facientium uxorem ducant. Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam, à lenone lenave manumissam, & in adulterio deprehensam, & in judicio publico damnatam, & quæ artem ludicram fecerit. Paul. *l.* 44. *ff. de ritu nupt.* Martianus autem *in l.* 19. eodem scribit, *c.* 35. fuisse ut qui liberos quos habent in potestate, injuria prohibuerint uxores ducere, vel nubere, a magistratibus cogantur in matrimonium collocare, & dotare. Ut patritiis liceret libertinas uxores ducere: præterquam si senatores senatorumve liberi essent, ne qua sponsalia rata essent, nisi statim exacto biennio nuptiæ fierent: hoc est, ne puellæ decem annis minores ducerentur, quarum annus ætatis duodecimus maturus conjugio habebatur Zonoras *lib.* 11. Hæc autem lex in libris nostris interdum Julia tantum, interdum Papia, interdum Julia Pappia, interdum Pappia Poppæa dicitur.

Julia, DE VICESIMA, Tulit idem, Ut quæ hæreditates legata & donationes mortis causa ad alienos, aut locupletes pervenirent, earum pars vicesima ad fiscum pertineret. Ut testamenta in municipiis, colonis, oppidis, præfectura, vico, castello, conciliabulo facta, in foro vel basilica, præsentibus testibus vel honestis viris inter horam secundam & decimam diei recitentur, exemplo sublato, ab iisdem rursus magistratibus obsignato, quorum præsentia constat apertum. Ut testamentum statim post mortem testatoris aperiatur, hoc est, præsentibus, intra triduum vel quinque dies: ab absentibus quoque intra eos dies: cum supervenerint. Ut testes vel maxima par eorum adhibeantur, qui signaverit testamentum. Ita ut agnitis signis rupto lineo aperiatur & recitetur atque ita describendi exempli fiat potestas, ac deinde signo publico obsignatum in Archivum redigatur, utrum quando exemplum ejus intercíderit, sit unde peti possit. Dio *lib.* 39. & Paul. *Sent. lib.* 4. *tit.* 6.

Julia, DE JUDICIIS, Tulit idem, qua formam judiciorum tum publicorum tum privatorum præscripsit, Gell. *l. b.* 14 *c.* 2. Ut qui nomen alicujus deferrent, locum, annum & mensem, quo crimen admissum erit, designent, *l.* 3. *de accus.* Ne eodem tempore de duobus reis quis queretur, nisi suarum injuriarum causa *l.* 12. *eod.* Ne invito denuncietur, ut testimonium dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrinos natum, eosve qui priore gradu sint, item ne liberto ipsius liberorum ejus, parentum, viri, uxoris: item patroni, patronæ, & ut ne patroni patronæ adversus libertos, neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere, *l.* 4. *ff. de testib.* Ut inter privatos qui in judicem concessissent, juris dicundi ei judici potestas esset, *l.* 3. §. 1. *ff. de judic.* Ne qui sit judex arbitrium recipere ejus rei de qua judex est, inve se promitti jubeat, *l.* 9. *de arbit.* Ne minor ann. 20. judicare cogatur, *l. cum lege* 41. *ff. arbitr.* Ut Saturnalib. triduo feriæ, servarentur. Macrob. *lib.* 1. *c.* 12. Eadem etiam latum opinatur *Hot.* ut certus patronum numerus esset. Meminit Asconius *in argum. pro Scauro.* Et quis reus vel acusator domum judicis ingrediatur, per legem Juliam judiciariam in legem ambitus judicis committit. *l.* 1. *ff. de ambit.* Item ne judices suo anno in alienas ædes ingrediantur. Dio. *lib.* 54.

Julia CADUCARIA. Tulit (ut existimat *Hot.* idem: ejusdem legis hæc duo fuere capita. Ut si nemo sit, ad quem bonorum possessio pertinere possit: aut sit quidem, sed jus suum omiserit, bona publicentur. Ulp. *c. Inst.* 28. *Idem l.* 4. §. *as ff. de fideic. libert.* Quare & si caduciariis legibus bona delata sint, idem erit probandum. Sic enim locum hunc restituit nobis Jac. Cujac. Eandem legem significat Julian. *l.* 96. §. 1. *de leg. & fideic. lib.* 1. Quoties lege Julia bona vacantia ad fiscum pertinent, & legata & fideicommissa præstantur.

Julia, DE ADULTERIIS. Tulit idem, Si quis stuprum adulteriumque faceret, sciens, dolo malo. Suet. *in August.* & Jurisconf. *tit. ad legem Jul. de adult.* Corn. Tab. *lib.* 2. Hujus caput etiam hoc fuit, Ne maritus dotale prædium invita uxore alienet: neve id etiam ejus voluntate oppigneret. Paul. *lib. Sent.* 2. *c.* 22. & Justin. *sub tit. quib. aliena: licet in prin.* & de eo plene Cujac. ad *l. si marito, ff. de fund. dot.*

Julia THEATRALIS Tulit idem. Ut equitib. Roman. quibus ipsi parentisve equester census unquam fuisset, in quatuordecim ordinibus lege Roscia Theatrali constitutis considere liceret. Suet. *in August.* Plin. *lib.* 33. *c.* 2.

Julia SUMPTUARIA. Tulit idem. Ut professis diebus ducentos nummos in conviviis consumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festivis trecentos, nuptiis autem & repotiis H. S. millies. Gell. *lib.* 2. *c.* 24.

Julia DE MANUMISSIONIBUS. Tulit idem. Ut imperator, cum servum manumittit, non vindictam imponat, sed simpliciter liberum esse jubeat, Paul. *l. apud eum,* 14. *ff. de manumiss.* Qua lege tam manumissoris, quam manumissi ætatem definivit, juraque quibus patroni adversus liberos

liberos uterentur, constituit. Dio, *lib.* 55.

Julia De veneno. Nominatur à Suetonio *in Nerone.*

Julia Peculatus. Tulit idem. Ne quis ex pecunia sacra, religiosa, publicave auferat, neve intercipiat, neve in rem suam vertat: neve faciat quo quis auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat, nisi cuique utique licebit: neve quis in aurum, argentum æs publicum quid indat, neve immisceat: neve quo quid indatur immisceatur, faciat sciens dolo malo, quod id pejus fiat. Ulp. *l.* 1. *ff. eod.*

Julia De Residuis. Tulit idem. Ne quis eam pecuniam, quæ in usum publicum erogari, vel in ærarium inferri debuit, privatim retineat, *l.* 2. *ff. ad leg. Jul. pecul.*

Julia Titia, de tutoribus. Tulere. Ut provinciarum præsides mulieribus pupillisve tutores non habentibus, tutores darent. Justin. *Inst. de Atil. tut.* & Ulp. *cap. Inst.* 11.

Julia, de cessione bonorum. Tulit. Ut qui sine dolo suo malo æri alieno satisfacere non posset, bonis suis cedendo liberaretur, *l.* 4. *C. qui bon. ced. poss. & in C. Theod. lib.* 4. *tit. qui bonis ex lege Julia cedere possint.*

Julia & Sempronia, de limitibus. Tulere. Ut per actuarios limites populo eundi jus esset, sicut per viam publicam. Hyginus in *lib. de limit. constit.* Apud *Frontinum* autem Tiberii Cæs. constitutio legitur, ex qua hæc sumpsimus: Est & aliud monumentum, quod non longe ab ædibus vel itinere publico constitutum: id est, juxta legem Semproniam & Juliam, quod cardinibus & Decumanis constitutum esse monstratur, quod rationem finium recipere videtur: id est, concurrentium linearum, atque secantium se invicem, & ordinem in utroque custodit, limitum rationem discernens.

Julia Miscella de testamentis. Tulit. Ut conjugi superstiti legatum sibi à demortuo ea lege, ne iterum nuberet, ita capere jus esset, si intra annum (luctui nondum erat præfinitus annus) juraret se liberorum quærendorum causa velle nubere. Inst. in tractatu de indictâ viduitate & lege Julia Miscella tollenda, *lib. C.* 6. *tit.* 40. & *Nov. constit.* 22. ubi Justinia. Julium Miscellam hujus legis auctorem nominat. Alii tamen Miscellam malunt dictam, quod id legis Juliæ caput, tam ad virum quam fœminam pertinebat, *l.* 3. *C. de indict. vid. tollenda.* Capit igitur ex ea lege vir mulierve hæreditatem, aut legatum intra annum, etiamsi secundum matrimonium contrahat, sive à conjuge, sive ab extraneo hæreditas aut legatum relictum sit sub conditione viduitatis. Post annum non capit nisi præstita cautione Mutiana, quæ solet interponi in omnibus conditionibus, quæ morte legatariorum finiuntur: sive quæ in non faciendo concipiuntur, qua caveat se non coiturum secundas nuptias: & si coierit, redditurum legatum cum fructibus medii temporis, *l. Muciana, l. heres, §. qui post, l. Titio fundus, ff. de cond. & demonst. l. cum filius, §. qui Mutianum. ff. de leg.* 2. De hac lege etiam est, *l. ult. ff. de statu lib.* Hanc autem sustulit Justin. *d. tit. de indict. vid. toll.*

Julia Plautia, de usuca. Vide Julia de vi, & Plautia de vi. Ne res vi possessas usucapere ullo tempore liceret Justi. *de usucap. lib. Inst.* 1.

Junia, de Regio & Consulari Imperio. Tulit L. Junius Brutus solus Consul, Anno 243. Ut imperium Tarquinio abrogaretur, ut ipse idem cum conjuge ac liberis, itemque omnes Tarquiniæ gentis exularent: Ut capitale esse, si quis de iis revocandis mentionem faceret: Ut regio Imperio abrogato, Consules duo regia potestate quotannis comitiis centuriatis à populo crearentur, Dionys. *lib.* 4. Liv. *lib.* 2.

Junia De Trib. pleb. Vide Sacrata.

Junia Licinia, de legib. Tulere Junius Silanus, & L. Licinius Muræna Coss. Anno ab urb. cond. 691. Ut iis, qui trinundinum in ferenda lege non servassent, graviores quam lex Cæcilia & Didia sanxisset pœnæ irrogarentur. Cic. *Philip.* 3. Ubi, inquit, lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? Ubi pœnæ recenti lege Junia & Licinia? Idem *Epist. ad Attic. leg.* 1. & 4. & Vatiana interrogatione, & pro domo sua.

Junia Norbana, de libertinis, Tulere M. Junius Silanus L. Norbanus Balb. Coss. Anno 771. ut ii servi, qui neque censum, neque vindicta, neque testamento sed aut per Epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione liberi fierent, non cives Romani, sed eodem jure, quo Latini coloni essent. Ut si Latinus civem Romanam, vel Latinam uxorem duxerit, testatione interposita, quod liberorum quærendorum causa uxorem duxerit, postea filio filiave nato natave, & anniculo facto, possit apud Prætorem vel præsidem provinciæ causam probatæ, & fieri civis Romanus, tam ipse quam filius filiave ejus & uxor, scil. si & ipsa Latina sit. Ut latinorum legitimæ successiones nullæ prorsus essent: sed eorum bona manumissores, tanquam servorum peculia sibi haberent. Ut liberti jus civitatis Rom. non ante haberent, quam jus aureorum annulorum, aut natalium restitutionem à principe impetrassent. Ulp. in *Inst. Justiniana tit.* 3. *§.* 5. *de success. liber. Idem Nov.* 78.

Junia annalis. Vide Villia annalia.

Junia Velleia, de hæredum institutione. Tulere, ut qui testamentum faceret, omnem virilis sexus, qui ei suus hæres futurus erit, cum nasceretur, instituendi exhæredandive potestatem haberet, etiam vivo testatore nasceretur. Item, ut si quis ex suis hæredibus suus hæres esse desineret; liberi ejus, & cæteri in locum suorum sui hæredes succederent. Scævola *l. Gallus* 29. *de lib. & posth.* Vel sic: Ut qui testamentum faceret, omnes eos virilis sexus necessario institueret hæredes, qui cum nascerentur, ei hæredes sui futuri essent, eorumque in locum liberi succederent: qui nisi instituti essent, aut si exhæredati, ad exemplum posthumorum essent testamentum ne valeret. Duplex itaque in hac lege caput fuit, primum ut mortuo filio, nepotes nondum nati possint institui: item, ut vivente filio, nasciturì nepotes possint, institui, si avo vivente, & mortuo filio, nascantur: ne facti sui, cum nascentur, si se præteritos invenerint, rumpant testamentum. Altero capite cautum est, ut nepotes jam nati, vivente filio, ab avo hæredes instituantur, vel nominatim exhæredentur: ne forte mortuo post testamentum filio, facti sui hæredes, ad exemplum posthumorum testamentum infirment. Cujac. *pro Junia.* Julia legendum censet, corrupteque, ubi hujus fit mentio, Junia legi, ad *l. Gallus ff. eo. vide §. posthumorum. Inst. de exhær. lib.*

Junia Petronia, de libertate, Tulere C. Junius Cæsonius, Petronius Turpillianus Coss. Anno 813. Ut si dissonantes pares judicum existant sententiæ, pro libertate pronuncietur. Hermog. *l.* 24. *ff. de manumiss.* Ab eodem quoque Petronio lex Petronia de servis infra suo loco numeratur.

La-

L.

LABIENA, de sacerdotiis. Tulit. T. Labienus Trib. pleb. *Cicerone*, Antonio Coss. Anno 690. Ut jus creandorum sacerdotum penes collegia esset, ut veteri lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. Dio, *lib.* 37, vide Domitia Lex.

LÆTORIA, de minoribus Tulit,ut iis, qui furiosi vel prodigi essent, curatores darentur: qui eos circumscripsissent,judicio publico tenerentur. Cic. *de offic.* 3. *de natur. Deor.* 3. & Capito *in Ante. Philos.* Ne à minoribus 25, annis stipulari liceret, hoc est, ne stipulatione obligari possent. Sueto. in quarto Prætorum apud Priscianum, *lib.* 8. Et hoc illius caput, ut existimat Hotoman. Plautus significat in Pseudolo, ubi Callidorum sic loquentem. facit. Nimia sum miser, nummum nusquam reperire argenti queo. Ita miser & amore perco, & inopia argentaria. Perii, an non ? tum lex me perdit quina vicenaria, Metuunt credere omnes. Profertur in eandem sententiam à Constantino in l. 2. *C. Th. de don.*

LÆTORIA, de plebeis magistratibus. Vide Publilia Lætoria.

LICINIA, de fœnore. Tulit C. Licinius Stolo Trib. pleb. Furio, C. Lælio, &c. Trib. milit. anno 376. Ut de functo eo de capite, quod usuris pernumeratum esset, id quod superesset, triennio æquis portionibus persolveretur. Liv. *lib.* 6. Est & alia Licinia de fœnore lata à Licinio Lucullo, Asiæ proconsule,ad levandam ære alieno provinciam lata. Ne supra centesimam jure fenoris solveretur, ne majores essent usuræ, quam quibus veteri jure pecuniæ antea credebantur, ne creditoribus à debitore fœnoris nomine plus omnino liceret accipere quam quanta fructuum creditoris quarta pars esset.

LICINIA, de magistratibus è plebe creandis. Tulit idem C. Licinius Stolo. Ne tribunorum militum comitia fierent, sed Consulum & utique alter ex plebe crearetur. Liv. *lib.* 6.

Licinia AGRARIA. Tulit idem Æmilio Valerio, &c. Tribun. milit. Anno 377. Ne quis plus quingenta jugera agri, centum pecoris majoris capita, quingenta minoris possideret, Varro *lib. de re rust.* 1. *Col. l.* 1. *c.* 3. Liv. *lib.* 6. Appic. *de bellis civilib.* 1. Gell. *lib.* 10. *c.* 1. Valerius *lib.* 8. *c.* 6. Plin. *lib.* 18. *c.* 2. Vellejus *lib.* 2. Plutarch. *in Camillo & in Gracchis*, videtur de septem jugeris viritim dividendis cavisse, nam Columell. *lib.* 1. Post exactos, inquit, reges Liciniana illa septem jugera, quæ plebis Tribunus viritim diviserat, majores quæstus antiquis retulere, quam nunc nobis amplissima vervacta. Liciniæ legis,ne communi dividundo quis alienare experiantur, fit mentio apud Marcianum, l. si. ff. de alien. jud. mut. Si quis, inquit judicii communi dividundo evitandi causa rem alienaverit, ex l. Licinia interdicitur ei, ne communi dividundo in judicio experiatur.

LICINIA sumptuaria. Tulit P. Licinius Crassus Dives Coss. cum Cn. Lentulo Anno 656. Ut Kalendis nonis, nundinis Romanis cuique in dies singulos triginta duntaxat asses edundi causa consumere liceret : nuptiis ducenos,cæteris vero diebus qui excepti non essent, tricenos : cum & carnis aridæ pondo tria, & salsamentorum pondo libram concederet, quod autem è terra, vite arbore venatum esset, id impune consumere liceret. Macrob. *lib.* 3. *c.* 17. Gell. *lib.* 2. *c.* 24. Cic. *lib.* 7. *Ep. ad Gallum, Epist.* 27. Et Festus. Centenariæ cœnæ dicebantur, in quas Lege Licinia non plus centussib. præter terræ nata impendebatur : id est, centum assibus, qui erant breves nummi ex ætate.

LICINIA, de ludis Apollinaribus. Tulit P. Licinius Varus Prætor urb. Claudio, Quinctio Coss. Anno 545. Ut ludi Apollinares, qui die incerta fiebant, in perpetuam in statam diem voverentur. Itaque ipse primus ita vovit, fecitque ante diem tertium nonas Quintiles : is dies deinde solemnis servatus, Liv. *lib.* 27.

LICINIA CASSIA de bello Perseі. Tulere Licin. Cassius Coss. Anno 582. Ut quod Perseus Philipp. filius, Macedonum Rex, adversus fœdus cum patre Philippo ictum, & secum post mortem ejus renovatum, sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset, urbesque occupasset : quodque belli parandi adversus pop. Roman. consilia iniisset, arma, milites, classem ejus rei causa comparasset : ut nisi de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. Liv. *lib.* 42.

Licinia Cassia, DE TRIBUNIS MILITUM Tulere iidem Coss. Ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed Consulum Prætorumque in iis faciendis judicium arbitriumque esset. Livius *lib.* 42.

LICINIA & MUTIA, de peregrinis Tulere L. Licin. Crassus, & Q. Mutius Scævola Coss. Anno 658. Ut socii Latini, Romanæ civitatis jure privati, suas in civitates redigerentur. Asco. *in Cornel. & pro Scauro.* Sic in *Bruto, & lib. de offic.* 3. *de Orat.* 2. *pro Cornel. Balbo. & pro Sextio* Appia. *lib.* 1.

LICINIA, de sodalitiis. Ut in sodalitiis judices ab accusatore ex tribub. ederentur. Cic. *in Or. pro Planc. & lib. Fam. Epist.* 8.

LICINIA Æbutia, de legum latoribus. Tulere. Uti potestas nulla curationenon modo iis qui de aliqua curatione, aut potestate tulissent, sed nec eorum collegis, cognatis, affinibus mandaretur. Cic. *in Orat.* 2. *contra Rullum, & in Orat. pro domo sua.* Sunt tamen, qui duas leges constituant, alteram Liciniam,alteram Æbutiam, quæ ejusdem generis fuerint.

LICINIA rogatio, de sacerdotiis. Promulgavit Q. Licinius Crassus, Ut sacerdotum cooptatio ab ipsorum collegio ad populum transferretur. Cicero *in Lelio.*

LICINIA Junia, de ligibus. Vide Junia Licinia.

LIVIA, de coloniis deducendis. Tulit M. Livius Drusus Tribun. pleb. Domitio, Fannio Coss. An. 631. Ut 12. coloniæ deducerentur, & singulia tria civium millia assignarentur. Plut. *in Gracchis.*

LIVIA, de decemviris. Tulit. Ut decemviri crearentur,qui agros dividerentur. Est autem lata post captam Carthaginem, una cum Rubrica, de agris in Africa dividundis. Harum fit mentio in tabula ænea, cujus meminit *Manutius.*

LIVIA de Sociis Latini nominis. Tulit idem. Ne quem Latini nominis virgis in exercitu cædi liceret. *Plut.* ibidem.

LIVIA, DE VECTIGALIBUS. Tulit idem. Ut pauperibus quibus agri dividerentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. *Plut.* ibid.

LIVIA, DE RE NUMMARIA. Tulit idem, Ut octava æris para argento misceretur. Plin. *lib.* 33. *c.* 3.

LIVIA judiciaria. Tulit M. Livius Drusus Tribun. pleb. L. Martio Philippo, Sexto Julio Cæsare Coss. Anno 662. Ut æqua ex parte judicia penes Senatum & equestrem ordinem essent, id est, 300. equites & 300. Senatores. Ascon. *in Cornelianam.* Cic. *de Orat.* 3. Florus *in Epit.* 71. Appianus autem rem sic explicat: τ̃ βυλῆς τῶν διὰ τὰς στάσεις τότε ὄντων μάλις ὀμφὶ τ̃ τριακοσίων [illegible] ἱππέας αὐτοῖς [illegible] ἱππέων [illegible] τὰ δικαστήρια
πο-

προκαταλεγομένοις, ἐκ δὲ τῶν πάντων εἰς τὸ μᾶλλον εἶναι τὰ δικαστήρια, εὐθύνας τε ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι δωροδοκίας περιέγραφον, ἐγκλήματος, ἴσα δὴ καὶ ἀγνοουμένου διὰ τὸ ἔθος τῆς δωροδοκίας ἀνέδην ἐπιπολαζούσης. Cum per id tempus propter superiores seditiones vix trecenti Senatores essent, totidem ex equestri ordine arbitratu bonorum virorum delectos ipsis adjunxit, uti deinceps ex hisce omnibus judices legerentur: utque de pecunia ob rem judicandam accepta causam dicere cogerentur: quod crimen consuetudine jam pro nullo numerabatur, cum largitiones sine ullo pudore increbuissent. Hæc ille *lib. de bell. civil.* 1.

Livia Agraria. Tulit idem. Ut Semproniæ leges de agris populo dividendis valerent.

Livia Frumentaria. Tulit idem, ut Sempronia lex de frumento plebi ex publico viritim dando valeret.

Livia, De Coloniis Deducendis. Tulit idem. Ut Lex Sempronia ea de re valeret.

Livia, De Sociis. Tulit idem. Ut sociis omnibus jus civitatis Romanæ daretur: quod ante ipsum M. Fulvius Consul tentarat. *Livius* tamen in perferenda lege occisus est, Appianus *de bello civ.* 1. Florus, & Cic. *de legib.* 3.

Lutatia. de vi publica. Tulit Q. Lutatius Catulus Coss. cum C. Mario, anno 647. Ut de seditiosis consceleratisque civibus, qui armati Senatum obsederint, magistratibus vim attulerint. Remp. oppugnarint, quotidie etiam diebus festis, ludisque publicis quæreretur. Cicero *pro Cœlio.* Hac damnati sunt, qui de Catilinæ sociis in urbe remanserant, ut idem in eadem testatur, ideoque in Orat. quæ in *Cic.* Sallustii nomine inscribitur, forte pro Plautiæ, Lutatiæ legendum, cum eo loco de conjuratorum damnatione verba fiant post ejus consulatum.

M.

Mamilia de limitibus. Ejus aliquot locis mentio fit in *libr. de agrorum conditionibus*, constatque ex Aggeno Urbico, & lib. Cic. *de legib.* 2. & Bruto eam in finibus agrorum quinque aut sex pedum latitudinem præscripsisse, quos usucapi vetaret. In libello vero variorum auctorum eidem volumini subjecto Mamilia, Roscia, Peducea, Aliena, Favia nominatur: sed capita tria duntaxat postremarum legum referuntur: quia neque de quinque pedum præscriptione mentio ulla fit: etiam hæ notæ K. L. 3. item 4. & 5. caput legis tertiæ 4. & 5. subscribi tantum significant, quas suum in locum referemus. Ex *Cic.* apparet, hanc legem finibus regundis singulos arbitros constituisse. Tullit C. Mamilius Tribu. pleb. qui propterea Limetanus seu Limtanus dictus est. Sallust. *in Jugurth.* hunc Mamilium Trib. pleb. nominat, & in nummo argenteo sic scriptum testatur Monut. in Sallust. C. Mamilli-metan.

Mamilia De Senatoribus à Jugurtha corruptis. Tulit idem S. Posthumo, Q. Minutio Coss. Anno 643. Uti quæreretur in eos, quorum consilio Jugurtha Senatus decreta neglexisset, quinque ab eo in legationibus aut imperiis pecunias accepissent: qui elephantos, quique perfugas tradidissent, item qui de pace aut bello cum hostibus pactiones fuissent. Sallust. *in Jugurth.*

Mania vide *Menia.*

Manilia, de bello Mithridatico. Tulit C. Manilius Tribunus pleb. M. Lepido, L. Volcatio Coss. Anno 687. Ut belli Mithridatici administratio Cn. Pompejo mandaretur. Ut provincia universa, cui Lucullus præfuerat, omneque ipsius imperium, exercitus & copiæ Pompejo darentur: & hoc amplius Bithynia adjungetur, cui Glabrio præerat: classis item & copiæ omnes maritimæ, quas ipse initio belli Piratici habuerat, omnes prætcrea provinciæ, quibus solis lege Gabinia non præfuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis superior & Armenia. Cic. *pro lege Manilia*, Plutarchus *in Pompejo*, Appianus *in Mithridat.* Florus *Epitomes* 100. Dio *lib.* 26.

Manilia, De suffragiis libertinorum. Tulit idem, ut libertinis in omnibus tribubus suffragium esset. Vide Cic. *in Milioniana*, & *Asconium.*

Maniliæ leges venalium vendendorum, ab Antonio dicuntur in *lib. de Orat.* 1. pro Cautiones, ut apud Catonem, Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.

Manilia, de vicesima. Tulit C. Manilius Coss. cum C. Martio Anno 396. Ut ii qui manumitterentur, fortunarum suarum vicesimum ærario darent, Livius *lib.* 7.

Manilia, De Sacerdotiis. Tulit P. Manilius Trbun. pleb. L. Furio, M. Marcello Coss. Anno 357. Ut propter sacrificiorum multitudinem Tresviri Epulones crearentur, cum essent ipsi à Numa, ut etiam ludorum illud epulare sacrificium facerent, instituti, Jus prærerea togæ prætextæ habendæ, item ut Pontifici eisdem esset. Cicer. *de Orat.* 2 Livius 33. Ubi tamen pro P. Manlius, T. Romulejus legitur: quod Carol. Sigonius ex conjectura emendavit.

Manlia, De C. Mario. Tulit L. Martius Trib. pleb. C. Mario, L. Cassio Coss. Anno 646. Ut eidem C. Mario provincia Numidia mandaretur.

Martia Atinia. De pace Macedonica. Tulere Q. Martius. C. Atinius Trib. pleb. Furio, Claudio Coss. Anno 557. Vellent juberentne cum rege Philippo pacem esse? omnes quinque & triginta tribus. uti rogas, jusserunt, Livius *lib.* 33.

Martia, De Magistratibus. Tulit Martius Censorinus, Ne cui bis censuram gerere liceret. Plutarchus in Coriolano.

Martia, De Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius Sylla, Trib. Popilio, Ælio Coss. Anno 581. Ut qui ex Statellis (Liguriæ populis) deditis in libertatem restitutus ante Kalendas Sextiles non esset, cujus dolo malo in servitutem venisset, ut juratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret, animadverteretque Livius *lib.* 42.

Maria De suffragiis. Tulit C. Marius Trib. pleb. L. Cocilio, L. Carta Coss. Anno 654. Ut pontes, per quos suffragia in comitia ferebantur, angustiores fierent ne quis illic qui suffragium ferret, consistere posset ad appellandum rogandumque. Cic. *de legib.* 3. Plutarch. *in Mario.*

Maria, De re nummaria. Tulit M. Marius Gratidianus Prætor, L. Sylla Dictatore. Ut nummi certa ium excogitata ratione probarentur. Jactabatur enim temporibus illis nummus sic, ut nemo scire posset, quid haberet. *de offic.* 3. Plin. *lib.* 33. *cap.* 9. qui legem hanc nominatim appellat, cum *Cicero* Prætoris edictum de Rostris promulgatum fuisse scribat. Hic autem ille Marius est, cujus caput Catilina per urbem tulit: quod ei invidiosissime objicit, *Cicero.*

Maria Porcia, De Triumpho. Tulere L. Marius M. Cato Porcius Trib. pleb. Ut pœna afficerentur ii, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum civium falsum numerum literis Senatu

natui retulissent. Ut cum primum urbem intrassent, apud Quæstores urbanos jurarent, de utroque numero vere ab iis Senatui scriptum esse. Valerius *lib. 2. de jure triumph.*

Memmia, de Jugurtha Romam evocando, Tulit C. Memmius Trib. pleb. P. Scipione Nasica, L. Bestia Calpurnio coss. Ann. 643. Uti L. Cassius prætor ad Jugurtham mitteretur, eumque interposita fide publica Romam duceret, quo facilius judicio, regis, Scauri & reliquorum, quos pecuniæ, captæ arcessebant, delicta patefierent. Sallust, *de bello Jugurth.*

Memmia de reis postulandis, Tulit, ut eorum qui reip. causa abessent nomina ne in reos reciperentur. Ut calumniatoribus pœna constituto judicio interponeretur. Valer. Max. *lib. 3. c. 7.* Calumniatori autem hac in lege in fronte imprimebatur litera, qua indicebatur calumniatorem eum esse. Cic. *pro Sexto Roscio* literam illam, cui vos usque eo inimici estis, ut etiam calumnias oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras accusare possitis. Hujus etiam meminit Papin. *l. 13. de testib. leg. 1. §. 1. Ad SCtum Turpil.* Legitur etiam Remmia. Plin. in Panegyrico de delatoribus loquens: Naque ut antea exsanguem illam, & ferream frontem ne quicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant.

Menenia Sextia, de mulctis. Tulere T. Menenius, P. Sextius coss. Ann. 301. Auctor Festus *lib. 4.* cujus verba sic legit *Hu.* Peculatus furtum publicum dici cœptum est, à Pecore, quia ab eo initium ejus fraudis esse cœpit, si quidem antea æs aut argentem signatum ob delicti pœna gravissima erat 2. ovium, & 30. boum: quæ pecudes postquam ære signato uti cœpit populus Rom. Tarpeia lege cautum est, ut bos centussis, ovis decussis. æstimaretur. Eam legem sanxere T. Meninius Lanatus, & P. Sextius Capitolinus. *Coss.*

Menia, De auctoritate patrum. Nominatur à Cic. *in lib. de clar. Orat.* Eaque videtur esse, quæ apud Fest. lib. 14. Minia nominatur, in dictione, Prorsus, & apud Nominum fortasse, in voce Sugilare: ubi ait, Sugillare, occludere. *Varro* Geminis, contra lex Mania est in pietate, ne filii patribus luce clara sugillent oculos. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

Menia, de civitate. Tulit, Ut alterutro peregrino natus deterioris parentis conditionem sequatur. Ulp. *c. Inst. 5.* Et ad hanc idem in *l. lex natura, 24. de statu hom.* special. legem intelligit.

Metella, de fullonibus. Vide Cæcilia, de fullonib.

Minutia, Meminit Fest. *lib. 13.* in voce *Osi sunt.*

Minutia, de triumviri mensariis. Tulit Minutius Trib. pleb. Æmilio, Terentio coss. Anno 137. Ut propter penuriam argenti Triumviri mensarii crearentur. Livius *lib. 23.*

Muneralis lex vocata est, qua Cincius cavit, ne cui liceret munus accipere, Festus, qui Plauti versus citat, quos in Cincia retulimus.

O.

Oculina De Sacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnii, Trib. pleb. M. Valerio, Q. Apuleio coss. Ann. 454. Ut cum quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quatuor pontifices, quinque Augures (de plebe omnes allegerentur, Ita deinceps octo Pontifices, novem augures fuerunt. Livius *lib. 10.*

Oppia, De matronarum cultu, vel mundo muliebri. Tulit C. Oppius Tribun. pleb. Q. Fabio, T. Sempronio coss. Ann. 540. in medio ardore belli Punici secundi. Ne qua mulier plus semuncia auri haberet: neve vestimento versicolori uterentur: neu juncto vehiculo in urbe opidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur. Livius *lib. 34. in pr.* Tacit. *lib. 3.* & Val. Max. *lib. 9. c. 1.* Ea tamen post viginti annos antiquata est, auctoribus M. Fundanio, & L. Valerio Trib. pleb.

Optima Lex, cum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellabatur, quam plenissimum posset jus esse, significabatur. Ut fuit D. Valeri Marci filii, Volussi nepotis: qui primus magister populi creatus est, Postquam vero provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, Ut optima lege: ut pote imminuto jure priorum magistrorum. Hæc *Festus*. Idem alibi. In magistro populi faciendo. qui vulgo Dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esset, significabatur. Postquam vero provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat desitum est dici, Ut optima lege: ut pote imminuto jure priorum magistrorum.

Orchia, de numero convivarum. Tulit. C. Orchius Trib. pleb. Q. Fabio M. Claudio coss. Anno 570. Macrob. *lib. 3. c. 17.* Fest. *lib. 13. in dictione,* obsonitavere.

Ovinia Lex nominatur à Festo, ubi de præteritis agit Senatoribus. Ut censores ex omni ordine optimum quimque curiatim in Senatum legerent, quo factum est, ut qui præteriti essent, & loco mori, haberentur ignominiosi.

P.

Pacuvia, de mensis Augusti nomine. Tulit Sextus Pacuvius Trebun. pleb. Augusto Imperatore, ut qui mensis ante Sextilis vocabatur, quod à Martio, qui primus olim fuerat, sextus esset: is deinceps Augustus ab Augusto diceretur. Macrob. *lib. Sat. 2. c. 12.*

Pagana Lege in plerisque Italiæ prædiis cavetur, ne mulieres per itenera ambulantes, torqueant fusos, aut omnino detectos ferant quoniam adversetur id omnium spei, præcipueque frugum. Plin. *lib. 28. c. 2. ad fin.*

Papia, vide Pappia.

Papiria Julia de mulctarum æstimatione. Tulere L. Papirius L. Julius coss. Ann. 324. Livius *lib. 4.* vide Ateria.

Papiria, de nexu, vide Petilia.

Papiria, De civitate. Tulit L. Papirius Pr. Ut Acerranis civitas sine suffragio daretur, Cornelio. Domitio coss. Ann. 22. 1. Livius *lib. 28.*

Papiria, de suffragiis. Tulit C. Papirius Carbo Tribun. pleb. Popilio, Rupilio coss. Anno 621. Ut in jubendis lenibus aut vetandis populus tabella suffragium ferret. Cic. *de legib. 3.*

Papiria de triumviris capitalibus aut potius Monetalibus. Tulit L. Papirius Tribunus pleb. Ut qui prætor fieret, qui inter cives jus diceret, Tres viros capitales (Monetales legit. Hotom. populum rogaret, qui sacramenta litigatorum exigerent, judicarentque, eodemque jure essent, ut quos ex legibus plebisve scitis exigere judicareve oportet. Hæc ex Festo in *lib. 17.* voce *Sestertius.*

Papiria, De consecratione. Tulit idem, Ne injusse plebis ædes, terram, aram, aliamve rem ullam consecrare liceret. Cic. *pro Domo sua.*

Pa-

Papiria, De refectione Tribu. pleb. Tulit C. Papirius Carbo Tribun. pleb. L. Cornelio Scipione, C. Lælio coss. Ann. 560. Ut eundem Tribun. pleb. quoties quidem vellet, creari liceret, quæ tamen perlata non est. Florus *lib.* 59. & Cic. *in Lælio*.

Papiria, De re nummaria. Tulit, ut censet Hoto. idem L. Papirius Trib. pleb. Ut asses, qui unciales erant semunciales fierent. Plin. *lib.* 33. *c.* 3.

Pappia. De civitate. Tulit C. Pappius. Tribun. pleb. Cotta. Manlio coss. Anno 699. Ut peregrini urbe Roma pellerentur Cic. *de Offi.* 3. *pro Balbo, pro Archia*. Dio *lib.* 37.

Pappia. De Vestalis capiundi ritu, Tulit. V. Pont. Max. arbitratu virgines è populo viginti legantur, sortitioque in concione ex eo numero fiat. Gell. *lib.* 1. *c.* 12.

Pappia, De Sociis, Tulit, Ut socii Latini in suas civitates redigerentur. Ut judicium sociis & civitatibus exteris constitueretur, repetundi ejus causa, quo in civitatis R. censum irrepsisset, Valerius *lib.* 3. *c.* 4. Cic. *in Cornelia*.

Pappia decimaria. Tulit Augustus. Ut quis extraneus hæres institutus fuisset, is priusquam hæreditatem adiret, vicesimam partem fisco impendere teneretur: qua lege proximiores hæredes non tenebantur: cujus etiam meminit Justiniani. *l.* 1. *ult. C. de edict. divi Adria. toll.* quod in totum sustulit *Gratianus* Imp. ut affirmat *Auson.* in Gratiarum actione. Aliud ejus caput erat, ut si hæres institutus vivente testatore, vel ante aditam hæreditatem decessisset, fisco bona addicerentur. Et hoc ab *Justiniano* sublatum *tit. C. de caduc. toll.* Tertium, ut vir & uxor, nullis ex eo matrimonio extantibus liberis, decimam ex testamento matrimonii nomen capere possint: si vero extent liberi ex alio matrimonio, pro unoquoque ex liberis aliam decimam, & pro communi filio post nonum diem amisso aliam: pro duobus post nonum diem amissis duas: quod explicat Ulp. *in fragm. tit.* 15. & 16. Vide Cujac. *Observ. lib.* 3. *c.* 12.

Pappia Poppæa, de maritandis ordinibus, Tulere M. Pappius Mutius, Q. Poppæus Secundus coss. suff. Augusto Imperatore: ut constat ex Dione, apud quem Popilius legitur, pro Poppæus. Ut qui Senator esset, quive filius, nepos, pronepolve ex filio vel ex filia natus, cujus eorum esset, nec quis eorum sponsam uxoremve sciens dolo malo haberet libertinam, aut eam quæ ipsa, cujusve pater, materve artem ludicram facit, fecitve, neve Senatoris filia, neptisve ex filio, proneptisve ex nepote, filio nata, nata libertino, ejus qui ipse, cujusve pater materve artem ludicram facit feciive, sponsa nuptave sciens dolo malo esset. Ut ne quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut vir hac ætate junior quinquagenariam fœminam duceret in uxorem: Ut patronis, qui jus trium liberorum habebant, contra tabulas testamenti liberti, aut ab intestato contra suos hæredes non naturales bonorum possessio detur. Ut patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus idem juris detur, quod patronis ex edicto. Ut liberis ingenuæ tribuatur. Ut omnibus ingenuis, præter Senatores, eorumque liberos, uxores libertinas habere liceret. Tacitus *lib.* 3. JCti sub *tit. de ritu nupt. de vulg. subst. de jur. patr.* & aliis locis innumeris. Ulp. *c. Instit.* 14. & 26. Dio. *lib.* 56. Vide *l. Jul. de mar. ordin.* ubi plura diximus. Vide item Lactantium *lib.* 2. *Instit. c.* 16. Suet. *in Claudio*, *c.* 14. Ubi Claudium refert caput unum hujus legis edicto abrogasse, quod de sexagenariis loquitur: quod secutus est Justin. *l. sancimus*, 2. *C. de nup.* Vide Alex. ab Alex. *lib.* 4. *c.* 22.

Pappia, de jure patronatus. Tulit. idem Ut ex bonis ejus, qui H. S. centum militum patrimonium reliquerat, & pauciores quam tres liberos habebat, sive is testamento facto, sive intestatus mortuus fuerat, virilis pars patrono deberetur. Itaque cum unum quidem filium reliquerat hæredem libertus perinde pars dimidia debebatur Patrono, ac si is sine ullo filio filiave intestatus decessisset: cum vero duos duasve hæredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat repellebatur patronus. Item, Ut libertus, qui duos libertos in potestate haberet, operarumque obligatione liberaretur. Justin. §. de success. liber. Et in Pand. sub *tit. de bon. libert.* aliisque locis compluribus.

Pedia. De vi Cæsaris interfectoribus. Tulit Q. Pedius Cos. cum Augusto Cæsare Anno 611. Ut qui C. Cæsaris cædis auctores essent, judicio constituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdiceretur. Appian. *lib. de bello civ.* 3. Suet. *Nerone & Galba*. Vellejus *lib.* 2.

Peducia De incestu. Nominatur à Cic. *de nat. Deor.* 3.

Peducia, De terminis. Tulit. In libello variorum auctorum, De agrorum conditionibus, his edita est verbis, quæ tamen aliqua ex parte correximus. Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium præfectura, forum, conciliabulum constitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, si termini in eo agro statuti non erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is, cujus is, ager erit, terminum destituendum curato: utique recte factum esset velit magistratus qui in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo jure dicundo præerit, facito ut fiat.

Pesulania, de damno à canibus illato. Tulit. Ut si canis pauperiem fecerit, damnumve dederit, in dominum actio detur, ut aut damni æstimationem subeat, aut canem noxæ dedat. Paul. Sent. *lib.* 1. *c.* 15. In quibusdam tamen exemplaribus Pesolonia legitur. *Cujac.* Solonia reponit, ut ad Solonem referatur, de quo sic Plutarch. ἐγέγραφε καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον.

Petiria papiria, De Nexu, Vide Portilia papiria.

Petilia, de peculatu Tulit. Qu. Petilius Trib. pleb. Æmilio. Flaminio Coss. Anno 556. Vellent juberentne, quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho est, quique sub ejus Imperio fuerunt, quod ejus in publicum relatum non est, uti de ea re *Serv. Sulpit.* Prætor urb. ad senatum referat. Omnes tribus uti rogat jusserunt. Liv. *lib.* 38.

Petronia, De servis. Tulit, ut existimat *Hoto*, Petronius Turpillianus Coss. cum Cæsonio Peto. Anno 813. Ne dominis potestas esset ad bestias depugnandas suo arbitratu servos suos tradere. Ut ei, qui jure viri delatum adulterium non peregisset, nunquam postea hoc crimen referre liceret. Modest. *l.* 2. *ff. ad l. Cornel. de sicar.* Impp. *l.* 15. *C. ad l. Jul. de adulte.* Ab eodem Petronio & collega Junio, supra Junia Petronia numerata est.

Petronia. De peregrinis. Tulit. Ut peregrini urbe Romana expellerentur. Cic. *lib. de offic.* 3.

Hanc Festus lib. 16. in voce, Respublicas, eo loco significat, ubi nunc P. Ennii *de peregrinis* legitur, ut vult. *Hotom.*

Pinaria, de ambitu. Tulit L. Pinarius Trib. mil. cum collegis Anno 322. Ne cui album vestimentum addere petitionis causa liceret. Liv. *lib.* 4. Lex tamen non tenuit, ut ex omnium temporum consuetudine intelligitur.

Pinatia Furia de intercalando. Tulere L. Pinatius. L. Furius Coss. eam antiquissimam, cui mentio intercalaris adscribitur, in columna ærea incisam fuisse Varro scribit, teste Macrobio, *lib.* 1. *c.* 13.

Plautia Judiciaria. Tulit M. Plautius Silvanus Tribun. pleb. C. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coss. Anno 664. secundo anno belli Italici, cum equester ordo in judiciis dominaretur. Ut tribus singulæ ex eo numero quinos denos suffragio crearent, qui eo anno judicarent, ex eo factum est, ut Senatores quoque in eo numero essent, & quidam etiam ex ipsa plebe. Cic. *in orat. pro Corn. Epist. ad Attic. lib.* 4. & Ascon. Ex quo intelligitur, cum equites soli judicarent 30. tribus dedisse singulas 15. judices, itaque judices 450. fuerunt: & judicia inter tres ordines, senatorium, equestrem, & plebeium communicata sunt.

Plautia. De vi publica. Tulit idem. Ut de iis, qui vim publicam armatis hominibus fecissent, quæstio constitueretur. Meminit Cic. *de resp. arusp. pro Mil. lib. Epist. ad Q. Fratrem,* 2. *& ad Attic.* Salust. *in Catil.* Ascon. *in Milon.* & Cælius ad Cic. *lib. Epist.* 8. Item. Ne rem vi possessam usucapere liceret. Julianus *leg.* 33. *§.* 2. *ff. de usuc. §. furtivæ. Instit. de usuc.* Lex Plautia & Julia ea demum vetuit longa possessione capi, quæ vi possessa fuissent: non etiam ex quibus vi quis dejectus fuisset. Hujus legis mentio fit in ea Oratio. quæ Salustii nomine in *Cicer.* inscribitur corrupte tamen, meo judicio & pro Plautiæ, Lutatiæ legendum. Vide Lutatiæ, De vi publica.

Plautia Papiria, de civitate. Tulere M. Plautius Silvanus, C. Papirius Carbo Tribu. Pleb. Cn. Pompeio L. Catone Coss. 664. Ut civitas iis daretur, qui fœderatis civitatibus adscripti fuissent, si & cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, sexaginta diebus essent professi, Cic. *pro Archia.*

Plætoria, Vide Lætoria.

Plætoria De jure dicundo. Tulit M. Prætorius Tribun. pleb. Ut Prætor urbanus qui nunc est, quinque posthac fuerit duo lictores apud se habeto: isque supremum ad solis occasum jus inter cives dicito, Censorin. *lib. de die nat. cap.* 19. Varro *lib. de ling.* 5. Sed postea lex Prætoria id quoque tempus jubet esse supremum, quod Prætor in Comitio supremum pronuntiavit populo.

Plotia, De exulibus. Tulit Plotius Trib. pleb. Ut qui Lepidum civili bello secuti, post necem Coss. ad Sertorium confugerant, impune in civitatem redirent. Sueton. in Cæsare, Gell. *lib.* 13. *c.* 3.

Plotia & Flavia agrariæ. Tulere Tribun. pleb. Ut vel agri, quod à Senatu locupletes emissent, reddita possessoribus pecunia, plebi dividerentur: vel, si neminem vetere possessione moveri Senatus vellet, alii agri ex pecunia, quæ ex novis vectigalibus per quinquennium reciperetur, emerentur, & plebi quæ agros non haberet partirentur. Cicer. *lib. ad Attic.* 1. Has ideo junxi, quod utraque idem sancitum fuerit.

Plotia Agraria. Nominatur à Cicerone *lib. Epist. ad Attic.* 1. *Epist.* Nihil mihi, Agraria, inquit, promulgata est à Flavio: sane levis eadem fere quæ fuit Plotia.

Poetilia, de ambitu prima. Tulit C. Pœtilius Trib. pleb. C. Fabio & C. Plautio Coss. Anno 395. Ut ne ambiendi magistratus causa nundinas & conciliabula obire liceret. Liv. *lib.* 7.

Poëtelia Papiria, de nexu. Tulere C. Pœtelius L. Papirius Mugillanus Coss. Anno 429. Ne quis nisi noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in nervo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esset, & ne quis in posterum necterentur. Liv. *lib.* 8. Et de eadem lege C. Manlius in *Epist. ad Q. Marcium* consulem apud Salust. *Catilin.* Et ita Solon: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιήσας, ἐπὶ λύτρωσιν ἐπὶ τοῖς σώμασι μὴ δανείζειν, quam legem Σεισαχθείαν appellabat, ut scribit *Plutarchus.*

Pompeia, de Tribu. pleb. Tulit C. Pompeius 1. Consul cum Marco Crasso, Anno 683. Ut ad Tribunos pleb, provocandi jus esset: (quod lege Corn. prohibitum fuerat) omniaque omnino, quæ Tribun. pleb. ademerat Sylla, illis restituerentur. Plutarch. in Pompeio, Asconius in *Verrin.* 1. *&* 2. & Cæsar *de bel. civil. lib.* 1.

Pompeia, De jure coloniarum. Tulit Cn. Pompeius Strabo Consul. Ut transpadanæ coloniæ, eæque quæ extra Italiam finitimæ Pado in agro Gallico erant constitutæ, petendi magistratus gratia civitatem Romanam adipisceretur, & hæreditates à populo Rom. capere, reliquoque jure civium Rom. uti possent. *Ascon,* ut refert. *Zasius.*

Pompeia, De Provinciis. Tulit Cn. Pompeius Cos. cum Q. Cæcilio, Anno 701. Ut sibi Hispania provincia in alterum quinquennium prorogaretur. Dio *lib.* 38. & Plut. *in Vit.* qui tamen, Quadriennium scribit.

Pompeia Judiciaria. Tulit idem Cos, cum M. Crasso iterum Anno 693. Ut amplissimo ex censu, ex centuriis aliter quam antea, lecti judices, ex tribus tamen ordinibus quibus Aurelia lege communicata erant judicia: Senatorio scilicet, Equestri & Tribunis ærariis res judicarent. Item ut quinque & septuaginta judices, causas cognoscerent. Cic. *in Pisonem,* & Ascon. *in eandem.*

Pompeia, De parricidiis. Tulit idem. Ut qui cognatos vel affines, qui parentum liberorumve nomine continentur, fratremque aut sororem necasset, is sanguinis virgis verberatus, in culeum insueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia, deinde in mare vel profluentem projiceretur. Modest. *leg.* 9. *ff. ad l. Pompeiam de parricid.* Ubi ait, more majorum eam fuisse constitutam pœnam. *Florus* autem *Epitome* 68. *de Publicio Malleolo* loquens, qui ob matrem interemptam primus hoc supplicii genus subiit, culei tamen meminit, ut & Valerius Maxim. *lib.* 1. *c.* 1. *de Tarquinio rege* scribens: tum & Cicero *in Orat. pro Sexto Roscio.* Seneca vero *libr. de Clementia prima, de Cæsare Augusto* loquens. Non culeum, inquit, non serpentes, non carcerem decrevit. *Juvenalis* etiam *de serpente & simia* loquitur. At Constantinus in *l.* 1. *Cod. de parricid.* canem & gallum gallinaceum adjecisse videtur: quæ tamen omnia *Justinianus* legi Pompeiæ *in Institutionibus* attribuit. Ut ut sit, hoc videtur *Pompeius* instituisse, ut cum antea Prætor certus ac proprius non esset, qui de parricidiis jus diceret, sed lege Cornelia,

qui

qui inter ficarios quæreret, de iis quoque quæreret (quemadmodum ex Rosciana intelligitur) deinceps certus hujus criminis quæstor esset: nam quod ait Ulpian. in *l. 1. ff. de parricid.* Pompeia eandem. Pœnam parricidii esse constitutam, quæ *lege Cornelia de sicariis*: sic accipiendum est, qua lex Cornelia ad parricidas pertinebat. Alioqui per obscurus videri locus posset.

Pompeia De Vi et Ambitu. Tulit idem Consul. solus creatus Anno 701. Ut priusquam causa de vi ageretur, testes per triduum audirentur: dicta eorum judices consignarent, quarta die adesse omnes in diem posterum juberentur, & coram accusatore ac reo, pilæ, in quibus nomina judicum inscripta essent, æquarentur: dein rursus postera die sortitio fieret unius & 80. qui numerus cum sorte obtigisset, ipsi protinus sessum irent: tum ad dicendum accusator duas horas, reus tres haberet, reusque illo eodem die judicaretur: prius autem quam sententiæ ferrentur, quinos ex singulis ordinibus accusator, totidem reus rejiceret: ita ut numerus judicum relinqueretur, qui sententias ferrent, quinquaginta & unus. Asconius in Milonianæ argumento, Dio *lib.* 40. Cic. *lib.* 4. *de finib. & ad Attic. lib.* 10. Cæsar *de bello civil. lib.* 3.

Pompeia De Pecuniis Ob Rem Judicandam Capiis. Tulit idem, eodem anno. Ut de iis qui à secundo suo consulatu ad hunc usque diem ob rem judicandam pecunias cepissent, quæstio constitueretur. Appia. *de bello civil. lib.* 2.

Pompeia Judiciaria. Tulit idem, eod. anno. Ne reum in judicio laudare liceret. Plutarch. *in Pomp. & Cato Utic.* Valerius *lib.* 6. *c.* 2.

Pompeia, de magistratibus. Tulit Cn. Pompeius tertium Conf. cum Q. Cæcilio, Anno 700. Ne cujus absentis in magistratuum comitiis ratio haberetur: uno Cæsare excepto. Cic. *lib.* 40. & Plutarch. *in viris.*

Pompeia, De Magistratibus Bithyniorum. Tulit idem: Ne quis annis 30. minor magistratum caperet, in Senatuve esset. Ut qui magistratum cepissent, eis in Senatu esse liceret. Ne Decuriones in curiam à Censoribus lecti, pecuniam pro introitu darent. Ut Senatores certis de causis à Censoribus ordine moverentur. Ut Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent, cives liceret, dum ne civitatis essent alienæ, sed earum quisque civitatum, quæ essent in Bithynia. in Plin. Cæcil. *lib. Epist.* 10. *Epist.* 48. & 117.

Popilia, de Vestalis capiendæ ritu. Ut si quis honesto loco natus adeat Pontificem Max. atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cujus duntaxat, salvis religionum observationibus, ratio haberi possit: id per se ratum sit. Gell. *lib.* 1. *c.* 12.

Porcia, De jure civitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribun. pleb. Valerio, Auleio Coss. Ann. 454. Ne quis magistratus civem Rom. virgis cæderet, necaretve: sed damnato exilium permitteret: cum antea nudorum cervix insereretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. Livius *lib.* 10. Cicer. *pro Rabirio perduel.* Sallust. *in Catil.* Suet. *in Nerone.*

Publicia, de cereis. Tulit Publicius Trib. Pleb. Ut Saturnalibus cerei non nisi ditioribus mitterentur. Macrob. *lib.* 1. *c.* 7.

Publicia, de lusu. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, sponsionemve in ludo, nisi qui Virtutis causa susceptus esset, faceret veluti si quis certet hasta, vel pilo jaciendo vel currendo, saliendo, luctando, pugnando, Marcianus *l.* 3. *ff. de aleat.* Idem *l. Titia & Cornelia* sancitum fuit, ut idem refert.

Publilia, Lætoria, de plebeiis magistratibus Tulit. Volero Publilius Philo. & Lætorius Trib. pleb. Ap. F. & T. Quinctio Coss. Anno 280. Ut plebeii magistratus, qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps remotis patribus tributus comitiis crearentur. Liv. *lib.* 2. Dionys. *lib.* 9. apud quem tamen πόπλιοϛ βολέρων legitur pro ποπλίλιοϛ. Nam Volero prænomen, Publilius nomen fuit, ut non Voleronia, sed Publilia lex dicenda sit.

Publilia, de legibus & censoribus Tulit Q. Publilius Philo Dictator, Ann. 214. Ut plebiscita Quirites omnes tenerent: Ut legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent: ut alter utique ex plebe, cum eo ventum sit, ut utrumque plebeium Consulem fieri liceret, Censor crearetur. Liv. *lib. ab V. C.* 8.

Pupia, De Senatu habendo. Tulit. Ne Senatus à 18. Kalendis Febr. ad usque Kalendas Febr. haberetur. Ne nisi perfectis, aut rejectis legationibus aliis de rebus, Senatus haberetur. Cic. *Epist. Lentul.* 4. *ad Q. Fratrem, lib.* 2. *Epist.* & Cælius 8. *Epist. ad Cicer.* ubi hac lege solutos magistratus scribit.

Q.

Quinta Vicenaria, vide Lætoria.

R.

Regia. De Unius Imperio. Lata est ineunte regnum Romulo, qua populus omnem ei potestatem in se concessit. Liv. *lib.* 34. Ex utero tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? an vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? Cum autem annis amplius D. florente populi Rom. libertate sopita fuisset, postea D. Augusti & Tiberii dominatu, qui legibus soluti sunt, excitata, subtilius & copiosius quam antea perscripta est, & quo quisque die successores mortuorum imperium excipiebant, recitari solebat, quemadmodum ex his ejus reliquiis intelligitur, quæ ex *libro Epigrammatum Romanorum* referuntur ab *Hotomanno.* Ea vero ad Vespasiani imperium pertinet: quæ ut idem censet, à Corn. Tacito *lib.* 20. his significatur verbis: Tum Senatus omnia Principibus solita Vespasiano decrevit, &c. Sunt & qui testentur Romæ hanc Scripturam extare in basilica Lateranensi, in ære incisam. Est autem hujusmodi: Fœdus ne cum quibus volet facere liceat, ita ut licuit D. Augusti. Tiberio Julio Cæsari Augusto. Tiberio Claudio Cæsari Augusto Germanico. Utique cum ex voluntate authoritateve, jussu mandatove ejus, præsenteve eo Senatus habebitur omnium rerum jus perinde habeatur, servetur, perinde ac si è lege Senatus editus esset, habereturve. Utique quos magistratum, potestatem, imperium, curationemve cujus rei petentes Senatui populoque Rom. commendaverit, quibusve suffragationem suam dederit, promiserit, eorum comitiis quibusve extra ordinem ratio habeatur. Utique ei fines, pomœrii proferre, promovere, cum ex Rep. censebit esse liceat, ita uti licuit Tiberio Claudio Cæsari Augusto Germanico. Utique quæcunque ex usu Reipubl. majestate divinarum, humanarum,

rum, publicarum, privatarumque rerum esse censebit, ei agere, facere, jus potestasque sit, ita uti D. Augusto, Tiberioque Julio Cæsari August. Tiberioque Claudio Cæsari Augusto Germanico fuit. Utique quibus legibus plebisvescitis scriptum fuit, ne Divus August. Tiberiusve, Julius Cæsar. August. Tiberiusve Claudius Cæsar August. Germanicus teneretur, iis legibus, plebisvescitis Imp. Cæsar Vespasianus solutus sit: quæque & quaque lege rogatione Divum Augustum, Tiberiumve Claudium Cæsarem Augustum Germanicum facere oportuit, ea omnia Imper. Cæsari Vespasiano Augusto facere liceat. Utique quæ ante hanc legem rogatam acta, gesta decreta, imperata, ab Imperatore Cæsare Vespasiano Augusto jussu mandatuve ejus à quoque sunt, ea perinde justa rataque sint, ac si populi plebisve jussu acta essent. Sanctio. Si quis hujusce legis ergo adversus leges, rogationes plebisvescita, senatusve consulta fecit, fecerit, sive quod cum ex lege, rogatione, plebisvescito. S. V. CC. facere oportebit, non fecerit, legis hujus ergo, id ei ne fraudi esto: ne quid ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio, neve judicatio esto, neve quis de ea re apud se agi sinito. Hæc ex epigrammatum antiquorum lib. *Up.* autem *in l. 1. ff. de const. princ.* hanc legem significat, cum ita scribit: Quod principi placuit, legis habet vigorem: utpote cum lege Regia, quæ de imperio ejus lata est, populus ei & in eum omne imperium & potestatem conferat. Quod *Justinia.* totidem verbis *in tit. de jure natur. & gent.* transcripsit. Hanc autem Alexander Imp. legem imperii appellare videtur in *leg. 3. C. de testamentis*, & à *Strabone* in fine postremi libri significatur his verbis, ubi de Cæsare Augusto loquens, ἐπεὶ ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, &c.

REGIA, de mortuo inferendo. Tulit. Ne mulier, quæ prægnans mortua sit, humetur antequam partus ei excidatur, qui contra fecerit, spem animantis cum gravida peremisse videatur. Marcian. *l. 2. ff. de mort. infer.* Hanc autem legem superioris partem fuisse, ridiculum est dicere, tamersi ejus auctorem nominare difficile est, cum satis constet, Regis verbum cognomen fuisse, non nomen. Existimat Hotomannus Romuli aut Numæ Pompilii legis alicujus, de qua Marcianus antea disputarat, partem hanc fuisse, cum præsertim ad sacra hæc lex pertineat, de quibus quæ leges à Numa constitutæ fuerant, semper observandæ sunt: ut Julius quoque Capitol. in Antonio Pio testatur. Similem *Diodorus* apud Ægyptios Græcosque propè omnes legem de mulieribus gravidis rei capitalis damnatis lib. 2. commemorat. itemque Clem. Alex. *l. 2. Strom.* & Plutarch. *de Ægyptiis, lib. de sera num. vind.* Ælianus *de Atheniensibus lib. Var. hist. 5.*

REMMIA vide *Memmia*.

RHODIA De jactu. Latam opinatur *Hotoman.* à Rhodiis, & à Cæsaribus receptam: Ut si levandæ navis gratia jactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnibus damnatum est. Paul. *l. 1. ff. de lege Rhodia.* Sumpsisse tamen videntur hanc legem Romani, ut & alias complures nauticas à Rodiis quorum disciplina navalis. & gloria tunc maxime excellebat: & in *l. ἀξίωσις ff. de l. Rhod.* eleganter *Antonius* ait, terram suis legibus, mare legibus Rhodi s regi, quatenus nulla eis suarum legum adversatur. Nisi forte hæc de Rhodiis lata est: & Rhodia sic dicatur, ut Cypria lex (quæ de Cypri rege lata est a Claudio) nominatur in *Sextian.* & Tribunitia, de Tribunorum potestate, in secunda. Verr.

ROMULEIA, de sacerdotiis. Vide *Manlia*.

ROSCIA Theatralis. Tulit L. Roscius Otho; Trib. pleb. L. Metello, Q. Martio coss. Anno 82. Ut in Theatro Equitibus Romanis, qui H. S. quadringenta possiderent 14. gradus spectandi gratia assignarentur: exceptis iis, qui sive suo sive fortunæ vitio decoxissent, cui generi certum locum assignavit, pœna irrogata si in 14. sedissent. Cicero *Philipp.* 2. Ascon. *in Cornelia* nam. Flor. *epi.* 99. Dio *lib.* 26. Plin. *lib.* 7. *c.* 20. Juvenalis *Satyr.* 14. Et Tacit. *lib.* 15. qui legem interpretatur hanc habuisse vim ut Equites non ante plebem, ac separatim, confuse tantum quatuordecim ordines haberent.

ROSCIA, De terminis. Ejus caput in libro variorum auctorum, de agrorum conditionibus amissum puto: ut in Mamilia lege Exposuimus.

RUPILIA, De jure Siculorum. Dedit P. Rupilius Consul cum P. Popilio, Anno 621. Cicer. *Verrina* 4. Siculi hoc jure sunt, ut quod civis cum cive agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo non ejusdem civitatis, ut de eo Prætor judices ex P. Rupilii decreto, quod is decem legatorum sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant, sortiatur. Quod privatus à populo petit, aut populus à privato, servatus ex aliqua civitate qui indicet datur, cum alternæ civitates rejectæ sunt. Quod civis Roman. à Siculo petit, Siculus judex datur, quod Siculus à cive Romano, civis Romanus datur, cæterarum rerum selecti judices ex civium Rom. conventu proponi solent. Vide *Asconium* in eandem Orat. & Valer. Max. *lib.* 6. *c.* 10. apud quem tamen Rutilius perperam legitur.

RUTILIA, de trib. milit. Tulit. C. Rutilius Rufus. Festus. Rufuli appellabantur tribuni militum à consule facti non à populo: de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli ac post Rutuli sunt appellati.

S.

SACRATA militaris. Tulit, ut censet Hotom. M. Valerius Corvus Dictator, Anno 611. ob militum Capuanorum secessionem. Ne cujus militis scripti nomen, nisi ipso volente, deleretur: ne quis ubi Tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset. Livius *lib.* 7.

SACRATIS legibus Vestalibus pœna incesti constituta est, ut vivæ defoderentur. Dionys. *lib.* 1.

SACRATA JUNIA, de Trib. pleb. Tulit L. Junius Brutus Trib. pleb. primus creatus, Cassio, Cominio coss. Ann. 260. Ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio adversus Consules esset: neve cui patrum capere eum magistratum liceret. Ut neque privilegium irrogari, neque de capite civis, nisi comitiis centuriatis, rogare liceret. Livius *lib.* 2. & Cic. *pro Sextio & pro domo.* Dionys. *lib* 6. legis verba hæc refert: Δήμαρχον ἄκοντα ὥσπερ ἕνα τῶν πολλῶν μηδεὶς ἀναγκαζέτω δρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω μηδὲ ἐπιτασσέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτεινέτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κελευέτω. Ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ δημόσια ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. id est, ne quis Tribunum ut quasi privatum quicquam facere cogito, neve virgis cæ-

cædito, neve cædi jubeto, ne occidito, neve occidi jubeto: qui adversus ea fecerit, sacer esto: bonaque ejus Cereri sacra sunto: eumque occidere jus fasque esto. Liv. *autem lib.* 3. hoc è rogatione carmen edit: Si Trib. pleb. decem rogabo, si quis minus hodie decem Tribu. plebis fecerit: hi tum quos sibi collegas cooptassint, illi ita legitimi eadem lege Tribuni plebeji sint, ut illi quos hodie Tribuni plebeji fecerint. Sacratæ autem leges dicebantur: inquit Festus, quibus sancitum erat, Ut si quis adversus eas fecisset sacer alicui deorum esset. Sunt qui esse dicant Sacratas, quas plebs jurata in monte sacro sciverit. Hæc ille. Cic. *pro Cornelio* majestatis reo. Tanta igitur in illis virtus fuit, ut annis 16. post reges exactos, post nimiam dominationem potentium leges sacratas ipsi sibi constituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans Anienen, qui hodie mons sacer appellatur, in quo armatæ consederant, æternæ memoriæ causa consecrarent. Hæc *Cic.* Dubitari autem potest, verum ne illud sit quod scribit Dior. *lib.* 12. in Aventino fœdere comprehensum hoc fuisse, uti Trib. pleb. exacto sui magistratus anno, mox totidem alios in annum sequentem designarent: quod si prætermisissent, illico vivi comburerentur, sin aliquanto diutius eos in designando dissensio tardaret, interea potestas eis prorogaretur, dum alios crearent.

Satyra Lex. *Festus*, Satura est cibi genus conditi, & est lex multis aliis confecta legibus. Itaque in sanctione legum adscribitur, Neve per Saturam abrogato, aut derogato. Annius Luscus in ea quam dixit adversus Tiberium Gracchum, Imperium quod plebs per Satyram dederat, id abrogatum est, & C. Lælius in ea, quam pro se dixit. Dein postera die quasi per Satyram sententiis exquisitis in deditionem accipitur. Quidam dicunt esse genus carminis, ubi de multis rebus disputatur. Hæc *Festus.* Diomedes Grammaticus: Satyra lex nomen accepit a genere cibi ex variis rebus conditi. Sallustius *in Jugurtino bello* iisdem verbis. Dein postero die quasi per Satyram sententiis exquisitis, in deditionem accipitur, quod Sallustius *de Jugurtha* dicit, nec ibi quisquam aderat Lælius, mendum igitur subest in *Festo.* Legem itaque Satyram fuisse putant, in qua conjunctim multis de rebus una cogitatione populus consulebatur. Quod lege Cæcilia & Didia vetitum fuisse, Cic. *in Orat. pro domo* sua testatur. Et sententias ferri per Satyram, cum ex multis capitibus etsi quædam comprobantur, quædam improbantur, injicitur tamen tabella, Uti Rogas. Justinian. *in præfat. ad antecessores*, *§.* 2. Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur non secundum edicti perpetui ordinationem, sed passim, quasi per Satyram collectum, & utile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilibus deputata, id est. Nullo ordine, sed confuse ac perturbate, dum modo hinc, modo illinc aliquid decipitur. Vide Erasm. *Chil*, 4. *cen.* 8.

Scantinia, vel Scatinia, de pueria impudicis. Tulit C. Scantinus Aricinus Trib. pleb. Ut qui præposteram vel adversi venerem exercuissent: vel, ut qui alienam pudicitiam sollicitassent, aut suam ipsi prostituissent, pœna 10. millium nummum coercerentur. Juvenal. *Sat.* 2. Suet. *Domitiano* Ausonius, Cic. *Phil.* 3. Fabius *lib.* 4. *cap.* 2. & *lib.* 7. 4. Cælius *lib. Epist. fam.* 8. *epist.* 12. Hic Scantinius cum Marcelli viri illustris filium de impudicitia appellasset, damnatus est, ut Valerius *lib.* 6. *c.* 1. testatur: Tertullianus *lib. de Monogam.* Prudentius in Romam. Postea tamen huic sceleri pœna gladii à Christianis Imperatoribus constituta est, quam primum sanxerunt Constantius & Constans, ut habetur in *l. cum vir. nubit. C. ad l. Jul. de adult.*

Scribonia agraria seu viaria. Tulit Cæl. Curio Tribun. pleb. Cælius *Epist. fam. lib.* 8.

Scribonia, de servitutibus urbanorum prædiorum. Tulit fortasse idem ille. Ne urbanorum prædiorum servitutes usucapi liceret, utique earum servitutum libertatem usucapere jus esset, *l.* 4. *in fi. ff. de usurp.* ubi *Cujac.* At civitatum dignitatem ea lex pertinuit: usque eo ut etiam sine bona fide & titulo ejus libertatis usucapionem ferret, *l. si ædes* 32. *ff. de servit. urb.*

Sempronia Agraria. Tulit T. Sempronius Gracchus Trib. pleb. P. Mutio Scævola, L. Calpurnio coss. Anno 620. Ne quis ex publico agro plus quingenta jugera possideret: quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Ut si quis latius agrum patefaceret. Triumviri quotannis lata opera creati, judicarent qua publicus ager: qua privatus esset. Appian. *lib. Emphyl.* 1. Plutarch. *in Gracchis.* Vell. *lib.* 2. Auctor. *lib. de vir. illustr.* Cicer. *in Sextian.* & *de aruspic. respons.* Florus *epitom.* 58. & Siculus Flaccus *in lib. de condit. agror.* apud quem tamen Ducenta legimus, cum alii omnes aperte Quingenta prodant.

Sempronia, de ære alieno. Tulit M. Sempronius Trib. pleb. L. Cornelio. Q. Minutio coss. Anno 560. Ut cum sociis ac nomine Latino pecuniæ credita jus idem quod cum civibus Rom. esset. Liv. *lib.* 35. Cic. *de offic.* 2.

Sempronia De regis Attali Hæreditate. Tulit idem: ἵνα τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα, τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν. Ut pecunia Regis Attali, qui populum Rom. hæredem fecerat, iis civibus qui sua lege Sempronia agrum sortiti erant, daretur ad comparationem instrumentorum & agriculturæ apparatum. Ut agri Regii à Censoribus locarentur: unde vectigal populo penderetur. Plutarch. *in Gracchis* Cic. *Verr.* 5. & Florus *Epit.* 58.

Sempronia judiciaria. Tulit C. Sempronius Gracchus, Trib. pleb. 1. Q. Cæcilio. T. Quinctio coss. Anno 630. Ut judicia quæ semper antea penes ordinem Senatorium fuissent, ad solos Equites transferrentur. Appian. *lib. de bel. civil.* 1. Asconius *in Divinat.* Vell. *lib.* 2. Tacitus *lib.* 12. Varro *de vita populi R.* apud Marcellum in voce *Biceps.* Plutarch. autem in *Gracchorum vita*, Equites trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter utrosque communicata judicia: quod (pace tanti viri dixerim) falsum est. Hæc enim Livia lex fuit: ut suo loco docuimus.

Sempronia, De Magistratibus. Tulit idem. Ut ex confusis quinque classibus sorte centuriæ vocarentur. *Sallust.* in Orat. *Cesar*, de Repub. ord. Ut cui magistratus fuisset, ei magistratum iterum capere jus non esset, qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eam tamen Cajus, Corneliæ matris precibus post abrogavit. *Plutarch.* ibidem, & alii.

Sempronia, De jure civit. Tulit idem. Ne de capite civi Rom. injussu populi judicaretur qui in dicta causa in civem Rom. animadvertisset, de eo populi quæstio constitueretur: quod propter P. Popilium latum est, Cic. *pro Rabir. pro domo*, *pro Cluentio*, & *de legib.* 3. item Plutarch.

tarch. *in Gracchis*. Idem postea lege Porcia repetitum est. Cic. *Verr.* 7. O nomen dulce libertatis: ô jus eximium nostræ civitatis: ô lex Porcia, legesque Semproniæ. Videtur autem exceptum parricidium his legibus fuisse. Cum *in Orat. pro Sext. Rosc.* vetus supplicium commemoretur.

Sempronia, DE SUFFRAGIIS. Tulit idem. Ut sociis Latinis jus suffragii ferendi perinde ut civibus Roman. esset. Iidem.

Sempronia, DE VIIS ITALIÆ. Tulit idem. Ut viæ in Italia munirentur, sternerentur, lapidibus milliaria discernentibus notarentur pontibus instruerentur. Iidem.

Sempronia DE COLONIIS DEDUCENDIS. Tulit idem. Ut coloniæ extra Italiam deducerentur. Paterculus, *lib.* 2. Plutarch. *in Gracchis*, Appia *in Liby.* Florus *epit.* 60.

Sempronia, DE RE MILITARI. Tulit idem. Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur. Ut vestes militibus gratuito & præter stipendium darentur, Plutarch. *in Gracchis*.

Sempronia, DE PROVINCIIS DECERNENDIS Tulit idem. Ut Senatus quotannis ante comitia consularia de signandis consulibus provincias arbitratu suo decerneret, quas deinde ipsi designati inter se sortirentur: quod ante vel post designatos, vel post initum consulatum facere solebat: præterea cum antea Senatus decreto per Tribunos interdici posset, ne deinceps liceret. Cicer. *pro domo sua, in Vatinum, de provinc. cons.* Sallust. *in Jugurth.* Sueton.

Sempronia Frumentaria. Tulit idem iterum Tribu.pleb. M.Fulvio M.Plautio coss. anno 628. Ut semisse & triente frumentum menstruum plebi ex publico viritim daretur. Appian. *libro de bello civil.* 1. Flo. *Epitom.* 60. Cicero *pro Sextio, Tusc.* 3. *in Bruto* Vell. *libr.* 2. Plutarch. *in vitis*. Hinc locus Romæ constitutus, in quo frumentum publicum asservabatur, una cum legibus frumentariis, qui dicebatur, Horrea Sempronia.

Sempronia & Julia, de limitibus Tulit. Ut per auctuarios limites populo jus eundi esset, sicut per viam publicam. Hyginus *libello de limitibus constit.* Vide Julia *de limitibus*.

SENTIA, de Senatu supplendo. Tulit, ut *Hotoman*, opinatur, C. Sentius coss. Cum L. Lucretio Augusto imperante, Anno 734. Ut in numerum patriciorum qui Senatui deessent, alii sublegerentur, Tacitus *lib.* 2. ubi tamen *Senia* legitur pro *Sentia*.

SERVILIA AGRARIA, Tulit Publ. Servilius Rullus Trib. pleb. Cicerone, Antonio Coss. ann. 615. Ut quæ post C. Marium, C. Carbonem coss. publice data, assignata, vendita concessa essent, ea omnia eo jure forent, uti quæ optimo jure privata sunt. Ut Decemviri cum summo imperio crearentur, qui totius Italiæ, Syriæ, Asiæ, Libyæ, & prouinciarum quas nuper Pompeius subegerat, vectigalia venderent, ex eaque pecunia agros colonis, quos arbitratu suo quo vellent deducerent, mercarentur. Ut eis liceret damnare quos vellent, damnatos in integrum restituere, exules reducere. Hujus rei causa haberent apparitores, scribas, librarios, præcones, architectos. &, ut eis darentur more majorum muli, tabernacula, suppellex, &c. Lex *Cicerone* dissuadente perlata non est. Hoc tamen visum est ex illius contra legem orationibus describendum esse.

SERVILIA, de civitate, Tulit C. Servilius Glaucia tribun. pleb. coss. Ut Latinis jus esset civitatis assequendæ, in locum ejus quem accusando repetundarum damnassent, Asco. *pro Scauro* & Cic. *pro Balbo*.

Servilia Repetundarum. Tulit idem. Ut reus comperendinaretur: cum ante vel judicari primo posset, vel amplius pronunciari. Id est, ut accusatori dies 20. ad agendum, totidem defensori ad defendendum darentur. Cic. *Verrin.* 3. *pro posthumo, pro Scauro* & in hanc Valer. *lib.* 8. *c.* 1.

Servilia judiciaria, Tulit. Q. Servilius Cæpio cos. cum C. Attilio anno 647. Ut judicia quæ lege Sempronia ad solos equites translata erant, ordini Senatorio communicarentur: quæ tamen non multo post abrogata est. Tacitus *lib.* 12. Cic. 1. *de arte rhet. de Orat.* 2. *in Bruto, in Orat. pro Scauro*, & ibid. *Ascon.* Imparem autem & minorem fuisse Senatorum numerum ex eo constat, quod lege Livia, quæ proxime insecuta est, ex æqua parte communicata sunt, & fortassis hoc est quod Florus *in Epitom.* de 300. Senatoribus cum 600. equitibus commixtis ad *l. Semproniam* referebat, *lib.* 6.

SEXTILIA LICINIA de sacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Trib. pleb. P. Manlio Dictatore anno 385. Ut pro Dumviris sacris faciundis, Decem viri ita creentur, ut pars ex plebe, pars ex patribus fiat. Liv. *lib.* 6.

Sextia De Magistratibus. Tulit idem L. Sextius, M. Furio Dictatore V. anno 386. Ut consul unus è plebe crearetur: qua de causa vicissim concessum à plebe nobilitati, ut prætor unus qui jus in urbe diceret. ex patribus crearetur. Liv. *lib.* 6.

SULPITIA, de jure civitatis. Tulit P. Sulpitius, Trib. pleb. Q. Pompeio, L. Sylla coss. Anno 665. Ut exules revocarentur: Ut novi cives libertinique distribuerentur in tribus: Florus *epit.* 77. Plutar, *in Sylla*. Eo enim tempore novi cives in octo tantum tribubus suffragium ferebant, auctore *Appiano*, & propter reliquarum tribuum multitudinem nullius momenti erant.

SULPITIA, de C. Pontinio Tulit Serv. Sulpitius Galba prætor, anno 699. Ut C. Pontinio Proconsuli, quo die urbem triumphans ingrederetur, imperium esset. Cic. *lib.* 4. *Ad Attic.* Dio *lib.* 40.

SULPITIA, de ære alieno. Tulit idem μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν. Ne quis Senator supra duo millia drach. marum deberet. Plut. *in Sylla*. Ipse tamen legislator, cum vita excessit, ultra trecentas myriades debiti nomine reliquit.

SULPITIA, De Bello Mithridatico. Tulit idem. Ut Syllæ, cui Asia provincia obvenerat, ut bellum Mithridaticum administraret, imperium abrogaretur, & C. Mario mandaretur. Vellejus *lib.* 2. Flor. *epit.* 77. Plutar. *in Sylla, & Mario*, & Appia. *de bello civil.*

SULPITIA de bello, Macedonic. Tulit P. Sulpitius consul cum C. Aurelio, an. 553. Vellent, juberent Philippo regi Macedonibusque, qui sub regno ejus essent, ob injurias armaque illata socios populi Rom. bellum indici. Liv. *lib.* 31.

SULPITIA Sempronia, de templis & aris. Tulere ex SC. P. Sulpi. P. Sempr. coss. 649. Ne quis templum aramve Senatus injussu, Tribunorum pl. majoris partis dedicaret, Liv. *lib.* 9.

T.

TALARIA, de talorum lusu. Nominatur à Plauto in milit. glor.

Atque adeo ut ne legi fraudem faciam talaria,
Accuratote, ut sine talis demi agite ut convivium.

Facere ad legem aliquam de alea veterum alludit,

dit, qua talorum lusus conviviis interdicebatur: Publiciam forte, aut Titiam, Nam sumptuariæ leges, quibus hanc nonnulli attribuunt, de sumptibus tantummodo cavebant.

Tarpeia. De mulcta, Vide Ateria Tarpeia.

Terentia Cassia frumentaria, Tulere M. Terentius Luculus C. Cassius coss. ann. 625. Uti frumenti alteræ decumæ à provincia coemerentur pretio in modios H. S. trium constituto: item ut civitatibus æqualiter imperaretur, precio in modios singulos H.S. quatuor constituto. Cic. *Verr.* 5 *&* 7.

Terentia, de legibus consularis imperii. Tulit C. Terent. Arsa Trib. pleb. Lucretio, Veturio coss. anno 290. Ut quinque viri crearentur legibus de imperio consulari scribendis, ne ipsi libidinem: ac licentiam suam pro lege haberent. Dionysius lib. 10. Liv. *lib.* 3. qui tamen perlatam non fuisse affirmat. Corrupte autem antea Terentilla vocabatur.

Thoria agraria. Tulit. Sp. Thorius Trib. pl. Ne agri amplius dividerentur sed possessoribus in iis relictis, vectigalia pro iis penderetur. eaque pecunia populo divideretur, τὴν μὲν γῆν μηκέτι διανέμειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ κατατίθεσθαι, καὶ τάδε τὰ χρήματα χωρεῖν εἰς διανομάς. Hæc Appian. *lib. de bello civil.* 1. qui subjungit, non multo post latam fuisse legem, qua vectigal illud abrogatum est. At Cic. *in Bruto* lege Thoria id factum tradit. Sp. Thorius, ait, satis valuit in populari genere dicendi; qui agrum publicum vitiosa & inutili lege, vectigali levavit. Idem præterea in *lib. de Orat.* 2. scribit. Lucilium lege Thoria postulatum fuisse: quod ab ejus pecore agri publici depasti essent. Corruptè autem apud Appianum *Borius* legitur, pro *Thorius*: ut alia in hoc genere quam multa.

Titia, De lusu. Ne quis pecuniam luderet, sponsionemve in ludo, nisi qui virtutis causa susceptus esset, faceret. Marcia. *lib.* 3. *ff. de aleator.* Vide Publicia de lusu. Ac de his fortassis accipiendi sunt hi versus Horatii *lib.* 3. *Carm. Od.* 24.

---- Nescit equo rudis
Herere ingenuus puer:
Venarique timet, ludere doctior.
Seu Græco jubeas trocho
Seu malis vetita legibus alea.

Meminit etiam Cic. *Philipp.* 2. *legis de aleator.*

Titia, de triumviratu quinquennali. Tulit P. Titius Trib. pleb. Ut Tresviri consulari potestate constituendæ Reip. in quinquennium crearentur, Octavius Cæsar, Lepidus & Antonius. Appian. *de bell. civil.* 4. & Florus *Epit.* 120.

Titia de donis & muneribus. Tulit L. Titius. Ne ob orandam causam pecuniam domumve patroni acciperent. Tacit. *lib.* 2. & Auso.

Jurisconsulto cui nubis adultera conjunx,
Papia lex placuit Julia displicuit.
Quæritis unde sit hac distantia? semivir ipse.
Stantiniam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, qui à clientelis inops, nec domum nec munus ab ullo capiebat. Idem fuit sancitum Cincia lege, de qua superius retulimus.

Titia Agraria. Tulit ut vult *Hor.* Sext. Titius, Trib. pleb. Antonio. A Posthumo coss. anno 654. Ut vectigal agris publice assignatis impositum Quæstor colligeret. Cic. lib. 2. De Orat. pro Muræna. Valer. *lib.* 8. *c.* 1.

Trebonia, De Tribunis pleb. Tulit L. Trebonius Tribun. pleb. Harminio, Virginio coss. ann. 305. Ut qui plebem Romanam, Trib. pleb. rogaret, is usque eo rogaret, dum decem tribunos pleb. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta, in pop. Rom. translata est. Liv. *lib.* 3. *&* 5.

Trebonia, de Cæsare Tulit A. Trebonius Trib. ple. Pompeio Magno & Crasso iterum coss. anno 698. Ut Cæsari imperium in Gallia in alium quinquennium quam quod ei Vatinia lege concessum erat, prorogaretur. Ita Tribunus Senatui successoris mittendi potestatem adimebat. Cic. lib. ad Attic. 7. 8. 9. 10. Item Florus *epit.* 105. Plutarch. *in Pomp. & Catone Uticensi*. Dio. *lib.* 39.

Trebonia, de Pompeio. Tulit idem. Ut eisdem coss. Syria M. Hispania provinciæ in quinquennium darentur, Plutarch. *in Pompeio*.

Tribunitia lex dicitur, quæ de Tribunorum potestate lata est, Fest. *lib.* 17. Homo sacer is est, quem populus judicavit ob maleficium, neque fas est eum immolari: sed qui occidit, parricidii non damnatur. Nam lege Tribunitia cavetur. prima. Si quis eum, qui eo plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit. Quib. verbis *Festus* Sacratam Juniam, quam suo loco exposuimus, significat. Alia sententia dixit Cicero *in Verrina secunda*. Viderit adhuc post legem Tribunitiam unum Senatorem vel tenuissimum esse damnatum. Quibus verbis Pompejam legem intelligit, de Tribunitia potestate restituenda, nondum tamen latam, sed in concionibus ostentatam.

Tribunitia lex nominatur à Pomponio dicam, an Triboniano? in *l.* 2. *De orig. jur.* fere initio: Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hæ exoleverunt. At lata ea lex est à Junio Bruto consule, non Tribuno, uti Livius testatur. Rursus quod nonnullis placet, à C. Terentio Arsa Tribuno pleb. latam esse, Lucretio, Veturio coss. Anno 290. quo anno scribit *Livius* latam fuisse legem ab illo, Ut Quinque viri crearentur legibus de imperio consulari scribendis, non satisfacit: diserte namque *Livius* perlatam eam legem non fuisse affirmat, cessit, inquit *Livius*, ad ultimum majestati Trib. pleb. & destitit. Videndum ergo utrum apud Pomponium mendum sit, & legendum Lege Bruti Junia: an potius Pomponius à Livio dissentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legem latam existimet, nec dum consulatum adepto, nam eum Celerum Tribunum fuisse, in ead. l. *§.* 8. confirmat.

Tullia, de legationibus liberis. Tulit M. Tull. Cicero, consul cum Ant. anno 690. Ne sicut antea infinitum, sed annuum tempus earum esset. Idem *de Legib.* 2.

Tullia, de ambitu. Tulit, idem. Ne quis munus gladiatorium biennio quo magistratum petierat, petiturusve erat, ederet: nisi ex testamento præstitura die. Ut senatoribus ambitus damnatis, aqua & igni ad annos 10. interdiceretur. Ut in plebem pœna gravior esset, quam lege Calpurnia fuisset. Ut reis morbum excusantibus, pœna certa esset. Cic. *pro Murana*, *pro Sex.* *in Vatin.* Dio. *lib.* 37.

V.

Valeria, de provocatione & libertate populi, Tulit P. Valer. Publicola cos. solus, Bruto collega mortuo, anno 243. Ut adversus omnes magistratus, ad populum provocatio esset. Ne quis magistratus civem Rom. adversus provocationem ver-

verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, nisi cui à populo datum esse, sacrumque esset cum bonis caput ejus qui Regni occupandi consilia iniisset. Ut capitale esset, si quis injussu populi magistratum ad isset. Ut quinque boum & duarum ovium mulcta esset. Ut publicæ pecuniæ in æde Saturni reconderentur, duoque ærarii Quæstores crearentur. Ut plebs à portoriis & tributis præstandis liberarentur. Liv. *lib.* 2. Dionys. *lib.* 5. Plut. *in ejus vita.* Valer. Max. *lib.* 4. *c.* 1. Pomp. *de orig. jur.*

Valeria de provocatione. Tulit L. Valerius consul cum M. Horat. anno 304. Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet: qui creasset, eum jusque fasque occidi, neve ea cædes capitalis noxæ haberetur. Liv. *lib.* 3. Dionysius 10. Eodem anno lata fuerat Duilia, qua de Consulibus tantum cavebatur. Vocatur etiam hæc Horatia.

Valeria, de provocatione. Tulit M. Valerius cons. cum Q. Apuleio ann. 653. Ne quis qui provocasset, virgis cederetur, recurive necaretur: si quis adversus ea fecisset, improbe facturum. Liv. *lib.* 10. Diligentius, inquit, quam alia sancita est: tertio tum post Reges exactos lata, semper à familia eadem.

Valeria, de ære alieno. Tulit L. Valerius Flaccus cos. cum C. Cinna, in Marii demortui locum suffectus, anno 667. Ut creditoribus quadrans solveretur. Paterculus *lib.* 2.

Valeria, de Syllæ dictatura. Tulit L. Valerius Flaccus Interrex à Senatu proditus, destituta consulibus civitate, Carbone & Mario interfectis Ut L. Sylla perpetuus dictator Rep. constituendæ causa crearetur, & quæcunque is aut tanquam consul. aut tanquam proconsul gessisset, rata essent. Cic. *Verr.* 4. *in Rullum*, Appian. *de bello civil.*

Valeria, de proscriptis. Tulit idem. Ut eorum bona veneant qui proscripti sunt, aut eorum qui in adversariorum præsidiis occisi sunt. Ut proscriptiones venditionesque ad diem Kalend. Jun. fiant. Cic. *pro Sext. Roscio*; ubi contumeliose in Syllam, utrum Valeria an Cornelia dicenda sit, nescire se scribit. In *Verrin.* 3. caput Corneliæ memoratur. Ne quis testamento proscriptum juvaret. Sed ego neque à Valeria, quæ nomine dicebatur, cum re ac veritate esset Cornelia, id abjudico: neque ad verba, sed sententiam legis id refero. nam si aqua & ignis eis interdictum erat, nihilo magis testamento, quam inter vivos eis largiri licebat.

Valeria, de jure civitatis. Tulit Qu. Valerius Trib. pleb. Martio Sext. Julio cos. ann. 662. Ut de iis qui socios jus civitatis clam palamve jussissent, quæstio haberetur. App. *lib. de bel. civ.* 1.

Valeria, de defectione militum Tulit M. Valerius Corvus Dictator, anno 612. Ne cui militum secessio, quam metu supplicii fecerant, cum de Capua, quæ ipsorum præsidio commissa erat, occupanda conspirassent, eorumque consilium defectum esset, fraudi esset. Liv. *lib.* 7.

Valeria de jure suffragii. Tulit. C. Valerius Trappo Trib. pleb. Valerio. Livio coss. anno 565 Ut Formianis, Fundanis, Arpinatib. suffragii latio (nam ante sine suffragio habuerunt civitatem) esset. Liv. *lib.* 38.

Varia majestatis. Tulit Q. Varius, propter obscurum jus civitatis Hybrida cognominatus. Trib. pleb. adversus intercessionem collegarum. Ut quæreretur de iis, quorum ope consiliove socii contra populum Roman. arma sumpsissent. Ascon. *in Orat. pro Scauro & pro Cornelio*: & in iisdem, Tullius. Valer. Max. *lib.* 8. *c.* 6. Cic. *Tusc.* 2. *& in Bruto.*

Vatinia, de Cæsaris provinciis. Tulit P. Vatin. Trib. pleb. C. Cæsare, M. Bibulo coss. anno 614. Ut Cæsari Gallia Cisalpina cum Illyrico in quinquennium, sine Senatus decreto, & extra sortem mandaretur. Ut ii quos in lege nominabat, legati sine Senatus decreto cum Cæsare proficiscerentur. Ut eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur. Ut idem coloniam Novumcomum deduceret. Tranquillus *in Cæsare*: Cicero *pro Balbo*, *& epist. ad Lentulum*, Sallust. *Jugurth.* Plutarch. *in vitis*, & præsertim Cicero *in Vatiniana* hoc loco, Eripuerasne Senatui provinciæ, &c. quo ex loco conjecturam capit *Hotom.* locum illum in media Oratione corruptum esse. ubi sic legitur, Eripuerisne partes illo tempore carissimas partim à Cæsare, partim à publicanis, legendumque partim à Senatu, ut partes intelligantur subministrandæ pecuniæ, cum Senatus ærarii dispensationem haberet, publicani sæpe Rempub. pecunia juvarent. Mendum ex nota se, ortum videtur, pro qua imperitus scriptor Cæsare reposuit.

Vatinia, de repetundis. Tulit idem. Ut qui repetundarum reus esset, ei alterna consilia rejicere liceret. Cic. *in Vat.* ubi commodiorem conditionem rejectionis, pro contentionem legendum videtur.

Velleia, de hæredum institutione. Vide *Junia Velleja.*

Villia, annalis. Tulit. L. Villius Annalis Trib. pleb. L. Manlio, Q. Fulvio coss. ann. 574. Quot annos nati quemque magistratum peterent, caperentque. Liv. lib. 40. ubi tamen corrupte legitur ab L. Julio Trib. pleb. latam, ut annotat vir doctissimus C. Sigonius. Et in *lib. epist.* Cælii 8. pro L. Julio Annali, in manuscriptis est, L. Villio & apud Valerium lib. 9. L. Tullius Annalis, pro L. Villius. Quod autem Livius loco sup. citato hanc legem eo primum anno latam scribit, mirum prorsus est, cum *lib.* 25. ita de Scipione tradiderit. Huic petenti ædilitatem, cum obsisterent: Trib. pl. negantes rationem ejus habendam esse, quod nondum ad petendum legitima ætas esset. Post autem *lib.* 22. in consulatu mandando T. Quin. Flaminio, quem nondum annos 30. natum fuisse *Plutarchus* prodit, hujus legis ne verbum quidem fecerit: imo vero ita scripserit: Patres censuerent qui honorem, quem sibi per leges capere liceret, peteret, in eo populo creandi quem velit, potestatem fieri æquum esse. Hanc autem legem significat Ovidius *in Fastis*, cum ait:

Legibus est ætas populo senior, finitaque certis,
Legibus est ætas, unde petatur honos.

Annus autem fuit. Quæsturæ quidem non ante 27. Tribunatus 30. Ædilitatis 37. Præturæ 40. Consulatus 43. Et quod de Quæstura diximus, apte congruit cum eo quod Polyb. *lib.* 6. scribit, legem fuisse, ne quis urbanum magistratum gereret, nisi decem stipendia confecisset. Annus autem ad militandum legitimus fuit 17. Vide Cic. *Philip.* 5.

Visellia, de libertinis, Tulit L. Visellius Varro cos. cum C. Fonteio, an. 763. Divi Claudii temporibus. Ne libertinis hominibus, qui jus annulorum aureorum adepti non erant, eos honores, qui ingenuorum proprii sunt, capere liceret. Imp. l. unic. ad legem Visell. *l.* 1. *C. quando priv. act. crim. præjud.* Ulp. *c. Inst.* 3. Viscellia tamen ubiq; legitur mendose cum Viselliorū familia nota sit, cujus C. Visellius Varro

Varro, Ciceronis consobrinus, ut constat ex Bruto.

Unciaria. Lex dici cœpta est, quam Sylla & Qu. Pompejus tulerunt, qua sancitum, ut debitores decimam partem. *** Hæc apud *Festum*: nec plura leguntur.

Voconia, de mulierum hæreditatibus Tulit. Q. Vocon. Saxa Trib. Cæpione & Philippo cos. an. 594. Ne quis census esset. centum millia sestertium possideret, ut §. *Papian. Instit. de success. libert.* virginem, neve mulierem, supra quadrantem suorum bonorum, i. ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας, ultra 25. millia sestertium, ut ait Dio *lib.* 56. hæredem instituerert: plusve cuiquam legaret, quam ad hæredem hæredesve perveniret. Ne fœminæ ultra consanguineos ab intestato succederent Theoph. *in Inst. tit. de leg. Falc.* καὶ ἐπειδὴ ὁ τρίτη παρὰ ὁ Βοκώνιος νόμος, ὅστις εἶναι πολλῶν λαμβάνειν τῶν ληγαταρίων ἢ κληρονόμων. Cic. *Verr.* 3. *de senec. de finib.* 2. Dio *lib.* 56. Gell. *lib.* 7. *c.* 13. & *lib.* 17. *c.* 5. August. *libr. de civit. Dei* 3. Florus *in Epit. lib.* 41. Volumnius legitur pro Voconius Paul. *lib. sent.* 4. Extat autem declamatio Quintiliani 264. in qua lex præponitur: Ne liceat mulieri nisi dimidiam partem bonorum relinquere. Verum ea lex ad Scholasticas exercitationes ficta & accommodata fuisse videtur, ut ex *Dione* constat.

Volerònia, de plebeiis magistratibus; vide Publilia Lætoria.

LEGUM, QUARUM INCERTA SUNT NOMINA, RECENSIO.

Leges publicorum judiciorum, ut ante, si reo commodum sit, judicium de accusatore fiat, utrum illi liceat accusare, necne Cornif. *ad Herenn. lib.* 1.

Lex, Ne quis urbanum magistratum caperet, nisi qui decem stipendia confecisset. Polyb. *lib.* 6.

Lex semunciarii fenoris. Tulit T. Manlio Torquato, C. Plautio coss. Anno 606. Liv. *lib.* 7.

Leges, de ambitu. Ne quis candidatus nomenclatore in magistratus petitione uteretur. Plutarch. *in Cato. Utic.* Ut qui competitorem suum ambitus damnasset, pro eo substitueretur. Cicer. *pro Sylla*: Ut qui quempiam ambitus damnasset, ejus tribum assequeretur. Cic. *pro Balbo*: Ut qui ambitu damnasset, alium eodem crimine damnasset, in integrum restitueretur. Cic. *pro Cluent.* Ut accusatori custos apponeretur, qui videret quæcunque ad accusationem pararet atque ageret. Plutarch. *in Cat. Utic.*

Lex, de Cn. Publicio Menandro homine libertino, quem legati in Græciam proficiscentes, interpretem secum habuerunt, ut si domum revertisset, & inde Romam rediisset, ne minus civis esset. Cic. *in ea pro Balbo*. Pomponius autem in *lege* 5. *ff. de capt. & postlim.* Et ideo, inquit, in quodam Menandro, qui posteaquam apud nos manumissus erat, missus est ad suos: non est visa necessaria lex de illo, ut maneret civis Romanus. Nam sive animus ei fuisset remanendi apud suos, desinebat esse civis: sive animus erat revertendi, manebat civis: & ideo lex fuit supervacua. De eodem Menandro *Ciceronis* locum in *lib. de Orat.* 1. intelligendum censet *Hotom.* Similique in genere, inferiore ordine, si quis apud nos servisset ex populo fœderato, seseque liberasset, ac postea domum revenisset, quæsitum est apud majores nostros, num is ad suos postliminio rediisset, & amisisset hanc civitatem.

Lex, de militia. Ut qui civem ab hoste servasset, is ab Imperatore quercea corona donaretur Plutarch. *in Coriol.* Item, ne cujus militis scripti nomen, nisi ipso volente, deleretur. Liv. *lib.* 7. Item, Ne quis loco ab Imper. designato cederet, atque ordinem desereret. Diodor. *l.* 12.

Lex de Carminibus infamibus. Donatus *in Terent.* sed cum poëtæ abuti licentius stilo & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata siluere.

- - *Lex est accepta chorusque.*
Turpiter obticuit sublato jure nocendi.

Hæc Donatus ex Horatii *libro*, *De ar e.* Idem etiam in *lib. Epist.* 2. *ad Augustum*, legem eandem his versib. significat.

- - *Quinetiam lex.*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam.
Describi. Vertere modum formidine fustis,
Ad benedicendum, delectandumque redacti.

Sed hanc 12. Tabul. legem esse censet *Hotom.* de qua Cic. *lib.* 4. *de Rep.* scribit apud August. *lib. de civit.* 2.

Lex, de civitate Romana Mutini Libyphœnique, danda qui cum ab Hannone Carthaginensium Imperatore, cujus præfectus fuerat, dignitate sua spoliatus esset, Agrigentum Romanis prodidit. Liv. *lib.* 27.

Lex, de Dictatoros Ne Dictatori equum conscendere liceat. Plutarch. *in Fabio Maximo.*

Lex, de C. Servilio. Tulit Cn. Servilio, C. Servilio coss. Anno 550. Ne illi fraudi esset, quod patre qui sella curuli sedisset, vivo, cum id ignoraret, Tribun. pleb. atque Ædilis pleb. fuisset, contra quam sancitum legibus erat. Fuerat autem C. Servili pater annos 10. apud hostes Boios captivus. Livius *lib.* 27. & 30.

Lex, de Comitiis, Ne in Comitiis, magistratuum absentum ratio haberetur. Suet. & Plut. *in Cæsare.*

Lex; ne quis præsidum munus, donum caperet, nisi esculentum, poculentum, quod intra dies proximos prodigatur, *l. plebiscito.* 18. *ff. de offic. præsid.*

Lex, Augusti tempore lata, ut præfecto Ægypti imperium par proconsuli daretur: commemoratur ab Ulp. *l.* 1. *ff. de offic præfor. August.*

Lex Agraria paulo post C. Gracchi necem lato, τὴν γῆν ὑπὲρ ἧς διεφέροντο ἐξεῖναι πιπράσκειν τοῖς ἔχουσιν, ἀπείρητο γὰρ ἐκ Γράκχου ἢ πατρὸς καὶ τοῦδε. Id est, ut liceret iis qui agrum lege Sempronia possidebant, vendere. Hoc enim lex Tib. Gracchi vetabat Appian. *lib. de bello civil.* 1.

Lex lata Papirio. Corvilio coss. Anno 440. Ut qui juniorum non convenisset ad Imperatorium edictum, quique injussu abiisset, caput Jovi sacratum esset. Liv. *lib.* 10.

Leges de Comitiis. Ne is qui Comitiis præesset, sui rationem in magistratu petendo haberet. Liv. *lib.* 10. Ne quis inspiciat tabellam, ne roget, ne appellet. Cic. *de leg. lib.* 3.

Lex ut rei frumentariæ procuratio Sext. Clodio adempta. Cn. Pompeio mandaretur. Cicer. *pro domo sua.* Plutarch. *in Vitis.* Dio, *lib.* 39.

Lex de repetundis. Ut euntibus in provincias inquirendi in eos causa, quos repetundarum reos fecerant, certus comitum numerus esset. Ut literæ ex provincia deportatæ triduo ad Prætorem deferrentur, judicumque signis obsignarentur. Ut accusato sex tantum horæ darentur. Cic. *pro Flacco*, ubi recentem hanc legem appellat, unde apparet inter Corneliam & Juliam aliquam fuisse: cum id de neutra intelligi possit.

Lex,

Lex, de vini potu. Ut neque libera neque serva biberet vinum, neque vero clarorum virorum quisquam à pube usque ad 35. ann. Ælianus Romanorum veterum hanc fuisse legem testatur, *lib.* 2.

Lex de magistratibus. Ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, Cornel. Tacit. *lib.* 2. Videtur legis Papiæ Poppeæ pars fuisse.

Lex, Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret, quod propter M. Manlium Capitolinum factum est. Liv. *lib.* 6.

Lex, ex auctoritate patrum ad populum lata, ut Privernatibus civitas daretur. Liv. *lib* 8.

Lex de Sacerdotiis. Ne duo ex eadem gente idem sacerdotium haberent. Dio *lib.* 39.

Lex pecuniaria. Ne quis in argento vel auro plus 60. H. S. possideret, quam legem Jul. Cæsar. 11. Consulatus confirmavit. *Dio* 41.

Lex, de Quæstoribus. Ut Quæstoribus anno confecto redire ex provincia liceret. Plutarch. *in Gracchis.*

Lex de militia. Ut cives Rom. annos 10. cum usus Reipub. postularet, militarent. Plutarch. *in Gracchis.*

Lex, qua Flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cætera promiscuo jure ageret. Tacit. *lib.* 4.

Lex, quæ sumptum sepulchrorum definiebat, & qui eum modum superasset, tanta pecunia, quantam præter modum impendisset, mulctabat. Cic. *ad Attic. lib.* 12. *Epist.* 33.

Lex P. Scipione, C. Livio cos. lata per unum è Trib. pleb. Anno 606. Ut belli Punici secundi administratio P. Scipioni mandaretur, ut ex delectibus supplementum conscriberet, voluntarios quotquot posset à sociis acciperet, & ad reges ac civitates literas daret, inscriptas populi Romani nomine. Appian. *De bell. punicis.*

Lex Castrensis apud Romanos. Quæ pro desertore habet, si quis ulterius succesat, quam unde signa audiri possint. Appian. *in Libyco.*

Lex, de Tribunis pleb. Εἰ δήμαρχος ἐνδέοι τοῖς παραγγέλλουσι, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι. Ut si Tribunus nondum promissa præstiterit ejus in primis ratio à populo Comitiis Tribunitiis habeatur Appian. *de bello civil.* 1.

Lex de triumpho. Ne quis triumpharet, nisi qui hostium quinque millia una acie cæcidisset. Valer. Max. *lib.* 2. *c.* 3. & Dio *lib.* 37. Ut solis Consulibus & Ducibus triumphare liceret Plut. *in Pomp. & Cato. Utic.* Ne qui triumphaturus erat, ante triumphum urbem introiret. Plutarch. *in Pomp.*

Lex de trigeminis, ὅπως ἂν οἷς τρίδυμοι γένοιντο παῖδες, ἐκ τοῦ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. Ut quibus trigemini liberi nati erant, iis ad alendos pueros sumptus de publico suppeditetur. Dionysius *lib.* 3. qui propter Horatiorum laudem eam latam suoque adhuc tempore observatam scribi.

Lex, de Vacatione. Appian. *De bello civil. lib.* 2. sic scribit: Οὕτω δὴ τι Ῥωμαίοις ἐπίφοβα, ὡς νόμῳ τῆς ἀστρατείας ἱερέων ἢ γερόντων ἐγγεγράφθαι, πλὴν εἰ Κελτικὸς πόλεμος εἴη, τότε καὶ γέροντας καὶ ἱερέας στρατεύεσθαι. Usque eo, inquit, Galli Romanis terribiles & formidolosi fuere, ut in lege de vacatione militiæ, quæ sacerdotibus & senibus permittitur, illud ascriptum sit, nisi si bellum Gallicum exoriatur, tum enim & senes & sacerdotes in militiam proficisci. *Livius* quoque *lib.* 8. tradit, exorto tumultu Gallico, Mamercum cos. jussum scribere exercitum sine ulla Vacationis venia, quin opificum quoque vulgus & sellularii, minime militiæ idoneum genus exciti dicuntur. Idem præterea *lib.* 10. ubi de eodem nuncio commemorat: Senatus, inquit, justitia indici, delectum omnia generis hominum haberi jussit, nec ingenui modo, aut juniores sacramento adacti sunt: sed seniorum etiam cohortes factæ, libidinique centuriati. *Plutarch.* præterea in vita M. Marcelli de Gallis loquens: ὡς μάλιστα, inquit, Ῥωμαῖοι δεῖσαι δοκοῦσιν, ἅτε δὴ καὶ τὴν πόλιν ὑπ᾽ αὐτῶν ἀποβαλόντες ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ θέμενοι νόμον, ἀτελεῖς εἶναι στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ Γαλατικὸς πάλιν ἐπέλθοι πόλεμος. id est, Quos maximè Romani meruisse videntur, quippe à quibus urbe pulsi aliquando fuerant, ac jam legem tulerant, ut vacatio militiæ sacerdotibus esset prætérquam si rursus bellum Gallicum exoriretur. Item in Camillo οὕτω δὲ ἦν ὁ φόβος τῶν ἰσχυρὸς, ὥστε θέσθαι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στρατείας, χωρὶς ἂν μὴ Γαλατικὸς ᾖ πόλεμος. id est. Tantus erat Gallorum metus, ut legem Romani tulerint, ut sacerdotes militiæ vacationem haberent, præterquam si bellum Gallicum exoriretur Tumultu tamen, non bello Gallico, hanc fuisse consuetudinem Cicero *Philipp.* 8. docet his verbis: Gravius autem esse tumultum, quam bellum, hinc intelligi potest, quod bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Hujus legis etiam in ea pro Fontejo meminit.

Lex Vectibulici, sive, ut est manuscript. Cod. Vectii Libyci, qua manumissus à Rep. Rom. civitatem Romanam consequebatur: cujus potestas postea senatusconsulto Jubentio Celso iterum, & Neratio Marcello coss. facto, ad provincias porrecta est, de qua *l. ult. C. de servis Reipub. manumit.*

DE

DE SENATORIBUS, SENATU, ET SENATUSCONSULTIS.

Ex Fr. Hotomann. & aliis.

SENATORES à Romulo primum institutos esse, *Livius*, *Dionysius*, *Plutarchus*, aliique auctores tradunt. *Livius* quidem in *libro primo* sic: Cum jam virium haud poeniteret, consilium deinde viribus parat. Centum creat Senatores, sive quia is numerus satis erat, sive quia soli centum erant, qui ciere Patres possent, Patres certe ab honore, patritiique progenies eorum appellati. *Dionysius* autem *libro secundo:* Romulus autem his constitutis statuit continuo sibi Consiliarios cooptare. Virosque centum ex patritiis legit, quibuscum Rempu. administraret. Eorum autem hoc discrimen fecit. Ipse quidem unum ex omnibus praestantissimum designavit, quem existimaret urbanis rebus praeesse oportere, si quando ipse cum exercitu extra urbem esset. Deinde jussit unamquamque tribum tres viros aetate, prudentia & nobilitate generis praestantes deligere. Post illos novem singulas curias jussit denuo tres viros à patritiis maximè idoneos deligere. Postquam ad primos illos novem à tribubus designatos, istos nonaginta, quos curiae crearent, adjunxisset, & iis illum praefecisset quem ipse antea decreverat, centum Senatorum numerum implevit. Is consessus, sive concilium, verbum pro verbo Graece expressum, *γερουσίαν*, id est, Senatum significat: & usque adhuc eo nomine à Romanis appellatur. Utrum autem propter senectutem eorum, qui cooptati fuerant, an propter virtutem nomen illud repererit, non habeo certum, quod dicam, quippe prisci homines solebant eos qui natu grandes, & boni viri essent, *γέροντας*, id est, senes appellare; qui vero in eo consilio, Patres conscripti vocati sunt & usque adhuc eam appellationem retinuerunt. *Plutarchus* autem *in Romulo* fere in eandem sententiam scribit: Nec enim in excursione, nec saltu, nec eminus hastis uteretur (de Sene Scipione loquitur) sed consilio, ratione, sententia: quae nisi essent in senibus non summum consilium majores nostri appellant Senatum. *Seneca* autem, à qua aetate non cogerentur Senatores in senatum venire, duobus locis constituit: quorum unus ex *libro Declamationem primo:* Senator, inquit, post sexagesimum quintum annum in curiam venire cogitur, nec vetatur, Et in fine libri, *De brevitate vita*: Lex, inquit, à quinquagesimo anno militem non cogit: à sexagesimo Senatorem non citat. *Zonaras* autem *lib.* 11, in hunc modum. Romulus ex iis. qui tum amplitudine generis, tum prudentia, tum etiam instituto vitae clariores essent centum designavit Consiliarios, eosque Patricios nominavit. Eorum autem conventum universum, Senatum appellavit: quem Graeci *γερουσίαν* vocant. Senatoribus autem idcirco Patritiorum nomen est impositum vel quod ingenuorum liberorum patres essent: vel potius, quod ipsi demonstrare patres suos possent, quippe qui nobili genere orti omnes essent: vel etiam à patrimonio (sic autem *προστασίαν* Latino verbo appellant: Patronos enim eos, qui praesidium atque opem ferunt, nominabant. Sed videamus ne proxime ad Romuli mentem accedat is, qui per hanc appellationem existimet illum hoc significare, oportere primarios viros & civitatis principes, paterno studio curam inferiorum suscipere simulque plebem per hanc Patritiorum appellationem perducere, ut ne potentiorum honoribus indignentur: sed erga eos bono animo sint, quippe quos Patres & habeant, & appellent. Idem *de Patriciis eod. lib.* Patriciis enim urbanos calceos, tum corrigiarum implicatione, tum literae unius forma insignitos dederunt, ut ab illa centum viri, qui à principio Senatores fuerunt, fluxisse videntur. Literam autem R. fuisse aiunt. sive quod numerum illorum centum virorum significet (nam apud Graecos *ῥῶ* est numerus centenarii) sive quod prima sit litera qua Romanorum nomen scribitur.

Nunc qui senatores essent, quique in senatu dicendae sententiae jus haberent, breviter ex antiquorum auctoribus ordine expositis aperiendum est. Sallust. *in Catil.* Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reip. consultabant: hi vel aetate. vel curae similitudine Patres appellabantur. Liv. *lib.* 11. Deinde quo plus virium in senatu frequentia etiam ordinis faceret, caedibus Regiis diminutum patrum numerum primoribus equestris gradus lectis ad trecentorum summam explevit, traditumque inde fertur, ut in senatum vocarentur qui patres, quique conscripti essent. Conscriptos videlicet in novum Senatum appellabant lectos, id mirum, quantum profuit ad concordiam civitatis, jungendosque patribus plebis animos. Festus *lib.* 1. Patres dicuntur, qui sunt patritii generis. Conscripti qui in senatu sunt scriptis annotati. Allecti autem dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum sunt numerum assumpti. Idem *lib.* 14. Patres Senatores ideo appellati sunt, quia agrorum partes attribuebant tenuioribus ac si liberis propriis. Idem *lib.* 15. Qui patres, quod conscripti vocati sunt in curiam, quo tempore, Regibus urbe expulsis, P. Valerius. Consul propter inopiam patritiorum ex plebe, allegit in numerum Senatorum centum & sexaginta quatuor, ut expleret numerum trecentorum. Sic duo genera appellavere. Idem *lib.* 17. Senatores à senectute dici, satis constat, quo initio Romulus elegit centum: quorum consilio Rempubl. administrabat. Itaque etiam patres appellati sunt, & nunc cum Senatores esse jubentur, additur. Quibus in Senatu sententiam dicere licet: quia ii, qui post lustrum conditum ex junioribus magistratum cepere, & in Senatu sententiam dicunt, & non vocantur Senatores ante, quam in Senatoribus

sunt

sunt censi. Quibus ex verbis apparet, primum eos demum Senatores fuisse, qui à Censoribus lecti in senatum essent, ut de summa Reip. sententiam rogati loco & modo dicerent. Deinde fuisse etiam alios, qui quamvis à censoribus lecti non fuissent,tamen pro jure magistratus quem aut tum gerebant, aut ante gesserant, sententiæ in Senatu dicendæ jus habebant. De quibus verba *Gellii* ex *lib.* 3. *c.* 18. subscribam. Videtur, inquit, eos significare, qui nondum à coss. in Senatum lecti, senatores quidem non erant: sed quia honoribus populi usi quidem erant, in senatum veniebant, & sententiæ jus habebant: nam & Curulibus magistratibus functi, qui nondum à censoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripserant, non rogabantur sententias: sed quia principes dixerant, in eas descendebant. Hoc significabit edictum, quo nunc quoque Coss. cum Senatores in Curiam vocant, servandæ consuetudinis causa translatitio utuntur, senatores quibus in senatu sententiam dicere licet. Hæc *Gellius.* Hujus autem edicti mentionem *Livius* facit in *lib.* 23. Consules, inquit, edixerunt, quoties Senatum vocassent, uti senatores quibusque in Senatu dicere sententiam liceret, ad portam Capænam convenirent. Quo in libro paulò supra, ea quæ modo dicebamus, planissime confirmat. Dictator,inquit, recitato vetere Senatu, inde primum in mortuorum locum legit, qui post L. Æmilium, & C. Flaminium censores curuleum magistratum cepissent, nec dum in Senatum lecti essent, ut quisque eorum Senator primus creatus erat. Tum legit, qui Ædiles Tribuni & Prætores, Quæstoresve fuerant. Idem *lib.* 36. P. Cornelius cos. edixit, qui Senatores essent, quibusque in senatu sententiam dicere liceret, quippe minores magistratus essent, ne quis eorum ab urbe abiret. Jam vero scire illud oportet, cum olim quidem Senatores à Censoribus ex ætate & rerum usu prudentiaque legerentur, quemadmodum superius dictum est, postea tamen ex censu legi consuevisse; quam rem Plin. *lib.* 14. deplorans: Posteris, inquit, laxitas mundi, & rerum amplitudo damno fuit. Postquam Senator censu legi cœptus, judex fieri censu, magistratum ducemque nihil magis exornare quam census, pessum ivere vitæ pretia, &c. *Seneca* etiam *libro Declamat.* 11. Senatorium ad gradum census ascendere facit. Census Romanum equitem à plebe discernit. Census in castris ordinem promovet. Censu in foro judex legitur. Census autem Senatorius quantus fuerit, Sueton. *in Augusto* his demonstrat verbis: Senatorium censum ampliavit, ac pro octingentorum millium summa duodecies H. S. taxavit, supplevitque non habentibus.

CAPUT II.

QUIBUS DE REBUS SENATUS cognosceret.

DIONYSIUS Halicarnass. *lib.* 6. scribit, legem ab urbe condita Romæ fuisse, ut Respublica omnia in potestate senatus esset: præter magistratuum creationem, legum lationem, & belli pacisve arbitrium. Itaque Polybius *lib.* 6. ærarium vectigaliaque omnia in ejus manu fuisset, impediaque de publico ejusdem arbitratu facta esse testatur. Quæstores enim sine Senatus auctoritate, præter ea quæ consules jussissent, ne minimum quidem cum opus esset, in rem ullam sumptum facere potuisse: gravissimis etiam & maximis sumptibus, quos censores in lustri quinquennalis apparatum faciebant, præfuisse: ab eodemque auctoritatem & facultatem illam his concessam fuisse. Jam vero maleficia & crimina per Italiam commissa, de quibus judicium publice fieri debebat, ut puta proditionis, conjurationis, veneficii, cædis atque insidiarum, ad senatum referebantur, ejusque de his cognitio erat. Quod si qua in Italia controversia dirimenda, si publice vel privatim quispiam, vel civitas objurganda, si cui auxilium, aut præsidium ferendum erat, de his omnibus curam Senatus habebat. Eodemque modo si extra Italiam ad aliquos legatio mittenda erat, vel aliquid decidendum, vel ad fœdus faciendum, vel ad cohortandum, aut etiam imperandum, aut postremo ad res repetendas, aut ad bellum indicendum: hæc Senatus ipse curabat ac providebat. Præter ea quid de legationibus exterarum gentium, quæ in urbem venerint agendum, quid eis respondendum, in senatus voluntate atque arbitrio positum erat. Hæc *Polybius*: quæ tamen, ubi de judiciis loquitur, obscura sunt,non enim Senatum de rebus capitalibus judicasse legimus. Nam etsi. Quæstores ex senatoribus crearentur data opera, qui de crimine aliquo cum consilio, hoc est, adhibitis judicum aliquot eodem ex ordine decuria quærerent, re verò judicata privati essent: non tamen senatum idcirco judicasse, sed Senatores tantum dicendum est. Itaque posterioribus temporibus cum etiam Senatores soli lege Cornelia judicarent, Cic. *Ver. in.* 7. sic loquitur. Quo confugient socii? quem implorabunt? ad Senatum devenient, qui de Verre supplicium sumat? non usitatum, non senatorium.

Verumtamen ut rem illam omnem planius intelligamus, scire illud oportet, primis temporibus judicia penes solos Senatores fuisse, quemadmodum ex *Polybio* modo didicimus: nimirum usque ad annum urbis 630. quo lex Sempronia lata est, ut judicia in equestrem ordinem transferrentur: quæ ratio duravit ad annum usque 657. quo lege Servilia latum est, ut Equestria judicia cum ordine Senatorio ita communicarentur, ut minor tamen Senatorum numerus esset, quod quidem usque ad annum 662. observatum est, quo Livia lege sancitum est, ut æqua ex parte judicia penes senatum, & equestrem ordinem essent: usque dum Plautia lex ferretur anno 664. quæ nonnullos etiam ex plebe una cum Senatoribus & equitibus admisit. Post vero iterum ad solum ordinem Senatorium judicia redierunt, lata lege Cornelia Anno 673. ut judicia equestri ordini adempta, ad solos Senatores transferrentur, quod usque ad legem Aureliam usurpatum fuit, quæ anno 683. sanxit, uti cum senatoribus & equites & Tribuni ærarii judicarent. Sed hos Julius Cæsar sustulit, judiciaque ad solos equites: & Senatores iterum revocavit. Jam vero quod ad reliqua *Polybii* pertinet, præclarus extat & ei consentaneus Ciceronis locus in Vatiniana, his verbis: Eripueras senatui provinciæ decernendæ potestatem, Imperatoris deligendum judicium, ærarii dispensationem: quæ nunquam sibi populus Romanus appetivit,qui nunquam hæc summi consilii gubernationi auferre conatus est. Item: Quis legatos unquam audivit sine SC. &c. In ea vero pro domo sua summam ejus ordinis potestatem his ostendit verbis: Summum & populi Rom. populorumque & gentium omnium, ac regum consilium Senatus. Porro autem non minimam Senatus potestatis partem illam fuisse

fuisse constat quod & in comitiis majoribus & in legibus ferendis, necessaria & cognitio & auctoritas Senatus esset. Liv. *lib.* 1. Decreverunt, inquit ut cum populus Regem jussisset id sic ratum esset, si patres auctores fierent, hodieque in legibus magistratibusque rogandis usurpatur idem jus vi ademptum: priusquam populus suffragium ineat, in incertum comitiorum eventum patres auctores fiunt. Idem etiam *lib.* 8. scribit à P. Philone Dictatore legem latam, ut legem quæ Comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent. Et Appianus *lib. de bellis civilib.* 1. legem à L. Sylla latam commemorat, ut nihil ad populum referretur, nisi quod antea confirmatum à Senatu fuisset, quemadmodum, inquit antiqua lege jubebatur. Hæc cum ita sint, facile intellectu est, quam ridicule. *Tribonianus*, & in *lege secunda*, *de orig. jur. & in Instit.* scribat cum auctus esset populus Rom. in eum modum, ut difficile esset in unum eum convocari legis sanciendæ causa, senatum vice populi consultum esse Non enim propter civium copiam populi potestas ad senatum translata est, sed Cæsarum astutia, & calliditate, qui in Senatus augenda potentia, suæ serviebant. Tacitus *lib.* 1. Tum primum è Campo Comitia ad patres translata sunt, nam ad eam diem & si potissima principis arbitrio quædam tamen studio tribuum fiebant: neque populus ademptum jus quæstus est, nisi inani rumore. Suet. *in Cæs.* Comitia cum populo partitus est, de exceptis consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia: quos populus vellet pronunciarentur: pro altera parte, quos ipse dedisset. Idem *in Tiber. Neque tam* parvum quicquam tam magnum publici privatique negotii fuit, de quo non ad P. C. referretur. Idem *in Caligula*: tentavit & comitiorum more revocato suffragia populo reddere.

CAPUT III.

PER QUOS SENATUS MORE MAJORUM haberetur & consuleretur.

PER quos autem Senatus more majorum haberi consulique soleret. Gelli *lib.* 14. ex *Varrone* his exponit verbis: Primum ibi ponit, qui fuerint, per quos more majorum Senatus haberi soleret, eosque nominat Dictatorem, Consules. Prætores, Tribns plebis, Interregem, Præfect. urbis: neque alii præter hos, jus fuisse dixit facere Senatusconsultum. Quotiesque usu venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum Senatus consulendi jus fuisse. Addit deinde, extraordinario jure Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent, item Decemviros, quibus imperium consulare tum esset: item Triumviros, Reipubl. constituendæ causa creatos, jus consulendi Senatum habuisse. Utrum autem præfectus urbi Latinorum causa relictus Senatum habere posset, dubitatum, idem capite in sequenti tradit: quoniam ne Senator quidem sit, neque dicendæ sententiæ jus habeat: cum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Sed & Capitonem & Tuberonem contra Mutium sensisse, Jus esse Præfecto Senatus habendi. Namque & Tribunis pleb. Senatus habendi jus fuisse: quanquam Senatores ante Atinium plebiscitum, non essent.

CAPUT IV.

QUO LOCO SENATUS haberetur.

SENATUM alibi quàm in locis per augures consecratis, quæ templa vocabantur, haberi non licuisse Gellius *lib.* 8. memoriæ prodidit: Senatusconsultumque alioqui justum non fuisse Propterea & in curia Hostilia & in Pompeja, & post in Julia, cum profana illa loca fuissent, templa esse per augures constituta: ut in iis Senatusconsulta moremajorum justa fieri possent. *Servius* in illud Æneid. lib. XI.

Altera intra limina cogit,

Quæritur, inquit, cur ad privatam domum convocetur Senatus qui non nisi ad publica & augurato condita loca convenire consuevit. Sed scimus domum Latini augurato conditam, & eandem tam templum fuisse, quam curiam. Namque in superioribus legimus tectum augustum, id est, augurio conditum. Item paulo post.

Hinc sceptra accipere, & primos attollere fasces.

Regibus omen erat, hoc illis curia templum.

Merito ergo ad domum Regis quasi ad locum publicum convocatur Senatus, nam, ut ait in septimo.

Tali intus templo divum patrisque Latinus
Sede sedens.

Idcirco etiam in Palatii atrio, quod augurato conditum est, apud majores consulebatur Senatus: ubi etiam arietes immolabantur, quod (ut septimo diximus) *Virgilius* ad Latini transtulit domum. Multi dicunt perite Virgilium nec templi nec curiæ hoc loco fecisse commemorationem, sed tantum dixisse, intra tecta regia: ut ostenderet consilium quod nitiur, non esse, complendum: quia nec rite est inchoatum. Ea enim quæ dicet Latinus, effectu carebunt. Hæc *Servius*

Loca autem ea, in quibus Senatus cogebatur senacula vocabantur. Senaculum, inquit, *Varro*, supra Græcostasin, ubi ædes Concordiæ, & basilica Opimia, senaculum vocatum ubi Senatus aut seniores consisterent: dictum ut γερουσία apud Græcos, Festus *libro* 17. Senacula tria fuisse Romæ in quibus Senatus haberi solitus sit, memoriæ *Nicostratus*, in libro, qui inscribitur, *de Senatu habendo*. Unum ubi nunc ædes est Concordiæ, inter Capitolium forum: in quo solebant magistratus, ut dicit Titinnius, cum senioribus deliberare, alterum ad portam Capenam, tertium intra ædem Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, Senatus dabatur. Hæc ille.

Animadverti etiam magistratibus qui ad urbem redibant, datum in eo templo Senatum fuisse, Liv. *libr.* 38. de P. Scipione loquens: Ipse, inquit, decem navibus Romam rediit: & Senatu extra urbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hispania gessisset, disseruit. Et *lib.* 49. *Lucius*, inquit, Manlius proconsul ex Hispania redierat: avi postulanti ab senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat. Memorabile est etiam quod Plin. *lib.* 8. *cap.* 45. scribit, cum esset nunciatum bovem locutum (quod frequens in priscorum prodigiis fuisse ait) Senatum sub dio haberi solitum fuisse.

CAPUT V.

QUO TEMPORE SENATUS haberetur.

PORRO autem Senatus alios fuit legitimus, alius indictus Legitimus dicebatur qui vel lege

vel lege vel more certis semper diebus habebatur: Calend. Nonis, Idibus, Suetonius *in Augusto:* Sancit, ne plus quam bis in mense legitimus Senatus haberetur, scilicet Calendis & Idibus: neve Septembri Octobrive mense ullos adesse alios necesse esset, quam forte ductos. Indictus autem dicebatur, qui reliquis diebus mensis, qui modo comitiales non erant, Magistratuum vocatu cogebatur. Capitolinus in Gordiano: Non legititimo, sed indicto senatus die Consul jam domi conventus, cum Praetoribus, Ædilibus & Tribunis in curiam venit. Comitialibus autem diebus idcirco Senatus non indicebatur, ne senatores à suffragio ferendo avocarentur. Praeterea Gellius *lib.* 14. docet Senatusconsultum nec ante exortum, nec post occasum solem factum, ratum fuisse: opus etiam Censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore SC. factum esset. *Seneca* vero *de tranquilitate vitæ lib. primo.* Majores nostri, inquit, novam relationem post horam decimam, in Senatu fieri vetabant. Quin & mensem totum Februarium legationibus exterarum gentium audiendis attributum fuisse, multis ex locis constat. *Cicero* ad Lentulum, Senatus haberi toto Februario non potest, nisi perfectis aut rejectis legationibus. Idem ad Q. Fratrum, *libro* 2. *Epist.* Et quod lege Gabinia sanctum sit ex Kalend. Februar. usque ad Kalend. Martias, Legatis Senatum quotidie dari.

CAPUT VI.

QUO MODO SENTENTIÆ IN SENATU & rogarentur & dicerentur.

SENATUS CONSULTA duobus modis fieri solita, Gell. *lib.* 14. docet: aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset per singulorum sententias exquisitas singulos autem debere consuli gradatim. incipique à consulari gradu: ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in Senatum lectus esset. In Senatusconsulto per discessionem faciendo, moris erat (quemadmodum Festus *lib.* 15. scribit) ut praeco diceret: Qui hoc censetis, illuc transite: qui alia omnia, in hanc partem. Omnis autem causa sic praeibat, ne diceret, Qui non censetis. Hinc illud Hircii *lib.* 8. *de bello Gallico:* Discessionem faciente Marcello, Senatus frequens in alia omnia transiit. Suet. *in Tiberio.* Cum Senatusconsult. per discessionem fieret, transeuntem eum in alteram partem in qua pauciores erant, secutus est nemo *Plin.* autem *in Epistolarum lib.* 8. consuetudinem illam sic explicat: Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, cum ita discessionem fieri jubet? Qui hæc sentitis, in hanc partem, qui alia omnia, in illam partem, ite quam sentitis. Examina singula verba & expende. Qui hæc censetis: hoc est qui relegandos putatis: in hanc partem, id est, in eam, in qua sedet qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. Qui alia omnia animadvertis, ut non contenta lex diceret Alia, addiderit, omnia: num ergo dubium, Alia omnia sentire eos qui occidunt quam qui relegant? In illam partem ire, quam sentitis. Nonne videtur ipsa lex eos qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num consulere etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum solemnibus verbis, sed manu, gestuque de monstrat? Hæc *Plinius.* Eodem autem illa quoque pertinent, quæ ex Gellii *lib.* 3. *cap.* 18. scribemus. Non pauci sunt qui, opinantur Pedarios Senatores appellatos, qui sententiam in Senatu non verbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur, Cum Senatusconsult. per discessionem fiebat: nonne universi Senatores sententiam pedibus ferebant? Festus *lib.* 1. Pedarium Senatorem significat Lucilius, cum ait: Agipes vocem mittere cœpit: quia ita appellatur, quod tacitus transeundo ad eum, cujus sententiam probat, quid sentiat, indicat. Cicero *libro ad Atticum* 1. *Epistola* 18. Cum est actum, neque animadversum est, ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam Pedarii concurrerunt, Plinius *libro Epistolarum* 11. Sed cum fieret discessio qui sellis curulibus assiterant, in Cornuti sententiam ire ceperunt, tum illi qui se collegæ annumerari patiebantur, in diversum transierant. Seneca *de vita bea a lib.* 1. *cap.* 2. Cum de beata vita agitur, non est quod mihi illud discessionum more respondeas. Hæc pars major esse videtur, Hactenus de Senatusconf. quod per discessionem fieri dicebatur. Nunc de eo, quod exquirendis singulorum sententiis fiebat, breviter explicandum est. Moris erat, ut post comitia Consularia, Consules Designati, primi sententias rogarentur, & eorum is prior, qui priore loco declaratus esset: ante comitia vero, is qui à Censoribus princeps Senatus lectus erat, ii deinde, quos consulibus videbatur: ita tamen, ut ne Praetorium Consulari, Ædilitium Praetorio, Tribunitium Ædilitio anteferrent: quemadmodum ex *Sallustio* & *Gellio* intelligimus. Cicer. *Philipp.* 5. Sed qui ordo in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis, à Bruto igitur Consule designato more majorum capiamus exordium. Memorabile autem est, quod *Suetonius* scribit *in Julio Cæsare*, moris fuisse, ut quem ordinem rogandarum sententiarum Consul Kal. Januariis tenuisset, eundem toto anno usurparet. Post novam affinitatem, inquit, Pompejum primum rogare sententiam cæpisset: cum Crassus soleret, essetque consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias Consul Kalend. Januariis instituisset, eum toto anno conservaret. Cum autem rogatus Senator sententiam dicere vellet, assurgebat stansque dicebat. Cicero *ad Attic. lib.* 1. Locutus ita est in Senatu, ut omnia illius ordinis γενικῶς laudaret: mihique ut assedit, dixit se putare, satis ab se etiam de istis rebus responsum Stans autem non modo de ea re, de qua relatum fuisset, verum etiam quacunque de re volebat, & quandiu volebat dicendi potestatem habebat: quemadmodum *Gellius* testatur. Tacitus *lib.* 3. Decretum ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros fœdaret: excessit Fronto ac postulavit modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens senatoribus si quid à Repub. crederent, sententiæ loco dicere. Idem *libro* 13. *de bello & pace*, inquit, de vectigalibus, & legibus quibusque aliis Romana continentur fuadere dissuadere licebat patribus, quoties jus dicendæ sententiæ accepissent, & quæ vellent expromere relationemque in eo postulare. Gellius *lib.* 4. *cap.* 10. C. Cæsar Consul M. Catonem sententiam rogavit: Catonem quæ consulebatur, quoniam non è Repub. videbatur. perfici nolebat. Ejus rei gratia ducendæ, longa Oratione utebatur, eximebatque dicendo diem. Erat enim jus Senatori, ut

ut sententiam rogatus, dicere ante quicquid vellet alius rei & quod vellet. Cæsar Consul, viatorem vocavit: eumque cum finem non faceret prehendi loquentem, & in carcerem duci jussit. Senatus consurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem. Hac, inquit, invidia facta, Cæsar destitit, & mitti Catonem jussit. Hanc autem historiam etiam Plutarchus *in Catone* commemorat.

Forma autem sententiæ dicendæ, quemadmo- ex Philippicis Orationibus apparet, fere hæc erat. Quod verba facta sint de literis, &c. de ea re ita censeo. Neque vero prætereundum illud est, quod *Pedianus* docet *in Miloniana commentariis*, cum aliquis dicenda sententia duas pluresve res complexus esset, eæ si non omnes probarentur, postulari solitum à quovis sedente, ut divideat: id est, ut de rebus singulis referatur. De quo more multa Plin. *in Epistola ad Aristonem lib. Epist.* 8. ubi scribit, cum in Senatu relatum esset de libertis Consulis interfecti. & pars absolvendos, pars morte mulctandos censuisset. eum qui libertos relegandos, servos supplicio afficiendos dixisset, coactum esse dividere sententiam: quoniam, inquit, duas res comprehenderat. Ejus rei etiam exemplum extat *in Epistol.* Ciceronis *ad Lentulum* Itaque, inquit, cum sententia prima Bibuli pronunciata esset, ut tres legati regem reducerent: secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres. tertia Volcatii, ut Pompejus reduceret: postulatum est, ut Bibuli sententia divideretur quatenus de religione dicebat: & rei quia jam obsisti non poterat, Bibulo assensum est.

CAPUT VII.

DE NUMERO SENATORUM AD SC. *faciendum necessario.*

SENATORES primum à Romulo centum, deinde a Bruto consule ducentos creatos fuisse, superius ex *Livio* docuimus: eumque trecentorum numerum ad usque Gracchi Tribunatum durasse, patet ex Dione, *lib.* 54. & *Epitome* L- vi. Ubi tamen, quæ de aucto Senatorum nu- mero leguntur, mihi plane obscura sunt: quemadmodum in lege Servilia significavimus. *Ciceronis* quidem tempore 615. reperio numerari, in ejus *primo ad Attic. Epistolarum libro.* Dio vero *lib.* 43. Cæsaris ætate scribit nongentos fuisse, & Sueton in Augusto post cædem, Cæsaris amplius mille fuisse testatur, sed Augustum ad modum pristinum redegisse: qui modus, quemadmodum intelligi debeat, mihi non satis constat. *Dio* namque *lib.* 54. ea de re scribens, ait, eum in animo quidem habuisse, trecentos duntaxat ex antiquo more constituere; sed offensionis vitandæ caussa, numerum sexcentorum explevisse, ut verisimilius sit, modum illum pristinum à *Suetonio* non antiquissimum, sed qui ante corruptissima tempora fuerat, intellectum esse. Utcunque sit, illud constat, senatori qui non aderat, aut causam aut culpam fuisse: quemadmodum in Legibus *Cicero* loquitur, id est aut legitimæ excusationis egisse aut in culpa fuisse, nam, ut idem ait, gravitatem res habet, cum frequens est ordo. Culpa autem pignoribus capiendis coercebatur. Itaque eum Antonius interminatus esset, se *Ciceronis* domum, qui in Senatum non venerat, publicis operis disturbaturum: Quis unquam tanto damno Senatorem coegit? aut quid est ultra pignus & mulctam? hoc est extra mulctam lege constitutam: quæ dum solvitur, pignora capiuntur: quemadmodum in §. *penultim. Institut. qui satisd. cog.* legimus pignoribus captis coerceri tutores, qui non satisdant, mulctam enim, redacta ex pignorum venditione pecunia, Quæstores ærarii capiebant. Cic. *de Orat. lib.* 3. An tu, cum omnem auctoritatem universi ordinis pro pignore putares, eamque in conspectu populi Romani concideres, me his pignoribus existimas posse terreri; non tibi illa sunt cædenda, si Crassum vis coercere, hæc tibi est excidenda lingua qua vel evulsa spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Quo ex loco existimare concidi, frangique pignora solita fuisse. ridiculum est. Cædere nam que veteres pro consumere dicebant: Ut *Nonius* demonstrat ex illo Lucilii.

Lana opus omne perit: squalor, tinea omnia cædunt.

Quare cum cædi pignora lex verus dixisset, pro ita capi, ut auctione distraherentur, & consumerentur, ludens Crassus ancipiti significatione vocabuli, sic loquutus est: similiter ut Ciceroni *ea pro Sext. Roscio:* Nescimus, per ista tempora eosdem fere sectores fuisse collorum, & bonorum? non enim sectores bonorum ab eodem verbo, quo sectores collorum appellatos esse, cuivis perspicuum est. Itaque idem in eodem libri tertii proœmio, paulo superius sic scripsit: Non tulit ille, & graviter exarsit, pignoribusque ablatis Crassum instituit coercere. Et Gell. *lib.* 14. *c.* 1. Prætor hæc quoque de pignore capiendo disserit, deque mulcta dicenda Senatori qui cum in Senatum venire deberet non adesset. Atque hæc quidem hactenus. Certum autem Senatorum numerum ad SC. faciendum necessarium fuisse, multis ex locis constat. Itaque NUMERA SENATUM, dicere solebat quivis Senator Consuli: cum impedimento volebat esse, quo minus fieret SC si tot, non essent Senatores, quo numero liceret SC. scribi expectaretur: quod ex *lib.* 12. Sext. Pompeji didicimus. Verum qui numerus in omnibus SC. legitimus fuerit considerandum est, *Dio* sine in fine *libri* 54. quadringintorum numerum prodidit: Nam de Augusto loquens: ἰδὼν δ' ὅτι οὐχ συχνοὶ συνελέγοντο, ἐπέλευσε δόγματα αὐτοῦ, καὶ ἐν ἐλάττονι ἢ τετρακοσίων γίγνεσθαι. Οὐ γὰρ ἐξῆν ποιεῖν ἐκ τῶν πρὶν ἄλλως κυροῦσθαι. Cum videret Senatum non semper frequentem convenire. decrevit ut ejus consulta etiam à paucioribus quam quadringentis fierent. Prius enim non aliter, quam eo numero constante rata esse poterant. Quod quidem tum de postremis temporibus, quibus usque adeo Senatus creverat, intelligendum est: tum de majoribus rebus de quibus Senatus consuleretur. Nam si superiora spectemus, Liv. *lib.* 39. ubi de Bacchanalibus loquitur, scribit SC. tantum fuisse, ut si quis tale sacrum, necessarium esse duceret, apud Prætorem urbanum profiteretur, Prætor Senatum consuleret, si ei permissum esset. dum in Senatu centum non minus essent, ita id sacrum faceret, cum ne plus quinque sacrificio interessent. *Pedianus* autem de re non ita magni momenti loquens, in Corneliana scribit lege Cornelia cautum fuisse, ne quis in Senatu solveretur legibus, nisi ducenti adfuissent. Observatum est etiam Prudentium trecentos tantum prodere. Sic enim scribit.

Hic consulta patrum subsistere conscriptorum,
Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si
Trecentum sensisse senes legerentur in unum.

CAPUT VIII.

QUÆ FORMA SCRIBENDI SC. FUERIT.

IN SENATUSCONSULTIS scribendis primum moris erat, ut ea res, de qua rogotæ sententiæ fuerant, summatim exponeretur. Quod M. Marcellus Consul verba fecit de provinciis. D. E. R. I. C. vel M. Pomponius Senatum consuluit. Quod verba sunt de Philosophis, & Rhetoribus, D. E. R. I. C. Quod si quis Senatus Consulibus mandaret, Donatus *in Adelph.* Terentii scribit, addi solitum, si eis videatur. Cujus rei exemplum video *in Philippica* Ciceronis nona utique C. Pansa. A. Hittius coss. alter ambove, si eis videatur, Quæstoribus urbanis imperent: tametsi apud eundem eam interdum formulam prætermissam animadverti. Quoniam autem SC. intercedere Tribuni poterânt, propterea moris erat, ut illa clausula adderetur: Si quis intercessisset, addebatur. Huic SC. intercessit C. Lælius C. Pansa Trib. pleb. actum quidem non SC. sed auctoritas præscripta dicebatur, quemadmodum Dio. *lib.* 55. docet verbis: εἰ δ' οὖν ποτε ἐκ συντυχίας τινὸς μὴ συλλεχθεῖεν ὅσους ἡ χρεία ἑκάστοτε ἐκάλει, ἐβουλεύοντο μὲν, καὶ ἡ γνώμη συνεγράφετο, οὐ μέντοι καὶ τέλος τι ὡς κεκυρωμένη ἐλάμβανεν, ἀλλ' αὐκτώριτας ἐγίγνετο ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα ᾖ αὐτῶν, γὰρ τι ἡ δύναμις τοῦ ὀνόματος δηλοῖ. ἑλληνίσαι γὰρ αὐτὸ καθάπαξ ἀδύνατόν ἐστι. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ εἴ ποτε ἐν τόπῳ τινὶ μὴ νενομισμένῳ, ἢ ἡμέρᾳ μὴ καθηκούσῃ, ἢ καὶ ἔξω νομίμου παραγγέλματος ὑπὸ σπουδῆς ἠθροίσθησαν ἢ καὶ ἐναντιωθέντων τινῶν δημάρχων τὸ μὲν δόγμα οὐκ ἠδυνήθη γενέσθαι, τὴν δὲ γνώμην σφῶν οὐχ ὑπομένοντες ἀποκρυφθῆναι. Quod si forte usu venerit, ut non tam multi, quam opus erat, convenirent. Senatus quidem habebatur, decretumque perscribebatur, non tamen quasi ratum, effectum habebat, sed erat autoritas, uti Senatus sententia notata ac testata esset. Tale enim quiddam vis hujus verbi declarat, quod uno verbo Græce exprimi non potest. Quod idem etiam observatum est, si quando in loco aliquo non legitimo, aut die non idoneo, aut non legitimo edicto, sed ambitiose Senatus coactus esset, aut nonnulli Tribuni plebis intercessissent. Tunc enim SC. fieri non poterat, quid tamen placuisset, testari reliqui volebant. Quibus verbis illa sunt apud *Ciceronem* consentanea: ut *lib.* I. *ad Lentulum*, De his rebus Senatus autoritas gravissima intercesserat: cum Cato & Caninius intercessissent, tamen est perscripta. Præterea illum animadvertimus, notari nominatim illud oportuisse, cujus in sententiam SC. esset factum, Cicer. *lib. ad Attic.* 4. *Epist.* 1. Factum est decretum in meam sententiam, ut cum Pompeio ageretur, ut eam susciperet, lexque ferretur, quo SConsult. recitato, cum concio more hoc insulso & novo plausum, meo nomine recitando dedisset, habui concionem. Huc etiam illud pertinet, quod Festus scribit. Ælium Gallum Jurisconf. Senatus decretum à Consulto sic distinguere, ut id dicat particulam quandam esse Senatusconsulti: ut cum provincia alicui decernitur, quod tamen ipsum Senatusconsulti est. Scripto Senatusconsulto primum eorum omnium nomina, qui tum affuissent, scribi solebant. *Cælius* ad Ciceronem, Senatusconsultum factum, auctoritatesque perscriptæ, pridie Id. Octobris in æde Apollinis. Scribendo affuerunt L. Domitius, Cn. F. Ænobarbus. Qu. Cæcilius Qu. F. &c. Cicer. *in proœm. libri de Orat.* 3. Et eundem, id quod in auctoribus perscriptus extat, SC. scribendo affuisse. Moris autem fuisse videtur, ut ad Consulis pedes id fieret. *Lampridius* enim *in Heliogabalo* sic scribit: Deinde ubi primum diem Senatus habuit: matrem suam in Senatum vocari jussit: quæ cum venisset, vocata ad Consulum subsellia, scribendo affuit, id est, Senatusconsulti conficiendi testis.

CAPUT IX.

QUÆ FACIENDIS SC. IMPEDIMENTA essent, & si fierent, ubi asservarentur.

SUMMA Senatus voluntas certis de causis interdum sic impediebatur, ut fieri SC. non posset. Primum impedimentum reperio, si legitimus Senatorum numerus non adesset: quo tempore cuivis Senatori dicere Consuli licebat. NUMERA SENATUM: ut superius docuimus. Alterum, cum dies tolleretur, hoc est, cum quis ad usque solis occasum Orationem producebat: quo tempore SC. fieri non poterat: uti superius quoque demonstravimus, ubi de Catone diem exprimente commemoravimus: eoque ille quartæ Verrinæ locus pertinet: Eo die transigi nihil potuit, quod & id temporis erat, & ille pater istius invenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. Tertium, cum quis Tribun. plebis moram imponebat: veluti cum Attilius noctem sibi ad deliberandum postulavit, quo tempore de Cicerone revocando in Senat. agebatur, ut est in Oratione pro Sextio. Quartum, cum quis intercederet: nam (ut scribit Gellius *lib.* 14.) intercedendi ne SC. fieret, jus fuit iis, qui eadem potestate, qua ii qui SC. facere vellent majoreve essent. Memorabile autem est, quod Valer. *lib.* 2. scribit, vetustis temporibus jus non fuisse Tribunis pleb. curiam intrare: ante valvas autem positis subselliis decreta patrum examinasse: ut si quæ ex eis improbassent. rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T. literam subscribi solitam: qua nota significabatur, illa Tribunos quoque censuisse. Jam vero Liv. *lib.* 3. auctor est anno ab V. C. 404. institutum à Valerio & Horatio coss. fuisse, ut Senatusconsulta in ædem Cereris ad Ædiles plebis deferrentur: quæque ante arbitrio Consulum supprimebantur: vitiabanturque: postea tamen ad ærarium ea delata fuisse & Cic. *Philip.* 5. & Sueton. *in Augusto* & Tacit. *l.* 3. testatur. Hactenus de Senatu.

DE SENATUSCONSULTIS

Senatusconsultorum, quædam sunt, quæ proprium nomen habent, quædam sunt anonyma, quæ proprio nomine donata non fuere: Proprio nomine donata hæc sunt.

SC. AEMILIANUM, de fideicommissariis libertatibus, factum est Æmilio Junio & Julio Suet. coss. Ut si quis ex his, qui fideicommissam libertatem ex quacunque causa deberent servo: qui mortis tempore ejus, qui rogavit, non fuerit, isque adesse negabitur, Prætor cognoscat. Et si in ea causa esse videbitur, ut si præsens esset, manumittere cogi deberet, ita esse pronunciet. Cumque ita esse pronunciasset, idem juris fit, quod esset si ita, ut ex fideicommisso manumitti debuisset, manumissus esset, *l. si eum servum.* 28. *§. si quis, ff. de fideicom. libert.*

SC. APRONIANUM, de fideicommissariis hæreditatibus, factum est M. & L. Antoninis Imperatori-

peratoribus, Aproniano, Paulo coss. Ann. 923. Ut omnibus civitatibus quæ sub Imperio populi Romani sint, restitui deberet & posset fideicommissa hæreditas. Sed & actiones in eas ex Trebelliano transferrentur, quin & municipes ad eas admitterentur, ita tamen ut his, quibus restitueretur hæreditas actorem eligerent, & ad agendum, & ad excipiendas actiones, *l. omnibus* 26. *& l. seq. ff. ad Trebell.*

SC. Atticuleianum de libertatibus servorum, factum imperante Traiano, ipso & Articuleio Pæto coss. Ann. 859 Ut quacunque in provincia libertas servo relicta testamento fuerit, Præses ejus provinciæ de ea cognoscat, quamvis hæres non sit ejus provinciæ, *l. non tantum* 51. §. 5. *de fideicommiss. libert.*

SC. Antonianum, de hastis Martiis, in regia mortis, factum Marco Antonio, A. Posthumio coss. Ann. 553. Quod Cæsar Julius L. F. Pontifex nuntiavit, in sacrario in regia hastas Martias movisse, de ea re ita censuerunt: Ut M. Antonius Consul, hostiis majoribus Jovi & Marti procuraret: quod & cæteris diis, quibus videretur placandis uti procurasset, satis habendum censuerunt. Si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet Gell. *lib.* 4. *c.* 6.

SC. Carbonianum de statu liberorum: Ut si cui controversia fiat, an inter liberos sit & impubes sit, causa cognita perinde bonorum possessio detur, ac si nulla de ea re controversia esset: & judicium in pubertatis tempus differtur, & pass. *ff. de carbon. edict.*

SC. Calvitianum, de nuptiis quinquagenarii: Ut si major quinquagenaria minori sexagenario nupserit, nihil ea res ad capiendas hæreditates, & legatas dotes pertineat. Itaque mortua muliere dos caduca erit. Ulp. *c. Instit.* 16.

SC. Claudianum, de nuptiis sexagenarii. Ut qui major sexagenario minorem quinquagenaria uxorem duxerit, perinde habeatur, ac si minor sexaginta annorum uxorem duxisset. Ulp. *c. Institut.* 16.

SC. Claudianum, de provinciis consularibus factum est L. Paulo, C. Marcello Anno coss. 703. Quod M. Marcellus Consul verba fecit de provinciis consularibus, de ea re ita censuerunt. Ut L. Paulus, C. Marcellus coss. cum magistratum inissent a. d. ex Calend. Martiis, quæ in suo magistratu futuræ essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex Calend. Martiis, neve quid conjunctim de ea re referretur à consulibus, utique ejus rei causa per dies comitiales senatum haberent. S. Q. C. facerent. Et cum de ea re ad senatum referretur, à consulibus, eorum, qui in trecentis judicibus essent, sex adducere liceret, si quid de ea re ad populum plebemve lato opus esset, ut Serv. Sulpit. M. Marcellus coss. Prætor Tribuni pleb. quibus eorum videretur ad populum plebemve ferrent, quod ii non tulissent, uti quæcunque deinceps essent, ad populum plebemve ferrent. *Cælius* ad Cicer. *Epist. lib.* 8.

SC. Claudianum, de muliere servo alieno conjuncta: Ut ea mulier, se quæ alieno servo junxerat, domino servi cum bonis suis omnib. addiceretur, *l.* 1. *Cod. de SC. Claud. tol.* Ubi *Justin.* ait denuntiationibus sententia judicum opus fuisse Ulp. *cap. Inst.* 1. Maxima capitis diminutio, inquit, dicitur, per quam civitas & libertas amittitur, veluti cum mulier alieno servo se junxerit, denunciante domino, & ancila facta fuerit, ex SC. Claudiano. Hujus etiam certissimum vestigium est, *l. Lucius* 2. *C. depositi.* Idem autem dicitur de Ingenua muliere, quæ se ad gynæcearium applicavit, *l.* 2. *Cod. de murileg.* Quare autem hoc Claudianum SC. vocetur, satis constituere non possum. Nam Claudii Imp. nomine sic appellatum dicere, nulla ratio est: cum satis constet Senatusconf. non ex Imperatorum, sed ex consulum referentium nomine appellata fuisse. Locum igitur Cornelii Taciti libro 11. considerans, in quo expositam SC. sententiam scribit Pallantem, quem Claudii libertum, & apud illum gratia & auctoritate mirabili præditum fuisse constat, editum ac nominatim a Claudio repertore hujus relationis, ac propterea prætoria insignia, & centies quinquagies H. S. ei decreta fuisse: Venio in opinionem, Claudianum ex illum liberti nomine appellatum esse. Verba Cornelii hæc sunt: Inter quæ inquit, refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ servis conjungerentur, statuitur, statuiturque ut ignaro Domino ad id prolapsa, in servitutem sui consensisset: & qui nati essent, pro liberis haberentur, Pallanti quem repertorem ejus relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia & centies quinquagies censuit consul designatus. His autem ex verbis scrupulus aliquis nascitur, cum *Ulpian. & Justin.* non aliter eam servituti addictam scribant, quam si denunciante Domino desistere noluisset. Video autem Tranquillum in Vespasiano, *cap* 11. scribere, auctorem illum Senatui fuisse decernendi, ut quæ se alieno servo junxisset, ancilla haberetur, Ut suspicari liceat, quod Claudii tempore institutum erat, id Vespasiani auctoritate absolutum fuisse: & à Jurisconsultis totum ei SC. attributum: quod vetustius & Claudii auctoritate inceptum, Claudianum nominarunt. *Hot.* Sunt autem qui Tranquillum hac in re peccasse contendant cum & Senatusc. Claudianum, & id, quod Macedonianum dicitur. Vespasiano tribuit, utcunque esse Claudianum ex Tacito confirmates; Hoc autem SC. sublatum fuit constitutione Justiniani, quæ est unica *d. tit. de Senatusconsulto Claud. toll.*

SC. Claudianum, de quæstione familiæ, cum SC. Silaniano conjungitur, sub *tit. de SC. Silania. & Claud.* Vide SC. Silanianum. SC. Claudianum super collegio aruspicum: Viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque aruspicum. Hujus meminit Cornel. Tacit. *lib.* 11.

SC. Dasumianum de libertatibus fideicommissariis: Ut si ex justa causa absit, qui fideicommissam libertatem servus debet aut pupillus sit, & hoc pronunciatum fuerit, perinde libertas competat servo atque si, ut oportet, ex causa fideicommissi manumissus esset. Item, ut si eum, eosve, quicunque fideicommissam libertatem ex quacunque causa debere pronunciati fuerint, abesse contigerit, perinde habeatur is, qui manumitti jussus est, atque si, ut oportet, ex causa fideicommissi manumissus esset. *l. neque* 63. *& l. non tantum si §. Senatusconf. ff. de fideic. libert.*

SC. Fannianum, De Philosophis & Rhetorib. factum C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala coss. an. 612. Quod M. Pomponius Prætor senatum consuluit de Philosophis & Rhetoribus. De ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius Prætor animadverteret, curaretque, ut si è Rep. fideque sua videretur, uti Romæ ne essent. Gell. *lib.* 15. *c.* 11.

SC. Junicianum, de libertatibus fideicommissariis: Ut si hæres rogatus sit non hæreditarium sed proprium servum manumittere, is servus post pronunciationem, ad libertatem perveniat, sive ex justa causa dominus absit, sive latitet, sive præsens non vult manumittere, sive etiam

quos adoptaverant. Qui magna cum invidia senatum adeunt, jus naturæ, labores educandi adversus fraudem & artes & brevitatem adoptionis enumerant. Satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus gratiam, honores, cuncta & prompta obvia haberent. Sibi promissa legum diu expectata in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret. Tacit. *lib.* 12.

SC. NERONIANUM de quæstione familiæ, vide SC. Silanianum.

SC. NINNIANUM, vide SC. Junianum.

SC. NUMIANUM, vide SC. Junianum.

SC. ORPHITIANUM, de maternis hæreditatibus est: auctores ejus fuerunt Marcus & Commodus Impp. oratione in senatu habita, aut per candidatos recitata: Orphitio & Rufo Cos. Ut filius & filia quamvis patris in potestate sint, ad bona matris intestatæ ante consanguineos vel adgnatos vocentur: sive mater ingenua sit, sive libertina: item sive liberi legitimi sint, sive vulgo quæsiti, *l.* 1. *& pen. ff. ad Tertyl. & Orphit.* spurios tamen matri quæ illustris sit, non succedere, si modo extent ex justis nuptiis procreati, Imp. scribit *in l. pen. Cod. eod.* Quin & illud intelligendum est, ex Impp. constitutionibus nepotes & neptes ad aviæ intestatæ successionem admissos, admissasque, esse, *l. si defunctus 4. de leg. hær. in Cod. Theod. & §. sed cum ds senatusc. Orphit.* Aliud hujus SC. caput extat apud Paulum *lib.* 4 *sent. tit.* 14.

SC. PIGASIANUM, de quarta fideic. retinenda factum Vespasiani Augusti temporibus, Pegaso & Pusione Coss. Ut ei, qui rogatus esset hæreditatem restituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex lege Falcidia ex legatis retinere conceditur, quam si retinuisset, tum omnes actiones, quæ in hæredes hæredibusque dari solent: in eum eique darentur. Is autem, qui partem hæreditatis ex fideicommisso reciperet, legatarii loco esset, hæreditatisque tum commoda, tum incommoda, inter hæredem, & eum, cui reliquæ partes essent restitutæ, communicarentur, interpositis stipulationibus, ad exemplum partis, & pro parte stipulationum. Sed si hæres scriptus hæreditatem adire recusaret, ob id quod diceret sibi eam suspectam esse, quasi damnosam, postulatu ejus, qui restituere rogatus esset, jussu prætoris adiret, totamque restitueret: ita ut ei, & in eum, qui reciperet hæreditatem, actiones darentur. Justin. *jub. tit. de fideicom. hæred.* Ulp. *cap. Instit.* 25. Paul. *lib. sent.* 4. *cap.* 3.

SC. PLANCIANUM, de liberis agnoscendis, & partu subjecto: ut liceat mulieri, parentive, in cujus potestate est, vel ei, cui mandatum ab eis est, si ea se facto divortio prægnantem putet, denunciare intra dies triginta, post divortium connumerandos, ipsa marito vel parenti, cujus in potestate est, vel etiam domi ejus, si nullius eorum copia est. Et si maritus cui denunciatum erit, custodes ad ventrem custodiendum, inspiciendumque non miserit, neque contestato dixerit, eam ex se prægnantem non esse, ut ei quod editum sit, agnoscere sit necesse, *l.* 1. *ff. de liber. agnos.*

SC. PISONIANUM, quod & Neronianum dicitur, de servis obnoxiis venditis. Ut si servus pœnæ propter necatum dominum obnoxius venisset, quandoque animadversum in eum esset, venditor pretium præstaret: ne emptori injuriam fecisse videatur senatus, *l. senatusconf.* 8. *de SC. Silaniano* Vide Senatusc. Silanian.

SC. PERNICIANUM, de nuptiis: Ut qui intra sexagesimum, vel quæ intra quinquagesimum annum, neque liberos susceperit, neque matrimonium contraxerit, licet ipsis legibus post hanc ætatem liberatus esset, perpetuis tamen pœnis teneatur. Ulpian. *cap. Inst.* 16.

SC. PRÆTEXTUM appellamus, nobile illud in Papirii prætextati honorem factum: Uti pueri prætextati deinceps cum patribus in curiam non introirent, præter unum illum Papirium atque ei puero postea prætextati cognomen tum honoris gratia imponeretur. Nota est historia ex Macrobio *lib. Saturn.* 1. *cap.* 6. & Gellio *lib.* 1. *cap.* 23.

SC. RUBRIANUM, de fideicommissariis libertatibus factum est temporibus Divi Trajani, Rubrio Gallo & Cœlio Hispone Coss. Anno 859. Ut si hi, à quibus libertatem præstari oportet, evocati à Prætore adesse noluissent, dum hi neque infantes sint, neque furiosi, neque ab hostibus capti, neque hi, quos religio, aut honestior causa, aut calamitas aliqua, vel major res familiaris, aut capitis famæve periculum aut similis causa moretur: ac ne pupilli quidem, qui tutorem non habent, aut eos habeant, quos earum quæ causa detinetur, & causa cognita, Prætor pronunciasset, libertatem his deberi, eodem jure status servaretur, ac si directo manumissi essent, *l. cum vero* 26. *jubemus. l. neque* 36. *l. si filius* 33. *ff. de fidei. com. libert.*

SC. SABINIANUM, de eo, qui è tribus maribus arrogatus erat: Ut qui unum è tribus alterius liberis maribus adoptasset, ei non minus quam reliquis adoptivis relinqueret, videlicet quadrantem hæreditatis suæ, *l.* 1. *& penultim. §. quæ autem Codic. de adopt. & §. sed et cuncta* 13. ubi Theoph. *de hæred. quæ ab intest.* Videtur etiam ex eodem SC. manasse, quod Justinianus commemorat in *leg. ultim. Cod. de decurionibus* ut qui tres mares haberet, si unum ex iis, qui Decurio esset, in Senatum maximum id est, Romanum allegendum curaret, ei curiæ liberationem pateret.

SC. SILANIANUM, de quæstione familiæ, Augusti temporibus factum est, Dolabella & Silano Cos. Anno 762. ut censet Cujac. *Observ. lib.* 1. *cap.* 18 Uti de servis ejus, qui domi suæ necatus erit, qui quidem sub eodem tecto fuerint, neque opem ei tulerint, nisi qui impuberes fuerint, quæstio publica habeatur: & convicti summo supplicio afficiantur: qui vero non sub eodem tecto, sed in eadem regione fuerint non aliter puniantur, quam si conscii fuerint: ut quod ad causam testamenti pertinens relictum erit ab eo, qui occisus esse dicitur, id ne quis sciens dolo aperiat, recitet, describat, vel aperiendum, recitandum, describendumque ante supplicium de noxiis sumptum, & quæstionem de servis habitam, curet: qui secus fecit, quod eo testamento ei relictum fuerit, publicetur, & in eum qui id fecerit, centum aureorum judicium, datur, quod populare est, *l.* 1. 13. 14. *&* 25. *ff. ad SC. Silania.* Fuit & postea de quæstione familiæ factum aliud SC. Nerone A. 11. & Pisone Coss. ut auctor est Tacitus *lib.* 13. *&* 14. quod Pisonianum dicitur in *l. SC. Silania.* & Neronianum à Paulo *lib.* 3. *Sent.* Putat etiam *Cujacius* hoc SC. Claudianum appellari, in titul. de SC. Silani, & Claudia, neque enim novum est, ut SC. Neronian. dicatur Claudia. Cæterum fuit etiam de quæstione familiæ factum SC. aliud sub D. Marco, ut indicat lex penult. Cod. de his quibus ut indign. neque rem eam Adrianus prætermisit, ut Spartianus auctor est, adeo fuit Imperatoribus curæ dominorum securitas.

SC. STATILIANUM, vel Domitianum, de

 quin-

quinquennii præscriptione. Augusti temporibus factum est, Tauro & Lepido Coss. Anno 763. Ut in cognitione testamenti ejus, qui à familia, sua, occisus esse dicetur, ante habitam de familia quæstionem aperti quinquennii tempus hæredibus constituatur, *l. in cognitione* 13. *ff. ad SC. Silanianum.*

SC. Summum, sive supremum appellatur, quod summis Reip. temporibus fieri solebat: de quo Liv. *lib.* 3. Tantum, inquit, terrorem Hernici incussere patribus, ut quæ forma Senatusconsulti ultimæ semper necessitatis habita est, Posthumio alteri Consulum negocium daretur, videret ne quid Resp. ditrimenti caperet. Salust. *in Catilin.* Itaque (quod plerunque in atroci negocio solet) senatus decrevit: darent operam consules, ne quid Resp. detrimenti caperet. Ea potestas per Senatum more Romano magistratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios atque cives, militiæque imperium, atque judicium summum habere: aliter sine populi jussu nulli earum rerum Consuli jus est, Cæsar *de bel. civi. l.* 1. Quotiescunque fit decretum, darent magistratus operam, ne quid Resp. detrimenti caperet: qua voce, & quo Senatusc. populus Roman. ad arma sit vocatus: factum in perniciosis legibus in vi Tribunitia, in secessione populi, templis, locisque editioribus occupatis.

SC. Trebellianum, de actionibus ab hæredibus in fideicommissarios transferendis, factum est temporibus Neronis, 8. Calend. Septembr. *Annæo Seneca*, Trebellio Maximo Coss. anno 810. Ut cum æquissimum esset in omnibus fideicommissariis hæreditatibus si quæ de his bonis judicia penderent, ex his eos subire, in quos jus fructusve transferretur, potius quam periculosum esse cuique suam fidem: deinceps actiones quæ in hæredem, hæredibusque dari solent, eæ neque in eos, neque his darentur, qui fidei suæ commissum sicuti rogati essent, restituissent, sed his & in eos, quibus ex testamento fideicommissum restitutum fuisset, quo magis in reliquum confirmentur supræ defunctorum voluntates. Hæc Ulpian. *lib* 1. *ff. eod.*

SC. Turpillianum, de accusationibus desertis: factum forsasse Imperat. Nerone, C. Silio, M. Turpiliano coss. anno 809. Ut qui crimen publici judicii detulit: & causa criminis ordinata, id est, inscriptionibus depositis, & fidejussore de exercenda lite præstito, eoque qui accusatur, sub custodia officii facto, non impetrata abolitione ab executione criminis destitit: quippe accusatorem subjecit, aut instigavit, aut mandavit alicui, & instruxit eum ad accusationem capitalem, deinde probationes, allegando excusationes, omisit, qui chirographum ob accusandum dedit, pactionemve aliquam interposuit, aut quid accepit ab adversario, pœna quinque *libra.* 23. auri mulctetur, *l.* 1. *& p. ff. Cod. & ff. ad Turpill. leg.* 3. *in esse*, *de prævaricat. & l. servi. Cod. ad legem Jul. de adulter.*

SC. Tertullianum, de liberorum hæreditatibus matri deferendis, D. Pio, qui adoptionis jure Adrianus dictus, imperante factum est, Tertulla & Sacerdote coss. Ut mater ingenua trium liberorum jus habens libertina quatuor, ad liberorum intestatorum hæreditatem admittatur, sive sui juris, sive in patris potestate sit, ita tamen, ut si filiusfam. sit, parentis jussu hæreditatem adeat: deinde, ut filio mortuo, sui: filia mortua, liberi præferantur matri: utrovis mortuo, pater non etiam avus: item consanguineus, sive solus sit, sive cum eo soror, eidem præferantur: consanguinea vero sola pariter cum matre succedat, *leg.* 1. *&* 2. *ff. eod. lib. Instit.* 3. *titul.* 3. ubi multa ejus capita corriguntur.

SC. Tacitum, cujusmodi fuerit, Capitolinus *in Gordianis* docet his verbis: Omnino exemplum Senatusconsulti taciti non illud est hodie, quam quod vestra clementia convocatis ad interiora majorib. ea disponit, quæ non sunt omnibus publicanda: de quibus etiam adjurare solitis, ne quis ante rem completam quicquam vel audiat, vel intelligat. Hunc autem morem apud Veteres necessitates publicæ repererunt, ut si forte vis aliqua ab hostibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare consilia, vel aliqua constituere, quæ non prius oporteret dici, quam effici, vel si nollent ad amicos aliqua permanere, senatusconsultum tacitum fieri: ita ut non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent, senatores exciperent, senatores omnium officia censualium, scribarumque complerent, ne quid forte proderetur.

SC. Velleianum, de mulierum intercessionibus, factum est M. Silano, & Vellejo Tutore coss. Ne jus adversus mulieres diceretur, qui fidejussoribus & mutuationibus pro aliis intercessissent: cum eas virilibus officiis fungi, & ejus generis obligationibus obstringi, non sit æquum. Ergo in veterem debitorem, aut in eum, qui pro se constituisset mulierem ream dabitur: magis enim ille, quam creditor mulierem decepit. *l.* 1. *&* 2. *ff. eo.* Intercessio autem est, quoquomodo recipiat alienam obligationem, veterem aut novam.

SC. Velleianum, de assignatione libertorum, factum est Claudianis temporibus, Vellejo Ruso. Osterio Sapula coss. Si quis duos pluresve liberos justis nuptiis quæsitos, in potestate haberet, de liberto libertave significasset, cujus ex liberis suis eum libertum, libertamve eam esse vellet is, eave, quandoque is qui eum eamve manumisit, inter vivos vel testamento in civitate esse desiisset, solus ei patronus, solave patrona esset perinde, atque si ab eo eave libertatem consecutus consecutave est, Utique si ex liberis quis in civitate esse desiisset, neque ei liberi ulli essent: cæteris ejus liberis qui manumisit, perinde omnia jura serventur, ac si nihil de eo liberto, eave liberta parens significasset, *l.* 2. *ff. de assig. liber.*

SC. Vincianum, vide SC. Juncianum.

SC. Vitrasianum, de fideicommissis libertatibus, factum opinor Vespasiano imperante, Sulpitio Galbo, Vitrasio Pollione coss. Ut patres servorum, quibus per fideicommissum libertas data est, justo precio æstimentur: atque ita servus ab his, qui rogati sunt, manumittatur: hi autem, eos manumiserunt, precii nomine perinde fratribus & cohæredibus suis obligati sint atque si ob eam rem ex judicati causa cum his agi possit. Nam ante si plures hæredes erant instituti, & inter eos qui fari non possunt, sed non ipse rogatus erat servum manumittere non oportebat intercidere libertatem ob hoc quod cohæredibus suis vendere cum infans non possit, *l. cum quasi.* 30. *§. si plures*, *ff. de fideic. libert.*

SC. Vigintivirale, factum est Augusto Imp. Tiberio & Varo coss. anno 851. Ut viginti viri ex quibus constituerentur, quorum deinceps nullus in senatum allegeretur, nisi quem etiam alium magistratum, cujus ratione Senator posset fieri, gessisset. Hi viginti viri in locum 36. virorum successerunt: quorum tres capitalibus judiciis,

judiciis, alii tres pecuniæ signandæ præfecti sunt: quatuor viis Urbis, decem iis judiciis, quæ ad centum viros forte deferuntur. Ut quoniam nemo facile Tribunatum pleb. petebat: sorte ex iis, qui Quæstores fuissent, dum quadragesimum annum attigissent, deligerentur Dio. *lib.* 54.

SC. VOLUSIANUM, de coitione in litem: ut qui improbe in alienam litem cœunt, vel in accusationem innocentum, ut quicquid ex condemnatione in rem ipsius redactum fuerit, inter eos communicaretur, *lege Julia de vi privata* tenerentur. *l. 6. ff. ad l. Jul. de vi privata & l. 2. ff. de concuss.*

PROPRIUM NOMEN
hæc non habent.

Unum Corollio Pansa, & Acilia Aviola cos. factum D. Adriani temporibus de ædium demolitione, qua dirui quid ex ædificiis negociandi causa, distrahive aut legari prohibetur, *l. 52. ff. de contrah. empt. lib. 40. ff. de leg. lib. 1. l. ul. ff. de damn. infect.* de quo accipiendæ sunt, *l. 45. ff. de don. jur. vir. l. 11. §. si quis illicite, l. 21. §. ul. ff. de leg. 3.* Nec de eo intelligi debet. *l. 2. de ædif. priv. ut notat* Cujac. *Observ. lib. 5. c. 26.*

Aliud Cotta & Messala cos. factum de uxoribus proconsulum & præsidum. Ut si quid uxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, delinquerent ab ipsis ratio & vindicta exigeretur, De quo *leg. 4. §. proficisci ff. de offic. proconsul.* & Tacit. *lib. 3. & 4. Annal.* Alterius ejusdem facti meminit *l. 12. §. servus ff. de accus.*

Aliud Modesto consule, de fugitivis servi factum *l. 1. §. 1. Cod. de serv. fugit.* Quod intelligi putat Briss. *l. 2. in fi ff. ad leg. Fab. l. 35. §. 1. de contrah. empt.*

Alterius quod Neratio Vero & Annio Prisco cos. factum est, meminit *l. 6. ff. ad leg. Corn. de sicar.*

Senatusconsultum de illicitis collegiis, *l. 1. ff. de coleg. illicit. de tutorum & pupillarum nuptiis, l. 4 C. de excus. tutor.*

Senatusconsulta de tutelis, *l. pen. de tut. l. 11. ff. ac testam. tut.*

Senatusconsultum de comitibus liberisque eorum, qui provincias regunt. in *l. 16. ff. de offic. præsid.*

Senatusconsultum de re funeraria, in *l. 12. §. 1. de religiosis demi.*

Senatusconsultum de tabulis signandis, apud Paul. *5. sent. tit. 27.*

Senatusconsultum de his qui voluntate dominorum in libertate morati sunt, *l. 4. C. de fideic. libert.*

Senatusconsultum de proclamantibus ad libertatem, in *l. 3. ff. quib. ad libert. procla.*

Senatusconsultum de his, qui post manumissionem originem ceperunt, in *l. 1. C. de ingen. manumis.* de accipienda est, *l. 3. ff. si libert. ingen. esse* dicat, quæ ejus senatusconsulti verba quædam exponit *l. 23. ff. de libert. caus.*

Senatusconsultum, quod in pecuniam ludere vetuit, *l. 2. de aleator.*

Aliud Juventio Cleso iterum & Neratio & Marcello cos. Hadriani temporibus factum, in *l. ul. de ser. reip. manum.* quo lex Vectibulici, vel Vectii Libyci (ut est in manu. cod.) qua manumissi à Rep. civitatem Roman. consequebantur, ad provincias porrecta est.

Senatusconsultum, quo pecuniæ ususfruct. constitutus est, per cautionem *l. 1. C. de usufr. 1. ff. de serv. leg.*

Senatusconsultum de censuum veterum & monumentorum fide *l. 6. C. de probat.*

Senatusconsultum de famosis epigrammatis & libellis, *l. ult. §. ul. ff. de injur. l. 18. §. ul. qui testam. fac.*

Senatusconsultum, de mortis causa donationibus *l. 35. ff. de don. caus. mort.*

Aliud item, quo calumniæ causa publico judicio damnati postulare apud pedaneos judices prohibentur, *l. 1. §. item Senatuscons. ff. de postulat.*

Aliud de ictu. *l. 15. C. ex quib. caus. infam. irrog.*

Aliud quo pluribus legib. ad idem crimen rei fieri prohibentur: *l. 14. ff. de accusat.*

Aliud de his, qui matrimonii causa manumittuntur, *l. 18. ff. qui & à quib.*

Aliud auctore Hadrian. factum de natis ex cive Roman. cujus Ulpian. *in Instit. titul.* 2. meminit, aliud item, quo prohibentur legati ante perfectam legationem negotiis vel privatis rebus obstringi, *l. 12. ff. de legationib.* Quo referenda est *l. 8. in fi. eod. tit.*

Senatusconsultum quo cautum erat, ut mulier posset in sua re quem de falso accusare, *l. 5. C. qui accus. non pos.* Meminit *l. 2. ff. de accusat. & l. 2. C. de calumniator b.*

Senatusconsultum, in *l. 15. si quis se scribat. ff. de milit. testam. & l. 14. in princ. l. 15. §. item senatus, ff. ad legem Cornel. de fals. l. 3. & l. ultim. Cod. de his, qui sibi adscrib.* Libonianum accipiendum est.

Senatusconsultum Ælio Tuberone & Fabio Max. cos. ne circum aquæ ductus quæ per prædia privatorum deducuntur, arbores aliter habeantur, quam dextra lævaque intermissis pedibus 15. ut refert Jul. Frontinus *lib. de aquæ ductibus.*

Aliud, ne quisquam, cui à fisco aliquid peteret, alia instrumenta delatori cogatur edere, quam quæ ad eam causam pertinerent, ex qua se deferre professus esset; *l. 3. de edendo.*

DE MAGISTRATIBUS ROMANIS.

MAGISTRATUS extraordinarios & ordinarios *Carolus Sigonius* in *Livium* sic exponit. Est, inquit, intelligendum magistratus omnes cum potestate fuisse, cum imperio vero non nisi eos, quibus nominatim mandatum esset imperium: auctore enim *Festo*, cum potestaste esse dicebatur ille, qui alicui negocio præfectus esset cum imperio, cui nominatim imperium delatum esset. Mandabatur autem imperium his duntaxat magistratib. cum usus Reipub. postulabat, Dictatori, Consuli, Prætori. Erat autem imperium rei militaris administrandæ facultas. Quod *Cic.* dixit *in Philip.* 5. Demus imperium C. Cæsari, sive quo res militaris administrari non potest. Neque vero eodem tempore mandabatur magistratus, & imperium, neque iisdem comitiis. Nam imperium primum, deinde provincia cum imperio deferebatur, & magistratus quidem ut consulatus ac prætura centuriatis comitiis imperium vero curiatis. Sic enim Livius *lib.* 5. Comitia curiata, quæ rem militarem continent: centuriata quibus consules, tribunosque milites creatis, & *lib.* 9. Et legem curiatam de imperio ferenti triste omen diffidit, quod Fauciæ curiæ fuit principium duabus, insignis cladibus, & Cic. *ad Appium*, Appius dixit, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam, si lex curiata non esset, se comparaturum cum collega sibique successurum, legem curiatam consuli ferre opus esse, necesse

necesse non esse, se quoniam ex SC. provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quod in urbem introisset, *lib.* tamen 26. ait *Livius*. Jussi deinde inire suffragium, ad unum omnes non centuriæ modo, sed etiam homines P. Scipioni imperium esse in Hispaniam jusserunt. Atque hæc quidem ita. Institutum est etiam, ut consulibus & prætoribus postquam magistratu abiissent prorogaretur, si tempora Reipub. poscerent, imperium, iique pro consulibus & pro prætoribus rem gererent. Qui primus pro cos. rem gesserit prorogato ex consulatu imperio Q. Publius Philo fuit, qui idem etiam procos. triumphavit, ut Liv. *lib.* 8. est auctor. Q. autem Valerium Faltonem propr. primum de Sicilia triumphasse invenio in triumphis Capitolinis eundem vero prætorem etiam rem in Sicilia gessisse scribit Valerius de jure triumphandi. Fieri etiam poterat ut ex prætura pro consule mitteretur, id est, cum imperio consulari, & cum XII. fascib. ut cos. non VI. ut præt. ut L. Æmilius ex *Plutarch.* & L. Gellius *primo de leg.* Cic. Adde, quod imperium etiam privatis extra ordinem mandatum est, quibus autem mandatum erat, ii pariter pro cos. & pro præt. rem gesserunt. Primus, cui mandatum est hoc modo, T. Quintius fuit, de quo Liv. *lib.* 3. scribit. Visum est pro consule T. Quintium subsidio castris cum sociali exercitu mitti. Pariter P. Scipio in Hispaniam privatus cum imperio missus est, atque alii quidem post eum, donec eo prætores cum imperio mitti cœpti sunt. Item Octavius de quo 12. Philip. *Cicero* Imperium Cæsari extraordinarium mea sententia dedi, nam propr. ut esset, decreverat. Ex his intelligi potest, proconsules aut proprætores, vel si cum prorogato ex magistratu, vel si cum extraordinario essent imperio, sine Magistratu fuisse, quod item ex Cicerone *lib.* 2. *de div.* confirmatur. Bellicam rem administrari majores nostri non nisi auspicato voluerunt, quam multi sunt, anni, cum bella à proprætoribus & proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? Neque enim nisi magistratus habebant auspicia vel majora, si majores, vel minora, si minores essent. Quia vero hactenus triumphus non erat decretus iis, qui privati extra ordinem rem gessissent, propterea P. Scipioni ex Hispania non est decretus. Primus L. Lentulus ex his, ut ovans urbem iniret, obtinuit, post Pompejus etiam de Mithridate triumphavit. De L. autem Lentulo sic Livius *lib.* 41. Res triumpho dignas esse censebat Senatus, sed exemplum à majoribus non accepisse, ut qui neque Dictator, neque Consul, neque Prætor res gessisset, triumpharet, pro consule illum Hispaniam, non consulem, aut prætorem obtinuisse, decurrebatur tamen eo, ut ovans urbem iniret, intercedente T. Sempronio Longo Tribuno pleb. qui nihilo magis id more majorum, aut nullo exemplo futurum dicebat, postremo victus consensu patrum tribunus cessit, & ex SC. L. Lentulus ovans urbem ingressus est. Eadem ratione quæstori aliquando imperium datum est, ut ait Sallust. *in Catil.* Postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est adnitente Crasso. Postremo institutum est etiam, ut quotannis consulares, & prætoriæ provinciæ decernerentur, in quas consules, aut prætores post magistratum accepto imperio mitterentur (quemadmodum ex Ora de proconsul intelligi potest) iidemque pariter proconsules, & proprætores dicerentur. Factum est autem, ut aut proxime postquam magistratu abiissent, aut aliquot annis interpositis, in provincias irent. Si autem subito ibant, ut P. Lentulus in Ciliciam, tum ordinario imperio utebantur, si spacio annorum interposito, ut in eandem *Cicero*, extraordinario Itaque ipse de semetipso ait *ad Attic. lib.* 9. Faciam ut summa modestia, & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Idem ne Proprætoribus etiam judicandum est. Quod Cælius ad Ciceronem docet, his verbis: Senatui placere in Ciliciam provinciam, inque reliquas octo provincias, quas Prætorii propræt. obtinuerunt eos, qui Prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex SC. cum imperio in provincias mitti oporteret, eos sortito in provincias mitti oportere. Ne autem mendum esse librorum quis putet, animadvertere oportet, Prætorem sæpe pro proprætore poni. Ut C. Verres Siciliæ prætor, id est, cum prætorio imperio, postquam prætor urbanus fuerat. Item Prætorem pro proconsule. Ut C. Cæsar Galliæ prætor. P. Rupilius Siciliæ, in quas provincias ex consulatu missi sunt. Item consulem pro proconsule, ut cum ait *Livius* P. Scipionem consulem in Africa bellum gessisset, & alia ejusmodi, cum tamen Scipio in Africam post consulatum venerit prorogato consulari imperio.

Magistratus apud quem legis actio est, vide Legis actio.

MAGISTRATUUM ROMANORUM
Index Alphabetico Literarum ordine descriptus.

Aedilas plebis duo primum creati sunt anno 261. auctore Dionys. Halicarnasseo *libro sexto*. Curules vero anno 388. Ut *Livius* in fine *lib.* 6 testatur. Utrique magistratum Kal. Januar. inibant. ut Cicer. *Verrin.* 2. est auctor. Curulium autem triplex fuit procuratio, primum ut ludos, facerent, deinde ut ædes sacras publicasque, item vias publicas tuerentur, postremo ut ne in mancipiorum venditione, & mensuris fraus admitteretur, quod ex Verr. & edicto Curulium intelligitur, quod extat *lib. Pandect.* 21. His ergo de rebus quemadmodum anno suo jus dicturi essent, Prætorum exemplo edicebant, deinde in sella curuli considentes, ex edicto suo jus reddebant, nam sellam curulem eos habuisse, idem *Ciceronis* locus ostendit. Plebejorum autem quadripartitam *Dionys. Halicar.* procurationem facit in *lib.* 6. Ut essent Tribunorum pleb. administri cum res postularet. De rebus ad se ab illis delatis judicarent, loca sacra & publica tuerentur, annonæ curam susciperent. Cum autem Curulibus *Cicero* sacrarum & publicarum ædium procurationem attribuat, arbitror distinctam postea eorum curam ita fuisse, ut Curules ludos omnes præter plebejos, hi plebejos solos curarent, illi ædes sacras & publicas, itemque vias, hi privatas & cloacas tuerentur, illi mancipiorum venditionibus, hi annonæ præessent. *Tullius* autem in *lib. de legat.* 3. hæc omnia permiscet, nec singula singulis attribuit, Suntoque Ædiles (ait) curatores urbis, annonæ, ludorumque solennium. Cum autem Ædiles plebis Tribunorum, administri tantum essent, nec propriam jurisdictionem haberent, sed de rebus tantum ad se tribunorum arbitrio delatis cognoscerent, edictum eos nullum proposuisse verisimile est, nunc veterum scriptorum auctoritates, ex quibus adolescentes de hujusce magistratus vi ac potestate æstimare possint subjiciemus. Varro *lib. de ling. Lat.* 4.

Ædilis,

Ædilis, qui ædes sacras & privatas procuraret. Cicer. *Verric.* 7. Nunc sum designatus Ædilis: habeo rationem quid à populo Roman. acceperim: nihil ludos sanctissimos maxima cum ceremonia Cereri, Libro, Liberæque faciendos: mihi Floram matrem populi Roman. plebique Rom. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati: maxima cum dignitate & religione, Jovi, Junoni, Minervæque esse faciundos, mihi sacrorum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse commissam. *Livius* in fin. *lib.* 6. *de Currulib.* Recusantibus ferias Latinas curare Ædilibus plebeis, conclamatum à patritiis est juvenibus, se id honoris Deum immortalium causa libenter acturos, ut Ædiles fierent, quibus cum universis gratiæ actæ essent, factum SC. ut duos viros Ædiles ex patribus Dictator populum rogaret, patres actores omnibus ejus anni comitiis fierent. Ædiles idem scribit *libro* 30. & viatores scribas habuisse. Pompo. *leg.* 2. *de orig. jur.* Itemque ut essent qui ædibus præessent, in quibus omnia scita sua plebs defendebat: duos ex plebe constituerunt, qui etiam Ædiles appellati sunt. Idem, Tunc ut aliquo pluris Patres haberentur, placuit duos ex numero Patrum constitui, ita facti sunt Ædiles curules. Reperio præterea Ædiles de stuprorum licentia quam mulieres profitebantur decrevisse. Tacit. *lib.* 2. Eodem anno gravibus Senatus decretis libido fœminarum cœrcita, cautumque ne quæstum corpore faceret, cui unus, aut pater, aut maritus eques R. fuisset: nam Vestilia Prætoria familia genita licentiam stupri apud Ædiles vulgaverat, more inter veteres recepto, quo satis pœnarum adversus impudicas in ipsa professione flagitii credebant, Suetonius in Tiberio, Fœminæ famosæ ut ad evitandas legum pœnas jure ac dignitate matronali ex solverentur, lenocinium profiteri cœperunt: & ex juventute utriusque ordinis profligatissimus, quisque famosam judicii notam sponte subibant. Idem præterea quæ iter in publica via impediebant, frangere atque conscindere poterant: ut intelligitur ex *l.* 12. *ff. de peric.* & comm. mensuras item iniquas confringere. *l.* 13. *§.* 8. *ff. locat.* qua de re *Juvenalis* sic, Et de mensura vis dicere, vasa minora, Frangere pannosus vacuis Ædilis ulubris. Item in venalitios animadvertere. *l.* 12. *de decurion.* Scribit etiam Taci. *lib.* 13. Ædiles pignora cepisse, & mulctam irrogasse. Cohibita, inquit, arctius & Ædilitia potestas, statutumque quantum Curules, & quantum plebeii pignoris caperent. Dio *lib.* 53. *in fin.* Anno 731. Ædili quidem plebis mortuo C. Calpurnius, qui tamen ante Ædilis Curulis fuerat, successit, quod, alias factum fuisse, memoriæ proditum nusquam est. *Festus Pomp.* Ædilis initio dictus est magistratus, qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam privatarum curam gerebat. Postea hoc nomen & ad magistratus translatum est. Dictus est autem Ædilis, quod facilis, ad eum plebis aditus esset. Sed & Ædilatus dicebatur eadem dignitas, sicut Pontificatus. Gellius *lib.* 13. *c.* 14. Qui potestatem neque vocationis populi viritim habent, neque prehensionis, eos magistratus à privato in jus quoque vocari est potestas, M. Lepidus Ædilis Curulis à privato ad prætorem in jus est eductus: nunc stipati servis publicis non modo prehendi non possunt: sed etiam ultro summovent populum. Plutarchus *in Mario*, post Tribunatum majorem Ædilitatem petivit. Duo enim erant ordines Ædilium, alter in quo ipsi Ædiles in jure dicendo sellis incurvos pedes habentibus utebantur, & hic nomen magistratus retinebat alterum plebejum magistratum appellabant. Eodem die de utroque comitia fiebant. Livius *lib.* 3. Institutum est etiam ab iisdem consulibus, ut Senatusconsulta in ædem Cereris ad Ædiles pleb. deferrentur, quæ ante arbitrio Consulum supprimebantur, nunciabanturque.

Ædiles Cereales, Pomp. *l.* 2. *ff. de orig. jur.* Deinde C. Julius Cæsar duos Ædiles creavit, qui frumento præessent, & à Cerere Cereales constituit. Dio *l.* 43. *in fi.* Anno ab V. C. 710. primum sex Ædiles sunt constituti, duo patritii, qui Cereris Ædiles dicerentur, quatuor plebeii, isque mos ad nostram usque ætatem perductus est.

CENSORES.

Censores duo primum creati sunt, Papirius & Sympronius Anno 310. auctor Livius *lib.* 55. & *lib.* 10. Varro *de ling. lat.* Censor ad cujus censionem, id est, arbitrium censeretur populus. Festus *lib.* 3. Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quantum illi censuerint Liv. *lib.* 4. Censores dicti, quod censui agendo præessent Cic. *de legib.* 3. Censores populi ævitates, soboles, familias, pecuniasque censento. Urbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuento: populique partes in tribus distribuunto exin pecunias, ævitates, ordines partiunto. Equitum peditumque prolem describunto. Cœlibes esse prohibento, mores populi regunto, bini sunto, magistratum quinquennem habento, eaque potestas semper esto. Pedianus *in Divinat.* Cic. Regendis moribus civitatis Censores quinto quoque anno creari solebant: hi prosus cives sic notabant, ut qui senator esset, ejiceretur Senatu, qui eques Rom. equum publicum perderet: qui plebejus, in Ceritum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc esset civis tantum, ut pro capite suo tributi nomine æra penderet: iidem completo quinquennio urbem lustrabant, & Suovetaurilia sacrificia, de sue, ove, tauro, faciebant, eorum notam successores plerumque solvebant. Cic. *de offic.* 3. Nulla de re diligentius, quam de jurejurando Censores judicabant, Liv. *lib.* 40. Comitiis perfectis Censores in campo ad aram Martis in sellis curulibus consederunt,

derunt. Eorum autem officium erat legere Senatum recensere equites, agere censum, lustrum condere. In omnib. precationibus hæc verba nuncupabant ut ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eveniat. Censori autem defuncto nunquam aliquis sufficitur. Auctor idem Liv. *lib.* 5. 6. 9. & Plutar. *in viris*, Livius item *lib.* 4. & 9. Censuram primo quinquennem fuisse scribit, deinde Mam. Æmilium Dictatorem legem tulisse; ut censura, quæ antea quinquennalis fuerat, annua & semestris esset. Plutar, *in Pompejo* Mos erat Romanis, ut equites qui per legitimum tempus militassent, equum per medium forum coram Censoribus ducerent: & apud illos Imperatores sub quibus stipendia meruissent, nominarent. Vide præterea Gellium *lib.* 13. *c.* 14. Plutarchum *in Flaminio*, & in *Catone Majore*. Livium *lib*, 29. qui curam publicarum tabularum Censorum propriam fuisse scribit, & jus sartorum tectorum exigendorum ad eosdem pertinuisse quod idem Pedianus *in Verri*, 3. confirmat. Et de nota Censoria *Val. Max.* item Cic. *in Cluentiana* Liv. *lib.* 29. Censores Marcus Porcius & L. Valerius metu mixta expectatione Senatum legerunt: septem moverunt senatu, ex quibus unum insignem & nobilitate & honoribus L. Quintium Flaminium Consularem, Patrum memoria, inquit, institutum fertur; ut Censores motis è Senatu adscriberent notas. Catonis & aliæ quædam acerbæ Orationes extant in eos quos aut Senatorio loco movit, aut quibus equos ademit. Longe gravissima in L. Quintium oratio est, quasi accusator ante notam non censor post notam usus esset, retinere Quintium in Senatu si tum Censor esse potuisset.

CENTUMVIRI.

Centumviri Magistratus quidem non erant, sed cum à Cic. *lib. de leg.* 3. ii qui lites contractas judicabant, hoc est, vel Centum viri, vel certe decem viri in minorum magistratuum ordinem referantur, de iis quoque hoc loco dici posse, non incommode judicavimus Festus *libro* 3. Centum viralium judicia, à Centum viris sunt dicta. Nam cum essent Romæ XXXV. tribus, quæ & Curiæ sunt dictæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad judicandum, qui Centum viri appellati sunt, & licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, Centum viri sunt dicti. Cic. *lib. de Orat.* 1. Nam volitare in foro, hærere in jure, ac Prætorum tribunalibus, judicia privata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate & jure certetur: jactare se in causis Centum viralibus in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluvionum, circumluvionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut ratorum, cæterarumque rerum innumerabilium, jure versentur, &c. Eosdem *de inoffic. test.* cognovisse, patet ex *l.* 13. & 17. *ff. de offi. test.* Ovid. *lib. de Ponto.* 3.

Utique fui solitus, sedissem forsitan unus;
De centum judex in tua verba viris.

Posterioribus autem temporib. eorum jurisdictio multum crevit quemadmodum ex iis, quæ subiiciam quivis sua sponte intelliget. Fab. *lib.* 4. *cap.* 1. Quibusdam in judiciis, maximeque capitalibus, ut apud Centum viros, ipsi judices exigunt solicitas & accuratas actiones, contemnique se, nisi in dicendo etiam diligentia appareat, eredunt: nec doceri solum, sed etiam delectari volunt. Idem *lib.* 5. *cap.* 2. Præjudicia versantur etiam in judiciis, cum de causa pronunciatum est, ut in assertione secunda, & partibus Centum viralium, quæ in quas hastas divisæ sunt. Idem *lib. XI. cap.* 1. Etiamsi apud alios judices agetur, ut in secunda assertione, aut in Centum viralibus judiciis duplicibus parte victa. Cornelius Tacitus *in lib. de Oratore* Lege Pompeja omnia apud Prætores gerebantur, apud quos quod majora olim negotia exerceri solita sunt, quod majus argumentum, quam quod causæ Centum virales, quæ nunc primum obtinent locum, adeo splendore aliorum judiciorum obruebantur, ut neque Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cælii, neque Calui, non denique ullius magni Oratoris liber apud Centum viros dictus, legitur, exceptis Orationibus Asinii. Plin. *lib. Epist.* 2. Distringor, centum viralibus causis, quæ me exercent magis quam delectant. Sunt enim pleræque parvæ, & exiles, raro incidit vel personarum claritate, vel negocii magnitudine insignis, ad hoc perpauci, cum quibus interdicere. Cæteri audaces, atque magna ex parte adolescentuli obscuri declamatum huc transeunt, tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros à Centum viralibus causis auspicari, ut ab Homero in Scholis. Actus est autem postea Centum virorum numerus manente tamen semper nomine, divisusque in quatuor Consilia. Plin. *lib.* 6. *Epist.* Femina splendide nata, nupta Prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre intra undecim dies, quam ille novercam ei amore captus induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum & octoginta (tot enim quatuor Consiliis conscribuntur.) His autem Prætor præerat, quemadmodum idem *lib.* 5. significat his verbis: Hoc facto Nepotis commotus Prætor, qui Centum viralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Erant autem Centum virorum Consilia quatuor, in quadam basilica inter se usque adeo proxima, ut actiones unius Tribunalis ab alio exaudiri possent, ut ex eodem Plinio *lib.* 2. intelligimus. Quintilianus *lib,* 12. *de Trachallo* loquens: certe inquit cum in Julia basilica diceret primo tribunali, quatuor autem judicia, (ut moris est) cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini.

CONSULES.

Consules exactis Regibus quo creari cœpere anno CCXLV. Ut Livius *in fin. lib.* 1. tradit: & *lib.* 2. Omnia jura, inquit, omnia insignia primi Consules tenuere si id modo cautum est, ne ambo fasces haberent, duplicatus terror videretur. Varro *lib.* 4. Consul nominatus, quod consulere populum, & senatum debet: nisi illine potius, unde Actius in Bruto, Qui recte consulat, Consul fiat. Cic. *de legib.* 3. Regio imperio duo sunt: iisque præeundo, judicando, consulendo, Prætores judices, Consules appellantor, militiæ summum jus habento, nemini parento. Ollis salus populi suprema lex esto. Pompo. *l.* 2. §. 8. *de orig. jur.* Consules ab eo

dicti

dicti sunt, quod plurimum Reipublicæ consulerent. Lege lata summum eis jus delatum est, provocatio ab iis populo concessa prohibitum eis ne possent in caput civis Rom. animadvertere injussu populi, solum relictum est illis ut coercere possent: & in vincula publica deduci juberent, Nonius Marcellus, Consulum & Prætorum proprietas, quod consulant, & præeant populis auctoritate *Varronis* ostenditur *de Vita populi Rom. lib.* 2. Quod iidem dicebantur Consules & Prætores; quod præirent populo, Prætores: quod consulerent Senatui: Consules, Polybius *lib.* 6. Consules antequam ex urbe legiones educant, urbanarum rerum omnium jus atque imperium habent. His enim cæteri omnes magistratus, Prætor, Tribunus pleb. parent ac subjecti sunt. Hi legationes in curiam introducebant: quæ celeriter statuenda sunt, decernunt: quæ & deliberanda sunt, ad Senatum referunt, quæ verò à Senatu decreta sunt: ea ut perficiantur ipsorum officium est, quinimo & quæ de Republ. per populum transigenda & perficienda sunt, eorum officium est perpendere, ac diligenter examinare, concionem, quoties opus est advocare) Senatusconsulta ad populum referre, quicquid major pars jusserit, exequi. Quinetiam in his quæ ad belli apparatum & castrensem disciplinam pertinent, hi summum imperium habent. His jus est sociis quicquid visum fuerit, imperare. Tribunos militum creare, delectum habere, ad hæc de iis qui sub imperio eorum sunt in castris, arbitratu suo supplicium sumere. His præterea licet cos comitante Quæstore, ac sedulo imperata faciente; publici æris quantum res ipsa tulerit, impendere. Hæc *Polyb.* Constat autem ex Cicerone *Philip.* 5. Legitimum consulatus annum fuisse 43. ex Muræniana & *lib. Epist.* 7. & Livii *lib.* 1. centuriatis comitiis eos creari consuevisse. ex Pediano *in Ver.* 2. diem Comitiorum consularium fuisse 9. Cal. Sextil. ex *Philip.* 2. & Plutarcho *in Cic.* Consules capitis, pignoribus Senatores qui nec aderant, & quibus causa non erat, coercuisse, & Livii *libr.* 42. tam ad bellum proficiscerentur, votis in Capitolio nuncupatis paludatos ex urbe exiisse, omnibus ordinibus eos comitantibus, ex *Verrin.* 3. designatos in comitiis consules domum à multitudine deduci solitos, ex locis innumeris, eosdem Cal. Januariis magistratum iniisse: pompamque insignem adhibitam fuisse, qua de re versus Ovidii pulcherrimos ex *lib.* 4. *De Ponto* subscribemus.

Ergo ubi Jane biceps longum reseraveris annum,
Pulsus & à sacro mense December erit,
Purpura Pompejum summi velabit honoris,
Ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere jam videor rumpi pene atria turba,
Et populum lædi deficiente loco.
Templaque Tarpeja primum tibi sedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota Deos.
Colla boves niveos certa præbere securi.
Quos aluit campis herba Phalisca suis.
Curia te excipiet, patresque ex more vocati.
Intendent aures ad tua verba suas.
Inde domum repetes toto comitante Senatu,
Officium populi vix capiente domo.

Item Elegia IX.

Dùmque latus cinget, sancti tibi turba Senatus,
Consulis ante pedes ire juberet eques.
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
Gauderem lateris non habuisse locum.
Ne querulus turba quamvis eliderer, essem:
Sed foret à populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noris, quam me vulgaria tangant,
Spectarem qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sella nossem formata curuli.
Et totum Numida sculptile dentis opus.
At cum Tarpejas esse deductus in arces,
Dum caderet jussu victima sacra tuo.
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem.
Audisset, media qui sedet æde Deus.

Idem etiam Elegia sequenti de extraordinaria Consulis potestate, nonnulla scribit, quæ quia nusquam alibi me legisse memini subjiciam.

Aut reget ille suos dicendo jura Quirites,
Conspicuum signis cum premet altus ebur:
Aut populi reditus positam componet ad hastam.
Et minui magna non sinet urbis opes:
Aut ut erunt patres in Julia templa vocati,
De tanto dignus Consule rebus aget:
Aut feret Augusto solitam, natoque salutem,
Deque patrum noto consulet officio.

Item Elegia IX.

Hac modo te populo reddentem jura videbit,
Et se secretis finget adesse tuis.
Nunc longi reditus hasta se opponere lustri,
Credet & exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba senatu,
Publica quærentum quid petat utilitas.
Nunc pro Cæsaribus superis decernere grates,
Albave opimorum colla ferire boum.
Seu trepidos ad jura decem citas hasta virorum,
Et firmare jubet centeno judice causas.

DECEMVIRI.

Decemviri Reipub. administrandæ primum creati sunt, mortuo Romulo. Patres enim centum à Romulo creati, decem decuriis factis, singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociarunt. Decem imperitabant: unus cum insignibus imperii, & lictoribus erat, quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat. Hæc Livius *lib.* 1. Dionysius autem *libr.* 2. scribit, ducentos patres fuisse, & imperium decuriis factis uni, eodem modo commisisse.

Decemviri Reipubl. administrandæ secundo creati sunt anno 302. hac de causa plebs de nimio Consulum imperio querebatur, qui jus non è certis legibus, sed arbitrio suo dicerent. Petitis igitur è Græcia legibus senatusconsulto, & plebiscito confirmatum est, ut omnibus abrogatis magistratibus, Decemviri cum summo imperio crearentur: qui decimo die jus populo singulis redderetur, & eo die penes Præfectum juris fasces XII. essent: collegis novem singuli accensi apparerent, Livius *lib.* 3. Dionys. *lib.* 10. Pompon. *in leg.* 2. *§.* 13. *de orig. jur.* Et cum placuisset leges quoque ferri, latum est ad populum, uti omnes magistratu se abdicarent, quo Decemviri constituit anno uno cum magistratum prorogarent sibi, & cum injuriose tractarent, neque vellent deinceps sufficere magistratibus ut ipsi, & factio sua perpetuo Remp. occupatam retinerent: nimia atque aspera dominatione eo rem perduxerunt, ut exercitus à Rep. secederet.

DECEMVIRI, litibus (ut olim loquebantur) judicandis, quo tempore creati fuerint, non reperio. Lites autem eos causasque privatas judicasse, in quibus de jure controversia non erat, multis ex locis constat Lucanus ad Pisonem, Pomponius *l. 2. §. 16. de orig. jur.* Deinde cum esset necessarius magistratus, qui hastæ præessent, decem viri litibus judicandis sunt constituti. *Sueton.* Augusto, Auctor fuit, ut Centum viralem hastam, quam Quæstura functi consueverant cogere, Decem viri cogerent, Cicero *pro Cæcinna.* Cum Aretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decem viris religionem injecisset, Decem viri prima actione non judicaverunt. Item pro Domo, si Decem viri Sacramentum in libertatem injustum judicassent, tamen quotiescunque vellet quis, hoc in genere rem judicatam referre posse voluerunt. *Dio* præterea *lib.* 54. scribit decem viros iis judiciis quæ ad Centum viros forte deferebantur, præfuisse. Cicero *in Oratore*, Plane duorum virorum judicium, aut Trium virorum capitalium, aut Decem virorum litibus judicandis, dico nunquam.

DICTATORES.

DICTATOR inde nomen invenit, quod (ut inquit *Varro*) à consule dicebatur, cui dicto audientes omnes essent, nam ut Dionys. *lib.* 5. Plutarchus in *Marcello*, & Livius *libro* 9. 22. & 23. tradunt, non à populo comitiis, ut cæteri magistratus: sed à consule captatis auspiciis, nocte, ac silentio dicebatur. *Plutarcus*, Dictator non à populo, aut à patribus, creari potest, sed alter consulum, quem vult Dictatorem dicit. Unde quia ita divus fit, Dictator appellatur: *Dionys.* autem Senatusconsf. factum scribit, ut consules qui tum erant, magistratusque reliqui se abdicarent, unusque vir quem Senatus nominaret; populus sciceret, haud amplius quam per sex mensium spatium sine provocatione, & majore quam consules potestate imperaret. Causam creandi Cicero *de legib.* 3. sic explicat. Ast quando duellum gravius discordiæ civium poscunt, Dictator esto, ne amplius sex menses, si Senatus creverit: idem juris quod duo consules teneto. Isque ave sinistra dictus, populi magister esto. *Dionysius* ejus imperium *lib.* 5. sic exponit. Οὗτος πρῶτος ἐν Ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη πολέμου τε καὶ εἰρήνης, καὶ πάντων ἄλλων πραγμάτων αὐτοκράτωρ. ὄνομα δ' αὐτῷ τίθενται δικτάτορα, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κελεύειν καὶ διατάττειν, ὅτι θέλοι, εἴτε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ. Pomponius *l. 2. §. 10. ff. de orig. jur.* Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & quædam acriora à finitimis inferrentur: interdum re exigente placuit majoris potestatis magistratum constitui. Itaque dictatores proditi sunt, à quibus nec provocandi jus fuit, & quibus etiam capitis animadversio data est. Hunc magistratum quoniam summam potestatem habebat, non erat fas ultra sextum mensem retinere. *Festus*, optima lege cum dicebatur in magistro populi faciendo, qui Dictator dicitur: quam plenissimum posset jus significatur. Præter superiores causas, quibus Dictator creabatur, nimirum Rei gerendæ & seditionis sedandæ: invenio creatum etiam fuisse clavi in pestilentia figendi causa, de quo Liv. *lib.* 7. commemorationem Comitiorum habendorum, eodem auctore *lib. 7. & 9.* Quæstionis exercendæ, ut apud eundem *lib.* 9. Ludorum faciendorum, Senatus agendi feriarum Latinarum, ut passim apud eundem legimus. Tantum autem illius erat imperium, ut eo creato magistratus omnes præter Tribunos pleb. imperio sese abdicarent, auctor Plutarch. *in Fabio.* Duo vero esse Dictatores non poterant, ac ne Dictator quidem sine magistro equitum, auctore Dionys. *lib.* 5. & Livio 23. neque extra Rom. agrum, hoc est. Italiam dici poterat: ut idem *lib.* 27. scribit. Nonnunquam & Senatus populum rogati decernebat, ut quem vellet Dictatorem juberet, qui deinde à Consule diceretur: cujus rei exemplum extat apud Livium *lib.* 27. Quin & L. Cornelius Sylla Dictator à L. Valerio Flavo Interrege dictus est. auctore Appian. *libro de bell. civil.* Cajum autem Julium Cæsarem Senatus Dictatorem creavit. Ut Plutarch. *in ejus vita* scribit.

DUUMVIRI.

DUUMVIRI CAPITALES dicebantur qui de perduellionis crimine, judicabant Livius *lib.* 1. De Tullo Rege loquens, Duumviros inquit, qui Horatio perduellionem judicent secundum legem facio. Lex horrendi carminis erat. Duumviri perduellionem judicent: si à Duumviris provocarit, provocatione certato, si vincent, caput obnubito: infelici arbori reste suspendito: verberato, vel intra pomœrium, vel extra pomœrium. Duravit hic mos stante semper Rep. Itaque C. Rabirius à Julio Cæsare, & L. Cæsar: Duumviris perduellionis damnatus est, sed ad populum provocavit: ut ex Ciceronis *Oratione pro eo & Suetonio*, & Dionis *lib.* 37. notum est omnibus Cicero in Oratore, plane Duumvirorum judicium, aut Triumvirorum capitalium dico nunquam. Duumviri navales lege Decia, quam M. Decius Trib. pleb. tulit, creati sunt: ut classis ornandæ reficiendæque curam haberent. Liv. *lib.* 9. Duumviri sacerdotes ad institutum nostrum non pertinent. Duumviri curatores viarum quæ extra urbem essent, nominantur à Dione *lib.* 4. in eorum 26. virorum numero, unde alii quoque magistratus minores erant. Duumviri manicipales, vide Duumviri sub litera D.

INTERREX.

INTERREGNUM, primum institutum est mortuo Romulo: ut *Liv. & Dionys. & Plutarch.* scribunt. Patres enim decem decuriis factis, singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociatum, decem imperitabant, unus cum insignibus imperii & lictoribus erat: quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat: annumque intervallum regni fuit id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Hæc ille, inde autem mos fluxit, ut cum sine summo imperio civitas esset, tum & Patritiis & à Patritiis Interrex proderetur, qui dies duntaxat quinque imperium obtineret à quo alius deinde creabatur, in dies alteros quinque, itemque alius atque alius eodem modo dum Consules creari possent, ut ex Ciceronis *Orat. pro domo.* Asconio *in Milon. & Liv.* locis innumeris intelligitur, qui etiam *lib.* 7. scribit ad undecimum pervenium esse, dum per dies quinquaginta quinque sine summo Imperio civitas esset: Infestiam, inquit, Patribus plebem Interreges eum accepissent: ad undecimum interregem seditionibus certatum est.

JURIDICUS ALEXANDRIÆ.

JURIDICUS Alexandriæ appellabatur, qui Alexandriæ juridicundo præerat, quam Prætor urbanus Romæ, Nam Ulp. *in leg.* 1. *ff. de offic. jurid.* Alexan. scribit ei legis actionem datam fuisse: sibi & uti, quæcunque lege agi possent, agere apud eum liceret. Spartianus *in Severo*, deinde inquit, Alexandrinus jus Buleutarum [id est, Senatorum] dedit, qui sine publico consilio, itaut sub regibus ante vivebant, uno judice contenti, quem Cæsar dedisset. Strabo *lib.* 17. de Ægypto loquens, quam cum provinciam & vectigalem populi Rom. dixisset esse, ad eamque regendam mitti cum summo imperio Præfectum, qui Principis locum obtineret, ὑπ' αὐτῷ δ' inquit, ἐστὶν ὁ δικαιοδότης, ὁ τῶν πολλῶν κρίσεων κύριος: id est, sub eo est Juridicus, penes quem juris dicundi potestas est.

MAGISTER EQUITUM.

MAGISTER equitum, dicebatur, inquit *Varro*, quod summa potestas hujus in equites, & ad census, ut est summa in populum Rom. Dictatoris: unde is quoque Magister populi appellatus est.

est. Moris autem erat, ut à Dictatore diceretur, noctu, simul atque creatus Dictator fuerat. Livius *lib.* 4. Dictator à Consule dicitur: ipse deinde C. Servilium Ahalam magistrum Equitum dicit. Item, & Senatus Dictatorem dici Mamercum & Æmilium jussit. Is magistrum Equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. Item, Virginius dum collegam consuleret, moratus permittente eo, nocte, Dictatorem dixit. Is sibi magistrum Posthumum dixit. Pomponius *l.* 2. *de Origine.* Ex his Dictatoribus magistri equitum jungebantur, sic quo Regibus Tribuni Celerum quod officium fere tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio Aurel. *leg.* 1. *ff. de off. præf. prætor.* Cum apud veteres dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistros equitum sibi eligerent, qui associati participes curæ militiæ gratia secundam post eos potestatem gererent.

PRÆFECTI ÆRARII.

Præfecti ærarii primum ab Augusto instituti, ut scribit Dio *lib.* 55. Cum enim ærarium conficiendi ratio excogitari non posset, ipse certum ac proprium ære suo constituit, quod Militare appellavit: ejusque administrationem tribus Prætoriis sorte lectis ad triennium mandavit: qui binis lictoribus, aliisque ministris uterentur, post cum neque ipsius pecunia, neque ea quæ à Regibus & populis mittebatur, satis locupletari ærarium posset, constituit ut pars hæreditatum ac legatorum vicesima eo referretur: præterquam quæ proximis cognatis aut pauperibus relinquerentur. Postremis autem temporibus eosdem præfectos à principe deligi, & sine lictoribus creari solitos eodem loco scribit, Ulp. *l.* 8. *§.* 2. *ff. de transact.* apud Procuratorem Cæsaris transigi de alimentis potest: scilicet si à fisco petantur alimenta. Secundum quæ & apud Præfectos ærarii transigi poterit. Sueton. *in Augusto*, itaque perpetuo ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos, prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus novis constituit: Quod autem ad hoc ærarium *Dio.* Prætorios refert, id Suetonius alteri attribuere videtur. Auctor fuit Senatui, inquit, ut cum ærarii à Quæstoribus urbanis ad Prætorios Prætoresve transiret: nisi forte in utroque hoc factum sit, cum idem *lib.* 43. scribat, publicæ pecuniæ administrationem quæ à Fabio, Caninio ad Coss. ad Ædiles translata fuerat; postea Quæstoribus redditam non esse, sed prætoriis viris commissam; quod ipsum etiam ex Gellii *lib.* 13. *c.* 23. intelleximus. Quod autem inquit, per Quæstorem dixi pecuniam ex prædæ venditione contrahi, intelligi nunc oportet Præfectum ærario significari: nam cura ærarii à Quæstore ad Præfectum translata est.

PRÆFECTUS URBI.

Præfecturæ urbis triplicem video rationem fuisse: aliam enim Regum, aliam Imperatorum, aliam mediis temporibus ejus magistratus procurationem fuisse animadverto, nam primis temporibus præfectus urbis à Regibus creabatur. Liv *lib.* 1. L. Brutus Imperium in urbe Lucretio Præfecto urbis jam ante à Rege instituto reliquit. Et paulo post duo Consules inde Comitiis Centuriatis à Præfecto urbis ex commentariis S. Tullii creati sunt. Tacit. *libro* 5. Sed præcipua ex eo gloria, quod Præfectus urbi recens, continuam potestatem, & insolentia pari graviorem, mire temperavit: namque antea profectis domo Regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine Imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur, feruntque à Romulo Dentrem Romulium, post à Tullo Hostilio Numam Martium, & à Tarquinio Superbo Sp. Lucretium impositos. Dein Consules mandabant. Duratque simulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Hæc *Tacitus*, ex quibus secunda hujusce magistratus forma intelligitur, de qua loquitur Gell. *lib.* 14. *c. ult.* Præfectum urbi, inquit, Latinarum causa relictum Senatum habere posse, negat Mutius: quoniam ne Senator quidem sit, neque jus habeat sententiæ dicendæ: cum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit senatoria. M. autem Varro & Attejus Capito jus esse Præfecto Senatus habendi dicunt. Deque ea re assensum Capitonem Tuberoni, contra sententiam Mutii, refert. Pompon. *l.* 2. *§.* 17. *ff. de orig. jur.* Quoties, inquit, proficiscuntur extra Remp. magistratus, unus relinquitur, qui jus dicat: is vocatur Præfectus urbi, qui Præfectus olim constituebatur: postea vero Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis observatur. Latinæ autem feriæ dicebantur, quæ quotannis in Albano monte àquinquaginta Latinis civitatibus, Romanisque magistratibus quatriduano sacrificio Jovi Latiali celebrabantur: unde sacrificium Latiar dicebatur, in eoque Latini à Romanis carnem petebant. Macrob. *l.* 1. Conceptivæ feriæ sunt, quæ quotannis à magistratibus, vel sacerdotibus concipiuntur, in dies certos vel incertos, ut sunt Latinæ, Sementinæ. Item, Quare nec Latinarum tempore quo publicæ quondam induciæ inter Rom. populum Latinosque firmatæ sunt, inchoari bellum dicebat. *Dionys.* autem *lib.* 6. tradit: has per unum diem celebratas à Superbo rege fuisse exactis autem Regibus per biduum: tandemque post secessionem in sacrum montem, per triduum, *Plut.* autem *in Camillo* propter patruum & plebis concordiam diem, quartum additum fuisse testatur. Verum hæc quidem hactenus de Præfectura urbis, quæ stante Resp. usurpata est. Postremis vero temporibus imminuta ejus ratio multis in rebus, videturque magistratus hic ab Augusto primum renovatus. *Sueton.* enim sic scribit. Quoque plures partem administrandæ Reipubl. caperent, nova officia excogitavit, curam operum publicorum, utrum & aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, Præfecturam urbis. Ego has fere video ab *Ulpiano* partes ipsius procurationi attributas esse. Ut servorum de dominis quærelas, vicissimque horum in illos criminationes audiret. Ut patronis de liberis ingratis quærentibus jus diceret. Ut de tutorum curatorumve criminibus cognosceret. Numulariorum argentariorumque fraudes coerceret. Ut spectaculorum disciplinæ præesset. Ut carnis curam gereret. Ut quietem in populo procuraret? illicitaque collegia coerceret, denique quicquid non modo intra urbem, verum etiam intra centesimum ab urbe lapidem commissum esset, animadverteret: sic ut & urbe, & Italia interdicendi potestatem haberet, itemque in insulam deportandi, *leg.* 6. *ff. de interd. & releg. l. rei*

capitalis, *§. constat. ff. de pen.* Quòd autem *Ulp.* de carnis cura scribit, invenio in Epigrammatis urbis Romæ confirmatum in edicto Aproniani Præf.urbi, de carne occisi pecoris appendenda & vendenda. Quod de criminibus video etiam ad publica pertinere, *leg.* 1. *§. generaliter*, *ff. de pæn.* ut scilicet eas pœnas quæ legibus constitutæ sunt, tametsi extra ordinem cognoscit. *le. ordc. ff. de pub. jud.* de extraordinariis autem arbitratu suo statuebat, *leg.* 1. *ff. de effractoribus.* Itaque & Prætores, & Præfecti vigilum si quis graviore supplicio plectendus esset, eum ad illum remittebant leg. nam salutem, *& l.ult. ff. de offic. præf. vigil.* Dio vero *lib.* 52. πολίαρχον cum appellat, & Mœcenatem suadentem Augusto facit, ut eum è primariis viris deligat, qui omnes magistratus priores gesserit, ut eas causas in quibus provocatio fuerit, & nonnullas etiam publicas & capitales disceptet, non modo in urbe, verum etiam μέχρι πεντηκοντα καὶ ἑπτακοσίων σταδίων, quod ille pro centum passuum millibus posuit, ut patet ex *leg.* 1. *ff. de offic. præf. urb.*

PRÆFECTUS ANNONÆ.

Præfectus annonæ magistratus fuit extraordinarius utilitatis causa constitutis, uti scribit Pompon. *l.* 2. *§.* 17. *de orig. jur.* Livius *lib.* 4. Minutium nominat, quem Præfectum urbi à plebe cretum fuisse scribit, Constat ejus munus fuisse, ut videret ne plebs annonæ inopia & caritate laboraret. Itaque si quid ad annonam pertinens commissum erat, ipse cognoscebat. Marcianus *leg. decimatertia*, *ff. de accusat.* Mulierem, inquit, propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri à Præfecto annonæ deferentem divus Severus, & Antoninus rescripserunt.

PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præfectus prætorio translata in vinis dominatum Republ.exemplo magistrorum equitum ab Imperatore creari solebat: eique dari plenior (ut *Arcadius* scribit) licentia ad disciplinæ publicæ emendationem, quibus initiis adeo is magistratus crevit, ut appellari à præfectis prætorio non possit, credidit enim Princeps eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide & gravitate ad hujus officii magnitudinem adhiberent, non aliter judicaturos esse, pro sapientia ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret judicaturus, *leg.* 3. *digest. de offic. præf. prat.* Vnde autem dictus sit demiror esse qui ambigant, cum *Asconii* extet auctoritas: Veteres, inquit, omnem magistratum cui pareret exercitus Prætorem appellaverunt. Unde & Prætorium tabernaculum ejus dicitur, & in castris porta Prætoria, & hodie quoque Præfectus prætorio. Quibus ex verbis perspicuum est, Præfectum prætorio dici eum qui militibus præerat, quos Impp. in sui custodiam allegerant: quod institutum primum ab Augusto fluxisse *Suetonius* in ejus vita, & Dio *lib.* 55. testantur. *Dio* quidem ubi scribit eorum decem millia fuisse, legionemque illam suos fasces habuisse. Constat autem ex plerisque omnibus solitum ab Imperatore cingulum unà cum gladio dari Præfecto prætorio? & memorabilis vox Trajani liberis mandata est, qui cum Præfectum suum cingulo donaret, ita dixisse traditur, accipe hunc ensem: & siquidem rectè atque à Republ. imperavero, pro me: sin secus, in me utere. Quam ut ego mihi persuadeo, vocem suam in panegyrico *Plinii* significans, ita loquitur. Ego quidem in me si omnium utilitas ita posceret, etiam Præfecti manum armavi. *Suetonius* & *Plinius* hanc Præfecturam equitibus Romanis mandari solitam scribunt. Ille his verbis. Vespasianus, inquit, Præfecturam quoque Prætorii suscipit; nunquam ad id tempus, nisi ab equite Rom. administratam. *Plinius* autem Titum alloquens, & quod his nobilius fecisti, dum illud patri pariter, & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio ejus. Hæc autem potestas usque eo posteriorum Cæsarum beneficiis crevit, ut etiam postremis temporibus ad provincias regendas cum summo imperio missi sint; ut ex illis *Justiniani* constitutionibus intelligitur; de officio præfecti præt. Africæ, de officio Præf. prat. Orientis. *Cassiodorus* etiam *Epist. leg.* 6. Potestati Præfecti prætorio, inquit, nulla dignitas est æqualis, vice sacrâ judicat, nullus ei miles fori auctoritate præscribit, excepto Officiali magistri militum. Curiales enim etiam verberat, in officio suo jus retinet singulare, & talibus tantisque noscitur jubere, quos etiam provinciarum non auderent Judices in qualibet parte contemnere. Militia perfunctis, Tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exæquat, gratanter implet, Imperator quæ ille constituit.

PRÆFECTUS VIGILUM.

Præfectus vigilum institutus est ab Augusto, nam cum septem cohortes oportunis locis constituisset, ut binas regiones urbis unaquæque cohors tueretur: præposuit eis Tribunos, & super omnes spectabilem virum, qui præfectus vigilum appellaretur. Is cognoscebat de incendiariis, effractoribus furibus, raptoribus: nisi qua tam atrox, tamque famosa persona sit: ut præfecto urbi remittatur, & quia plerunque incendia culpa fiunt inhabitantium, aut fustibus castigat eos, qui negligentius ignem habuerunt: aut severa interlocutione comminatus fustium castigationem remittit, Idem per totam noctem vigilare debebat, & coerrare calciatus; cum hamis, & dolabris, & curare omnes inquilinos admonendos, ne negligentia aliqua incendii casus oriatur præterea ut aquam unusquisque inquilinus in cœnaculo habeat. Hæc ex *leg.* 3. *ff. de offic. præf. vigil.* Dio *lib.* 55. ἐμπρησθέντων ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλῶν τῆς πόλεως πυρὶ διεφθάρη, ἄνδρας τε ἐξελευθέρους ἑπταχῇ πρὸς τὰς ἐπικουρίας αὐτῶν κατέλεξεν καὶ ἄρχοντα ἱππέα αὐτοῖς προσέταξεν, ὡς καὶ δι' ὀλίγου σφᾶς διαλύσων, οὐ μέντοι καὶ ἐποίησε τοῦτο. Κατεμαθὼν γὰρ ἐκ τῆς πείρας, καὶ χρησιμωτάτην, καὶ ἀναγκαιοτάτην τὴν παρ' αὐτῶν βοήθειαν οὖσαν, ἐτήρησεν αὐτούς. καὶ εἰσὶ καὶ νῦν οἱ νυκτοφύλακες οὗτοι ἴδιόν τινα τρόπον οὐκ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων ἔτι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων στρατευόμενοι καὶ τείχη τε ἐν τῇ πόλει ἔχουσι, καὶ μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέρουσιν. id est: Cum per id tempus multa in urbe incendio periissent, libertini generis homines septem in locis, incendiis procurandis delegit: eisque Equitem unum præfecit eo consilio, ut peregrino tempore illorum operetur. Verum cum experiundo cognovisset præsidium illud & utilissimum & maxime necessarium esse, retinuit, suntque usque adhuc nocturnæ quodammodo excubiæ militares, non ex libertinis tantum, verum etiam ex aliis constitutæ: quæ muris in urbe præsunt, mercedemque

demque

necessarium esse, retinuit, suntque usque adhuc nocturnæ quodammodo excubiæ militares, non ex libertinis tantum, verum etiam ex aliis constitutæ: quæ muris in urbe præsunt, mercedemque de publico accipiunt. In eandem sententiam Suet. *in Augusto*, adversus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est. Item libertino milite, præterquam Romæ incendiorum causa, & si tumultus in graviore annona metueretur bis usus est.

PRÆFECTUS AUGUSTALIS.

Præfectus Augustalis, sive Præfectus prætorio Augustalis dicebatur is, cui Princeps summum imperium & proconsulari par in Ægyptum dedit: quemadmodum *Ulpian.* scribit *l.* 1. *ff. de off. præf. August.* Tacit. *lib.* 12. nam ff. Augustus apud Equestres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi jusserat, ac si Romani magistratus constituissent. Item *lib.* 2. M. Silano. L. Norbano Coss. Germanicus in Ægyptum proficiscitur cognoscendæ antiquitatis causa, sed cura provinciæ prætendebatur: levavitque apertis horreis pretia frugum, multaque in vulgus grata usurpavit sine milite incedere pedib. intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello accepimus, Tiberius cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset, nam Augustus inter alia Dominationis arcana, vetitis, sine permissu ingredi senatorib. aut equitibus Rom. illustrib. seposuit Ægyptum, ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, claustraque terræ ac maris, quamvis levi præsidio adversus ingentes exercitus insedisset. Strabo *lib.* 17. de Ægypto loquens, ἐπαρχία νῦν ἐστι φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιόλογους, ὑπὸ σωφρόνων δ' ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπάρχων ἀεί· ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν Id est, Ægyptus autem nunc provincia est, vectigalis populi Ro. regiturque à viris sapientibus, qui eo cum imperio mittuntur. Qui mittitur principis loco est. *Dio* præterea *lib.* 51. in eandem sententiam cum Suetonio & Tacito loquitur, ubi ait, Augustum propter gentis levitatem, & regionis frugumque omnium ubertatem & copiam non esse ausum eam provinciam ulli Senatori committere: quin & proficiscendi in Ægyptum potestatem, nisi ipse nominatim alicui concessisset, nemini fuisse.

PRÆSIDES PROVINCIARUM.

Præsides provinciarum dici cœperunt, post divisionem provinciarum ab Augusto factam. Sic n. provincias divisit, ut aliæ Cæsaris, aliæ populi dicerentur. Cæsaris, quæ validiores erant, & quas annuis (ut *Suetonius* scribit) Magistratuum edictis regi, nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipse suscepit, in easque Rectores mittere instituit, viros (ut ait *Strabo*) tum Prætorios, tum etiam equites. Quos & ille generali nomine ἡγεμόνας, & Jurisconsulti in Pandectis præsides appellant, Nomen (inquit *Macer*) præsidis generale est, eo quod & proconsules, & legati Cæsaris, & omnes provincias regentes licet Senatores sint, Præsides appellantur. Ubi tamen Senatores Non Sint cum negatione legendum videtur: ut equites significaret, de quibus hoc ipsum Strabo testatur, Populi autem provinciis qui præerant, Proconsules, (ut ait *Suet.*) dicebantur. Unde caput est in libro Pandectarum 1. de officio Proconsulis quod ad populi provinciarum solos rectores pertinet. Nam etsi populus in suas provincias. στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους (ut *Strabo* appellat) id est, præcones & consules (quibus nominibus abusus est pro, proprætores & Proconsules, ut continuo post demonstrat) tamen utrosque Proconsulum nomine appellari solitos, & Suetonius testatur, & ex Pandectarum libris facile intellectu est, quum scilicet extraordinarium esset eo tempore prope omnium in provinciis Imperium, eoque generali nomine, Rectores omnes appellarentur. Nam ut in ejusdem Imperatoris vita *Suetonius* scribit, Augustus auctor senatui fuit, ne magistratus deposito honore statim in provincias mitterentur. Præsides autem majus Imperium in sua provincia habebant omnibus post principem, *l.* 4. *de offic. præsid.* & omnia provincia desideralia, quæ Romæ varios judices habebant ad officium præsidum pertinebant, *l.* 2. *eodem* denique omnium Romæ magistratum vice & officio fungebantur, *leg.* 12. *eod.* Plura de iis sub verbo *Proconsules.*

PRÆTOR URBANUS.

Prætor Dictus, inquit *Varro*: qui præiret jure, & exercitu, à quo id Lucilius. Ergo Prætorum est ante præire. Hinc *Festus*, Prætorem majorem (inquit) L. Cæsar putat dici, Urbanum: cæteros, minores. Maximum Prætorem dici putant alii eum, qui maximi Imperii sit: alii qui ætatis maximæ pro collegio: quia Augurum decretum est, quod in salutis Augurio Prætores majores minores appellantur: non ad ætatem, sed ad vim Imperii pertinere. Hinc apud Livium *lib.* 7. Lex vetustis scripta verbis, ut qui Prætor maximus esset, Idib. Septem. clavum pangeret, id est, qui summum Imperium & potestatem haberet veluti consul, aut Dictator. Verum hoc commune verbum tandem ejus proprium factum est, qui in jure dicendo præesset, de quo Pomponius *in l.* 2. *de orig. jur.* Cumque consules avocarentur bellis finitimis, neque esset, qui in civitate jus reddere posset: factum est, ut Prætor quoque crearur qui Urbanus appellatus est, quod in urbe jus redderet, Livius *lib.* 6. & 7. scribit Anno ab U. C. 388. concessum à plebe nobilitati de Prætore uno cui jus in urbe diceret, ex patritiis creando, eumque sibi honorem Patritios quæsivisse, pro concesso plebi altero consulatu. Hæc ille. Moris autem erat, ut is creatus comitiis Centuriatis priusquam jus diceret, ut cuique notum esset, quemadmodum anno suo jus dicturus esset, in albo: edictum constitueret atque proponeret, quod ab edicendo id est, ante denunciando ac prædicendo dictum est: quasi tanto ante populo denunciare, quæ esset in jure dicendo observaturus. Hoc autem initio magistratus, habita concione & juratus in leges, faciebat. Cic. *de fin.* 2. Quid enim mereri velis jam, quum magistratum inieris, & in concionem ascenderis (est enim tibi edicendum quæ sis observaturus in jure dicendo: & fortasse etiam si tibi erit

erit visum, aliquid de majoribus tuis & de te ipso dices more majorum, quid mercaris igitur, ut te dicas in eo magistratu omnia voluptatis causa futurum esse. Jurisdicundi autem munus tribus hisce continebatur verbis. Do, dico, Addico. Dabat bonorum possessionem ex legibus, ex edicto suo, ex Senatusconsultis. Dabat judicium Recuperatorium, itemque Arbitros, cum privati postulabant. Dicebat viam in formulis, istam viam dico. Dicebat tutorem ex lege Attilia, dicebat sententiam quibusdam in causis majoribus ut in liberalibus, in popularib. in executionibus sententiarum, in appellationibus & aliis praeterea nonnullis: Dicebat etiam interdicendo, cum de possessione, interdum etiam cum de proprietate ageretur: quod ex *li. Pandect.* 43. cuivis facile est intelligere. Dicebat praeterea indicendo, veluti cum ferias indicebat, Gell. *li.* 10. *c.* 24. & item Macrob. *l. Saturn.* 1. demonstrant. Suetonius *in Claudio*, observavitque sedulo, ut quoties terra in urbe movisset, Ferias advocata concione Praetor indiceret. Addicebat autem cum in jure concesso fiebat: cujus rei ritum in formulis exposuimus. Cic. *li. de legib.* 3. Juris disceptator qui privata judicet, judicarive jubeat, praetor esto. Is juris civilis custos esto. *Polyb.* autem *Plutarch.* ei sex Lectores datos credunt. Unde ἀρχὴν ἑξαπέλεκυν appellant, id est, sex securium. Notandum etiam quod *Cicero* scribit *lib. fam. Epist.* 12. Placuit nobis, inquit, ut statim ad Cornutum praetorem urbis has literas deferrem qui, quod consules aberant, consulare munus sustinebat more majorum Gell. *li.* 13. *cap.* 14. Praetor etsi collega consulis est, neque praetorem neque collegam jure rogare potest quia Imperium minus Praetor, majus habet consul: & majore Imperio majus, at à minore collega rogari jure non potest. Sed & collegam esse praetorem consulum. Messala docet: quod eodem auspicio creantur. Hunc Centumviralib. judiciis postremis temporibus praefuisse. Plin. *lib. Epist.* 5. his demonstrat verbis. Hoc facto Nepotis commotus Praetor, sivi Centum viralib. praesidet: deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum nobis otium dedit.

PRÆTOR PEREGRINUS.

Prætor, Peregrinus, ut Pomponius scribit, creatus est propter magnam peregrinorum turbam, ut inter eos jus diceret: cum Urbanus praetor satisfacere utrisque non posset. Eum autem reperio in *Epitome* Livii *lib.* 19. Anno 510. primum creatum fuisse & peregrinum dictum, quod inter cives & peregrinos jus diceret. Itaque video apud *Livium* semper urbanam jurisdictionem ei quae inter cives & peregrinos est opponi. Ut *lib.* 22. Romae juris dicendi urbana sors Pomponio, inter cives Ro. & peregrinos, P. Funo Philo evenit. Et *lib.* 33. Praetores deinde provincias sortiti, L. Apustius Fullo urbanam Jurisdictionem. M. Acilius Glabrio inter cives & peregrinos. Et *lib.* 40. jurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit. Et l. 41. Praetores L. Papirius Naso urbanam. M. Aburius inter peregrinos sortiti sunt. A. Atilius Serranus urbanam, C. Clunius Saxula inter cives & peregrinos. Honorationem autem urbanam peregrina fuisse. *Appianus* & *Dio* non obscure significant: ille *li. de bellu civ.* 2. ubi scribit Brutum & Cassium Praetores designatos inter se contendisse, ut juris inter cives dicundi provinciam obtineret. Hic autem *li.* 42. ubi narrat Praetorem Caecilium indigne tulisse, quod Caesar eam provinciam collegae Tribonio dedisset, omnibus autem praeturis praestantiorem & gratiosiorem fuisse *in Orat. pro Murana* perspicue demonstrat. Sed quaeri solet quid inter urbanam & peregrinam Praeturam interfuerit. Ergo tres fere differentias reperio. Prima haec est, quod (ut modo diximus) soli cives R. agere apud Urbanum poterant, Peregrini non poterant. Altera quod apud illum lege agebatur, apud hunc autem nequaquam. Itaque (ut est *in Orat. pro Flacco*) cum Graecus homo Heraclides à C. Plotio Senatore mancipia quaedam petiisset, & fore videret, ut judex sumptus sententiam secundum reum diceret, & ab eo judice abiit, & quod judicium lege non erat, causam totam reliquit. Quod cum ita sit, sequitur cives Rom. neque suos liberos emancipare, neque alienos adoptare, neque suos servos manumittere, neque in jure cedere, neque bonorum possessionem tutoremve civi Rom. impuberi postulare apud eum potuisse: denique, ut rem uno verbo complectar, legis actionem cum Praetorem non habuisse. Falsum est autem quod quidam scribunt, eum de pecuniis Repetundis quaesisse, nam *Asconii* locus in Orat. *Ciceronis* contra competitores quo solo argumento nituntur, longe alio pertinet. Scribit enim Antonium cum magistratum adhuc nullum obtinuisset, sed equitum turmas de Syllano exercitu nactus esset, Graecos spoliasse: ideoque ad M. Lucullum Praetorem, qui jus inter peregrinos dicebat, à Graecis in jus eductum esse, non igitur Repetundarum judicium illud erat, sed injuriarum potius: quae cum atrociores essent, dignae visae sunt, quibus Praetor ipse inter civem & peregrinos Graecos homines, cognosceret. Tertia differentia est, quod Praetor urbanus edictum in albo proponebat, quibus de rebus anno suo dicturus esset: cum alter nusquam, quod sciam, legatur proposuisse: sed (ut opinor) ex urbano edicto jus dicebat.

PRÆTORES PROVINCIALES.

Prætores provinciales creati sunt circa annum 519. Sicilia & Sardinia captis, atque in provinciarum formam redactis: quemadmodum Solinus *c.* 11. & Livius *Epit.* 20. prodiderunt. Pomponius autem in *l.* 2. *De orig. jur.* Capta Sardinia, inquit, mox Sicilia, Item Hispania, deinde Narbonensi provincia, totidem Praetores, quot provinciae in ditionem venerant, creati sunt. Post autem moris fuit, ut cum armis tutandae provinciae viderentur, eo statim & consules & Praetores inito magistratu mitterentur. Tandem etiam institutum est, ut qui Consulatu aut Praetura abiissent, eo cum summo Imperio proficiscerentur: illique Proconsules. hi Propraetores (tametsi verbis hisce nonnunquam veteres abutantur) appellarentur. Demonstravi etiam in Verrinarum commentariis moris fuisse, ut cum à Senatu decretae & Consulares & Praetoriae provinciae fuissent, tum consules inter se, itemque Praetores provincias sortirentur, aut verò inter se compararent. Consules autem id adhuc designati, & antequam magistratum inirent facere solebant: quemadmodum ex *Orat. de provinc. Consul.* Sallustio *in Jugurt.* & innumeris *Livii* locis intelligitur. Praetores vero quo tempore magistratu abibant, id factitasse significat locus *Verrina* 4. Qui simul

simul atque ei forte provincia Sicilia obvenit, statim Romæ, & ad urbem, antequam proficisceretur, querere ipse secum & cogitare cum suis cœpit, quibusdam rebus in ea provincia maximam uno anno pecuniam facere posset.

PRÆTOR FIDEICOMMISSARIUS.

PRÆTORES fideicommissarios duos à Claudio Cæsare institutos esse qui fideicommissis jus dicerent, scribit Pomp. *l. 2. §. 17. ff. de orig. jur.* ex iisque unum à Titio Cæsare detractum esse Suetonius autem in Claudio, Jurisdictionem de fideicommissis, inquit, quotannis & tantum in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuam, atque etiam per provincias, potestatibus demandavit. Sed hæc facile ex Fabii verbis explicare qui *lib. 3. cap. 6.* sic scribit. Non debet apud Prætorem petere fideicommissum: sed apud Consules: major enim Prætoria cognitione summa est, quæritur an major summa sit, &c. Quo ex loco intelligitur, fideicommissorum jurisdictionem ita partitam fuisse, ut prætor usque ad certam summam cognosceret, de majore consul jus diceret. *Budæus* autem eum locum in Annotationibus suis proferens: ita duobus in locis interpretatus est, ut vel ea res admonere nos debeat, quanta in aliorum scriptis legendis benevolentia & facilitate uti debeamus. Verum ut institutum sermonem persequamur. *Ulp.* perspicue id quod diximus, confirmat. *c. Inst. 25.* Fideicommissa, inquit, non per formulam petuntur: ut legata. Sed cognitio est Romæ quidem consulum, aut prætoris, qui fideicommissarius vocatur, in provinciis vero, præsidum proviciarum. De prætore fideicommissario Imp. *l. 2. C. qui pot. in pign. habeant.* Paul. *l. quæsitum 78. §. pen. ff. de leg. 3. & l. 4. in fi. ff. quib. ad lib.* Ulp. *l. si cui legatum 92. de cond. & demonst.*

PRÆTOR FISCALIS.

PRÆTOR Fiscalis ab Imperatore Nerva creatus est, qui inter fiscum & privatos jus diceret, ut Pomponius scribit in *l. 2. §. 18. de orig. jur.*

PRÆTOR TUTELARIS.

PRÆTOR tutelaris primus à M. Antonio Philosopho creatus est, quemadmodum Julius Capitolinus scribit: cum antea tutores a Consulibus poscerentur, ut diligentius de Tutoribus tractaretur. Quantum autem ex Justiniano intelligimus, officium ejus erat, ut cogerent tutores & satisdare rem pupilli salvam fore, & delatam tutelam reciperent.

PRÆTORES RERUM CAPITALIUM

VIDE infra Quæsitores.

PROCURATOR CÆSARIS.

PROCURATOR Cæsaris ab Augusto primum institutus est, ut ex Dionis. *lib. 53.* intelligimus: ubi ait Augustum in omnes provincias præterquam ubi Proconsules essent, mittere instituisse curatores, qui vectigalia conquirerent, impendiaque, si quæ opus essent, facerent. Hoc autem potius officium quam magistratus appellatur in *l. non licet 46. ff. de contrah. empt.* Itaque Rationales passim in libris nostris appellantur: eosque de portandis jus non habere, sed petulantibus adiri prædiorum Cæsaris interdicere posse. Callistratus auctor est in *l. ult. ff. de offi. procur*, præterea jurisdictionem inter privatos extra fiscales causas non habebat, *l. 1. C. de jurisd. omn. jud. l. 1.* & passim *C. ubi fisc. causa.* Inter fiscum autem & privatos jus dicebat. Ulp. *in l. 5. C. eod. l. 1. ff. de off. pro Cæsar.* scribit, ea quæ ab illo acta, gestaque sunt, sic à Cesare comprobari, atque si ab eo ipso gesta essent. Hinc illud Tacit. *lib. 12.* de Claudio Cæsare, Eodem anno inquit, sæpius audita vox principis, aut parem vim rerum habendam à procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus videretur. Senatusconsulto quoque cautum plenius & uberius, quam antea: *Suetonius* tamen id illum precibus impetrasse scribit, ut sibi in curiam, inquit, Præfectum prætorii secum inducere liceret, utque rata essent quæ procuratores sui in judicando statuerent, præcario exegit. Ad eundem illud quoque pertinet, quod idem in Vespasiano scribit, procuratorem rapacissimum quenque ad ampliora officia ex industria promovisse, quo locupletiores mox condemnaret, ex quibus quidem vulgo pro spogiis dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes.

PROCONSULES ET PROPRÆTORES.

PROCONSULES & proprætores qui primis temporibus fuerunt, sub literam P. retulimus. De postremis temporibus pauca hæc ex Dionis *lib. 53.* à nobis conversa hunc in locum adscribemus. Cæsar cum appetendi regni suspicionem omnem ab sese removere constituisset, decem sibi annorum imperium in suas provincias sumpsit, hoc enim temporis spatio pacatas se illas redditurum recipit. Simulque juveniliter exultans, hoc addidit quo celerius sedatæ & quietæ esse possent, eo sematurius illas depositurum. Atque eo primum tempore senatores & in suas & in senatus provincias cum imperio misit: præter Ægyptum, quam solam equiti Roman. iis de causis quas superius exposuimus, attribuit: Post deinde hæc constituit: ut eorum præfecturæ essent annuæ, sorteque legerentur, nisi quis vel propter liberorum multitudinem, vel propter uxorem ductam jus aliquod præcipuum ac singulare haberet: ut ex Senatusconsulto mitterentur, & neque gladiis accincti, neque habitu militari essent: Ut proconsules dicerentur non modo illo duo, qui consulatu essent functi, sed etiam ceteri viri Prætorii, quive pro prætore mitterentur: Ut tot lictores virisque darentur, quot habere in urbe legibus licebat: ut imperii insignia, quamprimum Pomœrio egressi essent, acciperent: eaque dum ex provincia decederent, perpetuo retinerent. Reliquos vero à se deligi, suosque legatos etsi consulatum gessissent, tamen proprætores nominari volunt, duo namque hæc nomina valde floruerunt tum, cum penes Populum imperium esset. Is enim jam inde à primis temporibus Prætoris nomen tanquam rei militari maxime conveniens, attribuit eis, quos delegisset: & proprætores eos appellavit, reliquos autem quasi vocabulo ad pacem magis accommodato è nomine consulum proconsules appellavit. Hæc enim nomina prætoris & consulis in Italia retinuit: qui vero extra Italiam erant, quasi horum locum obtinerent, præfectos

tos omnes appellavit. Effecit igitur, ut quos ipsi deligerent non proprætores solum dicerentur, verum etiam & plures annos cum imperio essent, & habitu militari uterentur, & gladium animadvertendique in milites potestatem haberent. Si quidem nulli neque proconsuli, neque proprætori, neque præfecto jus gladii gestandi permittebatur, quin simul eadem animadvertendi in milites potestas legibus concederetur, neque vero Senatorib. tantum, verum etiam equitibus Rom. qui eam potestatem habent, jus illud permittitur. Atque hæc quidem ita se habent, jam vero lictoribus sex omnes utuntur proprætores, & quicunque consules non sunt, ex eoque Lictorum numero nomen invenerunt: ut ἑξαπέλεκεις dicerentur. Imperii etiam insignia, postquam in provincias suas pervenerunt, utique accipiant: eaque una cum imperio deponunt. Hoc eodem modo leges etiam jubent, ex prætoriis & consularibus viris præsides in Senatus & Imperatoris provincias mitti: quos Imperator & quæ in loca volebat, & quo tempore volebat, mittere consueverat, ita multi non modo Prætores, verum etiam consules provinciis præfuerunt, id quod hodieque nonnunquam fieri consuevit. Senatus autem & seorsim quidem consularibus Africam atque Asiam concessit: prætoriis reliquas omnes distribuit. Omnibus autem æquabiliter interdixit: ne quis quinquennio ante, quam magistratum in urbe gessisset provincias sortiretur. Sic temporis progressu, licet major eorum qui sortiebantur quam provinciarum numerum esset, tamen ad imperium, omnes perveniebant. Postea cum male nonnulli magistratu gessissent, illæ quoque provinciæ Imperatori adjectæ sunt, sicut eas ipse quodammodo distribueret, cum tot sortiri juberet, quot essent provinciæ: Alii autem Imperatores etiam à se delectos in provincias miserunt: iisque annos complures prorogarunt. Alii vero equitib. senatorum loco provincias mandarunt, quo fere tempore hæc legibus constituta sunt de senatoribus quibus necis in eos, qui imperio suo subjecti essent, haberent. Mittuntur enim etiam quib. jus illud non permittitur in eas provincias quæ populi & Senatus esse dicuntur, & proquæstores quos sors dederit & assessores eorum qui cum imperio sunt. Hoc enim nomine recte illos, si officium illorum spectemus, appellabimus: cum alii legatos etiam illos appellent. Sed de nomine superius satis dictum est. Hoc igitur assessores sibi quique deligunt, unum quidem prætorii ex sui aut inferioris ordinis hominibus, tres vero consulares, ex ejusdem dignitatis viris quos ipse Imperator probaverit Quanquam hæc ratio innovata est. Sed quia brevi interiit, satis erit suo loco indicare. De provinciis igitur populi ita se habent. Mittuntur vero & in alias provincias, quæ Imperatoris dicuntur ab eo ipso præsides pluribus legionibus instructi: plurimum ex prætoriis, interdum ex iis quæsturam aut alium magistratum inter medium gesserunt. Hæc ex *Dione*.

PRODICTATOR.

Prodictator propter consulum absentiam nonnunquam creatus est, Liv. *lib.* 32. Itaque ad remedium jam diu desideratum, nec adhibitum. Dictatorem dicendum, civitas confugit, & quia consul aberat, à quo uno dici posse videbatur, nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nuncium, aut litteras mitti: nec Dictatorem populus creare poterat: quod nunquam ante diem factum erat, Prodictatorem populus creavit. Qu. Fabium maximum, & Magistrum equitum M. Rufum Minutium.

QUÆSTORES ÆRARII.

Quæstores (inquit *Varro*) à quærendo: qui conquirerent pecunias publicas, Cornelius Tacitus *lib.* 11. *Annalium*, apud majores virtutis id præmium fuerat, cunctisque civium si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin prima juventa consulatum ac Dictaturas inirent. Sed Quæstores Regibus etiam tum imperantibus instituti sunt: quod lex curiata ostendit à L. Bruto repetita: Mansitque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret, creatique primum Valerius Posthumius, Æmilius Mamercus 63. annos post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent, Mox duplicatus numerus stipendaria jam Italia, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Syllæ viginti creati supplendo Senatui cui judicia tradiderat. Et quoniam Equites judicia recuperavissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellæ venundaretur. Asconius *Verrin.* 1. Quæstores urbani ærarium quærebant: ejusque pecunias expensas & acceptas in tabulas publicas referre consueverant. *Livius* autem *lib.* 7. testis est, eosdem Quæstores signa ex ærario prompsisse Imperatoribus ad bellum exeuntibus. Pomponius *l.* 2. *§.* 22. *ff. de origin. jur.* Deinde cum ærarium populi auctius esse cæpisset, ut essent qui illi præessent, constituti sunt Quæstores qui pecuniæ præessent. Dicti ab eo quod inquirendæ & conservandæ pecuniæ causa creati erant. Ulp. *in leg.* 1. *ff. de offic. quæst.* Origo quæstoribus creandis antiquissima est, & pene ante omnes mastistratus. Gracchanus deinde Junius *lib.* 7. *de Potestatibus*, etiam ipsum Romulum & Numam Pompilium, binos Quæstores habuisse, quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio crearent, refert. Sed sicuti dubium est an Romulo & Numa regnantibus Quæstor fuerit, ita Tullo Hostilio Rege Quæstores fuisse certum est. Sane crebrior apud veteres opinio est, Tull. Hostilium primum in Rempub. induxisse Quæstores. Et à genere quærendi Quæstores initio dictos, & *Junius Trebatius* & *Fenestella* scribunt. Tacitus *libro* 13. de Nerone loquens. Deinceps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit, varie habita ac sæpe immutata ejus rei forma. Nam Augustus permisit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos, Tunc Claudius Quæstores rursus imposuit: iisque ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum Magistratum capessentibus. Igitur Mero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Eorundem etiam munus erat prædam ex hostibus

captam

captam vendere, pecuniamque inde redactam in ærarium referre: quemadmodum Gellius *lib.* 13. *c.* 13. declarat. Item multas irrogatas exequi & in publicas tabulas referre: ut patet ex Livii *lib.* 40. Tacitus *lib.* 13. Censuit Piso designatus Consul, ne multam à Tribunis dictam Quæstores ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent. *Dio* præterea in *lib.* 55. extremo scribit, Tuberone, Fabio Coss. ad Quæstores translatam esse curam Senatusconsultorum asservandorum, cum antea Tribunorum pleb. & Ædilium id munus fuisset.

QUÆSTORES PROVINCIALES

Quæstores provinciales erant, qui una cum Proconsulibus aut Proprætoribus in provincias exhibant, cum pecuniam sibi ex ærario à Senatu attributam, & à Tribunis ærarii adnumeratam accepissent, unde stipendia, frumenta, legatis, proquæstoribus, cohorti prætoriæ suppeditarent: quemadmodum ex *Verrina* 3. intelligitur *Asconius*. Prima Senatoris administratio est Quæstorem fieri, & in provincia curam gerere pecuniæ publicæ in usus diversos erogandæ. Inter Urbanos autem & provinciales Quæstores hanc differentiam reperio. Primum quod illi neque lictores, neque viatores habebant: quum neque vocationem neque prehensionem haberent, uti scribit Gell. *lib.* 13. *cap.* 12. Hi vero & lictores, & togam prætextam habebant: ut in *Verrinam* 4. docuimus, idque constat ex *Orat. pro Plancio* his verbis, nam simul ac me Dyrrachium attigisse audivit (de Plancio loquitur, Quæstore tum Macedoniæ) statim ad me lictoribus dimissis insignibus abjectis, veste mutata profectus est. Altera differentia est, quod urbani jus non dicebant: Provinciales autem jure dicendo conventus circumibant, ut scribit Suetonius *in Cæsare*, & quæcunque commissa populo Rom. essent, exquirebant, deque iis Judices ac Recuperatores dabant: quemadmodum videmus in Divinatione Qu. Cæcilium Verris Quæstorem in Agonidem judicium dedisse, si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse.

QUÆSTORES PARRICIDII.

Quæstores parricidii (quemadmodum scribit Pomponius *in l. 2. de orig. jur.*) creari à populo solebant, qui capitalib. reb. præessent. Nam Consulibus de capite civis Rom. injussu populi jus dicere non licebat. Fest. *lib.* 14. Parricidii Quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam parricida non utique non is qui parentem occidisset: sed qui qualemcumque hominem. Idem autem fuisse indicat lex Numæ Pompilii Regis his composita verbis, si quis hominem liberum dolo sciens neciduit, Parricida esto. Postea vero cum à Senatu quæstiones extra ordinem mandati cœpissent, nomen quidem obsolevit, res ipsa in usu mansit. Dictatorem tamen quæstionibus exercendis creatum legimus apud Livium *libro* 9. Senatus vero modo Consulibus modo Prætoribus quæstiones decernebat. de Coss. qui de Bacchanalibus quærerent. Author est Livius *lib.* 39. Sic Jugurthinæ conjurationis quæstionem Consuli mandatam Cic. *in Bruto* scribit: De Prætoribus qui de venificiis & peculatu quærerent, scribit Livius *libro* 35. & 39. Talis fuit quæstio de vi Cn. Domitii Prætoris de qua *Cicero* & *Ascon.* in Milonianam. Cum igitur variæ & incertæ judiciorum publicorum quæstiones essent, eæque modo Coss. modo Prætoribus mandarentur, Cornelius Sylla lege ad populum lata perpetuas (ut ait *Pomponius*) quæstiones constituit & quatuor prætores adjecit: Nam ex lege Bæbia alternis annis (ut Liv. *libro* 40. scribit) quatuor Prætores creabantur: duo qui in urbe jus dicerent, urbanus & peregrinus: Reliqui qui in provincias Siciliam & Sardiniam irent. Deinde sex creari cœperunt. totidem, n. idem numerat *lib.* 45. Tum Sylla quatuor adjecit: utque ex iis decem, octo de publicis criminibus quærerent, constituit. Nam ante legem Corneliam non quæstionibus exercendis, sed provinciis administrandis creabantur prætores; quibus tamen quandoque extra ordinem quæstiones (ut diximus) mandabantur à senatu. Unde extraordinariæ quæstiones illæ, hæ ordinariæ perpetuæ & quotidianæ à *Cicerone* appellantur. Decem autem Prætores hi sunt. Prætor urbanus, item Pregrinus, qui privatis de causis jus dicebant. Publicorum autem judiciorum quæsitores erant, Prætor repetundarum, veneficii, inter sicarios duo, qui etiam de parricidio quærebant, auctore Cicero *pro Sex. Roscio*? peculatus, ambitus, de vi publica. Ex quibus omnibus intelligitur rectè scripsisse Pomponium Syllam publicas constituisse quæstiones, & quatuor Prætores adjecisse. Deinde C. Cæsarem duos addidisse, ac proinde XII. Prætores Cæsaris tempore fuisse, unde patet decem ante Cæsarem fuisse Prætores, quod idem *Ciceronis* testimonio confirmatur, qui in Oratione Cluentiana sex publicorum judiciorum Prætores, commemorat, Q. Voconium, de veneficio, M. Pletorium, & C. Flaminium inter sicarios, C. Ordinium peculatus, se ipsum de repetundis pecuniis, C. Aquilium ambitus. Deinde, quid reliquæ quæstiones? inquit, quibus verbis certe prætorem urbanum non intelligit, ut nonnulli suspicantur, neque enim is quærere, sed cognoscere dicitur. Intelligit ergo C. Cassium, qui de majestate eo anno quæsivit. Et aliud qui de vi publica, quibus omnibus si urbanum & peregrinum adjicias, decem omnino prætores efficies. Nam qui Prætorem inter peregrinos de pecuniis repetundis quæsisse existimant, nullis sane commodis rationibus sententiam suam confirmant. Confundunt enim & perturbant jurisdictionem & quæstionem: publicaque & privata judicia, quin etiam Prætorem peregrinum de repetundis pecuniis non quæsisse, *Livius* testis est *libro* 42. quod enim C. Antonium M. Lucullum prætorem qui jus inter peregrinos dicebat accusatum Pedianus scribit, quod Achæos spoliasset, non illud repetundarum judicium est: neque enim Prætor in Achaia Antonius fuerat: neque legatus: vix erat Quæstorius, sed nactus (inquit *Asconius*) de exercitu Syllæ equitum turmas, Achæos spoliavit. Non enim hos in judicio repetundarum quæritur, an spoliarit socios, cum nullum haberet imperium, sed cæperit ne contra leges pecunias: Antonius testis Cicer. *Verrin.* 5. & *lib. de Orat.* 2. Quamobrem cum lex nulla sanxisset pœnam in eos qui latronum more privati provincias spoliarent, & diriperent, sed tantum ut magistratus (neque enim tum lex Julia lata erit) quomodo Prætoria repetundarum hac de re jucare potuisset, cum quæstiones legibus exercentur?

centur? Rectè verò prætor peregrinos qui inter cives & peregrinos jus dicebat, & quidem inter Senatores & provinciales, Romæ fieri solita judicia Cic. *lib.* 13. *Epist. fam. ad Ser. Sulpitium* testis est. Satis ergo constat decem fuisse Prætores, recteque Nicolaum Grucchium virum clarissimum & eruditissimum in optimo suo de comitiis libro id ex *Pomponio* defendisse: tametsi contumeliose sane à nonnullis qui eum nescio quem appellant, hanc ob causam reprehendatur. Atque hic quidem numerus Prætorum ordinarius fuit. Nam octo quoque creatos Cicero *pro Milone*, & in ea quam post reditum in Senatu non habuit Oratione demonstrat. Et Cælius *libro octavo Epist.* octo prætorias provincias nominat extraordinariæ tamen illæ sunt: De Asia enim agitur in eo Senatusco. quam Sylla (ut pro Flacco *Cicero* scribit) pro portione in provincias descripsit. Quibus si adjiciamus illum prætorem quem lege Clodia constitutum, Cic. pro domo scribit, novem certe efficiemus. Nam, quod Dio *lib.* 42. Cæsarem decem prætores constituisse scribit tam verum esse existimo, quam illud Paterculi, qui Octaviano illud attribuit. Cæsar enim qui pro libidine Rempub. tractaret, modo decem, modo duodecim, modo quatuordecim Prætores creabat: ut idem *li.* 43. *test. tur.* Decem igitur ordinarios prætores fuisse, cum *Pomponio* & *Cicerone* crediderim, pro ratione tamen provinciarum quandoque pauciores, quandoque plures extra ordinem creatos non negarim, hunc enim spectat illa *Ciceronis* lex, huic potestati pari quoscunque Senatus creaverit populusve jussit, tot sunto, atque hæc quidem hactenus quæ tibi omnia, Lector optime, ex adolescentis clarissimi Richardi Strein, Baronis generosissimi commentationibus optimis de magistratibus deprompta, hunc in locum referre volui: ut tibi arrhabonem quendam ac specimen illarum meditationum hoc tempore præberem, & adolescenti nobilissimo, quem propter optimarum artium studium incredibile inconvictu meo habitum, semper charissimum, jucundissimumque habui, minorem meritissimum adjungerem, animumque ad hunc suum cursum persequendum quacunque ratione possem, adderem.

QUÆSTORES CANDIDATI.

Quæstores candidati dicebantur, qui libris, hoc est, epistolis sive Orationibus Principis in Senatu legendis præerant: quemadmodum docet Ulpianus *in l.* 1. *ff. de offi. quæst.* 7. Lampridius *in Alexandro*, Quæstores candidatos ex sua pecunia jussis munera populo dare, sed ut post Quæsturam præturas acciperent, & inde provincias regerent. Quibus verbis candidatos suspicor ea re dictos esse, quod hic ingressus erat, & quasi primordium gerendorum honorum, & sententiæ in Senatu dicendæ, quemadmodum *Ulpianus* eodem loco scribit.

TRIBUNI ÆRARII.

Tribuni ærarii dicebantur, inquit *Varro*, quibus attributa erat pecunia, ut militi redderent: Et Pedianus *Verrina* 3. Pecunia attributa est, quæ in stipendium militum de ærario à Tribunis ærariis adnumerari Quæstori solet. Hi magistratus quidem non erant, sed quia procurationem publicam habebant, id circo à nobis in hunc ordinem relati sunt eo magis, quod Cicero *in lib. de legibus* 3. ubi de magistratibus se leges dare profitetur, hunc quoque adscribit, & minorem magistratum appellare videtur: his verbis quæ ante annos sex à me multis audientibus castigata, subscribam. Minores magistratus, partiti juris plures in plera sunto. Militiæ quibus jussi erunt, imperanto. Ærariique Tribuni sunto. Domi publicam pecuniam custodiunto. Quam lectionem manuscriptorum librorum auctoritate confirmari, mihi magnopere placuit. Ordinis autem nomen hoc fuisse, magnumque illorum numerum extitisse, vel ex eo intelligi potest, quod in lege Aurelia diximus, latum fuisse, ut judicia quæ penes solos Senatores erant, cum equitibus & Tribunis ærariis communicarentur. Quod si quis differentiam inter Tribunos ætarii, & Quæstores ærarii requirat, hanc me respondebo fuisse arbitrari, quod Tribuni pecuniam in urbe signatam custodirent: Quæstores ex vectigalibus quæsitam, illi tribuebant, atque adnumerabant. Quæstoribus in provincias abeuntibus: hi pecunias ærarii tum acceptas tum expensas in tabulas publicas referebant.

TRIBUNUS CELERUM.

Tribunus Celerum à Romulo primum creatus est, ut Livius *libro primo* testatur, ubi scribit illum trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, non in bello solum, sed etiam in pace habuisse. Festus *lib.* 3. Celeres, inquit, antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, à Celere interfectore Remi, qui initio à Romulo iis præpositus fuit, qui primi electi fuerunt ex singulis decuriis deni, ideòque omnino trecenti fuere. Idem etiam Dionys. *lib.* 2. scribit, & hoc amplius Celerum alios equites, alios pedites fuisse: eorum Tribuno tres subjectos centuriones fuisse, rursusque his alios: omnesque per urbem hastatos Regem comitatos esse, ejusque mandata obiisse, in militia vero antesignatos fuisse, primos pugnam iniisse postremos discessisse: equites quidem in planitie, pedites vero in asperis & inæqualibus locis pugnasse. Paulo aliter tamen *Pomponius* sub *tit. De orig. jur.* Regum temporibus, inquit, Tribunum Celerum fuisse constat, is autem erat, qui equitibus præerat, & veluti secundum locum à regibus obtinebat: quo in numero fuit Junius Brutus; qui auctor fuit Regis ejiciendi, & paulo post ait, Magistros equitum ita Dictatoribus esse junctos, ut Regibus Tribunos Celerum. *Ovid.* lib. Fastorum 4.

Hoc Celer urget opus quem Romulus ipse vocarat,
Sintque Celer cura dixerat, ista tua.
Neve quis aut muros aut factum vomere fossam.
Transeat audentem talia dede neci.

TRIBUNI MILITUM CONSULARI POTESTATE.

Tribuni militum Consulari potestate creati sunt, anno Urbis 310. cum orta inter patres & plebem dissensio esset, propter C. Canuleji Tribun. pleb. legem qua de Consule altero de plebe creando agebatur. Placuit igitur, ut pro Consulibus tribuni militum ex Patritiis terni, totidemque ex plebe crearentur: qui Consulari ac summo Imperio Reipub. summam administrarent. Verum terni tantum, iique patritii creati sunt; plebs eo contenta fuit, quod sui

sui ratio in comitiis habita fuisset. Livius *lib.* 4. & Dionys. *lib.* 11. Pomponius *l.* 2. *§.* 14. *De orig. jur.* Deinde cum post aliquot annos plebs cum patribus contenderet, & vellet ex suo quoque corpore Consules creare, & patres recusarent; factum est, ut Tribuni militum crearentur partim ex plebe, partim ex patribus, consulari potestate, hique constituti sint vario numero, interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores.

TRIBUNI MILITUM IN LECTIONIBUS.

Tribuni militum, inquit *Varro*, quod terni ex tribubus Ramnium, Lucerum, Tatiensium olim ad exercitum mittebantur. *Pedianus* autem *Verrina* 2. Tribunorum, inquit, militarium duo sunt genera: Primum eorum, qui Rufuli dicuntur, hi in exercitu creari solent, alii sunt Comitiati, qui Romæ comitiis designantur. Cicer. *lib.* 3. *de legibus*: minus eorum complectitur verbis, militiæ quibus jussi erunt. imperanto. Polyb. *in* 6. *de Repub.* Designatis Consulibus postea Tribunos milium creant, & quatuordecim quidem ex iis faciunt tribunos, qui habent annua quinque stipendia: his deinde adjiciunt decem, quos creant ex iis qui supra quique usque ad decem habent annua stipendia: Equites quidem qui decem omnino habent stipendia, pedites autem qui sex, & eo amplius habent annua stipendia. Livius *libro* 7. Et cum eo anno primum placuisset Tribunus militum ad legiones suffragio fieri (nam & ante sicut nunc, quos Rufulos vocant, imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis tenuit. Idem *libro nono.* Et duo imperia eo anno dari cæpta per populum, utraque ad rem militantem pertinentia, unum, ut Tribuni militum seni deni in quatuor legiones à populo crearentur: quæ ante perquam paulis suffragio populi relictis locis Dictatorum & consulum ferme fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni pleb. L. Attilius, C. Marcius. idem *lib.* 42. In tribunis militum novatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod consules ex Senatusconsul. ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur. Sed consulum prætorumque in iis faciendis judicium arbitriumque esset. Hinc illud apud Suetonium *in Cæsare*, Tribunis militum qui primum Romam reverso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ Tribunitiæ potestatis enixissime juvit. Item apud Plutarchum *in Catone Uticensi.* In petitione Tribubunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adesse vetabat, solos Cato servavit, per seipsum appellans populum. *Plinius* autem *libri trigesimi primi, capitul.* 7. *& lib.* 34. *cap.* 3. scribit, eorum stipendium, Salarium dictum fuisse, à salis nomine, quod honoribus, inquit, interponitur, salariis inde dictis, magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine salariæ viæ: quoniam illa sal in Sabinos portari consueverat. Macer *in l. officium* 12. *ff. de re milit.* Officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitui præsunt, milites in castris continere, ad exercitationem producere, claves portarum suscipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, mensorum fraudem coercere, delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare, principiis frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere.

TRIBUNI PLEBIS.

Tribuni pleb. primum ita creati sunt, anno 260. cum plebs ex urbe ad Æquorum bellum educta propter nobilium fœneratorum impotentiam consulibus relictis trans Anienem amnem collem occupavit: neque eo anno revocari in urbem potuit, usque dum ei Senatus per decem Legatos promisit jus ipsi fore magistratum è suo contra patritiorum potentiam creare: primum autem duo, vel ut alii tradunt, quinque creati sunt, sed ann. 296. Horatio, Minutio coss. decem effecti Livius *libro tertio.* & Dionys. *libro* 6. *&* 10. In eandem sententiam Pompom. *leg. secunda*, *§.* 11. *ff. de orig. jur.* Iisdem temporibus, inquit cum plebs à patribus discessisset, anno fere septimodecimo post reges exactos Tribunos sibi in monte sacro creavit, qui essent plebeii magistratus. Dicti Tribuni, quod olim inter tres partes populus divisus erat, & ex singulis singuli creabantur: vel quia tribuum suffragio creabantur. Sic Varro *lib. de ling. lat.* 4. Tribuni plebeii qui ex Tribunis militum primum Tribuni plebeii facti, qui plebem defenderent, in secessione Crustumerina. Cicer. *lib. de legibus* 3. potestatem eorum his declarat verbis. Plebs quos pro se contra vim auxilii ergo decem creassit, Tribuni ejus sunto, quodque ii prohibessint, quodque plebem rogassint, ratum esto: Sanctique sunto: neve plebem orbam Tribunis relinquunto. Erat enim his magistratus sacrosanctus Livius *libro* 3. ipsis quoque Tribunis, ut sacrosancti viderentur, cujus rei propè jam memoria aboleverat, relatis quibusdam ex magno intervallo ceremoniis, renovarunt, & tum religione inviolatos eos, tum legem etiam fecerunt sanciendo, ut qui Tribunis pleb. Ædilibus, Judicibus, Decemviris nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent. Idemque tradit Dionys. *lib.* 6. Ii viatorem quidem & prehensionem habebant, vocationem viro, nequaquam. Nam ut ait *Gellius*, antiquitus creati videntur, non juri dicundo, nec causis, querelisque ab absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent: ut injuria quæ coram fieret, arceretur, ac propterea jus ad se vocandi ademptum: quoniam ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat. hæc Gell. *lib.* 13. *cap.* 13. scribit etiam in hanc sententiam *lib.* 15. *cap.* 27. his verbis, Tribuni neque advocant Patritios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem propriè, sed plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferrent accepta. Plutarchus *in Catone Utic.* Jus, inquit, Tribunitiæ potestatis magis ad impediendum est, quam ad agendum: quippe cæteris omnibus collegis volentibus unus qui nolit & intercedat, plus potest. Idem in Problemat. Cur Tribunus pleb. purpura non utitur, cum ceteri magistratus utantur? an quod magistratus non est? nam neque in sella jus dicunt, nec ineunte anno item ut reliqui, magistratum ineunt, nec Dictatore creato se abdicant: imo quasi magistratus non sint, delato ad Dictatorem Imperio suam ipsi potestatem retinent. Cujus rei testimonium apud Livium *l.* 7. videmus, de Tribunis pleb. qui L. Manlium Dictatorem magistratu abire coegerunt. Idem etiam *lib.* 6. intercedendi formulam & solenne

solenne verbum fuisse hoc VETO, significat his verbis, Faxo, ne Ijuvet vox ista VETO, qua nunc concinnentes collegas nostros tam læti auditis. Reperio etiam apud eundem *lib.* 4. Consules à Tribunis pleb. duci in vincula potuisse, & *lib.* 9. Censorem Appiam à P. Sempronio Tribuno pleb. prehendi, & in vincula duci jussum esse, & *lib.* 5. Tribunos pleb. minitari se jussuros esse in vincula Tribunos militum duci. Apud *Dionem* autem *lib.* 37. Metellum Consulem à L. Flavio Tribuno pleb. in carcerem ductum esse. *Plutarchus* in Problematis autor est moribus Romanorum constitutum esse, ut domus Tribuniorum noctu ne clauderentur, (quod & Macrob. *Satu.* 1. confirmat) sed interdiu noctuque indigenti cuique eorum auxilio paterent, quasi portus quidam & præsidium periclitantium. Majores enim communem Tribunem eos esse voluerunt, nec sine inexpiabili scelere violabiles. Idem in vita Catonis Uticensis tradit Tribunos pleb. in Basilica, χρηματίζειν εἰώθοτας: quod ego non jus dicere, sed conventum agere & pro collegio decreta sua interponere interpretandum puto.

TRIUMVIRI CAPITALES

TRIUMVIRI Capitales, (inquit, *Pomponius*) creati sunt qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret, id interventum eorum fieret. Sallust. *in Catil.* in eum locum postquam demissus est Lentulus, vindices rerum capitalium quibus præceptum erat, laqueo gulam fregere. Hi octo lictores habebant, qui eorum jussum in damnatum animadvertebant. Plautus *Amphyt.* Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint, Inde cras in promptuaria cella depromar ad flagrum. Nec quicquam sit, qui non me omnes esse dignum deputent, Ita quasi incudem me miserum homines octo validi cædent. Et *in Asinaria,* ubi sæpe causam dixeris pendens adversus octo Asturos audaces viros, valentes virgatores. Et paulo post, ubi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores ulmeis affectos lentis virgis. Et in eadem, ibo ego ad Tresviros, vestraque ibi nomina Faxo erit capitis. Verum illi de vilibus & abjectæ tantum conditionis hominibus jus dicebant: ut furibus & servis nequam, & apud Columnam Meniam causas cognoscebant, autor Cicero *in divinat.* Et Asconius *in eandem* Memorabile autem est, quod Valerius Max. *lib.* 5. *c.* 3. commemorat de muliere quadam, quam Prætor damnatam Triumviro in carcere necandam tradiderat: quam receptam is qui custodiæ præerat, non protinus strangulavit: aditum autem ad eam filiæ dedit: quam post animadvertit exerto ubere famem matris lenientem. Itaque res ab ipso, ad Triumvirum, à Triumviro ad Prætorem, à Prætore ad Consulem judicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetravit. Idem etiam *libr.* 8. c. 4. de Calpurnio Triumviro mentionem facit, à quo servus quidam in crucem est actus.

TRIUMVIRI NOCTURNI.

TRIUMVIRI incendiis arcendis præfuisse dicuntur apud vetustiores, à Paulo *in l.* 1. *ff. de off. pref. vigil.* & ab eo quod excubias agerent, nocturnos dictos esse: intervenisse etiam nonnunquam & Ædiles & Tribunos pleb. fuisseque familiam publicam, circa portam & muros dispositam, unde si opus esset evocabatur. *Dio* verò *lib.* 5. sic ita scribit. οἱ δὲ στενωποὶ ἐπιμεληταῖς τισὶν ἐκ τοῦ δήμου, οὓς καὶ στενωπάρχους καλοῦμεν, καὶ σφίσι καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἀρχικῇ καὶ ῥαβδούχοις δύο ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις ὧν ἄρχωσιν, ἡμέραις τισὶ χρῆσθαι ἐδόθη. ἥ τε δουλεία ἡ τοῖς ἀγορανόμοις τῶν ἐμπιμπραμένων ἕνεκα συνοῦσα ἐπετράπη, καίτοι καὶ ἐκείνων καὶ τῶν δημάρχων τῶν τε στρατηγῶν πᾶσαν τὴν πόλιν ἐς δεκατέσσαρα μέρη νεμηθεῖσαν, κλήρῳ προσταχθέντων: ὃ καὶ νῦν γίγνεται, στενωπάρχας. *Dio* vocat, qui vicorum magistri dicebantur, quos non semper prætexta usos, sed eo tantum tempore quo ludos compitalitios faciebant. Cic. *in Orat. in Pisonem*, & Asconius *in eandem* significant, tametsi ad Augustum hæc potius referenda sunt, de quo *Suetonius* ita scribit, Spatium urbis in regiones, vicosque divisit: instituitque ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri è plebe cujusque vicinæ lecti. Valerius autem Max. *lib.* 8. *c.* 1. de M. Militio. Cn. Lilio, L. Sextilio Triumviris commemorat, qui quod ad incendium in sacra via exortum extinguendum tardius venerant, à Tribuno pleb. die dicta ad populum damnati sunt. Item, de P. Bilio. Triumviro nocturno, qui à P. Aquilio pleb. accusatus, judicio concidit, quia vigilias negligentius circumierat,

TRIUMVIRI MONETALES.

TRIUMVIRI monetales, auro argento, æri flando feriundo constituti sunt: ut scribit Pomponius *in l.* 2. *§.* 16. *De orig. jur.* Hinc illud Ciceronis *lib. de leg.* Æs, argentum, aurum publice signanto: item ad Tebatium de Treviris Gallis jocans, Treviros vero censeo: audio capitales esse, mallem, auro, ære, argento.



DE VERBIS FEUDALIBUS,

PRÆCIPUE NOTABILIBUS, AUT ALIAS MINUS USITATIS.

Ex *Hotom. Cujac. Vult. Rosenth. & aliis.*

A



BBAS, qui feudum conferre posse dicitur, *lib. feud.* 1. *tit.* 1. *& tit.* 14. *§.* 3. is est, qui in Monachorum sodalitate, ac cœnobio principatum obtinet, qui à Justiniano Archimandrita, à nonnullis Cœnobiarcha, vel Archimonachus dicitur. Justin. *nov. ex v. §. Sancimus* ut Abbas sive Archimandrita singulis monasteriis præponatur, quo monachi ex vitæ probitate maxime idoneum delegerint, & qui ab Episcopo confirmetur. Legibus autem Longobardorum sancitum, ne Abbas minus quinquaginta monachos sibi subjectos habeat, qui cum eo regulariter vivant in Lombard. *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 18. Sed posterioribus sæculis

Abbates etiam dicti sunt proceres, sive ex vocabuli notione, quod abbatiarum proventu fruerentur. Hinc Hugo ille Capetus, Galliæ regnum arte adeptus. Abbas Hugo dicebatur. Symphorianus Champerius in Genealogia Regum Francorum. Cumque Lotharii frater Carolus aspiraret ad Regnum cujus amica contemptum præ se tulerat, ab Hugone Abbate (eo qui Capetus vulgo vocabatur) editus, ut aiunt, ex familia Comitum Parisiensium, captus est: & in custodiam Aurelia positus. Alb. Krantzius in Saxonia *l.* 4. *c.* 22. De regno Francorum per ea tempora magna contentio fuit, cum Carolus Lotharii defuncti frater illud peteret. Hugo Parisiorum Comes cognomento Magnus, & item Abbas, illud sibi vendicaret. Suidegerus *in Chron.* Dionysiacis: Qui in Chronicis Abbates dicuntur, non sunt monachi, sed Barones & proceres seculares, quibus rex Abbatias fruendas ad tempus concedit. *Guill. Paradinus* scriptor *Annal. Burgund. lib.* 2. sub anno 1103. scribit, se monimenta vidisse complura perantiqua, in quibus Proceres Galliæ his nominibus utebantur: Dux & Abbas: Comes Abbas. Unum etiam profert, quod subscribemus. Ego H. de bello joco volo ut præsentes & futuri sciant, quod Guido Comes Forensis nepos meus L. Dei gratia Regi Francorum, quando rediit. De Podio sanctæ Mariæ, cum secum duxit captos Vicecomitem de Pollignac & filium ejus Heraclium, donum quod ei dederat, scil. Abbatiam Savigniaci, quæ antecessorum & mea semper fuerat, & esse debet, sui gratia mihi eandem per virgam reddidit Montebrisonia, in Ecclesia sanctæ Mariæ Magdalenæ extra villam ubi Rex missam audivit: his testibus de familia Regis, Guidone de Garsanda, G. Pincerna, & G. Chevruse consanguineis meis. Item in Append. Aymoini *l.* 50. 34. Quin etiam, inquit, usque ad tempora Roberti Regis, ea quæ Abbates accipiebant, sibi addixerunt: & statuentes Decanos Monachis, sibi nomen Abbatis usurpaverunt. Quem locum Paulus Æmilius Historicus Pontificalis verius, quam Gallicus, in Carolo simplice sic imitatus est, ut multa pro suo more ad Patroni sui potentiam amplificandam insarciret. Aymonius *l.* 5. *c.* 1. Ordinavi autem per totam Aquitaniam, Comites Abbatesque: nec non alios plurimos, quos Vassos vulgo vocant, ex gente Francorum: eisque commisit curam Regni Aymoin. *eod l. c.* 36. Ludovicus quos potuit, conciliavit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus. Item audivit regni Primores tam Abbates quam comites indignatos, quia quibusquam honores dederat sive ipsorum consensu. Item: Consecratus est & coronatus, in regem Ludovicus ab Hincmaro Rhemorum Episcopo: & Episcopi se sualque Ecclesias ad debitam defensionem & debita privilegia sibi servanda, commendarunt. Abbates etiam, ac Regni primores ac Vassi Regis se illi accommodaverunt, & sacramento secundum morem, fidelitatem promiserunt. Quo ex loco probabilis conjectura duci potest, nomen hoc in Pontificali Romano, in formula Regia inaugurandi, hac ipsa in re positum fuisse. Pontificibus quoque (inquit) Ecclesiarum, Dei condignum & & canonicum honorem exhibere, atque ea, quæ ab Imperatoribus & Regibus Ecclesiis collata & reddita sunt, inviolabiliter observare & Abbatibus, Comitatibus & vasallis meis congruum honorem secundum consilium fidelium meorum præstare. Nauclerus *Generat.* 33. Hugonis Capetti pater, inquit primum Abbas dictus est, quod ipse & Robertus Comes Parisiens. primi fuerunt, qui relicta monasteriis prædia. proventusque occupaverint; ea sibi suisque militibus attribuentes seque Abbates appellantes: atque impatientes monachis, prout volebant, adhibito moderamine victus & vestimentorum.

ABBATES quoque nonnunquam in historiis accipiuntur pro Nobilibus. quod nomen etiam hodie retinent in montibus Pyrenæis nobiles quidam & hoc sensu, quantum opinor. Antonius 5. *c.* 1. Carolus, inquit, ordinavit per totam Aquitaniam comites, Abbatesque, nec non alios plurimos, quos vassos vulgo vocant. Cujac. *lib.* 1. *feud. cap. pag.* 15.

ABBATIA, cujus diminutivum est, ABBATIOLA, vocatur ipsum monasterium cum omnibus suis pertinentiis, cui Abbates vel Abbatissæ præsunt. vid. *Cujac.* d. loc.

Abbatissa; cur similiter feudorum conferendorum jus esse dicitur, *Lib. feud.* 1. *titul* 1. *§.* 1.

Et æquiparatur abbati in administratione rerum secularium, *c.* 1. De his qui feud. dare possunt. Rosenth. *cap.* 4. *feud. concl.* 18. *n.* 1. *& lit.* A. monialium, sive monacharum antistita; quam Justinian. *Novel.* 115. jubet ab ipsis monialib. electam ab Episcopo confirmari & monialibus eunuchum unum attribui, qui res illarum administret. *Novel.* 123. 133.

Adæquatio, est æquabilis divisio hæreditatis inter fratres, antequam divisionem leges vetabant quicquam alienari, nisi post annos 40. & ei qui se læsum contendebat, succurrebatur. Lombard. *l.* 2. *tit.* 29. Sic tamen, ut omni tempore sortes stare debeant, & adæquatio percurrat. Idem *l. Longob. tit.* 48. *de quadraginta annis poss. frat.* & Aleman. *tit.* 89. *ult. frat. post. mort. pat.* hinc *lib. feud.* 2. *tit.* 58. *§.* 3. Scilicet adœquatio percurrat usque ad quadraginta annos.

Advocatio negotii alicujus publice procuratio, à superiore mandata: ut *lib. feud.* 2. *tit.* 27. *§.* 15. Quicunque advocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium inordinarie tractaverit. *Hot.* Lex feud. Hinc advocatus videtur idem fuisse, qui à pragmaticis nostris Commissarius vocatur, cui præfectura aut munus aliquod, ac præsertim causarum disceptandarum publice mandatum est. Hinc, *li. l. Franc.* 3. *c.* 11. de advocatis & vice dominis. Et *l.* 4. *c.* 100. Ut tales eligantur, qui sciant, & velint justitiæ causam discernere & determinare.

Advocatia etiam dicitur tutela & defensio sacerdotalis alicujus collegii: *Hoto.* Ibid. velut Abbatiæ & Monachorum, quibus & vectigalia quædam attributa sunt: quorum potentem aliquem, vel comitem, vel alium nobilem sibi defensorem & patronum cooptabant: ut in diplomate donationis quam Carolus Magnus Monachis Ulmensibus fecit: apud Nauclerum, Adelbertum cognatum nostrum advocatum ad defensorum constituimus, &c. Item, ut Abbas & Monachi ex his, quos inter potentes noverint, & invenerint meliores sæculi & æquitatis amatores, eligant huic loco advocatos & defensores. Item: statuimus, ut si advocatus placitare voluerit, quando vel qualiter, aut quoties hoc fiat, in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo disponatur: ut non compluribus quam triginta equis ad placitandum veniat: & quidquid placitando, Idem adquirat, tertia parte sibi retenta, duas Abbati reddat. *Joh. Tritemius.* Constituit autem Archiepiscopus advocatum Hirsaugiensis monasterii ipsum Comitem Erlastidum, sub ea conditione, ut mortuo patre filius in advocatiam non succedat: nisi fuerit ad eam per Abbatem & monachos assumptus. Verebatur enim ne post mortem suam per filium, sive nepotes injuriam aut violentiam aliquam pateretur, si advocatia hæreditario jure devolveretur ad posteros. Abbas Ursperg. in Philippi vita Advocatiæ beneficium his exponit verbis: Imperatores nihil juris sibi vindicarunt, præterquam illud quod pertinet ad Dominium totius terræ, ut sub protectione sua eas susciperent, & privilegiis suis munirent, & fideliter defenderent. Et paulo post: & de voluntare fratrum in prædiis eorum statueret extra Abbatiam annuum quod sibi pro abbatia & defensione solveretur. Vide infra, MAMBURGUS.

Affidati non propriè Vasalli sunt, sed quasi vasalli: sic enim dicuntur, qui in alicujus fidem & tutelam recepti sunt. *Neapol. const. lib.* 3. *tit.* 7. Ut in terris, inquit, demanii nostri nullo omnino liceat affidatos vel recommendatos habere. Item: Quod si affidatos susceperit, vel etiam commendatos bona sua omnia publicentur. Et *constit. seq.* Duo sunt necessaria, ut homines affidatorum vel recommendatorum, jure teneantur, videlicet, quod prædecessorum nostrorum temporibus, vel ab ipsis, vel à prædecessoribus suis de feudo vel hæreditario suo aliquid tenuerint, propteaquam, homine ipsorum merito censeantur.

Alode, vel Alodum, Alodium ut Allodium, dicitur proprium cujusque liberi hominis patrimonium: quod Romano more dicebant, Prædium censui censendo: vel Prædium mancipi: vel quod jure, Quiritium, aut quod mancipio & nexu tenebatur. Cicero *de arusp. respons.* Multæ sunt domus in hac urbe, atque haud scio, an pene cuncta jure optimo, sed tamen, jure privato, jure hæreditario, jure auctoritatis, jure mancipii, nexi jure. Feudista *lib.* 2. *tit.* 26. *§.* 2. Agnatis feudum, filia vero Allodium esse asserentibus, idem *lib.* 2. *tit.* 17. §. 2. Per filiam debere recognoscere, cum de paterno allodio esset feudum hoc. In leg. Bajor. ubi titulus est: ut nullus & Bajoarius Allodem aut vitam sine capitali crimine perdat; mox hæc subsequuntur. In ducis potestate si vita ipsius, & omnes res & patrimonium. Sic legis Salicæ *tit* 62. *de allodis.* Item Ripuariæ 68. & Bajoar. *c.* 24. *de his qui propriam allodem vendiderint.* Et apud Radevicum *lib.* 2. *c.* 30. ubi Imper. Fridericus loquens de Adriano Papa Nuntios nostros non esse recipiendos in Palatiis Episcoporum asserit. Concedo: si forte aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro Palatium. Si autem in nostro solo & allodio sunt Palatia Episcoporum, cum profecto omne quod inædificatur solo cedat, nostra sunt & Palatia. Item *cap.* Bajoariæ legis 24. Venditam allodem evincenti dicitur. Cur invadere conaris territorium, quod ego juste jure hæreditatis donavi? Tum alter: Non ita, sed mei antecessores illud tenuerunt, & mihi allodem reliquerunt, & vestita est illius manu, cui tradidi. Item legis Anglorum *tit.* 17. *de alodibus.* Hæreditatem defuncti filius non filia suscipiat; post quintam tamen generationem filia in hæreditatem succedat: & tunc demum hæreditas ad fusum à lancea transeat. Item leg. Franc. *lib.* 4. *c.* 51. Audivimus, quod aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem: & in ipso placito dato pretio comparant ipsa res iterum sibi in allodem. Sic apud Adonem *in Chron.* ætat. sexta. Baptisatis Saxonibus, & ingenuitate & alodo firmitatis fidei roborata, si amplius amissa Christianitate in perfidiam relaberemur, id est, sub pœna libertatis & patrimonii amittendi. Rerum igitur duo genera Barbarici scriptores constituerunt: Allodia, quæ pleno patrimonii jure sic tenebantur, ut eo nomine nulla neque gratia, neque merces, neque opera deberetur: & Feuda, quæ beneficio alterius sic tenebantur, ut eorum nomine gratia & opera quædam deberetur. Helmodus *in histor. Slav. lib.* 2. *c.* 6. Nobile illud castrum cum omni attinentia sua obtinuit. Allodii insigne exemplum extat apud Hectorem Boëticum *histor. Scot. lib.* 16. Inter reliquam prædam, inquit, diploma donati à Rege agri inventum est, his verbis exaratum: Ergo Rex Adelstanus dono tibi Pauline Odan, & Roddan prædia tam bona, tamque immunia, atque ipse ea possedi. Verbi autem illius notionem demonstrare, in tanta caligine per difficile esse arbitror. Verisimile tamen videtur, primam verbi originem ex eo manasse, quod nationis bello subactæ prædia bipartito dividerentur: & melior pars militibus fruenda in beneficii loco attribueretur: altera pars plebeis, ac reliquæ multitudini quod etiam Germani dicunt, ALS LEUD, quasi quis dicat, universæ

plebi.

plebi. Nam Leudes & Leudi passim apud Germanos & Francogallicos historicos dicuntur, qui vulgo subjecti appellantur, ut apud Georg. Turon. *lib. 9.* in pactione Childeberti & Gunchranni. Convenit, ut Leudes illi, qui domino Guntchanno sacramenta præbuerunt, si postea convincuntur, se in parte alia tradidisse, ut debeant removeri. Est paulo post. Similiter convenit, ut nullus alterius Leudes nec sollicitet, nec venientes excipiat. Item alio loco: Convenit ut Leudes, qui domino Guntchranno sacramenta primitus præbuerunt. Atque in hanc sententiam primum me Gallorum nostrorum sermo & consuetudo induxit, qui prædia hujusmodi nominant Alleud: eaque longissimo intervallo ab iis, quæ in his libris Allodia vel Allodes appellantur, separant. Nam illo nomine eos demum fundos appellant, pro quibus census, sive pensiuncula solvitur, unde Fundi liberi allodii *fiefs de Franc alleud*: quorum nemo donator agnoscitur: pro quibus nemine gratia debetur, & qui eo nomine immunes sunt: quos more Rom, dicebant, Optimo jure possideri. Verum hæc quidem hactenus. Nam omnis hæc posita in divinatione disputatio est aliquanto concinniore fortasse, quam quod Guill. Bud. *in Annot. in Pand.* scribit, Alaudia à laudandi, hoc est, nominandi auctoris verbo profecta: quod qui prædia eo jure habeant, laudare auctorem suum neminem teneatur: ut qui nullum soli dominum agnoscant, nec patronum, i. qui in nullius fide sit, quasi *Budaus* Alaudia conjunctum verbum putaret ex a, particula privativa, & laudare: quippe, quorum nomine laudatio non debeatur. Neque fortasse probabilius videatur, si Alodem ex A eadem particula privativa, & Lodes fictum vocabulum dicamus, quasi sine lode, Id est, vassallo, ut cum Amens dicitur, quasi sine mente: nam neque particula illa apud Germanos privandi vim habet, & Lodes præcise vassallum non significat: sed quemvis (ut ante dixit) principis ditioni subjectum, sive is miles sit sive non sit: & sive feudum alterius beneficio teneat, sive non teneat. Doctores autem vulgo Alaudium definiunt proprietatem, quæ à nullo recognoscitur: quod non absurde dicitur, sed quod feuda quædam allodii liberi finxerunt, quæ Galli. FRANC ALLEUD appellarunt, totum est ut jam ante diximus ab institutis. Germanicis alienissimum. Sed ecce rursus alteram hujus vocabuli notionem. Beatus Rhenan. *Rerum Germanicarum lib.* 2. Allodia, (inquit) proprii juris erant fortasse Germanico vocabulo, sic dicta. quod familiæ velut coagmentata sint, & conjuncta, hoc est, inseparabilia à familia: E. INANTOD, unde plerumque negligebantur beneficia regia: Allodia curabantur: ut autem hoc sit, feudum Allodio opponi constat ex *cap. 1. §. si de feudo defuncti contentio* sit. Et *c. 1. in fine: de eo qui sibi & haeredibus suis*, & pluribus exemplis & historiis confirmant. *Cujac. Hot.* & *Vult.* ubi de hoc vocabulo agunt.

ANGARIÆ & PARANGARIÆ. Hisce verbis *Hoto* scribit significari operas extraordinarias, quæ propter repentinum aliquod negotium ad solius Imperatoris edictum præstantur, & paucorum quorundam, quibus lege hoc ita tributum est, *L. Judicib. C. de curs. public.* Vulgo hæc ita distinguuntur. quod angariæ sint munera personalia, quæ præstantur Imperatori sumptibus & expensis Imperatoris Parangariæ sint munera mixta, quando quis Imperatori servitia expedit sumptibus propriis. Vulte de *feudis lib. 1. cap. 5. no. 6.* Utriusque, tam Angariarum quam parangariarum præstatio inter vectigalia, quæ Regalia dicuntur recensentur *lib Feud. 2. tit. 56.* Vult. *ai. loc.* quod ea Regis aut Imperatoris jura propria sint: cum olim eo nomine significarentur munera onerum vehendorum provincialibus imposita. Unde Angariari naves dici solebant, quibus onerum transmittendorum necessitas injungebatur. *lib. pen. ff. de veter.* nonnulli interpretantur postas: qua de re vide Cujac. *in leg. fin Codic. de fabr. lib. 11. & in tit. de curs. publ. lib. 12.*

Aperiri feudum alicui dicitur, cum ei lege defertur: veluti Domino, cum ei ob Vasalli mortem aut culpam committitur, id est, ad eam revertitur, *l. 1. tit. 18. §. 2. l. 2. tit. 15. & tit. 26. §. 4.* Committi. n. & in commissum cadere veteres dixerunt, quæ propter delictum aliquod amittuntur. Aperiri etiam agnato feudum dicitur, cum ob vassalli crimen in non dominum commissum agnato lege defertur. *lib. 2. tit. 31.*

Armandiæ, vel ut alii volunt. Armanniæ, sunt, ut quidam exponunt, littora publica: quæ ita dicta esse putant ab ariditate: alii interpretantur vectigal. quod ex armentis animalium solvatur, Isern. Auerat. *Bald.* & alii in *cap. 1. quæ sint Regal.* Quidam dicunt esse vectigal, non tamen ex armentis animalium, sed quod pendatur ex licentia arma faciendi: prout anteriores scribere dicit Rosen. *c. 5. n. 19.* Alii denique interpretantur fabricas & publica armamentaria. quæ Principem Romanorum semper sibi soli vindicasse apparet ex *Nov. 85. & l. 1. C. ut armorum usus.* Hanc postremam *Cuja.* amplectitur *lib. 5. feud. pa.* 292. eamque interpretationem esse omnium verissimam testatur Borch. *dict. c. 1. n. 41.* ut refert Vulte. *l. 1. feud. c. 5. n. 6.*

Astalium ab astu dictum, idem est quod Felonia. Astalium facere, est frustrari & decipere. Unde sæpius in legibus, asto animo est doloso & callido, *l. 4. de furtis, l. 15. qual. quis defen. ie d b. leg. 3. de bon. lib. bo. l. 1. de dam. injur.* Ad hunc modum *Plaut.* loquitur *in Panul.* Mea soror et stupida est sine animo asto. Et Accius apud Nonium: Nisi ut asta ingenium lingua laudem. Cujac. *l. 1. feud.* tit. 2.

Assilire, pro vim afferre, adoriri, oppugnare, *l. feud. 1. tit. 5. §. 1.* Similiter si dominum assilierit, vel castrum domini sciens dominum vel dominam intus esse. Et eod. *l.* 17. Si scienter seniores assilierint.

Aviaticus, nepos, *l. feud. 3. tit. 1. §. 3.* Si vero filios non habuerit, & Aviaticum ex filio masculo reliquerit. Fictum nomen ab Avus vel Avius, quo nomine in legibus barbaricis pro avus sæpe utuntur. Nepotem vero feudistæ interdum fratris filium appellant, ut *l. 1. tit. 5. §. 1.*

B

Bannus sive bannum, duo significat: Edictum, qua die vassalli equis armisque instructi ad comitatum adesse debeant: & sanctionem. h. e. multam edicto non parentis. Capitul. Carol. Si hoc non impleverit, beneficium perdat: & qui beneficium non habuerit: bannum solvat. Et alibi: Qui hoc fecerit, tantas vices bannum solvat, quanta mancipia vendit, & si non habet pretium semet ipsum donet, usque dum ipsos banno solvat. Gregorius Turon. *l. 5. c. 26.* Bannos jussit exigi pro eo, quod in exercitum non ambulassent. Unde Heribannum duo quoque significat, de quo infra suo loco: generaliter mulctam omnem quæ domino debetur, quasi ab Her & Bannus: specialiter eam quæ pro militiæ desertione penditur, quasi ab

Hobre, quod exercitum significat. Et bannus mulcta, *Legis Franc. l. 4. c. 71.* Quicunque liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum heribannum, id est, solid. 60. persolvat: aut si non habuerit, unde illam summam persolvat semetipsum pro vuadio in servitium principis tradat, donec per tempora bannus sit persolutus. Et qui propter huribannum se in servitium tradunt, si moriatur, hæredes ejus de ipso banno obnoxii non fiant. *Hotom.* Lex feud. in voce *Bannus*, & in verbo *Heribannum*, est edictum, ait, quo feudatarii ad militiam in diem certum evocantur. Hinc.

Bannitus, interdum evocatus. *leg. Franc. 3. c. 64.* Quicunque nostros habens honores, in hostem bannitus fuerit & ad condictum placitum non venerit, &c. *Leg. Franc. l. 4. c. 72.* Ut non per aliquam occasionem, neque pro vuadia, nec de scara, nec de vuarda, nec pro Heriberigare, nec pro alio banno heribannum apponet ei suam tertiam partem. Item, ipse heribannus non exactetur neque in terris neque in mancipiis, sed in auro atque argento, &c. Unde nonnulli Francogallicum verbum corruptum putant Arrierban: Usurpatur enim pro pœna non respondentis ad exercitum ab Hoere, vel Heere, quod exercitum significat, & Bannus, indicta, unde Heristitium, pœna desertæ sive detrectatæ militiæ *Leg. Franc. l. 4. c. 72.* Quicunque absque licentia vel permissione Principis de hoste reversus fuerit: quod factum Franci & Alemanni Heristitz dicunt, volumus, ut antiqua constitutio, id est capitalis sententia erga illum custodiatur. Item in Capitulari Caroli, & in Lombardia *l. 1. tit. 15.* Si quis dimisso exercitu absque licentia Regis domum revertatur, & quod nos Theudisca lingua dicimus Erisslitz fecerit: Item, Ex ea die sit bannum rescissum, quod Theudisca lingua Erisslitz, i. armorum depositio vocatur. ubi depositio pro desertio positum videtur. Beatus tamen Rhen. *lib. Germ. 2.* Deseruisse, inquit, exercitum inter capitalia numerabatur. Idem Flagitium Franci vocabant Herischlitz: quasi dicas, exercitus scissionem.

Bannitus interdum exilio damnatus, *l. feud. 4. tit. 27.* dominum excommunicatum, vel ab Rege bannitum, non est obligatus vasallus ad adjuvandum.

Baro in libris quidem feudisticis non nominatur: sed apud alios scriptores barbaricos eo nomine appellatur: qui inter nobiles opibus & potentia antecellit: quem Satrapen Persæ appellabant, Denique Barones & optimates per iisdem usurpantur, In Append. Aimonii *l. 5. c. 52.* Archiepiscopos, Episcopos, Abbates quoque, plures etiam optimates & Barones sui regni congregari fecit. Et *cap. seq.* Quidem quoque suffraganei ipsorum, nec non optimatum & Baronum regni Franciæ non minima pars. Et *cap. 51.* Quæ perniciosa factio zelo, diversitate Baronum, Comitum, atque Optimatum regni tanta terram calamitate extinxit, &c. Otto Frising. *l. 7. c. 25.* Leopaldus Marchia suscepto à Rege ducatu Norico, omnibus pene Baronibus ad eum pertinentibus, amoreque seu terrore ad eum confluentibus, sedem ducatus Ratisbonam suæ ditioni subjecit. Unde autem nominis hujus origo fluxerit, non satis constat. Plerique eam deducunt à Græco Βαρὺς quod est gravis, Equin. Bar. 2. *feud.* 1. nimirum moribus: Alii à Græco Βάρος, quod Latinis significat pondus quod nimirum aliis corporis pondere & natura anteire debeant. Borch. *tract. feud. cap. 5.* voluit dictus esse à Germanico *Banner.* Nonnulli appellationem illam ab Hebræorum Bar, quod est filius; repetunt, de quo videatur Motzi: *de his qui feud. dare poss. num.* 17. Plures notationes videre licet apud Vulte. *de feud. lib. 1. cap. 4. n. 14.* Apud veteres quidem Latinos auctores notum est, pro bardo & stupido usurpari, sed in legibus Barbaricis. *Hot.*

Baro passim pro mare seu viro usurpatur: ut *legis Salica, titul.* 34. Si quis Baronem de via hortaverit, aut impinxerit, &c. Si vero mulierem hortaverit, &c. Item in Lombarda *l. 1. tit. 9.* Si quis homicidum perpetraverit in Barone libero, vel servo, vel ancilla, &c. Quare non absurde fortasse disputari posset, cum barbari scriptores vulgo pro vassallis Homines nominent: quemadmodum posterius in voce Homo, exponetur: factum, ut Barones dicerentur iidem qui alibi vassi dominici, & Homines sive vassalli Regii: quo nomine Regii Capitanei, sive Proceres omnes, hoc est, Duces, Comites Marchiones continentur. Sigebertus in Chronicis anni 1560. Capitales Barones suos cum paucis secum duxit: solidarios vero milites innumeros. Flavius Biondus *lib. quinto decad.* Nam primam urbis, quos nunc Barones: nunc Capitaneos appellabant, Imperatori obsequentes, &c. de Friderico Barbarossa loquitur.

Sic in Lombard. *lib. 1. tit. 14.* Si quis ex Baronibus nostris ad nos venire voluit, securus veniat, & illæsus ad suos revertatur. Sic apud *Ottonem Frising.* Marchio in Baronum numerum refertur, *l. Frid. 2. c. 12.* Inter quos Wilhelmus Marchio de Monteferrato, vir nobilis & magnus, & qui pene solus ex Italiæ Baronibus civitatum effugere potuit imperium, gravem conquestionem fecit. Item *c. 16.* Vicinorum Baronum, quorum unus Marchio Opitius, præsidiis munita. Jure autem Gallico Baro dicitur, qui suo territorio summæ, mediæ & infimæ coercitionis, atque etiam nundinarum jus habet. Veluti virgis cædendi, suspendendi, exilio mulctandi, cervicis amputandæ, cremandi, notæ inurendæ: Itaque patibuli quatuor tignis erigendi potestatem habet: ut est apud Joh. Butirer. *in summa Rurali.* Apud Scotos autem Barones vetustis temporibus iidem, qui apud Germanos dicebantur: nimirum vassi Regii, equites Regii. Hector Boër. *histor. Scot. lib. 11. §. seq.* Convenienti eo nobilitati condicto die, regno in partes, quas vocant Baronias, diviso, cunctas opes agrosque regios meritorum habita ratione divisit. Barones vero (ita illius temporis equites nostrorum annalium monumenta appellant) ne non suppeterent ad Regiam majestatem facultates, ut cujuscunque agri domino excedente ex humanis hæres sive mas, sive fœmina, usque ad alterum supra vicesimum ætatis annum Regis esset sub tutela.

Baronia, pars regni jure feudi concessa. Hector Jam d. loco

Beneficium generali significatione, prout definitur ad Oberto *cap. 1.* de beneficio quid sit, &c, ex *Seneca* nihil aliud est quam benevola actio, tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo an id, quod facit prona & sponte sua parata. Special significatione Latine nostri appellant crebro, quod sua lingua Feudum: ut in *Dispu. feudor. c. 2.* exposuimus. Sic *libro Feudorum 2. tit. 1. §. 2.* Sciendum est: feudum, sive beneficium non in rebus solis, &c. consistere. Item *lib. feud. 2. tit. 52. §. 3.* Comperimus milites sua beneficia passim distrahere. Item Milites suos omnibus beneficiis exutos. Item: Nemini licere beneficia, quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere.

distrahere. Et ab hac consuetudine non abhorret, quod Cæsar. *lib. de bello civil.* 2. sic scribit: Cæsar, etsi multis necessariisque rebus in Italiam revocabantur, tamen constituerat nullam partem belli in Hispaniis relinquere, quod magna esse Pompeii beneficia, & magnas clientelas in citeriore provincia sciebat. Sic cum populus Romanus stante Republica honores & magistratus mandabat, eique soli accepti ferebantur, Beneficia dicebantur. Cicero *Philip.* 14. Est ille quidem Consul: sed alterum nomen beneficii est populi Romani, alterum, &c. Et *Agraria* 2. Et unusquisque studio & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit. Et pro Muræna: Ut ejusdem hominis voce & declaratus Consul, & defensus, beneficium populi Romani cum vestra atque omnium civium salute tueatur.

Beneficium igitur, proprie sic dictum idem quod Feudum: unde Beneficiare pro Infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigeber. *in Chron. anni* 1007. Postea Imperator seditione suorum coactus, Valentinianas, Balduino Comiti beneficiavit: ut sibi contra motus suorum auxilio esset, *Hinc.*

Beneficiatus, pro beneficiarius, qui feudi beneficio affectus est, *li. feud.* 2. *tit.* 55. §. 1. Beneficiati eorum feuda, quæ ab iis tenebant, obligaverant, vendiderant. Otto Frising. *li. Frid.* 2. *cap.* 12. Singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. Item, sicque omnes, omnium beneficia, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnentur. Cæs. *de bell. civil.* 1. Petreius vero non deserit, sese, armat familiam, cum hac & prætoria cohorte ceratorum, barbarisque equitibus paucis beneficiariis suis, quos sub custodiæ causa habere consueverat, ad vallum advolat. Item lib. 3. Evocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum convenerant, quæ tota acie disperserat.

Beneficiarios apud I. Cæsarem, 1. *ac* 3. *de bello civil.* ut & apud alios passim reperies. *Hoto.*

Beneficium & hæreditas sic opponuntur, ut Feudum & Allodium: nam illo nomine appellantur, quæ beneficio alicujus adepta sunt: hoc vero, quæ legitimis hæreditatibus: ut in testamento Caroli Magni apud Nauclerum & Mutium: Præcipimus, ut post nostrum discessum unusquisque accipiat beneficium in regno domini sui, & non alterius, &c. Hæreditatem autem suam habeat unusque illorum hominum, absque contradictione, in quocunque regno hoc eum habere contigerit.

Breve testatum descriptores feudorum interpretantur Instrumentum publicum, ut *in cap.* 1. §. *si cum*, & §. *si autem investitura.* Quid sit investitura & instrumentum publice confectum ut *in c.* 1. *in fi. si de feud vas.* ab aliquo interpell. fuer. Vult. *lib.* 1. *feu. c.* 7. *num.* 42. Latinis modo testationem, modo testificationem appellari scribit Hotom. *in Lex. suo feu. in ver.* Breve testatum, ad hoc allegans Ciceronem *in Verrin.* 7.

Brevis autem, breves, breve, brevia, & breviculum, sunt chartulæ sive libelli breves, quæ cum per se solæ fidem non faciunt, ut probat Cuja. *in l. inter chartulas. C. de conven. fisci debit. lib.* 19. *per & l. instrumentum, l. exemplo. C. de proba.* merito adjectum est in doctrina feudali huic brevi epitheton illud testatum, nimirum ut isto acta innuatur, debere hoc breve esse ejusmodi, quod adprobandum sive testificandum sit idoneum & sufficiens. *Vult.* supra d. loc.

Buccellarii, attestante Cujac. *lib.* 2. *feud. tit.* 7. dicuntur milites corporum custodes sive protectores, qui patronis suis assistunt semper, *l. ult. Cod. ad leg. Jul. de vi publ.* vide plura apud Cujac. dict. loco.

C.

Cambium, quod ab antiquo verbo Cambire originem trahit, permutatio, sive rei alterius pro altera substitutio. *li. feud.* 2. *tit.* 25. Vasallus cambium feudi à domino petit. Et *li.* 5. *tit.* 4. §. 2. Vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, & *li.* 1. *tit.* 1. §. 4.

Camera pro conclavi, in quo pecunia servatur: unde feudum de Camera, *li.* 22. *tit.* 1. §. 2. *tit.* 2. § 2. pro stipendio, quod vasallo datur à domino. Sic in testamento Caroli M. apud Eguinar. Incipit descriptio atque divisio, quam perfecit de thesauris suis, atque pecunia, quæ illa die in Camera ejus juventa est Anton. Florentin. *part. hist.* 3. *in extremo*: Anno 1204. Petrus Arragoniensis Rex obtulit regnum suum Innocentio Papæ, illudque sibi ac successoribus suis constituit censuale, ut annuatim de Camera ipsius Regis 250. massemutinæ Apostolicæ sedi redderentur. Feudum de Camera, & Soldatam idem esse arbitror ex *lib. feu. tit.* 10. *in fin.* Pet. de Vineis *Epist.* 2. *cap.* 38. Nec non nostrorum, & Cameris feudatariorum in ipsa collectæ subsidiis computatis.

Campio, certator pro alio datus in duello: à campo dictus, qua circus erat decertantibus definitus. Sic lege Langob. tit. 112. Nullus campio præsumat, quando ad pugnandum contra alium, vadit, herbas, quæ ad maleficium pertinent, super se habere. Item in *c. Othonis leg. Franc. li.* 5. *tit.* 6. Si servus liberum se vocaverit, liceat domino campionem dare, si morbus aut ætas eum pugnare prohibuerit. Et *Frisionum tit.* 14. In hac tamen contentione licet unicuique pro se campionem mercede conducere.

Capitanei dicuntur, qui Latinis sunt principes, aut proceres: quod tanquam caput reliquo corpori, sic illi reliquis civibus præsunt. Horum duæ species numerantur: nam alii sunt Capitanei regni, quo verbo Duces, Comites, Marchiones intelliguntur: ac proprie Capitanei numerantur, *lib. feud.* 1 *tit.* 1. §. 1. & *tit.* 7. Alii vero improprie, qui urbium præfecti sunt, quibus plebs ab aliquo superiorum gubernanda commissa est: qui & valvasores regii, aut majores appelantur, *li. feud.* 1. *tit.* 1. §. 1. & *tit.* 7. & *tit.* 17.

Cavenæ, vox barbara est, & placet nonnullis magis ut scribatur non cavena, sed canena. Nonnullis etiam canva, vel, ut est apud Ardizonem, caneus: quas voces scribunt Longobardis significare cellam: unde feudum de cavena in *lib.* 2. *tit.* 1. §. 2. & *tit.* 2. §. 2. erogatio annua vini, frumenti, alteriusve annonæ, quæ militi tribuitur. Itaque verisimilius est pro cella sive cellario dictam. *lib feud.* 2. *tit.* 2. *in fin.* feudum soldatæ significatur esse feudum de camera vel cavena: quia plerunque (inquit in solidorum donatione consistit: quandoque autem in vino & annona. Doctores, inter quos Vultei. malunt cavenam dictam quasi cameram avenæ: avena synecdochice accepta, pro omnis generis frumento, Atque iterum pro omni eo, quo corpus hominis sustentatur, ut ita dicere possimus. cameram esse cavenam pecuniæ principis, cavenam esse cameram frumenti principis.

Clerus. κλῆρος Latinis sors generale nomen est pro universa Ecclesia, Hebræorum more, apud quos

quos natio Judæorum eo nomine appellatur. 1. *Pet.* 5. ubi Presbyteros admonet, μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων non ut dominantes cleris. *Hinc.*

Clericus, de quo sæpe in libris feudisticis mentio fit, ita definitur ab Hieronymo *in epist. ad Nepotian.* Igitur clericus, qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur primum vocabulum suum, & nominis definitione prolata nitatur esse quod dicitur. Si enim Cleros Græce, sors Latine appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars clericorum est. *Constantinus* autem clericos ita definit, qui divino cultui ministeria religionis impendunt. *l.* 2. *C. Th. de Episc. & cler.* nimirum presbyteri, diaconi, lectores, exorcistæ. Separantur autem ab Episcopis, *lib. feud.* 2. *tit.* 35. *& in tit. C. de Episc. & cler.*

Clientes & clientuli, in his libris interdum dicuntur, qui passim vassalli aut milites, aut feudatarii appellantur, ut *l.* 1. *tit.* 13. Improprie autem iis hæc appellatio tribuitur. Nam clientes olim duorum erant generum: alii namque cives Romani erant homines tenues, qui se in potentioris alicujus fidem dicabant, quem Patronum nominabant, qui eos ab injuriis defenderet. Ejus necessitudinis certa erant jura, quæ *in Comment. verb. Jur.* ex Dionys. Halicarn. *lib.* 2. exposuimus, & rursus in fragment. XII. tabul. ad illam legem Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto. Eorum mentio fit in *leg.* 3. *ff. de usu & habit leg.* 5. *§.* 1. *ff. de iis qui effud. leg. si libertus* 89. *ff. de furt. leg.* 3. *§ sed quod, ff. de pen. leg.* Alii præterea clientes erant homines provinciales, qui se imperat. popul. Roman. declarant, ac propterea parte aliqua suorum agrorum donati fuerant: quorum conditio propius ad vassallorum similitudinem accedit. Qua de re copiose cap. Disput. 2. exposuimus, de quibus intelligi potest. l. *non dubito* 7. *ff. de capt. & post.*

Comites in libris feudisticis dicuntur Judices ordinarii, qui in pace & otio jus reddunt, itemque præfecti urbium. Itaque *lib. feudor.* 2. *titul.* 27. §. *qui judex dictus est*, item continuo post Comes appellatur. Comes eandem hæreditatem Regiæ ditioni assignet, & *§.* 4. Si Comes hæreditatem Regiæ potestati consignet. Et § 12 Comes quanto pretio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, utiliter provideat. Et *§.* 16. Comes sive Judex in cujus regimine Guerram fecerint, Sic *legis Franc. lib.* 11. de Advocatione ad comites, *cap.* 6. Monemus vestram fidelitatem, ut memores sitis fidei nobis promissæ in pace & justitia facienda, &c. Et in edicto religioso Carolomanni apud Aventinum *lib.* 3. Præfectus, quem Franci Graphionem vocant, summo studio adnitatur, ut incantationes impune non abeant. Graff. igitur, modo Præfectus, modo Comes Latine dicitur, Helmed. *in hist. Slaa. cap.* 68. Super hos omnes functus est Comes honore Cometiæ: fecitque justitiam populo. Otto Frising. *lib. Frid.* 2. *c.* 12. ostendit, singulas Longobardorum civitates suos habuisse Comites, id est, Judices ac præfectos juri dicundo præpositos, ubi Langobar. in Gallia Cisalpina sedibus, moribus & institutis loquitur: Ex quo fit (inquit) ut tota illa terra intra civitates ferme divisa, singulæ ad comminandum (id est, in jus vocandum) secum diœcesanos compulerint, vixque aliquis nobilis, vel vir tam magnis, tam magno ambitu inveniri queat, qui civitatis suæ non sequatur imperium. Consueverunt autem singuli singula territoria ex hac communicandi potestate, Comitatus suos appellare.

Comites etiam dicuntur alicujus regionis præfecti. Greg. Turo. *lib.* 4. Nam semper Britanni sub Francorum potestate post obitum Regis Chlodovei fuerunt: & Comites non Reges appellati sunt, Alb. Krantz, *in Vandal. l.* 1. *c.* 28. Equidem arbitror, qui cum Senatus Rempub. administraret, rexere provincias Proconsules: & sub Augustis inde Imperatoribus provinciarum præsides inde dicerentur: aut præfecti prætoris: hi postea sub Imperatoribus jam Imperio declinante Comites dicerentur: Erat (inquit) Comitatus Imp. Mediol. Quid vult insinuare aliud, nisi quod publicum Imperatoris consilium ibi quieverat? Comites ergo in provinciis habebantur, qui in quaque provincia publicum fovebant consilium. Hoc ipsum & Epistolæ *Augustini* sonare videntur. Ætate autem nostra longe aliud præferi Comitis nomen: inferiorem scilicet nobilitatis gradum, sub Duce, supra Barones. Hæc ille.

Comites stabuli fuerunt præfecti equorum regiorum, qui deinde corrupte Comestabili tam in Orientis, quam in Occidentis Imperio appellati sunt.

Comites præterea duodecim circiter Caroli Magni tempora, sub uno Duce sussesolitos, documus sub vocabulo, Duces. Quod tamen neque ubique, neque perpetuo observatum est. Albertus Krantz. *lib. Da.* 8. *c.* 37. Comitatum quoque Holsatiæ atque Stormariæ, junctis ditione Thiermarsiæ in Ducatum verti deposcit. Non gravatus Imperator, mox annuit postulatis. Comitatus titulum extinguit, & ex tribus memoratis ditionibus unum creat Ducatum, Regemque præsentem illo solemniter investivit.

Comitatus, pro Jurisdictio, territorium, qui alibi districtus dicitur. Otto Frising. *lib. Frid.* 2. *c.* 13. De Longobar. Consueverunt autem singuli singula territoria ex hac comminandi, id est, in jus vocandi, potestate comitatus suos appellare.

Commendare se dicebantur Vassalli, cum se in fidem & clientelam Patroni dicabant, more (ut dicetur) ab antiquis Romanorum & Atheniensium institutis tracto. *Terent.* in Eunucho:

—— Una etsi domus
Thais patri se commendavit in clientelam & fidem

Aimoin. *l.* 4 *c.* 64. Illuc & Tassilo cum primoribus gentis suæ venit: & more Francico in manus Regis in Vassaticum manibus suis semetipsum commendavit. Item *lib.* 5. *c.* 35. Abbates etiam, & Regni primores, ac Vassi Regii se illi commendaverunt, & sacramento secundum morem fidelitatem promiserunt. Commendati tamen, & recommendati dicebantur, non iidem qui vassalli: sed tantum qui se in alicujus potentioris fidem & tutelam receperant: ut diximus in voce, Affidari.

Consortes dicuntur Cominus & Vasallus: quasi σύμμαχοι ejusdem militiæ socii, ejusdem fortunæ participes. *lib. feud. tit.* 3. Si contigerit feudum neglectu fidelis consortibus applicari: id est, dominis committi, & aperiri. Alibi conjuges appellantur, quasi conjugales, eodem jugo alligati, *lib.* 2. *tit.* 58. §. 1. Nonnunquam etiam Pares appellantur: ut suo loco diximus ex *l. Franc.* 4. *c.* 65.

Consultum dicitur idem quod pignus, ut *l. feud.* 2. *tit.* 8. *§.* 3. Nam ne pignus, quod consultum, dicitur, fieri potest ex feudo.

Conversus dicitur, quid à communi hominum consuetudine ad monachalem vitam abductus, deposito virili habitu vestitum cucullatem induit. *lib. feudor.* 2. *tit.* 30. Hic primus est ad monachismum gradus. Alter est eorum, qui post conversionem profitetur se ab hominum consortio abscedere. & Professi appellantur, Postremus monachorum. Conversio non spoliat

spoliat patrimonio: professio spoliat, cum hæc formula pronunciata est: Do me & mea uni Ecclesiæ, *glos. in cap. ut lex continentiæ cau.* 27. *qu.* 1. quod totum ex antiqua gentium consuetudine profectum est, ut ex illo *Verrin.* 1. intelligi potest: Dixit & se & omnia sua Veneris esse? si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse, Justinianus *Novell. tertia.* Si quis (inquit) monachus fieri vult non statim monachus fiat, sed per triennium tonsura quidem & veste laicorum utatur: & narret causas, propter quas ad solitariam vitam migrare cupiat: ut si per triennium talis appareat, ut dignus videatur tonsura, & veste religiosa, tunc tondeatur, & vestem monachicam vestiat.

Convicani, quorum mentio fit *in l.* 1. *Co. non lit. habit. metr.* sunt. cognati consortesque nostri.

Credentia, arcanum vasalli fideicommissum, *lib. feudorum* 1. *tit.* 17. Vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestaverint.

Cucurbitare dominum, pro uxori domini stuprum afferre, *lib. feud.* 1. *tit.* 5. §. 2. *lib.* 3. *tit.* 2. §. 1. & *lib.* 2. *tit.* 57. & *tit.* 38. Barbarica videtur origo vocabuli, cum in legibus Longob. corbira pro stupro vel infamia usurpetur. Unde Cucurbitani dicebant uxoris adulterio infamem: quam Argam etiam appellabant, ut in Lombard. *lib. tit. de convit.* quod tamen à Græco ἀργὸς deductum videtur: quasi qui ejusmodi contumeliam patitur, sic iners, atque excors: nam apud Pau. Diaconum de gest. *Longob. li.* 6. *c.* 8. Quando tu (inquit Dux quidam Ferdulphus) fortiter aliquid agere poteris, qui ab Arga nomen deductum habes? Corbitare autem video *Plautum* dixisse, pro ventrem implere in Cassina: Novi ego ambas illas estrices. Corbitant ubi commesse possunt Fictum videtur à Corta, quæ navis oneraria est: unde illud ejusdem in Pœnulo: Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari, ut corbitare facile dici possit non modo adultera, quæ ex alio prægnans fit: sed etiam adulter, qui alienæ uxoris ventrem implet, quem vulgo cuculum appellant.

Cucurbitare autem uxorem domini vasallus dicitur, non tantum si cum ea adulterium perfecerit, sed etiam si id duntaxat attentaverit, quod variis modis fieri potest, ut scribitur in *l. apud Labeonem*, 15. §. *si quis virginis, ff. de injur.* puta, conando, ad proximum actum perveniendo: Item turpiter cum ea ludendo, turpiter osculando, &c.

Curia & curtis, idem. Itaque *lib. feud.* 2. *tit.* 51. §. 1. Quidam Capitaneus in quadam Curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit. Curia autem propriè ac restricte, est area muro circumdata, in qua ædificium insulæ modo positum est, ut in diplomate Ludovici apud *Joannem Aventinum*: Ludovicus divina favente gratia Rex Batioariorum, Gotzbaldo perpetuo dono in villa Engolstat duas Ecclesias curtim dominicatam, cum ædificiis desuper positis. Abbas Ursperg. in Fride. I. de pactione inter ipsum & Placentinos: Præcepit muros & fossata dejicere, & turres civitatis evertere & quatenus in una curte non consistat plus ædificiorum, quam una domus. Item in formula Pacis Alsaticæ apud B. Rhenanum *lib. German. rerum* 1. Quicunque aliquem rapina, aut incendio, aut captivitate, aut aliqua temeraria præsumptione infra curtis (mendose legitur Cortis) aut domus ipsius conseptum, aut conclave invaserit, aut aliquem ad sanguinis effusionem percusserit, liber capitali summa puniatur, ubi legendum est Sententia, ut *lib. feud. tit.* 27. §. 2. Hinc.

Curtis pro Prætorio, sive ampla & magnifica domo frequenter usurpatur: quam Galice dicimus La maison Seignoriale. Helmodus *in hist. Slav. lib.* 1. *cap.* 12. De urbibus vero, aut prædiis, aut curtis numero, quæ ad possessionem Pontificis pertinebant, & *cap.* 24. Ipsi quidem villas amplissimæ possessionis accepit: & prædia colonis exercenda distribuit: habuitque præter alias curtes duas nobiles, ad quas sæpius diversatus est. Unam in villa publica, quæ dicitur Buzu, &c. Item *cap.* 18. Præterea curtes illæ notissimæ Buzu & Nezenni, & cæteræ possessiones in terra Vagirorum Episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ. Item *cap.* 32. Missi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc forte consistebat in corte Regia Hugetlein, &c. Latius tamen hoc nomen usurpatur pro territorio & finibus ejus dominii, cui vasalli subsunt. Unde feuda in curte, ut *lib.* 2. *tit.* 51. Quidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficii. Hinc pares curiæ, & pares curtis passim in libris nostris promiscue appellantur. Et cum in legibus Bajoar. titulus sit, De eo qui scandalum in curia Ducis commisit, mox in textu sic legitur: Si quis in curte Ducis scandalum commiserit. Item: Nullus præsumat in curte scandalum committere. differunt autem Curia sive Curtis & domus *Albert.* Argentinens. Itaque de Spira reversus, Argentinæ in curia dominorum de Ochsenstein decumbens, diem clausit extremum. Domus est ædificium, in quo dominus habitat, quod Jurisconsultorum more Prætorium appellatur. Curtis vero, idem opinor, quod Romanis cohors. In villa (inquit *Varro*) cohors est, ex eo dicta, quod circa eum locum pecus coerceatur. Unde cohortalea aves, quæ in villatica cohorte aluntur: ejusmodi sunt gallinæ, ut de vulpe in Fast. *Ovid.*

Abstulerat multis illa cohortis aves.

Hinc *in legibus Bajoar. c.* 14. Si quis in curtem alicujus per vim contra legem intraverit, cum tribus solidis componat. Et mox: Si autem in domum per violentiam intraverit, cum sex solidis componat. Item *in legibus Aleman. tit.* 10. Si quis intra curtem Episcopi contra legem intraverit, 18. solid. componat. Lingua nostra dicimus Bassam cohortem: quæ non ita munita esse solet, ut domus sive castrum domini. Itaque paulo supra, quasi cohors levi muro, vel maceria clausa esset, scriptum in iisdem legibus ita est: Si curtem dissipaverit, aut irruperit liber liberi, cum tribus solidis componat, & restituat damnum. Verisimile est autem, Patronos in cohorte locum habuisse, jurisdictioni & causis cognoscendis designatum. Alienare autem curtem dominus, simulque constituta feuda poterat. Tacite tamen generali curtis alienatione feuda non continentur *lib.* 2. *feudorum*, *tit.* 26. §. 20. *tit.* 51. §. 1. Etsi autem curtis & domus ita differunt, ut cohors & villa: tamen ut sæpe ex potiore parte res appellantur, sæpenumero curtis pro domus parte numerantur, ut in *legibus Bajoar. titul. decimoquarto*: Si quis intra curtem Ducis aliquid inviolaverit, quia domus Ducis publica est, trinigeldum componat. Hinc feudum in curte dicitur, & feudum extra curtem, *l. feudorum*, 1. *tit.* 5. §. & *l.* 2. *tit.* 51. §. 1. Et pares curtis, aut curiæ, aut domus pro iisdem nominatur, *l.* 1, *tit.* 10.

D.

Defensio in libris duplex est: Juratoria & armata: Defensio juratoria est, cum deficiente utrinque probatione jusjurandum cum XII. sacramentalibus defertur, *lib. feud.* 2. *titulo* 58. *§.* 6. Favorabilior autem is est, cui defertur, *lib. feud.* 2. *titulo* 58. *§.* 4. Rursus hæc juratoria duplex est: una, quæ reo principali conceditur, ut juret se fecisse, vel non fecisse: altera, quæ successori permittitur, ut juret se neque scire neque credere factum à decessore fuisse, dicto titulo 58. §. 6. Defensio armata est, quæ per duellum & singulare certamen instituitur, ut *lib.* 3. *titulo* 2. §. 1. Si quis suorum parium per pugnam eum fatigare voluerit, ut per pugnam se defendat, edicimus, & *lib.* 2. *tit.* 36. *§.* 3. Sed de utraque defensione plenius in disputatione feud. dissetvimus.

Delinquere feudum, pro committere vel committere culpam, quamobrem alteri debeatur, *lib. feud.* 2. *titulo* 31. Vassalli feudum delinquentis licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit.

Districto, vel Districtus.

Devestire, & investire, contraria sunt. Nam ut investire est possessionem tradere: sic Devestire, possessionem auferre sive ea prius infeudationis nomine tradita sit, sive quo alio civili jure adquisita. Vest. n. sive vestitur, Barbaris fuit possessio: ut in verbo Investitura docuimus. Devestire, pro Investituram feudalem adimere, usurpatur in *lib. feud.* 1. *titul.* 7. Si Princeps investierit Capitaneos suos de aliquo feudo, non possit eos devestire sine culpa, pro quamvis possessionem adimere: in *li. feu.* 3. *tit.* 1. §. 4. Illis vero, quæ tenent proprietario jure, aut per libellum, sive precariam, nemo eum devestire audeat injuste. Helmodus *in Slav. histor.* Quem meritum investivimus, immeritum quare non devestiamus, statimque (loquitur de aliquot Episcopis & Imperatore Henrico IV.) Regem aggressi sunt, eique coronam de capite abruperunt: deinde sublatum de sede purpurea, cæterisque, quæ ad sacram investituram pertinent, funditus exuerunt.

Diffidare, sive diffiduciare, est feidam, hoc est, bellum indicere, hostem declarare, ut in voce, Feida, exponimus, Fride. *lib. feu.* 2. *titul.* 59. *§.* 4. Perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus. Sic apud Petrum de Vineia *lib. Epist.* 3. *c.* 83. Penitus deneges opportunitatem, quam tecum soliti sunt habere, & diffides eos tanquam inimicos nostros & Imperii. Ponitur etiam pro privatas inimicitias denunciare: quemadmodum in voce, Feida, docuimus, & exempla protulimus. Populi autem Romani instituto amicitia renunciabatur, & domo interdicebatur. Sueton. *in Claudio:* Ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut amicitiam ei renuntiaret, mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi accideret. Tacitus *lib. quinto.* Sed Cæsar missis ad Senatum litteris disservit, morem fuisse majoribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere. At Conradus IV. Imperator in *aurea bulla cap.* 18. jubet diffidationes privatas fieri per triduum, palam ac testato. Non licere (inquit) prætextu diffidationis quempiam invadi per incendia, spolia, vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco, quo habitare consuevit, publice fuerit intimata: possitque de intimatione ejusmodi per testes idoneos fieri plena fides.

Dingravii & Gogravii fuerunt Judices pedanei. Cujac. *l.* 1. *titul.* 1. *feud.*

Districtus, sive Districtio, coercendi potestas, sive Jurisdictio, quæ magistratui cum Imperio mixto intra certæ regionis ac territorii fines conceditur. *Siculus Flaccus:* Regiones, inquit dicimus, intra quarum fines magistratibus jus dicendi coercendique est libera potestas, *lib. feud.* 1. *tulo* 5. *§.* 4. Si quis feudum extra curiem detinuerit & dominus districtum habuerit, &c. Et *libro* 2. *titulo* 54. Qui allodium vendiderit, districtum & Jurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat. Fictum nomen est à distringendo, quo nostri Scriptores usi sunt, pro coercendo, ut in Capitul. Caroli Magni: A ministris Reipublicæ districti, sed solidis componant. Item *lib. Franc. l.* 3. *cap.* 4. Discutiatur, quis è duobus contra jus sit, ut pacati fiant, & distringantur ad pacem. Et *leg. Bajor. tit.* 6. Si talis homo potens hoc fecerit, quem ille Comes distringere non potest, tum dicat Duci suo, & Dux illum distringat, secundum legem suam Interdum pro Tertiorio usurpatur. Antonius Florent. *histor. part.* 3. *titulo* 20. *c.* 8. 13. Civitas Florentia 30. millia hominum in se continebat aptos ad arma, & districtus ejus 70. millia.

Domestica, de quibus tractatur in *C. Just. tit.* 17. Dicuntur Imperatores protectores domestici, in *l.* 8. *C. Theod. de domesticis & protectoribus*, & ut loquitur Cassiod. *lib.* 1. *variar.* In aula Imperatoris jugitur excubant pro defensione & tuitione corporis & honoris Imperat. (οἰκεῖοι στρατιῶται), id est, domestici milites appellati a Suida, & οἰκεῖοι δορυφόροι, id est, domestici hastas gestantes: à Socrat. *lib.* 1. *cap.* 13. Quorum alios pedites, alios equites fuisse, probat Cujacius in *l.* 1. *C. de domesticis & protectoribus*, *per l. fin. C. eod.* & apertius per *l. restituendæ*, *§. licentiam C. de advocat. divers. Jud.*

Dominus passim appellatur is qui feudum in re sua alteri fruendum constituit, idcirco, ut vulgo creditur, qui rei in feudum datæ dominium & proprietatem retinuit, solum usumfructum feudi nomine concessit, *lib. feud.* 2. *titulo* 8. §. *tertio.* Ego barbarico nomine Dominum eodem modo dici non dubito, quo & Signor, sive senior appellatur, quasi vasallus Patronum suum honoris causa Dominum appellaret, ut in formula jurisjurandi, *lib. feud.* 2. *titulo quinto.* Ego vero, quod vero fidelis ei, ut vasallus domino. Sic domino patroni uxor appellatur, *lib.* 2. *titul.* 24. §. *tertio*, & *l. Franc. lib.* 4. *titul.* 46. Promitto me Domino meo Carolo, & filiis ejus fidelem futurum. Ex eodem genere illud est, quod vulgo in scholis dictitant, directum feudi dominium manere penes patronum, utile vero in vasallum transire.

Dominicum, patrimonium domini. Hinc dominicum Ecclesiæ, *lib. feudor.* 2. *tit.* 35. §. 1. Episcopi & clerici, ea quæ in dominico habent, olim dederunt, & hodie dant. Sic in Append. Aimoini *lib. quinto*, *capit.* 25. Cum omnibus villis in eo consistentibus, tam dominicatis, quam etiam vassallorum. Item, Et Abbatiss Pramram & Stabolam cum omnibus villis dominicatis, & vasallorum. Item in instrumento privilegii sancti Germani Parisiensis. Vineas quoque in præfata villa decrevimus ab eisdem excoli, vindemiari, à quibus olim cultæ fuerunt, & vindemiatæ, sive sint indominicatæ, sive in beneficium quibuslibet datæ. Hinc.

Dominicalia, pro Regalibus feudis, ut apud Radevic. *lib.* 2. *c.* 30. In capitulis pacificationis oblati, ab Adriano Papa Imperatori Friderico I. de Dominicalibus Apostolicis fordium non esse colligendum, nisi tempore suscipiendæ coronæ.

Dotali-

Dotalitium usufructus partis bonorum mariti, quem uxori propter nuptias dat, ut eo post suam mortem alatur: Vulgus doarium appellat: Harmenopolus Hypolobon. v. Morganitica ex Hotoman. Saxon. *Specul. lib.* 3. *articul.* 74. Divortium si id jure fuerit celebratum inter virum & uxorem, mulier dotalitium, id est, vitæ provisionem, sibi in proprietate viri donatum continebit. Sigeb. *in chron. sub anno* 1178. Willelmus Rex Siciliæ fecit chartam fieri Joahannæ Reginæ suæ uxori de dotalio suo: cujus partem hic posuimus: Willelmus Rex Siciliæ divina favente clementia per hoc præsens scriptum damus, & in dotalium concedimus Johannæ Reginæ charissimæ uxori nostræ civitatem montis S. Angeli, &c.

Dotarium (alii Doarium, v. Morganatica) Idem quod dotalitium, *Neapol. const. lib.* 3. *tit.* 13. *& tit.* 15. *& tit.* 16. ubi mulier cogitur jurare fidelitatem ei, qui feudi proprietarius permansit. Contra autem quod ab uxore confertur. Maritagium appellabant: quam vocem in Francogallia retinuimus. Petrus de Vineis *Epist. lib.* 3. *c.* 5. Aggressus est eos in lecto nudos: & surgere non permisit, donec eos in manibus ejus omnem dotem & jus, de quibus tenebatur eis pro maritagio, respondere oportuit necessario remisisse. Et *l.* 5. *c.* 16. Et ideo cum pro maritagio filiæ nostræ charissimæ, quam filio N. Marchionis Misnensis decrevimus copulandum, &c.

Dos interdum etiam dicitur, quod maritus uxori dat. v. Morganatica ex *Hotom.*

Duces, ab antiquis semper quidam pro doctoribus exercituum dicebantur: sed tamen tribus modis id nomen usurpatur: nam interdum duces appellabantur, qui summum in militia Imperium obtinebant: qui si commisso prælio victoriam obtinuissent, Imperatores conclamatione militum appellabantur. Livius *l.* 9. Jam primum ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo, egregium Ducem fuisse Alexandrum. Interdum autem Dux appellatur, cui pars Imperii ab altero superiore mandata est. Cicer. *Offic.* 3. M. Attilius Regulus, cum Consul iterum in Africa ex insidiis captus esset, Duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Anniballis Amilcare, juratus missus est ad Senatum, &c. Sic *in leg. conventionum*, 5. *ff. de pact.* Publica conventio est. Sic quæ fit per pacem, quoties inter se Duces belli quædam paciscuntur. Sic à Cæsare Duces persæpe appellantur, qui legati ipsius erant, qui Imperatore absente summam potestatem habebant: ut Labienus apud Cæsarem *libro* 6. Præstate eandem nobis Ducibus virtutem, quam sæpenumero Imperatori præstitistis. Hirt. *de bell. Afric.* Quibus rebus cognitis, Juba, cum non longe à Scipione atque ejus Ducibus abesset. Prius autem Imp. ex prælio quodam appellatus fuerat. *Just. l.* 24. Multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus Sosthenes ignobilis præponitur esse: & cum Rex exercitu appellatus ipse non in Regis, sed Ducis nomen jurare milites coegit. Idem *l.* 9. Cum Honoratum insuper ducatu adversarium viderat. Et *lib.* 39. Agathocles Regis lateri junctus civitatem regebat: tribunatus, præfecturas & ducatus mulieres ordinabant. Tacitus *de mor. German.* Reges ex nobilitate: Duces ex virtute sumunt: nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potius, quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt. Interdum tamen Duces dicuntur, qui summum imperium obtinent: qui vero cum potestate sunt, i. quibus imperii pars mandata est, Comites. Cicero *pro Marcello:* bellicas laudes solent extenuare verbis, easque detrahere Ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum. Et aliquando post. Hæc enim res unius est propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnoque comitatu. Hujus autem rei tu idem es & Dux & Comes. Eo loco Cæsar perspicuus & Dux & Imperator appellatur. Idem in Lælio: de Scipione dicam libentius: quanta illi fuerit gravitas, quanta in Oratione majestas: ut facile, Ducem populi Romani non Comitem diceres. Liv. *lib.* 4. Ea rite opima spolia habentur, quæ dux duci detraxerit: nec ducem novimus, nisi cujus auspicio bellum geritur. Cæsar *comment. Gallic.* 7. Comites familiaresque ejus angusto in loco, equitum, nostrorum vim paulisper sustinuerunt: de Rege Ambiorige loquitur. Cic. *pro Rabir.* Callisthenem doctum hominem comitem magni Alexandri ab Alexandro necatum. Postea vero

Duces dicti sunt, quibus Rex aut populus regionis alicujus administrandæ potestatem dederat: ut in *l. Bajoar. lib.* 13. *cap.* 1. Si quis contra Ducem suum, quem Rex ordinavit in provincia, illa, aut populus elegit Ducem, de morte ejus consiliatus fuerit, &c. *Specul. Saxon. lib.* 3. *art.* 53. Quælibet provincia Theutonicæ terræ suum habet Palatinatum: Saxonia, Bavaria, Franconia, & Suevia: quæ, antequam à Rom. superabantur, Regna fuerunt: à quibus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata. Attamen illustres vasallos & vexillorum feuda resecarunt. Animadversione autem dignum est, quod circiter ætatem Caroli Magni Duces dicebantur: cui duodecim Comites suberant: quod ex infra scriptis locis intelligetur. Theodulphus sub anno 849. Tassilonem Ducatu Bajoariorum collocavit per suum beneficium Grifonem vero partibus Neustriæ misit, & dedit ei duodecim Comitatus. Nam hoc illius fragmentum cum aliis nonnullis nobis Stephanus Pasquerius communicavit: vir eruditissimus, & in Franciarum antiquitatum doctrina plane singularis. Eum autem locum Aimonius imitatus est, *l.* 4. *c.* 61. Tassilonem (inquit) in Ducatum restituit, Grifonem more Ducum duodecim Comitatus donavit. Sed ille tali beneficio contentus non erat. Idem *eodem libro capite* 116. Baldricus Dux Forojuliensis honoribus quos habebat, privatus, & marchia, quam solus tenebat, inter quatuor Comites divisa est. Sic enim separatim legendum est, Inter quatuor, id est, 12. ut & in ejusdem *Append. lib.* 5. *c.* 11. Inde Baldrico Duci Forojuliensi, dum objiceretur, & probatum esset, ejus ignavia & injuria vastatam à Bulgaris regionem nostram, pulsus est Ducatu, & inter quatuor Comitatus est ejusdem potestas dissecta. Quem locum. P. Pithæus singularis ingenii, & omnium literarum laude præstans, jam pridem emendavit. Otto Frising. *lib. Chronic.* 5. *c.* 20. At Pipinus Tassilonem in Ducatum restituit: fratrique 12. Comitatus restituit: quibus ille non contentus ad Ruaifarium Ducem Aquitaniæ fugit. Aimo *in Chro.* Eique per beneficium Boiariam Ducatum commisit: Grifoni quoque in partibus Austriæ 12. Comitatus dedit.

Duces rursus & Comites apud scriptores barbaricos ita distinguuntur, ut Duces sint totius Regionis præfecti Comites urbis tantum. Greg. Turon. *l.* 9. *c.* 7. Ennodius, cum Ducatum urbium Turonicæ atque Pictavæ administraret, adhuc & vici Juliensis atque Benarnæ urbium principatum accepit.

pit. Sed euntibus Comitibus Turonicæ, atque Pictavæ urbis, ad Regem & Childebertum, obtinuerunt eum à se removeri. Idem *lib.* 8. *cap.* 18. Itaque Nicetius à Comitatu Arverno submotus, Ducatum à Rege expetiit, datis pro eo immensis muneribus. Item: Theodolphum Andegavit Comitem esse decrevit. Item: Gondobaldus autem Comitatum Meldensem, ingressusque urbem, causarum actionem agere cæpit. Idem *lib.* 6. *c.* 4. Misitque ad Duces & Comites civitatum nuntios, ut muros componerent urbis.

Dultum facere idem est, quod dimittere. Theodulphus: Saxones baptizati more suo omnem ingenuitatem & alodem suam magis gurpierunt, & dultum fecerunt.

E.

Eques interdum pro vasallo ponitur. Equites Regis, Vasalli Regii. Cujac.

Exercitalis, Idem qui miles, vasallus, feudatarius. Lombard. *lib.* 1. *tit.* 15. Si quis de exercitalibus, Ducem suum contempserit, ad justitiam faciendam 20. solid. Duci suo & Regi componat.

Exfestucare, verbum ad feuda pertinet. Significat enim Idem quod Devestire, hoc est, bonorum alteri abrogare, aut ipsum abdicare. Otto Frising. *Chron. lib.* 7. *cap.* 34. At *Eugenius* Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, ut patritiatus dignitatem exfestucarent, & Præfectum in pristinam dignitatem reciperent. Sigebert. in *Chron. Ann.* 1113. Concilium Romæ celebratur: pax inter regnum & sacerdotum reformatur, & jus in investiturarum Episcopalium ab Imperatore exfestucatur. Fictum videtur ex festuca, quo verbo veteres Latini virgam, surculum, vindictam significabant: eaque in servorum manumissionibus utebantur. Cum igitur investitum, festuca, aut scipione tradendo fieret. Infestucare dictum est, pro Investire: & exfestucare, pro devestire. Otto *li.* 1. *Frid.* 1. *cap.* 8. Conditio pacis fuit, ut Bertolfus Ducatum exfestucaret, sic tamen, ut Tutegum à manu Imperatoris ei tenendum remaneret:

Exinanire feudum, dicitur, quod deseritur, quod evanescit, cujus constitutio irrita & inanis est, *lib.* 1. *tit.* 15. *§.* 2.

F.

Facere Justitiam, pro sistere se in judicio, *lib. feud.* 2. *tit.* 22. *& tit.* 24. *§.* 4. Si Dominus ei justitiam facere voluerit, poterit eum deprædare. Et *lib.* 2. *tit* 24. *§.* si suo domino justitiam facere voluerit, feudo spoliandus est. Sic enim locum illum interpretor, ut in *legibus Bajoar. cap.* 16. *tit.* 2. Si quis liber alteri libero, qui eum mallat, (in jus vocat) dedignabitur Justitiam facere. Item, Et postea respondeat secundum legem, & faciat Justitiam. Interdum tamen facere Justitiam est, legibus vindicare, ut *lib. feud.* 2. *tit.* 27. *§.* 6. Dominus, cujus Castrum id esse congnoscitur, ad faciendam Justitiam illum producat. Interdum jus reddere, vel Jurisdictionem exercere. Ado *in Chron.* Legatos regios, qui tunc ad justitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt. Aymonius *lib.* 4. *c.* 10. Lotharius vero, cum secundum patri jussionem in Italia Justitias faceret, id est, jus redderet. Helmodus *in histor Slav. cap.* 68. Super hos omnes functus est Comes honore Corneliæ, fecitque Justitiam populo suo, id est, jus reddidit. *Hot.*

Feudum. Germanica vox est, vulgo usurpata pro beneficio, cujus nomine opera quædam gratiæ testificandæ causa debetur; ut multis exposuimus *cap. Disp. feud.* 1. *ait*, Hotomanus, *Lex feud.*

Feodum pro Feudum dixerunt multi, & in his Angli: Fortasse ab illa notatione Germanicæ vocis Feud, de qua diximus *eodem Disput. cap.* Itaque vulgari Lingua scribunt Fee: longissime tamen à Longobardici juris ratione & instituto Feoda namque generaliter appellant prædia omnia, quæ perpetuo jure tenentur, etiam Allodia, quæ à parentibus & majoribus hæreditate relicta sunt. Et aliquando feodum ipsis hæreditatem significat. Hotomann. *in Lexic. feud.* Stephanus Pasquerius excellenti vir ingenio, & inter Parisienses causidicos dicendi facultate præstans, libellum mihi Anglicanum *Littletonian* dedit, quo feudorum Anglicorum jura exponuntur: ita incondite, absurde, & inconcinne scriptum, ut facile appareat, verissimum esse, quod *Polydor. Virgilius* in Anglica Historia de jure Anglicano testatus est, stultitiam in eo libro cum malitia & calumniandi studio certare. Sed operæ prætium, quas feudi species constituant, ipsorum verbis exponere. Feudum enim appellatur aliud simplex, aliud Talicum. *Tenant en fee simple, celui qui ad terres ou tenemens à tener à luy, & se heyres à tous jours Et est appel en Latin*, Feodum simplex: quia feodem Idem est, quod hæreditas: & simplex. Idem est, quod legitimum, vel purum: & sic Feodem simplex Idem est, quod hæreditas legimita, vel hæreditas pura. *Car si home vole purchaser terres ou terres ou tenements en fee simple, il convient d'avoir ceux parolx en son purchasse, & d'aver & tener à luy. & à ses heyres: car ceux parolx (ses heyres) font le state denheritantes. Car si home purchasse terre par ceux parolx (à aver & tener à lei à tous jours) en ces deux cases, il n'y ad estat, fois que pour terme de vie, pour ce qu'il faut ceux parolx, ses heires, lesquels parolx tant solement font l'estat d'enheritance, en toutes feoffmens & grantes.* Id est: Feudatarius simplex is dicitur, qui prædia perpetuario jure possidet. Nam Latine Feodum simplex vocatur, quia Feodum Idem est, quod hæreditas. Et simplex, idem est, quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Nam si quis prædia jure feodi simplicis adquirere velit, hac formula uti eum oportet: ut sibi suisque hæredibus habere & tenere licet. Hæc enim verba, Suis Hæredibus, faciunt rem hæreditariam, sive perpetuariam. At si utatur his verbis: ut sibi habere & tenere perpetuo habere, tenereque liceat: his duobus casibus ad vitæ tempus duntaxat acquiritur. Tum aliquanto post, *cap.* 2. Fee taile: feudum taile dicitur, cum prædia donata sunt alieni viro, & ipsius hæredibus ab ipso nascituris.

Felda, vel Faida, Idem quod alibi Guerra: ex Germanica, Feed, quod modo bellum modo capitales inimicitias significat. *Leg. Longobard. tit.* 20. Ut feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur. Et *tit.* 58. Propter Faidam deponendam, id est, inimicitam pacificandam. In Lombard. *lib.* 1. *tit. de homicid. lib. homin. leg. si quis Longobardus.* Quia filiæ eius, quod fœmineo sexu esse probantur, non possunt ipsam Faidam levare. Item *lib.* 1 *tit.* 7. Ut Faida (quæ est inimicitia) post compositionem acceptam postponatur. Hinc Faidosus, qui alibi diffidatus, cui inimicitiæ denuntiatæ sunt, ut in legibus Frising. Homo Faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo, &c. Et in legibus Bajoar. Si quis hominem per jussionem Regis occiderit, non requiratur ei nec feudosus fit. Hinc Diffidare, meo Judicio, pro inimicitias denuntiare, bellum indicere, hostem declarare. Et Diffidatio, quæ

à Bar-

à Barbaricis ad Latinam consuetudinem alludentibus Diffiduciatio dicta est. Abbas Ursperg, in constit. Frider. I. Sancimus etiam, quicunque alii damnum facere, aut lædere ipsum intendat tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiducient eum: quod si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, &c. vide supra. *Diffidare* B. Rhenanus *German. rerum lib.* 2. Faidam vocabant Franci simultatem apertam, qua unus aliquis uni vel pluribus bellum denunciat: ab hoc Gallicani scribæ Faidosum appellant, qui Faidam exercet. Germanis notum minus vocabulum est.

Felonia, non præcise contumaciam Vasalli in Dominum, hujusve in vasallum perfidiam significat: verum quodvis capitale facinus, *lib. feud.* 2, 26, §. *Domino*, 23. Domino comittente feloniam (ut ita dicam) proprietas feudi ad vasallum pertinet, sive peccaverit in vasallum, sive in alium, & rursus *tit.* 37. & *tit.* 47. si fratrem interfecerit, vel aliam feloniam commiserit, Denique Felonia Gottis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie, *Schelmerey*, Latinis Scelus.

Feudatarius, qui feudum à patrono sibi commissum accepit. Latina consuetudine, ut beneficiarius, *lib. feud.* 3. *tit.* 2. §. 3. Feudatarius Parium laudatione damnum resarciat.

Fictum vectigal, cujus mentio fit in constitut. Frideric. de Pace Constantiæ, fixum & firmum significet, *Cujac.* d. loc.

Fideles interdum generaliter dicuntur, qui in Principis alicujus potestate ac ditione sunt: qui vulgo subjecti appellantur, vel subditi Gregor. Turon. *lib.* 10. *cap.* 3. Nos, piissime Rex, subjecti atque fideles vobis gentique vestræ esse desideramus. Item *lib.* 4. Sacramentum dederat, ut ei fidelis esset: & *lib.* 5. Sacramento se obstrinxit, quam fidelis Regi Chilperico esse deberet. Hinc.

Fidelitas generaliter, interdum pro fide & obedientia omnium subjectorum. Duplex enim fidelitas est: Una, quæ a vasallis & quasi vasallis: altera quæ à civibus præstatur, ut in *leg. Frideric. de pace* Constant. *lib. feud.* 2. *titul.* 62. Vasalli nostri à nobis investituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicut vasalli cæteri omnes, sicut cives à XVI. annis usque ad LXX. Item apud Raden. *lib.* 2. *c.* 30. Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sive hominio facere debere Domino Imperatori. Abbas Ursperg. sub anno 1191. Procurante Imperatore factum est, ut Principes Alemanniæ panes omnes filium parvulum ipsius adhuc in cunis vagientem, assumenren in Regem, & ei fidelitatem jurarent. Aymon. *lib.* 4. *c.* 61. Et post eum totidem verbis Abbas Ursperg. in vita Pipini. Regis. Illuc & Tassilo Dux Bajoariorum cum primoribus gentis suæ venit, fidelitatemque tam ipsi Regi Pipino, quam filiis ejus jurejurando promisit. Radevicus *lib.* 1. *c.* 11. Tunc ad curiam venientes Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominium & beneficia sua de manu illius reverenter susceperunt. Et huc pertinet illa quæstio de juramento, quod Impp. Papæ Rom. in coronatione recipienda præstare solebant, c. ego Ludovicus, *dist.* 63. utrum sit jusjurandum fidelitatis vasalliticæ, quasi Imperium à Papa recognoscat, *c.* 1. *de jurejur. in Clem.* an vero jusjurandum fœderis, aut fidelitatis judicialis, quasi Imp. simpliciter se Ecclesiæ Christianæ fidelem fore promittat.

Fideles interdum specialiter iidem qui vasalli: qui feudo accepto, in Patroni fide & clientela sunt: vicissimque suam ei certi obsequii nomine fidem astrinxerunt. Cicero *in Oratione pro Sex. Roscio*: Quæres in cujus fide sint & clientela, *lib. feud.* 1. *tit.* 14. §. 3. Si ergo domino & fideli placuit, ut paciscantur cum filia, &c. Et *lib.* 1. *tit.* 4. §. 6. Tunc oportebit fidelem incrementi vestituram probare. Item: Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, &c. Et *tit.* 6. Si contentio fuerit inter Dominum & fidelem de investitura feudi, &c.

Fidelitatem dicimus (inquit Obertus) jusjurandum, quod vasallus præstat domino, *lib.* 2. *tit.* 3. 3. §. 4. & *tit.* 26. §. ubi quot hæredes sunt, tot fidelitatem habent: hoc est, tot debent se domino exhibere, ut ei suam fidem & obsequium interposito jurejurando adstringant. Jusjurandum fidelitatis videtur Latine non incommode dici Execratio posse. Cicero *Verrin* 7. Ubi fides, ubi execrationes, ubi dextræ complexusque? vide Vasallitium.

Fodrum, quod à Germanico vocabulo *Futer* derivat *Cujacius*, passim hodieque in Cauponis Germaniæ pro pabulo equorum usurpatur. In *legibus Franc.* Tempore hyemis, quando mareschalcos illarum ad fodrum dirigunt. Passim vero usurpatur pro annona militari: ut *lib. feud.* 3. *tit.* 1. 1: tradere volumus. Item *lib.* 2. *tit.* 56. Et *tit.* 62. Nobis intrantibus Lombardiam fodrum consuetum & regale præstabunt. Otto Frising. *lib.* 1. *Frid.* 2. *c.* 13. Mos enim antiquus, ex quo imperium Romanum ad Francos derivatum est, ad nostra usque deductus est tempora, ut quotiescunque Reges Italiam ingredi destinaverint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas civitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Hujus collectionis, quæ ob transitum exercitus imponitur, mentio fit in *leg. si pendentes*, 12. §. *si quid*, *ff. de usufru.* & apud Petrum de Vineis *Epist. lib.* 2. *c.* 29. ubi fodrum interpretatur frumentum, hordeum, & res alias victui opportunas, ad exercitum Imperatorium. Sicul. Flaccus *de cond. agror.* Nam & quoties militi prætereunti, aliive cui commeatur annona publica præstanda est, si ligna aut stramenta deportanda, quærendum, quæ civitates, quibus pagis hujusmodi munera præbere solitæ sint. Appendix Aimoini *lib.* 5. *c.* 3. Inhibent à plebeiis ulterius annones militares, (quas vulgo Fodrum vocant) dari. Fuit enim hoc antiquioris quoque consuetudinis. Guntherus.

Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt
Et cap talicium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacra tribuerunt omnia fisca.

Ammianus Marc, *in fin. lib.* 21. Eique vehiculo insidenti (de Joviano Imperatore loquitur), ut Principibus solet. annonæ militaris offerebantur indicia, ut ipsi nominent, probata. Quod sane ejusmodi sit, non intelligo. Illud constat, annonas illas militares plerunque æstimari, & pecuniam pro iis pendi solere: quod institutum ex antiquo magistratuum Romanorum moribus fluxit: qui cum frumentum in cellam ab aratoribus exigendi jus haberent, sæpe pro frumento pecuniam, quanti frumentum erat, accipiebant. Qua de causa genus illud frumenti Æstimatum appellabant, ut in Verrinas *Cujacii* Orationes multis locis documus, ait *Hotom. Lex. feud.* verbo *Fodrum*, vide ibid. verbo *Mareschalcus*. Servius Honoratus *lib.* 1. *Æneid.* Cellarium (inquit) dicitur paucorum dierum. Unde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus vero dicitur longi temporis. Otto Frising. *lib. Frideric.* 2. *cap.* 23. Peractis ibi aliquot diebus, cum fodrum à vicinis civitatibus, & castellis, & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt: dupliciter enim peccaverant, cum octingentarum librarum facti essent

essent obnoxii, partim defraudando, partim falsam monetam dando. Præclarum est autem, quod *Cicero* de suo fodro & annonia scribit *in Epist. ad Atticum.* Nos Asia excepit mirabiliter. Adventus noster ne minimo quidem sumptui fuit. Scito non modo nos fœnum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere: sed ne lingua quidem; nec præter quatuor lectos, & tectum quidquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerunque. Sic in provincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus teruncius insumatur in quenquam. Id fit etiam & legatorum & tribunorum, & præfectorum diligentia, vide *Mareschalcus.*

Forbannum, pro Relegatione, vel certarum regionum interdictione. Et Forbanniti, interdicti. *Legis Franc. c.* 50. ut Comes, qui latronem in Forbannum miserit, vicinis suis & aliis Comitibus notum faciat, eundem latronem à se forbannitum, ut illi eum non recipiant. Et *c.* 49. de latrone forbannito, ut nemo eum recipiat.

Francia, ejus amplitudo, divisio: vide Salica lege uxorem ex *Hot.*

G.

Gallia Germania, vide Salical. ex *Hotom.*

Gastaldus *v.* Guastaldus.

Geniculus, in quibusdam feudorum libris dicitur pro Generatio, sive gradus generationis: ut *l.* 1. *tit.* 1. §. 1. Licet moderno tempore usque ad septimum geniculum sit usurpatum. Item in Lomb. *l.* 2. *tit.* 14. Omnis parentela usque in septimum geniculum numeretur.

Gessel vox Germanogallica, qua significatur comes, qui nobis servit mercede certa, unde & Gessatas populos Gallica lingua nuncupatos, *Polybius* 11. & *Plutarchus* in Marco Marcello scribunt.

Geografii sunt judices pedanei.

Gravio, vel Graphio, appellatur judex fiscalis: qui & Comes dicitur.

Guadia est pignus, unde Inguadiare verbum, de quo posterius suo loco dicemus. In Lombard. *lib.* 1. *tit.* 15. non habuerit, unde summam persolvat, semetipsum per guadium in servitio principis tradat. Item *lib.* 2. *tit.* 21. Si quis alii guadiam & fidejussorem dederit, omne quod per guadiam & fidejussorem obligavit, adimpleat. Item si quis alii guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c.

Guardia, pro custodia, vetus vox Germanica. *Wardin* vel *Wartem:* qua sermo quoque Gallicus hodie utitur: unde feudum Guardiæ, cum quis prædio custos imponitur. Hinc tenere pro feudo, & tenere per Guardiam opponuntur, *lib. feud. tit.* 2. *& tit.* 11.

Guarentare, vel (ut est in aliis libris) Guarentisare, pro causam alterius suscipere, defensorem se profiteri, *Wahren, bewahren:* Priscum Francorum verbum, quod in Francogalliam invectum est, Guerent: quo significatur is, qui Latinis Auctor dicitur, & evictionem præstat, *l. feud.* 2. *tit.* 34. §. 2. in Lombar. tamen *l.* 2. *tit.* 36. *de eviction.* Latine appellatur Auctor. At in *Specu. Saxon.* dicitur, Warendator, art. 9. *der da bewaret vor schaden schadlos helt.* Quisquis alteri ante resignationem & infeudationem, bonorum possessionem tradiderit, ipse ejusdem debet esse Warandator, quotiescunque exemptorem ipsius Warandatione indigere contigerit. Item *art.* 15. At Warandem emptionis suæ producere potuerit, &c. Item, Nisi per defectum in testibus, aut Waranda succubuerit. Aliis autem locis Warandal pro satisdatione passim usurpatur.

Guastaldus, præfectus sive custos curtis, qui & actor dicitur, Lombard. *l.* 2. *tit.* 17. Si Guastaldus, aut quilibet acta Regis, post susceptas & commissas sibi ad gubernandum curtes, aut casas Regis, aliquid per donationem conquisierit. Et mox: Concedimus etiam Guastaldis nostris curtes nostras providentibus. Item Lombard. *l.* 1. *tit.* 32. & Langobard *leg. titul.* 39. *§. si quis Guastaldus,* vel Actor Regis curtem Regiam habens ad gubernandum, ex ipsa curte alicui sine jussione casam tributariam, vel terram, sylvam, vites vel prata ausus fuerit donare. Sic *libro feudorum* 1. *tit.* 10. Nisi Vassallus sit Guastaldus, vel actor Domini. Item *leg. Langobar. tit.* 101. *§.* 27. Si mancipium cujuscunque in curte Regis confugium fecerit, & Guastaldus, aut actor Regis post secundam & tertiam contestationem reddere dilataverit.

Guastaldorum quoque munus aliquod erat in re militari: uti patet ex Lombard. *libro* 1. *titulo* 15. Si Dux exercitalem suum molestaverit injuste, Guastaldus eum solaciet, usque dum ad præsentiam Regis eum perducat. Item si Guastaldus exercitalem suum contra rationem molestaverit, Dux eum solaciet, quousque veritatem suam inveniat. Paulus Diaconus de gestis Longobard. *lib.* 3. *c.* 11. Ipsumque per Alzeconem mutato dignitatis nomine, pro Duce Guastaldorum, vocitari præcepit. De Guastaldo *Vitus Amerbachius* in Capitul. Caroli Mag. sic scribit: Guastaldus significat œconomum, id est, procuratorem domus, & rei familiaris. Puto factum nomen à Gast. id est, hospitium, vel potius à Germanorum *Gast,* hospes, hospitio receptus veteri Germanica & Gallica lingua, & Halden, id est, tenere, Sic enim in quibusdam Germaniæ locis adhuc verbum pronunciatur. Feudi Guastaldiæ exemplum extat apud Petrum de Vineis, *lib. Epist.* 6. *c.* 25. Ita tamen (inquit Fridericus) quod Castrum ipsum à nobis & hæredibus nostris in Capitaniam teneat, & immediate à nostra curia recognoscat: vivens jure Francorum, in eo videlicet, quod major natura in ipso succedat.

Guarra, sive Werra, non tantum dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publice geritur: verum etiam quod privatus aliquis susceperit: cum suas inimicitias persequitur, ut *libro Feudorum* 2. *tit.* 28. *§.* 1. *&* 2. & apud Urspergens. Abbatem *in l. Frideric. Imperator.* Si liber homo, ingenuus, ministerialis, incendium miserit, pro Werra propria, pro amico, pro parente.

H.

Hauberticum feudum, Gallica Lingua vulgo dicitur, pro Loricatum, id est, datum Vassallo ea conditione, ut ad edictum loricatus, sive cataphractus præsto sit. Nam ut Lorica Latinis, propriè & minus usitate est tegmen de loro factum, quo majores in bellis utebantur: quemadmodum *Servius Honoratus* scribit in *l. Æneid.* 11. frequentissime autem pro ærea armatura integra usurpatur. Sic apud Gallos *Haubert,* propriè loricam annulis contextā significat, quam vulgus *Cotte de maille,* appellat. Unde vetus proverbium Gallicum, *de maille à maille on fait le haubergeon.* Post vero integra equitis armatura eo nomine appellata est: videturque Normannicum verbum fuisse: cum in ea Galliæ parte frequentius illud verbum usurpatur: unde *Fiefs de haubert,* feuda Loricæ. Sigebertus *in Chronic. ann.* 1160. In Normannia de feudo uniuscujusque

cujusque Loricæ, & de reliquis omnibus tam in Normannia, quam in Anglia, & reliquis suis terris. Helmodus *in histor. Slavorum*, *lib.* 1. *c.* 86. in hunc modum rebus compositis, profectus est Dux in Langobardiam, cum mille (ut aiunt) loricis, habens in comitatu suo Adolphum Comitem, &c. Idem *lib. cap.* 13. Filius quoque Regis ex concubina natus. Christophorus nomine, cum mille (ut aiunt) loricis, venit Aldenburg. & percu erant maritima ejus. Feudum igitur loricæ est, quod militi assignatur, ea lege, ut ad edictum præsto in armis sit. Landulphus *lib. histor. Miscell.* 21. Usque ad viginti scaphas remanserunt habentes centenos loricatos, ad has custodiendas. Et *lib.* 20. Misit tria millia loricatorum ad circumdandum eum ne fugerent. Antonianus Florentinus *histor. part.* 2. *tit.* 16. *c.* 13. *§.* 2. Inventi sunt habere peditum sexcenta millia: equitum vero loricatorum centum millia. Item *tit.* 17. *c.* 8. *§.* 3. In solo domini Imperatoris comitatu equitum loricatorum erant ad LXX. millia absque peditum copiis. Helmodus *in hist. Slav. c.* 52. Eligit de exercitu mille loricatos, abiitque in occursum exercitus. Sic *Livius* Latine loricatos interpretatur, quos Græci cataphractos appellant *lib.* 37. His (inquit) tria millia peditum loricatorum cataphractos ipsi appellant, adjunxit.

Here Vox Germanorum antiqua: qua significatur exercitus: quo sensu & Herisliz dixerunt *lib.* 15. Langius, *de exercit. lib.* 17. de eo qui alii antesl. desertionem exercitus.

Hæres in jure feudistico proprie filius intelligitur. Ita sine hærede decessisse dicitur, qui sine filio decessit. *lib.* 1. *tit.* 13. *& lib.* 2. *titulo* 34.

Hæreditas autem plerumque allodia significat. Ut in *Specul. Saxon. articul.* 5. Quæcunque bona defunctus post se relinquit, vocabulo universali hæreditatis complectimur, nisi feudum fuerit.

Hæredes accelerantes, *Gahnerben*, in Speculo Saxonico, *artic.* 7. appellari videntur, quos Francogallica Lingua appellamus, *Habiles à succeder.* Quando, inquit, hæreditatem neque soror, neque frater adeat, omnes qui se pari gradu cognationis existere probaverint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cum in sexum non discernamus, hæredes accelarantes eos appellamus.

Heribannum, edictum, quo feudatarii ad militiam in diem certum evocantur ut in voce *Bannus* exposuimus. Hinc non respondet ad edictum, apud Ulpianum *l.* 4. *ff. de re milit.* ubi tamen nonnulli maluerunt delictum. Livius *lib.* 1. Qui ubi ad edictum Romani Regis ex omnibus populis convener, &c. Idem *lib.* 10. Ut qui juniorum non convenisses ad Imperatorum Edictum, quique injussu abiisset, caput Jovi Sacratum erat.

Herischulda, est pœna non respondentis ad delictum. Cujac. *in præfatio feud.* Idem significabat antiqua Germanorum vox Raisouveldum.

Herissitium, *vide* Bannus. bannitus.

Homo, hominium, homagium quid sit, exposuimus cap. Disput. 111. *Albertus Krantzius* videtur, hoc posterius illo facere, in Wandalia *lib.* 3. *c.* 36. Apud Cæsarem, inquit, immenso auro in satisfactionem, & hominio, quod nunc vocant homagium præstito indemnitatem coemit. Helmodus *in historia Slav. c.* 68. Quicunque voluisset fieri homo, Etheleri veniebat ut acciperet byrrum, clypeum, vel equum. Et mox: Sicubi reperti fuissent homines Etheleri, aut renuntiarent hominio, aut provincia secederent. Videtur autem hominiorum institutum etiam in Gratiam posterioribus seculis manasse. Nam in Epistola Emanuelis Græcorum. Imperatoris apud Albertum Krantzium in Saxonia *lib.* 6. *c.* 37. ita scriptum est: Sultanus Imperio nostro se dedidit, & missis legatis misericordiam postulavit: fecitque Imperio nostro hominium & juramenta: pollicitus servire nobis adversus omnem hominem: ita ut sit amicorum nostrorum amicus, & hostis inimicorum. Hominium triplex esse docuimus *cap. dis.* 20. Addunt etiam nonnulli *Hommage de plejure*, hominium vadicum: cum quis Patrono ab hostibus capto, tenetur se vadem & obsidem ipsum præstare: velut (inquit Buteleriis) cum Rege Johanne ab Anglis capto Barones Franciæ complures coacti sunt vades se pro eo præbere. *Otto* Frising. hominium alicui cum Sacramento fidelitatis exhibere. *Joan. Trit.* homagio fidelitates suscepto. *Radevic.* hominium & beneficia de manu illius reverenter susceperunt. Hotom. *Lex. feud.* verb. *homo.* Cicero tamen *Philip. XII.* Quod si in bello (inquit) dari vicarii solerent, libenter me, ut Domitius Brutus emitteretur, pro illo includi pateret. Verùm autem propriumque feudum est, cujus causa, fidelites juratur, & militaris opera obligatur. *Otto* Frising. *libro Friderici primo, c.* 20. Ad pedes Imperatoris satisfactionem offerens, humiliter Dux venit, hominiumque sibi cum Sacramento fidelitatis exhibens, Ducatum ab illo suscepit. Johann. Tritemius *c.* 22. Eodem die Fridericus Coloniensem civitatem ingressus, cum honore magno suscipitur: & homagio fidelitatis suscepto, per dies septem commoratus. *Otto* Frising. *libro* 7. *c.* 19. Imperator Polonorum Ducem cum multis muneribus obvium habuit, quem tamen ante non dignatus est suo conspectui præsentari: quam de Pomeranis & Regis tributum sibi faceret, subjectionemque perpetuam Sacramento confirmaret. Radevicus *lib.* 1. *cap.* 11. Tunc ad curiam venientes, Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominium, & beneficia sua de manu illius reverenter susceperunt.

Homologus, ὁμολόγος, à nonnullis dictus est pro Vassius, aut Vassallus: quemadmodum in *disput. c.* 4. exposuimus, Dedititii à Romanis dicti, qui à Græcis ὁμόλογοι, utpote qui non modo in fide, verum etiam in ditione, ac potestate populi Romani essent. Nam etsi libertatem retinebant, non tamen parem juris & libertatis conditionem obtinebant. Itaque tres libertatis gradus *Ulpian.* in Fragmentis exposuit: civium Romanorum Latinorum, Junianorum, aut Dedititiorum, aut qui Dedititiorum numero erant: qui civitatis Romanæ jus nullo modo assequi poterant: ut Cajus *in libro Institutionum primo* exponit. Quare non recte Vassallus omnis dedititius appellatur. Multi enim vassalli sunt, qui in fide tantum sunt: cum dedititii (ut modo dictum est) etiam in ditione ac potestate essent. Et, ut de dedititiis semel dicamus, apud Romanos hoc nomine appellabantur, qui armis populi Romani territi, sese, suaque omnia Imperatori exercitus debebant, inque ipsius fidem & clientelam permittebant, sesequè imperata facturos promittebant. Deditionis autem forma hæc erat: ut dediti arma traderent: deinde ut obsides darent, tum ut jurarent, se ne quidquid contra populum Romanum consilii inituros, neque obsides repetituros, neque recusaturos, quo minus perpetuo sub populi

populi Romani ditione atque Imperio essent. Pluta vide in *Hotomanni* jam dicto loco: & Ibidem, quod deditii meliore conditione quam servi, deteriore quam liberi sint, Livius *libro* 28. Mox vetustas erat Romanis, cum qui nec foedere, nec legibus jungeretur amicitia, non prius Imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia humana divinaque dedidissent: obsides accepti, arma adempta, præsidia urbibus imposita forent. Idem *lib.* 1. Deditiosque Collatinos ita accipio, eamque deditionis formulam esse Rex interrogavi: Estisne vos legati, oratoresque missi à populo Collatino, ut vos populumque Collatinum dederetis? Sumus. Est ne populus Collatinus in sua potestate? Est. Deditisne vos, populus Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humanaque omnia in meam populique Romani ditionem? Dedimus. Et ego recipio. Idem *lib.* 7. ex formula Campanorum: Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra deum, divina humanaque omnia in vestram P. C. populique Romani ditionem dedimus, quicquid deinde patimur, deditii vestri passuri. Deinceps reliqua videamus. Cæsar *lib.* 2. Cæsar respondit se eorum civitatem conservaturum, si plusquam aries murum attigisset, se dedidissent: sed deditionis nullum esse conditionem, nisi armis traditis. Idem alio loco: Cæsar obsidibus acceptis, armisque omnibus ex oppido traditis in deditionem, Suessiones accepit. Et *lib.* 1. Helvetii legatos ad eum de deditione miserunt. Cæsar obsides, arma, servos, qui ad eos perfugissent, poposcit. Item: Hos Cæsari reductos in hostium numero habuit. Reliquos omnes obsidibus, armis, perfugis, traditis, in deditionem accepit. Idem *lib.* 7. Tertio die missis ex oppido legatis de deditione arma proferri, Jumenta produci, sexcentos obsides dari jubet. Livi. *lib.* 34. tertium foederis genus esse ait, quo bello victis leges dicuntur, Ubi enim omnia ei, quia armis plus posset, dedita essent, quæ ex iis habere victos, quibus mulctari eos velit, ipsius jus atque arbitrium esse. Latini de Campanis apud eundem: Campanorum aliam conditionem esse, qui non foedere, sed per deditionem in fidem venissent. Item de Apulis: Ita in societatem eos esse acceptos, ut non æquo foedere, sed ut in ditione populi Romani essent. Quod autem de ariete Cæsar scribit, quod sane memoratu dignum est, Idem Cicero *libro Offic.* 1. confirmat: Et cum iis, inquit, quos vi deviceris, consulendum est: cum ii, qui armis positis ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percusserit, recipiendi sunt. Cum igitur bello victi, aut captivi omnes essent, aut deditii: captivi quidem victorum servi fiebant: deditii vero meliore conditione quam servi, deteriore quam liberi.

Hostis, pro exercitu, castris, militia. Unde vox Francogallica, *l. host. lib. feudor.* 1. *tit.* 20. Si insimul steterint, vel in Regem hostis adquisierint. Item *lib.* 1. *tit.* 7. Tunc enim possunt devestiri, nisi fecerint hostem Romæ, id est, in exercitu & comitatu Imperatoris Romam profecti sunt. Sic *lib. leg. Franc.* De non cogendo bibese in hoste: ut nemo parem suum bibere cogat, *Aymo.* Hostem dixerit, i. exercitum: & quicunque in exercitu ebrius fuerit, ita excommunicetur, ut in bibendo sola aqua utatur, donec se male fecisse cognoscat. Et apud Aymon. *lib.* 5. *c.* 28. Unde hostem quam maximam potuit cum Carolomanno dixerit. *Hinc*

Hostendiciæ dicuntur (ut Feudista scribit) adjutorium, quod Vassali faciunt Dominis, Romam cum Rege in hostem pergentibus. Verbi gratia, in Lombardia, dimidium, in Teuthonica terra, tertiam partem fructum ejus anni, quo hostem faciunt, *libro feudorum* 2. *titulo* 40. Fictum vocabulum ab hoste, quod exercitum aut castra significat, & quo adhuc in Francogallia vulgo utimur, perfacile intellectu est. Cum autem passim in legibus Barbaricis Heristitium pro desertione militiæ dici videamus, ab here, quod exercitum significat: facile adducor, ut corruptum verbum existimem, pro Hosteli z. vel Hostelitiæ. Rursus aliud Hostilitias, aliud Heristitium esse arbitror: nam Heristitium capite plectitur. In Lomb. *lib.* 1. *tit.* 15. *l. si quis contumax.* quippe, cum belli causa edictum promulgatum esset. Hostilitiæ vero pecuniaria multa est, etiam *Friderici* const. *lib. feud.* 2. *tit.* 55. quia edictum non belli, sed honorati comitatus causa factum sit cum Imperatore Romam ad petendam coronam proficiscente evocantur. Itali feuda Imperii tenentes, ut in faucibus Italiæ Imperatori præsto sint, cum equis & armis.

I.

In antea, pro deinceps, posthac, in posterum: quasi futurum tempus non à tergo sequatur, sed ante nos cedat, *lib. feud.* 2. *tit.* 5. Juro quod à modo in antea ero fidelis ei. Et *tit.* 7. Honorem quem nunc habes, vel in antea habebis, id est, deinceps.

Inculpatus, pro culpatus, accusatus, *lib. feud.* 1. *tit.* 19. *§.* Si unus inculpatus fuerit, una de his nominatis culpis. Sic *l. Salic. tit.* 43. Sic cujus servus in furtum fuerit inculpatus, si talis causa est, &c. Item *leg. Burg. tit.* 8. *de ingenuis inculpatis.*

In capillo puella dicitur, quæ nupta non est: quia comatæ, sine ullo capitis tegmine incedebant, nuptæ capite velato erant, *lib. feud.* 2. *tit.* 24. *§.* 3. Rursus si Dominæ vel filiæ, aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit, &c. in Lomb. *lib.* 12. *c.* 20. Qui filiam in casa habuerit in capillo, & filium non reliquerit, &c. Et *Neapol. const.* 3. *tit.* 27. Et sorores in capillo succedunt. Conjugatæ autem & dotatæ à fratrum successionibus excluduntur. Et mox: Filiæ autem in capillo, post mortem patris in domo manentes, majores sorores conjugatas & donatas de bonis patris excludunt. *Leg. Langob. tit.* 45. De eo qui filiam in capillo in casa habuerit, & filium non reliquerit legitimum, &c. Fuit autem apud antiquos consuetudo hæc novæ nuptæ crines solverent: quod in secundis nuptiis non fiebat. *Optatus* Afer *contra Donatistas* scribens. Invenistis (ait) hujusmodi virgines, quæ jam spiritualiter nupserant: quasi secundo coegistis ad nuptias: ut crines iterum solverent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt. Ex quibus si alicui maritum matura contigerit non reperitur illa temporalis festinitas. Hæc ille: fuisse tamen hoc quoque luctus & mœroris argumentum, multis ex locis constat. *Ovidius* Trist. 1.

Illa etiam ante lares sparsis prostrata capillis,
Contigit extinctos ore tremente focos.

Livius 1. Soluit crines. & flebiliter nomine sponsum mortuum appellat. Notatu etiam dignum est, moris fuisse Francorum Regibus, ut filios exephebos Principi alicui vicino tondendos mitterent, qui eorum postea quasi Patronus esset, Servos

Servos enim Romano more cum libertatem acciperent, tondi folitos, nemo ignorat. Paul. Diac. *de gest. Langob. lib.* 6. *c.* 37. Circa hæc tempora, Carolus Francorum Princeps, filium suum ad Luitprandum misit, ut ejus (juxta morem) capillum susciperet: qui ejus Cæsariem incidens, ei pater effectus est. multisque Regiis muneribus donatum genitori remisit.

Invadiare pecuniam, est, vel ex commisso, vel ex condemnatione debere, *lib. feud.* 2. *tit.* 27. §. 4. Quicunque judici suo pro excessu viginti libras invadiaverit, prædium suum pro pignore illi tradat: & intra quatuor septimanas invadiatam pecuniam persolvat:

Invadiare, pro oppignerare. Sigeb. *in Chron. anno* 1169. Wilhelmus Comes Pictaviensis invadiavit eandem civitatem Raymundo Comiti, propter pecuniam quam Idem Wilhelmus in expeditione exponit. Sic multam, invadiare, est obligare dato pignore.

Invadiare hominem, pro obsidem dare, in Lombard. *lib.* 1. *tit.* 25. *l. si quis liber.* Semetipsum invadiare studeat, usque dum plenam compositionem adimpleat. Et paulo post: Si non habuerit unde summam persolvat semetipsum per guardiam in servitio Principis tradat.

Investire est possessionem tradere, vide supra devestire ex *Hotomann.*

Investitura, barbaricum nomen, barbaricam quoque notationem habet. Nam (ut ait feudista *libro* 2. *titulo* 2.) Investitura propriè dicitur possessio: abusivo autem modo dicitur, quando hasta, vel aliud corporeum traditur à domino. Itaque in legibus Barbaricis, vestitura propriè pro ipsa possessione usurpatur: & vestitus, pro possessus. *Leg. Franc. lib.* 4. in capitulis additis, *cap.* 4. Ut omnes liber homo, qui quatuor mansos vestitos de proprio suo, sive de alterius beneficio habet: id est, qui quatuor mansos aut in allodii, aut feudi nomine habet, tenet, possidet. Item *c.* 21. Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, alicui reddiderit, &c. Hinc in quibusdam Francogalliæ nostræ regionibus Vest, Devest, ficta vocabula: Nam Vesten & bevesten hodie quoque Germani dicunt, pro confirmare & stabilire. Quemadmodum ergo Romani juris instituto nullæ alienationes sola conventione fiebant, sed ut solemni mancipatione, vel naturali traditione, tamen ut iidem certam verborum formulam (quam stipulationem appellabant) firmandi & stabiliendi causa insuper adhibebant. *l.* 1. *ff. de prætor. stipulat*, sic Langobardi ritum aliquem, vexilli, gladii, aut hastæ, præter conventionem adhiberi voluerunt. Velut ejusdem *leg. Franc. lib.* 4. *cap.* 23. De illis libertatibus & rebus reddendis, quæ in dominica vestitura sunt. Sic *leg. Franc. lib.* 4. *cap.* 15. Aut propter vestituram Domini Caroli genitoris nostri eadem mancipia contradicere non audeat. Quod si à veste, vel vestimento deductum investituræ nomen esset, primum infeudationis insigne genus aliquod vestis fuisset, At suo loco demonstratum est, non vestimento, aut investimento: sed gladio vel hasta, Regnum: vexillo Ducatum: virga & annulo, Episcopatum: hasta vero inferiora feuda confert. Deinde intelligi oportet. investituram non esse symbolum infeudationis proprium: neque in feudorum possessionibus tradendis tantum adhiberi solitam fuisse: nam in omnium etiam rerum traditionibus adhibeatur, quæ absentes erant: id est, quarum præsentium possessio non dabatur, velut in Lombarb. *libro* 2. *tit.* 18. hoc est, *titul. de ultim. voluntat. l. pen.* ubi Imperator Ludovicus statuit, ut si quis extra suum comitatum, forte in castris, aut palatio Regis de iis bonis, quæ in illo comitatu sunt, testari velit, coram testibus traditionem faciat, & fidejussorem constituat: cui investituræ post suam mortem faciendæ potestatem præbeat. Nam quomodo moriens extra suum Comitatum & patriam, rerum in ea positarum traditionem faciet? nimirum per symbolum & notam investituræ. Quod autem de fidejussore statuit, consentaneum est juri Romano, de quo in *leg.* 4. *ff. de evict.* ut in alienationibus, inter vivos etiam secundus auctor adhibeatur. *Guagninus* in vita Caroli Magni: Quibus beneficiis ut Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornavit privilegiis. Quorum illud maximum fuit, donare Ecclesias idoneis sacerdotibus posse. Id à sacerdotibus. Id vestitura vulgo appellatur; qua sine Ecclesiam, vel (ut nunc loquimur) beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficium adepturus esset, annulum, ut simile quippiam, Investituræ notam, argumentum scilicet Regiæ in eum gratitudinis. Interest etiam Regem nosse, qui majores maxime Ecclesias administrent, quarum ipsi tutores sunt. Adjectum privilegio est, Romanum quoque Pontificem fine Caroli jussu eligi non debere: idque in Synodo, assidentibus Romæ centum quinquaginta tribus Episcopis atque Abbatis firmatum est.

Investita igitur res dicitur, de qua Investitura facta est: sive Infeudationis titulo, sive alio quovis: ut modo diximus ex *leg. Franc.* Si quis quatuor mansos vestitos de proprio suo, vel de alterius beneficio habeat. Item *lib. feud.* 2. *tit.* 8. Rei per beneficium investitæ. Et *tit.* 57. Rei pro beneficio investitæ. Sic INVESTITUS dicitur, cui quid solemniter traditum, & quasi mancipatum est, quamvis id feudum non sit, ut in formula conventionis Lugdunensis apud *Guil. Paradinum* in Annal. Burgund. *lib.* 2. *sub. Ann.* 1215. Et clavibus universarum munitionum & portarum d. Archiepiscopus fuit investitus Sic REVESTITUS, cui res aliqua reddita est, cujuscunque generis illa sit, ut in Consilio Calomanni Imperio coacto, apud *Nauclerum* Gener. 25. Ecclesia cum propria pecunia revestita sit, & iterum si princeps jubeat, pecarium removeatur.

Judicare, pro testamento legare In legibus Astulphi Regis Langobard. *tit.* 4. & in Lombard. *lib.* 2. *tit.* 4. Si quis Langobardus decedens voluerit uxori suæ usumfructum de rebus suis judicare, non amplius judicare possit, Item in Lombar. *lib.* 2. *tit.* 4. Si quis Langobardus decedens voluerit uxori suæ usumfructum de rebus suis judicare, & filios & filias ex ea reliquerit, &c. *Hinc.*

Judicare feudum pro anima, id est, Ecclesiæ addicere, vel legare sub conditione precationum, quæ pro domini constituentis anima fieri debeant, *lib. feudor.* 2. *titul.* 9. §. 2. *& tit.* 55. §. *Langobard.* Luitprand. *titulo* 3. Si quilibet Langobardus ægrotaverit, potestatem habeat pro anima sua judicandi vel dispensandi de rebus suis.

Jugerum est mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum ducentorum & quadraginta, in latitudinem centum & viginti. Eandem mensuram glossæ aruipendium vocant.

Jusjurandorum in feudorum libris aliud est simplex, sive solitarium: quod solus litigator, sive Dominus, sive vassallus præstat: aliud

conjunctum, sive commune, quod ego Sacramentalitium distinguendi causa nominavi, propterea quod conjuratores certo numero una id præstant. qui Sacramentales (ut suo loco diximus) appellantur, *lib. feud.* 1. *tit.* 4. §. 2. *& tit.* 26. *& lib.* 2. *tit.* 33. §. 2. Rursus aliud est liquidum, quod feudalitii scriptores appellant sine mentione conscientiæ: cum quis liquido factum, aut non factum jurat: de suo videlicet facto affirmans: aliud fortassis Arbitrarium dici potest: quia per verbum antiquæ Romanorum formulæ ARBITROR concipitur: cum quis jurat, se arbitrari non factum, quod iidem scriptores dicunt. Juramento conscientiam solam apponere, *libro feudorum* 2. *tit.* 33. §. 2. *& tit.* 58. §. 6. quare fidelitatem diximus, ex *Hotom.* De jurisjurandi veteris formula dictum est in *libell. de formul. antiq.* itemque in *Scholis nostris* ad *lib.* 4. *C. sub illo tit.*

Justitiam facere, *Vid.* Facere JUSTITIAM.

L.

Landegravii sunt provinciæ comites, judices.

LANGOBARDIA, quam Latini Cisalpinam Galliam appellabant, de qua in *feud. libr.* frequentissima mentio fit, unde dicta sit, Otto Frising. *libr. Frid.* 2. *c.* 13. his demonstrat verbis Barbarorum (inquit) incursionibus ac dominationi, qui a Scanzia insula cum Albone Duce venientes, Pannonias primo inhabitarunt subjacere incipiens ab eisdem; eo quod ad agendum exercitum, fœminis, reflexis ad mentum crinibus, sicque virilem, & barbatam faciem invitantibus, & idcirco Langobardis à longis barbis vocitatis, & ipsa Langobardia appellari consuevit. Hæc *Otto.* Quod idem scribit *Guntherus*, poëta eximius, qui *Ottonis* historiam versibus prosecutus est.

Dicitur à longis ea Longobardia barbis.

Sed Albertus Krantzius *lib. Dan.* 2. *c.* 21. Notationem illam improbat, & à Bardis dictos putat, qui postea Saxones appellati sunt. vel à longis barbis, pro barbaris. Probabilior autem videtur *Pauli Diaconi* conjectura, qui *libr. de gest. Langob.* 1. *c.* 8. ita scribit: Certum est, Langobardos ab intactæ ferro barbæ longitudine, cum prius Vinnulli dicti fuerint, postmodum ita appellatos. Nam juxta illorum linguam, lang, longam: & barb. barbam significat. Langobardorum porro mores & instituta copiose eodem loco Frising. exponit causamque bellorum inter ipsos & Imp. Germanicos esse scribit, quod parte Italiæ armis subacta & occupata libertatem retinere, suisque legibus vivere, neque se Imperatoris potestati subjicere vellent, multosque plebeios, & infimæ conditionis homines in suam civitatem ita reciperent: ut eos neque à militiæ cingulo neque à cæteris dignitatum gradibus excluderent. Ex quo factum est, inquit, ut cæteris orbis civitatibus divitiis & potentia præemineant.

Laudum plerumque dicitur, quod re aliquandiu deliberata constitutum est, sæpe numero etiam pro Arbitrio usurpatur. Unde Laudamentum sapientem, quod JCti inter se disputata & deliberata constituerunt, *lib. feud.* 1, *tit.* 19. §. 1. Nam laudare proprie est, re quæsita & agitata communi consilio & consensu constituere: quod nostra lingua dicimus *Accorder*: unde Laudimiæ *accordements* passim in legibus Galliæ municipalibus, quo nihil aptius, neque commodius fingi potuit. Helmod. *in hist. Slau. cap.* 27. Cumque non longe abesset pugna, factum ex consilio utriusque partis, ut laudaretur pax, usque post biduum: id est communi sensu constitueretur. Item *cap.* 57. Nec tamen retineri potuit, sed sicut laudatum fecerat, occurrit ad locum placiti, comitatus tanquam quatuor viris. Sic *lib. feud.* 1. *tit.* 22. §. 3. Nisi convicta culpa, quæ sit laudata per judicium Parium suorum. Item *tit.* 28. Viri prudentes Mediolanenses laudaverunt, & *lib.* 1. *tit.* 20. Sed laudatum sæpe, id est, communi consilio constitutum: quod Gallice dicimus ACCORDE. *Hinc*

Laudamentum, *lib. feud.* 12. *tit.* 21. Per laudamentum Parium suorum. Et *lib.* 3. *titul.* 1. 2. Parium laudatione beneficium amittat. Helmodus in *hist. Slau. libro* 1. *cap.* 92. Laudatum autem fuit, ne quis transfugam alterius reciperet: id est convenit. Et *cap.* 28. Abiit Episcopus ad Ducem propter colloquium provinciale, quod laudatum fuerit in Erthoneburg. id est, communi consensu indictum & constitutum. Radevic. *lib.* 1. *c.* 10. Laudamentum à Papa Adriano accepisse memoratur, ut scriptura & pictura de medio tolleretur. Idem *lib.* 2. *cap.* 11. Accepta de hac probabili petitione fideli fundamento, ad propria reversus est: id est, conventione scripta & obsignata.

Lauda, sive Laudimia vulgari lingua *les* vel potius *Lauds*, dicere solemus, summam pecuniæ, quam novus Vassallus patrono præstat, quasi beneficii agnoscendi causa, quapropter *εἰς ἀνάληψιν* à Leone. Nov. XIII. appellatur, quasi ejus suscipiendi causa delatum, ut cum emphyteuta novus quinquagesimam precii partem præstat. *l.* 3. *C. de jur. emphyt.* Et quia non semper certa summa est, de viri boni arbitrarii re quæsita & deliberata constituitur. Latine Arbitraria dici possunt. Justinus *lib.* 2. Alexander sua sibi dari rescripsit, jussitque supplicem venire, & Regni Arbitraria victori permittere. Item, *libro* 22. Precibus Amilcarem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, *Cicero* post reditum in Senatu, & in Pisoniana, Arbitria funeris dixit, pro mercede Pacta: ut in earum commen. ostendimus.

Leodes, sive Leudes, sive Lendi Principis dicuntur, qui ejus imperio ac ditioni parent, quod jam pridem *Stephanus Pasquerius*, vir doctissimus, in *suis Francogallicis Disquisitionibus* elegantissime demonstravit Aimoin. *libro* 9. *c.* 92. Interea Leudi Theodoricum hortari cœperunt, ut fratri reconciliaretur, Item. *lib.* 4. *& p.* 8. Omnes Leudi bonitatem ejus cernentes vehementer amaverunt. Et *c.* 15. Leudes, qui maxime indignabantur, ad se vocet. Et cap. Fines regni illius Leudibus suis probatissimis viris & viris & illustribus in fine dispósuit.

Lex Salica vide *Salica lex.*

Libellarius contractus, est conventio de re utenda data in perpetuum, sub annua paucorum denariorum pensione. Obertus *feud.* 2. *tit.* 9. §. 2. ubi contractum hunc aperte interpretatur fraudulentem alienationem, quæ sub nomine & prætextu locationis fieri solet. Et *lib. feud.* 2. *tit.* 55. §. 1. Oblignaverant, vendiderant, quandam collusione nomine libelli alienaverant. Sic *lib. feud.* 2. *tit.* 43. mentio fit certæ pensionis, quæ quotannis libellariæ emptionis nomine præstatur. Unde autem fictum nomen sit, non facile dixerim: nam omnium quidem veterum Doctorum vulgata opinio est, eo sic dic, quod contractus in libello, sive brevi charta perscribatur: quod verissimum arbitror. Fuit tamen tempus, cum dubitarem: an à libello (quod fuisse minuti nummi Romani genus nemo ignorat)

rat) potius deductum esset: nam Obertus villissimam duorum denariorum pensionem appellat: quasi diceret, aliquot libellis, quae quotannis penduntur, quasi beneficii testificandi causa. Cujusmodi fere conventio illa est, de qua est apud Livium *lib.* 41. Consules agrum aestimaturos: & in jugera asses vectigales, testificandi causa publicum agrum esse impositoros: ut si quis, cum solvere possit populus, pecuniam habere, quam agrum mallet, restitueret agrum populo. Sed usitata feudistarum consuetudo repugnat: apud quos passim libellus masculino genere nominatur: ut *lib. feud. tit.* 44. Per libellum alienare Pro libello agrum tenere. Ad libellum dare, Et *tit. §.* 2. Per libellum, ut dicunt, venditio. Et *tit.* 39. §. 1. Si libellum unus alteri fecerit de feudo paterno non est libellus, sed quasi refutatio. Quibus ex locis perspicuum est, Libellum facere nihil aliud esse, quam illo levi libellorum, sive denariorum annuorum pretio vendere: sive feudum, sive allodium vendatur, Sic *lib. feud.* 2. *tit.* 44. Si feudum ad libellum domini voluntate vendidit, si quiddam pro libello ei datur singulis forte annis, & hoc jure feudi censebitur. Et populo post, ubi pro feudo & pro libello retinere, perspicue tanquam contraria opponuntur. Sic in *l. Langob. tit.* 67. *§. primo*, & in Lomb. *libro* 1. *tit.* 9. Si quis homo in alieno terra libellario nomine residens homicidium fecerit, habeat spatium ad conquirendum, &c. Et *§.* 3. Quod si nec hoc voluerit facere ipse, cujus terra est, dare debeat libellario nomine ipsam terram ei, cui homicidium factum est: ut reddat ei exinde, sicut ille reddebat, qui ipsum homicidium fecit: Sic *libro feudor.* 3. *tit.* 1. §. 4. Insuper omnibus modis prohibemus, ut nullus Senior de beneficio suorum militum cambium, aut precariam, aut libellum, sine eorum assensu facere praesumat. Quod interpres in *tit de lege Conradi, lib. feud.* 2. *tit.* 4. *§.* 2. ita exposuit: Ex eadem lege descendit, quod dominus sine voluntate vassalli feudum alienare non potest. Eodem pertinet *text. feud.* 2. *tit.* 34. § 3. Notarius vero, qui super hoc tali contractu libellum, vel aliud instrumentum conscripserit. Rursus alia Libelli natura & conditio notanda est: quam aperte demonstrat *libro* 1. *tit.* 13. ut res de coloni stirpe & familia non exeat: atque hac extincta, continuo ad datorem revertatur. Ibi enim feudum idcirco vetatur ad libellum dari Ecclesiae, quia nunquam ei heres esse desinit: quod idem de collegiis dici potest: argum. leges proponebat, *ff. de judic.* haec cum ita sint, perspicuum esse arbitror, libellarium contractum non esse venditionem, quia nullo justo pretio res aestimatur, ut venditur: sed potius emphyteusim: qua non pretium solvitur, sed vectigal annuum minutum pro feudo alienato ponitur. Aut plane sic mihi persuadeo, cum Doctorum prope omnium consensu, scriptura in contractu emphyteutico ex Zenonis constitutione requiratur: *l.* 1. *C. de jure emphyt.* probabile esse, Langobardos pro emphyteusi libellarium contractum dixisse. Video enim, Ardifonem aperte testari permultis Italiae locis atque adeo Veronae in patria sua, Libellum pro Contractu emphyteutico dici atque usurpari solere. Reliquum est, ut Libellarii definitionem exponamus, hoc modo: Libellarius est conventio in libello praescripta de praedio in perpetuum fruendo, ea lege, ut colonus, ejusque posteri quotannis vectigalis nomine certam pensiunculam praestent, usque dum stirpe extincta praedium ad auctorem revertatur. Vide Libellaria apud *Hotom. Hinc.*

Libellaria pro Allode, sive allodio passim usurpatur. Verum (ut opinor) pro eo tantum, quod sub illa levicula pensione annua locatum est, ut *feud.* 2. *tit.* 26. *§.* 2. ubi feudum & libellaria opponuntur. Agnatis feudum, filia vero allodium, sive libellariam esse asserentibus. Item, domino feudum, filia allodium sive libellariam esse allegante. Et *lib.* 1. *tit.* 5. *§.* 2. Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item Postquam ad libellariam dederit. Recte igitur Baldus & reliqui, sive ulla varietate, Doctores *in rubric. Cod. de jure emphy.eu.* Libellarium contractum definiunt, concessionem sub vili pensione factam, sive de superficie, sive de fundo, sive in censum, sive in emphyteusim, sive ad alium reditum, sive ad vitam, sive in perpetuum, sive cum pacto de renovando, vel nov.

Liga (unde Ligii homines) foedus, societas, Albert. Argent. *in Chron.* Jure Principem & Francum, interpositis juramentis, & confectis literis, Liga perpetuo est confirmata. Marchio cum Mastino Veronensi ligam contraxit, ejusque filio suam filiam desponsavit.

Ligium feudum dictum existimant à ligando, per eminentiam, quod nimirum id habens, artiori fidelitate domino suo sit obstrictus adversus omnes homines: quod non est in feudo non ligio.

Ligius idem plane qui vassallus, ut in *Disp. feud. cap.* 4. copiose demonstravimus. Idque confirmatur ea formula, quam Gul. Paradinus *in annalib. Burgund* prodidit *lib.* 2. *sub anno* 1217. Ego Odo Dux Burgundiae praesentibus & futuris notum facio: quod cum dilectus consanguineus meus Comes Stephanus fecit mihi legum homagium de feudo, quod tenebat Comite Burgundiae, idem Comes scilicet de feudo Matiscone, quod Comes Wilhelmus de dicto Comes Stephano legio renebat, concessi eidem Comiti Stephano: quod quando haeres legitimus, qui Comitatum Burgundiae teneb t, venerit, & homagium mihi fecerit, supradictus Comes Stephanus absque fide mea in homagium Comitis Burgundiae, de praedicto feudo revertatur. Quod ut ratum habeatur, praesens scriptum sigillo meo confirmatum. Actum est hoc apud Lariam. Anno gratiae 1200. mense Octobri. Sed mendose formula illa descripta est.

Lorica, loricatus, loricae feudum. vide Haubericum feudum:

M.

Magister curiae, qui in domo & familia principis aut nobilis secundum dominum primas tenet: qua in re differt à Paribus Curiae, qui parem & aequabilem Convassallorum dignitatem obtinent: Albertus Krantz. *libro Dania cap.* 1. Gravis simultas inter militem quendam Regi proximum: qui Magister Curiae illius dicebatur: & alium quendam militem. Ad quem cum Regis suspicio in Magistratum curiae memoratum permanasset, &c. Idem appellatur ab aliis Major domus: quemadmodum & pares domus dicuntur. Sed de Majore domus plura in Francogallia nostra diximus, quam, si quid otii suppeteret, lubentissime ad exitum perduceremus.

Mallare, in jus vocare: vide Hotoman. *in Lex. feud.* in verb. *facere justitiam.*

In mallo, id eſt, in judicio: Hotom. *Lexic. feud.* verb. *Placitum.*

Mamburgus, idem fere, qui Advocatus. Itaque qui Curator Reip. in libris Pandectarum dicitur Mamburgus Feudiſticis temporibus appellatus eſt. Unde Mamburgium, curatio. In formula Regni accepti à Boſone apud Guill. Paradin. *Anal. Burgd. lib.* 1. Omnibus, ut monuiſtis, legem, juſtitiam, & rectum Mamburgium, auxiliantes Deo, conſervabo. Dicebatur & Mandibordium, ut paulo ſupra in formula Regni delari: Defenſionem & Mamburgium ſingulis exhibentes. Et apud Joh. Tritem *pag.* 88. Unus aureus Romæ perſolvatur quotannis, ut cœnobium ſub Romanæ Eccleſiæ mandiburdio & majeſtate ſecurum ſemper ſtabiliatur & defendatur. In quibuſdam locis Maniburgus mendoſe legitur.

Mancipi res quæ ſint in Commenta. verb. jur. copioſe ſatis expoſuimus. Videntur uſurpatæ pro rebus allodialibus apud *Sigebertum*, ſub Anno 965. quidquid in remancipi habuit, per teſtamentum Eccleſiæ ſanctorum delegato mortuus eſt.

Mandiburdium: vide ſupra *Mamburgus.*

Manſio, Romana lingua, pro Diverſorio, quod partim Principis, partim militum itineribus paratum, & ex vicinatis contributione annona rebuſque neceſſariis inſtructum eſt. Suet. *in Tito Veſp.* Spectaculis abſolutis Sabinos petit: deinde ad primam ſtatim manſionem febrim nactus, &c. Lamprid. *in Alex.* Tacebantur ſecreta bellorum. Itinerum dies publice proponebantur: ita ut edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: Illa die, illa hora ab urbe ſum exiturus: &, ſi dii voluerint, in prima menſione manſurus: deinde per ordinem, manſiones: deinde ſtativæ. Poſterioribus autem temporibus apud Scriptores barbaricos.

Manſionatici appellati ſunt: cujus verbi duplicem uſum reperio: pro manſione hoſpitali, ſive diverſorio: & pro manere ac ſumptu recipiendorum hoſpitum. Illius ſignificationis exemplum eſt apud Aimoinum *lib.* 5. *cap.* 31. Indeque (de Carolo Calvo Francorum Rege loquitur) per Artiniacum & conſuetos Manſionaticos Compendium adiit: Hinc apud eundem *libro* 5. *cap.* 34. In privilegio Abbatiæ Sancti Germani Parteſis: Sed neque ſervitia ex iis exactis, vel paraveredos, aut expenſas ac ſuas, vel ad hoſpitum ſuſceptiones recipiat, ſive manſionaticos inde exigat: id eſt, ſumptus pro diverſorio & hoſpitibus recipiendis.

Manſio, pro domo & ædibus: unde Francogallicum nomen *Maiſon.* Gregor. Tur. *lib.* 3. At ille ingreſſus manſionem Domini ſui, apprehendit ſcutum ejus ac frameam. Et *lib.* 5. Hoſtium manſionibus noſtræ gravibus audio cogi verberibus. Et *l.* 9. Ad manſionem Epiſcopi convolavit, & clauſis oſtiis ait, &c. Helmodus *in hiſt. Slav. c.* 50. Occupavit montem, qui antiquitus Alberg dicitur: impoſuitque illic manſiuſculas, intendens ibidem communire caſtellum.

Manſuarius, idem quod manens ſive commanens, i. e. villicus Alii *προσμοναρίους*, ut Synodi Chalcedonenſis, *c.* 2. Alii maſſarios appellant. Nam & manſum dixere maſſam Caſſiodorus, Gregorius. & alii. Eoſdem *Amerbachius* putat manſionaticos appellari: ſed fallitur: vide ſupr. *Manſionaticus.*

Manſus, ſive Manſum, neque domus eſt, neque hortus, ſed ager certi modi ac menſoræ: qui propterea Metatus ab antiquis dicebatur; quoniam in agrorum diviſionibus & aſſignationibus menſores adhibebantur, qui & Finitores à Cicerone *in Agrar. Orat.* appellantur, quanquam in ſecunda mendum eſt in illo loco: Janitores ex illo ordine ducentos conſtituit, Legendum eſt enim Finitores. *Virgil.* in Diris Pertica quæ noſtros metata eſt impia agellos. Siculus Flaccus, *lib.* 1. *de condit. agror.* Nominibus (ait) agrorum diviſorum qui inſtitutis limitibus diviſi ſunt, & formæ varias appellationes accipiunt, quinam arbores finales, alii in venis, alii in membris ſcripſerunt: & quamvis una res ſit forma, alii dicunt perticam, alii centuriationem, alii metationem, alii limitationem, alii cancellationem, alii Typon, quod, ut ſupra diximus, una res eſt forma. Dicebantur etiam agri limitati, ſicut metati. Hinc metatio, limitatio, centuriatio, cancellatio, &c. de quibus mentio eſt, *l. in agris*, 16. *ff. de adquir. rer. dom. & l.* 1. *§. inſula, ff. de flum.*

Manſus autem vel in privati hominis patrimonio eſt, vel Eccleſiæ, ad clerici victum cultumque attributus, *leg. Franc. lib.* 1. *c.* 85. Sancitum eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque alio ſervitio attribuatur: & presbyteri in iis conſtituti non de domibus, neque de atriis, vel hortis juxta Eccleſiam poſitis, neque de præſcripto manſo aliquod ſervitium faciant præter Eccleſiaſticum. Et ſi aliquid amplius habuerint: inde Senioribus ſuis debitum ſervitium impendant, quam legem ex conſtitut. Caroli Magni Canoniſtæ ſuo more retulerunt, in *capite* 1. *extr. de cenſ. & 33. quæſt. ult. §. sancitum.* Melius tamen ibi legi puto Areis, quam Atriis. Locus autem demonſtrat, quod ſuperius dictum eſt, Manſum neque domum, neque aream, neque hortum fuiſſe. Itaque *lib. feud.* 1. *tit.* 4. *§.* 4. Curtis dicitur eſſe in manſo, id eſt, ædificium, Albert. Krantzius *in Wandalia, lib.* 4. *cap.* 15. Aſſignavitque trecentos manſos Eccleſiæ in perpetuum ſervituros. Item: Adolphus trecentos quoque manſos permiſit Duci, ut per manum ejus aſſignentur in dotem Eccleſiæ. Et *cap.* 24. Eat Epiſcopus in Vagriam: adhibitis viris induſtriis, æſtimari faciat prædia: quod de trecentis manſis, ego ſupplebo. Veniens Epiſcopus deprehendit prædia vix centum implere manſos. Quamobrem Comes volens redarguere agrimenſores, adhibuit menſuram ſuam funiculo brevi & hominibus incomperto, *Specul. Saxon. libro* 2. *artic.* 54. Nemini licet ſeparatim paſcere pecora, ut per id communi paſtori pretium minuatur: niſi tres manſos habeat ſub titulo proprietatis, vel feudalis, cui ovile & paſtorem ſeparatim conceditur habere. Ubi pretium paſtori ſolvitur de manſis ſeu curiis, & non de pecoribus, illud non licet denegare, ne villa maneat ſine paſtore. Helmodus *in hiſtor. Slav. c.* 84. Habuit cum eo orationem de trecentis manſis, qui oblati fuerant in dotem Epiſcopis. Et mox: & ait Comes: Eat dominus Epiſcopus in Vagriam, & adhibitis viris induſtriis faciat prædia hæc: quod deberit de trecentis manſis, ego ſupplebo: quod ſuperfuerit, meum erit. Veniens ergo Epiſcopus vidit poſſeſſionem, & habita inquiſitione cum colonis, deprehendit prædia hæc vix centum menſos continere. Quamobrem Comes fecit menſurari terram funiculo brevi, & noſtratibus incognito. Præterea paludes & nemora funiculo menſus eſt, ita fecit maximum agrorum numerum. Perlata ergo cauſa ad Ducem, adjudicavit Dux Epiſcopo dari menſuram juxta morem terræ hujus, nec menſurandas paludes, aut ſylvas robuſtiores. Item *cap.* 88. Et ſubſcripſit in dotem

Magno-

Magnopolitanæ Ecclesiæ trecentos mansos. Idem *c.* 10. Pauperibus ortus natalibus primo septem mansis, totidemque manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus. Et mox: Dicitur manentes suos pro furto delatos damnasse ad mortem. Quo loco non mansum pro villa posuisse, ut docti quidem Germani ad marginem annotarunt, sed pro jugero, locus in *c.* 12. demonstrat. Per longissimos tractus & vestam solitudinem maxime sylvarum robora sulcos prætendit, quibus jugera quondam fuissent dispertita. Et mox: ubi reditum Episcopatus Aldenburgensis exponit: De quolibet aratro mensura grani. Slavicum vero aratrum par boum, aut unus conficit equus. Item *cap.* 88. De aratro tres modios siliginis, porro Slavicum aratrum perficitur duobus bobus, & totidem equis. Item in diplomate privilegii Hirsaugiensis apud *Joann. Tritemium:* Si quispiam unam vineam, unum mansum, unum molendinum, vel saltem unum mancipium abstulerit, &c. Et mox: Si vero quislibet illorum coriem, vel aliquam villam inde violenter ab alienaverit, &c. Item in privilegio Ecclesiæ Bremensis à Carolo Magno, apud Albertum Krantzium *in Saxoniæ lib.* 2. *c.* 15. Hinc Parochiæ septuaginta mansos cum suis colonis offerentes, totius hujus Parochiæ: incolas decimas suas Ecclesiæ, suoque provisori persolvere. Abbas Ursperg. *in Cothario Saxon.* Cujus curiæ mille & centum mansi sunt, uno vallo comprehensi. Item *sub Philippo:* Ut videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solveret maltare unum avenæ. Placet igitur eorum sententia, qui à Mensura ductum vocabulum putant: quia si ager ex certo modo præscriptus (ut illa lex ostendit) necesse est, certæ mensuræ fuisse, *lib. feud.* 1. *tit.* 4. Si quis de manso uno feudum nomine investituram acceperit. Nam cum mansum unum, duo, tria, numerantur, certi agrorum modi perspicuè significantur.

Mansum aliud est Indominicatum, quod in Principis, aut Ecclesiæ, aut nobilis alicujus dominio est neque vel in feudum, vel in precariam, vel alio titulo alteri concessum: aliud Ingenuum, quod est nobilium, & colono alicui locatum est, qui Mansuarius vocatur: aliud Servile, quod in feudum datum est sub certi servitii conditione Apud Aimoin. *lib.* 5. *cap.* 35. Ubi Regni Franciæ administrandi forma præscribitur: ut de mansis indominicatis, solidus, unus de unoquoque manso ingenuo, quatuor denarii de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarii.

Mansus est (inquit *Bald.*) prædium, in quo manent homines. Mansus (inquit *Alvarot.*) fundus, qui duobus bobus ad laborandum sufficit. Hinc fortasse oritur (inquit *Zas.*) quod nos Germani Prata dimensa nominavimus Mansmat.

Manus mortua, locutio est, in feudorum quidam libris non usurpata, sed propter Gallicam consuetudinem digna, quæ hoc loco notetur. Usurpatur autem de iis quorum possessio (ut ita dicam) immortalis est: quia nunquam hæredem habere desinunt: ut de Ecclesia dicitur *lib. feud.* 2. *titul.* 13. Qua de causa res nunquam ad priorem dominum revertitur. Nam Manus pro possessione dicitur: & mortua, pro immortali. Sic municipium dicitur non mori. l. autem ususfructus, 56. *ff. de usufructu l. si ususfructus,* 8. *ff. de usufru. leg.* quoniam hominibus aliis succrescentibus idem populi corpus videtur, *l. proponebatur.* 76. *ff. de judic.* Civitas autem mori dicitur, urbe diruta, & inducto aratro, *l. si usufruct.* 21. *ff. quibus modis usufruct. amitt.* Nam quæ prius fuit species, interiit: illa autem exorta est, ut de domo dicitur, *l. qui usumfr.* 39. *ff. de usufruct. l. quid tamen,* 10. *§. pen. ff. quibus modis ususfruct. amitt.* Theo. Nihem. *in Nemore union. tractatu* 6. *cap.* 33. Et sic ad manum mortuam Regnum & principatus hujusmodi devenerunt: quia ipsi Regem Francorum dicti Augusti consanguinei, & propinqui extiterunt. Et *in Capitul. Caroli Magni, & leg. Franc. l.* 4. Ubi vero mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa irrationabilis inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur. Usurpatur autem hæc locutio primum in corporibus, & collegiis, quæ immortalia sunt: ut civitates, cœnobia, *l. sicut,* §. *in Decurionibus, ff. quod cujusque univers. l. proponebatur, ff. de judic.* Thomas Walsingham *Angl. histor. sub anno* 1276. In eo parlamento edidit statuta contra manum mortuam, ne de certo possessiones terrarum seu redituum sive speciali Regis licentia ad manum mortuam devolvantur. Polyd. Verg. *lib. hist.* 17. Legibus magnæ chartæ sancitum est, ut nemini liceret dare prædia collegiis monachorum: & legem hanc ad manum mortuam vocarunt, quod res semel datæ collegiis sacerdotum, non utique rursus venderentur velut mortuæ, hoc est, usui aliorum mortuorum in perpetuum ademptæ essent. Et aliquanto post: Episcopi capto inter se consilio postularunt, ut legem ad manum mortuam, quam ordini suo valde nocere perspexerant, antiquaret. Usurpatur quoque locutio hæc in Gallia, cum revera manus, id est, possessio mortua est ut cum quibusdam Galliæ locis consuetudo est: ut possessore sine liberis mortuo, possessio ad territorii dominum revertatur.

Marchiones, à voce Germanica March, qua limes significatur. Dicuntur ii, qui certo Regni limiti cum Imperio præfecti sunt. Limitem enim modo Marchiam, modo Marcam barbarici scriptores appellant. Ut *leg. Franc.* 4. *tit. de vassis dominicis ad Marcham custodiendam constituiss.* Sic Rhegino *lib. Chron.* 2. *sub anno* 788. Post hæc Carolus Ratisbonam venit, ibique Marchas & fines Bajoariarum disposuit. Helmodus *in hist. Slav. cap.* 68. Vocatur autem usitato nomine Marcomanni, gentes undecunque collectæ, quæ Marcham incolunt. Sunt autem in terra Slavorum Marchæ quamplures Sic *lib* 5. Aimoi. Ludovicus Neustriam cum Marchiis suis haberet, & Carolomannus Burgundiam & Aquitaniam cum Marchiis suis obtineret. Itaque à Germanis Marchgraph. dicuntur, quasi Limiti Comites, sive Limiti præfecti. Aimoin. *lib.* 4. Comites Marchiæ Hispanicæ trans Sicorim fluvium in Hispaniam profecti, &c. Dicuntur & Custodes limitis, Aimoi. *lib.* 4. Periit, ut colloquium fieret inter ipsum, & Hispanici limitis custodes. Interdum Comites & Præfecti limitis. Idem *lib.* 4. Qui res novas moliens Cadolachum Comitem & Marchiæ Forojuliensis Præfectum accusare conabatur. Item simili modo de Marchia Hispana constitutum, & hoc illius limitis Præfectis imperatum. Posterioribus tamen temporibus, ut aliis multis in verbis, consuetudine sermonis degeneravit, & Marchiones dicti sunt, etiam qui in Mediterraneis Regionibus imperium aliquod obtinebant, ut apud Aimoi. *lib.* 5. Robertus Comes Parisiorum frater Odonis Regis, Marchio Francorum vocabatur. Et paulo post, Venerabilis Marchio nostri quidem

Regni, &c. march. vel maer Germanis & olim & nunc equum significat: unde perperam quidam Marchionem derivant. *Beatus Rhenanus* vir doctiss. & P. *Brodaeus* Galliæ nostræ ornamentum insigne. *lib. Miscell.* 3. ex Pausan. *lib.* 10. docuerunt, March. priscorum Gallorum vocem fuisse, qua equum significabant: quo nomine hodie quoque Britones Armorici utuntur: apud quos plurimas Francogallicæ linguæ reliquias superesse constat. Itaque complures (in his *Brodaus* & *Alciat.*) existimarunt Marchiones dictos, quasi vero ex obsoleta priscorum Gallorum lingua pro bandum sit, eam vocem pro Equo usurpatam, cum ex Germanorum scriptis: ex quibus nomina hæc omnia sumpta sunt, satis constet, March. lingua Germanica pro equo dici solitum: ut in *Bajoar. leg bus:* Si caudam amputaverit, vel aurem, si Equus est, quod March. dicimus cum solido componat. Atque hinc nimirum Marschalli nomen ductum. Sed multo absurdius Feudistæ, qui *lib. feud.* 2. *tit.* 10. §. 1. Quis à Principe (inquiunt) de Marchia investitus est, Marchio dicitur, quod tenet, quod est juxta mare, quia plerumque Marchia juxta mare sit posita. Hæc cum scripsissem, postea Wandaliam *Alberti Krantzii* percurrens, disputationem ejus hanc reperi, *lib.* 3. *c.* 16. Juvat intueri, requirereque, unde tractum sit nomen Marchiæ, atque Marchionis: Qua in re ridiculus, qui Feudorum usus conscripsit. Pollicetur enim in titulo docere, quis sit Marchio: & ubi ad rem ventum est, ignotum per ignotum conatur ostendere. Marchio, inquit, est, qui tenet Marchiam: atque sit Marchia, & unde dicta, debuit explicare. Marchionis quidem vocabulum veteribus incompertum est: nisi quis modernorum renovans antiquitatis illuc, inferat novum vocabulum. In nostris quoque Annalibus nullam ejus verbi legimus mentionem ante primum Henricum Saxonem, Romanorum Regem, qui primus domitis Danis ad oppidum Slefvicum, cum eo transtulisset Saxonum coloniam, imposuit regioni præsidem, quem appellavit Marchionem, & illi regendos tuendosque Regni milites imposuit provinciam quasi duci limitaneo. Inde quoque cum ordinata per illum prudentissime Saxonia constituisset, qui agros colere, qui sequi tenerentur in militiam: cum quintum quemque quatuor in agris remanentes sumptibus & armis expediri: illumque durante militiâ alere juberentur. Vires, quas perinde in Ungaros comparaverat, primum in Wandalos statuit exercere tyrocinium, hoc reputans majoris militiæ: duxitque in metropolim gentis Brandeburgum: eamque obsedit, per brumam in glacie, & oppugnavit constantissime: & exhaustis obsessorum viribus, consumptisque commeatibus, etiam expugnavit collocavitque in ea primus Marchionem, qui provinciam tueretur armis quæsitam: & augescere contenderet in diem: & quam Romani simili ex causa dixere Provinciam, ille appellavit Marchiam. Mecum diu reputans, multaque circumspiciens, nihil reperio de nominis origine probabilius, quam ut ex vulgari Saxonum ductum esse credam: ut in aliis quoque nationibus, ut vernaculæ linguæ quædam nomina inferantur Latinis? Latium quo beetur divite lingua. Marchiam autem vocant vulgo Saxones, districtum unius villicationis aut ditionis. Inde Vehmarke nomen duxere: ut tum Marchiam dicerent Saxones eam provinciam, quam sui juris esse, per arma sunt consecuti: inde præsidi nomen inditum, ut Marchio diceretur, qui illi jus diceret. Sic in Dania ad Slevicum; ut diximus Marchionem constitutum, ita & in Wandalia per eundem Henricum Regem, Marchiam illam, suo Marchioni deputatam: indeque fluxisse nomen, ut deinceps aliæ quoque provinciæ hoc vocabulo in simili principatu uterentur: diceretu rque Marchio Misniæ, Badensis, Styriæ, Moraviæ, in Germania, & in Italia, Tarvisina, Anconitana, Mantuana, Ferrarensis: & si quæ sint aliæ Marchiæ. Hæc *Albertus:* Ex quibus intelligi potest, quam dissimilis hujus dignitatis ratio fuerit apud Italos. de quibus Niceph. Gregor. *lib.* 7. ita scribit, *ἡ δὲ τοῦ μαρχισίου τάξις, οὐ τῶν ἐπισήμων ἐπὶ τῶν Λατίνοις, ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς Ῥωμαίων στρατεύμασιν, ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν, τοῦτο παρὰ Λατίνοις μαρκέσιος.* Joannes Brodæus *Miscell.* 2. *cap.* 23. Galli (inquit) quondam (ut scribit *Pausan.*) equum March. appellabant: unde Marchiones, ut opinor, dicti Nomen retinent hodie Britones, quorum idioma nisi Hunnica barbarie pollutum esset, ad veterem Gallorum linguam prope accederet: nam Germanicam fuisse non credo, cum *Cæsar* in Commentariis Ariovistum Germanum Gallice loqui didicisse commemoret, qua de re alio loco luculenter disseruimus.

Maritagium, vide Dotarium ex *Hotom.*

Marschallus, vetus vox Germanica, pro Equitum Magistro. March enim vetere illorum lingua pro Equo dicebatur: *Leg. Aleman. tit.* 80. Si Marschallus, qui super duodecim caballos est, occidit, 40. sol. componat. Ubi de Senescalco etiam mentio fit: quæ vox in Francogallia usurpata est. Albert. Krantz. *lib.* Suet. 5. *c.* 41. Gubernatorem appellavere, ex optimis militem: qui convocandis regni cœtibus & omnia vice Principis gerendi habet potestatem. Marschallum nostri vocant: Galli Connestabulum, Magistrum Equitum dixere Romani, armorum ductorem interpretantes, qui & equestris militiæ Princeps arbitrium habeat educendi armatum Regni exercitum. Hæc *Krantzius.* Latini autem eum, qui sub Regis imperio exercitui præest, Magistrum rei militaris appellant. Livius *lib.* 24. de Syphace Numidiarum Rege loquens: Oravit (inquit) ut duo legationem referrent ad Imperatores suos: unus apud sese Magister rei militaris remaneret. Lotharius Imp. & Carolus Rex in Valentianis, *cap.* 13. Ut missi in illorum missarias curam habeant, ne homines nostri, aut alii quilibet vicinos suos majores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis quando Mareschallos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur & opprimant. Et an sic egerint, hoc etiam (ut prædiximus) veraciter missi nostri investigent, & nobis renuntient, ut in seniore hoc sic emendemus, quatenus homines suos in potestate habeant, & contenti sint debitis, & indebita injuste non appetant. Beat. Rhenan. *rer. German. lib.* 2. docet, Marschallum fictum vocabulum esse ex March, quod equum significat: & Schalc, potens: quasi equorum Magistrum. Et eo pertinere videtur institutum Aureæ Bullæ, *cap.* 24. ut Dux Saxoniæ Imperii Archimareschallus, in Comitiis Imperialibus avenam distribuat. Ponetur (inquit) ante Sessionem imperialem acervus avenæ tantæ altitudinis, quod pertingat usque ad pectus, vel antelam equi, super quo sedebit ipse Dux, & habebit in manu baculum argenteum, vel mensuram: & primo men-

menſuram eandem de avena plenam accipiet, & famulo primitus venienti miniſtrabit eandem, quo facto figendo baculum in avenam recedet, & Vicemareſchallus ejus avenam diſtribuet.

Meliores, pro Proceribus, ſive Primariis, eadem ratione, qua ſeniores, Tacit. *lib.* 15. Et commotus his Avitus, parenda meliorum imperia. Id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Ro. maneret, Greg. Turon. *lib.* 6. *c.* 45. Convocatis melioribus Francis reliquiſque fidelibus nuptias celebravit filiæ ſuæ. Hot. *Lex. feud.* verb. *meliores*, ubi vide plura ex aliis exempla. Otto Friſing. *lib.* 1. *c.* 20. Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Revennatenſium manum miſit. Apud Radevicum *lib.* 2. *c.* 30. Dominus Imperator magna eſt in gloria: quum de melioribus ex Mediolano, & Briza in Vinculis retinet. Idem *cap.* 34. Quoſdam occiſos, ſexdecim captos de ſuis melioribus ibidem perdiderunt. Albert. Argenti. *in Chron.* Miſit Rex pro melioribus in Italia, de utraque Gibellinorum & Guelphinorum, tentans ſi quomodo poſſet inter illos concordiam ordinare.

Miles in libris feudiſticis & Vaſſallus ſynonyma ſunt. Itaque Miles & Senior tanquam relata opponuntur, ut *lib.* 3. *tit.* 1. *ſ.* 1. Ad reconciliandos animos ſeniorum & militum. Et §. 1. Si contentio emerſerit inter ſeniorem & militem. Item, Senior vero miles qui culpatur. Feudum cum pe clientela militatis eſt: qua de cauſa beneficia feudalia proprie dicuntur ea, quæ militibus attribuuntur. Albert. Krantz. *lib. Dan.* 6. *decimonono.* Omnis inter Regem Daniæ & Adulphum Holſatiæ Comitem controverſia ſuſtollitur: & primum amicus, deinde miles etiam Regis conſcribitur. Militare cingulum. Porro qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, cæteriſque, qui cincti non eſſent, à militia prohibendis, eundem à Barbaricis retentum atque uſurpatum fuiſſe, docuimus *cap. Diſp.* 3. Tantum autem in cinguli jure Romani poſuere, ut ſi quis in caſtris diſcinctus verſaretur, aut vallum ſubiret, piaculi inſtar haberetur. Cujus rei exemplum extat apud Cornel. Tacitum *lib.* 11. qua de cauſa, qui ſub jugum mittebantur, diſcincti erant. Ut *Feſtus* libro 9. demonſtrat. Ammianus Marcell. *lib.* 22. Proſequere, ait, mulier, ſi quid te læſam æſtimas: hic enim ſic cinctus eſt, ut expeditius per lutum incedat. Neque illud prætermittendum, quo Friderici ſecundi conſtitutione ſancitum eſt, ne cui militare liceat, niſi qui vel de militari genere ſit: vel militarem ordinem ſub Imperatore impetravit. Neapol. Conſtit. *lib. tit.* 50. *&* *tit.* 60. Itaque idem apud Petrum de Vin. *lib. epiſt.* 6. *c.* 17. Quanquam (inquit) pater ſuus miles fuerit, & noſtris conſtitutionibus caveatur, quod milites fieri nequeant, qui de genere militum non naſcuntur: ipſe tamen de culminis noſtri licentia decorari valeat cingulo militari mandamus. Item *Neapol. conſtit. lib.* 2. *tit.* 32. Militaribus tamen privilegiis in omnibus ſupradictis & aliis cauſis, & caſibus, in quibus prærogativæ militum aliquid indulgetur, eos tantummodo milites uti volumus, qui honorem dignitatis militaris & onus decenter obſervant: in equis & armis videlicet, & aliis militaribus ſignis, quibus milites & Barones condecet decorari.

Miniſteriales interdum dicuntur ſervi domeſtici, qui ſuas operas & miniſteria dominis præbent: ut in *Specul. Saxon. lib.* 9. *art.* 81. Miniſteriales hæreditant, & hæreditatem accipiunt, ſicut liberi ſecundum jus provinciale: excepto, quod extra dominium ſuorum nemini ſuccedunt, nec habent ſucceſſorem, ut in Lomb. *lib.* 1. *tit.* 8. De aldis & ſervis miniſterialibus dicimus, qui docti domi & nutriti aut probati ſunt. Item: Tam de aldis quam de ſervis miniſterialibus, ſeu de ſervis ruſticariis, Idem *lib.* 1. *tit.* 12. Si quis ſervum miniſterialem probatum (ut ſupra) & doctum domi occiderit, componat ſolid. L. de alio vero ſervo miniſteriali, quo ſecundus ejus invenitur eſſe, tantum nomen miniſteriale habet, ſi quis occiderit, componat ſol. XXV.

Miniſteriales interdum dicuntur homines liberi, qui in Potentiorum familia munere & prorogatione aliqua funguntur, ut *lib. feu.* 2. *tit.* 27. *ſ. pen.* Si miniſteriales alicujus dominii inter ſe guerram habuerint, Comes ſive Judex, in cujus regimine eam fecerint, per leges & judicia ex ordine proſequatur. Item *lib.* 3. *leg.* Fridericus: De conſilio Principum & aliorum fidelium noſtrorum tam liberorum quam miniſterialium. Item: Si liber homo, ingenuus, miniſterialis, vel cujuſcunque conditionis fuerit, &c. Otto Friſing, *lib. Chronic.* 7. *c.* 8. Orta ſeditione & Sigehardus Comes à familia Principum, qui Miniſteriales dicuntur, eo quod juſtitiam eorum infringere diceretur, occiſus eſt. Idem *lib. Frid.* 1. *c.* 59. Conradus Imp. ad propria rediit, & illic quoſdam ex propriis miniſterialibus ſuis pro bono pacis boni judicis exercens officium, ſuſpendio peremit.

Minor Longobardico jure dicitur is demum, qui decem & octo, annis minor eſt: nam poſt eum annum ætas legitima dicitur, In Lomb. *de probib. alien. min. l.* 1. *ſ.* 1. *& l. de puero.*

Monachus (cui feudum adimi propter monachatum dicitur) in his libris frequentiſſime Latine ſingularis, vel ſolitarius dici poteſt, *c. placuit*, 8. *q.* 1. Monachorum, inquit, converſatio & vita ſecundum etymologiam nominis ab omnibus diſcrepat. Monachus enim Græcè Latinis ſingularis dicitur. Unde Monachum per omnia ſingulariter agere oportet. Hier. *ad Paulin.* Si cupis eſſe, quod diceris, Monachus, id eſt, ſolus, quid facies in urbibus, quæ utique non ſunt ſolorum habitacula, ſed multorum? Itaque memorabile eſt, quod ſcribit Theodoretus *Eccleſ. hiſt. lib.* 4. *c.* 8. Monachum fuiſſe, qui totos ſexaginta annos neque à quoquam viſus ſit, neque eum quoquam collocutus. Mirum eſt autem, cum inſtitutis ſodalitatibus, quæ Græcè cœnobia dicuntur, & legibus latis, ut Monachi una in eadem domo habitent, una cibum capiant, una cantionibus aſſiduis operam dent, una etiam ex *Juſtiniani* conſtitutione dormiant: ut *Novel.* 3. *& Novel.* 155. *& Novel.* 133. *& c. ſi clericus* 16. *q.* 1. *c. Monachum* 20. *q.* 4. quamobrem Monachorum illis nomen relictum ſit? cùm nulli toto genere humano minus ſolitarii ſint, ac minus ſoli vivant: niſi forte quod re mutata nomen retentum, ut *l. inſula* 56. *in fin. ff. de adq. rer. dom.* Repugnant igitur Monachus & ſodalis: Monachum eſſe, & in cœnobio ætatem agere.

Morgangheba, eſt Longobardorum jure, quarta pars bonorum mariti. *leg.* 1. *Lang.* de iis quæ à viro in mul. dant. Romanorum autem moribus fuit tertia, non quidem bonorum, ſed dotis, ut *Harmenopulus* obſervari refert 4. *Epito.* &c. & ex conſtitutionibus Neapolitanis eſt tertia bonorum mariti, *lib.* 3. *tit.* 13, 15. 16. & ex conſuetudine Normanniæ.

Mor-

Morganatica, vulgo corrupte pro *Morgengabe*: quod Germanica vulgari lingua matutinum munus significat. Munus erat, quod sponsus die nuptiarum mane sponsam salutans, ei coram propinquis & amicis, ante nuptiale convivium donabat: de quo mentio fit in *lib. feud. titul.* 39. Latini munus nuptiale illud appellant. Liv. *lib.* 30. Hunc nuntium ac simul venenum ferens, minister cum ad Sophonisbam venisset: Accipio, inquit, munus nuptiale nec ingratum: si nihil majus vir uxore præstare potuit. Hoc tamen nuptia, melius me morituram fuisse, si non in funere meo nupsissem. *Tacitus* vero dotem hanc interpretatur. Nam in *lib. de moribus German.* his scribit verbis: Dotem non uxor marito, sed maritus uxori offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: Itaque eum qui *Speculo Saxo. artic.* 20. ita scriptum esset: *Nun vernehmt, was ein jeglicher Mann von Ritters Arth moeg seinem Weib zu Morgen-Gab geben, des Morgens als er mit ihr zu Tisch gehet vor essen.* Interpres ita convenit: Nunc intellige, quid unusquisque vir militatis in suam uxorem sine hæredum assensu nomine dotis possit erogare, antequam cum ea ad prandium discubuerit. Greg. Turon. *lib.* 9. Tam in dote, quam in Morgengabe, hoc est, matutinali dono, certum est adquisisse. *Leg. Langobard. titul.* 4. *& in Lombard. lib.* 2. *titulo* 4. Si quis Langobardus Morgengabe conjugi suæ dare voluerit, quando eam sibi in conjugio sociaverit, ita decernimus: ut alia die ante parentes & amicos suos ostendat per scriptum cum testibus roboratum, & dicat: Quia ecce quod conjugi meæ Morgengabe dedi, Alber. Argentin. *in Chron.* Johannes autem asserens dominium ad se spectare, tanquam matri suæ per Rodolphum Regem olim morganatico jure donatum libenter habuisset sua. Morgengabe videtur idem apud Germanos fuisse, quod Germano Latini scriptores dicere solent Dotalitium, nonnulli Doarium, Græci hypobolon: hoc est, unde se tueri mulier mortuo marito possit, qua de causa Vitalitia quoque appellantur, quasi quæ utenda fruenda mulieri in omne vitæ suæ tempus attribuuntur. Albert. Krantzius *lib. Dania* 7. *c.* 35. Insuper Romulus acciperet Ingeburgam filiam Ulberti Ducis in conjugem, Dos esset oppidum Lentze, cum territorio suo, Romulus pro vitalitiis daret sponsæ Aruaberg. Werben, Parelberg. cum attinentiis. Item *lib.* 8. *cap.* 36. Dorothea Regina moleste ferens querimoniam Dorotheæ relictæ Adolphi, rem omnem suscepit comparandam. Nam acceptis ejus vitalitiis, solvit de testantiis duo millia aureorum, & pacta est in singulos annos. Vide Dotalitium, & Salica Lege uxorem ex *Het.*

Mundiburdum Longobardis idem quod Latinis tutela sive cura significat.

N.

Nepos pro fratris filio, *lib.* 1. *tit.* 5. *§.* 1. *& tit.* 13. *in fin.*

Nova investitura est, quando feudum primo quæritur: *lib.* 2. *tit.* 32.

Novum feudum est, quod ei primum, quo de agitur, attributum est: cui opponitur paternum, quod ejus vel parentibus, vel majoribus concessum fuit, *l.* 2. *tit.* 14. §. 3. *& lib.* 2. *tit.* 50. Paternum, inquit, voco, quicunque ex superioribus id adquisierit. Nos Profectitium appellavimus: nomine, ut videtur, non incommodo.

O.

Obnoxii dicuntur commode pro Vassallis. Albertus Krantzius *lib. Dan.* 6. *c.* 42. Splendidos equites nuper à se suis sacramentis dimissos Absaloni mittitur, jusjurandum præstatur, ille nihil motus non esse ait, cui debent tanti viri obnoxii fieri.

P.

Pagenses, civitatis aut pagi ejusdem incolæ, *lib. feud.* 2. *tit.* 68. §. 2. Adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem vivant, duos testes idoneos. Sic Gregor. Turon. *lib.* 8. *c.* 18. Nam Wintrio Dux à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit. Et *lib.* 10. *c.* 9. Regalis episcopus cum clericis & pagensibus urbis suæ similia sacramenta dedit. Sic legis Franc. *lib.* 2. *c.* 43. Cancellarius tamen talis esse debet, qui pagensibus loci illius notus fuisset: Et in *Capit. Constit. ult.* Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus.

Parentes, pro cognatis: quod linguæ nostræ vernaculæ commune est, *lib. feud.* 1. *tit.* 24. Non revocetur ab ullo ex parentibus suis. Et *lib.* 2. *tit.* 33. Vassallus cum sex parentibus cæteros si vult habeat extraneos. Et *lib.* 3. *tit.* 1. *§.* 1. Cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat. Hieronymus in Apologia secunda contra Rufinum: Nisi forte parentes militari vulgarique sermone cognatos & affines nominat. Sic Julius Firmicus *Matheseos*, 3. *c.* 13. Pigros faciet humilesque in omnibus actibus, & in omni fortuna: & qui cum parentibus vel affinibus assiduas inimicitias exerceant.

Pares curiæ, sive Curtis, sive Domus, dicuntur Convassalli, sive compares, qui ab eodem Patrono feudum receperunt quasi ejusdem Patroni clientes, *lib. feu.* 1. *tit.* 18. *&* 18. *&* 26. Sic pares exponuntur, qui ab eodem domino feudum tenent *lib.* 1. *tit.* 26. ubi etiam Pares de domo appellantur. Dicuntur etiam compares *lib.* 2. *tit.* 53. Item Pares de domo domini: *lib.* 1. *tit.* 26. §. 3. Interdum etiam Pares dicuntur, qui neque collegæ, neque socii, neque consortes, aut ejusdem dignitatis participes sunt: sed qui in pari tamen ac simili jure, & imperio sunt: Ut in fœdere inter Ludovicum filium Caroli Imper. & Ludovicum filium Ludovici Regis: apud Aimoin. *lib.* 5. *c.* 38. Ut nervo suo pari vitam, Regnum aut fideles suos discuriat, aut fors conciliet: hoc est, subducat, subtrahat. Item: uterque veraciter suum parem, ubicunque necessitas fuerit, adjuvet. Item: etsi hoc acciderit, ad tempus uterque pari suo hoc resciscere faciat, id est, alter alteri.

Parium Curiæ tria fuisse munera reperio, cum parigium facerent, hoc est, dum Collegium obirent: Primum ut novorum vassallorum cooptationi sive investituræ arbitri adessent: eorum enim necessaria præsentia est, *lib.* 1. *tit.* 2. *& tit.* 32. 33. *§.* 1. Alterum, ut rogati de investitura testimonium dicerent: quamvis controversiæ tempore pares esse desiissent. *lib.* 2. *tit.* 19. Tertium ut feudalium causarum judicia exercerent. *l.* 2. *tit.* 52. *& tit.* 55. *§.* 3. *& lib.* 1. *tit.* 10. §. 1 *& tit.* 22. *§.* 3.

Paradogium, *Balbus & Alvarotus* nobilitatem interpretantur. Cujac. 2. *feud. tit.* 10.

Paragium in his quidem duobus feudorum libris nusquam nominatur: sed tamen feudale verbum & notatione dignum est: Paragium igitur barbarice dictum arbitror, pro pariatione & ea, quam Feudistæ Adæquationem hæreditatum appellant: ut superius suo loco dictum est. Et si au-

si autem propter ætatis prorogativam sensim moribus quibusdam institutum est, ne partes æquales fratribus dividerentur, sed natu minoribus minores attribuerentur, tamen ut aliis quibusdam in rebus re sublata nomen retentum est: *l. insula, 56. in fi. ff. de adquir. rer. dom.* Hinc illud in summa Rurali & consuet. Nortmann. Paragii jure ac titulo feudum possidere dicitur, qui ejusdem gentis sive stirpis est, cujus is, à quo feudum possidet: quippe cum feudum à communi ipsorum generis auctore ac parente profectum sit, velut in Nortmannia: ubi in paternorum feudorum successionibus filius natu maximus, præcipui jure magnam sibi partem auferet: nimirum bessem: cæteris omnibus triens relinquitur, isque paragii jure possideri, dicitur. Nam in feudi successione pares sunt, quamvis natu maximus majorem partem auferat: sed alii pari cum ipso jure, & titulo æque nobile possident: & stirpe ac genere pares sunt. Jure tamen constitutum est, ut natu minor paragii nomine feudum suum à majore possideat usque ad gradum sextum. Nam posteriores tenentur fidelitatem & hominium ei, qui bessem, obtinet, jurare: ac tum non paragii, sed homagii nomine possidetur. Quibus ex verbis perspicuum est, Paragium esse titulum, quo feudi pars minor à fratribus natu minoribus, eorumve posteris ita possidetur, ut majori fratri majorem partem obtinenti eo nomine neque fidelitatem, neque hominium debeant: quippe qui pari jure stirpis, & pari titulo paternæ avitæ hæreditatis id obtineant: dummodo intra sextum Genealogiæ gradum contineantur.

Patronus in prædiis Ecclesiasticis dicitur is, qui cum in Ecclesiam insigne beneficium contulit (veluti templum ædificavit, aut magno aliquo proventu illud locupletavit) jus sibi beneficiarii nominandi retinuit: hoc est, clericos arbitratu suo deligendi nominandi, & apud Episcopum producendi: ut sine illa productione conferendi beneficii jus nullum Episcopus habeat. Justinian. *Novell. CXXIII.* §. *ἄν τις ἐκκλησίαν.* jubet tamen, si Patronus minus idoneum producat, Episcopi potestatem esse alterum idoneum eligere: Jure Canonico præstitutum est Patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor mensium: Ecclesiastico sex, quibus exactis integra Episcopo potestas relinquitur. *De jure patron. in 6.* Jura quoque patronatus hæc sunt: ut clericum in officio peccantem apud Episcopum deferat, *cap. filiis 16. q. 7.* ut in egestatem lapsus ex eo proventu alatur, *cap. quicunque 16. q. 7. c. nobis, de jure patron.* quid donare permutareve possit: vendere tamen non possit, *c. nemini, 36. q. 7. c. ex insinuatione, c. ex literis, c. cum seculum, extr. de jure patron.* ut vis nominandi in hæredes, ita transeat, ut & in solidum Patroni sint, & universi tamen nominendi jus habeant, *c. 1. extr. de jure patron. Clement. 2. eodem.* Albertus Krantzius *lib. Daniæ 6. c. 2.* ubi de Valdemaro Daniæ Rege, & Episcopo Roschildiensi creando loquitur. Equidem, inquit, & si videretur majorum suorum opibus fundatam Ecclesiam in Patronatu tenere, jurisque plurimum in deligenda Pontifice sibi posse præsumere.

Patronus, pro eo, qui feudi auctor est: qui modo Dominus, modo Senior appellatur: à quo is Vassallus nominatur, qui feudi beneficium accepit: qui propterea Cliens, interdum etiam Clientulus appellatur, Idque ex antiqua fere consuetudine. Nam (ut ait Cic. *in Offic. 1.*) qui civitates aut nationes devictas bello in fidem recepissent earum Patroni erant more majorum. Sic Marcellus Siculorum Patronus dicitur *in Verrinis:* & Allobrogum Fabius. Docuimus tamen in *comment. verb. jur. ex lib.* Dionys. Halicarnass. 2. qualis inter Patronum & Clientem necessitudo, & quod cujusque inter ipsos officium existeret. Id autem Cicero *Verrina 1*, his demonstrat verbis: Ad meam fidem confugiunt: (de Siculis loquitur) auxilium sibi per me à vobis petunt, me defensorem calamitatum suarum, me ultorem injuriarum, me cognitorem juris sui, me actorem causæ totius esse voluerunt.

Per chartam, vel Chartæ beneficio possidere, est testamenti jure. Et secundum tabulas possidere. Gregor. Turon. *lib 4. c 12.* Erat enim tunc temporis Anastasius presbyter, qui per Chartas gloriosæ memoriæ Chlothildis Reginæ proprietatem aliquam possidebat Albert. Krantz. *li. Dan. 2. c. 3.* Equidem ædes, agros, vineas, & his similia testamento dari audivimus. Regnum autem præstare chartæ beneficio prodigii loco habitum est.

Picariæ sunt è quibus foditur pix: nam & picem fossilem inveniri *Plin.* scribit 16. *capite* 12. Et referuntur inter regalia.

Placitum interdum conventus Procerum Regni, vel Imperii, quod & Curia dicitur. Gregor. Turon. *lib. 7. cap. 13.* Petimus, ut usque in placito, quod inter se Gunthchrannus & Childebertus Reges habent, sustineatis. Et mox: Igitur adveniente placito, directi sunt à Childeberto Rege &c. Aimoin. *lib. 4. c. 109.* Medio mense conventus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur. Et mox: Eminuit in hoc placito piissimi Imper. misericordia singularis. Interdum pro foro & judicio. Ut in cap. Caroli: ut nullus ebrius suam causam in mallo (id est, in judicio) possit conquirere, nec testimonium dicere, nec placitum Comes habeat, nisi jejunus. Quod igitur veteres Conventum aut Forum agere dicebant, id nostri Placitum tenere dixerunt. *Leg. Tribon. tit. 14.* Dicat ille, qui homicidam illum interpellavit, se in placito publico eum interpellare velle, & its faciat. Interpelles eum in placito, coram judicibus. Hinc Francogallicū nomen LEY PLAITZ Placet autem Germanorum notatio à voce PLATZ, quæ Plateam significat. Radevicus *lib. 1. cap. 46.* Deinde generalem curiam omnibus Italicis civitatibus, & primoribus apud Roncalias in Festo B. Martini celebrandam indicit. At in lib. seq. ab exordio: Jam dies placiti affuit, quæ Romanum Principem ad campestria Roncaliæ, sicut condictum, invitabat. Sic in Lombarda *lib. 2. tit. de feriis. 49. leg. 1.* Etiam dominicus dies honoretur, & eum celebrare omnes studeant, ut hoc possint liberius fieri omnia mercata & placita à Comitibus Considerandum autem, an cum Imperatorum leges non nisi in comitiis, fierent, ut eas populus sciscerет, an formula usitata: CAR TEL EST NÔTRE PLAISIR, inde nata sit, pro Quia tale est nostrum placitum: id est Comitiorum decretum. Carolus in Capitular. *artic. 12.* Quæ bonæ memoriæ genitor noster placita constituit, & nos conservare volumus. Sed multo plenius aliquanto post: Ut populus interrogetur de capitulis, quæ in lege noviter addita sunt, & postquam omnes consenserint, subscriptiones & manufirmationes suas in ipsis Capitulis faciunt. Et *in fin. leg. Aleman.* Hoc decretum est

decretum est apud Regem & Principes ejus & apud cunctum populum Christianum, qui infra Regnum Meruuingorum consistunt.

Placita, lites. In formula fœderis cum Mediolanensibus apud Ottonem *lib. Frider.* 1. c. 41. Legati Imperatoris in Palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperii definiant. Hinc.

Placitare, pro litigare, & causas agere : unde Gallicum verbum, *Plaider*, Carolus Magnus in Donatione Monasterii Ulmensis, apud *Naucle-rum*. Si advocatus in prædicta villa placitare voluerit, ut non pluribus quam triginta equis ad placitandum veniat & tale servitium, quale tunc requiritur, eidem Advocato Abbas decenter & honeste exhibeat. Et mox : Quidquid placitando ibidem adquirat, tertia parte retenta duas Abbati reddat.

Possessionis nomen feudalium agrorum maxime proprium est : primum, quia Feudistæ scribunt, solam possessionem ad Vassallum pertinere : proprietatem vero manere domini, *lib.* 2. *tit.* 8. *§. ult. deinde*, quia vetustissimis moribus Possessiones à Romanis dicebantur prædia, quæ non proprietatis, sed tantum diuturnæ aut perpetuæ possessionis jure tenebantur : de quibus *Javolenus* ita scribit in *leg. quæstio*, 115. *de verb. signif.* possessionem dici, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere. Et hoc ab agro differre, quod, possessio est usus : ager proprietas loci est. Quod *Festus* plenius sic exponit : Possessiones appellantur agri late patentes publici privatique : quia non mancipatione, sed usu tenentur : quo, pertinet lex cotem, 11. §. *agri. ff. de public. & vectig. & leg.* item prædia dicuntur non esse nostri patrimonii. At in libro Variorum Auctorum de limitibus, possessiones definiuntur agri late patentes publici, privatique, quos initio non mancipatione, sed quisque, ut potuit, occupavit, atque possedit : unde & nuncupati. *Cæsar* tamen *libro civil.* 1. *cap.* 5. alia etiam significatione usurpare hoc verbum videtur Militibus, inquit, in concione agros ex suis possessionibus pollicetur : quaterna in singulos jugera. Cicer. *pro Flacco :* Agros habent & natura perbonos & diligentia culturaque meliores, in hisce agris tu prædia habere voluisti. Agros igitur *Javolen.* jus esse vult, qui nexu & mancipio aliove jure Civili, veluti cessione & usucapione alicujus proprii facti sunt, (quod veteres dominium juris Quiritium appellabant) Possessiones autem esse quæ vel ad tempus, vel in perpetuum alicui utendæ fruendæ datæ sunt : pro quibus, vectigal aliquod testandæ auctoritatis causa penditur. *Sicul. Flac.* Horum ergo agrorum nullum æs, nulla forma, quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat. Quod si culturæ & meliorationis lex adhiberetur. Imper Zeno Emphiteusim appellat. *leg.* 1. *Cod. de Jur. emph.* mihique vehementer placet ut eo possessionum nomine feudalia prædia vocitemus, Cicer. *Agr.* 1. Venit mihi in mentem : Tib. & C. Gracchos plebem in agris publicis constituisse, qui agri à privatis antea possidebantur. Et *Orat.* 2. qui agrum Recentoricum possident, vetustate possessionis se, non jure : misericordia Senatus non agri conditione defendunt : nam illum agrum publicum esse fatentur: sed moveri possessionibus negant oportere. Item : Antea cum erat à Tribun. pleb. mentio legis Agrariæ facta, continuo qui agros publicos, aut qui possessiones invidiosas tenebant, pertimescebant. Item *Orat.* 3. Si isti agri partem aliquam juris, aliquam similitudinem propriæ possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt : nemo est ; &c. Item, Immunia commodiore conditione sunt, quam illas quæ pensitant. Ego Tusculanis pro aqua Grabra vectigal pendam : quia à muminicipio fundum accipi. Sed hæc omnia optime legis ipsius Agratiæ verba ostendunt : Quæ publice data, donata, concessa, vendita, Patior, audio, quid deinde ? Possessa. Hoc Tribunusplеb. promulgare ausus est, ut quod quisque post Marium & Carbonem Coss. possederit, id eo jure teneret, quo qui optimo privata. Nam in lege ita erat : Ea omnia eo jure sunt, ut quæ optimo privata sunt. Privata enim appellat, quod Javolenus agros proprie nominat. Possessiones, ut ille idem, qui non proprio & Quiritium jure, sed usus causa tenebantur: qualia sunt feudalia & emphyteuticaria prædia. Similiter ergo & Feudatarius & emphyteutes possessionem suam proprie appellabant, *l. Moschis*, 47. §. 1. *ff. de jur. fisc.* & qui iis fruitur, erit possessor, *l. item si*, 11. §. 1. *ff. de rei vindic.* vel (ut est, apud *Sicul. Flaccum*) publicæ fidei possess. Itemque superficiarius : cum superficiei proprietas & civili & naturali jure ejus sit, cujus est solum, *l.* 1. *ff de superficiebus.* Interdum tamen abusive, Possessionis verbum proprietatem quoque significat, *l. interdum*, 78. *ff. de ver. sign.*

Precaria genus est contractus ad Precarii similitudinem institutum : quam contractum appellat, *l. contractus*, *ff. de reg. jur.* Est autem precaria conventio de re alterius utenda, fruenda, ea lege, ut certis temporibus renovetur. Aliter *Cujacius :* Precaria est cessio ususfructus rei immobilis quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege, ut Ecclesiæ ministerium exhibeat. Magna autem inter Precarium & Precariam differentia est, Nam Precarium sine precibus non constat, *l.* 1. *& l.* 2. *in fin. ff. de precar.* & apud Paul. *lib. sent.* 3. *t.* 6. §. *heres.* Precaria interdum sola concedentis sponte & voluntate. Et ita sine precibus accipientis contrahitur. Illud tam mobilium quam immobilium rerum est *l.* 4. *ff. eodem* precaria prædiorum, interdum etiam pecuniæ. Illud ex mera concedentis voluntate pendet, neque certi temporis obligationem recipit. & *l.* 1. *& l. cum de precario*, 12. *ff. eod.* hæc certum plerumque ad tempus datur : veluti ad vitæ tempus : neque prius renovari potest. Illud mere gratuitum est, *l.* 2. *ff. eod.* hæc plerumque mercedem recipit. Illud renovandum non est, hoc certis temporibus renovatur: veluti quinto quoque anno : ut in Concilio apud Belvacenses, de quo in cap. 1. extr. de prec. Et in *ll. Franc. lib.* 4. *tit.* 36. De precariis ut ibi modo sunt, renoventur. Quemadmodum autem Precarium interdum conventio est, de re, quam quis oppignеravit, precario recipienda, & ad tempus utenda, *l. certe* 6. *in fi. & l. si debitor* 10. *ff. de precar.* & apud Isidorum *lib. Etymol.* 5. *c.* 25. Precarium est (inquit) dum prece creditor rogatus, permittit debitorem in possessione fundi sibi obligati demorari, & ex eo fructus capere, sic precaria interdum dicebatur de re, quam donator ipse ab eo cui eam dederat, fruendam recipiebat, ut in capit. Caroli in Lombard. *lib.* 2. *tit.* 18. *de ult. volunt.* *l.* 4. Noscat sibi interdictum esse duas de eadem re facere traditiones : sed postquam unam de rebus traditionem (in Capitulari legitur Ordinationem) fecerit, aliam de ipsis rebus faciendi nullam habeat potestatem : ita tamen si usumfructum voluerit habere, per precariam res traditas usque in tempus de-

definitium possidendi sit concessa facultas. Pater igitur eum qui rei alienatæ usumfructum retinet, ut in *l. quisquis*, 28. *Cod. de donat.* titulum hunc usurpasse, ut percariam eam rem possideret. Et hoc nimirum est, quod scribit B. Rhenanus *rerum Germanic. lib.* 1. Quidnam inquit. in illo recanti Christianismo res suas Ecclesiæ donabant & rursum agros aut demum in beneficio modum recipiebant, ad vitæ suæ tempus: non circa tamen pensitationem: nec filius post mortem patris, aut hæres vindicare sic donata poterat. Item *in legibus Aleman. tit.* 2. Sic quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & per chartam firmitatem fecerit, & post hæc à pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ, & quæ dispoↄondit, persolvat ad Ecclesiam censum de illa terra, post illius decessum nullus de hæredibus contradicat. Alterum Precariæ exemplum extat apud Nauclerum *Gener.* 25. ex Concilio Carolomanni. Statuimus, ut sub Precario sensu aliquam partem Ecclesiasticæ pecuniæ in adjutorium exercitu nostri aliquando tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata, solidus, id est duodecim denarii ad Ecclesiam reddantur: eo modo, ut si moriatur ille cui pecunia adcommodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit, & iterum si princeps jubeat, precarium renovetur.

Precariam etiam dixere pro cujusvis rei usu precibus impetratæ, etiam pecuniæ, Petrus de Vineis *lib. Epist.* 3. *cap.* 11. in privilegio Academiæ Neapolitanæ. Mutuum fiet scolaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati datis libris in pignore, & precario restitutis: receptis à scholaribus fidejussoribus pro eisdem. Scholaris vero qui mutuum recipiet, jurabit, quod de terra aliquatenus non recedet, idoneæ precaria restituet, vel mutuum ab eo fuerit exolutum: vel alias satisfactum fuerit creditori. Sensus est igitur: studiosus daturos libros pignori: sed creditores eis libros precario concessuros. Item Frideric. in privil. civitati Viennensi concesso, in Vienna Lazii *lib.* 2. 5. Ut judex nullus taliam seu precariam in prædictos cives facere audeat.

Præceptum sive Præceptio, pro scriptura, vel instrumento, ut in Lombard. *lib.* 2. *tit.* 17. Si Guastaldus aliquid per donationem adquisierit, sit illi stabile, si per præceptionem indulgentiæ Regis hoc illi fuerit confirmatum. Et *tit. seq.* Reddant omni tempore secundum domini sui præceptionem. Aimoin. *lib.* 5. *titu.* 36. Richildis compendium ad Ludovicum veniens, attulit ei præceptum, per quod Pater suus illi Regnum ante mortem suam tradiderat.

Præpositus militaris quis sit, expositum est in *Disput.* 3. *c.* A. Græcis similiter dicitur προστάτης apud *Xenoph.* in Laced. Repub.

Præpositus Ecclesiasticus Latine dicitur, qui à Græcis œconomus, hoc est qui proventus Ecclesiasticos administrat & secundum Episcopum plebi præest, *lib. feud.* 1. *tit.* 1. *§.* 1. Abbas, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit, feudum dare possunt. Lombard. *lib.* 1. *tit.* 32. Si quis Præpositus aut Ministerialis aliquas res Ecclesiæ, quas procidere debet, aliquo inscriptionis titulo cuique concesserit, quod ad damnum alicujus Ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Sæpe autem Abbas, custos, Præpositus conjunguntur, ut in Lombard. *lib.* 2. *tit.* 54. *l.* 18. *l.* 19. *& lib.* 3. *tit.* 10. *l.* 1. *Canonista in c. Salvator.* 1. *qu.* 3. profuerunt locum *Augustini* in Johannem, ubi hæc ecclesiastica procuratio tanquam profana damnatur. Meminit Justinianus *in Nov.* 67. *§.* 2. ubi si Episcopus diutius Ecclesiam deserverit, vetat œconomum quidquam ei proventuum suppeditare: ac jubet eos potius in pios usus conferri.

Primogeniti appellatione Jure feudali non verò primogenita Cujac. 2. *feud. tit.* 11. *fin.*

Proclamator, qui causam agit, qui litem intendit. *lib. feu.* 2. *tit.* 27. *§.* 4. Proclamatori etiam damnum restituat. Sic *libro leg. Franc.* 4. *c.* 7. Declamatoribus vel causidicis, qui judicio Scabinorum adquiescere nolunt, &c. Cic. *de oratis.* Non enim causidicum nescio quem, neque proclamatorem, aut tabulam hoc sermone conquirimus. Sic in *cap. Caroli*: Si autem de possessionibus suis super eos clamor ad judicem venerit: mittat judex clamantem cum misso suo ad Episcopum. Li *tit.* 22. Animum ad spem liberalioris fortunæ adjecit, totaque & forum placuere, proclamando pro sordidis hominibus caussisque adversus rem & formam bonorum in notitiam populi pervenit.

Profectitium feudum, vide nomen feudum ex *Hotom.*

Proprium, sive proprietas dicitur, quod aliis locis passim Allodium, propterea quod ejus proprietas solida penes dominum est, neque alteri ejus ususfructus est constitutus *li. feud.* 2. *tit.* 17. *& tit.* 29. *& titu.* 43. Jurisconsulti modo proprietatem eum usufructu, modo usumfructum proprietati mixtum appellant, *l.* 4. *ff. si ususfruct. petat. l.* 4. *ff. de usufruct. adcrescend.* Sic *leg. Franc. lib.* 1. *cap.* 126. Ut unusquisque de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat: & si, Deo dante, super se, & super familiam suam, aut in Beneficio, aut in Alode annonam habuerit, &c. Et *lib.* 4. *cap.* 51. Itemque in Capitulas Carol. Audivimus, quod aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem, & in ipso placito dato pretio comparant ipsas res iterum sibi in Alode, &c.

Q.

Quaternatum feudum, cujus in constitutionibus Neapolitanis mentio sit, est teste Cujacio 1. *feud tit.* 9. quod in quaternionibus Doanæ inscriptum est.

R.

Recognoscere feudum, est beneficii sui auctorem agnoscere, eisque illud acceptum referre, eoque nomine fidem illi & obsequium deferre *lib. feud.* 2. *tit.* 17. *& titulo* 34. *§.* 3. Dicebant & recognoscere de manu. Alber. Krantz. *lib. Dan.* 6. *cap.* 17. Ibi tum Cæsar causari cœpit, quod Rex tardius advenisset, Imperio Roman. devinctus obsequio, quod Regnum illius de manu recognosceret. Idem *lib.* 7. *cap.* 41. Ita tamen ut juxta Regni jura feudum à corona recognoscat, & inde præstat obsequia.

Rectum feudum, idem quod justum: id est, quod recto jure, quod justo & legitimo modo constitutum, quod justa investituræ quæsitum est, *lib. Feu.* 2. *titul.* 2. §. 2. *& tit.* 3. §. 20. *& tit.* 46. Sic Justin. *§.* 1. *de fideic. hered.* Opus esse, ut aliquis recto jure testamento hæres instituatur, id est secundum juris civilis præscripta & regulas, atque adeo verbis directis & solemnibus, Obertus *lib.* 2. *tit.* 8. *§.* 2. pro recto feudo dixit, Rem per beneficium recte investitam.

Refutare, renuntiare, cedere, ut Refutare feudum, Vassallus dicitur, cum ut Patrono id cedit, quasi usufructuarius Domino usumfructum, *li.* 2. *tit.* 9. §. 1. & *tit.* 38. Aut agnato proximiori: sive id de jam quæsito feudo fiat, ut *lib.* 2. *tit.* 26. §. 27. & *tit.* 46. ne desperato tantum: ut *lib.* 2. 46.

Regem Feudistæ plerumque pro Imperatore nominant, unde Regalia pro Imperatoris jura, ex quo quantum à Romana consuetudine isti abhoreant, intelligi potest. Liv. *lib.* 27. Circumfusa inde multitudo Hispanorum, & ante deditorum, & pridie captorum, Regem cum ingenti consensu appellavit. Tum Scipio silentio per præconem facto, sibi maximum nomen Imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent: Regium nomen alibi magnum Romæ intolerandum esse Regalem animum in se esse: si id hominis ingenio amplissimum ducerent, tacite judicarent: vocis usurpatione abstinerent. Interdum tamen regis nomine Langobardicus Rex intelligitur, nam Italiæ Regum nomen Langobardi usurparunt, cujus rei monimentum insigne subscribemus, quod extat in urbe Viterbio: unde Adriani Papæ & Desiderii Regis nobilitate multorum scriptis inimicitiæ intelligentur,

Decretum Desiderii Regis Italiæ.

Revocamus Statuta Regis Astulfi. Vetulanos, edita, ut Lacus, non Tirensium, Sed Vetulonum sit, quia lacus magnus ideo. Italiæ, quia eorum ager prius est. Italia, dicta ab ibi sede, Itali, & ut suam Longulam non Longubardulam, sed cognomine sui ampliatores, Tireni Terbum vocent: &, ut sub uno muro cingat tria oppida, Longulam Vetuloniam, Tirenam Volturnam, dictam Etrutiam, totamque urbem nostra adjectione Viterbum pronuntient: ut de Roda. & civita Balneoregium dici jussimus, permittimus pecuniis in primi F.A.V. L. sed amoveri Herculem & poni sanctum Laurentium eorum patronum, ut facit Roma & Bononia. Jubemus quoque reparari Cortanientam, Dardanum, Assium, Foranum, Cornietum, Tuscanellum. Nos enim non sumus Tusciæ destructores: ut nos apud Gallos accusat Adrianus Papa. nam in Tuscia ædificavimus à fundis, vobis quidem Volturtenis Calvellum, vicum Oresianum, Balneariam, Barbaranum & Cariofilum; Sentinaribus autem Ausdonias & Rodacofanum, Volatertz Rodacomalum, Lune, Stergianum, Petram Sanctam, olim Fanum Feroniæ, Forensibus, Sancto, Geminianum, & Miniatem, Fessulanis, oppidum Munionis, in quod vagos sparsos, Arinianos & Palantes, Fluentinos: Collegimus rursus plures antiquas nobiles Urbes ampliavimus, & muris cinximus, Et nunc ibidem agimus, circa Lucam, Pistorium, Aretium, Orbitum, & Etruriam, nunc Viterbum, cujus nomen aut à nobis constituta Decreta, si quis violaverit, aut capite puniatur, aut laqueo stanguletur. Hoc itaque non est, Etruriam destruere: ut nos arguit Adrianus, qui pacem ultro à nobis oblatam respuit. Quare tibi Grimoalde, Præfecte Viterbiensis, præcipimus: ut quam diu dubia pax perseverit, jubeas omnes Tusciæ milites paratos esse in armis & commeatus ac stipendia sine avaritia in promptu habeas: ut, non solum occurrere hostibus, sed etiam illos invadere.... cives non gravabis novis exactionibus.....ex Papia veniunt...Viterbiensis... Atque hæc quidem hactenus. Illud autem prætermittendum non videtur, cum invisum Romæ Regis nomen esset, qui eversa Repub. dominatum arripuerunt; Imperatoris aut Principis nomen sibi sumpsisse. De Imperatore. Tranquillus auctor est. Itemque Dio *lib XLIII.* De Principe, Tacit. *lib.* 1. Lepidi*, inquit, Antonii arma in Augustum cessere qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine Principis constitutam Rempubl. Sed ubi de re convenit, minus de verbo laborandum est, cum vere prorieque omnes reges & sint & appellentur: sive Dictatores, ut Cæsar: sive Principes, ut Augustus: sive Imperatores, ut ipsius successores: sive Pontifices, sive etiam Tribuni nominentur.

Regalia nomen est multiplex, nam eo plerunque feuda omnia Regis beneficio concessa intelliguntur. Interdum Ecclesiastica duntaxat majora & primaria, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus: Abbatiæ, quæ solius Regis concessu & munere conferebantur. Interdum Jus ipsum atque auctoritas Regalia feuda & beneficia conferendi, cæteraque Jura fiscalia. Interdum insignia honoris, quæ Vassis Regalibus solemni more tribuuntur: quorum exempla subscribemus.

Regalia, pro feudis Regalibus: qualia sunt Ducatus, Comitatus, Marchia ut *lib. feud.* 1. *tit.* 14. §. 1. & *lib.* 2. *tit.* 34. §. 1. Radev. *lib.* 2. *c.* 5. Ubi de Frederico Imperatore pro Tribunali in Ronchaliis sedente loquitur: Deinde (inquit) super justitia regni: & de regalibus, quæ longo jam tempore seu temeritate pervadentium seu neglectu Regum Imperio deperierant, studiose differens, cum nullam possent invenire defensionem excusationis tam Episcopi, quam primates, & civitates, uno ore, uno assensu, in manum Principis Regalia reddidere, primique resignantium Mediolanenses extitere. Requisitique de hoc ipso jure, quid esset, adjudicaverunt, Ducatus, Marchias, Comitatus, Consulatus, monetas, telonia, fodrum; vectigalia, portus, pedatica, molendina piscarias, portus, omnemque utilitatem ex decursu fluminum provenientem: nec de terra tantum, verum etiam de suis propriis capitib. census annui redditionem. Hisque omnibus in fiscum ad numeratis tanta circa pristinos possessores usus est liberalitate, ut quicunque donatione Regum aliquid horum se possidere instrumentis legitimis educere poterat, is, etiam nunc imperiali beneficio, & regni nomine id ipsum perpetuo possideret, &c. His tamen qui nullo jure sed sola præsumptione regalibus se intromiserant, 20. millia talentorum plus minusve reditibus publicis per singulos annos accessere.

Regalia pro majoribus & opulentis sacerdotiis: cujus rei exempla multa *c. Disput.* 8. exposuimus, Radev. *l.* 2. *c.* 15. Cum Adrianus papa audisset, quod Regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quam à civitatib. & procerib. recognita fuere, literas super hoc negotio diridit. Et in Epist. Imp. Frederici, ad illum Papam, apud Nauclerum: ab Episcopis qui Regalia nostra tenent. cur homagium & Regalia sacramenta non erigemus? Aut igitur Regalia nostra nobis dimittant: aut quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari persolvant.

Regalia pro jure & potestate conferendi feuda & beneficia Regalia: quod per sceptrum fiebat. Otto Frising. *lib. Chro.* 7. *c.* 14. Occasio autem sceleris hæc fuit, quod Rege Romam tendente, inter ipsum & Papam conventio facta ab obsidib. firmata narratur, ut scri. Rex Episcoporum investituras remittere, & Papa

ipsi

ipsi Regalia eorum resignaret. Itaque dum Romam venisset, ac à Pontifice promissa sibi persolvi exegisset eo quod reclamantibus Episcopis, ea quæ petebantur, adimplere non posset, tanquam nocens, cum per omnia esset innocens, custodiæ mancipatur. Videns. hoc &c. Et mox: Ad postremum pacem sit facere coactus est: Episcoporum scilicet investituras per annullum & baculum Imperatori concedere. Quib. ex locis apparet, Investituram per annulum & virgam sive baculum fieri solere, cum Regalia per sceptrum dari mos esset: ut alio loco docuimus. Otto Frising. *lib. Frib.* 2. *c.* 6. Tradit enim curia & ab Ecclesia eo tempore quo sub Henrico V. de investitura Episcoporum decisa fuit inter Regnum & sacerdotium controversia, sibi concessum autumat, quod obeuntibus Episcopis, si forte in eligendo partes fiant, Principis arbitrii esse, Episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quam, ab ipsius manu Regalia per sceptrum suscipiat. Atque hinc factum est, ut Gallica consuetudine Regaliatum nomine passim apud pragmaticos intelligantur jura Galliæ Regis in majoribus sacerdotiis conferendis, aut eorum fructus parte aliqua sibi retinenda. Qua de re extat libellus Ægidii Magistri Prætoris Parisiensis ad ejusdem jus Regis asserendum accommodatissimus.

Regália, pro insignibus & ornamentis Regiæ inaugurationis. Luitpran. Ticinens. *lib.* 2. *cap.* 7. Conradus Imperator coronam sceptrum & quæcunque Regalia sunt indumenta, in medium venire præcipit, & hæc verba effudit: Hæredem Regaliæque dignitatis vicarium Regalib. meis ornamentis Henricum constituo. Et mox: Ipso mortuo Principes coronam, cunctaque Regalia indumenta Duci contulerunt. Witich. *lib.* 2. Super altera Regalia insignia posita erant, gladius cum balteo, chalamys cum armillis, baculus, cum sceptro ac Diademata, Video etiam Imperialia eadem dici: ut apud Abbatem Ursp. *in Chron. ann.* 1106. Ipsa partis utriusque consiliis annuens, Regalia vel Imperialia insignia crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam filii potestati tradit. Otto Frisin. *lib.* 7. *c.* 40. Reversi ad filium optimates, imperialia deferunt, eumque Regem creant. Item *in Chron. anni* 1153. Volebat enim tenere imperium cum in potestate sua haberet insignia imperalia, ut pote coronam & crucem, & alia quæ attinebant. Otto Frising. *li.* 7. *c.* 23. Itaque Conradus Rex curiam in prædicta civite maximo conventu, Principum habuit: ubi omnes Saxones vitro se suæ ditioni subdidere. Solus ex principibus, Dux Henricus Regalia servans aberat, ad quæ reddenda dies ei præfigitur. Quo veniens Regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed tamen ea minime consecutus (id est recuperans) infecto pacis negotio sine gratia ejus discessit, tandem Ducatus ei abjudicatur. Quibus ipsis totidem verbis Abbas Ursperg. utitur in *Chro. Anni* 1138.

Reisa, obsoleto Germanico vocabulo, excursio militaris significari videtur Cujac. 5. *feud.*

Relevium dicitur honorarium; quod novus Vassallus patrono introitus causa largitur, quasi morte alterius Vassalli, vel alio quo casu feudum ceciderit, quod jam à novo sublevetur. No. Leo 33. εἰς ἔκπνιν nominat. Veteres introitum appellabant, ut in *l. pen. §. alumno, ff. de leg.* 2. Plin. *lib. Epist.* 10. *ad Trajan.* De adjectione buleutarum. Lex Pompeia, Domine, qua Bityni & Pontici utuntur, eos qui in bulem à Censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet sed iis quos indulgentia tua à quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde maximus Proconsul, nos etiam qui à Censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis jussit inferre. Superest ergo, ut ipse discipias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde Bulentæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, à te constitui decet, cujus factis dictisque debetur æternitas. Traian. *Plinio.* Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithynicæ decuriones fiunt, inferre debeant, nec ne, in universum à me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cujusque civitatis legem puto, scilicet adversus eos qui inviti fiunt decuriones, existimo id acturos, ut erogatio cæteris præferatur. De hoc quoque Relevio mentio fit in *Consti. Neapol. lib.* 3. *tit.* 25. Recepto veruntamen aliquo Relevio, ut est moris, quod quantitatem decem unciarum auri non excedat, pro assignanda possessione terræ concessa. Sic in Emphyteusi cum fundus alienatus est, domino quinquagesima precii pars erogatur, *l.* 3. *Cod. de jure emphyt.* Sed acerbiora Relevia illa sunt, quibus Scoti veterum Regum institutis olim utebantur. Nam cum ab uno Rege feuda omnia recognoscerent, Vassallo mortuo, prædiorum fructus omnes usque dum filius unum & vigesimum implesset annum, Regibus Relevii causa tribuebant, Hector Boeth. *lib.* 17. Werdas autem vocant, ut cum parentes antequam liberi ad justam perveniant ætatem, id est 21. annum vita decedunt, tum Rex omnes reditus, omnesque fructus, qui ad eam usque hæredis ætatem proveniunt, pro suis habet, occupatque, hæredisque interea curam suscipit. Item *lib.* 11. Et quidquid per id tempus ex eo agro emolumenti proveniret. Wardiam eum usum fructuum, nostri vocant, uniusque inde anni, ejusdem agri census quem Releviam vulgo aut Relevatum dicunt, universa cum hæredis dote, si nullam ejus desponsationem vivens pater fecerit, cum in hæreditatem admittitur: fisco penderetur regio.

Revestitus (vid. investita igitur res) cui res aliqua, cujuscunque generis reddita est: quasi cum quis re, quam amiserat, rursum vestitus & instructus est.

Romaniola, sive Romandiola, quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ est, quæ Ariminum usque producta, olim Flaminia, & ab Atimino ad Ravennam & Bononiam Æmilia vocitata est: quondam Gallia Togata: posterioribus temporibus Ravennæ Exarchatus. Otto Frising. *lib. Frid. II. c.* 7. Ex quo contigit, ut circa Exarchatum Ravennatensem attatis antiquis ejusdem provinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutivum à Roma tractum noscitur) vulgo usque hocie dici soleat. Flavius Blond. *lib.* 1. *Decad.* 2. Langobardorum gentem tam multis Italiæ populis, affinitatibus, ac sanguinitate conjunctam, nec ejicere tutum, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatorque constituerunt, ubi sedem diu & status sui fundamenta habuerant, genti Langobardiæ nomen & solum partium conservare, utque propinquior conjunctiorque nominis Romam memo-

Morganatica dicitur, *lib. feud. tit.* 30. vide supra Morganatica. Est autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti sunt, à Sala flumine denominata Eguinarthus *in Carolo Magno*. Ac Salam fluvium qui Thuringos ac Sarabos dividit, postea à Francis, qui Orientales dicuntur incolitur: Item, alio loco: Franci duas habent leges, plurimis in locis diversas. Significat autem eas quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salica & Francia: quæ ipsa Francorum Occidentalium propria est. Tamen Hermannus Comes *in libell. de Origin. Fran.* Ripuariam non Francicam nominat. Duas, inquit, Francos habuisse leges, ipsorum autores testantur, Salicam atque Ripuariam quibus nullus Regum ante Carolum Magnum adjicere quidquam tentavit. Est autem Ripuaria Regio, quæ Rheno, Mosella & Mosa, quasi trianguli forma concluditur, & Neustria vel Austrasia vocatur. *Guillielmus de Nangu* (cujus libri nondum editi sunt) sub anno 420. Franci cœperunt legibus uti, & legem Salicam dictaverunt per quatuor gentis suæ Proceres Electos de plurib. qui, sicut lex Salica declarat, judicaverunt. Francicam autem legem absurdum est ad Gallos nostros, sive potius Francogallos referre: cum Francorum nomine plerumque apud istius seculi scriptores generaliter Germani omnes intelligantur, ut alio loco puto me docuisse. Sic apud Petrum de Vineis *lib Epist. 6. c.* 25. Vivens jure Francorum, in eo videlicet, quod major natu exclusis minoribus fratribus & cohæredibus in castro ipso succedat, inter eos nullos tempore dividendo. Jo. Navel. *Gen.* 27. Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur: quod idem erat ac si nominatus fuisset Rex Germaniæ & Galliæ. Nam clarum est quod eo tempore omnis Gallia Transalpina, & etiam Germania à montibus Pyrenæis usque in Pannonias Francia dicebatur. Illa, id est, Germanica, Francia Orientalis: altera, id est, Gallicana, Francia Occidentalis. In qua veræ historiæ concordant omnes.

Sapientes, pro Jurisperitis, ut apud Romanos, Prudentes, *lib. feud.* 2. *tit.* 25. Supernegocio isto tale est sapientum nostræ civitatis consilium, videlicet Oberti & Gerardi. Radevic. *lib.* 1. *c.* 27. At sapientes & legum periti persuadent, Mediolanenses, licet improbos & infames, Judicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse: hoc est, Judicis edictum unum, mox alterum & tertium, seu unum pro omnibus, quod peremptorium nominatur. Ex eodem sapientum numero quatuor illi principes Justinianici juris interpretes fuere, quorum glossis Accursium magnopere adjutum fuisse constat, de quibus idem Radevic. *lib.* 2. *c.* 5. Habentes, inquit, (de Frider. I. Imp. loquitur) sertos, & Bulgarum, Martinum, Jacobum, Hugonem, viros videlicet in lege doctissimos, legumque in civitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorum Præceptores, &c.

Sabinorum nomen est Judicum ex Hebraica lingua deflexum, usque in Germania passim receptum Cujac. 1. *feud* 1. §. 16.

Scara. Vide *Bannitu* in *Hotom.*

Scutiferorum, i e. Valuasinorum feuda ad libitum dominorum non possunt adimi, dum tamen serviant laudationem curiæ.

Senior, passim in libris pro Patrono qui feudo dato Vassallum sibi quisivit, Licet provectæ ætatis non sit, ea forma qua senatores & presbyteros dicimus, morum potius quam ætatis habita ratione. Nomen igitur senioris mite Dominus feudi habet, quamvis adolescens sit aut juvenis. Docuimus autem *c. Disput. feud.* 3. vocem esse barbaricam. Signor, quod Dominum significat, ut in Capit. Caroli Magni *cap.* 5. *art.* 3. Ut nullus comparet caballum, bovem, jumentum & alia, nisi illum hominem cognoscat, qui eum vendidit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est ejus Senior. Alb. Krantz. *lib. Dan.* 8. *c.* 3. Octoginta numero Seniorum secum duxit obsides, Et Norem. *lib.* 2. *c.* 21. Quis ait ille, vester est est Princeps, aut Senior? Nullus, respondent illi Nam æquo per omnia jure impetamus. Et *cap. ult.* Nam Senior noster, ut vidisti, claudus, non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de Arnulpho Flandriæ Comite. Sic Britannici Armorici in libris consuet. Brit. *Juigneur* dicunt pro Juniore fratre. Carolus Magnus *in concil. Meldensi c.* 2. Honor etiam regius & obtemperantia Seniori debita, vobis exhibeatur. Et *cap.* 7. Videtur nobis si fideliter vultis regnare, vigorem regium ac senioralem optatis habere. Neque vero prætermittendum videtur, quod apud *Antonin. Florent.* legitur *hist. part.* 2. *tit* 17. *c.* 9. §. 7. In provincia Tyrensi est quidam populus, castella decem habens, cum suburbanis suis. Estque numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Ii non hæreditaria possessione, sed meritorum prærogativa magistrum sibi solent præficere, quem spretis aliarum dignitatum nominibus Senem vocant: cui tanto obedientiæ & subjectionis vinculo solent se obligare, ut nihil sit tam durum, tam difficile, tam periculosum, quod ad magistri Imperium non aggrediantur implere. Porro non absurde dubitari posset, utrum priscis temporibus hæc Gallica vox fuerit, an quod majores natu imperium tenebant, Gallorum principes Seniores appellati sint. Livius *lib.* 49. Legatis Romanis transalpini populi benigne responderunt: Seniores eorum nimiam levitatem populi R. castigarunt. Et *lib.* 5. Erant qui ex templo Romam eundem censerent. Vicere Seniores, ut legati prius mitterentur. Utrobique de Gallis loquitur.

Servire posse feudum dicitur, qui ejusmodi est, ut munus, sive servitium feudi nomine debitum præbere domino, ac navare possit: veluti qui miles est, *lib.* 2. *tit.* 34. §. 4. At mutus, surdus, cœcus, claudus, servire feudum non possunt. *lib.* 2. *tit.* 35. Hinc

Servitium, munus, obsequii clientelaris *lib. feud.* 2. *tit.* 51. §. 8. Similiter post feudum dari ad certum servitium. Albert. Krantz. *lib. Dan.* 7. *cap.* 35. Marchio remitteret homagiale servitium, quod habebat in quibusdam terris. Proprie servitium est, officium servile. *Sallust.* Animi imperio, corporis servitio magis utimur. Itaque feudale officium vel obsequium libentius appellavimus. Nam sæpe servitii nomine officium affectionis significatur, ut illud quod Imperii vassalli Imperatori suo debent. Krantz. *li. Dan.* 6. *c.* 27. Ut deinceps Rex Danus Romano Imperio junctus haberetur: non ut in cœtum vocatus accederet, aut in exercitu ordines ductitaret, Principum aliorum more: sed magis specie, quam re Imperio sociatus haberetur.

Servitutum tria genera Stoicis. Unum quod definiunt εἴργειν αὐτο πραγίας, quoties non est potestas vivendi ut velis, ut si liber homo carcere contineatur: Alterum ἐν κτήσει, ut ea, quæ quis dominio alieno contra naturam subjicitur: Tertium ἐν ὑποταξει, ut ea quam serviunt mercenarii, obærati, addicti, vasalli, clientes, &c.

Soldata, stipendium militi concessum in pecunia vel annona, sub conditione fidei atque obsequii.

Fictum verbum à voce Germanica Sold, quæ stipendium vel mercedem significat, Abbas Ursperg. de Philippo Imperatore. Hic cum non haberet pecunias, quibus salaria, sive solda præberet militibus, primus cœpit distrahere prædia, quæ pater suus acquisierat: unde Soldurii milites dicti. Feudistæ autem à solidis nomen hoc deducunt. *lib.* 2. *tit.* 10. Soldata est præstatio quædam annua gratuita, sic dicta, quia plerunque in solidorum donatione consistit, quandoque autem in vino & annona. Et iis suffragatur Carolomannus in Edicto Religioso, apud Aventim. *lib.* 3. Propter crebra bella pars Ecclesiasticæ pecuniæ, nempe 12. denarii, quem solidum vocamus, contribuantur mihi, quo militibus nostris præmia condigna laboris solvantur. Paul. Diacon. de gestis Langobard. *lib.* 3. *c.* 8. Hoc tempore Mauritius Imperator Childeberto Regis Francorum 50. millia solidorum per legatos suos dono misit, ut cum exercitu super Langobardos irrueret, eosque de Italia exterminaret: qui cum innumera Francorum multitudine in Italiam subito introivit, Langobardi vero in civitatibus se continentes, intercurrentibus legatis, oblatisque muneribus pacem cum Childeberto fecerunt, qui cum ad Galllos revertisset, Imperator Mauritius solidos, quos ei dederat, repetere cœpit. *Hinc*

Solidarii, Qui & Soldurii dicuntur milites alienigenæ, mercede conducti. Otto Frisin. *lib. Frid.* 1. *c.* 20. Quo adversus Guilielmum Siculum largitione pecuniæ milites, qui Solidarii vocantur, colligerent. Item *c.* 21. Omnes pene terri (de Hungaris loquitur) terris in armis procedunt, nisi quod jam ab hospitibus, quos nunc Solidarios dicimus, educati, Principes & hospites nostros in armorum splendore imitantur. Sigebertus *in Chron. ann.* 1169. Capitoles Barones suos cum paucis secum duxit: solidatios vero milites innumeros. Solidarios opinor appellavit, mercede conductos: quos alibi servientes dici video: unde *Landsknecht*, quasi patriæ servientes. Hinc in legibus Castrensibus Friderici apud Ottonem *lib. Frid.* 1. *c.* 26. Statuimus & firmiter observari volumus, ut nec miles nec serviens litem audeat movere. Cæsar *lib. de bell. Civil.* 3. Adcantuannus cum sexcentis devotis, quas illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vita commodis, una cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderint, &c.

T.

Taliæ, Exstat in Constit. Regum Franciæ titulus De taliis, & in eo B. Ludovici lex notatu digna his verbis, Exactiones & onera gravissima pecuniarum per curiam Romanam Ecclesiæ regni nostri imposita, quibus regnum miserabiliter depauperatum existit, seu etiam imponenda: levari & colligi nullatenus volumus: nisi duntaxat pro rationabili, pia & urgentissima vel inevitabili necessitate, ac de expresso & spontaneo consensu nostro & ipsius Ecclesiæ regni nostri.

Tenor, pro actione communem feudi naturam ac rationum in contractu interposita, *lib. feud.* 2. *tit.* 1. *§.* 3.

Tituli primum erant certæ notæ sedes Clericis attributæ, in quibus munus suum exercent. Postea eo nomine prædia iis ad victum cultum assignata. *lib. feud.* 1. *tit.* 6. *§.* 1. Si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ iis subjectæ sunt, & tituli vocantur. In Chalcedonensi Concilio: Μηδένα ἀπολελυμένως, χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ, τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι, εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο, &c. Quæ verba Canonistæ transtulerunt in *c. neminem, dict. distinct.* 70. *c.* 3. ubi tamen Possesiones pro Paci vitiose legitur. Item *c.* 3. Sanctorum canonum staturis consana sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua Ecclesia quilibet intitulatus est, in ea perpetuo perseveret.

Timarchisia, antiquum Germanorum vocabulum, significat equestris pugnæ Institutionem: de qua vide Cuja. 1. *feud. tit.* 1.

V.

Vassus (ut in Disput. feud. c. 2. docuimus) generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem suam auctori beneficii obligavit. *Hinc.*

Vassus Regius, qui datum, à Rege beneficium obtinet. Almonius *lib.* 5. *cap.* 56 Abbates etiam & Regni Primores ac Vain Regii se illi commendaverunt, & sacramento, secundum morem fidelitatem promiserunt. Item in *legibus Bajoar. titul.* 3. sive Regis Vassus, sive Ducis, omnes ad placitum veniant. Vide Baro, ex *Hotom. Hinc.*

Vassallus diminuto vocabulo, inferioris ordinis cliens. Sunt qui à Germanico Gessel. deducant, quo nomine socius, comes, commilito significatur. Fortasse tamen in primitivis potius quam in derivativis Etymologia quærenda est, qua de re copiose in *Disput. feud.* exposuimus Deinde video Johan. Aventinum. *lib. hist.* 7. Gesalos Germanicè nominare, quos Latin. *verberones* interpretantur, genus hominum novæ superstitionis, qui ad umbilicum nudati flagris & verberibus sese in publico pro templis atque aris cruentabant. Naucler. *Gener.* 45. Flagellabant (inquit) se his in die, & semel, quilibet clam in nocte: & de licentia uxoris suæ: & depositis vestimentis habentes in modum branchæ camisias, à femore ad talos protensas. Tanta erat multitudo, quod nemo poterat numerare.

Vassallus per Sacramentum, qui proprie vassallus est, & Domino per jusjurandum suam fidem adstrinxit: ut, quoties delectus edicitur, vel ipse in militia meat, vel vicarium mittat, vel deniq; certum censum domini ærario inferat: quod *Heribannum* appellatur, *lib. feud.* 2. *tit.* 47. Dici potest Vasallus juratus: ut ei qui injuratus est, opponatur, qui neque fidelitatem neque servitium debet Qualis videtur esse cliens, cui onus militiæ annexum non est. Cujac. 1. *feud. c.* 1. De quo *lib.* 2. *tit.* 24. *§.* 2. Sunt enim (ait) quædam feuda ita data, ut pro his fidelitas non sit præstanda, item *lib.* 2. *tit.* 3. *§.* 4.

Vassallus casatus dicitur, cui feudum ad certum servitium datum est, puta ut iter domini officio se comitetur, vel ut domi focique dominæ ministret, & rem ejus familiarem accuret.

Vassallagium, Vassalli obsequium. Itaque homagium & vasallagium pro Synonymis usurpantur, & in *Neap. const. lib.* 1. *tit.* 6. Si quando aliquis fuerit ab aliquo homagio impetitus, &c. Et in Extremo: Quæ omnia in militibus & baronibus de Vasallagio conventis volumus observari. Et apud Petrum de Vineis, *lib. Epist.* 6. *cap.* 9. Absolventes eos ab omni fidelitate Vassallagii seu homagii juramento. Dicitur & Vassaticum, ut in Fragmen. Theodulphi: Pipinus Rex tenuit placitum suum in Compendio: ibique venit Thassilo Dux

Dux Bajoariorum in vassatico se commendans, & per manus Sacr menta juravit, & fidelitatem promisit Regi Pipino, & filiis ejus, quod recta mente & firma devotione sicut Vassus dominis suis esse deberet:

Vassallitium, clientela vasalli. Rhegino *lib. Chron.* 2. *ann.* 852. rengarius cum filio suo Adalberto Regiæ se per omnia in Vassallitium dedit dominationi.

Valvasores, qui sint, exposuimus ad lib. 1. cap. 3. Valvasorum alii majores sive Regii sunt, qui secundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis Regni feuda receperunt, qui & Vassi dominici appellantur. Alii minores, qui ab eis feuda receperunt. Alii Minimi, quibus ab his tradita feuda sunt. *lib.* 1. *tit.* 1. §. 1. *&* §. 4. *tit.* 15. *& lib.* 2. *tit.* 10. §. 1. Fridericus 1. apud Radevicum *li.* 2. *c.* 31. Nos in præsentia & testimonio omnium Theutonicorum & Langobardorum, & Episcoporum, & Laicorum Principum, & Baronum & Valvasorum omnem justitiam atque consilium obtulimus, &c. Eorum in Gallia nostra qualis conditio sit, Butelerius in summa Rurali his exponit verbis: Valvasor dicitur nobilis, qui summæ coercitionis, non etiam nundinarum & mercatus jus habet: (*Un Gentil-homme qui a Seigneurie de haute Justice*) estque Barone inferior, atque ab eo feudum suum obtinet.

Valvasini, diminutivo vocabulo dicuntur, modo minores, modo etiam Minimi Valvasores, *lib.* 2. *tit.* 10. §. 1. *& lib.* 1. *tit.* 15.

Vest, seu vestitura, barbaris est possessio. *Hot.* in Devestire, & in voce Investitura: vide supra Lombard. *lib.* 1. *tit.* 31. Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuerit, alicui reddiderit, &c.

Vicedominus, qui domini vice, res ipsius administrat, eique vicariam operam præstat. Apud Canonistas, vicedominus, œconomus, qui à clericorum numero Episcopatum administrat. cap. volumus, &c. Diaconum, &c. *seq. dist.* 9. Proprie tamen œconomus, qui res Canonicorum administrat: Vicedominus, qui Episcopi, *c. consulere, extr. de simon.*

Vitalia. v. morganatica.

Wadium, pignus. Guntherus *lib.* 8.

Si quis habens feudum pretio seu vendere totum
Seu dare, seu wadio supponere cogitur.

Quod erat in Imp. const. *lib. feud.* 2. *tit.* 55. vel vendere, vel pignerare. Capitular. Caroli, *art.* 20. Etsi non habet pretium in Wadio, per servum semetipsum donet, usque dum ipsos bannos solvat. Vide supra GUADIUM.

Wardia, vide *Bannitus.*

Wardia, v. *relevium* ex *Hotom.*

Waranda, are, ator, atio, v. Guargentare, *bewahren.*

Werda, v. relevium ex *Hotom.*

Werra, v. guerra.

FINIS





